

PARIS. — IMPRIMERIE PIERRE LAROUSSE

42. AUI UI-CIAMFL P

COMMENTARIA
IN
EPISTOLAM SACRAM

R. P. CORNELII A LAPIDE

E SOCIETATE JESU.

SANCTÆ SCRIPTURÆ OLIM LOVANIÆ, POSTEA ROMÆ PROFESSORIS,
ACCURATE RECOGNOVIT AC NOTIS ILLUSTRAVIT

AUGUSTINUS CRAMPON,
DIECEPS AMBIAN. PRESBYTER.

-----O-----

EDITIO NOVA

ACCURATE EXPURGATA MENDIS QUÆ IN PRIOREM IRREPSEANT.

TOMUS DEGIMUS SEXTUS

IN SS. LUCAM ET JOANNEM

-----LIBRARY-----

of the Missionaries of the S. Heart,
NATICK, R. 1.

PARISHS

APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM

13, VIA VULGO DICTA DKLAMHRE, 13

M DCCC LXXI V

Christi stemma ad Augustini sententiam exactum.

Christi stemma ad Julii Africani sententiam exactum.

DE CHRISTI GENEALOGIIS

(AD FAQ. 94) .

Iis quæ pag. 94 annotavimus de Christi genealogiis, quædam ex P. Palrilio pariter excerpti, sed paulum contracta, addenda duximus.

I. Utraque genealogia Christi genus prodit, altera quidem a Luca edita *«• »>£.«««, repetito articulo, ut Græci solent, quem Interpres vulgatus reddidit per voces *qui luit*; altera edita a Matlhæo r-arà cMian, repetito verbo *genuit*. Mallhæus Abrahæ progeniem ad Christum usque per singulares -pvii; recenset, Lucas vero Christi prosapiam per singulares item -pnâç reducit usque ad Adainum.

II. Consonant hæ duæ genealogia ab Abrahamo ad Davidem usque, discrepant autem inter Davidem et Salalhielem, ac denuo in Salathielis nepotibus cæterisque usque ad Josephum. Nam ex Davidis posteris inter ipsum Davidem afque Salalhielem quindecim Matthaus, viginti ab his diversos Lucas enumerat; inter Zorobabelem et Josephum novem a Matlhæo, decern et octo alii his enumerantur a Luca.

III. Ad has discrepantias explicandas aut conciliandas, generatim mullum faciei, si hac in memoriam revocaveris :

Iº Successionum ratio apud Israelitas pro eo, ac quis moriens vel masculos, vel feminas, vel nullum Clum post se relinquebat, triplex fuit. Si unicus Clius patri superstes esset, huic hæreditas obveniebat; sin plores, caleri aqualiter, Clius natu maximus ex duplo hares erat. Si quis vero moriens filias solummodo reliquisset, legi locus erat qua a Moyse de filiabus haredibus lata est, *Num.* XXVII, 8. Si denique quis nulla relictæ sobole obiisset, oblinebat lex de haredibus orborum, ita tamen ut si illius uxor superstes esset, altera quoque lex obtineret de vidua et fratre defuncti aliove hujus propinquo, cui hæreditas veniret, matrimonio copulandis, *Deut.* xxv, 5-10; isque qui priore illa lege caperet hæreditatem, non alio pacto id posset, nisi si altera lege viduam defuncti fratris aut propinqui duceret.

2º Ut recte ex lege de leviro petantur argumenta, quatuor hi veluti canones sunt : a) Filium legalem habere nequibat, nisi is qui vita functus esset, b) Filium legalem habere nequibat, nisi is qui áirwc obiisset. c) Filius legalis esse nequibat, nisi unicus, d) Filius legalis esse nequibat, nisi qui primus ortus esset ex fratre sive propinquo ipsius demortui et hujus vidua.

3º In nominibus Israelitarum multiplex oritur discrepantia variis ex causis. Nam uni sæpe duo atque etiam plura fuere nomina, ut *Jacob* el *Israel*; quibusdam aliud nomen prioris loco inditum est, ut *Abraham* pro priori *Abram*. Insuper nominum significationis, ut jam animadvertit Richardus Simon, major ratio habebatur, quam ipsius prolotionis : hac re aliqui duobus nominibus vocabantur, diversis iis quidem, idem tamen signiGcanlibus, sicut *Jerobaal* et *Jerubescet*, quoniam *Baal* contemplivc rrĳ'3, id est *propudium*, vocare mos fuit; indidem illud, ut duarum vocom, ex quibus alicujus nomen constabat, alterutram prr lubitu alteri quisque præponere posset, atque unus idemque homo sit Tnxirt» *Joachaz* et iH'inx *Ochozias*. Alia ralis, propter quam quorundam nomina non tam discrepant quam discrepare videntur, petenda est ex scripturarum translationibus, sive quoad sensum, sive quoad litteras, ut *Cephas* et *Petrus*, *Alphccus* et *Clopas* (nam 'Ax^oie; si hebr. scribas, habebis 'obn, unde *Clopas*). Denique hoc nominum discrimen non raro librariorum oscilantiæ tribuendum esse manifestum est.

4º Quibus si attendas, discrepantiam Matlhæum inter et Lucam de Zorobabelis posteris, ut hoc sumamus exemplum, haud ita mirandam esse, quam prima facie videtur, facile dabis. Nam primo, aliquos ex Zorobabelis posteris a Matlhæo fuisse præterilos cerium est, verisimile autem quosdam ex illis binomines esse, pro more qui apud Israelitas ea præserlim celate jam obtinuerat, unoque horum nominum eos a Matlhæo vocari, allero a Luca. Præterea nomina quæ leguntur apud Lucam pessime habita sunt a librariis, ut suspicari liceat horum aliquot, quæ modo alia sunt, eadem olim fuisse in utraque genealogia. Denique nomina quædam in ultraque genealogia leguntur, inter quæ aliquam adhuc similitudinem deprehendere est. Quibus positis, quidni pnte-

gnus Joannam, Resæ filium ac *Judæ patrem*, a Luca commemoratum, eundem esse ac *Abtudem* commemoratum a Matlhæo, quum Abiud, Chald. 11H' 3X, significet *patrem Judæ*? Nomen *Sadoc*, quod legitur in Mattila», quodque *justus* verti potest, forte est agnomen alicujus, qui proprio nomine a Luca vocatur. *Nagge*, qui comparet in lalinis Lucæ codicibus, in græcis vulgatoribus est fanl'»»,n al"s vcro vel No'iXl1l. vel M»Tr*> 'Arral« cu* nomini adeo, ut nunc est, vexato, nomen .IcAñnolim fortasse respondebat in Evangelio Matthæi. Achiini filius apud Matthaëum est *Elitid*, Naggæ vero Clius apud Lucam est *llesli*, qui et *Sedi*, et *Eslim*, et *Elim* nomen habet in diversis codicibus; at *EU* ex *Eliud* fieri potuit per apocopen. Denique Josephi avus a Matlhæo quidem *Mathan* vocalur, a Luca vero, ut habent codices vulgatiores, *Mathat* : quorum nominum similitudo satis visa est Augustino, cur sineret, ut unus atque idem homo *Mathan* et *Mathat* putaretur.

IV. Matthæus Judæis scribebat, quibus compertum esse sciebat unde Christus genus duxerit. Ergo Matthæi consilium in hac genealogia conscribenda solum fuit, it Christi originem ab Abrahamo et Davide ductam ediceret atque enarraret, inque mentem revocaret illis quibus scribebat. Quare non necesse habuit universam Christi prosapiam ex integro describere, potuitque aliquos tuto ac securo premittere, quin praetermissio obstaret, quominus plenissime conficeret quod volebat. Quum igitur Matthæus animadvertisset totam hanc prosapiam ab Abrahamo repetitam in tres potissimum ætates posse distribui, ac tribus præcipuis temporum notis definiri, quarum statum primam ab Abrahamo inceptam finirent exordia regni Judaici, alteram Judæorum reges explerent, tertia ah everso regno ad Christum usquo pertingeret; videretquo primam ætatem, ut vetusta scriptura nos docent, quatuordecim complecti, quo memoria) melius consuleret, forsitan etiam ut obsecundaret genio Judæorum, quibus scribebat, quosque hujusmodi et proportionales delectant, id consilii cepit, ut totidem solummodo -ptàç ex duabus posterioribus ælatibus commemoraret, atque hac ratione universam genealogiam in tres rwoaf»ox«tJtxxJa; disperseret. Quod si quæras quomodo totam genealogiam distribuere oporteat, ut tres inde exstent TuwpwMuJowíJ»;,, sicut eam distribui posse Matthæus ipse nos monuit, id nullius negotii erit, si duos Jechonias alterum ab altero distinctum in ea nominari ponamus (Vid. Patritium, lib. III, dissert. 9, cap. xn). Primam enim trium ?taa*pi«atíuwíJ*>» aperit Abraham, claudit vero David; in altera primus est Salomon, postremus Jechonias Josiæ Clius; tertia initium ducit a Jechonia Josiæ nepote, desinit autem in Jesum Christum.

V. Mariam Davide prognatam esse probat P. Patritius, lib. III, dissert. G; et Paulus Drach, eo potissimum argumento, quod scilicet, posteri Davidis, etsi ipsi filias suas viris aliarum familiarum nuptui traderent, non tamen ex aliis familiis uxores ducere soliti essent, quod ipsa natio esset minime passa, ut regius sanguis impermixtus atque intemeratus maneret. Id vero, si unquam alias, sub extremum rei Judaico) tempus sancte observatum fuisse putandum est, quo tempore Mccsias, illo Davidis filius, in dies adventurus sperabatur. Maria igitur Josephi agnata fuit. Quo autem gradu agnationis? Respondet Patritius, ibid. cap. xx, Josephum fuisse Maria patrum, ct rite concludit Josephi majores Mariæ quoque ac Christi majores habendos esse.

VI. Denique ut omnia quæ ad Christi avos pertinent, facilius commodiusque percipias, benevole lector, habes hic duplex laterculum tum ad Julii Africani (epist. *ad Aristidem*, apud Eusebium, *Hist. Eccles*, lib. I, cap. vu), turn ad S. Augustini (*de Deuter*. Quæst. XLVI) sententiam concinnatum. Ex his autem sentiis posterior, quæ Mathatem a Luca nominatum eundem ac Mathanem nominatum a Malthæo esse atlirnat, magis arridet.

Notarum quæ in laterculo adhibentur, significatio ea est, quam subjicimus :

<i>ix</i>	á-xt;, id est, sine liberis.
<i>f</i>	filius.
<i>lĭ</i>	filii.
<i>fr</i>	frater.
<i>N</i>	Nalhanites ex lege.
<i>S</i>	Salomonides genere et lege,
<i>s</i>	soror,
<i>u</i>	uxor.
<i>V</i>	vidua.

APPROBATIO CENSORUM ROMANORUM.

Ego Georgius Elflnstonius Societatis Jesu, S. Theologi® Doctor, et collegii Scotorum de Urbe Hector, *Commentaria R. P. Cornelii a Lapide, ejusdem Societatis theologi, in sacrosancta quatuor Evangelia*, ex commissione Reverendissimi Domini Nicolai Riccardi, Sacri Palatii Magistri, legi : opus egregium, pium, doctum et eruditum; sacrarum Litterarum, SS. Patrum, histori® tam ecclesiastic® quam sæcularis, dictorum sapientium, scriptorumque omnis generis varia et mira eruditione plenum; opus, in quo nihil notavi, quod non sit orthodox® et catholic® fidei, et optimis moribus conforme; opus denique theologis, S. Scriptur® studiosis et verbi divini concionatoribus, meo judicio, utilissimum. In quorum fidem hoc testimonium manu mea subscriptum dedi Romæ in collegio Scotorum, 27 martii, anno 1636.

GEORGIUS ELFINSTONIUS.

IMPIUMATI®.

Fb. Nicol. RICCARDI, *Sacr. Pal. Apoit. Mag.*

— .

APPROBATIO CENSORIS ORDINARI.

Perlegi et relegi *Commentarium R. P. Cornelii a Lapide, Societatis Jesu sacerdotis et sacrarum Litterarum quondam in Urie professoris et interpretis accuratissimi, quem in quatuor Domini nostri Jesu Christi Evangelia* nuper elucubravit : quem quia recondita et omnigena doctrina refertissimum, et sensus quadruplicis enodatione luculentum deprehendi, hinc dignum judicavi qui ad Reipublic® Christian® bonum, ad verbi divini præconuii usum, atque ad sacr® Scriptur® interpretum commodum pr®Io committatur, ut ita publici juris fiat. Ita censeo Antuerpiæ, postr. cal. junias, anno 1639.

GASPARD ESTRIX,

S. T. L. *Canonicus et Plebanus Antuerpiensis, ac librorum Censor.*

Annotationes quibus *Commentaria R. P. Cornelii a Lapide in sacrosancta quatuor Evangelia* illustravit et ditavit Aug. Ciia m f o n, Presbyter dioecesis Ambianensis,

Nil obstat quin imprimantur.

Datum Ambian., 9 aprii., anno 1857.

† JACOBUS ANTONIUS,

Episcopus.

COMMENTARIUS
IN
EVANGELIUM S. LUCAE.

ARGUMENTUM.

LIBRARY-----
of the Missionaries of the S. Heart,
SANCTUM NATICK, R. I.
JESU CHRISTI EVANGELIUM
SECUNDUM LUCAM

Hoc est sancta Historia Evangelica do dictis et factis Jesu a Luca descripta. Arabicus : *In nomine Pain's, el Filii, el Spiritus Sancti, Dei unius, Evangelium Patris excellentis, Luca Evangelista. Apertio Euangelii gloriosi.* Syrus : *In nomine Domini Deique nostri Jeschua Meschicho, sigillamus Evangelium sacrosanctum nuntium Luca Evangelista.* Usta, quod locutus est et annuntiavit Ionice (Grace) » *Alexandria Magna* (1). Ex hac diversitate liquet, quod hic titulus, sive h®c inscriptio, huic Evangelio præilxa sit, non a Luca, sed ab Ecclesia, quare ita pariter inscripsit aliud Evangelium secundum Matthæuin, aliud secundum Joannem, aliud secundum Marcum ; imo quoad fidem frustra addita fuisset ab ipso Luca, nisi Ecclesia illam illius genuinam esse, non supposititiam declarasset et tradidisset, quod nota pro traditionibus contra hæreticos. Cur enim Evangelium Lucie inscriptum habendum sit verum ipsius Lucas, Evangelium autem Matthias et Thom® inscriptum non sit habendum ipsius Mattili® et Thom®; rursum cur Evangelium Luc® potius sit canonicum, cpiam Apellis aut Basilidis Evangelium, alia ratio reddi non potest, quam probatio, declaratio et traditio Ecclesi® : non enim hoc ideo, quod in sacris litteris scriptum sit, sed quia ab Ecclesia ita traditum est, credimus : v. g. non credimus hoc esse Evangelium Luc® esse quo canonicum, quia id ipsum scripsit Lucas, sed quia id tradit et docet Ecclesia; licet enim isti Evan-

gelio, uti et aliis, sua constet auctoritas, tamen illa nobis non liquet nisi ex declaratione Ecclesi®. Idem a pari dicendum est de sensu Scriptura. Sensus enim Scriptura genuinus non est is qui mihi aut tibi videtur esse talis (sic enim incertus et dubius esset; alium enim sensum affert Calvinus, alium Lutherus, alium alii), sed is quem docet et tradit Ecclesia, cujus sicut est tradere qu® sit vera S. Scriptura, ita est et tradere quis illius germanus sit sensus. S. Scriptura enim non in cortice litterarum aut verborum, sed in genuino eorum sensu consistit. Ha Tridentinum, sess. iv, et passim Patres, ac nominatim Tertullianus, lib. IV *Contra Marcion.*, cap. v. Vide dicta *Matth. i, 1.*

Nota primo : Matthæus primus in Judæa Hebraice scripsit Evangelium Hebraice; secundus Marcus in Italia Romanis Grace et Latine ; tertius Lucas s. Ln-Græcis in Gracia Grace; quartus Joannes Grace ; cuscip-sed Lucas elegantius, ulpote Grace apprime per- u8r*w-ritus. Audi S. Hieronymum, epist. 103 *ad Paulinum* : « Matthæus, Marcus, Lucas et Joannes, quadriga Domini et verum Cherubim, quod interpretatur scienti® multitudo, per totum corpus oculati sunt, scintili® emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos et in sublime tendentes, terga pennata et ubique volitantia. Tenent se mutuo sibique perplexi sunt, et quasi rota in rota volvuntur, et pergunt quocumque cos flatus Sancti Spiritus perduxerit.»

Porro, inter quatuor Cherubinorum facies, sive effigies, tertia bovis tribuitur Luc®, tum quia ipse incipit a sacerdotio Zachari®, cujus prapipua victima erat bos; tum quia ipso bovis labores in

ti) Clarius et rodus J. Lousden et C. Schaaf vertunt : *Evangelium sanctum praedicationis Luca Evangelista, qui locutus est ejpradicavit Grace in Alexandria Magna.*

	o	COMMENTARIA IN LUCAM.
	<p>Evangelio subiit, ac crucis mortificationem jugiter in suo corpore pro Christi nominis honore portavit, uti de eo canit Ecclesia. Vide dicta <i>Apoc.</i> IV, 7, et <i>Ezech. t.</i> 10.</p>	<p>Porro , S. Hieronymus docet Lucam in Evangeliiis et Actis agere medicum animarum , sicut prius egerat corporum; sic enim ait, epist. 103</p>
<p>Ouï</p>	<p>Nota <i>secunda</i>, Lucam scripsisse Evangelium contra quasdam oscitantes, imperitos, forte etiam fabos Evangelistas, qui in Syria vel Græcia Evangelium imperfecte, forte etiam mendaciter conscripserant, ut ipse Lucas initio Prooemii sui insinuat. Ita Orígenes, S. Ambrosius , Theophylactus Ide, et S. Epiphanius, <i>Heures.</i> 51, qui tamen cum addit Lucam scripsisse contra Cerinthum et Merintiim, non videtur dicere verum : nam hi duo, æque ac Basilides, posteriores et juniores fuere Luca, ut satis colligitur ex Eusebio, lib. III <i>Hist.</i>, cap. XXXII. Verisimilius Theophylactus et Ikda censent Lucam scripsisse suum Evangelium contrá apocrypha aliorum Evangelia, qualia fuere quæ nomine Thorare, Matthias et Apostolorum duodecim circumferebantur.</p>	<p><i>ad Paulinum</i> : a Si noverimus scriptorem eorum esse Lucam medicum , cujus laus est in Evangelio, animadvertemus pariter omnia verba illius animæ languentis esse medicinam. » Idem, in epist. <i>ad Philom.</i> : « Lucas medicus Evangelium et Actus Apostolorum Ecclesiis derelinquens, quomodo Apostoli de piscatoribus piscium, piscatores hominum facti sunt ; ita de medico corporum, in medicum est versus animarum. Cujus liber quotiescumque legitur in ecclesiis, toties ejus medicina non cessat. »</p>
<p>Nra foli duobus dpuK.,’</p>	<p>Nola <i>tertio</i>, Lucam non fuisse e septuaginta duobus Christi discipulis, uti ex Origene opinantur Euthymius et S. Gregorius, præfat. in Joli, cap. i; nec enim Lucas vidit Christum in carne, sed quæ a Paulo et Apostolis audivit de Christo conscripsit, ut ipse ait cap. i, vers.2. Unde passim Patres Lucam vocant discipulum Apostolorum ; ac nominaliui Pauli comes assiduus fuit Lucas. Ita S. Hieronymus, in cap. Ixv <i>Isaia;</i>, et præfat. in <i>Matth.</i>, ubi sic ait : a Tertius (Evangelista) Lucas medicus, natione Syrus, Antiochensis, cujus laus in Evangelio, qui est ipse discipulus apostoli Pauli, in Achaia Bæotiaque partibus volumen condidit, quædam altius repetens, et ut ipse in Prooemio confitetur, audita magis quam visa describens. Idem tradit Irenæus, lib. I, xx, et Theodorctus, præfat. in <i>Vilas SS. Patrum</i> ; Baronius et alii. Imo Tertullianus, lib. IV <i>Contra Marcion.</i>, cap. v, Evangelium hoc non tamen Lucre quam Pauli esse censet, quod ex Pauli ore illud scribitur Lucas , sicut Marcus ex ore Petri ; sic enim ait : « Licet et Marcus quod edidit, Petri affirmetur, cujus interpres Marcus. Nam et Lucie Digestum (Evangelium) Paulo ascribere solent : ccepit magistrorum videri, quæ discipuli promulgarmi (I).»</p>	<p>Nota <i>quarto</i> : Baronius censet Lucam scripsisse in comitatu Pauli, anno Christi 58, ex eo quod S. Hieronymus dicat Lucam scripsisse in Achaia et Bæotia, ubi illo anno erat Paulus. Alii tamen citius a Luca scriptum Evangelium autumant, idque omnino dicendum est, si assentiamur S. Hieronymo, lib. <i>De Script. Eccles.</i>, in <i>Luca</i> ; Tertulliano, lib. IV <i>Contra Marcion.</i>, cap. v; Primasio, Anselmo et aliis in II <i>Corinth</i>, vin, vers. 18, Paulum ibidem per fratrem « cujus laus est in Evangelio, » intelligere Lucam, quod et diserte asserit S. Ignatius, S. Lucæ concivis et quasi cœtaneus, qui sic scribit ad Ephesios : « Ut testatur Lucas, cujus laus est in Evangelio. » Nam epist. II <i>ad Cor.</i> a Paulo scripta est anno Christi 58; quare, si tum laus Lucæ erat in Evangelio, necessum est dicero illud jam ante fuisse evulgatum. Quocirca Euthymius et Theophylactus, Proœmio in <i>Lucam</i>, aiunt Lucam scripsisse 15 annis post Ascensionem Christi, puta anno Christi 49. Sed tunc Lucas necdum udhæserat Paulo; ei enim adhiesit Troade, anno Christi 51, uti ex <i>Actis Apostolorum</i>, cap. XVI, 10, recte colligit Baronius. Videtur ergo Lucas scripsisse Evangelium post annum Christi 51, sed aliquot annis ante annum Christi 58, illo enim jam vulgatum erat et celebre, ut ait Paulus (2).</p> <p>Nola quinto; Lucas, postquam adhuc a Paulo, aliquot annis abfuit ab eo, alio amandatus (uti ostendi <i>Actor</i>, xvi, 10) usque dum Paulus peram-</p>
<p>Huh</p>	<p>(1) Non iam a Paulo, qui haudquaquam cum Christo fuerat conversatus, quam ab Apostolis <i>qui ab initio ipsi tulerunt, et ministri fuerunt sermonis</i>, Lucas res Christi gestu accepit; quos inter Petrus primo loco habendus est. Hujus rei multa extant vestigia : primum est quod Lucu solus retulit plura Petri vel dicta vel facta, quæ neque a Matthæo neque a Marco accepta, a nullo alio, aut certe a nemine melius, quam a Petro doceri potuerat ; secundum, quod plura reticuit quæ relata a Matthæo Marcus quoque reticuerat, quorum scilicet mentio honoris luisset primo : « Hæc autem res, ait Patritius, quæ Eusebio argumento fuit, quo nobis probaret Marcus Petro auuere scripsisse Evangelium, proinde et nobis esso potest, cur quid simile de Luca sentiamus. » Deinde priora II itui et Marti Evangelii i Lucas novent, utroque usus</p>	<p>est atque ex utroque multa exscripsit, ut comparanti hujus atque illorum Evangelii facile patebit. Denique, quæ Lucas unus narrat de Christo puero, ab ipsa hujus matre audisse credendus omnino est : qua de re consentiunt nonnulli etiam de schola Ilationalistanim, v. g. Rosenmullerus, <i>Schol. in Luc.</i> n, 52.</p> <p>(2) He fuse et docto disputata, Patritius sic concludit : a Igitur haud vereor, ne errore ducar, si pronuntiem Evangelium a Luca exaratum fuisse inter medium annum xlv in atque extremum ut;» scilicet intra quinquennium ex quo Lucas Philippis relictus a Paulo fuit, donec tina cum ipso Hierosolymam inde iter fecit. Nam neque in Actis legimus Lucam unquam tuisso in Achaia et Bæotia: ergo non potuit, ut vult Hieronymus, in his regionibus suum Evangelium scribere ; et Paulo adhuc visit paucis mensibus post Concilium Hierosolymitanum, anno a r. vulg. xlvii habitum. Vid. Pairitluti, Dc <i>Euangelis</i>, lib. I, cap. ut, Quirit. 11.</p>

bulando varias regiones rediit in Græciam navigaturus in Syriam, indequo Romam, Ac/ or.xx,3; tunc enim Paulus inter alios socios hujus itineris, qui illo versu nominantur, assumpsit et Lucam, uti ibi significat Lucas, vers. 8 et 18; inde ergo Lucas assiduus fuit comes S. Pauli, usque ad prima vincula quæ Paulus Romre subiit anno Neronis secundo : quare ibi Lucas finit Acta Apostolorum, præsertim Pauli. Inde, teste S. Epiphonio, Lucas discedens a Paulo adhuc vincto profectus in Dalmatiam, Galliam, Italiam, Macedoniam, ubique prædicavit Evangelium, ac tandem apud Palatas, urbem Achaice, anno ætatis 84 illustri martyrio coronatus in cœlos abiit, anno Christi 61, Neronis B, S. Petri Romæ sedentis anno 17, uti ex S. Nazianzco, Paulino, Gaudenio, Glyca, Nicephoro et aliis docet Baronius, anno Christi jam dicto.

Denique quis, qualis, quantus fuerit Lucas, fuse declaravi Prooemio in *Acta Apostolorum*, in eorum Argumento, ubi dixi Lucam euindem videri cum Lucio, quem Paulus suum cognatum vocat, Bom. XVI, vers. 21. Idem tamen diversus videtur a Lucio Cyrenensi, de quo *Actor*, xm. Nam Lucas fuit Antiochensis, non Cyrenensis. Rursus *Martyrologium Romanum*, die .22 aprilis, ait Lucium hunc fuisse e primis Christi discipulis, quod Lucæ non convenit.

Nota *sexto* : Causa cur post Matthæuin et Marcum Lucas scripserit evangelium fuit duplex : Prior, ut confutaret pseudo-evangelistas in Syria et Græcia jam suborientes, ut dixi not.2. Posterior, quod ipse destinant prosequi et scribere dicta et facta Christi ab aliis Evangelistis prætermissa, ac præsertim ejus infantiam et pueritiam, ojusque præcursoris Joannis Baptista annuntiationem, conceptionem, nativitatem, præsepo, fascias, pastores, circumcisionem, praesentationem in templo, inventionem inter doctores; S. Magdalena), Zachæi et unius e duobus in cruce latronibus conversionem, apparitionem Christi factam duobus discipulis in Emmaus, parabolas Pharisæi et Publicani, Samaritani, ovis errantis, drachma) perdita, filii prodigi, Lazari, et divitis epulonis et similia, quæ Christi misericordiam et pietatem in peccatores et miseros commendant (I).

(1) Lucas Evangelium edidit ad cum finem, ut Christi historiam plenius atque ordino, hujusque precepto vivendi, eas *Gentes*, pro eo ac opus habebant, duceret, quæ recens in Christianos nomen dederant. Idem igitur consilium prosequitur quod Paulus, 1 *Corinth.* in, 1 el S;

Vide S. Irenæum, librili, cap. xiv, singula recensentem. Ad hæc Lucas plenius quam esteri enarrat passionem, resurrectionem et ascensionem Christi.

Denique B. Petrus Damianus, serm. De S. *Matth.*: a Lucas, ait, proprium modum et ordinem tenet, dum sacerdotalem Domini stirpem describit, at ipse personam, et sic per totam styli sui seriem in hac intentione perdurat, ut diversa circa templum et sacerdotes usque ad finem Evangelii non omittat, etc. Mediator quippe Dei et hominum secundum humanam naturam, unus idemque rex esse voluit et sacerdos, ut per vires nos regalis apicis regeret, et per sacerdotis officium expiaret. Ita siquidem duæ persone in figura Christi specialiter sunt a Patribus commendato); cui principaliter ac singulari prærogativa dedit Deus sedem David patris ejus, ut regni ejus non esset finis, et ut Sacerdos esset secundum ordinem Melchisedech. »

Rursus S. Anselmus, in cap. iv *ad Colos.*, duas liahet rationes, cur Lucas plus quam alii de Christi misericordia loquatur. Una est: « Lucas, ait, cw dhm primo fuit medicus corporum, deinde conversus conminad Christum factus est medicus animarum. Inde <bl: CîrT est quod plus quam alii Evangelistas loquatur de misericordiis Redemptoris, per quas languores peccatorum ab animabus pelluntur. ① Secundam rationem his verbis declarat : a Et sacerdotis personam in Christo describit, intervenientis pro peccatis totius mundi, ②

Demum viginti quinque privilegia S. Lucæ s. i concessa, recenset noster Joannes de la Haye, in *Apparatu Evang.*, cap. lxxviii, ubi inter alia ex •S. Hieronymo, Bada et Adone tradit S. Lucam peccatum mortale nunquam commisisse, et tamen austeram in mortificatione continua egisse vitam; item S. Lucam perpetuo virginitatem conservasse, ideoque B. Virgini fuisse dilectum præ cæteris.

Commentati sunt in Lucam peculiariter S. Ambrosius et Titus Bostrensis. Tertullianus etiam loto libro *Contra Mardonem*, qui Evangelium Lucæ, sed adulteratum, suum esse dictitabat, multo ex eo pertractat cl explicat. Scripsit quoque fuse et exacte in prima duodecim Lucæ capito Cardinalis Tolotus.

non tam ea, videlicet, quæ credere, hæc enim illis viva voce tradebantur, quam quæ agere oportet, exponit, momenta quo ad bene vivendum ea affert plerumque, quæ suut in ainoro virtutum, raro, quæ in pœnæ formidine. Vid. Palrilium, op. cit., ibid., *Quast.* V.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Lucas hic describit conceptum Joannis Baptista!, nuntiante archangelo Gabriele; deinde Christi ar Spiritu Sancto, vers. 26. Secundo, B. Maria: visitationem et salutationem Elisabclhæ, per quam Joannes in utero malris gaudio exiliit, Elisabeth prophetavit, B. Maria cecinit : Magnificat. Tertio, vers. 57, nativitatem S. Joannis, in qua Zacharias pater mutus loquelam recepit, ac cecinit : Benedicius Dominus Deus Israel, etc., in quo multa et magna de Christo et Joanne prophetavit.

1. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum, 2. sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis; 3. visum est et mihi assecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Théophile, 4. ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem. 5. Fuit in diebus Herodis, regis Judæae, sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Ahia; et uxor illius de filiabus Aaron, et nomen ejus Elisabeth. 6. Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, et justificationibus Domini sine querela; 7. et non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, et ambo processissent in diebus suis. 8. Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur, in ordine vicis suae, ante Deum, 9. secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini : 10. et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. 11. Apparuit autem illi angelus Domini, stans a dextris altaris incensi. 12. Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum. 13. Ait autem ad illum angelus : Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua; et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem. 14. Et erit gaudium tibi, et exultatio, et multi in nativitate ejus gaudebunt : 15. erit enim magnus coram Domino; et vinum et siceram non bibet, et Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ; 16. et multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum; 17. et ipse præcedet ante illum in spiritu et virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam. 18. Et dixit Zacharias ad angelum : Unde hoc sciam? ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis. 19. Et respondens angelus dixit ei : Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum; et missus sum loqui ad te, et hæc tibi evangelizare. 20. Et ecce eris tacens, et non poteris loqui usque in diem quo hæc fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. 21. Et erat plebs expectans Zachariam; et mirabantur quod tardaret ipse in templo. 22. Egressus autem non poterat loqui ad illos, et cognoverunt quod visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis, et permansit mutus. 23. Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam. 24. Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus, et occultabat se mensibus quinque, dicens : 25. Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines. 26. In mense autem sexto, missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, 27. ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, et nomen virginis Maria. 28. Et ingressus angelus ad eam, dixit : Ave, gratia plena : Dominus tecum : benedicta tu in mulieribus. 29. Quia; cum audisset, turbata est in sermone ejus, et cogitabat qualis esset ista salutatio. 30. Et ait angelus ei : Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum : 31. ecce concipies

in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. 32. Ille erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus; et regnabit in domo Jacob in æternum, 33. et regni ejus non erit finis. 34. Dixit autem Maria ad angelum : Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? 35. Et respondens angelus, dixit ei : Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. 36. Et ecce Elisabeth cognati tua, et ipsa concepit filium in senectute sua; et hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis; 37. quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. 38. Dixit autem Maria : Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa angelus. 39. Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montem in civitatem Juda; 40. et intravit in domum Zachariæ, et salutavit Elisabeth. 41. Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus, et repleta est Spiritu Sancto Elisabeth; 42. et exclamavit voce magna, et dixit : Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui. 43. Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me? 44. Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo. 45. Et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino. 46. Et ait Maria : Magnificat anima mea Dominum, 47. et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo, 48. quia respexit humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. 49. Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus. 50. Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum. 51. Fecit potentiam in brachio suo; dispersit superbos mente cordis sui. 52. Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles. 53. Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes. 54. Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ. 55. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini ejus in sæcula. 56. Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, et reversa est in domum suam. 57. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, et peperit filium. 58. Et audierunt vicini et cognati ejus quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei. 59. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, et vocabant eum nomine patris sui Zachariam. 60. Et respondens mater ejus, dixit : Nequaquam, sed vocabitur Joannes. 61. Et dixerunt ad illam : Quia nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. 62. Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum. 63. Et postulans pugillarem scripsit, dicens : Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi. 64. Apertum est illico os ejus et lingua ejus, et loquebatur benedicens Deum. 65. Et factus est timor super omnes vicinos eorum, et super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc. 66. Et posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes : Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo. 67. Et Zacharias paler ejus repletus est Spiritu Sancto; et prophetavit, dicens : 68. Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebi suæ; 69. et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui, 70. sicut locutus est per os sanctorum, qui sæculo sunt, prophetarum ejus; 71. salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium qui oderunt nos; 72. ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, et memorari testamenti sui sancti : 73. iurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, 74. ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberali, serviamus illi 75. in sanctitate et iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. 76. Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis : praeibis enim ante faciem Domini parare vias ejus, 77. ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum; 78. per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto; 79. illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. 80. Puer

autem crescebat ei confortabatur spiritu; et erat in desertis usque in diem ostensionis suae ad Israel.

Vert. i. I. QUONIAM QUIDEM MULTI CONATI SUNT ORDINARE NARRATIONEM, QUAE IN NODIS (Christianis) COMPLETE SINT, RERUM (I) — de ChHstO, Chrislique Ecclesia, et Christianorum origine ac progressu, Maldonatus censet hic denotari Matthæum et Marcum Evangelistas. Verum hi sunt pauci, non inulti tantumque duo. Quare Lucas videtur hic sugillare Evangelia apocrypha, quæ nomine Matthiæ, Thomæ et aliorum Apostolorum, item Nicodemi, Xazaræormn, /Egyptiorum, Hebraeorum circumferebantur, uti dixi in Proœmio (2).

COMPLETA! SUNT. — Græce , quæ vox duo significat : primo, « implete, vel complete sunt; » secundo, u certo comperte sunt, » uti vertit S. Ambrosius, Thcophylaetus, Euthymius cl rccntiores hic. Unde Syrus vertit, in quibus nos contenti acquievimus; Vatablus, de certo compertis. Audi S. Ambrosium : a Fundatus in petra, ei qui omnem fidei sumpserit plenitudinem lirmamentumque conscientie, recto dicit : Quæ in nobis sunt rerum.

ver». 2. 2. Sicut tradiderunt nodis, qui ab initio ipsi VIDERUNT, ET MINISTRI FUERUNT SERMONIS (3).—GræCO eleganter ei nerveose : «úrrérai xol rôX&yw, id est qui fuerunt oculares et spectatores ministri verbi, vel sermonis : quod primo, de Christo accipias; ipse enim est Verbum Patris æterni, 7. d. Sicut tradiderunt nobis Apostoli, qui Christum

(1) Breve illud proœmium omnino irrixiCuv is solum negabit, qui exemplaria græca nequo nocturna manu unquam versavit, nequo dium. Locutionibus quibus constat, similes ac geminas reperiri in operibus clarissimorum inter græcos scriptores, exemplis phiribv3 demonstravit Ilaphehus, Annotat, in sacr. Scripturam, adii. 1.

(2) a Conati sunt, p Mera namque conamina seu tentamina absque successu ea fuere; atque vocem ζzc/.tizr.ax/ ita intelUgcro tum lotum hoc prommium, tum olymon vocis ipsius suadent. Etenim ü illi quod sibi proposuerant, perfecissent, eorum propositum, nedum in causa e»ci cur Lucas ad scribendum animum appelleret, cum adequaci potius id consilii ex animo remove. Quoad vocis ipsius sensum atque etymon vide Patritium, op. cit., lib. III, <b ·rl. i.

Neque Patritius, ibid., autumat tentamina illa e^o Etangeliaapocrypha, triplici ratione : prima est quia liæc ad fallendum conficta sunt, aut saltem mendacia él iabefiis scatentia; illa vero quorum meminit Lucas, veritatis edicenda» gratia tentata fuerant, ei sicut tradiderunt Apostoli. Deinde vix credibile est fabellas illas inter Christianos prosiluisse, cum adhuc ii viverent, quorum nomina præscnpta ostentabant. Denique Illarum fabellarum artifices a Luca non sine laude quadam commemorari, quis credat ?

(3) Uax referri oportet non ad lotum id quod narratur in ven. superiore, ul male innuit Griesbachii interpunctio; «Ri ad verbum ordinare, Grxce xîxrz'xs'ha, ut sensus at, eoa scriptores conatos esse narrationem denuo digerere eo ordine, quo res conLgisse Apostoli et Christi Oiupuh docuerant.

ipsum viderunt illique ministrarunt. Secundo, de communi sermone et prodicatio; 7. d. Sicut tradiderunt qui viderunt gesta Christi, et ab eo missi ministrarunt ipsi in sermone et praedicatione Evangelii, atque, ut ait Titus, aquí doctrina) quam Salvator prosemnaverat, subservierunt. p Hoc est quod ait Joannes, epist. 1, cap. 1, vers. 1 : a Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostro contrectaverunt de Verbo vite, quod, inquam, vidimus et audivimus, annuntiamus vobis, p Priorem sensum affert S. Hieronymus, præfatione in Jiat/ A. ; posteriorem cælcri, qui et priore planior ac simplicior est, etsi eidem uterque tandem redeat.

3. Visum est et mihi assecuto (Groce Vcn. a. id est assectato et studiose investiganti, idcoque assecuto. Aliter Syrus, qui fuerim impense proximus illis) omnia a principio diligenter, ex ordine (Græce /xOifo, id est primo, a deinceps; p secundo, «distincte ex ordine,» scilicet ut primo describam Christi conceptum, deinde nativitatem, mox vitam, demum mortem et resurrectionem) tidi scribere, optime (Syrus, victoriosissime) Théophile. — Theophilus hic, ad quem Lucas scripsit Evangelium, deinde Acta Apostolorum, fuit vir nobilis et primarius Antiochie, qui a S. Petro ad Christum conversus, domum suam in Ecclesiam consecrari voluit, in qua S. Petrus conventus Christianorum agens; primariam suam cathedram posuit, uti narrat S. Clemens Romanus, lib. X Ilccog., cap. ult. Ita conjectat Baronius, scilicet Lucam, Antiochenum medicum ei pictorem, ad Theophiluin, quasi civem et familiarem suum hæc scripsisse. Addit Theophylactus Theophiluin hunc Lucæ fuisse discipulum, vel catechumenum; S. Petrus enim, cum solus non sufficeret turbæ ad Christi fidem confluenti, multorum opera utebatur ad eam calchizandam et erudiendum fideles. Vide dicta Ador, i, 1 (4).

(4) Theophilus fuisse videtur Gentilis, seu Ethnicus, ut cum vocat Origenes; Italus vero, aut cui Roma atque Italia nota) essent, ait L. Hug, Einlcitungind. Schrift. des N. T. II Th. § 35, nam Lucas qui in Actis, eidem Tbeophilo dedicatis, de locis Palæstinæ, deque iis quæ Paulus in Italiam navigans peragrabat, ita loquitur ut qui Theophilo ignota esse autumet, vix ad Sicilian narratione pertingit, jam omnem praeterit locorum designationem, sed omnia lectori nola esso ponit, etiam minima, ul sunt Forum Appii, Tres Taberhæ. Aliud hujus rei argumentum deprompsit Cellericr, opere cui titulus: Estai (Tune introduct.crit.au N. T., ex ils quæ in fine Actuum leguntur. Lucas enim qui res gestas Pauli, ei quos socius habuerit, tam accurato enarraverat, atquo ca putissimum quorum fuerat oculatus testis, duobus vers, quidquid a Paulo Romæ gestum est tuto biennio quo illic mansit, suminalim indicat, ita ut neminis mc-

Porro, Theophilus vocatur u Optimus, » id est •Optimas, Graece, x.ánrt{, id est praestantissimus, excellentissimus, quod erat epithelum praesidum et magistratum, ut Festi, Felicis, etc. Vide dicta *Actor*, xxni, 20. Theophilus ergo hic videtur fuisse senator vel praeses Antiochi®. Sic Trajanus Imperator gaudebat titulo a optimi n pr® cæteris, licet magis honorificis elogiis.

V»i». i. 4. Ut cognoscas eorum verborum, de quibus ERUDITUS ES, VERITATEM. — GræCC do'TzuiX,, id est certitudinem, securitatem, firmitatem, soliditatem; q. d. Ut cognoscas ea qu® de Christo edoctus es, esse certissima, firmissima et solidissima.

Ver». 5. 0. Fuit in diebus Herodis, regis Judæe, sacerdos QUIDAM, NOMINE ZaCHAIUAS, DE VICE ABIA; ET UXOR EJUS DE FILIADUS AARON, ET NOMEN EJUS Elisabeth. — Praemittit Lucas nomen Herodis, tum ut designet tempus quo natus est Joannes •eque ac Christus: sic enim ia Fustis nomine Consulum et Imperatorum res gestae et natales virorum illustrium consignantur; tum ul indicet jam defecisse sceptrum a Juda, ac translatum esse ad Herodem alienigenam, ideoque instare tempus adventus Messiæ, sive Christi Judæis promissi, juxta oraculum Jacob, *Genes*, xlix, 10.

Fuit hic Herodes ejus nominis primus, cæterorum pater et avus, cognomento Magnus, gente klumæus, patria Ascalonita, indole tyrannus, saivilia infanticida. Occupavit ipse favore Cæsaris et Romanorum regnum Judææ, sed Christus ipsum ejusque posteros hoo regno dejecit, oranemque ejus progeniem licet numerosissimam intra centum annos, testo Jospho, lib. XVIII, cap. vu, totam, paucis exceptis, abolevit, ac sibi omni jure debitum Israelis regnum, sed spirituale et sanctum vindicavit.

HeiMi» Hinc apposite vocatus est Herodes. *Herodes* enim etymon, syriucc idem est quod *draco ignitus*; grace vero idem quod *Aeros Plutonis*, vel principis inferni: ipw; enim est *Aeros*, ÂAî est *Pluto* vel *infernus*. Hebraico denique *Herodes* idem est quod pelliceus vel *gloriosus*, ait S. Isidoros, lib. VH *Elymol.*, x. Herodes enim idem est, oil Pagninus in *Nomin. Hebr.*, quod pellis gloriai, aut pellibus gloriaos, vel mons glori® sive arroganti®; niy Aor enim est pellis, Tin Aar, mons, Tin Aod, gloria. Rursum Herodes, ail Pagninus, idem est quod conceptus triturationis; min Aara enim est concipere, ©n dus, triturare; quia Herodes trituravi! et occidit infantes conceptos et natos in Bethlehem: quocirca et ipso cum tota sua progenie intra centum annos tritúralos, et ex orbe excusus est.

Sacerdos — legalis et Aaronicus.

Zacharias. — Fuit hic sacerdos pariter et pro-

minent eorum qui cum Paulo inorabantur, etsi Lucas Pauli socius cl eûmes fuerit loto illo tempore: cujus rei nullam polio rem rationem excogites, ait Patritius, nisi Theopbjlutn ca omnia probo tenuisse

pheta, ac plenus Spiritu Sancto, ut patebit vers. 64 et 67. Unde et Sanctis adscriptus legitur in *Martirologio Domano* ad dicm 6 novembris, ubi Baronins secutus Origenem, Nyssenum, Cyrillum et Petrum Alexandrinum, censet hunc Zachariam esse martyrem, occisum ab Herode inter templum et altare, ideoque esse illum de quo agit Christus *Malth.* xxni, 33. Caput ejus Romæ in basilica Lateranensi servatur et ostenditur, ex quo per dies aliquot olim sanguinem manasse tradunt. Ibi illud vidi et veneratus sum. Porro, *Zacharias* hebraico idem est quod memonalc *Domini*, quia canit memoriale testamenti sui sancti, ait Isidoras, lib. Vil *Elymol.*, cap. vii.

Be vice Abia. — Syrus, ex *ministerio domus Abies*; Arabicus, *de ministerio familia Abia*; q. d. De classe illa sacerdotum, cujus tempore Davidis princeps erat Abia. David enim videns posteros Aaron sacerdotes excrescere in ingentem multitudinem, ita ut omnes simul sacrificare et ministrare in templo non possent, eos distribuit in ii familias sive classes, ita ut ordinate quaelibet classis per hebdomadam unam successive deserviret templo. Ne nutem fis esset inter eos de ordine, quæ esset prima, quæ secunda, quæ tertia, etc., litem hanc sorto diremit; jecerunt enim bffi famili® sortem, et cui sors prima exiit primum obtinuit locum, cui secunda secundum, et ita deinceps. In hac autem sortitione octavus locus et octava classis obtigit Abiæ et posteris ejus, qualis erat Zacharias. Hæc omnia patent l *Paral.* XXIV, i, et IV *Rcg.* xi, 6, 7, 9. Unde Josephus, lib. VH *Antiq.*, cap. xi, sic ait de Davide: « Sacerdotum vigiliti quatuor cognationes invenit, instituitque ut quæque cognatio ministraret Deo per dies octo, a sabbato usque ad sabbatum, » ad evitandam confusionem, æmulationem, lites et jurgia sacerdotum.

Et uxor ejus de filiabus Aaron. — Poterant sacerdotes ex alia tribu ducere uxorem, quia nullam habebant hæreditatem in terra Israel (uti habebant cæler® tribus) que per conjugium uxoris (si illa, deficiente prole mascula, esset hæres sui patris) nubentis viro alterius tribus ad illam tribum transiret, itaque hæreditatum et tribuum fieret confusio, quod lege erat vetitum. Zacharias tamen religiosior duxit uxorem su® tribus sacerdotalis, puta do filiabus, non tantum Levi, sed et Aaron, quæ scilicet esset filia non Levit®, sed sacerdotis: omnes enim posteri Aaron fuere sacerdotes; cæleri vero posteri Levi (qui fuit abavus Aaronis) fuero Levit®. Causam dat Euthymius: « Demonstravit, ait, quod præcursor a sacerdotali descendit tribu, non secundum patrem tantum, sed etiam secundum matrem, et utrimque sacerdotalis erat. » Quare infert S. Ambrosius: a Non solum a parentibus, sed etiam a majoribus S. Joannis nobilitas propagatur; non sæculari potestate sublimis, sed religionis successionem venerabilis. » Vocata est Elisabeth, ab

uxore primi pontificis Aaron, qu® fuit soror Nihason, principis in tribu Juda; hæc cniin dicta fuit Elisabeth, *Exodi* vi, S3. Porro, hæc Elisabeth fuit sancta, imo prophetissa et plena Spiritu Sancto, ut patebit vers. 4L Unde ejus memoria recolitur in *Martyrologio Domano* die 5 novembris; hinc ejus nomen cum sanctitate assumpserunt S. Elisabeth, filia Andre® regis Bungarorum, cognomento mater pauperum, ejusque neptis S. Elisabeth, regina Portogalli®, mater omnium deinceps regum Hispaniæ, æque ac Lusitani®.

rircan Ut nomen ejus Elisadet ii. — Zacharias hebraico Ziriaria idem est quod *recordatus est Deus*, vel *memoria Lthir ria* ' Elisabeth idem est quod *Dei juramentum* vel *sceptrum et dominium*, vel *quiesj* vel *saturitas*; q. d. Deus memor juramenti sui hos conjugio inter se copulavit, ut sceptrum domus David erigeret, et quietem, ac copiam et saturitatem suis largiretur, aut sine timore de manu inimicorum suorum liberati, servirent illi in sanctitate et justitia coram ipso, » *Luc. i*, 69. IlaS. Isidoras, lib. VII *Etymol.*, cap.x : « Elisabeth, ait, interpretatur Dei mei saturitas, vel Domini mei juramentum. »

Ven. 6. 6. ERANT AUTEM JUSTI AMBO ANTE DEUM. — **M**ulli apparent justi coram hominibus, sed pauci ante Deum; quia homines faciem intuentur, Deus vero cor et conscientiam. Ita S. Ambrosius et Titus. Vere dicebat S. Franciscus : a Tantis est quisque quantus est apud Deum, et non amplius, n Dei enim judicium est verissimum et certissimum, hominum vero sæpe fallit et fallitur (1).

INCEDENTES IN OMNIBUS MANDATIS, ET JUSTIFICATIONIBUS Domini sine querela. — Id est observantes omnia Dei amandala, » hoc est præcepta decalogi moralia, et a justificationes, » id est præcepta cæremonialia, scilicet sacrificia, lustrationes cæterosque sacros ritus lege Dei præscriptos. Tribbia Nota : Deus Ilebræis per Mosem triplicia dedit præcepta. *Prima* Hebraico vocantur *DIVO mitsvo*^* id est præcepta moralia, qu® continentur duabus decalogi tabulis, continenlque jura natur®, qu® Deo, et qu® proximis prestare debemus.

Secunda vocantur *mispatim*, id est judicia, aut judicialia, qu® spectant justitiam et politiam humanam, ac maxime concernunt principes ut justitiam administrent, quales apud Christianos sunt leges civiles.

Tertia, vocantur a»pn *chuckim*, id est statuta, decreta, sancita a Deo, puta cæremonialia, scilicet sacrificia et sacri ritus ad Deum rite colendum : hæc hic et alibi vocantur a justificationes, » ait Euthymius et alii; idque primo,

(i) Formula *ante Deum*, Græce fafewv tgu id est *judice Deo*, adjectivis juncta, indicat aliquem esse veretalem, qualis esse dicitur. Quæ ratio loquendi Hebraica esu Vid. Gen. vu, 1, ubi dicit Dominus ad Noe : a Te cairn vidi justum corain me, » id eoi, te vere juslum ujpgaovi.

quia qui illa observant et implent, faciunt quod maximo æquum et justum est, scilicet Deo exhibere Ialriam, et cultum illi omni juro debitum et proprium. Sic enim religio est maxima et transcendens justitia. *Secundo*, quia per hæc horumque observationem olim in lego veteri justificabantur legaliter : qui enim illa implebant, a Synagoga censebantur justi verique Israelita et fideles; idque non tantum ab hominibus, sed et a Deo, si ex vero pietatis et amoris Dei affectu illa obirent : a Factores enim legis justificantur, n *Dom. n*, 13. a Scito, ait Theophylactus, quod mandatum justificatio nominari potest, utpoto justum faciens hominem. »

Sine querela. — Grace aut^rret, id est inculpabiles, irreprehensibiles; Syrus, *inculpate*; Arabicus, *sine macula*. Nola hic fideles posse, imo debere observare omnia Dei mandata; quare illa servatu esse possibilia, non impossibilia, uti blasphematur Calvinus, qui hic miro se torquet, ac tantum non dicit Lucam Evangelistam mentiri.

Porro, asine querela, » id est sine crimine et peccato mortali. Venialia enim omnia justus in hac vita evitare nequit. Ila S. Augustinus, *epist.* 95, et tract. 42 *in Joannem*, post medium.

7. Et non erat illis filius, eo quod esset Vers. 7. Elisabeth sterilis (natura et complexione sua), ET AMBO PROCESSISSENT IN DIEBUS SUIS, — **P**uta essent grandævi et senes, quando homines deficiente calore desinunt generare. Dicit hoc, ut ostendat Joannem ex iis non naturaliter, sed per Dei donum et miraculum fuisse progeneratum, æque ac fuere alii Sancti eximii, ut Isaac, Joseph, Samuel. Audi S. Augustinum, serm. 3 *De S. Joanne Daptista* : a Erat quidem S. Elisabeth sterilis corpore, sed fœcunda virtutibus : partus ejus non ablati, sed dilatus, donec pertransiret tempus carnis, passio corporis, conjugii necessitas, voluptatis causa, cupiditatis sensus, et totum quod humanam confundit, gravat, onerat conscientiam. Mundabatur enim longo tempore sacrificii domus, sanctitatis hospitium metatum metatoris Christi, angeli domicilium, aula Spiritus Sancti, Dei templum. » Et paucis interjectis : a Denique ubi tota corporis sedata est querela, et in toto facti sunt sine querela, vox sterilitatis fugit, reviviscit senectos, fides concipit, parit castitas, nascitur major homine, par angelis, tuba coeli, prece Christi, arcanum Patris, Filii nuntius; signifer superni regis, peccatorum venia, Judæorum correctio, vocatio gentium, et ut proprie dicam, legis et grati® fibula, qu® diploidem summi sacerdotis sancto patri jungebat in corpore. »

8. Factum est autem cum sacerdotio funderetur in ordine vicis sus (qu® erat octava, et a primo ejus parente dicebatur Abia, uti jam dixi. Unde Arabicus vertit, *in diebus ordinis ministerii bui*) ante Deum. Ven. 8.

V«>. 9. 9. SECUNDUM CONSUECUDINEM SACERDOTII, SORTE exiit, ut incensum poneret (ut thymia- ma Deo adoleret et offerret in altari thymiamatis, quod quotidie bis, scilicet mane et vespere ex lege Deo adolendurn erat), ingressus in templum Domini.

Sorte, — id est vice sua, ait Beda; quæ suæ familiae, scilicet Abiæ, primitus sorte obtigerat, ut scilicet ordine esset octava; tunc enim suæ vices eum ad ministrandum in templo vocabant. Verum, vers. 8, hujus vicis facta est mentio; quare sors de qua vers. 9, alia est a vice, vicemque magis particulatim limitat et determinat; q.d. Cum Zacharias ordine vicis suæ ut sacerdos ministraret in templo, inter varia sacerdotum officia, sorte, id est sortitione, ei obtigit officium adolendi incensum. Sacerdotes enim vicis sive classis Abia, quia erant multi, hinc sortiebantur quid quisque in templo ageret, et quod munus obiret. Quatuor enim ne'er- cn'in precipua erant sacerdotum munia, ut patet dotum. Exodi XXX: primum erat sacrificare victimasque mactare et immolare; secundum, accendere lucernas in candelabro seplicipiti; tertium, die sabati ponere novos panes duodecim in mensa panum propositionis subductis veteribus; quartum, adolere incensum in altare thymiamatis. Hoc quartum ergo hic per sortitionem obtigit Zachariæ, tria cætera vero aliis sacerdotibus ejusdem classis Abia. Aliis enim per sortem erat sacrificandum, aliis accendendæ lucernæ, aliis panes propositionis conficiendi et proponendi in mensa Dei; Zachariæ vero sorte obtigit suffumigare thymia- ma, sive illud per suffitum Deo offerre. Id clare patet ex Græco Day.» rai fe>|niai, id est sortitus, sive sorte consecutus adolere incensum; Syrus, obvenit ei ut componeret suaves odores; Arabicus, cum eo temporis suum esset ponere incensum, puta thymia- ma, quod ex quatuor rebus odoriferis, scilicet stacte, onycha, galbano et thure commixtum et compositum erat, Exod. xxx, 34. Vide ibi dicta.

Opinantur nonnulli, ut S. Ambrosius, Beda, Theophylactus et S. Augustinus, tract. 49 in Joannem, Zachariam fuisse suminum pontificem, ducti a ratione quod ipse adoleverit incensum in altari thymiamatis; hoc enim ipsi censent fuisse pontificem in Sancto sanctorum, quod nulli ingredi licebat nisi summo pontifici. Verum altare hoc non fuisse in Sancto sanctorum, sed in Sancto quod quotidie communes sacerdotes ingrediebantur, ostendi Exodi xi, 24. Id ipsum confirmat hic textus a sorte exiit. » Summus pontifex enim erat extra, imo supra omnem sortem, ac quandocumque volebat, ministrabat in templo. Adde hoc tempore non Zachariam, sed Joazarum fuisse pontificem, ut docet Josephus, lib. XVII Antiquit., cap. vii. Quare Zacharias non fuit pontifex (hoc enim non tacuisset hic Lucas), sed communis sacerdos, uti docent Lyranus, Tolctus, Maldonalus, Baronius, Salmeron, Abulensis, Jansenius, Carthusianus, Cajelanus ac Suarez, III part., tum. H, disp. xxiii, SCCI.1.

Moraliter: hic disco angelos apparere dum An-di versamur in locis rebusque sacris, ac Deum vel per se, vel per angelos animæ loqui, cum versamur in oratione, sacrificio, similive Dei cultu, uti hic angelus apparuit Zachariæ adolenti thymia- ma, cique lætissimum de nascituro Joanne et Christo nuntium attulit.

10. Et omnis multitudo populi erat orans Vert. io. foris hora incensi, — scilicet in atrio extra Sanctum sive templum, hoc enim solis sacerdotibus ingredi licebat. Ante Sanctum ergo erat atrium Atrio duplex: prius interius sacerdotum continens altare holocaustorum, in quo victimæ sub dio cremabantur; posterius exterius laicorum, qui ex suo hoc atrio eminus spectabant sacrificia a sacerdotibus immolata in altari holocaustorum; thymia- ma vero et altare thymiamatis, quod erat in Sancto undique oblecto, videre non poterant.

Hora incensi. — Græce, thymiamatis, cum scilicet sacerdos thymia- ma in altari subjecto igne cremabat et suffumigabat in honorem cultumque Dei. Omnium enim gentium ritu thura Deo adolentur.

11. Apparuit autem illi angelus (Gabriel, ut Ven. n. patet, vers. 19) Domini, stans a dextris altaris incensi. — «A dextris,» primo, a quia prospera bona nuntiaturus advenerat, » ait Eulhymius; secundo, « quia divinæ insigne misericordiæ deferebat, » ait S. Ambrosius; « Dominus enim a dextris est mihi, ne commovear. »

Disce hic angelos altaribus, sacerdotibus et sacrificiis assistere,isque cooperari, ut iis Deum colant, honorent et adorent; qua de re in Vitis Sanctorum plura extant exempla, quorum nonnulla recensui, Exodi xxix, 38; Lev. ii, vers. 1, 2; Kum. tv, in fine capitis.

12. Et Zacharias turbatus est, videns vCh. h. Tum ob novam et insolitam visionem, tum ob decorem et majestatem angeli apparentis; apparuit enim specie augusta et coelesti quam infirmitas humana vix oculis intueri poterat: « quia homo carum virium non est, ait Titus, ut ejusmodi peregrinum inusitatumque visum citra commotionem ferre valeat. » u Perturbamur, inquit S. Ambrosius, et a nostro alienamur affectu, quando praestringimur alicujus superioris potestatis occursu. »

Sic Daniel, cap. x, 8, apparente sibi eodem Gabriele Archangelo, ait: « Et non remansit in me fortitudo, sedet species mea immutata est in me, et emarcui, nec habui quidquam virium. » Hinc indicium boni angeli est, si primo terreat, Boonna' deinde exhilaret: mali vero, si initio exhilaret, 6'lu' deinde maestum efficiat. Unde S. Antonius, teste twuour- S. Athanasio in ejus Vita: « Si post timorem, r<, d-ia- inquit, succedit gaudium, a Domino est visio; securitas enim animæ, praesentis majestatis indi- tra m». cium ostisi vero incussa formido permansit, luJ hostis est qui videtur. »

13. At AUTEM AD ILLUM ANGELUS: Ne TIMEAS, vel'.

ZaCRARIA, QUONIAM EXAUDITA EST DEPRECATIO TVA. — qua Deum precatus es non pro habenda prole, de ea enim usque adeo desperabat, ait S. Augustinus, ut *nec* angelo promittenti crederet, vers. 20 ; sed qua ut sacerdos orasti pro peccatis populi et adventu Messiæ, nam de ejus adventu Zacharias inferius, vers. 69, cum jam natus esset Joannes, gratias agit, cum Dei instinctu cognosceret Joannem fore paranympum .Messi©, id est præcursores Christi, uti mox hic illi promittit angelus. Sensus ergo est : Exaudita est, o Zacharia, deprecatio tua, qua quasi sacerdos precatus es pro salute populi et ejus Salvatore Messia, is enim propediem nascetur. Insuper Deus, qui merita supplicum excedit elvota, dabit tibi filium, qui ejus sit propheta cl præcursor. Ita Boda, Euthymius, Theophylactus hic, et S. Augustinus, lib. II *De Consensu Etang.*, cap. i ; cl S. Chrysostomus, hom. *De Nativitate S. Joannis*, tom. II.

Secundo, (amen non male nonnulli consent hanc Zachari© deprecationem fuisse pro habenda prole, si intelligas illam a Zacharia non hoc tempore, sed olim cum junior spem prolis haberet, fuisse fusam : nam omnia sequentia prolem hanc explicant.

Et uxor tua Emsadeth pariet tiri filium, et **Joui.b** VOCABIS NOMEN EJUS JOANNEM. — **Cur aJORNilCm?**» rtpuii. Respondeo *primo* : Quia « Joannes, n ait Maldonatus, Hebr. idem est quod *gratiosus*, vel ut Pagninus, *Domini donum* vel *miser cordia*. Isidorus, lib. VII *Ethym.*, cap. vin : « Joannes, inquit, interpretatur *Domini gratia*, eo quod sil limes propbctiæ, prænunlius grati© , sive initium baptismatis, per quod gratia ministratur. » Recte, sed non præcisc : sic enim potius vocandus fuisset Hanania quam Joannes ; **finii** *hanina* enim, sive *chanina*, significat gratiam. Proprie ergo et præcisc « Joannes, » Hebr. *Jchochanan*, et erasi *Johan an* (unde Syrus vertit, *Jouchanon*) idem est quod *Dcu^misertus est. Jehova* enim, et erasi *Ja*, nonien proprium est Dei : **pn** *chanan* vero vel *hanan* (unde patet Joannes scribendum fore per aspirationem *h*, non Joannes) idem est quod *misertus est, gratiam exhibuit*, idque fecit Deus primo et proxime, cum uti præcessit, exaudivit Zachariæ deprecationem, qu® Hebr. dicitur **mnn** *tcchinna*, ab eadem radice *chanaan*.

Secundo, eo quod jam Deus misertus esset populi destinando Messiæ præcursores, scilicet Joannem, et propediem mittendo ipsum Messiam ; per Christum enim, non per Mosem et legem, gratia et veritas facta est, *Joan*, i, 17. Sic filius Ann® dictus est a Samuel, o id est *postulatus*, et impetratus matris lacrymis a Deo ad salutem totius populi, l *llcgum* i, 20.

Tertio, Deus etiam Joannis misertus est, implendo eum sua gratia copiosa et multiplici, ait Beda, Jausenius et Maldonatus, qua eum effecit I>raelis doctoran, prophetam, virginum, anachoretam, martyrem, ac Christi indicem et præcur-

sorem. Fuit ergo Joannes quasi filius charitum , filius, inquam, gratiarum, in quo scilicet exponendo, ornando et condecorando omnes charités, omnes grati® Dei, conspirasse videantur.

Nota hic trium nominum triplex mysterium : nam « Elisabeth, n id est juramentum Dei promittentis, et « Zacharias, » id est memoria Dei, memoris sui promissi pariunt nobis Joannem, id est Dei misericordiam et gratiam.

I L Er erit gaudium tibi, et exultatio, — ob Vere. 14. filium Joannem, tanto miraculo ad tanta natum, *q. d.* Iste filius erit tibi multisque aliis causi summi gaudii et exultationis. Causam subdit :

IJJ. Erit enim magnus coram Domino, — cujus Vere. is. solius, nipote optimi et maximi, est gestimare et judicare quid magnum sit, quid mediocre, quid parvum. Ipse ergo solus vere et absolute magnus, novit illa qu® vere sunt magna. Mulli, ait Theophylactus, magni dicuntur, sed coram hominibus, qui parvi parva magni æslimant ; at Joannes magnus fuit coram Domino, qui magnus magna ponderat.

Erit magnus. — *Primo*, sanctificatione in utero Joinnci malris ; *secundo*, profundissima humilitate ; *tertio*, castitate eximia ; *quarto*, poenitentia exemplari ; *quinto*, zelo Seraphico ; *sexto*, vita lota, quæ non tam humana fuit quam angelica, adeo ut Joannes a Judæis et Scribis pularetur esse Messias ; *septimo*, prophetia sublimi ; *octavo*, vita eremitica ; *nono*, officio prædicatoris et præcursoris Christi ; *decimo*, martyrio nobilissimo. Vide 28 privilegia Joanni concessa, qu® hic enumerat nosier Barradius. In omnibus hisce dotibus Joannes fuit magnus, quia eas habuit non in communi et quali quali, sed magno, singulari et eminenti gradu. Unde illi merito accinit Ecclesia :

O nimis felix, meritique celsi,
Nesciens labem nivei puJoris,
Præpoteos martyr, nemorumque cultor,
Maxime vatium.

Et vinum et siceram non bibet. — Sicera significat omne id quod inebriare potest, uti vertit S. Hieronymus, *Lev.* x, 9 et alibi : "**OJ** *sachar* enim est inebriari ; **TDZJ** *siccor*, ebrius ; scemar, id quod inebriat, sicera. Vino et sicera abstinere proprium erat Nazaræorum , qualis ex hoc loco per omnem vitam videtur fuisse Joannes, *q. d.* Joannes per omnem vitam erit Nazaneus et consecratus Deo. Vide *Num.* vi. Joannes, ait S. Ambrosius, delicias hominum corporisque lasciviam magna animi virtute depressit.

Er Spiritu Sancto (Syrus, *Spiritu sanctitatis*) **REPLEBITUR ADHUC EX UTERO MATRIS SUÆ**. — Quando, ut ait Glossa, intrante Virgine, cxullavit in utero genitricis, et præcursoris officium quoad potuit, implevit, ul patebit vers. Al ct 42. Fuit ergo Joannes, prius Spiritu Dei renatus, quam ex matre natus.

Ex utero. — Arabicus, *in utero, q. d.* Joannes

incipiet esse sanctus ab Ipso matris utero, talisque durabit semper ad finem vitæ suæ.

An Jwn- Quaeres, an Joannes vero et realiter in utero a
'ut' r" Peccalº originali sit purgatus et justificatus? Negat
tincUfl- S. Augustinus, epist. 57 *ad Dardanum*, et S. Illic-
utn». ronyinus, in cap. i *Jeremía*: aiunt enim ipsi Joannem
squo ac Jeromiam dici in utero sanctificatos, non recipi-
sa, sed secundum Dei prædestinationem dilaxat; quia scilicet ad sanctitatem futuram a
Deo erant destinati, ut idem hic dicatur de Joanne, quod
Apostolus de se ait, *Galat.* cap. i: « Qui me segregavit ab utero matris meæ, » etc. Ratio
S. Augustini est, quia renasci presupponi nasci; atqui Joannes in utero existens necdum erat
natus: ergo non potuit tum renasci recipi, sed
lanium secundum Dei prædestinationem.

Verum contraria est communis sententia Patrum, SS. Athanasii, Cypriani, Cyrilli, Ambrosii, Gregorii, Bernardi, quos citat et sequitur Tolctus, Barradius, Jansenius, Francisons Lucas et alii passim. Probatur: *Primo*, quia id clarissime hic promittit Joanni angelus, dicens: a Et Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ,» *q. d.* Ab utero erit sanctus, imo plenus Spiritu Sancto. *Secundo*, quia Joannes ad salutationem B. Virginis in utero credidit in Christum, eum adoravit, dilexit et pro gaudio exiliit, ut dicam vers. 4L Tunc enim quando visitatus et salutatus est a B. Virgine, sexto mense a conceptione sua, hæc mira sanctificatio ei contigit. Idem privilegium S. Athanasius, S. Bernardus et alii tribuunt Jeremiæ, ut patet *Jeremía* i, 5. Vide ibi dicta. Ad rationem S. Augustini, respondeo hominem, ut per gratiam renasci possit, censeri natum quando conceptus in utero, a Deo animam et vitam accepit: tum enim uti nascitur cum peccato originali, ita et per gratiam ab eo expiari et renasci potest; imo et baptizari, ut patet, si infans in utero matris existens baptizetur, sive mortua et discissa matre, sive ea vivente, v. g. si infans manum vel pedem foras emittat, qui aqua ablui possit, ut habet praxis Ecclesiæ.

Ven. ta. 16. Et MULTOS FILIORUM ISRAEL CONVERTET AD Dominum Deum ipsorum, — scilicet ad Messiam, sive Christum. Unde contra Arianos patet Christum esse Deum. Hinc Beda: Palet, inquit, Christum Deum esse Israel, iu ejus enim fide Joannes baptizat (1).

Vor». 17. 17. Et ipse præcedebat ante illum in spiritu

(1) Validius et omnino inconcussum fiet argumentum de divinitate Christi, versiculo 10 cum sequenti collato. Etenim vox *illum*, vers. 17, orationis serie atque Contextu id flagitante, Deum simul et Christum necessario significat: Deum *primo*, vox ista significat, respondet enim illis *Dominum Deum ipsorum*, quæ; proxime eam præcedunt; Christum *postea*, per eam significari liquido intelligimus: quis enim alius sit, quem Joannes processurus dicatur. Errat ergo RoschmuHerus, qui, ut istius argumenti vim elutuat, verbum idem valere ait ac *ministrabit*, cujus significationis neque sacri, neque profani scriptores exemplum ullum suppeditant.

et virtute Elie. — Non dicit in anima Elie, ait Orígenes, sed in spiritu et virtute, quia, ut ait S. Ambrosius, nunquam sine virtute spiritus, nec sine spiritu virtus; omnis enim vis et virtus est a Spiritu Sancto, juxta illud: « Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit libi, » *Luc.* i, 35. « Præcedet ante illum, » scilicet Dominum Deum, puta Christum Dei Filium. Joannes enim præcessit Christum: *primo*, nascendo; sex mensibus enim ante Christum uti conceptus, sic et natus est; *secundo*, baptizando, quia prius baptizavit quam Christus: imo Christum baptizaturum prior ipse baptizavit; *tertio* et maxime, predicando penitentiam, ut viam sterneret Christo; *quarto*, digito demonstrando Jesum, ipsumque esse Messiam et Agnum Dei, qui tolleretur peccata mundi, asserendo; *quinto*, moriendo per martyrium ante Christum; *sexto*, descendendo ad patres in limbum, eisque Christum propediem aflore cosque liberaturum annuntiando. In hisce enim omnibus Joannem præeuntem secutus est Christus.

In spiritu et virtute. — Id est in spiritu virtutis, id est roboris et efficacitatis. Grace enim est Iuxta, non Est hendiadys, *q. d.* Sicut Elias excellat et in fine mundi excelsus spiritu robusto et efficaci ad certandum contra Antichristum, ut Judæos ceterosque ab eo convertat ad Christum; sic prorsus excelsus eodem spiritu potenti Joannes, ut per suam prædicationem et vitæ sanctissimæ exemplum Judæos duos moveat ad penitentiam, ilaque eos ad Christi baptismum et gratiam præparet.

Nota: Spiritus virtutis Joannis fuit similis Eliæ. Jo *Primo*, in vita austeritate; Joannes enim locustis vescitur, et pilis camelorum quasi cilicio ac zona pellicea vestiebatur, æque ac Elias. *Secundo*, Sicut Elias, uterque degebat in solitudine cratque eremita. *Tertio*, in paupertate et mundi contemptu. *Quarto*, Tunc et aptius, in zelo, libertate et ardore prædicandi, Onutoquo uterque mullos Israelitas ad poenitentiam, et Deum Christumque convertit, et Elias rursum in fine mundi convertit, juxta illud *Eccli.* xlvii, 1: « Surrexit Elias quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat. » Simili enim modo de Joanne ait Christus: « Ille erat lucerna ardens et lucens, » *Joan.* y, 35. Ecce hic est spiritus virtutis Eliæ. *Quinto*, in fortitudine et passione. Sicut Quinto, enim Elias fortissimo certavit contra sacerdotes Baal corumque fautores Achab et Jezabel reges, III *Regum*, cap. XYiii et xix, et rursum in fine mundi certabit contra Antichristum ejusque assecras, ac multa ab eis passus est et patietur, atque tandem occidetur, critque martyr. Sic pariter Joannes certavit contra Herodem et Herodiam, ab eisque capite truncatus martyrii lauream obtinuit.

Spiritus ergo virtutis duo significat, scilicet potestatem et efficacitatem bene operandi, ideoque adversa quævis fortiter perferendi, quæ utra-

gun similis fuit in Joanne et Elia. Magis autem comparatur hic Joannes Eli® venturo quam prae-terito, quia scilicet sicut Elias magno spiritu et efficacitate proibii secundum Christi adventum, ut infideles debellet et convertat ad fidem; sic pariter Joannes eodem spiritu et efficacitate proibii primum Christi adventum, a ut convertat corda patrum ad filios, et incredulos ad prudentiam justorum, » uti explicans hic subjicit Gabriel, et Christus *Matth. xi, II*; idque solerter advertunt et annotant hic S. Ambrosius, Boda, Thcophylactus, Titus et S. Gregorius, homil. 7 *in Evangel.*, qui sic explicat ñ « in spiritu et virtute Eli®, » *q. d.* a Sicut ille proco venturus est iudicis, ita et iste procurator factus est redemptoris. » Audi S. Ambrosium : a In spiritu et virtute Eliæ; quia scilicet Elias et virtutem magnam habuit et gratiam, ut ad fidem animos populorum a perfidia retorqueret; virtutem abstinenti® atque patienti®, et spiritum prophetandi. In deserto Elias, in deserto Joannes. Ille conns pascebatur; hic dumis, et calcata omni voluptatis illecebra, parcimoniam protulit luxumque contempsit. Ille Achab regis gratiam non quæsivil; hic spreuit Herodis. Ille Jordanem divisit; hic ad lavacrum salutare convertit. Hic cum Domino versatur interra; ille cum Domino apparet in gloria. Hic prioris, ille sequentis Dominici procurator adventus. Ille post triennium pluvia terram rigavit; et hic post triennium arescentem nostri corporis humum fidei imbre perfudit, » etc.

Denique apte ad hunc spiritum virtutis, id est fortitudinis, Joanni deferendum missus est angelus Gabriel, qui Hebraice idem significat quod a fortitudo Dei, » ut scilicet ipse suam, quam ex Deo hausit fortitudinem, hoc oraculo Joanni aspiret.

Ut convertat corda patrum in filios; — ut scilicet Abraham, Isaac, Jacob cæterique Patriarch® bene afficiantur posteris suis Judæis, viventibus tempore Joannis et Christi. Fecit id Joannes, cos verbo et exemplo incitando, ut fidein et pietatem patrum suorum imitentur : sic enim patres agnoverunt filios suos, legitimos sui imitatores Deique veri cultores, dum a in id qu® senserunt patres, consentient et lilii, » ait S. Augustinus, S. Hieronymus et Boda. Vide dicta *Malach. iv, 6*. Ex Malachia enim haec verba petita sunt, qui ad litteram loquitur de Elia, typice de Joanne, ubi de utroque fuse hæc verba explicui; quare ea hic non repetam.

Et isculillos (Græce i-uOd;, id est ut Syrus, inobedientes, scilicet legi et prteceplis majorum ac Christi puta Judæos convertet Joannes) ad prudntiam (Syrus et Arabicus, *scientiam*) justorum, — id est ad fidem, sapientiam et intelligntiam, ait Euthymius, quam justii habuerunt et habent de Christo, qu® consistit in hoc, ut timeamus et amemus Deum et coelestia, non caduca, juxta Christi doctrinam et vitam. Ha Maldonatus. Seruado, proprio Tolelus, *q. d.* Faciei Joannes, ut

Judæi increduli diligenter considerent signa adventus Messi® patribus a Deo data, ac ex iis cognoscant credantque Christum jam venisse, ipsumque esse hunc Jesum, quem Joannes Judæis ut talem digito ostendit. Hoc enim prudenti® est opus et actus; nam hæc erat vox et prodicatio Joannis : a Pœnitentiain agite, appropinquavit enim regnum cadorum, » *Mattii, in, 2*. Hæc est scientia sanctorum, *Sapient, cap. x; vers. 10*. Vide dicta *Malach. iv, 6*.

Parare (ut sic sua prædicatione et vit® exemplo paret) Domino plfbem perfectam. — Legit Interpres xxTT.snaut'iw, id est perfectam; jam legunt x.xn<rtj*ijuww, id est bene et perfecte praparalam et instructam, scilicet ad suscipiendam fidem et doctrinam Christi, ac perfectionem grati®, justitiæ et vit® Christian®, a Christo e cado allatam et prædicatam. Undo Thcophylactus vertit, *capacem*; alii, *dispositam* ad fidem Christi; Arabicus, *parabit Domino plebem justam*.

18. Et dixit Zacharias ad angelum : Unde hoc Vers. <«. SCIAM ? EGO ENIM SUM SENEX, ET UXOR MEA PROCESSIT in diebus suis. — *q. d.* Ede signum vel miraculum, quo milii probes tam magna qu® promittis, reipsa eventura. Tanta enim polliceris, ut nudis tuis verbis credere nequeam, llæsital Zacharias et diffidit promissis angeli, partim ob rerum ab eo promissarum magnitudinem earumque desiderium; quia eas adeo magnas, ut natur® vires longe superarent, ipse non comparabat cum omnipotentia Dei, solo humano spiritu reni metiens; partim quia non omnino certo credebatur esse angelum bonum, qui h®c promittebat, esto sufficientia sibi signa ipsi dedisset angelus, ut patet ex sequent. Videtur tamen hæc haesitatio zadurto ejus et diffidentia ex animi indeliberatione et inconsideratione processisse, ideoque veniale duntaxât fuisse peccatum; ob quod punitus est et nidis, privatus facultate loquendi. Secus fecit Abraham, qui angelo promittenti sibi ex Sara sterili filium Isaac, illico credidit; quia « confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissime sciens quia qu®cumque promisit, potens est et facere, » *Bom. cap. iv, vers. 17*.

19. Et respondens angelus, dixit ei : Ego sum Vers, i?. Gabriel, qui asto ante Deum; et missus sum (a Deo) LOQUI AD TE, ET HÆC TIBI EVANGELIZARE, — hæc bona nuntia tibi afferre. Evangelium enim Græce idem est quod bonum nuntium. Unde Pagninus vertit, *cl bona annuntiem tibi hæc*.

Qui asto, — id est astare soleo, velut Deo ad omnem ejus nutum ministraturus, sicut famuli astant regi. Græce, id est *qui astiti*, scilicet in calo; jam enim ibi ei non asto, sed inde ad te in terrain missus sum : licet in terra angeli quoque astent Deo ejusque faciem videant; Deus enim est ubique, *Matth. xvm, 10*. Hinc colligas eosdem esse angelos Deo ministrantes et assistentes, licet id negent S. Dionysius Areopagita et S. Gregorius; Gabriel enim hic simul

astat et ministrat Deo, milliturque ad Zachariam.

Gabriel Porro, rt «asio» significat Gabrielem proxime
 io "1°0r as,arc Dc0 › esseque unum e septem primariis
 angelis, qui sunt principes aulæ coelestis, sicut
 est et Michael, ac Raphael, qui, *Tobia* cap. xii,
 vers. Iti, ait : « Ego sum Raphael angelus, unus
 ex septem, qui astamus ante Deum. » De his sep-
 tem angelis inulta dixi *Apocal.* i, 4. Quare licet
 aliqui, ut Tolelus hic, censeant Gabrielem esse
 ex ordine penultimo qui est Archangelorum, eo
 quod alibi vocetur Archangelus; verius tamen
 videtur eum esse primo ex ordine, qui est Sera-
 phim, adcoque esse unum e primis aulæ cœlestis
 principibus, ideoque a multis vocari Archange-
 lum, id est angelum primarium et principem;
 imo non desunt qui censeant cum inter Seraphi-
 nos esso omnium primum. Ita censet Marcus
 Vigucius Cardinalis, in *Decachordo Christiano*,
 chorda I, cap. ii, idque probat octo rationibus,
 vel potius congruentiis quas recensui *Daniel*.
 cap. ix, vers. 21, quæ omnes ad hanc unam re-
 ducuntur : Ad opus summum, inquit, decebat
 mitti summum angelum; atqui summum Dei
 opus est Incarnatio Verbi : ergo Gabriel hic,
 vers. 2G, ad illud nuntiandum missus, est sum-
 mus angelus. Sed hæc ratio non concludit, ut
 ibi ostendi. Nam communis Theologorum sen-
 tentia est, Michaellem esse supremum angelorum
 omnium et antagonistain Luciferi, *Apocal.* xu, 7.

Gabrieli Porro « Gabriel, » ait S. Hieronymus, Noniin.
 etymon. *Jiebr.*, in *Luca*, Uebraice idem est quod *confor-*
tavit me Deus, aul *fortitudo Dei*, vel *virtus mea*
Deus. Apte ergo ipse missus est, ut, nun-
 tiando conceptionem Joannis, afflarct ei spiritum
 virtutis, id est fortitudinis Eli. Idem nuntiavit
 conceptionem et incarnationem Verbi (eterni,
 vers. 26, quia hoc opus fuit suniin virtutis,
 potenti et fortitudinis Dei.

Ver». 10. 20. Et fccb fuis tacens, et nox poteris lo-
 qui, USQUE IN DIEM QUO HA.C FIANI, PRO EO QUOD
 NON CREDIDISTI VERRIS MEIS, QUJB IMPLEBUNTUR IN
 TEMPORE SUO. — Thcophylactus, Titus et S. Am-
 brosius vertunt : « Et ecce cris surdus, » et sic clare
 distinguitur ab eo quod sequitur : « et non pote-
 ris loqui; » alioqui enim erit tautologia. Licet
 enim Græcum « twniv, proprie tacentem et mutum
 significet, tamen et surdus eadem voce intelligi
 potest; sunt enim hæc duo naturaliter inter se
 connexa, ut qui muti nascuntur, sint et surdi, ac
 vice versa : quocirca Græci surdum etque ac mu-
 tum vocant xuçiv, Hebraice, ÜTÍl *chares*; Syri,
hares : Zacharias ergo hic effectus est surdus
 æquo ac mutus. Unde, vers. 22, vocatur xu^i.
 Hinc et vers. 62 Zachari quasi surdo non lo-
 quuntur, sed nutibus et signis innuunt cognati et
 vicini, ut scribat quo nomine velit vocari filium
 recens sibi natum. Ipse ergo quia inobediens fue-
 rat, punitur surditate; quia contradictor verbis
 angeli, mulctatur facultate loquendi, et taciturni-
 tate plectitur. « Incredulitas, ait S. Ambrosius,,

Zachari affatum eripuerat et auditum. » « Me-
 rito autem hæc duo passus est, inquit Thcophy-
 lactus, quod et non audiret, et non loqueretur;
 quia enim non obedierat, condemnatur ut surdus
 sit; et quia contradixerat, ut sileat. »

Usque in diem quo nvc fiant, — quo nasca-
 tur tibi Joannes; g. d. ait Titus : « Quia vocem edi-
 disti plane incredulam, propterea voce tantisper
 orbaberis, donec re jam expleta, et tuam in cre-
 dendo tarditatem, et Dei rursus agnoscas poten-
 tiam. » Petierat Zacharias, diffidens promissis
 angeli, vers. 18, ab angelo sibi dari signum
 Joannis nascituri; angelus ergo ipsi obsecundans
 dat signum, quod simul sit poena, et castiget
 ejus incredulitatem et contradictionem, scilicet
 percuciens eum surditate et taciturnitate.

21. Et erat plebs expectans Zachariam, — ut Ver». cx
 Sancto, ubi adoleverat incensum, eo peracto
 rediret ad se in atrium quod erat ante Sanctum.

Et mirabantur, quod tardaret ipse in templo. —
 « Tardaret, » partim colloquens cum angelo, partim
 secum ruminans magnifica ejus dicta et promissa.

22. Egressus autem non poterat loqui ad ver», K-
 illos (quia erat mutus), et cognoverunt quod
 visionem vidisset in templo (cx eo quod viderent
 cum mutum, stupentem et attonitum); et (id est
quia) ipse erat innuens illis (gestibus et signis,
 quod esset mutus, ac visionem vidisset), et per-
 mansit mutus. — Græce xuçx, Syriace *hares*, id
 est surdus et quo ac mutus, uti dixi vers. 20.

23. ET FACTUM EST UT IMPLETI SUNT DIES OFFICII Ven. 13.
 (Græce, id est lilurgiæ, hoc est minis-
 terii sacri in templo) ejus, abut in domum suam,
 — qua sila erat in montanis Judææ, ut patet
 vers. 39, ubi erat uxor sua Elisabeth.

24. Post nos autem dies concepit Elisabeth ves. n.
 uxor ejus. — « Congressus est cum uxore, ait
 Euthymius, propter promissum fœtum, silentii
 flagello edoctus, ut angelicis verbis crederet, n
 Porro, concepit Elisabeth Joannem sub diem jwo.
 21 septembris, quo die multo Christianorum Ec- »*
 desi celebrant conceptionem S. Joannis. Unde
 eadem hoc die in .Ibirfyrofigto consignat Usuar- bri»,
 dus et Molanus : nam nono post mense natus est
 Joannes die 21 jini, ac sexto post mense missus
 est Gabriel ad annuntiandum B. Virgini concep-
 tionem Christi, quæ facta est die 25 marlii, ut
 patet vers. 2G et 30; nam a die 24 septembris
 usque ad diem 23 martii sunt sex menses : quare
 incensum hoc oblatum a Zacharia, ejusque visio
 et promissio angelica de Joanne nascituro, paulo
 ante in festo Scnopegi, sive Tabernaculorum,
 contigisse videtur. Hoc enim festum celebrabatur
 die 15 mensis Tisri, durabatque per octo dies,
 ut patet *Levit.*, cap. xxiit, vers. 34, et *Nutner*.
 XXIX, 12. Tisri autem respondebat nostro par-
 tim septembri, partim octobri. Apposite, sci-
 licet ut significaretur Joannem nascilurum, qui
 futurus præco Christi, et per eum reserandi cœli,
 causa foret communis lodili toti orbi : ipse enim

Gabrielem vero ei esse proximum et vicinum, uti dixi vers. 19. « Ad hoc quippe ministerium, nit S. Gregorius, hora. 34 *in Evang.*, suminum (unum c summis) angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium nuntiabat. »

Nazareth. — Unde Christus ab ea quasi a patria, in qua conceptus fuit (nam in Bethlehem natus est), cognominatus esi Nazarenus, *Maltha i ii*, 23. In Nazareth ergo habitabat B. Virgo cum Josepho sponso suo. Porro, domus vel cubiculum ejus, in quo angelo nuntiante Christum concepit, a S. Jacobo aliisque Apostolis consecrata fuit in Ecclesiam, uti refert L. Dexter in *Chronico*, anno Christi 42, et alii. Ibidem post trecentos annos S. Helena elegans templum exaedificavit, teste Colic-
piæ
laure-
i' l' i
tum? Nicephoro, lib. Vili, cap. xxx. Eamdem visitavit S. Paula, S. Ludovicus cætciiq; peregrinantes, Vide Tiirsclium, in *Ilislor. Lauret.*, cap. i et seq. Eadem Posl mille annos e Galiloca et Nazareth ab angelis translata est in Dalmatiam, inde in Italiam, puta Lauretum, ubi etiamnum consistit, cl totius orbis concursu pie visitur, adeo ut ipso Erasmus (quem Novantes ut antesignanum sequuntur), in orat, *ad Virginem*, ita Laurctanam Airginem salutet: « Salve, inclyta regum progenies, sacerdotum decus, patriarcharum gloria, cceliluin triumphus, inferorum formido , Christianorum spes et solatium ; divinitati proxima es, ne illic nobis deesses. Certa est fiducia tua, pronus tuis advolvor pedibus, sena animulam hanc, quæ se tibi quanta est, nuncupat. »

Ven. S7. 27. Ad VIII GIM I DESPONSATAM VIRO, CEI NOMEN erat Joseph , dk domo (id est tribu et familia) David (cui promissus erat Christus quasi filius), et nomen Virginis Maria. — « Desponsata, » non per solam desponsationem, sed et per verum matrimonium jam contractum, licet usu non consummatum. Vide dicta *Mat(hai i*, 18. « Missos est, nit S. Gregorius Thaumaturgus, serin. 3 *Do Annuntiat.*, Gabriel, ut dignum purissimo sponso thalamum pararet. Missus est Gabriel, ut inter creaturam et creatorem sponsalia contraheret. Missus est Gabriel ad animatum regis palatium. Missus est Gabriel ad virginem desponsatam quidem Joseph, sed Jesu Filio Dei servatam. Missus est lychnus, qui solem juslitiae indicarci. »

Ad Virginem. — Preclare S. Bernardus, serin. 1 *De Assumpt.* : « Ncc in terris locus dignior uteri virginalis templo , in quo Filium Dei Maria suscepit, ncc in cærlis regali solio, in quo Mariam filius ejus sublimavit, o Et, *serm.* 4 : « Quæ vel angelica purilas virginitati illi audeat comparari, quæ digna fuit Spiritus Sancti sacrarium fieri, et habitaculum Filii Dei? » Hoc est quod cauit Ecclesia :

Domus pudici pcciois
Templum repente iit Dei :
Inbcla nesciens virum,
Vertió concepit (ilium.

Maria. — Nola : « Maria, » vel, ut Hcbr. dicitur,

Miriam, Grece Hcbr. idem est, 7. d. mor tam, id est myrrha, vel amaritudo maris. Hebræi *lī enim tradunt sororem Mosis dictam esse Mariam, co quod cum ipsa nasceretur, coepit amara Pharaonis tyrannis mergendi infantes Ilc-breorum , *Erodi* 1. Verum id meliore omine et nutu divino mutatum est in aliam significationem: nam transito mari Ilubro , et merso Pharaonc, dicta est Maria, quasi Jfara iam, id est magistra vel domina maris; sicut enim Moses viro- rum , ila Maria feminarum dux fuit in transitu maris Rubri : unde et cis carmen epinicium prae- cinuit, *Exodi* XV. Porro, hæc Maria typus fuit, ait S. Ambrosius, *Ea'uri. ad Virgin*», B. Virginis, quæ dicta est Maria, id est magistra et domina maris hujus sæculi, ut per illud nos salvos ducat in terram promissam, id est in cælum. Unde R. linceados apud Calatinum, lib. Vn, xnr, Messia matrem Dominam nuncupandam prædixit; et Mariam idem esse quod *Dominam* docet Philo, S. Hieronymus, Epiphanius et alii, imo Liturgiae veterum. Christiani omnes omni lingua B. Virginem, quasi proprio nomine Dominam nostram vocant et compellant. Unde S. Isidoras, lib. Vil *Etymol.*, cap. x : « Maria, ait, interpretatur *illuminatrix*, aut *stella maris*; genuit enim lumen mundi. Sermone autem Syro Maria Domino nuncupatur : pulchre, quia Dominum genuit. » S. Hieronymus vero , in *Nornin. llehr.*, in *Exodo* : « Maria, ait, idem est quod *illuminatrix mea*, vel *illuminans eos*, aut *smyrna maris*, vel *stella maris*. * Sic et S. Gregorius Tliaumaturgus , serra. *De Annunl.t* « Maria, ait, interpretatur *illuminatio*. » Plura de nomine Mariæ dixi, *Exodi* cap. xv, 20, ac in *Proverb*, et *Canticis*.

Hac de causa Maria fuit plena gratia, ideoque mare gratiarum : quare sicut « omnia Illumina in- trant in more, » *Eccles.* 1, 7, sic omnes omnino grafico quas habuerunt Angeli, Patriarchs, Prophetic , Apostoli, Martyres, Confessores, Virgines, confluxere in Mariam, ait S. Bonaventura in *Spend.*, cap. 11. Denique quam nomen Mariæ angelis sit delectabile et dæmonibus terribile, docet S. Bngilla , lib. I *Revel.*, cap. ix.

Addit Pagninus, in *Nomin. IKLr.* : a Maria, inquit, interpretari potest pluvia temporanea (hæc enim Hebraice vocatur *inure*) maris, « juxta illud : « Pluviam voluntariam segregabis hæreditali tum, » *Psal.* 1 xvii, vers. 10. Hinc et de Christo pr.rcinuil Psalles : a Descendet sicut plu- via in vellus, » *Psal.* Lxxr, G. Hoc secreto suo illapsu innuit hic Gabriel.

Er INGRESSIS AD EAM ANGELIS, DIXIT. — « In- gressus, » id est illapsus in clausum Virginis pro adventu Messia et salute hominum secreto orantis cubiculum, per fenestram vel per os- tium. Angeli enim, cum sint purissimi spiritus, sua subtilitate et efficacitate omnes parietes et omnia corpora penetrant et pervadunt. Ita S. Ber- nardus, serra. 3 super *Missus est*. Licci Andreas,

Episcopus Hierosolymitanus, serai. *De Annunt.*, putet angelum chara ostium aperuisse, et modeste Virginem compellasse ac salutasse.

Ave. — Id est salvo, gaude, tetare. Verisimile etest angelum usum fuisse communi llebræorum salutatione **p** tzHTü *scalam lach*, id est *pax tibi*, ut habet Syrus, Ælhiopious cl Persicus; illa enim Hebræi uti solent cum timorem auferre volunt, et tetura se afierro nuntium significant. Nisi malis cum nostro Serario, in cap. n *Ruth, Quast, X*, « Ave, » vel, ut S. Augustinus, *epíst.* 43, scribit Aave esse Hebraice **nifi** *chauve*, vel *have*, id est vive, scilicet sana æque ac sancta, teta et hilaris, felix et beata in Dei gratia et gloria summa, ad quam ipse te elegit, ut alludat ad nomen Evæ, quæ llebraice dicitur HlH *chanta*, id est vitalis et vivificans, sive mater omnium viventium, *Gen*, in, 20, *q, d*, Eva non fuit *chanta*, id est malcr vite, sed mortis, quia omnes suos filios per peccatum morti addixit : tu vero, o Maria, vere es Eva sive *chanta*, quia mater vite, grati® et glori®. Hinc apposite Latinum *Ave, est inversum Eva*, quia Maria Ev® maledictiones, *Gen*, **ni**, in benedictiones convertit. Unde ci accinit Ecclesia :

Sumens illud Ave
Gabrielis ore,
Funda dos in pace,
Muían, Esæ nomen.

< Ave, ait S. Gregorius Thaumaturgus, *serm.* 2 et3 *De Annunt.*, animatum Dei templum, quia summum toti mundo gaudium paries : eris virginum gloriatio, et matrum jubilatio. » Hinc rursum olim matutina salutatio erat a Ave, » id est vive hodie sanus et telus ; vespertina vero a Vale.» Unde Martialis, *Epigr.* 50, lib. 1 :

Et matutinum portat ineptus Ave.

Et lib. IV, *Epiyr.* 79 :

Cui non mane feras irrequietus Ave.

Caudam dat Andreas Cretensis, orat. *De Annuntiat*,: «Decuit, ait, Letis ut præconiis Gabriel reginam salutaret, quæ et lætitiæ organum et immensi gaudii est genitrix, n

Craft3 qvid? Gratia plexa. — Graece , quod frigide Tigurina et Novantes vertunt, *gratiosa*; Bcza, *gratis dilecta* : putat enim ipse justos non habere inhærentem et intrinsecam justitiam, sed t.mtum extrinsecam, quæ consistat in hoc, quod Deus eos, licet in se sint peccatores, ex sua tam n benevolentia habeat reputetque justos, quæ est hæresis.

Vrum xtyiuTuuavn respondet Hebræo HJH3 ne'ci' '-a, vel Hjno *muchana*, quod proprie idem est quod gratificata, gratia repleta, gratiosa facta; enim idem est quod *gratiosum facio*, gratum, rharum reddo, gratia impico. Deus enim nd gratum judicat, nisi quod in se revera gra-

tum est; quare cum quem justum sibique gratum facit, eum revera justitia et gratia inhálente donat et condecorat : quare >uxa?T“¿LÍ,0»• ’dem est quod gratia plena, uti vertit Noster, Syrus, Arabicus , Ægyptius, Æthiopicus, Persicus ; item S. Ambrosius, Beda, S. Augustinus, *Enchir.* cap. xxxvi;S. Hieronymus, *epist. ad Principiami* S. Bernardus et alii passim. Significat ergo hæc vox duo : *Primo*, B. Virginem fuisse a Deo gratia donatam, idcpie plene et per excellentiam super alios justos et sanctos; nam hoc cpithclum appropriatur hic soli B. Virgini, ut scilicet per gratiam hanc eminentem aptaretur, dignaque eflliceretur, ut mox fieret mater Dei. *Secundo*, per gratiam hanc mire placuisse Deo, ejusque angelis omnibus, ac in eorum oculis plane amabilem, speciosam et gratiosam fuisse, adeo ut eam Christus præ caderis omnibus in matrem suam eligeret. Ila passim Patres; quod alibi dicit Scriptura : « Invenit gratiam in oculis Domini. »

Dices : Christus fuit plenior gratia quam B. Virgo. Alii quoquo Sancti dicuntur pleni fuisse Spiritu Sancto, ut S. Sleplianus. B. Virgo
rití
pienafu»

Respondeo eos plenos gratia dici, sed diversimode : nam, ut recte ait Maldonatus, aqua plenus est fons, plenus fluvius, pleni rivuli, etsi plus et purius in fonte, quam in fluvio; in fluvio, quam in rivulis est. Plenus Christus gratia tanquam fons, in quo et scaturit et stagnat gratia, et in omnes homines sicut ex capite in membra derivatur. Plena Christi mater, tanquam fonti proximus fluvius, qui etsi, minus quam fons aquæ habet, pleno tamen fluit alveo. Plenus Stephanus, sed tanquam rivulus.

Eleganter et pie solideque D. Petrus Chrysologus , *serm.* 143 in hæc verba : «Hæc, inquit, est gratia, quæ dedit coelis gloriam, terris Deum, fidem gentibus, finem vitiis, vike ordinem, moribus disciplinam. Hanc gratiam detulit angelus, accepit Virgo, salutem sæculis redditura.» Idem, *serm.* 146 : « Una, inquit, puella sic Deum in sui pectoris capit, recipit, oblectat hospitio, ut pacem terris, coelis gloriam, salutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum coelestibus parentelam, ipsius Dei cum carne commercium, pro ipsa domus exigit pensione, pro ipsius uteri mercede conquirat, et impleat illud propheticum : *Ecce hæreditas Domini, filii; merces, fructus ventris.n*

Audi S. Augustinum, *serm.* 18 *De Sanctis* : « Impleta est (Maria) gratia, el Eva vacuata est culpa. Maledictio Evæ in benedictionem mutatur Mari». » Vide Toletum hic, annotat. 67, ubi ostendit B. Virginem plenam fuisse omni gratia, tum gratum faciente , tum gratis data, idque tam in corpore quam in anima. Carebat enim fomite concupiscente : quare caro ejus plane subdita erat rationi et spiritui, uti erat in Adamo in paradiso per justitiam originalem. Quocirca addit in ea naturam conspirasse cum gratia, illique per omnia esse cooperatam. Rursum B. Virginem

in singulis⁹ et in universis virtutibus eminuisse : sic enim decebat ornari et preparaci eam , quod erat futura mater Dei. Vide etiam quod de ea dixi passim in *Canticis*, præscribam cap. iv, vers. 7, ad illa : « Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te. » Et *Ecdi.*, cap. xxiv, vers. 5 et 16, in tino.

Quocirca S. Athanasius (vel quisquis est Auctor; videtur enim S. Athanasio fuisse posterior, uti solerter advertit Baronius et Bellarminus, De *Scriptor, ecclesiast.*), hom. De *Deipara* : « Ita, ait, Spiritus Sanctus descendit in Virginem cum omnibus suis essentialibus virtutibus, quod illi per rationem principatus divini adsunt, imbuens eam in gratia, ut in omnibus grata esset, atque idcirco gratia plena cognominata est, eo quod adimpletione Spiritus Sancti omnibus gratiis abundaret. » Accedit Hieronymus, serm. De *Assumpt.* B. Virginis : « Bene, inquit, plena, quia caderis per partes præstat; Maria; vero se tota infundit plenitudo gratiæ. » Et paulo inferius : « In Mariam totius gratiæ plenitudo quæ in Christo est, venit, quamvis aliter, quia etiamsi in sanctis Patribus et Prophetis gratia fuisse creditur, non tamen eatenus plena. »

Porro, ita B. Virgo plena fuit gratia, ut ei cooperando strenue et assidue ea augeri pleniorque fieri mereretur : licet enim esset plena quoad præsentem capacitatem, ut haberet tantum gratiæ, quantum capere poterat ; tamen huic gratiæ assidue et strenue per actus ferventes cooperans, novum sibi parabat meritum, nec proinde novam capacitatem et dispositionem ad novam gratiam

Gratia 1). consequendam, idque assidue, ut dixi. Vide Franciscum Suarez, III *part.*, disp. xviii, sect. 4, ubi

ostendit gratiam B. Virginis in primo conceptionis ejus instanti fuisse majorem gratia quam licet supremus angelus, qui uno actu vel duobus omnino sua menta consummavit ; coque plus meriti quam mille et mille homines mereantur per ipsam vitam : quare B. Virgo primo hoc instanti amans laudansque Deum intensissimo superavit amorem, et consequenter meritum supremi angelici. Secundo operationis et amoris sui instanti, et gratiæ augmento quod primo instanti meriti erat et reipsa acceperat, gradus amoris et consequenter meriti duplicavit. Tertio vero instanti, eosdem duplicando, meritum cum gratia quadruplicavit. Quarto instanti, pari quadruplicationis duplicatione et progressu, idem octuplicavit, et ita consequenter per singula amoris et operationis instantia gratiam acceptam continue duplicando usque ad annum rotalis 72, quo mortua est, adeo gradus gratiæ et meriti adauxit, ut in iis omnes omnino homines et angelos simul

sumptos supererit. Quare illa unica gratior est quam Deo, quam cuncti omnes. Deus ergo plus amat solam B. Virginem, quam totam Ecclesiam, id est quam omnes homines et angelos simul stimpebm. i. q. S. || æc sllarcZi v. i. J. g. Brigidro *Revelationes*,

lib. I, cap. X, ubi B. Virgo ei narrat suos In virtute et amore Dei progressus, ac annuntiationem per angelum sibi faciam, assariique se in eadem ineffabili lætitia fuisse perfusam, eaque continua; sed semper lætitiā habuisse dolore permixtam. Audi eandem, lib. IV *Retel.*, cap. cxi : « Tres Sancti sunt, qui mihi pro croceris placuerunt, scilicet Maria mater mea, Joannes Baptista, et Maria Magdalena. Mater igitur mea, quando et postquam nata fuit, sic erat pulchra, quod nulla erat in ea macula; quod bene cognoscentes dormones sic rogre tulerunt per similitudinem loquendo, quasi quod quodam vox dormonum tunc sonuisset de inferno dicens : Una virgo tam virtuose et mirabiliter procedit, quod omnes superat in terra et in calo, et perveniet usque ad sedem Dei. »

Denique vide novem plenitudines gratiæ B. Virginis proprias, quas recenset Rutilius Benczonius, lib. II super *Magnificat*, cap. xxvi, dubio 7,

Dominus tecum. — Subaudi *est*, potius quam sit. Dat causam cur gratia sit plena : quia scilicet Dominus cum ea est ei que assistit et præsto est singulari modo, ut in ea singulare Incarnationis Verbi opus operetur. Unde S. Augustinus, semi. 18 De *Sanctis* : « Tecum Dominus, ait, in mente, tecum in auxilio, tecum in venire. » Et S. Bernardus, serm. 3 super *Missus est* : « Quid mirum, inquit, si gratia plena erat, cum qua Dominus erat ? sed potius hoc mirandum, quomodo qui angelum miserat ad Virginem, ab angelo inventus est esse cum Virgine. Itane velocior angelo fuit Deus, ut festinantem nuntium celerior ipse praeveniret ad terras ? Nec mirum. Nam cum esset Rex in accubitu suo, nardus Virginis dedit odorem suum, et ascendit in conspectu gloriæ ejus fumus aromatum, et invenit gratiam coram oculis Domini, clamantibus qui circumstabant : Quæ est ista, quod ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris ? » Et inferius docet Deum esse in omnibus creaturis per efficaciam : in rationalibus per cognitionem, in bonis per amorem, idcirco cum iis esse per voluntatis concordiam; per hanc enim ipsi Deum sibi jungunt. Subdit deinde : « Sed cum ita sit cum omnibus Sanctis, specialiter tamen cum Maria, cum qua utique tanta ei consensio fuit, ut illius non solum voluntatem, sed etiam carnem sibi conjungeret, ac si de sua Virginisque substantia unum Christum efficeret, vel potius unus Christus fleret : qui, etsi nec totus de Deo, nec totus de Virgine, totus tamen Dei, et totus Virginis esset, nec duo fieri, sed unus utriusque Filius. » Deinde docet cum B. Virgine fuisse Dominum, id est totam S. Trinitatem. Unde ait : « Nec tantum Dominus Filius tecum, quem carne tua induis, sed et Dominus Spiritus Sanctus, de quo concipis, et Dominus Pater, qui genuit quem concipis. Pater, inquam, tecum, qui Filium suum facit et tuum. Filius tecum, qui ad condendum

141,1

in (e mirabile sacramentum, miro modo et sibi reserat genitale secretimi, et tibi servat virginale signaculum. Spiritus Sanctus tecum, qui cum Patre et Filio tuum sanctificat uterum. »

Denique S. Brigida, lib. I *lieve!*, cap. **mi**, audivit B. Virginem sibi dicentem : « Omnis laus Filii laus mea est; et qui inhonorat cum, inhonorat me, quia sic ferventer dilexi eum, et ipse me, quod quasi unum cor ambo fuimus. » Quocirca ipsam quasi reginam dominari in cœlo, mundo, purgatorio et inferno, docet eadem S. Brigida in *Sermone Angelico*, cap. xx. Eadem, lib. III, cap. XXIX, alloquens B. Virginem : a Tu, inquit, assimilaris templo Salomonis, in quo verus Salomon spatiabatur, et sedit qui fecit inter Deum et homines pacem. Benedicta igitur sis, B. Virgo, in qua Deus magnus factus est puer parvus, antiquissimus Dominus factus est pusillus filius, sempiternus Deus et Creator invisibilis factus est visibilis creatura. » Respondet B. Virgo : « Cur me comparas Salomoni ejusque templo, cum sim mater illius qui non habet principium, nec finem ? Nam Filius Dei qui est filius meus, est *sacerdos* et Rex regum. Denique in templo meo induit se vestibus sacerdotalibus spiritualiter, in quibus obtulit sacrificium pro mundo.

Simili modo Deus ait, *Josué* i, 5 : a Sicut fui cum Mose, ita ero tecum. » Et angelus ad Gedeonem : « Dominus tecum, virorum fortissime, » *Judie*, vi, 12. Rursum Deus ad Ieremiam, cap. i, 8 : « Ego, inquit, tecum sum. » Et ad Paulum : « Ego sum (ecum, » *Actor.* xviii, 10 ; sed' tanto excellentius fuit cum B. Virgine, quanto sublimius, potentius et divinius in ea mysterium operatus est.

Porro S. Thomas, III *part.*, *Quast.* XXX, art. 4, « a Dominus tecum, » exponit per conceptionem et incarnationem Verbi, in lellige mox faciendam, non autem jam factam, uti ostendam vers. 38. Simili modo quo S. Thomas, loquuntur S. Petrus Alexandrinus citatus in Concilio Chalcedonensi, action. I ; S. Augustinus, serm. 2 ; B. Petrus Damianus, serin. I *Deïfativ. Virg.* ; S. Hieronymus, episl. 140 *ad Principiam* ; sed hi pariter exponendi sunt per futurum, non per praeiens, vel præteritum.

Bene uicta te is mulieribus. — Idem dictum fuit Jahel, quæ occidit Sisaram, *Judie*, v, 24 ; et Judith., ivi, 11. Sed longe excellentius id ipsum hic dicitur B. Virgini, quæ Jafelem, Judith cæterasque virgines et matronas mille benedictionibus, donis et gratiis superavit ; *q. d.* Tu, o Maria, sola omnium mulierum es benedicta singulariter, quia uti virgo es, sic eris et mater ; ac sicut sine libidine concipies, sic et sine dolore paries unigenitum Dei Filium, cum « etera mulieres postera Evæ cum libidine concipiant, et Cum dolore panant misellos infantes, aut certe steriles sint.

Audi S. Augustinum, serm. 18 *De Sanctis* : « Buiidicta tu iu mulieribus, quæ vitam et viris

et mulieribus peperisti. Mater generis nostri poenam intulit mundo, genitrix Domini nostri salutem attulit mundo. Auctrix peccati Eva, auctrix meriti Maria. Eva occidendo obfuit, Maria vivificando profuit. Illa percussit, ista sanavit. Pro inobedientia enim obedientia commutatur, fides pro perfidia compensatur. » Rcipsa ergo hic angelus B. Virginem salutat laudatquo iisdem elogiis quibus Joachim pontifex cum toto populo salutavit Judith redeuntem a cæde Holofernis, cap. XV, 10 : « Tu gloria Jerusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris, ele., ideo et manus Domini confortavit te, et ideo eris benedicta in æternum. » Audi et B. Petrum Chrysologum, *serm.* 445 in hæc verba : « Vere benedicta, quæ fuit major coelo, fortior terra, orbe latior. Nam Deum quem mundus non capit, sola cepit. Portavit cum qui portat orbem, genuit genitorem suum, nutrivit omnium viventium nutritorem. Fuit olim Patriarcharum benedictio in pinguedine terra. Ecce terra nostra dedit fructum suum. » Et Andreas Hierosolymitanus in hæc eadem verba : « Vere, inquit, benedicta tu, quam Ezcciel verum solis ortum proclamavit. Sola vere benedicta es, quam montem magnum vir ille desiderabilis Daniel vidit, ac montem obumbrantem Habacuc ille admirabilis ; montem præcrea Dei, montem pinguem, montem quem Deo inhabitare placuit. Benedicta tu, quam Zacharias vir divinissimus, aureum candelabrum septem vidit lychnis ornatum, nimirum illis septem Spiritus Sancti donis clarum ac lucidum. Vere benedicta tu, vividi nostri ligni paradisus, quæ ipsum horti Eden colonum, Christum, inquam, Dominum intra te habes, figuris adumbratum, qui ineffabili quadam potentia fluminis instar vivi parvum uterum tuum egressus quatuor velut initiis per Evangelium suum orbis faciem irrigavit. »

IX mulieribus. — Ut significet B. Virgini inesse quidquid est optimum in triplici mulierum statu, Ila enim virgines sunt, viduae, aut matrimonio conjunctæ. In virginitate integritas laudatur, sterilitas non item. In viduis libertas animi commendatur, non solitudo, cum scriptum sit *Eccl.* iv : « Væ soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se, » etc. In conjugio prolis educatio in bonis censetur, virginitatis jactura non item. Sola B. Virgo praecunctis mulieribus virginitatem habuit sine sterilitate ; animi libertatem sine defectu consortii, cum vere fuerit Joseph desponsata ; et quod his majus est, absque violatione virginei pudoris, prolis fœcunditatem. Itaque o triplici statu feminarum, quidquid boni est, adscivil ; quidquid mali, repulit. Unde merito angelus praecunctis mulieribus eam pradicat benedictam.

29. Qua cum audisset, turbata est ix sermoxe Vet. n. **EJUS, ET COGITABAT QUALIS ESSET ISTA SALUTATIO.** ?

— Grace iJ. úíx, id est *cum vidisset* ; et ita legunt cur?

S. Ambrosius (qui et pro « in sermone ejus, » legit, in *introitu ejus*), Theophylactus, Euthymius; unde colligitur B. Virginem turbatam esse, *primo*, ex insolita specie, fulgore et majestate angeli; *secundo*, ex insolita ejus salutatione, unde « cogitabat qualis esset ista salutio. » Audi S. Ambrosium, lib. I *Offic.*, cap. Till: « Ad virilis sexus speciem peregrinam turbatur aspectus Virginis. » Similiter S. Hieronymus, epist. 7, quæ est *ud Latam*: « Imitetur, ait, Mariam, quam Gabriel solam in cubiculo suo reperit, et ideo forsitan timore perterrita est, quia virum quem non solebat, aspexit. »

Licet enim B. Virgo assucta esset visionibus et colloquiis angelorum, nunquam tamen viderai angelum cum tanta majestate, nec audierat tam magnifice se salutantem. Porro, S. Brigida in *Sermone Angelico*, cap. xvi, insinuat eam expavisse, quod metueret ne tam gloriose salutans non angelus esset, sed diabolus volens sibi illudere. Porro S. Bernardus, serm. 3 super *Missus est*: « Turbata est, ait, sed non perturbata: quod turbata est, verecundias fuit; quod non perturbata; fortitudinis; quod tacuit et cogitavit, prudenti. »

Turbata est. — Id est, timuit et sacro quodam horrore perfusa est, cum quadam corporis commotione, quæ solet magnum animi timorem et horrorem comitari. Porro, hæc timoris turbatio non passio fuit, sed propassio, scilicet voluntarie a B. Virgine permissa et assumpta. Nullæ enim passionibus in B. Virgine dominari, imo nec insurgere poterant, aut ejus rationem et libertatem prævenire. Pollebat enim justitia originali magis quam Adam. Ita Toletus. Simili modo Christus, instante passione, orans in horto empii pavere et tædere, scilicet libere, non invite, vel coacte.

Qualis, — in se, id est quam magnifica, augusta, superans omnium hominum vires et merita ac proinde et sua. Ipsa enim, utpote humillima, longe diversa, imo contraria de se opinabatur. Cogitabat enim intra se: Ego mihi videor indigna omnis gratiæ, quomodo ergo angelus me vocat a gratia plenam? » ego paupercula cum pauperibus virginibus dego et conversor, quomodo ergo angelus mihi insonat: « Dominus tecum? » Ego æstimo me feminarum omnium minimam et vilissimam, quomodo ergo angelus mihi ait: « Benedicta tu inter mulieres? »

Rursum « qualis, » scilicet in suo line, *q. d.* Cogitabat B. Virgo quo fine, et quorsum tam honorifice salutaretur ab angelo. Tam magnifica enim angelica salutio dirigebatur ad magnificum Incarnationis in ipsa peragendæ mysterium, ne scilicet ipsa, uistimans se illo indignam, sese excusaret et abnueret, sed sciens Deum se sufficientibus ad illud gratiis donisque adornasse, in illud consentiret et annueret, itaque, illa annuente, Verbum ex ejus purissimis sanguinibus carnem sibi assumeret. Cum ergo ipsa nesciret

hunc finem, cogitabat et mirabatur cur tam splendide salutaretur ab angelo. Nil tamen respondit, quia, ut ait S. Ambrosius, lib. I *Offic.*, « præ verecundia non resalulavit, nec ullum responsum retulit, » quia pudor et stupor mentem absorbabant linguamque ligabant, et quia prudenter cogitabat quid esset responsura.

Audi S. Ambrosium: « Disce virginem a verecundia, quia pavebat; nam sequitur: Quæ cum audisset, ele. Trepidare virginum est, et ad omnes ingressus viri pavere, omnes viri affatus vereri. Disce, virgo, verborum vitare lasciviam. Maria etiam salutationem angeli verebatur. » Et Græcum Scholiasten, in *Catena* S. Thomæ: « Cum assueta foret his visionibus, inquit, Evangelista non visioni, sed relatibusurbationem attribuit, dicens: Turbata est in sermonibus ejus. Attende autem Virginis et pudicam et prudentem et animam simul et vocem. Audita lælitia dictum examinavit, et neque manifeste obstitit per incredulitatem, nec statini paret ex levitate, Evæ levitatem evitans simul et duritiam Zachariæ: » « Malens nimirum, ait S. Bernardus, hom. 4 super *Missus est*, humiliter non respondere, quam temere loqui quod nesciret, »

30. Er ait angelus ei: Ne timeas, Maria, in- Ver. >> VENISTI ENIM GRATIAM APUD DEUM. — PaVOTCm indeque nascentem pudorem Virginis abstergit angelus per gratiam, id est favorem et benevolentiam quam ait eam invenisse in oculis Dei præ omnibus mulieribus: *primo*, quod eam ab æterno Deus præ cæteris omnibus, sine merito, ex gratuita dilectione elegerit in matrem suam, ex qua carnem assumeret; *secundo*, quod in tempore mox ut concepta et nata fuit, illam omni virtute et gratia ita exornarit, ut in conspectu ejus plane grata dignaque appareat, quæ ab eo ametur et super omnes evehatur; *q. d.* Noli, o Maria, mirari, pavere et stupere tam insolitos honoris titulos, quibus te salutavi, quia, licet in oculis tuis parva et humilis, tu ex teipsa illos non mereri agnoscas; Deus tamen qui humiles exaltat, iisdem gratis te ornavit et exaltavit. S. Brigida, in *Serm. Angelico*, cap. v, scribit, Deo, cum crearet magnum hunc mundum, astitisse minorem mundum, scilicet B. Virginem, « in quo major gloria Deo, et angelis major lælitia, atque omni homini ejus bonitate frui volenti major utilitas, quam de hoc majori mundo provenire debebat. » Et ibidem, cap. xii, asserit B. Virginem quasi sponsam mire placuisse Deo Patri per angelicam virginitatem; Filio, per profundissimam humilitatem qua eum ad sua viscera attraxit; Spiritui Sancto, per promptissimam obedientiam, ob quam ab eo omnium gratiarum donis repleta fuit.

« Invenisti » (Arabicus, *lucratus es*) ergo apud B. virgo Deum gratiam ob virtutes in eximio gradu tibi a Deo infusas, casque omnes quidem, sed præsertim tres. Prima est profundissima tua humi- mihiU.

lilas. Unde S. Bernardus, horn. 3 super *Missus est* : « O si scires, ait, quantum tua humilitas Altissimo placeat, quanta te apud ipsum sublimitas maneat, angelico te indignam nec alloquio judicares, nec obsequio. » Hinc disce quanta fuerit humilitas Virginis, quæ ab Altissimo adeo meruit exaltari.

virfi - Secunda fuit angelica virginitas : hæc enim
uu Deum, qui purissimus est spiritus, et virgo increatus, vehit rhinocerotem in sinum suum rapuit. Unde Venantius Fortunatus de ea sic canit :

Virginitas folii, quæ partu est digna Tonantis,
Qj e nierait Dominum progenerare suum.

Et Basilius, hom. De *humana Christi generatione* : « Virginitas, ait, ut apta proximaque sanctitati electa est. » Audi S. Bernardum, serm. in *Nativitate J̃l. Maria* : : a Ne timeas, Maria, ne mireris angelum venientem, cl major angelo venii. Ne mircris angelum Domini; et Dominus angeli sccum. Postremo quidni videas angelum, cum jam angelice vivas Î Quidni visitet angelus vitæ sociam ? Quidni salutet civem Sanctorum et domesticam Dei? Angelica plane vita virginitas, et qui non nubent neque nubentur, erunt sicut angeli Dei. »

itirdrn- Tertia fuit ardentissima charitas, qua B. Virgo
tin|Ull' s°H'c**a Pr0 redemptione hominum et adventu
Mcssiæ, assiduas et ferventes pro utroque preces fundebat, ac utrumque ideo impetravit, adeoque ipsa mater Mcssiæ fieri meruit, non ex condigno, sed ex congruo. Ita S. Bernardus, hom. 3 super *Missus est* : « Invenisti, ait, quod quærcbas. Invenisti quod nemo ante te potuit invenire. Invenisti gratiam apud Deum : quam gratiam? Dei et hominum pacem, mortis destructionem, vitæ reparationem. » Sio Scholastici passim docent B. Virginem meruisse maternitatem Dei. Vide Suarez et Vasquez, *III part., Quast. II*, disp. n, num. 2 et scq., qui docent B. Virginem de congruo, non do condigno meruisse ut fieret mater Dei, non tamen meruisse ipsam Verbi incarnationem; hæc enim oinne meritum antecedit, ejusquo est causa, principium et origo.

Ven. ai. 31. Ecce concipies in utero (Arabicus, *recipies gratulationem*) et paries FILIUM, et vocabis nomen ejus jesum. — Syrus, ecce *enim*. Probat enim angelus Mariam invenisse gratiam apud Deum ex eo quod conceptura et paritura sit Jcsum, id est Deum cl hominem. Alludit, imo citat oraculum leave, vn, l f; *q. d.* Tu es illa hominum felicissima, de qua, ante 700 annos, Isaías stupens et exultans vaticinatus est : « Ecco Virgo concipiet el pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. » Side ibi dicta el *Matth.* i, 23, ubi et de nomine Jesu, id est Salvatoris, multa dixi.

Hinc refellitur *primo*, Manichæus, dicens Christum non veram assumpsisse ex Virgine carnem, sed phantasticam ; filius enim qui concipitur in utero et paritnr, verus est, non phan-

tasticus. *Secundo*, Valentinus, docens Christum e coelo attulisse carnem, ac per B. Virginem Iransisso duntaxat, sicut aqua transit per canalem. *Tertio*, Nestorius, asserens B. Virginem non esso matrem Dei, eo quod non sit mater divinitatis; cui recte respondet S. Cyrillus, illam esso vero matrem Dei, etsi ejus divinitatem non genuerit, sed humanitatem duntaxat, quia genuit hunc hominem, scilicet Jesum, qui vero est Deus, sicut pater vere dicitur pater filii sui, esto non generet ejus animam, sed tantum carnem; quia generat hunc hominem, qui anima æquo ac carne constat.

32. HIC ERIT MAGNOS, ET FILIUS ALTISSIMI VO- Vera. } »
cadi tur. — « Magnus » tum qua Deus, tum qua homo, quia « qui magnus Deus erat, magnus homo futurus est, magnus doctor, magnus Propheta, imo Messias mundi salvator, etc., qui Filius Altissimi merebitur appellari, plane magnus, qui tam magnus quam allissimtis, quia et ipse Allissimus, » ait S. Bernardus, serm 3 super *Missus est*. Joannes Baptista fuit magnus homo duntaxat ; at Jesus fuit magnus Deus et homo : nam, ut ait S. Gregorius, « neque carnis assumptio Deitatis derogat celsitudini, imo potius humanitatis humilitas sublimatur. Unde sequitur : Et Filius Altissimi vocabitur, » id est revera erit per unionem hypostaticam, ut jure Filius Dei vocari possit et debeat. Est metonymia, qua res dicitur talis vocanda, quia talis erit (1).

Addit S. Bernardus, *hom.* 3 jam citata : « Erit enim magnus, quia magnificabit cum Deus in conspectu regum; adeo ut adorent cum omnes reges, et omnes gentes serviant ei. »

33. Et dedit illi Dominos Deus sedem David Veis. n.
PATRIS EJUS.

Et regnabit in domo Jacob in rternuji, et REGNI EJUS NON ERIT FINIS. — Alludit, imo Citat Isaiam, cap. vi, vers. G et 7, *q. d.* In filio ex te nascituro, o Maria, puta in Jcsu, adimplebitur Isaiaæ cæterorumque Prophetarum prophetia, de regno Davidis patris ejus illi in perpetuum consignando. Isaías enim sic de eo prophetavit : « Factus est principatus super humerum ejus, etc., multiplicabitur ejus imperium, et pacis (regni ejus pacifici) non erit finis : super solium David, et super regnum ejus sedebit. » Vide ibi dicta.

Et regnabit in domo Jacob. — Id est in Ecclesia, ait Beda, Titus et alii passim, sive in populo fidei, qui olim nascente Christo erat populus Israel, scu filii et posteri Jacob, puta Ecclesia.

(t) Verbum *vacari* hic idem valet ac esse, et plura profecto in Scripturis roperias vaticinia quibus vel populus, vel urbs, vel homo aliquis pra dicitur certo quodam nomino vocandus esso, quo tamen nomine quum minime vocatus fuerit, manifestum est prophetas nil ahud voluisse nisi prxnuntiare aliquem talem futurum, qualem nominis significatio prodebat. Ita Grotius, el Kuitiool, qui sic ail : a j « ðaiç ðai sæpius puni solero pro gfr », Iratistatiliu est. »

Hoc regnum in Davide temporale fuit, sed in Christo spirituale et æternum; nam eo Christus in fidelibus et sanctis regnat hic per gratiam, et in cœlo regnabit per gloriam, ait S. Bernardus, serm. 4 super *Missus est*. Porro, hoc regnum Deus Christo dedit quasi in actu primo in ipsa Christi incarnatione, in actu secundo vero hoc regnum coepit Christo predicante, deinde promotum fuit per prædicationem Apostolorum; perfectum vero extitit post Christi resurrectionem et ascensionem; consummatum omnino et gloriosum erit post iudicium generale in cado. Vide quin de hoc Christi regno dixi *Matth.* xxvn, 11.

Tropologice : S. Bernardus, hom. 4 super *Missus est* : a Veni, ait, Domine Jesu, aufer scandala de regno tuo, quod est anima mea, ut regnes tu, qui debeas, in ea. Venit enim avaritia, et vindicat in me sibi sedem, jactantia cupit dominari mihi, superbia vult mihi esse rex, luxuria dicit : Ego regnabo ; ambitio, detractio, invidia et iracundia certant in meipso, cujus potissimum esse videar, etc. Et dico : Non habeo regem nisi Dominum Jesum. Veni ergo, Domine, disperge illos in virtute tua; regnabis in me, quia tu es ipse Rex meus, et Deus meus, qui mandas salutes Jacob.»

ven. Ji. 34. Dixit autem Maria ad angelum : Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco ? — «Quomodo?» Virgo ergo non dubitat de veritate prophetiæ et promissi angelici, uti blasphemavit Calvinus, qui eam incredulam fingit ; sed de modo sollicita, ne hic filii conceptus et partus fieret cum aliqua virginitatis et voti sui de ea emissi jactura. Ila S. Ambrosius, Theophylactus, Beda, S. Bernardus et passim alii hic; S. Augustinus, De S. *Virginit.*, cap. iv.

Disce hic quantum virginitatis studium et amor fuerit in B. Virgine, quia ipsa castitatem protulit angelico nuntio, ait Nyssenius, ac virgo esse maluit quam mater Dei precise, ait S. Anselmus. Virginitas enim in se est virtus Deo gratissima, maternitas precise non est. Ita S. Gregorius Nyssenius, orat. De *Nativitate Christi* : «Audi, inquit, pudicam Virginis vocem. Angelus parium nuntiat : at illa virginitati inhaeret, et integritatem angelicæ demonstrationi (Ecce concipies et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum) anteponendam judicat.» Et post nonnulla : «Verum quia carnem Deo consecratam, tanquam sanctum aliquod oblatum munus oportebat intactam integramque prostare, idcirco licet, inquit, angelus sis, licet e cœlo venias, licet id quod ostenditur naturam superet humanam, tamen me virum cognoscere nefas est. Quomodo sino viro mater ero? Joseph enim sponsum novi; sed virum non cognosco.» Dixi precise : nam alioqui maternitas Dei est dignitas incomprehensibilis (sicut et Deus ipse est incomprehensibilis) et abyssus gratiarum omnium. Ob hanc enim B. Virgo dotata fuit plusquam angelica virgini-

tate, humilitate, charitate cæterisque virtutibus, uti scilicet digna foret quæ fieret Dei mater. Ita S. Augustinus, S. Thomas et passim Theologi superius citati.

Quocirca Beda, hom. De Annuat. *Virginis*, ait: «Divino munere collatum est, ut prima inter feminas Deo virginitatis munus offerre t. o Et Alber- tus Magnus, super *Missus est* cap. Lxxxi : «B. Virgo, ait, est mater omnium in virginitate, quæ prima sine precepto, consilio vel exemplo, virginitatis munus Deo obtulit, per quod omnes virgines per imitationem virginitatis genuit.» Ergo B. Virgo virginitatis votique de ea facti studiosissima hoc proponit et quasi opponit angelo. Certabat enim in ea de iderium concipiendi Filii Dei cum timore amittendi virginitatem, ideoque obtinuit utrumque, ait Toletus, qui et Annot. 96 sex affert causas cur B. Virgo semper, etiam post partum, virgo permanserit. Sensus ergo est, q. d. Ego plane credo promissis tuis, o Gabriel, quæ mihi annuntias ex ore Dei. Certo ego credo quod concipiam et pariam Jesum Filium Dei, sed dubito de modo. «Virum non cognosco;» quia feci votum virginitatis. Dubito ergo an salvo voto, an soluto id fiet; si Deus velit in voto hoc dispensare velitque me operi conjugali operam dare, etsi mihi hoc durum sit, volenti tamen Deo obediam; verum si Deus meum desiderium requirat, candide profiteor me su-³ e optare servare meam virginitatem ipsi voto oblatam; hanc enim mentem ipse mihi inspiravit, ipse, inquam, qui est purissimus spiritus, ideoque primus virgo, ut ait Nazianzenus in Carm. De *Virg.*, et hoc erit honorificum Jesu filio meo, si ex virgine nascatur. Scio enim Isaiam prodixisse : «Ecce virgo concipiet et pariet» Emmanuelem; ac forte Deus vult me esse hanc virginem. Si ita est, fiat, fiat Unde ipsa mox audiens a Gabriele se concepturam, non ex viro sed ex Spiritu Sancto, illico magno cordis jubilo applausit, aitque : «Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.» Et hoc audire volebat Deus, scilicet ut ipsa per professionem virginitatis mereretur fieri mater Dei.

Quoniam virum non cognosco. — q. d. Josephum virum habeo, sed non cognosco, id est cognoscere non soleo, cognoscere nequeo, ob votum virginitatis, quod Deo nuncupavi. Sic abstemii dicunt, vinum non bibo, id est bibere nequeo, vinum abhorreo. Non enim justa excusationis vel hæitationis in Virgine causa alia hic afferri aut fingi potest, quam moralis impotentia ex voto, quod B. Virginem emisisse ante annuntia- n. virSo tionem Angelicam docent S. Augustinus, Nys-³^ con- sonus, Beda, Bernardus, Anselmus, Rupertus, quos citat noster Canisius, lib. II *Manatis*, cap. xxi. votu n Unde Nyssenius: «Josephum, ait, sponsum quidem novi, virum autem non cognosco.» Quod profecto, ait S. Augustinus, non diceret, nisi Deo virginem se ante vovisset; sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant desponsata est

viro justo, non violenter ablaturus, sed potius contra violentos custodituro quod illa jam voverat. » Hucusque Augustinus. Nam, ut ait Nysenus, a Deo dicatam et consecratam carnem, velut sanctum quoddam donarium, intactam conservari oportebat. »

Ex citatis S. Augustini verbis liquet B. Virginem non tantum ante annuntiationem angeli, sed ante desponsationem quoque, puta antequam ipsa desponderetur Josepho, emisisse votum virginitatis. Hoc enim decebat illam quæ futura erat mater Dei. Ipsa ergo Josepho votum suum declaravit, ac Josephus in voti observationem consensit camque promisit antequam ei nuberet. Unde B. Virgo jam certa de custodia virginitatis voti-que sui, Josepho nupsit. Es«entia enim matrimonii consistit in potestate mutua coiporum viri et uxoris, non autem in ejus usu, ut vult Calvinus.

Vide dicta *ilatt*h. i, 18. Porro Bupcrlus, *Cantic*. m, n vir-censet B. Virginem primam omnium virginitatis '■'i 'votum Deo vovisse. Sic et Abulensis in Ero./., V (< rj cap. xxxr, jn fine *cap.* : a Viros aliquos, inquit, . i- ut Eliam, Jeremiam, Eliseum et Essenos virginitatem coluisse concedimus, etc., primam autem virginitatis votum fecisse Deiparam certissime novimus. Ipsa ergo admirandos virginitatis vexillum extulit, ut reliquarum omnium virginum exemplar illustrissimum, mater, princeps atque dux appelletur, n

Vo<. j' 35. Et respondens angeles dixit ei : Spirites Sanctis superveniet in te, et virtus Altissimi OEUIJDRAIT TIBI; IDEOQUE ET QUOD NASCETUR EX te Sanctum, vocantur Filius Dei.

Spiritus Sanctus. — Nola *primo*, Incarnatio terminata esi ad solam Verbi, sive Filii Dei, personam; hic enim solus incarnatus est, et homo factus, non Pater, non Spiritus Sanctus. Hanc tamen incarnationem efficienter operata est tota S. Trinitas, non solus Filius; quia opera ad extra toti Trinitati sunt communia, ut aiunt Theologi. Audi Concilium Toletanum XVI : « Cum Spiritum Sanctum superventurum in ea dicit, et virtutem Altissimi, qui est Dei Patris Filius, obumbraturam eam præmonuit, ejusdem Filii carni totam Trinitatem cooperatricem esse monstravit. » Appropriatur tamen hic opus incarnationis t* Spiritui Sancto : primo, quia hoc opus fuit sanctissimum; secundo, quia opera noitræ redemptionis et summ.e bonitatis Dei appropriantur Spiritui Sancto, eo quod ipse procedat ut amor uolionalis Patris et Filii, sicut sapientia appropriatur Filio quasi Verbo, omnipotentia Patri <piasi principio et fonti. Ita S. Augustinus, cap. xl EncAir. Pono, Spiritus Sanctus fuit opifex humanitatis Christi, quia eam efformavit, organixavit, disposuit et animavit; at ejus pater dici nequit, quia ex sua substantia nihil ei contulit aut communicavit, uti docet S. Augustinus, *Endur*. cap. xxYin.

Porro, virginem Dei virtute posse concipere et

parere demonstrat S. Cyrillus, *Catechesi* 12; ac virgo primo Gentiles his rationibus revincit : « Qui, inquit, dicitis projectos lapides in homines mulari, quomodo virginem parere posse negatis? Qui ex Jovis cerebro natam filiam fabulamini, quomodo ex utero virginali nasci aliquem impossibile dicitis esso? Qui de femore vestri Jovis prognatum falso esso dicitis Bacchum, cur nostram veritatem rejicitis? » Judæos vero his rationibus constringit : a Sterilis erat Sara, et deficientibus jam muliebribus prater naturam peperit; aut utrumque nega, aut utrumque concede. Idem enim Deus utrumque operatus est. w Addit: « Deus qui virgam aridam Mosis in vivum animal, puta in serpentem, convertit, cur non possit ex viva virgine vivum hominem producere? Deus ex viro, scilicet Adamo virgine, formavit virginem feminam, scilicet Evam, cur pariter non possit ex femina virgine formare virum virginem? Eva ex solo viro genita est. « Illeddidit igitur Maria graliæ hujus mutuum officium, et non ex viro, sed ex ipsa sola, impollute ex Spiritu Sancto, virtuteque Dei peperit. » Denique Deus Adamum vivum ex sicco pulvere formavit; cur non possit ex viva virgine virum cfformare? plus enim est virgo quam pulvis.

Super veniet (Arabicus, *descendet*) in te, — ad hoc, ut Christi conceptio et Christus ipse sanctus sit, non tantum ex vi unionis hypostaticæ cum Verbo; sed etiam ex vi talis et tam divinæ conceptionis, quod scilicet conceptus sit non ex homine vel angelo, sed ex Spiritu Sancto. Quare Christus ex vi hujus conceptionis non erat filius Adce, ut ex eo peccatum originale contraheret, et nasceretur peccator, uti nos omnes nascimur, sed crai purissimus et sanctissimus.

Sex alias causas cur Christus conceptus sil ex Chr Spiritu Sancto, affert Tolctus, *Annet*. 95, inter 01 s?iri' quas præcipua est Origenis et Maximi, nom. 3 ^ ^ ^, *De Nativit.*, quod scilicet deceret Deum novo elimini, modo concipi, nimirum ex virgine inoperante Spiritu Sancto. Cum enim Christus, qui concipiebatur, Deus esset et homo, conveniens erat ut utrumqne in conceptione innotesceret : conceptio enim ipsa hominem esse declarabat; non enim conciperetur nisi homo esset : ac conceptionis modus ostendit esse etiam Deum; concipi enim de virgine sino viro, indicabat qui concipiebatur plus esse quam hominem.

Hinc Tertullianus, lib. Do *Came Christi*, ait decuisse prorsus ut Dei Filius novæ nativitatis dedicator nova de Virgine nasceretur. Sophronius vero, serm. De *Assumpt.*, asserit Christum sponsum virginum idcirco matrem virginem elegisse, ut ipsa omnibus esset exemplum castitatis, in qua velut in speculo refulget forma virtutis.

Mystice : S. Cyrillus Hierosolymitanus, *Catedesi* 12 : Dominus, ait, de virgine nasci voluit, ut significaret membra sua de virgine Ecclesia secundum spiritum nascitura.

Aliam causam dat Lactantius, scilicet ut Christus, qui In cœlo est id est carens matre, Interra sit átrárap, id est carens patro. Sed prima causa est precipua, ut scilicet Christus sine peccato originali pñrus sanctusque nasceretur, nipo-
pote filius Virginis, non Ad®, quam dat S. Augustinus, lib. I *De Nuptiis et Coneup.*, cap. xii. Unde docto colligit S. Anselmus, lib. *De Concep. Virgin.*, cap. xi, quod si quis homo ex sola femina, sine opera viri per miraculum nasceretur, non contraheret peccatum originale, ex eo quod non sit filius Adre, nec ab eo per vim seminalem procedat. Denique S. Bernardus, serra. 2 super *Missus est* : « Deum, inquit, huiusmodi decebat nativitas, qua non nisi do virgine nasceretur. Talis congruebat virgini partus, ut non pareret nisi Deum. »

Quocirca Proclus, patriarcha Constantinopolitanus, S. Cyrillo corevus, in hom. *De Nativitate Christi* : « Maria, inquit, est spiritalis Adami paradisus, Maria unitarum inter se naturarum officina, Maria salutaris reconciliationis panegyris, Maria thalamus, in quo Verbum humanam carnem sibi desponsavit, Maria animatus nature rubus, quem divini partus ignis non combussit. » Et post nonnulla : a Maria ancilla et mater, Virgo et cœlum. Illec sola pons est per quem Deus ad hominem descendit. Uree admiranda illius ceconomi® tela, ex qua cl in qua ineffabili quodam modo, admirabilis illius unionis tunica confecta, cujus quidem textor extitit Spiritus Sanctus ; netrix, virtus ex alto obumbrans ; lana, vetusta pilosaque Adami pellis ; trama, impolluta Virginis caro ; radius textoris, immensa gestantis gratia ; artifex, verbum per auditum illapsum. »

Et virtus Altissimi obumbrabit tidi. — « Virtus, » id est fortitudo, robur et omnipotentia Dei, ad opus Incarnationis Verbi tam difficile et arduum perficiendum, quod nulla potentia, aut vi natur® vel Angeli potentissimi effici potest. Rursum non incongrue Euthymius et Maldonatus : « Virtus Altissimi, » inquiunt, est Spiritus Sanctus, qui potenter opera sancta Dei perficit, ut angelus explicet id quod dixit, « Spiritus Sanctus superveniet in te, » per hoc quod subdit : « Et virtus Altissimi obumbrabit tibi. » Sic inferius, cap. xxiv, vers. 49, Christus ait Apostolis : « Sedete in civitate quoadusque induamini virtute ex alto, » id est Spiritu Sancio. Hoc est quod canit Ecclesia : « Omnipotens sempiternus Deus, qui glorios® virginis matris Mari® corpus et animam, ut dignum Filii tui habitaculum effici mereretur, Spiritu Sancto cooperante preparasti. »

Obiün- Arabit jiuus metaphoram varie et apposite explicant
¿netn"* Patre». *Primo*, S. Gregorius, lib. XXXIII *Moral.*,
firuo. cap. ii : « Obumbrabit, » id est umbram efficiet, vel producet in te; *q. d.* Verbum Dei in te assumet corpus, quod erit quasi umbra deitatis; quia eam quasi umbra velabit et celabit. Unde idem,

lib. XVIII *Moral.*, cap. xn : « Virtus Altissimi obumbrabit tibi, » hoc est, inquit, incorporeum lumen divinitatis corpus in te humanitatis accipiet. Addit Orígenes, hom. 3 in *Josué*, corpus Christi vocari umbram, quia in passione instar umbr® humiliatum, offuscatum et obscuratura fuit.

Secundo, S. Ambrosius, serra. 1 in *Psalm*, cxviii, s-xcoda, per umbram accipit vitam presentera et mortalem, quam Christo dedit Spiritus; hæc enim est quasi umbra vere vit® et ælcrnilatis.

Tertio, idem S. Ambrosius, lib. *De iis qui in-* *Tertio.*
tiantur master., cap. in ; Bada ; S. Gregorius, lib. III *Moral.*, cap. in ; et S. Augustinus, epist. 57 ad *Dardanum*, et lib. 50 *Hom.*, hom. 44, ri « obumbrabit » sic explicant, *q. d.* Gratia Spiritus Sancti velut umbra refrigerans carnalis concupiscenti® calorem, te, o Virgo, in conceptione Christi proteget, ut sine concupiscentia-ex purissima charitate concipias Christum.

Quarto, S. Augustinus, lib. *Quæst. veleris et Qvirto*, novi *Testamenti*, cap. 1 i : « Virtus Altissimi obumbrabit, » id est, inquit, attemperabit se tibi, uti umbra aptat se corpori; nam totam ejus vim et efficacitatem infirmitas tua humana capere non posset.

Quinto, S. Hilarius, lib. II *De Trinit.* : a Virtus Qnat*. Altissimi obumbrabit tibi, » hoc est, inquit, proteget et roborabit te, ut activitatem Spiritus Sancti in tanto opere, et Filio Dei concipiendo sustinere valeas.

Sexto, Theophylactus, *Grecum* id est Sato, obumbrare, accipit pro *cxirypaçdv*, id est *extraña* *pictura lineamenta ducere*, *q. d.* Virtus Dei in te, o Virgo, corporis Christi lineamenta describet et perficiet, sicut facit pictor in homine quem depiugit. Pictores enim ab umbra, quasi naturali corporis effigie, didicerunt idipsum pingere. Sicut ergo ex umbra velut pictura agnoscitur corpus, sic ex humanitate Christi velut umbra agnoscimus ejus divinitatem, ait Nyssenus, orat. *De Christi nativitate*.

Septimo, Jansenius et Toletus, *q. d.* Virtus *Septimo*» Altissimi te amplexabitur, et sua virtute fecundam efficiet, sicut vir feminam obumbrat et fecundat in opere generationis. Verum hoc nimis crassum et casiis auribus parum pudicum videtur.

Octavo, simplicius et castius : a Virtus Altissimi Ociro. obumbrabit tibi, » id est obvelabit te, hoc est, arcane arcanum maximum in te operabitur ; erit enim tale et tantum, ut nullus homo vel angelus id ipsum penetrare et comprehendere possit : solet enim in veteri Testamento potentia Dei invisibilis et incomprehensibilis, in umbra sive nube et nebula se representare, vel potius legero et velare; hanc enim umbram spirituales Spiritus Sancti angelus caste opponit complexui carnali mariti ; *q. d.* Virtus Dei velut umbra occultissimo et castissimo in te operabitur id quod solet carnaliter facere maritus, scilicet faciet te fecun-

dam gravidamque cl matrem Dei ; nimirum pròno, forniibit in te perfectissimam humanitatem Christi; *secundo*, eamdem personas Verbi modo quodam ineffabili uniet.

Simili tropo Virgilios, lib. I *Æneid.*, de /Enea ejusque sociis a matre dea, puta Venere, per umbram protectis et deductis sic canit :

At Venas obscuro gradiente# «ere lepslt,
El matai oetatae dnram dea fudit amida,
Cerrore ne qais eos, neu quis contingere posset.

Rine rursum apposite tasxiñ, id est obumbrare, accipi posset cum Maldonato quasi respondens llebr. py *innen*, id est obnubilare, hoc est impluere; nubes enim gignit pluviam : hinc per umbram et nubem significatur pluvia; *q. d.* Sicut nubes per pluviam quam effundit, terram obumbrans fmcundat; ita virtus Altissimi te, o Virgo, obumbrando fecundam efficiet. Videtur enim alludere ad illud de Christo, *Psalms*, LXXi, G : « Descendet sicut pluvia in vellus. » Simili schemate Poche fingunt Jovem conversum in aureum imbrem, illapsum Danaa; ex cagenuisse Perseum.

Audi S. Bernardum, serm. 4 super *Missus est* : « Obumbrabit tibi, quia res nimirum in sacramento erat, et quod sola per se Trinitas in sola, et cum sola Virgine voluit operari, soli datum est nosse, cui soli datum est experiri. » Et mox : « Ac si Angelus respondeat ad Virginem : Quid a me requiris quod in te mox experieris? Sciens scies, et feliciter scies, sed illo doctore quo et auctore. Ego autem missus sum nuntiare virginali conceptum. » Sic et Eusebius, lib. XIV *I)c Demonstrat.*, cap. vili : a Obumbrasti, ait, ut principes bujus saeculi ipsa de Spiritu Sancto et sancta Virgine conceptio lateret, o

IDEOQUE ET QUOD NASCETUR EX TF. SANCTUM, VOCABITUR (id est revera erit, ut jure vocari possit et debeat) Filius Dei. — *q. d.* Quia Spiritus Sanctus superveniet in te facietque te concipere filium : hinc filius, qui ex te nascetur, id est ex te formabitur, concipietur, ctpost novem menses prodibit in lucem, ex ipsa sua conceptione erit sanctus, imo Sanctus Sanctorum, quia vocabitur, et revera per unionem hypostaticam cum Verbo erit Filius Dei naturalis et unigenitus, talisque a Deo, angelis et hominibus vocabitur : nam -ó « sanctum, » referendum est ad « nascetur, d *q. d.* Jesus filius tuus ex ipsa nativitate, id est ex ipsa conceptione sua cju-que vi erit sanctus et Filius Dei ; qui enim de Spiritu Sancto concipitur, sanctissimus sil oportet, ideoque Filius Dei. Ita Beda, Jamenius et alii hic, ac S. Gregorius, lib. XVIII *Moral.*, cap. xxvii.

Paulo aditer Maldonalus : Jesus, ait, vocabitur Filius Dei, quia non a viro uli esteri homines, «cd a Deo virtute Spiritus Sancti generabitur, ideoque erit sanctus et Filius Dei. Sic Adam vocatur filius Dei, quia non ab homine, sed a Deo creatus est, Lutor m, 38.

Nascetur. — Græce •pr/up.nw, in præsenti, id est *quod nascitur*, id est quod mox nascetur, ut jam nasci videatur. Porro proprie veritas *quod gignitur*, vel generatur, id est mox gignetur. Agitur enim hic potius de conceptione quam nativitate Christi. Simile est *Matlh.* i, 20.

Sanctum, — Id est sanctus. Unde Arabicus vertit, *j-aneium quoniam ex te natus sanctus est*; Syrus, *propterea in neutro is qui ex te nascitur sanctus ipse* (id est erit) *et Filius Dei vocabitur*. Dicit tamen «sanctum, » non tm* « sanctus, » tum ut significet filium hunc non futurum merum hominem et masculum, sed super hominem futurum quoque Deum. Ita S. Gregorius, lib. Will *Moral.*, cap. xxvn; S. Leo, serm. 4 *De Nativit.*; S. Augustinus, lib. XIII *De Trinit.*, cap. xyiii; tum ut indicet Jesum fore sanctum sanctitate omnino perfecta et connaturali, ob unionem hypostaticam, ait Suarez, III *part.*, disput. xvni, sect. 1, hoc est fore Sanctum Sanctorum, id est sanctissimum, imo ipsam sanctitatem per excellentiam, *q. d.* Jesus qui ex te nascetur, erit sanctissimus, imo ipsa sanctitas.

Porro, humanitas Christi sanctissima pariter est, non tantum per gratiam habitualement eximiam illi infusam, sed et per ipsam deitatem illi hypostatice unitam, uli docent Suarez, Vasquez et alii, III *part.*, *Quast.* VII et CLVII.

Audi S. Bernardum, serm. 4 super *Missus est* : « Ut quid, inquit, ita simpliciter sanctum et absque additamento? Credo quia non habuit quid proprie digne nominaret illud eximium, illud magnificum, illud reverendum, quod de purissima videlicet Virginis carne, cum sua anima, unico Patri erat uniendum ; si diceret Sancta caro, vel Sanctus homo, vel Sanctus infans, quidquid talo poneret, parum sibi dixisse videretur. Posuit ergo indefinite sanctum, quia quidquid illud sit quod Virgo genuit, sanctum procul dubio ac singulariter sanctum fuit, et per Spiritus sanctificationem, et per Verbi assumptionem. »

Filius Dei, — per naturam, qui et fideles sanctosque omnes facturus est filios Dei per gratiam. Unde S. Bernardus, serm. I *in Vigilia Nativit.* : « Quare, inquit, Filius Dei factus est homo, nisi ut homines faceret filios Dei? » Sic et S. Anselmus, tract. *Cur Deus homo*.

3G. Er ecce Elisabeth cognata tua, et ipsa v.r. i. «. concepit filium (Joannem) in senectute sua; et iuc mensis sextus est illi (ex quo concepit, seu est prægna) que vocatur (antea vocabatur et revera erat) sterilis. — Confirmat angelus miraculum nascituri Jesu ex Virgine et Spiritu Sancto, simili miraculo Joannis concepti ab Elisabetha sterili; siinul tacite B. Virginem admonet, ut Joannem et Elisabetham visitet, cosque salutando repleat Spiritu Sancto. « Ut audiens, ait S. Bernardus, *serm.* 4, cognatam vetulam et gravidam, cogitet juvencula de obsequio, sicque illa properante ad visitandum, parvulo Prophet.® locus

et occasio detur, quo minori adhuc Domino (Jesu) sui officii valeat exhibere primitias. »

Meminit mensis sexti, ut indicet conceptionem Elisabethæ esso certam et firmam; fœtus enim sexto inenso a conceptu suo est communiter vitalis, vegetus et firmus, nec ei timendum de abortu. Sensus est, *q.d.* Quæsisvisli, o Virgo, modum quo manens virgo concipies filium. Bopondi modum hunc foro supernaluralem, scilicet fore hoc opus et miraculum Spiritus Sancti; hic enim eo modo, quo in Elisabelha per miraculum vi sua divina formavit Joannem, sic idem eadem vi faciet in to concipi Jesum, idque ut u dum miraculum miraculo additur, gaudium gaudio cumuletur, » ait S. Bernardus, *semi.* 4 super *Missus est*; gavisia enim est B. Virgo de miracoloso conceptu Elisabethæ, æque ac de suo (1).

Quia non ebit impossibile (Syrus, *difficile*) apud Deum omne verbum. — Est hebraismus *non omne verbum*, id est nullum verbum, hoc est nulla res, quantumvis gravis, difficilis et homini incredibilis; vel, ut alii, « nullum verbum, n id est nullum promissum, *q. d.* Deus potest facere omnia quæ promisit, quia omnipotens est; ac proinde ille rcipsa præstabit, quia fidelis est. Dicit a verbum, » quia Deo tam facile est facere, quam nobis loqui verbum, et quia solo verbo dixit et facta sunt omnia. « Siquidem apud Deum, ait S. Bernardus, *semi.* 4, nec verbum dissidet ab intentione, quia veritas est; nec facium a verbo, quia virtus est; nec modus a facto, quia sapientia est. » Deus ergo, ait S. Augustinus, lib. V *De Civit.*, cap. x, et lib. XXVI *Contra Faustum*, cap. v, omnia potest, pneter ea quæ posse non potentia, sed impotentia est, quæque si posset, non esset omnipotens, qualia sunt mori, fallere, errare, peccare.

Stetit lacuitque hic angelus, avide expectans responsum et consensum Virginis. Unde S. Bernardus, *serm.* 4 super *Missus est*, ait consensum hunc expectare Adamum, Abrahamum, Davidein, omnesque Patriarchas et Prophetas, sollicitos de adventu Messioe et salute hominum. Additque: « Illoc totus mundus tuis genibus provolutus expectat. Nec immerito, quando ex ore tuo pendet consolatio miserorum, redemptio captivorum, liberatio damnatorum, salus denique universorum filiorum Adam, totius generis lui. Da, Virgo, responsum festinanter. O domina, responde verbum, quod terra, quod inferi, quod expectant et superi. Ipse quoque omnium rex et Dominus, quantum concupivit decorem tuum, tantum desiderat et responsionis assensum: in qua nimirum proposuit salvare mundum. »

(t) « Vocatur Elisabelba, ait Kuioocl, Marii, cognata, cl hic omnino esse poterat, quanquirit Alaria orta ex tribu Jndæ, Elisabeth » vero ex Aaronis familia oriunda et sacerdoti nupta erat. Poterant enim o diversis tribubus connubia jungi; neque repugnat locus *Rum.* siivi, 0, ut ibi dicetur. »

38. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, Vm » HAT MIHI SECUNDUM VERBUM TUUM. — ÆthiopicUi et Persicus, *sil mihi juxta verbum tuum*. Nota humilitatem, obedientiam, modestiam, charitatem, resignationem Virginis: nam ab angelo salutata Mater Dei, ejussc ancillam, non matrem nuncupat; ejusque voluntati se totam resignat, ut in ea, et cum ea, et per eam faciat quidquid ipsi libuerit. « Ancilla per naturam, mater per gratiam, » ait B. Petrus Damianus, *scrm.* 3 *De Nativit. Vtrg.* « Tabula sum pictoria, ait Theophylactus, pingat pictor quod voluerit, faciatque Deus quod voluerit. »

Hinc S. Guilielmus, dux Aquitaniae, conversus a S. Bernardo, factusque eremita et Eremitarum parens, ex hoc B. Virginis dicto colligebat, quod quanto quis altius contemplando in Deum attollitur, eique fit vicinior et familiarior, tanto magis suam parvitatem perspicit et despicit. Et hoc ex inductione Sanctorum probabat: « Unde Abraham, inquit, post divinae familiaritatis fastigium gmm. "j") se pulverem fatebatur. Moyses post rubi miraculum impeditioris lingua: se protestabatur. Isaias post concentus Scraphici auditum tripudium pollutum se labiis asserebat. Job etiam post au- /oa 1U]. ditum divinum, in favilla et cinere sese reprehendit. Ad extremum Virgo Maria post electionis in matrem Dei privilegium, se ancillam humilem profitebatur. « Denique S. Bernardus, *serm.* in illud *Apoc.* mi, *Signum magnum*: « Merito, ait, facta est omnium domina, quæ se omnium exhibebat ancillam. »

Fiat. — Illec vox tum consentientis et assensum angelo ad Verbi conceptionem praeberis est: ita Beda et Maldonatus et S. Irenæus, librili, cap. XXXIII, et Damascenus, lib. III, cap. n; turn optantis, desiderantis, orantis et obsecrantis ut Messias incarnetur, itaque homines redimat et salvet. Hoc enim ardentissime desiderabat et obsecrabat B. Sirgo. Ita S. Ambrosius, Euthymius, Beda. « Fiat, ait ex S. Augustino Bernardus, *serm.* 4 super *Missus est*, desiderii est signum, non dubitationis indicium. »

Secundum verbum tuum. — Ut concipiam et pariant Verbum Dei Patris in carne humana, puta Jesum Altissimi Filium. Audi S. Bernardum, *serm.* i super *Missus est*: « Fiat mihi de Verbo, secundum verbum tuum: Verbum quod erat in principio apud Deum, fiat caro de carne mea, secundum verbum tuum: fiat, obsecro, mihi verbum, non prolatum, quod transeat, sed conceptum, ut maneat, carne videlicet indutum, non aere. Fiat mihi non tantum audibile auribus, sed visibile oculis, palpabile manibus, gestabile humeris. » Et mox: « Fiat, non imaginatorie somnium, sed silenter inspiratum, personaliter incarnatum, corporaliter invisceratum. »

Nota hic prudentiam et castitatem B. Virginis; non enim simpliciter dicit: Fiam mater Dei, sed: « Fiat mihi secundum verbum tuum; » scilicet

quo mihi promisisti, me sine copula viri ex Spiritu Sancto concepturam, ac proinde mansuram virginem, 7. d. Fiam mater Dei, sed hac lego ut maneam virgo. Diane enim sum virginitati, quam unice adamabat, cautum volebat.

Ot jMo Quieres, quo *temporis* puncto præciso Filius Dei
Vrri «a incarnatus in B. Virgine? *Primo*, Elias Cretensis,

Ita* orat. *De Annuntiat.*, censet cum incarnatum angelum
Rnrrn- tequam angelus veniret ad D. Virginem; illum
— enim annuntiasset ipsi incarnationem non futuram,
sed jam factam, et in ea non sentiente peractam.
Probat id ex verbis angeli, dicens: a Hoc enim
quod ait, *Dominus tecum*, ipsum adesso regem
clare significat, »

frwrb. Secundo, Nicephoros, lib. I, cap. vin, ait Christum
incarnatum cum angelus eam salutavit dixitque : « Ave, gratia plena. » Nam « simul cum ea voce, ait ipse, Verbum Dei descendit, et naturam nostram subiit, d Favere videtur S. Hieronymus, epist. LII *ad Principiavi*: « S. Maria, inquit, quia conceperat eum in quo omnis plenitudo divinitatis habitat corporaliter, plena gratia salutatur. » Sic et S. Gregorius Thaumaturgus, hom. *De Annuntiat*.

Tntb. *Tertio*, alii sentire videntur Christum incarnatum cum angelus dixit : « Dominus tecum. » Hoc enim sic explicat S. Augustinus, serm. 2 *De Annunt.* : « Tecum Dominus in corde, tecum in ventre (per incarnationem), tecum in auxilio. » Et S. Petrus Alexandrinus, episcopus et martyr, lib. *De Deitate*, qui citatur in Concilio Ephesino, cap. vn : a Dominus tecum, ait, id est Dei verbum nunc tecum est. » Nam illa Gabrielis salutatio, Deum verum in utero Virginis natum, carnem factum significat. Idem asserit S. Thomas, III *part.*, *Quæst.* XXX, art. 4; et B. Petrus Damianus, semi. 1 et 3 *De Nativit. Virginis*: a Dominus tecum : Audisne, inquit, in hoc verbo incarnationem Dei, redemptionem hominum, renovationem mundi?»

Verum hæc vera esse nequeunt. *Primo*, quia angelus post hæc verba, « Ave, gratia plena, Dominus tecum, » etc., subdit : « Ecco concipies in utero et paries filium, » in futuro. Ergo necdum eum conceperat. Rursum B. Virgo tandem angelo assensum præbens, ait: a Fiat mihi secundum verbum tuum. » Ergo necdum id facium erat.

Qmiu Dico ergo Verbum incarnatum mox ut D. Virgo angelo illud nuntianti assensum præbuit; ad hoc enim ille mittebatur, non enim decebat Christum concipi, invita vel nesciente virgine matre, sed sciente et consentiente; mox ergo ut illa dixit : « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, » atque hæc verba finiit, Spiritus Sanctus ex purissimis Virginis sanguinibus corpus Christi formavit, et eodem instanti illud perfecte organizavit, animavit, et Verbo sive personæ Filii Dei hypostatice univit; sicut, mox ut sacerdos consecrans dixit : « Hoc est corpus meum, » vi horum verborum panis transubstantiatur in corpus Christi. Id rursum natet

ex eo quod angelus, habito Virginis consensu, quasi peracta legatione sua, ab ea discessit; legationis enim ejus potissima pars et finis erat incarnatio Verbi, præsertim quia opus hoc erat Spiritus Sancti perfectissimum et divinissimum. Undo non sensim, sed simul in eodem instanti a Spiritu Sancto : *primo*, formatum est corpus Christi; *secundo*, perfecto organizatum; *tertio*, animatum; *quarto*, omni gratia et gloria in anima repletum; *quinto*, hypostatico assumptum a persona Verbi; *serto*, Christus incarnatus immensas egit gratias Deo pro tot in humanitatem suam collatis beneficiis et donis, ciquo pro salute hominum se obtulit in victimam ad mortem et crucem, juxta illud : « Holocaustum pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi : Ecco venio. In capito libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam, » *Illebr.* X, 7. S. Ambrosius, Jansenius, Maldonalus et alii hic, ac S. Gregorius, lib. IX *Registri, epist.* GI; S. Rasilus, hom. 27 *De Humana Christi generatione*; Venerabilis Beda, serm. 3 *De R. Virgine*; S. Athanasius, orat. *De Deipara*; Rupertus, lib. VI *in Cant.*; Damascenus, lib. III *De Fide*, cap. n, et alii passim. Vido D. Thomam et Scholasticos, III *part.*, *Quæst.* XXXIII; art. 3. Confirmatur ex eo quod paulo post quam dixit B. Virgo : « Fiat mihi secundum verbum tuum, » ipsa salutans Elisabeth, ab ea resalutata, vocata fuit mater Domini, id est Christi Dei. Virgo ergo dicens : « Fiat mihi, » etc., facta tunc est quasi conjux Dei, et caro nostra facta est quasi conjux Verbi. Nam, ut ait S. Gregorius Thaumaturgus, serm. 1 *De Annunt.*, sic ipsa Verbum suscepit, et pretiosam margaritam produxit, puta Christum. Sicut enim margarita ex duabus naturis, scilicet ex fulgure et aqua conflatur; sic Christus ex deitate et humanitate : hæc Gregorius. « Hoc est quod natura miratur, reveretur angelus, veretur homo, stupescit coelum, extremiscit terra, exhorret infernus, » ait B. Petrus Damianus, serm. *De Annunt.* Nam, ut ait S. Bernardus, serm. 1 *in Vigilia Nativit.*: « Angelus nuntiat, virtus obumbrat, supervenit Spiritus. Virgo credit, fide concipit; virgo parturit (hominem Deum), virgo permanet. »

Ad auctores contrarile sentential respondetur : *Primo*, Andreæ Cretensem videri fuisse in adversa sententia, sed ilium esse solum; nam cæleri ei contradicunt.

Secundo, Nicephorum per « Ave, Maria gratia plena, » quasi per initium, intelligere totam salutationem et annuntiationem angelicam, in cujus fine Verbum caro factum; cum scilicet B. Virgo consentiens dixit : « Fiat mihi secundum verbum tuum. » Sic et S. Gregorius Thaumaturgus. S. Hieronymus vero videtur uti enallage temporis, ut dicat « conceperat, » pro « mox conceptura erat. »

Tertio, S. Augustinus, S. Thomas et Damianus dicentes : u Dominus tecum » est, scilicet per incarnationem, intelligendi sunt non quod jam ita foret, sed quod mox ita futurum esset.

Porro, B. Virgo in hac conceptione Filii, eximium acrepit gratile augmentum et perfectam sanctificationem; nec de hoc sine temeritate dubitari potest, nit Suarez, III *part.*, disp, xviii, sect. 4. Undo Beda, horn. *De Visitat.* : « Quis, inquit, dicere, quis aestimare sufficiat, qua» tunc gratia spiritum Dei genitricis replevit, cum tanta in matre precursoris lux doni coelestis emicuit? » Causam dat S. Bernardus, tom. I, conclus. Gl, art. 1, cap. xii: « Quod Deus, inquit, generet Deum, nulla requirebatur in Deo dispositio, cum ei ex natura conveniret, ut per viam natura intellectus produceret Verbum per omnia sibi ætiale; sed quod femina conciperet et pareret Deum, est et fuit miraculum; oportuit enim, ut sic dicam, feminam elevari ad quamdam aequalitatem divinam, per quamdam quasi infinitatem perfectionum et gratiarum, quam æqualitate in creatura nunquam experta est. Unde, ut credo, ad illam abyssum imperscrutabilem omnium charismatum Spiritus Sancti, quæ in B. Virginem descenderunt in hora divinai conceptionis, intellectus humanus vel angelicus nunquam potuerunt attingere. »

Quot Subdit aliam deinde causam, quod scilicet esso h qu»-matrem Dei sit dignitas quenedam infinita, quæ vi''o'' s*b* proportionatam gratiam requirit, a Ex his, condom. inquit; colligi potest Virginem beatam in conceptione Filii Dei consensu plus meruisse, quam omnes creaturas, tam angelos quam homines, in cunctis actibus, motibus, ac cogitationibus suis; nempe omnes qui meruerunt, nihil aliud potuerunt mereri, nisi secundum varios status et gradus gloriam sempiternam: hæc autem Virgo in illo admirando consensu, meruit totalem fomitis extinctionem, dominium et primatum totius orbis, plenitudinem omnium gratiarum, omnium virtutum, omnium donorum, omnium beatitudinum, omnium fructuum spiritus, cunctarum scientiarum, interpretationes sermonum, spiritus prophetiæ, discretionem spirituum, operationes virtutum. Meruit fecunditatem in virginitate, maternitatem Filii Dei; meruit quod sit stella maris, porta coeli, et super omnia, quod regina misericordia) nuncupetur, ac talis nominis consequatur effectum. Unde merito, Proteri», cap. ultimo, do ipsa B. Virgine Salomon ait: *Multa filia: congregaverunt divitias, tu supergressa es universas.* »

An vidit Imo S. Antoninus, IV *part.*, tit. XV, cap. xvii, Delton- g ;} suspicatur B. Virginem in conceptione Filii Iljni Del vidisse Dei essentiam, ulpotc quam in se recipiebat, uti S. Augustinus, S. Thomas et alii dicunt eandem vidisse S. Paulum in raptu. Et certo si Paulus eam vidit, multo magis eam vidit B. Virgo. Idem opinantur Rupcr lUS, *Cant.*, iv, ad illa: « Oculi tui columbarum; » Dionysius Carthusianus, in l disi, xvi, *Quast.* II; Gerson, alphabeto XV, til. Vili; et S. Bernardus, semi. *dell. Virgine*, tom. II, et hodie multi magnique Theologi idem sentiunt.

Denique Damascenus, *De Dormit. Deipara*, et Anselmas, *De Excellentia Virginis*, cap. m et iv, et scq., tradunt B. Virginem in conceptione Verbi accepisse claram revelationem suæ predeslinationis et exaltationis futuræ super omnes angelorum choros.

Et discessit ab illa angelus, — peracto jam suæ legationis officio, scilicet impetrato Virginis assensu, idcoque incarnatione Verbi in ea jam peracta. Porro, B. Virgo revelavit nonnullis angelum Gabrielem non statim discessisse, sed secum mansisse per novem horas, obstupefactum Verbi in Virgine incarnatione, ac Verbum incarnatum adorasse, ilique omne obsequium obtulisse et recipere exhibuisse. Nam tradunt monumenta Congregationis S. Gregorii in Alga in Lusitania, eos qui ejus auctores fuere, a B. Virgine Maria accepisse Gabrielem, cum Incarnationem nuntiaret, integras novem horas apud eandem fuisse, ac si ob incredibilem Virginis modestiam et majestatem humana majorem, et ob divini Verbi carne induti præsentiam, in admirationem raptus discedere nequiret. Quod indicavit sacer scriptor his verbis: « Et discessit angelus ab ea. » Videtur enim velle indicare cum rerum novitate et magnitudine obstupefactum sic hæsisse, ut avelli nequiret, donec tandem re exigente quodammodo, tamen invitatus a loco discessit. Verum hæc uti pie dicuntur, ita certam non habent fidem.

Denique creditur Gabriel flexis genibus salutasse Virginem, atque hoc situ toto legationis suæ tempore permansisse, tum ut Virginem Deiparam veneraretur, tum ut Verbum in ea incarnatum adoraret. Quocirca ejus exemplo S. Margarita, Hungariæ regis filia, et sancta Maria Oigniacensis, quoties Salutationem Angelicam recitabant, toties ante imaginem Virginis Deiparae genua flectebant.

39. Ex tunc ALTEM MARIA IX DUBOS ILLIS, Ver». » » ABIIIT IX MONTANA CUM FESTINATIONE, IN CIVITATEM Juda. — a In diebus illis. » Non ergo eodem die, ut insinuat Theophylactus, Beda et S. Ambrosius, quo salutata ab angelo Filium Dei concepit et corporavit, abiit, sed post duos vel tres dies; hos enim insumpsit contemplando, gratias agendo, orando et dissuaviando cum Filio Dei in se jam incarnato. Illa Franciscus Lucas, Barradius et alii.

Abut. — Cur? Respondetur: *Primo*, ut Verbum in se conceptum aliis annuntiaret ejusque gratiam eis aspiraret. Volebat enim Christus in ea incarnatus illico inchoare officium Salvatoris, ad quod a Patre missus erat. Unde S. Ambrosius: « Abiit, inquit, non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuntio, nec quasi dubitans de exemplo (ut exploraret an revera Elisabeth concepisset, uti ei nuntiaret angelus), sed quasi læta pro volo, religiosa pro officio, festina pro gaudio. »

Secundo, ut Joannem a peccato originali ex- & conjK piaret, cumque cum Elisabetha matre Spiritu

Sancto impleteret; siequo Christi honor omnium-
que devotio cresceret. Ita *Orígenes* hic, *hom. 7* :
a Jesus, ait, qui in utero Virginis erat, Joannem
adhuc in ventre matris positum sanctificare fes-
tinabat. 9

Tuu . *Tertio*, ut Elisabeth© cognato suæ de concepto
per miraculum Joanne congratularetur ei qio
gravid© et seni serviret, ideoque mansit cum ea
toto reliquo tempore quo gravida fuit, puta
mensibus tribus, usque dum pareret Joannem.
Ita Beda et alii.

Qs rti. *Quarto*, ut daret omnibus futuris sæculis insigne
humilitatis eteharitatis exemplum, qua ipsa jam
mater Dei et regina mundi effecta, dignatur
visitare Elisabetham, quæ ipsi potius ancillare et
servire debebat : ut et nos similiter ejus exemplo
viles, pauperes aliosque nobis inferiores libenter
visitare, salutare cisque servire et opitulari in
animum inducamus.

Quocirca exemplo et titulo Visitationis B. Vir-
ginis, multo Congregationes ad visitandos pau-
peres, hospites, infirmos, incarcerationatos, etc., ins-
tituto sunt, ac nuper hoc titulo Congregationem
Religiosarum insignium per totam Galliam, quæ
ægris serviant, instituit 1). Franciscus Salesius,
episcopus Gencvensis, vir magnæ pietatis et zeli.

An s. Jo- Opinatiur Jansenius et alii cum B. Virgine ivisse
* n. Josephum, utpote ejus sponsum et maritum.

> j Verius alii id negant, quia, si Joseph ivisset cum
i-ihien. ea, audisset utique illam ab Elisabetha saluari
un * niarcm Dei, ac proinde post reditum videns
ut r cam intumescente utero gravidam, non voluisset
eam dimittere : quod tamen facere voluit, ut patet
Matth. i, 19. Joseph ergo domi cura rei familiaris
detentus, B. Virgini sponsæ suæ eunti in montana
associavit ancillam, vel matronam quampiam
gravem, quæ ei fidelis esset itineris comes, ad-
jutrix, testis actionum omnium.

IX montana, —vel Hebron, ut volunt Baronius,
Tolelus et alii ; vel Judææ, ut volunt Geographi
Terræ sancto ; de quo mox plura.

Tropologice : anima Deo plena, uti erat anima
B. Virginis, in montana conscendit, id est ad
ardua virtutum enititur. Ita S. Ambrosius : « Quo
jam Deo plena, ait, nisi ad superiora cum festi-
natione conscenderet ? » Et Beda : Concepto
mente Dei Verbo, ait, ascendendum ad virtutum
cacumina, amoris gressu, et civitas Judæ, id est
confessionis et laudis, penetranda; et in perfec-
tione fidei, spei et charitatis quasi tribus mensi-
bus commorandum. Hinc Lolli fugienti incendium
Sodomie dicitur : « In monte saluum te fac, »
Gen. lix, 47. Et Habacuc, m, 19 : a Deus Domi-
nus, ait, fortitudo mea, et ponet pedes meos
quasi cervorum; et super excelsa mea deducet
me victor in psalmis canentem. » Vide ibi dicta.

F m Cum festinatione. — Syrus, *sedulo*, vel dili-
Cttf» genter; Grace jura id est cum studio,
Pruuo. diligentia, sedulitate, festinatione, agilitate.
Agilem enim facit actio, strenuum motus,

fortem animus, robustum corpus, ait Corne-
lius Fronto. Causam primam festinationis dat
S. Ambrosius : « Festinavit virgo, inquit, ne
extra domum diu in publico moraretur, etc.
Discite, virgines, non demorari in platea, non
aliquos in publico miscere sermones. Maria in
domo sera, festinat in publico. » Secundam cau-
sam idem Ambrosius addit, quia plena erat
gaudio et Spiritu Sancto : a Nescit, inquit, tarda
molimina Spiritus Sancti gratia. » Gaudium enim
et devotio, ac charitas, stimulabant B. Virginem
ad festinandum.

Tertiam dat Orígenes, quia Christus in utero Vir- Tertio,
ginis Joannem a peccato purgare et sanctificare
festinabat, a Mariam ergo, ait S. Ambrosius, quæ
antea sola in intimis penetralibus versabatur,
non a publico virginitatis pudor, non a studio
asperitas montium, non ab officio prolixitas iti-
neris retardavit. »

In civitatem Juda. — Id est in Jerusalem,
aiunt Albertus Magnus et S. Bonaventura; sed
Jerusalem, cum de ea agitur alibi passim, solet
nominari. Adde : Jerusalem erat in tribu Benja-
min, non Juda. Melius ergo Tolelus et Baronius
accipiunt Hebron ; hæc enim erat in tribu Juda,
sila in monte, eratque prima ex civitatibus iis
quæ in tribu Juda assignato erant sacerdotibus
ad habitandum, Josué xxi, 9 et seq., sicut alto
eisdem assignato erant in tribu Simeon et Ben-
jamin. Porro, Hebron a Jerusalem distat octo
horis. Denique Brochardus, Bredcmbachius, Adri-
chomius, etc., in *Descriptione Teme Sanctæ*, civi-
tatem hanc aiunt fuisse Emmaus, ubi incipiunt
montana Judææ, quæ a Jerusalem distat hora
cum media; de quo mox plura. Juxta Hebron
ergo sunt montana Hebron ; juxta Emmaus
montana Judææ, ut palet ex tabulis geographicis.

Verisimile est B. Virginem prius ivisse Hiero-
solymam, utpote instanto festo Paschæ, ibique
in templo Deo gratias egisse, cique se suumquo
Jesum jam conceptum obtulisse. Ita Clictovæus,
Franciscus Lucas, Barradius et alii, præsertim
quia ex Nazareth in montana, per Jerusalem
directum erat iter (1). Fuit ergo hoc Virginis iter
facile quatruidui : nam a Nazareth in Jerusalem est
iter tridui, puta iter 26 horarum ; quarto deinde
dic B. Virgo e Jerusalem ivit domum Zachariæ ;
de quo jam plura.

40. Et intravit in domum Zachariæ. — Domum v«n. io.
hanc ex Brochardo, Bredcmbachio et Nicephoro
ita describit Adrichomius in *Descript. Terne
Sanctæ*, part. 55, num. 243 : a Domus Zachariæ num.

(1) Quibusdam recentioribus verisimilius, nec im-
merito, est nomen *Judam* proprium esse ejus urbis in
quam hit Marla, ipsamque urbem esse Jutam (\$ ct t ,
litteris permutatis), unam urbium sacerdota-
lium in montibus tribus Ju læ positam, de qua Jart/e
XV, 55; xxi, 16. Locutio ea ipsissima est qua urbium no-
mina semper enuntiantur a Luca, iroXic NàÇafir,
Strani.

sacerdotis unomilliario distabat ab Emmaus, juxta montana. Domus illa adhuc habitabatur in pago tempore Saligniaci, quam reverenter salutare consueverant peregrinantes; ibique natus est Joannes Baptista, circumcisis et in spelunca absconditus, ne cum pueris Bethleemiticis ab Herode occideretur. Juxta hanc fons est B. Virginis, ex quo illa ipsa aquam haurire consueverat, cum maneret apud Elisabeth, qui inde fluit ad mare magnum. In superiore ejusdem domus loco quondam fuit ecclesia, hodie penitus desimela: fuerat autem fundata eo loco quo Zacharias repletus Spiritu Sancto prophetavit: **Benedictus Dominus Deus Israel**, n etc.

Et salutavit Elisabeth, — dicendo: « Pax tecum, » quia hæc erat Hæbræis usitata salutatio. Unde Syrus vertit, *precata est pacem*, sive salutem. Eccit hoc B. Virgo instinctu Dei, qui per angelum ei suggererat conceptionem Elisabethæ, ad hoc, ut tacite eam submoneret gratum fore Deo, si illam visitaret et salutaret. Intendebat enim Deus per Elisabetham, ulpote matronam grandævam, prudentem et sanciam orbi pandere conceptionem B. Virginis, arcanam Verbi incarnationem in ea factam, quasi thesaurum latentem in visceribus Virginis, omnibus illo indigentibus patefacere. Illoc enim fecit Elisabeth, cum dixit: « Undo hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? »

Elisabeth, — non Zachariam, tum quia mutus erat et surdus, tum quia non decebat virum a Virgine salutari, nec pudor virgineus id permittebat. Porro, Beata Virgo a prior salutavit, ait S. Ambrosius; decet enim ut, quanto castior virgo, tanto humilior sit, noverit deferre senioribus. Sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis, » etc. Vide S. Chrysostomum, hom. 18 in *Matth.*, sub finem, ubi docet riaculos esse et superbos, qui nolunt prius salutare, nec nisi salutati resalutant: sapientes vero et humiles esse eos qui prius salutant; idque *primo*, quia virtutis et humilitatis officium anticipant allerique præripiunt; *secundo*, quia superbiam domant tam suum, quam alienam; *tertio*, quia simultates, lites et odia tollunt et dissipant.

Veii. 41. Et factum est ut audivit salutationem (Syrus, *pacem*) Matris Elisabeth, exultavit infans (Joannes) in utero ejus, et repleta est Spiritu Sancto Elisabeth. — Nota, cum S. Ambrosio, salutationem et vocem Mariæ prior audivit Elisabeth, sed vim, spiritum et efficaciam salutationis prior sensit Joannes, utpote matre sua dignior et nobilior; ad hunc enim venit futurum Christi præcursorem, maxime dirigebatur hæc salutatio Virginis, imo Christi: nam, ut soleriter advertit Orígenes, Christus in ventre matris latens hanc ei salutationem suggessit. Et Theophylactus: « Vox Virginis, ait, vox erat incarnati in illa Dei. » Et Euthymius: a Christus, inquit, locutus est per os matris suæ; Joannes

autem audivit per aures matris suæ, et agnito supernaturaliter Domino, sua exultatione illum prædicavit. Porro, Joannes exullans in utero matris, fecit eam pariter exultare. Nam ex exaltatione Joannis, suggerente Spiritu Sancto, agnovit Elisabeth B. Virginem concepisse Christum, ideoque illam ut matrem Dei resalutavit et venerata est.

Pro « exultavit » Graece est ἐκλάττω, quod proprie non significat lætari, sed salire, exilire, subsilire præ luxu, uti subsultant agni et vituli bene pasti.

Quaeritur ergo hic, an hæc Joannis infantis exullatio fuerit motus naturalis, an animalis, an rationalis; sive an Joannes exilient cum sensu usuque rationis et proprie dicta lælitia, an vero motu corporis duntaxat, quomodo asina Balaam locuta est, non intelligens id quod loquebatur, iVum. xxi, ac in utero Rebeccæ movebantur et collidebantur Jacob et Esau, non intelligentes quid hoc sibi vellet, Gen. xxv, 22. Calvinus censet naturalem duntaxat fuisse hunc motum et saltum Joannis. Naturale enim est, inquit, ut dum mater præ gaudio gestit, infans quoque in utero moveatur et quasi exiliat.

Verum contrarium sentiunt omnes Patres et Doctores orthodoxi. Unde S. Augustinus, epist. 57 ad Dardanum, et Eucherius, Quæst. III in *Luram*, ac Jansenius hic opinantur supernaturalem fuisse hunc saltum Joannis, sed sine usu rationis. Abi vero omnes passim saltui Joannis addunt usum rationis. Ha Orígenes, S. Ambrosius, Theophylactus, Euthymius lue ac S. Chrysostomus, Maximus, S. Bernardus, Chrysologus, serin. *De Nativitate Joannis*. Unde S. Ambrosius: « Habebat, inquit, intelligendi sensum, qui exullandi habebat affectum. » Orígenes: « Sancta erat anima beati Joannis, et adhuc in matris utero clausa, venturaque in mundum, quasi per experientie sensum sciebat, quæ Israel ignorabat. Unde exilivit, et non simpliciter exilivit, sed in gaudio; senserat enim venisse Dominum suum, ut sanctificaret senem suum, antequam de matris utero procederet. » Et paulo ante: « Tunc primum præcursorem suum Prophetam fecit Jesus. » Similiter Euthymius: « Infans qui in utero ferebatur Virginis, prophetica statini gratia donavit infantem qui in utero gestabatur sterilis. » Postremo Theophylactus: « Præcursorem, ait, in utero gratia prosecutus est, et Prophetam fecit. » Insuper S. Irenæus, lib. III, cap. xviii: « Cognovit, ait, Dominum in utero, et salutavit exultans. » S. Leo, serra. *De Epiph.*: « Nondum natus, inquit, Joannes prophetica exultatione commotus est, quasi etiam intra matris viscera clamaret: Ecco Agnus Dei. » S. Gregorius, lib. III *Moral.*, cap. v: « Intra matris uterum, inquit, spiritu prophetiæ repletus est. » Sic et S. Cyrillus Hierosolymitanus, *Catechesi* 3; et Cyrillus Alexandrinus, lib. *De Fide ad Reginas*, cap. de Evang. secundum Lucam; S. Ambrosius

quoque, germ. 63, et S. Chrysostomus, hom. 2 in *Joannem*, loc. III, asserunt Joannem in utero prophetasse, quia scilicet suo saltu et gaudio indicavit Christum jam conceptum in utero Virginis, et quoniam matrem Elisabetham ad idem prophetandum excitavit. Denique id docet Ecclesia, cum in festo S. Joannis de eo canit :

Vestris «bstruso reobans cubili,
Scaicns Regem thalamo manentem :
Rine jurens nati meritis uterque
Abdita pandit.

Merita enim presupponimi usum rationis, libertatis et virtutis. Hi omnes igitur asserunt hunc saltum Joannis non tantum fuisse supernaluralom, sed et usu rationis pollentem, ac ex vero animi gaudio procedentem. Idquo patet ex vers. 44, ubi ait Elisabetha: « Exultavi in gaudio infans, in utero meo; » Syrus, in *gaudio magno*; Arabicus, *motus est infans cum exultatione in utero meo*.

Secundo, idem patet ex eo quod Joannes hoc suum gaudium communicavit et afflavit matri suae, cum ei simile gaudium cum prophetia indidit, ut patet ex sequent.

Tertio, quia simili modo, vers. 47, exultavit D. Virgo canens *Magnificat*, utique pollens usu rationis et rationali gaudio; ergo et Joannes, qui primus erat finisci scopus visitationis B. Virginis et horum omnium mirabilium.

Acceleratus ergo fuit Joanni semestri in utero matris usus rationis, ut, Deo revelante, Christum Virginis incarnatum agnosceret, adorare, diligere, eique corporis gestu et saltu revelarent, am exhiberet, eodemque Virginem salutantem resalutaret. *Secundo*, Joannes tum accepit donum prophetiae de Christo, uti Patres jam citati docent: imo S. Ambrosius et Theophylactus opinantur Joannem compellatum a Zacharia patre, intellexisse illud ejusdem domini oraculum: « Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis, praebis enim ante faciem Domini parare vias ejus. » *Tertio*, Joannes eodem instanti purgatus est a peccato originali. *Quarto*, accepit gratiam non qualem qualem, sed eximiam, quae praecursorem Christi mox futurum decebat, gratiam, inquam, cum omnibus virtutibus infusis. Hoc enim praedixit Angelus, vers. 15, dicens: « Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suae. » In Joanne ergo verum est illud S. Chrysostomi, homil. 30: « Saltatio indicium est perfectae sanitatis, » adde et sanctitatis.

Hinc aliqui putant Joannem caruisse fomitem concupiscentiae, nec unquam peccasse venialiter; sed hoc privilegium B. Virgini proprium videtur, qua Joannes fuit inferior. Habuit ergo ipse fomitem concupiscentiae, et peccavit venialiter, scilicet per subreptionem; sed deliberate forte nunquam. Haec Barradius. Est enim regula S. Augustini et Theologorum: Qui habet vel habuit peccatum

originale, habet et concupiscentiae fomitem, peccatque subinde venialiter; atqui Joannes habuit peccatum originale: ergo, etc.

Quaeres, an hic usus rationis continuo duraret Joannes perseveranti in Joanne? Negant nonnulli recentiores, sed asserit S. Ambrosius et Origenes hic, hom. 3. Hanc eorum est haec: Si Joannes ad praesentiam Christi et R. Virginis usum rationis accepit, ergo quamdiu duravit eorum praesentia, tamdiu duravit in Joanne usus rationis; atqui eorum praesentia duravit per tres menses, scilicet usque ad nativitatem Joannis: ergo eo usque duravit in consuetudinem rationis. Porro, non est verisimile Joannem extra uterum fuisse privatum dono, quod habuit in utero: ergo usum hunc rationis habuit deinceps continuo et semper. Ita Toletus et Suarez, III part, Quast. XXVII, disp. IV, sect. 7, qui idem longe potius ratione de B. Virgine asserendum docci.

Moraliter: disco hic quam utilis et efficax sit Otiamef-salutatio et precatio Sanctorum, et praesertim B. Virginis, nupte quo unico salutationis verbo tam Joannem quam Elisabetham Spiritu Sancto replevit, omnibusque ejus donis cumulavit, a Sanctorum non tantum verba, sed et ipsi aspectus spirituali gratia pleni sunt, ait S. Chrysostomus, hom. 3 ad Popul. Idem in II ad Timoth., cap. I, vers. 1: « Sufficit, ait, sola Pauli salutatio gratia impicere cum qui ita salutatur. » Sancti enim, ac super omnes B. Virgo, pleni sunt spiritu igneo charitatis: quare eum ore, oculis, vultu expirant et adstantibus inspirant, perinde ac qui plenus musto, illius calorem et efficaciam vicinis inhalat, uti fecerunt Apostoli in Pentecoste, Act. n. Quare qui alios spirituales efficere satagit, ipse prius spiritu divino se repleat: sic loquendo eundem audientibus inhalabit et afflabit, ex abundantia enim cordis os loquitur, et stomachus illud quo plenus est, eructat. Addo, quod Deus talibus, ut instrumentis sibi unitis et congruis, utatur; ipse enim purissimus et efficacissimus est spiritus: quare per viros spirituales et zelosos, quasi sibi similes, spiritualia et magna polenter operatur.

Et repleta est Spiritu Sancto Elisabetha. — a Spiritu Sancto, » scilicet gratia Spiritus Sancti, tum gratum faciente, tum gratis data: nam quo prius erat justa et sancta, ut patet vers. G, jam facta est longe justior et sanctior, ac insuper accepit donum prophetiae, ex Spiritu Sancto coepit prophetare, id est revelare arcanam Verbi incarnationem factam in Virgine, eique futura praedicere.

Porro Joannes, ut dixi, prius fuit repletus Spiritu, deinde eodem replevit et matrem; tum quia saltu suo excitavit eam ad indagandum mysterium incarnationis latens in Virgine, tum quia sua sanctitate, meritis et precibus meruit, ut et mater repleretur Spiritu Sancto, quo ipse plenus erat. Haec S. Ambrosius: a Vocem, inquit, prior Elisa-

bei audivit, sed Joannes prior gratiam sensit. Exultavit infans, repleta est mater : non prius mater repleta quam filius; sed cum filius esset repletus Spiritu Sancto, replevit et matrem, n Sic quoquo Orígenes, Eulhymius et Theophylactus.

v-r*, n. 42. Et exclamavit voce magna, et dixit : Benedicta TU INTER MULIERES, ET BENEDICTUS FRUCTUS ventris tui. — « Exclamavit, n tum ex vehementia spiritus et ardoris sibi a Spiritu Sancto aspirati, tum ex novitate et admiratione mysteriorum sibi a Spiritu Sancto revelatorum, puta incarnationis Verbi, conceptionis B. Virginis, saltus et sanctificationis Joannis in utero suo, etc. Ilæc enim admirons, nec continere se valens, quasi parturiens divina, in ingentem erupit clamorem.

Benedicta tu inter mulieres. — Id est pr® omnibus mulieribus, q. d. Tu omnium mulierum es fortunatissima et benediclissima, quia electa in Dei matrem, « quem totus non capit orbis, in tua so clausit viscera factus homo. » Eadem fuit salutatio angeli, vers. 28.

Er BENEDICTUS FRUCTUS VENTRIS TUI. — Ti « Ct » est causale, idemquo valet quod « quia, » q. d. Quia benedictus est fructus ventris tui, id est Filius Dei, quem repente concepisti, et carne tua vestisti, idcirco tu quoque es benedicta. Fons enim omnium benedictionum et gratiarum B. Virgini collatarum a Deo, est maternitas Dei, quod scilicet ipsa Deum conceperit et in se incarnarli; Deus enim matrem suam omni gratia adornavit ad hoc, ut dignum eo fieret habitaculum, imo ut digna esset qu® fieret mater Dei. Cui enim magis quam matri benedicat filius, et filius talis, qui simul sit Deus et homo? Elisabeth ergo, inspiranto Spiritu, hic cognovit jam B. Virginem concepisse, et in ea incarnatum esso Filium Dei, quod nullo alio indicio vel signo sciro poterat. « Benedictus, » non tantum inter mulieres ut tu; sed absoluto pr® angelis, hominibus et creaturis omnibus, utpoto omnium creator et Dominus. Porro, cæteri Ev® filii omnes sunt maledicti, quia ex ea et Adamo contrahunt peccatum originale; solus Christus est benedictus, quia non est filius naturalis Ad®, sed supcernaluraliter in Virgine conceptus est ex Spiritu Sancio.

Fructus veniris tui. — Alludit ad illud Dei oraculum et promissum factum Davidi : « Do fructu ventris tui ponam super sedem tuam, » Psal. cxxxi, 11, q. d. Benedictus sit filius Davidis, puta Messins Davidi quasi filius promissus, qui est fructus veniris lui, utpole in ventre tuo ex purissimis luis sanguinibus formatus et incarnatus. Audi S. Bernardino, serin. 3 De Annunt. : « Singulariter quidem fructus ventris tui est, sed ad omnium quidem mentes le medíanlo pervenit. Sic nimirum, sic olim ros totus in vellere, totus in area, sed in nulla parte are® totus, sicut in vollero fuit. In to sola rex illo dives et prædives exinanitus, excelsus humiliatus, immensus abbreviatus, et ab angelis minoratus est; verus deni-

que Deus et Dei Filius incarnatus, sed quo fructu? nempo ut omnes ejus paupertate locupletemur, ejus humilitato sublevemur, ejus minoratione magnificemur, ejus incarnatione adhaerentes Deo, incipiamus unus esse spiritus cum eo. »

43. Et UNDE HOC Mini, UT VENIAT MATER DOMINI Vei». U. mei ad me? — Verba sunt suinm® humilitatis et reverenti®, quibus « non hoc sui meriti, sed muneris ialclur esse divini; » ait S. Ambrosius et ex eo Beda. Matrem imitatus Joannes filius, Christo venienti ad so ut baptizaretur : « Ego, inquit, a te debeo baptizari, cl tu venis ad me? » Cui Christus : « Sine modo : sic enim decet nos implere omnem justitiam, n Matth. m, 14.

Domini, — id est Dei, qui absolute vocatur Dominus, quia Ilex regum et Dominus dominantium. Hinc ergo primo, liquet jam Christi humanitatem in Christo fuisse animatametunitam Verbo, sive Dei Filio, uti dixi vers. 38. Secundo, B. Vir- B. vir;o ginein recle vocari id est Deiparam, non tantum xptçerôw», id est Christiparam, uti volebat p,rl. Nestorius, sicut contra eum definivit Concilium Ephesinum et tota Ecclesia. Tertio, in Christo esse duas naturas, scilicet humanam; hanc enim so lam ei dare potuit virgo mater; et divinam, quam ei solus communicavit Pater; sed unicam personam, scilicet non humanam, sed divinam, puta hypostasim Verbi. Si enim in Christo essent du® person® sicut sunt du® natur®, non recte diceretur Deus ex virgine natus, passus, crucifixus, sed alius, scilicet homo, sive persona hominis. Jam autem id recte dicitur, quia una est persona in Christo, ulramque naturam divinam cl humanam sustentans; qu® proinde facit, ut attributa unius natur® tribuantur alteri in concreto, ut scilicet hic homo, puta Jesus, recte dicatur esse Deus, æternus, omnipotens, ac vicissim Deus in eo dicatur esse homo, passibilis, mortalis, imo passus et mortuus; quia scilicet eadem est persona, qu® oh duas naturas quas habet, simul est Deus et homo, ac proinde tam Dei quam hominis actiones et attributa in se suscipit. Actiones enim sunt suppositorum, sive personarum; atque hanc unicam in Christo personam significat lam vox hic homo, sive Jesus, quam vox Deus, vel Dei Filius : quare quod deuvo vere dicitur, etiam de allero vere dicitur.

44. Ecck enim ut facta EST VOX SALUTATIONIS V r». u. TUE IN AURIBUS MEIS, EXULTAVIT IN GAUDIO INFANS IN UTERO MEO. — Gr®CO ífliífñww iv à-jxUtñait, id est exiliit in exaltatione; licet enim àfxUiw.ç significet gesticulationem, significat tamen gaudium quoquo et exultationem, qua gestiando et exiliendo ostenditur. Unde Syrus vertit, in (pr®) gaudio magno. Vide dicta vers. 41, et dicenda vers. 47.

Symbolice : Joannes exilions in utero, fuit quasi præsultor sui martyrii; suo enim saltu adumbravit saltum fili® Ilerodiadis, qu® cum idcirco placuisset Herodi, petiit ab eo caput

Joannis *et impetravit* : *sed saltus* hic Joanni fuit summo honori, gaudio *et decori*, fili© vero summo dolori et dedecori. Unde Poeta de eo canit :

Jira video, porr : ah! saltum meditaris accrbutn,
Quo caput exposcet sxra puella tuum.
Usque adeo ubi dulce mori est, ut lumini^ expers
Argomenta tux ludere cœdis ames?

Ven. 45. 43. **Er BIUTA QÜX CREDIDISTI, QUONIAM PERFICIEOTB FA QUÆ DICTA SCAT TIRI A DOMINO, — per** angelum, vers. 31, scilicet : a Paries filium, et vocabis nomen ejus desuní. Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur : et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus. » Cognovit ergo Elisabeth per Spiritum Sanctum, B. Virginem credidisse angelo nuntianti Christi conceptionem cInativitatem. «Beata, » tum per rem, quia Christum jam utero gestas ; tuin per spem, quia cum paries, qui te omnesque in cum credentes beatos in calo efficiet. Beata ergo es apud Deum et homines. Beata es, et eris per omnem socculorum æternitatem. Beata, inquam, antonomaslice, id est omnium angelorum et hominum beatissima et felicissima. Tacite perstringit Elisabeth Zachariæ mariti sui incredulitatem de nascituro Joanne, vers. 20, cique opponit fidem Virginis. Unde Beda : « Vere beata, ail, quæ sacerdote præstantior ; cum enim sacerdos negasset, Virgo correxit errorem (1). »

Tibi. — Legit Interpres in Græco aixurp, vel «Irrp aspire, jam minus recte legunt aurf. cum spiritu leni, id est itti in tertia persona : nam ro « credidisti n est secundae person© ; ergo subjungendum est « libi, n potius quam « illi, » ne subito sine causa secunda persona mutetur in tertiam.

Pateor Græcum *i* nçivoxox verti posse in tertia persona : *Beata quæ credidit, quia perficientur ea quæ dicta sunt illi*, ut vertit Syrus, Vatablus et alii; tamen quia præcedentia omnia diriguntur ad B. Virginem in secunda persona per modum salutationis et colloquii, hinc potius, suavius et efficacius hic quoque in secunda persona vertendum est « credidisti, » uti et vertit Arabicus.

Ven. ii. 46. Et ait Maria : Magnificat anima mea Domini! (2).—Sic quoque Syrus, Arabicus, Ægyptius,

(1) Quæri potest an verba *quoniam perficientur*, etc., rignificcnl rem quam Maria credidisse dicitur, an potius causam cur *beota* habeatur. Hoc suadere videtur dbx)x*px ali 'rum sententiarum quæ in cYQngeliis leguntur. Alta-mea, dita foret, videretur Elisabelha voluti Marta prædixisse id de quo uomo, multoque minus Christi mater, dubitasse!; cunque ob rem primam interpretationem prêtât amplecti.

(2) Recte de hoc carmino luce scripsit Rosenmullem, ScAoA fa *Lue. i*, 46 : «Qui nunc sequitur hymnus *Ma-ne*, rimillimus est hymno Hanno, I S/wi. u, verbis et ordine. Similis est etiam psalmis Davidicis, rive materiam spectes, rive formam. Materiam enim quod allinet, exprur.il Maria sensum *talitta*, quod a sua humilitate c\eLla esset ad magnam dignitatem, et addit omnipotentem Deum hoc fecisse ; deinde vero commoratur in

Persicus et .Elhiopicus. Apposito ad laudes suas ab Elisabeth celebratas respondet B. Virgo, retorquendo illas ad suum fontem, puta ad Deum. Audi S. Bernardum, semi, in illud *Apoc. xn* : « Signum magnum apparuit in ccelo : n sic enim ait : a Magna quidem praeconia, sed et devota humilitas, nil sibi passa relinere in cum magis universa refudit, cujus in se beneficia laudabantur. Tu, inquit, magnificas matrem Domini, sed magnificat anima mea Dominum. In voce mea filium perhibes exultasse in gaudio, sed exultavit spiritus meus in Deo salutari meo, et ipse quoque tanquam amicus sponsi gaudet ad vocem sponsi. Beatam esso dicis, quæ credidisset, sed credulitatis et bealitudinis causa respectus est supernae pietatis, ut ex hoc magis beatam mo dicant omnes generationes, quia ancillam humilem et exiguum respexit Deus. »

Pergit deinde S. Bernardus ostendere B. Virginem, licet esset humillima, in fido tamen promissionis sibi ab Angelo facta summe fuisse magnanimam, ut ad tantum mysterium non dubitaret se electam, sed veram Dei et hominis genitricem crederet mox futuram. Facit enim hoc in electis gratia Dei, « ut cos nec humilitas faciat pusillanimes, nec magnanimitas arrogantes. »

Magnificat. — Aliter magnificat hominem Deus, Mignit aliter homo Deum : Deus magnificat hominem,caU quia eum magnum facit, dum magnis opibus, honoribus, gratiis et donis eum cumulat, et præ cæteris extollit. Homo vero sic nequii magnificare Deum, quia nil parvi vel magni ei addere potest. Magnificare ergo Deum dicitur, cum ejus magnitudinem, id esi majestatem, magnificentiam, omnipotentiam, sanctitatem, sapientiam, beneficentiam, etc., laudat et prædicat. Sensus ergo est, *q. (I. Tu, o Elisabeth, magnificas me, dum me magnifico titulo matris Dei exornas, et magnalia Dei mihi collata celebras ; at ego magnifico et celebros Deum, qui me magnam fecit, dum tam magnum mihi dedit filium, scilicet Deum ipsum; ac tam magnum incarnationis Verbi mysterium in me operari dignatus est. Unde Beda sic paraphraslice explicat : a Tanto me Dominus, tamque inaudito munere sublimavit, quod non ullo officio lingua) explicari, sed ipso vix intimi pectoris affectu valeat comprehendere ; et ideo totas animæ meæ vires in agendis gratiarum laudibus offero, totum in contemplanda magnitudine ejus, cui non est finis, quidquid vivo, sentio, discerno, gratulantor impendo. »*

cogitanda Dei omnipotentia, et tandem hoc beneficium ad omnem nationem judaicam perlinere dicit. Sic Davides in psalmis sæpo tatatur de liberatione cx malis et periculis, et addit se hoc Deo debero; commoratur deinde in cogitanda Dei misericordia, oinniscientia et omnipotentia, et tandem Deum Sioni quoque opem ferro dicit. Quod autem ad formam attinet, quaevis periodus, ut in psalmis, duobus plerumque membris constat, in quibus res rebus, verbis verba quasi demensa et paria respondent. »

Hoc incarnationis Verbi opus omnium operum Dei fuit maximum ; fuit enim opus *primo*, summæ potenti®, unire Deum homini, coelum terræ, spiritum carni, hæc enim sunt duo extrema in infinitum a se distantia; secundo, summæ bonitatis, qua Deus se totum omniaque sua bona homini communicavit; *tertio*, summæ sapienti®, qua hanc unionem fecit in persona divina, ut ulrique naturai, human® scilicet et divin®, sua servaretur integritas. Vide D. Thomam, III *part.*, *Quæst.* I, art. 4. Quocirca, *Psalm*, vin, canit Psaltes : « Elevata est magnificentia tua super cælos. » Ubi Euthymius ait : « Magnificentiam hoc in loco Dei humanationem appellat, quæ est magna et omnem exsuperans intellectum; elevata enim est et transcendit illas etiam potestates, quæ super cælos sunt, eo quod etiam ab eis comprehendi non potest. Unde maxim® eis est admirationi : neque enim homines tantum, sed ipsi etiam ad hoc stupent mysterium. »

Magni- Hic ergo incipit Canticum B. Virginis, omnium
^n/uin-sacræ Scripturæ canticorum, scilicet Mosis, De-
ôrnniuin 1)oræ> Annæ, Ezechiae, (rium puerorum, etc.,
pr esuli- præslantissimum, utpote divino Spiritu et exulta-
ninui H°no plenissimum, ut a Verbo in utero Virginis
jam concepto et exultante compositum dictatum-
que videatur, quod proinde Ecclesia quotidie in
officio Vesperarum usurpat, et solemni ritu de-
cantat, ut eodem Deum summe celebret et glo-
rificet, cique pro Verbo incarnato cæterisque
donis maximas agat gratias; utque affectus de-
votionis, pietatis, amoris, exaltationis, quos in
eo dictando cælitus hausit B. Virgo, hauriat et
imbibat.

Trwijn Pubis, Porro, tres cantici hujus sunt partes : Prima,
ab j10c vers. 1g usque ad vers. 50, virgo laudat
Deum ex beneficiis propriis, sibi que uni a Deo
præstitis, præsertim conceptionis Verbi. Secunda,
a vers. 50 usque ad 54, laudat Deum ob beneficia
communia toti populo ante Christi adventum
prestila, maxime autem alludit ad victorias con-
tra Pharaonem et Chananæos Israeli collates.
Tertia, a vers. 54 usque ad finem cantici, redit
ad beneficium hoc maximum incarnationis Verbi
patribus promissum sibi que exhibitum (1).

(1) « Canit Virgo quomodo Deus per ipsam illud tandem
præstiterit, quod Israhclorum patribus promiserat,
divinam videlicet Incarnationem ; atque hoc est proprium
carminis argumentum. Sublimi prorsus exordio utitur
divina poetria, quod ducit a celebrandis Dei laudibus,
lælitiaqua aperienda qua ipsa exultât, vers. 46 et 47.
Continuo hujus ulriusquo rei rationem affert, indicans
generalibus quibusdam verbis, mira que cum modestia
ac verecundia, insigne munus sibi a Deo collatum, vers. 48
et 49, quod in bonum omnibus cælatibus esset eventurum,
vers. 50. Tum ipsum Dei opus quod cancro adgressa
est, enuntiat, *potentiam kat* id vocans, vers. 51,
sequo ipsam, per quam hoc opus perficeretur, a Deo elec-
tam esse narrans, non quidem apertis verbis, sed obliqua
quadam periphrasi, quod Deus homines deprimat elatos,
humiles vero extollat, vers. 51-53. Concludit tandem
affirmans Deum, quæ Israeli fuerat pollicitus, jam im-

Tropologice, Orígenes : Deus, ait, magnificatur, Tr*H
quando ejus imago grandis efficitur; cum scilicet
anima ad Dei imaginem facta, magnis humilita-
tis, charitatis, patientiæ cælarumque virtutum
operibus, incrementis et meritis augetur. Glossa
vero : Deus, ait, magnificatur in nobis, dum
Christo per justitiam conformamur. Nam, ut
ait hic S. Ambrosius, « imago Dei Christus est,
et ideo si quid justum religiosumque fecerit ani-
ma, illam imaginem Dei ad cujus similitudinem
creata est, magnificat. Et ideo dum magni-
ficat eam, magnitudinis ejus quadam participa-
tione sublimior fit, ut illam imaginem splen-
dido bonorum colore factorum, etiam quadam
æmulatione virtutis in se videatur exprimere. »
Theophylactus animam Deum magnificare dicit,
cum homo heroica atque coelestia opera exequi-
tur. a Magnificat, inquit, Deum, qui digne juxta
Deum ambulans, vocatus Christianus, non atte-
nuans nomen et dignitatem Christi, faciendo
quod non oportet, sed magnificans operando
magna cœlesliaque opera. » S. Basilios, in
Psal. XXIX, 1, adilla : *Exaltabo te, Domine* : « Qui,
inquit, ad beatitudinem cum scientia properat,
Deum exaltat; qui ingreditur huic oppositam,
quantum hic Deum in se humiliat! » Idem in
Psal. XXXIII, adilla : *Magnificate Dominum mecum* :
« Magnificat, ait, Dominum is, qui magno mentis
proposito, celsoque animo et erecto pro pietate
tontationes tolerat; deinde vero is etiam, qui nec
mediocri intellectu et sublimiore animi specula-
tione, rerum conditarum multimodam magnitu-
dinem considerat, ut ex earum magnitudine juxta
ac pulchritudine tantarum rerum opificem con-
templetur. » S. Augustinus, serin. 2 *De Assumpt.* :
« Quæcumque, inquit, anima sancta Verbum
concipere potest credendo, parere predicando,
magnificare amando, ut dicat : *Magnificat anima
mea Dominum.* »

Anima mea. — *g. d.* Non solum lingua mea, nec
sola manus mea, sed ipsa anima mea, tota quanta
est, magnificat Deum, hoc est, ego ex intimis
animæ mæ penetratibus, sinibus et sensibus,
totis mentis mæ facultatibus laudo et glorifico
Deum; omnes animæ mæ vires in ejus laudem
expromo et exhaurio ut intellectus meus non nisi
ipsum consideret; voluntas nullum nisi ipsum
amet et celebret; memoria nil nisi ipsum cogi-
tet; os meum nil nisi ipsum loquatur et predi-
cci; manus mea non nisi ea quæ ad cultum ejus
spectant, operetur; pedes mei non nisi ad ea
quæ ad gloriam ejus spectant, progrediantur et
procedant.

Symbolice, Toletus : Recte, inquit, B. Virgo ait :
« anima mea, » *primo*, quia ipsa sola habebat
animam suam in potestate sua, cjusque erat hera
et domina, quia illam possidebat per patientiam,

plevisse, vers. 54 et 55. » Ila Potntius, op. ciU, lib. IH,
disseri, xi

Sec- et affectuum passionumque omnium dominium ;
at nos non possidemus animam nostram, quia
possidemur ab ira, superbia, concupiscentia, si-
militer passione. *Secundo*, quia ipsa totam animam
tradiderat filio : quod autem filii erant, ipsius
quoque erant. Unde anima ejus filio tradita, in
ejus potestatem *integra* revertebatur, perfecte quo
dicit « anima mea ; » tota enim ipsius erat, quæ
Ttrtb. tota a filio quantum ad omnes ejus partes possi-
debatur. *Tertio*, propter affectum dilectionis :
quo enim Deum aliquis magis diligit, eo magis
diligit animam suam. Cum igitur B. Virgo Deum
maxime super omnes homines dilexerit, nullum-
que peccatum commiserit, suam profecto ani-
mam maxime diligebat. Quod autem diligimus,
propter dilectione nostrum appellamus : quæ igitur
animam suam sic dilexit, eam vere suam vocavit.

Dominum. — *q. d.* Tu, o Elisabeth, magnificas
meum matrem Domini, quod Dominus, id est
Deus, sit filius meus; ego vero Dominum ipsum
magnifico, id est, *primo*, Deum Patrem, qui me
dignatus est evehere ad sure generationis consor-
tium, ut ejusdem filii sim mater, cujus ipse est
Pater; quem enim ipse genuit Deum, ego cura-
dera generavi hominem. *Secundo*, magnifico Deum
Filium, quia ipse ex meo sanguine carnem assu-
mere meusque filius fieri dignatus est. *Tertio*,
magnifico Spiritum Sanctum, qui me sua sancti-
tate replere, ac tantum incarnationis Verbi opus
in me sola operari elegit.

Ver. 47. 47. Et exultavit spiritus meus in Deo salu-
tari meo. — « Exultavit, » scilicet ab initio con-
ceptionis et incarnationis Verbi in me, et continuo
exultât. Grece est *iqxXXiact*, id est vehementer
lætatus est, gestiit, exultavit, jubilavit : *á-púAtáto*
enim, ait Eustathius, dicitur quasi «-píCu, id est
admiror vehementer. B. Virgo ergo admiraos
spiritu, Dei in se incarnati divinam potestatem,
sanctitatem, justitiam, benignitatem, beneficen-
tiam, exultât, et pre gaudio gestit et jubilat. Hinc
Euthymius in illud *Psal. ix, La:tabor et exultabo in*
te: « Exultado, ait, major quædam est lætitiæ
intensio, quæ pre nimio gaudio subsilire valde,
atque elevari cor facit. »

Audi Albertum Magnum : « Exultado, inquit,
est quædam exaltatio in jubilo, cura cordis gau-
dium saltat in corporis jucunditatem, et tunc pa-
tet exultare spiritum esse jucundari spiritum
etiam in tripudio corporis, juxta illud *Zachar. ix* :
Exulta satis, filia Sion; jubila, filia Jerusalem :
Ecce rex tuus venit dñi mansuetus, » Addit Alber-
tus : « In utero Deipare echo quædam divina
efficitur, percussioque soni, ac vocis Christi
exiscentis in utero, in os Mariæ, quæ deinde ad
eumdem Christum reflectitur, dum dicitur : *Exul-*
tavit spiritus meus in Deo salutari meo. »

Accedit Cajctanus : Exultado, ait, est exun-
dans lætitia, quæ scilicet in signa externa gesti-
culationis, cantus, jubilationis, etc., modeste ta-
men et graviter erumpit.

Alludit ad illud *Isaia*, cap. lxi, 10 : « Gaudens
gaudebo in Domino, et exultabit anima mea in
Deo meo ; » cl magis ad illud Ann®, I *Reg. n* :
« Exultavit cor meum in Domino, et exaltatum
est cornu meum in Deo meo. » Sicut enim exul-
tavit Anna sterilis, Dei ope et miraculo conci-
piens Samuelem ; sic exultavit B. Virgo ex Spiritu
Sancto concipiens Eramanuelem : hujus enim
typus fuit Samuel. Sicut enim *Emmanuel* hebr.
idem est quod **7X WJ7 immanu el*, id est nobis-
cum Deus; sic Samuel idem est quod *httO*

saul meel, id est postulatus et datus a Deo ; vel, ut
R. Abraham et Pagninus, *Samuel* idem est quod
Sx 10© scemo el, id est illic Deus, scilicet in utero,
non tara Annæ, quam B. Virginis. Samuel enim
fuit sanctissimus propheta, princeps et salvator
Israelis, uti Christus est omnium fidelium. Quo-
circa canticum hoc B. Virginis plane respondet
cantico Annæ, I *Regum*, cap. n. Eadem enim est
utriusque materia, idem exultans spiritus humi-
litis, gratitudinis et devotionis in Deum, juxta
illa Psallis : « Anima mea exultabit in Domino,
et delectabitur super salutari suo, » *Ps. xxxiv, 9.*

Porro, S. Augustinus scribens super *Magnifi-*
cat. Virginem duo hic facere docet : *primo*. Dei
bonitatem et misericordiam predicare, sicut in
præced. vers, ejus potentiam et majestatem ; *se-*
cundo, suavitatem et dulcedinem quam ipsa in con-
ceptione sui filii hauserat, foras effundere; atque
in hac re dicit Deiparam imitatum fuisse angelos,
qui hæc duo in coelis præstant, nimirum Dei ma-
jestatem incomprehensibilem meditantur, et ejus
ineffabili bonitate atque dulcedine perfruuntur;
et sic admirantur, ut diligant et exultent. Ejus
verba sunt hæc : « Vidisti majestatem, gustasti
suavitatem, ideo quod intus hauseras, foras pro-
pinasti, et in justitia ejus esultasti; quia exultavit
spiritus meus : anima magnificat, spiritus exultât.
« Et iterum : » In Deo salutari meo; Deus poten-
tiam, salutaris misericordiam notat. Duo quippe
sunt quæ angelorum et hominum beatorum spi-
ritus in illo fonte boni æterna contemplatione
hauriant, incomprehensibilis scilicet majestas
Dei et ineffabilis bonitas; quorum alterum cas-
tum timorem gerit, alterum dilectionem parit :
pro majestate venerantur Deum, et pro bonitate
amant, ne vel dilectio sine reverentia dissoluta
sit, vel reverentia sine dilectione pœnalis. Admi-
rantes enim diligunt, et diligentes admirantur,
ut inextinguibiliter per admirationem ardeat di-
lectio, et suaviter in dilectione ferveat admi-
ratio. »

Denique sicut summum beneficium hic con-
ceptionis Verbi B. Virgini fuit collatum, ita summa
ipsius de eo fuit exultatio, ut pre gaudio spiritus
ejus e corpore exilire, et in Deum transilire vide-
retur, ac forte reipsa exiliisset, ni Deus illum in
corpore sua vi conservassset. Sic enim ipsa post
aliquot annos moriens, non morbo, sed amore,
gaudio et desiderio videndi filium suum, eoquo

^'u,h

fructu mortua est, uti sentiunt Suarez, Causius a Castro alique graves Theologi.

On .nun. Narrat Livius duas feminas Romanas pr® gau-
n'nh ” 1° expirasse, cum filios, quos in clade ad Thra-
Uutu. symonum lacum accepta cecidisse pularant, ex
inopinato sospites et quasi redivos viderunt.
Polycrallam quoque, cum omnes ejus virtutibus
applauderent, lætitia exanimatam scribit Plutar-
chus. Chilon filium in Olympico certamine vie-
torem cl coronatum amplexans, exultantem ani-
mam efflavit. Idem fecere Sophocles et Dionysius,
Sicili® tyrannus, uterque accepto tragic® victo-
ria) nuntio, uti referunt Plinius, Valerius Maxi-
mus, Volaterrus et alii. Diagoras Rhodius cum
duos (vel, ut Gellius, tres) filios athletas eodem
dio vincere et victores coronari vidisset, popu-
lusquo gratulabundus flores in cum certatim ja-
ceret, in manibus filiorum pr® exultatione hali-
tum cum vita ultimum emisit, teste Cicerone in
Quasi. Tuscul., et Gellio in *Noctibus Atticis*. Phi-
listion Nicaeus, poeta comicus, Socrati coævus,
nimio risu vitam finiit. Unde illud: a Risu emori.»
Quanto potius B. Virgo longo majori gaudio per-
fusa et quasi ebria exultantem, imo exilientem
spiritum cfilasset, ni Deus sua potenti manu eum
in corpore continuisset : ita enim exultavit, ut
spiritus ejus totus raperetur et absorberetur in
Deum in se incarnatum, in eumquo quasi trans-
formaretur. Porro, hæc exultatio non fuit trans-
iens, sed instar habitus perduravit iu Virgine
per totam vitam, ait Albertus ; præsertim quia
ipsa assidue versabatur et dissuaviabatur cum
suo Jesu. Adjicit Albertus, propter hanc conti-
nuam possessionem exultationis in Deum, Deipa-
ram fuisse mundo et huic mortali vitæ funditus
snpra omnes viatores mortuam, ita ut vita ejus
cum Christo in Deo abscondita semper fuerit, et
curi® angelic® præsens intra sanctuarium Dei
habitaverit, atque adeo, et excellentiori quidem
modo quam Paulus et quam ulla alia creatura,
potuerit dicere : « Vivo ego, jam non ego, vivit
vero in me Christus, » *Gal. vi.*

Spiritus meus. — Id est anima mea, ait Euthy-
mius, Titus et Franciscus Lucos; quasi idem sit
« exultavit Spiritus meus in Deo, » quod « Ma-
gnificat anima mea Dominum. » Melius Tolctus,
Benzonius et alii a spiritum » plus esso censent
quam « animam : » quare ipsi per « animam »
inlelligunt intellectum; per a spiritum » varo vo-
luntatem, *q.d.* Totis tam intellectus quam volun-
tatis me® viribus magnifico Deum, in coquo
exuito. Simplicius per « animam » accipias infe-
riorem partem anim®, qu® naturalia respicit ; per
« spiritum, » superiorem, qu® spiritalia et divina
spectat. Anima enim naturam anim® notat;
spiritus vero mentem gratia imbutam, et impul-
sum menti a Spiritu Sancto inditum. Anima ergo
naturalis estet naturalia considerat; spiritus vero
SpkUni supernaluralia et coelestia. Igitur spiritus *primo*,
uunout 8jgnjflcat mentem; *secundo* vehementem mentis

impulsum et fervorem ad gaudium et jubilum ;
tertio, hunc impulsum aspiratum esse a Spiritu
Sancto. Porro spiritus, nipote superior, trahit
secum animam et corpus, ut et ipsa exultent,
juxta illud : « Cor meum et caro mea exultave-
runt in Deum vivum, » *Psal. Lxxxrv.* Cor enim
suum gaudium in carnem totumque corpus dif-
fundit ; sed primitus spiritus, sive mens suum
gaudium anim® communicat, anima cordi, cor
corpori.

Ix Deo salutari meo. — Græce *currui* id
est *saltatore meo*. Porro, curi? respondet Hebr.
JTC» *Jescua*, id est Jesus, id est salvator, ipsaque
salus formalis et causalis. Unde hic veritas, « ia
Deo Jesu meo. » Alludit enim ad *liabar.*, in, 18 :
a Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in
Deo Jesu meo. » Vide ibi dicta. Syrus vertit, in
Deo vivificatore meo, qui scilicet mihi omnibusque
fidelibus vitam, id est libertatem, gratiam et glo-
riam contulit, vel conferet : hæc est enim salus
nostra quam Christus nobis attulit.

« Meo » proprie, *primo*, quia Jesus meus est fi-
lius; secundo, quia idem meus est salvator, tum
quia me pr® cæteris ab omni peccato preservavi!
omnique gratia cumulavit; tum quia fecit me
salutis omnium hominum medialricem, ut ego
omnium salvandorum salutis quasi causa sim et
mater.

Hac de causa S. Cyrillus, Aom. 6, habita in
Concilio Ephesino in ipso Deipare templo, ipsam
nuncupat « mundi gaudium. » S. Fulgentius,
serm. *De Laudibus Maria* : « Ex partu, ait, Sal-
vatoris facta est Maria fenestra coeli, quia per
ipsam Deus verum fudit sæculis lumen. Facta est
Maria scala coelestis, quia per ipsam Deus des-
cendit ad terras, ut per ipsam homines ascendere
mereantur ad coelos. Facta est Maria restauratio
feminarum, qu® per ipsam a ruina prim® male-
dictionis probantur esso subtract®. »

Vide S. Ephreiu, orat, *ai Vtr jubi* inter r .uB.
cætera augusta et plurima, hæc elogia ei dat : v*GuU-
« Regina omnium, spes Patrum, gloria Prophetarum,
Apostolorum præconium, honor Martyrum,
lætitia Patriarcharum, coetus omnium Sanctorum,
Virginum corona. » Et inferius : « Ave, Dei splen-
didissimum vas. Ave, stella fulgentissima, ex qua
Christus prodiit. Ave, canticum Cherubini, et
hymnus Angelorum. Avo, pax, gaudium et salus
mundi. Avo, generis humani lætitia. Avo, Patrum
præconium, cl Prophetarum decus. Avo, Marty-
rum pulchritudo, et corona Sanctorum. Ave,
piorum gloria. Ave, præstantissimum orbis terr®
miraculum. Ave, paradiso deliciarum et immor-
talitatis. Ave, lignum vit®, gaudium et voluptas.
Ave, vallum fidelium, et mundi salus. Ave pro-
genitoris Ad® resurrectio. Avo, omnium parens.
Avo, fons grati® et consolationis. Ave, refugium
peccatorum et hospitium. Avo, propitiorum
laborantium. » An non ergo meritissimo exultot
B. Virgo iu Deo Jesu suo?

Denique B. Joannes Damascenus manum, qua ipologiam pro cultu SS. imaginum scripserat, 'ibi fraude Leonis *Inaurici*, Imperatoris Iconoclasta*, amputatam, ac per B. Virginem miraculose restitutam advertens, cecinit: «Exullavit spiritus meus in Deo salutari meo, et in matre ejus, quia fecit mihi magna qui potens est,» uti ex Joanne patriarcha Hierosolymitano narrat noster Canisius, *lib. V De Deipara*, cap. xix, et alii.

V"> 4 . 48. QUA BESPEXIT HUMILITATEM ANCILLE 6U.K :

ECCE EXIM EX HOC BEATAM ME DICENT OMNES GENERATIONES. — Dat causam cur exultet in Deo Jcsu suo, quia scilicet ipse respexit, id est benignis oculis aspexit, approbavit, amavit, amplexus est humilitatem Virginis, in caque sibi complacuit. Unde Thcophylactus : a Despexit, ait, in me humilem, non ego ad illum respexi : illo me prosecutus est misericordia, ego illum non quaesivi. » Et S. Augustinus, super *Magnificat* : « Hæc, ait, est gratia exultationis sure, quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ac si dicat : Quia de ejus gratia exuito, ideo ab ipso est quod exuito; et quia ejus dona propter ipsum diligo, ideo in ipso exuito. »

Despexit . — Audi S. Augustinum lue : « Despicere per gratiam, est prius abjectos et derelictos visitare, cum bona, placatus per misericordiam, subtracta restituit. Dursum per respectum gratiæ ad eum se convertit. Bene ergo Maria solam in humilitatem Dominum respexisse testatur, quia divinitatis propitiationem, quam humana natura in primis parentibus per superbiam perdidit, in Maria per humilitatem recuperavit. » S. Bernardus, serm. 57 in *Cantica* : « Deus, inquit, respicit terram, et facit eam tremere; c regione respicit Mariam, et infudit gratiam. Despexit, ait, humilitatem ancillæ suæ : ecco enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes; non sunt hæc verba plorantis aut trepidantis, sed gaudentis. » Hinc ait illi : « Surge, propera , amica mea , columba mea, formosa mea, ctveni, » Cant.n et seq.

Humili- Humil it at em.—Greece wstwwm>, id est *vilitatem*, ^*exiguitatem*, *abjectionem*; hanc enim opponit magnitudini Dei : « Excelsus enim Dominus humilia respicit, ei alta a longe cognoscit, » *Psal.* cxvii. q.d. Magnifico Deum, et in ipso exulto, quia ipse, cum sit maximus sununusque omnium Dominus, me feminarum, imo creaturarum omnium minimam , id est vilissimam, pauperrimam et abjectissimam, oculis benignitatis suæ respicere, et in matrem eligere dignatus est. « Humilitas » ergo hic proprie vilitatem significat, non virtutem humilitatis superbia: oppositam ; hæc enim dicitur : sola enim inter virtutes humilitas seipsam ignorat, et qui se humilem esse jactat, superbus est, non humilis. Ita Thcophylactus, Euthymius, Toletus, Franciscus Lucas, Cajetanus, Maldonatus et alii. Sic Lia ait, Genes, xxvi, 32 : « Vidit Dominus humilitatem, » id est abjectionem , « meam, » qua ego a marito Jacob præ

Háchelo neglecta et quasi despecta fui. Et Mardocheus ad Esther, cap. xv, 2 : « Memorare diorum humilitatis tuæ, » quo olim plebeia et pauper fuisti, non regina, uti jam es. Sic Judith, vi, 15, orat Deum : « Despice ad nostram humilitatem, » id est afflictionem et abjectionem. Sic Christus « reformabit corpus humilitatis nostra: , » id est corpus nostrum vilissimum et miserrimum, per gloriam resurrectionis, *Philip*, nr, 21. Hinc <<b>>; dicitur quasi ab id est *pavimentum*, sicut humilis ab humo ; aut, ut Eustathius, per metathesin quasi rarwiç, id est *conculcatus*, *depressus*, a uxTlçpat , id est *pessumdor*, *calcor*, *proteror*. Hinc vfcrr,t est *tapes*, sive *stragulum*, quod calcatur et proteritur.

Secundo, tamen per « humilitatem » accipi Srcund> potest virtus ipsa humilitatis ; propter hanc enim Tlrt(U- B. Virginem Deus respexit, et in matrem elegit. Humilis enim agnoscit in se suas virtutes ut dona Dei, quare inter eas videt quoque suam humilitatem, sed illam non suis viribus, verum Dei gratiæ acceptam refert ; hinc wwtivacij a Septuaginta subinde sumitur pro eoúvn, ut notat S. Hieronymus, epist. 151 *ad Algasiam*, Quæst. X. Ita Orígenes, S. Augustinus, Beda, Albertus, et fuse Barradius hic, ac S. Bernardus, bom. I super *Missus est*; S. Hdephonsus, serm. 2 *De Assumpt.*; Bupertus; lib. I in *Cantic.*; Ansberlus, lib. H in *Apoc.*; Emissenus, in *Evangel. ferice VI in Adventu* ; Ribera, in *Sophon.*, cap. ei, n. 4.

Sicut ergo B. Virgo hic agnoscit se electam in Dei matrem, quod longo majus erat; ita pariter agnoscit se per humilitatem, virginitatem cæterasque virtutes sibi a Deo inditas , ad tantam dignitatem fuisse dispositam et congrue ornatam. Humilis enim suam vilitatem, miseriam, paupertatem , imo suum nihilum agnoscit, ac totum quod est et habet, adseribit Deo ; cujus est, dicitque cum Psalle : « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam, » *Psal.* cxm; et cum Paulo : « Qui gloriatur, in Domino gloriatur, » II *Corinth.* xi.

Audi S. Augustinum, serm. 2 *De Assumpt.* : « O vera humilitas , quæ Deum hominibus peperit, vilain mortalibus edidit, cælos innovavit, mundum purificavit, paradisum aperuit et hominum animas liberavit! Facta cslMariæ humilitas scala coelestis, per quam Deus descendit ad terras ! Quid enim est dicere, respexit, nisi approbavit? Multi enim videntur in conspectu hominum humiles esso, sed eorum humilitas a Domino non respicitur. Si enim veraciter humiies essent, deinde ab hominibus non se laudare vellent; non in hoc mundo, sed in Deo spiritus eorum exultaret. » Nam, ut ait S. Basilius in *Consta. Monast.*, cap. ivit : a Humilitas est tutissimus virtutum omnium thesaurus, radix et fundamentum. » Et S. Chrysostomus, hom. 2 in *Psal.* 1 : « Sacrificium maximum est humilitas; qui enim peccando se Deo subducit, idem se per humilitatem subjicit.

cum convertitur ad poenitentiam.» Denique S. Bernardus : « Est humilitas, ait, quam nobis veritas parit, cl non habet calorem ; et est humilitas quam chantas format et inflamat. Hæc in affectu, illa in cognitione consistit : priore cognoscimus, quam nihil sumus, et hanc discimus a nobis ipsis et ab infirmitate propria ; posiciore calcamus gloriam mundi, et hanc ab illo discimus, qui exinanivit semetipsum, etc., quique quæsilus ad regnum fugit, quæsilus ad opprobria, etc., ad crucem, non fugit, sed sponte se obtulit.» Utramque in heroico et eminenti gradu habuit IL Virgo.

Eccb enim ex hoc beatam me dicent (Arabicus, *dabunt mihi Lcaliludincm*) omnes generationes. — Probat B. Virgo Deum respexisse suam humilitatem, carnem in ea assumendo ex effectu, quia scilicet ob hanc Verbi in ea incarnationem, omnes omnium sæculorum generationes eam, ut matrem Dei admirabuntur, venerabuntur et beatam prædicabunt, *q. d.*, ait hic S. Augustinus : « Tu, o Elisabeth, de me dicis : Beata quæ credidisti; sed ego dico : Ex hoc nunc (quo concepi Dei Filium) beatam me dicent omnes generationes. » Et nonnullis interjectis : « Maria, inquit; quæ apud Dominum humilis erat, et apud homines propter Deum abjecta, in utroque se esso respectam testatur; quia et ejus humilitas apud Deum acceptabilis fuit, et ejus humiliatio apud

Ex hoc beatam me dicent omnes generationes. »

Alludit ad verba Liæ, quæ cum ejus ancilla Zolpha peperisset filium, vocavit eum *Aser*, id est *Beatus*, dicens : « Hoc pro beatitudine mea : beatam me dicent omnes mulieres. » Illoc est quod Christo acclamavit mulier illa sapiens : « Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti, » *Luc. xi.*

Ect Eccb. — Hoc adverbium *primo*, est nota admirationis, *q. d.* Ecce rem novam, miram et omnibus sæculis inauditam, ut femina una sit benedicta et beata, imo beatissima præ omnibus angelis et hominibus, cum hucusque omnes fumime in Eva a Deo fuerint maledictæ, et tribus poenis, scilicet servitutis, doloris et laboris ad dictæ et afUickc, Genes. ni.

Secundo, est nota inchoationis et principii, *q. d.* Ecce ex nunc incipiam beatificari, et deinceps continuo beata prædicabor ab omnibus sæculis.

Tertio, est nota indicii et monitionis, *q. d.* Ecco advertite, o mortales miseri, qui cupitis esse beati, discite a me beatitudinem silam esse in humilitate, obedientia, gratia et favore Dei, quam per me impetrabilis. Ego enim sum prima beata, per quam Deus cælercs omnes beare destinat. Ad me ergo recurrite mecum quo opem implorate, ut beati evadatis.

ii Vir-o Beat asi — nullis nominibus et titulis, quos recenset Joannes Gerson, Cancellarius Parisiensis, in l'["."] tract, tv, notula 1, super *Magnificat* : « Dignare, inquit, nos laudare te, Virgo sánela, o ler qua-

terque beata. Beata primo, quæ credidisti, clamat Elisabeth. Beata secundo, quia gratia plena secundum Gabrielis salutationem. Beata tertio, et benedicta, quia benedictus fructus ventris tui. Beata quarto, quia fecit tibi magna qui potens est. Beata quinto, quia mater Domini. Beata sexto, quia fœcundata cum virginitatis honore. Beata septimo, quia nec primam similem visa es, nec habere sequentem. » Inter hos omnes titulos præcipuus et fons cætrorum est, quod B. Virgo a Deo electa et facta sit mater Verbi incarnati.

Omnes geneatioxes — omnes ætates, omnia sæcula, omnes fideles futuri. Audi Hugonem Cardinalem : « Omnes generationes, inquit, id est omnes gentes, scilicet Judæorum et Gentilium, virorum et mulierum, divilum et pauperum, angelorum et hominum, quia omnes per ipsam salutare beneficium acceperunt, homines reconciliationem, angeli reparationem. Christus enim Dei Filius operatus est salutem in medio terræ, id est in utero Mariæ, quæ quadam mirabili proprietate terræ medium appellatur. Ad illum enim respiciunt, ut Bernardus inquit, et qui habitant in cælo, et qui habitant in inferno, id est in purgatorio, et qui habitant in mundo : primi, ut resarciantur ; secundi, ut eripiantur; tertii, ut reconcilientur. » Causam deinde assignans subjicit : « Ex hoc ergo beatam te dicent omnes generationes, o beata Virgo, quia omnibus generationibus vitam, gratiam et gloriam genuisti : mortuis vitam, peccatoribus gratiam, miseris gloriam; ideo dicitur, *Judith*, xv, 10 : Tu gloria Jerusalem, tu latitia Israel, tu honorificentia populi nostri, quia fecisti viriliter : primum est vox angelorum, quorum ruina per ipsam reparata est; secundum est vox hominum, quorum tristitia per eam Letificata est ; tertium est vox mulierum, quarum infamia per ipsam deleta est ; quartum est vox mortuorum, quorum captivitas per eam reducta est. » Sic et Albertus Magnus hic.

Prophetat hic virgo se ab omnibus sæculis beatam prædicandam, celebrandam et invocandam. Prophetia' hujus veritas ex eventu clara est. Videmus enim B. Virginem ab omnibus nationibus et sæculis tot sacellis, templis, festis, congregationibus, Religionibus, volis, supplicationibus, litanis, etc., coli et celebrari, quodcætri Saucii simul juncti non obtinent; imo soli B. Virgini tribui cultum hyperdulæ, sicut Deo cultum lalriæ, cuderis vero Simetis cultum duliæ. Te ergo, o Deipara Virgo, beatam prædicabunt omnes generationes. Tuam sanctitatem, luam virginitatem, luam humilitatem, tuam materuilatem celebrarunt, celebrant et celebrabunt omnes omnium temporum Christiani : vivat tuum decus, tua laus, tua gloria, quamdiu vivent angeli, quamdiu vivent homines, quamdiu vivet Christus, quamdiu Deus erit Deus, in omnia sæculorum sæcula.

49. Quia fbcit mui magna (Græce

id v.r» w.

est magnalia) *qui potens est*. — Syrus, *quia egit apud me magnifica ille qui potens est*. Incarnatio enim Verbi majus est opus quam creatio totius mundi. Quocirca B. Virgo, utpoto mater Dei, major est omnibus angelis, omnibus hominibus omnibusque creaturis simul sumptis.

Audi S. Augustinum hic : « Magnum fuit, ut virgo sine virili semine filium conciperet. Magnum fuit, ut Dei Patris Verbum carne sua indutum utero gestaret. Magnum fuit, dum se ancillam confessa esset, ut mater fieret sui plasmatoris. » Idem, serm. 25 De *Sanctis*, qui est secundus De *Assumptione iiarie*, ait : a Quæ tibi magna fecit, Domina, quæ gloriosa, Virgo, ut dici beata merearis? Puto, imo veraciter credo, ut creatura ederes Creatorem, famula Dominum generares. » « Admirabilia, ait Titus, per me operatus est potens ille : nam cum virgo sim, præpotenti illi voluntate naturæ fines supergressa concepì, nulliusque viri commercio usa, digna effecta sum, quæ non cujusvis promiscue, sed unigeniti Filii Dei mater fierem. »

Audi et Hugonem Cardinalem duodecim magnalia Virginis enarrantem : « Primum, inquit, fuit in utero matris sanctificatio ; secundum, angeli salutatio ; tertium, gratile plenitudo ; quartum, filii conceptio ; quintum, fœcunda virginitas ; sextum, virginalis fœcunditas ; septimum, honorata humilitas ; octavum, obedientiæ promptitudo ; nonum, fidei devotio ; decimum est prudens verecundia ; undecimum, verecunda prudentia ; duodecimum, dominium cœli. » Vide D. Thomam, 1 part., Quæst. XXV, art. 6, ubi docet Deum meliora opera posse facere quam fecerit, exceptis tribus, scilicet incarnatione Verbi, maternitate Dei, et beatitudine hominis, quæ in Dei visione consistit ; his enim nil melius, nec majus Deus facere potest, quia Deo ipso nil potest esse majus vel melius.

Denique vide septem privilegia magna, imo maxima a Deo data B. Virgini, quæ recenset S. Bonaventura in *Speculo*, cap. vi et seq. Hac de causa B. Virgo a S. Cyrillo, hom. contra Nestor., vocatur « Forma Dei (utique formosissima), margarita orbis terrarum. » A Damasceno, orat. I De *Nativit. Virgin.*, « Animatum Dei simulacrum. » A S. Bernardo, serm. 2 De *Pentecost.*, « Negotium sæculorum, ad quod respiciunt et qui in coelo habitant, et qui in inferno, et nati natorum, et qui nascentur ab illis. » A S. Ignatio, epist. 1 ad *Joan. Apost.*, « Coeleste prodigium, et sacratissimum spectaculum. » A S. Petro Chrysologo, serm. 146, « Collegium sanctitatis, » in quo Deus omnes gratias in alios Sanctos dispertitas, quasi corrivatas colligit. Ab Uesychio, episcopo Hierosolymitano, hom. 2 De *S. Maria*, a Universum Trinitatis complementum ; qui act Spiritus Sanctus adveniebat atque hospitabatur, et Pater adumbrabat, et Filius utero gestatus inhabitabat. »

Qui potens est. — Græc. ὁ ὤν. Est hoc unum

et decem nominibus Dei : sio enim Septuaginta verterent solent llebr. 13 *J ghibbor*, id est potens, validus, gigas ; unde « Gabriel, » id est fortitudo Dei ; ac Noster Hebr. *saddai* verterent solet, *omnipotens* : de quo nomine multa dixi, *Genes. xvn. I.* ubi inter alia ostendi, quod *saddai* idem sit quod *mammeus*, vel *sufficiens* et abundans bonis omnibus, ut ea instar mamma largiter in omnes effundat ; hoc enim Deus nusquam magis fecit, quam in incarnatione Verbi.

Hoc addit B. Virgo, ait Titus, *primo*, « ne quis tanto huic mysterio fidem detrahat ; quæ enim dicit, huc spectant : Nemo, si virgo concepì, miretur ; nam qui id operatus est, omnipotens Deus est. » In hoc ergo mysterio « tota ratio facti, ut ait S. Augustinus, *epist.* 3, est potentia facientis, qui facit mirabilia magna solus, » *Psal.* cxxxv, 4, et ut ait Job, v, 9, a qui facit magna, et inscrutabilia, et mirabilia absque numero. » *Secundo*, ut ostendat Virgo in se completum esse quod promiserat angelus, vers. 35 : « Virtus (Græc. ἰσχύς, unde *Juwx*) Altissimi obumbrabit tibi. »

Alludit ad *Isaiæ vn, 14* : a Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, » id est nobiscum fortis, scilicet Deus ; et cap. ix, 6 : « Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, etc. Et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus fortis : » llebr.

Sh el ghibbor, id est validus, fortis ut gigas. Unde ejus ortum annuntiavit Gabriel, quod nomen potentiam et fortitudinem Dei significat.

Et sanctum nomen ejus. — Ostendit Virgo in se adimpletum esse illud promissum angeli, vers. 35 : a Spiritus Sanctus superveniet in te ; » idcoque dicit : a Et sanctum nomen ejus, » scilicet Spiritus Sanctus, *q. d.* Quia virtus Altissimi mihi obumbravit, et Spiritus Sanctus supervenit in me, beatam me dicent omnes generationes : illa enim duo me bearunt et beatam effecerunt.

Jam quoad sensum primo, Toletus et Franciscus Lucas censent virginem hic duo magna a Deo sibifacere celebrare, scilicet : primo, incarnationem Verbi, per quam facta est mater Dei, idcoque Domina et Regina omnium angelorum et hominum, et propter hoc dicere : « Quia fecit mihi magna qui potens est ; » hoc enim fuit opus summe Dei potentie ; *secundo*, suam ad hanc incarnationem in se peragendam dispositionem et sanctificationem, et propter hoc dicere : « Et sanctum nomen ejus. » Ut enim fuit opus potenti Deum fieri hominem ex virgine, ita opus sanctitatis fuit virginem præparare, ab omni sordo et labe preservare, corpore et anima sanctificare, atque omnino talem reddere, quæ idonea esset ad concipiendum in suo utero Dei Verbum sanctum et immaculatum. Cum ergo Virgo al) utroque hoc sciret se prædicandam esse beatam inter Christianos, utrumque Deo adseri-

bit, volens omnia in Deum referri, qui nominatissimam suam, tum potentiam, tum sanctitatem, pietatem, bonitatem ac misericordiam ita in cam exeruerit, ut non tam ipsa, quam ipse ab omnibus steculis laudari ac prædicari mercatur. Nam B. Virgo a Spiritu Sancto ita sanctificata est, ut nullum omnino peccatum contraxerit, utquo in gratia et sanctitate longe omnes angelos etiam Seraphinos superarit.

Secundo, planius et plenius utrumque Virginis elogium referas ad utrumque, scilicet tam ad incarnationem Verbi, quam ad suam ad hoc præparationem et sanctificationem : utraque enim fuit opus eximi®, tam potentiae quam sanctitatis Dei, quia utraque peracta est ex supervenienti in Virginem Spiritu Sancto, ad sanctificandum tam Christum quam B. Virginem, juxta illud angeli oraculum : « Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei, » vers. 31. Christus enim fuit Sanctus Sanctorum, id est fons sanctitatis totum mundum sanctificans.

Sensus ergo est : « Et sanctum nomen ejus, » /. *d.* Nomen Dei est « sanctus, » hoc est, Deus ipse suo nomine significatus, est « sanctus, » hebr. *šp̄ cadōs*, id est omnem habens puritatem, sanctimoniam, virtutem, perfectionem, ideoque ipse omnibus modis est venerandus, adorandus et celebrandus; *šp̄* enim, id est sanctus, dicitur al) *šp̄*, id est, *colo, veneror*. Unde *šp̄*; dicitur is qui ob virtutem et sanctitatem omnibus est reverendus. Sanctus ergo est Deus tum in omnibus operibus suis, tum maximo in sanctissimo hoc incarnationis Verbi mysterio, quo Christum, B. Virginem et fideles omnes sanctificavit.

Nota : Copula « et » hic notat tum causam, tum effectum : causam, *q. d.* « Et, » id est « quia, » Deus est sanctus, imo ipsa increata et immensa sanctitas, idcirco fecit in me hæc magnalia sanctissima incarnationis Verbi, ut ex me virgine, inoperante Spiritu Sancto, nasceretur sanctum, id est Sanctus Sanctorum, uti prædixit et promisit angelus : ad cum enim alludit Virgo illique applaudit ; idque fecit ob finem sanctissimum, ut scilicet per Christum sanctum peccata aboleret, et peccatores sanctificaret, itaque eos ad salutem æternam deduceret. Alludit ad illud *Daniel, ix, 24* : « Ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, etc., et ungatur Sanctus Sanctorum. » Effectum, *q. d.* Ex hoc magno Dei opere, scilicet ex miro hoc incarnationis Verbi in me mysterio, hic sequetur effectus, ut fideles omnes summe sanctificent et glorificent Deum tanti sacramenti opificem. Ita S. Augustinus, Janseniusclalii. Magis proprie tamen et primario *to* et videtur notare causam, secundario vero et consecutive effectum.

Denique Deus incarnatus dicitur sanctus, quia assumpsit carnem et sanguinem immolandum Deo, tum in vita, tum in cruce et morte pro sa-

lute hominum. Nam, ut ait S. Isidoros, lib. XV; Orígenes, cap. xiv : « Nihil sanctum apud veteres dicebatur, nisi quod hosti® sanguine esset consecratum aut conspersum. Item sanctum quod extat sanguine sancitum : sancire autem est confirmare. » Vide Apostolum, ZMr. ix, 12 et seq. S. Augustinus vero, lib. II *De Serm. Domini in monte*, cap. xxxi : « Sanctum, inquit, est quod violare atque corrumpere nefas est, cujus utique sceleris conatus et voluntas tenetur rea, quamvis illud sanctum, natura inviolabile atque incorruptibile maneat. » S. Bernardus autem, serm. 5 *in Vigilia Nativit.*, sanctitatem in clementia et mansuetudine collocat, juxta illud de Mose : « In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum, » *Eccli. XLV*. Unde subjungit : « Sane ut perfecta sit sanctificatio, etiam mansuetudinem et gratiam socialis vit® a Sancto Sanctorum discamus oportet, sicut ipse ait : Discite a me, quia mitis sum et humilis corde. Quid enim hujusmodi hominem discere prohibet deliciis affluentem, qui suavis et mitis, et multi® misericordi®, omnibus omnia factus est, et universos perfundit oleo quodam mansuetudinis et lenitatis, quo sic infusus est, sic perfusus etiam et superflusus, ut stillare videatur undique ? »

Hinc aliqui recentiores et « et sanctum nomen ejus, » referunt ad vers. seq. « Et misericordia ejus, » etc., quasi hæc sit Dei sanctitas. Verum ad litteram referendum est ad id quod præcessit, ut dixi. Porro, divin® sanctitatis ideam nobis imitandam graphice depingit S. Bernardus in Humberto monacho, serm. *De obitu ejus* : « Erat, ait, humilis corde, dulcis sermone, strenuus opere, fervens charitate, in commisso fidelis, in consilio circumspectus et prudens. Compositus erat super omnes homines, quos viderim in diebus istis, unus et idem perseverans omni (empore et omni hora. Plane in semitis Domini Jesu posuit vestigia, nec retraxit pedem, donec cursum itineris consummaret. Ille fuit pauper, pauper etiam iste fuit. Vixit ille in laboribus, et hic in laboribus multis. Crucifixus est ille, et iste nullis et magnis crucibus affixus, stigmata Jesu tulit in corpore suo, adimplens ea quæ deerant passionum Christi etiam in carne sua; resurrexit ille, iste resurgit; ille ascendit in cælum, iste creditur ascensus. »

Hinc Eulhymius, in *Psalms. xi* : « Ille, ait, proprie & dicitur, qui pietatem et religionem colit, qu® ad Deum pertinet; i-pe; vero ille, qui per semitam virtutum divinitatis efficitur particeps. » Porro, « sanctus » Hebraice dicitur *wTp cadōs*, id est ob omni vitio, labo, imo et vulgi consuetudine semotus et separatus, qualis imprimis est Deus, cujus sanctitas et majestas adeo semota est, alta et eminens, ut omnes deos, angelos et homines in infinitum transcendat. Unde S. Dionysius, *De Divin. Norn.*, cap. xii : a Cum sanctitas, ait, sit ab omni labe immunis, et omnino perfecta et

immaculata munditia; hinc Deus a munditiæ et virtutum omnium, quibus plenissimus est, exuberantia Sanctus Sanctorum nuncupatur. » Verba S. Dionysii, quia fusa sunt, in pauca contraxi. Et Beda : « Sanctum, inquit, nomen ejus vocatur quia singularis culmine polentiæ transcendit omnem creaturam, atque ab universis quæ fecit, longe segregatur. Quod Græca locutione melius *intelligitur, in quo* ipsum verbum quod dicitur ápt» quasi extra terram esse significat : cujus etiam nos imitatione, pro modulo nostro segregari præcipimur ab omnibus qui non sunt sancti, nec Deo dedicati, dicento Domino : Sancti estote, quia et ego sanctus sum; quicumquo enim se Deo consecraverit, merito extra terram et extra mundum videbitur. Potest enim et ipse dicere : Super terram ambulantes, conversationem in cœlis habemus. »

Symbolice : Deus suum nomen *saddai*, id est *mammeus, liberalis*, revelavit Abrahæ, *Genæ. XVII, 1* ; Mosis vero nomen suum proprium H1H' *Jehova* (quem Varro, ait S. Augustinus, *lib. I De Consensu Evang.*, cap. xxn, ex similitudine nominis, censuit esso *Jovem*, deum Romanorum; sed falso), id est «ens,» sive «qui est, et omnibus dat esse,» *Exod. vi, 3* ; B. Virgini vero hoc loco revelat nomen suum « sanctus, » quia sanctitatem suam in eam effudit per Sanctum Sanctorum, id est Christum, qui in omnes fideles suam sanctitatem velut sol diffusurus erat.

2 s-e- Hinc nonnulli per « sanctum » Dei nomen accipiunt nomen Jesu ; hoc enim sanctius et venerationabilius est nomino «Jehova,» uti ostendi *Numcr. xui, 17*. Christiani ergo a Christo vocali ad plenam sanctitatem, sancti esse debent; unde a Paulo passim vocantur sancti, imo sanctiores omnibus fidelibus, qui fuerunt sub Mose, Abraham, Noe, Adam, etc. Christianismus enim nil aliud est, nisi vita Christi, sive professio sanctitatis Christi. Christianus ergo ita vivat, uti decet discipulum Christi, ut vita ejus viva sanctitatis Christi sit imago; ut quisquis eum videt et audit, in eo Christum sibi videre et audire videatur.

κ 'A. 50. Et MISERICORDIA EJUS A PROGENIE in PROGENIES (Syrus, *atates*; Arabicus, *in generationem generationum*) timentibus BUM. — « Misericordia, » Græco û*o«, quæ vox respondet Hebraice *non diesed*, id est pictas, bonitas, beneficentia, liberalitas, q. d. Deus uti summe potens est et sanctus, sicut jam dixi, ita pariter summe misericors est, idque continuo et semper in omnes, qui quodavis ætale cum amant, idcoquo timent eum offendere; quapropter mandatis ejus studioso obtemperant uti ego semper cum amavi, timui, eique per omnia obedire satégi. Hæc est enim secunda hujus cantici pars, qua B. Virgo a propriis sibi beneficiis a Deo collatis, transit ad communia toti Israeli, id est omnibus fidelibus præatita, ut dixi vers. 46.

, -i tri. Fecit potentiam (Syrus, victonam; Arabi-

cus, *virtutem*) i.v brachio suo : dispersit (Syrus, *dissipavit*) superbos mente cordis sui. — Laudavit Virgo Dei clementiam et misericordiam in pios se timentes, nunc ex adverso laudat ejusdem severitatem et justitiam in impios ipsum contemnentes.

I.v brachio suo. — Anthropopalhûs Dei robur et iincM-potentia significatur per manum, digitum, dex-,l,n-tram ; sed maximo per brachium ; virorum cnirn "ζύύίT-vires resident, seseque excrunt in brachiis et la- »yiuU>-certis. Sensus ergo est, q. d. Deus potenti sua ,um*-fortitudine ceu brachio suo, multa potenter operatus est ab omni ævo, uti cum Pharaonem per Mosen; Chananæos per Josué et Judices; Philistinos, Ammonitas, Moabilas, Idumæos per Davidem contrivit, vicit, subjugavit : multo magis jam idem Deus in mo potenter incarnari facit Christum, per quem potenter debellabit Luciferum, infernum, mortem, peccatum omnesque impios. Undo Beda et Theophylactus mystice per « brachium » hic intelligunt Filium Dei in Virgine BracM-incarnatum. Hic enim est Dei virtus, l Cor. i, 24. 1115 Alludit ad *Isaiæ un, 1* : « Brachium Domini cui revelatum est? » Vide ibi dicta.

Dispersit superbos mente cordis sui.—Uti dispersit, disjecit et evertit Pharaonem, Nabuchodonosor, Arphaxat, Salmanasar, Ballassar, Antiochum, etc.

Nota : Tô « sui » nonnulli ad cor Dei referunt, q. d. Deus suo corde, id est voluntate et decreto dispersit superbos. Ita S. Augustinus hic : « Et hoc, inquit, mente cordis sui; id est in profundo consilio suo dispersit cos. Profundum consilium fuit, ut pro me Deus fieret homo, et innocens pateretur, ut redimeretur nocens; et in his erat consilium, nec poterat illud diabolus prævidere, sed captus homo Leviathan. » Hanc expositionem sequitur Carthusianus : « Mente, inquit, id est intentione et libito cordis, id est intellectus sui, quo cuncta discernit, judicat et disponit. » Verum ex Græco liquet tò « sui » referendum esse non ad cor Dei, sed ad cor superbiorum. Græce enim est owtwv, id est *ipsorum*, uti vertit Syrus et Arabicus. Undo Euthymius : Deus, inquit, dispersit cos, qui corde suo erant superbi.

Alii significantius *n* « sui » referunt ad dispersit, q. d. Deus superbos dispersit mente, id est per mentem, aut, ut Græce est, Scarda, id est per cogitationem cordis ipsorum, quia scilicet superba eorum consilia et machinationes in ipsorum exitum retorquet, ut cos dispergat, juxta illud *Job, v* : « Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, » uti fecit Pharaoni insequenti Hebræos per mare Rubrum, illum in eodem mari cum omnibus suis submergendo ; et fratribus Josephi, qui cum vendiderunt ut perderent, sed Deus per hoc Josephum sublimavit fratresque ipsum adorare coegit.

Lcpidmn est quod S. Antoninus, *part. II, tit. III, i.* cap. n, narrat de quodam tyranno, qui radi de l>r,u-libris imperavit ex Mariæ cantico : « Dispersit superbos mente cordis sui : deposuit potentes de piam.

sedo, et exaltavit humiles ; » quod se de sua sedo posse deponi negaret. Cum semel post balneum, inquit, vestes illius angelus ipsum referens induisset, ac domum cum aulicis venisset, ille vero laceras vilesque sumere coactus, illuc reversus in aulicos diras et minas jactaret, pro stolido habitus ad angelum deductus est, qui verus princeps habebatur; a quo, postquam cum aulici effuse risissent, in penetrale admissus, deque modestia monitus, proprias vestes induit, ac deinceps in honore tanquam legitimus herus habitus est. Aliud exemplum huic simile de clerico ridente sententiam Christi: a Qui se humiliat, exaltabitur, » ex beato Petro Damiano recensui, *Maith.* XXIII, 12.

Superbos. — Nonnulli nomen « superbus » derivant a Græco *Μεγάλω*, id est *superviolentus*, id est valde violentus, quia qui sunt superbi, sunt et violenti, ac in alios contumeliosi et injurii, uti fuere Imperatores et tyranni jam citati, sed horum vim majori vi consilii sui dispersit Deus. Alii « superbio » derivant a *super* et *eo* : superbus enim vult alios supergredi. Sic *mens* dicitur quasi eminens ; est enim altior animi pars, qua superbi alta sua consilia destruunt. Albertus vero hic notat mentem a metiendo dici ; quoniam ea quæ corde revolvimus et tractamus, mente mensurantur. Superborum vero mens est eorum mensura, quatenus fastum et altitudinem quam corde tractant, ad effectum perducant : a mente autem cordis disperguntur, quando inique conceptum et tractatum perficere non possunt, juxta illud Isa», vin, 10 : « Inite consilium, et dissipabitur : loquimini verbum, et non fiet. »

Vu». *i. 52. Deposuit (Syrus, *deturbavit*) potentes de SEDE, ET EXALTAVIT HUMILES. — Uti deposuit de Solio regali superbum Saulem, subrogando ei humilem Davidem; sic superbo Aman subrogavit humilem Mardocheum et Vasthi Esilierei». Sic Josué, XU, 7, percussit triginta unum reges Chanaanæos, eorumque regna sibi et Israeli subdidit. Idem fecit, facit et faciet Deus omni scodilo. Quare hæc preterita «fecit, dispersit, deposuit, exaltavit, » etc., amplissime accipienda sunt, ut quodlibet tempus significant, tam futurum quam præsenset præteritum in ore Illeborum. «Deposuit,» ergo deponit et deponet.

Potentes. — Græce *Juvoiça*, id est dynastas, principes; nam *adta*juc, id est potentia, dicti sunt dynastæ, id est potentes.

Alludit Virgo ad Davidem qui, *Psahn.* cxn, 6, ita de Deo canit : « Suscitans a terra inopem, et de stercore erigens pauperem; ut sedeat cum principibus, cum principibus populi sui. » Et ad Annam quæ, I *Ilcg.* ii, 7, ita jubilat : « Dominus pauperem facit, et ditat; humiliat, et sublevat : suscitatur de pulvere egenum, et de stercore elevatur pauperem, ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat. »

Porro, tum alias sæpe, tum sub tempus nati-
vitatibus Christi Deus deposuit potentes de sede, ' toto pene orbe, quem sublato Julio Cesare, Pompeio, Lepido, Antonio cælerisque regibus, Qn,ti principibus et tyrannis, uni subjecit Augusto Cæsari, qui typus fuit Christi, æque ac fuerat Cyrus, *Isai.* xl v, 1. Unde, nato Christo, nomen Domini sibi oblatum recusavit. Ita ex Philone et aliis Baronius initio *Annalium*. Tunc quoque Deus deposuit de sede Hyrcanum et Aristobulum de principatu Judææ inter se contententes ; in quibus desiit stirps et successio Assamonæorum, puta Judæ, Jonathæ et Simonis Machabæorum. Herodes quoque infanticida regno et vita privatus est, ac paulo post lota ejus progenies regia interiit, æque ac Augusti Cæsaris, scilicet ut significaretur Christum jam esse natum illicque regnum omne deberi et præparari, uti prædixit Daniel, cap. vu, vers. 13.

53. Esurientes («mms», id est famelicos) in-
PLEvrr (Syrus, *saturavit*) donis, et divites dimisit inanes. — Sic esurientes Hebreos (qui erant ad tricies centena hominum millia) manna de cælo pluvie aluit in deserto per quadraginta annos. Sic eosdem induxit in terram promissam lacte et mello manantem, expulsis Chananæis et fame tabescentibus. Sic Eliam esurientem Deus pavit per angelum, Daniele in lacu leonum per Habacuc, Paulum primum eremitam per corvum. Sic et B. Virginem esurientem et sitientem justitiam pavit Verbo incarnato, ac eodem fideles omnes pascit in Eucharistia magisque pascet in coelo. Hoc enim hic intendit significare Spiritus Sanctus, et hoc ad præsens incarnationis negotium pertinet.

Alludit ad illud Annæ, I *Reg.* ii, 5 : « Impleti prius pro panibus se locaverunt, et famelici saturati sunt. » Et ad illud Davidis : « Divites eguerunt et esurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono, » *Psal.* xxxni, 11. Per « esurientes » ergo intelliguntur pauperes ; his enim opponit divites.

51. Suscepit Israel puerum suum, ricordatis
miseri cordia suje. — «Suscipere» in Scriptura, præserlim Psalmis, est amplissimas significationis. Significat enim assumere, manum porrigere, n, quU' adjuvare, amplecti, erigere, defendere, promoveri, etc. Sensus ergo est, q. d. Deus populum Israeliticum, quem quasi puerum, id est filium vel servum suum tenero diligebat, jam quasi collapsum manu apprehendit, erexit, adjuvit, restituit, et omni benevolenti et beneficii genere persecutus est. Fecit id Deus olim sæpius per Mosem, Josué, Samuelcm, Davidem, Ezechiam, Josiam, Esdram, Zorobabel, Machabæos, etc., sed nunc maxime id fecit mittendo Israeli Messiam ipsi promissum ; hic enim in utero meo, ex me, quæ sum Israelita, carnem suscepit. Time enim plane collapsa erat respublica et Ecclesia Israelis, id est populi Judaici,

cum cl sceptrum ab eis ablatum esset, et translatum ad Herodem et Romanos, atque pontifices et sacerdotes suis lucris commodisque intenti, populi salutem negligèrent : quare populus tunc graviter afflicto, variis tum animæ, tum corporis miseriis laborabat. Deus ergo misit opportune (une Christum, ut ex eis omnibus suum Israel, id est omnes fideles, tam ex Judæis quam ex *Gentibus ad se* conversos eriperet. Unde S. Augustinus : «Suscepit, inquit, Israel, non quem *invenit* Israel, sed ut faceret Israel, suscepit : sicut medicus ægrotum, ut sanaret infirmum, et redimeret captivum; ut justificaret impium, et salvaret justum, n Israel enim Hebraice idem est quod *vir videns Deum*, aul polius *dominans Deo*, *Genes.* \. \ xu, 28. Est enim hæc tertia pars hujus cantici, qua B. Virgo a communibus beneficiis olim Israeli a Deo præstitis, redit ad proprium hoc et peculiare Messie jam in se incarnati, quod omnium fuit maximum cl prestantissimum.

Recordatus misericordias sub. — Causa enim cur Deus miserit Christum, fuit communis Israelis et totius generis humani, morti et gehennæ ob peccata addicli, miseria, cujus miserens Deus misit Christum, ut ab illa nos criperet, et Deo cœloque restitueret. Unde S. Leo, serm. 1 *De Junio decimi mensis*: «Causa, ait, reparationis nostra non est, nisi misericordia Dei.»

Hujus Deus dicitur quasi postliminio « recordatus, » quia post quatuor annorum millia, quibus homines in sua miseria relinquens, misericordi® suæ patribus promiss® videbatur oblitus, nunc ejus quasi recordatus, illam per Christum reipsa exhibuit. Hæc enim misericordia non est alia, quam salus per Christum allata.

35. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, ET SEMINI EJUS IX SÆCULA. — Tò « sicut » Cl cœtra usque ad « Abraham » parenthesi intercipienda sunt, ut patet ex Græco, et ex eo quod subdit : «semini; » alioqui enim dicendum fuisset « ad semen, » sicut dixerat « ad patres, »

Significat ergo Virgo misericordiam hanc, id est salutem allatam per Christum, a Deo ab olim fuisse promissam patribus, ut Ad®, *Genes*, in, 15; Abrah®, *Genes*, xxn, 18; Davidi, il *Reg.* vu; 12, et cæteris, q. d. H@c Christi incarnatio non est res fortuita, sed ab æterno a Deo ad salutem Israelis totiusque mundi, magno consilio provisâ et decreta, acin tempore ab origine mundi Patriarchis omnibus promissa : quarum ipsi eandem avidissime desiderarunt, et ardentissimis suspiriis a Deo postularunt, sed non obtinuerunt, quia Deus buie tempori et ætati tantum donum reservare et exhibere decrevit.

Abraham, et semini ejus in specula. — « Abraham » est dativi casus, ut palei ex Græco, et ex tû «semini,» Hæc verba enim referenda sunt, non ad « patres nostros, » utpole parenthesi intercepta, sed ad w «recordatus misericordi® su®,» quod processif, q. d. Deus incarnando

Christum, recordatus est misericordi® su®, olim ab eo Abrah® et semini, id est posteris ejus Israelitis, promiss®. Christus enim proprio Israelitis fuit promissus; ab eis tamen, nipote Christum repellentibus, illam derivavit Deus ad Gentes, qu® avido Christum susceperunt. Abrah® meminit, tum quia hic fuit primus Patriarcha Israelis; tum quia hic fido excellait, ideoquo a Deo nuncupatus est Pater credentium, ac promissionem de Christo ex semine ejus nascituro, per quem omnes gentes benedicendo), id est salvond® forent, accepit, *Genes*, xxn, 18.

Quocirca hoc semen, id est filii et posterii Abrah®, intelligendi sunt non carnales, puta Judæi secundum carnem ex Abraham prognati, sed spirituales, puta fideles tam ex Gentibus, quam ex Judæis in Christum credentes : hi enim fidem Abrah® quasi patris credentium imitantur, uti dixi vers. 32, ac diserte docet Apostolus, *Rom.*, cap. IX, vers. 8. ¶

Ix sœcula. — Hæc vox referri potest tum ad t4 « semini, » q. d. Semini Abrah® duraturo « in re-cula, » id est in perpetuum; tum ad rb «misericordi®,» vers. 34, q. d. Recordatus est Deus misericordi® su®, id est salutis dand® per Christum, camque voluit durare non centum vel mille annos, sed in sœcula s@culorum, id est in ®ternum. Eodem redit uterquo sensus. Ita Jansenius, Maldonatus, Franciscus Lucas et alii.

56. Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus v(tribus, et reversa est in domum suam. — «Mansit, » serviens Elisabeth® cognât® su® jam partui vicini®, camque suis sanctis obsequiis et alloquiis recreans, et magis sanctificans, æquo ac Joannem ventre ejus contentum. Ita S. Ambrosius : « Non sola, inquit, familiaritatis est causa, quod diu mansit, sed etiam tanti vatis profectus. Nam si primo ingressu tantus profectus extilit, ut ad salutationem Mari® exultaret infans in utero, et impleretur Spiritu Sancto mater infantis : quantum putamus, usu tanti teinporis S. Mari® addidisse præsentiam ! » Sic cl Origenes hic, *homil.* 9, docet per hos tres menses, tam Joannem quam Elisabetham, ex presentia Virginis mire in sanctitate profecisse : « Exercebatur ergo, inquit, cl quasi in athletico sancta matre (ut mater Joannis esset quasi agon cl locus certaminis athletici) pel-tres menses ungebatur Joannes, et praparabatur in matris utero, ut mirabiliter natus mirabilius nutriretur : » non enim hio lactationis, aut nutrimentum et gerularum ejus ulla fit mentio, sed tantum dicitur : « Et erat in deserto usque ad diem ostensionis su® ad Israel. » Il@c Origenes.

Quasi mensibus tribus, — id est usque ad nati-vitatem Joannis. Venit enim sexto mense a concepto Joanne, ut patet vers. 26. Joannes autem natus est tertio post mense, puta mense nono a conceptione sua.

Quæritur hic, an B. Virgo manserit usque ad parium et nativitatem Joannis, illique interfuerit? si

fiMritiu* Negant Thcopliylactus, Euthymius, Janscnus. Htiutia probant *primo*, quia B. Virgo venit mense sexto, JN,] fit mansit quasi mensibus tribus; ergo discessit

nonnulli, ante nonum mensem finitum, ac proinde ante partum Elisabetha), *secundo*, quia post discesum Virginis narrat Lucas parium Elisabeths, atque in eo nullam Virginis facit mentionem; *tertio* et maxime, quia castissimam Virginem partui interesse non decebat; *quarto*, quia conveniebat ut turbam in partu affluxuram effugeret.

Venu» Contrarium tamen legue est probabile, imo i-/ 'l"l probabilius, idque plures sentiunt, scilicet Origenes, S. Ambrosius, Beda, Maldonatus, Toletus, Eranciscus Lucas. Probatur *primo*, quia incivile fuisset usque ad partum manere, et immediate ante partum discedere; *secundo*, quia in partu maxime Virginis præsencia, ope et consolatione egebat Elisabetha; *tertio*, quia Virgo ad hoc mansit per tres menses, ut Joannem orbis miraculum et Christi sui præcursorem cerneret, amplecteretur et benediceret, ac vicissim ut Joannes jam natus matrem Domini, et in ea Christum Dominum cerneret, salutaret et veneretur. Undo Beda: « Tamdiu, ait, mansit Maria, donec Elisabeth partus tempore completo, præcursoris Domini sui, propter quem maxime venerat, nativitatem videret. »

Ad *primum* respondeo, « quasi » significare hic non diminutionem, sed augmentum, *q. d.* Mansit circiter per tres menses, et paulo amplius. Adde potuisse nasci Joannem in fine trium mensium; multaj enim proles nascuntur nono mense necdum expleto.

Ad *secundum*, Lucas prius voluit pertexere totam historiam visitationis B. Virginis, deinde nativitatem Joannis ex ordine recensere, ne unam rem cum alia confunderet.

Ad *tertium*, B. Virgo ipsa hora partus se subduxit in cubiculum, orans pro felici partu: partus autem curam permisit obstetricibus, ad quas illa perlinebat; hoc enim, vel simile, decorum eam servasse par est credere.

Ad *quartum*, turba affluentium parva fuit, et si magna fuisset, majorem fecisset Virgo fructum, pluribus annuntiando præcursorem Christi jam esse natum, aliisque suis piis sermonibus.

Et reversa est in domum suam, — in Nazareth. Domus hrec Virginis ab angelis translata Lauretum, religiose ibidem visitur et colitur, uti dixi.

Ver. 57. 57. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, et peperit filium. — Visitationi B. Virginis subjungit Lucas parium Elisabetha), vehit effectum causas. B. iVirgo enim suis meritis et precibus impetravit felicem ejus partum, ac Joannis tum nativitatem, tum sanctitatem; ad hoc enim venerat ex Nazareth, et manserat cum ea per tres menses.

Symbolice: Origenes hic, *hom.* 9: « In Scriptura, ait, nusquam dicitur in ortu peccatoris, completum est tempus ut pareret; sed ubicum-

que justus nascitur, ibi complentur dies. Ortus justus plenitudinem habet, peccatoris nativitas vacuitatem et inanitatem. »

Et peperit filium, — Joannem Baptistam die 24 junii: tunc enim quotannis Ecclesia ejus unius natalem communi omnium gaudio celebrat, pariter et Christi. Ia caeleris enim Sanctis celebrat diem non natalem, sed fatalem, quo ex misera vita ad beatam migrarunt.

58. Et At DIERUNT VICINI ET COGNATI EJUS, QUIA MA- Vct *. JS- GMFICAVIT Dominus misericordiam suam cum illa, ET CONGRATULABANTUR EI. — GræCC crn'xtupcT, id est *congaudebant ei*. Ita impletum illud angeli promissum vers. 14: « Et multi in nativitate ejus gaudebunt. » « Misericordiam, » qua liberavit eam Deus opprobrio sterilitatis, et talem ei dedit prolem. Nimirum, ut ait S. Ambrosius, « habet Sanctorum editio lælitiam plurimorum, quia commune est bonum; justitia enim communis est virtus. » Justi enim suo exemplo omnibus prosunt, multi etiam sua prædicatione, uti profuit S. Joannes. Zachariæ hic non fit mentio, quia ipse erat surdus et mutus.

59. Et factum est in die octavo, venerunt v n. 50. CIRCUMCIDERE PUERUM, ET VOCABANT EUM NOMINE patris sui Zachariam. — « Venerunt, » scilicet sacerdotes et cognati, quorum erat circumcidere vel cohonestare circumcisionem.

Circumcidere. — Adverte hic Judæos non semper in synagoga fuisse circumcisos. Nam Joannem domi fuisse circumcisum colligitur ex vers, seq., ubi significatur mater circumcisioni interfuisse, quæ, quia puerpera, domo egredi non poterat, juxta legem *Levit*, xn, 4.

Porro, per circumcisionem infans purgabatur a peccato originali, et aggregabatur Ecclesias, sive populo fidei. Unde tunc nomen alicujus fidelis, x praesertim patris, avi, vel cognati ei imponebatur, uti nunc fit in baptismo; quia tunc infans fj'.u a nomen dabat Deo et populo Dei. puta Synagoga*, y' l) vi- sive Ecclesia?. Vide de circumcisione dicta *tiens*. cap. xyli, vers. 10.

00. Et RESPONDENS MATER EJUS, DIXIT *. NEOLA-V. JS. W. QUAM, SED VOCABITUR JOANNES. — ArabicUS, VOCati cum Joannem. Nota Elisabeth non tam a Zacharia, utpote surdo et muto, quam a Spiritu Sancto quo, salutante eam Virgine, repleta mysterium incarnationis Verbi in Virgiuo, aliaque maxima cognoverat, cognovisse quoque filii sui nomen, illi a Deo per angelum vers. 13 inditum, ac Zachariæ revelatum, cæteraque omnia quæ Zachariæ in templo Ihurificanti contigerant. Ita S. Ambrosius, Origenes, Beda, Euthymius et Theophylactus. Nam, ut ait S. Ambrosius: a Neque ignorare poterat Domini prænuntium, quæ prophetaverat Christum, » vocando B. Virginem matrem Domini, id est Dei.

61. Et dixerunt ad illam: Quia (ti « quia » res- v u. « i. pondet llebr. » ki, et per pleonasmum redundat) NEMO EST IN COGNATIONE TUA, QUI VOCETUR

noe nomine. — Solebant enim Jadæi, uti etiamnum Christiani, infantibus nomina patrum, vel cognatorum illustrium imponere, tum ut eorum heroica facta imitarentur, tum ut illorum memoria et gloria in filiis et posteris maneret superstes. Hic est mos terræ, sed Joannes orat civis cœli, non terræ, unde coeleste e cœlo nomen accepit. « Adverte hoc nomen non esse generis, sed vatis, » ait S. Ambrosius et Beda.

rni tt. 62. Innuebant attem patui ejus, quem (Syrus, *quomodo*) vellet vocari eum? — Arabicus, *quem vis vocari eum?* ne forte mater errasset in nomine infantis assignando, consulunt patrem, ad quem, uti infans, sic et infantis nomen spectabat. « Innuebant; quia incredulitas affatum ei eripuit et auditum, nutu interrogatur, » ait S. Ambrosius.

Vrn «3. 63. Et postulans pugillarem SCRIPSIT, DICENS, Joannes est nomen ejus. — « Pugillarem, » Grace *nmueítev*, id est tabellam, in qua stylo scribitur, quales apud nos sunt ex pergamento aut tegulis (ohm vero crant ex cera) quas mercatores circumferunt memori causa, ut scribant ea quorum recordari velint.

Dicens, — non ore, sed manuel litteris, ait S. Ambrosius.

Joannes est nomen ejus. — Notat S. Ambrosius dici « csl,n non «erit, » *q. d.* Hoc nomen nos ei non imponimus, quia jama Deo accepit, vers. 13; « habet suum nomen quod agnovimus, non quod elegimus. » Sic et Beda. De nomine Noaii « Joannis dixi vers. 13. Quibus adde priscis indita fuisse nomina ab eventu vel præsentis, vel futuro, Sic Isaac nomen accepit a risu matris; Jacob a supplantatione fratris sui; Esau, quia natus est pilosus; Cain, quia ipse fuit possessio matris Evie; Noe, quia ipse consolator mundi, diluvio mergendi, futurus erat; Phares, quia divisit materiam; Moses, quia ex aquis fuit extractus; Gersam, quia peregrinus; Joseph, quia matri additus, etc. Sic et Joannes dictus a gratia et misericordia, quam accepit in sui non conceptione, sed visitatione B. Virginis.

Et mirati sunt universi — tum concordiam patris cum matre, tum nomen Joannis in illa familia insolitum et inauditum; nesciebant enim illud caelitus fuisse revelatum Zachariæ, vers. 13.

Vu» ». 61. Apertum est autem illico os ejus, et lingua EJUS, ET LOQUEBATUR BENEDICENS (laudans) DeI». — « Apertum est os, » id est cœpit loqui. Est catachresis. Mulis enim videtur os esse clausum ne loqui possint. Causam dat S. Ambrosius: « Merito, ait, continuo resoluta est lingua ejus, quia quam vinxerat incredulitas, fides solvit. » Videns Joannem sibi reipsa natum, credidit promissis de eo ab angelo sibi factis, de quibus antea dubitaverat. Joannes ergo sicut in ventre matrem replevit Spiritu Sancto, sic et jam natus cumdem patri aspiravit. Undo S. Gregorius Nazianzenus: « Editus, ait, Joannes Zachariæ solvit silentium:

absurdum enim erat voce Verbi progressa patrem manere elinguem. »

Porro, « fiebant hæc omnia dispensative, ait Theophylactus, ut Joannes dignus fido testis Christi haberetur. » Et Beda: « Futurus propheta, ait, præmissis commendatur auspiciis. » Cum ore et lingua pariter aures Zachariæ fuisse solutas, ut ex surdo fleret audiens, non est dubium. « Manifestum est, ait Euthyinius, quod et auditus pariter solutus est; sicut enim pariter ablatus fuerat, ita quoque pariter solutus est. »

Symbolice: S. Ambrosius, in cap. in *Lucas*, 4: « Quia, ait, Joannes vox erat (juxta illud: Ego vox clamantis in deserto, *Joan*, i, 23), idcirco in ejus nativitate pater mulus vocem recuperavit. »

63. Et factus est timor (Syrus, *pavor*) super omnes vicinos eorum; et super omnia montana (Syrus, *in universo monte*) Judæi divulgabantur omnia verba mie. — « Timor, » id est religio, reverentia erga Deum, tam potenter tot mirabilia circa Joannem in matro et patre operantem. Patet ex sequent. Ubi enim Deus suam potentiam ostendit, ibi oritur hominum erga eum ejusque majestatem saccr timor et reverentia. Sic passim hic timor accipitur pro religione et reverentia erga Deum vel homines sanctos, ut palet cap. vu, 16; *Marc.* iv, 40.

GG. ET POSUERUNT OMNES QUI AUDIERANT IN CORDE SUO, DICENTES: QUIS PUTAS PUER ISTE ERIT? ETENIM manus Domini erat cum illo. — « Posuerunt in corde, » id est cordi sive menti impresserunt, pressius de his miris et miraculis cogitarunt, studiose ea considerarunt, perpendentes quid ea sibi vellent, quidve futurum circa Joannem portenderent.

Quis putas puer iste erit? — Arabicus, *quid putas futurum esse de hoc puero?* Fecit hoc Deus ut per hæc signa excitaret omnium animos ad considerationem et venerationem Joannis, ut polo futuri præcursoris et indicis Christi, ut Joanni auctoritatem conciliaret, itaque testimonium ejus de Christo omni exceptione foret majus; « ut iter precursori veritatis præcurrentia signa præbanc, » ait Beda. Christus revelavit S. Brigidæ, lib. 1 *llevd.*, cap. evin, tres Sanctos præ cæteris sibi placuisse, scilicet B. Virginem, Mariam Magdalenam et Joannem Baptistam, adeoque in ejus nativitate consternatos dæmones planxisse, cum angeli cl pii Israelii exultaren!.

Et enim manus Domini erat cum illo. — « Manus, » id est potentia, providentia, cura, gratia et favor (horum enim omnium symbolum est manus) mirabilis Dei ostendebat se in puero hoc, scilicet Joanne, ut eum singulariter ad magna produxisse, elegisse et destinasse, ideoque singularem ejus curam gerere, et cum illo esse illicque per omnia assistere videretur; idquo primo ostendebat, annuntiando ejus nativitatem patri Zachariæ per angelum; secundo, Zachariæ muli linguam, et surdi aures in nativitate Joannis sol-

M
' I'''

“J”

Tertfo. vendo in laudes Dei; *Irrito*, eum illuminando et
Qnuto. impellendo ad prophetandum de puero, *quarto*,
dando prolem hanc Elisabethæ sterili et seni per
Qntato. miraculum; *quinto*, dando puero nomen novum
et insolitum, scilicet « Joannes,» id est Deus mi-
sertus est, vel Deus gratum habet. Quæ omnia
parlim miracula, vehit preludia portendebant
Joannem fore magnum virum et Prophetam,
Deumque per illum eximia operaturum ; atque
omnes illa videntes vel audientes ingenti timore,
gaudio et spe perfundebant.

Addit S. Ambrosius, Orígenes et Euthymíus,
ipsummet Joannem sensisse in se hanc Dei ma-
num, cum in dies sentiret se per Dei operationem
in usu rationis, in sanctis inspirationibus et de-
sideriis, in Christi amore et cultu, in gratia et
meritis cum ætate supra naturam crescere et pro-
ficere.

Vnn. (#• 67. Et ZACHARIAS FATER EJUS REPLETUS IST SPI-
RITU Sancto, et prophetavit dicens. — Zacharias
jam habebat Spiritum Sanctum ; erat enim justus,
ut audivimus vers. 6 ; hic tamen per ortum
Joannis, tantam Spiritus Sancti gratiæ tum gra-
tum facientis et sanctificantis, tum gratis datæ,
scilicet prophetiæ, copiam accepit, tantoque
Christi jam in Virgine incarnati amore, gaudio
et jubilo perfusus est, ut exultans in canticum
hoc propheticum prorumperet, fidei, reverentiæ
et devotionis plenissimum : quod proinde Eccle-
sia quotidie in Officio divino ad Laudes solcmni-
ter decantat.

vers. et. 68. Benedictus (sit, id est benedicatur, laude-
tur, celebretur) Dominus Deus Israel, quia visi-
tavit ET FECIT REDEMPTIONEM PLEBIS SUÆ (1). —

(1) Canticum Zachariæ præcipuis quibusdam partibus
facile est distinguere. Exorsus enim a Dei laudatione, lau-
dationis causam ille affert, fuseque explicat. Ad (ilium pos-
tremo sermone convertitur, ejusque officium prædicit,
atque eo pertinere docet, ut notum fiat Israelitis illud
quod dixerat initio carminis causam esse cur in Dei
laudem erumperet, quodque aliis verbis illustrans carmen
absolvit. Secus tamen est syntaxis, quæ carmen legen-
tibus haud leves creat di(licu)ltates, non quod intricata
atque implexa ea sit, sed quia e contrario nimis dissoluta
disjunclaquo esse videatur, tum ob modos infinitivos
crebro usurpatos, tum ob piores, ut grammatici vocant,
appositiones, ita ut minime appareat, utrum quasdam
sententiæ cum prioribus, an cum posterioribus, connec-
tantur. Quo magis jvcrspicua fiat hujus cantici serie
sententiarum, ejus awcQw infra damus, ex opere cit
P. Patrillii excerptam ;

Dei laus.

Benedictos Dominus Deus Israel,

Laudis causa.

Quia visitavit (plebem suam, hoc est, nos)
Et fecit (id est, faciendo) | Et erexit (id est, erigendo)
redemptionem plebis suæ, | cornu salutis nobis,

in domo David pueri sui;

Causee explicatio.

Sicut locutus est per os sanctorum,
Qui a saxulo sunt, prophetarum ejus,

Syrus, visitavit *populum suum, et ferit ei redemptionem*, id est visitando eum redemit. I>t hendia-
dys. Zacharias hoc cantico duo facit : *primo*,
laudat Deum ob incarnatum in Virgine Messiam,
cujus opus redemptionis mundi, et vim gratiæ
decantat ; *scrundo*, a vers. 76 usque ad finem, lau-
dat Deum compellendo Joannem filium suum,
ejusque quasi precursori Christi officium et
munus precinit.

Deus Israel. — Grece ἰεσrx, id est Israelis :
licet enim Deus sit omnium hominum, tamen
peculiariter est Deus, id est curator, provisor,
salvator Israelis, id est populi fidelis, quales
olim erant Judæi sive Israelite, nunc sunt Chris-
tiani.

Fecit redemptionem plebis suæ. — *q. d.* Deus
per Christum jam incarnatum fecit inchoative,
id est faccro incepit redemptionem et liberatio-
nem totius mundi a jugo et servitute daemonis,
peccati, mortis et gehennæ, sub qua ab Adamo
per quatuor annorum millia hucusque detentus
et oppressus fuit ; sed presertim Israelis, id est
populi Judaici, cui primo et proprie promissus
erat Messias, sive Christus. Zacharias ergo per
spiritum propheticum agnovit Messiae incarnatio-
nem in utero Virginis, ac proinde redemptionem

salutem

ex inimicis nostris et do manu omnium qui oderunt nos,
(scilicet)

facere misericordiam cum tinet, iisque promissa fuit),
patribus nostris (id est, et memorari testamenti sui
quæ ad patres nostros per- sancti ;

jusjurandum quod juravit ad Abraham pa-
trem nostrum, ad dandum nobis (id est, quo
daret nobis) sino timore (utpote) de manu
inimicorum nostrorum liberatos, (nos) ser-
vire ipsi in sanctitate et justitia coram ipso
omnibus diebus nostris.

Apostrophe ad filium.

Et tu, puer,

Hujus munus.

Propheta Altissimi vocaberis,

Muneris modus.

Præibis enim ante faciem Domini

*Quorsum hoc munus, quidque pertineat ad illud bonum,
quod carminis argumentum est.*

Parare vias ipsius ad dandam (id est, quo
des) scientiam salutis plebi ipsius in remis-
sionem peccatorum ipsorum,

Unde hoc bonum.

Per viscera (id est, quæ remissio flet per
viscera) misericordiæ Dei nostri,

Modus hujus boni.

In quibus visitavit nos Oriens ex alto ; illu-
minaro (id est, ad illucescendum) iis qui in
tenebris et umbra mortis sedent, ad dirigendo*
(id est, quo, qua illuminatione dirigat) pe-
des nostros in viam pacis.

mundi jam esso inchoatam, nipote concepto Redemptore, qui complete post paucos annos per mortem suam in cnico redempturus erat mundum, Undo Euthymius : « Beatus Zacharias, inquit, quod proxime faciendum (adde quod jam inchoatum) cognoverat, prophetico more quasi jam factum narrat. »

V-n. C 69. Er EREXIT CORNU SALUTIS NOBIS IN DOMO
J (David t i t r i sui. — Nota : « Cornu » per catachre-
' sin in Scriptura significat robur, potentiam, vic-
c toriam, gloriam, et consequenter regnum ; omnis
' enim gloria et robur animalium cornutorum,
ait ex Chrysostomo Theophylactus, consistit in
' cornibus. Hinc S. Cornelius Pontifex et martyr pin-
l * gatur cum cornu, et ab eo nomen accepit, quia cor-
nm o r- nca fortitudine restitit Decio Imperatori acerrimo
' persecutori, totamque Ecclesiam Romanam ad
/i. ' resistendum induxit, itaque do eo per martyrium
gloriose triumphavit : quare corneum ejus robur
miro dilaudat S. Cyprianus, epist. I ad *Cornelium*.
Vide dicta *Habac. in.*, 4, ad illa : « Cornua in ma-
nibus ejus, » ubi egi de cornibus Christi, quibus
subegit mortem et gehennam. El *Daniel*, vni, 4,
ad illa : « Hircus habebat cornu insigne. » Et
Deulcr. xxxm, 17, ad illa : « Cornua rhinocerotis
cornua illius ; in ipsis ventilabit gentes usque ad
terminos terræ. »

Sensus ergo est, *q. d.* Deus cornu salutis, id est salutiferam potentiam et gloriam regni Israelitici, quæ olim subigendo hostes Chananæos, Philistinos, Moabitas, etc., tempore Josué, Davidis et Salomonis floruerat, jam vero conciderat, rursum per Christum Davidis filium erexit ; cornu, inquam, non temporale, sed spirituale, uti dixi vers. 32. Alludit ad *Ezech.* xxix, 21 : « in illa die pullulabit cornu domus Israel. » Ita Theophylactus, Beda, Euthymius, Jansenius, Maldonalus et alii. Hinc patet cornu salutis esso ipsum Jesum Christum salvatorem, ejusque potentiam, victoriam et regnum : hio enim salutem robustam devictis dæmonibus ceterisque hostibus attulit Israeli totique mundo, Christus enim e domo, id est c familia et stirpo David prognatus est, juxta illud Annie : « Dominus dabit imperium regi suo, et sublimabit cornu Christi, » I *Ilcq.* n, 10 ; et illud Davidis : « Illuc producam cornu David, » *l'xilm.* cxxx, 17. Unde tropologico Reda : Cornu, inquit, excedit carnem, et regno Christi mundus et carnis gaudia superantur, in cujus figuram David et Salomon, cornu olei reges sunt consecrati. Et Origines illud Isata, v, 1 : « Vineam facit in cornu, » id est, inquit, Ecclesia plantata in Christo.

70. Sicut locutus est ier OS sanctorum, qui a siculo sunt (id est qui olim priscis temporibus fuerunt : csleuallage temporis), prophetarum ejus. — Omnes enim sancti Propheta vaticinati sunt do Christo, ejusque robore, victoria et regno. Ita Beda. Exempla sunt *Jerem.* xix, 20 : « Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, et mittet eis sal-

valorem et propugnatorem ; qui liberet eos ; » *Istri.* XXX, 10 : « Ecco ego salvabo te do terra longinqua, et semen tuum do terra captivitatis eorum ; » *Ezech.* xxi, 21 : « Et liberabo populum meum de manu vestra, neque crunt ultra in manibus vestris ad prmdandum. »

71. Salutem (Syrus, *quod liberabit nos*) ex ini- v. < », n, vias nostris, et de manu omnium qui oderunt nos, — id est omnium dæmonum et hominum impiorum, ait Glossa, puta Satanæ et ministrorum ejus. « Salutem » refert ad « locutus est, » vers. 70, *q. d.* Sicut Deus locutus est per Prophetas, et promisit salutem, id est liberationem et salvationem Israelis totiusque mundi a captivitate diaboli, peccati, mortis et gehennæ ; ita eandem nunc præslitit, dando cornu salutis, id est robustum Salvatorem, scilicet Jesum Christum. Nota, Zachariam hic interpretari prophetias veteres de regno et salute Christi, non temporali, ut crasso intelligunt Judici, sed spiritali, ut patet vers. 73 et seq., ubi ait : « Ut serviamus illi in sanctitate et justitia coram ipso, omnibus diebus nostris ; » cl vers. 77 : « Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum, »

72. AD FACIENDAM MISERICORDIAM CUM PATRIBUS Vers. *it.* nostris (I), — qua uti patribus Christum promisit, ita jam promissis stetit, Christumquo posteris eorum exhibuit, per quem ipsos etiam palreseliinbo liberabit et beabit, ac in ccelum seenni deducet. Unde Theophylactus : « Christi gratia, inquit, etiam ad illos qui mortui erant extenditur ; omnes enim per eum resurgent : » implevit etiam patrum spem et desiderium ; nam, ut ait idem Theophylactus, « cum patres vident filios suos talibus frui bonis, gaudent et participes sunt lætitiæ, perinde ac si in se collata essent. »

Et memorari (Græco (wiwWivxi, id est *meminisse, recordari, esse memorem*) testamenti sui sancti. — Est græcismus, *q. d.* Ut memoraretur, sequo memorem ostenderet testamenti, id est pacti cum

(t) Haud simili prorsus modo ab interpretibus versiculus 72 cum duobus procedentibus jungitur. Alii enim quæ sunt in vers. 70 et 71 putant *mflAut* esso, secus alii. In primo casu verba *ad faciendam, memorari*, quæ in groco modi sunt infinitivi, exprimes vel gerundiis, vel participiis, et junges cum vere. C8 et C9, ut sensus sit : Deus visitavit plebem suam, *ut faciat misericordiam, et recordetur* ; vel, quod eodem recidit, *faciens misericordiam, recordatus*. Illam autem parenthesim si respuas, versiculus 72 erit appositio qua illustretur vox *salutem*, vere. 71, ut sensus sit : *Deus locutus est*, id est promisit, *salutem*, quæ salus in eo est, *ut faciat misericordiam, et recordetur* ; vel, quod magis arridet i *Deus locutus, seu pollicitus est, quod in salutem cedit, facere misericordiam, et memorari*.

Voces *cum Patribus nostris* construendas esso Patritius negat cum verbo *facere*, non enim *Patribus nostris* tantum, sed universo hominum generi hoc beneficium prostitit Deus ; sed sunt appositæ nomini *misericordiam*, omisso de more Hebraeorum pronomine relativo ; *q. d. misericordiam quas Patribus nostris*, id est tū Abraham et semini ejus, promissa a Deo fuerat.

palribus da Messia nascituro initi. Pactum hoc cum Abraham, Isaac el Jacob a Deo sancitum citai *Gena*, xn, 3, et cap. xx, 4, et cap. xxvin, 14. Esigue hoc : a Benedicentur in semine tuo omnes tribus terne. » Benedictionem hanc explicat Jeremías, cap. xxxi, 31, dicens : a Et feriam domui Israel el domui Juda fcedus novum, etc. Dabo legem meam in visceribus eorum, el in corde eorum scribam eam, et ero eia in Deum, et ipsi erunt mihi in populum, eie., quia propitiabor iniquitati eorum, et peccati eorum non memorabor amplius. n

Ver». 73. 73. JUSJURANDUM QUOD JURAVIT (*AtabicUS*, *pro-*
nrissit) au Abraham patrem nostrum, daturum sb
nodis. — « Jusjurandum » hoc pròno, referri po-
firmitat : test ad tò « memorari, » *g. d.* Ut memoraretur
jusjurandum, ejusque se memorem indicaret,
tur. Græcum enim ptw.00wau construitur cum accusa-
tivo æquo ac genitivo, sicut Latinum «memorari.»
Ha Euthymius.

Secundo, «jusjurandum » referri potest ad ri
«misericordiam,» *q. d.* Misericordia hæc est jura-
mento a Deo promissa, ideoque ipsa est jusju-
randum illud magnum a Deo editum, et patribus
juratum.

Tertio, aptius referri potest ad ri « pacti, » *q. d.*
Deus misit Christum, ut memor esset sui pacti,
quo illum patribus promisit, quod pactum est
a jusjurandum » illud ingens, « quod juravit ad
Abraham, » etc. Sic enim loquuntur Græci, ut di-
cant cv pro tt : ita Maldonatus el Fran-
ciscos Lucas. Undo Orígenes legit, « juramenti, »
in genitivo ; et clarius Syrus, *ut memor esset testa-*
menti sui sancti, el jusjurandi.

Quarto, planissimo et facillime «jusjurandum »
referas ad ri « ad faciendam » vers. 72, ut hic sig-
nificantur tres causæ ob quas Deus hoc cornu
salutis erexerit, id est Christum incarnant ; scili-
cet, *primo*, ad « faciendam misericordiam ; » *se-*
cundo, ut memoraretur et recordaretur sui pacti ;
tertio, ut faceret el impleter suum jusjurandum,
quo juravit Abrah® se semen ejus (spirituale po-
tius quam carnale) multiplicaturum sicut stellas
coeli, ac in semine ejus (Christo) benedicturum
omnes gentes, *Gena*, xxii, 10 : « Per memetipsum
juravi, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem,
et non pepercisti filio tuo unigenito propter me ;
benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum, ele.
Et benedicentur in semine tuo omnes gentes
terne, quia obodisli voci inæ. » Et Apostolus,
IMr. vi, 17 : « Abundantius enim volens Deus
ostendere pollicitationis hæredibus immobilita-
tem consilii sui, interposuit jusjurandum, ut per
duas res immobiles, quibus impossibile est men-
tiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui
confugimus ad propositam spem. » Ha Theophy-
lactus. Illebræi enim siepe subticent verba, caque
ex præcedentibus vel sequentibus intelligonda
relinquunt. Sic hic ait «jusjurandum, » scilicet
ut faceret et impleter ; sunt enim hæc verba Za-

chari® exullantis, et gaudio quasi absorpti, qua-
lis non verba, sed res spectat et eructat : unde in
verbis soloecismos aliosque defectus saepe com-
mittit (1).

Daturum se nodis. — Ut daret nobis, liberatis
ab hostibus, servire illi sine timore, ut sequitur ;
ita enim hæc jungenda esse patet ex Graeco et
Arabico, qui sic vertit : « Jusjurandum quod
promisit ad Abraham patrem nostrum, se datu-
rum nobis salutem sine timore de manibus ini-
micorum, ut serviamus illi, » etc. Explicat enim
jusjurandum Dei, id est benedictionem, quam
Deus Abrah® promisit et juramento confirmavit,
docetque eam sitam esse in salute, quam attulit
Christus, ut per ejus gratiam liberali ab inimicis
nostris, scilicet a peccato, dæmone et inferno,
quibus prius quasi mancipia servieramus, nuuc
Deo in sanctitate serviamus. Unde sequitur :

74. Ut sine timore de manu inimicorum nos — v «*-7i
tuorum (dæmonum el hominum improborum,
item peccatorum, mortis et inferni) liberati ser-
viamus illi — Iatria, qui est cultus soli Deo
debitus ; Græce enim est Utpiúw.

73. In sanctitate et justitia coram ipso os- Vpfl-7S-
NiDus diebus nostris. — Hoc est jusjurandum, s
sive hæc est benedictio Dei Abrahæ jurata, sci-
licet salus et gratia Christi ejusque Evangelii,
cujus excellentiam et perfectionem pr® Mose et
lege veteri, pulchre hisce epithetis describit.
Prima enim ejus pars est libertas, quod scilicet
liberet nos a servitute peccati et diaboli. Secunda

in 11

Tertia est amor, non timor servilis ; Judæi enim
serviebant Deo timore pœnarum, Christiani vero
serviunt amoro liberali, quasi filii. Unde Aposto-
lus, *Hom.* vin, 15 : « Non enim, inquit, accepistis
spiritum servitutis iterum in timore, sed acce-
pistis spiritum adoptionis filiorum, in quo cla-
mamus, Abba pater, n Quarta esi interna ve-
raque sanctitas el justitia, non externa sita in
lotionibus, sacrificiis cæterisque cæremoniis,
qualem habebant Judæi. Quinta, « coram Deo, »
ut cogitantes nos in Dei, qui corda singulorum
intuetur, oculis versari, studeamus ei purum
sanctumque cor exhibere, omniaque opera ex
puro sancloque corde peragere, scientes nos in-
spectorem habere Deum, qui fundum cordis per-
videt, et ex illo opera nostra est dijudicaturus.
Sexta, ut hæc faciamus non uno die, mense, vel
anno, sed omnibus diebus nostris, scilicet perse-
verando in his usque ad mortem, et successivo
usque ad finem mundi. Ha Theophylactus, Beda
el alii.

In sanctitate et justitia. — « Sanctitas »
Deum respicit, consistitque in sancto Dei cultu ;

(1) Hæc Patritius : « Ast equidem verius esse existimo
jusjurandum appositionem esse qua superiora illustren-
tur et confirmentur, ideoque cumdem nominis casum ac
lu sujæaoribus esso adhibitum, utjote quoti bis apposi-
tum sit, cumquo iis ab eodem verbo dependeat. »

«justitia» proximum spectat, et consequenter
• ipsum. Sanctitas ergo tribuit jus suum Deo,
jñKtilia hominibus, ut scilicet quisque tribuat
cuique id quod ei *debet*, vel ex justitia, vel ex
<harilate, ac consequenter sibi ipsi tribuat tem-
perantiam, *modestiam*, humilitatem, quibus seip-
sum recto ad normam legis virtutis componat;
hoe enim sibi ipsi prestare debet. « Sanctitate »
ergo et « justitia » significatur omne officium
virtutis, decalogo praescriptum : sanctitas enim
præcepta primæ tabulæ respicit, quæ Deum spec-
tant ; justitia secundæ, quæ proximum et seipsum
concernunt.

Hæc ergo sunt officia et munia vite Evange-
lios , ad quæ Christus nos vocat Hæc igitur est
vocatio fidelium : huc omnes vocamur, scilicet
« ut abnegantes impietatem et regularia desi-
deria, sobrie, juste et pie vivamus in hoc saeculo
expectantes beatam spem, et adventum gloriæ
magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi, »
Tit. n. 12, ut scilicet sanctitatem Dei et Christi
imitemur, eamque moribus repræsentemus ; ut
ejus vita, virtus et sanctitas in nostris actibus
quasi in viva sui imagine resplendeat, ac Christus
ipse in nobis vivere, agere et loqui videatur,
« qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redi-
meret ab omni iniquitate, et mundaret sibi po-
pulum acceptabilem, sectatorem bonorum ope-
rum, » *Tit. n.* 14, juxta illud Pauli : « Vivo ego
jam non ego, vivit vero in me Christus, » *Galat.*
ii; et illud Petri, epist. I, cap. i, 15: «Secundum
cum qui vocavit vos, Sanctum, et ipsi in omni
conversatione, sancti sitis.» Vide ibi dicta, et
Nyssenum, tract. *Quid sibi velit nomen et professio*
Christiani, ubi inter alia sic ait : «Christianismus
est imitatio divinæ naturæ : Christianismi pro-
fessio est, ut homo reducatur ad pristinam et an-
tiquam felicitatem; Christianismus est participatio
Christi. Cum ergo Christus sit justitia, puritas
et veritas, Christianus esse nequit, qui illorum
communione et societate in se non ostendit.»
Unde colligit Christiani actiones similes esso
debere actionibus Christi et Dei, id est coelestes,
angelicas, divinas, quales in Evangelio legimus.
Quisque ergo Christi vitam et mores inspiciat, in
iisque quasi in speculo suos mores intueatur, et
videbit an verus sit Christianus, an fidus et pictus
duntaxat.

v»r» 76. Er tu, puer (Græce id est ut Syrus,
puerule), Prophet a Altissimi vocaberis. — *q. d.*
Tu, o Joannes, licet jam puerulus sis, octo dun-
laxat dierum, tamen post 29 annos vir factus eris
propheta annuntians et indicans Christum. Hæc
est altera cantici hujus pars, qua Zacharias pater
a Christo transit ad Joannem filium suum recens
natum, cumque fore Prophetam et Christi præ-
cursorem vaticinatur, ut hæc nunc audientes et
suo tempore Joannem prædicantem audituri,
hujus oraculi memores, Joannem ut prophetam
et Christi indicem, ac consequenter Christum

ipsum ab eo indicatum, ea qua par est devotione
et reverentia suscipiant. Addunt S. Ambrosius,
Orígenes, Theophylactus et Titus Ilic Joannem
infantem, ulpole usu rationis a Deo donatum in
utero matris, hæc patris se compellantis verba
audientem, intellexisse. «Potuit, inquit Ambro-
sius, vocem patris audire qui Mariæ salutationem
ante quam nasceretur audivit. Sciebat profecto
alias esse aures Prophetæ quæ spiritu Dei, non
corporis ætate reserantur. » Addit Beda : « Nisi
forte putandus est Zacharias, propter cos potius
qui aderant instruendos, futura filii sui munera
quæ dudum per angelum didicerat, mox ut loqui
potuit, predicare voluisse. »

Purinis eximæ faciem Dosila (Christi, qui
licet sit homo, est tamen quoque Dominus, id est
Deus) parare vias Ejus. — *q. d.* Sicut regibus
venturis solent viæ præparari, adrequari et ornari,
auferendo Uigna, saxa, sordes aliaque impedi-
menta vel dedecora ; ita tu, o Joannes fili mi,
præparabis Christo regi viam, auferendo quidquid
illi posset esse offendiculo in animis Judæorum,
exhortando scilicet cos verbo et exemplo ad poe-
nitentiam , ac ut Jesum velut verum Messiam a
Deo missum excipiant, illique credant et obediant,
itaque ab eo salutem et veniam peccatorum
Deique gratiam consequantur. Unde explicans,
subdit :

77. Ad dandam scientiam salutis (Syrus, *vitæ*, Vers. 77.
id est vivificam) plebi ejus , in remissionem
peccatorum eorum. — *q. d.* Ut tu, o Joannes,
des Judæis scientiam salutis, ut scilicet sciant se
salutem debere sperare et flagitare a Christo
Salvatore; «in ,» id est «ad remissionem pecca-
torum , » ut scilicet eam assequantur a Christo
per ejus fidem et baptismum ; in hac enim con-
sistit salus Christi : peccata enim non remittuntur
nisi per salutem et gratiam Christi. Unde Beda :
a Quasi nomen Jesu, ait, exponere, ac diligentius
commendare desiderans, salutis mentionem fre-
quentat. » Et nonnullis interjectis : « Ne tempo-
ralem carnalemque promitti salutem putares, in
remissionem, inquit, peccatorum eorum. »

78. Per viscera misericordia Dei nostri , in ver. 78.
quibus (id est quibus impellentibus, vel propter
quæ) visitavit nos oriens ex alto. — Causam
tantorum operum, scilicet Messis incarnati, ejus-
que præcursoris Joannis jam nati aperit, assi-
gnatque « viscera misericordiæ , » id est viscera-
lem, intimamque, et ex imo cordis sinu fundoque
manantem misericordiam Dei nostri, qui summæ
misericordiæ nos misertus , ut illi succurreret, sua
viscera, id est Filium suum unigenitum, in ejus
incarnatione dedit, et quasi in nos effudit. An-
thropopathus ergo « viscera » significant inti-
mam et summam Dei misericordiam, tum quia
in magna commiseratione solent viscera commo-
veri , tum quia viscera Patris sunt Filius, quem
e suis quasi visceribus genitum Deus Pater nobis
donavit.

Oritni OniENS ex alto. — Quæritur quis sit hic
til no- « Oriens, » et cur icta dictus ?
mi n pio-

prhim Nota *primo* : Pro « Oriens » Græce est άvxtXī, id
CLioU. est « ortus, » sicut dicitur ortus solis, vel ortus
 germinis. « Oriens » ergo hic est nomen sub-
 stantivum et proprium Christi. Unde Baldæus,
Zacharia: cap. nt el vi, pro *Oriens*, vertit Messias,
 id est Christus.

Nota *secundo*, ex S. Hieronymo, in *Zachar.*
 cap. ni et vi, Zachariam hic alludere *primo*, ad
 illud *Malarh.* iv, 2 : « Orietur vobis timentibus
 nomen meum sol iustitiæ, et sanitas in pennis
 ejus. » Et ad illud *Sap.* v, 6 : « Ergo erravimus a
 via veritatis, et iustitiæ lumen non luxit nobis, et
 sol intelligentiæ non est ortus nobis. » Et *Isaia*
 lx, l : « Surge; illuminare, Jerusalem, quia venit
 lumen tuum, et gloria Domini super te orta est. »
 Et *Num.* XXIV, 17 : « Orietur stella ex Jacob, et
 consurget virga de Israel, » Christus scilicet, qui
 ut stella et sol nos illuminabit, inflammabit,
 omnique gratia lætificabit, et viam nobis in cœ-
 lum quasi dux et sol præbit. *Secundo* et proprie,
 Zacharias hic alludit ad *Zachar.* cap. in, 8 :
 « Ecco ego adducam servum meum Orientem. »
 Et cap. vi, 12 : « Ecce vir, Oriens nomen ejus. »
 Et *Isaia* cap. iv, 2 : « In die illa erit germen Do-
 mini in magnificentia et gloria, » ubi Septuaginta
 vertunt, « in die illa illucescet Deus in concilio cum
 gloria. » Et *Icrem.* xxii, 5 : « Suscitabo David (Da-
 vidi) germen justum. » Nam, *Zach.* m et m, Sep-
 tuaginta pro « Oriens » vertunt άvxtXr., quod ex
 iis huc transtulit Lucas : nec enim alibi repetitur.

Nota *tertio* : in *Zacharia*, cap. in et vi, pro
 « Oriens, » et Græco x/xickr., Hebr. est nOJf *tsemach*,
 quod proprie significat germen, ut cum S. Hiero-
 nymo docent omnes Hebræi. Unde Septuaginta
 illud alibi vertunt, (ixagr-p-*, id est *germen* : sed
 nomen nOī *tsemach*, per metaphoram, quæ
 apud Hebræos aliquando est longo petila, trans-
 fertur ad alia multa, Hebræi enim dicunt germi-
 natio justitiam, voluntatem, salutem, lucernam,
 lucem, pro producere justitiam, voluntatem, sa-
 lutem, lucernam, lucem; sicut Latini dicunt
 pullulare non tantum herbas, sed et radios solis,
 lucem, lietiliam, salutem, etc. Patet hoc ex II *Reg.*
 xxii, 5; *Ezech.* xxix, 21, et alibi saepe. Hem ex
 Lxxicis, atque ex Septuaginta qui, *Isaia* iv, 2,
 pro « erit germen, » sive a germinabit, » vertunt,
illucescet, uti jam dixi; atque in *Zacharia* pro
 HDī *tsemach*, id est *germen*, vertunt, dhxrcXr., id
 est *ortus*, quod licet in genere de quovis ortu,
 etiam herbarum, dici possit, teste Suida, tamen
 proprio dicitur de ortu solis, lunæ cistellarum.

Christus Dico ergo Christum vocali HOī *tsemach*, id
et per- est germen, sed germen solaro, id est coeleste et
mm CCD- divinum. Id patet *primo*, quia hoc proprio signi-
iole. ficat cbxrcXx; *secundo*, quia sequitur : « Oriens ex
 alto, » scilicet o Deo et coelo; et, « Illuminare his
 qui in tenebris et in umbra mortis sedent: » quæ
 omnia ortum non germinis terreni, sed solis aut

stello; aperte indicant. Ita Theophylactus, Euthy-
 mius, Beda hic et Hieronymus, Cyrillus et Theo-
 dorus in cap. m *Zacharia*, et alii passim.

Ubi nota Christum vocari « germen, » tum coe-
 leste, tum terrestre; utrumque enim aliquo modo Eu-
 significat ixxtir, et *oriens* : habet enim Christus e“r“
 duas generationes, divinam scilicet, et ita germen
 est Patris æterni; ac humanam, et ita germen
 est matris et Davidis. Sic ergo ab Isaia, Zacharia
 et aliis Christus dicitur « germen. » *Primo*, quia Rk?
 ex radice Jessc, sive Davidis, quæ videbatur exa-
 ruisse, nullo jam rege aul duce ex ea prodeunte,
 iterum germinabit Christus, et pullulabit ut ger-
 men ad regnandum, ac ad proferendum fructum
 omnis gratiæ, salutis et boni. germen, inquam,
 primitus natum in coelo, deinde transplantatum
 in terra; hoc enim significat « Oriens ex alto, »
 sive prodiens ex cœlo, quasi germinans sol ad
 illuminandum eos qui in terra in umbra mortis
 sedent, ut sequitur. *Secundo*, voce germinis et solis Secado,
 germinantis, id est nascentis significatur parvitas
 et humilitas Christi nascentis, quæ deinde crevit
 in tantum corpus, ut umbra et luce sua totum
 orbem complexa sit, juxta parabolam grani si-
 napis, *Matth.* XIII. *Tertio*, significatur Christus Tatio,
 quasi alter Melchisedech, àsawtp, ut homo, scilicet
 ut germen ex sola terra, id est virgine matre cas-
 tissime natus; sed ut Deus, id est carens
 matre, scilicet ut radius a sole, id est Patre gene-
 raturus. Rursum ut sol purissimis suis radiis per
 vitrum penetrat et prodit, ita Christus uterum
 matris clausum nascendo penetravit.

Ubi nota Christo recte attribui proprietates,
 tam solis quam germinis, et utrumque significat
 vox X-OTCÀT., sive *oriens*, quæ respondit Hebreo
 HDī *tsemach*, q. d. Germen solare et oriens,
 aut sol germinans et oriens, sive germen : quod
 primo, in cœlo cum summa claritate et gloria,
 deinde ex cœlo in terra germinans, ortum est.
 Christus enim est arbor vitæ, ex cœlesti paradiso
 transplantata in terram per incarnationem; inde
 rursum ascendens in coelum et paradysum suum,
 visione sua et fruitione dat Sanctis vitam immor-
 talem cum summa gloria, suisque foliis et fruc-
 tibus omnis voluptatis Beatos in æternum con-
 tinue mulcet et satiat, ut dixi Apoc. xxii, 2. Hinc
 S. Hieronymus, in cap. vi *Zachar.*, ñ « oriens, »
 ex Hebr. noi* *tsemach*, interpretatur *germen*, per
 quod Christum intelligit. « Qui idcirco, ait,
 oriens, id est «xtc>aj, vel «vxfuà, sive PXçt.«x,
 nuncupatur, id est germen, quia ex se repente
 succrescet, et ex radice sua in similitudinem
 germinis pullulabit. » Et deinde mystice idipsum
 explicans : « Ipse, ait, qui *Jesus* appellatur, eo
 quod salvaverit mundum; et *Oriens* dicitur, quia
 in diebus ejus orta est justitia; et canitur in
 Psalmo : *Veritas de terra orla est*, eo quod de
 utero virginali in sæculorum consummatione
 generatus, dixerit : *Ego sum veritas.* » Et post
 pauca : « Iste igitur, qui nostris virtutibus coro-

natas est, orietur et appellabitur Oriens : ad quem locutus est Pater : *Filius metis es tu, ego hodie genui te; juxta illud Isaiaë xi, 1* : Egre- dietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. »

At vero alii *Patres recte* quoque tō « Oriens » interpretantur solem *ex* alto, scilicet cœlo, orientem, *per quem* intelligunt Christum qui est lux mundi, ideoque in terra natus est, ut per carnem sit quasi sol transparens et illuminans omnem hominem ad eum venientem. Ita Beda, Theophylactus, Euthymius, Titus hic, et S. Gregorius, lib. XX in cap. xviii *Job*, cujus verba sunt hæc : « Nam quia ab oriente lux surgit, recte Oriens dicitur, cujus justitiro lumino nostre injustitiæ nox illustratur, » Beda : a Qui ideo recto Oriens vocatur, quia nobis ortum verro lucis aperiens, filios noctis et tenebrarum lucis efficit filios, juxta id quod consequenter exponit, illuminare, » etc. Sic et S. Chrysostomus, hom. in illud *Zachariæ* : « Ecce vir, Oriens nomen ejus; » Eusebius, lib. VII *Do Demonstr.*, in nona; S. Athanasius, *tract.* in illud, « omnia mihi tradita sunt; » Orígenes, hom. 13 in Levit. Quare perperam priorem *tsemach* significationem secutus Beza, hoc loco vertit, a quibus invisit nos germen ex alto. » Hoc enim plane novum est, et Græcum à TcÀr. proprie significat *ortum*, non *germen*; Syrus quoque vertit *dancho*, quod de ortu solis dicitur; et Arabicus, *ortus est ab alto*.

Utroque ergo modo tō « Oriens » hic accipi debet, ut alludat ad ortum tum germinis, tum solis; Christus enim est germen solaro et coeleste, idem vicissim est sol germinans et nascens ex Virgine in terra, ut dixi.

Ver. 79. **ILLUMINARE HIS QUI IN TENEBRIS ET IN UMBRA MORTIS SEDENT, AD DIRIGENDOS PEDES NOSTROS** in viam pacis. — Græcum **frimai**, vel, si alio accentu legas, est modi tam imperativi quam infinitivi. Undo *primo*, *illuminare*, id est illucesce, exorere, ut novus quidam mundi sol, tu, o Joannes fili mi (ut ad cum loqui pergat Zacharias pater), ut peccatores in tenebris errorum et peccatorum sedentes per fidem in Christum illumines cosque luci veritatis, justitiro et salutis restituas, itaque cos a tyrannide dæmonis liberes. Simili schemate ait Dido, IV *Æneid.* :

Exoriire aliquis nostris ex ossibus ultor,
Qui Deo Dardanios, ferroque sequare colonos.

Hannibalem intelligit, qui Romanos Æncæ posteros multis cladibus afflixit.

Sicundo et potius, tzi^xvxt, id est *illuminare* in infinitivo, id est ut illuminet (Syrus, *ut luceat*), scilicet Christus oriens *ex* alto. Unde Arabicus vertit, *ortus est ab alto ad illuminandum* (illucescendum) *sedentibus in tenebris et umbra mortis, q. d.* Visitavit nos Christus quasi sol oriens *ex* alto, ut lucem veræ doctrinæ, graliæ, justitiro et lœlitiro

afferret, tum patribus vita functis, tum peccatoribus viventibus, qui utriquo sedebant in tenebris et umbra mortis. Nam patres proprio sedebant in tenebroso limbo inferni, quasi in umbra mortis. Mystico autem peccatores sedebant in tenebris, id est in tenebrosis erroribus, ignorantibus, vitiis et peccatis. Porro S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius et Titus per a tenebras » intelligunt errores, per « umbram mortis » peccata; melius utraquo per utrumque accipias; tenebre ergo sunt communes errores et crimina, umbra mortis vero sunt gravissimi errores et scelera.

Er in umbra, mortis sedent. — Alludit ad *Isaiaë IX, 2* : « Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam : habitantibus in regione umbre mortis lux orta est cis. »

Nota *primo* : Proprie umbra mortis sunt tenebre et locus horridus, sive horror mortis et inferni; hæc enim mortem et infernum con- fantur, sicut umbra suum corpus. Unde hic dicitur Baptista' Christi præcursori : « Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent; » ut scilicet illumines peccatores sedentes in tenebris peccati, et justos sedentes in tenebroso limbo patrum. Quin et Virgilius, lib. X *Æneid.*, de eodem ita canit :

Olli dura quies oculos, et ferreus urget
Somnus iō æternam clauduntur lumina nodem.

Nota *secundo* : Per hanc umbram mortis, sive QnUd^, per has tenebras, significatur tristissima rerum facies et miseria extrema, tempusque captivitatis, careen's, infirmitatis, mortis et damnationis; nihil enim tristius est umbrosis mortuorum sepulcris, sicut e contrario lux, quia gratissima est, symbolum est felicitatis. Rursum, a umbra mortis » significat proxima pericula, indeque angores mortis, sicut umbra proxima est corpori. Ita capitur *Psal. xxn, 4. Tertio*, significat longam Tedio, oblivionem. Undo S. Gregorius, IV *Moral.*, cap. XX : « In umbra mortis sedere, ail, est a divini amoris notitia in oblivione latescere. » Deus cniin est vita et lux, quia longissimo abest ab umbra mortis. *Quarto*, umbra mortis est Dei et salutis Q«u*ie ignorantia. Hinc peccatum mortale est umbra mortis, ob analogias quos recensui *Isaiaë cap. ix; vers. 2.*

Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. — Ut scilicet Christus suro fidei et gratile luce dirigat nos in viam justitiro; hæc enim est via pacis : justitia enim est via et medium ad consequendam pacem et tranquillitatem animie; item pacem cum Deo et hominibus in hac vita, ac pacem beatificam in cœlo, juxta illud *Isaiaë, xxxu, 17* : « Erit opus justitiro pax, etc. Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiduciro, et in requie opulenta. » Pacis enim nomine liebrei significant omne bonum, ipsamquo felicitatem et bcalitudinem retemain. Hinc Christus

ab Isaia, cap. IX, O, vocatur o Princeps pacis, et Pater futuri speculi ; » subdilque : « Et pacis non erit finis, n Nam, ut canit David, *Psal.* i.xxi, 7 : « Orietur in diebus ejus justitia, et abundantia pacis, donec auferatur luna, » id est in æternum.

Vv» <0. 80. Puer (Syrus, *puerulus*) altem crescebat (Arabicus, *adolescebat*) et confortabatur spiritu. — q. d. Joannes, sicut crescebat corpore, sic et spiritu ejusquo robore, quia Spiritus Sanctus eum in dies majori sapientia, gratia, fortitudine imbuebat. Hinc colligitur usum rationis, quem Joannes accepit in utero, vers, -il, post nativitatem in eo permansisse et crevisse. Ita Theophylactus : « Quanto magis, ait, crescebat puer, tanto magis et efficaciae spiritus in illo se ostendebant, organo illorum capace existente; » </ d. Quo magis organa corporis puerilis in Joanne crescentia, erant capacia rationis, sapientia et spiritus, eo plura illorum ipsi infundebat Spiritus Sanctus. Et Titus : « Juxta aetatis, ait, analogiam et incrementum, gratia et spiritu proficiebat. » Idem dicitur de puero Jesu, cap. n, 52, sed alio modo et sensu.

Et erat (puer) in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel. — Hinc colligitur Joannem a puero concessisse in desertum, ibique continuo mansisse usque ad annum trigesimum, quo coepit se ostendere populo, illique predicare poenitentiam et fidem in Christum.

Baronius, in *Apparatu Annal.*, ex Petro Alexandrino in *Regulis Ecclesiasticis*, canon. 3, quas probavit VI Synodus, et ex Nicephoro, lib. I *Vistor.*, cap. xiv, ac Ccdreno, in *Compendio histor.*,

Joann, censet hunc Joannis secessum et fugam in desertum. i. e. in contigisse causa et timore infanticidii Herodis, de quo dixi *Matth.* n, IG, licet enim Joannes finibus Bethlehem (ubi infantes occisi sunt) non contineretur, tamen ad illum ob famam mirai ejus nativitatis, cum in omnium ore esset illud : « Quis pulas puer iste crii? » metum quoque et iram suam extendit Herodes; metuens enim ne ipse esset rex Judæorum a Magis quicquid, puta Messias, jussit eum occidi. Quare Joannes, ut caidem Herodis effugeret, bimulus a matre, abductus est in descitum, ibique in spelunca delituit. Addit Ccdrenus matrem Joannis post -10 dies in eadem spelunca diem obiisse, ac angelum Joannis educandi curam suscepisse. Sio et Niccphorus : « Atipie inde, inquit, in solis locis libenter versari solitus, angeloque usus in remotiores sylvarum recessus secessit. » Imo Petrus Alexandrinus addit Zachariam patrem jussum ab Herode occidi inter templum et altare, eo quod Joannem filium neci et infanticidio ejus subduxisset.

Causa ergo secessus Joannis in desertum fuit metus infanticidii Herodis, cui plures et potiores causae ex parte Dei et Joannis accesserunt. *Prima* fuit, ut in deserto fugerei occasiones peccandi.

quas suggerit conversatio cum hominibus. Unde Ecclesia de eo canit ;

Antri deserti Uneris snb annis,
Civium tomus fugiens, peristi.
Ne levi saltem maeuhre vitam
[lamine posses.

Senenda causa fuit, ut libere Judæorum vilia Seen:/*, reprehenderet, neminem reveritus, utpote neminem cognoscens, sed quasi angelus e cœlo lapsus coelestia praedicans. Nam, ut ait S. Chrysostomus, « Neminem vidit unquam conservorum, nec ab aliquo horam visus fuit. » Et Theophylactus : « Secessit, ait, ut extra multorum malitiam nutritur, et neminem vereretur arguere. »

Tertia, ut pnedicator pœnitentiæ futurus, illius t. prius ipse daret exemplum, rigide vivens in eremo, ut liberior audiret a mundi illecebris, utpote quas ipse sprevisset, sustolleret, ait Beda. Vite enim austeritas magnum prædicatori dat auctoritatis pondus.

Quarta, ut cum Deo et angelis assidue conver- Q> u- sans, angelice viveret, juxta illud : a Ecce ego mitto angelum meum, et praeparabit viam ante faciem meam, n *Maiach.* iv, 1. Joannes enim in deserto a mundo semotus vacabat jejunio, orationi, contemplationi. « Semper in hymnis, semper in orationibus fuit, ait S. Chrysostomus ; nulli hominum antequam ad baptizandum accederet, Deo autem soli sua semper colloquia offerens. » Et Origenes : « Ut vacaret, ait, orationibus et cum angelis conversaretur, appellaretque Dominum et illum audiret respondentem atque dicentem : Ecce adsum, » etc.

Quinta, ut Joannes Christi foret testis et index Oslan» omni exceptione major. In deserto enim a nullo hominum doceri potuit, sed a solo Deo et angelis ; quare ipse fuit flcti l «< ;, atque sacras Scripturas. reliquaue quæ prædicavit, a Deo infusa accepit. Unde Euthymius : a Oportebat eum, ait, a teneris, quod aiunt, unguibus ad virtutem exerceri, ut et libere argueret, et Christi, qui a se annuntiaretur, testis fide dignus esset ■ Et Titus : a Ut Christo testimonium perhibiturus, nec non hominum nequitiam imperterrite redarguturus, testis doctorque omni exceptione major haberetur. » Joannes ergo in deserto fuit coelicola, tum quia pro domo et tecto habuit cœlum ; tum quia assiduo cœluin contemplans, mente in coelis versabatur, et cœlitum vitam æmulabatur. Audi Naziauzcnum, in *Præceptis ad Virgines*, de Joanne in deserto canentem :

Mello famem agresti repulit vilique locusta
Zachana genitore satus, leilitQue cameli
Membra pilis, babuitque domum versatile cœlum ;
AL;ue in humo dura corpus dabat ipse sopori.

Idem, orat. 20 in laudem S. Basilii, Joannem vocat summum Philosophum : Basilus, inquit, « nonhiscum hinc in Pontum profugit, ac pietatis gym-

S.JU. nasia, qu® illic erant, moderatur, atque cum Elia et Joanne summis philosophis solitudinem amplectitur. » Aliam causam solitudinis S. Joannis dat Elias Cretensis, commentaus in *orat.* † S. Gregorii Nazianzeni : « Quoniam, ait, Christus et Joannes cognati erant, idcirco ne Joannes propinquitatis causa Christo testimonium præbere videretur, hoc a Spiritus Sancti gratia procuratum est, ut ipse per totum prim® ætatis cursum in solitudine degeret, ne amicitia ductus, aut artificio quodam hoc testimonium edere videretur; verum tanquam a Deo id cognitum habuisset, sic ipsum annuntiaret, caque de causa aiebat : *Et ego nesciebam eum; sed qui misit me baptizare in aqua, illi mihi dixit : Super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, et manentem super eum, ipse est qui baptizat in Spiritu Sancto,* » *Joan.* i.

Quocirca idem Nazianzenus, *orat.* 39, sic Joannem compellat : a Tu solitudinis alumne, ac nullius cibi homo, tu nove Elia, plusquam Propheta, utpote qui eum etiam, qui prædicebatur, vidisti ; tu inter vetus et novum Testamentum interjecto. »

Symbolice : Nicetas, in *orat.* 38 Nazianzeni : « Joannes, ait, eorum figuram gerit, qui a puero

sancilicati sunt, et usque ad extremum prociendo solidissimum constantissimumquo virtutis habitum conservant. Nam cum adhuc in materna alvo esset, Dominum suum agnovit, et cum summa lælilia exiliit. »

Denique idem Nazianzenus S. Joannis exemplo in solitudinem cum S. Basilio secessit, cujus spiritales delicias et fructus ita ipso describit, *orat.* 1 : « Nihil enim mihi tam optandum cuiquam esse videbatur, quam ut oclusis sensibus, atquo extra carnem mundumquo positus et in seipsum collectus, nec nisi quantum necessitas exigit, quidquam humanarum rerum attingens, atque secum ipso et cum Deo colloquens, superiorem iis rebus, qu® in aspectum cadunt, vitam agit, divinasque species puras semper, nec terrenis ullis et errantibus formis admixtas in seipso circumfert; Deique rerum ac divinarum purum omnino speculum est, in diesque efficitur, ac lucem per lucem assumit, clariorem videlicet per obscuriorem ; jamque futuri aevi bonum spe percipit, et cum angelis versatur, ac licet adhuc in terris sit, terram deserit, atque a spiritu sursum collocatur. » Quocirca Patres passim Joannem vocant principem vit® monastic®. Ejusdem dux fuit Christus, uti ostendi *Matth.* i, 1.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, describit nativitatem Christi; secundo, vers. 8, Angelum nuntiantem Christi ortum pastoribus, eorumque ad Christum adventum ; tertio, vers. 21, Christi circumcisionem; quarto, vers. 22, Christi praesentationem in templo, et Virginis purificationem e partu, ac Simconis et Anna encomia et oracula de Christo; quinto, vers. 41, Christi duodennis inventionem in templo.

1. Factum est autem in diebus illis, exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis. 2. Ilæc descriptio prima facta est a præside Syriae Gyrino : 3. et ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem. 4. Ascendit autem et Joseph a Galilæa de civitate Nazareth, in Judæam, in civitatem David, quæ vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo et familia David, 5. ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante. 6. Facium est autem cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret. 7. Et peperit filium suum primogenitum, et pannis eum involvit, et reclinavit eum in presepio, quia non erat eis locus in diversorio. 8. Et pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigilias nodis super gregem suum. 9. Et ecce Angelus Domini stetit juxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos, et timuerunt timore magno. 10. Et dixit illis Angelus : Nolite timere; ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo : 11. quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David. 12. Et hoc vobis signum : Invenietis infantem pannis involutum, et positum in presepio. 13. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ coelestis, laudantium Deum, et dicentium : 14. Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. 15. Et facium est, ut discesserunt ab eis Angeli in coelum, pastores loquebantur ad invicem : Transeamus

usque Bethlehem, et videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. 16. Et venerunt festinantes, et invenerunt Mariam, et Joseph, et Infan-tem positum in præsepio. 17. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. 18. Et omnes qui audierunt, mirati sunt, et de his quæ dicta erant a pastoribus ad ipsos. 19. Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. 20. Et reversi sunt pastores glorificantes et laudantes Deum, in omnibus quæ audierant et viderant, sicut dic-tum est ad illos. 21. Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo priusquam in utero concipe-retur. 22. Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, 23. sicut scriptum est in lege Domini : Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. 24. Et ut darent hos-tiam secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos colum-barum. 25. Et ecce homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, et homo iste justus et timoratus, cexpectans consolationem Israel, et Spiritus Sanctus erat in eo. 26. Et respon-sum acceperat a Spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Do-mini. 27. Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo : 28. et ipse accepit eum in ulnas suas, et benedixit Deum, et dixit : 29. Nunc dimittis senum tuum, Domine, secundum verbum tuum, in pace ; 30. quia viderunt oculi mei salutare tuum, 31. quod parasti ante faciem omnium populorum : 32. lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israel. 33. Et erat pater ejus et mater mirantes super bis quæ dicebantur de illo. 34. Et benedixit illis Simeon, et dixit ad Mariam matrem ejus : Ecce positus est hic in ruinam et in resur-rectionem multorum in Israel ; et in signum, cui contradicetur : 35. et tuam ipsius ani-mam pertransibil gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. 36. Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser : hæc processerat in diebus multis, et vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua. 37. Et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor, quæ non discedebat de templo, jejuniis et obsecrationibus serviens nocte ac die. 38. Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino, et loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israel. 39. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Do-mini, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth. 40. Puer autem crescebat, et confortabatur, plenus sapientia : et gratia Dei erat in illo. 41. Et ibant parentes ejus per omnes annos in Jerusalem, in die solemni Paschæ. 42. Et cum factus et annorum duo-decim, ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi, 43. con-summalisque diebus, cum redirent, remansit puer Jesus in Jerusalem, et non cognove-runt parentes ejus. 44. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, et requirebant eum inter cognatos et notos. 45. Et non inveniētes, regressi sunt in Jerusa-lem, requirentes cum. 46. Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo seden-tem in medio doctorum, audientem illos, et interrogantem eos. 47. Stupebant autem omnes qui eum audiebant, super prudentia et responsis ejus. 48. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum : Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus et ego dolentes quæ-rebamus te. 49. Et ait ad illos : Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse? 50. Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad eos. 51. Et descendit cum eis, et venit Nazareth; et erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo. 52. Et Jesus proficiebat sapientia, et ætate, et gratia apud Deum et homines.

Ven.i. 1. Factum est autem in diebus illis (quibus exiret») edictum a Cæsa-re Augusto, ut describe-
uatus esset Joannes Baptista), exiit (Yatublus, « ut r it ui universus orbis. — Syrus, universus popu-

lus possessionis, seu dominii ejus, scilicet Augusto c«r An-ct Romanis subjectus. Nam, teste Suetonio, Augustus Gothis, Armeniis et Indis non imperabat. d< dii Facta est hæc descriptio, tum ut constaret nume- edaar rus hominum Augusto subjectus, tum ad vecti- gal colligendum, quod in cerarium Romanum tot bellis exhaustum inferretur; singuli enim capitis sui census dabant. Verisimile est Judæos dedisse quod alias ex lege in censu dabant, scilicet singulos dimidium siclum, id est duos regales, sive duos julios, Ezod. xxx, 13; hiatth. XXII, 19.

O Cjesàrie. — Cæsar hic proprio nomine vocatus fuit Octavius, sive Octavianus, Julii Cæsaris ex sorore nepos, qui primus Romæ nionarcha, ejus imperium mire auxit et illustravit. Undo Augusti cognomen adeptus est, teste Plinio, lib. Ili, cap. XX, anno 18 imperii sui (a quo proinde Censorinus annos Augusti enumerat, cosque vocat Augusteos, vel Augustianos) quasi numen aliquod e coelo delapsum; regnavit enim in summa paco, amplitudine, majestate, felicitate per 7 annos; unde illud : a Augusto felicior, Trajano melior. »

Porro, hrce descriptio ab Augusto facta est, cum plenam haberet in toto orbe pacem, ideoque Janum tertio clausisset; quod factum est anno 40 imperii ipsius, quæ omnia facta sunt dirigente Deo, ut significaret jam Christum nasci, qui pacem toti orbi afferebat. Ita Boda : « Placatissimo, ait, tempore nosci voluit pacis amator : nullum majus pacis indicium, quam totum orbem describi, cujus moderator Augustus, qui maxima duodecim annis circa nativitatem Christi pace regnavit, bellis toto orbe sopitis. » Nam post 12 annos rebellantibus Parthis, Dacis, Atheniensibus, renovata fuere bella.

b. Virgo Hac de causa Augusto Cæsari Virgo Deipara, Tiui An- infantem ulnis gestans apparuit in Capitolio, <n,K cum jam ante ipse oraculo Apollinis edoctus natum esse puerum Hebræum, qui idolorum oraculis silentium indixisset, eidem in Capitolio aram erexisset hoc titulo : a Ara primogeniti Dei. » Quocirca Constantinus Magnus ibidem templum erexit in memoriam Dei genitricis Mariæ, quod ctiamnum extat, et vulgo a Ara cali » nuncupatur, ubi et locus visionis Augusti ostenditur. Ita ex Suida, Niccphoro et aliis Baronius in *Apparatu Annalium*. Rursum Romæ tempore Augusti, sub quo natus est Christus, o Liberna meritoria per lotum diem fons olei largissimus e terra profluxit : locus ctiamnum Romæ ostenditur in ecclesia S. Marite Transtiberina. « Quo signo, ait Orosius, lib. VI, cap. xx, quid evidentius quam in diebus Cæsaris Augusti futura Christi nativitas declarata est? Christus enim Unctus interpretatur, » quia nos unxit ungitque oleo graliæ et telili®, per totum diem vite et mortalitatis nostra.

q* asso Quarts, quoto anno imperii Augusti natus est

Christus? Respondeo : Vario) sunt hac do ro chro- Augniti nologorum et doctorum sententi®. *Prima* censet ",* Christum natum anno 41 Juliano, qui fuit an- prim nus 40 regni Augusti, Herodis 30, Romæ con-optalo* dite 749, Olympiadis 193 annus quartus. Anni Juliani incipiunt ab anno quo Julius Cæsar reformavit Calendarium, qui fuit vite et regni ejus penúltimas; anno enim sequente occisus successorem reliquit Augustum Cæsarem : hinc fit ut anni Juliani semper uno anno antecedant annos Augusti. Ha ChroniconWeingartense, et nonnulli recentiores insignes chronologi. Itec sententia valde convenit cum historiis sacris et profanis. Tantum illi obstat, quod *Luc. in, 1* et 23, do Christo cum baptizaretur anno 13 Tiberii Cæsaris, dicatur : a Jésus erat incipiens quasi annorum triginta, » cum juxta hanc sententiam fuerit 32 annorum, saltem inchoatorum. Nam Augustus regnavit 57 annos. Ergo Christus nascens anno 40 Augusti cum eo vixit 17 annos. Addo 15 Tiberii, habebis 32. Respondent ipsi Christum dici quasi vel circiter 30, annorum, quia crai 32 : sicut S. Augustinus in Breviariis antiquis dicitur baptizatus anno ætatis 30, cum preciso fuerit 33 annorum, uti habent Breviaria nuper correctæ.

Secunda censet Christum natum anno 42 Ju- & airwh. liano, qui fuit 41 Augusti Cæsaris, ab Actiaca victoria 29, regni Herodis 37, Urbis condite 750, Olympiadis 194 annus primus. Ha sentit Severus Sulpitius. Favent S. Hieronymus, Irenæus, Tertullianus.

Tertia censet Christum natum anno 43 Juliano, Tnih. qui fait 42 Augusti, Herodis 38, Urbis condite 751, Olympiadis 195 annus secundus. Ha Clemens Alexandrinus, Cassiodorus, Zonaras, Marianus Scotus, Baronius, Sallianus, Toletus, Ocnebrardus, Salmeron, Serarius, Scaliger; et sic habet Martyrologium Romanum die 25 decembris. Unde id secutus sum in Chronotaxi, quam præfixi Pentateucho.

Quarta censet Christum natum anno 44 Ju- QtürU» liano, qui fuit 43 Augusti, Herodis 39, Urbis 752. Ita S. Epiphanius, Eusebius, Orosius, Nicephorus, Ilermannus Contractus, Copernicus, Onuphrius, Gerardus Mercator. In camdem inclinant Franciscos Suarez, Sigonius, Percrius, Hibera, Maldonatus, Mariana.

Quinta censet Christum natum anno 45 Juliano, Quinti- qui fuit 44 Augusti. Ita Joannes Lucidus et Dionysius Exiguus cum suis asseclis.

Sexta censet Christum natum anno 46 Juliano, qui fuit 45 Augusti, Herodis 41, Urbis 753, etc. Ha Paulus Middelburgensis, episcopus Sempronien-sis, Petrus de Aliaco, Bellarminus et Bada, ac novissime, sed exactissime, noster Dionysius Petavius in *llectionario Temporum*.

Il® sententiæ singulæ suas habent conjecturas, suas quoque difficultates. Quare in re tam anticipi nil certo definiri potesL

Lector ex his eligat quam volet (I). Probabiliores sententiae sunt, prima, secunda et tertia. Secunda et tertia magis sunt communes et plures habent auctores, cisque favet quod ait Lucas, cap. II, 23 : « Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, » in baptismo. Nam, juxta secundam sententiam, finiebat tunc annum trigesimum, juxta tertiam vero eundem inchoabat.

Primum sententiae expresse astipulantur prisci Annales apud Epiphaniam, et votus Chronicon apud Eusebium; insuper anonymus chronologus, qui ante 1400 annos scripsit.

Eidem favet *primo* quod illo anno, clauso Jano, prima fuerit in orbe pax, ut dixi.

Secundo, quod Herodes anno regni sui 37 et ultimo paulo ante mortem, jussit occidi infantes a bimatu, *Matth.* II, 16. Ergo Christus tunc erat bimulus, agebatque annum retatis secundum. Ergo natus erat anno praecedenti, qui fuit Herodis 36, Augusti 40; mortuus est enim Herodes anno Juliano 43, Augusti 42, ut omnes veteres historici testantur, ait Sigonius. Hoc argumentum est validum, et vix ab aliis solvitur, nisi torquendo id « a bimatu. »

Tertio, quia Christus natus est anno bissexti, in fine anni, id est in decembri, ut patet, si a nostro bissextis annos retro computes ascendendo usque ad Christum; omnes enim anni centesimi sunt bissexti. Annus autem 40 Augusti fuit bissextus, non 41 aut 42. Nam annus primus Juliani fuit bissextus, ut docent Macrobius, Censorinus et alii. Ergo decimus bissextus fuit Julianus 41, sive Augusti 40. Adde, quod ex Josepho, Dione, Hegesippo et aliis passim liqueat, Herodem universim tantum regnasse annis 37, mortuumque esse anno 43 Juliano ante Pascha. Ergo eodem anno vel aliquo sequenti (ut vult sententia tertia, quarta, quinta et sexta) sub eo nasci non potuit Christus in fine anni, scilicet in decembri.

Denique hic annus est, quo Augustus Caium Cresarem, ex Julia filia sua et M. Agrippa genero suo (qui Pantheon Romae aedificavit, orbis miraculum) nepotem, quem principem juventutis crearat, ac in filium adoptarat, ei totius imperii heredem constituerat, agentem annum retatis decimum sextum, praetexta de more exutum toga

virili induit, et cum solemnibus pompis in forum deduxit. Natus est enim Caius anno ab Urbe condita 734, M. Apuleio et P. Silio consulibus; anno vero 748, agens annum retatis 15, ab Augusto designatus est consul, quare omnia ex Dione, lib. II, IV et I, V, ac ex lapide Ancyranus et aliis docte docet Lipsius, in lib. I Annales. *Tacitus*, II, 18 et seq. Quare Caius annum retatis 16, et consequenter annum praelectus, explebat anno Urbis 749, qui fuit imperii Augusti 40; scilicet eodem anno Deus Pater longe verius Jesum Christum caeli et terrae Dominum in orbem induxit, ut per cum fideles omnes in Christum credentes sibi adoptaret in filios, et regni coelestis heredes constitueret. Unde et mox Caius Caesar ab Augusto missus in Judaeam et Orientem, ibidem diem obiit, ut Christo novo regi jam nato locum cederet, ei orbis imperium resignaret, quod ei omni jure debitum et proprium.

Ex hac pariter sententia facile intelligitur, cur Christus ante annum retatis duodecimum non venerit in Jerusalem ad templum, quia scilicet usque ad illum annum ibidem regnabat Archelaus, Herodis filius, a quo, reque ac ab Herode Christo erat timendum: Archelaus enim regnavit 10 annos, quibus adde duos ultimos Herodis, habebis annos 12, post quos Archelaus ab Augusto regno fuit pulsus in exilium, tumque Christus libere et sine metu adiit Jerusalem et templum.

2. HIC DESCRIPTIO PRIMA FACTA EST A PRESIDE VFRIGYNO.

Strix Gyrino. — « Prima, » scilicet generalis, quae contigit in toto orbe jam pacato sub Augusto et Romanis; nam aliae in certis provinciis particulares, vel minus universales hac generali fuere priores. Ita Paulus Orosius, Beda, Maldonatus, Jansenius, Toletus, Franciscus Lucas et alii. Rursum a prima, » quia secunda descriptio in Vriphacta est post 10 annos, scilicet anno 10 Archelai, cum idem Cyrinus missus est in Syriam ad quem illam peragendam, et ad bona Archelai, jam ab Augusto damnati ei in exilium pulsi, in fiscum redigenda, teste Josepho, lib. VII *Antiquitates*, cap. I. Porro Tertullianus, lib. IV *Contra Marcionem*, cap. VII, XIX et XXXVI, ait primam hanc descriptionem factam esse sub Sentio Saturnino, qui scilicet ad eam peragendam proprie legatus et missus erat ab Augusto eo tempore, quo Syriam Cyrinus in omnibus, ei consequenter in censu praesidebat. Aut, ut alii, Cyrinus inchoatum a se censum perficiendum reliquit Saturnino, eo quod ipse ad bellum cum Homonadensibus gerendum avocaretur, de quibus et paulo post publice triumphavit.

Hinc sequitur, descriptionem et censum hunc non fuisse lustralem et quinquennalem, sed novum et universalem, scilicet inter tres Augusti medium ei celeberrimum, quem Augustus sine collega fecit, Censorino ei Asinio consulibus, ut habet inscriptio lapidis Ancyranus, et Suetonius, in

(1) Vide quae annotavimus tom. I novi Testamenti, pag. 10. Pariter R. Scoppa, op. cit., longam doctamque hac re disputationem sic concludit: Exeunte anno II. C. DCCXLVI incipit pax universa; pace regnante census toto imperio mandatur, Augustus quoque, ut ait Suidas, *Λίτ.*, ad verb. ἀνὰ πᾶσι, xx viro in omnem subdivisionem mittit regionem propter quot descriptiones fecit hominum, etc.; quos inter Quirinius qui, cum paulo ante Hunodancenses, Tauri montis praerupta incolentes, consul debellasset, tota Asia nobilis evaserat, missus fuit cum potestate extraordinaria in Syriam ad hunc Indaeque censum habendum, dum Sentius Saturninus ordinaria legali (intestate proprietarum Syrias prospera. Paulo post, anno ocl. UCCXLVIII, Quintilius Varus Saturnino successit. Ergo Christus, exeunte anno DCCXLVIII U. C., natus est.

Augusto, cap. xxvn, et Josephus, lib. XVII *Antig.*, cap. ni. Primum enim peregerat ante 20 annos in sexto suo consulatu, cum collega M. Agrippa genero suo, anno imperii sui 17. Tertium vero post 20 circiter annos, ultimo imperii et vitæ suæ anno, instituit cum Tiberio genero suo; hic enim mortuo M. Agrippa, Juliam ejus conjugem, Augusti filiam, uxorem duxerat, ut Livia Tiberii mater nupserat Augusto, qua de causa Tiberius Augusto in imperium successit. Porro, descriptionibus hisce et censibus, utpote tantis et tam variis, quinquennium impendebatur.

C « i o   Cremo. — Fuit hic P. Sulpilius Quirinus, sive
Cp il' CjTinusvel Cyrinius, quem Augustus Cesar Caio Ctesari, suo ex Julia filia nepoti, in Syriam eunti rectorem dederat, ac Caio ibidem defuncto Syrta præsidem remanere jussit, uti Velleius Caii comes, ac Suetonius, Florus, Dio et alii testantur.

Hujus descriptionis generalis facta sub Cyrino historici profani, qui jam extant, vix meminerunt; olim tamen in tabulis publicis fuisse consignatam liquet ex S. Justino, orat, *ad Antoninum Pium*; et ex S. Cyrillo, lib. VI *Contra Julian.*, Orosio, Tertulliano et aliis.

Vtr». 3.   3. Et ibant omnes ut profiterentur (se subditos Augusto et Romanis, cisque nomen suum hac de causa darent) singuli in civitatem suam, — quæ familiae ipsorum erat caput, uti Bethlehem erat caput familiæ Davidis, ex qua natus est Joseph et Christus; quia in Bethlehem natus et educatus fuerat David. Patet ex sequenti. Judæi enim suam gentem et rempublicam in 12 tribus, has deinde in singulas familias quæ suum habebant caput, diviserant, ideoque hanc eorum divisionem apud eos in censu hoc secuti sunt Romani. Nimirum omnia hæc fiebant Deo dirigente, ut ex hac descriptione toti orbi liqueret Christum recens natum in Bethlehem, esse prognatum ex tribu Juda et stirpe Davidis, ipsumque esse Messiam uti Propheta prædixerant, etsi hoc non intenderet, imo nesciret Augustus ejusque præses Cyrinus.

Ut profiterentur. — Graecum significat et describi et profiteri. Utrumque enim hic fiebat; singuli enim describebantur, et profitebantur subjectionem ei qui describebat, scilicet Cyrino præsidi, quasi vicario Augusti Cæsaris: Roma enim singuli describebantur, quasi cives et subditi, de quorum fide in Augustum et senatum non dubitabatur. Alibi vero dicebantur profiteri, scilicet subjectionem Cæsari, quasi externi et armis Romanorum subacti. Porro Orosius, lib. VI, cap. ult., hac descriptione colligit Christum fuisse civem Romanum, ut quasi tacite innueret Christianos omnes Romanos Pontifici et Ecclesie subditi debere: a Christus, inquit, dicens civis Romanus, census professione Romani.»

Symbolice: descriptione hac, qua omnes se Augusti et Romanorum servos profitebantur, significabatur Christum jam natum venisse, ut nos a

servitute diaboli liberaret, et universum orbem sibi subderet; sumque fidei et cultui servire, non vi armorum, sed efficacia gratta suæ compelleret: qua de causa Augustus tum nomen domini recusavit, teste Orosio et aliis. Rursum S. Gregorius, hom. 8 in *Evang.*: « Quid est, ait, quod nascituro Domino mundus describitur, nisi quod hoc aperte monstratur, quia ille apparebat in carne, qui electos suos adseriberet in æternitate? quod contra de reprobis per Prophetam dicitur: Deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur. » Sic et Orígenes: « Diligentius intuenti, ait, sacramentum quoddam significare videtur, quod in totius orbis professione describi oportuerit et Christum, ut cum omnibus scriptus sanctificaret omnes, et cum orbo relatus in censum, communionem sui præberet orbi; » « liberans eum, ait Euthymius, a servitute diaboli, qui princeps est mundi. »

Hinc patet Christum descriptum fuisse non statini a nativitate, sed octavo die postquam circumcisisus est: in circumcisione enim more communi inditum est illi nomen Jésus, quod astantibus Bethlehemitis, qui erant ex stirpe David, in tabulas publicas, quas Gyrinus ad Augustum transmisit, relatum est, scilicet Jesum, Marta filium, natum in Bethlehem, prognatum esse ex David. Ita Justinus, Apol. n. *ad Antoninum Pium*; Orígenes, Theophylactus et Euthymius.

4. Ascendit autem et Joseph a Galilæa de civitate Nazareth, in Judæam, in civitatem David, QUÆ VOCATUR BETHLEHEM, EO QUOD ESSET DE DOMO ET FAMILIA DAVID.

5. Ut profiteretur cum Maria desponsata sibi UXORE PREGNANTE.

Hic impleta fuit prophetia Michææ, cap. v, 2, de Christo in Bethlehem nascituro. Vide ibi dicta.

Ascendit, — id est, profectus est ex Nazareth, urbe Galilææ, ubi, angelo nuntiante, B. Virgo Christum conceperat. Unde Christus a Judæis dictus est Galitaus et Nazarenus (1).

In Bethlehem, — quæ ultra Jerusalem sita erat, ab eaque distabat itinere duarum horarum: quare a Nazareth in Bethlehem iter erat tridui et amplius, quod B. Virgo prægnans et partui proxima, confecit pede, ut multi pie sentiunt. « Ascendit, ait S. Bernardus, semi, in illud Apocal.: *Signum magnum apparuit in calo*, in Bethlehem imminente jam partu, portans pretiosissimum illud depositum, portans onus leve, portans a quo portabatur. » Et paulo post: « Sola sine corruptione concepit, sine gravamine tulit, sine dolore filium parturivit » (2).

(1) Verbum *ascendere*, ivaCai-uv in novo Test., non secus ac ejus geminum *nbp* In vetero, significat ire ad locum sive natura ac situ, sive dignitate cininentiorem, nunquam vero *ire* simpliciter. Josephus dicitur *ascendisse ex Galilæa in Judæam*, tum quia illa regio hac humilior est, tum quia hæc illa nobilior.

(2) « Et familia David. » Si Josephus *dt domo*, id est,

Audi S. Gregorium, hom. 8 *in Evang.* : « Qui bone etiam in Bethlehem nascitur. Bethlehem quippe domus panis interpretatur. Ipse namque est qui ait : *Ego sum panis vivus, qui de calo discendi*. Locus ergo in quo Dominus nascitur, panis antea vocatus est, quia futurum profecto erat, ut ille ibi per materiam carnis appareret, qui electorum mentes interna satietate reficeret. Qui non in parentum domo, sed in via nascitur, ut profecto ostenderet, quia per humanitatem suam, quam assumpserat, quasi in alieno nascebatur; » ut doceret nos in terra esse peregrinos, cives vero coeli, ut ab hoc exilio magnis virtutum passibus tendamus in coelum, ceu patriam et civitatem nostram.

Yen.o. 6. Factum est autem cum esset idi, impleti sunt dies ut pareret, — scilicet novem menses a conceptu. Peperit enim non ex lassitudine itineris, sed naturaliter, peracta naturali conceptionis temporisque ad pariandum usitati periodo. Quare cum Christus conceptus sit die 25 marlii, sequitur cum natum esse die 25 decembris; inter utrumque enim intercedunt novem menses.

Chibtm Nota : Christus natus est paulo post solstitium P t wl-jl;crna)c> cum crescere incipiunt dies; Joannes hkiu ic Baptista vero natus est paulo post solstitium æs-iiDtiu: tivum, cum dies incipiunt decrescere; quia, ut Cur? ipse ait : a Illum oportet crescere, me autem minui. » Ita S. Augustinus. Rursum in solstitio hiemali halcyones (aves sunt paulo majores hirundinibus) circa mare Siculum ponunt ova, caque quatuordccim diebus excludunt, ac per totidem dies pacatum est mare, unde nauta id observant, captantquo id tempus, ut secure navigent, teste Plinio, lib. X, cap. iii;ctS. Ambrosio, lib. V *Hexam.*, cap. xni. Quare dies halcyonci vocantur dies placidi, sereni, hilares. Ita Christus, noster halcyon, iisdem diebus natus est quasi rex placidus et pacificus. Unde angeli ei accinuerunt : u Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus. » Rursum Plinius docet pluviam in solstitio æslivo, et calorem in hiberno portendere uberem frugum messem. Ita pluviam baptismi, lacrymarum et pœnitentiæ adduxit Joannes Baptista; Christus vero calorem gratiæ cl charilalis, quibus copiosa fidelium, Doctorum, Martyrum, Virginum omniumque Sanctorum messis prognata surrexit.

Vur. 7. 7. ET PEM.RIT filium suum primogenitum, et PANNIS EUM INVOLVIT, ET RECLINAN II ELM IN PRESEPIO, QUIA NON ERAT IIS LOCUS IN DIVERSORIO. — « Peperit » naturaliter uti aliæ matres : fuit ergo

de progenio D&vidisrat, fuisso cum do ejus *familia* nemo non inclclhgil. Quorsum igitur Lucas hoc addidit? Pro *familia* Græco est nxrpta; quæ vox hic fortasse melius verteretur *patria urbe*. Hanc conjecturam si admittas, Josephus, non cx Davidis progenie tantum, sed eadem cum Davide urbe patria censendus est; et revera ait Lucas : *ibant omnes ut profiterentur unguli ui civitatem ruam*.

Ipsa vere et naturaliter mater Christi, et consequenter Dei; Christus enim est Deus, Porro, B. Virgo magis fuit parens Christi, quam sint aliæ b. Te- rnaires suorum filiorum : nam ipsa in solidum fuit parens et mater Christi, quia ab ea Christus / accepit omnem suam substantiam, quam alii non tí. a sola matre, sed etiam a patre accipiunt; ac consequenter amor inter Christum et matrem X/-n\ longe major fuit, quam sit inter alias matres et «uar» filios, adeoque amor qui inter matrem et patrem dividitur, in Virgine unitus et collectus fuit, quia ipsa tam matris quam patris vicem subivit. *Secundo*, sicut ipsa concepit, ita et peperit manens hpiit virgo, ac consequenter Christus natus est clauso matris utero, cumque nascens penetravit, sicut radii solis penetrant vitrum. Hinc *tertio*, B. Virgo s * el- uti concepit sine concupiscentia, ita peperit sine Vwt * dolore, sine lassitudine, sine secundinarum fluxu et illuvie alisque sordibus partus, sine obstetrice. Ita Patres passim. Fuit ergo Virgo tota alacris et vegeta, atque in filii amorem et contemplationem absorpta; ulpote quæ in singula momenta eum nascentem cexpectaret, videre et amplecti gestiret. Ita Patres et Doctores. Vide Suarez. Audi S. Gregorium, hom. 2G *in Evang.* : « Illud corpus Dominicum intravit ad discipulos januis clausis, quod ad humanos oculos per nativitatem suam clauso exiit utero Virginis. »

Porro, Christum natum esse die Dominica, quæ m* iv> prima dies fuit mundi, ac consequenter feria sexta, sive die Veneris, fuisse conceptum sicut et passum, ex VI Synodo, Sophronio, Ruperto et aliis docet Suarez, Ill *part.*, *Quast.* XXXV, disp, xit; Barradius cl alii : licet noster Salíanos Christum natum velit feria sexta, conceptum feria quarta. Audi Rupertum, Lb. Ill *De Divin, offic.*, cap. xvi : « Nocte Dominica natus est Christus, consonante mirabilium suorum ordine, ut quo die dixit: Fiat lux, et facta est lux, ejusdem diei nocte oriatur in tenebris lumen rectis corde, » puta sol juslitia, Christus Dominus.

Hinc sicut sol per clausum penetrat vitrum, sic Christus in lucem prodiit clauso Virginis utero, ait S. Basilus, orat, *in S. Nativitatem Christi*. Hinc cl B. \ irgo ipsa festi Nativitatis Christi nocte revelavit S. Brigidæ, ut ipsa refert, lib. M *Revel.*, cap. Lxxxvni, dicens . a Cum nasceretur ex me indicibili exultatione et mirabili festinantia, clauso virginali utero meo prodibat; » atque hujus suæ exultationis sensum tunc B. Virgo reipsa communicavit S. Brigidæ. Et lib. VH *Revel.*, cap. XXn : u Peperi, ait, sicut nunc vidisti flexis genibus, orando sola in stabulo. Peperi enim cum cum tanta exultatione et lætitia animæ, quod non sensi aliquod gravamen quando ipse exhibat decorpore meo, nec dolorem aliquem; sed slatini involvi eum panniculis mundis, quos diu ante praeparaveram. Quæ quando vidit Joseph, miratus est cum magno gaudio et lætitia, ex eo quod sine adjutorio pepereraui. » Et m

St'rm. Angelico, cap. xv : « Ipse Deus suam majestatem inclinavit, de cado descendens in uterum Virginis, non in una tantum ipsius corporis parte introiens, sed per totum ipsius corpus Virgineis visceribus se infundens, formando sibi honestissimo ex solius Virginis carne et sanguine corpus humanum. Et ideo electissima illa mater flammanti rubo, sed Lusionis inexperto, quem vidit Moyses, congrue similitur, n Et nonnullis interjectis: « Quemadmodum etiam per totum Virginis corpus, quando idem Dei Filius concipiebatur, cum sua divinitate introivit; sic et quando naserbatur cum humanitate et deitate, velut ex rosa integra odoris suavitas, ita et ipse per lotum ipsius corpus Virginis fusus est, virginali gloria in matre integra permanente. »

Denique omnes virginei parius figuras c veteri Testamento coacervat hic Geometra in *Catena Græcorum*, quam edidit noster Corderius.

Anf hii> *Quarto*, quærunt aliqui quis primus Christum nascentem locus exceperit? Barradius censet a., i.i> .n' fuisse terram sive hinnum, idquo ad hoc, ulChristus nos doceret humilitatem, quæ ab humo dicta est, sicut et homo : sic enim cæteri infantes nascuntur. Unde Salomon : « Et in similiter factam decidi terram, » ait Sapient, vn, 3.

Alii censent Christum primo exceptum brachiis cl ulnis matris, idquo cum summo ejus gaudio et reverentia; hoc enim talem matrem et talem filium decere videbatur, idque physico erat proclive et obvium, idemque colligunt ex eo quod slatini subdit Lucas, et a pannis eum involvit. » Quare ipsa, ail Franciscus Lucas, suis manibus excepit prodeuntem e suo utero, tanquam pomum maturum ex arbore delabens, nervo umbilicari sponte ac sine violentia se dissolvante, quemadmodum solvitur maturi pomi caudex, quo arbori adlniTct; exceptum manibus provoluta in genua adoravit, adoratum suavissime est osculata, ac deinde involvit pannis ac fasciis. Ende et S. Cyprianus, *De Nativit. Christi* : a Ultro, ait, maturus ab arbore (ructus delapsus est, nec oportuit vellicari quod sponte prodibat, n

Vicentius et sublimius Franciscus Suarez opinatur Christum, mox ut natus est, ab angelis in brachia matris sanctissimæ et amantissima) fuisse depositum; idem insinuat Nysscuus et Geometra in *Catena* : hic enim locus erat illi decentlssimus, et tam matri quam filio exoptatissimus; inde ipsa filium reclinavit in præsepio.

Denique S. Brigida, hb. VIH *Revel.*, cap. xtvii, insinuat Christum nascentem, sponte sua venisse in manus virginis matris dulcissimæ, cl hoc valde probabiliter et pie credi potest.

Porro, nosier P. Ilibadeneira, in *Festo Nativitatis* : < Traditur, inquit, B. Virginem mox ut vidit Lhristum in lucem editum, admirantem Deum humanatum, ac ad carnem infantilem humiliatum, « oram eo in terram se prostravisse, atque hi ce verbis cum profundissima reverentia ac

cordis jubilo eum salutasse : *Exoptatus ades, Deus meus, Dominus meus, et filius meus*; non dubitans se ab eo, licet infante, intelligi, sicque eum adorasse, osculando pedes illi quasi Deo, manus quasi Domino, et faciem quasi filio, mox arctissimo eum pectori suo admovisse, ulnisquo strinxisse. »

Quinto, Christus nascens moro aliorum infantium, ait S. Bernardus, serm. 4 *De Nativit.*. vagiit ll pt' cl lacrymatus est, tum ut inciperet peccata nostra yi?;rC4 deflere et luere, tum ut aliis infantibus so conformaret. Nam, ut ait Salomon, qui fuit typus Christi : « Et ego natus accepi communem aerem, et in similiter factam decidi terram, et primam vocem similem omnibus emisi plorans, etc.; nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium, n *Sapient*, vn, 3. Vide ibi dicta. Rursum Christus jam natus basco lacrymas, ac scipsum lotamque vitam, mortem et crucem Deo in holocaustum pro salute hominum obtulit, ut docet Apostolus, *llebr.* x, 7, et cap. v, 7 : « Qui, inquit, in diebus carnis suæ preces supplicationesque, etc., offerens, exauditus est pro sua reverentia. »

Sexto, angeli omnes Christum Deum ac Dominum suum, in terram nascentem comitali sunt, h 0,i,n/ * sicut aulici omnes comitantur regem peregre proficiscentem, ac natum infantem Deumque immensum ad spithamæ quantitatem quasi coarctatum, obstupuerunt, venerati sunt et adorarunt. Hoc enim significat Apostolus, dicens : « Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit : Et adorent cum omnes angeli Dei, » *llebr.* i, 6, uti ibidem explicat S. Chrysostomus, Theophylactus, Eulhymius, Ambrosiaster cl alii. Quare tunc stabulum cl præsepium fuit quasi versum in coelum einpyrcum, utpolc plenum angelis, adeoque Cherubinis cl Scraphinis omnibus, qui relicto coelo ad stabulum descenderunt, Deum suum hominem factum veneraturi : fuit enim hoc opus incarnationis et nativitatis Verbi angelis prius inopinabile, cl quasi incredibile, nipote opus summum propriumque divlnæ potentia; sapienlire, juslitie elclemenliæ, superans omnem hominum cl angelorum intellectum, uti ostendi *Matth.* i, 20; et hic cap. i, 35.

Hoc est quod ait Apostolus, l *Timoth.* nr, IG : « Et manifeste magnum est pietatis sacramentum (quod est Deus homo, sive Verbum caro factum) quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, predicatimi est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria. » Et David, *Psalms*, xvii : « Inclinavit, ait, coelos, et descendit, » imo Deus ipse descendit, cumque factum infantem Deipara reclinavit in præsepio. a Factus est Deus homo, ait S. Augustinus, serm. 9 *De Nativit.*, ut homo fieret Deus; ut panem angelorum manducaret homo, Dominus angelorum factus est homo. » Hoc est « Verbum abbreviatimi, quod fecit Dominus, » *Isaia*, x, 23 ; *Ihm.* IX, 28.

Chrīkoi Morales cans® cur Christus homo fieri nasci-
homo : qUC voluerit in terra, fuere mult®. *Prima*, ut nos
Triuu. ,n carne patiens et monens, a peccatis et gehenna
redimeret. Rursum ut nos doceret, exemplo ma-
gis quam verbo, viam salutis, daretque perfectum
sanctitatis omniumquo virtutum exemplar, ac
imprimis summæ et profundissimæ humilitatis.
Ipse enim, « cum in forma Dei esset, etc., semet-
ipsum exinanivit (id est ex omni inanem et quasi
nihilum effecit), formam servi accipiens, in simi-
litudinem hominum factus, et habitu inventus ut
homo, » *Philipp*, n, G, 7. Nimirum voluit Christus
exemplo suo docere quod S. Augustinus docuit
verbo : « Fode, inquit, in te fundamentum humi-
litis, et sic ad fastigium pervenies charitatis. n
Dedit ergo hic ideam summæ humilitatis ; des-
cendit enim quasi e summo majestatis suæ throno
in imam abjectionis vallem, exuit quasi palu-
climentum glori® suæ, et induit saccum carnis
nostræ.

Secunda. *Secunda*, quia Christus nobis consanguineus
et frater, imo caro et sanguis noster fieri voluit,
ut quasi carneus cum carneis, homo cum ho-
mine, par cum pari ageret. Unde S. Bernardus,
serm. 3 super *Missus est* : « Studeamus cfilci, in-
quit, sicut parvulus iste, discamus ab ipso, quia
mitis est et humilis cordo; no magnus Deus sine
causa factus sit homo parvus, ne gratis mortuus,
ne in vacuum crucifixus, communicemus passio-
nibus, et ipsum offeramus propitiationem pro
peccatis nostris, quoniam ad hoc ipse natus est. »

Terth. *Tertia* : Christus carnis nostræ parvitatem, vili-
tatem, ærumnas, famem, sitim, frigus, æstum,
verbera, clavos, crucem suscepit, non propter se,
sed propter nos, ut hoc efficacissimo amoris sui
stimulo corda hominum algida pungeret et com-
pungeret, cosque ad se redamandum stimulet,
imo cogeret; semper enim quasi occlamat nobis
Christus incarnatus : Ego me totum tibi dedi, tu
te totum modo redde mihi; ideo incarnatus sum,
ut vivam in te et in carne tua, ut dicas cum Paulo :
« Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Chris-
tus. » Audi S. Ambrosium : alile igitur parvulus,
ille infantulus fuit, ut tu vir possis esse perfectus.
Ille involutus pannis, ut tu mortis laqueis sis
absolutus. Ille in præsepibus, ut tu in altaribus.
Ille in terris, ut tu in coelis. Ille locum in diver-
sorio non habebat, ut tu plurcs haberes in coeles-
tibus mansiones. Qui cum dives esset, propter
vos pauper factus est, ut illius inopia vos ditare-
mini. » Ex quibus apposite picque concludit :
« Meum ergo paupertas illius patrimonium est, et
infirmitas Domini mea est virtus. Maluit sibi
egere, ut omnibus abundaret. Mo illius infantile
vagientis abluunt fletus, mea lacrymal illæ delicta
laborimi. Plus igitur, Domine Jesu, injuriis tuis
debeo, quod redemptus sum, quam operibus,
quod creatus sum. »

Quia *Quarta* : depressit se in terram et carnem, ut
nos eveheret in cœluin. « Ideo, ait S. Anselmas,

Deus factus est homo, ut homo fleret Deus. Non
poteramus Deum, qui est purissimus et increata*
spiritus, mente concipere et coiero : vestivit ergo
Deus se carne nostra ut cum concipere, imo
oculis cernere, auribus loquentem audire, et co
perfrui possemus, ait Cyrillus, *Catoches*. **Ii**. At-
que hæc inter primas fuit incarnationis Christi
causa, quam Ecclesia in Praefatione Miss® de Nati-
vitate Christi ita decantat : « Quia per incarnati
Verbi mysterium, nova mentis nostræ oculis lux
tuæ claritatis infulsit, ut dum visibiliter Deum
cognoscimus, per hunc in invisibilium amorem
rapiamur. » Christus enim incarnatus est objec-
tum latr®, charitatis, gratitudini* omniumque
virtutum. Quocirca jugis nostra cogitatio, sermo
et conversatio debet esse cum Verbo incarnalo,
præsertim quia illud quotidie recolimus, imo
renovamus in sacrificio Missæ. Ita cum co sem-
per versati sunt B. Virgo et Joseph. Ita S. Mag-
dalena Christum ubique comitabatur, ac post
ejus mortem secessit in eremum, ut jugiter hoc
magnum pietatis sacramentum, quod oculis con-
spexerat, ruminaret et obstupesceret. Ita Apostoli,
ita S. Paulus. Hac de causa S. Paula, S. Eusto-
chium. et plurimæ matron® et principes cum
S. Hieronymo migrarunt in Bethlehem, ut ibi ju-
giter quasi Christum nascentem et reclinatam in
presepio intuerentur. Ita jugiter versabatur cum
Verbo incarnato S. Bernardus, qui cum de co agit,
agit autem frequentissime, totus melleus amore
liquescit, seque superat, nec tam ut homo, quam
ut angelus loquitur. Ita S. Franciscus cum nato
Christo dissuaviabatur, ac dulcissime eum com-
pellabat parvulum de Bethlehem, et concionans
non aliud ingeminabat quam hoc : « Amemus
parvulum de Bethlehem, p Denique tot millia
Anachoretarum, Monachorum, Religiosorum, re-
lictis hominibus et sæculi turbis, in solitudines,
in monasteria, in claustra se abdiderunt, ut jugi-
ter hoc incarnationis cl œconomix Chi isti, ac re-
demptionis nostræ mysterium meditarentur,
admirarentur, laudibus omnique gratiarum
actione et vilæ imitatione celebrarent. Postula
ergo, o religiose, o sacerdos, o fidelis, a Christo, ut
ipse tuam carnem et animam sibi uniat ac regat,
sicut univit rexitque suam, quam pro te ad hoc
assumpsit.

Primogenitum, — cl unigenitum. Primogenitus
enim est qui primo gignitur, etiamsi nemo alius
post eum gignatur. Tabs enim gaudet juribus et
privilegiis primogenitor®.

Er pannis eum involvit — vilibus et pauperi-
bus, sed honestis et mundis. Nola to « involvit, »
scilicet ipsa Virgo Deipara, utpole alacris et ve-
geta, per partum non debilitata, nec in lecto
decumbens, sed potius roborata et pedibus con-
sistens, parvuloque suo omnia non matris dun-
taxat, sed et obstetricis ac ancillæ obsequia stu-
diosissimo impendens. Audi S. Hieronymum,
lib. I *Contra Helvidium*, cap iv : « Nulla ibi obsto-

trix, nulla muliercularum sedulitas intercessit; ipsa pannis involvit infantem, ipsa et mater et obstetrix fuit.» Similiter Cyprianus, aut quisquis est auctor, lib. *De Cardin. Operib. Christi*, serm. 1 : « Panniculi pro purpura, pro bysso in ornatu regio lacinia; congeruntur ; genitrix est et obstetrix, et devotam dilecte soboli exhibet clientelam, etc. Nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio. »

Grrce est, o&Aq id est *infasciavit eum*. In honorem harum fasciarum Christi, nobilis erecta est basilica, et anniversaria festa dies indicta, ut patet ex S. Germano, patijarcha Constantinopolitano, et Euthymio, orat. *De fasciis Domini*, apud Lipoman.jtom.VI, ad diem 31 augusti.

Tropologicam causam dat Nyssenius, *De Nativ. Christi*: a Pannis, inquit, constringitur, qui peccatorum nostrorum vincula (et pelliceas Adæ tunicas, ait S. Bernardus, serm. 28 *in Cantic.*) in se suscepit. » Et S. Augustinus, serm. 3 *De Natimi*. : « O beata infantia, per quam nostri generis vita est reparata ! O gratissimi delectabilesque vagitus, per quos stridores dentium æternosque ploratus evasimus ! O felices panni, quibus peccatorum sordes extersimus ! O præsepe splendidum, in quo non solum jacuit fœnum animalium, sed cibus inventus est angelorum ! »

Porro /Ethiopiens, pro a fasciis cum involvit, n vertit, *et ligavit pollices ejus*, quasi hoc esset signum infanti nato proprium, ex quo agnosceretur a pastoribus; nam pannis involvi illi commune erat cum cæteris infantibus. Unde tradunt /Ethiopes filium nomine Menclich, quem regina Saba ex Salomone conceperat, et rediens in /Ethiopian) ibi pepererat, cumdem remisisse in Jerusalem, eique annulum, quem a Salomone acceperat, in pollicem inseruisse, ut ex hoc signo quasi legitimus filius a Salomone agnosceretur. Hæc illi, penes quos sit fides.

Er BKCUNATiT eum in præsepio. — Omissis variis variorum opinionibus, quas recensent Barradius, Azor, Baronius, Toletus et alii, nota locum cirt toi nativitatis Christi proprio non fuisse stabulum h *r- domus rustican®, ut S. Cyprianus (vel quisquis tv *est auctor), tract. *De Operibus Cardinal.*, et alii imaginantur; sed fuisse speluncam excisam in rupe ad extremam et orientalem partem urbis Bethlehem, uti docent oculati testes : S. Hieronymus, epist. *iSadllarccllam*; Brochardus, Adrichomius et alii, ac Beda, *De Locis sanctis*, cap. vin. An spelunca hæc sita fuerit in urbe, an foris ad muros urbis, variant auctores. Audi S. Hieronymum : < Ecce in hoc parvo terræ foramine coelorum conditor natus est, hic involutus pannis, hic visus a pastoribus, hic demonstratus a stella, hic adoratus a Magis. » Addit Beda, c petra hujus Fpcluncæ per miraculum, ob Christum in ca natum, perennem scaturire fontem, iliumque usque ad sua tempora perdurare; atque totam speluncam a Christianis marmore incrustatam

esse, ac grandi ecclesia desuper (edificata ornatam.

Porro, in hac spelunca fuisse præsepe (i) li- p^tui gncum, commune et notum omnibus pastoribus, in Pr*^ liquet ex hoc quod, ex eo sibi ab angelo indicato, l^o* pastores mox locum nativitatis Christi agnoverint, et ad illum se contulerint. Præsepe hoc Romam deinde translatus est, ac in basilica S. Mariæ Majoris conditum, ibidem religiose visitur et colitur.

Denique Christus collocatus fuit in præsepio ob duos duabus de causis. Prior, quod in tota spelunca non esset commodior, nec decentior Christo locus quam præsepium, ut in ejus fœno quasi in lecto recumberet lener Christus. Posterior, ut in rigore hiemis (erat enim finis decembris) Christus halitu bovis et asini caleretur. Ad præsepe enim hoc alligatum fuisse bovem et asinum traditio est, hicque est communis fidelium sensus. Et de iis Ecclesia intelligit illud *Jlabacuc*, m, 2, juxta Septuaginta : « In medio duorum animalium cognosceris; » ac iisdem appropriât illud *Isaiæ* i, 3 : « Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui, » uti explicant ibidem S. Hieronymus, Nazianzenus, Cyrillus, Paulinus, Prudentius et alii apud Baronium.

Tropologicam causam dat Nyssenius, *De Nativitate Christi* : « Præsepe, ait, bestiarum est domus, in qua Verbum nascitur, ut cognoscat bos possessorem, et asinus præsepe Domini sui. Bos autem est Judæus legi subjugatus; asinus vero, animal oneribus ferendis aptum, Gentilis sub gravissimo idololatriæ jugo gemens. Ordinarius autem brutorum animalium cibus est fœnum. Producens enim, inquit Propheta, fœnum jumentis. Animal vero rationale pane vescitur : idcirco ergo in præsepi, ubi pabulum brutorum poni solet, panis vitæ, qui de cælo descendit, proponitur, ut animalia quoque rationis expertia rationalem cibum participarent. »

Sic et S. Cyrillus in *Calena*. Symbolice : præ- symbol, sepe est altare, in quo Christus in Missa per consecrationem quasi nascitur et immolatur. Unde S. Chrysostomus, in *Catena* : « Quod in præsepio videntes atque tugurio Magi, cum multa veneratione ac timore accesserunt et adorarunt : tu idipsum non in præsepio, sed in altari cernens, majorem istis barbaris exhibe pietatem. »

Exemplo Christi in spelunca nati, multe m- s. Fnn- lres Sanctorum eos in stabulo pepererunt. Mater c,v '5. In S.I rancisci, cum ex eo gravida parere non posset, D. jtur.

(1) Hæc Patritius : a Italis *prasepium* proprie significat ipsum stabulum septis clausum, per synecdochen vero locum in quo pabulum jumentis apponitur contra ca græco çârqi, quod Lucas usurpavit, posterior significatio propria est, prior Quæritur utra in hoc loco præferenda? Communis priorum ætatum opinio, effigies vetustissima) a priscis Christianis elaborai®, atque ipsa vox caw. usurpata a Luca posteriorem significationem, qua prior nequit dividi, præterre suadent. » Opero cil., di», xiui, 4.

a paupere peregrino monita ut in stabulum se conferret, fore ut statini pareret, dicto obediens, felici partu in stabulo S. Eranciscum, paupertatis Christi imitatore, enixa est. Ita habet ejus Vita npud Ribadenciram. Hodie quoque nonnullæpiæ matres parituros ex pia devotione et humilitate stabulum adeunt, ut Christo et B. Virgini se suosque infantes assimilent.

Porro S. Epiphanius, orat. De *Deipara* : «Stabulum, inquit, visum est esse cccluin in terra : » ubi enim est Deus, ibi est cælum , sicut ubi est Pontifex, ibi est Roma. Subdit Epiphanius : « Virgo, ait, in spelunca citra laborem prægnans, cæli et terræ Dominum deposuit in præsepio, tunc etiam ordines angelorum circumstabant Virginem, cum clamore dicentes : *Gloria in ollissimis Deo*, etc. » Et Chrysippus : « In præsepio chore» circumsteterunt angelorum. Regum omnium palatiis ipsique templo, pauperrimum illud stabulum angeli anteponebant , eo in admirationem summam rapti confluebant recensque regem natum adorabant. »

Moraliter : Christiani omnes crebro considerent et intueantur Christum in præsepio, ut advertant quis et quantus ille sit, quid faciat, pro quibus Chrhtut et cur faciat : Christus enim in præsepio, hoc est ei'itunor ^eus h^omo> Verbum infans, est amor æque ac angelos lupor omnium angelorum ac fidelium, quod rum. omnes stupent et stupebunt per omnem ælernitalem. Quis enim non attonitus stupeat, si profunde hunc puerum inspiciat, cumque roget : Quis es tu, o parvulo Bcthlehemitice? cumque audiat respondentem : Disce id ex Isaia, cap. ix, 6 : « Parvulus natus est nobis, et Clius datus est nobis ; et factus est principatus super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius, Deus, Foriis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis.» Dicat tibi idipsum David Psalter et Propheta regius , *Psal.* XLYii : « Magnus Dominus et laudabilis nimis » factus est puer parvulus et amabilis nimis. « Suscepimus, Deus, misericordiam luam in medio templi tui. Quoniam hic est Deus, Deus noster in ælernum, et in sæculum sæculi : ipso reget nos in sæcula. » Dicat Daniel, cap. vu : « Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei.» Dicat Salomon, regum sapientissimus, *Prov.* vm, 22 : « Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio. Quando præparabat cælos aderam, quando certa lego et gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum et librabat fontes aquarum, cum eo eram cuncta componens, et delectabar per singulos dies ludens coram eo omni tempore , ludens in orbo terrarum : et dcliciæ meæ esso cum filiis hominum. » Dicat Siracides, *Eccli.* xxiv, 6 : « Ego ex oro Altissimi prodivi, primogenita antea omnem creaturam. Ego feci in cælis ut oriretur lumen indeficiens, et sicut nebula texi omnem terram. Ego in allissimis habitavi, et thronus meus in

columna nubis, etc. Et dixit mihi : In Jacob inhabitata , et in Israel hæredilare, et in electis meis mitte radices. » Dicat Job, xi, 8 : « Excelsior coelo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? Longior terra mensura ejus, et latior mari. » Et cap. ix, 3 : « Qui commovet terram de loco suo, et columnæ ejus concutuntur. Qui præcipit soli, et non oritur. Qui extendit cados solus, et graditur super fluctus maris ; qui facit magna et incomprehensibilia, et mirabilia, quorum non est numerus. » Dicat Gentilium Sibylla. Dicat ex ea Virgilios, princeps poetarum et vatum, *Ecloga* IX :

Ulitni Cumxi venit jam carminis zlas,
Magnus ab integro radorum oincitar ordo
Jam no*a progenies culo demittitur alto,
Chira Deum sobolcs, nv-gnum Patris incrementum.
Incipe, pane puer, risu cognocere matrem.
Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua solvent formidine terras.

Addit hanc auream esse ætatem Christi,

quo ferrea primum
Desinet, ac toto «urget gens aurea mundo.

Merito ergo exclamat S. Augustinus, serm. 9 De *Nativit.* : a O miracula! o prodigia! o mysteria! fratres, naturæ jura mutantur, in homine Deus nascitur, virgo sine viro gravidatur, viri nesciam sermo Dei maritat, simul facta est mater et virgo; mater facta, sed incorrupta. O mira et exquisita compago! O nova et inaudita commixtio! Deus qui est et qui erat creator, fit creatura; qui immensus est, capitur; divites constituens, pauper efficitur, incorporeus carne vestitur, videtur invisibilis, palpatur impalpabilis, comprehenditur incomprehensibilis, quem coelum et terra benedicit, in præsepio angusto collocatur, » Quid fecit tantus Deus, in tantilla carne, jacens in præsepio? Audiamus ipsummet in præsepio cathedra non verbo sed facto docentem et præ-r p* dicantem : Ego, qui tribus digitis appendo molem !,.'Jur. terræ, qui ex nihilo creavi cælum et terram, Rex gloriæ, et Dominus majestatis, sub quo columnæ coeli contremiscunt, et curvantur qui portant orbem ; tui unius , o homo , amore, ut te peccato et æternis gehennæ incendiis addictum liberarem et in coelum beandum deducerem, veni a saliens in montibus, transiliens colles; » salii o coelo in terram, ex sinu Patris in uterum Virginis, ex utero in terram, e terra in crucem, e cruce in infernum; ex inferno resilii in terra, e terra in cælum, ut te inferno erutum in cælum deveherem. Per viscera misericordiæ me», visitavi te oriens ex alto, ac cælum terræ, Verbum carni, spintum luto, Deum homini hypostatice junxi, et arctissime devinxi. Parvulus factus sum, os tuum et caro tua, factus sum homo, ut te Deum efficerem. In præsepio jaceo inter jumenta quasi cibus bovis et asini, quia ut jumentum animaliter vivebas, volutans te in carne et sanguino. Factus eros

« sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. Homo enim cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis, » *Psal.* .win. Carnem ergo assumpsi, ut carnem meam comedas, ac carnem non jumentis sed Deo, ut illam jungens carni tuæ, os ori, manum manui, pedem pedi, ventrem ventri, illis instar Elisci, *IV Rcg.* iv, 34, inspirem halitum vite coelestis et divinae.

Quis et quorsum hic halitus? Halitus est altissimæ humilitatis, ditissima) paupertatis, estatica) charitatis, sapientissima) stultitia) et mundi contemptus, ut doceam te reipsa quod verbo per Salomonem docui : « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas, prater amare Deum, et illi soli servire. Ego sum via, veritas et vita. » Me ergo ut viam in coelum, si errare non vis, sequere; mihi ut veritati ausculta, me ut veram vitam complectere. Vanæ sunt opes, vanro delicta, vani honores terreni, quos stulti mortales, et instar puerorum fatui, avidissime sectantur et ambiunt. Vere opes, vere delicta, veri honores sunt in coelis, quibus fruuntur Deus, Angeli et Beati : ad illos anhela. Ego Christus, qui sum Rex regum, pauperet omnium indigus nascor; et tu, o Christiane, comoda et divitias ambis? Ego quem coeli non capiunt, corpore et presepio exili concludor; et te, o Christiane, pudet esse parvulum, humilem, abjici, contemni? Ego, qui sum increata et immensa Sapientia, dura et molesta carni, molesta spiritui elegi; tu voluptatibus ultriusque indulges? Ego non in Herodis, non Augusti palatio, sed in spelunca et presepio nasci volui, elegi humiles habitare casas, et aulæ præluli caulam; tu aulam et aulica secteris, a Filii hominum, » *fdii* Enos, miselli, insipientes, oblivione et furore perciti, a ut quid diligitis vanitatem, et quaeritis mendacium? n discite ex me ubi sil vera sapientia, vera gloria, vera virtus, vera vita : nimirum in profunda humilitate, in ardenti charitalc, in contemptu rerum omnium terrenarum et desiderio caelestium. « Clamat stabulum, ait S. Bernardus, seno, tí De A'aliviL, clamat presepe, clamant lacrymæ, clamant panni. Clamat stabulum, curando seso homini, qui in latrones inciderat, preparati. Clamat presepe eidem homini, qui jumentis comparatus fuerat, pabulum ministrari. Clamant lacrymæ, clamant panni ejusdem ipsis cruenta jam vulnera ablui et detergi. »

Clamant omnia austeritatem, poenitentiam, paupertatem, humilitatem, sed maximo incensam charitetem; quod enim coepit hio Christus, hoc lota deinceps vita prosecutus perfecit. Hoc c»l quod ipso ait, *Matth.* vui, 10 : « Vulpes foveas habent, et volucres cceli nidos, Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. » Nimirum natus in stabulo, vixit in hospitio, mortuus est in patibulo. Ubique non propter se, sed « propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia nos divites essemus, »

Denique Christus natus est carne, ut nos renasceremur spiritu, imo ut ipso per spiritum nascat in nobis. Audi Innocentium III, *serin.* 3 : « Sicut tres in Christo substantias fides Catholica confitetur, divinitatem, carnem, spiritum, ita tres in ipso nativitates Scriptura sacra testatur, divinam ex Patre, carnalem ex matre, spiritualem in mente. Ex Patre nascitur semper, do matre natus est semel, in mento nascitur sæpe. »

Porro, hoc fit per ardentia, efficacia et crebra ad Christum desideria et suspiria. Undo subdit Innocentius : « Christus concipitur per affectum, nascitur per effectum, nutritur per profectum. »

Quia nox chat eis locus in diversorio. — «Eisj» scilicet Mariæ et Joseph; undo Arabicus, *quia non erat cis locus in quo diversarenlur*. Perperam ergo alicui legentes « ei, » scilicet Christo, sic cum Barradio explicant, *q. d.* Christus reclinatus fuit in presepio, quia non erat ei locus commodior in illo diversorio, id est in stabulo; nam Greca, Latina, Syrus et Arabicus habent *cis*, non *ci*. Causam dat, cur B. Virgo popercrit in spelunca, el Christum non in lecto, sed in presepio reclinaril, quia scilicet omnia loca in hospitio jam preoccupata erant, affluente turba ditiorum ad communem censum. Verisimile est enim in urbe parva Bethlehem, unum tantum fuisse diversorium (ut hic innuit Lucas : idemque in Germania fieri vidi) ad quod hospites omnes et advenæ diverterent, quod proinde, affluente turba, facile impleretur, ut plures non caperet : sed Christi previsionem et providentiam id facium est, ut suinmæ humilitatis et paupertatis nobis daret exemplum. Porro, Christus ex humilitate se abscondens, manifestatus et glorificatus fuit a Deo, per stellam vocantem Magos, per angelos missos ad pastores, per idola eversa, per circulos solis et parelios, perqué alia miracula, quæ recensai Orosius, *lib.* VI, cap. xx, et fusius Baronius, tom. I *Annal.*

8. Et PASTORES ERANT IN REGIONE EADEM VIGILANTES, ET CUSTODIENTES VIGILIAS NOCTIS SUPER GREGE)! suum. — « **Iu** regione eadem, » puta in agris et campis vicinis Bethlehem. S. Hieronymus, *Epist.* 27; Brochardus, Adrichomius et alii in *Descript. Terra: Sancta:*, asserunt fuisse locum cumdcin in quo Jacob pavit greges suos, *Gen.* XXXVI, 21, qui indo dictus est « Turris Eder, » id csl gregis, eo quod pascuis pro gregibus alendis abundet. Hic ergo angeli Christo nato cecinerunt : « Gloria in excelsis Deo. » Qua de causa S. Helena ibidem templum ædificavit in honorem SS. Angelorum, adcoque medio in agro sacellum erectum est in tante rei memoriam. Distat a Bethlehem fere mille passibus. Sic et Haymo : Distat, ait, turris gregis a Bethlehem uno militario, in quo etiam hodie trium pastorum corpora requiescunt.

Vigilantes. — Greco á-jfx-jiwrní, id est *in agro stabulantes, ajit pernoctantes*; cnim est ager,

Unna
brilli
In B
Ilicij
diver
sorium.

O.M., est caula, stabulum, septum, ovile. Theophylactus vero «y^aulxSvrK interpretatur in *agro canentes*; nam *li á*fñú iiA*», est in apro canere tibia vel fistula, uti pastores facere solent, tum ut fallant tempus, tum ut se recreent, tum ut oves demulceant et ad strenuo pascendum hoc suo cantu incitent.

Sc.a- Ex hac voce, Josephus Scaliger, *De Emendat.*
r''c' "■ *Temp.*, contendit probare Christum natum esse in septembri Quia tunc, inquit, non autem in decembri, cum media est hiems, omniaque ririubd
Kcnl aul n'vc' *n a8r*s stabulantur et pas-
cuntur oves. Verum Christum natum esse die 25 decembris, communis est Ecclesiae et omnium sæculorum traditio. Ad argumentum Scaligeri respondeo : in regionibus calidis, qualis est Palaestina, etiam in hieme greges degere et pasci in agris, et campis compascuis, sive sub dio, sive in mapalibus ad hoc comparatis, qualia in turre Eder ob vicina pascua erecta fuisse non est dubium, ut scilicet oves ad ea tempore congruo statini exirent. Sic in Italia et agro Romano videmus pecudes et pecora tota hieme in campis degere et pasci.

Et CUSTODIENTES VIGILIAS NOCTIS SUPER GREGEM SUUM.— Græco *çuaswtwnç ri*; «*poXxxóc*, id est *custodientes custodias*; scilicet per quatuor noctis vigilias excubantes, ut greges suos custodirent, ne a lupis vel furibus raperentur. Hinc colligitur Christum natum esso nocte, puta post inediam noctem, cum jam inciperet dies 25 decembris, idquo mystice (nam alius litteralis ejus loci est sensus) significatur *Sapient*, xvm, 14 : a Cum quietum, inquit, silentium contineret omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus de coelo a regalibus sedibus, durus debellator in mediam exterminii terrain prosilivit ; » idquo ad hoc, ut significaretur quod Christus quasi sol veritatis et iustitiae illucesceret his qui in tenebris et umbra mortis sedebant, ait S. Augustinus, *Quæst. LUI*, inter *Quæst. veteris et novi Testamenti*. Hac de causa Ecclesia in festo Nativitatis Christi post mediam noctem Missas celebrat.

In hujus rei memoriam, eodem loco postea ædificata fuit ecclesia Trium Pastorum (tot enim fuisse pastores, quot et Magos, docet etiam S. Bernardus, serm. 6 *De Nativit. Domini*), divinæ nativitatis consciorum monumenta continens, ait Beda, *De Locis Sanctis*, cap. vili. Hi enim pastores per angelum vocali ad Christum, co viso et adorato, per ejus gratiam eximii evasero Sancti. Unde Lucius Dexter in *Chronico*, quod dedicat S. Hieronymo : «Anno, inquit, Urbis Romæ 752, Lentulo et Messala consulibus, uno anno ante Augusti et Sylvani consulatum, Christus nascitur : tribus pastoribus (qui fuerunt sancti) primum ostenditur.» Vide Baronium, anno 1 Christi, et Suarez, lit *part.*, *Quæst. XXXVI*, disp. xiv, sect. 2.

Porro congruum rationi erat, ut tres duntaxat

pastores Verbum Patris, Spiritus Sancti ope carnem factum primi hominum adorarent, ut ipsi adoratores existèrent S. Trinitatis illiusque mysterium suo numero representarent, uti postea fecere tres Magi.

9. Et ECCE ANGELUS DOMINI STETIT JUXTA ILLOS, V 9. ET CLARITAS DEI CIRCUMFULSIT ILLOS, ET TIMEBUNT timore magno. — «Angelus,» in corpore assumpto, ut significaret Deum corpus assumpsisse, et per carnem assumptam hominibus conspicuum se reddidisse, ait Titus.

Porro S. Cyprianus (vel quisquis est auctor), *De Nativit. Domini*; Toletus, Franciscus Lucas et alii censent angelum hunc fuisse Gabrielem : hic enim et B. Virgini et Zachariæ apparuit, fuilque totius hujus negotii incarnationis Verbi administrator. Innuit idipsum Beda, dicens : «Angelus Mariam, angelus Joseph, angelus pastores instruit; et concipiendum, et conceptum, et natum cœli cives Dominum testantur, ut et mortales sufficienter imbuant, et suum auctori servitium incessanter impendant.

Stetit juxta illos. — Græce *ivKna&ntc*, quod alii vertunt, *stetit super illos*, quasi angelus e coelo lapsus; Vatablus, *astitit illis*; Syrus, *venit apud cos*. Pastores hi, quia erant Judæi et fideles, vocantur per angelum (Judæis cœlitum sæpe apparebant angeli); Magi vero, quia Gentiles et astrologi, vocantur per stellam. Vide S. Gregoriani, hom. 10 in *Etang.*

Quæres, cur angelus primo pastoribus, non ceteris? — Scribis, non civibus vel opificibus apparuerit? Respondet Euthymius quatuor causas. *Primo* est, quod omnia hic in Christi presepio spirent. *2.* paupertatem et humilitatem, quodque pastores simplices, pauperes et humiles magis placeant Deo quam superbi divites, et increduli Scribæ ac Pharisei, juxta illud Christi : «Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terre, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis, quia sic placitum fuit ante te,» *Matth. xi*, 25. Unde Theophylactus hic : «Doctos, ait, per indoctos vicit, divites per pauperes, per pisces piscatus est orbem. »

Secunda, quia hi pastores veterum Patriarcharum vitam sectabantur, scilicet innocentissimam artium agriculturam, vel potius pastorilium. Nam Abel, Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Moses fuere pastores ovium, quibus proinde velut innocentibus et sanctis, sæpe Deus per angelos apparuit. Ita S. Ambrosius, *serm.* 9 : «Nec mirum, inquit, si Christi gratiam ante scire meruit innocentia, quam potestas, et prius cognoscere veritatem simplex rusticitas, quam superba dominatio. »

Tertia, quia Christus futurus erat pastor populi, Terti, juxta illud : «Ego sum pastor bonus,» *Joan. x*. Hinc Christus olim pingebatur ut pastor cinctus ovibus, uti videre est Romæ in Ecclesia SS. Cosmo et Damiani, aliisque priscis.

(huit. *Quarta*, ut significaretur pastoribus rationalium ovium, puta hominum et fidelium, primum divina mysteria a Deo revelari, ut ipsi deinde eadem suas oves, id est plebem sibi commissam doceant.

OhIU *Quintam* addit auctor *De Mirabilib. Sacra Scriptura*, qui extat tom. III S. Augustini, lib. III, cap. n, quia Christus erat agnus pro salute mundi afferendus. Congrue ergo ipse primo pastoribus agnorum apparet.

Tropologice : Christus se revelat et communicat *iis* qui suis actionibus et cogitationibus quasi pastoribus invigilant, ac consolatur eos qui suam non habent consolationem. Ita S. Bernardus, serm. 5 *De Nativit.*: « Non consolatur, inquit, Christi infantia garrulos ; non consolantur Christi lacrymæ cachinnantes ; non consolantur panni ejus ambulantes in stolis ; non consolantur præsepe et stabulum amantes primas cathedras in synagogis ; sed æquanimiter forte universam hanc consolationem expectantibus in silentio Dominum, lugentibus, pannosis pauperibus cedere videbuntur. Cæterum audiant, quod et ipsi quoquo angeli non alios consolantur, d

Et claritas Dei (lux, splendor mirus, non tam humanus quam divinus) circumfulsit illos. — Arabicus, *gloria Domini orta est super illos*. Ubique enim in Scriptura Deus gloriam suam manifestavit per cœlestem lucem et fulgorem. « Claritatem Domini, ait Euthymius, intellige divinum lumen. » Titus : a Divina claritate cœlestique gloria circumfusi sunt. » Itaque fulgor hic non fuit sidereus, sed augustior, qui esset index majestatis Domini, cujus angelus erat legatus.

ch- Porro S. Ambrosius, serm. 10, Nativitatis Christi
, ' ' ' die solem putat novo quodam fulsisse splendore,
t. > », et ad ortum festinasse : a Oriente, inquit, Salvatore non solum humani generis salus, sed etiam solis ipsius claritas innovatur, sicut ait Apostolus *ad Ephes. i* : *Ut per ipsum restauraret omnia, sive qua in calis, sive qua in terra sunt*. Si enim sol obscuratur cum Christus patitur, necesse est illum splendidius solito lucere cum nascitur, n Et post nonnulla : « Ex eo denique factum puto, ut nox decresceret, dum sol festinus ob Dominicæ nativitatis obsequium ante lucem mundo protulit, quam nox cursum sui temporis consummaret. Quin potius ipsam noctem fuisse non dico, ucc aliquid obscuritatis habuisse, in quo pastores invigilant, et exultant angeli, astra deserviunt. Si sol ad Jesu Nave orationem defixus stetit in die, cur non ad Christi nativitatem festinus promoveret in noctem? »

Tropologice : S. Gregorius, *hom.* 8 : a Quid, inquit, est, quod vigilantibus pastoribus angelus apparet, eosque Dei claritas circumfulget ? nisi quod illi præ cœteris videre sublimia merentur, qui fidelibus gregibus præesse solliciti sciunt ; dumque ipsi pie super gregem invigilant, divina super eos gratia largius coruscat. » Idem ; lib. YIIj

epist. 32 : « Lux gregis, flamma est pastoris. Docet enim pastorem, decet Dominicum sacerdotem moribus et vita clarescere, quatenus in eo tanquam in speculo vitæ plebs commissa, et cligcro quod sequatur, et videre possit quod corrigat. »

Et timuerunt timore magno. — Sacro horrore et reverentia perfusi sunt, tum propter visionis et splendoris novitatem, ait Euthymius, tum ob angeli coelestis majestatem, quæ homines ita percellit, ut peno exanimentur ; unde olim opinio erat, moriturum eum qui vidisset angelum, juxta illud Manue, patris Samsonis : « Morte moriemur, quia vidimus Deum, d *Judie*, xin, 22. Hinc disce signum angeli boni esse, primo terrere, deinde consolari ; unde subdit : « Nolite timere, » etc.

10. Et dixit illis angelus : Nolite timere : Ver» io. ecce enim evangelizo vobis gaudium (nuntium, quod pariet gaudium) magnum quod erit omni populo, — sed in primis vobis, quos primos ad Messiam jam natum visendum adorandumque voco. Evangelium ergo primo ante omnes nuntiatum est pastoribus, idque per angelos. Causam dat S. Bernardus, serm. 5 *De Nativit.*, dicens : « Vigilantibus enim pastoribus, et custodientibus vigiliis noctis evangelizalur gaudium novæ lucis, et cis natus dicitur esse Salvator : pauperibus atque laborantibus, non vobis divitibus, qui vestram habetis consolationem cl væ divinum. »

11. Quia natus est vobis uodie (hac nocte) vm. n. Salvator, qui est Christus (Messias lot sæculis expectatus) Dominus, in civitate David : — in Bethlehem, ex semine et stirpe David. Singula verba habent pondus, et novam gaudii materiam suggerunt, ut patet ea ruminanti et penitius expendenti, uti ea minutim et fuse expendit Toletus. Nomen Christi sacerdotium notat et regnum, ail Eusebius in *Catena* ; tam enim sacerdotes quam reges ungebantur, ideoque Christi, id est uncti, et unctione consecrati, dicebantur. De nomino Christi vide dicta *Matth. i*, 1 ; et *Daniel, ix*, 24, in fine.

12. Et hoc vobis signum (quo hunc puerum Ven. ii« ab aliis recens natis secernatis et dignoscatis) : Invenietis infantem pannis involutum, et positum in præsepio. — Cæleri enim infantes tunc nati erant in domo et lecto, Christus vero solus in stabulo et præsepio. Hinc patet præsepe hoc fuisse commune et notum omnibus ; nisi dicas angelum digito ostendisse, aut interna inspiratione, ut vult Toletus, pastoribus indicasse speluncam in qua crai hoc præsepe. Illoc signum dat angelus, ne pastores putent Messiam suum quasi regem Judæorum, requirendum in regia Herodis similive palatio, uti Judæi putant : hic enim primus Christi adventus fuit humilitatis, sicut secundus ad judicium erit majestatis. Signum ergo Verbi incarnati et abbreviati est fasciarum et præsepîi humilitas ; hanc enim efficaciter nascendo, vivendo cl moriendo in summa abjectione, docere nos voluit Christus. Nam. ut ait S. Bernardus, serm. l

De *Nativit.* : « Quid magis indignum, quid detestandum amplius, quid gravius puniendum, quam ut videns Deum cali parvulum factum, ultra opponat homo magnificare se super terram ? intolerabilis impudentiæ est, ut ubi sese exinanivit majestas, vermiculus infletur et intumescat. »

IJ. 13. ER SUBITO FACTA EST CUM ANGELO MULTITUDO MILITIE COELESTIS, LAUDANTIUM ÆEUM ET «ICENTIUM. — Quia, ut dixi vers. 7, omnes angeli Christum in terra nascentem comitati et venerati sunt : hi autem sunt acies et militia, hoc est exercitus coelestis, quia potentissime pro Deo contra dæmones et impios pugnant; unde vocatur Deus *Sabaoth*, id est exercituum, scilicet coelestium et angelicorum. Sic Jacob, qui fuit typus Christi, fugiens Esau fratrem suum, vidit copiam angelorum sibi auxiliantium, unde dixit : *a* Castra Dei sunt hæc,» ideoque locum vocavit *Mahanaim*, id est castra in duali, ob duas acies sive turmas angelorum sibi in tutelam venientium , *Gen.* xxxii. Rursum, si ob creationem mundi laudarunt Deum astra matutina, et jubilarunt omnes filii Dei, id est omnes angeli, ut ait Job, cap. xxxviii, quanto magis idem fecerunt ob incarnationem et nativitatem Verbi!

Vw». ii. 14. Gloria in altissimis Deo, et in terra pax HOMINIBUS BONÆ VOLUNTATIS. — síc ct sJTUS, Arabicus, Ægyptius, /Ethiopiens, Persicus, excepto Tú « bonæ voluntatis, » de quo mox. Ts a in altissimis, » vel, ut passim alii legunt, « in excelsi^ » referri potest tum ad Deo, *q. d.* Gloria est Deo qui habitat in calis altissimis, ibiquo gloriam suam angelis et Beatis ostendit; tum potius ad *gloria, q. d.* In coelis altissimis angeli dant gloriam Deo, sicut in terra homines fruunlur pace per Christum jam natum. Rursum hæc verba accipi possunt tum assertive, subaudiendo *est*, tum optative, subaudiendo sit. Assertive, *q. d.* Gloria jam in cælo est Deo, et in terra est pax, quia omnes cœlites in cado glorificant Dei misericordiam , sapientiam, fidelitatem , quod Christum a sc patribus promissum jam mundo fideliter exhibuerit : hinc in terra est pax, quia Christus natus est, ut ipso quasi rex pacificus, homines qui noscuntur filii ira», Deo reconciliet. Ita Toletus et Maldonalus. Optative, *q. d.* Gloria sit in altissimis Deo, id est laudetur et glorificetur Deus in coelo, omnes coditos benedicunt et glorificent Deum, quod dignatus sit Christum mittere in terram, ut in ea incarnatus hominibus pacem, id eat reconciliationem, gratiam, salutem omniaque bona alferat. Laudent ergo Deum ccélum et terra, jubilent illi coelites omnes et terrigena:, quia natus est Christus, qui est gloria Dei, gaudium angelorum, pax hominum. Ita Jansenius, Barradius et alii. Sunt enim hæ voces angelorum laudantium, parlim congratulanliuiu Deo et hominibus, partila optantium gloriam hanc et pacem in nativitate Christi inchoatam, iu ejus vita et morte perfici.

Græca hunc hymnum faciunt trimembrem: Sic enim habent : *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, in hominibus bona voluntas.* Sic et Syrus, et Arabicus, qui, pro *bona voluntas*, vertit, *hilaritas*. Sic quoque legunt Patres Græci passim, scilicet S. Athanasius, Basilios, Nyssenus, Epiphanius, Eusebius, Theophylactus, Euthymius, ut videre est in *Calena Graecorum* (I).

Verum melius Latini omnes, et ex Græcis Origenes, S. Chrysostomus et Cyrillus, pro ráísxí, id est *bona voluntas*, legunt vjtaúic, id est *bonæ voluntatis*, ac consequenter hymnum hunc faciunt bimembrem. Sicut enim gloria datur Deo, quasi persona quæ glorificatur ; sic et pax datur hominibus bonæ voluntatis, quasi personis, quibus pax Christi competit et congruit ; atque sic melius cohæret nexus totius sententia» : nam pax in terra alia inlelligi nequit, quam hominum bonæ voluntatis. Apposite S. Bernardus, serm. 3 De *Circumcis.* : a Quæ, ait, major Deo gloria, quam tanta dignatio et tanta benignitas? » Idem, epist. 12G ad *Episc. Aquit.* : a Displicet, ait, mortalibus angelica illa partitio, qua gloria Deo, pax hominibus nuntiatur, et dum gloriam usurpant, turbant pacem. Solus gloriam meretur, qui facit mirabilia solus; sicut dicit Apostolus : Soli Deo honor et gloria. » Et paulo post : « Quonam ergo modo stabit pax hominum coram Deo, vel cum Deo, si Deo non potest apud homines esse tuta sua gloria? O stulti filii Adam, qui coulemnentes pacem, et gloriam appetentes, et pacem perdunt et gloriam. »

Er in terra pax — hominum cum Deo, cui nos Christus reconciliavit, imo carnem nostram sibi hypostatice univit; ac consequenter a pax, » id est tranquillitas mentis et conscientiae ; ac tertio, « pax » et concordia cum aliis hominibus. Porro, « pax » Hebræis omne bonum, omnem prosperitatem et felicitatem significat. Hinc aliqui: « Pax, » inquiunt, est Christus jam natus; a ipse euim est pax nostra, qui fecit utraque unum, » EpAc\$.ii, l i; nam a Deo placuit per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in codis sunt, » *Coloss.* i, It).

Audi S. Augustinum, orat. *Contra Judceos, Paganos et Arianos*, cap. x : « In utero, inquit, virginali spiritalis nuptiie celebrai® sunt, Deus conjunctus est carni, et caro adhæsit Deo, hinc procedens ut sponsus de thalamo, ad cujus nuptias commota universa exultare visa est creatura. Namque angelorum chorus ex his nuptiis pacem

(1) Iuter varios gracorum verborum interpunctiones, tensum obvium uptimumquo affert hæc : AiÇ* 6 úyíarc<{ íhñ>, xxi ini yü; lipÿm, *It* ijícxía, id est : Gloria in altissimis Deo, el in terrain pax, in hominibus propensa (Dei) voluntas-----*In terram* quasi adveniat, seu udienti o cælo pax; *in homimibus* idem v.ilel ac *inter homines; propensa* (Dei) *voluntas*, vid. simillimam locutionem *Proverb*, xiv, 9.

designat hominibus bonæ voluntatis, quia qui erat Dei Filius, factus est hominibus filius, p

Bon.f. voluntatis. — Tripliciter id exponi potest. *Primo*, referendo illud ad ri « hominibus, » ut eos determinet, *q. d.* Pax sit hominibus, at non omnibus, sed iis qui sunt bonæ voluntatis. Ita S. Ambrosius; hoc est, qui suscipiunt Christum, ait Beda.

Secundo, S. Leo, serm. *De Nativit.* : « Pax, ait, sit hominibus, quæ scilicet faciat cos esse bonæ voluntatis, ut nimirum suam voluntatem Dei legi et voluntati per omnia subjiciant et conforment. »

Verum quia Grace est cōlxia, quæ vox respondet llebr. pyi ratson, ac in sacra Scriptura fere non hominibus, sed Deo ipsi tribuitur, et significat Dei gratiam, benevolentiam, beneplacitum, amorem et dilectionem erga homines; hinc melius Nyssenius, Theophylactus, Euthymius hunc dant sensum, *q. d.* Pax sit hominibus, hominibus, inquam, quos Deus hac gratia et bona voluntate, id est benevolentia et amore suo gratis sine hominum merito dignatur et prosequitur, ut scilicet det eis salvatorem talem et reconciliatorem, qui pacem inter sect homines, ac inter cælum et terram, puta inter cœlites et terrigenas, constituat. Sic *Psal.* V, dicitur : « Scuto bonæ voluntatis (Grace t&Joda;) tuæ coronasti nos, » id est scuto quod est bona voluntas, id est benevolentia tua, vult corona cinxisti nos. Sic *Matth.* xvn, dicitur : « Illic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; » Grace, Et *Psal.* cxlix : < Beneplacitum est Domino in populo suo. » Sic homines bonæ voluntatis alibi vocantur « filii dilectionis, » id est filii voliti et dilecti a Deo. Vide dicta *Ephes.* i, 9.

Porro Jansenius, rfc « bonæ voluntatis » refert ad <pax, p *q. d.* Pax sit hominibus, pax, inquam, proveniens non ex eorum meritis, sed ex bona voluntate, id est benevolentia et gratia Dei : sed hoc intricatius et obscurius est. Aliter quoque S. Ambrosius : « Bonæ voluntatis, inquit, ut intelligas pacem Christi non debiti esse, sed meriti. »

MoraUter disce hic, quam Deus humilitate delectetur et humiles exaltet. Christus ecce nocte nascens abscondit se in præsepio, at Deus eum glorificat per angelos. Audi S. Augustinum, lib. II *Do Symbolo*, cap. v : « Sic voluit nasci excelsus humilis, ut in ipsa humilitate ostenderet majestatem. » Et serm. 213 *De Temp.* : « In summo, ait, v honore summa sit humilitas : honoris laus, est humilitatis virtus. » Et S. Ambrosius : « Ex utero, inquit, Christus funditur, sed coruscat cœlo; l* rreno in diversorio jacet, sed coelesti lumine fulget; nupta pperil, sed virgo concepit; nupta concepit, sed virgo generavit. Quod si ætas carnis ignara operis fuit, profecto Deus erat, qui divinitatis operibus exercebat carnis ætatem. » Et S. Bernardus, serm. I *De Circumds.* : < Christus ab ipso nativitatis exordio divinis humana sociat, ima summis. Nascitur ex muliere, sed cui fecunditatis

fructus sic accedat, ut non decadat flos virginitatis. Pannis involvitur, sed panni ipsi angelicis laudibus honorantur ; absconditur in præsepio, sed proditur radiante stella de cado : sic et circumcisio veritatem suscepfe probat humanitatis, et nomen quod est super omne nomen, gloriam indicat m:\jcsllalis. »

Hac ergo de causa Christus ubique ita humilitatem cum majestate in seipso combinavit et contemperavit, ut doceret majestatis decus esso humilitatem, uti est gemmula in annido aureo, ac vicissim humilitatis pramium esso solum majestatis.

15. Et FACTUM EST, UT DISCESSERUNT AB EIS 'ci;. 15. ANGEL! IN COELUM, PASTORES LOQUEBANTUR AD INVICEM : Transeamus usque Bethlehem, et videamus HOC VERBUM, QUOD FACTUM EST, QUOD DOMINUS OSTENDIT NOBIS.

Hoc verbum, — id est hanc rem tam novam et miram, puta Verbum incarnatum, et Messiam natum. Unde Beda, symbolice do Verbo divino hoc exponens, ait : « Verbum quod semper erat videamus, quomodo pro nobis factum est : quod enim videro non poteramus, dum erat Verbum, videamus factum, quia caro est. »

Sic et S. Ambrosius ac Haymo. Est metonymia familiaris S. Scriptura, qua verbum ponitur pro ro significata per verbum, ut cap. i : a Non erit impossibile apud Deum omne verbum, » id est omnis res; Il *Rcg.* i, 4 : a Quod est verbum (id est res) quod factum est ? »

Quod Dominus (Beda addit, *fecit et*) ostendit nodis. — Grace rpúptw, id est notum fecit, revelavit, indicavit, imo signum quo Messiam natum inveniemus, suggessit « nobis, » pra Scribis et cæteris omnibus : quare nisi eum nobis natum, et nobis primis revelatum, ab eo per angelum invitali et vocali visamus et adoremus, erimus Deo, angelis et Christo ingrati, ac nobis ipsis inimici ; utpote qui tantam Christi gratiam et salutem neglexerimus. Certum est angelum exterius loquentem pastoribus multo magis interius illuminasse mentem eorum, ut cognoscerent Christum esse Deum ac redemptorem mundi ; ideoque eos excitasse ut cuindem adirent, colerent, amarent, adorarent. Hac enim de causa pastores re ipsa presepe adierunt, ac in eo Christum sumina humilitato et reverentia adorarunt. Quare non est dubium eos hic fuisse justificados; aut si jam justi erant, magnum justitia et sanctitatis incrementum acceperunt. Ita S. Cyprianus (vel quisquis est auctor), *De Natimi, Christi* : « Pastores illi, inquit, amplius mente quam oculis carnalibus illuminati, ad conspiciendum Emmanuel festinant, et edocti intus invisibili magisterio Spiritus Sancti, quem parvulum vident, confitentur immensum, et piæ ei devotionis affectum praesentant. »

16. Et venerunt festinantes; et invenerunt Vm ia Mariam, et Joseph, et Infantem positum in p^æ-

seno. — « Festinantes, » ex desiderio et ardore videndi Christum natum. Unde S. Ambrosius : « Vides, ait, festinare pastores ; nemo enim cum desidia Christum requirit. » Et Beda : « Festinant, ait, pastores; neque enim cum desidia Christi est quaerenda presentia, et ideo forte nonnulli quaerentes invenire non merentur, quia desidioso Christum quaerunt. »

Vtn 17. 17. Videntes autem cognoverunt df. vi neo (scilicet verum esse illud, id est veram esse rem, vere scilicet natum esse Christum) quod dictum erat illis de perno noe — ab angelo.

Cognoverunt. — Grece *Su-fify-cxe*, id est pernoverunt, clare certoquo cognoverunt. *Secundo*, verti potest cum Bagnino, a notificarunt ; » Theophylactus, « divulgaverunt (1). » Sic et Syrus : unde sequitur :

v' is. Er omnes, qui audierunt, mirati sunt ; et DE EIS QUAE DICTA ERANT A PASTORIBUS AD IPSOS. — tō « et » non est in Greco, Syro et Arabico, sicque planior fluit sensus; Romani tamen legunt *et, q. d.* Mirali sunt natum osso Messiam, et caetera quae de eo dicta erant a pastoribus ad ipsos; scilicet mirali sunt angelum apparuisse, angelos cecinisse « Gloria in excelsis, » Christum jaccro in presepio, etc. Ita Glossa, Franciscos Lucas et alii ; licet Lyranus w « et » exponat *id est* Hinc patet pastores multis narrasse ea quae de Christo nato ab angelo audierant et viderant : quare multos presepe adisso Christumquo vidisse ; sed eos solos in Christum credidisse, quorum Deus corda efficaciter tangebatur, caeteros offensos paupertate Christi cum sprevisse. Causam dal S. Ambrosius : « Non vilis, ait, persona pastorum, certe quo vilior ad prudentiam, eo pretiosior ad fidem. Non gymnasia choris referta sapientium, sed plebem Dominus requisivi simplicem, quae phalerare audita et fucare nesciret. Simplicitas enim quaeritur, non ambitio desideratur. »

Vn n. tu. Maria autem conservabat omnia verba ILIC, CONFERENS IN CORDE SUO. — Scilicet *conferens* et comparans, non oracula Prophetarum de Christo, ut vult Boda, sed dicta et visa pastorum do angelis concinentibus- « Gloria in excelsis Deo, » cie., cum iis quae ipsa in se experta erat, puta cum annuntiatione Gabrielis, oraculo Elisabethae cl Zachariae, coelerisque quae ipsa do Christo nato viderat cl in se senserat ; idquo *rimo*, ut videns utrumque miram concordiam, omnia scilicet inter se optime consentire, magis firmaretur in fide, scilicet unigenitum Filium Dei ex se osse natum. Ita S. Ambrosius. *Secundo*, ut jucunda contemplatione harum rerum, inter se adeo consentientium, animum pasceret, et certa

(it Ha et Patritius, qui ait : « Il n voca in greco imgis nd verba vortendae forent *videntet autem notum* f -rimi de verbo, etc.; scilicet narrarunt pxslore.- Mai ioe, Josepbo aliisquo qui f< rie itila aderant, ea quae de Puero dicta ipsis fuerant ai) angelo. »

spe reliqua exspectaret, Deum scilicet hoc opus ad finem perducturum, et per Christum homines redempturum. *Tertio*, ut ea deinde suo tempore Apostolis, ac praesertim Lucae haec scripturo panderet, et ex ordine narraret. Vide hic in Virgine rarum exemplum virginiae taciturnitatis ac modestiae, item coelestis prudentiae, ac firmissi fidei et spei, admirantis presentia et futura praetolantis. Conferebat enim ea quae cernebat summe humilitatis, cum iis quae noverat summae majestatis, stabulum cum cocio, pannos cum illis Prophetae verbis, *Psalms*. cui : « Amictus lumine sicut vestimento ; » presepe cum throno Dei, animalia cum Scraphinis.

20. Et reversi sunt (« ad gregem suum, » ait Veu. w- Euthymius; Deus enim vult fideles, licet a se exaltatos, in sua vocatione, officio et arte permanere) PASTORES, GLORIFICANTES, ET LAUDANTES

Deum, in omnibus quae audierant et viderant, SICUT DICTUM EST AD ILLOS. — Ti « dictum » refer ad « audierant, » non ad s viderant ; » audita enim sunt dicta, non visa. Hinc patet pastores in fide et Evangelio Christi fuisse constantes, imo gaudio Spiritus Sancti ob visum Christum assidue exultantes et jubilantes.

21. Et POSTQUAM CONSUMMATI SUNT DIES OCTO Ver. si. UT CIRCUMCIDERETUR PUER, VOCATUM EST NOMEN EJUS JESUS, QUOD VOCATUM EST AB ANGELO PRIUS- QUAM IN UTERO CONCIPERETUR.

Consummati sunt dies octo. — Id est cum advenisset dies octavus a nativitate Christi, quo ipso juxta legem circumcidendus erat. Est hebraismus ; Hebraeorum enim verba saepe significant actum inchoatum, non perfectum, a Consummati » ergo hic idem est, quod « coepti consummari, » ut expictis septem diebus ageretur dies octava, destinata circumcisioni, etsi illa necdum esset expleta et consummata.

Ut circumcideretur puer. — Tacite significat eum circumcisum, non expresse, ut innuat cum libere et sponte, non ex obligatione fuisse circumciscum, tum quia ipso erat Deus auctorque legis, qui lege circumcisionis a se lata non obligabatur ; tum quia non communi hominum generatione, qui do peccati traduce propagati in iniquitatibus concipiuntur, ait Beda; sed ex Spiritu Sancto erat conceptus et natus, ideoque carens peccato originali, ob quod abolendum instituta erat circumcisio, imo Sanctus Sanctorum, uti docet S. Augustinus, tract. 30 in Joannem ; S. Athanasius, S. Gregorius et alii passim. Circumcisio enim erat signum peccati, ejusque quasi stigma et cauterium : nullum autem peccatum, nulla libido erat in Christo. Quare Christus in circumcisione magis et profundius se humiliavit, quam in nativitate; in hac enim accepit formam hominis, in illa vero formam peccatoris.

Voluit tamen sponte circumcidi septem do causis, quas ex S. Cypriano, Augustino, Beda et

Ct: I aliis recense! S. Thomas, III *part.*, *Quast.* XXXVII, 1. *Primo*, inquit, ut ostenderet veritatem j' -idē carnis humans contra Manichæuin, qui dixit eum ~ habuisse corpus phantasticum; et contra Apollinarianum, qui dixit corpus Christi esse divinitati consubstantiale; et contra Valentinum, qui dixit Secnodj. Christum de codo corpus attulisse. *Secundo*, ut approbaret circumcisionem quam olim Deus instituerat. *Tertio*, ut comprobaret se esse de genere tbrahæ, qui circumcisionis mandatum acceperat Teitu. in signum fidei, quam de ipso habuerat. *Quarto*, Quirt), ut Judæis excusationem tolleret, ne eum recipe- rent, si esset incircumciscus. *Quinto*, ut obediendi Qatou. virtutem nobis suo commendaret exemplo. Unde et octava die circumciscus est, sicut in lege erat Smu. praeceptum. *Sexto*, ut quia in similitudinem carnis peccati advenerat, remedium quo caro peccati Scjii .i. consueverat mundari, non respueret. *Septimo*, ut legis onus in se sustinens, alios a legis onere liberaret secundum illud *Galat.* iv: « Misit Deus Filium suum factum sub lege, ut cos qui sub lege erant redimeret. » Ilucusque S. Thomas.

OtUt». Octavam causam addit S. Leo, serm. 2 *De Nativit.*, ut per eam diabolo occultaretur: « Cum, inquit, misericors omnipotensque Salvator ita susceptionis humanæ moderaretur exordia, ut virtutem inseparabilis a suo homine deitatis, per velamen nostræ infirmitatis absconderet, illusa est securi hostis astutia, quæ nativitatem pueri in salutem generis humani procreati, non aliter sibi, quam omnium nascentium, putavit obnoxium. »

bW Nonam dat S. Augustinus, serm. 9 *De Nativit.*, ut carnali circumcisione sublata spiritualem substitueret, quæ consistit in viliorum et concupiscentiarum mortificatione et resectione: a Christus, ait Augustinus, suscepit circumcisionem, ablaturus circumcisionem ipsam; suscepit umbram, daturus lucem; suscepit figuram, impleturus veritatem, » Denique Christus sua circumcisione inchoavit passionem suam per quam factus est orbis redemptor et salvator. Unde in ea impositum est illi nomen Jesus, quia Christus infirmitates nostras sanavit, non per pharmaca, ut faciunt medici, sed eas in se suscipiendo, et pro iis Deo satisfaciendo, itaque merendo, ut omnes animi corporisque ægritudines, omnes passiones, tentationes, tristitias, afflictiones sanare possit, ac revera sanet vel in hac vita, vel in futura. Laboras ergo timore, scrupulo, ira, acedia, vana gloria, dolore, paupertate, etc.; Jesum invoca, et cum senties consolatorem ac salvatorem.

De institutione, ritu, causa, fine et fructu circumcisionis vide ea quæ dixi Genes, xvn, 9 et seq. Porro, Christus circumciscus fuit in ipsa spelunca in qua natus est, a quopiam sacerdote vel Levita, majore iuque dolorem sensit quam cæleri infantes, quia ipse utebatur ratione, qua carent esteri, et delicatioris et vivacioris erat tactus quam alii.

Et vocatum est nomen ejus Jesus. — Do hoo divino et mellifluo nomine vide ea quæ dixi *Numer.* xm, 17, et Darradium ac Vincentium Regium hic, ac S. Bernardini!, serm. t.º in *Cant.* Porro, « Jesus » est Salvator in actu perfecto, quia non tantum ipse salvavit homines, sed et Apostolis similibusque vim salvandi alios attribuit. Et hoc innuit nomen a Josué, » vel, ut llebræi dicunt, *Jehosua*, quod idem est cum nomine Jesu, estque conjugationis *hiphil*, quæ actionem, puta salvationem perfectam, significat. Meminerint ergo fideles se esse filios Jesu, ac proinde eum in salute animarum procuranda imitari debere.

Quod vocatum est ab angelo (Gabriele, annuntiante B. Virgini conceptionem Jesu, cap. i, 31), PRIUSQUAM IN UTERO CONCIPERETUR. — Christus enim conceptus fuit in fine annuntiationis, cum B. Virgo respondit: a Ecco ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. » Paulo ante ergo revelatum ei fuit ab angelo nomen Jesu puero indendum. Hac gnome significat Lucas, nomen Jesu jam ante a Deo huic puero fuisse ab æterno decretum et prædestinatum, ut significaret eum fore salvatorem inundi. Jesus enim hebraico idem est quod Greece, oorñj, id est salvator.

Nota hic, ut Deus in Christo humile sublimi, humanum divino, venenum antidoto jungat et copulet, ut in eo humanam naturam divinai majestati copulatam ostendat. Nam voluit Christum circumcidi, itaque speciem peccatoris assumere; sed mox ut eam abstergat, indit ei nomen *Jesus*, id est Salvator, qui peccatis omnibus medeatur. Sic voluit Christum nasci in stabulo ponique in præsepio, quasi pauperem et abjectum; sed mox per stellam tres Reges, et per angelum pastores ad eum adorandum accersivit. Sic voluit cum pati, crucifigi, mori; sed simul tunc solem et lunam obscuravit, petras scidit, terram concussit, ut omnia elementa indignam Creatoris sui necem ostenderent et lugerent. Quo ergo magis Christus se humiliavit, eo magis Deus Pater eum exaltavit. Idem faciet libi, o Christiane: quare ne verearis humiliari, certo sciens te per hoc sublimandum. Via enim ad gloriam est humiliatio, juxta illud Christi oraculum, imo promissum: « Omnis qui se humiliat, exaltabitur. »

22. Et postquam impleti sunt dies purgatio- v º :î. ms ejus (Mariæ, non pueri, ut patet ex Græco airi; et ex *Levit.* cap. mī, 7 et 8. Male ergo legunt nonnulli ovkcū masculine, id est *illius*, scilicet pueri; aul, ut Orígenes, Theophylactus et Euthymius, avrò», id est illorum, pueri scilicet et Mariæ malris) secundum legem Moīsi, tulerunt illum (puerum Jesum) in Jerusalem, ut sisterent eum Domino.

Nota tres leges disparatas hic convolvi et conjungi. Prima est, *Levit.* xil, 2 et seq., ut mulier, si peperisset masculum, maneat immunda per quadraginta dies: inde legolilcr, id est ritu victimarum a lege præseriplo, purificetur in templo.

Secunda, ut mater pro purificatione non pro-
lis, ut vult S. Augustinus, sed sua duntaxat, uti
jam dixi, offerat Deo in holocaustum agnum, ac
pullum turturis vel columbre in victimam pro
peccato, si dives sit; si sit pauper» offerat par
turturum duntaxat, aut duos pullos columba-
rum, *Levit*, xu, 6 et 7.

Tertia lex, ut, si proles sit masculina et pri-
mogenita, sistatur et offeratur Deo tanquam ipsi
debita et sancta, id est consecrata ob liberatio-
nem primogenitorum Hebræorum facta a Deo,
quando cresa sunt primogenita Pharaonis et
Ægyptiorum ab angelo tempore Mosis, *Exodi*
xiii, 1, ita tamen, ut proles oblata Deo, a paren-
tibus redimi possit quinque siclis, id est quinque
floreis Brabanticis, qui faciunt duos aureos
Romanos, quorum quisque continet decem ju-
lios, sive regales, *Nuincr. in*, 47. Symbolice hi
quinque sicli representaban! quinque vulnera
Christi, quorum prelio Christus redemit genus
humanum.

riopnri- Dies purgationis. — Nota : In lege veteri puer-
Pera inimunda erat, ob immunditiem tum natu-
ri.i. ralem, tum legalem et moralem, præsertim quia
paviebat foetum, quem imbuebat et concipiebat
in peccato originali. Naturalem, quia puerperæ
patiuntur fluxum sanguinis et menstruorum,
item secundinarum aliarumque sordium, per
mullos dies. Causa est, quod infans in utero
matris involvatur membrana, quæ secund® a
Plinio, vulgo secundinæ vocantur, uti docet
Aristoteles, lib. 11 *De Gener. anim.*, cap. iv, et Ga-
lenus, lib. *De Formatione fœtus*. Membrana enim
hæc triplicem habet usum : Primo, tegit, con-
servat et tuetur semen virile in utero matris ne
diffluat, sed coaguletur in corpus infantis, quod
deinde eadem membrana continet et fovet.

Secundo, membrana hæc plena est venulis ple-
nis sanguine, quo nutrit infantem sibi per umbi-
licum coherentem, qui nexus naturaliter sponte
sua solvitur in partu, quo primum infans emit-
titur; deinde membrana, quæ fuerat involucrum
et tegmen infantis, sive secund® ips® per partes
eadem via ejiciuntur.

Tertio, membrana hæc recipit excrementa,
quæ puer ex cibo quo alitur in utero matris,
naturaliter emittit. Hæc est naturalis impunitas
puerpere, ex qua sequitur legalis : lex vetus
enim ob basco sordes jubebat eam quasi impu-
ram arceri templo, esse quoque quasi irrogularem per
quadraginta dies, donec quadragesimo die per-
ritum a lege præscriptum lustraretur et purifica-
retur, itaque pura templum ingrederetur.

Quæres, an hæc impuritas fuerit in B. Virgine
pariente Christum, ut ab ea juxta legem purifi-
cari debuerit die quadragesimo. Affirmat S. Hie-
ronymus, epist. 22 *ad Eustochium*, M loquens de
Christo : « Novem mensibus, ait, in utero ut nas-
catur exspectat, fastidia sustinet, cruentus egre-
ditur, » uti cæteri infantes ex fluxu materni san-

guinis cruenti egrediuntur, ideoque abluuntur.
Idem asserit Abulensis cap. xn in *Levit.*, *Qwzst.* II
et seq.; ac Erasmus hic.

Verum cæleri omnes constanter id negant :
partus enim Virginis fuit purissimus, quia uti
concepit virgo sine viro ex inoperatione Spiritus
Sancti, sic et peperit virgo, clauso scilicet utero,
ita ut Christus nascens eum non aperuerit, sed
penetrarli : quare nullus in hoc partu esse potuit
fluxus sanguinis aut secundinarum. Adde : in ca-
nullus fuit sanguis superfluous, sed tantum is qui
necessarius erat ad Christi conceptionem et nu-
tritionem. Quare sanguis quo Christus alitus fue-
rat in utero, post partum non effluxit, sed ad
ubera transiens ibidem in lac conversus, aluit et
lactavit Christum jam natum. Unde S. Augusti-
nus, lib. *De Quinque hæresibus*, cap. v : a Stulte,
ait, unde sordes in virgine matre, ubi non est
concubitus cum homine patre? Unde sordes in
ea, quæ nec concipiendo libidinem, nec pariendo
passa est dolorem? S. Epiphanius, lib. III *Contra*
hæreses, in fine : « Natus est, ait, per genitales
meatus citra pudefactionem impollute, absque
inquinamentis. » S. Cyprianus, serm. *De Nativit.* :
« Maria, ait, genitrix et obstetrix : nullus dolor,
nulla naturæ contumelia, » Additque Christum
prodiisse ex Virgine sicut fructus prodit ex ar-
bore, aut sicut radius ex sole, juxta illud *Isaiæ*,
cap. XXXV : « Germinans germinabit sicut lilium. »
Sophronius, in VI Synodo, act. 11, partum Virgi-
nis appellat « incorruptibilem, » quia, inquit,
a sine fluxu sanguinis, aut simili passione per-
fectus est. » Idem docent hic unanimiter Inter-
pretes et Scholastici. Vide Suarez, III part., *Quæst.*
XXXV, disp. xin, sect. 2.

Unde valde probabiliter colligit Toletus hic, B. Virgine
B. Virginem nunquam passam fuisse menstrua.
Ratio est, quia menstrua sunt poena peccati et
comites concupiscentiæ. Unde in statu innocentis
nulla fuissent menstrua; B. Virgo autem immu-
nis fuit ab omni peccato et concupiscentia, ergo
a menstruis : menstrua enim sunt sanguis feti-
dus et noxius, adeoque venenatus, uti fuso docet
Plinius; Virginis autem sanguis erat purissimus.

De secundinis major est difficultas : An scilicet
Christus in utero fuerit inclusus suis secundinis,
sive membrana, uti includuntur cæteri infantes.
Multi id negant, tum quia membrana hæc pri-
mitus fit ad conservandum semen virile : Chris-
tus autem conceptus fuit sine semine ex Spiritu
Sancto; tum quia Christus in primo conceptionis
suæ instanti perfecte fuit formatus, organizatus
et animatus, cum cæteri infantes sensim formen-
tur, organizentur et animentur, ideoque mem-
brana sua contineri et foveri debeant; tum quia
decentius erat, ut ipso uterus Virginis locum
membranæ suppleret, ipsumque Christum pro-
xime tangeret, foveret, et per venas quas habet,
sanguine suo aleret; tum denique, quia Christus
in utero nulla emisit cibi excrementa, sed tantum

id sumpsit, quod corpus alerei et augetur : quare non eguit membrana, qua excrementa hæc exciperet. Favet Synodus habita in Trullo, can. 79, didens : « Absque ullis secundinis ex Virgine partum esse confitentes, » Licet Joverius legat « absque dolore ex Virgine, » etc. Grace enim est : quod si a *Xxcw*, id est pario, parturio, fætum cum dolore et nisu magno enitor, derives, significat *sins dolore, sine nisu pariendi*, qualis est in puerperis et puerperio : hic enim non fuit in B. Virgine. Verum si *iizyvs*^{TM} derives a *>4.IX*, vel *>r<k*, id est purgamenta, qua) in utero post partum remanent, quales sunt secundæ sive secundinæ, uti ex Dioscorido et Aristotele docet Henricus Stephanus in *Léxico*, tunc idem est quod *sine purgamentis, sine secundinis*. Et sic hanc vocem accipere Concilium, patet ex iis quæ subdit; causam enim subjicit dicens: « Ut qui sine semine constitutus sit, » *q. d.* Partus cæterarum fit ex semine, sed partus Virginis fuit sine semine, ergo et sine secundinis. Secundine enim primitus a natura formantur ad servandum semen, ne diffuat. Cum ergo B. Virgo non conceperit ex semine, hinc secundinis non eguit. Addit deinde Concilium : « Quare quoniam aliqui post sancta Christi Dei nostri nativitatis diem similes coquere ostenduntur, et eam sibi invicem imperitari, honoris scilicet prætecto secundinarum (Grace quæ vox, ut dixi, proprio secundinas quæ post partum emittuntur, significat) impolluta Virginis matris; statuimus, ut nihil talo deinceps fiat a fidelibus. Neque enim hoc honor est Virginis, etc., ex communibus, et iis quæ in nobis fiunt, inenarrabilem ejus partum definire, metiri et describere. » Alii tamen, qui per, intelligunt non secundinas, sed alias sordes, natus et dolores partus, censent Christum in utero suam quoque habuisse membranam, sive secundinas, quia hoc naturale est in omnibus infantibus in utero, ut ea contineantur, muniantur et foveantur : sed ita, ut illam statim post partum Virginis, Deus ex utero ejus clauso per penetrationem dimensionum aut alium modum eduxerit et in aliam rem converterit. Ita Suarez loco citato. Quare in Virgine nulla fuit impuritas, ob quam deberet purificari, idcirco lego purificationis non obligabatur, præsertim quia lex ait : « Mulier si suscepto semine. » B. Virgo autem nullum suscepit semen, sed ex Spiritu Sancto concepit, de quo plura dixi Levit. xxi, 2. Denique partus Virginis fuit sanctissimus, quia peperit Sanctum Sanctorum.

Voluit tamen B. Virgo humilitatis studio, et ut criticis puerperis se conformaret, ac ne eas scandalizaret, et videretur esse singularis, atque ut virginitatem suam conceptumque ex Spiritu Sancto celaret, purificari, sicut et Christus iisdem de causis voluit circumcidi, ut dixi vers. 21. Unce S. Bernardus, serm. *De Purific.* : « Nihil, ait, in hoc conceptu, nihil in partu impurum fuit, nihil

illicitum, nihil purgandum, nimirum cum proles ista fons puritatis sit, et purgationem venerit facere delictorum. Quid in me legalis purificet observatio, quæ purissima facta sum ipso partu *in* acutato? Vero, o beata Virgo, vere non habes causam, nec tibi opus est purificatione ; sed numquid filio tuo opus erat circumcisione? esto inter mulieres tanquam una earum : nam et filius tuus sic est in numero puerorum. »

Tropologice : purificatio animæ est poenitentia, quam B. Virgo subivit non pro peccatis suis, nipo quæ nulla habebat, sed pro alienis, roque ac Christus. Sacramentum tamen poenitentiae non suscepit, quia propria peccata quæ confitenda sunt, non habuit. Vide S. Chrysostomum, Tertullianum, S. Augustinum, S. Ambrosium, lib. *De Poenitentia*.

Ut sisterent eum (tanquam masculum primogenitum, juxta legem *Exodi*, xxi, 12) Domino. — Syrus, *coram Domino*. Quare B. Virgo Christum manibus tenens, flectens genua, cum summa reverentia et devotione obtulit Deo, dicens : En, Pater æterne, lue est Filius tuus, quem pro salute hominum ex me carnem sumere voluisti : ego tibi cum reddo, et in solidum offero, ut de co roque ac de me facias quod placuerit, ac per eum redimas mundum. Hæc dicens obtulit sacerdoti, quasi vicario Dei, a quo deinde quinque siclis eundem redemit, uti præscribebat lex.

23. Sicut scriptum est in lege Domini (*Exod.* vers. 23. xxi, 12) : Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. — Id est, Deo quasi res dicata et sancta offerretur et consecrabitur. Nonnulli Patres, uti Tertullianus, *De Carne Christi*, cap. Axi! ; Orígenes, Ambrosius, Euthymius (qui ait : a Solus Christus nondum apertam matris vulvam supernaturaliter aperuit, id est pertransiit, et clausam naturaliter servavit) dicunt hanc legem soli Christo convenire ; solum enim Christum aperuisse matricem matris; non quod velint B. Virginem proprio matricem in partu aperuisse, ac per consequens virginem non mansisse, uti cos interpretatur impurus Calvinus: sed quod Christus solus uterum clausum penetravit, ac penetrando quasi aperuerit, id est ita egressus sit, porinde ac si cum aperisset (est enim in hac phrasi metalipsis), cum aliæ matres tam in conceptione, quam in partu proprie uterum aperiant.

Verum omnes ceteri Patres clare dicunt Christum, clauso matris utero, conceptum et natum esse. Quare tamen « adaperiens vulvam » sic explieant, *q. d.* Omnis masculus, qui naturali more nascendo vulvam matris aperiendo in lucem egreditur, quique principium est generationis materna), hic « sanctus Domino vocetur, » id est Domino dicetur et consecratur. Hinc sequitur, quod Christus hac lege non continebatur, tum quia ipse subsistebat in persona Verbi, quæ nullis ligatur legibus; tum quia ipse non aperuit vul-

vam matris, sed ea clausa exivit. Ita Cyrillus, hom. *De occursu Domini*, et Ilormlsdos Papa, *epist.* 1, cap. ni; Boda et alii.

Minus ergo recte Ruperlus, Abulensis, Janse-
nius cl Maldonatus, per w « aperiens vulvam, »
non aliud putant significari, quam « primogeni-
tum, » idcoque Christum hisce verbis legis fuisse
comprehensum : sed a lege exceptum alio titulo,
scilicet quod esset Deus et Dei Filius. Vide dicta
Exod. xm, 12, ubi fuse hanc legem et lilteraliter
et tropologice exposui, atque inter alia dixi, pri-
mogenitum cujusque esse cor ejusque amorem,
ac priinas cogitationes et intentiones : hoc ergo,
et hasce a quolibet devote et integre offerendas
esse Deo. Denique audi S. Bernardina, semi. *De
Purificatione* : « Oblatio ista, fratres, satis delicat i
videtur, ubi tantum sistitur Domino, redimitur
avibus, et illico reportatur. Veniet, quando non
in templo offeretur, nec inter brachia Simeonis,
sed extra civitatem inter brachia crucis. Veniet,
quando non redimetur alieno, sed alios redimi t
sanguine proprio, quia redemptionem eum misit
Deus Pater populo suo. illud erit sacrificium ves-
pertinum, istud est matutinum : istud quidem
jucundius, sed illud plenius. »

Vrrs.si. 21. Et ut darent hostiam (pro purgatione
matris, non pueri, ut dixi vers. 22) secundum
QUOD DICTUM EST IN LEGE DOMINI, PAR TURTURUM AUT
duos (unum in holocaustum, alterum pro peccato)
pullos columbarum, — eo quod pauperes essent.
Nam divites insuper dare debebant agnum in
holocaustum. Licci enim tres reges magnam vim
auri Christo obtulissent, tamen B. Virgo pauper-
tatis studiosa, ut ostenderet se spernere omnia
terrena, ex illis pauca duntaxat quasi libando
accepit, quæ brevi consumpsit, ait Abulensis, in
cap. n *Matth.*, *Quæst.* XLVII; aut, si plura accepit,
ea in pauperes distribuit, ait S. Bonaventura cl
Dionysius. Denique quia statu et conditione erat
pauper, inter pauperes censeri voluit et paupe-
rum munus offerre. Vide dicta tam quoad litte-
ram quam quoad mores, *Levit.* xn, 6.

OMo vi- Nota: Purificationis B. Virginis (cujus memo-
iijj aio- jain qU0(ann)s celebrat Ecclesia dic 2 februarii,
idque ad abolenda Lupercalia, quæ eodem dic
llomre turpiter celebrabantur, ait Baronius) hic
fuit ordo et ritus : *Primo*, puerpera veniebat in
atrium immundorum, ibique consistebat : nec
enim atrium mundorum ingredi poterat, utpoto
immunda ante purificationem.

Secundo, offerebat turturem, vel pullum co-
lumbio pro peccato ; verisimile est cam quoque
aspersam fuisse aqua cinerea vitulæ rufæ; illa
enim erat quasi aqua lustralis in omni purifica-
tione.

Tertio, offerebat infantem Deo cumque redi-
mebat.

Quarto, peractis omnibus, in gratiarum actio-
nem offerebat Deo agnum, vel turturem aut pul-
lum columbæ in holocaustum. Ilæc duo ultima

flebant a puerpera (nipote jam purificata) exis-
tente in atrio mundorum. Ibi enim offerebat
infantem ad ostium tabernaculi, ibique eminus
spectabat holocaustum suum, quod offerebatur in
atrio sacerdotum. Nam inter atrium sacerdotum
cl laicorum intererat murus, sive septum altum
tres pedes, ita ut laici ex suo atrio spectare pos-
sent victimas, et alia quæ fiebant in atrio sacer-
dotum.

Tropologice : turtures et columbæ, quas puer- Tropa,
pera pro peccato, id est immunditia sive irregu-
laritate legali, offerebat, significabant gemitum et
compunctionem poenitentis, quo expiantur pec-
cata, præsertim accedente Sacramento. Porro s»-
B. Virgo, sicut nullum omnino habuit peccatum,
sic nullo Sacramento ad illud expiandum indi-
guit; suscepit tamen sacramentum Baptismi, ut
profiteretur religionem Christianam, item Confir-
mationem, Eucharistiam, forte etiam Extremam
Uctionem. Ordinis non erat capax, quia femina.
Matrimonium iniit cum Joseph, sed illud in lege
veteri non erat Sacramentum. Peccata sua nun-
quam est confessa, nec absolutionem a sacerdote
suscepit, quia nulla habuit.

Dices : Poterat B. Virgo metuere ne forte in
oratione distractionem aliquam, aut in opere vel
cogitatione negligentiam aliquam venialem com-
misisset; ergo poterat illam confiteri; quia ut
ait S. Gregorius : a Bonarum mentium est agnos-
cere culpam, ubi non est culpa, n Respondeo : Hue
verum est in peccatoribus et statu lapso, non
integro et innocentibus, qualis fuit B. Virgo.
Quare sicut angeli clare vident omnes suos actus
corumque defectus etiam minimos, ex perspicu-
itate sui intellectus; ac similiter suos actus vidit
Adam in statu innocentia (hoc enim pertinet ad
integritatem illius status et ad justitiam origi-
nalem) : sic pariter suos actus omnes vidit et
prævidit B. Virgo, quod scilicet essent purissimi Onlien
et sanctissimi, sine omni defectu, etiam veniali, "•
idcoque cos quasi peccata confiteri non poterat. „t.
Nec tamen idcirco se extollebat, sed magis humi-
liabat, sciens hoc esse donum Dei, non suum
meritum. Quare quod Sylvester in *Dosa aurea*,
tit. ni, cas. S3, *De Quæst. irnpertin.*, censet B. Vir-
ginem sacramentum pœnitentim recepisse, soli-
tamque venialia sub conditione confiteris. Joanni,
plane est rejiciendum : præsertim quia absolutio
impendi nequit super materiam incertam, sed ut
ejus capax sit poeniteris, debet aliquod peccatum
determinate confiteri, ait Vasquez, *IB part.*, disp.
119, cap. vu.

25. Et ecce uomo erat in Jerusalem, cui v*»». sa.
nomen Simeon, et homo iste justus et timora-
tus, EXSPECTANS CONSOLATIONEM ISRAEL, ET SPIRITUS
Sanctus erat in eo.

Simeon. — Calvinus vult Simconem fuisse ple-
beium et obscura-famas. Verum eum sanctitate et
senio fuisse venerabilem, docent sequentia apud
Lucam. Multi censent eum fuisse sacerdotem,

idcoque benedixisse Marine et Joseph, vers. 34. lia Lyranus, Dionysius, Cajetanus, Franciscas Lucas, Tolclius hic, ac S. Athanasius, lib. *De Comuni essentia Patris et Filii*; S. Cyrillus Hierosolymitanus, orat. *De Occursu Domini*; S. Epiphanius, tract. *De Patribus veteris Testamenti*; et Canisius, lib. IV *De Deipara*, cap. x; licet eum fuisse laicum, non sacerdotem, opinetur Theophylactus, Euthymius, Jansenius et Barradius, ac benedixisse Mariæ, non ut sacerdotem, sed ut senem.

Et homo iste justus.—Hinc Calatinus, lib. I *De Arcanis fidei*, cap. m, censet Simconem hunc fuisse discipulum et filium Hillelis, qui, paulo ante nativitatem Christi, Scribarum et Phariseorum fuit auctor, teste S. Hieronymo, in cap. vii *Isaia*. Sed audi Galatinum: « Simeon, Hillelis filius, quem ob ejus præcipuam sanctitatem Talmudistas *Saddic*, id est Justum, cognominant, in quo (ut in *Pirke Avoth*, id est in *Capitulis Patrum* dicitur) academice magnæ Synagogæ sceptrum defecit, nulla do Messia dixit; et tandem cum in ultima senectute a Spiritu Sancto responsum accepisset, non visurum se mortem, nisi Messiam videret, Christum ipsum ulnis suscipiens, quæ do eo a Spiritu Sancto edoctus docuerat, ipso præsentem confirmavit; cujus egregia dicta Talmudicis in libris sparsim reperiuntur. » Idem censet Gencbrardus, lib. II *Chronolorgia*, qui addit: « In Simeone spiritum Synagogæ magnæ, qui erat prophetico minor, communi major, defecisse, auctores sunt Talmudici in tractatu *Pirke Avoth*. H. Moses Ægyptius non tantum discipulum, sed et Hillelis filium fuisse scribit, Gamalielisque, ad cujus pedes legem Paulus didicit, præceptorem, imo vero et patrem. » Hæc Gencbrardus. Verum hæc, uti verisimilia apparent, ita incerta sunt:

Sir i multi enim fuere «Simeones» sive «Simones»
'nj (utrumque enim idem est nomen) justus, uti fuit
' Simon pontifex, filius Oniæ, cognomento Justus, quem fuisse laudat Ecclesiasticus, cap. i., vers. 1. Adde Hillelis posteros et discipulos, puta Scribas et Phariseos, fuisse summe contrarios Christo (1).

Timoratus. — Græce, ὁ ἅγιος, id est religiosus, qui timet et reveretur Deum, cavetque studiose ne cum offendant.

EXSPECTANS CONSOLATIONEM ISRAEL. — Id est expectans adventum Messiae sive Christi, qui consolatur et liberaturus orat Israel, id est populum fidelem a Satana, Herode, Romanis, Scribis et Phariseis oppressum; quia communis boni avidus, «populi magis gratiam quam suam requirebat,» ait S. Ambrosius. Sciebat enim Simeon ex translato a Juda sceptro ad Herodem, juxta oraculum Jacob, Gen. xlix, 10, et ex completis septuaginta, *Daniel*, cap. ix, hebdomadis, aliisque

(1) Favet tamen Patritius coram opinioni, juxta quos Simeon is fuisse creditur qui sinedrio præfuit post Hutelem pattimi, illumque habuit Gamalielcm, Pauli a) stull præccpU'rem; nec repugnat temporum ratio. \iJ. PatnUum, op. cil. dissert. xxn.

prophetiis, Christi adventum instare, ut Israel, id est fideles ab omnibus malis eriperet, puta tam a peccatis, quam a miseriis omnibus, partim in hac vita, partim in futura. Christus ergo est fidelium consolatio, quia extra Christum nulla salutis est spes, sed mera desperatio et desolatio. Hinc Isaías Christi adventura promittens, cap. XL, vers. 1: « Consolamini, ait, consolamini, populo meus, dicit Deus vester: loquimini ad cor Jerusalem. » Et cap. li, 3: « Consolabitur Dominus Sion. » Et cap. lixi, 1: « Spiritus Domini super me, etc., ut consolarer omnes lugentes. » Et Paulus, II *Cor.* i, 5: « Sicut, ait, abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. » Tempore Christi enim erat afflictissimus tam reipublicæ quam Ecclesiæ Israelis status. Respublica enim eorum suis carens principibus, erat sub jugo Herodis et Romanorum infidelium; Ecclesia vero sub jugo impiorum pontificum, Scribarum et Phariseorum, qui quales fuerint, quantumque populum oppreserint, et in quantos errores et vilia abduxerint, docet Christus toto cap. xxi, 5, *Matth.* Ad utriusque ergo liberationem, vel consolationem per Messiam faciendam expectant Simeon cæterique pii Israelita).

Et Spiritus Sanctus erat in eo. — « Spiritus Sanctus, » tum sanctificans, tum propheticus, ut patet ex sequent. Ubi nota: In Scriptura dicitur Spiritus Sanctus advenire, vel esse in aliquo, non tantum per gratiam gratum facientem, sed etiam per gratiam gratis datam, v. g. per prophetiam, uti hic dicitur fuisse in Simeone. Sic, cap. i, 35, dicitur Spiritus Sanctus superventurus in B. Virginem, ut concipiat filium, fiatque mater Dei, quæ est gratia gratis data. Et vers. II, Elisabeth dicitur repleta Spiritu Sancto, cum cæpit prophetare.

In eo. — Græce ἰν' αὐτῷ, id est *super eum*, q. d. Spiritus Sanctus in cura delapsus ejus animam occupabat, ut homo non tam terrenus quam emicatis et divinus esse videretur, idquo ad hoc, ut ejus testimonium de Christo foret irrefragabile et omni exceptione majus.

Cæcum fuisse Simconem, et ad Christi contactum visum recuperasse, tradit Celsus, *De Incrudulitate Judæorum*, apud Vigilium, qui inter opera Cypriani circumfertur. Verum tantum miraculum et tara huic loco opportunum non siluisset Lucas.

6. Er responsum (oraculum et promissum di-v.r. io. vinum: hoc enim est Græce ἡ ἀπόκρισις; unde Arabicus, *Et revelatum ei fuerat*) acceperat a Spiritu Sancto (per internam inspirationem) non visurum (experturum) se mortem, nisi prius videret Christum Domini, — id est Messiam unctum unctione Spiritus Sancti et grati plenitudine, *Isaia* xi, 2. Quare Simeoni hic privilegium eximium et rarum a Deo concessum est, scilicet ut ante mortem videret Christum natum. Qua in re

Abrahamum, Isaac, Jacob, Mosem omnesquo Patriarchas et Prophetas superavit, « qui, ut ait Apostolus, juxta fidei defuncti sunt, non acceptis repromissionibus (de Christo Christique gratiis et beneficiis), sed a longe eas aspicientes ac salutantes, *lchr.* xi, 13. Hinc liquet Simconem singularis fuisse sanctitatis sanctique desiderii et zeli, qua assiduo suspirabat orabatque pro adventu Messi®, idcoque cum videre meruit.

Ver*. »7. 27. Et vexit ix SPinrru (instinctu Spiritus Sancti, motus et incitatus a Spiritu Sancto, ait Eulhymius et Thcophylactus) ix templum. — Idem autem spiritus qui cum incitavit, eidem signum dedit, quo Christum inter tot pueros qui offerebantur in templo, agnosceret; aut potius illum eidem ostendit, interius illi suggerens dicensque: Ecce liic est Christus, quem tibi ante mortem videndum promisi. Tiraiothæus, presbyter Hierosolymitanus, orat. *De Simeone*, putat vidisse illum Deiparam divino circumdatam lumine inter feminas reliquas, atque ex hoc indicio Messi® matrem esse intellexisse. Carthusianus pariter: « Forsitan, inquit, vidit divinum quemdam splendorem in vultu pueri. »

itrddiri- Hinc disce Deum Sanctorum mentem et gros-
s'* Urti». 8. lun dirigere, ut occurrat cis res bona a Deo cis praeordinata, uti hic Simeoni occurrit Christus. Quare assidue nobis præsertim ingressuris iter, pro hac directione orandum est, ut per eam a malis occursibus præservemur et bonis perfruamur, ac dicendum cum Psalte: « Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me; n et: « Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, » *Ps. cxvni.*

8. e- In vita S. Eplirein legimus cum, cum civitatem l'nm.lo ingrederetur, orasse Deum ut aliquid bon® r.Hui-* aedificationis sibi occurreret; et cccc occurrit ei ce. meretrix, qu® cum fixe cum intueretur, idcoque ab eo severe rogaretur cur id faceret inverecunde, responsum ali ea accepit: a Temina virum quasi sui originem (Eva enim formata est ex costa Ad®) intueatur; vir vero terram, ex qua plasmatus est, inspiciat. » Sensit vir Dei se jure tangi, ac compunctus Deo gratias egit, quod a meretrice tam pium salutis monitum accepisset.

Et cum inducerent (in templum) puerum Jesum parentes ejus (Maria et Joseph), ut facerent SECUNDUM CONSUETUDINEM LEGIS IRO EO. — GlæCC, xzt ii id est et aim induxissent; pendet enim hæc sententia a vers. seq. Unde Yatablus vertit: « Cum autem inferrent parentes puerum Jasum, ele., ipse quoque accepit cum in ulnas suas. »

v. j. •\$. 28. Et ipse accepit eum in ulnas suas (inter brachia sua amplexans, et ad sinum pectusque suum ardentissime et suavissime applicans), et benedixit (laudavit et glorificavi!) Deum, et dixit — sirwon Olor, sive cygnus candidus, jam jam moriturus suavissime canit: ita Simeon canitie sancta can-

didus, jam moriturus cygneum et suavissimum edit hic canticum. Audi Martialem:

Dulcia defecta modulatur carmina lingua,
Cantator cygnus funeris ipse sui.

Sic sapientum postrema dicta et scripta maxime mellita sunt; scilicet per ætatem maturescente eloquentia. Addit Cicero, *Tuscul.* I: « Cygni, ait, non sine causa Apollini dicati sunt, quod ab eo divinationem habere videantur, qua providentes quid in morte boni sit, cum cantu et voluptate moriantur. » Ita prorsus Simeon divinat hic felicitatem sibi post instantem mortem per Christum obventuram.

29. Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum (promissum tuum, ait Theophylactus, quo mihi promisisti producere vitam usque dum viderem Christum: jam eum vidi, ergo abeam et moriar) in pace. — « Dimittis, » Græce «Καὶὺωϋς, id est *dissolvis*, ut e corpore hoc velut e carcere et vinculis, quibus alligatus sum. abeam in libertatem, pacem et quietem, qua gaudent patres in limbo, *q. d.* O Domine, jam animus meus omni re, quam videre cupiebat, satiatus est. Vidi enim Christum, quem unice amplecti desiderabam. Nihil amplius in hoc mundo exopto; quare libens lætusque moriar, vel potius dissolvere vinculis corporis, ut ad pacem et quietem in limbum patrum pergam. Sic in pace mori optabat Tobias, cap. m, fi, et Abraham, *Genes.* xv, 15. a Pax» enim Hebraeis non solum tranquillitatem et quietem, sed omne bonum et felicitatem significat.

Quocirca Euthymius per a pacem» hic accipit, rit.pi» primo, pacem cogitationum, inter spernet metum de videndo Christo fluctuantium; secundo, pacem intrepidi animi, nec mortem expavescentis; tertio, gaudii; quarto, alii per « pacem » accipiant spei consecutionem, *q. d.* Hactenus speravi et sollicitus fui ut viderem Christum: jam eo viso pacem consecutus et sollicitudine liberatus, mori exopto. Ita Thcophylactus: a Priusquam vidissem Dominum, inquit, non pacata eram mente, exspectans eum, et semper sollicitus quando veniat: nunc autem ipso viso, et pacem consecutus, et sollicitudine liberatus (ut sic dicam) absolvar. » *Quinio*, « pacem, » id est securitatem a mundi periculis, quam praestat mors. Illa S. Cyprianus, tract. *De Morlalit.*, cap. i: « Lætus de morte proxima, jam de vicina accessione securus, inquit, accepit in manus puerum, et benedicens Deum exclamavit, et dixit: Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace: quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Probans scilicet atque contestaos tunc esse servis Dei pacem, tunc liberam, tunc tranquillam quietem, quando de istis mundi turbinibus extracti, sedis et securitatis adorn® portum petimus, quando expuncta hac morte ad immortalitatem venimus. Hia est enim nostra prx, illa fida tranquillitas, illa stabilis et

' rma et perpetua securitas. » Hinc videtur quod Simeon voti sui factus sit compos, ac paulo post mortuus : quare pergens ad limbum, primus Adro, Abrahæ, Moysi, Davidi, Isaïæ, cæterisque patribus ad Christum suspirantibus, latissimum de eo nato visoque nuntium attulit, itaque mirifico omnes gaudio cumulavit.

Tropologice Orígenes : Simeon, aíl, optat mori in pace, id est in gratia et amicitia cum Deo, in qua justus moritur.

Symbolice: S. Augustinus, serm. 20 De *Temp.*: Nunc, ait, Domine, dimitte me in pace, quia video pacem, puta Christum, qui pacificabit cœluni cum terra, Deum et angelos cum hominibus, et homines cum seipsis.

i Porro, Simeon sui voti a Deo factus est compos : L nam paulo post in pace conquievit. Hinc S. Epiphanius, lib. De *Prophetarum vita et interitu*, cap. XXIV, S. Simeonem inter Prophetas reponit, aitque : « Vita functus est Simeon iste quidem pluribus aunis obsitus, pene confectus; nec tamen a sacerdotibus postremum honorem consecutus, humatus est. » Cur autem id acciderit, nullam affert causam ; sed ea putatur, quod palam Christi adventum annuntians, in se sacerdotum crocerorum invidiam et odium concitarit.

Tropologice : Ecclesia quotidie in Completorio sub vesperam, hunc Simeonis hymnum decantat duabus de causis. Prior est, ut fideles, ac præsertim sacerdotes ecclesiasticos, moneat cogitare de morte, itaque vivere ac si vespero essent morituri. Posterior, ut moneat eosdem induere desiderium Simeonis, scilicet transeundi ex hac vanitate et vitro hujus rorumnis ad veram beatamque vitam in coelis, ut quotidie hunc hymnum recitantes postulemus a Deo dimitti, dicamusque nun Paulo : « Cupio dissolvi et esse cum Christo, » *Philip*, r. « Vide justum, aíl S. Ambrosius, velut corporeae carcere molis inclusum, velle dissolvi, ut incipiat esso cum Christo. Sed qui vult dimitti, veniat in templum, veniat in Jerusalem, exspectet Christum Domini, accipiat in inanibus Verbum Dei, complectatur operibus velut quibusdam fidei suro brachiis. Tunc dimittetur, ut non videat mortem, quia viderit vitam. »

Ita S. Maria Ægyptiaca sub mortem, a S. Zolfino Eucharistiam (quam per 40 annos, quibus vixerat in deserto, non suscepit) percipiens, præ devotione lacrymans et jubilans cecinit : - Nunc dimittis, Domine, servam tuam, secundum verbum tuum, in pace, » ac illico animam Creatori reddidit, ut habet ejus Vita. Idem fecit S. Magdalena multique alii. Quare quoties communicamus, cum cis dicamus : « Nunc dimittis, Domine, servimi tuum in pace, quia viderunt oculi mei, » imo fauces mero gustarunt, ac stomachus meus suscepit, salutare tuum.

30. Quia videntur ocoi mei (quia diu desideratum nunc et carnis et cordis oculis contemplan, Olt B da) SALLIARE TLLM. — GræCC «wnstw. uuod

Septuaginta reddere solent pro llebr. ilitTO» *tesava*, id est *salus* : salus nutem metonymice Salvatorem significat. Per « salutare » ergo jniel- ligli Salvatorem Christum, quem prisci Patres desiderarunt videre, at solus Simeon vidit, contrectavit et amplexus est. Audi eorum desideria : Jacobi : a Salutare tuum (id est Salvatorem Christum, ex Juda et posteris meis nasciturnm) exspectabo, Domine, » *Genes*, xlix, 18. Davidis : « Defecit in salutare tuum anima mea. Oculi mei defecerunt in salutaro tuum. Exspectabam salutare tuum, Domine. Concupivi salutaro tuum, Domine, » *Psalms*, cxvili, 8Í, 123, ICO, 171 : « Redde mihi laetitiam salutaris lui, » *Psalms*. L, 11. « Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis, » *Psalms*. lxxxiv, 8. Ita S. Basilius in *Psalms*, lxi ; S. Augustinus lib. I *Contra advers. Legis et Proph.*, cap. xi ; Beda, Theophylactus et alii.

31. Quod parasti ante faciem (ante oculos, in v conspectu) omnium populorum. — Ut omnes omnium gentium populi ex Salvatore Christo salutem hauriant, *q. d.* Deus non abscondit Christum in angulo Judææ, sed cum omnibus proposuit, et mox per Apostolos toto orbe deprrodicabit, ut quicumque ejus fidem et legem amplecti voluerint, ab eo salventur.

32. Lumen ad revelationem Gentium, et glo- v RIAM PLEBIS TUF. ISRAEL. — Est appositio, 7. *d.* « Salutare tuum, » id est Salvatorem Christum dedisti et parasti hoc fine, ut ipse sit lumen ad revelationem, id est illuminationem gentium, quod scilicet Gentes verum Deum ignorantes ejus cognitione, fide et cultu illuminet; idemque ipse sit gloria, honor et decus Israelis, id est populi judaici. Arabicus : *Lumen quod apparuit gentibus* ; Theophylactus : *Lumen ad illustrationem gentium obtenebratarum* ; Euthymius : *Lumen quod gentibus errore caecis visum restituat ; revelationem enim vocat visus restitutionem*. Sic dicitur, *Psal.* cxviii, 18 : « Revela, » id est illumina, « oculos meos. » Qui enim cæcus est, vel sedet in tenebris, habet quasi velum ante oculos, quod per lumen revelatur et aufertur, ut videre possit. Sic velum idololatriæ, errorum et viliorum, quod Gentes excæcabat, revelavit et abstulit Christus, docens eas veram veri Dei fidem et cultum, per quem salventur. Ipse ergo est lux mundi, *Joan*, vin, 12. Alludit ad oraculum Isaïæ, qui ante 700 annos idipsum vaticinatus erat, cap. xlii, 26, dicens : « Dedi te (o Christe) in fœdus populi, in lucem Gentium, ut aperires oculos cæcorum et educeres de conclusione vinculum, de domo carceris cedentes in tenebris, d etc. Rursum, cap. xlix, 6 : « Ecco dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ, n etc. Denique cap. lx, 3 : a Ambulabunt Gentes in lumine tuo. » Hac de causa in Missa, præsertim in festo Purificationis, candelas benedicimus, accendimus et gestamus : *Primo*, ut profiteamur Christum esse lumen ad

COMMENTARIA IN LUCAM, CAP. II.

Cūtr- revelationem gentium. *Scnindo*, precamur, ut ipse H-io-r i- noijis suam lucem gratim in hac vita, et lætiliæ q> ü ' et giorite in altera vita communicet ; qua de causa jniBui? moribundis lire candclæ acccns® in manus dantur. Vido Amalarium, Durandum et cæteros, qui de Officiis Ecclesiasticis scripsere.

Et gloriam plebis tuæ Israel. — g. d. Christus sicut est lux Gentium cæcarum, sic est et gloria Child»» Israelis, id est Judæorum. Viceversa fuit Christus gloria quoque Gentium, et lux Israelis, quia liioiwi Gentibus magnum decus, Israelites magnam rc- c*nu(< rnm divinarum cognitionem attulit : tamen Gentibus dicitur potius lucem attulisse, quia hæ erant in tenebris infidelitatis; gloriam vero Israelitis fidelibus. Idque primo, quia ex eorum gente, utpote patribus eorum a Deo promissus, carnem assumpsit : hic enim est magnus honor, de quo gloriari possunt Judæi, quod scilicet Christus sit eorum contribulis, consanguineus, adeoque Judæus. *Secundo*, quia Christus in Judæa vixit et mortuus est ; vixit autem cum magna doctrinas, sanctitatis et miraculorum gloria. *Terito*, quia in Judæa primo Ecclesiam suam fundavit : primi enim credentes fuere Judæi, qui deinde Gentes sibi aggregarunt. *Quarto*, quia in Judæa a morte resurrexit, et gloriose in culum ascendit, indeque misit Spiritum Sanctum cum dono omnium linguarum. *Quinto*, quia Apostolos omnes elegit ex Judæis, qui omnes Gentes ad Christum converterunt. *Sexto*, quia Judæos in se credentes magnis virtutibus, donis et gratiis cumulavit, cosque eximios Sanctos, Doctores et Martyres effecit. Alludit, imo citat oraculum Isaïæ, qui prodixit, cap. xlv, 13, dicens : « Dabo in Sion salutem, et in Israel gloriam meam. » Et cap. lx, 1 : « Gloria Domini super te orta est. » Et vers. 2 : « Gloria ejus in te videbitur. » Cap. lxii, 2 : « Videbunt gentes justum tuum, et cuncti reges inclytum tuum; » Hebr. et Septuaginta, *gloriam tuam*.

Ve». 1J. 33. Er erat pater ejus et mater mirantes SUPER HIS QU« IHCEBANTIR DE ILLO. — a Pater, » scilicet Joseph, qui dicitur pater Christi, non tantum quia ejus nutritius, et quia a vulgo putabatur ejus pater, sed etiam quia ipsi in conjugio et conjugo sua Maria legitimo natus erat Christus, atque ob hanc prolcin matrimonium hoc Josephi cum B. Virgine conciliatum et ordinatum erat a Deo. Ita S. Augustinus, lib. II *De Consensu Evang.*, cap. i; Beda, Jansenius et alii. Vide dicta *Matth. i*, IG.

Mirantes — Joseph et Maria, quæ licet sciret Christum fore salvatorem Israelis, non tamen sciebat omnia quæ hic Spiritus Sanctus per Siinconcm et Annam do eo vaticinabatur, scilicet quod ipso foret lumen illuminans omnes gentes, quod foret in ruinam et resurrectionem multorum in Israel, quod gladius animam Virginis esset pertransiturus, etc., cl etiamsi hæc scivisset, mirabatur tamen eadem a Simeone et Anna per

Spiritum Sanctum tanto ardore et spiritu predicali et celebrari. Denique rerum et mysteriorum quæ videbat et audiebat, magnitudo, ci consideranti admirationem ciebat. Nam, ut ait Anonymus, in *Catena Gratorum* : « Transcendentium rerum notitia quoties in memoriam venerit, toties renovat ia mente miraculum »

3\$. Er BENEDIXIT ILLIS SIMEON, ET DIXIT AD Ma- Vert. %. RUM MATREM EJUS : ECCE POSITUS EST niC IN RUINAM, ET IN RESURRECTIONEM MULTORUM IN ISRAEL ; ET IN SIGNEM CUI CONTRADICETUR.

Benedixit. — Bene precatus est. Benedictionis sacerdotalis forma proscribitur, *Xum. vi*, 24, cratque hæc : « Benedicat tibi Dominus, et custodiat te, n etc.

Eis, — scilicet parentibus, Josepho et Mariæ, uti processit, non puero Christo (licet et hoc velit Jansenius), inquit Maldonatus, Franciscus Lucas et alii : puerum enim, utpote Messiam, Salvatorem et Deum suum venerabatur et adorabat, ac ab eo benedici optabat, non vero cum benedicere audebat, vel praesumebat, quia summe, ut par erat, cum reverebatur.

Et dixit ad Mariam matrem ejus, — potius quam ad Joseph, tum quia ipsa sola vera et naturalis erat mater Jcsu, Joseph autem ejus erat pater Lanium per denominationem ; tum quia Joseph videtur mortuus anto annum 30 Christi, quo hæc contigerunt : quare illa in se experta est sensitque sola B. Maria. Illi ergo soli hic Simeon prophetico spiritu prodixit tam prospera, quam adversa, ipsi et Christo obventura, ut in prosperis non extollatur, nec in adversis cadat auimo, sed contra illa per modestiam, contra hæc per patientiam et fortitudinem pectus suum pramuniat et obarmet.

EiXB POSITUS EST HIC IN RUINAM (GræCO wrûflw, id est *Casum*, ita Arabicus) et in resurrectionem multorum in Israel. — Alludit ad illud *Isai. viti*, 14: «Erit vobis (Dominus, puta Christus) in sanctificationem, in lapidem autem offensionis, et in petram scandali duabus domibus Israel, *hoc est* in laqueum et in ruinam habitantibus Jerusalem, n El cap. xxviii, 16 : a Ecce ego mitam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, » etc., quem locum citat urgetque contra Judæos Christo incredulos Paulus, *Rom. ix*, 33; et Petrus, I *Petr. n*, G, et *Actor. IV*, 11 ; et Christus ipse, *Matth. xxi*, 42, ubi hæc omnia explicui. Christus cnira a Deo positus et collocatus est in Ecclesia nova, sive Christiana, quasi fundamentum et lapis angularis, ut illi superedificaret omnes qui in cum crederent, ex cisque domum Ecclesiæ spiritualem exædificarent : quia hoc ipsum ohm promiserai Ad®, Abrahæ, Mosi, cæterisque Patriarchis et Prophetis. Fecit hoc Deus directo hae monto et intentione, ut omnes Israelitas, id est Judæos, ad Christi fidem alliceret, itaque in Ecclesiam ejus coaptaret et salvaret; sed providebat majorem partem eorum

ob vitia sua Christo venienti contradicturos, et in cum quasi in lapidem offensionis et scandali impacturos, itaque ab eo collidendos et ruituros in exitium, tam præsens, quam futurum et æternum ; noluit Limen idcirco mutare prius suum propositum de *Christo* mittendo et collocando, sed permittere hanc Judæorum contra illum rebellionem et contradictionem, ut propter illam Paulus et Apostoli præconcs Evangelii a Judæis rebellantibus Evangelium transferrent ad Gentes, itaque pro paucis Judæis innumero gentes in Christum crederent, illique in Ecclesia inædificarentur et salvarentur, uti fuse docet Paulus, *Rom.* xi. Ecce hoc fuit Dei consilium , quo posuit Christum in lapidem angularem Ecclesia», qui indirecte esset «in rumam,» directe a in resurrectionem multorum in Israel.» Per «ruinam» enim significatur exitium Judæorum Christo rebellium; per «resurrectionem,» salus in cum credentium, quia rebelles corruerunt a fide in perfidiam, ab obedientia in rebellionem, a cognitione Dei et S. Scripturo in cæcitatem et obdurationem , a spe salutis in desperationem et damnationem , a cælo in gehennam : credentes vero in Christum a peccatis, in quibus jacebant, a Christi gratia erecti, resurrexerunt in novam vitam virtutis et gratiæ, exspectantes spem gloriæ. Ita S. Augustinus, Beda, Theophylactus, Euthymius, Tolctus et alii passim, imo ipse Christus, Petrus et Paulus locis jam citatis.

Addit Nyssenus per a ruinam » accipi excidium Judææ et Jerusalem per Titum : hoc enim ei illatum est, quia sprexit Christum cumque crucifixit.

Tropologice, vel potius symbolice Theophylactus : Christus, ait, positus est in ruinam et resurrectionem Israelis, id est animæ pœnitentis, sesequo per Christi gratiam sanctificantis, quia facit ut in ea moriatur superbia, crapula, libido, ac resurgat in ea humilitas, abstinencia , castitas.

Anagogico: idem Theophylactus per «ruinam » accipit mortem, *q. d.* Christus erit causa ut nulli, id est omnes Israelita» a morte ad immortalitatem resurgant. Verum hi sensus mystici non exæquo respondent sensui litterali, in quo ahi ruunt in vilia, alii ab eis resurgunt : unde minus appositi et genuini sunt.

Et in signum cui contradicetur. — Græcc, ὁ πῦρ τῆς ἀντιμαρτυρίας, id est *in signum contradictionis*, vel *contentionis*, ut vertunt Syrus et Arabicus; Tertullianus, De *Carmine Christi*, cap. xxm, vertit. « in signum contradicibile. »

Quærcs, quodnam hoc signum? *Primo*, Maldonatus et Franciscas Lucas : Christus, inquiunt, positus est in signum, id est in scopum sagittariorum, in quem Judæi et Scribæ increduli, non tantum lingua verba maledica, sed et manu tela malefica conjecerunt. Fuit hic scopus contradictionis, quia de eo feriendo configendoque ceciderunt, et sibi invicem contradixerunt Scriba»; ut Simeon alludat ad illud *Thren.*, in, 12 : « Posuit me quasi signum ad sagittam, misit in renibus meis filias pharetra suæ. »

tarant, et sibi invicem contradixerunt Scriba»; ut Simeon alludat ad illud *Thren.*, in, 12 : « Posuit me quasi signum ad sagittam, misit in renibus meis filias pharetra suæ. »

Secundo, S. Basilius, Beda et Theophylactus intelligunt signum crucis, ut alludat ad fsat. xi, 10 : « In die illa radix lesse, qui stat in signum (Hebraico QJ nes, id est vexillum, ubi Septuaginta vertunt, *arbitro*, quod hic habet Lucas) populorum; » quia Christus in cnice exaltatus erit vexillifer, sustollctque vexillum crucis, ad quod trahet omnes fideles quasi milites suos, ut dimicent contra Judæos, Mahometanos, Paganos cæterosque impios diaboli milites, qui cruci Christi contradicunt illamque acerrime oppugnant. Ita Tolctus.

Tertio et planissime, alludit Simeon ad illud *Isai.* vin, 18 : « Ecce ego ei pueri mei, quos dedil mihi Dominus in signum et in portentum Israel. » Vide ibi dicta. « Signum » ergo sive « portentum » vocatur hic mira, nova et a sæculo inaudita Christi ex Virgine generatio, ejusque cœlestis et divina doctrina, vita, mors, resurrectio, miracula, quibus clare significabat et ostendebat se esse Messiam Salvatorem mundi, ac Deum per se exhibuisse mundo redemptionem et salutem a Prophetis promissam. Huic signo Christi non tantum Judæi et Genles lingua, sed et mali Christiani vita impia contradicunt. Ille Orígenes, Jansenius. Favel S. Basilius, in *Isai.* cap. vu, ad illa : « Ecce Virgo concipiet, » dicens : « Signum est demonstratio rei cujuspiam prodigiosa, demulata et a communi consuetudine hominum omnino aliena. » Talis autem fuit vita Emmanuelis, id est Verbi incarnati, prodigiosa scilicet ei portentosa; Grocum enim significat signum, ostentum, prodigium, quod est propter communem hominum consuetudinem. Favet et Tertullianus, lib. *De Carne Christi*, cap. xxm, qui censet hic alludi ad illud *Isai.* vn : « Propterea dabit Dominus vobis signum : Ecce virgo concipiet et pariet filium. Agnoscimus ergo signum contradicibile, inquit, conceptum et partum Virginis Mariæ, de quo academic! isti : Peperit, et non peperit; virgo, et non virgo; » quibus contradictoribus ipse respondet : « Peperit, quæ ex sua carne; et non peperit, quæ non ex viri semine. Et virgo quantum a viro, non virgo quantum a partu; » quia peperit, quod non solet esse virginum, sed mulierum corruptarum, licet ipsa per miraculum incorrupta conceperit, ei manens virgo pepercrit.

Symbolice Cajctanus : Christus, ait, fuit signum reconciliationis humani generis cum Deo. El Dionysius : Christus, ait, fuit signum foederis inter homines et Deum, de non inducendo amplius in orbem diluvio. Alii « signum » accipiunt quo oves Dei signantur, *q. d.* Christi fide, baptismo et caractere quasi signo signabuntur Christiani, ut illo ab infidelibus distinguantur.

titulo,

Denique Barradins putat alludi ad serpentem æncum, quem in signum posuit Moses, ut morsi a serpentibus, in cum aspicientes, sanarentur, *Num.* cap. xxi; *g. d.* Christus positus est, sive ponetur in signum, quemadmodum serpens rencus in signum positus est in deserto. Multi illum aspicient viva fide, salutemque recipient ac resurrectionem; plurimi contradicent ac corruent. Signum erit omnibus propositum, quibusdam ruina, aliis resurrectio.

v«>. 35 33. Et tuam ipsius animam pertiunsibit gladius (Arabicus, *lancea*; Græcum enim *ῥοχραῖ* et gladium et jaculum, sive lanceam significat), ut REVELENTUR EX MULTIS CORDIBUS COGITATIONES.— Quæres, quisnam hic gladius? *Primo*, nonnulli per Gi .iiu gladium accipiunt dubitationem in fide. Censent enim B. Virginem, cum videret Christum tam atrocia a Judæis violenter pati et mori in cruce, dubitasse de ejus resurrectione, an ipse esset resurrecturus uti prædixerat: hæc enim dubitatio instar gladii dissecabat animam Virginis, camque dividebat a Christo Chrislique fide. Ita Orígenes hic, *hom.* 17; Titus et Theophylactus; Amphilochius, *hom. De Occursu Domini*; Auctor *Quæst. novi et veteris Testamenti* apud S. Augustinum, *Quæst.* LXXI. Verum hic est error: hoc enim sentire indignum est Deipara, estque contra communem Ecclesiis sensum. Sic enim B. Virgo peccasset incredulitate. Unde nonnulli excusant auctores jam citatos, quod per dubitationem intellexerint admirationem et variarum cogitationum fluctuationem, considerationem et examinationem.

s-xt i ii. *Secundo*, S. Euchrius Lugdunensis, homil. in *Dominicam post Octavam Nativit.*, per gladium accipit gladium spiritus, qui est verbum Dei, puta spiritum prophetiæ, *q. d.* Gladius spiritus prophetici transibit animam tuam, o Maria, ut tibi revelet secreta sancire Scriptura et occultas hominum cogitationes, uti tibi revelavit in Cana Galilææ cogitationes Christi, cum ministris dixisti: «Quodeumque dixerit vobis facite.» Nisi enim scivisses Christum cis imperaturum ut aquam haurirent, quam ipse in vinum converteret, nunquam idipsum dixisses. Sic Apostolus do eodem spiritu ait, *Ilebr.* iv, 12: «Vivus est sermo Dei et clicax, et penetrabilior omni gladio accipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus, compagum quoque et medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis.» Unde S. Ambrosius per gladium hic accipit prudentiam Virginis, non ignaram mysterii coelestis.

Verum hic gladius symbolicus est et mysticus, non literalis, reque ac ille S. Ihlarii in I's. cxvin, littera *gimcl*, qui per gladium accipit terrorem iudicii extremi, quod omnes subituri sunt, etiam B. Virgo.

T.iiu. *Tertio*, nonnulli olim, teste Amphilochio loco citato, ex hisce verbis opinati sunt B. Virginem vere per gladium martyrio coronatam obiisse;

seal hoc est contra omnem historiarum fidem.

Quarto ergo et genuine, «gladius» hic est tormentorum Christo illatorum, aut potius contradictionis, cujus paulo ante meminit; nam contradictio linguarum in Scriptura vocatur «gladius,» ut *Psalm.* cvi, 5: «Filii hominum, dentes eorum arma et sagitta*, et lingua eorum gladius acutus.» Et *Psalm.* txiil, 4: «Exacerunt ut gladium linguas suas.» Et *Psalm.* civ, 18: «Ferrum pertransiit animam ejus.»

Duplex ergo lue est gladius: *Primus* linguæ et contradictionis: audiens ergo B. Virgo probra, calumnias et blasphemias a Judæis et Scribis jacin Christum etiam crucifixum, mire iis cruciatur, perinde ac si gladius animam ejus transverberasse!

Secundus gladius fuit ferri, puta clavorum cæterorumque tormentorum, qui non tantum Christi corpus et animam, sed et Virginis animam pertransiit; Grace Juiaim, id est penetrabit. Sicut cum quis uno gladio duos sibi vicinos confodit uno ictu, ita ut primum occidat, secundum penetret et vulneret; ita et hic gladius Judæorum occidit Christum, Virginem autem matrem intime penetravit, vulneravit et cruciavit. Ita S. Augustinus, epist. 59 *ad Paulinum*; Sophronius, *hom. De Assumpt.*; Franciscos Lucas, Jansenius, Tolctus, Barradius et alii.

Quantus fuerit gladii hujus cruciatus et dolor, m. n. nn restimare licet cum Toletio, *primo*, ex filio patiente; puta ex Christo crucifixo, quem summe el plusquam seipsam amabat Deipara, ita ut longe maluisset ipsa pati et crucifigi, quam videre Christum filium suum pati et crucifigi; quare magis doluit de ejus passione et cruce, quam de sua propria doluisset. Mensura enim doloris est amor: quantus enim est dilecti amor, tantus est et amantis, et patienti compatientis dolor. *Secundo*, ex tormentorum Christi atrocitate et generalitate; passus est enim atrocissima in omnibus sensibus et membris: eadem omnia passa est B. Virgo per compassionem. *Tertio*, ex persona; Teuw. dignitate; quod scilicet Christus qui patiebatur, erat verus Deus Deique Filius, Messias et Salvator mundi; quare indignum, imo horrendum et exeerabile erat, illum flagellare et crucifigere. Hanc dignitatem profunde considerabat B. Virgo, idcoque profunde de ejus tormentis cruciabatur. *Quarto*, ex diuturnitate, quia Christus tota vita yurta, passus est, usque dum spiritum exhalavit in cruce. *Quinto*, ex solitudine: solus enim Christus patiebatur, derelictus ab Apostolis et amicis omnibus, imo ab angelis et Deo ipso. Undo clamabat: «Deus meus, ut quid dereliquisti me?» Licet enim B. Virgo ei astaret et compateretur, tamen dolor matris novum magnumque dolorem addebat Filio: dolebat enim mirifice, quod mater propter se adeo dolent et cruciaretur, atque hic dolor vicissim a Christo in matrem reflectebatur, ipsa enim dolebat Christum de suo dolore

£ ' dolere et affligi. *Serlo*, ex horrendis calumniis
s Christum. *Septimo*, ex continua Filii crucifixi prae-
entia et intuitu. Hinc Damascenus, lib. IV *De*
Fide, cap. xv : « Quos in partu, inquit, do-
lores effugerat, passionis tempore sustinuit, ut
pr® materno affectu viscera sibi lacerari sen-
serit. »

Quocirca Doctores docent B. Virginem esso
martyrem, imo plusquam martyrem, quia gla-
dius aliorum Martyrum corpora, gladius vero
Christi cl Virginis animam pertransivit : quare
sicut Christus patiando magis cruciatus est quam
r. \r o omnes martyres, sic et B. Virgo Christo compa-
Cu,ir ' tiendo, adeoque hoc cruciatu et dolore exani-
mata et mortua fuisset, nisi Deus per singularem
concursum eam in vita conservasse!. Sicut ergo
S. Joannes Evangelista in ferventis olei dolium
immissus, est martyr, quia hic cruciatus natura-
liter ei mortem attulisset, nisi Deus per miracu-
lum cum in vita conservasse! : ita et B. Virgo.

Dices: Judæi non voluerunt cruciare et occidere
Virginem, sed Christum duntaxat. Bespondeo :
Cruciando Christum cruciarunt Virginem ma-
trem ; sicut qui cruciat corpus, cruciat et animam :
magis enim Virgo affectu conjuncta erat Clristo,
quam corpus animæ. Adde : Judæi omnes Christi
propinquos, ut Apostolos et discipulos ex odio
Christi persecuti sunt : ergo et ejus matrem ;
unde videntes eam cruci astaro et intime cruciari,
insultarunt Christo, et consequenter matri ei as-
tanti. Ita S. Hieronymus, serra. *De Assumpt.*
B. Marier, qui cxiat tom. IX operum S. Hieronymi :
« Beata Dei genitrix, ait, et martyr et virgo fuit,
quamvis in pace vitam finierit. Hinc quoque quod
vere passa fuerit, testatur Simeon propheta lo-
quen* cui eam : Et tuam, inquit, ipsius animam
periransibil gladius. Ex quo constat, quod supra
martyrem fuerit. Alii namque Sancti, etsi passi
sunt pro Christo in carne, tamen in anima (quia
immortalis est) pali non potuerunt. Beata vero
Dei genitrix, quia in ea parte passa est, quæ im-
passibilis habetur; ideo (ut ita fatear) quia spi-
ritualiter cl atrocius passa est gladio passionis
Christi, plusquam martyr fuit. Unde constat, quia
plus omnibus diluxit, propterea et plus doluit,
in tantum ul animam ejus totain pertransiret et
possideret vis doloris, ad testimonium eximi®
(dilectionis : qua; quia mente passa est, plusquam
martyr fuit. Nimirum et ejus dilectio amplius
fortis quam mors fuit, quia mortem Christi suam
fecit. » Verum adverte sermonem hunc nec esso
S. Hieronymi, nec Sophronii (ut vult Marius Vic-
turinus), qui vixit tempore S. Hieronymi. Unde
ejus meminit S. Hieronymus, lib. *De Script. Er-
rici.*, tum quia totus hic sermo impugnat Nesto-
rium, qui S. Hieronymo et Sophronio fuit poste-
rior; tum quia dubitat auctor, an B. Virgo in
anima duntaxat, an vero etiam in corpore sil as-
sumpta in coelum, cum Ecclesia sentiat eam tam

in corpore, quam in anima assumptam. Vide Ba-
ronium, anno Christi .18, n. 9.

Sic et S. Ildcphonsus, serm. 2 *De Assumpt.* :
« B. Virgo, ait, plusquam martyr fuit, quia in
animo non minus amoris quam moeroris est intus
gladio vulnerata. » Addilque : « Candidior inter
Martyres, quia iu anima passa. » Sic et S. Ber-
nardus, semi, in illud *Apocal. xn*, *Signum magnum*
apparuit : a Tuam, inquit, animam periransibil
vis doloris, ut plusquam martyrem praedicemus,
in qua nimirum corpore® passionis sensum ex-
cesserit compassionis affectus. » S. Bernardinus
Senensis, toni. 11, *serm. Gl*, art. 3, cap. n : « Tan-
tus, ait, fuit dolor Virginis quod, si in omnes
creaturas divideretur, omnes subito interirent. »
Denique vim hujus gladii et doloris in Virgine,
fuse et pathetico enarrat S. Brigilta, in *Serm. an-
gelico*, cap. xv » et XYJil.

Tropologico vel potius symbolice S. Bernardus,
serra. 29 in *Cant.*, per gladium sive sagittam, et,
ut Arabicus vertit, *lanceam*, accipit charitalem, ni.i.r.
quia ubi est dolor, ibi est et amor; sine do-
lore enim non vivitur in amore, nec sine amore
vivitur in dolore. Sic enim ait : « Est etiam sa-
gitta electa amor Christi, quæ Marite animam
non solum confixit, sed etiam pertransiit, ut
nullam in pectore virginali particulam vacuum
amore relinqueret, sed toto cordo, tota anima,
tota virtute diligeret, et esset gratia plena. Aut
certe penetravit eam, ut veniret usque ad nos,
et de plenitudine illa omnes acciperemus, et fieret
mater charilatis, cujus pater est chantas Deus. »
Et post nonnulla : « Et illa quidem in tota se
grande et suave amoris vulnus accepit : ego vero
me felicem putaverim, si summa saltem quasi
cuspide hujus gladii pungi interdum mo sensero,
ut vel modico accepto amoris vulnere, dicat etiam
anima mea : Vulnerata charitate ego sum. Quis
mihi tribuat in hunc modum non modo vulne-
rari, sed et expugnari omnino usque ad exter-
minationem colorisci calorisi illius, qui militat
adversus animam? »

ŪT REVELENTUR EX MULTIS CORDIBUS COGITATIONES. tuClirl»

— *Hæc sententia est obscura et difficilis. Primo*,
S. Hilarius, qui per « gladium » accipit diem ju-
dicii, eam facile expedit, *g. d.* Ideo gladius, id ' »■». 1 1
est dies judicii, erit quasi dissecans et aperiens r<110, 1 1
corda hominum, etiam B. Virginis, ut ex iis re-
velet omnes secretas cogitationes, intentiones et
volitiones, casque dijudicet et praemiet vel pu-
niat. Hoc est quod de Christo dicitur, *Apoc. i*, 16:
« Et de ore ejus gladius utraque parte acutus
exibat. »

Secundo, Euchrius qui per a gladium » accipit s. um io.
spiritum prophetiæ, sic explicat, ut dical e. un
datum fuisse B. Virgini, ad hoc ul secretas homi-
num cogitationes cognosceret.

Tertio, Euthymius, *g. d.* Multi videntes mira- Terito,
cula et sapientiam Jesu, cogitabant eum cerio
lapsum, nee. esso filium B. Mari® : at dum iu

rrttcc Christi viderunt cam Ita dolentcin et mœs-
tam, priores cogitationes damnarunt cogilarunl-
que illam vero esso matrem Jesu, utpotc quæ
tantopere ejus quasi filii sui tormenta sentiret et
lugeret. Verum hæc omnia aliena cl violenta sunt.

Quarto, S. Augustinus, *epist.* 59, sub finem, sic
exponit, *q. d.* « Per Domini passionem, et insidino
Jud.corum, et discipulorum infirmitas patuit.»
Christo enim relicto fugerunt. Prius de Judæis
appositum est, posterius de discipulis minus con-
gruum : nec enim discipuli ante fugam de ea co-
gitaran!.

QjinM. *Quinto*, Toletus pressius exponit, *q. d.* Ille gla-
dius, qui tuam, o Virgo, animam transfiget, occa-
sio erit ul cogitationes multorum cordium, quæ
prius occultae erant revelentur, quod revera eve-
nit : nam multo tempore antequam Christus occi-
deretur, illi principes et primi Judaeorum in
animo habebant cum interficere ; timore tamen
plebis nihil in eum lentare ausi sunt.

Gladius ergo, id est tormenta quibus interfi-
cietur Christus, cl tuam periransibil animam, et
simul perversas Judæorum contra Christum cogi-
tationes, quæ occultai erant, manifestabit. Verum
jam ante passionem Christi saepius eas manifes-
tarent Judæi et Scribæ, ubique ejus dieta et facta
cavillantes, ut patet ex Joanne ; esto, desiderium
occidendi eum celarent et dissimularent.

Seto. *Sexto* ergo, planissime et plenissimo, rè « ut »
tam finem intentum, quam consecutionem et
eventum significat, ac non tantum ad rè « gla-
dius,» sed ad cætca quæ prreccdunt referendum
est, nimirum ad rè « positus est hic in ruinam et
resurrectionem multorum in Israel, et in signum
cui contradicetur ; » ul scilicet Scribæ et Pharisei
(ut jam hæretici) qui videbantur justitiæ et veri-
tatis patroni, ac Messiæ avidi, declarent quam
alieni sint a voro Messia et justitia, quamque
contra cum pravum cor et cogitationes foveant.
Ili enim ante Christi adventum eum desiderabant,
sperantes cum venturum cum pompa et thesauris
instar Salomonis, ut ab eo honoribus et opibus
augerentur. At ubi viderunt Christum humilem
cl pauperem, suæ ambitioni et avaritiæ adversari,
illamquo publico carpere et laxare, cum spreve-
runt illiquo seso opposuerunt, et necem ei oc-
culte machinari coeperunt camquo tandem opere
perpetrarunt. Maxime enim Simeon hic significat,
Scribas diu ante occulte cogitasse mortem Christo
inferre, camquo tandem ei ex insidiis et dolose
irrogasse : quæ in morte Christi eruperunt. Tunc
ergo revelatum est et patuit, qui in Israele fuerint
probi, Christum sincero et constanter amantes ;
qui improbi, eum aspereantes, persequentes et
occidentes. Ita S. Augustinus, *epist.* 59 ; Beda, Jan-
senius, Mnldonatus, Franciscus Lucas et alii ; imo
et Toleti expositio cum hac ex parto coincidil (1).

(1) *Et tuam ipsittt animam [irtransibit gladius trapiv-*
Berasunt; igitur ut revelentur, ole., ad superius da

30. Er erat Anxa prophetissa , filia Phanael, vm-]l,‘
l>F. TRIBU Aser : HÆC PROCESSERAT IN DIEBUS MULTIS
(erat grandæva et senex, ul non juvenili fervore
moveretur, sed senile et maturum testimonium
perhiberet Christo), et vixerat CUM viro suo annis
septeei a virginitate sua. — « Anna » hebr. idem
quod *gratia*, qua Anna luce erat plena. Hinc et
hodie nonnullis feminis inditur nomen proprium
a Gratia. » Talis fuit Gratia quæ nuper Firandi in Gnca
Japonia, anno Domini IGii, generose cum qua-
tuor prolibus lotaque familia pro fide Christi glo- tyr.
riosam oppetiit mortem, uti fuse narrant Lilteræ
Annux Japoniæ anno jam dicto.

Prophetissa* — Id est doctrix, ait Franciscas
Lucas, quæ scilicet juvenculas doceret Dei legem
et pietatem, quia hoc tempore Judæi caruerunl
Prophetis, qui futura prædicrent. Verum Annam
hanc proprie fuisse prophetissam, quæ occulta
et futura prædicerc, patet ex vers. 38, ubi pro-
phetavit de Christo. Licet enim usque ad tempora
Christi Judæi camerini Prophetis, tamen Deus
tempore Christi rursum Prophetas excitavit, ul
Joannem, Zachariam, Elisabetham, Simeonem,
qui prophetarent de Christo. Unde S. Ambrosius:
a Non solum ab Angelis, inquit, et a Prophetis,
et a pastoribus, et a parentibus, sed etiam a se-
nioribus et justis generatio Domini accepit testi-
monium ; omnis ætas et uterque sexus, evento-
rumque miracula fidem astruunt. Virgo generat,
sterilis parit, mutus loquitur, Elisabeth prophe-
tat, Magus adorat, utero clausus exultai, vidua
confitetur, justus exspectat. »

Porro Origenes : Anna, ait, meruit donum pro-
phetiæ longa castitate et jejuniis. Addit Toletus
Annam dono prophetiæ apud Judæos fuisse cele-
brem, ut passim ab omnibus Anna vocaretur pro-
phetissa ; idque insinuat hic Lucas.

Filia Phanael. — Phanael ergo erat paler Aun®,
illo ævo notus et celebris. « Phanael, » hebr. idem
est quod *facies Dei* ; hujus filia est « Anna, » id
est *oralia*, hæc enim a facio et orc Dei procedit,
et fidelibus aspiratur. Hinc locus in quo Jacob
vidit Deum facie ad faciem, ab eo vocatus est
« Phanael, » Genes, xxxir, 30.

De tribu Aser. — Erat hæc Iribus quieta, pla-
cida, robusta, dives annona, ut palet Genes.
xLtx, 20 ; et Dcufer. xxxm, 21 cl 23. « Aser, »
hebr. idem est quod *beatus*. Beata fuit anna. Om-
nia hæc epitheta novas dolo ; cl Inudes addunt
Annæ, ut ejus de Christo testimonium majoris sit
momenti et ponderis.

HÆC PROCESSERAT IN DIEBUS MULTIS, ET VIXERAT
CUM VIRO SUO ANNIS SECTEM A MRGINITATB SUA. —

Christo vaticinium perlinent. Particula *ut* hoc loco non
est aitixTtx.it, ac si valeret *ideo ut*. seti in sensum *inix-*
rtrèv accipienda est, idemquo valet ac *lia ut* : q. d. actus
pasdoquo Christi occasionem præbebil Judæis prodendi
qua mente, quovo animo essent in Christum, quid de
co cogitarent, quid sentirent, qualem Messiam sibi effin-
derent atque exspectarent-

« - » («l est a pubertate sua, post pubertatem suam, postquam coepit esse habilis viro et conjugio : nec enim proprie est virgo, quæ non est puber, nubilus et capax corruptionis : unde infantes proprie non sunt virgines. Rursum « a virginitate sua, » id est a tempore nuptiarum quas virgo inierat : nupta enim desinit esse virgo ; nubebant autem paulo post pubertatem anno ætatis 15, quo anno Josephus nupsit B. Virgo.

Tria ergo hac voce significantur. *Primo*, quod Anna semel nupserit, idque in prima pubertate, quæ in feminis est anno ætatis duodecimo ; sed differri solebant nuptiæ, ut magis pubescerent ad annum 15. *Secundo*, quod ante matrimonium honeste et caste vixerit, eratque virgo. *Tertio*, quod moriente post septem annos marito, vidua facta sit juvencula anno ætatis 22, indeque insigni continentia in flore ætatis vidua permanserit ad annos 81 vitæ suæ, vel, ut S. Ambrosius, viduitatis suæ ; censet enim ipse Annam, mortuo marito, mansisse viduam per 81 annos. Quod si verum est, sequitur ipsam hoc tempore, cum Christo occurrit, fuisse annorum centum et sex ; nupsit enim anno 15, nupta fuit per septem annos, vidua facta est anno 22, inde vidua vixit annos 81, juxta S. Ambrosium : junge hos omnes annos, habebis 106. Anna igitur commendatur ab insigni castitate caque triplici, scilicet virginali, conjugali et viduali. Videtur Deus studio Annæ ad tantum senium prorogasse vitam, ut Christum videret et predicarci, æque ac fecit Simeoni.

Vm. 37. 37. Et ileo vidua usque (Interpres legit & » j, id est *usque* ; jam legunt i » ;, id est *quasi*) ad annos octoginta quatuor (vitæ, vel, ut Ambrosius, viduitatis suæ, uti jam dixi : unde Arabicus vertit, *el vidua facta est quatuor et octoginta annos*), quæ non discedebat de templo. — Non quod in templo habitaret, sed quod illud frequentaret in coque perduraret, uti etiamnum faciunt nonnullæ devote, ut sil hyperbole. Ita Toletus, Jansenius, Maldonatus. Alii tamen censent eam habitasse in templo : erant enim habitacula feminarum religiosarum juxta templum, nocte et die, ut hic dicitur, Deo servientium (qualia in Ecclesia Christiana postea fuerunt Diaconissarum, et etiamnum sunt Monialium), ut patet Exod. xxxviii, 8 ; II Modul. ni, 20 ; I Ilcg. n, 21. Feminarum, inquam, tum virginum, inter quas fuit Virgo presentata in templo ; tum viduarum, c quibus videtur fuisse hæc Anna, uti pluribus probat noster Canisius, lib. I *Marioli*, cap. xii.

IEJLMIS ET OBSECRATIONIBUS SERVIENS DIE AC nocte, — scilicet Deo, ut habet Arabicus. Grece enim est Urf&vcx, id est latrîa colens ; latrîa enim soli Deo defertur. Unde patet, falso docere hæreticos, jejunium tantum esse mortificationem corporis, non autem cultum Dei, nisi quatenus ad orationem refertur. Lucas enim hic ait Annam æque jejuniis et obsecrationibus serviisse Deo. Ita Orígenes. Voces ergo « jejuniis et obsecratio-

nibus » sunt ablativi instrumenti, quibus respondet dativus in Græco, *q. d.* Per jejunia et obsecrationes serviebat Deo « nocte et die. »

Pulchre S. Chrysostomus, hom. *ii ad Populum*, orationem nocturnam commendat : « Vide, ait, stellarum choream, altum silentium, multam quietem, Dominique tui dispensationem admirare. Anima tunc est purior, levior et subtilior, magis sublimis et agilis. Ipsæ tenebræ multumque silentium ad compunctionem inducere possunt. Si vero cælum respexeris, sideribus tanquam innumeris quibusdam oculis distinctum, » etc. Et post nonnulla : « Flecte genua, geme, Dominum tuum ora tibi fieri propitium. Plus nocturnis placatur orationibus, cum quietis tempus tu luctuum tempus facis. Regis memento qualia verba dicebat : Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Quantumcumque sis delicatus, non es illo delicatior ; quantumcumque sis dives, non es ditior Davide, qui rursum dicebat : Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justificationis tuæ. » Sic Christus diem dabat prædicationi, noctem orationi. « Erat enim pernoctans in oratione Dei, » *Lue. vi, 12.* Sic et Paulus, ut patet *Act. xvi, 15* ; et II *Tirnoth. i, 3.* Sic et S. Antonius, S. Hilarión cæterique anachorète ; quin et Ecclesia, ut patet ex Nocturnis, quæ etiamnum monachi noctu decantant. Vide dicta *Deuter. vi, 7.*

38. Et ILEC, IPSA HORA SUPERVENIENS, CONFITEBATUR DOMINO. — Græce , id est vicissim, quasi ex altero choro et sexu succinebat Simeoni, el « confitebatur Domino, » id est Dominum laudabat, cique gratias agebat, ob datum natumque Christum, quasi alternis responsando confirmans dicta Simeonis.

39. Et loquebatur de illo, — Domino Christo, v. quem præsentem habebat, *q. d.* Anna non lanium Deum laudabat, sed et aliis concionabatur ac deprædicabat Jesum, asserens eum esse Christum, hortansque omnes ut in eum crederent. Hinc patet Christum esse Dominum, id est Deum.

Omnibus qui expectabant redemptionem Israel, — faciendam per Messiam, hoc est, qui expectabant redemptorem Christum, qui Israelera, id est populum fidelem in se credentem redimit a peccato, morte, satana, gehenna omnique malo. Vide dicta vers. 25.

Allegorico: Christus natus tribus tripliciter ap- etesii » paruit. *Primo*, pastoribus indice angelo ; *secundo*, Magis indice et duce stella ; *tertio*, Simeoni et *pitiur'* Annæ indice Spiritu Sancto. Simili modo Deus « ppueL homines quosdam docet per angelos, alios per miracula accedente prædicatione, tertios per illuminationem internam Spiritus Sancti. Rursum pastores viderunt Christum natum, sed Magi adorarunt, Simeon vero et Anna senes eum amplexi sunt. Sic et nos Christum *primo*, agnoscimus ; *secundo*, adoramus ; *tertio*, ubi in virtute non

pueri, sed senes fuerimus, binis amoris brachiis amplectemur. Ita Jansenius.

Vorr io. 40. Et ut PERFECERUNT omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam, in civitatem suam Nazareth. — Statini ergo reversi sont Nazareth, indeque, metu Herodis infanticida*, cum puero Jesu fugerunt in Ægyptum. Hoc enim infanticidium paulo post purificationem Virginis contigit circa Pascha, ait Euthymius, Toletus et alii: licet S. Augustinus, lib. II De Consensu *Evang.*, cap. V; Jansenius et Franciscus Lucas censeant cos ex Jerusalem immediate fugisse in Ægyptum, indeque post novem annos redeunt, reversos esso in urbem suam Nazareth, ut ait hic Lucas. Vide dicta *Mat Ih.* ir, 13. Porro, ante fugam redierunt in Nazareth, tum quia ibi habitabant, ut de domo sua disponderent; tum ut ex bonis quorum ibi possidebant, viaticum et reliqua necessaria ad iter longum in Ægyptum pararent. Tempus vero ad fugam abunde suppetebat, quia a die secunda februarii, qua facta est purificatio, usque ad Pascha, quo factum dicitur infanticidium, intercedunt circiter duo menses (I).

Puer autem crescebat (corporis magnitudine cum telate) et confortabatur — membrorum robore et viribus. Graeca, Syrus et Arabicus addunt TT»tú|xart, id est *spiritu*; quod Euthymius et Thcophylactus explicant, non quasi Christus internum spiritus robur in dies majus acceperit, cum a primo instanti conceptionis suae plenus fuerit gratia et Spiritu Sancto, sed quod exterius per sermonem et opera majora magis illud exererit et ostenderit. Verum « spiritu » delent Latina et Latini Patres, ac Interpres: item ex Græcis Orígenes et Titus.

Plenus sapientia. — Grace rXr.pç6pjwc» et impleri, et plenum esso significat, ut sit idem quod wXiipr. Noster ergo recte vertit « plenus; » quia revera interna sapientia ab origino sua plenus fuit Christus, ita ut ei nihil addi potuerit. Arabicus tamen vertit, *rcimplcbatur sapientia*; Syrus, *implebatur sapientia*. Sic et Orígenes, Theophylactus, Euthymius et Titus hic, ac S. Ambrosius, lib. De *ineam. Uomini sacramento*, cap. vu, quod Thcophylactus sic explicat: « Non assumens, ait, sapientiam (quid enim perfectius eo qui ab initio fuit perfectus?), sed paulatim illam denudans.

(i) De factorum serio Christiquo pueri Infantia hac habet Patritius passim: Paulo post Christum natum, sedem Bethlehem! capere statuit Josephus ob multas gravesque causas, quas reperirè est apud Papcbrocluuni, *Propyl, ad acta Sanctor*, inali, p.26; purificatione igitur facta, Nazarethiam cum suis remeavit, non ut ibi degeret, sed ut, compositis rebus domesticis, migraret Belhlechem; fixo Bethlehem! domicilio, vere proxime insequenti magos ibi excepit, caque vel proxima nocte, do tepento et nomino conscio fugit in Ægyptum i brevius enim e Dothlchcmo in Ægyptum iter, longius nccnon periculosus o Nazareth; tandem ox Ægypto redux, Uelblehemum etiam iturus esset, ni Archelaum timuisset in Judæa regnantem.

XVI.

Si enim qiiamdiii brevis fuisset statura, ostendisset omnem sapientium, visus fuisset prodigiosus, et esse phantasma pueri, non verus puer.»

Utraque expositio vera et apposita est, ac proinde utraque hic significatur; scilicet puerum Jesum et interius plenum fuisse sapientia, et exterius idipeum ostendisse, ut quicumque ejus mores gcsclusque videret, ac sermones audiret, illico cognosceret eum plenum esse sapientia, quia nihil in eo apparebat puerilis levitatis, petulantia; insipientis; sed vultu, ore, habitu spirabat gravitatem, modestiam, prudentiam, sapientiam illi statim congruentem, quæ scilicet puerum talem decebat.

Et gratia Dei erat in illo. — Græce te' iWi, id est *super illum*, q. d. Gratia, id est favor, benevolentia, dilectio, cura Dei Patris in puerum Jesum, utpote Filium suum, illi quasi totae coelis incubabat, ut eum suis donis et gratiis ornaret, cumque in omnibus actibus moderaretur et componeret, ut omnes viderent cum a Deo regi, et per omnia dirigi, actionesque ejus non tam esse humanas, quam divinas. Ita Euthymius. Simili modo de Joanne Baptista dixit, cap. i, 66: « Et manus Domini erat cum illo. »

41. Et ibant parentes ejus ter omnes annos Veni. in Jerusalem, in die solemni Pascual — Jusserat Deus, *Exod.* xxi, 14, et *Deuteron*, xvi, 16, ut omnes viri ter in anno adirent tabernaculum vel templum, ad Deum ibidem publice adorandum eique offerendas oblationes. B. Virgo, postquam rediit ex Ægypto, licet lege non teneretur, tamen ex devotione junxit se marito, secumque duxit filium ad templum, ut doceret matres filios a teneris ducere ad templum Deumque colere. Ita Beda, Maldonatus, Jansenius, Franciscus Lucas et alii. Nec timuit Archelaus, Herodis infanticidæ filium, tum quia prudenter existimabat in tanto Judæorum omnium concursu posse latere ad paucos dies, donec rediret in Nazareth; tum quia sciebat se Deo, pro cujus honore periculum hoc subibat, esse cordi et curro. Ita S. Augustinus, lib. H De *Consensu Evang.*, cap. x; idque insinuat Lucas, vers. 42 et 43. Nonnulli tamen probabiliter putant Jesum non ascendisse Ilerosolymam, nisi anno ætatis duodecimo; illo enim anno Archelaus actus est in exilium ab Augusto Crosare: undo nil ab eo Jesus timere poterat, ut dixi vers. I.

42. Er cum factus esset (puer Jesus) annorum Ver». 4i. DUODECIM, ASCENDENTIBUS ILLIS IHEROSOLYMAM SECUNDUM CONSUETUDINEM DIEI FESTI. — Syrus, *Sicut consueverant in festo*, scilicet facere in Paschale.

43. CONSUMMATISQUB DIEBUS (Græcè, *postquam* Ver». IJ. *perfecissent, vel peregissent dies, scilicet illius festi, sive Paschalis*: hoc enim per septem dies celebrabatur, quos omnes Ilerosolymæ celebrasse Mariam et Joseph innuit hic Lucas, etsi lege ad lot dies manere non cogerebatur), cum redirent (c Jerusalem in Nazareth), remansit puer Jesus in Jerusalem, — ut ibi radiolum aliquem suum

G

interrogando docent. « Ex uno quippe doctrin® fonie, ait Orígenes, manat et interrogaro et respondere sapienter, et ejusdem scienti® est, sciro quid interrogas, quidvo respondeas. »

Secundo, ut doceret adolescentes modestiam, ac studium audiendi, interrogandi et discendi, a nc, si nolint esse veritatis discipuli, fiant erroris magistri, » ait Beda.

Tertio, ut interrogans doctores, vicissim ab eis interrogaretur, sicque respondendo eos doceret. Unde sequitur :

Vcr.> i7 47. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, **SUPER PRUDENTIA ET RESPONSIS EJUS.** — **Quod** scilicet puer duodennis, fabri filius, qui scholas nunquam frequentami, tam versatus esset in sancta Scriptura, tam sapienter quæcret, tam acute responderet, ut ei doctores ipsos superaret, ut dicerent : « Quis putas puer iste erit? » eritne Propheta? eritne Messias, quem doctorem orbis nunc omnes in dies singulos avide expcclamus?

Ver», is. 48. Et videntes (Græcc addunt id est cum, scilicet Jesum), admirati sunt. — Scilicet parentes Jesum quærentes, ut patet vers. 4G, mirati et gavisii sunt, quod cuñ præter morem viderent et invenirent solum cum doctoribus disputantem, tantam sapientiam depromentem, ac doctores cæterosque astantes super eo stupentes, etc.

Et dixit Mater ejus ad illum : Fili, quid FECISTI NOBIS SIC? ECCE PATER TUUS ET EGO DO- LENTES QUÆREBAMUS (cum labore, ut addit Arabicus) t e. — Verba luce matris sunt, non Christum objurgantis, sed mirantis et dolentis, doloremque suum dolenter explicantis. Hoc enim suadet veneratio matris erga talem filium, scilicet hominem Deum ; ac proinde verisimile est matrem hæc ei dixisse, non publice in consessu Doctorum, sed secreto sevocando eum, vel consessu jam dimisso. Ita Jansenius, Maldonalus et alii.

Sic,— ut te a nobis subduceres, ac nobis insciis et sollicitis solus in urbe remaneres?

Pater tuus et ego. — Notat S. Augustinus, serm. 63 *De Diversis*, cap. xi, humilitatem Virginis, quæ cum sciret se in solidum esse matrem Christi, ideoquo matrem Dei, ita ut Joseph in ejus generatione nullam haberet partem, ipsa tamen demisso Josepho quasi marito se postponit. «Omnia, ait Anonymus in *Catena Græca*, sicut mater et fiducialiter, et humiliter, et affectuose exprimit. »

Trnjoī. Tropologico : anima quæ perdidit Jesu gratiam Por Peccaluni mortale, vel solitam familiaritatem per negligenciam venialem, requirat cum,

J-xu. *primo*, cum dolore et lacrymis cordis compuncti ; quia, ut ait Nazianzonus, *orat.* 3 : « Proborum (adde, et improborum si pœniteant) virorum lacrymæ sunt peccati diluvium, et mundi pia-mentum, » quale fuit diluvium Noe.

Secundo, requirat eum magna sollicitudine et studio, ut fecit B. Virgo, idque in templo, nimirum vacando orationi, lectioni et meditationi

rerum spiritualium. Sic sponsum se subducentem requisivit sponsa et invenit, *Cant.* in, 2 : « Surgam, inquit, et circuibo civitatem per vicos et plateas, quæram quem diligit anima, tenui cum, nec dimittam. » Ita anima, dum Christum invenit, caule retineat ne rursum elabatur.

Tertio, requirat cum inter doctores, id est inter viros doctos et pios, qui eam in scientia aequae ac pietate instruant. Unde sponsa, *Cant.* cap. i, vers. 17, rogans sponsum : a Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridio?» audit : «Egredere, et alii post vestigia gregum, et pasce luedos tuos juxta tabernacula pastorum. » Vide ibi dicta.

49. Et ait ad illos : Qum est quod me quere- Vm. u. **BATIS? NESCIEBATIS QUIA IN IUS, QU.H PATRIS MEI SUNT,** oportet me esse. — S. Ambrosius censet hæc esse verba reprehendentis. Et poterat Christus ut Messias et legislator jure suo reprehendere matrem, si peccasset. Verum nulla in matre fuit AaCbrī. peccati culpa : ergo nec in Christo ulla ejus fuit reprehensio ; habent tamen verba hæc ejus interrogacionem quamdam acriorem, reprehensioni d rit- similem, ut per eam parentes doceat, et ad res suas descendum acrius incilet, uti solent parentes filios et magistri discipulos acrioribus verbis ad studium et diligentiam exstimulare.

Hæc ergo verba Christi sunt instruentis, consolantis et se excusantis, suumque factum defendentis, g. d. Non opus erat ut me quærelis, quia cogitare poteratis me negotia salutis mundi, ad quæ a Patre cœlesti missus sum, inchoando tractare. Nec enim cogitare debetis me semper vobiscum mansurum, sed aliquando ad illa vobis relictis abiturum, uti jam abire coepi. Porro, quod vobis insciis abierim, studio id feci, ut vos doceam in illis me non pendere a vobis, sed a Patre cœlesti, et ex illius voluntate ac consilio, non ex vestro eadem tractare debere. Ego ergo vobis non dedi causam doloris, sed illam vobis partim amor vester erga me, partim ignorantia mysterii jam dicti vobis ministravit, ignorabatis enim me in Patris mei negotiis occupari ; esto enim vobis merito in mentem id venire debuisset, tamen tener vester in me amor fecit ne veniret, et cogitationem hanc divertit. Unde Beda : «Non, inquit, quod eum quasi (ilium quærat, vituperat; sed quod ei potius, cui æternus est Filius, debeat, cogit oculos mentis attollere. »

Ut hoc e radice et fundamento intelligas, nola Christum præter actiones divinas, quas habebat ut Deus Deiquo Filius, quales sunt creare, conservare et gubernare omnia, ac spirare Spiritum Sanctum, habuisse actiones humanas, casque duplices : priores, quas habebat ut homo, communes aliis hominibus, uti sunt comedere, ambulare, laborare, fabricare, etc. ; posteriores, quas habebat ut homo Deus, sive ut redemptor, sibi quasi Christo proprias, quæ proinde a S. Diony-

■ H'.v sio, lib. De *Divin. Nomin.*, Theandricæ, id est *dr. r / ' Deivirile**, nuncupantur, quia partiin Dei, par- qm' tim hominis sunt opera. Tales erant docere, facere miracula, discipulos convocare, Apostolos creare, etc. In prioribus voluit Christus sponte sua parentibus, a quibus eas cum natura quasi acceperat, obedire, et ab eis sinebat se in illis regi; in posterioribus vero nequaquam, sed soli Deo Patri voluit subjici et obedire, quia hae, utpote altioris ordinis, asolo Deo erant acceptai et directe. Unde Christus parentibus eas petentibus quasi ex materno quodam imperio, respondit, illas non ad parentum, sed ad Dei voluntatem et nutum esse faciendas, ut patet hic, et in conversione aquæ in vinum in nuptiis Canæ Galilææ, *Joan.* cap. h, vers. 4, et aliis similibus, ut patet *Matth.* cap. in, vers. 48.

Porro, Christus actiones suas theandricas, quas patrabat ut Deus homo, vocat actiones Dei Patris, Patrique eas attribuit non sibi, *primo*, quia propter has a Patre missus erat in mundum; *secundo*, quia Christus a Patre habebat suam divinitatem: hæc autem opera precipue erant divinitatis; *tertio*, quia eas faciebat ex precepto Patris; *quarto*, quia in his nemini suberat nisi soli Patri æterno, ut doceret amoris matris etiam tenerrimo proponendum esse Dei preceptum, vel consilium, ut, cum Deus aliquem vocat ad Religionem, ad sacerdotium, ad martyrium, ad apostolatam, cui parentes repugnant. Sic in humanis filius, qua filius, subest parentibus quoad paterna jura; qua vero idem magistratum gerit, v. g. rex est aut princeps, parentibus non subest, sed preest, quoad jura regalia: rex enim omnium qui in regno sunt, ac consequenter parentum suorum, est superior et dominus; quare cos jure communi reipublicæ regere, dirigere et corrigere tenetur.

Veri. 50. 50. Et IPSI NOX INTELLERUNT VERBUM QUOD LOCUTUS est ad eos.—Nonnulli ignorantiam hanc referunt ad auditores, qui stupebant super prudentia et responsis Jesu, vers. 47. Alii ad solum Joseph per synecdochen. Verum plano tam ad B. Virginem quam ad Joseph hæc referenda sunt; licet enim ipsi nossent Jesum suum esse Christum Dei Filium, et Salvatorem mundi, tamen ignorabant qua ratione illud munus obiturus esset, seu quæ illa essent negotia Patris in particulari, in quibus ipse dixerat oportere se versari vers. 49, nimirum an, quando, quomodo docturus, victurus, moriturus, crucifigendus esset pro salute mundi: hæc enim eis a Deo necdum revelata erant; sed ea ipsa progressu temporis, vel per experientiam, vel per revelationem Jesu didicerunt. Quare ex reverentia Jesu, cum hoc loco curiose, quænam essent illa mysteria interrogare non sunt ausi, sed tempus opportunum ea noscendi prudenter expectarunt.

Veui. si. 51. Et descendit cum iis, et venit Nazareth; et erat subditus illis. — « Venit Nazareth, » ui-

tro elspòulesua, licet S. Bernardus opinetur cum urgentibus parentibus venisse. Sic enim ait, serin. 19 in *Cant.*: «Cum remansisset in Jerusalem, et dixisset, in his quæ Patris sui erant oportere se esse, non acquiescentibus parentibus ejus, sequi eos in Nazareth non despexit, magister discipulos, Deus homines, Verbum et Sapientia fabrum et feminam. »

Subditus.—Græce, bmxijxncc id est *subjectus*, obediens, scilicet quoad humanam naturam, quam a matre hauserat, non quoad divinam, quam a solo Patre (Eterno acceperat ita plene et perfecte, ut per omnia ei esset æqualis, et in nullo subditus, uti contra Arianos docet S. Augustinus, lib. III *Contra Maximum*, cap. xvm. Minus ergo congrue S. Cyrillus, lib. X *Thesauri*, cap. vin, ex illo I *Corinth.* XV: «Tunc et Filius subjicietur Patri, » concedit Filium, ratione originis, subjici Patri etiam quoad naturam divinam quam a Patre accepit, quia quoad eam facit, inquit, quæ placita sunt Patri: nam et Pater facit, quæ placita sunt Filio, nec tamen idcirco subjectus est Filio. Loquitur ergo Paulus de Filio quoad humanam naturam, secundum quam Christus se plane cum omnibus suis electis subjiciet Deo Patri in die judicii. Unde cæteri Patres constanter asserunt Filium quoad divinam naturam Patri non esse subjectum, sed æqualem.

Nota: Humana natura in Christo, licet in se præcise sumpta, subdita esset matri: tamen quia ip'a elevata erat a Deo ad hypostasim Verbi, bedieutu ideoque unum erat cum Deo, puta una persona nutris, divina, hinc exempta fuit ab obedientia matris, æque ac a legibus Augusti, Herodis, pontificum cæterorumque principum: erat enim jam matre et illis omnibus longe dignior, melior, sapientior, imo Dominus et Deus omnium. Sicut religiosus vel monachus, si creetur Pontifex, eximitur ab obedientia sui Ordinis, imo totius Ordinis fit Superior. Christus tamen, ut nobis daret summi humilitatis et obedientiæ exemplum, ultro et sponte sua se subdidit matri, imo et Josepho, iisque per omnia quæ domi agenda, verrenda, fabricanda, etc., erant, obedivit.

Discant, inquit S. Augustinus, serra. G3 *De Diversis*, pueri subdi parentibus, quia Christo mundus subditur, et Christus tamen parentibus subditus fuit. Et S. Bernardus, semi. I super *Missus est*, exclamat: «Erat subditus cis. Quis? quibus? Deus hominibus, nec tantum Mariæ, sed et Joseph? utrimque stupor, utrimque miraculum; et quod femina Deus obtemperat, humilitas sine exemplo; et quod femina principatur Deo, sublimitas sine socio. » Et mox: «Erubescere, superbe cinis: Deus se humdiat, et tu te exaltas? Deus se hominibus subdit, et tu dominari gestiens hominibus, tuo te præpouis auctori? quoties enim hominibus præesse desidero, toties Deum meum præire contendendo. »

Voluit ergo Christus prima et continua sua vita

Obrflrn- por annos triginta suo facto nos docere, perfcc-
 ,nr!r™tionem virtutis et Religionis maxime sitam esse
 l ,J in obcdientia. Nam, ut docet Joannes XXII, Ponti-
 fex, Extrav. *Quorumdam, De Verb, signif.*, pauper-
 tas magnum bonum est; majus integritas (cas-
 titas); sed maximum obcdientia, quia prima
 robus, secunda carni, tertia menti dominatur et
 animo. Idem docet S. Augustinus, et ex eo
 S. Thomas, III *part.*, *Quæst.* XL, art. 4, ubi docet
 austeritatem tantum esse adjumentum perfec-
 tionis.

Audi S. Basilium, in *Constit. monast.*, cap. iv :
 « In prima retate (Christus) subditus parentibus,
 omnem laborem corporalem mansuete et obe-
 dienter sustinuit. Cum enim homines illi essent
 justi quidem ac pii, verum pauperes et rebus
 necessariis non abundantes, etc., merito labori-
 bus corporis assiduis dediti erant, per hos neces-
 sarias res sibi ipsis acquirentes. Jesus autem his
 subditus, velut ait Scriptura, omnino etiam si-
 mul perferendo labores obedientiam declara-
 bat. Itaque discamus filii subjecti esse paren-
 tibus. » Orígenes, hom. 20 in *Luc.* : « Nam quia
 majorem Joseph videbat retate, propterea cum
 parentis honore coluit, omnibus filiis exemplum
 tribuens, » ut subjiciantur parentibus. * Quid
 enim magister virtutis, ait S. Ambrosius, nisi offi-
 cium pietatis impleret? » Et Beda : « Quid inter
 nos aliud, quam quod a nobis agi vellet, ageret? »

Multa egit, nulla dixit Christus per 30 annos,
 sed hrec omnia hac gnome conclusit Lucas : « Et
 erat subditus illis, » Preciarum elogium Religiosi
 est. Tota vita fuit Superioribus suis obediens et
 subditus.

Ruin a Ratio a priori est, *prima*, quia qui obedit Supc-
 r nia riori, obedit Deo ; Superior enim est vicarius Dei,
 juxta illud Christi : « Qui vos audit, me audit;
 et qui vos spernit, me spernit, » *Luca* x. Unde
 S. Basilius, in *Constit. monast.*, cap. xxii : a An-
 tistes, ait, nihil aliud est, quam is qui personam
 Christi sustinet, et sequester est inter Deum et
 homines, eorum qui in ipsius officio sunt, salutem
 sacrificans Deo. » Et S. Benedictus, in *Regula* :
 « Obcdientia, ait, quare majoribus prrebclur, Deo
 exhibetur. » Et S. Bernardus, *De Præcepto et Dis-*
pens. : « Quem, inquit, pro Deo habemus, tan-
 quam Deum, in iis quare aperte non sunt, contra
 Deum, audire debemus. » Obediens ergo, dum
 quid prrecipii Superior, putet id Deum sibi prre-
 ciperc, ac tanquam Deo alacriter obediat.

Secunda, quod obcdientia nobilissimas homi-
 nis potentias, scilicet voluntatem et judicium, Deo
 in holocaustum offerat et mactet, dum eas abne-
 gat, et Superiori suo, loco Dei resignat. Unde
 S. Gregorius, lib. XXXV *Morat.*, cap. x, explicans
 illud, I *Reg.* XV, *Melior est obcdientia quam victimo?*,
 rationem hanc dat : « Quia, inquit, per victimas
 aliena caro, per obedientiam voluntas propria
 mactatur. »

Tuiiv *Tertia*, quod obcdientia omnia opera quare ex

ca fiunt, faciat aurea, et valde meritoria. Quocirca s. Fnn-
 « S. Francisons, ait Bonaventura in Vita ejus, \
 cap. vi, Generalis cedens officio, Guardianum
 petiit, cujus voluntati per omnia subjaceret. Tam
 enim uberem asserebat sanctze obcdientire fruc-
 tum, ut eis qui jugo ipsius colla submitterent,
 nihil temporis sine lucro transiret. Unde et Fratri,
 cum quo solitus erat ire, semper obcdientiam pro-
 mittere consueverat, et servare. »

Quarta, quod obcdientia sit mater virtutum Qnaru.
 omnium. Unde S. Gregorius loco jam citato :
 « Sola, inquit, virtus est obcdientia, quare virtutes
 creteras menti inserit insertasque custodit.» tmn.

Quinta, quod Deus per Superiores subditum Qafau*
 obcdientem certo et secure regat, rectaque diri-
 gat ad portum salutis reternre. Unde Climacus,
Gradu 4 : o Obcdientia, inquit, est perfecta ab-
 negado proprii animre et proprii corporis, mors
 voluntaria, vita sine sollicitudine, navigatio sine
 damno, sepultura voluntatis, vita humilitatis, et
 quasi si quis dormiendo iter faciat. » Idemque
 addit : a Vivere in obcdientia nihil aliud esse,
 quam suum onus aliorum humeris imponere, na-
 tare super aliorum ulnas, et sustentari in aquis,
 ne mergamur, sed sine periculo hoc grande pe-
 lagus hujus vitre transeamus, et quidem brevis-
 sima navigatione. »

Quocirca Christus maluit vitam perdere, quam
 obcdientiam : a Factus obediens usque ad mor-
 tem, mortem autem crucis. » Sed audi tante obe-
 dientire premium : « Propter quod et Deus exal-
 tavit illum, et donavit illi nomen quod est super
 omne nomen, ut in nomino Jesu omne genu
 flectatur, cœlestium, terrestrium et infernorum, »
Philip. ii, 8. An non ergo «vir obediens loquetur
 victorias? » Prov. xxi, 28. Vide ibi dicta.

Nota *secundo* : Veterum sententia est, Christum Christ™
 Josepho subjectum fuisse in exercenda arte fabrili
 lignaria, ut dixi *Matth.* xm, in fine. Congruum n
 enim erat, ut fabrilem cum patre putativo exer-
 ceret, qui mundi est cum naturali Patre fabrica-
 tor. Per fabrum conditum est genus humanum ;
 per fabrum decuit et restitui.

Uree pauca duntaxat recenset Lucas de adoles-
 centia et juventute Christi usque ad annum ejus
 trigesimum; quo toto tempore vixit privatus et
 latuit incognitus, quare sane stupenda fuit Dei Filii
 humilitas.

C®leraquire ex libro apocrypho, qui inscribitur:
Infantia Salvatoris, aliisque similibus, a nonnullis
 afferuntur, rejicit Ecclesia. Unde de Valentiniani*
 hrerctcis ita scribit S. Ircnreus, lib. I, cap. xvii :
 «Assumunt, ait, in hoc et illam falsationem, quasi
 Dominus, cum puer esset, et disceret litteras,
 cum dixisset Magister ejus, quemadmodum in
 consuetudine est, dic A, respondit A. Rursum
 cum Magister jussisset dicere eum B, respondisse
 Dominum : Tu prior dic mihi quod est A, tunc
 ego dicam tibi quid est B. » Similia quredam cir-
 cumferuntur in cantionibus natalitiis nonnullis, a

quibus, ut ridiculis et plane indignis Christo commentis, abstinendum est; Christus enim, utpote plenus sapientia, scholas non adiit. Unde Judæi de eo dicebant : a Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit cas? » *Joan*, vu, 15.

Rursum miracula pueri Jesu, quæ vulgo a nonnullis narrantur, refutat S. Chrysostomus, hom. 80 in *Joan*. Primum enim ejus miraculum fuit conversio aquæ in vinum in Cana Galilææ, ut ait Joannes, cap. ii. Voluit enim usque ad annum 30 latere et fabrilem exercere. Unde S. Justinus, *nial*, contra *Tryphonem* : « Faciebat, ait, aratra, jupa, » etc., ideoque sapo ab eis in Evangelio petit similitudines et metaphoras, ut cum ait : « Tollite jugum meum super vos. » Et : a Nemo mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei. » Idem censent Lyranus, Jansenius, Maldonatus, Dionysius Carthusianus et Abulensis in cap. xxi *Matth.*, *Quæst.* LXXXI, ac Cajetanus et Franciscus Lucas, in cap. i *March* 3 : esto Christum fabrilem exercuisse neget Paulus Burgensis, in cap. vi *Marci*, ac noster Barradius hic, et Simon de Cassia, lib. IV, cap. n, qui censent Christum usque ad annum 30 instar Religiosi abstractum vixisse, ac orationi et contemplationi æque ac jejunio vacasse. Si objicias Nazarenos vicinos Jesu, ei docenti objecisse : « Nonne hic est faber? » respondent ex S. Augustino, lib. II *De Cons. Evang.*, cap. XLii : « Eo fabrum credebant quo fabri filium, » ut habet Matthæus, cap. xxi, 55. Verum cum Nazareni quotidie viderent Jesum et opera ejus studiose observarent, videntur ab opere fabili cum vocasse fabrum ; alioqui enim si eum otiosum vidissent, ejus otium et inertiam taxassent, quod paupertati parentum laborando non succurreret, nec patrem suum Joseph fabricantem adjuvaret cique laborando collaboraret. Adde : voluit Christus fabricando dare exemplum vita; mechanicis, ut fabricando et laborando victum sibi parent; hoc enim honestum est, porro : a societate fabrorum qui scurrilia loquebantur, abstinebat Joseph, multo magis Christus. Sic faber tabernaculorum fuit S. Paulus, etiam cum prædicaret, ut patet Actor, xxi, 3.

Et MATER EJUS CONSERVABAT OMNIA VERBA HÆC IN CORBE SUO, — quasi a ruminanda et diligentius scrutanda, » ait Beda, ut successu temporis per omnia quæ acturus et dicturus erat Christus, plenius intelligant, simul ut eadem deinde S. Lucæ et aliis Apostolis scribenda, vel posteris tradenda revelaret. Unde Titus : « Nam etsi, inquit, quæ ab illo depromebantur, plene non assequebatur, intelligebat nihilominus divina, humanoque sensu esse sublimiora : neque enim audiebat Jesum tanquam duodecim annorum puerum ; sed excipiebat et observabat verba illius, tanquam verba viri modis omnibus perfecti; » sive, ut Euthymius ait : « tanquam verba, non simpliciter pueri, sed etiam Filii Dei. »

52. Et Jesus proficiebat sapientia, et statura, et ver», st. gratia apud Deum et homines. — «.-Elate, » Græce r.Xixia, quod Syrus, Arabicus et alii vertunt, *statura*, sive *proceritate*, et sic vertit Noster, cap. .vu, 25. Ulrumque verum, ulrumque huic loco appositum.

Quæres, an vere Jesus uti ætate et statura, sic et sapientia et gratia profecerit? Omissis Photino, Neslorio et Theodoro, qui docuere Christum esse purum hominem, ideoque in dies, in gratia et meritis apud Deum profecisse, quibus quasi hæreticis anathema dicit S. Gregorius Nazianzenus, epist. I *ad Cledonium* ; idem affirmare videntur S. Athanasius, serm. i *Contra Arianos*; et S. Cyrillus, lib. X *Thesauri*, cap. vu; videntur enim dicere humanitatem Christi a Verbo sensim majorem hausisse sapientiam, sicut hausit B. Virgo ceterique homines. « Humanitas Christi, ait S. Athanasius, in sapientia profecit transcendens paulatim humanam naturam, deificata nimirum, et organum sapientiæ effecta. » Eadem habet S. Cyrillus, S. Alhanasium in doctrina æque ac episcopatu Alexandrino secutus: quænam ultriusque fuerit mens, mox explicabo.

Verum contrarium docent cæteri Patres. Erat enim Jesus a primo instanti conceptionis suæ: plenus sapientia et gratia, ut dictum est vers. -10, hoc enim debebatur illi humanitati ob unionem hypostaticam cum Verbo. Unde S. Gregorius Nazianzenus, orat. 20 in *laudem S. Basilii*: « Sapientia, ait, apud Deum et homines proficiebat, non ut augmentum aliquod acciperet, cum ab initio gratia sapientiaque absolutus esset, sed quod hæc hominibus ignaris paulatim apparerent. » Num, ut ait Theophylactus, « emicatio sapientiæ ejus, profectus ipse est: » sicut sol, licet eadem semper luce polleat, tamen crescere in ea dicitur, cum eam sensim magis explicat a mane usque ad meridiem. Unde Beda : « Proficiebat Christus, ait, non per accessum temporis accipiendo quod non habebat, sed pandendo donum gratiæ quod habebat. »

Nota igitur in anima Christi triplicem fuissescientiam, scilicet primo : beatificam, qua Deum videbat æternam et omnia in Deo, itaque beabatur ; secundo, infusam a Deo; tertio, experimentalem, vel usu quotidiano acquisitam. Duæ priores Christo indite fuere a primo instanti conceptionis suæ ita periodo, ut eas augere non posset. Idem dico de Christi habituali gratia et gloria. Ita S. Augustinus, lib. III *De Peccat. mor. et rem.*, cap. xxix ; S. Hieronymus, in illud *Jcrem.* xxxi : *Femina circumdabit virum* ; S. Athanasius, Cyrillus, Nazianzenus, Beda, Damascenus, Euthymius, Bernardus, S. Thomas, quos citat et sequitur Suarez, III *part.*, *Quæst.* VH, art. 12; et passim Scholastici : hoc enim exigebat unio hypostatica.

Dicitur ergo Christus profecisse cum ætate in Quocumque sapientia et gratia. Primo, in opinione hominum, ac in specie et ostensione externa. Loquitur enim Christus ad

tau. *sa-* subinde Scriptura secundum id quod exterius l'ut!het ccrn^nr> cl secundum id quod vulgo judicant E'a | homines : hic autem ex operibus majoribus quæ edebat Christus, judicabant homines cum crescere in sapientia et gratia, uti crescunt cæteri pueri. Ita Origenes et Theophylactus hic, ac Nazianzenus, S. Athanasius et Cyrillus jam citati, et mox plenius citandi.

Secundo, proprie crevit Christus sapientia experimental!; ipso enim usu multa expertus majorem acquisivi! experientiam. Hinc « didicit ex iis quæ passus est obedienciam, » *Hebr.* v, 8.

Tertio, et proprio, esto Christus non creverit sapientia et gratia habituali, crevit tamen actuali et practica : nam robur spiritus et sapientiam coelestem in anima latentem in dies magis et magis exerebat etiam existens puer, ita ut in vultu, incessu, sermone, factis semper majores ederet actus modesüæ, maturitatis, prudenti®, castitatis, suavitatis, pietatis aliarumque virtutum. Posset quoque a gratia » hic accipi pro gratiositate, quod scilicet Christus in dies magis gratiosum se faceret Deo et hominibus. Verum hæc major gratiositas includit incrementum gratiæ : nam sine eo nemo fit magis gratus Deo.

Dices : Christus dicitur crevisse gratia sicut crevit ætate, idque coram Deo : ergo vere in scipso crevit gratia, sicut in se crevit aetate. Respondet S. Thomas, III *part.*, *Quæst.* VII, art. 12, et ex eo Suarez, Christum vere in se crevisse gratia, non quoad habitum, sed quoad actus et effectus ex habitu productos, nimirum faciendo opera excellentiora, per quæ, licet ipse non fieret sanctior, nec plus aliquid mereretur propter infinitam dignitatem personæ suæ, et quia a principio habuit gratiam consummatam, nihilominus illa opera de se erant sufficientia ad augendam gratiam, quatenus novum meritum continebant.

Id ipsum, non aliud velle S. Athanasium loco jam citato, liquet ex eo quod subdit : « Ut per eum suam energiam exerceret, sapientiaquo indo eluceret omnibusque innotesceret. » Et paulo ante : « Ita enim augescere magnitudine corporis, una crescebat in eo divinitatis manifestatio, innotescebatque apud omnes ipsum esse templum Dei Dumquo in ejus corpore esistere. » Nec aliud velle Cyrillum patet ex iis quæ subdit : a Non ergo ipse, sed humana proficiebat natura. Nam dum in dies in ipso deitas manifestaretur, mirabilior cl sapientia videbatur. Proficiebat autem in ipsa natura humana, hoc modo : Assumpsit sapientia Dei, hoc est Filius Dei, nostram naturam, paulatimque tum verbis, tum factis, deificationem assumpti hominis revelans, proficere ipsum revelando faciebat, » ut scilicet suam deitatem revelaret, exercendo in dies majores sapientiæ et gratiæ operationes, quas ei suggerebat ipsa ei assistens divinitas, unde ex ipsis illa ab hominibus agnoscebatur, sicut anima latens in corpore agnoscitur per vitales et animales operationes,

quas in dies majores per corpus exerret. Et paulo ante : « Cum igitur audis eum profecisse in sapientia et gratia, noli putare quidquam ipsi additum fuisse, qui nullius unquam rei egere potest; sed quia videntibus atque audientibus cum, sapientiore gratioreque in dies ro præbobat, idcirco dicitur profecisse. Ita detegendo Ecipsum in dies, non ipse, sed qui mirabantur ipsum atque amabant, proficiebant. »

Opponunt Orientales Cyrillo, eum hæc verba ita interpretatum esse, ut de toto Christo, non de Verbo aut humanitate duntaxat dicantur, cum ipsi de sola humanitate intelligant, ut habet Concilium Ephesinum, Oppos. *anathemati* IV *Concit.* Ipse vero Cyrillus in Responsione ait, ita quidem se sentire, ne Christus in duos dividatur : docet autem Filium Dei, etsi si Patris Sapientia, dici tamen in sapientia proficere, dum humanitatis proprietates per suam unionem in se convenienter suscepit, *q. d.* Filius Dei dicitur profecisse, quia humanitas, quam assumpsit, profecit.

Huc accedit expositio Toleti : Nomine sapientiæ et gratiæ, inquit, non intelligitur ipse habitus gratiæ et sapientiæ, sed opera ipsa et verba sapientia et gratiosa, quæ ab interna sapientia et gratia procedunt. Sic dicitur Eccles. x : « Verba oris sapientis, gratia, » id est gratiosa. « Diffusa est gratia in labiis tuis, » *Psal.* xlv, 3. a Propter gratiam labiorum suorum amicis habebit regem, » Prov. xxv, 11. « Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius, » Luc. iv, 22. « Hæc est religio, visitare pupillos, » *Jacob, i*; hoc est, hæc sunt opera religiosa. Porro, posset Deus per absolutam potentiam gratiam Christo datam, nunc finitam, augere, ac facere ut Christus in ea quoad habitum cresceret et proficeret, ut contra Cajetanum cl alios docet Vasquez, III *part.*, *Quæst.* VII, art. 12, disp. 47, cap. ni. Sed abler facere Deo placuit, idque magis dignitati Christi Verbo imiti erat consentaneum.

Ex dictis collige quadruplex prefer alia discrimina gratiæ Christi, et noslrte. *Primum* : Christus gratiam habuit quasi naturaliter, tum ex vi unionis hypostaticæ, huic enim connaturalis est divinitas; tum ex vi conceptionis suæ de Spiritu Sancto : nobis vero omnis gratia indebita est et gratuita, adventitia et supernaturalis.

Secundum : Gratia in nobis, *primo*, delet peccatum originale, et actuaba si quæ sint, sicque quasi *secundo*, facit nos Deo gratos : in Christo vero gratia fuit ante, imo sine omni peccato, per se primo sanctificans Christum; nam ex gratia unionis cum Verbo emanavit gratia habitualis, ut radius a sole, stabili et naturaliter. Quocirca nos adoptivi sumus et dicimur Dei Filii : Christus vero est naturalis Dei Filius, ut docet S. Hilarius, lib. XII *De Trinit.*; et Cyrillus, lib. III in *Joannem*, cap. sii.

Tertium : Gratia nostra est privata et propria Trinitati. cujusque, ac suum tantum hominem, in quo est

justificat ; at Christi gratia est communis : est enim gratia capitis, qui in omnia membra, id est in omnes fideles, sc diffundit cisque se communicat, itaque cos sanctificat. Hinc disco quanta fuerit gratia Christi, ulpote quæ instar solis et fontis in omnes fideles derivatur : nam a de plenitudine ejus nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia, n *Joan*, **i**, 16.

Cm*- *Quartum* : Gratia in nobis (quin et in B. Virgine) per bona opera crescit, in Christo vero non crevit, quia cum ab unione cum Verbo procederet, quæ ab initio conceptionis suæ plena fuit et perfecta, hinc et eodem instanti hæc gratiæ plenitudo quæ augeri non posset, ipsi data est.

Tioíí!. Tropologice : Damascenus, lib. III *De fide*, cap. XXI!: Christus, inquit, proficit sapientia et gratia, non in se, sed in suis membris, scilicet Christianis. Sicet Cyrillusjam citatus. Ideo enim profecit ipse majores virtutum actus in dies edendo, ut nos idem facere doceret. Tota enim vita nostra continuus vel est profectus, vel defectus. Cum enim non proficit, tum deficit ; ut ergo non deficiat, semper proficiat oportet, uti fuse

docet S. Bernardus, *epist.* 253, ubi inter alia ait : « Nunquam justus arbitratur se comprehendisse, nunquam dicit : Satis est ; sed sempor esurit sititque justitiam, ita ut si semper viveret, semper, quantum in se est, justior esse contenderet, semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur. Non enim ad annum, vel ad tempus instar mercenarii, sed in æternum divino se mancipabit famulatui, » etc.

Apud Deum et homines. — « Primum enim oportet Deo placere, et deinde hominibus, » ait Theophylactus et Beda. Si enim Deo placuerimus, faciet ipse ut et hominibus placeamus, ac nos eis gratos efficiet. Non sufficit placere hominibus, quia hoc sæpe fictum et simulatum est ; nec soli Deo, quia hoc privatum et secretum est : sed « Deo et hominibus, » ut gratiam, qua Deo placemus, etiam hominibus ostendamus, itaque cos ad eandem alliciamus. « Deo enim debemus conscientiam, proximis famam, » ait S. Bernardus. Moralia plura vide apud S. Ambrosium, - Barradium, Didacum Stellam et Vincentium Regium hic.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, describit prädicationem et baptismum Joannis Baptista, quo homines disposuit ad gratiam Christi, iUatnque cis indicavit. Secundo, vers. 21, narrat Christum a Joanne baptizalvm, cum Spiritus Sanctus tn cum specie columba descendit; et vox Patris audita : Tu es Filius meus dilectus. Tertio, vers. 2-1. genealogiam Jesu a Joseph usque ad Adamum pertexit.

Primum et secundum majori ex parte explicui Malthrei m : supcrest ergo tertium.

1. Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Ilurææ, et Trachonitidis regionis, et Lysania Abilinæ tetrarcha, 2. sub principibus sacerdotum Anna et Cai-pba : factitm est verbum Domini super Joannem, Zachariæ filium, in deserto. 3. Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum, 4. sicut scriptum est in Libro sermonum Isaïæ prophète : Vox clamantis in deserto : Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus; 5. omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt prava in directa, et aspera in vias planas : G. et videbit omnis caro salutare Dei. 7. Dicebat ergo ad turbas quæ exhibant ut baptizarentur ab ipso : Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira ? 8. Facite ergo fructus dignos pœnitenliæ, et ne coeperitis dicere : Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. 9. Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. 10. Et interrogabant eum Iurbæ, dicentes : Quid ergo faciemus? 11. Despondens autem dicebat illis : Qui habet duas tunicas, det non habenti ; et qui habet escas, similiter faciat. 12. Venerunt autem et publicani, ut baptizarentur, et dixerunt ad illum : Magister, quid faciemus? 13. At ille dixit ad cos : Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, facialis. 14. Interrogabant autem eum et milites, dicentes : Quid facie-

mus et nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis; et contenti estote stipendiis vestris. 15. Existimante autem populo, et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Joanne, ne forte ipse esset Christus; 16. respondit Joannes, dicens omnibus: Ego quidem aqua baptizo vos; veniet autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus: ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto, et igni; 17. cujus ventilabrum in manu ejus, et purgabit aream suam, et congregabit trilicum in horreum suum, paleas autem comburet igni inestinguibili. 18. Multa quidem et alia exhortans evangelizaba! populo. 19. Herodes autem tetrarcha, cum corripere ab illo de Ilcrodade, uxore fratris sui, et de omnibus malis quæ fecit Herodes, 20. adjecit et hoc super omnia, et inclusit Joannem in carcere. 21. Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato, et orante, apertum est coelum: 22. et descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum; et vox de coelo facta est: Tu es Filius meus dilectus, in te complacui mihi. 23. Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur, filius Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat, 24. qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Janne, qui fuit Joseph, 25. qui fuit Mathathia, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge, 26. qui fuit Mahath, qui fuit Mathathia, qui fuit Semei, qui fuit Joseph, qui fuit Juda, 27. qui fuit Joanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri, 28. qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her, 29. qui fuit Jesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Jorim, qui fuit Mathat, qui fuit Levi, 30. qui fuit Simeon, qui fuit Juda, qui fuit Joseph, qui fuit Jona, qui fuit Eliakim, 31. qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit David, 32. qui fuit Jesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson, 33. qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Judæ, 34. qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Thare, qui fuit Nachor, 35. qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale, 36. qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech, 37. qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch, qui fuit Jared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan, 38. qui fuit Uenos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

Ver», i. 1. Anno autem quintodecimo imperii Tiberii CÆSARIS, PROCURANTE PONTIO PILATO JUDÆAM, TETRARCHA AUTEM GALILÆÆ HERODE, PHILIPPO AUTEM FRAIRE EJUS TETRARCHA ITUHÆ, ET TRACHONITIDIS REGIONIS, ET LYSANIA ABILINJE TETRARCHA,

Ver», ». 2. Sub principibus sacerdotum Anna et Caiapha: factum est verbum Domini super Joannem, Zachariæ filium, in deserto.

Ab anno duodecimo Christi transit Lucas ad annum ejus trigesimum, quo more Hebræorum coepit officium doctoris et redemptoris exercere ac publico prœdicare.

Imperii Tiberii. — Tiberius hic, ut patet ex Suetonio in ejus Vita, erat filius Liviæ, quæ postquam peperit Tiberium, nupsit Augusto Casari, qui proinde mortuis Caio et Lucio, suis ex Julia filia nepotibus, Tiberium quasi privignum in filium adoptavit, ac imperii hæredein et successorem constituit. Regnavit Augustus a nece Julii Cæsaris annos 57, mortuusque est die 19 augusti, cum successit ei Tiberius: quare ultimus Augusti annus non fuit integer, sed dimi-

diatus, talis consequenter fuit primus Tiberii, Tibrii» scilicet quinque mensium, puta ab augusto Tolui(mense usque ad januanum, a quo Romam annum inchoare et numerare solebant. Tiberius hic, referra. ex Actis Pilati, audiens mira de sanctitate et miraculis Christi, voluit cum inter deos referre, sed obstitit ei senatus Romanus, eo quod ipso inconsulto id tentasset, ut dixi *Matth.* xxvn, 2 i (1).

(1) Duplex ex hoc loco quistio venit interpretibus enucleanda: prior scilicet, utrum annus illo imperii Tiberii quintodecimus munus a Joanne Baptista cœptum notet; posterior, quodnam exordium imperii Tiberii eodem anno designetur. Hinc difficultas oritur quod, cum Christus, ut diximus, anno U. C. DCCXLVI natus sit, Augusto autem anno DCCLXVII vita functo successerit Tiberius, si omne illud tempus, additis insuper 15 annis, recte computes, obtinebis annum U. C. DCCLXXXI, quem longo auto annum Joannes Baptista munus suum adgressus esso omnino est putandus. Indo duæ enatæ sunt opiniones: priorem secutus Sinclementius, *de Vulgar. irrcD emendat.*, p. 516 et seq., asserit a Luca annum quintodecim in Tiberii commorantem designari tempus quo, non Joannes munus suum prius suscepit, sed aliud quid accidit, v. g. Christi passio et mors; posteriori Patritius adhaereus, duo hac fuse docteqe adslruit, scilicet >

Procurante Pontio Pilato Judæam. — Nota : Anhelans Herodis Magni, puta infanticida! ùlius, »! ah. ob suam tyrannidem ab Augusto Cæsare ejectus fuit e sua Tetrarchia, adusque in exilium anno 10 tetrarchiæ suæ, qui fuit, ut nonnulli exacti Chronologi volunt, annus Augusti 52, vite Christi 12. Quare Augustus Judæam (id est duas tribus, Judam scilicet et Benjamin), tunc Archelao ademptam, adjecit ad Syriæ provinciam ejusque præsidetn, qui tum erat Quirinus, vel, ut Lucas vocat, Cyrinus, qui administrationem Judææ commisit Coponio, ac per eum confiscavit facultates Archelai; qua de causa præses Judææ vocati sunt procuratores sive administratores, cum revera essent ejus præses. Unde Pilatus hic a Luca Græce vocatur *-fcñumiwt*, id est *rector, dux, pretses, princeps*; et Arabicus vertit, in *dominio Pilati Pontii super Judaam*.

Porro, Coponio primo Judææ procuratori sive præsidi, ab Augusto suffectus fuit secundus, M. Ambivius; deinde tertius, Annius Rufus, sub quo mortuus est Augustus : cui succedens Tiberius quartum Judææ præsidem creavit Valerium Gratum, deinde quintum Pontium Pilatum, anno imperii sui 13. Porro, Pilatus Judææ præfuit 9 annis, ac secundo ejus anno Christus baptizatus est, quinto vero ab eo crucifixus et mortuus (1). Quocirca vindice Deo Pilatus a Tiberio anno imperii ejus 23, sive ultimo, relegatus fuit in exilium. Pilato successit sextus Marcellus, septimus Cumanus, octavus Claudius Felix, nonus Porcius Festus (coram his duobus S. Paulus vinctus causam dixit, *Actor*. XXIII, 24, et cap. xxiv toto), decimus Albinus, undecimus Florus, cujus anno secundo, qui fuit Neronis imperii 12, Judæi cœperunt rebellare Romanis, ac quinto post anno a Tito expugnata est Jerusalem, et tota Judæa subacta. Hæc omnia fuse narrat Josephus lib. XVIII *Antic*., cap. i et seq.

Tetrarcha autem Galilææ uerode. — Arabicus, in *dominio Herodis principis super quartam Galilæe, et Philippi fratris sui principis super quartam Tetrarchia*. *Hurææ*. Tetrarcha enim est qui quarlæ (wf« 'cnjin ju compositione significat *quatuor*, est principatus) palli provinciæ, vel regni alicujus

Luca hic notari muneris a Joanne suscepti exordium, deinde annum imperii Tiberii a Luca commemoratum quintumdecimum esse ex quo Tiberius in Judæam æque ac in cæteras provincias parem cum Augusto adhuc vivente, ipsoque id Patres rogante, potestatem adeptus fuerat, quod evenit anno U. G. DCCLXXVHL Vide P. Patritium, op. cil., diss. xxxix; Sepp, op. clt. t. I, n. 110.

(1) Ne quid de re chronologica minus a veteribus elaborata prætermittamus, pauca hic de Patritio desumpta addere liceat : <i> Pilatus videtur Judææ procuratorem capisse verno tempore ann. U. G. DCCLXXVIII, ær. vulg. XXV, ita ut jam præesset cum Joannes docere cœperit : Joannes vero id cœpserit aliquot mensibus ante Christi baptismum; porro autem Christus ad baptismum veni ante postremos dies ejusdem anni, anno primo et tunc in orbe ætatis nondum expleto. » Op. cit. diss. xy, n. 5.

praesidet. Unde a Theodorcto vocatur « quadruplaris. »

Ut historiam Inane ab ovo intelligas, nota : Herodes infanticida moriens quinto die post infanticidium, anno secundo Christi, tres filios superstites reliquit (nam cæteros vivens occidit, et Antipatrum quidem in ipso infanticidio), scilicet Archelaum, Herodem Antipam et Philippum. His de successione in regnum Herodis patris sui Quator inter se contententibus, Augustus regnum in quatuor partes sive letrarchias divisit, quibus Augusto totidem tetrarchas, sive principes, vel dynostas, præfecit : nimirum Judæam attribuit Archelao, et co expulso, Coponio; Galilæam Herodi Antipæ; Philippo Ituræam et Trachonitidem; Lysaniæ extero Abilinam. Tetrarchiæ autem hæ erant magnæ et instar regni, ut docet Plinius, lib. V, 18. Unde Herodes Antipas, esto a Matlhæo, cap. xiv, 1, vocetur tetrarcha, a Marco tamen, cap. vi, 14, vocatur rex, uti dixi *Matth.* xiy. Sic et Herodes Agrippa uterque, id est pater et filius, qui Herodis Antipæ erant nepotes, utpote ex fratre ejus Aristobulo prognati, regis nomen obtinere a C. Caligula et Claudio Imperatore, ut patet *Actor*, xn, 1, et cap. xxv, vers. 23.

Philippo autem fratre ejus tetrarcha Ituræe et Trachonitidis regionis. — Iluræa, ait Adri-¹chomius, in *Descript. Terree sanctae*, pag. 110, num. 60, a *Ichur* sive *Ithur*, filio Ismaelis, sic appellata, montosa ac nemorosa est « regio, ad radices montis Libani in longum porrecta. Nam a fluvio Jordane sumens initium, juxta cumdem Libanum versus Occidentem ad montes usque Sidoniorum et Tyrriorum extenditur, aliquoties etiam saltus Libani nuncupatur. »

Trachon, sive Trachonitis regni instar, ait Tuconius Plinius, lib. V, cap. xviii, regio est trans Jordani-¹lis, u nem inter Palaestinam et Cœlcsyriam sita, Arabiæ desertæ contermina ab Oriente, Damasco a Septentrione, quam occupavit dimidia Iribus Manasse.

Trachonitis autem regio hæc appellatur, quod saxosa et aspera sit, atipie subterraneis meatibus ac cavernis abundet; enim Græcis locum saxosum significat, et *trachoncs* etiam dicuntur occulti sub terra meatus ac specus. Fontibus et rivis hæc regio penitus caret, ideoque pluviales aquas incolæ per *trachoncs*, hoc est *meatus subterraneos*, in lacunis tam naturalibus quam artificiose factis diligenter colligunt, ac eorum plerique in *trachonibus*, id est *speluncis* et cuniculis commorantur, et ferarum more delitescunt. Rapto libenter vivunt. Ila ex Josepho, Wilhelmo Tyrio et aliis Adrichoinius.

Er Lysama, Abilin et eir archia. — Bedaet Adri-¹chomius censent Lysaniam hunc fuisse ipiartuin Herodis infanticidæ filium, ideoque fratrem Archelai, Herodis Antipæ et Philippi, trium cætorum tetrarcharum. Verum contrarium docet Josephus illis penecoævus, scilicet Lysaniam hunc fuisse filium Lysaniæ senioris, qui senior illius

fuit Plolcmæi Minnæi, in Chalddo juxta montem Libanum imperantis, eiqiic vita functo quasi illius successit in regnum, antequam Herodes infanticida, rex Judææ, a Romanis designatile esset. Ita Josephus, lib. XIV *Antiq.*, cap. xxi Senior hic occisus est ab Antonio, triumviro et collega Augusti Cæsaris et Lepidi, impulsu Cleopatæ, amasiæ Antonii, quæ regno Lysaniæ inhians, illud avito Ægypti regno adjungere satagebat; occisus, inquam, est 30 annis ante Christi nativitatem, teste Josepho, lib. XV *Antiq.*, cap. iv. Hic ergo senior Lysanias filium reliquit hunc sibi cognominem Lysaniam juniorem, qui Antigonom in regnum Judææ restituere conatus est, et ejicere Hyrcanum, cui favebat Herodes infanticida; qua de causa Herodes a senatu Romano, urgente Antonio et Augusto Cæsare, rex Judææ, excluso tam Antigono quam Hyrcano, creatus est, uti narrat Josephus, lib. I *Belli*, cap. xi, qui et lib. XIX *Antiq.*, cap. iv, asserit a Lysania totam ejus regionem dictam fuisse Lysaniam.

Abilina. Abilina. — Abila, alias Abyla et Abela, egregia Cœlesyriæ urbs est, ad montem Libanum site, a qua Abilene, sive Abilina regio nomen accepit, quæ ab Oriente adjacet Damasco, ab Occidente Chalcidi, a Septentrione Libano. Huic ergo a Romanis præfectus fuit Lysanias. Ita ex Josepho Adrichomius.

Porro, tam operose Lucas hic principes, tam sæculares quam ecclesiasticos, puta pontifices in Annam et Caipham enumerat: *Primo*, ut distincte et solide tempus et annum, quo predicare coepit Christus, assignet. *Secundo*, ut significet jam defecisse sceptrum a Juda per Herodem alienigenam, ejusque filios tetrarchas, ac Tiberium et Romanos Judææ imperantes, ac proinde venisse jam Messiam sive Christum, cujus prædicationis exordium ipse hoc capite recenset, juxta oraculum Jacobi, Genes. xix, 10. *Terito*, ut innuat Israclem inter tot principes partira infideles, partira impios dissectum, eguisse adventu Messie, qui cum redintegraret et salvaret. *Quarto*, quia principes hi in gestis Joannis et Christi, quæ deinceps narrabit Lucas, magnam habuere partem: nam Tiberius, ut dixi, voluit Christum inter deos referre; Pilatus cum crucifixit, sed coactus a Judæis, cum prius eum esse innocentem sæpiusset protestatus; Herodes Antipas Philippo fratri suo uxorem Herodiam eripuit, ideoque reprehensus a Joanne eum occidit, ac Christum veste alba indutum illusit; Annas et Caiphas Christum usque ad crucem persecuti sunt, reque ac Apostolos post Christi mortem.

Sed sicut dicitur in Axxa et Caipha. — In sæcularibus principibus adjungit ecclesiasticos, scilicet pontifices. Dices: Unus duntaxat erat summus Judæorum pontifex, ut patet ex Josepho et alijs quomodo ergo hic duo nominantur? Respondet Eusebius, lib. i *Historie*, cap. x, Joanne Baptistam cœpisse predicare sub Anna, et conti-

nuasse usque ad pontificatum Caiphæ. Alii respondent Annam et Caipham alternis annis vicissim pontificatum gessisse. Verum hæc omnia refelli! Josephus, lib. XVIII, cap. i et v, qui inultos ponit pontifices medios inter Annam et Caipham, asseritque Caipham creatum pontificem a Valerio Grato, qui Pilatum proxime antecessit, ac perseverasse toto tempore Pilati usque ad finem imperii Tiberii Cæsaris.

Bespondco igitur unum duntaxat fuisse summum Judæorum pontificem, scilicet Caipham, sed principes, id est primores sacerdotum, fuisse plures, ut patet *Matth.* xxvi, 3, et passim in passione Christi nominantur principes sacerdotum, sive pontifices, qui Christum apud Pilatum accusarunt, damnarunt, illuserunt, etc. Inter hos ergo principes summi fuere Caiphas et Annas: Caiphas, quia pontifex; Annas, quia socer Caiphæ, et quia ipse pontifex fuerat, ac apud Judæos summæ erat auctoritatis. Unde et post se quinque filios pontifices habuit, teste Josepho, lib. XX *Antiq.*, cap. vin. Hac de causa Christus a Judæis in horto captus, primo ductus est ad Annam, deinde ad Caipham, *Matth.* xxvi (i).

Factum est verbum (id est jussio, imperium, mandatum) Domini super (id est ad) Joannem, ZACARIÆ filium. — *q. d.* Jussit Deus anno 15 Tiberii Joanni Baptistæ, ut predicarci et baptizaret. Jussit, inquam, per inspirationem internam, forte etiam per vocem externam angeli, hoc ei ex parte Dei ore suo denuntiantis (i).

3. EI VENIT IN OMNEM REGIONEM JORDANIS. PRXDI- Vra. >. cans baptismum poenitentis (id est, incitantem ad agendam poenitentiam) in remissionem peccatorum, — scilicet percipiendam in baptismo Christi; *q. d.* Joannes predicaba! poenitentiam, ut per eam se disponerent ad veniam et gratiam accipiendam a Christo. Vide dicta *Matth.* m (3).

(1) Nomen quod Vulgata modo *pontifices*, modo *summi sacerdote**, *xe* \ *principes sacerdotum* vertit, generatici designat principes familiarum sacerdotalium. Nam nemo nescit Aaronis progeniem, sicut cæteras tribus, dispartitam fuisse in familias, quarum cuique suus erat *prin*-et *s*; in aliis tribubus lii familiarum principes fidem videntur esse qui a Josepho et Evangelistis dicuntur *seniore** *principesse populi* vel *plebis*. Nomine forte etiam insigniebantur tum summi Pontifices munere functi, tum summi Pontificis vicarius, seu *Sagan*. Lucas hic loquitur de summo Pontifice ejusque vicario, Caipha videlicet et Anna.

(2) Non desunt interprétés qui, cum utraque in Scripturis reperitur formula, scilicet *Verbum Domini a* *J*, et *Verbum Domini super*, non eandem vim et significationem agnoscunt utriquo, sed ampliorem pleniorumque alteri quam priori; ita ut Jc. » aimcs hic in peculiari quodam ac sublimiore munere a Deo constitutus fuerit.

(3) Haud leviter inter se SS. Patres discrepare videntur de hac questione, an, quos abluebat Joannes, eorum peccata baptismo ipso expiarentur? At verbis tantum, non rebus stat discrepantia: qui enim hominibus eo baptismo tinctis peccatorum veniam datam dixerunt, ad *opus* *antis* spectabant; ad *opus* vero *opet itum*. qui negarunt.

Ven. I. 4. SICCT SCRIPTUM EST IX LIBBO SERMONUM ISAIJB
prophftæ : Vox clamantis in deserto : Parate
viam Domini, rectas facite semitas ejus.

fjwi 5 5, 6. Omnis vallis implebitur, et omnis mons
ET COLLIS HUMILIABITUR; ET ERUNT PRAVA IN' 1)1-
RECTA, ET ASPERA IN' VIAS PLANAS : ET VIDEBIT
OMNIS CARO SALUTARE DEL — HæC OUinia CXplicili
Isaïæ XL, 2. Porro S. Gregorius, homi!. 20 *in*
Evang.; S. Augustinus, S. Chrysostomus, Beda et
alii hæc sic exponunt, *q. d.* Omnis qui se exaltat,
humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur, ut
ait Christus. Verum hic sensus huic loco non est
genuinus, tum quia valles hic non vocantur hu-
miles, sed potius pusillanimes; tum quia est
concio Joannis non prædicnls futura, sed ad-
hortantis ad mutationem vitæ et morum, *q. d.*
Parale, o Judæi, viam Christo, quasi Mcssia
vestro jam ad vos venturo : quare a omnis vallis
implebitur, id est, impleatur; « et omnis mons
et collis humiliabitur, » id est humilietur; a et
erunt, » id est fiant, vel sint « prava, » id est,
viæ obliquæ et anfractuoso}, « in directa, et
aspera in vias planas, » hoc est, complanate vias
omnes Christo quasi regi jam venturo, uti fieri
solet regibus inaugurandis, ut vim asperæ fiant
plan® et æquales, *q. d.* Tollite c mentibus vestris
omne quod pravum, distortum, inæqualc, altum
nimis vel depressum est, v. g. qui superbi®
montem in corde gerit, tumorem hunc deprimat;
qui vallem pusillanimitatis cl accdim in se con-
tinet, eam impicat, eleuet et adæquet per mag-
nanimitatem et fiduciam in Deum; qui asperis
est moribus, ad suavitatem et modestiam se
componat.

Et videbit (id est, ita fiet ut) omnis caro (id
est omnis homo videat, id est videre possit, oculis
tum corporis, tum potius mentis) salutare Dei,
— id est salvatorem Christum; videat, inquarn,
id est in se sentiat et experiatur salutem et vim
gratiæ a Christo allatæ.

Audi S. Gregorium, hom. 20 *in Evang.* : « Omnis
vallis implebitur; Quia, inquit, donum humiles
accipiunt, quod a se corda superbientium repel-
lunt. Prava, directa fiunt, cum malorum corda
per injustitiam detorta, ad justitiæ regulam
diriguntur; et aspera in vias planas immutantur,
cum immites atque ꝑracundæ mentes, per infu-
sionem supernæ gratiæ ad lenitatem mansuetu-
dinis redeunt. »

Caetera a vers. 7 usque ad vers. 10 audivimus,
Matth. m, 7, ubi ea explicui.

to. io. Et interrogabant eum turds : Quid ergo
faciemus? — ut dignos pœnitnliæ fructus facia-
mus, itaque excidium a te comminatum evada-
mus, et salutem aeternam consequamur, ne scili-
cet excidamur et in ignem aeternum mittamur,
ait Interlincaris. Joannes arguerat Pharisæos et
turbas, sed Pharisæi « spreverunt consilium
Dei, » cap. vu, 30, ideoque concionem Joannis;
turba vero cl plebs, ejus vi permota et com-

LUCAM, cap. lll.

puncta, quærit modum pœnitentîæ ad capessenda
Joannis jussa, ac promptam paratamque se ei
offert. Ita et hodie plebei! facilius capessunt mo-
nita condonatorum, quam potentes, idcoque
præ illis salvantur.

11. Respondens autem dicebat illis : Quv/ nii,
HABET duas tunicas, DET NON' habenti, et qui
HABET ESCAS, SIMILITER FACIAT. — Est SynCCdoclio :
nam cx una specie magis communi et necessa-
ria, uti est vestire et cibare pauperem, inlcclligit
omne genus eleemosynæ. « Duas, n ita scilicet ut
una sufficiat ad corpus vestiendum et calefacien-
dum, idcoque altera sit superflua, hic illam « det
non habenti, » id est nullam habenti, sed nudo
cl indigenti : nam si utraque sit necessaria ha-
benti, ipse non tenetur alleram erogare pauperi.
Ita S. Hieronymus, *Quæst. I ad Ifedibiam*, cl
S. Ambrosius hic, quem audi : « Misericordi®,
inquit, pro possibilitate conditionis human®
mensura servatur, ut non sibi unusquisque to-
tum eripiat, sed quæ habet cum paupere par-
tiatur. » Addilque : « Faciat ergo fructum qui
potest, gratiæ; qui debet, pœnitentîæ. Miseri-
cordia) communis est usus, ideo commune præ-
ccplum; misericordia plenitudo virtutum est. »
Et S. Gregorius : a Idcirco de dividendis tunicis
datur præccptum, quia si una dividitur, nemo
vestitur; » si vero duæ dividantur, duo vestiun-
tur. Et S. Basilios : a Docemur, ait, cx omni quod
affluit, debere nos erogare ci qui non habet. »
Hic ergo est unus c dignis pœnitcnliæ fructibus,
nimirum actus misericordi® et eleemosynæ, juxta
consilium Daniclis, iv, 24, ad Nabuchodonosor :
« Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates
tuas misericordiis pauperum. » Vide ibi dicta.
Adde : eleemosyna recte componit vitam ad om-
nem virtutem. Nam omnis virtus aut est debita,
aut indebita et gratuita : debita, est justitia; in-
debita, misericordia; quare misericordia et pro
se et pro justitia satisfacit, tum quia qui dat sua,
non rapiet, sed restituet aliena; tum quia qui dat
indebita et gratuita, multo magis solvet debita,
ad quæ cx justitia aliavo virtute obligatur; tum
quia misericordia fit cx amore et charitate : cha-
ntas autem est plenitudo legis. Nam a qui diligit,
legem implevit, » *Rom. xm.* Quocirca apte Euthy-
mius : « Turbis, inquit, ut mutua benevolentia se
complectantur, mutuis operibus se mutuo suble-
vent, injungit, n Turbm enim facile capiunt actus
misericordi® et in cos propendimi, cum ad ora-
tionem, jejunia operaque pœnitcnliæ sint diffi-
ciles, et subinde inhabiles.

12. Venerunt autem et publicani ut baptiza- ven. 12.
RENTER, ET DIXERUNT AD ILLUM : MAGISTER, QUID
faciemus? — ut animas nostras salvemus. Hic im-
pletur illud Christi : « Publicani et meretrices
præccdunl vos (o Scribæ) in regno Dei, » *Matth.*
XI, 31. Peccatores enim magno spiritu a Joanne
correpti compungebantur, culpam agnoscebant
et quærebant pœnitentiam; Scribæ vero superbi

putantes se esse justos et sapientes, oam asper-
nabantur.

Ver» IJ. 13. At ILLE DIXIT AD EOS : NmiL AMPLIUS QUAM
QUOD CONSTITUTUM EST VOBIS, FACIATIS ,— in CXaC-
tione vectigalium ; Greco enim est wfácwTi, quod
et *faciatis* et *exigatis* verti potest, sed hic clarius,
exigatis, uti interpretantur Syrus et Græci. Ha
Jansenius, Maldonatus, Franciscos Lucas et alii.
Solent enim publicani ex avaritia augere vectigal,
plusque exigere quam a principe constitutum sit,
quod est furtum vel rapina : quare illud hic taxat
Joannes. « Moderate præcipit, ait S. Augustinus,
serra. 3 *De Diversis*, ut et iniquitas locum non
habeat, cl constitutum habeat vectigal effectura. »
« Ha singulis generationibus hominum conve-
niens Baptista tribuit responsum , ait S. Ambro-
sius. » Idem faciat concionator, ut in particulari
uxoribus, maritis, fdiis, ancillis, servis, merca-
toribus, agricolis, advocatis, etc., præscribat
quid facere debeant, ac propria cuique vitæ
præcepta tradat.

Vil». I». 1-L InTEIIIIOGABANT AUTEM EUM ET MILITES, DI-
CENTES : Quid faciemus et nos? Et ait illis :
Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis,
ET CONTENTI ESTOTE STIPENDIIS VESTRIS.

Milites. — Militantes partim sub Herode An-
lipa contra Arctam, regem Arabum, partim sub
prefecto templi, partim sub Pilato, preside Ro-
mano; hi audientes Joannem detonantem in vi-
tia eisque gehennam minitantem, conscii sibi
rapinarum aliorumque scelerum, quæ milites
committere solent, voce Joannis compuncti,
aeque ac publicani, ab eo poscunt remedium poe-
nitentia:, vitæ honest® et salutis : quibus tria
Tri» mt- assignat Joannes tribus militum vitiis opposita,
iituuni- quorum primum est, violentia; secundum, ca-
'J' lumniam; tertium, rapina. Violentiam excludit
Joannes dicens : «Neminem concutiatis,» id est
nemini vim inferatis. Calumniam excludit di-
cens : «Neque calumniam faciatis,» Grace pnSi
avxc̄xvnwrr», id est ne sitis sycophant®, ut noxiis
impingatis crimen aliquod, accusando eos quod
sint fautores hostium, inimici, insidiatores, ut
eos expolietis, vel eorum bona invadatis. Vetat
ergo « ne ab cis calumniando prædara requirant,
quibus militando prodesse debuerant,» ait Beda.
Rapinam excludit dicens : « Contenti estote sti-
pendiis vestris. » Simili modo Aurelianus Impe-
rator requi amantissimi^, ait Vopiscus in ejus
Vita, scribens ad vicarium suûm : « Si vis, inquit,
tribunus esse, imo si vis vivere, manus militum
contine. Nemo pullum alienum rapiat, ovem
nemo contingat. Uvam nullus auferat, segetem
nemo deterat, oleum, sal, lignum nemo exigat,
annona sua contentus sit. De preda hostis, non
de lacrymis provincialium habeat; arma tersa
sint, ferramenta samiata, calceamenta fortia.
Vestis nova vestem veterem excludat ; stipendium
in balteo, non in popina habeat; torquem bra-
chialem et annulum apponat; equum saginarium

suum defricet, captum animal non vendat, mu-
lum centuriatum comiter curet. Alter alteri quasi
servus obsequatur; a medicis gratis curentur.
Aruspibus nihil dent ; in hospitiiis caste se agant;
qui litem fecerit, vapulet. »

Tacite ergo insinuat Joannes, positis hisce tri-
bus conditionibus, licere militare, et bellum esse
licitum, uti docet S. Ambrosius, *serm.* 7, et S. Au-
gustinus, lih. XXII *Contra Faustum*, cap. lxxiv.

Extat insignis libellus Ferrandi, Diaconi Cartha-
ginensis, qui floruit anno Christi 500, ac S. Ful-
gentio, Ruspensi Episcopo, fuit amicus et familia-
ris, ad Reginum comitem, in quo militi, imo
duci militum, qualis erat Reginus, hæc septem
innocenti® dat pracepla :

« *Prima*, inquit, innocenti® regula est, quam
tenere inter actus debeas militares, ut nihil viri-
bus tuis superbus adsignes, sed omnia quæ sa-
pienter aut fortiter aut feliciter geris, ad laudem r»■>««-
referas potentissimi Creatoris. *Secunda* regula est s- ■>·
innocenti®, militaribus actibus occupato, utJ
quasi in speculo, sic in illo milites videant quid
agere debeant, et magis eos imitatio ad bonum
provocet, quam potestas. Dux enim sapiens illuc
debet ire, quo cupit ducere subditos : ideo enim
dicitur dux, quia ducit. Tu ergo esto signifer
disciplines sanctissimæ, tu erige trophæum vir-
tutis intuendum jugiter cæteris, tu imitandus
appare, » præsertim in hisce tribus, qu® hic
Baptista sancit, et Ferrandus ibidem fuse explicat
et exaggerat. *Tertia* innocenti® regula est, si Teriua
præsis, ut prosis : prodesse autem videberis, si
tempus et locum tu® administrationis intelligas, »
qu® deinde ipse particulatim declarat. « *Quarta* Qnrtnn.
regula est, ut diligas rempublicam sicut leipsum
charitate libera, » uti dilexit Moses, orans pro
populo deleri de libro vit®, *Exod.* xxvi, et Da-
vid in peste dicens angelo pcr culienli : « Con-
vertatur manus tua in me, et in domum patris mei.
Isti qui oves sunt, quid fecerunt? » II *Reg.* xxiv.
a *Quinta* regula est : Deficiat temporibus admi- Q atum.
nistrationis tu® peccantium synagoga, crescat
electorum numerus. Gaude ad lucra Christi;
dole in dispendiis. *Sexta* regula est : Quidquid
dixeris, gesseris, disposueris, ut Deo et homini-
bus placeas, et fervore charitalis mirabiliter ini-
quitatis frigus excludas. Noli esso mullum justus,
neque sapiens plttssquam neccsso est. » Explicat
idipsum : « Esto justus ut corripas inquietos;
noli esso multum justus, ut consoleris pusillani-
mes, ut suscipias infirmos, et patiens sis ad om-
nes. Considera ergo quibus imperes, et quam
dura corda flectere cupias, ut modo minando,
modo feriendo, modo veniam largiendo, nulla-
tenus quidem remanero impunita militum pec-
cata dimittas; neque tamen semper excessibus
eorum supplicia condigna retribuas, dicens libi
ipsi : Noli esse inultum juslus. *Septima* regula
esi : Pietas ad omnia utilis est, gubernationi
reipublic®, securitati, saluti, concordî® plus

prospicitor, quando dux optimus amari degit, non timeri. Dux amabilis, munis est patriæ.» Et inferius : «Plus esto bonus quam severus; quia hæc est ducis optimi sola perfecta laus, oblivisci semper injurias.»

v' fs. 15. Existíame altem potilo (Græce xeivn;, id est suspicante, existimante, expectante, ut vertit Vatablus, sperante, seu spo, desiderio et expectatione suspenso populo) et COGITANTIBUS OMNIBUS IX CORDIBUS SUIS DE JOANNE, NE TORTE IPSE ESSET CHRISTUS, — Scilicet Messias patribus promissus, et tam avido certoque hoc tempore, quo sceptrum a Juda eral translatus, et 70 hebdomades Danielis Christi prænuntiæ erant impletæ, a Judæis omnibus expectatus. Unde populo hanc de Joanne famam spargente, tandem ipsi primores Judæorum ad eum legatos miserunt, qui rogarent an ipso esset Christus? Joan, i, 19. Adeo sanctus erat Joannes. Ita S. Ambrosius, Beda et alii.

v. i. i<. 16. Respondit Joannes, dicens omnibus : EGO QUIDEM AQUA DAPTIZO VOS, VENIET AUTEM FORTIOR ME, — scilicet Messias. Cætera quæ subdit hic Lucas, explicui Matth. m, 11.

Moraliter Orígenes : Monentur hic, ait, contionatores, ne patiantur se a populo nimis laudari, vel honorari, sed laudes et honores hos suppressant, et ad Christum referant ne ob superbiam iis a Christo priventur.

v. \ 23. Et ipse Jesus ebat incipiens quasi annorum triginta. — Tò « incipiens » non referas ad « annorum triginta, » sic enim redundaret vox « quasi, » sed ad prædicationem publicam Jesu, ad quam missus erat a Patre, q. d. Jesus cum in baptismo per columbam et vocem Patris declaratus est Messias, orbis doctor, legislator et salvator, idcoque hoc suum munus et officium exercere, ac publico legem Evaugelicam docere et predicare inciperet, « erat quasi annorum triginta. » Patet ex Greco, qui habet : *Et Jesus erat quasi annorum triginta incipiens*, id est cum inciperet officio fungi et predicare. Ita Jansenius, Baronius et alii.

Qui »a- Nota : tí « quasi, » id est circiter; non enim delinit an Jesus præcise fuerit annorum 30. Nam itip-xdj-Jesum natum dicamus anno Augusti 42, Jésus hoc anno sui baptismi, qui fuit Tiberii Imperatoris decimus quintus, explebat annum celatis 29, et inchoabat trigesimum. Sin dicamus cum natum anno 41 Augusti, explebat annum trigesimum : sin vero dicamus cum natum anno 40 Augusti, explebat annum 31 et inchoabat 32 per 13 dies. Nam Augustus regnavit 57 annos, sed ultimus ejus annus fuit dimidiis duntaxat, quia mortuus est in augusto ; tumquo successit ei Tiberius : quare primus pariter Tiberii annus non fuit integer, sed dimidiis, scilicet a menso augusto usque ad januarium, quo novus annus more Romano, idcoque secundus Tiberii annus numerari incipiebat. Christus vero natus est anno

40 Augusti finiente, pula die 23 decembris. Adde sedecim reliquos Augusti annos, cl quindecim Tiberii, habebis annos vitæ Christi 31, idcoque Lucas addit tí a quasi, id est circiter, plus minus. Vide dicta cap. n, vers. I.

Anxorum triginta. — q. d. Joannes, et paulo post Christus, cœpit prædicare non præpropero, sed justa ælale. Tradunt enim llebræi, ante annum trigesimum nemini fuisse licitum publice docere; tum enim virilis et stata est ætas, ac judicium plane maturum et perfectum est, idque satis colligitur ex I Paral. xxi, 3.

Ut putabatur, filius Joseph, qui fuit (filius, ait Arabicus hic cl in sequent, omnibus) Iteti, qui fuit Matiat (1). — Ex hoc loco Porphyrius et Julianus Apostata Lucam falsitatis arguebant, eo quod Joseph non fuerit filius licii, sed Jacob, ut ait Matthæus, cap. i ; quodque Lucas calleros Joseph et licii progenitores plane alios nominet ab iis quos nominat Matthæus. Adde, quod hæc faciunt ad genealogiam Jesu, qui non fuit filius Joseph, sed natus est ex Maria Virgine.

Primo, respondet S. Augustinus, lib. i De Con- sensu Evang., cap. xiii, Joseph fuisse filium naturalem Jacob, sed adoptivum Iteli. Sed id retrahit lib. I Retract., cap. vii et merito. Nain hic naturales quærentur filii, non adoptivi : alioqui enim Jesus Davidis et Abrahæ non esset naturalis filius, sed tantum adoptatus.

Secundo, S. Hilarius, in Matth. i, et S. Anibro- Scando, sius hic respondent, Matthæum enarrare Christi generationem regiam, sive ex regibus; Lucam

(1) Doctissimam de Christi genealogiis dissertationem legere est apud Patritium, op. cit. t. II, p. 82; cujus saltem conclusiones hic exscribendas existimavimus.

I. Ab utroque Evangelista Josephi pater cæleriquo ex ordine majores recensentur, ut demonstrat tum ipse orationis contextus, tum graja syntaxis; ex duobus autem Josephi patribus alter naturalis est, alter pater ejus haberi nequit nisi lege de vidua et leviro ; hic demum legalis pater est Ildi, ille naturalis Jacobus.

H. Maria Josephi agnata luit, coque agnationis gradu huic propinqua, ut omnes fero Josephi majores Maria; quoque majores atque adeo Christi ipsius fuerint. Inde apparet veram Christi prosapiam in duobus genealogiis integram ferme contineri : ergo, licet Evangelistæ illas ad Josephum potius quam ad Mariam perduxerint, cas tamen Christi genealogias vere dici, Chnstique genus ex iisdem nos discere posse.

III. Cur tandem Lucas genealogiam descripserit aliam illa quam descripserat Matthæus, lue rationes possunt allerri : Fieri potuit ut patres legales notiores vulgo essent quam naturales, coque magis quia hos, non illos, lex pro patribus agnoscebat. In familia autem Josephi, cum esset justus, credere est notiozem fuisse prosapiam legalem, caque do causa hanc potius, quam naturalem, a Luca transcriptam esse. Matthrus vero, qui Hobræis scribebat, eam prosapiam exhibere maluit quæ demonstranda) origini, quam Christus habuit a Davide cetnsque regibus, foret opportunior. Neque veri minus simile est Lucam, cui Malthæi Evangelium notum crai, consulto genealogiam aliam ca quam legimus in Matthieu, edidisse, ut alia etiam ratio ac via pateret demonstrandi Christum genus a Davide duxisse.

vero sacerdotalem, sive ex sacerdotibus; sed hoc æque obscurum esi, diffirile et insufficiens.

Tertio. *Tertio*, alii respondent Joseph fuisse filium natural, iralem Jacob, red legalem Heli : nam ex loge Kiunit veteri, *Jcuter.* xxv, 5, fratri sine liberis mortuo tucfiini (uti videtur fuisse Heli) frater superstes (uti hic et videtur fuisse Jacob) debebat suscitare semen, id est filios, quorum frater mortuus illiberis censebatur esse pater legalis. Nimirum Jcsca, ait Euthymius, nupsit Mathat, ex coque genuit Holi; deinde eadem nupsit Mathan, ex coque genuit Jacob. Porro, Iteli mortuus est sine filiis : quare uxorem ejus juxta legem accepit frater ejus Jacob, ex caque genuit Joseph, qui proinde fuit filius naturalis Jacob, sed legalis Iteli : sic ergo Heli hic vocatur pater legalis Joseph. Ita veteres passim, ut Justinus, Julius Africanus, S. Hieronymus, Eusebius, Nazianzenus, S. Augustinus, lib. II *Retract.*, cap. vn; S. Ambrosius, S. Thomas, Anselmos, Beda, Damascenus, Salmeron, quos fuse citat hic Maldonatus et Suarez, IH *part.*, *Quæst.* XXVII, art. 1. Sed hi coguntur asserere quod Heli et Jacob fuerint fratres uterini duntaxat, quia scilicet habuere camdem matrem, nam patres habuere diversos : pater enim Heli fuit Mathat, ut ail Lucas; pater vero Jacob fuit Mathan, ut ail Matthæus; ac reliqui omnes horum duorum avi et abavi, plane alii et diversi sunt apud Lucam ab iis quos assignat Matthæus. Lex autem jubens fratri defuncto sino liberis suscitari semen, loquitur de fratribus non uterinis, sed germanis ex eodem patre prognatis. Hi enim soli retinebant nomen et hæredilatem patris. Adde Jescam hic imperlinenter induci. Esto enim in ea vclut matre coeant uterini fratres Jacob et Heli, tamen coire nequeunt in Mathat et Mathan, cæterisque eorum antecessoribus usque ad Davidem. Nihil ergo illi hic faciunt ad propositum, scilicet ad genealogiam B. Mariæ et Christi, ita ut ex illis ostendatur Jesus ex semine Davidis secundum carnem esse prognatus. Si enim Jesus natus est ex Jcsca et Mathat, idem non potuit gigni ex Jcsca et Mathan : quomodo ergo Jesus ponitur filius lain Mathan quam Mathat?

Quarto, alii respondent Lucam, quia Gentibus scribit, genus proprium Jesu texere per virginem matrem, cujus maritus erat Joseph : Joseph ergo, inquiunt, dicitur filius, id est gener Heli; Heli enim idem est cum Joachim, qui fuit pater B. Virginis; Matthæum vero, quia scribit Judicis, eorum more texere genus Christi per Joseph, qui fuit pater putativus Christi.

Verum nec hoc satisfacit : nam sic genealogia quam textit Matthæus, vero non pertinebit ad Christum, cum ipso vere non fuerit filius Joseph, sed solius Virginis ; ac consequenter Christus vero non descendit per Salomonem (quod licet concedat vir doctus, tamen contrarium innuit Scriptura, II *Reg.* vn, 12; et *Psalms*, txxxvm, 37), ut habet Matthæus, sed per Nathan, uti habet Lucas.

Dico ergo: Valde verisimile est, quod tempore Qebu Christi notissimum erat Mathan fuisse communem avum Josephi et B. Virginis; Jacob vero, qui fuit pater Josephi, ac Heli sive Joachim (qui fuit pater B. Virginis) fuisse fratres germanos, ut vult Francisons Lucas, aut potius Jacob fuisse fratrem S. Annæ, quæ fuit uxor Heli, sive Joachim, ex quibus genita est B. Virgo : quare dum unias genealogia describitur, alterius quoque describitur. Nam B. Virgo per matrem Annam naturaliter descendebat ex Jacob, Mathan et Salomone; per patrem vero Heli sive Joachim, descendebat ex Mathat et Nathan. Matthæus ergo textit genealogiam B. Virginis, ejusque filii Christi per matrem, scilicet S. Annam, quæ fuit soror Jacob et filia Mathan, nupsi(que Heli sive Joachim, ex eoque genuit B. Mariam ; Lucas vero textit per patrem, puta per Heli, id est Joachim, ut ostendatur Christum tam per patrem, quam per matrem descendere ex semine Davidis.

Hæc sententia probatur *primo*, ex cæterarum r*- kPr* refutatione.

Secundo, quia non est alius modus aptior concibandi genealogias Matthæi et Luca, nisi hic; quare ad cum nos cogit Matthæus et Lucas : nam alioqui alterutra genealogia, scilicet vel Matthæi, vel Lucæ, nil pertinebit ad B. Virginem et Christum, sed Lanium ad Joseph, qui vere non fuit pater Christi. Cum ergo utraque genealogia hæc afferatur a Luca et Matthæo, ut per utramque ostendatur Christum vere et naturaliter ex semine Davidis esse prognatum, uti asserit Scriptura, necessario dicendum est ex utraque non legaliter, sed naturaliter secundum carnem prognatam esse B. Virginem et Christum.

Tertio, quia Lucam texere genealogiam Christi per avum ejus Heli, sive Joachim, maritum S. Annæ et patrem B. Virginis, communis est Doctorum sententia, S. Augustini, Dionysii Carthusiani, Cajetani, Jansenii, Palacii, Gagneii, Galatini, Driedonis, Canisii, Melchioris Cano, Dominici Soto, quos citat et sequitur Suarez, III *part.*, *Quæst.* XXVII, art. i, disp. 3, sect. 2. Ergo necessario dicendum est genealogiam Matluæi texi per S. Annam, eamque fuisse filiam Mathan : alioqui omnes ejus avi et abavi, quos recenset Matthæus, ad Joseph tantum pertinebunt, non vero ad B. Virginem et Christum.

Quarto, huicseutenliæ favet, quod, ATurner. xxxvi, 7, feminæ quæ, deficiente prole mascula, parentum suorum sunt hæredes, jubentur nubere non solum in eadem tribu, sed etiam in eadem cognatione et familia proxima, ne scilicet hereditas illa ad remotos abeat, sed ad proximos, qui vicinissimum ad eam jus habent, transeat. Ergo Maria (quæ unica erat Joachimi et Annæ filia, idcoque eorum hæres) et Joseph fuerunt ejusdem familiæ, scilicet filii, id est nepotes, Mathan avi sui. Cum ergo Matthæus genealogiam Christi texuisset per aviam Annam usque ad Salomonem et Davidem,

Lucas eamdem texere voluit per Nathan et Davidem, ut ostenderet duplici titulo Jesu in fuisse Davidis filium, et duplici jure in regnum Davidis successisse. Nathan enim a Salomone proximus regno fuerat. Communis enim Patrum et Doctorum, ut S. Ambrosii, lib. III *in Lucam*; S. Hieronymi et Theodorcti, in cap. xxii *Ierem.*; S. Bernardi in illud, *Signum magnum*; Suarez et aliorum, sententia est, B. Virginem et Christum ex regibus, scilicet Salomone et Davide, genus traxisse. Ergo B. Virgo per matrem Annam descendit a Nathan et Salomone, ut habet Matthæus. Nam Lucas non nominat Salomonem, sed pro eo ponit Nathan. Imo id ipsum innuit Scriptura, *Psal.* cxxxi: « De fructu ventris tui (o David) ponam super sedem tuam, » id est Christum filium tuum, o David, (ibi in regno tuo substituam. Et *Lucæ* i: a Erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui; » domus enim David est stirps regia Davidis.

Igitur Matthæus textit genealogiam Christi per Joseph patrem, Lucas per B. Mariam matrem; utraque coit in Davide, sed ab eo dividitur per duos ejus filios Salomonem et Nathan, in duos ordines utrimque descendentium continue usque

ad Joseph et Mariam. Per Salomonem deducit Matthæus, per Nathan Lucas. Heli ergo dicitur pater Joseph; pater, id est socer: Heli enim per apocopen idem est qui Eliachim, sive Joachim, maritus B. Annæ et pater B. Virginis, cujus maritus erat Joseph, ideoque gener Joachim et Annæ. Sic Joachim, rex Juda, vocatur Eliachim, IV *Itcg.* XXIII, 3f, et II *Parai*, xxxvi, 4; ac Eliachim pontifex vocatur Joachim, *Judith*, iv, II. Sicut enim *Jehova* vel *Jo* in *Joachim* est nomen Dei, sic et *El* est nomen Dei in nomine *Eliachim*: ita Rabbini et Hilarius.

Porro, duæ hæ genealogia) Christi series, quas Lucas textit per Nathan, et Matthæus per Salomonem, coeunt in S. Anna, quæ fuit filia Mathan et soror Jacob, patris Josephi. Anna enim nupsit licii sive Joachim, qui descendit ex Nathan. Anna autem fuit mater B. Virginis, quæ nupsit Josepho, qui fuit filius Jacob, Mathan, Eleazar, etc., usque ad Salomonem.

Accipe tabulam inquagenealogiæ totius Christi et cognatorum ejus seriem gradumque ad oculum perspicies, ex Patribus et neotericeis, ac præscribitur ex Christophoro a Castro, cap. i *De Deipara*, probabiliter, sed accurate concinnatam

TABULA GENEALOGIE CHRISTI EX SS. MATTHÆO ET LUCA.

DAVID

KX QUO GENITI

<i>Genealogia Christi ex S. Malthæo.</i>	Salomon			Nathan	<i>Genealogia Christi ex S. Luca.</i>
	Roboam			Mathalha	
	Abia			Mcenna	
	Josaphat			Melca	
	Joram, etc			Eliakim, etc	
	Eliud				
	Eleazar			Levi	
	Mathan			Mathat	
	<i>ex quo geniti</i>				
	Sobe,	Jacob	Anna, quæ nupsit	Heli, id est Joachimo	
	<i>quæ genuit</i>			<i>ex quibus genita</i>	
	Eusabethom	<i>ex</i>			
	<i>uxorem Zachariæ, et matrem</i>	<i>quo</i>			
	Joannis Baptistæ.	<i>geniti</i>			
			Joseph, <i>cujus uxor</i>	Maria	
				<i>mater</i>	
				Jesu Christi	
	Salome	Maria	Jacobus Minor,	Judas	Simeon,
	<i>uxor Zebcdæi,</i>	<i>Maith.</i> XXVIII	<i>Apostolus, frater Domini, dictus Alphæi, primus Episcopus Hierosolyma, Actor, i, 13; Mare, xy, 40; Galat. i.</i>	<i>Apostolus, cognomento Thaddæus et Lcbæus, frater Jacobi Minoris, auctor Epistolæ Canonicae, Actor. i, 13; Lue. vi, 16; Matlh. X, 3.</i>	<i>sive Simon, Marc, vi, 3, qui successit Jacobo fratri suo in Episcopatu Hierosolyma, martyre occubuit anno 10 Trajani, cum annum ageret 120.</i>
	<i>ex quibus geniti</i>	vers. 1.			
	Jacobus Major,				
	Joannes Evangelista.				

Ex hac tabula liquet B. Virginem per matrem S. Annam descendere per Mathan ex Salomone fœque ac descendit Joseph; per patrem vero Beli, sive Joachim, descendere ex Nathan, qui fuit frater Salomonis el filius David. Rursum ex ea liquet S. Annam fuisse sororem Jacob el amitam Joseph, ideoque S. Mariam per matrem Annam, et Josephum per patrem Jacob, cumdern habere avum Mathan, eosdem cæteros proavos usque ad Salomonem et Davidem : quare Mallhæum, dum texit genealogiam Josphi per Jacob et Mathan, texere quoque genealogiam Mari® et Christi, qui per matrem et aviam Annam recta descendit ex Mathan et c®teris usque ad Nathan.

Porro, Mathan quasi patri filios jam dictos assignat Menæum, id est Officium Ecclesiasticum Græcorum, die 8 septembris, ubi ipsi hymnis et laudibus B. Virginis natales, parentes et avos celebrant. Cajetanus et Lyranus hic, item Joannes Annius, in *Commentar. Philonis*; Joannes Lucidus; Petrus Calatinus, *De Arcanis fidei*, et alii; quin et S. Hippolytus, episcopus Portuensis et martyr, apud Nicephorum, lib. II, cap. in, Mathan dat duas filias, scilicet Sobe, matrem S. Elisabeth®, ex qua natus est Joannes Baptista, et Annam, mairem B. Virginis, ex qua natus est Jesus. Cleopham fratrem fuisse S. Joseph, sponsi B. Virginis, diserte docet Ilegesippus, qui sub tempore Apostolorum vixit, apud Eusebium, lib. III, cap. x et XVI; Cleoph® vero quasi patri filios jam recensitos attribuunt S. Epiphanius, S. Chrysostomus, Ilegesippus, Eusebius, Theodoretus, Beda, Nicephorus et alii quos citat noster Christophorus a Castro in *Histor. D. Virginis*, cap. i. Quare, licet Baronius putet aliam esse Mariam Cleoph®, qu® S. Simeonis Hierosolymorum Episcopi fuit mater, a Maria Jacobi et Joseph, scilicet matre; tamen unam eandemque fuisse docent auctores jam citati, et S. Hieronymus, *Contra Helvidium*, Isidorus, Beda et Anselmus, quos citat Chrislophorus a Castro, cap. in, p. 126. Salomen autem fuisse uxorem Zcbcdæi, ex coque genuisse Jacobum et Joannem, docent S. Epiphanius, Orígenes, Theodoretus, Auctor *Imperfecti*, Theophylactus, Euthymius el alii, quos citat a Castro, *De Deipara*, cap. i. Imo S. Marcus, cap. xv, 40, Salomen vocat illam, quam S. Matthæus, cap. xxviii, 56, nuncupat « matrem filiorum Zcbcdæi. »

6. Elba- Ex dictis liquet S. Elisabetham fuisse conso-
convb' hram B. Virginis, ac neptem S. Annæ, ex ejus
r>nn \ i7. sorore dicta Sobe, quam Sigebertus et alii vocant
gkb.oep. Esmeriam; rursum S. Jacobum Minorem et S. Ju-
^uni AP0St°lÔ8, ac S. Simeonem, Episcopum Hierosolymitanum, fuisse consobrinos Christi in primo gradu, quia fuerunt filii Cleoph®, fratris Josphi sponsi B. Virginis, qu® fuit mater Christi; Jacobum vero Majorem et Joannem Evangelistam fuisse consobrinos Christi in secundo gradu, quia Salome eorum mater fuit soror S. Jacobi Minoris, S. Jud® et S. Simeonis. Omnium vero

XVI.

amita fuit S. Anna, mater B. Virginis; S. Anna enim fuit soror Jacobi seniori*, filii Mathan; hic autem Jacob fuit pater Joseph el Cleoph®, Cleophas autem genuit S. Jacobum, S. Judam, S. Simeonem et Salomen, cujus Salomes filii fuere S. Jacobus Major, et S. Joannes Evangelista; ac proinde S. Anna horum duorum fuit proamita. Jacobus ergo Minor fuit avunculus Jacobi Majoris, Bloque senior; hic tamen dictus est Major, non miale, sed electione et vocatione Christi.

cuius a-

Denique Simeon, frater SS. Jacobi et Jud®, diversus est a Simeone Chananæo Apostolo, licet contrarium aliquando senserit Beda, sed postea idipsum retractavit. Nam ille oriundus fuit ex Nazareth, hic ex Cana Galilæ®; ille fuit Episcopus Jerusalem post S. Jacobum fratrem suum, hic Apostolus; ille martyr obiit sub Trajano die 48 februarii, hic longe antea die 28 octobris, quando Ecclesia eorum festa celebrat.

Jam sorores Jacobi, Joseph, Jud®, Simeonis, ex eodem Cleopha patre et Maria ejus conjuge, quarum meminit Matthæus, xm, 5S, et Marcus, vi, 3, duas fuisse refert Hippolytus apud Nicephorum, lib. II, cap. ni. Uni nomen Esther, alteri Tamar. S. Epiphanius vero, *hceresi* 78, et Theophylactus, in cap. xin *Matth.*, vocant eas Mariam et Salomen, qu® nomina ex Evangelio non obscure colligi possunt, ait a Castro, cap. i *De Deipara*, pag. 49.

Qui fuit Heli i. — To «qui p potest referri ad Joseph, q. d. Joseph fuit filius, id est gener Heli, id est Joachim, quia duxit ejus filiam, scilicet B. Mariam Virginem in uxorem, ideoque Lucas non utitur verbo a genuit,» uti Matthæus, sed verbo « fuit; p scilicet vel gener vel filius naturalis, vel etiam opus et plasma, ut cum dicitur de Adam, vers. ult., «qui fuit Dei, p scilicet plasma; Adam enim non fuit Filius Dei, sed plasmatus et formatus a Deo.

Rursum pronomen a qui » ex Græco plane referas ad « Jesus; » q. d. Jesus fuit filius, id est nepos, Heli sive Joachim, quia ex eo quasi avo per B. Virginem quasi matrem progenitus est. Cum enim Lucas præmisissct Joseph non esse verum patrem Christi, sed tantum putativum, non erat ratio cur Josphi genealogiam slatim subjungeret, sed potius prosapiam B. Virginis et Christi secundum carnem : hanc enim describere intendit Lucas œque ac Matthæus; atque hic est finis et scopus genealogi® utriusque. ita S. Augustinus (vel quisquis est Auctor, non enim videtur esse S. Augustini), lib. I *Quasi. veteris et novi Testamenti*, *Quast.* LVI, et lib. II, *Quast.* VI.

21. Qui fuit Janxe. — Hic est Jannæus, secundus Hyrcanus, si Annio ejusque Philoni credimus, postremus Judæorum dux ex prosapia Davidis et stirpe Asamonæorum sive Machabæorum, de quo Josephus, lib. XII, cap. iv el v, et Eusebius in *Chronico*. Christus enim tam a Pontificibus, quales fuere Judas, Jonathan, Simon Machaban*,

quam a regibus descendit,, quasi rex et pontifex, uti docet I). Thomas, Bonaventura, ac ex Patribus S. Nazianzenus et Augustinus, quos citat et sequitur Suarcz loco citato. Reges enim Juda uxores ducebant filias Pontificum.

Ven. 7. 27. Qui fuit Zorobabel, qui fuit Salatuie1. — Ili duo, alii et diversi sunt a Zorobabel et Salathiel quos recenset Matthaeus, cap. i, atque eos a Davide per Salomonem esse progenitos, cum hi Lucæ a Davide per Nathan descendant, ac proinde omnes avos et abavos habeant diversos ab illis Matlhæi. Ita Toletus, Pererius, Franciscus Lucas et alii. Forte hi Lucas ex Nathan descendentes, ad principatum assumpti, mutuati sunt nomina eorum, qui a Salomonis familia in principatu illustres evaserunt.

Ver» 3i. 31. Qui fuit Nathan, qui fuit David. — Nonnulli N ii t' Pulant ^at^ian hunc esse prophetam illum qui Davidem de adulterio cum Belhsabee perpetrato reprehendit, Il fleg. xn, 1. Ita Origenes, Lyranus, Burgensis, Albertus Magnus, quin et S. Augustinus, lib. LXXXVIII, *Quast.* LXI. Verum idem S. Augustinus merito id retractat, libro I *Retract.*, cap. XXVI, quia hic Nathan natus est ex Davide et Bethsabee, post adulterium, jam legitimo matrimonio copulatis, ut patet Il *Regum* v, 14j et I *Paral.* in, 5.

Ver» 3«. 36. Qui fuit Cainan. — Hunc Cainan omittunt et expungunt Hebr. et Chaldæus, *Genes*, xi, 12; et I *Paral.* i, 18 et 24. Addunt vero eundem ibidem Septuaginta, et ex iis Lucas hic. Problema ergo chronologicum est, an Cainan hic Christi genealogi® et chronologiæ inserendus sit cum Septuaginta et Luca, an vero omittendus cum Mose? In Genesi cum Mose steti pro Mose, et rationes attuli cur omittendus videatur Cainan. Nunc in Luca stabo pro Luca, et rationes cur inserendus sit, afferam. Lector judicet et eligat quod sibi probabilius apparet.

Cainan Omittendum esse Cainan censent Berosus, Philo, Josephus, Theophilus Antiochenus, Africanus, Orosius, Procopius, S. Hieronymus, Gregorius Turonensis, Isidorus, Ado, Beda, Abulensis, Eugubinus, Genebrardus, in *Chronol. Genes*, xi, 12, ac Jansenius et Cajetanus hic. Si cis objicias Lucam hic non omittere, sed inserere Cainan, respondent Lucam more suo, quia Gentibus scribebat, quibus nola erat duntaxat versio Græca Septuaginta, non vero ipsa Hebraia Mosis, ex Septuaginta inserere Cainan, idque ne a Gentibus falsilatis vel ignorantibus insimularetur, quod contra fidem Bibliorum Graecorum, quæ sola ipsi notant, omitteret Cainan. Ita respondet S. Hieronymus, in *Quast.* in *Genesin*, dans causam cur Lucas, *Act.* vu, dicat ex Septuaginta 75 animas cum Jacob ingressas in /Egyplum, cum Moses (*Genes.* xliyi, 27) tantum assignet 70. « Facilis, inquit Hieronymus, excusatio est; non enim debuit S. Lucas, qui ipsius hislonæ scriptor est, in Gentes *Actuum Apostolorum* volumen emittens, contrarium ali-

quid scribere adversus eam Scripturam, quæ jam fuerat Gentibus divulgata : et utique majoris opinionis illo duntaxat tempore septuaginta Interpretum habebatur auctoritas, quam Lucæ, qui ignotus et vilis, et non magnæ fidei in nationibus ducebatur. Hoc autem generaliter observandum, quod ubicumque sancti Apostoli aut Apostolici viri loquuntur ad populos, iis plerumque testimoniis abutuntur, quæ jam fuerant in Gentibus divulgata, licet plerique tradant Lucani Evangelistam, ut proselytum, Hebræas litteras ignorasse.» Huc usque S. Hieronymus.

Quocirca, inquiunt auctores isti, in Luca nihil est falsi, nullum mendacium, cum ex Septuaginta interserit Cainan, sive verum, sive fictum et falsum, quia id facit non ex se, sed ex Septuaginta quos more communi sequitur; *q. d.* Ego Lucas recito vobis, o Gentes, genealogiam Christi juxta catalogum generationum, quam texunt Septuaginta qui a vobis toto orbe receptus est, in quo Cainan inseritur, esto juxta Hebraicam veritatem sit omittendus. Hæc enim sententia est vera et irreprehensibilis, etiamsi a Septuaginta erratum vel evariatum esset. Qui enim in chronologia, aliavo re affert communem auctorum gravium sententiam, non errat, cum illa probabilis sit, esto a parte rei minus sit vera et falsa. Sic Ecclesia consignans in Martyriologio, dio 25 decembris, annum Nativitatis Christi, dicensque Christum natum esse anno a mundi creatione 5199, non errat, quia id facit ex mente Septuaginta qui totidem annos assignant, quos olim totus orbis sequebatur; esto in annis hisce revera juxta veritatem Hebraicam videatur esse error, uti ex S. Augustino ostendi *Genes*, v. Auctoritas enim Septuaginta Interpretum in chronologia facit sententiam probabilem, quam quisque tuto sequi et citare potest ut probabilem, imo illo ævo communem. Loquendum enim ut nulli, sapiendum babiu*.

ut pauci. Sæpe enim Scriptura et auctores Canonici loquuntur ex communi aliorum sensu et vulgi opinione, non ex rei veritate. Ne longe abeamus, exemplum est in Luca, qui hic et cap. n Joseph vocat patrem Christi, cum revera non esset pater, sed tantum a vulgo putaretur esse ejus pater. Hæc auctores illi, puta Eugubinus, Cajetanus, Genebrardus, Jansenius, liberius ct audacius.

Alii mitius et reverentius errorem hunc (si tamen est error) in inserendo Cainan tribuunt non ipsis Septuaginta, sed eorum descriptoribus, qui per oculorum lapsum, videntes Cainan paulo ante positum in genealogia Adæ ante diluvium, eundem hic post diluvium repetierunt. Quam enim eorum incuria vitiosi fuerint olim codices Septuaginta, praesertim in genealogiis et nominibus propriis, locuples testis est S. Hieronymus, epist. ad *Domnionem et Rogatianum*.

Ex adversa parte inserendum esse Cainan censent Eusebius, S. Augustinus, Nazianzenus, Sulpitiusj Hugo, Dionysius, Lipomanus, Melchior ...ani?

Canus, Delrio, Tolctus, Barradius et alii moderni passim. Balio est, quod omnia exemplaria cum hic interserant, Latina, Syra, Persica, Ægyptia, Æthiopica, Arabica, Græca (unico excepto). Romæ consului codices, manuscriplos antiquissimos in bibliotheca Vaticana, in basilica S. Pauli, in Oratorio Cardinalis Baronii, ubi vidi Biblia ante 800 annos manuscripta, Alcuini et Magni, in quibus omnibus hoc loco reperì insertum Cainan. Quare religio mihi est, a sacro S. Lucæ textu adeo constanti et certo recedere : hanc enim reverentiam S. Luca; et sacris libris debere me existimo, præsertim cum minus incommodi sit dicere Cainan a Mose præteriturn ob causas nobis incognitas, quum in Lucam irrepsisse, aut falso poni in sacro S. Lucæ textu, itaque in eo suspectam facere fidem omnium exemplarium. Imo Albertus Magnus, Glossaci Tolctussusplicantur Cainan olim fuisse, *Gen.* xr, 12, in textu Hebraeo indeque Septuaginta cum in Græcum transtulisse. Alii censent Septuaginta eum addidisse ad mysterium, quod nos latet. Lyranus censet Cainan fuisse filium non naturalem, sed adoptivum Arphaxat. Alii Cainan censent esse eundem cum Sale. Unde Lipomanus, in *Gen.* xi, Joannes Naclerus et Joannes Lucidus legunt hic : a Qui fuit Sale, qui et Cainan, » sed contra omnium codicum fidem. Quare omnino retinendum hic censeo Cainan. uti et censui *Genes.* xi, 12. An chronologiæ sit intendendus eique addendi anni 30, ut cæteris, an non, variant Chronologorum sententiæ, aliis annos hos 30 addentibus, aliis cos omittentibus. Forte enim alia de causa inseruere cum Septuaginta et ex eis S. Lucas. Est enim hoc, ut dixi, problema chronologiæ. Unde Lucas non ait : a qui genuit, » sed : aquí fuit Cainan, » quod varie explicari potest, ac multo magis Græcum, T7J Kaiváv.

Simili modo Septuaginta alibi multa suppleant et addunt, quæ non sunt in Hebræo, et ab eo sæpe evariant. Fuere enim ipsi non tantum interpretes, sed et vates spiritu prophetico pollentes, teste S. Hieronymo et S. Augustino, lib. II *De Consensu Evangel.*, cap. i.xvi, et fusius in *Question. super Genes.*, in Quæst. CLXIX.

Vcií. as. 38. Qui fuit Dii, — scilicet plasma, non filius, q. d. Deus ex terra, quasi figulus formavit et plasmavit primum hominem Adam. Unde Arabicus vertit, *qui fuit a Deo*; cum in cæteris tñ a qui fuit, » vertat *filius*. Lucos ergo Christi genealogiam usque ad Adam deducit, Mallhæus vero usque ad Abraham duntaxat, qui fuit paler credentium et auctor Synagogæ; hinc plures genealogiæ rationes sunt in Luca, quam in Matthieo. Cur hoo addit Lucas? *Primam* causam dant nonnulli, ut integram plenamque Christi genealogiam a Jesu ad primum Adam, ac usque ad Deum Adæ plas-tem pertexat.

fecundo* *Secundam* dat S. Athanasius, orat, in illud : *Omnia tradita sunt mihi a Patre meo.* a Lucas, inquit,

a Filio Dei exorsus usque ad Adam recurrit, ut ostenderet corpus, quod Jesus assumpsit, ab Adam originem trahere, qui a Deo formatus fuit. »

Tertiam dat S. Irenæus, lib. III, cap. xxxm: Tert*. « Sic, inquit, Christus initium viventium factus, quoniam Adam initium morientium factus est; propter hoc et Lucas initium generationis a Domino inchoans, in Adam retulit, significans quoniam non illi hunc, sed hic illos in Evangelium vite regeneravit. »

Quartam dat S. Leo, serm. x *De Nativ. Domini* : O^**. « Lucas Evangelista ab ipso Domini ortu seriem generis sursum versus retexuit, ut etiam illa sæcula quæ diluvium prævenerunt, huic sacramento doceret esse connexa, omnesque ab initio successionum gradus ad eum, in quo uno erat salus omnium, tetendisse. »

Quintam dat Franciscus Lucas, ut significaret Q-ihto. Lucas per Jesum sursum homines reduci ad Deum, qui per Adam deorsum abducti fuerant a Deo.

Symbolice, Euthymius : Lucas, ait, a Christi SpnW. inchoans humanitate sermonem reducit ad ejus divinitatem, demonstrans Christum quidem ut hominem incepisse, ut Deum vero carere principio.

Atiam causam dat S. Ambrosius : « Jam, inquit, de ipso Adam, qui juxta Apostolum figuram accepit Christi, quid pulchrius potuit convenire, quam ut sacrosancta generatio a Dei Filio inciperet, et usque ad Dei Filium deduceretur; creatusque precederei in figura, ut natus iu veritate sequeretur ; ad imaginem Dei factus prairet, propter quem Dei imago descenderet? »

Porro S. Augustinus, lib. II *De Consensu Evang.*, cap. iv, numerat hic 77 generationes, quo significatur, inquit, omnium prorsus remissio et abolitio peccatorum facienda per Jesum salvatorem, juxta illud Christi : a Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies, » *Matth.* xvm, 22.

Denique vide hic nobile Christi stemma, quod Lucas et Mattheus ab ipso Jesu per tot Reges, Prophetas et Patriarchas ad ipsum Adam protoplastum, imo ad ipsum Deum, per quatuor annorum millia, continua generationum serie producant. Nemo enim est principimi vel regum totius mundi, qui continua serie suam prosapiam ad mille annos pertexere et producere possit. Cur Christus tamdiu distulerit adventum et incarnationem suam, decem morales rationes aflerit noster Barradius, tom. I, lib. V, cap. xxxi.

Ad extremum genealogia hæc Christi prefigurata fuit per scalam Jacob. Ha Rupertos, in cap. i *S. Maith.*: «Scala Jacob, inquit, generatio ista est ; et latera scalæ patres vel principes sunt hujus generationis, Abraham atque David, ad quos promissio facta est. Supremus gradus cui Dominus innixus est, beatus est Joseph : innixus,

inquam, tanquam tutori pupillus. » Quocirca S. Bernardus, serra. l *De Adventu*, hos Patriarchas montibus similes esse dicit, in quibus saliens Christus ad nos venit : « Ecce venit saliens in montibus, transiliens colles ; » montes et colles Patriarchas et Prophetas accipe, et quemadmodum veniret saliens et transiliens, in libro generationis lege : « Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob , » etc. Ex his montibus prodiit radix Jesse.

Vicini Tropologice : t i « qui fuitn significat vanitatem u'T"> I, UJUS ««culi > scilicet hominum vitam et generationes singulas preterire, et illico ex presenti verti in prateritum, scilicet ex «est » in « fuit,» juxta illud :

Fuimus Trocs, fuit Iliam, et ingens
Gloria Teucrorum.

Unde impii queruntur, *Sap.* v : « Nos nati con-

tinuo desivimus esse.» Hinc Nazianzenus, In carm. De *hominis externi vilitate*, sic canit :

Ipsum quod vivo, est vcluti rapidissimus amnis,
Qui sursum exoriens, semper ad ima fluit.

Et nonnullis interjectis : « A tumulto tumultum peto,» id est, ex utero matris nascens, tendo ad mortem et sepulcrum, juxta illud *Job*, i : «Nudus egressus sum de utero matris mere, nudus revertar illuc; » « ut omnino nihil sit aliud tempus vitæ hujus quam cursus ad mortem, ait S. Augustinus, lib. XIII *De Civit.*, cap. x; quotidie morimur : quotidie enim demitur aliqua pars vitæ, et tunc quoque cum crescimus, vita decrescit : hunc quem agimus diem, cum morte dividimus, etc. Ergo cum primum vitam intramus, in mortem statim tendere et a vita egredi incipimus. » Vive ergo aeternitati, in qua est perpetuum esso, perpetua stabilitas et constantia rerum omnium.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur primo quadragenarium Jesu jejunium, et post illud tentatio trina diaboli. Secundo, vers. 16, Jesus in Nazareth ex Isaia demonstrat se esse Messiam. Cumque, vers. 24, ostenderet quod nullus Propheta acceptus est in patria sua, Nazareni voluerunt eum lapidare, sed ipse per eos transiens vi divina evasit. Tertio, vers. 31, prædicat Cophamai ibique curat dæmoniacum. Quarto, vers. 38, curat socrum Petri a febribus aliosque infirmos sanat.

Primam partem explicui Matth. iv, 1 et seqq.; tertiam, Marcii, 23; quartam, Matth. vm, 14. Sofa ergo secunda superest hic explicanda.

i. Jesus autem plenus Spiritu Sancto regressus est a Jordane; et agebatur a Spiritu in desertum 2. diebus quadraginta, et tentabatur a diabolo. Et nihil manducavit in diebus illis; et consummatis illis esuriit. 3. Dixit autem illi diabolus : Si filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat. 4. Et respondit ad illum Jesus : Scriptum est : Quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. 5. Et duxit illum diabolus in montem excelsum, et ostendit illi omnia regna orbis terne in momento temporis, 6. et ait illi : Tibi dabo potestatem hanc universam, et gloriam illorum : quia mihi tradita sunt; et cui volo, do illa. 7. Tu ergo, si adoraveris coram me, erunt tua omnia. 8. Et respondens Jesus, dixit illi : Scriptum est : Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. 9. Et duxit illum in Jerusalem, et statuit eum super pinnam templi, et dixit ilii : Si Filius Dei es, mitte te hinc deorsum. 10. Scriptum est enim quod Angelis suis mandavit de te, ut conservent te; 11. et quia in manibus tulent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. 12. Et respondens Jesus, ait illi : Dictum est : Non lentabis Dominum Deum tuum. 13. Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, usque ad tempus. 14. Et regressus est Jesus in virtute Spiritus in Galilæam, et fama exiit per universam regionem de illo. 1o. Et ipse docebat in synagogis eorum, et magnificabatur ab omnibus. 16. Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, et intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, et surrexit legere. 17. Et traditus est illi liber Isaïæ prophetae. Et ut revolvit librum, invenit locum ubi sciiptum erat : 18. Sniritns Domini super me : propter quod unxit me, evan-

gelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, 19. predicare captivis remissionem, et cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, praedicare annum Domini acceptum, et diem retributionis. 20. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, et sedit. Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum. 21. Ccepit autem dicere ad illos : Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris. 22. Et omnes testimonium illi dabant; et mirabantur in verbis gratis, quæ procedebant de ore ipsius, et dicebant : Nonne hic est filius Joseph? 23. Et ait illis : Utique dicetis mihi hanc similitudinem : Medice, cura teipsum : quanta audivimus facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua. 24. Ait autem : Arnen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. 25. In veritate dico vobis, multa? viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est coelum annis tribus, et mensibus sex, cum facta esset fames magna in omni terra ; 26. et ad nullam illarum missus es! Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam. 27. Et muli leprosi erant in Israel sub Elisæo propheta; et nemo eorum mundatus est nisi Naaman Syrus. 28. Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes. 29. Et surrexerunt, et ejecerunt illum extra civitatem ; et duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat ædificata, ut precipitaren! eum. 30. Ipse autem transiens per medium illorum, ibat. 31. Et descendit in Capharnaum, civitatem Galilææ, ibique docebat illos sabbatis. 32. Et stupebant in doctrina ejus, quia in potestate erat sermo ipsius. 33. Et in synagoga erat homo habens dæmonium immundum , et exclamavit voce magna, 34. dicens : Sine, quid nobis et tibi, Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te quis sis, Sanctus Dei. 33. Et increpavit illum Jésus, dicens : Obmutesce, et exi ab eo. Et cum projecisset illum dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit. 36. Et factus est pavor in omnibus, et colloquebantur ad invicem, dicentes : Quod est hoc verbum, quia in potestate et virtute imperat immundis spiritibus, et exeunt? 37. Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis. 38. Surgens autem Jesus de synagoga, introivit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus : et rogaverunt illum pro ea. 39. Et stans super illam, imperavit febrim; et dimisit illam. Et continuo surgens, ministrabat illis. 40. Cum autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos. 41. Exibant auteui dæmonia a multis, clamantia et dicentia : Quia tu es Filius Dei : et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. 42. Facta autem die egressus ibat in desertum locum, et turbæ requirebant eum , et venerunt usque ad ipsum : et detinebant illum ne discederet ab eis. 43. Quibus ille ait : Quia et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei; quia ideo missus sum. 44. Et erat predicans in synagogis Gablam».

Ven. i. 1. Jesus autem plexus Spiritu Sancto regressus est a Jordane, —ubi paulo antea Joanno baptizalas erat, et Spiritum Sanctum visibiliter receperat, cujus plenitudinem jam ante adeptus erat invisibiliter in primo instauti conceptionis sure.

Ver« t. 2. Et tentatur a diabolo. — Græce, netp»-Ccfxtvc; id est tentationem patiens vel sustinens a diabolo ; scilicet per 40 dies sui jejunii, do quo precessit. Vide dicta *Matth.* iv, t>.

Ven. s. 5. In momento temporis.—Cur? Audi S. Ambrosium : a Non tam conspectus celeritas indicatur, quam caduca fragilitas potestatis exprimitur. In momento enim cuncta illa pretercunt. Et srepo honor sreculi abiit, antequam venerit. Quid enim sreculi potest esso diuturnum, cum ipsa diuturna non sint srecula?

14. Et regressus est Jesus in virtute Spiritu il v l il in Galilæam. — Græce *b SwipM*, id est in potentia, robore, vi Spiritus, *q. d.* Jesus a baptismo potenti impulsu Spiritus Sancti reversus est in Galilæam. Spiritus Sanctus enim eum excitabat, valideque impellebat ut robur spiritus, quod ab initio conceptionis acceperat, sed huc usque intra se coucluscrat et absconderat, jam exoreret, ac suum prredicandi officium ingenti ardore et spiritu ordiretur in Galilæa, illudque sanctitate vit® admirabili ac miraculis stupendis confirmaret. Undo Theophylactus vertit, ὁfcuaiùv, id est entusiasmo et divino Spiritus Sancti affiatu actus et impulsus.

16. Et venit Nazareth. — Nota Christum, cum v.<i. te. hic, vers. 14, dicitur ivisso iu Galilæam, non

intrasse Nazareth ibidem sitam, ul habet Matthæus, cap. iv, 13, sed Capharnaum, ibiquo et locis illi vicinis predicasse, caque gessisse quæ narrat Matthæus a cap. iv usque ad cap. xm : quæ omnia hic transilit Lucas; ac deinde multo post venisse Nazareth, ut habet hic Lucas, et Matthæus cap. xm. 54; nimirum voluit Lucas statini inilio præmiltere causam cur Christus in Nazareth patria sua noluerit docere, quod scilicet a Nazarenis civibus suis, quasi fabri filius spretus fuerit : quæ causa licet posterius contigerit, Christus tamen eam fore pnevidebat, ideoque ab initio declinavit Nazareth, et ivit Capharnaum, ibidemque sedem prædicationis suæ fixit, ut habet Matthæus, iv, 13.

I-k Et surrexit legere. — Moris erat (et etiamnum est) apud Judæcos, ut die sabbati in synagoga quisque legeret libros Hebraicos sanctæ Scripture, tum ut ex ea legem Rei disceret, tum ut Dei cultum, amorem et obsequium excitaretur. Rabbini autem et doctoribus, qualis erat Jesus, proprium erat legere publice sanctam Scripturam, camque interpretari, explicare, docere et concionari. Jesus ergo a surrexit legere, » id est erexit se ut legeret aliquem sanctæ Scripture librum, eumque explicando doceret et condonaretur.

Ver». 17. 17. Et traditus est (a ministro) illi liber Isaïæ propheetæ. — Dei consilio et directione, id factum est, ut Jesus ex Isaia ostenderet se esse Messiam ab Isaia depictum.

Et ut revolvit librum, invenit locum ibi SCRIPTUM erat. — Isaïæ Lxi, 1. Syrus et Arabicus, cum aperuisset librum. Videtur enim Christus ita aperuisse librum, ut non quærendo et volvendo folii libri (ne res esset Judæis suspecta), sed aperiendo librum illico in hunc locum Isaïæ Dei nutu ducluque incideret.

Melius noster vertit, aut revolvit librum; » et Vatablus, a cum explicuisset; n alii, u cum expaudissellibruin, » hoc enim est Græcui : nain llebræorum libri non erant sicut nostri, per folia divisi et colligati, sed liber unus erat una membrana longa et continua, quæ circa cylindrum ab initio ad finem convolvebatur (uti convolvuntur nostra mappæ geographicæ), quam revolvere oportebat, itaque explicare et expandere, ul legi posset (i). Unde, vers. 20, dicitur: « Et cum plicuisset librum. » Christus ergo modice revolvendo librum sive membranam Isaïæ, statim incidit in hunc locum de se prophetantem. Hic cuim locus est in fine Isaïæ, putacap. lxi. Eum ergo ut primo obvium arripuit Christus et explicuit.

Vn*. is. 18. Spiritus Domini super me : propter quod unxit me (q. d. Spiritus Sanctus qui ab exordio

(1) Rectius, membrana illa illigabatur duobus baculis teretibus, qui capulos habebant, quos inaii tenens qui legebat, convolvere poterat atque evolvere librum, prout opus erat.

in me fuit hic in baptismo, quem jam recenter a Joanne Baptista suscepi, visibiliter in specie coluinbæ in me descendens, intonante voce Dei Patris : « Hic est Filius incus dilectus, ipsum audite ; » hoc symbolo quasi unctione visibili me publice declaravit, auctoravit et quasi consecravit, orbis, acpræsertim Judæorum, quibus promissus sum, doctorem, prophetam, salvatorem et legislatorem, ideoque), evangelizare pauperibus misit me. — Nam divites Scribæ et Pharisei meam humilitatem et paupertatem aspernantur.

Nota : w a unxit me.n Hebr. enim Messiae, et Chrl» Græcum x?tçi; idem est quod unctus. Hæc unctio 'ç'“4'“«« Christi secreto facta est in Incarnatione. Primo, ntioi» per gratiam unionis hyposlalicæ quæ summe eum ■■»«»»» officiebat sanctum et divinum, imo Deum; secundo, per gratiarum plenitudinem ex unione hac manantem. Alii enim Sancti dicuntur ungi gratia et donis Spiritus Sancti, sed Christus unctus fuit ipso Spiritu Sancio, quasi fonte et plenitudine omnium gratiarum, ut Christus homo fieret fons uberrimus suam gratiam effundens in omnes Apostolos, Martyres, Virgines, Confessores. Ita Basilios, lib. *De Spiritu Sancio*, cap. xxvi. Publico vero unctus fuit Christus in baptismo, cum per Spiritum Sanctum declaratus est orbis doctor et redemptor, ut dixi.

Reliqua hujus loci fuse explicui *Isai. lxi, 1*; quare ea hic obiter perstringam.

Sanare contritos corde. — Ut scilicet sanem et consoler eos, qui ob peccata sua et legis Mosaicæ onus, ac rerum divinarum ignorantiam afflicti sunt animo, atque ad Dei cognitionem, veniam, gratiam et salutem anhelant, ideoque Messiam exspectant. Unde Symmachus et Theodotion vertunt, *ad alliganda vulnera peccatorum*, leste S. Hieronymo in cap. lxi *Isaïæ*.

19. Predicare captivis redemptionem. — Ul sci- v<-i*. i», licet peccaloribus, qui a peccato et dæmonc captivi detinentur, prædicem, annuntiem et atferam liberationem per poenitentiam et gratiam ineam.

Et cæcis visum. — Hebr. et Chald., *Isaïæ lxi, 1*, habent, *et vinctis apertionem*, scilicet carccris, id est, ut Symmachus, *et vinclis solutionem*. Verum Septuaginta indegne Lucas hic vertunt, a et cæcis visum; » Græcc àvâCu|tv, id est revidentiam, ut rursum videant. Hcbræi enim vinctos sive clausos vocant cæcos, juxta illud : « Talpæ oculis capti; » ac consequenter « apertionem » vocant illuminationem qua cæcis aperiuntur oculi: alioqui enim hæc particula non distingueretur a pæccdenli, quæ habet, « captivis redemptionem. » Sensus ergo est, q. d. Christus et cæcis corporaliter visum reddet, et cæcos spirilualiter, id est ignorantes Deum et viam salutis, illuminabit ac Dei cognitionem modumque salvandi animam docebit. Hoc est quod clare Messiam facturum pradixit Isaías, cap. xui, 7 : « Dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum. »

Hrio- flinc pat-t Isaiam, cap. lxi, 1, *ad* litteram non do solûHone captivitatis Babylonicæ facta toint'ii-por Cyrum, ut vult Toletus, sed de solutione • captivitatis peccati et diaboli facta per Christum, quia Cyrus nulli visum restituit, sed Christum multis. Fateor tamen alludi ad Cyrum : n ,?" .? nam ^5Tlls *yPus fuit Christi. Unde ipsis Hebræis i'k'h.l' *'' Babylone « vinctis,» dedit « apertionem et solutionem, » ut habent Hebraea, cum eos c captivitate liberavit et in Judæam remisit.

DIMITTERE CONFRACTOS IN REMISSIONEM,— id Cst in libertatem et sanitatem. Arabicus, *ct mittere vinctos in remissionem*; Pagninus, « ut emittam confractos perremissionem. » Sic et Vatablus. Ifec verba non sunt in Isaia, cap. vi, 1, Hcbræo, Græco vel Latino; quare paraphrastice a S. Luca aut ejus Interprete addita sunt, adeoque hæc videtur esse altera explicatio ejus quod dixit, « ut sanarem contritos corde ; » iidem enim sunt contriti et confracti. Ita Forcarius, in cap. lxi Viri® *Isaiæ*; et Franciscas Lucas hic. Unde Orígenes Kiki i omittit hic to aut sanarem contritos corde, » ac pro eo legit: a emittere confractos in libertatem.» Additque : «Quid ita fractum atque collisum fuit ut homo, qui a Jesu dimissus, est sanatus? » Sic et r» «ut sanarem contritos corde » omittunt Eusebius, lib. IX *Demonstr.*, cap. x; S. Augustinus, lib. II *De Consensu Evang.*, cap. xui; Beda et manuscript! nonnulli, quos in notis citat Franciscus Lucas. Ex adverso Theophylactus legit ri a ut sanarem contritos corde,» et omittit ró « dimittere confractos in remissionem. » Porro S. Hieronymus, in *Comment. Isaiaë*, cap. lxi, citans hunc Lucæ locum, legit utrumque, nimirum «sanare contritos corde, n et « dimittere fractos in libertatem. »

Pro «confractos» græcc est vtrp»ejju»w;, quod Vatablus et alii vertunt, *vulneratos*. «Confractos » ergo vocat cos, qui carcere et servitute diaboli ac peccati obstricti, vulnerati, conquassati et quasi obtriti erant, quos Christus missos et liberos fecit su.æque integritati restituit; idque fecit tum spiritualiter, tum corporaliter, cum nimirum infirmos et dæmoniacos a variis morbis et da-monibus curavit et liberavit. Ita Maldonatus, Jansenius, Tolctus, Barradius, Franciscos *Dinitt'*- Lucas et alii, a Dimittere » ergo hic et alibi est 𐤀 'i,,i', liberaro et sanare, ac dimissio vel remissio est Scipinu libertas et sanitas: sicut enim quis e vinculis l",dT dimittitur liber, sic ex morbis cl vulneribus dimittitur sanus. Hinc Hebr. XDI *rapha* significat remittere, mollire, lenire, sanare : qui enim morbum remittit et mitigat, hic cum curai et sanat : unde *marpe* est lenitas, curatio, medicina, sanitas : hinc et *Raphael* idem est quod medicus Dei. Hac de causa dimittere vel remittere in Scriptura subinde idem est quod curare et sanare, ut Lucæ cap. xui, 12 : « Mulier, dimissa es ab infirmitate;» *Psal.* xxxmii, 14: « Remitto mihi ut refrigerer, » et alibi.

rr.JEPICARE ANNUM HOMINI ACCEPTUM, — id Csl

gratum, placentem et jucundum; Hebr. **pin roa scoiai** *raison*; Septuaginta *ζζait*; id est, ut S. Hieronymus, «annum placabilem, » vel, ut alii proprie vertunt, «annum beneplaciti, » puta benevolenti» et liberalitatis divin», qualis erat annus jubil ci, ad quem hic alludit. Annus enim Abbw jubilæi typus erat cl figura anni hujus Evangelici,int :l,i' quem attulit Christus. Totum ergo tempus prædicationis Christi et deinceps, puta totum tempus legis nove, sive Christianismi, Christo obediens et ejus liberalitatem acceptantibus est annus jubilæi, id est annus gratia», misericordia», pacis, remissionis, liberalitatis, salutis, in quo post longam Dei in nos iram restituimur in ejus gratiam, acceptionem , benevolentiam , hæreditalem , gloriam omniaque bona pristina quae habuimus in paradiso in «latu innocentiae. Hoc est quod ait Paulus : « Ecco nunc tempus acceptable, ecce nunc dies salutis, » II *Cor.* vi, 2.

Er diem m tributionis.— **OpDOT jom nacam**, id est diem ultionis , 7. *d.* Annus jubilæi, id est tempus Christianismi, sive legis grati», hostibus Christi erit dies, id est tempus ultionis, quo scilicet Deus ulciscetur genus humanum de suis inimicis et tyrannis, puta dæmonibus eum opprimentibus, quia Chriktus homines a dæmonibus liberabit illosque sua tyrannide depellet et dejiciet, juxta illud *Isaiaë*, cap. xxxv, 4 : a Dicite pusillanimis : Confortamini et nolite timere : ecce Deus vester ultionem adducet retributionis. Deus ipse veniet et salvabit vos. » Unde Christus, *Joan*, xa, 31 : « Nunc, ait, judicium est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. » Et Paulus, *Coloss.* i, 15: « Exspolians, ait, principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. »

20. Er cum plicuisset (in cylindrum convoi- v sa. visset, ut dixi vers. 17) librum, reddidit ministro, **ET SEDIT. Er OMNIUM IN SYNAGOGA OCULI ERANT INTENDENTES IN eum**,—«ut audirent quomodo interpretaretur ea quæ legerat, » ait Euthymius. Jam enim ex ejus dictis et factis Capharnai fama ipsius ubique percrebuerat, ut multi opinarentur eum esso Messiam : et hoc maxime a Christo audire cupiebant. Sciebant enim locum Issi® ab eo lectum , esse oraculum de Messia : hinc ei illum explicanti arrectis auribus auscultabant.

21. **Corrir ALTEM DICERE AD ILLOS : QHIA (quod) V D. il> HODIE IMPLETA EST II IX SCRIPTURA (qU® SODUit**, ait Euthymius et Syrus) in auribus vestris. — *q. d.* Hodie vobis audientibus impleta est hæc Isaiaë prophetia, dum me auditis vobis cæterisque Galilæis pauperibus evangelizantem annum plenæ remissionis, et paratum facere (imo in Capharnaï jam fecisse) omnia quæ hic prædixit Isaías : ego enim sum Messias de quo ibidem prophetat Isaías, quem vos ex oraculo Jacobi et Danielis velut jam instantem avide exspectatis. Esto enim clare Jesus non exprimat se esse Messiam, tamen tacite idipsum significat.

Ven. •>. 22. EI OMNEN TESTIMONIUM ILLI DABANT, ET MIRABANTUR IN VERBIS GRATIS, QUÆ PROCEDEBANT DE ORE EJUS, ET DICEBANT : NONNE HIC EST FILIUS JOSEPH?

Vwi, — a Verba gratiæ, » *primo*, vocat verba gratiosa, qV venusta, suavia, jucunda; secundo, verba gratia piku et spirilu plena; *tertio*, efficacia ad movendum et persuadendum; *quarto*, plena sapientia et eloquentia, ita ut auditores convincerent. Loquebatur enim Christus lingua plusquam humana, imo angelica quasi angelus, aut potius divina quasi homo Deus, juxta illud : « Erat enim docens cos sicut potestatem habens, et non sicut Scribæ, » *Matth. vn*, 29; vide ibi dicta. Cætera fusius narrat Matlhæus, cap. xiii, 55, ubi ea explicui.

Testimonium illi dabant, — quod bene pulchricque et gratiose diceret, non autem quod ipse esset Messias. Unde cum vocant «filium Joseph : d nam paulo post, cum ab eo taxarentur, cum spreverunt et praecipitare voluerunt, ut sequitur. Sic hodie nulli laudant concinnatorem, quamdiu dicit cis placentia et elegantia; at cum eorum vilia insectatur, ipsum vituperant et persequuntur. Hic est vulgi variabilis, et se suasque cupiditates amantis, mos et consuetudo.

Beda tamen hoc testimonium accipit de Messia, quod scilicet testarentur ipsum esse Messiam, de quo Isaías ista cecinerat. Unde subjicit Beda : « Magna cæcitas, cum quem verbis et factis Christum esse cognoscunt, ob solam generis notitiam contemnunt, quia apud se nutritum, et per aetatum tempora profecisse viderant. »

ron. 13. 23. Et ait (*Jesus*, ut addit Syrus) illis : Utique DICETIS MIHI HANC SIMILITUDINEM (Gh CCC

id est parabolam, hoc est proverbium sive adagium vulgo jactatum) : Medice, cura teipsum, — id est, cura tuos et patriam tuam, quæ libi chara esse debet ut tu libi ipsi : cura tuos cives Nazarenos, uti curasti, vel diceris curasse exteros Capharnaitas. Sic enim mox explicat Christus, qui spiritu divino videbat Nazarenorum occultas cogitationes; scilicet illos hoc mente volvere, quod ipse hic enuntiat. Unde oculi® eorum cogitationi et objectioni præveniando occurrit, et respondet. Porro « protritum, ait Titus, usitatumque apud Judæos erat, ut medicos in morbum prolapsos, facto hoc urbanoque dicto exciperent : Medice, cura teipsum. » Sic enim habet communis hominum sensus, cui favet ipsa ratio, ut qui scipsum curare nequit vel negligit, alios pariter curare nequeat vel negligat!. Esto a parte rei experientia non raro ostendat, medicos qui alios curant, sæpe non posse curare seipsos, sed aliis medicis se curandos committere, quia appetitus 8®pe excæcal rationem, et morbus scientiam obnubilat. Unde melius et sincerius judicamus de aliorum morbis, quam de nostris. Amor proprius enim sæpe judicium pervertit. Unde monet Salomon, dicitque : a Ne innitaris prudenti® tu®, » *Prov. ini*, 5.

Tropologico, hoc adagium : «Medico, cura teipsum,» S. Antonius sic exponebat, *q. d.* Qui vult aliorum vitia curare, prius curet sua : qui enim alios volunt juvare, antequam sanent seipsos, in sua vilia relabuntur. Sed audi ipsummet S. Antonium, in *Vitis SS. Patrum*, lib. VII, cap. in : a Patres antiqui egressi sunt in desertum, et ipsi sani effecti facti sunt medici, et reversi alios sanaverunt : ex nobis autem si quem egredi contigerit in desertum, antequam ipsi sanemur, curam aliis adhibemus, et revertitur ad nos infirmitas nostra, et fiunt ultima nostra pejora prioribus, propter quod dicitur nobis : O medice, prius libi curam impende. » Sane experientia docet eos qui aliquod vitium in seipsis sanant, idem facile in aliis sanare. Huic proverbio simile est illud Plutarchi, libr. *De dignoscendo adulate ab amico* : « Aliis medetur, ipse ulceribus scatens, » quod jacilur in cos, qui aliis sapiunt, non sibi; aliis oculati sunt et cauti, non sibi; alios consolari et animare norunt, cum ipsi sua mala iniquo ferant animo. Nam, ut idem Plutarchus ad Apollonium scribit : « Ægroto animo medicus est oratio » suavis et blanda, non vita, non virtus. Facile ergo est afflictos alios solari, difficile scipsum.

Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua. — Hinc patet hæc contigisse in Nazareth, postquam Jesus prædicasset et miracula multa patrasset in urbe Capharnaum, ut dixi vers. 1G, et advertit S. Augustinus, lib. II *De Consensu Evangel.*, cap. xlii, *q. d.* ait Glossa : « Non credimus quod incerta fama vulgavit, cum apud nos nihil tale feceris, quibus convenientius talia impendenda erant beneficia. » Habes enim hic in Nazareth pairia tua quæ te concepit, nutrit et in virum provexit, fratres, sorores, cognatos, vicinos, alios pauperes, alios ægros, alios aliter affectos : cur ergo tuis hisce per miraculum non succurris, quibus te cognatio, amor patri® ipsaque natur® charitas magis obstringit?

24. Ait autem : Amen (id est vere, vel in veritate) dico vobis, quia (quod) nemo Propheta acceptus est in patria sua, — ob causas quas recensui *Matth. mu*, 57, *q. d.* Vos, o Nazareni, me quasi civem vestrum et filium fabri spernitis : hinc indigni estis, quibus ego beneficia mea conferam. Ideo, ait Interlinearis, non operor inter vos, quia increduli estis, non quia patriam oderim. Addit S. Cyrillus, quia civis semper suis civibus prælo est, hinc debita reverentia privatur a nolis. Tercio S. Chrysostomus : Christus, ait, apud suos Nazarenos abstinuerat a miraculis, ne eos provocaret ad invidiam; nam, ut ait S. Ambrosius, aspernator est Deus invidorum : quia, ut ait Glossa, prope naturale est cives civibus invidere, nec virtutem considerant, sed fragilem recordantur infantiam.

Vere Chrysologus, *serm.* 48, in fine : « Inter suos posse, ait, morsus est, adustio est; inter

rives eminere proximos, proximorum urit gloriam : propinquo propinqui si honorem de-
ApMogiubeant, computant servitute[m].» Festivus hac de
paulad. rc cxjal pSittaci apologus. Psittacus ex Oriente in
Occidentem delatus, ubi hujusmodi aves nasci
non consueverunt, admiratur sese in majori pre-
tio et honore haberi, quam in natali consuevisset
loco; nam caveam eburneam argenteis contex-
tam virgis incolebat, suavissimisque alebatur ci-
bis, quod cæteris avibus Occidentalibus, quæ
neque in forma, neque exprimendis humanis vo-
cibus erant inferiores, non contingebat. Tunc
turtur in eadem cavea conclusus : Hoc, inquit,
nulla est admiratione dignum, nulli enim in pa-
tria meritis honor exhiberi solet.

Fhileli Tropologice : docet hic Christus fideles, pra-
sertim viros Religiosos et Apostólicos, affectum
Gnðmi, nimium erga patriam et parentes moderari vel
exuere debere, ut toti orbi prosint, juxta illud :

Omne solum forti patria est, ccq pisdbos æqaor.

Hinc Socrates a suis Atheniensibus damnatus ad
mortem, dicebat se esse *Cosmopolitan*, id est
Homines civem mundi. Et Comicus : Homines optimi,
n n 'dj ff0@!%111!* velut equi extra patriam. Cominu-
?Hra pJ n*5 omnium patria est Roma. Sic Herculi omnis
uhm ve- terra fuit patria, ait Plutarchus, tract. *De Exilio*.
lui equi. Præclare S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 18 :

« Una, inquit, magnis et excelsis viris patria est,
nempe Jerusalem illa quæ mente percipitur, non
cæ quas hic angustis finibus circumscriptas esse,
atque ab aliis aliisque hominibus subinde incol-
videmus.» Idem, *orat.* 25 : «Terrenæ, inquit, hæ
patriæ, atque hæc generum discrimina, brevis
hujus et caducæ vite nostræ, scenæ ac ludi sunt.
Quam enim quisque terram, sive per tyranni-
dem, sive per calamitatem, ante occupaverit, ea
patria dicitur, cujus omnes æque hospites et ad-
venæ sumus, quantumlibet vocum appellatione
ludamus.» Talis erat S. Rasilius, de quo ita scri-
bit in ejus Vita S. Gregorius Nyssenus : « Ab exi-
lii metu liber erat Rasilius Magnus, quod unam
patriam hominum censeret esse paradisum, at-
que omnem terram quasi commune nature exi-
lium spectaret.))

Talis quoque fuit Paulus Orosius, familiaris
S. Augustino, qui, lib. V *Contra Paganos*, ita de
se scribit : « Inter Romanos Romanus, inter Chris-
tianos Christianus, inter homines homo, legibus
imploro rcmpublicam, religione conscientiam,
communione naturam. Utor temporarie omni
terra quasi patria, quia quæ vera est, et illa
quam amo patriam, in terra penitus non est.
Nihil perdidit ubi nihil amavi; totumque habeo,
(piando quem diligo, mccum est : maxime quia
et apud omnes idem est, qui me non modo no-
tum omnibus, verum et proximum facit; neque
egentem deserit, quia ipsius est terra et pleni-
tudo ejus, cx qua omnibus omnia jussit esse
communia. »

25. IN VERITATE DICO VOBIS, MULTA VIDEA P.BANT
in diebus Elle in Israel , quando clausum est
COELUM ANNIS TRIBUS ET MENSIBUS SEX , CUM FACTA
ESSET FAMES MAGNA IN OMNI TERRA :

2G. Et AD NULLAM ILLARUM MISSUS EST ELIAS, Ver». IS.
nisi in Sarepta Sidonie, ad mulierem viduam.

Quando clausum est coelum, — id est, quando
coelum non pluit super terram; pluvia enim cœ-
lum , id est aerem , quasi clausum aperit, et suis
guttis dividit.

Annis tribus et mensibus sex.—Id non extat
in Scriptura veteri, sed Jesus id scivit, qua Deus,
ac idipsutn revelavit S. Jacobo, cap. T *Epist.*,
vers. 17 ; nam quod HI *Reg.* xvni, 1, dicitur :
a Factum est verbum Domini ad Eliam in anno
tertio, dicens : Vade et ostende te Achab, ut dem
pluviam super faciem terre; « annus ille tertius
accipiendus est non ab exordio siccitatis, sed a
commoratione Eliæ in Sarepta.

In omni terra — Israel cique vicina regione,
uti erat Sidon et Sarepta, in qua erat hæc vidua.

Sensus est, q. d. Sicut Ebas tempore fami> ûxapmt
nulli Israelite procuravit panem et victum, sed
soli viduæ Sareptanæ, quæ erat Sidonia, id est
Gentilis et alienigena, co quod ipsa magni fece-
rit Eliam, ejusque prophetiæ, quod Deus fami
ipsius provideret, crediderit, ideoque parum olei
et farinæ quod habebat, in cibum Elie dederit,
preponeos illum sibi suorumque filiorum neces-
sitati; quæ insignis fuit viduæ fides, æque ac
charitas, ob quam meruit preponi Israelitis. Sic
et ego Capharnaitas præfero vobis, o Nazareni
cives mei, quia illi me ut doctoren! e cælis mis-
sum audiunt, honorant, obsequuntur; vos au-
tem me ut civem vestrum et fabrum asperna-
mini : illis ergo panem spiritualem cœlestis doc-
triuæ cl miraculorum impertior, vos autem in
fame spirituali, id est in egestate doctrinæ salu-
tifere relinquo. Elias enim erat typus et precur-
sor Christi, vidua Sareptana erat typus et primi-
tias Gentilium , quos Christus pretulit Judæis
civibus suis. Nam, ut ait Reda, a Sidon » Hebraice
idem est quod *venatio inutihs*; «Sarepta,» incen-
dmm vel *angustia*, panis scilicet, puta gentilitas
negotiis sæculi serviens et carnalium cupidita-
tum incendium panisque spiritualis angustias
patiens. Elias est propheticus sermo, qui recep-
tus pascit corda credentium.

Tropologice, S. Rasilius in *Catena* : Vidua est
anima viduata virtute et notitia divina, quam
Elias, id est verbum divinum mente receptum,
nutrii virtutum panibus.

27. Et multi leprosi erant in Israel sub Eti-Vers.v.
SXO PROPHETA : ET NEMO EORUM MUNDATUS EST MISI
Naaman S\rus, — ideoque alienigena et Gentilis,
non Judæus. Idem probat alio Elisæi exemplo et Pu>
typo, q. d. Sicut Elisæus magistrum suum Eliam
secutus non prophetavit suis Judæis, sed extc-> clrn>
ris, ideoque non leprosos qui erant in Judæa, sed pi-> flh*->
iNaaman Sj rum et Gentilem a lepra mundavit, id- l

que ob hujus fidem et illorum incredulitatem. Naaman enim ex Syria longo itinere magnnque sumptu venit in Judæam ad Elisænm, credens quod ab eo a lepra curaretur, cumque honoravit, ac magna ei munera obtulit, atque in omnibus ci ut Prophète cœlesti obedivit, ut cum humiliter ci non per se, sed per internuntium jubenti, ut septies lavaretur in Jordane, paruit, ideoque ca lepra mundatus est : quæ omnia utique non fecissent Elisæo leprosi qui erant in Israel. Sic et ego Christus prædico et miracula patro apud externos Capharnaitas, ob eorum ergamo fidem, reverentiam et benevolentiam : vos vero, o Nazareni, ob infidelitatem , irreverentiam meique contemptum, desero. Elisæus enim, æque ac Elias, erat typus ct precursor Christi ; Naaman Gentilis typus erat Gentilium, ad quos Christus, relictis Judæis, per Apostolos translaturus erat suam fidem, Ecclesiam et gratiam, jta Beda, Titus, Thcophylactus, Euthymius, Jansenius, Tolefus et alii.

vm -- 2S. Et repleti sunt omnes in synagoga ira , n.rc audientes. — Tum quia sciebant se his duobus exemplis viduæ et Naaman pungi quasi incredulos, et contumelia affici quasi indignos miraculis Jcsu; tum quia indignabantur Jesum, qui erat civis et æqualis ipsorum, ipsis se anteferro et conferre cum Elia et Elisæo, imo ex Isai» oraculo facere se Messiam; tum quod Christus tacite significaret se sua dona a Judæis ad Gentes translaturum. Ita S. Thomas, Tolctus, Franciscos Lucas et alii.

vitr 29. 29. Et SUBREXERUNT, ET EJECERUNT ILLUM EXTRA CIVITATEM, ET DUXERUNT ILLUM USQUE AD SUPERCILIUM MONTIS, SUPER QUEM CIVITAS ILLORUM ERAT edificata, ut precipitarent eum. — « Duxerunt,» imo vi traxerunt invitum, ut illis videbatur, sed revera Christus sponte se trahi ducique sinebat. « Ad supercilium,» ad culmen, ad verticem, a montis, super quem civitas illorum (Nazareth) erat (edificata.» Solent enim civitates monti adjacentes, non in imo, nec in summo, sed in medio (H° montis (uti Florentiam videmus in medio diatrdis Apennini) (edifican; tum quia in imo aer est r. 'n crassus Cl terreus, in summo nimis acer et sub-TX»? IHis, sed in medio acr est temperatus et medius, vlin nec nimis crassus, ncc nimis subtilis; tum quia **** in Mimmo grassantur venti, fulmina et procell®, juxta illud :

Perflant altissima venti,

et illud :

feriuDtque summos
Fulmina montes.

Ut prxciiitabbnt eum — ex summo in unum, itaque cum occiderent, tanquam qui patriam suam infamasset, ac magna injuria ct dedecore aife- cisset; ideoque eum extra civitatem quasi illa indignum, in culmen montis duxerunt, ut velut

impium in patriam, ex eo in saxa precipitatimi colliderent, et toto corpore conquassarent. Ingens fuit hæc injuria et violentia Nazarenorum in Christum civem suum, itaque reipsa confirmarunt id quod Christus eis dixerat, ait Euthymius, scilicet Prophetam non esse in honore in patria sua, sed in ea dehonorari, imo occidi, ideoque Nazarenos predicaione et miraculis Christi esse indignos.

Addit S. Bonaventura, Tolctus et alii duxisse chût- eos Jesum extra civitatem in vorticem montis, ut JI"l' eum quasi blasphemum, quod se Messiam fecisset, piieololll occiderent. Esto enim blasphemus ex lege lapi- pr^cipi- danduserat; tamen voluerunt Christum preci- ju"y°; pilare m saxa et lapides, quia hoc perinde est ac Maureol si cum lapidassent. Perinde enim est, sive saxa in hominem, sive hominem in saxa jacias ct precipites, imo hoc illo sævius et terribilius est. Sic S. Stephanuni quasi blasphemum extra Iljerosolymam ejecerunt ct lapidarunt. Sic pariter S. Jacobum , primum Hierosolymorum Episcopum , quod Jesum doceret esse Messiam, quasi blasphemum e pinnaculo templi præcipilarunt.

Porro, S. Ambrosius ostendit eos deteriores fuisse diabolo; hic enim Christo in pinna templi a se constituto, tantum dixit: «Mittetedeorsum:» hi vero eum vi deorsum precipitare sategerunt. Audi S. Ambrosium : « Est pejor magistro discipulorum hærcditas : ille verbo Dominum tentât, lii facto; iste dicit, Mitte te deorsum, illi adoriuntur ut mittant. »

30. Ipse autem transiens per medium illorum, Vr». 30. ibat. — Maldonatus censet Christum hic seso fecisse invisibilem; S. Ambrosius ct Beda putant Christum mutasse voluntatem Nazarenorum, ut niinuNi- vellent eum dimittere. Melius alii censent Chris- r,rFM* tum eorum phantasiam vel oculos divertisse, vel eos stupefecisse, ac continuisse pedes et manus eorum , ut quasi stupidi Christum videntes cum apprehendere non possent, vel non auderent. Quare Christus hic ostendit suam divinitatem , seque esse Deum. Unde S. Ambrosius : «Ecco, ait, per medium illorum, mutata subito vel obstupefacta furentium mente, descendit. » Causam subdit : a Etenim quando vult capitur, (piando vult dabitur, quando vult occiditur : quia nondum venerat hora ejus, » Joan, vii, 30. Debebat enim adhuc predicare , et tandem ex Patris decreto crucifigi Hierosolyma; non vero precipitar! in Nazareth. Ita Beda, S. Chrysostomus, Euthymius et alii.

Tradit Brocantas, in *Descriptione Terræ sanctæ*, Christum elapsum e manibus Judæorum , subito in latere montis opposito apparuisse , ideoque locum illum vocari « salium Domini. » Addit Lyranus saxum cui institit Christus, cessisse, ct instar cere vestigia Christi impressa in se suscepisse, sicut Christus ascendens in replum c monte Oliveti, in eodem vestigia pedum suorum impressa reliquit. Audi ct Adrichomiuin, in *Desmpif, Terræ*

Filini *gafifita*, nd vocem « saltus Domini : > Tradunt Pumin'. Qjnstmn fugisse in monten altum, qui inde Saltus Domini dicitur, et subito ad tactum vestis ipsius saxum subterfugisse ac fôstar cera liquatum et resolutum quemdam offecisse sinum, quo corpus Dominicum muniretur et rcciperctur, tante utique capacitatis, quante ipsum corpus Domini extilit quantitatis. In quo hodieque universa lineamenta et rugœ vestis, quæ a tergo Domini erant, pedumque ejus vestigia voluti manu sculptoris expressa servantur. Verum hæc certam non habent fidem.

32. Er stupebant rx dottrina rjfs, quia re potestate ERAT SERMO IPSIU*. — GWPZC *b* id est in libertate, auctoritate, potentia, vi et efficacia, docebat enim « quasi potestatem habens, » *Matlh.* xnr, 52. Vide ibi dicta.

33. Er IX SYNAGOGA FRAT HOMO HARENS DUO- V<r^ MDM immundum. — Hanc historiam audivimus *Marti* i, 23, ubi eam explicui.

38. SOCRUS AUTEM SINOXIS TENEBATUR MAGNIS Vers. «• febribus .— Hujus curationem audivimus *Matlh.* vm, 14. Vide ibi dicta.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Jcsus ad sut sequelam vocat Petrum, Jacobum et Joannem per ingentem piscium capturam. Secundo, vers. 12, sanat leprosum. Tertio, vers. 18, curat paralyticum. Quarto, vers. 21, e telano ad se vocat hfattharum publicanum, ac murmurantibus Scribis respondet se venisse ad vocandum, non justos, sed peccatores ad panitentiam. Quinto, vers. 33, iisdem interrogantibus dat causam, cur discipuli Joannts crebro jejurent, sui non.

Primam partem explicui Matlh. iv, 18; secundam, Malth. vm, 2; tertiam, Matlh. ix, 2; quartam, Mattii, ix, 14. Quare paucis additis hoc caput expediam.

1. Factum esi autem , cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, et ipse stabat secus stagnum Gcnesareth. 2. Et vidit duas naves stantes secus stagnum : piscatores autem descenderant, et lavabant retia. 3. Ascendens autem in unam navim, qua? erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas. 4. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem : Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam. 5. Et respondens Simon, dixit illi : Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus; in verbo autem tuo laxabo rete. 6. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum. 7. Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, et adjuvarent eos. Et venerunt, et impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur. 8. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu, dicens : Exi a me, quia homo peccator sum, Domine. 9. Stupor enim circumdederat eum, et omnes qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant; 10. similiter autem Jacobum et Joannem, filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Jesus : .Noli timere ; ex hoc jam homines eris capiens. 11. Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus, secuti sunt eum. 12. Et factum est, cum esset in una civitatum, et ecce vir plenus lepra, et videns Jesum, et procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. 13. Et extendens manum tetigit eum, dicens : Volo, mundare. Et confestim lepra discessit ab illo. 14. Et ipse præcepit illi ut nemini diceret, sed :Vade, ostende te sacerdoti, et offer pro emundatione tua, sicut præcepit Moyses, in testimonium illis. 15. Perambulabat autem magis sermo de illo; et conveniebant turbæ multæ ut audirent, et curarentur ab infirmitatibus suis. 16. Ipse autem secedebat in desertum, et orabat. 17. Et factum est in una dierum, et ipse sedebat docens. Et erant Pharisæi sedentes, et legis doctores, qui venerant ex omni castello GaliLææ, etJuda'æ, et Jerusalem; et virtus Domini erat ad sanandum eos. 18. Et ecce viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus; et quaerebant eum inferre, et ponere ante eum. 19. Et non invenientes qua parte

illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum, et per tegulas summisserunt eum cum lecto in medium ante Jesum. 20. Quorum fidem ut vidit, dixit : Homo, remittuntur tibi peccata tua. 21. Et cœperunt cogitare Scribæ, et Pharisei, dicentes : Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? 22. Ut cognovit autem Jesus cogitationes eorum, respondens, dixit ad illos : Quid cogitatis in cordibus vestris? 23. Quid est facilius dicere : Dimittuntur tibi peccata; an dicere : Surge, et ambula? 24. Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico) : Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam. 25. Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum in quo jacebat, et abiit in domum suam, magnificans Deum. 26. Et stupor apprehendit omnes, et magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes : Quia vidimus mirabilia hodie. 27. Et post hæc exiit, et vidit publicanum nomine Levi, sedentem ad teloninm, était illi : Sequere me. 28. Et relictis omnibus, surgens secutus est eum. 29. Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua; et erat turba mulla publicanorum, et aliorum, qui cum illis erant discumbentes. 30. Et murmurabant Pharisei et Scribæ eorum, dicentes ad discipulos ejus : Quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis? 31. Et respondens Jesus, dixit ad illos : Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent. 32. Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam. 33. At illi dixerunt ad eum : Quare discipuli Joannis jejunant frequenter, et obsecrationes faciunt, similiter et Phariseorum; tui autem edunt et bibunt? 34. Quibus ipse ait : Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere jejunare? 35. Venient autem dies, cum ablati fuerit ab illis sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus. 36. Dicebat autem et similitudinem ad illos : Quia nemo commissuram a novo vestimento immittit in vestimentum vetus; alioquin et novum rumpit, et veteri non convenit commissura a novo. 37. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin rumpet vinum novum utres, et ipsum effundetur, et utres peribunt. 38. Sed vinum novum in utres novos mittendum est, et utraque conservantur. 39. Et nemo bibens vetus, statini vult novum, dicit enim : Vetus melius est.

ytn. ». 6. COXCLCSERUST PISCILI! MULTITUDINEM COPIO-
SA!! — quia dixerat Petrus : « In verbo luo la-
xabo rete. » Ecce hic est fructus, hæc merces
obedientiæ. Fecit hoc Jesus, *primo*, ut dando cis
alimoniam, pararet cos ad vocationem et sui sc-
AjortoU quelam, *q. d.* Destino vos a piscatione evocare ad
I “ ’ mei sequelam, atque ne vos excusetis dicendo,
quod piscatione vicium comparare debeat, ecco
ego vobis ultro ingentem piscium copiam suggero,
ut discatis in me fidere, quod ego sine piscatione
victui vestro et cœteris vitæ necessariis ultro pro-
videbo, idque facilius et copiosius, quam vos
vestra piscandi industria et labore vobis providere
possitis. *Secundo*, ut ex piscatione copiosa piscium
discerent, se copiosam piscationem hominum mox
facturos, cum ad eam vocandi essent a Christo.

Vm ’ 7. Et annuerunt sociis, — quia præ admira-
tione, lælitia et stupore tantæ captura clamare
aut loqui non poterant.

v. « io. to. Noli timere — (*q. d.* Noli stupore, timore et
sacro horrore ob miraculum hoc captura piscium
corripi. Causam subdit, promittendo majorem
et altio rem piscationem, dicens) : Ex hoc jam
HOMINES ERIS CAPIENS. — GlæCC Çûrfpli», a Cwjfsu,
quod *primo*, aCç>« et á-jjú vel i-jfiú, id est *animal*

venor, veritas cum Nostro, *capiens*, venans, pis-
cans : unde Arabicus vertit, *ex nunc eris piscatur*,
qui piscaberis homines, *q. d.* Tu, o Petre, deinceps
capiēs homines, non ut feras retibus et vulne-
ribus, sed ut pisces, qui illæsi capiuntur reti :
simili modo tu capies et piscaberis homines, non
armis, sed virtute et efficacia spiritus.

Secundo, Çu-jplu, derives a Çûv, id est vivens, vi-
vum, et Ffppat vel iftiju, id est vivum excito, ad
vitam revoco, vivifico. Unde S. Ambrosius, lib. V
Hcxam., cap. vi, vertit, « eris vivificans homines; »
Syrus, « posthac piscaturus es homines ad vitam, »
q. d. Piscatores piscantur pisces reti, cosque ex
aqua extrahunt ad mortem, ut scilicet cos jugu-
lent, coquant et comedant : tu vero, o Petre, ho-
mines piscaberis, non ad mortem, sed ad vitam,
imo peccato mortuos suscitabis ad vitam gratiæ,
ita scilicet ut quasi pisces a te capti moriantur
peccato, concupiscente et vitæ priori, sed vivant
vita*, vita gratiæ et divina, ac Deo per gratiam et
charitatem quasi incorporentur, sicut pisces co-
mesti ab hominibus iisdem incorporantur, ac in
iis vivunt vita nobiliori, quia anima humana in-
formantur. Ita Orígenes, hom. 10 in *Jcrcm.*, et
S. Justinus in *Quæst. Gentil.*, Quæst. XL.

Allegorico : Petri navis est Ecclesia, cujus patronus et quasi princeps est Petrus ejusque successores Romani Pontifices. Pontifex ergo est primus et summus piscator, cui a Christo <licitur : « Eris homines capiens, p Pontifici ergo incumbit per se et suos legatos, ac sacerdotes et Religiosos a se missos convertere infideles, Saracenos, haereticos, etc., uti primi Pontifices SS. Clemens, Linus, Cletus, Cornelius, Fabianus, Urbanus, etc., Romanos converterunt, ac viros Apostólicos in Hispaniam, Africam, Indiam, etc., miserunt, qui indigenas ad Christum converterunt. Ita S. Gregorius mi-

sit S. Augustinum in Angliam, qui eam convertit.

Notat S. Ambrosius alios pisces, puta homines, hamo trahi, ut martyres; alios reti, ut fideles communes. Additque: Apostolica instrumenta, retia sunt, non enim captos perimunt, sed reservant, et fluctuantes de infimis ad superna traducunt. Retia enim dicuntur quasi retinentia id quod ceperunt, ait Glossa.

32. NOV VEXI VOCARE JISTOS, SED PECCATORES vet* 31

ad poenitentiam, — et per poenitentiam ad gratiam et gloriam. Unde acute S. Ambrosius : « Si gratia est ex poenitentia, inquit, qui fastidit poenitentiam, abdicat gratiam. »

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, *Christus contra Phariseos defendit discipulos, qui in sabbato fomentes vellebant spicas. Secundo, vers. 8, sabbato curat habentem manum aridam. Tertio, vers. 13, eligit creatque duodecim apostolos. Quarto, vers. 20, proponit beatitudines Evangelicas. Quinto, vers. 30, usque ad finem pergit condonari de dilectione inimicorum, de misericordia, de non judicando, de studio bonorum operum.*

Primam partem explicui Matth. xn, 1; secundam, ibidem vers. 10; tertiam, Matth. x, 1; quartam, Matth. v, 1; quintam, Matth. v, A4, et vn, 3, et x, 24, caterisque locis in Bibliis hoc rapite ad marginem annotatis.

i. Factum est autem in sabbato secundo primo, cum transiret per sata, vellebant discipuli ejus spicas, et manducabant confricantes manibus. 2. Quidam autem Phariseorum dicebant illis : Quid facitis quod non licet in sabbatis? 3. Et respondens Jesus ad eos, dixit : Nec hoc legistis quod fecit David, cum esurisset ipse, et qui cum illo erant? 4. quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis sumpsit, et manducavit, et dedit his qui cum ipso erant : quos non licet manducare nisi tantum sacerdotibus? 5. Et dicebat illis : Quia Dominus est Filius hominis, etiam sabbati. (>. Factum est autem et in alio sabbato, ut intraret in synagogam, et doceret. Et erat ibi homo, et manus ejus dextra erat arida. 7. Observabant autem Scribæ et Pharisei, si in sabbato curaret, ut invenirent unde accusarent eum. 8. Ipse vero sciebat cogitationes eorum; et ait homini, qui habebat manum aridam : Surge, et sta in medium. Et surgens stetit. 9. Ait autem ad illos Jesus : Interrogo vos, si licet sabbatis benefacere, an male ; animam salvam facere, an perdere? 10. Et circumspectis omnibus dixit homini : Extende manum tuam. Et extendit, et restituta est manus ejus. 11. Ipsi autem repleti sunt insipientia, et colloquebantur ad invicem, quidnam facerent Jesu. 12. Facium est autem in illis diebus, exiit in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei. 13. Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos ; et elegit duodecim ex ipsis (quos et Apostolos nominavit) : ii. Simonem, quem cognominavit Petrum, et Andream fratrem ejus, Jacobum, et Joannem, Philippum, et Bartholomæum, 15. Mallhæum, et Thomam, Jacobum Alphæi, et Simonem, qui vocatur Zelotes, 16. et Judam Jacobi, et Judam Iscariotem, qui fuit proditor. 17. Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, et turba discipulorum ejus, et multitudo copiosa plebis ab omni Judæa, et Jerusalem, et maritima, et Tyri, et Sidonis, 18. qui venerunt ut audirent eum, et sanarentur a languoribus suis. Et qui vexabantur a spiritibus immundis, curabantur. 19. Et omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes.

20. Et ipse elevatis oculis in discipulos suos, dicebat : Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei. 21. Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati qui nunc lietis, quia ridebitis. 22. Beati erilis cum vos oderint homines, et cum separaverint vos, et exprobraverint, et ejecerint nomen vestrum tanquam vialum, propter Filium hominis. 23. Gaudete in illa die et exultate : ecce enim merces vestra multa est in cœlo : secundum hæc enim faciebant Prophetis patres eorum. 24. Verumtamen vae vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram. 25. Vae vobis qui saturali estis, quia esurietis. Vae vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis. 26. Vae cum benedixerint vobis homines, secundum hæc enim faciebant pseudo-prophetis patres eorum. 27. Sed vobis dico, qui auditis : Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. 28. Benedicite maledicentibus vobis, et orate pro calumniatoribus vos. 29. Et qui te percutit in maxillam, præbe et alteram. Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. 30. Omni autem petenti te, tribue; et qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. 31. Et prout vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter. 32. Et si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam et peccatores diligentes se diligunt. 33. Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? siquidem et peccatores hoc faciunt. 34. Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? nam et peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia. 35. Verumtamen diligite inimicos vestros; benefacite, et mutuum date, nihil inde sperantes; et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos. 36. Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est. 37. Nolite judicare, et non judicabimini : nolite condemnare, et non condemnabimini. Dimittite, et dimittimini. 38. Date, et dabitur vobis; mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis. 39. Dicebat autem illis et similitudinem : Numquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt? 40. Non est discipulus super magistrum ; perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister ejus. 41. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras? 42. Aut quomodo poles dicere fratri tuo : Frater, sine ejiciam festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo; tunc perspicies, ut educas festucam de oculo fratris tui. 43. Non est enim arbor bona, quæ facit fructus malos; neque arbor mala, faciens fructum bonum. 44. Unaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant uvam. 45. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, et malus homo de malo thesauro profert malum; ex abundantia enim cordis os loquitur. 46. Quid autem vocatis me, Domine, Domine, et non facitis quæ dico? 47. Omnis qui venit ad me, et audit sermones meos, et facit eos : ostendam vobis cui similis sit. 48. Similis est homini aedificanti domum, qui fodit in altum, et posuit fundamentum super petram ; inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, et non potuit eam movere, fundata enim erat super petram. 49. Qui autem audit, et non facit, similis est homini ædificanti domum suam super terram sine fundamento, in quam illisus est fluvius, et continuo cecidit, et facta est ruina domus illius magna.

r.»« i 1. Factum est autem ix sabbato secundo primo.
- :u' —Arabicus, in *Matto secundo*; Syrus sabbati non
, meminit. Quittes, quodnani hoc sabbatum?
r i Hieronymus hanc quæstionem proposuit S.Gre-
* ti? gono Nazianzeno magistro suo. Ille eandem in
ipsum ludendo retorsit, cum, ut scribit S. Hieronymus ad Nepotianum, diceret : a Docebo te

super hac re in Ecclesia, in qua mihi omni populo acclamante, cogaris invitus scire quod nescis, aut certe si solus tacueris, solus ab omnibus stultitiæ condemnaberis. »

Primo, S. Epiphanius, *haresi* 51, Vatablus et j'rim». alii, opinantur « sabbatum secundo primum » *nlcuUl fuisse octavam diem azymorum, sive ultimum

dium Paschæ. Pascha enim per octo dies celebrabatur, quibus pane azymo duntaxat vesci licebat: octavus autem dies erat cæteris septem solemnior, eodemque ritu celebrandus quo ipsum Paschæ festum. Primus ergo dies Paschæ dicebatur « sabbatum primo primum, » id est festum summum et solemnissimum: octavus vero dies dicebatur « sabbatum secundo primum, » quia post primum diem Pascine, solemnitate erat secundum; omnis enim dies festus ai) Hebreis vocabatur sabbatum.

Secundo, Isidoras Pelusiotas, lib. III, *epist.* 110, et ex eo Titus Bostrenus et Euthymius hic, per « sabbatum secundo primum » accipiunt primum diem azymorum, qui erat dies secundus Paschæ: Pascha enim incipiebat decima quarta die primi mensis Nisan ad vesperam, et decima quinta erat prima azymorum: secundum ergo sabbatum est primus dies azymorum, quia hic secundus est post primum Paschæ: idem quoque primus est, quia est primus dies festi azymorum.

Tertio, Maldonatus censet « sabbatum secundo primum » esse Pentecosten: Pascha enim esso sabbatum primo primum, id est festum primum et summum; Pentecosten vero huic proximum, ideoque post primum Paschæ ordine secundum. Verum, dico sabbatum hic non quod vis festum, sed sabbatum proprie dictum, sive diem septimum hebdomadæ significare. Nam illo tantum die quasi sacratissimo, Judans lege vetitum erat dictum, spicas vellere et cibum parare, *Exodi* xxxv, 3, quod cæteris festis licebat, ut patet *Exodi* xu, 16. Secundo, idipsum liquet ex eo quod Matthæus, Marcus et Lucas constanter hoc festum vocant sabbatum.

Sed quodnam fuit hoc sabbatum, et cur dictum a secundo primum?

Primo, Theophylactus censet fuisse sabbatum, quod præcedebat alius dies festus, v. g. si in Parasceve, sive feria sexta, fuisset festum Paschæ, Neomeniæ, Pentecostes, etc.; sabbatum proximo sequens dicebatur « secundo primum, » quasi secundum a festo præcedente, et post illud primum. Alii vice versa, « sabbatum secundo primum » intelligunt illud, post quod proxime sequebatur aliud festum: hujus enim respectu sabbatum erat primum, ut ejus quasi secundi respectu vocabatur secundo primum, quasi primum ante secundum quod proxime sequebatur.

Secundo, Josephus Scaliger, lib. VI *De Emendatione temporis*, cap. vi, asserit hoc fuisse sabbatum primum post festum Paschæ, dicique secundo primum, quia primum erat post diem secundum azymorum, a quo numerabantur septem hebdomades usque ad Pentecosten; ita ut prima hebdomas et primum sabbatum vocaretur secundo prima, vel primum, secunda hebdomas cum suo sabbato vocaretur secundo secunda, tertia hebdomas secundo tertia, quarta secundo

quarta, et ita deinceps usque ad septimam (1).

Huc accedit Gabriel Vasquez, tract. *De Eurhoristia*, dip. 173, cap. n, num. 10, qui opinatur « sabbatum secundo primum » fuisse sabbatum proxime sequens diem secundum azymorum. Additque « secundo primum » esse duas dictiones uti duas efficiunt Biblia Romæ correctas, non unum compositum, ac proinde in Greco pariter scribendum esse disjunctim non conjunctim *temeti*: quia, inquit, non est additamentum diminuens, q. d. Secundarie primum, sed augens dignitatem hujus sabbati: sabbatum ergo hoc censet dici secundum primum, ratione ordinis et numeri, sed respectu diversorum; secundum enim erat respectu primæ diei azymorum, quæ primum erat sabbatum, id est festum; primum vero erat, quia sabbatum sive dies septima, quæ primo sequebatur festum secundæ diei azymorum. Huic sententiæ obstat, quod initio ostendi, nec secundam diem azymorum, nec aliud festum hic vocari sabbatum, sed solum diem septimam hebdomadæ.

Tertio, verisimilius S. Chrysostomus, hom. 40 in *ilath.*, Jansenius, Toletus, Franciscus Lucas et Emmanuel Sa arbitrantur a sabbatum secundo primum» idem esse quod sabbatum duplex, sive sabbatum bis primum et bis solemne, ac tale dici sabbatum in quod aliud festum, v. g. Pentecostes, vel Neomeniæ, aut aliud simile incidebat: tunc enim sabbatum hoc videbatur duplex esse festum, sive bis festum. Verum sic brevius, clarius et aptius dixisset Lucas: Et erat sabbatum duplex; sive bis festum: sicut Ecclesia festa magis solemniora vocat *duplicia*, quia in eis duplicantur antiphonæ, illæ enim integre tani ante quam post singulos psalmos recitantur. Rursum a sabbatum secundo primum » dicit ordinem ad sabbatum primo primum: ergo cum illo non potest esse unum et idem, ut vult Jansenius, sed ab eo debet esse diversum, ilioque dignitate minus et inferius; secundum enim dicit ordinem et sequelam ad primum.

Objicit Jansenius: Matthæus in cap. xu, 1, in Greco, et Marcus, cap. n, 23, in Latino, hoc sabbatum vocat a sabbata » in plurali, ergo plura in eo concurrebant festa. Respondeo: Vocant sabbata, id est sabbatum in singulari. Causam dedi *Matth.* xxvin, 1.

Quarto ergo, verisimillimum est a sabbatum secundo primum » vocari sabbatum quod incidebat in festum Pentecostes, aut infra hebdomadam Pentecostes, dicique « secundo primum, »

(1) Scaligeri sententiam sequitur Kuinoel in h. L, et certam habebis, animum si attendas circumstantiis rei a Luca narrate. Nam ex lege, *Levit.* xxi, 15, die Pascitatis secundo manipulus novi frumenti Domino offerebatur, lumque falx in segetem immitti, atque plena messis institui poterat. Ergo luudquaquam verisimile est rem a Luca narratam hic, post Pentecosten, ut vult interpres Noster, contigisse.

id est secundo loco primum, vel primum post sabbatum, quod incidebat infra hebdomadam Paschæ : hoc enim erat primo primum, sive absolute primum omnium sabbatorum totius anni. Unde de eo ait Joannes, cap. xix, 31 : «Erat enim magnus dies ille sabbati, » id est nobilissimum et solemnissimum hoc Paschas sabbatum. Sicut enim festum Paschæ erat ceterorum festorum primum et celeberrimum; sic et sabbatum in festa Paschæ incidens, ceterorum sabbatorum erat primum et celeberrimum. Porro proximum in Paschale, sive secundum festum erat Pentecoste : unde et sabbatum proximum post Pentecosten, secundum inter sabbata locum obtinebat. Sabbatum ergo Paschæ erat primo primum, sabbatum vero Pentecostes erat huic proximum, sed dignitate inferius, ideoque dicebatur secundo primum, id est secundum a sabbato paschali, ac post illud ceterorum primum.

Pr   Probatur hæc sententia primo, quia ea quæ hic narrantur de Christi discipulis sabbato hoc spicas vellentibus, contigerunt circa Pentecosten, ut patet ex eo quod tunc segetes sint maluerunt in Judæa, nimirum regione calida. Unde Judæi jubebantur tunc primos papes novæ frugis Deo offerre, Levit. xxii, 14 et 17.

Secundo, quia sabbatum hoc, ut ostendi initio, erat sabbatum proprie dictum, ac proinde secundum dici debet respectu alicujus sabbati primi etiam proprie dicti, non autem respectu Paschæ aut alterius festi. Ergo cum sabbatum Paschæ fuerit omnium primum, ut probavi, consequens est, ut sabbatum Pentecostes dicatur et sit secundum, sive secundo primum, id est secundo loco et gradu primum et principale, idque exigunt Biblia Romæ correctæ, quæ « secundo commate dividunt a rō primo. Sic enim habent : « Factum est autem in sabbato secundo, primo cum transiret per sata; » et Arabicus, in *sabbato secundo*.

Terti   Tertio, quia ex dictis liquet nullam ceterarum
opinionum esse vero similem. Denique cognata
et vicina festa sunt Pascha et Pentecoste, ut unum
primum, alterum a primo secundum esse videatur.
Unde Itali Pentecosten vocant Pascha Spiritus
Sancti. Simili modo consequenter cognata et
vicina erant duo sabbata, Paschæ et Pentecostes.
Hinc et Ecclesia omnes Dominicas quæ in locum
sabbatorum succedere, ordine suo numerat a
Pentecoste usque ad Adventum, ac primam
Dominicam post Pentecosten nuncupat illam quæ
incidit in octavam Pentecostes, secundam quæ
proxime sequitur, tertiam quæ tertio loco, etc.

Dices : Tota hebdomada Pentecostes non erat festa, uti erat hebdomas Paschæ; ergo sabbatum in illam incidens non erat dignius ceteris. Respondeo : Hebdomas Pentecostes non erat festa ex proscripto legis, sed tamen ex religione et devotione Hebræorum, ad imitationem Paschæ, celebrior ceteris hebdomadibus. Unde magna

celebritate diem octavam Pentecostes celebrabant die 13 tertii mensis Sivan, sive inaii (Pentecosten enim celebrabant sexta die ejusdem mensis), sicut octavam Paschæ celebrabant die 22 primi mensis Nisan, sive martii, hæc enim est octava a die 14 qua celebrabant Pascha : quæ omnia patent ex *Calendario Uebraorin*, quod edidit Genebrardus, et *Commentario* quod in Psalmos præfixit.

Allegoricè S. Ambrosius hic : Sabbatum secundo primum, inquit, est tempus Evangelii, hoc enim tempore est secundum, quia sequitur sabbatum legale, dignitate vero est primum.

Symbolice idem, in *Psalm. XLVII*, sub initium : Sabbatum secundo primum, inquit, est sabbatum Judæorum; hoc enim dignitate est secundum a nostro Paschate, quia post resurrectionem Christi prælatus est illi dies Dominicus: dicitur et primum, quia ante Christum erat primum et solemnissimum.

Tropologicè Beda : Christus, inquit, sabbatis Tiopcl. maxime curat et docet, non solum propter insinuandum spirituale sabbatum, quo mens a vitiis et operibus corporalibus abstinens uni vacat Deo; sed etiam propter celebriorem populi conventum, uti jam die Dominico ad confluentem populum habetur concio. Accessit et alia ratio, quam dedi in Mallhæo, scilicet ut Christus Judæos et Scribas doceret verum sabbati cultum, nec ei repugnare ægrorum curationem et miracula, quæ ipse in sabbato patrabat, ut censebant Scribæ, qui proinde eum ut legis violatorem persecuti sunt usque ad necem et crucem, idque permittere decreverat Deus, ut sic decretum suum de redimendis per Christi crucem hominibus adimpleret.

5. Quia Dominus est Filius hominis, etiam Verus, s. sabbati, — ob causas quas dedi *Matt. xii*. Hic exemplar Græcum Parisiense, quod citat Franciscus Lucas in notis, hæc addit : « Eodem die, cum quemdam conspexisset operantem sabbato, dixi ei : Homo, si quidem nosti quid agas, beatus es; sin autem non nosti, execrabilis es et transgressor legis. » Verum hæc Ecclesia non agnoscit.

11. Ipsi autem repleti sunt insipientia. — *q. d.* Vn. u. Nil Christo respondere potuerunt Judæi more insipientis, qui non habet quod dicat et loquatur. Græce pro *insipientia* est «νεῖς, id est *amentia*, *q. d.* In rabiem et furorem acti sunt, quod rationibus Christi tam evidentibus confunderentur. Syrus vertit, *repleti sunt invidia* : hæc enim eos excrecabat, ne veritatem de modo colendi sabbatum agnoscerent, ac eos in necem Christi incitabat. Unde subdit Lucas : « Et colloquebantur ad invicem, quidnam facerent Jesu, » ut eum e medio tollerent. Est metalepsis : ponitur enim effectus pro causa, scilicet « insipientia non pro invidia, a qua causatur et nascitur.

12. Exiit in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei, — orans Deum, colloquens cum Deo. Propria orationis hujus nocturnæ causa

fuit, til Christus per cam Patrem rogarci, ut postero mane o discipulis duodecim Apostolos designaret, cosque deligeret, qui tanto gradu digni forent, atque ut cis orando gratiam ei spiritum ingentem ad Apostolato hoc rite perfungendum mullosque convertendum impetraret, nique nos idem facere doceret. Quocirca Ecclesia, Christi exemplo, in Quatuor Temporibus dum ordinat Sacerdotes, Diaconos, Episcopos, etc., orationem et jejunium fidelibus omnibus indicit, ut digni eligantur, utque electis gratia ad tantum munus idonea impetretur. A Clero enim tolus pendet populus. Episcopus si bonus et closus est, omnes fideles sui Episcopatus aedificat et sanctificat: si vitiosus sit vel deses, omnes scandalizat et perdit. Sic et Parochus totam parochiam, si bonus est, bonam efficit; si malus, malam.

Noctu Tropologice: docet hic Christus noctu orare, quietem, silentium et solitudinem mentem colligit, ut in Deum facile elevetur eique uniatur; *secundo*, ad arcendum nocturnas illusiones, tentationes, terrores, quos demon excitare solet; *tertio*, ut noctu orando hauriamus a Deo spiritum et gratias, quas per diem in proximos effundamus. Hac de causa Christus noctu orabat, per diem concionabatur. Idem fecit S. Paulus, *Act. XVI, 18*; *1 Timoth. v, 8*; S. Antonius, S. Simeon Stylites, S. Dominicus, S. Franciscos et alii. Hinc David toties nocturnam orationem commendat, ut *Psal. cxxxiii, 1*: a In noctibus extollite manus vestras in sancta.» *Psal. cxviii, 62*: «Media nocte surgebam ad confitendum tibi.» *Psal. lxxvi, 7*: «Meditatus sum nocte cum corde meo.» *Psal. xli, 4*: «Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?» Plura de hac re dixi superius, et *Deuter. vi, 7*, ad illa: «Dormiens atque consurgens.»

Vu>. ». 20. Beati pauperes spiritu. — a Humilitas enim spiritus divitiarum virtutum sunt, » ait S. Ambrosius. Porro Matthaeus, cap. v, octo beatitudines Evangelicas recenset, quas Lucas hic per compendium ad quatuor redigit. Vide ibi dicta.

Hinc recto concludit S. Ambrosius, lib. II *Olile.*, cap. IV: «Itaque, inquit, paupertatem, famem, dolorem, quae putantur esse mala, non solum impedimento non esse ad beatam vitam, sed etiam adjumento evidentissime pronuntiatum est a Christo, » qui est prima veritas, ideoque falli aut fallere nequit.

Porro, S. Ambrosius lue causam dat cur Lucas quatuor tantum assignet beatitudines: Quia contentus fuit, inquit, quatuor virtutes amplecti cardinales, scilicet justitiam, quae alienas opes non appetens sancta gaudet paupertate; temperantiam, quae esurire et sitire mavult, quam saturari et comrassari; prudentiam, quae hic lugere et flere appetit, ut in coelo ridere et exultare mercatur; fortitudinem, quae pro Christo et virtute omnia probra et maledicta, ei adversa

quaelibet generose sustinet et superat. Aut potius censet temperantiam notari in prima beatitudine, cum ait: «Beati pauperes;» justitiam in secunda, cum ait: «Beati qui nunc esuritis, » scilicet justitiam, ut addit Matthaeus cap. v; prudentiam in tertia, cum ait: «Beati qui nunc fletis: » «habes, ait Ambrosius, prudentiam cuius est flere occidua, et ea quae aeterna sunt quaerere; » fortitudinem in quarta, cum ait: «Beati eritis cum vos oderint homines. » «Habes, ait, fortitudinem, sed eam quae non odium mercatur ex crimine, sed persecutionem patiatur ex fide. Sic enim ad passionis pervenitur coronam, si gratiam hominum negligas, divinam sequaris. »

2-L Vae vobis divitibus, quia (ita legendum Vto. M. cum Romanis, non *qui*; Graecum enim est **K**, quod dat causam cur divitibus sit vae) habetis consolationem vestram. — Christus hic quatuor recensitis jam beatitudinibus sive felicitatibus, per antithesin totidem opponit miseras et infelicitates; scilicet *primo*, studio paupertatis ejusque praemio, scilicet regno coelorum, opponit studium divitiarum et avaritiam ejusque poenam, scilicet vae aeternae damnationis, desolationis et gehennae. *Secundo*, abstinenti et esurie ejusque praemio, scilicet saturitati coelesti, opponit gulam ejusque congruam poenam; scilicet vae aeternae famis et penuriae. *Tertio*, pio luctui ejusque praemio, scilicet gaudio perenni, opponit modicum praesentis vitae gaudium et risum ejusque poenam, scilicet lucium et planctum sternum. *Quarto*, persecutioni ejusque praemio, scilicet amplae mercedi in cadis, opponit plausum hominum ejusque poenam, scilicet perennem Dei offensam, iram et vindictam. «Vae» enim in Scriptura saepe notat Dei iram et damnationem ad gehennam aeternam, ut notat S. Gregorius, hom. 9 in *Ezechid.* Porro, ri «vae o est interjectio Christi partim deplorantis aeternam divitum miseriam, ut vult S. Chrysostomus, hom. 4 in *Popul*; partira eam praedicantis, ut vult Titus; partira cam comminantis et decernentis, ut vult Tertullianus, lib. IV *Contra Marcionem*.

Divitibus. — Sicut per pauperes, vers 20, intellexit pauperes spiritu, id est, amore, affectu et studio, qui scilicet amant paupertatem, ut magis placeant Deo; sic per «divites» hic inleihgit avaros et cupidos, qui student congerere opes per fas et nefas, ac in iis suam felicitatem et quasi ultimum finem collocant: hoc enim est peccatum mortale, quod ad rapinas, usuras, injustos contractus aliaquo peccata impellit, ideoque ei Christus hic «vae» gehennae intentat. Nam alioqui divites, qui ex hereditate vel honesto labore et lucro abundant opibus, si illis non afficiantur, sed eas in pauperes operaque pia expendant, sunt pauperes spiritu, uti fuere Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Moses, David, etc.; «nec census igitur, sed effectus in crimine est, » ait S. Ambrosius hic. Hoc est quod ait Apostolus,

I *Timoth. xi*, 9 : « Qui volunt divites fieri, incidunt in lentatioem et laqueum diaboli, et desideria nulla inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem; radix enim omnium malorum est cupiditas : » Grece id est cupido argenti. Vide ibi dieta.

Quia hamtis consolationem vestram. — Quia divitiis vestris quasi summo bono fruimini, in iisque magis quam in Deo confiditis, quiescitis, gaudetis, superbitis, atque iis ad gulam, luxuriam aliaque sedera abutimini : hac de causa Deus divitias presentes vobis indulget, ut consolationem et felicitatem vestram habeatis in hac vita; sed in altera carcalis felicitate cadesti et adorna : « Nam qui consolationem vita; præsentis habuerunt, remunerationem perpetuam perdiderunt, » ait S. Ambrosius; Christus enim hic æterna lege sanxit, ut qui in hac vita sua habent commoda, in futura sua habeant incommoda; et vico versa. Undo S. Hieronymus, *epist.* 34, Julianum *nobilem et opulentum* hominem, quem ad reculi contemptum vitequo religiosa; amorem *inducere nititur*, hoc potissimum argumento aggredditur : « Difficile, inquit, imo impossibile est, v.iii, ut Præscientis Quis cl futuris fruatur bonis, et fml i*. hic ventrem et ibi mentem expleat, ut de deliciis ci» h fu- transeat ad delicias, ut in utroque reculo primus u,lt' sit, ut calo et terra appareat gloriosus. » Hinc Abraham diviti epuloni nullam aliam damnationis et tormentorum in igne gehennæ causam objicit, quam hanc : a Recordare, fili, quia recepisti bona in vita tua, cl Lazarus similiter mala : nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris, » s culi- Luca xu. Hinc et Christus S. Catharinæ Senensi r' ' éditas obtulit coronas, unam gemmeam, alteram spinam, sed ea lege, ut, si gemmeam digeret ennam in hac vita, spineam acciperet in altera, et vice versa. Quocirca illa spineam de manu Christi accepit, camque adeo valide capiti suo infixit, ut per plures dies acres spinarum puncturas et dolores sentiret.

Ven 15. 25. Væ vobis, qui satiivi estis : quia esurietis — in gehenna ; g. d. Væ vobis qui gulæ et crapula indulgetis, qui deliciis vos exsaturatis, qui ventrem vinis sapidis saburratis, imo mergitis et obruitis, quia famebilis in ælernum : esto enim impii in inferno graviores ignis subituri sint poenas, tamen gulosi hanc quoque famem et sitim ignium ardore sensuri sunt, quasi proprium gulæ suæ supplicium et tormentum. Inde dives Epulo optabat a Lazaro sibi dari guttam aquæ, qua refrigeraret linguam igne aestuantem, eo quod illam cibus viuisquo delicatis saturasse!. Ita Euthymius. Causam dat S. Basibus in *Regulis fusius disput.*, cap. XIX : Quia voluptatibus servire, inquit, nihil aliud est quam ventrem suum Deum ctilicere. Et S. Gregorius, lib. V in *lib. Regum*, cap. i : < Ex uno, ait, gulæ vitio innumera viliorum agmina ad conflictum ammæ producuntur. Et cum idem gulæ vilium reciditur, alia nobis nulla subjugamus.

Unum quidem gula; vitium est, sed aculei libfdinis innumeri sunt, qui precedente» illum quasi regem sequuntur, qui hela quidem suggerunt, sed ad æterni fletus lamenta perducunt. » Et S. Bernardus, *epist.* 152 : « Mens, inquit, assucta deliciis, neo exulta disciplina sarculo, multas contrahit sordes.» Idem, serm. 48 in *Cant.* : a Vita, ait, in deliciis agens, et mors est, cl umbra mortis : quantum enim umbra prope est corpori cujus est umbra; tantum pro certo vita illa inferno appropinquat. »

Ex adverso S. Leo, serm. 2 *De jejunio decimi mensis* : a De abstinentia, inquit, prodeunt caste cogitationes, rationabiles voluntates, salubriora consilia, ac per voluntarias afflictiones caro concupiscentiis moritur, virtutibus spiritus innovatur. »

Hac de causa Christus S. Catharinæ Seneusi hoc dogma dedit : « Amara ut dulcia amplectere, dulcia ut amara refuge, » Vide nulla deliciarum damna, quæ ex Salomone recensui *Eccles. ii*, 1.

VII VOBIS QUI RIDETIS NUNC, QUIA LUGEBITIS BT f lebit is, — tum in hac vita, tum magis in gehenna. S. Rasilus, in *Regulis brevior.*, respons. 31, videtur in fidelibus damnare omnem risum, eo quod hæc vita sit pœnitentiæ cl lucius, futura vero gaudii et risus. Unde et Christus repius legitur flevisse, at risisse nunquam, ut advertit S. Augustinus, serm. 35 *De Sanctis*.

Verum Sapiens, *ꝑ celi*. cap. xxi, vers. 23, moderatum risum Sanctis permittit : « Fatuus, ait, in risu exaltat vocem suam, vir autem sapiens vix tacite ridebit, » Vide ibi dicta, et *Eccles*, cap. n, 2, ad illa : « risum reputavi errorem, et gaudio Rimino dixi : Qui frustra deciperis? » ubi ostendi nimium s7ncti* risum et cachinnos velari, non moderatum; hic permit- enim signum est animi tranquilli, teli, innocentis, benevoli. « Væ ergo vobis qui ridetis, » id est qui in comessationibus, ebrietatibus, luxuriis cælerisque velitis hujus mundi voluptatibus ridetis, id csl exultatis, et vos in ineptam seclcratamque læliliam eflundilis, quia in inferno lugebitis cl plorabilis in ælernum.

26. Væ cum benedixerint vobis homines : SE- Veri. 2«. CUNDUM UÆC ENIM FACIEBANT PSEUDOPROPHETIS patres eorum. — g. d. Væ cum vobis plausibilia el carni grata prædicantibus applauserint homines, quorum longe major pars sensu et concupiscentia ducitur, eslque animalis et carnalis, ideoque veram doctrinam, et doctorcni carnis et concupiscentia vitia taxantem cl resecantem odit et persequitur, illa autem excusantem cl palpatitela amat, laudat cl benedicit ; qui proinde maledicatur a Deo vitiorum osore et vindice, quia sic applaudebant pseudoprophetis plausibilia et erronea docentibus patres eorum; quare sicut ulrique ad inferna descenderunt, sic et ego idem « væ u damnationis vobis eadem facientibus intento. Opponitur enim hoc « væ » quarte beali-

tudini verorum Prophetarum, id est pnedicatorum qui persecutionem patiuntur propter Christum, scilicet propter fidem, pietatem et veritatem, quam predicant, vers. 22. Hoc est quod ait Paulus, *Galat.* i : « Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem. » Vide ibi dicta. Qui mini errores et ea quæ carni sunt suavia, docet, causa est ut populus carnaliter vivat multaquo scelera committat : quorum proinde omnium ipse, nipote causa et incentor, poenas maximas et plurimas luet in inferno. Rursum praedicator, qui ex concione sibi plausum quærit, non conversionem populi, atque hanc vanam gloriam suæ concioni velai fructum et mercedem praestituit et captat, hic damnabitur, tum quia predicationis officio ad laudem, non Dei, sed suam abusus est ; tum quia vanam gloriam sibi finem ultimum et bonum summum prefixit ; tum quia salutem tot animarum sibi creditam, ut eas viam virtutis et salutis doceret, impedivit et evertit. Tales pseudoprophetae, id est falsi praedicatores, erant illi quos sæpe redarguit Jeremías (alique Prophète), ut cap. vii, dicens : a Prophète prophetabant mendacium, et sacerdotes applaudebant manibussuis, et populus meus dilexit talia. »

Vers. 27. 27. SED VOBIS PICO, QUI AUDITIS : DILIGITE! ISTOS vestros. — Tò a sed n significat antithesin, scilicet Christum ab impiis et miseris voluptatum sectatoribus, quibus quater « væ » intentavit, sermonem ad suos auditores, verbi Dei et pietatis studiosos convertere, q. d. Ego « væ » hucusque impiis intentavi, sed vobis piis mei studiosis auditoribus, nunc pia salutis praecepta edo, ac imprimis, ut diligatis inimicos. Praecepta hæc Christi exposui *Matth.* v, vers 44 et seqq.

Ven. 30. 30. OMNI PETENTI TK TRIBUE. — q. d. Non tantum indigenti pane, sed egenti auxilio, doctrina vel consilio tuo, illud ipsi libens impendo: sic enim exercebis actum misericordia) et eleemosynae, vel corporalis, vel spiritualis. Vide dicta *Matth.* v, 42. Quibus adde, Lucam addere Mattheo rò « omni, » quod explicans S. Augustinus, lib. I *De Serm. Domini in monte*, cap. xl : « Omni petenti, inquit, non omnia petenti, ut id des quod dare honeste et justo potes. Quid si enim pecuniam petat, (pia innocentem conetur opprimere? quid si postremo stuprum potat? sed ne nulla persequar, quæ sunt innumerabilia, id profecto dandum est, quod nec tibi, nec alteri noceat, quantum sciri aut credi ab homine potest : et cujus te negaveris quod petit, indicanda est ipsa justitia, ut non eum manem dimittas. Ille omni petenti to dabis, quamvis non semper id quod petit, dabis, sed aliquando melius aliquid dabis, cum petentem injuste correxeris. »

Et qui aufert quæ tua sunt, ne repetas, — sive in iudicio, ut explicat S. Augustinus, sive extra illud. Est hoc praeceptum, si is qui abstulit valde eo indigeat, alias consilium. Huc facit illud *Isaïæ*, LViii, 3 : a Omnes debitores repetitis; » et

parabola illa servi, qui a conservo reposcena debitum cumque suffocans, ab hero damnatus est ad carcerem, donec omne debitum jam ante sibi dimissum redderet, *Matth.* xvm. Hoc fecit S. Spiridion, qui furibus oves, quas ei furati erant, condonavit. Idem fecere anachorète plures, ut ex Vitis Patrum patet.

34. Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere (simile beneficium), QUJE GRATIA est vobis? — q. d. Hoc non tam gratia est, quam mercatura, et beneficii cum beneficio commutatio. Unde Interlinearis : ¶ Ex hoc solo, ait, quod speratis recipere, non pro Deo datis. » Spes ergo mutui beneficii aufert ipsi beneficentiæ gratiam Dei.

33. Et mutuum date, mihi inde sperantes — v-n. w. ab hominibus, ut addit Syrus, ut Deus vobis aliunde retribuat; a nihil, » id est nullum pretium, nullum tenus, nullam usuram, item nullam recompensationem. Vult ergo nos gratis dare mutuū, non tantum ut pro mutuo usuram non accipiamus, quod est precepti ; sed insuper ita, ut non intendamus simile beneficium ab eo cui mutuum damus, nobis praestari, quod est consilii, v. g. cogitando : Ego Petro mutuum dabo, ut ille vicissim in tali re officium suum mihi praestet. Hoc enim animi est minus liberalis, sed quaerentis et avari. Christus vero hic nos instruit ad plenam sinceramque liberalitatem, qua ex mutuo nihil lucri exspectamus, sed tantum ut ipsum mutuum suo tempore nobis restituatur. Aliqui ne hanc quidem restitutionem exspectandam putant. Verum de eo non agit hic Christus : nam hoc est donare, non mutuare ; nec mutuum, sed donum. Ita Toletus, Lessius, Valentia et cæteri, qui de usura et mutuo scripsere.

Porro, ex mutuo sperare lucrum vel commodum, est contra etymon et naturam mutui. « Mutuum » enim dicitur, quod « mutuo sint animo » qui officii dant causa, ait Varro, lib. V *De Lingua Latina*; aut potius, ut Nonius Marcellus, a mutuum » dicitur quasi « meum tuum. » a Mutuum, ait, vocatur quod sub amico affectu fiat meum tuum, usu temporis necessarii. » Unde S. Gregorius Nyssenus, orat. *Contra Usurarios* : « In eo, ait, qui dat mutuo sub conditione usure, cauponarius quæslus condemnatus est. » Nam « mutuum iu amicitia est, cum per voluntas accipitur et redditur, » ait Cicero, lib. V, epist. 2 *ad Metellum*.

Denique vir cordatus egenti dabit mutuum, etiamsi putet illud iri perditum, nec unquam sibi restituendum. Multi enim sunt pauperes, qui mutuum restituere non possunt, alii ingrati qui nolunt. Unde Comicus :

Si amico, ait. des mutuum, illud dum repetes,
Vel illud quod credidens perdes, vel illum amicum amittes.

Idem alibi :

Mutuo rilento, ait, mihi inimicum emi, amicum perdidit.

Quocirca qui dat mutuum, illud datum oblimet.

«fatum, inqnam, amore Dei, et n Deo magno cum femore «ibi restituendum, juxta illud : « Fœne- r tur Deo, qui miseretur pauperis,» *Prov.* xix, 17. Vide ibi dicta. Unde S. Chrysostomus : « Pau- per recipit, ait, sed Deus obligat se.» Et S. Basi- lios, cone. I *De Eleemosyna* : « Cum enim, inquit, pauperi propter Dominum aliquid es daturus, illud idem ct donum est et mutuum : donum *quidem*, propter nullam priemii expcctationem; mutuam vero, propter splendidam Domini mu- nificentiam , ejus vice rependentis, qui cum pauca in pauperis persona acceperit, maxima ccrum nomine reponit.»

Quocirca Christiano Ecclesiasticus, xxix,13 : « Perde, ait, pecuniam propter fratrem et ami- cum tuum, » ubi per plores versus multa de mu- tuo dixi variosque ad facile mutuandum stimu- los suggessi. Vidi in quadam urbe primaria communem abusum mutui, quo illud recipien- tes accipiebant, non ut mutuum, sed ut dona- tum, quare de eo restituendo non cogitabant; imo si mutuum repeteretur, indignabantur. Ve- rum hoc abusu id consecuti sunt, ut nemo ibidem alteri ulterius mutuum dare velit, cogi- tantes tanlumdem esse mutuatum, quantum est donatum vel perditum.

38. Dnc, f.t dabitur vobis. — Multi sunt libe- rales in promittendo, pauci in dando. Unde Anti-

gonus, rex Macedonum, testo Plntarcho in *Emi- Anil;o- lio*, a vulgo vocabatur *Doson*, eo quod sein- per in ore haberet : Júaw, id est *dabo*, sed reipsa Blt'!(j.?' daret nihil. Idcirco Christus ait : a date, » in præ- nitui u' senti, non : a dabitis,» in futuro.

Et dabitur vobis. — Hæc est enim vicaria mer- ces dantis, quam Deus quasi talionem ei assig- nat, suscitando scilicet mullos qui ipsi vicem rependant, ac multa danti plura donent, uti contigit S. Joanni Elecmosynario. Lege Leontium in ejus Vita. Fertur monasterium quoddam largis eleemosynis quas dabat, evasisse locuples, iis deinde negatis ad pauperiem redactum. Cumque hac de re procurator quereretur apud peregri- num quemdam ibidem hospitem, ab eo audi- vit : *Date* et *Dabitur* sunt sorores. Vos ejecistis izpMutn priorem cui nomen *Date*, mox ejectam soro- rem secuta est ejus comes individua, cui nomen tftl lla. *Dabitur*. Si ergo vultis ut illa redeat, revoke *biturici* priorem, ac largas, ut prius, date eleemosynas. Mr0,cs- Vide dicta vers. 27 ; JfatlA. v. 42, et alibi. Eleemo- syna ergo non depauperai, sed ditat, uti ele- ganter probats. Chrysostomus, homilía cui titu- lus : Quod *eleemosyna sit ars omnium quæstuosis- sima*. Nam, ut ait sancitque Christus : « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam con- sequentur, » *Matth.* cap. v, vers. 7, ubi plura hac de re dixi.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus sanat servum Centurionis moribundum. Secundo, vers. 11, filium vidua; in Nairn a morte suscitai. Tertio, vers. 19, discipulis Joannis Baptistæ rogantibus : Tu , quis es? non verbis, sed factis ct miraculis respondet, se esse Messiam sive Christum. Quarto, vers. 24, laudat Joannem quasi suum el Dei angelum. Quinto, vers. 36, Magdalena pœnitenti peccata remittit.

Vrn: am partem explicui, Matth. vm, 5; tertiam ct quartam, Matth. xt, versibus ad marginem annotatis. Superest ergo secunda et quinta hic explicanda.

I. Cum autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intravit Capharnaum. 2. Cen- turionis autem cujusdam servus male habens, erat moriturus, qui illi erat pretiosus. 3. Et cum audissel de Jesu, misit ad eum seniores Judæorum, rogans eum ut veniret, et salva- ret servum ejus. 4. At illi cum venissent ad Jesum, rogabant eum sollicite, dicentes ei : Quia dignus est ut hoc illi pruales. 5. Diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse ædificavil nobis. G. Jesus autem ibat cum illis. El cum jam non longo esset a domo, misit ad rum Centurio amicos, dicens : Domine, noli vexari : Non enim sum dignus ut sub lec- tum meum inires. 7. Propter quod el meipsum non sum dignum arbitratus ut venirem ad te; sed dic verbo, el sanabitur puer meus. 8. Nam et ego homo sum sub potestate consti- tutus, habens sub me milites; el dico huic : Vade, et vadit ; et alii : Veni, et venit ; el servo meo : Fac hoc, el facit. 9. Quo audito, Jesus miratus est, el conversus sequentibus se tur- bis, dixit : Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inveni. 10. Et reversi, qui missi fuerant, domum, invenerunt servum qui langucrat, sanum. 11. Et facium est : deinceps

ibat in civitatem, quæ vocatur Naim; et ibant cum eo discipuli ejus, et turba copiosa. 12. Cum autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ; et hæc vidua erat, et turba civitatis multa cum illa. 13. Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi : Noli flere. 14. Et accessit, et tetigit loculum (hi autem, qui portabant, steterunt). Et ait : Adolescens, tibi dico, surge, levi. Et resedit qui erat mortuus, et cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ. 16. Accepit autem omnes timor; et magnificabant Deum, dicentes : Quia propheta magnus surrexit in nobis, et quia Deus visitavit plebem suam. 17. Et exiit hic sermo in universam Judæam de eo, et in omnem circa regionem. 18. Et nuntiaverunt Joanni discipuli ejus de omnibus his. 19. Et convocavit duos de discipulis suis Joannes, et misit ad Jesum, dicens : Tu es qui venturus es, an alium expectamus? 20. Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt : Joannes Baptista misit nos ad te dicens : Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? 21. (In ipsa autem hora multos curavit a languoribus, et plagis, et spiritibus malis, et cæcis nullis donavit visum). 22. Et respondens, dixit illis : Euntes renuntiate Joanni quia*, audistis et vidistis : Quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur; 23. et beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me. 24. Et cum discessissent nuntii Joannis, cœpit de Joanne dicere ad turbas : Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? 25. Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosa sunt et deliciis, in domibus regum sunt. 26. Sed quid existis videre? prophetam? I tique dico vobis, et plusquam prophetam. 27. Hic est de quo scriptum est : Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. 28. Dico enim vobis : Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptista nemo est; qui autem minor est in regno Dei, major est illo. 29. Et omnis populus audiens, et publicani, justificaverunt Deum, baptizati baptismis Joannis. 30. Pharisei autem et legisperiti consilium Dei spreverunt in semetipsos, non baptizati ab eo. 31. Ait autem Dominus : Cui ergo similes dicam homines generationis hujus? et cui similes sunt? 32. Similes sunt pueris sedentibus in foro, et loquentibus ad invicem, et dicentibus : Cantavimus vobis tibiis, et non saltastis; lamentavimus, et non plorastis. 33. Venit enim Joannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, et dicitis : Dæmonium habet. 34. Venit Filius hominis manducans et bibens, et dicitis : Ecce homo devorator, et bibens vinum, amicus publicanorum et peccatorum. 35. Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis. 36. Rogabat autem illum quidam de Phariseis, ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisei discubuit. 37. Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod accubisset in domo Pharisei, attulit alabastrum unguenti; 38. et stans retro secus pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et osculabatur pedes ejus, et unguento ungebat. 39. Videns autem Phariseus, qui vocaverat eum, ait intra se dicens : Hic si esset propheta, scirei utique, quæ et qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est. 40. Et respondens Jesus, dixit ad illum : Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait : Magister, dic. 41. Duo debitores erant cuidam (Generatori : unus debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta. 42. Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit? 43. Respondens Simon dixit : /Estimo quia is, cui plus donavit. At ille dixit ei : Recte judicasti. 44. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni : Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti; hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis suis tersit. 45. Osculum mihi non dedisti; hæc autem ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos. 46. Oleo caput meum non unxisti; hæc autem unguento unxit pedes meos. 47. Propter quod dico tibi : Remittuntur tibi peccata multa, quoniam dilexit

multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. 48. Dixit autem ad illam : Remittuntur tibi peccata. 49. Et cœperunt qui simul accumbebant, dicere intra se : Quis est hic, qui cliam peccata dimittit? 50. Dixit autem ad mulierem : Fides tua te salvam fecit : vade in pace.

Vj». I I. CUM ALTEM IMPLERET (supple loqui; SjtUS, i iim absolvisset; alii, cum complesse!) omnia verba SUA.

v, > t. 2. Erat moriturus.—Erat moribundus, agebat animam, agonizabat. Syrtis, proximus erat ad moriendum.

VK. .1. Mv-rr AD EUM SENIORES JUDXORUM, ROGANS ELI, IT VENIRET, ET SALVARET SERVUM EJUS. — Ju- Jæoniin petitionem Lucas tribuit Centurioni, quia illam ipsi ejus nomine instituebant ; alioqui Centurio non petebat ut Christus ad se veniret, sed tantum ut ei dicerent : « Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, et male torquetur, n ut ballet Mattbæus. Ita Franciscos Lucas. Sciebant enim Judæi Centurionem hoc desiderare, sed ex humilitate non audere petere : petunt ergo nomino ejus, quod ipsum sciebant in corde desiderare, sed non audere postulare. Adde, « ut veniret, » id est, applicaret se, semotis aliis occupationibus, ad puerum sanandum : hoc enim est Hebraice K3 ba, id est venit. Sic Deus venit ad Abimelech, Genes. xx ; ad Balaam, Numcr. xxn ; ad Hebreos, Dcutcr. xxxiii, cum eis apparuit et legem dedit. Sic de Joanne Baptista dicitur : u Venit Joannes non manducans, neque bibens; » « venit, » id est ostendit se, exhibuit, apparuit, extitit : non ergo facienda est vis in verbo a veniret, » sed in « sanaret ; » hæc enim erat summa petitionis, ut sanaret sive veniendo, sive manendo.

Vrn c G. Non vexari. — Ne te vexes, id est, affligas et fatiges, ut molestiam tanti itineris ad servum meum visendum et curandum suscipias, sed hic manens et quiescens, solo verbo et jussu tuo servum meum absentem cura. Syrus, ne labores, ne fatigeris.

Veti H' H. Et FACTUM EST Z DEINCEPS (GI'æCC, b rr. Rf.; » iti est in sequenti, scilicet , id esi die, hoc (t postridie : ita Syrus) ibat Jesus in civitatem, Ql'A vocat iR Naim. — Civitas erat Galilææ, duobus milliariibus distans a monte Tabor, ait S. Hic Tûnymus in Locù Hebr., quam torrens Cison alluit, dicta a pulchritudine. « Naim » enim Hebraice idem est quod pulchra, decora, jucunda, delectabilis. Unde Noemi socrus Huth, mortuis filiis lugens, ait : « Ne me vocetis Nocini, id est pulchram, sed vocate me Mara, quia amaritudine valde replevit me Omnipotens, » Ruth. i, 20. Idem dicere poterat vidua hæc in Nairn, amissum deflens lilium unicum. Et Psalm. CXXXI : aEcce quam bonum et quam jucundum (Hebraice naim) habitare fratres in unum! » Ex adverso quam triste et funslum morte separari filium a matre, fratrem a iraiu !

Nominat a Nairn, » tum ad plenitudinem bistor- et miraculi, ut quo loco contigerit, sciatur ; tum quia Christus a circuibat omnes civitates et castella, predicaos Evangelium regni, et curans omnem languorem et omnem infirmitatem, » ut ait Matthæus, cap. ix, vers. 35; tum ad ostendendam acerbitatem funeris et luctus materni. Acerbior enim accidebat mors filio, æque ac matri in Nairn civitate ainœna et speciosa, quam in pago vel villa rusticana : sicut acerbius est mori juveni in florenti aitate, quam seni in efeta senecta; valenti, quam ægro; diviti, quam pauperi ; felici, quam misero; in maio vernante, quam in decembri horrido, juxta illud Eccli. xli, l : « O mors, quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis, viro quieto, et cujus viæ directe sunt in omnibus, et adhuc valenti accipere cibum! O mors, bonum est judicium tuum homini indigenti, cl qui minoratur viribus, defecto celate, et cui de omnibus cura est ! »

12. Cum autem appropinquaret portaj civit a—Ver», ii TIS, ECCE DEFUNCTUS EFFEREBATUR FILIUS UNICIS MATIUS SUE : ET HJEC VIDUA ERAT, ET TURBA CIVITATIS MULTA CUM ILLA. — « ECCO, » q. d. ECCO tibi casu et fortuito, si causas secundas et humanas spectes, occurrit Christo funus; sed Christo hic occursum erat provisus, provisus et destinatus, ut mortuum suscicaret. Voluit Christus ut hominibus hic occursum videretur fortuitus, ne, si ipse eum captasse!, miraculum ejus et beneficium videretur a Christo captatum et obtrusum, ideoque minus gratum minusque ultimum. Nam, ut vulgo dicitur, a merx ultronea putet. »

Defunctus efferebatur — extra urbem. Hinc Sepni- collige Judæos sepulcra sua habuisse non in urbe, sed extra urbem, idque tum ob nitorem, r\ j t 'u/- lum ob sanitatem, ne cadavera suo fetore et pul- liem, tredine aerem inficerent. Sic etiam Joseph ab Arimalthia sepulcrum habebat extra Jerusalem in monte Calvarte, in quo Christum sepeliit. Unde Adrichoinius, in Descript. Jerusalem, n. 201, collocat in valle Josaphat (in qua fiet universale judicium et communis resurrectio) sepulcra omnium civium Hierosolyma*, ac commune cœmelerium. Excipe reges : his enim David sepulcrum extruxit in Sion, jII Rcg. u, 11.

Sic el Romani Gentiles suos sepeliebant extra ut i urbem in Campo Martio, teste Livio, imo lege Rotuu»* XII tabularum intra urbem mortuos sepeliri ve- rw“ tilum erat. Quam legem antiquatam rcvocnvil Theodoricus, rex Ilaliæ : extal illa apud Cassiodorum, cap. ui. Christiani quoque urgente persecutione, extra Ho ram in cryptis a sc effossis

defunctos suos humabant, uti ctiamnum est vk
 Sepnl-clero in cœmctcrio S. Priscilla*, S. Sebastiani,
 n S. Laurentii, etc.; postea vero, data pace Ecclesia*,
 cnr*’ cœmcteria in urbe juxta templa fuere consti-
 Primo. luta et consecrata; idque *primo*, ut mortis memo-
 riam quasi sancta» vitæ stimulum, fidelibus jugiter
 objicerent. Sic Spartani suos in urbe sepeliebant
 ex instituto Lycurgi, qui hac ratione juventutem
 ad mortem honorandam, non autem timendam
 volebat assuefacere, teste Piulareho in *Laconicis*.
 Secundo. *Secundo*, certis precibus et ritibus cœmcteria
 consecrabant contra illusiones dæmonum, qui in
 sepulcris habitare et corpora mortuorum assu-
 mere solent, ut patebit *Lucca vin*, 27.
 Tritio. *Tertio*, id ipsum faciebant hoc fine, ut fideles
 ingressuri in templum pro ibidem sepultis ora-
 rent, ut ipsi e Purgatorio liberati in cadum eun-
 tes, cum Sanctis ad gloriam resurgere in die ju-
 dicii mererentur. Hem ut sacrificii Missa* quod in
 templo fit, participes forent, ac Sanctorum qui
 in templo quiescunt, vel coluntur, meritis et pre-
 cibus adjuvarentur: qua de causa Constantinus
 Magnus Constantinopoli in porticu SS. Apostolorum
 sepeliri voluit, Theodosius vero Romæ in
 templo S. Petri.
 Denique heroum sepulcra erant in urbe, quasi
 templa, in quibus colerentur. Audi Prudentium,
 lib. I *Contra Symmachum*:

El tot templa Deum Homx, quot in urbe sepulcra
 Heroum numerare licet: quos fabula Manes
 Nobilitat, noster populus veneratur, a-lorat.

Sic et Christiani altaria et templa erigebant super
 Martyrum sepulcra, ut patet Romæ in basilica
 S. Petri, S. Pauli, S. Laurentii, S. Crocili®, S. Ag-
 nclis, S. Ralbinæ, S. Kibianæ, etc., cujus rei cau-
 sam et originem assignavi *Apoc.* vi, 9, ad illa:
 «Vidisub altari animas interfectorum.»

Unicus. — Groco pexqmj;, id est *unigenitus*,
 quod plus est quam *unicus*; scilicet quod mater
 cum solum genuerit, nec plures habuerit filios,
 sic ut totus amor maternus in eo collectus fixus-
 que videretur. Eum enim mater amabat ut uni-
 genitum, ut spem posteritatis, ut baculum senec-
 tutis, ut lumen oculorum suorum. Quocirca luc-
 tus matris super unigenito defuncto est summus
 et acerbissimus, juxta illud *lachar*, xn, 10: «Et
 plangent cum planctu super unigenitum, n Et
 illud *Jerem.* vi, 26: «Filia populi mei, accingere
 cilicio, et conspergere cinere, lucium unigeniti
 fac tibi, planctum amarum.»

Et turba civitatis multa cum illa. — Videtur
 ergo vidua hæc fuisse matrona civitatis primaria,
 «cui gravitatis meritum exequiaruiu turba concii-
 liat,» ait S. Ambrosius. Adde, in porta esse so-
 lere turbam magnam hominum intrantium et
 exeuntium, prorsertim quia olim in portis erat
 forum rerum venalium, æque ac tribunal, in
 quo lites et causa» per judices decidebantur. Dei
 nu u id factum est.« ut viso tanto miraculo

multi testes, inulti fierent Dei laudatores, » ait
 Beda.

Quam cum vidisset Dominus, misericordia mo-
 tus SUPER EAM, DIXIT: NOU FLERE,—Sed incipe
 gaudere, quia jam filium tuum resuscitabo, q. d.
 ait Be<la: «Desiste quasi mortuum flere, quem
 mox vivum resurgere videbis.» Et S. Ambrosius:
 «Flere cnirn prohibet eum, cui resurrectio debe-
 batur.»

14. Et accessit, et tetigit loculum (di autem
 QUI PORTABANT, STETERUNT), ET AIT: ADOLESCENS,
 tibi dico, surge. — «Surge.» Elias, Elisæus et
 alii suscitaverunt mortuos orando Deum, ut ani-
 mam in corpus reduceret; at Christus id facit,
 non orando, sed imperando, quasi Dominus
 vite et mortis, ideoque Deus. Unde Cyrillus: aut
 «Tangit, ait, ut ostendat efficax esse suum cor- v*rii!o’
 pus ad humanam salutem. Sicut cuim ferrum
 igni adjunctum facit opus ignis, et paleas ignit,
 sic caro Verbo unita vivificat » (1).

15. Et resedit qui erat mortuus, et COEPIT
 LOQUI, ET DEDIT ILLUM MATRI SUÆ. — «Resedit, »
 id est erexit se, ut sederet, ideoque revixit:
 «Nara sedere et loqui vera exsuscitationis argu-
 menta sunt, ait Titus: corpus enim exanime ne-
 que sedere, neque loqui potest.»

Dedit illum matri suæ. — q. d. Dexterâ sua
 cum in pedes erexit, ac e loculo sive feretro
 descendente duxit ad matrem, illuraque ei re-
 divivum assignavit, dicens: En filium tuum, o
 mater, accipe eum ac reduc domum, ut eo frua-
 ris illeque tibi quasi filius matri obsequatur et
 serviat.

16. Accepit autem omnes timor; et magnifi- Vers, ia
 carant Deum, dicentes: Quia propheta magnus
 SURREXIT IN nobis; ET QUIA Df.US VISITAVIT PLE-
 BEM SUAM.

17. Et EXIIT HIC SERMO IN UNIVERSAM JUDÆAM Vere. 17.
 DE EO, ET IN OMNEM CIRCA REGIONEM.

Timor, — id est reverentia, ac sacer quidam
 honor, mixtus admiratione et gaudio.

Magnificabant (Græce id est glorifica-
 bant) Deum.

Propheta magnus, — Messias, hujus enim ad-
 ventum tunc omnes avidè cxspeclabant.

Allegorico: vidua est Ecclesia; hæc filios, id
 est Christianos per peccatum mortale Dei gratia,
 quæ est vita et quasi anima animæ, privatos et
 mortuos luget, cisque suis lacrymis veniam et uod’ u
 vitam grati® impetrat. Unde Christus *primo*, sistit
 funus, id est cupiditates quæ adolescentibus
 dominantur, cohibet etrefrænât, ut eas amplius
 peccator non sequatur. *Secundo*, tangit loculum,
 id est lignum crucis, iliaque ipsum a morte ex-
 citat. Crucis enim Christi merito, peccatoribus
 inspiratur a Deo poenitentia et gratia. Hinc *tertio*,

(1) *Loculus*, græc. german, *cine Ikihre*, arca
 erat resecta et aperta, seu lectulus quo mortui cUervUui-
 tur. Arcis clausu utebantur tantuui zEg/Ui, non Judæi,
 <ut Wetsteniua çul h. l.

morluus surgît et loquitur, id est incipit bene operari Deumque laudare, idcoque omnes intuentes tantam tamque divinam mutationem rapit admiratio, et ipsi unanimi voce Deum glorificant. Ita S. Ambrosius, Euthymius, Theophylactus, Beda hic; et S. Augustinus, serm. 41 *De Verb's Domini*. Vivum exemplum est in S. Monica, quæ vidua filium Augustinum hæresi et luxuria mortuum assiduo lugens, cum suis precibus et lacrymis ad vitam sanciam revocavit, imo primum Ecclesia* doctorem) effecit, uti ipse refert in libris *Confession*. Rursum magis pariculatim vidua est Ecclesia, filius est populus Gentium, ligno vetito concupiscentiæ, quæ mortem invexit, cuique assuevit, quasi loculo inclusus, et ad inferni velut sepulcrum delatus; contactus loculi est crucis patibulum, quo Christus eum resuscitavi!

Tn-r.i. Tropologice : in vidua hac exprimitur, quid quotidie facere debeat anima Pastoris, Rectoris, Confessoris, cum aliquem adolescentium suorum debiliū in lethale peccatum contigerit incidere, et deduci ad sepulcrum æternæ desperationis; scilicet, debet prosequi hoc funus cum suis civibus, lacrymis, gemitu, lamentis; sic fiet ut Dominus eam consoletur, et *primo*, tangens loculum, stare faciat funeris bajulos, id est finem imponat cupiditatibus; secundo, eum ad vitam suscitabit; *tertio*, cum eriget ad virtutum opera, ut loquatur confiteaturque peccala sua, et Dei gratiam deprædicet. Sic demum redditur matri, unde majus sequitur gaudium, quam fuerat prior lucius; sequitur admiratio et prædicatio divinæ bonitatis in multis.

Rursum, vidua est anima, filia est mens mortua : hæc ergo anima si funus suum defleverit, maxime si aliorum lacrymas adjunxerit, Christus eam suscitabit. Loculus est male secunda conscientia; qui sepeliendum portant, sunt immunda desideria vel blandimenta sociorum, quæ Domino tangente stant, id est coercentur, ait Beda. Insuper Theophylactus : Vidua, inquit, est anima amittens virum, id est divinum sermonem; filius est intellectus; loculus est corpus.

Denique Christus legitur tres mortuos suscitasse; scilicet *primo*, filiam Archisynagogi in domo, id est peccatorem, qui peccatum suum continet in mente et cogitatione; *secundo*, adolescentem hunc viduæ in porta, id est peccatorem, qui peccatum suum opere patefecit, et aliis affricat; *tertio*, Lazarum in monumento, id est peccatorem, qui peccatum opere consummavit, illudque iterando ejus habitum contraxit, ut in eo quasi in monumento jaceat sine spe salutis et resurrectionis. Primum suscitavit Christus scorsim et secreto orando, secundum imperando, tertium voce magna clamando : « Lazare, veni foras, » quia facile curatur mentale dunlaxat peccatum, difficilius vocale, difficillime reale sæpius iteratum, in quo quæ jacet quasi dormiens, imo quasi

mortuus et sepultas, Undo Christus fili in cordo alta et potenti voce inclamet oportet, ut resipiscat. Ita Glossa.

29. Er publicani justificaverunt Deum, — id Veri. ta. est, justum, rectum, benignum, providum confessi et professi sunt Deum, quod cis Joannem Baptistam miserit, ac per illius prædicationem et baptismum illorum saluti tam benigno providerit, ut cos ad poenitentiam, veniam et gratiam perduceret. Sic accipitur to a justificare » infra vers. 35, et I *Tim.* m, 16. Cætera exposui *Matth.* xi, 20.

Nota hæc verba videri potius Lucæ quam Christi (1). Nam paulo post sequitur: «Ait autem Dominus, n Ha Jansenius et alii, licet Maldonatus censeat esse verba Christi.

30. PHARISÆI AUTEM, etc., CONSILIUM DEI SPRE-Ven. 30. verunt in SEMETIPSOS, — id est in semetipsis, hoc est, intra se, in corde suo, quia publice illud carpere non audebant. Aut «in, » id est contra « semetipsos, » id est in suam perniciem et damnationem. Ita Beda.

30. Rogabat autem illum quidam de Phariseis, Ven. 30. UT MANDUCARET CUM ILLO. Et INGRESSUS DOMUM PHARISÆI, DISCUBUIT.

37. Et ECCE MULIER QUI ERAT IN CIVITATE PEC-CATRIX, UT COGNOVIT QUOD ACCUBUISSET IN DOMO PHARISÆI, ATTULIT ALABASTRUM UNGUENTI.

Et ecce (rem miram, et mirum poenitentiae exemplum) mulier, — nomine Maria Magdalena, uti eam vocat Lucas, cap. seq., vers. 2. Quæritur hic, an eadem sit mulier quæ hic, et quæ *Matth.* XXVI, 7, et *Joan.* xii, 3, Christum unxit; sive an An una fuerit Magdalena, an duæ, an tres? S. Chrysostomus, hom. 81 in *Matth.*, opinatur fuisse duas; Origenes, Theophylactus et Euthymius, in cap. XXVI *Matth.*, opinantur fuisse tres; scilicet primam hic; secundam, quæ biduo ante passionem Christum unxit, *Matth.* xxvi, 7; tertiam, quæ sex diebus ante Pascha et passionem super Christi caput alabastrum nardi effudit, *Joan.* xii. Hos secuti Judocus Clitoveus et Jacobus Faber, libellos scripsere de tribus Magdalenis; sed eorum errorem docte refellit Joannes Roffensis, libro de hac re edito.

Dico ergo unam caindeque fuisse mulierem, n^p. scilicet Mariam Magdalenam, sororem Marthæ et Lazari, quæ Christum non tribus, sed duabus vicibus unxit, uti narrant Lucas, Joannes et Matthæus.

Probatur *primo*, quia hic est communis fidelium et Ecclesiæ sensus, nam ipsa in Ecclesiastico

(i) Quidquid sit de quæstione utrum vers. 29 et 30 itxftvOtTx sint, et Lucæ, non Christi, verija censenda, ea quibus Vulgatus Interpres vers. sequentem exorditur, scii. *Ait autem Dominus,* b Kûçic', cum a plurimis optimæ nolægræcis codd. absunt, Griesbacliū, Mallhœius et A. Iahnius rejecerunt, nec immerito, addita enim fuisse videntur a grammaticis, qui ipsi quoque versiculos 29 et 30 pro annoiamento Evangelistæ habent.

Officio omnia uni Magdalen® tribuit, qu® hic narrat Lucas.

Secundo, quia Joannes, cap. xi, 12, de ea ait : « Maria (soror Mnrtre et Lazari, ut dixi vers. 1) autem erat qu® unxit Dominum unguento, et extersit pedes ejus capillis suis : » ubi plane alludit ad hanc Luc® unctionem, ac unam duntaxat mulierem Christum ungentem significat. Si enim plures fuissent, non satis ex unctione cam designasset, dicens: « Maria autem erat qu® unxit Dominum, etc. » Sensus enim est, </ d. Cum Mariam nomino, illam intelligo celebrem, qu® pœnitens unxit pedes Jesu, Luc. vn, quam proinde omnes sciunt non aliam esse quam Magdalcnam.

Tedio. Tertio, de eadem agens Joannes, xii, 2 : « ¶ e-runt, ait, ei (Jesu) cumam ibi, et Martha ministrabat : Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi, et unxit pedes Jesu, et extersit pedes ejus capillis suis. » Ubi plane significat eandem esse Magdalcnam, scilicet sororem Martii® et Lazari, qu® unxit Christum hic, et rursum sex diebus ante Pascha in Bethania. Jam unctio cujus meminit Matthæus, xxvi, 6, est eadem cum illa quam describit Joannes, xii, 1 et seqq., ut patet conferenti Matthæum cum Joanne. Utraque enim contigit in Bethania in domo Simonis Leprosi ; utraque facta est per effusionem alabastri super caput Jesu. Ergo una eademque fuit Magdalena, qu® non ter, ut vult Orígenes, sed bis duntaxat unxit Jesum, scilicet hic, et sex diebus ante mortem, Joan, xii, 2, et Matth. xxvi, 7.

Quinto. Quarto, idem liquet ex historia Ecclesiastica et traditione Massiliensium et Provincialium, apud quos hæc constans est fama et traditio. Item ex monumenti S. Magdalen® inscriptione, quod ei S. Maximum, unum c 70 Christi discipulis, erexisse ferunt, in quo omnia jam dicta uni eidemque Magdalen® huic tribuuntur.

Quinto. Quinto, hæc est sententia S. Augustini, lib. II De Consensu Evang., cap. lxxix ; S. Cypriani, tract. De Duplici martyrio ; S. Gregorii, hom. 33 in Etang. ; Toleti, Jansenii, Francisci Luc® et passim cœterorum Interpretum.

oi,jicitnr. Dices : Magdalena hæc secuta est Jesum a Galilæa, ut patet Matth. xxvn, 55 : ergo videtur fuisse Galilæa, ergo diversa a Maria, sorore Marth®, hæc enim videtur fuisse Judæa, quia habitabat in Bethania, qu® erat vicina Hierosolym®. Respondeo, illam fuisse Judæam ratione prosapie, sed videri habitasse in Galilæa, puta in castello Magdalum dicto, forte quod ejus loci domino nupserat, aul quod in divisione hæredilatis patarn® hoc ei castellum sorte obtigerat ; atque a Magdalo hoc dicta videtur « Magdalena. » Ita Jansenius, Adricho-

ll(qlll mius, Franciscos Lucas et alii.

citate Qijaj frat ix civitate. — Aliqui putant fuisse Jerusalem. Verum Jerusalem erat in Judæa : hæc

H > autem omnia Christi acta, non in Judæa, sed in Galilæa, ubi Christus prædicabat, contigisse viden-

tur, uti liquet ex Chronotaxi quam Evangelio præfixi.

Quare verisimilius Toletus, Franciscus Lucas et alii opinantur civitatem hanc fuisse Naim, in qua paulo ante Christus, vers. 12, filium vidu® a morte suscitara!. Alii putant civitatem hanc fuisse Magdalum, in qua habitabat Magdalena. Favet Adrichomius in voce « Magdalum. »

Peccatrix. — Nonnulli recentiores, ut Magdalcnam honestent, censent eam non fuisse impudicam, sed vanam, comptam et pomposam, quaproinde esset scandalum et illecebra luxurie, idcoque vocari peccatricem. Verum hi quantum consulunt honori Magdalen®, tantum detrahunt grati® Christi ac pœnitentiæ Magdalena®, qu® illam ex peccatrice adeo sanctam effecit. « Peccatrix » enim dicitur antonomastice, quod et ipsa tr! 76 '* graviter peccare soleret, et alios ad secum peccandum allicere. Peccatrix ergo idem est quod meretrix, non publice omnibus plcbeis exposita, sed qu® plures privatos nobiles haberet amasios et asseclas. Unde meretricem eam vocat S. Augustinus, serm. 58 De Temp. ; S. Hieronymus, in cap. xxvi Matth. ; Isidorus Pelusiota, lib. I, epist. 112 ; S. Ambrosius, Gregorius, Beda, ac S. Chrysostoinus, hom. G2 ad Popul., ubi propter eam a Christo dictum esso ait illud : « Meretrices et publicani precedent vos in regno Dei. » Hinc Ecclesia de ea cecinit :

Quæ tot commisit crimina,
Ab ipsa fauce (artari,
Redit ad vit® limina.

Post flaxx carnis scialila
Fit ex lebetes pbiala,
Ex vase cntumeliæ
In \as translata gloris.

Nimirum permisit eam Christus volutari in sordibus luxuri®, ut in ea depuranda vim grati® su® ostenderet, dum ex meretrice facit angelicam ; sicut quo major est morbus, eo major virtus medici eum curantis ostenditur ; nec hoc quidquam de honore Magdalen® decerpit, sed potius addit : quo majora enim magisque assidua fuere crimina, eo major ejus pœnitentia magisque heroicus ejus animus, qui ex iis illico se extricavit, declaratur. Voluit enim Deus Magdalenam statuere peccatoribus omnibus vivum pœuitentiæ exemplar, ne quis ob enormitatem scelerum de venia desperet, sed magis in immensa Dei misericordia confidat, et veniam speret, memor S. Pauli dicentis : « Fidelis sermo, et omni acceptione dignus : quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. Sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam sternam, ¶ I Timoth. i, 15.

Vere S. Gregorius : « Plerumque, ait, gravior est Deo fervens post culpam vita, quam securitate

torpens innocentia. » Hinc magnum quidem Dei beneficium est innocentia, qua quem præservat a peccato, sed major Dei gratia est pernitentia et remissio peccatorum, coque major, quo peccata majora sunt, quia hæc remissio datur magis indigno, ideoque major ei fit gratia, uti docet S. Thomas. Quocirca peccatores, dum serio pœnitent, heroica patrant, quibus innocentes justos superant, et in humilitate, austeritate et sanctitate transcendunt, uti videre est in S. Maria -Egyptian, S. Pelagia pœnitente, S. Paulo, S. Matlhæo, S. Mose, qui ex latrone pœnifens factus est speculum monachorum, etc. Acres enim ad omnem virtutem stimulos penitenti adhibet prioris vitio t̃mpitudo, peccatorum foeditas, offensa» vindicta, amor Dèi tam sibi indulgentis.

Mi- Hinc pœnitentiæ symbolum est margarita. Si-
cut enim sol suis radiis ostream (quæ aqueus et fetidus est humor, latens in concha) in pretiosam margaritam convertit; sio Christus illustratione gratiæ Magdalenam peccatricem convertendo ad poenitentiam, effecit margaritam.

UT COGNOVIT QUOD ACCIRUISSET IN DOMO PHARISÆI.
Mi. — Non decebat Magdalenam luxuria infamem in domo sua, vel Christi, vel alicujus incogniti hæc agere, sed in domo Pharisæi sibi noti, ut omnis mali suspicio ab hominibus, qui in materia luxuriæ suspicacissimi sunt, tolleretur, utque honesta et decoro per omnia consuleretur. Porro, hæc agere non erubuit in domo Pharisæi sibi amici : nam, ut ait S. Gregorius, *hom.* 33 :
• Quia semetipsam graviter erubescibat intus, nihil esse credidit quod erubesceretur foris. » Et S. Augustinus, *homil.* 58 *De Temp.* : « Meretrix, ait, illa quæ pedes Domini lacrymis lavit et capilli suis extersit, ubi cœlestem medicum venisse cognovit, ultro se ingressit in domum ubi rogata non fuerat, et quæ prius frontosa erat ad perditionem, postea frontosior facta est ad salutem, et ideo audire meruit, quod ei omnia fuerint peccata dimissa, d Idem, *hom.* 23 inter 50 : a Vidisti, ait, mulierem famosam, mato utique famæ, quæ erat peccatrix, non invitata irruisse convivio, ubi suus medicus recumbebat, cl quassisse pia impudentia sanitatem, irruens quasi importuna convivio, opportuna beneficio. Noverat enim quanto morbo laboraret, et illum ad sanandum isse idoneum, nd quem venerat, sciebat. » Atque hac de causa Christus invitatus ad convivium Pharisæi venit, ut ibi convivium spirituale pœnitentiæ Magdalenæ convivis exhiberet. Unde Chrysostomus, *term.* 93 : u Accubuit, ait, Christus, non pocula saporata meile, floribus odorata sumpturus, sed pœuitentia lacrymas ex ipsis oculorum fontibus potaturus. Deus delinquentium lacrymas •surit, sitit lacrymas peccatorum. » Nam, ut ait S. H-mardus, « lacrymæ pœnitentium, vmum sunt angelorum, » quod scilicet omnes angelorum sensus oblectat. Subdit enim S. Bernardus, *serm.* 3u in *CanL* : « quod in illis (lacrymis) vitæ

odor, sapor gratiæ sit, indulgentia gustus, reconciliationis jucunditas, sanitas redeuntis innocentis, serenat suavitas conscientis. » Lacrymæ ergo angelis sunt vinum *Cos*, id est coloratum, odoratum, sapidum.

Attulit alabastrum (vasculum alabastrinum, pyxidem ex lapide alabastrite) unguenti. — Quale hoc fuerit, dixi *Matth.* xxvi, 7.

Er stans retro secus pedes ejus, lacrymis coïpit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebatur, et osculabatur pedes ejus, et unguento ungebat. — « *Stans retro scus pedes ejus.* » Veteres enim in toris, id est in lectulis mensalibus jacendo, et cubito caput fulciendo, mensæ accumbebant, ita ut caput versus mensam, pedes vero versus exteriorem partem porrigerent, ut aliis in eodem lectulo discumbentibus commodus foret locus. Potuit ergo pedes Christi exterius tangere, lavare et tergere Magdalena. Porro, non videtur torus hic fuisse tam altus, ut ipsa stans (ut vult Toletus) attingeret pedes Christi, præsertim quia ipsa fuit alta et procera, ut patet ex capito ejus ingenti quod Massili ostenditur, et ex pede ejus prægrandi, qui Roma) in templo S. Celsi juxta Pontem asservatur, ubi eundem conspexi, u Stans » ergo, hic duntaxat præsentiam significat in quolibet situ, *q. d.* u Stans, » id est præsens, et genibus innixa, ad pedes Christi. Hic enim est situs pœnitentis. a Accessit, ait S. Augustinus, *hom.* 23 inter 50, non ad caput Domini, sed ad pedes. Et quæ diu male ambulaverat, vestigia recta quærebat. Prius fudit lacrymas cordis, et lavit Domini pedes obsequio confessionis. Capillis suis tersit, osculabatur, unxit, tacita loquebatur, non sermonem promebat, sed devotionem ostendebat, u

Hic ergo in Magdalena impletum est illud *Cant.* i : « Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie. » Et illud vers. 12 : « Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. » Et illud *Cant.* ii,2 : a Surgam, et circuibo civitatem : per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea. n Vide ibi dicta.

Nota hic verecundiam Magdalenæ, quæ est si i. i. hr
deccus adolescentis et pœnitentiæ. Accessit enim **JJ**
ad Christum, non ante (nipote æslimansse, ob
crimina fœda, ejus aspectu divino et purissimo
indignam), sed retro; non ad caput, sed ad pedes.
u Verecundia enim, ut ait S. Bernardus, *serin.* 86 in *Cant.*, est gemma morum, virga disciplinæ, soror continenti, lampas pudicæ
mentis, expunctrix malorum, et propagatrix puritatis innatæ, specialis gloria conscientis, et famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum
primitiæ, naturæ laus et insigne totius honesti,
Ilubor ipse genarum, quem forte invexerit pudor,
quantum gratiæ et decoris suffuso afferre vultui solet ! w

Nola secundo : S. Magdalena, ait S. Cbry-osto-

T-foimo. inns, hom. 11 in *Matthæum*, prima fuit de qua lia i/ III *cSimus › quod vniæ et gratiæ causa iverit ad Christum. Alii enim sanitatis causa cum adierunt. Fuit igitur ipsa quasi cerva sagittata a Christo telo amoris : unde cucurrit ad eum quasi saucia. Ostendit ei Christus in mento turpitudinem suam et statum miserabilem : unde ipsa confusa et dolore transfixa se ferre non potuit nec ad momentum, sed illico cucurrit ad Christum, ut a tam misero statu se liberaret. Hinc irruit importuna convivio, alioqui potuisset per horam expectare Christum redeuntem a convivio in aliquo loco civitatis secreto et a turba remoto. Peccatum enim mortale vel unicum adeo fæ(jum et horrendum est, ut asserat S. Anselmus, lib. *De Simiit.*, cap. exe : a Si hinc peccati pudorem, et illinc cernerem inferni horrorem, et necessario uni illorum haberem immergi, prius me in infernum mergerem, quam peccatum in me immitterem. » Additque : « Mallem purus a peccato gehennam intrare, quam peccati sorde pollutus coelorum regna tenere.

Nola *tertio* : Videtur Magdalena audiisse hanc vocem Joannis Baptista de Christo : a Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi,» *Joan.* i. Aut illud Christi : a Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos,» *Matth.* xi. Rursum ipsa a septem dæmonibus per Christum liberata, uti audiemus cap. vili, 2, ex divino Spiritus Sancti instinctu et impulsu sibi persuadebat se pariter a septeni, id est omnibus peccatis per Christum liberandam. Quare pœnitens, totaque compuncta adiit Christum, quasi Prophetam sanctissimum et divinum, qui a Deo haberet potestatem remittendi peccata, certo confidens se ab eo peccatorum veniam impetraturam : nam Christus per gratiam traxit intus, quam per misericordiam suscepit foris, ait S. Gregorius.

Lacrymis coepit rigare PEDES ejus. — Nota hic ingentem lacrymarum in Magdalena pernitente copiam, quæ tanta fuit, ut pedes Christi ex itinere pulverulentos (incedebat enim Christus nudis superne pedibus, inferne tantum sandaliis sive soleis calceatus, uti ostendi *Matth.* x, 10) ablueret et purificaret. De quarum vi et efficacia vide inter alios S. Chrysostomnin, semi. *De Pœnitentia*, tom. V. Audi et S. Ambrosium hic : « ideo non lavit pedessuos Christus, ut eos lacrymis nos lavemus. Bonæ lacrymæ, quæ non solum nostrum possunt lavare delictum, sed etiam Verbi cœlestis rigare vestigium, ut gressus in nobis ejus exuberent. Bonæ lacrymæ, in quibus non solum redemptio peccatorum, sed etiam refectio est justorum. Justi enim vox est : Fuerunt mihi lacrymæ môæ panes die ac nocte.» Et S. Gregorius, *hom.* 33 : u Cogitanti mihi, ait, de Mai.e poenitentia, flere magis libet quam aliquid (licere. Cujus enim vel saxeum pectus, illæ hujus peccatricis lacrymæad exemplum puniteiidi non

emolliant ? Consideravit namque quid fecit, et noluit moderari quid faceret. Super convivantes ingressa est, non jussa venit, inter epulantes lacrymas obtulit. Discite quo dolore ardet, quæ flere et inter epulas non erubescit, »

Et capillis capitis svi tergebat. — Non deerant Magdalenælintea ad tergendum, sed pœnitentiæ studio capillos, quos olim compserat et fucarai ad alliciendum amasios, nunc dedicat pietali et Christo. Unde S. Cyprianus, tract. *De Ablutione* *Armi pc bim* : a Usa est, ait, capillis pro linteo, oculi› j›ro catino, lacrymis pro baptismo : cor contritum erupit in lacrymas, fides lavit, charitas unxit : caput pro suppedaneo stravivit, crinibus circumfusus pedes sacros involvit et tendit : nihil sibi de se retinens, totam se tibi devovit. Et tu affectum potius quam factum attendens, ungebas ungentem, abluebas lavantem, tergebas intrinsecus pœnitentem. » Causam dat S. Euthymius, dicens : u Instrumenta peccati facit instrumenta virtutis.» Et particularius S. Gregorius, *hom.* 33 : a Quod, inquit, sibi turpiter exhibuerat, hoc jam Deo laudabiliter offerebat. Oculis terrena concupierat ; sed hos jam per poenitentiam couterons flebat. Capillos ad compositionem vultus exhibuerat ; sed jam capillis lacrymas tergebat. Ore superba dixerat ; sed pedes Domini osculans, hoc in Redemptoris sui vestigia fugebat. Quot ergo in se habuit oblectamenta, tot de se invenit holocausta. Convertit ad virtutum numerum, numerum criminum, ut totum serviret Deo in pœnitentia, quidquid ex se Deum contempserat in culpa. » Audi et S. Chrysostomum, hom. G in *Matth.* : a Sic et ista in Evangelio meretrix, virgines quoque ipsas honestate superavit, et incredibilis in Christum amoris igne succensa, et a maximis sordibus peccatorum largissimo lacrymarum fonte purgata. Quia enim perfecte incaluerat poenitendo, bacchari (ut ita dixerim) cœpit desiderio exagitata Christi. Siquidem continuo et crines resolvit, et sanctos pedes uberibus diluens lacrymis, ut propriis extergens capillis, pretioso rigavit unguento. Et hæc quidciu extrinsecus cuncta faciebat : ea vero quæ in secreto mentis agitabat, mullo his erant ignitoria, multoque majora, quæ tantummodo Deus ipse cernebat. »

Er OSCULI ABATIR IT.DES ULS — lotos tCFSSQUC. Oscula impudica amasiorum convertit in oscula casta et supplicia pedum Christi, hoc gestu petens peccatorum veniam et reconciliationem ; hujus enim symbolum est osculum, æque ac amoris et chardatis, ait S. Ambrosius.

Mystico : u Pedes duo Christi, ait B. Petrus Damianus, semi. *De Maddalena*, sunt misericordia et iudicium, quorum alterum sine altero osculari, vel temeraria securitas est, vel desperatio fugienda. » Publico, in publico convivio, coram omnibus convivis hos actus pœnitentli.e edebat Magdalena, ut publico scandalo quod sua luxu-

	ta	COMMENTARIA IN LUCAM, cap. VII
	ria dederat, publica pœnitentia satisfaceret illud- que aboleret.	esset Messias, partim et potissime ex illumina- tione et instinctu Dei. Ha Euthymius et Fran- ciscus Lucas hic, ac S. Augustinus, loco jam citato :
Unpro- I?	Et UNGUENTO UNGEBAT. — VetCTCS Olim in COn- VIV„S utebantur unguentis, hoc est, aquis vel	a Illa, ait, quæ sibi peccata a Christo remitti credidit, Christum non hominem lanium, sed et Deum credidit. » Unde addit Augustinus : « Ac- cessit ad Dominum immunda, ul rediret munda;
rui.	liquoribus odoriferis, tum ad lautitiam, tum ad fragrantiam, uti ostendi <i>Eccli.</i> ix, 10; fieri autem id solebat per mulieres, ut patet I <i>Reg.</i> vm, 13.	accessit ægra, ut rediret sana; accessit confessa, ul rediret professa. »
	Eo audentior in convivium irruit Magdalena, idipsum factura in domo Simonis amici sui, ut incensum suum erga Christum monstraret umo- rem, ait Titus. Nam, ut inquit S. Paulinus, epist. 4	<i>Secundo</i> , admirandam religionem et devolio- Devotio nem, qua pedes Christi amplexa eos lacrymis rigare, tergere, osculari non cessavit, donec au- diret a Christo : « Remittuntur tibi peccata tua, vade in pace, p
	<i>ad Severum</i> , pag. 92, de S. Magdalena : « Non unguentum in illa Dominus, sed charitalem di- lexit, qua pudenter impudens, et pie improba, sine opprobrii et repulse metu extraneam sibi domum Pharisœi, non invitata, illa vi petu- lans penetravit, qua rapitur regnum cadorum, et tantum verbi cœleslis esuriens, non ad opes illius, sed ad pedes Christi cucurrit, seque in illis abluit et cibavit, atque ipsos sibi pedes sacra- rium (ut ita dixerim) et altare constituit. In qui- bus libavit fletu, litavit unguento, sacrificavit affectu. Sacrificium enim Deo spiritus contribu- latus. Quem illa immolans Deo, non solum re- missionem delictorum, sed et gloriam prædicandi cum Evangelio nominis meruit. » Et inferius :	<i>Tertio</i> , insignem sapientiam, qua non voce, Sipiex^ sed cordeet intimis desideriis ac suspiriis, veniam tu- criminum flagitabat a Christo.
	«illum diligens se dilexit.» Et concludens, p. 103 :	<i>Quarto</i> , magnitudinem pœnitentiæ ,qua quasi Pœnitea- cflrons et impudens publico irrruit convivio, lu- humi se abjecit, rivos lacymarnm profudit, ca- pillis olim crispantibus sordes Christi tersit, oscu- lis lambere et unguento ungere perstitit, ac deinde omnem vitam suam omnesque annos usque ad mortem Christo et pœnitentiæ dicavit, ac triginta annos in deserto austeram in jugibus lacrymis, jejuniis et orationibus egit vitam. Lege eam apud Surium die 22 julii : unde de ea canit Petrarcha :
	« Ergo, ait, illum amemus, quem amare debitum est; illum osculemur, quem osculari castitas est; illi copulemur, cui nupsisse virginitas est ; illi subjiciamur, sub quo jacere supra mundum stare est; propter illum dejiciamur, cui cadere resurrectio est; illi commoriamur, in quo vita est, in quo et mortui vivimus : (pii vicissim no- bis hoc esse dignatur, quidquid illi fuerimus servuli sui, » etc.	Namque famem, frigus, durum quoque saxa cubile, Dulcia fecit amor, spesque alto pectore lixa.
	Mystico : B. Damianus, serm. <i>De S. Magdalena</i> , ait hoc unguentum fieri e peccatis nostris : « Ipsa, ait, in mortariolo pœnitentiæ macerationis pis- tillo contusa, et respersa discretionis oleo, doloris igne supposito et in ahenò disciplina; concocta, unguentum exhibet pretiosum et acceptum pedi- bus Salvatoris. p Et subdit hoc unguentum esse quadruplex : <i>primo</i> , devotionis ; <i>secundo</i> , virtu- tum inter se commistarum; <i>tertio</i> , pietatis; quarto, misericordis.	Praemium angelicum subdit :
	Nota hic in Magdalena eximium et heroicum Polenti® cœterarumque virtutum speculum.	Hic hominum non visa oculis, stipata catervis Angelicis, septemque die subvecta per horas, Coelestes audire choros alterna canentes Carmina corporeo de carcere digna fuisti.
Ilrtni-	<i>Trimo</i> , eximiam fidem, qua credidit Christum habere potestatem dimittendi peccata, etsi id pertinaciter negarent Scribæ et Pharisœi, nec ulli Prophetarum huc usque potestas hæc a Deo fuisset concessa : imo si fidem habemus S. Au- gustino , <i>homil.</i> 33 inter 50, Christum plusquam hominem esse credidit, scilicet hominem Deum ; credebat enim hominem merum non posse di- mittere peccata per se et auctoritative, ut faciebat Christus, sed hoc esse solius Dei : quare Chris- tum esse Deum. Hanc fidem concepit partim ex miraculis Chrhli, et communi fama quod ipse	Denique Christus revelavit S. Brigidæ, lib. I Tnssmo <i>Revel.</i> , cap. cvm, tres sanctos sibi præ cæteris placuisse, scilicet B. Virginem, Joannem Baptis- cbrbto tam et Mariam Magdalcnam, de qua sic loqui- plicuere: tur : a Quando Maria Magdalena conversa est, dixerunt dæmones : Quomodo reduebmus cam? mpthu, pinguem enim prædam perdidimus : ipsa quippe et N- ** in tantum se aquis lacrymarum lavat, quod non <Ldgu» audemus aspectum nostrum in eam infigere : sic legit sc bonis operibus, quod nihil accedit ad eam de macula : sic fervens et calida est in Dei servitio et sanctitate, quod non audemus ei ap- propinquare. »
***•	Tropologice : S. Ambrosius, lib. <i>De Tobia</i> , cap. XXII : a Misit oleum, inquit, in pedes ejus, mi- sericordiam et ipsa in pauperes conferendo. Isti sunt pedes Christi; in his innocentius ambulat Christus, n	Tropologice : S. Ambrosius, lib. <i>De Tobia</i> , cap. XXII : a Misit oleum, inquit, in pedes ejus, mi- sericordiam et ipsa in pauperes conferendo. Isti sunt pedes Christi; in his innocentius ambulat Christus, n
	39. Videns altem Pharisæus, qui vocaverat vm. a EUM , AIT ENTRA SE, DICENS : HIC SI ESSET PROPHETA, SCIRET UTIQUE, QU.E ET QUALIS EST MULIER, QU.K TANGIT EUM, QUIA PECCATRIX EST,— aC proinde noil decet, ul ipsa immunda tangat Prophetam mun-	39. Videns altem Pharisæus, qui vocaverat vm. a EUM , AIT ENTRA SE, DICENS : HIC SI ESSET PROPHETA, SCIRET UTIQUE, QU.E ET QUALIS EST MULIER, QU.K TANGIT EUM, QUIA PECCATRIX EST,— aC proinde noil decet, ul ipsa immunda tangat Prophetam mun-

Mik dinn, quare Jesus non videinr esse Propheta, ut-
iH Th/ Pote (lui sinat 8C tangi a tam immun(la cl infami
u*xni. meretrice : erat enim hic Pharisæus, aitS. Augus-
tinus, *serm.* 23 inter I»0, ex illo genere hominum
superborum, de quibus Isaías, cap. 1ii , dixit :
« Recede longe a me , noli me tangere, quoniam
mundus sum. p Hic fuit paralogismi Simonis
erroneus et falsus. Nam decebat immundos (an-
gere Christum, ut ab eo mundarentur. Ad hoc
enim venerat in mundum, ut esset medicus tan-
gens et sanans omnes morbos tam animi, quam
corporis, a Offendiculum passus hæc dicebat, ait
Euthymius, ignorans quod, cum Deus esset,
propter peccatores homo factus erat, » Rursum
Magdalena jam non erat immunda, sed mundata
et sanctificata per contritionem, uti docet in se-
quentibus Christus. Deceptus est Simon judicans
ex præteritis, non ex præscnii, quæ et qualis
nunc esset Magdalena. Erat enim eadem, sed al-
tera : altera, sed ipsa, ait Chrysologus, *serm.* 74
cl 75. Quare mundior et sanctior erat humilis et
pœnitens Magdalena, impuro et superbo Phari-
sæo, qui similia et forte graviora quam Magda-
lena commiserat, aut ob superbiam facile com-
mittere poterat, ut docet S. Augustinus loco jam
citato. Quare in multis hio Pharisæus deliquit.
Octo ejus errores et delicia recenset Tolctus hic,
annotat. G6.

Hinc tropologice colligit S. Gregorius, *hom.* 33,
dicens : « Unde ncesse est, ut, cum peccatores
quosque conspiciamus, nosmetipsos prius in illo-
rum calamitate defleamus, quia fortasse in simi-
libus aut lapsi sumus, aut labi possumus, si lapsi
non sumus: etsi censura magisterii debet semper
virtute disciplinæ vitia persequi, oportet tamen
ut sollicite discernamus, quia districtionem de-
bemus vitiis, compassionem natura?. Si enim fe-
riendus est peccator, nutriendus est proximus. »
Vm. 40. 40. Et respondens Jesls (qui acie mentis cl
spiritus sui divini praevidebat arcanas cordis
cogitationes et murmura Pharisæi), dixit ad
illum : Simon, habeo tibi aliquid dicere. At
ille ait : Magister, dic. a Simon. » Multi putant
hunc Simonem alium esse a Simone Leproso, qui
invitavit Christum sex diebus ante passionem in
Bethania, ubi et Magdalena Christum iterum
unxit, *Joan.* xii, 2; xxvi, 6, quia hic
Simon habitabat in Galilæa, illo vero Leprosus in
Judæa, puta in Bethania. Ha censet S. Augustinus,
lib. 11 *De Consensu Evang.*, cap. 1xxix ; Thcophy-
laeliis, Beda et alii. Alii unum et eumdem Simo-
nem esse volunt, idquo conjicitur ex eodem
nomino Simonis, ex eadem familiarilate cum
Jesu cl Magdalena, ex simili invitatione cl unc-
tione. Videtur enim hic Simon a Christo conver-
sus, cum eo migrante c Galilæa in Judæam,
Matthaei xix, 1, eodem pariter migrasse, ac
domum delegisse in Bethania, juxta notam sibi
Magdalcnam, ul cum ea Christi praesentia et
doctrina frucrelur.

Habeo tibi aliquid dicere. — Ecco quam pru-
denter et leniter Simonem corrigit Christus, sua-
vibus hisce verbis, sed praegnantibus, prius
captans Simonis benevolentiam ejusque atten-
tionem excitans : « Nam et ipsum sanare cupie-
bat, ne gratis apud cum comederet, d ail S. Au-
gustinus loco citato ; ac revera cum sanasse
videtur, ul tacite innuit hic Lucas. Unde Simon
modeste et placide respondit Christo : « Magister,
dic, » g. d. Ego tua quasi magistri mei dicta, ul
discipulus grate et libenter excipiam.

41. Duo debitores erant cuidam foeneratori :
UNUS DEDERAT DENARIOS QUINGENTOS, ET ALIUS
quinguaginta. — « Debitores, qui, ul ait S. Am-
brosius, fœneratori cadesti (Deo) erant obnoxii,
cui non materiale pecuniam debemus, sed me-
ritorum examina, æra virtutum : n debita ergo
sunt peccata, quibus injuriam irrogamus Deo
gravissimam, pro qua ei satisfacere debemus, sed
non valemus, ideoque gehennæ cl ignis aeterni
rei sumus. a Fœneratori, » id est a creditori, » ut
vertit Syrus : Græcum enim iawttçi; respondet
llebr. nosche, ac significat eum qui dat mu-
tuum sive gratis, sive ad usuram. Quare melius
per a fœneratorem » hic accipias a mutualorem,*
sive « creditorem; » sic enim hæc vox accipitur
Deu/er. xv, 6, et xxvm, 12; *Ectli.* xxix, 1 et 2.

Unus debebat denarios quingentos, et alius
quinguaginta. — Denarius est julius, sive regalis <1*1?
Hispanicus, ita dictus, quod 10 contineat parvos
asses, hoc est decem baiocos Romanos, sive de-
cem dimidios stuferos Belgicos : quare denarius
valebat quinque stuferos. Ergo 50 denarii faciunt
quinque aureos Romanos, 500 vero denarii fa-
ciunt 50 aureos Romanos. In hac parabola Christus
per duos debitores denotat Simonem suum hos-
pitem, et Magdalcnam, idque facit eleganter et
paradigmatico civilitatis causa, ne, si Simonem
statim nominasse!, cum offenderet et percelleret.
Id palet ex sequenlibus, ubi per lres antitheses
Magdalcnam cum Simone comparat, illamque
Simoni anteponit et absolvit. Magdalena ergo
debebat 500 denarios, quia magnam peccatricem
se æstimabat, ac mullo plus Deo ob sua peccala
debere (cslimabat, quam deberet Simon, ideoque
plus dilexit ac majora dilectionis signa ostendit,
ul remissionem majorum criminum ab eo mere-
retur accipere. Simon debebat denarios 50, id
est parum et venialiter duntaxat se peccasse, pa-
ruinque Deo debere æstimabat, quia putabat se
justum, ideoque parva vel nulla contritione se
egere credebat.

Verum, ut recte notat S. Augustinus loco ci-
tato , hac dc causa æque vel magis se Deo (qui
illum ne majorasclera committeret, conservabat!
debitorem confiteri debebat. Audi S. Augustinum:
« Adulter non fuisti (o Simon, uti fuit Magdalena)
in illa vita tua praeterita plena ignorantiiis. Hoc
tibi dicit Deus tuus : Regebam te mihi, servabam
te mihi, ul adulterium non commilleres. Suasor

defuit ; et ut suasor deesset, ego feci. Locus et tempus *defuit* ; *et ut* lire deessent, ego feci. Afluit suasor, non *defuit locus*, non defuit tempus ; ut non consentires, ego terrai. Agnosce ergo gratiam ejus cui *debes et quod* non admisisti. Mihi debet *iste quod factum est*, et dimissum vidisti : mihi debes *et tu quod* non admisisti. Nullum est enim peccatum quod fecit homo, quod non possit facere alter homo, si desit rector, a quo factus est homo. »

VII «L 42. NOX HABENTIBUS ILUS, UNDE REDDERENT, donavit (debitum condonavit) t t r i s q u b. Quis ergo eum (fœneratorcm, id est creditorem, puta Deum : huic enim quasi creditori peccator est delutor) plus diligit ? — id est, plus diligere judicabitur, vel plus diligere solet, pluribus officiis eum demereri satagit. Similis hebraismus est alibi frequens, ut Amos v, 18 : a Ideo prudens in tempore illo tacebit,» id est tacebat, aut tacere eum oportuit. Sensus est, 7. d. Sicut is qui cum plura deberet suo creditori, plurium ab eo accepit remissionem, passim a prudentibus judicabitur ideo majorem hanc remissionem a creditore accepisse, quod magis eum dilexerit, ac plura ei officia et signa benevolentiae exhibuerit, ob quæ plura vicissim illi remisit et condonavit creditor. Sicut enim debitores, qui multa debent creditoribus, majora eis officia et obsequia deferre solent, ut tantorum debitorum remissionem, vel diminutionem, vel temporis ad solvendum constitui prorogationem ab eo emereantur, et quasi emendicent. Simili ergo modo tu, o Simon, prudenter judicare debes Magdalenam magis dilexisse me Prophetam et Messiam Dei Filium, quam tu dilexeris : majora enim, ut vidisti, dilectionis, omnisque officii et obsequii signa mihi exhibuit, «pam tu exhibueris : quare iisdem me provocavit, ut plura et majora ipsi quam tibi peccata condonem. Major enim dilectio debitoris est causa majoris condonationis creditoris; illam enim provocat et elicit. Unde congrue ad parabolam propositam infero et dico: «Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit mullum. » Quare Magdalena jam amplius non est peccatrix, nec indigna contactu pedum meorum, ut tu (estimas, o Simon, sed sanctior le est digniorque meo altaclu. Hunc sensum exigit acoluthia et apodosis, sive redditio et applicatio (equa parabolæ, scilicet ut significetur dilectionem majorem esso causam majoris remissionis majorum debitorum, id est delictorum. Ita S. Augustinus, hom. 23 inter :10. Ergo tñ « diligit » significat præscns et præteritum, 7. cl. Plus me dilexit et diligit, ideoque plus ei remitto. Unde Arabicus vertit, quis ergo horum duorum debitorum plus amator est illius? Ha Maldonatus, qui diserte ait præscns hic ex vulgari phrasi poni pro præterito; scilicet « diligit » pro < dilexit, » imo Christum sic interpretatur vers. 47, dicens : « Quoniam dilexit mullum. » Secundo tamen, si H « diligit, » vel,

ut Græce est, , id est, « diligit, » malis simpliciter accipere pro futuro, q. d. Quis eorum deinceps creditorum plus diligit? dico esso argumentum inversum, adductum ab effectu ad causam naturaliter connexam, q. d. Sicut ille debitor multum dilexit creditorem, eo quod hic multa ei debita jam ante remiserit ; remissio enim plurium majorem in debitore exigit gratitudinem et dilectionem erga creditorem : debitor enim cui multa dimisit creditor, ex gratitudine cogitur magis redamare creditorem, quam ille cui iste pauca dimisit: sic e converso, ego, o Simon, Magdalena» mulla delicta quasi debita dimitto, quia ipsa mullum me dilexit; q. d. Remissio debili, et vicissim dilectio debitoris erga creditorem debitum remittentem, inter se connexa sunt; et sicut remissio creditoris pari! dilectionem debitoris, ita vicissim dilectio debitoris parit remissionem creditoris. Provocat enim amor creditoris in remittendo amorem debitoris in obsequendo, et vice versa amor debitoris provocat amorem et remissionem creditoris; atque utrumque cernit et in Magdalena diligente, et Christo delicia ei remittente. Ita Lyranus, Franciscas Lucas et alii. Alioquin enim ex parabola hac debitorum plane o converso inferendum fuisset, hoc modo : Sicut creditor plura dimittens debitori efficit, ut ille deinceps ipsum plus diligit; sic ego Christus majora dimittens Magdalenæ, efficio, ut ipsa deinceps magis me dilectura sil. Verum voluit Christus convertere parabolam modo jam dicto, ut ostenderet Magdalenæ non tantum remissa esso peccata, sed et modum ac viam quo remissa sunt, nimirum per dilectionem, ut illam imitemur, ac per ferventem dilectionem emercamur a Deo peccatorum indulgentiam.

Simili modo Christus convertit parabolam Samaritani, cap. X, vers. 36. Rogatus enim quis esset proximus, ostendit Samaritanum qui vulnerati misertus est, dicens : « Quis horum trium tibi videtur proximus? » Cum directe ad parabolam dicere debuisset : Vulneratus ille est proximus, cui præstanda est misericordia, sed maluit nominare Samaritanum, ut in eo misere ostenderet, quam misericordiam proximis exhibere debeamus. Ex uno enim intelligitur alterum; scilicet ex proximo misere ostenditur proximus miseri : proximus enim est relativum ; proximus enim proximi est proximus. Sensus ergo est, q. d. Samaritanus se vere gessit ut proximum vulnerati : Samaritanum ergo imitare, ut proximi tui miseri miserearis, sic vere te illius proximum ostendes. Unde concludens parabolam, subjicit Christus : a Vade, et tu fac similiter. » Simili modo hic concludit : « Remittuntur ei peccata mulla, quoniam dilexit multum : cui autem minus dimittitur, minus diligit, »

Aliter hæc explicat S. Ambrosius, lib. *De Tobia*, cap. Axii, Christum scilicet prius remisisse peccata Magdalenæ, ipsam deinde Christo gratam

amplius enī dilexisse, ideoque Christum praevidentem hanc ejus gratitudinem et dilectionem, primitus peccata ejus remisisse. Aliter quoque S. Gregorius, lib. V, *cpis* L 22, et ex eo Toletus, 7. d. Debitor cui plus debiti a creditore dimittitur, debet et solet gratus esse creditori, cumque magis diligere. Cum ergo tu, o Simon, videris in Magdalena majora dilectionis mei signa in lavando, tergendo, osculando et ungendo meos pedes, inde debes colligere me nulla ei peccata remisisse. Ex contactu enim colligitur causa; scilicet, ex dilectione remissio debitorum. Vide ergo quam temere judicaveris hanc mulierem « peccatricem, et tactu meo indignam, cum ex mira ejus gratitudine et dilectione debuisses inferre multa, id est omnia, ei a me peccata esso remissa. Verum hic sensus torquet illud vers. 17 : « Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit nullum. » Vox enim « quoniam » p significat dilectionem fuisse causam remissionis peccatorum, non effectum : de quo plura vere. 47.

Vers. 43. 13. Respondens Simon dixit : « Estimo quia (quod) is cui plus donavit (id est plus debiti condonavit, scilicet diligat suum creditorem eo modo, quo jam explicatum est. Hoc responsum extorquet Christus ex ore Simonis, ut illo ipsum irretiat et capiat. Unde sequitur). At ille dixit ei : Recte judicasti. — Laudat Christus responsum Simonis, ut eo facilius ipse admittat sequentem inde Christi reprehensionem et correctionem.

Vers. h. 44. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni : Vides hanc mulierem? — a Conversus, n Magdalena enim erat a tergo Christi, nec audebat ex criminum confusione coram facie ejus comparere. Unde Christus ad eam ita poenitentem faciem suam convertit, eamquo benignis gratiae oculis respexit, ac Simoni hospiti suo praetulit.

Vides hanc mulierem? — jam non peccatricem ut tu, o Simon, aestimas, sed poenitentem justificatam et sanctam.

Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti : haec autem iacrymis rigavit pedes MEOS, ET CAPILLIS SUIS TERSIT. — Solebant hospitibus et convivis ante mensam lavari pedes, quia olim nudis pedibus incedebant : lavabant eos ergo, ut sordes simul et fatigationem abstergerent, ne iis lectulos mensales in quibus Libani discubitori erant, sordidarent. Sic Abraham lavil an8cl,s > quos peregrinos existimabat, te epu1 Gc/ics. win, 14; et Loth, Genes, xix, 2; cl alii, l'm : *Judie*, xix. Unde et Paulus viduam Diaconissam cur? eligendam censet, quae a pedes Sanctorum laviti I Tim. v, 10. Christus autem hic et foris veniebat, et erat conviva; quare Simon ei pedes lavari curare debebat. Taxat ergo Christus ejus incuriam parvumque amorem, ut dilectionem Magdalene illi proderat, nipote quae non aqua, sed lacrymis pedes Christi abluit; nec linteo, sed capillis suis torsit, eosque sordidare non est ventus. Nam, ut

ait Titus : « Aqua facili negotio parari potest, tanta lacrymarum profusio, parata minime facilis est. »

45. Osculum mihi non dedisti : n.r.x aut fm, i.x v r' QUO INTRAVIT, NON CESSAVIT OSCULARI PEDES MEOS. — Idque « cum omni timore et reverentia, » ait Titus. Solebant hospites et convivas osculo excipere, in signum amoris et benevolentiae, ut eos sibi gratos esse significarent. Unde id etiamnum faciunt Belgae aliaeque gentes. At Simon, parum erga Christum civilis, osculum omisit. Sensus est, 7. d. Tuum erat, o Simon, me hospitem osculatio faciei de more excipere; tuam ergo rusticitatem supplevit et superavit civilis amansque Magdalena, quae non faciem, sed pedes meos osculata est, idque non semel, nec uno osculo, sed crebris et continuatis ab initio ingressus ejus in domum hucusque.

46. Oleo caput meum non unxisti : haec autem v-ui*. UNGUENTO UNXIT PEDES MEOS. — Solebant liquoribus odoratis perfundere manus et capita convivarum, ac quo illi crant hero chariores et majori in pretio, eo pretiosiores illis adhibebant liquores. Sensus ergo est, 7. d. Tu, o Simon, ne vili quidem, communique oleo faciem meam unxisti : at Magdalena unguento pretioso unxit pedes meos. Vide ergo quam te in officio et chinate superet : « Non enim unguentum Dominus, ait Ambrosius, sed charitalem dilexit, fidem suscepit, humilitatem probavit. » Unde concludit Christus :

47. Propter quod dico tibi : Remittuntur ei PECCATA MULTA, QUONIAM DILEXIT MULTUM. — Graecus est id est remissa sunt, in preterito; sic et Syrus et Arabicus. Quaeritur : Quando Magdalene fuerint remissa peccata? Franciscus Lucas, 5 primo, censet remissa esse vers, seq., cum paulo » 4 post Christus ei dixit : a Remittuntur tibi peccata. » io 1 Quod ergo hic dicit « remittuntur, » sic explicat, o 7. d. Jam jam remittenda sunt. Secundo, alii censent hoc versu presenti remissa fuisse illi peccata, illud enim significat ri « remittuntur; » quia decebat ut nemo nisi Christus eam absolveret, ac sententiam absolutionis viva voce coram Simone in eam proferret. Tertio, verisimilius videtur paulo ante remissa illi fuisse peccata, cum scilicet perfectum de peccatis dolorem concepit, ex cujus vi deinde haec signa lotionis, torsionis, osculationis et unctionis pedum Christi edidit; hoc enim significat Gregum . id est remissa sunt, in preterito. Ratio est, quia Magdalena quae a Deo facta est exemplar poenitentiae, eo per validam gratiam illuminante ipsam et impellente, perfectum concepit dolorem ex amore Dei super omniti manantem. Deus enim mentem ejus illuminabat, ut clare videret peccatorum suorum gravitatem, quamque per illam Dei majestatem et bonitatem offendisset, ac voluntatem impellebat, ut Deum super omnia diligeret, ideoque peccata omnia summe detestaretur, ut Deum

placaret sibi que reconciliaret. Hic Dei amor, et de peccatis dolor eam excitavit ad edenda publica hæc pœnitentiæ signa, sine ullo rubore et verecundia in publico Simonis convivio. Itaque antequam Christus ei diceret : « Remittuntur ei peccata ; » jam vi contritionis perfect® et charitate (hb 'o- *formatai* remissa crant ei peccata. Noster tamen **n i'** ^ n,erPrs TCr,lL « remittuntur, n in presenti, eo- i,i 7 dem sensu quo sacerdos in Sacramento po;ni- t" b-tentiæ, peccatorem pœnitentem etiam perfecte h'f contritum, ideoque jam justificatum, a peccatis /,' 7 absolvit dicitque : « Ego te absolvo. » Quia teji' » scilicet, quantum est ex parte sua, cum absolvit, rzi 6?c<to vi contritionis jam sit absolutus : absolutio am. enim hæc tam efficax est, ut, si quod inveniret in confitente peccatum, illud plane tolleret et absolveret. Adde, idem peccatum posse sæpius condonari, maxime si pernitens ex humilitate et dolore illud sæpius confiteatur, ac clavibus Ecclesia; subjiciat et remissionem flagitet. Unde Christus hic *tertio* Magdalen® peccata remittit. Quare non tantum omnem culpam, sed et omnem poenam culp® debitam ei remisit, illique plenam omnium indulgentiam acquasi primum jubileum induisit. Hoc est quod ait angelus cuidam Episcopo in Vitis Patrum, lib. VI, n. 16 : « Poenitentia et confessio pœnitentes in divinum numerum referunt. » Et Barlaam ad Josaphat apud Damascenum, in *Hist.* cap. xi : « Lacrymæ pœnitentis nomen baptismi obtinent. » Et Palladius, in *Lausiaca*, cap. cxl, narrat virginem quamdam lapsam « magis placuisse Deo in poenitentia, quam in virginitate. » Vide S. Hieronymum *De Poenitentia Fabiola*, et Climacum, gradu 5 *De Pandentia*.

Quoniam dilexit multum. — Toletus et nonnulli alii censent ri a quoniam, » significare causam non remissionis peccatorum, sed probationis, quod illi jam remissa sint, *q. d.* Inde, o Simon, advertas et cognoscas Magdalen® jam remissa esse peccata, quia ipsa hæc summe dilectionis et gratitudinis signa mihi ostendit, ut scilicet ipsa se mihi gratam exhiberet, quod jam ante peccata ei condonarim. Verum hæc explicatio torquet à « quoniam, » tum quia Magdalena, licet pœnitens et contrita, nesciebat tamen sibi remissa esse peccata, donec a Christo audivit : « Remittuntur ei peccata: » quare hæc signa dilectionis non potuit edere ex gratitudine, ut scilicet se gratam Christo, qui illa remisera, exhiberet, quia, ut dixi, adhuc nesciebat Christum illa remisisse; tum quia Christus non dicit : Cognosce, o Simon, remissa esse Magdalen® peccata ex hoc quod ipsa me diligat, id est tanta dilectionis signa ostendat ; sed vice versa ait : « Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit mullum, » id est, remittuntur ei peccata hac de causa, quod ipsa me summe diligat, ideoque summe de peccatis, quibus me offendit, doleat. Hoc enim plane verba significant.

Dico ergo << « quoniam » significare causam re-

missionis peccatorum, *q. d.* Hac de causa Magdalena; multa, id est omnia, peccata remissa sunt, quia ipsa summe Deum dilexit, clex summa hac Dei dilectione summe de peccatis suis doluit illaque plene detestata est. « Charilas enim est mors criminum, vita virtutum, » ait S. Augustinus, tract. *De Laudibus rharitatis*. Unde recte Theologi Conia- fere omnes cum S. Augustino, *hom.* 23 inter 50, lio. >r* ex hoc loco docent actum contritionis perfect®, ltK>io iii. qui includit dilectionem Dei super omnia, natura « iflat »- quidem precedere remissionem peccatorum et justificationem ; sed eodem instanti temporis tanquam ultimam ad illam dispositionem, eadem adducere : sicut calor ut octo, in ligno quasi ultima dispositio, inducit in lignum fonnam ignis. Ita Concilium Tridenlinum, sess. XIV, cap. iv, distinguens attritionem quæ ex metu gehennæ et poenarum concipitur, a contritione quæ charitato perficitur, docet hanc cum Sacramento in voto peccatorem Deo reconciliare, illam vero neutiquam, juxta illud : « Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias, » *Psalms*, 1. Hinc S. Gregorius, *Itom.* 33, ita exponit : a Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, » quasi dicat : « Incendit plane peccati robiginem, quia ardet valide per amoris ignem. Tanto namque amplius peccati rubigo consumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. » Vide Suarez, III *part.*, *Quast.* LXXXV, art. i, disp. 4, sect. 7. Vere S. Bernardus, *epist.* 107 : « Libenter, ait, Dei amor nostrum, quern preevenit, subsequitur. Nam quomodo redamare pigeat, quos amavit necdum amantes? »

CII ALTEM MINUS DIMITTITUR, MINUS DILIGIT. —

Hæc pars ad Simonem spectat, cui, utpote non pœnitenti de peccatis nec diligenti Deum, nihil remissum est. Unde Arabicus vertit, cui *autem dimittitur parum, diligitur parum, q. d.* Sicut Magdalenæ mullum diligenti me Deum, mulla, id est omnia peccata a me dimissa sunt ; ita tibi, o Simon, parum vel nihil ex vera charitate me Deum diligenti, parum vel nihil a me remissum est. Modesti® et civilitatis causa dicit « parum, » vel a minus, » cum absolute dicere potuisset a nihil. » Porro, minus diligenti minus remittitur, intellige secundum rationem et ordinem remissionis a Deo statutum, qui habet, ut unum peccatum mortale etiam minimum sine aliis remitti nequeat, sed quandocumque unum remittitur, cætera omnia remittantur quoad culpam, sed secundum gradus dilectionis plus pœnæ minusve, magis vel minus diligenti remittatur. *Secundo*, qui nullo modo, vel amore tantum naturali diligit Deum, minus diligit Deum, quam qui eundem amat ex charitate vera et supernaturali ; ac proinde huic mulla, id est omnia; illi minus, quia nihil dimittitur : puta Magdalen® omnia, Simoni nihil; quia Simon non cogitabat de peccatis suis, nec de iis conterebatur, nec prandium hoc ordinabat ad remissionem a Christo impe-

trandnm ; Magdalena vero et vehementissime conterebatur, oinnesq; hos suos pœnilentie actus ad impetrandam veniam destinabat. Voluit enim Christus hoc paradigma et hanc parabolam duorum debitorum et creditoris aliquo modo accommodare remissioni peccatorum Magdalen® cl Simonis. Illa autem huic non per omnia similis est, sed in eo tantum quod dixi. Et maxime spectat hic Christus, cur Magdalen® multa, id est omnia, dimiserit quoad culpam cl pœnam, non autem alterum, cur scilicet Simoni minus dimiserit. Quare hoc ut emblemata et complementum parabola addidit, non autem rei per parabolam significatæ ex æquo adaptari voluit. Adde : dilectio Simonis erat prandium, quod exhibebat Christo, ob quod merebatur, si erat in Dei gratia, ut aliqua peccata venialia sibi remitterentur; sed minor fuit hæc Dei dilectio, major vero fuit Magdalen® lacrymis lavantis, osculantis cl ungentis pedes Christi, ideoque ipsa omnium peccatorum mortalium veniam a Christo impetravit. Addit S. Augustinus id dictum per concessionem ex mente Pharisei, qui se justum æstimabat, ideoque parum vel nihil Deo debere. « Dictum est hoc, inquit, propter Phariseum illum, qui vel nulla vel pauca se putabat habere peccata : non enim Dominum invitaret, nisi aliquantulum diligeret. » Et postea : « O Pharisee, ideo parum diligis, quia parum tibi dimitti suspicaris : non quia parum dimittitur, sed quia parum putas esse quod dimittatur. »

Addit Tolctus, minus dimissum fuisse Simoni, non quod aliquod peccatum ei remissum sit, sed quod ab aliquo peccato committendo fuerit præservatus per Christi gratiam : nam qui Christum invitaverat, non prosequeretur Christum odio, ut cæteri Pharisei. Unde verisimile est Simonem hunc tandem plene ad Christum fuisse conversum. Fuso et exacte hæc Christi verba expendit Suarez, III part. *De Gratia*, lib. Vili, cap. x.

v'n. b. 48. Dixit autem ad illam : Demittuntur tibi peccata. — Franciscus Lucas putat hic primum Magdalen® a Christo peccata fuisse condonata. Verum jam ante per contritionem illa ipsi fuisse remissa ostendi vers, preced. Quod ergo ibi Christus Simoni dixit Magdalen® esse remissa peccata, hoc jam conversus ad Magdalenam ipsi dicit, tum ut eam lacrymantem consoletur et de remissione certiores reddat ; tum ut remissionem jam datam coram Simone et Phariseis confirmet ac tueatur, ostendatque se habere potestatem auctoritative remittendi peccata, ideoque esse Messiam ac Deum ; hic enim solus primarius est auctor remissionis. Ita Euthymius.

II. 49. Ei COOPERUNT QUI SIMUL ACCUMBEBANT, dicere intra se (in corde cl mente cogitare, non enim audebant coram Jesu hanc cogitationem suam prodere, ne ab eo æquo ac Simon redarguerentur) : Quis est uic, qui etiam peccata dimittit ? — *q. d.* Estuo hic Messias? esine Deus?

hic enim solus per se peccata remittit. Hinc Christus eos in sua admiratione et dubitatione relinquit, ut pergant scrutari ejus doctrinam, vitam et miracula, indeque cognoscant ipsum esse Messiam Dei Filium.

M). Dixit autem ad mulierem : Fides tua te vultu. salvam fecit : vade in pace. — Fides non sola, ut volunt Novantes, sed bonis pœnitentiæ operibus (qualia hic circa Christum exercuit Magdalena) ac charitate formata. Nam paulo ante Christus dilectioni ejus remissionem attribuit, dicens : « Demittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. » Fides ergo hic intelligitur non nuda, sed per charitatem et contritionis actus, qui hic præcesserint, operans.

Salvam (a peccatis liberam, sanctam ac salvandam) FF.cit. — *q. d.* Fides tua charitate formata constituit te in via salutis, ut, si in ea usque ad mortem perseveres, certo ad salutem et gloriam æternam sis perventura. Gratia enim est via ad gloriam.

Vade in pace. — *q. d.* Vade segura, tranquilla, læta et felix, quæ hactenus ob conscientiam scelerum fuisti dolens, mœsta, anxiosa, sollicita, infelix : peccata enim preterita tibi amplius non nocebunt, ait Euthymius, nec conscientiam tuam amplius remordebunt aut lancinabunt. Hic F > est fructus pœnitentiæ, remissionis peccatorum, / conscientiæ a peccatis purgai®, juste et sanctæ, scilicet pax, serenitas, hilaritas et gaudium Spiritus Sancti, quod omnia mundi gaudia longe superat et transcendit, juxta illud : « Justificati ex fide pacem habeamus ad Deum, » *Roman.* v, 1. Et illud : a Pax Dei quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras in Christo Jesu, » *Philipp.* iv, 7. Et illud : a Secura mens quasi jube convivium, » *Prover.* xv, 13. Vide illis locis dicta. Preclare S. Bernardus, semi. *De S. Magdalena* : « Est gaudium, ait, continua sibi jucunditate firmissimum, quod perfectus animus de segura sibi conscientia pollicetur. Mens enim ab hujus mundi aspergine pure pressequitur deterga, et in divin® contemplationis acumen totum desiderii sui figens allec-tum, gaudens gaudet in Domino, et exultat anima sua in Deo salutari suo. Talis anima minas aspernatur, nescit timorem, spem falsam eludit, et omnium scandalorum immunis, in pace in idipsum dormiens requiescit. »

Porro, Christus Magdalen® hic perfectam uti salutem, sic pacem dedit, » Dei enim perfecta sunt >Chn> opera, » *Deuter.* xxxii. Hinc quos Christus sanavit, perfecte sanavit. Ipse ergo, *primo*, e Magdalen® cuquo.^j. mente abolevit omnes habitus viliorum, memoriam preteritarum turpium voluptatum, propensiones ad superbiam, luxuriam et gulam, tentationes carnis plenamque menti pacem reddidit; *secundo*, indidit ei perfectam castitatem, humilitatem, poenitentiam; *tertio*, plenum contemptum *tertio*, omnium rerum mundanarum et desiderium

fTO	COMMENTARIA IN LUCAM, <i>cap. Vili.</i>	
C	<p>eidestium; <i>quarto, ardentissimo</i>^{TM} Christi amorem, nt se et sua omnia CbrMi obsequio dedicare*. Quocirca ipsa <i>illico</i> Christum assidue obeuntem <i>castella ct praedicantem</i> magno labore ct alacritate <i>pedibus incedens</i> ubique secuta est, cumque cum <i>Apostolis</i> suis opibus aluit : prædicatione<i>ijus tota intenta</i>, curam familiæ sorori suæ Marthæ <i>resignavit</i>. Unde a Christo audiit : « <i>Optiinam</i> partem elegit sibi Maria, quffi non aufertur ab ea in æternum, d <i>Luc.</i> cap. xr. <i>Hinc et cruci Christi</i> constanter astitit, viditque Christum sanguino suo lavantem crimina sua, quæ ipsa jam lacrymis suis laverai. Quocirca magis in ejus amorem exarsit, ideoque in desertum secedens totam se ejus vite, passioni, resurrectioni conlemplandæ dedit, ac tota in Christum absorpta vitam magis cœlestem egit, quam terrestrem. Sic plena fuit conversio S. Pauli, ut illico virtutes omnes, non tantum Christianas, sed ct Apostólicas, idque in gradu heroico, illi Christus infunderet, ut dixi <i>Actor.</i> ix. Similem mutationem animi se expertum in baptismo scribit S. Cyprianus, lib. H, epist. 2 <i>ad Donat.</i>; «ct</p>	<p>S. Augustinus in conversione sua, lib. IX <i>Confess.</i>, cap. i, et lib. Vili, cap. xr.</p> <p>Quapropter tropologice Orígenes,bom. insigni <i>De Maria Magdalena</i> : «Sequamur, ait, hujus mulieris affectum, ut perveniamus ad effectum : ploret unusquisque ad Jesum et quærat fideliter Jesum, quia non celavit se quærenli peccatrici. Disce, peccator homo, a peccatrice muliere, cui tamen dimissa sunt peccata sua, disce plorare Dei absentiam et considerare ejus præsentiam. Disce a Maria Jesum amare, et in Jesum sperare, et quærendo Jesum investigare, nulla adversa formidare, nullam extra Jesum consolationem accipere, omnia propter Jesum contemnere.» Vide hic quam potens sit gratia, æquo ac amor Christi : quam potens sit amor, docet emblemata in quo Cupido E-nbksu pingitur insidere leoni cumque domare et regere. 4u,üfU</p> <p>Vidi ego qui durum possit franare leonem : Vidi qui solus corda domaret Amor.</p> <p>a Omnia vincit amor.» Vide dicta <i>Cant</i>, vin, ad illa : « Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio. »</p>

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus piædicans per castella proponit parabolam seminis et seminantis. Secundo, vers. 20, cuidam nuntianti matrem ejus adesse, respondet suos fratres et matrem esse eos qui verba Dei audiunt et faciunt. Tertio, vers. 23, sedat maris tempestatem. Quarto, vers. 26, damonem cui nomen erat Legio, ab homine ejicit, sinitque abire in porcos. Quinto, vers. M, mulierem /luxusanguinis liberat, ct filiam Jairi a morte suscit.

Primam partem explicui Matth. xui, 3; secundam, Matth. xxn, 46; tertiam, Matth. vm, 23; quintam, Matth. ix, 18, et Marci y, 25. Superest ergo hic quarta explicanda.

1. Et facium est deinceps, et ipse iter faciebat per civitates ct castella, prædicans et evangelizans regnum Dei; et duodecim cum illo ; 2. et mulieres aliquæ, quæ erant curata a spiritibus malignis et infirmitatibus : Mai ia, quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæ-l ionia exierant, 3. ct Joanna, uxor Chusæ, procuratoris Herodis, et Susanna et aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis. 4. Cum autem turba plurima convenirent, et de civitatibus properarent ad cum , dixit per similitudinem : 5. Exiit qui seminat, seminare semen suum; et dum seminat, aliud cecidit secus viam, etconcultatum est, et volucres cœli comederunt illud. 6. Et aliud cecidit super petram, et natum aruit, quia non habebat humorem. 7. Et aliud cecidit inter spinas, et simul exorlæ spin® suffocaverunt illud. 8. I.t aliud cecidit in terram bonam , et ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamat.; ; Qui habet aures audiendi, audiat. 9. Interrogabant autem eum discipuli ejus, quæ esset hæc parabola. 10. Quibus ipse dixit : Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, ul videntes non videant, et audientes non inelligent. II. Est autem hæc parabola : Semen est verbum Dei. 12. Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt ; deinde venit diabolus , et tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant. 13. Nam qui supia petram, qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum; et

hi radices non habent, qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt- i 4. Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audierunt, et a sollicitudinibus, et divitiis, et voluptatibus vitæ euntes suffocantur, et non referunt fructum. 15. Quod autem in bonam terram, hi sunt (pii in corde bono et optimo audientes verbum retinent, et fructum afferunt in patientia. 16. Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit; sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen. 17. Non est enim occultum, quod non manifestetur, nec absconditum, quod non cognoscatur, et in palam veniat. 18. Videte ergo quomodo audiatis. Qui enim habet, dabitur illi; et quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo. 19. Venerunt autem ad illum mater et fratres ejus, et non poterant audire eum præ turba. 20. Et nuntiatum est illi; Mater tua et fratres tui stant foris, volentes te videre. 21. Qui respondens, dixit ad eos: Mater mea et fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt, et faciunt. 22. Factum est autem in una die, et ipse ascendit in naviculam, et discipuli ejus, et ait ad illos: Transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt. 23. Et navigantibus illis obdormivit, et descendit procella venti in stagnum, et complebantur, et periclitabantur. 24. Accedentes autem suscitaverunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. At ille surgens, increpavit ventum et tempestatem aquæ, et cessavit, et facta est tranquillitas. 25. Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic est, quia et ventis et mari imperat, et obediunt ei? 26. Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quæ est contra Galilæam. 27. Et cum egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium jam temporibus multis, et vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis. 28. Is, ut vidit Jesum, procidit ante illum, et exclamans voce magna, dixit: Quid mihi et tibi est, Jesu Fili Dei altissimi? obsecro te, ne me torqueas. 29. Praecipiebat enim spiritui immundo ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, et vinciebatur catenis et compedibus custoditus, et ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deserta. 30. Interrogavit autem illum Jesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio, quia intraverant dæmonia multa in eum. 31. Et rogabant illum ne imperaret illis ut in abyssum irent. 32. Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte; et rogabant eum ut permetteret eis in illos ingredi. Et permisit illis. 33. Exierunt ergo dæmonia ab homine, et intraverunt in porcos; et impetu abiit grex per præcepsum in stagnum, et suffocatus est. 34. Quod ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt, et nuntiaverunt in civitatem et in villas. 35. Exierunt autem videre quod factum est, et venerunt ad Jesum; et invenerunt hominem sedentem, a quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente ad pedes ejus, et timuerunt. 36. Nuntiaverunt autem illis et qui viderant, quomodo sanus factus esset a legione; 37. et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum, ut discederet ab ipsis, quia magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens navim, reversus est. 38. Et rogabat illum vir, a quo dæmonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Jésus, dicens: 39. Redi in domum tuam, et narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, prædicans quanta illi fecisset Jesus. 40. Factum est autem cum rediisset Jesus, excepit illum turba: erant enim omnes expectantes eum. 41. Et ecce venit vir, cui nomen Jairus, et ipse princeps synagogæ erat, et cecidit ad pedes Jesu, rogans eum ut intraret in domum ejus, 42. quia unica filia erat ei fere annorum duodecim, et hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, a turbis comprimebatur. 43. Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari: 44. accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus, et confestim stetit fluxus sanguinis ejus. 45. Et ait Jesus: Quis est qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, et qui cum illo erant:

Preceptor, turbæ fe comprimunt, etalUigunt, et dicis : Quis me tetigit? 46. Et dixit Jesus, religil me *aliquis*, nam ego novi virtutem de me exiisse. 47. Videns autem mulier, quia non latuit, *tremens* venit, et procidit ante pedes ejus ; et ob quam causam tetigerit eum, indicant coram omni populo, ct quemadmodum confestim sanata sit. 48. At ipse dixit ei : Filia, *fides tua* salvam te fecit : vade in pace. 49. Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogae, dicens ei : Quia mortua est filia tua, noli vexare illum. 50. Jesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellæ : Noli timere, crede tantum, et salva erit. 51. Et cum venisset domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi Petrum, et Jacóbum, et Joannem, et patrem et matrem puellæ. 52. Flebant autem omnes, et plangebant illam. At ille dixit : Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit. 53. Et deridebant cum, scientes quod mortua esset. 54. Ipse autem tenens manum ejus clamavit, dicens : Puella, surge. 55. Et reversus est spiritus ejus, ct surrexit continuo. Et jussit illi dari manducare. 56. Et stupuerunt parentes ejus, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.

Vm i. i. Et duodecim (Apostoli) cum illo. — Scilicet comitabantur Jesum castella obeuntem et predicanlem.

Ver». î. 2. Et MULIERES ALIQUÆ , QUÆ ERANT CURATE A SPIRITIBUS MALIGNIS ET INFIRMITATIBUS (id CSÍ) : Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua septem Meirr. dæmonia exierant. — Mulieres hæ sequebantur Christum, *primo*, gratitudinis ergo, quod ab eo tn c: „ dæmonibus et morbis curate essent; *secundo*, securitatis ergo, ne, si a Christo medico suo abirent, rursum a dæmonibus invaderentur; *tertio*, pietatis studio, ut ejus conversatione et prædicatione in sanctitate proficerent.

Maria (Hebraice *Maria* significat amarum mare, scilicet pœnitentiæ, ait Beda), quæ vocatur Magda- »' i - UOT. — A castello Galilææ dicto « Magdalum, » ' ! quod silum erat juxta Bethsaidam et Capharnaum, ubi Christus habitabat et docebat, ac dæmoniacos sanabat. Videtur Magdalena Magdali fuisse domina, vel jure hæredilario, vel quod Magdali domino nupsisset; nuptam enim eam fuisse insinuat S. Augustinus, *hom.* 23 inter. 30, ubi eam non tantum meretricem, sed et adulteram vocat. Adultera autem non est, nisi quæ habet maritum, coque relicto alteri adhteret. Rursum Auctor Commeat, in *S. Marcum*, apud S. Hieronymum, cap. xv, -10, Magdalenam vocat viduam; ergo censet eam fuisse conjugatam : sic et Jansenius, Franciscus Lucas cl alii. Alioqui Magdalenam prosapia fuisse Judæam, oriundam c Bethania, æque ac Lazarum ct Marlham, salis significat Joannes, cap. xii, 1. Audi Adrichomium, in *Descriptione Terne Sancta*, p. III, jb.4»- n. 66: «Magdalum Marte Magdalenæ castrum, ui)i ct ucta ac sanata est, cujus domum ctiamnum ibi videri, ait Bredcnbachius, situm est in littore maris Galilææ, et ab Aquilone atque Occidente magnam habet planitiem; vocatum autem Magdalum a turribus et munitiõibus, quibus magnifice crat munitum. Inde Hieronymus, epist. 16, ob Mariæ Magdalenæ sedulitatem ac fidei ardo-

rem, eam « Magdalenen, » hoc est « turritam n recte vocatam asserit. Meminit hujus castri Josephus scribens Agrippam regem copias misisse, quæ id caperent; cæterum eas obsidere illud non fuisse ausas. »

Magdalena ergo Hebraice, *primo*, idem est Magdil)- quod *turrita*, vel turrigera, a radico mig- næ 'l)- dat. id est *turris* : fuit enim ipsa procera ct ex-uor?l)* celso corpore, ct magis animo, juxta illud *Cani.* IV, i : « Sicut turris David collum tuum, n Vide ibi dicta. *Secundo*, Magdalena idem est quod « magnifica, d ait Orígenes, tract. 35 in *Matth.*; aut « magnificata, » ait Pagninus in *Nom. Hcbr.* Quia, inquit Orígenes, « secuta fuerat Jesum , et ministraverat ci, et spectaverat mysterium passionis ipsius. » Radix euim bu gadal significat esse magnum et magnificum; Magdalena enim mire ad culmen grati® exaltata est a Christo. *Tertio*, Magdalena, ait Pagninus, idem est quod « vexillo insignita, » aut « vexillum ducens, » vel « elevans, » a radice Sil deghel, id est *vexillum* per matathesin, sive transpositionem litterarum 3 ghimel et T daleth. Magdalena enim erexit vexillum summæ pœnitentiæ, fervoris cl dilectionis Christi, æque ac vite contemplativæ, juxta illud *Cant.* n. 4 : « Ordinavit in me charitatem; » Hebraice nTI diglo, id est vexillum ejus super me est charitas, id est vexillum charitalis super me erexit; vide dicta ibi. *Quarto*, Magdalena, ait Pagninus, idem est quod « educata, nutrita, » scilicet verbis Christi tam externis quam internis ad omnem virtutem ct sanctimoniam. Radix enim bIJ gadal etiam nutrire et educaro significat.

De qua septem dæmonia exierant , — hoc est, septem vitia capitalia Christus expulerat, scilicet superbiam, avaritiam, gulam, luxuriam, iram, <luIlura' invidiam et acediam , ait Beda et Theophylactus hic, acS. Gregorius, *homil.* 33. Hoc recte, sed mystice. Nam ad litteram hic veri dæmones inleliguntur, hi enim sunt spiritus maligni, ut paulo

ante dixi; atque hi proprie dicuntur exire, et, ut Marcus ait, ejici. Ita S. Ambrosius, lib. *De Salomone*, cap. v; Euthymius, Jansenius et alii hic. Videtur ergo Magdalena ob sua scelera a septem dromonibus fuisse possessa, ac a Christo inter alios dæmoniacos ab iis liberata, de peccatis suis pœniluisse, ac venia ab eo impetrata indivulso ci adhæsisse, non jam a dæmone, sed a Deo possessa, factaque templum Spiritus Sancti. Ita Roffensis, lib. *De una Magdalena*, Jansenius et alii. «Septem,» precise, vel «septem,» id est nulla; septenarius enim est symbolum multitudinis et universitatis, uti sæpius annotavi.

Vert. t. 3. Et Joanna, uxor Chus, procuratoris (Syrus, (Economus; Arabicus, Mcsaurani) Herodis, et Susanna ET ALIÆ MULTÆ, QUÆ MINISTRABANT EI DE facultatibus suis. — Erant enim diviles et grabe Christo liberatori suo, cique devotæ ejus prædicationem et fidem promovere ac propagare satagebant. Sic olim Romæ S. Plantilla, S. Flavia Domitilla, S. Lucina, S. Priscilla, S. Pudenciana, S. Praxedes aliæque nobiles et opulentæ matronæ aluerunt S. Petrum, S. Paulum, S. Clementem, S. Pium, S. Caium, S. Marcellum aliosque Romanos Pontifices cum suis Presbyteris et Diaconis.

Saturni, Et Susanna. — Illustris fuit hæc matrona a lio? Christo Qlirata, adeoque Christi discipula et nutricia. Hebraice *Susanna* significat *lilium*; propter odoriferum cœlestis vilæ candorem, ait Interlinearis, et propter aureum internæ dilectionis ardorem, ait Beda.

Ven. 15. 15. Qui in corde bono et optimo, audientes verbum Dei retinent. — Notat hic Concilium Basilense, ut recte audiatur verbum Dei requiri primo, locum aptum, cum ait: «In corde bono et optimo;» secundo, modum debitum, cum ait: «Audientes verbum retinent;» tertio, fructum optimum, cum ait: «Fructum afferunt in patientia.»

Quod est Item «in corde bono,» per fidem illuminantem; mim kft u et P^{mo}» Per gratiam operantem, ut ait Lyranus; vel, ut alii, «bono,» per disciplina et virtutis exercitium, act optimo,» per internæ contemplationis et consolationis solatium; vel, ex Alberto, «bono,» id est mundo a peccato, «et optimo,» id est conformato divinæ voluntati. Vel, ut Bonaventura, «bono,» ut in intellectu sit veritas; act optimo,» ut in affectu sit rectitudo. Vel, ut S. Augustinus, in *Psalm.* vu, «bono,» per dilectionem proximi et sui ipsius, «et optimo,» per dilectionem Dei super omnia.

Porro, pro «bono et optimo,» Grece est xai cqzfrf, id est *honesto et bono*, scilicet per excellentiam, hoc est optimo et honestissimo: nam copula et continet gradationem et auxesim, q. d. Qui verbum Dei retinent in corde honesto et bono, imo honestissimo et optimo, hi fructum referunt pro quantitate honestatis et bonitatis, ut, si cor bonum sit, bonum referant fructum; si melius, majorem et meliorem; si optimum,

maximum et optimum, scilicet trigesimum, sexagesimum et centesimum, ut habet Matthæus, cap. un. Quare non necessario id «bono et optimo» ad diversas personas referendum est, ut vult Toletus, quasi alii sint corde bono, alii optimo; quilibet enim fidelis crescens in virtute, potest et debet primum bono, deinde meliore, ac demum optimo corde verbum Dei excipere, itaque optimum fructum producere, idque innuit id a bono et optimo. Greca enim *bono et optimo* nectunt, ut dixi; ac Syrus, qui vertit, *in corde humili et bono; ahi, in corde pulchro et bono.*

In patientia. — Græce b (rnxicnj, id est *sustinentia et tolerantia*, scilicet laborum, afflictionum et dolorum in arando, seminando, occando, sarriendo, etc., ac ipsam messem longanimitate patientia expectando.

2G. Er navigaverunt (navigando pervenerunt. Venuta. Ita Syrus. Unde manuscripti codices legunt, «*navigaverunt*» AD REGIONEM GERASENORUM, QUA EST CONTRA GALILÆAM, — a Gerasenorum, Grece est, *Gadarenorum*; Græcus in Malthæo habet *Gergesenorum*. Unde putant nonnulli hunc unum cumdemque esse locum, ita varie appellatum, adeoque trinomium. Verum ex S. Hieronymo, in *Locis Hebr.*, Josepho et aliis ostendit Adrichomius, in *Descriptione Terra: Sanctæ*, «Gadaram» aliam esse a Gerasa, vel a Gergesa. Erant enim hæ duæ urbes distinctæ, sed ab utralibet tota regio dicta est a Gadarenorum, aut a Gerasenorum sive a Gergesenorum. Noster Interpres ubique vertit, a Gerasenorum, quia hoc nomen erat notius.

27. Er CUM EGRESSUS ESSET AD TERRAM, OCCUR- Veri. 17. RIT ILLI VIR QUIDAM QUI HABEBAT DJUONIUM JAM TEMPORIBUS MULTIS, ET VESTIMENTO NON INDUEBATUR, NEQUE IN DOMO MANEBAT, SED IN MONUMENTIS. — u Vir: Matthæus ait fuisse duos, sed hic unus erat nobilior et truculentior; possidebatur enim a legione dæmonum. Unde eum solum nominant Lucas et Marcus.

Sed in monumentis. — Nola primo, Judæos sua sepulcra non habuisse in civitate, ne ex eorum contactu contaminarentur et irregularitatem legalem, qua templo arcebantur, contraherent; sed extra civitatem in agris et montibus, uti ante dixi. Erant autem sepulcra eorum alla et lata quasi camere, ut nulli simul in iis sepeliri, quin et vivi illud ingredi, et defunctorum suorum corpora inferre possent, ut palet ex sepulcro Christi, Saræ, Abrahæ et aliorum. Sic ergo dæmoniacus hic habitabat in sepulcris, quia eo a dæmonibus agebatur. Quæres cur? Respondeo t s t ja primo, ut dæmones ibidem in ipsum majorem sæviliani exercerent, et horrorem transeuntibus incuterent, uti faciunt in lycanthropis, id est in hominibus quos in lupos transformant. Franci *loups*-(*jarous*) vocant. Et forte hic dæmoniacus fuit «lycanthropos,» vel illi similis: ille enim est scævissimus et instai* lupi noctu domo egredi-

tir, grassatur in pecudes et homines, omnesque necat et vorat, ac *solitudines* et mortuorum sepulcra, horridasque speluncas sectatur, in iisque se *abscondit*, ac sope ritu luporum ululat, uti docet *Fernclius*, *Paulus Aegineta* et alii quos citat et sequitur Guilielmus Eder, lib. *De JEGrotis Evangelicis*, cap. v et xi, ubi ostendit dæmonia-
 <um *hunc fuisse* lycanthropum, ac laborasse me-
lancholia et mania lupina, quæ a medicis lycan-
 ibropia dicitur, qua correpti imaginantur se esse
 lupos, ac ut lupi ululant et sæviunt in obvios
 pugnis, dentibus et calcibus, «ita ut nemo pos-
 set transire per viam illam,» ait Matthæus, quin
 Df o- protinus ab eis invaderetur et laniaretur. Ubi ad-
 verte dæmonem maxime invadere melancholi-
 dnni^{ln3'} eos eorumquo melānchōliā aḡuḡi, ut eos agat m
 i''*[*]'- mæstitiam et desperationem, vel in iram, rabiem
 et furorem.

Secundo, quia dæmon spurcissimus et fetidis-
 simus, spurcissima et fetidissima assumit cor-
 pora, ac similia incolit loca, puta sepulcra plena
 ossibus et cadaveribus. Unde et sag® sub patibu-
 lis suos cum dæmone conventus et choreas agere
 <olent. Vide Delrium, in *Maejicis*. *Tertio*, ut sig-
 nificetur dæmones delectari hominum morte, ac
 inter mortuos, puta damnatos in gehenna, ver-
 sari. Addunt *quarto*, Chrysostomus, Euthymius
 d Thcophylaetus, cum id fecisse, ut hominibus
 persuaderet hominum mortuorum animas in
 dæmones commutari, qui proinde corporibus
 sepultis in sepulcro assideant. Unde dæmoniaci,
 ait Chrysostomus, subinde clamant : anima Petri,
 vel Pauli, vel Joannis ego sum.

te. 28. Is, ut vidit Jesum, procidit ante illum,
 ET EXCLAMANS VOCE MAGNA, DIXIT : QUID MIHI ET
 iidi est, Jtsu Fili Dei altissimi? obsecro tene
 re torqueas. — Addit Marcus, cap. v, G : « Vi-
 dens autem Jesum a longe, cucurrit, et oravit
 eum, » scilicet flexo genu cum adorans. Quæres,
 cur id fecit dæmon? Respondeo : quia sentiebat
 præsentiae Christi efficaciam, adeoque a Christo
 compulsus est ad cum accurrere cumque ado-
 rare; mcluebal enim quod, si non occurreret
 Christo cumque adoraret, gravius ab eo puni-
 retur. Compulit ergo eum Christus id facere, ut
 hac ratione miraculo a se patrandò, puta cura-
 tioni dæmoniaci, daretur occasio; hac enim de
 causa Christus illuc iter suum dirigebat, et juxta
 iiaec sepulcra transibat, ut dæmoniacum adeo
 ferocem sanaret.

Fili Dei altissimi. — Hinc videtur quod dæ-
 mon, qui in trina tentatione Christi, eum non
 agnoverat, nunc post tot tanlaque miracula, ex
 iis agnoverit cum esse Messiam Dei Filium, sed
 ita ul, excavante eum superbia et odio Christi,
 hæsilaret et ægre crederet Filium Dei ad carnem
 humanam se humiliasse, multo minus crederet
 >cr ejus crucem et mortem redimendum genus
 humanum, quia, ut ait D. Thomas, multis modis
 a Deo Impediebatur, ne id rescisceret. Vide dicta

Marci ir, II. « Ne me torqueas, » no me nb ho-
 mine hoc expellns, et in infernum releges, ibique
 rehges. Vide dicta *Maith*, rm, 31.

29. PRÆCIPEDAT ENIM SPIRITUI IMMUNDO, UT EXI- Veri. ***
 RET AB HOMINE. JIULTIS EXIM TEMPORIBUS ARRIPIEBAT
 ILLUM, ET VINCIEBATUR CATENIS ET COMPEDIBUS CUS-
 TODITUS, ET RUPTIS VINCULIS AGEBATUR A DEMONIO
 in deserta. — Ecco hæc omnia suadent cum
 fuisse lycanthropum, ul dixi vers. 27. Ex hoc et N°n ab-
 similibus locis liquet mullos dæmones non
 esse in inferno, sed versari in hoc nere, terra, ^{xnonef}
 aqua, montibus, cavernis, silvis, desertis (ubi ^{sunt io}
 olim ipsi se Faunos et Satyros vocabant; Isaías,
 cap. xm, 2!, et cap. xxxiv, 14, *pilosos* vocat),
 idque usque ad diem judicii, permittente Deo, ut
 homines tentent. Ha S. Athanasius, in Vita S. An-
 tonii; et S. Augustinus, lib. XI *De Civit. Dei*,
 cap. XXXIII. Unde pia est Ecclesie consuetudo, ut
 fideles in coemeteriis et locis sacris ab Episcopo
 benedictis sepeliantur, ut scilicet per benedictio-
 nem hanc ab illis locis arceantur dæmones, utquo
 ibidem fideles Deum pro ibidem sepultis orent.
 Hac ratione abiguntur dæmonum larvæ et spec-
 tra, uti mihi narrarunt Atrebatii in Belgio viri
 graves et experti. Cum enim vespere obirem cœ-
 meterium, vidi in eo multas accensas ardere c
 4c^ra<s
 candelas, ac perplures ibidem orantes. Causam ^{quomodo}
 sciscitatus, audivi solere ibi noctu tetras apparere
 larvas, sed poct usum luminum ac precum pro
 defunctis, illas evanuisse.

30. Interrogavit autem illum Jesus, dicens : Ven. W.
 Quod tibi nomen est? — a Illum, » scilicet unum
 dæmonem, primarium, qui in energumeno no-
 mine cætrorum loquebatur. Voluit Christus ut
 is nomen suum proderet, ut ex eo nomine mul-
 tudo dæmonum, indeque vis et potestas Christi
 eos ejicientis, pateretur.

At ille dixit : Legio. — Legio sex millia con-
 tinet, ac tot precise fuisse in hoc homine daemo-
 nes censet S. Ambrosius : « Non uno dæmonio,
 inquit, sed lotius legionis laborabat incurso. »
 Simplicius Euthymius, Victor et Toletus cen-
 sent eum vocasse se « Legionem, » non pre-
 cise, sed in confuso, quod essent inulti; unde
 subdit : « Quia intraverant dæmonia nulla in
 eum. » Addit Gregorius Nyssenus : Dæmones,
 inquit, imitantes legiones angelicas, dicunt se
 Legionem, imo imitantes et amulantes Deum ip-
 sum, qui vocatur Dominus Sabaoth, id est exer-
 cituum et legionum angelicarum. Lucifer enim
 esi simia Dei.

Disce hic quanta sit multitudo et malignitas ^{D emo-}
 dæmonum, ut unum hominem obsideat eorum ^{mum}
 legio. Sic in Vita S. Dominici novissime aucta ^{colltn}
 legimus hominem quemdam impium contradi-
 centein Rosario, ejusque quindecim mysteriis,
 quæ ubique predicabais. Dominicus, correptum
 et possessum fuisse a quindecim millibus
 dæmonum, quos omnes suis precibus et exor-
 cismis nullum diuque laborans expulit S. Do-

mînicus. Quocirca cum innumeris undique demonibus cingamur, standum nobis est jugiter in acie, ut vigilemus, oremus, pugnemus et de iis triumphemus, uti fecit Antonius, qui dicebat, facile vinci omnes dæmonum insultus per Christi crucem, invocationem, lætitiā spiritualem. Quare qui Deo perfecte servire destinat, cogitet se legionem dæmonum non unam, sed plures, imo Luciferum cum toto inferno omnibusque ejus incolis ad duellum et singulare certamen provocasse, juxta illud Apostoli, *Ephes*, vi, 12 : a Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequiliæ (contra spirituales nebulones) in coelestibus. »

Christum imitatus S. Hilarión, Orionum virum primarium a legione dæmonum obsessum liberavit : cum enim obsessus furens S. Hilarionem invaderet, et in sublime levaret, omnibus trepidantibus, « Sanctus arridens : Sinite, inquit, et mihi meum palæstritā dimitte. Ac sic reflexa super humeros manu caput ejus tetigit, apprehensoque crine antepedes adduxit, stringens e regione ambas manus ejus; et plantas utroque calcans pede simulque ingeminans : Torquere, ait, dæmonum turba, torquere. Cumque ille ejularet, et reflexa cervice terram vertice tangeret : Domine, inquit, Jesu, solve miserum, solve captivum : ex uno hominis ore diversa) voces, et quasi confusus populi clamor audiebatur. Curatus itaque et hic, non post multum temporis cum uxore et liberis venit ad monasterium plurima, quasi gratiam redditurus, dona afferens, n

Ver>. 31. 31. Et ROGABANT ILLUM, NE IMPERARET ILLIS UT in abvsscm (in infernum, qui dicitur abyssus, quia profundissimus est, nipote in centro terne) irent. — Licet enim dæmones etiam dum in terra vagantur, urantur igne inferni, tamen aliqua eis recreatio est, quod non sint reclusi in carcere inferni; sed per terram vagari, ac homines tentare sinantur, ut cos secum ad infernum trahant : ardent enim odio Dei et invidia hominum, ne sedes suas in cœlis, ex quibus ipsi per superbiam exciderunt, occupent. Apposite ex Maximo Emmanuel Sa : Unicuique peccato, ait, Deus consonam pœnam statuit : gehennam, ob carnis incendium: stridorem dentium, ob risum lascivum; sitim, ob voracitatem et crapulam; vermem, ob malignum cor; caliginem, ob ignorantiam et fallaciam; abyssum, ob superbiam: itaque dremonibus ut superbis, abyssus deputatur.

Ver> L 32. Erat autem ibi grex porcorum multorum (ad duo millia, ul habet Marcus) pascentium in nniie monte, — et circa montem, ul ait Marcus. Quæ- i,r' i",r' res, unde hi porci? nam Judici porcis vesci non j.i. poterant, nipote ex lege immundis. Respondeo : (jadara, ubi hæc egit Christus, erat quædam Ju- vXi dæorum, vel potius Galilæorū civitas, sed iacTo>. lamen a Cassare data fuerat ad habitandum Syris

et Gentilibus, qui porcos alere poterant, ita Josephus, lib. XVII *Antig.* xm, et lib. II *Belli* iv. Adde, Judæos non quidem comedere, sed alere potuisse porcos ad alios usus, v. g. ut cos Gentilibus venderent, ul iis Romanos milites pascere, ul larido ad ungendos currus uterentur.

Et rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. — Petierunt hoc dæmones a Christo, *primo*, ut, cum hominibus nocere non possent in scipsis, nipote ex quibus cos ejiciebat Christus, eisdem saltem nocerent in suis animalibus, puta porcis. *Secundo*, ut hac ratione Christo odium vel displicentiam incolarum crearent, quod et evenit. Ha Euthymius. *Tertio*, quia immundi spiritus amant immunda, ut sunt hirci et porci. Ita Cyrillus. Unde diabolus sagis apparet et ab eis adoratur in forma hirci. Ex hac deprecatione dæmonum eorum infirmitatem colligit S. Antonius apud S. Alhanasium : « Nam quomodo, inquit, qui porcorum expetunt merces, imaginem Dei hominem, et tam charum conditori animal suo valebunt jure pervertere? Magna, dilectissimi, adversum dæmones arma sunt, vita sincera et intemerata ad Deum fides. Credite mihi experto, pertimescit Satanas recte viventium vigiliis, orationes, jejunia, mansuetudinem, voluntariam paupertatem, vanæ gloriæ contemptum, humilitatem, misericordiam, iræ dominatum, et præcipue purum cor erga Christi amorem. Novit deterrimus coluber ex praecepto Domini sub justorum sc jacere vestigiis, qui ait: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem mimici. »

Er permisit illis. — Quæres, cur id Christus c r permisit dæmonibus. Respondeo : *Primo*, ut ostenderet se daemonibus dominari eosquo sineL «n- sua licentia nihil posse, ne quidem in porcos, mullo minus in homines. Unde cos contemnendos ^/ pJ3 esse velut invalidos, dicebat S. Antonius. *Secundo*, ut patefieret quanta esset dæmonum copia, vis et malitia, et consequenter quanta esset Christi eos expellentis vis et gloria. Illa S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius. *Tertio*, ut Sadducæorum, qui negabant dæmones esse, Acl.xxiu,8, errorem hoc facto convinceret et confutaret. Ita Hilarius, in *Matth.* vili. Addit Ruperlus, Gaderenos fuisse Judæos, ac contra legem aluisse porcos, ac idcirco a Christo hic eorum sulfocatione et perditione fuisse punitos. Sed hoc paulo ante rejeci.

Mystice : id fecit Christus, ut daret typum ia quo viderent homines, qui porcorum more ia cœno voluptatum carnalium volutantur, se simili modo in abyssum gehennæ fore præcipiandos. Rursum, ut doceret parvi faciendam esse porcorum et opum jacturam, præ hominis et animæ jactura. It enim hominem a daemonibus liberaret, permisit cos ire iu porcos. Denique ut indicaret quales essent Gerasenorum annuas, scilicet immundæ et fædæ, ideoque con-

groa daemonum habitacula, utque innueret cos facile a (temonibus occupari, qui porcorum moro vivunt

Vrv n. 33. ExJIUVNT ERGO DEMONIA AD HOMINE, ET intraterunt iX porcos, et impetu (dæmonum impellentium) ABUT GREX PEU PRECEPS IN STAGNUM (*Cencorcth*, quod alio nomine mare Tiberiadis vd Galiter dicitur), et suffocatus est. — Piernones ergo praecipitarunt porcos in mare, ibique eos suffocarunt : locum in quo id contigit, suo tempore ostendi solitum scribit S. Hieronymus in *Locis Hebraicis*. Modum explicat Syrus, dum *Matth.* vin, vertit, *ct totus grex ille recta contendit sursum in rupem, ct corruerunt in mare*. Dæmones ergo porcos impulerunt in cacumen rupis, sive montis, juxta quem pascebantur, indeque magno impetu cos in subjectum mare præcipilarunt, ut ail hic Lucas.

Huic simile est quod narrais. Gregorius, lib. IH *Dialog.*, cap. xxi, Sanctimonialem quamdam, cum dæmonein ejiceret ex energumeno, permisisse ei intrare in porcum. Dicebat enim dæmon, ail Gregorius: «Sido isto exeo, in quem intrabo? casu autem juxta porcus parvulus pascebatur. Tunc sanctimonialis femina præcepit dicens : Exi al) eo, ct in hunc porcum ingredi. Qui statini de homine exivit, porcum quem jussus fuerat, invasit, occidit et recessit. Petrus. Velim nosse sl saltem porcum concedere spiritui immundo debuit? Gregorius. Proposite regulæ nostre actioni sunt facta veritatis. Ipsi enim redemptori nostro a Legione quæ hominem tenebat, dictum est : Si ejicis nos, mille nos in gregem porcorum. Qui hunc et ab homine expulit, et in porcos ire, cosque in abyssum mittere concessit. Ex qua re etiam hoc colligitur, quod absque concessione omnipotentis Dei nullam malignus spiritus contra hominem potestatem habeat, qui in porcos intrare non potuit nisi permissus, p

31. Qcod ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt (ne cum porcis perirent, ail Titus), et NUNTIAYERUNT IN CIVITATEM, ET IX villas, — heris ad quos spectabant porci in mari mersi, ne heri cos al) ipsis pastoribus exigere, quasi eorum culpa periissent, sed ut a Christo, qui cos dæmonibus tradiderat, cos reposcerent.

⌘_* j«. 35. Exierunt autem (incolacivitatis et villarum, quibus porcorum mersionem nuntiarunt **patores**) VIDERE QUOD PACTUM EST, ET VENERUNT AD Jesum. — Prius ergo ipsum damnum porcorum cognoscere voluerunt, ac viderunt in mari fluitantia porcorum examina et cadavera : quo viso < venerunt ad Iesum, n ut viderent auctorem mersionis porcorum, item hominem, a quo dæmones exierant in porcos. Damni enim magnitudo, modum quo contigerat, curiose eos scrutari coge, ut aspicerent num qua ratione damno aliqua ex parte mederi possent.

Et invenerunt hominem sedentem, a quo **DE-MOMA** EXIERANT, VESTITUM, AC SANA MENTE AD VE-

DES fjus. — Verisimile est hominem, mox ut liberatus fuit a Legione, ad Christi pedes genibus flexis accidisse eique ingentes egisse gratias, sed a Christo jussum sedere, locum sessionis ad pedes Christi ex humilitate ct reverentia Christi sibi delegisse.

Er timuerunt, — no Christus cos ob porcorum jacturam male in cum affectos ct murmurantes, pejus mulcicaret, ac forte eosdem dæmones in ipsos immitteret.

36. Nuntiaverunt autem illis et qui viderant, Ven. m. QUOMODO SANUS FACTUS ESSET A LEGIONE.

37. Et rogaverunt illum omnis multitudo (*Matth.*, V«n. n. «tota civitas») regionis Gerasenorum, ut discederet AB IPSIS : QUIA MAGNO TIMORE TENEBANTUR. — Ne Christus eis majores clades inferret. Non ergo ex humilitate id fecerunt, quod se presentia Christi indignos aestimarent, uti opinatur S. Hieronymus in *Matth.* vm, sed ex diffidentia ct timore, ne Christi præsentia majora eis damna infligeret : videbant enim Jesum Gente Judæiim, virum esse sanctum, potentem et divinum; se vero esse Gentiles a Judæis alienos : quare metuebant ne cos ob diversam religionem el ob peccata præterita gravius castigaret; uti metuebat vidua Sarcptana, quæ mortuo filio dicebat Eliæ quem hospitio susceperat : « Quid mihi ct tibi, vir Dei? ingressus es ad me ut rememorarentur iniquitates mcæ, ct interficeres filium meum, n III *Hcg.* xvn, !8. Quare non ex odio, sed ex religione et religioso timore rogarunt Jesum ut ab eorum regione discederet : opinantur enim peccatores, viros sanctos sibi esse damno et vindicte, quod putent improbitatem non posse cum probitate et sanctitate commorari, sed ab ea castigari ct perimi ob Sanctorum zelum quo peccata el peccatores persequuntur.

Jesus autem ascendens navim, reversus est — exGadara, ubi dæmoniacum curarat in Galikeam, unde venerat, transfretando ct trajiciendo rursus mare Galilææ, ac rediit Capharnauni, ut patet *Matth.* IX, i. Noluit cniin Gadarenis invitis se suamque doctrinam exhibere et obtrudere.

38. Et rogabat illum vir, a quo dæmonia Ven. 32. EXIERANT, UT CUSI EO ESSET. — JuCULLdum Cnilli erat ei cum Christo versari, utpote a quo tantum beneficium receperat et plura sperabat.

Dimisit (Greece *ablegavit*) autem eum Jesus, dicens :

Redi in domum tuam, et narra quanta tibi fecit Deus — per me, ut inde agnoscant me esse Messiam, ac in me credant ct salventur, ideoque deponant amaritudinem quam erga me conceperunt ob submersionem porcorum.

Et abiit per universam civitatem (imo per totam Decapolim, ut ait Marcus, cap. v, 20) prædicans QUANTA ILLI FECISSET JESUS. — Civitas hæC vicina erat Gadara; juxta illam enim dæmoniacus hic degebat in monumentis, ibique a Jesu curaturat, et a legione dæmouum liberatus. Quare

verisimilo est in ea præter Judæos fuisse multos Gentiles et infideles : cis ergo fidem in Christum predicavi!, ut in cum quasi Deum Deique filium crederent. Ita S. Ambrosius hic, et S. Chrysostomus, hom. 29 in *Matth.*

Mysticam causam dat S. Gregorius, lib. VI *Moral.*, cap. XVII, in fine, scilicet Christum hie velle docere, activam vitam promittendam esse contemplativo : « Cum enim, inquit, quamlibet

parum de divina cogitatione percipimus, redire ad humana jam nolumus, et proximorum necessitatibus onerari recusamus : quietem contemplationis quærimus, nihilque aliud nisi hoc, quod sine labore reficit animum, amamus. Sed sanatos nos veritas ad domum mittit, narrare quæ nobiscum acta sunt præcipit, ut videlicet mens prius desudet in opere, et postmodum refici debeat per contemplationem. »

CAPUT NONUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus mittit Apostolos ad prædicandum regnum Dei. Secundo, vers. 10, secedit in desertum bethsaidæ, ibique quinque panibus pascit quinque millia virorum. Tertio, vers. 18, rogat Apostolos quid de se dicant homines, et quid dicant ipsi. Respondet Petrus : Tu es Christus. Quarto, vers. 22, prædicit suam mortem et crucem, omnesque ad crucem tollendam hortatur. Quinto, vers. 27, in monte transfiguratur, et cum Elia ac Mose colloquitur. Sexto, vers. 38, sanat daemoniacum spumantem et stridentem. Septimo, vers. 47, discipulis inter se contententibus, quis eorum esset major? respondet majorem esse, qui se facit minorem. Octavo, vers. 52, in Jacobo et Joanne spiritum vindicte in Samaritanos, Christum non recipientes, castigat. Nono, vers. 57, tres se sequi volentes rejicit.

Ihec omnia audivimus in Matthæo locis ad marginem Bibliorum annotatis, ubi ea explicavi, excepta octava parte de spiritu vindictæ, quam vers. 55 explicabo, ac exceptis vers. 49 et 50, quos explicui Marci XIX, 38 et seqq.

1. Convocatis autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem et potestatem super omnia dæmonia, et ut languores curarent. 2. Et misit illos prædicare regnum Dei, et sanare infirmos. 3. Et ait ad illos : Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis. 4. Et in quamcumque domum intraveritis, ibi manete, et inde ne exeatis. 5. Et quicumque non receperint vos, exeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos. 6. Egressi autem circuibant per castella, evangelizantes et curantes ubique. 7. Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, et haesitabat eo quod diceretur. 8. à quibusdam : Quia Joannes surrexit a mortuis; a quibusdam vero : Quia Elias apparuit; ab aliis autem : Quia propheta unus de antiquis surrexit. 9. Et ait Herodes : Joannem ego decollavi : quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum. 10. Et reversi Apostoli, narraverunt illi quæcumque fecerunt; et assumptis illis secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaidæ. 11. Quod cum cognovissent turbæ, secuta sunt illum; et excepit eos, et loquebatur illis de regno Dei, et eos qui cura indigebant, sanabat. 12. Dies autem cœperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi : Dimitte turbas, ut euntes in castella villasque quæ circa sunt, divertant et inveniant escas, quia hic in loco deserto sumus. 13. Ait autem ad illos : Vos date illis manducare. At illi dixerunt : Non sunt nobis plus quam quinque panes, et duo pisces; nisi forte nos eamus et emamus in omnem hanc turbam escas. 14. Erant autem fere viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos : Facite illos discumbere per convivia quinquagenos, id est. Et ita fecerunt. Et discumbere fecerunt omnes. 15. Acceptis autem quinque panibus et duobus piscibus, respexit in cælum, et benedixit illis; et fregit, et distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas. 16. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit

diis, fragmentorum cophini duodecim. 18. Et factum est, eum solus éscét orûns, erant
« un ilio <l discipuli ; cl interrogavit illos, dicens : Quem me dicunt esse turbio ? 19. At illi
i spondenmt, et dixerunt : Joannem Baptistam, alii autem Eliam , alii vero quia unus
propheta de prioribus surrexit. 20. Dixit autem illis : Vos autem quem me esse dicitis?
Respondens Simon Petrus dixit : Christum Dei. 21. At ille increpans illos, praecepit ne cui
dicerent hoc, 22. dicens : Quia oportet Filium hominis multa pati, et reprobai i a senio-
ribus *et* principibus sacerdotum et Scribis, et occidi, et tertia die resurgere. 23. Dicebat
autem ad omnes : Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suain
quotidie, et sequatur me. 2 i. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam ;
nam qui perdiderit animam suam propter me, salvam faciet illam. 25. Quid enim proficit
homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat, et detrimentum sui faciat?
26. Nam qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet cum venerit
i i majestate sua, et Patris, et sanctorum Angelorum. 27. Dico autem vobis vere, suntoliqui
hic stantes qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei. 28. Facium est autem
P st hæc verba fere dies octo, et assumpsit Petrum, et Jacobum, et Joannem , et ascendit
in montem ut oraret. 29. Et facta est, dum oraret, species vultus ejus altera ; et vestitus
■jus albus et refulgens. 30. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses et
Elias, 31. visi in majestate; et dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Jerusa-
lem. 32. Petrus vero, et qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes viderunt
majestatem ejus, et duos viros, qui stabant cum illo. 33. Et factum est cum discederent ab
illo, ait Petrus ad Jesum : Præceptor, bonum est nos hic esse ; et faciamus tria tabernacula,
unum tibi, et unum Moysi, et unum Eli® : nesciens quid diceret. 34. Hæc autem illo
loquente, facta est nubes, et obumbravit eos; et timuerunt, intransibus illis in nubem.
35. Et vox facta est de nube, dicens : Ille est Filius meus dilectus, ipsum audite. 36. Et
dum fieret vox, inventus est Jesus solus. Et ipsi tacuerunt, et nemini dixerunt in illis
diebus quidquam ex his quæ viderant. 37. Factum est autem in sequenti die, descenden-
tibus illis de monte, occurrit illis turba multa. 38. Et ecce vir de turba exclamavit, dicens :
Magister, obsecro te, respice in filium meum , quia unicus est mihi; 39. et oece spiritus
apprehendit eum , et subito clamat, et elidit, et dissipat eum cum spuma, et vix discedit
dilanians eum. 40. Et rogavi discipulos tuos, ut ejicerent illum, et non potuerunt.
Íl. Respondens autem Jesus, dixit : O generatio infidelis et perversa, usquequo ero apud
vos, et patiar vos? Adduc huc filium tuum. 42. Et cum accederet, elisit illum dæmonium,
et dissipavit. 43. Et increpavit Jesus spiritum immundum, et sanavit puerum , et reddidit
illum patri ejus. 44. Stupebant autem omnes in magnitudine Dei; omnibusque miranti-
bus in omnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos suos : Ponite vos in cordibus vestris ser-
mones istos. : Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum. 43. At
illi ignorabant verbum istud, et erat velatum ante eos ut non sentirent illud ; et timebant
• uni interrogare de hoc verbo. 46. Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major es-
set. 47. At Jesus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, et statuit illum
secus se, 47. et ait illis: Quicumque suscepit puerum istum in nomine meo, me reci-
pit; et qnicumque me receperit, recipit eum qui me misit. Nam qui minor est inter vos
omnes, hic major est. 19. Respondens autem Joannes, dixit : Praiceptor, vidimus quem-
dam in nomine luo ejicientem dæmonia, et prohibuimus eum; quia non sequitur no-
blscum. 50. Et ait ad illum Jesus : Nolite prohibere; qui enim non est adversum vos,
pro vobis est. 51. Factum est autem, dum complerentur dies assumptionis ejus, elipse
faciem suam firmavit ut iret in Jerusalem. 52. Et misit nuntios ante conspectum suum ;
et » unies intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut pararent illi. 53. Et non recepe-

mnt eum, quia facies ejus erat euntis in Jerusalem. 54. Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus et Joannes, dixerunt : Domine, vis dicimus ut ignis descendat de cœlo, et consumat illos? 55. Et conversus increpavit illos, dicens : Nescitis cujus spiritus estis. 56. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abierunt in aliud castellum. 57. Facium est autem, ambulanti- bus illis in via, dixit quidam ad illum : Sequar te quocumque ieris. 58. Dixit illi J  sus : Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. 59. Ait autem ad alterum : Sequere me. Ille autem dixit : Domine, permittite mihi primum ire, et sepelire patrem meum. 60. Dixitque ei Jesus : Sine ut mortui sepeliant mortuos suos; tu autem vade, et annuntia regnum Dei. 61. Et ait alter : Sequar te, Domine, sed permittite mihi primum renuntiare his quæ domi sunt. 62. Ait ad illum Jesus : Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei.

Vers. 8. **8. QUIA (qti  d) PROPHE- TA UNUS DE ANTIQUIS** (unus antiquorum) surrexit. — I ti surge! Henoch et Elias sub finem mundi, ut resistant Antichristo. Quin cl S. Petrum, primum Episcopum Bracarensem cl martyrem, fuisse filium I ri   prophetæ, qui occisus est a Joakim, rege Jud  , tempore Jeremiæ prophetæ, ut ipse ait, cap. xxn, 20; filium enim hunc ante sexcentos annos vita functum, suscitatum fuisse a S. Jacobo Apostolo, ac Bracar   ordinatum Episcopum, docet S. Athanasius, Cæsaraugustanus Episcopus, et alii quos citat Bivarius in L. *Dextri Chronicon*, ad annum Christi 37, n. 2.

Vers. n. 14. Discumbere per convivia. — Græce x  wixc, id est per discubitus, per contubernia, per coetus et ordines, ut vertit Syrus.

Vers. 2C. **26. NAM QUI ME ERUBUERIT ET MEOS SER- MONES,** iime Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate (Græce   v id est in gloria) sua, et Patris, et sanctorum Angelorum. — Scilicet in <lie judicii, cum in valle Josaphat sedebit iudex, et coram omnibus angelis et hominibus omnes judicabit, ac quemque pro meritis c  lo vel scemi   addicet.

Qui ME ERI RUERIT, — Ut pudore GUt IUCtU TC- gum, principum, tyrannorum, vel parentum et amicorum meam fidem neget, vel me confiteri non audeat, aut meis legibus obedire vereatur, quasi eum pudeat humilitatis, crucis et crucifixi Christi; hunc vicissim Christus erubescet, id est (  nasi vilem negligel et despiciet (est inctalepsis : qui enim aliquem erubescit ipsum negligi!) Christus; cum venerit in majestate et gloria sua, quam per humilitatem erneis promeruit. Crux enim Christi nullis visa fuit contemptibilis et probrosa, atque a Deo Gentilibus visa est esse stultitia, Judicis vero scandalum, ut ait Paulus, I Cor. i, 2. Inde nulli vel pudore, vel timore, non ausi sunt eam profiteri, nullo minus pr  dicare, quibus se opponens Paulus, Hom. i, 16, audacter, « Non erubesco Evangelium, inquit, virtus enim Dei est in salutem omni ciedenti, Judæo primum et Græco. »

Sic Martyrius monachus Christum specie pere- Mirty- grini leprosi de via lassu sibi apparentem, in humeros sustulit et usque ad monasterium por- chnuim- tavit, sed ita ut pondus non sentiret, quia por- ID ' lantern se portabat. Ibi ergo se illi Christus in sua specie ostendens et ascendens in c  lom, dixit :   uul a Martyri, tu me non erubuisti super terram, ego te non erubescam super c  los. » Ita refert S. Gre- gorius, hom. 39 in *Evang.* Idem S. Gregorius, hom. 32, explicans hunc Lucæ locum : « Est, inquit, ubi se quisque interroget, ut in confessione Christi se veraciter probet, si non jam nomen ejus erubescit, si plena virtute mentis humanum pudorem subdidit. Certe enim persecutionis tempore erubescere poterant fideles substantiis nudari, de dignitatibus dejici, verberibus affligi : pacis autem tempore, quia h  c a nostris persecutionibus desunt, est aliud ubi ostendamus nobis. Veremur sæpe a proximis despici, dedignamur injurias verbi tolerare; si contingat iur- gium fortasse cum proximo, erubescimus priores satisfacere. Cor quippe carnale, dum hujus vitæ gloriam quærit, humilitatem respuit. » Et inferius remedium huic pudori assignans : « Erubescat, inquit, humana superbia, confundatur quisque, si non satisfaciatur prior proximo, quando post culpam nostram, ut ci reconciliari debeamus, cl ipse qui offensus est, legatis intervenientibus obsecrat Deus. »

29. Refulgens. — Græco   v  v, id est Veal- cfTuhjurcDis, id est instar fulguris coruscans et fulgureos splendoris radios evibrans; facies enim Christi fulgurua vestem faciebat effulgorantem.

31. Er DICEBANT EXCESSUM EJUS, QUEM COMPLE- Ven.   l. TURUS ERAT IN JERUSALEM. — PrO « CXCCSSUM » Græce est RsJov, quæ vox *primo*, significat exitum e vila, id esi mortem (unde Syrus vertit, *exitum*; qmiua- .Ethiopicus, *transitum*; sic et Persicus), g. d. Lo- (piebanlur de morte, hoc est, quo genere mortis Christus esset moriturus, puta do morte crucis. Ita Yalablus. *Secundo*, significat expeditionem bellicam qua Christus in cruce decertavit cum morte, peccato cl diabolo, cosque devicit. Alludi

ad gloriosum et victoriosum ïctev, id est exitum Hebreorum ex Ægypto, devicto et demerso Pharaone in mari Rubro, qui lypus fuit et figura hujus exitus et expeditionis bellica Christi. Ha Francisais *Lucas*. *Favet* Cyrilhis, qui fi-c&v interpretatur salutiferam passionem; et Arabicus, qui vertit, *eventum* : a Loquebantur, ait, do eventu (agonis et triumpho) quem impleturus erat in *Jerusalem*, n

Tertio, nonnulli inlelligunt de excessu amoris et virtutum. In cruce enim fuit excessus charilatis, humilitatis, palienliæ, obedientiæ, etc., quia Christus in ea egressus est et transcendit communes limites charilatis omnisque virtutis cæterorum hominum. Fuit ergo excessus hic, reipsa éxtasis charilatis, qua Christus quasi exiit extra se, et transiit in summum Dei hominumque anioem. Excessus ergo hic, vera fuit extática Christi cbaritas.

tJf ' 32. Petrus ðero, et qui cum illo erant, gravati erant somno. — S. Chrysostomus, in *Matth.* cap. Avii, per «somnum» accipit stuporem nimium : Lucis enim excellentia, inquit, gravabat oculorum debilitatem. Simplicius accipias verum et naturalem somnum, in quem inciderant Apostoli ex fatigatione itineris et conscensi montis, ac vigiliæ nocturna), dum Christus orabat, et oratione finiente transfigurabatur; quo facto, lux et fulgor Christi perstringens oculos eorum, ipsos a somno excitavit, ut cum transfiguratum viderent, ut dixi *Matth.* XVII, i et seq. Cætera ad transfigurationem Christi spectantia explicui MalM.xvn, l

Ven. 49. < t seq*

49. Respondens autem Joannes, dixit : PRECEPTOR, VIDIMUS QUEMDAM IN NOMINE TUO EJCIENTEM DJEMONIA, ET PROHIBUIMUS EUM : QUIA NON sequitur nobiscum. — Quia non est tuus, o Christe, assecla et discipulus. Putabat enim solis Apostolis, quibus data erat hæc potestas, id licere, ait S. Cyrillus, et, ut ait S. Ambrosius, «Excludendum putat beneficio, qui non utitur obsequio.» Joannes uti Christi preceptoris amanlior, ita pro Christi honore magis zelans et sollicitus, id interrogat.

Ven. W IX). Et ait ad illum Jesus : NOLITE PROHIBERE ; QUI ENIM NON EST ADVERSUS VOS, PRO VOBIS EST. — Docentur, ait Glossa, neminem a bono, quod ex parte habet, esse arcendum, sed potius ad id quod non habet, provocandum. Et S. Ambrosius : Remunerat, ait, Dominus fortiores, non excludit infirmos. Et Thcophylactus: Christi gratia, inquit, etiam per indignos, et non discipulos, operatur, sic per sacerdotes non sanctos sanctificantur homines.

Tropologice Beda : In hæreticis, ait, malis non Sacramenta, in quibus nobiscum sunt, sed divisio paci et veritati contraria, detestanda est et prohibenda. Vide dicta *Marci* ix, 37.

Ven. si. hi. Factum est autem, dum complerentur (id est impleri inciperent; significatur enim actus

inchoatus, non perfectus j dies assumptionis rjr — quibus scilicet Christus, expleto officio praedicationis suæ, per mortem, crucem et resurrectionem suam assumeretur in cœluin ad regnum Patris, a quo in mundum missus erat. Ascensionem in cu?lum ergo vocat « assumptionem ; d ita Thcophylactus : « Cum instabat, ait, tempus quo, postquam sustinisset salutarem passionem pro nobis, oportebat eum assumi in cœlum et considerare Deo Patri, n Et Euthymius : « Dies assumptionis ipsius dicit, inquit, praefinitum tempus dum a terra assumeretur in cadum. » Hactenus per duos annos cum dimidio Christus prædicavcrat obiens urbes et castella, Galilææ prsesertim : supererant illi adhuc sex menses vite, quos apud Júcheos constanter predicando expendere destinabat, itaque se comparare ad mortem et crucem, indeque ad resurrectionem et ascensionem in coelum. Innuit ergo Lucas se huc usque scripsisse gesta Christi in Galilæa, sed deinceps se scripturum gesta ejus fere in Judaea.

Et ipse faciem suam firmavit, ut iret in Jerusalem, — id est tirino, resoluta et constanti animo vultuque; et, ut Beda ait, « obstinata atque imperterrita mente. » Christus non ad loca vicina divertit, uti solent facere pavidum et dubium, sed reda perrexit Hierosolymam, ubi sciebat se crucifigendum, quasi optans mortis duellum ac arenam locumque certaminis preoccupans. Ita Titus, Thcophylactus et alii. « Obfirmatione enim et fortitudine opus est ad passionem sponte properanti, » ait S. Hieronymus, epist. 151 *ad Algasiam*, Quæst. V. Sic ad opera dura et heroica aggrediendum, oportet obfirmare animum, uti Martyres cum obfirmarunt ad omnia tormenta, instar leonum de quibus ita scribit Plinius, lib. VIH, cap. XVI : a Cum pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expavescat. » Addit Marcus, cap. x, 32 : « E! præcedebat cos Jesus, et stupebant, » scilicet discipuli, quod Jesus iam fortiter et alacriter preiret ad crucem et mortem; et sequentes timebant, ne sibi cum Jesu moriendum foret.

Nola, uti dixi in Chronotaxi, ex antecedentibus et sequentibus videri, hanc Christi c Galilæa profectionem in Judcam esse eandem eum illa quam commemorant Matthæus, cap. xix, l ; Marcus, cap. x, 32; Joannes, cap. vu, 2 et li. Ubi ex Joanne liquet cam contigisse in festo Scenopcgia, sive Tabernaculorum, quod incidebat in septembrem, ac proinde cum Christus mortuus sil in marlio proxime sequenti, sequitur hæc contigisse sex circiter mensibus ante mortem : quibus Christus sæpius ivit Jerusalem, indeque rediit prædicans per Judæam, ibique faciens miracula, uti in Galilæa fecerat, sicut patet ex iis quæ apud Lucam sequuntur usque ad cap. xix : ubi tamen adverte quædam hisce sequentibus capitibus usque ad cap. xix a Luca interseri pu recapitulationem, nam quædam hic narrat quæ

non in Judæa, sed ante in Galilæa conti, trun!. Ita Jansonius, Franciscas laicas et alii. Aliter Maldonatus, qui censet lume Christi e Galilæa in Judæam transitum contigisse integro anno ante ejus mortem; imo post eum Christum rursum e Judæa rediisso in Galilæam, ac vicissim e Galilæa in Judæain, cum scilicet eo tandem rediit ad hoc duntaxat, ut ibicrucifigeretur elmorcretur. Verum hoc non satis consentit cum eo quod ait Lucas : < Cum complerentur dies assumptionis ejus ; » integro enim anno aberant hi dies.

Vert, w- 82. Et misit nuntios ante conspectum suum, et EUNTES INTRAVERUNT IN CIVITATEM SAMARITANORUM, ut pararent (scilicet hospitium et cibum, puta panem cum levi obsonio, si inveniebatur) illi, — et comitibus, scilicet duodecim Apostolis et mulieribus, quæ, seentæ a Galilæa, cum opibus suis alebant, cap. vin, 2, et cap. xxii, 49. Simul misit cos Christus, ut assuefacerent se prædicationi et contemptui hominum, ait Theophylactus. Nam a Samaritanis contemptui fuere, ut sequitur. Eulhynius et Maldonatus ex vers. 54 opinantur nuntios, et ut Græce ἀγῶν, hos fuisse Jacobum et Joannem. « In civitatem, » Græco πόλιν, id est vicum, castellum, oppidum, quod erat in via euntibus recta Jerusalem. Ita Jansenius, Franciscus Lucas et alii. Licet Maldonatus πόλιν putet poni pro ἡ πόλιν, id est urbe, fuisseque ipsam Samaritanorum urbem, quæ erat Samaritanorum metropolis.

ver». 53. 83. οἱ ἄρχοντες αὐτοῦ (Samaritani, incoi illius oppidi), QUIA FACIES EJUS ERAT EUNTIS IN Jerusalem. — Syrus, quod pne sc ferret spccicm proficiscentis ad Jerusalem, quia scilicet tam nuntii, quam Jcsus ipse habitu, gestu et voce indicabant se pergere Jerusalem adorationis causa : erat enim festum Scenopegia, ut ait Joannes, cap. vi, 2; Samaritani autem volebant, non in templo Hierosolymæ, sed in suo contra legem erecto in monte Garizim Deum adorari : qua de re perpetua fuit lis et contentio inter Judæos et Samaritanos, ut patet Joan. iv, 20, et ex Josepho, lib. XI Antiq., cap. vi et vii. Quare spreverunt Jesum quasi spernentem sacra sua et Judæorum hostium suorum religioni faventem (I).

Ven si. 84. Cum vidissent autem (hanc inhumanitatem Samaritanorum) discipuli ejus, Jacobus et Joannes, dixerunt : Domini, vis dicimus ut ignis DESCENDAT DE COELO, ET CONSUMAT ILLOS? — Græca, Arabica et Syra addunt : quemadmodum cl Eltas fait. Ecce hic ipsi ostendunt se esse « Boanerges, v id est filios tonitru; ex nimio enim zelo cupiunt Samaritanas fulgure aillarict siderari, eo quod tam inhumani essent erga Christum, ut, no nocte quidem imminente, ei hospitium ad pernoctandum concedere vellent. Memores enim erant Eliæ, qui

duos quinquagenarios ad se capiendum ab Ochozia, rege Samariæ, missos, igne cedesti cum suis assecclis consumpsit, IV Reg. i, 10 ; sciebant enim Jesum longe majorem esse Eliam, ac proinde majorem esse injuriam quæ illi hic a Samaritanis fiebat. Lnde S. Hieronymus, epist. 151 ad Algasiam, Quæst. V : « Si, inquit, ad servi Eliæ injuriam ignis descendit de cælo, et non Samaritanas, sed Judæos consumpsit incendium ; quanto magis ad contemptum Filii Dei in impios Samaritanas debet flamma sævire? »

Vis dicimus. — Nam, ut ait S. Hieronymus, loco jam citato, aut Apostolicas -ermo efficientiam habeat, voluntatis est Domini : nisi enim ille jusserit, frustra dicunt Apostoli, ut ignis descendat. » Petunt ergo a Christo quasi judice justitiam justamque in impios vindictam.

55. Et conversus increpavit illos, dicens : Vm Nescitis cujus spiritus estis. — To « spiritus » non est nominativi, sed genitivi casus, ut patet ex Græco : spiritus autem hic internum animi motum et impulsu, sive ad virtutes, sive ad vitia, significat. Rursum pro «cujus,» Grace est , id est qualis, q. d. Nescitis quo spiritu ducamini, nescitis quis spiritus vos impellat ; putatis enim vos a spiritu Dei agi, cum agamini spiritu humano impatienti et vindictæ ; aut, 7. d. Nescitis ad quem spiritum a me vocati et electi estis : nescitis vos debere esse mansueti animi et spiritus, uti ego sum magister et dominus vester ; vultis imitari zelum Eliæ, et spiritum vindictæ, qui duos pentacontarchos igne cedesti cremavit : sed nescitis hunc spiritum esse veteris legis, quæ talionem vindictæ præcipit, vel permittit, Erud. XXII, dicens : « Oculum pro oculo, dentem pro dente, etc. ; » non autem esse hunc spiritum legi novæ et Evangelii, ac maxime non esse mw personæ ; meus enim spiritus est mansuetudinis, toleranti, charitatis, beneficii, salvare, non perdere, ut scilicet maleficia beneficiis retaliem, ac maledicentibus benedicam, Matthæi v, 44, dicens : « Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, etc. » Nonne hoc a me audistis et didicistis? Hanc tam cito hujus meæ doctrina et disciplinæ obliti estis? Ita S. Hieronymus, ad Algasiam : « Dominus, ait, qui non adjudicandum venerat, sed ad salvandum, non in potestate, sed in humilitate, non in Patris gloria, sed in hominis vilitate, increpat illos, quod non meminerint doctrinos suæ et bonitatis Evangelio. »

56. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. — a Et vos ergo, ait Beda, cujus spiritus signati estis, ejus et acta sectemini. » Et Titus : a Insistentes, ait, vestigiis Domini, æquanimiter, ut sanctos decet, perdurate. »

Et abierunt in aliud castellum, — ubi benignius ab incolis exciperentur. Hoc facto instruit Apostolos, quid agere debeant in peregrinatione orbis ad evangelizandum, scilicet, ut uno loco repulsam passi silentes, modesti et tranquilli

(i) Τὸ *fada* ejus, etc., forma loquendi Hebraica est; cf. III Meg* xvn, 11; nam id Kpoacurev, seu *facies*, SæpB pro ipsa *persona* ponitur.

aliud adeant ; atque hac de causa prius oppidum, in quo sciebat se repellendum, tentare voluit, ut repulsam hanc patienter ferens et vindicta! studium in Apostolis reprimens, eos idipsum per omnem deinceps vitam facere doceret. Nam, ut ait S. Ambrosius, a amplius prodest clementia, libi ad patientiam, lapso ad correptionem. Denique Samaritani a quibus ignis arcetur, citius crediderunt,» *Joan*, iv, et *AcL* vm; et Titus : *a Non* habet ultionis studium, inquit, perfecta virtus; nec ulla iracundia, ubi plenitudo est charitatis : non excludenda infirmitas, sed iuvanda. »

7»u.»i. Gl. Er ait alter : Sequar te, Domine, si **PERMITTE MIHI RENUNTIARE IUS QUOD DOMI** (ita legendum cum Romanis, non « qui, » uti legunt nonnulli) domi sunt. — Græca et Syrus addunt : *domi inctr*. Ex Græco, pro « qua; » verti potest, « qui, » uti vertunt S. Rasilus, S. Augustinus, Titus, Tolelus et alii, sed diversimode explicant. *Primo*, Titus, *q. d.* Permitto mihi renuntiare meis parentibus, ut ab eis consilium capiam an te sequi debeam necno; erat enim animo ancipiti et diverso. Undo noluit id Christus permittere, quia fero parentes perfectioris vitæ studium non probant, imo suos ab eo avocant. *Secundo*, S. Augustinus, serm. 7 *De Verbis Domini* : « Permite, inquit, ut nuntiem meis, ne forte (quod fieri solet) quierant me : » sed sciant quid de me actum sit, scilicet me sequi te, ac proinde de me non sint solliciti, sed securi; sic et Tolelus. *Tertio*, S. Basilius, in *Conslit. menasi.*, cap. **xxi**, censet hunc, uti et præcedentem, fuisse unum de Christi discipulis, ac petiisse tantum facultatem a Christo suos salutandi cisque valedicendi tanquam ad eos amplius non reversurum, lavet Syrus, qui vertit, *ut proficiscar salutem precaturus, seu valedicturus filiis domus mee, et veniam*. *Quarto* et optime, legendo « quæ » cum Romanis, *7. d.* Permite, id est, da mihi tempus ut renuntiem, id est nuntium remittam meis bonis, quæ domi sunt, de iisquo disponam caque inter fratres vel cognatos distribuam. Hoc enim significat Græcum «n-τῆς οἰκῆς, scilicet renuntiare datis mandatis, ordinare, disponere. Undo Arabicus vertit : *Permitte mihi primum*, ut disponam familiaribus domus mee. Ita S. Augustinus, lib. 11 *De Consensu Etang.*, cap. **xxii**; Maldonalus, Franciscus Lucas et alii.

V 1» 62. **An** ad illud **Jésus** : Nemo mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei, — tanquam agro Dei colendo. Sic enim expleri debet metaphora arantis et aratri. *q. d.* Sicut is qui vult arare, si retro respiciat, ot opus arandi bene captum abrumpat, ineptus est ad arandum et agrum colendum; debet enim recte ante se, ut arando rectos sulcos ducat, non curvos, respicere : ita qui destinat vel incipit se totum consecrare regno Dei, quod ego predico, ac piis operibus iustitiæ et perfectionis ubdicationisquo rerum omnium promitto : hic si ad

bona caduca, terrena et temporalia (uti est disponere de suis facultatibus) quod dimisit, respiciens, ineptus est et indignus sequela mei et regno Dei. Ita Euthymius : Oportet enim, inquit, eum qui sequitur Christum, confestim omnia despiciere et sequi, ne oculos quidem ab eo divertent, ne forte habitu et specio eorum quin a tergo sunt, retineatur. Sic et Titus, Jansenius, Tolelus et alii.

Nola : Christus hoc apophthegma perfectionis viam ostendit voluitque homini nimis sollicito affectum, quem erga sua et suos habebat nimium, eximere eumquo lotum in suum obsequium transferre, praesertim quia periculum erat, ne in hac divisione et distributione bonorum suorum longas traheret moras, ac bonis hisco illectus captusquo, mentem mutaret et vocationem Christi perderet, uti multi in simili re perdidērunt. Adde, potuisse fratres et cognatos per se bona ejus inter se dividere, ut ejus ad hoc opera non foret opus. Sic Jacobus et Joannes vocati a Christo, relidis retibus et patre, illico secuti sunt Christum, *Matth.* iv. Alioqui hanc renuntiationem pietatis causa Elisæo permisit Elias, III *Beg.* **MX**, 20, quia illam paucis et sine periculo perdendæ vocationis facturum erat. Hinc S. Rasilus, serm. 1 *De Baptism.* : Respicit retro, inquit, qui vel brevem moram interponit obedientiæ, quæ sine pretexto vel excusatione velociter et sine suspensione Domino præstanda est. Hinc de Cherubinis Domino famulantibus dicitur *Ezech.* 1 : *a Non* revertebantur cum incedebant, sed unusquodque ante faciem suam gradiebatur. » Ubi S. Gregorius, *hom.* 3 : « Pennata, ait, animalia, videlicet prædicatores sancti cum incedunt, minime revertuntur, quia sic a terrenis actibus ad spiritualia pertranseunt, ut ad ea quæ reliquerunt, ulterius nullatenus reflectantur. Quasi enim per quamdam viam eis incedere, cetero mento ire semper ad meliorem. » Hinc Paulus, *Philip.* **m**, 14 : « Qura retro sunt obliviscens, inquit, ad ea vero quæ sunt priora extendens me ipsum ; ad destinatum prosequor, ad bravium superna! vocationis Dei in Christo Jesu. » Et sponsus dicitur : « Obliviscere populum tuum, et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum, » *Psal.* **XLiv**, 13. Unde S. Augustinus, serm. 7 *De Verbis Domini* : « Vocat te Oriens, inquit, et tu attendis Occidentem. »

Tropologice Reda : Manum, inquit, ad aratrum mittit, qui (pasi compunctionis instrumento, ligno et ferro Dominicæ passionis duritiem cordis atterit, et ad operum fructus aperit ; sed non est cum uxore Lolli ad ea quæ reliqueris, respiciendum : et si secuturus Dominum, quia vel domi renuntiare vult, arguitur, quid illi illis qui sæpe nulla utilitatis gratia eorum quos in inundo reliquerunt, domos visitant? Et Grecus anonymus, in *Catena* : Crebri, ait, intuitus eorum quæ deseruimus, propter consuetudinem trahunt :

violentum mini quiddam usus ' I, cx quo habitus, ex habitu autem natura nascitur, quam innoverò vel alterare difficile ; redit enim od so

ipsam velociter. Denique five hæc Christi verba explicat Suarez, tom. II De *PcUq.*, tract. De *tato*, bb. I, cap. n , num. lH et seqq.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus, prater duodecim Apostolos, eligit septum/mta duos discipulos, guibus mandata daf modumguc evangelizandi prasrribit : Ulis revertentibus. num gmr gesorui t narrantibus,vcrs. 17. Christus exultât in spiritu. Secundo, tirs. 2 >. bgi'P'rito < on ad vitam aternom poscenti, dat legem dilectionis Dei ct proximi, ac per parabolam Samaritani docet quis sit proximus. Tertio, vers. 38, sortem Maria prafert sorti Martha.

I. Post hæc autem designavit Dominus et alios septuaginta duos; et misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem, et locum quo er.it ipse venturus. 2. Iit diceba' illis : Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. 3. Ile : ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. 4. Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, et neminem per viam salutaveritis 5. In quamcumque domum intraveritis, primum dicite : Pax huic domui. 6. Et si ibi fuerit illius pacis, requiescet super illum pax vestra; sin autem, ad vos revertetur. 7. In eadem autem domo manete, edentes et bibentes quæ apud illos sunt : dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum. 8. Et in quamcumque civitatem intraveritis, et susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis; 9. et curate infirmos, qui in illa sunt, et dicite illis : Appropinquavit in vos regnum Dei. 10. In quamcumque autem civitatem intraveritis, et non susceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite: II. Etiam pulverem, qui adhæsit nobis de civitate vestra, extergimus in vos; tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei. 12. Dico vobis, quin Sodomis in die illa remissius erit, quam illi civitati. 13. Væ tibi, Corozain , væ tibi, Belhsaida : quia si in Tyro et Sidone facta; fuissent virtutes, quas factas sunt in vobis, olim in cilicio et cinere sedentes po-nilerent. 14. Vernmlamen Tyro et Sidoni remissius erit in iudicio, quam vobis. 15. Et tu , Capharnaum , usque ad coelum exaltata, usque ad infernum demergeris. 16. Qui vos audit, me audit ; cl qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me. 17. Reversi sunt autem Septuaginta duo cum gaudio, dicentes : Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo. 18. Et ait illis -.Videbam Satanam sicut fulgur de coelo cadentem. 19. Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra -•-rpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici; et nihil vobis nocebit. 20. Vernmlamen in hoc nolite gaudere quia spiritus vobis subjiciuntur; gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt incudis. 21. In ipsa hora exultavit Spiritu Sancto, et dixit : Eonlileor tibi, Pater, Domine codi et terra-, quod abscondisti ha-c a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Eliam, Pater, quoniam sic placuit ante te. 22. Omnia mihi tradita sunt a Patre mec. Et nemo scit quis sil Filius, nisi Pater; et quis sil Pater, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare. 23. Et conversus ad discipulos suos, dixil : Beati oculi, qui vident quæ vos videtis. 24. Dico enim vobis, quod multi propheta; et reges voluerunt videre qua- vos videtis, et non viderunt; et audire qua; auditis, el non audierunt. 25. Et ecce quidam Legisperitus surrexit lentans illum, et dicens: Magister, quid laciendo vitam a-ternam possidebo? 26. At ille dixil ad eum : In lege quid scriptum <? ! ? quomodo legis? 27. Ille respondens dixit : Diliges Dominum Deum tuum ex loto corde luo, et ex lota anima luv, et ex omni-

bus viribus tuis, et ex omni mente tua; et proximum tuum sicut teipsum. 28. Dixitque illi : Recte respondisti : hoc fac, et vives. 29. Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Jesum : Et quis est incus proximus? 30. Suscipiens autem J  sus, dixit : Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum; et plagis impositis abierunt semivivo relicto. 31. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via; et viso illo pr  terivit. 32. Similiter et Levita, cum esset secus locum, et videret eum, pertransiit. 33. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum; et videns eum, misericordia motus est. 34. Et appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum; et imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, et curam ejus egit. 35. Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait : Curam illius habe, et quodeumque spererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi. 36. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones. 37. At ille dixit : Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Jesus : Vade, et tu fac similiter. 38. Facium est autem dum irent, et ipse intravit in quoddam castellum; et mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam : 39. et huic erat soror, nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius. 40. Martha autem satagebat circa frequens ministerium; qu   stetit, était : Domine, non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adjuvet. 41. Et respondens dixit illi Dominus : Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima. 42. Porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, qu   non auferetur aha ea.

Ven. I. j. POST H  C AUTEM designavit Dominus et alios septuaginta duos. — Ha legendum cum Romanis; dooram tot enim precise fuerunt : licet alii legant numero 70. r  nl(Iuc 70) habent hic Greca, et S. Ambrosius ac S. Hieronymus, lib. *De 40 mansionibus*, atque hos 70 nominalim recenset Dorotheas in *Synopsi sanctor. Pair.*, sed Greca, ut videtur, fide : incerta enim esse ejus nomina patet ex eo quod alii alia eis doni nomina. Volaterranus, lib. XIX *Urbanorum Comment.*, plures quam 72 nominalim recenset, sed ejus nomina fere collecta sunt ex Actis Apostolorum et Epistolis S. Pauli : imo inter eos numerat quosdam, qui post ascensionem Christi fuere conversi, uti eunuchum Candacis regina», qui conversus fuit a Philippo, Act. viii, et Philemonem, qui conversus fuit a Paulo. Wicelius, in *Hagiologio*, recenset 70 ex libro cui nomen *Cultura tinea Dominica* : ubi inter alios nominat eundem Philemonem et Lucam, quem ex initio Evangelii ejus cum Christo non fuisse conversatum liquet. Denique Eusebius, lib. I *Hist.*, cap. xxi, testatur se 72 discipulorum nomina nusquam invenisse scripta ; nonnullorum tamen nomina ex Actis Apostolorum colligi possunt, ut Maltinte et Barsab  , *Actor*, i; Stephani et c  terorum sex diaconorum, *Actor*, xi; Anania et Barnab  , *Actor*, ix; Mnason, *Artor*, xxi, 16.

Nola primo : Sicut Moses initio sui principatus delegit duodecim velut principes, et patres duodecim tribuum Israel; deinde crescente populo et principatu, ex singulis tribubus elegit sex, hoc est universim 72, velut populi senatores : ita et Christus voluit cuique quasi tribui Israel suum

Apostolum, et sex presbyteros dare : tales enim erant hi 72 discipuli, quorum officium erat propinquum Dei et Christi regnum predicare, et miraculis confirmare, obeundo omnia Judæe oppida : ad quod non sufficiebant duodecim Apostoli.

Nota secundo : Hunc numerum mystice fuisse Fixura pr  signatum in 72 Interpretibus, qui sacram Scripturam ex Hebreo in Græcum, rogatu Ptolemaei Philadelphi, regis / Egypti, converterunt ducentis annis ante Christum ; item in 72 consiliariis Mosis, *Num.* xi, 24, et Concilio summo *Sancdrim*, quod 72 capitibus constabat ; atque in 72 palmis sitis juxta 12 fontes in *Elim Exodi* xv, 27. Rursum 72 discipuli respondent 72 gentibus totius mundi, ait Beda, quasi cuique genti Christus suum attribuerit discipulum, ut curatorem : nam 72 gentes et linguas, in quas divisi fuere homines in dispersione Babel, numerant S. Augustinus S. Hieronymus, Prosper et alii, ut dixi *Genes*, cap. xi, vers. 32.

Nota tertio : Hinc patet sacerdotum discrimen in gradu et officio. Nam hi 72 discipuli non erant pares Apostolis, imo ex his 72 fuit Matthias, teste Clemente Alexandrino apud Eusebiuin, lib. I *Hist.*, cap. XIV, indeque electus est ad Apostolatum, *Actor*, i. Unde Episcopi successerunt 12 Apostolis, sacerdotes vero 72 discipulis, uti docent Anacletus Pontifex, *epist.* 2 ; S. Hieronymus, *ad Marcellam* ; Beda, in *Luc  * xv ; imo S. Petrus apud Clementem, *epist.* I *ad Jacobum, fratrem Domini*. Tametsi in principio Ecclesiæ, ait Beda, ulrique et Presbyteri et Episcopi vocabantur, quorum

allero sapientias maturitas, altero vero pastoralis industria significatur.

Symbolice S. Augustinus, in *Quast Etang.* : Vigiliti quatuor horis, ait, totus orbis a sole gyrante lustratur et illustratur : sic illustratur orbis a Christo, qui est sol justitiæ per Evangelium S. Trinitatis, cujus prædicatio ab eo commissa est 72 discipulis ; nam 1er 24 faciunt 72.

Cur s p. Er misit illos binos ante faciem suam (ante duodhd- SC) ,N CIVITATEM ET LOCUM, QL'O ERAT

pulirto li'SB ventlhlis, — in Judæa, uti prius fecerat in Galilæa per 12 Apostolos : quia enim Jesus quasi Messius volebat predicare in singulis oppidis Judææ, ut omnibus Judæis innotesceret, cosque ad suam fidem et salutem invitaret, nec id per se solum facere poterat, prescribit quia sex tantum menses vite ipsi supererant, unde in singulis castellis diu hæc re non poterat, hinc elegit 72 discipulos, qui ejus adventum evangelizando, et infirmos sanando præirent; ac hominum animos ad illum velut Messiam suscipiendum præpararent, ut ab ipso mox subsequente plenam fidem, poenitentiam ac peccatorum remissionem, Deique gratiam reciperent. Duodecim Apostolos apud se retinuit, tum ut vitæ suæ essent testes; tum ut plurimis confluentibus ad Christum cum adjuvarent, in iis docendis, sanandis, juvandis; tum ut a Christo discerent modum prædicandi, et totum orbem obeundi, eumque ad Christum convertendi.

Cur bl- Binos. — Cur? Respondeo primo, ut alter alteri auxilio esset, solatio, stimulo, excitemento, ait Origenes, Theophylactus et Sr Gregorius, utque uno lasso, ægro vel impedito alter succederet, juxta illud *Eccles.* iv : a Melius est duos Cur ?[†] * C8SC s*mul tuam unum ; habent enim emolumentum societatis suæ. Si unus ceciderit, ab altero fulciatur : væ soli. » Quocirca S. Pachomius, in *Regula* ab angelo accepta, cap. xxx et xxxiv, ita sancit : « Permittente eo (Preposito) accipiet comilem egressionis suæ, cujus fides probata est, et sic mittetur ad fratrem videndum, vel proximum. » El post : u Nullus solus mittatur foras ad aliquod negotium, nisi juncto ei altero. » S. Augustinus : « Quando proceditis, simul ambulate; cum veneritis quo itis, simul state. » Ita S. Augustinus, in *Regula*, cap. x et xx. Idem sancit S. Benedictus, S. Franciscus, S. Dominicus, S. Bernardus, et cæteri Ordinum fundatores. Audi Smaragdum in cap. lxxv *Regula S. Benedicti* : « Sed ne frater in via dirigatur solus, sententia Patrum noster docet, quæ dicit : Ad necessaria quærenda bini egrediantur, vel terni fratres, et tales quibus creditur, non qui verbositatem aut gulam sectentur, n Audi et S. Gregoriani, lib. X, epist. 22 *De Constantino Monacho* : a Cognovi quia ad monasterium, quod in Piceni provincia situm est, solus pergere sine aliquo fratrum suorum præsumpsit : ex qua ejus actione cognoscimus, quod qui sine teste ambulat, recte non vivat. »

xn.

Carmélites. Eliæ, part. l *Constituí.*, cap. xiii, §. 11, ita sancit : « Nullus sine socio, nisi ex justa admodum causa iter agere sinatur ; binos enim Dominus Apostolos misit. Bini ergo exeuntes in dividui procedant. »

Secundo, ut alter alterum haberet perpetuum vite testem, æque ac tutorem. Experientia constat Religiosos et prædicatores Evangélicos, qui bini incedimi, nunquam vel rarissime in periculum castitatis incidisse : eos vero qui soli incedunt, non raro lentationi luxuriæ succubuisse, aut ejus calumniam sustinuisse. Quocirca S. Thomas dicere solebat : a Monachus solus incedens est daemon solitarius. » S. Augustinus, in *Rcgul.*, cap. xn, ita statuit : « Quando ergo simul estis in ecclesia, et ubicumque ubi feminæ sunt, invicem vestram pudicitiam custodite. Deus enim qui habitat in vobis, etiam isto modo custodiet vos ex vobis. » B. Theodotus Studiti in testamento suo, § 1S, ita decernit : o Nec solus colloquere cum monacha, vel sæculari, nisi necessitas trahat, idque cum duabus ab utraque parte personis astantibus. » S. Hieronymus Nepotiano non monacho, sed clerico, ita proscribit, epist. 2 : < Si propter officium clericatus aut vidua visitatur, aut virgo, nunquam domum solus introeas. » Et inferius : « Solus cum sola, secreto et absque arbitro vel teste non sedeas. » S. Basilios, in *Regula* quam vertit Ruffinus, cap. lxxxix, et habetur Jure Canon., cap. *In omnibus*, dist. 81 : « Sed certe, ait, solum ad solam accedere nulla religionis ratio permittit. » Rursum S. Hieronymus, *Contra Vigilantium* : « Quid, ait, facit monachus in cellulis feminarum? Quid sibi volunt sola et privata colloquia, et arbitros fugientes oculi? » De S. Augustino ita scribit Possidonius in ejus *Vita*, cap. XXVI : « Et si forte ab aliquibus feminis, ut videretur, vel salutaretur, rogabatur, nunquam sine clericis testibus ad eas intrabat, vel solus cum solis unquam est locus, nec si secretorum aliquid interesset. »

S. Augustinum nostro ævo secutus est S. Carolus Borromæus, qui cum femina etiam consanguinea nunquam locutus est, nisi ex gravioribus domesticis aliqui adessent, ut habet ejus *Vita*, lib. III, cap. vi. Quin et Seneca, *epist.* 25 . u Omnia nobis mala, inquit, solitudo persuadete Remedium subdit dicens : a Prodest sine dubio custodem sibi imposuisse, et habere quem respicias, quem interesse cogitationibus tuis judices. » Addit ab Epicuro esse hanc vocem : « Sic fac omnia, lanquam spectet aliquis, » qua voce custodem nobis et pædagogum dedit. Idem, *tpist.* 11 : « Magna, ait, pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis assistat, d Imo Justinianus Imperator, in Novella *De Monachis*, vult monachos ire associatos, « ac invicem testes esse mutue honestatis. » Lucius Papa, epist. l *ad Episcop. Ecclesias*, ita sancit : « Propter tales (calamitatores) horiamur vos, sicut et in hac saucia

Ecclesia constihMum habemus , ut semper testes vobiscuin sacerdotes et diaconos habeatis ; et licet conscientia sufficere possit propria, tamen propter malevolos, juxta Apostolum, etiam testimonium vos oportet habere bonum ob iis qui foris sunt : quoniam et in hac sancta Sede constitutum habemus ut duo Presbyteri, vel tres Diaconi in omni loco Episcopum non deserant, propter testimonium Ecclesiasticum, p

Denique audi Thomam Cantipratensem, magna sapientiæ, experiēti® et religionis virum , Mb. II *Apum*, cap. xi, § 1 : a Quam vera sit hæc sententia: V® soli,ego novi, qui triginta annis et eo amplius vices Episcopi in diversis provinciis cl diœcesibus habui, qui in hoc articulo, quo Religiosi vel soli vadunt in viis, vel soli manent in curiis, horrenda mala, horrenda scandala horrendaque pericula frequenter audivi, quæ nunquam sustinuissent adjuncto socio, vel fecissent »

Tertio, ut majorem auctoritatem et fidem prædicationi suæ conciliaient, juxta illud : a In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum,» *Deut.* XVII. Quocirca Christus cl Apostoli id constanter suo exemplo firmavere : Christus enim duos ex discipulis suis mittit ad solvendum asinum et ad parandum pascha, Petrum et Joannem. Post resurrectionem Cleophas cum socio eunt Emmaus. Itidem Petrus et Joannes sæpe sociali inveniuntur : simul currunt ad monumentum, ascendunt ad templum ad horam orationis nominam, mittuntur ab Apostolis Samariam. Spiritus Sanctus sibi segregari jubet Saulum et Barnabam in opus ad quod eos assumpsit. Judas item et Silas destinantur Antiochiam, et Paulus cum Sila lustrat Syriam. Duo testes venturi sunt tempore Antichrist], ut prædixit B. Joannes, quos Henoch et Eliam fore intcUigit communis opinio Doctorum et Ecclesiæ traditio.

Tropologice : S. Gregorius, hom. 17 in *Evamj.*: « Dominus, ait, binos in prodicationem discipulos mittit, quia duo sunt procepla charilatis, Dei videlicet amor et proximi, et minus quam inter duos charilas haberi non potest. » Et mox : « Quatenus hoc nobis tacite innuat, quia qui charitatem erga alterum non habet, prædicationis officium suscipere nullatenus debet. »

Symbolice Origenes : Binos, ait, famulari Dei verbo antiquum est. Eduxit Israel de Ægypto per manum Mosis et Aaron; Josué et Caleb concordant; frater a fratre adjutus ut civitas vallata. Et Glossa : Sic, ait, bina ammalia a Noe inducta sunt in arcam, immunda prius in carnali generatione , sed mundata Ecclesiæ sacramento , per spirituales gratias in discipulorum prodicatione.

In omnim tocca quo erat ipse venturos. — Quo, ut ait S. Gregorius, tom. 17, mystice significatur. • quod predicatorum suos Dominus sequitur : qma predicatione provenit, et tunc ad mentis

nostræ habitaculum Dominus venit, quando verba prædicationis procurunt, atque per hæc veritas in mente suscipitur. Hinc namque eisdem prædicatoribus Isaias dicit : Parate viam Domini , rectas facite semitas Dei nostri. Hinc illis Psalmista ait : Iter facile ei, qui ascendit super occasum. v Et mox : a Ei ergo , qui ascendit super occasum, iter faciamus, cum nos ejus gloriam vestris mentibus prodicamus, ut eas et ipse post veniens per amoris sui præsentiam illustret.»

2. Messis quidem multa , operarii autem pauci. Veis. i. — Hæc audivimus *Matth.* cap. ix, vers. 37, ubi ea exposui.

3. IIE : ECCE ECO MITTO VOS SICUT AGNOS INTER V.i • »• lutos. — Ut quasi agni inermes, innocentes, mansueti, simplices, vestro candore et sanctitate lupos vertatis in agnos, puta ut homines lupinos, id est voraces et rapaces, faciatis temperantes, innoxios et miles, idque non vestra virtute, sed gratiæ mæ efficaciam. Quare non est quod metuatis, illi enim vobis nunc protegente nocere non poterunt. Nam, ut ait S. Ambrosius, « sollicitudo boni Pastoris efficit, ut lupi in agnos audere non audeant. »

4. Nolite portare sacculum (Groce GaXávtw, Vn>. 4. id est *marsupium*, sive *crumenam*, ad pecuniam recondendam , q. d. Nolite portare pecuniam, ut habet *Matthæus*, cap. ix), neque peram , — ad panem et cibos in ea gestandos, quia hoc non est ovium, sed pastoris, a Hoc interdicto, ait Euthymius, jubet ut de necessariis corporis spem in illum habeant, qui ipsos emittit. » Nam, ut ait S. Gregorius in *Catena*, u tanta predicatoris debet esse in Deum fiducia, ut presentis vitæ sumptibus quamvis non provideat, tamen sibi hos non deesse certissime sciat; ne dum mens ejus occupatur ad temporalia, minus provideat æterna. » Reliqua explicui *Matth.* x. Christus enim hic eadem procepla dat 72 discipulis, quæ ibi dedit 12 Apostolis ; ulrosque enim pari lege misit ad evangelizandum.

Et neminem per viam salutaveritis. — Est hyperbole, q. d. Ne divertatis ad privatas salutationes , et familiares prolixasque colloquutiones ; sed omnem vanam confabulationem et distractionem ac moram proscindite, ut tota mente collecti, seduli et celeres silis in opere ad quod vos 1«^«to-millo , toliquo intendatis prædicationi Evangelii. lia S. Augustinus, Ambrosius, Gregorius et alii, venerit Nam alioqui, ut ait Euthymius, non vult Christus discipulos suos esse inciviles et rusticos, ut etiam salutati ab aliquo eodem verbo non resalutent. Salutationem ergo velat prolixam, «impedientem ministerium, quæ per moram sæpe trahit olTensionem, » ait S. Ambrosius. Alludit ad id quod Eliæus mittens Giezi ad suscitandum puerum mortuum , eidem præcepit dicens : « Si occurrerit tibi homo, non salutes eum , et si salutaverit te quispiam , non respondeas illi ; » quod hoc fine ei dicit, ait Ambrosius , « ne confabulatione ali-

cujus obvii, mándelo refletteretur a inunerc(i).n

Veil. 7. 7. DIGNUS EST ENIM OPERARIUS MERCEDE SUA. — Mercedum intellige non pretii cl œquivalentem, sed alimenti cl sustentationis. Quia prædicatio regni cœleslis omno pretium terrenum superat et transcendit. Nam, ut ait S. Augustinus, in *Psal. cm*: «Quid accipiunt? dant spiritualia, accipiunt carnalia; dant aurum, accipiunt faentini.» Hinc patet posse Apostolos vivere ex Evangelio, ac auditores jure naturali et divino obligari ad cos alendos. Christus hic causam dat, cur discipulis vetuerit peram et sacculum, quia scilicet Deus cis providebit per auditores de annona et victu. «Qui peram et sacculum portare prohibuit, inquit Gregorius, *hom. 17*, sumplus cl alimenta ex prædicatione concedit. Dignum est enim ut ab eis terrena stipendia consequamur, quibus patriæ cœlestis præmia offerimus.» Et postea: u Unde salis ostendit, inquit S. Augustinus, lib. II *De Consens. Exang.*, cap. xxx, «cur eos hæc possidere ac ferre noluerit, non quod necessaria non sint sustentationi hujus vitæ; sed quia sio eos mittebat, ut eis hæc deberi demonstraret ab illis ipsis, quibus Evangelium credentibus annuntiarent.»

Ve». 16. 16. Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me SPERNIT. — Vos enim estis mei Apostoli et legati; qui autem legatum audit vel spernit, audit vel spernit regem vel principem qui eum legavit cl misit. Legatus enim loquitur in persona regis legantis, camque repræsentat, sicut vicerex repræsentat regem. Quocirca subditi in suis Superioribus debent intueri Christum, itaque eorum dicta jussaquo excipere, ac si ex ipso ore Christi prodirent. Audi S. Bernardum, tract. *De u» Supe- præccepto et dispens.*: a Sive Deus, sive homo, vicanus Dei, mandatum quodeumque tradiderit, hibeudi. pari profecto obsequendum est cura, pari reverentia deferendum: ubi tamen Deo contraria non præcipit homo. » Et statim citans Regulam sui Ordinis continentem eamdein doctrinam: «Quidquid, inquit, vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat Deus.» Et paulo post: a Ipsum proinde, inquit, quem pro Deo habemus, tanquam Deum in bis quæ aperte non sunt contra Deum, audire debemus. »

Reliqua exposui *Matth. x* et *xi*.

Ven. n. 17. Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio (*magno*, ut addit Syrus) dicentes: Domine, etiam dæmonia subjiuntur nodis in nomine tuo. — Quasi dicant: Non tantum morbos, uti promiseras vers. 9, sed etiam dæmones expellimus per vim et invocationem nominis tui,

(1) Salutationes apud Orientis populos receptæ non flebant, ut nd h. l. monuit Ludovicos de Dieu, leni gestuel verbo, sed multis pœrcunctationibus cl proluxa appendono trahebantur, non sine nullis corporis tlexionibus, osculis et amplexibus.

diccnks: Ii nomine Jesu Christi exi, o duemon, ab homine isto, a Vide, ait Theophylactus, quoniam non superbiunt, dicunt enim: In nomine tuo, tua gratia, non nostra virtute; «videtur tamen aliquid van® laudis cl ostentationis eis obrepisse, quod per se, non per alios Christus tanta patraret; sed venialis fuit hæc culpa et vanitatis pulvis, (piem Christus mox abstergit.

18. Er ait illis: Videbam Satanam sicut fulgur de coelo cadentem. — «Sicut fulgur, » id est *primo*, sicut fulgur, magna vi, collisione et fragore cum tonitru per nubes frigidas sibi-que contrarias, excluditur: sic dæmones primo, subito et inexpectato cœlo deturbati sunt; nec enim dæmones expectabant hunc lapsum. *Secundo*, violenter, quia sumina vi inviti cœlo dejecti sunt per S. Michaellem ejusque assecclas, *Apoc. xii*, 1 et seq. *Tertio*, velociter, quia celerime cl quasi in momento. *Quarto*, manifeste, quia spectantibus omnibus angelis. Unde Euthymius: a Usus est, ait, fulguris exemplo, ostendens vehementiam et velocitatem casus illius. » Mulli putant ad litteram Christum hic loqui de D qtn casu Satanæ, id est Luciferi, quo e cœlo, id .u.ur aero, aut gloria et potestate sua, quam ante Christum in mundo obtinebat, per Christum privatus et spoliatus est; q. d. Non novam mihi rem narratis, nam cum vos, o discipuli, nuper mitterem ad evangelizandum, videbam dæmonem sua potestate a me privatum quasi de cœlo cadere, ac per vos magis casurum, quasi hoc asserat Christus ad magnificandam potestatem a se datam discipulis, ç. d. Videte quantus et quam formidabilis hostis, scilicet Lucifer cum omnibus suis dæmonibus, vobis per me sil subjeclus. Ha ex Nazianzeno, orat. 4 *De Thcolog.*; S. Basibus, homil. *Quod Deus non sit auctor malorum*, ac Cyrillus, Theophylaetus, Euthymius, Titus, Maldonatus, Toletus, Jansenius, Franciscos Lucels et alii. Audi Theophylactum: «Quidam sic mtelligunt: De cœlo, id est de gloria sua et ila honore quem habebat. Ante Christum enim ut Deus colebatur, nunc autem de cœlo decidit, ul est de gloria sua, ne colatur ul Deus, neque habeatur perinde ac si in cœlo habitet.» Euthymius: «Ante incarnationem Salvatoris, inquit, in sublime ferebatur, cl tyrannum agebat, ac potens erat; cum autem Deus in terra per carnem diversarclur, cecidit, non e cœlo (olim enim indu ceciderat, nec amplius eo ascendit), sed a dicta celsitudine, tyrannide ac potentia, » Sic et Valablus. Cum vos, ait, misi ad prædicandum, videbam ruituras vires Satanæ. Cecidit ergo tunc Satanæ e suprema potentia in extremam fragilitatem, ait S. Cyrillus; ante Christi enim adventum ab omnibus colebatur, post eum a fidelibus conculcatur. Inde sequitur: «Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, d Verum hic Satan® e cœlo lapsus mysticus potius et symbolicus est, quam lilterahs.

Ad litteram ergo loquitur hio Christus de primo casu Luciferi, dum cum suis asseclis, ob superbiam qua Deo rebellavit, e cœlo præcipitatus est in abyssum inferni, idque a Christo, eo quod Lucifer dignitatem, puta divinitatem Christi, et e qualitatem Dei, superbe appeteret, imo ut nonnulli censent, Christi unionem hypostaticam ambiret, dicens decentius esse ut Christus suam naturam, puta angelicam, et inter angelos nobilissimam, assumeret el Verbo uniret, potius quam humanam, nipote carneam et miseram. Invidens ergo Jesu deitatem, ab eo quasi antagonista prostratus et dejectus est : unde pro *cadentem*, Græco τὸ πρὸς τὴν γῆν, id est lapsum, in præterito ; Arabicus, *quod cecidit*. Sensus ergo est, *q. d.* Nolite mirari, o discipuli, quod in nomine meo dæmonia ejiciatis ; nam ego jam olim Luciferum ineam deitatem superbe appetentem, cum suis asseclis e cado præcipitavi in gehennam : simul et vos cavete ne in superbiam elati, eo quod dæmones vobis subdiderim, cadatis in abyssum, uti cecidit Lucifer. Ita S. Hieronymus, lib. II *contra Jovin.*; S. Ambrosius, lib. De *Fuga sæculi*, cap. vu; S. Cyprianus, tract. De *Jejunio Chrietii*; S. Gregorius, lib. XXIII Moral., cap. vii ; S. Chrysostomus, hom. 10 De *Pænitentia*; Beda, Theophylactus, Euthymius, Bernardus et alii (1).

Lucifer Apposito Lucifer comparatur fulguri. *Primo*, quajfui-qUia fulgore fulguris ad vivum repræsentitur, prestantissima, cl ul ila dicam, ignea natura, *Secundo*, majestas ac principatus Luciferi. *Secundo*, ejusdem potestas maxima ad nocendum : talis enim est fulguris, quod omnia etiam durissima et robustissima pervadit, sternit, frangit, incinerat : quare summe terrei et nocet. Idem facit Tatio. Lucifer. *Tertio*, ejusdem brevitatis, quia transit ut fulgur ; lanium enim nocet in hoc sæculo et in hac vita, quæ respectu ætunitatis est quasi Fulur instans cl momentum. Hinc tropologice, fulgur **iunT**hymboluui superbi® et van® mundi glori®; h.ie enim instar tlainmæ fulgure® coruscat, et u ru* ; meo evanc cit, juxta illud : u Sic transit gloria ftkii*. inun(iij ., fulgur enim, ait Nomus Marcellus, est ignis qui coruscat, sive ipsa coruscatio prælervolans, fuliueu est telum ipsum quod jacilur; fulguritum est fulmine ictum percussumquo. Rursum hæc ex cœlo dejicitur cl vibratur in terram, imo in tartara : quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, et igne gehennæ perenni cruciabitur. Insuper sicut fulgur in cudo splendidissimum, in terra desinit in lapidem, quem instai teli ejaculatur ; sic superbia Luciferum fulgidissimum angelum convertit in teterrimum cacodæmonem :

(1) Ad Interam simpliciori sensu melioriquo cum pntccd<nL connexionem, sic exponas : Sciebam, sive pr®videbam per vos celeriter, felici successu, minutam in Salame potestatem, ns m oppidis qua adibite; vel, quod eodem lere recidit : bum vo* mira m oppidis prodigiaque patrabatis, videbam Satana poicslaltmi luiiui ipHimquo quasi c coelo dejici.

pari modo superbia ex hominibus angelicis facit dæmones , humilitas ex humanis dæmonibus facit angelos, juxta illud *Isuite* xiv, 11 : « De tracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum : subter te sternetur tineas, et operimentum tuum erunt vermes. » *Quarto*, ejusdem apparen- tia, fucus et ostentatio , quia dejectus adhuc transformai se in angelum lucis, ait Beda. Plenus erit sensus, si primum sensum cum secundo jungas, *q. d.* Ego Christus, qua Deus, videbam Salauam ante me e cœlo cadentem in abyssum, quia ego eum vclut æmuluin præclpitavi : pari modo ego Christus jam incarnatus, qua homo, videbam Salauam ante me o templis, in quibus quasi Deus in cado a Gentibus adorabatur, deturbari, quia per me et vos, o discipuli, doceo et docebo omnes gentes conterere idola, in quibus ipso adorabatur, et adorare Deum verum. Quocirca ego sicut olim Salauam e cœlo, sic nunc eumdem e templo præcipitavi, sicut fulgur in præceps ruit : sic enim posterior sensus priori quasi littera allegoriæ substernitur, hæcqueilli congruo inædiucatur et superstruitur. Alludit Christus ad illud *Isaiæ* xiv, 12: a Quomodo cecidisti de cœlo, Lucifer, qui mane oriebaris? » ut cum esses Lucifer, factus sis Hesperus et noctifer. Vide ibi dicta.

Moraliter S. Bernardus, serm. De *ligno*, (oeno et stipula : « Nunquam, ait, est securitas, fratres, neque in cœlo, neque in paradiso, mullo minus in mundo. In cœlo enim cecidit angelus sub presentia divinitatis; Adam in paradiso de loco voluptatis; Judas in mundo de schola Salvatoris. Hæc idcirco dixerim, nequis sibi de loco isto blandiatur, quia dicitur : Locus iste sanctus est. Quia non locus homines, sed homines locum sanctificant. »

Mystice S. Hieronymus in illa verba *Ps.* cxxxin: *Qui fecit axium et terram* : « Mulli, ait, de terra cœli fiunt, el mulli de cœlo terra. Infelix Judas cœlum fuit, cl factus est terra : Paulus Apostolus, eo tempore quo persequabatur Ecclesiam, terra erat; confessus est, et cœlum factus est. Nec qui cœlum est debet esse securus; nec qui terra est, debet desperare de vita. »

19. Ecce dedi (Gnece in præscnii, id est Ver», li- do) VOBIS POTESTATEM (GræCC ἡ ἐξουσία, id est CSt UIC- torilatcm, imperium, jus et dominium) calcandi JUPIA SERPENTES ET SCORPIONES, ET SUPER OMNEM Mitre iem inimici; et nihil voris nocbbit. — Literaliter hic serpentes cl scorpiones uti sonant, accipe; hos enim etiam colcassel, imo rexisset Adam, quasi eorum rex cl dominus in paradiso. Facit ergo hic Christus suos discipulos non tantum dæmonibus, sed cl bestiis omnibus superiores, juxta illud *Marci* xvi, 17 : a Serpentes tollent, el si mortiferum quid biberint, non cis nocebit. » Exemplum est in S. Paulo, qui correptus a vipera, eam illæsus excussit, Act. xxvm, 3. Ita Jansenius, Muldonalus et alii.

Et SUPER OMNEM VIRTUTEM (Græ< 3,/a >, j(l r t robur, vim, potentiam, exercitum) inimici — cujuscumque, sivo animalis efferi, ut lupi, leonis, tigridis; sivo venenj et rei venenat® , sive etiam diaboli, qui omnibus feris et rebus noxiis preest, iisquo abutitur, ut hominem laedat et perimat. « Omnis n ergo «virtus inimici,» est omnis potentia homini inimica. Mystice tamen, et potius, per hæc omnia significat dæmoncs; de his enim est omnis hic sermo : unde dæmoncs hic ad litteram significari per serpentes et scorpiones, jBosque vocari «virtutem inimici,» id est exercitus Luciferi, censent S. Athanasius, in *Psal.* XXVIII, ac Theophylactus, Euthymius, Reda, Titus, Tolctus, Franciscus Lucas hic. Quocirca Euthymius « serpentes cl scorpiones n accipit « intelligibiles; n id est « omne genus immundorum spirituum, n ail Beda. Qui et addit: « Hoc autem inter serpentes qui dente, et inter scorpiones qui cauda nocent, distare arbitror, quod serpentes aperte Movientes, scorpiones clanculum insidiantes significant. » Simili modo, *Gen.* cap. ut, serpens qui decepit Evam, tam verus serpens, quam diabolus per serpentem loquens intelligitur, ut ibi dixi.

Vers.to. 20. Verumtamen in noe nolite gaudere, quia (quod) spiritus (dæmoncs) voris subjiciuntur : GAUDETE AUTEM, QUOD NOMINA VESTRA SCRIPTA SINT in coelis. — Non vetat omne gaudium, ut scilicet nullo modo gaudeant, quod dæmoncs cis subjiciantur (hoc enim licitum et honestum est, ideoque Deo gratum et gloriosum), sed ut non tantum gaudeant de dominio in dæmoncs, quantum gaudere debent do sua prædestinatione, gratia et gloria, tum quia dominium in dæmoncs est gratia gratis data Ecclesiæ, undo subindo et reprobis datur, uti data fuit Judæ, *Matth.* vn, 22; prædestinatio vero includit gratiam gratum facientem, ac prædestinatum conduit ad beatitudinem; tum quia, ut ait Euthymius, illud gaudium tumorcin et superbiam generare solet, hoc vero gratiarum actionem cl omnis boni operis sollicitudinem : do hoc ergo longe magis gaudendum, quam do illo. *Tertio*, ejicere dæmoncs et facere miracula, non est vestri meriti, ait Beda, sed divin® virtutis; at nullius nomina scribuntur in cælo, nisi ejus qui illud meretur vel merebitur. *Quarto*, virtus ejiciendi dæmoncs datur vobis a Deo, non ad vestram, sed aliorum utilitatem; at scribi in cadis vobis utilissimum est, quia vos beabit in (eternimi. Ita Theophylactus.

Scripta sunt in coelis. — Quod alibi dicitur, «scripta sunt in libro vite;» «liberi autem «vite» significat distinctam Dei prescientiæ™ memoriam, prædestinationem, in qua quasi in libro Dei scripti sunt omnes et singuli destinati et electi ad vitam ælernani : «scripta sunt» autem non per calamum et atramentum, ait litus, sed per Dei optimi maximi memoriam, ejus-

demque Dei gratiam et gloriam. Et Euthymius : Cives conscripti esth in «lema civitate. inquit, non atramento, sed memoria; neque ut homines scribunt, sed ul Deus; idque non in remedium oblivionis, ait Beda, sed ad firmitatem et certitudinem prædestinationis.

Porro, sicut duplex est hæc Dei prescîentia ei n*pt < predestinado, ita et duplex est liber vite» : poor perfectus et completus, quo absolute et determinate ab retorno a Deo descripti sunt omnes electi nd gloriam, qui reip«a ad vitam æternam perventuri sunt : hic est infallibilis et immutabilis. Posterior, in quo omnes justii et sancti describuntur, non absolute, sed conditionate, et secundum presentera justitiam, si nimirum in ea usque ari mortem perseverent : hic non c<t certus et infallibilis; nam exiliis mulii a justitia excidunt, male moriuntur, reprobantur et damnantur. Sic Apostolus, P/u/ip. tv, salutat Clementem suosque fideles, « quorum nomina sunt in libro vite. » Nihil enim aliud vult dicere, quam quod dixit dc omnibus Ephesiis fidelibus, *Ephes.* cap. i, nimirum cos esse a Deo electos el predestinates per Christum; scilicet absolute per fidem et gratiam, sed conditionate ad gloriam, si nimirum in Christi fide et gratia perseverent. Et *Ephes.* n : « Vos, ait, estis cives sanctorum, et domestici Dei, » scilicet per gratiam, ac tales futuri per gloriam, si in gratia decedatis : sic etiam orat Ecclesia in Collecta secreta Missæ, tempore Quadragesim®, « ut omnium fidelium nomina beata prædestinationis liber ascripta retineat ; » hi ergo possunt a sua prædestinatione excidere, ac proinde non sunt absolute predestinati, sed conditionate, si videlicet in fide et sanctitate usque ad finem vit® perstent. Sic etiam hoc loco videtur accipi, ait Jansenius, Franciscus Lucas et alii, licet do eo dubitet Maldonatus, ac neget Toletus. Nam non velle Christum hic omnes septuaginta discipulos, certos facere de sua absoluta et efficaci electione ad gloriam, patet ex vers. IS, ubi minasct metum damnationis eis injicit, dicens : « Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem. » Quasi dicat : Videte ergo et vos no similiter cælo, id est gratia et gloria vobis in cælo preparata excidatis. Sic omnes Apostoli fuere a Christo electi, scilicet ad Apostolatum, et tamen unus excis Judas fuit reprobatus et damnatus, juxta illud Christi : « Nonne ego vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est? *Joan.* vi, 70. Pari modo ex 70 discipulis Christi fuere septem primi Diaconi, e quibus unus fuit Nicolaus nomine, qui immunditiarum omnium, et Nicolailarum hærescos auctor extitisse refertur, » ait S. Hieronymus, *epist.* 43» cap. in. Quod ergo duodecim Apostolis cl eorum sequacibus promittit Christus, *Mutth.* cap. vix, vers. IS, dicens : « Vos qui secuti estis me, etc., sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim Iribus Israel; » intellige non absolute, sed sub hac conditione»

si in mei sequela usque nd mortem perstiteritis.
Vm ti. 2f, In ipsa bora EXTtLTAvrr Spir it i! Sanct o, — id est per Spiritum Sanctum, quo plenus erat Christus, putapcr gratiam. lætitîam et jubiliim suæ humanitati et menti n Spiritu Sancio infusum, co quod Spiritus Sanctus efficacia fecisset sua promissa, ac per suos discipulos tam rudes ct imbecilles tanta prodigia, dæmones expellendo ct morbos quoslibet sanando, patrasse!, quibus ipse Christi fidem ct Dei gloriam promovebat.

Er revelasti fa parvulis. — Scilicet abjectis et rudibus meis discipulis, a Ea, n ut nimirum ipsi cognoscant te esse Deum verum, ac me a te mis- sum, ac consequenter agnoscant viam ad justi- tiam ct salutem, quæ est credere in me meisque jussis obedire, itaque sint predestinati, atque pcr cos alii multi, quos a dæmonibus et morbis libe- rant, veri Dei cognitione illuminentur ct salventur.

7*r n 22. Omnia mihi tradita sunt a Patre meo. — ii sicut a Patre meo creata sunt, ita jam vitio ipsorum perdita per me recreentur et rediman- tur; ut scilicet homines in peccata prolapsos su- blevem, sanctificem et beem, ct cum homine crieras creaturas vitio hominis corruptas renovem et restaurem. Ita S. Athanasius, serin. 4 *contra* Arianes : « Postquam, ai!, peccasse!cl lapsus esset homo, ejusquo lapsu perturbatis omnibus, mors invaluisse ab Adam usque ad Christum , terra- quecxccrafioni data esset, infernus apertus, para- disus clausus , cælum infensum, ct tandem cor- rupto ct interempto homine insiluisset diabolus contra nos; tunc dedit illi hominem, ut ipsum Verbum caro fieret, carnemque assumptam in omnibus instauraret. Tradita enim sunt illi ut medico, qui sanaret morsum serpentis; ct ut vit©, qua excitaret mortuum ; et ut luci, quo illumi- naret tenebras; ct ut rationi, quo redintegraret vim rationalem, n Particulatim deinde idipsiim explicat, dum subdit: « Postquam igitur tradita «unt illi omnia, ct factus est homo, correcta sunt omnia ct perfecta : terra pro maledictione bene- dictionem obtinuit, paradisos reseratus est, in- fernus sc metu contraxit, monumenta aperta sunt resurgentibus mortui*; portæ reclusæ sunt, nt intraret ille ex Eden. »

Non igitur loquitur hic Christus de essentia ct attributis divinis, sibi a Patre traditis ct per ge- nerationem divinam communicatis, uti explicuit S. Chrysostomus, hom. 39 in *Matth.* v; Hilarius, lib. VI *De Trinitate*; S. Ambrosius, lib. III *De Spiritu Sancto*, cap. xii ; sed de plena omnium pote tale quæ sibi ut homini, ad hominum salu- tem a Patre tradita fuit.

Vm 25. Et ECCI QUIDAM LEGISPERITUS SURREXIT , TEN- TAN'S ILLUM ET DICENS : MAGISTER, QUID FACIENDO vitam sternam possidebo? — g. d. Quid me fa- cere oportet, ut vitam ©ternam obtineam et pos- sideam ? Alius est hic Legisperitus ab eo qui idem quæsivit a Domino, Ma/ta. xxii, 36, ut patet ex circumstantiis uiriusque»

Tentanseum. — Hinc patet ipsum quæsivissc hæc Qno animo non sincero discendi, sed ficto e! dolosa lentandi Christum, an Christus scilicet aliquid do ac rswrit sc suaque doctrina conira legem responderet, ac illam huic praeferret, unde cum calumniandi vel accusandi occasionem haberet. Christus enim ab illis censebatur legis prevaricator ct contemplor. Ita Tolclu*.

Cætera quæ sequuntur usque ad versum 29, exposui *Matth.* xxn, 36 ct scq.

29. Ille autem volens justificare seipsum, dixit v'rt-9* ad Jesum : Et quis est meus proximus?—« Jus- tificare, » id est justum pre cæteris ostendere; ç. d. Demonstra mihi aliquem proximum in jus- titia, qui scilicet tam justus sit quam ego, cl vix invenies. Ha Titus, Euthymius et Isidorus Pelu- siota, lib. IV, *epist.* 173, qui censent Legispe- ritum hæc dixisse et superbia et fastu pharisaico. « Proximum, ait Isidorus, ccnsuit esso justum justo, sublimem sublimi, q. d. Ostende mihi ali- quem qui tam magnus sit ut possit mocum com- parari. »

Verum Christi responsio contrarium signifi- cat, ut patet intuenti. Quarc videtur hic Legis- peritus, qui initio lentandi animo accesserat, audito dicto Christi, quo suum responsum de primo dilectionis Dei et proximi mandato lauda- ral , montem mutasse, ac aversionem suam in amorem ct reverentiam Christi convertisse, at- que sincere ct serio quæsiisso quis esset proxi- mus . nt cum diligeret ct legem imploro posset. Ergo a volens justificare scipsum, n id est volens sc ostendere justitiæ amatorem, et limoratae cons- cienti© quasi sollicitum intolligcre legem Do- mini, et quasi assiduo in ea studentem et ine- ditantom,ut eam opere adimpleret. Ha Toletus, Jansenius ct alii.

Ei quis est meus proximus? — Magna enim in- ter Scribas hac de re crat quæstio, imo error; Scribæ enim , cx *Levit.* xix, 18 : Diliges pi na, id est aminzm, a contrario inferebant : Ergo odio prosequeris inimicum tuum, puta Gentilem, qui non est Judæus : unde hunc eorum errorem cor- rexerit Christus , *Matth.* v , 43. Quare Scribæ ami- cum vel proximum censebant esse soluin Judæum, nipote veri Dei cultorem , ejusdemque secu- gentis cl religionis, imo inter Judæos eos qui le- gem prævnricabantur et impie vivebant, cense- bant non cs?o proximos, ncc diligendos, sed so- los fideles cl justos. Merito ergo legisperitus hic rogat Christum quis sit proximus, q. d. Ego om- Qmi pro- nes Judæos probos quasi proximos diligo, sunlno 1„UU ¶ alii adhuc proximi a me diligendi ? Respondet Christus alios esse, nimirum proximos nostros esso omnes omnino homines : hi enim proximi nobis sunt ob communionem ejusdem vita; hu- man©, ejusdem grati©, ejusdem redemptionis per Christum, ejusdem Ecclesia; cl Sacramento- rum, ejusdem vocationis ad fidem et gratiam, ejusdem destinationis cursusque ad camdem fe-

Heifatom et vitam rrfernnm. Omnis ergo homo est Hebraice *rea*, id est amicus, socius; Græce *ῥῆμα*; id est propinquus, a *ἐλπίς*, id est accedo, appropinquo, quod in futuro habet «*ἐλπίς*», unde *ῥῆμα* : latine nervosius vocatur proximus, quia proxime, id est nullo mediante ad nos accedit, nosque contingit per eandem vitam. gratiam, Ecclesiam, gloriam, etc. Proximus enim Ciceroni et Latinis dicitur vicinissimus, unde Isidorus, lib. IX *Etymol.*, cap. vi : « Proximus, ait, dicitur ob proximitatem sanguinis, » Et Cicero, lib. II *De Legibus* : « Id, ait, habendum est Deo proximum (id est vicinissimum) quod est optimum. » Jam nutem omnis homo nobis vicinissimus est per eandem Dei creationem, et eandem Christi redemptionem, et vocationem ad eandem gratiam et gloriam : ergo omnis homo nobis est proximus. Vide dicta *Levit. xix, 18*.

Tropologice : vox « proximus » exigit visceralem affectum et amorem; proximus enim a proximo diligendus est quasi frater a fratre, vel filius a patre : in his enim nullum est medium, sed ulter alteri est proximus, ita tamen ut servetur ordo charitatis, quo magis diligendus est pater quam frater, et frater, quam nepos, etc.; inter proximos enim alius alio nobis est proximior, ideoque magis diligendus.

v«m 30. 30. Suscipiens autem Jesus, dixit — Eulhynrius, « excipiens sermonem, » id est respondens, ac fuse et exacte quæstionem, quis sit proximus, enucleans et resolvens. Sic ait Virgilios : « Excipit Ascanius, » id est vices respondendi suscipit.

Homo quidam descendebat ab Jerusalem (ideoque Israelita, ait Augustinus, senn. 37 *De Verbis Domini*, et Hierosolymila, ait Beda) in Jericho, et incidit in latrones. — Est parabola sumpta a re quæ sæpe tunc temporis contingebat, ideoque vera historia et res gesta. Nam, ut notat S. Hieronymus, in cap. XX *Matth.*, et in *Epitaphio Paula* epist. 77, inter Jerusalem et Jericho erat locus periculosus et latrociniis infestus, ideoque Hebr. dictus *Adommim*, vel potius *Addammim*, id est ruatens cruentus, « quia multus in eo sanguis crebris latronum fundebatur incursibus. » Audi Adrichomium, locum hunc ex S. Hieronymo, Saligniaco, Brocharo et aliis plano describentem in *Descriptione tribus Benjamin*, p. 14, n. 6 : « Adommim, ait, locus sanguinarius homicidiis et latrociniis infamis, etiam posterioribus temporibus, et rem et nomen retinuit, aspectu terribilis et valde periculosus, quemque sine conductu nemo temere transeat. Eo loci homo ille, qui de Jerusalem in Jericho tendebat, curatus est a Samaritano, cum incidisset in latrones, ab iisque vulneratus esset, quod clamnum multis contingit. Distat a Jericho contra Occidentem quatuor leucis. Quondam villula, nunc castrum, ut Bred, ex Brocharo, ut Hieronymus, ruina in sorte Iribus Judæ : Græce vocatur *δὲ Χότ* id est ascensus rubentium, prout sanguinem

qui ibi a latronibus funditur; Hebraico *Malcedomir*, est confinium tribus Judæ et Benjamin, ubi et castellum militum situm ob auxilia viatorum. Videtur hic caverna profunda, super quam olim erectum fuit ædificium. » Denique locus hic erat situs in monte vel colle, ex quo latrone» eminus viatores adventantes prospicere poterant, ut cos ex improvise invaderent; unde *Josué xv, 7*, locus hic vocatur « ascensio Adommim. »

Qui etiam despoliaverunt hum (pecuniis, vestibus, rebus omnibus quas habebat), et plagis IMPOSITIS ABIERUNT SEMIVIVO (Græce id est semimortuo) relicto — in via : illi certo ex vulneribus moriendum erat ibi, nisi qui ei succurreret et mederetur. Solent enim latrones eos quos spoliaverunt, vulnerare vel occidere, ne spoliati illico advocent obvios et vicinos, qui latrones persequantur et spolia eis extorqueant, imo trucidant. Syrus clare : *Et irruerunt in cum latrones, et spoliaverunt eum, et vulneraverunt eum, et reliquerunt eum, cum vix subsisteret in eo anima, et abierunt.*

31. Accidit (casu, si homines spectes; sed cerio Vers. Ji. consilio, si Dei providentiam, cui nihil est fortuitum, sed omnia prævisa et provisa, consideres) AUTEM UT SACERDOS QUIDAM DESCENDERET EADEM VIA; ET VISO ILLO PRÆTERIVIT. — Græce, « *ὑπερῆλθεν*, id est ex adverso præterivi!, g. d. Sacerdos horrore plagarum vulnerati illius et moribundi percussus, non tantum ad eum non accessit, sed et retrorsum abiit. et in contrariam pariem iter suum reflexit, ait Titus et Theophylactus. Notat hic Christus præposteram religionem ac inhumanitatem sacerdotum illius revidi, qui externas tantum caeremonias, victimas et oblationes, quibus ipsi ditabantur, curantes, internam pietatem et misericordiam et charitatem negligebant, imo pessumdabant. Hinc enim sacerdos videns proximum suum gente Judæum, vulneribus confectum, seminecem et animam agentem, in hac extrema necessitate cum deseruit, imo nec cum adire vel alloqui dignatus est.

32. Sicut et Levita, cum esset secus viam, Ver», n. et vidit eum, PKRTRANSIT. — Levita olim apud Vvil» Judæos erat id quod apud Christianos est Diaconus, qui sacerdoti in sacris ministrat. Hic ergo ejusdem farinae et inhumanitatis erat, cujus fuerat sacerdos : qualis enim sacerdos, talis Levita; qualis Prælatulus, talis Diaconus; (pialis princeps, talis famulus; qualis magister, talis discipulus. Inde simili modo pertransit. Græce est eadem vox quæ vers. 31, « *ὑπερῆλθεν*, id est in contrariam viam abiit.

33. Samaritanis autem quidam iter faciens, Venit» et vidit eum; et videns eum, misericordia motus est. — « Samaritanus, » qui scilicet genere et genie, et religione a Judæis erat alienissimus, ideoque magis exosus quam Gentilis; nipote Judæorum schismaticus et hæreticus, quem proinde Judæi non proximum, sed juratum hostem cen-

sebant, passimque oderant: hic, inquam, Judæi vulnerati, a Judæis derelicti et a sacerdote ac Levita neglecti, commiseratione motus, ei ut proximo succurrit, medicatus est vitamque restituit. Profert Christus exemplum Samaritani, ut ostendat non solos amicos, sed et inimicos (talibus enim Judæis erat Samaritanus) esse proximos nostros. Rursum Samaritanum hunc in diarilato et beneficentia proferi Judæis, nipote qui in Judæam seminecem a Judæis neglectum et Samaritanis invisum, adeo beneficium se prostiterit.

Tm ri. 34. Et appropians (descendens ex equo vel asino quo vehebatur), alligavit vulnera eius, infundens oleum et vinum, — quæ secum ferebat in via quasi viaticum: scilicet vinum pro potu, oleum pro obsonio cum pane, hoc est pro cibo. Est hysterologia: prius enim lavit vulnera vino; vicitno i vinum enim primo saniem abstergit: *secundo*, pitulos biliososque humores ad vulnus confluentes arrodit; *tertio*, vulnera constringit, ne saniem et sanguinem ulterius emittant; *quarto*, nervos calefacit et roborat, ut plagam excutiant. Deinde Eida, vulnus linivit oleo, *primo*, ut vini acredinem et mordacitatem olei pinguedine et lenitate temperaret; *secundo*, ut dolores leniret; *tertio*, ut partes vulneri vicinas foveret et roboraret: nam alioqui oleum recentibus vulneribus obesset, illaque putrefacere, docet Galenus, lib. III *Matth.*; et Hippocrates, lib. *De Ulceribus*. Vide Valesium, *S. Philosophies* cap. Lxxxvii.

Hinc tropologice S. Gregorius, lib. XX *Moral.*, cap. vin: In vino, aile, morsus distractionis, in oleo mollities pietatis: miscenda ergo lenitas est cum acritate, ut vulnera animi sanentur, et vitia a peccatoribus expellantur. S. Chrysostomus vero: Vinum, aile, est sanguis passionis, oleum chrismatis unctio; vel, ut Interlinearis, chrisma Spiritus Sanctus.

Et imponens illum in jumentum suum — quo ipse equitare vel asinare solebat. Syrus, *supra asinum suum*. Descendit ergo ipse ex equo vel asino, cui insidebat, illumque cessit vulnerato, imo eum illi imposuit.

Allegorice S. Augustinus, in *Quæst. Etang.*: Jumentum. aile, est Christi caro. Imponi jumento, est in ipsam incarnationem credere. S. Ambrosius: Jumento imponit, inquit, dum peccata nostra portat. Theophylactus: Membra sua nos fecit, nit, et participes corporis sui.

Duxit (ipse pedes incedens, frænumque prehensens, illoque minans equum et equitem,) in stabulum. — Græce, il; iravK/ fcv, id est in diversorium, sive hospitium, ita dictum, quod omnes promiscue recipiat; hospitium ergo dicitur «stabulum» a stando, quod in conviatores ex via lassi stent, id est quiescant. Sic «stabulum» pro hospitio sumit S. Cyprianus, lib. III, *epist.* 13; hinc Syrus et Arabicus pro *stabulo* vertunt *hospitium*.

Et cubam eius egit, — prospiciens illi de cibo,

igne, lecto, medico, medicinis cæterisque rebus ad curam necessariis vel opportunis.

3X Et altera die protulit duos denarios. — Ven. as. Denarius simplex erat drachma argenti, puta unus julius, vel regalis Hispanicus. Verum hic denarius, non simplex, sed duplex, uti modo est dimidius Philippicus dalerus: dedit enim tantum, quantum sufflacro putabat vulnerato alendo et medicando usque ad suum reditum; ad hoc enim non sufficebant duo julii.

Tropologice S. Augustinus, in *Quæst. Etang.*: Duo denarii, aile, sunt duo praeopta charitatis, quam Apostoli acceperunt ad evangelizandum; aut promissio vita præsentis et æternæ.

Et dedit stabulario (id est hospiti, qui stabulo et hospitio præerat) et ait: Curam illius DARE, ET QUODCUMQUE SUPEREROGAVERIS (ulterius impenderis), ego, cum rediero, reddam tibi. — Vide hic et disce a Samaritano plenam dilectionem, qua nihil omisit, quod ad vulnerali curationem requiritur; sed omnia charitatis officia hic requisita copiose præstitit.

Allegorice: homo est Adam lapsus in peccatum, ideoque in anima vulneratus et pene occisus; Adam enim ex Jerusalem, id est ex visione Adamati pacis, puta ex paradiso et statu innocentiae, ubi homini summa fruebatur pace cum Deo, secum, cum Eva et cum omnibus animalibus, descendit in tronc*. Jericho, id est in mutabilitatem et statum peccati: hujus enim symbolum est Jericho, id est luna, quæ quotidie mutatur et deficit. Latrones sunt dæmones, qui Adamum et Evam per serpentem deceperunt et ad peccatum induxerunt, itaque eum Dei gratia et virtutibus spoliaverunt, et vulnera concupiscentiæ omnibus animi potentiis et appetitibus inflixerunt. Sacerdos et Levita sunt lex vetus, quæ lapsum Adami sanare neglexit, quia non potuit. Samaritanus, id est custos, est Christus, qui fideliter homines omnes curat et custodit, ut sanentur et salventur; equus est hujus humanitas, cui ipsa deitas insidet, et quasi inequitat. Stabulum, id est hospitium, est Ecclesia, quæ omnes fideles recipit. Vinum est sanguis Christi, quo vulnera nostra abluuntur et sanies peccatorum abstergitur. Oleum est misericordia, clementia et lenitas Christi. Stabularius sive hospes, qui stabulo, id est Ecclesie præest, est S. Petrus, sive Pontifex. Ita S. Ambrosius et Origenes hic, *hom.* 34; S. Hieronymus, in cap. x *Matth.*; S. Augustinus, *serm.* 17 *In Verbis Domini*, et alii passim. Audi Origencin: «Aiebat quidam de presbyteris, volens parabolam interpretari, hominem qui descendit esse Adam; Jerusalem, paradysum; Jericho, mundum; latrones, contrarias fortitudines; sacerdotem, legem; Levitam, Prophetas; Samaritem, Christum; vulnera vero, inobedientiam; animal, corpus Domini; pandochium, id est stabulum, quod universos volentes introire suscipiat, Ecclesiam interpretari. Porro, duos denarios Patrem et Filium

intelligi ; stabularium Ecclesia» præsidem, cui dispensatio credita est. Do eo vrrro quod Samaritanes reversurum se esse promittit, secundum Salvatoris figurabat adventum. Ilæc cum rationabiliter pulchrcque dicuntur, n etc.

Hinc rursum ex hac parabola docent Patres et Theologi Adamum per peccatum spoliatum esse bonis et donis gratuitis, uti sunt gratia et virtutes; vulneratum vero fuisse in naturalibus, id est in natura non pura et mera : hæc enim eadem est post peccatum, quæ fuit ante ; sed in natura per gratiam erecta, sanata et integra per justitiam originalem illi a Deo inditam : hæc enim omnes appetitus et passionēs, ac concupiscentiæ motus voluntati et rationi subiciebat, ut nil velle aut concupiscere possent, nisi quod recta ratio iudicabat, ac voluntas recta amabat et appetebat : jam autem per peccatum privati hac justitia originali, experimur in nobis inscia ratione, et invita voluntate, pravos hosce motus exoriri ; hoc est vulnus natura».

Ven. 36. 36, Quis eorum trium videtur tiri proximus FUISSE ILLI QUI INCIDIT IN LATRONES ? — Videtur Christus apposite ad interrogationem legisperiti, «Quis est proximus meus?» dicere debuisse: Quis in hac parabola tribus hisce, puta Sacerdoti, Lévitæ, ac præsertim Samaritano, fuit proximus? utique ille qui incidit in latrones, ab eisquo spoliatus, vulneratus et semimortuus relictus, omni proximorum ope indigebat : nam alioqui ex hac interrogatione Christi quis inferre poterit : Ergo proximus est is qui benefacit egenti, puta Samaritanus, non autem ipse egens, puta spoliatus ille et vulneratus; ac consequenter Sacerdos et Levita non erant proximi, quia egenti non benefecerunt. Unde pariter inferas eos qui nos oderunt et persequuntur, non esse nostros proximos.

Verum dico sensum esse : « Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? » q. d. Quis horum trium tibi videtur in hoc casu se gessisse ut proximum capti, spoliati et vulnerati a latronibus? sic enim hanc interrogationem Christi intellexit ipse Legisperitus, dum vers. seq. respondet : « Qui fecit misericordiam. » Ergo ex eo Christus quærit : Quis ex hisce tribus tibi videtur vero functus officio proximi erga vulneratum tam miserum. ita ut cum, licet tam afflicturn et ex inimica sibi gente, puta ex Judæis, oriundum, (estimarit suum esse proximum? Proximus enim est nomen correlativum, proximus enim est proximi proximus, sicut misericors est miseri misericors : quare Christus recte ex uno designat alterum, puta ex relativo designat ejus correlativum, quod quærebat Legisperitus. Maluit vero Christus sic responsionem suam invertere, ut Legisperito nobisque omnibus statueri exemplum reale et perfectum dilectionis proximi, quod ipse imitaretur non speculando in lege, sed opere idipsum prestando, quod pree-

stitit Samaritanus : unde concludit, vers. 37, dicens : «Vade, et tu fac »militer. » Maxime autem voluit Christus Legisperitum docere, non Judæum, non amicum, uti volebant Scriba», sed omnes omnino homines, maxime miseros, etiam nobis inimicos, habendos esse proximos, et omni officii genere esse diligendos. Simili modo, ob similem causam, Christus invertit quæstionem majoris dilectionis duorum debitorum, Magdalænæ scilicet et Simonis : « Quis eum plus diligit? Lue. cap. vn, vers. 47, uti ibi ostendi. Ita S. Augustinus, quem mox citabo, Beda, Theophylactus, Euthymius, Titus, Toletus, Jansenius et alii passim.

37. At ille dixit : Qui fecit misericordia» in V«» 17-eum. Et ait illi Jesus : Vade, et tu fac similiter — «Ut videlicet, p inquit S. Augustinus, lib. V *De Doct. Christ.*, cap. xxx, cum esse proximum intelligamus, cui vel exhibendum est officium misericordiæ, si indiget, vel exhibendum esset, si indigeret. Ex quo est jam consequens, ut etiam ille a quo nobis hoc vicissim exhibendum est, proximus sit noster : proximi enim nomen ad aliquid est, nec quisquam esse proximus nisi proximo potest. Nullum autem exceptum esse, cui misericordiæ denegetur officium, quis non videat? quando usque ad inimicos etiam porrectum est, quales erant imprimis Samaritani Judæis. p Addit apposite S. Augustinus : « Quid tam remotum quam Deus ab hominibus? cum haberet Deus in se duo bona, justitiam et immortalitatem ; nos duo mala. iniquitatem et mortalitatem : factus est mortalis, et ita prope nos, non id quod nos, id est peccator, suscipiendoque pœnam, et non culpam, culpam delevit et pœnam. p

Causam a priori dat Isidoros Pelusiota, lib. IV, *epist.* 123, dicens : « Proximitas enim natura (Estimator, non virtute; substantia, non dignitate; compassione, non loco; curationis modo, et non loci propinquitate : illum namque arbitrare proximum, qui tui maxime indigeat, et sponte tua ad auxilium ei ferendum accede. »

38. Factum est autem dum irent (dum protiverentur Jesus et discipuli ejus, evangelizantes per vicos et castella, ut dixi vers. 1), et ipse (Jesus) intravit in quoddam castellum (Græce x/HXTv, id est vicum. pagum, oppidum, puta Bethaniam, ubi Martha videtur habuisse domum); ET MULIER QUÆDAM, MARTHA NOMINE, EXCEPIT ILLUM in domum suam. — quasi hospitem et peregrinum, qui ut Deus erat omnium Dominus. Unde S. Augustinus, serm. 26 *De Verbis Domini* : «Suscepit, ait, famula Dominum, ægra salvatorem, creatura creatorem, spiritu pascentia in carne pasendum, dignatione, non conditione.» Laudatur in Martha virtus hospitalitatis, quod Jesum Scribis et Pontificibus exosum hospitio exceperit, sed hominem excipiendo recepit pariter Deum, qui illam totamque ejus domum benedixit, et

licci nimii timoris et amoris: quia si quis nimis amat honorem, opes, commoditates, amicum vel rem aliam, illamque perderò timet, hic est sollicitus, turbatur, anxiatur.

Vrrf. 4Î. <2. Ponilo VM M EST KECESSAUTCM.— ArabicUS, *quod autem necessarium est, fante est*; Græce, ἡ μὲν ἑστὶν ἡ χρῆσις, id est *una autem est opus*: hoc unum Christus opponit nullis, circa quæ turbatur Martha. Syrus, *at unum est quod requiritur*. Consentit Ægyptius, Æthiopicus et Persicus.

Unnm Quæres quodnam sit hoc unum, idque ncccs-
wcw sarium? Respondent Ludieras, Bulingerus, Me-
r' 7", lanchlhon cælcricque ejusdem farinao Novatores,
*, hoc unum esse fidem, sive audire Evangelium, illique credere: hoc enim tantum dicitur hic fecisse Magdalena, vers. 39: a Sedens, inquit, secus pedes homini, audiebat verbum illius: n censent enim ipsi fidem solam necessariam esse ad salutem. Crede, inquiunt, te per merita Christi salvandum, cl infallibiliter salvaberis. Verum hæc fides est temeraria, fallax et falsa: nam illam possunt habere blasphemii, fures et latrones: præter fidem enim, ad salutem necessaria csl spes, chantas et bona opera. ut patet *Matlh.* xix, 17; I *Corinth*, xui, et alibi passim: idque patet in ipsa Magdalena, quæ ita verbum Domini audiebat, ut auditis obediret, iliaque excquerctur per opera charilatis, humilitatis cl premienti®, ut patet cap. vu, 43, et ex lota deinceps ejus vita.

) ni* Verius ergo Orthodoxi plores per « unum » in-
l ,nn' telligunt unum cibi genus; 7. d. Tu, o Martha, sollicita es et turbaris, ut multa mihi fercula apponas, sed frustra: nam uno duntaxat opus est, unum mihi sufficit: non requiro mensam opiparam, escam communem cl facile parabilem opto: hoc enim dictat mihi mea temperantia et paupertatis studium: interim non damno, imo laudo luam erga me devotionem, reverentiam et studium, qua dignitati mcæ person® tanta cl tam multa apparatus, ut ostendas quanti me æstimes, quantumque affectum erga mc geras: sed tamen moneo ne nimis sis sollicita, neve in ministerio tuo turberis, et Magdalenam a meis rermonibus avoces. Illa S. Basilios, in *Dcquilisfusius disput.*, intere.20; Thcophylactus: et S. Gregorius, apud D. Thomam in *Catena*; S. Hieronymus, in epist. *ad Eustochium*; Tolclus, Emmanuel Sa et Franciscus Lucas hic. Audi S. Rasilium: « Paucis vel uno est opus: paucis quidem ad apparatus videlicet, uno vero scopo ut necessitas expleatur. » Sic et Titus: < Non ea de causa huc venimus, ut supervacaneis escis ventrem impicamus: natura enim paucis contenta est. » Accedit Thcophylactus: « Uno nobis opus est. nempe ut comedamus qualitercumque, non variis, n Hinc Arabicus vertit, *quod autem necessarium est, farde est*.

Secundo, sublimius et magis apposite ad sequentia, « unum » hoc « necessarium » est unius

Dei ac salutis æternæ cognitio, studium et amor, cui quasi oplimæ parti et corti lotam affixit « o Maria. Unde hoc « unum n explicans, subdit; « Maria optimam partem elegit, quæ non aufi r tur ab ea. n

Sensus est, 7. d. Tu, o Martha, circa multa distraheris cl turbaris; remedium tibi suggero, ut te colligas in unum, ut scilicet uni Deo per omnia piacere satagas, ac unius Dei amore omnes actiones luas obeas; sic illae te non distrahent. sed fixa in Deo, omnia ex ejus voluntate sine turbatione, quiete et suaviter perages; quia superfluas rescindes, nec plures capesses quam opus sit et quam facere possis. Ita Beda, Euthymius, Jansenius et alii: unde S. Augustinus, serm. 26 De *Verbis Domini*; et S. Gregorius, lib. I in lib. Rcj., cap. iv et alii: « Unum « hoc, inquiunt, est ultimus finis, et summum hominis bonum, ad quod nostra mens est dirigenda, et a quo non est distrahenda. Et Cassianus, *Collât.* I, cap. vm: « Unum, ait, csl unius Dei intuitus et contemplatio, ut scilicet etiam Sanctorum actus ac ministeria mirifica supergressus, solius Dei jim pulchritudine scientiaque pascatur; » licet enim contemplalo non sit necessaria ad salutem, est tamen necessaria ad plenam sanctitatem et perfectionem, quæ animam omni sollicitudine et turbatione liberat facitque omnino tranquillam, nipote Deo plane unitam et in eo quiescentem. Hoc faciebat Psaltes, dicens: « Unam (Heb. *unum*) petii a Domino, hanc requiram, ut inhabilem in domo Domini omnibus diebus vite meae, » *Psalm.* xwi, 4. Et Paulus: « Unum autem, qu® quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero qu® priora sunt extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supern® vocationis Dei in Christo Jesu, d *Philip*, cap. in, vers. 14. Et *Esther*, xrv, 18: « Tu scis, Domine, quod nunquam lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum usque in præsentem diem, nisi in te, Domine Deus. » Nam, ut ait Christus, *Joan*, xvn, 3: « Hæc est vita adorna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum. »

Quocirca S. Ægidius, unus e primis S. Francisci sociis, vir valde a Domino illuminatus, interro- •!* gains quæ esset via ad sanctitatem et perfectio- Gnr • nom, verbo respondit: « Una uni: n *una* scilicet anima *uni* Deo uniatur; dualitas enim separat et dividit, unitas vero colligit et unit. Deus enim csl unus: quare qui Deum quærit, ad unitatem se redigat, cumque in unitate et voluntatis conformitele, ac mentis amorisqua unione quærat oportet, uti docet S. Bernardus, serm. 7 in *Cant.* Hinc S. Augustinus, lib. II De *Ordine*, cap. xvm, torn. 1, per inductionem ostendit omnia tendere ad unum, quia, ut idem ostendit *Dc vera licii-gionc*, cap. XXXII, unitas, sive simplicitas, est vestigium Dei, qui est prima, essentialis et increata unitas, omnium unitatum fons et origo. El, cap. xi.ii. ckclarat quanta sil unitatis pulchri-

tudo. Denique unum necessarium est Deus ; estera enim omnia sunt contingentia et libera, et mero Dei beneplacito areata ex nihilo. Vulgo dicitur : « Qui duos lepores sectatur, neutrum capit : d Sic qui Deo et mundo piacere satagit, neutri placet.

Trp.i. Tropologice : unum hoc adipisceris per orationem, meditationem et contemplationem, hæc enim nos uni Deo jungit et unit. «Religiosi est unum ipsum ambire, et ad sacram monadem cogi, » ait S. Dionysius, *EccZes. hierarch.* cap. vi; et Climacus, cap. i : a Monachus est qui semper habet spiritum elevatum in Deum, et orat in omni loco, tempore et negotio, n Et S. Chrysostomus, lib. I De *Orando Deum* : « Oratio, ait, est anima et spiritus vite religios® et perfecta?, n Et S. Bonaventura, opuse. De *Perfectione vita*, cap. v, ait Religiosum non frequentantem orationem gestare animam mortuam in corpore vivente ; aut esse sicut corpus sine anima, habentem id quod externum est in Religione, absque eo quod internum est. Idem : Religio, ait, languida et infirma est, quæ non plurimum habet orationis. Quid ergo, o infelix anima, per multa vagaris, ait S. Augustinus in fine *Méditât.?* requiem quarts, et non invenis; ama unum in quo sunt omnia, et in eo læta saturaquo conquiesces : ipso enim te satiabit bonis omnibus, te torrente voluptatis potabit, imo inebriabit. Audi Epictetum ad Arianum : «Oportet, inquit, ut omnia principia quasi converso orbe, redeant ad unum principium, omnia pulchra ad unum pulchrum, omnia vera ad unum verum, omnia bona ad unum bonum, omnia divina ad unum Deum; omnia una ad unum ter unum. » Nam unitas, principium, bonum, verum, Deus, eadem sunt, unum sunt. Quocirca Sponsa, *Cant*, n : « Dilectus meus mihi, ait, et ego illi. » Una enim sponsa uni sponso tota intendat oportet. Hinc Sancti optant a carne separari et mori, ut montem totam uniant Deo. «Cupio dissolvi, ait Paulus, et esse cum Christo. » Et S. Simeon : « Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum, in pace.» Et Psaltes : « Ilei mihi! quia incolatus meus prolongatus est.» Causam dat S. Basilius, in *Regul. fusius disp.*, interrog. 2 : «Vehementer enim, ait, vitam hanc voluti tclrum quemdam carcerem abhorrebant, usque adeo difficiles ad cohibendum ari. mos (Grace ttpak, id est vehementes impetus et impulsus, evolandi scilicet ex hoc carcere), erant hi, quorum mentes Dei amor perstrinxerat ; cum enim inexplebili intuendæ divina pulchritudinis cupiditate flagrarent, illud exoptabant, ut aquata infinito sempiterna vita? curriculo sibi jucunditatis Domini contemplanda facultas praeberetur, n Adeo beatum otium sapientibus negotio abundat, et facundum est; quique semel in divinitatem semersit animus, ea et pa^ci ubique potest et pascere, Quocirca David, *Psal.* xti : «Sitivit, ait,

anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei?»

Symbolice : Unitas numerorum omnium principium est, utpote a qua fluit omnis numerus, caque omnium finis, ut in quam omnis numerus resolvatur : nec ab aliquo suam trahit originem, aut in aliquem secatur numerum. Ita Deus optimus maximus omnium rerum initium et finis est, juxta illud *Apec.* xxi, fi : «Ego sum alpha et omega,w omnia aperiens et claudens omnia, ante quem et post quem nihil, et tantum abest ut a creaturis suam sumpserit originem, ut illas æterno praecefferit intervallo, sine illis existons, cum illæ sine ipso nec consistere queant. Undo philosophus ille Platonius : Ab unitate divina, ait, omnia prodeunt, prodeuntiaque unitatem, quamdam ipsis impressam retinent, divin® unitatis imaginem, qua el revocantur in illam, et revocata perficiuntur. El Plato, in *Parmenide*: Per unum intelligit esse divinum, in quo omnia vitam habent, tanquam rami in radice. Hinc illud Pythagora : « Oportet hominem fieri unum; n nam <qui adhæret Deo, unus cum eo spiritus efficitur, » ait Apostolus; et Macrobius, lib. I in *Somnium Scipionis* : « Unitas, ait, principium el finis omnium, neque ipsa principii aut finis patiens, ad summum nos duxit Deum, n Trismegistus, in *Pimandro* : «Unitas, ait, omnium principium, radix et origo, omnem continet numerum, a nullo comprehensa, omnemque gignit numerum ex nullo genita numero : hæc est imago Dei. n

Rursum ubi peccatum est, ibi est multitudo; ubi autem virtus, ibi singularitas, ibi charilas, ibi unitas. Virtutis ergo studiosus unum amet, el unitatis sit studiosus oportet. Unitatis enim magister Christus voluit nos in una Ecclesia adunare, sibi que unire. Unitas enim dat cælo temperiem, animo sanctitatem, corporibus sanitatem, domibus et civitatibus pacem et animorum concordiam, omntsquo populi virtus et fortitudo est ex unanimitate. Dualilas enim omnis discordi®, schismatis, belli, tempestatis, morbi et turbationis est causa et mater. Unde Plato, lib. V De *Republ.* : Nullum, ait, perniciosius civitati malum, quam qui eam dividii, et ex una plures facit ; nec melius quidquam eo quod ipsam vincit simul et unam efficit. Aristoteles, lib. I *Ethic.*, cap. vi, citat Speusippum dicentem, rem proprie dici bonam et perfectam, quando sit una; cum res qualibet in se habeat bonitatem suam per unitalem qua suum suscipit esse; tamdiu enim est quidquid est, quamdiu unum est ; cum autem desinit esse unum, desinit esse id quod est : materia quippe non habet esse, nisi per unionem sui cum forma:tollo hanc unionem, divides materiam a forma, et compositum interibit. Unio ergo est vita, divisio vero mors. Unde de ccelcsli vitaS. Augustinus loquens : «Non erit ibi, ait, aliqua invidia disparis charilatis, ubi in omnibus

regnat unitas charitatis. » El S. Gregorius : a Et tanta vis charitatis ibi omnes associat, ut bonum quod quisque in se non accepit, in alio se gaudet accepisse. Regnum ergo vitæ est in chori- late , quæ est unio; regnum mortis in odio, quod est divisio. Quocirca Pythagoras unitatem dicebat esse Deum, dualitatem vero dæmonem : quem secutus Homerus, unius naturam in boni ratione constituit, in mali vero ratione dualita- tem : unde *Iliade* fi ita canit :

Nec mullos regnare bonum, rex aniens esto.

iu i un > Hex unus est apibus, dux unus in gregibus, grues unum sequuntur, in navi unus est guber- nato, in civitate unus pretor, in corpore unum caput, in exercitu unus dux, in Ecclesia unus Pontifex, in mundo unus sol. Denique unitas est virginitas, quæ nos similes facit angelis : dualitas est conjugium, quod nos assimilari animalibus.

Maria optimam partem elegit. — Siti, ut ad- dunt Syrus et Arabicus; Grece áyaSij», id est *bonam* antonomaslice, sive per excellentiam , id est optimam. Confert enim et preferi hic Christus Mariam Marlhæ, ut patet ex contextu et ex om- nium Patrum interpretatione, *q. d.* Tu, o Martha, bonam partem elegisti, sed Maria meliorem, a Non tu malam, sed illa meliorem, » ail S. Au- gustinus. a Ecce pars Marlhæ non reprehenditur, ait Beda, sed Mariæ laudatur. » Audi rursum S. Augustinum, serm. 27 *De Verbis Domini*: a Pu- tamus reprehensum esse ministerium Marlhæ, quam cura hospitalitatis occupaverat, quæ ip- sum Dominum hospitio receperat? quomodo recte reprehendebatur, quæ tanto hospite læla- balur? » Sic et Ambrosius: a Nec Martha, ait, in bono ministerio reprehenditur; sed Maria, quod meliorem partem sibi elegerit, antefertur. » El Cassianus, *Collât.* 1, cap. mu : a Cum laboraret Martha pia sollicitudine ac dispensatione distenta, solam se videns ad tantum ministerium non posse sufficere, adjutorium sororis a Domino postulabat, dicens: Non osi libi cure, etc., uti- que non ad vile opus, sed ad laudabile eam ministerium provocabat, et tamen quid audit? » llationem dat Theophylactus : « Per alterum enim corpus pascitur, per alterum anima vivificatur. » El Euthymius : a Bonum est hospitalem esse, verum melius Deo assidero; illud enim corpo- rale est, hoc autem spirituale. » Aliam rationem symbolicam dal S. Augustinus, serm. 27 *De Verbis Domini*, dicens : « Sed unde meliorem? quia tu circa multa, illa circa unum : preponilo! unum nullis; non enim u multis unum, sed nulla ab uno. » Et inferius: a Nulla sunt quæ facta sunt, unus est qui fecit, etc.; bona valde quæ fecit, quanto melior ille qui fecit! » Tres personæ? di- vne inter se realiter distinctæ?, sunt unum in ea- dem numero deitate, quæ est simplicissima et perfectissima unitas : sic quo magis ad unitatem et simplicitatem accedis, eo magis ad Deum accedis,

ait S. Augustinus. Imo Christus, Joan, xvn , 21, orans Patrem pro suis fidelibus et dilectis : « Ct omnes, ait, unum sint, sicut tu Pater in me, el ego in tc, ut el ipsi in nobis unum sint. » Et mox : « El ego charilatcm quam dedisti mihi, dedi cis, ut sint unum, sicut gt nos unum sumus, ego in eis, et tu in me, ut sint consummati in unum. »

Porro pars Mariæ, quam Christus optimam s^{TM}. 'U vocat, est, relictis omnibus terrenis curis, Christo \ assidero, verbum ejus audire, soli Deo et re- ita. bus divinis vacare, orationi et contemplationi jugiter intendere. Audi Richardum de S. Victore, in *Cant*, vin : u Optimam partem elegit Magda- lena, quæ gratiam exercet contemplationis, et tamen occupatur in parte sororis, ut etiam activos vitæ premio coronetur : in qua pari chântale par præmium meretur. Martha in uno loco cor- pore laborat circa aliqua, Maria in multis locis chântate circa multa; in Dei enim contemplatione clamore videi omnia, dilatatur ad omnia, com- prehendit et complectitur omnia, ita ut in ejus comparatione Martha sollicita dici possit circa pauca. Valde ergo hoc unum est necessarium, et merito præferendum, in quo et Deo per amorem anima inhaeret, et omnibus charitatem et sollici- tudinem exhibet. » Hinc noster Suarez, tract. *De Oratione mentali*: Optimam, ait, partem elegit Maria, quia oratio mentalis est quasi hujus vitæ beatitudo. Ipsa enim esi quasi inchoatio visionis beatifica?, qua Sancti in cœlo beantur.

Hinc pariter S. Maddalena erat in jugi solidoque gaudio. Audi S. Bernardum, serm. *De Maglahna* : a Absit ut in terra suaviter viventium, gaudiorum inveniatur materia : cum tantis alternationibus tota mundi facies immutetur : sed est gaudium continua sibi jucunditate firmissimum, quod perfectus animus de securo sibi conscientia pol- licetur. Mens enim ab hujus mundi aspergine pure detera, et in divinæ contemplationis acumen totum desiderii sui figens affectum, minas asper- natur, nescit timorem, spem falsam eludit, et omnium scandalorum immunis, in pace in idip- sum dormiens requiescit. » Hujus beats tran- quillitatis causam reddens Hugo Victorinos, lib. III *De Anima*, cap. ix : « Hecla, inquit, conscientia tranquilla est, quia omnibus est dulcis, et nuUi gravis; utens amico ad gratiam, inimico ad pa- tientiam, cunctis ad benevolentiam, et quibus potest ad beneficentiam. »

Partem. — Videtur, ait Maldonatus, alludere ad ritum veterum, qui, divisuri hæredilatam Jube- bant , ul major filius vel hæres illam in paries maxime æquales divideret, deinde minor quam velici piiior eligeret, ne major inæqualiler divi- dendo minori fraudem facere posset, teste Se- neca , lib. \ 1, *Declamat.* 3. Sic hæredilaserat Chris- tus, Martha senior duas ejus quasi partes fecit, vers. 40, scilicet Christum audire et Christo servire; Maria minor meliorem partem elegit, scilicet Chintum audire : nam llebr. pbn *chelee* •

id est pars, in Scriptura significat sortem hæreditariam, juxta illud : « Pars mea Dominus, » 77;rea. ni, 24. Et: «Dominus pars hæreditalis mro,» Ps. XV. Porro, hic recte sortem vocat Christus « partem, » quia pars bona perfectio est sors Marthæ, sive vita activa ; sed melior est pars, id est sors Mariæ, sive vita contemplativa. At veru vita mixta, comprehendens simul actionem et contemplationem, non est pars, sed totum, sive tota perfectio; atque hujus totius respectu Christus unamquamque vocavit partem; mixtam ergo vitam egit Christus pernoctans in oratione ac per diem predicans*, Joannes Baptista et Apostoli. Ilæc enim est ipsum lotum sive perfectum ; quia in ea contemplatio dirigit acuitque actionem.

Q. I. E. NOX AUFERETUR AD EA. — Quia Scilicet Contemplatio et occupatio studiumque Mariæ ad verbum audiendum et meditandum, est spiritualis æternus mentis cibus; unde perficitur in cælo per jugum Dei visionum, durabitque in æternum ; cum sors Marthæ sit temporalis, nupte quæ cibus corpori præstat in hac vita duntaxat : in cælo enim videre, amare et laudare Deum, est otiosum Beatorum negotium, et negotiosum otium. Ila S. Augustinus, Beda, Theophylactus et alii (1). Unde S. Gregorius, lib. VI Moral., cap. xviii: «Nec auferri unquam, ait, sors Mariæ dicitur, quia activæ vitæ opera cum corpore mixta sunt, contemplativas vitæ autem gaudia melius ex fine convalescunt. » Audi S. Augustinum, serm. 27 De Verbis Domini: « A te (o Martha) quod elegisti, auferetur, ut quod melius est detur. Auferetur enim a te labor, ut requies detur. Tu navigas, illa in portu est. Et antequam : Intenta Martha quomodo pasceret Dominum ; intenta Maria quomodo pasceretur a Domino. A Martha convivium Domino parabatur, in cujus convivio Maria jam jucundabatur, » Et rursum : « Transii labor multitudinis, et remanet solitudo unitatis. » Laurentius Justinianus, lib. De Ligno vite, tract. De oratione, cap. vii : « Adiva vita, ait, habet sollicitum cursum, contemplativa gaudium sempiternum ; in hac acquiritur regnum, in illa percipitur ; hæc facit pulsare bonorum operum, velut quibusdam manibus januam, ista vocat consummandos in patriam ; in hac contemnitur mundus, in ista videbitur Deus. Sedebit (inquit Propheta de contemplativis) populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiducie et in requie opulenta. » S. Gregorius, lib. 11, hom. 34 in Ezechiel. : « Adiva vita, ait, cum corpore deficit. Quis enim in æterna patria panem esurienti porrigat, ubi nemo esudet? potum tribuat sitienti, ubi nemo sitit? (vel mortuum sepeliat, ubi nemo moritur?

(t) Ille transiit ad litteram : Maria sapienter præloquitur studium cognoscendi doctrinam salutarem, necque ab hac occupatione avocari debet ad labores alios minus acceptos; desine ergo, o Martha, petere vel laborum pane te subieci

Cum presentè ergo sæculo vita auferatur activa, contemplativa autem hic incipitur, ut in coelesti patria perficiatur ; quia amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat viderit, in amore ipsius amplius ignescit. »

Vide et Cassianum, Collat. I, cap. x, ubi inter cætera ait : « In futuro sæculo cuncti ab hac multiplici, id est actuali operatione, ad charilatera Dei et divinarum rerum contemplationem perpetua cordis puritate transibunt. » Tali ergo recte dicas illud Poeta :

Nulla te cælo rapidæ vetustas,
Tu comes Pæbo, comes ibis astris,
Jure perenni.

Nola contra Calvinum, Martham gerere typum vitæ activæ, Mariam vitæ contemplativæ, dum sedet, dum tacet, dum interpellata non respondet, quæ denique intus rupta, foris insensibilis redditur, ait S. Bernardus, serm. 3 et 5 De Assumptione B. Virg. Ila S. Augustinus, Basilios, Hieronymus, Gregorius, Cassianus, Beda et alii, quos fuse hic citat Maldonatus. Quid vero est contemplatio? Respondet S. Augustinus (vel quisquis est auctor), lib. De Spiritu et Anima, cap. xxxii : « Esi perspicua veritatis jucunda admiratio. ». S. Bernardus vero : « Contemplatio est mentis in Deum suspensæ elevatio, æternæ dulcedinis gaudia degustans. » Et alibi : « Est verus curtusque intuitus animæ de quacumque re, sive apprehensio veri non dubia. » Richardus de S. Victore : « Est libera mentis perspicacia, in sapientiæ spectacula cum admiratione suspensa. » Joannes Gerson, Cancellarius Parisiensis, lib. De Mediis, consider. 12, ex Ilugone et Richardo de S. Victore : « Contemplatio, ait, est liber et expeditus mentis intuitus in res perspicendas usquequaque diffusus, et est sublevatæ mentis jubilum, mors quædam carnalium desideriorum, hoc est gustare cunctam suavis cuncti Dominus. » Uti gustabat David jubilans, Psalm. lxxxiii : « Cor meum, et caro mea exaltaverunt in Deum vivum. » Et Psalm. lxxxii, ÎG : « Quid enim mihi esi in cælo, et a te quid volui super terram? defecit caro mea, et cor meum, Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum. »

Jam aclus et officia vitæ activæ et contemplativæ ita describit S. Gregorius, lib. II, hom. II in Ezechiel. : « Activa vita est panem esurienti tribuere, verbo sapienti nescientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam superbientem proximum revocare, infirmantis curam gerere, quod singulis quibusque expediant dispensare, et commissis nobis qualiter subsistere valeant, providere. Contemplativa vero vita est charitatum quidem Dei et proximi lota mente relinere, sed ab exteriori actione quiescere, soli desiderio conditionis inherere, ut nil jam agere libeat, sed calcatis curis omnibus ad videndam faciem sui Creatoris animus inardescat; illa vel jam noverit cuncti corruptibilis ponit Jus cum moerore portare,

Cootem* VII»*®

totisque desideriis appetere illis hymnidicis angelorum choris interesse, admisceri calcatibus civibus, de (eterna in conspectu Dei incorruptione gaudere.»

Porro S. Thomas, Il 11, *part. Quæst. CLXXX*, art. 7 : u Vita contemplativa, ait, prædpue consistit in contemplatione Dei, ad «piam movet charitus.» Et postea : u Vita contemplativa , licet principaliter consistit in intellectu, principium tamen habet in affectu ; in quantum videlicet aliquis ex charitate ad Dei contemplationem incilatur. Et quia finis respondet principio, inde est quod etiam terminus et finis contemplativa* vitæ habet esse in affectu ; dum scilicet aliquis in visione rei aiuatæ delectatur, cl ista delectatio rei vis© amplius excitat amorem. »

Vita ergo contemplativa, quæ est jugiter Deo inhærere, facit hominem toto mundo alliorum, ul conversetur in cadis, ibique mente fixus terrena omnia tam prospera quam adversa, velut exilia sub se posita despiciat, nec magnum quid æslimet nisi Deum et divina. Hæc proinde est diarissima Dei sponsa, quæ pacatissime et jucundissime in sola divinarum rerum meditatione conquiescit, dicitque : a In pace in idipsum dormiam et requiescam. » Causam dat S. Bernardus, serm. 20 in *Cant.* : «Tranquillus Deus tranquillat

omnia, et quietum aspicere, quiescere est.» Vita contemplativa acquiritur per vitam activam, puta per mortificationem, contemptum rerum omnium n-au qua» in mundo sunt, silentium, custodiam cellæ, officia charilatis cælerarumque virtutum. «Sicut enim flos præcedit fructum, sic vita cœnobitica eremiticam, » id est activa contemplativam, ait S. Sabas, ut habetur ia Vita S. JoannisSilentiarii. Quocirca S. Basilnis, Cassianus, Dorotheas et alii iucche docent inchoandum esse studium virtutis in vita activa et cœnobitica; inde pergendum ad vitam contemplativam et solitariam. Vide inter alios nostrum Jacobum Alvarez de Paz, tom.III, ubi fuse tractat de vita contemplativa, ac quindecim ejus gradus assignat.

Denique uota Ecclesiam recte et apposite hæc Cur tos legere in festo Assumptionis B. Virginis, tum quia ****“ * B. Virgo officiosissima fuit Christi hospita; tum r.v> u- quia ipsa utrumque officium Marti)©, silicei et Magdalen© perfecte obivit; tum quia ipsa opti-‘u\ mam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. \$Jtur. Vide nostrum P. Canisium, lib. V *Mariahs*, cap. vu. Audi S. Idelphonsum, serm. 5 *De Assumpt.* : «De ista dicitur, inquit, optimam partem elegit, quia prima omnium feminarum Deo virginitatem obtulit, et Idcirco promeruit, ut Dei Filius ex ca corpus nostræ redemptionis susciperet.»

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus tradit orationem Dominicam, et modum orandi. Secundo, vers. 14, ejicit dxmonium, probatque se id facere non in Beelzebub, uti calumniabantur Scriba, sed in digito Dei. Tertio, vers. 27, mulier c turba ci acclamat : Beatus venter qui te portavit; at ipso ait : Beati qui audiunt verbum lei, et custodiunt illud. Quarto, vers. 29, Judiéis signum petentibus dat signum dona, additque Judaeos a regina Saba ct Ninivitis condemnandos in die judicii. Quinto, vers. 33, doce! lucernam corporis esse oculum; illum ergo purum et clarum esse servandum. Sexto, vers. 38, invitatus a Phariscno, notatusque quod illotus ad mensam accedent, acriter vitia Pharisorum castigat, cisque væ intentat.

Primam partem audivimus Matth. vi, 9, et Matth. vu, 7 et 9; secundam, Matth. xu, 21; quartam Mattii. Xli, 39; quintam, Matth. n, 22; sextam, Matth. xxui; superest ago tertia et perticala prima hic explicanda.

I. Et factum est , cum esset in quodam loco orans, ut cessavit, dixit unus ex discipulis ejus ad eum : Domine, doce nos orare, sicut docuit et Joannes discipulos suos. 2. Et ait illis : Cum oralis, dicite : Pater, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. 3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. 4. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem et ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem. 5. Et ait ad illos : Quis vestrum habebit amicum , et ibit ad illum media nocte, et dicet illi : Amice, commoda mihi lres panes, 6. quoniam amicus meus venit de via ad me, et non habeo quod ponam ante illum ; 7. et ille deintus respondens dicat : Aoli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere , et dare tibi. 8. Et

si ille perseveraverit pulsans, dico vobis, et si non dabit illi surgens eo quod amicus ejussit, propter improbitatem tamen ejus surgel, et dabit illi quotquot habet necessarios. 9. Et ego dico vobis : Petite, et dabitur vobis; quærite, et invenietis ; pulsate, et aperietur vobis. 10. Omnis enim qui petit, accipit; et qui quæril, invenit; et pulsanti aperietur. 11. Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? Aut piscem, numquid pro pisce serpentem dabit illi? 12. Aut si petierit ovum, numquid porriget illi scorpionem ? 13. Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se? 14. Et erat ejiciens dæmonium, et illud erat mutum. Et cum eiecisset dæmonium, locutus est mutus, et admirata: sunt turbæ. 15. Quidam autem ex eis dixerunt : In Beelzebub, principe daemoniorum, ejicit dæmonia. 16. Et alii tentantes, signum de cœlo quærebat ab eo. 17. Ipse autem, ut vidit cogitationes eorum, dixit eis : Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet. 18. Si autem et Satan in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitis in Beelzebub me ejicere dæmonia. 19. Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt? ideo ipsi judices vestri erunt. 20. Porro, si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei. 21. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. 22. Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, iu quibus confidebat, et spolia ejus distribuet. 23. Qui non est mecum, contra me est; et qui nou colligit mecum, dispergit. 24. Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem ; et non inveniens, dicit : Revertar in domum meam unde exivi. 25. Eleum venerit, invenit eam scopis mundatam et ornatam. 26. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et ingressi habitant ibi. Et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. 27. Factum est autem, cum hæc diceret : extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi : Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti. 28. At ille dixit: Quinimo beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud. 29. Turbis autem concurrentibus coepit dicere : Generatio hæc, generatio nequam est; signum quærit, et signum non dabitur ei nisi signum Jonæ prophetæ. 30. Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis, ita erit Filius hominis generationi isti. 31. Regina Austri surget in judicio cum viris generationis hujus, et condemnabit illos; quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et ecce plus quam Salomon hic. 32. Viri Ninivite surgent in judicio cum generatione hac, et condemnabunt illam ; quia poenitentiam egerunt ad prædicationem Jonæ, et ecce plus quam Jonas hic. 33. Nemo lucernam accendit, et in abscondito ponit, neque sub modio ; sed supra candelabrum , ut qui ingrediuntur, lumen videant. 34. Lucerna corporis lui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit ; si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosus erit. 35. Vide ergo ne lumen , quod in le est, tenebra sint. 36. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam pariem tenebrarum, erit lucidum totum, et sicut lucerna fulgoris illuminabit te. 37. Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisæus ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit. 38. Pharisæus autem cœpil intra se reputans dicere, (pare non baptizatus esset ante prandium. 39. Et ait Dominus ad illum : Nunc vos, Pharisæi, quod deforis est calicis et catini, mundatis ; quod autem intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate. 40. Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintus est, fecit? 41. Verumlamen quod superest, date eleemosynam; et ecce omnia munda sunt vobis. 42. Sed væ vobis Pharisæis, (pia decimatis mentham, et rutam, et omne olus, et præteritis judicium et cbaritalem Dei : hæc autem oportuit facere, et illa non omittere. 43. Væ vobis Pharisæis, quia diligitis primas cathedras iu synagogis et salutationes in foro. 44. Væ vobis, (pia estis ut monumenta, quæ

non apparent, et homines ambulantes supra, n̄ ciant. 45. Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi : Magister, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis. 46. At ille ait: Et vobis Legisperitis v̄æ! quia oneratis homines oneribus quæ portare non possunt, et ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas. 47. V̄æ vobis, qui aedificatis monumenta Prophetarum! patres autem vestri occiderunt illos. 43. Profecto testificamini quod consentitis operibus patrum vestrorum, quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulcra. 49. Propterea et sapientia Dei dixit : Mittam ad illos Prophetas et Apostolos, et ex illis occident, et peraequentur; 50. ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista, 51. a sanguine Abel, usque ad sanguinem Zachariæ, qui p̄ riit inter altare et ædem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione. 52. V̄æ vobis Legisperitis, quia tulistis elavem scientiar, ipsi non introistis, et eos qui introibant, prohibuistis. 53. Cum autem hæc ad illos diceret, coeperunt Pharisei et Legisperiti graviter insistere, et os ejus opprimere de multis, 54. insidiantes ei, et quaerentes aliquid capere de ore ejus, ut accusarent, cum.

Ver. 1. 2. CUM ORATIS, DICITE : PaTER, SANCTIFICETUR nomen- tuum. — Matthæus, vi, 6, addit : « Pater noster, qui es in cœlis. » Porro, Matthæus hanc orationem adjungit sermoni Domini in monte, quem initio prædicationis habuit Christus, ut iu eo compendium et summam Evangelicæ suæ doctrinæ discipulis proponeret; Lucas vero hic posterius eandem assignat; vel ergo bis orationem Dominicam docuit Christus, vel potius illam, uti et alia, Matthæus eo loco posuit per prolepsin vel anticipationem, ut simul quasi synopsis totius doctrinæ Christianæ proponeret. Ita Jansenius.

Nota : Matthæus orationi Dominicæ septem dat petitiones; Lucas vero hic quinque : duas ergo omisit, quæ in aliis quinque virtute continentur, nimirum tertiam : « Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra, » quæ virtute continetur in prima : « Sanctificetur nomen tuum. » Ille enim licum voluntatem Dei facimus. Et septimam : a Sed libera nos a malo, » quæ virtute continetur in sexta : « Et ne nos inducas in tentationem. » Arguuntur hic Pelagiani, inimici gratie Christi, qui dicebant neque necessarium esse dicere : « Dimitte nobis; » neque ita illud : « Ne nos inferas, » etc., intelligendum esse, tanquam divinum adjutorium poscere debeamus, ne in peccatum lentali decidamus, sed hoc in nostra positum esse potestate, et ad hoc implendum solam sulcero hominis voluntatem. Ita Concilium Mdevitanum II, epist. ad Innocentem Papam.

Vir., t. S. Et ait au illos (discipulos suos) : Quis VESTRUM HABEBIT AMICUM, EI IBIT AD ILLUM MEDIA nocte (tempore maxime incommodo et importuno) et dicet illi : Amice, commoda mihi tres panes. — « Commoda, » id est mutuo da : nam Con» dj" 11 commodantur proprie libri, vasa, tapetes, qui " " " quo iidem numero restituuntur; mutuantur vero panes, frumenta, cibi, qui usu consumuntur, ac Aifeiaut? proinde iidem non numero, sed suade reddu-

tur (1). Proponit hanc parabolam Christus, ut discipulos doceat non cadere ammo, nec desistere si statim in oratione non exaudiantur, verum in ea perseverare et contentius orare; sic enim fore ut a Deo exaudiantur, et impetrent ea quæ postulant. Ita S. Chrysostomus, in *Catena*; Titus, Euthymius, Jansenius et ahi.

G. Quoniam amicus meus venit de v̄u ad me, Vcn.4. et non habeo quod ponam ante illum. — q. d. Amicus meus ex itinere fessus et esuriens venit ad me hospitalurus, et non habeo quod apponam illi. Ita Græca et Arabicus.

7. Et ille deintus respondens dicat : Nou YtiS-7* MIUI MOLESTUS ESSE : JAM OSTIUM CLAUSUM EST, ET PLERI MEI MECUM SUNT IN CIBILI, NON POSSUM SURGERE, ET DARE TIBI. — « Iu Cubili, » ideal in Cubiculo; Syrus, in *lecto*. Excusat ergo se non posse surgere et dare panes, « ne filios expergeficiat, » ait Euthymius, totamque familiam turbet.

8. Er si ille perseveraverit pulsans; dico '1"-8- VOBIS, ET SI NON DABIT ILU SURGENS EO QUOD AMICUS EJUS SIT, PROPTER IMPROBITATEM TAMEN EJUS SUUGET, LT DABIT ILLI QUOTQUOT LIARET NECESARIOS. — « Propter improbitatem; » Greco i.xiSva», id est *impudentiam*, inverecundiam, *importunitatem*, ut vertit Arabicus; sic dicimus : o Labor improbus omnia vincit; » ñnproiis, id est assiduus, indefessus. Audi S. Augustinum, serin. De Fertus Dorn., cap. v : « Quid est propter improbitatem? quia pulsare uon destitit; quia et cum esset negatum, se non avertit. Ille qui nolebat dare quod petebatur, fecit, quia ille in petendo non defecit. Quanto magis dabit Deus bonus, qui nos hortatur ut petamus, cui displicet si non petamus, b Vult enim Deus nos in oratione esse perseverantes usque ad importunitatem,

(i) a Tres pues, u Panes in Oriente erant tenues et forum placentarum liabebant. Pralerea tenendum est apud Hebræos non usitatas tabernas pistorias, sed familiam quamlibet sibi panem coquere solitum esse.

caque delectatur, vultque nos magno affectu instare, pulsare, urgere et quasi cogere Deum ad dandum. altee vis grata Deo,» ait Tertullianus, lib. De Orat.

Ver >. 9. Et ego dico vobis : petite , et dabitur vobis. — Arabicus, *petite, ct donabimini*. Vide dicta *Matth. vn, 7*.

Vr.vt: 12. Aut si petierit ovum. — Lucas hoc addit ,n ”* Matihæo. Porro, ova petunt pueri, ut cito crescant : i ..u ct adulescant; ova enim valde nutriunt, slatim- que vertuntur in sanguinem. Unde a ovum est pullus liquidus, » ait ille ; aves enim ex ovo excludunt pullum. Hinc Isidoros, lib. XIí; Orígenes, cap. vu : a Ova, ait, dicta ab eo, quod sint uvida : u unde et uva, co quod intrinsecus humore sit plena. Nam humidum est quod exterius humorem habet, uvidum quod interius. »

V 27. Factum est autem , cum bjec diceret , ex- tollens (pr» amore et admiratione doctrinæ ct virtutis Christi) vocem quædam mulier de turda , dixit illi : Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti. — i/, d. Adeo magnus, divinus cl beatus es, o Jesu, ut propter te beata quoque sit mater quæ te genuit et lacte aluit. Hinc beatam dicit matrem, non patrem , quia sexui suo favens, similis filii se matrem fieri exoptat. Adde, a Spiritu Sancto illam excitatam fuisse, ut in hæc verba, quæ Christum ex matre virgine sine patre conceptum ct natum significant, etiamsi idipsa nesciret, nec intelligeret, prorumperet.

Q i u Susplicantur nonnulli mulierem hanc fuisse S. Mar- La- ^iaill>autpoliusS. Marcellam, S.Marthæ ancilliun, d quæ S. Murlham Massiliam comitata est ojusque III J > vitam conscripsit; nam paulo ante, in fine cap. r præccd., Christus agebat Belhaniae m domo Mar- cai ih». Si enim fuisset Martha, utique nominasse! eam Lucas, uti toties eam nominavit cap. præced. Marcella autem amore Christi fervens , ob hanc liberam Christi laudem Scribarum iras incurrit; ul ab cis paulo post Christi mortem, cum Martha, Magdalena el Lazaro navi sine velis et remis ad cuitum exitium sit imposita, sed Deo nauclero eam dirigente, salva cum omnibus Massiliam ap- pulit. Dixi *susplicantur*, quia hac de re nulla exlat certa scriptura vel traditio.

Bocr-u. Beatus venter qui te portavit. — Fuit enim hic venter templum, thalamus, coelum, thronus glori» l iln Dei. Cogita ergo quantis grati» donis fuerit exornatus, ut dignus fieret Deo. Rursum quam sanctus esse debuit hic venter, quem ipsa Dei sanctitas per novem menses non solum inhabitando , sed et carnem et alimenta cx eo su- mendo, rantiicavil sibique consecravit. Quo- circa huc alludens Ecclesia B. Virgini crebro occinit : • Beata viscera Mari» Virginis, quæ por- taverunt ælenii Pains lilium; et beata ubera, quæ lactaverunt Christum Dominum. » Unde Me- thodius, orat. *ui Uypapaidem* : a Tu, ait, cunela continenti» cl comprehendentis comprehensio. Tu dia geAalijx ejus qui \eibo suo pullat umveita. s

Ipsa est ergo ferculum veri Salomonis, de quo dicitur, *Cant. m, 9* : a Ferculum fecit sibi rex Sa- lomon de lignis Libani : columnas ejus fecit ar- genteas, reclinatorium aureum, ascensum pur- pureum, media charitate constravit propter filias Jerusalem. » Vide ibi dicta.

Quocirca Gregorius Nicomedinus, orat. *De Præscnt. Virgin.*, illam nuncupat, « thronum glo- riosum cl regium vehiculum, quo vectum Ver- bum cum carne advenit. » Et S. Bernardus, serm. 7 in psalm. Qui *habitat* : a Magnus, inquit, ille Ig- natius in pluribus quas ad eam conscripsit epis- tolis, Christiferam consalutat : egregius sane ti- tulus, ct commendatio honoris immensi; nempe cui servire regnare est ; gestare hunc non onerari est, sed ornari. » Idem in illud *Apocal. xn*, Sig- num *magnum* : « Quam familiaris, ait, ei facta cs, Domina, quam proxima, imo quam intima fleri meruisti, quantam invenisti gratiam apud Deum! in tc manet, et tu in co; el vestis cum, ct vesti- ris ab eo : vestis cum substantia carnis, cl vestit ille te gloria sute majestatis ; vestis solem nube, cl sole ipsa vestiris. »

B. Virgini igitur magis accinas, quam Judith cæso Holopherne, illud cap. xv : a Tu gloria Je- rusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia po- puli nostri, quia fecisti viriliter, etc., ideo manus Domini confortavit te, et ideo cris benedicta in æternum. » Audi Patres hisce elogiis illam salu- tantes, NazianznuminIragædiacui titulus: *Chris- tus patiens* :

Regina» domina, generis humani bonum,
Amica semper esto tu mortalibus;
Maximaque quovis in loco mihi salus.

S. Cyrillus, orat. *Contra Scstorium* : « Sit, ait, tibi, sancta mater Dei, laus ; tu enim cs pretiosa margarita orbis terrarum, tu lampas incxlingui- bilis, corona virginitatis, sceptrum orthodoxie fidei. » S. Chrysostoinus, serm. *Dc Deipara* : u Ave, mater, cœlum, thronus, Ecclesiae noslræ decus, gloria, firmamentum. » S. Ephrem, serm. *De Laudibus Virgin.*, camdem salutat a unicam spem Patrum, gloriam Prophetarum, præconium Apostolorum, honorem Martyrum, letitiam Sanc- torum, cl lumen probatissimorum, Abraham, Isaac ct Jacob, decus Aaron, splendorem Moysis, Gedconis vellus, et coelus Hicrarcharum, om- niumque Sanctorum ac Virginum coronam, ob immensum fulgorem atque splendorem inac- cessum. »

28. At illb dixit : QUINIMO REATI, QU AUDIUNT Ver», tt verbum Dui , et custodiunt illud. — u Quiuimo, » Græcc jutóqí, id est *imo putius*; S. Augustinus, lib. De Virgin., cap. m, et tract. 10 in *Joanncm*, vertit, *unmo*; Euthymius, vere; Jauseuius, *certe*. Non igitur negat Christus matrem suam esse bea- tam , ul vult Calvinus ; sed lautum ait beatiores esse qui verbum Dei audiunt et custodiunt, id est upuru adimplent; quia, ut ait Euthymius,

«custodia sermoni» Dei, est ejus adimpletio, » assidua, continua, perseverans.

Ratio a priori est, quia esse matrem Dei, est precise gratia gratis data, et externa duntaxat, non gratum faciens; sed nudare et custodire verbum Dei, est gratia interna gralum faciens. Rursum esse matrem Dei precise non facit matrem beatam, ut fruatur Dei visione et gloria «eterna; at custodire verbum Dei perseveranter usque ad finem vite, perducit hominem ad Dei visionem et æternam gloriam. Insuper, quia esse matrem Dei, singulare est privilegium unius Virginis; at audire et custodire verbum Dei, est commune omnibus fidelibus et sanctis. Vult enim Christus solari mulierem, quæ dixerat: «Beatus venter qui te portavit; » *q. d.* Tu beatam dicis matrem meam, quod me talem filium genuerit, atque tacite similem beatitudinem optas dolesque forte quod talis filius tibi non obtigerit; at ego solidiorem et meliorem beatitudinem tibi offero, quæ omnibus eam volentibus competit, nimirum assero te beatam, imo beatior fore, si Verbum Dei audias et custodias: nam et mater mea beatior fuit, quod me mente quam quod ventre conceperit, adeoque nisi me mente concepisset, misera fuisset, ac gratin» et glorie expertus, imo nisi me prius mente concepisset, indigna fuisset, quæ me ventre conciperet; decebat enim matrem Dei futuram, esse purissimam et sanctissimam. Audi S. Augustinum, locis jam citatis: «Materna propinquitas nihil Mariæ profuisset, nisi felicius Christum corde quam carne gestassset. Beatior ergo Maria percipiendo fidem Christi, quam concipiendo carnem Christi.» Vide dicta *Haith. xir*, 50.

34. Lucerna corporis tui, est oculus tuus. — «Oculus» symbolice, est ratio, mens ac præsertim intentio bona; quod enim oculus est corpori, hoc ratio et intentio est animo. Vide dicta *Matth. vi*, 21.

Si oculus tuus fuerit simplex (purus, limpidus, clarus), totum corpus tuum lucidum erit, — utpole ab oculo claro clare illustratum.

35. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, etc., erit lucidum totum. — Non corpus, ne sit tautologia et inutilis rei dicte repetitio; sed totum absoluto, hoc est quidquid homo habet in corpore vel circa corpus: id est totus homo lucidus erit omnesque ejus potentie cum actibus inde prodeuntibus. Ita Moldouatus. Aliter Toletus; Si oculus; id est prima et nobilissima pars corporis, puta oculus tuus, inquit, lucidus fuerit, fiet ut per cum totum corpus illustretur, fiatque lucidum. Hic enim sensus est planus, ac forte pro «úja», id est corpus, legendum est id est oculus (1).

(1) Commendabilis atque probabilis hujus vera, interpretatio vix proferri potest. Nam si verum a tautologia liberes, eandem in vers. 84 sententiam reperiatis necesse videtur. Quapropter Kumoel et alii censeunt hunc vera.

37. ET CCU LOQUERETUR, ROGAVIT ILLUM QI IDVI Ver» *?•

PHARISÆUS UT PRANDERET APUD SB, ET INGRESSUS recubuit. — «Cum loqueretur,» id est cum loquendo quadam vice doceret populum. HaS. Augustinus, lib. II *De Consensu Etang.*, cap. xxxix; Boda, Jansenhis et alii; licet Maldonatus ad proximè præcedentia referat, *q. d.* Cum hæc, quæ paulo ante dicta sunt, loqueretur, «rogavit,» non animo sincero, sed ut Christum observaret, notaret et carperet, ut patet ex sequent, vers. 53 et 54. «Recubuit,» non lavans manus iis cæremoniis quibus Pharisei id faciebant.

38. PHARISEUS AUTEM COEPIT INTRA SE REPUTANS Ven-M.

DICERE, QUARE NON OAPTIZATUS ESSET ANTE PRANDIUM. — «Coepit dicere,» Græce iSw» <lx5umw, id est *videns admiratus* est, quod scilicet Jesus traditionem seniorum in lavando non servaret: sic et Syrus. «Baptizatus esset,» id est lotus, præsertim manibus, non solis, sed brachiis usque ad cubitum, juxta ritum Pharisaicum. Vide dicta *Matth.* cap. xv, 1. Pharisei enim suam sanctitatem ponebant in hisce caeremoniis, ac præsertim crebris magnisque lotionibus: lavabant ergo manus, sed illotam fœdamque gerebant mentem.

39. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos, Pharisei, quod deforis est calicis et catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate. — *q. d.* Corpus lavatis, at conscientiam a sceleribus non abluitis. To *nunc* sonat contemptum et acrimoniam reprehensionis. Vide dicta *Matth. xxii*, 23.

41. Verumtamen quod suterest date eleemo-Ve:», u.

SVNAM: ET ECCE OMNIA MUNDA SUNT VOBIS. — To *quod superai*, non legunt S. Ambrosius, S. Augustinus, serm. 3 *De Verb. Domini*; S. Cyprianus, lib. III *ad Quiriti.*, cap. i; Orígenes, horn. 2 in *Levit.*; et Chrysostomus, horn. 51 in *Matth.*, quasi illud sufficienter contineatur in rú» *date eleemosynam*: hinc enim datur ex eo quod nobis superest, puta ex superfluo; at vero Romana Biblia et cætera Latina illud legunt, æque ac Theophylactus, Euthymius, Beda liic, et S. Basilius in *Regulis Brevior.*, resp. 271; ac Cyrillus, lib. II in *Levit.*; et S. Augustinus, *Enchir.* cap. Lxxvi.

Pro «quod superes,» Græce est r» inn*, id est *incisilentia*, sive ea quæ insunt: quod *pruno* simpliciter et plane exponas, *q. d.* Ea quæ adsunt et supersunt vobis, date in eleemosynam; unde Tertullianus, lib. IV *Contra Marc.*, cap. xxix, legit: «date quæ habetis in eleemosynam, et omnia munda erunt vobis,» *q. d.* Quidquid habetis superfluum, convertite in eleemosynam, et sic mundabimini ab omnibus peccatis. Hinc S. Basilius loco jam citato, et Euthymius t í ivm» exponunt, *q. d.* Ea quæ habetis reposita et condita;

compositum esse ex iutorprelaciuculis atque glossematis a grammaticis ad vers. 34 adscriptis. Neque enim loco parallelo *Matth.* vi, 23, hæc verba leguntur, usque b. I. omissis omnia optime cuha>ri'iii. An temeritatis nota hæc opinio abbuivi debeat, judicet supieulinimus lector.

Vdablus, ca quæ suppetunt, quæ necdum consumpta sunt; Beda, *quod fupercst*, id est a quod necessario victui et vestimento, inquit, superest ; » ; IH *quod superes*/, id est quod habetis præter rapinam : quod scilicet non rapuistis; raptum enim restituendum est, nec dari potest in eleemosynam. Alii efficacius ?à ÷cvra, exponunt, quidquid vobis facultatum est et adest; *q. d.* Quidquid habetis et potestis dare pro virili parte, lar÷as facite eleemosynas : multa rapuistis, et multa peccastis, multis ergo eleemosynis culpas et rapinas vestras redimite , uti Daniel, cap. iv, consuluit Nabuchodonosori.

StcnwJa. *Secundo*, Toletus t ÷ ÷'÷÷na, id est *inexistentia*, < nsclopponi externis quæ deforis sunt ; dixerat enim Christus, vers. 39, Phariseos quod deforis est catini mundare, interiora vero eorum plena esse iniquitate, 7. d. Vos, o Pharisei, sat mundatis catinos et calices exterius, sed interius pleni estis rapina ; quia escam et potum qui est in catinis et calicibus, rapuistis : illud ergo interius mundate et expurgate, post rapti restitutionem, per eleemosynam , rapirne enim expiandee sunt contrario, puta liberali eleemosyna, quæ scilicet detur non ex alieno et rapto, sed ex suo et proprio. Unde Zachæus : a Si, ait, aliquem defraudavi, reddo quadruplum ; d deinde pro satisfactione rapti, vel injuste accepti, addit: a Dimidium bonorum meorum do pauperibus, » l. . xix, 8 (1).

Tertio. *Tertio*, Thcophylactus rà i^onx, exponit ea quæ insunt cordi vestro, quæ in corde sedent, id est quibus affixum est cor vestrum, scilicet opes et divitias, ob quas congerendas committitis rapinas : quasi Christus hic radicem morbi evellere conctur, scilicet nimium amorem opum.

Quut?. *Quarto*, et nervosius, tx ÷vgvtx, id est *inexistentia*, sive ea quæ insunt rei, sic accipias, 7. d. Si vultis ut dicam quod res est, si rerum summam intimamque veritatem audire vultis. Unde Syrus vertit, *id quod ut*, id est rei caput et conclusio; Arabicus vertit, *arde omnia*; Noster, quod *superest* ; *q. d.* Unicum vobis tantorum malorum remedium superest, scilicet eleemosyna ; a quod tam multo scelere preoccupata, solum remedium restat, » ait Beda; sic et Franciscus Lucas.

Ututo. Denique nonnulli tà tona, vertunt, *licita*; tð enim est id quod licet, <7. d. Date ea quæ licet dare; scilicet propria, non aliena; libera, non obligata filiis et familiæ alendas, vel aliis alio quovis titulo.

Et ecce omnia mu>da SUNT vobis. — Nonnulli censent hoc a Christo ironice dici, g. d. Vos, o Pharisei, putatis omnes vestras rapinas et crimina expiare eleemosyna, sed erratis. Quid enim prodest una manu dare, altera rapere? Verum passim Patres et Intelpieles asserunt, hoc serio

(i) Huc Tuteli sententia magli arridet, solaque *ad Id-erum* relinenda esi.

a Christo dictum; sed quo sensu? *Primo*, nonnulli hinc putarunt rapinas et furta a Deo remitti per eleemosynam, sine previa restitutione. Ita Greci, si credimus Guidoni Carmclitæ; et S. Augustinus, *Enchir.* cap. lxxv, asserit hac Christi voce nonnullos abusos ut flagitiose viverent, putantes se fore puros et salvos, si facerent eleemosynas. Verum hic manifestus est error; nam, ut ait S. Augustinus, « Non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum. » Destitutio enim alieni debita est omni jure, nature, divino et humano.

Secundo, S. Augustinus, serm. 30 *De Verb. Domini*, per eleemosynam accipit omne opus bonum, etiam pœnitentiæ, quo omne peccatum tollitur, a Quomodo enim, inquit, misericors es alteri, si crudelis es tibi? Miserere, inquit, animæ tuæ placens Deo. n Qui ergo de peccatis suis pœnitet, insignem animæ suæ facit eleemosynam. Et Beda : Eleemosyna est, ait, quidquid utili miseratione fit, ut parcendo, orando, corripiendo, etc. Sic sensus erit, 7. d. Date eleemosynam, studete bonis operibus, presertim charitatis et pœnitentiæ; hæc enim vos mundos efficiunt.

Tertio, et genuine, a omnia munda sunt vobis, » *q. d. Omnia*, scilicet interna et externa, anima et corpus, quæ vos aqua ablueret et mundare putatis, longe melius et verius mundantur et lavantur per eleemosynam debito modo factam , scilicet ex propriis (hæc enim sunt t xiw tx, ut dixi); lavantur, inquam, quia eleemosyna remittit peccata venialia ac pœnain mortalibus debitam ; ad hcc disponit ad remissionem mortalium : impetrat enim a Deo gratiam excitantem ad pœnitentiam, qua peccata abolentur. Denique rcipsa eleemosyna remittit mortalia, si fiat ex vera contritione; hæc enim includit amorem Dei super omnia, qui peccatum omne excludit.

Sensus ergo est, q. d. Eleemosyna omnia mundat; subaudi : si cætera, quæ abbi ad peccali remissionem Scriptura requirit, adsint, puta fides, spes et contritio, ac injuste ablatorum restitutio. Rursum omnia mundat, nisi te aliunde rursum inquines, et rapina aliove scelero immundum efficias : sic Christus et Paulus salutem tribuunt fidei, at non soli, sed poenitentia et charitateformate), uti sæpius monui.

Nola : Eleemosyna omne quidem peccatum tollit, uti explicant Orígenes, Cyprianus, Ambrosius, sed maxime sibi oppositum rapinæ et iniquitatis (ait S. Rasilius, loco citato) de qua vers. 39, huic enim illam subjungit, et quasi remedium opponit Christus. Eleemosyna enim et liberalitas sanat ipsam mali radicem, scilicet Phariseorum avaritiam; ex hac enim oriuntur rapinæ, invidiæ et aliæ iniquitates: qui autem liberalis est et misericors, nemini invidet, nullius bona rapit, nemini facit injuriam. Quocirra « eleemosyna est filia deificantis charilatis, d ait Theophylactus ; et S. Cynilus, in *Catena* : Eleemo-

Elcraio-
»ym
quid?

Elcraio-
syru
m uniit
qunin<
do ?

syna, ait, factt omnia munda, et jejuniō est pne-stantior : non parvum cloemosynæ cataplasma , cum valeat omnibus apponi vulneribus. Vide dicta *Daniel*, nr, 2L

Cadera quæ hic subdit Lucas , audivimus *Matth.* XXII.

Vm.45. 45. RESPONDENS AUTEM QUIDAM EX LEGISPERITIS, ait illi : Magister, ileo dicens, etiam contumeliam nobis facis. — Græco OCp&ic, id est probro et injuria nos afficis, nos inhonoras, vituperas, * dedecoras, honorem nostrum adimis ; nobis enim multa gravioraque scelera objicis, idque n^nculculum, sed palam cl in os : hoc enim proprie est contumelia, quæ in hoc differt a detractio- ne, quod hæc culculum et secreto fiat, illa vero palam in os; unde illa famam proximi, hæc proprie ejus honorem lædit vel aufert. Verum Christus taxabat hic Scribarum scelera, non illo animo, ut eos dedecoraret, sed ut illa tolleret ipsosque ad vite mutationem promoveret; aul certe si ipsi id facere nollent, cis auctoritatem adimeret, ne populus eis fidem haberet, eorum- que pravam vitam et doctrinam sequeretur. Ita Cyrillus, in *Catena* : « Redargutio, ait, quæ mansuetos transfert in melius, superbis intolerabilis esse solet, n Et Beda : a Quam misera, ait, conscientia, quæ audito Dei verbo contumeliam sibi fieri putat! þ Itactiamnum improbi, dum concionatores vitia, quorum ipsi sibi conscii sunt, castigant, censent sibi ab eis contumeliam fieri, idcoque eos persequuntur et insectantur (1).

Vers. 47. 47. VX VOBIS, QUI XDIFICATIS MONUMENTA PROPHETARUM; PATRES AUTEM VESTRI OCCIDERUNT ILLOS.

Vtrs. 43. 48. Profecto testificamini quod consentitis

(1) Legisperitos, Græc. vcuixàu;, seu vcaoJiaoxx/cu;., diversos fuisse a Scribis, Græc. haud pauci interpretes immerito statuunt. Illos enim eosdem esso apparet, tum quia, sicut sæplissima Scribæ, sic et Legisperiti una cum Phariseis nominantur; tum quia, quem Matthæus (xxii, 35) wwcsv, cum Marcus (xii, 28) Scribam appellavit; tuia demum quia, quos Lucas (v, 17) prius dixerat vcuciiSaaxaJ.cu;., eos paulo post (v, 21), jeque ac Marcus (n. G) camdein rem narrans. Scribas dixit. Ne putes tamen hæc nomina, scilicet, et v^auuxrij;, idem prorsus sanare; nam illa proprio sonant scientiam qua, qui sic appellabantur, pr.vditi erant, hoc vero publicam ac politicam scientia) hujus professionem.

Neque hic notari indignum est, Scribis quos, non legum solummodo, sed et morum, usuum, consuetudinum cæterarmaque tum rerum tum doctrinarum, quas acceperant a majoribus, studiosissimos ac tenicissimos Evangelista' tradunt, arctissimam cum Ph.ins.ris fuisse societatem. Proinde xideas utrosquo srpissiine consociatos m Evangeliiis, usque adeo ut, cum Christus, *Lue.* xi, 45, Phari&Dorum mores placitaque perstringit, rej/ontfeos qu - dam cx *Legisperitis*, seu Scribis, dicat: *Magister, hire dicens, etiam contum*liam nobis [acis]*. Veri igitur omnino simile est maximam Scribarum partem Phariseorum secta? adhæslssc. Cavetis tamen alterutros pro alteris habeas, aul utrorumquo nomina ovùm xexistimes, cum *Scriba* sit appellatio oftlcii ac muneris publici, Phansvns vero secla? atque instituti. Plura habet Patritius, op. cil., III *Dart.*, Dissert. XXIX.

OPERIBUS PATRUM VESTRORUM : QUONIAM IPSI QLI-DFM EOS OCCIDERUNT, VOS ALTEM ÆDIFICATIS EORUM sepulcra. — Christus non reprehendit hic Seri- AnChrfs. bas, eo quod ædificarent Prophetia sepulcra splendida, illorumque virtute ctsanctitate digna: «pieodi- hoc enim Laudabile est et pium ; sed quod hæc Pro- cis (edificando, simul alios Propheta*, scilicet Christum et Apostolos, persequerentur vellent- eri» u- quo occidere, ut patet ex seq. hic, et *Matth. xxh*; <*** g. d. Recte, congrue et apposite facilis, o Scribæ. ut, cum patres ventri Prophetæ occiderint, vos quasi homicidarum filii et parvuli, eosdem sep > liatis, sicut latrones solent viatores quos occide- runt, per se vel filios suos sepelire; licet enim vi- deamini cos sepelire ex reverentia et zelo pio, tamen quia parentes vestro* imitamini, dum mil i meisque mortem machinamini, estisque horni- cidæ homicidarum filii, recte et apposite ita acci- dit, ut ipsi Prophetas occiderint, vos eos sepe- liatis, quasi implentes mensuram patrum vestro- rum : pejus enim et sceleratius est me occidere, quod vos destinatis, quam si quis eum quem occidit, sepeliat. Quia ergo me vultis occidere, ostenditis quod patrum vestrorum Propbeticida- rum vestigia sequamini, ac proinde quod eorum sepulcra ædificelis, id non faciatis ex studio pie- tatis, sed vanitatis et hypocrisis, ut scilicet hoc pietatis fuco cædcm, quam mihi paratis, conte- gatis et honestetis. Sic fere Euthymius, ut palet ex *Matth.* xxii, 29. Vide ibi dicta. Hinc et noster Suarez sic explicat : Quia majores vestros imita- mini in persecutione Christi et Apostolorum, vi- demini magis sepulcra ædificaro in memoriam egregii operis ab interfectore patrati, quam ob misericordiam et honorem Prophète ab eo inter- fecti.

52. VJB VOBIS LEGISPERITIS, QUIA TUUSTIS CLÁ- v- 1. Si.

VEM SCIENTI!: : IUS! NON INTROISTIS, ET FOS QUI INTROIBANT, PROHIBUISTIS. — q. d. Vos, o ScrilxiU a populo abstulistis, vobis vindicastis, et, ut S. Ambrosius ait, usurpastis (hoc enim est Grn - cum) elavem scientiro, id est potestatem, auctoritatem et officium docendi et interprC Unci legem et sacras Scripturas, ac per eas indicandi verum Messiam (qui non est alius quam ego) ve- ramquo viam ad salutem, ut nemo eam sciro possit vel audiat, nisi vobis eam doctrina vestri aperientibus. Usurpastis, inquam, et depravastis Qntmm illam, itaque populum a me Christo, ac salute quam ego affero, avertistis, atque hac ratione 'CkubJî quasi abstulistis elavem codi, ut nemo illud, ni- pote clausum, ingredi valeat. Unde Matthæus id explicans, dicit, cap. xxii, 13 : «Clauditis regnum cadorum ante homines : vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare. » Vide ibi dieta. Ita S. Ambrosius, Tertullianus, lib. IV *Contra Marc.*, cap. xxvn. Accedit S. Cyrillus, in *Catena*. qui per « elavem scienliæ » accipit legem, quæ erat signum juslitiæ Christi. Additque : Esi etiam fide* clavis scientiæ, per eam enim fit veritatis

1M5	COMMENTARIA IN LUCAM, cad. XII.	
	eccnitio, jnxta flnn : « Nisi credideritis, non intrllisctis : xi isti ergo nee legem nd Christum ducentem, ut oportebat, interpretabantur, neo homines in Christum credere permittebant, itaque viam salutis et cadum cis occludebant.	quo cum accusarent. Dicebant ergo, v. g. Tu , o Jesu, vers. 20, risisti nostras cæremom'as et ritus lotionum; ergo tu damnas traditiones patrum nostrorum. Tu, vers.42, culpasti nos, quod <i>decimemus</i> mentham, <i>etc.</i> ; <i>ergo</i> tu carpis legein quæ decimos sanxit. Tu, vers. 43, taxasti nos, quod amemus primas cathedras; ergo redarguis Mosen qui illas nobis assignavit. Tu, vers.47, carpsisti nos, quodædificeinus monumenta Prophetarum; ergo Prophetas honorari et coli vel is. Tu, vers. 52, eripuisti nobis elavem scienti»;*
ñiojzu	Tropologice S. Augustinus, lib. II <i>Quail. Evang.</i> : Clavis scienti», inquit, est humilitas, quam nec ipsi inlcelligcre, neo ab aliis intelligi volebant. Alludit ad illud <i>Isaiæ</i> xxn, 22 : «Dabo elavem domus David super humerum ejus, cl aperiet, et non erit qui claudat; ct claudet, et non erit qui aperiat, n Vide ibi dicta, æque ac Ipcc. ni, 7, ad illa : « Ilæc dicit Sanctus cl Venis, qui habet elavem David, qui aperit, et nemo claudit; claudit, et nemo aperit, n Ilie est Christus.	
Vm ·	53. Ceu AUTEM UXC AD ILLOS DICERET, COEPE- RINT PnARLSXI ET LEGISTERITI GRAVITER INSISTERE itiræcc wfyiw, id est graviter urgere, promere, constringere; Noster videtur legisse Wx«w, id est instare, Insisterð, ita ut vix manus a vi et verbere containerent, sed eodem redit sensus) et os ejis ornniEERF de vultis. — Græcc «scwuATÍítt», id est ab ore ejus elicere, notantes si quid illi excideret, quod arguere possent, uti esplicatiti* vers, sequenti, quod Belgæ vulgo dicunt : « Vermes ex naribus extrahere : » undo nlii vertunt, « captiose interrogare; » Euthymius ; « extemporales responsiones dolosarum quæstionum expectere; » Theophyloctus : « frequenter interrogare, et perplexum facere. » Noster Maldonatus censet nostnim Interpreter! legisse fawtutjtw, id est os obstruere. Verum Scribæ non volebant Christo os obstruere, sed variis querelis et quæstionibus cum premere, stimulare, stringere , ut cogerent cum aliquid contra legem vel Cæsarein dicere,	54. Insidiantes ei, et quærentes aliquid capere v^r». m. (Græcc id est <i>tenari</i> } de ori; ejus, ut accusarent eum, — apud Chipham pontificem, vel apud Pilatum, Cæsaris præsidem. Nam, ul ait Euthymius, «putabant repente et de improvise in errorem omnino illum inducere; verum sapientissime dissolvebat omnia facillcque respondebat,» quia nil nisi bene præmeditatum respondebat , et quia animo sedato sine ira aliavo passione loquebatur : Scribæ eniin variis interrogationibus eum pungebant, ul irasceretur, vel certe ex furore animi aliquid diceret liberius vel audaclus, quod cavillari possent, uti nulli fervore disputandi ultra metas veritatis vel discretionis abripiuntur, dicuntque ea quæ antea non cogitaranl et quorum postea cos pœnitet, imo quæ subinde retractare vel luere coguntur. At Christus fervorem animi summa moderatione, prudentia et pace temperabat, ul nil nisi verum, Solidum, tranquillum et sanctum loqueretur.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

'Aristus docet primo, fugiendam esse Itypocrisin, nec timendos esse homines, qui corpus possunt occidere, sed Deum, qui animam potest perdere; secundo, vers. 13, docet cavendam esse avaritiam, ac nimiam sollicitudinem victus, vestitus, etc., studendum vero eteemosynæ; tertio, vers. 33, monet nos semper paratos esse debere ad diem mortis et judicii, utpotc incertam et inopinatam; quarto, vers. 49, asserit se venisse ut ignem, crucem et separationem ab amicis mittat in terram.

j'rimam partem audivimus Matth. xvi, G, et x, 26 et scq., et xn, 32; secundam magna ex parte Matth. vi,20 et scq.; tertiam, Matth. xxiv, 13 et scq.; quartam ex parte Matth. x, 34 cl seq> Quare partu secunda cl quarta hic explicanda supersunt.

I. Mullis autem turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos : Attendite a fermento Phansæorum, quod esi hypocrisis. 2. Nihil autem Oculum est, quod non reveletur; neque absconditum, quod non sciatur. 3. Quoniam quæ m tenebris dixistis, in lumine dicentur; el quod in aurem loculi edis in cubiculis, prædi-

cabitur in tectis. 4. Dico autem vobis amicis meis : Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, et post hæc non habent amplius quid faciant, o. Ostendam autem vobis quem timeatis : timete eum qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete. 6. Nonne quinque passeress veneunt dipondio, et unus ex illis non est in oblivione coram Deo? 7. Sed et capilli capitis vestri omnes numerali sunt. Nolite ergo timere : multis passeribus pluris estis vos. 8. Dico autem vobis : Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei; 9. qui nutem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei. 10. Et omnis (pii dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi ; ei autem, qui in Spiritum Sanctum blasphemaverit, non remittetur. 11. Cum autem inducent vos in synagogas, et ad magistratus et potestates, nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis ; 12. Spiritus enim Sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere. 13. Ait autem ei quidam de turba : Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem. 14. At ille dixit illi : Homo, quis me constituit iudicem aut divisorem super ? 15. Dixitque ad illos : Videte, et cavete ab omni avaritia, quia non in abundantia cuiusquam vita ejus est ex his quæ possidet. 16. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens : Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit ; 17. et cogitabat intra se, dicens : Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? 18. Et dixit : Hoc faciam : destruam horrea mea, et majora faciam ; et illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, et bona mea , 19. et dicam animæ meæ : Anima, habes multa bona posita in annos plurimos : requiesce, come ? , bibe, epulare. 20. Dixit autem illi Deus : Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te; quæ autem parasti, cujus erunt? 21. Sic est qui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives. 22. Dixitque ad discipulos suos : Ideo dico vobis : Nolite solliciti esse animæ vestra» quid manducetis, neque corpori quid induamini. 23. Anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum. 24. Considerate corvos, quia non seminant, neque metunt, quibus non est cellarium, neque horreum, et Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis? 25. Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum 20. Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de cæteris solliciti estis? 27. Considerate lilia quomodo crescunt, non laborant, neque nent : dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis. 28. Si autem fœnum, quod hodie est in agro, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, (quanto magis vos pusillæ fidei? 29. Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis; et nolite in sublime tolli. 30. Hæc enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis. 31. Verumtamen quietile primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis. 32. Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. 33. Vendite quæ possidetis, et date eleemosynam. Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis, quo fur non appropriât, neque linea corrumpit. 34. Ibi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit. 35. Sint lumbi vestri præcincti, et Incensæ ardentes in manibus vestris; 36. et vos similes hominibus expectantibus dominum suum (quando revertatur a nuptiis, ut, cum venerit et pulsaverit, confestim aperiant ei. 37. Beati servi illi quos, cum venerit dominus, invenerit vigilantes : amen dico vobis, quod præcinget se, et faciei illos discumbere, et transiens ministrabit illis. 38. Et si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi. 39. Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. 40. Evtos estote parati, quia (pia hora non putatis, Filius hominis veniet. 11. Ait autem ei Petrus : Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an et ad omnes? 42. Dixit autem Dominiis : Quis, putas, est

fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore trilici mensuram ? 43. Beatus ille servus, quem, cum venerit dominus, invenerit ita facientem. 44. Vere dico vobis, quoniam supra omnia quæ possidet, constituet illum. 45. Quod si dixerit servus ille in corde suo : Moram facit dominus meus venire ; et cœperit percutere servos et ancillas, et edere, et bibere, et inebriari : 46. veniet dominus seni illius in die qua non sperat, et hora qua nescit, et dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet. 47. Ille autem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, et non prae-paravit, et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis ; 48. qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem, cui mullum datum est, multum quaeretur ab eo ; et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo. 49. Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur ? 50. Baptismo autem habeo baptizari ; et quomodo coarctor usque dum perficiatur ? 51. Putatis quia pacem veni dare in terram ? Non, dico vobis, sed separationem : 52. erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duos, et duo in tres 53. dividuntur : pater in filium, et filius in patrem suum ; mater in filiam, et filia in matrem ; socrus in nurum suam, et nurus in socrum suam. 54. Dicebat autem et ad turbas : Cum videritis nubem orientem ab occasu, statini dicitis : Nimbis venit, et ita fit ; 55. et cum Austrum flantem, dicitis : Quia æstus erit, et fit. 56. Hypocrite, faciem cœli et tenve nostis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis ? 57. Quid autem et a vobis ipsis non judicatis quod justum est ? 58. Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad judicem, et judex tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem. 59. Dico tibi, non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas.

Vto. i. 4. Multis autem tuis (Græce τῶν μυριάδων ἑστέ) id est myriades lute : myriades præcise continet decem millia, sed inde consequenter sumitur pro innumera multitudine, ut fit hic ; concurrentibus corrige cum Roman.) circumstantibus. — Græce ταυῶν ὅλων, id est simul aggregatis, collectis et adunatis.

v<n. 1. 2. Attendite a fomento Piariorum, quod est hypocrisis. Nihil autem opertum est, quod non reveletur. — q. d., ait Beda : « Attendite ne æmulemini simulatores, quia veniet profecto tempus, in quo et vestra virtus omnibus, et eorum reveletur hypocrisis, »

Cætera explicui *Matth. x*, 2G.

G. Nonne quinque passerim veneunt (venduntur) dipondio. — Græce, *duabus assariis*. Assarion genus est nummi rœi, quod et libella dictum est, eo quod libne pondus haberet, quales decem valebat denarius, nummus argenteus : cum ergo denarius valeat quinque stuferos Belgicos, ac decem baiocos Romanos, sequitur quod assarion erat idem quod baiocus : porro assarii duplum « licebatur dipondius, vel dupondius, a duobus ponderibus, quia scilicet duos asses ponderabat. Ita Varro. Porro Matthæus, cap. x, vers. 29, ait : « Nonne duo passerim veneunt asse ? » Unde recte (et confonniter Lucas hic ait : « Nonne quinque pasceres veneunt dipondio ? » id est duobus ossibus Recte autem Jansenius notat hæc intelligi de assibus non libralibus, sed sextantariis, vel unc. aelis, ideoque græce diminutive vocari *assaria*.

Assarion enim, ut ait Euthymius, non significat assem, cum sit ejusdiminutivum, sed genus minimi nummi et oboli. Vide dicta *Matth. x*, 2G.

13. Ait autem ei quidam de turba : Magister, vñ. 13. DIC FRATRI MEO UT DIVIDAT MECUM HEREDITATEM. — q. d. Frater meus mihi injurius, solus vult occupare hæreditatem paternam, nec eam mecum partiri : jube ergo illi ut id faciat. Tu enim tua auctoritate id verbo perficies, quod ego per judices multis litibus perficere non potero : luium enim est justitiam lucri, et oppressos sublevare ; lu enim es justitiæ patronus.

14. At ille dixit : Homo, quis me constituit Ver. 14. judicem aut divisorem super vos ? — « Homo : » sic more Hebræo vocat ignotum, uti et Petrus, XXII, 58 : « 0 homo, non sum ; » et vers. 60 : « Homo, nescio quid dicis. » Sensus est, q. d. Hoc judicium est forensium, qui terrenam ; non meum, qui cœlestem hæreditatem doceo et dispertior. Non ergo negat hic Christus se habere potestatem judicariam ; ipse enim erat Rex regum, et Dominus dominantium : sed ea hic uti noluit apud hominem cupidum, ut illi cupiditatem eximeret, ac terrena prae cœlestibus contemnere iisque ullro cedere doceret, juxta illud cap. vi, 29 : a Ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere, » « Bene terrena declinat, ait S. Ambrosius, qui propter divina descenderat, etc. Unde non immerito refutatur hic frater, qui dispensatorem cœlestium gestiebat corruptibilibus occupare ; » simul ut doceret Ecclesiasticos et spirituales viros,

sæcularia non debere tractare, sed divina, juxta illud Pauli, II *Timoth.* n, 4 : « Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus. » Ita S. Ambrosius, Euthymius, Beda, et Lyranus ex S. Augustino, *serm.* 19G. Id intellige, nisi fidelium pax, charitas et pictas aliud exigat; quado causa olim Episcopi sæculares fidelium lites dijudicabant, uti se fecisse testatur S. Augustinus, *lib. fte Opere Monachorum*, cap. xxix.

Veri. 15. 15. DIXITQUE AD ILLOS (tum discipulos SUOS, ut habet Syrus, tum ad turbam præsentem; præsertim ad illum qui cum fratre de hæreditate dividenda contendebat) : Videte (in hac contentione fratrum quanta damna inferat avaritia; dum enim unus avare non vult hæreditatem cum fratre dividere, alter nimis cupide et intempestive divisionem urget, oriuntur lites et dissidia fratrum, aut videte) et cavete {id est attente cavete, ut sit hendiadys} ab omni avaritia. — Græce

id est cupiditate, q. d. Non solum caveto a cupiditate rapiendi aliena, sed etiam a nimia aviditate conquirendi vestra; qui enim nimis inhiant opibus terrenis, negligimi coelestes. Ita Augustinus, *serm.* 28 *fte diversis*, explicat vi ab omni : « Non solum, inquit, avarus est qui rapit aliena, sed etiam ille avarus est, qui cupide servat sua. » Porro Arabicus vertit, *videte et cavete ab omni malo*, quia omnis mali causa est avaritia, juxta illud I *Timoth.* vi : « Radix omnium malorum est cupiditas. »

Quia nox in abundantia (Græce *iv* id est *in abundare*) cujusquam vita ejus est ex ms quæ possidet. — q. d. Non quia abundat quis opibus, idcirco etiam vita ejus est abundans, ut scilicet sit longior et beatior ob multa quæ possidet; quin potius brevior est et miserior, ob sollicitudinem et luxum, quæ duo nullas divitias sequi vel comitari solent. Unde Syrus vertit, non *in abundantia divitiarum est vita*; Arabicus, *quia non est abundantia homini in multis bonis suis*, q. d. Abundantia vitæ non prolongat, sed potius abbreviat. Audi Theophylactum : « Non continetur vitæ mensura abundantia : neque enim qui multa possidet, diutius vivit, neque comitatur divitiarum multitudinem vitæ longævitas. » Et Euthymius : « Non quia homo quispiam divitiis abundat, vita ejus abundat ex tali abundantia ; non secundum hanc accedit vitæ mensura, »

Sensus est, q. d. Tu, o homo, qui avide petis luam partem hæreditatis a fratre, illam petis ut diutius et commodius vivas. At erras, quia divites, ob curas et epulas quibus indulgent, sæpe brevis et miseræ sunt vitæ ; vis ergo diu et commodè vivere, sperne opes, esto pauper spiritu, spes opesque tuas in uno Deo repone, Deus enim solus longævitas et felicitatis est dator; ut hoc ostendat Christus, adhibet sequentem parabolam. Audi S. Ambrosium, *fte Abel et Caïn*, lib. I, cap. v, in line : « Si quæris thesauros, accipe invisibiles et occultos, quos in cœlis alissimis, non quos in

terrarum venis requiras. Esto pauper spiritu, et eris dives, qualicumque censu ; quia non in abundantia divitiarum vita est hominis, sed in virtute ac fide. Iste divitiæ te verum divitem facient, si sis in Deum dives, »

1G. Dixit altem similitudinem (Græce *parabolam*) ad illos, dicens : Hominis cujusdam divitis UBERES FRUCTUS AGER ATTULIT. — a AgCFp GræcC •/όpx, id est regio, agrorum multitudo.

17. Et COGITABAT INTRA SE, DICENS : QUID FACIAM, QUIA NON HABEO QUO CONGREGEM FRUCTUS meos ? — En tibi curæ, en paupertas divitis ; eget loco qui abundat opibus et loculis. « Iteret, ait Euthymius, et angitur Linquam admodum pauper, quia nimium locuples » indiget loco in quo fruges recondat. Et S. Basilius, *hom.* in hæc Christi verba : « Non redditus fert ipsa terra, ait, sed gemitus producit. Peræque enim ac egestate pressi, miser afflicatur et ejulat dicens : Quid faciam? an non talem edit vocem, cui propter paupertatem anguste res sunt, quique mendicat? Ex omnibus quibus domi affluit nihil percipit gaudii, sed illa animum ejus pungunt et lancinant. »

Fructus meos. — a Nondum, ait S. Basilius, collegii fructus, et jam avaritiæ judicium incurrit (dum suos nuncupat) : quot enim pericula imminet ante fructuum collectionem! nam et quando sæpe confringit, et æstus ex mediis manibus rapit, et pluvia intempestive e montibus erumpens inutiles facit. »

18. Et dixit : Hoc faciam : destruam horrea mea, et majora FACIAM (Græce, *majora cedificabo*) IT ILLUC CONGREGABO OMNIA QUÆ NATA SUNT MIHI (hoc anno), et bona mea — cætera quæ prioribus annis collegi (1). Consibum capit a cupiditate, non a cbaritate, quæ ei dixisset : Eroga ea in pauperes. Quæri horrea? « habes horrea, scilicet ventres pauperum, » ait S. Basilius; et S. Ambrosius, *lib. fte Naboth*, cap. vu : a Habes, ait, apothecas, inopum sinus, viduarum domos, orphanorum et infantium ora; isla sint tibi apotheca', quæ manent locum in æternum. » Rursum S. Basilius, *homilia* jam dicta : a Spoliator, ait, est qui cum dispensanda receperit, propria reputat : panis est famelici, quem tenes; nudi tunica, quam servas ; indigentis argentum, quod terræ infossum possides : quare tot indigentibus injuriam facis, quot alere posses, » Additque : « Et cum impleveris horrea, quid tum facies de anni insequentismesse? Rursus horrea destrues, et majora novaque semper ædificabis : fruges ergo opesque hias semper in vetera destruendo, et nova ædificando, insumes et absumes, ut in terram suam redeant fruges, quæ a terra nate sunt, quia tu in pauperes cas erogare non vis,

(i) a Horrea, » seu *granaria*, Græce erant caverna* subterranea, ubi Orientis cives frumentum, vinum, oleum, etc., luturis usibus reservare solebant.

quia illarum usum hominibus invides ut omnibus
nd fe retractis, omnes earum prives utilitate, imo
te ipMim : sicut enim frumentum in terram ca-
fT ns lucrum projicienti parit, sic panis in esu-
r entem projectus nullam tibi in posterum reddet
Uilitatem. »

« fi). Et picam anima mea : Anima, hades multa
!)NA POSITA IX ANNOS PLURIMOS : REQUIESCE, CO-
VIOF, bide, epulari. — Rursum errat et peccat
hic dives, primo, promittendo sibi annos pluri-
mos, cum sequenti nocte sit moriturus. Qui sibi
longa tempora promittebat, diem sequentem non
vidit, ait S. Gregorius, lib. XXII *Moral.*, cap. vi.
Ende S. Cyrillus, in *Calena* : Habes quidem, ait, o
dives, in horreis fructus, sed annos plurimos
unde Inbes? *Secundo*, dando se gulæ et luxuriæ,
dicens : « Comede, bibe, epulare, quasi Epicu-
re »s, quia post mortem nulla voluptas, n

Requiesci. — Cum pecte avaritiæ jungitur
p lis desidite, ait Glossa. Unde S. Barilius : « Si
porcinam, ait, habuisses animam, quid aliud
Ipri enuntiare potuisses? Hanc pecuinus tu, ita
bonorum animæ ignarus, eam ut exceptes carna-
libus epulis, et quæcumque alvi secessus recipit,
animæ destines, etc. ? Jam quando terrena sapis
et Deutti habes ventrem, totus quoque caro effec-
tus vitiosis affectibus obsequeris, audi te dignam
appellationem : Stulte, hac nocte animam abs te
repetent. » Hæc Basillus.

Sapienter monet S. Ambrosius, lib. II *De Inter-
pell*, in *Job*, cap. v : « Magna, inquit, illecebra
delinquendi est, rerum affluentia secundarum,
supinat, extollit, oblivionem auctoris infun-
dit, » etc.

n. 20. Dixit autem illi Deus : Stulte, hac nocte
inimam tuam repetunt a te : qua altem parasti,
cijis erunt? — a Dixit, « non verbo, sed facto,
immittens illi febrim, aliumve morbum lelha-
lem, quo effecit ut diviti conscientia sua hæc
dictaret. Undo Euthymius : ¶ Hæc ei dixit, ait,
per conscientiam : tunc enim conscientia mortem
sentiens talia descrii. »

Stulte. — Quia in consilio tuo, in quo libi
«apiens videbaris, nunc stultum te fuisse vides.

Hac nocti. — In nocte ablata est anima, quæ
lutem considerationis habere noluit, ait S. Gre-
gorius, lib. XV *Moral.*, quæque tendebat ad tene-
bras gehennæ, ut idem Gregorius notat, lib. H
Moral., cap. n.

Repetunt (scilicet Deus ejusque angeli, quasi
exactores Dei, non casu, sed justo Ilei judicio
« repetunt, » quasi ab invito) animam a te — ut
omnium frugum opumque, quas tibi Deus dedit,
oraniumque rerum tuarum rationem ei reddas.
HaTolctus. Rursum « repetunt; » quia anima tua
non moritur cum corpore, sed est immortalis.
Ad hæc anima tua non est tua, sed Dei qui tibi
illam inspiravit illamque tibi ut depositum cre-
didit : jure ergo per initantem mortem illam
nunc a te repetit.

Audi de morte cuilibet imminente S. Hierony-
mum, epist. 3 *ad Heliodorum* : a Xerxes, ille rex
potenUssimus qui subvertit montes, maria con-
stravit, cum de sublimi loco infinitam hominum
multitudinem et innumerabilem vidisset exerci-
tum, flevisse dicitur, quod post centum annos
nullus eorum, quos tunc cernebat, superfuturus
esset. O si possemus in talem ascendere specu'am,
de qua universam terram sub nostris pedibus
cerneremus! jam tibi ostenderem totius orbis
ruinas, gentes gentibus, et regnis regna collisa :
et non Xerxis tantum exercitum, sed totius
mundi homines, qui nunc vivunt, in brevi spa-
tio defuluros. »

Qca autem parasti, cujus erunt? — « Non
solum tibi non cedent, ait Euthymius, non so-
lum tua non erunt, sed nec manifestum libi est
cujus erunt, utrum hæredis an peregrini? amici
an inimici? quod ipsum etiam moerorem adau-
get. » Addit S. Jacobus, cap. v, 3 : « Manduca-
bunt carnes tuas, sicut ignis. » Vide ibi dicta.
Vere S. Ambrosius : « Non nostra sunt, inquit,
quæ non possumus auferre nobiscum. Sola vii tus
comes est defunctorum, sola nos sequitur mise-
ricordia, quæ tabernacula defunctis acquirit
æterna. n Vide S. Augustinum, *hom.* 38 inter S0,
ubi inter cætera ait : a Hoc tollit fiscus, quod non
accipit Christus. » Vere sapiens : a Quod, inquit,
commodavit fortuna, tollet: quod mutuavit na-
tura, repetet ; quod paraverit virius, retinebit. »
Vide quæ de vanitate et pernicie divitiarum ex
Patribus congressi *Isaïæ*. v, 9.

21. Sic est qui sidi thesaurizat, et non est Ven •!.
in Deum dives. — q. d. Talem fidem, talem exi-
tum sortietur dives avarus, qui sibi, non Deo
thesaurizat. Querens quis sit « dives in Deum? » in i*h«
Respondeo *primo*, « in Deum, » id est apud Deum d
dives, vel, ut ex Græco ctorón vertas, *ditescens*,
est qui per eleemosynam aliaque bona opera, primo,
multa merita et præsidia apud Deum quasi recon-
ditas divitias habet, et in dies majores recondit,
uti fu<e docet Apostolus, l *Timoth.* vi, 17 et
seqq. Vide ibi dicta.

Secundo, « in Deum, » id est *in Deo*, ut vertit S^coodo.
Arabicus, dives est, qui soli Deo studet placere,
qui in Deo omnem spein et amorem defigit, qui
in Deo totus conquiescit, ut ab eo beetur coque
perfruatur in æternum. Unde Glossa : In Deum
dives est, inquit, cujus expectatio est Dominus,
cujusquo substantia est apud Deum. « Deo dives,
ait S. Augustinus, serm. 28 *De Verbis Apostoli*, est
inops auri, » puta pauper spiritu, qualis erat
Petrus dicens claudio : a Argentuni cl aurum non
est mihi ; quod autem habeo, hoc libi do. In
nomine Jesu Christi, surge et ambula, n *Art.* in.
Idem, in *Psalm*, xxxix : Christus, ait, ¶ cum dives
esset, pauper factus est, ut ipsius paupertate vos
ditaremini, n Veros pauperes ditat, falsos divites
pauperat, juxta illud : « Reati pauperes spiritu,
quoniam ipsorum esiregnum coelorum » *Matth.* v.

a Conemur itaque, ait Tlicophylactus, divites fieri in Deum, hoc est, ut In illum fiduciam habeamus. et ut illo habeat nostras divitias et divitiarum cellam, nec dicamus bona nostra, sed bona Dei : si autem Dei sunt bona, ne privemus Deum bonis suis. Hoc est ditari in Deo, credere quod si omnia dederō et evacuavero me totum , non me aliquid rerum necessariarum defecturum est. Promptuarium enim meum Deus est, aperiam et tollam necessariactcaquibus mihi opus fuerit.»

renia.

Tertio, « dives, » id est largus « in Deum » est qui est liberalis in pauperes : quod enim cis fit, Deus sibi factum aestimat, et præmiat. Unde Beda : « Qui vult, inquit, in Deum esse dives, non sibi thesaurizet, sed pauperibus possessa distribuat. » Hic sensus bonus est , sed partialis. Nam non agit hic Christus præcise de elccmo yna, sed de veris divitiis, quas docet esse non fruges et opes terra², sed virtutes et bona opera ; has enim parere vitam longævam et beatam, tum in hoc Fæcnlo, tum potius in futuro.

Qiuerto.

Quarto, S. Augustinus, serm. 44 De *Temp.*, divitem Deo esse docet cum qui plenus est chán-tate, ideoque Deo : a Deus enim est chapitas, et qui habet charilatcm, in Deo manet, et Deus in eo, » l *Joan.* IV. Audi S. Augustinum : « Si charitatem habes, Deum habes. Quid habet dives, si charilatcm non habet? pauper, si charilatcm habeat, quid non habet? Tu forte putas quod ille sit dives, cujus arca plena est auro, et ille non sit dives, cujus conscientia plena est Deo? Ille vere dives esse videtur, in quo Deushabitare dignatur.»

Quinto.

Denique dives apud Deum, est abundans omni virtute, uti pulchre et fuse explicat S. Ambrosius, lib. IV, epist. 27 ad *Simplicianum*, cujus verba recitavi l *Petri*, m,4, ad illa: «In incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples (1). »

\nigog.

Anagogice : divites Deo sunt beati qui Deo omnibusque Dei opibus perfruuntur. Unde S. Augustinus, serm. 74 De *Temp.*, concludit solos Beatos esse divites, tum quia Deum possident, tum quia nullius indigent. « Ille, inquit, vere dives est, qui nullius eget; atqui soli Beati nullo egent : ergo soli Beati sunt divites. » Hinc idem Augustinus, præfat. in *Psalm*, xl : Christus, ait, « dives erat apud Patrem, et pauper apud nos ; dives in cœlo, pauper in terra; dives Deus, pauper homo. »

Quocirca sapienter S. Ambrosius, epist. 33 ad

(ll Fonnula ζωω ii; Οόν, divitem esse in cado, ait Kuinocl in h. l., notat : virtutis cnjoscumquo studio, dignum se reddere gaudiis propriis atque perpetuis in altera vita exspectandis, oonf. vers 15 et 31, et loc. parallel. *Matth.* vi. 20, ubi legitur: *Thésaurisai* autem vobis thesauros in cado*. Jam vero sensus vers. 21 ita constitui dolici: Talis Obi sors hominis qui opes terrenas sibi congerit, in iisque spem collocat : subito moritur, et ojies congestas aliis relinquere cogitur; nec ullum a Deo inal-tera vita premium vita luxuriose ac male peracta exspectare putest.

Demetriadem : « Quo, inquit; pretio quies hujus temporis aptius comparatur, quam ut ipsi mundo omnes divitim, omnes dignitates et universarum cupiditatum materia» refundantur, et sancto bca-toque commercio ematur Christiana libertas, flantqnc Filii Dei de paupertate divites, de patientia forfex, de humilitate sublimes?!» Et nonnullis interjectis : « Inde si vere intelligatur contemptus hisce rerum præsentium, ad quæ tendat et qualia concupiscat, nihil hujusmodi mentibus rectius, nihil invenietur electius, quæ sacratissimis desideriis universa transcendunt, neque ad ullam creaturam quamvis potentem atque mirabilem , sed ad ipsum omnium visibilium et invisibilium ambiunt creatorem, cui appropinquare, clarescere est: quem timere, gaudere est; cui servire, regnare est. »

29. Er 50L1TE 15 SUBLIME TOLLI. — GræCC y.r. Ven. tí. p4TxnpíTrtric , quod varii varie explicant. *Primo*, Clemens Alexandrinus, lib. II *Pædag.*, cap. explicat, q. d. Nolite a veritate abduci, ut alliora sapore velitis quam fides et veritas docent.

Secundo, S. Augustinus, lib. H *Quant. Evang.*, Secundo. Quæst. XXIX, explicat, q. d. Nolite superbire ex eo quod abundetis victu et vestitu. Nam tale est superbire, cum quis abundat alimentis, ut si vulneratus se jactet quod multa domi habeat emplastra. cui bonum esset no uno quidem indigere, ait S. Augustinus.

Tertio, Euthymius, q. d. Nolite a sublimibus et T*rtu. cœlestibus ad terrena detrahi, ut non coelestia, sed terrestria sapiatis et ambiatis.

Quarto, Thcophylaetus, q. d. Nolite esse animo Q*urt<x instabili, semper sublimius aliquid imaginantes, ut faciunt qui præ<ntibus non contenti, semper ad majora respiciunt.

Quinto, Ct optime, pi pcrmf&ofc, id est. ne Qainta meteora quæ supra vos sunt, v.g. siderum constellationes et concursus, nubium discursus, ventorum flatus, etc., anxie contemplemini, ut ex iis de futura annona» copia vel inopia judicetis et prospiciatis, juxta illud *Jercm.* x : « A signis cœli nolite metuere, quæ timent Gentes.» Et illud *Eccles.* xi, 4 : « Qui observat ventum, non seminat; et qui considerat nubes, nunquam motet. » Ita Tolctus, Valablus et alii. Unde Valablus vertit, nolite esse anxii, quasi pros sollicitudine vultu ad cirium obverso. Aut q. d. No animo pendalis vclut in aere penduli, ad varia humana et creata præsidia varie respectantes, nec in Dei providentiam defixi. Undo Arabicus vertit, ne solliciti sitis. Omnia enim hæc spectant eo, ut Christus nobis eximat nimiam sollicitudinem de victu ac vestitu, ac imprimat nobis firmam confidentiam in Deum, ut ab ejus paterna providentia secure hæc omnia exspectemus. Græccenim>uT<a>^c; vocatur, qui esi animi dubius, suspensus, necdum mente fixus, sed ex eventu consulturus, et, ut Gaza vertit, pensilis.

Hinc alii vertunt, nolite ex alto speculari, quod

vulgo dīdmns, nolite longos facere discursus, quasi nullum divina? providenti® locum relinquentes, vel de ea dubitantes. Et Franciscus Lucas : No, inquit, in sublime tollamini, ut scilicet procul ventura sollicite prospicietis, ut in longum tempus futuris necessitatibus corporis consulatis et provideatis, ut in longe futurum tempus distendatis sollicitudinem de victu et vestitu, quod clare explicat Mallhæus, vi, 31, dicens : « Nolito solliciti esse in crastinum. » Il®c omnia eodem redeunt, vetanfquenimiam futuri sollicitudinem, ac jubent futura resignare divin® providenti®, in caque confidere et secure conquiescere. Hoc Christi præceptum secutus S. Franciscus, voluit sanxitque suos in diem vivere, nihilque in crastinum reservare, sed quod diurno victui superest erogari in pauperes, certo confidentes Deum crasiino victui provisurum : uti Deus Eli® et Paulo, primo eremit®, quotidie panem per corvum transmittit, ac filiis Israel (facile erant lres hominum milliones) in deserto quotidie manna sufficiens ad diurnam sustentationem, decerlo depluit per 40 annos, quin et vestes eorum illaesas integrasque conservavit, imo cum pueris crescentibus illas pariter crescere effecit.

Ven. 31. 32. Nolite timere (ne victus et vestitus vobis desit, si sollicitudine deposita possessiones vendatis et detis pauperibus, neve hæc non adjiciantur vobis, si primum quæeratis regnum Dei),
 Potilius gremir? pusillis grex, — id est parvus, *primo*, quia tum pauci erant fideles, iique pauperes, vel conditione et censu, vel electione et sensu, sive spiritu ; spernebant enim divitias terr®, ut anhelarent ad cœlestes, ideoque coram mundo erant pusilli, id est viles et despecti : jam vero fide et religione Christi per totum orbem dilatata, ut reges quoque et principes ei se subdant, non est pusillus grex, sed amplissima et potentissima Ecclesia. *Secundo*, grex hominum fidelium est pusillus, si conferatur cum angelis, qui sunt innumeri, ait Euthymius, juxta illud : « Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei. » Dicitur vn. Tertio, pusillus est grex fidelium, si comparetur cum maxima multitudine infidelium et impiorum.

Addit Beda : dicitur pusillus grex ob humilitatem, vel ad comparisonem majoris numeri reproborum. Tunc enim fideles omnes exemplo Christi ad Christianam humilitatem et paupertatem sponte sese demittebant, præscribit Apostoli et discipuli Christi; unde iis ait Christus : « Vendite qu® possidetis. » Græce est jiz çc&û, rò wtjww, id est *ne time, parvus grex*, vel pusillus : unde liquet to « pusillus » esse nominativi casus, sed nominativus ponitur hic, ut et alibi s®pe, pro vocativo; Apostolos enim vocat et compellat conGnuo hic Christus. Sic Livius ait, lib. I : « Audi, populus Albanus. » et Virgilios : « Projice tela manu, sanguis meus, » id est sanguis mi. Et : « Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, » id est

Agne Dei : nervosior uim et significanh'or hic est nominativus, quam si poneretur ipse in so vocativus. Quare, licet exponi posset supplendo nonnulla, 7. d. Nolite timere, vos qui estis pusillus grex, ul maneat nominativus, tamen brevius et nervosius, nil supplendo, nominativus ponitur pro vocativo. Nolite ergo timere, o fideles, quia licet sitis pusillus grex, tamen Deus vos magni mstimat, magnamque et singularem vestri gerit curam, ac Christus Dominus est pastor vester, qui vos abunde pascet, juxta illud : « Ego sum pastor bonus, » *Joan*, x, 11 ; et illud : « Dominus regit me, et nihil mihi deerit, in loco pasen® ibi me collocavit, » *Psalms*, xxi. Audi B. Petrum Chrysologum, serm. 22 : « Grex pusillus mundo, magnus est Deo; » et *serm*. 33 : a Acquisivi! humilitas, superbia quod amisit, et grex pusillus ac mitis totas et varias edomuit propria mansuetudine feritates : pusillus grex vicit ac fregit tot genera bestiarum, quot diversitates subdidit jugo Christi nationum ; n idque fecit non feriendo, sed patiendo; non pugnando, sed moriendo pro Christo.

Quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. — « Vobis, » non pigris, non otiantibus, non in sola Dei misericordia praesumentibus, sed verba jussaque mea audientibus, et reipsa exequantibus, ideoque crucem post me portantibus, passiones vestras mortificantibus, bonis operibus assidue incumbantibus. « Dare, » non absolute, sed conditionate, si videlicet in mea fide, amore et obedientia usque ad mortem perseveretis ; nec enim Jud® a Christo postea desciscendi datum fuit hoc regnum. Rationem dat Christus, cur discipuli, licet pusilli et pauperes, non debeant timere ne necessaria cis desint, 7. d. Cum Deus vos ita amet, ut destinet ad opes cœlestes, ipsi quoque Dei cœliquoque regnum, utique non negabit opes hasce viles terr® in quantum ili® necessari® sunt ul tendatis ad regnum ecclesie, illudque verbo et vita evangelizetis. Ita S. Cyrillus, in *Catena* : a Qui tam pretiosa largitur, ait, quomodo non erit clemens erga vos ul alat, sed sinat vos fame mori ? »

33. Vendite qu® possidetis, et date eleemo—Vr n. SYNAM. — Consilium est, non præceptum, ut volebat Pelagius, dicens omnes Christianos debero esse pauperes ex præcepto Christi. Nam hoc esso consilium, patet ex verbis Christi, *Matth*. xix, 17 et 21 : « Si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende omnia, etc. » Sensus ergo est, 7. d. Ut studeatis perfectioni Evangelic®, vendite qu® possidetis, et pretium date pauperibus, ut me pauperem spiritu in simili paupertate sequamini, ac mecuni contemnatis opes terrestres, ut obtineatis cœlestes. Insuper id facile hoc fine, ul ostendatis vos non esse sollicitos de victu et vestitu, sed lotos pendere a Dei providentia, ab coque exspectare vît® necessaria, qu® regnum suum quæerentibus ipse promisit. Hac de causa hoc Christi consilium

secuti primi Christiani, omnia sua vendebant et pretium ponebant ad pedes Apostolorum, ut ipsi illud inter pauperes fideles distribuerent, *Act.* cap. n, vers. 3 et 4. Ha Beda : Nolite, ait, timere defutura vobis necessaria vitae, quin etiam possessa vendite ob eleemosynam ; quod tunc digne fit, quando omnibus spretis ex labore manuum quis vivit et eleemosynam dat.

Facite vobis sacculos (Græce Κάxavνα, id est marsupia, crumenas, bursas) qui non veterascunt (ac proinde ex quibus excidere et perdi nequeat pecunia spiritualis elemosynæ, ut hæc excidit et perditur pecunia temporalis ex sacculis et crumenis divilum, vetustate attritis et laceris. Sacculi hi non veterascentes sunt sinus pauperum, ac magis mens et memoria Dei, in qua quasi in sacculo servat Deus vestras eleemosynas et bona opera, ut amplissimam eorum mercedi in vobis in die iudicii retribuatur. Id explicat, subdens): *THESAURUM NON DEFICIENTEM IN COELIS* (10-pete *facite* et parate vobis per opera pietatis et charitatis), quo fur non appropriat, neque tinea corrumpit. — Hinc recte inferi Chrysologus, *serm.* 25 : « Quid ergo cum terra illi qui possidet cælum? quid illi cum humanis, qui adeptus est jam divina? nisi forte placent gemilis, eliguntur labores, amantur pericula, pessima mors delectat, et illata mala bonis sunt gratiora collatis. »

Vers. 31. 34. UBI ENIM THESAURUS VESTER EST, ICI ET COR vestrum erit. — Hæc est ratio a priori, cur dixerit : « Vendite quæ possidetis, et date eleemosynam; » ut scilicet ostendatis vos habere cor, non in ære, sed in æthero, quia ubi thesaurus est, ibi est et cor : si ergo thesaurum vestrum, per eleemosynam, collocetis in cælo, ostendetis pariter cor vestrum fixum esse in cælo, non in terra; in Deo, non in auro. Thesaurus enim hominis est id quod ipse amat, charum habet, magni æstimat, in quo spem suam reponit, etc. Cætera require *italh.* m, 20.

Ven. 35. Sint lumbi vestri præcincti, et lucerna ardentes in manibus vestris, et vos similes hominibus *EXSPECTANTIBUS DOMINUM SUUM, QUANDO REVERTATUR* a nuptiis. — Syrus, *sint præcincti lumbi vestri, et accensa lucerna vestra*. Sic et Arabicus, Ægyptius, Æthiopicus et Persicus. Hæc sic cum præcedentibus connecte. Dixerat Christus complacuisse Patri dare illis regnum; vendite ergo quæ possidetis et date eleemosynam, ut per cam hoc regnum ematis : nunc urget ut ad hoc regnum, velut instans, studiose se comparent, ac præcincti lumbis, viam ad illud omni alia cura abjecta ineant et capessant, 7. d. Estote parati, et omnibus virtutibus bonisque operibus et meritis, præsertim eleemosynæ et contemptus opum, instructi, ut Christo Domino e cælo et cadeslibus nuptiis gaudiisque ad vos in morte, ad iudicium animæ vestræ revertenti, digni occurratis, ac ab eo cælo adjudicari, et in cælum deduci mereamini.

Alludit ad ritum Orientalium, quales erant Hebræi et Syri, apud quos mos erat longioribus vestibus et tunicis indui, quas iter facturi, vel laboraturi, aut ministraturi præcingebant, ut essent expediti ad iter et ministerium, ne ab eo ex vestibus ad genua et tibias assidue allisis impedirentur, ut patet *Tobia*: v, 5; et *III Reg.* cap. Win, vers. 4G; infra, vers. 37.

Mystice : lumbos præcingimus, cum carnis luxuriam (cujus, uti et seminis, origo est in lumbis) per continentiam coarctamus, ait S. Gregorius, *hom.* 13; et S. Augustinus, *serm.* 39 *De Verbis Domini*; S. Basilius, *Isaie* xv; Beda et alii. Audi Chrysologum, *serm.* 24 : a Lumbos nostros astringi jubet balteo castitatis, et totum carnis nosiræ pendulum, fluidum, resolutum, constringi mandat continua zona virtutis, ut came succincta ad Domini occursum liber, velox, expeditus nostrementis reddatur incessus.»

Porro hæc duæ sententiæ, vers. 35 et 36, possunt simul conjungi cum Maldonato, ut unam eandemque contineant parabolam : possunt etiam disjungi cum Jansenio, ut duas contineant, unam lumborum præcinctorum et lucernarum ardentium, alteram servorum expectantium dominum a nuptiis revertentem.

Quocirca hæc gnome a variis varie exponitur : 1. variis enim sunt cingentes se, nimirum operarii, ministri, viatores, nuntii, milites, bajuli, continentes, ac varia sunt eorum cingula : scilicet operarii cinguntur cingulo laboris, ministri ministerii, viatores et nuntii viæ, milites militiæ, quod est cingulum strenuitatis, bajuli cingulo constanti et patientiæ, continentes continentiae, mortificationis et penitentiae.

Primo ergo de operariis lumbos ad opus præcipientibus, sic exponit Theophylactus : a Sint lumbi vestri præcincti, hoc est, omnibus modis parati estote ad opera Domini vestri, et « lucernæ ardentes in manibus vestris, » hoc est, ne in tenebris et absque iudicio versemini; sed sit vobis lumen verbi, quod monstrabit vobis quæ facienda et quæ non facienda sint. Est igitur hic mundus, nox. Sic quoque exponit Euthymius et litus; q. d. Parati et prompti estote ad omne bonum aggrediendum.

Secundo, de ministrantibus Christo et pauperibus per eleemosynam (de hac enim sermo proxime præcessit) exponunt alii, q. d. Præcingite lumbos, ut sitis expediti et agiles ad ministrandum Christo et pauperibus : qua de re exlat pulchra visio in Vita S. Joannis Eleemosynarii, (pii promptissimus semper erat ad dandum cuique petenti eleemosynam, cap. xxix, ubi dux ad mutuam præstandam tardior, visione centuplai remunerationis docuit esse celerior.

Tulio, de viatoribus lumbos ad iter præcipientibus explicant alii, 7. d. Præcingite lumbos, ut sitis expediti ad iter in cælum, de quo sermo præcessit ; ad illud enim grandis vobis restat

via. Nam cœlum empyrcum plusquam ducentis millionibus niilliarium distat a terra, uti ex P. Ciarlo ostendi *Genes, i.* Quare, etiamsi quotidie per centum milHaría recta sursum ascenderes, necdum post ducentos annos ad empyrcum pervenires. Qua de causa, cum hoc tibi sit impossibile, Deus statuit ul non gressibus corporis, sed affectibus animi magnis passibus eo contenderes. Quocirca anachoreta ille, apud Joannem Moschum, in *Prato spirituali*, per visionem hac de re est admonitus. Cum enim videretur sibi cœlo appropinquare, velletque illud ingredi, audivit ab angelo : « Nemo piger huc ingreditur : ite, certate, contemnite vanitates sæcuh. » Et Barlaam ad Josaphat, apud Damascenum, in *list. cap. XLV* : « Longum iter, ait, vobis ineundum est, quodque multo hujus vii® viatico opus habeat, ut ad sempiternum locum, in quo mansiones muli® sunt, perveniatis, n Huc facit illud S. Petri, *epist. 1*, cap. i : « Succincti lumbos mentis vestra), sobrii, perfecte sperate in eam quæ offertur vobis gratiam, in revelationem Jesu Christi, quasi filii obcdientia?, non configurati prioribus ignorantibus® vestræ desideriis, sed secundum eum qui vocavit vos, Sanctum, ul et ipsi in omni conversatione sancti silis. »

Alludit ad exitum et transitum (unde Hebr. dictus est *pascha*), Hebræorum ex zEgypto in terram promissam, qui erat figura Sanctorum ex terra transeuntium cl contententium in cœlum : Illebræis enim ita jussit sanxilque Deus in esu agni paschalis, pro felici transitu immolandi : « Renes veslros accingetis, et calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, » quasi accincti et expediti ad iter inchoandum, « et comedetis festinanter ; est enim phase, id est transitus Domini. » Idem faciendum est mystice Christianis. Vide ibi dicta.

Quarta, Quarto, nuntii et legati accingunt lumbos ut sint celeres ad legationem obeundam. Hinc angeli, qui Dei nuntii sunt, pinguntur lumbis accinctis, quasi veloces et agiles ad exequendum jussa Dei, juxta illud : « Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis, » *Hcbr. i.* Ait ergo Christus : Vos, o Apostoli et discipuli, accingite lumbos, ul silis mei legati per tutum orbem, ul scilicet annuntietis fidem Evungelicain Gnrcis, Romanis, Italis, Gallis, Hispanis, Indis, Brasiliis, Japombus, Sinis, etc. Ecce ego mitto vos : ite ergo animose, velocilcr et ardenter instar augeloruin, juxta illud *isaiaæ*, xvii, 2 : « Ite, Angeli veloces, ad gentem convulsam et dilaceratam. » Et cap. Lvn, 7, quod citat Paulus, *Roui*, x, 13 : < Quam speciosi pedes evaugelizantium pacem, evangelizantium bona! »

/ mio. Quinto, milites et athlete accingunt lumbos, ut accincti sint fortiores fortiusque pugnent : lumbi enim, cum loti sint carnei et infirmi, cingulo stringuntur, ut stricti sint lirini et robusti. Sic et vos, o Christiani, accingite lumbos cingulo slrc-

riutlalis et fortitudinis, ut quasi milites Christi fortiter contra diabolum, carnem et mundum dimicetis, vincatis et triumphetis, juxta illud Pauli, *Ephes. vi*, 14 : « State succincti lumbos vestros in veritate, et induti lorica juslili®, » etc. L'bi multa hac de re dixi. Sic David ait, *Psa/z/i. cxvn* : « Praecinxisti me virtute ad bellum. » Et Jûô, cap. xxxviik a Accinge sicut vir lumbos tuos. » Et *Exodi* xir : a Renes vestros accingetis ; » ibant enim armati armis expugnaturi terram promissam. Unde Orígenes, homil. 9 *in lib. Judie.*, censet hic alludi ad milites Gedeonis, qui præcincti ibant contra Madianitas, ac tenentes lampades, id est faces accensas in lagenis, eas inter se complodentes, emicante flamma percellucre Madianitas, uteos in fugam, imo in mutuam necem adigerent.

Sexto, bajuli. ut fortes sint ad portanda onera, Scita, nec iis rumpantur et herniam contrahant, lumbos succingunt : sic et vos, o fideles, accingite lumbos vestros cingulo patienti®, ut generose omnia adversa toleretis. Ita Cyrillus, in *Catena* : « Prompti sitis, inquit, ad sustinenda mala. »

Septimo, continentes, ut carnem doment et Scpumc* quibuslibet pravis concupiscentibus® motibus genere rose resistant, cingunt se cingulo continenti®, id est abnegationis et mortificationis, quo omnia prava desideria, quæ ex concupiscentia assidue oboriuntur, abnegant, refutant, mortificant, resecant. Ila Simeon Stylites lumbos nudos succinxit aspero fune silui®, qui secabat eum usque ad ossa : ingressus enim est carnem ita, ut vix appareret, quocirca caro ipsa computruit, et ægre curari sanarique potuit, uti narrat Antonius ejus discipulus in ipsius Vila, cap. ni. Thcodorelus vero, in Vita Simeonis, asserit funem hunc contextum fuisse ex palmis, ideoque asperrimum, quem Simeon tam arcte carni appressit, ut tota iUa pars cui fuerat impositus, circumcirca exulceraretur, guttasquo sanguinis emitteret. Mox pñefclus monasterii, inquit, id rescians, vix illi solvit vinculum ; sed nec sic persuasit, ut illi ulceri ullam adhiberet medicinam. Quare illuni a monasterio dimisit, ne imbecillioribus ea quæ essent supra vires annulari conanlibus, damni causa fieret. Sic multi Sancti olim gestarunt, et etiamnum gestant cingula cilicina, ul carnem doment. Hinc *Judith*, cap. iv : a Ut offerrent, inquit, Deo sacrificia præcincti ciliciis. » Hujus meminit S. Hieronymus, *Jercm. i*, et *Ezcch. yi*, et appellat cingulum mortificationis, atfirmalque cingula Eli® et Joannis Baptist® talia fuisse. Denique Paulus, *Culoss. in* : « Mortificate, ait, membra vestra, quæ sunt super terram, immunditiam, libidinem, concupiscentiam pravam, avaritiam. » Unde S. Augustinus, serui. 39 *De Verbis Dom.*, et lib. 11 *De Consensu Evangel.*, cap. XXV : « Precingile lumbos, inquit, hoc est omnes appetitus et affectus circa res sæculi contrahite et mortificate. »

Er Lucuuvtt ar dbmes m majubus yes fr is. —

jussit Christus nos lumbis præcinctis esse expositos ad bona opera, et ad iter in cœlum, nunc apposite requirit lucernas ardentes; hæ enim nocte requiruntur ad operandum, æque ac ad iter ineundum : hæc autem vita nostra est mystica nox, plena ignorantia, errorum et concupiscen-
 tiarum tenebris. Igitur ut in ea nocte incedamus et operemur, lumine et lucernis accensis c. d. opus : proprie autem illud nuptiale convivium, quod noctu peragi solet cum luminibus, 7. d. Sicut noctu famuli dominum e nuptiis redeuntem accensis facibus exspectant et præeunt; sic et vos me e cado ad vos morte redeuntem sigilos exspectate, et cum facibus spiritualibus mihi occurrere, quia nescitis diem et horam mortis vestro, et adventus Christi ad vestrum iudicium ; illud ergo, si sapitis, singulis horis parati exspectate. Sic enim virgines lampadibus accensis sponsum præstolantur, *Matth.* xxv. Eadem enim fere est parabola hæc Lucæ cum illa Matthæi.

Luciua. Quæres quidnam significant lucernæ ardentes? Respondet primo Theophylactus significare hoc, Hop. 7* d. Adsit vobis lux rationis et discretionis, ut dignoscatis quid et quomodo agendum sit. Rursum adsit vobis lucerna, id est fides, sed ardens charitate et fervore spiritus : hæc enim quid agendum, quid cavendum sit ostendet : hæc quoque ad actus virtutum heroicis vos impellet ; hæc pariter vos incitabit, ut alios Udem et viam salutis docere et amore Dei accendere satagatis, nec patiamini aliquos in tenebris ignorantia, inquit Cyrillus, et peccatorum vivere. Ille S. Augustinus, *serm.* 39 *De Verbis Domini*. Accedit S. Hieronymus (vel quisquis est auctor), in cap. i *Jerem.*, qui lucernam tenere in manibus, ait idem esse quod predicare Evangelium.

Mpilce. Mystice : a Habent suum ista mysterium : nam in lumborum præcinctio est castitas, in baculo regimen pastorale, in lucernis ardentibus boni fulgor operis indicatur, lail Cælestinus, *epist.* 2 *ad Episc. Gall.* Sic et S. Gregorius, *hom.* 13, per lucernas ardentes accipit bona exempla. « Lucernas, inquit, ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus. Duo sunt quæ jubentur, et lumbos restringere, et lucernas tenere; ut et munditia sit castitas in corpore, et lumen veritatis in operatione; nec castitas ergo magua est sine bono opere, nec bonum opus aliquid est sine castitate. »

Rursum S. Augustinus, lib. II *Quæst. Evang.* : Lumbi præcincti, ait, sunt continentia rerum sæcularium; lucernæ ardentes, sunt id ipsum vero fine et recta intentione facere. Insuper S. Maximus : a Lucernæ accensæ, inquit, sunt oratio, contemplatio et spiritualis dilectio, w Denique Origenes, *hom.* 9 *m lib. Judie.*, censet hic alludi ad lampades, id est tædas militum Gedeonis : sicut enim ipsi complosis lagenis, et lædis inde emicantibus ac ellulgorantibus perterruerunt

Madianitas ; sic Apostoli et Martyres corporibus per martyrium complosis et fractis, coopérant coruscare miraculis, quibus in fugam versi sunt persecutores, itaque eorum doctrina, æque ac sanctitas toto orbe inclaruit, uti pulchre explicat Beda in *Quæst. super hbr. Judie.*, et fuse S. Gregorius, lib. XXX *Moral.*, cap. xxxii et seq. Vide historiam Iudicum, cap. vii

IX YAMBOS VESTRIS. — Hæc Verba DOD IcgUDÍ Greca, Syrus et Arabicus, nec Greci Patres, ut Origenes, Clemens, Cyrillus, Chrysostomus, Basibus, Titus ; nec ex Latinis S. Ambrosius, S. Cyprianus, Hilarius et Augustinus, *serm.* 39. Illa tamen legit S. Gregorius, *homil.* 13; Irenæus, lib. IV, cap. txxii ; et S. Hieronymus, *m Ephes.* XVI, et *Jerem.* 1; ac Bibliorum codices Romæ correcti. u In manibus » ergo, id est præ manibus, ad manus, scilicet juxta vos, coram vobis, ut vobis operantibus lucem præbeant ad opus : nec enim operantes solent lucernas in manibus tenere, sed juxta se. Rursum proprie « in manibus, » ut cum iis quasi famuli Christo Domino venientis occurrerent. Ex hac Christi sententia ortus est mos, fidelibus in agone dandi in manus cœcos benedictos accensos, ut testentur se fide et charitate ardenti occurrere Christo, itaque ad id excitentur. Vide Amalarium, Rabonum et alios qui de Officiis Ecclesiasticis scripserant.

Addit S. Cyrillus, lib. IV *De Adorat, in spiritu et veritate* : a Et calceati pedibus vestris. » Verum cæleri omnes id non habent : quare videtur S. Cyrillus illud ex Paulo, *Epks.* vt, 15, per inadvertentiam huc transcripsisse.

Er vos smn. Es uomimbvs exspectantibvs domini scum. — Tertium est hoc Christi præceptum, vel potius tertia ejusdem præcepti pars : prima enim est lumbos præcingere; secunda, lucernas tenere; tertia, dominum exspectare. Huc enim duo priora referuntur. Sensus est, c. d. Et vos ita plane parati et compositi sitis, sicut solent esse famuli noctu exspectantes dominum; scilicet vigiles, præcincti lumbis, tenentes lucernas ardentes. Unde Maldonatus putat unam eandemque esso liane parabolam, sed trimembrem; Jansenius censet esse diversam ; sed eodem res redit : quia, ut dixi, hæc est alia et tertia pars parabolæ, ad quam duæ priores tendunt et diriguntur. Exspectant dominum, ait Toletus, qui se hic peregrinos aestimantes desiderio Christi flagrant, crebro et quasi jugiter de eo cogitent, intentum in eum habent animum, ejus amore et spe patienter ferunt adversa et quælibet incommoda, timent eum offendere, quem jam venientem ante oculos habent : facile contemnunt ea omnia, quæ ad adventum ejus non faciunt ; iis delectantur, quæ illi grata esse cognoscunt : vilipendant temporalia ob spem æternorum.

Symbolice : vo u sint lumbi vestri præcincti » Sij ducei nos hic quasi peregrinos tendere ad patriam et ielcstem, juxta illud I *Atr.* II ; * Obsecro vos

Linquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam. » *Secundo*, t_g « et lucernæ ardentes in manibus vestris » notat nos debere per virtutes omnibus præluere, juxta id quod subdit Petrus: « Conversationem vestram inter Gentes habentes bonam. » *Tertio* t_ò « et vos similes hominibus ihspectantibus dominiim, » monet nos spe in cado debere esse defixos, juxta id quod addit Petrus: • Perfecte sperate in eam quæ vobis offertur gratiam. »

Rursum S. Augustinus, serm. 39 *Dc Verbis Domini*, asserit hæc tria esse illa, de quibus Felicem president admonuit Paulus, Ac/or. xxiv. Docebat, ait, Paulus eos de continentia, de justitia et de spe vite æternæ; his namque summa vite Evangelica comprehenditur. *Secundo*, hisco tribus denotantur tria munia vite Apostoliche. *Primo* enim lumbi præcincli notant Apostolos mitti a Christo ad evangelizandum per totum orbem, et simul ad pugnandum contra omnes dæraones, tyrannos, infideles, vitia, juxta illud: « Dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et omnem virtutem inimici, » *Lucæ* xi. Idcirco enim procinguntur hic cingulo militine Christian® et Apostolic®, quasi in præliuin acerrimum contendunt. *Secundo*, lucernæ ardentes notant cos sua prædicatione et doctrina orbem illuminare debere, juxta illud: a Vos estis lux mundi, » *Matth.* v. *Tertio*, t_ò a et vos similes hominibus exspectantibus dominum, » significat cos vitam præsentem, et omnia quæ in mundo sunt, debere spernere et calcare, ac vitam agere cœleslem et divinam, ut mente et corde in cœlo sint fixi, juxta illud *Pilipp. in*: « Nostra conversatio in cœlis est. » Subdit Paulus finem, fructum et premium: < Undo etiam Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis noslræ, configuratum corpori claritatis suæ, » q. d. Ideo spernimus terrena, ambimus carestia, quia certa spe exspectamus Christum, qui nos beabit et glorificabit in æternum. Ita Tolctus.

Ilæc tria semper in meule fixa habuere primi Christiani, qui quasi peregrini terræ et cives cali, opes, honores, delicias ipsamque vitam præsentem pro Christo ultro profundeabant, quia certo exspectabant post brevem hanc vitam instantem Domini adventum, scilicet vitam beatam et æternam a Christo sibi dandam: quæ sane vera est sapientia et prudentia. Id videre est in Pontificibus, Nigginibus, Martyribus Romanis per trecentos annos a S. Petro usque ad S. Sylvestrum, qui in continuis persecutionibus gaudebant spoliari bonis, incarcerari, flagellari, occidi, comburi, ut Christo (ruerentur in cœlo. Emicuit inter alios S. Cæcilia, quæ ætale, pulchritudine, opibus, nobilitate florens, ultro lietissime omnia prodegit pro Christo, ac ejus animum tam excelsum mirantibus, miserantibus ac complo-

rantibus amicis, hilaris et exultans procedens ad locum martyrii, causam dedit: a Hoc, ait, non est juventutem perdere, sed mutare: hoc est dare lutum, et accipere aurum; dare habitaculum vile et parvum, et accipere palatium magnum et amplissimum ex lapidibus pretiosis et auro constructum; dare rem perituram, et accipere rem quæ finem nescit et mortem ignorat. » Et paulo post: a Deus noster Jesus Christus non dat pondus ad pondus, sed quod simplum acceperit, centuplum reddit, insuper cl vitam æternam. » Ita habent ejus Acta.

Quocirca Christiani vita non debet esse aliud yiu quam exspectatio Christi, ut cum liberet ab hac vita misera, vili et exili, tot timoribus et perieuspectatio lis obnoxia, cumque conducat ad suum in cœlis cîmúü. regnum et gloriam æternam. Hinc Prophète et Paulus passim docent fideles ita pie et sancte debere vivere, ac mundana omnia contemnere, ut avide et assidue exspectent adventum Christi. Ita Jacob patriarcha moriens, anhelans ad adventum Christi: a Salutare tuum, ait (id est salvatorem tuum) exspectabo, Domine, » *Gen.* XLix. Job, cap. I i: « Cunctis diebus quibus nunc milito, inquit, exspecto donec veniat immutatio mea. » Psaltes: « Exspectans, ait, exspectavi Dominum, » *Psalms.* xxxix, 1. Et: « Exspecta Dominum, viriliter age, confortetur cor tuum, et sustine Dominum, » *Psalms.* xxvi, 14. Isaias, cap. via, 17: « Exspectabo, ait, Dominum. » Et cap. xxv, 9: « Exspectabimus eum, et salvabit nos: iste Dominus, sustinuimus eum, exaltabimus, et lætabimur in salutari ejus. » Jeremías, *Thren.* m, 24: « Pars mea Dominus, ait, propterea exspectabo cum. » Michæas, vn, 7: « Ego autem ad Dominum aspiciam, exspectabo Deum salvatorem meum. » Sic Joseph ab Ariinathia, spreto Judæorum metu, Christum sepelivit, quia a exspectabat regnum Dei, » *Luc.* XXIII, 51. Paulus, *Rom.* vm, 19: a Exspectatio creature, ait, revelationem filiorum Dei exspectat. » Et vers. 23: a Nos ipsi primitias spiritus habentes; et ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum exspectantes, redemptionem corporis nostri. » *Galat.* v, 5: « Spem justiliæ exspectantes. » *Philipp.* m, 20: « Unde etiam Salvatorem exspectamus. » Ad Titum, u, 13: « Sobrie, juste et pie vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem, et adventum glori® magni Dei. » S. Petrus, *epist.* II, cap. m, 11: a Cum igitur, inquit, hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus cl pietatibus, exspectantes et properantes in adventum diei Domini. » Et vers. 13: « Novos vero cœlos et novam terram secundum promissa ipsius exspectamus, in quibus justitia habitat. Propter quod, diarissimi, hæc exspectantes, sagitate immaculati et inviolati ci inveniri in pace. » Quocirca Climacus, gradu *De morte*: Justus, inquit, est, qui mortem non limet; sanctus vero et perfectus, qui illam quotidie expeclat. Ita

Hominum expectabat S. Franciscus, unde morions recitansque *Psal.* cxli, vers. 8 : a Me expectant justi, donec retribuas mihi, » immortalus est. Et S. Bernardus jubilabat :

Desidero te millies,
Mi Jesu, quando venies,
Me teluro quando facies,
Me de te quando sities?

Memorable et terribile est quod scribit Purgatorio-S. Brigida, lib. IV *Develat.*, cap. vii, in Purgatorio-U n!! no *erl*u,n superiorem esse locum, ubi nulla alia est poena, nisi desiderium perveniendi ad Deum ejusque visionem beatificam. Atque ibi hoc desiderio torqueri eos qui in hac vita non habuerunt perfectum desiderium perveniendi ad Dei presentiam) ejusque visione fruendi. Similis loci in Purgatorio meminit Beda, lib. V *Hist.*, cap. xiii; et S. Gregorius, lib. IV *Dial.*, cap. xxxvi; ac Dionysius Carthusianus, in *Dial.* de *Judicio partie.*, art. 31; et Bellarminus, lib. *De Purgat.*, cap. vi. Est enim quadam indignitas, et quasi vilipensio tanta visionis et gloria Dei, quod non ardentius a fidelibus et Sanctis desideretur, ac signum quod ejus opes et gaudia non satis considerent, ponderent et penetrent, uti par erat.

Vive ergo, o Christiane, tuo Christo, non mundo; vive spiritui, non carni; vive codo, non gehenna; vive non tempori, sed (Eterniteli).

Quando revertatur a nuptiis. — Videtur hoc esse emblemata parabola, ac proinde non necessario applicandum rei per illam significata. Potest tamen illi applicari hoc modo, quod Christus in incarnatione celebravit sponsalia cum Ecclesia et fidelibus omnibus; ascendens vero in cælum ibi cum eadem consummarit nuptias, quia per gloriam visionis beatifica intime et indivulso Beatis omnibus unitur per omnem aeternitatem. Cum ergo c cælis ad iudicium anima cujusquo redit, videtur a nuptiis cælestibus redire, ut ad eadem novam sponsam inducat : nuptiæ ergo sunt summa unio, summum gaudium, quod Christus habet cum Beatis in cælo. Ita S. Gregorius, Beda, Thcophylactus, Euthymius, Tolctuset alii.

Ur, cum venerit, et pulsaverit, confestim aperiant ei. — Significat Christus nos in vita parare debere virtutes et merita, quibus in morte ornati, hilares et gaudentes occurramus Christo : nec enim lune locus crii aut tempus operandi, ac vix poenitendi; tunc enim sensus sunt hebetati, et animus morbis oppressus, vix potest de peccatis et do saltile sua cogitare. Quare imprudentissime faciunt, qui in vita sua voluptatibus indulgent, dicuntque se in morte acturos poenitentiam; in morte enim poenitentia est sera et coacta, ideoque raro vera, seria et sincera. Audi S. Gregoriani, Aom. 13 : a Venit Dominus, cum ad iudicium properat : pulsatur vero, cum jam per ægritudinis molestias esso mortem vicinam designat; cui confestim aperimus, si hunc cum

umore suscipimus. Aperire enim iudici pulsanti non vult, qui exire de corpore trepidat, et videre cum, quem contempsisse se meminit, iudicem formidat. Qui autem de sua spe et operatione securus est, pulsanti confestim aperit, quia latus iudicem sustinet; et cum tempus propinqua mortis advenerit, de gloria retributionis hilarescit. »

37. Beati sunt servi illi, quos cum venerit DOMINUS, INVENERIT VIGILANTES,—Scilicet lumbi;3 praecinctos, tenentes lucernas et expectantes dominum, uti processit : his enim meritum dabit premium, scilicet beatitudinem æternam, ut visione Dei potiantur et fruantur in omni gloria et gaudio per omnia saeculorum saecula. Unde explicans, subdit :

Amen dico vobis, quod irasciet se, et faciet ILLOS DISCINDERE, ET TRANSIENS MINISTRABIT illis. — Christus par pari reddit suis, in cælo procinctis procinet se, servis suis serviet; eos qui laboraverunt in suo obsequio, faciet quiescere, discumbere, renare, ac ministrantibus sibi famulis ipse Bex regum, et Dominus dominantium, mira dignatione ministrabit (1).

Transiens. — Solent enim ministri et sponsi mensas obire, ut videant si cui quid desit, illudquo ei porrigant. Nota : Hæc parabolice accipienda sunt, non proprie, ut patet; in cælo enim non sunt cingula, nec procincti, nec mensa, nec discubitus, nec transeuntes, nec ministrantes. Tantum ergo dicere vult Christus : *primo*, se inusitatum pra omnibus bonis dominis, ac infinities majorem fidelibus suis servis in cælo honorem exhibiturum; ut scilicet ibi eos ex servis faciat quasi dominos, quibus communicet et administret communionem sui epuli uuplialis, id est felicitatis et gloria cælestis. Idque *secundo*, sc facturum cum multiplicibus et indesinentibus ferculis, id est voluptatibus et deliciis tam anima quam corporis; ac *tertio*, provisurum ne quid cui desit, non tantum necessarium, sed et jucundum, aut optatum et desideratum : faciet enim ne quis quid desideret, quia omnia desiderata, imo quæ desiderari possunt, superabundanter largietur, juxta illud : « Satiabimur cum apparuerit gloria tua. » Et : a Inebriabuntur ab ubertate domus tua, et torrente voluptatis tua potabis eos. p *Quarto*, se pro meritis cuique alias et alias delicias appositurum : ri enim « transiens, » significat cœnam fore pro ineritis cujusquo variam et lautissimam; to vero « ministrabit, » fore honorificentissimam;

(1) Ad accuratiorem imaginis hoc loco proposita intelligentiam, tenendum est *primo*, apud Hebreos servorum sortem neutiquam fuisse duram atque iniquam; *secundo*, usitatum fuisse amantibus oleribus varii generis cibaria domum mittenda. Imago igitur a Christo adhibita hæc est : Herus hilari animo c convivio nuptiali reversus repertus servos vigilantes, lætusque de hac eorum alacritate et vigilantia, ut virtutem eorum insigni modo remuneretur, ab araria domum missa ipse inter eas distribuit.

denique t4 « faciet illos discumbere », n fore æternam, nil Toletus.

Præcingit sī. — « Præringitur itaque Deus, ait Theophylactus, quatenus non omnium bonorum effusionem nobis suppeditat, sed illam restringit. Quis enim potest capere quantus sit Deus? El manifestum est ex Seraphim, qui se obtegunt, propter excellentiam divini luminis, n

Et faciet illos discumbere. — Audi S. Dionysium Areopagitam, epist. 9 ad Titum : « Accubationem, inquit, requiem esse censemus mullorum laborum, vitam tutam divinumque vivendi genus in lumine ac regione vivorum, plenum omnis sanctæ voluptatis : largamque omnis generis et beatorum bonorum suppeditationem, per quam omni gaudio complentur; atque id Jesu eos et exhilarante, et in mensa collocante, cisque et ministrante, et æternam quietem largiente, el perfecte bona tribuente el infundente. »

fj 14 Symbolice : S. Gregorius, hom. 13 : « Præcinget se, inquit, id est ad retributionem præparabit, el faciet illos discumbere, id est (eterna quiete refoveri. Discumbere quippe nostrum, in regno quiescere est. Inde rursum Dominus dicit : Venient et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob. Transiens autem Dominus ministrat, quia lucis suæ illustratione nos satiat. Transire vero dictum est, cum de iudicio ad regnum redit; vel certe Dominus nobis post iudicium transit, quia ab humanitatis forma in divinitatis sute contemplationem nos elevat. Et transire ejus est, in claritatis suæ; speculationem nos ducere, cum eum quem in humanitate in iudicio cernimus, etiam in divinitate post iudicium videmus. »

v" 38, Et si venerit in secunda vigilia, et si in TERTIA VIGILIA VENERIT, ET ITA INVENERIT, BEATI sunt servi illi. — Prima vigilia incipit vespere, 11,1 'give initio noctis, duratque tres horas : quibus ii- exactis incipit secunda vigilia, quæ finitur in media nodo : a qua incipit tertia vigilia, duratque per tres horas : post quas incipit quarta vigilia, duratque usque ad auroram vel solis ortum. Significat hisce vigiliis Christus, qualibet udate el quolibet tempore nos vigilare et paratos esse debere ad Domini adventum, quia dies mortis incerta est, nec vel unum habemus certum vitæ diem vel horam. Prima ergo vigilia est puerilia; secunda, est juvenis; tertia, est virilis idas; quarta, est senectus. Ita Titus et S. Gregorius. Non meminit Christus, ait Franciscus Lucas, quartæ vigiliæ, uti nec primæ, quia nec tam cito, nec tam sero rediri a nuptiis solet, quæ circa medium noctis ut plurimum solvuntur, sponsa in thalamum inducta. Inierim significat omni tempore vigilandum nobis esse, etiam ælaie protracta et decrepita; nec salis esse aliquando aul ad tempus vigilare in ætate juvenili et virili, sed perseverandum quamdiu hec vita dural, quod incerta sit hora mortis, et adventus

Domini longanimitè sit expectandus. Ita S. Basilus, hom. *fie non adheerendo rebus secularibus* : « Oportet, ait, nos quotidie ad emigrandum ex hac vita paratos esse, et nutum Domini fixis oculis expectare, » etc., ut singuli Domino venienti et pulsanti confessionem aperiant.

Adde : Christus meminit duntaxat secundas et tertias vigiliæ, quia in illis somnus solet esse certior et profundior, ut innuat se venturum cum homines minime putant, cumque aliis cogitationibus curisque immersi profunde quasi dormiunt : quare tunc prudentes servos maxime vigilare et paratos esse debere, ut, cum sibi sanissimi el prosperrimi videntur, mortem sibi ex insidiis astantem expectent.

Aliam causam dat Toletus : Non meminit, ait, quartæ vigiliæ, quia rarissimi sunt qui ad extremum vitæ differentes bene operari, inveniuntur id facientes; non etiam pigros faceret, si ejus meminisset.

Ex his concludit S. Gregorius, Aoni. 13, atque omnes ad studium virtutis exhortatur, dicens : « Horam ultimam Dominus noster idcirco voluit nobis esse incognitam, ut semper possit esse suspecta; ut, dum illam prævidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. Quia igitur momentis suis horæ fugiunt, agite, fratres diarissimi, ut in boni operis mercede teneantur. Audito quid sapiens Salomon dicat : Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare; quia nec opus, nec scientia, nec ratio, nec sapientia erunt apud inferos, quo tu properas. Quia ergo et venturæ mortis tempus ignoramus, et post mortem operari non possumus, superest ut ante mortem tempora indulta rapiamus : sic enim mors ipsa cum venerit, vincetur, si priusquam veniat, semper timeatur. »

41. Ait autem ei Petrus; Domine, ad nos dicis hanc parabola (Vigilia Tum), an et ad omnes — homines, præsertim fideles, tam nunc viventes, quam postea futuros? De eo dubitabat Petrus, quia solebat Christus quædam documenta dare solis Apostolis, alia omnibus fidelibus, atque hic quædam dixerat, quæ ad solos Apostolos et viros perfectos spectare videbantur, ut vers. 32 : a Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum : vendite quæ possidetis. » Et vers. 37 : « Amen dico vobis, quod præcinget se, et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit illis, n Cadera vero de vigilando et expectando adventum Domini, videbantur ad omnes fideles perlinere.

42. Dixit autem Dominus : Quis, putas, est vester. FIDELIS DISPENSATOR, ET PRUDENS, QUEM CONSTITUIT DOMINUS SUPRA FAMILIAM SUAM, UT DET ILLIS IN TEMPORE TRITICI MENSURAM? — Pater respondet Christus sc quidem ad omnes fideles loqui, sed maxime ad Petrum et Apostolos. Illis enim major incumbit vigilia et cura, ut non tantum se, sed et alios fideles salvet; atque Petrus erat dispen-

sator, Græcc, *oeconomus*, quem Christus constituit
super familiam, ꝑꝫ csl Ecclesiam suam; sic et
erteli Apostoli, juxta illud Pauli : a Sic nos exis-
timet homo ut ministros Christi, et dispensatores
mysteriorum Dei, n I Cor. iv, 1.

Ut det illis in tempore tritici mensura». — Alludit ad morem veterum, apud quos communis erat nrclaque servitus; abundabant enim mancipiis, quibus Christiani jam carent. Illi ergo unum ex servis prteficiebant mancipiis, qui quolibet mense mensuram (unde dictum est *de-mensum*) annonæ et victus, puta tritici, vel hordei, si viles essent personæ, uti dixi O«æ in, 2, cis distribuebat.

Potest *secundo*, -A «tritici» referri ad ii «tempore.» Bonienim æconomi est, instar Joscephi, cum tempus i-t messis tritici, frugaliter illud dispensare per mensuras in singula familiæ capita, ne vendatur, vel in pauperes erogetur, itaque domesticis non sufficiat.

Cœlera usque ad vers. 46 explicui *Matth. xxiv.*

Nota tō « dispensator et mensuram. » Nam æquus patrisfamilias dispensator non eadem omnibus dat mensuram, sed cuique propriam ac pro ætate, dignitate vel meritis proportionatam et adaequatam; hoc enim est rectum dispensatoris officium, ut cuique congrua dispenset et distribuat. Alia enim cibi ratio et mensura congruit infanti, alia adolescenti, alia viro, alia seni, alia feminæ, alia uxori, alia filiabus, alia ancillis, alia filiis, alia servis.

Qua ex re moraliter Christus docet Episcopos, Pastores, Confessarios, Concionatores, ut non eundem omnibus fidelibus doctrinæ cibum exhibeant, nec in genere duntaxat ad omnes de virtutibus verba faciant, sed in particulari cuique eas virtutes instillant, quæ celati, statui et gradui

Prtij- sunt congruæ et propri®. Unde praxin hujus
n i Christi parabolæcl sentiendi® suo exemplo docuit
t |lin. S. Paulus, qui, *Ephcs.* vi, 1 et seq., alia filiis, alia
i ≡ patribus, alia servis dat monita et præcepta; ac
lu Timotheum, Episcopum Ephesi, instruens,*epist.* I,
cap. v, 1 : « Seniore , ait, ne increpaveris, sed
obseca ut patrem; juvenes, ut fratres; anus, ut
matres; juvenculas, ut sorores, in omni castitate;
viduas honora quæ vere viduæ sunt : si qua au-
tem vidua filios aut nepotes habet, discat primum
domum suam regere, » etc. Similia præscribit
Tito, cap. n, 2 et seq.

Christum et Paulum secutus est S. Gregorius
Thaumaturgus, Ncoca*sareæ Episcopus, de quo ita
scribit Nyssenus in ejus Vit i : a Qui lugebat, au-
diebat ab eo quod eum consolaretur : juvenis cas-
tigabatur et docebatur temperantiam; seni porri-
gebatur medicina verbis convenientibus; servi
docebantur, ut benoallicerentur in dominos; qui
dominatum obtinebant, ut essent benigni el clem-
entes in eos qui subiciebantur eorum imperio ;
pauper, ut solas divitias existimaret virtutem;
cujus possessio est iu cujuslibet potestate positu;

is qui de suis se jactabat divitiis, convenienter admonebatur, ut eorum quæ habebat esset oeconomus, non dominus; mulieribus conducibilia, pueris convenientia, et patribus ea quæ decebat distribuens.» Et S. Cyprianus, qui, ut scribit Pontius Diaconus in ejus Vita, virgines hortabatur ad congruentem pudicitiae disciplinam, et habitum sanctimonia dignum: docebat lapsos penitentiam, veritatem haereticos, schismaticos unitatem, filios Dei pacem et Evangelicæ legis legem; Christianos mollioris affectus circa amissionem suorum, solabatur spe futurorum; livorem invidiæ dulcedine salutaris remedii inhibebat; Martyres exhortatioque divini sermonis erigebat; Confessores frontium inscriptione signatos, incentivo tubæ coelestis animabat. Id denique præcætris exacte præstitit S. Gregorius Pontifex, qui omnium pauperum nomina in scripto habebat, ac cuique ea quæ erant necessaria, distribuebat. Insuper alebat tria millia Monialium Romæ existentium, extra Romam vero longe plura. Quare de illo vere dicas: a Eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia Sanctorum,» Ecd. l. xxxi, tit. Quantam vero animarum curam haberet, ac singulis opportuna salutis juxta statum cujusque præcepta suggereret, patet ex ejus homiliis et ex epistolis, in quibus Mauritium Imperatorem monet, ne milites a vita religiosa avocet; Joannem, Patriarcham Constantinopolitanum, ne universalis Episcopi nomen superbum sibi arroget; Venantium, Cancellarium Italia», ut habitum monasticum dimissum resumat; Joannem, Ravennae Episcopum, ut pallium temere usurpatum deponat; Augustino, Apostolo in Angliam destinato, rationes et modos præscribit. quibus Angliam ad fidem Christi convertat; Episcopos Hibernis docet, ne in nomino Trinitatis baptizalos ab hæreticis rebaptizent, et plurima talia. Pervolve totum IV *Epistolarum* ejus, et miraberis unum virum tot negotiis occupatum, tot infirmitatibus obrutum, tot tantaque particularia et congrua virtutum monita singulis præscribere. Prudentia enim non in universali, sed in particulari quolibet opere prudenter dirigendo consistit; actiones enim virtutum singulares sunt, et singularem exigunt directionem et doctrinam.

46. Er dividet **sui**,— id est separabit eum a \ n. is. se suaque familia, puta ab Ecclesia triumphante, D" ■ 'l a societate Beatorum ipsaque beatitudine servis fidelibus promissa. Unde S. Hieronymus , in cap. XXIV *Matth.* : « Dividet eum, » inquit, hoc est separabit a consortio Sanctorum. S. Hilarius : « Dividet eum » a bonis promissis. Origenes : « Dividet cum » a dono Spiritus Sancti, atque a consortio et custodia angelorum ; privabit enim cum Christus omni gratia, omni virtute, omni auxilio, omni spe salutis.

Partemque ejus cum infidelibus ponet, — id est puniet eum cum caeleris servis qui sibi infide-

les fuerunt, etsi fideles se simularent. Inde Matthæus, cap. xxiv, *tiO*, habet, « cum hypocritis. » Possunt quoque hic « infideles » accipi increduli, qui in Christum credere nolunt, de quibus dicitur : « Qui non credit, jam iudicatus est, » *Joan.* ur, 18.

Van. 47. 47. ILLE AUTEM SERVUS, QUI COGNOVIT VOLUNTATEM DOMINI SUI, ET NON I'ÆPARAVIT (SC ad adventum domini, praeparando cl distribuendo famulis sibi commissis in tempore tritici mensuram, sed eos percutiendo, ac edendo, bibendo et inebriando, bona domini sui disperdidit), et nox FECIT SECUNDUM VOLUNTATEM EJUS (jam didam), VAPULABIT multis. — Flagellis et plagis multis cædetur.

V«r>. is. 48. Qui autem non cognovit (voluntatem domini) ET FECIT DIGNA PLAGIS, VAPULABIT FAUCIS, — id est paucioribus quam is qui cognovit voluntatem domini : inteliigc juxta mensuram

Ifaonn* tam ignorantiae, quam facti et culpæ. Sunt enim quatuor gradus ignorantiae : scilicet, prima invincibilis, quæ est inculcata : secunda, vincibilis, sed difficulter, quæ parum habet culpæ et reatus pœnæ; tertia crassa, quæ plus habet; quarta affectata, quæ plurimum habet culpæ et pœnæ, de qua dicitur *Psal.* xxxv, 5 : a Noluit intelligere ut bene ageret. » a Hic omnia despexit, ait Euthymius ; ille vero segnis fuit : gravior est autem segnitie contemptus, d Segnis cnim « cum scire potuisset, non scivit, » cl, ut ait Titus, discere neglexit; contemnens vero despexit et irrisit. Hinc palet contra Jovinianum cl modernos hærelicos, esse gradus peccatorum etiam moitallium, aliaque aliis esse graviora, idcoque graviori pœna (eterna puniri in inferno, a Nam, ut ait Basilios, in *Regulis brevior.*, interrogat. 267, a multas cl paucas plagas accipere, non finem supplicii, sed differentiam significat; nec in temporis extensione aut complemento, sed in supplicii differentia contingit, nempe, ut igne inextinguibili uterque dignus sil, sed unus mitius, aller acrius ardente. »

Omni autem cui multum datum est (v. g. cui major scientia et major voluntatis domini cognitio), multum QUAHunva ab eo (a Christo iudice in iudicio tam particulari, quam universali; quia, ut ait S. Gregorius, *hom.* 9, Cum augentur dona, rationes etiam crescunt donorum); et cu commendaverunt multum (v. g. animaium mullarum curam et præfcluram), plus fetent ab lo. — Audi Bedani : a Multum commendatur ei cui, cum sua salute, Dominici quoque gregis pascendi cura committitur. » Ab hoc ergo plus petent Christus ejusque assessores Apostoli cælerique iudices; scilicet non tantum suam, sed et fidelium sibi commissorum curam el salutem, quantum est ex parte sua. In pastore enim « cura requiritur, ait S. Bernardus, non curalio. » Hæc enim subinde esi impossibilis ob morbi vel ægii vitium, vel pertinaciam. « Hæc, ait Titus, clare in-

dicant doctorum pastorumque iudicium, eidero» runi non paruin gravius et periculosius fore. » Quare de gradu et officio suo non superbiant, sed majori humilitate, studio et diligentia munus suum obeant, suumquo gregem pascant. « Tanto ergo, ait S. Gregorius, loco citato, esse humilior, atque ad serviendum Deo promptior quisque debet ex munere, quanto se obligatiorem esse conspiciit in reddenda ratione. »

Porro, quæ et quanta a Pontificibus, Episcopis cl Prælatiis requirant Deus, punctim, sed nervoso ob oculos ponit Eugenio IH Pontifici S. Bernardus, lib. IV *De Consider.* : « Teipsum, inquit, considera, formam juslili®, sanctimonl® speculum, pietatis exemplar, assertorem veritatis, fidei defensorem, doctorem Gentium, Christianorum ducem, amicum sponsi, Cleri ordinatorem, pastorem plebium, magistrum insipientium, refugium oppressorum, pauperum advocatum, spem miserorum, tutorem pupillorum, iudicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum senum, ultorem scelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgain potenlum, malleum tyrannorum, regum patrem, legum moderatorem, Canonum dispensatorem, sal terne, orbis lumen, sacerdotem Altissimi, vicarium Christi. Quis non timeat et tremat hæc audiens, quæ ab hac Sede omnia exiguntur. »

Quocirca S. Paulus, *llebr.* xm, 17 : « Obedite, ait, præpositis vestris, et subjacete eis; ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabas vestris reddituri. » Ubi S. Chrysostomus, *homil.* 34: « Miror, ait, si potest aliquis Rectorum salvari. » Idem nuper de Pontificibus dictitabat Cardinalis Bellanninus. Hac de causa viri sapientes et sancti prælaturas fugerunt, nec nisi coacti eas susceperunt. Audi quid de S. Cornelio Pontifice scribat S. Cyprianus, lib. IV, *epist.* 2 : Qui, inquit, episcopatum ipsum non postulavit, nec voluit, nec vi, ut cæleri quos arroganti® et superbi® suæ tumor inflat, invasit; sed quietus et modestus, et quales esse consueverunt qui ad hunc locum divinitus eliguntur, vim passus est, ut episcopatum coactus exciperet. » Ita pariter Pontificatum fugere quoad potuere S. Gregorius, S. Chrysostomus, S. Ambrosius, S. Basilios, S. Naziauzc-nus, S. Nicolaus, S. Athanasius, ac nostro sæculo Pius V electus in Pontificem expalluit, et peno in rii v deliquium incidit. Rogatus causam, ingenuo dixit : Cum essem Religiosus Ordinis S. Dominici, uptime sperabam de mea salute; creatus vero Episcopus, co'pí de ca formidare; nunc vero electus in Pontificem, pene de ca despero : quomodo enim ego Deo rationem tot millionum animarum quot sunt in toto orbe, reddam, qui vix unius animæ me® rationem reddere valeo? ita habet ejus Vita. Denique Concilium Tridentinum asserit Episcopatum esse angelicis humeris onus formidabile.

49. Ignem veni mittere in terram, ei quid volo Vh>. 0.

nisi ut ACCf-NDATun? — Arabicus, *quid volo nisi accnsionem cjus* ? Sic et Ægyptius, /Ethiopiens et Persicus. Incertum est an Christus hoc dixerit eodem tempore quo præcedentia. Lucasnim Christi dicta conglomerat, etiamsi alio et alio tempore sint prolata : possunt tamen hæc procedentibus et sequentibus recte connecti hoc modo, ut post varia documenta data Apostolis et fidelibus, Christus tandem primarium suum officium, ad quod a Patre missus erat in mundum, exprimat, scilicet ut ignem divinum e cælo in terram mitteret in Apostolos, ut illi eo accensi, eodem deinde esteros fideles accenderent : per hunc enim ignem Apostoli officium evangeli/, indi el totum orbem convertendi, sibi a Christo commendatum plene et efficaciter erant adimpleturi, ac fideles Christi documenta ab Apostolis prædicata exacte perfecturi.

Dm» est Symbolice: S. Ambrosius, in *Psalm*, cxvin, â'1'1 lg' serm. 8, docet Deum esse lucem ad lucendum, et ignem ad paleas vitiorum comburendum : a Lux, inquit, ul in tenebris ambulanti luceat, quasi lumen, ne diutius possit errare qui qurerit luminis claritatem. Ignis, ut operis nostri fœnum stipulamque consummat, atque utili nos salvos fl'eia! detrimento : sicut aurum, quod dum excoquitur, plus probatur. » liuc facit illud Clementis Alexandrini, in *Exhortatoria ad Gentes* : « Multiplices, inquit, habet Servator voces et modos ad salutem hominum. Minans admonet, maledicens convertit, deflens miseretur, psallens per nubem loquitur. Igne terret homines, ex columna flammam accendens, quod est simul gratiæ et terroris indicium : si obedieris, lucem; si non obedieris, ignem. »

Quærcs, quisnam est hic ignis? *Primo*, Tertullianus, lib. IV *Contra Marc.*, cap. xxix; Maldonatus et Franciscus Lucas respondent esse odia, dissensiones, tribulationes et persecutiones infidelium, fidem et Apostolos fidelesquo Christi persequentium; hosco enim suscitarent indirecte et occasionaliter Christus et Apostoli predicando Evangelium, novainquo Christi crucifixi religionem. Audi Tertullianum : « Ipse (Christus) melius interpretabitur istius ignis qualitatem, adjiciens (vers. 51) : Putatis venisse me pacem mittere in terram? non dico vobis, sed separationem. Igitur ignem eversionis intendit, qui pacem negavit : quale prælium, tale et incendium, » quo Christus idololatriam, scelera et idola erat everurus, et in cineres redactus : quocirca Gentes omnes idolis suis addictas erat concitaturus contra se et Apostolos, ut ipsi totis viribus hoc religionis suæ pristin® incendium restingerent. Huc enim spectant omnia quæ deinceps vers. 50, 51, 52, 53, explicans ignem hunc, subjungit Christus (I).

(1) Hic sensus *ad litte/am* genuinus esse (diam ptokilur, tum quia vers. 51 tû» kvj, *ignis*, opponitur upr.vr, *concordia*; tum quia ibid.', tē nūp commutatur cum vocabulo, *distensio*, seu *separatio*.

Secundo, aptius S. Cyrillus, in *Catena*, et Jansenius censent hunc ignem esso prædicationeni Evangelii!; hanc enim directe optabat Christus, ut per eam corda hominum igne divino succenderet, juxta illud *Psal.* cxvin : « Ignitum eloquium tuum vehementer. »

Tertio, et optime, S. Ambrosius et Orígenes Terito» hic, et S. Athanasius, lib. *De communi essentia Patris et Filii*; S. Cyrillus, lib. V in *Levit.*; S. Hieronymus, lib. II *Apol. contra Ruffinum*; S. Augustinus, serm. 108 *De Tempore*; S. Gregorius, homil. *Min Evangel.*, per «ignem» accipiunt Spiritum Sanctum cjtisque doua, præsertim charitatis, devotionis, fervoris, zeli, quæ ipse in fidelium animis suscitatur, inquit Euthymius et Thcophylactus. Hic ignis pariter lucernas fidelium facit ardenlo, juxta illud : « Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulallo: lampades ejus, lampades ignis atque flammæ, » *Cant.* Vili, 6. Vido ibi dicta. Sic ignem hunc explicat Ecclesia, cum in sabbato Pentecostes ia Mi>sa sio orat : « Illo nos igne, quæsumus, Domine, Spiritus Sanctus Inflammet, quem Dominus noster Jesus Christus misit in lerram et voluit vehementer accendi. » Hoc igne, ait S. Ambrosius, ardebat Cleophas, cum dixit : « Nonne cor nostrum ardens erat, cum aperiret Scripturas, et loqueretur m via ? » *Lucæ* xxiv; et sic hic ignis amoris et ardoris complectitur ignem tribulationum, primo loco assignatum. Apostoli enim, amore Christi accensi, omnia adversa omnemque tribulationum et persecutionum ignem superarunt et superant, adeoque provocant; illo enim eis instabat, ut in sequent. predici! Christus. Talis erat Paulus dicens : « Quis nos separabit a charilale Christi? certus sum quia neque mors, neque vita, » etc., *Rum.* viii. Hoc quoque igne ignitus S. Ignatius, epist. *ad Roman.* : « Utinam, inquit, fruar bestiis quæ mihi parate sunt, quas et oro veloces esse mihi ad interitum et ad supplicia, et allici ad comedendum me. Frumentum Christi sum. Dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inveniar. » Hoc desiderium suum implevit Christus, cum in Apostolos et fideles misit Spiritum Sanctum per speciem linguarum ignearum iu Pentecoste, Actor, n, ubi S. Chrysostomus, *hom.* 4 : « Hic ignis, ait, mundi peccata quasi ignem excussit. » Et post nonnulla : « Sicut enim igneus homo, si in medias incidat stipulas, nihil Ledelur, sed magis vim excrel suam; sic et hic evenit, m ul Apostoli quasi homines ignei a persecutoribus non lacerentur, sed eos pailler ad fidem Christi converterent et ignirent.

\ ide doles ignis decernit septem quas recensui et Dei charilati applicavi *Levit.* ix, 23, et *Actor.* n, 3; et Dionysium, *De Cadesti hierar.*, cap. xv, ubi ostendit per multas analogias ignem aptissimum esse symbolum et hieroglyphicum Dei et angelorum, eorumque in eo imitando similitudinum apprimè representare, juxta illud *Dcuter.*

tv. 84: «Dominus Deus tuus ignis consumens eM.» Et *Hebr.* f: ¶ Qui facit angelos suos spiritus, ExKBpU et ministros suos flammam ignis. » Hoc igne ar- k; ' ' debut Elias, dc quo Ecclesiasticus, cap. xl viii, l : « Et burrexil Elias propheta quasi ignis, et ver- bum ejus quasi facula ardebat, « idcoque curru igneo raptus est in cœlum, succlamante Elisæo : « Pater mi (tu es), currus Israel et auriga ejus,» IV *Jleg.* it ; et Sponsa, *Cant*, n, 5; dicens : u Ful- cito me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. » Hoc igne succensi Martyres, ignes corporeos spreverunt, imo ambierunt, quia vel eos non senserunt, ut tres pueri in fornace Ba- bylonica, vel heroica virtute vicerunt, ut vicit S. Laureatius, dc quo canitur illud : « Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas,» *Psal.* XYi, 3. Durum sane fuit et aere examen hoc igneum; sed dolorem rei vicit amor Dei, crucia- tum ignis superavit cruciatus Agni; memoria, inquam, Christi pro nobis acerbiora passi. < Flammis tuis, o tyranne, ait S. Leo, serm. *De S. Laurentio*, superari charitatis flamma non po- tuit : segnior fuit ignis qui foris ussit, quam qui intus accendite Sevisti persecutor in martyrem, sævisti et auxisti palmam, dum aggeras pœ- nam. » Et S. Augustinus, serm. *De S. Laurentio* : « Hoc igne B. Laurentius accensus, flammarum non sentit incendium; cl dum Christi ardel de- siderio, persecutoris pœnam non sentii.» Ha S. Ignatius scribens ad Romanos : uIgnis, ait, crux, bestiae, confractio ossium, membrorum di- visio , totius corporis contritio, et lota tormenta diaboli in me veniant, tantum ut Christo fruam. » Similes fuere Christiani ævo Tertulliani , qui proinde, m cap. 1 *Apolog. ad Gentiles*, ita scribit : « Licet nunc Sarmenticios et Semaxios appelletis, quia ad stipitem dimidii axis revincti, sarmento- rum ambitu exurimur. Hic est habitus victori® nostras, hæc.palmata vestis, tali curru triumphamus. » Annon hi sunt Seraphim terrestres, Sera- phinis coelestibus ardenliores et fortiores? hi enim ardent igne amoris duntaxat, illi ardent igne amoris et doloris, ac martyrii, dum viva Dei sunt holocausta. Nostro hoc sæculo eodem igne arserunt ardentque Japones, qui pro fide Christi lento igne ad plures horas torrentur, in iisque quasi adamantes, hoc est indomabiles et invicti, usque ad mortem persistunt. Fuere inter cos plures e Societate nostra quasi religionis sig- niferi; ac inter alios R. P. Camillus Constantius Italus, qui per tres horas in igne immotus, imo hilaris et exultans constitit, perpetuo elata voce vel Deo jubilans, vel socios ad constantiam ani- mans, vel ad populum couciouans (quod hactenus in Vitis Martyrum non legimus) donec in- cendium m intima corporis viscera grassans, vocem ei cum vita eripuit, ut caderet gloriosa Deo holocausti victima.

Macte animo, inclyti heroes, pugiles fidei, ath- lct e Lm^üj spectaculum facti estis Deo, angelis

et hominibus, qui igne divino ardentes, pro fido Christi corpus flammis, animam Deo resignantes, et inter Incendia cygnon voce jubilantes, vos ip- sos meritis, tyrannos stupore, Japonem Christia- nis, Societatem heroicis virtutum exemplis,orbem fama, Ecclesiam gloria, cœlum novis novorum athletarum laureis implestis cl decorastis. Vivet vestrum decus, vivet invicta fortitudo, vivet ves- tra gloria, vivent vestri ignes animique ardores, quibus Japonem illuminantis et inflammastis, quamdiu sæculorum omnium vivet æternltns.

Hoc cogitans S. Eulalia, aniens desiderio mar- s. EuU. tyrii, clam insciis parentibus ad agonom procur- ll ' rii, cumque flagris dilaceraretur, canebat teste Prudentio, *Hymno3* :

Ergo ago, tortor, adure, acca,
Divide membra coacti luto.
Solvere rem fragilem, facile est;
Non penetrabitur interior
Exagitante dolore animus.

Quare decimo tertio ælatlR anno flammis cir- cumdata ,

Virgo citum cupiens obitum,
Appetit, cl bibit ore rogam,

martyr in forma columbæ in cœlum evolavit.

Et quid volo misi ut accendatur ? — Arabicus, *et quid volo nisi accensioncm cjus?*S. Hieronymus, *ad Nepolianum*, « quam volo ut ardeat?» Orige- nes, homil. 5 (*n lacchici.* : « Utinam accendatur ! » vel, «o quantum cupio accendi jam!» Philas- trius, lib. *De Hieres.*, cap. ult. : «Quam volo accendatur ocyus ; » Græca vero habent *d t.S*» id est si *jam accensus est*, uti legit Syrus, S. Hilarius in *Psal.* cxix, Thcophylaclus, Euthy- mius et Cyrillus in *Catena y q. d.* Nil opto , nisi ignem hunc jam accensum osso : quarc si jam accensus sit, nil est quod amplius desiderem; nihil enim aliud desidero, quam ignem hunc accendi : unicum hoc meum votum est, ut ignis hic ardeat. Eodem ergo redit utraquo lectio. «Urget enim, ait Theophylactus, ut ignis illo accendatur. » Forte Noster legit ζννεGxi, id est ac- census esse. Idem a Christo discat dicatque vir Apostolicus : u Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? » Ut ubique terrea, tepida, frigida, imo saxeaa, gelida et rigida ho- minum corda, verbo et exemplo igne fervoris divini accendat, et in ignem amoris convertat, uti fecit noster S. Ignatius, fundator Societatis Jesu; ad hoc enim Igne, et magno igne zeloque opus est. Quare huno ignem prius in so valilo ac- cendat oportet, qui cum aliis afilare cupit :

Ardeat orator, qui vult accendere plebem.

30. Baptismo autem habeo baptizahi (est gras Ven.w. cismas, id est baptizandus sum ; Arabicus, *et est mihi baptismus, baptizabor eo; q. d.* Ex Dei decreto, et ex mea voluntate ac volo debeo co

Fontei
hl'

baptizari) ; in quomodo coarctor usque dum perficiatur ! — (/ . d. Ignis hic charitatis et zeli Spiritus Sancti exilire nequit, nisi prius in cruce percutiatur silex corporis mei, vel potius nisi baptizer fonte sanguinis mei ; hic enim similis est fontibus nonnullis, in quibus faces cxlinctas, si immerseris, mira naturo vi et antiperistasi aconductuntur, qualis est fons Dodonensis, ait Plinius, lib. II, cap. cui. Addunt nostri Conimbrienses, in *Meteora*, tract. 9, cap. 7, talem quoque esse in Epiro, alium in India* terris, cujus aqua lucernæ ardeant. Item alium ohm Jovis Ammonis dictum, qui sub lucem tepentibus aquis manat, meridie frigidus est, vespere calet, media nocte æstual. Sic pariter æstuant jugiter aquæ fontium, sive thermarum et balneorum Aquisgranensium. Similes tlicrmæ sunt juxta Neapolim, in Gallia et pluribus aliis locis. Hisce ergo suam passionum comparat Christus. Hæc enim est quasi balneum æstuons, quod ignem et incendium charitalis in mentibus fidelium suscitavit. Crucis et passionis Christi merito, æque ac exemplo, hic ignis exilit. a Baptismum p vocat suam mortem et passionem, quia in cam plane immersus et demersus fuit juxta illud *Psal.* Lxvin, 2 : « Infixus sum in limo profundi, et non est substantia. Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me. »

Er quomodo coarctor usque dum perficiatur ! — Id est angor, crucior ex desiderio moriendi pro salute hominum, et per hoc ignem istum accendendi. Ita Euthymius : a Velut anxius sum, inquit, propter tarditatem ; p et Theophylactus : e Et quomodo constringor, id est quam soUicitus et anxius sum, ac premor, donec perficiatur ! p Sitio cnirn mortem pro omnium salute. Sic et S. Ambrosius, Buda et alii. Arabicus, cl ego coarctor ad perficiendum. S. Irenæus, lib. I, cap. xvtii, legit, et valde propero ad illud. Solent enim desiderio contrahi et quasi comprimi corda anxiorum, gaudio vero corda exaltantium diffundi et dilatari. Perperam ergo Lyranus contrarie exponit : « coarctor, » id est perhorresco illum, juxta illud : a Tristis est anima mea usque ad mortem. n Verum hic fuit sensus naturalis anima) Christi, quem spiritu et zelo superans corrigensquo dixit : u Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.p

Muaie u.irt ' Moraliier : nota quantus fuciit in Christo zelus, quanta chorilas cl quanta sitis salutis nostro ; utpoto quæ tantam in co sitim passionis, mortis cl crucis, licci tam atrocis, excitavit, ut cor ejus inter eam, cl inter moram passionis, quasi inter duos lapides molares in molendino positum arc-tarctur, cl in summas angustias redigeretur, aut vehit in torculari situm angore comprimere-tur et pene opprimeretur. Ubi enim est amor, ibi est pariter dolor et angor, no res amata negetur vel differatur. Summo igitur desiderio urgebatur, ul quasi torrebatur Christus, offerendi se beo in holocaustum et in victimam pro pec-

catis omnium hominum in altari cnicis, ut quantum erat ex parte sua, omnes sanctificaret, salvarct et bearet.

Hunc zelum suum, hanc sitim impressit Apostolis virisque Apostolici, qui sitiunt cruces, labores, dolores, tormenta cl martyria pro gloria Dei, ut Evangelium Christi toto orbe propagent, et quotquot possunt. salvent. Hæc est sanctitas Evangelica, hæc perfectio virtutis, hoc culmen Apostolatus. Notze sunt S. Andreae crucis salutationes, et anhela ad earn suspiria : « Salve, crux speciosa, diu desiderata et tandem concupiscenti animo preparata : securus et gaudens venio ad te, ita cl tu exultans suscipias me, ac per te me recipiat, qui per lc monens me redemit. » S. Laurentius ad Valerianum Imperatorem ostendentem el minantem ignes, rotas, scorpiones, bestias : « Hanc mensam, inquit, appeto, hanc sitio. Non est fomcUcus qui escam, nec sitiens qui polum desidciet Lun avide, quam ego hæc omnia tormenta ambio et silio, ut amorem amori, dolorem dolori, mortem morti rependam Christo meo. » S. \ incentius ad bacianum : « Nemo, ait, s. v > mortalium majus beneficium mihi contulit, quam c-n,l' tu, qui me torques et crucias, quia quot me tormentis afficis, tol coronis martyrii me exornas. » Et ad carnifices : a Quam estis desides, quam imbecilles ! putabam vos longe esse fortiores. En ego jllura pati desidero, et vestros ictus longe exsupero. » S. Agatha ad Quintianum : < Quid s. a * tardas ? quid exspectas ? flagella, lacera, urc, lh* seca, merge, lania, occide meum hoc corpus. quia quo plus me cruciaveris, eo plus boni mihi contuleris, tantoque plus favoris et gratiæ a sponso meo Jesu Christo recipiam. » Similia fuere vola slmilesque voces S. Agnetis, S. Lucta», S. Dorotheas, S. Cæcilis aliorumquo Martyrum.

51. Putatis quia pacem vexi dare lx terram ? v m m. Nox, dico vobis, sed SEPARATIONEM. — Vide dicta x,34.

52. Er lxt Exm ex noe (tempore, id est dein-vors. Ceps) QUINQUE IN DOMO UNA DIVISI, TRES IN DUOS, et duo in tres. — a Quinque, » scilicet pater, filius, mater, filia et nurus ; nam socrus eadem est quæ mater. Ila S. Ambrosius, et patet cx seq., </ . d. In eadem domo lres infideles insurgent in duos fideles, vel duo infideles in tres fideles, v. g. pater et filius non credentes in Christum, insurgent in matrem et filiam ac nurn credentes in Christum, aut vice versa.

33. Divident in (Græco, id eslvuj. >3: dividetur, dissidebit, separabit et opponet se) ; pater in filum, — id est contra filium ; et ita de cæteris.

:>l. Dicebat autem et ad turbas : Cum mderi- v<h m-ns NUBEM ORIENTEM AD OCCASU, STATIM DICITIS (ex crebra el continua experientia) : Nimbus venit (Græco caCjc, id est imber, pluvia) ; et ha fu. — </ . d. Cum videtis nubem ab occasti, dicitis : Pluet. Ita Elias tempore siccitatis triennalis,

Cur ff. cum a puero Intellexisset nubem ortam ab oc-
câ5U> pluviam instare prædixit ; iliaque mox se-
cuta est, Hl Prg. xvin, 4L Causa hujus rei phy-
E ntH>t*sjca est, quod Judæa ab Occasu habeat mare
Mediterraneum , ex quo vi solis nulli vapores in
altum eleuantur, qui in nubem densati, per solis
calorem in aquam resolvuntur, et pluviam pa-
tiunt , pnttertīm cum sol pariter tendit in occa-
sun^tunc enim debilior est, quam ut vapores
hosce dissipet, no in nubem concrecant et in
pluviam resolvantur. Quibus vero mare æque ad
Occasum et Meridiem ct Septentrionem est, æque

ex his partibus ascendunt nubes nimborum nan-
ti® : Angiis ascendunt undique, ut qui mari un-
dique cinguntur , ait Valesius , Sin*. Philos.
cap. Lxxxvi. Vide dicta Matth. xvi, 4.
Porro necessarian, ait S. Rasilius, in Catena,
sunt vita? human® siderum conjectura, modo
no ultra mensuram eorum indicia perquirantur ;
interest autem praevidere procellarum pericula,
viatori mutationem aeris, colono lume solisque
silum ad sementem, ut messem faciat copiosam :
nam Deus posuit illa «in signa et tempora, »
Genes, i, 14.

CAPUT DECIMUM TERTIUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus, occasione Cialilæorum casorum a Pilato et aliorum oppressorum ruina turris Siloe, suadet pœnitentiam; cl ad hoc adhibet fici infrugifera, ideoque succidenda parabolam; secundo, vers, i 1, sanat mulierem per 18 annos incurvatam sabbato, ideoque Judaos obmurmurantes ratione clara confutat; tertio, vers. 18, comparat regnum calorum grano sinapis ct fermento exiguo, quod totam farina; massam fermentat; quarto, vers. 23, (lord paucos salvari; quinto, vers. 31 , Pharisæis suadentibus secessum Christo, eo quod Herodes mortem ei machinetur, respondet se non ab Herode, sed ab Hierosolymitis ct Pharisæis ipsis occidendum esse ; ideoque Jerusalem et Judæam a Tito evertendam praedicit. Porro, tertiam partem explicui Matth. xtlI, 31 et seq.; quartam, Matth. vn, 13; quintam cx parte explicui Matth. xxm, 3G et seq. Supersunt ergo hic explicanda; pars prima et secunda, et particula quinta.

1. Aderant autem quidam ipso in tempore, nuntiantes illi de Galilæis, quorum sangui-
nem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum. 2. Et respondens dixit illis : Putatis quod hi
Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? 3. Non, dico vobis;
sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. 4. Sicut illi decem et octo supra
quos cecidit turris in Siloe, et occidit eos : putatis quia et ipsi debitores fuerint præter
omnes homines habitantes in Jerusalem? 5. Non , dico vobis; sed si pœnitentiam non ege-
ritis, omnes similiter peribitis. G. Dicebat autem et hanc similitudinem : Arborem fici
habebat quidam plantatam in vinea sua, et venit quærens fructum in illa, et non invenit.
7. Dixit autem ad cultorem vineæ : Ecco anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in
ficulnea hac, et non invenio : succide ergo illam, ut quid etiam terram occupat? 8. At ille
respondens, dicit illi : Domine, dimitte illam ct hoc anno, usque dum fodiam circa illam,
et mittam stercora; 9. et siquidem fecerit fructum : sin autem, in futurum succides eam.
10. Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis. 11. Et ecce mulier, quæ habebat spi-
ritum infirmitatis annis decem et octo; et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respi-
cere. 12. Quam cum videret Jesus, vocavit eam ad se, et ait illi : Mulier, dimissa es ab
infirmitate tua. 13. Et imposuit illi manus, et confeslim erecta est, et glorificabat Deum.
14. Respondens autem archisynagogus, indignans quia sabbaio curasset Jesus, dicebat
turbæ : Sex dies sunt, in quibus oportet operari ; in his ergo venite, et curamini, et non
in die sabbati. 15. Respondens autem ad illum Dominus dixit : Hypocritae, unusquisque
vestrum sabbato non solvit bovem suum, aut asinum a præsepio, et ducit adquare ?
1G. Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit Satanas, ecce decem et octo annis, non
oportuit solvi a vinculo isto die sabbati? 17. Et cum hæc diceret, erubescabant omnes

adversarii ejus; et omnis populus gaudebat in universis, quæ gloriose fiebant ab eo. 18. Dicebat ergo : Cui simile est regnum Dei, et cui simile aestimabo illud ? 19. Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et factum est in arborem magnam; et volucres cadi requieverunt in ramis ejus. 20. Et iterum dixit : Cui simile aestimabo regnum Dei? 21. Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentaretur totum. 22. Et ibat per civitates et castella docens, et iter faciens in Jerusalem. 23. Ait autem illi quidam : Domine, si pauci sunt qui salvantur? ipse autem dixit ad illos : 24. Contendite intrare per angustam portam; quia multi, dico vobis, quærent intrare, et non poterunt. 25. Cum autem intraverit paterfamilias, et clauserit ostium, incipietis foris stare, et pulsare ostium, dicentes : Domine, aperi nobis; et respondens dicet vobis : Nescio vos unde sitis; 26. tunc incipietis dicere : Manducavimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti. 27. Et dicet vobis : Nescio vos unde sitis; discedite a me, omnes operarii iniquitatis. 28. Ibi erit fletus et stridor dentium : cum videritis Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. 29. Et venient ab Oriente, et Occidente, et Aquilone, et Austro, et accumbent in regno Dei. 30. Et ecce sunt novissimi qui erunt primi, et sunt primi qui erunt novissimi. 31. In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi : Exi, et vade hinc, quia Herodes vult te occidere. 32. Et ait illis : Ite, et dicite vulpi illi : Ecce ejicio dæmonia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor. 33. Verumtamen oportet me hodie et cras, et sequenti die ambulare, quia non capit prophetam perire extra Jerusalem. 34. Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Prophetas, et lapidas eos qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis nidum suum sub pen- nis, et noluisti? 35. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat cum dicetis : Benedictus, qui venit in nomine Domini.

Ven. 1. 4. ADBRANT AUTEM QUIDAM IPSO IX TEMPORE,

nuxtiastes illi de Caliliis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum, — id est quos in monte Garizim, qui silus est in Samaria, dum ibidem sacrificarent, Pilatus occidit, ita ut sanguis eorum cum sanguine victimarum quas offerebant, misceretur. Rem gestam fusius narrat Josephus, lib. VII *Anliq.*, cap. iv, et Iegesippus, lib. II *De Excidio Hierosolymæ*. Audi Josephum: «Concitavit eos (Samaritanos, impostor quidam, jubens ut convenirent in montem Garizim, apud eam gentem sanctissimum, asseverans se illic eis ostensurum sacra vasa refossa, quæ ibi Moyses deposuisset : illi creduli, sumptis armis, Tirahabam vicum insederunt, expectantes ibi confluentes cætoros, ut magno agmine montem ascenderent. Sed Pilatus prior clivum montis occupat equitibus suis et peditibus, qui prælio congressi cum Samaritis apud vicum collectis, alios fuderunt, alios in fugam compulerunt; mullos etiam vivos captos abduxerunt, quorum precipuos et polentiores Pilatus mulclavit capite (1). »

(1) Haud pauci lamen interpretes historiam a Luca hic relatam distinguunt ab illa quam Josephus enarravit lib. VII *Anliq.*, cap. iv, parum cum concordare videntur tum tempus, tum circumstantiæ tactu

Dices, Josephus asserit fuisse Samaritanos : quomodo hic Christus eos vocat Galilæos? Respondeo, Samaritanos vocari origine et patria; Galilæos vero secta et hæresi. Ita Baronius. Hoc ut intelligas, nota Judam Galilæum, teste Luca, *Actor. v*, 37, auctorem fuisse sectæ Galilæorum, qui rebelles erant Cæsari Romano, dicentes non licere Judæis, utpote populo fidei divino cultui addicto, subesse Cæsari gentili et idololatæ, eique dare tribulum; nec alium dominum quam Deum agnoscere et colere debere, lia Cyrillus, in *Catena*; Theophylactus, Euthymius et Titus. Quocirca Pilatus, praeses Judææ, eos per immissos milites trucidavit. Secta hæc exorta est sub tempora Christi. Unde et Christus ac Apostoli, utpote natione Galilæi, ejus insimulati sunt, ideoque studiose contra eam docuerunt, solvenda esse tributa regibus et Cæsari, licet Gentili. Porro, Franciscus Lucas censet hos Galilæos a Pilato occisos in Jerusalem, cum sacrificarent in templo, eo quod Pilatus præesset Judææ, non Samariæ. Verum Josephus diserte ait eos occisos in monte Garizim, qui est in Samaria. Adde Samaritanos fecisse schisma a Judans, ideoque noluisse adire templum Hierosolymitanum, sed aliud erexisse templum in sua ditione, scilicet in monte Garizim, ihique sacrificasse, ut patet *Joan. iv*, 20.

Pilarus ergo hos Samaritanos rebelles persequens comprehendit et *occidit in* Samaria Judææ vicina, tanquam publicos Cæsaris hostes, a quolibet Cæsaris prefecto mactandos.

Cum ergo horum cædes increbuisse, nulli de ea vulgo fuere sermones, dictitantibus plerisque illos sceleratos et Deo invisos fuisse; nipote quorum sacrificia non solum a Deo rejecta fuerunt sed et sanguine eorum condita. Hæc ergo astantes narrarunt Christo, ul ejus sententiam de horum rade exquirerent; Christus vero hac cladis occasione sapienter usus, ex ea sumpsit argumentum exstimulandi illos ad poenitentiam, ne alioquin rimilis in eos vindicta Dei desæviret. Christi exemplum sequatur concionator, ul, cum publico clades pestis, famis, belli ingruunt, populum cohortetur ad poenitentiam, ut eas et simul tormenta gehennæ evadant.

frn 2. 2. Et respondens dixit illis : Putatis quod in Galilei per omnibus Galileis peccatores (sceleratiores) FUERINT, QUIA TALIA PASSI SUNT? — Illos enim ipsi putabant, idquo ex clade eorum colligebant; sed perperam : nam reperi Deus paucos minus peccantes castigat, ut eos cæteris statuatur exemplum et terrorem, quo ad poenitentiam incitentur. Ita Beda, Titus et alii.

Vfrt.3. 3. Nox, DICO VOBIS, SED MSI POENITENTIAM HABUERITIS (Græce futuri, id est poenitentiam geritis), omnes similiter peccaveritis. — « Similiter, » id est pariter, nemine excepto, ait Maldonatus. Sic *Sapient.* vi, 8, dicitur : « Equaliter cura est illi de omnibus, » quia pariter omnes nemine excepto curat, etiamsi alterum magis, alterum minus. *Secundo*, et simpliciter, « similiter, » id est æque peribitis, etiamsi alia mortis specie, terna scilicet, aut etiam temporali. *Tertio*, et proprie Jansenius : « Similiter, » inquit, id est simili morte clade et vindicta Dei. Nam Judæi obsessi et oppressi sunt a Tito in festo Pasche, quando sacrificabant. Tunc ergo capta a Tito urbe, multi cæsi sunt in templo, ubi sacrificabant ut sacrificare solebant. Sic etiam Euihyinius, S. Thomas, Hugo, Lyranus, Cyrillus in *Catena*.

Nota Christum hic docere nos ex hujusmodi eventis calamitosis debemus mentem reflectere ad peccata nostra, ut de iis poeniteamus, ne in similes clades, Deo puniente, incidamus. Ita Beda.

Symbolice Beda : Pilatus, inquit, hebraico idem est quod os malleatoris, puta diabolus, semper radere paratus; sanguis, est peccatum et concupiscentia; sacrificia, sunt bonæ actiones, quas diabolus, vel carnis delectatione, vel humano laudis ambitione, vel alia peste commaculat.

Vn i 4. Sicut illi dece et octo, supra quos cecidit TURRIS IN SILOE, ET OCCIDIT EUS. — Erat fontis, sive piscina, Siloe juxta Jerusalem, de qua Isaias, \ni, G, ait : « Abjecit populus iste aquas Sdoci, quum vadunt cuius silentio : » juxta hunc

fontem erat turris, ab eo pariter dicta Siloe, quia tempore Christi vi ventorum, aut fulminis, aut terremotus, similiter casu corruit, et octodecim oculi hinc in ca, vel juxta cam consistentes, ruinam suam oppressit : quod licet casu fortuito factum sit, si causas secundas spectes; tamen si causam, turdi primani, scilicet Deum, attendas, certa providentia Dei volentis homines punire et rateros terrere, id factum est; Deo enim nihil est fortuitum, sed omnia certo prævisa et provisum sunt, ut nihil in regno providenti ejus liceat fortunis aut temeritati, ait Boetius. Deus ergo hos casus ordinat ad hominum punitionem et correptionem, ut ceteri videntes sibi vicinos ruina turris, alio modo subito et improvise occidi, metuant, ne simile quid sibi contingat, ideoque de peccatis poenitentiam claresc Deo reconcilient, ne in peccatis suis casu aliquo opprimantur et damnentur ad gehennam. Hoc est quod Deus asserit per Amos prophetam, cap. m, G, dicens : « Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit. » Et per Isaiam, cap. xlvi, 7 : « Ego Dominus formans lucem et creans tenebras; faciens pacem et creans malum, » Idem per umbram viderunt Poetæ et Philosophi. Unde Virgilius Deum ita celebrat, I *Æneid.* :

O qui res hominumque deumque
/Elemis regis imperiis, et fulmine terres.

Et Plutarchus, in *Motal.* : « Voluti, inquit, si quis cæcus in quempiam incidit, illum cæcum appellat qui non vitaverit : sic nos fortunam facimus occam, in quam nostrapte incidimus cecitate. » Nam ipsa fortuna fortunans, quæ non est alia quam ipse Deus Deique providentia, oculatissima est, et longe pluresquam Argus habet oculos. Porro, idem Plutarchus ibidem : « Sicut, inquit, ischiacis medici pollicem inurunt, ut, cum alibi dulcant, alibi adhibeant remedium; sic Deus nonnunquam ul patres sanet, ravit in filios, » et vice versa. Idem rursum : « Sicut amnes quidam repente se condunt sub terram, nihilominus eo perferuntur quo tendunt; ita Numinum iræ, licet occullæ, tamen in extremas calamitates auferunt aliquando nocentes. »

Symbolice Beda : « Turris, ait, est Christus; Siloe, id est missus a Patre in mundum, qui omnes impios, super quos per sententiam condemnationis ceciderit, conteret, » *Matth.* xxi, 44.

Putatis quia (quod) et ipsi divitiores (id est peccatores; Arabicus, *culpabiles*, hi enim Chaldaice vocantur *charebim*, id est debitores : peccator enim Deo debet animam, scilicet decem milia talenta, *Matth.* xviii, 24) fuerint præter urnes HOMINES HABITANTES IN JERUSALEM? — Illic aperte indicat Christus illos 18 turri Siloe oppressos fuisse peccatores, etsi non summus et maximus qui erant in Jerusalem. Ita lutherh-nearis.

5. Non, dico vobis : sed, si poenitentiam faciamus nunquam veniemus in gehennam.

EGERITIS, OMNES SIMILITER PERIBO IS. — *Ostendit, ait* S. Chrysostomus, «hosca octodecim ꝥfatutos cæteris in exemplum et terrorem : punitur quidem quisque ob propria crimina, sed iit hoc aliis salutis materia , scilicet ut flagellato pestilente stultus sapientior fiat. Deus enim non omnes hic punit , ned dnt inducias pœnitendi, non tamen cunctos future punitioni reservat, ne multi ꝥjus providentiam negent, n Hæc Chrysostoinus.

Veis.6. Dicebat aũtfm iŕ hanc similitudinem : Arborem HCI HABEBAT QUIDAM PLANTATUI IN VINEA SUA , ET VENIT QULRENb FRUCTUM IN ILLA ; ET NON INVENIT.

Vcr5-7 7. Dixit autem ad cultorem vinea: Ecce anni IRES SUNT EX QUO VENIO QUXRENS FRUCTUM IN FICULNEA HAC, ET NON INVENIO : SUCCIDE ERGO ILLAM , iŕ quid etiam terram occupat? — Græcc significantius est , id est onerat inutili onere, imo terram inertem et sterilem reddit, tum ombrii sua, tum radicibus suis, quibus succum terra vicinis vilibus eripit et præripit. Syrus, *otiosam detinet* ; ꝥrvh enim est ignavum, iners et viribus destitutum.

Ad litteram ficus hæc représentât Synagogam Judæorum, quam Deus plantavit per Morem, ad quam venit Christus per Incarnationem, ut eam per predicationem suam excoleret. Christus ergo est cultor vincæ, id est Synagogæ, cui dixit Deus : Succido eam, quia jam per tres annos, quibus in ea predicasti, ex ea fructus fidei et bonorum operum requiro, sed nullos invenio, ob Judæorum infidelitatem, pervicaciam et malitiam : intercedit pro ea Christus, ut adhuc uno anno , saltem dimidiato, sinat eam a se predicando excoli ; si deinde fructum non ferat, excidatur. Ita factum est, quia Judæi quarto anno predicationis Christi in Paschate, peccata peccatis addentes, cl pervicacioris facti, Christum occiderunt et crucifixerunt : unde post paucos annos Titus, ultor a Deo immissus, Iljerosolymam excidii totamquo Judæam evertit. Cætera sunt em- l demuta perlinentia ad elegantiam parabola, ideoque non est necease ea applicare rei per parabola significale.

f ꝥih Notat S. Ambrosius ficum aptum esse symbolum Synagoga» Judæorum : *Primo*, «quia fuit arbor isla foliis redundans fluentibus, spem possessoris sui cassa speratorum proventuum explanatione destituit: ila etiam in Synagoga, dum doctores ejus operibus infæcundi, verbis lanium valut foliis redundantibus gloriantur, inanis umbra legis exuberat ; spes autem falsi exspectata proventus, populi vola credentis illudit. »

Secundo, sicut ficus pro llore grossum, id est ficum immaturam emittit, quæ mox decidit, ac deinde ficum sapidam et solidam progenerat; sie Synagoga primo Judæos quasi grossos immaturas et evanidas protulil, deinde Christianos «nasi ficus maturas sapidasque per Christum produxit. Hoc est quod ait Plinius, lib. VII,

cap. xxni : « Fici serotino? fiunt, ri primo grossi cum fibæ magnitudinem excessere, detrahantur : subnascuntur enim qu e serius maturescunt. »

Tropologice : ficus est quilibet homo, præser- l m fidelis; cultor est Christus, Apostoli et similes; dominus est Deus Pater vel S. Trinitas. Cur fidelis et justus comparetur ficui, varias Ffau«a causas cl analogias dat noster Salmeron, tom. Vil, *tract. ꝥI* : *Prima* est, ficus profert dulces fructus, qui videntur esse bur-æ mellis vel sacchari : similes profert justus. *Secunda*, sicut ficus parum crescit in altitudine, estque arbor pene depressa : sic et justas abjicit se estque humilis. *Tertia*, licus pro floribus dat fructus, idque bis; scilicet in æstate præcoquas, et in autumno serotinas : sunt ergo ficus bifera : sic pariter justus lotus est in fructu bonorum operum copiose producendo. *Quarta*, ficus amplis foliis umbram facit : ita justus sua charilate alios munit et protegit. *Quinta*, ficus alteri arbori inseri nequit ob nimiam suam dulcedinem, quam deserere nequit : ili justus in nullo homine, sed in Deo solo et conscientia sua recumbit. *Sexta*, ficus decorticati Sui*, arescit et fructum non reddit : sic justus nisi tegatur cortice conversationis honeste, ac modestiæ cl compositionis externæ , fructum cum proximis non faciet. *Srp'ima*, ficus est medica et morbis medetur, uti Isaías Ezcchiam per ficus sanavit , cap. XXXVIII, vers. 2Í. Audi Plinium, lib. XVI, cap. XXVII : «Ficus sola ex omnium arborum fructu maturitatis causa medicatur. » Sic justus, quia virtute maturus et præcoctiis, infirmitatibus aliorum qua docendo, qua consulendo, qua sancte vivendo medetur. Rursum Plinius, lib. XXIII, cap. vu, fici succum lacteum asserit alvum solvere, vulnera aperire, curare menstrua, ac valere contra venena, presertim scorpionum, contra scabiem, strumas, lichneas, psoras, alopecias, canis rabiosi morsus aliosque morbos quos ipse recenset : sic justus lacteo suo candore, comitate cl benevolentia dissipat aliorum rancores et amaritudines, odia, lites , rixas, suspiciones , invidias, etc. *Ot tava*, Plinius, lib. XVII, cap. xxvii : *Oe jut q.* « Cædem (ficus), inquit, cum frondere incipiunt, cum cacumina rami cujusquo detrahuntur, firmiores ferlilioresque fiunt. » Additque etiam : « Radices circumcidisse prodest vilium luxuriantium ficorumque, cl circumcisis cinerem addidisse : v sic justus circumcidendo et resecando superne appetitum honoris, ac inferne appetitum gule et veneris per meditationem cinerum, id est mortis et sepulture, fertilis iit virtutibus et bonis operibus , quibus proximos multos ad Deum convertit. *Nona t* Phnius nit, lib. XXIII, cap. vu : « Fici Ncuo. materia; urinam cient, alvum solvunt, sudorem movent, juvemini vires augent, senibus meliorem valetudinem faciunt, minusque rugarum, sitim sed uil, calorem refrigerant. » Ikec eadem in spiritu mystice facit justus. *Decima*, Plinius, hb. XV, Dvimo. cap. .win, ait licum parvam in Mæsia fimo con-

*.

COMMENTARIA IN LUCAM, cap. XIII.

tectam, et post hiemem *mitiore caelo* refossam, præcoccum fieri : sic justus per humilitatem et exercitia spiritualia renovatus, quasi juventutem induit, ut fiat alacer et velox ad omne bonum.

Ve hd- *Vndcrima*, Plinius, lib. XV, cap. xviii : « Admirabilis, ait, est pomi hujusce (fici) festinatio, unius in cimdīs ad maturitatem properantis arte nature : » sio *justus* fervore spiritus cito in omni *virtute* maturescit, et alios ad similem maturitatem perducit.

AXXI TRES SUNT EX QL'O VENO QUÆRENS FRIC-
TIM. — Alludit ad naturam ficus, aliquando ter-
tio demum anno a plantatione sua feri fructus.
Sed si tertio anno nondum proferat, nunquam
eos proferre solet.

Symbolice : tres anni sunt tres Judæorum po-
litia, sive status, scilicet sub Judicibus, sub Re-
gibus et sub Pontificibus, puta Machabais, ait
Euthymius. Audi S. Ambrosium : a Venit ad
Abraham, venit ad Moysem, venit ad Mariam,
hoc est venit in signaculo, venit in lege, venit in
corpore : adventum ejus ex beneficiis recognos-
cimus, alibi purificatio, alibi sanctificatio, alibi
justificatio est. Circumcisio purificavit, sanctifica-
vit lex, justificavit gratia. Unus in omnibus, et in
uno omnia. Nemo enim mundari potest, nisi qui
metuit Dominum; nemo legem meretur accipere,
nisi purificatus a culpa; nemo accedit ad gratiam,
nisi noverit legem.» Sic fere et S. Cyrillus : « Na-
turam humani generis, inquit, Dominus ante le-
gem, sub lego, sub gratia expectando, admo-
nendo, visitando requisivit; sed quidam nec
naturalī lege corriguntur, nec præceptis erudiun-
tur, nec miraculis convertuntur. »

Tropologice : tres anni sunt tres hominis æla-
tes, ait Theophylactus, scilicet pueritia, virilis
ætas et senectus; quisque enim quolibet tem-
pore fructus virtutum Deo proferre debet, cui-
que odati congruos et proportionates. Hos enim
Deus a quolibet requirit, qui nullam hominis
ælatem vult esse otiosam et infrugiforam.

e. 8. At ille (vineæ cultor, puta Christus et
Apostoli) RESPONDENS, DICIT ILLI : DOMINE, DI-
MITTE ILLAM ET HOC ANNO, USQUE DIM FODIAM CIRCA
illam, vi mittam stercora. — Intelligentes Chris-
tus et Apostoli, ait Inlerliucaris, aliquos ex Ju-
dæis posse salvari, oranl Deum ut differant
ultionem Dominica crucis : scilicet eversionem
Hierosolyma per Titum.

•• 9. Et si quidem fecerit fructum (subaudi : bene-
erit, salva erit et salvabitur. Est aposiopesis.
Addit Arabicus, *ipsa namque attulit fructum*; sci-
licet Synagoga olim dedil fructum vii tutum sub
Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Mose, David, de.);
sin altem (non fecerit fructum), in futurum suc-
cidis eam. — Iti Deus Judæam succidit per Ro-
manos.

Mystice : S. Augustinus, De *Verbis Domini* : Co-
lonus, ait, qui intercedit, ot omnis Sanctus qui
intra Ecclesiam orat pro hi* qui suul extra; cir-

cumfodere conscientiam, est eam humilitatem et
patientiam docere; item cœli et coelestium con-
siderationem menti ingerere, ne, ut ait S. Am-
brosius, radicem sapientia terrarum (et terre-
narum cupiditatum) acervus obruat et abscondat.

Er mittam stercora. — Hoc est, ut ait S. Am-
brosius, humilitatis affectum, et S. Augustinus, De
Verbo Domini : *Stercus*, ait, sordes sunt, sed
fructum dant : sordes cultoris, dolor esi pecca-
toris; et S. Gregorius : Stercora, ait, sunt peccata
carnis, ex quorum consideratione suscitatur ani-
mus ad bona opera. Denique Glossa : « Mittam
stercora, « hoc est, inquit, malorum, quæ fecit,
abominationem, ad animum reducam.

10. Erat autem docens in synagoga (Græce, Vta io.
in una synagogarum) eorum saurato. — Sabbatum
enim erat festum, quo Judæi conveniebant ad sy-
nagogam, ut audirent legem ejusque interpreta-
tionem, uti Christiani diebus Dominicis conve-
niunt ad audiendam Missam et concionem. Hoc
tempus et hunc locum elegit Christus ad sequens
miraculum, ut illud esset publicum, utque Phari-
sæos ob sabbatum illud calumniantes, confutaret
et instrueret.

II. Et ecce mulier, quæ habebat spiritum in- Vch .ii.
FIRMITATIS ANNIS DECEM ET OCTO : ET ERAT INCLI-
NATA, NEC OMNINO POTERAT SURSUM RESPICERE. —
u Spiritum infirmitatis, » id est infirmitatem
immissam a spiritu malo, ait Lyranus et Euthy-
mius : « Daemonium imbecillitatis, inquit, non
sinens eam vivere. » Unde Arabicus vertit, *cum
qua erat spiritus infirmitatis per octodecim annos,
et erat incurvata, et non poterat erecte stare ullo
modo*. Infirmitas hæc erat totius corporis inllexio
et curvatio, ut mulier cogeretur semper curva et
inclinata incedere, ut sequitur. Nota hic morbos
hominibus sæpe a (hemonibus immitti, permit-
tente Deo ob peccata, vel aliis de causis. Unde,
vers. 16, causam hujus infirmitatis prodens, ait :
« Hanc autem filiam Abrahæ quam alligavit Sata-
nas. » Sic dæmon S. Job variis morbis afflixit, *Job*
cap. n. Idem patet ex *Psalms*, lxxviî, 49, et ex
Matth. IX, 25. Vide Delrio, in *Magicis*. Dæmon
ergo hanc mulierem curvabat et inclinabat, ut
compelleretur terrain semper aspicere.

Decem et octo annis. — Erat ergo inveteratum
hoc malum, ideoque a medicis incurabile.

Et erat inclinata, — cernua, curva, dorso et
capite versus terram reflexa et depressa, ut in-
star bestia, imo plus quam bestia, sursum respi-
cere, ac solem et cælum inlucris non posset; sed
deorsum semper saxa terramque inlucris : nain
Deus in rerum creatione, *Genes*, I,

Os homini sublime dedil, calumque lucris
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus;

ut solem cælumque aspiciat, et ad Deum in coi-
lis per cœleslem vitam contendat, ut in cælum
recipi ibique visione Dei beari mereatur : a Con-
venit enim quarere superna, transcendere terrena

intuitu, » ait S. Basilius, in *Catena*. Dæmon ergo ut hominem a cerio avertat, eum deorsum inclinat, ut non nisi terrena aspiciat, amet, ambiat.

Mystice S. Gregorius, in *homfl.* 31 : Hoc, ait significat mulier ista quod ficulnea infructuosa : quia enim humana natura fructum obedientiæ ferre noluit, statum rectitudinis amisit; decem et octo anni significant hominis, qui sexto mundi die creatus est, infirmitatem ante legem, sub lego et in exordio gratiæ, nam ter sex faciunt 18. Et S. Ambrosius : Mulier ista, inquit, est Ecclesia? figura, quæ curari non potuit, nisi legem implens et gratiam : in decem verbis, legis perfectio est; in octavo numero, resurrectionis plenitudo.

Tropologice : mulier hæc gerit typum animæ bonis terne inhiantis, hoc enim facere suadet diabolus. Audi S. Gregorium, *hom.* 31 : a Hinc alius Propheta de immundis spiritibus dicit : Qui dixerunt anima? lucē : Incurvare, ut transeamus. Recta quippe stat anima, cum superna desiderat et nequaquam flectitur ad ima. Sed maligni spiritus, cum hanc in sua rectitudine stare conspiciunt, per eam transire non possunt. Transire namque eorum, est immunda illi desideria spargere. Dicunt ergo : Incurvare, ut transeamus ; quia si ipsa se ad ima appetenda non dejicit, contra hanc illorum perversitas nullatenus convalescit; et transire per eam nequeunt, quam contra se rigidam in superna intentione pertimescunt. »

12. Quam cum videret Jesus (Arabicus, *respexit autem eam Jesus*, oculis tam corporis quam animi; oculis, inquam, gratiæ, miserationis et clementiæ), vocavit eam ad se, et ait illi : Mulier, DIMISSA ES AB INFIRMITATE TUA. — Id est dimitteris, curaris, scilicet a me per impositionem manus meæ, ut sequitur. Simul enim utrumque fecisse videtur Christus, scilicet et manus ei imposuisse, itaque eam curasse, ac dixisse: « Dimissa es, » etc. Dicit potius : « Dimissa es, » quam : « Ego dimitto, » ut acuatur fides mulieris. Fidei enim alibi sæpe solet tribuere Christus curationem et salutem. Rursum, ut significet efficaciam vocis suæ, suique contactus, quod scilicet eodem instanti quo eam tetigit, eandem sanavit. Erat enim in carne Christi virtus divina, ait S. Cyrillus in *Catena*, quæ in instanti mira et miracula operatur, sicut dicendo : a Hoc est corpus meum, » panem in corpus suum transmutat, et transsubstantiat quotidie in missa, c. d. Meum dixisse, fecisse est, juxta illud : « Dixit, et facta sunt, » Unde Titus : « Voce certe divinissima, ait, cœleslique potestate plenissima femina? hujus infirmitatem e medio profligavit. » Denique et « dimissa es, » id est absoluta es, significat mulierem hanc quasi vinculis quibusdam a Satana fuisse ligatam, constrictam et depressam, ut videretur caput per funem ad genua et tibias alligatum habere. Hoc vinculum solvit Christus, itaque eam

erexit. « Venit enim Christus ut dissolvat opera diaboli, » I. Joan, nr, R.

13. Et IMPOSUIT ILLI MAXES, ET COXFESTTM Veru. 13. ERECTA est, et GLORIFICABAT Deum. — Manus significant Christi potestatem, auctoritatem, imperium in morbos et dæmones, æque ac ejus benignitatem et beneficentiam, qua sanitatis beneficium mulieri, benigne eam tangens, conferbat.

14. Respondens autem archisynagogus (id est Vcu ** synagoga? princeps et præfectus) indignans, quia SABBATO EI RASSET JESUS, DICEBAT TIRBJE : SEX DIES SUNT, IX QUITBIS OPORTET OPERARI : IX HIS ERGO VENITE, ET CIRAMINI, ET NON IN DIE SABBATI. — « Indignans, » quia invidens Jesu hanc miraculi et sanitatis gloriam, per quam se majorem et digniorem esse archisynagogo, in synagoga palam coram toto populo ostendebat : prætexit tamen huic suæ invidiæ zelum religionis et observationis sabbati, ideoque a Christo vocatur « hypocrita. » Ita S. Cyrillus, in *Catena* : « Ingratus. ait, synagogæ præsul, postquam vidit feminam hanc repente solo tactu erectam et divina referentem magnalia, ardens Domini gloria irritatur invidia, arguitque miraculum, quasi videretur sollicitari per sabbatum, » Ubi nota et aingrata : » debebat enim ipse gratus esse Christo cique gratias agere quod et suamque synagogam honorasset, et hoc miraculo beneficioque affecisset ; sed invidia cum excæcavit, ut decus Christi suum existimaret esse probum et dedecus, eo quod ipse talia et tanta patrare non posset. Sic Saul debuisset gratias agere Davidi, eo quod ipse Goliath sibi et toti Israeli formidabilem occidisset ; sed invidia cum transversum egit, ut gloriam Davidis suam æstimaret ignominiam. Putabat enim Davidem sibi preponi, seque cum esset rex, illi postponi. Hic ergo est viva imago invidiæ, larva religionis velata et celata?.

15. Respondens autem ad illum Dominus, dixit Vm. is-xrr : Hypocrite, unusquisque vestrum sabbato NON SOLVIT BOVEM SUUM AUT ASINUM A PRÆSEPIO, ET DICIT ADAQUARE? — « Hypocritæ, » quia simul-lalis sanctitatem foris, cum intus pleni sunt invidia et malitia (I). Audi Chrysostomum, in *Catena* : « Bene dixit hypocritam, quia faciem habebat legis cultoris, mens vero ejus erat versuta et invidi; non enim turbatur propter sabbatum, quia violatur, sed propter Christum, quia glorificatur. » Hypocrisis larvam fuso descripsi, *Eecli.* i. 32, ad illa : « Ne fueris hypocrita ; » et cap. n, ad illa : « Vae duplici corde. »

Et Dieu adaquare? — Unde Glossa: « Isti, ait, cum magistri plebium videri appetere, sanationem hominis non verebantur postponere cune pecoris. »

(1) Pro *hypocritæ*, in plurali numero, plerique Græci codices habent in singulari Ladnmanus tamen et Schollius in sua optima editione tegendum tradunt bczpnac.

16. HANC AUTIM FILIAM ABRAHI. QŪAM ALLIGAVIT (quasi capite per funem ad pedes alligato, ut dixi vers. 12) Satanās, ecce decem et octo ANXIS, 50.x OPORTUIT SOLVI A VINCULO ISTO DIE sabbati T—Est appositissimum et efficacissimum Christi argumentum, ostendens liane mulieris sanationem non esse opus servile, sed liberale et divinum, idcoque non indignum, sed dignissimum sabbato; utpote quod sabbatum, inio Deuipse sabbati conditor, mire sanctificabatur et glorificabatur, uti ostendit Iræneus, lib. IV, rap. xix, ubi docet Christum sanando ægros in sabbato non contra, sed secundum legem fecisse. Componit ergo, opponit et anteponit Christus vinculum et solutionem mulieris, vinculo et solutioni bovis vel asini.

Porro, singula verba continent antithesin prægnantem: opponit enim et præponit *primo*, mulierem quasi « filiam Abrahæ, » bovi et asino; *secundo*, vinculum et solutionem spiritualem mulieris, vinculo et solutioni bovis; *tertio*, quod mulier hoc vinculum sit passa per 18 annos, bos vero vinculum, indeque sitim passus sit per unam alteramve horam duntaxat; *quarto*, quod operosa et longa sit solutio bovis, sua vero solutio mulieris ejusquo a morbo absolutio, facta sit subito et in instanti quo sabbatum operando violari non poterat; (*plinto*, quod per hanc solutionem mulier reddita sit integra sanitati et sanctitati: bos vero tantum aquæ pusillum hauserit. Denique arguit archisynagogum et Phariseos inhumanitatis, « quod hominis sanationem pecoris cune postponent, » ait Beda.

V<T>. 17. 17. ET CUM ILEC DICERET, ERUBESCEBANT OMNES ADVERSARII EJUS ET OMNIS POPULUS GAUDEBAT IN IMMERSIS, QUORUM GLORIOSE FIEBANT AB EO. — SYRUS, in omnibus miraculis (ptæ fiebant per manum ejus.

Omnis populus. — Græce, *omnis turba*, a tanquam ab invidia libera et beneficiis ab ipso affecta, » ait Euthymius. Inde Cyrillus: « Claritas, ait, operum Christi omnem quæslionem solvebat apud eos qui non erant mentibus perversis, »

Vera. ie. 18. Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei. — To a ergo, » cum sit illativum, significat hæc inferri et colligi ex precedentibus, q. d. Videbat Christus sc Phariseis hostibus suis sua sapientia imposuisse silentium, atque populum idcirco gaudere, sibi et suis dictis applaudere: cum ergo videret eum ita rite dispositum, proposuit ei parabolam regni cadorum; animadvertibat enim jam sibi paratam esse viam ad regnum hoc suum proponendum et prædicandum, ut omnes incilaret ad illud ambiendum, idcoque ad capessendum Evongelicam suam doctrinam et vitam. Porro, parabolam ipsam exposui *Matth.* xm, 31.

Vr>. r 23. Ait autem illi quidam: Domine, si pauci sunt qui salvantur? — Respondit Christus allirmative, paucos salvari, ut insinuat Lucas et dare exprimit Matthæus, vu, il. Idem asserit Isaías, cap. x, 22, et cap. xxiv, 13. Paucos in-

telligit comparatione omnium hominum (olius mundi, sive comparatione tam fidelium quam infidelium: omnes enim infideles damnantur oh infidelitatem, reque ac multi fideles ob impiam vitam. Soli ergo fideles salvantur, sed non omnes. An vero ex fidelibus solis plures salventur, an vero plures damnentur, problema est. Alii enim censent plures salvari ob sancta Sacramenta, quæ in fine vitæ plerique recipiunt. Alii censent plures damnari, quia plures male vivunt in statu peccati mortalis. Regula autem S. Augustini est. homines sic inori sicut vixerunt. Utrum verius sit, dixi *Jacobi* n, 13, ad illa: « Superexaltat autem misericordia judicium. » Formidabilis est sententia S. Chrysostomi, homil. 40 *ad Populum Antiochenum*, qui facile erat centum millium hominum, et amplius: « In civitate nostra, inquit, in tot millibus vix centum inveniri possunt qui salvantur, quia in juvenibus inagna est malitia, in senibus torpor, » etc. Et S. Augustinus, lib. IV *Contra Cresconium*, cap. lvi, Ecclesiam comparat aræ tritici, in qua plures sunt paloni quam grana, id est plures reprobi quam electi.

31. IN IPSA DIE ACCESSERUNT QUIDAM PHARISÆO- Von. 3]. RUM, DICENTES ILLI: Exi, ET VADE HINC, QUIA HERODES VULT TE OCCIDERE, — SICUT OCCIDIT Joannem Baptistam præcursorem tuum. Videtur Christus hoc tempore prædicasse non in Galilæa, utpote ex qua jam pridem abierat, ut patet *Matth.* cap. xix, vers. 1, sed in Peræa Judææ vicina: Peræa enim, æque ac Galilæa præerat Herodes. Ita Franciscus Lucas. Maldonatus tamen et alii consent hæc gesta esse in Galilæa, ut per recapitulationem Lucas hic interserat ea quæ jam pridem gesta erant in Galilæa: tale quoque est quod audivimus vers. 24, el cap. ix, vers. 51.

Porro, Pharisei per mendacium hic fingunt Herodem Christo infensum, ut Christum a se ablegent, vel certe ejus libertatem et constantiam explorent et deprimant, injicientes ei melum Herodis, tum ut eum per hunc metum e sua regione expellant, « ne præsens et miracula edens glorificetur et attrahat turbam, » ait Euthymius; tum ut Christus ex Peræa in Judæam egrediens, incidat in manus pontificum et principum, quos sciebant ei mortem machinari, ut patet *Joan.* vii, 20 et 25. Alioqui Herodem non fuisse Christo offensum, liquet ex eo quod cupiebat cum ejusquo signa videre, ut patet cap. ix, vers. 9; imo Christum a Pilato ad se missum condemnare noluit, sed alba indutum, quasi risu, non morte dignum, ad Pilatum remisit, ut patet cap. xxii, 8. Ita Jansenius, Maldonatus, Franciscus Lucas et alii.

32. Er ait illis: Ite, et dicite vulpi illi: vers. 3h Ecce ejicio dxmonia, et sanitates perficio hodie ET CRAS, ET TERTIA DIE CONSUMMOR. — Christus Phariseis melum Herodis objicientibus magnanime et Ubere respondet, se nec illum, nec Phariseos aut principes timere, sed omnibus

invitis porrecturum prædicare, donec dies mortis ejus a Patro assignata advenerit. « Vulpem » vocat Herodem, quia astulus oral, versipellis et fictu»; sicut per fraudem et fictionem occidit Joannem Baptistam, uti ex S. Clirysostomo et Græcis ostendi *Marci* vi,26. Audi Bcdam : Vulpes est animal fraudulentum, in fovea propter insidias latens, odore fetens, nunquam rectis itineribus incedens. Tales sunt hæretici, quorum figura est Herodes, qui Christum in credentibus conantur occidere (1).

Verum Christus magis hic sermonem dirigit ad ipsosPharisreos, omnesque vocat «vulpes,n quod per fraudem injicerent ei metum Herodis, ut cum fugiens in Judæam, ibi a principibus caperetur et occideretur. Idipsum significat pronomen TXÚTT., id est huic vulpi, ut vertit Arabicus, quod Pharisæum ostendit prope manentem, ait Cyrillus et Thcophylactus. Audi Titum : Videri poterat totam orationis vim in unam Herodis personam convertere, et ita arbitrati sunt nonnulli; et tamen contra Pharisæorum pravitatem dirigit illam verius, quam contra Herodem : neque enim aiebat : a Dicite vulpi illi, » sed : « vulpi huic, » Enimvero, quo improbi© fraudis commentatione Pharisæos vulpibus similes clare ostenderet, summa industria media quadam voce utilur; idque scite, ait Thcophylactus, nam singulari numero dicendo « vulpem, » Herodem illos suspicari fecit; dicendo autem « huic, » quod est pronomen demonstrativum, insinuavit istos ipsos esse dolosos illos.

Unde Emmanuel Sa : a Dicite vulpi illi, » scilicet, inquit, vel Herodi, vel «illi» qui mendacium illud finxerat, nimirum quod Herodes vellet occidere Christum, qui utique erat unus ex Pharisæis Christi hostibus. Sensus ergo est, *q. d.* Vos, o Pharisæi, quasi vulpes astuti© et dolosi», objicientes mihi terrorem Herodis, vultis me abigere, ne apud vos prædicem, sed ego constanter assevero me neo vos, nec Herodem metuere, neque ullius causa a prædicatione cessaturum; quia certus sum Patrem meum non permissurum ut capiar et occidar, antequam dies ab ib'O decreta advenerit.

ECCB EJICIO DEMONIA, ET SANITATIS PERFICIO (id est ejicere et perficere porgam, invitis, non tam Herode, quam vobis ipsis) hodie et chas (id est aliquanto adhuc tempore), et tertia die (id est paulo post finita et peracta mea legatione et piudicalione) consummor — id est consummabor, quia gloriosa in cruce morte pro hominum salute sponte et fortiter perfungar, uti fuse docet Apostolus, *Ifcbr. ix, II.*

(1) Solebant Hcbr.corum prophet®, etiam reges, et magistratus, et primores populi, magna cum libertate publice quoquo reprehendere, ut «utuo mirandum non sit, Jesum, quo inores atque ingenium Herodis depingeret, et ostenderet se artes illius probe perspicere, veratorem illum compirà*» cum vulpécula.

Nota hebraismnm, quo ponitur tempus definitum pro indefinito hic, æque ac *Otea n*, 3. Ita Cyrillus, Thcophylactus, Euthymius. «Hodie et cras» ergo, id est aliquo adhuc tempore, sed brevi et modico, scilicet per tres menses; videtur enim Christus hæc dixisse paulo ante festum Encæniorum, quod 2fi die mensis *Castcu*, qui nostro partim novembri, partim decembri respondet, celebrabatur, cum proxime sequenti martio occisus et crucifixus fuit.

Igitur hæc animose dixit Christus *primo*, ut significaret se mortem non metuere, sed ambire; secundo, ut suam potentiam divinam ostenderet, per quam tamdiu hominibus invitis victurus, et docturus erat, quamdiu ipse et Pater voluerit ac statuerit; *tertio*, ut perversis Pharisæis dolorem augeret, illi enim voluissent cum jam esse sublatum.

Porro, Christus mortem suam vocat consummationem, quia in ea et per eam consummavit totam oeconomiam incarnationis, totumque officium legationis suæ ad quod a Paire missus erat, scilicet expiationem omnium peccatorum, redemptionem generis humani, electorum salutem, ele., juxta illud : « Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificalos, » *Jlchr. x, li.*

33. Verumtamen ovortft me hodie ft cras, n
r.r sequenti (Arabicus, *tertia*; Vatablus, *perca dic*) DIE AMBULARE, QUIA NOX CAPIT PROPHETAM PERIRE EXTRA JERUSALEM. — « Oportet, » HOU CX compulsione, sed ex superna dispositione, ait S. Bonaventura. Sic S. Cyrillus et Titus. Christus inculcat id quod dixit vers, præccd., ut ostendat se in sententia perstare, nec timere aul Herodem, aut Pharisæos; sed, illis invitis, pnedicaturum modico adhuc tempore, usque ad diem a se et a Patre constitutum. Sensus ergo est : « Hodie et cras et sequenti die oportet me ambulare; » Græco, id est proficisci; *q. d.* Modico adhuc tempore oportet me vicos et castella ambulando el predicando obire, et sequenti die tertia, id est paulo post, consummari per mortem in cruce, uti dixi vers, precedenti, nunc in eo quod dixi persto, addoque me quoque tertia die debere idem facere : licet enim die tertia consummandus sim; tamen illa ipsa dio oportet me adhuc ambulare, *7. d.* Toto tempore vit® me® usque ad mortem oportet me regiones obambulando prædicare, et operari sanitates, el tiemones ejicere, quia lotam vit un sanet® actioni, mortem generos® passioni consecravi, Deoque in holocaustum obtuli. Sic Hebraice *halach*, id est ambulare, sumitur pro operari, *Joan, vm, 12*, et cap. *xu, 33*; *Psa/. 1, 1*, et alibi. Porro Syrus vertit, *wrumtamen oportet me hodie et cras operari, et altero dic iter faciam*, hoc est proficiscar Jerusalem ad mortem, iadequo in oælum, unde veni.

Moraliter : discant hic fideles, ac præscriin

COMMENTARIA IN LUCAM, cap. XiV.

virī Apostolici, strenuo laborare in vinca Domini usque ad mortem et martyrium, uti fecit S. Petrus, S. Paulus, S. Chrysostomus, S. Athanasius, etc. Ita noster Petrus Canisius, licet laboribus multis *magnisque* confectus, tamen laborare non *destitit usque* ad annum ætatis 77, quo labore æque ac vita defunctus est. Hæc enim erant ejus dictamina : a Christi militibus stipendia non finiuntur ante vitam : cum consummaverint, tunc incipiunt; sola mors missionem dat eis; unica sedes emeritorum est cælum. » Ita noster Sacehinus, in ejus Vita, lib. III. Laboremus ergo usque ad mortem, ut post mortem in ætemum in beata felicitate quiescamus; terra enim est stadium modici laboris, cælum est sedes quietis æternæ.

Quia non capit Prophetam perire extra Jerusalem. — Græce *ωχ βατύνxt* id est non convenit, non contingit, fieri non contingit; fieri non potest, ut vertit Syrus. Est hyperbole, 7. d. Tanta est Hierosolymæ impietas cl feritas, ut illi propria videatur, nec patiatur ab aliis quam a se Prophetas occidi, atque ægre ferat, si ab aliis id fiat. Ac proinde ego quoque idcirco Herodem non timeo, quia ab eo in Galilæa nunc occidendus non sum, sed post aliquot demum menses in Jerusalem, Prophetarum interfetrice, ubi non ab Herode, quem mihi objectatis, sed a vobis ipsis, o Pharisæi, crucifigar cl occidar. « Assucti enim effundere servorum sanguinem, etiam Dominum

ipsum occident, » ait Theophylactus. Sic et 'filus, Janscnus, Maldonatus et Franciscus Lucas, quem audi : Non capit Prophetam occidi extra Jerusalem, id est oportet Prophetam occidi in Jerusalem, non quod nulli extra Jerusalem occisi sint (Jezabel enim in Samaria multos occidit, III fieg. xvm, 13, et cap. xix, 10), sed quod in Jerusalem picrique omnes occidi soleant, quod usitatissimum esset Prophetas in Jerusalem occidi; cum enim illic sedem figerent reges, sacerdotes, principes, potentes sæculi, Scriba», sapientes, Plarisæi sancti in oculis suis, qui vulgo suffragante ferre nollent Prophetarum increpationes admonitionesque : facta est ea civitas, ex domo Dei, macellum Prophetarum, qua» Prophetarum quasi carnificinam profiteretur. Legimus IV Reg. xxi, 16, de Manasse, quod «sanguinem innoxium fuderit multum nimis, donec impleret Jerusalem usque ad os. »

Simili modo Romæ variis in locis, ac præsertim ad Ursum Pileatum (ubi nunc est ecclesia S. Bibiano*) plurimi Christiani ab Imperatoribus infidelibus occidebantur, adeo ut locus ille vulgo vocaretur *macellum Martyrum*. Hinc recte tunc dici poterat : Non capit Pontificem perire extra Romam, quia omnes pene Pontifices a S. Petro usque ad Sylvestrum per trecentos annos, ab Imperatoribus Romæ residentibus, ob fidem Christi occisi sunt.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, *Christus invitatus a Pharisæo hydropicum sanat in sabbato, illudque licere evidenti exemplo Pharisans demonstrat. Secundo, vers. 7, parabolam dat invitatorum, ut ultimum locum captandum esse ostendat; mox et pauperes docci esse invitandos, non divites. Tertio, vers. 16, proponit parabolam invitatorum sese varie excusantium a cana, ideoque ab ea exclusorum. Quarto, vers. 26, docet sui sequaces debere parentes odisse, et crucem ferre. Quinto, vers. 28, idipsum probat per parabolam volentis codificare, et volentis bellum gerere, quorum uterque prius computat sumptus ad fabricam et bellum necesarios.*

Tertiam partem fere audivimus Matlh. xxn, 2; quartam, Matth. x, 37. Supersunt ergo prima, secunda et quinta partes hic explicanda:.

i. Et factum est cum intraret Jesus in domum cujusdam principis Pharisæorum sabbato manducare panem, et ipsi observabant eum. 2. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. 3. Et respondens Jesus dixit ad Legisperitos et Pharisæos, dicens : Si licet sabbato curare? 4. At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum, ac dimisit. 5. Et respondens ad illos, dixit : Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum die sabbati? G. Et non poteiant ad hæc respondere illi. 7. Dicebat autem et ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos : 8. Cum invitatus lueris ad nuptias, non discumbas in primo luco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo; 9. et veniens is, qui te et illum vocavit, dicat tibi : Da huic locum,

et tunc incipias cum rubore novissimum locum tene:e. 10. Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco, ut, cum venerit qui te invitavit, dicat tibi : Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus : 11. quia omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur. 12. Dicebat autem et ei, qui se invitaverat : Cum facis prandium, aut cœnarn, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites, ne forte te et ipsi reinvitent, et fiat tibi retributio. 13. Sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos et caecos, 14. et beatus eris, quia non habent retribuere tibi : retribuetur enim tibi in resurrectione justorum. 15. Hæc cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi : Beatus qui manducabit panem in regno Dei. 16. Al ipse dixit ei : Homo quidam fecit cœnarn magnam, et vocavit multos. 17. El misit servum suum hora cœnal dicere invitatis ut venirent, quia jam parata sunt omnia. 18. Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei : Villam emi, el necesse habeo exire, et videre illam : rogo te, habe me excusatum. ii^Et alter dixit : Juga boum emi quinque, et eo probare illa : rogo te, habe me excusatum. 20. Et alius dixit : Uxorem duxi, et ideo non possum venire. 21. Et reversus servus nuntiavit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit servo suo : Exi cito in plateas et vicos civitatis; et pauperes, ac debiles, et cæcos, et claudos introduc huc. 22. Et ait servus : Domine, factum est ut imperasti, et adhuc locus est. 23. Et ait dominus servo : Exi in vias, et sepes ; et compelle intrare, ut impleatur domus mea. 24. Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnarn meam. 25. Ibant autem lurbæ multæ cum eo, et conversus dixit ad illos : 26. Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, el uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. 27. Et qui non bajulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus. 28. Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum; 29. ne,postea quam posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei, 30. dicentes : Quia hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare? 31. Aut quis rex iturus committere bellum advérsus alium regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum vigiliti millibus venit ad se? 32. alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens, rogat ea quæ pacis sunt. 33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. 34. Bonum est sal. Si autem sal evanuerit, in quo condietur? 35. Neque iu terram, neque iu sterquilinium utile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

1. Et factum est cum intraret Jesus in domum CUJUSDAM PRINCIPIS PHARISÆORUM SABBATO MANDUCARE PANEM. ET IPSI OBSERVABANT EUM. 2. Et UCCE HOMO QUIDAM HYDROPICUS ERAT ANTE ILLUM. — « Principis, » qui inter sui ordinis homines principem locum oblinebat, ait Titus, eratque inter suos primus, vel Pharisæorum primarius, u IT aliquam utilitatem eis adferat, familiarem et quasi domesticum se illis exhibet, » ait Titus. El S.Cyrillus, in *Catena* : Cognoscebat quidem malitiam Pharisæorum, inquit, sed fiebat eorum conviva, ut prodesset præsentibus per verba el miracula, scilicet ut doceret eos licere sabbato sanitatem conferre ægris, ac quid invitatos et invitantes agere deceat. Hoc enim facit Christus in sequentibus.

Panem. — a Panis » Hebraeis omnem escam significat per synecdochen.

XVI.

Hydropicus. — Syrus, *qui congregaverat aquas* Bfdtop» sub *rule*. Hydrops enim est ægritudo, quæ Latini r^ T nis aqua intercus dicitur, quod *Ciuf*, id est aqua, inter cutem colligatur, qua venter turgescit, ideoque semper sitit, et quo plus bibit, eo plus sitit, intumescit et ægrescit, de quo Horatius, lib. II *Carminum*, ode 2 :

Crescit indulgens sibi dirus hyar|Mt,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Eugeni venis, et aquosus albo
Corpore languor.

Ratio est, quod hydropici omne quod bibunt, convertunt in humorem putridum et salum : quo ergo plus bibunt, eo plus salsedinis acquirunt; salsedo autem excitat sitim.

Videtur hic hydropicus amicus vel notus

fuisse principi Jesum invitanti, ac ferie idcirco Jesum invitimi princeps, ut cum sanaret. Certe ipse hydropicus avidus sanitatis sponte se obtulit Jesu, tacite ab eo sanitatem flagitans, ait Cyrillus, et Euthymius. Esto Pharisei! alia mente eum Christo offerri procurarint vel optarmi, scilicet ut explorarent an eum curaret in sabbato, putantes hac ratione cum violaturum sabbatum, ac proinde non esse verum Prophetam emissum a Deo, qui rigidum sabbati cultum sanxerat.

vtn. i. 3. Et respondens Jesus dixit ad Legisperitos ET PIURISJEOS, DICENS : SI LICET SABBATO CURARE?

At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum, ac dimisit. — a Respondens, » non loquelæ et interrogationi, ulpole quæ nulla hic præcessit, sed cogitationi, qua cogitabant non licere sanare hydropicum in sabbato, ac proinde Christum, si cum sanaret, male facturum.

Si licet. — Id est, an licet?

Apprehensum. — Grece, id est cum apprehendisset, cum attigisset ; 7. d. Sanavit eum tangendo, sive contactu manus suæ arefecit hydropem, hoc est aquarum copiam, qua hydropicus turgebat. Porro hydropicus ipse, ait Cyrillus, metu Phariseorum remedium non petebat propter sabbatum, sed stabat ut Christus misertus sanaret.

Mystice S. Gregorius, lib. XIV *Morat.* : Sanatur, inquit, hydropicus ante Phariseum ; per ægritudinem enim corporis illius, hujus cordis ægritudo exprimitur, laborabat enim hydrope avarili et cupiditatis.

Unde tropologice Beda: Hydropicus est, inquit, quem fluxus carnalium voluptatum exuberans aggravat ; est enim morbus ab aquoso humore nominatus. Proprie vero hydropicus est dives avarus, qui quo magis abundat, eo magis sitit, ait S. Augustinus, lib. II *Quæst. Evany.*, Quæst. XXIX.

Anns Avaritia ergo et cupiditas quælibet est hydrops d? / £ mJ'sdcus. *Pruno*, quia ipsa aquea est et fluxa. / ..! Secundo, quia sitim accendit, juxta illud :

Quo plus sunt potæ, phis sitiuntur aquí.

Cupiditas enim et avaritia indulgendo accenditur, resistendo exstinguitur. Ita S. Augustinus loco jam Tat), citato. *Tertio*, hydrops inducit tumorem, sed aqueum : ita opulentia divitem facit tumidum et superbum, sed ob opes fluidas et evanidas. Q-nto. *Quarto*, hydropici sunt anhelitu fetido, ait Glossa, ob putidas et fetidas aquas quibus turgent ; sic et cupidi non nisi foeditatem suæ cupiditatis, ore, C^:cto. vultu totoque corpore exhalant. *Quinto*, hydrops, ait Paulus / Egineta, lib. III, cap. xlviii, inde contrahitur, quod spiritus copia cum humidi momento intra membranam (quæ perilonæos appellatur) et intestina colligitur, ut abdomen percussum tympani modo crepitum edat : qua ratione etiam tympanias nuncupatur ;

qui stomachi, alvi et colli inflationibus febribusque longis supervenit, nonnunquam vero ex duritie perilonæi, aut vulvæ in mulieribus, aut ex scirrho generatur : hinc venter quidem intumescit, reliquum autem corpus, quod alimentum non sentiat, consumitur. Hinc et corpus albedo et pilulæ colore, emortui instar apparet. Sic cupiditas oritur partim ex gustu et sensu vohij> fatum carnalium, quæ sitim earundem excitant, et habitus malos quasi pravos humores in ventre, id est in appetitu, generant ; partim ex variis fluidisque voluptatum imaginationibus, quæ earundem concupiscentiam in voluntate suscitant : inde appetitus concupiscibiles intumescunt, sed vis mentis et spiritus marcescit, contabescit et consumitur, ut pallescere, albicare et mortuo similis videatur. *Sexto*, hydropis remedium, niteto. Galenus, est *primo*, theriaca ; *secundo*, stercus bubulum et caprinum ; *tertio*, agrestis cucumis, ebuli radix, chamædrys, carycæ, cuphorbium, flos salis aquæ maria mixtus, raphanus, magnes lapis, scylla, sulphur, ac similia, quæ aquam interentem desiccant vel expellunt, præsertim per urinam. Efficax quoque remedium est abstinentia ab huiusmodi et a potu. Fertur hydropicus quidam pauper a piedico morbi remedium flagitasse ; ille cum pauperom cerneret, joco dixit : Per annum abstine a potu, et sanaberis. Pauper id quasi serio dictum accepit, et magna cum siti perfecit ; ac anno vertente sanus effectus ad medicum rediit cique pro consilio gratias egit. Ita cupiditatis remedium est mortificatio, abstinentia, continentia, quæ omnes vitiosos mores desiccant, vel abigit et expellit.

5. Et respondens ad illos, dixit : Cuius ves- Vers. B. TRUM ASINUS AUT BOS IN PUTEUM CADET, ET NON CONTINUO EXTRAHET ILLUM DIE SABBATI? — *q.d.*, ait Beda : « Si vos in sabbato asinum aut bovem, aut quodlibet animal in puteum decidens eripere festinatis, non animali, sed vestre avaritiæ consulentes, quanto magis ego hominem, qui inulto melior est pecore, debeo liberare ! Illud cupiditatis, hoc charitatis est opus. » Addit Beda : « Violabant illi sabbatum in hoc opere cupiditatis, qui Christum viciare arguebant in opere charitatis. »

Mystice Beda : Por bovem et asinum, ait, significantur sapientes et hebetes ; vel Judæi jugo legis pressi, et gentes nulla ratione domitæ ; omnes enim a puteo concupiscentiæ demersos Dominus extrahit. Porro S. Augustinus, lib. II *Quæst. Evang.* : Congruenter hydropicum, inquit, animali cadenti in puteum comparavit, humore enim laborabat ; sicut mulierem quam solvit, comparavit jumento quod solvitur, ut ad aquam ducatur.

G. Et non poterant ad haec respondere illi. — Veri. B. Cipote manifesta veritate convicti, ait Euthymius ; sed scorsim inter se Clirifilo obmurmurunt, et postea apud populum palam oclama-

runt : « Non est hic homo a Doo, qui sabbatum non custodit, n̄ *Joan*, ix, 16. Sciebat hoc Jesus, sed nihilominus hominem sanavit, quia eorum obstinationem et malitiam augeri permisit hoc fino, nt per earn crux sibi a Deo decreta, ad hominum salutem pararetur. Non curans, ait Theophylactus, scandalum Phariseorum : ubi enim magna resultat utilitas, non est curandum, si stulti scandalizentur.

Ven.7. 7. Dicebat autem et ad invitatos parabolam, **INTENDENS QUOMODO PRIMOS ACCUBITUS ELIGIRENT**, dicens ad illos. — « Parabolam n̄ vocat doctrinam gravem do cavenda ambitione in re qualibet, petilam ex similitudine ambitus primi loci in convivio. Nam ex eo quod Christus ostendit quam dedeceat ambitio primi consessus in mensu, tacite a simili vel pari ostendit quam eadem dedeceat in alia re qualibet. Idem enim est vitium, etsi in alia et alia sit materia.

Intendens. — Græcc id est attendons, contemplatus, hoc est, postquam attendisset et considerasse!, quod Pharisei in isto convivio, uti et in creteris, more suo prima accumbendi loca in mensa aucuparentur, invaderent et occuparent. Superbi enim erant, ac sibi quasi doctoribus primas ubique deberi censebant, et de iis inter se certabant et contendebant, uti etiamnum subinde Gt in conviviiis, præscitum a feminis nobilibus et viris parvi cerebri.

Hæc est quasi proparabola, sive prologus et titulus parabola;, qui indicat qua occasione et contra quos dicta sit parabola, scilicet contra Phariseos, quorum ambitionem cum vidisset Christus, eandem hac parabola sanare et resecare voluit.

Vers. 8. 8. Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo ;

Vers. 9. 9. Et **VENIENS IS QUI TE EI' ILLUM VOCAVIT, DICAT** tibi : Da huic locum : et tunc incipias cum **RUBORE NOVISSIMUM LOCUM TENERE.** — **DUIU Cili** herus tibi primum locum eripuit, ut daret honoratiori, tunc conviva secundus et tertius, cæteri quo sequentes suum locum studiose retinere volentes, eundem tibi, præscriim ambizioso, cedere nolent, ideoque a primo in imum cum rubore descendes, f/. d. Noli te ipsum superbo exaltare, ne alius offensus tuo fastu, eum sternat et deprimat.

Veri. 10. 10. Sed **CUM VOCATUS FUERIS, VADE, RECUMBE IN NOVISSIMO LOCO : UT, CUM VENERIT QUI TE INVITAVIT, DICAT** tibi : Amice, ascende superius. Tunc erit **TIBI GLORIA CORAM SIMUL DISCUMBENTIBUS.** — Solent enim heri, quasi domini in domo sua, cuique invitato assignare locum illi congruum in mensa, quod olii» faciebat modimperator, sive præfectus convivii, habita dignitatis vel ælalis ejusque ratione. Undo fratres Joseph ab eo invitati, « sederunt coram eo, primogenitus juxta primogenita sua, et minimus juxta ælalein suam, » Genit» XLiii, 33. Alludit ad Proverà xw, 6 : « Ne glo-

riosus appareas coram rege, et in loco magnorum ne steteris. Melius est enim ut dicatur tibi: Accende huc, quam ut humilieris coram principe. a Vide ibi dici i.

Sapienter ergo Titus : « Ille, ait, cordatus est qui cum primæ sedis honorem jure mereatur, adeo illum non affectat, ut ultro quoque ullis deferat. Quare magnum præclarumque donum est, animus modestus suæ sorte contentus. »

Tunc erit tibi gloria. — Docet Christus viam ad gloriam et sublimitatem esse ejus fugam suique humiliationem, tum quia homines oderunt ambitiosos cosque deprimunt, modestos vero et humiles extollunt ; tum quia vera gloria est quæ datur, non quæ ambitur ; tum quia Deus ita /eterna sua lege sanxit, ut humiles exaltentur, superbi dejiciantur. Quocirca superbi si sapiunt, superbiam suam obtegunt, et specie externa sese humiliant, ac infimum locum occupant, ut audiant humiles, ideoque laudentur ab ad^antibus et exaltentur : si enim primum locum ambient et invadant, æmulos concitabunt, ut eos sive jure, sive injuria, ex eo dejiciant et sternant. Audi Sapientem, *Eccli.* ni, 20 : a Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam. n̄ Ibi multa hac de re congeffi.

Hoc Christi praeceptum, vel potius consilium M et sapienti^ dogma» ex naturali rationis lumine tradiderunt Gentium Philosophi. Plutarchus, in u convivio septem sapientum, Thaletem inducit r fastum Alexidcini, qui, quia filius Thrasybuli tyranni, ex camaculo proripuerat, quod in eo alios sibi in discubitu præferri vidisset, acribus hisce verbis castigantem : « Hanc vero metuis, ne, quemadmodum Ægyptii stellas aiunt viribus, pro loci in quem attolluntur aut devehuntur, conditione augeri, minuive ; ita tibi quoque locus claritatem obscuritalemve adferat? certe Lacone illos deterior, qui cum ci in choro quodam ultimum locum præfectus adsignassct : Piene, inquit, ab ; te facium est, qui hujus quoque loci cohonestandi rationem reperis, cum non hominem loco, sed locum potius homine ornari atque cohonestari existimaret. » Non ergo curandum est, quo loco, aut post quos collocemur, sed potius ut cum iis quibus accumbimus, bene nobis conveniat, stathnque in nobis ipsis principium ansamque omicitæ inesse ostendamus, dum non succensem locanti, sed laudamus quod talibus uos adjunxerit. Etenim qui loci causa irascitur, is magis ei juxta quem positus est, quam vocatori seu collocanti irascitur, et ulrique iit infensus. Similis est Senecæ, lib. I *De Ira*, oratio : « Minus honorato loco positus irasci cœpisti convivatori, vocaloque ipsi qui tibi præfercbatur. Demens, quid interest, quam lecti premas partem ? Honestiorem te aut turpiorem potest facere pulvinum? » Asuescant ergo convivæ sine fastu, atque fraterne seu amice, statini a janua, hoc est a principio cumas, uua versari atque accumbere.

Laudabilis fuit ille juvenum Romanorum mos qui, teste Valerio Maximo, lib. II, cap. i, invitati ad cœnam, diligentcrquærebant, quinam ei convivio essent interfaturi, ne senioris adventum discubitu præcurrerent. Iluc quoque facit illud conviviale præceptum : a Sedis, inquit, honorem alteri libenter cede, et ad honoratiorem locum invitatus, comiter excusa : si tamen crebro serioque jubeat aliquis auctoritate præditus, verecunde obtempera, ne videre pro civili, præfractus. » Honor enim sequitur fugientem, sequentem fugit, ceu umbra corpus.

Symbolice : Religiosi in Religione implent H Christi «Recumbe in novissimo loco. » Hic enim est novissimus locus, abjicere se sub omnium pedibus, seque omni facultate atque etiam voluntate exspoliare ; quoniam qui nihil retinuit, nullum jam inferiorem locum reliquit, quo descendat. Recumbitur autem in hoc loco, et in eo quiescitur; quoniam humilitas ista non unius tantum aut alterius actionis est, quod interdum faciunt etiam aliqui saeculares; sed totius vitæ, quoniam in ipso statu inclusa est, qui totam vitam complectitur.

Hinc S. Hieronymus, epist. 2G in Paula et Elisiochio, nobilissimis feminis, adeo commendat concinnare lucernas, succendere focum, pavimenta verrere, purgare legumina, olerum fasciculos in ferventem ollam dejicere, apponere mensas, calices porrigere, effundere cibos, huc illueque discurrere, quæ omnia opera ita ab humilitate veniunt, ut el illam humilitatem indicent, quam status affert, el eamdem quotidie magis ac magis augeant.

Ver», n. 11. Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur : ET QUI SE UIMIUAT, EXALTABITUR, — IUIU ab 1101111-iiibus, tum a Deo, idque sæpe in hac vita, semper in futura. Hæc est poslparabola sive conclusio parabola*, ejus mentem, scopum et fructum explicans. Sententiam hanc explanavi *Matth.* xxni, 12.

Vws. iî. 12. Dicebat autem et ei qui se invitaverat : Cum facis vrandium, aut coenam, noli vocare AMICOS TUOS, NEQUE FRATBES, NEQUE COGNATOS, NEQUE VICINOS DIVITES : NB FORTE TE ET IPSI REINVITENT, ET FIAT TIBI RETRIBUTIO.

Et ei qui se invitaverat, — principi Phariseorum, vers. 1, cui Christus pro convivio corporali spirituale consilium, quasi convivium rependit. Videtur enim princeps hic convivas invitasse, ut vicissim ab eis invitaretur, ait Glossa.

Noli vocare amicos. — Consulit hoc Christus quasi perfectius, non pracipit quasi necessarium. Licitum enim est invitare amicos, imo meritorium si ex amicitia et charitale fiat. Unde Beda : « Fratres, inquit, amicos et divites alterutrum convivio celebraie, non quasi scelus interdicit, seducili cœlera necessitatis humanæ commercia, ad promerenda vitæ cadesti» præmia, nil valere ostendit,» scilicet ex se, nisi, ut dixi, ad ollorem finem, v. g. ad charitatem referantur.

Reinvitent, — vicissim invitent, uti facere solent homines diviles et potentes, ut convivium convivio exsolvant, qui est affectus humanus et terrenus, vel gratitudini, vel avaritiæ. Nam, ut ait S. Ambrosius : « Hospitalem esse remuneraturis, affectus avaritiæ est. »

Er fiat tibi retributio — ab homine, caque brevis, exilis et vilis, quam si solam intendis, retributionem Dei spiritualem, coelestem et æternani excludis, iliaque te privas; sin utramquo intendis, utramque recipies, sed minorem : una enim alteram imminuit, et quasi infringit; sin solam divinam intendis, humanam vero, quia offertur, admittis, vel potius permittis duntaxat, divinam integram recipies.

13. Sed cum facis convivium, voca pauperes (nimirum) debiles, claudos et cæcos, — qui ob defectum corporis laborare et vicium sibi pararo nequeunt: casieri enim qui id faccre queunt, non tam pauperes quam divites censendi sunt.

Debiles. — Græce cteurispo; id est mancos, mutilos, læsos, vel corpore, vel mente. Causam dat S. Chrysostomus, in *Calena* : « Si pauperem vocaveris, inquit, Deum habebis debitorem : et quanto minor est frater, tanto magis per cum Christus accedit et visitat ; qui magnum suscipit, sæpe ob gloriam aut utilitatem facit. Sed dicis : Immundus est pauper et sordidus, lava cum, et fac in mensa tecum sedere; si vestes immundas habet, mundum vestimentum ci exhibe; sed si non vis sursum recipere in solario, vel ubi famuli sunt, suscipe; si non vis tecum sedeat, mitte de mensa fercula. »

Hoc Christi consilium secutus S. Gregorius Pontifex, sæpe duodecim pauperes mensæ suæ aditibebat, ideoque inter eos Christum specie pauperis s. Ludo, se insinuantem mensa excipere meruit. Idem fecit S. Ludovieus, rex Franciæ, qui quotidie 120 pauperes, in festis vero ducentos ad mensam r». adhibebat cisque sæpe ministrabat, quin et pedes abluebat. S. Ludovicum quasi patrum secutus est ejus nepos S. Ludovieus, Minorità et Episcopus Tolosanus; item S. Hedwigis, Ducissa Poloniæ, ejusque neptis S. Elisabetha, filia Andreæ regis Hungarorum, quæ quotidie nongentos pauperes mensæ adhibebat, magno gratiæ et remunerationis divini præmio.

Mystice Orígenes : «Qui. inquit, vanam gloriam vitat, vocat ad spirituale convivium pauperes, id est imperitos, ut ditet; debiles, id est læsam conscientiam habentes, ut sanet; claudos, id est declinantes a ratione, ut recte incedant; cæcos, ut videant veritatem.»

ii. Et BEATUS ERIS, QUIA NON HABENT RETRIBUTIOEM TIBI : RETRIBUETUR ENIM TIBI IN RESURRECTIONE JUSTORUM,—ubi beatificandi sunt pauperum susceptores, ait Interlincaris. inopia ergo invitatorum depurat invitantis intentionem, ut non nisi ob amorem Dei pauperes invitet, eo quod a pauperibus nil speret. Quare Deus, qui quod pau-

i3-

R< »»

th».

Veis,

peribas suis iit, sibi factum æsclimat, illi copiosam mercedem et cœlestis convivii delicias perennes retribuat, juxta illud : « Et ego dispono vobis, etc., ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, » *Lucæ xxn*, 29, Unde concludit S. Chrysostomus, in *Catena* : « Igitur non turbemur, cum non recipimus beneficii compensationem, sed cum receperimus. Quia si recepimus, non amplius recipiemus illic; sed si homo non retribuat, tunc tibi retribuet Deus, » cujus intuitu et amore beneficium contulisti.

Veri. 15. 45. Hæc CUM AUDISSET QUIDAM DE SIMUL DISCUMBENTIBUS, DIXIT ILLI : BEATUS, QUI MANDUCABIT PANEM in regno Dei. — Scilicet « in resurrectione justorum, » ut dixit Christus versu præcedenti : hanc enim audiens et optans, in vocem istam erupit, illectus dulcedine audilæ resurrectionis, ait Glossa. Porro S. Cyrillus, in *Catena* : Erat iste, inquit, animalis, putans corporeas esse remunerationes Sanctorum. Fuit ergo hic unus e Pharisæis; hi enim credebant resurrectionem, quam Sadducæi negabant, *Actor. xxm*, 8. Deus enim Beatos in cœlo omnibus deliciis pascit, satiat, inebriat, juxta illud : a Satiabor cum apparuerit gloria tua. » Et : a Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis cos, » *Psal. XXXV*, 9. Qualis et quanta sit hæc voluptas, fuse describit S. Augustinus in *Soliloquiis* et in *Meditationibus*.

Mystice : Audi S. Augustinum, serm. 33 *De Verb. Dom. secundum Lucam* : a Quasi in longinquum (in coelum) suspirabat, et ipse panis ante illum discumbebat. Quis est panis de regno Dei, nisi qui dicit: Ego sum panis vivus qui de cœlo descendit? » *Joan. vi*.

Ven. to. 16. At ipse dixit ei : Homo quidam fecit coenam magnam. — Nota : Hæc parabola est quasi eadem cum illa *Matth. xxn*, 2, sed alio loco, tempore et modo a Christo repetita, ut ibi ostendi.

Camma-gw.qtit? Quæres, quænam hæc cœna? *Primo*, nonnulli pPr cœnam accipiunt Verbi incarnationem, prælicationem et redemptionem : hæc enim est cœna magna, quia Christus carnem assumens, nos in fine temporum visitans invitavit ad se, scilicet ad suum Evangelium, gratiam et gloriam. Sic enim accipitur cœna hæc in parabola eadem, vel simili apud *Matthæum*, *xxn*, 1. Sed ibi vocatur prandium, hic vero vocatur cœna. Prandium est in Ecclesia militante, cœna in triumphante, juxta illud Leonidæ ad milites præliaturos : « Prandeto, commilitones, apud inferos (imo superos) cœnaturi. » Ecclesia enim terrestris et militans contendit ad cœlestem et triumphantem. *Secundo*, S. Cyrillus, in *Catena*, per cœnam accipit Eucharistiam. Homo iste, inquit, est Deus Pater, qui magnam nobis in Christo cœnam paravit, qui nobis dedit proprium corpus comedere. Unde Ecclesia parabolam hanc legit, et adaptat festo Venerabilis Sacramenti. *Tertio*, et genuine ad litteram, cohis

hæc est beatitudo et gloria cœlestis : hac enim fruemur in regno Dei et resurrectione justorum, uti præcessit : hæc vocatur cœna, quia dabitur vespere, id est in fine vitæ et in fine mundi, post labores hujus sæculi, post quam nulla alia dabitur refectio, quia ipsa erit æterna. Cœna magna, ait S. Gregorius, *hom. 36*, est satietas dulcedinis æternæ. Nam, ut ait Glossa, post prandium cœna restat, post cœnam nullum convivium restat, de prandio multi ejiciuntur, de cœna nullus.

Magna. — Quia ea nil majus vel melius cogitari potest; ipse enim Deus erit nostrum ferculum, noster cibus et epulum. Unde Euthymius : « Significatur, ait, ineffabilis Dei fruitio, » qui non solum nos, sed omnes omnino beatos recreabit, satiabit, inebriabit, beabit, glorificabit, ut nil amplius optare vel desiderare possint, juxta illud : « Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum, » I *Cor. n*, 9.

Et vocavit multos, — puta omnes Judæos, qui erant Ecclesia et populus Dei, vocavit Christus per se, per Apostolos, ac per Joannem Baptistam ari Evangelicam doctrinam et gratiam, indeque ad gloriam regni cœlestis, ubi celebratur hæc cœna. Hos enim primo vocavit Christus, ac præsertim Judæorum primores, quales erant Scribæ, Pharisæi, Sacerdotes, Pontifices, eis predicando : « Poenitentiam agite : appropinquavit enim regnum coelorum, » *Matth. m* et *iv*.

17. Er misit servum hora coenæ dicere invitatis v n. UT VENIRENT, QUIA JAM PARATA SUNT OMNIA—ad epulum cœleste, ad felicitatem æternam, ad fruitionem Dei. S. Augustinus, serm. 34 *De Verbis Domini* : « Parata jam cœna, ait, immolato Christo, post resurrectionem Christi missi sunt Apostoli, etc. »

18. Et COEPERUNT SIMUL OMNES EXCUSARE. PMI-Vn.IL mus dixit El : \ illam (Græce ζ7^, id est agrum, cui solet conjungi villa sive domus rusticana) EMI, ET SECESSE HABEO EXIRE ET VIDERE ILLAM : ROGO TE, UABB ME EXCUSATUM. — Notantur 111C ad Eicnu-litteram Scribæ et Pharisæi, Sacerdotes et Pontifices, qui, vocali a Christo ad Evangelium, inde-ri\l que ad epulum cœlestis glori®, illud neglexo csxun. nini, quia toti inhiabant villis, id est possessionibus el bonis temporalibus congregandis : illis ergo occupati, nec animum, nec otium habebant cogitandi de animæ salute et felicitate æterna. « Offert Deus, ait S. Gregorius, *homil. 3G* in *Evanij.* (illas enim semper hic iutelligo, non autem ejus homilías in *Ezech.*, Evangelica enim tracto) quod rogari debuerat; non rogatus dare vult, quod vix sperari poterat : paratas delicias æternæ refectionis denuntiat, et tamen simul omnes excusant. » Et rursum : « Dum dicit : Rogo te, et tamen venire contemnit : humilitas sonat in voce, superbia in actione. » Et iterum : a Quid npr villam, nisi terrena substantia designatur?

Ex: ! ergo videre villam, quia sola exteriora contât propter substantiam (1). »

Appositc S. Bernardus, in *Declamat.*, homines opibus, dolidis, honoribus, ambitioni inhiantes vocat phreneticos: « Vidi ego, **inquit**, aliquando quinque viros, quidni phreneticos arbitrer? Primus siquidem buccis tumentibus marinam masticabat arenam. Secundus, sulphureo astans lacui, exhalantem teterrimo m fetidissimumquegostiebat haurire vaporem. Porro tertius, fornaci incubans vehementer accens®, micantes scintillas hiantibus excipere faucibus telabalur. Quarius, supra pinnaculum templi residens, lævioris auræ spiritum aperto attrahebat orc, et si quo minus influere videretur, flabello sibi ventum ipse ciebat ac si totum speraret aerem deglutire. Quintus, seorsum positus, ridebat c®teros; ipse quoque ridendus, cl maxime. Proprias enim carnes incredibili quodam studio sugere laborabat, nunc manus, nunc brachium, nunc alias partes applicans ori. » Quibus emblematis D. Bernardus varia peccatorum genera significavit. Nam primus ille cupidus, secundus voluptuarios, tertius iracundos, quarius ambitiosos, quintus tandem homines de suis rebus maxime gloriantes sibi que placentes repræsentat, qui semper esuriunt terrena bona cl nunquam satiantur.

Vm. p. 19. Et alter dixit : Joga boum emi quinque, et EO PROBARE ILLA : ROGO TE, HARE MB EXCUSATUM. — Notat alteram Pharisæorum avariti® speciem, qua propter villas et fundos, etiam boves et animalia ad villas excolendas et ad esum, vel alium quemlibet usum (veterum enim opes site erant in pecoribus, ut patet in Abraham, Isaac, Jacob, Job, etc.) avare conquirebant, itaque illis occupati, negligebant Christi doctrinam ejusque ductum ad regnum cadeste. Ita Thcophylactus et litus. Verum Gregorius, *hom.* 36 : a Quid, inquit, in quinque jugis boum, nisi quinque corporis sensus accipiamus? qui recte quoque juga vocati sunt, quia in utroque sexu geminantur. Qui videlicet corporales sensus, quia interna comprehendere nesciunt, sed sola exteriora cognoscunt et deserentes intima, ea quæ extra sunt, tangunt, recte per eos curiositas designatur. Quæ dum alienam quæril vitam discutere, semper sua intima nesciens, studet exteriora cogitare, p

20. Et alius dixit : Ixorem duxi, et ideo non cossum venire — n Quid per uxorem, ait S. Gregorius, *hom.* 36, nisi voluptas carnis accipitur? Duplex ergo impedimentum Pharisæis fuit, cl nunc inultis est, scilicet avaritia et voluptas, sive

(t) Pro *timui*, in hoc vers., Grace est irò |u5<; subintellexit ergo, m patet, Vulgatus Interpres vocem ó:*, ut r.'ncn* sit con/Vttint, co *ipso tempore*. Illa vero salis frigida srnkntii procedit, nam per re inlelligitur eos c mfestiin re excúsame, cum jam convivium pratum esset. Quam od rem alii subaudiunt uno ore, aut, q-j «d i restat, • w. ĭz, -póur., uno *ammo*, etlut • r wrponto. \ io. Rulline! in h. L

luxuria : hæ sunt spînæ quæ verbum Dei suíTo-canl. juxta illud Christi, cap. vm, vers. 14: « Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audierunt, et a sollicitudinibus, et divitiis, et voluptatibus vite euntes, suffocantur, cl non referunt fructum, p Sed hi audiant Paulum monentem, I Cor. vn.29 : « Tempus breve est, reliquum est, ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint, etc.; et qui emunt, tanquam non possidentes; et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur; præcrit enim figura hujus mundi. » a Res temporalis in usu, æterna in desiderio sit, » inquit S. Gregorius, hoin. 36 in hoc Eva/ig.

Porro, conjugium hic non reprehenditur (nisi quatenus animus illi nimis intentus advocatur a salute), sed integritas ad majorem honorem vocatur, ait S. Ambrosius : « Amor ergo rerum terrenarum viscus est spiritualium pennarum, » ait Glossa ex S. Gregorio, et causam dat S. Gregorius : « Corporales delicta, inquit, cum non habentur, desiderium accendunt; cum vero habite eduntur, fastidium pariunt : spirituales vero, cum non habentur, in fastidio sunt cum habentur, in desiderio. » Rationem a priori subjicit : « In illis (corporalibus) appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat; in istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parit. Augent enim spirituales delicta desiderium in mente, dum satiant : quia quanto magis carum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod avidius ametur. El idcirco non habite amari nqn possunt, quia carum sapor ignoratur. »

-7

Paula aliter lres hasce trium excusationes partite explicat cl applicat S. Augustinus, serm. 33 De Vertis *Domini secundum Lucam* : « In villa emptata, ait, dominatio notatur: ergo superbia castigatur, quia inventa superbia venire noluit. » |it paulo post : « Quinque juga boum, sensus hujus carnis quinque numerantur. Quare boum dicuntur juga? quia per sensus istos carnis terrena requiruntur. Boves enim terram versant, sunt autem omnes remoti a fide, terrenis dediti, carnalibus occupati. » El inferius: « Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt; quoniam omnia quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis sunt, et concupiscentia oculorum, cl superbia vite (pro quo Augustinus legit, *ambitio sectili*), I Joan. ii. Ambitio sæculi, villam emi. » Et inferius : « Tollamus ergo de medio excusationes vanas cl malas, cl veniamus ad cœnam qua intrinsecus saginemur. Non nos impediat extollentia superbi®, non nos extollat, vel non nos terreat curiositas illicita, cl avertat a Deo; non nos impediat voluptas carnis a voluptate cordis, veniamus el saginemur. »

21. Et revirsis servus nuntiavit ii@c domino vm. ti. suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit servo SUO : Exi CITO IN PLATEAS, ET VICOS CIVITATIS, ET PAUPERES, AC DERILES, ET CECOS, ET CLAUDOS, INTRODUC nue. — Hæc parabol® signifient

Christum, Pharisei* er pontificibus spernentibus Evangelium et praedicationem regni coelorum, surrogasse eis plebcios, pauperes et afflictos, juxta illud : « Publicani et meretrices precedent vos in regnum Dei, n *Matlh.* xxi, 31 ; et cap. xix, vers. 30 : « Multi erunt primi novissimi, et novissimi primi, n Esto enim Christus ab initio simul utrisque predicati!, scilicet Phnriseis et turbis; tamen Pharisei hic primi vocati dicuntur, tum quia hoc spectat ad elegantiam parabola* : ad convivia enim primo vocari solent viri honorati, deinde plebcii ; tum quia Christus volebat ut Scriba; ex officio suo primi se agnoscerent, et agnitum populo rudi commendarent. Verum contrarium accidit ex Scribarum fastu et avaritia. « Qui recusarunt, ait Euthymius, erant Pontifices, Scribae et Pharisei, et quique honoratiores populi ; hi vero qui loco illorum introducti sunt, communes, et abjecti, ac plebcii. » Sic et Titus, S. Gregorius, Thcophylactus et alii. Nimirum « infirma mundi, ut ait Paulus, elegit Deus, ut confundat fortia, » I *Cor.* i, 27.

Symbol. Symbolice S. Augustinus, serm. 34 *De Verbis Domini secundum Lucam* : a Et qui venerunt, ait, nisi mendici, debiles, claudi et caeci? illi autem non venerunt, divites, sani, quasi bene ambulantes et acute cernentes, nullum de se praesumentes; et eo desperatiores, quanto superbiores. Veniant mendici, quia ille invitat, qui propter nos pauper factus est, cum dives esset, ut illius paupertate mendici ditaremur. Veniant debiles, quia non est opus sanis medico, sed male habentibus. Veniant claudi, qui ei dicant : Compone gressus meos in semitis tuis. Veniant caeci, qui dicant : Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte. » Hisce pauperibus et miseris ergo significatur *primo*, neminem esse spernendum, sed omnes esse vocandos ad Christum et salutem; *secundo*, pauperes facilius obedire Evangelio et salvari, quam divites ; *tercio*, « nullius, quantumvis miseri, caeci et perversi, salute osse desperandum.

Vm. 22. 22. Et ait servus : Domine, factum est ut imperasti, ET ADHUC LOCUS EST. — *q. d.* Necdum implebitur caelum salvandis, necdum completus est electorum numerus. Nota et imitare zelum hujus servi, qui neminem laedit, caecum, mutilum, deformem respuit, ac plures et plures vocare et salvare satagit.

v t i n. 23. Et ait dominus servo: Exi in vias, f. t. sepes: IT COMPELLE INTRARE, UT IMPLEATUR DOMUS MEA.— « Exi, » exira urbem, extra Jerusalem et Judaeam, ac voca Gentes ad Christum. Unde ait, a in vias, » vel, ut habet Matthaeus, « in exitus viarum, » hoc est, in vias quae ducunt ad quaslibet gentes, et ad fines terre, a Sepes » vocat villas et pagos, ni ih* " 10 7. | On Innris » sepibus rusticanis cinguntur, *nr. ' Nolani ergo rusticanos, barbaros, Indos rure, in silvis et sepibus habitantes more beatorum, vocandos esse ad salutem, ut Apostoli et viri Apos-

t Mici eant illisque praedicent Evangelium : quod factum est, et in dies magis magisque fit per viros Religiosos et zelosos. Unde servus non addit: « facium est, » uti de Judaeis addidit vers. 22; quia in Gentibus necdum plene factum est, sed in dies plenius fit et perficitur, nec nisi in fine mundi plane perficietur. Ita Titus, quem audi : « Significatur post Israelitas per fidem introductos, Gentium quoque populum fuisse vocandum, mente agrestem animoque efferatum, quasi extra urbes, absque ulla prorsus civilitate natum et educatum. Neque enim ullis omnino bonis legibus aut moribus utebantur, verum pecudum more in magna quadam rationis caligine et amentia versabantur. » Israelite fuerunt intra civitatem, ait Thcophylactus, ut qui legem susceperant, et civiliorum vitam sortiti; Gentiles autem, a testamentis et a lege Dei alieni erant, et non facti cives Sanctorum. Sic enim alloquitur eos Apostolus : « Eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo, » *Ephes.* cap. n, vers. 12.

Compelle intrare. — Quia enim Gentes nullae erant idololatras, barbare et belluinae, hinc majori et validiori vi praedicationis vocanda, et quasi compellenda fuere ad salutem, nimirum per miracula, per spiritum ardentem, per plagas etiam et vindictas a Deo subinde immissas, a in ostensione spiritus et virtutis, » ait Paulus, I *Cor.* cap. n, vers. 4; et I *Thessal.* i, 5 : « Evangelium nostrum, ait, non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute, et in Spiritu Sancto, et in plenitudine mulla. » Hinc et noster Suarez : Compelle intrare, ait, vel laboribus et doloribus affligendo, vel vehementi vocatione et impulsu quasi miraculose convertendo.

24. Dico autem vobis, quod nemo virorum IL-Vnn.ii lorum qui vocati sunt (et frigide ingrateque se excusarunt), castravit coenam meam (I). — Notat Phariseos et primores Judaeorum, terrenis opibus et deliciis addictos, caelo et caelesti convivio excludendos, et ad inferni tormenta relegandos, eo quod vocati a Christo ad Evangelicam doctrinam et vitam, quae recta via ducit ad caelum, illam amplecti noluerint, juxta illud : « Quia vocavi, et non renuistis, etc. Ego quoque in interitu vestro ridebo, » Prov. i, 24. Tunc sero poenitebitis! cos suae ingratitude et insipientiae, dicuntque : « Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum

(1) Quae ritur utrum haec sint *Patrisfamiliae* verba, an *Christi* hoc modo parabolam concludentis. Si prius, vtm* ad convivas serius imitatos, vel servos alistantes; si posterius, ad Phariseos et reliquos quibus Josas hanc parabolam propinera, referendum est. Posterior interpretatio ratio utpote simplicior, et orationis seriei conxmentior, multis praevallet; jurn Paterfamilias in orimi lue i^rabota alloquitur servum, quod si ergo haec ipsius verba essent. dixisset potius xip » non t uiu/.

jactantia quid contulit nobis? transierunt omnia illa tanquam umbra , » *Sapient*, v. Ecco hæc omnia a vers. 1 hucusque Christus egit dixilque iu convivio Pharfaei, ideoque invitatus ad illud accessit, ut eum cum suis hisce omnibus parabolis instrueret et emendaret. Idem imitentur viri Religiosi et Apostolici, ul non eant ad convivia, nisi spiritualis fructus causa.

▼ en 1A 26. Sr QCIS VENIT AD ME, ET NON ODI PATREM SUUM, ET MATREM, ET UXOREM, ET FILIOS, ET FRATRES, ET SORORES, ADHUC AUTEM ET ANIMAM SUAM, NON POTEST MEUS ESSE DISCIPULUS.—Ut scilicet me perfectionis magistrum, nudum nudus sequatur cum Apostolis et septuaginta duobus discipulis ; hi enim soli renuntiant omnibus quæ possident, ut dixi vers. 33. Hæc omnia ergo spectant ad consilia Evangelica, non ad præcepta: licet etiam ad illa, cl consequenter ad omnes Christianos, extendi possint ; hi enim suo modo et ordine sunt quoque Christi discipuli : quare cum præceptum Christi urget, odisse et repellere debent amorem parentum, fratrum, uxorum, etc., imo et animæ propria*, si Christo Christique legi adversetur, Unde Maldonatus censet hæc esse præcepti, Jansenius vero consilii. Vide dicta *Matth.* x, 37. Porro Suarez, in opuse., lib. II *De Concursu Dei*, cap. v : « Qui non odit, » inquit, hoc est qui non minus diligit Patrem, quam diligit me. Odisse enim subinde idem est quod minus diligere, ut « Jacob dilexi, Esau autem odio habui, » id est minus dilexi, *hom.* ix.

v»n. 28. Quis enim ex vobis volens turrim edificare, NON PRIUS SEDENS COMPUTAT SUMPTUS QUI KKESSARII SUNT, SI HABEAT AD PERFICIENDUM. — Græce άρχιποιῶν, id est, *ea quæ ad perf*ionem seu consummationem*, scilicet turris, requiruntur : nam ά-χρτ&iv significat ita rem perficere, ut nihil omnino desit.

Pmhoii Hac parabola turris fabricandæ, et sequenti capessendi, Christus duntaxat vult docere »h5c?n- d*. quanta prudentia quis pr.ctenlare debeat robur, tum corporis, tum maxime spiritus ; item impulsum Spiritus Sancti promittentis vires graliæ sufficientes , antequam arduam Evangelic® vito et perfectionis turrim fabricet et conscendat, ac bellum amicis, sibi, passionibus totique mundo indicat; ne, si postea tantis officiis impar onerique succumbens resiliat, sibi damnum perditorum sumptuum, cl ignominiam inchoato imprudenter fabric® et belli, quam perficere nequii, asciscat. Reliqua emblemata sunt. Quare non est hic anxie quærenduin, quis sit hic rex, quid decem vel viginti millia, quid sil legationem mittere et rogare ea quæ pacis sunt. Ita Jansenius, Maldonatus, Barradius, Franciscus Lucas et alii. Unde Glossa : Ille, ait, computat sumptus , qui db cernit esse erogandam pecuniam, cor avertendum a cupiditatibus , praeparandam animam contra adversa. Lt Inlerhncaris : Terrenum ædificium congregando expensas construitur, cæ-

leste autem expensas dispergendo, quæ verba sumpta sunt ex S. Gregorio, *homil.* 37.

Symbolice : Salmeron noster, loin. VII, *tract.* 24, num. 8 : Christus, inquit, ut doceat Prælatos in actione et contemplatione exercitatos esse debere, duas parabolas producit, alteram de turri ædificando, quæ vito contemplativas est symbolum, nam turris longe speculatur : alteram vero de ineundo bello contra adversarium regem, quæ activas vito typum gerit. Certare enim cum adversariis et pugnare contra proprias cupiditates cl vilia, eorum est qui tirones sunt in via Dei et vito perfecto quasi prima elementa versant.

Turris ergo est status Religionis et vita contemplativa. *Primo*, quia utraque est alta et excelsa; cl sicut turris supereminet cæteris ædificiis , sic Religio cæteris officiis et statibus. *Secundo*, sicut turris est ornamentum urbis, sic Religio ornamentum est Ecclesiæ. *Tertio*, « turres dicto a *torulis*, quod hæ prospiciunt ante alios, » ait Varro, lib. IV *De Lingua latina*. Sic in Religione et contemplatione prospicimus tum hostium insidias, ium futura et æterna bona ac mala. Unde Burgundiones dicti a *burgis* (Græce ,

esi turribus cl arcibus, in quibus degbanl ad prospiciendos cl cavendos incursus' ' ¶ | Wandalorum, Gothorum, Alanorum, etc. *Quarto*, *Qiurio*. S. Isidorus, lib. XV; Orígenes, cap. n : *Turres* vocato, inquit, quod *teretes* sint et longæ. Teres enim est aliquid rotundum cum proceritate, ut columna; nam quamvis quadrato aut lato construantur, procul tamen videntibus rotund® existimantur, ideo, quia omne cujusque anguli simulacrum pcr longum aeris spatium evanescit atque consumitur et rotundum videtur. Sic Religio facit homines rotundos, id est candidos, faciles, versatiles, agiles ad obedientiam et omne bonum. *Quinto* , et verius, *turres* di-Quinto, cuntur a *tuendo*, quod ad illas confugerent homines ut se tuerentur, ibiquo luti essent ab incursu hostium : sic Religio luetur nos a dæmonc, came et inundo, tentationibus et peccandi occasionibus, ac fructus bonorum operum conservat, juxta illud *Cantio*, iv : « Sicut turris David collum tuum , quæ ædificala est cum propugnaculis : mille elypei pendent ex ca, omnis armatura fortium, n uti sunt tria vota paupertatis, castitatis, obedientiæ, exempla fratrum , vigilantia Rectorum, regulæ, oratio frequens, crebra communio, confessio, lectio, etc. Vide ibi dicta. Sicut ergo turres terreni homines, sic Religio terret (tomones. Unde etymologicum : *Turns*, ait, dicta est a *terrendis* hostibus, vel quod aspectu torva sit, id est terribilis. *Scarto*, ante hujus s*ia. turris fabricam explorare debet quisque vires suas, hinc ad hoc datur annus novitiatus, in quo ingrediens probat Religionem, et vicissim probatur ab ca, an ad eam sit idoneus. Denique Religiosus corde in cœlo fixus, quasi ex altissima turri omnia sub se, quasi exilia, respicit et des

Turrii
est viU
Udirlo-

rumo.
Secuiulo.

Tertio.

Turris
etyma
tria.

liirgiia-

picit. Audi S. Chrysostomum, hom. 15 *al Vopul.* : «Sicut e summo montis vertice prospectantibus omnia pusilla, ac non solum homines et arbores, sed etiam urbes integræ, et magni exercitus formicarum instar super terram ire videntur : sic qui animo erecto in cœleslia quasi in sublimi commorantur, omnia humana, potentia, gloria, opes, ita minuta et exigua apparent, ut ne digna quidem judicent. quibus hanc immortalis animi nobilitatem applicent. »

M inget Audi et S. Gregorium lugentem quod e Religioso factus sit Pontifex : a Nihil, inquit, in hoc mundo appetens, nil pertimescens, videbar mihi ligiiHo in quodam rerum vertice stare, ita ut in me peno l'onhû- impletum crederem, quod pollicente Domino ex Propheta didicissem : Sustollam te super altitudines terne. Super enim altitudinem terræ sustollitur, qui et ipsa, quæ alta et gloriosa præscnlis videntur sæcnli, per mentis despectum calcatur ; sed repente a rerum vertice tentationis hujus turbine impulsus, ad timores pavoresque corruo ; quia, etsi mihi nil timeo, eis tamen qui mihi commissi sunt, mullum formido. » Ita S. Gregorius, lib. 1, *epist.* 5 et G.

Vw.3i. 31. Aut quis rex iturus committere bellum k hUb A, VENSUS ALIUM regem, non sedens prius cogitat, Ium IUÔ. SI POSSIT CUM DECEM MILLIBUS OCCURRERE EI QUI CUM ditantis. VIGINTI MILLIBUS VENIT AD SE? — Idem significat hæc parabola belli, quod illa turris, vers. 28, ut dixi. « Per hoc significatur, ait Titus, certamen nobis esse cum adversis potestatibus ((hemonibus), tum rursus cum lege illa quæ in membris nostris grassatur plurimasque animi perturbationes et intestina prælia quotidie istis excitat. » Sic et S. Cyrillus. Porro, quod decem millia opponat viginti millibus, id est simplum duplo, per hoc symbolice significatur simplicitas hominis christiani dimicaturi cum duplicitate diaboli. Et Theophylactus : Rex, ait, est peccatum, demones satellites, qui nobis comparati majorem fortitudinem habere censentur. Aliter S. Gregorius, *hom.* 37 : Rex, ait, contra nos venturus est Christus iudex, qui cum duplici exercitu veniet contra simplum, quia nos vix in solo opere præparatos, simul de opere et cogitatione discutiet : mittamus ergo ad eum legationem, scilicet lacrymas, eleemosynas, sacrificia.

Veli. 31. 32. ALIOQUIN, ADHUC ILLO LONGE AGENTE, LEGATIONEM MITTIENS, ROGAT EA QUÆ PACIS SUNT. — Spectat hoc ad emblemata parabolic, quare rei significatio non est adaptandum : nec enim nobis cum (hemonibus aut vitiis pacisci licet, sed id est irreconciliabile bellum, cum eis gerere debemus. Potest tamen scopo Christi accommodari hoc modo, 7. d. Qui mo perfecto in paupertate et prædicatione Evangelica sequi cupit, necesse est ut renuntiet parentibus, opibus, amicis, suæ voluntati et libertati, ac proinde cos sibi inimicos hostesque faciat : quod si advertat se ad hoc vires sufficientes non

habere, cum eis pacem ineat, ut scilicet cum eis manens liber, præcepta duntaxat Evangelica capessat; consilia vero paupertatis, obedientia* et prædicationis Evangelicæ dimittat. Hoc enim intendit significare et probare Christus, ut patet ex conclusione quam versu sequenti subjicit. Indicat ergo hic duas belli acies, duos duces, duo vexilla, unum Christi, alterum Luciferi. Quare Apostolos et viros Apostólicos debere cogitare, sc in prædicatione Evangelii bellum suscipere cum Lucifero et omnibus ejus assecclis, ut eos debellant et ex hominum mentibus ejiciant. Ita Cyrillus.

33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. — GræCC, *rzict rct; taorcu* id est *omnibus quæ sunt ejus*, uti legit S. Augustinus, *epist.* 38 *ad Latum* : « In omnibus, inquit, etiam continetur illud, ut oderit patrem suum, et matrem, et uxorem, » etc.

Hæc est postparabola, significans scopum, mentem et usum parabolæ, 7. d. Sic qui non renuntiat opibus et parentibus, ac voluntati et libertati suæ, non potest meus esse discipulus, ut scilicet sequalur vitam et perfectionem Evangelicam paupertatis et prædicationis, quam ego profiteor : hoc est, non potest sequi consilia Evangelica, ut sit meus discipulus, uti sunt Apostoli. Rursum, qui non vult renuntiare omnibus, cum persecutio vel necessitas id exigit, ut v. g. nolit pro fide in me pati jacturam bonorum, parentum et vitæ, hic non capessat fidem meam ; quia satius est non incipere vitam Christianam, quam ab incepta deficere et apostatare. Hic enim præter crimen infidelitatis, accedit etiam apostasia?, juxta illud 1. *Petri*, 11, 21 : « Melius erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. »

Indicat Christus christianismum non esso ludum puerorum, sed opus arduum virorum, ac proinde ad illum, opus esse magna Dei gratia, magnoque animi robore et spiritu, qualem habuere Christiani, præsertim Romani, primis trecentis post Christum annis, qui fœderis libertatem et vitam constanter et alacriter pro fide Christi in continuis Imperatorum persecutionibus profundeabant. Paucorum, ait Roda, est relinquere omnia, id est curas mundi postponere; cunctorum autem fidelium est renuntiare omnibus, id est sic tenere quæ mundi sunt, ut tamen non teneantur in mundo. Audi S. Gregorium hic, *homil.* 36 : «Admonere vos volo, ut relinquatis omnia, sed non præsumo. Si ergo cuncta mundi relinquere non potestis, sic tenete quæ hujus mundi sunt, ut tamen per ea non teneamini in inundo : ut terrena res possideatur, non possideat; ut sub mentis vestra sit dominio quod habetis, ne, si mens vestra terrenarum rerum amore vincitur, a rebus suis magis ipsa possideatur. Si ergo res

! ð pornlis in nsu, æterna in desiderio; sit res
! n por.-lis in ilincro, desideretur adorna in per-
ventione : quasi ex latore respiciatur quidquid in
line mundo agitur ; ante nos autem tendant men-
tis oculi, dum tota intentione illa conspiciunt,
ad quæ pervenimus. »

34. Itomi est sal. Si autem sal evanuerit, in
Oi o condietur ? — « Bonum. » id est utile et efl-
. a est sal ad cibos condiendos el conservandos,
scilicet quamdiu sal est, et salis acrem saporem vi-
poremqne re tinet : sic et vos, o Apostoli, quamdiu
vigorem spiritus retinueritis, utiles critis mundo,
ut eum sale fidei et sapientiae Evangelicæ condia-
te; sin autem hunc spiritum perdatis, fialisque in-
sulsi, ad nihil aliud valebitis, quam ut ab homini-
bus contemnamini et conculcemini, nullus enim
est Apostolus vel doctor, qui vos condiat vel corri-
gat. Ita llcda : vide dicta *Matth.* v, 13 : « Vos estis sal

terra». » etc. Et *Mura* ix. l.l : « Habete in vobis sal. n

Tedia est hæc parabola snlis (prima enim fuit
fabrica; turris, secunda belli capessendi), ex qua
liquet duas precedentes proprie spectaro ad
Apostolos et viros Apostólicos ; hi cnim sale
doctrina) et sanctitatis suæ saliunt mundum,
ideoque non tantum præcepta, sed cl consilia
Evangelica sequuntur. Secundario tamen h/ec ap-
tari possunt omnibus Christianis; hi cnim infide-
les quasi insulsos sale suæ innocentis vitæ boni-
que exempli condire debent.

35. Qui HADET AURES AUDIENDI, AUDIAT. — « AU-
res, » tum corporis, tum potius mentis. « Au-
diendi, n id est ad audiendum el intelligendum
accommodas, faciles, propensas : « audiat, » et
expendat ea quæ dico cl doceo. Excitat enim at-
tentionem ex gravitate et difficultate rei quam
proponit. Vide dicta *Matth.* xm, 9 et 13.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Christus Pharisæis murmurantibus quod peccatores reciperet, tribus parabolis ostendit quam laudabile,
jwundum gratumque Deo et angelis sit, peccatores convertere. Prima est ovis perdita: et inventa;,
vers. 4. Secunda est drachma: amissæ et inventae, vers. 5. Tertia est filii prodigi, vers. 12, quem
pernitentem pater in pristinam gratiam cum osculo et publico gaudio recepit.*

Primam parabolam audivimus Matth. xvni, 12, ubi eam explicui.

i. Erant autem appropinquantes ei publicani et peccatores, ut audirent illum. 2. Et
murmurabant Pharisæi et Scriba», dicentes : Quia hic peccatores recipit, et manducat cum
illis. 3. Et ait ad illos parabolam istam, dicens : 4. Quis cx vobis homo, qui habet centum
oves; et si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, et vadit
ad illam quæ perierat, donec inveniat cara ? o. Et cum invenerit eam, imponit in humeros
suos gaudens; 6. et veniens domum convocat amicos el vicinos, dicens illis : Congratula-
mini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat. 7. Dico vobis, quod ita gaudium erit
in cælo super uno peccatore pœnilentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui
non indigent pœnitentia. 8. Aut quæ mulier habens drachmas decem , si perdiderit drach-
mam unam, nonne accendit lucernam, et everrit domum, et qiuvrit diligenter, donec inve-
niat? 9. Et cum invenerit, convocat amica- et vicinas, dicens : Congratulamini mihi, quia
inveni drachmam quam perdideram. 10. Ita dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei
super uno peccatore pœnilentiam agente. 11. Ait autem : Homo quidam habuit duos filios;
12. et dixit adulescentior ex illis patri : Pater, da mihi portionem substantia*, quæ me con-
tingit. El divisit ;His substantiam. 13. Et non post multos dies, congregatis omnibus, ado-
lescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substan-
tiam suam, vivendo luxuriose. 14. El postquam omnia consummasse!, facta est fames
valida in regione illa, cl ipse cœpil egere. 15. El abiit el adhaesit uni civium regionis illius.
Et misil illum in villam suam, ul pasceret porcos. 16. Et cupiebat implere ventrem suum
de siliquis, quas porci manducabant, et nemo illi dabat. 17. In se autem reversus, dixit :
Quanti me.cenarii in domo patrii mei abundant panibus, ego autem hic fame pereoo!
IS. Suig.im, et ibo ad patrem m*um, et dicam ei : Pater, peccavi in enduro, et coram te;

19. jam non Bum dignus vocari filius tuus; fac me sicut unum de mercenariis tuis. 20. Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum. 21. Dixitquo ei filius : Pater, peccavi in cœlum, et coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus. 22. Dixit autem pater ad servos suos : Cito proferte stolam primam, et induite illum, et date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes ejus; 23. et adducite vitulum saginatum, et occidite, et manducemus, et epulemur : 24. quia hic filius meus mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est. Et cooperimi epulari. 25. Erat autem filius ejus senior in agro; et cum veniret, et appropinquaret domui, audivit symphoniam et chorum; 26. et vocavit unum de servis, et interrogavit quid hæc essent. 27. Isque dixit illi : Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit. 28. Indignatus est autem, et nolebat introire. Pater ergo illius egressus, cœpit rogare illum. 29. At ille respondens, dixit patri suo : Ecce tot annis servio tibi, et nunquam mandatum tuum præterivi, et nunquam dedisti mihi hædum ut cum amicis meis epularer; 30. sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum. 31. At ipse dixit illi : Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt; 32. epulari autem, et gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est.

1. Erant autem appropinquantibus publicani et peccatores, ut audirent illum. 2. Et murmurabant Pharisei, et Scribæ, dicentes : Quia iis peccatores recipit, et manducat cum illis. — « Publicani, Græca addunt «*xvt k*, id est omnes, hoc est multi, plerique omnes ad Christum confluebant, allecti scilicet ejus sanctitate et benignitate, qua peccatores ad se vocabat, et pernitentibus veniam et salutem promittebat. Hæc enim erat ejus concio: «*Pœnitentiam agito, appropinquavit enim regnum cœlorum*,» *Matth.* 23 et 4v.

Et MURMURABANT PHARISEI, — qui sedit vitabant contactum immundorum corporum, sic et animarum, puta peccatorum; quare cum peccatoribus nec loqui dignabantur, mullo mimis comedere. Erat ergo hic spiritus et fastus Pharisaicus, qui se juxta legem puros et sanctos arbitrabantur, idcirco impuros cavebant ne ab eis contaminarentur. His contrarius plane erat spiritus Christi, qui ad hoc in mundum venerat, ut peccatores a peccatis purificaret et sanctificaret, unde eorum colloquia captabat eorumque mensas invitatus adibat, quia nil gratius Deo quam peccatores convertere. «*Ex qua re colligite*, ait S. Gregorius, *Aornii*. 31, quia vera justitia (Christi) compassionem habet, falsa justitia (Pharisaicorum) detestationem : » nimirum «*character vitæ Apostolica*) est, sitire salutem animarum,» ait S. Chrysostomus.

3. Et ait ad illos parabolam istam, dicens : 4. Quis ex vobis homo, qui habet centum ovis; ET SI PERDIDERIT UNAM EX ILLIS, NONNE DIMITTIT NONAGINTA NOVE IN DESERTO, ET VADIT AD ILLAM PERDITAM, DONEC INVENIAT EAM? — «*Vadit ad ibam*. «*Ovis enim est animal simplex et stolidum, quod proinde pabulum sequens facile a*

via et grege aberrat, ac ubi semel erravit, in viam redire nescit : quare pastore opus habet qui eam requirat et ad eam vadat. Ita nos per peccata et concupiscentias eramus quasi oves errantes cunctesque in ruinam et gehennam, nec de Deo vel salute et cœlo cogitabamus; quare Christus descendit de cœlo ut nos requireret et a via inferni in viam cœli reduceret. Unde Isaías, cap. 40, v. 3 : «*Omnes nos, ait, quasi oves erravimus. unusquisque in viam suam declinavit; et posuit in eo Dominus iniquitatem omnium nostrum*. » Et S. Petrus, *epist.* 1, cap. 2, v. 25 : «*Eratis, ait, sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem et Episcopum animarum vestrarum*. »

3. Et CUM INVENERIT EAM. IMPONIT IN HUMEROS SUOS GAUDENS. — Arabicus, *portat eam super humeros suos hilariter*, ut cito eam ad reliquum gregem reducat: hoc enim facere nequit ovis gradiendo, cum sit tardigrada. Idem fecit Christus, cum, ut ait Isaías, peccata nostra in humeros suos luenda suscepit. Hinc Nyssenius, in *Catena* : «*Cum, ait, pastor invenisset ovem, non punivit, non duxit ad gregem urgendo, sed superponens humero, et portans clementer, annumeravit gregi*. » O miram Christi Domini demissionem, clementiam, charitatem ! quam ut olim fidelibus Pontifices repræsentarent, solebant in templis Christum pingere cum ove perdita humeris imposita, eam reportantem ad gregem. Ita Carlomannus, filius Caroli Martelli, Austrasiæ et Sueviæ rex, anno Domini 750, spreto utriusque regno, monasticen amplexus in Monte Cessinale, cum humilitatis et obedientiæ studio, Pctronacis abbatis jussu oves pasceret, ovem claudicantem in humeros impositam ad gregem reduxit, ejus (pie sordibus perfusus exullavit. Christiana enim

COMMENTARIA IN LUCAM, CAP. XV.

humilitas Chrfetfque imitatio *est* vera Christianorum regumque gloria. Ita habent Annales C&ssinates, et ex iis *Hieronymus Piatius*, lib. II *De Bono status Religiosi*, cap. xxvi.

e- G. EI VENIENS DOMUM CONVOCAT AMICOS ET VICINOS, DICENS illis : Congratulamini mihi. — Græce *ac,* *cs*^h *congaudete mihi*, gaudete inecum. Ingens gaudium significat, quod animo continere nequit, quin illud in amicos affundat. Rursum indicat rem esse adeo lætam, ut de ea non tantum sibi, sed et omnibus vicinis gaudendum sit. a Mihi, » non dicit : ovi, sed « mihi ; » ejus enim gaudium est vita nostra, ait S. Gregorius.

Quia inveni ovem meam, quib perierat. — Græce τὸ «tatotò», id est *perditam*. Innuit Christum ita gaudere de conversione unius peccatoris, ut gaudium in se continere nequeat, sed illud cum Angelis et Sanctis communicet. Idem facit Christi assecla el vir Apostolicus, qui animam convertit.

v<f 7. Dico vobis quod ita gaudium erit in coelo SUPER LNO PECCATORE POENITENTIAM AGENTE, QUAM SUPER NONAGINTA NOVEN JUSTIS, QUI NON INDICENT C KTr- pofmt entia. — « Gaudium, » scilicet majus ; hoc Pnim exigit particula comparativa *quam*, quæ scquitur. Mire ergo gaudent Angeli et Beati in crelo dccujuslibet peccatoris conversione : hanc ergo Deo revelante cognoscunt, utpole ad se pertinentem. Peccator enim per pœnitentiam ad Sanctorum sortem in crelis transit, quia hoc ingens est bonum, *primo*, peccatori; *secundo*, angelis; *tertio* et maxime, ipsi Deo. Peccator enim a peccato transit ad justitiam, a gehenna ad crelum. Angeli ergo gaudent de hoc hominis bono, quia ipsi erga homines benigni sunt, ait Euthymius; et quia homo per pœnitentiam iis similis, scilicet punisci sanctus, efficitur. « Angelis, » quia per homines justificados et sanctos reparatur eorum ruina, ac sedes in crelis, e quibus Lucifer cum suis cecidit, restaurantur et implentur. « Deo, » quia Deus est , id est animarum amator, eanimque salutem sitit, ait Euthymius. Angeli enim gaudent, Dei, quem summe amant, desiderium impleri, cumque hoc gaudio, æque ac honore prenitenlis affici. Qua de re exlal insignis visio Carpi, cui Christus ostendit se ita desiderare peccatoris conversionem , ut pro ea paratus rii rursum crucifigi et mori. Vide eam apud S. Dionysium, epistola 8 *ad Demophilum*. Hinc

b. PriiS' Simplex, discipulus S. Antonii, per vit t ntpjm ^um vidit peccatorem quemdam, dum iugredetur ecclesiam, esse nigrum et nebulosum, ac u eoo da mones hinc inde trahentes eum ad se, immisso in naribus ejus fræno, atque angelum sanctum ejus de longe sequentem tristem. Eumdem vero peracta preuitentia egredientem vidit clara facie, et candido corpore, ac dæmones de longe sequentes cum ; sanctum autem angelum ejus prope illum hilarem et gaudentem super eum nimis. Inde Paulus pne gaudio exclamavit : O

quanta misericordia *et* benignitas Pei est ! quanta ejus miseratio! *Ita* habetur in Vitis Patrum, lib. VW , cap. xxui. Palladius , in *Lausiaca*, cap. xlv, narrat anachoretam quemdam in peccatum prolapsum preniliuisse in sacco, cinere et lacrymis assiduis. Quocirca angelum ei apparuisse ac dixisse : a Accepit Dominus tuam poenitentiam, et tui est misertus : deinceps autem vide ne decipiaris, n

Hoc argumento Christus convincit Pharisæos perperam murmurare, dum vident Christum cum peccatoribus versari , ut cos convertat, quia hoc opus est Deo et angelis gratissimum : quare Pharisæos cum eis de illo gaudere illiquo cooperari debere ac similem animarum zelum induere. Hic enim est omnis incarnationis, passionis el mortis Christi n fructus, ut auferatur peccatum, » *Isaia*: xxvn, 9; act adducatur justitia sempiterna, » *Daniel*, ix, 24; ac honor, cultus et regnum Dei quam maxime dilatetur et propagetur, *Matth.* vi, 9. Hic cuque religioso, sacerdoti et fidei ingens esse debet stimulus ad excitandum in se animarum zelum. Hinc S. Gregorius audiens Anglos per Augustinum a se missum ad Christum conversos, exultavit in spiritu; unde ita ad cum scribit, lib. IX, *epist.* S8 : a Et si de uno premiente grande fit gaudium in crelo, quale gaudium credimus facium de tanto populo a suo errore converso; qui ad fidem veniens, mala quæ egit poenitendo damnavit! In hoc itaque creli et angelorum gaudio, repetamus ipsas quas praediximus voces angelorum : dicamus igitur, dicamus omnes : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. n

QUAM SUPER NONAGINTA NOVEN JUSTIS. — Magis An DetJf ergo gaudent Deus et angeli de uno premiente, do uno quam de uno innocente, imo quam de nonaginta novem justis el sanctis : quia scilicet novum actu cis supervenit gaudium, quod sensibile magis videtur magisque rcipsa sentitur, quam unov^o vetus illud continuum de nonaginta novem jus-jeauî lis, quod hominibus sua duratione videtur quasi sui sensum minuere, licci is revera in se major sit. Rei enim desiderala} novitas ingens novumque cict gaudium, quod ob sui novitatem magis sentitur, uti experimur cum novi victoriarum et conversionum nuntii afferuntur. Tunc enim exultamos , et quasi cxllimus novo mentis júbilo. Nam Christus sæpc loquitur secundum humanum morem, hominumque consuetudinem et sensum , præsertim in parabolis. Huc facit illud S. Bernardi : « Lacrymæ pernitentium vinum sunt angelorum. u Majus ergo est hoc gaudium actualiter et sensibiliter, ait Emmanuel Sa. Nam alioqui magis gaudere hominem de nonaginta novem ovibus quam de una, ac Deum de nonaginta novem justis quam de uno prenitente, dubitare non licet.

Addit S. Gregorius magis gaudere Deum et

angelos, eo quod pœnitentes soleant esse ferventiores innocentibus, a Plerumque, inquit ipse **alibi**, gratior est Deo fervens post culpam vita, quam securitate torpens innocentia. » Hic vero, *hom.* 34, id probat per similia : « Quia et dux, ait, in prælio, plus cum militem diligit, qui post fugam reversus hostem fortiter premit, quam illum qui nunquam terga præbuil, et nunquam aliquid fortiter gessit. Sic agricola illam amplius terram amat, quæ post spinas uberes fruges profert, quam eam quæ nunquam spinas habuit, **nunquam** fertilem messem produxit. » Affert *U2.** ' *u ^hine exemplum Victorini, qui in peccatum carnis lapsus, ingressus monasterium, miram in eo egit pœnitentiam. a Studuit namque, inquit, toto mentis adnisi cruciare carnem, voluntates proprias frangere, furtivas orationes quærere, quotidianis se lacrymis lavare, despectum sui appetere, oblatam a Fratribus venerationem timere. Hic itaque nocturnas Fratrum vigilias prævenire consueverat. » Et mox : a Ut se quotidie in Iesu pœnitentiæ quanto secretius, tanto liberius mactaret : contemplabatur namque distractionem venturi iudicis sui, et iam eidem iudici concordans, puniebat in lacrymis reatum facinoris sui. » Hinc meruit cadesti luce perfundi vocemque Dei audire : « Dimissum est peccatum tuum. » Ex hoc loco infert S. Gregorius : Si tantæ efficaciam est poenitentia in peccatore, quanta erit in justo ! « Nam nulli, ait, et nullorum sibi malorum sunt conscii, et tamen in tanti ardoris afflictione se exercent, ac si peccatis omnibus coangustentur : cuncta etiam licita respuunt, ad despectum mundi sublimiter accinguntur, licere sibi nolunt omne quod libet, bona sibi amputant etiam concessa, contemnunt **visibilia**, in **invisibilibus** accenduntur, lamentis gaudent, in **cunctis semel** ipsos humiliant; et sicut nonnulli peccata operum, sic ipsi cogitationum peccata deplorant. »

v.r. s. 8. Ait quæ mulier habens drachmas decem, si **liti PERDIDERIT DRACHMAM UNAM, NONNE** accendit **luditi. CERNAM, ET EVERRIT DOMUM, ET QUÆRIT DILIGENTER, DONEC INVENIAT?**

Veil. 9. 9. **ET CUM INVENERIT, CONVOCAT AMICAS ET VICINAS**, dicens : Congratulamini mihi, quia inveni **DRACHMAM QUAM PERDIDERAM?**

Vm. io. 10. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente. Everrit. — Iam lege cum Homanis et Gneis, et Arabico, qui vertit, *mundat*; non *evertit*, uti legunt nonnulli cum S. Gregorio.

flncU a Drachmam. — Drachma erat genus monete argenteæ, habens pondus drachmæ (quæ est octava pars unciam) ideoque valens julium Iliomanum, sive regalem Hispanicum. Unde mystice Cyrillus : « Superiori parabola ovium, ait, docemur esse creature Dei qui fecit nos, et cujus oves pascere sumus : nunc ostendimur ad imaginem et similitudinem Dei facti ; drachma? enim insculpta est imago regis. »

Plinius S. Gregorius, *hom.* 31, totam parabolam sic applicat et explicat : a Qui (Christus) significatur per pastorem, ipse et per mulierem. Ipse etenim Deus, ipse Dei sapientia. Et quia imago exprimitur in drachma, mulier drachmam perdidit, quando homo qui conditus ad imaginem Dei fuerat, peccando a similitudine sui conditoris recessit : sed accendit mulier lucernam, quia Dei sapientia apparuit in humanitate : lucerna quippe lumen in testa est ; lumen vero in testa, est divinitas in carne. Accensa autem lucerna evertit domum ; quia mox ut ejus divinitas per carnem claruit, omnis se nostra conscientia concussit. Domus namque evertitur, cum consideratione reatus sui humana conscientia perturbatur. Qui eversionis sermo non discrepat ab eo quod in aliis codicibus legitur, emundat : quia nimirum prava mens, si non prius per timorem evertitur, ab assuetis vitiis non emundatur. Eversa ergo domo invenitur drachma, quia, dum perturbatur conscientia hominis, reparatur in homine similitudo conditoris. » Et nonnullis interjectis : « Quæ amica; vel vicinæ, nisi illæ potestates coelestes sunt jam superius dicte? Quæ tanto supernæ sapientiæ juxta sunt, quanto ei per gratiam continuam visionis appropinquant. » Unde concludit : a Decem ergo drachmas habuit mulier, quia novem sunt ordines angelorum ; sed ut compleretur electorum numerus, homo decimus est creatus, qui a conditore suo nec post culpam periit, quia hunc æterna sapientia per carnem miraculis coruscans, ex lumine testa? reparavit. j)

Porro Theophylactus : Amici, inquit, sunt Angeli omnes ; vicini vero Throni, Cherubim et Seraphim ; hi enim Deo sunt propinquissimi. Denique S. Gregorius Nyssenus, in *Catena*, inquit : Decem drachma ; sunt totidem virtutes, quarum nullam oportet nobis deesse, idcirco sunt decem instar decalogi ; lucerna, est verbum divinum, vel pœnitentiæ lampas ; vicinæ, sunt appetitus, concupiscibilis, irascibilis et rationalis.

11. Ait autem : Homo quidam habuit duos finos. — Syrus, et dicebat rursum Jesus : Homo quidam, etc. Hæc est tertia parabola filii prodigi ; prima enim fuit de ove perdita et reperta, secunda de drachma amissa et inventa. Scopus hujus parabole, æque ac duarum præcedentium est, ut per illam ostendat Christus, quantum bonum et gaudium sit in cælo ob peccatorum conversionem, ac consequenter perperam murmurare Phariseos, quod Christus cum peccatoribus versaretur ut eos converteret : hunc esse scopum patet ex vers. 2 et 3.

Porro, tres sunt precipue parabole hujus personæ, scilicet pateret duo filii ; nimirum senior bonæ frugis, et junior prodigus. Pater est Deus, qui omnes creavit ; aut Christus homo, qui omnes suo sanguine redemit et regeneravit, in diesque regenerat in baptismo. Duo filii, a S. Gregorio, Hieronymo, Augustino et aliis veteribus passim

Vivendo it viriose. — Gnncc iaôrwç, id est prodigaliter» intemperanter, libidinose, lascive, Luxuria ergo hic non solam libidinem, sed et quemlibet luxum, qui fit in conviviis, compositionibus, lusibus, cantionibus, largitionibus, etc., significat. Prodiga vita, ait Glossa, fundere amat, et spatiari in pompis exterioribus, Deum relinquens, qui sibi est interior.

Ver-IU II. Er POSTQUAM OMNIA CONSUMPSISSET (Gt ice .hnvwwr.; id CSt consumpsisset, pródegfcsrt), FACTA EST FAMES VALIDA IN REGIONE ILLA, ET IPSE coepit egere — pecunia, cibo et pane; Arabicus, *et factus est pauper*, uti faciunt adolescentes liberi et prodigi, qui uno anno omnes facultates sibi a parentibus relictas, epulando, potando, ludendo, scortando consumunt, ut deinceps per omnem vitam misere et pane mendicato vivere debeant: nec tantum facultates, sed et vires et sanitatem, æque ac famam prodigant, ut putredine, scabie, lue venerea aliisque morbis ex crapula et luxuria contractis, luridi et fetidi, omnibus, æque ac sibi ipsis, sint oneri ac horrori. Ad litteram, luxuria et luxus consumunt opes etiam maximas hominemque redigunt ad extremam inopiam et famem.

Mystice: peccator laborat inopia omnium rerum naturalium et supernalium, quia nulla re, nullo sensu, nulla animi vi, nec memoria, nec intellectu, nec voluntate recte uti novit ad sui commodum, ut ex iis gustum fructumque homine dignum percipiat; sed omnia velut insipiens in sui noxam et augmentum gehennae expendit: quod perinde est, ac si ea non haberet, imo longe pejus. Denique peccator carens Deo, rebus omnibus caret; hæ enim omnes intiment a Deo, imo in Deo sunt et vivunt. Unde Interlinearis: d Omnis locus, ait, absente patre, penuria) est. » Qui enim Deum non habet, nihil habet, etiamsi sit rex totius mundi; qui vero Deum habet, omnia habet, etiamsi obolum non habeat, juxta illud S. Francisci: « Deus meus et omnia; » Deus enim est ipsum onus, etis que oceanus, ut ipse solus dicatur esse, cætera vero cum collata, non esse essequo nihil, juxta illud: a Ego sum qui sum, » Krod. m. Vide ibi dicta. Denique Glossa: a Voluptas, ail, semper habet famem sui; » quo enim magis voluptati indulgetur, eo magis voluptas accenditur: sicut hydropicus quo plus bibit, eo amplius sitit; nulla enim res ejus sitim explere potest. Hinc ait Cicero, lib. VI De Jhpul. : u Graves domina*, cogitationum libidines infinita quædam cogunt atque imperant, quæ expleri atipie saturari nullo modo possunt. » S. Hieronymus, in Oscam : u Vires, inquit, in fornicatione deficiunt, et fornicandi desiderium non quiescit, et ut pulchro quidam has voluptatis cupiditates describens dixit:

Queritur in lulo ludus, deed hortus in horto.

Vm is. 13. Er abiit, et adhæsit (quasi servus) In

CIMUM REGIUM** ILLIUS. Et MISIT ILLUM IN VILLA» SUAM UT PASCERET TURCOS. — CÍVJ5 hic regionis a Deo longinquas, est aliquis e munero d*tmorum. Ita S. Augustinus, lib. II Qwrst. Eeawj., Quæst. XXXIII: Adhæsit, inquit, alicui acreo principi ad militiam diaboli pertinenti; cujus villa, est modus potestatis ipsius, porci sunt immundi spiritus, qui sub ipso sunt; quos pascere, est ea quibus immundi spiritus gaudent, operari. Sic fere et S. Ambrosius: Civis iste, inquit, est princeps hujus mundi. Et Glossa: Civis iste, ait, est concupiscentiis terrenis praepositus princeps hujus mundi.

Audi S. Petrum Chrysologum, serm. 2: Ecce, inquit, quid faciat cupiditas ad censum præceps: civem in peregrinum, filium in mercenarium, locupletem in egenum, liberum mutavit in servum; junxit porcis a patre piissimo quem sejunxit, ut serviret cænoso pecori, qui pietati sanctæ parere contempsit. » Pono, S. Ambrosius recte expendit verbum *adhæsit*, et ex eo non modo laboriosam, sed etiam periculosam colligit servitutem: a Qui lueret, inquit, in laqueo est; » ut enim passer ubi pabulum quærit, ibi laqueum invenit: ita infelix peccator, ubi jucundam sperat libertatem, ibi periculosam incurrit servitutem.

Et misit illum in villam. — In villam mitti, ait Beda, est substantias mundialis cupiditate subjugari.

Ut pasceret porcos. — Hoc est, ait S. Chrysostomus, in Catena, ut sordidas et immunda; cogitationes in animo nutriret. Vide hic miram peccatoris statusque ejus metamorphosin, sed justam stultæ libertatis castigationem et vindictam. Qui noluit ut filius liberaliter haberetur a patre, cogitur esse servus et mancipium civis externi; qui noluit regi a Deo, compeUitur servire diabolo; qui noluit morari in regali patris palatio, mittitur in villam rusticorum; qui noluit versari inter fratres et principes, adigitur servus et socius esse porcorum; qui noluit vesci pane angelorum, præ fame postulat siliquas porcorum.

16. Er cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant; et nemo illi dabat. — Hæc congrua justaque est pœna prodigi, ut qui sua stulte in alios profudit, nullum deinde inveniat qui illi vel siliquas det. Audi S. Chrysologum, serm. 1: a Luxuriæ fames tortor apponitur, ut ibi ultrix pœna sæviat, ubi pœualisreatus exarserat, » Et paulo post: « Quam crudele, ait, ministerium! quia neque convivit porcis, qui vivit porcis. Miser, qui porcorum delirii et esurit in saginam. Miser, qui squalentis cibi cupit, nec impetrat qualitatem. » Quasi diceret: Porcinam quidem egit vilam, et tamen ne porcino quidem victu saturatur.

Notat S. Hieronymus, epist. 146, diabolum, cum hominem decept et ad peccatum impulit,

nt jam cum quasi servum et mancipium sibi subjugant, variis cupiditatibus animam ejus accendere , sed cupitis objectis et voluptatibus eum defraudare, ut optando eas peccet ad augmentum culpan sed earum gustu cl delectatione frustretur ad pœnam et tormentum. Hæc est fraus et tyrannus dæmonis.

Siliqua Siliquis — Siliquæ sunt inanes fabarum, pisorum aliorumque leguminum folliculi et involucra, quibus illorum farina et medulla involvitur et includitur: quare siliquæ intus vacuæ sunt, foris molles, quibus corpus non reficitur, sed impletur, ut stomachum magis onerent quam pascant : quare pecorum potius sunt pabula quam hominum, teste Plinio, lib. XVII, cap. xii. Unde Horatius, lib. II, *epist.* 1 :

Vivit, ait, siliquis el pane secundo.

Rustici enim siliquas farinæ sive pollini admiscent, ideoque conficiunt panem secundarium et atrum quo vescuntur. Nobiles vero secretis per cribrum siliquis, iisque ad rusticos amandatis, ex puro polline panem primarium candidumque fieri curant coque pascuntur.

Siliqua Jansenius per sHû/uam hic accipit siliquam Græcam, quæ est arbor fructum producens lignosum, siliqua instar fabæ obtectum, colore subnigro, falcatum, digitali longitudine, latitudine pollicari, quatuor grana continens, quæ *ceratia* a cornu (xi^ enim est cornu) similitudine appellantur, optimum porcorum pabulum : vescuntur eo etiam homines (1). Hispani Algarenam vocant : provenit magna copia in regno Valenti», ait Emmanuel Sa. Unde in Græco hic est «pxncv, id est corniculum. Audi Columellam, lib.V, cap.x : «Siliquam Græcam, quam quidam ceratium vocant, et Persicum : ante brumam per autumnum seritur. » Plinius, lib. XV, cap. xxiv, siliquas has dulces vocat, eo quod dum eduntur, dulces sentiantur, et succum cassiæ referant.

Per *siliquas* S. Augustinus, S. Hieronymus, ^tnlirosius et Beda accipiunt saculares et inanes scientias, vanitatem proferentes, ut odas et carmina poetarum, rhetoricorum pompas verborum : Ubi iste, ait S. Augustinus, aliquid solidum et rectum, ad vitam beatam perlinens invenire volebat, at non poterat. Plenius el planius per *siliquas* accipias res cl voluptates carnales, quæ instar siliquarum appetitum hominis non satiant, sed inflant, distendunt et cruciant, ut anima: sint tormina cl tormenta. Ita S. Chrysostomus, in Catena. Si ergo vina Falerna adamas,

(1) Rrcte Jansenius. Hujusmodi siliquæ dicuntur gallico *Carouges*, seu *Caroubes*; arbor autem vocatur a Galli* *caroubier*, a Germanis vero *Hochhombaum*, quonum trucia* similitudinem cornuum habet, vel *Johannubivdbauin*, quunuui Joannem in deferto fructu hujus arboni usum olim credebatur. Arbor ipsa in Syria est frequens. Vide *Mandi* Patastina, pag. 379; /tojen-vutllen A. und N. Morgenhd, tom. V, pag. 198.

siliquas amas; si aurum appetis, siliquas appetis; si veneres sectaris, siliquas porcorum quasi porcus ambis. Vero Salyricus :

Ubi voluptas regnat, ibi virtus exuht.
Brevis voluptas, longa poenitentia est.
Vicisse voluptatem, voluptas est maxima.
Voluptas btlluarum, perniciēs est hominum.
Vix voluptas est, quæ abit venitque more fulminis.
Qui voluptati servit, durum servilium servii.
Voluptas causa dolorum cl malorum omnium.

Vulnpu-
tii dila-
ni.

Ergo ut ait aliter :

Sperne voluptates : nocet empia dolore voluptas ;
Sperne siliquas terræ, cl dabit tibi Deus manna cadī.

Extat emblemata Cupidinis, cupidos trahentis in suam servitutem el dolorem, cum hoc lemmate :

Cum puer alveolo furatur mella Cupido,
Furanti digitum cuspide fixit apis.
Sic etiam nobis brevis eat peritura voluptas,
Quam petimus, tristi mista dolore nocet.

Eiutm-
nu Cupi-
«linis ab
aprpoo-

17. In se autem reversus, dixit : Quanti MEit-Vm. n. CENARII IN DOMO PATRIS MEI ABUNDANT PANIBUS, EGO AUTEM HIC FAME PEREO? — d III SC; » SjtTUS, ad animam suam, id est ad cor, ad mentem rediens, et sapere incipiens ; Arabicus, *cogitabat autem in semetipso*; Euthymius : «sui compos effectus, hoc est velut expergiscens ab ebrietate graviquo somno ; v Theophylactus : a a sua exteriore divagatione rediens; » Interlincaris : «bene in sc revertitur, qui a se recessit. » Fuerat enim quasi extra se, et mente captus, delirus et insanus, sed vexatio dedit ei intellectum, et fames docuit eum sapere. Ha Nyssenius, tract. *De Oratione* : « Non prius, ait, rediit ad pristinam felicitatem , quam in se rediens sentiret opprimentis ærumnæ præsenliam.D S. Augustinus, lib. XXI *Quæst. Etang.* : « Ab cis, inquit, quæ forinsecus illiciunt et seducunt, in conscientiæ suæ interiora intentionem reduxit. » Nam, ul ait S. Ambrosius, «qui ad illam regreditur, se sibi reddit; qui recedit a Christo, se sibi abdicat. »

Quanti. — Græce id est quot, quam nulli. Multitudo enim est quantitas discreta, sicut magnitudo est quantitas continua.

Mercenarii (operarii et servi, qui pro mercede diurna laborant in domo patris mei) abundant panibus (imo carnibus et obsoniis), ego autem (qui sum filius) me fame pereor, — vix siliquis ventrem satio. Sic Deus solet voluptuariis voluptates adimere ; famem , morbos cl ærumnas immittere, ul ad cor redeant videantque ex quanta felicitate ad quantam miseriam, quasi ex cœlo in tartara ceciderint, qui est primus pœnitentiæ gradus. Unde Titus : « In sc reversus, hoc est, inquit, priorem felicitatem cum posteriori miseria conferens, qualisque cl quantus erat, quando cum patre adhuc degebat, animo pertractans, quam telerei miserabilis tandem, postquam Deo decerto cœpit dœmumbus esse obnoxius, evase-

inrrJnp-rit, iterum iterumque expendens.» Hujus filii prodigi exemplo disce illud : a Præcipitis consilii assecla poenitentia. Mali principii malus finis.» Et illud : « Ne a pudendo vincaris hoste, voluptates specta abeuntes. Voluptas esca malorum. »

Mystice : mercenarii sunt, qui spe bonorum temporalium Deo et virtuti serviunt; servi sunt, qui timore poenarum; filii, qui ex filiali amore Deo obsequuntur, g. *d.*, ait Interlinearis : Quam nulli sunt Judæi, qui ob præsentia bona tantum legem observant, ideoque illa a Deo oblinent; ego autem qui legem Dei negligo, bonis tam temporalibus, quam spiritualibus destituor. S. Augustinus vero, lib. II *Quæst. Evang.* : Ista recogitatio, ait, resipiscentis est, et advertentis esse inter prædicatorcs, qui non amore veritatis ducti, sed cupiditate saecularium commodorum veritatem annuntiant. Sublimius Glossa : Mercenarii, ait, sunt, qui futuræ mercedis intuitu digne operari satagunt : hi abundant panibus, id est, quotidianis supernæ gratiæ reficiuntur alimentis. Servus ergo est; qui timore pænæ temperari a vitiis; mercenarius, qui spe et desiderio regni coelorum; filii, qui amore boni. Audi Thcophylactum : Tres sunt ordines eorum qui salvantur : alii enim ut servi faciunt bonum, timentes iudicium; quod et David insinuat, dicens : « Confige timore tuo carnes meas, a iudiciis enim tuis timui. » Mercenarii vero esse videntur, qui desiderio bonorum bene placere Deo cupiunt, sicut et ipse David dicit : a Inclinaui cor meum ad faciendum justificationes tuas in sternum, propter retributionem. » At lili sunt, qui propter amorem in Deum mandata perficiunt, sicut iterum David testatur : « Quomodo dilexi legem tuam, Domine? tota die meditatio mea est. » Et iterum : a Levavi manus ineas ad mandata tua quæ dilexi; » non quæ timui. Idem prorsus docet Nazianzenus, orat, in *S. Baptisma*. Porro Interlinearis et alii, qui per filium seniore accipiunt Judæos, per juniorem Gentiles, sic explicant : Judæi, qui quasi mercenarii spe bonorum temporalium Deo serviunt, illis abundant : ego autem, qui sum populus Gentilis, cum idololatriæ omni veritate destituor.

Yen. It. **18. SIRMAM, ET IBO AD PATREM MEUM.** — « Surgam, » ait Interlinearis, quia me jacere cognovi, prolapsus enim sum ad vitia et idola; a ibo, » qui longe recessi, a ad patrem, » qui sub principe porcorum miserabili egestate tabesco. Surgam ab hac infelici vita : vitia relinquam, consuetudinem peccandi abdicabo, inores mutabo, pœnilebo, et supplex delictorum veniam poscam a Deo. Pulchre ait : *Surgam*, inquit S. Hieronymus, *epist.* 140, «patre quippe absente non steterat : peccatorum jacere, justorum stare est. » Nam, ut ait B. Petrus Chrysologus, semi. I : « Est penes parem dulcis conditio, libera servitus, absoluta custodia, timor betas, blanda ultio, paupertas dives, segura possessio. » Et oculo

post: a Hoc petit, quia qui penes extraneum, servam senserat libertatem; penes patrem, credit sibi futuram liberam servitutem. »

Et dicam ei : Pater, peccavi in coelum, et coram te. — Pauca hæc verba, ait Titus, mihi ad salutem sat fuerint, novi patris mei suavitatem, novi facilitatem, miserebitur mei pœnitentis, et ad sanam mentem revertentis, quem in peccati sordibus se volutantem non perdidit. »

Pater, peccavi. — a Hæc est prima confessio, inquit Ambrosius, apud auctorem naturæ, præsumam misericordias, arbitrum culpæ; sed, etsi Deus novit omnia, vocem tamen confessionis exspectat, quia allevat pondus erroris quisquis ipse se onerat; et accusationis excludit invidiam, qui accusatorem praevenit confitendo. Frustra autem velis occultare, quæ nihil Tallas; et sine periculo prodas, quod scias esse, tam cognitum. if

Porro, Deus juste et congrue a peccatore exigit Confessionem. *Primo* quia reus se humiliare et reatum suum fateri debet, si ab eo velit absolvi. *Secundo*, quia sicut stomachus crudis cibis vel humoribus plenus vomitione purgandus est; sic et animus vitiosis noxis plenus confessione expiandus est; per illam enim delicta evomit et omnem morbi causam digerit, ait Origenes, homil. 2 in *Psalm*, xxxvn. *Tertio*, quia Dei majestas a peccatore læsa, poenitentiam, quasi satisfactionem et honoris sui reparationem exigit. Poenitentia enim Deo honorem per peccatum ablatum restituit Deumque glorificat. Denique pœnitens Deum sanctissimum, se vero peccatorem esse profitetur. *Quarto*, confessio ergo peccatoris, ingens est laus et gloria Dei creatoris, æque ac Christi salvatoris. Causam dat S. Cyprianus, vel quisquis est auctor, tract. *De Passione*: «Quia cum iudicis et tortoris vices peccator assumit, semetipsum persequens, dum confessionem confusione honorat, holocausti hujus incensio in conspectu Dei veniam impetrat. Neque enim bis in idipsum iudicat Deus. »

Peccavi in coelum. — Id est, primo, peccavi gravissime, ita ut peccata mea clament quasi vindictam in coelum. Aut secundo, per hebraismum, a in secanix cœlum, » id est in Deum qui in coelis habitat, quem quasi cœli regem et præsidem Hebræi nomine acœli » significant, ut ostendi JTaZtA. xxi, 2? *L Tertio*, Tertio, proprie «in cœlum, » quia a Deo vocatus in cœlum, cœloque destinatus, terram prætulit cœlo, carnem spiritui, terrena coelestibus. Quæ magna est injuria cœli et vilipendiū in coelestium, ita ut si cœlum ratione et voce proditam esset » contra me clamaret, meque apud Deum accusaret, quod cœlo ei soli proposuerim idola et vitia terne. *Quarto*, « peccavi in cœlum, » quia cœlum mihi est patria, terra vero hospitium et locus peregrinationis : cœlum ergo (pasi patriam meam perdidit, prodegi et prodidi. Ita Nyssenens, tract. *De Oratione* : a Non adjiceret, ait, confessioni peccatum in cœlum, nisi persuasus sibi patriam esse cœlum,

quo relicto peccaverat. » Et S. Hieronymus : « Peccaverat in cœlum, qui Jerusalem coelestem reliquerat. » *Quinto*, « in coelum, n id est in angelos caeterosque cœlitos et coeli incolas, in quibus quasi in cœlo Deus residet, ait Interlinearis. Sic et S. Augustinus, lib. II *Quæst. Evangel. Sexto*, S. Ambrosius, a in coelum, » quia coelestia dona dissipavi. « Peccato, ait Ambrosius, animæ dona spiritus coelestia imminuta significantur, et deviatio a gremio matris Jerusalem, quæ est in cœlo. »

Symbolice S. Chrysostomus, in *Catena* : « In coelum, inquit, peccat, qui in Christi humanitatem, quæ ut cœlum superna est et visibilis, peccat. Peccator enim prodigit cl conculcat sanguinem Christi cumque quasi rursus crucifigit, » uti docet Apostolus, *licia*. vi, 6.

Et cokam te, — *primo*, a qui solus es conspector omnium ait S. Chrysostomus, a quo nec in corde meditata abscondi possunt. » Rursum *secundo*, « coram te, » id est te vidente et spectante. Magna enim est in verecundia peccatoris, quod audeat peccare in conspectu Dei viventis et videntis, quem scit summe peccato offendi, et id ipsum posse vindicare et fulminare, uti faciet in die iudicii, et subinde facit in hac vita ad aliorum terrorem. *Tertio*, S. Hieronymus, *epist.* 140 : « Peccaverat coram Patre, inquit, qui conditore deserto, ligna (idola) fuerat veneratus. »

Symbolice S. Augustinus, lib II *Quæst. Evang.*, Quæst. XXXIII : « Coram te, » inquit, id est in ipso conscience penetrati. Deberet enim peccator etiam in secreto peccans, erubescere se et suam conscientiam, quam polluit, vulnerat, necat, diabolo cl gehennæ mancipat.

Yen. 19. 19» Jam non sum dignus vocari filius tuus. — a Qui servus esse malui idolorum, » ait S. Hieronymus, et viliorum. Hinc ad filii affectum aspirare non praesumit, ait Beda ; « quia tali patre iudigne conversatus sum, » ait Euthymius.

Fac me sicut usum de mercenariis tuis. — *q. d.* « Ex quo primo ordine (liliorum), excidi, dignare me vel secundo, tantum me penitus ne abjicias, » ait Euthymius, *q. d.* Fac me unum de infimis fidelibus, v. g. pœnitentibus publicis : olim enim qui pœnitentiam publicam agebant, non miscebantur cæteris fidelibus in ecclesia, sed ad ejus fores jacebant genuflexi et supplices, omnium orationes et veniam flagitantes, qualem egit S. Fabiola, teste S. Hieronymo in ejus Epitaphio, l» piat-qjjjf. 3Q. u Quis jloc crederet, inquit, ut post mortem secundi mariti saccum indueret, et errorem publice fateretur, et tota urbe spectante Romana, aule diem l'aschœ, in basilica quondam Laterani, qui Cxsariano truncatus est gladio, staret in ordine pœnitentium, Episcopo, Presbyteris cl omni populo collacrymantibus ; sparsum crimem, ora lurida, squalidas manus, sordida collo submitteret? quæ peccata fletus iste non purget? quas inveteratas maculas hæc lamenta non

abluant? » Et inferius : « O felix pernitentia, quæ ad se Dei traxit oculos, quæ furentem sententiam Dei (contra impium Achab) confesso errore mutavit ! »

Porro, « hæc verba, ait S. Augustinus, lib. II *Quæst. Evangel.*, Quæst. XXXIII, sunt pœnitentiam medilantis, nondum agentis. Non enim jam dicit Patri, sed dicturum se esse promittit, cum venerit. » Denique sicut fumus præcedit incendium, sic flammam fidei et charitatis præcedit peccatorum confessio, ait Primasius in cap. iv *Apoc.* Quare sicut fumus vi ignis illico flammescit, et in flammam vertitur ; sic confessio vi contritionis exardescit et in charitatis flammam transiit.

20. Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adduc longe esset, vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum. — « Cum adhuc longe esset » a patre, antequam poenitentiam animo conceptam verbis exprimeret et opere expleret, prævenit eum pater. Ubi nota miram Dei in peccatores pœnitentes clementiam et condonandi celeritatem. « Quia Deus hominum pœnitentiam sua misericordia et benignitate solet antevertere, » ait Titus ; et Nyssenus : « Confessionis meditatio, ait, placavit ei patrem. »

Vidit illum — lacerum, squalidum, fame confectum, plorantem et ejulantem.

Et misericordia motus est. — Græce significantius « ἀζχα-πρίττ'hr », id est intimis visceribus commotus est, ac de filii miseria quasi de sua summe indoluit.

Accurrens. — « Præ nimio gaudio, ait Euthymius ; non exspectavit ut ille adesset, sed prior occurrit, neque id utcumque, sed et accurrit, ut appareat amoris vehementia. »

Cecidit super collum ejus, et osculatus est eum. — Cadere super collum, est humiliari in amplexum, ait S. Augustinus, loco citato. Brachium Dei, scilicet Christum, osculum dare, est ad spem indulgentiæ peccatorum verbo gratia! consolari. S. Chrysostomus vero : Osculatur os, inquit, per quod emissa de corde confessio pœnitentis exierat. Amplexus et oscula signa sunt, tum veniæ et reconciliationis, tum singularis amoris et benevolentis, tum gaudii et exaltationis, quo Deus et angeli mirifice gaudent super uno peccatore pœnitentiam agente. Hoc enim demonstrare hic vult Christus, ut jam sæpius monui.

21. Dixitque ei filius : Pater, peccavi in coelum, et coram te : jam non sum dignus vocari filius tuus. — Cupit per gratiam fieri, quo fatetur so indignum esse per meritum, ait Interlinearis. Vide dicta vers. 18. Porro, omittit hic rō « fac me unum de mercenariis tuis, n sive quia pater ex amore et gaudio verba ejus interruptit et præscidit, dicens servis : u Cito proferte stolam primam ; » sive quia amplexus et osculum patris ei hoc desiderium excusserunt, ac filiationis spem

dederunt. Undo S. Augustinus, lib. II *Quast. Evamj.*, Quæst. XXXIII : a Non addit, inquit, quod dixerat : Eae me unum do mercenariis tuis, id enim post patris osculum jam generosissimo do-
dignatur. » Titus tamen censet cum hoc dixisse, sed a Luca omissum esse, quasi ex dictis sat cog-
nitum.

Vm. n 22. Dixit auti i paieh ad servos seos : Cito
PHOPERTB SIOLAM PRIMAM, EI INDUITE ILLUM, ET
DATE ANNULUM IN NANUM EJUS, ET CALCEAMENTA IN
Ven. 13. PEDES EJUS : 23. ET ADDUCITE VITI I I H SAGINATI M, ET
OCCIDITE, ET MANDUCEMUS, ET EPULEMUR. — «*Servi*»
sunt angeli vel sacerdotes, ait Theophylactus;
vol prædiratores, ut vult S. Augustinus, loco ci-
tato; hi enim sunt serviet administri reconcilia-
tionis peccatoris cum Deo.

stolam primam, — id est pristinam, qua ante
abitu uti solebat in domo patris, quæ erat ves-
tis pretiosa usque ad talos demissa ; certam enim
et pristinam stolam, illamque eximiam, hic no-
tari patet ex duplici articulo Græco, ὡς ἦν ἐν τῇ οἰκίᾳ
: erat ergo lineæ stola pristina toga talaris,
quæ nobilium erat filiorum, quam abiens in domo
patris reliquerat, viatoris habitum assumens.
Hinc in Vitis Patrum, lib. VI, libello 1, n. 115
Episcopus quidam in spiritu vidit duas mulieres
Peccatrices sed pœnitentes, post confessionem
hi sancta Communione alba stola vestiri, splen-
didas habere facies totumquo corpus magno
hinc inde coruscare. Causam petiit ab angelo sibi
apparente, al) coque audivit a illas per confes-
sionem et lacrymas divinum meruisse numerum.»
Confessio ergo pœnitentes in divinum cœlum
numerum transcribit.

Annulū — aureum, qui index est hominis
aurei et divitis, vel nobilis, æque ac calceamen-
ti habundantiam incedebant sine calceis nudipe-
des, liberi vero calceati.

Vitulum saginatum. — Græce, *vitulum illum*,
scilicet singularem, quem saginari jussi in festum
et epulum aliquod solemne, quale nunc occurrit.

Porro luce omnia, stola prima, annulus, caleci
et vitulus saginatus, significant *primo*, gaudium
patris, id est Ilei et angelorum exultationem de
peccatore pœnilente et converso; *secundo*, pec-
catorem in eundem, aut etiam meliorem quam
ante peccatum habuerat, statum a Deo clemen-
tissimo restitui.

Possunt tamen sigillatim singula ita adaptari
cum S. Augustino, Hieronymo, Beda, ut per
«stolam primam» accipiamus, non innocentiam:
hæc enim, æque ac virginitas, semel amissa,
nulla Dei potentia reparabilis est; sed pristinam
gratiam et charitatem. Unde Interlinearia stolam
primam interpretatur vestem Spiritus Sancti, qua
nos certificat de hæreditate immortalitatis ha-
benda; S. Ambrosius, amicum sapientiæ; S. Au-
gustinus, dignitatem quam perdidit Adam.

Per «annulum» accipe imaginem Dei expres-
sum, quam varii in variis virginitatibus collocant.

«Annulus», ait Beda, sincera» fidei Mercurii
est. » «Annulus, ait S. Chrysostomus in *Catena*,
est signaculi salutaris symbolum, et sponsa-
tionis insigne, et nuptiarum pignus. » «Annulus,
ait Glossa, est signaculum fidei, quo signantur
promissa in cordibus credentium. » Et Interli-
nearis : * Annulus est signaculum similitudinis
Christi et expressio veritatis. » a Annulus, ait
S. Augustinus, est Spiritus Sancti pignus; gratiæ
enim participatio significatur per digitum.» Vide
quæ de symbolis annuli dixi Geni. xii, 42;
Jerm. xii, 24, et *Aggæi* n, 24. «In manum,» id
est in operibus, ait Interlinearis, ut per opera
fides clarescat, et per fidem opera confirmantur ;
inanibus enim fiunt opera.

Per a calceamenta in pedibus, » significatur
promptitudo et cursus ad actus virtutum, præ-
sertim ad prædicationem Evangelio Pœnitentes
enim maxime sitiunt aliorum pœnitentiam et sa-
lutem. Ila S. Hieronymus, /Unbrosius, Beda et
S. Augustinus, lib. II *Quast. Evang.* Calceus, ait,
est propositio evangelizandi, ad non tangenda
terrena; ut per lubricum mundi, ait S. Chrysos-
tornus, fixus incedat; vitæ cursus in Scriptura
pes appellatur. Hursum a calceamenta » sunt
exempla piorum, quæ dum quasi pedis gressum
monstrant, muniunt et roborant ad eadem imi-
tandum.

a Vitulus saginatus o est Christus, tum in Eu-
charistia iustus æque ac peccatores post pœnitentiam
carne sua pascens et saginans ; tum suis
sanctis inspirationibus aliisque mille modis pœ-
nitentes, et recens conversos miris consolatio-
nibus oblectans et mulcens. Ita Interlinearis.
a Christus, inquit, est vitulus saginatus, omni
spirituali virtute opimus, ut pro totius mundi
salute sufficiat. » Et Chrysostomus : « Christus
vitulus dicitur, ob immolati corporis hostiam ;
saginatus, quia pro totius mundi salute sufficit. »
Augustinus, lib. II *Quasf. Evang.* : Christus, ait, vi-
tulus saginatus, id est opprobriis satiatus : pœ-
nit pater eum adduci, id est prædicari; et occidi,
id est ejus mortem insinuari : tunc enim cuique
occiditur, cum credit occisum.

Et manducemus, et epulemur. — Deus, inquit
Euthymius, «edere dicitur, ad unitatis communi-
cationem. » « Nulla enim, ait S. Hieronymus,
epist. 146, potest esse jucunditas, nisi Patre no-
biscum celebrante convivium, » « Patris autem
cibus, ait Beda, est talis nostra. » Audi S. Am-
brosium : « Paternus est cibus salus nostra, et
Patris gaudium nostrorum redemptio peccato-
rum. » Et Glossam : « Refectio Dei et Sanctorum
est salus peccatorum; et nola quod post datam
stolam, annulum et calceamenta, vitulus immo-
latur; nisi enim quis spem primæ immortalitatis
induerit, et annulo fidei opera munierit, et fidem
confitendo pœnitaverit, cœlestibus non potest
Sacramentis interesse. »

24. Quia iuc filius meus mortuus erat, et

rkwxît : tamnuT, et inventus est. Et coeperint epulari. — « Mortuus, d per culpam prodigalitatis et luxarim; « revixit, d per gratiam pœnitentiæ. Epulum hoc, ut dixi, non aliud significat quam ingens gaudium Dei et angelorum de peccatore converso. Homines enim carnales sua gaudia ponunt in epulis; coelestes enim delicias ignorant, quia eas nunquam gustarunt.

Ver». 25. Erat altem filus ejus senior in agro : et CUM VENIRET, ET APPROPINQUARET DOMUI, AUDIVIT symphoniam et chorum;

Ver». W. 26. Et VOCAVIT UNUM DE SERVIS, ET INTERROGAVIT QUID HÆC ESSENT.

Vert-27. 27. ISQUB DIXIT ILLI : FRATER TUUS VENIT, ET OCCIDIT PATER TUUS VITULUM SAGINATUM, QUIA SALVUM ILLUM RECEPIT.

Ver» 28. 28. Indignatus est autem, et nolebat introire. Pater frgo illius egressus, coepit rogare illum. — Indignatio hæc et murmur senioris filii, id est justorum, emblema est parabolæ, ut ostendatur •equitas hujus gaudii Dei et angelorum de peccatore converso; sive quid murmurantibus de tanta poenitentiam gratia et gloria, juste respondere possit Deus. « Ostendit siquidem hujusmodi indignatio, ait Euthymius, quod tantam demonstrat circa cos qui resipiscunt gratiam et gaudium, ut caderis invidiam movero possit. » Sic quoque Theophylactus, ac Titus, et S. Chrysostoinus in *Catena*; nam alloqui certum est justos non invidere peccatoribus pœnitentibus gratiam et gloriam, sed potius mire de ea gaudere et exultare. Simile ostendit Matthæus, xx, 11, in murmure operariorum primo venientium ad vineam. Aut potius, indignatio hæc et murmur senioris significat invidiam et murmur Phariseorum, qui se putabant justos, et Christo obmurmurabant, quod peccatores reciperet et foveret. Hæc enim tota parabolæ hujus fuit occasio, æque ac scopus, ut palet ex initio capitis. Ita S. Hieronymus, Janse-
nius et alii.

Pari modo significatur hic Judæorum invidia et murmur contra Apostolos, qui Evangelium a Judæis incredulis transtulere ad Gentiles. Ita S. Ambrosius: Judæi, ait, Gentibus beneficium palernæ benedictionis inviderunt. Et S. Augustinus, lib. II *Quast. Evang.*, Quæst. XXXIII et seq. : Indignatur, ait, et nunc, et non vult intrare. Cum vero plenitudo Gentium introierit, egreditur pater, ul diu omnis Israel salvus fiat. Ita et S. Hieronymus. « Senior, ait Ambrosius, dicitur, eo quod cito aliquis per invidiam consenescat, n Invidebat enim senior fratri juniori, ul patet ex sequenti. Porro, invidia exedit et corrodit hominem, itaque facit ut cito senescat. Idem facit amor, sed allero ex capite, quia scilicet spiritus vitales dissipat et effundit. Unde proverbium :

Ar tat * « Amantes repente senescunt; » et, ut ait Theocritus : « Amantes in diem senescunt. »

cjo Audivit symphoniam.— Arabicus, *concentum musicum*, hoc est, ul explicais. Augustinus loco jam

sæpc citato, audivit Apostolos Spiritu Sancto plenos, consonis vocibus Evangelium practicantes: legit aliquem Prophetarum, et in eo quærens quodammodo interrogat : Unde ista festa in Ecclesia celebrentur, in qua se esse non videt? S. Ambrosius vero : Audivit, inquit, plebis Christianæ concordiam concinentis, et de peccatore salvato lætitiæ suavitatem resonantis : foris stat, eo quod malevolentia eum excludit. Et Glossa : Symphonia Ecclesia; ait, est diversarum relatum et virtutum concordia, indeque chorus, id est exultado et quasi spirituale tripudium.

Tropologice: vide Salmeronem, torn VII, *tract.* 27 et 28. a Hoc convivium, ait S. Hieronymus, *epist.* 146, quotidie celebratur, quotidie pater filium recipit, semper Christus credentibus immolatur. »

Pater ergo illius egressus, coepit rogare eum. — Symbolice, notat Deum per Christum et Apostolos invitasse et rogasse Phariseos et Judæos Christo incredulos, ut in Christi Ecclesiam ingrederentur, ibique communi fidelium epulo et gaudio fruerentur; sed illi id facere noluerunt ex odio et invidia, tum Christi a se crucifixi, tum Gentilium in Christum credentium: idipsum autem facient in fine mundi convertendi ab Elia. Ita S. Augustinus. Mirare hic Dei bonitatem erga Judæos. « Quam benignus, ait S. Hieronymus, *epist.* 146, et clemens pater ! rogat filium, ut Retiti domus particeps fiat. »

29. At ille respondens, dixit patri suo : Ecce Ver» *² TOT ANNIS SERVIO TIBI, ET NUNQUAM MANDATUM TUUM PRETERIVI, ET NUNQUAM DEDISTI MIHI HEDUM, UT CUM AMICIS MEIS EPULARER. — « Servio tibi; » SyriUS addit, *servitutem*, nimirum serviebant Judæi in oneribus legis in tot lustrationibus, oblationibus, victimis, cærcmoniis, etc.

ET NUNQUAM MANDATUM TUUM PRETERIVI. — Hæc responsum hoc notat mendacem arrogantiam et ingratitudinem Judæorum, qui sua opera legis jactabant et Dei beneficia plurima in se collata obliviscebantur : mentiuntur enim se nunquam Dei mandatum præteriisse, cum plurima prætercant, ac « quasi non sit præterire mandatum, saluti fratris invidere, » ait S. Hieronymus, *epist.* 146. Simili arrogantia Phariseus justificat scipsum, ac despicit Publicanum, *Luca* xviii, 11. Ita S. Ambrosius. Verum tamen est Judæos non præteriisse mandatum de uno Deo colendo, quia idola non coluerunt, sicuti Gentiles, uti explicat S. Augustinus, loco citato, et Interlinearis.

Et nunquam dedisti mihi hedum. — Hedum iLrJiu hunc symbolice varie explicant Patres. *Primo*, S. Hieronymus, *epist.* 146, *q. d.* Nullus sanguis Prophetæ vel sacerdotis, a Romanorum imperio et jugo nos liberavit; et pro luxurioso filio, id est pro Gentilibus, pro peccatoribus totius creatura gloriosus sanguis effusus est. *Secundo*, Theophylactus : a Hedum, d ait, id est persequentem me peccatorem nunquam decrevisti mei causa

maciandum esse. *Tertio*, S. Augustinus, *q. d.* Nunquam te, o Christe, mihi ad refectionem dedisti, eo quod te hædum, id est peccatorem, et legis Mosaicæ prævaricatorem æstimavi. *Quarto*, S. Ambrosius : Judæus, ait, hædum requirit, Christianus agnum : ideo illis Barabbas solvitur, nobis agnus (Christus) immolatur.

Vtr». w. 30. Sed postquam filius tuus me, qui devoravit substantiam suam (Græcc «•», id est *tuam* ; sic et Syrus: quam tu scilicet illi dedisti) cum meretricibus, VENIT, OCCIDISTI ILLI VITULUM SAGINATUM. — Accusant Pharisei Deum et Christum de vitio acceptionis personarum, quod indignos dignis, puta Gentiles et peccatores Judæis et Phariseis, præferat; sed falso : nam Gentiles et peccatores per fidem in Christum et pœnitentiam, faciebant se dignos Evangelio et gratia Christi; Pharisei vero per infidelitatem, superbiam et invidiam illa se faciebant indignos; unde illi a Christo electi, hi reprobati sunt, *Matth.* xx, IG.

Ver». 31. 31 # jVr IPSE DIXIT : Fili, TU SEMPER MECUM ES, ET omnia mea tua sunt. — Arabicus, *omnia qua sunt mihi, sunt tibi*; in tua potestate sunt tibi mecum communia. «Omnia, m intellige legem, Prophetas, eloquia divina, ait S. Hieronymus. Adde, veram unius Dei fidem et cultum, veram Ecclesiam omniaque ejus bona, etc., hæc enim possidebat Israel, iisque ante Christum carebant Gentiles. Sensus est, *q. d.* Tu, in domo mea quasi filius, omnibus meis bonis mecum ad libitum uteris et frucris : non ergo invidere debes fratri tuo, nec ægre ferre quod ego ex omnibus bonis milii et tibi communibus, unum vitulum in gratiam fratris tui ex longinqua regione reversi occiderim, præsortim cum ad cumdein te quoque invitaverim. Unde addit S. Ambrosius et Interlinearis : Omnia mea tua sunt, scilicet, si fratri tuo desinas

invidere. Nam, ut ait S. Augustinus, loco citato : « Cupiditas nihil sine angustia, nihil cum angustia chantas tenet : cum beatitudinem istam obtinuerimus, nostra erunt ad vivendum superiora, nostra erunt ad convivendum æqualia, nostra erunt ad dominandum inferiora. » Causam dedit superius, dicens : « Sic enim a perfectis et purgatis, ac jam immortalibus filiis habentur omnia, ut sint et omnium singula, et omnia singulorum. n Hanc enim bonorum et gaudiorum omnium communicationem Beatis in culo præstabit, tum perfectissimus amor mutuus et chapitas, tum plena beatitudo et gloria.

32. Epulari altem f.t. caldere oportebat, q1h FRATER TUIS DIC MORTUUS ERAT, ET REVIXIT; PERURAT, et inventus est. — Justissima est ratio, g. d. Hic mihi filius, tibi frater est; nuper vitiis diffluens, ideoque morti et gehennæ addictus. Jam pœnitens Deo, grati®, saluti et cado restituitur : quare illi non invidere et obmurmurare, sed me æque ac te cum tota familia epulari, congratulari et congaudere oportet. Jam Christus Phariseis parabolam hanc sibi applicandam relinquit, u Hic enim, ait Theophylactus, scopus parabola est, propter Phariseos obmurmurantes quod peccatores susciperet, docere quod, etiamsi justissimus, non repellendi sint peccatores, neque obmurmurandum, recipiente illos Deo. » Et paulo superius : u Dicit igitur per præsentem parabolam Dominus Phariseis, quasi in hunc modum : Esto vos justi sitis, sicut filius ille beneplacn-patri; obsecro vos justos et mundos, ne obmurmuretis in salute filiorum; est enim et ille filius. Itaque Phariseorum mentem instruit, ut, etiamsi justi ipsi essent, et omnia mandata Dei perfecissent, gravalim ferre non deberent suscipi peccatores. »

3-

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Christus discipulos hortatur ad studium beneficentia et bonorum operum per duas parabolas.

Prima est villici iniqui} secunda est divitis epulonis, vers. 19.

i. Dicebat autem et ad discipulos suos : Homo quidam erat dives, qui habebat villicum ; et hic diffamatus est apud illum quasi dissipasse! bona ipsius. 2. Et vocavit illum, et ait illi : Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ; jam enim non poteris villicare. 3. Ait autem villicus intra se : Quid faciam, quia dominus meus aufert a me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco. 4. Scio quid faciam, ut, cum amotus fuero a villicatione, recipiant me in domos suas. 5. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo : Quantum debes domino meo? 6. At ille dixit : Centum cados olei. Dixitque illi : Accipe cautionem luam; et sede cito, scribe quinquaginta. 7. Deinde alii dixit : Tu vero, quantum debes? Qui ait : Centum coros trilici. Ait illi : Accipe litteras

Ims, cl scribe octoginta. 8. El laudavit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset; quia filii hujus sæculi prmlentiores filiis lucis in generatione sua sunt. 9. Et ego vobis dico : Facile vobis amicos de mammona iniquitatis; ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. 10. Qui fidelis est in minimo, et in majori fidelis est; et qui in modico iniquus est, et in majori iniquus est. 11. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis? 12. Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? 13. Nemo servus potest duobus dominis servire : aut enim unum odiet, et alterum diliget; aul uni adhaerebit, et alterum contemnet; non potestis Deo servire et mammonal. 14. Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari; et deridebant illum. 15. Et ait illis : Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus; Deus autem novit corda vestra; quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. 16. Lex el prophetae usque ad Joannem : cx eo regnum Dei evangelizalur, et omnis in illud vim facit. 17. Facilius est autem cœlum et terram preterire, quamde lege unum apicem cadere. 18. Omnis qui dimittit uxorem suam , et alteram ducit, moechatur; et qui dimissam a viro ducit, moechatur. 19. Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura et bysso; et epulabatur quotidie splendide. 20. El erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus, 21. cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat; sed et canes veniebant, et lingeabant ulcera ejus. 22. Factum est autem ut moreretur mendicus, ct portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno. 23. Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazaruin in sinu ejus; 24. et ipse clamans dixit : Pater Abraham, miserere mei, et mitte Laxarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. 25. Et dixit illi Abraham : Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, el Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. 26. Et in his omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est, ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. 27. Et ait : Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei. 28. Habeo enim quinque fraires, ut testatur illis, ne el ipsi veniant in hunc locum tormentorum. 29. Et ait illi Abraham : Habent Moysen et Prophetas; audiant illos. 30. At ille dixit : Non, pater Abraham; sed si quis cx mortuis ierit ad cos, pœnitentiam agent. 31. Ait autem illi : Si Moyseu et Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

Ym», i I. Dicebat autem et ad discipulos suos : Homo QUIDAM ERAT DIVES, QUI HABEBAT VILlicum ; CT HIC DIFFAMATUS EST APUD ILLUM, QUASI DISSIPASSET boxa ipsius. — « Dicebat autem : » postquam p,, ' l'harisæos murmurantes de poenitentiam recep- it i ' Itone, ait Beda, tribus parabolis redarguit, quar- bmLi. tam el quintam de eleemosyna danda el parcimonia sequeuda, subjungit. Nam, ut ait Glossa : Pharisæi superbi et avari , uti pœnitcnlibus veniam, ita egentibus pecuniam negabant.

Au discipulos suos, — ad suos auditores, qui se ejus disciplina* subdebant, etiamsi sua omnia non relinquerent, uti fecerant Apostoli. Ita Titus.

Villicum. — Græce, *aconomum*, id est magistrum vel præfecluin domus; Arabicus, *adminis- tratorem*. Villicus ergo hicnou erat villæ colonus, aut agricola, vel vinitor, sed totius substantiæ domu dommique sui, ac consequenter villæ ,

vel villarum ejus administrator et dispensator. Unde S. Hieronimus , *ad Algas.*, Quæst. VI, pro *villicus*, vel, ut in Græco, cîmt îu xç, vertit *dispensator*; pro *villicare*, verlit *dispensare* ; el pro *villicatione*, *dispensatione*. Villicus ergo hic erat omnium heri sui bonorum, villarum ct friigum adminis- trator; idcoque villas ct agros heri sui colonis et agricolis elocabat, uti patet ex sequent. Audi Varronem, lib. I *De Rc rustica*, cap. II : « Villicus agri colendi causa constitutus, atque appellatur a villa; villa, quod ab eo iu eam convehuntur fructus et evehuntur, cum veniunt. A quo rustici etiam nunc quoque viam *Veham* appellant prop V**» “l ter vecturas; et *Vellam*, non *Villam*, quo vehunt ' j 'l, ct unde vehunt. » |'

QuocircaS. Ambrosiusmoraliter notat dictaque : a In quo ipsi discimus, non ipsi esse domini, sod potius alienarum villici facultatum.» EtThcophy-

laetus : « Primum hoc discimus, quod non sumui domini divitiarum, sed dispensatores alienarum rerum, ut illas bene dispensemus sicut ipse imperat. » Licet enim apud homines simus domini opumstrarum, tamen respectu Dei, qui summus est dominus, earum sumus dispensatores; quia Ipse eas nobis frugaliter et utiliter in nostros, et deinde in pauperum usus dispensandas tradidit, atque dispensationis earum exactam a nobis in morte et iudicio rationem exiget. Hinc Apostolus, I Cor. iv, 1 : « Sic nos, ait, existimet homo, ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei. Hic jam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. » Omnes enim dotes omniaque bona quae habemus, non nostra, sed Dei sunt, quia ea nobis dedit : quare illorum non sumus domini absolute, sed dispensatores; quia ea non ad libitum, sed ex voluntate et praescripto Domini Dei erogare et dispensare debemus. Habes ergo insigne ingenium, acre iudicium, firmam memoriam, sapientiam, eloquentiam, etc. : illorum es villicus, non dominus, quia illa non tua sunt, sed Dei dona. Vide ut illis recto utare ad Dei voluntatem et honorem, ut Ipsi do iis exactam, quam ipse a te reposcet, rationem reddere valeas. Audi S. Chrysostomum, in *Catena* : a Erronea opinio est, possideri a nobis ut dominis res huius vite et ut bona propria. Sumus enim velut hospites et advenae, quibus nunc discedendum est, et dispensatores alienorum : quare nobis villici humilitas et modestia assumenda est ; nil enim est nostrum, sed omnia sunt datoris Dei. »

Diffamatus est. — Graeco id est *accusatus est* ; Arabicus, *delatus est* : unde «diabolus» idem est quod *accusator*, quia nos apud Deum accusat, sive vere, sive falso et per calumniam : ipse ergo est calumniator omnium operum nostrorum, Apoc. xii, 10. Haec accusatio fit, ait Interlinearte, quando quis non exercet opera pietatis erga illos quibus debuit ; non ergo de male factis duntaxat accusamur apud Deum, sed et de bonis quae facere debuimus, omissis. Villicus enim nihil omittere debet, quod ad officium sibi commissum et heri utilitatem pertineat.

Dissipassi. T. — epulando, potando, ludendo, donando similibusque modis illicitis sibi que vetitis.

Ven. ſ. 2* Et vocavit (dominus ejus, uti exponit Syrus) ILLUM, ET AIT ILLI : QUID HOC AUDIO DE TK (tu dissipare, vel potius dissipasse bona mea)? redde RATIONEM VILICATIONIS TUAE. — Graeco, *tu (TCO-nomiis; Arabicus, tuae administrations* : scilicet quantum receperis, et quomodo illud expendis.

Jam enim non poteris villicare. — Id est, ut S. Hieronymus, amplius enim dissipare et administrare meas opes et facultates non poteris ; quia pro *jam*, Graeco est *frt*, id est amplius. Unde Arabicus, quia *tu non eris mild amplius culminis-*

tratar. « Jam n ergo Idem est quod *amplius*, tam hio quam cap. xv, 19, et cap. x, 14, ad *Marci* cap. xii, 34.

Idem dicit Christus cuque in morte, scilicet : « Reddo rationem villicationis tuae, » id est tuae vite, tui status, officii tibi commissi, tui temporis, tui ingenii caeterarumque dorum quas Deus tibi dedit, ut iis utaris ad ejus gloriam et tuam aliorumque salutem.

Climacus, *Gradu 1*, narrat Joannem (postea abbatem), cum ingrederetur monasterium, prima nocte vidisse quosdam per somnum, terribilem a se rationem exigere, nimirum debitum librarum auri centum; quare per triennium dedit se obedientiae, patientiae et injuriarum tolerantiae : quo facto revelatum est ei decem libras ex debito esse sublatis : quare majori fervore austeritati, obedientiae caeterisque virtutibus incumbens per tredecim annos iis exactis, vidit quasdam sibi apparentes, qui a Deo missi nuntiabant debitum omne illi esse remissum. Idem, *Gradu 7 De Luctu*, narrat mirum quid et terribile de Slephano abbate, qui in solitudine per 40 annos magna sanctitate vixerat in jejuniis, lacrymis, orationibus, adeo ut leopardum manu sua nu- u “ni- trirci, Hic enim pridie quam moreretur, repente, inquit Climacus, animo obstupuit, apertisque oculis ad dexteram atque ad sinistram partem lectuli circumspiciebat; et quasi rationem quidam a se exigent, cunctis qui adstabant audientibus, aiebat aliquando : « Ita sane, sic revera est, sed pro hoc tot annis jejunavi. » Aliquando vero : « Non certe, sed mentimini; hoc non feci. » Deinde rursus : « Vere me accusatis. » In quibusdam etiam aliquando aiebat : « lia sano, et quidem ad haec quid dicam non habeo, ideo misericordia est. » Et erat profecto spectaculum horrendum non terrificum, invisibile illud saevitium quo iudicium.

3. Ait autem villicus intra se : Quid faciam, ver> i **QUIA DOMINUS MEUS AUERT A ME VILICATIONEM? FODERE NON VALEO, MENDICARE ERUBESCO.** — Crimen dissipationis bonorum heri sui, villicus male sibi conscius tacito agnoscit, a quo ac suam imprudentiam, quod illa abligurierit, nec in futuros usus recondiderit. Unde nil ei superest, nisi ut vel laboro manuum, vel mendicando sibi victum paret : mendicare erubescit, laborare ob debilitatem vel desuetudinem nequit. Iteret ergo anxius, ac quo se vertat nescit. Vero S. Chrysostomus : « Impotentem osse in opere, ait, est vite inertis. »

Symbolice Glossa : « Posi hanc vitam, ait, non est locus fodiendi compunctione terram animae nostrae, ad ferendum fructum : est tunc etiam confusibile mendicare, ut fecerunt faluae virgines, imo inutile et impossibile. »

4. Scio quid faciam, ut, cum amotus fuero a viciis VILICATIONE, RECIFIANTE (debitum heri mei) ME in domus suas, — scilicet reuertendo eis partem

debitorum, aecorum quantitatem imminuendo, caque de re dando eis syngraphum, ut ipsi propter hanc meam in eos beneficentiam, licet fraudulentam et hero iniquam, vicissim me villicatione privatum benefice excipiant et alant.

Vert. 5. CONVOCATIS ITAQUE SINGULIS DEBITORIBUS DOMINI SUI, DICEBAT PRIMO : QUANTUM DEBES DOMINO meo? At ille dixit : Centum cados olei. Dixitque illi : Accipe cautionem tuam : Ite sede cito, SCRIBE QUINQUAGINTA.

Calif Centum cados olei. — *Cadus*, vel, ut Græcc est, rS batus, erat mensura liquidorum, sicut corus aridorum : licet autem batus major esset cado, sive metreta, ut vertit hic Syrus ; cadus enim GO, batus vero 72 continebat sextarios; tamen subinde unum pro alio accipitur. Unde S. Hieronymus, in cap. xlv *Ezcch.* : Decima pars cori, ai?, in liqui-Comi. dis vocatur batus, sive cadus. Corus autem, sive qrr^o. homcr> continebat triginta modios : ita enim Noster vertit *Levitici* cap. xxvii, vers. 16, idemque colligitur ex *Septuaginta*, *Ezech.* cap. xlv, 11. Vide quæ de mensuris et ponderibus congeSSI in fine Pentateuchi.

Accipe cautionem tuam : et sede cito, scribe Confio, QUINQUAGINTA. — «Cautionem,» GræCC tpuua, id est scriptum, litteras, uti vertit Interpres, vers. 7; scilicet syngrapham, manu tua olim scriptam vel subscriptam, qua testatus es te debere hero meo centum cados. Vulgus *obligationem* vocat, id est litteras obligatorias : hæ vocantur cautio, quia per has cavetur creditori, ne debitor ei debitum negare possit. Sensus est, *q. d.* Syngrapham obligatoriam, qua olim mihi tradita testaris te hero meo debere centum cados olei, ecce tibi reddo : accipe ergo eam et lacera, ac pro ea scribe aliam, qua tantum fatearis te debere quinquaginta; ita herus doli nescius, a (e tantum repetet GO, et alios 50 tibi servabis cosque mecum divides.

Ven. 7. 7. Deinde alii dixit : Tu vero, quantum debes? Qui ait : Centum coros tritici. Ait illi : Accipe litteras tuas (cautionem, sive syngrapham tuam, de qua vers. 5), et scribe octoginta.— Corus, sive homer, continet decem ephi, ephi autem continet tria sata, id est tres modios, *Ezcch.* xlv, 11. Corus ergo continebat 30 modios.

Symbolice S. Augustinus, lib. II *Quæst. Evang.*, Quæst. XXXIV : a Quod autem, inquit, de centum cadis olei quinquaginta scribi fecit a debitore, et de centum coris trilici octoginta, ad nihil aliud valere arbitror, nisi ut ea quæ similiter in sacerdotibus atque in Levitis Judæi, quisque operatur in Ecclesia, abundet justitia ejus super Scribarum et Phariseorum, ut, cum illi decimas darent, isti dimidias dent : sicut non de fructibus, sed de ipsis bonis suis fecit Zachoeus. Aut certe duplicet decimam, aut duas decimas dando superet impendia Judæorum. »

vm. 9. 8. Er laudavit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset : quia filii hujus seculi rRUDLNTIOBES filiis lucis in generatione sua

sim. — « Dominus, » id est nonis villici, fraudem ejus ex servis vel aliunde rescians; non Christus Dominus, ut vult Erasmus; *q. d.* Herus villici laudavit villicum iniquum, quod prudenter sibi consulisset, licet per fraudem et damnum heri. Laudavit autem non facium, nipote injustum, sed prudentiam, vel solerliam, industriam et ingenium subtile villici ; sicut cum ingeniosum audimus facinus, damnamus scelus, laudamus ingenium.

Quia filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis (id est fidei, puta fidelibus et sanctis, bi enim opponuntur filiis tenebrarum sive sæculi) in generatione sua (hoc est in genere suo (1)) sunt, — scilicet in temporalibus, et maxime in malis, v. g. dolis, fraudibus et malis artibus. Est hebraismus. Vere dixit vir sapiens : « In rebus temporalibus sumus Solones, in spiritualibus moriones; in terrenis lynces, in cœlestibus talpæ. » « Prudentiores sunt filii sæculi, » ait S. Augustinus, lib. II *De Genesi ad litteram*, cap. n, ad consulendum sibimet in posterum, quamvis fraude, non juro. Ratio a priori est, quia in hominibus viget sensus et cupiditas rerum terrenarum ; mens vero et spiritus languet, deprimitur et hebetatur, partim a corpore, partim a sensu et cupiditate, quo fit, ut mundani sequentes ductum sensus et cupiditatis, vivaciores et solertiores sint in temporalibus bonis sibi providendis, quam spirituales et sancti, qui ductum mentis et spiritus sequuntur, sint in spiritualibus sibi procurandis; spiritualia enim, cum sint recondita, nec oculis cernantur, vix mentem humanam feriunt.

Jam quod ad applicationem parabolæ attinet, Apfla nota scopum ejus in genere esse, ut dicatur contra avaros Phariseos, ut docet Christus versu LcL nono et decimo quarto, cisque vel aliis avaritiam extundat, ac doceat affectum ab amore divitiarum abstrahere, illasque in pauperes erogare. Monet enim hic Christus divites cæterosque omnes, ut meminerint se non esse pleno jure dominos, sed tantum dispensatores bonorum Dei ; ideoque prudenter et sedulo illa expendant per eleemosynas, ut per eas peccata expient, ac Deo rationem villicationis suæ, id est universi Christiani officii, et vilæ, æque ac opum et facultatum, exactam reddere possint; itaque ab eo laudari, præmiari et beari mereantur. Neque alia ratione villicus hic nobis imitandus proponitur : nam in

(1) Id est a sui similibus, ejusdem furfuris, perversa) indolis hominibus prudentiores habentur. Aliter Kuinool, in h. 1., qui h rf, -pii vertit inter ruæ astatis homines, et sensum totius loci,* cui ironiam inessc ait, ita constituit : Sane homines rebus terrenis unice intenti, inter sua: alatis homines, prudentiores (fraudibus in divitiis acquirendis utuntur) sunt quam homines Christiani, qui a fraudibus in acquirendis bonis alieni sunt et esso debent. Ego vero ab ista Istorum providentia vos dehortor; cohortor potius vos ut, futura prospicientes, Juslumque divitiis fallacibus statuentes pretium, earum curam studio bonorum coelestium postponatis, ven», u — 13,

fraudo et injustitia, quam hero intulit, neminem licito eum imitari posse clarum est.

Quocirca S. Augustinus, lib. II Quæsf. *Evany.*, Quæst. XXXIV, censet Christum hic argumentari a minori ad majus, *q. d.* Si villicus hic tam solerter in terra sibi providet de annona, multo magis pro vita æternæ nos decet esse solertes, ut de meritis quibus in ea vivamus, simus solliciti. Rursum si hic villicus, licet fraudulentus et injustus, laudatus fuit ab hero ob hanc solerteriam et providentiam, nullo magis nos a Deo laudabimur, si per eleemosynam nulli damnum, sed commodum multis afferamus. Cadera sunt emblemata. Ita S. Augustinus, Euthymius, Maldonalus, Janse-
nius et alii. Audi S. Augustinum : a Si laudari potuit ille a domino qui fraudem faciebat, quanto amplius placent Domino Deo, qui secundum ejus præceptum illa opera faciunt? sicut etiam de judice iniquitatis, qui interpellabatur a vidua, comparisonem duxit ad judicem Deum, cui nulla ex parte judex iniquus conferendus est. »

Docet ergo hæc parabola *primo*, divites tantum esse administratores opum suarum, atque a simili vel pari quemlibet hominem bonorum suorum, scilicet virium, ingenii, facundiæ aliarumque dotum non esse dominum, sed tantum esse dispensatorem. *Secundo*, quemque suis donis et dotibus a Deo acceptis uti illaque expendere debere juxta Dei Domini nostri voluntatem, ad ipsius honorem et gloriam. *Tertio*, quemque in dio judicii non tantum malorum commissorum, sed et bonorum per negligentiam omissorum Christo judici exactam rationem redditurum esse : quare quisque videat ne quid mali admittat, vel boni omittat. Hic generalis est parabolic scopus ; particularis vero est is, quem subjicit Christus, vers, sequent., uti ibidem explicabo.

Ver». 9. 9. Er (id est scf, vel *simili parive modo*; vi enim *et* nectit simile simili, puta parabolam rei per eam significato) ego vobis dico : Facite vobis AMICOS DE MAMMONA INIQUITATIS, UT, CUM DEFECERITIS RECIPIANT VOS IN ÆTERNA TABERNACULI A. — Est hæc postparabola sive applicatio parabola', significans particularem et præcisum ejus scopum, finem et fructum, *q. d.* Sicut audi lis villicum, qui bona heri sui dissiparet, ideoque amovendus erat ab hero a villicatione sua, per opes iniquitatis, id est inique et injuste a se usurpatas et hero suo surreplas, eleemosynam fecisse debitoribus heri sui, ut amotus ab officio, ab iis in domum reciperetur et aleretur; sic et vos, qui opes dotesque vobis a Deo datæ male iis utendo dissipastis, per *mammonam*, id est opes *iniquitatis*, id est iniquas, non ob rapinam et furtum, uti fuere illæ istius villici, sed alio titulo et respectu (quem mox explicabo), facile elemosinam pauperibus, ut, cum per mortem defeceritis de amoti fueritis ab hac vita ejusque officiis, ipsi vos recipiant in æterna cœli tabernacula.

Ubi nota : Ludit Christus in voce « iniquitatis ; » alio enim modo villicus habebat opes iniquitatis; villici enim Iniquitas erat fraus, injustitia, furtum et rapina; nobis vero hæc opum iniquitas non injustitia actualis, sed plane aliud, uti jam dicam.

Facite vobis amicos de mammona iniquitatis (P, Oj*)»hu. — id est de opibus quæ iniquæ sunt, idque quadruplici sensu et causa: *Primo*, quia opes sepe per iniquitatem, id est fraudes, usuras, injustos contractus, rapinas parentum, avorum, vel etiam proprias, corrogato sunt, juxta illud : < Omnis dives, aut iniquus, aut iniqui hæres, » quod citat S. Hieronymus, epistol. luO *ad Hedibiam*, Quæst. I. Jam sæpe ignorat filius, vel nepos, hanc iniquitatem parentum vel avorum, aut certe nescii cui facienda sit restitutio : tunc ergo pauperibus illa restituere et erogare debet. Hinc S. Hieronymus, cap. vi in *Matthæi* : « Divites, inquit, vocantur mammona, quia de iniquitate collecto sunt, » quasi mammona derivetur ex *JO min*, id est *a*, et *mona*, id est *violentia*, a radice *HP iana*, id est *vim intulit*; licet verius derivetur a *taman*, id est abscondit : inde etiam addito *mem* hec mantico hebraico vocatur J12D2 *mafmon*, et chaldaice elisa littera O *tet*, cuphonto causa, *mammon* et *mammona*; *q. d.* *thesaurus absconditus*; solent enim opes et nummi abscondi. *Secundo*, diritto vocantur « iniquitatis, » sive iniquæ, id est infidæ et fallaces per hebraismum, quia vanæ sunt et mendaces, non vere, non fideles et stabiles, sed illico possessorem deserunt et ad alium herum transeunt. *Tertio*, « iniquitatis, » quia divites sunt materia Tertii, et illecebra? fraudum, furtorum omnisque peccati, presertim iniquitatis et injustitias. *Quarto* « iniquitatis, » quia iniqui et impii putant eas solas esse divitias, non enim norunt divinas et coelestes. Ita S. Augustinus, serm. 3X *De Verbis Domini*. Hasce omnes causas spectat hic Christus.

Porro, Christus opes vocat «mammonam iniquitatis», id est *Plutum*, qui a Gentilibus colebatur quasi deus divitiarum, *q. d.* Aurum vobis est quasi idolum, quod vos, o divites avari, amatis, et quasi adoratis; sed scitote illud idolum esse « iniquitatis, » id est vanum, mendax et falsum : illud ergo confringite et in pauperes erogate, ut illi Deum æternarum opum largitorem vobis concilient. \ idc dicta *Matthæi* cap. vi, 24.

Ut cum defeceritis (vita et officio dispensandi vestrum mammona, id est vestras opes : ille Theophylactus, Tilus, Euthymius; unde Syrus vertit, cum defecerit, scilicet mammona a vobis, quod fidel in morte vestra), recipiant vos, — scilicet amici, quos vobis fecistis per mammonam iui-

(I) « Facite vobis amicos, » id est Deum vobis *amicum* reddite; legitur plurali numero *amicas* quia respicitur dispensator illo, qui sibi sua prudentia plures *amicas* comparaverat. Christus parabolam applicans, ait : Tu fac tibi quoque *amicos*, nempe Deum.

quitatis eis erogatum, **pula** pauperes : hi enim, ri sancti sunt et recepti in cœlum, eodem vos suis precibus et meritorum communicatione recipient: sin autem pauperes sint impii, in cœlum vos propter eleemosyna? meritum recipient, non Ipsi, sed ii quorum est recipere, puta Christus, Il. Virgo et sanctissimi Angeli. Sic enim llebræi saepe suppositum verbi subticent, quasi ex circumstantiis sal cognitum et manifestum (I).

Porro, Christus proprie do pauperibus probis et sanctis loqui videtur ; quia scilicet, sæpe tales sunt pauperes, nimirum « pauperes censu, sed divites sensu, » gratia el spiritu; idque ne putent divites se beneficium dare, sed potius accipere a pauperibus; dant enim eis **nummum**, sed recipiunt cœlum. Unde S. Gregorius, lib. XXI *Moral.*, cap. XIV : « Debemus cogitare, ait, quod patronis potius nos recepturis in æterna tabernacula munera offerimus, quam egenis dona largimur. »

Rursum hinc disce pauperum esse cœlum, non tantum quod ipsi eo potiantur, sed quod et ipsi alios, scilicet benefactores suos, eodem introducant Pauperes ergo sunt janitores cœrii, juxta illud Christi : « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, » *Matth.* v. Vide ibi dicta. Idque habent non tam ex merito suo, quam ex dono singulari Dei. Ita S. Augustinus, lib. II *Quast. Evang.*, Quæst. XXXVIII : « Non propria potestate, quasi gratificando recipiunt, sed promissione atque permissione illius qui cos consilio præmonuit, ut sibi amicos facerent, el qui se ipsum pasci, vestiri, hospitio recipi, visitari in unoquoque minimorum suorum, liberatoris bonitate dignatus est. »

« Æterna tabernacula, inquit Theophylactus, pauperibus in Christo constituta sunt, in quæ possunt recipere eos qui hic ipsis amice de bonis, quæ sunt Dominica, largiuntur. Felix permutatio, cum temporaria permutantur reternis. » Quare Chrysostomus, in *Catena*: « Ars artium, inquit, peritissima, est eleemosyna, non enim nobis domos fabricat luteas, sed vitam æternam impendit.

10. 10. Qui FIDELIS EST IN MINIMO, ET IN MAJORI FIDELIS EST ; ET QUI IN MODICO INIQUUS EST, ET IN MAJORI iniquus est. — Nota : Il® et similes sententia? proverbiales practic® prudentiæ (uti dixi in Prov.) non semper, sed sæpe et communiter veræ sunt, ac significant vulgo homines ita judicare solere, et suorum servorum vel amicorum fidelitatem in magnis, primo in parvis prætentare.

VoJi- Jam per *modica* et *minima* Christus intelligit bona temporalia, per *magna* vero vel *majora* intelligit bona spiritualia, tum gra-

tum facientia, tum gratis data, uti est munus snot t*** evangelizandi, *q. d.* Ut non removeamini a villicatione spirituali, ut villicus ille iniquus a villicatione temporali amotus est, vers. 2; et aut etiam ut ad cam admoveamini, si necdum admoti estis, curate ut vos primo probetis in recia administraliono temporalium, ut scilicet ea per eleemosynas, juxta mentem Dei Domini vestri distribuatis in pauperes ; sio enim explicat Christus versu sequenti. Hactenus enim egit, ac deinceps aget de laude clccmosynæ et avariti® fuga. Hoc est quod ait Paulus, I *Tim.* cap. m, 11 : « Si quis domui sum prmesso nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? » Porro, Christus videtur hic laxaro Pharisæos infidelitatis, tam in opum dispensatione, quam in doctrina legis divin® populo tradenda, quodque ipsi ob avaritiam indigni sint suo gradu, quia infideliter co funguntur praveque docent populum, uti vidimus *Matth.* v et xxiii, imo eum a vero Messia avertunt. Nam contra Pharisæos hæc dici, patet ex vers. 14.

If. Si ergo in iniquo mammona fideles non Vei? ii. FUISTIS : quod verum est, quis credet vobis? — Arabicus contrarie et affirmative habet : Si *ergo fideles fuistis in bonis iniquitatis, quis credet vobis in veritate dicenda et docenda ?* Sed videtur esse mendum typographic ac pro *fuistis* legendum negative, *non fuistis*, ut legit Noster, Græcus et Syrus. Sensus est, *q. d.* Si avaro et perperam opes caducas et fallaces erogatis in pauperes, «verum,» id est opes veras, scilicet spirituales et coelestes, puta doctrinam legis, populi instructionem, fidei et cultus Dei curam ac propagationem, quis credet vobis? Mammonam enim vocat *iniquum*, id est fallacem, caducum et falsum, quia specie et fuco verarum opum homines fallit ; nec enim mentem explet, et cito perit, ac facile a furibus aliove casu eripitur, illumquo opponit mammon® vero, id est divitiis spiritualibus, quæ sunt veræ et stabiles, pretiosæ et æternæ, quæ a nemine homini invito eripi possunt, uti docet Apostolus, I *Timolh.* vi, 7. Ita Theophylactus, Euthymius, Beda hic, ac S. Irenæus, Cyprianus, Cassianus, Gaudentius, quos citat et sequitur Maldonatus.

12. Et si in alieno fideles non fuistis, quod Veri i? vestrum est, quis dabit vobis? — Idem fero dicit, sed alia parabola vel phrasi : mammonam, quem versu præccedenti vocavit *initpium* 9 hic vocat *alienum*. Porro, opes temporales vocat Op^ alienas, *primo*, quia alien® sunt a natura rationali et spirituali, qualis est homo, cum sint rilllsV inanimes et corporales, puta æneæ, aure®, argente®; quare non tam hominis, quam mundi sunt opes, quas homo a mundo uti accepit in vita, sic et in morte eidem reddet. *Secundo*, res-ScruU pcclu Dei, quia a Deo illarum non tam domini et proprietarii, quam administratores et rerum alienarum dispensatores constituti sumus, ut eas

(1) « Cum defeceritis, » Græce «av íxJázm, scii, t c* i' l c* t, cum vitam reliqueritis, vita luncti fueritis. Pro x>isT.Ti, in nonnullis libris legitur twrr, , scii. fUç, vel u-outóvac ríe ççud&c. Sed lectio i/kbrr,Ti anteponenda est, et presuntissimo Gricsbachii, Knappii et aliorum luirucuao commendatur.

nliis egentibus juxta Dei voluntatem partiamur. Ita Titus : « Opum copiam, inquit, alieni nomine designat, quandoquidem opibus affluere, si hominis naturam spectemus, ab homine alienum est. Si cui autem adsunt, extrinsecus et quasi per accidens advenerunt. » « Sunt, ait Ambrosius, aliena) ab hominum natura, quia non sunt homini perpeluæ, neque nobiscum nascuntur, neque nobiscum transeunt. » Et S. Augustinus, lib. II *Quæst. Etang.*, Quæst. XXXV : « Alienas, inquit, appellat terrenas facultates, quia nemo eas cocum morions aufert. Nihil intulimus in hunc mundum : haud dubium quod nec auferre quid possumus, » I *Tirnoth.* vi, 7. Denique Euthymius : « Alienum nominat terrenas divitias, quippe quæ apud illum non permaneant, qui est eas assecutus, » Jam S. Hieronymus, epist. 151 *ad Algastam*, Quæst. V, sic exponit, g. d. « Si carnales divitias, quæ labunlur, non bene dispensatis, veras æternasque divitias doctrinæ Dei (piis credet vobis? Et si in iis quæ aliena sunt (alienum autem est a nobis omne quod sæculi csl), infideles fuistis; ea, quæ vestra sunt et proprie deputata homini, quis vobis credere poterit? Unde corripit avaritiam, et dicit eum qui amat pecuniam, Deum amare non posse : igitur et Apostolis, si velint amare Deum, pecunias esse contemnendas, » Alium sensum magis genuinum mox in fine hujus versus subjungam.

Quod vestrum est. — Ita vocat opes spirituales et bona cœlestia, quia hæc propria sunt homini, eumque sanctificant, perficiunt, beant et in cœlum ducunt, ac in æternum cum eo permanent. « Nostrum vocat cœlestes divitias, » ait Euthymius; similiter Theophylactus : a Nostræ sunt divitiæ cœlestes et divinæ, illic noster municipatus est, eo quod homo ad imaginem Dei est conditus : pecunia) autem et possessiones aliena) sunt ; nihil enim simile illi ex his. Divinorum autem bonorum fruitio et participatio Dei, nostra sunt. »

Dices : Homines magis amant propria, ideoque magis et fidelius ea custodiunt, quam aliena, quomodo ergo contrarium hic significat Christus? Respondeo : Vis argumenti Christi patet primo, in sensu parabola), qui est, q. d. Si in bonis temporalibus non fuistis fideles dispensatores, quomodo eritis in spiritualibus et cœlestibus? quis ergo cœlestia et divina vobis dare audebit? *Secundo*, eadem vis patet in ipsa parabola, qui i in alienis rebus administrandis homines diligentiores et cautiores esse solent, quam in propriis, tum quia in res alienas minus juris et libertatis habent quam in suas; tum quia ex justitia ad id tenentur, cum scilicet res aliena) ipsorum curæ commissæ sunt : tunc enim si pereant, ipsi damnum domino illarum prostare et resarcire debent; res vero proprias custodire non tenentur ex justitia, sed tantum ex prudentia vel choritate: quare si per eorum imprudentiam vel negligen-

tiarn pereant, ipsis pereunt nec ulli alteri rem perditam restituere tenentur; tum denique quia majori infami® se exponunt in alieno, quam in suo : si enim alienum eis creditum pereat, vocabuntur in suspicionem non solum infidelitatis, sed et furti. Recte ergo argumentatur Christus, dicitque : Si in alieno fuistis infideles, quod vestrum est, quis dabit vobis? q. d. Si infideles fuistis in opibus temporaneis, quæ a vobis quasi alien® sunt, erogandis in pauperes, Deus non dabit vobis opes cœlestes, quæ vestra, id est vobis destinat®, congrua) et propri® sunt ; qui enim aliena rapit aut perdit, sua perdere meretur. Nam ut solerter advertit Dionysius Carthusianus, de bonis vitæ dixit Christus versu superiore : « Quis credet, » seu committet, quia illis utendum est, ita ut reddenda sit de usu ratio ; de bonis autem patri® seu glori®, hic dicil : « Quis dabit, » quia his non est utendum, non sunt hæc ulterius referenda, nec proinde de eis reddenda ratio, sed semel datis intentissime fruendum atque inhærendum. Versum sequentem de serviendo Deo et mammona exposui *Matth.* vi, 24.

14. Audiebant autem omnia hæc Piiarixi, qui erant avari (Græce *çiXftppfci*, id est amantes argenti), et deridebant illum. — Grece

id est subsannabant (piasi contracto naso; (wxTx? enim est nasus ; atque hic est gestus fastidientis, spernentis, vafre et callide iridentis, juxta illud Horatii, lib. I *Sermon. Satyr.* 6 :

Ignotos niso suspendis adunco.

Tales sunt nasones, nasuti et nasicæ : unde Scipio a nasi magnitudine cognominatus est Nasica :

Et pueri nasum rhinocerotis habent.

Syrus : *Pharisæi autan, cum hæc omnia audissent, propterea quod cscit amantes argenti, irridebant cum.* Sic et Arabicus.

15. Et ait illis : Vos estis qui justificatis vos Vers. is. CORAM UOMIXIBLS I DEUS AUTEM NOVIT CORDA VESTRA: QUIA QUOD HOMINIBUS ALTUM EST, ABOMINATIO est ante Deum. — « Justificatis, » id est justitiam præ vobis fertis, simulatis, ostenditis, jactatis, captatis ; in externis caeremoniis religiosi et scrupulosi, in internis vero cupiditatibus effrenes et irreligiosi. Deus autem novit corda vestra plena esse hypocrisi, avaritia, superbia, gula, luxuria.

Quia quod uomlntbus altum est (id est splendidum, magnum, mirabile, qualis est exterior species, ficta modestia, simulata pictas et sanctitas, quam præ vobis fertis, o Pharisæi), abominatio est ante Deum. — q. d. Simulata vestra religio, o Pharisæi, plebi simplici est admirabilis, sed abominabilis Deo, qui internam vestram hypocrisin, superbiam, avaritiam, luxuriam, etc., clare intuspicit, detestatur, abominatur et execratur.

Cictera quæ apud Lucam sequuntur usque ad vei[^]. 19, hoc lucu cl tempore non sunt dicta a

Christo, sed eo quem assignat Matthæus, illaque in diversa tempora distribuit, uti videre est *Matth.* xi, 12; v, 18; xix, 9, ubi ea explicui.

Vm i. 19. Homo quidam erat dives, qui induebatur PURPURA ET BYSSO, ET EPULABATUR QUOTIDIE SPLEN-
DIDE. — Notat S. Chrysostomus, homil. *De Divite et Lazaro*, hæc pertinere ad vers. 13 de laude elemosynæ; quare post illa statim hæc Christus subjunxisse videtur; cætera vero intermedia eo loco pronuntiasset, quo extant apud Matthæum, ut dixi. Scripsit S. Chrysostomus hac de re quatuor insignes homilias *De Lazaro*, quæ extant in fine torn. II.

Wri- Homo quidam. — Quæres, an hæc sit parabola,
i vera historia? Respondeo esse veram histo-
an riam: *primo*, quia Christus cum non vocat para-
LúUru. bolam, uti facere solet in parabolis, sed narrat quasi veram historiam; *secundo*, quia mendicus hic nominatur Lazarus, dives vero epulo vocatur *Niccnensis*, ut habet Hebræorum traditio, ait Euthymius; *tertio*, quia damnatio et tormenta divitis ita plane hic narrantur, ut omnino videatur esse historia; *quarto*, quia in honorem hujus Lazari quasi Sancti, et leprosum ulcerosorumque patroni, plures vetuste variis in locis extant ecclesia), ac in primis Romæ extra urbem et portam Angelicam extat ecclesia et hospitale S. Lazari pro cura leprosum; *quinto*, quia ita censent Tertullianus, S. Irenæus, S. Chrysostomus, S. Gregorius, Clemens Alexandrinus, Orígenes, Ambrosius, Euthymius, quos citant et sequuntur Franciscus Lucas, Maldonatus, Barradius, Vincenlius Reginus et alii; licet S. Justinus, Theophylactus, Eucherius contrarium opinentur, scilicet hanc esse parabolam, non historiam; quia scilicet in hac historia quædam parabolica et symbolica ex hominum usu inferuntur, ut de lingua divitis, de gutta aquæ, de digito Lazari, etc.

Direi e- Porro, dives hic videtur fuisse Judæus, ut ex
Juijr»/ vers* 21 et 31 > ubi Moscs nominat et Abraham
° n5, invocat, colligit Euthymius, qui et addit Hebreos tradere illum vixisse tempore Christi ideoque de eo Christum recentem hanc narrare historiam, ut magis percellat auditores, docetque contemnere opes et delicias exiles et breves hujus vite.

Induebatur purpura et bysso. — Purpura pretiosa est et augusta: unde vestis erat regum et principum. a Purpura » ergo notat divitis in vestitu luxum, æque ac fastum, quod vestiretur ut rex vel princeps; « byssus » notat ejus delicias et molliem; byssus enim est genus lini candidissimi et mollissimi. Audi S. Gregorium, hom. 40 in Ecang.: « Et sunt nonnulli, qui cultum subtilium pretiosarumque vestium non putant esse peccatum. Quod si videlicet culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret quod dives, qui torquebatur apud inferos, bysso et purpura indutus fuisset. Nemo quippe vestimenta pretiosa, nisi ad inanem gloriam quærit, videlicet ut honorabilior cæteris esse videatur. »

Et epulabatur quotidie splendide. — Grece ὀψιτῶν; duo significat: primo, *gaudebat, et hilaris erat*; secundo, *epulabatur*. Unde Arabicus vertit, *et jucunde vitam vivebat quotidie, et splendide vivebat*. Utrunque faciebat dives; nimirum ad epulas lautas adhibebat musicos, parasitos, odores, tibias, citharas, tripudia, et quidquid gaudium augere poterat, in eo collocans suam felicitatem, nec cogitans de altera futura, ac forte eam non credens; vivebat enim ut atheus et epicureus, juxta illud: a Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas. » Quales depingit Job, XXI, 12, dicens: u Tenent tympanum et citharam, et gaudent ad sonitum organi: ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt. » Porro S. Gregorius, lib. I *Moral.*, cap. iv, docet convivia sine culpa celebrari non posse, a Pene enim semper, inquit, epulas comitatur voluptas. Nam cum corpus refectionis delectatione resolvitur, cor ad inane gaudium relaxatur. Unde scriptum est: Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. Pene semper epulas loquacitas sequitur: cumque venter reficitur, lingua non refrenatur. Unde recte dives apud inferos aquam appetere describitur. » In conviviis ergo peccatur gula, lascivia, detractione, superbia, invidia, etc.

20. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, Vers. to. QUI JACEBAT AD JANUAM EJUS, ULCERIBUS PLENUS. — Arabicus: *Et pauper erat, cujus nomen Lazarus: erat projectus ad portam illius, percussus ulceribus*.

Lazarus. — a Narratio, ait S. Ambrosius, magis videtur quam parabola, quando etiam nomen exprimitur. » Et Cyrillus, in *Catena*: « Refert, ait, traditio Judæorum, fuisse tum temporis Lazarum quemdam Hierosolymis, extrema pressum inopia et infirmitate, ideoque vocatus videtur Lazariis, quasi omnium ope et adjutorio indigens, et ad illam flagitandam expositus uti exponuntur ulcerosi mendici. Mendicus, substantia pauperrimus, sed patientia et virtute ditissimus. » Ita Chrysostomus, hom. 2 *ad Populum*. Lazarus enim hebraice dicitur *niyh laazar*, id est *ad adjuvandum*, hoc est ad adjutorium postulandum palam expositus. Unde S. Chrysostomus et Augustinus: « Lazarus, inquiunt, idem est quod adjutus, » vel potius adjuvandus; Lazarus enim omnibus objiciens sua ulcera, respiciens clamabat: Fideles, videtis meam miseriam, adjuvate me.

Jacebat. — Grece ἵκειν, id est projectus erat et porrectus exlensusque, quasi spirans cadaver, quod scilicet movere nequit; unde a bajulis movetur et projicitur ante fores divilum vel templorum. Jacebat abjectus, ait Titus, neglectus, prostratus, pro nihilo habitus, omni cura omnique humano presidio prorsus destitutus, idquo assidue et quotidie per singulos dies, a ut videret cum dives, ait S. Chrysostomus, ejusque miseriam observare posset et exiens et revertens. » u Qua in re, ait S. Gregorius, hom. 40, Dominus duo iudici

explicuit, nimirum majorem diviti immisericordis damnationem et majorem Lazari miseri probationem et remunerationem. Quantas namque, inquit, hunc egenum et vulneribus obsessum, tentationes creditis in sua cogitatione tolerasse, cum ipso egeret pane, et non haberet etiam sanitatem, atque ante se divitem cerneret salutem et delicias habere cum voluptate; se dolore et frigore affici, illum gaudere conspiceret, bysso et purpura vestiri; se deprimi vulneribus, illum affluere acceptis rebus; se egere, illum nolle largiri? Quantus, putamus, fratres mei, tunc in corde pauperis tumultus tentationis fuit, cui certe ad pœnam sufficeret paupertas, etiamsi sanus fuisset; et rursum suffecisset ægritudo, etiamsi subsidium adesset? sed ut probaretur amplius pauper, simul hunc et paupertas et ægritudo taboscit; atque insuper videbat procedentem divitem obsequentibus cuneis circumfulciri, et se in infirmitate et inopia a nullo visitari. »

Ulceribus plenus, — non solum pauper, sed etiam æger, ait S. Gregorius. Græco ftxtqircc, id est ulceratus, ulceribus plenus et refertus, instar leprosi. Unde multi censent Lazarum vere fuisse leprosum; qua de causa leprosi et leprosoria hunc S. Lazarum quasi patronum colunt et invocant, ab coque Lazari et Lazaretta nuncupantur. Opponit summæ prosperitati divitis summam afflictionem Lazari: ille enim epulo erat ditissimus, hic mendicus egentissimus; ille purpura et bysso vestiebatur, hic sanie et ulceribus purpurabatur; ille quotidie epulabatur, hic fame conficiebatur.

Vent. ti. 21. Cupiens saturari de micis quæ (casu et temere) cadebant de mensa divitis, et nemo illi (non sub mensa divitis, ul aliqui pingunt, sed ante fores ejus jacenti) dabat: sed et canes veniebant, ET LINGEBANT ULCERA EJUS, — UI PUEC ejus fruerentur, ait Franciscos Lucas, itaque dolore non modico afficiebant nudum et imbellem. Non solent canes, nisi invitati, hominis viventis ac vigentis corpus lambero: verum ad hunc jacentem accurrebant, tamquam ad projectum nudumque cadaver, ut saniem vel sanguinem lingerent, quo libenter vescuntur. Nec vero ipse eos valebat abigere, adeo erat fractus viribus, ait S. Chrysostomus. Lazarus ergo miserior eratcano, tum quia ut canis jacebat ad fores divitis, nec lamen gaudebat micis inensæ quas colligunt canes; tum quia canes cum lingendo cruciabant, ac ipse suo sanguine pascens canes, ab cis quasi devorabatur. Alioqui canes lambendo ulcera, si moderate id faciant, illa emundant et sanant. Undo S. Chrysostomus: a Feras miles (canes) lambunt ulcera, inquit, quæ nullus dignabatur lavare et contrectare, » multo minus dives epulo. Nam, ut ait S. Ambrosius, sunt divites conditionis humanito immemores, rident inopes, et egentibus insultant, et quorum misereri decet, his auferunt.

S. Chrysostomus, homil. i *De Laxaroy* novem

atroces Lazari afflictiones et cruciatus enumerat « *Prima*, inquit, fuit extrema ejn* paupertas, ut nec micas divitis oblinere posset. *Secunda*, gravis r. ægritudo; lotus enim erat ulcerosus, lotus exhaustus et labidus, a nt ne canes quidem posset abigere; sed vivum cadaver jacebat, videns quidem cos accurrentes, nequaquam tamen valens depellere, usque adeo illi membra erant soluta, usque adeo erant arefacta morbo, usque adeo consumpta erani afflictione, » ait Chrysostomus.

Tertia, quod ab omnibus, etiam illis qui <i as- Tri' u sistere debebant, eral desertos.

Quarta, quod jaceret aule fores divitis quotidie splendide epulantis: aspectus enim continuus felicitatis divitis augebat sensum et dolorem infelicitatis Lazari, «quod in medio tam nullorum jacens ebrietati indulgentium, suaviter viventium, a nemirte vel vulgarem curam nancisceretur, id reddebat sensum dolorum duriores, magisque incendebat animi ægriludinem, » ait Chrysostomus.

Quinta, erat crudelitas divitis, qii abundans Q rerum copia, Lazarum tamen tam miserum cernens, prælcibal quasi lapidem, nec eum aspectu vel colloquio dignabatur.

Sexta, quod nullum haberet æumnæ socium; luce enim societas solet levare æumnæ gravitatem, juxta illud: a Jucundum est in pœna hibere socium.*

Septima, quod illo ævo obscura eral **resur**-qlrectionis fides et spes, quæ jam post Christum clara, mire fideles in doloribus sustentat et roborat.

Octava, quod hæc non semel, nec uno die, OcUt1* sed continuo per piores dies et septimanas pateretur.

Nona, quod jacturam fanis toleraret; multi ^oax enim censebant illum tanta pati ob ingentia scelera sua, quasi percussum a Deo; el lamen Lazarus velut alter **Job**, hæc omnia forti et invicto animo, quasi adamas sustinebat. Hæc et plura Chrysostomus.

Lázaro similis in doloribus et ulceribus, æque ac in patientia fuit S. Lydwina Schiedamensis, in Hollandia, quæ anno ætatis 11 in glaciem lapsa, costam fregit, indeque ægra triginta et amplius annos decubuit, variis et continuis doloribus a Deo immissis afflicta usque ad mortem, ut ei integram palienliæ coronam pertexeret. Lege Vitam ejus apud Surium. Nimirum voluit Deus Lazaruni, Job, Tobia in, Lydwinam omnibus sæculis statuere ægrotis et afflictis in speculum et exemplar patientia'.

22. Factum est autem ut moreretur mendicus, ET PORTARETUR AB ANGELIS IN SINUM ABAME. MoR-tuis EsT AUTEM ET DIVES, ET SEPILTUS EST IN INFERN0. — a Ut moreretur, v ex morbis, et doloribus ac rerum omnium inopia.

Er portare ei in, — scilicet quoad animam separatam a corpore ulceroso, honorifice duceretur:

COMMENTARIA IN LUCAM. cap. XVI.

nec enim anima est gravis, ut portari debeat, ipsaque separata a corpore se loco movere surcumque ascendere potest.

.VrHf- Nota hic Angelorum ministerium esse animas sanctos a corpore separatas ducere in cælum. >ſr ín Idem patet ex Vilis Sanctorum; nam, ut ait S. Chrysostomus, cone. 2 *De Lazaro* : « Si civitatem civile vertentes egemus deductoribus, multo magis anima a corpore divulsa, et ad futuram transiens vitam, opus habebit vi » ducibus? » Subjunxit : < Vidistis illum in vestibulo divitis, videte eundem hodie in sinu Abrahæ ; vidistis illum cum a canibus circumfingeretur, videte eundem ab angelis stipatum ; vidistis illum tum in paupertate, videte nunc eundem in deliciis; vidistis illum iu fame, videte in mulla rerum affluentia ; vidistis illum certantem, videte coronatum; vidistis labores, videte premium, quotquot estis vel divites vel pauperes. »

In sinum Abrahæ, — ut hospitem Lazarum, apud hospitalem Abraham intuitus dives, osor hospitum haberet hoc ad confusionem suæ inhospitalitatis, ait Euthymius. Nam, ut ait S. Chrysostomus, homil. 3 *De Lazaro* : « Hospitalis erat Abraham; ut igitur redarguatur divitis inhospitalitas, propterea Lazarum cum illo videt. Ille etiam pretereuntes venabatur, et in domum pertrahebat suam : hic vero etiam intra domum jacentem despexit, cumque talem thesaurum haberet, salutis parandæ materiam praeteribat quotidie, nec in quod oportebat usus est pauperis propinquitate. »

Simii a- Quæres, quis est sinus Abrahæ, et ubi situs? qſi-dí Respondet S. Augustinus, lib. IV *De Anima et ejus Origine*, cap. xvi : a Sinus Abrahæ est locus quietis, in quo post mortem recipiebantur, et etiam » num recipiuntur omnes imitatores fidei et pietatis Abrahæ : qui ante Christum limbus patrum, post Christum est cælum, quod est paradisos Beatorum. n Undo Ecclesia S. Martino accinit : « Murtinus Abrali® sinu lætus excipitur : Murtinus hic pauper et modicus, cælum dives ingreditur, hymnis coelestibus honoratur, n Et S. Augustinus, lib. IX *Confess.*, cap. m, agens de morte Nebridii : « Ille, ait, vivit in sinu Abraham. Quidquid illud est, quod illo significatur sinu; ibi Nebridius meus vivit. » Et Ecclesia pro defunctis orat Deum, ut eos transferat in sinum Abrahæ, ac det illis requiem sempiternam, « quam olim, inquit, Abrahæ promisisti et semini ejus » (1).

i-ir tic Dicitur sinus Abrahæ primo, quia filii suavissime in sinu parentum quiescunt : omnes autem fideles et Sancti dicuntur et sunt filii Abrahæ,

li) « In sinum Abrahæ; » hæc formula originem suam debet consuetudini veterum Judæorum aliorumque Orientis populorum, ad cœnam accumbendi. In sinu alicujus recumbebat is qui ei proximus ad mensam accumbebat. Solebant autem in convivii dilectissimi in sinu ejus recumbere qui convivii princeps esset. Constat præterea Judæos, ut omnino felicitatem futuram, in quoque gaudia alterius vitæ, convivii imagine depingere solitos esse.

qui primus in fide et sanctitate præ omnibus excellait: unde et in limbo patrum cæterorum videretur fuisse primus et princeps. Hinc S. Ambrosius: « In Abrahæ gremio, ait, quasi in quodam sinu quietis et sanctitatis recessu. » Et S. Augustinus, serm. 110 *De Temp.* : « In sinu Abrahæ, Inquit, id est in secretum ubi erat Abraham, sinus erat, quia secretum erat. »

Secundo, quia Abrahæ promissa fuit benedictio secundum beatitudinem hæc, et fidelibus omnibus in ipso, ut patet *Genes*, xxii, 18.

Tertio, quia Abraham hospitalitate excellait; Tutto, hinc ab eo quasi in sinum recipi meruit peregrinus et inops Lazarus, quem inhospitalis illo dives respuit. Rationem hanc reddit I). Petrus Chrysologus, *serm.* 42 : « Abraham, inquit, coelestis convivii principem humanitas Deo impensa perfecit. Nam quia duos cum Deo terrenam suscepit ad mensam, *Genes*, xvin, 8, Orientis et Occidentis populum mensam suscipiet ad coelestem. » Unde S. Chrysostomus : « Non juxta Abraham, inquit, sed in sinu Abrahæ, ut illum palparet, ut illum refocillaret, ut illum quasi clementissimus teneret in sinu suo et recrearet. »

Quia ergo Lazarus in terra fuit pauperrimus et contemptissimus; hinc in cælo evasit ditissimus et honoratissimus. Ita S. Chrysostomus, homil. 2 *ad Populum*. Idem, epist. *ad Olympiadem* : a Lazarus, inquit, propter solam infirmitatem, similem Patriarchæ (Abrahæ) adeptus est finem. » Et superius : « Non quod pauperibus sit misertus, non quod oppressis affuerit, non quod boni forte aliquid fecerit, sed quod januae divitis pertulit exclusionem, et debilitatem, et canum linguas, et despectum contra se divitis. »

Porro Theologi passim docent limbum patrum fuisse supra purgatorium et infernum. Franciscus Suarez probabiliter opinatur limbum hunc non ambire circum circa totum infernum, sed per incendium semicirculi, vel circuli imperfecti ; ut scilicet relinquatur quasi os aliquod inferni liberum et apertum, per quod animæ e terra immediate descendant in infernum, alioqui enim limbum patrum transire deberent. Vide Abulensem in *Paradoxis*.

Sepultus est in inferno. — « Qui prius habuerat animam crapula sepellam et defossam in corpore, » ait S. Chrysostomus, concione 2 *De Lazaro* : « Non secus enim ille, inquit, quam si catena quadam temulenti® ac ventris ingluvie victus esset, sic otiosam illam ac mortuam reddiderat. » Pergit Chrysostomus pathetice ad vivum metamorphosin divitis depingere, et oculis subicere ; « Hic mihi, inquit, considera mensas argento circumlectas, lectos, lapetia, ornamenta, quæ lota in domo sunt, omnia unguenta, aromata, vini meri copiam, eduliorum varietates, ciliorum delicias, corprios, adulatores, stipatores, famulos, ac reliquam universam pompam, strepitum quo exincludum, marcidumque facium : ubique cinis,

ubi ubi
fili

ubique favilla et pulvis, lamenta et luctu, nomine succurrente, neque semel egressam animam revocante. Tunc declaratur quid possit aurum, quid possint copiosa diviti: siquidem ex tam frequenti famulatio nudus abductus est, et solus, nihil ex tanta beneficentia secum ferre valens, sed desertus, indefensus ac neglectus: nullus eorum qui prius auxiliabantur, aderat erepturus a poma ac supplicio; sed ab illis omnibus divulsus, solus in se recepit, ut dia non foronda supplicia sustineret. » Denique Theophylactus: a Dicendo, inquit, quod sepultas sit, insinuat obiter Dominus, quod et anima ejus locum infimum et caliginosum sortita fuerit. »

Qui hic In inferno, — id est in Purgatorio, ait Jacobus faber Stapulensis (censet ergo ipse epulonem salvatum esse, post purgationem gulam in igne Purgatorii). Verum hoc est paradoxum, unde alii passim infernum damnatorum hic accipiunt, asseruntque divitem hunc esse damnatum, idque satis colligitur ex versu vigesimo tertio et vigesimo quarto, et maxime vers. 26, ubi dicitur chaos magnum inter Abraham et epulonem firmatum esse: « Ut hi, inquit, qui volunt bino transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. » Et hoc significat proprie *Infernus*, et Græcum quod significat locum imum et summe tenebrosum; videtur enim *ἐν*; dici quasi *ἐν*, ab a privativo, et *ὄψω*, id est videre, quod omni visu sit privatus omnisque lucis expers. « Infernus dicit locum supplicii, » ait Euthymius. Denique omnia sequentia evincunt epulonem scultum in inferno damnatorum.

Qualom Dices: Nullum hic legitur peccatum divitis, laxatum nisi; quod quotidie sil epulatus; atqui epulari est peccatum veniale duntaxat, ideoque non inferno, sed purgatorio expiandum.

Despondeo: Epulari per se tantum est peccatum veniale, sed ex adjunctis sæpe est mortale; quia sæpe conjungitur cum ebrietate, crapula, libidine, detractatione, fastu, ac pnesertim immiserordia et contemptu pauperum. In hæc incidere necesse est eum qui lotus servit ventri; nec enim simul potest quis servire ventri et Deo, uti dixit versu decimo nono. Quod ipsum exemplo epulonis confirmat hic Christus. Epulo ergo ob hæc peccata, sed maxime ob neglectum Lazari, damnatus est: Lazo enim in tam gravi famis et ulcerum necessitato, sub peccato mortali succurrere tenebatur, per cibum et medicinas; quod cum non fecerit, gehennæ se reum effecit; « siquidem et hoc rapina est, non impertiri de luis facultatibus, ait S. Chrysostomus, concione 2 De Lazaro; nam spoliatio quædam dicitur, cum accepta delinamus. » Idem rursus: a Non quia dives fuerat, torquetur, inquit, sed quia misertus non fuit. » Sic et N'yssonus. Audi S. Hieronymum, epist. 34 ad Julianum: « Divitem purpuratum gehennam ilariima suscepit Lazarus pauperet ulceribus plenus, cujus carnes putridas lambabant

canes, et vix de micis mens locupletis miserabilem sustentabat animam, in sinu Abrahæ recipitur et tanto Patriarcha parente lætatur. Difficile, imo impossibile est, ut et præsentibus quis et futuris fruatur bonis, ut et hic ventrem et ibi mentem impleat, ut de deliciis transeat ad delicias, ut in utroque sæculo primus sit, ut et in coelo et in terra appareat gloriosus. »

Hinc S. Bxsilus, serm. 1 De Jejunio: « Time, inquit, delicias; epulo enim ille non ob injustitiam, sed ob mollem vitam urdet in inferno, quia molles sibi, aliis sunt duri et crudeles: adimunt enim pauperi necessaria, ut mollia et superflua dent ventri; » sicut hic epulo fecit, non lanium Laxaro, sed ut cæleris pauperibus. < Etenim, inquit S. Chrysostomus, concione hic De Lazaro, si illum perpetuo in vestibulo prostratum, quem quolide semel atque iterum et sæpius videre cogebatur, foras prodiens ac domum rediens, non

H)H

flexus est unquam misericordia? » Permisit ergo cos fame, frigore, morbis emori. Sic hodie videre est nonnullos divites in conviviis profusos, et in pauperes contractos, ut in unum convivium insumant trecentos aureos, in pauperes vix regalem distribuunt. Qui enim toti sibi student, alios negligunt; omnia enim conferunt in suas voluptates; gula enim est avarissima dicilque: Mihi totum, et tibi nihil.

23. Elevans attem oculos suos, cum esset in i -
TORMENTIS, VIDIT ABRAHAM A LONGE, ET LAZARUM in sinu ejus. — Græce additur, *ἐν* id est in inferno. « Elevans oculos » vidit oculis; non corporis, sed mentis, revelante et ostendente Deo, « Abraham et Lazarum in sinu ejus, » jucunde quiescentem, honoratum et gaudentem. Ostendit ergo Deus epuloni sinum Abrahæ, in coque Lazarum, « ut non tantum, ait S. Chrysostomus, concione 1, natura suppliciorum, sed etiam comparatione honoris illius intolerabiliorem haberet cruciatum. » Causam dat Euthymius: « Sicut enim Lazo, cum iu tot malis positus esset, calamitatum erat augmentum divitem intueri in tot bonis; ita nunc diviti degenti in tot miseriis additio suppliciorum est, videre Lazarum in tantis bonis. »

Porro S. Gregorius, hom. 40, et ex eo Glossa: a Credendum est, ait, ante iudicium conspici ab injustis justos quosdam in requie, ut de illorum bono crucientur; justis vero semper iu tormentis injustos intuentur, ut eorum gaudium crescat, dum malum conspiciunt quod misericorditer evaserunt. »

24. Er ipse clamans: Pater Abraham, miserere Ver*, il MEI, ET MITTE LAZARUM, UT INTINGAT EXTREMUM DIGITI SUI IN AQUAM, UT REFRIGERET LINGUAM MEAM, QUIA CRUCIOR IN HAC FLAMMA. — « Clamans: » « Quia magna poma magnam vocem reddebat, » ait S. Chrysostomus.

Pater Abraham. — Abraham invocatur quasipa-

(rem. Erat enim Judæus, idroque prognatus ex Abraham. Sermonem non direxit ad Lazarum, ait Thcophylactus, quia erubescerat et putabat eum reminisci malorum.

Mit t b Lazar on — « Erras, miserait Chrysostomus, Abraham mittere non potest, sed suscipere : ocre dives indiget paupere; adveniente morte et soluto spectaculo hujus vitæ, omnes, larvis egestatis et divitiarum depositis, ex solis operibus dijudicantur, quinam vere sint divites, qui pauperes, v Rursum S. Chrysostomus : « Jam itaque, ait, supplex dives factus est pauperi, rebus brevi commutatis, et qui Lazarum, cum proximus esset, praderibat, nunc procul absentem invocat, » Commutationem hanc graphice depingit Isaías, cap. Ixv, vers. 13 : a Ecce servi mei comedent, et vos esurietis, » etc. Vide ibi dicta.

t F IATIÑCAT EXTREMUM DIGITI SUI IN AQUA! (ad aliquod licet exiguum dolorum levamen et solamen), ET REFRIGERET UNGUAM MEAM. — Qllæ quia olim arsit concupiscentia gulæ et jactanti®, inquit Chrysostomus, et loquacitatis, ait Interlinearis, idcirco nunc ardet incendio gehennæ, quia « per quæ quis peccat, per hæc et torquetur, » Sayicnt. xi, 17.

Quia crucior in hac flamma — summis et inefabilibus tormentis, tum ardoribus incendii, tum sitis ardentissima. Audi Chrysologum, *serm.* 124 : « Si te, inquit, jam possidet totus ignis inferni, si te flamina gehennæ complectitur, quare solius linguæ astibus desideras subveniri? Quia magis, inquit, lingua uritur et ardet, quæ insultavit pauperi, quæ misericordiam denegavit. n Addit Sdvianus, *Jib. III ad Eccles.*, divitem optasse omnibus opibus suis redimere vel unam horam cruciatus sui : « Et quid dicam, inquit, voluisse, ut interminabile illud malum redimeret facultatibus suis ! Plus dico aliquid : Voluerat omnem substantiam suam tradere, ut posset in flammis unius saltem hone requiem comparare. Quomodo non quantolibet pretio mercari requiem præoptaret, qui parvam refrigerii guttam tam magno ambitu postulabat? »

a Apte, ait S. Augustinus, *serm.* 110 De Tempore, desideravit guttam, a quo ille micam; et quantum dilexit opulentiam, non invenit misericordiam ; voluit subveniri fratribus suis semper vecors, sero misericors; nihil omnino quod postulavit, accepit. » Idem, *serm.* 227 : « Divitis purpura fuge, fraler, exemplum, cujus canes pauper Lazarus suis vulneribus pavit, et micas cadentes de mensa divitis non accepit. Sed post non longum temporis intervallum mutata sunt vices. Pauper beatitudinem emit mendicitate, et dives supplicium facultate : ille in Abrahæ gremio ab angelis elevatur, dives vero ad inferni profunda perducitur. Totum divitis corpus flammis gehenna consumitur, et sola lingua amplius cruciatur. Ideo sine dubio in lingua majorem sentit

ardorem ; quia per cam superbo loquendo contempserat pauperem. Ipsa enim lingua, quæ noluerat dicere, ut eleemosyna pauperi donaretur, gravius gehennæ flammis exurit. O dives! qua fronto quæris guttam, qui noluisti porrigere micam? juste nunc exigeres, si dedisses, n Et inferius : a Justo judicio vicem tibi reddo, quia judicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiam. » Et S. Gregorius, *hom.* 40 : « Qui vulnerato pauperi mensæ suæ vel minima dare noluit, in inferno positus usque ad minima quaerenda pervenit : nam et guttam aquæ petivit, qui micas panis negavit. » Et S. Rasilus, in *Catena* : a Condignum, ait, præmium redditur diviti; vice lyræsonantis, gemitus: vice potus, desiderium stilla. »

Quærcs, quomodo hic anima epulonis separata a corpore dicitur habere linguam, æque ac anima Lazari digitum, atque sitit ardetque, ac qne? sitim digito Lazari per aquam relevari postulat.

Primo, Tertullianus, *lib. De Anima*, cap. n, Rwp. censet animam hominis esse corpoream : quare habere suam linguam, digitos et oculos. Verum hic est error; constat enim animam hominis esse spiritalem, ac purum merumque spiritum.

Secundo, Hugo Æthcrianus, *lib. II De Regressu secundo animarum ex inferis*, cap. xn, putat animas separatas habere quadam simulacra corporum et membrorum, sicut speculum habet simulacra objectorum ; et hæc a Christo hic vocari membra. Sic et Joannes linarius medicus, in *Examine ingeniorum*, censet animas pati ignem, quia habent simulacra membrorum, indeque sensationem.

Tertio, verum dico Christum loqui parabolice Tertio, de epulone, quasi corpus et membra haberet, cum tamen sola anima mersus sit in infernum; voluit enim Christus integra supplicia et præinia hominum, quæ post diem judicii habituri sunt, ob oculos ponere, præsertim quia animæ supplicia non ita cognoscimus, nisi per supplicia corporis. Adde : voluit Christus congruam significare pœnain epulonis, scilicet eum qui lingua delicata peccarat, lingua pariter puniri. Denique ignis gehennæ virtute divina sicut adurit dæmones, sic et animas hominum, uti fuse docet S. Gregorius, *lib. IV Dialog.*, cap. xxYiii et sequent. Addunt nonnulli ignem gehennæ in anima damnati producere sensationem et cruciatum similem illi quem haberet in corpore, v. g. in lingua, si illi esset unita; idque animæ in Purgatorio, dum vivis sua tormenta quasi corporea repræsentarent, ab iis rogatæ, subinde confessæ sunt. Cur enim Deus non posset facere ut sentiat anima sine corpore idem, vel simile, quod sentiebat in corpore, vel quod sentiret in corpore, si illud haberet? Omnis cniin sensatio animæ, etiam dum est in corpore, non est in corpore, sed in ipsa anima; anima enim sentit, videt, audit, non coipus. Vide dicta II *Corinth*, iv, 16. Unde Eran-

clscus Lucas : Hoc intelligrndnm e **I**, inquit, tali pœna offectam fuisse epulonis animam , qualem sensisset si corpore mortali iprii tradito, lingua sitim passa fuisset : affligitur enim anima imaginibus rerum a corpore tractis.

Denique hæc omnia parabolice tantum significant extremam divitis miseriam et cruciatum, nam alioqui ncc Beati damnatos juvare possunt, nut volunt, cum sciant id esso contra ælernum Dei decretum ; nec damnati id rogare aut petere queunt, vel audent ; sciunt cnim chaos magnum et impermeabile inter se et Beatos firmatum esse, ut ait Abraham , vers. 2G, licet contrarium sentire videatur Julius Firmicus, lib. *De Erroribus profanarum religionum*.

Porro, Abraham nulla miseri divitis movetur compassione, quia voluntati et justitiæ vindicteque divinro plane se conformat, a Justorum beatitudinem, ait Glossa, non offuscat aspecta pœna reproborum ; quia cum jam compassio miserim non erit, minuere bonorum laetitiam non valebit, n Et S. Gregorius, *homil.* 40 : « Justorum animæ, inquit, quamvis in suæ natura bonitate misericordiam habeant, jam tunc auctoris sui justitiæ conjunctæ tanta rectitudine constringuntur, ut nulla ad reprobos compassione moveantur. »

Vers. 15. 25. Et DIXIT ILLI ABRAHAM : FILI, RECORDARE QUIA RECEPISTI BONA IX VITA TUA, ET LAZARUS SIMILITER MALA : HUKC AUTEM HIC CONSOLATUR , TU VERO CRUCIARIS.

Fil i. — « Vide, ait S. Chrysostomus, Patriarchas bonitatem, filium vocat ; non tamen prabet auxilium ei qui se remedio privaverat. » a Nam, ut ail Nyssenens, quia non fuit misertus, idcirco non exauditur, nec ejus vocibus misertus est Abraham, imo ncc Deus. »

Recordare quia recepisti. — Greci addunt ou, tu, ad majorem emphasin, g. d. Tu, cum epulareris, noluisti recordari Lazari, ncc Dei, ncc cœli, nec gehennæ ; at nunc recordare epularum tuarum, quæ te ad tartara duxerunt, a Nam, ut ait S. Gregorius hic, *homil.* 40, ad pœnam suam ei et cognitio servatur, et memoria. Cognoscit enim Lazarum quem despexit, fratrum quoquo suorum meminit, quos reliquit ; » a ut de visa despecti gloria, ait Glossa, et de pœna inutiliter amatorum amplius torqueatur. » Abraham vero cognovit epulationes divitis, vel Lazaro « id ci indicante, aut angelis vel spiritu Dei revelante, n ait S. Augustinus, lib. *De Cura pro mort.*, cap. xiv. Hoc cnim ad statum Abrahæ, utpole patris et palriarchæ Judæorum, pertinebat.

Recepisti bona. — Greca addunt «O, id est tua : sic et Arabicus ; scilicet terrena, quæ scilicet tu vera bona æstimabas, et quasi tua ambiebas, négligeas coelestia quasi remota et a te aliena. Ita S. Gregorius, *homil.* 40 : « Mali, inquit, in hac vita bona recipiunt. Omne cnim suum gaudium, felicitatem transitoriam putant. » *Secundo.* 9 tua, « id

est tui » paucis et parvis bonis operibus quasi mrrcedem debita. « Significatur cnim, inquit Chrysostomus, divitem, si quid boni fecit, recepisse in hoc mundo ; » Lazarum vero, si quid peccavit , dedisse pomas, g. d. Tu pro paucis bonis recepisti modica hujus vite bona ; Lazaras pro paucis peccatis recepit mala. Superest ergo ut i^azaras pro reliquis patienliæ virtutumque bonis, deinceps consolationem æternam ; tu vero pro reliquis epulationum tuarum sceleribus, tormenta mterna recipias. Ita S. Gregorius, *hr/m.* 40 : « Mala Lazari, ait, purgavit ignis inopiæ, el bona divitis remuneravit felicitas transeuntis vite. »

Tertio, a tua, » 7. d. Tu accepisti portionem bonorum tuorum in hac vita, ergo nil amplius exspectes in futura : Lazaros vero non accepit portionem bonorum ejus vite, ergo ei debetur portio bonorum future vite. Sic cnim Deus sortes electorum el reproborum juste per justitiam distribulivam distribuit, ut electis coelestia cl æterna bona, improbis et reprobis terrena et temporalia distribuat. Quare qui abundat opibus, deliciis, honoribus in terra, metuat se iis privandum in cœlo ; qui vero in terra iis caret, eadem exspectet in cœlo. Id visione pulchra revelavit Christus S. Catharinæ Senensi : obtulit ci cnim duas coronas, unam auream el gemmeam, alteram spineam, jussitque alterutram quam vellet eligere ; sed hac lege, ul, si eligeret in hac vita spineam, in futura gemmeam acciperet ; sin in hac vita gemmeam , in futura spineam exspectaret : mox illa spineam accepit capitique impressit : unde jam nacta est gemmeam in cœlo.

Inspice imaginem aeternitatis, ubi ad palmam ducit crux, ad gladium voluptas.

Ad hæc Abraliæ verba exclamat S. Bernardus, in *Declamat.* : « Expergiscimini, ebrii, et flete ; terribilis enim Deus in judiciis super filios hominum. Hæccine cruciatuum causa tota, quod in hoc sæculo bona recepit ? ipsa plane. Neque enim ad hoc nos de paradiso voluptatis animadversio divina ejecisse videtur, ul alterum sibi hic paradysum adinventio humana pararet. Homo ad laborem natus, si laborem refugit, non facit ad quod natus csl, ad quod venit in mundum. Quid responderbit ei qui misit eum, qui instituit ut laboraret ? » Perurget idipsum, et causam assignat dum subdit : « Quid dicemus ad hæc, si talis finis, el tale iudicium, ut extrema gaudii luctus occupet, numquid non praferenda sunt in hoc sæculo mala bonis ? quippe, nec illa vera bona, nec illa vera mala esse manifestum. Veni potius sententia Salomonis : Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii. »

Et Lazarus similiter mala, — scilicet ulcera, dolores, morbos, pauperiem, famem, sitim, etc., quæ epulo el similes mundani æstiment mala, cum Lazarus et Sancti ea æstiment bona, quia sunt materia virtutis, felicitatis et gloriæ. Ha S. Ìhonas, iu *Catena* ; Chrysostomus et alii : undo

Eiitft

Dmsis

l x

^ nUU"

Arabicus vertit, *Lazarus fuit in afflictionibus suis*.

Nunc autem iid: consolationem (non active, sed passive, id est consolationem et gaudium accipit', tu vBio cruciaris — siti, verme, igne aliisque tormentis inexplicabilibus et æternis, quæ in vita non cogitasti, sed cogitare cl limerò debuisti; quia pro palatio splendido habes tartarum, pro epulis bufones et dracones, pro odoribus fœlores, pro amicis et parasitis dæmones tortores et irrisores, pro musicis planctum horribilem, pio luce et sole tenebras cimmerias, pro purpura flammam, pro bysso picem et sulphur, pro sociis damnatos, qui instar canum ringentes se mutuo mordent cl lacerant. Denique omnes tui sensus, omnia membra, omnes animæ vires et potentiæ, quas voluptate opplesti, jam cruciatibus sibi propriis iisque horrendis torquentur, sine fine per omnia sæculoruin sæcula.

Vei 26. Er in ms omnibus (id est, præler hæc omnia; Græce, *super hæc omnia*) inter nos et vos CHAOS MAGNUM FIRMATUM EST, UT HI QUI VOLUNT HINC TRANSIRE AD VOS, NON POSSINT, NEQUE INDE

Chies huc transmeare. — a Chaos » idem est quod confusio, miscella, incondita rerum congeries; Græce est id est hiatus, vorago, barathrum, quod Noster apte vocat chaos: quia, ut ait Hesiodus, chaos est confusa quædam ab initio unitas, hians patensque in profundum. Ex eo et x*TM Græco, nos hiare dicimus. Tale chaos erat initio mundi, ul ostendi *Genes. i, 1*. Hinc patet sinum Abrahæ, id est limbum patrum, longe distare ab inferno damnatorum, qui est in centro terre. Undo nonnulli censent utrimque interjacere Purgatorium et limbum puerorum morientium id peccato originali.

Qinut >m Forte etiam diviti epuloni a Deo ad maiorem ejus cruciatum per visionem imaginariam ostensus fuit sinus Abrahæ, id est locus Beatorum in «xrlo, ad quem paulo post mortem Christi Abraham el Lazarus cum Christo ascensuri erant. Inter •ib it r t- cælum enim stellatum et terram est spatium octo- i .m / ſ ginta millionum milliariū, uti ex Glavio ostendi una. Genes, cap. i; jam concava cœli stellati superficies a convexa ejusdem superficie distat aliis octoginta millionibus milliariū: hæc vero convexa a cœlo empyreo longe amplius distat. Inter infernum ergo silum in centro terre et cælum empyreum, chaos et quasi spatium immensum et homini impermeabile interjacet. Simile et immensum interjacet chaos cruciantis semper æternitalis.

Audi S. Cyprianum, serm. *De Ascens. Dom.*, ad iinem: « Immortales, inquit, miseri vivent inter incendia, cl inconsumplibiles flammæ nudum corpus allambent. Ardcbit purpuratus dives, nec erit qui (estuanti linguæ stillam aquæ infundat. In proprio adipe frixæ libidines bullient, el inter sartagine flammeas miserabilia corpora cremabuntur, et omni tormento atrocius desperatio condemnatos affliget. Non miserebitur ultra Deus, neque tunc audiet pœnilentes: sera erit illa confessio, et cum clausa fuerit janua, [rustra carentes

oleo acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium. nullum remedium. Semel Christus descendit ad inferos, ulterius non descendet. Non ultra videbunt Deum in tenebris sigillati. Irregressibilis erit illa sententia, et immutabile iudicium, et stabit damnationis hujus immobile constitutum.» Unde recte admonet S. Bernardus, serm. 75 in *Cantica*: «Ergo tu et in medio gehennæ expectato salutem, quæ jam facta est in medio terre. Quam libi somnias proventuram inter ardores sempiternos facultatem veniam promerendi, cum jam transiit tempus miserendi? non relinquitur tibi hostia pro peccatis, mortuo in peccatis. Non crucifigitur iterum Filius Dei. Mortuus est semel, non jam moritur. Non descendit ad inferos sanguis, qui effusus est super terram: biberunt omnes peccatores terre: non est quod sibi ex eo vendicent dæmones ad restinguendos focos suos, sed neque homines socii dæmoniorum.»

Mystice: S. Ambrosius, Chrysostomus, Thco-Cystice, phylactus, per chaos hoc a Deo finnatum accipiunt immutabilem firmitatem conditionis cl separationis Beatorum a damnatis a Deo decretam el sancitam. Ex Dei enim immobili decreto fit, ut damnati in inferno quasi in carcere ferreo el observado compacti et conclusi sint, et in æternum a Deo, cœlo, angelis, Beatis lotoque mundo separati, et quasi excommunicati sint, ut nihil ab ullo consolationis accipere queant: quæ ingens est eorum pœna et extrema desolatio et desperatio, *Apocal. XX*, vers. 1; *Matth. y*, vers. 25. Nam alioqui animæ separate, cum sint puri spiritus, æque ac angeli, omne chaos, omnia rasa, omnia corpora sua subtilitate penetrare et pervadere queunt. Unde S. Gregorius, *hom. 4*, cl ex eo Interlinearte: « Inter divitem, ait, et pauperem chaos est, quia post mortem nequeunt merila mutari, ut damnati transeant ad sortem Beatorum, aut vice versa, d Euthymius: « Hiatus, inquit, magnum dicit firmissimum Dei praeceptum, tanquam ad modum hiatus prohibens horum et illorum commixtionem. » Titus: « Indicat discrimen quod inter justos et peccatores intercedit: ut enim opposite sunt illorum voluntates cl studia, ita impermutabilis quoque eorumdem est status, n S. Augustinus, lib. H *Quæst. Etang.*, Quæst. XXXVIJ: « Significat receptis in carcere per incommutabilitatem divinæ scutenliæ, nullum auxilium misericordias posse præberi a justis, etiamsi velint illud præbere. »

Allegorico: Lazarus jacens ad januam divitis Allegor, representat Christum, «qui se ad aures superbissimas Judæorum, ait S. Augustinus, lib. H *Quæst. Evang.*, Quæst. XXXVIH, incarnationis humilitate dejecit, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis. Et quaerens ab eis vel minima opera juslitie, quæ suæ inensæ, hoc csl suæ potestati. per superbiam non usurparent: quæ opera misericordiae atipie humilitatis quamvis minima, etsi nou disciplina et perseverantia

vitæ honro, saltem interdum vel casu facerent, sicut micro de mensa cadere solent. Ulcera passionis sunt Domini ex infirmitate carnis, quam pro nobis suscipere dignatus est. Canes ergo qui ea lingeant, Gentes sunt, quos homines peccatores et immundos dicebant Judroi; et tamen passionis Domini in Sacramentis corporis et sanguinis ejus, per totum orbem jam suavitate lambunt devotissima. Sinus Abrahæ iniciligitur secretum Patris, quo post passionem resurgens, assumptus est Dominus: quo eum portatum ab angelis ideo dictum puto, quia ipsam receptionem, qua in secretum Patris abscessit, angeli annuntiaverunt discipulis illinentibus; dicendo enim: Quid statis, aspicientes in cadum? quid aliud dixerunt, nisi ullo modo posse oculos hominum usque in illud penetrare secretum, quo ibat Dominus, cum in conspectu discipulorum ferretur in cælum? m

Sjio UI. Symbolice: idem S. Augustinus ibidem: «Dives epulo, inquit, sunt superbi Judroi, purpura ei byssus est dignitas regni, epulatio est splendida jactantia legis; Lazarus, id est adjutus, Gentilis vel publicanus, qui tanto magis adjuvantur, quanto minus de suis viribus prorsumunt; canes, homines nequissimi, qui laudant opera mala, quæ in se alius gemens detestatur: quinque fratres, Judroi sub lege, quoroquinque libris scripta, d

Huc accedit S. Gregorius, *homil.* 40: «Lazarus, ait, est Gentilis populus; vulnerum ruptio, est peccatorum confessio; non dantur ei micro divitis; Gentiles enim ad cognitionem legis superbi Judroi non admittebant: canes, prædicatores et doctores, qui dum instruunt, quasi vulnus mentis per linguam tangunt; Abrahæ sinus, secreta requies: videt ibi Lazarum dives; infideles enim super se in requie fideles attendunt, idque a longe, quia per meritum eo non attingunt; ardent in lingua, quia verba legis in ore tenuerunt, sed non servaverunt, »

Tiopoī. Tropologice S. Ambrosius: a Lazarus pauper, ait, est vir Apostolicus, pauper in verbo, locuples in fide; micro, sunt dogmata fidei; dives epulo, est horeticus, qui divitibus abundat sermonibus; linguam enim habet loquacem, sed mentem insipientem et aridam. »

Ver», it. 27. Et ait: Rogo ergo te, pater, ut mittas V«r». *8. rīm nt DOMUM PATRIS MEI: 28. HABEO ENIM QUINQUE FRATRES, UT TESTETUR ILLIS, NE IPSI VENIANT IN HUNC LOCUM TORMENTORUM.

Verisimile est hoc parabolice dici, uti de lingua, digito et oculis, quibus carent animo separala», dixi vers. 21. Porro, parabola hoc sumpta est ex communi hominum in hac vita usu, quo fratres miseri fratribus suis cautum cupiunt, ne in eadem vel similem miseriam incidant. Ad hoc autem hic inducitur, ut perargual homines mundanos, qui vulgo rident, aut parvi (estimant et imminuunt pœnas inferni, eo quod inde nemo eas narraturus ad nos redierit.

Mittas eum, — Lazarum resumpto corpore. ut

is, ut polo fratribus notus, atque oculatus omnium testis, imo occasio et causa, efficacius fratres moveat ad credendum et poenitendum. Simul significatur divitem postmortem eguisse auxilio Lazari, quem in vita contempserat.

Porro, quomodo animo defunctorum viventibus appareant, vide S. Augustinum, lib. De Cura pro mortuis; Delrium, in *Magicis*, sub finem tom. I; Petrum Thyraeum, De *Apparitionibus spirituum*.

Ut testetur illis — quam graviter hic crucietur ob meam epulationem. Rursum «testetur,» id est *contestetur illos*, id est graviter moneat et adjuget cos, ut ab epulatione desistant et poeniteant, «ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum, »

Dices: Damnati in extrema sunt desperatione, (hinc fo odio Dei et hominum, atque omnes ei omnia, fry*1"4 etiam parentes et socios excernunt, nec cuiquam, 2, etiam amico vel fratri bene volunt; quomodo ergo dives hic optat fratres suos evadere pœnas inferni? Respondeo *primo*: Damnati nullum bonum, puta nullum virtutis naturalis, vel supernaluralis actum elicere volunt, aut valent ex summo odio Dei omnisque boni, et ex desperatione; possunt tamen vello aliquod bonum naturale, v. g. ul parentibus et fratribus suis bene sit. Unde S. Chrysostomus, Ambrosius et Theophylactus putant divitem hunc vero et sincero animo voluisse consulere fratribus, huc enim inclinatur naturalis cognatio et fratrum amor: natura enim eadem manet in damnatis; actus ergo hic est actus naturæ, non virtutis, quin in actu hoc non spectant honestatem virtutis, sive bonum honestum, sed bonum naturæ dum laxat, uti faciunt animalia suos fœtus nutriendo.

Respondeo *secundo* et melius, epulonem non tam fratribus, quam sibi voluisse consulere: malum enim fratrum rostimabat suum: nam damnatio fratrum ejus damnationem et tormenta auxisset, nipote qui eis epulationis fuerat occasio et causa. Ila S. Gregorius, Lyranus et alii. Addit Cajetanus epulonem ex superbia, qua tument damnati, hoc postulasse, ut ipso, si non in se, certe in fratribus suis, esset excelsus et beatus.

Porro «dives iste, ait S. Ambrosius, serus magister esso incipit, cum nunc jam discendi tempus habeat, nunc docendi. »

29. Et ait illi Abraham: Habent Moysem et Vers. 10. Prophetas, audiant illos. — g. d. Habent scripta Mosis et Prophetarum, quoro cis in synagoga legunt ei explicant Scribæ et Pharisei. Jam pridem enim Moses et Prophète erant mortui.

30. At ille dixit: Non (scilicet, salis est ad Ven. jo. eos in epulatione inveteratos convertendum: vel non audient Mosco et Prophetas, ut polo jam mortuos), patet Abraham; sed si quis ex mortuis (resurgens) ierit ad eos, poenitentiam agent. — Loquitur de suo sensu suoque affectu ei effectu, a Sicut ipse fuerat at celas, inquit Chrysostomus, sic opinionem habet et de fratribus suis. » Id quod clarius Titus declarans, scribit: «Cur di-

ves isthme dicit? quia ipso Prophetas mulo prorsus fructu audiverat; quæ enim ab illis prodita extabant ea propalam contempserat fabula-
runique loco habuerat. Ex qua re conjecturam faciebat, suos quoque fratres ita comparatos esse. Volebat enim ita dicere : Illi nunc ratiocinantur, ut quondam ego : nempe, quis inde aliquando rediit? quis ea quæ apud inferos sunt enarravit? Ea propter si quis ex mortuorum grege ad illos accederet, non denegarent illi fidem, verum dictis illius studiose intenderent, n
Ven 3i 3f. ait autem (Abraham) illi : Si Moysen et Prometas kon audiunt, neque si quis ex mortuis **RESURREXERIT, CREDENT.** — Dicent Clliin Lazarum resuscitatum esse phantasma, vel illusionem dæmonum ; S. Scriptura autem Mosis et Prophetarum est divina, et sanciam habet auctoritatem, summæque apud fideles (quales erant Judæi) est fidei et ponderis, juxta ũlad S. Petri, *epist. II, cap. i, vers. 19* : «Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucerna? lucenti in caliginoso loco.» Verissimum id esse patet ex resuscitatione alterius Laxari et Christi ipsius ; utramque enim calumniati sunt Judæi, nec ob eam in Christum credere voluerunt, Luca? xvii. Simili modo Pc-
Mortniu inis, triennalis mortuus a S. Stanislao, Episcopo n . Cracoviensi, suscitatus, ut testimonium coram Bo-
ciut». Ieslaoregc perhiberet, sibi ab eo venditum fuisse agrum; eo perhibito, cum multi cum interrogarent de rebus alterius sæculi, nihil respondit, nisi hoc : a Habetis Moysen et Prophetas; non ad evangelizandum, sed ad testificandum missus sum. » Ita habet Breviarium Polonicum, die 13 inaii. Dives ergo omnium quæ petiit tulit repulsam , quia scriptum est : « Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudietur,» *Proverb, xxi, 15.*

Moraliter : ex hac parabola, vel potius historia discimus *primo*, Deum distribuisse sortes hominum, ac fecisse ut hi sint divites, illi pauperes : quisque ergo sua sorte, in qua a Deo positus est, contentus vivat, ac pauperes per fortem inopie tolerantiam, divites vero per largam beneficentiam succurrndo pauperibus cœlum promereantur. Hac enim historia Christus vult probare id quod dixit vers. 9 : « Facito vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. » Ideo enim dives ab Abraham et Lazaro non est receptus, quia non fecit eleemosynam.
Secundo, pauperes, mendicos, ulcerosos despici non debere, sed suscipi et juvari; quia, ut ait S. Gregorius, *hom. 40*, «Quos inorum infirmitas vulnerat, medicina paupertatis curat, ac sæpe latet margarita in sterquilinio ,» id est virtus et sanctitas latet in corruptibilitate corporis et abjectione paupertatis. Exemplum addit S. Gregorius S. Romulæ, quæ in paupertate et paralysi S-nn n; moriens, cum angelorum choro et concentu evecta      est in cœlum. Additque : « Quotidie Laxarum si hmerw quærimus, invenimus quotidie Laxarum; etsi non u* quærimus, cernimus. Ecco importune se pauperes offerunt, rogant nos, qui tunc pro nobis intercessores veniunt. Certe nos omnino rogare debuimus, sed tamen rogamur. Videte si negare debemus quod petimur, quando patroni sunt qui petunt. »
Tertio, divites in suis divitiis non debere confidere, superbire, epulari et lascivire; nipote quæ caduc   et breves sunt, ac in morte relinquend   : quare cis cor non apponant, sed in Deo illud figant, Deique amore in pauperes illas expendant. Plura vide apud S. Chrysostomum, homiliis quatuor *De Lazaro*, in fine tomi II; S. Gregorium, *hom. 40 in Evang.*; S. Augustinum, *serm. 110 et 227 De Tempore.*

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, docet Christus cavendum esse scandalum pusillorum, dandam veniam peccatiti, fidem acuendam, ut possit transferre montes. Secundo, vers. 7, per parabolam, vel potius exemplum familiare, docet ut, licet bona faciamus, tamen æstimemus nos servos inutiles, quia quod debuimus facere, fecimus. Tertio, vers. 11, curat decem leprosos, jubetque ut ostendant se sacerdotibus. Quarto, vers. 20, quaerenti quando veniet regnum Dei? describit suum adventum ad iudicium; aitque cum fore inopinatum, uti fuit diluvium tempore Noe, et incendium Sodoma tempore Lot. Quare ad cum omnes sancte vivendo se comparare debere, quia ex eodem loco unus tunc assumetur, alter relinquetur.
Primam partem audivimus Matth. xviii, 7 et 21, et Matth. xvi, 19; quartam, Matth. xxiv, 23 cl scq. Superest ergo hic secunda et tertia explicandae.

1. Et ait ad discipulos suos : Impossibile est ut non veniant scandala; v   autem illi per quem veniunt. 2. Utilius est illi, si lupis molaris imponatur circa collum ejus, et projicia-

tur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis. 3. Attendite vobis : Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; etsi pœnitentiam egerit, dimitte illi. 4. Et si septies in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens : Pœnitet me; dimitte illi. 5. Et dixerunt Apostoli Domino : Adauge nobis fidem. 6. Dixit autem Dominus : Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori inoro : Eradicare et transplantare in mare, et obediet vobis. 7. Quis autem vestrum habens servum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi : Statini transi, recumbe; 8. et non dicat ei : Pani quod comem, et precinge te, et ministra mihi donec manducem et bibam, et post hæc tu manducabis et bibes? 9. Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quæ ei imperaverat? 10. Non puto. Sic et vos, cum feceritis omnia quæ praecepta sunt vobi-, dicite : Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. 11. Et factum est, dum iret in Jerusalem, transibat per mediam Samariam et Galilæam. 12. Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt a longe; 13. et levaverunt vocem, dicentes : Jesu preceptor, miserere nostri. 14. Quos ut vidit, dixit : Ile, ostendite vos sacerdotibus. Et facium est, dum irent, mundati sunt. 15. Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum, 16. et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens : et hic erat Samaritanus. 17. Respondens autem Jesus, dixit : Nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt? 18. Non est inventus qui rediret, et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. 19. Et ait illi : Surge, vade, quia fide-, tua te salvum fecit. 20. Interrogatus autem a Pharisæis : Quando venit regnum Dei? respondens eis, dixit : Non venit regnum Dei cum observatione; 21. neque dicent : Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est. 22. Et ait ad discipulos suos : Venient dies quando desideretis videre unum diem Filii hominis, et non videbitis. 23. Et dicent vobis : Ecce hic, et ecce illic. Nolite ire, neque sectemini. 24. Nam sicut fulgur coruscans de sub coelo in ea quæ sub cœlo sunt, fulget : ita erit Filius hominis in die sua. 25. Primum autem oportet illum mulla pali, et reprobari a generatione hac. 26. Et sicut facium est in diebus Noe, ita erit in diebus Filii hominis. 27. Edebant, et bibebant; uxores ducebant, et dabantur ad nuptias, usque in diem qua intravit Noe in arcam; et venit diluvium, et perdidit omnes. 28. Similiter sicut factum est in diebus Lot : edebant, et bibebant; emebant, et vendebant; plantabant, et ædificabant; 29. qua die autem exiit Lot a Sodomis, pluit ignem et sulphur de cœlo, et omnes perdidit : 30. secundum hæc erit qua die Filius hominis revelabitur. 31. In illa hora, qui fuerit in tecto, et vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa; et qui in agro, similiter non redeat retro. 32. Memores estote uxoris Lot. 33. Quicumque quaesierit animam suam salvam facere, perdet illam; et quicumque perdiderit illam, vivificabit eam. 34. Dico vobis, in illa nocte erunt duo iu lecto uno : unus assumetur, et alter relinquetur; 35. duæ erunt molentes in unum : una assumetur, et altera relinquetur; duo in agro : unus assumetur, et alter relinquetur. 36. Respondentes dicunt illi : Ubi Domine? 37. Qui dixit illis : Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquila}.

s. S. Et dixerunt apostoli Domino : Adauge nobis fidem. — Dixerunt hoc Apostoli, postquam non potuissent ejicere dæmonium lunaticum, idque ob parvam eorum fidem, ut ait Christus : tunc ergo majorem petiverunt, dicentes : « Adauge nobis fidem, » ut palet ex hoc loco collato cum iis quæ dicit Matlhæus, xvn, 19; utrobique enim Christus idem respondet, vim fidei ut grani sinapis (aulam esse, ut transférât montes.

6. Dixit autem Dominus : Si habueritis fidem vobis sicut granum sinapis (quod parvum quantitate, potestate est magnum, ait Chrysostomus; insinuat ergo minimum fidei magna posse; et Beda : Fides perfecta, ait, est granum sinapis : in facie est humilis, in pectore fervens), dicetis ulte arbori (vicinai, quam ostendebat Christus) moro : Eradicare . Ii iransilaniaie in mare, et obediet voids. — Pro muro, Malthæus XVII, 19, *li. ibetmonh*:

jrfoŋi»' -utrumque ergo dixit Christus. Allegorico inorus
l   dicilur (TiiaM   id est stulta arbor per anti-
m,,phrasin, quia arborum est sapientissima; nam
dfcu*   non emittit flores nisi transacto frigore, ne ab illo
      decutiantur. Morus ergo significat Evangelium
      cnicis Christi, quod Gentilibus videtur stultitia,
      fidelibus aulern est Dei virtus et sapientia, I Cor. n.
      Unde S. Augustinus, lib. II *Quasi. Evangel.*,
      Quæst. XXXIX : « Dicant ergo, ait, illi servi per
      sinapis granum huic arbori moro, hoc est ipsi
      Evangelio cnicis Dominic®, per poma sanguinea,
      tanquam vulnera in ligno pendentia, vicium po-
      pulis præbituræ : dicant ergo illi ut eradicetur de
      perfidia Judæorum, cl in mare Gentium transfe-
      ratur atque plantetur; hac enim domestica servi-
      tute esurienti et sitiēti Domino ministrabunt. »

Sic et Beda : Morus, ait, cujus colore sanguineo
fructus et virgulta rubent, est Evangelium crucis,
quæ per fidem Apostolorum, de Judæis, ubi vehit
in stirpe generis tenebatur, verbis prædicationis
eradicata, et in mari Gentium plantata est. Addit
Glossa : Folia mori subjecta serpenti illi necem
inferunt ; sicut verbum crucis cuncta animæ
noxia cl venenata perimit. Ex adverso S. Ambro-
sius, Chrysoslomus et Glossa per inorum accipiunt
diabolum, quem fides Christi expellit et in abys-
sum præcipitat. Audi S. Ambrosium : « Fructus
ejus (mori) primum albet in flore, deinde jam
formatus irrutilat, maturitate nigrescit. Diabolus
quoque* ex albenti angeliche flore naturæ et poles-
tate , rutilante praevaricatione dejectus, tetro in-
horruit odore peccati. Eu tibi illum arbori moro
dicentem : Eradicare, et jactare in mare; cum
legionem ejicit ex homine, in porcos transire
permittit; qui exagitati diabolico spiritu, se in
maria demerserunt. »

Audi S. Chrysostomum, in *Catena* : Ut mori
frondibus vermes (bómbices, ex frondibus mori
nentes sericum) aluntur, sic diabolus per cogita-
tiones ab eis exortas, alit in nobis vermem per-
petuum : sed hanc morum potest fides ab ani-
mabas evellere et in abyssum demergere.

Denique Arabicus pro moro vertit *sycamino*, id
est sycomoro, de qua cap. xix, 4. Porro, Christus
vim fidei extollit, ut Apostolis ejus acuendæ et
augmentum postulandi majus desiderium inji-
ciat; volebat enimulantibus augere fidem,
qui postulandi mentem et desiderium eis inje-
cerat. Unde et postea eis fidem adauxit, præsertim
cum Spiritum Sanctum in eos misit in Pentecoste.
Itine et vi excellentis fidei tam mira et tot mira-
cula patrarunt, totumque orbem converterunt.
Quare ne in tantis operibus superbiant, cl vane
glorientur, Christus sequenti parabola docet eos
humilitatem, ut dicant : Servi inutiles sumus.

V n 7.   7. Quib AUTKM VLSTRVM HABENS SERVUM ARANTEM
      : ALT PASCENTEM (OVCS Vel boVCS, Uti legit S. Au-
      , . . :ustinus, lib. II *QliOSt. Ecawj.*, Quæst. XXXIX),
      ' l qui ninnisso di. aguo dicat illi : Statuñ transi
      (intra iu triclinium; Arabicus, *astemie*) >v re-

cumbe, — et accumbe mensae, comede, vires res-
taura. Retundi! hic Christus vanam gloriam
Apostolorum, ul fide excelsa, mira cl stupenda
patrantes, iniis nonglorientur, sed Deo, cujus
est propria, omnem operum gloriam ascribant,
a Jactationis affectum evellit, ail Euthymius, qui
boni operationem consequitur. » Servum, non
mancipium, ut volunt hærelici, sed mercenarium,
qui ultra operas pactas, vel ab hero præceptas,
potest aliud servitium, ad quod non obligatur,
hero impendere.

Ubi nota hæreticos hoc loco abuti conira bo-
norum operum merita; sed immerito. Nam hic
servus vere inerecdm diurnam, ei ex pacto
debitam merebatur, ut patet, sed non merebatur
ut herus ei gratias ageret; quia non solent heri
servis, quibus mercedem laboris persolvunt,
agere gratias; hæc enim aguntur operi gratuito
et gratis præstito : agimus enim gratias pro be-
neficio, quod gratis nobis confertur : ergo et nos
qui servi Dei sumus, per opera a Deo præcepta,
si ea præsiemus, meremur vitam æternam ; sicut
servus mercenarius laborans per diem mere-
tur mercedem diurnam , ut patet *Mare. ix* , 41 ;
Matth. X, 41; *Apoc. xi*, 18, et alibi : licet enim
opera nostra, quatenus nostra sunt, sint parvi et
quasi nullius pretii ; tamen quatenus manant ex
gratia Christi, ideoque Christi capitis nostri sunt
opera; hinc magni sunt valoris et meriti, adeoque
æternam gloriam merentur : gratia enim est
semen gloriæ; præsertim quia Deus ex bonitate
sua immensa, operibus nostris ex gratia Christi
factis, gloriam sempiternam promittere dignatus
est.

8. Et non dicat ei : Para quod coenbm, et Vt «- «
PRECINGE TE, ET MINISTRA MIHI, DONEC MANDUCEM
ET BIBAM, ET POST HEG TU MANDUCARIS ET BIBES?

9. Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit Vrr<- ?
QUAi ei imperaverat ?—Id est, puto quod non gra-
tias aget servo : « Quia servo incumbit necessitas
ut faciat Domini mandata, » ait Theophylactus.
Sic nobis incumbit necessitas faciendi omnia
quæ præcepit Deus, et novis semper studiis au-
gendi priora, ait Beda. Sensus ergo est, *q.d.*, ait
S. Ambrosius : « Sicut tu non solum dicis servo
tuo : Recumbo, sed exigis ab eo aliud ministe-
rium, et gratias ei non agis ; ita nec in te patitur
Dominus unius usum esso operis aut laboris,
quia dum vivimus, debemus semper operari.
Ergo agnosce te esse servum plurimis obsequiis
defeeneratum. Non te præfcras, quia filius Dei
diceris : agnoscenda gratia, sed non ignoranda
natura; neque te jactes si bene servisti, quod
faccrc debuisti. Obsequitur sol, obtemperat luna,
serviunt angeli. »

10. Sic et vos, cum feceritis omnia que præ- v.>». t*
CEPTA SUNT VOBIS, DICITE I SERVI INUTILES SUMUS,
QUOD DEBUIMUS FACERE, FECIMUS. — « Væ enim
nobis si non fecissemus , » inquit S. Bernardus,
serm. 4 in Psalm. Qui *habitat*. Sic Apostolus,

ī *Cor.* ix, 16, oit : « Væ mihi est si non evangeliznvero,» quia Deus pro cepit mihi ut evangelizem.

Cur »er- Objiciunt hærelici : Christus hic suos fideles t'b't' t' vocat sci vos inutiles, ergo ipsi suis meritis nil dirat is merentur, imo nil boni faciunt, quia nil utilitatis qui an. afferunt. Respondeo, antecedens esse falsum.

Christus enim suos famulos non vocat inutile*, uno Matthæus, xxv, 23, ait : a Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui; » sed monet ut quisque fidelis se ipsum vocet servum inutilem, ad vitandam vanam gloriam, et ad majus humilitatis incrementum, saque ac meritum, ut docent S. Ambrosius et S. Chrysostomus, Theophylactus, Beda et passim alii : idque hoc sensu, non ficto et simulato, sed vero et sincero; quod scilicet implendo Dei præcepta duntaxat, nihil peculiare, nihil insigne, illustre et eximium fecerit, sed tantum id quod ex lege Dei facere debebat et ad quod sub pœna peccati obligabatur. Ideo ergo inutilis est et dicitur, quia sola præcepta complevit, consilia vero et opera supererogationis omisit, ut explicat ipse Christus, dicens : a Omnia quæ præcepta sunt; » et : « Quod debuimus facere, fecimus; » ac proinde talis communem tantum observationis præceptorum mercedem, non vero eximiam illam observationis consiliorum Evangelicorum gloriam, coronam et aureolam assequitur, ut ait Paulus, cujus verba mox citabo.

Porro, cum nos humiliter dicemus : a Servi inutiles sumus; » tunc dicet Christus : « Euge, servo bone et fidelis, n etc., ait S. Cliysostomus.

Unde S. Bernardus, tract. *De Præcepto et dispens.*, longiuscule ante finem, sic explicat : « Servi inutiles sumus, qu® facere debueramus, fecimus. Ac si dicat : Si solis contenti estis præceptis et traditionibus impositæ legis, et non sponte etiam perfectionis vos consiliis et suasionibus mancipatis, liberi quidem estis a debito, non tamen pro merito gloriosi; evasistis pœnara, sed non acquisistis coronam. »

Hoc est quod Apostolus gratis evangelizans, cum posset alimenta n fidelibus exigere, ! *Cor.* cap. ix, vers. 15, vocat gloriam suam; nam ipse subdit : « Si evangelizavero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit, etc. Qu® ergo merces mea (insignis et illustris?) ut Evangelium prædicans, sine sumptu (gratis) ponam evangelium. »

Bilu *Secundo*, etiam Paulus cœlcrique Apostoli et ' ' Religiosi observantes non tantum præcepta, sed et consilia Christi; vere dicere possunt : « Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. » *Primo*, quia Deo debemus animam, corpus, vitam et quidquid habemus, quod nunquam exsolvere possumus, quidquid boni agamus Hoc enim debitum est infinitum, estquo multiplex, rdno. maxime quadruplex. Primum est debitum

creationis; ex nihilo enim a Deo creati, totum quod sumus, debemus Deo creatori. Unde Plato in *Piandone* ait hominem esse unam e possessionibus Dei. Audi S. Bcmardum, serm. *De Quadruplici debito* : * Ecce, ait, in januis est, qui fecit cmlum et terram, et creator tuus est, tu creatura; tu servus, ille dominus; ille figulus, tu figmentum. Totum ergo quod es, illi debes, a quo totum habes, illi precipue Domino, quiet te fecit, et benefecit tibi, qui tibi ministrat siderum cursus, aeris temperiem, fœcunditatem terr®, fructuum ubertatem. Huic revera totis medullis, totis viribus serviendum, ne forte indignationis oculo te respiciat et despiciat, et conterat in sternum. »

Secundum est debitum emptionis et redemptionis; Christus enim nos a morte, peccato et gehenna emit et redemit pretio sanguinis sui : sumus ergo servi emptilii, imo mancipia Christi. Unde Apostolus : a Empti estis pretio maguo, glorificate et portate Deum in cordibus vestris, » I *Cor.* vi, 20. Audi S. Bernardum, serm. jam citato : « Primo, inquit, Christo Jesu debes omnem vitam tuam, quia ipso vitam suam posuit pro tua, et cruciatus amaros sustinuit, ut tu perpetuos sustineres, d Addit deinde multa in hanc sententiam, qu® sic ad extremum concludit omnia : a Cum ergo ci donavero quidquid sum, quidquid possum, nonne istud est sicut stella ad solem, gutta ad fluvium, lapis ad montem, granum ad acervum? » Idem Bernardus, tract. *De Dilig. Deo* : « Si totum me debeo, ait, pro me facto, quid addam jam pro refecto, et refecto hoc modo? Nec enim tam facile refectus, quam factus. Nam qui me semel et tantum dicendo fecit, in reficiendo profecto, et dixit multa, et gessit mira, et pertulit dura; nec tantum dura, sed et indigna. In primo opere me mihi dedit; in secundo se; et ubi se dedit, mo mihi reddidit. Datus ergo et redditus, me pro mo debeo. Quid Deo retribuam pro se? Nam etiam si me millies rependere possem, quid sum ego ad Deum? p

Tertium est, quia in baptismo abrenuntiantes Tertio. Satan®, nos totos mancipavimus obsequio Christi, in coque ipso nos regenerans, fecit homines novos cl divinos, qui essent templum Dei et Spiritus Sancti.

Quantum, quia ipse est principium et finis noster Qmrto» ultimus, ad quem omnes actiones dirigere debemus. Ipse enim promisit nobis coelestem felicitatem et gloriam sempiternam, quæ non est alia quam visio et fruitio Dei. Vide Hieronymum Piatum, lib. I *De Bono status relig.*, cap. net iv, ubi septem titulos servitutis nostræ recenset, ob quos non sumus nostri juris, sed Dei et Christi.

His addo « inutiles servos d nos esse respectu QuluU Dei; Deo enim, nipote immenso, dilissimo et felicissimo, nil utilitatis afferre possumus. Unde S. Augustinus, in *Psal.* xxxiv : « Possideat (c, inquit, ul possideas illum. Eris prædium ipsius, eris domus ipsius. Possidet ut prosit, possidetur

ut prosit. Numquid ut aliquid ei tu prosis? Nam dixi Domino : Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. »

Rursum a inutiles, « quia in multis peccamus, ac sic multa opera nostra vel negligentia, vel vana gloria, vel alio vitio infecta sunt. Ad hæc actiones nostræ, si in sepræcise, uti ab homine manant, spectentur, inutiles sunt ad promerendam Dei gratiam et gloriam, juxta illud Apostoli, II Corinti, cap. iv : « Non sunt condign® passionnes hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. » Ita S. Augustinus, cujus verba mox citabo. Denique actiones nostræ omnes valoris et meriti dignitatem habent a gratia et promissione Dei, atque nobis, non Deo utiles sunt. Unde Arabicus vertit, *equidem nos servi inutiles sumus; fecimus enim quod nostra intererat*. Hinc rursum pro « inutiles, » Græcæ est *κλει* est inutiles, irriti, infirmi, defatigati, inepti, inhabiles, vani, nullius bonæ frugis, hebetes, nequam. « Cum bonus sit Deus, ait Euthjrmius, servis tanquam mercenariis utitur, et servitutum eorum mercede rependit, ac debitum obsequium tanquam facinus egregium suscipit; et præmium tribuit, quod labores etiam excedat. » Similiter Cyrillus, in *Catena* : « Sic et Deus petit quidem a nobis famulatum jure servitii, verum quia clemens et bonus est, honores laborantibus pollicetur, et supereminet sudoribus subjectorum benevolente magnitudo. Vincit namque bonitas ejus id quod justum et æquum est. » Hæc Cyrillus.

Id faciebant monachi Alpenses, ad quos ita scribit S. Bernardus, *epist.* 152 : « Inutiles vos reputatis, et humiles inventi estis. Recta facere et inutilem se reputare, apud paucos invenitur, et ideo multi admirantur. Hoc, inquam, hoc prorsus vos de illustribus reddit illustriores, sanctiores de sanctis, et ubicumque divulgatus est sermo iste, replevit omnia odore suavitatis. » Nam, ut idem ait, *serm.* 12 in *Cant.* : « Humilitas tanquam nardus spargit odorem suum, amore calens, devotione vicens, opinione redolens. »

Porro S. Augustinus, lib. II *Quæst. Evangel.*, Quæst. XXXIX, aliter explicat; pro *inutiles* enim vertit, *supervacui*, id est qui expleto omni opere jam quasi vacui exspectant mercedem et gloriam sempiternam, quæ omnem laborem operumque valorem et dignitatem longe superat et transcendit. « Servi, ait, supervacui sumus, quod debuimus facere, fecimus, nihil in nobis operis restat : cursum consummavimus, agonem perfecimus; superest nobis corona justitiæ : omnia enim dici possunt de illa ineffabili perfruitione veritatis ; et tanto magis omnia dici possunt, quanto minus aliquid digne dici potest : nam et lux est illuminatorum, et requies exercitatorum, et patria redeuntium, et esca indigentium, et corona vincientium, et quæcumque bona temporaliter transeuntia, per creaturarum partes error appetit infidelium veriora, et in ælcum manentia, in

creatore omnium, simul inventura est pictas filiorum. »

Hinc infert Theophylactus : « Si, ait, cum omnia mandata fecerimus, neque tunc debemus magnum quid sentire; quantum peccamus, cum maximam partem mandatorum non perficiamus, et nihilominus extollimur? »

11. Et FACTUM EST, DUM IRET (e finibus Cæsar- Vert. II
cæ Philippi aut Paneadis, ut patet *Matth.* xvii, 21) in Jerusalem (ad festum Tabernaculorum, ut liquet *Joan.* cap. vii, vers. 2), transibat per mediam Samariam et Galileam. — Illo enim erant in recto itinere eunti a Cæsarca in Jerusalem. Samariæ meminit, ut suggerat rationem, quare inter decem leprosos a Christo, ut sequitur, curatos, unus fuerit Samaritanus : quia scilicet Christus transibat per Samariam, ac licet male a Samaritanis exceptus, imo hospitio exclusus in uno eorum vico, cap. ix, vers. 33, Samaritanum tamen curare voluit, ut pro maleficio rependeret beneficium. Vide Chronotaxin, quam Commentario huic præposui, n. 38.

12. Et CUM INGREDERETUR QUODDAM CASTELLUM, Vcn. IL
OCCURRERUNT EI DECEM VIRI LEPROSI, QUI STETERUNT a longe. — « Cum ingrederetur, » id est cum jam Lii. esset ingressurus. Leprosi enim, tanquam immundi, non poterant ingredi urbes, oppida et castella, ne oppidanis suam lepram, æque ac immunditiam legalem (quæ in lege veteri contrahebatur ex contactu leprosi et immundi) afflarent; ut patet *Num.* v, 2; quare ante castellum occurrerunt Christo. Ha Theophylactus. Simili modo videmus jam leprosos non degere in urbibus, sed ante urbes erigi eis domum in via publica, in qua habitent, et eleemosynam a transeuntibus petant. « Decem viri leprosi, quos morbi communicatio adunaverat, » ait Euthymius, nam alioqui « Judæi non contutur Samaritanis, » *Joan.* iv, 9. Videntur hi decem leprosi conspirasse, ut simul Jesu occurrerent, ac communi voce sanitatem flagitarent, itaque quasimanu facta Jesu clementiam expugnarent. Porro in Judæa, æque ac in Ægypto abundant leprosi, ob ingentes regionis calores, ait Galenus.

Steterunt a longe, — quasi immundi, et extra cælum mundorum, ne cum suo halitu inficerent, ablegati.

Tropologice : lepra est concupiscentia, hæresis et peccatum quodlibet, uti ostendi *Levit.* xii et xiv, et *Matth.* Yin, 2.

Vide Guilielmum Ader medicum, lib. *De Ægrolis Euangelicis*, part. III, quæ est de elephantiasi, sive de lepra, ubi eam ex materia et causa efficiente sic definit : Lepra est morbus contagiosus lotius corporis, sed maxime externarum partium, scilicet musculorum et cutis, ex humoris melancholici assatione, exustione et mala qualitate proveniens. Signa ejus (equivoca et generalia, ideoque minus certa dat scxdecim. *Primum*, quit, est durities et carum tubercula. Sci un- pitfoc*.

fiunt, est color tenebrosus, quem medici vocant morpheatum. Terfit/m, pilorum casus et decidencia. *Quartum*, musculorum manus, maxime pollicis, consumptio et tabes: pollicis enim tota manus innitur; nec inepte, inquit, pollice excisos, indeque animosa vi cordis carentes, tirnidosque vocant *polctruncos*, italico *poltroni*, gallice *poltrons*. *Quintum*, est stupor et abolitus sensus partium extremarum. *Sextum*, scabies et impetigines. *Septimum*, grandines et tubercula sub lingua, a retorrído calore húmido ex humore crasso congesta, ut et illic varicos® venæ: unde lingua intumescit. *Octavum*, ardor et cutis punctura ac prurigo. *Nonum*, cutis crispa, qualis est anserum. *Decimum*, unctuosa cutis, quæ aspersam aquam cito respuit. *Undecimum*, iniebricitatio, sive quod febre carcanl. *Duodecimum*, si sint astuti, dolosi, mendaces et furiosi. *Decimum tertium*, insomnia cum pavore formidolosa. *Decimum quartum*, pulsus exilis et creber tardusque. *Decimum quintum*, sanguis arenosus, luridus, plumbeus et niger. *Decimum sextum*, urina alba et livida, quia cruda.

Lepra Sex deinde univoca et propria, ideoque certa n'hì nì lepre signa affirmat. *Primum*, est oculorum cl v<xa ei aurium rotunditas: corrumpitur enim pyramida-propria. iis nativa in oculo figura, carne scilicet in osse lacrymali, ad radicem nasi jacente, siccitate marcida, et oculorum musculis contabescentibus, quorum deformitate in orbem fastigiatur oculi figura, cademque de causa rotundantur aures, absumpta nempe pinnula. *Secundum* signum est in superciliis, quorum depilatione et tuberibus simiarum faciem repræsentant leprosi. *Tertium*, est in dilatatione narium: quia nempe narium partes (quæ Rufo Ephesio alæ et pinnulas dicuntur) exterius amplificantur et dilatantur, interius comprimuntur et subsidunt. Illud ab humorum influxu, hoc autem a carie, et interstitii narium putredine dependet. *Quartum*, in voce rauca, clangosa, et tubarum more sonora contingit, juxta illud:

Classica raucisonos disdangit buccina bombos-

Quintum, est fælor anhelitus totiusque corporis male sapida olidaque aura. *Sextum*, est aspectus salyricus, horribilis et visus ingratus. Quo signo, cum figurin depravatione, labrorum crassitie, nasique firmitate judicarunt antiqui medici Greci confirmatos leprosos. Denique in leproso membrorum extrema, putredine et ernie exesa decidunt, omnis perit corporis nitor, prorsusque humana facies transit in satyricam, ut de leproso facile dicas quod de Satyro capto ad Apolloniam Plutarcos refert, qui *ctàki ovhtw*; loquebatur.

Izpra in- Subdit deinde lepram inveteratam et perfectam esse incurabilem et exitialem, ac hominem ad tjinuui. mortem deducere; moriuntur enim fatiscienti in- >»< et condio, et depeculato vito genio, calore nempe tiiuuh». vix **Aj** hæc humor melancholicus. ferinus et

acer corpus erodit: lepre vero recentis et inchoantis hæc sunt remedia, inquit: nitrum, sal, hellcborus, cedria, thus, iris, argentum vivum, et vinum viperinum, maxime a Galeno commendatum. Insuper melancholiae expurgatio, diæta, id est victus ratio humori morbi contraria.

Hæc omnia et singula faciliter concionalor accommodabit lepre mysticæ, id est concupiscenti®, peccato et hærcsi; magna enim utrimque et clara est analogia et similitudo.

13. Et Levaverunt (extulerunt clamantes, quia v*fA longe stabant, et quia valde desiderabant a lepra curari) vocem (unam et unanimem ex omnium ore prodeuntem) dicentes: Jesu preceptor, miserere NOSTRI, — ut nos morbo tam gravi et incurabili liberes. « Preceptor v hic non tam doctorem significat, quam dominum, qui servis suis precipit et jubet ea quæ vult: Grece enim est î-îçxt x, id est prefecto, prases, cujus est regere et imperare; petunt enim non ut Christus eos doceat etque præcepta virtutis, sed ut præcipiat lepræ jubcatque eam facessere: sic et Hebraico *Babbi* non tantum magistrum, sed et dominum virumque potentem et primarium denotat: unde Theophylactus interpretatur dominum curatorem, « id quod est, ait, putare illum prope esse Deum, v Sic Cicero, lib. III *Dr Oratore*, ail: « Neque disjuncti doctores, sed udem erant vivendi preceptores atque dicendi, n El *Philip. II*: « Hunc tu auctorem, præceptorem omnium consiliorum totiusque vitæ debuisses habere. »

Porro, Lucas passim Christum vocat îzîçxt x, ut patet cap. v, 5; cap. uu, 24 et 45; cap. ix, 34 et 49. Pro quo Matthæus, cap. yiu, 25; cap. xvn, 4, et alibi habet id est domino: unde patet hæc duo idem significare, scilicet Dominum. Sic Galli, Germani, Belgæ dominos suos vocant magistros: *mon maitre, mein meister*.

14. Qcos vi vidit (else invocantes audivit; unde Theophylactus: Loco quidem, inquit, procul stant, oralione autem propinquant; u prope est enim Dominus omnibus invocantibus se in veritate, » *Psal. cxLn*), dixit: Ite, ostendite vos sacerdotibus (q. d. Si ad cos eatis mihique obediatis, certo a lepra mea virtute et providentia curabimini). Et factum est, dum irent, munda ii stnt. — Jussit Cln i>lus leprosos adire sacerdotes, non ut ab eis sanarentur, hoc enim erat ua/do impossibile, sed *pruno*, ad honorem et obser-l-; n fMJ vantiam ordinis sacerdotalis. *Secundo*, quia lex jubebat leprosos, si sanarentur, ostendere sacerdotibus, ut per eos restituerentur urbi et templo, ac convictui hominum, *Levit*, cap. xxiv. Porro, habebant sacerdotes sua signa, ex quibus cognoscerent leprum esse vel non esse, qualia paulo ante recensui. *Tertio*, ut probaret leproso- rum fidem et obcdienliam; sciebant enim ipsi se esse leprosos, nec a sacerdotibus posse curari, sed tantum declarari lepram; vadunt Limen ad cos jussu Christi, certo sibi persuadentes sc hæc

radono a Christo curandos esse, antequam nd sacerdotes pervenirent. Nisi enim hoc sibi persuasissent, *utique ad* sacerdotes non ivissent; ibant *enim, ut ab eis* declararentur a lepra esse mundati. *Quarto, ut* *CA*nistus sacerdotes faceret testes *miraculi sanationis* a so facti, ut ipsi ex eo illum esse Christum agnoscerent (1).

Allegorico : voluit significare Christus mysticos leprosos, id est peccatores in lege nova, debere adire sacerdotes, ut in sacramento Pœnitentiæ a lepra peccati curentur el absolvantur. Sacerdotum enim legis novæ non est probare lepram, uti fuit in lege veteri, sed probatam purgare el expiare, ait S. Chrysoslomus, lib. Ili *De Sacerdotio*.

Er dum irent — certa fide et cæca obedientia, non dijudicantes de præcepto, ait Euthymius; Græce, *inter eundum*. Verisimile est, statini ut cœperunt ire, fuisse curatos, ut scirent se a Jesu curatos : undo el Samaritanus videns se curatum, illico regressus est Jesuquo gratias egit. Sic solet Deus slatini remunerari promptam fidem el obedientiam.

Mundati sunt — a lepra, quæ apud Judæos summa erat immunditia, tam naturalis, quam legalis; præsertim quia lepra est contagiosa ac vicinos fecit leprosos el immundos.

v« r. 15. Inus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est (Græce id est sanatus esl), regressus est (ex media via, reflectens iter ad Jesum suæ sanitatis auctorem), cum magna voce (exultante et jubilante) magnificans Deum, — qui per Jesum eum curarat.

Vax. III. 16. Et cecidit in faciem ante pedes ejus (ut profundo se humiliando summam ei reverentiam exhiberet) gratias agens (*ci*, ut habent Græca et Syrus); et hic erat Samaritanus, — idcoque alienus et abhorrens a Judæis, ac schismaticus, ut mirum fuerit eum solum Jesu Judæo tam impense gratias egisse; cum cœteri leprosi gente et religione Judæi Judæum Jesum, a quo curati fuerant, négligèrent, nec ei gratias pro tanto beneficio agerent.

Ven. n. n. Respondens autem Jesus, dixit : Nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt? — Cur novem, teque ac decimus Samaritanus, ad me non redeunt, nec beneficium agnoscunt, nec mihi benefactori gratias agunt? nimirum novem hi, læli de sua sanitate, pergebant ad sacerdotes, ut idi eis declararentur mundi, itaque convictui hominum restituerentur, toti de se, parum de Jesu gloria solliciti : sic et hodie in aulis principino multi officia et beneficia captant, iUasque

assiduo frequentant, soso humiliant, instant, obsecrant, donec obtineant; at ubi obtinuerunt, ad suos quasi cum proda avolant, nec amplius comparent; quos proinde Alphonsus, Aragonum rex, *vultures autæ* nuncupabat, teste Panormitano, in ejus Vita.

18. Non est inventus qui rediret, et daret gio- Vrf* RIAM Deo (confitendo, predicando so a Deo per Jesum curatum a lepra, quæ erat ingens gloria Dei), nisi hic alienigena, — id ost nisi hic Samaritanus, alienus a gente et religione Judaica. Erant enim Samaritani gente Babylonii, Assyrii, Medi, etc., a Sahnanusar translati in Samariam, IV Iley. Avii, 24. Syrus, *quare separati sunt, quin redierint daturi gloriam Deo, nisi iste qui est ex populo extraneo?* Ille repræsentat Gentiles qui credituri erant in Christum, ilique gratias acturi, cum increduli Judæi eum essent spreturi. Ita videmus externos sæpo esse gratiores indigenis, quia exteri magis admirantur externos benefactores, idcoque cos magis colunt, quam indigena», qui familiares et concives suo benefactori, beneficium ab eo jure patri® sibi deberi putant. Adde, pudet cos coram cive suo se humiliare, ac suam miseriam, a qua ab illo liberali sunt, agnoscere. Jure ergo eorum ingratitude hic incusat Christus, ac jure potuisset eis beneficium sanitatis prostituui! adimere, ut in suam lepram relabarentur; sed noluit, quia tanta est ejus beneficentia, ut etiam ad ingratos so extendat. Malitiam ingratitude acriter perstringit S. Bernardus, serm. 51 *in Cant.* : a Ingratitudo, ait, inimica est ingr animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio. Ingratitudo ventus urens, siccans sibi fontem pietatis, rorein misericordia), fluenta gratia», n Idem, serin. *De Septem Misericordiis* : « Peremptoria res, ait, est ingratitude, hostis grati®, inimica salutis. Dico ego vobis, quoniam pro meo sapere nihil ita displicet Deo, præsertim in filiis grati®, in hominibus conversionis, quemadmodum ingratitude. Vias enim obstruit grati®, et ubi fuerit illa, jam gratia accessum non invenit, locum non habet. »

19. Er ait illi : Surge, vade : quia fides tua Vu ii te salvum fecit. — « Fides » qua credidisti me posse te sanare, imo reipsa sanaturum, si mihi obediendo pergeres ad sacerdotes. Ilæc enim fides cooperata est sanitati luæ : licet ego primarius sim sanitatis tu® auctor, tamen volui ut ad cam quoque concurreret fides tua, quasi congrua dispositio ; nisi cniin credidisses, non fuisses a me sanatus.

Salvum fecit — a lepra, tum corporis, tum animæ, id est a peccatis : quare verisimile est leprosum hunc excitatum a Deo elicuisse actum contritionis de peccatis, ac per eum fuisse justificatum; insuper eum reliquisse schisma et sectam Samaritanorum, ac adbæsisso verro religioni Judæorum ; denique facium osse discipulum Je u, ejusquo baptismum recepisse; et Christia-

(t) Animadvertit XVetstcnius ad h. 1., Jesum usum numero plurali m : tipian, quoniam inter leprosos Samaritanus erat, quem eadem calamitas Judæis leprosis junxerat, qui adeo sacerdotem Samaritanum debebat -lire. • Licet enim Jesu*, ait Wcutenius, non probaret Samaritanorum cultum, non potuit tamen, quin circa quaestionem non do cultu Del, sed ad medicinam et pnbium |»rrtincnleiii, singulo* ad suos judico» remitteret. »

num effectum, Christi virtutem et miraculum ubique predicasse, inultoscipie ad cum convertisse. Ad hoc enim instigabat cum gratitudo, quæ hic a Christo celebratur.

Verato 20. Interrogatus autem a Piiariseis : Quando venit regnum Du? (regnum Israel jam collapsum, Fed a Messia **erigendum**) respondens eis, dixit : Non venii regnum Dei cum observatione. — « Venit, » id est veniet, vel venire oportet. Est hebraismus, quia pnsens ponitur pro futuro. Nota : quia Christus **pr®dicabat, dicens** : a Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum; » idcirco Pharisæus hic, vel discendi avidus, vel potius irridendi causa, rogat, *q. d.* Iu, o Jesu, prædicas tuum regnum cœlorum, at «piando illud veniet? quando te in eo regnantem videbimus? quando Israelcm a Romanis subjugatum, per te respirantem, ac libertati redditum, felicem sub te rege vitam agere conspiciemus? Interrogant eum quando regnaturus esset, ait Euthymius, irridentes eum, ut qui vilis appareret : Christus tamen huic mansuete respondit : *primo*, breviter hoc versu et seq.; *secundo*, fuso vers. 22 usque ad finem capitis, de regno glori® in cœlis, cui prius regnum grati® in terris subordinatili; per gratiam enim imus ad gloriam. Ait ergo :

Non venit regnum Dei cum observatione. — <7. d. Regnum Dei et Messi® non venii cum previo apparatu, nec cum pompa externa militum, equorum, curruum, ut ex illa ipsum observare et certo præscire possitis, sicut regem cerio adesse scitis, dum videtis prævium ejus comitatum, eum quali vos regnum Messi® venturum putatis, et jam quasi proximum observatis. Non poterit observari, ait Glossa, quia **non** est corporale, ut putatis; sed spirituale, quod jam incepit. Quocirca Christus venit sine pompa, pauper et humilis, ut ostenderet regnum suum esse spirituale et divinum, non corporale et mundanum.

v<is. ii. 21. Neque dicent : Ecce hic, aut ecce illic. Ecce i n d i regnum Dei intra vos est. — *q. d.* Non dicent : Ecce in Jerusalem est thronus regalis Christi, ecco ibi regnat in magnificentia, quasi alter Salomon: quia Christus non regnat in throno corporali, sed in anima spirituali, dum illam per gratiam suam regit et flectit ad omne bonum, sicquo eam dirigit ad regnum cadeste. « Regnum enim Dei non est esca aut potus, sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu Sancto, » Hom. xiv, 17; malo enim hire omnia accipere de eodem, scilicet de primo Christi adventu, quo quasi rex regnat in animis fidelium per gratiam suam; sic enim omnia melius cohærent, licet aliqui accipiant de regno glori®, quod erit in secundo adventu, quod hoc sensu verum est, quia scilicet regnum grati® Christi dirigitur, tendit et perducit ad regnum glori®, quod etiam corpora justorum suo fulgore aliisque dotibus decorabit, ut ab omnibus notari et observari possit.

Secundo, hoc « regnum Dei intra vos est, » id est in vestra potestate est; si videlicet Christi fidem et gratiam amplecti; Dique cooperari velitis, quia, ut ait Titus, < in voluntatis arbitrio positum est accipere regnum Dei. »

Tertio, « regnum Dei intra vos est, » quia Christus Deus et rex, hoc regnum prædicans et largiens, inter vos versatur. Ita Thcophylactus, quem audi : « Omnino regnum Dei est more angelorum vivere, quando nihil mundanum in animabus nostris versatur; non enim longo tempore, neque longa peregrinatione opas est, sed prope nos est et fides, et post fidem divina vita. Istud ipsum etiam Apostolus dicebat : Prope te verbum est in ore tuo, et in corde, hoc est verbum fidei, Rom. x, 8. Credere enim, et secundum fidein ambulare, sicut dignum est vocatione, intra nos est. Itaque Pharisæi irridebant Dominum; at ipse illos in risum convertit, ostendens quod ignorent rem, quæ intra se sit, et quæ valde facilis, si qui capere velint. Nunc enim, cum sim medius inter vos, potestis omnino regnum Dei capere, si creditis in me, et vultis juxta mandata mea vivere. »

22. Et ait ad discipulos suos : Venient dies Vw* n. quando desideretis (legit interpres, totopwrrt, jam legunt >nttoptan» id est desiderabitis) videre unum diem Filii hominis, et non videbitis. — *q. d.* Veniet tempus, illudque instat, quo ob fidem meam et Evangclii prædicationem, multa adversa, persecutiones, contradictiones, quin et Novatorum errores et hæreses patiamini, quoque angustiis corporis et animi pressi, nesciatis quid solatii vel consilii capere debeatis : quare tunc vel semel me videre, me consulere, a me doceri et consolari !!! tantis afflictionibus desiderabitis. sed frustra; nam postquam in curium ascendero, non amplius comparebo in terris. Quare tunc ex iis, quæ nunc a me auditis, vos docere, solari, dirigere debetis, donec in secundo meo ad iudicium adventu, ad vos, id est vestros successores, redeam, eosque ab hæreticis, persecutoribus, tribulationibus omnibus liberem, et in regnum glori® me® inducam. Dicit hoc Christus, tum ut pñvnunliet persecutiones et difficultates eis obventuras, ut contra eas se obarment, ne ex inopinato earum incursu percellantur et animo cadant, vel a fide excidant; tum ut doceat ad regnum glori® non nisi per tribulationes iri; lum denique ut moneat eos studiose audire et notare omnia sua dicta et facta, dum præsentia ipsius fruuntur, utpole quam brevi non sint habituri et frustra desideraturi. Ita rhoophylactus, Euthymius, Titus, Beda et alii.

23. Ei dicent vobis : Ecce iiic, et ecce illic v<f* fl- (est Christus; venient enim pseudopropheta», inonliantos se esso Christos, vel a Christo missos): nolite ire, neque sectemini — illos impostores eorumque rumores; Arabicus, *ne videatis, neque festinetis*.

24. Nam sicut fulgur coruscans de sub coelo, IN LA QUX SUB COELO SUNT, FULGET : ITA ERIT FILIUS HOMINIS IX DIE SUA. — SJTUS, *Sicut Clim fulgur fulgurat e cælo, et omnia qua sub cælo sunt illuminat; q. d.* Sicut fulgur subito, celerrime, publice et manifeste ex cælo in terram dolabitur et effulgurat; sic et ego subito ac inopinate redibo ad iudicium in vallem Josaphat, cum magno splendore ac gloria, ita ut omnes me videant et iudicantem audiant. Quare tunc nulla mei observatione, vel signo aut indicio erit opus, quia omnibus in toto orbe conspicuus et gloriosus apparebo. Hæc et sequentia audivimus *Matth. XXIV, 27 et seqq.*, ubi ea explicui.

Vejj n. 25. Phimum autem oportet illum multa pati, et REPROBARI A GENERATIONE HAC. — ArabicUS, *ante hoc enim recipiet passionem multam, et reprobabitur a generatione hac*; scilicet a natione hac pravorum Judæorum, ait Euthymius. Dicit hoc *primo*, ne Apostoli videntes eum pati et crucifigi, scandalizentur dubitentque an ipse sit Christus; *secundo*, ut cum morientem discipuli cernerent, ait Beda, quem glorificandum audierant, dolorem passionis, spe promissæ clarificationis mitigarent; *tertio*, ut cos praedicatione hac contra futura adversa obarmet; *q. d.*, ait Theophylactus: Non admiremini, si evenerint vobis tam molesta, quæ vobis desiderium adferent dierum, quibus ego vobiscum sum. Nam el ego ipse, qui venturus sum sicut fulgur, prius passurus mulla, reprobandusque ero, et ita in gloriam istam veniam; atque ita hoc vobis sit exstimulatio ad patientiæ virtutem; quia et vobis obveniet gloria ex periculis.

Vet» 30. 30. Secundum hac erit, qua die Filius hominis regelabitur. — *g. d.* Subitus erit et inopinatus adventus meus ad iudicium, uti fuit incendium

Sodomæ et diluvium Noe. « Pulchre, ait Beda, dicit: Revelabitur, quia qui inierim non apparens omnia videt, tunc apparens omnia iudicabit: » sicut magister per cancellos videt omnia discipulorum facta in schola, nec tamen ab eis videtur, sed scholam ingrediens ab omnibus videtur, et singulorum facta castigat, vel laudat.

32. Memores estote uxoris Lotii, — quæ periit, quia retrospectit, ait S. Ambrosius, no scilicet sicut ipsa contra præceptum angeli respiciens retro ad Sodomam conflagrantem, versa est in statuam salis, sic et vos, contra Iube mea monita, redeatis ad vitam sæcularem hujus mundi, itaque cum co pereunte et conflagrante, pereatis et conflagretis. Vide dicta *Genes. xix, 17*, et *Sapient. cap. x, vers. 7*. Audi S. Augustinum, lib. *Quæst. Evang.*, Quæst. XLIII: a Quid significavit uxor Loth? eos qui in tribulatione retrospectiunt, et se a spe divinæ promissionis avertunt; et ideo statua salis facta est, ut admonendo homines ne hoc faciunt, tanquam condiant cor eorum, ne sini fatui. »

34. In illa nocte erunt duo in lecto uno: unus Vers 31 ASSUMETUR, ET ALTER RELINQUETUR. — Ex VOCC node quis colligat iudicium universale a Christo peragendum noctu, ad maiorem hominum terrorem; sed respondeo, quam vers. 31 vocavit diem, hic vocat noctem. *Primo*, quia dies iudicii plurimis, puta omnibus reprobis, erit fatalis et calamitosissima; nox autem et caligo symbolum sunt calamitatis. *Secundo*, quia sicut nox claudit diem et tempus operandi, sic et dies illa claudit tempus bene agendi et merendi, juxta illud: « Venit nox in qua nemo potest operari, » *Joan. cap. ix, vers. 4*. Apte ergo dies iudicii vocatur nox.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, per parabolam viduæ sua importunitate extorquentis ab iniquo iudice justitiam, docet semper esse orandum. *Secundo*, vers. 9, per parabolam Publicani pernitentis, ideoque justificati præ superbo Pharisæo, docci humiles exaltari et superbos humiliari. *Tertio*, vers. 15, benedicit infantibus. *Quarto*, vers. 18, principi servanti prorepta bei suadet consilia, ut, si velit esse perfectus, nudus nudum Christum sequatur. Petro deinde qui id fecerat, poscenti rncrccdc, promittit plura in hoc saeculo, et in futuro vitam aeternam. *Quinto*, vers. 31, prædicat sibi instantem passionem, mortem et resurrectionem. *Sexto*, vers. 35, juxta Jericho cæcum illuminat.

Tertiam partem audivimus *Matth. xix, 13*; *quartam*, *ibid. vers. 10*; *quintam*, *Matth. xx, 22*; *sextam*, *ibid. vers. 29*. Supersunt ergo prima et secunda hic explicanda.

1. Dicebat autem et parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare et non deficere, 2. dicens: Iudex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, et hominem non reverebatur. 3 A idua autem quædam erat iu civitate illa, el veniebat ad eum, dicens: Vindícame de adversario meo. I. Et nolebat permultum tempus. Pusi ha:c autem dixit

inira se : Etsi Denin non limeo, n c hominem revereor; 5. tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam , ne in novissimo veniens sugillet me. 6. Ait autem Dominus : Audite quid iudex iniquitatis dicit : 7. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? 8. Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Verurntamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra? 9. Dixit autem et ad quosdam, qui in se confidebant tanquam justi, et aspernabantur cæteros, parabolam istam : 10. Duo homines ascenderunt in templum ut orarent: unus Pharisæus, et alter Publicanus. 11. Pharisæus stans, hæc apud se orabat : Deus, gratias ago tibi quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri; velut etiam hic publicanus. 12. Jejuno bis in sabbato; decimas do omnium quæ possideo. 13. Et Publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad codum levare; sed percutiebat pectus suum, dicens : Deus, propitius esto mihi peccatori. 14. Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo; quia omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur. 15. Afferebant autem ad illum et infantes, ut eos tangeret. Quod cum viderent discipuli, iacrepabant illos. 16. Jesus autem convocans illos, dixit : Sinite pueros venire ad me, et nolite vetare eos : talium est enim regnum Dei. 17. Amen dico vobis : Quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud. 18. Et interrogavit eum quidam princeps, dicens : Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? 19. Dixit autem ei Jesus : Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. 20. Mandata nosti : Non occides : Non moechaberis : Non furtum facies : Non falsum testimonium dices : Honora patrem tuum et matrem. 21. Qui ait : Hæc omnia custodivi a juventute mea. 22. Quo audito, Jesus ait ei : Adhuc unum tibi deest : omnia quæcumque habes vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo; et veni, sequere me. 23. Illis ille auditis, contristatus est, quia dives erat valde. 24. Videns autem Jesus illum tristem factum , dixit : Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt ! 25. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei. 26. Et dixerunt qui audiebant : Et quis potest salvus fieri ? 27. Ait illis : Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. 28. Ait autem Petrus : Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te. 29. Qui dixit eis : Amen dico vobis, nemo est qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, propter regnum Dei, 30. et non recipiat multo plura in hoc tempore, et in saeculo venturo vitam æternam. 31. Assumpsit autem Iesus Duodecim , et ait illis : Ecce ascendimus Hierosolimam, et consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de Filio hominis. 32. Tradetur enim Gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur: 33. et postquam flagellaverint, occident eum, et tertia die resurget. 34. Et ipsi nihil horum intellexerunt, et erat verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant quæ dicebantur. 35. Facium est autem, cum appropinquaret Jericho, cæcus quidam sedebat secus viam, mendicans. 36. Et cum audiret turbam praetereuntem, interrogabat quid hoc esset. 37. Dixerunt autem ei, quod Jesus Nazarenus transiret. 38. Et clamavit, dicens : Jesu fili David, miserere mei. 39. Et qui præibant, increpabant eum ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat : Fili David, miserere mei. 40. Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasse!, interrogavit illum, 41. dicens : Quid tibi vis faciam? At ille dixit : Domine, ut videam. 42. Et Jesus dixit illi : Respice, fides tua te salvum fecit. 43. Et confestim vidit, et sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

- i. 1. Dicebat autem et parabola» ad illos (ut piT illam ostendat), quokiam (quod) oportet semrim orare (Syrus, *ut omni tēniDore orarent*; sic et Arabicus) et nox deficere. — Capite præcedenti, in line, dixerat Christus instare Apostolis et fidelibus persecutiones et tribulationes, in quibus

desideraturi essent videre Christum, ut ab eo auxilium et consilium peterent et acciperent. Nunc remedium contra omnia adversa eis suggerit, ac modum adeundi se, scilicet orationem; ipse enim orantes audit et exaudit, erudii, dirigit, roborat, etc.

Bechi- Oportet semper orare. — Ilino hæretici, dicti
J Euchite, volebant semper orare, nec unquam
, vc. manibus laborare; sed stulte; scriptum est enim :
je o»-« Si quis non vult operari, nec manducet, »

Il *Thessal. m*, 10. Dico ergo -ri « semper » hic
tam?, idem esse quod sedulo, perseveranter, diligenter,
assiduo, quantum per alia negotia licet, congruis
temporibus, praesertim dum instat tentatio, per-
secutio et afflictio. Impossibile enim est, ut homo
omni omnino tempore oret; nam aliquo tempore
debet comedere, dormire, laborare, etc. Itaque
« « semper » hic significat orationis non conti-
nuationem, sed perseverantiam; scilicet ut op-
portunis temporibus vacemus orationi, nec ab ea
desistamus, donec obtineamus id quo indigemus
quodque postulamus. Unde explicans, subdit :
« Et non deficere; » græce Ιxxoxiῖv, id est *non*
defatigari. Ratio est, quia tot incurrunt quotidie
difficultates et ærumnæ, ut tota vita hominis vi-
deatur esse tentatio et militia. Quare cum homo
sit infirmus et impotens ad eas superandum,
debet auxilium et robur per orationem assiduam
poscere a Deo, ne succumbat. Quare tota quasi
vita Christiani debet esso oratio.

Rursum « semper, » id est frequenter, crebro,
statis Ecclesiæ horis, atque ut nil facias, nisi
præmissa oratione, quodque ad Dei gloriam non
referas; sic vulgo dicimus de valde studioso : Hic
juvenis semper studet, id est frequenter et dili-
genter studet. Ita Beda, qui et mystice addit :
« Semper orat, qui semper secundum Deum ope-
ratur, » et Glossa : « Semper orat, qui semper
bene agit. »

Porro a vult Dominus, ait S. Chrysostomus, te
rogando accipere, quod impertiri desideras :
quanta tibi felicitas concessa est, orationibus fa-
bulari cum Deo, quod desideras postulare! Aula
el aures principum paucis patent, Dei vero om-
nibus volentibus. « Alludit ad *Eccli. xvm*, 22 :
« Non impediaris orare semper, » Hinc et Aposto-
lus, *Ephes. vi*, 18 : « Orantes, ait, omni tempo-
re; » et I *Thessal. v*, 17 : « Sine intermissione
orate. » Vide quæ his tribus locis annotavi. Tanta
enim est orationis vis et efficacia, tanti effectus
ac fructus, ut nihil sit quod non impetret et evin-
cat. Audi Climacum, Gradu 28, initio : u Oratio,
si ipsius naturam seu qualitatem spectes, est fa-
miliaris conversatio et conjunctio hominis cum
Deo; si autem vim seu efficaciam, mundi con-
servatio, Dei reconciliatio, mater lacrymarum et
iterum filia, propitiatio peccatorum, pons tenta-
tionum, propugnaculum adversus impetum af-
flictionum, bellorum oppressio et extinctio, offi-
cium angelorum, omnium spirituum alimentum,

futura lætitia, actio sempiterna, virtutum scatu-
rigo, gratiarum divinarum conciliatrix. » Nec his
contentus, longe plura et majora subjicit : « Pro-
fectus spiritualis, nutrimentum animæ, mentis
illustratio, securis desperationis, spei demons-
tratio, tristitiæ solatio, divitiæ monachorum,
thesaurus solitariorum, iræ diminuito, speculum
Religiosi profectus, dimensionum index, status
declaratio, futurorum significatio, gloria* futura»
indiciu. » Sic de S. Cæcilia (ejus Rodio Romm
festum solemne celebramus) canit Ecclesia :
« Evangelium Christi semper gerebat in pectore
suo, et non diebus neque noctibus a colloquiis
divinis et oratione cessabat. Cantantibus organis
Cæcilia Domino decantabat, dicens : Fiat cor
meum immaculatum, ut non confundar. Vale-
rianus (ejus sponsus) in cubiculo Cæciliam cum
angelo orantem invenit. » Hac jugi oratione me-
ruit ipsa angelo dari in tutelam virginitatis, con-
versionem Valeriani sponsi, Tiburtii ac aliorum
quadringentorum, denique gloriosum cum om-
nibus martyrium.

2. Dicens : Judex quidam erat in quadam civi- Vers. ». **di-**
tate, qui Deum non timebat, et hominem non re- II jūqt-
VEREBATUR : — Scilicet Ulpianus, injustus, crudelis cin. et vi-
et atheus, qui nec Dei vindictam, nec hominum <t>» Im-
obloquia metuebat, cui nec conscientia curæ erat,
nec fama. Solent enim impii, qui Deum non ti-
ment, moveri pudore hominum, ne palam impia
admittant, ob quæ publice vilipendantur, et sce-
lerati ac infames habeantur. At hic nec timore
Dei, nec pudore hominum movebatur; quare ad
omnis malitiæ verticem pervenerat, ait Theophy-
lactus.

3. Vidua atque quædam erat in civitate illa, Vers.3. **ET VENIEBAT AD EUM, DICENS : VINDICA ME DK AD-**
VERSARIO meo, — in lite et causa forensi. Græce,
irā Τὴν ἀντίτρεχ, jxcū id est ab eo qui contra me li-
tigai. « Vindica, » id est defende jus meum, et
libera meam innocentiam, justitiam, substantiam
et famam, quæ injuste ab adversario meo, ulpote
potente, in lite opprimitur. Non enim petit vin-
dictam, sed justitiam, ut scilicet liberetur ab in-
justa violentia adversarii, sibi que id quod jure de-
betur, reddatur.

4. Er nolebat ver multum tempus (partim ob Vâ. 1.
sævitiā et perversitatem suam, partim quia spe-
rabat ab adversario magna munera et opes). Post
ILLEC AUTEM DIXIT INTRA SE : ETSI MEUM NON TIMEO,
NEC HOMINEM REVEREOR, — q.d. Licet illi QUUS SIM,
impudens et perfidius frontis.

». Tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vix- Vcn.S.
dicabo illam (illius jus ab oppressione adversarii,
illudque viduæ restituam), ne in novissimo veniens
SUGILLET ME. — PfO « Illi novissimo, » glæCC Chi
< ; t i) x ; , id est in fine, tandem, in novissimo tem-
pore. Verum Euthymius, S. Augustinus et Beda
vertunt, in finem, id est continue, assidue;
Syrus, omni tempore; Arabicus, semper; q. d. Ne
assidue veniens, mihi semper sit molesta.

So lito SI'GILLP.T BU!.— Suggillo VCI BUgillo (utruinque
T''1' nnum dicitur) proprie idem est quod faciem con-
tundo et lividam reddo : dicitur a sugendo,
quasi dicas : Percutiendo succum, id est san-
guinem, humorem et livorem ad frontem, oculos
et genas velut sugendo deduco. Ita Ambrosius
Calpinius. Hoc enim proprie significat Gra cum
de quo dixi 1 *Corinth.* ix, vers. ult.
S. Isidoras vero : Sugillare, inquit, dicitur, quasi
« subgulare, » id est, de gula alicujus sanguinem
sugere, uti faciunt viverne et vulpes, quæ galli-
narum gulam et guttur demordent, ut sanguinem
earum exsugant.

* Sugillare » ergo proprie idem est quod caput
verberibus obtundere, livore faciem dehonestare
et sanguinis notis commaculare. Hinc metapho-
rice *primo*, idem significat quod clamoribus
caput et aures obtundere, et sic muli hic acci-
piunt. Unde Syrus vertit, *ne mihi molestiam omni*
tempore exhibeat ; Arabicus, *ne semper aci molestan-*
dum me veniat, q⁹ d. Vindicabo jus viduæ, ne ipsa
in finem sugillet me, id est suis lamentis mihi
caput obtundat, ac suis ejulatibus, quasi verbe-
ribus, assidue frontem auresque meas feriat, fla-
gellet et quasi lividas reddat. Unde S. Augusti-
nus vertit, « no me tædio afficiat, d Audi cum,
lib. H *Quæst. Evangel.*, Quæst. XLV : o Viduæ as-
siduis interpellationibus cessit, ut eam vindicaret,
ne sibi ab illa tædium fieret ; nam hoc est quod
ait : No veniens sugillet me. » Idem, epist. 121 *ad*
Probam, cap. vni : « Judicem iniquum, ait, sæpe
interpellando flexit ad audiendum, non justitia,
nec misericordia permotum, sed tædio supera-
tum. » Sic et Beda, Euthymius, Franciscus Lucas
et alii ex Greco : sicut ergo vidua hæc sua assi-
duale et importunitate supplicandi vicit judicem,
sic eadem nos vincimus Deum. Audi S. Chrysos-
tomum, lib. 11 *De orando Deum*, ubi hanc para-
bolam pulchre exaggerat : « Quod non potuit
metus, hoc potuit deprecatio : ac mime quidem
elultionis expectatio non commoverunt hominem
ad justitiam ; reteram ubi prodiit vidua supplex,
judicem ex feroci mansuetum reddidit. Quid igitur
conjectandum est de benigno Deo, si judicem
crudelem adeo mansuetum reddidit vidua sup-
plicans ! » Addit Chrysostomus Christum hic
velle ostendere summam esse orationis vim, ex eo
quod etiam iniquos et immites iudices flectat ad
pietatem et misericordiam.

Secundo, « sugillare » metaphorice a corpore
ad animum transfertur, et significat notam inu-
rere, pudorem injicere, existimationem ledere,
accusare ; *q. d.* Bonam famam exuere, infamare,
crimen impingere : unde Ulpianus : a Si famosa
actio non sit, inquit, vel pudorem non sugillet. »
Sic vulgo dicimus : Ille me sugillat, id est accusat
et infamat : unde Vatablus vertit, a ne me vitu-
peret. » Et hoc sensu videtur vertisse Noster « no
in novissimo veniens sugillet me, » *q. d.* Ne im-
probitate mea victa, tandem me infamet, ?t apud

principem me accuset, itaque mihi negotium fa-
cessere non cesset, donec puniar et potestate
mea a principe priver. Licet ergo impudens hic
judex nec Deum, nec homines revereretur, timebat
tamen sibi, et suo magistratui, ne ab officio ju-
dicandi a principe deponeretur, ac honore et lucro
suo privaretur, ideoque viduæ jus suum reddidit.

Sic Trajanus Imperator ad bellum proficiscens, Trajanus
a vidua interpellatus, ut injustam cædem filii
sui vindicaret, cum se id facturum respondisset,
ubi e bello revertisset, a vidua audiit : « Aut jus
dicito, an ! Imperator esse desinito. » Quare equo
descendit Trajanus, nec ante discessit, quam ju-
diciū viduæ per se ipsum perageret. Ha habet
ejus Vita et ex ea Joannes Damascenus, *Oratione*
pro defunctis, et Joannes Diaconus in Vita S. Gre-
gorii, lib. II, cap. xtnr. Ubi et addit S. Grego-
rium hac pietate Trajani commotum, pro eo
orasse, cumque pœnis inferni liberasse ; quod
tamen Baronías, Bellarminus et alii fabulosum
putant.

Allegorico : S. Augustinus, lib. H *Quæst. Evan-*
gel., Quæst. XLV : Vidua, ait, est Ecclesia, quæ
desolata videtur, donec Christus ejus sponsus c
cælo redeat ad judicium, qui nunc in secreto cu-
ram ejus gerit ; Ha vero cupit vindiciam, ut om-
nes scilicet mali pereant, aut conversione ad jus-
titiam, aut amissa potestate, ne piis noceant.

Tropologico : Vidua est anima, ait Theophy-
laetus, quæ virum pristinum, id est diabolum,
excluit, ob hoc ei adversantem, quod ad Deum
accedat. Judex est Deus ; qui neminem timet, nec
hominis personam accipit. Vidua ergo est omnis
anima desolata et afflicta, quæ judicem, id est
Deum, orat, ut ab adversario, id est ab hostibus
suis, liberetur. Verum quia incongruum, imo
indignum est, ut Deus comparetur judici iniquo
et impio, ut recte ex Chrysostomo docet Euthy-
mius, hinc potius dicendum est Christum hic ar-
gumentari, non a comparatione et similitudine,
sed a minori ad majus ; *q. d.* Si impius judex diu-
turnitate precum viduæ vicius est, ut injustitiam
verteret in justitiam, ac viduæ jus suum tribue-
ret, quanto magis id faciet Deus, qui justissimus
est, imo ipsa justitia, vindicans omnem injusti-
tiam ! Ha S. Augustinus loco citato, Chrysostomus,
Theophylactus, idque mox patebit clare vers. 7.

6. Air altem Dominus : Audite quid judex im-
QUITATIS DICIT. Vers. *

7. Deus altem non faciet vindictam electorum Vcu-?
SUORUM, CLAMANTIUM AD SE DIE AC NOCTE, ET PA-
TIENTIAM HABIDIT IN ILLIS?— « DeUS autCIU, » OIII-
nis justitiæ dux, ait Theophylactus, judex et vin-
dex. Unde David, *Psal.* xxxm ; 18 : « Clamaverant
justi, ait, et Dominus exaudivit eos, et ex omnibus
tribulationibus eorum liberavit eos. » u Hic ini-
quus judex, ait S. Augustinus, lib. 11 *Quæst.*
Evangel., Quæst. XLV, non t x similitudine, sed ex
dissimilitudine adhibitus est, ut ostenderet Do-
minus, quanto certiores oesu debeant, qui Deum

per omniter meant fontem justitiæ atque misericordiam. cum apud iniquissimum iudicem, usque atque effectum implendi desiderii, valuerit perseverantia deprecanti*»» Unde Arabicus vertit : *Audite quod dixit iudex iniquus : Nonne ergo convenientius : Deus vindicabit electos suos, qui vocant eum die ac nocte ?*

Patientiam non arripere in illis? — Græce τω δὲ μακροθυμῶν, id est, *longanimi** erit. puta lentus et tanquam in illis, scilicet electis audiendis et vindicandis; g. d. Ferrine Deus patienter et diu electos suos ab impiis assidue affligi, nec eos liberabit, vel impios puniet? Minime : hoc enim alienum est a Dei paterna in suos providentia, charitate et justitia. Syrus, *et protrahet spiritum suum in illos*. Alludit ad illud *Ecclesiastici* cap. xxxv, vers. 21 et 22 : « Oratio humiliantis se penetrat nubes, » etc. Et : « Dominus non elongabit, sed iudicabit justos, et faciet iudicium, et fortissimus non habebit in illis patientiam. » Huic persimilis est locus *Apocalypsis* vi, 15, ubi animæ occisorum pro Christo clamant ad Deum, poscentes vindictam, audiuntque ab eo ut requiescant adhuc modicum, donec compleantur conservie eorum. Vide quæ illis locis annotavi.

U »!!
i
UU <v||
ouU ocfē.
Moraliter : vide hic quanta sit dignitas, necessitas et vis orationis. *Necessitas*, ut per eam ab omnibus tentationibus et tribulationibus, quibus ubique et semper circumdamur, liberemur; quare sicut corpus indiget anima, ut vivat naturaliter, sic anima indiget oratione, ut vivat spiritualiter; et sicut homo vivere non potest sine respiratione, sic nec sine oratione : orando enim remittit spiritum desiderii ad Deum, et ab eo vicissim recipit spiritum virtutis desiderat®, perinde ac homo respirando omittit veterem halitum, et novum attrahit ac immittit. *Dignitas*, quia per orationem colloquimur cum Deo, uti faciunt angeli. *Virtus*, quia per eam omnia adversa et dura superamus.

Audi S. Chrysostomum, lib. II *De orando Deum* : Oratio, ait, est caput omnis boni, et vitæ æternæ conciliatrix : « Quant® dignitatis est, miscere cum Deo sermonem! Oratio nos sociat angelis : semper enim orare angelorum est opus, qui toti in Deum intenti, docent nos, dum oramus, ut human® natura; obliviscamur, sed occupati mentis alacritate simul et tremore, nihil respiciamus nostrum presentium, sed existimemus nos in angelorum medio consistere, ideinque sacrificium cum illis peragere.» Undo mox subjicit : a Quanta sapientia, quanta virtute, quanta prudentia, quanta bonitate, quanta sobrietate, quanta monim® quitate replet illos precatio et obsecratio ! Proinde nequaquam aberravit a vero; si quis affirmet deprecationem esse causam omnis virtutis et justitiæ, neque quidquam eorum qu® conferunt ad pietatem, venire posse ad animum, cui non adsit deprecatio et obsecratio. » Subjungit deinde : « Sicut civitas qu® muris cincta non est, facile venit in potestatem hostium, propterea

quod prorsus absit id quo fuerat hostium incursus arcendus : sic et animam non munitam precibus diabolus facile redigit in suam ditionem, nec multo negotio omni genere scelerum implet. Nam primum quidem ad animam precibus communitam non audet propius accedere, metuens robur ac fortitudinem, quam illi deprecatio subministravit, magis vegetans animum, quam cibus vegetet corpora. » Et paulo post : « Uti piscis vita est aqua, ita tibi deprecatio. Oratio nos constituit templa Christi, » Idem, lib. I : « Sicut sol, ait, lucem præbet corpori, sic animæ lumen est precatio. Proinde si cæco damnosum est non intueri solem, quanto gravius damnum est homini Christiano, si non assidue deprecetur, neque Christi lucem orando in animum suum inducat ! Per quod etiam illud assequimur, ut et mortales et temporarii esse desinamus; natura quidem mortales, sed colloquio convictuque quem agimus cum Deo, ad immortalem vitam transeuntes. Necessesse est enim, ut qui cum Deo familiaritatem habet, superior evadat et morte, et omnibus quæ corruptioni sunt obnoxia. » Auctor *Imperfecti, hom. 13 in Matthæum* : « Sicut thymiana, ait, bene confectum delectat hominem odorantem, sic oratio iusti suavis est ante Deum. » S. Laurentius Justinianus, lib. *De Ligno vitæ*, cap. iv *De oratione* : a Sicut, ait, certaminis brævium non assequitur, qui antequam ad metas attingat, deficit; sic orationis fructu privatur, quisquis in illa non extiterit importunus. »

8. V. n. v. M. T. A. R. E. X. Filius hominis veniens, putas, **Ver®. e.** inveniet fidem in terra. — « Veniens, » ad iudicium universale, quando vel maxime liberaturus est electos suos, quos omnes omni ætate et sæculo iussit esse paratos et suspensos, ac patienter expectare illum diem, ad cumque se parare orando et bene vivendo. Erit enim hic dies subitus et inopinatus, instar fulguris, ut dixit cap. xvi, 24. *Primo*, dat enim causam, cur semper sit orandum et in oratione perseverandum, quia scilicet per longam Christi absentiam, in multis fidelibus fides est defectura, ut non credant, vel certe tenuiter credant, et vix cogitent cum redituro ad iudicium. Quare, ne et in vobis, o dilecti et electi mei, fides deficiat, continuo orate, ut Deus fidem in vobis conservet et adaugeat, ut orando et bene operando vos digne ad meum secundum adventum comparetis. *Secundo*, Christus hic dat causam, cur nulli in oratione non exaudiantur : scilicet epiia fides eorum labascit, nec patienter in oratione persistunt, nec longanimitate adventum Domini, ut eos decerci, præstolantur.

Tertio, Theophylactus : Merito, ait, sermoni de oratione sermonem de fide connexuit, quia omnis orationis basis ac fundamentum est fides, etc., declarans interim paucorum fore tunc orare, quoniam fides in paucis invenietur. Sic et S. Augustinus, serm. 36 *De Verbis Domini secundum Lucam*.

Quarto, dicit hoc Christus, ut novum det eis

Filici do
fectus ia
terra.

stimulum ad semper orandum, g. d. Sensim magis magisque fides deficit, ideo increscunt scandala et persecutiones : quare contra eas oratione assidua vos obarmate, ne iis superemini. Ita S. Augustinus, tract. 36 *De Verbis Domini secundum Lucam*, qui cum dixisset fidem esse fontem orationis, subdit : «Ergo ut oremus, credamus; et ut ipsa non deficiat fides, qua oramus, oremus : fides fundit orationem, fusa oratio fidei impetrat firmitatem. Etenim» ne in tentationibus deficeret fides, propterea Dominus ait : Vigilato et orate, ne intretis in tentationem. Quid est in tentationem intrare, nisi a fide exire? In tantum enim tentatio proficit, in quantum fides deficit. Et in tantum tentatio deficit, in quantum fides proficit. »

Inveniet fidem —perfectam, puta certa fiducia et charitate formatam. Hæcenim, ait S. Augustinus loco citato, vix invenitur in terra, cum aliqui fide imperfecta et quasi semimortua plena sit fidelium Ecclesia. Sola enim fides perfecta roborat hominem ad jugiter orandum et fortiter omnes tribulationes superandum. Et sic explicat se Christus, *Matth.* xxiv, 12, dicens : « Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum : qui autem perseveraverit in finem, hic salvus erit, »

Porro, id maxime fiet sub finem mundi, ante adventum Christi ad iudicium, cum edent et bibent homines, dabunt quoque se voluptatibus, non cogitantes de iudicio, ut dixit Christus, cap. xvii, 25 et seq. Ita Beda : Cum Christus, inquit, apparuerit, magna erit raritas electorum, imo tunc fides orthodoxa in multis deficiet. «Surgentes enim pseudoprophetae, et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi,» *Matth.* xxiv, 24. Et. ut ait S. Petrus, *epist.* II, cap. v, 3 : « Venient in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes : Ibi est promissio, aut adventus ejus? » *et c.* Negabunt Clirislum rediturum ad iudicium, cum jam ejus reditus instabit; causam subdunt : a Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturo ; » quasi dicant : Natura mundum constituit, eadem mundi cursum eodem tenore continet, et semper perpetuabit : non ergo est Deus, qui illum incidet, non est numen quod facta nostra judicabit et puniet.

Ven.9. 9. Dixit autem et ad quosdam, qui in se confidebant TANQUAM JUSTI, ET ASPERNABANTUR CATE-ROS, PARABOLAM ISTAM, — quæ tamen VOTO potuit accidere : imo sæpe accidit ut parabola hæc simul sit historia. Est hic titulus parabola, significans quo scopo et fine parabola inducatur; scilicet ut retundat Pharisæorum præfidentiam, jactantiam et contemptum cæterorum.

Confidebant tanquam just i. — Græce, -inoitón; ἡν τιὰ Σίxaici, id est persuasi et persuadentes sibi quod sunt just i.

* XVI.

Priori parabola Christus docuit unam orationis conditionem, scilicet perseverantiam; hic docet alteram, scilicet humilitatem : humilis enim oratio a Deo exauditur, superba respuitur, juxta illud : « Oratio humiliantis se nubes penetrabit, et donec propinquet, non consolabitur, et non discedet, donec / Vilissimus aspiciat, » *Eccli.* cap. xxxv, 21. Vide ibi dicta. Porro, Patres cum versu procedenti, puta cum fide, ita connectunt : S. Augustinus, serm. 36 *De Verb. Dom.* : Quia fides non est superborum, sed humilium, de humilitate contra superbiam parabolam subicit. Theophylactus : Quia superbia, plusquam alienas passiones vexat hominum mentes, crebrius de hac monet. Glossa : Ne quis ob proxime dicta, sibi de fide cognitione vel confessione blandiatur, ostendit a Deo non fidei verba, sed opera examinanda, inter quæ maxime regnat humilitas.

10. DUO HOMINES ASCENDERUNT IN TEMPLUM UT **Vers 10.** orarent : unus PiiARisxus (Pharisaica superbia \ tumidus et turgidus), et alter Publicanus—humili confessione publicanum, id est peccatorem, se agnoscens veniamque deprecane. Vide dicta *Matth.* v, 46. Hinc publicani apud Judæos erant infames, ideoque a magistralibus publicis arcebantur, imo vocabantur *Parisim*, id est latrones publici : nam, ut ait Suidas ex Jamblico, « vita publicanorum aperta est violentia (ob exactiones et tributa injusta), impunita rapina, negotiatio nulla ratione constans, invereconda mercatura. »

11. PHARISAUS STANS, ILIC APUD SE ORABAT : **Ver. 11.** IU Deus, gratias ago tibi quia non sum sicut ceteri HOMINUM : RAPTORES, INJUSTI, ADULTERI ; VELUT etiam me publicanus. — « Stans, » Judæi partim genuflexi orabant, partim stantes, cum longior esset oratio, sacrificium vel psalmodia : nec enim Naih—in templo sedes erant ad sedendum, nisi soli pontifici et regi, uti ostendi *Ezech.* xlvi, 2. Tamen pi>. stans additur hic. ut notet fastum Pharisæi, quod vultum erigeret in cælum, quasi cum Deo ; disputaturus, vel rationem meritorum suorum initurus et exacturus ; nam humilis viri, ait Theophylactus, est et aspectu humiliari; hic autem et habitu et gestu superbus agnoscitur. Unde Græce est oroAit, id est *consistens, erectus* ; Arabicus, *Pharisæus autem stabat orando*. Stabat ergo Pharisæus superbus, *primo*, quasi securus et confidens in suis meritis, quasi Deum ad iudicium provocans; *secundo*, stabat primus, vel inter primos, prope altare ; *tertio*, stabat cervice et vultu in cælum erecto et fixo, quasi illud sibi esset debitum. Publicanus vero stabat *primo*, tremens et pavidus, confitens peccata sua; *secundo*, stabat a longe, scilicet procul ab altari, ultimus, vel inter ultimos; *tertio*, vultu in terrain dejecto, non audens cælum aspicere, timorem et poenitentiam ipso situ et habitu proferens.

Hinc allegorico Beda ; Pharisæus, ait, est Judicoruii populus, ex justificationibus legis ex-

tollens merita sua»' Publicanus est Gentilis, confitene peccata sua apud se. Hoc nonnulli cum Syro referunt ad *stans, q. d.* Stans apud se, id est sibi innixus, sibi confisus, suis meritis insistens et incumbens. Syrus vertit, *secreto*. Melius Noster

«apud se p jungit cum «orabat, n 7. d. Secum in animo cl mente orabat ; tumor enim in mente illum ita inflabat, ut nonnisi secum orare cl loqui destinaret, coram aliis vero orare et loqui vix dignaretur. Orabat tamen more Pharisaico, voce externa, sed gravi, tumida, inflata. Unde S. Basilus, in cap. n *Isaïæ* : Orabat «apud sc,» inquit, non apud Deum; «rediit enim ad se, cum in superbire crimen inciderit,» Addo : a apud sc,» quia Deus superbos tumide apud se orantes seque jactantes non audit.

Orabat , — more suo ; quia revera non orabat Deum, sed seipsum laudabat. Audi S. Augustinum, serm. 3G *De Verbis Domini secundum Lucam* : «Quid rogaverit Deum, quære in verbis ejus, nihil invenies : ascendit orare , noluit Deum rogare, sed se laudare. Parum est non Deum rogare, sed sc laudare. insuper et roganti (Publicano) insultare. »

Gratias ago tibi. — «Non reprehenditur, ait S. Augustinus, *serm.* 36 citato, quod Deo gratias agebat, sed quia nihil sibi addi cupiebat. Qui dicit : Ego me justum facio, pejor est Pharisæo qui superbe se justum dicebat; sed inde tamen Deo gratias agebat. *

Audi S. Bernardum, tract. *De Grad. humil.* : «Gratias agit, non quia bonus, sed quia solus; non tam de bonis quæ habet, quam de malis quæ in aliis videt. Nondum do suo trabem ejecerat, et festucas in oculis fratrum enumerat. Nam subdit : «injusti, raptores,» etc. Vide eundem. serm. 13 in *Cant.*, ubi docet gratiarum actionem superbam et fictam displicere Deo.

Quia nox sum sicut caten hominum. — «Diceret saltem, ait S. Augustinus, non sum sicut multi homines. Quid est, *sicut cæteri homines*, nisi omnes homines, præter ipsum? Ego, inquit, justus sum, cæteri peccatores;» 7. d. Ego solus sum justus, cæteri omnes sunt scelerati. Superbus enim, ul sc summe extollat, summe alios contemnit et deprimit. Hæc est ejus gOaurlx, qua ita sibi placuit, ut alii omnes displiceant.

Qeituor S. Gregorius, lib. XXil *Moral.*, cap. vu, in
•* ' hoc Pharisæo notat quatuor species superbi®.
Prima est, cum quis bonum, v. g. virtutem, a habere putat; *secunda*, cum suis meritis illud tribuit; *tertia*, cum putat se habere id quod non habet; guaría, cum quis vult esse singularis, ideoque alios despicit et vituperat : harum lres ultim® m hac superba et ficta Pbarisæi justitia clare elucent. Prima quoque in eo fuit, quia virtutem suam, non Deo , sed suo labori adscribebat, dicebatque cum Ethnico illo de Deo :

Del virei, det opei, immu n mihi ego ipse parabo.

«Omnino enim, ait Theophylactus, si ci didis-

sel, quod per gratiam (Dei) haberet aliena bona, non contempsisset alios, considerans quod etiam ipse nudus esset, quantum ad suam virtutem at- tinebat. »

Vklut etiam hic publicanus. — Ecce, ex vicino publicano major est Pharisæo tumoris occasio, ail ex S. Augustino Interlinearis; Syrus, *neque sicut hic publicanus*: supple : sum publicus peccator. Ex superbia temere cl falso judicat publicanum esse sceleratum, cum tamen ille jam esset pœnitens et justificatus. Peccat *ergo primo*, Traiti
judicio temerario; *secundo*, contemptu publicani; *tertio*, convicio et contumelia, exprobrat enim publicano sua peccata. Audi S. Chrysosolum, in *Catena*: Non satiaverat ejus contemptum tota humana natura, sed cl publicanum aggressus est. Nulla autem mala facit, qui aliis convi- Mulla
datur : *Primo*, audientem reddit pejorem ; si ' 7 l
enim peccator est, Jætatiir invento criminis coi- «Hiscol-
lega; si justus, extollitur, de se magna putans, vkbmr.
Secundo, Ecclesiæ communitatem lædit; hanc enim vituperant, qui eum audiunt. *Tertio*, Deum blasphemari facit. *Quarto*, illum cui conviciatur, impudeniorein facit, et sibi adversarium. *Quinto*, sc statuit pœnæ obnoxium.

Audi S. Bernardum, tract. *De Gradib. humil.* : «Pharisæus, dum in se singulariter exultât, aliis arroganter insultat. David autem aliter ; ait cniin : Omnis homo mendax. Neminem excipit ne quem decipiat, sciens quia omnes peccaverunt, et omnes egent gloria Dei : Pharisæus se solum decipit, quem solum excipit, dum cataros damnat. Propheta se non excipit a communi miseria, ne excipiat a misericordia; Pharisæus exsufflat misericordiam, dum dissimulat miseriam. Propheta affirmat tam de omnibus, quam de se : Omnis homo mendax; Pharisæus confirmat de omnibus præter se : Non sum, inquit, sicut cæteri hominum. »

Jejuno bis in sabbato , — id est in hebdomade. Venu l». Est synecdoche : a potiori cniin dic lota hebdomas vocatur *sabbatum*. Unde Arabicus, *jejuno duobus diebus in omni hebdomade*. Theophylactus de. asscrit Pharisæos jejunare solitos feria secunda et quinta, sed nullum hujus rei citat auctorem (i).

Decimas uo omnium quæ possideo. — 7. d. Non solum do decimas fructuum terræ, quas lex præscribil, sed et majoris et spontané® religionis studio, do decimas omnium omnino rerum , ut carnum, ovorum, piscium, etc., ad quas lege non teneor. Taxaverat hic Pharisæus cælcros homines, quasi adulteros et injustos, quasi ipse solus esset castus et justus : castum esse se probat per jejunium, quod est mater castitatis ; justum, per decimas omnium. «Contra adulterium, ait Theophylactus, gloriatur de jejunio ; e delictis enim petulantia. Contra rapinam vero et

(t) Idem asscrit riteque probal Buxlorfius, in *Synagoga Jud.*, cap. tv el xxx.

injustitiam, profert dationem decimarum omnium quæ possidebat : Tantum , inquit , contrarius sum rapinai et injustitiæ t ut etiam quæ mea sunt expendam, n Sic et S. Ephrem, in Carena.

Moraliter observat hic S. Gregorius, hom. 7 in *Ezcch.* : a Pharisæus, ait, qui jejunium exhibuit, decimas dedit, Deo gratias retulit, quasi pene per circuitum su® civitatis custodia vigilavit: sed quia unum in se foramen superbire non attendit, ibi hostem pertulit, ubi per negligentiam oculum clausit.» Idem Gregorius, in *Psalms*. n Pœnitent. : « In Pharisæi, ait, spiritu dolus fuit, qui magis videri, quam esso justus optavit. Dum ergo ea quæ clamare debuerat, tacuit; miser quod sibi tacendum esset clamavit. Et per superbiam , si quæ in eo fuerant, minuit merita, qui humiliari contemnens, adauxit peccata.»

rm. 13. 13. Et Publicanus a longe stans, nolebat nec OCULOS AD COELUM LEVARE ; SED PERCUTIEBAT PECTUS SUUM, DICENS : Deus, propitius esto mihi PECCATORI. — Publicanus contumeliam sibi a Pharisæo illatam dissimulat, imo agnoscit, confitetur, et pœnitens veniam postulat, ideoque præ Pharisæo justificatur. Audi S. Chrysostomum, hom. *De Davide et Saule*, tom. V : a At Publicanus procul stans, non regessit contumeliam, neque vicissim dicit convicium, non protulit ista vulgaria verba : Tunc audes mea facta reprehendere ? an non sum te melior? referam tua peccata, faxoque ne unquam in hæc sacra conscendas atria.» Et post nonnulla : « Accepit probum, et abluit probum ; agnovit peccata, et deposuit peccata; et criminum accusatio facta est illi criminum remissio, et hostis insciens factus est beneficus : quot labores erant Publicano subeundi, jejunando, humi dormiendo et vigilando , bona sua egenis imperitiendo, longo tempore in sacco et cinere sedendo, ul illa tam inulta peccata posset deponere ! At nunc cum nihil tale fecerit, simplici verbo omnem deposuit iniquitatem, ac probra conviciaque Pharisæi, qui videbatur illum contumelia afflicere, pepercunt justiti® coronam, idque sine sudoribus, sine laboribus et absque longi temporis mora. »

A longe stans. — Longo ab altari et Sancto, quia se eo ob peccata indignum censebat; non ita tamen longe, quin Pharisæus illum ostendere, et ille Pharisæum audire posset. « Cordis conscientia cum removebat, ait S. Augustinus, pietas applicabat. »

Nolebat (non audebat ex verecundia, humilitate et reverentia) NEC (vel) OCULOS AD COELUM levare, — quasi se indignum æstimans, qui cælum, ubi Deus gloriosus (quem peccatis suis offenderat) residet, aspiceret; quare demissis in terram oculis, sese humiliabat. Ha S. Cyrillus, in *Calena*. Rursum a ad cælum, » id est sursum, puta ad Sanctum Sanctorum, ubi Deus super propiliatorium et Cherubim sedebat : hoc enim

mtum erat in altiere loco montis Sion, atria vero in quibus orabant laici, sita erant in loco montis decliviori. Ita Franciscos Lucas.

Causam dat Theophylactus, quod se indignum censeret superna visione, qui se in terram dejecterat, et maluerat terrena bona spectare et quadere. Finalem causam dat S. Augustinus : « Ut aspiceretur (a Deo), inquit, non aspiciebat, respicere sursum non audebat:premebat conscientia, spes sublevabat. » Rursum hoc gestu significat se in familiam cœlestem peccasse, hoc est in angelos, quorum inspirationibus restitit ; in sanctos quorum preces defraudavit ; in Deum ipsum, cujus præcepta violavit.

Sed percutiebat pectus suum , — in quo erat cor, id est voluntas, qu® omnium peccatorum sibi fuerat origo et causa : hanc ergo percutit et verberat, quasi ream, ut ab eo pœnas exigat, ulque se propter eam plagis dignum ostendat, ait Euthymius; cor quodammodo pungens et excitans, ait Theophylactus. Tunsio ergo pectoris signum est pœnitentiæ et cordis contriti. Unde hic fuit gestus olim confitentis et pœnitentis, ac sicut etiamnum est. Hæc etiam Christianorum vetus et moderna est consuetudo, ut pectus noxium tundant. Audi S. Augustinum, serm. 8 *De Verbis Domini secundum Mattheum* : a In hoc ipso quod sonuit, Confiteor, pectora vestra tundistis. Tundere autem pectus, quid est nisi arguere quod latet in pectore, et evidenti pulsu occultum castigare peccatum? Quare hoc fecistis, nisi quia audistis: Confiteor tibi, Pater?» Et inferius: a Ergo in confessione sui accusatio, Dei est laudatio. » Confitemur enim nos reos, Deum vero esse innocentem, justum et pium, ideoque ab eo veniam poscimus. Tundit ergo pœnitens pectus, ut peccatum extundat et expellat.

Tunsio pectoris igitur *primo*, est symbolum confessionis peccati, quod scilicet confitens fateatur peccati sui causam non esse aliam quam cor, appetitum et voluntatem suam in pecioni latentem. *Secundo*, eadem symbolum est contritionis, indicat enim cor esse contusum et contritum. *Tertio*, eadem symbolum est satisfactionis et vindictæ, percutit enim pectus ut illud reum affligat et puniat, a Pœnas a seipso exigebat, ait S. Augustinus, serm. 36 *De Verbis Domini secundum Lucam*, et ideo Dominus confitenti parcebat. » Quocirca Isidorus Pelusiota, in *Catena* : * Omnis, ait, qui propter peccata pectus percutit, Deum in tympano et choro laudare dicitur. Qui enim pectus et viscera sua compunctione percutit, et flebilium sermonum chorum adjungens, pœnitentiæ calamum in pyxidem mœroris lacrymarum nocturnarum intingit, morte Christi pro peccatoribus suscepta, non frustrabitur. »

Dicens : Deus, propitius esto mihi peccatori. — Brevis oratio, sed succulenta, sincera et efficax : q. d. Fateor, o Domine, me magnum esse peccatorem . doleoque ex intimo corde quod peccatis tuis » «d

oenh- meis gravissime tuam majestatem offenderim ;
Uctd5'ideo non aliud *cogito*, *nisi* peccata mea, quæ
011 summe detestor, nec aliud a te pelo, nisi ul ca
mihi condones, gratiamque me emendandi cl
pænitentiam seriam jugemquo agendi largiaris.
Ego enim me solum peccatorem suminum esse
filino *et* confiteor : unde mihi soli ignosci peto,
nec de *aliis*, ulpote me melioribus, cogito aut
precor. Unde Arabicus vertit, *parce mihi, quia*
pseccalorsum; non dicit: Peccans, sed: Peccator,
quia non semel, sed sæplus peccaverat, quasi ex
nrte cl habitu peccandi, atque a conceptione et na
tivitate, peccatum primorum parentum contraxc
lat. « Mihi, » *q. d.* Non fortunes, non sociis, non
astris, non demoni, sed mihi omne peccatum,
omnem culpam adscribo,

Ver II. H. Dico VOBIS, DESCENDIT HIC JUSTIFICATUS IN
DOMUM SUAE AD ILLO, — id CSt præ illo; GræCO,
cap' 1uncu, id est *ab illo*; alii legunt, nap' tawov, id
est *ad illum*, scilicet collatus et comparatus. Jam
plericque codices legunt, i *-fa law*, id csl *quam*
cnim ille; Syrus, *magis*, vel *potius quam ille*. Sic
quoque legit S. Augustinus, epist. 86 *ad Casula*
num et alibi : quia scilicet publicanus per veram
humilitatem et pœnitentiam fuit justificatus. Phari
sæus vero per suam fidam cl superbam oratio
nem magis peccatis fuit inquinatus. Unde Euthy
mius a ab illo » interpretatur, *non ille*. Est
hebraïsmos; llebræi enim JD *min*, id csl *ab*,
usurpant pro gradu comparativo, quem sæpo
adhibent, cum unum alteri præponunt, sive per
gradum boni melioris, sive per illius in uno affir
mationem, et in altero negationem. Sensus ergo
est, *q. d.* Publicanus justior Pharisæo domum
rediit, qui co injustior venerat in templum; jus
tior, inquam, comparatione non directa cl sim
plici, sed indirecta el negativa; quia scilicet ipse
justus, Pharisæus vero injustus, imo injustior
quam venerat, domumrediit. « Nam, ut ait Eu
thymius, a qui seso adeo justificaverat, adeo
condemnatus est; et qui se adeo condemnaverat,
justificatus est. » Et S. Paulinas, *epist.* 58: « Quod
justitia ædificabat, inquit, superbia destrue
bat, etc. Ille in corde contrito, sui accusator acci
pitur, et obtinet veniam do confessis peccatis,
propter gradum humilitatis, sancto illo Pharisæo
(quales Judæi sancti sunt) reportante sarcinam
peccatorum do jactantia sanctitatis. » Et S. Ber
nardus, serm. 3 *De Annuntiat.* : a Pharisæus va
cuusrediit, quia plenitudinem simulavit. Nam
Publicanus, qui exinanivit seipsum, qui vacuum
vas exhibere curavit, gratiam retulit ampliorem.»
Audi S. Augustinum, serm. 36 *Dû Verbis Domini*
secundum Lucam : u Quid miraris, si Deus ignoscit,
quando ipse agnoscit? a longe stabat, sed eum
Dominus de prope attendebat; excelsus enim
Dominus humilia respicit : tremebat conscientia,
spes sublevabat, percussions pectus pœnas do se
exigebat; ideo Dominus confitenti parcebat. » Et
Chrysoslomum : « ConjuucUm cum superbiajus

tiliam superat humilitas cum peccato; superbia
enim facile justitiam deprimit, at humilitas pec
cati pondus superat. »

Quia omnis qui se exaltat, HUMILIabituii (uti a Humili
Deo humiliatus et rejectus fuit superbus Phari
sæus); et omnis qui se humiliat, exaltabituii, —
uti ad Dei gratiam, ac adoptionem regni cœlo
rum exaltatus fuit humilis Publicanus. Ha Theo
phylactus : « Omnis, inquit, qui so exaltat, humi
liabitur, Deo illum condemnante; qui autem so
condemnando humiliat, exaltabitur a Deo justifi
cante. » Hic ergo impletur illud Salomonis :
« Ante ruinam exaltabitur cor, » « et ante gloriam
humiliabitur, » ait Intcriinear. Vere S. Chrysos
tomus : a Humilitas, ait, latronem ante Apostolos
in paradisum duxit : quod si humilitas juxta de
licta tantum potest, quid poterit iustiliæ con
juncta! cl si fastus conjunctus iustiliæ potest de
primerè, quid faciet conjunctus peccato! » El
Optatus Milevitanus, lib. II *Contra Donat.* : « Me
liora, ait, sunt peccata cum humilitate, quam
innocentia cum superbia. » S. Basilus, hom. *De*
Humilitate : « Pharisæus, ait, justificationem ami
sit per superbiam, mercedem perdidit per confi
dentiam : temerarius infra humilem et peccato
rem abjectus est, seipsum super ipsum extollens,
et non Dei judicium exspectans, sed suum ipsius
proferens. »

Rursum S. Chrysostomus, hom. 5 *De incom*
prehensibili Dei natura, in Pharisæo et Publicano
duplicem nos jubet considerare bigam, « quarum
sub altera, inquit, virtus juncta sit cum super
bia, sub altera peccatum cum humilitate : vide
bis enim bigam illam peccali virtute facile anteire,
palmamque decursionis celerioris obtinere, non
peccati pernecitato, sed conjugata » humilitatis fa
cultate. Contra, bigam alteram virtutis retardari
cl vinci, non imbecillitate virtutis, sed superbite
molo ac pondere. Ul enim humilitas præ summa
sua excellentia peccati superat pondus, atque in
cælum pervenit; sic superbia præ nimio suo pon
dere, ac intolerabili onere suæ molis prævalet,
adeo ut etiam levissimam illam et supernam vir
tutem vincat, deorsumque versus facile detrahat.»
Idem, hom. 15 et 45 *in Matth.* : a Sive orationem,
sive jejunium, sive misericordiam, sive pudici
tiam, sive aliud quid bonorum absquo humilitate
congreges, statim cuncta diffluunt, cunctaque de
pereunt. Quod etiam Pharisæo accidit, qui cum
ad ipsum virtutis cacumen ascendisset, amittens
simul universa, descendit; quia scilicet non ha
buit matrem bonorum : sicut enim superbia om
nium malorum fons est, ita humilitas cunctarum
origo virtutum. » Hucusque Chrysostomus. S. Ber
nardus, serm. 13 *in Cant.* : « Magna, inquit, et
rara virtus profecto est, ut magna licet operan
tem, magnum te nescias, et manifestam omnibus
tuam te solum latere sanctitatem. Mirabilem te
apparere, et contemptibilem reputare, hoc ego
ipsis virtutibus mirabilius judico. Eidelis revera

famulus es, si to mulla gloria domini lui, etsi non exeunto ex lo, tamen transeunte per to, nil tuis manibus adhtrrerc contingat. » Idem S. Bernardus scripsit sermonem integrum in b eo Christi verba : « Omnis qui so exaltat, humiliabitur. » Denique praelarc S. Leo, *ad Dioscorum* : a Tota, ait, Christian® sapientia! disciplina non in abundantia verbi, non in astutia disputandi, neque in appetitu laudis et glori®, sed in vera et voluntaria humilitate consistit, quam Dominus Jésus ab utero matris usque ad supplicium crucis omni fortitudine elegit et docuit, n Plura hac dore dixi *Eccli.x*, in fine.

IU. AFFEREBANT AUTEM AD ILLUM ET INFANTES, I T eos tangeret, — et tangendo benediceret. Doctrinam humilitatis Christus suo confirmat exem-

pio. Unde Glossa : « Humili, inquit, magistro afferuntur infantes, ut ostendatur innocens et simplex ®Lis ad gratiam pertinere. »

IG. SINITE PLEROS VENIRE AD MF., etc., TALIAM EST v ***
enim regnum Drt. — Arabicus, *quia regnum Dei est eorum, qui similes surd eis*, non in infantia, sed in innocentia, simplicitate, humilitate, etc. Unde Boda : o Non dicit : illorum, sed : talium, mores de'-ignans, non ætalm. » Et S. Ambrosius : « Non pueritia, sed «mula puerili* simplicitatis bonitas designatur : non enim est virtus non posse peccare, sed nolle. » Cætra explicui *Matth. xix*, 13 et seq.

35. Factum est autem, cum appropinquaret Je- v'” n
RICHO, CJECUS QUIDAM SEDERAT. — Dâ HOC CÆCO 1
Christo illuminato dixi *Maith, xx, 2**).

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus ingredient domum Zachai, illi affert salutem. Secundo, vers. 12, dat parabolam vin nobilis, qui suas minas inter servos distribuit, ab risque earum lucrum reposcit. Tertio, vers. 29, in die Palmarum Jerusalem cum triumpho et acclamatione Hosanna, quasi Mcssias rex ingreditur, eputpi' excidium per Titum pravidens deflet.

1. Et ingressus perambulabat Jericho. 2. Et ecce vir nomine Zachæus, et hic princeps erat publicanorum, el ipse dives ; 3. et quaerebat videre Jesum, quis esset, et non poteraï præ turba, quia statura pusillus erat. 4. Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum, quia inde erat transiturus. 5. El cum venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum, et dixit ad eum : Zachæe, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. G. Et festinans descendit, et excepit illum gaudens. 7. Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes quod ad hominem peccatorem divertisset. 8. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum : Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus; et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum. 9. Ait Jesus ad eum : Quia hodie salus domui huic facta est; eo quod et ipse filius sil Abrahæ. 10. Venit enim Filius hominis quæreiv el salvum facere quod perierat, **il.** Hæc illis audientibus, adjiciens dixit parabolam, e<> quod esset prope Jerusalem ; et quia existimarent quod confeslim regnum Dei manifesta- retur. 12. Dixit ergo : Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sil i regnum, et reverti. 13. Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas, et ait ad illos : Negotiamini dum venio. 14. Cives autem ejus oderant eum, et miserunt legationem post illum, dicentes : Nolumus hunc regnare super nos. 15. El factum est ut rediret accepto regno; cl jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque negotiatus esset. **IG.** Venit autem primus, dicens : Domine, mna tua decem mnas acqui- sivi!. 17. Et ait illi :Euge, bone serve, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates. 18. Et alter venit, dicens : Domine, mna tua fecit quinque mnas. 19. Et huic ait : Et tu, esto super quinque civitates. 20. Et alter venit, dicens : Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario. 21. Timui enim te, quia homo austerus es, tollis quod non posuisti, el melis quod non seminasti. 22. Dicit ei : De ore luo le ju- dico, serve nequam. Sciebas quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui, <l

metens quod non seminavi : 23. el quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam? 24. Et astantibus dixit : Auferte ab illo mnas, et *dale illi qui decem* mnas habet. 2ü. Et dixerunt ei : Domine, habet decem mnas. 2G. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, et abundabit; ab eo autem qui non habet, el quod habet auferetur ab eo. 27. Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, et interficite ante me. 28. Et his dictis, præcedehat ascendens Hierosolymarii. 29. Et factum est, cum appropinquasset ad Belhphage et Belhanniam, ad montem qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos suos, 30. dicens : De in castellum quod contra est; in quod introeuntes, invenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo unquam hominum sedit : solvite illum, et adducite. 31. Et si <piis vos interrogaverit : Quare solvitis? sic dicetis ei : Quia Dominus operam ejus desiderat. 32. Abierunt autem qui missi erant, et invenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum. 33. Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos : Quid solvitis pullum? 34. At illi dixerunt : Quia Dominus eum necessarium habet. 35. Et duxerunt illum ad Jesum. Et jactantes vestimenta sua super pullum, imposuerunt Jesuin. 36. Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via. 37. Et cum appropinquaret jam ad descensum montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus, 38. dicentes : Benedictus, qui venit rex in nomine Domini, pax in cœlo, et gloria in excelsis. 39. Et quidam Pharisæorum de turbis, dixerunt ad illum : Magister, increpa discipulos tuos. 40. Quibus ipse ait : Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt. 41. Et ut appropinquavit, videns civitatem, flevit super illam, dicens : 42. Quia si cognovisses et tu, et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi! nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. 43. Quia venient dies in te; et circumdabunt te inimici tui vallo, et circumdabunt te, et coangustabunt te undique; 44. et ad terram prosternent te, et filios tuos, qui in te sunt, el non relinquent in te lapidem super lapidem; eo quod non cognoveris tempus visitationis luæ. 45. Et ingressus in templum, cœpit ejicere vendentes in illo, et ementes, 4G. dicens illis : Scriptum est : Quia domus mea domus orationis est. Vos autem fecistis illam speluncam latronum. 47. Et erat docens quotidie in templo. Principes autem Sacerdotum, et Scriba), et Principes plebis quærebant illum perdere; 48. el non inveniebant quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum.

Vm. 1. 1. Et INGRESSUS PERAMBULABAT JERICO. — Aliud pergitque in narratione itineris Jesu ; de eo enim dixit cap. præced., vers. 35 : « Factum est autem, cum appropinquaret Jericho, » etc. Christus enim juxta Jericho illuminavit cæcum, mox in ipsa Jericho Zachæum convertit : nullus enim locus, nullum iter, nullum temporis momentum Christi luit otiosum ; sed omnia heroicis signata virtutibus, beneficiis et miraculis, ut nos idem facere doceret.

T-r. . 2. Et ecce vir nomine Zachæus. — Hoc nomen 7-ukfu fuit quasi omen futuræ justificationis et purificationis. Hwt pa- ZrrJuEus enim hebr. idem est quod purus, rli- limpidus, justus.

Fubb . Princeps publicanorum, — qui scilicet sub se SI v . habebat plures publicanos, id est exactores vectigalium, quæ Romani et Tiberius Cæsar Judæis invitis imposuerant. Unde publicani Judæis erant invisi ctinfames, ac EJXJHQpurisim, id est lalio-

nes, vocabantur. Hebr. hic princeps vocabatur lb3nl^ Gabba (unde nomen *GalMla*) et publicani vocabantur *Gabbaim*, teste Angelo Caninio in iVom. h umla *Hebraicis novi Testamenti*.

Et ipse dives. — Solent enim principes publicanorum eligi non nisi divites, ut magnas pecunie summas principi, dum indiget, pncnuinerare possint, ac defectus publicanorum sibi subditorum in multis supplere. Addit hoc Lucas, ut magis Christi gratiam et Zachæi virtutem illustret; quod scilicet opes amplas quas habebat, vocatione et amore Christi reliquerit, cl in pauperes distribuerit.

3. Et quæreint videre (Arabicus, *intelligere*) Vor«s. Jesu», quis esset. — *q. d.* Laborabat el satagebat, ut Jesu personam de facie nossct, quam ex fama virtutum el miraculorum tam celebrem audiverat. Cupimus enim viros fama celebres videre, cl ex facie uosse. Sed Zachams, præter naturale de-

siderium, agebatur etiam eurpernalurali, ex impulsu Spiritus Sancti, desiderans videlicet videre Jesum, ut ab eo a peccatis absolveretur, justificaretur et sanctificaretur. «Cupit, ait S. Chrysostomus, hom. *De Zachæo*, nosse aspectu, quem intuitus fuerat sensu; videro facie, quem viderat mente; contemplari præsentem, quem nunquam viderat operantem; ut amor Christi Zachæi corde conceptus, etiam oculorum visibus saginaretur.»

Farri io- Er NON POTBRAT PILE TORBA, QUIA STATURA PUSIL-
r ' n J- LUS BnAT> — sed animo celsus- i>arv; enim, teste
mi. Aristotele in *Physiognom.*, solent esse magnanimi, quia virtus animi in parvo corpore contracta stringitur et acuitur, quæ in magno dispergitur. Unde illud :

Major in exiguo regnabat corpore virtus.

Unde multi heroum et sanctorum fuerunt statura parvi, uti ostendi *Zachar.* iv, 10, et *Eccli.* xi, 3, ad illa: «Brevis in volatilibus apis; et initium dulcoris habet fructus ipsius, n In minimis enim maxime elucet summa Dei majestas, vis et magnitudo.

Præ turda. — Turba, inquit S. Cyrillus, est imperita} multitudinis confusio, quam transcendere oportet, si velis Christum aspicere.

Vers. 4. 4. EI PRÆCURRENS ASCENDIT IN ARBOREM SYCOMORUM, UT VIDERET EUM : QUIA INDE (illae) ERAT TRANS-
Syæmo- iturus. — Quæres, quæ et qualis est arbor syconisqux- morus, vel, ut Græci nonnulli invertunt, *inorosycus* : hebr. vocatur *su ma*, indeque a Septuaginta et Thodot., *Amos* vu, 11, vocatur *sycaminus*. Respondetur : illam frequentem esse in Judæa, ut patet *III Reg.* X, 27, et *Amos* vii, atque esse illam quæ a Plinio, lib. XIII, cap. vn, dicitur ficus zEgyptia; ac ab Aquila et Symmacho, *Amos* cap. vu, ac Dioscoride, lib. *De Malcria medicinali*, cap. cxliv, Græco appellatur *sycomorus*, id est ficus fatua, seu insipida; sed a Theophrasto, lib. IV *De Plantis*, cap. n, et aliis, dicitur *sycomorus*, quasi ficus morus; quia scilicet fructus habet similes ficui, folia vero similia moro. Unde Lucas hic in Græco eam vocat <rv/.cuwpix : jxwpix autem proprie est morus arbor.

Hinc palet *primo*, sycomorum aliam esse arborem a caprifico (id liquet ex Dioscorido, loco jam citato) ; est tamen illa huic similis. Unde Theophylactus et Euthymius hic pro *sycomorum* legunt *caprificum*. Palet *secundo*, sycomorum Græco scribi in penultima tam per *omicron*, quam per *omega*, adeoque illam habere communem, id est tam brevem, quam longam; tum quia pápe, id est fatuus, scribitur per o; tum quia morus arbor Græco scribitur tam per w » quam per @, ut patet ex Léxico Hesychii et cæteroriim, atque ex Luca hic. Unde Poeta :

Cornaquo et in duris hæreulii mora rubetis,

ubi o in mora quasi w longum faciL Idque liquet ex etymo. Dicta est enim arbor *morus*, non a La-

tino *mora*, ut aliqui volunt (*mora* enim non potent esse etymon Græci sed a Græco id esi fatuus, per antiphrasin, quasi minime fatua; sicut Tilomas Morus, Angii® Cancellarius, Anglo m< An- rum fuit sapientissimus. Est enim morus arborum prudentissima, ut ait Plinius, lib. XVI, cap. xxv, i/rorii quialædi se a frigore non sinit, nec nisi plane co i. r peracto germen emittit; sed dum incipit, in tantum germinatio erumpit, ut una nocte eam peragat, etiam cum strepitu, licet alii morum nuncupatam putent, eo quod fructus nigros producat; enim est nigrum, unde Mauri vocantur nigri. Hinc etiam Horatius, lib. II *Sermonum*, satyra IV :

Ille salobres
Estates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet.

Mystice : Sycomorus est crux Christi ejusque MfUia*. doctrina, quæ Gentibus et terrenis hominibus visa est fatua meraque stultitia, sed Zachæo et fidelibus visa fuit sapientia et virtus Dei, I Cor. n. Hinc et arbor vetita, e qua Adam comedens, se et posteros perdidit, a multis putatur fuisse ficus, ut dixi *Genes.* it, 9. Fuit utique ficus, ac falúa, quia sub modico mele et dulcedine, continuit fel et amaritiem peccati, mortis et gehennæ, quam proinde Christus expiare debuit felle et amaritie crucis et passionis surc. Hinc Græcis non tantum arborem morum, sed et cruciatum, mortem et easdem significat.

Tropologice : Sycomorus docet nos amplecti Tmçd. illa quæ stulta sunt mundo, ul sapiamus Deo. Audi S. Gregoriuin, lib. XXVII *Moral.*, in fine : « Relinquamus noxiam sapientiam, ul discamus laudabilem fatuitatem, etc. Pusillus Zachæus sycomorum subiit, et Dominum vidit, quia qui mundi stultitiam humiliter eligunt, ipsi Dei sapientiam subtiliter contemplantur. Pusillitatem namque nostram ad videndum Dominum turba præpedit, quia infirmitatem humanæ montis, no lucem veritatis intendat, curarum sæcularium tumultus premit. Sed prudenter sycomorum ascendimus, si provide eam, quæ divinitus percipitur, stultitiam mento tenemus. » Particulatim deinde ipsum explicat : « Quid enim in hoc mundo stultius, quam amissa non quærere, possessa rapientibus relaxaro, nullam pro acceptis injuriis injuriam reddere, imo et adjunctis aliis patientiam præbere ? Quasi enim sycomorum nos ascendere Dominus præcipit, cum dicit : Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Et rursum : Si quis te percusserit in dextram maxillam, præbe illi et alleram. Per sycomorum Dominus transiens cernitur, quia per hanc sapientem stultitiam, etsi necdum ut est solide, jam tamen per contemplationis lumen Dei sapientia quasi in transitu videtur. »

Theophylactus autem sic : Super sycomorum, id est super voluptatis dulcedinem, quæ siguifl-

catar per flcum , ascendimos, *inquit*, per pœnitentiam, descendimus vero per humilitatem.

Ven. ± 8. Et CDU VENISSET AD LOC'PM (SyCOHIOrI) SUSPICIENS JESUS, VIDIT ILLUM , ET DIXIT AD EUM : ZACOXE , FESTINANS DESCENTE , QUIA HODIE IN DOMO TEA OPORTET MH NANERE. — Ardorem Sili videildi in Zachæo compensat Christus plena exhibitione et præsencia. Ideo enim ardorem istum Zachæo *inspiraverat*, ut illum domum ejus ingrediendo expleret; imo ideo illae transibat Christus, ut ardorem hunc excitaret, ac propter eum apud Zachæum hospitaretur, totamque ejus domum benediceret ac salvaret. Ipse enim quasi salvator mundi venerat ad hoc, ul peccatores sanctificaret. « Nam, etsi vocem invitantis Jesus non audierat, ait S. Ambrosius, viderat tamen affectum. »

Quærenli ergo Zachæo Christum videre, Christus ei se non tantum videndum, sed et fruendum obtulit, adeoque domi ejus, præ cæteris omnibus commorari voluit.

Moraliler : disce hic desiderare Christum, Christique alloquium internum et gratiam : mox enim Christus so (ibi offeret et desiderium tuum explebit; quoque majus fuerit desiderium, eo majus erit ejus alloquium; nam, ul ait Ecclesiasticus, cap. XV, Sapientia (Christus) Deum timenti et desideranti « obviabit, quasi mater honorificato, cibabit illum pane vitæ et intellectus, et aqua sapientiæ salutaris potabit illum. » Et cap. xxn' : a Transile ad me omnes, qui concupiscitis me, et u generationibus meis implemini; spiritus enim meus super mei dulcis. » Et Christus ipso : « Si quis sitiit, inquit, venial ad me, cl bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de venire ejus fluent aquæ vivæ, » Joan. cap. vn.

« Vidit ergo illum » oculis luminibusque corporis, cl magis mentis, quibus animum Zachæi illustravit, ut cognosceret ipsum esse Salvatorem, qui peccata pœnitentibus remitteret, cisque salutem, id est justitiam, gratiam et gloriam conferret. Aspectus ergo Jesu non est sterilis et otiosus, sed efficax et operosus ; solo enim aspectu homines ad sui amorem pellicii (multo magis quam lynx avis), convertit, immutat et salvat. Hinc, ut ait S. Cyrillus, vidit Jesús animam Zachæi, promptissime annitentem ad sancte vivendum.

Qua hodie in domo tua oportet (ex meo decreto, liberalitate et charitate, qua Icet tuos domesticos prosequor, voloque salvare) me manere. — Zachæus , ait Titus, solam Jesu visionem desiderabat, sed qui novit plus facere, quam quærimus, dedit ei super id quod exspectabat ; Christus enim sua munificentia supplicum preces excedit et vola. « Promittit Christus, ait Chrysostomus, hom. *De Zachæo*, se ad ejus domum venturum, cujus desiderantis jam possederat animum. »

Vtn * G. Ei festinans DESCENDIT (cn promptam Za-

chæi obedientiam, quæ meruerit salutem), f.t EXCEPIT ILLUM GAUDENS. — Quia hospitio CXCCpit Salvatorem, ab coque salutem recepit ; ubi enim hospitatur Salvator, ibi et salus. « Gaudens, ait Euthymius, quod non solum eum vidisset, uti optaverat, sed quod etiam ab ipso vocatus fuisset, quodque ipsum suscepisset; quod nunquam speraverat. »

7. Et cum vidissent omnes (Pharisæi et Judæi eorum asseclæ, qui publicanos quasi scelestos oderant), murmurabant, dicentes quod ad hominem peccatorem divertisset. — Publicani enim a Judæis habebantur impii, injusti, scelerati, ctsæpe tales reipsa erant. Nonnulli « peccatorem » interpretantur Gentilem et idololatram. Talem enim An fuisse Zachæum consent Tertullianus, Cyprianus, Chrysostomus, Ambrosius, Beda, clcx iis Maldona- GentiHir tus. Unde cl Zachæus restitutionem tantum injuste exactorum, quæ juris est naturæ, commemorat, do nullis vero legis Mosaic® præceptis loquitur. Audi S. Chrysosloraum, serm. *Do Zachæo* : « Filius Abrahæ Zachæus fide, non genere ; merito, non sobole; devotione, non stirpe. » Verum contrariunî æque probabile est, et forte probabilius , scilicet Zachæum fuisse Judæum, non Gentilem : *primo*, quia, vers. 9, vocatur « filius Abrahæ ; » *secundo*, quia Christus tantum cum Judæis versatus est; missus enim erat ad oves Israel, quæ perierunt : unde a Paulo, *Rom.* xv, 8, vocatur a minister circumcisionis, » id est circumcisorum, puta Judæorum ; *tertio*, quia Zachæus est nomen Ilæbræum ; *quarto*, quia Pharisæi hoc non tacuissent, sed in faciem Christo objecissent : Quomodo tu te venditas pro Messia, qui cum impiis Gentibus versaris, cum Messias solis Judæis sit promissus? Ita Jansenius et alii.

8. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum : Ver».8. Ecce dimidium donorum meorum, Domine, do pauperibus; et SI QUID ALIQUEM DEFRAUDAVI, REDDO quadruplum. — Non dubium est Christum more suo, mox ul ingressus est domum Zachæi, empisse docere et hortari tam Zachæum, quam domesticos ejus ad fidem et pœnitentiam, ac, si dc peccatis pœniterent, promisisse cis gratiam, justitiam et salutem ; insuper eos adhortatum esso ad opum mundique contemptum, ut paupertatem et perfectionem Evangelicam se sequendo amplecterentur, ac sua in pauperes distribuerent, ut thesaurum in cœlis et centuplum in hac vita reciperent. Subticet quidem hæc Lucas brevitatis studio, et ex sequentibus, atque ex iis quæ sæpius, ac præserlim paulo ante, cap. xYiti, vers. 22, de Christi consuetudine docendi et prædicandi narravit, ca intelligenda relinquit. Nam hisce Christi sermonibus, per internam Christi gratiam, Zachæus plane ad fidem, pœnitentiam, paupertatem, ac opum mundiquo contemptum conversus, dixit Christo :

Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus. — Alterum ergo dimidium reservat

non sibi, Red ut injusto fraudata aliis restituat : Subdit enim : « Et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum. » *Do, reddo*, id est dare, reddere juxta tuam doctrinam et exhortationem , ex nunc firmiter decerno, constituo cl addico. Unde ob hoc pœnilentis Zachæi efficax propositum, Christus quasi premium subjecit : a Hodie salus domui huic facta est. » Ila S. Ambrosius, Beda, Euthymius hic; Tertullianus, libro IV *Contra Mar-*
don,; Fulgentius, epist. *ad Gallam*. Est Hebraismus similis illi Pharaonis, *Exodi* v. 10 : a Non do vobis paleas, » id est decerno jubeoque, ut amplius vobis non dentur paleæ. Et *Matth.* xxvi, 18 : « Apud te facio (id est facere volo, destino) pascha. » S. Cyprianus tamen, tract. *De Opere et Eleemosyna*, to do et reddo per præcritum exponit, scilicet per *dedi, reddidi*, quasi jam ante , ex aliis Christi prædicationibus, quas Zachæus audierat, conversus fuerit.

Et sr quid aliquem defraudavi. — Græcc texoçâvrrax, id est per sycphantiam, fraudem, calumniam, similem vlc malam artem extorsi. Fatetur fraudationis culpam Zachæus, sed modicæ : nam cum pvo simplø fraudato reddat quadruplum ex altero bonorum suorum dimidio, sequitur eum - octavam tantum pariem bonorum suorum fraude acquisivisse, ut si habeat octo millia aureorum, Chaus, milio duntaxat essent fraude parta ; reliqua ergo septem millia vel hæreditate, vel justa ratione erant ab eo comparata.

Vide hic subitam miramque conversionem Zachæi, per potentem Christi gratiam , qua ipse illico non tantum pœnituit, sed et bonis omnibus, quibus antea addictus erat, se abdicare decrevit ; dimidium enim pauperibus, dimidium restitutioni addixit. Quare subito amplexus est consilium paupertatis Evangelica?, ut omnibus relictis, pauperem Christum pauper sequeretur, ac vel mendicato, vel labore manuum victum sibi pararet. Unde S. Chrysostomus, hom. *De Zachæo*: a Audi mirabile, inquit, nondum didicit, cl obedit : nempe Salvator juslitiae radiis nequitiae caliginem fugavit.» Et Beda : a Ecce, inquit, camelus deposita sarcina per foramen acus transit, id est relicto divitiarum amore, benedictionem Dominico? susceptionis accipit. Hæc est enim sapiens illa stultitia, quam de sycomoro publicanus, quasi fructum vitæ legerat, rapta reddere, propria relinquere, visibilia contemnere. » Et Thcophylactus : « Vides, ait, alacritatem, non parce seminare cœpit, neque paüca quædam dedit, sed lotam vitam. » Unde S. Bernardus, serin. I *in festo omnium Sanctorum*, suos Religiosos alloquens : « Zachæus, inquit, cujus laus est in Evangelio, dimidium bonorum suorum dedit pauperibus ; sed ego mullos Zachæos hic video, qui nihil sibi ex omnibus reliquere. Quis mihi scribet hoc Evangelium do Zachæis istis? imo de Petris istis? quis fiducialiter loquatur : Domino, ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te? sed scriptum est jam in Evange-

lio æterno, in libro vite «criptnm est et signatum : Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. »

Reddo , — id est decerno et firmiter propono reddere, nec dubium quin ipse efficax hoc propositum statim rcipsa exsecutus sil et in opus contulerit. «Alterum enim, ait S. Ambrosius, non sat, nec habet gratiam libcralilas, si injuria perseverat; quia non spolia, seri dona quaeruntur. » Nam, ul inquit S. Augustinus, *epist.* 54, « Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. p

Quadruplum. — Non quasi lege nature, vel Mosaica teneat reddere quadruplum, cum ad simplum duntaxat utraque me obliget, sed ex ferventi charitate et poenitentia, hunc heroicum, magnumquo et superabundantem restitutionis cl juslitiae actum edere constituo; quia hoc quadruplum conforme est legi, quæ, *Exodi* xxn, 1, furem ovis a judice condemnari jubet ad restitutionem quatuor ovium. Dicit hoc Zachæus, non ex jactantia et ostentatione, sed partim ex fervore a Christo et Spiritu Sancto sibi indito ; partim ut retundat calumniam Scribarum Christo objicientium ; quod ad se peccatorem divertisset ostendit enim se jam non esse peccatorem, sed pernitentem, justum, imo justis justiore et sanctum.

Tropologice : S Chrysostomus, hom. 78 in *Matth.*, docet domum animæ ornandam esse eleemosyna el justitia, uti ornavit Zachæus, si Christum in ea hospitio excipere velimus.

9. Ait Jesus ad eum , — ad ejus verba respondens; ita tamen ut non tam ad eum, quam ad discipulos turbamque circumstantem vultum vocemque dirigeret. Similis enallage persona? est *Dom.* x, 2; *Psal.* xxxm et alibi (1).

Quia (quod) hodie salus domui huic pacta est. — « Ejecta perditione, ait Euthymius, quæ in ea morabatur, propter avaritiam et injustitiam ; » Arabicus, *hodie concernit salus habitatoribus hujus domus, q. d.* Quia Zachæus tantum pœnitentiae, emendationis, eleemosynæ, restitutionis fervorem et spiritum, illi a me exterius docente, et interius mentem commovente inditum, ostendit; hinc salutem, id est gratiam et justitiam eximiam, adipiscitur; ut, si in ea perseverarit, salutem et gloriam æternam consequatur, quam ex nunc hodie illi addico et promitto.

Domui iivic. — Hinc liquet quod, Zachæo credente et converso ad Christum , omnes ejus domestici, heri sui exemplo et imitatione, in Christum crediderint, pœnituerint, justificati et sanctificati sint.

Porro, Zachæus a Christo conversus, post ejus mortem et ascensionem, assecla fuit S. Petri et ab eo ordinatus fuit Cæsareæ Palæstinæ Epis-

(1) Igitur irpoç hic reddi debet : *de eo, respectu ejus*, qua ratione propositio haud raro occurrit.

copos, ntl nrrat S. Clemens, lib. I et III Rerof/.

Eo quod fit irse srr hliis Abrahæ. — Quia scilicet imitatus est fidem, justitiam et sanctitatem Abrahæ; bona *enim sua* partiendo, ait Reda, pauperibus reliquit, ut ille terram et domum paternam. Ait vero: a Et ipse, n significans non i-olum justos, sed et cos qui ab injustitia respiscunt, ad promissionis filios pertinere. Sic et Tertullianus, libro IV *Contra Mare.*; Cyprianus alii superius citati. Audi S. Chrysoslomum, hom. *De Zarhæo*, quæ csl ultima tomi II: « Zach.TUS totum quod habuit obtulit, qui patrimonii partem reddendis fraudibus reservavit; sed Abraham Domino filium, Zachæus substantiam r btulil. Ille hæredem, hic hæreditatem donavit; ille immolandum solum quod habuit pignus rxlubuit, hic patrimonii substantiam Domino immolavit. Unde recte Abrahæ filius Zachæus nuncupatur, dum ordinem gloriæ paternæ exequitur. »

Rursum Zachæus fuit a filius Abrahæ, » quia Judanis et ex Abraham prognatus, quasi Christus Pharisæis murmurantibus, quod ad Zachæum publicanum divertisset, respondeat dicatque: Non est quod idcirco murmuretis, quia Zachæus est Israelita, et in Abraham patriarcha et patro suo jus proximum habet ad Messiam el salutem. Quare a me Messia, quia publicanus, negligi non debuit, sed quia pœnitens, suscipi et benedici.

Allegorico et tropologico: singulas hujus historię partes cuilibet fidei et sancto ita adaptat Beda: Zachæus, id est purus et justificatus, significat credentem ex Gentibus populum, qui temporalium occupatione depressus erat et minimus; voluit videre Christum intransitum Jericho, id est fidem quam Christus mundo attulit, participare; turba est viliorum consuetudo, quam obstantem transcendit, terrena relinquendo et crucis arborem ascendendo. Sycomorus alta arbor, unde et celsa nuncupatur, et ficus fatua dicitur; irridetur scilicet ab incredulis crux ut fatua, sed alit credentes ut ficus. Ascendit pusillus, cum quilibet humilis clamat: « Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, s Venit eo Dominus, per prædicatorcs scilicet ad populum nationum; » vidit, a id est per gratiam elegit; manet in domo pusilli Zachæi, id est in humilium nationum corde quiescit; descendit iste do sycomoro: et si enim cognovimus Christum secundum carnem, sed jam non novimus; et si enim mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.

Porro, Ecclesia hoc de Zachæo Evangelium apposite legit in dedicatione ecclesiarum. *Primo*, i - quia Christus in co ait: « Hodie salus domui huic facta est, » quod recte competit ecclesiis, cum dedicantur; dedicatio est enim quasi salus ccele- ' slt; per illam enim ecclesia dedicatur ad multo- ' rum. qui in ea per prædicationem, orationem, contritionem, confessionem et absolutionem jus-

tificandi sunt, salutem. *Secundo*, nil Christus: et Hodie in domo tua oportet me manere. » Similicnim modo Christus manet in ecclesia dedicata, per venerabile Eucharisli® sacrificium et Sacramentum. Per dedicationem enim ecclesia fit domus Dei et habitaculum Christi. *Tertio*, quia materialis ecclesia typus est spiritualis ecclesia!, scilicet animæ fidelis, in qua magis habitare desiderat Christus, perinde atque hic ipse magis in anima, quam in domo Zachoei commorari optabat, juxta illud: a Membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui est in vobis, » I *Cor.* vi, 19. El mox: a Glorificate el portate Deum in corpore vestro. »

10. Vexit enim Filius hominis quærere et sal- Vm. io
VUM FACERE QUOD PERIERAT. — *q. d.* Noil mirtilli quod Christus Zachæum, publicanos et peccatores adierit, converterit, salvarit, quia ad hoc missus erat a Patre et ad hoc ipse venerat in mundum. Sicut ergo peritia et vii tus excellentis medici in eo ostenditur, si morbos inveteratos, incurabiles et desperatos curet; ita virtus summa Christi archiatri enituit in curandis animi morbis, per naturam insanabilibus, qualis est avaritia iu publicanis. Hinc Zachæum publicanum non tantum ad avaritiæ, sed et opum omnium contemptum, ac ad amplexandam paupertatem Evangelicam traduxit. Hinc et Matthæum publicanum vocavit et creavit Apostolum. Similis fuit conversio Petri et mutatio Petri publicani, sive Telonarii, uti narrat Leontius in Vita S. Joannis Eleemosy- mj ulw
iiarii. Ille enim Petrus avarissimus erat, ut pau- «wvrr-
peres inter se certarent, quis ab eo extorquere *?%
posset eleemosynam. Obtulit se unus, qui ostendendo Petro suam inopiam, panem illi extorsit. Indignans enim Petrus eum sibi offerri, panem illi ad caput projecit: sequenti nocte, Petrus per visum vidit se rapi a nigris Æthiopibus ad tribunal Christi, ac in balance merita sua et demerita appendi. Cumque sinistrae lancis demerita praeponderarent, vidit in dexira lance panem, quem pauperi projecerat, positum, fere (equiponderare lanci sinistre, sibique dici: u Vade, operare, et huic pani lancique plura adjice. » Mox evigilans, vimque eleemosynæ agnoscens, omnia sua in pauperes distribuit, ac tandem se ipsum a famulo jussit vendi Hierosolymæ triginta nummis, et pretium dari pauperibus, ul instar Christi se summe humiliaret ac per charitatem totum in pauperes expenderet. Quare Christus semel el iterum illi apparens, se omne hoc pretium recepisse testatus est. Tandem vir tantus a peregrinis Hierosolymarii proficiscentibus, in convivio de more hero suo et convivis serviens agnitus, illico fugit, ac ostiario surdo el mulo usum aurium et lingua; restituit, dum ab eo reserari ostium ad fugam postulavit et impetravit.

11. Hæc illis audientibus, adjiciens dixit pa-Verrii
RABULAM, EO QUOD ESSET PROPE JERUSALEM; 1.1
QUIA EXISTIMARENT QUOD CONFESTIM REGNUM DEI

MANIFESTARETUR. — ChristIIS Cnim Siepe TOgli Mli mentionem fecerat, illudque suis promiserat : unde Apostoli sperabant id nunc futurum, eo quod pergeret Hicrosolymam, quæ erat metropolis Judææ, fucratque regia Davidis, Salomonis cœterorumque regum. Putabant ergo Christum pari modo in Hierosolyma regnum suum inchoaturum, ac se vclut Christi familiares, ejus fore participes, atque inter priinos cum eo regnatos. Augebat spem celebritas et gloria Christi, tot recentibus miraculis, ac nominatim stupenda Zachæi conversione, inclarescens et effulgurans. Ex hac spe et suspicione, paulo post Jesu ingrediente Jerusalem, Apostoli eum asino imposuerunt, ac turbæ eidem quasi Messiæregi in Jerusalem jam inaugurando acclamarunt : « Benedictum quod venit regnum patris nostri David : Benedictus, qui venit rex in nomine Domini, » infra vers. 38. Christus ergo, ul hanc opinionem eis eximat, parabolam sequentem inducit, qua significat se prius a Judæis occidendum, ac deinde resurrecturum et gloriose per fidem in loto orbe regnaturum.

12. Homo qlidam nobilis (Syrus, *filius magnæ stemmatis*) abiit in regionem longinquam accipere REGNUM, ET REVERTI (1).— HÍC « Iiobllis » CSt Christus qua homo. Nam, ul ait S. Basilius in *Catena* : a Christus nobilis est, non solum sccondum deitatem, sed etiam secundum genus humanum, ex semino David secundum carnem exortus, » juxta illud, quod de Filio hominis vidit audiilque Daniel, cap. **vu**, 14 : a Et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum.» Addit ibidem Eusebius : « Nondum se regem appellat, quia in prima apparitione nondum regia fungebatur potestate. » Licet enim Christo, ab initio incarnationis suæ, debitum esset hoc regnum ob unionem hypostaticam cum Verbo, tamen ipse illud passione et morte in cruce mereri voluit, nec nisi post resurrectionem illius possessionem adire, juxta illud cap. **xxiv**, 26 : a Nonne hæc oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam?» Christus ergo abiit « in regionem longinquam, » dum quadragesimo die a morte et resurrectione abiit in cœlum, ubi adiit possessionem regni sui, ut scilicet sit Rex totius mundi, regnelque in terra, æque ac in cœlo. Ita Theophylactus, Titus, Euthymius et alii. Ecœlo vero revertetur Christus in terram ad diem judicii, tum ut regnum hoc visibiliter omnibus hominibus ostendat; tum ut quasi rex omnium tam electorum, quam reproborum, sibi infidelium et inobedientium, judicium extremum peragat; tum ul electos suos in regnum cadeste inducat, cosque gloriose suæ par-

(1) Hujus parabolæ ratio, ut animadvertit Kuiael in h. l., reprimia est ex moribus post Herodis tempora in Ju lra receptis, reges nimirum Judæorum, non tam jure natalium, quam potius bone Ocio imperatorum Romanorum regnare. Quæ do legatione, vers. 14, inultaque alia ad urnalum parabolæ perlinent.

ticipes officiat, juxta illud quod in ascensione Christi Apostolis indicarunt angeli, *Adorum i*, vers. 11 : « Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. » Tunc ergo redibit Christus, ut regnum Ierra regno cadi jungat, ostendatque se terræ et cado dominari, utque fideles suos c terra in regnum cœlestc transferat.

13. Vocatis attem servis suis, dedit ilus de — °- CE» MNAS, ET AIT AD ILLOS : NEGOTIAMINI DUM venio, — ul lucrum meum æque ac vestrum augeatis. « Decem, » id est omnibus servis suis; unicuique enim unam dedit mnam, ut palet ex scq. Decem mnas ergo totidem senis dedit. Denarius enim, ait Euthymius, symbolum est multitudinis et universitatis; post denarium enim redilur ad unitatem cæterosque numeros, ex quibus denario adjunctis, sequentium omnium fit compositio, ordo et numerus.

Mnas. — Hebr. et Grace *mna*, idem est quod Mxu dn *mina*, a rad. HJO *mana*, id est numeravit, unde *mane*, *thcccl*, *phares*, *Daniel*. v. Mina autem erat duplex : Attica, quæ continebat drachmas centum : drachma est julius Romanus, sive regalis Hispanicus; drachma enim est octava pars unciré : duodecim faciunt libram communem, sedecim majorem, quare mina Attica argenti continet centum julios, id est decem aureos Romanos; minavero auri continet centum coronatos aureos, leste Budæo libro *De Asse*, ilebraa vero mina crai duplo major : Attica enim continebat unam libram, Ilebraa vero libras duas cum dimidia. Ezechiel, cap. **xl v**, 12, ait minam continere 60 siclos, id est 210 drachmas; siclus enim erat letradrachmus, continebat enim quatuor drachmas. Mina ergo auri Ilebraa continebat 240 aureos, argenti vero 240 julios, sive regales. S. Maltheus, cap. **XXV**, eamdem narrans parabolam, pro *mina* habet talentum, quod apud Hebræos continebat minas HcbræasGO. Potuit Christus utrumque nominare, præsertim si parabolam variando non nihil (ut fieri solet) repetierit.

Negotiamini dum venio. — Christus vult nos continuo minis suis, id est talentis, donis, gratiis suis, quas ipse nobis dedit negotiari, ul nobis operum et meritorum lucrum assidue augeamus. Velai ergo nos otari : quare tola vita nostra debet esse non otium, sed negotium lucris spiritualis continuum. « Quod profecto negotium, ait S. Gregorius, lib. **I**, episL 39 *ad Dominicum*, tunc vere nos agimus, si vivendo et loquendo proximorum animas lucratur; si infirmos quosque cœlestis regni gaudia predicando, in superno amore roboramus; si protervos ac tumidos, gehennæ supplicia terribiliter insonando, flectimus; si nulli contra veritatem parcimus; si supernis amicitias dediti, humanas inimicitias non timemus. » Paulo posi vero addit : « Sed ad hoc ego pondus meæ infirmitatis expavesco, et quod accepto regno palei familias redeat, rationem uobiscum positu-

rus aspicio, sed qua eum mente «<igt:'nco, cui de suscepto negotio, animarum hieram aut nulum, aut pene nullum reporto? » Hæc ille, quo humilior, eo major.

V»n.1A f.], CaTS AUTEM EJUS ODERANT EUM (a cives; » Syrus, *fM civitatis ejus*, puta Scribæ et Judæi oderant Jesum, quod vitia eorum taxaret), et miserent LEGATIONEM (legatos) POST ILLUM DICENTES (legatis suis) : Nolumus hunc (Jesum pauperem, vilem et fabri filium) regnare super nos. — Id impletum est post mortem, resurrectionem et ascensionem Christi in cælum ; cum miserunt Saulum Damascum, ut omnes in Cliristum credentes caperci, fidemque, nomen et regnum Christi exterminaret. Item cum idem S. Petrum et Apostolos incarccrarunt et flagellaverunt, S. Stephanum lapidarunt, S. Jacobum occiderunt cæterosque Christianos persecuti sunt, ut patet ex *Actis Apostolorum*, et etiamnuin persequuntur.

Ven. tx 43. Et factum est ut rediret accepto regno. — Syrus et Arabicus, *cumque accepisset regnum, et reversus fuisset*, a De secundo adventu est hic sermo, ait Euthymius, quando revertetur cum potestate magna et gloria, sedebitque super sedem gloriæ suæ : nam tunc rationem ponens, reddet unicuique juxta opera sua. » Sic et S. Augustinus, Theophylactus, Beda et reliqui. Cætra exposui *Matth.* XXV, 19.

vm te. 1G. Mna tua decem mnas acquisivit. — Græce rfectlfqflwaw, id est operata est, sicut semen unum tritici seminatum in agro, virtute sua sugens succum e terra, cumque in se convertens, in messe producit decem, imo 30 et 60 semina granaque tritici. Unde Arabicus vertit, *mna tua facta est in decem*. Non dicit : Ego acquisivi, sed: u Mna tua acquisivi!; » quia esto ad bonum opus concurrat libertas et cooperatio arbitrii nostri, tamen tota vis et virtus operandi divina est a gratia, non a libero arbitrio : ab hoc enim opus habet duntaxat, quod sit liberum ; a gratia vero habet quod sit supcrnaturale, Deo gratum et meritorium. Unde Paulus : a Gratia Dei sum, inquit, quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi ; non ego autem, sed gratia Dei mecum, n l Cor. xv, 10.

Tm. t7. 17. Et ait illi : Euge, serve bone, quia in modico (in una mina expendenda) fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates. — Id est, pro una mina centum, adcoque mille et mille, imo regimen unius provinciæ sive decapoleos, puta decem civitatum et plurium recipies, *q. d.* Pro parvo labore et cura in terra, magna, imo maxima et ineffabilia in cælo proemia referes, ac præsertim præeris iis in quos tua Dei dona in terra expenderis, quosque ad Christum converteris, vel in fide et virtute promoveris. Causam dicit S. Ambrosius : a Nam sicut angeli prosunt, ila et hi qui vitam meruerunt angelorum. » Ac pressius Beda : « Esto, inquit, potestatem habens super decem civitates, hoc est abundantiorem

felicitem atque honorem sortieris in cœlis, et pro omnibus, ac ab omnibus, quibus fuisti cooperator salutationis, glorificaberis in supernis. Nam et post judicium manebit in beatissimis ordo dignitatis, ac congruæ ad invicem honorationis. Unde dicit Apostolus : *Quæ est spes nostra ac gaudium, aut corona gloria? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus ? »* I *Thes&al.* n, 19.

18. Er ALTER VENIT, DICENS : DOMINE, MNA TUA Ven. HL fecit quinque mnas. — Hic patet usus liberi arbitrii, et quantum faciat ejus strenua cum gratia cooperatio. Nam prior cum una mina strenue negotians et cooperans, lucratus fuit decem minas, vers. 1G, hic vero lentius et remissius cooperane, ex una mina lucratus est quinque minas duntaxat.

19. Er nuic ait : Et tu, esto super quinque Vcnuu. civitates. — « Conformiter ad mensuram studii cujusque, ait Euthymius, mensuratur et honor et beneficium. »

Er ALTER VENIT, DICENS : DOMINE, ECCE MNA TUA, quam habui repositam in sudario (I). — Tibi integram, sed sino lucro, et non auctam vel multiplicatam, restituo. Pecuniam in sudario ligarc, est percipere dona sub otio lenti torporis abscondere, ait Beda.

27. Verumtamen inimicos meos illos (Judæos Ven.n. cives meos), qui noluerunt me regnare super se, adducite huc (ad tribunal meum, super vallem Josaphat et Jerusalem), et interficite ante me. — Græce, *jugulate in conspectu meo*. Alludit ad reges victores, qui rebelle^ suos debellatos maciant et jugulant : per jugulationem hanc significat Judæorum cælerorumque Christi hostium extremum judicium et condemnationem ad æternam in gehenna mortem, sed vivam et vitalem, ut scilicet mortiferis pœnis et incendiis jugiter torqueantur et nunquam moriantur. Alludit ad Titum, qui devictos Judæos jugulavit. Sed per hoc ad litteram precise intelligit Judæorum condemnationem et gehennam ; hanc enim eis irrogabit, cum c coelo redierit ad judicium, ut Judæos roprobosque judicet et damnet.

28. Et his dictis, præcedebat (ex Jéricho et Vm. ti. domo Zachæi) ascendens Hierosolimam, — ut ibi dicta sua de passione, cruce, morte, indeque resurrectione, regno, gloria et judicio ipso facto et reipsa implere inciperet. Præibat autem Apostolis ab hoc itinere abhorrentibus, quasi dux et antesignanus, ut ostenderet se hilariter et fortiter ire ad mortem, imo quasi mortem ad duellum provocare; per mortem enim iturus erat in regionem longinquam, puta in cælum, ad capessendum regnum cœleste et æternum.

(1) , *sudarium*, vox origine Latina, proprio notat *lintheum quo sudor faciei abstergitur*; o lingua Latina migravit in Graecam Syriacatnquo, ita ut liis in linguis latiori sensu adhiberetur, et significaret *lintheum quo atiqmd* (v. g. mortui caput) *velatur et abteou-ditur* (v. g. argentum).

Ver». 37. 37. Laudare Deum, ole. (diccnh- : «Hosanna filio David;n vide dieta *Matth.* xxi, il) super OMNIBUS, QUAS VIDERANT, VIRTÛ! IBUS. — GræCfi Sz.i- id est factis potentibus, maxime ob recentem Lazari a morte resurrectionem ; ob hanc enim venit ei turba obviam, ut ait **Joannes**, xn, 18. Ita Beda.

v*n u 38. Dicentes : Benedictus, qui venit rex in nomine Domini, — puta rex noster Messias, sive Christus, a Deo missus ad nos salvandos et beandos.

Pax in coelo (supple : *sit*, ut scilicet per Christum pax fiat inter nos ac Deum, et angelos nobis ob peccata offensos, ideoque), gloria (sit Deo, in excelsis — cœlis habitanti. Audi Bedani : « Bex dicitur, non ad exigendum tributum, vel ferro exercitum armandum, hostesque visibiliter debellandos ; sed quia mentes regat et in regnum cœlorum credentes perducatur. » Causam subdit Beda : « Quia Christus in carne totius mundi propitiatio illuxit, pulchre sibi invicem in laudes ejus concinunt coelestia, id est angeli, qui eo nascente cantarunt, et terrena, id est homines, qui laudant, cum se cœlo redditurus esset. » Et Theophylactus : a Significatur, ait, evanuisse belluin antiquum, quo Deo adversabamur, et laudari ab angelis Deum in tali reconciliatione ; et quidem hoc ipsum quod Deus ambulat in territorio nostro, significat ipsum nobiscum habere concordiam. »

Vtrt.il. 41. Et ut appropinquavit, videns civitatem (Jerusalem), flevit super illam. — Ut viscera charitalis erga eam ostenderet, quam scilicet sibi cordi et curæ esset Judæorum salus, ad hanc cnr enim a Patre missus erat ad Judæos, quasi Mes-
ffVn'jt s'as Salvn*or- Elevit » ergo inter gaudia triumphi et inter faustas gratulantium, et Ilo-
fuit sn- sanna vociferantium acclamationes, ut hæc gau-
!■ ,** dia injecto quasi felle temperaret. Deflevit autem Hierosolymitanorum tum cæcitatem, obdurationem et ingratitude, quod se Messiam et Salvatorem recipere nollent ; tum Dei in cos vindictam cl gentis suæ excidium per Titum ; tum quod videret labores et dolores suos pro iis susceptos, frustrari et irritos cadere. Hæc tria enim Christo lacrymas excusserunt cx doloris vehementia. Ita S. Cyrillus, Beda, Theophylactus et alii.

Tropologice Orígenes ; Christus, inquit, beatitudines omnes suo firmavit exemplo ; dixerat : Beati flentes, itaque flet.

vns. 4!. 42. Dicens : Quia (quod) si cognovisses (cognosceres) et tu (sicut ego cognosco, ait S. Gregorius, *hom.* 39; Beda et alii), et quidem in hac die tua (qua ingredior ad tc, quasi Messias rex tuus ad tuam salutem, ut te salvem et beem in æternum, juxta oraculum Zachariæ, cap. ix) qua: ad pacem tibi. — liefer ad *cognovisses*, q. d. Si cognovisses ca (Græce enim est t«) quæ ad tuam pacem, id est ad tuum bonum, salutem et felicitatem faciunt, scilicet pœnitentiam et fidem

in me, quam tibi per triennium predicavi; subaudi : utique fleres, sicut ego fleo, tua scelera, et tuam prælcritam cæcitatem et obstinationem. Euthymius supplet: *Nequaquam perires*; alii : *Alifer te gereres, rne audires et in me crederes*. Hinc Syrus vertit, *nempe s« tu noises ca qum w»i' ari pacem tuam tel salutem isto die tuo ; Arabicus, si cognovisses et tu et in hac die, quantum est fili tn ea pacis*. Pax Hebræis prosperitatem, salutem, felicitatem omneque bonum tam corporis quam animi significat.

Est aposiopesis, significans vehemens Christi pathos doloris, æque ac indignationis ; exprobrat enim Christus ingrato urbi suam infidelitatem, obstinationem, ingratitude. Hoc pathos in Christo tantum fuit, ut ei vocem intercluserit, ideoque per aposiope^im, cum silere id quod dixi, coegerit. « Consueverunt enim, ait Euthymius, flentes verba præ affectus vehementia abrumpere. • Rursum magnum est pathos in voce *et* (*u* : tu, o filia Sion, a me adeo amata, honorata, locupletata, edocta, quomodo me non agnoscis, imo me ut falsum Messiam rejicis, persequeris, damnas, occidis, crucifigis? Ei?o enim propter tc e cœlo in terram descendi, propter te in Bethlehem juxta Jerusalem natus sum, propter tc triginta quatuor annos in continuo labore, dolore, paupertate vixi. Triennium totum tuos vicos et castella obeundo, prædicavi et docui, tuos leprosos, ægros, dæmoniacos sanavi, tuos mortuos vil® restitui. Tu ergo, filia Jerusalem, filia adeo a me dilecta, cur me lui tam amantem non redamas, sed velut hostem spernis et perimis? veniet, cl brevi veniet, dies illa magna Dei, qua sero perfidiam tuam agnosces ac tuam cæcitatem frustra deplorabis. Hæc est dies tua, in qua opibus, deliciis, pompis tuis vane exultas. Veniet mox dies mea, imo dies Dei, qua te acerrime castigabit, et funditus excindet, in qua inconsolabiles cl perennes fundes acerbissimi doloris lacrymas.

Simile est pathos in illo Christi ad Judiim proditorem : « Tu vero unanimis, dux meus et notus meus, etc. » Sicet Julius Cæsar, cum a Senatoribus in curia necaretur, inter eos videns et Brutum suum : a Tu etiam, fili mi, inquit, in necem meam ruis,» meam, inquit, qui libi quasi pater extiti? Ita Suetonius in ejus Vita, cap. Lxxxu.

Maldonatus pro r*, id est guæ, legit rp, id est hac, scilicet id est die, q. d. Si cognosceres in hac die, in qua omni frueris pace, prosperitate et rerum abundantia, quod inimici obsidione te cingent, capient et excindunt ; subaudi: utique amarissimo rnccum fleres.

Tropologice S. Gregorius, *hom.* 39 : « Suam hic diem, inquit, habet anima perversa, quæ transitorio gaudet in tempore. Cui ea quæ adsunt, ad pacem sunt; quia dum rebus temporalibus lælatur, dum honoribus extollitur, dum in carnis

voluptate resolvitur, *dum nulla pœnæ* ventur o formidine terretur, pacem habet in dio sua, quæ crave damnationis scandalum in die habebit aliena : *ibi enim affligenda est*, ubi iusti lætabuntur, cl cuncta quæ modo ei ad pacem sunt, tunc in *amaritudinem rixæ* vertentur; quia rixari seenni incipiet, cur damnationem, quam patitur, non expavit, cur a prospiciendis malis sequenti-fibtis oculos mentis clausit. »

Nunc altem abscondita sunt ab occurs tuis, — « quod do industria scire nolueris, ait Titus, et Eusebius in *Calena*. Notat, ait, suum adventum ad pacem totius mundi factum, quem isti, quia recipere noluerunt, dicuntur eis fuisse <absconditurn. Abscondita ergo Jinlæis fuit Christi incarnatio, predicata, passio, resurrectio, æque ac sua perfidia, cecitas, ingratitude, ideoque sua vindicta el excidium per Titum; 7. d., ail S. Gregorius, *hom.* 39 : « Si mala imminetia videres, læta in præsentibus prosperis non esses, »

TrojH. Tropologice, ibidem S. Gregorius : « Anima perversa, inquit, dum in præsentis vita oblectationibus se deserit, quid aliud quam clausis oculis ad ignem vadit Y Unde bene scriptum est : In die bonorum ne immemor sis malorum. Et inde per Paulum dicitur : Qui gaudent, tanquam non gaudentes sint ; quia et si qua est præsentis temporis, ita est agenda lætitia, ut nunquam amaritudo sequentis iudicii recedat a memoria, quatenus dum mens pavida exlrcmæ ultionis timore transfigitur, quantum nunc presens lætitia, tantum post ira subsequens temperetur. »

Vrj»4>. 43. Quia venient dies in te (**libi**), et **CIRCUMDABUNT TE INIMICI TU VALLO, ET CIRCUMDABUNT** te. — Grece, *circumdabunt inimici tui vallum tibi, et cingent te circumcirca*, ut nullus libi sil locus effugii ; Arabicus, *profectovenient dies* (in quibus) *inimici tui projicient vexilla tua, et circumdabunt te*. Vallum est munimentum castrorum, quod ex vallis, id est palis iit, aggesta simul terne, cespitis et lapidum copia; unde et agger dicitur. Quam vere id pradixerit Christus, testatur Josephus, qui, lib. VI, cap. VH et xui *Belii*, narrat 'litum et Romanos circa Jerusalem lres aggeres erexisse, deinde solius tridui spatio totam urbem muro cinxisse : per circuitum enim urbis murum 39 stadiorum extraxisse, ut nulli pateret exitus, vel transitus.

Alludit Christus ad illud *Isaïæ*, cap. xxix, l et *cq. : <Væ Ariel, Ariel, civitas quam expugnavit David, etc. Et circumvallabo Ariel, et erit tristis, et mœrens, et erit mihi quasi Ariel. » Vide ibi dicta. Jerusalem enim, quæ prius fortis erat et invicta, erat quasi Ariel, id est leo Dei : nunc a me deserta et excidio Romanis tradita,

erit quasi aries justiliæ et vindicta divinai immolatus. Ita Eusebius, Cyrillus et Thcodorelus in *Isaïæ* cap. xxix, l.

Er coangustabunt te. — Ad tantas famis et ærumnarum angustias redigent, ul et matres filios suos vorent : vide Joscphuïn, lib. Vi *Belii*, cap. XIV el seq.

JL Er AD TERRAM PROSTERNENT TE (GræCO Vrr». 4L çtGùm, id est solo æquabunt) (1), et filios tuos, **QUI IN TE SUNT, ET NON RELINQUENT IN TE LAPIDEM** super lapidem. — Id est funditus destruent te. Est hyperbole ; neque enim Romani fuere tam curiosi, vel otiosi, ut nullum lapidem super alium relinquerent. « Hoc quoque, ait S. Gregorius, *hom.* 39, ipsa jam ejusdem civitatis transmigratio testatur, quia dum nunc in eo loco constructa est, ubi extra portam fuerat Dominus crucifixus, prior illa Jerusalem funditus est eversa ; n mons enim Calvarios modo situs est in medio novæ Jerusalem.

Eo **QUOD NON COGNOVERIS TEMPUS VISITATIONIS** tuæ. — « Tempus visitationis, ait Titus, illud vocat, quo ipse e cælo lapsus, eam visitavit multaque pñier visitandum divina documenta tradidit, ac plurima tandem stupenda miracula in ea patravit. » Et Theophylactus : « Visitationis tuæ, hoc est mei adventus, (filando veni, ut inviserem te et salvarem. » Et Euthymius : « Quia non agnovisti tempus cure tuæ; tempus namque peregrinationis mcæ erat tempus curæ salutis tuæ. »

Tropologice : Hæc omnia, ait S. Gregorius, *hom.* 39, in morte contingunt animæ quæ voluptatibus carnis servivit. Tunc enim dæmones undique cam cingunt, tentant, coangustant et ad tartara rapiunt. Tunc omnis illa lapidum, id est cogitationum suarum, constructio dissipatur, eo quod non cognoverit tempus visitationis suæ, quo Deus eam per prædicatores, confessano*, magistros et per internas inspirationes monuit, ul vitam emendaret et saluti suæ consuleret. Exempla horrenda Chrysaorii, Theodori, Theodoricî regis et aliorum recenset S. Gregorius, lib. IV *Dial.*, cap. xxx, xxxviii, xlyi, Liict seq.

(1) Revera ea notip inest verbo sed forsan in hoc orationis contextu præferenda est generalior vocis notio *ad terram jirostemere*, cl ex adjuncto solo *alli^ dcre, cum* luce et urbi et tûçtûcvcicç apprime.convenial. Itaque in genere h. l. nutat *ad terram prosternere*, sed spedalini, si ad urbem refertur, *solo agquare* ; &i ad tçxvx (Illius tuos), suto allidere. Nam quamvis per Tl/VX vulgo intelligunt *incoiai Hierosolymitanos*, sunt Limen qui merito arbitrantur propriam vocabuli significationem esse retinendam hic, ita ut iuleli!gantur *m-fontes, parvuli*, adeoque respicUlur ad morem illuni apud populus Orientis miliLirem, parvulos muro velpetra) aUutendi.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus Scribis quatenus qua auctoritate predicari, Opponit testimonium Joa. et Baptista rite se testificantis, quod a Deo ad praedicandum missus esset. Secundo, vers. 9, eis proponit parabolam vinca, et colonum ejus iniquorum. Tertio, vers. 22, iisdem se tentant dais an liceat tributum detri Casari, respondit : Beddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo. Quarto, vers. 27, Sadducæos negantes resurrectionem redarguit, illamque eis c Scriptura probat. Quinto, vers. 42, eis demonstrat Messiam esse Daim, eo quod David, Psal. cix, cum vocet Dominum. Denitpu eorum vitia taxat, populumque monet ne illa imitentur.

Ilæc omnia audivimus Mutili, xxi et xxu, ubi ea explicui.

1. Et facium est in una dierum, docente illo populum in templo, et evangelizante, convenerunt principes Sacerdotum, et Scribæ cum senioribus, 2. et aiunt dicentes ad illum : Dic nobis in qua potestate hæc facis? aut : Quis est, qui dedit tibi hanc potestatem? 3. Respondens autem Jesus, dixit ad illos : Interrogabo vos et ego unum verbum. Respondete mihi : 4. Baptismus Joannis de ccelo erat, an ex hominibus? 5. At illi cogitabant intra se, dicentes : Quia si dixerimus : De cœlo, dicet : Quare ergo non credidistis illi? 6. Si autem dixerimus : Ex hominibus, plebs universa lapidabit nos : certi sunt enim Joannem prophetam esse. 7. Et responderunt se nescire unde esset. 8. Et Jesus ait illis : Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio. 9. Coepit autem dicere ad plebem parabolam hanc : Homo plantavit vineam, et locavit eam colonis; et ipse peregre fuit nullis temporibus. 10. Et in tempore misit ad cultores servum, ut de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem. 11. Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, et afficientes contumelia, dimiserunt inanem. 12. Et addidit tertium mittere; qui et illum vulnerantes ejecerunt. 13. Dixit autem dominus vineæ : Quid faciam? mittam filium meum dilectum; forsitan, cum hunc viderint, verebuntur. 14. Quem cum vidissent coloni, cogitaverunt intra se, dicentes : Hic est hæres, occidamus illum, ut nostra liât hæredilas. 15. Et ejectum illum extra vineam occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ? 16. Veniet, et perdet colonos istos, et dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi : Absit. 17. Ille autem aspiciens eos, ait : Quid est ergo hoc, quod scriptum est : Lapidem quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli? 18. Omnis qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur; super quem autem ceciderit, comminuet illum. 19. Et quaerebant principes Sacerdotum et Scribæ mittere in illum manus illa hora, et timuerunt populum : cognoverunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc. 20. Et observantes miserunt insidiatores, qui se justos simularent, ut caperent eum in sermone, ut traderent illum principatui et potestati præsidis. 21. Et interrogaverunt eum, dicentes : Magister, scimus quia recte dicis et doces ; et non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces : 22. licet nobis tributum dare Cæsari, an non? 23. Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos : Quid me tentati*? 24. Ostendite mihi denarium. Cujus habet imaginem et inscriptionem? Respondentes dixerunt ei : Cæsaris. 25. Et ait illis : Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo. 26. Et non potuerunt verbum ejus reprehendere coram plebe; et mirati in responso ejus, tacuerunt. 27. Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, et interrogaverunt eum, 28. dicentes : Magister, Moyses scripsit nobis : Si frater alicujus mortuus fuerit

li il» ns uxorem, et hic sine liberis fuerit, ut accipiat cam frater ejus uxorem, el suscitet semen fratri suo. 20. Septem ergo fratres erant; et primus accepit uxorem, et mortuus est sine filiis. 30. El sequens accepit illam, et ipse mortuus est sine filio. 31. Et tertius accepit illam. Similiter et omnes septem, et non reliquerunt semen, et mortui sunt. 32. Novissime omnium mortua est ct mulier. 33. In çsurreclione ergo, cujus eorum erit uxor? Siquidem septem habuerunt eam uxorem? 34. Et ait illis Jesus : Filii hujus sæculi nubunt, el traduntur ad nuptias; 35. illi vero qui digni habebuntur sæculo illo, et resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores; 36. neque enim ultra mori poterunt : æquales enim angelis sunt, et filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis. 37. Quia Aero resurgant mortui, el Moyses ostendit secus rubum, sicut dicit Dominum, Deum Abraham, el Deum Isaac, et Deum Jacob. 38. Deus autem non est mortuorum, sed vivorum : omnes enim vivunt ei. 39. Despondentes autem quidam Scribarum, dixerunt ei : Magister, bene dixisti. 40. Et amplius non audebant eum quidquam interrogare. 41. Dixit autem ad illos : Quomodo dicunt Christum filium esse David? 42. Et ipse David dicit in libro Psal-morum : Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis, 43. donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum? 44. David ergo Dominum illum vocat; et quomodo filius ejus est? 45. Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis : 46. Attendite a Scribis, qui volunt ambulare in stolis, et amant salutationes in foro, et primas cathedras in synagogis, et primos discubitus in conviviis; 47. qui devorant domos viduarum, simulantes longum orationem. Hi accipient damnationem majorem.

36. Equales exim angelis sunt, — (Arabicus, *fiunt velut angeli Dei*; Syrus, *sunt instar angelarum* : sic fere et Ægyptius, Persicus et Æthiopicus), in cælibatu , in immortalitate, in gloria : sicut ergo angeli non nubunt, non generant, sic nec Beati, quia ipsi per se immortales et gloriosi, in omne ævutn perennabunt : generabo enim in hac vita qiwritur ob mortem, ut pater moriens, in filio quem vivum relinquit, quasi superstes vivat ct perennet. Unde S. Cyrillus : « Sicut angeli, inquit, non sunt per generationem propagati, ita his qui resurgunt uon est opus nuptiis. » Et S. Chrysostomus, cap. xxii, in *Matth.* : « Hic ducuntur uxores, inquit, ut nascendo suppleatur quod moriendo minuitur ; illic autem mors non erit, ct consequenter nec nuptke, » nec uxores, nec generatio.

Er nui sunt Dei, cm sint filii resurrectionis. — « Filii Dei » dicuntur, ait Theophylactus, qui per resurrectionem regenerantur, non tantum per gratiam, sed etiam per gloriam, ut Deo sint si-

millimi, juxta illud l *Joan*, m : « Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicut est : » unde tunc quasi filii adibunt haereditatem Dei Patris.

Hinc ct dicuntur « filii resurrectionis, » quia ex rati r« resurrectione, quasi rursum nasci ad novam, divinam ct beatam vitam videbuntur. Italheophylactus.

Secundo, erunt a filii resurrectionis, » id est digni resurrectione : nam vox *filius*, cum additur genitivo præmii vel pœnæ, apud Hebraeos significat reum, dignum, vel destinatum ad talem poenam vel præmium : sic dicuntur *filii mortis* ct *gehennæ*, id est rei mortis et gehennæ ; *Filii regni et resurrectionis*, id est digni regno coelesti ct resurrectione Beatorum.

40. Et amplius nox audebant eum quidquam in- Vcn 40. terrogare, — scilicet Sadducæi ; nam Pharisei rursum eum interrogarunt, quodnam esset maximum mandatum, ut patet cx *Matth.* cap. xxii, vers. 33.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Christus asserit viduam dantem duo minuta plus cæteris dedisse. Mox, vers. 1, dal pana pronia exHdio, tam urbis (Hierosolyma:) quam orbis. Eadem signa narrat t Matthæus, cap. xxii, u)/i ea explicui. Quo-circa, vers. 34, omnes adhortatur, ut vigilant in orationibus, ac sobrie, p-e justeque vivant, et ad diem judicii se comparent.

1. Respicens autem, vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium, divites. 2. Vidit autem et quamdam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo. 3. Et dixit: Vere dico vobis, quia vidua hæc pauper plus quam omnes misit. 4. Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei, hæc autem ex eo quod deest illi, omnem vicium suum quem habuit, misit. 5. Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus et donis ornatum esset, dixit : G. Hæc quæ videtis, venient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non disiruatur. 7. Interrogaverunt autem illum, dicentes : Preceptor, quando hæc erunt, et quod signum cum fieri incipient? 8. Qui dixit : Videte ne seducamini ; multi enim venient in nomine meo, dicentes quia ego sum ; et tempus appropinquavit : nolite ergo ire post eos. 9. Cum autem audieritis prælia, et seditiones, nolite terreri; oportet primum hæc fieri, sed nondum slatim finis. 10. Tunc dicebat illis : Surgel gens contra gentem, et regnum adversus regnum, li. Et terne motus magni erunt per loca, et pestilenti®, et fames, lerroresque de cœlo, el signa magna erunt. 12. Sed ante hæc omnia injicient vobis manus suas, et persequentur, tradentes in synagogas et custodias, trahentes ad reges et præsides propter nomen meum : 13. continget autem vobis in testimonium. 14. Ponite ergo in cordibus vestiis, non præmeditari quemadmodum respondeatis. 15. Ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri. 16. Trademini autem a parentibus, et fratribus, et cognatis, ct amicis, et morte afficient ex vobis; 17. et eritis odio omnibus propter nomen meum; 18. el capillus de capite vestro non peribit. 19. Iu patientia vestra possidebitis animas vestras. 20. Cum autem videritis circumdari ab exercitu Jerusalem, tunc scitote quia appropinquavit desolatio ejus; 21. tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes; et qui in medio ejus, discedant; et qui in regionibus, non intrent in eam. 22. Quia dies ultionis hi suut, ut impleantur omnia quæ scripta sunt. 23. V® autem praegnantibus et nutrientibus iu illis diebus : erit enim pressura magna super terram, et ira populo huic. 24. Et cadent in ore gladii; et captivi ducentur in omnes Gentes, et Jerusalem calcabitur a Gentibus, donec impleantur tempora nationum. 25. Et erunt signa in sole, et luna, et stellis, et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, et lluctuum, 26. arescentibus hominibus præ timore, et expectatione, quæ supervenient universo orbi ; nam virtutes coelorum movebuntur; 27. el tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna et majestate. 28. Ilis autem fieri incipientibus, respicite, et levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. 29. El dixit illis similitudinem : Videte ficulneam et omntfe arbores : 30. cum producunt jam ex se fructum, scitis quoniam prope est æstas. 31. Ita et vos cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei. 32. Arnen dico vobis, quia non præleribit generatio hæc, donec omnia fiant. 33. Cælum et terra transibunt, verba autem mea uon transibunt. 3i. Attendite autem vobis, ne forte graventur conia vestra in crapula, el ebrietate, et curis hujus vit®, et superveniat in vos repentina dies

ilia : 35. fanquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis (erra, 36. Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, *et stare ante* Filium hominis. 37. Erat autem diebus docens in templo; noctibus vero exiens, morabatur in monte, cjuì vocatur Oliveti. 38. Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

Ven. fi. 18. Et CAPILLUS DE CAPITE VESTRO XOX PERIBIT.

— a Quia dura sunt, ait Gregorius, *hom.* 33, quæ praedicuntur de afflictione mortis, protinus consolatio subditur <lo gaudio resurrectionis, cum dicitur: Capillus de capite vestro non peribit. Scimus, fratres, quia caro incisa dolet, capillus incisus non dolet. Ait ergo martyribus suis : Capillus de capite vestro non peribit ; videlicet aperte dicens : Cur timetis, ne pereat quod incisum dolet, quando et illud in vobis perire non potest, quod incisum non dolet?»

Ex hisce Christi verbis collige, nos resurrectiones non tantum cum quatuor humoribus, puta sanguine, pituita, bile atra et flava, quod quidam hii. cnm viri docti negarunt ; sed etiam cum capillis, C̄ru * barba, unguibus. Ita docet S. Augustinus, lib. XXII *De Civitate Dei*, cap. xix et xx; S. Bonaventura, tu* in IV, dist. 4L art. 1, Quæst. II ad 3; D. Thomas, in *Supplem.*, Quæst. LXXX, art. 2; Richardus, in IV, dist. 4, art. 1, Quæst. III; Magister, in IV, dist. 44; Dominicus Soto, in IV, dist. H, art. 2. Probant ex illo *Matth.* x : a Capilli capitis vestri omnes numerati sunt; et ex hoc loco *Lucæ* : a Capillus de capite vestro non peribit : » « non longitudine, sed numero, » ait Augustinus.

Secundo, ratione, quia resurgent corpora sine deformitate, cum suo ornatu et decore; ornatus autem capitis est coma, oris barba, digitorum ungues; et si quis eis careret, deformatus esset.

Dices, illa sunt excrementa membrorum : hæc autem tollentur, ut patet de urina, sudore, etc. Respondeo : Urina et sudor sunt mere excrementa; capilli autem et ungues, licet excrementa eatenus dici possint, quatenus excernuntur a membris, quia tamen ab iis excernuntur ad sui tutelam et decorem, hinc potius ornamenta dicenda sunt, quam excrementa. Simili modo excernuntur pori et pellis, a carne; pituita et cholera, a sanguine, quæ tamen excrementa dici nequeunt.

V«k U. 19. Ix FATIEXTIA VESTRA POSSIDEBITIS AJUMAS VES-
Paüihiii ir as. — Patientia ergo est possessio animæ,
LL l-n PTM**

P<dicns dominatur animo, cumque iQ PacG moderatur, flectit et regit quocumque ei libet; secundo, quia nemo potest custodire spem future vitæ, ait S. Augustinus, nisi qui patientiam habuerit in laboribus hujus vitæ ; *tertio*, S. Gregorius, *hom.* 35 in *Evany.* : a Idcirco, inquit, possessio animæ in virtute patientiæ ponitur, quia radix omnium custosque virtutum patientia est. Per palicnliam vero possidemus animas nostras, quia dum nobis ipsis dominali

discimus, hoc ipsum incipimus possidere quod sumus. Patientia vero est aliena mala icquanimiter perpeti : contra eum quoquo qui mala irrogat, nullo dolore morderi. Nam qui sic proximi mala portat, ut tamen tacitus doleat, et tempus dignæ retributionis quærat, patientiam non exhibet, sed ostendit. » Et inferius: « Proti, cap. XVI, ait Salomon: Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Minor est ergo victoria urbes expugnare : quia extra sunt, quæ vincuntur. Majus autem est, quod per patientiam vincitur : quia ipse a se animus superatur, et semetipsuin sibimetipsi subjicit, quando cum patientia in humilitate tolerantia sternit. » Subdit S. Gregorius exemplum Slephani abbatis, « qui reddebat contumeliis sirp'v gratias, damnum putabat lucrum, adversarios æstimabat adjutores. » Unde in morte ejus visi tienta, sunt angeli, qui animam ejus in coelum duxerunt.

Impatiens animam non possidet, sed possidetur avitio iræ et vindictæ, ac consequenter a Satana. Porro, non alii nisi vehementer amantes, veram possunt obtinere palicnliam, uti obtinuerunt ferventes Martyres, S. Ignatius, S. Laurentius, S. Sebastianus, S. Vincentius, etc. Quocirca Trajanus Imperator, qui sua sententia causam dedit martyrio S. Ignatii, dixit: « Nulla gens pro Deo suo tanta tolerat, atque Christiana. » Audi S. Gregorium, lib. V *Moral.*, cap. xiii : « Quid est enim animas possidere, nisi perfecte in omnibus vivere, cunctisque mentis motibus ex virtutis arce dominari? Qui igitur patientiam tenet, animam possidet, quia inde contra adversa omnia fortis efflatur ; unde sibi et scipsum vincendo dominatur. Et quo se laudabiliter frangit, infractum se fortiter cærit ; quia cum in suis se voluptatibus superat, sese ad contraria invictum parat. » Idem, lib. IX, epist. 39 *ad Tkcodistcr.* : « In patientia vestra, inquit, possidebitis animas vestras. Pensate, quæso, ubi erit patientia, si deest quod toleratur. Ego Abel esse non suspicor, qui Cain non habuerit. Boni enim si sine malis fuerint, perfecte esse boni non possunt, quia minime purgantur ; ipsa autem malorum societas bonorum purgatio est. »

Quocirca Theodorus Studita, *serm. Catcch.* 19 : « Tolerantia, inquit, summa virtutum perfectio est. » Hinc, ut ait Lucanus, lib. IX :

berpens, silis, ardor, arcua
Dulcia virtuti. Gaudet palieolia duris.

Denique in patientiam omnis virtutum chorus

influit, ut ipsa videatur virtutum omnium esse complexio. Audi Senecam, *epist.* 67 et seq. : «Cœterum illic fortitudo est, cujus patientia et permissio et tolerantia rami sunt. Illic est prudentia, sino qua nullum inilur consilium, quæ suadet quod effugere non possis, fortissime ferro. Illic est constantia, quæ dejici loco non potest, et propositum nulla vi extorquente dimittit. Illic est individuus ille comitatus virtutum. » Vide dicta *Jacobi* 4 > ad illa : a Patientia opus perfectum habet. »

v n. 31. 34, Attendite autem vobis, nb forte graventur
COUDA VESTRA IN CRAPULA, ET EBRIETATE, ET CURIS
HICJUS VITÆ; ET SUPERVENTAT IN VOS REPENTINA DIES
Cnpnia ima. — «Crapula» est, quando ex vinolentia
1? vel ebrietate caput tremit, vertigine agitur, gravatur, luctatur, fluctuat, dolet, ructat, vomit, etc. Omnia enim vini potusque damna significat «crapula.» Unde Galenus, in *Aphorismis*, scribit omnem noxam a vino factam, a Græcis vocari r.5ziná).T.i, id est crapulam; rxpx tð xápw», id est caput; ^xZXiaôn, id est concuti. Proprie autem crapula dicitur de gravedine, et noxis jam dictis ex hesterna ebrietate : unde Plato in *Sympos.* : Crapulam sentiens, inquit, ex potilatione hesterna. Hinc Arabicus pro crapu/n vertit, *satiestate*; et S. Basilios, in *Catena* : Ebrietas, ait. est nimius vini usus; crapula vero anxietas et nausea, quæ est in ebrietate.

Ebrietas Et ebrietate. — Ebrietas est intemperantia
q"1J polus, præsertim cum tanta est, ut homini usum rationis adimat : tunc enim proprie et perfecte quis dicitur ebrius, cum bibendo sibi usum rationis aufert, idcoque peccat mortaliter, ut docent S. Thomas, Angelus, Sylvester, Navarros, Toletus, Lessius, Oonacina cæterique Doctores casuum.

Vetat ergo intemperantiam polus hic Christus, quia illa animum in potu submergit, ut non nisi
vina cogitet, somnolentum efficit, stupidum et insensibilem, ut ebrius ea quæ salutis sunt perpendere nequeat; adeoque non tam homo rationalis, quam irrationale pecus et brutum esse videatur.

Er curis hujus vite, — quæ animuin absorbent mentemque demergunt, ait Euthymius, nec sinunt hominem do salute animæ cogitare. « Vitæ hujus curæ, ait Titus, crapula item et ebrietas homini intellectum adimunt, fidem obscurant, et earum rerum quæ sunt utiles ac necessari®, oblivionem inducunt; » plane enim mentem distrahunt, occupant et ad terrena curanda rapiunt;

unde Arabicus vertit, *et soUiciludint rerum mundi.*

35. Tanquam laqueus enim superveniet (illa-▼<*, n. queabit) in ornes qui sedent (habitant, commorantur) super facie» omnis t ir il e. — Primo, enim ur sicut laqueo quasi ex insidiis capiuntur aves incaute, sic et in die judicii capientur homines voluptuarii. *Secundo*, sicut laqueus aves strangulat, sic dies judicii peccatores suffocabit. *Tertio*, sicut laqueus semper relinet id quod semel cepit, ait Interlincar is ; sic et sententia data a Christo iudice, erit perpetua, semperque hominem judicatum vel in coelo glorificabit, vel in gehenna cremabit.

36. Vigilate itaque, omni tempore (opportuno, Ven. 30. id est diligenter, frequenter, perseveranter) orantes, ut digni habeamini (Arabicus, *ut corroborem in fuga*) fugere (Græco id est effugere) ISTA OMNIA, QUÆ FUIURA SUNT, ET STARE (seCUH, confidentes, Leti) ante Filium hominis, — juxta illud *Sapient*, v : « Stabunt justi in magna constantia. » Qui ergo vigiliis, orationibus et bonis operibus assidue vacant, hisce non erit dies ille laqueus, sed festivus, inquit Thcophylactus.

37. Erat autem diebus docens in templo, noc- Vm.37. Tinus vero exiens morabatur (Arabicus, *habitabat*) IN MONTS, QUI VOCATUR OLIVETI, — CO quod okis et olivis abundaret. Diem ergo Christus dabat prædicationi et proximo ; noctem vero orationi, sibi et Deo : quare parum dabat quieti et somno. Idem faciebat S. Paulus, S. Dominicus, S. Franciscas, noster Xaverius alique similes. « Noctu, ait Thcophylactus, secedebat in montem, monstrans nobis quod oporteat nocte quidem per quietem colloqui cum Deo, dic autem morem gerere et prodessc hominibus. » Unde Beda : « Quod verbis præcipit, inquit, confirmat exemplis ; nam impendente suæ tempore passionis, doctrina?, vigili® el precibus instat, eos pro quibus passurus erat, vel verbo ad fidem provocans, vel Patri oratione commendans, o

38. Et omnis populus manicabat ad iium in tñm- Vert- ruo audire eum. — « Manicabat ■ (Græce , id est *mane veniebat, mane itabat*; unde Emmanuel Sa censet legendum *manitabat* ; sed Ilomau. hic et alibi legunt, *manicabat*. Sicut enim a Græco 4^0^ , dicitur , sic a Latino *mane* dicitur *manicare*; mane enim clarum veteres dicebant, ait Nonius. Servius vero : « Manum, iuquit, antiqui bonum dicebant; unde et mane dicitur: quid enim melius ? » Mane enim vigeni sensus : ideoque inane, quasi optima et prima pars dici, Deo est danda.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

scribit Iuda proditorem, mox ultimam Christi cœnam, in eaque Eucharistia institutionem, ac contentionem Apostolorum de primatu a Christo repressam, atque negationem Petri a Christo predictam. Inde, vers. 39, inchoat passionem Christi : narrat enim ejus orationem et sudorem sanguineum in horto, Petri defensionem, et mox negationem, Christi alapas, illusiones, ac denique condemnationem ejusdem.

1. Appropinquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha; 2. et quærebant principes Sacerdotum et Scribæ, quomodo Jesum interficerent : timebant vero plebem. 3. Intravit autem satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim ; 4. et abiit, et locutus est cum principibus Sacerdotum, et magistratibus, quemadmodum illum traderet eis. 5. Et gavisi sunt, et pacti sunt pecuniam illi dare. Et spondit. 6. Et quærebat opportunitatem ut traderet illum sine turbis. 7. Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. 8. Et misit Petrum et Joannem, dicens : Euntes parate nobis Pascha, ut manducemus. 9. At illi dixerunt : Ubi vis paremus? 10. Et dixit ad eos : Ecce, introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portans; sequimini eum in domum, in quam intrai, 11. et dicetis patrifamilias domus : Dicit tibi Magister : Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem? 12. Et ipse ostendet vobis cenaculum magnum stratum, et ibi parate. 13. Euntes autem, invenerunt sicut dixit illis, et paraverunt pascha. 14. Et cum facta esset hora, discubuit, et duodecim Apostoli cum eo. 15. Et ait illis : Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. 16. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. 17. Et accepto calice gratias egit, et dixit : Accipite, et dividite inter vos. 18. Dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. 19. Et accepto pane gratias egit, et fregit, et dedit eis, dicens : Hoc est coipus meum, quod pro vobis datur : hoc facite in meam commemorationem. 20. Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens : Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. 21. Verumtamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa. 22. Et quidem Filius hominis secundum quod definitum est, vadit ; verumtamen vae homini illi, per quem tradetur. 23. Et ipsi cœperunt quærere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset. 24. Facta est autem et contentio inter eos, quis eorum videretur esse major. 25. Dixit autem eis : Reges Gentium dominantur eorum ; et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. 26. Vos autem non sic : sed qui major est in vobis, fiat sicut minor ; et qui processor est, sicut ministrator. 27. Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. 28. Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. 29. Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, 30. ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo ; et sedeatis super thronos judicantes duodecim tribus Israel. 31. Ait autem Dominus : Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum ; 32. ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua ; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. 33. Qui dixit ei : Domine, tecum paratus sum et in carcerem, et in mortem ire. 34. At ille dixit : Dico tibi, Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me. Et dixit eis : 35. Quando misi vos sine sacculo, et pera, et calceamentis, numquid aliquid deluit vobis? 36. At illi dixerunt : Nihil. Dixit ergo eis : Sed nunc qui

habet sacculum, tollat, similiter et peram; et qui non habet, vendat tunicam suam, et emat gladium. 37. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me : Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea, quæ sunt de me, finem habent. 38. At illi dixerunt : Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis : Satis est. 39. Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem Olivarum. Secuti sunt autem illum et discipuli. 40. Et cum pervenisset ad locum, dixit illis : Orate ne intretis in tentationem. 41. Et ipse avulsus est ab eis quantum jactus est lapidis; et positis genibus orabat, 42. dicens : Pater, si vis, transfer calicem istum a me; verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat. 43. Apparuit autem illi Angelus de cœlo, confortans eum. Et factus in agonia, prolixius orabat. 44. Et factus est sudor ejus sicut gutte sanguinis decurrentis in terram. 45. Et cum surrexisset ab oratione, et venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes præ tristitia. 46. Et ait illis : Quid dormitis? surgite, orate, ne intretis in tentationem. 47. Adhuc eo loquente, ecco turba; et qui vocabatur Judas, unus de Duodecim, antecedebat eos; et appropinquavit Jesu ut oscularetur cum. 48. Jesus autem dixit illi : Juda, osculo Filium hominis tradis? 49. Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei : Domine, si percutimus in gladio? 50. Et percussit unus ex illis servum principis. Sacerdotum, et amputavit auriculam ejus dexteram. 51. Respondens autem Jesus, ait : Sinite usque huc. Et cum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum. 52. Dixit autem Jesus ad eos qui venerant ad se, principes Sacerdotum, et magistratus templi, et seniores : Quasi ad latronem existis cum gladiis et fustibus? 53. Cura quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me; sed hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum. 54. Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis Sacerdotum : Petrus vero sequebatur a longe. 55. Accenso autem igne in medio atrii et circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum. 56. Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, et eum fuisset intuita, dixit : Et hic cum illo erat. 57. At ille negavit eum, dicens : Mulier, non novi illum. 58. Et post pusillum alius videns eum, dixit : Et tu de illis es. Petrus vero ait : O homo, non sum. 59. Et intervallo facto quasi horæ unius, alius quidam affirmabat, dicens : Vere et hic cum illo erat, nam et Galilæus est. 60. Et ait Petrus : Homo, nescio quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente cantavit gallus. 61. Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat : Quia prius quam gallus cantet, ter me negabis. 62. Et egressus foras Petrus flevit amare. 63. Et viri qui tenebant illum, illudebant ei, cædentes. 64. Et velaverunt eum, et percutiebant faciem ejus; et interrogabant eum, dicentes : Prophetiza, quis est qui te percussit? 65. Et alia multa blasphemantes, dicebant in eum. 66. Et ut factus est dies, convenerunt seniores plebis, et principes Sacerdotum, et Scribæ, et duxerunt illum in concilium suum, dicentes : Si tu es Christus, dic nobis. 67. Et ait illis : Si vobis dixero, non credetis mihi; 68. si autem et interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis. 69. Ex hoc autem erit Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei. 70. Dixerunt autem omnes : Tu ergo es Filius Dei? Qui ait : Vos dicitis, quia ego sum. 71. At illi dixerunt : Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus.

Virt.O. G. Et QUÆREBAT OPPORTUNITATEM UT TRADERET
 Crī* illum sink turbis. — Judas vendidit Christum
 (ù ht'jn- Judæis feria quarta, sive die mercurii : mox die
 d." frin sequenti, puta foria quinta, sive die jovis, illuin
 ejs Unde sequitur : « Venit autem dies
 azymorum. » Vide quam festina fuerit Judæ im-
 probitas, o'quc ac astuta et callida : sciebat enim
 Christum de more celebraturum Pascha die se-

quenti Hierosolymæ; quare tunc co-me odissi-
 mum foro eum tradere Hierosolymorum princi-
 pibus.

20. Hic est calix novum testamentum in san- v<n
 Gine meo. — Hoc est, hic calix est instrumentum
 authenticum, et quasi charta tabulaque testamen-
 taria, in qua scriptum et consignatum est novum
 inculi) testamentum de danda vobis mea hære-

ditate cadesti ; scriptum, *inquam, non* atramento, sed sanpiinc meo. Vide *dicta I Cor. xr, 2X*

Vm. f5. 5, Et Qcr POTESTÀTEM HABENT SUPER EOS, BENEFICI vocanti R. — Græcc rJtftfart, id est *benefici*. Est enim hic titoli» honoris et laudis, qui principibus defertur, quod benefici esse soleant, vel debeant.

Be* * Hinc olim proprium regis epithetum erat *bonus*. rnTs – VinriJius, l A^neid., dc Aceste, rege Sicilire :

p. rp- Vjm bonos qiiãe deinde cadis onerami Acestes.

Martialis de suo Domitiano :

El bonos alterco brlator nectare Crs r.

Et iterum, lib. XII *Epigr.* cx emendatis, de Nerva Trajano :

Tmporibasque roalu ausos es esse bnnus.

Horatius, IV *Carm., ode 5* :

Divis orte bonis opiime Romule.

Homerus nihil aliud in rege desiderabat, nisi ut (isset fortis in hostes, et bonus in cives. Inde etiam Deus, Rex regum, proprio epitheto dicitur Optimus Maximus. Sic apud Plutarehum *do Iside et Osiride* dicitur Bacchus rxXiwpτεç, id est valde bonus. Imo prreridum epithetum erat *optimus*. Unde Paulus Felicem prresidem cognominat optimum, *Act. XXIII*. Vide ibi dicta.

26. Vos AUTEM NON SIC : SEU QUI MAJOR EST IX vobis, fiat sicut minor. — Arabicus, *major ex rotò fiat sicut minimus, q. d.* Qui vult inter vos esse maximus, fiat minimus, hac ratione fiet maximus.

Moralilcr : discite hic paradoxum Christi inundo incredibile, sed in se verissimum et experientia certissimum, nimirum viam ad celsitudinem esse sui abjectionem. Vis esse major? fias minor. Hanc enim viam retorna lege sanxit fixitque Deus, ideoque primus cam Christus inivit, ut nos per eandem cum sequeremur. Ipso enim semetipsum «exinanivit et humiliavit formam seni accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis : propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nom-n quod est super omne nomen, ut io nomine Jesu omne genu flectatur, coelestium, terrestrium et infernorum, » *Philip, n.*

b Fru Quocirca S. Franciscus, magnus Christi admirator et imitator, sese ad infirma abiecit, omniuni- que voluit esse pauperrimus et vilissimus. Hinc cuidam Sancto visa est in cœlo sedes altissima et qilcndidissnna, ac roganti cujusnam illa foret, rv-ponsuin est : « Uree sedes magni unius e ruentibus angelis fuit, et nunc humili servatur Francisco, » uti refert S. Bonaventura in ejus Vita, cap. vi. Idem fratres suos voluit vocari Minores : 8 i 8 J » \ c, inquit, majores Geri presumant. Ejus assecla, S. Franciscusdc Paula, sui ordinis socios non Minores, sed Minimos nuncupari jussit. Quocirca

B. Magdalena de Pazzi, nuper inter Beatas relata n. Mig- a S. I). N. Urbano Octavo, hoc a Deo dogma accepit : « Esto ordinis .Minimorum, el Minimorum minima, » ut tantum contendas esse minima, quantum mundanicontendunt esse maximi.S. Elisabefh, filia Andre®, regis Hangari®, et uxor Land- s. ei»m- gravii Massi®, ad ima se demittebat, ut leprosis, bcllu ulcerosis, saniosis, quos ancilla) ejus horrebant, ipsa jucundissime serviret, saniem et ulcera suis manibus extengeret, vermes eximeret, cibum in os ingercret, cumque amici ei objicerent hreo persona et statu ejus indigna esse, ideoque illam principatu pulsam in magna egestate vivere, respondebat se, si quod genus vitre vilius sciret et abjectius, illud electuram, ut Christo Domino, qui ex primo se fecit imum et novissimum viro- rum, ut ait Isaías, cap. Iui, ad nostrum exem- plum, ut illud imitemur, magis se assimilarci et conformaret ; in hoc enim consistit apex virtutis et perfectionis Christian®. Idem dictitabat et facti- tabat S. Iledwigis, Ducissa Poloni®, materteras. Uri* S. Elisabeth®, ejusque neptis S. Elisabctha, regina Portugalli®. Quocirca S. Paulinus, Nolæ Episcopns, s. Pauii- vendidltse in servum pro filio viduæ, ut Chris- nut- tum imitaretur et virorum novissimum se offi- ceret. Idem fecit Petrus Telonarius, uti narratur in Vita S. Joannis Eleemosynarii. Hoc est quod docet Sapiens : « Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Domino invenies gratiam, » *Eccli. in, 20*. Vide ibi dicta.

29. Et EGO DISPONO VOBIS, SICUT DISPOSUIT MIHI Vers.». Pater meus regnum. — *q. d.* Sicut Pater meus coelestis per humilitatem et crucem, perque tot labores et dolores mihi decrevit et paravit regnum caeleste et reternuin; ita el ego vobis idem « dis- pono, » id est decerno, preparo, et vadens ad mor- tem nunc quasi testamento lego (hoc enim est Grre- cum Stzrfoqxat, unde JioWcti, id est testamentum), ut per similem humilitatem, crucem, labores et dolores, simile, imo idem, regnum mccum in cœlo ineatis, ac proinde jam non disputetis quis inter vos sit major, sed quis sit minor, ut quisque studeat alium superare sui abjectione et humili- tate ; qui enim hoc fecerit, primus el maximus erit in regno meo cadesti.

30. Ut EDATIS ET BIBATIS SUPER MENSAM MEAM IN Ver*. 30. regno meo. — *q. d.* Sicut rex principibus sibi fami- liarissimis concedit mens® sure communionem, cosque mens® sure suanimque dapum convivas facit; aliis vero minoribus nobilibus aliam men- sam minorem assignat : sic ego in cado vos, o Apostoli, principes et primores regni mei mihi proxime adsciscam, et quasi mensa) mere, lancis- quun regalis convivas intimos adhibebo. Simili enim modo ostendit primos cceleberrinosque Apostolos primis honoribus apud immortalem Regem potituros, ait Euthymius, Titus et Thco- phylactus. Est catachresis, qua coelestis glorie delici® et honores srepe in Scriptura comparan- tur conviviis cpulisrpie cibi et polus, ac primis

in mensa cum rege consessibus, quia homines carnei hæc maximo sapiunt et capiunt, spiritualia vero mstimare nesciunt; et quia cibus et potus nobis incorporantur fiuntque nostra, uti in cœlo per visionem beatificam aliasque dotes gloriosas Deus nobis quasi incorporabitur fictque noster.

Vm.31. 31. Air autem Dominus : Simon, Simon (Petre), ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum. — « Cribraret, » id est vexaret, affligeret, agigaret, disjiceret, sicut in cribro triticum agitur, ut illud a paleis et pulvere emundetur. Sic Satan petiit a Deo ut cribraret et affligeret Job, cap. i, ac impetravit. Idem fecit hic Petro et Apostolis, ac ex parte obtinuit, dum Judæos commovit ut comprehenderent Christum : tunc enim Apostoli metuentes et ipsi comprehendi, fugerunt et dispersi sunt. Apposite tentatio comparatur cribro et cribrationi, quia sicut in hoc grana tritici secernuntur a paleis; grana enim remanent in cribro, pale® vero leves cribro agitat® avolant et disperguntur in ventum : sic prorsus fideles et sancti in tentatione manent constantes, impii vero deficiunt et avolant.

Ven.31. 32. Ego autem rogavi (Deum Patrem) pro te (quia te destino caput principemque Apostolorum et Ecclesiæ me®), ut non deficiat fides tua, — qua credis me esse Christum, redemptorem et salvatorem mundi.

DooPetri Nota, Christum hac oratione Petro, præ cæteris Apostolis, duo insignia privilegia postulasse et impetrasse. Primum fuit personale, ut scilicet ipse Petrus nunquam fidem in Christum amitteret. Despicit enim Christus ad cribrationem versus præcedentis, id est tentationem comprehensionis su®, in qua cæteri Apostoli vehit pale® a Christo avolarunt, fidem amiserunt, et huc illuc dispersi fugerunt. Petrus vero, etsi Christum ad horam orogarit et charitatem amiserit, ejus tamen fidem corde retinuit. Ita S. Chrysostomus, homil. 38 in *Matth.*; S. Augustinus, lib. *De Correpi, et gratia*, cap. viii; Theophylactus et alii hic. Hoc probabile est, at non certum : nam Franciscus Lucas et alii censent Petrum tunc tam fidem, quam charitatem perdidisse, idque ex vehementi turbatione et pavore, sed ad modicum tempus duntaxat, adeo ut mox renata fides vividius in eo revixerit : hinc censetur non defecisse, id est non esse evulsa funditus, aut radicitus extirpata, imo turbata potius quam ad tempus mortua tunc fidēs i'r'ii.

Alterum et certum privilegium fuit commune Petro cum omnibus ejus successoribus, ut scilicet ipse et cæteri Pontifices Domani (Horn® enim Petrus, Christo ita volente, cathedram Pontificiam statuit et stabilivit) nunquam publice a fide deficerent, sic ut Ecclesiam docerent hæresin vel errorem aliquem qui sit contra fidem. Ita S. Leo, serm. 2 *De natali SS. Petri et Pauli*; S. Cyprianus, lib. I, epist. 3 *ad Cornelium*; Lucius I, Felix I, Agatho, Nicolaus I, Leo IX, Innocentius III, Ber-

nardus et alii, quos citat et sequitur Beilarminus, lib. I *De Romano Pontifice*.

Opus enim fuit ut Christus sapientissima sua providentia Ecclesiæ su®, quæ semper a diabolo cribratur et lentatur, non tantum tempore Petri, sed omni deinceps futuro usque ad finem mundi prospiceret de oraculo ver® fidei, quod ipsa in omni fidei dubio consulere, et a quo in fide instrui et confirmari posset : alioqui enim Igle-sia in fide posset errare; quod absit. Est enim ipsa, ut ait Paulus I *Tim. in*, IS, « columna et firmamentum veritatis. » Hoc ergo Ecclesiæ oraculum est Petrus omnesque succedentes Domani Pontifices. Quare lue Christi promissio facta Petro ejusque successoribus, maxime spectat ad tempus quo Petrus Christo superstes cœpit esse caput Ecclesiæ, scilicet illico post mortem Christi.

Er tu (7. d. Tu ergo) aliquando conversus — a cribratione Satan®, id est a ejus tentatione et a peccato, quo me paulo post negabis : per hoc enim eris aversus a me inaeque gratia et chântate, ita Euthymius, Theophylactus, Jansenius, Franciscus Lucas et alii.

Nonnulli tò *conventus* accipiunt pro *iterum*; ita Beda, 7. d. Tu, o Petre, iterum confirma in fide fratres tuos Apostolos post mortem meam, quos ego jam vivens voco mea confirmo. Sic enim Ilcbræi sæpe verba sumunt pro verborum adverbiiis. Sic *Psal. lxxxiv*, *, dicitur : « Deus, tu conversus vivificabis nos ; » *conversus*, id est rursum, denuo, ita Genebrardus.

Confirma (in fide, de qua precessi!) fructus tuos, — et consequenter meos. Mira hic Christi dignatio, qua Apostolos non vocat filios, etsi eos Deo spiritualiter genuisset, sed « fratres, » tum quia Christus qua homo, omnium hominum erat frater, nipote consors ejusdem natur® human®; tum quia Apostoli in apostolatu et prædicatione Evangelii, erant quasi fratres et colleg® Christi. Idem enim agebant quod Christus. Hinc colligunt Patres citati et Doctores Petrum a Christo fuisse præpositum cæteris Apostolis, ac consequenter totius Ecclesiæ factum esse principem et caput, ut eandem in fide et religione Christi instrueret, perficeret et confirmaret.

3G. Sud nunc qui habet sacculum (marsupium vert. jg. pecunia plenum) tollat, similiter et peram — cibo plenam, ut se in instante persecutione alat, quia illam nusquam inveniet, eo quod homines a me quasi vinco et reo, et consequenter a vobis meis discipulis, fugient, quasi a sceleratis et damnatis.

Et qui non habet (gladium, ut sequitur (I)), vendat Tunicam suam, et emat gladium. — Verba hæc Christi sunt non imperantis tolli sacculum et

(I) Durius nullis videtur qui non habet referri ad gladium. Igitur « qui non habet, » id est. qui pauper est, cui non tantum pecunia; suppetit, ut gladium ab ipso possit emere, vendat pallium suum (vestem superiorem), ut habeat quo gladium emat.

peram, ac vendi tunicam ut ematur gladius; nam paulo post Petrum stringentem gladium inhibuit. sed pronuntiantis instantem sibi et Apostolis persecutionem acerrimam, quæ tanta erit, ut cibus *et gladius ad tutelam vitæ* ipsorum comparanda esse videantur homini, rem rei que difficultatem humana prudentia aestimanti. Sensus ergo est, 7. d. Hactenus vobis, o Apostoli mei, omnia fuere secunda et prospera. Cum enim misi vos evangelizatum sine sacculo, pera et gladio, plurimi benigne vos exceperunt, aluerunt, defenderunt, ul vobis sacculo, pera et gladio non foret opus. At jam mihi et vobis tanta instat persecutio, tantum vitæ periculum, ut secundum humanam prudentiam videatur necessarium sibi et suæ vitæ consulere, ac per sacculum et peram de annona, per gladium de tuenda vita cuique prospicere, idcoque vendere tunicam, ut gladium comparet, quo vitam tueatur. Mihi tamen divina prudentia, ac Dⁱ Patris consilio et decreto rem metienti, nullo horum est opus, quia ut Dei Patris voluntati me conformem, ultro vado ad crucem et *mortem*, ac persecutoribus me crucifixuris sponte offero. Ita S. Chrysostomus, hom. 85 in *Matth.*, et ex eo Theophylactus hic, Jansenius, Maldonatus et alii, et patet ex sequent. Pulchre S. Ambrosius : «O Domine, inquit, cur me jubes emere gladium, qui ferire prohibes, nisi forte ut parata sit defensio, el videaris potuisse vindicare, sed noluisse (1). n

Vm. 3^a. 38^a xt illi dixerunt : Domine, ecce duo gladii nie. — Non satis intellexerunt Apostoli Christi mentem, phrasim cl catachresin. Christus enim non emendos gladios, sed instans periculum significari voluit. Christus vero noluit Apostolis mentem suam explicare, sed dissimulavit, dicens : « satis est; p idquo hoc fine, ut permetteret hos gladiosa Petro et Apostolis ferri, unoque eorum Malcho aurem prescindi, quam ipse mox restitueret cl sanaret; itaque ostenderet se non vi coactum, sed charitate adactum libere cl libenter pati ac mori. Censent aliqui hos gladios non fuisse militares, sed rusticos vel potius magnos lanionum cultros, quibus Apostoli usi fuerant ad jugulationem, immolationem el divisionem agni paschalis. Ita S. Chrysostomus, do quo plura *Matth.* XXVII.

39. 39. Et egressus (c cœnaculo montis Sion) idat SECUNDUM CONSUETUDINEM IN MONTEM OLIVARUM. —

(1) Apposite Wctstnnius ad h. l. : « Ilæc verba nihil aliud continent, quam prædictlonem instantium periculorum, quæ opponuntur scuritati prioris tempons. Solent autem Prophelu tempora periculosa metaphorice significare, representando ea quæ homines vulgo, ut pcnculum caveant, tunc laciunt. » Itaque imagine hac : Armis opus erit, omnino sententia exprimitur hæc : Pericula et insidia» vobis imminet. Verba autem qui ron *Met*, cum «antecedentibus ita coherent : in posterum vobis comparanda sunt omnia iter facientibus, vitamque periculorum plenam agentibus, necessaria, v. g. rrumma, pera, et vel pauperrimis gladius.

Causam dat Boda : Tradendus, inquit, a discipulo Dominus, consueti secessus locum, quod facillime reperiri possit, adit. Ubi sunt ergo, qui eum mortem timuisse, invitumquo contendunt esse crucifixum ? Solebat enim Christus hisce ultimis vitæsuæ diebus, per diem predicare in templo, noctu vero secedere in montem Oliveti orationis causa, idquo sciebat Judas, nipote Apostolus et comes Christi : quare in montem hunc venit cum satellitibus, ibique eis Christum prodidit et tradidit.

43. Apparuit autem illi angelus de coelo, con- Ven. u. portans eum. — a Apparuit,» in corpore assumpto bj, A, i, £ visibiliter, ut sua specie et voce oculos auresque torChri» Christi pavidas confortaret. Putat Jansenius an- t, ra m gelum hunc in singulis, puta in tomis Christi h'rt0, orationibus apparuisse, idcoque (er eum confortasse, ut doceret Deum orantes semper exaudire, cisque jugiter aliquam gratiam et robur imperitari. Probabilius Franciscus Lucas et alii censent angelum in tertia et ultima Christi oratione duntaxat apparuisse, cumque confortasse ; cuin scilicet, ut subdit Lucas, Christus in agonia factus prolixius et intentius orans, sudavit sanguinem, ut doceret esse perseverandum in oratione, ac fructum perseverantiae esse consolationem Dei et visionem angelorum : nam post hanc consolationem Patris factam ab angelo, videtur agonia Christi transisse, nec Christus amplius orasse, sed fortiter ad mortem se comparasse.

Angelus hic fuit Gabriel, ait Gabriel Vasquez Qnb Me I *part.*, torn/ II, disp. 214, n. 3. Gabriel enim ^{TM} nomen habet a fortitudine ; Gabriel enim ^{non.} quasi *geher cl*, id est vir *Dei*, vel quasi *gcbwra el*, id est *fortitudo Dei*; quia ipse habet officium confortandi homines infirmos, afflictos et pusillanimes; confortavit autem Christum, non corroborando ejus infirmitatem, sed eximiam ejus fortitudinem collaudando. Idem censet Ludovicus de Ponte in *Medit. de Agonia Christi in horto*; quia Gabriel, inquit, fuit legatus cl internuntius œconomiae Christi, ut Incarnationis, *Lucæ i*, 2G, ac hebdomadam Danielis, quæ designant tempus nativitatis Christi, *Dan.* ix, 21.

Alii tamen, ut Franciscus Lucas, putant angelum hunc fuisse Michaelcm ; hic enim est summus angelus, quem decebat summo Deo, puta Christo, hoc officium prestare.

Confortans eum, — promissa Christi laude, cl adoratione debita, ait Titus. Confortabat autem Christum exterius loquendo, et proponendo ei Patris voluntatem et gloriam, item fructum uberem, tum Christo, tum hominibus, tum angelis ex passione sua proventurum. Nam non poterat angelus interius in anima Christi operari, nec immutare immediate interiores Christi potentias. Unde sicut exterius tantum a diabolo tentari potuit Christus, sic ab angelo exterius tantum confortari, non tamen doceri vel illuminari ; ipse enim pre. angelis, a primo instanti conceptionis

sum plenus erat sapientia et scientia. Ita Scholastici cum D. Thoma, III *part.*, *Quast.* XII, art. 4. Dixit ergo angelus hic Christo hæc vel similia : O Christe, Domine mi, virorum fortissimo, tua oratio gratissima accidit Patri tuo, quia non obstante naturali mortis horrore et mceroro, te per omnia resignas Patris voluntati, ut mortem ab eo tibi decretam fortiter subeas. Depone igitur horrorem hunc et moerorem, quem sponte tibi accersivisti; pristinum ergo animum roburque resume, ac viriliter aggredere opus redemptionis humanæ, quo summe Dei gloriam celebrabis, angelos fetificabis, homines ex inferno redimes cosque ad gloriam coelestem reduces. Proposito tibi gaudio crucem sustine, futurus auctor et consummator fidei plurimorum, *Jhbr.* xn, 2. Sic efficies ut SS. Petrus, Paulus, Laurentius, Vincentius, Agnes, Coecilia plurimique alii martyres et virgines, quasi viri, viragines cl heroes generosi, fortiter pro Deo subeant martyria, utque fideles sanctiquo cæteri de carne, mundo et dæmone gloriose triumphent. Scio quidem te id facturum etiam non monente me, neque opus tibi esse Domino meo confirmatione mea, qui a teipso confirmor, ut sim et vivam; sed ul gratum tibi sit hoc ministerium meum, quod Deo Patri tuo jubente dispensative exhibeo, etiam atque etiam oro.

Hinc Thcophylactus angelum ita Christo locutum opinatur : a Domine, tua est virtus : tu enim potes contra mortem et infernum genus humanum liberare, n

44. Er FACTOS Dì agonìa, prolixus orabat : ET FACTUS EST SUDOR EJUS SICUT GUTTE SANGUINIS DECURRENTIS IN TERRAM. — Tg et IlcbræO mOTC est causale, idemque valet quod *quia*, *q. d.* Ideo confortavit cum angelus, quia Christus in agonia factus, oransque prolixius sudabat sanguinem; tunc cnim videbatur egere confortatione, eamque mereri; itaque hic fuit rei geste ordo. Christus primo et secundo jam oraverat, sed nullam senserat Dei opem : quare instante jam sua comprehensione, permittens agoniam, id est vehementiorom passionis horrorem et angorem in se oriri, sudavit sanguinem, unde ad cum vincendum tertio vehementius oravit, ut doccret, crescente tentationo. nos paritor intendere debere orationem. Quocirca tunc illico apparuit ei angelus confortans cum, quo facto desiit oraro, æque ac pavere et mœrerc, ao suppressa et superata agonia animose sese ad passionem composuit, ultroque Judæ proditori obviam prodiit.

Prolixius. — Græco id est crfensius et infensius. Extensius, quia fuit htec tertia Christi oratio, ut patet ex Matlhæo et Marco, in qua pariter videtur Christus diutius hæsisso. Intensius, quia intendente se angore, ad cum superandum intendit Christus pariter mentis in orando contentionem, ac intonsiore affectu cl ardore oravit. Lucas cnim trinam Christi orationem, quam nar-

rant Matthæus, per compendium una comptexus est; quare quædam de illa narrat, quæ in prima et secunda, quædam quæ in tertia oratione illi acciderunt.

Et FACTUS EST SUDOR EJUS SICUT GETT.E SANGH-MS DECURRENTIS (GræCO xxrcSfcKOTt; id est des- / 'i,r J tendentes, decurrentes, scilicet gutte, sed eodem redit sensus) in terram. — « Gatte, * Grece ûpàxSet, id est grumi, ut vertit Syrus, sive crassae gutte, cl, ul legit Irenæus, globi sanguinis; Arabicus, et factus est sxulor ejus vetui sanguis distil» tans, descendens in terram.

Nota primo, quidam codices olim nil habuerunt de hoc Christi sudore sanguineo, teste S. Hilario, lib. X *De Trinitate*, et S. Hieronymo, lib. H *Contra Pelagian.*, scilicet ne Christo animi infirmitatem et dolorem tribuant, sed jam communiter omnes codices Greci, Latini, Syri, Arabici, idipsum habent : quare verum est id esse legendum, juxta definitionem Concilii Tridentini, sess. 4.

Nola secundo, Christum dici sudasse sanguinem, non improprie, proverbialiter et hyperbolicc, sicut de eo qui vehementer angitur et affligitur, dicimus cum sudare sanguinem, uti explicant Euthymius et Thcophylactus, sed vere et proprie : quare id quasi hic non similitudinem, sed veritatem denotat. Ita SS. Hilarius, Hieronymus, Augustinus et passim alii : unde Æthiopicus clare vertit, et fartus est sudor ejus sicut sudor sanguinis defluens in terram. Consentit Persicus. Hinc S. Athanasius, lib. VI *ad Thcophilum*, qui est *De Beatitudine Filii Do*, anathema dicit eis qui Christum negant sudasse verum sanguinem. Porro, in vehementi angore naturaliter hominem posse sudare sanguinem, docet Aristoteles, lib. IH *De Ilistor. animal.*, cap. xix, presertim in eo qui delicato, poroso et raro est corpore, ac subtiliorem habet sanguinem, qualis fuit Christi. Sudor cnim nihil aliud est nisi serum, sive pars aquosa sanguinis : cum sero autem etiam subtilior sanguis ex ingenti anxietate in porosis facile excernitur. Angor enim inflammat et extenuat sanguinem, et poros aperit, itaque per eos illum excernit, maxime si jam exsudent omnem, vel quasi omnem propriam sudoris materiam, sicut ubera, deficiente lacte, si emungas, dant sanguinem. Unde Cajelanus censet Christum sudasse sanguinem, eo quod jam exsudasset humorem, qui solet verti in sudorem. Porro, vox «sicut gutte p significat non purum fuisse sanguinem, sed mixtum, quo scilicet sudor cum sanguine misceretur. Ita Suarez, III *part.*, *Quast.* XLVI, art. 8, disp. 34, sect. 2.

Nota tertio, hunc sudorem sanguineum in Christo manasse, non tam ex tristitia et angore, quam ex actu fortitudinis et audacia*, quo deliberata cl efficaci voluntate, æque ac actu appetitus sensitivi a voluntate imperato, generose mortem cl omnes dolores, qui vivacissime ima-

ginationi ejus repræfentanatur, amplectebatur, cl naturalem mortis dolorumque horrorem superibat; dinne agonía Christi proveniebat, scilicet ex vehementia resistenti® cl orationis, uti innuít hic Lucas. Quocirca ex angore quidem, sed magis ex actu fortitudinis, heroice angori resistentis, naturaliter secutum fuit hoc sanguinis in Christo profluvium. Dices ; Nemo naturaliter sudat grumos sanguinis. Respondeo, Christum sudasse tantum subtilem sanguinem, sed copiose, ita ut is veniens ad extremas corporis partes, et perse, et propter aerem frigidum in grumos condensatus sil. Ita Suarez, loco jam citato.

Nota *quarto*, causas finales et morales hujus sudoris fuisse plures. *Prima* fuit, nt acerbitem doloris, cl magis vehementiam amoris sui erga nos ostenderet, atque in nobis excitaret spem, amorem cl sui imitationem. Sicut cniin vehementia ignis facit, ul in distillations aqua c rosis emanet, sic vehementia amoris fecit, ut ex corpore Christi sanguis stillaret. *Secundo* : Christus hunc sanguinem,ac scipsum curn sanguine in holocaustum et victimam pro peccatis nostris Deo Patri obtulit. Sanguinem enim ex oculis, facio, pectore, manibus podibusque sudabat, illique lacryinas cum suspiriis et precibus intensis miscebat. Lucie S. Bernardus, serm. 3 tn *Dominica Palmarum* , agens dc hac oratione Christi in horto : « Ubi quidem, inquit, non solis oculis, sed quasi membris omnibus flevisse videtur, ut totum corpus ejus, quod est Ecclesia, totius lacrymis corporis purgaretur;p nimirum Christi amor non contentus aqueis oculorum lacrymis, voluit san-

guineis totius corporis lacrymis peccata nostra deflere et abluere; et h® Christi lacrym® apud Deum Patrem fuero cflleacissimæ. Vocalis est enim sanguis Christi, teste Iremco, lib. V, cap. r, magisquo loquitur et clamat, quam sanguis Abel, *Hcbr.* cap. Xu, 24. Sanguis cniin Abel clamat vindictam, sanguis vero Christi misericordiam.

Symbolica causa fuit, ut significaret Christus do toto corpore suo, quod est Ecclesia, emanaturas Martyrum passiones, ait S. Augustinus in *Sentent.*, sent. G8. Rursum Christi sanguis defluxit in terram, ut significaretur terrenos homines sanguine Christi irrigandos, ait Reda.

45. Et CUM SUBREXISSET AB oratione, et VE- Vffi MSSETAD DISCIPULOS SUOS, INVENIT EOS DORMIENTES rn.E t r i s t i t i a .— Tristitia enim cor contrahit, impeditque ne illud spiritus vitales subtiles ad caput emittat, quare vapores atri et crassi cerebrum invadunt, qui somni sunt causa. Porro hic est hystcron protcron. Ilæc enim contigerunt ante sudorem sanguineum : hic cniin accidit in tertia Christi oratione, illa vero facta sunt in prima, ut patet ex Matthæo et Marco. Causa est, quia Lucas trinam Christi orationem conflatur in unam ; quare commiscet ea quæ diverso tempore in tribus Christi orationibus facta sunt, perinde ac si in una eademque peracla fuissent. Post primam ergo orationem Christus visitans Apostolos inveniensque eos dormientes, dixit id quod sequitur :

4G. Et ait illis : Quid dormitis? surgite, orate, Ven n NE INTRETIS IN TENTATIONEM. — Vide dicta *Matth.* XXVI, 27.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prosequitur Christi passionem, narratrpie Judccorum contra cuín accusationem, Herodis illusionem, Pilati Impilaionem, condemnationem, crucifixionem, Josephi sepulturam : quæ fere omnia audivimus Matth. cap. xxvn.

I. Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum. 2. Coeperunt autem illum accusare, dicentes : Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dare Ossari, el dicentem se Christum regem esse. 3. Pilatus autem interrogavit eum, dicens : Tu es rex Judæorum? At ille respondens, ait : Tu dicis. 4. Ait autem Pilatus ad principes Sacerdotum, et turbas : Nihil invenio causai in hoc homine. 5. At illi invalescebant, dicentes : Commovet populum, docens per universam Judæam, incipiens a Galilæa usque huc. 0. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilams e>- t. 7. Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem , qui et ipse Hierosolymis erat illis diebus. 8. Herodes autem viso Jesu, gavisus est valde : erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat nulla de eo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. 9. Interrogabat autem eum nullis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat. 10. Stabant autem principes Sacerdotum et Scribæ constanter accii-

sanies eum. 11. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo; et illudit indutum veste alba, et remisit ad Pilatum. 12. Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die; nam antea inimici erant ad invicem. 13. Pilatus autem, convocatis principibus Sacerdotum, et magistratibus, et plebe, 14. dixit ad illos : Obtuli lis mihi hunc hominem quasi avertentem populum, et ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam invenio in homine isto ex his, in quibus cum accusatis. 15. Sed neque Herodes; nam remisi vos ad illum, et ecce nihil dignum morte actum est ei. 16. Emendatum ergo illum dimittam. 17. Necease autem habebat dimittere eis per diem festum nunc. 18. Exclamavit autem simul universi turba, <licens:Tolle hunc, et dimitte nobis I'irabbam; 19. qui erat, propter seditionem quamdam faciam in civitate et homicidium, missus in carcerem. 20. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum. 21. At illi succlamabant, dicentes : Crucifige, crucifige eum. 22. Ille autem tertio dixit ad illos : Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo; corripiam ergo illum, et dimittam. 23. At illi instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur; et invalescebant voces eorum. 24. Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum. 25. Dimisit autem illis cum qui, propter homicidium et seditionem, missus fuerat in carcerem, quem petebant; Jesum vero tradidit voluntati eorum. 26. Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem, venientem de villa, et imposuerunt illi crucem portare post Jesum. 27. Sequebatur autem illum multa turba i populi et mulierum, quæ plangebant et lamentabantur eum. 28. Conversus autem ad illas Jesus, dixit : Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super v. s ipsas flete, et super filios vestros. 29. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent : Beati steriles, et ventres qui non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt. 30. Tunc incipient dicere montibus : Cadite super nos; et collibus : Operite nos. 31. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? 32. Ducebantur autem et alii duo nequam cum eo, ut interficerentur. 33. Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariae, ibi crucifixerunt eum, et latrones, unum a dextris, et alterum a sinistris. 34. Jesus autem dicebat : Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Dividentes vero vestimenta ejus, miserunt sortes. 35. Et stabat populus spectans, et deridebant eum principes cum eis, dicentes : Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus. 36. Illudebant autem ei et milites accedentes, et acetum offerentes ei, 37. et dicentes : Si tu es rex Judæorum, salvum te fac. 38. Erat autem et superscriptio scripta super eum litteris Græcis, et Latinis, et Hebraicis: Ille est rex Judæorum. 39. Unus autem de his qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum, dicens : Si tu es Christus, salvum fac te ipsum et nos. 40. Respondens autem alter increpabat eum, dicens : Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es. 41. Et nos quidem juste, nam digna factis recipimus; hic vero nihil mali gessit. 42. Et dicebat ad Jesum : Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum. 43. Et dixit illi Jesus : Amen dico tibi : Hodie mecum eris in paradiso, i i. Erat autem fere hora sexta, et tenebrae, facta sunt in universam terram usque in horam nonam. 44. Et obscuratus est sol; et velum templi scissum est medium. 45. Et clamans voce magna Jesus ait : Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens, expiravit. 46. Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Vere homo justus erat. 47. Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, et videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur. 48. Stabant autem omnes noli ejus a longe, et mulieres quæ secula) eum erant a Galilæa, hæc videntes. 49. Et ecce vir nomine Joseph, qui erat decurio, vir bonus et justus : 50. hic non consenserat consilio et actibus eorum, ab Ariinalhau civitate Judææ, qui exspectabat et ipse regnum Dei. 51. Hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu; 52. et depositum involvit sindone, et posuit eum in ino-

namento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat. 54. Et dies erat parasceves, et sablmtum illucescebat. 55. Subsecute autem mulieres, quæ cum eo venerant de Calibea, viderunt monumentum, et quemadmodum positum erat corpus ejus. 56. Et reverentes paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.

W. 59- t xes ACTES DE HIS QUI PENDEBANT (a sinistro latere Christi) latronibus, blasphemabat eu», dicens : Si tu es Christus (Salvator mundi), ?alva TENETIPSUM ET NOS , — Ut nOS a CHICO JibCFCS , UC vite et libertati restituas. Voluit Christus atrocissima pati, idque ab omni genere hominum, ideoque irrideri et blasphemari, non tantum a Scribis et Judæis, sed et ab ipso latrone, supplicii sui socio, quod longe erat acerbius : latro enim hic animam agens debuisset Christo compati ac cogitare de salute animæ suæ, eamque a Christo postulare; ut et nos ad scommata, irrisiones et subsannationes taceamus, et mente patientiam , ore silentium præferamus.

Vrr». 40. W. DESVOSbTyS AUTEM ALTER (pendens a dCX- Utmlatera Christi, ul habet traditio) increpabat eum rió ii- Neque tu times Deum, quod in eadem dam- €*pL ratione (Græco id est iudicio, supplicio crucis cum Christo mecum) es. — Syrus, *diam non a Deo, non times tu? q. d.* Esto Scribæ et Judæi liberi et validi non timeant Deum, ideoque subsannent Christum; tu tamen, qui in cruce torqueris et ad mortem tendis, deberes timere Deum, nc tc paulo post mortem acriter puniat, co quod tam sacrilege Christum ejus blasphemēs. Significat ergo hic latro sc timere Deum : « Initium autem sapienti® (et salutis) timor Domini, n Bccfi. i, 28, nec tantum se timere Deum, sed et socium latronem ad eumdem timorem exhortari, q. d. Esto Judæi rideant Christum, tuum tamen est timere Deum, tum quia in eadem es damnatione, id est poma crucis ad quam juste damnatus es; Christus vero innocens injuste; ac proinde decet te potius socii tui in pœna, præsertim innocentis, misereri quam conviciari; tum quia debes te ad mortem componere, et ad iudicium Dei, ubi hujus tuæ blaspbemi® rationem reddes et acrem gehennæ vindictam subibis. Porro, dicendo : « Neque tu times Deum, » videtur Christum denotare cumque confiteri esse Deum , q. d. Time vindictam Christi, quem blasphemās, quia ip^c non tantum est homo, sed et Deus; hoc enim ipsum a Christo illuminatum credidisse, mox patebit. Ila S. Ambrosius et Eusebius, (piorum verba recitabo.

Vtn. u. M- nos quidem just e (damnati versamur in hac damnatione, id est pœna crucis), nam digna factis recipimus (cn actum profund® publicæque contritionis, confessionis et pœnitentiæ quo priora scelera expiavit) : mc vero nihil mali gessit. — Grece, m'Aíl id est absonum, indecens, incongruum, nihil quod vel leviter reprehendi aut culpari posset. En liberapublicaue confessio, ac

testimonium innocenti® Christi, quod latro hic dat Christo coram Scribis et principibus, qui Christum damnarunt, nil veritus eorum iram et furorem.

»2. Er dicebat ad Jesum : Domine, memento mei CUM VENTRIS IN REGNUM TUUM , — COBICStC Et divinum, ad quod lendis per mortem crucis, ut mox a morte illud ineas, tuosque in illud introducas : quare te obsecro ut et me in illud tccum inducas ; ideoque peccatorum omnium, quorum me summe pmnitet, veniam a te supplex deponco, ac pro satisfactione tormenta hæc crucis, in caque mortem quam libenter subeo, tibi offero : quare totum me tibi resigno, dedico, consecro. Ltinam pro te tuique fide et amore hæc et plura tormenta pati mihi concederetur. Hæc enim ejus verba significant vivam et ardentem ejus fidem , spem, charitatem, devotionem, humilitatem, patientiam, contritionem cælcraque virtutes.

Moraliter : disce hic vim , efficaciam et celeritatem gratiæ Christi, quæ in ipsa cnice ex latrone »« fecit virum sanctum, imo sanctissimum. Mira fuit nU ,n,u' conversio S. Magdalenas, mira S. Pauli, sed magis mira hujus latronis; quia S. Magdalena audierat dicta et miracula Christi, S. Paulus cum c cœlo verberantem sentiebat; latro vero in ipsa cruce, ubi Christus infame et atrox latronum supplicium patiebatur, fuit ad eum conversus per heroicis fidei, charitatis, devotionis, etc., actus. Addunt S. Hieronymus, Chrysostomus, Thcophylactus, Euthymius, in *Matth.* cap. xxvn; Cyrillus Hierosolymitanus, *Catech.* 13; Orígenes, tract. 3'í in *Matlh.*, hunc latronem prius cum socio blasphemasse Christum : nam SS. Matthæus et Marcus dicunt in plurali *latrones* impropèraste Christo ; licet probabilius S. Augustinus, Epiphanius. Anselmus et alii cum Suarez contrarium sentiant, censcantque per synecdochen *latrones* vocari unum e latronibus, nam Lucas diserte ait unum blasphemasse , alterum confessum esse Christum. Si prius blasphemavit, magis mira fuit ejus conversio, qua subito blasphemies convertit in confessionem cl laudem Christi. Unde exclamat S. Augustinus : « Hæc mutatio latronis dexter® Excelsi est »(1).

(1) Kuinocl, ad b. L, haud improbabiliter opinatur hunc hominem, antequam in vincula conjiceretur, Jefurn docentem audivisse. Quod vero deinde asserit eumdem non fuisse *latronem* proprie dictum, nec aliud scelus commisisse, nisi quod, excitato a Barabba tumultu, tanquam hujus socius comprehensus inierit, mera est conjectura, omni fero argumento destituta, quanqu.un vocabulum i.T.crr.;, *rtMlem* quoque ac *scditio^uiii* nunquam indicat.

Qiiæres, qua ratione fuit conversus? Respon-
deo : Exterius per exempla virtutum quæ in
Christo cernebat, eximi® scilicet charitatis, qua
ilium pro inimicis orantem audierat, patientiæ,
fortitudinis, modesti®, religionis ac virtutum
omnium. Ita Thcophylactus hic, et Euthymius,
cap. lxyji in *Matth.* Interius vero per raram et
pene miraculosam Dei motionem et illustratio-
nem, qua cognovit Christum esse innocentem, et
altioris regni regem, et supremum dominum, in
cujus potestate esset hominem etiam mortuum
beare : quare ipsum esse Messiam, Dei l'ilium et
Salvatorem mundi. Ita S. Leo , serm. 2 *De Pas-
sione* : a Quæ, inquit, istam fidem exhortatio per-
suasit , quæ doctrina imbuit, quis prædicator
accendit? non viderat prius acta miracula, cessa-
verat tunc languentium curatio, cæcorum illumi-
natio, vivificatio mortuorum; ca ipsa quæ mox
erant gerenda, non aderant ; et tamen Dominum
confitetur et Regem, quem videt supplicii sui esse
consortem. Inde ergo oriebatur hoc donum,
unde accepit fides ipsa responsum. » Nota hic illa
verba : « ca ipsa quæ mox erant gerenda, non
aderant ; » videtur enim illis tacite reprehendere
id quod apud Hieronymum iu cap. xxyii *Matth.*
reperimus scriptum, a sole fugiente, terra com-
mota , saxisque disruptis, et ingruentibus tene-
bris, unum latronem empisse credere et confiteri
Jesum. » Quam sententiam pene iisdem verbis
habet Chrysostomus, hom.2 *Dc Cruce et L drone*,
et significat Origenes, tract. 34 in *Matth.*

Sed mirum est hos Patres non animadvertisse
hanc sententiam pugnare cum Evangelio, quia,
exceptis tenebris, cælra signa acciderunt mortuo
jam Christo (ut plane ex Evangelio constat), cum
tamen ex eodem Evangelio perspicuum sit la-
tronem conversum esse vivente Christo : solis
autem defectio et tenebræ post latronis conver-
sionem a Luca narrantur. Eamdem vero cum
S. Leone sententiam docet S. Cyrillus, *Calcch* 13,
dicens : a Quæ virtus te illuminavit, o latro? quis
te docuit adorare contemptum, et simul cruci
affixum? O lumen perpetuum illuminans obscu-
ratos!)» Eamdem fuse prosequitur S. Augustinus,
serm. 13 *De Tempore*; S. Chrysostomus, hom. *Dc
Latrone*, et serm. 1 *De Cruce et Latrone*. Ita Suarez,
qui et addit fieri potuisse ut latro, antequam in-
carecrarelur, Christum prædicantem audierit,
miracula conspexerit vel audierit, et forte in ip-
sum crediderit. Addit S. Vincenlius Eerrerius,
serm. *De Bono latrone*, cum conversum umbra
Christi, cum scilicet sole gyrante umbra crucis
Christi eum contigit. Sic enim umbra S. Petri
sanabat infirmos, *Act.* m. Addunt alii B. Virgi-
nem slclisse mediam inter hunc latronem et
Christum, ac illi gratiam impetrasse et inolienti
Christum reipsa crucifixum exhibuisse, uti mo-
nentibus solet crucifixus proponi. Adde, ipsum vi-
disse cælum solemque obscurari, ac diem in
noctem verti, ob Creatoris sui crucem et mortem.

Porro, sanctitas hujus latronis liquet ex exi-
mia ejus fide, spe et cbaritatc : *fide*, qua credidit
in Christum velul Regem regum, quem videbat
ut vilissimum hominem, imo ut latronem cruci-
fixum ; *spe*, qua a Christo petit ut ad regnum
ejus admittatur; *chardate*, qua socium latronem
Christum blasphemantem corripit, Christi inno-
centiam palam coram Judæis et hostibus infen-
sissimis confitetur et propugnat, cum cæteri
omnes etiam Apostoli, præ metu diffugissent
et Christum deseruissent. Heroica ergo ejus fuit
confessio. Unde S. Gregorius, lib. XVIII *Moral.*,
cap. xiii : « In cruce, ait, clavi manus pedesque
ligaverant, nihilque in eo pœnis liberum, nisi cor
et lingua remanserat. Inspirante Deo totum illi
obtulit, quod in se liberum invenit, ut corde cre-
deret ad justitiam, ore confiteretur ad salutem. In
corde autem fidelium tres summopere manere
virtutes testatur Apostolus, fidem, spem et cha-
ritatem, quas cunctas subita repletus gratia et
accepit latro, et servavit in cruce. »

Exclamat S. Augustinus, serm. *De feria III Pas-
chalis*, et lib. I *De Anima et ejus origine*, cap. ix :
« Huic fidei quid addi possit, ignoro. Si titubave-
runt, qui viderunt Christum mortuos suscitantem,
credidit ille, qui videbat eum secum in ligno
pendentem. Vere non invenit Christus tantam
fidem in Israel, imo nec in universo inundo. »
S. Chrysostomus : a Priusquam, ait, sibi quid-
quam petat, curat socium lucrari : quæ insignis
est chantas. » Imo nonnulli latronem hunc vocant
martyrem, ul S. Cyprianus, epist. *ad Fabian.*, eum-
quo asserit suo sanguine baptizatuin, idque repetit
serm. *De Cerna*, et serm. *De pass. Dom.*, ubi ait: a Sic AuS u
in cruce latro confitens non tantum indulgentiam * ;
meruit, sed Christi familiaris effectus, præmissus l/f.
est in paradisum, et factus est particeps regni,
per confessionem factus collega martyrii. » Quam
Cypriani sententiam refert S. Augustinus, lib. I
De Anima et ejus origine, cap. ix, et lib. IV *De
Baptismo*, cap. xxn, ubi ait latroni non opus
fuisse baptismo vel martyrio, sed sola contritione
potuisse salvari. Priori vero loco ait quod , licet
latro non sit mortuus pro Christo, tamen apud
Deum tantum valuisse, quod confessus est Domi-
num crucifixum, quantum si fuisset pro Domino
crucifixus, atque ila inventa est in eo mensura
martyris, qui tunc in Christum credidit, quando
defecerunt qui futuri erant Martyres.

Rursum D. Augustinus, serm. 120 *Dc Tempore* :
« Latro, inquit, nondum vocatus, et jam electus:
nondum famulus, et jam amicus; nondum dis-
cipulus, et jam magister, atque ex latrone con-
fessor; quia etsi pœna cœperat in latrone, novo
genere consummatur in martyre. » Idem, lib. *De
Anima et ejus origine*, cap. ix, in VII tom. : « Latro,
inquit, tantum valuit confessus Dominum cruci-
fixum, quantum si fuisset pro Domino cruci-
fixus. » S. Hieronymus , epist. 13 *ad Paulinum* :
« Latro, inquit, crucem mutat paradiso, et facit

homicidii pœnam martyrium.» Drogo, episcopus Ostiensis, tract. *De Sacram. Dominica passionis* (extal tomo H fiblioth. SS. Patrum), eundem vocat martyrem.

Porro, nonnulli hanc rationem martyrii ejus probabilem asserunt, scilicet Judæos, audientes ejus confessionem Christi, qua ipsorum facta et condemnationem Christi damnabat, ira et furore percitos in illum roviisse, ac immaniter crura confregisse, ut habent Evangelist®, itaquo mortem illi acerbiores reddidisse namque accelerasse, ac proinde martyrem effecisse. Hinc et S. Hilarius, lib. X *De Trinit.*, eundem vocat martyrem : « Martyri, inquit, suo paradisum promittens : » *Martyri*, id est testi, quia latro in cruce protestatus est suam fidem et spem in Christum : alloqui ipse ob passionem suam proprie et preciae non fuit martyr, quia passus est pro suis sceleribus, non pro Christo; nisi dicas Judæos ipsi propter hanc confessionem, mortem aggravasse et accelerasse uti jam indicavi.

Denique Arnaldus (alii Renaldum vocant) abbas, tract. 9 *De Septem Verbis Christi in cruce*, in *Biblioth. SS. Patrum*, asserit latronem hunc evectum in coelos, sedem super angelos omnes, super Cherubino* et Seraphinos, ac ipsum Luciferi thronum occupasse. Vide nostrum P. Stephanum Binclum, lib. *De Bono latrone*, ubi eum vocat Archangelum paradisi, primogenitum Christi crucifixi filium, martyrem, apostolum et prædicatorem totius mundi, utpote qui e cathedra crucis Christum toti orbi predicavit. Paulus, inquit, loquitur ut Cherubim, latro amat ut Seraphim. Audi nunc de eodem elogium Patrum.

S. Chrysostomus, hom. *De Cruce et Latrone* : « Iste latro, ait, do ligno mercatur salutoni. Hic latro iuratur coeleste imperium, vim facit majestati. » Et inferius : a Nullum ante latronem invenies repromissionem paradisi meruisse, non Abraham, non Isaac, non Jacob, non Moscu, nec Prophetas, nec Apostolos ; sed ante omnes repetios latronem. » Deinde fidem latronis confert et preferi fidei Abrahæ, Isai®, EzechieUs, Mosis, co quod non in templo, non in solio et gloria, uti illi, sed in cruce et tormentis Christo crediderit. • Videt, ait, in tormentis et tanquam in gloria adorari. Videi in cruce, et rogat quasi in cœlis sedentem. Videt condemnatum, et regem invocat, dicens: Domino, memento mei, cum veneris in regnum tuum. Crucifixum vides, et regem predicas ; in ligno pendere cernis, et cœlorum regna meditaris. O admiranda latronis conversio! »

S. Ambrosius, serm. 45 : * Illud, ait, ad gratiam ejus (latronis) majori est meriti, quod Christum in cruce credidit, et passio qu® aliis scandalum fecit, illi ad fidem profecit : recte ergo mercatur paradisum, qui crucem Christi non putavit esse scandalum, sed virtutem. » Et inferius, serm. 50 : • Cernat licet ejus hiantia vulnera, spectet ipsius sanguinem profluentem,

Deum timen credit, quem reum nescit; justum fatetur, quem non meminit peccatorem.» Et mox : « intellexit enim quod pro alienis peccatis has plagas susciperet, pro alienis sceleribus hæc vulnera sustineret ; et scivit quod illa iu corpore Christi vulnera, non essent Christi vulnera, sed latronis ; atque ideo plus amare cœpit, postquam in corpore ejus sua vulnera recognovit. » El pluribus interjectis : « Magna plane est et admirabilis fides, qu® Christum crucifixum glorificari magis credidit, quam puniri. In hoc enim lotius forma salutis est. Salvatorem tunc majestatis dominum cognoscit, cum videtur humilitatis patientia cruciari. Processit devotione, qui processit et premio; prior enim latro ad paradisum, quam Apostoli pervenerunt.»

Eusebius Emissenus (vel quisquis est auctor ; stylus enim Latinum arguit auctorem, non Grecum, vel Syrum, qualis fuit Eusebius), homil. *De Latrone beato* : « Quam singularis, inquit, etquam stupenda devotio; sub illo tempore credidit reus, quo negavit electus. Laudabilius hoc itaque in latrone ac magnificentius fuit, quod hominem addictum, et inter extrema deficientem supplicia Dominum credidit, quam si inter virtutum opera credidisset : non itaque sine causa tantum meruit. » Causam subdit : a Illuminaverat, credo, nascentem fidem latronis, jam credentis in Christum, propius corporea divinitas, quæ se largius sub momento illo peragend® redemptionis infunderat. » El mox : « Non dixit : Si Deus es, de supplicio prasenti eripe me ; sed magis : Quia Deus es, de futuro judicio libera me; predicat sæculis judicem regemque sæculorum, etc., etsi poena cœperit in latrone, novo genere consummatur in martyre. »

Porro latro hic pœnitens a S. Athanosio, semi, in *Parasceve*, vocatur *Evangelista* : a Tanquam latro, inquit, crucifixus es, o bone, et repente Evangelista evasisti. » A S. Chrysostomo, serm. in *Parasceve*, vocatur *Propheta*, hoc est predicalo!* et enarrator magnitudinis Christi : « O potentiam Jesu, inquit, latro jam Propheta est, et c cruce predicat. » Idem ibidem cum vocat *praedonem et raptozem paradisi* : « Vidisti, inquit, quomodo neque in cruce artis suæ obliviscitur, sed per ipsam confessionem prodatur regnum. » Unde Sedulius, carin. 5 *Pasch.* :

AMulil ipse suis calorū regna rapinis.

A S. Cyrillo, lib. H *De Adorat.*, et a B. Petro Damiano, serm. *De Exalt. S. Crucis*, nuncupatur, *primitive truas Christi et credentium*. A Drogon, *De Sacr. Dornin. pass.*, indigitalur *Petrus in cruce* : * Tu, inquit, Petrus in cruce fuisti; et Petrus in domo Caiph® latro, » quia Christum negavit, quem latro in cruce confessus est coram omni populo. AS.Cypriano (vel quisquis est auctor), serm. *De Pass.*, nominatur « collega martyrii Christi. » Ab Arnolodo, abbate Bon® Vallis, tract. 2 *De Verbo*

Christi: «collateralis Christi, et præcursor ejus vieto! iæ.n AS. Chrysostomo, hom. *De Casconato*: «advocatus Christi,» quia cum contra Judæos quasi advocatus defendit. Ab Anastasio Sinaila, lib. V *ptexam*.: «volucris cœli, magna aquila per aerem volans in paradisum.» Plura ejus elogia conglomerat S. Athanasius, serm. citato tzi Parase., ubi inter alia ait: «O latro, Petri commilito, Judæorum accusator! O latro, regni mercator, paradisi custos! O latro, crucis velut corollarium, tibi cœlum alliciens! O latro, quomodo homines regnum quasi furto auferant, instruens! O latro, postremus veniens, sed primus coronatus! O latro, vehemens Judæ accusator! O latro, Apostolorum symmysta, juste Christum coemens!» Audi S. Paulium, in *Celsi pueri Pancyr*.:

Mœror abi, discede pavor, fuge culpa, ruit mors,
Vila resurrexit, Christus in astra vocat.
Morte mea fundus, milii mortuus, et mihi victor,
Ul mors peccali, sil mihi vila Dei.
Denique servatum jam de cnice duxit aperio
Limite latronem, qua paradisus adest.

Roganti pro peccatore pœnitente qui confessorii copiam non habebat, respondit Christus S. Brigitte) in hæc verba: «Ille plorat quod non habet auditorem confessionis suæ. Dic ei quod sufficit voluntas. Nam quid profuit latroni in cruce? Nonne voluntas bona? Aut quid aperuit cœlum, nisi voluntas volendi bona et audiendi mala? Quid vero facit infernum, nisi voluntas mala et affectus inordinatus?» Ita habetur lib. VI *Develat*. S. *Illigittæ*, cap. cxv. Plura vide apud nostrum Thcophilum Haynaudum, in erudito opere quod *De Metamorphosi latronis in Apostolum* conscripsit, ubi, cap. xvn, mellificium tropologicum per Christianas apes, sancti lationis virtutum prata carpentes, conficit et contextit.

Vmi.43. 43. Et dixit illi Jesus: Amen meo tibi: hodie .Vccum MECUM EIUS IX PARADISO, — id CSt, jU loco Vollp-raradi' — scilicet sis in beatitudine et visione Dei 90. beatifica, q. d. Hodie te felicem in perpetuum Qiwoim? efficiam, hodie te regem in regno gloriæ divinæ mecum regnantem constituam. Et hoe videntur velle Cyrillus Hierosolymitanus, *Calceli*. 13; S. Chrysostomus, hom. 2 *Dc Cruce et Latrone*; Nyssenius, serm. *Dc Dcsuircdionc*; S. Augustinus, tract. III in *Joan.*, qui -ò in *paradiso*, explicat ni *calo*, id est in beatitudine cadesti. Certum enim est Christum cum latrone, die illo quo obiit, non ascendisse in cœlum, sed descendisse ad limbum patrum (unde S. Augustinus, lib. All *De Genesi ad l <7L*, cap. xxxiv, ct Maldonatus per *paradisum* hic accipiunt sinum Abrahæ), ibique eis visionem divinitatis suæ impertivisse, itaque cos beasse, quare tunc Christus rerum sortes mutavit; fecit enim ul limbus esset paradisus, ut inferi essent superi, ul infernus esset cœlum; ubi enim est Christus, ibi est paradisus; ubi est visio Dei et bealiludo, ibi est cœlum.

Nam quod Euthymius aliique Graeci **hic**, negantes animas Sanctorum ante diem judicii videre Deum esseque beatas, per *paradisum* intelligunt terrestrem, ad quem raptus fuit Henoch, verum esse nequit. Dc fide enim est, Christum mox a morte in infernum, puta ad limbum patrum, descendisse; non vero ivisse ad paradisum terrestrem. Adde, incertum est an paradisus tenetris post diluvium adhuc supersit, et esto superesset, ille non animarum, sed corporum duntaxat letum et felix est habitaculum. Quare ex hoc loco contra Graecos, et conira Calvinum aliosque Novatores liquet animas Sanctorum plene a peccato purgatas non dormire usque ad diem judicii, sed illico videre Deum, iliaque visione beari.

Moraliter: Nola hic liberalitatem Christi, qui supplicato preces excedit et vota. Petierat latro ut Christus existens in regno sui meminisset duntaxat; at Christus eodem die illi regnum promittit, ut in eo quasi rex secum regnet. «Hodie, ail Eusebius Emissions, horni!. Dc *Latrone beato*, quasi dicat: Quid me, o fidelis meus comes, et unicus tanti testis triumphi tantopere exorandum putas, ut in die judicii mei meminerim lui? hodie mecum eris in paradiso.» Et mox: «Positus in patibulo (Christus) vehit arbiter in medio damnatorum negantem repulit, suscepit confitentem: hunc deputat regno, illum relinquit inferno. Post hæc ergo credamus in majestate judicaturum, quem jam in cruce videmus exercere judicium.» Hæc ergo est suavissima Christi ad latronem responsio, quam merito S. Fulgentius, *Sermon, noe*. 60. vocat «Christi testamentum, calamo crucis conscriptum.»

Denique nomen hujus beati latronis fertur fuisse Dismas; hoc enim nomine S. Disnun latronis 'L u' • nonnulla sacella ei erecta reperiuntur. Catalogo Sanctorum adscriptus est in Uartyrologio die 23 marlii; illo enim die passus videtur, ac consequenter Christus. Sic enim in eo legimus: «Hierosolymis commemoratio sancti latronis, qui in cruce Christum confessus, ab eo meruit audire: Hodie mecum eris in paradiso.»

4G. Pater, in maxus tuas commendo (Arabicus, pono; Tertullianus, lib. *Contra Praxeam*, cap. xxv, depono, q. d. Depositum trado; hæc enim significat TrapariOiuiat, Uilde nxpitârç, CSl depositum. Idem significat Hebr TpDH *hiphkid*, quod Noster vertit, *commendo*, scilicet tanquam depositum, ul illud mihi custodias et suo tempore restituas) sruuruM meum.— S. Athanasius, lib. *De Humana Christi natura contra Apoll*, sub initium: «Cum in cruce, inquit, dicit: Pater, in manus tuas depono spiritum meum, in eo omnes homines apud Patrem deponit ac commendat, per ipsum, et in ipso vivificandos: membra enim sumus, et membra ista multa unum corpus sunt, quod ipsum Ecclesia est; omnes ergo in se Deo commendat.» Christus igitur, juxta S. Alhanosium, homines vocat suam animam et spiritum: quantum ergo

COMMENTARIA IN LUCAM, cap. XXIII.

animabus lucrandis *et* salvandis incumbere debemus, ut Christo quasi servemus suam animam et spiritum? Sic Paulus *ad Philon.* Onesimum vocat a sua viscera, o

a Tradidit animam suam manibus genitoris, inquit Cyrillus, lib. XI *in Joan.*, cap. xxxvî, ut ab illa et per illam facto initio, certam hujus rei *spem* habeamus, firmiter credentes in manibus Dei nos post mortem futuros. » Sic et Victor Antiochenus, *in Marcum : a* Hæc quoque Christi commendatio, ait, in animarumstrarum commodum cedebat : quippe quas ille a corpore quod inhabitaverant absolutus, quasi quoddam depositum in Dei viventis manus ea oratione tradebat. » Et Euthymius : « Et hoc nobis effecit Dominus, ait, ne deinceps justorum animæ descenderent in infernum, sed magis ad Deum ascenderent. » Citat Christus *Psalm.* xxx, G, ubi David afflicus, et in mortis periculo constitutus, tam in sua, quam in Christi persona ait oratque. « In manus tuas commendo spiritum meum. »

Unde eundem versum et psalmum quotidie usurpat canitque Ecclesia in Completorio sub noctem, ut doceat nos, quando imus cubitum, animam Deo commendare, quia noctu multa ex catarrho, suffocatione, apoplexia, etc., mortis subitanæ occurrunt pericula. Eundem versum usurpant moribundi, uti usurpavit S. Nicolaus, S. Ludovicus, rex Franciæ, et S. Basilius, idque praesentibus angelis a quibus abducebatur, testo Nazianzeno, orat, in S. *Basii.* ; quin et Stephanus dicens : « Domine Jesu, suscipe spiritum meum. » Hoc enim versu testamur : *primo*, nos animam in nativitate accepisse, non a patre vel matre, sed a solo Deo, ideoque nos illi eandem, quasi creaturam ipsi propriam reddere; *secundo*, nos credere animam in morte non interire, sed esse superstitem et immortalem, ac ad Deum, qui eam creavit et judicabit, redire ; *tertio*, nos credere carnis resurrectionem : morientes enim Deo commendamus animam, ut ipse eam quasi depositum servet et in resurrectione corpori nostro restituat ; *quarto*, nos in agone ultimo, quem acerrimum cum dæmone subimus, in morte implorare Dei opem, ut ei animam resignantes dæmonem superemus de coque triumphemus : unde multorum est sententia, dæmonem proprium cuique

adversarium, eidem moribundo horribili specie apparere, eumque ad desperationem aliaque seelera sollicitaro, uti apparuit S. Martino et aliis, morte ipse non tamen omnibus. Idipsum sentire videtur S. Ephrem, serm. *in cos qui in Christo obdormiunt* ; S. Chrysostomus, hom. 34 *in Matth.*, et alii quos citat noster Lorinus, *Eccles.* cap. viii, 8. Idem de Christo sentiunt multi. Unde Eusebius, lib. X *Demonstr.*, cap. ult., illud Christi dictum : « Tauri pingues obsederunt me, » *Psalm.* xxi, 13, intelligit de dæmonibus, quos Christus in cruce viderit hiantes rictu sibi quasi reo et scelesto insultantes de crucifixione et instante morte. Favet illud *Habacuc*, cap. iii, 5 : « Egredietur diabolus ante pedes ejus. » Et illud Christi : « Venit princeps mundi, et in me non habet quidquam » *Joan.* XIV, 30. Deponit ergo spiritum in manu Dei, certus quod nemo ex ea possit illum rapere. Fidelissimus enim et fortissimus depositarius est Deus, jta S. Hieronymus, in *Psalm.* xxx, 6, : « In manus tuas commendo spiritum meum, hoc est, inquit, in potestatem tuam commendo animam meam. Illoc exemplum accepit Ecclesia a Christo. Hoc et S. Stephanus fecit. Hoc et Sancti orant, quando exeunt de corpore, ut illud : Fidei creatori commendant animas suas in benefactis. Hoc in cruce positus Dominus dixit, quod in Patris manus spiritum commendaverit, cito cum ipso resuscitante sumpturus. »

Symbolice : Didymus, in *Catena, psalm.* xxx : Spiritus Triplex est spiritus, inquit, primus cogitatio nostra, secundus anima, tertius conscientia, quæ tria Deo commendare debemus.

Et ille dicens expiravit * — Syrus, *hoc dixit, et finiit*, scilicet vitam ; Arabicus, *et cum dixisset hoc, tradidit spiritum* in manus Patris, uti dixerat. Fuit ergo hoc certum signum, ipsum esse Filium Dei Patris ab ipso inelamati, ac Patrem clamorem Filii exaudisse spiritumque ejus suscepisse. Cum enim dixisset : « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, » tunc demum morti permisit ut ad se accederet, ait Euthymius in cap. xxvii *Matth.*, utpote certo sciens Patrem spiritum suum in manus suas traditum, quasi depositum securum servaturum, eique tertio die in resurrectione redditurum : quare hac spe certus, lætus et alacer tradidit Patri spiritum*

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus resurgens apparet piis feminis. Secundo, vers. 43, duobus discipulis euntibus in Emmaus.

Tertio, vers. 30, duodecim Apostolis in cenaculo Jerusalem. Quarto, vers. 40, ascendit in colum.

Primam partem explicui Matth. xxviii; quartam. Actor, i : supersunt ergo secunda et tertia hic explicandis.

1. Una autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes, quæ paraverant, aromata; 2. et invenerunt lapidem revolutum a monumento. 3. Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Jesu. 4. Et factum est, dum mente consternata» essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti. 5. Cum timerent autem, et declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas : Quid quæritis viventem cum mortuis? G. Non est hic, sed surrexit; recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilæa esset, 7. dicens : Quia oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, et crucifigi, et die tertia resurgere. 8. Et recordatae sunt verborum ejus. 9. Et regressæ a monumento nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, et cæteris omnibus. 10. Erat autem Maria Magdalene, et Joanna, et Maria Jacobi, et cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc. U. Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista; et non crediderunt illis. 12. Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum; et procumbens vidit linteamina sola posita, et abiit secum mirans quod factum fuerat. 13. Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Jerusalem, nomine Emmaus. 14. Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus quæ acciderant. 15. Et factum est, dum fabularentur, et secum quærerent; et ipse Jesus appropinquans ibat cum illis; 16. Oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoscerent. 17. Et ait ad illos : Qui sunt hi sermones, quos conferitis ad invicem ambulantes, et estis tristes? 18. Et respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei : Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non cognovisti quæ facta sunt in illa his diebus? 19. Quibus ille dixit : Quæ? Et dixerunt : De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere et sermone, coram Deo et omni populo; 20. Et quomodo eum tradiderunt summi Sacerdotes, et principes nostri in damnationem mortis, et crucifixerunt eum. 21. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel; et nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie, quod hæc facta sunt. 22. Sed et mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quarante lucem fuerunt ad monumentum; 23. et, non invento corpore ejus, venerunt, dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere. 24. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum; et ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum vero non invenerunt. 25. Et ipse dixit ad eos : stiliti, et tardicorde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt Prophets : 26. Nonne hæc oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? 27. Et incipiens a Moyse, et omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ipso erant. 28. Et appropinquaverunt castello, quo ibant; et ipse se finxit longius ire. 29. Et coegerunt illum, dicentes : Mane nobiscum, quoniam advesperascit, et inclinata est jam dies. Et intravit cum illis. 30. Et factum est dum recumberet cum eis, accepit panem, et benedixit, ac fregit, et porrigebat illis. 31. Et aperti sunt oculi eorum, et cognoverunt eum; et ipse evanuit ex oculis eorum. 32. Et dixerunt ad invicem : Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas? 33. Et turgentibus eadem hora

regressi sunt in Jerusalem; et invenerunt congregatos undecim, et eos qui cum illis erant, 34. dicentes : Quod surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni. 35. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via, et quomodo cognoverunt eum in fractione panis. 36. Dum autem hæc loquuntur, stetit Jesus in medio eorum, et dicit eis : Pax vobis; ego sum, nolite timere. 37. Conturbati vero, et conterriti, existimabant se spiritum videre. 38. Et dixit eis : Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra? 39. Videte manus meas et pedes, quia ego ipse sum; palpate, et videre, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. 40. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes. 41. Adhuc autem illis non credentibus, et mirantibus præ gaudio, dixit : Ilahetis hic aliquid, quod manducetur? 42. At illi obtulerunt ei partem piscis assi, et favum mellis. 43. Et cum manducasse! coram eis, sumens reliquias dedit eis. 44. Et dixit ad eos : Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me. 45. Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas. 46. Et dixit eis : Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die; 47. et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma. 48. Vos autem testes estis horum. 49. Et ego mitto promissum Patris mei in vos; vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto. 50. Eduxit autem eos foras in Belhaniam; et elevatis manibus suis benedixit eis. 51. Et facium est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in cœlum. 52. Et ipsi adorantes regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno; 53. et erant semper in templo, laudantes et benedicentes Deum. Amen.

V. . i. 1. Usa autem sabbati. — «Una, n Id est prima dic post sabbatum, puta Dominica, qua Christus resurrexit. Vide dicta *Alatili*, xxviii, 1.

V. : . io. 10. Joianna, — uxor Chusæ, procuratoris Ilcros, joian. jgg, coristi discipula, cujus hostis et illusor erat i. s. Herodes. Sic S. Serena, uxor Diocletiani Imperatoris, persecutoris Christi, ejusque filia S. Anthemia, ris, persecutoris Christi, ejusque filia S. Anthemia, 'rl,* 2ct neptis S. Susanna, virgines, adeo Christum s. Trj- coluerunt, ut omnes a marito et patre Diocletiano martyrio laureata: sint. Sic et S. Tryphonia uxor j?, i., fuit Decii Imperatoris persecutoris, ac utriusquo c filia S. Cynlla Christo virginitatem vovit, et pro 'IL II I* eo marlyr occubuit. S. Licinia, Licinii Imperatoris soror vel filia, ac Maximini Imperatoris persecutoris uxor, u S. Catharina virgine et martyre ad Christum conversa, eidem in martyrio consors fuit cl socia. Horum omnium vitam eleganter descripsit R. D. Joannes Tomeus, antistes Bosnensis, Homæ mihi familiaris, in *Sanctis Regibus* s Hi- II/ t/ ncajiis. Sic et S. Flavia Domitilla, neptis Domitiani Imperatoris, ab eodem martyrii lauream . j adepta est. Ita e spinis Deus elicit rosas; nimirum ■ m- voluit ipse maritos per uxores, reges per reginas n> vincere et confundere, tum hic, tum in die judicii.

V n. 13. 13. Et ECCE DUO EX ILLIS IBANT IPSA DIE (Doufi- itu^ mca paschalis, qua Christus resurrexit) in cas- W. .C TEIXCM (Græce nipe», id est vicum, pagum; unde c; i- Marcus, cap. xv, vocat villam) quod ebat in fxxu ia STATIO STADIUBLM SEXAGINTA AB JEHLSALEM, NO- >_ uu. ii\ E Emxals. — a Duo. » Hi duo ildcm sunt cum illis de quibus ait Marcus, cap. ivi, li : a Post

hæc autem duobus ex illis ambulatibus, ostensus est in alia effigie euntibus in villa. » Ita passim Interpretes, uno excepto Euthymio, qui censet diversos esse et diversam Christi apparitionem, idque probat ex eo quod subdit Marcus : «Et illi euntes nuntiaverunt cælcris, nec illis crediderunt; » cum tamen Lucas hic, vers. 34, de suis hisce dicat, credidisse eis Apostolos, a Dicentes quod surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni. » Sed respondeo plerosque credidisse, aliquos tamen non credidisse, uti patet de Thoma.

Quærcs, quinam fuerint hi duo? Respondeo I Qui nia Certum est ex vers. 18 unum fuisse Clcopham; quis fuerit aller incertum est. S. Ambrosius censet r,n fuisse *Amaon*, a loco ita dictum, ut videtur, quasi incola et civis fuerit Emmaus, quo tendebant; Orígenes, initio *Comment. in Joan.*, eum vocat *Simconem*; S. Epiphanius, *bares* 23, nominat *Nathanaelem*, de quo *Joan.* i. Alii picrique censent fuisse *Lucam*. Ita Theophylactus hic, S. Gregorius, præfat. tn *Job*, cap. n; Dorotheas, Nicephorus et Metaphrasles in *Vita Clcophæ*. Verum Lucas non videtur Christum vidisse in carne, sed post ejus mortem fuisse conversus, ut palet ex Evangelio! ejus procœmio.

Ex illis (discipulis Christi) ibant, — tum negotiorum, tum animi causa, ut mœstiliam et dolorem ex Christi magistri sui tam atroci et infami morte conceptum diverterent et lenirent.

Stadium sexaginta. — Stadium est octava Sudium par' millions, sive mille passuum, stadium enim

continebat 123 passus. Ergo stadia 60 faciunt septem inilliaria Italica et semis, id est leucas Gallicae unius horæ circiter (res ; nam una leuca continet circiter tria miniarla Italica. Ita Beda : « Stadium, ait, quo Cræci, auctore, ut dicunt, Hercule viarum spatia mensurant, octava est pars millinris : et ideo sexaginla stadia septem millia passuum et quingentos significant, o

Dictum stadium diw *ardour*, hoc est a statione, quod Hercules eo spatio uno spiritu decurso constitisset : inde dictum stadium athletarum et cursorum ; hi enim stadio Olympico, Romano, Corinthio, etc., decurrebant, et cursu certabant. Vide Gellium, lib. I, cap. i.

Emmaus NOMINK EMMAUS.—Græce iuuow;, est trisyllabum ; unde dicitur Emmaus, Eramaunlis ; sicut Trapezus, Trapezuntis ; Jericus, Jericunlis. Eramans tempore Christi erat vicus, ex quo oriundum fuisse Cleopham tradit S. Hieronymus in *Locis Ilcbr.*, ideoque eo familiæ causa profectus hic fuisse videtur. Porro *Emmaus*, si initio per *aleph* scribatur, Hebr. idem est quod *pavor*, vel *terror consilii* ; sin per *chet*, idem est quod *calor consilii*, ait Pagninus in Aorzi. : utrumque huic loco convenit ; nam hi duo pavido fuere animo, sed a Christo inflammati, pavorem verterunt in calorem, atque valido Christi amore arserunt. Alii /uuxcb;, scribentes per *ain*, idem esse censent quod 0*1X0 **Op** *am mans*, id est *populus reprobat*, ad quem hi duo tendebant per suam diffidentiam et dubitationem ; sed a Christo reducti, remissi sunt ad electos Apostolos in Jerusalem.

Emmans Porro Emmaus postea a Romanis, capta Hierosolyma et devictis Judæis, aucta faclaque trophæum, dicta est Nicopolis, id est victori@civitas (1). De qua audi quid scribat Sozomenus, lib. V *Hist.*, cap. XXI : a Ante hanc civitatem, circa trivium in (pio Christus una cum Cleopha post resurrectionem ambulans, in alium se vicum properare simulavit, salubris quidam fons est, in quo passiones suas abluunt et homines, et alia animantia variis morbis laborantia. Ferunt enim Christum ex itinere alicunde una cum discipulis venisse ad cum fontem, ibique pedes abluisse, et ex eo tempore aquam illius medicinam factam esso morborum. » Addit deinde simile de arbore, quæ juxta Hermopolim Christum fugientem in Ægyptum inclinando se adorarli, cujus folia, fructus et cortices multis morbis medentur.

Vori. 14. 14. Et ipsi loquebantur ad invicem de HIS OMNIBUS quæ acciderant, — De Christi magistri sui passio, cruce, morte, sepultura, do tanti viri et Prophætæ tam indigna nece dolentes, quodque eum non amplius essent visuri ; de ejus enim

(t) Beellos inulti duo loca nomine Einmautes distinguunt in Judæa : alterum, oppidum nobile, postea Nicopolis dictum, 140 circiter stadiis ali urbe distabat ; alterum vicus erat ejusdem nominis 60 duntaxat distans ab Hierosolymis.— \ id. Udandi *Palaitma*, p. 309 et 427.

resurrectione et redemptione Israel per eum facienda plane desperabant.

13. Et FACTUM EST, DUM FABULARENTUR, ET SECCM Ver' 15. QÜJERERENT; ET IPSE JESUS APPROPINQUANS IBAT CUR illis. — Docethic Jesus se adesse iis qui de ipso loquuntur rioquamur ergo de Jesu, et Jesus pariter sese insinuabit nobis nostrisque colloquiis, si non corporaliter, certe spiritualiter per suam gratiam et spiritum, quo nos accendet. Hoc enim ipse promisit, dicens : « Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum, *Maith.* XVIII, 20. Qui ergo de rebus bonis loquuntur, in medio sui habent Jesum ; qui de malis, Luciferum : cujus rei experientia et effectus clari sunt.

1G. Oculi autem illorum tenebantur ne eum vm. te. agnoscerent. — Quæres, qua ratione id sit factum ? Respondet *primo*, Dionysius Carthusianus, et favet S. Augustinus, lib. XXII *De Civit.*, cap. rx, quod percussi fuerant cæcitate, æqueac Sodomita?, no»*-Gencs.xix, 11. Verum id proprie dici nequit ; videbant enira ipsi Christum, et cum eo loquebantur, sed eum non agnoscebant. *Secundo*, Cajetanus censet id factum per interiorum exstasin, sive abstractionem et distractionem phantasia duorum discipulorum. Sed repugnat Marcus, dicens cap. xvi : « Ostensus est in alia effigie. » Unde *tertio*, S. Augustinus, epist. 59, Quæst. VIII, opinatur id factum per immutationem faciei Christi, quoad lineamenta et liguxam, aut certo colorum et lucis, uti contigit in transfiguratione Christi. Verum hoc non satis congruit dignitati corporis gloriosi, quod stabile est, immortale et inalterabile. *Quarto* ergo, idem S. Augustinus idipsum retractans, lib. III *De Consens. Evang.*, cap. xxv, ait a demone oculis discipulorum impressum fuisse humorem, vel nebulam et caliginem, qui oculos eorum obscurans, faciebat ne Christum agnoscerent. Verum omnino hæc actio et hoc opus videtur fuisse Christi, non dæmonis, uti et fuit illud, quo apparuit Magdalena?, specie hortulani.

Dico ergo id factum ex eo quod corpus Christi in se, licet idem et immutatum manens, tamen quia Verbo unitum erat, et quia gloriosum, potestatem habebat uti se occultandi ac retinendi species sui corporis, ne ad oculos aliorum diffunderentur, sic et visum intuentium immutandi, eo modo quo ipsi libuerit, idque vel divaricando et diverso modo imprimendo species, vel medium immutando, uti faciunt specula, vel ipsum etiam visus organum immutando. Hoc est enim quod ait Lucas : « Oculi eorum tenebantur » a Jesu, ne officio suo fungi possent, perinde ac si velamine quopiam obducti fuissent : unde postea statini ut voluit Jesus, cum agnoverunt. Idem et multo magis dico de auribus et auditu, scilicet Christum a discipulis non fuisse agnitum ex voce, quia multo facilius est mulare vocis sonum, ac modum exprimendi et pronuntiandi : imo naturaliter id fieri potest, et a multis fit, qui aliter movendo labia, linguam, palatum, aliterque per-

cutiendo et colligendo aerem, mutant naturalem vocis sonum, ut alius a solito esse videatur. Ita B. Thomas, III *part.*, *Quaest.* LIV, art. 1, ad 3; Cuarezet alii ibidem.

Porro causa?, cur Christus alia forma his discipulis apparuit, fuere variæ : *Prima*, quia Christus et angeli, cum apparent hominibus, tales apparent, quales sunt ii quibus apparent. Christus ergo peregrinantibus hisco sc conformans, quasi peregrinus apparuit; dubitantibus de se, quasi alienus et incognitus. Ita S. Augustinus, lib. III *Dc Censens. Etang.*, cap. xxxv, et S. Gregorius, hom. 23 *in Evangelium*, quem audi : « Hoc ergo egit foris Dominus in oculis corporis, quod apud ipsos agebatur intus in oculis cordis. Ipsi namque apud semetipsos intus et amabant et dubitabant; eis autem Dominus et foris præsens aderat, et quis esset non ostendebat. Do se ergo loquentibus præsentiā exhibuit, sed de se dubitantibus cognitionis suæ speciem abscondit : verba quidem contulit, duritiem intellectus increpavit, sacræ Scripturæ mysteria, quæ do seipso erant, aperuit; et tamen quia adhuc in eorum cordibus peregrinus erat a fido, se ire longius finxit. »

Secunda, ne, si illico clare se discipulis ostenderet, cos novitate resurrectionis percelleret, ideoque ipsi non Christum, sed phantasma se videre putarent, itaque de resurrectione ejus dubii remanerent. Jam autem diu cum eis colloquens, ac tandem se manifestans, omne eis do resurrectione sua dubium exemit.

Talia, a ut ulcus suum (suæ dubitationis et tristitiæ) discipuli aperirent, et pharmacum susciperent, ait Theophylactus; si enim subito dixisset se esse Christum, discipuli non fuissent ausi dicere se de eo ejusque resurrectione dubitare.

Quarta, ul specie el habitu suo ostenderet nos in hac vita esse viatores, ac tendere ad patriam cœlestem; quare ad illam quasi peregrinos assidue suspiraro et tolis viribus contendero debere. Quocirca S. Franciscus, cum quadam vico in die Paschæ moraretur in monasterio, nec essent a quibus mendicaret, memor Christi, qui discipulis euntibus in E *IIII* aus hoc ipso dio in specie peregrini apparuit, ab ipsis Fratribus eleemosynam petiit, ut peregrinus et pauper : quam cum accepisset, humiliter sacris eos informavit eloquiis, quod transeuntes per mundi desertum, tanquam peregrini et advenæ, verique llobræi pascha Domini, hoc est transitum ex hoc mundo ad Patrem, in paupertate spiritus continue celebrarent. Porro peregrini leges sunt, sub alieno tecto colligi, sitire ad patriam, pacifico transire. Ita habent *Chronica Ordinis S. Frontisti*.

V«», it. 17. Et ait ad illos : Qui sunt hi sermones, QUOS CONFERTIS AD INVICEM AMBULANTES, ET ESTIS i k i s t e s ? — Græce «udanti, id est vultu tristi, mœsto, tetrico : sciebat Christus tristitiæ causam, sed interrogat ut ipsimet eam detegant, ut deinde

illi medeatur illamque eis eximat, *q. d.* Proximo vos sequens, audiivi vestros sermones, at non satis eos intellexi. Audiivi enim vos loqui de quodam Hierosolymis occiso, edicito ergo quis illo sit, quæ fuerit ejus cædes et qua de causa.

18. Er RESPONDENS UNUS, CUI NOMEN CLEOPHAS, Veri. IS. DIXIT EI ; Tu SOLUS PEREGRINUS ES IN JERUSALEM, ET NON COGNOVISTI QUJJ FACTA SUNT IN ILLA HIS DIEBUS ?

— « Cleophas » fuit hic frater S. Joscphi, spongi Q»- ¹⁰ B. Virginis, ac pater S. Jacobi el Judoo Apostolorum, atque avus S. Jacobi Majoris et S. Joannis Apostolorum. Hi enim nati sunt ex matre Salome, quæ fuit filia Cleophæ. Vide dicta *Luca* cap. in, 23.

Do Cleopha ita scribit Helecas, Episcopus Cæsaraugustanus iu Additionibus ad *Chronicon L. Dex!ri cl. If. arimi: a* Alphæus, qui et Cleophas, unus de 70 discipulis, ut docet S. Hieronymus, et frater Joscphi, sponsi B. Virginis, in castello Emmaunte pro Christo a Judæis occiditur, n Fuit ergo martyr. Unde de eo sic legimus in *Martyrologio Domano*, ad diem 25 septembris : « In castello Emmaus natalis B. Cleophæ, Christi discipuli, quem tradunt in eadem domo, in qua mensam Domino paraverat, pro confessione illius a Judæis occisum, et gloriosa memoria sepultura. » Plura de eo vide apud Dorolheum, in Vilis Patriarcharum.

Denique Cleophas, Græce *Ktâitsu*, idem est quod cteoph» *gloria omnis*, ait Pagninus; enim est *gloria*, •l?ll ‘û- «i; *omnis* : Judæi enim ab Alexandro et Græcis subacti Græca nomina assumpserunt. Hebr. vero *Cleophas* idem est quod *concionem vel Ecclesiam multiplicans*; nbnp *kchala* enim csl concio, coelus, Ecclesia, U l D pus multiplicari. Cleophas enim multos filios et filias, nepotes et neptes dedit Ecclesiæ Christi.

Tu solus peregrines (advena, hospes, exterus) es in Jerusalem? — Græce xpctxti; it hfwooXr.u., quod Theophylactus et Euthymius verlunt, *habitas in Jerusalem f alii, peregrinaris in Jerusalem* (1). Sensus csl, *q. d.* Tu solus ita peregrinus es in Jerusalem, ut non cognoveris quæ hisce diebus in illa facta sunt, circa Jesum Nazarenum, ut roges quis et qualis sit ille occisus et crucifixus de quo tristes sermocinamur? Omnes enim id norunt, ubique non alius quam de Jesu crucifixo est sermo: quomodo tu solus id ignoras?

19. Quibus ille dixit : Quæ? (Pressius urget Ven. iv. Christus, ut ulcus suum parliculatim aperiant, et dolorem de Jesu crucifixo ac dubium de ejus rcsurreclior.c detegant) Et dixerunt : De Jesu Ni-

li) Verba hxc igitur exponas : vel, *tu, cum incoias i» urbis Hierosolymitana, unus nescis? vel, tunc solus es inter peregrinos Hierosolyma! versantes, qui nesciat qua evenerint? Nisi mavis, quod placet — accipere in sensu formula:, m urbe sua ho-piteme.-'-, ulCicero, pro Rabirio, 28 : « Adeone hospes hujusce urbis, adeone ignarus es disciplina, consuetudinis nostra), ul luco nesci,u? »*

COMMENTARIA IN LUCAM, cap. XXIV.

zareno, qui fuit vir Propheta, potens in opere ET SERMONE, CORAM DEO ET OMNI POPULO. — « Pt Ophctam magnum fatentur, ait Boda, Filium Dei tacent, vel nondum perfecte credentes, vel solliciti ne inciderent in manus Judæorum persequentium, quia nesciebant quis esset cum quo loquebantur, quod verum credidere celantes : » nam, vers. 21, aiunt se credidisse ipsum, quasi Messiam Dei Filium, redempturum Israel.

Potens in opere et sermone, — id est effle .x in predicando, æque ac operando tot fantasque heroicas virtutes, tæque ac miracula. Talis sit Christianus, præsertim sacerdos, Bcligiosus, prædicator, scilicet potens in opere et sermone, ut bona quæ predicaï opere præstet, priusque doceat exemplo quam verbo.

Vir»,to. 20. Et quomodo eum tradiderunt (Pilato **pre-sidi**) SUMMI SACERDOTES, ET PRINCIPES NOSTRI IN DAMNATIONEM MORTIS, ET CRUCIFIXERUNT EUM. — Non addunt injuste id eos fecisse, licet ipsi ita sentirent et crederent, ne, si peregrinus hic sit explorator, eos apud principes accuset quasi rebelles et tumultuarios, ac apud eos mortis reos peragat.

Ven.it. 21. NOS AUTEM SPERABAMUS QUIA (**quod**) IPSE esset redempturus Israel — a servitute Gentium, puta Tiberii Imperatoris et Romanorum, g. J. Sperabamus ipsum esse Messiam, qui regnum Judææ collapsum restitueret, el in pristinam vel majorem dignitatem quam habuit sub Davide et Salomone, eveheret. At nunc videntes cum tam dire a Judæis occisum, non quidem omnino de eo desperamus; sed tamen parum speramus; mors enim ejus hanc spem valde imminuit et infregit. Ecco hoc esl eorum ulcus, hæc diffidentia, hæc fluctuatio inter spem et desperationem, quam Christus ab cis audire cupiebat, ut sanaret. « O discipuli, sperabatis; ergo jam non speratis, ait S. Augustinus, serm. 140 *De Temp.* Ecce Christus vivit, spes mortua est in vobis. » Et mox : « In via cum illis tanquam comes ambulabat, et ipse dux erat. »

Et nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quod iiec facta sunt. — Christus eniin feria sexta crucifixus est, a quadies Dominica, qua resurrexit, eral tertia. Est aposiopesis : discipuli enim dubii, anxii et perplexi nesciunt quid de Christo sentire et dicere debeant, quasi dicant : Jesus vivens dixit se die tertia a morte resurrecturum; ecco hodie est dies tertia, qua necdum eum resurrexisse cognovimus, an vero resurrexerit, vel adhuc resurrecturus sit, ignoramus, llærenl enim dubii, inter spem et melum fluctuantes. « Hæc quasi dubitantes dicunt, ait Theophylactus, el videntur mihi viri in valde ambigua esse sententia, et neque valde discredere, neque recto credere. Etenim dicendo : Speravimus quod redempturus sit Israel, incredulitatem indicant; quod autem dicunt esso diem tertium, hominum est qui probo recordentur quod dixerit eis : Die tertia resur-

gam. » Et rursus paulo post : <Et omnino si considerentur, sermones humani sunt, et magnam dubitationem habent, et hominum perplexorum. »

22. Sed et mulieres quedam ex nostris terree- v«r» n. HUNT NOS, QUE ANIE LICEM FUERUNT AD MONUMENTUM; 23. ET NON INVENTO CORPORE EJUS, VENERUNT, Vers. tJ. DICENTES SE ETIAM VISIONEM ANGELORUM VIDISSE, QUI DICUNT EUM VIVERE.

« Terruerunt, » Gracc iucwsr», id est *stupefecerunt nos*, ita Tigurina ; vel *attonitos nos reddiderunt*, ita Vatablus. Magis enim hic significatur discipulorum admiratio et stupor, quam timor quæ oita fuit ex eo «pioti mulieres non invenissent corpus Jesu, ac vidissent angelos qui dicebant eum resurrexisse; omnia enim lune, quia nova, inaudita et supernaturalia, eos sacro horrore et timore, sive stupore percellebant, ac eorum incredulitatem et diffidentiam concutiebant, ait Theophylactus, eosque in fidem et spem resurrectionis Christi erigebant : luctabatur ergo in eis timor cum spe, ac inter utrumque dubij fluctuabant.

21. Er adierunt quidam (Petrus et Joannes, V.U.M. *Joan.* XX, vers. 3) ex nostris ad monumentum, et ITA INVENERUNT SICUT MULIERIS DIXERUNT (SCiHci corpus Jesu non esse in sepulcro, quod nobis dat aliquam spem ipsum resurrexisse) ; ipsum vero (Jesum redivivum) non invenerunt, — aut viderunt, quod nobis auget melum eum non resurrexisse. Proferunt argumenta tam spei, quam metus, quibus significant se inter utrumque ambiguos hæcre et dubios fluctuare.

25. Er IPSE DIXIT AD EOS I O STULTI, ET TARDI Ver» •% CORDE AD CREDENDUM IN OMNIBUS (id est OIUUIbuS, vel omnia; hoc enim Hebreis significat *beth* oontractus) quæ locuti sunt Prophète, — de mea uti morte et cruce, sic et resurrectione.

Stulti. — Grece id est sine mente, amentes, carentes sensu et intellectu, *insensati*, uti vertit Noster, Gatat. iti, I. Acribus hisce verbis et cognominibus Christus, quasi magister, pnngil et castigat discipulorum ruditatem et tarditatem credendi suam resurrectionem tam clare a se el Prophetis prædictam. Hoc euin preceptor iu discipulos hebetes licet, ut cos hac objurgationis acrimonia, ad res altas et difficiles exactius considerandum et intelligendum stimulet et exacuat, uti dixit Matthæus, v, 22. Hoc euim stimulo eget natura nostra caduca el hebes, ut ad supernaturalia credenda sperandaque se libret et eleve, in iisque firmiter se roboet et confirmet.

26. Nonne hxc oportuit pati Christum, et ita v-h w. INTRARE IN GLORIAM SUAM? — a Gloriam » VOCat gloriosam suam resurrectionem, ascensionem in cælum, missionem Spiritus Sancti, exaltationem super omnem creaturam, adorationem nominis sui, religionem et cultum sui per totum orbem, regnum æternum in universo cælo el terra.

Oportuit. — Syrus, *futurum erat*; Arabicus,

îernie *hoc crai futurum, ut Christus susciperet has passâmes, et intraret gloriam suam?* n Oportuit n ergo Christum per rrureni ire ad gloriam; *primo*, quia id prodixerant Pibphct®; *secundo*, quia ita decreverat Deus Pater ab æterno; *tertio*, quia hoc exigebat nostra redemptio, ut ejus pretium morte in rnicpcrsolvcrrt; *quarto*, quia decebat tantam gloriam tanto labore et dolore, quasi merito comparari; *quinto*, quia oportebat Christum quasi •lucem exemplo proire Martyribus, Apostolis, Confessoribus, Virginibus Sanctisque omnibus, •pii per nullas tribulationes tendunt ad cerium. Sensus est, *q, d.* Vos, o discipuli, vestranique de mea resurrectione fidem et spem turbavit et infregit mea passio, mors et crux, ideoque dixistis: «Sperabamus;» sed temere et sine causa: nam hæc potius vos in vestra fide et spe roborare et confirmare debuisset, quia non est alia via ad j-csurrectionem, nisi per mortem; nec ad gloriam, nisi per passionem et crucis ignominiam.

Ver» 27. Et incipiens a Moyse et omnibus Prophetis *tq. d.* Pergensque per omnes Prophetas: est hebraismus), interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ipso erant. — Est metathesis, sive transpositio verborum, quæ sic ordinanda est: < Interpretabatur illis (pleraque, non omnia; hoc enim operosum et prolixum fuisset) quæ de ipso erant in omnibus Scripturis. »

Ven m. 28. Et appropinquaverunt castello (Emmauntis) QUO ibant; et ipse se finxit longius ire. — «Finxit,» quia, licet Jesus ita componeret gressus suos, quasi longius ire vellet, revera tamen longius ire nolebat; cupiebat enim al) eis detineri: volebat enim hac fictione tantum excitare in discipulis virtutem hospitalitatis, per quam digni fuerunt, quibus se ipse in mensa patefaceret; fictio tamen hæc non fuit mendacium, quia revera volebat longius ire, et rcipsa longius ivisset, casu quo cum discipuli non detinuissent; verum quia ab illis se detinendum sciebat, hoc respectu nolebat longius ire, sed hoc fingebat, vel, ut Græcc est, «pma&o, id est *prae se ferebat*; Arabicus, et ipse *erat in existimatione eorum, quod iret in locum distentio-rem*. Unde S. Augustinus, lib. II *Quaest. Evangel.*, Quæst. LI: «Cum, inquit, fictio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis.» Et inferius: «Fictio ergo quæ ad aliquam veritatem refertur, figura est; quæ non nfertur, mendacium est.» Et S. Gregorius, hom. 23 in Etang.: «lingere namque, inquit, componere dicimus, undo et compositores luti figulos vocamus. Mide ergo simplex veritas per duplicitatem fecit, sed talem se eis exhibuit in corpore, qualis apud illos erat in mente. Probandi autem erant si hi qui eum, etsi necdum ut Deum diligerent, saltem ut peregrinum amare potuissent.»

Vn * 29. Et coegerunt illum. — «Ex quo exemplo colligitur, ait S. Gregorius, *Imm.* 23; quia pere-

grini ad hospitium non solum Invitandi sunt, sed etiam trahendi, p Nam, ut ait S. Augustinus, serm. 140 *De Temp.*: «Teno hospitem, si vis agnoscere Salvatorem; quod tulerat infidelitas, reddit hospitalitas, p

Dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperascit, ET INCLINATA EST JAM DIES, — id CSt Vergil ad occasum, sed non adeo, sicut ipsi exaggerant, ut Christum tam gratum et suavem in colloquiis hospitem detineant: nam mox ipsi ex Emmaus eodem die regressi sunt in Jerusalem, per stadia sexaginta, quod est itor trium horarum.

Hæc verba jugiter per omnem vitam in corde et ore habebat Cardinalis Hosius, ac prosertim jam moriturus sumpta S. Synaxi, crebro iterans: ^{Cardinalis Hosius} «Mane nobiscum, Domine, quoniam advesperascit;» ac revera mansit cum eo Dominus, et verba: magna mira- que per cum in Polonia, Germania, ^M Italia operatus est, quæ tribus libris de ejus Vita eu. ideo- scriptis enarrat Stanislaus Rescius, ac denique ei hoc dat elogium:

Religionis Atlas, vox et manus altera Pauli,
Mors Lutheri, cæli janitor, orbis emor.

30. Et FACTUM est, DUM RECUMBERET CUM EIS, Vers. 30, ACCEPIT PANEM, ET BENEDIXIT, AC FREGIT, ET PORRIGEBAT ILLIS. — «Benedixit,» convertendo panem in corpus suum, uti fit in consecratione Eucharistias. Hunc enim consecrasse hic Christum, licet nonnulli cum Jansenio negent, probator *primo*, quia eodem modo Matthæus, Marcus et Lucas loquuntur de institutione Eucharistia», quo Lucas de pane hoc. *Secundo*, quia benedictio hæc non videtur fuisse initio cœnæ: voluit enim Christus cvanescere ex oculis discipulorum, non initio mens®, sed comare cum ipsis, ne videretur esse phantasma. Fuit ergo in medio, vel potius in fine cœnæ: fuit igitur benedictio bæc non communis, quæ promittitur mens®, sed sacra cl Eucharistica. *Tertio*, id patet ex effectu, quia discipuli occultatum huc usque Christum statini agnoverunt ex hoc pane benedicto et manducato. *Quarto*, ita censent Patres, S. Augustinus, lib. HI *De Consensu Evanrj.*, cap. XXV; Beda, Theophylactus, Glossa, Maldonatus, Franciscos Lucas et alii hic. Audi Auctorem *Imperfetti* apud S. Chrysostomum, *hom.* 17: «Dominus in via, inquit, non solum benedixit panem, sed de manu sua dedit Clcoph® et socio ejus. Quod alitem de manu porrigatur, non solum sanclificatum, sed etiam sanctificatio est, et sanctificat accipientem, n El S. Augustinus, serm. 140 *De Temp.*: «Ubi voluit Dominus agnosci? in fractione panis: securi sumus, panem frangimus et Dominum agnoscimus: noluit agnosci nisi ibi: propter nos, qui non cum visuri eramus in carne, et tamen manducaturi ejus carnem.» Denique S. Hieronymus, *epist.* 27, qu® est *Epitaphium Paulte*, cap. m: «Bcpelitoque itinere, ait, Nicopolim (profecta est), qu® prius Emmaus vocabatur,

apud quam In iractione panis cognitus Dominus, Cleophæ domum in ecclesiam dedicavit, n In ecclesia enim conficitur Eucharistia sacramentum et sacrificium.

Usui «ni- Undo ex hoc loco pariter probatur usus unius
MMp.an Spncje; jn Eucharistia ; nam Christum liic non
Titila hic consecrasse nec dedisse calicem , patet, quia sta-
protetur. Um post porrectionem panis benedicti, aperti
sunt oculi discipulorum , Jcsumque agnoverunt.
Quocirca ipse illico evanuit. Ite S. Augustinus,
Chrysostomus, Theophylactus, Beda cl alii.

v*n. 31. 31. Et APERTI SUNT OCULI EORUM, ET COGNOVE-
RUNT eum. — Ecce hzEcest virtus, hic effectus Eu-
charistiæ, ut oculos mentis aperiat et illuminet
ad cognoscendum Jesum et penetrandum res
cœlestes et divinas. «Magnam enim et indicibile!»
vim habet caro Domini,» ait Theophylactus. Unde
S. Augustinus, serm. HO *Dc Temp.* : «Quisquis
fidelis cs, inquit, consolatur te fractio panis,
absentia Domini non est absentia. Habeto fidem,
et tecum est quem non vides. »

Tropologice, S. Augustinus, lib. II *Qu/rst. Evang.* : «Hospitalitatis officio, ait, ad Christi cognitionem pervenitur.» Gregorius, in *homil.* : « Qui audite vult intelligerc, quæ intellexit opere compleat. Ecce Dominus cum loqueretur, non est cognitus; cum pascitur, cognosci dignatus est. n Glossa : «Veritas melius operando, quam audiendo intelligitur ; nec agnoscunt Christum nisi participes corporis ejus; id est Ecclesia», cujus unitatem commendat Apostolus in Sacramento panis, dicens : *Unus pants, unum corpus mulli sumus*, » I Cor. x, 47.

Et IPSE EVANUIT EX OCULIS EORUM. — GræCC á^xvro; iqtViro^ id est *invisibilis factus est* ; Arabicus, *absconditus est ab illis*. Erat ergo Christus pnsens discipulis, sed eis invisibilem se fecit : hoc enim possunt facere dæmoncs in suis sagis, et multo magis id potest Christus et Beati in corpore glorioso, uti passim docent Theologi, idque constet ex apparitionibus Christi post resurrectionem; apparens enim iis illico evanuit. Perperam ergo id negat ('alvinus, qui proinde vertit, *subduxit* sensed inepte; nil enim tale significat Græcum á^x/Tc;. Negat autem id Calvinus subdole, no cogatur fateri Christum esse in Eucharistia, sed absconditum cl invisibilem.

Cur Causa, cur illico ut agnitus fuit a discipulis,
evanucr ^, í *prima*, ut ostenderet sc resur-
Dui? rexisse esseque gloriosum. Dos enim corporis gloriosi est, quod possit apparerò, vel sc abscondere , prout ei libuerit. Evanescere ergo fuit novum argumentum, quo Christus probavit et confirmavit suam resurrectionem.

Secunda, ut indicaret se por resurrectionem jam mutasse statum vilæ in statum gloriæ, ac proinde jam non cum hominibus familiariter conversari, sed cum Deo et angelis

Tertia, ul doceret reverentiam quam debemus Christo et Beatis in cœlo; Christo enim glo-

rioso debemus adorationem latrice, Beatis duliæ.

Quarta, ul discipuli stelim redirent ad Apostolos de Christi morte afflictos, eosque solarentur nuntiando Christum resurrexisse sibi que apparuisse. Unde sequitur :

32. Et dixerunt ad invicem : Nonni cor Nos-Vfrt.n.

TRÛM ARDENS ERAT IN NOBIS, DUM LOQUERETUR IN VIA, ET APERIRET (**explicaret**) NOBIS SCRIPTURAS?

— « Ardens erat ; » Euthymius, « incendebatur, saliebat, movebatur et vibrabatur. » Hoc erat novum et certum signum Christi redivivi; Christus enim ite loquitur exterius, ut interius corda amore divino succendat, quod nec Aristoteles, nec Plato, nec sapientes mundi facere possunt; unde eorum doctrina et lectio est arida et frigida, ac bomipem aridum, sterilem frigidumque relinquit. Imitentur Christum S. Scripturæ interpretes cæterique doctores, ut interpretando et docendo, non solum auditorum lectorumquo intellectum illuminent, sed et corda inflamment; nec tantum sint Cherubim, sed cl Seraphim, qualis inter alios fuit S. Franciscos, ac ejus assecla S. Bonaventura, qui proinde Doctor Scraphicus appellatur. Hoc est quod ait David : « Ignitum eloquium tuum vehementer, » *Psalms*. cxvin, 140; et Salomon : a Omnis sermo Domini ignitus, n Prou. XXX, 5; et Moyses : a In dextera ejus ignea lex, » *Douter*. XXXII, 2; et Christus: « Ignem veni mittere in terrain, et quid volo nisi ut accendatur? » *Lucæ Xu* , 49. Talis fuit Joannes Baptista, de quo Christus: aille, inquit, erat lucerna ardens et lucuns, n Joan. v, 33; et Elias, de quo Ecclesiasticus, cap. XLMii, 1 : a Surrexit, ait, Elias propheta, quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat. » Vide ibi dicta. Simus ergo Ignatii, imo igniti et ignei asseclæ et præcones Christi, juxta illud *Ezcchisl*. i, 13, de Cherubinis: « Aspectus eorum quasi carbonum jguis ardentium, et quasi aspectus lampadarum. » Et mox : a Ibant et revertebantur in similitudinem fulguris coruscantis (1). »

33. Er surgentes (illico a mensa necdum fi- Vtn. 33. nite, ideoque necdum saturi) eadem hora (eodem momento), regressi sunt in Jerusalem; bt INVENERUNT CONGREGATOS UNDECIM. — Erant decem dUQ-taxat; Thomas enim aberat, et Judas sc suspenderat : dicuntur tamen a undecim,® quia jam totum collegium Apostolorum vocabatur et erat undecim virorum, quod hic majori ex parte erat collectum. Sic triumviri et septemviri dicuntur congregati, etiamsi unus vel alter desit.

(1) Optimo Kypkius notat ad h. 1. discipulos de industria non addidisse quonam affectu animi ipsorum incaluerint, ut indicarent so pluribus affectibus fervidioribus simul agitados fuisse : affectu *amoris* erga hominem oracula Prophetarum tam dextre explicantem ; *desiderii*, consortio et doctrina hujus hominis diutius fruendi; *spei*, cum crederent fere verbis hujus docturis a quo do Christi resurrectione edocti erant ; *gaudii* denique, cum ca quæ is de resurrectione Christi docuerat, vera esse optarent, cl de iisdem ut veris insigniter Letarentur.

Regressi sunt. — Græce » id est redierunt celeriter, pleni *alacritate el gaudio*.

Et eos qot cum *tuis* erant, — id est cæteros (Thrfsti *discipulos, qui tum Hierosolymis* cum Apostolis commorabantur.

r*t» n. 34, Dicentes quod surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni. — Petro ergo quasi pœnitenti ac lapso, et quasi principi Apostolorum primo apparuit *Christus*, antequam appareret his duobus discipulis et cæteris Apostolis, ut patet ex vers. 36. Ita S. Augustinus, lib. IH *De Consensu Evangeliorum*.

Ver- <.:5 35. QUOMODO COGNOVERUNT EUM IN FRACTIONE panis. — Ita solet Lucas appellare Eucharistiam, æque ac Paulus, I *Corinth*, x : a Panis quem frangimus, inquit, nonne participatio corporis Domini est? »

Vcn 2'. 30, Dull AUTEM ILFC LOQUUNTUR, STETIT JESUS IN MEDIO EORUM, ET DIXIT EIS : PAX VOBIS : EGO sum, nolite timere. — a In medio, » ut esset omnibus conspicuus, ait Euthymius, tanquam pastor in *medio* ovium dissipatarum, ut eas sibi circumcirca adunaret, *Ezech.* cap. xxxiv, 12.

Pax vobis. — Hæc erat Hebraeorum usitata salutatio, qua nomine pacis, omnem prosperitatem omneque bonum salutis apprecabantur. Hic autem Christus proprie pacem Apostolis apprecatur et affert, quæ opponatur pavori et turbationi mentis, qua laborabant Apostoli ob mortem Christi; perplexi enim erant quid post eam, tam de se, quam de Jesu esset futurum. Hæc omnia hic exemit eis Christus, pacemque eis impertit. Ipso enim est pax omnium, ait S. Cyrillus, lib. XII *in Joan.*, cap. liv. Undo S. Chrysostomus, in cap. xxvm *Matth.* : «Molestias, ait, omnes dissolvens, crucis merita colligit, quæ sunt pax, quia omnia impedimenta sublata sunt et trophæum clarissimum statuit. »

Vtra.37. 37. CONTURBATI VERO ET CON TERRITI, EXISTIMABANT se spiritum videre, — eo quod viderent Jesum januas clausas penetrasse, et ex improvise sistere in medio eorum. Unde S. Ambrosius : «Etsi Petrus, inquit, de resurrectione crediderat, turbari tamen potuit, cum videret quod se Dominus cum corpore, in ea quæ vestibulis obseratis et obstructis erant septa parietibus, improvisus infunderet. »

Vrrs 33. 38. Et dixit eis : Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt (oriuntur, vobis permissentibus el indulgentibus) in corda vestra? — «Cogitationes istæ, ait Augustinus, serm. G9 *De Diversis*, terrenæ sunt; si enim cœlestes essent, descenderent in cor, non ascenderent: n ascendunt ergo c terra, id est o corde terreno, ideoque timido, exili et pavidio. Porro, Christus hic ostendit se esse cardiognosten, hoc est cordium et turbationis eorum cognitorem, ideoque Deum, ait Titus el Euthymius.

v» J?. 39. Videte manus meas et pedes, quia ego ipse SLM ; PALPATE ET VIDETE, QUIA SPIRITUS CARNEM

ET OSSA NON HABET, SICUT ME VIDETIS HABERE. — q. d. Si aspectui non creditis, tactui credite. Pro bent sibi manus vestræ si mentiuntur oculi vestri, ait S. Augustinus, serm. 69 *De Diversis*. Tactus enim visu est solidior et certior. «Palpate n ergo, Græce id est contrectate me, totumque meum corpus, ut illud solidum, reale, verum ac genuinum esse ipso tactu sentiat. Hinc patet corpus gloriosum Christi et Beatorum esse subtile quidem, per effectum spiritualis potentiæ, palpabile autem per veritatem naturæ, ait S. Gregorius.

Quæres primo, qua ratione corpus Christi (et Beatorum) post resurrectionem gloriosum, ideoque do*)rPlu subtile et penetrabile, possit simul esse palpa-«im p. bile? Nota hæc tria in corpore esse distinguenda : <«t primo, quod corpus non cedat, sive quod alteri corpori resistat; secundo, quod sentiatur; tertio, palpiti- quod palpetur. Coeli enim corporei resistunt aliis corporibus, non tamen sentiuntur proprie : ignis vero sentitur, non tamen resistit, nec palpatur. Resistit ergo corpus cum alteri se opponit, nec ab eo se penetrari sinit, sive id faciat ratione suæ indivisibilitatis, ut coelum; sive ratione suæ duritie et densitatis, ut ferrum et alia. Sentitur vero, cum per calorem, frigus, mollitiem, asperitatem et alias qualitates tactiles, sensum tactus immutat, aut ei speciem intentionalem imprimit. Denique palpatur corpus, teste D. Thomas III *part.*, *Quæst.* LIV, art. 3, ad 2, cum utrumque habet, id est cum resistit ratione suæ densitatis, et simul sentitur esse molle, asperum, lene, durum, raram, spissum, aliasque similes dispositiones tactiles habere, quæ variæ sunt in variis membris, secundum quas varie palpantur et contrectantur. Unde S. Gregorius, *hom.* 26 : Quod palpatur, ait, necesse est corrumpi, scilicet naturaliter, quia hoc signum est illud constare quatuor clementis ac qualitatibus contrariis. Dico *naturaliter*; quia supernaturaliter corpus gloriosum incorruptibile est, et tamen palpabile. Unde subdit S. Gregorius : « Sed miro modo atque inaestimabili, Redemptor noster et incorruptibile post resurrectionem et palpabile corpus exhibuit, ut monstrando incorruptibile, invitaret ad præmium, et præbendo palpabile, firmare ad fidem. Et incorruptibilem se ergo et palpabilem demonstravit, ut profecto esse post resurrectionem ostenderet corpus suum et ejusdem naturæ et alterius glori». »

At qua ratione id fecit Christus? Dico *primo* : Corpora gloriosa habent dotem subtilitatis, per quam possunt non resistere alteri corpori, illudque penetrare; habent secundo, dotem ut possint non sentiri tactu, sicut habent ut possint non videri, ut paulo ante dixi : hæc utraque dos csl illis libera; unde ea utuntur, aut non utuntur, prout eis libuerit.

Dico *secundo* : Consequenter corpora gloriosa, cum volunt, sunt palpabilia, aut non palpabilia :

s! cniin velint resistere et sinere se sentiri el contrectari, sunt palpabilia; si alterutrum nolint, id est si nolint resistere, sed velint sentiri; aut si nolint sentiri, sed velint resistere, uti coeli; aut si velint nec resistere, nec sentiri, non sunt palpabilia. Ita Suarez, III *part.*, *Quæst.* LIV, art. 3.

Anpiiju- Quieres *secundo*, aniline Christi palpatio, co-
tioCbfii- mcsUo et similia fuerint snfilciens argumentum
tio, etc., resurrectionis Christi? Respondeo, non fuisse
omnino physice certum; nam etiam angeli in
i"pin "n- corpore assumpto palpati fuerunt ab Abraham,
tum re- Lot et aliis: fuit tamen certum certitudine
•Q""tltl0-morali el humana: *primo*, quia propter hanc
°s causam voluit Christus diu inter Apostolos ver-
sari, el per omnes sensus disciplinae, scilicet au-
ditum, visum, tactum, qui hominibus certissimi
habentur, manifestari in resurrectione, uti el in
morte; *secundo*, quia ad Dei providentiam perti-
nebat hæc tot signa non permittere, el fucum, si
quis fuisset, detegere; agebatur enim de vero
Messia ejusquo nova religione, et precipuo ejus
puncto, id est resurrectione confirmanda; *tertio*,
quia cum his signis juncta miracula Christi et
prophetiæ do Christo, faciebant rem omnino cer-
tam et credendam. Ita D. Thomas, III *part.*,
Quæst. LV, art. G.

Igitur eadem Christi forma, figura, loquela,
vultus, vulnera, tactus, esus, potus, progressus,
conversatio, asseveratio, prediclio, miracula,
testimonia angelorum, oracula Prophetarum;
hæc omnia, inquam, in unum collecta et conglo-
bata, certo demonstrabant eum vere resurrexisse.

Vn». 40. 40. Et cum noe dixisset, ostendit eis nanus et
pedes — « perforatos, qui clavorum adhuc fere-
bant foramina, » ait Euthymius, idque patet ex
Joannis xx, 27, ubi Christus ait Thomæ: « Infer
digitum tuum huc, et vide manus meas (perfora-
tas), et affer manum tuam, et mitte in latus
meum » lancea in cruce transfixum. Hæc enim
quinque vulnera, aut potius vulnerum cicatrices
et stigmata, quasi victoriae do morte, peccato,
diabolo et gehenna in cruce part® trophæa,
Christus in corpore suo glorioso remanere voluit,
ao coelo inferre, ait S. Ambrosius, a ut Deo Patri
nostr® pretia libertatis ostenderet; » atque, ut ait
Beda, a qui regna mortis destruxit, signa mor-
tis obliterare noluit. » Sic etiam in coelo SS. Mar-
tyres cicatrices vulnerum suorum, quasi martyrii
sui triumphos ostentabunt. Nam, ut ait S. Augus-
tinus, lib. XXII De *Civitate Dei*, cap. xx: « Non
deformitas in eis, sed dignitas erit, et quædam,
quamvis in corpore, non corporis, sed virtutis
pulchritudo fulgebit: non sunt deputanda vel
appellanda vitia, virtutis indicia. »

AnApot- Quaires an revera discipuli post resurreetio-
> ncn* palpârint et tetigerint manus et pedes Christi
«iM ina- perforatos l

dr i linç Respondeo nihil in hac re esse certi, quia
u Scriptura id non enarrat. Probabile tamen est
nio>r aliquos palpasse et tetigisse, præsertim illos qui

magis de resurrectione Christi dubitabant, tum
quia hi in dubio hoc rei veritatem tactu explo-
rare cupiebant, seque certos reddere, an vere hic
esset Jesus, et a morte redivivus, non vero illu-
sio vel phantasma; hoc enim magni intererat ad
veram in Christum fidem et spem; tum quia
Christus se eis palpandum obtulit, imo jussit ut
palparent, ut omne eis dubium eximeret; tum
quia Christus palpationem hanc voluit esse argu-
mentum certum, probans suam resurrectionem
non tantum Apostolis, sed et eorum posteris, ut
scilicet Apostoli possent predicare Gentibus Chris-
tum vere resurrexisse. Id ita esse docet S. Joan-
nes, *epist.* I, cap. i, vers. 1: « Quod vidimus,
inquit, oculis nostris, quod perspeximus, et
manus nostræ contrectaverunt de verbo vit®, etc.,
annuntiamus vobis. » Ita Didymus ibidem, S. Au-
gustinus, *serm.* 18 De *Verbis Domini*; S. Leo,
epist. 97, cap. in, et alii.

41. Adhuc autem illis (plerisque illorum, non *Vtn. n.*
omnibus) non credentibus, et mirantibus pre
gaudio, dixit: Habetis nic aliquid quod manduc-
etur? — Tò *pra gaudio*, refer ad *non credentibus*
potius quam ad *mirantibus*, ut patet ex Greco,
Syro et Arabico. Grecus enim habet, *adAuc non*
credentibus illis pra gaudio, et mirantibus; Syrus,
cumgue adhuc non crederent pra gaudio suo, et mi-
rarentur; Arabicus clare et exacte, *cum ipsi essent*
increduli pra gaudio et admiratione. Ex parte enim
credebant discipuli ex palpatione Jesum resur-
rexisse, et verum corpus resumpsisse; verum
alia ex parte, præ admiratione rei lira nov® et
insolita, ac pre magnitudine gaudii, non plane
credebant, nec poterant sibi certo et firmiter
persuadere hunc esse ipsissimum Jesum, paulo
ante crucifixum et jam redivivum. Magnitudo
gaudii oriebatur ex credulitate, qua ex parte
convicti, visu, voce et tactu Jesu, credebant ip-
sum vere esse Jesum; eadem tamen gaudii magni-
tudo faciebat ut id ipsum firmiter credere non
possent. Experimur enim in uobis, cum laetissimi
afferuntur nuntii, iique a viris gravibus afferun-
tur, nos ingenti gaudio affici, ideoque necdum
certam adhibere fidem, eo quod res nuntiata sit
ingens, nova, mira, insolita, summequo optata,
ideoque nostram fidem et spem exsuperans, ne,
si postea falsa esse deprehendatur, nos falsitato
delusos cernamus, et tantum de ea doleamus,
quantum antea gavisi fuimus. Summum enim
gaudium, si res ob quam gaudemus falsa depre-
hendatur, in summum vertitur moerorem: quare
hoc gaudium temperamus et suspendimus, donec
certiores nuntii vel argumenta de rei veritate
suggerantur. Ita se res habuit hic in Apostolis,
nam obscurabat et impediabat iudicium illorum
vehemens gaudium, ait Vatablus.

Habetis aliquid quod manducetur? — Christus
apparuit discipulis accumbentibus ad mensam
et ccenantibus, ut patet *Marci* xvi, 13. illi, viso
Jesu, mox ex reverentia surrexerunt e mensa,

illhjne occurrerunt gaudente.' *et stupentes*, ideoquo dubitantes. *Quare Jesus se eis* palpandum dedit; sed, cum *ncc sic omnino crederent*, petiit cibum quem *videbat in mensa*, ut coram eis manducaret, *itaque sc* redivivum esso ostenderet.

V/T 48. 42. XT ILLI ODTI LFRINT ILLI PARTO PISCES ASSI, ET fatum *bellis*. — *Vide hic frugalitatem* Apostolorum : non enim aliud obsonium habebant, *quam piscem et favum*, qui pauperum est cibus ; *si enim* carnes assas vel elixas habuissent, utique quod melius erat, Christo obtulissent. Piscibus ergo quasi piscatores vescebantur : eadem frugalitatis causa prisci non carnibus, sed piscibus se cibabant, ut patet ex Alhœnco, lib. *De Cœnis Sapientum*, imo ante diluvium nullus carniū erat usus et esus, sed piscium, uti ostendi *Genes*, ix.

r»ffj«i*- Symbolice Beda : Piscis assus, inquit, est Christus. Mi. l. l, s Passus * latere enim dignatus est in aquis gocé. neris humani, et capi laqueo mortis nostræ, et quasi tribulatione assari tempore passionis ; sed favus mellis extitit in resurrectione, mei in cera, divinitas in humanitate. Et Theophylactus : Manducavit partem piscis assi : naturam enim humanam, in hujus vite mari natantem assans igne propri® deitatis, ejusque humiditatem exsiccans, a profundis undis extractam fecit escam divinam cibumque suavem : quod significat favus mellis. Vel piscis assus est vita activa, consumens nostram timiditatem laborum prunis; favus mellis est contemplatio dulcis eloquiorum Dei. Et Gregorius Nyssenus : Legale pascha, ait, cum amaritudine edebatur, post resurrectionem vero cibus favo mellis dulcoratur.

Tr Tropologie : Qui hic assantur tribulationibus pro Deo, ait Glossa, vera postea dulcedine satiabuntur.

Aliam causam tropologicam, cur Christus assum piscem comederit, dat Anonymus, in *Catena Graxa*. Natone enim human®, inquit, humiditatem, cui propter vite incontinentiam piscis instar immersa erat, Dei Verbum tanquam ignis quidam novus et inaccessus, per ineffabilem carnis unionem exsiccans quasi et assans, ab omni eam passionum commixtione liberavit. Il meque dispensationem tam suaviter adimplevit, ut sibi cibum suavem effecerit; salus enim hominum cibus Dei est. Unde Christus mox post comestum piscem et favum, insufflans in Apostolos, dedit eis Spiritum Sanctum ad remittendum peccata, ut patet *Joan*, xx, 22 : « Itec cum dixisset, insufflavit, et dixit eis: Accipite Spiritum Sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt. »

Vni. A3. 43. Er CUM MANDUCASSET CORAM IIS, SUMENS RELIQUAS dedit eis.— Græce, *et sumens coram eis*, manducavit. Vera fuit hæc manducatio Christi. Erat enim vitalis actio, qua cibus a Christo animato et redivivo, vi animæ vegetantis vitaliter trajiciebatur in stomachum, cujusque calore concoqui poterat. Secus est in angelis, dum corpus assu-

munt; hi enim videntur comedere, sed revera non comedunt, quia nec verum habent corpus aut stomachum, nec vitaliter in cum cibum trajiciunt, quia non vivunt in corpore, nec enim illud informant et animant : trajiciunt ergo cibum in stomachum aereum, perinde ac si nos cibum trajiciamus in saccum aliquem laneum vel lineum. Unde Raphael, *Tobia*: xii, 19 : « Videbar quidem, inquit, vobiscum manducare et bibere; sed ego cibo invisibili et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor, v Christus tamen non fuit hoc cibo nutritus, sed in stomacho illum totum vel annihilavit, vel in aerem aliamque materiam convertit et dispersit. Ita Theophylactus: « Comedens, ait, divina quadam virtute consumendo quod comedebat, » Sic et S. Augustinus, *epist.* 49, ubi dat simile : « Aliter, inquit, absorbet aquam terra sitiens, aliter solis radius candens; illa indigentia, iste potentia; » sic et D. Thomas ac Scholastici.

Sumens reliquias dedit eis,— tum ne perirent; tum ut reliquias has comederent Apostoli, itaque dicere possent sc cum illo ex eodem cibo comedissemus; tum ut ipsi reliquias has ostenderent incredulis, ac ex eis Christum comedissemus asserendo, illum resurrexisse iisdem persuaderent. Itec verba jam desunt in Græco et Syro. Verum illa olim in Græco exfuisse, liquet ex nostro Interprete et Arabico, qui habet, *et accepit reliquias et dedit illis*.

44. HÆC SINT VERBA, QUÆ LOCUTUS SUM AD VOS, Vers. II CUM ADHUC ESSEM VOBISCUM, QUONIAM NECESSE EST IMPLERI OMNIA QUÆ SCRIPTA SUNT IN LEGE MOYSI, ET Prophetis, et Psalmis de me. — « Itec sunt verba quæ locutus sum ad vos, » quibus scilicet prædixi me sic passurum, in cruce moriturum et die tertia resurrecturum, uti jam reipsa factum videtis. Agnoscite ergo me verum esse Prophetam et Messiam, utpote cujus oraculis ad amussim respondet rerum eventus. Aut: « Hæc sunt verba, id est hæ sunt res, quas uti locutus sum et prædixi vobis, ita jam vos re ipsa perfectas et completas videtis : res iste sunt mea passio, crucifixio, mors et resurrectio, ut sit melonymia qua sæpe verbum pro re verbo significata sumitur. Porro, res iste non debent vobis, o Apostoli, videri novæ et inopinate, quia non solum a me, sedet olim a Moyse, Prophetis et Davide, in Psalmis prædicte et prænuntiate sunt, ut sequitur.

Nonnulli censent Lucam hic uti anticipatione ; putant enim Christum hæc dixisse non in Dominica Resurrectionis, sed in die Ascensionis : tunc enim jussit cos manere in Jerusalem usque ad adventum Spiritus Sancti (uti hic jubet vers. 49), ut patet *Act.* i, 4. Unde et de ascensione Christi mox agit Lucas, vers. 50, nisi quis dicat utroque die, adcoque sæpius Christum hæc Apostolis inculcasse, ad eorum fidem æque ac memoriam confirmandam.

43. Tunc aperuit eis (Græce *clûtâl*), id est *coruin*; Vers

ita Syrus et Arabicus) sexsum (Græco id est mentem), ut intelligeret Scripturas, — 7. d. Tunc illuminavit eorum mentem, ut oracula Prophetarum de Christi morte, cruce et resurrectione, hucusque ab eis non intellecta, inlollerent, sicut fecerat duobus discipulis euntibus in Emmaus, quibus in via interpretabatur Scripturas quæ de ipso erant, vers. 27 præced.: « Et incipiens a Moyse et omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ipso erant. » Patet ex vers. 4G, qui sequitur.

Egit hoc Christus, tum ut ex illis Apostolos in fide suæ passionis et resurrectionis solidaret, tum ut ipsos ejusdem fidei doctores et prædicatores officeret. Horum enim est sanctam Scripturam populo explicare. Porro, Christus id ipsum hic fecit inchoate, perfecit autem in Pentecoste, cum in eos misit Spiritum Sanctum, qui eis notitiam uti linguarum, sic et Scripturarum pleniorrem indidit.

Hinc patet primo, sanctam Scripturam non esse omnibus laicis et rudibus, uti volunt hæretici; secundo, eandem non esse interpretandam ex proprio sensu, ut iidem contendunt; sed ex spiritu Dei, quem Christus hic dedit Apostolis, hi Ecclesiæ, Ecclesia autem eundem nobis tradidit. Quocirca S. Paulus docet Deum in Ecclesia posuisse doctores, et inter gratias gratis a Deo datas, 1 Corinth., cap. x, numeral «interpretationem sermonum;» hæde causaerantolim in Ecclesia interpretes, quorum officium vide apud Baronium, tom. I, pag. 394.

4G. Et dixit eis: Quoxiam (quod, quæ particula hic per pleonasmum niore Hebræo redundat) sic scriptum est (Isaiæ lvi, Psal. xxi et alibi), et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die. — ECCO IQ HSCC fidei articulis aperuit Christus Apostolorum sensum et mentem, ut sacras Scripturas de eis prophetantes intelligerent.

47. EI PRAEDICARI IX MORIRE EJUS POEXITIAM ET REMISSIOREM PECCATORUM IX OMNES GENTES. — « In nomine ejus, » id est primo, auctoritate ejus, scilicet Christi; secundo, jussu Christi; tertio, vice Christi, ut scilicet Christi prædicationem de penitentia et remissione peccatorum per fidem danda, Apostoli prosequerentur et propagarent per omnes Gentes; quarto, « in nomine, » id est in virtute et efficacia meritorum et mortis Christi: nulli enim nisi per hæc Deus dat spiritum penitentiae et remissionis peccatorum.

IxiPiExiinus Aii Jerosoli'ma — vobis scilicet, o Apostoli, prædicatoribus; 7. d. Vos, o Apostoli, incipite prædicare in Jerusalem, et ex ea pergite ad omnes Gentes.

Legit interpretes incipientem, id est incipiente, hoc est incipiendo a Jerusalem, ut sil atticismus; Syrus, exordium erit a Jerusalem.

Causa fuit: Prima, quia in Jerusalem florebat Synagoga, ibique prædicante Christo coepit Ecclesia: ibi enim vetus Ecclesia in novam Christo est transfusa, juxta illud Isaia; a De Sion tibi exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. » Et cap. ix, vers. 1: « Surge, illuminare Jerusalem, quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orla est, et reges in splendore ortus tui. » Secunda, quia Judæis a Prophetis promissus fuerat Christus, ejusque fides, prædicalio, salus et gratia: Judæorum autem metropolis erat Jerusalem. Tertia, quia David et Salomon regnarant in Jerusalem; Christus autem eorum filius regnum eorum collapsum restituere venerat, sed alio modo sublimiore, scilicet spirituali, per fidem et gratiam: ergo in Jerusalem illud ordiri oportebat. Plures causas recensui Ad. 1, 4.

48. Vos AUTEM TESTES ESTIS HORUM. — Hæc et sequentibus, ubi ea explicui.

49. Et ego mitto promissum Patris mei in vos. — 7. d. Post paucos dies in Pentecoste mittam vobis Spiritum Sanctum, qui hæc et plura clarius vos docebit, atque roborabit ad libere et efficaciter illa prædicandum per omnes gentes.

Vos autem sedete in civitate (Jerusalem) quoadusque induamini virtute (Græce iuxta, id est vi, robore) ex alto. — 7. d. Donec cado mittam in vos Spiritum Sanctum, qui undique vos induet et imbuet spiritu et robore cælesti, sicut miles undique induitur et legitur lorica cæterisque armis, ut sic toto corpore menteque obarmati, nullum in mente timorem, tarditatem, torporem sentiatis; sed constantes, intrepidi, ferventes, celeres et agiles pergatis predicatimi per totum orbem, atque omnes gentes, reges, tyrannos, sapientes, etc., mihi meæque fidei potenter subigatis. Nam, ut ait S. Chrysostomus, in Catena: « Sicut milites invasuros multos dux exire non sinit, donec armati sint (ne inermes hostium gladiis trucidentur); sic et Christus discipulos ante Spiritus adventum ad conflictum egredi non permittit. »

Unde tropologice, S. Gregorius, III part. Pastor., admonit. 2G: a In civitate, ait, consideremus, si intra mentium nostrarum nos claustra constringimus, ne loquendo exterius evagemur, ut cum virtute divina perfecte induimur, tunc quasi a nobismetipsis foras etiam alios instruere exeamus. »

50. Eduxit autem eos foras in Betaniam, — et inde in montem Oliveti, ex quo in cælum ascendit. Bethania quindecim stadiis distabat a Jerusalem, et in medio erat mons Oliveti: perrexit tamen Christus prius in Betaniam, ut Lazaro, Marthæ et Magdalene hospitibus suis valediceret, cosque secum in montem Oliveti adduceret, ut suæ ascensionis essent spectatores gloriæque ac triumphi participes.

Er elevatis manibus scis (in ccrlmn, quasi a Deo poscens benedictionem efficacem dandam discipulis), benedixit eis, — formans signum crucis super eos, uti censet Dionysius Carthusianus, Franciscas Lucas et alii, ac Suarez, *ID part., Quast.* LVHI, art. 4, disp. 52, sect. 2. Imo S. Hieronymus, in *Isaïæ* lxxvi, 19 : « Et ponam in eis idgnm. Hoc, inquit, nobis ad Patrem ascenderis Dominus dereliquit, sive in nostris frontibus posuit, ut libere diceremus : Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. » Crux enim est signum Christi, quod nobis est fons omnis benedictionis et gratiæ. Quocirca a Christo et Apostolis manavit traditio, ut, dum cui benedicimus, manibus in formam crucis deductis id faciamus.

Porro, Christus hic abiturus a suis discipulis, docet nos, ut, cum a nostris subditis, etc., abimus, eis benedicamus, et signo crucis super eos formato a Deo benedictionem eis apprecemur. Ita Thcophylactus.

V»/». st 52. Et ipsi adorantes (Græce *pM*uvw»vrt;, id est *cum adorassent*), regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno. — Gaudebant enim, turn quia videbant Christum magislrum suum tam glorioso triumpho in coelum conscendere; tum quia Christus eis promiserat Spiritum Sanctum, cumque læti, avide et certo exspectabant; tum quia post labores praedicationis sperabant sc simili modo io coelum a Christo recipiendos. Hoc enim ipse promiserat, Joan, xiv, 31.

53. Et brant semper in templo, laudantes ei v»r» jj. benedicentes (id est gratias agentes pro tantis Christi gratiis, donis el beneficiis) Deum. Amen. — a Semper, n scilicet post adventum Spiritus Sancti in Pentecoste; nam ante eum pavidum metu Judæorum domi se continebant. Aut « semper, » id est frequenter, assidue adibant templum, ut in eo Deum orarent, laudarent et gratias agerent : nam alioqui, ex Ac/, i, 13, constat eos habitasse in domo, puta in cœnaculo, in quo Christus ultimam cœnam celebraverat; sed hoc coenaculum vicinum erat templo : ex eo ergo facile et crebro adibant templum, et domum redibant, a Inter laudem devotiones, promissum Spiritus Sancti adventum promptis per omnia paratisque cordibus exspectant, » ail V. Beda. Qui et hoc hic annotat, Lucam, qui Evangelium suum a ministerio templi per sacerdotium Zachariæ cœpit, pulcherrime hoc in templi devotione complere, cum Apostolos inibi, ministros videlicet novi sacerdotii futuros, non in victimarum sanguine, sed in laude Dei et benedictione conclusit.

Moraliter : Apostoli et discipuli Christi hic nos suo exemplo docent assidue laudare Deum, ut tota vita chrisliani sit laus continua Christi. Ita inchoamus vitam Beatorum, quibus perpetim laudare Deum est jure otiosum negotium, et negotiosum otium, uti sæpius ostendi in *Apoc.* iv, v et vn. « Beati qui habitant in domo tua, Domine in sæcula saeculorum laudabunt te. »

CORNELIUS A LAPIDE.

COMMENTARII

IN

SANCTI JOANNIS

EVANGELIUM.

COMMENTARIUS

IN

EVANGELIUM S. JOANNIS.

ARGUMENTUM.

S. Joannes Apostolus, filius Zebedæi et Salomes, frater S. Jacobi Majoris, in Asia græce scripsit hoc Evangelium (1), sub finem vitæ, post reditum ex exilio in Pathmos, ubi scripserat Apocalypsin, uti ostendi præmio *in Apocalypsin*.
Causa scribendi fuit duplex : Prior, ut Ebionem et Cerinthum hæreticos jam tum subnascentes, qui negabant Christi divinitatem, cumque merum esse hominem docebant, confutaret. Posterior, ut ea quæ Matthæus, Marcus et Lucas de Christo omiserant, suppleret. Unde Joannes plene prosequitur acta Christi primo prædicationis suæ anno, quæ alii tres fere præterierunt (2).
Audi S. Hieronymum, præmio *in Matth.* :

(1) Ad nostram usque ætatem nulla non modo S. Patribus, sed neque hostibus Christianorum acerrimis, dubitatio unquam suborna est de Joannis Evangelii *authenticitate*. Verum haud ita pridem e Protcsiantibus exiit, hosque inter Bretschneiderus, opere cui titulus: *Probabilia de euangelii et epistolarum Joannis apostoli indole et origine*, qui hoc opus suo auctori abjudicatum inter vividius amandare lentarunt. Hos refutatos reperite apud Kulnoel, *Prolg. in Joan.*, §2 ; et Ilug, *Einl. in d. Schrift. des N. T.* H Th., §§ 57, 60; argumenta vero positiva quibus Joanni quartum Evangelium merito ascribi statuitur, extant apud Pairitium, op. cil. lib. 1, cap. iv, *Quæst.* 1.

(2) Hæc P. Patritius de Joannis consilio in Evangelio conscribendo : 1º Joannis consilium *historicum* potius quam *historicum* fuisse patet, tum ex eo quod sermonibus documentisque Christi fere totius, rerum ab eo gestarum maximam partem omittat ; tum ex eo quod testimonia Scripturarum depromat ad probanda quæ edisserit. 2º Aliis quam Judæis librum suum destinavit : in hoc enim nullam repetitiam ex Christi parabolis, cujus sermonis genero Judæi delectabantur ; nullam fere ex invectionibus quibus Christus Phariseos impetere solebat ; nullam Scribarum, aut Davidis mentionem. Contra, voces et loca Judæis notissima græco vocabulo apposito explicantur, aut Unquam legentibus ignota diligentius definiuntur; desuis popularibus, Judæis scilicet, Joannes loqui videtur non secus ac de gente lectoribus extranea, dicens δὲ Ἰουδαίοις, ubi alii Evangelista uti solent vocabulis Ἰουδαίοις. 3º Peculiari quadam ratione Christi præ Joanne Baptista excellentiam demonstrare sibi sumpsisse videtur; el. *Joan.* 1,8,15,37; iu,31; v, 34 ; x, 41. 4º Igitur Joannis consilii fuit ut adversus Nicolaitas, Gnosticos, Corinthianos, Docetas, Discipulos Joannis Baptistæ, etc., probaret Jesum esse Christum Filium Dei.

a Ultimus Joannes Apostolus et Evangelista, quem Jesus amavit plurimum; qui supra pectus Domini recumbens, purissima doctrinarum fluentia potavit, et qui solus de cruce meruit audire: Ecce mater tua. Is cum esset in Asia, et tunc jam Læreticorum semina pullularent, Cerinthi, Ebionis et cæterorum, qui negant Christum in carne venisse, quos et ipse in epistola sua Anichristos vocat, et Apostolus Paulus frequenter percutit; coactus est ab omnibus pene tunc Aste Episcopis, et inultarum Ecclesiarum legationibus, de divinitate Salvatoris altius scribere; et ad ipsum, ut ita dicam, Dei Verbum, non tam audaci quam felici temeritate prorumpere. Unde et Ecclesiastica narrat historia, cum a fratribus cogeretur ut scriberet, ita facturum se respondisse, si indicio jejunio in commune omnes Deum deprecarentur: quo expicto, revelatione saturatus, illud præmium e cado veniens eructavit: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. D

Ergo scripsit S. Joannes Evangelium, prævio communi Ecclesiæ jejunio. Addunt alii, præviis tonitrui et fulguribus, quasi alter Moses, qui legem a Deo excipii cum tonitruo, fulmine et terra? motu, Exod. xix. Ipse enim a Christo indigitatus est *Boanerges*, id est filius tonitrui, ac ut talis novum legis novæ exordium intonuit: In principio erat Verbum. » ila ex Metaphrastis et aliis Baronius, tom. 1, sub initium anni Christi 99, ubi pariter docet Joannem scripsisse Evangelium hoc anno Christi 99, post ejus ascensionem G6, qui fuit post excidium Hierosolymæ per Titum 27, Nervæ Imperatoris primus, cum jam fides Christi et Ecclesia ubique per provincias increbresceret, et inclaresceret magno fidelium numero, ac majore virtute et robore Martyrum.

Igitur sicut Isaias cæteros Prophetas, ita Joannes cæteros Evangelistas sublimitate superat: quare, licet cæterorum tempora sit postremus, dignitate tamen et perfectione est primus. Unde et aquilæ cæteris avibus supervolitanti comparatur. *Ezech.* i, *Apocal.* iv. Dignitas hæc ejus, su-

biimilas et præcellenUa, ac consequenter ob-
scuritas, ex tribus maxime capitibus aestimari
jaiaB» potest. *Primm est materia et argumentum* :
*,u' S. Juannes cnim solus ex professo agit «le Christi
' dirimíate, de Verbi origino, ælemitalc, genera-
tione ac spiratione Spiritus Sancti, de Sanctis-
sima Trinitate, deitatis unitate, relationibus, at-
tributis divinis, etc. Matthæus vero, Marcus el
Lucas humanitatis Christi mysteria et gesta re-
censent. Unde ex S. Joanne Patres omnia peno
argumenta contra Acianos, Servetianos, N'esto-
rianos, Eutychianos similesque hærclicos; Doc-
tores vero Scholastici totam materiam do S. Tri-
nitate deque Deo trino et uno hauserunt.

&tui4c. *Secundum est ordo temporis.* Scimus Ecclesiam
instar auroræ et solis, sensim successu tempo-
rum, crevisse ad perfectum diem cognitionis mys-
teriorum fidei. Hinc scriptores hagiographi novi
Testamenti, puta Apostoli et Evagélisme, longe
clarius et luculentius do iis scribunt, quam Mo-
ses et Prophète veteris Testamenti. Inter cos au-
tem ultimus omnium est S. Joannes; ultimum ejus
opus est Evangelium, uti docent Patres et inter-
pretes. Ultimam ergo manum et coronidem Evan-
geli^ et Bibliis hoc Evangelio S. Joannes imposuit.

i ni ' *Tertium est auctor;* S. Joannes enim unus om-
[Ljti]pTv niom Sanctorum laureas meruit et obtinuit, Ipse
kg Grani-vocatur et revera est Theologus, imo Thcolo-
umSjoc-gorum vertex, ipso Propheta, ipse Apostolus,
u>rwu* ipse Evangelista, ipse Sacerdos, ipso Pontifex,
ipse Hierarcha, ipse Virgo, ipse Martyr; sed quia
virgolila superstitit, ac ferventi oleo immersus,
illo nec uri nec lædi potuit. Joannem esse Theo-
logum liquet ex Apocalypsi, quæ Græcc in-
scribitur *Apocalypsis S. Joannis Theologi*. Ipsum
esse Prophetam in Apocalypsi nemo ignorat;
Evangelista est in Evangelio; Apostolus in tribus-
Epistolis Canonicis quas conscripsit. Eumdem
virginem fuisse esseque perpetuum, veteres om-
nes tradunt, ac nominatim vetustissimus Tertul-
lianus, lib. De *Monogamia*, et S. Hieronymus,
lib. I *Contra Jovin*. Quocirca ipse tum aliarum
virtutum, tum præsertim virginitatis merito, eva-
sit discipulus ille quem diligebat Jesus, Benjami-
nus Christi, qui in ultima cœna Domini supor
pectus ejus recubuit, cui moriens quasi virgini
virginem matrem commendavit. Nimirum «Beati
mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, »
ait ipsa Veritas, *Matth. v.* Videbunt, inquam,
in hac vita per fidem et contemplationem, in fu-
tura per speciem et visionem.

Unigenitus ergo, qui est in sinu Dei Patris,
S. Joanni, velut castissimo sibique amicissimo, in
sinu suo recumbenti enarravit secreta et sacra-
menta divinitatis, abscondita a constitutione
mundi. Joannes eadem hæc nobis enarravit, ac
quasi filius tonitruui, ceraunius et fulmineus to-
tum orbem Verbi divinitate, velut coruscante
fulmine collustravit, ejusdemque ignea charilate
inflammavit. Testis sil vel unicus ille sermo lon-

gissimus et ultimus Christi a cœna, cap. mi et
seq., qui non nisi amoris divini ardore spirat et
eructat. «Joannes, ait S. Epiphanius, *hær. 73*,
vere tonitruui filius per propriam suam grandilo-
quentiam, velut ex quibusdam nubibus a sapien-
tiæ ænigmalibus, piam nobis do filio intelligen-
tiam persuasit. » S. Hieronymus, epist. 85 *ad*
Evagritm : «Clangit, ait, tuba, filius tonitruui,
quem Jesus amavit plurimum, qui do pectore
Salvatoris doctrinarum fluentia potavit. »

Plura do eo vido hic apud S. Cyrillum, S. Au-
gustinum et S. Chrysostomum, proœmio in *Joan-*
nem. Imo S. Chrysostomus audet dicere Joan-
nem per Evangelium docuisse angelos secreta
Verbi incarnati, quæ prius ignorabant, adeoque
ipsum dodorem fuisse Cherubinoruni et Seraphi-
norum, idque probat ex illo Pauli, *Ephes. iu* :
«Ut innotescat principatibus et potestatibus, in
coelestibus, per Ecclesiam, multiformis sapientia
Dei.» a Si igitur, inquit Chrysostomus, principa-
tus et potestates, Cherubimque et Seraphim hæc
per Ecclesiam didicerunt, plane constat ipsos
angelos summa cum attentione ejus seso audito-
res exhibere. Quippe idcirco non parum honoris
consequimur, quod nobiscum angeli discant quæ
nesciunt » (I).

Narrat S. Gregorius Nyssenus, frater S. Basilii, s. Jwn.
in Vita S. Gregorii Thaumaturgi, ipsum, cum ^'l^
Origenis fuisset discipulus, ac jam Ncocæsareæ ^ptorem
creatus foret Episcopus, dum jam Origenistæ er- s.Grc o
rores suos spargerent et semina Arianismi ja- b. vir-
cerent, circa doctrinam doctrinæque modum flue-
tuore coepisse : quare Deum ejusque matrem pro
ope et luce suppliciter invocasse : nec incas-
sum. In somnis cnim apparuit ei B. Virgo cum
S. Joanne, quæ eidem præccptorcm dedit ipsum
S. Joannem : quare S. Joannes Symbolum Thau-
maturge tradidit, quod cclebrat V Synodus
(Ecumenica et tota Orientalis Ecclesia : quo Sym-
bolo pleraque divinissima Evangelii sui myste-
ria, præsertim de Verbo Patri homousio, limpi-
dissimo explicat et pertractat. Extat hoc Sym-
bolum apud Baronium et alios in Vita Thau-
maturgi. Idem et nos ab utroque identidem sup-
plices efflagitemus. Plura de S. Joanne dixi

(i) De operis Juhannei indole hæc habet Kuinocli nutatu
haud indigna: a Joannes est inulto magis hisloriæ scrip-
tor pragmaticus, quam Evangelistæ reliqui. Isii cnim
nude fere et simpliciter res gestas exponunt, atque per-
raro narrationibus suis animadversiones injiciunt, quæ
ad lecturis judicium regendum faciant. Johannes vero
perquam frequenter narrationibus animadversiones, ju-
diciumque suum inseruit. Attulit quæ de natura et situ
locorum lectoribus cognitu necessaria judicaret; ingenium
et mores temporis atque hominum illustravit; nota. il,
cur hæc vel illa res facta sil, cur hunc vel illum even-
tum habuerit. Neque historæ tantum, rebus gestis atque
eventis; sed etiam sermonibus a Christo habitis, in pri-
mis sententiis, quæ vel obscuritatis aliquid, vel offen-
sionis, vel pondus magnum habere v^ereaiur, interpre-
tamenta sua adjecit, etc. »

prooemio *in Apocal.*, cl *in epist.* I S. Joannis. Denique S. Joanni Chrysoslomo in monasterio „cŕent’ «apparuit S. Petrus, porrigens illi claves, et S. Joannes tradens illi librum Evangelii; atque

ita S. Petrus eum Pontificem, S. Joannes eum doclorem el concionatorcm codestem creavit et auctoravit; unde *Chrysostomus*, id est os *aureum*, cognominali meruii. Ita habet ejus Vita.

CANONES EVANGELIO S. JOANNIS

LUCEM AFFERENTES FACEMQUE PR.EFERENTES.

PIIUS.

Joannes stylum habet sibi proprium et pen- culiarem › a cæteris Evangelistic et scriptoribus hagiographis plane diversum. Ut aquila enim nunc se supra omnes attollit; nunc quasi ad pre- dam in terram se demittit, et simplicium captui ruditatique se attemperat, ac simplex est, virgi- neus, planus cl candidus. Nunc sapit ut Cheru- bim, nunc ardet el accendit ut Seraphim. Ratio est, quod Joannes fuerit simillimus Christo ei- que dilectissimus, ac vicissim summe eum dili- gens; unde in ultima Christi cœna in pectore ejus recubuit. Ex illo ergo suxit Christi indolem , sapientiam, candorem, æque ac ardorem. Quare dum Joannem intueris, legis, audis, Christum te intueri, legerc, audire cogita ; Christus enim suum spiritum, suosque mores et amores in Joannem transfudit.

SECUNDUS.

Joannes, licet omnium consensu in Grecia, Grecia, græce scripserit Evangelium, tamen, quia ipse genere el gente, ac primævæ nalivœque lin- gule amore, æque ac elegantia erat Hebræus; hinc magis llebræis quam Græcis phrasibus et idiotismis præ aliis abundat : unde bilingui, imo trilingui cognitione hic opus esl; scilicet ut noris hebraico, græco cl latine. Sic hebraizat, dum sæpc to *et* sumit pro *sicut*, uti passim facit Salo- mon in proverbiiis, ubi simile simili comparai per copulam *et*, quæ proinde similitudinis est nota, idemque valet quod *sicut*. Græcizal vero, dum *forsitan* sumit pro *utique*; Græcum enim x* notat assertionem, non dubitationem, *Joan*, vin, 19. Sic *non posse* sumit pro *nolle*, *Joan*, vin, 43. Sic Hebræum *amen* semper geminat cl duplicat, dicens : *Amen, amen*, cum cinleri Evangelistas simplex unumquo duntaxal ponant *amen*. Cau- sas hujus diversitatis vestigabo cap. in, 2.

TERTIUS.

Joannes Christi disputationibus cum Judæis, concionibus magis quam rebus ab eo gestis et recensendis incumbit. Non quod omnes Christi diluía - disputationes cl conciones enarret, sed quod cc- Priores et majoris momenti, præserlim illas quibus Christus probabat se Deum esso æque ac hominem, in compendium redigat.

XVI.

QUARTUS.

Apud Joannem Christus nunc ut homo, nuncchnun ut Deus loquitur; idque solerlcr ex adjunctis et circumstantiis distinguendum et discernendum est.

QIINTUS.

Cum Christus apud Joannem dicit sæpius se nihil facere aut loqui ex scipso, vel se non facere aut dicere hoc illudve, sed Patrem , id intelligi debet originaliter et solum, *q. d.* Ego solus ne- que qua homo hæc confingo, neque qua Deus primus eorum sum auctor, sed Deus Pater, qui cum essentia sua divina communicat mihi omniscientiam et omnipotentiam operandi quid- vis, quantumvis arduum, sublime, paradoxum et divinum.

SEXTUS.

Licet Apostoli aliiue Sancti miracula quoque patrarint, Christus tamen apud Joannem, sæpe ex miraculis a se factis probat se esse Messiam et Deum; idque recto et efficaciter: *primo*, quia ipse ad hoc probandum illa directe adhibebat. Miraculum enim, quasi opus Dei et vox realis primee veritatis, est certum testimonium ejus rei, ad quam adhibetur et inducitur. *Secundo*, quia Christus illa faciebat propria virtute suaque auc- toritate cl imperio, quod facere non potuisset, nisi ipso fuisset Deus ex Deo. Ita enim illa facie- bat, ut viderentur ab eo quasi ex Deo, et quasi ex primo miraculorum fonte manare. Sancti au- tem miracula patrant non sua auctoritate, sed invocatione nominis Dei vel Christi. *Tertio* , quia plura et magis varia fecit Christus, quam cœleri Sancti ante vel post ipsum. Adde, illa fuisse facta a Christo , quæ ab Isaia aliisque Prophetis prae- dicta sunt, fore indices cl notas Messiæ, sive Christi, ut patebit cap. xi, vers. 4.

SEPTIMUS.

Matthæus, Marcus et Lucas maxime scribunt s. Jm»- acla ultimi et penultimi anni prædicationis Christi, scilicet ea quæ egit post incarcerationem S. Joannis Baptista; : Joannes vero in suo Evan- diaüoab gelio, precipuo duorum preccdentium predica- Chffítl tionis Christi annorum historiam pertexit; atque per hoc mullæ solvuntur antilogiæ, quibus Joan- precipue nes cæteris tribus videtur adversari. Ila S. Augus- UliU Inus hic in *Proximo*.

OCTAVUS.

l s '• fn Joanne magna k ,p<i est vis et obscuritas in
' adverbiiis ct conjunctionibus causalibus illativis,
l . continu.itivis et caderis similibus, ut aliquando
* ' • unacx cis particula integrum sentcnliæ sensum
contineat <t ostendat. Quocirca ill® valde ri-
mandai et expendendœ sunt, ut suis quibusque
loci* demonstrabo.

NONUS.

>' Vocnl® *ut, propterea, propter quod*, et similes,
i non semper causam aut finem intentum signill-
' , eant, sed saipo consequentiam et eventum dun-
r 6. ” taxat, sive id quod consecutum est; praesertim
• . -i eventus certo praevisus sit, ideoque aliter jam
evenire non possit. Id patet *Joan*, xii, 38 ct 39,
ubi ait : « Non credebant in eum, ut sermo Isaiiu
impleretur. » Et mox ; « Propterea non poterant
credere, quia iterum dixit Isafas : Excœcavit
oculos eorum. » Causa enim cur Judtni nollent
Christo credere, non fuit praedicatio Isaiie, qua
prmdJxit cos non credituros, sed Judæorum du-
rities et malitia, qua- piædielionem Isaia) quasi
objectum et causa praecessit. Ideo enim praedixit
Isafas Judæos non credituros, quia revera ipsi ex
sua malitia el obstinatione non erant credituri
Christo. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Thcophy-
lactus, Euthymius ibidem.

DECIMUS.

Joannes per Judæos nunc solos principes, nunc
solum populum intelligit ; ideoque Judæos mino
i- . Christo adversos, nunc faventes inducit, quia
*** ' favebat Christo populus, adversabantur vero
principes. Id patet cap. vu, vers. 11 el 13; cap.
vi», vers. 31 ; cap. ix, vers. 23.

UNDECIMUS.

J'®- Per hebraismum sæpe praesens tempus non
“■artum in effectum exeuntem , sed naturæ vim,
i . sive actum agentis significat, etiamsi ejus effectus
l ' a passo, aut aliunde impediatur. Sic, cap. i, 9 ,
,u' ait Christum suo adventu illuminasse mundum ,
silicei quantum erat ex ipso. Nam multi, ut Ju-
doii, lumen hoc recipere noluerunt, uti mox sub-
dit, sed in suis infidelitatis tenebris permanserunt.

DUODECIMUS.

V- - »i Vocolæ çuasi, *stali*, ct similes, quia rvspou-
C<,J^ > „on s®mper similitudinem ,
" hcd aliquando ipsam veritatem denotant, ut
cup. i, vers. 11 ; « Vidimus gloriam quasi unige-
niti, » id esi vere unigeniti, </. d. Vidimus gloriam
talem ct tantam, qualis et quanta decebat eum qui
vere erat unigenitus Filius Dei Patris. Ita S. Chry-
sostomus, Thcophylactus, Euthymius ibidem.

DECIMUS TERTIUS.

v >. i Joannes more Hebraeo verba nunc sumit in
v “i actu inchoato, ut ignificeut meipere opus; nunc

in continuato, ut significant pòrgerò in opere el «u ripii-
crescere; nunc in perfecto, ut significant opusO"lll
esse completum. Undo non mirum, si quandoque
id quod crescit aut perficitur, ita fieri dicatur ac
si jam primum inciperet, et vice versa. Actus
inchoati exemplum est cap. xvi, vers. O, ubi Pe-
trus Christo volenti pedes sibi lavare resistens,
ait : a Domine , tu lavas mihi pedes?» *Lav<is*, id
est, lavare vis, lavare paras ct incipis! Actus
continuati exemplum est c p. u , vers. 11 , ubi,
viso miraculo conversionis aqme in vinum in
Cana Galilææ, subjicitur. « Et crediderunt in
cum discipuli ejus : » *crediderunt*, j<l est credere
perrexerunt, in fide creverunt el confirmati sunt ;
nam jam antea crediderant in Christum; nisi
enim credidissent, non fuissent eum secuti, neo
ejus disciplines se tradidissent. Et cap. iv, vers. 33,
ubi regulus viso miraculo , quo Christus filium
ejus moribundum vit® restituerat, dicitur credi-
disse in eum, id est in fide Christi profeci"». so-
que corroborasse. Nam nisi jam ante in eum cre-
didisset, utique cum non adiiisset, nec sanationem
filii ab eo postulassct. Actus perfecti exemplum est
cap. xi, vers. 13, ubi Christus sub finem vilio susci-
taturus Lazarum ait: «Gaudeo propter vos, ut ero-
datis,» hoc est ut in fido mea per hoc miraculum
meum ct maximum plano perficiamini. El cap.
XX, vora. 17, Jesus post resurrectionem apparens
Magdalenæ ad pedes ejus provoluta1, ait : « Noli
me tangere, » id est noli in tactu pedum meorum
hærcro ct desiderere, sed vade cito, ac nuntia
Apostolis de mea morte maestissimis mo resur-
rexisse.

DECIMUS QUARTUS.

Joauues, moro Hæbræorum, id quod per afilir- n..* -n.
mationem dixit, iterum per negationem contrarii Vlr•«*
asserit, iterat et confirmat, praesertim ubi res est *"/ '""7
gravis notanda ot multis dubia, ut valida conllr- contrarii
Hiatione indigeat. Sic *Joannis* i, 20, Joannes ""‘1U>
Baptista rogatus a Judæis, an ipso esset Christus,
« confessus est, et non negavit; el confessus est,
quia non sum ego Christus ; » el vora. 3 : « Om-
nia per ipsum (Verbum) facta sunt, ct sine ipso
factum est nihil, quod facium est. »

DECIMUS QUINTUS.

Gaudet Joannes Christum appellare vitam et reculo-
lucem, ob causas quas alfcraïn cap. i, vera, i et w» »li*
seq. Ad luco similes et alias peculiares habet VoLuat
l>hrases. *Judicium* enim siepe vocat condemna- yim
lionem quii- in judicio sit, per metalepsin ; alibi
judicium vocat arcana Dei judicia ct decreta,
quia justa. *Demonstrat*, sumit pro exhibet, dat,
donat. *Tenebras* vocat peccata; /i/i'ios *lucis* vo-
cat sanctos; *veritatem* vocat i<l quod verum,
justum ct rectum est; *Operamini cibum*, cap. vi,
vera. 7, id est compareate cibum. Crebro utitur
verbo *manendi* : unde dicit nos per amorem in
Deo manere, et Deum in nobis. Cup. vi, asserit se

ct carnem simili esso panem, qui do co lo descendit,ct dat vitam mundo. Cap. vu, vers. 57: Si quis sitit, ait, veniat ad mc, et bibat. Qui credit in mo, etc., plumina do ventre ejus fluent aquum viver. Cap. vili, interrogatus a Judæis : Quis esta? respondit : Viuicipium qui ct loquor vobis. Cap. x, comparai se pastori bono, fideles ovibus. Cap. Xi, suscitans Lazarum, ait se esse resurrectionem et vitam. Ibidem Joannes Cnipham prophetasse do morte Christi asseverat. Cap. xin , asserit Jesum suos in finem dilcxis.se, idooquo iturum ad mortem cis pedos lavisso. Cap. xiv : Lf/o, iuquit, sum via, veritas tt vita. Pater in ma est, ct ego in Patre. Ibidem Spiritum Sanctum promittens, cnm vocat Spiritum veritatis, qui a Patre procedit. Cap. XV : Ego, inquit, sum vitis vera, vos palmites, quia sino me nihil potestis facere. Cap. xvi ct seq., vult nos unum esse cnm Deo ct cum proximis. Sic Interpres signavit sumit pro apposito sigillo confirmavit hoc enim est Græcum caP« 27.

DECIMUS SEXTUS.

Chd>- S. Joannes ossorit Christum quædam prius ” l l,‘dixisse, cum tamen prius non narrarit, ubi et Àuaoqia quando oa dixerit : brevitati enim studens, sal s. habuit semel ea narrare, ne, si prius ea nariasset, hw/nir- cogeretur postea eadem repetere. Sic cap. xi, ait ravit, Marlham dixûso Magdalenæ : Magister adest, ct luvviÛti.

vocol/ (e; ct tamen prius non narravit Christum ~«(it lnni jussisso Marthæ, ut vocaret Magdahoam, quia cum recansot Marlham jussu Christi vocale Mru-dalcnam, hoc ipso sat indicat Christum prim jusslsso illi ut sororem vocaret. Ibidem Christas ait Marlhæ : Nonne dixi tibi, quia si credideris, * <- rfdiîâ gloriam Dei? ct tamen prius non narravit Christum hoc dixkso. Sio cap. vr, vers. 36, ait Christus : Sed dixi vobis, quia et vidistis me, ct non creditis, ct tamen nusquam antea recensuit, quod idipsum dixerit Christus.

DECIMUS SEPTIMUS.

Miracula Christi, quæ solus Joannes commemorai , sunt hæc : Conversio aqtiæ in vinum in , Cana (idhlææ, cap. n; Pnor expuluo vendentium tl(|, w,. o templo, ibidem vers, 15; Filii reguli infirmi >«’ sanatio, cap. in, 47; Paralytici ad Probaticam^’ ,uf piscinam curalio, cap. v, vers. l ol scq.; Orci nati illuminatio, cap. ix, vers. l et scq.; Lazari a morte suscitatio, cap. xi, vers. ! cl seq.; Prostratio Jüdæ ct satellitum in terram, cum venirent ut caperent Jesum, cap. xvni, vers. 6; Efluxio sanguinis et aquæ c latero Christi jam mortui, et lancea perfossi, cap. xix, vers. 3i; Potestas remittendi peccata per insufflationem Spiritus Saucii date Apostolis post resurrectionem, xx, 22; Multiplificatio piscium Apostolis piscautibus, xxi, 0.

INTERPRETES

Id Evangelium S. Joannis commentati sunt permulti, ao præcipui Palrum Græcorum et Latini- norum. E Græcis post Origenom, qui in Joannem elucubravit 32 tomos sive libros, præclare doc- s. Cyni- (eque scripsit S.Cyvillus, Patriarcha Alexandrinus, •ndHniifc Mll* Kane Pra'ft'“s didácticas est, solera, acutus et l l genuinus in sensu litterali consignando. Porro, S. Cyrillus Joannis Evangelium pertractavit duodecim libris; sed quatuor medii, scilicet quintus, sextus, septimus el octavus injuria temporum Ju«lo- interciderunt. Supplevit cos Judocus Cliclovæus, Poetor Parisiensis. Cum ergo audis citari quintum, s. Cyril- sextum, septimum et octavum hic librum Gy- rilH> scito non esse Cyrilli, sed Cliclovæi, quod hMinicni ,nu^ÛS ûtiani viros doctos fefellit. Porro, librum nipplo- quintum et sextum Cyrilli, Græce exaratum, In Chio insula nuper invenit Collegii Societatis Jesu ibidem Hector, qui eosdem Panormum in Sici- liam transtulit, undo cos sccum Hornam, ad Romanum Collegium nostrum advexit H.P. Joannes Baptista Jaltinus, in eodem Malhematicæ professor, qui ct eosdem in Latinum convertit ; quæ- runtur ab eo cæteri duo, septimus el octavus, ut omnes latinitale donatos in lucem edat; quinto ct sexto Romæ usus sum, cosque subindo citabo; pleno enim redolent doctrinam, styhun el ingenium S. Cyrilli.

Secundus est S. Chrysostomus, qui ut paulo s.cim- ante dixi, n S. Joanne librum Evangeliorum '* accipiens, ejus ul videtur instinctu, in illud scripsit homilías 87. Extant tomo III operum ejusdem.

Tertius esi Thcophylactus, quartus Euthymius, T> ^hy- qui duo more suo S. Chrysostom! sunt associe ot (piasi discipuli; sed Fheophylactus est fusior . * el luculentior; Euthymius brevior, qui el expresse se sua ex S. Chrysostoino, Origene, S. Ba* silio et Naxianzono collegisse fatetur.

Quintus est Nonnus Panopolitanus, ÆgypUûs Wk eloquentissimus, qui virginem Theologum, hoc est Joannem Evangelislam, versibus heroicis est III interpretatus, ait Suidas. Sixtus Senensia eum inter Gnecos Christianorum præcipuum numerat, cujus et (inquit) feruntur Dionysiatàn, lib. XLVIII, heroice conscripti ; alto cothurno incedit instar Homeri. At, licet Nonni interpretatio proprie tantum sil paraphrasis, tamen mullis in locis Evan- geli! sensum per epitheta indicat ct illustrat. Nonni paraphrasin græco-latinam edidit notisquu illustravit P. Nicolaus Abramos a Societate Jesu, esto primus cam Aldus Mamilius ediderit, ac post eum Franciscus Nansius.

E Latinis primus el præolpnus Evangelii! s. An S. Joannis interpres est S. Augustinus, qui il! l

ordine prosequitur per tractatus 121. Extant
tomo IX operum ejusdem.
v». h- *Secundus* est Venerabilis Beda, qui S. Augusti-
num *passim el subinde* ad verbum consecatur.
A et ' *Ter/tus est auctor Gloss®*. Ubi adverte in Glossa
fOmmuni triplicem contineri Glossam. Prima est
interiinear, quæ infer lineas textus sanclæ Scrip-
ture inseritur, ideoque breviter, sed punctim,
multa docte et utiliter tangit. Secunda est margi-
nalis, quæ ad marginem textus sanctæ Scripturæ
collocatur, et vocatur Glossa ordinaria. Tertia,
quæ huic subnectitur, est Glossa Nicolai Lyrani.
t ITimæ Interiinear auctorem esso Ansclmum
dd . ... l-aodiinensem, cognomento Scholasticum, censet
Sixtus Senensis, Franciscus Ribera et alii. Ansc-
l-mushic floruit anno Domini HIO.
sua u- *Secundæ Glossæ*, scilicet Ordinariæ, idem Sixtus,
Hibera et alii auctorem faciunt Strabum, mona-
chum Fuldensem, auditorem Rabani Mauri, sub
annum Domini 820, qui eam ex Habano, S. Gre-
gorio aliisque Patribus conflavit.
Xtcl . per(ja fluciorenj suum præfert Nicolaum de
Lyra, sic dictum a Lyra, vico Normanni®, qui,
genere el gente Judæus, conversus ad Christum
et S. Francisci Ordinem ingressus, docuit Theo-
logiam Scholasticam, anno Domini 1320, vir
doctus et lingüæ Hebraic® peritus. Hic Glossam
illo tempore insignem scripsit, qua Joannem et
cætros hagiographos ad litteram explicat, adeo
ut de eo vulgi ore olim tritum fuerit illud,

« Nisi Lyra lyrassct, nostri Theologi non «al-
lassent. » Verum hoc in Lyrano notandum et
cavendum, quod ipso suro genti et Habbinis,
maxime R. Salomoni, qui magnus est fabulator,
plus æquo, etiam in næniis et fabellis Judaicis,
subinde indulgent et consentiat.
Posterioribus sæculis, et præsertim nostro hoc
omnium eruditissimo, plores in S. Joannem
commentati sunt. Præ aliis excellunt Joannes
Maldonatus o Societate Jesu, qui fusus est, acutus, Milduo».
elegans et doctus; Cornelius Jansenius, qui exac-
tus, solidus et genuinus; Franciscus Tolctus, qui m.Tulo-
acri judicio sapidus est et pulcher, præsertim in IM-
applicandis metaphoris et similitudinibus, ca-
rumque analogiis, v. g. cur Christus vocetur
vilis, panis, vita, lux, ostium, pastor; cur Spi-
ritus Sanctus nuncupetur aqua viva, columna,
ignis, etc. Sebastianos Barradius litteram recte Binati-
tangens, et moralia miscens, concionatoribus U4-
dicendi materiam et spiritum subministrat. Fran- Fra*.»-
ciscus Lucas totus literalis est, sed litteram ad "" lu'
pios affectus traducit. Franciscus Hibera brevis, niteri,
sed more suo rarus et eruditus : posthumus est,
et post mortem Riber® in lucem editus.
Ex hæreticis in S. Joannem scripsere Martinus
Bucerus , XVolfgangus Musculus , Bullingertis,
Brentius, Calvinus ac Theodorus Beza; e quibus
omnibus Augustinus Marloratus Catenam con-
sarcinavit, quam in Belgio perlegi et con-
futavi.

WVWVWVWV^XIVXvIU XU IWIXXVtVXVXMVIVK »xtWVXV AVXWXW WIW15XM tWWMXW^'W WIXXVdWIIWWVXVI'XWVXWIIWAWW*

SANCTUM

JESU CHRISTI EVÆNGELIUM

SECUNDUM JOANNEM.

Hic est titulus in Codicibus Græcis et Latinis; in Syriacis hic est : *Evangelium Sanctum præconium Jouchanon* (Joannis), *quod locutus est et pradicavit Ionice* (Grace) *Ephesi*; in Arabicis hic est : *Evangelium Sancti magni discipuli, Apostoli Joannis, filii Zebeda ī, dilecti Domino nostro Jesu Christo.*

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describit Verbi atemi originem, et cx Deo Patre generationem, omnipotentiam, omniscientiam, ac tandem vers. 14, Incarnationem, et gratia plenitudinem. Secundo, vers. 19, testimonium quod Joannes Baptista Judæis interrogantibus dedit de Jesu ; scilicet ipsum esse Messiam et Agnum, qui tollit peccatum mundi. Tertio, vers. 37, narrat duos Joannis discipulos visitasse Christum, e quibus unus Andreas fratrem suum Simonem adduxit ad Christum, cui Christus : Tu, ait, vocaberis Cephass, id est Petrus. Quarto, vers. 43, ad sui sequelam vocat Philippum, hic Nathanaelem ad Christum adducit, qui ei secreta sua sub ficu facta pandens, ab eo agnoscitur esse Messias. Unde Christus ei promittit majora, scilicet, quod visurus sit angelos e calo ad se descendentes et ascendentes.

1. In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. 2. Hoc erat in principio apud Deum. 3. Omnia per ipsum facta sunt; et sine ipso factum est nihil, quod factum est. 4. In ipso vita erat, et vita erat lux hominum; 5. et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt. 6. Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes. 7. Hic venit in testimonium , ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. 8. Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. 9. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. 10. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. Ii. In propria venit, et sui eum non receperunt. 12. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem lilies Dei Geri, his qui credunt in nomine ejus : 13. qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. I 4. Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis. 15. Joannes testimonium perhibet de ipso, et clamat dicens : Ilie erat, quem dixi : Qui post me venturus est, ante me factus esi : quia prior me erat. 16. Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia. 17. Quia lex per Moysea data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est. 18. Deum nemo vidit unquam : unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. 19. Et hoc est testimonium Joannis, quando miserunt Judæi ab Jerosolymis sacerdotes et Levitas ad eum, ut interrogarent eum : Tu quis es? 20. Et confessus est, et non negavit ; et confessus est : Quia non sum ego Christus. 21. Et interrogaverunt eum : Quid ergo? Elias es tu? Et dixit : Non sum. Propheta es tu? Et respondit : Non. ¿2. Dixerunt ergo ei : Quis es, ut responsum demus

his qui miserunt nos? quid dicis de teipso? 23. Ait : Ego vox clamantis in deserto : Dirigite viam Domini, sicut dixit isaias propheta. 24. Et qui missi fuerant, erant ex Pharisteis. 25. Et interrogaveruni eum, et dixerunt ei : Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta? 26. Respondit eis Joannes, dicens : Ego baptizo in aqua; medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. 27. Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est : cujus ego non sum dignus ul solvam ejus corrigiam calceamenti. 28. *Hæc* in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans. 29. Altera die vidit Joannes Jesum venientem ad se, et ait : Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. 30. Hic est de quo dixi : Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me crai; 31. et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. 32. Et testimonium perhibuit Joannes, dicens : Quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, et mansit super eum. 33. Et ego nesciebam eum ; sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit : Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. 34. Et ego vidi, et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei. 35. Altera die iterum stabat Joannes, et ex discipulis ejus duo. 36. Et respiciens Jesum ambulantes, dixit : Ecce agnus Dei. 37. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, et secuti sunt Jesum. 38. Conversus autem Jesus, et videns eos sequentes se, dicit eis : Quid quæritis? Qui dixerunt ei : Rabbi (quod dicitur interpretatum, Magister), ubi habitas? 39. Dicit eis : Venite, et videte. Venerunt, et viderunt ubi maneret, et apud eum manserunt die illo : hora autem erat quasi decima. 40. Erat autem Andreas, frater Simonis Petri, unus ex duobus qui audierant a Joanne, et secuti fuerant cum. 41. Invenit hic primum fratrem suum Simonem, et dicit ei : Invenimus Messiam (quod est interpretatum Christus). 42. Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesus, dicit : Tu es Simon, filius Jona : tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. 43. In crastinum voluit exire in Galilæam, et invenit Philippum. Et dicit ei Jesus : Sequere me. 44. Erat autem Philippus a Bethsaida, civitate Andreæ et Petri. 45. Invenit Philippus Nathanael, et dicit ei : Quem scripsit Moyses in lege, et Propheta, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth. 46. Et dixit ei Nathanael : A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus : Veni, et vide. 47. Vidit Jesus Nathanael venientem ad se, et dicit de eo : Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. 48. Dicit ei Nathanael : Unde me nosti? Respondit Jesus, et dicit ei : Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te. 49. Respondit ei Nathanael, et ait : Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel. 50. Respondit Jesus, et dicit ei : Quia dixi tibi -.Vidi te sub ficu, credis : majus his videbis. 51. Et dicit ei : Amen, amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, et angelos Dei ascendentes et descendentes supra Filium hominis.

v<<? « t. IX riuscirlo erat Verbum, et Verbum erat avi n Deum, et Deus erat Verbum (t). — Sic Syrus, .-Egyptius, / Ethiopiens, Persicus et Arabicus ; nisi quod hic secundo et tertio loco addat articulum, dicens: a Et illud Verbum erat apud Deum, et Deus erat illud Verbum. » Porro, .Etno-

(t) Sententiarum nexum ac seriem in exordio Evangelii Joannis, optime dat P. Patritius, in c. 10. lib. I. U, disert, tui, n. 7, cujus hæc sunt verba principaliter contracti : Exponit Joannes primo Verbi divini æternitatem : /a principio erat Verbum ; tum distinctam a Patre : et Verbum erat apud Deum ; quam denique Verbum habet cum Patre : et Deus erat Verbum. vers. 1. Tum tria hæc simul collecta in unam voluntiam demum affirmant, vers. 1. Deinde Verbum

picus habet *cal*, id est Verbum ; sic et crateri omnes : quare minus recte Erasinus et Novantes pro *Verbum* vertunt *sermo*, de quo mox plura.

Orditur Joannes a divinitate Verbi : *primo*, Cnr i quia hoc rectus ordo, et plena historia de Christo Yinù exigebat, ut scilicet prius generationem ejus incipiat

hoc causam rerum omnium esse dicit, tum naturalium, tum supernaturalium, præsertim vero fidei et gratiæ, vers. 3,4,5. Continuo horum testem nominat J. Baptistam, et edicilque quanti hujus auctoritas facienda sit, quippe qui fuit minus a Deo ipso, ut testimonium perhiberet, vers. 6,7 ; admonet tamen quoti necesse habuit pro suo instituto, de cavendo eorum errore qui Baptiste causa unius Verbi propria sunt, tribuebant, vers. 8. Resumpta porro narratione de Verba, ejus inter homines

8. Jⁿ-divinam et æternam, deinde humanam et temporalem enarraret; *secundo*, quia tempore S. Joannis, obortæ fuere hæreses Cerinthi et Ebionis negantium Christi divinitatem, quæ etiamnum in nostris Transylvanis Atianis, Polonia Ebionitis, ac Syris Nestorianis perdurant. Ita S. Chrysostomus, Hieronymus, Epiphanius, Irenæus, et ex iis Mildonatus.

Similiter orditur Moses genesin mundi, dicens : « In principio creavit Deus cælum et terram. » Orditur ergo Moses a creatione mundi, Joannes vero longe altius a Verbi æternitate. Moses assignat principium temporis, quo Deus omnia fecit; Joannes assignat principium, quod oritur ab interno, quando erat Verbum, per quod in tempore omnia a Deo facta sunt. Joannes ergo hoc Mosis exordium supponens, supplens et præveniens principium creationis mundi, longe antequam Verbi ipsius, quando (ut ita dicam) esse cœpit, dat principium. Quocirca Tertullianus, lib. *Contra Hermogenem*, vere asserit Evangelium veteris Testamenti esse supplementum.

Alludit S. Joannes ad *Eccles.* xxiv, 5 : « Ego (Sapientia (eterna) ex ore Altissimi prodixi, primogenita ante omnem creaturam. » Et Prouvin, 22 : « Dominus possedit (Septuaginta id est *condidit* ; S. Ambrosius, lib. III *De Fide*, cap. iv, *creavit*) modo in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio ; » ubi Septuaginta vertunt : « Dominus condidit me principium viarum suarum in opera sua : ante sæculum fundavit me in principio, antequam terram faceret et abyssos constitueret ; » Aquila : « Dominus possedit me ab initio opificiorum suorum ; » Symmachus : « Dominus possedit me principium viarum suarum, ante opificium suum ; » Theodoretus : « Dominus possedit me ante opificium ejus ; a tunc, et ex tunc, ante sæculum preparata sum. » Vide ibi dicta.

Principium h. — Hoc est *primo*, in Patre æterno, S. Cyrillus et Origenes; nam mox Joannes, vers. H, ait Verbum esse in sinu Patris. *Secundo*, simpliciter S. Augustinus, Beda et S. Hilarius, « in principio, » scilicet mundi vel temporis, etiam imaginarii, illius scilicet quod ante mundum imaginari potes, ab adorno fluxisse; 7. d. Verbum non est factum in principio temporis, etiam imaginabilis et antiquissimi; sed jam tum erat, quia non est factum, sed genitum ab æterno. *Tertio*, simplicissime idem S. Augustinus, Chrysostomus, Theophylactus et S. Basilius in hæc verba S. Joannis, « in principio, » id est ante omnia, adventum, hujusque adventus causam atque successum, demum ipsius Verbi breviter summam perstringit, sonici ipso primo testem oculatum adhibens una cum cuderis, et Joan. Baptistam, vers. 9-10. Quæ denique bona *Verbum caro factum* nobis attulerit, paucis commemorat, vers. 16, 17; ac postremo, quo prævertat dubitationem, unde divina hæc mysteria cognoverit, nam *Deum nemo vidit unquam*, ipsius Verbi testimonio dicta comprobant, vers. 18.

vel ab initio omnis durationis et æternitatis, ab omni æternitate, longissime ante angelos, homines omnesque res creatas erat Verbum. Principium enim verum hic accipit S. Joannes, non imaginarium, æque ac Moses, *Gen.* i, 1, ac Salomon, *Proverb.* viii, 22. Unde Patres omnes ex hoc loco probant veram Christi divinitatem et æternitatem. Hoc exordium solum S. Joannes opponit Ebioni, qui aiebat Christum incepisse post partum Virginis, nec ante eum extitisse. Ita Cyrillus. Hinc Nonnus ¹⁰ « in principio » quintupliciter exponit per quinque epitheta, quorum unum ex altero ordine sequitur. « In principio, » inquit, id est *primo*, in temporis; *secundo*, Patri coævum; *tertio*, Patri natura inæqualis; *quarto*, incomprehensibile; *quinta*, ineffabile. Quatuor ex primo consequuntur. Audi Nonnum :

« In principio, » id est, *primo*, in temporis; *secundo*, Patri coævum; *tertio*, Patri natura inæqualis; *quarto*, incomprehensibile; *quinta*, ineffabile.

hoc est :

Sine tempore et, Incomprehensibile, In ineffabili Verbum principio,
Æqualis natura, Patri coævum, filius sine matre.

Dices; Æternitas est duratio infinita, careni Curvis principio et fine; cur ergo hic datur ei principium? Respondeo : Causa est, infirmitas humani intellectus, qui non potest æternitatem comprehendere, nec distincte concipere, nisi per comparisonem ad tempus, ideoque concipit æternitatem esse durationem, quæ omni tempori præsens, futuro et præterito, non tantum vero, sed et imaginario coexistit, imo omne tempus prævenit et antecedit. Sensus ergo est, *q. d.* In principio, id est ante omne tempus, etiam quod mente imaginari, fingere et concipere potes, erat Verbum : finge miliones millionum annorum, quotquot mente concipere vales; ante omnes illos et infinitos quos semper adjicere potes, erat Verbum. Hac de causa S. Joannes quater repetit *To erat* : « In principio, ait, erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc crai in principio apud Deum : » ut quodcumque tempus cogites, scias quod in illo jam erat Verbum; quodeumque ævum concipias, ceterum scias quod in illo erat Verbum; quodeumque sæculum mento anticipes, scias quod in illo jam erat Verbum. Sic ergo *principium* hic sumitur respectu; dicit enim respectum ad omnia tempora, eo quod illa longe antecedit. Sicut enim lota quantillis et immensitas Dei est in quolibet loco et spatio, imo in quolibet ejus puncto, et tamen illa ambit omnia spatia et loca, etiam illa quæ supra cælos imaginari possumus : sic etiam æternitas Dei, quæ lota est in uno nunc, sive in uno puncto durationis temporis, ambit et complectitur omne tempus præteritum, præsens et futurum, ac omne illud longe superat, antecedit et transcendit; et hoc volumus significare, dum

cx S. Joanne dicimus cam fuisse in principio.

Rursum mens nostra per hanc comparisonem principii, *sivo ætemitatis* ad tempus quodlibet, ascendit ad ipsam ætemitatis antiquitatem et quasi originem, illam positive in sc considerando, illamque vocat *principium*, hoc est initium omnis duralionis et ætemitatis; sed hoc initium revera est sine initio, et principium carens principio. Igitur ut concipiamus et exprimamus rem quampiam non coepisse in tempore, sed osse æternam cl fuisse ab æterno, dicimus illam fuisse in principio omnis duralionis et ætemitatis, per quod nil aliud significamus, quam illam fuisse semper, fuisse ab æterno, fuisse ab omni æternilato. Hoc ergo sensu Joannes ait : « In principio erat Verbum, n Et Psaltes, *Psal.cix* : a Tecum principium in die virtutis tuæ. » Et sic vulgo dicimus Deum extitisse a principio rternitatis, id est ab omni æternitate. *Principium* ergo hic non initium aliquod, sed ipsam in se æternitatem quæ fuit a principio, denotat.

Erat. — Tò *erat*, ait S. Rasilus in hæc S. Joannis verba, nos ducit ad « æternitatem : » Non quasi tò *erat* significet Verbum antecessisse principium de quo dicitur : a In principio erat, » ac consequenter principium temporis et mundi hic accipiendum sit, sed quod in principio duralionis vel ætemitatis (quod Verbum non antecessit nisi ratione tantum : sicut enim res quaelibet suam durationem suumque tempus vel ævum ratione antecedit, sic et Deus suam durationem et æternitatem ; cloralio enim est rei quæ existit et dural, duratio el mensura), hoc est jam olim ab omni æternitate eral Verbum. Ubi nola, dici *erat*, non *fuit*, *quia fuit* significat rem fuisse et præleriisse : *erat* vero significat ctiarnnum esse, sive esse perennem et æternam. Ita S. Chrysostomus, Cyrilus et Thcophylactus. Spiritus Sanctus ergo posuit *re crai* in mente et calamo Joannis, contra Arianos. quos prævidebal futuros, horum enim vox fuit : a Erat quando non erat : » hoc est, erat tempus, quando non erat Filius; quam eorum vocem ex hisce S. Joannis verbis damnat Concilium Nicenum, quia scilicet a in principio, n id est semper ab æterno, a erat Verbum. »

Rursum, a in principio erat Verbum, d id est ab æterno genitum est Verbum ; hæc enim generatio in voce *Verbum* includitur, uti mox ostendam.

Insuper Elias Cretensis, in orat. 4 De T/ieol. S. Greyorii *Narianicni*, notat verbum substantivum, est et erat proprium esse Dei; dicitur enim ab estendi plenitudine. Unde Deus Hebraice vocatur *Jrhwa*, sive qui est ; Græce g ú*, de quo multa dixi Erodi ni, 14.

Vrbim. — Græce tXâpç, id est *illud Verbum*, scilicet æternum et divinum, hoc est Films Dei, uti otium ipsi Ariani olim fatebantur : nam paulo post Joannes, vers. 11, hoc « Verbum » vocal unigenitum Patris. Et ila pas-

sim in Scriptura Filius vocatur Verbum Patris, licet S. Basilios putet Spiritum Sanctum quoquo posse dici *Verbum* ; sed recte advertit D. Thomas id improprio duntaxat dici posse.

Quæres, cur Filius Dei dicitur ó Xrp;, id est Verbum ?

Respondeo : isqc; Græco multa significat, quæ *Arpe* omnia huic loco conveniunt. *Primo*, Xcqç verti potest *ratio*, quia sicut ratio vel notitia a mento; »\ 'fl0 sic Filius a Patro procedit. Ita S. Chrysoslomus ; Thcophylactus, Euthymius, S. Basilus et Nazianzenus, orat. 4 *De Theolog.*

Secundo, verti potest *definitio*, quia *Secundo* Verbum Patris naturam omnesqueres definito exprimit el explicat. Ita Nazianzenus, ibid. Undo Nicetas, *m orat.* 42 *Nazianzeni* : a Quam rationem, ait, habet definitio ad definitum, caindem habet Filius ad Patrem. Ipsum enim declarat, sicut definitio id quod ah ca definitur. Qamobrem Christus dicebat : Philippe, qui videt me, videtet Patrem meum, *Joan.* xiv. Paterno* siquidem naturæ compendiosa demonstratio est Filius. Omnis enim proles parentis sui tacita est ratio, sive definitio, »

Tertio, xâpe verti potest *causa*, quia Verbum Tertio, est causa rerum omnium quæ verbo Dei creatæ et productæ sunt. Ita S. Dionysius, *De Divin, nom.*, cap. vu; S. Hieronymus, epist. *ad Paulinum*.

Quarto, ksqçç verti potest *opus*, quia Verbum Quito, est opus Palris, illi commensum, coævum et adæqualum.

Quinto, verti potest *virtus*, quia Verbum Quinio, est virtus, robur et dextera Patris.

Sexto, verti potest *forma*, quia Verbum Sexto, est Patris forma, decor et pulchritudo.

Septimo et optime, verii potest *sermo*, SepUmo. cum Tertulliano, S. Cypriano, S. Ambrosio el S. Hieronymo, vel potius *verbum*. Unde et / Ethiopicus vertit *kal*, id est *verbum* ; sic et Syrus, Arabicus, Persicus, Ægyptius. *Verbum*, inquam, non oris, sed mentis, quia sicut nos cogitando vel intelligendo, formamus nobis conceptum rei cogitato vel intellectas, qui dicitur verbum mentis ; ita Pater æternus intelligendo et comprehendendo suam essentiam et omnia qute in ca sunt, ac inter ca vim spirativam Spiritus Sancti et vim creativam omnium rerum possibilium, formavit el produxit hoc Verbum æternum, sibi adæqualum el simillimum ; quo fit ut Verbum hoc sit Deus Deique Filius a Patre genitus (1).

(1) Vocem A ^f*Verbum*, unus Joannes inter scriptores novi testamenti ita adhibet, ut ea aperte designet alteram Gzcaraxjw divinam, qualem illam Christiani erodero profitentur; atque cx vetero testamento nomen istud in kmc notionem acceptam deprompsisse videtur. Etsi enim m veteribus scripturis 13n, sivo Xovcç, nunquam videatur divinam aliquam perspicue atque indubitate significare, tamen sive ex explicatione tradita a majoribus, siŋo potissimum ex doctrina Christi, qui apostolis aperuit....«ennem ut *intelligercnt scriptui'tu*, discere potuit Joannes nomine sive nm, »ivo Xcqç in certis

Hinc et Gentilium Philosophi et Theologi, ut Trismegistus, Orpheus, Plato alique Graeci, Chaldæi et Egypt!! Patrem vocarunt id est mentem; Filium vero xfyv, quasi mentis prolem, testo S. Augustino, lib. VII *Confess.*, cap. ix; Theodorclo, lib II *Dc Curandis Græcor. Affect.*, et aliis. Unde illud Platonis: a Monas genuit monadem, et in se reflexit ardorem, » *q. d.* Pater genuit Filium, et per cum spiravit Spiritum Sanctum, qui est amor reflexus Patris et Filii: licet nulli censeant Platonem, Trismegistum aliosque Gentiles per non intellexisse Filium, sed ideam quæ est in mente Dei, juxta quam ipse creavit omnia et in se reflexit ardorem, quia mundum creavit propter sui amorem (1).

Ubi nota: Verbum Dei est duplex: unum essentiale, quod est ipsa intellectio Patris, quam cum essentia, intellectu et voluntate communicat Filio et Spiritui Sancto; alterum est notionale, quod est Verbum a Patre productum et persona subsistens, scilicet Filius, de quo hic agit Joannes. Ita S. Thomas, I, dist. 27, *Quasi*. II, art. 2, et ex eo Capreolus et Ferraris. Intellige hoc de Verbo ample sumpto; nam Verbum stricte proprius sumptum non nisi notionale est, uti docet S. Augustinus, Cyrillus, D. Thomas, et ex iis Suarez, lib. IX *De Trinitate* cap. m.

Plura de Verbo hoc dixi in epist. I S. Joannis, cap. i, 1, ubi pariter ostendi, in quibus Verbum hoc divinum nostro humano sit simile, et in quibus sit dissimile: item ejus dignitatem, præstantiam, efficaciam, qua intime mentibus uoslrīs iābitur, casque sibi assimilari, purificat, perficit, sanctificat. Quibus adde S. Augustinum, serm. 38 *Dc Verbis Domini*: a Est, inquit, Verbum Dei forma quædam non formata, sed forma omnium formarum superans omnia, existens in omnibus. Quierunt vero quidam, quomodo nasci potuerit Filius coævus Patri? nonne si ignis æternus esset, coævus esset splendor? itemque imago quæ de speculo existit aut aqua? ut si aliquid super aquam, exempli gratia virgultum, semper fuisset, et imago de eo semper esset. » S. Rasilus, hom. Di *prine. Joannis*: « Verbum hoc, ait, quod erat in principio, nec humanum erat, nec angelorum, sed ipse Unigenitus, qui dicitur Verbum, quia impassibiliter natus, et generantis imago est, totum in se generantem demonstrans: habet vero verbum nostrum divini Verbi similitudinem quamdam; declarat enim totam mentis conceptionem; et quidem cor nostrum quasi fons est, verbum prolatum quasi rivulus ex ipso manans.

quibusdam vetans testamenti locis divinam illam <rrx4jiv denominari, v. g. *Psal.* xxxn, 6 et 9; *Gen.* i, panini.

(I/ Quantum discrepet tum aoycc Joannis ab illo Phitonii et Neophtonlormn, tum trias quam illi comminuti sunt, a divina triade, qualem Christiani e»>e erodunt, piene evicerunt Carpozovius, *Philoniana*, hoc *til Prologe* etc., Modicmius, et Bruckerus in sua. *lint. Philosoph.* Per II, P. II, lib. i, cap. i, § 7.

Praevidebat Spiritus Sanctus futuros, qui gloriati Unigeniti invidentes, dicerent: Antequam genitus esset, non erat, itaque ait: In principio erat Verbum. » S. Chrysostomus: « Non simpliciter, ait, Verbum dixit, sed cum articulo a reliquis ipsum separans: est enim quædam hypostasis ex Patre impassibiliter proveniens; significat vero hoc, In principio erat, semper et infinite extitisse; nam de cado et de terra non dicitur quod erant in principio, Ad quod in principio facta sunt. »

Et Verbum erat apud Deum. — Occurrit S. Joannes objectioni. Dicit enim quis: Ubi erat Verbum in principio, id est ab æterno, cum adhuc nullus locus, mo nihil, sive nulla creata essent in rerum natura? Respondet, Verbum loco non eguisse, eo quod spirituale sit et divinum, sed fuisse apud Patrem (1), utpote a quo originem duceret, id est, ut ait vers. 18, fuisse in sinu Patris, vel diam in domo paterna, quæ est Deus ipse ejusque immensitas; ibi, inquam, fuisse arcanum et nobis absconditum.

PræpOilio apud notat primo, diversitatem personæ; quod scilicet Filius sit diversa persona a Patre, non una et eadem, uti voluit Sabellius ejusque asseclæ Sabeiliani: « Quomodo enim quod unum numero est, ipsum apud seipsum esse intelligitur? » ait S. Cyrillus. Sic et S. Chrysostomus, Theophylactus, ac Severus et Leontius, in *Catena*. « Ante omnia, ait Tertullianus, lib. V *Contra Praxeam*, Deus solus erat ipse sibi et mundus, et locus, et omnia; solus autem, quia nihil aliud extrinsecus præter illum, cæterum ne time quidem solus; habebat enim secum, quam habebat in semetipso, rationem suam, etc., hanc Græci λάjev dicunt. » Solitudo enim vitæ beatæ adversatur. Deus ergo Deique beatitelo requirit societatem et amicitiam, scilicet pluralitatem personarum.

Secundo, apud notat amicam et summam Filii cum Patre conjunctionem, qua fit ut a Patre separari nequeat, sed illi semper indivulse adheret. Ita Nonnus.

Tertio, apud designat æqualitatem Filii cum Patre; nam esse apud Deum, sive juxta Deum, est sedere ad dextram Dei quasi Deum æqualem. Unde Christus, post ascensionem ad dexteram Patris rediisse dicitur, *Marc.* xvi, 19. Ita S. Cyrillus Hierosolymitanus, *Catechesi* (I. Hinc et Nonnus sic explicat:

IlxrpU by :

hoc est

A Patre crai indūsum, «.terno cuin eo sedeas in throno.

Nota quod Latina vox una non aita-

ti) Voco *D urn* signitic.iri hic, non divinarn «Msv, sed personam. *Patron* videlicet, collidi potest ex his qtiæ proxime sequuntur: *tt Lkut erat Vcrbwn*, ubi iunien *Iku*« personam quoquo manifesto significat. *Iku* autem, non Patrem nomin.it, ut ex ipsis nomiuibj utriusque facilius statimque appareat.

qua!. idemque est quod ejusdem throni consors, assessor, consessor in eadem sede. Plura de hoc membro dixi in I S. Joannis, i, 1.

Et De l s h u t Ver dim. — Græce, xxi 0; ; ; * & i Xvj c; . Arût». Ne Ariani objiciant : Si Verbum crat apud Deum, ergo ipsum non erat Deus; occurrit et antevertit Joannes : «Et Deus erat Verbum. » Ariani eniin Verbum Dei internum et essentielle, id est intellectionem Patris, Filii et Spiritus Sancti (ul habet Orthodoxa fides) ponebant in uno Deo, id est in una persona Dei, ipsi coaeternam; sed Deum empisse esse Patrem in tempore, cum Verbum notionale a se distinctum produxit, quasi primam creaturam, et porcam cœteras. Refellit hoc S. Joannes dicens : «Et Deus crat Verbum, n id est Verbum jam dictum crat Deus. Sic enim invertenda est luce propositio. Ob consonantiam enim Joannes verba transposuit; dixerat enim : « Verbum crat apud Deum ; » unde repetens nomen Dei consone subjicit : « Et Deus crat Verbum, p ne quis putaret Verbum non esse Deum, eo quod dixerit esse apud Deum, 7. d. Verbum ita est apud Deum, ul ipsummet sit Deus. Aut, ne idem ille Deus, apud quem crat Verbum, id est Deus Pater, putaretur esse Verbum, cademque cum illo persona ; sed Verbum ejusdem naturæ divinæ duntaxat cum Patre communicationem habere ; hinc addit : « Et Deus crat Verbum ; » 7. d. Verbum erat apud Deum Patrem, cum coque est idem Deus, quoad eandem naturam divinam; non vero quoad eandem personam Hoc telo configuntur Ariani; diserte enim Joannes ait Verbum, id est Filium, esse Deum.

Objiciunt Ariani vocem Oik, id est Deus, hic non habere articulum, uti habuit paulo ante : « Et Verbum eral apud w » Oiw, » id est Deum : ergo Verbum vere non est Deus. Respondeo : Nego sequelam; nam causa hujus diversitatis est, quod vox eû; in precedenti membro, cum dicitur apud Deum, certam personam denotet, scilicet Patris, apud quem erat Verbum; hic ergo non personam, sed essentiam utrique persons communem denotat. Verbum enim est idem Deus cum Patre, quoad eandem essentiam et deitatem, non vero quoad eandem personam. Articulus autem notat certam personam, non vero naturam utriusque communem. Rursum Greci articulum proponunt subjecto, non predicato, hic vero Deus praedicatum est, Verbum vero subjectum, uti dixi.

Nota Joannem trimembri hac sententia, primo membro explicare Verbi quando, sive æternitatem; secundo, Verbi ubi, et a Patre distinctionem; tertio, hoc Verbi, essentiam et essentiæ cum Patre identitatem. Si enim quæras : Quando crat Verbum? respondet : Erat in principio, id est ab æterno. Si quæras : Ubi crat Verbum? respondet : Erat apud Deum Patrem. Si denique quæras : Quidnam est Verbum et cujus nature? respondet : Verbum hoc est Deus. Ita S. Joannes hoc trimembre Evangelii! sul de Verbo exordium ex-

plicuit in Symbolo, quod ipse jussu B. Virginis tradidit S. Gregorio Thaumaturge, uti narrat S. Gregorius Nyssenus in ejus Vita. Hoc enim symbolum sic habet : « Unus est Deus, Pater Verbi viventis, sapientiæ subsistentis, et potentiæ et figure æternæ, perfectus perfecti genitor, Pater Filii unigeniti. Unus Dominus, solus ex solo, Deus ex Deo, figura et imago deitatis, Verbum efficax, sapientia constitutionis rerum universarum comprehensiva, et potentia totius creature effectrix. Filius verus veri Patris, visum effugiens visum effugientis, et corruptioni non obnoxius non obnoxii corruptioni, et morti non obnoxius morti non obnoxii, et æternus æterni. »

2. Hoc erat in principio apud Deum. — Triinem- Veri. l brems propositionem uno hoc membro, quasi compendio repetit, confirmat et inculcat S. Joannes, 7. d. Hoc Verbum, quod dixi esse Deum, crai in principio, id est ab æterno, apud Deum; quia enim difficile est intelligere quomodo Verbum sit apud Deum, et tamen idem sit Deus; hinc utrumque jungit et inculcat Joannes, ut unitatem essentiae simul et diversitatem personarum significet, ac in deitate esse trinitatem trium hypostascon, scilicet Patris, Filii, et Spiritus Sancti doceat. Hoc enim est altissimum, obscurissimum et creditu difficillimum fidei nostre mysterium, quod omnem hominum et angelorum captum superat, a Quasi ergo Arianos audiens, ait S. Cyrillus, non modo inquit: Verbum crat apud Deum, verum etiam Deus crat : sic quoniam apud Patrem csl, inquit, per scipsum subsistit ; quoniam vero Deus est et ex Deo Patre, consubstantialis Patri, et natura Deus esse intelligitur. »

Secundam hujus repetitionis causam dat Maldonatus, scilicet ut ex tertio membro : « Et Deus crat Verbum, n quasi ex ratione vel causa, duo priora membra probet vel confirmet, 7. d. Quia Verbum est Deus, hinc sequitur ipsum in principio fuisse apud Deum Patrem, hoc est esse æternum cl Patri coævum, ipse et æquale.

Tertiam dat S. Hilarius, lib. II De Trinit., ne quis ex eo quod dixit Verbum esse Deum, idemque esse apud Deum, suspicetur duos esse deos, scilicet unum qui sit Verbum, alterum apud quem sit Verbum, sicut Manichei duo posuerunt rerum principia sive duos deos, unum qui sit creator corporum et rerum corporalium, alterum qui sit creator angelorum et rerum spiritualium. Dicit ergo Joannes Verbum ita esse apud Deum Patrem, ul idem cum Patre sit Deus, quia apud Patrem est tanquam Verbum, cum eo in eadem dcilato conjunctum, imo unum idemque, sed hypostasi et persona ab eo distinctum.

3. Omnia per ipsum (Verbum) facta sunt. — Vcn. i. « Omnia, n scilicet quæ non sunt Deus, per Verbum facta, id est creata sunt, uti mox explicat. « Omnia scilicet ab angelo usque ad vermiculum, ail S. Augustinus, qui et addit: luter dicentem

Deum et faciam creaturam, quid csl per quod factum est, nisi Verbum, per quod Deus dixit: Fiat, et factum esi? juxta illud : Dixit, et facta sunt, n lior, csl quod nil Apostolus : « In ipso (Verbo sive Christo) condita sunt universa, in cadis et in ferra, visibilia cl invisibilia : sive throni, sive dominatione.*, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum cl in ipso creata sunt,» *Coloss. i, 16*. El, a per quem fecit et sæcula, n *Ilcb. i, 2*. El, «Verbo Domini coli firmati sunt, cl spiritu oris ejus omnis virtus eorum,» *Psal. xxxii, G*.

Ergo ex hisce S. Joannis verbis perperam Macedonian! negantes Spiritum Sanctum esse Deum, inferebant ipsum esse factum, id est creatum p« r Verbum, ac proiude ipsum esse creaturam, non creatorem, quia omnia refert tantum ea quæ facta, id est creata sunt, non autem increata, qualis est Spiritus Sanctus, qui idem cum Filio el Patre est Deus et creator omnium. Nam alioqui si generalissime tð omnia accipias, ex eo inferes etiam Patrem esse factum, id est creatum per Verbum, quod est absurdissimum, uti docte contra Macedonianos docet S. Gregorius Nazianzenus, orat. *De Spiritu Sancto** Verum S. Joannes Spiritus Sancti hic non meminit, quia Verbi duntaxat generationem et incarnationem describit. Itaque cum vers. 1 et 2 dixisset Verbum in scosse Deum, esse æternum, esso apud Patrem, id est et æqualc Patri; nunc, vers. 3, declarat quomodo idem Verbum se habeat ad creationem et creaturas, assoritque omnia per ipsum esse creata : unde gradatim, vers. 9 et seq., descendit ad hominem, docetque quomodo Verbum se habuerit ad hominem, atque asseverat illud hominis carnem et naturam assumpsisse, ut cum illuminaret, redimeret, salvarci et bearci. Hue enim tota hæc ejus narratio spectat cl refertur.

PræquM Nola : præpositio *per*, cum dicitur : « per iktCrt H)SUin*p p bic non significat causam instrumentalem, aut ministerium, quasi Verbum fuerit instrumentum vel minister Dei, per quod creant omnia, uli voluit Orígenes (qui proiude a nonnullis vocatur pater Arianorum) et Ariani; sed signilb eat causam principalem, uli el *Gen. iv, 1* : « Posse di hominem per Deum ; » *Prov. vm, 15* : « Per me reges regnant ; » *Gal. iv, 7* : « Quod si filius, et hæres per Deum ; » *1 Cor. i, 9* : « Fidelis Deus, per quem vocali estis. » Ecce hic aliisque locis pnrpositio *per* tribuitur Deo Patri, qui csl prima omnium causa. Significat ergo ri per hic, Verbum cum Paire esse causam principalem creationis rerum amnium, ac consequenter Verbum esso omnipotens . esseque Deum. Ila S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius hic, ac S. Athanasius, Basilios el alii scribentes contra Arianos. Quocirca Paulus, *Hebr. i, 10*, illud *Ps. ei, 26* : « Initio, lu, Domine, terram fundasti, el opera manuum tuarum sunt cœli, » de Verbo, sive Filio, interpretatur : « Nunquam profecto id asserturus, inquit Chrysostomus, nisi condilo-

rem Filium, non ministerium arbitraretur, ac Patri et Filio pares esse intelligeret dignitates. »

Dices : Cur ergo S. Joannes potius dicit per Verbum omnia esse facta, quam a Verbo? Itespondeo : *Primo*, ut significet Verbum a Patre p,4« procedere, esseque genitum : « Ne quis illum esse ingentum suspicaretur. » ait S. Chrysostomus.

Secundo, ut significet Verbum esse ideam re- Smnta. rum creatarum, juxta quam Pater cum Filio creavit omnia. Artifex enim omnia opera artis suæ facit per ideam, sapientiam, conceptum, sive verbum mentis suæ : hæc autem omnia appropriantur Verbo divino, sive Filio, qui est Sapientia genita, sed increata; et per consequens appropriata ei, quod per ipsum omnia sint facta. Ila S. Cyrillus.

Tertio, proprie dicit per Verbum omnia esse TArtta. facta, quia Verbum a Patre accipit cum essentia divina omnipotentiam cl actionem eandem numero, qua simul cum Patre omnia creat: quare Verbum est quasi medium inter Deum Patrem et creaturas, ac proinde recte dicitur Pater per ipsum, ut causam principalem a se genitamjfecissc omnia.

Et sine ipso facti h est nihil. — « Sine exceptione sunt omnia, ait S. Hilarius, lib. *De Trinit.*, nihil, quod extra sit, derelinquitur. » Rursum a sine ipso n notat Verbum fuisse socium Patri in rerum creatione. Unde S. Hilarius S. Joannem alloquens : « Piscator, inquit, reddidisti auctorem, cum socium professus es. »

Factem est nihil. — « Nihil. » id est malum, -Vimt puta res corruptibiles, quæ assidue tendunt in nihilum, ex quo prodierunt, inquiebant Mani- r, cluni; hi enim censebant res corporales et corruptibiles non esse creatas a Deo cl Verbo, sed a (Lpmone vel Deo malo esse conditas. Ridet hoc S. Augustinus, lib. *De Natura boni, contra Mani- eneros, cap. xxv*, ac futile falsumque hoc esse liquet ex Græco, qui pro nihil habet N, id est neque unum; Syrus, *dium non unum, q. d.* Ne unum quidem factum est sine Verbo, sed omnia omnino, usque ad unum et ultimum, per illud creata sunt. Inde Arabicus clare verlit, omnia per *psum facta sunt, d sine ipso non fuit quidquam eorum quæ facta sunt.

Secundo, S. Augustinus per nihil accipit peccatum, q. d. Omnes res creati? sunt per Verbum, excepto nihilo, id est peccato, cujus auctor est diabolus el mala voluntas, non Deus, nec Verbum. Sicut enim malum non est ens, sed privatio entis et boni : sic pariter peccatum est privatio rectitudinis et bonitatis, quæ operi inrs e debet, ac consequenter peccatum est quasi nihil. Verum hoc subtilius est quam solidius, ac coactius quam germanius, teste S. Hieronymo in cap. n *Micarer*, alque refellitur ex Greco ó, itc pie unum, et ex eo quod sequitur : « quod fac luincst ; » hoc enim lanlmndem valet, ncsi dicas:

«Nihil, » id est nulla res, qua; facta est, facta est sine Verbo, sed omnes omnino per illud facti et create sunt. Ille enim sensus est planus et genuinus.

Tripla Quod factum est. — Triplex est hic dis-
p7u j ** consequenter triplex lectio et intellectio, tri-
plexque sensus: Prima csl: «Sine ipso factum
est nihil, quod factum est in ipso, n ac deinde
ponitur punctum, post quod nova sententia se-
quitur: «Vita erat, et vita erat lux hominum, »
etc., ita dispungit legitque S. Hilarius, lib. II *De
Trinit.*; S. Epiphanius, in *Anchorato*, et alii
nonnulli.

Verum hæc lectio passim ab aliis rejicitur. Vi-
detur enim ineptam continere tautologia!, cum
ait: «sine ipso, » et mox: «in ipso. »

Secnodx Secunda lectio est: «Sine ipso factum est nihil, »
deinde punctum, post quod nova sequitur sen-
tentia: a Quod factum est in ipso, vita erat. » Ita
dispungit legitque S. Augustinus, Tertullianus,
Contra Iermog.; S. Ambrosius, lib. II *De Fide*,
cap. m, et passim Latini; atque c Græcis Clemens
Alexandrinus, lib. I *Padag.*, cap. vi, et S. Cyril-
lus hic: quod S. Augustinus sic explicat, g. d.
Omnis res facta et creata per Verbum, antequam
fieret et crearetur, erat in ipso Verbo vitaliter et
intellectualiter. Erat enim in ideis et rationibus
ternis, quæ vivunt in Verbo. Erat ergo vita, id
est vivebat in mente et idea Verbi. Aliter explicat
S. Cyrillus, q. d. Omnis res facta erat vita in
Verbo, id est vitam, hoc est vigorem et essenti-
suæ conservationem, accepit, et continuo accipit
a Verbo, quamdiu est et existit (1).

Tnife. Tertia lectio communis est Syrorum, Arabico-
rum et Græcorum, S. Chrysostomi, Theophy-
lacti, Nonni, Euthymii et Lcontii, in *Catena*:
«Sine ipso factum est nihil quod factum est, v
deinde punctum; mox nova incipit sententia:
«In ipso vita erat. » Hæc lectio est plenissima,
quocirca eam sequuntur Biblia Romæ correctæ,
aliaque Latina per plura. Sensus enim planus est;
q. d. Nihil quod factum est, sine Verbo factum
est, sed omnes res facti a Verbo facte sunt.

Addit hoc contra Macedonianos argutianles: Si
omnia per Verbum facta, id est creata, sunt;
ergo et Spiritus Sanctus per Verbum factus, id
est, creatus est, ac consequenter Spiritus Sanctus

est creatura. Excludit enim hoc Joannes, addens
ri «quod factum est; » 7. d. Cum dico omnia per
Verbum esse facta, non intelligo Spiritum Sanc-
tum, sed tantum ea quæ facta et creata sunt.
Ergo rō «quod factum est, » limitat et determi-
nat tō «nihil, » q. d. Nihil quod factum est, sine
Verbo factum csl; nulla res, quæ creata, sine
Verbo creata est, sed omnia per Verbum pro-
ducta sunt.

L IX ipso vita erat, et vita erat lux i!OMi-Vm.L
num.—Vita est res priestantissima, sicut morsesi
pessima. Vitæ ergo fontem S. Joannes hic assignat
Verbo; «In ipso enim vivimus, movemur et
sumus, » *Ad.* xvii. Hinc et Græci suum Deum
vocant Cx/, a tp, id est vivere, quod omnibus
viventibus vitam inspiret. Sensus ergo est, q. d.
Vera nostra vita grati et glori in ipso Verbo
erat, vclut in sui origine cl fonte. Unde ut ipsum
hanc vitam et lucem hominibus communicaret,
ad eos descendit et hominem se fecit; ut sicut
per Verbum macrocosmos, hoc est magnus hic
mundus, olim creatus est, ita et per illud ipsum
microcosmos, id est parvus mundus, puta homo,
recrearetur et a morte peccati ad vitam grati
et justiti revocaretur, jla se explicat S. Joannes,
cum subdit: «Et vita erat lux hominum. » Et in
epist. I, cap. i, vers. 2, loqueos *De Verbo vitæ*:
«Et vita, inquit, manifestata est, et vidimus, et tes-
tamur, et annuntiamus vobis vitam ternani,
quæ erat apud Patrem, et apparuit nobis. » Et cap.
v, vers. ult.: a Ut cognoscamus verum Deum, et
simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus, et
vita ternana. » Vide ibi dicta. Hac de causa S. Joan-
nes passim Christum vocat «vitam. » Ita S. Chry-
sostomus et Theophylactus hic; Ammonius, in Co-
ienna; S. Ambrosius, lib. III *De Eide*, cap. m et v;
Athanasius, lib. III *De Assumptione hominis, contra
Marcellinum*.

Porro Patres hanc Verbi vitam varie explicant

Primo, de vita formali: «In ipso vita erat; » invite
hoc est, ipsa Verbi substantia est vita, ipsum Ver-
bum csl vita subsistens, ait Oecumenius in *epist.* I
S. Joann., cap. 1. Ipsum Verbum essentialiter csl
vita; ipsa enim ejus essentia est vivere et vita.
Vivit enim vitam divinam, perfectissimam, im-
mensam, ternani, beatissimam; quæ origo et
fons est omnis vilæ angelicæ, humanæ, anima-
lium et plantarum.

Secundo, in Verbo est vita idcalis, sive exem- Secundo.
piaris, quia in Verbo quasi in idea vivunt sempi-
lernæ rerum omnium rationes, ut ait S. Augus-
tinus. Verbum enim csl omnium crealurarum
idea, idea autem est ipsa essentia et vita Dei. Ita
S. Augustinus, tract. I in Joan.: «Sapientia Dei,
inquit, secundum artem continet omnia: terram
vides, cælum, solem, lunam, sunt isla in arte,
sed foris corpora sunt, in arte vitæ sunt. » Alio
vero loco: «Propterea (ait Joannes) quod fac-
tum est, in ipso vita erat, omnia piæ facta et
vitam uou habent, in ipso Verbo Dei vita sunt,

(i) Pesilo ergo puncto post nihil, commate post fac-
tum ut, rursum exsurgit preclara sententia, in qua
verborum constructio, ut alias sæpe cllun est in scriptis
Joannis, a pronomine relativo initium capit, itaque est
ordinanda! In ipso, quod factum est, vita erat. Quam
quidem sententiam, quamvis abnuat Chrysostomus,
hom. v in Joannem, commendat Cyrillus cl lia explicat:
«Si quid (actum csl, crai In ipso vita, lux: est, unige-
nitum Dei Verbum. Ipsum enim, vita quum sil secundum
naturam, esse, et vivere, et moveri iis quæ sunt, lar-
gitur. In omnibus quæ facta sunt, crai vita, hoc est
Verbum, quod erat in principio... Verbum erat, ut vita
ecundtan naturam, per participationem us quæ sunt,
beiptiimi iiiuuucens. 9

in seipsis vita non sunt.» Sic ergo Verbinne et vita omnium creaturarum, etiam inanimatarum, quia omnes vivunt in Verbo, utpote quod totum est vita.

Telilo.

Tertio, in Verbo est vita causalis naturalis, quia Verbum causat et efficit omnia viventia, cisque suam vitam communicat; scilicet plantis vitam vegetativam, animalibus vitam animalem, hominibus rationalem, angelis angelicam. Rursum, in Verbo quasi in causa efficiente est vita, id est omnium rerum vigor, duratio et conservatio, quia hæc per Verbum fiunt; Verbum enim omnibus rebus dat vigorem, vivere, durare et permanere. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Unde Jansenius sic exponit, g. d. Vita naturalis viventium pendet a Verbo; quasi sensim Joannes a vita viventium descendat ad hominem. ©jusque vitam acceptam a Verbo.

Qitijilc.

Quarto et magis genuino, « vitam » hic accipias causalem supernaturalem, 7. d. In Verbo quasi in fonte et causa primigenia erat vita nostra supernaturalis f. puta gratia et gloria, ideoque ut hanc vitam nobis impetraret, incarnatus est et factus homo, ut initio dixi. Supernaturalis enim vita est duplex: inchoata per gratiam, qua homo iustus per fidem, spem et charitatem servit Deo, vivitque vitam supernaturalem, in Deum supernaturaliter credendo, sperando cumque super omnia amando; altera vita supernaturalis est consummata per gloriam, qua Beati Deo fruuntur, deliciantur et beantur in æternum. Alludit Bd illud *Psal.* XLV: « Apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen, » hoc est, ait Theodoretus, « apud te est Verbum internum, fons vitæ, et in lumine Spiritus Sancti, lumen Unigeniti tui cernemus. » Vido S. Dionysium, cap. vi *De Divin. Nom.*, ubi docet Deum esse originalem vitam: *primo*, vitæ angelicæ; *secundo*, humanæ; *tertio*, animalium; *quarto*, plantarum; *quinto*, justorum; *sexto*. Beatorum.

Et vita erat lux hominum, — qua homines illuminantur spiritaliter per fidem et gratiam. De spiritali enim et supernaturali luce loquitur, non de corporali et naturali, ut patet ex seq. Sensus est, q. d. Vita nostra, quam paulo ante dixi fuisse in Verbo, erat hæc Verbi illuminatio, qua homines cognitione Dei et salutis suæ illuminavit exterius, per verba et exempla sancta; interius, per lumina cœlestia menti indita, quibus mentem illustravit et illustrat, hæc est causa cur Verbum sit caro factum, et cur Joannes Baptista a Deo sit missus, ut ei fieret testis, ut paulo post dicam. Sed anticipat Joannes hic, et lucis mentionem interjicit, eo quod homines ingrati tantum vitæ et lucis donum non receperint, quod mox inculcaro volebat. Ua Clemens Alexandrinus, *Ehort. ad Gentes*: « Verbum, ait, quod erat apud Deum, doctor apparuit; Verbum per quod omnia sunt fabricata; et quod cum eo, qui finxit, vitam simul præbuit, ut opifex, bene vivere do-

cui!, cum apparuisset ut magister, ut postea semper vivere suppeditaret ut Deus (1). »

Symbolice: Quomodo Deus sit lux, *primo*, formalis; *secundo*, idcalis; *tertio*, causalis; *quarto*, supernaturalis omnis omnino lucis, vide apud S. Dionysium, *De Divin. Nom.*, cap. n, iv et vn.

5. Et LUX IUX TENEBRIS LUCET, ET TENEBRÆ EAM VINOX comprehenderunt. — q. d. Lux natura sua solet tenebras illuminando dispellere, et sic Verbum, puta Christus, quia lux est, fecit quantum est ex parte sua; sed tenebra, id est homines ignorantia, infidelitate, cupiditatibus et peccatis suis obstinati, mentis suæ oculos clausurunt, et noluerunt hanc lucem admittere.

Nola: Christus, puta Deus, esi lux formalis increata, qua homo vero, etiam est lux causalis, quia ipse hominibus causa est omnis sapientiæ, gratiæ et gloriæ, non tantum dans eis lumen naturale rationis, ut explicant Orígenes et Cyrillus; sed etiam eis potius dans eis lumen supernaturale fidei et sapientiæ: unde a Malachia, cap. IV, 2, vocatur « sol justitiæ. » Vide ibi dicta.

Nola: Hic Christus homo vocatur a lux, » quia maxime luxit post carnem assumptam: fuit tamen etiam lux ante eam, a mundi exordio; nam sicut sol, antequam horizontem ascendat, aliquos aurore radios promittit, quibus mundum illuminat, sic et Christus. Ita S. Augustinus, traci. l. in Joannem. Hoc est quod ait Paler ad Christum: a Dedit te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum Ierre, » *Isaia* cap. xl ix, 6. Et Christus: « Ego sum lux mundi, » *Joan.* vin, ac de co Simeon: a Lumen ad revelationem Gentium, et gloriam plebis tuæ Israel, » *Luca* n, 32.

Pulchre S. Augustinus, *hom.* 43 inter 50: « Ideo, ait, venit Christus illuminator, quia diabolus fuerat excæcator. » Ita S. Gregorius Nyssenus, oral. *De Nativit. Christi*: « Puritas, ait, in nostris cordibus versatur, sordes vero puritatem non attingunt, sicut ait Evangelista, quod lux in tenebris lucet, et tenebræ eam complexæ non sint. » Et S. Augustinus, epist. 120 *ad Honoratum*: « Filius, ait, Dei non est absens etiam mentibus impiorum, quamvis cum non videant, sicut nec ulla lux videtur, oculis presentata cæcorum. » Idem, lib. I *De Peccat. mer.* cap. XXV: a Sicut sol a cæcis, quamvis eos suis radiis quodammodo vestiatur, sic a stultitiæ tenebris lumen Dei non comprehenditur. » Lucet autem lux Verbi in tenebris impiorum hominum, per lumen rationis, per creaturarum

(1) In hac propositione ordo est inversus, rectus enim hic est: *Et lux hominum erat vita*, ita ut subjectum sit *lux hominum*, prædicatum vero *vita*. Sensus autem hic est: Verbum incarnatum nos perfudit lumine doctrinæ suæ ac fidei, quæ per charitatem operatur, nobisque indidit novam vitam, quia *justus ex fide vivit*; ideoque apto dicitur illa *lux*, illico fides esse *vita*, ut Christus eam vocavit, dicens: *Ille est vita aterna, ut cognoscunt te solum verum Deum, et quem misisti, Jesum Christum*, Joau. ivi!, B.

voces, quæ omnes creatorem esse, csequo venerandum et amandum clamant ; per legem nature menti inscriptam, per legem novam, per Scripturas, *doctores*, concionatores, sanctas inspirationes, etc. Unde idem Augustinus, tract. 2 m *Joan.* : « Noli cadere, ait, in peccatum, et non tibi *occidet hic* sol; si tu feceris casum, tibi *faciet occasum.* » Si vis videre lucem, esto et tu lux; si enim tenebras et tenebrosas cupiditates ames, obtenebrabunt, imo exrecabunt te.

H4n Nota: In S. Scriptura, prescribi apud S. Joannem hic et in epist, fides et gratia Christi comparantur luci, peccata vero tenebris, ob nullas et appositas analogias : lux enim relectis et nobilissima inter naturales est qualitas, celerrima, efficacissima, impassibilis, purissima, quæ nullis sordibus, licci iis immixta, foedari potest; afferens splendorem, calorem, lælitiam; faciens res omnes videri, vitam et vigorem omnibus viventibus afferens ; talis est et Deus Deique gratia : contrarium est in peccatis, quorum proinde symbolum sunt tenebre. Adde, quod gratia ad æternam lucem et gloriam, peccata ad imas et summas tenebras ducant. Vide dicta in *epist.* I S. Joan, cap. i, vers. 5 et G, ubi ex S. Dionysio, De *Divin. Komin.*, cap. xv, recensui triginta analogias lucis sive ignis et gratiæ, ac octo analogias tenebrarum et peccatorum. Vide et quæ de umbra mortis dixi *Lucæ i*, vers. 79, et *Isaiæ ix*, 2.

Non comprehenderunt. — Græce cū /xt Oa Civ, id est non *apprehendet uni* ; ut vertit Vatablus, *non susceperunt* : unde Noster, vers. 11 et 12, vertit, « non receperunt. » Verti quoque potest, *non detinuerunt, non occuparunt, non anteverterunt* ; et tunc major est emphasis, 7. d. Tenebre, id est homines infideles et impii, Deum et viam salutis ignorantes, visa luce Verbi, debuerunt eam detinere, imo occupare et antevertere, ut per eam Deum et viam salutis suæ cognoscerent; at tanta fuit eorum recitas et pravitas, ut cum ultro se offerentem ; Rosque ambientem, amplecti et recipere noluerint, sed illi clausierint oculos, nec eam admittere vel recipere voluerint : a Erant enim mala eorum opera, n ut ait Joannes, cap. ni, 19.

Va». 6. G. Fur homo Missus a Deo, cum nomen erat Joannes, — cognomen Baptista, a baptismo pœnilenlæ quem instituit. «Missus,» scilicet, ut ait Lucas, cap. m, l : «Anno quintodecimo imperii Tiberii Caesaris facium est verbum Domini super eum in descrío, et venit in omnem regionem Jordanis,* etc. «Tu igitur, ait Chrysostomus, cum a Deo missum intelligas, nihil jam humanum ab eo dici annuntiarive existimes, sed divina omnia. Non enim suum quidquam, sed mittentis arcana denuntiat. Idcirco Angelus appellatur, hoc est nuntius ; est enim nuntii officium nihil ex se scire. » Ita S. Chrysostomus et ex eo Theophylactus. Dicit ergo Joannem missum a Deo, ut ei pondus auctoritatis addat, ejusque de Christo

testimonium, non tam humanum quam divinum esse ostendat.

7. Dic venit in testimonium (ad testandum, Ven. 7. sive ut esset testis, ut testimonium perhiberet veritati, scilicet quod Jesus esset Messias salvator mundi), ut testimonium perhiberet de lumine.— Puta ut testaretur Jesum esse verum lumen mundi, et ab eo nos debere omne lumen fidei et notitiam salutis exspectare et postulare.

Nota : licet lux soleat distinguí a lumine, sicut causa ab effectu ; lux enim solis producit lumen in acre ; hic tamen idem sunt « lux et lumen ; » pro utroque enim grecc eadem est vox *çô* ; id est lux, quam noster Interpres copiæ causa nunc vertit « lux, » nunc « lumen. » Rursum grecc additur articulus *to* *çê* ; id est, illa lux scilicet spiritualis, eximia, immensa, divina, ex se lucens, qua; per se et essentialiter est lux et fons omnis lucis, ac quasi sol quidam divinus, cujus respectu Joannes Baptista erat luna duntaxat, vel lucifer : quia sicut lucifer sive hesperus praeit solem, sic Joannes præivit Christum, quasi solis justitiæ anteambulo. Sensus est, 7. d. Quia lux deitatis abscondita erat in humanitate Christi, abjecta, vili et paupere, quasi in lucerna obscura et tumbrosa, ut homines cum non viderent, nec cognoscerent : hinc Deus misit Joannem, ut lucem hanc detegeret, ostenderet ac testaretur Jesum vere esse Deum Deique Filium, et mundi doctorem et redemptorem. Nam, ut ait Paulus : Deus « lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, n I *Tim.* vi, 16. Rursum Filius est « splendor gloriæ et figura substantias ejus (Dei Patris), » *Ilcbr.* i, 3. Idem « candor est lucis æternæ, et speculum sine macula Dei majestatis et imago bonitatis illius, n *Sapient.* vit, 26. Vide ibi dicta.

Ut omnes crederent per illum. — 7. d. I't omnes Joannem audituri, in Christum, quasi in lucem crederent, et credentes justificarentur ac salvarentur. « Per illum, n scilicet Joannem, qui Christum digito ostendens : « Ecce, inquit, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. n Unde Nonnus : « Per illum, inquit, id est per unius præconis (Joannis) vocem. »

8. Non erat illis lux, sed ut TESTIMONIUM Vrrs. 5. perhiberet de lumine. — Judæi et Scribæ, ob prædicationem et vitam cœlestem Joannis in eremo, putabant ipsum esse lucem, id est Christum. Elidit idipsuin hoc Joannes Evangelista, 7. d. Joannes Baptista a non erat lux, » id est Messias, doctor et salvator mundi; sed tantum ejus testis et index, qui omnem suam cognitionis, prophetiæ et gratiæ lucem a Christo acceperat. Unde ipse, cap. v, 35, vocatur « lucerna ardens et lucens, n « Sed non proprio igne ardebnl, inquit Orígenes, non propria luce lucebat. Stella erat matutina, sed non a seipso proprium lumen accepit; gratia ipsius quem præcurrebat, in eo ardebul et splendebat. Non erat Ule lux, sed par-

ticeps luminis : suum non erat, quod in se et per se fulgebat. »

Vrn, 9. 9 Eiat (apa a Joanne, puta ipse Christus) lux
•n veha, Quæ illuminat omnem hominem venientem
Piiuô. in hunc mundum. — Quærcs, cur Christus dicitur
« lux vera, » vel, ut Græcanervosius habent, ri
r<> ; ri áXT.Otr^, id est *illa lux illa vera*? Respondeo :
Premo, quia Verbum est prima, increata, naturalis
et per essentiam lux ; Joannes vero Baptista et can-
teri Sancti sunt lux per Verbi communicationem et
participationem duntaxat, quia omnes lumen
idei et gratiæ emendicant a Christo, eum luna et
planche a sole : quare si cum Christo comparen-
tur, (pua in infinitum ab ejus claritate superantur,
non merentur nomen lucis. Christus ergo solus
lux est, et solus lucis nomen meretur; sicut Dei
nomen est JeAova, sive *qui est*, quia ipse est
verum, essenziale, æternum et immensum ens,
cætera vero omnia ab eo particulam enlitalis
hauriunt : quare, respectu Dei, habent esse adeo
imperfectum et diminutum, ut potius non esse,
quam esse videantur ; suntenim quasi umbra entis
quaquaversum immensi, quod est Deus, qui
proinde solus verum est ens, sive </>, ut dixi Exodi
m, 14. Unde hic, cap. vn, 28, Christus ait: a Est
verus (Deus Pater) qui misit me. »

Secundo. Secundo, Christus est vera lux mundi, quia
ejus doctrina et fides opposita est falsis doctrinis
et erroribus Gentilium philosophorum, Sarace-
norum, hærclicorum, atheorum, etc. © Vera»
enim «lux» est mera, pura, sincera, clara,
genuina, quæ nil habet licti, nil obscuritatis, nil
umbra, nil diminui® lucis.

Tem o. Terífo, quia Christus longe verius et perfectius
nos illuminat, quam omnis lux corporea, ut ab
ea metaphora ducatur, in qua proinde lux spiri-
tualis dicitur mereri sola nomen lucis, lux vero
corporea ejus duntaxat esse velut umbra. Simiti
modo et sensu ait Christus cap. xv, 1 : « Ego sum
vitis vera, » ac, cap. vi, 55, vocat se verum pa-
nem. Sic alibi sæpo verum vocatur id quod per-
fectum est, eminens et excellens.

Cniito. Quar/o, Christus est lux vera, quia latissime et
plenissime quaquaversum lumen suum diffundit :
unde ubique ipse est vera lux ; nam, ut expli-
cans, subdit Joannes : a illuminat omnem homi-
nem venientem in hunc mundum. » Omnes enim
fideles et Sancti, quantociunquo et quotquot fue-
runt a principio mundi, sunt et erunt, omne suum
fidei et gratiæ lumen hauserunt, hauriunt et hau-
rient a Christo. Joannes vero Baptista lux fuit Ju-
dææ duntaxat, qui est angulus terra, idque tem-
pore Herodis tantum. Simile est de exteris Sanctis.

Deniquo Joannes et cæteri exterius lanium,
sonora voce auditores suos docuerunt, mentem
vero per se et immediate illustrare non potue-
runt ; utrumque autem facit Christus. Vox enim
ferit aures duntaxat, sed Christus sua gratia
mentem ferit et illuminat : unde ipse solus dici-
tur a illuminare omnem hominem. »

Hac de causa Christus passim a Joanne vocatur
« veritas; » ut cum Christus ait, cap. xiv : « Ego
sum via, veritas et vita. » In Christo enim fuit
omnis veritas, illaque quadruplex; scilicet ve-
ritas entis, veritas mentis, veritas oris, veritas
operis.

Latet in occulto veritas : sic vera deitas latebat
occulta in humanitate Christi. Eadem tamen
semper latere non potest. Nam, ut ait Cicero pro
Orbo : « O magna vis veritatis, quæ contra ho-
minum ingenia, calliditatem, solertiam, contra-
que fictas omnium insidias, facile se per seipsam
defendat. » Hinc veritas premi potest, opprimi
non potest ; perinde ut sol nubibus tectus latet,
sed mox radiorum suorum vi nubes dissipat, et
clarus effulget, sic et veritas, sic et Christus.

Quocirca veritas græce dicitur ab xpri-
vativo, et >.Tjk, id est oblivio, quod oblivionem
arceat, quodque in eam nulla cadat oblivio,
nullus error, nulla falsitas. Hanc haurimus a
Christo, «tauquama Patre luminum; apud quem
non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbra-
tio, » Incotĩ i, 17.

Porro magna est affinitas verbi et veri sive
veritatis. Unde, licet nonnulli apud Augustinum,
lib. *De Pr nctp. Díate.*, cap. vi, < verbum » de-
rivent a verberando, vel verberatu, ut verbum
sit verber, eo quod verberato lingua intra pala-
tum aere, formatur verbum : melius tamen
Varro, et ex eo S. Augustinus, lib. *XV De Trin.*,
cap. xi, veròum a vero et veritate deducunt, eo
quod verbum sit vera cogitationis et rei cogitate
intellecteque imago, a Quando ergo quod est in
notitia, hoc est in verbo, ait S. Augustinus, tum-
est verum verbum et veritas; » hoc autem sem-
per est in Verbo hoc divino : nam humanum
sæpe fallit et fallitur.

Illuminat omnem hominem, — quantum in ipso
est : unde qui non illuminantur, sibi tribuant
culpam, quia lumen fidei et gratiæ a Christo
oblatum recipere nolunt ; sicut sol illuminat
omnes qui in domo sunt, quantum est ex parte
sua ; sed si quis fenestram claudat, impedit ne
sol illum illuminet : hæc ipsius erit culpa, non
solis; alludit enim ad solem, qui totum mundum
illuminat. Ha S. Chrysostomus, Cyrillus, Theo-
phylactus, Euthymius. Et patet ex præced. Idem
enim dicit cum eo quod dixit, vers. 5 : a Lux in
tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehen-
derunt. » Loquitur de lumine supernaturali et
gratiale, licet S. Cyrillus explicet de lumine na-
turali rationis. Deus enim dedit cuique homini
lumen rationis, ut per illud sciat quid bonum
sit, quid malum; quid amplectendum, quid
fugendum.

Porro, S. Augustinus arctius hæc accipit: nam chn tu
ut contra Pelagios doceat non omnibus homini-
bus dari gratiam, scilicet congruam et effica-
oem, quæ eos convertat, justificet et beet; hæc
de causa ri « omnem hominem » sic pruno, ex-

ponit, ex omni hominum genero aliquos illuminat, V. g. *aliquos ex Indis, aliquos ex Persis, aliquos ex Afris, aliquos ex viris, aliquos ex feminis, aliquos ex pueris, etc.*, ul sil distributio, non pro *singulis* generum, sed pro generibus singulorum, ut vocant Logici.

annodò. *Serunt, sio* exponit, 7 *d.* Omnis homo qui illuminatur, a Christo illuminatur; a quia nisi ab ipso nullus illuminatur, » ait S. Augustinus, *EnMr. m*, ctlib. I *De Pe*; mer., cap. xxv. Sic vulgo dicimus: Hic Magister docet omnes pueros hujus civitat/s, scilicet cos qui doceri volimi; q. *d.* Nullus esi qui doccal in hac urbe, nisi hic magister; quare qui doceri vult, hunc adeat oportet Simili modo S. Augustinus exponit illud I *Timoth. n*, 4: a Deus vult omnes homines salvos fieri, n Vide ibi dicta.

VENIENTEM IN HUNC MUNDUM, — id Cst naSCCil-tem in hoc mundo: est hebraismus; sic enim solent Hebræi hominem, vel hominis nativitatem describere. Græcum verti potest *veniens*, scilicet lux, 7. *d.* Lux veniens in hunc mundum, id est Christus nascens in mundo, quantum est ex se, illuminat omnem hominem. Ita S. Augustinus, lib. I *De Pec. mcr.*, cap. xxy. Simili enim modo de Christo dicitur cap. in, vers. 19: a Lux venit in mundum. » Et cap. mi, vers. 46: a Ego lux in mundum veni. » Verum Interpretes fere omnes Græci et Latini vertunt *venientem*, in accusativo.

Veii. 10. 10. In mundo erat, et mundus per ipsum factus EST, ET MUNDUS EUM NON COGNOVIT. — « I In IIIUndo erat, » scilicet Verbum, sive Filius Dei; liic enim qua Deus, ab initio mundi erat in eo per essentiam, praesentiam et potentiam, atque per vim suam et providentiam mundi conservatricem et gubernatricem, juxta illud Pauli, *Act. xvii, 27*: « Non longe est ab unoquoque nostrum, - nam in ipso vivimus, et movemur, et sumus, vita S. Chrysostoinus, S. Augustinus cæterique Græci et Latini. Aliter Maldonalus: Verbum, inquit, in mundo erat per humanitatem assumptam, postquam per incarnationem [actum est caro. Verum de incarnatione aget vers. seq.

Et mundus per ipsum factus est. — To *cl* accipitur pro quintino, aut nervosius pro *quia*, ut sit causale, g. *d.* Ideo Verbum erat in mundo, quia, per ipsum mundus creatus est, conservatur et subsistit. Verbum enim est quasi basis, imo quasi anima mundi, uti ccnsuit quoque, gentilis licet, Plato. Sapienter Philo: « Creatori, ait, proprium est benefacere; creaturæ, gratias agere. » Verum ipsa sui officii sa?pe obliviscitur, Deus nunquam, imo in ingratos quoque beneficus est.

Et mundus eum non cognovit. — Est hellcenis-mus; grecixal enim Interpres, quia vertit *cum*, scilicet *Xrp*, id est Verbum; enim Græcis est masculini generis; cum alioqui latine dicendum fuisset illud, scilicet Verbum. Simile est *Ikbr. ix, 2* et alibi > ul ibidem annotavi. Inculcat

Joannes ingratitudinem mundi, quod suum auctorem, quem semper habet præsensem, et a quo creatus est et conservatur, puta Verbum, sive Filium Dei, non cognoverit.

Porro, ludit in voce *mundus*. Primo enim proprio mundum accipit pro toto universo et omnibus quæ in eo sunt, hæc enim omnia a Verbo sunt facta. Cum ergo subdit; a Et mundus cum non cognovit, » per mundum intelligit incolas mundi, puta homines mundo deditos et divina non sapientes; hi enim non cognoverunt suum auctorem, puta Verbum, sive Filium Dei. Ita S. Augustinus, S. Chrysostoinus, Theophylactus et Euthymius.

Nota hic, ex mundi opificio, naturaliter posse cognosci Deum unum in essentia, non autem trinum in personis, ac consequenter ex eo non posse cognosci Verbum, qua Verbum. Culpat ergo mundum, id est mundanos homines Joannes, quod Verbum, non qua Verbum, sed qua Deum mundi creatorem, ex mundi fabrica, quasi ex ungue leonem et ex pictura Apellem non cognoverint. Et sic respondetur rationi Maldonati, qui ex hisce verbis contendit Joannem loqui hic de Verbi incarnatione, q. *d.* Mundani non cognoverunt Verbum incarnatum, scilicet Jesum esse Deum Deique Filium; nam iidem cognoverunt ex mundi fabrica deitatem, sive unum Deum mundi opificem. Hæc Maldonalus. Sed respondetur eos non cognovisse Verbum, ut Verbum, sive personam Filii, ut dixi: quinimo multi ex mundi fabrica non cognoverunt Deum ejus fabricatorem. Fateor nonnullos, ut Patriarchas et Prophetas, cognovisse Verbum, sive Dei Filium, de coque prophetasse. Verum hi illud cognoverunt ex peculiari Dei revelatione, non ex fabrica mundi. Deplor. it ergo Joannes hūmame infirmitatis, post lapsum in peccatum, caecitatem et ignorantiam, quod cum fide amiserit cognitionem sui Creatoris et Salvatoris, puta Verbi, sive Filii Dei.

I I. In PROPRIA VENIT, ET SUI EUM NON RECEPERUNT. Veri 11. — Arabicus, *ad proprios venit, et proprii cum non receperunt*. Unde per u *propria* » vel a *propriis*, » S. Augustinus, Cyrillus, Chrysostoinus, Theophylactus, Euthymius accipiunt Judæos; hi enim erant populus Deo proprius Doiquo cultui et Ecclesia dicatus (1). Melius iidem per a *propria* et *propriis* » accipiunt totum mundum omnesquo homines mundi incolas. Idem enim dicit Joannes, aliisque verbis more suo repetit et inculcat cum eo quod paulo ante dixit: « In inundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. » Audi S. Cyrilhim in *Cone. Ephcs.*: « Venit Unigenitus ad proprios, et pricipue ad Israelitas, simul atque carne sumpta factus est homo. »

(i) iu et Patritius, up. cil. lib. m, disseri, viu, n. 29, qui optimis sana argumentis suam interpretationem obtlrmāt.

Et sul — Non omnes, sed multi : nam nonnulli Jesum ut Christum receperunt, sicut duodecim apostoli, 72 discipuli et alii usque nd 800, I Cor. xv, 0; ned hi pr® reliquis Judæis, qui cum non receperunt, fuere pauci : qu® sane fuit magna Judæorum ingratitude et malitia, Christi vero mortificatio, contemptus et humiliatio non exigua; Dei autem consilium admirabile et iudicium inscrutabile, ut per Judæorum repulsam, Evangelium ab Apostolis transferatur ad Gentes toto orbe diffusas, uti docet Apostolus, Rom. xi (I).

Vers. II. JO QuOTQirOT AUTEM RECEPERUNT EUM, DEDIT I IS POTESTATEM FILIOS DEI FIERI, IUS QUI CREDUNT IN nomine ejus, — id est in nomen ejus, hoc est in cum ; nomen enim Christi ejus personam significat. Pronomen qui refert non ad filios Dei, sed ad *quotquot*. Patet ex Græco h, quod cum sit masculinum, nequit referri ad neutrum rtoz, id est *filios*, sed ad id est *quotquot*. Sensus est, g. d. Quotquot Christum receperunt, puta omnibus his qui credunt in nomen «Jus, ejusque fidei et legi obediunt, dedit potestatem filios Dei fieri. Sic explicat S. Joannes, *epist*, I, cap. v, f : « Omnis, inquit, qui credit quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est. »

Potestatem. — Græco ζυ.υαίχv, id est dignitatem, potestatem, facultatem, libertatem et jus; ut scilicet hoc ipso, quo Christum fide et fidei Sacramento, id est baptismo, aut certe fido percliari latem formata, qua» votum, sive desiderium baptismi includit, recipiunt; simul quidem tempore sed posterius natura justificentur, fiantque et sint (Græcum enim qtWaten et fieri et esso significat) filii Dei adoptivi per participationem et gratiam, sicut ipse Christus Filius est Dei naturalis per suam hypostasim divinam.

Quocirca Clemens Alexandrinus, *Adhort. ad Gentes*, ait Christum sua incarnatione terram in cælum mutasse, ac ex hominibus angelos imo deos fecisse, ideoque ipsum pulchrum esso aurigam, qui currum, sive bigam fidelium, puta Judæorum et Gentium, agat in cælum dirigatque ad beatam immortalitatem.

Igitur vox incuoia significat tum dignitatem filiationis divina», tum libertatem arbitrii nostri, ad eam libere per fidem capessendam. Non enim ait: Pecil illos filios Dei, sed : Dedit potestatem, id est liberam facultatem, filios Dei fieri ; si videlicet libere illi credere et obedire velint. Negat hoc Calvinus et Bcza; sed asserit S. Augustinus, *De Spiritu et littera*, cup. XXXI : a «pria hanc, inquit, dicimus potestatem, ubi voluntati adjacet facultas faciendi. Inde hoc quisque in potestate habere dicitur, quod

(1) Versibus 5, 10 et 11 Joannes edicit quæ omni hominum generi divinam Verbum præstiteit, quam vero homines indignas beneficio vices rependerint. Quorum mentio ter mira paucos versus repetita prodit manifesto Christi discipulum preceptoris sui amantissimum, qui monstruosum hunc hominum stuporem, probrosumquo adeo ingrati animi crimen ^itis nequeat mirari.

xvi.

si vult facit, si vult non facit. » Idem asserit S. Chrysostomus, Tlienphyhctus, Euthymius, Beda et alii passim. Audi S. Chrysostomum : « Quemadmodum ignis, si metallorum terram attigerit, cara quamprimum aurum reddit; sic et longe magis pro luteis aureos eos baptisma facit, quos abluerit, cum Spiritus Sanctus tanquam ignis illa ipsa hora animas nostras ingrediatur, et terrena absumpta similitudine, coelestem illam novam et claram, tanquam ex fornace fulgentem referat. Et cur non dixit : Fecit eos filios Dei fieri? ut ostenderet nulla nobis opus esse diligentia, ut adoptionis nobis per baptisma impressam imaginem puram servemus atque intactam. Præcrea quod nerno hanc nobis potest auferre potestatem, nisi primum nobis ipsis abstulerimus. » Et paulo post : « Simul autem declarare voluit gratiam non temere, neque due labore nostro in nos infundi, sed cum ipsi volumus, cum eam inquirimus; in nostra enim potestate est filio Dei fieri. Quippe, nisi primum ad eam accipiendam promptum animum exhibeamus, neque divinum ad nos munus accedit, neque quidquam io nobis operatur. Ubique igitur non violentum, non coactum, sed voluntarium penitus et liberum nobis ostendit arbitrium, d

Dices : Fides, æque ac filiatio Dei est donum Dei, ergo illud non est positum in arbitrio hominis. Respondeo negando sequelam : Deus enim fidem, spem, charitatem reliquasque virtutes et dona sua hominibus non indit invitis, vel incogitantibus, sed cogitantibus, volentibus, consentientibus et cooperantibus libero. Hoc est enim quod ait hic S. Joannes, Deum dedisse potestatem filios Dei fieri his qui libere Christum per fidem et obedientiam receperunt, exclusis iis qui eum recipere noluerunt. « Datur potestas ut filii Dei fiant, qui credunt in cum, cum hoc ipsum datur ut credant in eum, v ait S. Augustinus, lib. I *Contra 2 epist. Pdaij.*, cap. m. Datur autem hoc a Deo, eum Deus ita per gratiam suam illuminat et movet mentem hominis, ut ipsa libere consentiat et credat.

Filios Dei fieri. — Quomodo id fiat, et quanta hujus filiationis sit dignitas, utilitas, hæreditas, fuse, ostendi *Osce i*, 10, ad illa : « Dicitur eis, lilii Ili viventis. » Unde Cyrillus : « Ascendamus, inquit, ad supernaturalcm dignitatem per Christum ; non tamen ut proprie sicut ille, sed ut similitudine illius per gratiam filii Dei simus. Alia est enim natura) ratio, alia adoptionis. »

13. Quixoz? < i x SAXGL1 MDLS, NLQVE EX VOLUNTATE Ven. I (Arabicus, *appetitu*) carxis, nlqle e\ voluntate viri, sed i\ Dko nati sunt. — S. Joannes hic ponit antithesim humanæ generationis et divinæ, ut hujus præ illa præslauliain demonstret. Igitur ut vilitatem humanæ per exaggerationem ostendat, asserit *pnvio*, eam fieri « ex sanguinibus, » id est ex sanguino (est hebruismus) lum menstruo mulieris, ex « pio coagulato formatur fœtus; tum

20

seminali viri; viri enim semen, quia sanguinei alimenti est residuum, vocatur sanguis.

V. h/ffi *Secundo*, asserit eam esse et fieri «ex volun-
late,» id est concupiscentia (sic enim sumitur
quid • voluntas *Isain* i.vni, 3, *Ephes*, n, 3 et alibi)
«carnis:» quod alibi dicitur esse ex carne et
sanguine, in quo consistit voluntas, id est con-
cupiscentia viri, sub quo pari ratione feminam
accipe. Explicat enim quæ sil voluntas carnis,
per a voluntatem viri,» 7. d. Voluntas, id est ap-
petitus et concupiscentia carnis, est voluntas, id
est concupiscentia viri et feminæ in actu genera-
tionis; hunc enim vult et appetit carnalis appe-
titus et concupiscentia.

Ex adverso divina generatio filiorum Dei 11011
cx sanguinibus, nec cx voluntate et concupis-
centia carnis et viri, uti et filiorum hominum,
sed est «cx Deo,» id est ex Dei voluntate, pne-
destinatione, electione, diaritate. Rursum «ex
Deo,» id est ex Dei spiritu et gratia, per quami
mens hominis, antea carnalis, regeneratur et
justificatur, itaque homo fit spiritualis, justus,
sanctus, amicus, imofliusDei. Denique «cxDeo,»
quia in hac hominis justificatione et regenera-
tione, Deus non tantum dat ei suam gratiam,
spiritum et charitalem cæterasque virtutes, sed
et seipsum, ut homo justificatus vere et proprie
habeat in mente inhabitantem ipsi similem Spi-
ritum, imo totam S. Trinitatem, ꝑdeoque fiat di-
vinus, imo filius et lueres Dei, ac cohæres Christi,
uti fuso ostendi *Osce* 1,10.

Aliter S. Augustinus hic, *tract.* 2, explicat ro
«ex voluntate carnis,» «Carnem, ait, pro femina
posuit, quia de costa cum facta esset, Adam
dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de
carne mea. Et Apostolus ait: Qui diligit uxorem
suam, Seipsum diligit; nemo enim unquam car-
nem suam odio habet. Ponitur ergo caro pro
uxore, quomodo et aliquando spiritus pro ma-
rito. Quare? Quia ille regit, hæc regitur; ille
imperare debet, ista servire: nam ubi caro im-
perat, et spiritus servit, perversa domus est.»

Vti u. 14. Et Verbum caro factum est, et habitavit
is xoBis. — Sic ad Verbum habent Syrus, Persi-
cus, Ægyptius et ^Ethiopiens; Arabicus vero, *et*
Verbum, inquit, *factum est corpus*. «Caro» ergo
A|oiHru-hic est corpus humanum, iudeque homo. Hinc
mhrro-AppoUinaris hæresiarcha negabat Verbum as-
J*. , 't sumpsisse animam humanam et mentem; ejus
n enim loco asserebat esse mentem Verbi divini,
j ipsamque ejus divinitatem. Ita refert S. Augusti-
uus, herresi 55. Verum h*ec est hæresis; fides
qv ' ip- enim docet Verbum assumpsisse, uti veram car-
b nem humanam, sie veram animam rationalem,
ac proinde habere duas naturas integras et ꝑin-
i' c M* permixtas, scilicet divinam et humanam, ac
L: - consequenter habere duas voluntates et dupli-
***' cem mentem, divinam et humanam; ita ut hæ
duæ naturæ, cum suis potentiis, subsistant in
unica persona Verbi, in qua persona facta est

hæe unio, non autem in natura. ut contra Nes-
torium definit Concilium Epfiesinum, et contra
Eutychetcm Concilium Chalcedonensc.

Ex hac autem unitate personæ sequitur *primo*, Ka dai
ut Theologi docent, communicatio idiomalum l “u,n’
utriusque naturæ, ut in Christo quidquid com-
petit humanitati et homini, id ipsum dicatur et
praedicetur de divinitate et Deo, ac vice versa,
V. g. vere dicimus hunc hominem (Jesum) esse
Deum, esse omnipotentem, esse creatorem, fuisse
abæterno, atque viceversa Deum, sive Filium
Dei, vere esse passum, crucifixum, mortuum:
quia scilicet una eademque persona divina est in
Christo Deo et homine, qui lune omnia subiit,
licet secundum duas et diversas naturas; actiones
enim et passiones sunt suppositorum, sive perso-
narum, in quacumque natura ille subsistant. Andi
S. Augustinum, in Dialogo 65, Quæst. *ad Orosium*,
quæst. IV: «Verbum caro factum est, non carne
mutatum, ut non desisteret esse Quod eral, sed
cœperit esse quod non erat. Assumpsit enim car-
nem, non se convertit in carnem. Carnem istam
a parte totum hominem intelligimus, id est car-
nem et animam rationalem. Et sicut primus
homo et came et anima mortuus fuerat, ita etiam*
oportuit, ut per mediatorem Dei et hominum,
hominem Jesum Christum, et carne et anima
vivificaretur.»

Sequitur *secundo*, quod a Verbum factum est
caro,» non eo modo quo aqua fit vinum, dum du5’
mutatur et convertitur in vinum; aut sicut cibus
fit caro nostra, dum in eam convertitur; nec rur-
sum eo modo, quo aurum fit statua, scilicet ac-
cedente ad auri materiam forma accidentaria
stature, sed simili modo, quo anima et caro juncta
fiunt unus homo. Ita S. Athanasius in *Symbolo*:
a Unus, inquit, non confusione substantive, sed
unitate personæ. Nam sicut anima rationalis et
caro unus est homo, ita Deus et homo unus est
Christus, n Sed homo unus est essentialiter;
Christus vero unus est personaliter. Aut eo modo,
quo homo accedente veste fit vestitus. Scilicet ut
Verbo accesserit nova substantia, quasi vestis,
sed substantialis, non accidentalis; substantia
enim carnis et naturæ vestivit se Filius Dei, eam-
que substantialiter in eadem hypostasi Verbi sibi
copulavit intimeque univit.

«Caro» ergo hic, uti et passim in Scriptura,
per synecdochen Hcbræis familiarem, significat
tutum hominem; q. d. a Verbum factum est
caio,» id est, Filius Dei factus est homo. Simili
modo potuisset S. Joannes dicere; «Verbum Dei
factum est anima,» id est, homo animatus et
vividus: maluit tamen dicere *caro* potius quam
anima, ut ostenderet quantum Dei benignitas,
nostri amore, pro nobis seso exinanierit; scilicet
quod Deus factus sit caro vilissima et infima, ul
nos ex carne per concupiscentiam et peccatum
corruptissima, fieremus quasi dn et filii Dei, ꝑpsi-
que Deo consanguinei. Ita S. Cyrillus, S. Chryso-

«tomus et alii, a Cameni, alt S. Cyrillus, epist. 8 *ad Ncslorium*, animatam anima rationali uniens Verbum sibi secundum substantiam, ineŹtabiliter factus est homo, n

Symbolice Glossa: Verbum, inquit, factum est caro, quasi mutatum in lac propter parvulos, ut eorum fieret cibus, præserlim in Eucharistia. Nunc singula verba ad incudem revocemus, et penitius expandamus.

Et . — llæc vocula nectit hanc sententiam præcedentibus, partim historice, partim causaliter. Historice, q. d. Verbum illud æternum, cujus generationem divinam enarravi, quodque dixi fuisse apud Deum , imo fuisse Deum ipsum, per quem omnia facta et creata sunt, idcoque ipsum fuisse esseque vitam rerum omnium; hoc Verbum, inquam, in tempore a Deo statuto factum est caro, dum in B. Virgine carnem nostram assumpsit, et nono post mense ex ea natum est, ac Jcsu nomen accepit; ut r* *et* capiatur pro idcirco, *ideo, hac de causa; q. d.* Verbum factum est caro, id est, Filius Dei factus est homo, hac de causa, ut filios hominum ex sanguinibus et came in peccato natos expiaret, et filios Dei efficeret, uti precessit. Undo S. Augustinus : a Ne miraremur et horreremus tantam gratiam, et nobis incredibile videretur homines ex Deo nasci, quasi securitatem faciens hoc dixit, » *q. d.* Quid miraris homines ex Deo nasci? attendo ipsum Deum ex hominibus natum. El S. Chrysostomus : « Factus est, inquit, filius hominis dilectissimus Filius Dei, ut filios hominum faceret filios Dei. »

ViiuuM. — Grace ἡ Xáp;, id est illud Verbum, scilicet æternum et divinum, de quo huc usque fuit sermo: Verbum, inquam, manens Verbum, manens in sua deitate, hypostasi, majestate et gloria divina, factum est caro, id est homo, hoc est assumpsit et induit humanam naturato. Undo S. Athanasius, epist. *ad Epictetum*, dat simile illud, *Galat.* ni : «Christus pro nobis factus est maledictum : Sicut enim Christus dicitur maledictum, non quod ipse maledictum factus sit, sed quod pro nobis maledictum (id est crucem quæ a Judæis habebatur maledicta et exccrabilis) suscepit; ita non quod ipse conversus sit in carnem, sed quod carnem pro nobis suscepit, dicitur factus caro. »

Eadem maledicti similitudine exponunt tō « Verbum caro facium est, • S. Gregorius Nozianzenus, epist. *ad Cledonium*; S. Ambrosius, S. I lavianus, PatriarchaAnliothenus (cujus verba sunt : «Verbum caro lactum est, non quod in carnem mutatum sit, neque quod Deus esso destitit, sod quod Dei consilio et dispositione carnem assumpsit»), S. Ignatius, S. Irenæus, S. Hippolytus, S. Basilius, S. Chrysostomus, S. Gregorius Nysenus, Amphiloehus et alii, quorum verba recitat Theodurelus, dialogo cui titulus: *Immutabilis*, ubi confutat Eulychianos illos, qui dicebant Verbum incarnatione mutatum esse ut transfor-

matum in carnem, Alios vero, qui diceban! carnem mutata esse in Verbum, ac Verbum absorpsisse, sive absumpsisse carnem, sicut mare sorbet rivulum in *se* influentem, confutat f) alogo 2, cui titulus : *Inconfusus*. Tertios denique, qui dicebant deitatem in Christo esse passam et crucifixam, confutat Dialogo 3, cui titulus: / *m-passibilis*.

Denique audi S.Cyrillum, in *Concilio Epitetino* : « Nomine camis jniellici debet totus homo, ut cum dicitur : Videbit omnis caro salutare Dei. El: Non adhæsi carni et sanguini, *Galat.* t. Atque eodem quoque modo nonnunquam accipitur anima, ut : in septuaginta quinque animabas descenderunt patres in /Egyptum, *Ad.* vu. Non enim dixerunt quod nuda el sine carne anima in Xgyplum descenderint. Quoties igitur audiemus carnem factum esse Verbum, hominem intelligamus ex anima et corpore factum. » Idem alibi hoc repetit additque : « Non secundum translationem, vel conversionem, vel commutationem, transformatione facta in carnis naturam, neque habens temperationem, vel comixtionem, vel consubstanliationem, » etc. Idem habet Concilium Toletanum XV, quod celebratum est æra 726, qui fuit annus Christi 688. Anni enim Christi sequuntur æram Hispanicam annis 38.

Caro, — id est homo. Opponit Verbo carnem, quasi summo imum, beato miserum, glorioso vilissimam, infirmissimum et spurcissimum. Quid enim miserius, vilius, infirmius, spurcius carne humana? quæ longe infirmior, miserior, spurcior est carne asinina, bovina, equina et ceterorum animalium; et tamen ad carnem talem demittere sese dignatum est Verbum Dei, nostri amore, llæc est ejus et amoris éxtasis, quam celebrat Apostolus, epist. *ad Titum*, cap. m, 1. Audi S. Bernardum, serm. 3 de *Nativit.* : a Verbum caro factum est, caro infirma, caro infantilis, caro tenera, caro impotens ; omnis operis. omnis laboris impatiens, o El mox : a Dum esset in principio apud Deum, lucem habiLbat inaccessibilem, et non erat qui caperet illud. Quis enim investigavit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Carnalis homo non percipit ea quat sunt spiritus Dei ; sed jam capiat et carnalis, quia \ crbum factum est caro. Si nihil præter carnem novit audire, ecco Verbum cimo factum est; audiat illud vel in carne. O homo, in carne libi exhibetur sapientia illa quondam occulta; ecco jam trahitur de occultis, et ipsis sese ingerit sensibus camis tuæ. Carnaliler (ut jam dixerim) pnedicatur tibi : Euge voluptatem, quia posita est mors secus introitum delectationis. »

Verbum ergo factum est caro, id est humo, dum hominem assumpsit, hominem, inquam, existentem, sed non subsistentem. Naturam enim hominisexistentem ussumpsit, at non personam hominis ; nec enim Verbi persona facta est persona hominis, quin hooe<t impossibd?. 'erbum

1, > <-
cpnnbir
uta!
Lixuu.

CirnJd
boBUM

ergo assumens essentiam et exisistentiam hominis, non assumpsit ejus subsistentiam, sed essentiam et existentiam *hominis: eo ipso* temporis instanti, quo a Spiritu Sancio formata et facta est, praeveniens non per se subsisteret velut persona, eandem sibi in unitate personae suae divinae conjunxit *fecitquo* ut in eadem subsisteret. Quare humanitas Christi non in se, sed in persona Verbi subsistit.

q i r - Factum est, — Non quod Verbum mutatum sit in
 { w .ho carnem, uti volebat Apollinaris, leste S. Augustino,
 • *latrai* 55; nec vice versa, quod caro mutata sit in Verbum, quia, ut ait S. Chrysostomus, « longo ab illa immortali natura est transmutatio; » qui enim caro fiat Deus, id est quomodo creatura fiat creator? Nec *tertio*, quod ex carne et Verbo, ceu duabus partibus conflata sit tertia natura, sicut ex carne et anima conflatur et componitur homo, uti volebat Eutyches, cujus error damnatus est in Concilio Chalcedonensi. Nec *quarto*, quod Verbum factum sit caro, id est homo subsistens, quasi non solum naturam, sed et personam assumpserit, uti volebat Nestoreus, quasi « invento homine virtutibus prendilo, illi se adjunxerit Verbum, » ait Theophylactus, sicut Prophetis se adjungit Spiritus Sanctus, Tobiae Raphael angelus, et sagis magisque dremon; sed quod carnem, id est naturam hominis, suae hypostasi univerit fecerit quo ut in eadem subsisteret, homo Jesus, in qua subsistebat Deus Verbum, sive Deus Filius. Porro, Verbum non per imaginationem vel apparentiam el phantasmata duntaxat, ut volebant Manichisi, sed reipsa et in rei veritate, a factum est caro, » id est homo : factum, inquam, non a se solo, sed a tota S. Trinitate; tota enim S. Trinitas fuit causa efficiens incarnationis Verbi, sed ita, ut ipse non ad Patrem et Spiritum Sanctum, sed ad solum Verbum, sive Filium, hypostatice terminaretur, solusque Filius fieret homo. « Solum enim Verbum carnem ipsa Trinitas fecit, » ait S. Fulgentius, lib. *De fide ad Petrum*, cap. n.

Verbum ergo carne vestitum, fuit quasi sol nube vestitus, aut sicut ignis ferrum sibi uniens et igniens, aut sicut ignitus carbo, ait S. Cyrillus. inde ejus typus el symbolum est carbunculus, ut dixi Apoc. XXI, 29. Rursum fuit sicut margarita in concha, sicut fulgur in nube, sicut aurum in fornace, sicut angelus in corpore. Insuper S. Augustinus, hb. XV *De Trinity* cap. xi : « Sicut verbum, ait, nostrum vox fit, nec mutatur in vocem, ila Dei Verbum caro facium est, non mutatum in carnem. » Et gesta *Concilii Ephesini* : a Ul cum sermo induerit litteras el elementa, visibilis fit et tractabilis; sic Verbum Dei tractabile invenitur, n

Plura de Verbi incarnatione dixi in epist. l S. *Joan.*, cap. xi, ad illa : « Et manus nostri contrectaverunt, p ubi expendi quatuor tanti Sacramenti circumstantias, scilicet, quis, quid, cur, cui, Verbum facium sil caro; ac inter alia ostendi id factum esse hoc fine et fructu nostro, Ut Ver-

bum quod antea qua Deus erat pater noster, per humanitatem assumptam fieret quasi mater nostra, itaque diceretur et revera esset ~xrptuvupt id est, *patrimater*. Addidique ex Damasceno, Deum assumpsisse hominem, ut per eum lotum mundum sibi uniret et quasi deificaret; homo enim est microcosmi^, sivo totius mundi summa et compendium.

Er HABITAVIT IN NOBIS. — GræCC i<rw<3jv

hoc est, tentorium vel tabernaculum fixit in nobis, id est iuter nos, ad modicum tempus, quasi hospes et peregrinus in terra aliena; erat enim ipse civis, incola et dominus cadi ac paradisi, juxta illud *Jcrem.* xiv, 8 : « Quare quasi colonus futurus est in terra, et quasi viator declinans ad manendum ? » Vide ibi dicta. Christus ergo sui exemplo voluit docere Christianis terram esse quasi hospitium, patriam vero esse coelum, ad quod proinde, contemptis rebus terrenis, tota mente et nisu •contendere debent : hac de causa homo factus, inter homines in terra quasi peregrinus versatus est, cum eis familiariter colloquens, conversans, et docens terrena relinquere et ambire coelestia, juxta illud *Baruch*, m, 38 : « Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. »

Paulo aliter S. Chrysostomus et Cyrillus : a In nobis, n inquiunt, id est in natura nostra, puta in humanitate quam assumpsit, ut nos redimeret (1). Causam dat S. Chrysostomus : « Deus Verbum, inquit, sibi sanctum templum construxit, ac per illud ex coelis deductam agendas vitæ rationem ad vitam nostram introduxit. » Citat et laudat hæc S. Chrysostomi verba Theodorclus, Dialogo *Immutabilis*. Causa ergo fuit hæc, ut coelestem vivendi rationem c cœlis afferret, illamque homines doceret.

Er VIDIMUS GLORIAM EJUS (2). — GræCC 30ijWX'XiOx, id est spectavimus, quasi in theatro mirum novumque spectaculum, ut scilicet Verbum carne velatum, in ca gloriam deitatis suae ostenderet, per miracula, per virtutes heroicas, per sapientiam el doctrinam divinam, etc. Sic Apostolus ait, I *Connth.* iv, 9 : « Spectaculum (Græco, *theatrum*)

(1) Hæc sunt Chrysostomi verba : « Subdit enim : et impum in nubis, ac si diceret: nihil absurdum suspiceris ex hoc dictu *facium est*. Non enim immutabilis naturai mutationem, sed oxwuotv xai xaruxyjoiv dixi, ti Si ænrôv non idem est rf. oxittç, sed aliud; aliud enim in alioaxTPôt, nec aliter esse polclaxTjvwot;, nihil enim ince ipso habitat. Aliud autem dixi secundum essentiam. Nam unione et conjunctione unum est Deus, Verbum et caro, sme ulla confusione nul essentiarum exinani-tione, sed j>er unionem inefiabilcm incxplicabilemque. Quomodo autem id flat, no quæras; Í.ictum est enim, ut ipse novit, « hom. 11 in *Joan.*

(i) « El vidimus gloriam..... el veritatis » TrapG0tvx sunt ac separatim legenda. Gr.ecum 30ixsxuaOx, pro quo positum est in hoc loco latinum *vidimus*, non quocumque mudo videre significat, sed *studiose epeclare, contemplari*, idque etiam ut adnotavil Kuinuel, *cum vtiqJate <t admu alione*.

lacti sumus mundo, angelis et hominibus.» Audi S. Augustinum : « Nativitate ista collyrium fecit, unde tergorentur oculi cordis nostri : ejus gloriam nemo posset videre, nisi carnis humilitate sanaretur : caro te obcæcaverat, caro te sanat; sic venit medicus ut de carne vilia carnis exstingueret. »

Gloriam quasi unigeniti a Patre. — Arabicus, *quasi unici qui est a Patre*, Sensus est, 7. d. Vidimus Christi gloriam, talem et tantam, qualis et quanta decebat unigenitum, vel quæ ostenderet eum esse unigenitum Dei Filium : cui scilicet, ut ait S. Basilius, Deus Pater omnem gloriam, omnem substantiam dedit sicut solent parentes filiis suis unigenitis relinquere omnem suam hæreditatem. Hanc Christi gloriam vidit S. Joannes cura sociis, in transfiguratione in monte Tabor, in gloriosa ejus resurrectione, in ascensione in cælum, in missione Spiritus Sancti, in cœlesti et divina ejus doctrina, vita et miraculis. Ergo vox *quasi* non similitudinem, sed veritatem denotat. Ita S. Chrysostomus : a Verbum *quasi*, inquit, hoc in loco non similitudinis est, neque parabola, sed confirmationis et definitionis certissima*; q. d. Vidimus gloriam, qualem deceat, et credibile sit habere unigenitum et dilectissimum omnium, regis Dei Filium, » Et Thcophylactus : « Spectavimus gloriam, non talem qualem habebat Moyses, vel cum qua gloria Cherubim et Seraphim Propheto) apparuerunt; sed talem gloriam, qualem decuit esse unigeniti a Patre, quæ illi naturaliter inest. Nam vđut, hic non similitudinis, sed confirmationis et determinationis indubitate verbum est. » El Euthymius : « Gloriam, non qualis est Sanctorum beatorum, vel angelorum, sed gloriam vere unigeniti, nam hic dictio ἵ; (tanquam) idem significat quod vero. »

Porro gloria deitatis Christi, per carnem assumptam, quasi per velum transparaît et emicuit, ait Euthymius, qui el addit : « Quæ autem erat illa Verbi gratia? Certe nunquam antea visa variaque miracula, perlucida ac supernaturalis transformatio, et tempore passionis solis præter naturam obscuratio, formidabilis veli scissio, horribilis terræ motus, petrarum scissiones, monumentorum apertiones, mortuorum suscitationes, quodque omnium caput est. mirabilior quam dici aut cogitari queat, Domini resurrectio, et post hanc quæcumque gloriosa Apostoli deinceps conspexerunt.»

A Patre refer ad *unigeniti*; hoc cnim unice genitus prodiit a Patre. Addit hoc, « quia, ut ait S. Bernardus, serm. 2 *De Penice*., totum paternum est, quod do corde Patris Christus attulit nobis, ul nihil in Filio Dei, nisi dulce, nisi paternum humani generis trepidatio suspicetur, n Sublimius el magis ad lilieram S. Cyrillus : « Firma, ait, el immutabilis supernaturalis illa natura est, codemquo modo semper se habens, propriis semper dignitatibus æqualiter abundat. Quamvis ergo

Verbum caro factum sit, non tamen infirmitate carnis superatum est, nec de prisca majestate atque omnipotentia decidit, quoniam homo factum est. Vidimus enim, inquit, gloriam Christi a Deo, sublimiorem creaturarum gloria, ul mentis quisque compos, nulli alii, quam unigenito Dei Filio, convenire illam fateretur (I). »

Plenum gratiæ et veritatis. — Erasmus et Cajclanus hæc jungunt sequentibus referuntque ad Joannem Baptistam, de quo sequitur, non ad Christum, de quo sermo præcessit. Sic ergo vertunt et nectunt, a Plenus gratia et veritate Joanne testificatur de ipso,» scilicet Jesu, quod ipse sil Christus, quia, inquit, Græce est id est *plenus* in nominativo masculino. Verum hæc dis-punctio, versioet expositio est contra omnes Patres, el contra perpetuum Ecclesia* consensum, ac contra dispunctionem codicum Græcorum, Latino-rum, Syrorum, Arabicorum, etc., qui constanter post τὸ *veritatis*, ponunt punctum. Insuper repugnat sequentibus; nam explicans Joannes quomodo Christus sit plenus gratia et veritate, subjicit dicens : « De plenitudine ejus omnes accepimus. » Nec obstat quod in textu Græco sit id est *ptonus*, lum quia in multis codicibus ponitur xâr ?», in accusativo, id est *plenum*; in aliis τὸ in margine ponitur : quod si velimus legere id est *plenus* in nominativo, tum verba præcedentia legenda sunt per parenthesin, hoc modo » et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, » ut legunt Biblia Lovan. Beatemi, et ita servatur idem sensus; nam refertur ad Xrp; * q- d. Verbum caro facium erat plenum gratiæ et veritatis. Alludit ad verbum humanum. cujus summa laus est, si sit gratiosum et verum, sive verax; sic enim Verbum divinum, non tantum in se, qua Verbum Dei Patris (quis enim de eo dubitet?), sed etiam qua caro factum, sive qua homo, in se quasi in fonie et capite, non participando, sed per se, et quasi nativa sua vi, omnibus gratiæ, tam gratum facientis, quam gratis date, donis a Deo fuit cumulatam, atque ore et opere, in omnibus suis dictis el factis, eximiam gratiam præ se tulit, juxta illud: « Mirabantur omnes in verbis gratiæ, quæ procedebant de or^ ipsius, » Luc. iv, 22. Idem fuit plenum veritate. quia omnes errores, item umbras legis veteris detexit, ipsarnque veritatem olim a Prophetis promissam exhibuit. Insuper in ipso « sunt omnes thesauri sapienliæ el scientiæ absconditi, » Coloss. it, 5.

Plenum gratia (2). — « Non enim gloriam po-

ti) Juxta alios, a Patre melius jungitur nomini *riam ejus*, quia, cum ratio grammatica utramque interpretationem æque admittat, si hanc prætnlcris, plenior indo cxislet sensus : nil cnim priori sententi» adempto, addetur insuper gloriam h me cam esse quam Verbum a Patre sibi, nipote unigenito, communicatam recepit.

(i) *Plenum gratias et ventatis*, De his iu Kuiuoel in h. i. : « Respondet formula xcu Hebi «cunno

testatis aut claritatis vidimus, ait S. Bernardus, semi. 6 *in vigilia Naffvil.*, sed gloriam paterna? pietatis, » gloriam gratiæ, de qua Apostolus : « In laudem, inquit, gloriæ gratiæ suæ, d. *Ephes.* i. Unde Apostolus, I *Timoth.* ni, 16, exclamat: < Vagnum, inquit, est pietatis sacramentum (scilicet Verbum caro factum) quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit ingelfe, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria. » Vide ibi <iita. Quam plena, et quaquaversum perfectissima fuerit gratia Christi, vide docentem S. Thomam, III *part.*, *Quast.* VII, art. 9 et scq., ibique Suarez, Vasquez et cæteros.

Et veritatis. — Apte veritatem jungit gr;Uiæ, quia, ul ail S. Bernardus, serm. 74 *in Cant.* : * Veritas capre oculos habet, gratia hinnuli hilaritatem; utraque res necessaria mihi: et veritas quidem, cui abscondi non possim; gratia autem, cui nolim. Alioquin sine alterutra visitatio plena non erit; cum cl illius severitas absque hac, onerosa, cl hujus hilaritas absque illa, dissoluta possit videri. Amara est veritas sine condimento gratiæ, sicut absque veritatis feno levis, cl nesciens modum, plerumque et insolens ipsa devotio. »

Urir. Hujus rei symbolo pontifex Aaronicus, qui Christi erat typus, in rationali pectoris sui gestabat inscriptum : *Vrim vc-twnmim*, id est *doctrina et veritas*; vel ad Verbum, *illuminatio et perfectio*, hoc est veritas et gratia : qua; duo in Christo excelluerunt, ac sacerdoti cuilibet maxime necessaria sunt, ut iis Christo assimiletur. Vide dicta *Exodi* XXVIII, 30.

Ergo, licet B. Virgo, S. Stephanus cl alii dicantur pleni gratia præ cæteris hominibus, tamen respectu Christi non fuere pleni. Christus enim est quasi occantis cl mare gratiarum, quod in omnes fideles, Apostolos, Martyres, Confessores, Virgines rivos gratiarum emanat. B. Virgo vero, S. Stephanus alique Sancti sunt quasi fontes, qui ex Christo, quasi ex mari, aquam gratiæ hau-

•oci n.N'I 1On, et ut nomen non nun tantum benecolentiam, benignitatem, sed etiam per metonymiam, dona, beneficia ipsa indicat (vid. Gen. xxxii, 11; Pr. xvi, 11; Imi. XVI, 5; Zach. viii, 3, 16), ita />pt; hoc senu pluribus in locis Novi Test, legitur... Sed & aptre; y.xi otaba; poaluiû est pro yxfiw; xXr.Otvf; ut'sit 6 íxñ, qua ratione jam Cyrillus Alewid. verba nostra intellexit, qui ca interpretatus est y&--» tw.hxv r.Xi & tafâ. Itaque nXr.pr.; yâptre; xxt &Xr/kix; est, largitor beneficorum verissimorum, » vel potius quæ certo ac fideliter sunt præstanda; àXigr.; enim, ul sequentia docent, non tam passive quam active intelligi debet.

Atque hæc quidem illo : haud tamen repugnabo si cui illud magis arrideat, ut *gratia et veritas* proprie jam vocentur, ac sint ea ipsa quæ superius per translationem *vita et lux* vocata « uni, alias vero (*Hom.* in, etc.) non minus proprie *justitia et fides* vocantur, idque ipse J. idimes mox confirmat, *gratiam et veritatem* opponens legi Moysis (vers 17), cui Paulus modo eadem hæc duo, modo *justitiam et fidem* opponit quam sæpWrne

riunt, eamque quasi rivi, vol fontes pleni, eruotant. Hoc est quod ait Apostolus, *Coloss.* n, 9 : a In ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. » Et : a Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, » *Ephes.* IV, 7. « Filio autem non ad mensuram Illeus dedit spiritum, » ut inferius dicitur cap. m, 34.

15. Joannes testimonium perhibet (id est perhi- Vr«- b huius) DE IPSO, ET CLAMAT DICENS : HIC ERAT, QUEM dixi : Qui post me venturus est, ante me pactus Isi : quia prior me erat. — Probat ea quæ dixi de Verbo incarnato, quodque ipsum fuerit plenum gratiæ et veritatis, ex testimonio irrefragabili S. Joannis Baptistæ; ipsum enim Judæi habebant quasi Prophetam et virum divinum, q. d. Non solum nos vidimus Jesum Christum plenum gratiæ et veritatis, sed et Joannes a Deo missus idipsum de eodem palam testatus est et asseveravit.

Audi S. Cyrillum, in *Concilio Ephesino* : « Joannes de Christo, quem prædicabat, ait : Qui post me venit, hoc est, post me in lucem prodiit, is prior mo est, hoc est dignitate et gloria me præstat (1); sedet ipsa quoque subsistendi ratione, ut Deus me antevertit. Quomodo ergo idem Joannes prior et posterior secundum tempus exilit? Quia Verbum Deus erat, et factum est caro : prius proinde erat ut Verbum, posterius vero ut homo, n

Et clamat. — Græce id est clamavit; fuit enim ipso « vox clamantis in deserto, » *Isaiæ*, XL, 23, q. d. « Quem non ipse solus audivi, sed late per omnes sparsus est clamor ejus, ait Cyrillus, quia non in occulto, nec demissa balbutientique voce, sed tuba sonantius; n atque, ut ait Chrysostomus, a fidenter et libere, omni abjecta formidine, Dei adventum prædicavit. »

Hic erat, quem (de quo) dixi, — vers. 27 et 30, q. d. Joannes, antequam Christum vidisset et novisset, de eo dixit quod ipse venturus esset ad salvandos homines; ac eo viso idipsum repetiit cl confirmavit : testi ergo iam fidei et constanti credendum est. Ita Theophylactus : « No enim videatur, inquit, gratificans personæ Jesu, de eo honestiora testari, ideo dicit : Do quo dicebam, hoc est, etiam priusquam viderem eum. »

Qui post me venturus (id esi prædicaturus, ail S. Chrysostomus) est, ante me factus est. — Id est mihi pradalus, mihi honoro præpositus est, quia a Deo destinatus, et in baptismo declaratus est redemptor orbis, *Matth.* m. Ila S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius. Unde Beda :

(1) Hanc Cynill ne quorundam SS. Patrum hujus loci interpretationem avide arripuerunt inulti Rationalistic a! negandam Messiae præcxUtentiam. Quos probe Confutat Kuinoel ni h. 1., hoc potissimum argumento, quod vox tyxpcdkv in versione Alexandrina, in libris N.T. scrij>-torumque profanorum, do dignitate aut auctoritate nunquam, de Zoco interdum, d** tempore vero plerumque usurpatur.

« Quod nit: nnlo inn, inquit, non ad ordinem temporis, sod nd distantiam perlinet dignitatis, » Et S. Augustinus : « Non factus est, antequam factus es^ern ego (nam Joannes Chi isto sex mensibus fuit senior, et ante Christum cœpil predicare), sed antepositus est mihi, hoc est, ante me factus est. »

Quia prior mk erat. — Quia scilicet Jesus fuit ab /eterno, cum ipse verus sit Deus Deique Filius. Ila S. Augustinus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius. Rursum prior, id est prior natura, dignior majestate, excellentior divinitate. Non dicit Joannes : Christus proficiendo in virtute et gratia me superavit, ait Chrysostomus, sed « prior me erat, hoc est, semper me superior, semper gloriosior erat, n inquit Cyrillus, utpote verus Deus existons.

Veri. 10. 16. Et DE PLENITUDINE EJUS NOS OMNES ACCEPIMUS, ET GRATIAM PRO GRATIA. —Prosequitur Ct explicat quod dixit, vers. 14, Verbum incarnatum fuisse « plenum gratiæ et veritatis; n quia do hac grati® et veritatis ejus plenitudine omnes nos Apostoli et Christiani, imo omnes fideles ante Christum accepimus; nam Henoch, Noe, Moses, Abraham cæterique Propheta et Patriarch®, ex prævisis Christi meritis sanctificati et salvati sunt. Origenes et Theophylactus censent hæc verba adhuc esso Joannis Baptist® de Christo. Melius S. Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius cl alii censent esse verba Joannis Evangelista, confirmantis procedentia verba Baptista.

De plenitudine ejus, — hoc est, do eo plenissimo; Christus enim quasi caput Ecclesiae, in omnes fideles, quasi in membra sua, non plenam omnemque gratiam suam, sed partem ejus ad libitum diffundit. « Sancti, ait Beda, non plenitudinem spiritus ejus, sed do plenitudine ejus, quantum ipse donat, accipiunt. De plenitudine namque Eilii, inquit Cyrillus, quasi jugi fonte gratiarum donum scaturiens, in singulas animas, quæ dignæ sunt, defluit. » Hoc est quod ait Apostolus : « Benedixit nos in omni benedictione spiritali in coelestibus in Christo, » id est per Christum, *Ephes. i.* « Ipse enim fons est et radix bonorum omnium, inquit Chrysostomus, ipse vita, ipse lux, ipso veritas, non in seipso bonorum divitias continens, sed in universos diffundens, quibus diffusis plenus permanet ; neque ex eo quod aliis suppeditet, minuitur, sed divitias suas elargitur semper uberius; cumque omnes his bonis impertiat, in eadem permanet perfectione. »

Gru i Et GRATIAM pro GRATIA. — GriPCC, Kit XXfiv xvfi ““ ya-iTc;; ubi examinandum est tð *vrl, id est *pro*. I'wp. l'i uno, aliqui sic exponunt « gratiam pro gratia, » 7. Gratiam super gratiam, id est omnem gratiam accepimus a Christo, quod llebræi dicunt jn bp jn c/ien *al chcn*. Verum tv «bd Grace non capitur pro çni, id est super : unde hanc expositionem confutat hic Hibera; sed eam sequitur et propugnat Joannes Alba, *Electorum sacra Scriptum*

cap. xi», addilque « gratiam pro gratin, n hoc est copiosam, abundantem et exuberantem gratiam. Sic in Prophetis « plaga super plaga, » vocatur maxima plaga ; et « contrilio super contritione, » vocatur summa contritio; et « pellem pro pelle, » *Job i*, hoc est, pellem super pellem, id est universum gregem, et armenta universa dabit homo pro anima et vita sua. Hæc ille. Huc accedit Suarez, Hl *part.. Quast. XIX*, art. t, disp. xli, sect. Î. a Gratiam pro gratia, » inquit, hoc est gratiam secundam pro gratia prima, hoc est, gratiam crescentem et majorem accepimus omnes non tantum homines, sed et angeli; hos enim gratiam accepisse a Christo censet Suarez.

Secundo, Maldonatus, « gratiam pro gratia, » hoc est, unus unam, alius pro illa aliam accepit gratiam, 7. d. Omnes quidem accepimus gratiam a Christo, sed hic illam, alius aliam, et quisque suam ab aliis disparem et diversam. Verum hoc quoque obscurius est, ncc satis respondet Græco « n, quod vicem et successionem, non distributionem significat.

Tertio, S. Augustinus, 7. d. Cratiam vita Tatto, æternæ, id est gloriam beatificam, pro gratia hujus vita accepimus in spe, et reipsa post mortem accipiemus a Christo ; gratia enim est semen glori®, cl vice versa gloria est consummatio gratta.

Quarto, alii, 7. d. Legem Evangelieam a Christo (hirto, accepimus pro lege veteri ; utraque enim est gratia, quia gratis data a Deo. Ita S. Cyrillus, Chrysostomus, Leontius, Theophylactus, Euthymius, Jansenius, Hibera. Verum huic obstat quod Joannes mox, vers. 17, legem opponat gratta, /equæ ac Mosen Christo (1).

Quinto, alii, 7. d. « Gratiam pro gratia, » i l (Moi* est in Christi gratia nos omnes sumus gratiam consecuti, el per eum grati facti Deo. Unde Paulus passim dicit nos in Christo justificatos et sanctificatos. Ha Zacharias Chrysopolitanus et Toletus. Hic sensus aptus est, sed uon praeistis ; Græcum enim id est *pro*, non capitur pro *in*.

Sexto, ergo genuino et præcise, Græcum wrl duo significat, scilicet *primo* et proprie, vicariam successionem, ut respondeat llebr. nnn *tachat*, idemquo sit quod *vice, loco, pro; q. d.* Pro gratia Christi, nos quasi ejus successores et filii, ricariam et similem illi gratiam accepimus. Sicut enim Christi gratia fecit illum Deo gratum, sanetum, amicum cl Filium Dei naturalem; sic eadem nos facit Deo gratos, sanctos, amicos et filios Dei adoptivos. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus,

(i) Illud etiam obest, ait Kuinoel, quod desiderantur pnvterea loci, quibus probari possit legem Mosaicam /jir.v vocari. Attamen quartus hic sensus P. Patrila arridet, qui verum 17 ait esse brevem quamdam ççrynoiv illius /..xxt o ;, Kuiuoclii autem objectioni resp « udet gniticfn *pro gratia* non interpretandum esse *giatium pro (ege, sed* gratiam lunge putiorem illa quam homines qui legem Mosaicata observabant, suut consecuti.

Theophylactus et alii. *Secundo*, ἡ γὰρ sæpe, licet improprie, sumitur pro *propter*, *q. d.* Propter gratiam. vel per gratiam Christi quasi fontem et originem nos *gratinm* accepimus ; explicat enim id quod *præccssil*: « *et de plenitudine ejus nos omnes accepimus,* per hoc quod subdit : act gratiam pro gratia, * Gratia enim a Deo, per Christum quasi caput, ad nos quasi membra derivatur et dimanat, uti docet Apostolus, Eph. i. Volui*» enim Deus Christum constituere quasi fontem communem gratiæ, ex quo omnis gratia ad fideles deflueret, ut Christo debeamus omnem gratiam et salutem acceptam ferre illique *juges* et immensas agere gratias. Propter Christum enim sibi gratissimum et dilectissimum, quasi *mediatorem*, Deus nos sibi reconciliavit suaque gratia et amicitia donavit, juxta illud *Matth. in, 17* , et cap. XVII, 5 : « Hic et Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; et ut nemo nisi per ipsum mihi placere possit. Ita Vatablus, Franciscus Lucas et alii. Hinc patet nos a Christo accipere gratiam eandem quam ipse in se habet ; eandem, inquam , specie, non tamen numero (licet id quidam opinati sint), hoc enim est indecens et impossibile juxta legem ordinariam.

Posset *tertio* τὸ ἀντι notare quamdam æqualitatem ; sic enim dicitur ἀντίου, id est Deo æqualis, qui Deo se equal Deumque factus facit, ut fecit Lucifer, et faciet Antichristus : ἡ γὰρ ἀντίου est æqua remuneratio et compensatio meritorum ; ἡ γὰρ ἀντίου sunt ex æquo composita et sibi *opposita* ; « *ut* ἡ γὰρ ; est respondens ex adverso, compar et ejusdem formio ; ἀντίου est æmulus, qui cum squali de arte certat : antipodes sunt qui ex adverso æquis vestigiis insistunt. Sic sensus esset, 7. d. Per Christum accepimus gratiam gratiæ Christi quasi æqualem, quia per illam elevati sumus factique ordinis divini, scilicet filii Dei et divini consortes naturæ, II *Petr.* 1, 4. Sic Apostoli erant quasi æquales et suppare Christum : unde ipse eos *fratres* appellat, sicut Pontifex Cardinales vocat fratres , itaque eos quodammodo sibi æquat. Fidelis ergo, præsertim Sacerdos, Religiosus, Apostolus , cogitet se instar Christi vivere debere , ut cœlestem Christi vitam agat ; ut quisquis cum viderit, vel audierit, Christum se in viva sui imagine vidisse et audisse autumet.

Sub « gratia enim hic veritatem comprehendere. Dixit enim Christum plenum gratiæ et veritatis, et de ulriusque plenitudine nos omnes accepisse; per Christum enim accepimus veritatem, id est Dei cognitionem, fidem, prudentiam, sapientiam, intellectum salutis et rerum divinarum ; item peccatorum remissionem, cum Deo reconciliationem, justitiam, adoptionem in filios Dei, charitatem, humilitatem, mansuetudinem , cæterasque virtutes et dona : quæ omnia hic nomine gratiæ intelliguntur.

Vrr» 17. | 7. Quia lex vero Moyses data est, gratia et veritas per Jesum facta est.— Dat causam cur per

Christum acceperimus gratiam pro gratia; quia scilicet Moses, qui apud Judæos erat summus Propheta et legislator, legem tantum dare potuit, quæ doceret et juberet mandata Dei, sed gratiam ad illa implenda conferre nequivit. Christo ergo opus fuit, qui gratiam ad legem implendam præstaret. Inde Arabicus vertit, *gratia et veritas necessariae fuerunt per Jesum Christum*. Opponit ergo et antepone Christum Mosi, ac gratiam et veritatem legi. *Primo*, quod Moses directe in lege doceret dunlaxat quid Deus vellet a Judæis fieri, puta præcepta decalogi, cum promissione bonorum temporalium, scilicet copiæ frumenti, vini et olei, si illa servarent ; at vero viam salutis, penitentiae, remissionis peccatorum, justificationis et sanctitatis, qua pervenitur ad vitam æternam, non doceret, nullo minus eam conferret. Christus autem illam docuit, et reipsa contulit per gratiam et veritatem, quam e cœlis attulit. Hoc est quod cecinit Zacharias, *Luc. 1* : « Ad dandam scientiam salutis plebi ejus in remissionem peccatorum eorum, » Ita S. Chrysostomus : a Per Christum, inquit, facta est gratia, quia cum potestate remittebat peccata, regenerabat, etc., veritas, quia figuras adimplevit.

Secundo, in lege triplicia erant præcepta, moralia sive decalogi, judicialia et cæremonialia : duobus prioribus opponit gratiam, sine qua illa impleri non poterant, idcoque hominem ea transgredientem faciebant reum mortis præsentis et æternæ ; gratia vero facit ut fidelis, eadem implens ex amore Dei, mercatur vitam æternam; tertiis vero, puta cæremonialibus, opponit veritatem, quia cæremonialia erant typi et umbræ Christi ejusque sacramentorum, quas umbras implebit Christus, itaque veritatem attulit. Unde S. Augustinus hic : « Quomodo, ait, exhibita est veritas? quia factum est quod promissum est. » Idem, lib. XVII *Contra Faustum*, cap. vi : « Ipsa lex, ait, cum impleta est (per Christum), gratia et veritas facta est : gratia pertinet ad charitatis plenitudinem, veritas ad prophetiarum impletionem ; » sicci S. Athanasius, serm. 2 *Contra Arian*.

Tertio, quia Moses obscuram et modicam dedit Dei et SS. Trinitatis cognitionem, claram vero et eximiam Christus. Unde Beda hæc omnia complectens : a Christus, ait, homo factus enarravit quid de ventale Trinitatis sentiendum , qualiter ad ejus contemplationem properandum, quibus actibus perveniendum sit : » enarrabit etiam, cum electos ad claritatem suæ visionis inducet.

Dicit ergo hoc Joannes , ut Judæos a Mose, cui nimis inhærebant, traducat ad Christum, scilicet a loge ad Evangelium ejusque gratiam.

Symbolice et anagogice : S. Augustinus, lib. XIII *De Trinit.*, cap. xix, per a gratiam non accipit ipsum Verbum in tempore incarnatum, per « veritatem » vero visionem Dei æternam, ad quam ipsum vos ducit. Audi ipsum : « In rebus enim per tempus ortis, illa summa gratia est, quod

Chrtifni
Moj op-
ponitor
ctiflUpo
nitar.

homo in unitate persona» conjunctus est Deo, in rebus vero æternis, summa veritas recte tribuitur Dei Verbo. Quod vero ipse idem est unigenitus a Patre, plenus gratiæ et veritatis, id actum est, ul idem ipse sil in rebus, pro nobis temporaliter gestis, cui per eandem fidem mundamur, ut cum stabiliter contemplemur in rebus æternis.

Vert, 18. 18. Deum nemo vidit unquam : unigenitis Filius, QUI EST IN SINU PATRIS, IPSE ENARRAVIT J). — Dat causam, cur non Moses, vel quis alius, sed solus Cliristus perfectam de Deo et rebus divinis veritatem nos docuerit, quia ipse solus vidit Deum, 7. d. Hæc quæ hucusque de Deo, de Verbo, deque ejus divinitate, creatione, vita et luce, etc., dixi, adeo sublimia sunt, ut, cum Deum nemo mortalium viderit prater Dei Filium, ac consequenter nec Moses; hinc nemo, nec Moses quidem, sed solus Dei Filius incarnatus hæc perfecte enarrare potuerit. Patet ex precedentibus Ita passim Patres, qui ex hoc loco docent Moscen non vidisse Dei essentiam, sed corpus quoddam luminosum dunlaxat, ab angelo assumptum, Dei gloriam aliquo modo oculis Mosis repræsentans, uti fuse ostendi *Exod.* xxxm, 19 et seq. Idem docet hic S. Augustinus, licet contrarium sentiat, *epist.* 112, cap. xni, ubi asserit Moscen vidisse Dei essentiam. Andi Bedam : « Nemo corruptibili adhuc el mortali came circumdatus, in-circumscriptionem divinitatis potest lucem intueri. Unde manifestius dicit Apostolus : Quem nullus vidit hominum, sed nec videre potest. » Et S. Gregorius, in *Catena* : Quamdiu, ait, hic mortaliter vivitur, videri per quasdam imagines potest Deus, sed per ipsam naturam speciem non potest.

Tropi, Tropologice : S. Gregorius, lib. *Will Moral.*, cap. ult. cl penult., docet neminem posse videre Deum cl divina, nisi prius huic mundo ejusque voluptatibus moriatur. Explicans enim illud *Job*, xxmii : a Abscondita est ab oculis viventium ; « causam subjicit : a Quoniam, inquit, quisquis sapientiam, quæ Deus est, videt, huic vitæ funditus moritur, ne jam ejus amore teneatur. Nullus quippe eam vidit, qui adhuc carnaliter vivit, quia nemo potest Deum simul amplecti et speculimi. Qui enim Deum videt, eo ipso moritur, quo vel intentione cordis, vel effectum operis, ab hujus vitæ delectationibus tola mente separatur. Unde adhuc ad eundem quoque Moysen dicitur : Non enim videbit me homo, et vivet ; ac si

(1) a Quod si, ait Patritius ibid., quid ego sentiam, aperire liceat, dicerem equidem totius hujus versus sententiam eo spectare, ut illa omnia quæ Joannes exposera, suoque ac Baptiste testimonio confirmaverat, confirmet demum testimonio ipsius Christi, eundemquo sensum esso ac si is ita locus esset : Divina hrc mysteria, quæ retuli, non indo didici, quod oculis ipso meis aut alius quivis ca conspexerimus, nam *Deum nemo vidit unquam*, se\ quod *unigenitus Filius, qui non modo hæc videt, sed penitus adeo cognoscit atque iilolligit, ut qui sit in sinu Patris, ipse enarravit.* p

aperte diceretur : Nullus unquam Deum spiritualiter videt, et mundo carnaliter vivit.

Unigenitus, qui est in sinu Patris. — Syrus, in *gremio*; S. Cyrillus, « in utero » (hunc enim quoque significat Græcum græce û: x&w, id est *ad sinum*, puta ad pectus et cor Patris. Est *catachresis*; per « sinum » enim significatur summa Filii cum Patre conjunctio, communicatio et secretorum cognitio, 7. d. Filius qui Patri est intimus, conjunctissimus cl *ipeteç*, sive consubstantialis, ac consequenter sapiente, consiliorum et secretorum omnium Dei Patris est conscius et particeps, idcoque ea optime et intime jaovit; hic, inquam, solus eadem plane el plene enarrare potuit, cl de facto enarravit. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus, Theophylactus. Euthymius et alii. Unde S. Ambrosius, *serm.* 18, ° explicat sinum Jninc, nt sil intimum natura secretum. Notat S. Athanasius, lib. III *De Unica Trinit. substant.*, dictum esse Unigenitum in sinu esse Patris, ne per hoc quod caro factus est, divisus esse credatur a Patre, cum revera maneat, et etiam sit apud Patrem, sicut erat in principio et semper.

Audi S. Chrysostomum, qui per «sinum» significari censet, quod Filius non tantum videat, sed et comprehendat Patrem : « Multi, ait, Deum cognoscimus, non tamen ipsam substantiam qualis est, nisi solus Unigenitus, qui certam notionem visumque cl comprehensionem habet, qualem Filium de Patre habere par est. Sicut enim cognoscit me Pater, inquit, et ego cognosco Patrem (*Joan.* X, 15). Quare aniinadvertit quanta cum exuberantia loquatur Evangelista. Siquidem cum dixisset : Deum nemo vidit unquam, non prosecutus est, Filius qui vidit, narravit; sed aliud quiddam amplius quam videre posuit, dicens : Qui in sinu est Patris. Qui enim tantum videt, non certam habet rei visæ cognitionem; qui vero in sinu immoritur, omnia ei perspicua sunt et certa. Ne igitur audiendo : Nemo cognoscit Patrem nisi Filius (3f in A. xi, 27), diceret quod, licet majorem cæteris de Patre habeat cognitionem, non tamen qualis est novit, ideo in sinu Patris eum esse inquit Evangelista : quo uno verbo multam substantiæ cognitionem, propinquitatem, parem Patri cognitionem, potestatem ostendit. »

Alludit ad illud Davidis de Christo, *Ps.* cix, 4 : « Ex utero ante luciferum genui te, » id est ex intellectu in eo fecundo, vclut Verbum dixi, et vclut Filium genui te. Uude S. Hieronymus ibidem : « Ex utero, inquit, id est de mea substantia, de mea natura, de meis visceribus, de medullis divinitatis mea ». Totum quidquid est in divinitate, dedit l ilio, quem generavit, p El S. Augustinus, in *Psalm*, cix : a Qui esi sinus, ait, ipse est uterus, el sinus el uterus pro secreto positus est. Quid est ex ulero? Ex secreto, cl occulto, de meipso, de substantia mea, hoc est ex utero, w Sic et

sim

Theodoreus : « Ex utero,ait, id est ex substantia mea ; ut enim ex utero homines gignunt, et ea quæ gignuntur eadem habent naturam , quam genitores; sic ex me genitus es, et genitoris in tripso substantiam ostendis. »

Porro, *ipse* Hieronymus hunc *Psalm*, cix versum Ha vertit, « quasi de vulva orietur tibi ros adolescenti® tuæ; » Aquila, a de vulva diluculo surgentis (ibi ros puerili® tuæ; « quinta editio, « de vulva super auroram tibi ros adolescenti® tua»,» hoc est, ex divinitate mea genui te Deum, juxta illud Symboli : « Deum de Deo. » Ita S. Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Athanasius et alii contra Uianos. Ros idem est Illebradsquod Latinis l'ns ait R. Salomon, designat suavitatem, hilaritatem, dulcedinem, puritatem generationis cœlestis, sicut ros nascitur ex aurora coelesti.

Ipsa exaeravit. — Græce id est declaravit, clare exposuit, dilucide explicavit discipulis suis, et per eos in totum mundum propagavit, ait S. Chrysostomus ; enim est res occultas et absconditas explanare et dilucide exponere, uti Christus exposuit nobis arcana Patris de S. Trinitate, de Verbo, de hominum vocatione, gratia, beatitudine, resurrectione, gloria coelesti, pœnis inferni, etc. « Vox ἡ ῥω, ait S. Chrysostomus, expressiorem certioreque doctrinam demonstrat. » Et mox : « Enarratio hoc loco doctrina* evidentiam significat; quare et Verbum et magni consilii appellatur. » Et nonnullis interjectis : a Quid amplius a Filio didicimus, qui in sinu est Patris? longe ab eo expressiorem et magis perspicuam doctrinam accepimus; videlicet quod Spiritus Deus est, et qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare, quod Deum videre est impossibile, quod eum nemo novit nisi Filius, quod Pater est dilectissimi unigeniti, et alia multa. »

V(«I, P. 49. Et noe est testimonium Joakkis, quando MISEIUNT JUDGEI AD UIEBOSOLYMIS SACERDOTES ET Levitas ad eum, ut interrogarent eum : Tu quis es? — Joannes Baptista sæpius testimonium perhibuit Jesu, quod ipse esset Messias, sive Christus, tam ante ejus baptismum quam post. Joannes Evangelista ergo hic omisso testimonio, quod Cir Ja- perhibuit Joannes Baptista Iesu ante ejus baptismum, nipote a caderis tribus Evangelisti* enarratum, hic recenset testimonium ejusdem de J* n. Jesu, postquam ipso cum baptizavit, quia illud Mi publicum, juridicum et celeberrimum, nipote a pontificibus et magistratibus juridice postulatum et acceptum per legatos ad Joannem missos. Causa hujus legationis et quæstionis fuit, (quod pontifices viderent Joannem in deserto vitam agere angelicam, prædicare tanto spiritu, baptizare movereque homines ad pœnitentiam, quod nemo cœterorum Prophetarum fecerat. Putarunt ergo pontifices sui officii esse, ut ab eo quærerent quis esset; pnesertim quia ex translato a Juda ad Ilvrodetd sceptro et ex completis

70 hebdomadibus Daniells, sefenant jam imminere tempus adventus Messia». Quare Joannem suspicabantur esse Messiam. Unde rogant eum : « Tu quis es? »

Aliam causam affert S. Chrysostomus hic, scilicet id eos rogasse ex odio et invidia Jesu ; ut enim Jesum ostenderent non esse Messiam, titulum Messi® ad Joannem transferre conati sunt. Egre enim ferebant Joannem sibi præponere Jesum cumque facere Messiam. Idem S. Chrysostomus, hoin. II in *Matth.*, censet id eos rogasse ex invidia Joannis, quod scilicet dolerent Joannem vite sanctitate, prædicationo et baptismo ita inclarescere, sibi que præferri, ac populum a Scribis et sacerdotibus ad se traducere. Verum esto aliqua nonnullorum invidia hic sese miscuerit, tamen vera et propria est causa, quam dixi ; Dei enim consilium erat Joannem ita exaltare, ut pontifices compelleret cum rogare, an ipse esset Messias, ut rogatus juridice responderet id quod erat, scilicet se non esse Messiam, sed Jesum esse Messiam, ut hoc Joannis testimonio convicti, cogerentur Jesum pro Messia recipere, et, si non recipere, essent inexcusabiles.

Tu quis es? — Videntur pontifices eorumque legati tacite vel expresse interrogasse Joannem, an ipse esset Christus, dixisse quoque : Tu quis es, esne Christus? Nam vers. seq. Joannes interrogationi eorum respondens, ait : « Non sum ego Christus, p Evangelista tamen solam priorem interrogationem hic refert, ulpote præcipuam et ad suum propositum pertinentem; nimirum ut Baptista ad eandem respondens se esse vocem clamantis in deserto, ad parandam viam Mesate, camque indicandam, testificaretur Jesum esse Messiam, quem illi quærebant. Ita Jansenius, Maldonatus, Cajctanus et alii.

Porro sciebant pontifices Joannem esso filium Zachariæ sacerdotis, ideoque sacerdotem ; cum ergo rogant : « Tu quis es? » rogant quis es munere, dignitate, officio? q. d. Quod munus geris? quod officium a Deo accepisti? ad quid te misit Deus pnedicare et baptizare? Majora enim officia Deus solebat committere sacerdotibus.

Tropologice, quisque se crebro interroget : Tu quis es? obeundo singula pnedicainenln. *Primo* substantia»:Tu,quoadsubstantiam,quises? Audiatur snUa-conscientiani sibi respondentem : Dei creatoris ib. mei nomen est: «Ego sum qui sum,» sive « qui est, n Exod. in. Ergo meum, qui sum creatura, nomen est : Ego sum *qui non sum*, quia ex me nihil sum, sed ex meo nihilo eductus sum a Deo factusque homo : quare anima et corpus quæ habeo, non mea sunt, sed Dei, qui ea creavit ex sua essendo plenitudine, mihi que eadem dedit, vel potius commodavit, ut iis utar ad ejus voluntatem, amorem et cultum : (piaro par est ut ea in ipsius obsequio impendam et exauriam. Sic Joannes respondet a Non sum ego Christus. « Et S. Franciscas: Quis tu, Domine? quis ego?

Tu abyMus Mplentlæ, patientiæ, virtutis onrnisque boni; ego abyssus ignorantia», infirmitatis, peccatorum omnisque mali ct miseri p. Tu abyssus entis; ego abyssus nihili. Hinc Christus apparet S. Catliarinm Senensi, dixit : a Beata cris si noris quis sim ego, quæ tu : Ego sum qui sum, tu es quæ non es. p

inQnn- *Secundo*, quantitatis. Quis, id est quantus es
Ub,1' Tu? Si continuam quantitatem spectes, sum quatuor cubitorum; quisque enim homo in altitudine tantum habet, quantum habet in latitudine, si brachia extendat ; bracia autem extensa habent mensuram quatuor cubitorum uniuscujusque, ut patet si quis ea complied, cl complicando jungat. Si discretam quantitatem, idest numerum, spectes, ego inter tot hominum millones, sum unus, exiguus et pusillus : ergo par est ut meam parvitatem agnoscam, meque sub Deo et angelis summe deprimam ct humiliem; si enim Christus fuit despectus ct novissimus virorum, *Isaia* 1 u i, .3, quantulus sum ego?

inQiuli- *Tertio*, qualitatis. Quis, id est qualis es (u?
' corpore sum infirmus, miser, ærumnosus. Anima sum rationalis, similis angelis ; sed appetitu sensitivo et concupiscentia similis sum asinis et bestiis; sequar ergo rationem, ut assimiler angelis, non concupiscentiam, quæ me similem faciat bestiis,

in ibi»- *Quarto*, relationis. Quis, id est cujus filius es
hunc. (u9 gnni fjjjUR primi peccatoris, ideoque peccator natus sum in peccatis, vivo in peccatis, moriar in peccatis, nisi Christi gratia ex iis mc eripiat, sanctificet ct salvet : illam ergo humiliter et assidue implorabo.

Boga Salomonem, regem sapicnlissimum, opulentissimum ct felicissimum : Quis es (u? respondebit tibi, *Sapient.* vn, I : a Sum quidem et ego mortalis homo, similis omnibus, el cx genere terreni illius, qui prior factus csI, ct in ventre matris figuratus sum caro, decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, cx semine hominis el delectamento somni conveniente. Et ego natus accepi communem acrem, ct in similiter factam decidi terram, ct primam vocem similem omnibus omisi plorans; in involumentis nutritus sum, ct curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium. Unus ergo introitus est ad vitam, et similis exitus. »

In Actio- *Quinto*, actionis. Quis es tu? quid agis, quid
** exerces tu? Exerceo artem fabrilem, sartoriam, pistoriam, ago prætorem, pastorem, causidicum, etc. Vide ut ca sic agas, sicut lex divina exigit, nimirum ut sobrie, recte el pio vivas in hoc steculo, exspectans beatam spem et adventum gloriæ magni Dei ; ut j)CT temporalia bona sic transeas, ut non amittas, sed acquiras æterna. Age. stude, labora, viveæternilali. Hoc ago; hoc enim est omnis homo. Hinc S. Bernardus crebro sibi dicebat : « Bernardo, dic, quare hic? » atque hoc stimulo ad omne virtutum studium so exci- hlbdt.

Serto, pn-slioni . Qu os tu? quid patens? Pa- iQ r»*
tior in rcopore famem, sitim, frigus, fatigationem, morbos ct tribulationes assiduas, adeo ut vix momenturn horæ sit, quin hoc illudvc, imo multi simul mihi patienda occurrant. In anima longe majora ct acerbiora patior : scilicet dolores, angores, scrupulos, mærores, iras, indignationes, caligines, pavores, etc., ut videar esse scopus in quem omnes ærumnn» sua tela conjiciant, meque suis sagittis configant. Esto ergo adamas patientiæ, ut patienter et generose omnia sustineas, itaque patientim coronam in cælo æternam adipiscaris.

Sp'úro, ubi. Quis es tu? ubi es tu? SuminInLft%
terra, situs inter cælum el infernum, ut, si sancte vivam, in cælum transferar; si impie, in infernum, in incendia conjiciar. Vive ergo sollicite, caute et sancte, ne infernus, sed cælum post mortem brevi te excipiat.

Octavo, quando. Quis es tu? quando natus es I* Teak
tu? quamdiu vixisti ? quando morieris? Heri na- r<T**
tus, hodie vivo , cras moriar. < Hesterni quippe sumus » el ignoramus quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram. » *Job.* vm, 9. Nascendo morimur; mox enim ut nati sumus, tendimus, imo veloci passu currimus ad mortem. « Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna quæ præteriit, » Ps. lxxxix , 4. Despice ergo temporalia cunela, quæ instar avis prælevolant; ama ct ambi cœlcslia, quæ cum Deo el angelis in omne ©vum perdurant, ili æternus cris, in æternum felix, cl in perennibus gaudiis æternabis. a Nam ut beati atque æterni simus in æternum, ait S. Gregorius, lib. *Will Moral*, in fine, imitemur æternum. Et magna nobis est æternitas, imitatio aeternitatis. »

Nono ct *decimo*, situs ct habitus. Quis es tu?inSiu<t
<piem habes silum, quem habitum? Nunc sto, nunc sedeo, nunc jaceo. Habitum el vestem gero Christiani, Sacerdotis, Episcopi, Religiosi. Vide ut tuo habitu el statu condigne vivas; nec enim habitus facit Christianum, vel monachum, sed vitæ puritas, humilitas, charitas, sanctitas.

20. Er com essis est (veritatem), rr xox xeüavif v. z»
(non revocavit, non retractavit); et confessis isi : Quia (quod) nox sum ego Christus.— Hoc est publice, plane el pleno confesso, est se non esse Chi istum. Ilebnei enim eum quid asseverare et valde confirmare volunt, idipsum assertive congeminant, et negative triplicant. Hinc palet legatos rogasse Joannem, an ipse esset Christus; enim ad hoc ivspoudit : » Non sum c^o Christus. » lia Nonnus : « Sacerdotes convena?, ait, interrogabant celeri sermone : Quis es tu? num Christus es?» Ibi nola insignem humilitatem S. Joannis, qui nomen Christi sibi oblatum constanter refutavit, quia amabat veritatem et Jesum, cui titulus Christi debebatur. « Hoc fidelis servi, ait Chrysostomus, otUcium o>t, non solum domini sui gloriam non aucupari, sed et u mulUludiua

tributam propulsare. » Hæc paritor insignis ejus fuit prudentia, qua maluit « solide subsistere in se, quam humana opinione rapi inaniter super se, » ait S. Gregorius. Mundani homines solent se jactare *dicere*pie : Ego sum nobilis, dives, sapiens, pretor, Canonicus, Episcopus. At Joannes docet nos dicere : « Ego non sum, » quia si quid sum, a Deo sum.

Vm SI. 21. Et INTERROGAVÉRUNT EUM : QUID ERGO? ELIAS ES tu? Et dixit : Non sum. — Negante Joanne se esse Christum, rogant legali, an sit Elias; hic enim raptus est a Deo, ut sit precursor Christi, quem ipsi sub hoc tempus expectabant, juxta illud *ilalach.* iv, 5 : « Ecce ego vobis milio Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis; » scilicet ante diem judicii, cum Christus redibit, ut sit judex omnium; sed Scriba id non intellexerunt; putabant enim unum tantum fore adventum Christi, scilicet gloriosum, quem precedei Elias; ut etiamnum putant Judæi, qui proinde Christum necdum venisse credunt, sed venturum cum Elia expectant; cum tamen ex eodem Malachia, cap. xin, vers. 1, cognoscere debuissent, alium fore præcursorem primi adventus Christi in carnem, scilicet Joannem Baptistam : « Ecco ego, ait Dominus, mitto angelum meum, et preparabit viam ante faciem meam. »

Propheta es tu? Et respondit : Non. — Greco id est *ille propheta* per excellentiam. g. d. Esne tu novus et magnus Propheta, cæteros omnes superans, qualem unum cum Messia venturum opinamur, ul sit ejus preco. Ila S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, sed errant; Christus enim non eguit propheta, uti Moses, quia elinguis, eguit Aaronc, *Exod.* vn, 1 et 2; sed ipso Christus sibi fuit propheta, præco, sacerdos, legislator, princeps. Porro, Joannes non fuit propheta hoc sensu, quia non predixit futura, sed Christum presentera indicavit et digito demonstravit: fuit ergo ipse plus quam propheta, ut ait Christus, Matth. xi.

V(K.n. 22. Dixerunt ergo ei : Quis es? ut responsum DEMUS HIS QUI MISERUNT NOS. QUID DICIS DE TE IPSO? — Quem te esse dicis?

Vm u. 23. Ait : Eco vox clamantis in deserto : Dirigit me Domini, sicut dixit Isaias propheta, — cap. XL, 3, ubi hunc locum explicui. Audi Patres illum interpretantes : « Servus sum, inquit, et vias preparo Domino, corda vestra, » ait Theophylactus. a Venio, inquit, dicturus in januis ipsum jam esse, qui expectatur, ut parati sitis proficisci quocumque jubebit, » ait Cyrillus. Denique S. Augustinus : « Non vobis videtur præconis esse dicere : Exite, facite viam? »

vi ît ih Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis. — Addit hoc Joannes, ut occasionem suggerat, cur ipsi Joannem Baptistam de baptismo examinarent, q. d. Legali hi ad Joannem inissi erant Pharisæi, ideoque in Scriptura versati æque ac

versuti, vafri et captiosi. Sciebant ergo Messiam quidem baptizaturum in remissionem peccatorum, quia id predixit Ezechiel, cap. xxxvi, 23, et Zacharias, xin, 1; do aliis vero Prophetis et Sanctis, quod baptizaturi essent, non legerant in Scriptura; rogant ergo Joannem, ut dicat qua auctoritate sibi baptismum assumat, presertim cum se non tantum Christum, sed et Prophetam esse negaret. Videntur ergo hi Pharisæi non jussu Pontificum, sed ex se examinasse Joannem de Baptismo. quasi illi suboffensi et gloriæ ejus invidentes, quasi ipse sibi per baptismum plus æquo tribueret.

23. Et interrogaverunt eum, et dixerunt ei : Vta. il, Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta? — Pharisæi hi ex arrogantia, ait S. Cyrillus, insultant Joanni, q. d. Nec Elias, nec Elisæus, nec alii Propheta ausi sunt sibi arrogare munus baptizandi : qua fronte ergo, qua audacia, tu qui non es Propheta, illud usurpas libique arrogas? Ita et S. Augustinus. Causam dat S. Cyrillus dicens : « Consueverant enim semper ex protervia Pharisæi presentes contemnere, et venturum simulato afficere honore, cl, ut ipsi magni apud Judæos essent, et divitias ingentes sibi accumularent, neminem præ se pali honorari. »

26. Respondit eis Joannes, dicens: Ego baptizo in aqua : medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. — q. d. Deus misit me baptizare aqua, ut vos excitem ad poenitentiam et lacrymas, quibus vos disponam ad baptismum Christi; ipse enim vos baptizabit Spiritu Sancto, in remissionem peccatorum, uti exprimunt tres cœleri Evangelista; ideoque Joannes ipsum hic subticet et omittit.

Medius vestrum stetit, — q. d. Christus in medio vestrum versatur, et tamen « vos » cum a nescitis, id est non agnoscitis pro Messia, sed Jesum, id est merum hominem esse, cumque pauperem, vilem et abjectum existimatis. « Vide mansuetudinem et veritatem sancti, inquit Theophylactus : mansuetudinem quidem, eo quod nihil asperum ad eos loquitur, quamvis insolentes essent; veritatem autem, quia liberrimus testis erat gloriæ Christi, neque Domini gloriam occultabat, ut sibi nobilitatem pareret. »

27. Ipse est, qui post me venturus (predicaturus et baptizaturus) est, qui ante me factus est, — id est mihi prelatus et prepositus est, ut dixi vers. 13, q. d. Veniet post me Christus, vos baptizans, ul suo baptismo meum perficiat, et pernites abluat et justificet, g. d., ait Cyrillus : « Ego preparando lavo aqua inquinatos peccatis, ad inilium poenitiæ, et hoc pacto ab his minoribus ad sublimiora vos preparo. Majorum autem rerum et summæ perfectionis largitor post me venturus est, » quasi dicat : Meus baptismus est lautum dispositio et preparatio ad baptismum Christi, ait S. Chrysostomus; meus aqueus est et corporeus, Christi vero igneus et spiritalis.

(4) ILS EGO NON SUM DIGNUS UT SOLVAM FJLS con-
itil.iAM calceamenti. — Quasi dicat : « Ego inter
postrenios etiam Christi servos annumerari non
mereor, propter magnitudinem considerato in eo
divinitatis, » ait Euthymius; « Solvere enim cal-
ceamenta vilissimi servi officium est, vail S. Chry-
sostomus. Vide dicta *Matth.* m, 11.

Vcn.es. 28. Hæc in Bethania facta sunt trans Jorda-
nem, uni erat Joannes baptizans. — « Bethania.»
Ita habent Biblia Romana, Syra, Arabica cl multa
Græca, etiam Vaticana, Beda, Alcuinus, Glossa,
Lyranus. Veruni Orígenes, S. Chrysostomus,
Theophylactus, Euthymius, S. Epiphanius et
S. Hieronymus, in *Locis Hebr.*, pro *Bethania* legunt
Bcthabara, ubi Gedeon cecidit Madianilas. Verum
respondeo cum Toletio unum eundemque esse
locum *Bethania* et *Bcthabara*, aut certe unum alteri
fuisse vicinum, vel in altera Jordanis ripa oppo-
situm. Fuit hic locus ille, in quo Ilcbræi venientes
ex Ægypto primum duce Josué transierunt Jor-
danem, ut ingrederentur in terram Chanaan sibi
a Deo promissam. *Beth abara* enim hebr. idem
rahiila est quod *domus transitus*; *Both ania* idem est
|| *'quod *domus navis*; domus, id est locus. Erant
moa enim hoc loco paratas naves, quibus viatores tra-
jicerent Jordanem. *Bethania* ergo hic derivatur
a *Beth*, id est domus, et oni per N, id est na-
vis. Alia igitur fuit hæc Bethania a Bethania Mar-
tii® el Luzari. Hæc enim hebr. scribitur per *ain*
TP3 *Belh oni*, et significat *domum humilitatis* (i).

Igitur Joannes hunc locum elegit ad baptis-
mum, tum ob aquarum copiam, tum quia vici-
nus erat deserto, in quo ipse degebat; tum ob
memoriam prisci trajectus Israelis ibidem facti,
tum quia ibi ob trajectum magnus erat hominum
concursus, a Unde et usque hodie, ait S. Hiero-
nymus in *Locis Hebr.*, plurimi e fratribus, hoc est
de numero credentium, ibi, renasci cupientes,
vitali gurgite baptizantur, » in memoriam Christi,
qui ibidem a Joanne baptizalas est. Distat hic
locus Jordanis a mari Mortuo, sive a lacu Asphal-
tite, quatuor leucis sive horis.

Nola : Christus a Joanne baptizatus die sexta
januarii; inde a baptismo 55 dio, ait S. Epipha-
nius, *hærcsi* 51, puta prima die marlii, Joannes
hoc testimonium perhibuit Jesu absenti, quod

(1) Ad quæsiõnem uZii hæc facta fuerint, respondeo ;
Hæc non tanquam certa, sed certo proxima accipienda
sunt, scilicet : Io E vocabulo Dr.Oxvtx per compendium
scripto, confictum esse nomon BtjSxpx; inde vero Ori-
geum, cum et olim in locis illis sila fuerit *Bethbara*,
juxta quam Ilcbræi duce Josué Jordanem transierunt,
conjecisse legendum esse iir.OxCx^x. S^Duofuhso *Bethania**
nominis oppida, alterum Hierosolymis vicinum, alterum
ad ripam Jordanis situm, cujus h. l. mentio facta est.
H° Vocem ripa* *trans*, quæ respondet Hcbnvoruin
non modo notare *trans*, sed etiam *juxta*, *prope*, *cis*,
essequæ h. l. explicandam *cis*, scilicet in Judæa ; nam
Joannes, *Matth.* iu, 1. Judaos baptismo initiare cwpr^e
dicitur iv tt, tt;; DzxDxix; sed deserti hujus Unes
ultra Jordanem uon pertiugeban

ipse esset Mcssias, sive Christus. Mox sequenti
dio, scilicet die Smartii, Jésus presentem se stitit
Joanni, tuncqñe Joannes iterum ei testimonium
perhibuit, dicens : u Ecce agnas Dei. » Unde se-
quitur :

29. Altera die vidit Joannes Jesum venientem
ad se, et ait : Ecce agnis Dfi, ecce qui tollit
peccatum munde —Nota: Jesus a Joanne baptiza-
tus ivit in desertum, ibique jejunavit 10 diebus,
mox tentatus a diabolo, ut patet *Matth.* tir, e
monte ubi cum diabolus tentans, sed victus reli-
querat, descendit rediitque ad Joannem, ut cum,
a quo paulo ante hos dies fuerat baptizatus, visi-
taret et audiret ; sed maxime, ut Joannes testi-
monium, quod sibi absenti coram legalis Judæo-
rum dederat, presenti iteraret confirmarecluc,
ac coram Judæis omnibus testaretur ipsum esse
Christum, eumque digito demonstraret, ut nullus
tergiversationi esset locus.

Ecce agnus Dei. — Nonnus paraphrastice vertit,
« et cum erexisset digitum, co HIII onstrabat testi
populo prope venientem. Illud verbum : Ecco, po-
nitur, ait Chrysostomus, co quod multi jam ip-
sum inquirebant, ideo presenterò ostendit, «li-
cens : Ecce hic est, de quo jam sermo habitus
est. Brevi admodum tempore, ait Cyrillus, Pro-
pheta simul et Apostolus Baptista effectus est;
quem enim venturum pradicabat, hunc jam
monstrat presenlem. »

Agnus. — Grece i «avêç, scilicet *ille agnus* sin-
gularis cl divinitus a Mose et Isaia prædictus et
prefigúralas, ait S. Chrysostomus et Theophy-
lactus. Alludit ad *Isaia* Iui, 7 : « Oblatus est
quia ipse voluit, el non aperuit os suum : sicut
ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram
tondente se obmutescet, et non aperiet os suum.»
El ad *Jerem.* xi, 19 : « Et ego quasi agnus qui por-
tatur ad victimam. » Vide ibi dicta, ubi et addidi
nomen Jesus Græce *ir^* per anagramma litteris
transpositis idem esse quod ou r cî; id est (*u es ovis*,

Christus a Joanne baptizatus, el ab ejus assecla
Joanne Evangelista in Apocalypstm crebro voca-
tur a agnus : » *primo*, quia ipse præsignatus erat Priu». N
agno paschali, et jugi sacrificio quo quotidie
agnus mane et vesperi Deo in templo immola-
batur, aliisque agnis, qui ex lege pro peccato sa-
crificabantur, nec tamen peccatum abolere pote-
rant, unde representabanl Christum, qui illud
suo sanguine aboliturus erat. Ha Orígenes, S. Cy-
rillus, Euthymius.

Secundo, quia Christus ab Isaia et Jeremia vo-
catus est agnus, pro inaudi redemptione offeren-
dus. Ila S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylac-
tus, Euthymius.

Tertio, dicitur agnus ob summam cl agninam Trf
innocentiam, mansuetudinem, patientiam, obe-
dienliam usque ad mortem, quam silens instar
agni sustinuit. Ita S. Augustinus. Unde S. Petrus,
epist. I, cap. u, 22 : a Qui, inquit, peccatum non
fecit nec inventus est dolus in ore ejus : qui cum

malediceretur, non maledicebat; coin pateretur, non comminabatur.» Hinc et S. Joannes in Apocalypsi delectatur voce agni, et cum Christo quasi agno dissuaviatur, ab coquo agninam simplicitatem, puritatem et mansuetudinem imbibit, ut nos Idem facen» verbo et exemplo doceat.

Jam vero Christus dicitur *agnus Dei*, id est non ovium, *sed* Dei Filius, quia a Deo, id est jussu et voluntate Dei, pro hominum redemptione est immolatus: sicut vocatur sacrificium Abraham, quod Abraham obtulit, ait Theophylactus, Euthymius et Maldonatus. Aut quia ipse! Deo est oblatus et immolatus. Aut *Dei*, id est divinus, propter divinitatem quæ in ipso erat. Aut, ut Clemens Alexandrinus, lib. I *Pædag.*, cap. v, et ex eo Toletus, in cap. i *Joannis*, quia pro nobis factus est puer et infans Patris; pueros enim agnos vocamus. Verba Clementis sunt: « Quoniam Scriptura pueros et infantes agnos vocat, Deum qui est Verbum, qui propter nos homo factus est, qui nobis in omnibus assimilati volebat, vocavit Agnum Dei, filium Dei, infantem Patris, » q. d. Christus est Agnus Dei, id est Filius Dei; agnus enim filium notat.

Porro Christus, quoad fortitudinem, victoriam, regnum et triumphum, est leo de tribu Juda; quoad lenitatem et candorem, est agnus, ac per illa factus est leo; fuit enim ipso agnus in passione, Ico in resurrectione.

Qui iulit peccatum, — tum quoad maculam, quam peccatum post actum animæ imprimit; tum quoad reatum pænæ et gehenna», cui peccatorem facit obnoxium et reum: a tollit, » inquam, ejus expiationem et pœnam in se suscipiendo, itaque morte sua in cruce pro peccato ex iustitia et equitate satisfaciendo. Dicit hoc Joannes, ne quis putet Christum accessisse ad baptismum suum, ut eo peccata sua ablueret, uti faciebant cæteri, eo quod ipse nullum haberet peccatum, essetque innocentissimus et sanctissimus, idcoque a Deo factus esset victima pro peccatis totius mundi, ut omnia expiaret omnesque in se credentes et pœnilentes sanctificaret. « Qui non assumpsit de massa nostrum peccatum, ait S. Augustinus, ipse est qui tollit nostrum peccatum. »

Peccatum. — Ita legunt Greca, Romana, Syra, licet nonnulla legant cum Arabico, *peccala* in plurali; sed eodem redit sensus. Per « peccatum » intelligit primum et universale peccatum Adæ, puta originale, quod ipse per generationem in posteros omnes transfudit, et ex quo cadera omnia actualia, tam venialia, quam mortalia oriuntur. Christus ergo tollit a peccatum, » id est omnem peccatorum colluviam et scaturiginem. Ita Theophylactus, Roda, D. Thomas, Glossa, Jansenius et alii, juxta illud *Isaia* lvi, 6: « Posuit Dominus in co iniquitatem omnium nostrum, etc., et iniquitates eorum ipse portabit, » Et illud: « Ipso est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius

mundi, » *Joan*, n, 2. « Unus pro omnibus occiditur, ait Cyrillus, ut omne genus hominum Deo Patri lucrifaciat. » Est enim in Christo perennis vis ilectata expiandi, per omnia sæcula, per omnes homines, qui ejus fidem, baptismum et poenitentiam suscipere volunt.

30. Hic est de quo Dixi (vers. 13 et 27): Posr MK Ven. je VENIT VIR, QUI ANTE MB FACTUS (mihi præpositus) EST: QUIA PRIOR ME ERAT, — Ulpole ælemUS Verusquo Deus. « Baptista, ait Cyrillus, ultro et sponte gloriæ Christi cedit, nec ex charitate magis, quam ex veritate, adeoque necessitato id facit. »

31. Et EGO NESCIEBAM EUM, SED UT MANIFESTETUR Vici n- in Israel, propterea veni ego ex aqua baptizans. — 7. d. No putetis, o Scriba» et Judæi, me Jesum asserere esse Messiam, familiaritatis, cognationis, aut gloriæ causa, quasi illi familiaris amicus simul vel fuerim; assevero enim vobis quod ego « nesciebam eum, » quia nunquam eum antea vidi, nec ante baptismum allocutus sum; sed ut eum vidi, ex Dei afflatu et inspiratione ipsum agnovi, ut dixi *Matth.* m, 14. a Quid mirum, ait S. Chrysostomus, si Christum nesciebat, qui in deserto, extra paternam domum, u puero versatus erat? »

Sed ut manifestetur in Israel, — Judicis, quibus per Prophetas promissus est Messias, u ut omnes adducantur ad fidein in illum, » ait Theophylactus. Unde Nonnus paraphraslice vertit, « sed ut ipse habens incognitam faciem, manifestaretur omnibus Israelis (Jacobi patriarchio) filiis, rectore carentibus, ego veni præcursor vim non predicata), baptizans indoctum, ignarum, erronem populum. »

32. Er testimonium perhibuit Joannes, dicens: Veni jî. Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam DE COELO, ET MANSIT SUPER EUM, — puta iII Christi baptismo. Vide dicta *Matth.* m, 16. Nonnus vertit, « testimonium dixit, quod vidisset descendentem ex æthereis finibus Spiritum Dei, alarum prudenti plausu et vibratione delatum, ad expressam imitationem columbee, donec super ipsum venit, et ibi manebat. »

33. Et EGO NESCIEBAM: SED QUI MISIT ME BAP-Ven. 31. tizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem SUPER EUM, IIC EST QUI BAPTIZAT IN SPIRITU Sancto. — « In aqua; » Nonnus, « baptizare non ignitis et spiritu carentibus lavacris. » Identidem Baptista ingeminat se non ex visu et alloquio, sed ex Dei revelatione nosse Jesum esse Christum, ut nemo ejus testimonio refragari audeat. Ha S. Cyrillus.

Nota to *manentem*. Hinc enim liquet proprium fuisse Christi, habere omnes gratias Spiritus Sancti, ac prophetiam per modum habitus; at iu aliis manere solum ea dona quæ ad vitæ sanctitatem necessaria sunt, juxta illud *Joan*, xiv: « apud vos manebit. » lia S. Hieronymus, in

Jerem. cop. xxvui, et *Ezech.* xxxv; S. Gregorius, hom. I in *Ezech.*, et alii. Vide Suarez, tract. *Ite Fide*, disp. 8, Reel. O, num. G.

Vet. h. 31. Et ego vim (Spiritus Sanctum in Jesum, cum a mo baptizaretur, dehcendentcin et m-
nentem), ET TESTIMONIUM PIJUIBUI, QUIA HIC EST Hiius Dei — Græco ζυL*, id est *die filius*, scili* cet naturalis, divinus et ζυv4<nc< Patri, idcoque « omnium Patris bonorum lucres, ait Cyrillus, nd quem nos pur adoptionem conformamur, a*l hujusmodi dignitatem pur gratiam ejus invitati. »

Vn*.as. 35. Altera dii. (postridie) iterum stabat Joannes, et ex discipulis ejuh duo. — Dicit Evangelista Joannem Baptistam tribus diebus continuis, ler testimonium perhibuisse Jesu, quod ipse esset Christus, ut illud plane firmaret el solidaret. Primum enim dedit authenticum et juridicum rogatus a legatis Judæorum, die prima martii, vers 19; secundum dedit postero dic venienti et pratenti jam Jesu, dio 2 martii, vers. 29; tertium dat hic die 3 martii, coram discipulis suis, ut eos ad Jesum traducat. Videi Chronotaxim, num. lu el 11.

Veil. J6. 3G. EI RESPICIENS JESUM AMBULANTEM, DICIT : Ecce agnus Dei. — q. d. Ecce Christus instar agni immaculati, destinatus in victimam, ut Deo in cruce imoletur pro peccatis totius mundi. Sicut enim agnus paschalis assabatur distentus in veru, sic Christus distentus in cruce assus fuit, tum dolore clavorum, tum potius amore electorum. Dicit hoc Baptista, q. d. discipulis suis : Quid me sequimini? illum sequamini, qui e>t agnus Dei, pretium mundi, ait Interlineari*. Sic et S. Augustinus, Chrysoslomus el alii. Undo nota prudentiam et modestiam Joannis. qui discipulos non cogit, nec impellit ad sequendum Christum, sed duntaxat illis eum indicat, ut illi lanium bonum agnitum sponte sua ardentius sequantur et constantius retineant; sicut qui gemmmn, (pue vili pretio venditur, quanti sit pretii mercatoribus indicat, facit ut ultro eam ambiunt et coemant. Unde Chrysoslomus : « Nullo, ait, hortatu (suspiciosum enim fuisset), sed olo auditu sectili sunl. »

Veti. 37. 37. Et audierunt eum duo discipuli loquintim, et secuti sunt Jesum. — Objicit Chrysoslomus : u Atqui et alii erant Joannis discipuli. Sed illi non modo non secuti sunl, sed cumulabantur » honorem Joannis sui magistri, cumque pr.uferebant Christo, ut palet cap. m, 26. Et Euthymius: « Inter mullos auditores, ail, hi soli audisse dicuntur, auribus videlicet animæ, cum alii utiliue «indigeni auribus corporis. »

Duo. — ihmiuin unus eral Andreas, ul paid vers. to. alici ignoratur. Porro S. Chrysoslomus : Quare, ait. alici ms nomen non ponitur? quia est ipse uni scribit (Joannes), aul quia ille non erat insignis. Prius esi verisimilius, ait Frauciscus Lucas: el lavel quod Joannes el Jacobus fuerint in piscatione socii Petri el Andrew. *Matth.* iv

ubi paulopost Andream et Petrum, vocal Christus nd Re Joannem el Jacobum. Item quod Joannes in Apocalypsi gaudeat Christum vocare agnum, quasi qui hoc nomen audierit el imbiberit a magistro suo Joanne Baptista. Denique Linia puritas, virginitas et sanctitas S. Joannis Evangelista; videtur manasse a puritate et sanctitate Joannis Baplbhe. Accedit S. Epiphantias^ *luxresi* 51, qui asserii alterum horum duorum fuisse Joannem, vel fratrem ejus Jacobum, id est alterutrum filiorum Zebcdæi. Joannem fuisse opinantur quoque Thcophylactus, Eulhymius el S. Cyrillus, in *Catena*, Alcuinus vero in *Catenas. Thomae* : Alter, inquit, erat Philippus. Verum Philippus vocatus fuit a Christo, vers. 43, in Galilæa.

Secuti sunt Jesum. — Ut eum plenius nossent, ait Euthymius, et cum eo familiaritatem contraherent, ac, si commodum experirentur illum, plane sequerentur, futuri ejus perpetui discipuli; nam hic eos se totos Christo necdum addixisse, sed lanium probare voluisse, patet ex sequent.

Allegorico Beda : Sequentes Jesum, ait, reliquerunt Joannem; sequentes Evangelium, legem amiserunt : sic tamen secuti sunt Evangelium, ut testimonio uterentur e lege.

38. CONVERSUS AUTEM JESUS, ET VIDENS EOS Vrn 1*. SEQUENTES SE, DICIT EIS X QUID QUJEIUTIS? QI I DIXERUNT EI : BABBI (QUOD DICITUR INTERPRETATUM, Magist er), ubi uabit as?— «Quid quærilis?i» Vox est non ignorantis, sed invitantis, el eorum verecundiam sublevantis. Audi Cyrillum : < Interrogat quid quærerent, non quia ignoraret, qui universa noverat ut Deus, sed ut colloquendi principium interrogatio fieret. » Sic S. Chrysoslomus : « Qui humanorum cordiuii scrutator est, ait, is interrogata non ul sciat (scit enim) : sed ut rogando eos sibi conciliet, ut familiares reddat atque audentiores, seque suo eos dignari colloquio ostendat. Credibile enim erat eos subvereri et fonnidare, cum se rudes intelligerent, et tantum do illo magistri accepissent testimonium. »

Barbi. — Syrus, *Rabl>oni*, id est *magister noster*; Arabicus, *Rabban*, id est *maqistcr*. Hac voce discipuli Chrbtum honorant, ejusquo gratiam sibi conciliant, et so ejus velle fieri discipulos insinuant. Ita Beda : u Ipsa interrogatio, inquit, indicium est fidei; quando enim dicunt : Babbi, quod intelligitur magister, et sequuntureum, utique magislrumsequuntureum dicunt. » a Magistrum appellaverunt, ait Cyrillus, a quo discere cupiebant. » El Chrysoslomus: « Xee ex eo solum, quod sequerentur, sed etiam ex interrogatione eorum ostenditur desiderium. Siquidem cum nihil adhuc magnum neque vidissent, neque audissent ab eo, magistrum appellant, se discipulis annumerant, el cur sequantur ostendunt : ul videlicet aliquid utile decerperent. »

Quod dicitur iMEiuiiurAiiM, Magist er. — Hiec verba sunl non discipulorum, sed Joannis,

eorum vocem Hebraicam, *Rabbi*, Græcis et Latinis, qui hebraico ignorant, interpretantis.

Ubi habitas? — Græce ζcû pfruç, id est *ubi manes*, ubi inoraris? hospitium enim Christus in terris habuit, non propriam habitationem ei domum, juxta illud *Matth.* vii, 20 : « Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos, Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet, » Rogan* hoc discipuli, ut domi cum Christo secreto colloqui et ab illo de rebus divinis et iis quæ ad vitam perfectiorem pertinent, instrui possent, ac significant se velle fieri ejus familiares et domesticos. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

Versoi. 39. Dixit eis : Venite, et videte. Venerunt, ET VIDERUNT IBI MANERET, ET APUD EUM MANSERUNT DIE ILLO : HORA ALTEM ERAT QUASI DECIMA, — ab ortu solis, hoc est quarta post meridiem, et secunda ante occasum solis, quæ apud Italos est hora vigesima secunda. Erat enim dies tertia martii, uli dixi vers. 28 et 35, cum non longe abest æquinoctium, quo dies et noctes sunt æquales, diesque est duodecim horarum, et totidem nox. Addit hoc Joannes, ul ostendat et Christi zelum, qui imminente nocte, noluit eos rejicere in sequentem diem, sed statim cum eis negotia salutis peragere; æque ac discipulorum erga Christum ardorem, qui de nocturno hospitio non solliciti, maluerunt apud Christum audiendo pernoctare, quam domi in lecto decumbere. Ita Euthymius. Nam eos mansisse apud Christum, non duabus tantum, quæ supererant, diei horis, ul nonnulli putant, sed per integrum diem naturalem, qui noctem comprehendit, ideoque per nodem lotam, patet ex eo quod duabus quæ supererant diei et lucis horis, nec satis cum Christo suo tractare, nec Christum pernoctare, nec ad Joannem ante noctem redire potuissent. « Non enim convenit, ait Cyrillus, ut cito satiati a divina doctrina recedamus. »

Porro, quæ et quanta audierint a Christo, quantos pietatis affectus hauserint, quos charitatis ignes a Christo afflatos senserint, soli illi norunt qui experti sunt. Unde exclamat S. Augustinus : « Quam beatum diem duxerunt, quam beatam nodem ! Quis est qui nobis dicat quæ audierint illi a Domino? » Certe id ex affectu gestimare licet. Nam Andreas ita amore Christi fuit accensus, ut fratrem Petrum mox Christo lucrari ejusque amore accendere sategerit, ut patet ex vers. seq.

40. Erat autem Andreas, frater Simonis Petri, INUS EX DUOBUS QUI AUDIERANT A JOANNE (dicente de Jesu, Ecce agnus Dei) et secuti fuissent eum — scilicet Jesum. Ingerit hoc Joannes, ut ostendat qua ratione ad Christum adductus sit Petrus, qui fuit princeps Apostolorum et caput totius Ecclesiae; nimirum quod Andreas hilus de invento et audito Christo ad cum fratrem suum Petrum, quem unice diligebat, adduxerit, ul

tanti boni eum faceret consortem. Signum ergo et effectus vocationis divinæ est zelus hic, quo quis ejusdem alios, præsertim intimos suos, participes facere et ad Deum traducere studet et aniel. Sicut enim ignis parit ignem, sic zelus zelum. Porro videtur Petrus, æque ac Andreas, fuisse Joannis Baptiste discipulus, vel certe studiosus auditor : uter fuerit senior, ignoratur. Andrew ergo decus et laus est, conversio Petri.

41. Invenit (quem studiose quærebat; Syrus, v<>.i. *vidit*, postridie scilicet illius dici, quo cum Christo manserat et pernoctara!, vers. 39) me primum (ante alios amicos et notos) fratrem suum Simonem, et dicit ei : Invenimus Messiam (quod EST INTERPRETATUM CHRISTUS). — 7. (I. Messii nomen Hebræiim, si græce interpreteris, idem est quod Christus, id est latine *unctus*, scilicet unctione non corporali, sed spirituali gratia, tum unionis hypostaticæ, tum habitualis eximite, per quam a Deo creatus et quasi consecratus est *primo*, sacerdos; *secundo*, doctor; et *tertio*, propheta; *quarto*, rex; *quinto*, legislator; *sexto*, redemptor orbis est. Græce τεῦ Μωϋσῃς, id est illum Christum, illum unctum, quem scilicet velut eximium, unicum et singularem Prophetam, a Prophetis promissum, quasi restauratorem Israelis omnes avidissime expectant. Ita Euthymius.

Invenimus (scilicet ego cum socio meo) Messiam, — quem ego et tu cupidissime expectamus, vestigamus et scrutamur. Videtur ergo Andreas, æque ac Petrus, partim ex oraculis Prophetarum, partim ex Joannis de Christo jam nato testimonio, Christi videndi desiderio arsisse, nam, ut ait Beda : a Nemo invenit, nisi qui quierit; iste qui invenisse se dicit, ostendit quia diu quæsierit. » Et S. Chrysostomus : « Hoc verbum, *invenimus*, inquit, animæ est maxime ejus præsentiam desiderantis, et cœlitus adventum expectantis : cujus adventu exultans, alios Evangelii gestiat fieri participes. Hoc fraterni animi, cognati amoris, sinceri est affectus officium, ut in spiritualibus quam diligentissimam curam adhibeamus, invicem opitulemur. » S. Chrysostomus de more secutus Euthymius : a Sermo, inquit, est admodum lætantis : Invenimus quem queerebamus, quem venturum sperabamus, quem Scripturæ annuntiaverunt. » Andreas ergo cum socio lætitia de Christo invenio quasi de summa felicitate gestiens, ut eamdem communicet fratri suo Petro, exclamat : a Invenimus Messiam. » Quare « non amplius, ait S. Chrysostomus, ad Joannem reversi sunt, sed ila Christo affixi sunt, ul Joannis ministerium susciperent, ei ipsi Christum prædicarent.

Hinc moraliter discimus Deum per gratiam suam occurrere animæ suo desideranti, coque magis eam implere, quo magis se desiderat et sitit; imo hoc ipsum sui desiderium solet Deus prius animo» immittere, ut per illud animam ad se suæque dona præparet, eorumque capacem

officiai. Sicut enim quo majus est vas, eo majoris vini vel olei est capax; sic quo majus est in anima hei et virtutis desiderium, eo magis ilia ipsius est capax, juxta illud *Thrcn.* m, 25: «Bonus (beneficus, liberalis) est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum, n

Vcw. 42. Et adduxit eum ad Jesum. — « Credibile est, ait S. Chrysostomus, Andream plura persuasioni accommodata narrasse, aderat quoque alter discipulus, qui ista adjuvabat: verum Andreas, cum suum non esset officium, neque ad tanti luminis narrationem sufficeret, ad fontem ipsum quem invenerat, fratrem adducit. » Porro Petri animus ad hæc verba, velut ignis praesente stipula, desiderio videndi audiendique Christi exarsit. Unde pergit S. Chrysostomus: « Considera, ait, a principio obedientem et benevolum Petri animum: cucurrit c vestigio nil moratus. Adduxit, inquit, cum ad Jesum; sed nemo ejus damnet nimiam in credendo facilitatem; non enim dicit statim persuasisse, sed tantum adduxisse ad Jesum, ut inde totum disceret. »

Intuitus autem eum Jesus (quasi subjectum appositum ad prædicandam et illustrandam suam gloriam, idcoque eum destinans suum successorem et vicarium, puta Pontificem Ecclesia?), dixit: Tu es Simon, filius Jona: tu vocaberis Cephas, QUOD INTERPRETATUR PETRUS. — Pater CTgO Simonis Petri vocabatur *Johanan*, sive Joannes, et per crasin Jona; sicut *Jehoscua* contrahitur in Josué et *Jesus*. Ita Nonnus et alii. Dicit hoc Christus, ut Petro arcana pandat, seque eorum conscium, idcoque cardiognosten, et Deum esse ostendat. Nam, ut ait Cyrillus, a antequam aliquid de eo quæsisset, tam ipsum, quam patrem ejus nomine appellat, et hac re discipulum instruit, cum se esse, qui cuncta etiam antequam fiant novit.

Tu vocaberis Cephas. — Promittit Christus Simoni nomen *Cephas*, id est Petrus, g. d. Ego (ibi, o Simon, aliud nomen indam, vocabo te *Cephas*, id est Petra, vel Petrus, quia te faciam petram Ecclesia», ut tibi tuæque fidei, æque ac regimini, <piasi fundamento petrino et solidissimo, incumbat firmissima Ecclesia? meæ fabrica. Promissum hoc præstitit Christus, *Matth.* xvi, 18, dicens: «Tu es Petrus, et super hanc petram (id est super te, (nem voco *Cephas*, id est petram) (edificato Ecclesiam meam, w Vide ibi dicta. Ita S. Cyrillus.

Ven. u 43. In crastinum voluit (Jesús) exire in Galilæam, — ut ex ea vocaret viles ac rudes pisces, (pios Apostolos suos crearet et Evangelii præcones efficeret, ne fides Christiana putaretur esse opus hominum, non Dei. Apostoli enim fuere Galileo!; Galilaei autem erant pauperes et ignobiles pr® Judæis, qui ex Juda, quæ erat tribus regia, crant oriundi. Ila S. Chrysostomus, Euthymius et alii.

In crastinum, — puta postridie illius dici qua

xm.

Andream c! socium hospitio exceperat, qu® fuit dies 3 marfil, ut dixi vers, 33. Postridie ergo, id est die 4 marfil, ivit Jesus in Galilæam, et vocavit Philippum; singulos enim actorum Christi dies accurate hic consignat Joannes, et quid quoque die ab eo gestum sit, enarrat.

Et invenit Philippum. — Non casu, vel fortuito, sed destinato consilio vadens ad eum locum, ubi sciebat esse Philippum: ibi cum invenit, quem studiose quærebat, quia eum destinabat Apostolum.

Et dicit ei Jesus: Sequere me. — Hæc est prima vocatio exterior Christi; Petrus enim et Andreas prius vocali sunt interius per internam inspirationem, non exterius per externam vocem Christi, sed audita voce Joannis Baptistæ, magistri sui, dicentis de Christo: «Ecce agnus Dei,» ab eo non vocati, uliro et sponte sua Jesum adierunt, exploraturi ejus doctrinam et vitam, non autem quasi certi et stabiles futuri ejus discipuli. Ite Foletas. Philippo ergo hoc decus et hæc laus debetur, quod primus omnium a Christo dicente: «Sequere me,» exterius vocatus sit, et interius mentem ejus impellente Spiritu Sancio vocationi huic obediens, illico Christum secutus sit, quia ipse erat studiosus legis Mosaic® et sollicitus de adventu Christi, ait Theophylactus, atque ut S. Chrysostomus, a in perscrutanda veritate diligentissimus. »

Unde S. Augustinus, lib. U *De Consensu Etymg.*, cap. XVII: a Jam Philippus, ait, sequebatur, quem sic vocaverat, ut diceret ei: Sequere me. » Causam dat Theophylactus, vim attractivam vocis Christi: «Videtur enim, ait, primum vox Domini animum illius stimulo quodam charitatis tetigisse. Non enim simpliciter Salvatoris vox dicebatur, sed dignos statim flagrare faciebat intrinsecus ad amandum ipsum, sicut et Cleophas dixit: Nonne cor nostrum ardens erat, cum loqueretur nobis in via? n

Porro Clemens Alexandrinus, lib. III *Strom.*, cap. n, certo asserit Philippum esse illum qui, petens a Christo dicentem: «Domine, permitte me primum ire, et sepelire patrem meum,» hoc a Christo responsum tulit: «Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos,» uti dixi *Matth.* vm, 22.

44. Erat autem Philippus a Betdsajda, cin-Ven. tate (patria) Andriæ filii Petri. — Addit hoc Joannes, ait Theophylactus, ut insinuet Andream c! Petrum prius insinuasse Philippo, quasi civi et vicino suo, invenisse Messiam, illumque esse Jesum Nazarenum. Quare Philippum mox a Christo vocatum, dum ab eo audiret: «Sequere me,» illico eum fuisse secutum, quia jam animo erat preparalo et Christi avido. Idem probabile esse asserit Franciscus Lucos. Solebat enim Christus discipulos præmiltere, qui viam sibi sternerent et auditores ad suum adventum prepararent!

Porro, Belhsaida erat adjacens mari Galilæ® >

silā juxta Corozaim of Capharnaum, in qua domum habebat Petrus et Andreas, quam Christus ingressus, socrum Petri in lecto decumbentem a gravi febre liberavit, et apprehensa manu sospitem erexit, *Jhth.* vin. Hæc ergo fuit patria trium Apostolorum, Petri, Andreæ et Philippi, dicta *lichsaida*, Hebraice quasi domus venationis vel piscationis, quia in ea habitabant piscatores qui in vicino mari pisces venabantur et capiebant, quales fuere Petrus et Andreas.

Voi. 45, INVENIT PHILIPPUS NATHANAEL, EI DICIT LI :

Quem scripsit Moyses in lege, ut Propriet.e, invenimus Jesum, filium Joseph a Nazaree». — « Invenit non casu, ait Cyrillus, sed nullo quiesitum studio; studiosissimum enim Scripturarum virum diligentissimumque cognoverat. » Invenit autem, ut videtur, illum in Cana Galilææ (inde enim oriundus erat Nathanael, ut patet *Joan*, xxi; 2), quando scilicet Philippus cum Jesu vocatus ad nuptias, eodem ivit, ut audiemus cap. n, 1.

i Nathanael, — amicum et familiarem suum.
p““ Quæres quisnam fuit hic Nathanael?

W- Primo, Claudius Espencœus, scribens in epist. II
inu. *afi fjm cap* 1Y, digess. 25, ait nonnullos putare Nathanaelem fuisse Ursinum, sive Ursinum, primum Biluricensium Episcopum.

s<cuulk Secundo, Greci, in *Menologio*, asserunt Nathanaelem cumdem esse cum Simone Chananæo Apostolo; sic enim habent die 22 aprilis: « S. Apostoli Nathanaelis, qui fuit Simon Zelotes ex Cana Galilææ, ubi Christus invitatus ad nuptias, aquam in vinum convertit, Idem habent die 10 maii. Favet huic sententiæ quod Nathanael oriundus fuerit ex hac Cana, *Joan*, xxi, 2.

•Ruh, Tertio, verisimilius Iupertus et Jansnius hic, i/ r *> <d Abulensis, in cap. x *Matth.*, vers. 3, ad illa: Lrnm, a Philippus et Bartholomæus, » censent Nathanaelem esso Bartholomæum Apostolum. Probant

U* J primo, quia Evangelistæ semper jungunt Philippum Bartholomæo, sicut hic Joannes eundem jungit Nathanaeli; secundo, quia Bartholomæi vocationem faciam a Christo nusquam legimus, nisi sit hæc ipsa Nathanaelis; tertio, quia cæteri tres Evangelistæ, qui Bartholomæi meminerunt, non meminerunt NathanaeUs: ac vice versa Joannes, qui meminit Nathanaelis, non meminit Bartholomæi, quasi hi duo unus idemque sint; quarto, quia Joannes, cap. xxi, 2, Nathanaelem Petro, Thomæ, Jacobo et Joanni Apostolis in piscatione et visione Jesu associat: videtur ergo ipso quoque fuisse Apostolus, nec apparet quis alius fuerit, quam Bartholomæus; quinto, quia Bartholomæus non videtur esse nomen proprium, sed significare filium Tolmai: proprium ergo ejus nomen videtur fuisse Nathanael; sic enim Barjona, id est illius Jonæ, dictus est Petrus, qui proprio nomine vocabatur Simon, ac deinde a Christo vocatus est *Cephas*, id est Petrus; sexto, quia de Nathanaele ait Christus: < Ecce vere Israelita, in quo dolus non est, » ac deinde Chiis-

tus ei promittit visionem angelorum super ascendentium et descendentium. Videtur ergo Christus eum intime diloxisse ac selegisse in suum familiarem et Apostolum.

Negat tamen idipsum S. Augustinus hio, *tract.* 17, ac ex eo Toletus, Hibera, Mahlunatus et Baronius, moli hac ratione, quod Nathanael videatur fuisse legis doctor; nam ex lege disserit cum Philippo: Christus autem non legisperitos, sed rudes et idiotas piscatores elegit ad apostolatam. Verum responderi potest Nathanaelem fuisse legis studiosum, non ductorem, æque ut erat Philippus cum eo de adventu Messim ex lege disserens, ac Petrus et Andreas. Videntur enim hi omnes fuisse Joannis Baptistæ discipuli, vel auditores, atque ab eo transmissi ad Christum. Sic Saulus sive Paulus erat legis studiosus, at non legisperitus vel doctor. Quod si Nathanael non fuit Apostolus, certe fuit discipulus. Unde L. Dexter, in *Chronico*, ad annum Christi 101, n. 5: « Nathanael, ait, unus e septuaginta Domini discipulis requiescit in urbe (Hispani) Truga, prope Legionem, vulgo Leon. » Idem habet Pelius de Natalibus, in *Catal. Sanet*, ex Vincentio, qui et de eodem addit: a Post expletum predicationis officium, feliciter in Domino requiescit, pridie kalendas decembris.

Porro, *Nathanael* Hebraice idem est quod *donum Dei*; vel *dedit Deus*, vel *da Deus*, ait Pagninus, sive *Adcodatus*. Hinc princeps tribus Issachar tempore Mosis vocatur Nathanael, *Nurn.* i, 8, et forte ab illo hic Noster Nathanael prognatus, nomen mutuatus est. Hinc S. Augustinus filium suum divino ingenio prædilectum vocavit Adcodatum, ut ipso fatetur, lib. *De Beata vita*, post initium.

Jesum. — Syrus, *qui est Jesus, filius Joseph a Nazareth*. Erat enim Nazareth vicina Cana Galilææ, tribus horis tantum ab ea distans, ita ut Nathanael ex Cana oriundus, facile nosse posset Jesum, filium Joseph, ut vulgo putabatur, oriundum ex Nazareth. Arguit hic Calvinus Philippum stultum et inscili, dicens: a Jesum stulte dicit filium Joseph, imperite Nazarenum facit, et de Christo quatuor verba profari nequit, quin duos crassos errores permisceat. » Sed stultus et imperitus est Calvinus, sapiens vero et sciens Philippus, qui apud Nathanaelem Jesum ita describit ex vulgi opinione et agnominatone, ut Nathanael cum nosse possit, alioquin plano cum incognitum habiturus. Ita S. Chrysostomus. Christus enim vere erat Nazarenus patria, quia ibi conceptus erat, esto per occasionem census, natus esset in Bethlehem.

4G. Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest Vers, i* aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, et vide. — 7. d. Nazareth est in Galilæa locus ignobilis et obscurus, ac apud Judæos contemptus. Unde Pharisei infra, cap. vu, 57, dicunt quod a Galilæa Propheta non surgit; quomodo ergo, o Philippe,

cx Nazareth natum censes Christum ' pnesertim quia Christus ex Juda et Davida nascitura* in Bethlehem pnedicitur a Michæa, cap. v, 2. Ita S. Chrysostomus, qui et addit: «Ostendit igitur et Scriptor® cognitionem, et morum simplicitatem, denique vehemens adventus Christi desiderium, cum Philippi verba non contemnit. Norat enim Philippum in patria commemoranda falli potuisse, » et ex parte falsus est; Christus enim, licet conceptus esset in Nazareth, tamen natus erat in Bethlehem, quod hoc tempore ignorabat Philippus. Sic et Theophylactus et Euthymius. Porro Joannes Alba, in *Electis*, n potest accipit pro solet, et hujus acceptionis exemplum profert; q. d. Soletne ex Nazareth bonus aliquis Propheta prodire? 7. d. Minime: quomodo ergo tu, o Philippus, aiscx Nazareth produsse Christum?

Vexi, et vide. — Syrus, *Veni, et videbis*, q. d. Nolo tecum de Nazareth disputare, sed veni, vide et audi Jesum, et experieris quod ego expertus sum, ut rapiaris in ejus amorem credasque ipsum esse Christum. Audi S. Chrysostomum: «Quomodo hic sit Christus, et quomodo Prophet® cum prædixerint, non dicit Philippus, sed ducit ad Jesum, sciens ipsum non abscessurum, si illius verba et doctrinam gustaret. Si videris solummodo, dicit, si sermonem cum eo conferas, facillime mihi nssenlies.» «Credere autem nos oportet, ait Cyrillus, ineffabilem quamdam gratiam in sermone ac verbis Christi luisse, quibus auditorum animi magna jucunditate allicerentur. Scribitur enim quia omnes admirabantur de verbis grati®, quæ exhibant de ore ejus.»

Porro, Nathanael vehementer desiderans videre Christum, Philippo acquievit, ad Jesum cum eo venit cumque Christum esso agnovit: quare discipline et sequel® ejus se tradidit

Ver». -n. 47. Vidit Jesus Nathanael venientem ad se, ET DIXIT DE EO: ECCE VERE ISRAELITA, IN QUO dolus non est; — qui scilicet imitatur candorem, simplicitatem et sanctitatem Israelis, id est Jacob patriarch®, ex quo ipso prognatus est. Unde Syrus vertit, ecce *vere filius Israel*; Jacob enim vir simplex habitabat in tabernaculis, Gen. x\ v, 27. Ostendit Jesus se scire et videre animi Nathanaelis candorem et statum, ut inde Nathanael cognoscat Jesum non esso merum hominem, sed et Deum cordium inspectorem. Censet S. Chrysostomus Christum alludere ad id quod do so Nathanael dixerat Philippo: «A Nazareth potest aliquid boni esso? » 7. d. Huc tuo dicto contra me non offendor, quia scio te id animo candido et iuquierendæ veritatis avido dixisse; scio enim in animo tuo nullum esse dolum, nullum inaliti® fel.

ver». 43. 48. Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? — qui nunquam me vidisti, neo mecum egisti: «Animadvertite, ait Chrysostomus, hominis constantiam: non intumuit laudibus, neque his obviam factus est, sed de eo perscrutari pergit, ut de eo certi aliquid intuiiigat.»

Rrsfondit Jxst s, et dixit ei: Priusquam te Philippus VOCARET, CUM ESSES S(D FICU, VIDI TE. — q. d. Cum solus esses sub ficu, putabasque te a nemine videri, ego tamen te vidi, scioque quæ clam et secreto ibi egeris. Vidi deinde et audivi te colloquentem cum Philippo, cum ipse te ad me vocaret, tuque ci objiceret: «A Nazareth potest aliquid boni esse?» 7. d. Unde colligas me majorem esse homine, Messiam scilicet Dei Filium. Ita S. Cyrillus, Euthymius, et S. Augustinus, serm. 4U *De Verbis Domini* (1).

Mystice S. Gregorios, lib. XVIII *Moral.*, cap. xx: «Cum esses sub ficu, » id est sub umbra legis, «vidi te, » ut te transferrem ad vitem mei Evangelii.

Tropologice: hinc disce Deum et Christum T. d. ubique præsentem intueri et revereri, cum solus es in cubiculo, imo cum quid secreto cogitas vel desideras in corde, Christum te tuasque cogitationes et desideria videt et introspicit. Vide ergo, in ne quid cogites, desideres vel agas, quo oculos majestatis ejus offendas. Sic enim vidit hic Nathanael ejusque acia sub ficu. Unde Nonnus vertit, «vidi te sub umbrosa ficu, versantem et meridianam sub alticomis ramis, oculis et mente videns non præsentem.» Sic Deus vidit Adarnum sub ficu comedentem ficum vetitam, fien. m.

49. IIESPONDit Nathanael, tr ait: iLunil, tu Ver», u. es Filius Du, tu es Rex Israel — «Filius Dri, » naturalis et consubstantialia, ideoque Deus, hoc enim nude verba sonant. Ita S. Cyrillus, Augustinus, Annonius, Glossa, Dionysius, Maldonatus, licet S. Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus, Lyranus, Cajelanus, Toletus, Barradius, censeant Nathanaelem nescisse Christum esse Deum; sed tantum credidisse tum esso Filium Dei adoptivum, per eximiam gratiam. quae eum pollere videbat præ cadens Prophetis cl Sanctis. Nam revelare cordium secreta possunt et Prophet® ex instinctu Dei, uti Eliseus revelavit secretam avaritiam Giezi et secretas insidias regum Israel, IV Ikj. v, 26, et vi, 9 et seq.

Crediderim Philippum ex testimonio Joannis Baptist® de Jesu, vers. 31, credidisse Jesum esso Filium Dei, sed in confuso, nec satis distinxisse, an esset naturalis, an adoptivus, idemque declarasse et persuasisse Nathanaeli. Licet enim Joannes Baptista, dicens Christum esse Filium Dei, intellexerit naturalem, per unionem hypostaticam humanitatis cum Verbo; tamen hanc unionem necdum intelligebat Philippus et Nathanael, donec sensim hac de re planius fuere edocti.

(1) Erat Jadæis in more positum sub ficubus sermues miscere cum amicis, meditari, legere, orare. Vjd. Ligblfootum et Wcblcoium m h. I. Quid vero Nathanael sibi lieu egerit, num ibi preces ad Deum fuderit, an meditatus sit, au cum amicis collocutus sit, ut nonnulli interpretes volunt, de Meua et regno Mecano, id quidem dthuri uequil.

Rrx Isr afl. — Id est Messina, Davidis et Salomonis regum *filius*, *ideoque* regni Israelis, id est r t duodecim tribuum, successor et hmres. Hoc enim de ipso prædixerat David, vel potius Deus per Daridem, *PsaL* ir, 6 et 7, dicens in persona Christi : a Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans I'ffet-eptum ejus. Dominus dixit ad mc : Filius meus es fu, ego hodie genui to. n Unde liquet Baridem prædixisse Messiam fore Dei Filium naturalem; sed hanc ejus prædictionem pauci ante Joannem Baptistam, et Christum illam explicantem, clare pleneque intellexerunt. Concilium Constantinopolitanum æcnmnicum, in constitutione Vigilii Papæ ad quintam collationem pertinento, anathema dicit iis qui verba Nathanaelis: «Tu es Filius Dei, tu es rex Israel, » ab ipso dicta volunt Christo tanquam domestico Dei, ut non ipse sil Deus, sed ob familiaritatem quam cum Deo habet, Deus nominetur.

Ven. 0 RxspxDrr Jsscs, et uncir ei : Quia tibi dixi : Vidi te sid neu, credis : majus nis videbis, — scilicet majora mea oracula cl miracula, majora mysteria doctrino?, vitæ, passionis, resurrectionis cl ascensionis mcæ, ex quibus cognosces me non tantum Israelis, sed mundi totius, adcoque cœlorum et angelorum omnium esse regem et Dominum, a Duo dicit, ait Chrysostomus, alterum jam præteritum indicat, alterum ex hoc confirmat futurum ; qui enim ejus virtutem jam viderat, facilius quæ futura audit, credit, n

Ven. *». 51. Et IHCIT EI : AMEN, AMO DICO VOBIS, VIDEBITIS COELUM APERTUM, ET ANGELOS DEI ASCENDENTES ET DESCENDENTES SUPRA FILIUM HOMINIS. — « Cœlum nperclum, » non quod vero cœlum scindendum et aperiendum sit, sed quod cœlum angelis intrantibus ctexeuntibus aditum dabit et exitum, sicut solet nobis dare ostium dum aperitur : quare vobis videbitur cœlum aperiri essequæ apertum. Est catachresis. Simili modo in baptismo Christi, visum est cœlum Christo aperiri, Muffii. m, 1G, et *Etc* V i, 1, dum vidit in cœlo currum Cherubicum glorie Dei; et S. Stephano, duui a Judæis lapidatu*, vidit Jesum stantem a dextris Dei, Arf. vu, vers. 55. Vide quæ illis locis annotavi. Hac visione significatur cœlum per quatuor annorum millia hominibus ob peccata clausum, per Christum fore reserandum.

Et angelos Dei ascendentes et descendentes (Arabicus, *ostendereefdescendere*) supra Filium nomdus. — Syrus, *ad Filium hominis*, ut ei quasi regi suo obsequantur. Hoc enim significat Grmcumi-t, quod respondet Ilcbr. al. Unde Valabius vertit, sv6 *Filio hominis, q. d.* Sub imperio cl potestate mea, me imperante, ad nutum meum pruni ego voluero, vcijusscro, ascendent cl descendent angeli. Sic et Franciscos Lucas.

Nota *primo*, cx eo quod Christus Nathanaelem vocavit terielitam, in quo dolus non est, liquet tum alludere ad viiiioicm auçdolimi m beala e

terra in cœlum porrecta ascendentium el descendentium, factam Israelí, id est Jacobo patriarchæ in Bethel, *Gen.* xxvin, 12. Ha S. Augustinus, lib. XH *Contra Faustum*, cap. xxvi; Israel enim sive Jacob uti pater, sic et typus fuit Christi. Christus enim verus est Israel, id est dominans Deo, idem est Patriarcha Christianorum cl fundator Bethel, id est domus Dei, puta Ecclesia? tam caelestis quam terrestris, tam triumphantis quam militantis.

Nota *secundo*, Christum hac phrasi et visione angelorum ad se ascendentium significare se non tantum Israelis et hominum, sed et coelorum ac angelorum esse principem, ac consequenter se verum esse Deum Deiquo Filium ; ideo enim ascendunt et descendunt ad eum angeli, quasi ejus ministri, ut ipsi quasi hero et regi suo assistant et obsequantur, omniaquo ejus jussa, tam in cœlo quam in terra, peragant. Ita S. Cyrillus et Chrysostomus.

Quæres, quando hic angelorum ad Christum Ao^U descensus et ascensus contigerit (1)? *Primo*, ,! ' S. Chrysostomus et Theophylactus censent cum cbrüituo contigisse, cum Christo agoniam patienti san- Trimo, guinemquo sudanti in horto apparuit angelus, confortans cum, *Luc.* xxii, 44. Hem cum in resurrectione mulieribus apparuerunt angeli, nuntiantes eum resurrexisse, *Matth.* xxvin.

Secundo, S. Cyrillus censet id facium in baptismo Christi; tunc enim angelorum ministerio formata est columba devolans in Christum, quæ erat index Spiritus Sancti ; item vox Patris in acre : « Hic est Filius meus dilectus, » *Matth.* cap. ni, vers. 16. Verum hoc Christi cum Nathanaele colloquium contigit post baptismum Christi.

Tertio, Euthymius id factum opinatu' in ascensione Christi ; tunc enim omnes omnino angeli cum ascendentem stiparunt, velut famuli principem, et velut milites regem suum.

Quarto, Toletus censet id continuo fieri in Ec- Qurio, desia, quæ a Christo per angelos regilur.

Quinto, Maldonatus æstimat id foro in dic ju- q-iiju dicii; tunc enim omnes angeli illi assistant, tam boni, quam mali : boni, ut ab eo homines pios cœlo adjudicatos in illud deducant; mali, ut impios ab eo damnatos in tartara abripiant.

Sexto, Franciscos Lucas hæc accipit de Christi Scita miraculis et donis cœlestibus, quibus Christo subservierunt angeli in hac vita, ac post eam. Intelligit ergo Jesus, inquit, ad nutum Filii ho-

li) 11 c nostri interpreti* quaglio parum apta mihi videtur, et postrema versus 51 verba latiori sensa habenda sunt. Non enim certa ibi quwdam cl unica angelorum apparitio prædicitur, sed res perpetua ac continuata ; nam verba áz* ájn, quæ premendo verti posses, iruie ab hoc tempore, melius veiluutur *posthac, in posterum*. Sensus igilur est : arctissimam mihi cum Deo esse conjunctionem in oculos omrdum incurret, consilia Dei hominibus salutaria per mc exsequentur, Deus mccum erit, et doctrina cl Liciis in&iguibus me Aleàiuin demonstrabo.

minis, cœlum ex eo tempore a fidelibus visum irl apertum, ultro cilloquo discurrentibus angelis ; quia brevi c cœlis, jubente Filio hominis, ejusque jussui parentibus angelis, Dei dona magna copia omnibus cernentibus adferenda erant in terram: infirmorum sanatio, leprosorund mundatio, ern-eorum illuminatio, claudorum erectio, daemonum expulsio, mortuorum suscitatio, impiorum justifi- catio, Spiritus Sancti effusio, variorund munere- rum distributio, mundi conversio, etc. Quæ om- nia cum sint manifesta Dei dona, non potuit non videri cœlum apertum, et angelos sanctos, per quos coelestia ministrantur, Filio hominis ad nutum servire, iis qui viderunt Filium hominis reddentem plurimos horund compotes. Loquitur ergo Christus de omnigenis miraculis et cœles- tibus donis, quæ statini a Nathanaclis vocatione editurus erat, toto mortalis vitæ suæ tempore, imo etiam post ascensionem suam in cœlum continuo patraturus in gubernatione Ecclesia* suæ, usque ad extremum judicium et consum- mationem sæculi. Hæc omnia vera et apposita sunt.

Septimo

et opti-

Verum , quia Christus Nathanacli et Philippo spCCjajter promittit hanc angelorund visionem, ad inchoatam eorund in se (idem augendam et robo- randam; nec in baptismo, passione , resurrec- tione, vel ascensione Christi, vel alias proprio apparuerunt angeli ascendentes et descendentes ad Cliristum, hinc planius, simplicius, pressius et germanius dicemus peculiarem et publicam hanc fuisse visionem angelorund, viventi Christo proprie ut verba sonant factam, æque ac eadem facta est Jacobo, qui fuit Christi typus, *Genes.* cap. xxvnr, vers. 12. Quarc illa visio Jacobi simi-

lem Christo obventuram angelorund visionem (de qua hic agitur) praesignificat, ac similis jam ante contigerat in nativitate Christi, dum angeli ad eum descendentes cecinerunt : « Gloria in excelsis Deo, » *Luc.* n, 13. Porro, ubi et quando contigerit hæc angelorund visio, non narrant Evangéliste, uti dalia multa Christi acta silentio prætoeunt. Ita Jansenius.

Facta autem est hæc visio hoc fine. *Primo*, ut CarT per eam ostenderetur Christum homines angelis, terram cœlo reconciliasse, ac utriusque mutuam communicationem d familiaritatem, quæ primi- tus enat in paradiso, restituisset.

Secundo, ut doccret Christianos esso advenas d hospites in terra, ac versari debere cum angelis, d eorund angelicam vitam imitari, quasi cives Sanctorund et domesticos Dei, *Ephes.* n, 19.

Tertio, ut angelos nobis quasi præsides assi- n-rti. gnard, qui nos contra dæmones omnesque ma- lorund incursus tutarentur, d ad heroicas vir- tutes impellerent, tandemquo post mortem in cœlum deducerent. Ascendunt enim in cœlum angeli, ut vota, preces d gemitus nostros ad Deum perforant; descendunt, ut a Deo gratiæ dona ad nos deferant. .

Quarto, ut declararetur Christi majestas, et QuiU angelorund erga eum obsequium et reverentia. Ipse enim, ait Chrysostomus, constitutus est «su- pra omnem principatum, d potestatem, d virtu- tem , d dominationem, d omne nomon, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, » *Ephes.* i, 21.

Vide quæ de scala Jacob angelisque per eam as- cendentibus d descendentibus fuse dixi, *Genes.* cap. xxYin, vers. 12.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Jesus vocatus ad nuptias tn Cana, aquam in vinum convertit. *Secundo*, vers. 13, ejicit vendentes c. tempto. *Tertio*, vers. 18, Jadmis petentibus signum, quo ostenderet se a Deo missum, hoc assignat : Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud.

1. Et die tertia nuptiæ factas sunt in Cana Galilææ; et erat mater Jesu ibi. 2. Vocatus est autem et Jesus, et discipuli ejus, nd nuptias. 3. Et deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum : Vinum non habent. 4. Et dicit ei Jesus : Quid mihi et tibi est, mulier? nondum venit hora mea. 5. Dicit mater ejus ministris : Quodcumque dixerit vobis, facite. 6. Erant autem ibi lapidea) hydriæ sex posita* secundum purificationem Judæorund, capientes sin- gula* metretas binas vel ternas. 7. Dicit eis Jesus : Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas usque ad summum. 8. Et dicit eis Jesus : Haurite nunc, et ferte architriclino. Et tule- runt. 9. Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, el non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam, vocat sponsum architriclinus, 10. cl dicit ei : Omnis homo primum bonum vinum ponit : el cum inebriati luerint, lune id quod

detenus esl : tu autem servasti bonum vinum usque adhuc, f I. IToc fecit initium signorum Jcsus in CanaGalilææ; et manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli ejus. 12. Post hoc descendit Capharnaum ipse, ct mater ejus, ct fratres ejus, cl discipuli ejus; ct ibi manserunt non multis diebus. <3. Et prope erat Pascha Judæorum , et ascendit Jesus Iljerosolymam : 14. ct invenit in templo vendentes boves, ct oves, et columbas, et numularios sedentes. 15. Et cum fecisset quasi flagellum do funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque et boves, ct numnlariorum effudit æs, et mensas subvertit. 16. Et his qui columbas vendebant, dixit : Auferte ista hinc, et nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. 17.1 accordati sunt vero discipuli ejus, quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me. 18. Responderunt ergo Judæi, ct dixerunt ei : Quod signum ostendis nobis, quia liæc facis? 19. Respondit Jesus, el dixil cis : Solvite templum hoc, el in tribus diebus excitabo illud. 20. Dixerunt ergo Judæi : Quadraginta ct sex annis (edificatimi est templum hoc, et lu in Iribus diebus excitabis illud ? 21. Ille autem dicebat de templo corporis sui. 22. Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, el crediderunt Scriptural ct sermoni quem dixit Jesus. 23. Cum autem esset Hierosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quæ faciebat. 2*i*. *Ipse* autem Jesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, 25. el quia opus ei non erat, ul quis testimonium perhiberet de homine ; ipse enim sciebat quid esset in homine.

Vm.1. 1. Er DIE TERTIA FACTA SUNT NUPTU. IN CANA Galilu&b ; et erat MATER Jesu ini. — « Die tertia, D a Christi abitu in Galilaeam ct a vocatione Philippi, cap. i, vers. 43. Hoc enim ultimum est tempus a Joanne nominatum. Ita Orígenes, Jansenius, Toletus cl Franciscus Lucas. Aut potius « die tertia d a visitatione et conversione Andre® et Petri, cap. r, vers. 35. Illa enim die cœpit Jesus colligere discipulos iisque se patefacere; inde ergo Joannes computat hic dicin tertiam, quo iisdem plane se patefecit ostendilque se esse Messiam, per conversionem aqu® in vinum.

Chreno. Hæc ergo est chronotaxis horum Christi dicrunl, Christus baptizatus fuit a Joanne anno ætatis31, die G januarii, uti habet Ecclesia) ct Patrum traditio. Eadem die a prandio secessit in desertum, ibique jejunavit per 40 dies. Cœpit <rgo jejunium dio 7 januarii , finiit die 13 februarii; inde rediit in Nazareth, ibique mansit per 13 dies; mox 36 dic a baptismo, ait S. Epiphanius, *haresi* 51, puta die l martii, Judæi miserunt legatos ad Joannem Baptistam, qui rogarent an ipse esset Christus? abnuit Joannes, dixitque Jesum esse Christum, uti audivimus, cap. i, vers. 19. lude postero die, puta 2 martii, venit Jesus ad Joannem, undo Joannes eum digito ostendens : « Ecco, inquit, agnus Dei, ecco qui tollit peccata mundi, » cap. i, vers. 29. Sequenti dic, puta 3 martii, Joannes idem repetiit, el coram discipulis duobus testatus est : unde illi visitarunt Jesum, unusque ex cis Andreas fratrem suum Petrum ad Christum adduxit, cap. i, vers. 35. In sequenti crastino, puta die 4 martii, hsus ivit in Galilæam, ibique vocavit Philippum, vik Î3 : imi hoc crastinum dies secunda ab

adventu Andre® cl Petri ad Christum ; indo die tertia, puta dic 3 martii, nuptiæ Jiæ fact® sunt in CanaGalilææ. Undo S. Epiphanius, loco cibato, ait nuptias has factas die G0 a baptismo Christi. Porro, idem S. Epiphanius, contra reliquos Patres ct communem Eccitisi® sensum, opinatur Christum baptizaban fuisse a Joanne, die 8 novembris, ac proinde inde sexagesimo die, scilicet dic G januarii factas esse has nuptias in Cana, ibique Jesum aquam in vinum vertisse, scilicet in festo Epiphani®, quo ante 30 annos, Magi duce stella venerant ad Christum in Bethlehem, ibique cum adoraran!. Additqiie in memoriam tanti miraculi, etíamnum eodem dic 11 mensis Tybi (quæ apud nos est Gjanuarii) quosdam fontes in vinum converti. Audi cum : « Qunproptei' etiam in multis locis usque in hunc diem, hoc iit quod tunc factum est divinum signum, in testimonium incredulis, vehit testantur in mullis locis fontes ac fluvii in vinum conversi : Cibyrus quidem, urbis Cari® fons, qua hora hauserunt ministri, cl ipse dixit : Date architriclino. Testatur el in Gerasa Arabia fons similiter. Nos bibimus <lo Cibyris fonte ; fratres vero nostri de co qui e t in Cerasa, in Martyrum templo, sed ct inulti in /Egyplo do Nilo hoc testantur : quare in undecimo Tybi, apud /Egyptios omnes hauiiunlaquam, et reponunt, tum in ipsa /Egjqito, tum in multis regionibus, n Hinc nonnulli putant sequenti anno, qui fuit Christi 32, recurrente eadem dic G januarii, nuptias basée celebratas in Cana. Verum illas eodem anno, quo baptizatus est Christus, puta duobus mensibus a bopjismo eluisti, contigisse liquet cx historia gestorum Christi, quam per <ingulos dies (uti paulo ante

ostendi) hic pertexit Joannes. Ita Baronius et alii.

Dices : Cur ergo Dens idem miraculum conversionis in vinum quotannis renovavit, die G januarii? Respondeo : Causa est, quod Ecclesia illo dio istud miraculum celebrat, esto illo die non contigerit; voluit enim Ecclesia tria miracula quibus Christus se primo mundo patefecit, eodem Epiphaniro, id e-t apparitionis Christi, die recolere et celebraro ; scilicet *primo*, adventum et adorationem Magorum duce stella; fecundo., baptismum Christi, in quo vox Patris intonuit: « Hic est Filius meus dilectus ;n *tertio*, conversionis aqua in vinum in Cana. E tribus hisce duo priora contigerunt eodem dio, scilicet sexta januarii, tertium vero post duos menses contigit, dio 6 martii, ut dixi. Quod ergo illo die canit Ecclesia: a Hodie vinum ex aqua factum est ad nuptias, » idem est ac si diceret : Hodie ejus rei memoria apud fideles recolitur et in Ecclesia publice quotannis celebratur. Ita Baronius, imo S. Augustinus, serm. 127 *De Temp.*; S. Maximus, serm. *De Epiphania* et alii.

Simili modo olim in plerisque locis Occidentis, paschali tempore , quo solemne baptisma in Ecclesia peragi consuevit, e sicco aridoque fonte lapideo, copiosæ ad baptismi usum aquæ exundare consueverunt, non quidem ad ipsam insinuandam diem, quabaptizatus est Christus, sed quod tunc temporis solemne baptisma in Ecclesia peragi consuevit.

PpAnuis Nuptiæ. — Syrus, *convivium*, scilicet nuptiale. ^,na Quæres cujus fuerint hm nuptiæ, cl quis in iis 15 fuerit sponsus. Beda, Ilupclrus, Lyranus, Carthusianus hic, et S. Thomas, Il II, *Quast.* CLXXXVI, art. iv, ac Doin. Soto, in IV, disk 27, *Quast.* I, nd 4, et alii putant sponsum fuisse S. Joannem Evangelistain, moti auctoritate S. Augustini, qui hic, pradal, in *Joannem*, ail : « Joannem Dominus de fluctivaga nuptiarum tempestate vocavit. »

AiiSt. Verum dico sponsum hic non fuisse S. Joannem; nam S. Joannes semper fuit virgo, unde nunquam uxorem duxit : hac enim do causa Christo fuit ollarissimus, cl discipulus ille quem diligebat Jésus, quasi virgo virginem , qui virginitatis propositum per matrimonium nunquam infregisset, imo nunquam infringere destinasse!, sed in eo constans per omnem vitam pcrsliturus erat. Ila docent S. Ignatius, Hieronymus, Augustinus, Epiphmius et alii, quoscit.it cl sequitur Baronius, anno Christi 31. Quare quod 5. Augustinus ait : « Joannem Dominus de fluctivaga nuptiarum tempestate vocavit, » intelUge « nuptiarum n non initarmn, sed ineundarum, seu quas inire potuisset el moro goniis inire debuisset, </ d. Christus Joannem juvenem advocavit ad se, ne do nuptiis ineundis cogitan t.

i a s.. Verisimilius ergo idem Baronius, secutus Nicc- f “ 1J i horum, lib. VHI *lIstor.*, cap. xxx, censet spoilsum m hisce nuptus fms.se Simonem Apostolum, «pii a Cana hac cognominatus est Cananæus.

Addfque Baronius ex Niccphoro locum hunc nuptiarum in Cana Galilææ, a S. Helena, Constantini Magni matre, insiemi ecclesia ibidem erecta fulwc decoratum et nobilitatum. Simon ergo viso hoc Christi in nuptiis suis miraculo, sponso et mundo valedicens, secutus est Christum, ab coque in 12 Apostolorum numerum est cooptatus ; atque hac de causa Christus nuptias ejus adiit; atque cas adeundo, nuptias quidem honoravit, sed eum ab illis ad se evocando cœlibalum et apostolalum nuptiis prestare declaravit.

Ttopologico : quomodo anima sancta per fidem, A ppem, castitatem, charitatem, religionem, quasi sponsa nubat Christo, fuse ostendi, Il Co-tyapti. *rinth.* xi, 2, ad illa: < Depondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. » Ipsa ergo est nympha Christi, quæ relictis omnibus mundi illecebris, amorem omnem in Christum transfert, illique caput, id est mentem sensusque omnes obnubit et velat, ut supra nubes in c/rlo cum co jugiter versetur, illique se totam dedicat cl consecrat. Quare illi optime conveniunt nuptiarum > clyma, quæ assignat Festus, dum ait : Nuptias r r' nonnulli a Greco dictas censent; Gneci enim novam nuptam vocant ***çv»; Cornificius, quod nova petantur conjugia; Curiatius, quod nova ratio fiat ; .Elius et Cincius, quod flammeo (vdo nuptiali) caput nubentis obvolvatur, quod antiqui < obnubere * vocarunt, ob quam causam legem Parunstam jubere caput ejus obnubere, qui parentem nccnsset, quod est obvolvere. Hoc ultimum secutus Varro, lib. IV *De Lingua Latina: Neptunus* dicitur, inquit, quod mare terram obnubit, ut nubes coelum : a nuptu, id est opertione, ut antiqui : a quo *nuptia nuptusque*. Sic S. Isidoros, lib. IX *EtytMlog.*, cap. nu : *Nupta*, inquit, diet® , quod vultus suos velent , translatum nomen a nubibus, quibus tegitur cœlum. Unde cl nuptiæ dicuntur» quod ibi primum nubentium capita velantur; obnubcre cairn cooperire est cujus contraria *innuba*, hoc est innupta, que adime vultum suum non velat. Hucusque Isidoros.

Talis Christi nympha fuit S. Dympna virgo et martyr, quæ ob formam a patre. Hybernæ rege, in conjugem appetita, fugiens in Brabauliani, in oppido Gctl, non longe ab Antverpia, patris manu obtruncata, nobile pro castitate obiit martyrium: unde meruit ut energumeni ejus sacra lipsana visitantes, a dæmonibus Uberentur. Visitavi olim ejus templum, et virginem reveritus colui. Exstat Vita ejus apud Surium die 13 maii.

IX cana GAi.ii.i ii. — Addit ri Gd/i7ææ, ad dis-CinJ tinctionem alterius Cana, sive Chana, quæ erat ñ u? sila in tribu Asce, juxta Sidonem : unde et Sidoniorum vocabatur, licet ipsa quoque esset in Galilea, scilicet superiore, quæ gentium dicebatur, de qua *Josuc* xix, 28, atque ejus incola fuit mulier Cauamea, cujus filium Christus a dæmone libe-

ravit, *Matth.* xv, 22. Hæc vero nuptiarum Cana sita erat in tribu Zabulon, in medio Galilee®, putain Gah'læa inferiore, supra vallem Carmclon, quatuor circiter horis distans a Ptolemaide, tribus vero a *Nazareth*. Ita S. Hieronymus, in *Loéis Ib^r.*; *Ádrichomius*, Franciscus Lucas, Maldonalus et alii.

Et erat mater Jesu ibi, — « vocata tanquam familiaris ab his qui nuptias celebrabant, n ait Euthymius : Simon enim Chananæus, qui erat hic sponsus, fuit filius Clcoph®, qui erat frater Joseph!, sponsi B, Virginis, ut dixi *Lucra* m, 23. Josephi hic et deinceps non fit mentio, quia ipse jam obierat, ut ex hoc Joco colligit S. Epiphanius, *Zurro*» 78; Franciscus Lucas, Boronius et alii, licet ex adverso S. Cyprianus (vel quisquis est auctor), tract. *De Passione Domini*; et S. Ambrosius, in cap. XXIII S. *Luca*-, opinentur Joseph adhuc fuisse superstitem in passione Christi, ac irquanimitertulisse S. Joannem a Christo sibi præferri in cura B. Virginis.

2. Vocatis est altem et jesús, et discipuli ejus, ad nuptias, — tanquam consobrinus sponsi, t i pU(a Simonis Cananæi. Porro Jésus «vocatus, ait S. Chrysostomus, nuptiis adfuit, in quibus non dignitati su®, sed noslræ consuluit utilitati;» ni qmnqc- 4'qu u. Jn|nini U| *primo*, consanguineis hunc honorem deferret, corumque nuptias sua præsentia honestaret; *secundo*, ul daret exemplum humilitatis, adiens pauperum nuptias; unde S. Chrysoslo-mus : a Qui non est dedignatus, inquit, formam servi accipere, non est dedignatus ad nuptias venire servorum; » S. Augustinus, serm. 41 *De Verbis Domini* : « Erubescat, ait, homo esso superbus, quoniam factus est humilis Deus : cccc venit ad nuptias, qui cum apud Patrem esset, instituit nuptias ; p *tertio*, ul in iis sponsorum paupertati et fam® consuleret, convertendo aquam in vinum; *quarto*, ut per hoc miraculum se discipulis patefaceret, cisque se Messiam esse ostenderet; ita Cyrillus; *quinto*, ul nuptias approbaret, ac sua presentía sanctificaret, itaque refelleret Encratilas el Tatianos mox futuros, qui nuptias quasi sordidum diaboli inventum damnabant. Ita S. Augustinus, serm. 41 *De Temp.*; Cyrillus, Euthymius, Ammonias, in *Catena*, et Beda, homil. tn *Dominica* || posf *Epiphaniam*, quem audi : « Si nuptiis debita castitate celebratis culpa inesset, nen ad eas Domiuus venisset : bona castitas conjugalis, melior continentia vidualis, optima perfectio virginalis. Itaque Christus ex Virgine nascitnr, a prophetico vidu® Ann® ore benedicitur, ad nuptias invitatus venit. »

Orna Et discipuli ejus. — Quæres, unde et qui fuere i ' ;tjhi discipuli Jesu? nam Jesu necdum collegerat Apostolos : non cnim collegit eos nisi post incarcerationem S. Joannis Baptista», ut patet *Matth.* iv, 12, h®c autem contigerunt ante incarcerationem Joannis, ul patebit cap. m, vers. 2i.

Respondeo : Verisimile est discipulos hos fuisse

Nathanaelom et Philippum, forte etiam Petrum et Andrcam, qui, cap. i, 40, tertio ab hoc die Jesum viserant ilique quasi magistro ad tempus adhaeserant : nam postea ad suam piscationem et naves redierunt; unde a Christo vocali ad aposlolum, conslanter ei adhæserunt, *Matth.* iv.

3. Et DEFICIENTE (Græce vçtpî^rcç, id est cum Ven. 3. *defecisset*, eo quod pauper sponsus parum vini procurasset) vino (1), dicit mater Jesu ad eum : Vivum nox iiadevt — sponsi cognati nostri; q. d. Consule ergo, o fili, eorum verecundi®, ne coram invitatis confundantur; scio cnim te id posse, cum sis Dei Filius, ac hoc luam charitatem docere æquo ac providentiam, ut hic miraculum patrando, te esse Messiam discipulis tuis et convivis omnibus ostendas. Ila S. Cyrillus, Chrysostomus et alii. Audi S. Bernardum, serm. in *Domicam primam post Octavam Epiphaniæ* : « Compassa est enim eorum verecundi®, sicut misericors, sicut benignissima. Quid, de fonte pietatis procederet nisi pictas? Quid, inquam, mirum, si pietatem exhibent viscera pietatis? Nonne qui pomum in manu sua tenuerit dimidia die, reliqua diei parte pomi servabit odorem? Quantum igitur viscera illa virtus pietatis affecit, in quibus novem mensibus requievit? Nam et ante mentem replevit quam ventrem, et cum processit ex utero, ab anima non recessit. »

Nota modestiam Virginis ; non enim postulat imperando, vel rogando : Fili, procura eis vinum ; sed tantum eorum necessitatem indicat, ailque : « Vinum non habent, p non dubitans Jesum pro sua providentia et charilate illis succursurum ; sic quoque Martha et Magdalena, ægrolante Lazaro, miserunt ad Jesum nuntios, ut is cum sanaret, nec tamen id expresse petunt, sed tantum dicunt : « Domino, ccce quem amas infirmatur. » Amanti cnim sufficit infirmitatem amati indicare : « Non enim amas et deseris, » ait S. Augustinus. Audi S. Bernardum, serm. 2 *De B. Virgine* : « El iis quidem sermo certissimus index ingenii® mansuetudinis, el virginalis verecundi® fuit. Aliorum quippe verecundiam suam reputans, sustinere non potuit, non potuit vini dissimulai® defectum. Ubi sane increpala est a filio (tanquam mitis et humilis corde), nec illi respondit, nec tamen desperavit, ministros admonens facere quod diceret eis. »

Porro, certa fiducia impetrandi, tacite vinum hic a filio produci postulat mater, co quod per 30 annos, quibus cum illo familiariter vixerat, ab eo intellexisset eum missum a Patre, ut per coelestem doctrinam el miracula homines ad se el ad Deum converteret; imo dubitari nequit quin

(1) Nuptias Judæonun per septem vel octo dies celebratas disc, palet ex Gen. xxix, 27 ; *Jud.* xiv, 14. Vid. Lighfooluin, *Ilor. Hebr.* Ea vero quæ de defectu vim commemoranlur. intelligeoda sunt de die quinto, vel ^xlo, vel septimo nuptiarum. Vix cnim credibile est dic nuptiarum pruno vinum defecisse.

Christus, valedicens matri, iturus ad baptismum Joannis, indequo orsurus suum prædicandi odium, id ipsum expresse matri significant : quaro ipsa opportunum hic tempus rata, quo Jesus per miraculum sibi jam prædicare incipienti auctoritatem et fidem conciliaret, idipsum intrepide poscit a filio, non dubitans quin Christus id facturum esset, tum ut matri et cognatis satisfaceret, tum ut sibi suæque dignitati et officio prospiceret.

Tropol. Tropologico : S. Bernardus, serm. 2 in *Dornin*. I post Octavam Epiphania, loquens <lc mysticis animæ cum Deo nuptiis : a Hic, inquit, nonnunquam vinum deficit, gratia scilicet devotionis et fervor charitatis. Quoties mihi necesse est, fratres, post lacrymosas querimonias vestras, exorare matrem misericordiam, ut suggerat suo benignissimo filio, quoniam vinum non habeatis? Et ipsa, dico vobis, charissimi, si pie a nobis pulsata fuerit, non deerit necessitati nostræ, quoniam misericors est et mater misericordia). »

vm. 4. 4. Et dicit ei Jesus : Quid mihi ei tibi est, mulier (q. d. Quid mihi tecum in hac re est negotii) ?

An hic NONDUM vexit hora mea. — Nota : B. Virgo non christi ex ostentatione aut intempestive, insolenter vel imprudenter. indiscreto petiit hoc a filio miraculum fieri, uti dicitur? opinantur S. Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius ; sed ex necessaria charitate et pietate : ita S. Cyrillus, Bernardus et alii : ergo in ipsa nulla fuit culpa : ergo non vera fuit Christi reprehensio ; reprehendere tamen illam videtur, ut non ipsam, sed nos doceret in operibus theandricis, sive in rebus divinis et miraculis, uti parentes nil habent juris et auctoritatis, ita nec eorum affectibus et desideriis, sed tantum Deo et diaritati illa esse danda et exhibenda. Vide dicta Luca n, 49 et SI. Sensus ergo est, q. d. Tu, o mater, in hac re mihi non es mater, sed quasi mulier extera, quia a te humanitatem accepi, non divinitatem, cujus ex hoc miraculum patrare, non secundum tua et cognatorum desideria, sed juxta voluntatem Dei Patris mei : juxta illam ergo illud patrabo, quando venerit tempus et hora a Deo decreta. Audi S. Augustinum hic, tract. 10 : « Dicta est mulier secundum femineum sexum, non secundum corruptionem integritatis. » « Non dixit : Mater, sed : Mulier, tanquam Deus, inquit Euthymius. » « Significat, ait Beda, se divinitatem, qua miraculum erat patrandum, non temporaliter accepisse de matre, sed per æternitatem semper habuisse de Patre, » q. d., ait Glossa Interlinearis : Quid est commune deilati matris et tibi matri secundum carnem? Non tu genuisti deitatem meam, quæ facit miraculum, ait S. Augustinus. Addit S. Chrysostomus : Ita loquitur, non suspectum esset miraculum (fictum, et ex composito simulatum) ; ab his enim qui indigebant, rogari oportuerat, non a matre (1).

(1) Formulam non tu es mater, quid mihi tecum non est, vel coniectionem, vel indignationis causam pluribus in locis

Nondum venit hora mea, — qua scilicet opportune hoc miraculum edam : volo enim adhuc paulisper expectare, donec vinum omnino deficiat, idque omnes convivas sentiant et videant, ut clarius et magis pium miraculum appareat, utque omnes advertant me hoc miraculum patrasse, itaque in me credant ; qui enim necessitatem non præsensit, nec beneficium magnopere sentiet. Ba S. Chrysostomus. Aliter quoque idem S. Chrysostomus et Theophylactus, q. d. Nondum venit hora mea, quia statui primum miraculum facere in Jerusalem, nupte metropoli Judææ ; sed ad preces tuas, o mater, propositum mutabo faciamque illud hic in Cana Galilææ.

Aliter quoque S. Augustinus, q. d. Nondum venit hora passionis meæ, qua ostendam quid tibi et mihi sit, o mater, scilicet, me ex te veram assumpsisse naturam humanam tuumque esse filium, q. d., ait S. Augustinus : Cum infirmitas mea pendebat in cruce, cujus mater es, tunc te agnoscam : commendavit enim matrem discipulo. Non est autem quod hic Mathematici occasionem sumant erroris, quasi Christus sub fato fuerit ; nec enim sub necessitate siderum est eorum conditor : in potestate habebat quando moreretur, sed ea uti nondum erat opportunum : vocandi prius erant discipuli, annuntiandum regnum cadorum, faciendæ virtutes, commendanda divinitas in miraculis et humilitas in passione mortalitatis : ubi vero tantum fecit, quantum sufficere judicavit, venit hora non necessitatis, sed voluntatis ; non conditionis, sed potestatis. Hæc S. Augustinus fuse, ideoque ejus verba plura in pauca contraxi. Verum hæc symbolica et mystica sunt, non litteralia.

5. Dicit mater ejus ministris : Quodcumque Ven. s. dixerit vobis, facite. — Tacet modeste mater, jureque cedit filio, utpote Dei Filio ; alioqui enim, ait S. Bernardus, dicenti : « Quid mihi et tibi est, mulier? » vere respondere potuisset : « Quid matri est et filio? » Nam, ut ait Interlinearis et alii, etsi negare videtur filius, scit mater pietatem ejus, et ideo fiducialiter imperat ministris. Et S. Gaudentius Brixianus in litec verba : « Non mandaret, ait, mater : Quodcumque dixerit vobis, facite, nisi Spiritu Sancto post partum plena, faciendi a Christo vini ex aqua universum ordinem providisset. » Sic et Eucharius ac Beda. Unde S. Bernardus, homil. 2 in hæc verba : a Manifeste, inquit, jam video, quod non velut indignans, aut confundere volens Virginis matris teneram ver-

S. Scripturæ usurpatam esse negari nequii. Qua de re, adnotandum tamen est verba hæc, ex nostro quidem loquendi more justo, asperiora re ipsa non esso, et ejusmodi formulas vitæ communis paulo duriores, leniri ac molliri vocis sono. Recto quoque inulti observant, quod, mulier, apud Græcos fuisse compellationem ei allocationem feminarum honestissimarum, atque hac voco minime iram et indignationem, sed observantiam et amorem significari. Vid. Dion. Cassius, cap. 11 ; Xenoph., Cyrop. vu. 3, 4.

condiam, dixerit : Quid mihi et tibi?sed propter nos, ut conversos ad Dominum jam non sollicitet carnalium cura parentum, n̄ Nam Christus mox obsequens matri, ut illam honoraret, miraculum patravit. Audi S. Chrysostomum : a Et licet ita responderit, maternis tamen precibus obtemperavit, etc., ut matri honorem exhiberet, et non contumax videretur matri, neve genitricem tam multis præsentiis pudore afficeret. » Et *Cyrlilum* : « Quantus honor debeatur parentibus ostendit, cum statini ad actum propter matrem accedit. » El *Euthymium* : « Nam quod eam plurimum honoraret, et ex aliis multis manifestum est, et ex eo quod ipsius complevit exhortationem. »

Porro, in his Virginis matris verbis, mira elucet ejus mansuetudo, pictas, charitas, prudentia, fiducia, constantia animique magnitudo.

6. Erant autem ibi lapideae hydriæ sex positæ SECUNDUM PURIFICATIONEM JUDÆORUM, CAPIENTES SINGULE METRETAS BINAS VEL TERNAS. — a Hydriæ, » Varro, lib. IV *De Lingua Latina*, interpretatur *aquales* (Wq? enim est aqua), id est vasa aquaria ad continendam aquam : hydriis ergo hic usus est Christus, ut clarius constaret nil in eis fuisse vini, ac consequenter clarior esset aquæ in vinum conversio, in hydriis sive vasis aquariis mox ab ipso facienda. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus et alii.

Secundum purificationem Judæorum, — qua Pharissii, juxta traditiones suas, inierunt epulas sæpe religionis causa manus lavabant ; ut si quid immundi in mensa tetigissent, aqua ex hydriis sumpta se expiarent et purificarent. Vide dicta *Marci* vi, 3.

Trqd. Tropologice: S. Bernardus, serm. I in *Dominum*. I r̄iuutP0^ Ôc/aram *Epiphania*: : Sex hydriæ purificationis, inquit, sunt sex virtutes animam purificantes. Audi cum illas enarrantem : « Prima hydria et prima purgatio in compunctione est, de qua legimus : Quoniam in quacumque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum ejus non recordabor. Secunda vero, confessio est. Omnia siquidem in confessione lavantur. Tertia, eleemosynarum largitio. Hinc enim habes in Evangelio: Date eleemosynam, et ecco omnia munda sunt vobis. Quarta, remissio injuriarum, secundum quod orantes dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Quinta est afflictio corporis : unde et oramus, ut mundi per abstinentiam Deo canamus gloriam. Sexta est obedientia preceptorum, sicut audierunt discipuli, quod utinam audire mereamur et nos : Vos mundi estis propter sermonem, quem locus sum vobis. Nimirum quia nouerunt sicut hi quibus dicitur : Sermo meus non capit in vobis; sed in auditu verbi obaudierant ei. » Reliqua deinde ita explicat et applicat : u Aqua replentur, ut in timore Dei custodiantur, quoniam timor Domini fons vite; aqua, inquam, timor Domini

est, etsi minus sapida, sed optimo refrigerans animam noxiis desideriis æstuantem. v El paucis interjectis : « Sed divina virtute aquæ mutantur in vinum, quando perfecta charitas foras mittit timorem; dicuntur autem lapideæ hydriæ, non tam propter duritiam, quam stabilitatem; capientes singulæ metretas binas vel ternas. Dum niotrete duplex timor, ne forte trudi in gehennam, ne forte oli celerna vita contingat excludi. »

Capientes singulæ metretas binas vel ternas. — *Metreta* græce idem est quod mensura, ita dicta ἰρὸ τῆς ὑξρpfjxi, id est a metiendo. *Metreta* æqualis est ἡεβρæο *ephi* sive bato, continens congios decem, ait Dioscorus, lib. V; vel, ut S. Epiphanius, lib. *De Pander*, et *mensuris*, duodecim; congius autem sex continet sextarios, foliellas octo (1). Breviter Jansenius ex Roberto Cenali, qui post Budæum accuratius de mensuris scripsit : Metreta, inquit, continet 72 sextarios Atticos, id est libras mensurales 108, hoc est Parisinos quartarios 12 et paulo amplius, hoc est pocula Belgica (vulgo *potten*) duodecim.

Verum adverte hic sextarium fuisse triplicem, Seti3rf.ii scilicet Romanum, qui continebat 20 uncias aqua) Ir,*4< u vel vini; Atticum, qui 13, et Hæbræuin, qui 13 duntaxat uncias continebat, idemque erat quod ἡεβρæο *log*, Hic autem Hæbræus accipiendus videtur. Quare metreta continens 72 sextarios 13 unciarum, continebat 72 libras et totidem uncias (libram enim accipio vulgarem ἡ2 unciarum), quæ uncte efficiunt sex libras, ut universim fiant 78 libræ. Quare metreta continebat 60*- BctaU *calcs* itálicos 13 et foliellas duas. Unum enim boccale continet 4 libras et 4 uncias, id est uncias 64. *Fulicta* vero est quarta pars bocalis, continens Folftiu. uncias IG. Quare hydriæ, quæ vulgo ostenduntur, quasi reliquæ nuptiarum in Cana Galilææ, videntur suppositilte ; sunt enim metretis jam dictis minores, et facile portátiles. Vide quæ de mensuris annotavi in fine *Pentateuchi*. Hydria ergo continens duas metretas, continebat 27 bocale». Sex ergo hydriæ continebant 1G2 bocale»: tantum ergo vini ex aqua hic ellecit Christus; sin hydriæ des 1res metretas, quælibet hydria continebat 40 buccales et duas foliellas : (piare sex hydriæ continebant 210 bocale) cmn 12 folieltis, puta pene integram vini bottom; *hotta* Giulio-enim Romana continet bocale 2*G. Sic ergo m̄j 4' pene bottom vini hic in instanti produxit Christus.

Denique ErancLscus Lucos : Metreta, inquit, idem est Græcis quod Hæbræis *bath*, sive balus. *Path*, autem continet sex *hin*, *hin* 12 *log*, *log* sex ova gallinacea communia : quare bath, sive metreta, capit ova 432.

7. Dicit eis Jesus : Implete hydrias aqua, et Vc̄j> 7. IMPLEVERUNT EAS USQUE AD SUMMUM. — QUælit

(1) Mt̄jT.TT.; Attica continet 12 congios, Gall.38 *ht/a* 84 *centit*.

S. Chrysostomus: «Sed cur ipse (diri lu*) hydrins aqua non implevit, deinde in vinum vertit, sed ministris implendas mandavit? n Respondet recte ut miraculi ipsos testes haberet, qui aquam hausissent, no qua fraus, ne quod præstigium putaretur.

An summum, — no, si quid vacui mansisset, Christus aquæ vinum potens superfudisse putaretur, quod aquæ subjecta» vini saporem communicaret, ac consequenter non mutasse aquam in vinum.

Vn». 8. 8. Et dicit nis Jesus : Haurite nunc, it h h .e ARCHITRICLINO. Et TULERUNT. — « Haurite, n q d. Ex hydriis magnis haurite, et promite in poculi» minoribus, quæ portatilia sunt, ac ferte ad architriclinum, ut is, qualis sit hic potus, quale, inquam, et quam præstans vinum, dijudicet, llæc enim dicens Christus, subito omnipotenti sua vi, totam aquam sex hydriarum in vinum convertit. Audi Nonnum : « Subito factum est miraculum, et versicolor aqua mutavit fluore rubescente colorem niveum in liquorem vini nigri.» «Quidenim, aitCyrillus, omnipotenti Deo difficile, aut quomodo qui a nihilo ad esse res omnes provocat, non multo facilius unum ad aliud permutabit atque traducet? n a Sed cur, interrogat Chrysostomus, antequam implerentur, ex nihilo non fecit miraculum, quod longe fuisset admirabilius? » Respondet : « Hoc profecto mirabilius, non tamen ita credibile, et quod tam facile potuisset multitudini persuaderi : hac de causa miraculorum magnitudinem nonnunquam consulto imminuit, ut facilius crederentur. »

Ex hac conversione aquæ in vinum, Patres probant conversionem panis et vini in corpus et sanguinem Christi in Eucharistia, adduntque majus videri miraculum, quod Christus aquam in vinum, quam quod vinum in sanguinem converterit ; vinum enim propinquius est sanguini, quam sil aqua vino. Ille S. Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi 4 *Mystag.*; S. Cyprianus, in epist.

Contra Aquarios; S. Irenæus, lib. Hi, cap. xi, cl

Cur bee Isidoras Pelusiota, lib. I, *epist.* 393. Qui quærens

Cur Christus hoc miraculum voluerit esse primum?

Respondet mystice, ut quod legi deerat, supplementum? rct : « Quoniam namque, inquit, illa in aquis duntaxat baptizabat, ipse suo cruore sacram initiationem perfecit, utrumque in seipso miscens, ac legem cum gratia copulans; » aqua enim symbolum fuit legis veleris, quæ omnia per aquam purificabat, sed purificatione corporali duntaxat. Vinum vero symbolum est sanguinis Christi, qui in cruce fusus animas expiat ; Christus enim vinum in sanguinem suum convertit in Eucharistia. Christus ergo initio sum prædicationis mutans aquam in vinum, significabat se legem Mosaicam, instar aquæ insipidam et frigidam, conversurum in Evangelium gratia', quæ instar vini est generosa, sapida, ardens et efflic/ix.

Architriclino. — S. Gaudentius (cl ex en Baro- a nius, qui asserit hanc esse traditionem) : Nuptiæ, ; ait, cum flerent apud Iúdaos, unus e sacerdotibus dabatur, qui morem disciplinæ legitime gubernaret, curamque pudoris agent conjugalis, simul et convivii apparatus, ministros atque ordinem dispensarci : inde Architriclinus, id est triclinii, sive mendarum et convivii præfectus dicebatur, qui apud Gentiles Modimperator vocabatur, de quo multa dixi *Eccli.* cap. xxxn, vers. l (I). Unde non mirum huic honestati, adeoque honesto nuptiarum convivio Christum et B. Virginem interfuisse. Jubet ergo Christus aquam in vinum a se conversam ferri «architriclino, quia is ex officio et sollicitudine magis sobrius erat, æque ac saporum vinorumque magis peritus, idcoque oplime de hoc vino ejusque bonitate et excellentia judicare poterat, et miraculum hoc Christi apud omnes celebrare. Ita S. Chrysostomus et Theophylactus.

Et tulerunt — liquorem ex hydriis in scypho haustum, quem jam in vinum esse conversum suspicabantur ex odore et eoioe. Verisimile est enim Christum aquam in vinum rubrum convertisse, tum quia in Palestina non nisi vini rubri est usus; tum quia id asserit Nonnus, Franciscos Irneas et alii; tum ut clarius appareret vere aquam in vinum esse conversam, u Tulerunt > ergo gaudentes se ad tantum miraculum Christo obsecutos et cooperatos esse; non parum enim ad hoc miraculum contulit, ipsorum promptum in haurienda aqua ministerium et obedientiam.

9. Ut autem gustavit architriclinus AQUA- Ven v. vinum factam (id est vinum in quod aqua erat conversa), et nox sciebat unde esset, ministri AUTEM SCH BUNT, QUI HAUSERANT AQUAM, VOCAT SPONSUM ARCHITRICLINUS, IO. ET DICIT EI : OMNIS UOMO Ve <. tō. PHIMUM BONUM VINUM PONIT, ET CUM INEBRIATI FUERINT, TUNC ID QUOD DETERIUS EST X TU AUTEM SERVASTI BONUM VINUM usque adhuc.— «Gustavit: » non credidii omnino odori et colon rubro esse vinum; sed insuper gustavit, ac deprehendit optimum et præstantissimum esso hoc vinum; gustus enim certius de vino judicat, quam visus vel odoratus.

Er cum inebriati (id est exhilarati) fierint .— f.m* EbrieLis enim so?pe in Scriptura vocatur liberatior polus mentem exhilarans, sed rationis usu ol ^,4, eam non privans : si enim convivæ hi vere fuis-cjodi. seni ebrii, utique Jesus eis aquam in vinum non mutasse!; fovisset enim et auxisset eorum ebrietatem; sed potius potioni finem imposuisset,

(1) Juxta Welsteniun et alios, non debet ^rcAjfn-clm is contundi cum convivii præside, qui Græcis dicitur, PiatXóc, vel Xqwrnrpç; Latinis, JDxfímpers/or, *Arbiter*, *Dictator*, qui a conxnis cx coruin numero deligebatur, aut forte constituebatur, ut somma auctoritate convivio præcsset, teges bibendi daret, etc. *Architriclinum* ita a Joanne describitur, ut appareat eum non una cum convivis ad mensam accubuisse, sed fuisse sona:m, convivii reliquorumqie servorum præfectum. Vid. Walchii Disseri, *de Archtitncl na*.

cosque domum amandasse!. Idem fecisset beata Virgo.

Tunc id quod deterius. — Ratio est, quod stomachus vino refertus, minus recte judicat de vino, Eed qualccumque vinum, esto deterius sit, judicat esse bonum, et priori simile, quia ipsum sapit et eructat; ipso enim est plenus. Hic csl typus fallaci® mundi, qui initio res speciosas oculis obijcit, deinde sub iis deteriores et viles inducit, itaque sui amatores decipit et illudit.

Tu AUTEM SERVASTI DONUM VINUM USQUE ADHUC. — Hinc liquet praestans fuisse hoc vinum, nipote opus Christi cl divinum ; Bei enim perfecta sunt opera. Sic panes a Christo multiplicati ad alendum quatuor hominum millia, fuere sapidissimi instar manna. « Ejusmodi cnim sunt Christi miracula, ait Chrysostomus, ut quæ natura perfecta sunt, longe pulchriora melioraque redantur, ita et in aliis distortum membrum quod sanabat, validius reddebat. »

Omnia hæc concinne acta et ordinata fuere a Christo, ut testatius et celebrius foret miraculum. Architriclinus enim vocavit sponsum, sciscitans unde esset hoc vinum? Ille se nihil de eo sciro respondit : quare a ministris rei seriem intelligentes, adierunt hydrias, atque omnes eodem vino prestanti plenas reppererunt : quare in Jesu auctoris et benefactoris sui laudes erumpentes, ipsi ingentes egere gratias, ac miraculum convivis omnibus enarrarunt et celebrarunt. Jesus vanam gloriam fugiens recessit, prius monens ut vino hoc moderate uterentur, ad Dei laudem et gratiarum actionem. Addit Franciscus Lucas : Singuli stupore et gaudio pleni aliquid ex vino illo ex aqua facto, etiam secum in vasculis domum auferre contenderunt, quod vel darent aliis quoque gustandum, vel ad longam servarent memoriam.

Ven. (I. 11. Hoc FECIT INITIUM SIGNORUM JESUS IN CANA Galium; et manifestavit gloriam suam (suam omnipotentiam et divinitatem), et crediderunt in eum (id est credere perrexerunt, in fide ejus confirmati sunt) discipuli ejus, — quinque superius nominati, scilicet Andreas cum socio, Petrus, Philippus et Nathanael.

An In it ium. — Hinc passim Patres et interpretes do-
*I** ia cent hoc miraculum fuisse absolute primum,
C<ju°d Christus publice fecit, ad fidem prædica-
Dinu tioni suæ faciendam. Hinc ergo refellitur liber
infan(ia Salvatoris, quem damnat Gelasius
■¿MJ- Pontifex, quasi ab hæreticis confictum, in quo
!«»■ narratur Christum, dum puer esset, publice miracula patrasse; nil tamen vetat, ait Maldonatus, si eum privata subinde fecisse concedamus, ac per miraculum subinde inopiæ parentum succurrisse fateamur : unde iis animata fuisse videtur mater, ut simile hic a Christo miraculum Geri peteret, et constanter idipsum ab eo exspectaret. Verum poterat Christus succurrere necessitati matris, peculiari aliqua providentia, citra miraculum.

Hinc collige hoc miraculum mox a baptismo Christi contigisse : nam post baptismum statini cœpit prædicare et doctrinam suam miraculis confirmare, uti superius ostendi.

Quæres, cur Christus voluit primum hoc suum esse miraculum? Respondeo : Quia maxime congruiim erat illud loco, tempori et personis. Per lioc enim statini innotuit omnibus suis cognatis, civibus et Galilæis. Vinum enim est polus nobilissimus, qui Deum et homines lætificat, Judie, cap. 1x, 13. Unde Noe slatini a diluvio vinum adinvenit fuilque typus Christi hic vinum clformantis, Ge/ies. ix. Vide quæ de vini commodis dixi Eccli. cap. xxxi, vers. 33 et seqq. Rursum Christus hoc miraculo ostendit se esse, qui, ut ail S. Augustinus, a omni anno hoc facit in vitibus, n dum in cis succum aqueum in vinum convertit. « Hoc ergo miraculo, ait S. Chrysostomus, manifeste ostendit se eum esse, qui in vilibus aquam transmulsavit, et qui pluviam per vitis radicem in vinum vertit, cum quod in planta longiori temporis spatio efficitur, id repente in nuptiis operatus est. » Quid cnim aliud est vinum, nisi aqua in vite radiis solis percocta?

Symbolica causa est, quod vinum aptissimum sit symbolum gratiæ, charitatis, devotionis, fervoris, fortitudinis, quas suis suggerit Christus. Unde S. Bernardus, in Sententiis : « Triforme, ait, vinum est in scypho Dei, rubicundum in longanimitate Sanctorum, quod lætificat Isaac in (Egritudine; album in remuneratione justorum, quo inebriatur Noe ; nigrum et acidum in damnatione pravorum, quod Jesus gustat, sed non vult bibere. »

Allegorica causa fuit, quod hæ nupliæ repræsenlabant connubium Christi cum humana natura, facium in incarnatione Christi : unde hoc quoque factum est tertio die, id esi tertio mundi statu; primus cnim status fuit in lege naturar, secundus in lege Mosis, tertius in lege Christi. Idipsum pariter factum est in Galilæa Gentium, quia Christus ad illud vocat omnes Gentes. Item in Cana Galilææ, hoc est in possessionis transmigratione, id est in populo Christiano, qui csl possessio Christi, ejus sanguine empta, idcoque c terra in coelum transmigrat. Hic Christus dat vinum, id est Evangelicam doctrinam et gratiam, quæ mentem fidelis lætificat et inebriat; item vinum in sanguinem Christi conversum in Eucharistia, de quo Zacharias, cap. ix, vers. ullim. : « Quid, inquit, bonum ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines? » Ubi mulla dixi de boc vino.

Tropologica causa fuit, ut per hascc nuptias et vinum significaret conjunctionem et quasi connubium animæ nostræ, per gratiam cl charitateni, cum Christo et Deo. Hæc cnim lit in Cana Galilææ, id est in possessione istius mundi, ex quo iu coelum assidue transmigramus. Adest

mater Jesu, id est virginalis castitas, et discipulorum Christi simplicitas et fides in Jesum, qui, cum humiliter agnoverimus vinum devotionis, et fervoris nobis deficere, illudque ab eo flagitaverimus, ipso aquam, quæ est in sex hydriis, id est omnem animæ nostræ virium dissolutionem et molliem convertet in vinum sapidum cœlestis gratiæ, quo non tantum nos, sed et alios recreemus, inebriemus, ac amore Dei incalescere faciamus.

Abi,og. Anagogice, nuptiæ agni perficiuntur in cœlo, ubi Christus dabit nobis vinum novum et nectar divinum. Tunc enim inebriabimur ab ubertate domus Dei, et torrente voluptatis suæ potabit nos. Vide dicta *Apoc.*, i, 19 et seq.

Ven. <2. 12. Post hoc descendit Capharnaum ipse, et NATER EJUS, ET FRATRES EJUS, ET DISCIPULI EJUS, ET IBI MANSERUNT NON MULTIS DIEBUS. — Peractis nuptiis in Cana, Jesus cum matre et suis rediit domum, puta in Nazareth, quæ quia altiori loco sita erat, hinc Jesus ex illa proficiscens Capharnaum, quæ urbs crai loco decliviore ad mare Galilææ, dicitur eo descendisse. Causa descensus fuit, quod Jêsus nollet in Nazareth, utpote urbe ignobili et exili, ubi a suis civibus quasi faber et fabri filius contemnebatur, prædicationis et doctrinæ suæ sedem constituero, sed ad hoc destinabat Capharnaum, utpote urbem ob mare et merces celebrem, et populis frequentem, ut ad plures prædicationis suæ fructus dimanaret, uti patet *Matth.*, iv, 13.

Porro hic descensus, et hoc iter Christi contigit ante incarcerationem Joannis Baptislæ, ut claro colligitur ex cap. in, 2-1, et cap. iv, 1, alius ergo fuit hic Christi descensus, ab illo de quo agit *Matth.* iv, 13. Ille enim contigit post incarcerationem Joannis, cum Christus de facto habitationem suam transtulit Capharnaum, ibique publicam suæ doctrinæ et prædicationis scholam aperuit. Hic vero eamdem dunlaxat preparare, et quasi inchoare cœpit, ut pluribus innotesceret, pluresque discipulos colligeret. Fuit ergo hic obiter, et quasi in transitu, ut scilicet inde pergeret Hierosolymam, ad instans Pascha celebrandum. Ita Jansenius.

Et fratres ejus, — id est cognati et consobrini Christi, puta Jacobus Minor, Joseph, Simon et Judas, *Matth.* xxi, 55. Item Joannes et Jacobus Major: hos enim avide verba sua coelestia audientes, paulo post in discipulos, ac tandem in Apostolos elegit.

Ven. n 13. Et prope hiat Pascha Judeorlm (1), tr ascendit Jesus Hierosolymam. — Fuit hoc primum Pascha, tertio mense *Nisan*, sive martio, post Christi baptismum, qui contigit die 0 januarii.

Veti.il. 14. Et invenit in templo vendentes boves et

OVES, ET COLUMBAS, ET NUMULARIOS SEDENTES.

15. ET CUM FECISSET QUASI FLAGELLUM DE FU-V"- .,'

MICULIS, OMNES EJECIT DE TEMPLO, OVES QUOQUE ET BOVES, ET NUMULARIORUM EFFLIDIT £5, ET MENSAS SUBVERTIT.

16. Et ms qui columbas vendebant, dixit : *!• Auferte ista hinc, et nolite facere domum Patris MEI, DOMLM NEGOTIATIONIS. — Hæc Omnia < » explicui, *Matth.* xvi, 12. Tantum nola aliam esse ' ,0' hanc ejectionem vendentium e templo, ab illa de 4 l qua agit *Matth.* xxi: illa enim contigit paulo ante passionem Christi, hæc vero initio prædicationis ejusdem; hanc enim pie et recte, et ordine congruo, Christus a religione et domo Dei ordiri voluit, ex ea ejiciendo vendentes illam profanantes. Idem Christi exemplo faciat visitator, reformator et condonator Apostolicus.

17. Recordati sunt vero discipuli ejus, qllav* 17. SCRIPTUM EST (*Psal.* LXVIII, 10): ZELUS DOMUS tuæ cūMEDiT me. — Zelus hic fuit justa Christi indignatio, ait Euthymius, aut potius ardor æstus animi, ad amoliendum ea quæ Deum (quem summe amabat) Deique honorem offendeant, qui proinde iram et indignationem, quasi cotem assumpsit, ut eo se acueret, et audacter sc, suam vitam et famam, pro tuendo Dei honore exponeret. Hoc enim fecit Christus hic coram avaris et superbis Scribis et Pharisæis sibi aversantibus. Sensus ergo est, q. d. « Zelus, id est fervor ardensque studium procuranda: gloriæ templi tui, in quo tu, o Domine, quasi in domo tua habitas; atque indignatio, quam in vendentes, qui illud profanant et pessumdant, concepi, a comedit me, o id est absorbit me; Symmachus, *consumpsit, exedit* me, sicut ignis ferrum igniens illud consumit et in se transmutat, ut jam non ferrum, sed merus ignis esse videatur.

Quærit S. Augustinus; « Quis comeditur zelo domus Dei? » ac respondet: a Qui omnia, quæ forte ibi videt perversa, satagit emendare; non quiescit si emendare non potest, tolerat, gemit, et apud se dicit: Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei, » *Psal.* cxviii, 139. Inde Beda hic: « Zelemus et vos, fratres, inquit, domum Dei; si viderimus fratrem, qui ad domum Dei pertinet, superbia tumidum, detractionibus assuetum; si ebrietati servientem, si luxuria enervatum, si iracundia turbidum, si alii cuicumque vitio substratum, studeamus, in quantum facultas suppetit, castigare, polluta ac perversa corrigere: et si quid ille talibus emendare nequimus, non sine acerrimo mentis sustinere dolore, et maxime in ipsa domo orationis, ubi corpus Dei consecratur, ubi angelorum præsentia semper adesso non dubitatur, ne quid ineptum fiat, ne quid nostram fraternamve orationem impediat, tolis viribus agamus. »

Plura de zelo dixi *Dculcr.* xxxiii, 10, et *Eccli.*

(1) Tin 'lwJoiwv addit Joannes, quia scribit Ecclesiis quæ maxima ex parte gentibus collecta erant, ut in 1'tuuMio annotavimus.

xi.viii, i, ad illa : a Surrexit Elias quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat. » Elias enim zelans pro Deo, fuit typus Christi zelantis pro domo Dei. Vide et quæ de zelo Pauli dixi, proœmio in *Acta Apostolorum*, num. 99 et alii.

f, U. 18. IŒSPONDKRUNT ERGO JUDJEI, ET DIXERUNT EI : QŒOD SIGNUM OSTENDIS NODIS, QUIA (qŒiod) HIC facis? — 7. d. Quod miraculum profers, quo ostendas te vendentes præter morem ejicere e templo, auctoritate accepta a Deo ? nam ab homine, v. g. a pontifice, vel a preside te nullam habere scimus. Insinuaverat enim Christus se a Deo missum, imo se esse Dei Filium, nam dixerat vers. 1G : a Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis, n Petunt ergo ut ipse miraculo probet se esse Dei Patris Filium, et Messiam ; sicut Moses signa et prodigia de coelo ostendit, ait Ruperlus, quibus Pharaoni et Ægyptiis demonstravit se a Deo mitti ; ad educendum Hebreos.

Judjt, — scilicet ementes et vendentes, quos e templo ejecerat, eorumque fautores et amici, vel patroni, presertim sacerdotes et Scribæ ; hos enim pungebat et urebat Christi animositas, quod ab eo et lucris suis privati, et publica ignominia notati forent.

ti. i* 19. Respondit Jesus, et dixit eis: Solvite TtMPLI M noe, ET IN TRIBUS DIEBUS EXCITABO ILLUD. — Apposite auctoritatem suam in templum probat, per potestatem suam reaedificandi templum.

Orpoi Templum hoc, — puta corpus meum, quod rŒi i hnT Cbrfeto8 hic manu ad pectus admota demonstrat. Ubi nota, corpus Christi vocari templum, ji quia in eo inhabitabat plenitudo divinitatis, non tantum per gratiam, ut inhabitat in nobis, sed corporaliter et personaliter, *Coloss.* 11, 9. Ita Cyrillus, 7. d. Vos, o Judæi increduli, petitis a me signum sive miraculum, en ego vobis illud assigno; nimirum meam a morte resurrectionem, quod quidem vobis, quia increduli estis, obscurum nunc est, sed illud paulo post intelligetis, vel facile intelligere poteritis, cum me videbitis die tertia resurgere : inde cniin cognoscetis, quis, qualis et quantus ego fuerim ; nimirum me fuisse dominum corporis mei, ul illud ad libitum mori sinam et rursum vivificem ; ac consequenter me multo magis templi hujus esse dominum, nipote quod corporis mei sit typus et umbra, ac proinde potestatem me habere vos vendentes et ementes ex illo ejiciendi. Ita Beda.

Porro, Christus corpus suum potius vocat < templum, » quam aliud quippiam, quia lis hæc in templo et de templo agebatur, eo quod ex illo vendentes ejecisset, 7. d. Ut sciatis, o Judæi, me dominum esse templi, « solvite, » id est permitto ut solvatis, ac scio recipere vos soluturos templum corporis mei, cum me crucifigatis et occidatis, et ego mira tres dies, propria virtute, ait Cyrillus, resuscitabo illud, quasi dominus illius, ac nullo magis templi verbi materia-

lis et inanimis, quod Unum figura est templi animali et divini, puta corporis mei. « Solvito, dixit, ait Euthymius, non adhortare cos ad sui interfectionem; sed quia cognovit quod facturi erant, figurativo sermone pnedixit : solvite ergo, sive in terrain subvertite, ab anima separate, et conjunctionem, quæ cum illa est, dissolvite. » Ili Euthymius.

20. Dixerunt ergo Judæi : Quadraginta et sex Versta ANNIS JUDII ICATLM EST TEMPLUM HOC, ET TU IN TRIBUS diebus exci nuis illud ?—Nota : Ier @dificatum fuit Templum Judæorum: primo, a Salomone, per septem annos, III *Ilcij.* vi, 1. De hoc non agitur terere hic, tum quia fuit perfectum annis septem, non 4G; tum quia jam pridem combustum et funditus eversum fuit a Chaldæis, quare a Christo hic designari non potuit.

Secundo, post reditum e captivitate Babylonica templum a Chaldæis combustum, reedificatum fuit a Zorobabele et sociis, anno primo Cyri, regis Persarum, usque ad annum sextum Darii Hystaspis, I *Esdrat* m, 6, quod spatium multi putant fuisse 4G annorum, de iisquo hic loqui Jadeos. Ita S. Chrysostomus, Beda, Theophylactus, Euthymius, Eucherius, Toletus, Jareonius, Maldonatus hic, et Eusebius, in *Chronicon*, ciúono qui annos 4G sic computant. Cyrus regnavit tenpU annos 30, Cambyse, ejus filius et successor, annos ^"j"7 novem, Magi annum unum, quibus successit Darius Hystaspis, cujus anno sexto perfectam fuit templum : adde omnes hos annos, et invenies 46. Verum hic computus errat ; nam annus primus Cyri, quo ipso Judæis dedit facultatem reedificandi templum, intelligitur non regni, quo scilicet ipse coepit regnare in Perside, regnavitquo deinde per 30 annos ; sed monarchi®, quo scilicet ipse, capta Babylone et occiso Balthazaro, monarchiam a Babyloniis transtulit ad se et Persas, ac simul Judæos in Babylone captivos liberavit liberosque in Judæam remisit, data simul potestate reedificandi templi. Quæ omnia fecit Cyrus anno 27 regni sui, qui fuit primus monarchi® ejus, quæ tantum tres annos duravit; nam Cyrus tres tantum annos regnavit ut monarcha; tertio enim anno occisus est a Tomyri, regina Scylharum. Id ita esse ostendi I *Esdra*: m, 6; quare ab anno primo Cyri, quo cœpil fabrica templi, usque ad sextum Darii, quo finita est, non fluxero ; Ganni, sed 13dunlaxat: Cyrus enim tres annos regnavit ut monarcha, huic successit filius Cambyse, qui post Cyrum patrem sex dunlaxat annis regnavit, deinde Magi per septem menses, denique Darius Hystaspis, cujus anno sexto consummatum iuit templum. Adde omnes hos annos, et invenies quindecim dunlaxat. Fieri tamen potuit, ut Judæi chronologize profanæ ignari, computarmi hic non 15, sed 4G annos ; quia scilicet computabant annos 30 regni Cyri, non tres monarchi® dunlaxat: ucc mirum cos in hoc computa errasse, cum in

roilorn errarlnl tam mulli luteiprete eruditi, Græci et Latini, quos paulo ante citavi. Potuerunt ergo Judæi hic annos 46 tribuere fabrica* templi Zorobabclis, et do co hio loqui.

llrn*le* *Tertio*, tcniphnn hoc reædificatum fuit ali Hc- Aa J il- rode Ascalonita, qui infante» occidit in Dettile- piu a boni, ac ut regnum Judææ sibi sukquo posteris» Hirió» assecuraret et a Judæis haberetur verus Me sins, inn/. i- b-inplmn cis novum erexit. Et de co hic loqui hikavit. Judæos valde est verisimile, ex pronomine *hoc*, quod prascns demonstrat templum, cum duo priora jam pridem essent quasi diruta, ul domoiibtrari non possunt. Cæpil autem Herodes hanc suam tertii templi fabricam, anno regni sui 18, tunc enim suam do «edificando templo voluntatem indicavit, testo Joscpho, lib. XV *Antiq.*, cap. XIV. Quare cum Christus natus sit sub annum regni Herodis 35, uti ostendi *Luca n*, l, sequitur a coepto hoc tertio Herodis templo usque ad nativitatem Christi fluxisse 16 annos, quibus adde annos 30 vitæ Christi, habebis 46, quos quæriinus : anno enim 30, quo Christus baptizatus est, hæc Christi cum Judæis disputatio contigit, initio prædicationis suæ. Ita Baronius, anno Christi 31.

Dices : Josephus loco citato asserit Herodem octo annis perfecisse templi fabricam, ubi ergo sunt 46 anni? Respondeo, Herodem octo annis perfecisse templum, quoad primarias templi partes, scilicet Sanctum, et Sanctum Sanctorum ; tamen multis deinde annis in eodem expoliendo per se et posteros suos laborasse, usque ad annum Christi 30, nam in exstruendis atriis, porticibus omnique ejus ornatu intrinseco et extrinseco, tamdiu laborarunt octodecim hominum millia, teste eodem Josepho, lib. XX *Antiq.*, vm. Sensus ergo est, 7. d. Per 46 annos in hoc templo erigendo et ornando laborarunt, et eliamnum laborant octodecim hominum millia; et tu solus tanlumdcm spatio tridui efficies?

Denique nonnulli censent Judæos loqui de utroque templo, scilicet Zorobabclis et Herodis; hoc enim tam duplex, quam simplex, sive unum ;denique fuit templum : Herodes enim non tam novum templum exstruxit quam vetus Zorobabclis ornavit ; partem enim ejus deposuit duntaxat, ut altius, augustius et ornatius erigeret, uti ex Hcgsippoctaliis nervose probat Vilalpandus, lib. V *De Templo*, dispul. 4, cap. LXV et LXVIII, idemquo ego nullis ostendi *Aggeri n*, vers. 10. Templum ergo a Zorobabele 15 annis ludificatum, postea per plures minos auctum et ornatum fuit a Machabiris, a Simone, Onta filio Pontifice, *Eccli. L, i*, et ab Ilcrodo, quorum annos omnes si computes, facile repones 46. Ha Arias et Francisons Lucas hic, ac noster Gaspar Sanchez, *lachar, i*, 12. Sic Basilica S. Petri Horna' nova (veteri Constantini Magni diruta) «edificata esi per centum annos, ac eliamnum iu ca continuo ædiflauri videmus, nunc turre, nunc ál-

tari-i, unno succila, nunc columnas, nunc te^ti- ludincm, nunc incrustationem, etc» (1).

Symbolice, 46 fumi fabricas templi significant totidem diebus fabricatum esse corpus Chri li. Audi S. Augustinum, lib. XIV *be Triuit.*, cap. v : « Numerus hic perfectioni corpora Christi congruit ; quadragesie» enim sexies seni, fiunt dticnla septuaginta sex, scilicet novem menses et fi.x dies ; tanto autem tempore perfectio corporis Christi ad partum perducta; conceptus enim VIH huleadas aprilis, quo et passus, natus VIH baleadas Januarii » Idem, lib. LXXXI II, QuasL LVI : a Dicitur conceptio humana sex primis diebus laciis habere similitudinem, sequentibus novem converii m sanguinem, deinde duodecim solidari, reliquis octodecim perfecte formari, deinde u*que ad partum augeri, qui numerus facit quadraginta quinque, addito uno (quod significat summam) quadraginta sex : quæ multiplicata per senarium, qui est hujus ordinationis caput, fiunt ducenti septuaginta sex; itaque quot anni fuerunt in fabricatione templi, tot fuerunt in perfectione corporis Domini. » Idem, in *Joan*, hic tract. iO : a Christus de Adam corpus accepit ; Græce autem > ' ' m iarw.T. est Oriens, Occidens, Septentrio, * ' 11'

Meridies, quorum primæ litteræ faciunt u J. nomen Adam, neinpe a quatuor ventis colligendi electi, cum venerit Dominus ad judicium. Habent et liltenn nominis Adam numerum quadraginta sex, secundum Græcos ; a enim notat unum, í quatuor, rursum *unum, et quadraginta : ita fiunt quadraginta sex. » Eadem habet Dcda, S. Cyprianus (vel quisquis est auctor), tract. *De Sioh et Sma*; Clemens Alexandrinus, lib. M *Strom.*, et alii.

Tropologice : anima fabrical sibi templum virtutis et perfectionis, servando quatuor Evangelia et decalogum (quater enim ducta in 10 faciunt 40, qui est numerus solidus, virtutis solida» et perfecta) index) per senarium hujus hebdomada?, id est vitæ.

21. Ille altem dicebat de templo corpobis va5. d- svi. — Quæril S. Chrysostomus : < Quare dubitantibus non aperuit so templum carnem suam appellare ? » ac respondet : * Quoniam ipsius verbis fidem non habebant, » imo si id aperuisset, Judæi irrisissent cum, et pejus cum tractassent.

22. CI J ERGO RESURREXISSET A MORTUIS, RECOR- Vert. 12- DATI SUXT DISCIPULI EJUS, QUIA HOC DICEBAT, ET CHEDIDERIAR SCRIPTURE ET SERMOXI QUEM DIXIT

(t) Ha ei Kuinoel. Quamquam enim Herodes Magnus templum scuudum a fundamentis, ul Josephus asterii, uovaverat, tamen cum et materia velcri usus sil, nec lotum templum simul diruerit, eed per partes, recto hoc Herodis templum idem fui^ censetur ac dicitur, quod a Zorubabcle structum crai; undo et Judri lornplum secundum vocarunt templum Zorobabelis, nec usquam occurrit templi tertii mentio, et Josephus templum bis dirulum dicit, semel a Chaldæis, Herum a Tilo.

Jesus. — « Et crediderunt Scriptum?, n quæ Christum ¶ morte resurrecturum prædixit, quam ipsi antea non intellexerunt, sed tunc demum intellexerunt, cum eamdem rcipsa in Christi resurrectione completam viderunt. Talis Scriptura est *Psalm.* XV, 10: «Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. P Et *Oscæ* vi, 3 ; « Vivificavit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. »

Er SERMONI QUEM DIXIT JESUS, — Scilicet « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud, p Crediderunt huic sermoni, cum viderunt Christum die tertio resurgentem ; intellexerunt enim Christum de resurrectione corporis, non de resuscitatione templi,metaphorice locutum fuisse.

Ven. j. J3. Cum autem esset Hierosolymis in Pascha lx die festo (7. d. In die festo Paschæ), multi crediderunt in nomine ejus, — id est in nomen ejus ; puta eum vere gerere et pra se ferre nomen Messim, sive eum vere esse Messiam, hoc est Christum, uti ipse se nominabat, et a fidelibus publica fama nominabatur et celebrabatur. Relirais enim idem est a credere Deo et credere in Deum, p uti recto probat Janscnius; licet S. Augustinus ea hic distinguat.

Videntes signa (miracula) ejus, quæ faciebat, — ul iis probaret se esso Christum.

Vr n. 54. Ipse autem Jesus non credebat semetipsum EIS, EO QUOD IPSE NOSSET OMNES. — ¶ Non credcbat, p id est « non confidebat; p licet enim sciret eos in se credere, tamen sciebat pariter eos esse mutabiles, et facile ab hac fide posse resilire ac perverti a tot Pharisæis et Scribis suis hostibus; ipsorum enim magna erat tum aucto-

ritas, tum vis et potestas. Ita S. Chrysostomus et Euthymius. Qua do causa Christus cum iis, nec securo, nec diu versatus est, sed abiit in alia Judææ loca, ul patebit cap. sequenti, vers 22. Sciebat enim non tantum quid jam cogitarent et facerent, sed et quid deinceps contra se cogitaturi et facturi erant, scilicet quod ipsum persequerentur usque ad mortem et crucem.

23. Et quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine ; ipse enim sciebat quid esset in homine. — Scrutabatur enim cor cujusque, an constans esset, an levis et inconstans. Quocirca, ut ait S. Chrysostomus, a non curabat exteriora verba, qui in ipsos animos ingreditur, qui in humanas cogitationes irrumpit, qui eorum fervorem mox infrigescere cognoscebat : non opus erat Jesu testibus, ad eas quas formarat mentes cognoscendas. Plus noverat artifex quid esset in opere suo ; » addit S. Augustinus: « quam ipsum opus, quid esset in semetipso. Creator hominis noverat quid esset in homine, quod ipse creatus homo non noverat. Hæc enim dignitas, ait Cyrillus, vero Deo solummodo, nec ulli creaturarum attribuitur, esse icxpJicrpôçT^, novisseque hominis animum, nullis exterioribus argumentis declaratum. » Unde Psalmista, *Psalm*, xxxii, vers. 15 : « Qui finxit sigillatilo corda eorum, qui omnia opera eorum intelligit. » Ita Franciscus Lucas, Janscnius, Baradius et alii.

Tropologice Beda : « Nunquam simus, inquit, de nostra conscientia securi, sed semper solliciti formidemus; quod enim nos latet, æternum arbitrum latere non potest, p

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Christus primo, Nicodemum docet *regenerationem ex aqua et spiritu esse viam ad regnum calorum*. Secundo, vers. 14, *prædicit exaltationem sui in cruce instar serpentis cenci a Mose erecti, ut salvet mundum*. Tertio, vers. 26, *Joannes Baptista suos discipulos Christi baptismo obmurmurantes retundit, asserens ipsum esse Ecclesia sponsum, cui omnia Pater in manus dedit, ut qui credit in eum, habeat vitam æternam*.

1. Erat autem homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Judæoruin.
2. Hic venit ad Jesum nocte, et dixit ei : Rabbi, scimus quia a Deo venisti magister : nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.
3. Respondit Jesus, et dixit ei : Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.
4. Dicit ad eum Nicodemus : Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? numquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, et renasci?
5. Respondit Jesus : Amen , amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.
6. Quod natum est ex carne, caro est; et quod natum est ex spiritu, spiritus est.
7. Non mirers quia dixi lili : Oportet vos nasci denuo.
8. Spiritus ubi vult spirat ; et vocem ejus

audis, sed nosis unde veniat, aut qto vadat : 'ic e>t omnis (jni natus est ex spiritu. 9. Respondit Nicodemus, el dixit ei : Quomodo possunt hæc fieri? 10. Respondit Jesus, et dixit ei : Tu es magister in Israel, et hæc ignoras? 11. Arnen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, et quod vidimus testamur, et testimonium nostrum non accipitis. 12. Si terrena dixi vobis, et non creditis : quomodo, si dixero vobis coelestia, credetis? 13. Et nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo. 14. Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltai i oportet Filium horninis : 15. ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. 16. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret : ut omnis qui ere iit in eum, non pereat, sed habeat vitam ætemam. 17. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. 18. Qui credit in eum, non judicatur : qui autem non credit, jam judicatus est; quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. 19. Hoc est autem iudicium : quia lux venit in mundum, et dilixerunt homines magis tenebras, quam lucem ; erant enim eorum mala opera. 20. Omnis enim qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus : 21. qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta. 22. Post hæc venit Jesus, et discipuli ejus in terram Judæam; et illic demorabatur cum eis, et baptizabat. 23. Erat autem et Joannes baptizans in /Ennon, juxta Salim : quia aquæ multæ erant illic, et veniebant, et baptizabantur. 24. Nondum enim missus fuerat Joannas in carcerem. 25. Facta est autem quæstio ex discipulis Joannis cum Judæis de purificatione. 26. Et venerunt ad Joannem, et dixerunt ei : Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, et omnes veniunt ad eum. 27. Respondit Joannes, et dixit : Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cœlo. 28. Ipsi vos milii testimonium perhibetis, quod dixerim : Non sum ego Christus; sed quia missus sum ante illum. 29. Qui habet sponsam, sponsus est ; amicus autem sponsi, qui stat, et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est. 30. Illum oportet crescere, me autem minui. 31. Qui desursum venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, et de terra loquitur. Qui de cœlo venit, super omnes est. 32. Et quod vidit, et audivit, hoc testatur; et testimonium ejus nemo accipit. 33. Qui accepit ejus testimonium, signavit quia Deus verax est. 34. Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur; non enim ad mensuram dat Deus spiritum. 35. Pater diligit Filium; et omnia dedit in manu ejus. 36. Qui credit in Filium, habet vitam æternam ; qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

Vert-1 1. Erat autem uomo ex Pharisæis, Nicodemus
b... ! .d NOJiu;B> phixceps Judeurum (1). — *Nicodemus*, el
1 1 1 ' inversu *Demonicus*, Græce idem est quod victor
populij qualis fuit lue, qui superans metum populi,
Pharisæorum et Pontificum, credidit in Christum : unde de eo sic scribit Ludimus in *Inventione corporis S. Stephani*, ex ore Gamalielis :

(i) Docto hunc locum illustravit *Knappius* in Commentât. in *Colloquium Christi cum Nicodemo*, cujus opusculi hæc sumina : Nicodemus, unus o Synedrîi assessoribus, Pharisæus, ideoque non alienus ub expectando Messia, sed falsis opinionibus do regno Messi.v terreno imbutus, homo fuit apertus, simplex, veritatis amicus, minimeque fallax, qui nec malo consilio, neo insidiandi causa ad Je>um accessit. Quare huic Jesus se commisit secure, atque interiorem disciplinam suam ita aperuit, ut ipsa sermonis obscuritate verborumque lenigmalibus teneret attentum, ejusque iu animo aculeos relinqueret.

a Cognoscentes Judæi ilium (Nicodemum) esse Christianum, amoverunt eum e principatu suo, et anathematizaverunt eum, et de civitate esulaverant Tum ego Gamaliel quasi persecutionem pro Christo passum, sustuli cum in meum agrum, el alui, el vestivi, usque ad finem vitæ ejus, et defunctum honorifice sepelivi juxta dominum Stephanum. p

Nicodemus postea sæpius Jesum adiit, docentemque audivit, ut colligi potest ex *Joan.* xix, 39; in concilio Synedrîorum ci auctoritate sua patrocinatus est adversus Pharisæorum calumnias, jam tum propterea suspectus collegis, vu, 50-52. et in curando illius funero Josepho luit adjutor, xix, 38-40. Csterum recte a pluribus observatum est, hoc loco non integrum colloquium legi, quod Jesus cum Nicodemo instituit, sed præcipuas tantum illius partes, imprimisquo responsiones Jcsu; hinc non mirandum hunc Ipsum locum quadam obscuritate premi.

Quocirca Nicodemus catalogo Sanctorum ad-
ecripfus eſt in Martyrologfo Romano ad diem 3
auguſti, ubi hæc habentur : « Inventio corporis
S. Stephani Protomartyris ; item ſanctorum (>a-
malichs, Nicodemi ct Abibonis, etc., ſub Hono-
rio principe. »

Princeps Judæorum, — puta vir inter cos pri-
marius, ſenator ct e magiſtratu. Unde, cap. vn,
W), dicitur fuiſſe e concilio principum. Hæc om-
nia narrat Joannes, ut inſinuet cauſam cur
noctu venerit, ct quam difficilis fuerit ejus ad
Chriſtum converſio.

V<n. 2. 2. Iire VENIT AD JESUM NOCTE, ET DIXIT EI : RABBI,
SCIMUS QUIA A Deo VENISTI MAGISTER : NEMO ENIM PO-
TEST ÎLEC SIGNA FACERE QUÆ TU FACIS, NISI FUERIT
Deus cum eo. — « Venit, » ut planius dogmata
Jesuex ipſius ore diſceret : « Cupiens, ait Beda,
ſecreta ejus allocutione plenius diſcere myſteria
fidei, » et viam ſalutis.

Nocte, — tum ex pudore; pudebat enim cum
per diem, ſpectantibus aliis, Jeſum pauperem
adire ejusque fieri diſcipulum, cum ipſe eſſet
magiſter in Iſrael, ut ait Chriſtus, verſ. 10; hoc
enim ejus auctoritate et gravitate videbatur in-
dignum; tum ne odium ſuorum Phariſæorum
Chriſtum ſpernentium incurreret; lucem tamen ,
quam nocte quæſivit, invenit, ait Rupertus, ma-
ximæque hauſit ſacramenta ſalutis. Quare videtur
ſolus ſine famulo et ſocio noctu ad Chriſtum ve-
niſſe, cum eo ore ad os collocutus, ejusque doc-
trinam et ſpiritum imbibiſſe. Ita Nonnus.

Veniſti magiſter. — Syrus, ut ſis magiſter Iſ-
raelis, id eſt Judæorum. Non dicit : Veniſti ut ſis
Meſſias, ſive Chriſtus, quia necdum hac de re
inaudierat, vel certe idipſum necdum ei certo
conſtabat ; Chriſtus enim initio prædicationis
idipſum enuntiare noluit, ſed ſenſim illud pate-
facere.

Îlec ſigna. — Îlec miracula, quæ proximo Paſ-
chale vidimus vel audivimus te patræſſo in tem-
plo , ut quod ex eo ſolus omnes vendentes ct
ementes ejeceris.

Niſi fuerit Deus cum eo. — Niſi Dei auctori-
tate , ope et omnipotentia fulciatur. Miracula
enim Dei ſunt opera; non enim humana vel an-
gelica vi, ſed ſolo Deo ſupernaturaliter ope-
rante, fiunt.

Vtra.3. 3. Reſpondit Jeſus, et dixit ei : Amen, amen
r^iTi1,,C0 TIBI> QUIſ renatus fuerit denuo, non
aw. poſteſt videre regnum Dei.— a Amen, amen n
Joannes paſſim geminat, « amen, amen dico vo-
bis, » cum alii Evangelist® habeant unum dun-
Cw* taxat <amen. » Cur? Reſpondeo: *Primo*, quia
mnu'. U)SC Pr® <eris olliſſimas ct certiſſimas habuit
revelationes, et altiſſima myſteria divinitatis cog-
novit, præſerlim in exilio Palhmos, ubi ſcripſit
Apocalypſim tot habentem ſacramenta quot ver-
ba , ail S. Hieronymus, ac poſt illam totus ſe-
nex ſcripſit Evangelium, cum ſolus ex omnibus
Apoſtolis eſſet ſuperſtes, ac proinde ipſe erat

Eccleſiæ os ct oraculum, fidei baſis et columna,
Patriarcharum Patriarcha. Dicit ergo quaſi aucto-
ritate pollens, quaſi ſenum ſenior, quaſi patrum
Patriarcha : a Amen, amen, » g. d. Ego res ſubli-
miſſimas et divinas, quæ omnem ſenſum ct
fidem humanam ſuperant, mihi tamen a Chriſto
revelatas, ideoque certiſſimas, ct in ſc veriſſi-
mas, ac vobis ſaluberrimas, ſumma fide et gra-
vitate annuntio; quia Chriſtus vere geminavit,
dixitque a amen , amen, » ad oſtendendam rei
gravitatem, ſublimitatem et certitudinem : cætri
vero Evangelist n brevitatis ſtudio, unico a amen»
utrumque Chriſti a amen » complexi ſunt : Ego
autem quia præ cæteris Chriſti ſenſa æque ac
verba ponderavi et penetravi, dico «amen,
amen, n uti Chriſtus ipſe dixit.

Secundo, quia *amen* idem eſt quod *vere* : S. Joan- Sconto,
nes autem delectatur nomine veritatis, itaque vo-
cat Chriſtum, quia ipſe eſt Verbum, ideoque ve-
ritas Patris; veritas, inquam, tum ſpeculativa
fidei, tum practica prudentiæ ct operationis vir-
tutum. Virtutes enim non ſunt aliud quam lu-
mina et veritates practicæ.

Tertio, quia *amen* partim eſt nomen ſignificans Tenu.
verum, partim eſt adverbium ſignificans *vere* :
unde ſic explices : Ille qui eſt *Amen*, hoc eſt
Chriſtus, cujus nomen eſt verus et veritas, Amen,
id eſt in verilate, ſive veriſſime dicit. Sic ait, *Apoc.*
ni, 14 : a Hæc dicit Arnen, teſtis fidelis ct verus; »
Græce Î 'Aar.v, id eſt *ille qui eſt Amen*, hoc eſt
ſtabilis, verus, conſtans, fidelis, ipſaque ſtabi-
litas, veritas ct fidelitas. *Amen ergo* eſt epithetum,
quod Chriſto tribuit S. Joannes. Vide dicta *Apoc.*
cap. ni, 14, ct *cap. xxii*, 2Ô, ubi dixi nonnullos
censere *amen* denotare 99 annos , quos vixit
S. Joannes.

Quarto, a Amen, amen» notat materne rerum-Omit*,
quo quæ a Joanne dicuntur, ſummam veritatem
ct certitudinem, g. d. Quæ ego dico, ſunt « amen,
amen, » id eſt a vera, vera, » hoc eſt veriſſima,
certiſſima, ct ornili alia veritate veriora, omni
alia certitudine certiora.

Quinto, per a Amen, amen » inſinuat geminum Quinti,
modum certitudinis; ſcilicet quod S. Joannes ca
quæ ſcribit cognoverit per duplicem cognitionem
naturalem ct divinam, puta per experientiam ct
revelationem ; nam ct oculis ea vidit auribusque
audivit, et a Chriſto revelante, cum in ſinu ejus
recumberet, ea intellexit. Unde, *epiſt.* 1, cap. i,
ſic incipit : «Quod vidimus, quod audivimus,
quod manus noſtræ contrectaverunt, etc., anun-
tiamus vobis.»

Niſi quis renatus fuerit.—Nota: cx hac Chriſti
reſponſione colligendum relinquit Joannes, quod
Nicodemus tacile vel expreſſe rogarit Chriſtum,
ut ſe docerci viam ad regnum cœlorum, quod
ipſe prædicabat; Chriſtus enim huic interroga-
tioni reſpondet, viam ad cadum eſſe baptiſmum.

Denuo.— Græce quod duo ſignificat.
Primo, ſuperne, de ſurſum, cœlitus, g. d. Niſi

quis renatus fuerit regeneratione cedesti et divina, non potest introire regnum Dei. Ita Cyrillus et Theophylactus. *Secundo*, ζ rota significat denuo, iterum, et ita hic accipiendum esso liquet ex responsione Nicodemi, vers. 4. Ita S. Chrysostomus, Nonnus, Euthymius. Undo Syrus vertit, *a principio*, id est iterato, 7. *d.* Duplex est hominis nativitas, una naturalis et carnalis, qua ex patre et matre carnaliter nascitur, ideoque carnalis et peccato originali obnoxius in lucem prodit; quare hæc hominem non cælo, sed inferno obnoxium facit. Ut ergo homo a peccato hoc in prima nativitate contracto expietur, necessum est ut accedat secunda nativitas spiritualis, qua in baptismo ex aqua et spiritu renascatur, itaque a peccato expietur et sanctificetur.

Non potest videre regnum Dei. — a Videre, » id est frui, possidere. Est metalepsis. Sic Latini dicunt hæreditatem cernere, id est adire, possidere, occupare.

Vers. 4. **4. Dicir AD EUM NICODEMUS : QUOMODO POTEST HOMO NASCI, CUM SIT SENEX? NUMQUID POTEST IN VENTREM MATRIS SUÆ ITERATO INTROIRE ET RINASCI? —** « Non noverat iste, ait S. Augustinus, nisi unam nativitatem ex Adam et Eva. » Qua de causa addit Cyrillus : a Spiritualem nativitatem non capiens, nec ultra res humanas quidquam cogitans, corporalem quemdam ventrem, et reditum hominis, et partum fingere cogitur. »

Ver».5. **b. Respondit Jesus: Amen, amen dico tibi, nisi QUIS RENATUS FUERIT EX AQUA ET SPIRITU SANCTO, Clivi- NON POTEST INTROIRE IN REGNUM DEI. — CalvinUS, ul Vim necessitatem baptismi bap-**

torta et tismo deroget (censet enim filios fidelium, hoc monca solo quod fidelium filii sunt, in utero justificari), 'jiutur. negat hic agi ζ 0 baptismo : quare pera aquam, »

non aquam, sed Spiritum Sanctum, qui credentes in Christum per fidem purgat ut aqua, accipit, 7. *d.* a Nisi quis renatus fuerit ex aqua et (id est ex) Spiritu Sancto. » Sic, inquit, *Matth.* m, 11, dicitur : a Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igni, » hoc est in Spiritu Sancto, qui instar ignis vos amore Dei accendit et igniet. Ita ipse. Verum hæc omnia absurda sunt, contorta et erronea, et ut Ineretica ab Ecclesia damnata.

Primo enim, quorsum hio Christus facit mentionem aquæ, si ex aqua, non homo, sed piscis duntaxat renascitur? cur non breviter et clare Nicodemo rerum Christianarum rudi et ignaro (quem hic catechizat, et ut puerum instruit) dixit: « Nisi quis renatus fuerit ex Spiritu Sancto? »

Secundo, quia simili modo huc alludens Paulus *ad Titum*, 111, 5, baptismum vocata lavacrum regenerationis. » Ergo in eo spirituali nativitate per aquam renascimur, fimusque filii Dei, qui prius eramus filii diaboli et irro, *Ephcs.* 11, 3.

Tertio, si hunc locum cum Calvino detorquere licet, licebit omnes alios tolamquo S. Scripturam detorquere ; nec in ea exstabit clarum præceptum, vel institutio baptismi.

Quarto, Calvinus ejusque asseclæ non possunt contra Anabaptistas probare baptizandos esse infantes, usu rationis et fidei carentes, ex alio S. Scripture loco, quam ex hoc. Ergo cum ipsi traditiones non admittant, ex hoc loco id probent oportet, nisi ob Anabaptista se victos fateri velint.

Quinto, ita explicant omnes Patres et interpretes orthodoxi, ac Concilium Tridentinum, sess. 7, can. 2. Nec obstat illud Matthæi, in, 11 : « Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igni ; » quia ibi venis accipitur ignis, æque ac hic aqua; agitur enim ibidem de Pentecoste, in qua Spiritus Sanctus specie ignis et linguarum ignearum in Apostolos descendit.

Porro, recte et congrue aqua in baptismo a o»r Christo est instituta ad hanc spiritalem regenerationem. *Primo*, quia aqua optirne interiorem u*. regenerationem representa!; nam ex aqua, initio mundi, cæli omnes cæteraque omnia genita et Pn^” producta sunt, uti docui *Gen.* 1, 2 et 3. & *ti ido*, SaaaJ-x quia humiditas, qualis est in aqua, maxime in generatione ad prolem formandam concurrit, ut docent Physici. Rursum, quia justificatio est quædam animæ a sordibus peccatorum expurgatio, quæ optime per aquam designatur. Ita D. Thomas, *Il part., Quæst.* LXVI, art. 3, qui et addit : « Aqua sua frigiditate temperat superfluitatem caloris, et ex hoc competit ad mitigandam concupiscentiam fomitis ; sua diaphaneitate est luminis susceptiva : unde competii baptismo, in quantum est fidei sacramentum. *Tertio*, quia convenit ad r> Tenta præsentandum mysteria Christi, quibus justificamur. Ut enim dicit Chrysostomus super illud *Joan*, m : Nisi quis renatus fuerit, etc., sicut in quodam sepulcro, in aqua submergentibus nobis capita, vetus homo sepelitur, et submersus deorsum occultatur, et deinde novâs rursus ascendit. *Quarto*, quia ratione suæ communitatis et abun- Quarta dantiæ est conveniens materia necessitati hujus Sacramenti ; potest enim ubique de facili haberi.®

Quaeres, cur Christus dicit : a Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto ; » et n >n potius dicit : « Ex aqua et forma baptismi? » Aqua enim est materia baptismi; forma vero est : a Ego te baptizo in nomino Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. » Ex materia enim et forma, velat essentialibus sui partibus componitur baptismi Sacramentum. Respondeo : Quia voluit Christus Nicodemo seni inveterato novitatem vitæ et generationis spiritualis describere, per analogiam et similitudinem generationis naturalis, ad quam concurrit pater et mater. Simili enim modo ad regenerationem spiritualem, quæ fit in baptismo, concurrit aqua quasi mater, et Spiritus Sanctus tanquam pater : ipse enim est primarius agens et efleclor gratiæ et sanctitatis, per quam filii Dei renascimur in baptismo ; sicut in generatione Christi B. Virgo erat niater, Spiritus Sanctus erat vico patris, juxta illud : « Spiritus Sanctus super-

renici in le, cl virtus Altissimi obumbrabit tibi. i leoque et quod nascetur ex (c sanctum, vocabitur Filius Dei, » *Luca* i. Ita S. Chrysostomus, Euthymius, Ammonta* et alii.

Ex hoc loco igitur S. Augustinus, lib. I Dc peccatis contra Pelagium, probat infantes nasci in peccato originali; ideo enim renasci debent in baptismo, ut ab illo peccato expurgentur : ac ridet Pelagianós, qui ut locum hunc eluderent, «licebant infantes morientes sine baptismo ingressuros in regnum cœli et vitam æternam, non autem in regnum Dei, quasi aliud sil regnum Dei a regno coelorum.

Denique renatus ex aqua, hic intelligi debet, vel reipsa, vel voto. Qui enim de peccatis contrititur optatque baptismum, nec cum ob defectum aquæ vel ministri suscipere potest, renascitur ex baptismi volo el desiderio. Ita diserte hunc locum explicat Concilium Tridenlinum, sess. 7, can. 4 *De Sacramenti* in gw e,*

Nonnulli censent hic institutum esse a Christo baptismi Sacramentum. Verum non est verisimile Christum secreto, coram uno Nicodemo, instituisse publicum baptismi Sacramentum : quare illud publice instituit in suo baptismo, quo in Jordane baptizatus est, vel certe paulo post prædicans et baptizans, uti dixi *Matth.* m, sub finem. Baptismus tamen, licet jam a Christo institutus, non obligavit Judæos aliosque homines, nisi post mortem Christi in Pentecoste; tunc enim facta est promulgatio legis Evangelica), cujus initium est baptismus. De hoc tempore loquitur hic Christus, *q. d.* Jam instat tempus et obligatio legis Evangelico) : quare tunc desiit obligare lex vetus, et circumcisio, ac ejus loco successit et obligare capit lex nova, el baptismus, in quo nemo nisi renatus ex aqua et Spiritu Sancto poterit introire in regnum Dei; cum scilicet lex nova promulgabitur in Pentecoste. Endo hoc Christi præceptum magis ad futurum in Pentecoste tempus, quam ad præsens spectare, usserit D. Thomas, III part, *Quast.* LXVI, art. 2, ad. 3.

Porro ri anisi quis renatus fuerit,» innuit jam baptismum a Christo paulo auto fuisse institutum; Christus enim id dixit Nicodemo paulo post baptismum suum, cum predicare el baptizare inciperet : neque illi necessarium ad salutem esse baptismum asseruisset, nisi is jam fuisset institutus.

6. Quod natum est (quod nascitur, gignitur, producitur) ex carne, caro est; et quod natum est ex Spiritu (Sancio), spiritus est. — Dicit hoc Christus, ut necessitatem regenerationis ex aqua et Spiritu Sancto ostendat, simul ut ejus rationem, præslantiam el fructum declaret. Tale ergo est Christi argumentum. Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt; sunt enim carnalia, regnum vero Dei est spiritale : ergo cum ex carnali generatione non nascatur nisi caro, id est homo animalis el casualu», peccatu obnoxius, et

ad peccala proclivis, ideoque regno Dei indignus et ineptus; hinc sequitur cum, ut regnum Dei spiritaliter ingredi possit, debere ex aqua et spiritu spiritaliter renasci, ut spiritus, id est spiritalis, itaque regno Dei aptus dignusque fiat. Quare non est quod mireris, o Nicodeme, id quod dixi, oportere te renasci ex aqua et Spiritu Sancto ; sicut enim caro generat carnem, id est rem corpoream et carneam, sio Spiritus generat spiritum, id est rem spiritalem: talc enim est genitum qualis est generans; hic enim in id quod gignit, suam substantiam transfundit, quoad illa transfundi potest. Nam Spiritus Sanctus suam substantiam, hoc est divinitatem, in baptizatos transfundere nequit; sic enim cos faceret vere et proprie deos, sicut funduar ipse vere et proprie est Deus, quod est impossibile : transfundit ergo se in cos, quoad fieri potest, per gratiam et dona sua spiritualia, quibus baptizatos sibi similes, id est spirituales, sanctos, coelestes et divinos efficit. Ita S. Cyrillus, Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus et alii. Adde tamen, Spiritum Sanctum cum donis suis scriptum quoque donare animæ, quam sanctificat el sibi in filiam adoptat, ideoque justificationem ipsius proprie esse regenerationem spiritalem, per quam renascimur filii et divini consortes naturæ, uti pluribus ostendi *Oscia* i, 10, ad illa: a Dicitur eis, filii Dei viventis. »

7. Non mireris quia dixi tibi: Oportet vos nasci denuo. — Est conclusio illata ex versu præcedenti, uti jam dixi; unde Chrysostomus : «Non disputamus, ait, de carne, sed de spiritu, noli arbitrari quod carnem spiritus pariat, vel caro spiritum. » Ex spiritu ergo renascaris oportet, si spiritus, id est spiritalis et cœli candidatus fieri exoptas.

8. Spiritus ubi vult, spirat; et vocem ejus audis, sed nescis unde veniat, aut quo vadat : sic est omnis qui natus est ex spiritu. — Pergit Christus Nicodemo rationem el naturam regenerationis spiritalis explicare, cique admirationem, quomodo illa fieri possit, eximere, d. Ne mireris te illam non intelligere, quia ipsa spiritalis est et invisibilis.

Quæres, quis hic intelligatur spiritus ? *Primo*, spirui plane et simpliciter spiritus est ventus; huic enim comparat Spiritum Sanctum, ut patet ex eo quod subjicit : « Sic est omnis qui natus est ex spirili!; » *q. d.* Sicut ventus, quocumque eum trailit voluntas, id est appetitus suus naturalis ad liandum, ibi liat et spirat, et tamen eum ejusque determinatum locum non perspicis, nec prævides, sed tantum ejus effectum et vocem, id est sonitum et stridorem percipis ; ita multo magis nec tu, o Nicodemo, nec quis alius, quantumvis subtilis et perspicax, regenerationem hanc spirituales ejusque finem el terminum, vel sensu, vel lumine naturali percipere valet ; sed tantum eam cognoscit ex revelatione et afflalu Spiritus Sancti, etiamsi symbola ejus externa aquæ et ablutioni*

In baptismo videat et oculis concipiat. Ita S. Chrysostomus. Si venti, inquit, quem sentis, viam nescis, quomodo divini spiritus operationes scrutaberis? Sic et S. Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, Jansenius et alii. Ludit Christus analogice in voco *spiritus*; prius enim per spiritum accipit ventum, deinde accipit ipsum Spiritum Sanctum, quia ventus index et symbolum est Spiritus Sancti, ut patet *Actor*, n, I, ubi Spiritus Sanctus per speciem venti validi descendit iu Apostolos (1).

Secundo, *Secundo*, sublimius S. Augustinus, Didymas, Nazianzenus, S. Ambrosius, S. Gregorius, Origenes et alii, quos citat et sequitur Tolctus, per *spiritum* accipiunt Spiritum Sanctum, *q. d.* Spiritus Sanctus ubi vult spirat, et quibus vult aspirat suos fidei, poenitentiae et gratiae impulsus. « El vocem ejus audis, n per praedicationem meam meorumque praedicatorum, ait S. Augustinus, Origenes, Beda et Rupertus; aut *vocem*, id est ejus efficaciam et effectum sentis, ait Ammonius. « Sed nescis unde veniat, aut quo vadat, n *q. d.* Nescis quomodo in hominem introeat, et quomodo redeat, ait Alcuinus et Beda, quia natura invisibilis est. Rursum nescis quomodo credentes ad fidem introducat, et quomodo fideles ad spem, charitatem aliasque virtutes perducatur, ait Ammonius. Ad haec nescis quomodo homines in filios Dei regeneret, et ad regnum Dei conducatur. Denique nescis quomodo animam hominis immutet, renovet, sanctificet; nescis ad quantam perfectionem ducat nascentem ex se, ait Glossa.

Sic EST OMNIS QUI NATUS EST EX SPIRITU. — Tō sic, juxta hunc sensum, non est vox comparantis, sed confirmantis, *q. d.* Sic prorsus, uti jam dixi, agitur cum omni fidei, qui in baptismo renascitur ex Spiritu Sancto. Simile est *Mare*, iv, 26 : « Sic est regnum Dei. » Alludit ad priscos heroes, qui Spiritus Sancti impulsu, heroica fortitudinis et virtutum opera ediderunt. Cum enim Samson, quid magni aggressus est, dicitur in cum irruisse Spiritus Domini, *Judie*, xiv, 6 et 19. Sic idem Spiritus dicitur induisse Gedeonem, *Judie*, vi, 31, et insiluisse in Saul, et mutasse cum in virum alterum, I *Deg.* X, 6 et 10.

(1) Solebant Hebraei ad significandam rem ignotam, obscuram, eam cum vento comparare, cumque *venti incognita* similem dicere, ut *Entes*. xi, 5; *Ez* h xiv, 11; *Job* sal. cxxxv, 7. Sensus igitur comparationis a Jesu h. 1. insilutae hic est : nihil erodere vello quam quod sub sensum oculorum cadat, ineptum est. Multa sunt quae nec spectari, nec quasi manu teneri possunt, quorum modus et ratio exprimi nequeat, quae tamen vere existant. Vento impetu suo huc et illuc fertur, vim ejus audis, eum praesentem sentis, sed unde oriatur, et ubi desinat, nescis; sic quoque magna est efficacia gratiae divinae in mentibus hominum; definiri quidem nequit, quomodo gratia in mentibus hominum operetur casque transformet, attamen ex effectu, ex argumentis et signis nequaquam dubiis operantur illa cognoscitur; mutatur Maiuendi ageudiquo ratio, iit huino id est spiritualis.

Tertio, Maldonatus per *spiritum* accipit animam, *q. d.* Quid mirum, o Nicodemo, si non intelligas quomodo homo ex Spiritu Sancto regenerari possit, cum intelligere non possis, quomodo ex spiritu illo naturali quo vivit, generetur? Spiritus enim animalis, « ubi vult spirat, » id est, quae vult, animat corpora et ex mortuis viva reddit; vult autem non omnia quae homines volunt, sed quae ita affecta sunt, ut animari ab illo possint. « Et vocem ejus audis » quia loquentem hominem, hinnientem equum, rugientem leonem vides, et ipsam quodammodo loquentem animam audis; unde intelligis hominem vivere : « Quoniam fumus flatus est in naribus nostris, et sermo scintilla ad commovendum cor nostrum, » *Sapient.* n, 2. Nescis tamen unde veniat, aut quo vadat, quia ignoras quomodo anima in corpus ingrediatur, quomodo egrediatur e corpore, unde gignatur, aut in quid desinat. Si ergo spiritus, id est anima illa quae vult, corpora animat, et per ea loquitur, nascitur et moritur; et tamen ejus generationem modum quo quo advenit et abit, ignoras : quid mirum, si non intelligas modum spiritualis regenerationis, quo ex Spiritu in baptismo fidelis renascitur? Hic sensus novus quidem, sed appositus et connexus est. Ducit enim argumentum a generatione naturali animae, ad generationem spiritualem gratiae, quae fit virtute Spiritus Sancti, ac ex illius occultatione evincit hanc longe esse occultiore. Sic pariter occultissima sunt, quae Deus in anima operatur, dum eam radiis suae lucis illustrat, consolatur, corroborat, inflamat, ac subinde a se abalienat, a terra in caelum rapit, imo in se quasi transformat. Nam, ut ait S. Dionysius, divinus amor facit extasin, ut terrena bona et mala non sentiat, sed super omnia elevatus, non nisi divina capiat et sapiat.

Tropologice : hinc disce cuilibet ambiendos, consulendos et sequendos Spiritus Sancti instinctus. Unde Aristoteles, lib. VII *Moral.* : « Ilis, inquit, qui moventur per instinctum divinum, non expedit consiliari secundum rationem humanam, sed quod sequantur interiorum instinctum, quia moventur a meliori principio. »

Melius S. Thomas, I II *part.*, *Quaest.* LXVIII, art. 2, ad 3 : a Hie, ait, cujus scientia et potestati omnia subsunt, sua motione a stultitia, et ignorantia, et hebetudine, et duritia, et caderis huiusmodi tutos nos reddit, quando per ipsius dona ejus instinctum sequimur perfecte. » Porro, quomodo Spiritus Sanctus occulte animam visitet, experientia sua docet S. Bernardus, serm. 74 in *Cant.*

Rursum S. Gregorius, lib. II *Dialog.*, cap. xxi : « Prophetiae spiritus, inquit, Prophetarum mentes non semper irradiat, quia sicut de Spiritu Sancto scriptum est : Ibi vult spirare; ita sciendum est, qui et quando vult aspiret. » Probat id exemplo Nathan, II *Ilcg.* vn, et Elicei, IV *Ilcg.* iv.

Ves.*. 9. Respondit Nicodemus : Quomodo possunt hec fieri? — *a* Animalis enim homo (qualis erat adhuc Nicodemus) non percipit ea quæ sunt Spiritus,» I *Cor.* u, 14, sicut rustici non capiunt quæstiones scholasticas, ac pueri nil noverunt nisi nuces suas, quas sapiunt.

Vtn io. <0. Respondit Jesus, et dixit fj : Tu iis magister in Israel, et ille ignoras? — *q. d.* Tuum erat, o Nicodeme, qui quasi Rabbinus cæteros Israelitas doces legem et Scripturas, hæc scire et docere. Oæc enim, quæ de regeneratione baptismi dixi, manifeste pnedicta sunt ab Ezechiele, xxxvi, 24, («Effundam, inquit, super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, etc., et dabo vobis cor novum, et spiritum novum. » Ita S. Chrysoslomus) et ab aliis Prophetis, eademque libi clare a me jam exposita sunt; cur ergo ea ignoras? nimirum quia Judæus es, solum capis Judaicas lustrationes et ceremonias corporales; Chiisti vero et Christiana mysteria, licet a Prophetis predicta, quia spiritualia sunt, necdum cognovisti, sed ea sensim me docente cognosces. Nam ut, ex S. Augustino, ait Beda, Christus hæc dixit : « Non insultare ei volens, sed ad humilitatis illum viam provocans, » itaque cum ad res Christianas capiendas disponens.

Vcn tu 11. Amen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, ET QUOD VIDIMUS TESTAMUR, ET TESTIMONIUM nostrum non accipitis. — *q. d.* Ego mysteria divina de Deo, de Spiritu Sancto deque ejus regeneratione spiritali in baptismo, etc., quæ tibi, o Nicodeme, prædico, verissime et certissime scio, quia ego, qua Deus, illa vidi in scientia divina; qua homo vero eadem vidi per visionem beatificam, ac per scientiam infusam. Quare mihi testificantem credere debetis : sed major Judæorum pars incredula mihi non credit, nec testimonium meum recipit; imo tu quoque, Nicodeme, ca necdum credis, quia de iis contra me disputas. Tacite hortatur Christus Nicodemum, ut hæc mysteria ratione non scrutetur, ul ea inelligat, sed fide credat. « Omissa exquisitiore investigandi diligentia, ait Cyrillus, simpliciore fide, quod intelligere non poterat, recipiendum esse consulit, auctoritate sua contradicendi iter illi obstruens. « Loquitur Christus de se in plurali : « Quod scimus loquimur, » id est quod scio loquor, ad pondus testimonii, quod solet a pluribus dari; et quia innuit Patrem et Spiritum Sanctum, plures secum esse testes, qui per os ejus loquantur. In Christo enim « inhabitavit plenitudo divinitatis (ac consequenter tota sancta Trinitas) corporaliter, » Coloss. ii.

Vett It Si TERRENA DIXI VOBIS, ET NON CREDITIS : QUOMODO SI DIXERO VOBIS COELESTIA, CREDETIS? — Si tu, o Nicodemus, per terrenas similitudines, de humana generatione, de carne, de spiritu et vento allatas non capis res divinas, quomodo eas capies, si nude easdem tibi proponam? possem

quidem idipsuin facere, quia easdem nude vidi et oculis mentis conspexi; sed oculi tui cæcutescentes ad tantam lucem hebescent, ut eam intueri nequeant. Quare suadeo tibi ut eas amplius non scruteris, nec do iis mecum disputes, sed simplici fide eas credas.

Paulo aliter S. Chrysoslomus, quem de more Thcophylactus et Euthymius sequuntur, *q. d.* « Terrena, inquit, terrenum baptismum dicit, vel quod in (erra perficiatur, vel quod ad suæ ipsius ineffabilis generationis comparisonem ita appellat, » *q. d.* Si non capitis terrenum meum baptismum, quomodo capietis mysteria divina de sancta Trinitate, de æterna Verbi generatione, processione Spiritus Sancti, de justorum felicitate, gloria, etc. Noli ergo, o Nicodeme, pergere ea curiose exquirere de iisque mecum disputare; sed mihi quasi testi oculato et divino ca affirmanti simpliciter crede.

13. Et NEMO ASCENDIT IN COELUM, NISI QUI DBS-Vers. IX CENDIT DE COELO, FILIUS HOMINIS, QUI EST IN COELO (1).

— « Et » ponitur pro « tamen, » vel certo tō *lamen* subauditur, 7. *d.* Mihi non creditis, et tamen nemo alius ascendit in coelum, ibiquo illa, quæ prædico, contemplatus est, nisi ego qui sum Deus et homo, ac ut Deus descendi in terram et naturam humanam assumpsi, ul vos illa docerem. Elevat Christus mentem Nicodemi, ut cogitet se non tantum esse hominem, sed in homine latere Deum, qui est in cælo, imo cælum et terram implet, ideo plane sibi fidem adhibeat et in se credat. Vult enim probare Christus sibi coelestia predicanti, pre omnibus esse credendum, ex eo quod ipse solus in cælo illa intuitus fuerit, juxta illud cap. i, 18 : « Deum nemo vidit unquam : unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipso enarravit. »

Ascendit. — Græce est ávoStSrxt?, id est *ascendit* in preterito, non in presenti, mullo minus in futuro. Quare hic locus de futura Christi in cælum ascensione intelligi nequit. Porro, Christus expresse tantum ait neminem alium a se ascendisse in cælum, quo tacite innuit se eo ascendisse, id est se ibi fuisse ibique Deum et omnia mysteria divina conspexisse. Est mnlalepsis. Loquitur enim Christus de se ul homine : homines autem non possunt esse in cælo, nisi e terra sua in cælum ascendant. Christus ergo qua Deus ascendit in cælum, id est ab æterno fuit in cælo, imo in cælorum apice et summitate, perinde ac in cælo foret homo, qui e terra in cælum conscendisset; unde explicans, subdit : u Filius hominis, qui est in cælo. « lia Tolctus.

Subtilius Maldonatus: Christus, inquit, qua homo ascendit in cælum, ab initio suæ incarna-

ti) Cohærentia est : quanquam ego solus luce *cadestia* accuratissimo scio, nam ego solus in cælo cum Deo versatus sum, Filius videlicet cum Patre, divinique participis consilii; idcoque a me solo accuratiorem notitiam de regni Missioni indole et Dei consiliis occipere potestis.

tinnis, non per humanitatis elevationem in cœlum, sed per communicationem idiomatum, quia incarnatus et homo factus mox fuit in cœlo, per communicationem jam dictam, et sic recte dicitur eo ascendisse. Sicut enim de Deo in Christo incarnato, per communicationem idiomatum recte dicitur, quod Deus sit in (empore natus, passus, crucifixus, mortuus, quia humanitas a Deo assumpta in tempore est nata, passa, crucifixa; sic vicissim de homine Christo per eandem communicationem vere dicitur. Hic homo fuit ab æterno, hic homo est in cœlo, hic homo adoratur ab angelis; quia scilicet divinitas, quæ est in eadem persona Christi, fuit ab æterno, est in cœlo, adoratur ab angelis.

Addit Emmanuel. Sa Christum, qua homo est, ab initio incarnationis dici ascendisse in cœlum, quia ex tunc anima ejus vidit Deum, fuitque beata, quæ magna est in cœlum, imo in cœlum cœlorum, ascensio.

Ubique- Perperam ergo Ubiquetarii hæretici ex hoc
uriorum loco contendunt corpus Christi esse ubique, eo
illo quod divinitas ejus sit ubique: proprium enim
divinitatis est esse ubique, humanitatis vero proprium est esse in certo et determinato loco, quo circumscribitur.

Valenti- N>! QUI DESCENDIT DE COELO. — Hic Valenti-
nus Christi* contendebat Christum ex cœlo attulisse corpus,
! Xpu- quare illud non accepisse in terra ex B. Virgine,
atiuihM! sed per eam solum quasi per canalem transisse,
i ubijc quæ est hæresis jam olim ab Ecclesia damnata.

Dicitur ergo Deus, sive Verbum, in incarnatione descendisse de cœlo, per catachresin et metaphorsin; Deus enim proprie locum non mutat, aut descendit. Dicitur tamen descendisse, quia in terra humanam naturam assumpsit, itaque per hanc novam in terra incarnationis operationem, hominibus visus est ex cœlo in terram descendisse. Loquitur enim Scriptura anthropopalhês, sive ex more et sensu hominum, qui concipiunt Deum in terram descendere, sicut homines descendunt ex loco alto in demissum, sive ex monte in vallem. Sic Gen. XVIII, dicitur Deus descendisse ad videnda et castiganda scelera Sodomie. Causam dat S. Cyrillus, in Cone. Ephes.: « Quia, inquit, Deus Verbum semetipsum exinanivit, ac Filius hominis appellatus fuit, manens inierim quod erat, hoc est Deus, fit ut tanquam unus cum propria carne consideratus, ex cœlo descendisse dicatur.

Filius hominis, qui est in cœlo. — Explicat et inculcat quod dixit, « Ascendit in cœlum, » </ d. Christus ascendit in cœlum, id est qua Deus ab æterno fuit in cœlo, quia ipse semper est in cœlo, tanquam cœlorum conditor, moderator, imperator, dominans in toto universo, ut Filius hominis » ergo, id est Christus homo, dicitur esse in cœlo per communicationem idiomatum, quia ejus divinitas erat in cœlo, ut dixi. Illis verbis, ait synodus VI UEcum. ucf. 12, « nos instruit, quod

divinitati unita est caro passibilui ineffabiliter atque singulariter, ut discrete atque inconfuse rite indivise videretur conjungi, ut nimirum stupenda mente mirabiliter manentibus utrarumque naturarum differentiis cognoscatur uniri. »

14. Et sicut (7. d. Sicut autem) Moyses exal- Ven. u
TAVIT SERPENTEM IN DESERTO; ITA EXALTARI OPORTET
Filium dominis:

15. Ut OMNIS QUICUMQUE ENTIBI IN IRSU 1, NON PEREAT, VVri.1%
SED HABEAT VITAM ÆTERNAM. — Pergit Christus catechizare Nicodemum: unde, sicut vers, precedenti ei exposuit se esse Deum, sic hic exponit se factum esse hominem, ut pro hominum redemptione crucifixus, mereatur ut omnis qui in cum credit, et per mortis ejus meritum salutem sperat, eandem consequatur. Sic enim solet Christus de se loquens summiis ima, divinis humana, gloriosis funesta jungere et subtexere, 7. d. « Quicumque percussus fuerit a serpentibus peccatorum, Christum intueatur, et habebit sanitatem in remissionem peccatorum, » ait Hadrianus I Papa, epist. 3 ad Carolim, regem Francorum, act. 5. Idem ex hoc serpente probat licitum esse usum imaginum. Additque: < Figura praeestabat vitam temporalem; res ipsa, cujus illa figura erat, vitam æternam (1).

Citat Christus historiam Hebræorum, ifumer. cap. XXI, vers. 3 et seq.: cum enim Hebræi in deserto murmurarent contra Deum et Moysen, Deus misit in eos ignitos serpentes (qui tropolog., ait Glossa, significabant incentiva vitiorum) qui eos mordderent, et igneo suo veneno necarent et chn%. quasi cremarent. Quocirca Hebræi pœnitentes postularunt a Mose remedium. Moses jussu Dei fabricavit æneum serpentem, cumque in pertica erexit, ut a singulis per tota castra aspici posset: quare qui cum aspiciebant, a morsu serpentina illico per miraculum sanabantur. Hic enim serpens repræsentabat Christum, qui formam habebat peccatoris, at non venenum peccati: Christus enim in cruce erectus est, ut oïnis in eum per fidem aspiciens et salutem sperans, a peccato Ad» per serpentem inducto, cæterisque omnibus quæ ex eo consecuta sunt, sanetur. Ita S. Augustinus, De Peccat, merit., lib. I, cap. xxxii. « Exaltatus serpens, inquit, est mors Christi; a serpente

(1) « Selotat Jesus sepias, quo auditorum suorum tarditati et segnitiei succurreret, nec eos a se imprudenter alienirei, doctrinas suas ita tradere, ut uteretur imaginum et similitudinum involucris atque integumentis, quo « culeos in annis eorum relinqueret; quo eos excitaret, ut tuentis nervos intenderent, et sensim meliora discerent; etiam cum ipse discipulis suis Jesus de morio sua prius obscurius, successu temporis apertius et sæpius disputare solebat. Ceterum Nicodemus quidem tunc temporis non perspiciebat quid Jesus lue comparatione instituti dicere voluisset, obscura ipsi hæc ejus oratio erat, preparata! tamen ea ad illa quæ eventura erunt; post Jesu mortem atque in vitam reditum hujus elitti recordabatur, et clarior cognitioais lux ei eflulgetat. » Ille optime Kulnoel in h. 1.

quippe mors venit, qui peccatum homini persuasit : Dominus autem in carnem suam non serpentis venenum, *id* est peccatum, transtulit, sed mortem, ut esset in similitudine carnis peccati pona sine culpa; unde et penna solveretur et culpa, » Et Theophylactus : « In illo serpente, ait, species quidem bestiæ, sed non venenum: sic in *Chrfcto* similitudo carnis peccati, non peccatum. » Audi S.Cyrillum, in *Concilio Ephcsino*, *acuto* et eleganter hæc explicantem : « Et quid istud enigma sibi vult? Cur sublatum serpentem conspicatus vita donatur? Unigenitum Dei Verbum, quod suapte natura vita est, nobis simile, hoc est homo factum est. Est autem homo res quædam noxia, serpenti non absimilis. At vero licet ut homo nobis assimilatus sit, si quis tamen in illum aspexit, morte superior evadit. Sed quid aliud, obsecro, est illum intueri, quam incarnationis illius mysterium exacto animi judicio expendere? » Addit S. Epiphanius, *hærcsi* 37, Christum comparari serpenti; quia Judæi eum ut serpentem despiciebant et abominabantur ; « Instar serpentis, inquit, Dominum Salvatorem ignominia afficiebant, »

Sffpnitb Plenissimo vero S. Chrysostomus causam et analogias serpentis ænei et Christi assignat : « Ne ei(U enim, inquit, quis diceret: Quomodo possunt Chnjto. jn crucifixum credentes salvi fieri, cum se a morte non liberaverit? veterem in medium adducit historiam. Nam si ad rcrei serpentis simulacrum aspicientes Judæi, a morte liberabantur: quanto majori, qui in crucifixum credunt, beneficio fruuntur? Illic enim mortem fugerunt Judæi temporalem, hic sempiternam fideles. Illic ictus serpentoni suspensus serpens sanavit, hic incorporei serpentis plagas Jesus cruci affixus curavit. Illic corporeis oculis suspicientes, corporis salutem, hic incorporeis omnium peccatorum remissionem consecuti sunt. Serpens illic mordebat, et serpens sanabat; hic mors perdidit, et mors salvum fecit. Ad hæc qui interimebat serpens, veneno sæviebat, qui liberabat nullo. Sic et hic, quæ perdebat mors peccatum habebat, quemadmodum serpens venenum : Domini autem mors ab omni immunis erat peccato, ut aereus serpens veneno. Vides ut figura consentiat veritati.»

Exaltavit. — Id est ex ligno alto suspendii : unde Ilcbr. Nurn. xxi, 9, additur D3 Sn «/ nes, id est *super vexillum*, puta super hastam vexillarem, instar vexilli erectam ; hoc enim typus et figura erat vexilli crucis Christi, ad quod ipso fideles suo<, quasi milites advocat. Hanc nutem hastam cum serpente ænco ex illa suspensio, Moses fixit et erexit super tabernaculum, quod in deserto, in medio castrorum situm, Hebræis erat \ ice templi, teste Justino sub finem Apologia* 2 *ad Antoninum Imperatorem*, quo significabatur crucem Christi figendam et adorandam in templo ab omnibus fidelibus, quasi fidei et religionis Christian*» vexillum et tropli.Tum.

Quærit S. Chrysostomus : « Cur non dixit suspendi, sed exaltari? » ac respondet : « Ut neque ignominiosum auditori, neque a figura abhorrens videretur. » Plura de hoc serpentis ænei symbolo et Christi crucifixi typo dixi *Num.* xxi, 9. Hinc liquet inepte Calvinum interpretari hanc Christi exaltationem esse Evangelii ejus prædicationem, non autem ejus crucifixionem.

Ut omnis qui credit (illiquo obedit leges ejus servando, sive qui in eum credit, fide non nuda et informi, sed per charitatem formata), madeat vitam æternam, — per gratiam, pœnitentiam, virtutes et bona opera, quæ illi Christus c cruce aspirat hoc fine, ut vitam, felicitatem et gloriam æternam mereatur et assequatur.

1G. Sic exim Dels dilixit mundum, ut Filium Vers. ia. suc i unigenitum (Syrus, *unicum*) daret : ut OMNIS QUI CREDIT IX EUM, XOX PEREAT, SED HABEAT vitam æternam (I). — Arabicus, *sic dilexit Deus mundum, ut dono dederit Filium suum*, etc. Consentit more suo /Egyplius, ac cæteri. Est occupatio ; ne enim Nicodemus miretur et objiciat : Si Filius Dei es, quomodo ergo Deus permittet te suspendi et exaltari in cruce ? Occurrit Christus Deum id permissurum, ut igneam et immensam suam in homines charitatem demonstret, quam proinde repræsentabat serpens æneus, qui hebraico vocatur *saraph*, id est igneus, et igniens, ac ignitos deserti serpentes afflans et comburens. Ita S. Chrysostomus et Theophylactus. Audi S. Ambrosium; lib. II De *Jacob et vita beata*, cap. vi. a Considera affectum patrium. Quod pictas est, quasi morituri filii suscepit periculum, quasi orbitalis hausit dolorem, ne tibi periret fructus redemptionis. Tantum fuit Domino studium tuæ salutis, ut propemodum de suo periclitaretur, dum te lucraretur. »

Nola, singula Christi verba hic habere magnam emphasim, et emphalice exaggerare amorem

(1) Quæ inde a vers. 1G leguntur usque ad vers. 21 a Joanne ipso propterea addita esse, ut Christi dicta accuratius et uberius explanaret, judicarunt, aut potius somniarunt, præeunte Erasmo, Roseniullcrus major et Kuinocl, qui addit etiam aliis in locis Joannem sermones aliorum referentem, sua notata vel interseruisse statim, vel sub finem attexuisse. Contra merito Knappius, op. cil.» veteribus interpretibus adslipulatus, observavit hæc : Ne unum quidem exemplum afferri poterit, ex quo appareat Joannem eorum quos loquemos fecerit, sermonibus, sua sic vel interposuisse, vel subjunxisse, ut plane nullam ejus rei significationem daret. Quin contra hujus scriptoris perpetuo in mon* illud est positum, ut, vel interloquens aliorum sermoni, vel ante expudtis quædam subnectens, claris id indiciis ostendat. Coni. *Joan.* i, 16-18; li, 17, 21, 22 ; VI, G; vn, 39; vili, 27; x, G, etc. Tenendum est igitur Christum ipsum sermonem suum cum Nicodemus habitum continuare ctsic pergere, ut doceat, ea in re quam motio commemoraverat, singularem Dei Patris amorem, quo ille genus humanum amplectatur, elucce, eo consilio ut et Patrem et Filium, qui prius tantopere nos adamarint, grato et obsequente animo redamemus, I Epist. *Jomin.*, cap. iv, vere. 10.

Empbi. Dp̄i, *Primo* enim ait sic, id est tanta amoris vehementia, conatu, excessu; *secundo*, non rex, non Cæsar, non angelus, sed *Deus*; *tertio*, *dixit*; scilicet prior et gratis, sino merito, imo sino desiderio nostro; *quarto*, *mundum* sibi contrarium, hostem et reum damnationis; *quinto*, ut non hominem, non angelum, non mundum alterum, sed *filium*; non alienum, non adoptivum; sed *suum* proprium ac naturalem, cumque non unum e nullis, sed *unigenitum* et unicum; *sexto*, non venderet pretio, non mutaret, sed gratis *daret*, non ad regnum et triumphos, sed ad mortem et crucem; *septimo*, id fecit non sibi, non Christo fructum aliquem quærens; sed ut ipse nos, id est creator creaturas suas sua morte vivificaret, sua humilitate exaltaret, sua exinanitione æterna gloria, opibus et bonis immensis cumlaret. Hæc est philanthropia Dei erga homines, quam celebrat Apostolus *ad Titum*, m, 4. Vide ibi dicta.

Objectio Dices: Majoris amoris fuisset, si Deus Pater dedisset scipsum nobis nostramque carnem assumpsisset, quam quod miserit Filium; plus enim dat qui se dat, quam qui alium mittit.

Uip. Respondeo: Hoc verum est in iis qui sunt diversæ essentia, non autem in Deo, ubi Pater et Filius eandem numero habent essentiam divinam, suntque fyxvmoc, id est consubstantiales: quare Pater dando nobis Filium, cum eo dedit nobis essentiam suam, qua nihil majus esse aut dari potest. Fuit ergo donum hoc Patris summum et infinitum. Illa S. Cyrillus hic.

OhjccUo Instabis: Pater non dedit personam suam, sed essentiam duntaxat. Plus ergo dedisset, si personam suam quoque dedisset: Respondeo negando consequentiam: tum quia persona in Deo realiter idem est quod essentia; nihil enim addit essentia nisi relationem et oppositionem ad aliam personam; tum quia persona Filii tam digna est «piam persona Patris; omnes enim tres personæ divinitate per omnia sunt æquales, ut habet Symbolum S. Alhanasii. Adde, Pater dando personam Filii, dedit nobis (nonque personam suam, æque ac Spiritus Sancti, quia Pater est in Filio, et uterque in Spiritu Sancto, ac vicissim Filius in Patre est, et Spiritus Sanctus in Patre et Filio, per divinam illam sive circumincessionem, de qua dicam *Joan*, xiv, 10.

CnrFili- Porro causas, ob quas Deus Pater proximo bxu- ict]cr] personam, non suam, sed Filii sui, sive Fmiint cur Funis solus carnem nostram assumpserit, bfrtui non Pater, nec Spiritus Saucius, plures affert

Thomas, III *part.*, *Quast.* HI, art. ullim. Inter quas primaria est, quod Pater per Filium voluerit nos nostramque naturam sibi adoptare, iisquo sibi filios et consequenter hæredes efficere. Filium enim suum fratrem nostrum effecit, ut per eum filii Dei et consequenter hæredes efficemur, uti indicat hic Christus. Undo Thoodoretus citans hæc verba Christi, semi. 10 *De Providen-*

tia, longiuscule post initium, ea sic explicat, *q. d. a* Tanta es! amoris hujus excellentia, ut Filium unigenitum, consubstantialem, ex utero ante luciferum genitum, quo cooperario usus mundum creavit, medicum et salvatorem nostrum decerneret, et per hunc adoptionis in filios Dei donum nobis donaret, » juxta illud Apostoli: « Quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, » *Rom.* vin, 29.

Adde, in humanis amor descendit, non ascendit: unde magis amat pater filium, quam filius patrem; optat enim post se filium superstitem et heredem relinquere, quasi in filio post mortem victurus et superstes futurus. Atque hoc respectu et hac analogia cum rebus humanis, dici quodammodo posset major amor Patris, quod dederit nobis Filium, quam si dedisset scipsum: dando enim Filium, dedit quoque scipsum (Pater enim omnia sua communicat et transfert in Filium), dando vero scipsum precise, non dedisset Filium: Pater enim est ante Filium, non tempore, nec natura, sed origine; Pater enim est origo et principium Filii, non Filius Patris. Hæc intellige, sive anthropopathus, sive comparative per analogiam ad res humanas de divinis loquamur, uli dixi. Sic enim sæpe loquitur Deus humano more, et ad nostros conceptus descendit, ut divina et incomprehensibilia, per ea quæ apud homines videmus, aliquo modo capiamus.

17. Nox exim misit Deos Filium suum in mundum, ut JUDICET MUNDUM, SED ET SALVETUR MUNDUS per ipsum. — Confirmat et exaggerat immensum Dei in homines amorem, per Christum crucifixum demonstratum, *q. d.* Jure suo poterai Deus Filium mittere in mundum, ut eum tot scelerum reum perderet et in abyssum gehena demergeret; hoc enim justitia exigebat, sed justitiam vicit immensa Dei charitas, quæ mundum, cum dignus esset extremo supplicio, summo affecit beneficio dando ei salutem per eum.

Nota ri *ut judicet*, id est condemnet, puniat, in tartara mittat, ibique comburat; opponitur enim illi vi *ut salvetur*. Sic et in seq. et alibi crebro *judicare* ponitur pro *condannare*. Est metalepsis. Hinc S. Augustinus et Theophylactus notant Christum hoc fine incarnatum esso, ut omnes homines salventur, idque ipsum serio optare et velle: quare quod multi ex cis damnantur, per ipsos stare, nec Christi, sed ipsorum esse culpam.

18. Qui credit in eum, non condemnabitur, sed salvabitur: qui autem non credit (jam), judicatus (id est condemnatus) est (quia talis manifeste scipsum per suam infidelitatem condemnat; per illam enim sibi omnem salutis viam et initium, puta fidem, præscindit), QUIA NON CREDIT IN NOMINE UNIGENITI FILII DEI. — Græce u; ict]cr], id est in *nomen*, hoc est, in

ipsum Filium Dei; *nomen* enim ponitur pro re nominata metonymice. Aut proprie, g.d. Quia mihi homini non dat nomen et titulum Filii Dei: quia enim me solum credit esso hominem, hinc me nominat hominem, Dei vero nomen mihi denegat; quæ summa est in me el Deum Patrem injuria, æque ac blasphemia, ideoque acrem pœnam et condemnationem meretur. « Magnum, ait Cyrillus, crimen incredulitatis esse ostendit, quoniam unigenitus ipse sit Filius Dei: nam quanto præstanlius est quod contemnitur, tanto majoribus, qui spernit, suppliciis subiacet; » præsertim quia talis a mendacem facit Deum, quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo, » | *Joan*, cap.v, vers. 10.

Ven 0. 19. Hoc EST AUTEM JUDICIUM : QUIA LUX VENIT IN UINDUM, ET DILEXERINT HOMINES MAGIS TENEDLAS, QI'AM LUCEM; ERANT END! EORUM MALA OPERA. — « Judicium, » id est causa judicii, hoc est, condemnationis, *q. d.* Hæc est causa cur jam judicati, id est condemnati sint, qui non credunt in me; quod scilicet magis tenebras et ignorantiam Dei et agendorum, ac suas terne delicias et concupiscentias, indeque peccata sua obstinate dilexerint, quam lucem, id est Christum, qui mundo attulit lucem, id est cognitionem Dei, salutis, rerum agendarum, et boni sancteque vitæ. Horum enim symbola sunt lux et tenebræ, ob triginta analogias quas recensui | *Joan*, v, ad illa: « Quoniam Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ. » Unde Beda: Lucem, ait, scipsum appellat, de qua supra, cap. i: « Erat lux vera; » tenebras vero peccata. Porro « lux venit in mundum, » homines excitans, ait Glossa, et admonens cognoscere sua mala, *q. d.*, ait S. Chrysostomus: « Non ipsi eam quaesierunt, vel laborarunt ut invenirent: ipsa ad eos venit, nec tamen ei occurrerunt. » Christus versu præcedenti dedit proximam judicii, id est condemnationis, infidelium causam, scilicet ipsam eorum infidelitatem: hic dat causam remotam, sed primam, scilicet quod tenebris suarum concupiscentiarum affixi, noluerint admittere lucem veritatis et sanctitatis, quam ipso verbo et exemplo prædicavit. Sic hodie multifiunt hærelici, ut libertatem carnis sequantur; hanc enim permittit hæresis, vetat vero fides: quare ut hæreticum convertas, hac via utere, ut prius ei vitam honestam moresque castos et sanctos persuadeas; sic enim facile fidem veram eidem persuadebis.

Posset *secundo*, nervosius «judicium» proprie accipi, *q. d.* Hoc est «judicium,» scilicet condemnationis et reprobationis infidelium, vel quo se quisque eorum condemnat, quod scilicet tenebras pnetulerint luci, id est cupiditatem sanctitati, ignorantiam scienti, dæmonem Deo: fideles vero credentes in Christum, tenebras suas confessi abdicarmi, ac oblatam sibi Christi lucem receperint, ait S. Augustinus: qui enim tenebras

proferi luci, id est infidelitatem fidei, scelera virtutibus, hic ipso facto scipsum judicat, id est condemnationis reum et gehenna dignum confitetur. Quare tali dicet Christus judex: Ego te non judico, quia tua ipsius conscientia te judicat et condemnat.

20. Omnis enim qui male (Græce, id est Vere.n. prava et perversa) agit, odit lucem, i.e. non venit AD LUCEM, UT NON ARGUANTUR OI'KRA EJUS. — « Illeusat, ait Cyrillus, omnis qui male agit, lucis illuminationem, non quia malorum eum pudeat pigeatque (salvaretur enim si id esset), sed quia ignorare meliora mavult, ne conscience stimulis quotidie peccans exagitetur. » Nam, uti notat S. Chrysostomus, « eos notat, qui semper in malitia perseverant, et usque ad extremum spiritum inalili studentes, in malis perseverant operibus, et semper in viliorum luto versantur. »

21. Qui autem facit veritatem, venit ad LU- Ven.it CEM, UT MANIFESTENTUR OPERA EJUS, QUIA IN DEO (secundum Deum Deique voluntatem et legem, item per Dei directionem, lucem, gratiam et opem) sunt facta. — « Veritatem, » intellige practicam, hoc est id quod verum, rectum, justum, quum et Deo gratum est. Sicut enim est veritas qn|f» cordis et oris, sic est et operis, qua fit ut opus honestum et sanctum respondeat et adæquetur suæ regni, pula vero judicio practico rationis et prudenti, sive justitiæ, virtuti, legi et voluntati Dei. Sic, cap. viii, 43, de Lucifero dicitur: « Ille in veritate, » id est quilate, justitia et sanctitate, « non stetit. » Et sic Apostolus jubet nos « facere veritatem, » id est id quod vero bonum, sanctum et Deo gratum est. Idem ingeminat Psalles, *Psal.* cxviii.

Sensus est, *q. d.* « Qui facit, » id est per Dei illuminationem et gratiam, proponit et decernit facere « veritatem, » id est id quod vere bonum et sanctum est, « venit ad lucem, » id est amplectitur meam doctrinam et fidem Christianam: a ut manifestentur opera ejus, quia (quod) in Deo sint facta; » quod scilicet Deo placeant, quasi ipsius ductu, monitu, jussu, impulsu facta, ait Euthymius: aut si secus facta sint, ut illa corrigat, et juxta Dei voluntatem emendet et reformat. « Qui veritatem facit, ait Cyrillus, spiritalem illuminationem non spernit, per ipsam maxime ad eam cognitionem perductus, ut intelligere possit an omnia secundum divina peregerit præcepta, nec voluntatem Dei transgressus sit. » Et S. Chrysostomus: « Ostendit, ait, errantium neminem se fidei subditurum, nisi prius rectam sibi vitam persuadeat, et neminem, nisi prorsus inaliti deditum, in incredulitate persistere. »

Hucusque verba Christi ad Nicodemum, quibus ipse sensim ad Christi fidem et sanctitatem perductus est, ut patet cap. viii/ii, et cap. xix, 39.

22. Post hæc venit Jisus et discipuli ejus in v. > : terram Judeam. — Syrus, in *terram Judææ*; 7. d. Jesus a metropoli Judien, scilicet a Jerusalem,

cujus civis fuisse videtur Nicodemus, venit in reliquam Judææ regionem, fugiens sectas et odia Hierosolymitanorum principum. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, D. Thomas et alii, licet aliter opinetur Jansenius. « In solemnibus, ait Chrysostomus, in civitatem veniebat, ut in modum doctrinam Dei proponeret, inde sæpe Jordanem petebat.

Er **ILLIC** MORABATUR CUM EIS, ET BAPTIZABAT, —
 'i P-non ta,n Per sc> Muanl Per fiuos discipulos, ut
 hiabatl dicitur, IV, 2, quos tamen ipse prius baptizabat,
 irrt ob idque fecit variis de causis. *Prima* est, ut ostenderet suum baptismum diversum esse a Joannis baptismo; hic enim a solo Joanne dabatur; Christi vero baptismus dabatur etiam ab aliis, scilicet a discipulis, Christo in eis et per cos poh liter operante. *Secunda*, ut auctoritatem, vim cl duralionem sui baptismi ostenderet propagandam fore per omnia succedentia srecula. Ita S. Augustinus et Cyrillus. *Tertia*, quia ipse majoribus occupationibus docendi, concionandi, regros sanandi, dæmones expellendi et miracula patrandi distinebatur. Ita Theophylactus. Porro discipuli Clirisli baptizantes, necdum erant apostoli; Apostoli enim vocati et creati sunt a Christo, post incarcerationem Joannis: hæc autem contigerunt ante eam, ut patet vers. 24. Discipuli ergo hi necdum erant Apostoli, imo necdum erant sacerdotes, quia sacerdotes a Christo postea creati sunt, in ultima ejus cœna.

An Dap- Quocirca jam quasi error est dicere, quod
 Me aiunt Ammonius, Bupertus, Chrysostomus,
 hom. 28; Theophylactus, Tertullianus, lib. *je*
 Baptismo, cap. **xi**, Christum idcirco non baptizassc, eo quod baptismus ante mortem Christi non haberet vim remittendi peccata cl confereendi Spiritum Sanctum; hanc enim accepisse a morte Christi: quare discipulos Jcsu baptizaste baptismo Joannis Baptistæ, non Christi. Audi
 Negai Tertullianum: a Itaque lingebant discipuli ejus
 ^ hllj ut ministri, ut Joannes ante precursor, eodem baptismo Joannis, ne quis alio putet, quia nec cxlal alius, nisi postea Christi, qui tunc utique a discentibus dari non poterat; utpote nondum adimpleta gloria Domini, nec instructa efficacia lavacri per passionem et resurrectionem, quia nec mors nostra dissolvi posset, nisi Domini passione, nec vita restitui sine resurrectione ipsius.»

Audi S. Chrysostomum: «Ulrumquo (baptisma, scilicet Joannis et discipulorum Jcsu) enim similiter spiritus expers erat, et unam eamdemquo baptizandi causam habebat, ut Christo conciliaret baptízalos.» Et mox: «Quod autem nihil eorum baptisma prestarci, sequentia manifestant.» Probat ex co: «Spiritus nondum erat datus, quia Jesus nondum erat glorifícalos, n Joan. vu. Sed alius illius loci est sensus, ut ibi ostendam. Accedit S. Leo, epist. 4 *ad Episcopos SM-liæ*, cap. n: «Proprie, inquit, in morte crucifixi, el

in resurrectione ex mortuis, potentia baptismatis novam creaturam condii ex veteri, ut in renoscentibus et mors Christi operaretur, el vita, dicente B. Apostolo Paulo: An ignoratis quod quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus.»

Verum alia est mens Pauli, ut ibi dixi, alquo **ILC**, r
 ipsius, ut opinor, S. Leonis. Nam ante mortem
 Christus remisit peccata paralytico, *Matth.* ix, et
 Magdaleno*, eamque spiritu charitatis implevit,
Lue. vn, idque sola voce **sine** sacramento: cur
 ergo idem facere non potuit cum Sacramento
 baptismi? hoc enim vim suam justificandi trahebat a
 meritis Christi, tum pratentibus, tum futuris; ac præserlim a morte Christi, quam Christus jam acceptaverat, seque in victimam futuram, pro salute hominum Deo Patri jam sæpe obtulerat. Quocirca sicut Eucharistia ante mortem a Christo instituta sanctificavit Apostolos, sic et baptismus. Ha diserte S. Augustinus hic, *tract.* 15; S. Thomas, S. Bonaventura, Richardus, Scotus, Cajetanus, Sotus retorique Doctores, quos citat et sequitur Gabriel Vasquez, Suarez, III *part.*, *Quæst.* LXVI, art. 3, disp. 140, cap. ni.

Similiter parum probabile est quod censent
 D. Soto et Melchior Canus, tract. De *Baptñmo*,
 discipulos hic alia forma usos in baptizando,
 scilicet dicendo: «Ego te baptizo in nomine Jesu Christi;» cum post ejus resurrectionem dixerint.
 a Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, el Spiritus Sancti,» uti jubet Christus, *Matth.* xxvtn. Aut, ut opinatur Franciscus Lucas, dicendo: a Poenitentiam age, appropinquavit enim regnum coelorum.» Hoc enim fuit initium prædicationis tam Joannis Baptistæ, quam Christi. Verum hæc minus sunt verisimilia, tum quia sic Christus debuissst formam baptismi mutaro: quod incongruum fuisset, sic enim duplex baptisma instituisset; tum quia non est verisimile Christum baplizasso in nomino suo, cum tamen ipso per so baptizarit suos Apostolos.

Porro antiquorum Patrum sententia est, ait
 Euthymius, B. Virginem et S. Petrum a Christo
 ipso esse baptízalos. Et Evodius, S. Petri in ca-
 Hiedra Anthiochena successor, epistola quæ ia-
 scribitur To ç&ç, id est *Lumen*, asserit Christum
 suis manibus baptizasse Andreain, Joannem et
 Jacobum, cl ab his reteros Apostolos fuisse baptízalos. Et S. Augustinus, *epist.* 108, docet Apostolos baptismo Christi fuisse baptízalos, antequam ipsi eodem alios baptizarent.

23. Erat avt bh et Joannes baptizans in .Ex- Vctt.sj.
 nox, juxta (Greco t-n>;, id est prope) Salim:
 QUIA AQUÆ MLLT.B ERANT **ILLIC**, ET VENTECANT,
 ET BAPTIZAB ANTITL — «/EnnOI),» Vel *EnilOil*, Oppi-
 dum crat apud Jordanem, octo passuum millibus
 distans a Beban, quæ postea Scythis illam occupantibus, dicta csl Scythopolis: ita dicta ab llebr. *ain*, et erasi *cn*, id est fons, quia, ut sequitur, uaque nulli* erant illic.»

Eidr n
 f<vnu
 UapÜo-
 rit pu

CLñilal
 bjpñEX-
 vil ma-

W'

&Ua« Juxta Saldi (1). — « Salim » vol *Salem* duplex erat : una quæ postea dicta est Jerusalem, altera juxta Scylhopolim, quæ tempore S. Hieronymi dicebatur *Salumnias*, ul ipse testatur in Locfs Siko. *HcLr*, Salem, Hebr. idem est quod *sanitas, integritas, pax, perfectio*; hanc enim pœnitentes recipiebant a Joanne transmissi ad Christum, qui non longe a Joanne baptizabat. « Baptizabat Christus, ait Cyrillus, per discipulos suos, Joannes quoque ipse non per alios, sed manibus suis : nec in iisdem fontibus, in quibus Christus, sed juxta Salim, et in fonte quodam certo atque vicino, quia multæ aquæ erant illic. » Unde colligas Joannem ita baptizasse, ul non solum caput (ad hoc enim modica aqua erat opus), sed et corpus aquis ablueret. Porro, Joannes prius baptizara! in Bethania, sive Bcthabara, ubi Jesum baptizavil, cap. i, 18. Unde putant nonnulli ipsum illum locum cecisse Jesu, ut ipse ibidem baptizaret, ac se transtulisse in /Ennon. Verum hoc invidiam conflasset Jesu, ac lites inter ipsum et Joannis discipulos concilasset. Quare verius videtur quod Joannes sponte sua subinde locum mutarit, ut totam Jordanis regionem predicando et baptizando circumiret, pluresque ad suum baptismum alliceret, quibus ipse Jesum esse Messiam annuntiaret, « ut in eum, qui post ipsum venturus erat, crederent, » ait S. Chrysostoinus.

x24. 24. Nondum exim missus (Grece Π<G>τ.λ<u>w<ç>, id est conjectus, compactus) fuerat Joannes in carcere. — Hæc vox, ait S. Chrysostoinus, innuit Joannem baptizasse usque ad suam incarcerationem ; usque ad mortem enim constans perstitit in officio suo, ad quod a Deo missus erat, scilicet ut baptizando et predicando pararet viam Christo, quod cum sat superque fecisset, Dei nutu permissus est incarcerationi, ut locum cederet Christo omnesque suos discipulos ad Christum transmitteret, uti reipsa fecit.

Addit hoc Joannes Evangelista, ut innuat sc hæc omnia supplere et addere reteris tribus Evangelistis; illi enim historiam suam ordiuntur a carcere Joannis.

n.15. Facta est autem quæstio ex discipulis Joannis cum Judæis de purificatione. — « Autem, n Græcc cJv, id est *igitur*; quia scilicet Joannes baptizabat cum Jesu, ut precessit : inde enim orta est « quæstio, » id est lis et contentio, « ex discipulis Joannis, » scilicet hanc quæstionem et litem moventibus, utpote zelantibus pro honore et auctoritate magistri sui Joannis, ne ille vilesce-ret per baptismum Jesu, ad quem plures confluebant, præsclit transmittente et Jesum sibi preferente ipsomet S. Joanne.

Cum Judæis — Jesum sequentibus. Greca Com-

ti) Multum de urbe *Salini* discrepant interpretes. Hoc saltem certum esse videtur, *Salim* non cis Jordanem in Judæa, sed trans Jordanem in Perea sitam fuisse : quod inde etiam versimile fit, quod ibi luit aula Herodis, a cujus satellitibus Joannes prehensus luit.

plui, habent in singulari, utri id est *cum Judæo* ; Syrus addit, *uni ex discipulis Joannis cum uno ex Judæo* : quam lectionem sequuntur et exponunt S. Chrysostoinus, Nonnus, Theophylactus et Euthymius ; Latini vero, et ex Grecis S. Cyrillus, legunt : « cum Judæis, » in plurali. Fieri potest quod unus hanc litem suscitavit, quam deinde plures, ut fieri solet, adauxerint; « do purificatione, » id est do baptismo Joannis et Jesu, uter scilicet esset melior magisque purificaret et sanctificaret. Nam « Judæus quidem, » ait Theophylactus, proferebat baptismum discipulorum Christi, discipuli vero Joannis baptismum magistri sui; » utpote qui prior inultos, adeoque ipsum Jesum quasi discipulum suum baptizasset. Sed replicabant discipuli Jesu, ipsum inulta miracula fecisse, Joannem vero nullum. Rursum Joannem Jesum sibi protulisse et asseruisse ipsum esso Messiam, sive Christum, ita S. Augustinus, Beda, Cyrillus et Chrysostoinus cum suis.

26. Et venerunt ad Joannem, et dixerunt ei : Vera. 23. Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu TESTIMONIUM PERHIBUISTI, ECCE HIC BAPTIZAT, ET omnes veniunt ad eum. — « Rabbi, » paraphrasticè eleganter Nonnus : « Rabbi, qui primus salutarium aquarum fuisti proco. »

Qui ERAT TFCUM TRANS JORDANEM. — Scilicet Jesus, qui ad te venit ut baptizaretur, hic jam ingratus se tibi requat, tuum officium invadit, tuum baptismum ambit et usurpat. Dignus ergo est ut eum coerceas, alioqui omnes a te ad illum defluent, cum ignominia et dedecoro, tam luo, quam nostro. Audi S. Chrysostomum : « Quem tu baptizasti, quem clarum et conspicuum reddidisti, is eadem quæ tu, audet. » Et paulo post : a Qui in discipuli loco habitus est, qui nulla ex parte nobis superior erat, is abs te discedens baptizat. Hæc autem ex animi imbecillitate et ambitione quadam loquebantur. » Similiter Euthymius : « Ille munus tuum contra te exercet, luamque rapit gloriam. Et insuper exasperare illum volentes, addiderunt : Et omnes veniunt ad eum, te relicto, n

27. Respondit Joannes, et dixit : Non potest Vct< *?. HOMO ACCIPERE QUIDQUAM, NISI FUERIT II DATUM DE coelo. — Joannes reprimit discipulorum ambitionem et contentionem, imo aperte litem Christo adjudicat cumque sibi præfert, et novum aniplumque ei dat testimonium, quod ipse sil Messias, 7. d. Ego non possum sino insigni præsumptione, superbia et ingratitude, ac consequenter nec volo, nec desidero occupare majorem gradum, majus officium, majorem auctoritatem, quam mihi dederit Deus, a Docet enim hominem concessa sibi de cælo mensura osse contentum, » ait Cyrillus. Quid ergo vultis? ut ego Messim munus invadam, illudquo Jesu propriam? Deus hoc avertat ; si enim id facio, Deus juste me officio et honore meo privabit. Scitis illud vulgo apud nostros Syros jactatum ; « Camelus postulans cor-

mia, aures amisit, n Absit igitur a me, ul me Jesu pfteram, ul mihi Messi® nomen et dignitatem arrogem : hoc enim Jesu datum est a Deo, non mihi; mihi sat snpcrque dedit Deus, quod ejus præcursoreni el indicem me fecerit : illo ergo contentus vivam et moriar, effilera omnia Jesu Domino meo ultro concedam. Ita Augustinus, Beda et alii ; licet S. Chrysostoinus, cum suis, hæc a Joanne dicta putet, non de sc, sed de Jesu, g. d. Jesus facit sc Messiam, idque probat per miracula, ct recte facit, quia hæc dignitas, et hoc officium illi datum est a Deo ; nemo enim potest hoc usurpare, nisi cui id dederit Deus, juxta illud *Hebr.* v, 4 : « Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo. » Deus enim cuique distribuit mensuram fidei et grati® ultra quam se efferre nequii, ct quam recte usurpare potest cl debet.

Vere M. 28. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis (grace, id csl *testes estis*), qlod dixerim : Non sum ego Chiüstus; sed quia missus sum ante illum, — ul scilicet ejus adventum præcam hominesque preparerò, velut ejus precursor, minister, index et preco, *q. d.* Scitis me semper professum esse quod non sim Christus, sed precursor Christi, cur ergo me jam sollicitatis ut ego hæc dicta mea revocem, acme Jesu præponam, illique nomen Christi suffurer, illudque mihi arrogem? Sane hæc intoleranda foret superbia, inconstantia, injuria et blasphemia : sinite ergo me meo officio contentum vivere, mecumque Jesu viam preparate, illquo quasi Mcssiæ, Deo et Domino meo ct vestro, vos totos addicite et servite.

Vere.so. 29. Qui habet sponsam (cui sponsa assignata ct desponsa csl), sponsus est ; amicus autem sponsi QUI STAT, ET AUDIT EUM, GAUDIO GAUDET PROPTER VOCEM SPONSI. HOC ERGO GAUDIUM MEUM IMPLETUM est, — *q. d.* Jésus Christus per incarnationem despondit sibi Ecclesiam, sive lotum cœlum populi fidelis, huicque illo a Deo addictus est, quasi sponsa sponso. Jesus ergo est verus Ecclesiæ sponsus, et sponsus a toto populo fidei summo acceptandus, amandus cl colendus est. Quid mirum ergo, si totus populus me relicto ad illum confluat? Ego enim non sum sponsus, puta Christus, sed amicus sponsi Christi : quare illi non invideo hunc populi confluxum, sed ut amicus ejus mire gaudeo, quod Liuto dignus sim habitus ministerio, ul sim sponsi paranympus, utque sponsam, id est populum fidelem, ad illum traducam, ut omnes eum velut Messiam suum agnoscant, ament et revereantur, ab coque omnem gratiam el gloriam exspectent ; ille enim est sponsus spons®, id est caput cl princeps tolius Ecclesiæ.

Joinncj Alludit ad paranympus, qui sponso erant infimi el familiarissimi, adeo ut ad ipsum cubilo el thalamum nuptialem, asteris exclusis, admitterentur, ideoque amici sponsi vocabantur. Talis enim erat Joannes Christo, a Sponsus, ait Cyrilus, ccelebrilalisque princeps Jesus est; minister

ego, eaque dignilas mea, ut inter amicos sponsi numeratus, vocem sponsi audiam. Nolite in me sponsi coronam qnærere ; » sponsi enim coronis nuptialibus coronabantur quasi principes et reges totius familiæ, juxta illud *Iwiæ* I xi, 10 : « Quasi sponsum decoratum corona. » Unde Claudianus, in nuptiis Honorii Imperatoris, hoc Epithalamium canit :

Tu fc'tji Hymrize faces, li Gnib flores
Llige, tu geminas ConcorJn necte coreáis.

Et Plutarchus, in Vita Alexandri Magni, asserit cum fuisse coronatum, cum uxorem duxit. Est enim corona symbolum hilaritatis, lætiliæ, gratulationis, pulchritudinis, exaltationis : quæ omnia abundant in nuptiis ct sponis.

De hisce nuptiis spiritualibus Christi, in quibus multitudo fidelium, quasi sponsa per fidem, gratiam et charitalcm, Christo quasi sponso despondetur, dixi JfatfA. xxn, 2.

Nota : Joannes, cap. i, vocavit se servum Jesu, adcoque indignum se esse, qui ejus calceos solvat, professus est ; hic vero vocat se *amicum* ejusdem, quia hæc est Jesu Deique nostri dignatio, ut fideles suos servos in amicos, imo filios sibi assiscat ct adoptet. Vocat autem Joannes hic potius sc *amicum*, quam servum, quia servi sæpe invident felicitati herorum; amici autem non, sed illi cooperantur illamque promovent, ac de ca gaudent cl exultant. Sensus ergo est, g. d. Ego Joannes adeo non dolco, nec invideo Jesu, quod totus populus ad eum velut Messiam confluat, quia ejus intimus sum amicus, summeque eum amo, atque ut amicus sategi semper et satago populum fidelem a me ad ipsum amandaro, quasi sponsam ad suum sponsum. Hoc enim fuit meum officium, ad quod me Deus misit ia mundum, ul scilicet Synagogam, sive Judæos omnes ad Jesum, quasi suum Messiam adducam. Ita S. Chrysostoinus, el exeo Theophylactus : a Hoc, inquit, effecturus veni, ct tunc maxime dolcrem ego pronubus si non fieret, si ad sponsum sponsa, hoc est populus non accederet; non autem nunc cum testimonium nostrum re comprobatur, et onus quod mihi concreditum fuerat, video profecisse. Hoc mihi curæ fuit, cl proplcrea omnia feci : cum vero in presentia contigisse videam, gaudeo ct exuito. » Idem faciat doctor, condonator, pastor, ut fideles non sibi, sed Christo conquirat, addicat el tradat, uti faciebat Paulus, dicens : « Despondi vos uni viro virginem casiam exhibere Christo, » II Cor. xi.

QUI STAT, ET AUDIT EUM, GAUDIO GAUDET PROPTER vocem sponsi, — *q. d.* Ego Joannes asto sponso Christo, quasi minister, silensque audio « vocem sponsi » cum sponsa sua amice colloquentis; non autem sponsam mihi ipsi appeto et ambio, sed summe gaudeo, quod vocem ejus audire merear: scilicet audivit Joannes tum baptizans, tum in carcere existons miracula et prædicationem

Ih J

IKJ

Y.

Cbrihti, ideoque *discipulos suos* ad cuín trans-
misil, *Matth. xi.* Innuit hie Joannes sibi imminere
silentium, ut *scilicet officio* suo defunctus, a pre-
dicando et baptizando cesset, ac locum cedat
Christo, *illique* vehit cursu peracto lampada tra-
dat: quod paulo post factum, cum Herodem re-
prehendens ob adulterium cum Herodiado, ab
codem in carcerem detrusus est. Ita S. Chrysos-
tomus, Thcophylactus, Euthymius.

Hoc ERGO GAUDIUM MEUM IMPLETUM EST, — *q. d.*
Cœpi gaudere cum; Deo revelante, cognovi instare
adventum Christi; magis gavisus sum cum eum
præsentem vidi et audiui; at cum totum populum
ad eum confluere intellexi, meum gaudium im-
pletum et perfectum cœlitit. Hujus cnim unius
gratia ego predicavi, baptizavi totamque vitam
meam transegi.

Ven.M. 30. Illum oportet crescere, me autem minui
CbD.U! n ____* Crescere,» scilicet concursu populi, prædi-
c.r. re, cationis celebritate, auctoritate, miraculorum co-
w-npia et gloria, adorationis religione et cultu, ut
toins mundus eum ul Christum agnoscat, amet,
>uf colat, adoret; me autem ut merum ejus præcur-
sorem et ministrum æstimet: sicut lucifer (sive
stella Veneris) in aurora fulgens, sole appropin-
quante, per ejus splendorem obscuratur. Ita
S. Cyrillus, quem audi: « Quousque profunditas
acris nocturnis tenebris obscuratur, aureo fulgore
gloriaque integra splendere luciferum, magna
omnes predicant admiratione. Cum autem ad
ortum sol festinare videtur, cumque lux ejus
nostrum hunc orbem aliquantum illuminaverit,
cedit sensim majori lucifer, et Joannis verba non
injuria dicere posset: Illum oportet crescere, mo-
autem minui. » Sic et S. Chrysostomus ac Thco-
phylactus, quem audi: a Crescit Christus secun-
dum quod paulatim manifestat se per signa et
miracula, non secundum profectum in virtutibus,
absit; hoc enim Nestori! deliramentum esset. »

Me autem minui, — non virtute, nec sapientia,
nec meritis; in iis cnim assidue crevit Joannes
usque ad martyrii lauream; sed quoad honorem,
auctoritatem, concursum populi, prædicationem
et baptismum; *q. d.* « Meum feci officium, » jam
cessabo, ait Chrysostomus. Hujus rei symbolo
Joannes natus est mox post solstitium æstivum,
cum dies incipiunt decrescere et minui, puta die
Í4 junii; Christus vero natus est paulo post sol-
stitium hiemale, cum dies brevissimi crescere in-
cipiunt, puta die 25 decembris, uti solerter anno-
tarunt S. Chrysostomus, homil. *De Nativitate*
S. Joannis; S. Ambrosius, serm. 2 *De Natali Do-*
mini, et S. Augustinus, *Quast.* LVIII, interr. 83.

Vert. 31. 31. Qui DESURSUM VEXIT, SUPER OMNES EST. —
Dat causam cur Jesum crescere oporteat, se vero
minui; nimirum quod Jêsus desursum, id est de
calo ex sinu Patris, quasi unigenitus Dei Filius
(a qui ex superiore germinavit radice paternam
conservans naturam, » ait Cyrillus), venit in
terram carnem assumens: quare ipse « super

omnes est, » id est non tantum me Joanne, sed
et omnibus angelis, hominibus et creaturis longe
superior est, nipote omnium creator et dominus,
ideoque ab omnibus devotissime recipiendus,
diligendus, colendus et adorandus.

32. Qui est de terra, dk terra est, et de terra Vm
LOQUITUR. Qui DE COELO VENII, SUPER OMNES ESI.
Et qlod vidit et audivit, hoc testatur; et tes-
timonium ejus nemo accipit. — Joannea componit
et præponit Christum sibi, quasi cœloslem ter-
reno; quantum ergo cœlum eminet terræ, tantum
Christus supereminet Joanni, juxta illud: « Pri-
mus homo de terra terrenus, secundus homo do
cœlo cœleslis, I *Cor.* xv, 47. Vide ibi dicta.

Sensus ergo est, *q. d.* a Qui de terra » natus est,
uli ego Joannes natus sum, ac de terra plasma-
tus et formatus est, instar Ad®, hic terrenus est,
et « de terra, » idest ferrcna « loquitur. » Sic vers. 6,
hominem de carne natum vocavit *carnem*, id est
carneum. Hoc autem in Joanne verum est. *Primo*,
si ejus nudam naturam spectes, et seclusa Dei gra-
tia, vocatione et revelatione: sic enim Joannes
non nisi terreus et terrenus erat, nec nisi terrena
sapiebat; quia « si quid divinum audisti a Joanne,
illuminantis est, non recipientis, » ait S. Augus-
tinus, quasi dicat, id accepit a Deo, non habet a se.

Secundo, id verum est, si Joannes conferatur
cum Christo, cujus origo, natura et loquela longe
sublimior erat Joanne, et plano coelestis divina-
que, ac consequenter omnino efficax ad animos
hominum, quocumque velici, promovendos, per
internam gratiam, quam cuín verbis suis animis
audientium interius inspirabat et imprimebat, uli
notat S. Cyrillus.

Et quod vidit et audivit (id est quod cogno-
vit, quod intellexit), hoc testatur, — scilicet ipse
Christus. Est catachresis. In divinis cnim idem est
videre et *audire*, idemque quod cognoscere; sed
videre significat evidentiam rerum cognitarum,
auditus originem, quod scilicet hæc omnia a Pa-
tre cum essentia divina acceperit, puta omniscien-
tiam et *îmwogçl*xv.

Nemo accipit, — id est pauci accipiunt. Est hy-
perbole. Ha S. Chrysostomus; licet cnim nulli
confluerent ad Jesum, tamen hi, præ cæteris domi-
nantibus et Christi prædicationem negligenti-
bus, erant pauci, atque inter hos paucos alii
Christum credebant, alii non credebant, uli
Scribæ, Pharisei et eorum associne. Tangit Joan-
nes suos discipulos, ait Chrysostomus, cæteros-
que Judæos, ait Euthymius, quod pauci ad eum
veniant, pauciores in eum credant.

33. Qui accepit (vel accipit) ejus testimonium VcrMI.
(illi credendo), signavit quia Deus verax est. —
Pro *signavit*, græce est *taçpâqiatv*, id est sigillavit,
sive sigillo cnim est sigillum) suo obsigna-
vit et confirmavit, *q. d.* Qui recipit Christi testi-
monium illique credit, hic eo ipso testatur et
quasi adhibito suæ fidei sigillo obsignat, profite-
tur et confirmat veracem esse Deum Patrem, qui

per Filium, quasi peros proprium loquitur res verissimas et divinas; Filius enim illas a Patre audit et accepit. Aut, ut Cyrillus, talis profiteatur Deum Filium esso veracem, qui hæc ipsa loquitur, g. d. Qui credit Deo ejusque Filio, magnum honorem defert Deo, quia credendo profitetur ipsum esse veracem, adeoque esse primam et infallibilem veritatem. Sicut ex adverso qui non credit, valde inhonorat Deum, quia reipsa facit eum fallacem et mendacem: quæ summa est Dei injuria, contemptus, ignominia et blasphemia. Hoc est quod Joannes ait, episL 1, cap. v, 10: «Qui credit in Filium, habet testimonium Dei in se. Qui non credit Filio, mendacem facit cum, quia non credit in testimonium, quod Deus testificatus est de Filio suo. Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio ejus.» Vide ibi dicta. Paulo aliter Alcuinus: «Sigillavit, inquit, id est signum posuit in corde suo quasi singulare aliquid et speciale, hunc esse verum Deum, qui missus est ob salutem humani generis.»

Porro, Deus dicitur signare et sigillare sua dicta Quomodo et oracula, dum ea per miracula, quasi sigilla sua confirmat; homo vero dicitur signare elsi- rù'cuiV «Hlam eadem dicta Dei, cum eadem credit esse ligua? vera et a Deo quasi a prima veritate profecta.

Fides ergo est sigillum quo obsignamus dicta Dei; credendo enim profiteamur et confirmamus illa esse vera et divina, sicut rex suo sigillo confirmat suas litteras.

Denique Joannes Alba, *Elect. S. Script.*, cap. Lxxvii, sic explicat, 7. d. Deus a signavit, «id est elegit, et in mente sua designavit descripsitque ad vitam æternam illum qui accipit testimonium ejus, puta qui credit in Christum, «quia Deus verax est, n ut vitam æternam, quam fidelibus promisit, veraciter eisdem largiatur. Sed hic sensus videtur lorquere verba S. Scripturæ. Aliud enim est signare electum, aliud signare Dei testimonium. Hic tamen sensus quadrat illi loco *Joan*, vi, 27: «Hunc enim Pater signavit Deus, «de quo ibidem.

Ver? 34. 34. QUEM EXIM MISIT DEVS, VERBA DEI LOQUITUR; NON ENIM AD MENSURAM DAT DEUS SPIRITUM. — Probat quod dixit, eum qui credit Jesu Christo, sigillo fidei suæ signare et testari quod Deus sil verax, eo quod Jesus, quem ex cælo misit Deus in terram, ut in carne assumpta homines doceret et salvaret; Jesus, inquam, non sua, sed Dei mittentis se verba loquitur, q. d. Verba Jesu sunt verba Dei Patris, ipse enim eadem dedit Jesu: (piare qui Jesu credit, hic in Deum Patrem credit; Deus enim Jesum misit, et Dei sunt verba, quæ Jesus loquitur. Ita Euthymius.

Non enim ad mensuram dat (Jesu Christo l'ilio suo) Deus spiritum, — hoc est dona Spiritus Sancti. Dicit *dat*, non *dedit*, quia quæ Deus semel dedit Christo, eadem semper dat per conservationem et continuum influxum; conservatio enim non

est aliud quam rei creatio continuatio, et continuata quasi creatio. Sensus est, q. d. Jesus a Deo missus, verba Dei omniaque divina mysteria eloquitur et predica, quia Deus hæc ei communicat «ine mensura, et quasi immense: nec enim Deus ita pauper aut parvus est, ut certam habeat spiritus mensuram, qua majorem dare non possit; infinita enim in Deo est hæc spiritus opulentia, quam Jesu, nipote Filio suo, datet communicat. Licet ergo vos, o discipuli, in me Joanne magistro vestro, magnam videatis divini spiritus in predicando vim et efficaciam; tamen scitote in Jesu longe esse majorem, imo in eo esse omnem spiritus plenitudinem; in Jesu, inquam, tum qua Deus est, tum qua homo: qua Deus enim, «substantialiter in seipso spiritum posidet,» ait Cyrillus; qua homo est, in ipso «inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter,» Cofos\$.ii,9. Unde «vidimus eum plenum gratiæ et veritatis,» ait *Joan*, i, 14, «ac in eo omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi sunt,» *Coloss. n*, 3. ¶(a S. Augustinus: «Hominibus, ait, ad mensuram dat. unico Filio non dat ad mensuram.» Et S. Chrysostomus: «Nos omnes ad mensuram operationem spiritus accipimus (juxta illud: El unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei, Itom. XII, 3), ille vero sine mensura.»

Dices: Ergo Christus, ut homo est, accipit spiritum et gratiam, absolute et physice immensam et infinitam? Despondeo: Non; hoc enim fieri nequit, nec hujus capax est anima Christi creata et finita: dicitur ergo sine mensura illi datus spiritus, eo quod Deus abundantissime omnes gratias omniaque dona sua illi communicari!, ut capiti Ecclesiæ (!); ut, scilicet, ipse illa in homines fideles, quasi in membra sua dispertiretur et distribueret, certa mensura ad libitum: esto enim fideles essent sine mensura et numero, ac successive innumeri et infiniti; tamen Christus quasi caput in omnes, quasi in membra sua, spiritum et gratiam suam influeret. Vide D. Thomam et scholasticos, III *part.*, *Quast. VU*, art. II et 12, et tola *Quast. Vili*, ubi disputant, an gratia Christi fuerit infinita. Audi S. Hieronymum, in cap.xi *Isaia*: «Super hunc florem, qui do trunco et radice Jesse, per Mariam virginem repente consurgit, requiescet spiritus Domini: quia in ipso complacuit omnem plenitudinem divinitatis habitare corporaliter, nequaquam per partes, ut in cæleris Sanctis, sed juxta Evangelium eorum, quod Hebreo sermone conscriptum legunt Nazarei: Descendet super cum omnis fons Spiritus Sancti.»

Quocirca quidquid Jesus agit, quidquid loquitur, hoc sanctum, hoc spirituale, hoc divinum est; totus enim possidetur a Spiritu Sancto; ille

(1) Insuper, *ad nunsvrem*, Græco ἡ πῆρπυ, id est ad l'liUcrnn quasi l'ut l'lu; parce, *modice*. Conf. *Act. xx, li*; *Judith. vu, il*.

eum regit, agit, movet ; *ille* verba *quæ* loquitur, cordi et ori ejus inserit; ille miracula, quibus dicta sua confirmet, per eum operatur et patrat : quare qui eum *recipit et in* eum credit, Deum Patrem et *Spiritum* Sanctum recipit, in cumque *credit, ac credendo* signat et confirmat quod Dens verax est : secus fuit in Joanne Baptista et Prophetis, qui non ita possidebantur a Spiritu Sancto, quin *cl* nulla agere et dicere possent ex proprio spiritu, idcoque falli et fallere, uti falsus est Nathan propheta, Davidi quasi ex ore Dei dicens, ul fabricaret templum, II *Reg.* vn, 3.

Ven—35. Pater diligit Filium ; et omnia dedit in manu ejus. — g. d. Sicut Deus Pater diligit Filium sine mensura, sic « omnia n dat a in manu, » id est in arbitrio et potestate ejus sine mensura; a omnia, » scilicet corporalia et spiritalia, omnia quæ in cœlo et in terra sunt, ac consequenter omnia dona Spiritus Sancti, ut ea ad libitum in fideles suos distribuat. Rursum, a omnia, » id est omne jus quod S. Trinitas in homines et res creatas habet, hoc dedit Filio, non solum qua Deus, sed et qua homo est, ut possit de iis facere quidquid voluerit. Vide dicta *Matth.* xxyiii, 18. Audi Eulhymium : a Tanquam Deus omnia habebat (omnia siquidem per ipsum facta sunt), hoc tamen diam dedit ei tanquam homini. Conventienti autem modo dictum est: Diligit cl dedit,

sicut inter homines dicitur. Solent namque patres diligere filios, cisque (radere quæ sua sunt, n

36. Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Ve» l« — a Habet, » in spe ac jure, quasi in radice et semine, sed necdum in re et fructu, aut etiam actu. Habet enim fidem et gratiam, quæ ci jus tribuit ad gloriam; sed gratiam inchoatam in spiritali Dei cognitione et amore, quæ perficietur post mortem in cœlo. Sic *Joan*, xvii, 3, dicitur : « Hæc est vita æterna (id est, hæc est via et inchoatio vitæ ælemæ), ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. » Est metonymia.

Qui autem incredulus est Filio, non viderit (non sentiet, non fructur, non percipiet) vitam, sed ira Dei manet super eum. — « Manet » æternuque manebit, u ira, » id est Dei vindicta et gehenna, « super eum, » id est semper eum puniet, ait Euthymius, per omnem ælernitalem. Audi Cyrillum : « Vitam non videbunt, id est nec quantum ad visum quidem perlinet nudum, ad vitam Sanctorum pervenire poterunt, non attingent illam beatitudinem, non gustabunt illa gaudia, non videbunt veram illam vitam ; suppliciiis enim cruciabuntur, quod omni morte tristius est, in solo sensu dolorum animam in corpore retenturi, »

Hucusque Joannis elogia de Christo ad discipulos, quibus illi sensim ad Clu islum traducti sunt.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Narrat colloquium Christi cum Samaritana, quo Christus eam docet Deum adorandum esse in spiritu et veritate, seque esse Messiam. Secundo, vers. 32, Christus Apostolis mirantibus ejus cum muliere colloquum, respondet suum cibum esse facere voluntatem Patris, circa mcssc in et salutem hominum. Unde confluentibus ad se Samaritis pradicans, multos ex cis convertit. Tertio, vers. 46, Sanat filium reguli.

I. Ul ergo cognovit Jesus quia audierunt Pharisæi quod Jesus plures discipulos facit et baptizat, quam Joannes, 2. (quanquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus,) 3. reliquit Judxam, et abiit iterum in Galilæam. 4. Oportebat autem eum transire per Samariam. 5. Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar : juxta prædium, quod dedit Jacob Joseph, lilio suo. G. Erat autem ibi fons Jacob. Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta. 7. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus : Da mihi bibere. 8. (Discipuli enim ejus abierant in civitatem ut cibos emerent.) 9. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana : Quomodo tu Judæus cum sis, bibere a me porcis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coutuntur Judæi Samaritanis. 10. Respondit Jesus, et dixit ei : Si scires donum Dei, et quis esi, qui dicit tibi : Da mihi bibere : tu forsitan pelisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam. 11. Dicit ei mulier : Domine, neque in quo haurias habes, et puteus altus est : unde ergo habes aquam vivam? 12. Numquid tu major es paire nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, et ipse ex eo bibit, et lili ejus, et pecora ejus? 13. Respondit Jesus, et dixit ei : Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum; qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non siliet in æternum : 14. sed aqua, quam

ego dabo ei, fiet in eo fons aqua* salientis in vitam æternam. 15. Dicit ad eum mulier : Domine, da milii hanc, aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire. 16. Dicit ei Jesus : Vaile, voca virum tuum, et veni huc. 17. Despondit mulier, el dixit : Non habeo virum. Dicit ei Jesus : Bene dixisti, quia non habeo virum : 18. quinque enim viros habuisti, et nunc, quem habes, non est Imis vir : hoc vere dixisti. 19. Dicit ei mulier: Domine, video quia Propheta es tu. 20. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet. 21. Dicit ei Jesus : Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabilis Patrem. 22. Vos adoratis, quod nescitis : nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est. 23. Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritale. Nam et Pater tales quærit, qui adorent cum. 24. Spiritus est Deus : el eos qui adorant eum, in spiritu et verilate oportet adorare. 25. Dicit ei mulier : Scio quia Messius venit (qui dicitur Christus) : cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia. 26. Dicit ei Jesus : Ego sum, qui loquor tecum. 27. El continuo venerunt discipuli ejus; el mirabantur, quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit : Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? 28. Reliquit ergo hydriam suam mulier, et abiit in civitatem, el dicit illis hominibus : 29. Venite, et videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci : numquid ipse est Christus? 30. Exierunt ergo de civitate, et veniebant ad eum. 31. Interea rogabant eum discipuli, dicentes : Rabbi, manduca. 32. Ille autem dicit eis : ligo cibum habeo manducare, quem vos nescitis. 33. Dicebant ergo discipuli ad invicem : Numquid aliquis attulit ei manducare? 34. Dicit eis Jesus : Meus cibum est ut faciam voluntatem "jus, qui misit me, ut perficiam opus ejus. 35. Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? Ecce dico vobis : Levate oculos vestros, et videte regiones, quia alba» sunt jam ad messem. 36. Et qui metit, mercedem accipit, el congregat fructum in vitam æternam; ut, et qui seminat, simul gaudeat, et qui metit. 37. In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui seminat, et alius est qui metit. 38. Ego misi vos metere quod vos non laborastis : alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis. 39. Ex civitate autem illa nulli crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis : Quia dixit mihi omnia quæcumque feci. 40. Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies. 41. Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem ejus. 42. Et mulieri dicebant : Quia jam non propter tuam loquelam credimus; ipsi enim audivimus, el scimus quia hic est vere Salvator mundi. 43. Post duos autem dies exiit inde, el abiit in Galilæam. i i. Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia Propheta in sua patria honorem non habet. 45. Cum ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilad, cum omnia vidissent quæ fecerat Hierosolymis in die festo, et ipsi enim venerant ad diem festum. 46. Venit ergo iterum in Cana Galilææ, ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum. 47. Hic cum audisset quia Jesus adveniret a Judæa in Galilæam, abiit ad eum, el rogabat eum ul descenderet, el sanaret filium ejus; incipiebat enim mori. 48. Dicit ergo Jesus ad eum : Nisi signa et prodigia videritis, non creditis. 49. Dixit ad eum regulus: Domine, descende priusquam moriatur filius meus. 50. Dicit ei Jesus : Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni quem dixit ei Jesus, et ibat. 51. Jam autem eo descendente, servi occurrerunt, el ei nuntiaverunt dicentes, quia filius ejus viveret. 52. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. El dixerunt ei : Quiahcri hora septima reliquit eum febris. 53. Cognovit ergo paler, quia illa hora erat in qua dixit ei Jesus : Filius tuus vivit; el credidit ipse, et domus ejus tota. 54. Hoc iterum secundum signum fecit Jesus, cum venisset a Judæa iu Galilæam.

- Vei: I. Ut ergo cognovit Jesus, qua audierunt Pharisti quod Jesus piores discipulos facit, et baptizat quam Joannes, — scilicet ante fecerat et baptizaverat, ait S. Augustinus, lib. II *De Consensu Evangel.*, cap. xvn; nani Joannes jam crai in carcere. Hæc enim contigerunt occasione incarcerationis Joannis. Jesus enim audiens cum ab Herode incarceratimi per calumniam Phariseorum, qui invidebant Joanni gloriam prædicandi et baptizandi, cum tanto populi confluxu et applausu, prorsum quod ipse sino eorum auctoritate et venia baptizaret et prædicaret, quodque ipsorum vitia taxasset, cosque vocasset gemitina viperarum; eum quasi novatorem, qui populi seditionem facile concitare posset, accusarunt apud Herodem, qui pariter Joanni offensus ob ejus reprehensionem, urgente Herodiade, Joannem incarceravit. Jesus id audiens nietuensque eorundem Phariseorum invidiam et calumniam, ob majorem populi ad se confluxum, ne se pariter per Herodem vel Pilatum incarcerarent et occiderent ante tempus a Patre præfinilum, c Judæa prudenter secessit in Galilæam. Vide dicta *Matth.* nr, 12.
- Vtr? ». 2. Qlanquah Jesus nox baptizaret sed discipuli ejus, — tum quia Jesus majoribus ciliciis prædicandi, ægros dæmoniacosque sanandi occupabatur. Unde et Paulus: a Non misit me Christus baptizare, inquit, sed evangelizare,» I *Corinth.* i, 17; tum ut ostenderet vim baptismi sui majorem esse Joannis baptismo. Joannes enim per se baptizabat, nec habebat jus delegandi eam potestatem discipulis; sed, discipulis baptizantibus, Jesus ipse baptizare censebatur; nam, ut ait S. Augustinus: « Præbebant discipuli ministerium corporis, præbebat ille adjutorium majestatis, » ac illi; corpus abluentibus, ipse animam a peccate abluebat. Vide dicta cap. in, 32.
3. 3. iariQtir Juileam, et adiit iterum in Galileam, — non formidinis causa, quasi timeret inorlm, sed ut Phariseorum leniret invidiam, c » n a [Chrysostomus. Pharisei enim erant potentes; ipb ii- imo sacerdotes, Scribæ, Senatores, ac Magistratus fere erant Pharisei. Est hic secundus Christi secessus in Galikeam; primus enim fuit, cap. i, 43. Vide dicta *Multh.* iv, 12.
- i i- 4. Oportebat autem eum transire per Samariam. — Hæc enim inter Judæain et Galilæam interjacet. Notat Cyrillus Christum hic non contraire suopræcepto, quo Apostolis jussit dixilque, *Matth.* X, 5: a In civitates Samaritanorum non intraveritis, quia ibi velat Apostolis ne ex professo adeant Samaritanos, ibi habitent, diu morentur iisque continuo evangelizent, ne Judæos Samaritanorum hostes a se et a tide Christi avertant: hic autem Jesu obiter duntaxat transiit per Samariam, ut iret in Galilæam.
- S * Samar iam. — Samaria regio erat, quam occupavit tribus Ephraim, et dimidia Iribus Manasse: sic dicta est u regia urbe Samaria, quæ nomea

accepit zi nomino montis, in quo nidificata orai, qui dictus est « Somer, » IH *Peg.* xvi, 24. Vide Adridiomium, Brocharduni, Bredenbachium et alios, in *Descript, terras sancta**. Samaria postea dieta, est Sebasto, id est Augusta, ubi corpora Elisaci, Joannis Baptistæ et aliorum Prophetarum sepulta fuere.

5. Venit irgo in civitatem Samarle, quæ dici- Veri t t ir Siciiar (quæ sita erat) juxta pu::dium, quod dedit Jacob Joseph, filio suo. — aSichar,» id est num' i *Sichemubi* Dina corrupta est a *Sichem*, urbis c,u,v ' domino, *Gen.* xxxiii. Urbs hæc a Jeroboam faciente schisma a Roboam sibique regnum decem w»3. tribuum, sive Israelis, usurpante, facta est regionis Somariæ metropolis, totiusque regni caput; postea tamen ab Amri hæc dignitas translata est in urbem Somariæ; deinde, tempore Alexandri Migni, rursum *Sichem* facta est caput Samarire, diclaque Neapolis, teste Joscpho, lib. XI *Antig.*, cap. mu. Tempore Christi *Sichem* corrupte dicebulur *Sichar*, hodie *Pelosa* vel *Napolosa* vocatur (I). 5 'f Urbs hæc in Scriptura inultis heroicis factis est '? | memorabilis. Abraham, ait Tolclus, migrans ex Mesopotamia in Chanaan, primo venit in *Sichem*, 'h ibiquo primum aliare ædificavit Domino, d terne illius promissionem accepit, ut habetur ech 7 iU- *Gen.* Xu el xm. Jacob etiam revertens ex Mesopolamia cum uxoribus et filiis, in *Sichem* fixit tabernaculum, et ibi emit partem agri a (iliis Emor, *Gea.* xxxiii. Ibi Dina corrupta a filio regis *Sichem*, et facta est occisio magna a filiis Jacob, *Gen.* XXXIV. *Sichem* constituta fuit asylum et refugium fugitivis, Josué xx. Ibi decem tribus, propter stultitiam Roboam, recesserunt a Juda, III *Peg.* Xu. Ossa Joseph in *Sichem* sepulta sunt, ut habetur *Josué*, cap. ultimo. S. Hieronymus, tract. *De Lous llebr.*, eamdem dicit *Sichem* et *Salem*; unde sequitur Melchisedech lypiun Christi, etiam hujus urbis regem fuisse: profecto urbs salis per se celebris, mullo celebrior propter hoc Christi miraculum facta est.

Juxta piledium quod dedit Jacob (nioriens) filio suo Joseph. — *Gen.* xlviii, 22. Vide ibi dicla. Quocirca Joseph moriens in Ægypto, jussit ossa sua transferri in *Sichem*, tanquam in prædium sibi proprium et a paire Jacob testamento sibi relictum, *Josué*, cap. nil., vers. 32.

G. Ebat autem ibi fons Jacob. — « Tons, » id Vcu.a.

(1) *Sichem* dicta quoquo fuit *More*: hinc Samaritani qui *More* incolebant, per contemptum vocabantur *z* Xxc: *z* ó / .1TCI/.Ü/ X Porro quum, *lla-Imcuc* ii, 18, idolum vocetur *ñpCJ niTJ*, Judæi occasionem inde arripuerunt inflectendi vocem *bichem* in *Suchar* (nam *mendacium* et *idolum* rignilicat), itaque Samaritanis idolorum cultum exprobrandi. Joannes autem hac voco usus est, sive quia illa vulgo inter homines recepta jam non successu temporis contemptum declararet, sive (pio ostenderet Messiam non dubitasse adire Samaritanos, licet a Judæis ludibrio habitos).

Vox *m* auto *duitatem* lue lulelUgi debet quaj *ad, vertus*.

est putous effossas a Jacob, ut patet ver. 12. Hoc enim significat llebr. 183 *beer*; imo latine, ait S. Augustinus, « omnis puteus est fons, non nutem omnis fons est puteus. Ubi enim aqua do ferra manat, et usuipræbetûr haurientibus, fons dicitur; sed si in promptu et superficie sit, fons tantum dicitur; si autem in alto et profundo sit, ita putens vocatur, ut fontis nomen non amittat. » Fons enim a fundendo dicitur, ait Festus, quod aquas effundat, uti effundit pukns.

101)1,1 Et Varro, lib. IV *De Lingua latina* : Fons, inquit, est unde funditur e terra aqua viva. Et S. Isidoras, lib. XIII *Origin.*, cap. xxi : Fons, ait, caput est aquæ nascentis, quasi fundens aquas. Fons Jacob ergo est puteus quem Jacob, cum ibi habitaret, effoderat ad suum et familia usum, *Gen. XXI*, 30, et cap. xxvi, 15, erat enim ibi raritas aquæ; vel quem Jacob a Sichimilis comemerat, uti vult Rupertos.

Jesus ergo fatigatos ex itinere, — quia non curru, nec equo vehebatur, sed pedes incedebat, pedibus obeundo vicos et castella contigua, usque ad mortem : mollem et lascivam vitam expellens, ait S. Chrysostomus, laboriosam autem et difficilem nos erudiens. Idem Christi exemplo fecere Apostoli, ac nuper in India fecit B. Naveritis ejusqueasseelæ. Pie S. Augustinus, *tract.* 15 : « Non frustra fatigatur Jesus, inquit, non frustra fatigatur virtus Dei; non enim frustra fatigatur per quem fatigati recreantur; non enim frustra fatigatur, quo deserente fatigamur, quo præsentem firmamur. » Et mox : « Tibi fatigatus est ab itinere Jesus, etc., fortitudo Christi te creavit: fortitudo Christi fecit, ut quod non erat, esset; infirmitas Christi fecit, ut quod erat, non periret. Condidit nos fortitudine sua, quæ sivit nos infirmitate sua : nutrit ergo ipse infirmos, tanquam gallina pullos suos; huic enim se similem fecit. »

Sedebat sic supra pontem. — Græce tel rñ id est *ad fontem*, scilicet juxta puteum; aut proprie «supra fontem,» quia fons, id est aqua scaturiens, erat in imo putei; Jesús autem sedebat in summitate putei.

Sir qnv SEDERAT SIC, — id CSt pi'OU CASUS ferebat, ^"pbci' prout erat ibi sedendi commoditas, g. d. *Primo*, inr/ l sedebat humi sino sede uti sedere solent viatores ramo, juxta fontes et puteos, refrigerii et potus causa. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

Secundo. *Secundo*, simplicius : a Sedebat sic, » scilicet ut fatigatus ex itinere; g. d. Sedebat habitu ac situ fatigati hominis, sive uti sedere solent homines defatigati et anhelii, habitu defatigationem et lassitudinem indicantes. Est mimesis, sive imitatio rei quæ narratur, in voce « sic. » Similis est apud Horatium cum ait :

Leporem positum sic tingere noli.

Et apud Virgilium :

Sic, o sic positum affali, disce Jile, corpus.

Ih Cnjetanus, Francisais Luras et alii (i).

Tertio, et nervosius posset rS *sic* accipi pro To' . *propterea. q. d.* Quia Jesus erat fatigatus, *tic*, id est propterea, sedebat ut quiesceret. Hoc sensu -ri *sic* in vulgari loquendi modo sæpe accipitur, ut llebr. p *ken*, id est *sic*, ponatur pro p *Sy al hn*, id est *super sic*, hoc est *propterea*. Simile est *Psal.* 1x, 9 : « Sic (id est propterea) psalmum dicam tibi. » Et Cicero, *Tuscul.* IV : « Sic (id est propterea) tot simul virtutes defecerunt. » Ha Toletus et Maldonatns.

Quarto, « sic, » hoc est eo modo quo jam exponam, puta cum circumstantiis quas jam recensabo, *q. d.* Sedebat *sic*, id est sedebat cum esset hora sexta, et mulier Samaritana veniret haustum aquam, et discipuli abiissent in urbem empturi cibos, uti mox enarrat Joannes.

Boba erat quasi sexta. — Causam dat, cur Jesus sederet ad fontem, scilicet ut fatigatus, æstuans et esuriens, sitiensque, ibidem quiesceret et refrigerium captaret, pranderet et biberet; erat enim « hora sexta, » id est meridies, quando fervet æstus, seseque cibo et potu reficere solent viatores. Unde Nonnas vertit, « erat hora afferens sitim. »

7. Vm t \ m i de Samaria haurire aquam. — Vm.T. « Mulier, » nomine Pholina, de qua plura, 9.

De Saxaia, — scilicet regione, non urbe (2). Veniebat enim ex urbe Sichar, sive Sichem, fonti sive puteo vicina, 4. d. Erat mulier Samaritana, quia Sichimilis, quæ cum Christo iudæo loquebatur. Inter Judæos enim et Samaritanos summa erant dissidia et odia, uti dixi *Eccli.* 1, 28.

Hinc patet in urbe non fuisse fontes et puteos, saltem tam bonos et communes, sed cives urbe egredi solitos, ad hauriendum aquam ex puteo hoc communi urbi vicino, ob siccitatem soli et aquæ penuriam. Ha Eulhymius.

Dicit ei Jesus : Da mihi bibere, — ex situli vel hydria tua. Præveit Jesus mulierem, ut colloquio occasionem et initium præbeat. Sciebat enim mulierem, utpote Samaritanam, id non facturam, sed Jesum ut Judæum aversaturam, ucc voce aut salubralia dignaturam. Porro, a illo qui bibere quærebat, fidem mulieris sitiebat, » ait S. Augustinus. Nota hic miram comitatem et charitatem Christi, qua cum vili uuretrke captat colloquium, ut eam, et per eam totam urbem convertat.

8. Discipuli enim ejus arierant in civitatem Vcn.* (Sichem) in cibos inirent. — Nota : rô « enim » dat causam cur Jesus a muliere petierit bibere;

(1) Mea quidem sententia, « c. h. 1. plano otiosa cl illi Miva, redundat c. Lilina ratione, nec nisi consonentiam indicat.

(2) Illicte quidem, sed nota : Praepositio ix, *dc*, non pendet a verbo sed a participio subintelligendo euax, ita ut sensus sit : *mulier ex Samaria* (provincia) oriunda atque Samaritanorum religioni addidit, *vcnJ haurire aquam*.

quia scilicet di cipuli ejus, a quibus alias cibum et potum petere solebat, jam abierant in urbem empturi cibos : volebat enim Jesus juxta puteum prandere, et ex puteo bibere sitimque restinguere, uti viatores pauperes facere solent, *præsertim in Syria, Arabia nliisquo locis calidis et siccis, ideoque aqure penuria laborantibus. Factum id est tacita Christi providentia, ut, discipulis omnibus in urbem dimissis, eoius ipse liberius cum muliere impudica ejus pudori consulens ageret ejusque impudicitiam detegeret, atque illam ad fidem et pudicitiam converteret. Ille diam nota, Christum tunc non mendicato vixisse, sed pretio quod sibi a Magdalena aliisque feminis oblatum, ipse non ul proprium, sed ut commune cum Apostolis possidebat.*

Veo. 9. Dicit ergo fi mulier illa Samaritana : Quomodo TU JUDSUS COI SIS, RIDERE A MK POSCIS, oi i sum mulier Samaritana? non exim coutun- iir Jtnri Samaritanis. — Ergo, Græcis et Hebrais sæpe est nota initii sermonis, hic tamen Gr*₆ mH., <r- <*t nota illationis ex præcedenti Christi postulatione, 7. d. Jesus postulara! a muliere aquam : * mulier ergo ei postulanti, respondit : « Quomodo tu ludreus cum sis, » etc. Agnovit mulier Jesum esse Judæuin ex habitu cl sermone, quem Christus, ut patria) se accommodaret, civibus suis similem concinne et prudenter servavit. Ila S. Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius.

Non enim coutuntur Jidæi Samaritanis, — id est non habent commercium, non utuntur eadem mensa, poculo, vase. Ila S. Augustinus : u Omnino, ait, vasculis eorum Judici non utuntur, » quuxi ex schismate eorum impuris el abominandis. Causam dedi EccZf. 1, 28. Hæc verba accipi possunt, vel ul sint Evangéliste, vel ut sint Samaritano), utrumque aptum, utrumquo probabile. Ex hoc exemplo disce, quam hæreticoruni familiaritatem, libros et colloquia fugere debeamus. Sermo enim eorum ut cancer serpit, ait S. Paulus.

r^i.10. IO. Respondit Jesus et dixit ei : Si scires donum Dli, et quis est qui dicit tibi : Da mihi bibere; IV forsitan plusses ab eo, et dedisset ubi aquam vivam. — «Siscires donum Dei, » tum commune, quod Deus donavit omni homini, </ d. Si cognosceres me esse Christum Salvatorem mundi. Ita Ammonias et Toletus; unde explicans subdit : « Et quis est qui dicit tibi : Da mihi bibere. » Tum Ubi propnum, quod tibi Deus per me nunc exhibet, ul per meum alloquium, occasionem salutis accipias, in me credas, itaque a me justificeris et salvens. Ita Maldonalus, Franciscas Lucas el allí.

Tu FORSITAN VETISSES AB EO. — Græce *cuávfan* ' •tat, id est tu utique petiisses; w enim csl particula expletiva, rem confirmans. Noster tamen veilil *forsitan*, ul signiticct liberum petentis arbitrium. Vide dicta Matl/i. xi, 23.

Et dedisset tibi aquam vivam. — Christus Sa-

maritanam ab aqua corporali ad spiritualem per anagogen traducit. Idem faciat vir Religiosus et Apostólicas. Nota : Sicut marc consistens, lacus, vel aqua stagnans dicitur mortua, quia non movetur, sed eodem loco semper consistit; sic e contrario «aqua viva» dicitur, quæ Huit, ac præsertim quæ ex fontibus et scatebris, quasi animala spiritu vitali, sponte scaturit cl exilii. In viventibus cnim motus cl spiritus signa sunt et effectus vite.

Porro, «aqua viva» hic vocatur doctrina Christi Evangelica, ail Ammonius, item Spiritus Sanctus g, Jle> ejusque gratia, quem Christus docens suis afflat cl aspirat, ita Cyrillus, Theophylactus, Euthymius et passim alii. Dicitur «aqua,» primo, quia Pnml, instar aqua» animam a peccatis expurgat, imo novam munditiem et ornatum animre confert, quod non facit aqua, juxta illud : « Lavabis me, cl super nivein dealbabor, » *Psal.* 1. Gratia est supernatandis animæ mundities, decor et ornatus. Unde illud *Cani.* 1 : a Ecce tu pulchra cs amica mea, ecce tu pulchra cs. » Rursum aqua lavat, sed corrumpit, debilitat, destruit et consumit. Videmus cnim vestes, dum abluuntur, mundari quidem, sed consumi; aqure enim qualitates corruptiva» sunt : at Spiritus Sanctus non sic se habet, sed lavat cl roborat animas, majoresque vires accedunt, quo magis lavantur, quod Paulus sentiens, *Philipp*, iv, dixit : « Omnia possum in eo qui me confortat. »

Sc<undo, quia Spiritus Sanctus ejusque graliçi Src'lnh- æslum concupiscentiæ refrigerat, oinnesque anirare passiones molusque componit et requat, instar aqure. Hinc aqua dicitur quasi ægua, ait /V,nl Varro, lib. IV *De Ling. Lut.*, et Isidorus, lib. XIII r *Origin.*, cap. vu et seq. : « Aqua, ail, quasi requa, quod superficies ejus requalis sit. Hine cl requor appellatum, quia requaliter fusum est; » licet Festus : « Aqua, ait, dicitur, quasi a qua juvamus; » vel, ut alii, « a qua omnia, » quia ex aqua cœli, acr cœteraquc omnia creata sunt, ul dixi *Gen.* 1. Vide (ime de aqure dotibus dixi *Eccli.* xxix, ad illa : « Inilium vitæ hominis aqua et panis; » et Plinium, lib. XXXI, cap. 1, ubi concludens ait : « Omnes terræ vires aquarum esse beneficii. »

Tertio, quia sitim rerum spiritualium sedat, Tnhl- de quo plura vers. 13.

Quarto, quia sicut aqua terram, arbores, herbas, flores, fructus, fœcundat et impinguat; ita gratia animam bonorum operum et virtutum omnium fœcundam fcililemque efficit; sed pro cujusque conditione, statu et gradu. Verum gratia facit amplius quam aqua; elevat enim animam, ut non tantum fructus et opera naturalia, ul facit aqua, sed et supernaluralia fidei, Spei, charitatis, etc., producet, juxta illud : u Qui manet in me, hic fert fructum mullum, » *Joan.* xv. «ursum aqua in piro solum producit pirum, m nuce nucem, in rosa rosam; at gratia lll eadem anima omnium viriatum trucius producit; in

anima, inquam, quæ ante peccato corrupta, non nisi vitiorum fructus germinabat.

emvha? Porro Spiritus Sanctus ejusque gratia dicitur
u* *P- « aqua viva , » *primo*, quia Spiritus Sanctus in se
1,11 divinissime vivit vitam beatam el divinam, banc-
que suam vitam animæ fidei, pœnitenti et sanctæ communicat : imo Spiritus Sanctus cum Patre et l'ilio est ipsa vita increata el essentialis, a qua omnis angelorum, hominum, animalium et plantarum vita, tam naturalis, quam supernaturalis, valut ex fonte, imo ex Occano promanai.

Sfondo. *Secundo*, quia, ul ait Theophylactus, gratia Spiritus Sancti est forma, qua vivitur *secundum* spiritum, adcoque gralia est quasi anima animæ, anima , inquam, virtutis el sanctitatis.

Telilo. *Tertio*, quia per gratiam ipse Spiritus Sanctus qui est ipsa vita, nos inhabitat et vivificat.

Qnaito. *Quarto*, quia idem efficit ut anima semper ad bonum moveatur , novos jugiter in corde disponens gradus, quibus ad meliora et affiora *con-*
scendat, juxta illud *Psal.* lxxxiii, 6 : « Ascensiones in corde suo disposuit. » Nam , ut ail S. Ambrosius, nescit tarda molimina Spiritus Sancti gratia, sed cogit animam cum B. Virgine in montana virtutum conscendere.

Quinto. *Quinto*, S. Augustinus, *tract.* 15 : « Aqua viva,n inquit, dicitur, quæ ita fluit, ut sit conjuncta suo principio, puta fonti et venæ, e qua scaturit; aqua autem mortua vocatur, quæ divisa est el interrupta a suo fonte. Gratia ergo vocatur a aqua viva,» quia a suo fonte, puta a Spiritu Sancto nunquam separatur, uti et Spiritus Sanctus a sua origine, puta a Patre et Filio, inseparabilis csl, illisque intime in eadem numero essentia divina unitur. Quare, licet animæ seso infundat, tamen a Patre et Filio non recedit, imo ad animam scum Patrem et Filium inducit, ut in co omnes, quasi in templo suo inhabitent, juxta illud *Joan*, xiv , 23 : « Si quis diligit me, sermonem meum servabit , et Pater meus diliget cum, el ad eum veniemus, et mansionem apud eum *faciemus*. » Ita S. Cyrillus, lib. II, cap. wii : Gratiam spiritus, ait, vivam appellat, quasi vivificantem, et quia suo etiam principio est *conjuncta*, nosque *conjunctos* officit. Pendet enim *semper* a Spiritu Sancto, et per eam Spiritus in nobis inhabitat, et nobiscum unitur, et percam nos jungimur ipsi, juxta illud I *Cor.* vi : « Membra vestra templum sunt Spiritus Sancti. »

Beito. *Serto*, aqua fontis per canales ju valles deducta ex iis rursum impulsu continuo aquæ e fonte profluentis et sibi continue succedentis, ad tantam altitudinem deduci potest, quanta est altitudo fontis sive scaturiginis, uti experientia constat. Sic gralia cadesti*, (piasi fons donorum et virtutum, e cado a Spiritu Sancio scaturiens, eodem, id est æque alte ac e.4 origo fontis, puta jn cælum ad Deum, per bona opera et merita exilire nos facit, juxta illud vers. 14: « Aqua quam ego dabo ci, fiet m co fons aqua* salientis

in vitam mternam. » Et illud *Cant*, iv, 1% : « Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano. » Vide ibi dicta.

11. Ihc.it ei mulikb : Domine, neque (situlam V r h. aut aliud vas) in quo haurias habes (Græce non habes avrXr.ua, id est *haustrum* , vel, ut S. Augustinus legit, *hauritorium*), et puteus altis (deorsum, id ect profundus) est : unde ergo habes aquam vn am? — Arabicus , *Pomme, non est libi situla, et puteus profundus est • unde ergo tibi aqua vitæ ?* Sic el Syrus. Ecce hic fontem vocal a puteum , » cumque profundum, cx quo hauritur aqua ad bibendum. Unde S. Isidoras, lib. XIII *On-Qin.*, cap. xxi : Puteus, ait, est locus defossus cx PoKitr» quo hauritur aqua, a *potatione* dictus. Licet Varro, jr'h* lib. IV *De Lingua Latina*, puteum dici censeat a *putore*, quasi olidum et putidum, cx vaporibus el odoribus, sæpc etiam ex sulphure et alumine, quæ putearios non raro necant, præsertim cum valde profundus est. Rupertus scribit hunc puteum profundum fuisse quadraginta cubilis. Sensus ergo est, *q. d.* Ille non est alia aqua, quam hujus putei: puteus autem profundus est, neo lo, o Jesu, situlam h ibes, qua aquam cx eo haurias : unde ergo est libi aqua viva?

12. Numquid tu major es patri nostro Jacob, Vert. IS. QUI DEDIT NORIS PUTEUM, ET IPSH EX EO BIBIT, Ef Siaun- ni.n ejus, et pecora ejus? — Nota : Samaritani Uni qni* erant Assyrii, qui a Salmanasar in Samariam, r.j.M enat? quasi novi coloni inducti sunt, cum ipse inde inquilinos, id est decem tribus Israel, traduxisset in Assyriam, ul patet IV *Peg*, xvii. Ili tamen volebant haberi Judæi, non Assyrii, cum Judæorum respublica dorerei, teste Joscpho, lib. XI *Antiq.*, cap. uff., tum quia ipsi Judæu partem, quæ tribui Ephraim obtigerat, scilicet Samariam, incolebant; tum quia ipsi cum Judæis, qui relictī fuerant, vel eo postea commigrarent, crani mixti : ita Cyrillus . Iheophyhclus , Euthymius: tum quia ipsi Judæorum religionem ex parte sequebantui ; colebant enim Deum Israel simul cum Assyriorum idolis, ul patet IV *Peg.* xvn Hac ergo de causa mulier Jacobmn vocat *P>Urcin nostrum*, id est patrem Samaritanorum, quasi Samaritani sint Judæi et Israelite ex Jacob pro geniti. Sensus est, *q. d.* Jacob non habuit aquam meliorem hac; si enim habuisset meliorem hac. utique ex ea bibisset, tam ipse quoin filii ejus el pecora. Si tu ergo, o Jesu, hic meliorem potes dare vel reperire aquam, necesse est ut tu majois Jacob patriarcha el patre nostro. Ita S. Chrysostomus, Euthymius et Theophylactus, quem audi : « Quod ipse (Jacob) ex eo bibit, laus est bonitatis aquæ : quod autem el pecora ejus biberint, indicium est copię aquarum; non eniin solum dulcis, sed el sic larga est, ut suffecerit multitudini pecorum patriarchas Jacob. » Paulalim Jesus erexit mentem mulieris, ut tandem agnosceret ipsum esse Messiam. Ex eo enim qtiód dixerat : « Si scires quis csl qui dicit tibi : Da

mihi bibere, (u forsitan pelisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam; » mulier coniecit, vel suspicata est Jesum se facere majorem Jacobo.

Vm.u. 13. Rr.sro.MHr Jesus, et dixit ei : Omnis qui BZEH EX AQUA HAC, SITIET ITIHUM ; QU! AUTEM BIBE- RII UX AQUA QUA» EGO DABO EI , NON SITIET IN .ETF.II-MM. — Jesus mulieri extollenti aquam sui putei, modeste ostendit suam aquam vivam longe esse meliorem, ex eo quod sitim omnem, etiam futuram, auferat. Undo tacite illi colligendum relinquit se esse majorem Jacobo : « Non sc majorem dixit. inquit Chrysostomus, visus enim esset sc tantum jactare nondum cognitus, sed latentor id significat. Non enim simpliciter dixit : Dabo tibi aquam, sed prius Jacob aqua neglecta, suam laudat, a munerum natura, dantium volens differentiam ostendere, et quantum ipse Patriarcham excelleret. » Addit Cyrillus : « In infinitum enim differre has sensibiles aquas atque terrenas, ab mtóligibilibus ostendit, » ul scilicet acuat mulieris orexin et aviditatem cognoscendi et gustandi hanc Christi aquam vivam.

Tr. r: Qui BIBIT EX AQUA HAC, SITIET ITERUM. — TIOPO- logice S. Augustinus : Aqua in puteo, ait, est voluptas acculi in profunditate tenebrosa, quam hauriunt homines hydria cupiditatum ; hæ enim faciunt hominem semper sitire, quia cupiditas est insatiabilis.

Qui autem biberit ex aqua quam igo dabo ei, NON sujet in æfebnvm.— q. d. Qui aquam vivam, id esi gratiam Spiritus Sancti a me acceperit, nunquam amplius sitiet justitiam, Dei amicitiam, virtutem, sanctitatem, quia ca jam habebit per gratiam; intellige, nisi ipse hanc aqua gratiam sponto et ultro per peccatum mortale evomat et prodigat. Hæc enim est antidiesis Christi, 7. d. Aqua communis, qualis est tua ex puteo hoc, o mulier, semel gustata, tantum ad modii um tempus sitim sedat, quia non manet in stomacho, sed ab eo concoquitur, corrumpitur et evanescit, aut per sudorem, vel urinam excernitur : hæc vero mea aqua viva, puta gratia Spiritus Sancti, quantum est ex parte sua, tam efficax est, ut vel semel gustata, semper sufficiat ab abigendam sitim : nam ipsa semper manet in anima, manet, inquam, eadem ei immutata. Gratia enim habitualis ex lege Dei ordinaria, affert secum statis temporibus auxilia prævenientia, puta impulsus gratiæ excitantis, qui ad retinendum spiritalem animæ humorem et vigorem, ac ad perseverantiam et salutem, uti necessarij sunt, sic sufficiunt, uti docet Conc. lium Tridentinum, sess. G, cap. xvi.

Dices : Quomodo ergo Ecc/i. xxiv, 29, ait Sapientia de sc , a Qui bibent me, adhuc sitient, » hoc enim videtur contrarium ci quod Christus hic de sua grafia dicit: « Non sitiet in æternum. » Respondeo : a Qui bibent me, adhuc sitient, n iti est adhuc concupiscent, ut amplius sapientia Dei, quam jam habent, impicantur, hoc est, optabunt ugmcnluin sapientia* et gratiæ Dei. Hic vero

< sitire » est indigere omni aqua, sive concupiscere aquam gratiæ ad vitam spiritalem necessariam : hoc est optare Spiritum Sanctum ejusque justitiam et sanctitatem, quam non habes, ad levandam spiritalem sitim, ariditatem et sterilitatem mentis. Spiritus Sanctus enim per gratiam mentem inhabitans, ita mentem sua gratia reficit, polat et satiat, nt mens nihil aliud sitiât aut desideret, sed ipso contenía saturaque vivat feliciter. Vide dicta *Ecdi.* xxiv, 29. Sic S. Ignatius Martyr ad leones damnatus, cum in amphitheatrum prodiret, Romanos spectantes compellans : « Ego, inquit, huc veni, ut moriar pro Jesu meo, quem insatiabiliter sitio, ut illi in cœlo uniar, p

Nota : Spiritus Sanctus per gratiam in hac vita inchoate, sed in cocio perfecte omnem animæ sitim et desiderium adimplet; item sitim superili® ac concupiscentia) restinguit; denique in cado plane tollet omnem, tam corporis, quam animæ silim et famem, omnem defectum, omnem molestiam per gloriam et dotem impossibilitatis, juxta illud : « Satiabor cum apparuerit gloria tua, n *Psal.* xvi, 15. Et illud : a Qui replet in bonis desiderium tuum, » *Psal.* cn, 5. Et illud : « Non esurient, neque sitient amplius, cl non percutiet eos irstusct sol, » *Isaïæ* xi. ix, 10. Ita S. Augustinus : « Satiabimur, inquit, in bonis domus tuæ. De qua ergo aqua daturus est, nisi de illa, de qua « lictum est : Apud te est fons vitæ? nam quomodo sitient, qui inebriabuntur ab ubertate domus tuæ? » *Psal.* xxxv, 9 et 10. Et Glossa interlinearis: Promittit, ait, satietatem spiritus, quæ fiet in resurrectione, quia apud cum est fons vitæ, quo inebriabuntur. Gloria ergo coelestis implet omnes animæ et corporis defectus, omne desiderium, omnem silim, « quia beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, » ait Boetius, juxta illud : a Torrente voluptatis tuæ potabis cos, d *Psal.* xxxv, 9.

Ii. Sed aqua, quam ego dabo ei, eiet in eovch .u. fons aquæ salientis (Syrus, *aquarum salientium*) IN VITAM ÆTERNAM (1). — Alludit ad foiltCS, qili Gnlhe* tanto impetu et copia aquas continuo effundunt, ut posteriores semper priores propellant, ac licet cX'm.Q per valles deducantur, cogant tamen eas per iMmo. tubos exilire ad tantam altitudinem, quanta est altitudo ipsius primi fontis et scaturiginis. Simili enim modo aqua gratiæ Spiritus Sancti e cœlo in mentem sanctam demissa adeo potens est, adeo efficax, ut liat in ca quasi fons adeo copiosus, ut mentem faciat exilire ad sui originem, puta ad Deum, ad cœlum et vitam ælernam. Gratia enim est semen gloriæ. Unde Arabicus vertit, *aquam quam ego dabo, fiet in eo aqua, quæ scaturiet in*

(1) Sensos hujus loci, im.iglno remota, hic est : Qui meam doctrinam admisit, ca imbutus cU, nunquam í iam appetet, sed doctrina gratiaque mea in animo < jus vim su.un silutaromet clUcaclam excret : qua duco ut operante merebitur cl consequatur æternam felicitatem.

t *ifam aternam*. Arabico de more consensit /Egyptius et nili; quare gratia propellit hominem ad codimi, noe quiescit, donec illum eo evehat, ubi nulla est sitis, nullus defectus, nulla miseria; red omnis satietas, omnis copia, omnis felicitas; hanc enim significat «vita æterna : »* nam hic fons gratiæ, qui est in anima, derivatur a primo fonte, pula a Spiritu Sancio qui est in cœlis sicut fons, qui monachicius exilii in foro vel horto, derivatur a primo fonte, qui est in monte quopiam, ubi primo oritur et ebullit. Hinc dicitur a aqua viva, n quia ad primam altitudinem cui principii, sive primæ suæ originis, exilit et equas ejaculatur.

Scam«lo. *Scarnito*, « fiet in eo fons, » quia, ut ait Theophylactus, aqua gratiæ, quam Christus anime fidili instillat, in ea semper multiplicatur. Semina enim et principium hom sumunt Sancti per gratiam, ipsi vero cum ea negotiantur et operantur <d ejus augmentum , ut fiat in eis copiosa ad instar fontis, quo non tantum se, sed et multos alios potet et inebriet. Unde S. Chrysostomus : qui intra se habet fontem, inquit, non afficitur siti. Porro Orígenes : Quilibet angelorum, inquit, habet in se fontem aquæ scaturientis in vitam æternam, ab ipso Verbo.

Tritio *Tertio*, sicut fons, quo plus deorsum effluit, eo plus sursum in cum influit; sic quo quis gratiam suam in alios magis effundit, eo majorem a Deo recipit et haurit. Unde S. Rasilus, hom. in illud *Lue. in* : a Destruam horrea mea : sicut, ait. putei continuo exhausti et copiosiore et pulchriore fluunt aqua; dimissi vero et quieti, facile putent: sic et opes recondite, inutiles sunt; translata? in pauperes, fructum pariunt. » Idem eadem similitudine docet Clemens Alexandrinus, lib. *Ili Perda//.*, cap. vu.

Denique hoc e^{at} paradoxum Christi, ul, cum aqua desiliat deorsum, hic ejus fons exibat sursum, juxta illud : « Sursum versus feruntur sacrorum (luminum fontes. » Magnus hic et mirus r4 saltus, magna et jinmensa vis Spiritus Sancti, quæ terrea et plumbea hominum corda facit exilire e term in cœlum, et cœlum empyrcum: c gratia ad gloriam, e carne ad spiritum, e morte ad vitam retenu*m, e bestiis ad angelos, e tempore ad æternifatem, a dæmonead Deum. Fidelibus ergo dicitur, « sursum corda,» atque hoc certum est signum inhabitantis gratiæ el Spiritus Sancti, si mente in cœlis versemur, si cœlestla loquamur et operemur, dicamusque cum Paulo: SinctlM. « Nostra conversatio in cœlis est, » *Philipp*, m. i.-nt in ||ac (j0 ran?a Christus e cœlo in terram desiliit, ut nos o terra exilire faceret m cœlum, juxta illud : «Ecco iste venit saliens in montibus, transiliens colles, » *Cantie*. n, 8. Ita saliebat in cœlum S. Maria Oigniacensis, quæ assiduo cum Christo, B. Virgine, S. Joanne Evangelica, Angelis, Apostolis, Martyribus, Virginibus conversabatur, advoque singulos habitu et voco dignoscebat, uti nos

vicinos dignoscimus. Ita Cardinali* Jacobus de Vilriaco, in ejus Vita, lib. II, cap. vm et eeq. Qui et addit illam accepta suæ prædeUmatiouis revelatione, ita in spiritu exultasse et jubilasse, ut continue caneret : « ibo ad sancta Sanctorum. Et quæ sunt sancta Sanctorum?» Extat apud Suriam ad diem 23 junii.

I L Dicit ad h i milier : Uomini!, di unii hanc AQI AM, CT NON SITUM, NI.QCF VRHAM DIX HAUHIRE. — n Delectata est, ait S. Augustinus, non sitire, cl putabit hoc secundum carnem promu-am sibi es e a Domino, etc. Ad laborem (veniendi el hauri nJi aquune remoto «ab urbe puteo) indigentia cogebat, et laborem infirmitas recusabat. » Necdum intellexit mulier earn di' et rudis Christum loqui de spiritali aqua gratie; quare Christus alio telo eam figit, ul albora do se cogitat. Aii ergo :

! J. Dieu n Jesls : Vade, voca ima Tun, ei Vr^t@-vexi ncc. — Nota ex Clirysostomo, Tbi-ophylacto, Euthymio cl aliis, Christum hoc pretexta jubere mulieri, ul vocet virum suum, quod scilicet non satis honestum esset rem Luit au, tantumque donum (puta aquam vivam) muli ri nupte dare, inscio marito: revara auL m volebat Chiistus ei occulta pandere, ac BccreLun fornicationem aperire, ut sic illius confi asionem ab ea eliceret cainque ad pœnitenüam excitaret* ac simul illi ostenderet sc majorem esse puro homine, essequo Prophetam et Christum, a quo ipsi peccatorum remissio et salus æterna postulanda et exspectanda >il. ilæc est enim aqua viva, ipsi a Christo proposita

17. Respommt miliir, et dixit : Nox ii.uuo vi- V 17' rem. Dicit ei Jesvs : Bexe (id est recto, vere) dixisti, qvia non habeo virum. — Hinc patet mulierem hanc fuisse viduam et solutam, ac proinde non fuisse adulteram, sed fornicariam dunlaxat, sive meretricem, nisi amasius ejus fuerit conjugatus; hoc enim posito, uterque fuit adultar. Ita S. Augustinus. Ta a quia » more llebræo per pleonasmum redundat.

18. QuInqu lmm viros liabit sii, i r nunc qil m V f • **. HABES, NON IST TUUS MR : HOC \ERE DIXISTI. — Nonnus : a Quinque enim viros habuisti vicissim alium post alium ; et quem nunc habes, non est legitimus maritus. » a Quinque viros, » scilicet legitimos, d habuisti. » Ita S. Augustinus, Baia, Euthymius, Rupcrlus cl alii passim, licet S. Chrysostomus, in *Psal*, xui, et Maldonatus putent illos fuisse illegitimos et adulteros, ac proinde hic a Cliristo hoc nomine laxari, quod sextum adulterum etiainnum habeat. Prior sensus est germanior; nam Christus ponit antilhcsin inter quinque priores cl sextum, quod illi fuerint legitimi, hic vero sit illegitimus.

Nota hic modestiam cl gratiam corripiendi in Christo; non enim aperte dicit mulieri : Tu es adultera vel fornicai ia : ago ergo de tuis fornicationibus pœnitontiam ; sed laudans eam, quod

veritatem dixit, se non habere virum, addit : « Et nunc quem habes, non est tuus vir, » quo tacite insinuat *illam cum eo* fornicari, scscque illud, licet occultum, ex Dei revelatione scire, ac proinde se esse Prophetam et Messiam, a quo veniam et gratiam pelere debeat.

Nola: S. Basilius, epist. 2 *ad Amphilochoium*, ait trigamiam, sive tertias nuptias, esso Ecclesiae inquinamenta, sed fornicatione meliora. Et *epist.* I adeumdeni : « Trigamos, ait, siepe tribus et quatuor annis segregant, id autem non amplius, sed polygamiain appellant, vel castigatam fornicationem. Et ideo Dominus Samaritan®, quæ quinque maritos jam habuerat : Quem nunc, inquit, habes, non est maritus, nempe quod digni non sint qui a bigami® mensura exciderunt, ut vel manti vel uxoris nomine appellentur.)) Verum Ecclesia aliter jam sentit. Certum enim est quartas, quintas, sextas, septimas, etc., nuptias esse licitas, etsi subinde sint indecentes et incontinenti® indices; et hoc videtur voluisse S. Basilius.

Vir*, i*. io. Dicit ei humer : Domine, video quia Prometa es tu, — quia occulta mea, tam bona, quam mala revelas, qu® non nisi ex Dei revelatione scire potes, præsertim cnm sis Judaniscl exterus : quare tuam correptionem tam modestam humiliter admitto, meamque fornicationem confiteor. « Una, ait Kuperlus, eademque confessione, et de se confessa est quod erat, et de illo quod eum esse intelligere poterat. » Et mox : « Minus quidem et longe minus, quam illo erat, confessa est, sed confitendo quantum perceperat, dignum sc fecit, cui crederet Jesus totum quod erat. »

Vrn. io. 20. Patres nostri in monte hoc adoraverunt; IT VOS DICITIS, QUIA HIEROSOLYMIS EST LOCUS, UDI OPORTET ADORARE. — Mulier agnoscentis JCSUM prophetam, proponit ei queroslionem de religione, illo tempore inter Judæos et Samaritanos summe controversam, ut sciret utram partem sequi debeat, ut saluti suæ consulat ; luee enim quæstio plus eam cruciabat, quam sitis aquin viva» a Christo promiss®, quam non intelligebat.

Adoraverunt. — Nola, per adorationem hic et alibi significari omnem ritum publicum colendi Deum, præsertim per sacrificia et alias ceremonias a Deo institutas, et a Mose in Levitico ex ore Dei præscriptas ; hic enim publicus ritus tantum in tabernaculo a Mose erecto, et postea in templo a Salomone fabricato exerceri poterat, ut patet ex lege quam sancit Deus, *Deutcr. xiv*, 24. Alioqui enim juro naturai et divino semper quovis loco Deum privatila adorare et invocare licuit et licet. Ergo « adoraverunt p hic idem est quod

11 '* « r Cerificarunt, d et victimas m sacrificium publice Deo obtulerunt, quia adoratio, sive cultus externus latrile, est ipsum sacrificium. Sic Genes. XXII, 5, ait Abraham pueris suis : « Postquam adoraverimus, » id est sacrificaverimus, « revertemur ad vos. » El *Ador*, vai, 27 : < Eunuchus Candacis

regime venerat adorare, w id est sacrificium offerre, « in J'rusalcin. » Ita Suarez, tract. *De Religione*.

In monte hoc — Garizim, qui imminet urbi Sichem. Unde ex eo Joathan, filius Gedeonis, Sichimitis maledixit, *Judie*, ix, 7.

Nota : Celebris ilio rovo et perpetua fuit qurostitio Templi et contentio inter Samaritas et Judæos de adoratione et sacrificio in hoc monte. Nam tempore go. Alexandri Magni, Manasses, frater Jaddi pontificis, qui occurrit Alexandro cumque Judrois infensum placavit, uxorem duxit alienigenam, scilicet filiam Sanaballat, quem Darius, ultimus Persarum rex, prrofeccrirf Samaria». Quare Manasses a fratre Jaddo cielerisq; sacerdotibus templo et sacris exclusus, confugit ad generum suum Sanaballat, qui in Samaria, pula in monte Garizim, nobile templum exstruxit, eique Manassen quasi pontificem præfecit. Unde ad illud confluxere multi Judæi transfuga», præsertim qui contra legem, instar Manassis, alienigenas uxores duxerant ; atque utebantur in sui excusationem hoc argumento, quod Sichem, cui imminet mons iste Garizim, celebris esset adoratione et sacrificiis Patriarcharum, ut Jacobi, *Genes*, cap. xxxiir, 20; Josué, cap. ult., vers. I; Mosis et 12 tribuum, *Douter. xxmi*, 12, ubi jussu Dei Moses jubet Josué, ul in monte Garizim rodificet altare, in quo Deo offerat holocausta, ac lapidibus inscribat Decalogum, et coram arca duodecim tribubus promulget Dei legem, cum benedictionibus quas Deus servantibus legem promisit, populo respondente: Arnen.

Porro, stetit hoc templum in monte Garizim, Tempus per 200 annos, usque ad Hyrcanum, Simonis fratris Judæ Machabæi filium, pontificem et principem, qui illud evertit, teste Josepho, lili. Illi paUim ducenti Antiq., cap. XVII, qui et cap. xvi, narrat Samaritas et Judæos litem hanc decidendam detulisse ad Ptolemreum Philometorem, regem / Egypti, qui illam adjudicavit Judrois, nipote qui ex Mosis sententia templum suum fabricassent. Sed hac decisione Samaritæ non fuere contenti, ac in suo schismate, templo et contentione cum Judiéis perstiterunt, usque ad templi sui excidium.

21. Dicit ei Jesus : Mulier, crede mihi, quia Vertat» VENIT HORA, QUANDO NEQUE IN MONTE HOC, NEQUE in Hierosolymis adorabitis Patrem, — scilicet vos, quicumque rite, ex Dei præscripto, Deum Patrem adorare voletis, u Adorabitis Patrem p ergo, hoc est, adorabitur Pater (1). Sensus est, q. d. « Venit hora, w id est tempus Evangelic® legis et doctrinæ u me instiluendæ et promulgami®, per quam jam post mortem meam brevi futuram, abolebitur lex Mosis omnesque ritus illius colendi Deum in templo Hierosolymitano, vel etiam hoc vestro Garizimitano Hierosolymi-

ti) Tacito novi fœderis saaviutem innuit t quum Deum *patrem* vocat.

tani æmulo, quia per totum orbem ædificabnnitiir Ecclesia) Christianorum, in quibus Deus adorabitur in spiritu et veritate, uti explicat Chrhtua, vers. 23. Hoc est quod sub Christo futurum pnedixit Malachios, 1, 10 et i1 : « Munus, ait Dominus, non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda : » hebr. *mincha*, scilicet, Eucharistia, puta oblatio corporis et sanguinis Christi, quæ sola omnibus priscis animalium sacrificiis successit. Vide ibi dicta.

v<rs. i*. 22. Vos adoratis quod (Arabicus, *quem*) nescitis : NOS ADORAMUS quod scimus, quia salus ex Judæis est. — Hic Christus directe qmeslioni mulieris respondet, ac litem de Deo adorando Judæis adjudicat, Samaritas velut schismaticos condemnans. Ait ergo : « Vos, o Samaritæ, adoratis quod nescitis; » quia Deum Judæorum cum vestris Assyriorum idolis, ac consequenter Deum (piasi idolorum socium, ac proinde falsum fictumque colitis. Rursum colitis Deum, a Deo Judæorum diversum, qui scilicet solius terræ vestro sit Dominus, qui proinde falsus est et confictus a vobis. Patet ex IV Reg. xvii, 26. Rursum Samaritæ suas habebant hiorescs et errores, quos recenset S. Epiphanius in eorum hæresi. Sic Turcæ et Judæi adorant Deum, quem nesciunt, quia negant eum esse in personis Irinum. Sic et Calvinus cum suis, negans Deo omnipotentiam, faciensque cum crudelem, dum asserit eum gehennæ addicere quoslibet, sine eorum demerito, non verum, sed falsum Deum adorat; Deus enim verus omnipotens est et benignissimus.

Secundo et potius, « vos adoratis, » id est ritum adorandi et sacrificandi habetis, quem «nescitis» esse a Deo profectum; quia scilicet cum vobis vestro ingenio finxistis, contra Dei legem et voluntatem. Nos Judæi vero adoramus quod scimus. quia ritum adorandi et sacrificandi a Deo per Moysen in Levilico præscriptum servamus et sequimur (1).

Bum <x Quia salus (Syrus, uifa) r\ Judais est , — tum quia ego Christus, qui sum salutis auctora Deo missus, non ex Samaritis, sed ex Judæis natus sum, ait S. Chrysoslomos, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, Aminonius et nlii ; tum <pna vera Dei cognitio et cultus, qui homines ad

(1) Aliter Kuinoel, juxta quMn sensus veo. **ti** hic est : coi, Samaritani, *adoratis*, id est, Mera tacitis, xoO' G eux ctJxrt, id est />0 mfni *itjnoratdia*, scil. eo m loen Ur quo diserte aliquo præccpto dhino non constat ; niMil>cr libros Moysis tantum admittitis; *not*, scii, ego et Judæi. *mera facimuf, pxt meliori nostra scientia*, quoniam libris sieris educti, scimus Hierosolymis esso locum a Deo pr.escnptum. Etenim bulo a Manassis tempore ad normam legis Mosaics Deo sacra facichuit Samiritani, et Judæorum criminationes, eos m monto Garizim idola coluisse, fabulte esse videntur ex odio acerrimo orlæ.

Ralutem ducit, olim in lege veteri a Judæis ad gentes manavit, ac jam in lege nova, a me Jndæo ad omnes gentes manabit. Ita jidem.

23. Sed vint dora, et nunc est, quando **vfni** adorato ti adorabunt Patrim in spiriti: ET VERTIATE. NAU ET PATIR TALES QI ERIT, QUI adorent bum. — 7. d. Jam eat tempus meæ legis Evangelica, in qua veri adoratores, scilicet Christiani, eivo ex Jmiris, sive ex Samaritis, sive ex aliis gentibus, ad me convergi adorabunt Deum, non in monte hoc, nec Hierosolymis duntaxat, carnalibus animalium sacrificiis, uti faciunt Judæi et Samaritæ, sed ubivis gentium, in spiritu et veritate. Audi Euthymium : « Ibi Judæos Samaritanis proposuisset, rursus nunc Judæis proponit Christianos, ut suspicione careat prolatio, et non appareat Judæis gratificari, tanquain Judæus. »

In spir it u bt ver it a t e. — Sic et Syrus, Arabicus, Ægyptius, Æthiopicus et Persicus. Nola: Samaritani falso, imo falsum adorabant Deum, quem ignorabant, uti dixi vers. 22. Judæi autem adorabant quidem Deum verum, sed præcipue per corporales victimas, ait Euthymius, aliaque corporalia signa, idque certo loco, puta in templo Hierosolymitano, quæ omnia erant umbra? et typi adorationis <t cultus spiritualis inducendi a Christo. Utrisque ergo Christus hic opponit suos fideles et Christianos, qui pro corpore, « in spiritu; n pro umbris, ac falsitate et ignorantia, a in veritate adorant» Deum, qui spiritus est incorporeus, verissimus et purissimus. Spiritus ergo hic significat spiritualementem cultum fidei, spei, charilatis, religionis, devotionis, contritionis* cæterarumque virtutum, quibus a Christianis, non per umbras et figuras, sed « in veritate, » id est verissime, rectissime et propriissime Deus colitur. « In veritate » ergo, hoc est vero, recto, sincero, proprio Deoque digno cultu, quo Deus delectatur et gaudet, juxta illud IW. 1 . 18 : « Holocaustis non delectaberis : sacrificium Deo spiritus contribulatus. » Et illud Psal xtix, 23 : < Sacrificium laudis honorificabit me. » Et Psal. tv, G : u Sacrificate sacrificium justitia», et sperate in Domino. » Et Pso/. XLIX, 13 : « Numquid manducabo carnes taurorum? etc., immola Deo sacrificium laudis, p Ita S. Cyrillus : < Spiritualis adorator, inquit, gratus est, qui non formaci figuris Judaicis ad pietatem obumbratur, sed Evangelica virtute fulgens, recta dogmatum disciplina veram peragit adorationem. » Et Theophylactus : « Quia multi, ait. videntur adorare in anima . non tamen rectam habent scientiam, sicut hæretici, ideo addidit : Et in veritate : oportet enim et mente adorare Deum et sanam opinionem de ipso habere. « Talis erat Paulus, ait Orígenes, dicens : « Testis est mihi Deus cui servio (latria, Groce enim est, \$ id est quem latria alloro) in spiritu meo, » Rom. 1, 9. Et Glossa : Non in templo, ait, non in hoc monte, sed ia

1' * n'

lu Tf

riut*

q**'

U.-

intimo tempio cordis et in veritate cognitionis adorandus est *Deus*. Samarita ergo Deum adorat in monte, localiter; Judæus in umbra, figuraliter; Christianus in *spiritu et veritate*, vere et spiritaliter. Nam, ut ait S. Chrysostomus : « Priora figura erant, nunc totum est veritas, n

Srundo, Valabius r_l a in veritate » exponit, in integritate, vel in perfectione; veri enim, id est integri et perfecti adoratores adorant Deum in spiritu et perfectione fidei, spei, charitatis ceterarumque virtutum, ut faciunt Christiani; umbratici vero et imperfecti adoratores adorant Deum corporeis signis et sacrificiis, uti faciebant Samarit® et Judæi.

Symbolice, S. Athanasius, epist. *ad Serapionem* : Oportet, ait, adorare Deum, scilicet, Patrem in veritate, id est in Filio et in Spiritu Sancto, hoc est, oportet adorare Deum unum et unum, oportet adorare S. Trinitatem, ac tres ejus personas.

Alii: Oportet adorare Deum, inquiunt, in Spiritu, hoc est per Spiritum, sive instinctu Spiritus Sancti.

Mystice, Theophylactus : Per spiritum, inquit, actio insinuat, per veritatem contemplatio; omnes enim Christiani serviunt Deo, in vita vel activa, vel contemplativa.

Ar-j- Objiciunt lucrelici : Deus a Christianis adorant® h® est in spiritali et ventale; ergo a baptismo; u® h®ciendæ sunt omnes corporeæ ceremoniæ® et trinitatis ritus.

Despondeo : Nego consequentiam, quia h® m® icm non sunt umbrae et figura legis veteris, sed or- u® Jiiut. namque, excelsa et effecta spiritus, ideoque ad spiritum pertinent; alioqui enim omnia Sacramenta, ipsaque Eucharistia, quæ in symbolis corporeis consistunt, a lege nova abjicienda forent : quod est absurdum etiam apud hæreticos. Sino Sacramentis enim et sacrificiis Ecclesia nequit consistere, quia sine iis nequit esse visibilis, et nequit uniri ac congregari. Denique h® cæremone a Christianis obeuntur et manant ab interno spiritu fidei, spei, charitatis et devotionis; ergo ad spiritum pertinent, quasi effectus ad causam, ac quasi aclus externus ad internum. Secus erat in crassis, rudibus et carnalibus Judæis, qui totam suam devotionem in externis sacrificiis et ritibus collocabant. Ila Cyrillus, Maldonatus, Jansenius, Tolctus et alii hic, ac S. Ambrosius, lib. III *Ue Spiritu Sancto*, cap. xi, et Hilarius, lib. V *De Trinitate*.

Denique S. Cyrillus scripsit septemdecim libros *De Adoratione in spiritu et veritate*, quos Doni® edidit Angellus, anno Domini 1588. Videre idipsum Gentiles : unde Cato :

Si b® est animus, ait, nobis vel cannina dicunt, ille Ubi precipue per se mente colendus.

v®ru i. -4. Spiritus est Deus; et (id est, idcirco)
EUS QUI ADUAXT EUM, IN SPIRITU ET VERITATE

oportet adorare. — Est hæc ratio a priori, q.d. Deus est purissimus et verissimus spiritus, ergo non nisi adoratione in spiritu et veritate delectatur. « Si corpus esset Deus, ait S. Augustinus, oportebat eum adorari in monte, quia coiporus est mons; vel in templo, quia corporeum est templum. » Jam autem quia Deus est spiritalis, hinc in spiritali mente, spiritali amore et devotione colendus et adorandus est. Hinc patet contra Anthropomorphitas et Audianos, ac contra Tertullianum, lib. *Contra Præeam*, item contra Lactantium, lib. *De Ira Dei*, Deum nullum licet tenuissimum habere corpus, sed purissimum esse spiritum, ideoque purissimo spiritu adorandum. Falsum ergo est illud Tertulliani axioma : « Quod incorporeale est, nihil est. » Sed videntur hi cluo abusi voce corporis, ac pro illud non aliud quam solidam substantiam intellexisse, esto sit incomposita.

Audi S. Augustinum hæc verba Christi explicantem, lib. *De Specillo*, cap. i et seq. : « Spiritus est Deus, etc., spiritus incomprehensibilis, incorporeus, immutabilis, incircumscriptus, ubique totus, nunquam divisus, etc., ubique præsens, ineffabiliter omnia penetrans, omnia continens, omnia sciens, cuncta prospiciens, omnia potens, universa gubernans, totus in cælo, totus in terra, totus ubique. » Et nonnullis interjectis : a Semper agens, semper quietus, colligans et non egens, omnia portans sine onere, omnia implens sine inclusione, omnia cleans et protegens, nutrens et perficiens. Quærens, cum nihil desit tibi; amans, nec aestuans; zelans, et securus es; pœnilet te, et non doles; irasceres, et tranquillus es; opera mulas, sed consilium nunquam recipis. » Et paulo inferius : « Qui tenes omnia, imple omnia, circumplecteris omnia, superexcellis omnia, sustines omnia : nec ex alia parte sustines, atque ex alia superexcedis; neque ex alia parte imple, atque ex alia circumplecteris; sustinendo superexcedis, et superexcedendo sustines. Qui corda fidelium doces sine strepitu verborum, (pii attingis a line usque ad finem fortiter, et omnia disponis suaviter. »

Idem per umbram videre Philosophi, quorum definitiones Dei recenset Minucius Felix in Octavio, nimirum :

Quid est Deus? Despondet Pythagoras : « Deus est animus per universam rerum naturam commens, ex quo etiam animalium omnium vita capitur. »

Quid est Deus? Respondet Anaxagoras : « Deus Iki M est descriptio et modus influendi® mentis, p® nhhuM.

Quid est Deus? Respondet Thales : a Est mens quæ ex aqua cuncta formavit; » aquam enim ipse statuit initium rerum omnium.

Quid est Deus? Respondet Xenophanes : « Deus est infinitum omne cum mente, n

Quid est Deus? Respondet Democritus : u Deus est natura et intelligibilia® imagines fundat. •

Speurippns : «Deus, ait, osi vis naturalis, qua omnia reguntur,»

Aristoteles : « Deus est mens, quæ mundum gubernat. »

Heraclides: « Deus est divina mens.»

Zeno : « Dens est una mundi providentia.»

Cleanthe* : « Deus csl animus cl ratio mundi. »

Unde Virgilius :

Splrilus intus alit, lotamqne infusi per artus,
Mens .igihl inolem, et magno se corpore miscet.

Chrysippus: « Deus csl vis divina, rationalis natura el fatum rerum. »

Xenophon: «Forma Dei veri videri non potest, et ideo cam quærere non oportet.»

Aristo : « Dens c l, cujus essentia cl majeUas comprehendi non potest.»

Quid est Deus? Ilespondet Plato in *Tinuzo* : a Deus csl mundi parens, artifex animæ, cœleslimn terrcnoiunique fabricator, quem et invenire difficile præ nimia el incredibili potestate; et cmn inveneris, in publicum dicere impossibile.»

Quid est Deus? Audi Arnobium, lib. l *Conira Gentes*, eum invocantem : « O maxime, o summe rerum invisibilium procreator, o ipse invisus, et nullis unquam comprehenso naturis : dignus, dignus es vere (si modo te dignum mortali dicendum est ore) cui spirans omnis intalligensque natura, et habere et agere nunquam desinat gratias ; cui tota conveniat vita genu nixo procumbere et continuatis precibus supplicare. Prima enim tu causa es, locus rerum ac spatium, fundamentum cunctorum quæcumque sunt, infinitus, inginitus, immortalis, perpetuus, solus, quem nulla delineat forma corporalis, nulla determinat circumscriptio, qualitatis expers ac quantitatis, sine situ, motu et habitu, de quo nihil dioici exprimi mortalium potest significatione verborum ; qui ut intelligaris, tacendum est, atque ut per umbram te possit errans investigare suspicio, nihil est omnino muliendum. »

gu. 2i>. Dieu ei MVLiEn: Scio quia Messias venit (qui DiciTun Christus); cum ergo venerit ille, NODIS ANNUNTIADIT OMNIA. — «Venit,» Græce ib/traî, in pnesenli, id est adventat, vicinus csl, mox aderit Messias, qui omnia religionis dubia nobis resolvat docebilqiie ubi, quando et quomodo Deus adorandus et colendus sit. Sciebat hoc mulier ex communi sermone et fama; jam enim Iranslaliin erat sceptrum a Juda ad Herodem : unde ex vatinicio Jacobi, *Genes*, **nix**, et ex 70 hebdomadis Danielis jam impletis, omnes sciebant instare tempus adventus Messi®, idque communi omnium sermone vulgabatur. Unde Judæi putabant Joannem Uaptislam esse Messiam : ipse vero asserebat Jesum esse Messiam : quare ex Baptist® assertionem spargebatur rumor jam venisse Messiam.

Qi i men un Christus. — Verba sunt non mulieris, utpoto Ilcbrææ et loquenlis hebraico

duntaxat, sed Joann!* Evangelista? Hebraeum nomen interpretantis, *q. d.* Messia* Itchr. idem est ([iiod Crmce Ialine unctus.

2G. Dicnr u Jesus : Ego **soi**, qu loquor tecl i. v'r — *q. d.* Ego fium Mentías, id est Christus, inibi ergo fidem adhibe, et in me crede meam que doctrinam cl legem capesse, ut salveris et beeris. Dixit hoc Christus voce tum externa, tum magis interna, mentem mulieris illuminans et voluntatem in sui amorem et reverentiam accendens; unde illico credidit mulier, et totam urbem ad credendum excitavit (i).

27. Et continuo venerunt discipuli ejus; **nv** | MIRABANTUR QUA (qUOd) CT.M MULIERE LOQUEBATIR. Nemo tamen dixit : Quid quxbis, ait quid loqueris cum ia? — Orígenes, S. Cyrillus, S. Chrysos- y,r tomus, Theophylactus et Euthymius opinantur*'* discipulos fuisse miratos humilitatem Christi, a tt* quod dignaretur cum muliere alienigena et^ £ paupere loqui. Verum sic addidisset. *illa, vellir* * *tali*, dixisselquo : Quod cum inuliere tali loqueretur ; quare melius S. Cyprianus, tract. De *Singular. Cleric.*, et alii respondent insolitum fuisse Christo seorsim loqui cum muliere, idque hoc fine, ul castitatis cl honestatis omnibus fidelibus, sed maxime clericis, sacerdotibus, prædicatoribus et Heligiosis daret exemplum. Nam recte ait Sapiens : « De vestimento procedit tinca, cl a muliere iniquitas viri, » E *di.* x1 h, 13. Et cap. XXV, 33 : a A muliere factum est initium peccati, et per illam omnes morimur. * Vide ibi dicta. Hinc Eliseus et omnes Sancti tantopere fugerunt consortia mulierum, ideoque communis fuit ille omnium sensus, feminas parvo fructu, red magno periculo, inquam, pudicitia? propria*, vel illarum, quai sæpe vultus virorum tacite delibant el depascuntur ; vel certe periculo famæ. A consortio enim feminarum vel flamma procedit, vel fumus; atque, licet spiritales subinde videantur et sint, ac spiritalia colloquia misceant; tamen naturali concupiscentia occulte instiganto, et dæmono inflammante, facile spiritus in carnem et carnalia degenerat, idque sensim sine sensu colloquentium.

Dices : Ergono negligendo* erunt mulieres? Ilespondco : Nequaquam ; sed in publica concione vel catechesi doceantur; si aegrotent, aut alia de causa eas adire sacerdotem oporteat, id fiat loco publico et patenti, uti Christus hic fecit, ac cum testo, quoin semper adhibere solebat S. Carolus Bürromæus. Ila S. Cyprianus loco jam citato.

Nemo tamen luxir : Quid ql-er is? — a Quia magidrum et timebant et reverebantur plurimum,»» ail S. Chrysostomus.

28. Heliquit ergo hydriam suam (qua haustura V < ÎL

(I) Deno Dcngelius observat : Nusquam Judæis, imo ipsis discipuli* apertius et sino ullis ambagibus se Mcsdam esse significaro M»lebat Christus- Animadvertibat enim Smiarltimoruin venialis cognoseendæ studium et quod minus ad seditiouu proclives cascai quam Judæi.

erat aquam ex puteo) Miiirn, Er unir in civitatem (Sichar, sive Sichem), ei dicit illis hominibus, — incolis Sichem. « Audito, ait S. Augustinus, Ego sum, qui loquor tecum, et recepto in cor Christo Domino, quid faceret, nisi jam hydriam dimitteret et evangelizare curreret? » Sciebat enim *Jesum esso* Prophetam et virum magnum, ex eo quod sibi secreta revelasse! : illi ergo se asserenti esse Messiam credidit, sciens illum esse virum fide dignum, qui falli vel fallere non posset; quare relicta hydria ad puteum, illico cucurrit in urbem, timens ne si inoram faceret, Jesus abiret, ac cives suos ad Jesum pro Messia cognoscendum colendumque excitavit. Unde S. Chrysostomus : « Adeo, inquit, audito Jesu incensa est, ut relicta hydria et aqua, cujus gratia eo concesserat, in civitatem properaret, et ad Christum universum populum traheret. Venerat haurienda » « quite gratia, et cum verum fontem invenisset, contempsit alterum, et superna veniente gratia apostolico munere fungitur. »

Hic enim est spiritus Christi, ut a se conversis zelum alios convertendi injiciat, ut tanti boni, quod ipse in se sentiunt, alios faciant participes. Eleganter et pie S. Ambrosius, *serm.* 30 : « Novo, inquit, admirationis genero, mulier, quæ ad puteum Samariæ meretrix advenerat, a Christi fonte casta regreditur; et quæ aquam petere venerat, pudicitiam reportavit. Slatini etiam, indicante Domino, sua peccata recognoscens confitetur, Christum annuntiat Salvatorem, et relinquens aquæ vasculum ad civitatem non fert hydriam, sed referi gratiam. Vacua quidem videtur reverti onere, sed plena revertitur sanctitate. Plena, inquam, reddit, quia peccatrix advenerat, revertitur prædicalrix; et quæ hydriæ vasculum amiserat, Christi plenitudinem reportabat : in nullo civitati suæ inferens detrimentum; etenim si aquam civibus non intulit, tamen fontem salutis invexit, »

29. Venite, et videte hominem, qui dixit mihi OMNIA QUACUMQUE FECI : NUMQUID ILLE EST CHIUS-TUS? — « Miraculi, inquit Cyrillus, narratione proposita, preparavi! auditores ad fidem: » quia, licet, ut ait S. Chrysostomus, « non omnem vitam suam acceperat a Christo, ex his tamen quæ dixerat, et cætera credidit. » Theophylactus : « Accensa divino igne, ad nihil eorum quæ in terra sunt, respicit, non ad confusionem, non ad ignominiam, aut aliud quippiam, non veretur secreta sua pandere, »

Numquid ipse est Christus? — « Ilæsilando loquitur tanquam addubitans, ait Euthymius, ut ab illis detur sententia; » ipsa enim non hæsilabat, sed firmiter credebat Jesum esse Messiam. Unde S. Chrysostomus : « Animadvertite, inquit, immensam mulieris sapientiam, neque affirmat Christum esse, neque reticet : noluit se hujus opinionis auctorem, sed suo ipsorum auditu inductis hoc ipsis persuaderi, quod longe

futurum erat probabilius. Procul dubio enim intelligebat, modo fontem illum gustarent, eadem de eo, quæ et ipsa, sensuros. »

Hæc ergo Samaritana, per alloquium et gratiam Christi, ex peccatrice facta est pœnitens et sancta, imo proco Christi, instar S. Magdalænæ.

Porro, ipsius nomen proprium fuit Photina, Simirf. quæ ut Sancta Martirologio Romano « ascripta legitur, die 20 martii hisce verbis : a Eodem dio ibutiu*. Sanctorum Photinæ Samaritane, Joseph et Victoris filiorum, (cinque Sebastiani ducis, Anatolii, Pholii, Pholidis, Parasceves et Cyriacæ germanarum, qui omnes Christum confessi, martyrium sunt consecuti. » Ubi Baronius : « Agunt de ea (Photina) Græci hac die in Menologio. feruntque eandem fuisse Samaritanam, de qua Joannes Evangelista, cap. iv. In vetero Martyrologio Cassinensi de eadem agitur, canideinque fuisse affirmatur. » Quare plane verisimile est Christum illam hoc colloquio convertisse. Hoc enim ipse intendebat : unde et ipsa credidit ipsum esse Messiam, id est Salvatorem, et petit implicate ejus gratiam a Christo propositam, dicens : « Domine, da mihi hanc aquam ; » ac Christus eam compunxit exterius, dicens : « Nunc quem habes, non est tuus vir ; » nullo magis interius : unda et ipsa fatetur culpam atque : « Domine, ut video, Propheta es tu ; » ac plane videtur tunc Christo mentem ejus movente elicuisse actum pœnitentiæ et contritionis, per quem fuit justificata. Hinc et Christi amore incensa, cives suos advocavit ut Messiam verum agnoscerent, quem ipsa jam agnoverat. Quare caput hujus Samaritanæ religiose Horna » asservatur in basilica S. Pauli, ubi inter alias Sanctorum reliquias illud mihi ostensum fuit.

Porro Franciscus Bivarius, in Commentario *Chronici L. Dextri*, ad annum Christi 60, pag. i 17, ex actis Martyrum Italicensium, quæ Jeremías, Patriarcha Constantinop. anno Christi 1024, e Græco PnUH- in Latinum transtulit, narrat Samaritanam hanc apud Carthaginem in Africa prædicasse Lvangeli- Afnc*. lium Christi, ideoque cum duobus filiis, Victore et Josepho, ac quinque sororibus, Anatolia. Photi, Pholide, Parasceve et Cyriaca, ac cum Sebastiano duce, a Victore ad Christum converso, sub Nerone illustre obiisse martyrium. Nam primo in carcerem teterrimu in detrusi, inde in ardentem clibanum tolis tribus diebus missi, a quo indemnes extracti, semel et iterum veneno potati fuere : plumbo etiam et resina in liquorem redactis, in ore Photinæ et in auribus cælerorum, sine detrimento susceptis, sæpius bovinis nervis cæsi, pectinibus quoque ferreis a capite in sublime suspensi, excarnificati, atque facibus ignitis ad Martyrum latera applicatis exusti, oculis demum erutis, iterum in carcerem venenosis animalibus scatentem reducti, quo tandem sine cibo et medicamine miserabiliter interirent:

sed cum illuc Christi luce ac visione perfunderentur, m pristinam sanitatem reducti, et oculorum beneficio restituti, ar miracoloso cibo, tribus mensibus ac diebus totidem refocillati, rursus ad novum adducti certamen, denuo flagris savissime laniati, ad ultimum pelle detracta, frustarmi cirsi, et capite amputato illustrissimam martyrii palmam perceperunt; una dempta Photina, qu® in veterem cisternam immissa, indique detracta. Hexis genibus impollutum Deo spiritum reddidit 20 die marlii, qua tum a Latinis, tum a Græcis ejus memoria anniversaria celebritate colitur. Hæc Hivarius ex aciis ab Jeremía traductis el acceptis, penes quos eorum sil fides. Illis enim in martyrio Samaritana» et filiorum, adstipulatur Menologium Græcornn, ad diem 20 marlii, quod sic habet: «Eadem die certamen S. martyris Photin® Samaritan®. cum qua Christus locus est, et Joseph et Victoris filiorum, nec non Sebastiani ducis, Anatolii, Pholii, Pholidis, Parasceves et Cyriacæ germanarum sororum, qui omnes Christi fidem confessi martyrii palmam consecuti sunt.» Videtur ergo Samaritana h®c suos filios, item fratres ac sorores ad Christum convertisse, ac cum iis martyrii palmam accepisse.

Vh., 10. 30. Exierunt lugo de civitate, et veniebant ad eum, — ejusque sapientia et sanctitate ex verbis et moribus ejus perspecta, in eum ut Messiam crediderunt, ut palet ex vers. 42. «Durities Judæorum, ait Cyrillus, a Samaritana facilitate arguitur; «quia Samaritani ex uno Christi alloquio, ad cum conversi sunt; Judæi vero post triennalem Christi prædicationem, ac tot tantaque miracula ab eo patrata, in cum credere noluerunt.

Ver* >1. 31. Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Babbi, manduca. — «Hoc, ait S. Chrysostomus, non improbitate quadam, sed amore et studio in magistrum (licebant, cum itinere et æstu fatigatum viderent. » Simul ipsi sibi consulebant; ipsi enim esurientes et fessi optabant manducar*», sed non audebant id facere, nisi Christo incipiente el prius mens® de more benedicente. Porro Jesus u solebai, ait Theophylactus, ab abis oblatos cibos suscipere, qui dat escam omni carni, ul deferentes meritum consequerentur, el ne quis erubescat paupertatem, nec grave putet ab aliis nutriri; proprium enim el necessarium doctoribus alios habere procuratores ciborum, ut ipsi de nullo curantes verbi minislrationem procurent sollicitate. »

vn», i*. 32. Ille autem dixit iis: Ego cibum habio manducare, quem vos nescitis. — 7. d. Ego esurio conversionem Samaritanorum, (piam jam per mulierum procuro: quare illa esuries spiritualis omnem corporalis cibi esuriem, si non tollit, cerle minuit el suppressit: vos interim fessi et famelici comedite quantum lubet. «Occultius, ait Cyrillus, significat quod si discipuli scirent

de Samaritanorum conversione jam agi, de illo cibo magis cogitarent, quam de corporali consulerent. ■ El mox: «Nam quoniam orbis futuri erant magistri, exemplo suo eos docet m o majorem salutis hominum, quam proprii corporis curam esse habendam. »

33. Dicebam ergo discipuli ad invicem: Nuw- QI ID ALIQUIS ATTI LIT M MANDUCARE? — >00 intellexerunt Apostoli Christum loqui de cibo spiritali, puta de conversione Samaritanorum: unde rogant quis ei cibum corporalem attulent, de quo ip*e dicit: «Ego cibum habeo manducare, qwm vos nescitis. » Quocirca S. Augustinus: «Quid mirum, inquit, si mulier illa non intellegebat aquam, ecce discipuli non intelligunt escam. »

3*. Dicit eis Jêsus: Meis cibus est, ut faciam v VOLUNTATEM IJI S, QUI MISIT MI, LT PLRFICIAM OPUS ejus. — Nota: Christus hic opus pndicationis el redemptionis hominum, sibi a Patre injectum, vocat suum, id est sibi proprium sibi que suavissimum cibum, quia illo, velut cibo delicatissimo, pascebaturet delectabatur. Ita Euthymius: «Voluntas Patris, qui ipsum miserat, inquit, et opus illius Christo injectum, salus est hominum, n juxta illud: «Opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam,»» Joan, xvn, 4. Causam dat Theophylactus: Quia «salutem hominum tanto desiderio avebat, quanto nullus nostrum sensibilem cibum. » Et Chrysostomus: «Hominum salutem hoc in loco cibum appellat, ut quanta salutis nostræ cura et desiderio teneatur, ostendat. »

Tropologici»: a Christo discant Christiani, præ- Cita* ri- sortim pndicatores virique Apostolici, quod ^ ***,■ eorum cibus spiritalis debeat esse obedientia el zelus animarum: quia primo, uterque anima» vitam sustentat; secundo> uterque mentis vires instar cibi vegetat el roborat; ferho, quia, sicut cibum facit pueros crescere in virum perfectum, sic lue dnai virtutes faciunt nos crescere in virilem ælatem spiritus el virtutis, quod non erat in Christo: nec enim Christus ullo actu proficere et crescere poterat in gratia, sanctitate et perfectione; illa enim ipse plenus et perfectus erat a primo instanti conceptionis el incarnationis sute.

35. NONNE VOS DICITIS QUOD ADHUC QUATIOR Ver*. MENSE* SUNT, ET MESSIS VENIT? ECCCK DICO VOBIS: Levate oculos cestros, et videte regiones, quia albi, sunt jam ad messem: — A metaphora cibi transii ad allegoriam messis, e qua fit cibus et panis.

Nonne vos dicitis, — id est crebro dicere soletis, el nunc reipsa dicitis. Undo videtur quod Apostoli transeuntes per campos el segetes Sichimormn. de messe futura, uti facere solent homines, inter se colloqui luerint, inde Christus sumpsit occasionem loquendi de messe spintab, id est conversione Samaritanorum; 7. d. Cura messis corpore® vos tangit: sed multo magis

M'

B

tangere vos debet cura messis spiritalis, ut me in convertendis Samaritanis adjuvetis.

Adhuc quatuor menses sunt, et messis venit. — Maldonatus putat esse proverbium significans adhuc sal temporis *esse*, ut de rc aliqua, v. g. de messe corporea, cogitetur : at id in messe spiritali dici non posse; cum enim illa jam sil matura, illico illam a Christo et Apostolis demetendam esse; censet enim Maldonatus hæc dicta esse a Christo in fine marlii, sub instans Pascha, de quo cap. seq., vers. I, cum in Judæa messis est vicina, non longinqua.

Melius S. Augustinus et alii hæc ad litteram, i. i. iu M* sonant, accipiunt : quare hæc dicta videntur a Christo in Januario, posi octo menses, quibus Christus in Judæa pradicarat : nam post quatuor mèmes, pula in maio, in Judæa mature sunt segetes Pilque messis : unde in Pentecoste, quæ incidebat in inaium, cx nova messe offerebant Deo panes primitiarum. Vide Chronolaxim, num. IX « Vos, ait S. Augustinus, quatuor menses computatis usque ad messem; ego vobis aliam messem albam el paratam ostendo. v Undo subdit Christus : « Ego dico vobis, levate oculos vestros, et videte regiones, quia alb© sunt jam ad mes- som ; » in messo enim segetes prius virides t vr, albescunt et flavescunt, a Regiones albas ad mes- l som n vocat urbem Sichem locaquo vicina Samantanorum, qui a muliero exciti, turmaliin confluebant ad Christum, 7. d. Videtis agros hosce non tritico, sed turba populi ad me confluentis refertos, qui paratus est meam doctrinam excipere, in Ecclesiam admitti, ac Christianismo iniliari : huic ergo messi, nc pereat, demetend/e mecum, 0 Apostoli, insistito, et strenue collaborate. Longe, puta ad quatuor menses, abest messis trilici; at instat, et prope est messis animarum : cn jam parata est in hisce Samaritis ; levate oculos, el respicite campos Sichiniorum, c quibus lurmatiin omnes confluunt ad recipiendum me incuinque Evangelium : hi ergo quasi segetes spirituales, jam albescunt et maturescunt; par igitur est, ut a me et vobis illico demetantur, et in horreum Dei colligantur, a Jam vementem Samaritanorum turbam videbunt, ait S. Chrysostomus, quorum fervorem el promptissimam voluntatem albas regiones appellat. Sicut enim spie® flaventes messem indicant, et jam manus postulant; ita illi properabant ad salutem, ut el docerentur, et crederent, et a Propiletis persuasi fructum redderent, d El theophylactus : a Attollite, ait, oculos vestros, vel spiritales, vel sensibiles, et spectate multitudinem Samaritanorum, et animas eorum ad fidem alacres el promptas, quæ quasi regiones albæ, opus habent messoribus, ad salutem preparata. n

Causam dat S. Cyrillus dicens : « Nam sala Intellectualia el spie® spiritales sunt, qui Prophetarum voce culti, ad fidem Chi isti perveniunt: quæ seges albescit tunc, cum jam maturus, id

ed promptus, ad suscipiendam fidem Christi et veram religionem animus est; messoria vero falx, est Apostolorum splendida predicata, quæ ad aream, id est ad Ecclesiam Dei transponit. »

36. Et qui metit, mercede?! accipit, et congru- Vc<f d. GAT FRUCTUM IN VITAM ÆTERNAM; UT, ET QUI SEMINAT, SIMUL GAUDEAT, ET QUI METIT. — Invilat ChridUS Apostolos ad laborandum scum in colligenda hac messe, spe mercedis æternæ, 7. d. Qui metit trilicum, merccdem accipit; sed temporalem et brevem; qui vero metit mecum hanc messem spiritalem animarum, congregat eam in vitam æternam : hanc enim messor et sibi et suæ messi, id est aniniabus a se conversis acquirit, dum eas in cælum ad vitam æternam, quasi in triumphum ducit, a Hujus terrenæ messis fructus, ait Chrysostomus, ad æternam non pervenit vitam, sed in hac fluxa et caduca consumitur : ille autem perpetuo nos comitatur. Ut (7. d. Unde fiet, unde conscquetur; notat enim fructum hujus messis communem fore satori et messori) et qui seminat, simul gaudeat, el qui metit. » Satores vocat Mosca et Prophetas, qui magno labore Judæis tradiderunt fidei semina, id est primi principia, puta Deum esse unum, summe amandum el colendum, venturum Messiam mundi salvatorem, ab illo exspectandam salutem, etc. Messores sunt Christus et Apostoli, qui hæc Prophetarum principia A Evangelica doctrina perfecerunt, ac per fidem el gratiam Christi, Judæos et Samantas sonclificaverunt et in vitam æternam induxerunt. Quare hæc Samaritarum conversio gaudium peperit non tantum Christo et Apostolis, sed et Mosi ac Prophetis, eo quod sua semina non evanuisse, sed ad fructum el messem per Christum perducta esse conspexerunt. Audi S. Chrysostomum : « Proplielie satores non messuerunt tamen, seti Apostoli. Atqui non proplcrea voluptate et fructu laborum privantur, sed vobiscum gaudent. » Et S. Augustinus : « Si non Propbeta seminatores, unde ad illam mulierem pervenerat : Scio quid Messias venit? jam ista mulier fructus maturus erat. » Et inferius : « Dispaes temporis labores habuerunt, sed gaudio parita* perfruentur, nicedem simul accepturi sunt vitam æternam. » Secus sæpo fit in messe corporali, ubi messor gaudet, sutor vero luget, quia sator messori servit, aut messor satorem suo semine et messo privat.

37. IN HOC ENIM EST VFHDI M VERI LI : QUIA ALIUS EST Vm. 37. QUI SEMINAT, ET ALIUS EST QUI MEUT. — « Verbum, » id est proverbium, vulgo jactari solitum, « quod iu ore mullorum est, » ait Chrysostomus, 7. d. Hoc proverbium : u Alius est qui seminat, et alius qui metit, » vulgo de satore et messore frumenti dictum, verius est in satoribus et messoribus animarum. Satores enim fuerunt Propheta, messores vero estis vos, o Apostoli, (pii, ut sequitur, sala u Prophetis fidei semina, per meam doctrinam perficietis, et matura jam in hor-

Vex i. 38. Ego ausi vos mltbile quod non laborastis (laborioso non seminastis); alh laboravebunt, ET VOS IN LABORES LOBUM LYIR01SDS. — u EgO IIIi-i, » id est decrevi cl destinavi vos mittere : significatur actus inchoatus el destinatus, non perfectus et consummatus. « Alii laboraverunt, » g. d. Propilene et legis doctores, similesque magno docendi laboro, rudes Judæorum animos primis cognitionis Dei et virtutis pietatisque rudimentis, quasi seminibus imbuerunt, itaque cos ad messem Evangelicam, id est ad justitiam cl sanctitatem Christianismi præparaverunt. Vos vero, o Apostoli, « in labores eorum introistis; » quia Judæorum animos jam ad mc recipiendum præparatos promptosque et cupidos facile ad mc convertetis. Ita Orígenes, S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius et alii.

Porro dicit hoc Christus, ut exemplo Prophetarum laboriose seminantium, animet Apostolos ad evangelizandum, quod facilius erat et minoris laboris, a Ne ad prædicandum dimissi, ait Chrysostomus, tanquam maximum onus subeuntes perturbarentur, cogitantes quod Propheta amplius laborassent, sicut laboriosior est salio, et majori egebat sollicitudine semina spargere et ad Dei cognitionem animam erudire : nam in mendo (quoderat Apostolorum) et proventus uber, otiabor erat remissior. » Simul : « Prophetarum voluntatem fuisse demonstrat, ut humanum genus ad Christum allicerent. » Rursum : « Nisi Judæi parati fuissent per Prophetas, non audirent Apostolos, » ait Glossa,

Vn .39. 39. Ex CIVITATE AUTEM ILEA MULTI CREDIDERUNT IX eum Samaritanorum, propter ierbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quecumque feci, — quia, ut ait Chrysostomus, « videbant eam, non ad gratiam, neque ut alteri gratificaretur, suam vitam manifestam facere. » Confitebatur ergo coram suis civibus, se cum viro non suo, uti dixerat Christus, in fornicatione vixisse, ut sua ignominia patefaceret Christi, quasi veri Propheta ac Messia*, decus et gloriam.

Vcouo. 40. Cum venissent ergo ad illum Samaritani, ROGABANT LI U UT III MANERET. — « UI Urbem ingressus, salutarem eis doctrinam predicarci, » ait Cyrillus, ulquo perpetuo apud eos maneret et habitaret, ait Chrysostomus et Theophylactus.

Er mansit idi (in urbe Sichem) duos dies, — non plures, ne, si diutius apud Samantas manerei, Judæi calumniarentur eum non esse Messiam, nipote qui Judæis, non Samaritis, erat promissus. Ita Jansenius, Franciscos Lucas cl alii.

Vus. n. il Et multo plures credidbrunt in EUM PROP- tili sermonem uls — cœleslem cl divinum, quibus alla de Deo mysteria promebat; item « elùsimi et efficacem : nam omnes amore Dei, occullis gratiæ suæ facibus accendebat : quai e m ejus admirationem et venerationem ranti. . ordide-

rimi eum e-se talem, qualem sc profitebatur, scilicet Messiam mundi salvatorem.

42. Er mulieri dicebant : Quia jam non proptfr v. n. TUAM LOQUELAM CREDIMUS; IPSI ENIM AUDIVIMUS, ET SCIMUS QUIA IHC EST VERE SALVATOR MUNDI, — pilla .Vessias, ut addit Syrus, qui a Deo missus est ad salutem, non tantum Israelis, ut volebant Judæi, sed omnium gentium totius mundi; mundi, inquam, peccato perdit, ait Chrysostomus, « quod orbe perdit venerit hic, ut eum servaret. » Merito ergo Christus tantam umque subitam fidem Samaritarum admiratur, cum Judæi ad credendum in Clristum fuerint tardi, morosi et difficiles.

43. Post duos autem dies exiit inde, et abiit v j. ii in Galileas, — uti initio proposuerat : in Galilnam, inquam, id est in reliquas Galilææ civitates ac vicos, ait Euthymius, « relicta Nazareth. » patria sua, ut ait Matlhæus, cap. rv, vers. 13. Vide dicta superius vers. 3.

4L Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia ' » « (quod) Propheta in sua patria honorem non habet. — To enim dat causam cur Jesus, relicta Nazareth patria sua, iverit in cœleram Galilæam ad se non pertinentem; quia scilicet Nazarethani cum, quasi civem suum et fabri filium, contemnebant, JfiiU/i. mi, 57. Ita Jansenius, Toletus et alij).

Paulo aliter, sed minus recte, Maldonatus, q. d. Ideo Jesus, relicta Bethlehem et Indra patria sua, abiit in Galilæam, ut superius dixi, quia Propheta in patria non est in honore.

45. Cum ergo venisset in Galileam, exceperunt v EUM GaLILJ I, CUM OMNIA VIDISSENT QUE FECERAT Hierosolymis in die festo : et ipsi fnim vfnerant ad diem festum — Posclup, juxta legis decretum. Vide cap. n, vers. 13, acum omnia iniracula vidissent, » præsertim quod ipse solus omnes ementes et vendentes ejecisset e templo, aliaque plura signa edidisset, ut ait Joannes, cap. it, vers. It et 23, et cap. m, vers. 2.

Nota : Judæi, visis lot Christi miraculis, prædicationi ejus non crediderunt, nec eum exceperunt; Galdæi autem, visis tot signis, cum benevole exceperunt, sed in cum non crediderunt; Samarita vero, nullis visis miraculis, cum exceperunt, in cumque ut Messiam, a Deo ad salutem totius mundi missum, crediderunt : itasæpo exteri avido excipiunt quod domestici fastidiunt et aspernantur.

4G. VUMT IRGOHFRIR INCANA GaLILEF, UBI FECIT tñ. aquam vinum (a ut fidem, quæ ex facto prius miraculo accesserat, sua presentia confirmaret, » ait Euthymius). Et erat quidam regulus, cujus FILIUS INFIRMADATI a Ca PHARNAUM. — « RcgUIIIS, »

(t) Itane sensual patrocinator U 'senmullerus contra Kuinoctiuin, qui do tota G.ihkva h. I. cogitandum esso existimat. Particulam Kuioelius idem valero didi ac Hcbræorum » , et vertendam esso quaMqua^n : qu«d an merito a&eraiur, valde dubita.

id «st nobilis aliquis potens aut princeps. Videtur
C i i*» Interpres in Græco *legissefating*, id csl regulus,
sive parvus rex; *jam legunt* id est re-
gius, puta *Herodis* Anlipæ rogis consiliarius, aut
publicus minister, praefectus vel aulicus, et ami-
cus intimus. Syrus, «servus regius;» Chrysosto-
mus, «quod dc regio esset genere, aut alia prin-
cipatus dignitate fungeretur; n Nonnus, «vir
regios regens exercitum, n Orígenes : Erat hic;
ait, forte de familia Tiberii Cæsaris, exercens pro
eo aliquod officium in Judæa. S. Hieronymus in
cap. LXV *Isaiae*, interpretatur *regius*, sive *palati-
nus*.

Capharnaum, — in urbe quæ dicebatur Caphar-
naum, quod nomen noster Interpres quasi pere-
grinum et indeclinabile usurpat. Syrus refert ad
to *regulus*, alii certius *adrofilius*; filius enim re-
guli decumbebat æger Capharnai; sed verisimile
est eum ibi decubuisse, eo quod pater, puta re-
gulus, ibidem habitaret, atque inde audiens
Jesum tot ægros sanantem, o Judæa venisse in
Cana Galilææ, eo abiit, ut a Jcsu filii sanitatem
postularet, ut patet vers, sequenti. Regulus hic
videtur fuisse Judæus (non Gentilis, uti opinan-
tur S. Hieronymus et Orígenes), tum quia parva
erat fidei; tum quia ut talis a Christo increpatur,
cum Gentiles magis solerent esse faciles ad cre-
dendum in Christum, ideoque ab eo laudari, ut
patelin Centurione elChananæa. Ha Maldonatus,
Janscnius et alii.

Anbkre- Quidam putant regulum hunc esse centurio-
nem, de quo *Matth.* cap. mu; ita Irenæus, lib. II,

mttirio- caP- Sed hi duo diversi fuere. Centurio
w? enim Christum ad se volentem ire, rogat ut ma-
neat; hic vero regulus orat ut Christus ad filium
ægrum veniat; ille ad Jesum descendentem de
monte in Capharnaum venit, hic ad Jesum ve-
nientem in Cana; illius puer paralysi, hujus feбри
laborabat; illum Christus descendens et pene
præsens, hunc absens curavit; ille erat servus,
hic filius. Ila S. Chrysostomus, Theophylactus,
Euthymius et alii.

Vu 47. 47. 111CCUM AUDISSBT QHA(quod) JESUS ADVENIRET
A JUDÆA IN GaLIL&AM, ABIIT AD EUM, ET ROGABAT
EUM UT DESCENDERET ET SANARET FILIUM EJUS; IN-
CIPIEBAT enim MORI,—q.d. Regulus audita Christi
fama, quod quoslibet ægros sanaret, ex urbe
Capharnao profectus est in Cana Galilææ ad le-
gum ibi degentem, rogans ut secum ex Cana per-
geret Capharnaum, ad sanandum suum lilium,
quod erat iter II leucarum sive horarum, ideo-
que longum et difficile. Quare minus in Jesum
credidit, ait S. Gregorius, *homil.* 28, quem puta-
vit non posse salutem dare, nisi præseulem cor-
pore.

v». «S. 18. Dixit i rgo Je*us ad eum : Nisi signa et pro-
digia mder it is, non credit is. — Signa, et prodigia
idem iere significant; proprie tamen signa sunt
quæ fiunt in re naturali et per naturam, sed lente
opeiantem, cum Christus in momento, ideoque

pei miraculum idipsum prestare!; tale est infir-
mos sanare : prodigia vero sunt, quæ omnem
naturæ vim superant, uti est mortuos suscitare.
Hinc S. Augustinus: *Prodigium*, ait, vocatur, quod
porro dicat, et futurum aliquod portendat, 7. d.,
prodigium, quod futura prædicat, ait Festus.

Arguit Christus reguli parvam fidem, ut in ea Car
crescat illamque acuat et adaugeat, 7. d. Tu, cum
luis quædam mea signa cl prodigia audisti, nec in.p e.
tamen adhuc credis me esse Messiam, nisi plu- “
rima alia faciam, iliaque tu ipse videas et oculis
luis conspicias. «Suadet, ait Chrysostomus, non
signa nobis, sed doctrinam ejus attendendam.»
El nonnullis interjectis : «Ostendit signa maxime
animæ, gratia fieri; neque minus hoc in loco
patrem animi morbo laborantem, quam lilium
curat, n imo prius curat infidelitatem, vel fidei
imperfectionem in patre, deinde febrim in filio:
huic enim obstabat patris pro lilio obsecrantis
imperfecta fides. «Licet enim crediderit, ait Chry-
sostomus, non tamen firmiter, neque integre.»
Et Theophylactus : «Accessit, ait, ex fide, sed
frigida et imperfecta, quam neque quis fidem
recte vocaverit.» Unde Glossa : Per reguli duri-
tiam, ait, significatur duritia Judæorum, qui nec
visis miraculis credunt : contra, per Samaritanam
significatur fides Gentium, quæ solo verbo cre-
didit.

49. Dicit ad eum regulus: Domine, descende Vert-
PRIUSQUAM MORIATUR FILIUS MEUS. — Grece iMlttev
P-w, id est puerulus meus, scilicet mihi dilectissi-
mus unicæque mcæ delicias. «Regulus, ait Chry-
sostomus, filii dolore affectus, non multum tunc
Jesu verbis attendit, sed in solius filii cura ver-
sabatur, etc. Audi quantum adhuc humi traha-
tur. Descende, inquit, priusquam moriatur filius
mens, ac si mortuum suscitare non potuisset, et
nesciret ut se puer haberet.»

50. Dicit ei Jesus : Vade (redi Capharnaum, Vm.w.
non est opus ut ego tccuin vadam; absens enim
curabo et de facto curo dicendo): Filius tuus
vivit, — id est sanus est, liberatus a morbo et
morte. «Hoc unum idemque dictum, ait Rupee-
tus, cl vera de praesentibus prophetia, et impe-
rium vitæ esi. d Fuit enim hic Christi sermo non
tantum enuntiativus, sed et practicus : reipsa
enim operabatur et efficiebat id quod enuntiabat,
scilicet vitam et sanitatem infirmi; sicut in Eu-
charistiae consecratione, hæc verba : a Hoc csl
corpus meum,» ita enuntiant in ea esse corpus
Christi, ut simul illud conficiant ibique præsens
sistant.

Porro, Christus ivit ad puerum Centurionis,
Matth. vin, ad reguli vero lilium hic ire noluit.
Piimo, (piia m Centurione erat fides confirmata,
ait S. Chrysostomus, m regulo vero imperfecta.
Secundo, quia, ut ait S. Gregorius, *homil.* 28, «Do-
minus qui rogatur ut vadat, quia non desit ubi
invitatur, indicat : solo jussu salutem reddit, qui
voluntate omnia creavit.»

Gr̃didit homo sermoni, quem dixit ñ J̃esis, ft̃ibat. — « Duos, ait Cyrillus, iisdem verbis Saluator curavit : nam et animum reguli ad fidem induxit, et a corporis morbo adolescentem eripuit; » ac pater credendo Christo sanandoque morbum anima» sua fide quasi meruit filium sanari in corpore.

Veil. 51. **fil.** Jam attem EO DESCENDENTE, SERVI occurrunt **IJ**, ET NUNTIAYERUNT DICENTES, QUA (q̃iloi) filius ejus viveret — sanus et incolumis, ac quasi a morte instante suscitatus ad vitam. « Servi occurrerunt, ait Cyrillus, velocitatem et vim verborum Christi annuntiantes, Domino sic dispensante, ut ab eventu rerum reguli fides confirmaretur. »

Vera 5*. 52. Interrogabat ergo horam ad eis, in qua melius habuerit. Ei dixerunt ei : Quia heri hora septima reliquit eum febris. — u Certior fieri de hora studet, inquit Cyrillus, ut videat si tempori congruit, in quo a Salvatore sibi gratia fuit concessa. »

Heri hora septima — scilicet ab ortu solis, hoc est hora prima post meridiem : illa ergo hora sanato filio, illico servi se in iter dederunt, ut patri sanitatem filii adeo desideratam nuntiarent; sed eodem die ad ipsum pervenire non potuerunt, quare reliquo diei tempore, et per noctem sequentem ambulantes, postero mane ad eum pervenerunt. Distabat enim Capharnaum a Cana Galilææ 14 horis sive leucis, ut dixi.

vers. 53. 53. Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei J̃esus : Filius tuus vivit; et credidit ipse, ft̃ domus ejus tota. — Ex eadem enim hora collegit filium, non naturæ vi, sed supernaturali Christi jussu, virtute verboque ac nutu sanatum. Reliquerat enim cum moribundum et agentem animam, ac jam a servis audit eum subito pristinæ sanitati restitutum, illa hora qua dixerat Christus : « Filius tuus vivit. » Unde ex tam evidenti miraculo, credidit Christum esse Deum omnipotentem, qui vitæ et mortis haberet imperium, ac esse Messiam et Salvatorem mundi. « Unde datur intelligi, ait Beda in *Catena*, et in fide gradus esse, sicut et in aliis virtutibus, quibus est initium, incrementum et perfectio. Hujus ergo fides initium habuit, cum filii salutem petiit, incrementum, cum credidit sermoni Domini dicentis : Filius tuus vivit; deinde perfectionem obtinuit nuntiantibus servis. »

Porro, quia regulus hic habitavit Capharnai, æque ac centurio, de quo *Matth.* xm, non dubium est unum alteri fuisse familiarem, ac centurionem ex hoc miraculo prævio (posterior enim fuit ejus servi sanatio facta a Christo) tantam in Christum fidem concepisse, ut diceret : u Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed lanium dic verbo, et sanabitur puer meus, » *Matth.* cap. vin, vers. 8.

Tropologice : rex, sive regulus, est mens cujusque hominis; filius æger h̃sI voluntas ad bonum

infirmi; servi sunt sensus et membra; febris calida, est cupiditas et amor terrenorum; febris frigida, et timor eorumdem, uti per novem utrimque analogias ostendi, *Matth.* vm, 14. Hæc sanat Christus : ille ergo adeundus et invocandus est, ut regnum menti integrum restituat illumque ex regulo regem efficiat. Vide Salmcroncm, tom. VI, tract. 9, in fine, ubi inter alia ait : Regulus est mens, sive intellectus, non solum quia cognatus Deo est, Regi regum omnium, quemadmodum Paulus ex Poeta quodam dixit : « Ipsius enim et genus sumus; » sed etiam quia in hoc mundo, cum dominium habeat in universas creaturas, quæ ad se ordinem habent, prorex Dei est, respectu cujus regulus est, et non rex, ac regnum animæ et corporis habet, et sensus quidem et membra dominio despótico regit, appetitum vero concupiscentis et irascentis animæ dominio politico. Habet etiam insignia regalia, nempe coronam prudentiæ, sceptrum justitiæ, purpuram fortitudinis et fibulam auream temperantiæ, de qua Poeta describens reginam, dicebat :

Aurei purpuream nectebat fibula vestem.

Audi Theophylactum : « Regulus est omnis homo, non solum quia Regi universorum propinquus secundum animam, sed quia super omnia principatum sumpsit; ejus filius, mens febricitans voluptatibus pravis et desideriis ; descensus Christi, condescensus inisericordiæ : dicit autem : Vade, id est profectum continuum circa bonum ostende, et tunc filius vivet ; alioquin morietur, si ambulare cessaveris. »

Denique hora septima sanatus est : *primo*, quia, Noatrt ut ait Orígenes, septenarius symbolum est sab- irptou- bati et quietis, in qua sanitas; *secundo*, quia idem rübcJ^I* figura est Sancti Spiritus septiformis, in quo est omnis salus; *tertio*, quia, ut ait Alcuinus, per septiformem spiritum est remissio peccatorum. Septenarius enim in tria et quatuor divisus, significat sanctam Trinitatem in quatuor mundi partibus dominantem.

U. Hoc iterum (Arabicus, *etiam*) secundum Y. 54, signi m̃ fecit J̃esus, cum venisset a Judæa in Galiliam. — To *iterum* junge cum t̃f* *venisset*, q. d. Hoc secundum miraculum fuit, quod fecit CBHs- tus m̃ Cana Galilææ, cum iterum, id est soaundo, e Judæa venisset in Galilæam (1) : primum enim fuit conversio aqute in vinum, cap. n, vers. I et seq., quod fecit Christus, cum primo e Judæa venit in Galilæam : bis ergo venit e Judæa in Galilæam, et utrumque suum eo adventum novo miraculo illustravit. aSecuudum dixit, ait Eulhymius, non quod post primum, nullum aliud ediderit lll̃ tota Palæstina (nam in Judæa multa jam

(1) Aliter multi, qui me magis cuu^nlentem habent, nxÅra itfUfn jungunt cum žiutuoṽ *eundum*, et aiunt redundare. Solent enim Hcbnvi žequo ac Græci et Latini haud raro voces idem valentes conjungere, IU ut redundet alterutrum.

ediderat), sod quod post primum, hoe secundum deinceps patratorum, quam narrat Malthæus, in Cana sit facturn » Dicit hoc Joannes, ut indi- cap. iv. vers. 23 et seq., post hoc secundum a cet copiam miraculorum a Christo jn Galilæa Joanne hic recensitum contigisse.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Christus primo, ad Probaticam piscinam sanat agrum per 38 annos. Secundo, vers. 16, Judæis calom- niantibus, quod eum die sabbati sanasset, respondet se omnia sua simul cum Patre operari, q. d. se Patris auctoritate, imo ope et robore, sabbato agrum sanasse. Tertio, vers. 20, asserit se a Patre mortuos vivificare, et a Patre constitutum esse judicem omnium. Quarto, vers. 33, tribus testimoniis probat se esse Messiam : primo, testimonio Joannis Baptista; secundo, testimonio propriorum operum et miraculorum; tertio, testimonio Mosis.

1. Post hæc erat dies festus Judæorum, et ascendit Jesus Hierosolymam. 2. Est autem Hierosolymis Probatica piscina, quæ cognominatur hebraico Bethsaida, quinque porticus habens. 3. In bis jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum exspectantium aquae motum. 4. Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam; et movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat a quacumque delinebatur infirmitate. 5. Erat autem quidam homo ibi triginta et octo annos habens in infirmitate sua. 6. Hunc cum vidisset Jesus jacentem, et cognovisset quia jam multum tempus haberet, dicit ei : Vis sanus fieri? 7. Respondit ei languidus : Domine, hominem non habeo, ut, cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam; dum venio enim ego, alius ante me descendit. 8. Dicit ei Jesus : Surge, tolle grabatum tuum, et ambula. 9. Et statini sanus factus est homo ille ; et sustulit grabatum suum, et ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo. 10. Dicebant ergo Judæi illi qui sanatus fuerat : Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. 11. Respondit eis : Qui me sanum fecit, ille mihi dixit : 'tolle grabatum tuum , et ambula. 12. Interrogaveruni ergo eum : Quis est ille homo, qui dixit tibi : Tolle grabatum tuum, et ambula? 13. Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Jesus enim declinavit a turba constituta in loco. 14. Postea invenit eum Jesus iu templo, et dixit illi : Ecce sanus factus es; jam noli peccare,,ne deterius tibialiquid contingat. 15. Abiit ille homo, et nuntiavit Judæis quia Jesus esset, qui fecit eum sanum. 16. Propterea persequabantur Judæi Jesum, quia hæc faciebat in sabbato. 17. Jesus autem respondit eis : Pater meus usque modo operatur, et ego operor. 18. Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere; quia non solum solvebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit itaque Jesus, et dixit eis : 19. Amen, amen dico vobis : non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem; quæcumque enim ille fecerit, hæc et Filius similiter facit. 20. Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei quæ ipse facit, et majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini. 21. Sicut enim Pater suscitatur mortuos, et vivificat; sic et Filius, quos vult, vivificat. 22. Neque enim Pater judicat quemquam; sed omne judicium dedit Filio, 23. ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem; qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum. 24. Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, et credit ei qui misit me, habet vitam æternam, et in judicium non venit, sed transiit a morte in vitam. 25. Amen , amen dico vobis, quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei; et qui audierint, vivent. 26. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso; sic dedit et Filio habere

vilain in semclipso : 27. Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est. 28. Nolite mirari hoc, (púa venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei : 29. et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. 30. Non possum ego a me ipso facere quidquam. Sicut audio, iudico, et iudicium meum iustum est; quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. 31. Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum. 32. Alius est qui testimonium perhibet de me; et scio quia verum est testimonium quod perhibet de me. 33. Vos misistis ad Joannem; et le-dim-nium perhibuit veritati. 34. Ego autem non ab homine testimonium accipio; sed hæc dico, ut vos salvi sitis. 35. Ulcerat lucerna ardens et lucens. Vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius. 36. Ego autem habeo testimonium majus Joanne. Opera enim quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea; ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me; 37. et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me; neque vocem eius unquam audistis, neque speciem eius vidistis; 38. et verbum eius non habetis in vobis manens; quia quem misit ille, huic vos non creditis. 39. Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere; et illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me : 40. et non vultis venire ad me ut vitam habeatis. 41. Claritatem ab hominibus non accipio. 42. Sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis. 43. Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis me; si alius venerit in nomine suo, illum accipitis. 44. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis; et gloriam, quæ a solo Deo est, non quærilis? 45. Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem, est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. 46. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi : de me enim ille scripsit. 47. Si autem illius litteris non creditis, quomodo verbis meis credetis ?

Vm. i. 1. Post iit.e erat dies festus Judæorum, et ascendit Jesus Hierosolymam. — Nota : Joannes h'in'i 'j'i hic multa Christi in Galilæa gesta omittit; scilicet plurima miracula, vocationem Apostolorum, sermonem Christi in monte et cætera quæ narrat Matthæus a cap. iv usque ad xu; nam quod cap. xu narrat Matthæus de discipulis Christi eventibus spicas, contigit post sequens festum, uti mox patebit. Ita Jansenius, Toletus, Franciscus Lucas et alii.

Qiihnm Du s fest is. — S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius et Maldonatus, putant fuisse Pentecosten. Melius S. Irenæus, lib. 11, cap. XXXIX; Rupertus, Jansenius, Toletus et Franciscus Lucas censent fuisse Pascha, idque probatur primo, quia, cap. iv, vers. 35, dixit Jesus adhuc quatuor menses restare usque ad messem, ergo tunc necdum erat Pascha, sed festum grande primo futurum erat Pascha : igitur illud hic intelligitur; nam in Judæa messis iit inter Pascha et Pentecosten.

Secundo, quia Pascha erat festum festorum. Ergo cum absolute dicitur : « Erat dies festus, » intelligit Pascha; hoc enim per antonomasiam et vocatur festum.

Tertio, quia Christus post baptismum suum tres annos cum dimidio predicavit, ut habet communis Doctorum sententia : hinc oportet in Evan-

geliis quatuor inveniri Paschata hujus temporis, sive horum trium annorum cum medio: primum Pascha expressit Joannes, n. 13; secundum hic; tertium, cap. m, 4; quartum paulo antemortem, cap. XIX, i 1 : alioqui si hic dies festus non fuit Pascha, tria dilaxat Christi Paschata ex Joanne colligere poteris.

Quarto, quia, ut paulo ante dixi, Christus non potuit tam mulla gerere a Pascha usque ad Pentecosten, quod est spatium septem hebdomadarum dilaxat, omnia scilicet quæ narravit Joannes a cap. n, 39, huc usque, et Matthæus a cap. iv usque ad cap. xu, ergo antea illa gesta sunt, scilicet n. januario usque ad Pascha.

Hic igitur finiuntur gesta primi anni prædicationis Christi et trium mensium, qui a die 6 Januarii, quo ipse a Joanne baptizatus est, fluxere usque ad Pascha, quod in Nisan, sive in marlio celebrabant. Finiuntur ergo hic acta Christi a baptismo usque ad secundum Pascha. Vide Chronotaxin quam Evangeliiis præposui.

2. Est aitej Hierosolymis Probatia piscina, ver» i. QUJE COGNOMINATUR HEBRAICE BeTUSAIDA, QUINQUE porticus iiADKxs. — « Probatia, » græca est vox, Prêtait- idem significans quod pecuaria vel ovina, ca <j«t-onimest ovis. Ita dicta fuit hæc piscina, tum quia erat juxta portam adjacentem templo, per quam scilicet greges ovium introduci bantur immolandi

in templo, de qua lib. II *Esdra*, cap. m, vers. I et 32; (uni quia in illa oves quotidie mane et vespere Deo sacrificandæ congregabantur et abluebantur. Ita Theophylactus, Beda, Jansenius et S. Hieronymus in *Locis Hebr.*

Tik-0. Piscina, — puta stagnum aquarum, quod pisces continebat, aut certe continere poterat, etiamsi actu non contineret. Unde Græcc *ἰχθυήνιον*, id est natatoria, dicitur, quod in ea pisces, quin et homines, natare possent, etiamsi actu non naterent. Ita S. Augustinus, *tract.* 20. Piscinam hanc exstruxit Salomon pro ministerio templi: unde a Josepho, lib. VI *Retti*, cap. vi: «Stagnum Salomonis» nuncupatur; in eo enim Nathinæilavabant victimas quas tradebant sacerdotibus in templo Proh-0 offerendas. Originem hujus piscionis, ex vetusto cō-0 d*ce manuscripto, miram recenset Gnebrardus, Uatc-i. in fine lib. I *Chronol.*, edition. Paris, faci-0 a Sebastiano Nivellio, anno Christi 1600, pag. 171, scilicet eo die quo conceptus est Christus, ingenti terra motu concussum fuit templum, illoque fontem hunc e terra erupisse, arcana virtute predictum, ut scabie pecudum dola etiam morbos quoslibet ibidem ablutos sanaret; atque illum exaruisse, cum ex cedro, palma et oliva ibidem repertis, ciux fabricata est, in qua crucifixus fuit Christus. Verum hæc fabulosa videntur, et rabbinismum olent; Rabbinum enim fabulosi sunt, et fabularum architecti. Minus improbable est quod ait idem Gnebrardus in *Notis Chronolog.*, Beda in cap. n *Esdrae*, et ex iis Serarius, in lib. II *Machab.* cap. i, Quæst. XIV, scilicet probaticam piscinam esse locum illum, in quo Jeremias abscondit ignem sacrum templi, quem post reditum e Babylone requirentes Judæi, pro igne invenerunt aquam crassam, quæ a Nehemia effusa in lapides templi rursum versa est in ignem; ideoque rex Persarum, Darius Hystaspis, vel ejus nepos Artaxerxes, eo loco, ut ait S. Ambrosius, lib. I *Offic.*, cap. XIV, fecit templum, Græcc *ἱερόν*, id est sacrum, scilicet ædiicium, (piale oral hæc piscina, eamque suis porticibus circumsepsit, ut habet Græcus, lib. II *Madiab.* cap. i, vers. 24. Verum hæc piscina Nehemia fuit antiquior, et a Salomone ad lotionem pecudum templi creda, unde et opus Salomonicum a Josepho vocatur, ut dixi; nisi quis dicat piscinam prius quidem fuisse, sed eo tempore quo Jeremias in ea ignem sacrum abscondit, et Nehemias aquam crassam in eo inventam rursum in ignem convertit, accepit hoc donum curandi quoslibet morbos a Deo; ideoque porticibus, columnis aliisque fabricis a rege Persarum anctam et illustratam fuisse. Verum hæc incerta sunt, nec a quopiam veterum tradita. Nonnulli Græci codices pro piscina habent «Obi, id est porla; sed S. Chrysostomus, Theophylactus, Cyrillus, Euthymius, S. Hieronymus et alii passim legunt *ἰχθυήνιον*, id est natatoria piscina, sive stagnum. Syrus vertit, 6<ip- (islenum, id est lavacrum.

Bethsaida. — Ha legunt codices Romani, et ex Btibi d-Gracis S. Chrysostomus et Cyrillus, idque appo-0 h'iiUl' site; a Bethsaida» enim Hebr. idem est quod *domus*, id est locus (Hebr-0 enim omnem locum vocant *domum*) *venationis*, sive *piscationis*: *belli* enim est *domus*, TV *tsaiid* est *venatio*, qu-0 hic erat piscium, hoc est, piscatio in piscina. Et hoc significat Græcum *ἰχθυήνιον* id est natatoria, in qua scilicet pisces natare solent, vel possunt; y/AuaCav enim est natare. Codices vero Græci habent *ἰχθυήνιον*. Unde S. Hieronymus, in *Locis Hebr.* legit *Bethesda*, id est domus effusionis (*ἰχθυήνιον* enim est *effusio*, a Chald. NTCJ *seda*, id est effudit), quod in illam aqu-0 pluvi-0 et Letis, atque ali-0 ex aqreduclibus effunderentur. Porro, Syrus legit *beth-chesda*, id est domus misericordi-0 (Hebr. enim *ἰον chesed* est misericordia), eo quod Deus misericordiam suam ibidem declararet in miseros ægros, quos sanabat, sive quod viri probi pauperes ægros ibidem jacentes, suis elemosynis sublevarent (1). Porro, Arabicus habet, *quæ vocatur hebraico Bethsaida, cujus interpretatio est piscina ovium*, in qua scilicet, non pisces, sed oves ablutas venabantur et capiebant, ad offerendum eas in templo.

Quinque ponners habens. — Porticus sunt loca superne tecta, inferne aperta ad ambulandum, item ad decumbendum vel quiescendum, n scilicet ægri in iis quiescerent, tui a pluvia æque ac æslu solis, indeque in piscinam vicinam illico exilirent, dum angelus ejus aquam commovebat. Unde sequitur:

3. IX HIS JACEBAT MULTITUDO MAGNA LANGUEN- Ver. 3. •nu» (Græcc *ἰχθυήνιον*, id est ægrolantimn) cecorum, claudorum, aridorum (quibus manus, brachium, pes, vel alia pars corporis exaruerat, vel esset vil-0 motusque expers et ad usum inepta) expectantium aquæ. motum. — Nonnus: «Semper spectantes saltum excitat-0 et move aqu-0, ut in aqua omnia sanante dissiparent molestum morbum, gnari illic esse effugium omnium morborum, etsi incurabilium scientiis humanis.»

Tropologice Beda: Cæci, ait, sunt scienti-0 lumine carentes; claudi, qui ad ea qu-0 vident implenda vires non habent; aridi sunt ii qui dilectionis supera-0 pinguedine carent: hos solus sanare potest Christus vi grati-0 su-0.

4. Angelus autem Domini descenderat skun—Vera, I DUM TIMPUS IN PISCINAM; ET MOVEBATUR AQUA. Et QUI prior descendisset in piscinam post motionem AQU-0, SANUS HEBAT A QUACUMQUE DETINEBATUR infirmitate. — «Angelus,» sive Raphael, sive quis alius. Raphael enim, quia præest mendendis corporibus, vocatur *Raphael*, id est medicina, vel medicus Dei. Unde Tobiam a cæcitalo curavit.

Secundum tempus, — id est certo quodam leni-

ti) Hoc etymon Betlisiidai, ex n'3 *domus* et voco aynaca Nicn *gratin*, haud dubie præienitum est.

porc a Deo vel ab angelo destinato, sed hominibus incognito. Unde non videtur solidum, quod ait Cyrillus et Tertullianus, lib. *Dc Baptismo*, semel in anno duntaxat, scilicet in Pentecoste angelum in piscinam descendisse : sic enim non decubissent juxta eam ægri, sed domi suæ, indeque instante Pentecoste piscinam adiissent. Unde Eutlymius : « Dicens, ait, statuto tempore, docuit quod non semper fiebat miraculum, sed certis temporibus, hominibus quidem incognitis, verum frequenter, ut opinor, in anno; propter hoc siquidem decumbebat in porticibus multitudo magna languentium.

Movebatur aqua. — (proce tō & < ♠, id est *turbabat aquam*. Ita Syrus; Arabicus, *movebat aquam*. « Motionis sonus, adesse angelos ad sanctificandam aquam significabat, » ait Cyrillus; « Ut esset indicium, qpia descenderat angelus, movebatur aqua, » ait S. Ambrosius, lib. *De iis qui initiantur myster.*, cap. iv.

Et QUI PRIOR DESCENDISSE r IN PISCINAM AQUÆ, sanus fiebat, — ut ostenderet quid valeat labor et diligentia, quamque ad Dei beneficia captanda, celeres el agiles esse debeamus. Hinc ad manna colligendum oportebat surgere in aurora; nam orto sole liquescebat, « ut notum esset omnibus, quoniam oportet provenire solem ad benedictionem tuam, el ad ortum lucis te adorare, » ait Sapiens, cap. vi, 28. Vide ibi dicta. Deus enim sua dona vigilantibus el sedulis offert, non tardis et dormitantibus. Sic in stadio ille solus, qui aliis omnibus procuriit, accipit bravium, l *Corinth.* cap. ix, 24. Julius Cæsar in bellis plurimum valere celeritatem asserebat, ac per illam se tot et tanta perfecisse. Unde illud ejus dictum : « Veni, vidi, vici, » teste Plutarcho in *Apophth. Roman.*

Chr Quærcs, cur post motionem, vel, ut Græcc csl, Orbationem aquæ sanabatur is solus qui prior aqnæ .i. 'U aquam descendebat? Respondeo : Causa littenabahir ialis fuit, ul significaretur hanc vim sanandi non Provciro ab aquæ natura, sed a motione angeli ttnib. çla jussu Dei. Porro, motio hæc angeli non imprimebat vim aliquam, vel qualitatem physicam, ad sanandum quoslibet morbos ; hanc enim nec angelus poterat efficere, nec aqua recipere : motio hæc ergo tantum signum erat virtutis, præparationis et actionis divina?, qua? ægrum illum sanatura orat, qui prior diligentia sua se movisset et in aquam descendisset, ibique Dei beneficium el miraculum, illi quasi occurrendo, primus excepisset. Motio hæc ergo erat invitatio ægrorum, ad captandam sanitatem in aqua mota. Motio enim angeli excitabat omnes ægros ad sc movendum, ut alter alterum proveniret, essetque primus in aquam descendens. Qua in re magna erat omnium festinatio et turbatio.

Apposite vero hoc signum motionis usurpavit angelus, quia virtus aquæ dum movetur, acuitur filque efficax el vivida. Vita enim in motu

consistit ; mors in quiete el torpore: hinc aquæ vivæ vocantur illa* quæ moventur et flaunt, uti sunt fontium et fluminum ; mortene vero quæ stant et stagnant, uti sunt lacuum el piscinarum. Adde, instante sanitate, solet æger turbari; confligit enim natura cum morbo, donec illum superet : quare morbus tunc summas el ultimas sui vires exerit et evomit.

Tropologica causa fuit, ut significaretur peata- Trjd. torero, cum a Deo convertitur et sanatur, prius solere in conscientia variis molibus timoris, pudoris, spei agitari el turbari ; hisce enim Deus eum ad pœnitentiam et contritionem commovet, ut per eam sanetur, uti docet Concilium Tridentinum.

Allegorica causa fuit, ut significaretur Chris- .vu.nw tus in aquis passionum agitandus el turbandus, qui per eas nobis sanitatem omnem spiritalem et corporalem meruit el impetravit : de quo mox plura.

A QUACUMQUE DETINEBATUR INFIRMITATE. — Hinc palet hanc piscina', sanandi vim non fuisse a victimis in ea ablutis, nec a lignis in fundo jacentibus, ex quibus crux Christi sit fabricata, ut aliqui voluere, sed fuisse supernaturalem et miraculosain; nimirum voluit Deus hoc beneficium publicum populo fidei exhibere, sub tempus Christi (nam ante Christum, in veteri Testamento nulla ejus til mentio), ul Christus ægrum ibidem sanans, ostenderet se esse Deum, qui vim hanc pisciate dedisset, ideoque sine illa ægrum curare posset. Quare videtur donum hoc Deus ab ingratiss Judæis abstulisse, cum ipsi Christum occiderunt; nam nulla deinceps ejus extat memoria. Unde Tertullianus, lib. *Contra Judaos*, cap. xui : « Piscina Belhsaidæ, ait, usque ad adventum Christi curando invaleludines ab Israel, desiit a beneficiis deinde ex perseverantia furoris. »

Allegorico : voluit Deus ut piscina hæc esset index Passionis Christi ejusque baptismi. Sicut enim angelus descendebat in aquam; sic Christus descendit ad Passionem el tormenta, iisque quasi aquis immersus fuit el obrutus: unde sicut piscina rubebat sanguine victimarum, quæ in ea abluebantur ; sic Christus suo sanguine fuit rubicundus el crucifixus, *Isaitr t\ ui*, 2, ut ejus inherito baptismum (unde Syrus pro p s- ina vertit, *baptisterium*) instrueret, quo fideles aquis abluti, ab omni infirmitate spiritali curarentur. Ita Tertullianus, lib. *Dc Baptismo*, cap. v; S. Ambrosius, lib. l *Dc Spiritu Sancto*, cap. vn, et S. Chrysostomus hic, quem audi : « Siquidem cum vellet Deus appropinquantis baptismatis fidem nos erudire, non solum pollutiones, sed etiam morbos per aquam expulit : propiores enim veritati imagines atipie figuro, illustriores fuere quam velu.* tiores, » etc. Et Augustinus : a Descendere aquam turbatam, inquit, hoc est, humiliter credere m Domini passionem. Ibi sanabatur uuus, significans unitatem : postea quisquis veniret, non

sanabatur, quia quisquis præter unitatem fuerit, sanari non poterit.

Vk»s. 5. Erat autem quidam nono idi, triginta et OCTO ANNOS HADENS IN INFIRMITATE. — GræCO *b*

id est in morbo, in (egritudine; Arabicus, *erat autem ibi vir infirmus per triginta octo annos; Syrus, qui trigesimum octavum annum agebat in mala valetudine*. Infirmum hunc fuisse paralyticum asserit S. Chrysostomus, Euthymius et Leon-tius hic, ac S. Ambrosius, lib. II *De Sacram.*, cap. i, ideoque allegorico gessisse typum generis hu-mani, quod a lapsu Adæ, per quinque annorum millia, plurimis infirmitatibus corporis et animæ assidue affligitur.

Finipi» Tropologico : paralyticus hic repræsentat quem-rartX W)clin peccandi consuetudine inveteratum, ideo-peaan.li: que suo vitio et habitu languidum, et ad omno

MT? bonum invalidum. Sicut enim paralysis dissolvit membrorum nexum et firmitatem, sic et consue-tudo peccandi vires animæ enervat, luxat et dis-solvit, ut ab ea resurgere illique resistere ne-queant, nisi potenti Dei gratia erigantur et robo-rentur. Hinc patet paralysim hanc naturaliter fuisse incurabilem, nec ulla arte per 38 annos curari potuisse, ideoque eam præ cæclris lan-guentium morbis sibi curandam sumpsit Chris-tus, ut immensam suam potentiam, æquo ac misericordiam in illa ostenderet. Sicut archiatri medicique præstantos infirmos gravissime ægro-tantes, qui ab aliis curari nequivere, sibi curan-dos assumunt, ut in eis artis suæ excellentiam ostendant. Qua de causa Christus Paulum in spi-ritu gravissimo infidelitatis morbo laborantem, præ aliis Judæis incredulis et impiis sibi sanan-dum depoposcit, uli ipse docet initio epist. I *ad Timoth.* Vide ibi dicta : « Magnus, ait S. Augusti-nus, de cælodescendit medicus, quia magnus in terra jacebat ægrotus. » Symbola numeri 38 vide apud S. Augustinum hic, *trad.* 17, ubi intercederæ ait, cum esse symbolum infirmitatis, sicut qua-dragenarius symbolum eet sanitatis et perfectio-nis. ¶ Si ergo, ait, quadragenarius numerus ha-bet perfectionem legis, et lex non impletur nisi in gemino præcepto charilitatis; quid miraris quia languebat, qui ad quadraginta, duo minus habe-bat? » deerat enim duplex dilectio, Dei scilicet et proximi.

Vm. 0 6. HINC CUM VIDISSET JESUS JACENTIM, ET COGNO-VISSET (tum ex ipso infirmo aliisque astantibus, tum ex scientia sua divina animæ suæ a Deo in-fusa) QUIA JAM MULTUM TEMPUS HABERET (infirmi-tatis et ægritudinis), dicit ei: Vis sanus heri? — Ctr Sciebat Christus omnino eum cuperc sanari, quæ-Oim a nt tamen idipsum exeo, *pruno*, ut colloquio, indeque sanationi præbeat occasionem et initium: terroni. qua in re insignem suam clementiam ostendit, qui m « a abægro non rogatus cum provenit, et sanare sata-

• Magnum, ait Cyrillus, misericordiæ Christi est argumentum, non exspectare semper laboran-I uni preces, sed sua misericordia provenire. »

Secundo, ut desiderium sanitatis in ægro exci-taret, ac spem opis sibi a Christo allerendæ. Hæc enim erat congrua dispositio ad recipiendam sa-nitatem.

Tertio, ut in eo attentionem ad instans sana-tionis miraculum acueret; ul scilicet ægrum faceret attentum ad dicta et facta Christi, ex iisque cerio cognosceret so non a piscina, nec a medicina, sed a solo Christo, qui omnem pis-cio® et medicina» vim superat, curatum esse, ideoque in cum quasi Prophetam ac Messiam crederet, veniamque peccatorum pœnitens pete-ret et impetraret. Hinc juxta piscinam sanatricem cum sanavit, sed sine tactu piscili®, ut ostende-ret se esse illum qui piscio® hanc vim dedisset, ideoque sine piscina, solo verbo posset sanare; ac consequenter se esse omnipotentem, ac Deum verum.

7. Respondit ei languidus : Domine, hominem NON HABEO, UT, CUM TURBATA FUERIT AQUA, MITTAT ME IN PISCINAM : DUM VENIO ENIM EGO, ALIUS ANTE ME DESCENDIT. — Ad qUÍCSliODCIU Christi ægCT directe non respondet; prosupponit enim ut omnibus notum, se optare sanitatem, sed de modo eam nanciscendi per piscinam sermonem injicit, *q. d.* Ego ob paralysim ad piscinam ire nequeo, homines qui me eo deferant non habeo; sum enim pauper : tu si in hac re me adjuvare possis, adjuva; putabat enim Christum quae-rendo : « Vis sanus fieri? » hoc velle, *q. d.* Vis ut ego te in piscinam deferam, angelo aquam movente, ut in ea sanus fias? Nondum enim cognoscebat Jesum ejusque potentiam et virtu-tem, quia nunquam cum viderat.

Hominem non habeo. — Paulo aliter Syrus, *diam. Domine* (cupio sanus fieri), *hominem autem non habeo*; et Arabicus, *utique, Domine, sed non est mihi homo*. Pulchre S. Augustinus : « Vere, ait, necessarius erat ille homo (Jesus) ad salutem, sed homo ille, qui et Deus est. »

Tropologice : pauperes sæpe non habent ho-minem a quo adjuventur; sed divites et poten-tes, quorum gratiam et bursam omnes aucu-pantur.

8. Dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum Vert.r. tuum, Fr ambula. — « Surge, » sanus a morbo, « tolle grabatum, n id est lectum tuum (nt dixi *Mare.* u, 4,) qui te hucusque tulit, «cl ambula, » ul vehit foriis lecli lui bajulus, cum eo domum redeas. Hic sermo Christi fuit praetiens et cillcax. Dicendo enim : « Surge, » ægrum erexit rl sana-vit. « Non operis imperium fuit, ait Augustinus, sed operatio sanitatis. » El S. Cyrillus: « Non est hominis tanta potestas el virtus; solius Dei pro-prium est, ut sic imperare possit. » Jussit Chris-tus eum tollere grabatum, ut omnibus constaret cum esse a se sanatum, imo validum et fortem subito effectum, ut lecli esset portitor. Unde Minen-^{TM} notat hic Euthymius solere Christum post faciá a se miracula, quiddam addere, ex quo miraculi unu

veritas et magnitudo cerneretur. Sic hic paralytici cuni jussit tollere grabatum suum, quod nnn nisi sanatus, imo fortis ac validus facere potuisset. Sic post multiplicatos a se panes jussit fragmenta panibus majora colligi, *Matth.* xiv, 20. Sic leproso a se sanato dixit: a Vade, ostende te sacerdoti, » *Matth.* vm, 4. Sic suscitata» a se puella* jussit dari manducare, *Marci* v, 43. Sic aquam in vinum conversam præcepit ferri architriclino, qui optimum esse vinum pronuntiavit, *Joan.* n, 8.

Moraliter Beda : Surge c torpore et ignavia, in quibus prius jacebas, et in bonis operibus proficere stude.

Tob Tropologice : S. Gregorius, hom. 12 in *Eicrh.*, *iffirati.* |1(nc applicat peccatoribus per poenitentiam justificatis, qui priorum peccatorum, justo Dei iudicari bnio-cio, tentationes adhuc patiuntur: « / Egro, in-
enh' Mlll* » salutem reducto præcipitur : Tolle grabatum tuum, id est porta lectum, in quo portatus es ; quia necesse est, ut sanatus quisque portet contumeliam carnis, in qua prius jacebat ægrotns. Quid est ergo dicere : Tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam, nisi porta tentationos carnis, in quibus hactenus jacuisti, ac revértele ad conscientiam tuam, ut videas quæ fecisti ? n

s. Muh SieS. Maria Ægyptiaca per septemdecim annos .T^ypth. graves carnis tentationes passa est jam conversa, u, ', 4' quia totidem annis prius impudice vixerat, uti habet ejus Vita. Peccata ergo sui ipsorum sunt carnifices, et justi ultores. Quod antea libuit, postea cruciat; quod fecisti volens, idem deinceps patieris nolens.

Symbolice: S. Augustinus, *tract.* 17 : a Surge,® inquit, hoc est dilige Deum, qui sursum est; « tolle grabatum tuum, » hoc est, dilige proximum, infirmitates ejus portando, juxta illud: « Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi, » *Galat.* vi. « Cum esses languidus, ait S. Augustinus, portabat te proximus tuus : sanus factus es, porta proximum tuum, etc. Porta ergo eum cum quo ambulas, ut ad eum pervenias, cum quo manere desideras, n

ren. o. 9. Et statim (Syrus, eo momento; Christus enim, quia Deus, in instanti sanabat, ut ostenderet hanc sanitatem, non naturaliter, sed vi supernaturali, per miraculum fieri ab omnipotentia Dei) SANUS FACTUS EST UOMO ILLE, ET SUS-
TULIT grabatum sui m (Nonnus, *onerosum humeral'*) ET AMBI LABAT. ERAT AUTEM SABBATUM IX DIB IIIIO. — Studio sanavit Christus in sabbato, tum quia sabbatum erat summum apud Judæos festum, quod proinde pra» aliis sanctificare oportet bonis operibus, qualo crai hic sanatio ægri adeo alllicti, tam benefica, tam potens et divina; tum quia per hoc Judæis ostendere volebat se dominum esse sabbati, jubendo ut in illo tolleretur grabatum, quod erat lege velitum, ideoque se esse Messiam ac Deum; tum quia sabbatum erat

dies dicata quieti et laudi Dei. Quietam autem a doloribus ægro huic prestiti! Christus, ideoque magnam et laudandi Deum occasionem eodem die subministravit.

10. DICEBANT ERGO JUDÆI ILLI QUI SANATU*®*] * fuerat : Sabbati h est , non licet tibi tollere gradatum tuum. — Nonnus: n Et dicebant cum clamore proferentes criminatricem vocem : Sabbatum est, quod oportet unumquemque hominum transigere totum in otio : non est tibi fas lectum tollere. » In genere verum dicunt; apud Judæos enim summa erat religio sabbati, ideoque omne opus in illo erat vetitum, ut palet *Erod.* XX, 8; ac nominatila gestatio onerum eo die prohibetur a Jeremía, cap. xvn, 21 et seq. : « Nolite, ait, portare ponderi in die sabbati, nec inferatis per portas Jerusalem; » eta Ncho mia, H *Esdræ* xin, 15. Christus tamen contrarium hic præcipit ægro a se sanato, tum quia ipse dominus erat sabbati, ac proinde in ejus lege dispensare poterat ; tum maxime quia opus vetitum a lege in sabbato, erat opus servile, non autem opus pium et divinum, quale hic erat, quod æger sanatus suum tolleretur lectum : illud enim ei jussit Christus hoc fine, ut omnes qui in sabbato turmatim confluebant ad templum, miraculum hoc agnoscerent, indeque Jesum ejus auctorem esse Messiam colligerent, illique grabas agerent et in cum crederent. Unde sequitur :

11. Respondit eis : Qui mi: sanum fecit, ille v. n. n. inni dixit : Tolle grabatum tuum, et ambula. — Subintellige : ille autem fuit vir divinus, et divina virtute me sanavit : ergo Deo chorus est et amicus, nec quidquam præcipit quod Deo displiceat, sed quod Deo gratum esse cognoscit; operatur enim cum Deo et ex Deo. « Non acciperem jussionem, ait S. Augustinus, a quo acceperam sanitatem ? n Justa fuit hæc ægri exgusatio, quam Judæi inelligere et acceptare debuissent ; sed superbia occæcati illam capere noluerunt, ideoque peccarunt, et Christum persequentes in reatum et gehennam corruerunt.

12. Interrogaverunt ergo eum: Quis est iLtsven.it homo, qui dixit, tibi : Tolle grabatum tuum, et ambula? — Indignantes et minabundi hoc dicunt, q. d. Quis est ille audax et insolens, qui contra legem audet tibi præcipere ut in sabbato tollas grabatum tuum? (liquo ille homo non est a Deo, qui sabbatum a Deo sancitum non custodit. Illa illi ex ceco legis suæ, quam non intelligebant. prejudicio ; cum ex altera parte cogitare debuissent illud qui ægrum per miraculum sanaverat, hoc non nisi singulari Dei auctoritate et ope facere potuisse, ac proinde a Deo pariter accepisse jus dicendi eidem in sabbato : « Tolle grabatum tuum, et ambula. »

13. Is AI TIM QII SANUS EFFECTIS FUI HAT , NESCIET V. n. II bat quis esset : Jesus inde declinavit a turba constituta in loco. — Quasi dicat : Sanatus

nesciebat nomen Jesu, ant qnis esset Jesus, vel quo abiisset ; nunquam enim eum ante viderat, aut post. nisi obiter in ipso sanationis actu.

Declinavit. — Causam dat Euthymius : « Simul , inquit, ut hominem sanaverat, subduxerat se propter turbam, partim quidem fugitans laudem mquorum, partim vero invidiam amputans iniquorum. » De quo et Cyrillus ait : « Medicum non cognovit, non absque dispensatione in multitudine hominum occultatum, ut ira Judæorum aliquantulum defervesceret, » ne, si in ipso indignationis impetu in Jesum incurrerent. eum lapidarent vel occiderent. Tertiam causam dat S. Chrysostomus: « Quare declinavit? Primum , inquit, ul se absente minime suspiciosum esset testimonium : » si enim, presente Christo, sanatus ab eo illum Judæis laudasse!, visus fuisset in gratiam Christi id facere ; jam autem eo absento eum laudans, patet quod non nisi veritatis amore id fecerit.

Vers. 14. **LI. POSTEA INVENIT EUM JESUS IN TEMPLO, ET dixit illi : Ecce sanus factus es : jam noli peccare, NE DETERIUS TIRI ALIQLID CONTINGAT.** — Arabicus, *jā sanus factus es, ne redeas ad peccandum, ne fiat tibi malum majus*; Syrus, *ne peccaveris amplius, ne quid deterius tibi contingat, quam a principio.*

In templo. — Hinc videtur quod æger hic sanatus a Christo, mox ut grabatum detulit domum suam, iverit ad templum, ul Deo pro tanto sanitatis beneficio gratias ageret. UaEulhymius. Unde Chrysostomus: « Magnum profecto, ait, et reverentiae et pietatis signum; non enim in forum, non in porticus successit, non voluptati, non olio indulsii, sed in templo versatur. »

Dem «- **hi** inor^os immittere ob eorum peccata, at-
miuit cb que huic de facto ob illa immisisse. Ita Chrysos-
poad tomus, Cyrillus, Theophylactus el alii. Igitur
r;rorxi,n paralyticus hic ante 38 annos, quibus æger decubuit, cum Christus necdum esset natus, aliquod scelus patravit, quod Deus morbo tam diutino castigare et expiare voluit. Tacite ergo Christus conscientiam ægri, ut sceleris sui sit memor, ac de eo conteratur, illudque deinceps caveat, admonet, simulquesc, quasi Prophetam spiritu divino idipsum cognovisse significat. « Ideo autem, ait Chrysostomus, Deus ob animi peccatum corpus flagellat; ut deterioris partis supplicio melior ad quærendum remedium convertatur. i* Quare dum cuipiam morbus a Deo immittitur, conscientiam examinet, et peccatum ob quod illum Deus immisit, pœnitendo et confitendo deleat, Deumque exoret, ut sibi peccati culpam et pœnam condonet, itaque morbum auferat. Sublata enim causa tollitur effectus, ut aiunt Philosophi. Hoc consilium ægro suggerit, Ecch. XXXVIII, 10, dicens: u Averie a delicto, et dirige manus, et ab omni delicto munda cor tuum, • etc., et vers. 13: u Qui delinquit m con-

spectu ejus, qui fecit eum, incidit in manus medici. » Vide ibi dicta.

Dixi *scpe*; nam subinde Deus viris sanctis morbos immittit, ul eorum patientiam probet, augeat el coronet, uti immisit S. Job, cujus iota disputatio cum amicis in hoc cardino versatur, ut amicis urgentibus ipsum peccatis suis causam tot morbis dedisse, ipse ex adverso contendat se a peccatis esse immunem, nec morbos illos commeruisse. Atque Deus, cap. ult., ipsi causam adjudicat, amicos vero condemnat. Item palebil in cæco nato, cap. ix, 3. de quo ait Christus: a Neque hic peccavit, neque parentes ejus, sed ul manifestentur opera Dei in illo. «

Porro Christus, sicut corpus hujus aegri sanavit ad piscinam, sic sua inspiratione interna atque hac monitione externa, sanavit ejus animam in templo : inspiravit enim memoriam peccatorum juventutis suæ, quibus morbum tam longum meruit movitque cor ejus, ul de eis contereretur et veniam u Deo peteret, itaque justificaretur; imo ideo Christus corpus ejus sanavit, ut ejus animam sanaret, uti fecit S. Magdalena): sicut dixi *Lucæ* vu ct vm. a Qui foris ab infirmitate, ipse etiam intus salvavit a scelere, » ait Beda.

Ne deterius fidi aliquid contingat. — « Qui cnim priori supplicio non est emendatus, ait Theophylactus, ad majora tormenta servatur, tanquam insensatus et contemptor ; » idque a sive in presenti vita, sive in futura, sive in utraque, inquit Euthymius : pejor est morbo recidiva morbi. » Sic pejor est culpa recidiva culpae, ob majorem ingratitude, audaciam, impudentiam; item quia iteratio peccati inducit proclivitatem ad illud peccatum frequentandum, ac tandem consuetudinem et habitum, cui vix resistere potest peccator.

13. Abiit ille homo, f.t nuntiavit Judæis quia vers.it. (quod) Jesus esset, qui fecit eum sanum. — « Nuntiavit, » non ex malevolentia, sed affectu gratitudini», ne auctorem tanti beneficii celaret. Ha S. Augustinus, Chrysostomus et alii. « Abiit el nuntiavit, ait Euthymius, non tanquam iniquus, ut proderet, sed tanquam gratus, ul benefactorem divulgaret. Nam quia crimen incurere se putabat, si tacuisset, ad beneficium predicavi!. » Addit Cyrillus, «ut non ignorarent medicum, si quis etiam eorum curari desideraret.

16. PROPTEREA PERSEQUEBANTUR JUD.EI (**presCT**-Ven. lē.

tini Scribæ et Pharisei. Addunt aliqui codices Greci, item Syrus et Arabicus : *FA quwrebant cum interficere*) Jesum, quia iiec faciebat in sabbato. — « Propterea, » id est eo prætexiu ; vera enim causa erat invidia. Ende Euthymius : « Quantum ad id quod apparebat, inquit, propter hoc; quantum vero ad id quod occultum erat, propter invidiam » Invidebant enim Jcsu hanc gloriam, dolebantque eum a populo sibi preferri : indignabantur vero sua scelera ab eo reprehendi ejusque sanctitate rubili, ipsi enim volebant haberi

COMMENTARIA IN JOANNEM, cap. V.

et coli ut Rabbini et legis doctores, atque ut oracula sapienti® et sanctitatis : quare Christum eorum scelera detegentem, quasi cos infamantem, oderant et persequiebantur calumniis, detractationibus, minis, et tandem cum ad crucem adegerunt.

V<r«. 17. 17. JESUS AUTEM RESPONDIT ILLIS . PATER MEUS
Piterco- USQUE MODO OPERATUR, ET EGO OPEROR. — a Pater
Iritis ope- operatur, inquit S. Augustinus, lib. IV *De Genesi*
ratur : *ad litter.*, cap. xii, et creature prebens con-
qnom c- gruam gubernationem et apud se habens aeter-
Jo ? nam tranquillitatem (quia, ut idem alibi ait, quietus operatur, et operans quiescit) ; » et nonnullis interjectis : « Creatoris namque potentia et virtus, causa subsistendi est omni créature: quæ virtus ab eis quæ creata sunt regendis, si aliquando cessaret, simul et illorum cessaret species, omnisque natura consideret. « Sicut lumen in aere cessat et evanescit, si sol radios suos, quibus lumen producit et conservat, subtrahat. Sensus est, 7. d. *Not*, o Scribæ, mihi objicitis legesabbalicæ quietis, quam Deus vobis precepit, eo quod ipse in sabbato quieverit ab omni opere suo, *Cienes*. n. Verum respradeo Deum in sabbato quievisse duntaxat a novis rerum speciebus producendis, non autem ita, quin usque modo per omnia sabbata operatus sit et continue operetur; scilicet mundum et omnia quæ in eo sunt, gubernando, conservando, cælos movendo, unam rem ex alia producendo, viventia alendo, sanando, etc. Id quod summi est beneficii, idemque est opus non servile, sed liberale, pium et divinum, ac proinde sabbato licitum, imo sabbatum ornans et sanctificans : ita et ego, qui sum Filius Dei Patris, illi æqualis et eadem cum illo operor, ac semper operatus sum : nec ego sine Patre, nec Pater sine me operari potest. Ita S. Augustinus, Cyrillus, Chrysostomus, Beda et alii.

Nota hebraismum : « El ego operor, » hoc est *sic* vel *similiter*, aut *pariter* ego operor ; et enim cum sit nota conjunctionis, quando similia conjungit, nota est comparisonis et similitudinis, idemque est quod *sic*, uti passim fit in Proverbiis.

Ven. IB. 18. PRÓPTEREA ERGO MAGIS QUÆREBANT EUM JUDÆI INTERFICERE ; QUIA NON SOLUM SOLVEBAT SABBATICI, SED ET PATREM SUUM DICEBAT DEUM, 1 QI ALIM SE FACIENS DIO. RESPONDIT ITAQUE JESUS, ET dixit eis. — « Patrem suum; » Greco *irartpxiiv*, id est *patrem proprium*, quia naturalem. Christus enim solus est Filius Dei proprius et naturalis; angeli vero et homines sancti sunt filii Dei, asciti duntaxat, et a Deo gratis adoptati. Ita Cyrillus. Inde Arabicus vertit, *quoniam dicebat, quia Deus Pater meus est*.

Æqualem se faciens Deo, — quia dixerat se non similia, sed idem omnino operari, quod operatur Pater, ideoque illi per omnia cooperari, non ut famulum, sed ut Filium Patri *ἵκεν*. Ita

Chrysostomus. Et Cyrillus : « Hominem, ait, esse videntes, et habitantem in eo Deum non cognoscentes, ferre non poterant singulari modo Deum ab eo patrem appellari : » nimirum, ut ait Beda, « quod is, quem verum per infirmitatem carnis hominem cognoverant, verum se Dei Filium credi vellet, id est non gratia adoptatum, vel arteros Sanctos, sed natura Patri per omnia æqualem, non substantia, sed persona distantem ; quia putabant Jesum predicando se facere quod non esset, non veraciter intimare quod esset. Commoti sunt ergo Judæi et indignati sunt ; merito quidem, quod audebat homo æqualem se facere Deo ; sed ideo immerito, quia in homine non intelligebant Deum. » Voluerunt ergo pontifices et Scribæ Jesum occidere, quia timebant, ne crescente gloria Jesu, ipsorum auctoritas decresceret, imo ne Jesus persuadens populo se esse Deum, a populo pontificibus proponeretur, ac tandem proficeretur, itaque eos exauctoraret, et novos sacerdotes et pontifices suos induceret, ut reipsa ab eo facium videmus.

19. Amen, amen dico vobis: non potest Filius v<r<† ibu
A SE FACERE QUIDQUAM, NISI QUOD VIDERIT PATREM FACIENTEM : QUÆCUMQUE ENIM ILLE FECERIT, ILLE
ei Filius similiter facit. — « Non potest, » « non pr>-
ob potenti® defectum, ait Euthymius, sed propter inseparabilitatem ; nam impossibile est Filium
lium facere quidquam quod non facit Pater. » Sic et S. Chrysostomus et S. Augustinus. « Nisi : » Ille *bc jr* ' p " vox hic non est exceptiva, sed adversativa, in a o-
Idemque significat quod *sed tantum*. Idem significat *Matth.* xii, 4; *Galat.* n, 6, et infra *cap. xv*, vers. 4.

Quod videt. — Grace *pUiq.*, id est *videat*; Syrus et Arabicus *videt* ; non enim prius quam operetur, sed simul videt Patrem operantem, dum cum illo operatur : Christus enim quia Deus non simile, sed idem numero opus cum Patre producit. Eadem enim actio est Patris et filii, quam uterque simul videt et simul operatur. Actio dico, non vero unio hypostatica, nec ea quæ illam sequuntur, quia unio hæc non actionis, sed termini rationem habet. Quare, licet tota S. Trinitas, puta Pater, Filius et Spiritus Sanctus, actione sua divina operati sint hanc unionem, tamen unio ipsa ad solum Filium terminata est, non ad Patrem et Spiritum Sanctum. Quocirca solus Filius incarnatus est, passus, mortuus, etc., non Pater, vel Spiritus Sanctus.

Nota : Christus hic tantum vult dicere se a Deo Patre accipere divinam ejus essentiam, potentiam, scientiam et operationem, quasi ab auctore suo, ac proinde utitur voce *viderit*, quasi Filius non faciat quidquam, nisi quod videt facere Patrem, sive quod videt esse opus Patris sui. Solent enim filii et discipuli inspicere et imitari voluntatem et facta parentum et magistrorum ; eorum enim sunt quasi similes. Loquitur enim Christus *ανθρωποπαλως*, sive more homini-

COMMENTARIA IN JOANNEM, CAP. V.

num moderate, et congrue filio, rive ut decet apud homines loqui de patre filium, apud luciferos arrogantes et captiosos, non eos sat contra se irritatos, magis irrilet et in suam necem provocet

Adde, *theologice* et proprie Christum uti vocentur quia ipso a Patre procedit ut Verbum, quod est terminus visionis et cognitionis notionalis Dei Patris. Pater enim videns et intelligens se et omnia, producit et gignit Verbum, ilique suam visionem et actionem hoc ipso communicat. Nil ergo videt aut facit Filius, nisi quod videt Patrem videre aut facere. Ipse enim est Verbum et idea: in quo, quasi termino, Pater exprimit et imprimit omnem suam visionem et cognitionem, tam speculativam, quam praeeficam. Sensus ergo est. 7. d. Quidquid ego operor, hoc idem Pater operatur, idque eadem omnino visione, cognitione, voluntate, potentia et actione; quare si me accusatis quod sabbato sanarim paralyticum, Deum quoque Patrem accusalis: ille enim mecum hoc est operatus, quia ipse in me et per me omnia operatur; imo ego omni opibus meum a Patre accepi. Quare si creditis Deum Patrem omnia recte, sapienter et sancte operari, idem de me credatis oportet; ac proinde hanc sanationem ægri in sabbato fuisse opus prudenter factum, sanctum et divinum.

Similiter facit, — scilicet simili, imo eodem prorsus modo, eadem libertate, eadem potentia, codoni dominio, cadam auctoritate, ait S. Gregorius Nazianzenus, orat. 2 *De lilio*. Undo S. Augustinus: a Non, inquit, cum ille (Pater) fecerit, alia Filius similiter facit; sed quaecumque ille fecerit, hæc et Filius similiter facit. Si hæc facit Filius quæ fecerit Pater, per Filium facit Pater. » Et Cyrillus: « Similiter operantur, inquit, quæ omnino ejusdem naturæ sunt: quæ autem diversas essendi habent rationes, in iis idem operationis modus esse non potest. Sicut ergo Deus de Deo vero, eadem quæ Pater similiter facere potest. »

20. Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat. EI QUJE IPSE FACIT: ET MAJORA HIS DEMONSTRABIT EI OVERA, UT VOS MIREMINI. — « Demonstrat enim ergo, id est dat, communicat, presertim quia, ut dixi, Filius a Patre per demonstrationem, id est per intellectum et visionem procedit quasi Verbum. Sic *demonstrare* pro dare, exhibere, tribuere sumitur, 1 Reg. xiv, 12; Lrod. xxxiii, 19; Psal. iv, (> Psal. xix, 5. Hunc esse sensum palet ex sequent. Porro Pater « demonstrat, » id est communicat omnia Filio, tum qua Deo, non libera dilectione, sed naturaliter ex fecunditate naturæ divinæ, cujus signum maximum apud homines est dilectio: qui enim omnia sua filio apud homines communicat, hoc ipso dat signum evidens, quod ipsum summe diligit;

tum communicat omnia Filio qua incarnato et homini, cujus communicationis non signum, sed causa est dilectio. « Demonstrare Patrem Filio, ait Pater, est per Filium facere quæ facit. »

Preclare S. Athanasius, in disput. *Contra Arium*, lib. I: a Dedit, ait, Filio Pater omnipotens omnipotentiam, majestatem majestati, virtutem dedit virtuti, prudentiam dedit prudenti, præs scientiam prescienti, æternitatem æternitati, divinitatem divinitati, equalitatem equalitati, immortalitatem immortalitati, invisibilitatem invisibilitati, regi regnum, vitam vitam; et non aliam ab ea quam habet dedit, eam quantum habet, tantam dedit. »

Quæres, cur *demonstrare* et ostendere hic et alibi sumatur pro donare et communicare? Respondetur: *Primo*, quia Deus demonstrando Filio se cur sueque opera, ei communicat suam scientiam, et consequenter suam essentiam. Scientia enim Dei idem est cum sua essentia. Ad hæc demonstrando illuminat Filium, hoc est suam sapientiam omnique boni lucem, totumque se illi communicat: Deus enim est lux increata eamque immensa, uti docet S. Joannes, *epist. I*, cap. 1, vers. 5. Denique demonstrando, id est intelligendo producit Verbum, id est Filium, quia in Deo res nobilissima est intellectus, ac nobilissima actio est intelligere, illuminare, demonstrare. Nobilissima enim et princeps animæ potentia est intellectus et ratio, quæ voluntati imperat eamque anciam dirigit, et per illam omnes sensus cœlerasque animæ vires movet et regit. Hinc illa sapientum axiomata: Mens universa efficit. Gubernare. Quantum quisque valet ingenio, tantum habet de imperio. Intellectus enim res concipiendo et intelligendo, sibi per conceptum et intellectionem illas omnes vivaciter incorporat, et quasi possidet; res enim omnes in se vivo quodam modo concipit, earumque speciem in se efformat, quæ rerum bonitatem et pulchritudinem omnem illi repræsentat. Quocirca intellectus est oculus mentis; sicut ergo oculus in corpore est sensus nobilissimus, vivacissimus, efficacissimus», qui rerum omnium formas sibi incorporat; sic mullo magis idem facit intellectus in mente. Quocirca Beati in cœlo per intellectum intelligendo et videndo Deum, eum sibi incorporant, illum potius, illoque beantur, illæ ergo ratio huius phrasis, qua ostendere et demonstrare «um tur pro dare, communicare, ac in potestatem rei ostensæ et demonstrat inducere. Et cataphoresis et metonymia. Hoc est quod ait Aristoteles et Philosophi: a Intellectus intelligendo fit omnia, non quia per vivam rerum conceptionem, illis sese et sibi illas assimilari, itaque illas tenet et occupat, facitque ut in ipso melius et nobilius existant, quam sint in scipsis; in scipsis enim sæpe sunt inanimæ et mortuæ, in intellectu autem sunt animalium et viva, vivique actu summe vitali et præstantissimo.

Denique Christus hic apposite contra Judæos calumniantes, quod rogrum sanasset in sabbato, ad majus argumenti pondus et nervum, utitur verbo demonstrandi, «/ . d. Deus sapientissimi!» demonstravit mihi hoc opus sanandi in sabbato esse opus suum, id est divinum, piissimum et sanctissimum, cur ergo vos, o Scribæ, illud reprehenditis et cavillamini? quis enim audeat esso reprehensor illius, cujus Deus est demonstrator? Ergo sapientiores estis Deo, ac Deum ipsum vultis docere, imo castigare? o insaniam! o insanam temeritatem et superbiam!

Er majora ms demonstrabit, — et demonstrando dabit et communicabit. «Majora» luce sunt praeclariora mysteria et miracula, ac pnescrihn mortuorum sussilatio, et potestas judiciaria judicandi omnes homines. Quæ duo hic subjecit Christus.

Ut vos miremini, — non dicit, ut vos credatis; quia Scribæ et Judici, visis tot Christi miraculis, mirati sunt ejus vim et potentiam, sed tamen odio et invidia cxcæcati, in eum ut Messiam credere noluerunt: Christus tamen ea illa mente et fine fecit, ut in se crederent. Ita Cyrillus. Sic etiam nnm faciunt hæretici; nimirum mirantur Sanctorum orthodoxorum sapientiam, sanctitatem, miracula; sed tamen eorum fidem sequi, et mores imitari nolunt. Hæc est hæresis et erroris crocitas, obstinatio et malignitas.

Vrn si. 21. Sicut enim Pater suscitavit mortuos, et vivificat: sic et Filius, quos vult, vivificat. — Ecce hoc est primum majus opus, quod Christus Patrem sibi Filio demonstraturum, id est communicaturum, dixit. Nam, ut ait S. Augustinus: «Majora sunt opera mortuos suscitare, quam languidos sanare, n Et S. Cyrillus: «Nolite, ait, mirari hoc, quod unus longo morbo dissolutus, verbo corroboratus, grabatum etiam tulit et abiit, cum mortem omnino destructurus sim et orbem terrarum judicaturus.»

Sic et Filius, quos vult, vbificat. — Tacite significat se esse Deum, Patri æqualem in potestate et libertate suscitandi et vivificandi quoscumque voluerit. «Illa particula, Sicut Pater, ait Chrysostomus, indiscretam potestatem; illa autem, Quos vult, æqualem demonstrat.» Similiter Thcophylactus: «Verbum, Quos vult, indicat suro cum Patre potestatis roqualitatem.»

Qt os vult. — Non alios vult Pater vivificare, alios vero Filius; sed eosdem, quia ejus voluntas conformis, imo eadem numero est cum voluntate Patris. Ita S. Augustinus.

Vbificat. — Id est a morte suscitavit, tum in hac vita, ut suscitavit Lazarum ac filium viduro; tum in die judicii omnes omnino suscitabit: Sanctos quidem ad vitam æternam, impios vero ad gehennam et mortem æternam, ut patebit vers. 23 et 28. *

Veni». 22. NEO! K I NBI Pa IEH JUDICAT QUEMQI AM, SIL) u?M n incivil Di.hii Filio. — T&om/i omittit Aru%

bleus, sed habet Graecus, et apte; novum exiltn argumentum suggerit. Est enim hæc secunda ratio qua Christus se probat esse Deum, cMqne secundum opus majus, quod Patrem sibi demoirtratunnn, id est daturum, dixit vers. 20. Primum enim est suscitare mortuos; secundum est potestas judiciaria, quam solus Christus homo accepit a Patre in sua incarnatione, ac solus visibiliter in omnes exercebit in die judicii Ha Beda, Chrysostomus et Cyrillus, quem audi: «Aliud quoddam divinum atque praecipuum affert argumentum, quo se natura et vere Deum ostendit. Cui cnirn orbem terrarum judicare alii convenit, quam soli Deo, quem solum ad judicandum divina Scriptura vocat, dicens: Exsurge, Deus: judica terram?» PseJ. lxxxi, vers. 3. Et rursus: «Quoniam Deus judex est. alium humiliat, et alium exaltat,» Psal. xlvii, vers. G.

Filio suo, — uni secum Deo, sed per incarnationem homini facto. «Ac si diceretur, ait Augustinus, lib. I De Trinit. xin, Patrem nemo videbit in judicio vivorum et mortuorum, sed omnes Filium, quia Filius hominis est, ut possit et ab impiis videri, cum et illi videbunt in quem pupugerunt.»

Dices: Chribtus creatus est judex ut homo, AnOH> juxta illud: «Qui constitutus est a Deo judex vivorum et mortuorum,» Ac/. x, 42; ergo non '4, recte Christus ex eo quod sil judex, probat se -in- esse Deum. Respondeo, recte id cum probare, ; l quia potestas judiciaria propria est Deo; est enim d bu? summa et juris amplissimi: quare Deus eam communicare noluit, nec congrue potuit puro homini, sed Christo soli, qui Deus est et homo. Ipse enim ut Deus, summam habet auctoritatem judicandi; ut homo vero, habet facultatem judicium hoc visibiliter coram hominibus salvandis et damnandis exercendi; judex enim debet videri a reo ojusquo sententia ab eo audiri.

23. Ut omnes honorificent Filium. sicut iiono- v*r<ix rifica\ t Patrem: qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum. — Judæi enim qui hic noluerunt honorificare Filium Dei, nec cum ut talem agnoscere, in die judicii videntes ejus majestatem et potestatem in judicando divinam, inviti cogentur eum ut Deum agnoscere, honorificare et adorare.

Sicut honorificant Patrem. — r<sicut significat æqualitatem, non similitudinem, quia assimilari eos qui sunt ejusdem nanne, id est eos sibi mutuo coæquat, scilicet Filium Patri. «Nam, ut ait S. Cyrillus, si ipse omnia est quoro Pater, quantum ad Deitatis majestatem pertinet, quomodo par non erit roqualiter cum Patre honorari, cui ad identitatem substantial nihil prorsus deest?» Sic et S. Augustinus, Chrysostomus, Thcophylactus et alii. Hinc contra Arianos patet Christum esse Deum, idcoque eadem adoratione adorandum, qua adoratur Pater, scilicet latría.

Qui NON HONORIFICAT IÛLILA1, NON HQXURIFICAT

Patrem, qui misit illum, — tum quia negando Filium, negat *et* Patrem; *pater* enim et filius sunt correlativa, nec *pater* esse potest, qui filium non babel: in Deo vero qui negat Filium Dei esse Filium, negat Deum Patrem vere et proprie esso Patrem, ac generasse; taciteque asserit ei defuisse vim generandi Filium sibi consubstantialem et æqualem; tum quia Pater « misit Filium » in mundum, ut per eum honoraretur, ut scilicet agnosceretur esse Pater proprie dictus, ac genuisse Filium sibi *ἑκούμεν*, cum coque eadem latria adoraretur: qui ergo negat Filium esse Deum, negat Patrem genuisse Deum, quæ summa est Patris injuria et blasphemia. Aufert enim Patri generationem sibi parem et se dignam, ac pro divina et increata, creatam et exilem ei attribuit: quare negat eum esse Patrem proprium et divinum.

v.T* ii. 24. Amen, amen dico vobis, quia qui verbum MEUM AUDIT, ET CREDIT EI QUI MISIT ME, HABET VITAM ÆTERNAM, ET IN JUDICIUM NON VENIT, SED TRANSIIT A morte in vitam. — « Amen, amen. » Geminatio hæc attentionem excitat. Significat enim rem quam asserit non tantum esse certissimam, sed et summe necessariam ad salutem æternam. Vide dicta cap. m, 3. « Quia, » id est quod. a Audit, » ita ut credat et obediat verbo meo. Unde subdit: a Et credit ei qui misit me, » ac consequenter credit mihi quasi Filio, a Patre in mundum ad ejus salutem misso. Non dicit: u Et credit mihi, n sed amplius. Dicendo enim: « Et credit ei qui misit me, » involvit mysterium sancite Trinitatis et Incarnationis: quæ duo sunt precipua fidei capita et summe ad salutem necessaria, ille enim qui misit Filium, est Deus Pater: jam Pater et Filius juncti necessario spirant Spiritum Sanctum: en tibi tota sancta Trinitas.

Habet vitam æternam. — « Habet, » jure, merito et spe, sed necdum in re. « Habet » ergo, id est certo habebit, si in fide perseveret illique congruenter vivat usque ad mortem. Vide dicta cap. m, vers. IG.

Et in judicium (id est in condemnationem, puta in gehennam) non venit, — non vadit. Vide dicta cap. m, vers. 17.

Transiit (id est certo transibit, utitur preterito pro futuro ob rei certitudinem, q. d. Certo et infaillibiliter transibit, perinde ac si jam transisset) a morte (corporis temporaria) in vitam æternam, — beatam in cœlis; licet enim reprobi damnandi, suscitandi sint quoque ad vitam, ut ardeant in gehenna, tamen hæc vita gehennalis, continua potius erit mors, quam vita. Nam, ut ait S. Augustinus, lib. VI De Civit. *De* cap. xit, « nulla major et peior est mors, quam ubi non moritur mori » In gehenna ergo erit mors vitalis, et vita mortalis, hoc est semper morions, et nunquam mortua. Rursum planius, q. d. Qui credit et obedit Deo Patri et Filio ab eo misso, atransiit a morte » animæ per peccatum morluæ, ad vi-

tam spiritualem gratia, ut post mortem naturalem transeat ad vitam gloriæ.

25. Amen, amen dico vobis, quia (quod) venit vos n. HORA, ET NUNC EST, QUANDO MORTUI AUDIENT VOCEM Filii Dei, et qui audierint, vivent. — « Ne longe post futurum arbitreris, inquit Chrysostomus, subdit: Et nunc est. Nam si futura lanium annuntiaret, non immerito esset dubitandum, sed se in terris cum ipsis conversante, hæc ventura dicit. » Nam, ut ait Theophylactus: « Dicit hic de iis (tribus) quos suscitaturus erat, ut de filio viduæ, filia Archisynagogi et Lazaro, » et maxime de Lazaro; hunc enim in Judæa suscitaturus erat, cæteros duos vero in Galilæa. Christus enim hic loquitur in Judæa Judæis, et hoc significat *nunc est*. Assurgit enim Christus a resurrectione spiritali animarum et peccato ad vilain gratiam factam a se, ad resurrectionem corporum a se factam, dum ipse adhuc in terris viveret, indeque vers. 28, assurgit ad plenam resurrectionem et gloriam corporum, quam faciet in die judicii. Nam ex potestate suscitandi animas a morte peccati ad vitam gratiæ, lanquam ex re majori et difficiliore, probat Christus se habere potestatem suscitandi corpora: quod minus et facilius *Vsl*. Ita Toletus, Jansenius et Franciscus Lucas ex S. Chrysostomo et Theophylacto; licet S. Cyrillus, Maldonatus et alii censes hic agi de resurrectione communi et universali, et *nunc est* accipiant de die judicii extremi. Totum enim tempus legis novæ S. Joannes, *epist. I*. cap. u, vers. 18, vocat horam (id est tempus) novissimam; quia scilicet hoc est ultimus hominum status, ac proinde omnia quæ in eo fiunt, videntur adesse quasi presentia, et nunc hæc hora fieri.

Alii addunt Christum loqui de Sanctis, quos moriens et resurgens a morte suscitavit, *Matth.* cap. xxvii, vers. 52. Plenissimus erit sensus, si de omnibus omnino a Christo suscitatis et susci- tandis inlelligas.

Et qui audierint, — id est qui senserint vim vocis Christi, sive qui illi obedient, perinde ac si audirent vocem Filii Dei, qui vocat ea quæ non sunt quasi ea quæ sunt. Est catachresis. Constat enim mortuos non audire, ac prius debere a morte suscitari, antequam vocem audire possint.

Vivent. — Resurgent vi et virtute vocis Christi.

26. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso; Vw » n. sic dedit et Filio habere vitam in semetipso. — a Habere vitam in semetipso » tria significat. Pmo, habere vitam a se suaque essentia, non ab alio; Dei enim essentia est vita, et vita est essentia. Deus ergo essentialiter et per essentiam est ipsa vita, essentialis, increata et immensa. Ita S. Augustinus hic, tract. 19: « Quid est, inquit, Habet Pater vitam in semetipso? Non alibi habet vitam, sed in semetipso: vivere quippu in illo est, et non aliunde. Non alienum est, non quasi mutuatur vitam, neque quasi particeps fit

vita ejus, vitæ quæ non est quod ipse, sed habet vilain in semetipso, ut ipsa vita sibi sit ipse, n *Secundo*, habere Deum vilain in se, est esso fontem omnis vita», ex quo scilicet omnis angelorum, hominum, animalium et plantarum vita, quasi ex uberrimo et vitali fonte profluat, nec aliunde profluere possit. Ita S. Euthymius. a Habere vitam in semetipso, n ait, hoc est ad modum fontis scaturire facit vitam, juxta illud: « Quoniam apud te est iones vitio, » *Psal.* xxxv, vers. 10. *Tertium*, quod ex primo et secundo consequitur, « habere vitam in se, » est habere vitam in sua potestate, esse dominum vitæ, dominari viventibus omnibus, ut cis vitam dare, conservare, auferre ad libitum possit. Hinc patet unitas essentialis, puta Deitatis, in Patre et Filio: nam olioqui si Filius haberet aliam essentiam a Patre, haberet vitam in alio, scilicet in Patre, qui vitam illi dedit; jam autem habet vitam in semetipso, id est in sua essentia divina, quam proinde eaiudem omnino habet cum Patre. Ita Chrysostomus: « Ecco, ait, quomodo in nullo *prorsus* differunt, n nisi quod alter Pater est, alter Filius.

Sic dedit jrr Filio iiahere vitam in semetipso, — quia Filius Deus est, idque juxta tres modos jam recensitos. « Iit vita ejus non esset egens vita, ait Augustinus, ne participando intelligatur habere vitam; si enim participando haberet vitam, posset et amittendo esse sine vita: hoc in Filio ne accipias, ne cogites, ne credas. Manet ergo Pater vita, manet et Filius vita: Pater vita in semetipso, non a Filio; Filius vita in semetipso, sed a Patre. »

Porro, S. Cyrillus id ipsum explicat de Christo, non qua Deus, sed qua homo est. g. d. Christus, qua homo est, habet vitam in semetipso, hoc est, vitæ et necis in omnes habet potestatem, vitæ necisque omnium est dominus; ipse enim a Patre constitutus est judex vivorum et mortuorum. Unde sequitur:

Ver» r. 27. Er potestatem dedit ii judicium facere, qia Filius hominis est. — 7. d. Quia Christus qua Deus, habet vitam in semetipso, hinc qua homo, habet potestatem judicandi omnes, io enim guia hic specificativo sumitur, non reduplicative, idemquu valet quod gtialenus, ut 6^{TM} sumatur pro*xO Sn; *secundo* tamen el nervosius, to guia accipias reduplicative et causaliter, ut sonat. Dat enim causam cur Deus dederit Christo potestatem judiciariam. Causa est, quia Christus Filius hominis est, quia incarnari dignatus est homoque fieri g. d. Voluit Deus homines per Christum hominem judicare, ut congruum esset judicium, congruoque modo, scilicet sensibili el humano, fieret, utque sicut ipse per Christum hominem mundum salvat, sic et per ipsum eundem judicet; hominum, inquam, illum, qui cum Deus esset, vitam humanam induit, camque pro hominum salute multi exposuit el prodegit.

Quire ipse tanta sui exinanitione, qua voluit fieri homo, morique pro hominibus, meruit hanc exaltationem judiciaria» potestatis, ut omnium sil judex, qui omnium fuit salvator. Ita Toletus, Jansenius, Maldonatus et alii. Audi S. Augustinum: « Secundum quod Filius est Dei, sicut habet Pater vitam in semetipso, sic et dedit Filio vitam habere in semetipso; secundum autem quod Filius hominis est, potestatem dedit et judicium faciendi. » Et paulo post: « Secundum hoc accepit potestatem judicandi, quia Filius hominis est: nam secundum quod Dei Filius est, semper habuit hanc potestatem. » Causam duplicem addit. Prior est: « Adjectum erat, ait, ut judicandi viderent judicem; judicandi autem erant boni et mali: restabat, ut in judicio forma servi bonis et malis ostenderetur, forma Dei solis bonis servaretur. n Posterior: « Forma illa erit judex, qua stetit sub judice: illa judicabit, quæ judicata est; judicata est enim inique, judicabit juste. »

28. Nolite mirari hoc, qua (quod venit hora, v IN QUA OMNES QUI IN MONUMENTIS SUNT, ALDIENT vocem Filii Dei. — a Hora, » id est tempus legis Evangelicas, quæ omnium est, ultima et novissima, in cujus fine fiet resurrectio mortuorum et universale judicium, ut dixi vers. 25.

Qui in monumentis sunt, — puta mortui et sepolti, sub quibusetiam mortuos insepultos accipe. Nam, ut ait S. Augustinus, u ab his qui naturaliter sepolti sunt, etiam eos significavit, qui naturaliter sepolti non sunt.

Audient. — hoc est, sentient sententiam, vim et efficaciam vocis Christi.

Vocem Filii Dei. — Erit hæc vox tubas Archangelis, forte Michaelis: uSorgile, mortui, venite ad hanc u! l judicium, idem concrepantibus et consonantibus aliis aliorum angelorum tubis et vocibus. Dicitur q-ia vox Dei et Christi, quia ejus jussu, sed angelorum ministerio, formabitur in aere, ita ut per totum orbem resonet, ab coque efficaciam suscitandi mortuos accipiet, quasi ejus instrumentum, saltem morale. Non enim est necesse huic lubæ vim physicam suscitandi mortuos tribuere. De hae voce et tuba plura dixi l *Thessal.* iv, 16.

29. EI PROCEDENT QUI BONA FECERINT. IN RESURRECTIONE. Vr v >. 1UC.110NI M MTJB (beata» et æternæ): qui vero mala egerunt, in resurrectionem jldicii, — id est condemnationis et gehennæ, g. d. Boni resurgent ad gloriam, mali ad gehennam.

Procèdent. — Græce íxx^iixcrrxi, id est egredientur, scilicet c suis monumentis et sepulcris resurgent, lendentque ad vallem Josaphat juxta Jerusalem, in qua fiet judicium universale, ut ibi a Clmsto judice pro meritis cælo vel inferno adjudicentur.

Objicit hic Christus Judæis sibi incredulis et rebellibus, suam potestatem judiciariam, ut ejus metu eos terreat, conterat el convertat, æque ac fecit in fine vitæ, cum a Caipha Pontifice adjuratus, an esset Filius Dei, respondit se esse, ideo-

(pic ad mortem condemnandus addidit : « Verum (amen dico vobis, amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cadi, v *Multh.* xxvi, 61.

j. un Nulla enim terribilior res est et effeacior ad
i, Ji pfomovendum hominum animos, ut pœnilentiam
el / ' ngant vitamque sanctam instituunt, quam viva re-
praesentatio iudicii extremi. Quocirca Christus
ascendens in cœhim, per angelos jussit Apostolos
predicare suum ad iudicium reditum, *Ador.*
f, II; idcoque cumdem Paulus Areopagitis incul-
cavit, ac inter alios S. Dionysium convertit, *Ad.*
XVII, 31. In iudicio enim cuique jaciatur alea æter-
nitalis, vel beatissima) vel miserrima). « In omni-
bus operibus tuis ergo memorare novissima tua,
et in ælernum non peccabis, » *Eccli.* vir, 40. Vide
ibi dicta. Sane fatalis ille dies mundi ultimus erit
decretorius, et horizon æternitatis, qui probos
ab improbis disternabit et longissimo separa-
bit, atque probos omni felicitate cumulabit, im-
probos omni calamitate obruet, idque in æter-
num. Ifoc mirum el miserabile divortium assidue
cogita, stude sanctitati, vivo «tenutali.

Ven. 30. Non possum ego a mi ipso facer b quidquam.
SICUT AUDIO, JUDICO, ET JUDICIUM MEUM JUSTUM
EST : QUIA NON QUÆRO VOLUNTATEM MEAM, SED VO-
LUNTATEM ejus qui misit me. — Demonstrat Chris-
tus iudicium suum, quo qua homo omnes homi-
nes iudicabit, fore justum, ex eo quod ipse aliud
iudicare et vello non possit, quam id quod judi-
cat et vult Pater. Nam ipse, qua Deus, idem numero
habet iudicium, camdem numero mentem et vo-
luntatem divinam, quam habet Pater : qua homo
vero, totus regitur a deitate et Verbo in habitante,
ut aliud iudicare et velle nequeat, quam id quod
ejus deitas, quasi praeses iudicat et vult. Ita S. Au-
gustinus, S. Chrysostomus, Euthymius et alii.

Sicut audio (a l'atro verissime iudicante iudi-
candum osso), sic iudico — semper, ac præsertim
sio iudicabo in die iudicii. « Audio n ergo idem
est quod cognosco, intelligo, video ; in divinis
enim idem est audire et videre, imo idem est in
monte ; mens enim eminenter continet visum,
auditum cælcrosque sensus. Ostendit suum iu-
dicium, quo omnes iudicabit, fore verum, quia
non ex suo, sed ex Dei Patris iudicio, quod con-
stat esse verissimum et æquissimum, iudicabit.
Unde subdit : « Et, » id est itaque, vel idcirco,
« iudicium meum justum est. » Ita S. Chrysoslo-
tnus : « Per auditum, ait, nihil aliud intelligitur,
quam nihil aliud posse, quam quod Pater, q. d.
Ita iudico, ac si Pater ipso iudex sil. »

Quia non quero voluntatem meam (scilicet
solam, aut a Patris voluntate diversam, talem
enim non habeo), sed voluntatem ejus qui mi-
sit me, — nam voluntas mea divina eadem numero
est cum voluntate Patris : voluntas autem mea
humana voluntati divinæ plane conformis est, ab
caque per omnia dirigitur : quare aliud ab illa
velle et iudicare nequit. Ha S. Augustinus : « Non

quia, inquit, ipsius in iudicando nulla voluntas
est, sed quia non est ita voluntas ejus propria,
ut sit a Patris voluntate aliena. » Nam, ul ait Cy-
rillus, « illius voluntatem quasi regulam in om-
nibus sequitur, n « idcoque, ait Euthymius, illius
voluntas etiam mea est. » Dat causam a priori,
cur suum iudicium futurum sit justum ; quia sci-
licet voluntas ejus plano subjecta et conformis
est voluntati divinæ, eo quod subsistat in per-
sona divina Verbi, ab caque regatur : voluntas
enim flectit regitquo intellectum, ejusque iudi-
cium, quocumque vult. Quare si voluntas humana
conformis sit voluntati divinæ, etiam intellectus et
iudicium humanum conformia erunt intellectui et
iudicio divino ; præsertim quia in Deo, in re idem
omnino est intellectus et iudicium, quod volun-
tas ; in Deo enim omnes potenliæ omniaque attri-
buta in re idem sunt cum essentia divina, ex qua,
quasi ex fonte suo, imo quasi ex omnis boni
occano promanant, in coque essentialiter coeunt
et uniuntur : quare ipsa infallibilis est omnis ve-
ritatis et iustitiæ norma ac regula, quam Christus
in omnibus sequitur, nec ab ea vel hilum deviare
potest, ideoque tam voluntas ejus, quam intellec-
tus et iudicium rectissima, verissima et iustis-
sima sunt, et erunt semper.

31. Si ego testimonium perhibeo de me ipso Vkr* 31.
(quod sim Filius Dei, ideoque qua homo, Dei iu-
dicio et voluntati per omnia conformis), t est imo-
nium MEUM NON EST VERUM, — id CSt legitimum,
iudicum et fide dignum. « Verum » enim hic
non opponitur falso, sed illegitimo, infido, in-
certo ; respondet enim llebr. jfffcO *necman*, id est
fidele, congruum et fide dignum. Fieri enim potest,
ut quis verissimum de se ipso dicat testimonium,
sed tamen apud homines fide careat, propter sus-
picionem de nimio sui ipsius amore, ait Euthymius.

Est prolepsis, sive occupatio, qua Christus oc-
currit tacite objectioni Scribarum dicentium : Tu,
o Jesu, praedicas te esse Filium Dei, ideoque sequi
in omnibus Dei iudicium ; at non credimus tibi,
nisi Dei, vel virorum fide dignorum testimonio
id probes ; tuum enim testimonium, hic in re
tua tibi quo propria, nobis suspectum videtur,
nec lido dignum. Respondet Jésus : Fateor vobis-
que concedo testimonium meum de me ipso non
esse legitimum, nec fide dignum, si ego solus ex
me ipso hoc testifcor : do vobis ergo ut mihi
soli non credatis ; at ego non solus, sed plures
alii fide digni idem de me testificantur, ut pale-
bit vers, sequenti. Loquitur enim Christus magis
ex confessione et ex communi Judæorum sensu,
quam ex suo, ut patet *Joan*, vin, 13. Ubi Judæi
Christo in faciem obijciunt dicuntque : « Tu de
te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum
non est verum, n Quibus respondet Christus, vers.
14 el 16 : a Verum est testimonium meum, etc.,
quia solus non sum, sed ego et qui misit me
Pater. » lia S. Cyrillus, Chrysostomus, Leontius,
Theophylactus, Euthymius et alii.

V«r. 32. 32. Alius est qui testimonium vlkiiibet de me :
LI SCIO QUIA VERUM EST TESTIMONIUM QUOD PERHI-
BET DK me. — a Alius, « scilicet Devis Pater, qui
 in bapli&mo meo cœlilus intonuit : « ꝓtic est Fi-
 lius meus dilectus, in quo mihi complacui, »
Matth. in, 17. Ita S. Cyrillus, Bcda, Rupeitus;
 rursum a alius, » scilicet Joannes Baptista mihi
 attestatur, ul sequitur. Ita S. Chrysostomus, I.con-
 tins, Thcophylactus, Euthymius, Jansenius, Mal-
 donatus et alii. « Alius » ergo, id est alii sunt,
 qui testificantur me esse Filium Dei ; scilicet Deus
 Pater, Joannes Baptista, Moses, Propheto? atque
 opera mea divina et miracolosa; hos cnim om-
 nes testes in sequentibus pro se producit Chris-
 tus, ul probet se esse Messiam cl Dei Filium.

Et scio quia verum est. — *q. d.* Ego pro me
 hisce testibus non egeo; scio cnim ex scientia
 propria cl divina verum esse id quod testantur,
 scilicet me esse Filium Dei. Quare ego eorum
 testimonium produco, non propter me, sed prop-
 ter vos, ut mild tot testimoniis probato fidem
 adhibeatis.

vers. 33. 33. Vos misistis ad Joannem (cap. i, vers. 19),
ET TESTIMONIUM PERHIBUIT VERITATI. — *q. (l.* vos
 misistis legatos ad Joannem, quasi ad virum
 vestra opinione sanctum et omni fide dignum,
 ut eum rogaretis an ipse esset Messias : Joannes
 respondit non se, sed me esse Messiam, hocque
 testimonium non dedit meæ amicitiae aut gratiae
 (nam me ante non viderat), sed averitati.» Ipsum
 enim nil dare gratiae, sed omnino veritati, vos
 ipsi existimastis, cum eum pro Messia recipere
 voluistis : a ergo testimonium ejus refellere non
 potestis, » ait Euthymius. Plane convincit Scribas
 hic Christus ex Joannis testificatione, utpote apud
 Judæos certa et irrefragabili, se esso Messiam.

Ver*. 34. 34. EGO AUTEM NON AB HOMINE TESTIMONIUM ACCI-
PIO. — *q. d.* Ego pro me teste Joanne non egeo ;
 sum cnim Deus Dcique Filius, cui Joannes, Mo-
 ses et Propheta? credere debent, ab coque doceri,
 omnemque gratiam cl auctoritatem accipere.
 Rursum, ut ait Cyrillus : a Ostendit sibi nullius
 hominis testimonium esso necessarium . cum a
 splendore signorum ac gloria, natura Deus de-
 monstretur, » *q. d.* Ego cum sim Deus, hominum
 testimonio, commendatione, celebratione, non in-
 digeo. Ita Thcophylactus, Leontius, Maldonatus,
 Jansenius cl aim

Sed ure dico ut vos salvi sitis. — Hoc est. ut
 ait S. Chrysostomus : « Ego hominis non indigeo
 testimonio, cum Deus sim : verum cum Joannes
 lanlœ apud vos auctoritatis sil, cum tanquam
 Prophetam admiremini, mihi autem ut miracula
 facienti non credatis; idcirco ejus testimonium
 vobis in memoriam reduco, omniaque facio ul
 vos alliciam el salvos faciam.

Va*. 35. 35. Ille erat lucerna (Greece ἡ Χί/κ; , id esi
 illa lucerna, scilicet eximia et singularis) ardens
ET LUCUNS. Vos AUTEM VOLUISTIS AD HORAM ἡ ΧΙ L-
TARE in luce Ejus. — Joannes non erat ipsa lux

ex se lucens (hæc cnim erat ipse Christus, *Joan.*
 I, 9), sed erat lucerna, quæ lumine a Christo a•> J ;
 ccplo in se Dei cognitione et amore ardebat, aliis i .
 vero exemplo sanctitatis et fervore prædicationis J
 lucebit. Joannem cnim misit Deus post longum,
 per plura sæcula, Prophetarum omnium silen-
 tium, quasi cœleslem Prophetam, qui tenebras
 ignorantiae Judæomm vehit lucerna illuminaret,
 cisque veram lucem, puta Christum Dominum,
 ostenderet, cique facem pneferret. Ita S. Cyrillus,
 Leontius, Thcophylactus et Euthymius. Chrislus ^rl,t
 ergo est sol justitiæ, Joannes quasi stella et luna
 a sole illuminata. Lux enim naturaliter unigeni-
 tus est, qui ex luce, id est ex substantia Patris,
 effulsit, ait Cyrillus. Joannes vero lucerna fuit,
 quia luxit luce ab eo derivata et part'cipata;
 luxit, inquam, oleo, id est gratia Spiritus Sancti,
 quæ instar olei, animas nostras, quasi lucernas
 ingresa, nutrit, conservat, auget. Unde ejus typus
 fuit lucerna oleo ardens in templo, ante Deum
 residentem in Sancto sanctorum; sic cnim Joannes
 lucet ante Christum. Lucerna ergo ardens
 ac lucens semper in tabernaculo testimonii fuit
 Joannes Baptista, ait Cyrillus. Vide dicta *Exodi*
 XXV, 31.

Moraliter : S. Bernardus, serm. *De S. Joanne* B<q>
tista, docet sanctos viros et prædicatores, prius
 in scipsis debere ardere charitate et zelo, ante-
 quam aliis predicando luceant, a Est cnim, ait,
 tantum lucere vanum , tantum ardere parum ;
 ardere cl lucere perfectum. » Et inferius : « Ille
 erat lucerna ardens et lucens. Non ait : Lucens et
 ardens, quia Joannis ex fervore ꝓplendor, non fer-
 vor prodiit ex splendore ; sunt enim qui non eo
 lucent, quia fervent, sed magis fervent ut lu-
 ceant. At isti plane non fervent charitatis spiritu,
 sed studio vanitatis. » Ac mox triplicem in Joanne
 ardorem et splendorem assignans , subjicit : < Ar-
 dens cnim erat in scipso vehementi austeritate
 conversationis : erga Christum intimo quodam et
 pleno fervore devotionis ; erga peccantes proxi-
 mos constantia libera increpationis ; luxit nihi-
 lominus, ut paucis dixerim, exemplo, digito,
 verbo; et seipsum ostendens ad imitationem, et
 luminare majus, quod latebat, ad peccatorum
 remissionem, et ipsas quoquo tenebras nostras
 illuminans. » Et mox : « Considera hominem
 angelico promissum oraculo, conceptum mira-
 culo, sanctificatuni in utero, et novum in novo
 homine pœnitentiæ mirare fervorem. » Audi
 Alcuinmn hic : « Joannes erat lucerna, illumina-
 tus a Christo luce, ardens fide et dilectione,
 lucens verbo et actione; qui præmissus est, ut
 inimicos Christi confunderet, secundum illud:
 Paravi lucernam Christo meo, inimicos ejus
 induam confusione. »

Talis fuit S. Athanasius; unde S. Gregorius UiImS
 Nazianzenus, *orat.* 21, quæ est de laudibus Alurx*
 Alhanasii, ipsum nuncupat oculum mundi,
 prælutum sacerdotum, ducem et magistrum

Confessorum, vocem sublimem, firmam fidei columnam, post Joannem Baptistam secundam lucernam lucentem et ardentem. Additque : Athanasius «percutientibus erat adamas (per invictam patientiam), dissidentibus magnes,» eos ad se alliciens et inter se concilians. Et inferius : « Virgines, inquit, cum ut pronubum laudent, conjuges moderatorem, Anachoreta? excitatorem, Conobitæ legislatorem, simplices deductorem, speculationi dediti Theologum, hilares frenum, calamitosi consolatorem, canities baculum, juvenis paedagogum, paupertas largitorem, divitiis dispensatorem, ægrotantes medicum, sani valetudinis custodem; omnes denique cum qui omnibus omnia factus est, ut omnes, vel quamplurimos lucrificeret» Et antea: Ipse, ait, Abrahæ, Isaac, Jacob, Mosis, Davidis, Samuelis, Eliæ, Elisæi cæterorumque Sanctorum virtutes, «in unam sui ipsius complexus animam, unum ex omnibus virtutis simulacrum numeris omnibus absolutum edidit, » Talis quoque fuit S. Basilus, de quo idem Nazianzenus, orat. 20. « Basilii vox, ait, erat tonitru, quia vita ejus erat fulgur. » Quia vita fulgurabat, ideo voce tonabat.

Vos autem voluistis Ai) horam (ad modicum tempus) EXULTARE IN LUCE EJUS. — 7. (I. Initio predicante Joanne cum tanta vite sanctitate et zelo, gavisi estis et exultastis, quod tantus Propheta cœlitus exortus esset, quem sperabatis fore vestrum Messiam; sed ubi Joannes vestra scelera laxare cœpit, ac indicare me esse Messiam, me, inquam, pauperem et humilem, vos Joannem spreveritis, nec testimonio ejus de me credidistis; quia si credidissetis, me pro Messia recepissetis. Hoc est quod ait Lucas, cap. vi, 30: « Pharisei autem et legisperiti consilium Dei spreverunt in semetipsis, non baptizati ab eo, » scilicet Joanne. Ita S. Cyrillus, Chrysostomus et alii.

Vr e. 36. Ego audivi habeo testimonium majus Joanne. Opera enim, quæ dedit Pater ut perficiam ea; IPSA OPERA, QUÆ EGO FACIO, TESTIMONIUM PERHIBENT de me, quia Pater misit me. — « Majus Joanne, » id est majus testimonio Joannis. < Majus, » id est certius, efficacius, magis convincens me esse Messiam, Dei Filium, a Deo missum ad hominum salutem. Hoc majus testimonium sunt mea opera, id est miracula, « quæ dedit mihi Pater, » vel iis probem me ab eo missum. Nam a Joannis testimonium poterat quispiam calumniari, tanquam ad gratiam factum, ait Euthymius; verum opera omni suspitione libera, cunctorum ora contentiosa obturant. » u Opera enim etiam insanis persuaderent, » inquit Chrysostomus. Addit S. Cyrillus : • Quoniam ergo non dignus vobis Joannes fide videtur, majorem testem offero, cujus splendor mentis vestræ oculos ita perstringat, vel nihil omnino dicere possitis: non enim verbis, nec auctoritate hominum rem meam approbo, sed miraculorum splendore ac gratia, me ex Deo natum et natura Deum extendendo. »

Opera (miracula) QUÆ ego facio, testimonium perhibent de me, — quia miracula (quale fuit recens paralytici sanatio, v. g. ait Theophylactus) mea sunt opera supernaturalia, quæ a nulla creata causa fieri possunt, sed Deo soli sunt propria: unde ipsa sunt quasi sigillum Dei, quibus ipse inhi testimonium perhibet et meanique doctrinam obsignat et confirmat. « Quia sunt opera solius divini? virtutis, » ait Euthymius. Unde Lyranus : « Firmum, ait, testimonium est per opera soli Deo possibile, qui non potest testis esse falsitatis. » Sic et S. Chrysostomus, Cyrillus et alii.

Hinc sequitur Judæos potuisse et debuisse Mirae"U certo cognoscere Jesum esse Messiam, sive Christum et Dei Filium, ex miraculis quæ patrabat. " OX Primo, quia Jesus illa faciebat hoc fine et scopo, tum* ut iis probaret se esse Christum et Deum. Hoc 1,1,1 * ergo evidens erat in attestante, scilicet in miraculis, quæ testabantur ipsum dicere verum, scilicet se esse Deum Deique Filium. Secundo, quii Secunde. Jesus fecit omnia miracula quæ Prophète prædixerant a Christo esse facienda, uti ipse ostendit Matth. xi, vers. 4 et fi. Tertio, quia, licet aliqui Tertio. Prophète et viri sancti nonnulla miracula ediderint, non tamen tot et tanta, quot et quanta edidit Jesus. Rursum Prophetæ faciebant miracula non sua virtute, sed invocatione dei; Christus autem sua virtute, sua auctoritate, suo jussu et imperio quasi Dominus illa efficiebat. Inde ergo facile erat cognoscere ipsum esse Messiam et Deum. Ita S. Athanasius, lib. De Incarnat. Verbi. Hinc etiam nulli ex Judæis ipsum ut talem agnoverunt; alii tamen, præsertim Principes et Scribæ, licet secreto et sedate omnia Jesu gesta considerantes, iis convincerentur ipsum esse Messiam; tamen alias ira et invidia contra eum acti cæcæque, ipsum ut talem non agnoverunt, vel potius agnoscere noluerunt.

Igitur duobus maxime modis miracula Jesu probant eum esse Deum. Primum, ratione modi faciendi, ut dixi: quod prepotenti illa vi, sibi propria, uteretur in peragendis miraculis. Deinde nonnulla etiam sibi miracula reservavit, quæ ipse sui natura convincunt et damnant eum esse Deum: qualia sunt, quod natus est de Virgine; quod secreta cordium, et quid esset in homine, nosset, et sciret omnia; quæ causa fuit quæ obrem Apostoli dicerent se credere quod a Deo exisset. Hæc, quod futura omnia præ in passione, morte et post resurrectionem juxta Scripturam eventura erant, prædixit: quod, eum voluit, animam suam in cruce posuit, ac deinde tertia die resumpsit; quod ascendit in cælum; quoti misit Spiritum sanctum; denique quod mirificam illam vim pallandorum miraculorum in Apostolos et septuaginta duos discipulos transfudit. Hoc quoque singulare in Christo, eique soli servatum, quod dicturus sum, vis scilicet et potestas semper et ubique prompta et

parata, et nusquam restricta, tam grandia edendi miracula, tam incredibilia et naturæ facultatem superantia, tam plena et perfecta, tam salutaria, tam vera, tam certa ac clara, tam divina ac convenientia Filio Dei. Inter quæ maxime eminet salutifera illa et præsentanea virtus sanandi omnes morbos omnium, uti diximus, quotquot eum adibant sanitatis recuperandæ gratia, omnibus locis, omni tempore. Uree absoluta potentia et perpetua virtus, solius est Christi. Nec in veteri Testamento Eliæ, aut Elisæo, aut etiam in legis promulgatione Moysi, aut angelis unquam concessa fuit : quippe qui tantum ex intervallo miracula ediderunt, ut ex historiarum collatione constat. Præterea miracula eorum certo numero comprehendebantur: Christi miraculorum continua series erat, nec ullus numerus iniri polcrat. Ita S. Augustinus, epist. 3 *ad Volusianum*; S. Cyrillus et Chrysostomus, quos citat et sequitur S. Thomas, III *part.*, *Quæst.* XLIII, art. 4. Quibus adde ea quæ Christi mortem quasi effectus consecuta sunt, uli fuere totius mundi per duodecim Apostolos piscatores ad Christum conversio, fervor fidelium primitiva? Ecclesia; Actor. n et seq., Martyrum innumerorum invictum robur, imo in tormentis exultatio, etiam puerorum, virginum et feminarum, etc. Quæ omnia clamant Christum ut Dei Filium esse colendum, amandum et adorandum, utpote qui solus hæc opera divina Deoque propria ediceret. Hæc est gloria Verbi incarnati, quam celebrat S. Joannes, cap. i, vers. 14 *Evangel.*

Vea.37. 37. Er qui misit me Pater, ipse testimonium PERHIBUIT DE MB : NEQUE VOCEM EJUS UNQUAM AUDISTIS, NEQUE SPECIEM EJUS \;DISIIS. — u Testimonium perhibuit, » cum in meo baptismo cœlitus intonuit : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, n *Matth.* cap. m, vers. 17. Ha S. Chrysostomus. Rursum « testimonium perhibuit de me, » per Scripturas, puta per Moscm et Prophetas, qui de me meisque operibus ante tot centenos annos prophetarunt, uti mox explicat Christus, vers. 39. Ha Thcophylactus, Nonnus, Euthymius et alii. Addit S. Augustinus et S. Hilarius, lib. \1 *De Triait.*, Patrem testificari Jesu, quod ipse sit Filius Dei, cum ejus operibus, id est miraculis cooperatur, ei quo vim illa operandi tribuit. Verum hoc testimonium includitur in ipsis miraculis, de quibus egit versu præced.

Nola : Christus hic præter testimonium Joannis, tria alia majora adducit, quibus se probat esse Messiam: primum, ex miraculis, vers. 36; secundum, ex voco Patris in baptismo; tertium, ex Scripturis, vers. 39.

Ven 38. Et verbum ejus non habetis in vobis manens (Arabicus, *non est firmatum in vobis*), quia quem MISIT ILLE, HUIC VOS NON CREDITIS. — Connexio, et consequenter argumentatio horum verborum

est obscura, quam proinde varii varie elucidant (1).

Primo, plane et genuine sic exponas, ut sit occupatio et concessio, 7. d. Vos, o Scriba», mihi alleganti testimonium Dei Patris de me, obijciatis vos illud non audisse, eo quod vocem Dei propriam et naturalem non audiveritis, nec spociern et faciem ejus videritis, sicut vidit Moses, legem a Deo accipiens in Sina, *Erod.* xix, cui proinde vos credere asseritis. Respondeo : Concedo id quod dicitis, sed addo quod nemo, ne Moses quidem, nec majores vestri legem a Deo accipientes in Sina, audierunt propriam Dei vocem, nec ejus speciem et faciem viderunt, sed tantum copiosum ignem, quo tegebatur Deus, viderint, et vocem in aere ab angelo vice Dei formatam audierint. Ego enim solus, qui sura Filius Dei naturalis, ideoque Deo intimus, vocem ejus propriam audivi, et speciem, sive faciem ejus divinam vidi, et video assidue; sed tamen vos urgeo et convinco quod verbum Dei mihi attestantis audistis, cum in baptismo meo Deus Pater publico sono edixit : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, » *Matth.* 111, 17. Rursum quod verbum Dei de me audistis in S. Scripturis, puta in Mose et Prophetis, qui me esse Messiam et Deum attestantur. Verum vos, licet hoc Dei de me verbum et testimonium audiveritis, illud tamen non habetis in vobis manens, quia illud non penetratis mente, non capitis, non intelhgitis, non comprehenditis, non creditis, eo quod id me, velut a Deo Patre missum, credere nolitis : qua in re graviter erratis et peccatis. Si enim verbum angeli, vice Dei cum Mose quasi servo suo loquentis, audistis ilique creditis; multo magis verbum Dei mihi attestantis quod sim ejus Filius, audire ilique credere deberetis, præsertim cum Moses mihi testimonium perhibeat meque a vobis audiri jubeat, ul sequitur. Ha Euthymius: a Cum sermo, ait, qui per legem datus est ac Prophetas, clamet quod Pater Filium suum missurus sit ad salutem vestram, et quod vos illi credere oporteat, vos huic quem ille misit, non credentes, non auscultatis pnedicto ejus sermoni, ac proinde nec habetis in vobis manentem. » Hic sensus videtur clarus, planus et genuinus.

Secundo, tamen S. Hilarius, lib. IX *De Trinit.*, totum hunc locum sic nectit et explicat, q. d. Propterea vocem ejus non audistis, nec speciem vidistis, nec verbum ejus manet in vobis, quia

(1) Cohærentia vers. 37 et 38 hæc nobis videtur magis apta : *Ipse Pater de me testatus est : sal clarum et perspicuum est ejus testimonium, quanguam vocem ejus nunquam audivistis, neque figuram vidistis, id est, quanguam vobis non forma visibili apparuit aut viva voco hoc de me testimonium perhibuit. At vos non tenetis ejus declarationem* (umiv perseverari, constanter inesse, tenere, est formula Joanni usitatissima), et hoc quod dico, verum esse inde apparet, *quoit* (ón est hic aircJiixnxov) eĩ *quem dicit misit*, fidem habere recusatis.

inihi non eroditis, quasi dictum sit: Si mihi crederetis, vocem Patris audiretis, et speciem videntis; qui enim vide! me, videt et Patrem; similiter qui audit me, audit et Patrem, et verbum Patris in eo manet.

Tatio, S. Cyrillus et Chrysostomus censent hæc dici a Christo ad confundendos Judæos, jactantes quod Deum audissent et vidissent in Sina decalogum promulgantem, *q. d.* Erratis, et *Ldsp* jactatis, o Judæi, vos Deum audisse et vidisse in Sina; nam Deus purus est spiritus, qui nec vocem, nec speciem propriam habet, sicut habet homo: quare illa vox quam audistis, et species ignis quam vidistis in Sina, non fuit vox, nec species vera et propria Dei, sed symbolum et signum dunlaxat corporeum, vobis corporatis et rudibus arcanam et invisibilem deitatem, instar umbræ ropræsenlans.

Quarto, S. Athanasius, lib. IV *Contra Atianos*, per *verbum*, Græce intelligit Christum Dei Filium, qui est verbum Patris, quem apte jungi cum specie et forma Dei asserit, eo quod ipso character sit et viva imago Patris, sensumquo esse, 7. d. Vos vocem Dei non audistis, nec formam vjdislis, et cum supcresset vobis modus unus, ut in me, qui sum Verbum Patris et iinago ejus substantif, quemque qui videt, videt et Patrem, crederetis, hunc modum contemnitis et non creditis mihi: proplerca Patris cognitionem non habetis, et divina notitia privati estis.

Quinto, Toletus, 7. d. Vos, o Judæi, perterriti voce tubali angeli et igne fulguranto in Sina, petiistis vocem hanc terribilem amplius non audire, neo ignem horribilem videre, sed ut Deus vobla per Mown quasi internuntium loqueretur, idque a Deo obtinuistis; sed verbum et pactum ejus, ad quod vos obligastis, non servatis: acceptastis quidem pactum ejus, nempe vos audituros quem ille miserit Prophetam do gente vestra; at verbum et pactum ejus non manet in vobis, quia quod pepigistis, implero non vultis. Ecce enim ego sum quem ille misit, et vos non mihi creditis, nec auditis ino, sicut promisistis.

Verum primus sensus maxime videtur congruus et appositus.

39. Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere; et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. — « *SCTUla-* inini, 9 tam in Græco quam in Latino, potest esse modi indicativi et imperativi: in indicativo modo accipit Cyrillus, *q. d.* Vos, o Scribæ, assiduo scrutamini et versatis Scripturas, quæ testimonium perhibent de me; sed vos illud capere et intelligere non curatis, quia ad me venire non vultis. Melius S. Augustinus, S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius et alii accipiunt in imperativo, 7. d. Vestigate Scripturas, et in iis invenietis Deum Patrem mihi perhibere testimonium.

Porro, perniciousam, Christus, ait Chrysos-

tomus, a Judæos ad Scripturarum non simplicem et nudam lectionem, sed ad investigationem perquam diligentem relegavit; non enim dixit: Legite Scripturas, sed scrutamini, id est diligenter quærite, et quasi effodito latentes in ea de me rebusque divinis thesauros, sicut qui scrutantur venasauri et argenti, terram effodiunt ulaurum inveniant. « Effodere profundius jubet, ut ea quæ alte in modum thesauri recondita sunt, possint invenire, » ait ex S. Chrysostomo Euthymius. Sic et Theophylactus: « Dixerat cis, ait, verbum Dei, hoc est Seripluræ, quæ de me testantur, non sunt in vobis. Igitur quomodo poterunt habere verbum Dei? inquit: Scrutamini Scripturas. » Sic Scripturas scrutabantur ii quibus prædicabat Paulus, *Actor*, xvii, 11, sed sincere et solius veritatis cognoscendo studio: quare in Scripturis invenerunt Christum, quem cis prædicabat Paulus.

Quia vos putatis in ipsis (id est in earum intrinseca, fide et observatione) vitam æternam habere. — Si quis enim credat et faciat quæ jubet Scriptura, vitam æternam assequetur. Hinc patet Judæos plerosquo, ac nominatim! Phariseos, credidisse animæ immortalitatem aliamquo post hanc superasse vitam, in qua probis vita æterna, improbis mors æterna, a Deo irroganda sit. Dico plerosque; nam Sadducæi hæc omnia negabant, ut patet *Actor*, xxi, 8.

Et (id est *etenim*; Hebræum enim *vau*, id est *d*, sæpe est causale, idemque valet quod *nam*, *quia*, *etenim*. Ita Euthymius; dat enim causam cur dixerit: « Scrutamini Scripturas; » quia scilicet) **ILLA SUNT QUÆ TESTIMONIUM PERHIBENT DE ME**, — scilicet multe ad litteram, plures in sensu allegorico et mystico; quia a finis legis est Christus, » *liom.* x, 4; nam, ut ait Petrus, a huic omnes Prophète testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus, omnes qui credunt in eum, » *Actor*, x, 43. Lector ergo sacræ Seripluræ, ac præscrim interpretes, doctor et prædicator, scrutetur Scripturas, et in omnibus inveniat Christum vel in veritate apertum, vel sub umbris et figuris opertum, celatum et velatum. Vide nostrum Josephum Acostam, lib. *be Christo revelato*, ac S. Cyprianum, lib. *De Testimonio contra Judæos*.

40. Et (tamen) non vultis venire ad me ut vitam habeatis — *q. d.* Non vultis mihi adhærere, in me credere, meam doctrinam et legem capessere, ut vitam æternam a Scriptura prædicatam acquiratis. Ad illam enim ego solus sum via, veritas et vita, Joan, xiv, 6.

41. Claritatem (Græce id est gloriam) Versui' AB HOMINIBUS NON ACCIPIO — Esi Occupatio; *q. d.* Vos, o Scribæ suspicamini et mihi objicitis quod ego tam magnifica de me prædicem, meamque dignitatem et auctoritatem tam impense probare coner ex studio vanæ gloriæ, quod scilicet vener aulam populi, ab eoque glorificari, mag-

ñusque, imo Filius Dei haberi cupiam. Despondeo, mo hæc do meipso prædicare, non propter mo ut gloriam hominum aucuper, sed propter vos, ut scilicet vos salvem; vestræ enim salutis sum avidus, illamque sitio : scio enim neminem posse salvari et vitam æternam possidere, nisi per me, nipote quem Deus constituit mundi Salvatorem. Ha S. Chrysostomus, Cyrillus, Leontius et alii, idque patet ex sequentibus.

41. 42. Sed cognovi VOS, quia dilectionem Dei non habetis in vobis, — *q. d.* Scio et penetro intima cordis vestri (sum enim cardiognosles ctcordium inspector, quia Deus), videoque in iis nil esse amoris divini, sed illa plena esse ambitione, avaritia, superbia : quæ est causa cur tam clara testimonia, quæ ego pro me profero, accipere et in me credere nolitis, *q. d.* Radix vestræ incredulitatis et obstinationis non est mea gloriæ ambitio, sed vestra veslerquo defectus charilitatis. Si enim vere Deum diligeretis cique uni placere studeretis, utique me ab eo missum et tam claro in Scriptura descriptum agnosceretis. Sic cthodio hiéreseos causa in nullis est vitiatus amor; quia scilicet multi amant libertatem carnis, quam docet hæresis, nec amant Deum, qui eam stringit et vetat.

Aliter hæc cum præcedentibus nectit Cyrillus, *q. d.* Non hæc magna de me prædicavi propter claritatem, ut scilicet humanam laudem aucuper, sed ut cognoscatis (sicut ego cognosco) dilectionem Dei non esse in vobis, qua privati, quomodo poteritis ad me, qui Filius sum Dei, venire?

Aliter quoque Chrysostomus et Euthymius, *q. d.* Vos, o Scribæ, me persequimini. non ex zelo Dei, quod Deum Dcique honorem diligatis, sed ex odio et invidia ; nam ego tot testimoniis probavi me esse a Deo missum.

Aliter denique Toletus et Maldonatus, *q. d.* Ego prædico me esse Messiam et Dei Filium, non quod quærain vanam hominum gloriam, sed quia cognovi, id est cognosco, vos dilectionem Dei, quæ ad vitam æternam ducit, non habere ; ut scilicet ad dilectionem hanc per fidem, qua in me credatis, adducam.

43. 43. Ego veni in nomine Patris mei, et non ACCIPITIS BIE : SI ALIUS VENERIT IN NOMINE SUO, illum accipietis. — « In nomine Patris, » quasi Filius missus a Deo Patre, ut ejus nomino et auctoritate, atque ad illius unius laudem et gloriam impleam illa quæ ipso vobis de Messia promisit; nimirum ut per illum Dei notitiam, gratiam, salutem et vitam æternam vobis largiatur; idque tot testimoniis quæ Pater mihi dedit, vobis claro probavi ; et tamen a non accipitis me, » sed ut pseudopropheta refutatis : quare justo Dei iudicio liet, ut, si alius pseudopropheta ad vos venerit, non missus a Deo, sed « in nomino suo, » id est sua auctoritate, sua ambitione, sua audacia sese ingerens, fingens jactansque se esso Messiam, illum ut talem recipiatis, u Alius » ergo hic

erit Antichristus, cui credent Judri, qui Christum respuerunt, juxta illud Pauli, li *Thessal.* n, 10: « Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. » Vide ibi dicta. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Augustinus, Beda, Leontius et passim veteres. Rursum, « alius » quilibet pseudopropheta, fingens se esse Christum, ideoque Antichristi præcursor hic accipi potest, qualis fuit paulo post Christum Ægyptius ille, qui triginta hominum millia post se duxit in exitium, de quo Josephus, lib. II *Belli*, cap. XII. Item Bc/t *chosba*, id est filius mendacii, qui se falso vocabat *Barchocabos*, id est filium slellæ, sub Adriano Imperatore, de quo Eusebius, lib. IV *Histor.*, cap. vi.

44. Qlomodo VOS potestis credere, qui glorum AB INVICEM ACCIPITIS; ET GLORIAM QU.B A SOLO DEO est, non qujir ins? — *q. d.* Vos gloriam humanam, brevem et exilem captatis : quare me spermiis, qui gloriam humanam contemno et contemnendam doceo ; sectandam vero esse divinam et æternam, quam Deus Sanctis inchoat in terra, sed perficiet in cælo, ubi eos omni gloria cumulabit ac beabit. Ita Theophylactus.

Rursum, *q. d.* Vos vultis coli a populo, quasi sapientes summique legis doctores, ac religiosissimi ejus observatores : quare non vultis mihi subjici meique fieri discipuli. Ambitio ergo est, quæ vos excæcat et in infidelitate vestra obdurat.

45. Nolite putare quia (quod) ego accusa—Ver* TCRUS SIM VOS APUD PATREM : EST QUI ACCUSAT VOS Movses, in quo vos speratis. — Audi Cyrillum: « Non opus est alio accusatore, sed etiam cæteris omnibus silentibus, solam Moysis legem, ad condemnationem non credentium in sc Judæorum sufficere asserit, » Mosen nominat, quia Judæi lotam suam fidem et spem in Moyse locabant. Unde dicebant : « Nos Moysi discipuli sumus: nos scimus quia Moysi locutus est Deus, hunc autem nescimus unde sit, » *Joan*, ix, 28. Quare Christus u sagaciter hoc in ipsorum caput retorquet, » ait Euthymius. Unde sequitur :

46. Si enim crederitis Moysi, crederetis for—Vuj. 4«. sitan et mihi : de me enim ille scripsit. — a Forsitan : » sic Interpres noster vertero solet Græcum άν, id est *utique* ; quod proinde confirmantis est, non dubitantis, *q. d.* Si Moysi crederetis, utique mihi quoque crederetis. Quare veteres nonnulli non legunt rò *forsitan*. Vide dicta *Matth.* xi, 23.

DE ME ENIM ILLE SCRIPSIT, — tum ill LCVÍÍCO totoque Pentateucho ; nam omnes ejus cærernoniæ et historiæ fere me præfigurarunt : ita S. Chrysostomus et Cyrillus; turn clare et diserte de mo scripsit *Deutor*, xvni, 13 et 18, dicens : « Prophetam suscitabo cis de medio fratrum suorum, similem lui, cl ponam verba mea in ore ejus, etc.; qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomino meo, audire noluerit, ego ultor existam. » Rursum scripsit do Christo Moses, *Genes*, xliix, 10,

ubi et tempus venturi Messi® ex oraculo Jacobi assignat *dicens* : • Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est. d Jam autem a Juda sceptrum defecerat translatumque erat ad Herodem : ergo erat jam tempus adventus Messi®.

7. 47. SI AUTEM ILLIUS LITTERIS NOX CREDITIS : quomodo verdis 3IEIS credetis?—E& argunwn-

tum ad hominem ; Judæi enim Moscn proferebant Christo ; quare recte contra eos argumentatur : Si vos Moysis, quem vos summi facili, litteris quas de me scripsit, non creditis, multo minus meis verbis credetis. Frustra ergo tot testimonia profero, cum vos in mei odio et rebellione obfirmatos obstinatosque videam. Sermonem ergo finio, taceo et abeo.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus quinque panibus et duobus piscibus pascit quinque hominum millia. Secundo, vers. 17, ambulat super mare. Tertio, vers. 27, disputat de cibo animas spiritali. Quarto, vers. 55, agit de pane Eucharistia.

1. Post hæc abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis; 2. et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. 3. Subiit ergo in montem Jesus, et ibi sedebat cum discipulis suis. 4. Erat autem proximum Pascha, •lies festus Judæorum. 5. Cum snblevasset ergo oculos Jesus, et vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum : Unde ememus panes, ut manducent hi? 6. Hoc autem dictbat tentans eum; ipse enim sciebat quid esset facturus. 7. Respondit ei Philippus • Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat. 8. Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas, frater Simonis Petri : 9. Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, et duos pisces; sed hæc quid sunt inter lanios? 10. Dixit ergo Jesus : Facite homines discumbere. Eral autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia. 11. Accepit ergo Jesus panes, et cum gratias egisset, distribuit discumbentibus; similiter et ex piscibus quantum volent. 12. Ut nutem impleti sunt, dixit discipulis suis : Colligite quæ superaverunt fragmenta, ne pereant. 13. Collegerunt ergo, et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerunt his qui manducaverant. 14. Illi ergo homines cum vidissent quod Jesus fecerat signum, dicebant : Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum. 15. Jesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent ut raperent eum, et facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus. 16. Ut autem sero factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare. 17. Et cum ascendissent navim, venerunt trans mare in Capharnaum ; et tenebra? jam faclæ erant ; et non venerat ad eos Jesus. 18. Mare autem, vento magno liante, exurgebat. 19. Cum remigassent ergo quasi stadia vigilili quinque aut triginta, vident Jesum ambulans supra mare, et proximum navi (ieri, et timuerunt. 20. Ille autem dicit eis : Ego sum, nolite timere. 21. Voluerunt ergo accipere eum in navim; et statim navis fuit ad terram, inquam ibant. 22. Altera die, turba quæ stabat trans mare, vidit quia navicula alia non erat ibi nisi una, et quia non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abiissent; 23. aliæ vero supervenerunt naves a Tiberiade juxta locum ubi manducaverant panem, gratias agente Domino. 24. Cum ergo vidisset turba quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas, et venerunt Capharnaum quærentes Jesum. 25. Et cum invonissent eum trans mare, dixerunt ei : Rabbi, quando huc venisti? 26. Respondit eis Jesus, et dixit : Amen, amen dico vobis : quaeritis me, non quia vidistis signa, sed quia mandil-

castis ex panibus, et saturati estis. 27. Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus. 28. Dixerunt ergo ad eum : Quid faciemus ut operemur opera Dei? 29. Despondit Jesus, et dixit eis : Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille. 30. Dixerunt ergo ei : Quod ergo tu facis signum ul videamus, et credamus tibi? quid operaris? 31. Patres nostri manducaverunt manna indeserto, sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit eis manducare. 32. Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis : non Moyses dedit vobis panem de codo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. 33. Panis enim Dei est, qui de cœlo descendit, et dat vitam mundo. 34. Dixerunt ergo ad eum : Domine, semper da nolis panem hunc. 35. Dixit autem eis Jesus : Ego sum panis vite; qui venit ad me, non esuriei; et qui credit in me, non sitiet unquam. 30. Sed dixi vobis, quia et vidistis me, et non creditis. 37. Omne quod dal milii Pater, ad me veniet; et eum qui venii ad me, uon ejiciam foras; 38. quia descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. 39. Hæc est autem voluntas ejus qui misit me, Patris; ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die. 40. Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me; ut omnis qui videt Filium, el credit in eum, habeat vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die. 41. Murmurabant ergn Judæi de illo, quia dixisset : Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi, 42. et dicebant : Nonne hic est Jesus, filius Joseph, cujus nos novimus patrem et matrem? Quomodo ergo dicit hic : Quia de cœlo descendi? 43. Respondit ergo Jesus, et dixit eis : Nolite murmurare in invicem : 44. nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum : et ego resuscitabo eum in novissimo die. 45. Est scriptum in Prophetis : Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audivit a Patre, et didicit, venit ad me. 46. Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is qui est a Deo, hic vidit Patrem. 47. Amen, amen dico vobis : Qui credit in me, habet vitam æternam. 48. Ego sum panis vite. 49. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. 50. Hic est panis de cœlo descendens; ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. 51. Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. 32. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum; el panis quem *ego* dabo, caro mea est pro mundi vita. 53. Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes : Quomodo potest hic. nobis carnem suam dare ad manducandum? 54. Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis : Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. 55. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, el ego resuscitabo eum in novissimo die. 56. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. 57. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo. 58. Sicut misit me vivens Pater, el ego vivo propter Patrem, el qui manducat me, et ipse vivet propter me. 59. Hic est panis, qui de cœlo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, el mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. 60. Hæc dixit in synagoga decens, in Capharnaum. 01. Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt : Durus est hic sermo, et quis potest eum audire? 62. Sciens autem Jesus apud semetipsum quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis : Hoc vos scandalizat? 63. Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius? 64. Spiritus est, qui vivificat; caro non prodest quidquam. Verba quæ ego loculus sum vobis, spiritus et vita sunt. 65. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus qui essent non credentes, et quis traditurus esset eum. 66. El dicebat : Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum u Patre meo. 67. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, el jam non cum illo ambulabant. 68. Dixit ergo Jesus ad duodecim : Numquid et vos vultis abire?

69. Respondit ergo ci Simon Petrus : Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ babes 70. El nos credimus, et cognovimus quia tu es Christus Filius Dei. 71. Respondit ci Jesus : Nonne ego vos duodecim elegi; et ex vobis unus diabolus est. 72. Dicebat autem .Indam Simonis Iscariotem : hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim.

Vfr< < 1. Po^t n.rc abut J sus trans mare Galil   , quod est Tiberiadis; —7.fl. Marc hoc nunc vocatur *Galila-n*, quia illi erat conterminum ; nunc *Tibmadij*, quia illi adjacebat civitas dicta Tiberias a Tiberio Cosare , in cujus gratiam fuit condita ab Herode Tctrancha, teste Joscpho, lib. XVIII *Antiq.*, cap. m. Nominat Tibcriadem, quia juxta cara erat desertum in quo Christus quinque panibus pavit 5 000, uti ostendi *Matth.* xiv, 13.

Post iiec ,— non slatim, sed post unum fere annum. Curatio enim paralytici, indeque consequens disputatio Christi cum Judæis, de qua paulo ante cap. v egit Joannes, contigit milio anni 2 prædicationis Christi; hæc vero qu  hic narrat, contigcruntin line ejusdem anni. Id palet ex eo quod Christus paralyticum curarit in Paschale, ut patet cap. v, vers. I, hæc autem gessit instante Paschale sequentis anni, ut patet hic vers. 4. Omittit ergo Joannes hic ca qu  gessit Christus toto anno2 prædicationis su , scilicet creationem duodecim Apostolorum, sermonem Christi in monte, quem recenset Matthæus, cap. v, vi cl vu , missionem Apostolorum ad prædicandum, multaque alia qu  recensui in Chronotaxi a num. 20 usque ad 29. Omittit autem idcirco, quod illa plene et fuse narrata sint ab aliis Evangelists. Hic vero inserit narrationem multiplicationis panum facl  a Christo, etiamsi ab aliis Evangelislis recensito?, eo quod illa fuerit occasio sermonis Christi de cibo spirituali et cibo Eucharistie, quam fuse hic subjungit Joannes, co quod ab aliis Evangelislis sit pr lermissa.

Vtn.1 2. Et sequabatur eum (navi euntem) turba magna, — pedestri itinere fluxuoso circumeundo mare Galil  , ut ail Matlhæus, cap. xiv, vers. 13.

Vrn. 5. DICIT AD Pm LIPPUM : UNDE I^EMUS PANES , UT Mmoy vaxdvcm ih ? — Nota : Hic fuit ordo rei gest  : qur j v i hnslus videns c monte turbam se sequentem et «i quaerentem. ex monto ad illam descendit illam-pjdira  UP benigne excepit, docuit, et ægros in illa sanavit usque ad vesperam, qua imminente discipuli monuerunt Christum ut turbam dimitteret, ic corpus cibo reficeret : Christus vero jussit ut ipsi prius turbam famelicam pascere. Negant ipsi sibi id esso possibile, co quod ducentorum denariorum panes tant  turbæ non sufficerent : mox Christus rem proponit Philippo, forte quia is magis sollicitus, pra  aliis urgebat Chii tum, ut dimissa turba cornarci; Philippus idem respondit quod casieri, ducentorum denariorum panes non <uillecre. Jam cætera usque ad vers. 27, prosequitur Matthæus,xiv, 13 et  cq., ubi illa explicui.

11. Accepit ergo J sus panes , et cum gratias Vrw.11. egisset (Deo Patri, suspiciens in c lum, implorando Dei opem ad multiplicandos panes, ipsos benedixit,ut habent alii Evangelicenel Syrus hic), distribuit discumbentibus (inter distribuendum panes miraculose multiplicans) : similiter autem ET EX PISCIBUS, QUANTUM VOLEBANT, — pari modo PwM i ct miraculo eos sensim multiplicans. Christum hac in re imitati sunt S. Dominicus et S. Franciscus. Cum enim in Capitulo generali Ordinis Minorum nihil esset edulii, pleni fide dixerunt :   Eamus, el omnipotentem deprecamur Deum, g tis.pr qui 5 000 hominum præler mulieres et pueros in 20 ^5* deserto satiavit; neque enim nunc minoris est potent   aut misericordia , ut de ejus desperemus bonitate. » Perstiterunt ita in oratione, donec divina eis constitit voluntate. Hora igitur prandii, jussit S. Franciscus fratres in refectorio discumbere. Quod dum faciunt, viderunt ingredi in triclinium viginti adolescentes egregios, succinctos cl expeditos ad serviendum, qui ct ministrarunt panem, vinum et omne genus obsonii necessarium, recumbentibus numero quingentis. Finito vero prandio, inclinato capite ct salutatis Fratribus, bini suo ordine exierunt e refectorio, admirantibus Fratribus ct Deum collaudantibus pro tanta in suos cura ct providentia. Ha Annales Minorum Lucæ Waddingi, anno Christi 1219, n. 11. 7.   f* Idem Rom fecit S. Dominicus, ad S. Sixtum : cum enim domi nihil esset cibi, jussit Fratres mensæ accumbere, illique benedixit; et ecco ingressi duo angeli, specie elegantium juvenum, singulis Fratribus (erant enim centum) singulos candidissimos panes apposuerunt, unus a dextris, alter a sinistris, ct submissis capitibus disparuerunt, lia habet Vita S.Dominici, lib. III, cap. iv. Homie locum hunc visitavi, ct veneratus sum, ibique lotam rem depictam conspexi.

13. CT RAPERENT EUM, ET FACERENT EUM REGEM,— Veri.t& Messiam scilicet, quem Judæi putabant sibi datum copiam frumenti, vini, olei, auri ct argenti, ideoque eum hic regem inaugurare volebant, non tam Christi, quam suo, quod ab eo exspectabant commodo. Talem Messiam cliamnum exspectant crassi Judæi, qui instar Salomonis cis det copiam frugum et opum terne.

17. Et cum ascendissent navim, venerunt (Græce Ven. n. id est *vei iclyint*, hoc csl, ut Syrus, *Udebant*, pergebant ; nam erant adhuc in mari, ibique tempestatem passi sunt, quam Christus sedavit, ut sequitur) trans mare (Galil  ) in (id est versus) Capharnaum, — quod silum erat in terra

Gcnesar, ut ait Mattiæu % cnp. xiv, vers. 43. Jusserat Christus ut irent Bethsaidnm, teste Marco, cap. vi, vers. 54; sed curn paulo post ipsi, absente Christo, tempestate maris el vento jactarentur, ultra Bethsaidam, versus Capharnaum, ibique Christus ambulans super mare, illudquo sedans eis occurreret: lune prælerila jam Bethsaida, mutato consilio perrexerunt Capharnaum, ubi erat domus et sedes Christi prædicanlis; inde rursum postea profecti sunt Bethsaidam, ubi Christus cæcum curavit, ut habet Marcus, cap. viti, vers. 22.

Vers. 19. 19. CUM REMIGASSEM IRGO QUASI STADIA VIGINTI quinqué aut triginia, — id est milliaria italica fere quatuor, nam stadium est octava pars millions vers. 21. Voluerunt irgo (cupiverunt et invitarunt jam agnitum, quem paulo ante putantes esse spectrum, horrebant et aversabantur) accipere EUM in navim (et de facto acceperunt, ut ait Marcus, vi, 51) (i), et statim (Christi præsentis opect virtute) NAVIS FUIT ad terram in quam ibant. — Nonnus: « Divina agitatione, ait, navis spontanea appellebat ad longinquum portum, voluti mens alata, » puta ad terram Gcnesar, ut habet Matthæus, xiv, 34, sive Gcnesareth, ut habet Marcus, vi, 53, qu® prius Cencreth, sive Ccneroth dicebatur ab urbe ita dicta, qu® vicina erat Capharnaum, a qua totum mare Galilææ vicinum dictum est stagnum Cencreth, sive Gcnesareth. Porro, in terra hac Gcnesareth sita erat urbs Capharnaum, ad quam navigasse et appulisse Jesum cum discipulis, diserte testatur Joannes, cap. vi, vers. 17 et 24 ac 25. Ibi enim habuit prolixam illam de pane cadesti et Eucharistia disputationem, quam fuse recenset Joannes, cap. vi; nam ibidem, vers. 60, diserto ait: a Hæc dixit in synagoga docens, in Capharnaum. » Si quis tamen malit Jesum præcise in terram, id est in urbem Cencreth, navigando appulisse, et inde pedibus ivisse ad vicinam urbem Capharnaum, non repugnabo.

Nola -n et statini: inde cniin sequitur Christum olfecisse, ut navis hæc quasi in momento involant in portum urbis Capharnaum; ideoque in momento quasi confecerit octo vel novem passuum millia, qu® conficiunt totidem milliaria italica; nam tantum distabat Bethsaida a Capharnaum. Jam enim discipuli navigantes c loco, ubi Christus paverat 5 000 (qui erat medius inter Bethsaida et Tiboriadem) per 25 vel 30 stadia, uti dixi vers. 19, id est per quatuor fere milliaria italica, versabantur circa, vel paulo ultra Bethsaidam, cum Christus ambulans super mare, occurrens, navimque ingressus, effecit ut navis, ex eo loco volans, quasi in momento perveniret ad portum Caphamai. Ergo effecit ut navis octo vel novem

milliaria, quasi in momento conficeret. Hinc discerne tuas actiones cum Christo, imo duco Christo peragere; cum illo cum magna efficies, sine illo nihil. Sic Petrus lota nock sine Christo laborans, nullos pisces cepit; ipso autem præsentem et jubento laxans retia, cepit ingentem piscium copiam, Joan. xxi. 3 et seq., et iterum Lutæ v, 5. Igitur, ut ait Nazianzenus in Carni.:

Felix qui Christum fortuonii omnibus emit.

22. Altera die, turba, quæ « stabat trans mare, Vm-H- VIUIT QUA ALIA NAVICULA NON ERAT IBI NISI UNA, ET QUA NON INTROISSET CUM DISCIPULIS SUIS JESUS IN NAVIM, SED SOLI DISCIPULI EJUS ABIISSENT. — « Trans mare: » intellige respectu discipulorum, qui jam in aliud maris littos navigarant, q. d. Postridie ejus dici, quo Christus panibus quinque paverat 5 000, turba quæ ab eo pasta fuerat, trans mare, hoc est in loco pridiani pastus et convivii persistens, cum sciret unam tantum ibi fuisse naviculam, quam soli Christi discipuli conscenderant, relicto in terra fcsu, subaudi: requisivi! ibidem eundem Jesum; non enim sciebat ipsum noctu supra mare ambulante. ingressum navim appulisse Capharnaum. Sciebat enim ipsum terra non potuisse hoc iter conficere, quin a turba ipse videretur et teneretur.

23. Alie vero supervenerunt naves a Tiberi ad x, Vers JUXTA LOCUM UBI MANDUCAVERANT PANEM, GRATIAS agente Domino. — Syrus, cum benedixisset Jésus, et benedictione sua panes multiplicasset. Hinc patet locum, in quo Christus panes multiplicavit, fuisse juxta Tibcriadem, advoque præternavigandum fuisse iis qui Tiberiade navigarent Belhsaidam et Capharnaum, ut patet ex vers. 24. Sensus est, q. d. Sparso hoc Christi multiplicationis panum miraculo, multi tum aliunde, tum ex vicina Tiberiade, navibus venerunt ad locum in quo Christus panes multiplicara!, ut Jesum tanta parantem viderent et audirent.

23. Et CUM INVENISSENT EUM TRANS MARK, DIXE- Ver. runt ei: Kadui, quando huc venisti? — a Trans mare, » puta in synagoga urbis Caphamai, ut patet vers. 39. < Quando, » et quomodo « huc venisti? » Scimus enim hæc terno die solos discipulos in deserto Belhsaid® naxam conscen, te vero ibidem in terra remansisse. Nesciebant enim Christum nocte media super mare ambulasse.

£9. Respondit ns Jesi>, et dixit: Amen, amen DICO VOBIS: QU IRTIS ME, NON QUIA VIDISTIS SIGNA, SED QUIA MANDUCASTIS EX PANIBUS, ET SATURATI est is. — Christus modesti® causa non respondet directe interrogationi illorum, ne cogatur dicere se ambulando super maro eo venisse, itaque se jactare videatur. Respondit ergo id quod magis interrogantium intererat, scilicet, ut a se requirant cibum animæ potius quam corporis. Ait igitur: Quæritis me, non quia vidistis signa, miracula per quæ fidem, pœnitentiam alias quo Hrtules evangélicas, quibus ad Vitam æternam

(1) Verba ΧιCûv auti* non significant tw/etaftl cum accipere, sed reddi debent cuuir/r eum recipiebant. Sa*]»iiiA enim Scriptores Græci verbum dtznv infinitivo alius verbi adjiciunt eodem sensu quo ad\verbium conjungitur cum verbo finito. Couf. Xenoph. Cyroped. i, 1, 3..Emlil\., ClIOCj»h. 791.

pervenitur, docere et persuadere laboro, g. d. Quæritis me, non ut a me cibum animæ accipiat, quo perveniat ad vitam æternam. « sed quia manducastis ex panibus, » quos miraculose multiplicavi, ideoque sapidissimos effeci, ut rursus vobis similes impertiar. Nulli enim sunt amici ollæ et mensæ, potius quam Christi et salutis æternæ; carnales enim non nisi carnalia sapiunt, quia spiritualia non capiunt.

tr. 27. Operamini vobis cibum qui perit, sed qui PERMANET IN VITAM ÆTERNAM, QUEM FILIUS HOMINIS dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus. — < Operamini, » Græce, id est opera, studio et labore vestro contendite, et sedulo curate, ut acquiratis cibum, non corporis qui perit, sed animæ qui non perit. Unde Arabicus vertit, *operamini non ob cibum periturum* (ut eum operando lucremini. « Omnis enim labor hominis in ore ejus, ait Sapiens, ut scilicet ori suo cibum laborando comparet), sed ob cibum permanentem in vitam æternam. Ergo operamini loto animo, inquit Euthymius, omni cura continuo. Non præcipit tantum operari cibum animæ, sed admonuit corporalem cibum obiter curare, animal vero toto studio. » Similiter Theophylactus : « Oportet vos non omnino deditos esse ventri, sed maxime spiritalem agere curam, et non omnem sollicitudinem in corporalem cibum insumere. »

Assurgit Christus, et turbas tradit a pane corporali, quo paulo ante illas in deserto paverat, ad panem spiritalem inulto digniorem magisque necessarium, q. d. Ego dedi vobis panem hordeaceum illaboratum, id est sine opere et labore vestro; at vos operamini et laborate totis viribus, ut panem spiritalem comparetis, qui vos aliat ducatque ad vitam æternam. Simili modo, cap. iv, ab aqua puteana, Samaritanam traduxit ad aquam spiritalem, ut fideles suos, præsertim sacerdotes et Religiosos, doceret idem facere, ut in colloquiis populum a rebus corporalibus ad spirituales traducere et evehere satagant. Unde ex hac Christi sententia recte colligit Cyrillus : < Nulla igitur, inquit, carnis cura nobis habenda est, sed necessariis et æternis invigilandum : non enim differt a bestiis qui corporis voluptates consectatur, sed qui virtutibus inhæret, et spiritali vitam peragat lege ; illisque qui omnino deditus est, quæ nobis divinitus concessa iter ad superos præparant, is mihi videtur seipsum cognovisse, nec ignorasse se rationale animal ad imaginem creatoris esse productum. » Et inferius : « Operemur igitur (ut Salvator ait) non eum cibum, qui lapsus in ventrem, et brevi nos voluptate afficiens, per alvum Undem emissus perit, sed cibum spiritalem, qui corda confirmat et in vitam æternam perducit, quem largiturum se pollicetur, »

« i Quæres, quis est cibum permanentem in vitam æternam, quem Christus operando comparavi ? » jubet f. b. e. l. Ki dicti Massaiiani, sive Eucbilæ, id est precatores, censebant esse orationem, q. d.

Christus : Nolite operari manibus, quia opus manuum perit, sed mente semper Deum orate, quia oratio est cibum spiritus, qui permanet in æternum. Hi enim hæretici dicebant non esse laborandum manibus, sed semper orandum, uti refert S. Chrysostomus hic, S. Augustinus, lib. *De illæ res.* et alii. Verum hæc est hæresis, quam convellit Paulus, II *Thessal.* m, 10 : « Si quis, inquit, non vult operari, nec manducet. » Et I *Corinth.* iv, 12, loquens de se : a Laboramus, inquit, operantes manibus nostris. »

Dico ergo cibum hunc permanentem esse fidem, charitatem, gratiam, opera bona, ut explicant Judæi vers. sequent.; item Sacramenta omniaque illa quæ nos ducunt ad vitam æternam, ac præsertim Eucharistiam, de qua vers. M. Ha Janse-
nius, Maldonatus, Bellarminus et alii. Sensim enim et gradatim Christus a minoribus et communibus, ad majora et singularia, puta ad Eucharistiam, conscendit. Unde S. Augustinus : « Credere in cum, inquit, est manducare cibum, qui permanet in vitam æternam. Ut quid paras dentem et ventrem? crede, et manducasti. »

Secundo, magis apposite, proprie et precise, cibum hic spiritalis est Eucharistia, uti Christus diserte explicat, vers. 54; ipse enim primo in genere, per modum thesisi, cibum hunc vocat coelestem, et permanentem in vitam æternam: mox vers. 55 a thesi descendit ad hypolhesin, ac cibum hunc determinat asseritque se esse hunc cibum : « Ego, inquit, sum panis vitæ; » ac tandem, vers. 56 et sequent.; clare rem totam aperit, dicitque suam carnem et sanguinem in Eucharistia, esse hunc panem et cibum : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, inquit, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. » Et vers. 56: « Caro mea vere est cibum, et sanguis meus vere est potus. » Post sesquiannum enim, paulo ante mortem, instituturus erat sacramentum Eucharistiæ, in coque carnem et sanguinem suum nobis daturus in cibum et potum spiritalem animæ, intermediis autem hic sententiis crebro hortatur ad fidem, quia hæc summe in Eucharistia est necessaria.

Sensus ergo est, q. d. Operamini opera fidei, credite in me meisque dictis fidem adhibete, ita quæretis et recipite acquirite cibum Eucharistiæ, qui animam vestram non tantum aliat, sed et ducet ad vitam æternam; Christus enim distinguit opus fidei a cibo Eucharistiæ, qui opere fidei parandus est, sicut distinguitur medium a fine, ad quem ducit. Unde mox Judæis opus, quo quasi modo et medio cibum hunc acquirere, poscentibus, Christus, vers. 29, respondet : « Hoc est opus Dei, ut credatis in cum, quem misit ille. » Ha Theophylactus : « Cibum manentem, inquit, mysticam dicit sumptionem carnis Domini. » Et Rupertus : « Qui permanet in vitam æternam, id est qui in hac mortali vita manducallos, ad hoc vaici, ad huc proficit, ut vil un

det mundo æternam. » Sic et Toletus, Franciscos Lucas et alii.

Hunc enim Pater signavit Deī s. Græce 4 eû; 7. d. Pater cadesti*, qui est ille magnus, summusque Deus, signavit; Græce tappfyot, id est Signa- iiyillavit. Jam signatio vel sigiliatio hæc Christi utnpLx. triplex, quarum prima parit secundam, *c- Iiiir. eunda tertiam : prima est divinitatis Christi, secunda et tertia humanitatis ejusdem. Primo, ergo, Cyrillus, lib. III, cap. xxix, sic explicat: «Signari, inquit, pro ungi posuit (signabatur enim qui ungebatur), aut naturaliter ad formam Patris (ut ita dicam) se esse formatum, signationis nomine denotavit ; ut dicere videretur : Non est mihi difficile permanentem cibum vobis largiri, quo ad æternæ vitæ inauditas delicias deducimini. » Filius enim est character bypostaseos Dei Patris ; character autem quo signatus est a Patre, non est aliud nisi ipsa forma et substantia Deitatis. Hæc Cyrillus, quin et Paulus, *Ilcbr.* 1, 3. « Qui, inquit, cum sit splendor gloria, et figura (Græce /a^azTTp) substanti® ejus. » Unde S. Gregorius Nazianzenus, *oration.* 42, Filio hæc dat elogia: «Ille fons vitæ et immortalitatis, illa arcliitypi expressio (id est similitudo, signaculum, ac velut expressa effigies Dei, ait ibidem Nicetas), illud immotum sigillum (id est quod non alteratur, nec ad aliam formam commutatur, ut explicat Nicetas), illa per omnia similis imago, ille Patris terminus et ratio,» Græce fy; xal Xrp; , quæ duo pro eodem accipit Nicetas; *q. d.* Filius est Dei Patris sermo, puta definitio, demonstratio : sicut enim definitio demonstrat id quod definitur, sic Filius demonstrat et quasi definit Patrem. Hæc Nicetas.

Secunda. *Secundo*, S. Hilarius, lib. VIII *De Trinit.*, magis proprie et apposite : Pater, inquit, signavit Filium, non in divinitate, communicando illi suam Deitatem, sed in humanitate, cum eam univit Verbo eique communicavit Verbi divinitatem. Nam sigillum, inquit, solet imprimi in materia diversa, qui® sigillata dicitur; sic humanitas sigillata est divinitate Filii. Sic et S. Augustinus et ex eo Toletus: Quia, inquit, Filius, qui est imago et character Patris, est humanitati unitus, propterea humanitas dicitur habere sigillum et characterem Patris.

Tertia. *Tertio*, S. Chrysostomus et alii nulli : Pater, inquit, Filium signavit, id est voce e cælo dilapsa in baptismo : « Hic est Filius meus dilectus, P ostendit, demonstravit, manifestavit, ac miraculis suis, velut sigillis, ipsum l ilium suum esse et Messiam promissum confirmavit, qui congruentem cibum impertire valeat omnibus avidis vitæ æternæ. Eodemque recidit, si « signavit » interpreteris, auctoritatem dedit, quia solemus impresso sigillo, fidem el auctoritatem litteris conciliare.

Hic sensus facilius est et planior, sed secundus solidior et sublimior. Verum tertius hic sequitur

ex secundo, cumque complet et perficit. Pater enim per suam vocem et miracula, quasi sigilla sua, hominibus testatus est, se humanitatem Jesu signasse divinitate Verbi, illique impressisse formam divinitatis suæ, hoc est, testatus est hunc hominem, puta Jesum vere esse Deum Deique Filium, ut illi auctoritatem docendi, leges ferendi et Ecclesiam novam instituendi daret, et apud homines conciliarci. Unde Glossa: «Signavit, inquit, hoc est, proprio signo a cartera discrevit.»

28. Dixerunt ergo ad eum : Quid faciemus ut operemur opera Dei ? — Cyrillus opinatur Judæos id rogare ex arrogantia, quasi stomachantes in pmtct Christum, quod eos velut animæ suæ incurios reprehendisset, *q. d.* Tu nos reprehendis, quasi panes tuos corporeos sectemur, cibum vero animæ negligamus. Dic ergo nobis, quæ nova Dei opera affers, quibus Deo placeamus, et animas nostras pascamus, præter illa quæ nobis dedit Moses, et in Pentateucho conscripsit?

S. Chrysostomus vero censet Judæos hæc ex gula dixisse, eo quod panibus Christi, quibus pasti erant, rursus inhiarent: rogare ergo quæ sint opera Dei, quibus Christus velit ut animas suas pascant, non quod intendant illa facere, sed ut Christi sibi benevolentiam concilient, itaque cum ad panum prorogationem invitent.

Melius S. Augustinus, tract. 27, et alii sentiunt Judæos idipsum animo sincero opera hæc operandi dixisse. Nulli enim inter eos doctrina Christi excitati, et miraculo hoc panum stimulat, erant salutis suæ cupidi : rogant ergo Christum, quæ opera peragere debeant, quibus cibum illum permanentem, qui animas alat et ad vitam æternam ducat, a Deo obtineant. Unde Jesus sincere rogantibus, sincere respondet, docetque quamam sint opera Dei, non id facturum, si fide et simulate rogassent.

«Opera Dei » igitur vocant, non tantum illa quæ grata sunt Deo, nec illa quæ sint cibum animæ, illam alens in vitam æternam, ut vult Leontius; quia ex lege Mosis sciebant quamam opera essent grata Deo, et ab eo præcepta; sed « opera Dei » intelligunt illa quæ proprio Deus per Jesum, quem signavit vers. 27, destinavit sanxitque, ut per ea consequamur cibum hunc spiritalem a Jesu prædicatum, qui nos alat ducatque ad vitam æternam. Cum enim audissent cibum hunc esse vitæ æternæ et Deum signasse Christum, ut cibum lume daret, recte «opera Dei » appellant ea quæ necesse erat operari, ut cibum hunc assequerentur. Quænam ergo illa sint, quærunt a Jesu, non dubitantes ipsum, qui tam potens et liberalis fuerat in corporibus eorum pane alendis, æque imo magis potentem et liberalem fore in cibo animæ edocendo et suggerendo. Ita Toletus.

29. IIESroxbit Jesus, et dixit eis: Hoc est opus v.rs.ix IU I, UT CREDATIS IN EUM QUEM MISIT ILLE, — id CSI

in me, qui tot argumentis et miraculis probavi me esse Messiam a Deo missum : nam modestia) causa de se loquitur in tertia persona, c. d. Opus, quo cibum animam alentem in vitam æternam a Deo impetrabitis, est ut credatis in me. Ego enim in me credentibus hunc cibum confero, quia ego ipse sum hic cibus, ut ait ipse vers. 35.

Ut credatis, — et credendo mihi obcdialis, meamque legem et doctrinam observetis, et opere impleatis. Sub fide ergo, quasi sui) radice Christus et Paulus omnia opera charitatis, pœnitentiæ, temperantiæ cæterarumque virtutum, quæ fides excitat et generat, intelligit, uti fuse ostendi canone 2 et 3 in *S. Paulum*. Unde Theophylactus : « Fides, inquit, profecto est opus sanctum et perfectum, et sanctificans illos qui illam habent. Dux enim fit diligens fides ad omnem bonam operationem, et bona operatio conservat fidem. Nam et opera sine fide mortua sunt, et fides sine operibus, y

Vr % :o. 30. Dixerunt ergo ei : Quod ergo tu facis SIGNUM, ET VIDEAMUS ET CREDAMUS TIBI. — « DIXC- ninl,» qui in turba erant andadores, Jesum minus cognoscentes et gestimantes. Jam viderant signum multiplicationis panum, quibus Christus pridie paverat quinque millia hominum ; sed illud parvi æstimant, ac majus et mirabilius flagitant, q. d. Tu, o Jesu, rem magnam, imo summam, a nobis flagitas, ut scilicet in te, quasi in Messiam et Dei Filium credamus : ad hoc non sufficit miraculum multiplicationis panum a te heri facium ; nam Moses simile, imo majus fecit ; ergo ede signum cadeste et divinum ac condignum, quo Deus testetur te esse Filium suum et nostrum Messiam. Unde explicantes subdunt :

Vfrj.jn 31. Patres nostri manducaverunt manna in DESERTO, SICUT SCRIPTUM EST (Pstf. LXXVH, 24) 2 Panem de coelo dedit eis manducare. — 7. d. Moses aluit patres nostros in deserto (puta sexcenta et plura hominum millia) cibo cœlesti et suavissimo, scilicet manna, idque quotidie per quadraginta annos, quod longe majus est tua hesterna panum multiplicatione ; nec tamen Moses idcirco voluit haberi credique Messia* et Dei Filius. Cum tu ergo, o Jesu, talis haberi velis, necesse est ut majora Mose edas miracula. Ita S. Augustinus et S. Cyrillus, qui et addit : a Tale etiam a Christo flagitant signum, paruinque putantes, quod uno die miraculose nutriti sunt, longi temporis otiosa petunt alimenta. Sic enim assensurose doctrina) illius polliceri videntur,» 7. d. Ale nos per omivm vitam, sicut aluisti heri, uti Moses aluit patre- nostros per quadraginta annos ; et tunc vos credemus tibi asserenti te esse Messiam Dei Filium. Ita Judæi utpote animales et caruales ; cum potius secundum rationem et spiritum sic ratiocinari debuissent : Jesus hic multiplicavit panes, ægros quoslibet curat, «firmones ejicit, mortuos suscitavit, pluraque edit

signa, quæ non fecit Moses, idque hoc fino et scopo, ut iis quasi Dei signaculis, probet eo esse Messiam a Deo missum : ergo vere ipse est Messias. Miraculum enim etiam unicum, certum est testimonium illius rei et veritatis, ad quam probandam inducitur. Moses autem dans manna, aliaque signa edens, illa non fecit hoc fine, ut iis probaret se esso Messiam, sed tantum populi ducem et legislatorem a Deo missum : undo ei credidit populus, talemque ipsum habuit. Vos ergo similiter mihi, ait Jesus, credite, meque talem, qualem me esso per miracula demonstro, habetote, scilicet Messiam.

Panem de coelo, — ita est coelestem, in cado, id est in acre, ab angelis formatum, indeque in castra Hebreorum depluentem, vel potius ningen- gentem aut grandinantem ; manna enim instar granorum grandinis ex acre descendebat. Hebr. *Psal.* Lxxvii, 24, est QW degan scamaim, id est *triticum calorum*, id est cedeste. Vide dicta *Exod.* XVI, 14, ubi fuse egi de manna.

32. Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vo- Ven»3» bis : non Moyses dedit vobis panem de coelo, sed Pater meus dat vobis panem de coelo verum. — Christus hic retundit cavillum Judæorum, eisquo ostendit se majorem esse Mose, majoremque panem dare, quam fecerit Moses dando manna. Opponit ergo et præponit panem suum, id est Enchufi seipsum, sive corpus suum in Eucharistia, uti ipse explicat vers. 35, 51, 54 et seqq., manna minni. Mosaico in tribus. Primum est, quod manna pñ<k dederit Moses, qui erat merus homo, idque soli Israeli, puta solis Judæis in deserto ; at panem suum dat Deus Pater, idque toti mundo.

Secundum, quod manna non erat vere panis Scñn % de cœlo, sed ex acre tantum, ut ros vel grando descendens ; dici tamen panem cœli abusive, sicut dicuntur « volucres cœli, » qui in cœlo, id est in aere volitant : at panis suus proprie e summo cœlorum, imo e sinu Dei Patris descendat, ac proinde solus sit vere cœlestis et divinus, cujus proinde manna duntaxat erat typus et umbra. Ita S. Chrysostoinus, Theophylactus, Euthymius.

Tertium inde consequens est, quod manna ad Tertia, tempus duntaxat aluit corpus ; at panis Christi corpus et animam alat et vivificet in æternum. Ita S. Chrysostoinus, Leontius, Cyrillus. Esto enim mortem temporalem Christus et Eucharistia a Christianis devote communicantibus non auferat ; facit tamen, ut ipsi a morte resurgant, et deinceps non moriantur in æternmn. Resurrectio enim csl effectus Eucharistia), uti patebit vers. 50.

Quartum addit Cyrillus, lib. III, cap. xxxiii, QrsriA quod Moses non formavit, nec dederit manna, sed Deus per angelos, ad preces Mosis ; at panem hunc Eucharistiae formet et reipsa det ipse Christus : ipse enim sua omnipotentia, quam a Patre cum essentia divina accepit, panem et vinum in

corpus et sanguinem suum transsubstantial, transclementat et transformat.

rucha- Pane» db coelo verum, — hoc csl primo, vere
 ¶ i celestem et divinum, non tantum quoad locum,
 rñi? *** quod scilicet ex cœlo descendat, sed etiam quoad
 l'iliūo. naturam cl substantiam. Panis enim hic est ipse
 Srenrwio. Christus, qui qua Deus, essentiam habet cœles-
 torn et divinam, scilicet camdem cum Patre dei-
 tatem. *Secundo*, «verum, » ait Cyrillus, Chrysos-
 tomus et Augustinus, respectu manna; hoc enim
 Eucharistia? erat figura duntaxat. In Eucharistia
 Tulio, ergo est veritas, in manna umbra veritatis. *Tertio*,
 «verum, n quia vivificum, qui scilicet dat vitam,
 (umanimæ, tum corpori, ut ait Christus vers.
 Quarto, seq. Ita Cyrillus et Augustinus. *Quarto*, a verum, o
 id est perfectum, eximium, in quo est omnis plen-
 itudo, tam csscudi quam alendi, quia omnis
 essentia creata, uti erat manna, si cum essentia
 increata, puta cum Deo, qualis est Christus in
 Eucharistia, conferatur, non habet esse verum, bg l
 tantum umbraticum. In solo ergo Deo cl Christo
 est veritas, id est soliditas et plenitudo essendi,
 ac instar panis perfectissime alendi. Hoc est quod
 Deus ait Moysi : « Ego sum qui sum. Sic dices
 filiis Israel : Qui est, misit me, » *Exodi* m, 14.
 Vide ibi dicta.

Vers. sa. 33. Panis enim Dei est, qui de coelo descendit,
 et dat vitam mundo. — Probat Christus non
 manna, sed panem suum, id est seipsum esse
 panem verum, id est vere coelestem et divinum,
 duobus argumentis : *primo*, quia hic solus vere
 de cœlo descendit; *secundo*, quia hic solus ve-
 ram vitam dat mundo, puta vitam beatam et
 æternam, qua? sola est vera vita. Nola : hic panis
 vocatur « Dei, » quia a Deo solo formatus, et
 quia soli Deo proprius : Deus enim vivit seipso
 et sua divinitate; et quia panis hic vere est Dei
 Filius, ipse quo Deus.

Descendit, — non in præterito, sed in prosanti.
 Græcum enim xxrx&lvw est præsentis temporis.
 Tò ergo ei descendit, » significat continuationem
 descensus Christi in altare Eucharistia? usque ad
 finem mundi. Quoties enim sacerdos consecrat
 Eucharistiam, toties Christus, qui post mortem
 ad cœlum ascendit, ex eo ad species panis con-
 secratas descendit, in illisque se præsentem sistit
 et exhibet.

Dat .— Arabicus, *dono dat*. Ingens utique do-
 num est Christus, qui est ipsa vita, vivificans
 omnes fideles rite communicantes per universum
 mundum, cisque dans vitam cœlestem divinam-
 que gratia?, cl postea gloria' in omnem æterni-
 tatem.

on m. 31. Dixerunt ergo ad eum : Domine, semper
 da noris panem hunc — illaboratum, ut sine la-
 bore, in suavi otio panem lume beli comedamus,
 qui nobis vitam proroget, instar ligni vita' in
 paradiso, ul annos Nestoreos vivamus. Judæi
 enim carnales necdum infolligobant panem Christi
 spiritualem, nec nisi terrenum cogitabant. « Ad-

huc sensibile quiddam, ait Chrysostoinus, suspi-
 cabantur, adhuc ventrem implere exspectabant.»
 g. d., nit Augustinus : Da panem «qui reficiat,
 et non deficiat. » Nam, ut ait Cyrillus : « Etsi
 nullis verbis carnali cos a sensu Salvator remo-
 verit, nihil tamen proficiunt, neque a carnalibus
 ullo modo recedunt : quippe panem audientes,
 quo vita mundo datur, terrestrem intelligebant.
 Similes sunt Samaritana? illi mulieri, quæ cum
 longam de intelligibili aqua Christi orationem
 audisset, ad sensibilibus memoriam aquarum
 labcbalur, dicens: Da mihi, Domine, hanc aquam,
 ut non sitiam, neque veniam huc haurire. »

35. Dixit aciem eis Jesus : Ego si i panis vrrj. v^n.35
 Qui venit ad me non esuriet; et qui credit in
 me, non sitiet UNQUAM. — Syrus et Arabicus, *in*
elenium. Ille Christus Judæis postulantibus panem
 alentem in vitam æternam, illum aperit et offert,
 nsseritque esse seipsum. Ipse enim per gratiam
 et spiritum suum, quem fidelibus inspirat, eos
 e.iit, ul semper vivant; sed proprie cos alit per
 panem Eucharistia?, de quo omnis hic Christi est
 sermo. Audi Cyrillum : a His verbis subostendit
 sanctissimi sui corporis vitam et gratiam, qua in
 nobis unigeniti proprietas, id est vita, et ingre-
 ditur el permanet. » Christus enim in Eucharistia
 recte vocatur panis : *primo*, quia panem conse-
 crando transformat in corpus suum, quod sub u
 spcciebus panis, annihilatapanis substantia, so-
 tafiUi* lum remanet; *scamdo*, quia instar panis famem
 aufert, nutrit, sustentat vitam, satiat, exhilarat.
 Audi Cyrillum : « Non enim illud verum manna,
 et verus caelestis panis fuit; sed ipse unigenitus
 Filius verus panis est, qui cum sit ex substantia
 Patris, naturaliter vita est cuncta vivificans. Ul
 enim panis hic terrestris facit, imbecillitatem *
 carnis nostro sustinens atque conservans, ita et
 ipse per Spiritum Sanctum, spiritum nostrum vi-
 vificat, et corpus ipsum a corruptione liberat. »

Panis vit.e, — id est vivus, vitalis, vivificus,
 imo ipsa vita. Alludit ad lignum vita, *Gcn. n. 9*.
 Sicut enim hoc lignum, id est arbor vita, suo
 fructu sive pomo, Adro in paradiso dedisset vi-
 tam : j)rimo, longævam, ad aliquot annorum
 millia, donec Deus cum e paradiso vivum trans-
 tulisset in cœlum; *secundo*, sanam et robustam;
tertio, constantem, ut nunquam morbum aut
 senium sensisset; *quarto*, lætam et hilarem; pe-
 pulisset enim omnem inæstiüam et melancho-
 liam : sic inulto magis hec omnia prostat Eu-
 charistia, quæ non tantum longævam, sed el
 æternam vitam communicantibus confert : unde
 arbor vitro fuit figura Eucharistiro, uti docet
 S. Ircnæus, lib.V, cap. n. Porro, Eucharistia non Enchi-
 tantum animam, sed et corpus nutrit et vegetat,
 uti docent Theologi; imo S. Joannes abbas, testo
 Palladio in *hiusiaca*, cap. lxi, S. Catharina Se- n»nt r|
 nensis, S. Maria Oigoiacensis, S. Ebrulphus abbas v',UL
 apud Surium. tom. \ I, pluresque alii sola Eucha-
 ristia, sine alio cibo, mullo tempore vixerunt.

Quin et Ludovirus Pius Imperator, in supremo niorbo quo obiit, totos 40 dies jejunus transegit, Eucharistiam solam quotidie sumens, ut qui adfuit ei scriptor testatur, quem citat Tilomas Bozins, tom. *Il De Signis Ecclcs.*, lib. XV, cap. n,

QI I VBNTT AD ME, NON ESURIET; ET QUI CREDIT IN «r. non sitiet UNQUAM. — Quia dabo ei panem, qui omnem famem; et potum, qui omnem sitim saliet. Dixit Christus se esso panem vite, hic modum panem hunc assequendi assignat; nimirum ut quis ad eum veniat, hoc est in cum credat, uti Christus mox exponit: ita S. Augustinus; ad Christum enim venimus, passibus non corporis (sic enim Judæi increduli et crucifixo- res ad eum venerunt), sed mentis, scilicet fidei, obedientiæ et charitalis, a non esuriet,» unquam: hoc enim repetentium est ex *tw* non *silici* unquam. Sensus est, *g. d.* Manna comestum sedabat famem, sed ad tempus duntaxat; at ego qui sum panis vite, si vel semel comedar in Eucharistia, comedenti confero plenam satietatem, ut alium cibum non requirat, imo ut nullam deinceps esuriem sentiat, quia confero illi vitam gratiæ et gloriæ, beatam et immortalem, quæ omno hominis desiderium implet et satiat, ut patebit vers. 40 etseq.

Et QL! CREDIT IN ME, NON SITIET UNQUAM.— Quia dabo ei in Eucharistia potum sanguinis mei, quo plene refectus et satiatum nunquam sitiet. Audi Cyrillum: « Quid igitur Christus pollicetur? corruptibile certe nihil, sed benedictionem, quam communicatione corporis atque sanguinis Christi assequimur: unde ad cam incorruptionem integre reducemur, ut cibo et potu corporali non indigeamus. Vivificat enim corpus Christi, et ad incorruptionem sua participatione reducit. » Esto enim fideles laici non sumant, nec bibant Eucharistiam sub specie vini, uli faciunt sacerdotes, sed eam comedant sub specie panis duntaxat; tamen sub illa non tantum comedunt corpus Christi, sed et bibunt sanguinem Christi, quia sanguis a corpore Christi, nipote immortalis et glorioso, separari nequit. In spiritualibus enim idem est esurire et sitire, idem est cibus et potus. « Qui venit ad me, inquit Augustinus, hoc est quod ait, Et qui credit in me; et quod dixit: Non esuriet, hoc intelligendum est, non sitiet unquam; utroque enim illo significatur (eterna satietas, ubi nulla est egestas. » In summa: « Non sitiet unquam, id est quod *Psalm.* xxxv, vers. 9, ait: a Inebriabuntur ab ubertate domus tuffi, et torrente voluptatis tuæ potabis eos. » Simili modo dixit Samaritanas: « Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, » cap. iv, vers. 13. Vide ibi dicta.

v-n. m. 3G. Sed dixi vobis, qua et vidistis me, et non CMEDITTS. — « Dixi, » alias, etiamsi id nullibi sit scriptum a Joanne. Ila Chysosomus, Euthymius et alii. Rursum « dixi, » id est sat superque ostendi et probavi vobis, « quia, » id est quod, « vidistis, » id est cognovistis, hoc est ex tot signis

et miraculis quæ edidi, cognoscere potuistis et debuistis « ino; » et tamen ex obstinatione animi in me « non creditis. » Nam cap. v, vers. 3 et seq., fuso arguii Judæos, quod visis tot signis, in se non credant. Ita Euthymius: « Vidistis, ait, mo, sive cognovistis quis ego sim, et a testimonio Joannis, et a signis quæ edidi, et a testimonio Scripturarum, quas vobis aperui, sed voluntaria malum operantes non creditis. »

37. Omne quod dat mihi Pater, ad bib venibi; V'«u n ET BUM QUI VENIT AD MB, NON EJICIAM FO.1AS. — EU occupatio, *q. d.* Objicietis mihi: Si sciebas nos tibi predicanti non credituros, cur ergo nobis predicas? Respondeo: Quia ex vobis sunt aliqui, qui in me credent, nimirum illi quos Pater elegit, mihiq; dedit ut sint mei discipuli et filii: quo tacite innuit Judæos plerosque, ob suam incredulitatem, non esse sibi datos, nec ad fidem a Deo electos, sed pro iis Deum mullos alios, pmsertim ex Gentibus elegisse, unde ait: « Omne quod dat mihi Pater, » in genere neutro, non *omnis*, ut magis significet universitatem omnium gentium. « Omne » ergo, id est omnis gentis, omnis generis, omnis oelalis et sexus universitas et populus, cui Pater inspirat affectum fidei, ut sponte et libere in me credat, hic per fidem ad me veniet fidelque Christianus et meus discipulus: quare ego cum a me non repellam, nec e domo, id est Ecclesia mea, foras ejiciam, uti vos, o Judæi increduli et rebelles, a me meaue Ecclesia repello, compellamque in tartara; sed ultro et amanter eum complectar, mecumque ducam ad Ecclesiam triumphantem in cœlis.

Nota: Christus hic ul Judæos incredulos et per- Christo* vicaces retundat, terreat et percellat, assurgit ad y secretum voluntatis et predestinationis Dei. Vult enim docere quod fides sit donum Dei, quo illi citta» carcant. Dat ergo Pater Christo fideles ab ælerno, vrm,> predestinando et in tempore vocando ad fidem, Umviol- ea ratione et modo, ut vocati libere Deo vocanti Ut. obsequantur et credant, itaque veniant ad Chris- c,,r! tum. Hæc enim est causa actualis fidei, sive cur quis hic et nunc actu credat in Christum, scilicet gratia Dei excitans hominem ad credendum, et homo libera sua voluntate gratiæ Dei consentiens et credens. Igitur dal Pater nos Christo, cum per gratiam suam proveniente et coopcrantem, facit nos actu converti et libere credere Christo; nam, ul ait hic ipse, omnis qui a Patre datur Christo, reipsa venit ad Christum. Ita S. Augustinus, Cyrillus, Leontius, Chrysostomus et alii.

Adverte Christum hic proprie loqui de predestinatione ad fidem et gratiam, non ad gloriam, (eque ac Paulus. Alludit ad *Psalm.* n, 8: « Postula a me, et dabo tibi gentes hæredilatem tuam, et possessionem luam terminos terræ. » Unde ait infuturo: « Ad me veniet, » ul Gentes per prædicationem Apostolorum ad se venturas innuat. Audi Cyrillum: « Jam jam venturas Gentes signi-

fient, cl jacturam gratiæ, quam facturi erant In-
dici, minatur. »

Porro, Deus Pater dat fideles Christo, quin
Cliristus hoc obedientia et passione sua meruit
Merita enim Christi sunt causa, non tantum vo-
cationis temporaria, Fed ct predestinationis
æternæ fidelium ; Deus enim ob prævisa Christi
merita, fideles prædestinavit cl elegit, uti docet
Paulus, *Ephcs.* i, 4, dicens : « Elegit nos in ipso
(Christo) ante mundi constitutionem , ul essemus
sancti. » El mox : a Qui prædestinavit nos iu
adoptionem filiorum, per Jesum Christum in
ipsum. »

Non ejiciam foras. — a Non repellam a me. mea
Ecclesia, meo calo, sed magna cura refocillabo, »
ail Thcophylactus. Alludit ad hospitem, qui pe-
regrinos sibi benevolos el amicos ad suum hos-
pitium admittit. Ha Euthymius : « Non abjiciam
eum, ail, hic a mea familiaritale, neque ibi a regno
coelorum. » El Cyrillus : « Non abdicabitur, in-
quit, neque ut inglorius ejicietur, nec erit expers
ineas benignitatis, sed recondetur in horreum, ct
in coelestes mansiones divertet, ingrediturque
quo mens hominum nequaquam cogitavit. »

Nota : S. Chrysostomus et Cyrillus, lib. III,
cap. XXXIX, dicunt illos a Patre dari Filio, qui se
per bonum liberi arbitrii usum, Dei vocatione el
gratia dignos reddiderunt; quod postea crude
secutus Pelagius gratiæ necessitatem negavit, di-
cens liberum arbitrium sibi sufficere ad bene
operandum. Verum hic est error, quem confutat
S. Augustinus. « Credere, inquit, Dei gratiæ est ;
posse credere, natura. » Quocirca ipso hic ct alibi
docet omnes quidem posse credere, bene operari
cl salvari, quia liberum in omnibus arbitrium
gratiæ Dei est capax, et siepe sufficientem a l sa-
lutem gratiam a Deo accipit ; solos illos tamen
actu credere, bone operari el salvari, quibus Deus
dal gratiam efficacem sive congruam; quam sci-
licet prævidet persuasuram libero arbitrio, ul
sibi cooperctur, de quo plura, vers. 44.

Veii. H 38. Qua descendi db coelo, ut faciam voluntatem
ejus qui misit mb. — Dat causam Christus,
cur non ejiciet foras eum quem Pater sibi dederit,
quia scilicet ipse venit in carnem et mundum,
hoc fine dunlaxal, ul faciat Pali is voluntatem ,
qum est, ul eos quos Pater vult dare Christo cl
salvare, hos Christus acceptet et salvet. Unde ex-
plicans, subdit : « Ilæc est autom voluntas, » etc.
Audi S. Cyrillum, in Cone. *Ephes.*, hæc profunde
pertractantem : « Dmn non suam, sed sui Patris vo-
luntatem se perficere addit, Judæorum vesaniam
cx obliquo perstringit, nipote qui suam semper
voluntatem constituere satagentes, divinasque
leges lloccifacientes, do Domini sui placitis nihil
quidquam pensi haberent : dum, inquam, suum
hoc loco promptum obsequendi studium palam
commendat, illorum rebellionem noutiquam ob-
scure incusat. »

Veri. 3». 39. ILEC EST AUTEM VOLUNTAS EJIS QUI MISIT ME ,

Paires: ii omne quod dedit midi, non perdam
EX EO, SED RESUSCITEM ILLUD IN XOHSMMO DIE. —
« Omne, » id est omnes omnino, ciijiucum pie
sil geniis, gradus, status, ætatis vel sexus, ul dixi
vers. 37. « Non perdam, » id est non sinam pe-
rire. Explicat cnim id quod dixit : « Non ejiciam
foras : » unde id exponen* ct perficiens, addit :
« Sed resuscitem illud in novissimo die, * puta
in ultimo mundi die, sive in die judicii, ut scilicet
eum in cabim admittam, ibique eum beem im-
mortalitate ct gloria, tam corporis, quam animæ
in ælcrnum. Tunc enim cessabit cadorum motus,
ac consequenter tempus, quod motus illorum est
mensura: quare erit tunc dierum, mensium ct
annorum omnium Malio el finis.

40. IIEC EST ALTEM VOLUNTAS PATRIS MEI, QUI
MISIT ME : UT OMNIS, QU VIDET FILIUM ET CREDIT
IX EUM, HABEAT VITAM ;TERNAM, ET EGO RESUSCITABO
eum in novissimo die. — < Qui videt, » Grace
óiwsoúv, id est considerans ct contemplans Filium,
cumque videns oculis, non corporis, sed mentis,
hoc est, in eum credens illique obediens. Notat
Lactantius, lib. VI!, cap. ix, cx Trismegisto,
quod hoc verbum proprie sil rerum divi-
narum.

Et ego resuscitabo. — Grocum àwλῆρ'w potest
verti et in futuro indicativi modi, a resuscitabo ; >
ct in aoristo conjunctivi, « ul resuscitem, * uti
vertit Interpres vers. 39. Inculcat Christus resur-
rectionem , quia < spes Christianorum est resur-
rectio mortuorum, » ait Tertullianus, lib. *De Re-
surrectione*. Audi S. Chrysostomum, *konul.* 4G :
a Vita ubique meminit; nam ejus trahimur cu-
pitudine, ct nihil suavius quam non mori. Etenim
in veteri Testamento, longa vita ct multi dies
promittebantur : nunc vero non simpliciter vitæ
longitudo, sed vita sine fine promittitur; simul
ct ostendere vult, quod supplicium ex peccato
inductum nunc revocat sententiam illam mortis
solvendo, et vitæ sempiterna inducendo, contra
superiorum temporum institutionem.

41. Murmurabant higo Jidju de illo, qua di- Veri vi.
xisset : Ego sum panis mvus qui de coelo des-
CENDI, EI DICEBANT :

j2. Nonne mc fst Iulus, Filius Joseph, cujus nos v «». u.
NOVIMUS VAI ULMET MATREM? Q COMODO ERGODICITHIC:
Quia di coelo descendi? — Murmuratio de rebus
bonis, ait Cyrillus. est quasi paterna hæreditas
a parentibus sub Mose, ad Judæos sub Christo
descendens. Causam murmuris dat Iheophy-
laclus : « Huc usque quidem, ait, existimabant de
pane sensibili eum loqui, cl mansuete eum fere-
bant ; nunc autem quia revelavit cis quod de
spirituali pane sermonem haberet, contemplo
illo murmurant ; » quia non capiebant quomodo
Christus esset panis vivus, ct quomodo de cælo
descendisset, el quomodo ipsi eum manducarent;
suæ enim guke inhiabant.

43. Despondit ergo Jesus, et dixit eis : Nolite v. u. ix
MURMURARE IN INMCLM. — GlæCC pit id

est aim invicem, infer vos mutuo, vel etiam contra vos mutuo : innuit enim alios pro se, alios contra se fuisse; atque hac ratione inter se his Christum accusantibus, illis eum defendentibus, certasse, itaque inter se murmurasse. Ita Janse-
nius.

Noun *murmurare*. — Quia nullam murmurandi occasionem vobis praebeo ; nam ego puram meramque dico veritatem, quæ licet ob sui sublimitatem a vobis non capiatur, vos tamen estis in culpa, tum quia mihi obstrepitis et rebellatis, nec a me explicationem meorum dictorum quæritis ; tum quia lumen ad mea dicta intelligendum a Deo non flagitatis. Unde subdit :

u 4L Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui MISIT ME, TRAXERIT EUM : ET EGO RESUSCITABO EUM in novissimo die. — Nota *primo* : Potuisset Christus, ut recte advertit Chrysostomus, respondere et dicere : Non est mirum quod vos, o Judæi, hæc quæ dico, quod scilicet ego sum panis vivus, qui de cælo descendi, non intelligatis, nec credatis, quia carnales, duri et protervi estis; sed mavult suavius et divinius respondere, scilicet, quod nemo in se credat, nisi cui hoc datum sit a Patre, ut sic ii qui credebant, contra alios qui non credebant, non contenderent, et increduli agnoscerent sibi deesse lumen divinum, ad proxime et plane credendum necessarium, illudque humili prece a Deo et Christo flagitarent, non autem murmurarent; aut certe se deesse illi luminis a Deo oblato, illique esse rebelles adverte-
rent.

Sensus ergo est, 7. d. Nolite vos, o mihi credentes, contra incredulos murmurare, eo quod meæ doctrinæ tot miraculis confirmate non credant; quia fides est donum supernaturale Dei, nec potest quis credere in me, nisi Pater traxerit eum ut credat : illi autem necdum trahuntur a Patre ; quare nolite eis indignari, sed rogate Patrem, ut trahat eos, sicut traxit vos: sic enim teque ac vos iam me credent. Vos quoque, o increduli, nolite murmurare contra me, meaue dicta, et meos credentes; quia traxit illos Pater, ut credant in me; rogate ergo potius Patrem, ut vos quoque trahat : sic enim æque ac illi credetis in me, et cum illis unanimiter in mea fide, doctrina et Ecclesia conspirabitis. Dicite ergo cum sponsa : « Trahe me post te; » quia sic tracti « curremus in odorem unguentorum tuorum, » *Cantic.* i, 3. Vide ibi dicta.

Nota iccundo, *n traxerit* non significare coactionem aut necessitatem, nec opponi libertati arbitrii, quasi illam homini adimat, uti volunt Lutherani et Calvinista) : sic enim trahuntur ligna et saxa ; apud homines autem, trahit sua quemque voluptas, hoc est libertas, non necessitas. Ostendis puero saccharum, trabis illum ad te ; ostendis ovi ramum viridem, trahis illum ad te ; uterque enim trahitur pabuli illecebra : similiter trahuntur hominis voluntas, eicui ferrum trahit

magnes : sic occulta amoris vi ad Christum trahitur S. Agnes. Trahimur « monitione, ait Cyrillus, doctrina, revelatione ineffabilior facta. » Audi S. Augustinum hic, *tract.* 20 : « Noli cogitare te invitum trahi : trahitur animus et amore. » Et mox : « Quomodo voluntate credo, si trahor? Ego dico: Parum est voluntate, etiam voluptate traheris. Quid est trahi voluptate? Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui. Est quidam voluptas cordis, cui panis dulcis est ille cœlestis. Porro, si poete dicere licuit : Trahit sua quemque voluptas; non necessitas, sed voluptas; non obligatio, sed delectatio; quanto fortius nos dicere debemus, trahi hominem ad Christum, qui delectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur justitia, delectatur sempiterna vita, quod totum Christus est. » Et post nonnulla : « Da amantem, et sentit quod dico; da desiderantem, da esurientem, da in ista solitudine peregrinantem atque sitientem, et fontem eternae patriæ suspirantem; da talum, et scit quid dicam: si autem frigidus loquor, nescit quid loquor. » Idem, sermone *De Verbis Apostoli* : « Non dixit, inquit, duxerit, sed traxerit. Ista violentia cordi fit, non carni. Quid ergo miraris? Crede, et venis; ama, et traheris. Ne arbitreris istam asperam molestamque violentiam, dulcis est, suavis est, ipsa suavitas te trahit. Nonne ovis trahitur, cum esurienti herba monstratur? Et puto quia non corpore impellitur, sed desiderio colligatur. Sic et tu veni ad Christum, noli longa itinera meditari. Ubi credis, ibi venis. Ad illum enim qui ubique est, amando venit, non navigando. »

Tractus Dei ergo significat vim et efficaciam gratiæ, sed suavem et blandam, quæ liberum arbitrium non cogat, sed allectet, mulcet et blandiendo flectat ut credat. Item significat imbecillitatem et vitiosas cupiditates hominis quæ fidei et sanctitati Christianæ repugnant, ut homo ad fidem et virtutem Christianam, vehementi gratiæ Dei impulsu, non tam duci, quam trahi indigeat. Hoc est quod ait Christus, *Matth.* xi : « Regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. » Ebriosus enim debet inferre vim suæ gulæ, luxuriosus suæ libidini, avarus suæ cupiditati, ambitiosus suæ ambitioni. Igitur tractus gratile voluntatem in carnem depressam, sursum ad cœlestia elevat, renitentem allicit, infirmam corroborat, tristem exhilarat, timidam animat ad bonum. Quocirca hac Christi sententia passim Patres Latini cum S. Augustino usi sunt contra Pelagianos, ut probarent necessitatem gratiæ. Excipio Græcos, ut S. Chrysostomus, Cynellum et eorum sequaces, qui Pelagium præcesserunt, idcirco de gratia parce loquuntur, ut Uberum hominis arbitrium contra Manichæos extollant. Unde Theophylactus hic ex S. Chrysostomo : Sicut, ait, magnes non trahit nisi ferrum, sic Deus non trahit nisi idoneos; qui scilicet Ubero arbitrio bene utendo, gratia Dei se dignos

Tractas
%

efficiunt. **Quare** caute legendus est hic S. Ciri-
 tolinus, dum ait eos qui trahuntur a Deo, hoc
 ipsum promereri aliqua praevia liberi arbitrii
 bona voluntate. Hoc si de primo gratiae tractu,
 ac de libero arbitrio nudo, omniquo gratia des-
 tituto accipias, Pelagianum est; Catholicum
 autem, si de ulteriori tractu ad maiorem fidem
 et virtutem, hoc de libero arbitrio jam ab aliqua
 priori gratia praevenio et excitato intelligas.

Nota tertio: Quidam a Deo trahuntur inchoa-
 live, sive quantum est ex parte Dei, quan-
 tumque sufficit, ut possint converti: qui tamen ad
 Christum non veniunt, nec sese convertunt,
 quia scilicet Deum trahentem sequi nolunt;
 et sine tractu hoc simpliciter impossibile est
 venire ad Christum, porinde ac impos-
 sibile est homini sine alio volare. Et de hoc tractu, ait
 Maldonatus, si queras cur hic ad Christum tra-
 hitur, ille non? Despondeo, quia hic Christum
 trahentem sequi voluit, ille vero noluit; imo
 nonnulli jam credentes in Christum, offensi hac
 carnis ejus manducatione, ab eo recesserunt, uti
 testatur Joannes, vers. 67, dicens: « Ex hoc
 nulli discipulorum ejus abierunt retro, et jam
 non cum illo ambulabant; » ac diserte de Juda
 proditore, vers. 71: « Nonne, ait, ego vos duo-
 decim elegi, et unus ex vobis diabolus est? » Alii
 vero a Deo trahuntur completo, id est pertra-
 huntur ad Christum, qui scilicet Deum trahentem
 sequuntur, et de talibus hic quoque agit Chris-
 tus, ut patet vers. 37: a Omne quod dat mihi
 Pater, ad me veniet: Omnis qui audivit a Patre,
 et didicit, venit ad me. » Idem enim hic est trahi
 a Patre, quod audire, doceri, discere a Patre,
 a Quid est trahi a Patre, nisi discere a Patre? ait
 S. Augustinus. Ita completo trahuntur illi, quibus
 Deus gratiam dat, non tantum praevenientem,
 cumquo efficacem et congruam (priores enim
 qui inchoato trahuntur, habent duntaxat suffi-
 cientem), sed et cooperantem. Congrua dicitur,
 quia eorum qui trahuntur, ingenio, affectui et
 moribus congruit. Unde Deus praevidet ipsos de
 facto illi libero consensuros et cooperaturos, ita-
 que convertendos, credituros recteque opera-
 turos. » Et de his ait S. Augustinus: a Si non
 traheris, ora ut traharis. » Et: u Cur hic traha-
 tur, ille non trahatur, non judicare, si non vis
 errare. »

Porro, haec gratia efficax et congrua est neces-
 saria ad conversionem, fidem et salutem, non
 simpliciter, sed ex hypothesi, posita scilicet prae-
 scientia Dei, qua ipso praevidet hanc gratiam
 persuasuram libero arbitrio, ut se ad Deum con-
 vertat, alleram vero, quae solum sufficiens est,
 id ipsum illi non persuasuram. Unde pariter
 praevidet Deus nos gratiae efficaci et congrua
 libero consensuros, sufficienti vero et incongrua
 non consensuros, idque ex mera arbitrii liber-
 tate. Hoc usi quod ait Christus: « Nemo potest
 venire ad me, nisi Pater traxerit eum. » Quare

gratia congrua usque ad finem vitae, est magnum
 perseverantiae donum, quod est causa nostra
 salutis aeternae, ac proinde sub meritum non ca-
 dit; sed est peculiare et summum Dei beneficium,
 quod Deus suis praedestinatis et electis confert,
 cosque a non electis et reprobis secernit et dis-
 tinguit, uti fuse docet S. Augustinus, De Praed.
 Sancti, cap. xvi, et ex eo S. Thomas et Scho-
 lastici, ac Concilium Tridentinum, sess. 6, cap. xiii.
 Quocirca haec gratia congrua nobis assidue ac
 humillime a Deo postulanda est per Christi me-
 rita; in ea enim vertitur cardo salutis nostra,
 quia Deus promisit se daturum nobis quidquid in
 nomine Christi petierimus, Joan., xv, 16.

Denique tractum Dei saepe impedit ingens cor-
 dis humani malitia et obduratio, perinde ac ma-
 gnetis tractum ferri indomabilis adamus, qui
 non ferro, nec igne, sed solo hircino sanguine
 vincitur et frangitur. Audi Plinium, lib. XXXVII,
 cap. iv: a Adamus dissidet cum magnete in tan-
 tum, ut juxta positus ferrum non patitur abs-
 trahi, aut si admotus magnes apprehenderit,
 rapiat atque auferat, p Idem tradit Augustinus,
 in lib. XXI De Civit. Dei, cap. iv.

Er ego resuscitatus enim in novissimo die. —
 Ostendit Christus fructum hujus tractus Dei
 Patris, d. Ego autem illum, qui a Deo tractus
 venerit ad me, et in me crediderit, mihi
 obedierit, hoc praemio donabo, ut eum resusci-
 tem ad vitam et gloriam aeternam, si videlicet
 mea fide et obedientia usque ad mortem per-
 severarit.

41. Est scriptum in Prophetis: Et erunt omnes
 discipuli Dei — Arabicus, a Deo. Citat Isaia, t, h, c' -
 Liv, 13: « Inversos filios doctos a Domino. » 4.
 Simile habet Jeremias, xxxi, 33 et 34; et Ezechiel,
 XI, 19; et XXXVI, 20; et Joel, ii, 28. Vide ibi dicta.
 Quia insolens videbatur Judaeis, quod dixerat
 Christus: « Nemo potest venire ad me, nisi Pater
 meus traxerit eum; » hinc Christus id ipsum con-
 firmat ex Isaia et Prophetis, qui asserunt omnes
 filios, sive discipulos Christi et Ecclesiae, fore
 discipulos, id est doctos a Deo: doceri autem
 a Deo, est trahi a Deo; docibiles enim idem esi
 quod doctos. Hebr. enim esi mos linunode. Sic
 siepe alibi verbalia desinentia in bilis, Interpres
 noster Latinus pro participio passivo accipit, ut
 incredibilis idem sit quod incredulus, plaga des-
 perabilis sit desperata, verbum persuasibile sit
 verbum persuasum, vel persuadens.

Erunt autem docti a Deo, scilicet interius
 mentem docente, illuminante, afluente, implento
 ad vocem externam Christi ejusque discipulo-
 rum, ut illi credant et obediant; cum prius in
 lege veteri Deus exterius magis quam interius,
 sollevi per Prophetas, per sacerdotes, per
 S. Scripturas doceret populum. Quare « ubi Deus
 est magister, ibi cito discitur quod docetur, » ait
 S. Leo, serm. De Ventet, osle. Audi S. Augustinum,
 tract. 3 in epistolam, I S. Joan.: « Sonus verborum

nostrorum aures percutit, magister intus est. » El mox : « Omnibus locus sum, fied quibus unctio illa intus non loquitur, quos Spiritus Sanctus intus non docet. indocti redeunt. Magister forinsecus adjutoria sunt quædam et admonitiones : cathedram in cœlo habet, qui corda docet; propterea ait et ipse in Evangelio : Nolite vobis dicere Magistrum in terra : unus est magister vester Christus. ipse vobis ergo intus loquitur, quando nemo hominum illic est, etc. Ubi illius inspiratio, illius unctio non est, forinsecus inaniter perstrepunt verba, d

Omnes qui audivit a Patre, et didicit (Arabicus, et scit), venit ad me. — Ecco hic tractum Patris explicat, 7. d. Trahitur a Patre, qui interior ab eo docetur, id est cujus intellectus a Patre illuminatur et voluntas inflammatur, ut inibi credat meque sequatur ; et didicit, vel discit, hoc est, meam illuminationem in intellectu, et meum impulsum sive inflammationem involuntate excipit, illique acquiescit et libere consentit: ille « venit ad me, » id est credit in me quasi Messiam, et inique obedit: duo enim pedes, non corporis, sed animæ, quibus illa venit ad Christum, sunt intellectus a Deo illustratus, et voluntas ab eodem impulsæ et inflammata. Hinc S. Augustinus, *De Prædicatione Sancti*, cap. viii, infert, aitque: a Si omnis qui audivit a Patre, et didicit, venit, profecto omnis qui non venit, non audivit a Patre, nec didicit; nam si audisset et didicisset, veniret, n Ac subdit : « Valde remota est a sensibus carnis hæc schola, in qua Pater auditur, et docet, ut veniatur ad Filium. Ibi est et ipse Filius, quia ipse est Verbum ejus, per quod sic docet : nec agit hoc cum carnis aure, sed cordis. Simul et tibi Spiritus Patris et Filii ; neque enim ipse non docet, aut separatim docet : inseparabilia quippe didicimus esse opera Trinitatis. » Et post nonnulla: a Cur ergo non omnes docet, misericordia docet : quos autem non docet, iudicio non docet; quoniam cujus vult miseretur, et quem vult obdurat ; sed miseretur bonum tribuens, obdurat digna retribuens, etc. Hæc itaque gratia, quæ occulte humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo duro corde respuitur. Ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur. Quando ergo Pater intus auditur et docet ut veniatur ad Filium, auferit cor lapideum, et dat cor carneum, sicut Propheta predicante promisit. Sic quippe facit filios promissionis vasa misericordias, quæ præparavit in gloriam. »

Vexi h. W* Non quia (non quod) Patrem vidit quispiam, nisi is qui a Deo est, hic vidit Patrem. — » Ne suspicarentur Judæi crassi et rudes, ait Euthymius, quod sensuali modo audiat quisquam a Patre, videns eum humano modo, » ait : « Non quia, » etc., subaudi : Sed quod invisibiliter Deum in mente loquentem, revelantem,

illuminantem, et fidem Christi persuadentem audiat, q. d. Deus est magister invisibilis, qui a discipulis non videtur, Deus est doctor, non oculorum, nec aurium, sed cordium et mentium.

Intus is qui a Deo est, — puta ego, qui quia Deus, sum Dei Filius, ex ipso natus, ideoque ipsi intimus, ipsum per essentiam continue video et intueor; quia homo vero, ab eo sine opera viri formatus, semper ipsius beatifica visione inferior. Ita Cyrillus : « Tanquam Patri consubstantialis, ait, videbit profecto eum ex quo est. » Et Euthymius: « Utpote ejusdem nature, substantialis et scientiæ, et qui est in sinu Patris. »

47. Amen, amen dico vobis : Qui credit in me, Verbo habet vitam æternam. — « Habet, » jure et merito, sive in certa spe, sed necdum in re. Hæc Christus ad vers. 29, et (idem in se iterum iterumque inculcat, quia hæc est principium omnis boni, radix salutis, ac medium necessarium ad obtinendum a Christo panem vitæ, puta Eucharistiam.

Vitam æternam. — a Ita nolentes, ait Chrysostomus, firma premii spe ad fidem impellit : quid enim melius aut suavius mortem et corruptionem timentibus, quam vita eterna? »

48. Ego sum panis vitæ — alens me comedentes Vers. 48. in vitam æternam, 7. d. Ego iis, a quibus cum vera vivaque fide comedo, tribuo vitam æternam. Idem sæpe repetit et confirmat, et ne temere dixisse videatur, quia Judæis videbatur res hæc plane paradoxa et impossibilis.

49. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. Vers. 49.

50. Hic est panis de coelo descendens : ut, si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. — « In deserto, d Ista particula, ait S. Chrysostomus, « significat manna non diu durasse, neque in terram promissionis venisse; mox enim ut illam attigerunt, cessavit manna. » Verum hio Christi panis est perpetuo durans, ait Theophylactus. Audi Josué v, 12 : « Defecit quia manna postquam comederunt de frugibus terre, nec usi sunt ultra cibo illo filii Israel, sed comederunt de frugibus terre Chanaan. » Deus enim, sicut non deficit in necessariis, ita in superfluis non abundat.

Et mortui sunt. — 7. d. Manna patres more aliorum ciborum aluit, et ab eis mortem non arcuit, nec arcere potuit; meus autem panis illam arcet.

Ut si quis ex ipso manducaverit (vera fide, viva et charitale formata), non moriatur in æternum. — 7. d. Manna illi habuit vim vitalem perveniendi a morte corporea, nullo minus aminas patrum vestrorum : hic vero meus panis vim habet liberandi a morte, non tantum corporis, sed et animæ, idque in æternum; licet enim mortem temporalem corporis non auferat, faciet tamen ut ex ea fidelis vir resurgat et deinceps non moriatur in æternum : de quo plura vers. 55 et sequenti.

Ven si. SI. Ego sum panis (id est cibus; est hebraismus) vivis (in inc ipso, et me vivum comedentes vivificans cisque ineam vitam communicans; cum manna esset in se inanime et mortuum, ideoque vitam comedentibus se tribuere non posset), qui de coelo DESCENDI, — ratione divini suppositi, ait Suarez. « Cum de caelo cibum quaererent, ait Chrysostomus, ideo frequenter se de cado descendisse testatur, »

Ver*. 51. 12. SI QUIS MANDUCAVERIT EX HOC PANE, VIVET in AETERNUM. — Hic enim panis dat animae vitam gratiae, durantem usque ad vitam gloriae in omnem aeternitatem; corpus vero faciei resurgere a morte, ut gloriosum vivat pariter in sternum.

Calvinus et haeretici contendunt panem hunc non esse corpus Christi in Eucharistia, sed esse panem mysticum; nos enim inyslice comedere corpus Christi per fidem, cum in eum credimus. Idem e Catholicis sensit Jansenius hic, Cajetanus, Gabriel, Ruardus Tapper, Nicolaus Cusanus et Ilesselius, quos citat Bellarminus, lib. I *De Eucharistia*, cap. v; contra quos integrum librum scripsit Didacus Castellus, et alterum Nicolaus Sanderus, illosque refutant Tolctus, Maldonatus, Bellarminus et alii passim.

Agi tic Bico ergo Christum ab hoc loco deinceps
cbjrJthl ^Beram de Eucharistia. Id adeo certum
c ll est, ut Maldonatus dicat idipsum negare esse
temerarium et pene erroneum.

Proh Probatur *primo*, quia id clarissime hic asserit
Primo. Christus, passim jubens nos manducare suam
carnem et bibero suum sanguinem, adeo ut
clarius Eucharistia dogma exprimere non potue-
rit; nil enim aliud hic ingeminat, nil aliud audis,
quam, « Caro mea vere est cibus, et sanguis meus
vere est potus. Qui manducat meam carnem
et bibit meum sanguinem. Nisi maducaveritis car-
nem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem. »
Sane incredibile videtur, quod Christus rem per
se claram et a se toties repetitam, nimirum
credendum esse in se, voluerit tot verbis et me-
taphoris manducandi suam carnem et sanguinem
obscurare, praesertim cum praevideat hac de
causa mullos, eliam discipulos, a se disces-
suros.

Secundo *Secundo*, quia utramque Eucharistiae speciem
distinguit; carnem enim suam facit cibum, quem
comedamus; sanguinem vero suum facit potum,
quem bibamus. « Nisi, inquit, vers. 54, manu-
caveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus
sanguinem, non habebitis vitam in vobis. » Ergo
loquitur de Eucharistia, in qua vere et proprio
manducamus Christi carnem et bibimus ejus
sanguinem. Nam in spirituali manducatione
Christi, quae fit per fidem, polus a cibo, et san-
guis a carne distingui nequii: nec enim spedalini
et seorsim credere debemus carnem, et deinde
sanguinem Christi, sed sufficit in genere et tota-
liter credere in totam humanitatem Christi.

Tertio. *Tertio*, quia nusquam in Scriptura efficacia et

fructus Eucharistia*, item praecipulum universale
illam sumendi, clare exprimitur et inculcatur,
nisi hic. Hoc enim praecipulum cum sit grave, et
omnes fideles obliget, clare exprimi debuit.

Quarto, si S. Joannes hic non agat de Eucha-
ristia, ergo nusquam de illa egit. Quis hoc cre-
dat de Beniamino Christi, qui in corna ultima,
ubi Christus Eucharistiam instituit, supra pectus
recubuit, illum scilicet augustissimum hoc di-
lectionis Christi monumentum et mysterium
omisisse, et silentio involvisse?

Quinto, quia simili modo, cap. m, baptismi Quuu
institutionem narrat, ac de eo disputationem
Christi cum Nicodemo; sicut hic narrat myste-
rium Eucharistiae, ac de ea Christi disputationem
cum Judaeis. Haec enim sunt duo Sacramenta
fidelibus necessaria, ac quasi duae bases et co-
lumnar Ecclesia* Christian®.

Denique, haec est communis sententia Patrum,
tam Graecorum, quam Latinorum, item Inter-
pretum ac Doctorum Scholasticorum, scilicet
S. Cyrilli, Chrysostomi, Theophylacti, Euthymii,
S. Thorn®, imperli, Lyrani, Maldonati, Toleti
hic et aliorum variis in locis, quos fuse citant
Tolctus, Ribera, Maldonatus, Sanderus et Didac-
us Castellus scribentes in hoc caput, ac Bellar-
minus, lib. I *De Eucharistia*, cap. v.

Pari modo hunc locum de Eucharistia intelligit Concitu
Concilium Ephesinum, epist. *ad Nestorium*; NT-
conum II, act. 6; Cabilonense II, cap. xlv; et e xhj.
Senonense, cap. x; ac Tridentinum, sess. xiii, n* uaci-
cap. ii, et sess. xxi, cap. i. Nec dissentit S. Au-
gustini?, quem nulli contrarium putant, ut « cui a.
patet eum diligenter legenti: nam ex hoc loco
ipse, imo inulti veteres, infantibus quoque dan-
dam esse Eucharistiam contendebant, idque fac-
titatum est per sexcentos annos variis in locis,
donec Ecclesia contrarium definivit, scilicet;
Eucharistiam infantibus non esse necessariam,
nec expedire illam eis dare ob periculum irreve-
renti®.

Ubi nota S. Augustinum, praeter explicationem
litteralem et genuinam hujus loci, quae est de
Eucharistia, adjungere aliam symbolicam et
mysticam, ac per panem et cibum hunc intel-
gere societatem membrorum et corporis Christi,
quod est Ecclesia, vel comedere carnem Christi,
idem sit quod incorporari Ecclesia illique
aggregari et associari, ac consequenter inseri
Christo ejusque spiritum haurire et participare.
Id autem facit Augustinus propter Donalistas sui
temporis in Africa, quibuscum continua illi fuit
disputatio. Hi enim societatem et unitatem Ecclesia
per schisma disciderant. Accedit *primo*, quod Eu-
charistia hujus societatis fidelium in Ecclesia, non
tantum symbolum sit, sed et causa. Sicut enim ex
mullis tritici granis commolitis fit unus panis, et ex
mullis uvae acinis pressis confluit vinum; sic ex
mullis fidelibus communicantibus fit una societas
et Ecclesia. Stctmdo, quod haec fidelium unio et

societas sit finis et fructus Eucharistiæ. quæ sine illo nihil nd salutem prodest. *Tertio*, quod S. Augustinus sæpe leviter insinuato, el quasi obiter preterito sensu litterali, nipote facili et aperto, inbærcat spiritali et mystico, utpolc obscuriori, subtiliori et sublimiori. Idem facit Orígenes, S. Gregorius, S. Hieronymus aliique Patres. Ha S. Augustinum explicat ejus de inore assecla S. Bernardus, serm. 3 *in Psal.* xc : « Quid est, ait, manducare ejus carnem, et bibere sanguinem, nisi communicare passionibus ejus, et cam conversationem imitari, quam gessit in carne? Unde et hoc designat illibatum illud altaris Sacramentum, ubi Dominicum corpus accipimus; ut, sicut videtur illa panis forma in nobis intrare, sic noverimus per cam quam in terris habuit conversationem, ipsum intraro in nos, ad habitandum per fidem in cordibus nostris. »

OH*** Dices *primo* : S. Augustinus, lib. III *De Doctrina Christiana*, cap. xvi, asserit in hisce Christi verbis esse tropum, sivefiguram. qua præcipiatur passionibus Christi esse communicandum. Respondeo : S. Augustinus figuram hanc vocat, eo quod Christi caro hic non præcipiatur carnaliter lanianda; coquenda, itaque comedenda, ut fit in carnibus boum et ovium, sicut Capharnaite inlciligebant, idcoque offendebantur ; sed figurate, id est sacramentaliler. Censet enim hic præcipi, ut in Eucharistia, per species panis et vini u sc invicem divisas et quasi mortuas, repræsentemus passionem el mortem Christi, quæ facta est per divisionem animæ et sanguinis a corpore Christi, illamque deinde per mortificationem imitemur ac moribus sanctis exprimamus.

S*rur>h. Dices *secundo* : Christus, vers. 27, 29 et 63, agit do manducatione sui spiritali per fidem, ergo et hic dc eadem agere pergit, non de sacramentali el corporali, alioqui non loqueretur consequenter t1 cohærenter. Respondeo *primo*, negando consequentiam; Christus enim sensim voluit rudes Judæos evehere, ac primo eis faciliora, deinde difficiliora et magis arcana proponere. Unde a multiplicatione panum, qua turbam paverat, assurgit ad manna, inde ad spiritalem fidei cibum, vers. 27, 29, 35, 3G, 40, 47, inde hoc versu et deinceps, ad realcm sui manducationem in Eucharistia, quæ illius miraculi, et multiplicationis panum, ac totius discursus et disputationis ejus in hoc capite est finis, meta et scopus. Simili modo, cap. iv, Samaritanam a corporali aqua et potatione, evexit et traduxit ad spiritalem. Atque hanc evectionem Christus ipse satis insinuat, imo explicat, dum vers. 29 et 33 dixit panem illum jam haberi ab iis qui credunt, hic vero ait panem suum (Eucharisliæ) necdum haberi, ac necdum se illum dare, sed daturum in futuro : « Panis, ait, quem ego dabo, caro nica est pro mundi vita. » Causa autem hujus varietatis est, quod Christus, vu s. 27 et seq., voluerit auditores suos premunire et preparare ad augustissimum Euchaiisliæ

mysterium : nam in eo summe requiritur fides et spiritalis manducatio, sine qua realis et corporalis nil prodest, ut ait S. Augustinus.

Respondeo *secundo*, negando antecedens. Christus enim non dixit nos manducare se per fidem, sed fidem requisivi!, tanquam modium ad obtinendum ab eo panem et cibum cœlestem, qui non est alius quam ejus caro et sanguis in Eucharistia, uti vers. 27 et seq. annotavi.

Objiciunt *tertio* : Christus ait, vers. G4: « Spiritus Te i est qui vivificat, caro non prodest quidquam, » sed illud vers. G4 explicabo.

Ex dictis liquet, in Eucharistia vere et proprie ipsissimam Christi carnem manducari ejusque sanguinem bibi, non autem panem, qui sit carnis Christi typus et figura duntaxat, ut volunt Calviniste. Nam figura Eucharistiæ potius erat manna Judæorum, nipote cadeste et sapidissimum, quam panis Christianorum vulgaris et aridus. Et si in Eucharistia est nudus panis, non corpus Christi, ergo perperam Christus Eucharistiam præfert ipsi manna, nipote quod erat sapidius et sublimius pane. Atque ita Christum intellexerunt Capharnaite et discipuli Christi ; scilicet quod vellet vere et proprie carnem suam manducari, etsi modum manducandi sacramentaliter, sub speciebus panis et vini ignorarent, nec cum, etiamsi explicuisset Christus, hoc tempore capere potuissent ; et tamen cos, licet graviter offenderentur, non correxit Christus, cum hanc eorum offensam et apostasiam unico verbo impedire potuisset et debuisset, dicendo se loqui mystico; scilicet quod manducare carnem suam non sil aliud, quam credere sc esso incarnatum et passum pro salute hominum. Cum ergo hoc non fecerit, certum est ipsum loqui do manducatione carnis suæ reali et sacramentali in Eucharistia, a Attendo, ail Thcophylaclus, quod panis qui a nobis in mysteriis manducatur, non est tantum figuratio quædamcorporis Domini, sed ipsa caro Domini. Non enim dixit: Panis quem ego dabo, figura est carnis, sed : caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem et accessionem Sancti Spiritus, in carnem Domini. Et quomodo, ait, non apparet nobis caro, sed panis? ut non abhorreamus ab ejus usu. Nam si quidem caro apparuisset, insuaviter affecti essemus erga communionem. Nunc autem condescendente Domino nostre infirmitati, talis apparet nobis mysticus cibus, qualibus alloquia assueti sumus. »

Er PANIS, QUEM EGO DABO, CABO MBA EST PRO MiXDi \ it a. — Greca habent : *Panis autem, quem ego dabo, caro mea est, quem ego dabo pro mundi vita* : itaque legit Syrus, S. Cyrillus, Thcophylaclus et Thcodorctus; Arabicus : *Et panis, quem ego dabo, est corpus meum, quod ego do pro mundi vita*. Sic et Syrus. Sensus esi, q. d. Panis, id est cibus Eucharistiæ, quem ego dabo in ultima coma, est caro mea, quam ego dabo, id est offe-

rom Deo in cruce, lyfrum et pretium ad mundum e morte redimendum, ut scilicet mundum peccato mortuum, ad vitam gratia) et glori® resuscitem. Aut potius, *q. d.* Panis Eucharistiæ, quem ego dabo in cibum pro mundi vita, erit liæc caro mea, quam in **crucem** et mortem quoque tradam pro mundi vita; sed ila ut in cruce dem cam ad vitam perditam mundo restituendam; in Eucharistia vero dem eam in cibum, ut mundus per mortem meam resuscilatus ad vitam grati®, in ea alatur, crescat et perficiatur, *q. d.* Dabo veram carnem meam in cruce, quasi frumentum in molendino, molendam et pinsendam, ut ex ea fiat panis Eucharistiæ, frugifer et vitalis, alens fideles in vita grati® ducensque ad vitam gloriæ. Huc respiciens S. Ignatius jam damnatus ad leones, cum eos rugientes audiret : a Frumentum, ait, Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis Christi mundus inveniar, »

Ex Tw *dabo*, quod est futuri temporis, omnes veteres, et passim moderni hunc locum accipiunt do Eucharistia, addunlquo nonnulli Christum non tantum in cruce, sed et in Eucharistia dare, id est offerre Deo carnem suam pro mundi vita. Christus enim non tantum in cruce obtulit se Deo, quasi victimam **cruentam** pro mundi vita, sed et pro eadem se offert quotidie in Eucharistia, quasi victimam incruentam. Est enim Eucharistia sive Missa, sacrificium juge, sed incruentum, a Non dixit, inquit Eulhyinius, panis quem do, sed quem dabo : daturus namque erat in ultima cœna, quando sumptum panem actis gratiis fregit, deditque discipulis, et ait : *Accipite et comedite, hoc est corpus meum*. Et mox : « Dabo in mortem. Hoc enim crucifixionem suam præsigenat, et ultroneam passionem. » Audi et Theophylactus : « Quamvis a Patre dicatur esse traditus, attamen et scipsum tradidisse dicitur; et illud quidem est, ut discamus ejus cum Patre concordiam; hoc autem, ut liberam voluntatem Filii non ignoremus. »

Ver». 53. 53. LITIGABANT ERGO JUDÆI AD INVICEM, DICENTES : Quomodo potest nîc nobis carnem suam dare ad manducandum?— « Litigabant, » Grace ἰ|xa/^To, id est pugnabant, verbis certabant, contendebant, rixabantur ad invicem, aliis Christum accusantibus, aliis cum defendentibus.

Quomodo. — Quando subit quæstio : Quomodo aliquid fiat, simul subit et incredulitas, inquit Chrysostomus. « Nam cum oporteat cos, ait Cyrillus, qui divinam virtutem Salvatoris ac potestatem signorum miraculo perceperant, sermone ejus libenter suscipere, et si quæ difficilia videbantur, eorum solutionem quæror, conila omnino faciunt : El quomodo potest hic? » etc. S. Chrysostomus : a Si hoc inquiris, inquit, cur non quoque idem in miraculo panum dixisti : Quomodo cos in tantum auxit? ex eo enim cl hæc credere oportuit ei facilia factu esse. » Est ergo

Quomodo to quomodo verbum judaicum, et interrogatio lu-

fidelium. Audiant hocliTrctici, qui dicunt : Qn c- «fofo*fe- modo Christus tantus totus esse potest in lun 6nr?JÆ parva hostia? Dicant potius ipsi : Quomodo angelis totus est in puncto? Quomodo Deus esi ubique? Quomodo anima tota est in toto corpore, et tota in singulis ejus partibus? Et, si hæc dicere et capere nequeunt, quomodo capient mysterium Eucharistiæ? Credant Deo omnipotenti idipsum asseveranti, etsi modum non intelligant. Plura potest Deus facere, quam homo possit intelligere, ait S. Augustinus. « Oportet igitur nos, ait Theophylactus, cum audiverimus, Nisi ederitis carnem Filii, non habebitis vitam, in sumptionibus divinarum mysteriorum indubitata retinere fidem, et non quærere quo pacto. » Similiter Cyrillus : .l Sed nos magnum, quæso, a peccatis aliorum profectum faciamus, et firmam fidem mysteriis adhibentes, nunquam in tam sublimibus rebus, illud Quomodo, aut cogitemus, aut proferamus; Judaicum enim hoc verbum est et extremi supplicii causa. » Quocirca sapienter concludit : « Cum Deus operatur, non quæramus quomodo, sed operis sui viam atque scientiam illi soli concedamus. »

54. Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis : Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. — Audi S. Chrysostomus et ex eo Euthymius : « Ipsi quidem hoc impossibile judicabant, ipse vero omnino possibile ostendit, neque id lautum, sed et necessarium, » « Et modum quidem quo id fieri possit, non enodavit, ait Cyrillus, sed fide quærendum hortatur : illi vero antequam crederent, importune quærebant. » Similiter S. Augustinus : « Quomodo quidem detur, el quisnam modus sil manducandi istum panem ignoratis ; vcnimtainen nisi manducaveritis, » etc.

Nisi manducaveritis. — Est hoc Christi præceptum de sumenda Eucharistia : quare ex ipsa verborum formula liquet illud ad solos adultos pertinere ; licet enim nonnulli veteres idipsum quoque ad parvulos et infantes extenderint, quibus proinde reipsa quoque dabant Eucharistiam ut palet ex S. Augustino, epist. 23 ad Botufacium, et ex S. Cypriano, tract. De Lipsiis; imo Constantinopoli et alibi, mos erat reliquias Eucharistiæ dare pueris innocentibus et puris, quos c schola ad hoc vocabant in templum, ut liquet ex iis quæ mox dicam de puero Judæo : verum postea Ecclesia definivit parvulos, ulpote necdum ratione utentes, hujus privilegii esse incapaces, et ad reverenter illud implendum parum habiles. Undo Concilium Tridentinum, sess. xxi, can. 10 : « Si quis dixerit, inquit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiæ communionem, anathema sil. » Secus est de decreto Baptismi : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei, » Joan, ni, 5. Ibi enim ex formula

vibunim liquet, baptismum non tantum præcipi, sed quoque ut medium ad salutem necessarium statuì, ideoque parvulos non posse saivari, nisi medio baptismo, *licet* ejus præcepto non obligentur, imo obligari nequeant. Alii hoc de manducanda Eucharistia præceptum ad parvulos extenderunt, in sensu non litterali, sed mystico, *scilicet* parvulos debere manducare carnem (Iristi, id est debere fieri participes corporis (Iristi mystici, quod est Ecclèsia, hoc est debere baptizari, ut Ecclesia? et Christo per fidem, spem et charitatem cis in baptismo infusam, incorporantur. Ha censet et explicat S. Cyprianus, lib. III *ad Quirinum*, cap. un; innocentius I Pontifex, epist. 93 *ad Patres Concil. Milevitani*, quæ extat in primo ordine inter epistolas S. Augustini, epist. 106, et lib. I contra epist. 2 *Pelag.*, cap. xii. Verum hoc remotum est et symbolicum, non litterale et genuinum.

Dices : Parvuli debent uniri Ecclesia et Christo; atqui hæc unio est effectus et fructus Eucharistia (ut docet Concilium Florentinum) : ergo illam debent sumere, ut unionem hanc consequantur. Hæpondeo, parvulos uniri et incorporari Christo et Ecclesia pur baptismum; perfectionem vero hujus unionis fieri in Eucharistia, ejusque esse effectum proprium et peculiarem; sed hæc perfectio non exigitur a parvulis, nec necessaria est ad salutem. Ita Suarez.

Et bideiutis ejus sanguinem. — Hinc liussita?, rñUnç^ Lutlierus, Calvinus et alii contendunt iacis dñMñ jv* dum quoque esse calicem Eucharistia, ut comitcfolib municent sub utraque specie. Verum contrarium cu4ji4x habet usus et definitio Ecclesia, qua est optima S. Scriptura interpretes.

Hæpondeo ergo *primo*, quoad rem ipso Sacramento contentam, laicos quoque bibere sanguinem Christi, cum corpus ejus sumunt sub specie panis, quia sub ea vi consecrationis ponitur corpus Christi, per concomitantiam vero sub eadem ponitur sanguis Christi, quia corpus Christi non est exsangue, nec sanguis a corpore Christi glorioso separari potest. Sicut ergo sumens Eucharistiam sub speciebus vini, vi consecrationis verborum directe et primario sumit sanguinem Christi; concomitantem tamen sumit et carnem Christi, quia sanguis Christi sine carne esse nequit : sic vicissim sumens carnem Christi sub speciebus panis, directe sumit carnem Christi, concomitanter tamen sumit et sanguinem. In spiritualibus enim et sacramentalibus, æque ac divini», idem est cibus et potus, ac consequenter idem est comedere et bibere : quare qui unam inuitum speciem sumit, lautum fructus et gratiæ percipit, quantum ille qui utramque sumit. Imo in rebus corporalibus, idem lac simul est cibus et polus, idem panis vino intinctus simul cibatus et polus. dum comeditur et bibitur, simul farnum et Isii Unguit Quoad spiritus (jesvaro mu i•.unenti, proprie dicitur quis comedere carnem Christi,

cum cum sub specie panis manducat ; bibere autem ejus sanguinem, cum eum sub specio vini haurit.

Dices : Ergo laici debent utrumque facere, quia Christus idipsum jubet hic. Hæpondeo : tñ *et biberitis*, hic et alibi sæpe per hebraismum sumitur pro *aut biberitis*; sufficit enim alteram speciem sumere, quia sub qualibet totus et integer continetur Christus. Sic dicitur *Exod.* xxi, vers. 15: « Qui percusserit patrem, et (id est vel) matrem, morte moriatur; n qui enim alterutrum percusserit, reus est mortis. Hic enim tñ *et*, licet disjungat partes subjecti, scilicet patrem et matrem, tamen conjungit et copulat eas in attributo, puta in poena mortis, u Argentum et (id est vel) aurum non est mihi, » *Act.* m, 6. Similia sunt *Exod.* xxii, 10; *Ezech.* xuv, 22 et alibi. Ita hic quoque accipi potest, ex eo quod Christus, vers. 51 et 58, de solo pane dicit : « Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. » Et ita Christum explicat Paulus dicens : « Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini, I *Cor.* xi, 27, et Concilium Tridentinum, sess. xxi, can. 1; Bellarminus, Suarez, Toletus, Maldonatus et alii.

Adde, ex hebraismo repetendum esse vi *nisi*, huc modo : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et nisi biberitis ejus sanguinem, » hoc est si neque manducaveritis, neque biberitis, etc., sive si non manducaveritis, aut non biberitis. Id palei ex Græco, qui pro *nisi* habet fðvpi, id est si *non* manducaveritis, et si non biberitis, hoc est si neutrum feceritis; si videlicet nec manducaveritis, nec biberitis. Hæio a priori est, quod Christus hic respondeat Judæis inter se litigantibus, dicentibusque de sola carne Christi : « Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? » quibus ille respondet : « Amen, amen (id est verissime et certissime) dico vobis : Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, » etc. Addit vero, « et biberitis ejus sanguinem, » ut confirmet tñ a nisi manducaveritis carnem : » caro enim vera et viva non est, quæ non habet sanguinem; ulque ostendat suam liberalitatem, charitatem et beneficii magnitudinem, qua in Eucharistia plenam refectionem, quæ in cibo et potu consistit, fidelibus apparat. Hoc ergo magis ad beneficium, quam ad præceptum spectat.

Denique Canon est sacræ Scriptura traditus a S. Augustino, lib. III *De Doctrina christ.*, cap. xvii : Multa præcepta in Scriptura dantur universa Ecclesia, sed implenda per aliquos, non per singulos. Tale est illud : a Crescite et multiplicamini, » *Genes.* i. Jubet enim ut aliqui ducant uxores, et propagent genus humanum, non autem ut omnes et singuli id faciant. Sic hic : « Nisi manducaveritis, » etc., id est nisi sint aliqui (puta sacerdotes) qui Sacramentum Eucharistia sub utraque specie sumant, non habebitis vitam in vobis; quia si nulli tales sint, consequenter nulli erunt, qui Su-

cramentam confidant, nulli qui ministrent, atque ita peribit lotus fructus saluberrimi Sacramenti, inquit Bollareninus, lib. IV *Dc Eucharistia*, cap. xxv. Sacerdotum enim est utramque speciem consecrare el sumere, ut perfectum non tantum Sacramentum, sed et sacrificium conficiant; hoc enim utramque speciem requirit, tum ut significetur perfecta refectio (sacrificium enim est quasi cibus Dei), quæ in cibo et potu consistit; tum ut perfecte repraesentetur passio et mors Christi, in qua sanguis divisus fuit a corpore Christi: sicut vi consecrationis verborum scorsim consecratur et ponitur caro sub specie panis, et sanguis sub specie vini. Olim quidem laici subinde (non semper) communicabant sub utraque specie in primitiva Ecclesia, ut patet ex Paulo, I Cor. xi, 28, et ex Dionysio, *De caelesti Hierarch.*, cap. ni, p. 3, et ex S. Cypriano, serm. *Dc Lapsis*. Verum crescente numero fidelium, Ecclesia ob irreverentias periculum variosquo abusus, quos sæpe experta fuerat, merito morem hunc sustulit.

Nox habebit is vitam in voBis. — Sine Eucharistia posse haberi vitam spiritalem, qua in gratia el charilate Dei vivat anima fidelis, patet in recens baptizatis; hic tamen dicitur sine illa non posse vitam haberi; quia illa non potest diu retineri, foveri et ali sine hoc cibo, maxime cum praeceptum communicandi vel jure naturæ et divino, vel jure humano (Ecclesia enim sanxit ut semel in anno, puta in Paschale, quisque communicet), ad eam sumendum urget et obligat. Unde Iluperlus: Non censetur, ait, non manducasse, nisi qui manducare noluit, qui non curavit, qui neglexit: sic vulgo dicimus hominem sine cibo non posse vivere, vel habere vitam, scilicet diu. Hinc S. Basilius, lib. I *Dc Baptismo*: a Qui, ait, per baptismum regeneratus est, participatione deinceps divinorum mysteriorum nutriri debet. » Simile dat Dionysius Carthusianus: « Sicut, ait, corpus sine corporeo cibo non sustentatur, nec permanet in vita naturali; ita anima sine hoc cibo vivifico non persistit in vita gratiæ spirituali. » Similiter Lyranus: « Sicut in vita corporali cibus est necessarius ad vitam conservandam, ita in vita spirituali hoc Sacramentum est necessarium, quia est vitæ spiritualis conservativum; quia sicut baptismus est quædam spiritualis generatio, ita Eucharistia est quædam spiritualis nutritio. »

Ex dictis liquet fructus el effectus Eucharistia*, per analogiam ex fructibus panis el cibi colligendos esse; quod enim panis et cibus praestat corpori, hoc Eucharistia praestat animæ, subinde etiam corpori; ut scilicet corpus quoque alat, vegetet, vivificet, imo quandoque morbos sanet, el mortis pericula depellat. Quocirca solebant olim nonnulli navim consensuri, Eucharistiam secum deferre, ut illam in periculo sumerent, imo periculum arcerent. Ha Gregorius, S. Gregorii Nazianzcnī paler, ardentissima el diuturna febri

exhaustus, mortique vicinus, ab ea liberatus, vitæque et sanitati restitutus est per Eucharistiam in dic Paschalis sumptam, uti refert Nazianzenus *Oratione* quam habuit in funere patris. Idem ibidem narrat matrem suam a gravi et periculoso morbo, panibus a se sacrificante consecratis spiritualiter nutritam, convaluisse. Idem, *Oratione* in funere S. Gorgoniæ sororis suæ, testatur illam a membrorum omnium dissolutione, ac gravissimis cruciatibus, quibus affligebatur, per Eucharistiam fuisse sanatam. S. Ambrosius, *Oratione* in obitu Satyri fratris sui, testatur ipsum in naufragio a certo mortis periculo, per Eucharistiam ad collum appensam evasisse et enatasse. Simile maris periculum effugisse per Eucharistiam Maximianum, Syracusæ* Episcopum, narraī S. Gregorius, lib. III *Dialog.*, cap. xxxvr. Sub Ilistiniano. Imperatore Constantinopoli, Judæi cujusdam filius, cum cæteris Christianorum pueris reliquias Eucharistia* more illius ævi sumens, ideoque a patre Judæo in ardentem vitri fornacem (erat enim ipse vitri conflator) conjectus, in illa, virtute Eucharistia*, vivus et illesus servatus fuit, anno Domini 552, uti ex Evagrio, lib. IV, cap. xxiv; Gregorio Turonensi, lib. I *Miracul.*, cap. x; Nicephoro, lib. XVII, cap. xxv, narrat Baronins torn. VII, ad annum Christi 552. Denique audi S. Cyrillum hic, lib. IV, cap. xvii, fructus et effectus Eucharistiæ recensentem: a Non mortem solum, verum etiam morbos omnes depellit. Sedat enim, cum in nobis maneat Christus, sævienlem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi exlinguit; nec in quibus sumus peccatis considerat; sed ægrotos curat, collisos redintegrat, el sicut pastor bonus, qui animam suam pro ovibus posuit, ab omni nos erigit casu, u

55. Qui manducat meam carnem, et (id est vel) v».i s. BIBIT MEUM SANGUINEM, HABET VITAM XTERNAM: ET ego resuscitabo eum in noyissimo die. « Manducat, » iulelligc, digne, ait Rupertos, cum debet i praeparatione el purificatione, praemittendo actum contritionis et confessionem sacramentalem, si quis alicujus peccati moitalis sibi sil conscius. Si enim post examen nullius sibi sil conscius, et tamen revera sil in peccato mortali sibi occulto, communio Eucharistiæ illud peccatum abolebit, et communicantem Dei gratiæ el charitati restituet, uti docet Suarez et passim Theologi. Porro, Synodus M UEcumenicus, aci. \m, hunc locum accipit de Eucharistia, asseritque in ca carnem Christi dici vivificam, quia propria est Verbi, eique hypostatice unita.

Habet vitam æternam. — Quia per Eucharistiam recipit gratiam, quæ eum conservet et ducat ad vitam æternam. Ille Dionysius Carthusianus: « Habet vitam æternam, ait, quia habet melpsum, et habet vitam gratiæ, quæ virtute hujus Sacramenti continuatur, donec ad vitam glorio* sempiterna* pertingat. » Causam dal S. Cyrillus, quia

caro Christi est caro Dei, « quro Verbo Dei, » quod naturaliter vita est, conjuncta, vivifica effecta est. Eucharistia ergo animam vivificat, quia gratiam conservai, alit, auget : item peccata venialia abolet, mortalia quoque, si quis illorum sit oblitus: corpus vero a morte suscitabit. Unde sequitur : ¶ Et ego resuscitabo eum. » Porro S. Bernardus, tract. *De diligendo Deo*, tropologico hæc Christi verba sic explicat : a Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Hoc est, ait, qui recolit mortem meam, et exemplo meo mortificat membra sua, quæ sunt super terram, habet vitam æternam. »

Et ECO RESUSCITABO EIDI IN NOVISSIMO DIE, — QUO passio Christi, æque ac Sacramenta, præserlim Eucharistia, ultimum et perfectissimum sui fructum et premium in Sanctis consequentur. « Ego, » qui realiter contineor et comedo in Eucharistia, ¶ resuscitabo » me comedentem, ut, sicut animæ confero suam gloriam, sic similem conferam et corpori ; anima enim gloriosa exigit corpus gloriosum, ut totus homo sit beatus. Audi S. Cyrillum : a Ego, dixit, id est corpus meum, quod comeditur, resuscitabo eum. Non enim alius ipse est quam caro sua. Non id dico, quia natura non sil alius, sed quia post incarnationem, in duos se dividi filios minime patitur. Ego igitur, inquit, qui homo factus sum, per meam carnem in novissimo die comedentes resuscitabo : nempe impossibile omnino est, ne interitus et mors ab eo, qui naturaliter vita est, superetur. »

Resuscitabo — ad immortalitatem et gloriam. « Ne putarent, inquit S. Augustinus, sic in isto cibo et potu promitti vitam æternam, ut qui cum umerent, jam nec corpore morerentur; huic cogitationi dignatus est occurrere, continuo subjiciens : El ego resuscitabo cum in novissimo die ; ut habeat interim secundum spiritum vitam æternam, in requie, quæ Sanctorum spiritus suscipit ; quod autem ad corpus attinet, nec caro ejus vita æterna fraudetur, sed in resurrectione mortuorum in novissimo die. »

Quocirca Concilium Niccnum Eucharistiam vocat « symbolum resurrectionis; » et S. Ignatius, epist. I i *ad Ephes.*, nuncupat a pharmacum immortalitatis ; » S. Cyrillus hic, lib. IV, cap. xvi, nominat « cibum nutrientem ad immortalitatem et vitam æternam, » quæ latius explicat cap. xv, et lib. X, cap. mu. Hinc S. Chrysostomus, lib. I De *Sacerdotio*, asserit animas eorum qui hoc Sacramentum in fine vitæ suscipiunt, ab angelis propter sumptum hoc Sacramentum, hinc recta in cadum deduci; eorum vero corpora, satellitum more stipantibus angelis, custodiri in vitam æternam. Nyssenus vero, oral. *Catoches.*, cap. xxxvii, adjungit u corpus nostrum non posse consequi immortalitatem, nisi corpori huic immortalitati Christi fuerit conjunctum. » Similiadiabel S. Cyprianus, serm. *De Cana Domini*, et Tertullianus, Jlh *De resurrectione carnis*. Imo S. Irenæus, lib. IV,

cap. XXXIV, ex eo quod communicemus carni et sanguini Christi immortalis, probat resurrectionem, scilicet nos resurrecturos ad vitam immortalem. Ilæc omnia sic accipe, non quod per Eucharistiam conferatur corpori aliqua qualitas physica, causans resurrectionem, vel donum aliquod supernaturale, quod ratione gratiæ vel gloriæ animæ sanet® non debeatur ; sed quod resurrectio debita gratiæ, detur etiam Sanctis alio titulo, qui proprius est et specialis Eucharistia), scilicet propter specialem conjunctionem cum corpore Christi glorioso factam per Eucharistiam, idque institutione et promissione Christi. Ita Suarez, III *part.*, *Quæst.* LXXIX, art. 8, disp. CI, sect. 2. Adde, quod Eucharistia conservet, alat et augeat gratiam, quæ semen est gloriæ. Eucharistia ergo est causa inslruinenlalis resurrectionis, sed moralis, non physica : propter illam enim Christus nos resuscitabit. Unde non ait : « Eucharistia cum resuscitabit; sed ego resuscitabo eum. »

56. Caro enim mea, vehe est cibus; et sanguis Ver*.^.
MEUS, VERB EST POTUS. — ¶ Vere, » id est « non parabolice, non (enigmatice, » ait ex Chrysoslomo Euthymius, non figurate, sed vere et proprie, ut verba sonant. Hinc S. Chrysostomus, hom. GI *ad Populum*, docet nos in Eucharistia, Christi carni non tantum per amorem et voluntatis consensum, sed realiter quoque et substantialiter uniri et commisceri. « Propterea semetipsum, inquit, nobis immiscuit, et corpus suum in nos contemperravit, ut unum quid efficiamur, tanquam corpus capiti coaptatum ; ardenter enim amantium hoc est. Hoc itaque Job insinuans dicebat deservis, quibus erat supra modum desiderabilis, quod desiderium ostendentes dicebant : Quis dederit nobis ex carnibus ejus impleri? » *Job*, xxxi, El paucis interjectis : « Non tantum se præbens cupientibus videndum, sed et palpandum et comedendum, et carni dentes infigere, complicari, et omne desiderium implere. Tanquam Icones igitur ignem spirantes, ab illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles, et caput nostrum mente revolventes, et charitalcm quam nobis exhibuit. »

57. Qui manducat meam carnem, et didit meum Ven. 57.
SANGUINEM, IN ME MANET, ET EGO IN ILLO. — Nota primo : Delectatur S. Joannes verbo « manet, » illoque aliquando significat moram et temporis duralioncm, ut cum cap. i, vers. 33, ait : « Super quem videris spiritum descendentem et manentem. » El cap. m, vers. ult. : « Ira Dei manet super eum. » Aliquando vero per id *manet*, insuper significat inhabitationem et intimam conjunctionem, uti hic et *epist.* I, cap. 3, vers. 9 : « Semen ipsius (id est gratiæ Dei) in eo manet; » et cap. iv, vers. 16 : « Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. »

Nola *secundo*, mansionem hanc et conjunctionem animæ eum Christo in Eucharistia, non tantum fieri per ipsam Eucharistiam, per quam

Joannes nil nos in Deo manero, et Deum in nobis; sed etiam, idque magis proprie fieri per ipsam Eucharistiam, per quam Christus in ea latens realiter et corporaliter intrai in corpus nostrum, itaque Christus nobis, et nos carni Christi, ac consequenter personae, divinitati et omnipotentiae realiter unimur et commiscemur; sicut cibus realiter unitur et commiscetur stomacho et carni nostrae. Ita S. Chrysostomus: a Dicit, inquit, in modo manet, vel cum ipso se admisceri ostendat. » Euthymius: « In me manet, unitur mihi per transumptionem et communicationem meae carnis meo sanguinis, et unum corpus mecum efficitur. » Theophylactus: « Hoc loco discimus sacramentum communionis, ait, nam qui edit et bibit carnem et sanguinem Domini, in ipso manet Domino, et Dominus in ipso. Contemptio enim fit nova et super rationem, ita ut sit Deus in nobis, et nos in Deo. » Similitudinem appositam eccrae affert S. Cyrillus hic, lib. IV, cap. XXXIV: « Sicut, ait, si quis liquefacere eccrae aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commisceat necesse est; ita si quis carnem et sanguinem Domini recipit, cum ipso illa coniungitur, ut Christus in ipso, et ipse in Christo inveniat. » El paulo post: a Sicut parum (vel ait Paulus) fermenti totam massam fermentat, sic parvula benedictio totum hominem in seipsum attrahit et sua gratia replet; et hoc modo in nobis Christus manet, et nos in Christo. Vere enim lotum fermentum totam massam pertransit. Et sensus quidem loci huius hic est. » Idem, lib. X, cap. xii, asserit, « non habitudine solum quae per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verum etiam et participatione naturali. Nam quemadmodum si quis igne liquefactam ceram alii cene similiter liquefacere ita miscuerit, ut unum quid ex utrisque factum videatur; sic communicatione corporis et sanguinis Christi, est ipse in nobis, et nos in ipso. »

Idem docet S. Hilarius, lib. VIII de Trinitate, et S. Irenaeus, lib. IV, cap. xxxiv. Hinc S. Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi Mystag., asseverat nos in sacra communione fieri christiferos, imo concorporcos et consanguineos Christi. Porro, Christus realiter in nobis manet, quamdiu species Sacramentales panis et vini in nobis manent, iis vero a stomacho digestis et consumptis, definit quidem in nobis esse Christus homo substantialiter, sed tamen ex previa ejus nobiscum unione et contactu fit, ut vita animae spiritalis per gratiam alatur, roboretur et conservetur in aeternum; corpori etiam quasi semen quoddam immortalitatis inseratur; semen, inquam, morale, non physicum, ut dixi, quale est meritum bonorum operum: sicut enim bonum opus post se

relinquit meritum, quasi semen gloriae, quod est quasi jus quoddam ad vitam aeternam; sic simile jus novum, sibi quoque proprium posuit se ad eandem vitam, quasi semen gloriae in nobis relinqui

sanet. Eucharistiae communio: jus enim hoc communicantibus assignat Christus, ex contactu et comestione sui corporis vivifici; decens enim et congruum est, ut Christus iis, in quibus seipsum impertit, vitam quoque suam gloriosam impertiat. « Oportuit enim certe, ait Cyrillus, vel non solum anima per Spiritum Sanctum invitam beatam ascendere, verum etiam ut rude atque terrestre hoc corpus, cognato cibi gustu, tactu et cibo ad immortalitatem reduceretur. » Caro ergo Christi in Eucharistia est instrumentum morale resurrectionis. Vis et ejusdem causam physicam? Accipe. Deitas Christi in Eucharistia est causa physica resurrectionis. Quod ut a fundamentis intelligas, nota quod Christus, quia Deus, per gratiam in Eucharistiae sumptione homini datam et infusam, etiam consumptis calore stomachi Eucharistiae speciebus, realiter inhabitat in homine, non tantum quasi in templo suo per rbaritalem, sed quoque quasi cibus in stomacho suo per alimoniam. Sicut enim cibus jam digestus, et in chylum commutatus, nutrit vegetatque stomachum, et per eum omnes artus et membra, in quos eum stomachus transmittit et dispergit; sic pariter deitas Christi cum carne ejus sumpta in Eucharistia, quasi cibus animae et corporis, cum ab homine digeri consumique nequeat, manet jugiter in animae quasi stomacho, cumque et per eum omnes animae vires et potentias nutrit et vegetat. Et hoc est quod ait hic Christus: « Qui manducat ineam carnem, in me manet, et ego in eo. »

Deitas enim Christi, quasi cibus manet in anima, semper eam alens, ac vicissim anima manet in deitate Christi, quasi in cibo immortalis et vivifico, imo quasi in ipsa vita, qui continuo nos pascit et cibatur influxu gratiae habitualis, ac per stata tempora infusione novae gratiae actualis, puta novis sanetis illustrationibus, novis inspirationibus, novis piis affectibus et impulsibus in animam immissis, ut fiamus idem quod ipso est, ait S. Gregorius Nyssenus, id est ut fiamus spirituales, sancti et divini, idque in dies magis et magis, atque ipsam Christi deitatem, quasi lignum vitae, semper habeamus in stomacho tam corporis quam animae, vel ipsa suo tempore, scilicet in die iudicii, et communi resurrectione nobis communicet suam vitam immortalem, beatam et divinam. Sic medicina quandoque diu postquam sumpta, consumpta et digesta est, per virtutem quam post se relinquit, operatur et sanat, imo prius sumentes facit aegriores, quia humores pravos exagitat cum iisque pugnat, donec eos purget et expellat, quibus expulsis corpus pristinae puritati et sanitati restituit.

Hic est ergo ordo rerum in communione Eucharistiae. Primo, per Eucharistiae sumptionem, in qua Christus caro et sanguis, totusque Christus, id est ejus humanitas et divinitas, quasi cibus ingreditur in stomachum nostrum, in coque manet. *S. eundo*

speciebus Eucharistiæ vi stomachi digestis, et in carnem nostram conversis (redit enim per Dei virtutem materia panis et vini, quæ in consecratione fuerat annihilate), Christi caro et humanitas in nobis osse desinit, sed deitas Christi, quasi cibus immortalis, manet in nobis, quæ exindo, *Tertio*, vitam suam supernaturalem animæ communicat, fovet et auget, cibando illam assidue, eo modo quo jam dixi. *Quarto*, eadem nostrum corpus in resurrectione a morte suscitabit, illudquo animæ uniet, itaque toti homini vitam æternam gloriæ conferet, eo quod Eucharistiam, saltem quoad deitatem Christi quam continet, quasi cibum et pharmacum immortalitatis, semper in corpore et anima habeamus, ac per illam Christus maneat in nobis, ut ipse hic asserit, nimirum quatenus ipse Deus est. Deus autem resurrectionis nostræ erit causa physica, sicut caro Christi ejusdem erit causa moralis; ac licet caro nostra prius moritura sit, uti mortua est caro Christi; cibus tamen hic Eucharistia®, hoc est Christus, qua Deus est, in homine semper manens, eum a morte suscitabit ad vitam æternam. Docet est quod ait Christus: « Et ego resuscitabo cum in novissimo die. Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum; non Christus enim qua Deus, non qua homo, de cælo descendit, a Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo, » scilicet quasi cibus jugiter cum alens et suscitans ad vitam æternam. Nec enim aliter hæc verba explicari queunt. Sicut ergo cibus, postquam digestus est, suam virtutem alendi relinquit in chylo qui remanet; sic Eucharistiæ species, postquam digestæ sunt, suam virtutem alendi in vitam æternam quodammodo relinquunt in deitate Christi, quæ cum gratia remanet: humanitas enim ejus, ex ipsius ordinatione, alligata est speciebus panis et vini, ut, quamdiu illæ manent, maneat et ipsa; iis vero consumptis, evanescat, uti docet S. Thomas cæterique Theologi. Simili modo, post opus bonum, manet in nobis non solum gratia habitualis, sed et ipsa deitas, et tota sanctissima Trinitas quæ nos cuncti divini consortes naturæ, suosque filios, uti fuse ostendi, *Osce* i, 10, ad illa: « Dicitur eis, filii Dei viventis; » et rursus ostendam inferius, cap. xiv, vers. 23, ad illa: « Ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. » Idipsum magis patebit ex vers. 58, proxime hic sequenti, et ex vers. Gi: « Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam. » Ubi Cyrillus per spiritum accipit deitatem Christi: sic et S. Augustinus.

M* Ubi obiter adverte triplex discrimen Eucharistiæ et cibi communis. *Primum* est, quod cibus communis in nobis non maneat, sed in chylum, indeque in hepate in sanguinem, ac tandem in membris singulis in carnem et substantiam hominis

convertatur. At vero in Eucharistia caro Christi non convertitur in substantiam manducantis, sed incorrupta et immutata in se permanet, nipote immortalis et gloriosa. Hoc est quod Christus cuidam Sanctorum dixit: « Non tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me. »

Secundum est, quod cibus communis ex se sit inanimis, sed animetur et vitam accipiat a manducante. At caro Christi in Eucharistia est animata et viva ac vivifica, vitamque dat manducanti.

Tertium, panis et cibus nullam sui partem post se relinquit, quia totus convertitur in chylum, illique suam alendi virtutem communicat et transfundit. At caro Christi in Eucharistia, consumptis speciebus panis, evanescens, post se relinquit suam hypostasim, puta Verbi personam ejusque divinitatem, ob quam Christus dicitur hic manere in manducante, cumque resuscitare, et manducans in Christo. Ita Cyrillus et Patres superius citati, ac S. Ambrosius, lib. VI *De Sacram.*, cap. i, quem audi: « Quomodo ergo descendit panis de cælo, et panis vivus? Quia idem Dominus noster Jesus Christus consors est et divinitatis et corporis; et tu qui accipis ejus carnem, divinæ ejus substantiæ in illo participaris alimento. » Sic et S. Hilarius, lib. VII *De Trinit.*: « Est, ait, ipse in nobis per carnem, dum secum hoc quod nos sumus, in Deo est. »

58. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem; (sic) et qui manducat me, et ipse vivet propter me. — « Misit me, non in carnem et mundum, per incarnationem ad salutem hominum, a vivens Pater, » qui est ipsa vita divina, substantialis et increata, idcirco qua a Pater, » me gignens eadem numero mihi communicavit, ut ego similem communicarem humanitati, ad quam assumendam me misit, ut ego similem vitam spiritalem, sanciam, beatam et æternam fidelibus me manducantibus communicarem.

Et ego vivo propter Patrem, — id est per Patrem, ex Patre. Pater enim me gignendo communicat mihi suam divinitatem, quæ per essentiam est vita. Genuit enim Deus Deum, vivens viventem. Filius ergo, ait Cyrillus, lib. IV, cap. xviii, « sicut lumen de lumine est, sic et vita de vita. Et quemadmodum quæluco indigent, per Filium Pater illuminat, et sapienter per cum facit; sic quæluco vita egent, per Filium, ut per vitam suam, quæ ex ipso emanat, vivificat. » Et post nonnulla: « Vivo, inquit, propter Patrem: nam quoniam vita secundum naturam genitor meus est, et quia ego naturaliter ejus filius sum, hanc naturæ suæ proprietatem, id est vitam, naturaliter mecum habeo, »

Hic Christus dat causam, cur ipse in Eucharistia sit panis vivus et vivificus, qui nos suscitabit a morte in die judicii, ac ipsam vitam eternam clarescentem resurrectionis originem fontemque aperit et assignat; Deus Pater enim est ipsa fontalis vita, juxta illud: « Quoniam apud te est fons vitæ, » *Ps.* xxxv,

vers. 10, qui hanc vitare Filio suo cum essentia communicat : (no fit ul ipse Filius sit fontalis vita. Ouare sicut Pater semper manens in Filio, semper hanc fontalem vitam Filio impertit, sicut Filius missus a Patre in carnem, in caque manens vitam hanc divinam carni et humanitati a se assumpte assidue instillat, ac nobis illam in Eucliaristia sumentibus continue in nobis manens similem vitam inspirat. Vivet ergo a propter me, »* ut sicut Pater Filio suam communicat vitam, ita Christus suam Christiano eum rite suscipienti. Unde I). Dionysius Areopagita, *Dc EccJ. hierarch.*, cap. i, docet sacerdotem « in deitatis consortium transire ; » et cap. n , communionem esse « deificare ; » eleap. m, cosqui digne communicant, « per vite sincere ac divin® similitudinem » Christo compaginari. Porro, hoc facit Eucharistia puris et pœnitentibus. Unde S. Augustinus, serm i *De Tcmp.* : « Mutet, inquit, vitam qui vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam ; et magis ex ipsa corrumpitur, qUam sanatur ; magis occiditur, quam vivificatur. » Nam impuri et impenitentes ex Eucharistia non vitam , sed mortem corporis et animæ tam præsenlcm quam æternam percipiunt. Unde S. Cyprianus, serm. 5 *Dc Lapsis*, locutus de femina indigne communicante : « Non cibum, inquit, sed gladium sibi sumens, et velut quædam venena lethalia, palpitans et trepidans concidit : et quæ fefellerat hominem, Deum sensit ultorem. » Ita ille, ubi plures eventus non absimiles enarrat. Guitielmus Durandus, in *Dation. divin. Offa.*, lib. VI, cap. x, refert cam pestilentiam, quæ Bomæ grassata est tempore Pelagii Papæ usque ad Gregorium Magnum, multaque hominum millia absumpsit, divinitus fuisse immissam in pernam eorum, qui post quadragesimalia jejunia et Paschalem communionem ad pristina scelera redierunt. Morte enim plectendi erant qui Eucharistia, quæ est germana vita, abutebantur.

Sensus ergo est, *q. d.* Sicut Pater per sese vivens, ipsaque essentialis vita, misit me in hunc mundum , hominem me efficiens, et ob id quod ab eo me gignente missus sum, et homo factus vitam habeo a Patre vivente ; vitam, inquam, tum humanam ab anima humana, ut explicat S. Augustinus, tum magis apposite divinam ex consortio divinitatis, cui humanitas mea hypos-taticc est conjuncta, semperquo illi conjuncta manet : ita pariter qui me viventem manducat, etiam a mo semper quoad deitatem in ipso manente, jugem vitam grati® et glori® accipiet, ac quoad corpus post mortem ab ea ad vitam beatam et æternam stato a me die suscitabitur. Significat enim Christus vitam quæ originaliter est in Patre, per Filium et Eucharistiam, quasi per organum intermedium nobis communicari. Ha Leontius, Jansenius, Franciscos Lucas et alii, sed præ aliis S. Cyrillus, quem audi, lib. IV, cap. XVIII : « Sicut homo factus sum voluntate Patiis,

qui e naturali vita emanavi, et homo factus vivo corpusque meum vita replevi ; non aliter qui carnem meam manduca!, propter mo vivet. Mortalem enim carnem assumpsi ; sed quia naturaliter vita existons, habito in ipsa, totam ad vitam meam reformavi ; non enim sum victus interitu carnis, sed ut Deus omnem interitum et mortem ipse superavi. » Et paucis interjectis : « Quamvis misit me Pater, id est homo factus sum ; vivo tamen propter Patrem, id est genitoris naturam ad unguem conservo : sic qui manducatione carnis me® me recipiet, vivet profecto totus ad me reformatus, qui vivificare possum , quoniam ex vivo Patre sum. » Addit simile ferri igniti : sicut enim ignis ferro ignito suum calorem communicat, sic Chri-tus vivens suam vitam nobis in Eucharistia impertit. Hoc admirans S. Augustinus, lib. VII *Confess*, cap. x, exclamai : a O æterna veritas, et vera charitas, et chara æternitas : contremui amore et horrore, Linquam audirem vocem tuam de excelso : Cibus sum grandium : cresce, el manducabis me : nec tu ine in fe mutabis, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. »

Nola hic gradationem qua vita a Deo, quasi per scalas gradatim ad nos descendit. *Pnmus* enim gradus est, quo Pater Filio vitam suam divinam communicat ; *secundus*, quo Filius vitam eandem humanitati a se assumpte per communicationem idiomatum impertit ; *fertius*, quo eidem vitam participatam, puta gratiæ et glorte, inspirat : *quartus*, quo non æqualem, sed similem nobis in Eucharistia instillat.

Denique significat hic Christus id quod dixi vers, præced., deitatem suam, quæ post Eucharistiæ sumptionem jugiter, etiam consumptis speciebus in nobis manet, assidue in nos influere vitam gratiæ, ac post mortem nos ab ea ad vitam immortalem suscitaturam. Hoc est enim quod ait : « Ego vivo propter Patrem, el qui manducat me, el ipse vivet propter me, » *q. d.* Quia ego deitatem, quæ mera est vita, a Patre accipio, idcirco qui manducat me, el ipse vivet propter me ; mea enim deitas in ipso manens, jugiter anim e ipsius vitalis gratia* allatus inspirabit ; cui pus vero post mortem ab ea ad vitam beatam suscitabit. Sicut vis seminalis latens in corde seminis tritici per hiemem quasi mortui, in vero per calorem solis virtutem suam explicans, granum ipsum tritici quasi a morte suscitatur, dum illud germinare facit, ut pro uno triginta et sexaginta producat.

59. Hic est pams, **QUI DE COELO DESCENDU** Ver*. Jt. **NOX SICLT MANDUCAVERUNT PATRES VESTRI NANNA , LT MORTUI SI XT. QUI MANDUCAT HUNC PANEM, VIVET in ATERNiM.** — Idem hic insinuat quod jam dixi in tine versus præced. Christus enim non qua humo, sed qua Deus, e cœlo descendit : quare qui ipsum in Eucharistia manducat, vivet in æternum, quia scilicet Deum et deitatem man-

>b

u»

g

ducat, qn.T manducanti semper praesens et assistens, jugiter miam vitam illi aspirat. Audi S. Ambrosium, serm. 18 tri *Psal.* cxviii : « Quomodo, inquit, morietur cui cibus vita est? » Et mox mirabiles ejus effectus enarrans : « Accedite, inquit, ad cum, et saliamini, quia panis est; accedite ad cum, et potate, quia fons est; accedite ad cum, et illuminamini, quia lux est; accedite ad eum, et liberamini, quia ubi spiritus Domini, ibi libertas; accedite ad cum, et absolvimini, quia remissio peccatorum est. » Et S. Bernardus, serm. *De Cana Domini* : « Duo, inquit, illud Sacramentum operatur in vobis, ut videlicet et sensum minuatur in minimis, et in gravioribus peccatis tollat omnino consensum. » Et post pauca : « Si quis vestrum, inquit, non tam saepe modo, non tam acerbos sentit iracundiae motus, invidiae, luxuriae, ac ceterorum hujusmodi, gratias agat corpori et sanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo. » Et S. Chrysostomus, in *Psal.* XXII, 5, ad illa : « Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me, » ait : Qui tribulationes carnis habent, veniant ad mensam potentis, et tribulationes fient consolationes. » Denique S. Cyrillus hic, lib. III, cap. xxxviii : a Vivificat, inquit, corpus Christi, et ad incorruptionem sua participatione reducit. Non enim allcrius cujusdam, sed ipsius vitae corpus est; virtutem incarnati Verbi retinens, et plenum potestate illius, quo universa vivunt et sunt. »

GO. ILE DIXIT IN SYNAGOGA DOCENS, IN CAPHARNAUM. — q. d. Hæc Christus non secreto, nec in angulo, sed in publica synagoga coram Scribis, sacerdotibus toloquo populo confluente dixit et docuit. Synagoga enim erat quasi Ecclesia, vel publica schola populi.

In Capharnaum. — a Ubi nulla miracula fecerat, et proinde maxime audiendus erat, dicit Chrysostomus. Quia enim paradoxa et Judæis incredibilia videbantur, quæ Christus de carne sua comedenda, ac nos a morte ad vitam perennem suscitatura dixerat : hinc voluit ca edicere eo loci, ubi tot miraculis sibi suæque doctrinae fidem Lecerat et auctoritatem conciliarci.

v. 61. 61. Multi ergo audientes ex discipulis ejus, Dixerunt : Durus est hic sermo, et quis potest eum audire? — a DUTUS, » Græco ἀσπίς, id est CSt austerus, durus, rigidus, strigosus, immitis; Arabicus, *difficilis*; Euthymius, « ægre admitti potest; » Theophylactus, « asper, et qui suscipi nequeat (i), d

Et quis potest eum audire? — Quis non dico cum facere, sed vel ad aures admittere sustineat? q. d. Hæc quæ Jesus dixit de carne sua manducanda, ac præsertim præceptum ejus de illa

comedenda vers. 54 : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis; » videntur creditu difficilia et practiacu horribilia. Quis enim laniare Christum mactabit et laniabit? quis carnem humanam vorare, quis sanguinem humanum potare sustineat? Hæc enim horrida et barbara videntur, hæc sunt Thyestæ cœnæ, hæc Anthropophagorum convivia, uti postea Ethnici Christianis objectarunt, non intelligentes carnis Christi in Eucharistia mysterium, ideoque Capharnaitas hosce imitantes, teste Tertulliano, Eusebio, Arnobio, Athenagora et aliis in *Apolog.*

Durus erat hic sermo non in se, sed Judæis crassis et duris, qui putabant carnem Christi laniari, dentibus discerpi et comminui debere instar carnis bubulae; sed errabant. Nec enim Christus hoc dixerat, nec dicere intendebat, sed volebat nos carnem suam comedere sacramentaliter, hoc est, in Sacramento sub specibus panis et vini absconditam, quod nullum habet horrorem sed facillimum et suavissimum esse quotidie sacrificantes et communicantes experimur. Debebant ergo Judæi modum hunc a Christo sibi explicari, humiliter postulare : quod si fecissent, audissent, capere potuissent, nec durum dixissent. Ita S. Cyrillus : « Ad immanes, inquit, ferarum mores vocari se arbitrabantur, incitarique ut vellent crudas hominis carnes manducare, et sanguinem bibere, quæ vel auditu horribilia sunt. Illud etiam ad hæc cogitabant, quomodo caro hujus hominis æternam nobis vitam largietur, aut quomodo ad immortalitatem adducere poterit? »

G2. Sciens autem Jesus apud semetipsum (Græce Ven. c. b. *ter* id est in seipso; Syrus, in anima sua; Arabicus, in sanetipso, id est per se, per omniscientiam suam, sine alio nuncitante vel revelante : a hoc enim erat divinitatis argumentum, quo secreta revelaret, » ait Chrysostomus) quia murmurarent DE HOC DISCIPULI EJUS, DIXIT EIS : HOC vos scandalizat? — Syrus, *offendit*, q. d. Ego tot mira et magna facio, quia ad hoc missus sum a Patre, uti per tot miracula probavi; ergo meis dictis et factis scandalizari et offendi non debetis, sed potius lumen et gratiam a Deo, qui me misit, flagitare, ut illa capere possitis.

G3. Si ergo videritis Filium hominis ascendentem in cælum assumptione, » ait Euthymius. Hanc enim aliqui ex iis, puta Apostoli et fideles viderunt, alii non credentes etsi non viderunt, ab iis tamen qui viderant, audire, et certo discere potuerunt.

Ubi erat prius, — « quoad divinitatem, » ait Euthymius; in cælum enim ascendit quoad humanitatem, subaudi : « quid dicetis? » ait Euthymius, adhuc scandalizabimini? credo quod non; certe scio quod jure et merito non facietis. Nam ex meo in cælum per propriam virtutem ascensu

(1) « Ex discipulis ejus. » Discipuli h. l. non sunt apud, ut patet vers. 67 et 68, sed alii sectatores insti qui lune ejus orationem audiverant.

cognoscere poteritis me c cœlo descendisse, coquo redire ubi eram prius, ac proinde me non tantum esse veracem verumque Prophetam, sed etiam esse Deum Deique Filium, cui omnia sunt faci u possibilia, imo facilia, ac proinde me posse carnem meam dare in cibum, ac per illam mortuos suscitare. Ex miraculo ascensus sui in cœlum recte probat Christus suam deitatem et omnipotentiam, ac proinde mysterium Eucharistiæ. Deitati enim nil impossibile est, nil novum, nil paradoxum, imo deitatem nova et paradoxa, quæ naturam et rationem humanam superant, facere decet. Ita S. Cyrillus : « Abacos, inquit, re mirabili ad fidem impellit, * caque apposita. Ascensus enim Christi in cœlum significabat eum c codo descendisse (redibat enim eo unde venerat), ac proinde ipsum esse panem vivum, qui de cœlo descendit, quod ipse hic Capharnaitis persuadere volebat.

Aliter Maldonatus, q. d. Cum audieritis me in cœlum ascendisse, quid dicetis? utique magis scandalizabimini, minus mihi credetis, magum esse dicetis, qui ope dæmonum instar Simonis Magi, in cœlum volare me simularim.

Vm.oi. GL Spiritus est, qui vivificat : cailo (Arabicus, corpus) NON PRODEST QUIDQUAM. VERRA QÜÆ EGO LOCUTUS SUM VORIS, SPIRITUS ET VITA SUNT. — Syrus, *spiritus sunt et vita sunt*, Ilæc Christi verba nobis objectant Calviniste, ut probent in Eucharistia rcaliter et corporaliter non esse carnem Christi, sed tantum spiritaliter cl typice per *Cnrounn* repræsentationem et fidem, quia, inquiunt, « caro pro/or. non prodest quidquam. » Sed si hoc verum est, “i” ” urgo frustra Verbum caro factum est. ergo frustra caro Christi passa, crucifixa et morlua est : quod absit. Et quis non videt carnem Christi plus prodesse quam panem merum Calvini, esto mello et saccharo ex gula Calvini conditum? In pano enim ipsius nullus est spiritus, nisi erroris et furoris salan©.

r< p. h.nc. Primo ergo S. Cyrillus, S. Augustinus, Leon-
qus c(fiupertus, docte hæc verba sic exponunt,
7. d. Christus : Caro mea sola non prodest ad servandum eum qui comederit in vitam æternam, quia mera caro mea vitam et resurrectionem non confert, sed spiritus, id est, deitas mea carni conjuncta, vivificat tum animam, tum corpus in resurrectione; et sic caro mea prodest plurimum, quatenus scilicet spiritui Verbi copulata, ex eo haurit vim vivificandi. Simili phrasi sensuque dicimus : Oculi non videt, auris non audit, corpus non sentit, sed spiritus, id est, anima est quæ per oculum videt, per aurem audit, per corpus sentit. El consequenter : a Verba, » id est res cl mysteria carnis me© in Eucharistia manducandæ, « quæ locus sum vobis, spiritus cl vita sunt, » id est sunt spiritus vivus et vivificans, scilicet ipsa deitas mea, quæ purus est spiritus; hæc enim vos in Eucharistia vivificabit, non vero nuda caro mea. Ha S. Augustinus : « Caro

sola, inquit, non prodest, sed accedat spiritus ad carnem, cl prodest plurimum. Nam si caro non prodesset, Verbum caro non fieret. » Idem lib. X De *Civil.*, cap. xxiv : « Caro, ait, non per seipsam mundat, sed per Verbum a quo suscepta est. » El S. Cyrillus : a Caro, inquit, si sola intelligitur, nihil prorsus vivificare potest, quippe quæ vivificante indiget, sed quoniam cum vivificante Verbo conjuncta est, tota est effecta vivifica. Non enim ad corruptibilem suam naturam junctum Dei Verbum detraxit, sed ipsa ad melioris virtutem elevata est. Quamvis ergo natura carnis, ut caro est, vivificare nequeat; facit tamen hoc, quia totam Verbi operationem suscepit, w

Respondet enim hic Christus Capharnaitis murmurantibus, quomodo caro Christi co- posset dare vitam ©ternam. Verum quia Capharnaites magis murmurabant de ista comestione carnis Christi, ejusque modo, quem carnalem et ferinum sibi imaginabantur, quod scilicet caro Christi instar carnis vaccini deberet maciari, laniari, dentibus conteri et discerpi, ut patet vers. 52 et 60 : « Quomodo, inquiunt, potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? » et vers. 61 : « Durus est hic sermo, et quis potest eum audire? » videtur enim quid inhumanum et barbarum exigere, ut carnem humanam Christi laniemus et voremus instar luporum : hinc,

Secundo, aptius et facilius : « caro, » id est car- Src.aH nalis intelligentia, qua scilicet vos putatis carnem meam instar carnis ovilæ visibiliter scindendam, masticandam et manducandam esse, a non prodest quidquam » ad conferendum vitam ©ternam; sed spiritus cl spiritalis intelligentia, qua credimus carnem Christi divinitati unitam spiritali, id est sacramentali modo, sub speciebus panis et vini in Eucharistia velatam et occultatam manducandam esse : hæc vitam dat animæ et corpori. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius. Nec aliud vult S. Augustinus, in *Psalm.* xcvin, si attente legalur fait enim : « Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, el bibiluri illum sanguinem, quem fusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi; spiritaliter intellectum vivificabit vos. El si necesse est, illud visibiliter celebrari, oportet tamen invisibiliter intelligi. » Quæ verba Calviniste sic accipiunt, </ d. In Eucharistia comedimus carnem Christi, non realiter, sed figurate et mystice per fidem. Sed errant. Senius enim Augustini est, q. d. In Eucharistia non comedimus carnem Christi, visibiliter eam laniando, scindendo, masticando, uti intelligebant Capharnaites, sed sub sacramento, id est sacramentaliter et invisibiliter, sub speciebus panis cl vini latentem cl occultatam. Nam alioqui S. Augustinus impugnare sibi ipsi, semi, i in *Psalm.* xxxni, el hb. XXII De *Civit.*, cap. un, et alibi, ubi manifeste adstruit veritatem corporis Christi in Eucharistia.

Unde subdit Christus : u Verba quæ ego loeu-

tus sum vobis, spiritus *et vita* sunt : *n* « spiritus, « id est **spiritalia** sunt, et spiritaliter, id est sacramentum iterum intelligen- da, eo modo quo jam explicui; non vero carnaliter, uti vos Capharnaitæ quasi macellarii intelligitis; itaque *a* sunt *vita*, » id est *vitalia*, *et* vitam audienti meque manducanti conferunt. Est hebraismus : ponitur enim abstractum pro concreto. Sic sæpe alibi *caro* et *quiritus* sumuntur pro carnali et spiritali intellectu et sensu, ut II *Cor. in*, 6 : *a* Littera occidit, spiritus autem vivificat; » *Matth.* xvi, 17 : *a* Caro et sanguis non revelavit tibi, » et alibi. Porro familiare est sacram Scripturam ludere in significatis verborum. Unde non mirum carnem hic aliter sumi, quam sumatur vers. 56 et seq. : « Caro mea vere est **cibus**; » ibi enim vora caro intelligitur, hic voro mystica. Sic Christus lusit in aqua, cap. IV, *a* corporali assurgens ad spiritalem. Sic lusit Apostolus in voce *peccatum*. II *Cor.* v, vers, ult., dicens : « Eum qui non noverat peccatum, jiro nobis peccatum (id est hostiam pro peccato) fecit. »

Tertio. *Tertio*, plenissimus erit sensus, si utrumque jam datum jungas, et in unum cum Beda confies, *q. d.* Virtus vivificandi, quam habet caro mea comesta in Eucharistia, non tam manat a came, quam a spiritu Verbi, qui est vivus et vivificans ; ac consequenter hæc carnis meæ manducatio non fit modo carnali lanionum, sed modo spiritali et spiritui accommodato, scilicet occulte et sacramentaliter. Utriusque enim contrarium ex verbis Christi crasse intellectis, allegabant et aversabantur Capharnaitæ, ut palet ex dictis. Atque sic hic spiritalis, id est sacramentalis comedendi carnem Christi modus, sumendo species panis et vini, sub quibus realiter latet corpus et sanguis Christi, ipsaque deitas, nullum horrorem comedenti, nullam etiam læsionem aut noxam carni Christi comesti infert. Latet enim hic Christus, est quo invisibilis et indivisibilis instar angeli. Ita Euthymius : *a* **Spiritalia**, ait, et vivifica sunt. Oportet namque, non simpliciter ea intueri (id enim est carnaliter intelligere), sed aliud quippiam imaginari et interioribus oculis ea aspicere lanquam mysteria. »

VIT1.C3. **63. SI D SUNT QUIDAM EX VOBIS, QUI NON CREDUNT.** — 7. *d.* Causa, cur quidam ex vobis verba mea de Eucharistia non capiant et adversentur, non est quod meus sermo sit durus, ut dicitis; sed quia estis increduli, et tot meis miraculis signisque credere non vultis; humili enim tide hic opus est, iliaque humili prece a beo Patre postulanda et exspectanda est : vobis autem humilitas tam precis quam fidei decet, ideoque nec oralis Deum, nec creditis milii. Ha S. Augustinus, Beda et Hupeitus.

Sciebat enim ab initio (suæ prædicationis et conversationis cum suis discipulis : ita S. Chrysostomus) **Jesus**, qui essent non credentes (futuri, id est non credituri, vel in tide non perseveraturi,

q. d. Christus, quia Deus, præsciebat futura ab æterno, et hanc præscientiam humanitati suæ communicabat ab initio conceptionis ejusdem), *f. t.* quis traditurus esset eum. — Hac voce innuit Joannes Iudam traditorem fuisse unum non credentibus; nimirum eum Christi sermone decameejiH comedenda offensum, aversionem a Christo concepisse, illamque fovisse, ac tandem in proditio- nem ejus erupisse. Illoc enim verborum connexio hic exigit : alioqui impertinens esset hic traditoris mentio, nisi Judas ex sermone hoc Christi incredulitatis, indeque proditio- nis sumpsisset originem. Ha S. Augustinus, Beda, Franciscos Lucas, Emmanuel Sa et alii.

Addit hoc Christus, ne putetur Judam admisisse ad apostolato™ inscius et ignarus futur® ejus proditio- nis; sed eam præscivisse, ac consulto permis- sisse, ut per eam passio sua, et redemptio hominum per eam a Deo decreta, imple- retur.

66. Et dicebat : Propterea dixi vobis, quia Vom ôi **NEMO POTEST VENIRE AD ME, MSI FUERIT EI DATUM** a Patre meo. — « Nisi *scilicet* Pater traxerit cum, » ut dixit vera. 4L Vide ibi dicta. Modeste Christus incredulitatem Judæorum non tribuit culpæ incredulorum, sed ipsos excusat, quod eis non sit datum a Patre, ac simul scipsum solatur, 7. *d.* Non me torqueo, non tristor, quod multi mihi non credant, sed consolor me, quod Pater eos quos elegit, faciet mihi credere, illosque ad me venire faciet, quibus ego contentus sum, cæteros non ambio : quia quos vult Pater, hos volo et ego; quos ipse non vult, ego quoque nolo. Peccabant tamen qui nolebant venire, id est credere in Christum, tum quia habebant gratiam sufficientem, qua possent credere si vellent; etsi non haberent efficacem, qua reipsa et actu crederent; tum quia humiliter non petebant a Deo gratiam efficacem, qua actu crederent ; tum quia sua superbia aliisque peccatis illa gratia se fecerant indignos, imo per- vicaces Dei gratiam et fidem repellebant et refutabant, uti docte explicat S. Cyprrianus, lib. 1, epist. 3 *ad Cornelium*.

67. Ex huc (tempore, ait Euthymius et alii : alii Ver. 07. Ier Syrus, *propter hunc sermonem* ; Arabicus, *propter hoc*) **MULTI DISCIPULORUM EJUS ABIERÛM REHU** (reliquerunt Jesum), et jam non cum illo amdu- ladam. — Discipuli hi non fuere Apostoli : nam Milii et hos excipit Christus, vers, seq., nec 72 Christi disci- puli. Ih cium necdum a Christo erant designati rllnltr * etclecli ; sed constantiores Christi auditores et as- rani secl®, « qui, ut ait Theophylactus, sequi- nubantur rñ3Pl,r cum in ordine discipulorum, et manebant apud Den,pre- cum longiori tempore quam lurb®, itaque ad « reliquam turbam collati dicebantur ejus disci- U8U puli, » Ih ergo hucusque Christi doctrina suavi alle- cti, panibus ab eo per miraculum multiplicatis pasti, et deinceps ab eo similem pastum sperantes, cum audirent Christum loco panis surrogare suam carnem camque ab eis manducari velle, ipsum putarunt vel insanire, vel horrenda qua-

dam et ferina machinari, ac forte conjurationem aliquam contra Romanos moliri, eamque haustu carnis et sanguinis sui sancire, uti paulo ante Romam fecerat Catilina, cujus conjurationem detexit et oppressit Cicero : hac de causa, ut sibi consulerent, a Christo defecerunt.

An ci Unum ex bis fuisse S. Marcum, qui postea a
aciuiuo Petro revocatus Evangelium scripserit factus-
bk de- qnc rii Evangelista, diserte tradit S. Epiphanius,
fx.nmi, lufres. 51 ; sed alii repugnant, qui asserunt S. Mar-
in.m s. cum non yijggp nec audisse Christum, sed post
Marcum ejus mortem conversum fuisse a S. Petro. Haec S. Hie-
ronymus, in *Script. cedes. in Marco* ; Theodorctus, in *Præfat., Ilistor. SS. Patrum*, et passim Interpretes in illud S. Petri, *epist. I*, cap. v, vers. 13 : « Salutat vos Marcus filius meus. »

Vcir (s. G8. Dixit ergo Jesus ad duodecim (Syrus, dode-
«adi suæ; Arabicus, ad congregationem duodecim, id est ad cælum 12 Apostolorum) : Numquid et vos vultis Abini!?— Aliis ergo scandalizatis et offensis a Christo abeuntibus, cum illo « duodecim remanserunt, ait S. Augustinus, nam neque Judas recessit, » parliti) ex verecundia, ne solus ex Apostolis abiret audiretque apostata, partim ut otiosus a Christo aleretur, ut hactenus alius fuerat, ulque gestans loculos quasi procurator familiae Christi, inde nummos sibi surripere seque ditaret : erat enim fur.

Quærit hoc Christus a duodecim Apostolis quinque de causis. *Prima* est, ut cos suæ libertati relinqueret, *g. d.* Optionem vobis do, si vultis abire, abite; si necum manere, manete : nolo enim vos vi aut verecundia detinere. Audi Chrysostomum : a Neque adulatus est Jesus, neque expulit, sed interrogavit, non quod eos contemneret, sed ne vi teneri viderentur, v Nam si inviti mansissent, perinde fuisset ac si abiissent.

Secunda, ut suam magnanimitatem ostenderet, nec se egere Apostolorum opera, ulpule qui per se omnia posset, ideoque illis dimissis, alios meliores substitueret si vellet.

Tertia, ut intelligerent Apostoli, se manendo non commendare, nec gratiam exhibere Jesu, sed sibi ipsis, «co quod beneficium potius accipiant (piam præstent, » ait Theophylactus.

Quarta, ut hac libertate magis cos sibi devinciret et ad manendum invitaret. Fit enim sapo ex naturæ allectu, ut rogali nolimus, non rogati velimus; ut invitati fugiamus, non invitati accedamus, nimirum :

Nitimur in velitum semper, cupimusque negali.

Quinta, ut hac interrogatione rorum ufieclu in probaret, constantiam exploraret, ac recta de se fidei confessionem ab eis exprimeret, ita Cyrillus, uti de facto expressisse patet ex vers, sequenti.

Ver» € ' 69. RBSPOXDIT EIIGO EI SIMON IT. THUS : DOMINE, ad quem ibi iusY verba vit.» ætbrnæ (cffeCl'iCl'a, scilicet si quis eis credat et obediat) habes.—rchu Petrus quasi ordine major, ait S. Cyrillus, fido

firmior, Jesu amantior, spiritu ferventior, nomine pro cæterorum Apostolorum respondit, existimans hanc nimirum esse mentem et sensum ; quod enim ipse sentiebat de Jesu, hoc collegas suos de eodem sentire censebat.

Ad quem ibimus?—7. d., ait S. Augustinus : a Repellis nos nunc, da nobis alterum te : ad quem ibimus, si te relinquamus? » Unde S. Chrysostomus : « Mulie amicitie, ait, est hoc verbum ; honorabilior enim Christus creatus, quam pater et mater, »

Verba vitæ et fructus habes.—*Primo, q. d.* Verba tua, o Jesu, sunt suavia, grata, vivifica, quia identidem promittant vitam æternam. Quis ergo nisi stolidus illa relinquat, et alio abeat? Ita Cyrillus : a Non dura, inquit, ut illi (Capharnaitæ) dicunt, verba, sed æternæ vite habes, quæ conducere credentes possunt ad vitam incorruptibilem : » quare quæ de carne tua manducanda dixisti, ut percam consequamur vitam æternam, et si necdum satis intelligo, non tamen iis scandalizor vel offendor, sed firmiter credo esse vera, suo tempore illa magis plenius intellecturum non dubitans, et ut id facias tacite rogans et obsecrans.

Secundo, q. d. Verbis tuis, o Jesu, promittis nobis vitam æternam, si carnem tuam comedamus : bene verba nos ad te alliciunt, et uniunt potius quam abigunt. Quis enim non optet vitam æternam et modum illam adipiscendi? unde Arabicus vertit; *ad quem ibimus, cum verba vitæ æternæ sint tibi?*

Tertio, g. d. In manu tua est vita æterna, ut eam des cuicumque et quomodocumque volueris (te ergo solum sequimur), quia a te solo speramus vitam æternam : hanc enim nec philosophi credere potuerunt, nec Judæi sperare, nec Moses promittere. « Hinc discimus, ait Cyrillus, unum dunlaxat Christum sequendum esse magistrum, qui ad vitam æternam deducere potest. »

« verba vitæ æternæ habes, » quia tu es vita æterna, ideo in carne et sanguine tuo non das nobis quodes, ait ex S. Augustino Interlinearis, 7. d. Tu es verbum Patris, ideoque habes in te vitam æternam, quia tu es ipsa vita æterna. Quid mirum ergo si manducantibus te conferas vitam æternam? confers enim idipsum quod es.

70. Er xos enididimis (Syrus, credimus) Ei Verum COGXOTIMUS (Arabicus, certi sumus) quia tu es Christus Eius Dei. —Græce in singulis verbis est articulus ι xpw, id est ille Christus, a Deo scilicet promissus et tot sæculis expectatus : ι vE, id est ille Filius, scilicet naturalis et proprius per substantiam, non adoptivus per gratiam. « illud diligenter considera, inquit Cyrillus, quod ubique, præcipuo cum præpositione articuli, Tu es ipse Christus, dicunt, Ipse Dei vivi Filius, ab uliis filiis Dei, qui vocati per gratiam adoptati sunt, vere ac naturaliter Filium separantes, cui nos conjuncti per similitudinem filii dicimur. »

CcGxonxrs, — rx *testimonio* Joannis Baptiste, prophète ci magistri nostri, cx tot lanlisque miraculis qua» patrast, cx doctrina Ina cadesti, cx vit® tuæ sanctitate et cx moribus Inis, quos assidue tecum conversantes experimur esse caelestes, angelicos et divinos.

Filius Dei. — Cræca addunt : τεῖς ᾧ/rt:, id est viventis. Sic cl Syrus et Arabicus, 7. d. Credimus te esse Filiam Dei : quare pariter credimus omnia tua dicta esse divina cl verissima, etiamsi ca non intciligamus, ideoque esse vivifica ; ac salutem et vitam æternam conferre, quia tu cs Filius Dei vivi, qui scilicet per essentiam est vita, quam ipse tibi communicat, ac proinde nil a te nisi vitale cl vivificum prodire potest, nec aliud a te exspectamus.

Ven- n. 71. Despondit eis Jesus : Nonne ego vos duodecim elegi ? et (tamen) ex vobis unus diabolus est. — 7. d. Tu, o Petre, nomine omnium Apostolorum respondes, quasi omnes in me credant mihiquo sint fideles amici : sed scito te falli ; nam unus cx cis diabolus est, mihi incredulus et infidus, qui me prodet. Ita Theophylactus.

Duodecim elegi, — quasi ad apostolatam secundum præsentem statum aptos et idoneos. Undo videtur quod Judas quoque proditor, cum primitus a Christo electus csl bonus probusque fuerit; improbum enim eligere prudentia et charilas vetant. Ita S. Cyrillus, Leontius, Ammonias, Toletus, Maldonatus cl alii, ac S. Hieronymus, lib. III *Contra Pdag.*, et Tertullianus, lib. I *De Præscript. adversus hæret.*, cap. III. Licet nonnulli putent Judam, cuin esset malus, idque sciret Christus, ab eo tamen fuisse electum in Apostolum eo consilio, ut esset aliquis cx suis qui cum proderet, itaque passioni suæ, mortiguo, indequo redemptioni hominum, occasionem inodumque exhiberet. Tribuunt hanc sententiam Bette et S. Augustino, sed neuter jclipsum dicit, imo uterque potius innuit Judam electum a Christo, cum bonus esset, etiamsi sciretur malus sua culpa futurus. Audi S. Augustinum: « Consecratus est duodenarius numerus eorum, qui per quatuor cardines mundi Trinitatem fuerant denuntiaturi; non autem quia periit inde unus, ideo illius numeri honor ademptus; in locum enim pereuntis alius subrogatus est. » Et paucis interjectis: « Electus est iste, de quo nolente cl nesciente magnum aliquid boni fieret : sicut enim iniqui male utuntur bonis operibus Dei, sic c contra Deus bene ulilur malis operibus hominum : malo luda bene usus est Dominus, tradi se pertulit, ut nos redimeret. » Audi et Dedam: « Ad aliud elegit undecim, ad aliud unum; dios, ut in Apostolica dignitate perseverarent ; istum, ut per prodicionis ejus officium salutem humani generis operaretur. »

Diabolis. — Syrus, satanas; Nonnus, « qui dicetur apud posteros alius novus diabolus, n Christus Judam nominare noluit, ut ejus fa^{a h} :

parceret. « Neque eum manifestavit, ait Chrysostomus, neque latere voluit: illud, no impudentius contenderet; hoc, ne latere arbitratus licentius ageret. » Simul ul Apostolis timorem injiceret, ne et ipsi instar Judæ apostataren!, aut sibi snæque constanti superbe præfiderent. Audi Cyrillum : « Acroribus cos confirmat verbis, diligentioresque facit, periculo ante oculos posito : sic enim dicere videtur : Magna vobis, o discipuli, vigilantia inagnoque studio ad salutem opus est; lubrica enim admodum perditionis est via. » Et nonnullis interjectis: a Vigilantiores facit omnes, quia quis traditurus sil clare non dicit, sed uni generaliter tante impietatis onus imminere affirmans, sollicitos omnes reddit, et horrore ad majorem vigilantiam erigit. » Denique Augustinus : « Non illum expressit, ait, sed nec siluit, ut omnes timerent quamvis unus periret. »

Quæres, cur Judas vocetur diabolus. Raspón- Indu deo : *Primo*, quia fuit Jwc&lc; id est calumniator ; **b, n*** nam opera et miracula Christi calumniatus csl apud Scribas et principes sacerdotum.

Secundo, fuit *diabolus*, hebr. et syriacc, *salan*, id est adversarius, quia Christo sc opposuit.

Tertio, fuit *diabolus*; quia Christo incredulus fuit, fur cl mendax ; diabolus enim mendax est et pater ejus, scilicet mendacii, *Joan.* vin. Unde Christus ait: « Diabolus est, n in præsenli, non erit, in futuro.

Quarto, fuit *diabolus*, id est minister diaboli, instrumentum el organum diaboli. Nam diaboli impulsu prodidit Christum, Deum et Dominum suum, quasi possessus a dæmone. Undo Joannes, xui, 2, ait intrasse in cum Satanam. Ita S. Chrysostoinus, Euthymius et alii. Sic vulgo *diabolus* vocatur homo scelestus el pessimus.

Quinto, fuit *diabolus*, id csl proditor Christi, Sic enim Juí&Xo; pro proditore accipitur *Ledi*. XXVI, G, per catachresin ; nam Noster vertit, « civitatis delaturam, n sive « prodicionem, n ul vertit Tigurina et Lyranus. Sic diabolus est proditor angelus, quia angelicum statum sua malitia prodegit, perdidit cl prodidit. Ex choris enim angelorum, ac cx cælo Lucifer proditor sua perfidia secum in tartara detraxit tertiam partem stellarum, Apoc. xn, 4. Cælum ergo cl cæliles prodidit gehennæ et tartaro.

Alludit Christus ad casum Luciferi, qui electus a Deo m principem angelorum, sua superbia so fecit diabolum et principem dæmonum. Simili enim modo Judas electus a Christo ad angelicum Apostolorum officium, inde sua culpa prolapsus sc fecit diaboli socium ctdiabolum, ul discamus cum timore et tremore operari salutem nostram, ac licet sanctissimo consistamus loco, limero lapsum. Quo enim altior csl locus, eo grandior est casus et profundior ruina.

Perperam ergo nonnulli diaboli nomen hic in bonam partem accipiunt, uti faciunt apud Italos et Belgas nonnulli, qui hominem sagacem,

solortcm, ingeniosum, vafrum, subtilem, vocant diabolum.

y.n, ;i. 72. Dicebat attem Judam Simoms Iscariotes: hic indi erat traditurus (Syrus, *proditurus*) n M, cum KSET UNUS IX DUODECIM. — Præmunit Clifis-tus Apostolos, ut, cum postea visuri essent Judæ proditionem, scirent illam sc prævidisso et pr c-dixisse, ac proindo sc non invito, sed ccito consilio permittente, illam fieri ad mortem sibi conciliandam, per quam humanum genus redime-retur.

Ilie finit Joannes acia secundi anni pnedicui-tionis Christi usque ad tertium, sive acta a l'r je secundo Paschale usque ad tertium; nam acta X n-terlii prosequitur capite sequenti. Mulla ergo acia p<'. - secundi anni Christi pratermiUil, eo quod illa fuse a cœtrcris tribus Evangelisti* enarrata forent. Finit ergo secundum annum Christi in multipli-catione panum facta ab eodem in Paschale, cujus occasione Christus longam cum Judæis habuit disputationem de pane spirituali et carne sua in Eucharistia manducanda. Vide Chronotaxin.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus e Galilcca ascendit Jerusalem ad festum Scenopcgia. Secundo, vers. 12, murmurantibus de sc Judæis respondit, se a fico Patre doctum et missum, ejus ductu ct instinctu curare agros, etiam sabbato. Tertio, vers. 32, Pharissæi volentes cum occidere, mittunt satellites, qui cum comprehendant, sed hi audita Christi pradicatione attoniti, eo intacto redeunt dicentes Pharissæis : Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo. Denique, vers. 50, Nicodemus Jesum defendens, a Ph< argui-tur quasi Galilceus et Jesu fautor.

1. Post hæc autem ambulabat Jesus in Galilaeam, non enim volebat in Judaeam ambulare; quia quærebant eum Judæi interficere. 2. Erat autem in proximo dies festus Judæorum, Scenopcgia. 3. Dixerunt autem ad eum fratres ejus : Transi hinc, et vade in Judaeam, ul et discipuli tui videant opera tua, quæ facis. 4. Nemo quippe in occulto quid facit, et quærit ipse in palam esse : si hæc facis, manifesta te ipsum mundo. 5. Neque enim fratres ejus credebant in eum. 6. Dicit ergo eis Jesus : Tempus meum nondum advenit; tempus autem vestrum semper est paratum. 7. Non potest mundus odisse vos; me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo quod opera ejus mala sunt. 8. Vos ascendite ad" diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum; quia meum tempus nondum impletum est. 9. Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. 10. Ii autem ascenderunt fratres ejus, tunc et ipse ascendit ad dier festum non manifeste, sed quasi in occulto, il. Judæi ergo quærebant eum in die festo, et dicebant : Ubi est ille? 12. El murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant : Quia bonus est. Alii autem dicebant : Non, sed seducit turbas. 13. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Judæorum. 14. Jam autem die festo mediante, ascendit Jesus in templum, et docebat. 15. El mirabantur Judæi, dicentes : Quomodo hic hileras scit, cum non didicerit? 16. Respondit eis Jesus, el dixil : Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me. 17. Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sil, an ego a meipso loquar. 18. Qui a semelipso loquitur, gloriam propriam quærit; qui autem quærit gloriam ejus qui misit eum, hic verax est, cl injustitia in illo non est. 19. Nonne Moyses dedit vobis legem; et nemo ex vobis facit legem? 20. Quid me quærilis interficere? Respondit turba, et dixil • Dæmonium habes; quis te quærit interficere? 21. Respondit Jesus, el dixit eis : Unum opus feci, et omnes miramini. 22. Propterea Moyses dedit vobis circumcisionem (non (inia ex Moyse est, sed ex patribus) : et in sabbato circumciditis hominem. 23. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ul non solvatur lex Moysi; mihi indignamini quia toluui hominem sanum feci in sabbato l 2i. Nolite judicare secundum

faciem, sed jnshimjudicithi judicate. 25. Dicebant ergo quidam ex Hierosolymis : Nonne bicest, quem quærijil interficere? 26. Et ecco palam loquitur, et nihil ei diclini. Numquid vere cognoverunt principes quia hic est Christus? 27. Sed hunc scimus unde sil; Christus autem cum venerit, nemo scit unde sil. 28. Clamabat ergo Jesus in templo docens, el dicens : Et me scitis, el unde sim scitis; et a me ipso non veni, sed est verus qui misit me, quem vos nescitis. 29. Ego scio eum, quia ab ipso sum, el ipse me misit. 30. Quaerebant ergo eum apprehendere; et nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus. 31. De turba autem nulli crediderunt in eum, et dicebant : Christus cum venerit, numquid plura signa faciet quam quæ hic fácil? 32. Audierunt Pharisæi turbam murmurantem de illo hæc; el miserunt Principes et Pharisæi ministros, ut apprehenderent eum. 33. Dixit ergo eis Jesus : Adhuc modicum tempus vobiscum sum, el vado ad eum qui me misit. 34. Quærelis me, et non invenietis; et ubi ego sum, vos non potestis venire. 35. Dixerunt ergo Judæi ad semelipsos : Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum? numquid in dispersionem Gentium iturus est, el docturus Gentes? 36. Quis est hic sermo quem dixit : Quærelis me, et non invenietis; el ubi sum ego, vos non potestis venire? 37. In novissimo autem die magno festivitatis stabat Jesus, el clamabat, dicens : Si quis sitit, veniat ad me, el bibat. 38. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, Illumina de ventre ejus iluent aquæ vivai. 39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum ; nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificabis. 40. Ex illa ergo turba cum audissent bos sermones ejus, dicebant : Hic est vere propheta. 41. Alii dicebant : Hic est Christus. Quidam autem dicebant : Numquid a Galilæa venit Christus? 42. Nonne Scriptura dicit : Quia ex semine David, et de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? 43. Dissensio itaque facta est in turba propter eum. 44. Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum ; sed nemo misit super eum manus. 45. Venerunt ergo ministri ad Pontifices et Pharisæos. Et dixerunt eis illi : Quare non adduxistis illum? 46. Responderunt ministri : Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo. 47. Responderunt ergo eis Pharisæi : Numquid el vos seducti estis? 48. Numquid ex Principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis? 49. Sed turba hæc, quæ non novit legem, maledicti sunt. 50. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis : 51. Numquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit quid faciat? 52. Responderunt, et dixerunt ei : Numquid et tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, et vide quia a Galilæa propheta non surgit. 53. Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

Vwi. i. 1. Post ilec autem ambulabat Jesus in Galilæam, non enim volebat in Judæam ambulare, quia querebant eum Judæi (principes JldæOrUiii) interficere. — « Post hæc. u Non slatini, sed post sex menses. Nam multiplicatio panum ct senno do Eucharistia, de quo cap. prreced., contigit sub Pascha, puta, in martin ; quæ autem hic subjungit Joannes, contigerunt in festo Scenopegæ, quod celebratur in septembri. Vixit autem deinde Christus sex menses adhuc, scilicet a l proxime sequentem marlium, quo passus el crucifixus est. Hu c ergo ct sequentia omuia Christus dixit et egit sex ultimis vitæ suæ mensibus. Omittit igitur hie Joannes ca quæ gessit Christus hoc tertio anno prædicationis suæ a Paschale usque ad septembrem, puta gesta sex mensium, inter quæ fuit defensio discipulorum, quod illotis manibus

manducarent conlra Pharisæos ; item filiæ Chananeæ a dæmone liberatio, nova panum multiplicatio, qua pavit quatuor millia virorum ; interrogatio discipulorum quid dc se sentirent homines, respondente Petro : « Tu os Christus Filius bei vivi, » qua de causa Christus eum petram Ecclesia! constituit. Ad hæc transfiguratio Christi in Tabor, sanatio dæmoniaci, solutio didrachmi telonariis, redargutio Apostolorum inter se contententium quis esset major, dogma de vitando scandalo parvulorum, eo quod angeli eorum semper videant faciem Patris, etc., quæ in Chronotaxi recensui a num. 31 usque ad num. 38. Causa cur ea omittat Joannes est, quia ilia exacte jam narrarunt alii lres Evangelislæ.

ambulabat Jesus in Galilæam. — Græce in Ga-

libra (1). Jam enim erat Christus in Galilæa; ibi enim panes multiplicavit et de Eucharistia sermonem habuit in Synagoga Caphamai, quæ erat urbs sita ad mare Galilææ, ut patet cap. vi, vers. 60. e Ambulabat » ergo « Jesus in Galilæam, » id est per Galilæam, sive in ultiores Galilææ partes, *q. il.* Jesus ambulabat, obibat et circulabat urbes, vicos et castella Galilææ, predicans regnum Dei.

Non enim volebat in Judæam (Græce, *in Judæa*) ambulare (*q. d.* Nolebat perambulare urbes et pagos Judææ, sed Galilææ), quia quærebant ei iudei (Judæorum primores) interficere, — eo quod sabbatum more Judaico non servaret, sed in eo curaret ægrofos, et quod Patrem suum diceret esse Deum, ac consequenter se quoque esse Deum, ut patet cap. v, vers. 18. Quare videtur Jesus nec in Paschate, nec in Pentecoste hujus anni tertii sui, juxta legem, de more adire templum et Hierosolimam; quia sciebat ibi sibi strui insidias, et parari necem ante tempus moriendi sibi a Patre præfinitum; non quod ipse Judæos timeret (qui alias invisibilem se faciens ex manibus eorum elapsus est), vel mortem horreret, sed ut daret nobis exemplum declinandi pericula et fugiendi persecutores, donec Deus aliud revelet, vel ipse nos in manus hostium tradat, ut fecit S. Athanasius fugiens Arianos. Ita S. Augustinus, Chrysostomus et alii.

vers. 2. 2. Erat autem dies festus Judeorum Scenopegia. — Græce οὐρανῶν, id est *tabernaculorum* 8 qo* *fixio*, quo scilicet Judæi die 15 mensis septimi figebant tabernacula (quæ ex lignis, ramis, pellibus vel linteis raptim construebant) in iisque per septem dies habitabant, in memoriam protectionis divinæ, quæ patres eorum peregrinantes in deserto, per 40 annos in tabernaculis habitantes manna aluerat, et duce columna ignis et nubis duxerat in terram promissam, *Levit.* xxiii, 34. Vide ibi dicta. Unde Arabicus vertit, *cum propinquasset dies festus Tabernaculorum Judæorum*. Corrupte Syrus pro *Scenopegia* vertit *Conopea*. Conopeum enim proprie est tentorium seu velum, et papilio ille lineus vel laneus, qui toto circumdatur ad arcendos culices, quo maximo utuntur Alexandrini, quod ex Nilo culices confluant, quos Greci ζέφυρα; vocant.

Ridiculum est quod Abulensis, in ζεύξ. xxiii, 34, commentans, vocem Grecam *Scenopegia* derivat a σκῆν, id est commune, et id est comestio, eo quod illo festo in communi pranderent et communia agerent convivia. Nam σκῆν, id est tabernaculum, et σκῆν, id est fixio. Errat denique Plutarchus, utpote Ethnicus, ideoque rorum Judaicarum ignarus, qui lib. *W' Sympos.*, Quæst. V, censet festum Tabernaculorum apud Judæos fuisse Bacchanalia; munis-

ti) ἱππῖον, quod licet habet Syrus, frequentissime significat, in *aliquo loco degere atque versari*, ut continuatio indicetur. Vid. H'ierí Graumatik des N. T. Sprachidioms, p. 76.

XVI.

que probare conatur coluisse Bacchum, eo quod tunc thyrsos gestarent (quos Gentiles gelabant in honorem Bacchi). Addit Plutarchus: « Alii progrediuntur citharis ludentes, quos ipsi Levitas appellant, sive a Lysio, sive ab Evio; ntraque enim vox Baccho congruit. » Quin et sabbatum censet fuisse festum Bacchi. « Quod enim Sabbos, inquit, etiamnum multi appellent Bacchos, eamque vocem edant, dum orgia Bacchi celebrant, licet ostendere ex Demosthene et Menandro. » Verum condonandum est Plutarcho, utpote Græco Hebraicæ linguae imperito. Constat enim Hebr. *sabbatum* ab Hebr. ; *שבת* *scabat*, id est *quiescere*, nuncupatum: Levitas vero a patriarcha Levi patrum nomen sumpsisse.

3. Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Transi hinc, et vade in Judæam, ut et discipuli tui videant opera tua. Quæ pacis. — « Entre CJUS, » non filii Joseph, ut vult Leontius, Cyrillus et Euthymius; Joseph enim virgo permansit, « que ac sponsa ejus B. Maria; nec etiam Jacobus et Judas, ut opinatur Chrysostomus; hi enim electi jam in Apostolos a Christo, in illum credebant, et usque ductum et nutum sequebantur; sed « fratres, » id est consanguinei vel cognati B. Virginis, ait S. Augustinus, vel etiam Josephi. Vide genealogiam Christi, quam assignavi *Lucæ* m, sub finem capituli. « Fratres I ergo, hoc est cognati ejus, non omnes, sed aliqui. Alii enim in eum credebant, alii non.

Transi hinc, et vade in Judæam. — *q. d.* E Galilæa et Capharnaon ignobili, vade nobiscum in nobilem Judæam et Jerusalem, ad instans festum Scenopegiæ, ad quod undique Judæi confluere solent, ut iis per tuam doctrinam et miracula te patefacias. Viderant ipsi, vel audierant Christum præcedenti Paschate et Pentecoste non ivisse in Jerusalem, ac in Galilæa latebras quærere; ex iis ergo eum extrahere volunt, ut in Jerusalem vadat ibique innotescat et inclarescat.

Ut et discipuli tui videant (Græce id est aspiciant. cernant, spectent) opera tua, quæ pacis. — *7. d.* Tu, o Jesu, cognate noster, mira hic operaris in angulo Galilææ, coram paucis et pauperibus discipulis tuis Galilæis: vade nobiscum in Jerusalem, metropolim Judæorum, ibique similia operare, ut discipuli tui, quos ibi nuper predicando tibi parasti, quosque rursum miracula patrando parabis, non tantum ex plebe, sed etiam ex sacerdotibus, Scribis et principibus in fide tua instruuntur, vel jam instructi confirmantur, teque ut Prophetam et Messiam recipiant. His enim optabant Christum maxime innotescere, ut illi quasi principes Jesum esse Messiam, hoc est Christum, declararent, ac ut talem populo recipiendum proponerent. Ipsorum enim erat judicare de Fide, de Prophetis, de Messia, ac quod ipsi decernebant, hoc populus sequebatur et faciebat, *Matth.* xxi, 1.

4. Nihil vo quippe in occulto quid facit, et (sed) vult. 4.

27

QUÆRIT IPSE IX PALAM ESSE. — GræCO iv cappata uvat, id est proprie, *in libertate esse*; sed quia hic opponitur *occulto*, hinc idem est quod *palam*, publice, clare, manifeste. Sic etiam hanc phrasin usurpat Joannes cap. v, vers. 43, et cap. xvi, vers. 25, 29, et cap. xviii, vers. 20, et Marcus, cap. viii, vers. 32 : ita ex Leontio Maldonatus, Franciscus Lucas et alii.

Si noe facis, manifesta te ipsum mundo. Tósi hic non dubitantis est, sed asseverantis, ait Tollerus, idemque valet quod *cum*, *quia*, *quandoquidem*, *q. d.* Cum tanta el tam mira facias in Galilæa, uti oculis videmus et auribus audimus, fac eadem in Judæa, ut ibi toti Israeli indeque toti mundo innotescas, quis sis, et quam a Deo dignitatem, potestatem et virtutem acceperis. Nam, ut ait Raphael, *Tob. xii, 7* : a Sacramentum regis abscondero, bonum est : opera autem Dei revelare et confiteri, honorificum est. Prætexunt laudem Christi et gloriam Dei suæ cupiditali et ambitioni; cupiebant enim ut Christopher miracula el famam inclarescente, ipsi quoque quasi ejus cognati inclarescerent, et a populo honorarentur, ac muneribus afficerentur; insuper gratiam principum et pontificum inirent, a quibus ad magna reipublicæ officia vel beneficia promoveri sperabant. Sicut cum quis creatur Pontifex, Cardinalis, Episcopus, illico confluunt ad eum cognati, ut per cum honores et opes consequantur. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu Christi.

•§. Neque enim fratres ejus credebant in eum. — *q. d.* Fratres ejus tam libere, confidenter et audacter admonuerunt Jesum, ut secum iret in Jerusalem, quia non plane et certo credebant ipsum esse Messiam, sive Christum; si enim id credidissent, ipsum reveriti, non ausi fuissent tam libere cum monere et quasi arguere. Ita Euthymius. Licet enim viderent cum tot signa et miracula facere, illaque vera esse non dubitarent; tamen dubitabant an ipse esset Messias et Dei Filius : licet enim hoc verum esso optarent, et ex parte ob tot ejus miracula crederent, tamen alia ex parte videntes ejus paupertatem et neglectum, dubitabant. Ut ergo certi hac de re flant, hortantur Christum ire secum in Jerusalem, ut ibi Scribæ et pontifices cum ejusque opera examinent, ac declarent ipsum esse Christum, ut sic ipse honoretur et celebretur, atque illi quasi cognati, per ipsum.

G. Dixit eis Jésus : Tempus meum nondum advenit : TEMPUS AUTEM VESTRUM SEMPER EST PARATUM, — id est commodum et opportunum. « Tempus meum, » scilicet ascendendi in Jerusalem ad festum Scenopciæ, a nondum advenit, « quia illud habeo statum et definitum a Patre, sed ad paucos dies dilatum ob odium Judæorum, quo me prosequuntur : quare de causa ego brevi eodem ascendam, sed clanculum, non autem publice vobiscum : ite ergo vos et præcedite, quia omne tempus vobis est » paratum, et id est congruum

et idoneum; ego deinde vos occulto sequar. Ita Jansenius, Franciscus Lucas et alii.

Aliter S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Leontius et ex iis Maldonatus; *q. d.* « Tempus meum, » scilicet moriendi in Jerusalem, « nondum advenit : mortem enim mihi parant Scribæ et principes Hierosolymæ; sed hoc quoque non advenerat; sed advenit paulo post, cum Christus eo ascendit, ut mox patebit. Prior ergo sensus est genuinus.

7. NOX potest mundus odisse vos : me autem VM. i ODIT, QUIA EGO TESTIMONIUM PERHIBEO DE ILLO QUOD opera ejus mala sunt. — Dat causam cur tempus ascendendi in Jerusalem fratribus, id est cognatis suis, semper sit paratum et opportunum, sibi vero non : quia scilicet illos non oderat mundus, id est mundani Scribæ et principes, nipote nihil ab eis passi; sed oderant Jesum, nipote suorum scelerum reprehensorem et castigatorem : quare Jesu crucem et mortem parabant, non vero cognatis ejus, *q. d.* Vos omni hora ire potestis in Jerusalem sine periculo, quia Scribis non resistitis, nec contradicitis, sed eis favetis et obsequimini; ego vero, quia eorum vitia publice castigo, si publice vobiscum eam, in manifestum vitæ periculum me conjicio. Ita S. Chrysostomus et Cyrillus, qui et causam addit : « Animus enim, inquit, voluptati deditus, graviter fert si a voluptate revocetur. » Nolebant enim Scribæ suas voluptates, luxurias, crapulas, injustitias, quas amabant, relinquere, ideoque Christum ab eis avocantem oderant, juxta illud de eis Sapientis oraculum : a Circumveniamus justum, quoniam inutilis est nobis, et contrarius est operibus nostris, et improprie nobis peccata legis, et diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ, » *Sap. n, 12*. Vide ibi dicta.

8. Vos ASCENDITE AD DIEM FESTUM HUNC; EGO AUTEM VER. 1. 3 TIM MON ASCENDO AD DIEM FESTUM ILLUM; QUIA MEUM TEMPUS NONDUM IMPLETUM EST. — « Vos, » qui periculum nullum timetis, ait Euthymius.

Ego autem non ascendo. — Grace cfow ἄνγω, id est *nondum ascendo*; et Arabicus, *nunc non ascendo*; *q. d.* Nunc vobiscum publice ascendere in Jerusalem nolo, sed exspecto ut tempus impicatur, quo subsidente indignatione Scribarum, qui me initio festi exspectant, ut occidant, post tres dies occulte et minore periculo sine vobis ascendam; nam paulo post eum ascendisse patet ex vers. 10. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius. Verisimile est Christum dixisse, uti vertit noster Interpres : « Ego non ascendo; » nam si dixisset : « Ego nondum ascendo, » institissent cognati. Nos ergo te exspectabimus, ut nobiscum ascendas. Sensus tamen Christi erat, *q. d.* « Non ascendo, » id est nondum ascendo : hoc enim significare intendebat, etsi id cognatis non exprimeret, ad redimendam eorum vexationem.

Secundo, S. Augustinus, Cyrillus et Eucherius

in quæslione in huno Joannis locum, sic explicant, 7. d. : « Non ascendo ad diem festum istum, n hoc est ad diem primum festi Instantem, sed, ut dicitur vers. 1 », « festo die mediante, n id est sub diem quartum festi. Verum verius est Christum decrevisse ascendere ad diem primum festi, ut ostendam vers. 14.

Aliter Maldonatus, 7. d. Ego non ascendo, subaudi, sicut vos, o cognati mei, putatis et cupitis, scilicet ul purus homo, ac ut Hierosolymis a populo honorer et celebrer; sed tamen mox eo ascendam, ut Messias, Dei Filius, ut populum viam salutis doceam, itaque Dei gloriam, non meam quocram et propagem. Verum hoc videtur coactius.

Veli. 9. 9. Hxc COTI DIXISSET, IPSE MANSIT IN GALILEA.

Ven. 10. 10. UT AUTEM ASCENDERUNT FRATRES EJUS, TUNC ET IPSE ASCENDIT AD DIEM FESTUM, NON MANIFESTE, SED quasi in occulto. — «Tunc, * post tres dies, sub medium festorum, vers. 14, cum furor Judæorum inilio festi ipsum expectantium exardescens, jam sensim per tot dies defervesceret, ut notat Thcophylactus et Euthymius, ac S. Augustinus. Verius videtur Christum paulo post cognatos ascendisse Hicrosolymam, sed occulte, ita ul initio festi interfuerit, idque innuit hic Lucas, de quo plura vers. H.

Non manifeste, sed quasi in occulto. — Unde videtur Christus non recto itinere per Samariam, sed transito Jordane per Peneam profectus juxta Jerichuntem, dimissis populi turbis eum associantibus, occulto cum paucis sibi ollarioribus perrexisse Hicrosolymam. Id patet conferenti *Matth.* .vix, 1 et 2, cum *Lue.* ix, 51 et 53, et *Mare.* ix, 29, et cap. x, 1.

Ven. n. 11. Judæi ergo quærebant eum in die festo, et dicebant: Ubi est ille? — «Festo » Scenopcgia, sive Tabernaculorum, de quo vers. 2, puta primis festi diebus quærebant Jesum, ul caperent et occiderent. Nam, ut ait Chrysostomus : « In dio festo semper ad cædem ferebantur, et festis cum diebus capere lentabant. » Et Euthymius : a Pulchra sane illorum opera in diebus festis, cum illos redis facerent occasionem, » ut quibus debebant Christum quærcere ad fidem, ut in cum crederent, quærant eumdem ad necem. Sicci hodie multi in festis, quibus Deo reconciliare se deberent, iisdem Deum maxime potando, scortando, rixando, ludendo et blasphemando offendunt : quare festum agunt non Deo, sed diabolo, qui proinde cis festa ignium pro meritis in gehenna rependit. Est hæc fraus et suggestio diaboli, ut festa profanet, ac cultum Deo in iis debitum adimat cumque in se transcribat.

Ubi est ille, — agyrta, impostor, populi seductor? « Ex nimio enim odio cum nominatila appellare non patiebantur, » ait S. Chrysostomus.

vers. t?. 12. Et murmur multum (ita legendum cum Romanis, non *mullus*; Arabicus, *murmuratio multa*; Euthymius, *turbatio et contradictio nulla*) erat in

TURBA DE EO. QUIDAM ENIM DICEBANT : Quidam bonus est. Alii autem dicebant : Non, sed seducit turbas, — ut se novæ factionis auctorem faciat, et seditionem vel rebellionem concitet.

Bonus est — vir, imo doctor et Propheta. Hæc enim erat vox et sententia eorum qui Jesum audierant docentem in Galihea, ac viderant panes multiplicantem, ægros sanantem, dæmones ejicientem, ele. Contraria vox et sententia erat Scribarum et principum, ac turbæ illos sequentis.

13. Nemo tamen palam loquebatur de illo Vers. ii propter metum Judæorum, — puta Scribarum, Phariseorum et pontificum, quibus Jesus velut vitiorum censor erat invisus. Hos enim passim Joannes vocal Judæos, non Scribas, non sacerdotes, tum ut dignitati, officio et auctoritati eorum non deroget ; tum quia, ut ait Cyrillus, « indignum judicavit homines adeo a pietate remotos, sacerdotes vel seniores appallare. » « Nemo, n intellige, eorum qui pro Jesu stabant, ac dicebant : « Bonus est, » ait Euthymius. Argute S. Augustinus : « Seducit turbas, inquit, clarius sonabant : Bonus est, pressius susurrabant. »

14. Jam autem die festo mediante, ascendit Jesus in templum, et docedat. — Syrus et Arabicus, *cum autem dimidiati essent dies festi*, id est cum ageretur dies quartus vel quintus festi Tabernaculorum : hoc enim festum celebrabatur per octo dies. Grece *rr*; tepri; uxszvcc;, iJ est cuni *jam media esset festivitas*.

Ascendit Jesus in templum. — Censent S. Augustinus, Thcophylactus, Euthymius et alii, Christum eodem die ingressum esse Jerusalem et templum, scilicet die quarto festi : veniens enim in urbem, pietatis ergo solebat primo adire templum; quod Christi exemplum nulli fideles sequuntur. Contrarium censet Tolctus, Maldonatus et alii, scilicet Christum paulo post cognatos ascendisse in urbem, ita ut interfuerit inilio festi, sed non ascenderit in templum nisi die quarto festi. Id enim plane videtur exigere narratio Joannis hoc versu collata cum vers. 10, et quia Jesus quasi religionis doctor et exemplar, ad aliorum aedificationem voluit totam hanc festivitatem celebrare. Hoc enim lege sancitum erat, *Levit.* xxm, 42 : « Habitabilis, inquit, in umbraculis septem diebus; omnis qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis. » Adde: quisque sibi hæc tabernacula aule r*! « inidie primum festi, vel in urbe, vel extra urbem exstruere debebat. quare idem fecisse Jesum est probabile, nisi dicas eum in tabernaculo amici einneuve! discipuli alicujusjam paralo exceptum fuisse. Denique occulte hoc modo ad diem primum festi scmi*.-ascendens, nullum adibat periculum, nisi adiret templum : unde illud non adiit nisi quarto die; primis enim Iribus diebus delituit iu tabernaculo.

Primo ergo, Christus ascendit iu urbem ante diem primum festi, deinde dio quarto festi ascendit in templum : ille ascensus occultus fuit,

hic publicus : ille ad diem festum Tabernaculorum, qui celebrabatur non in templo, sed in umbraculis per urbem, vel extra urbem credis, hic ad docendum in templo.

Cnr Quæres, cur Christus primo die ascendens in ana * urbem, non etiam ascendit in templum? Hespond, ' jr-dent *primo*, S. Augustinus, Leontius, Cbrysosruatrw. tomus, Theophylactus, Euthymius, ut prius in Drod/t ,*n,nma,a contra se Scribarum d pontificum in ia templo degentium ira et indignatio defervesceret.

27U* *Secundo*, quod ante latuerit, exempli fuit et in n firmitatis humanæ; quod postea prodierit, potestatis divinæ, ail S. Augustinus, et ex eo Beda.

Tertio, ul majus audiendi sui desiderium, per tot dierum moram et expectationem, auditoribus eum expectantibus injiceret. Ita Theophylactus,

Quarto, ut liberiores haberet auditores, ct ab aliis curis expeditos: hi enim primis diebus in tabernaculis adornandis rebusque ad festum necessariis comparandis occupabantur. Ita Theophylactus.

Et docebat, — more suo ca quæ erant salutis ducbantqne ad regnum coelorum, idque publice in templo coram Scribis et principibus, quibus erat invisus. Vide hic cl imitare Christi magnanimitatem, qua in mediis periculis sine melu periculi versatur, suumquo officium intrepide obit, ct docet. Etsi enim Scribarum contra cum ira per triduum dilata nonnihil deferbuisset, tamen publico hoc docendi actu rursum facile accendi poterai. Sed Jesus magnanime eam contempsit, tum quia ab iis occidi erat paratus, tum quia sciebat quod Deus diverteret eorum contra se cogitationes ct consilia, ne in cum manus injicerent, eo quod necdum tempus moriendi ab eo prostitutum advenisset. Quod ergo per triduum latuit, per hoc voluit nos docere prudentiam, ul persecutorum rabiem ad tempus prudenter et silenter declioernus : quod vero quarto die in publicum prodiens prædicavil, per hoc dedit nobis exemplum fortitudinis, ut officium nobis a beo commissum strenue obeamus, eliam cum periculo vitæ, Deo confidentes, quod ipse vel nos ex illo eripiet, vel dabit vires cl fortitudinem illud patiendi ct superandi.

IS. IT JURABANTUR Judæi, dicentes quomodo iic scit litteras, CUM non didicerit? — « Mirabantur, orationis cl prudentis inauditam in eo vim videntes, » ait Cyrillus. Nam, ut ait Theophylactus, « mirabilia dixit, per quæ illos cohibuit, el mentem eorum in miraculum mutavit, » ut furorem suum in amorem ct admirationem Christi converterent, u Audiebant enim, ait S. Augustinus, cum de lege disputantem, legis testimonia proferentem, » iliaque gratia et modo non humano, sed divino explicantem. Nam, ul addit Augustinus : « Mulli noverant ubi natus, quemadmodum fuerit educatus, nunquam eum viderant litteras discentem. »

Cum non didicerit. — Inde inferre debuissent Scribæ : Ergo Jesus scientia ct sapientia tanta non est studio acquisita, sed a Deo infusa ; sed odio cæci et stupidi in admiratione consistunt, ncc ulterius ad vestigandam rei, quam admirantur, originem porgunt. Ita S. Chrysostomus. Hac enim de causa Deus voluit Jesum non o scholis, sed ab arte fabrili prosilire in cathedram, ul omnes agnoscerent doctrinam non esse humanitus comparatam, sed divinitus inspiratam.

1G. Respondit eis Jesus, et dixit : Mea doctrina Ven. u non est mea, sed ejus, qui misit me. — q. d. Doctrina mea, hoc csl, dogmata mea, quæ ego doceo, non a me inventa sunt, nec meo studio acquisita, noe a me primo ct originaliter profecta, sed a Deo Patre, q. d. Deus Pater mihi, qua Deus sum, suam omniscientiam communicavit: qua homo vero suam scientiam beatificam cl infusam rerum omnium mihi indidit, juxta illud *Isafa* xi, 2 : « Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapienliæ et intellectus, spiritus consilii cl fortitudinis, spiritus sdentile ct pietatis. n Ita S. Chrysostomus, Leontius, Euthymius cl alii, qui ct annotant Christum hoc ipso innuere se esse Deum, q. d. Ego a Patre cum essentia divina hausi meam omniscientiam el doctrinam. Audi S. Augustinum, *tract.* 29 : a Quæ est doctrina Patris nisi verbum Patris? Ipse ergo Christus doctrina Patris, si verbum Patris. Sed quia Verbum non potest esso nullius, sed alicujus, et suam doctrinam dixit seipsum, el non suam, quia Patris est verbum. Quid enim tam tuum quam tu? Et quid tam non tuum quam tu, si alicujus est quod es (i). »

17. Si quis voluerit voluntatem ejus (Arabicus, Vers. n. *placita ejus*) facere, cognoscet de doctrina, UTRUM EX Deo sit, an ego ex meipso loquar. — Syrus, *cx voluntate animæ mca*, hoc est, a me inventum ct confictum, ideoque a Dei voluntate dissonum et diversum vel adversum, q. d., ait Chrysostomus: a Si quis sit amator virtutis, verborum meorum vim inlclligel, n quod ex Deo manet. A Deo enim manat omnis virtus, cujus ego sum doctor et concionalor assiduus. Qui ergo Dei de virtute mandata amat el observat, ille pariter me meaque dieta amabit et observabit, quia ego non alia dico ct doceo, quam quæ

(1) Affirmavit Christus, vers. 16, suam doctrinam esse divinam. Jam duo hanc in rem argumenta affert : alterum *internum*, ex ipsius doctrina) indole et prestantia petilum, vers. 17; alterum ex6 *mum*, suam ipsius agendi rationem, que doceat se non suæ, sed Dei lanium glorias prospicere, vers. 18. Prius argumentum sic institui potest : qui ita animatus est, ut Dei voluntati sibi patefactae, etsi ipsius cupiditatibus pravis repugnanti, prompto atque lubenter obsequatur, is u>u et experientia *cognoscet* meam doctrinam, animos hominum emendantem ct spe Latissima replentem, esse humana inventionem et sapientia superiorem, nec nisi Deum auctorem habere posse. Argumeuluin postenus, scu *externum*, infra rectissimo ponitur.

Deo sunt placita, ab coque mandata. Tacile innuit Jesús ipsos amaro vilia, non virtutes, ideoque Deo et sibi adversari, ac doctrino; utriusque reluctari. « Amovete, ait Chrysostomus, dubitationem hanc, et iram et invidiam, et immane contra me odium, et nihil vos impediet, quin cognoscatis Dei vero verba mea esse. Nunc hæc vobis et tenebras offundunt, et rectum verumque iudicium corrumpunt : quæ si rejiceretis, non in hac essetis sententia, n

Ver*. IS. 18. Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam QUÆRIT : QUI AUTEM QUÆRIT GLORIAM EJUS, QUI MISIT EUM, HIC VERAX EST, ET INJUSTITIA IN illo non est. — Hinc a contrario infer cum Cyrillo : a Qui autem gloriam Dei non quærit, sed suam, hic mendax simul et injustissimus est : mendax quidem, quia simulatione legis servando), suam voluntatem audiri proponit ; injustissimus vero, quia legislatoris dignitate neglecta, Dominicis præceptis sua præferre audet. »

Est hæc secunda nola et ratio, qua Christus probat se non loqui ex semelipso, et dogmata quæ tradidit, non esse sua et a se conficta, sed esso Patris. Eslque talis Christi syllogismus in

Chibti
ttiioğis-
mu» in
Baroco,

fīaroco:
Qui loquitur a semelipso, gloriam suam quiñi.
Sed ego Jesus non quæro gloriam meam, sed Patris, uti
verbis et factis clamo.
Ergo non loquor a meipso, sed ex corde et ore Patris, cujus
unius gloriam quæro, et propagare desidero.

Nam, ut ait Cajetanus : a gloria est pncipuum appetibile ex doctrina. » Inde enim philosophi et hæretici suas scholas aperuerunt, in iisque sua commenta docuerunt, ut discipulos post se traherent, qui magistrum suum glorificarent, ab coque vocarentur Platonici, Pythagorici, Epicurei, Aristotelici, Ariani, Nestoriani, etc. Appetitus enim gloriæ peperit hæreses et secias tam philosophorum, quam hæreticorum.

Injustitia, — id est fraus, dolus, deceptio, quia sincere et veraciter docet ea quæ scit Deo placere, ejusque gloriam promovere, cum alii qui suam gloriam quærunl, ut eam ab hominibus extorqueant, iis adulentur, illosque decipiant, variisque dolis et fraudibus illis illudant.

Ver», ia. 19. Nonne Moyses pedit vobis legem? it nemo
Vers. 20. IN VOBIS FACIT LEGEM ? 20. QUID ME QUÆRITIS
interficere? — *Primo*, sensus est, 7. d. Non mirum vos meam et Patris mei legem non admittere, cum Moysis, (piem tanti facitis et mihi obicitis, legem non servetis. Nam ut alia omitam, nulli c vobis, maxime primores, me innocentem occidere volunt, quod discite vetat Moses, Exod. .xxm, 7. Ila S. Augustinus: a Si legem facerent, inquit, in ea Christum agnoscerent, et præsentem non occiderent. » El Glossa : a Gloriamini in lege, inquit, et contra legem, quæ vetat occidere, quæritis me interficere. » Sic el Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

Secundo, magis presse et connexe, æque ac profunde Franciscus Lucas sic exponit, 7. d. Vos, o Scribis et Judæi, me accusatis et deposcitis ad mortem, quasi reum legis neglecte, et quasi sabbatum violarim, dum in eo paralyticum sanavi : at vos pari modo legem eandem sabbati violatis, dum in eo circumciditis hominem : majus enim et prolixius opus est circumcidere, quam verbo curare. Quare si ego violavi legem, vos multo magis eandem violastis ; et si vos me judicatis reum mortis, quomodo legem « abbati transgressus sum in sanando, multo magis iudicare debetis vos esso reos mortis, eo quod eadem legem continue transgrediamini circumcidendo : hoc enim opus meo longe est operosius, magisque carnale et sanguinolentum. Sic enim se mox explicat Christus, vers. 21 et 22.

Respondit turba, et dixit : Demonium habes : quis te querit interficere? — * Dæmonium habes, » id est deliras, insanis, uti faciunt energumeni, et possessi agitatique a demone, perinde ac fecit Saul, 1 fleg. xvi, 23. Aut proprie, 7. d. Dæmon te instigat ad hanc calumniam, qua nobis falso impingis machinationem homicidii, quod scilicet Ic velimus occidere ; nil enim tale nobis in mentem venit.

Verba sunt turbæ, c quibus alii bene sentiebant de Jesu, alii male, ita tamen ut nollent cum occidere ; sed id ipsum volebant Scribæ et principes, eorumque asseclæ, qui turbæ plebis se miscebant : illos ergo hic perstringit Christus ; atque illorum occultam cædis suæ machinationem, quam ipsi celabant, propalat, ut sciant ipsum non latere eorum insidias, ideoque esse virum divinum, imo Deum.

21. Respondit Jesus, et dixit eis : Unum opus vobis n feci, ET OMNES MIRAMINI. — a Ud UIR OpUS fed, « quod scilicet paralyticum sanarim sabbato, jussu inque grabatum suum portare, cap.v, 8. Jesus convitium convilio non reputi, sed patientia dissimulavit, et modeste ac prudenter radicem convitti evulsit. « Plane non turbatus, sed in veritate sua tranquillus, inquit Augustinus, non reddidit malum pro malo, nec maledictum pro maledicto : quibus si diceret, dæmonium habetis vos, verum utique diceret; non enim talia illi dicerent veritati, nisi eos falsilæ* diaboli irriteret. »

Miramini, — id est mirantes indignamini, quasi contra legem id fecerim ; S. Chrysostomus: « perturbamini et tumultuamini ; » S. Cyrillus, « damnatis ; » Euthymius, < quæritis me interficere. « Est catachresis et metalipsis. Admiratio enim tanti sceleris, puta violati sabbati, ut ipsi putabant, pariebat in eis indignationem, indignatio tumultum, tumultus machinationem necis.

22. Propterea Moyses dedit vobis circumsionem (NON QUIA EX MOÏSE EST, SED EX PATRIBUS), IT IN SARDATO GIRCUMCIUNIS HOMINEM. — « Propterea 1, »

Græcc ἵνα τοῦτο, Id est *propter hoc*. Obscura est hoc loco hæc particula, el dubium quo referatur. *Primo*, Theophylactus et Maldonatus referunt ad vers, præred. sicque nectunt: « Omnes miramini propter hoc, » scilicet opus sanationis quod *fed in sabbato*. Sed repugnat dispunctio codicum Cræconim et Latinorum, qui -à *propterea* ponunt vers. 22 sequenti, neduntque cum τὸ ὅτι. Voses *dedit* (f).

Secundo, Euthymius et Jansenius censent to *propterea* hic non esso causale, sed illativum, *q. d.* Itaque, ut non miremini, sed sciatis me recte fecisse curando ægrum in sabbato, advertite quod subjungo de circumcisione, quæ fit in sabbato. Simili modo sumitur subinde to *propterea* in Prophetis, ut *Jerem. xxx, 1*>. Et sic -à *propterea* recipisa est quoque causale; nam innuit causam ejus, cujus est illativum.

Tertio, S. Cyrillus, Toletus et Franciscus Lucas to *propterea* referunt ad id quod sequitur: *sed ex patribus*, sicque verba ordinant, *q. d.* Atqui Moses dedit vobis circumcisionem, non propterea quod illa ex Mose sit, sed propterea quod sil ex patribus: voluit enim Moses præcepta et traditiones patrum studiose conservare, uti par erat; et tamen in sabbato ab eodem Mose sancito, circumciditis hominem.

Quarto, proprie et plenissime, to *propterea* est causale, et idem quod propter *hanc causam*, *q. d.* Propterea, vel, ut Græcc est, *propter hoc*, id est propter admirationem vestram; quia scilicet vos opus curationis mæ in sabbato ita admiramini et indignamini, ut scilicet eam vobis eximam, et vos mirari desinatis, subjungo argumentum ad id validum, petitum ex circumcisione, quam vos ipsi facitis in sabbato ex decreto Mosis.

Nox quia r. x. Moyse est, sed ex patribus. — <. d. Non quod Moyses sit circumcisionis institutor, sed patriarcha Abraham, qui illam a Deo acceptam tradidit Isaac, Jacob, Joseph, ac hi posteris suis et Mosi, uti ipse narrat, *Genes. xvn*. Addit hoc, ut doceat Judæos non adeo uni debere incumbere Mosi, ut ejus unius præcepta de sabbato servant, cæterorum vero priorum et antiquiorum mgligant; quin potius si illa Mosi l ceretis adversentur, illis velut antiquiora proponi debeant, ita ut lex Mosis eis locum cedat, sic enim lex circumcisionis data Abraham, elidebat legem sabbati datam Mosi, ut si quis natus esset in sabbato, deberet procisc octavo die, id est sabbato sequenti, circumcidi, nec posset differri circumcisio in posterum diem. Si lex Mosi ecduro debet legi Abraham, ergo multo magis eadem cedere debet legi Christi et Dei, quæ jubet ut j gro valde afflicto prosis si possis, etiam in sab-

bato, prasertim si id breviter et verbo facere possis, uti faciebat Christus.

Et IX SABBATO CIRCUMCIDITIS HOMINEM. — « Et, » id est *idcirco*, *q. d.* Quia lex circumcisionis fuit anterior, dataque a Deo Abraham, primo llebreorum patri et Patriarcha*, hinc prævalet sabbato, quod posterius a Mose jussu Dei institutum est: idcirco si octavus a nativitate pueri dies sit sabbatum, illo operoso, magno apparatu et molimine circumciditis puerum, ut servetur lex Dei data Abraham: « Octavo die circumcidetur infantulus, » *Genes, xvn* et *Levit, xii, 3*.

23. Si circumcisionem accipit homo ix sabbato, Vetit. » UT NON SOLVATUR LEX MOYSI, MIHI INDIGNAMINI QUIA TOTUM HOMINEM SANUM FECI IX SABBATO? — *q. d.* Si circumcisio, quæ ex genere suo videtur esse opus servile, operosum et prolixum, æque ac molestum et afflictivum, vulnerat enim et mutilat infantem, licita est tamen, imo præcepta in sabbato; cur mihi pariter non liceat in sabbato hominem per 38 annos paralyticum, toto corpore ægrum et afflictum, morbo et afflictione tanta liberare, ac verbo sanitati restituere, idque ad Dei unius laudem et gloriam? Lex enim elemosynæ et beneficentiæ est juris naturæ, cui omne jus humanum et divinum, quale est sabbatum, cedere debet.

Nota « a totum hominem. » Nam, ut notat Euthymius, a cum totum ejus corpus paralysi dissolutum esset, totum reddidit sanum. » Apposite Christus suam curationem comparat circumcisioni, quia sicut per hanc resecatur pars superflua præputii, sic per illam resecta fuit paralysis ægri, grassans per totum ejus corpus; sed circumcisio fiebat cum dolore et vulnere, curatio Christi cum voluptate et sanitate integra; nam totum hominem, hoc est, corpus integrum et animam, sanavit. Quare videtur Christus quoque ab anima hujus ægri circumcidisse vitia et peccata, cumque justificasse et sanctificasse, æque ac alios a se sanatos, uti alibi dixi, perinde ac circumcisio circumcidendo carnem circumcidebat et animam; ab illaque resecabat peccatum originale, illique indebat Dei gratiam et justitiam.

24. Nolite judicare secundum faciem (Græcc vñ n xxt' ty, » id est secundum visum, aspectum, speciem; Syrus, *per acceptionem vultus*, id est personæ), sed justum judicium judicate. — Taxat Judæos de vitio acceptionis personarum, quod in eadem vel simili re Mosen, vel potius seipsos absolvant, Jesum vero accusent et damnent, *q. d.* Vos judicatis secundum apparentiam et acceptionem personarum, idcoque inique et perverse, quia me accusatis quasi violatorem sabbati, quod ægrum solo jussu potenti et divino duntaxat sanarim in sabbato; cum vos ex lege Mosis censeatis licere sabbato circumcidere et vulnerare parvulum, ac circumcisi vulnus adhibitis emplastris sanare, sanguinemque resti»-

(1) Il hic Limen Tbcoph^hcli interpunctionem secuti w.i, tum veterum multi, tum recenlionun interpreti. uritlii; et r i adulta nexus exisul orationis accuratior, et luculciiln r teiuu».

guère, quod opus longe operosius, molestius et horribilius est. Causa est, quod non iudicatis secundum rei operisque veritatem, sed secundum personarum dignitatem : me enim quasi vilem, pauperem et exosum contemnitis et abjicitis ; vos vero cum Mose quasi principes et doctores exaltatis et laudatis. Nam revera, si secundum opus iudicaretis, deberetis me cum Mose et vobis absolvere ; aut si me damnatis, etiam Mosen et vos ipsos damnare : ego enim totum hominem sanavi sabbato, vos vero cum Mose in eodem parvulum circumcidendo, primo vulneratis, deinde sanatis ; ac finis et scopus mihi tam pius est, quam Mosi et vobis, imo magis, quia non nisi ad Dei gloriam id feci, ut ostenderem me esse Messium, ad salutem hominum a Deo missum : quare opus meum curationis fuit magis pium et divinum, quam sit opus vestrum circumcisionis. Ita S. Augustinus, Leontius, Cyrillus et Chrysostomus. Multi putant Christum hic conferre se cum Mose, illique se anteferre ; sed aptius dicas Christum hic non cum Mose, sed cum Judæis, qui juxta legem Mosis circumcidebant in sabbato, se comparare. Nam Moses expresse nusquam jussit circumcidi hominem in sabbato, sed Scribæ ex eo quod Moses jussit circumcidi infantem octavo die, inferebant : Ergo, si dies octavus sit sabbatum, illo circumcidendus est, non die sequenti.

Ven.25. 25. Dicebant ergo (qui scilicet convicii erant noe Christi argumento) quidam ex Hierosolymis. — Arabicus et Syrus, *homines aliqui ex Jerusalem* : in hac enim urbe, utpote metropoli Judææ, in qua sola erat templum Dei, crebro docebat Christus, multaque signa edebat, ob quæ Hierosolymite nulli in cum erant propensi ; sed ob melum principimi, id palam ostendere non audebant, ait Cyrillus qui et causam adjicit : « Recte docentium quippe sermo tanquam ostium et porta quædam est ad Dei cognitionem et ad omnem virtutem. »

Nonne me est quem quxerunt interficere ? — « Hi noverant, ait S. Augustinus, qua sævitia Jesus quæreretur. » Falso ergo et fraudulenter alii dixerunt vers. 20 : « Quis te quierit interficere ? »

Véj1.2C. -G. Et ecce palam loquitur, et nihil ei dicunt (Nonnus, « quid sibi hoc tantum omnium silentium »). Numquid vere cognoverunt principes (Syrus, *seniores pupuli*) quia me israel Christus ? — Idipsum sane cognoscebant, vel facile cognoscere poterant et debebant ; sed superbia et odio excecatis, noluerunt eum ut Christum admittere, sed ad necem persecuti sunt. Non ergo ex amore Jesu, ut putabant hi Hierosolymitæ, illi pepercunt ; sed quia Jesus divina sua virtute cohibebat eorum mentem et manum, ne in se insilirent, quod Hierosolymitæ ignorabant.

Veri. 27. 27. SED HUNC SCIMUS UNDE SIT : CHRISTUS AUTEM CUM VENERIT, NEMO SCIT UNDE SIT. — q. d. NOVI-

inus Jesu parentes esse Joseph et Mariam, cap. vi, 42, at Christus « cum venerit, nemo scit, » id est sciet, « unde, * id est quibus parentibus sit ortus : nam alioquin in genere Christum ex Bethlehem et semine David nascilurum confitentur ipsimet, vers. 42, Nola, hæc esse verba vulgi imperiti, Fdtu quod putabat, quando Christus veniret, neminem 1 cogniturum ejus parentes proximos, sed eum repente ignotis progenitoribus mundo apparituum. Quare natum in Bethlehem ibidem occulte lalilurum, vel transferendum in longinquas regiones, ibique alendum usque ad virilem ætalem, ac tum ex improvise in Judæa apparituum. Ahi alias de Christo fabellas confinxere. A4 quas inducti fuere primo, verbis Isaïæ, cap. lvi, 8 : a Generationem ejus quis enarrabit ; » secundo, vx Melchisedech, qui dicitur fuisse

id est *carens parem et matrem*, *Jebr.* cap. vii, vers. 3, hic enim fuit typus Christi ; *tertio*, ex illo Michææ, V, 2 : a Egressus ejus a diebus æternitatis ; » d ex illo Davidis : a Ex utero ante Luciferum genui te. » Quæ omnino intelligenda sunt, non de humana, sed de divina Christi natura, quam Judæi in Christo negabant ; putabant enim ipsum meum fore hominem : quare censebant eum ab æterno fuisse in Bethlehem genitum, inde fuisse occultatum, donec suo tempore Judæis expectantibus sese conspicuum exhiberet : qua de causa Christus in seq. ad hominem respondet, docetque suam originem humanam ab eis sciri, sed non divinam, uti Propheta prædixerant. Ita Tolelus, Jansenius, Franciscus Lucas et alii.

28. Clamabat ergo Jesus in templo docens, Vetiu ET DICENS : ER ME SCITIS, ET UNDE SIM SCITIS : ET A MEIS NON VENT, SED EST VERUS, QUI MISIT me, quem vos nescitis. — Est concessio. Loquitur enim Christus concedendo dandoque Judæis id quod dixerant : u Hunc scimus unde scit, » 7. d. Concedo et do vobis quod dicitis, vos nosse meam prosapiam et parentes, etsi in rei veritate fallamini, nec eos noscatis : nam Judæi non noverant Christi divinitatem, ignorabant etiam Christi generationem humanam, quia putabant eum esse liliu Joseph. Aliter S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius et Maldonatus ; 7. d. a Me scitis, » id est me scire et nosse potestis ac debetis, scilicet ut esso Messiam Dei Filium. Id enim vobis ex Prophetis probavi, et per miracula mea confirmavi (I).

Clamabat, — tum ut ostendat se nosse tacitas Hierosolymitanorum susurrations, dicentium : « Hunc scimus unde sit : Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit. » a Quæsecrete loqueban-

(I) Nulli hunc vere. 28 sic interpretantur : Vos dicitis, et me et patrem meum vobis notum esse ; utrumque falso : Pater meus non est falx, ut vos putatis, sed Deus » cujus ego lilius, legatus et Interpres sum. Videatur lamen potius esse verba concedentis, g. // . Concedo quod nescio, me scilicet et natalitia mea ; vobis veram meam originem, me de coito descendisse nescitis.

tur, ait Chrysostomus, in medium adducit, aperte eos confundens, dum ut suo clamore prædicationi suæ, quæ erat de re maximi momenti, attentionem conciliet et pondus addat.

A me ipso non vini, — sed missus a Patre; unde subdit : « sed est verus, » id est verax et fidelis Deus Pater, qui promissa sua Abrahæ et Davidi facta, de mittendo Messia ad hominum salutem, in me veraciter et fideliter adimplevit : « quem vos nescitis n esse meum Patrem, ac me misisse, ut stfquitur, ad mundi redemptionem. Aut « nescitis, » hoc est, ei non obeditis, cum non amatis, nec colitis, perinde ac si eum nesciretis et non cognosceretis. Ita Theophylactus.

Vert m. 29. Ego (Syrus, *ego vero*) scio eum : quia ab ipso SUM, ET IPSE ME MISIT. — « Al) ipso SUM, n DatUS, ait S. Augustinus, per divinam et æternam generationem, nipote ejus filius proprius et naturalis ; « elipse me misit » in mundum per incarnationem. « Vide, ait Theophylactus, duas hoc loco in Christo naturas manifestari : per hoc enim quod ait: Ab ipso sum, substantia divina declaratur; cum vero ait : Et ille me misit, humana, n

Confutat ergo hic Christus Hierosolymitas, excusantes quod in ipsum non crederent, eo quod nossentejus parentes, cum Christi parentes nemo sil cogniturus. Ostendit enim cos nec generationem suam divinam el Patrem æternum, nec humanam nosse, quod videlicet non ex Joseph, sed ex Spiritu Sancto in Virgine sil formatus et incarnatus. Quare hoc non obstare, quo minus in eum ul Messiam, cujus ignota sit prosapia, credere debeant.

Ven. 30. 30. Quærebant ergo eum apprehendere : ET NEMO MISIT IN ILLUM MANUS; QUIA NECDUM VENERAT nonA ejus. — ci Quærebant, » quinam? interrogat Chrysostomus, ac respondet : « Non multitudo, quæ non affectabat principatum, neque capiebatur invidia, sed sacerdotes. » ili enim invidebant Jesu, quod a populo sibi præferretur; habebaturque Messias: quare cum e medio tollere cogitarunt.

Quia nondum venerat hora ejus, — a quo teneri ac pati decreverat, ait Theophylactus ; quando enim tempestivum existimavit quod pateretur, tunc et crucifixoribus se permisit. Unde nomen hone ostendit evidentem prudentiam et sapientiam Salvatoris : » quod scilicet non nisi hora, id est tempore opportuno et commodo a se destinato, pati morique voluerit. Passio enim hæc Christo fuit voluntaria et libera, non invita vel coacta, idque significat to *hora ejus*, id est ab eo electa et morti suæ destinata. « Illo vocatur tempus rei conveniens et congruum, ait Cyrillus, qui in exemplari Romano manuscripto fuse hic agit contra Ethnicos illos qui censent horas alias esse faustas hominibus, alias infaustas. Docet enim horas, æque ac homines, a Deo creatas, illius providentia subjici et ab ea gubernari.

Hic inciditur et sistit *Commentarius* eruditus

S. Cyrilli in *Joannem*, in fine libri quarti ejusdem : Hic finara quatuor libri sequentes, scilicet quintus, sextus, septimus et octavus, injuria temporum ventininterciderunt : quare supplevit eos Judocus Clitovæus nuper Doctor Parisienas. Ego vero germanos Cyrilli libros duos sequentes, scilicet quintum et sextum manuscriptos Romæ inveni : quare illos deinceps citabo, uli dixi in prooemio.

31. De turba autem multi crediderunt in eum, Vm-ai* ET DICEBANT : CHRISTUS, CUM VENERIT, NUMQUID PLURA SIGNA FACIET, QUAM QUÆ HIC FACIT? — ((De turba, n quia populus erat simplicior, candidior, humilior et avidior salutis suæ, quam sacerdotes et principes, qui auctoritati suæ et lucris metuentes, oderant Jesum, qui a populo summus habebatur doctor et Propheta, imo Messias : quare Scribæ et sacerdotes præ Christo parvi fiebant et negligebantur a populo, quod eos valde pungebat, et in Christi odium incilabat.

Christus cum venerit. — q. d. Si adhuc Christus venturus esset, numquid plura miracula esset factururus quam Jesus faciat? utique non : cur ergo cum præsentem non accipiamus pro Christo? cur alium incertum expectemus? Prudentis enim est acceptare certum pro incerto, ac præsens profuturo. Viderat enim turba, et audierat plurima a Christo patrata esse miracula, quæ subticet Joannes, quia ab aliis Iribus Evangelistis fuse jam narrata fuerunt. Ita Chrysostomus et Cyrillus, quem ex Romano codice manuscripto audi : « Turba in ducendis conjecturis optime se gerebat, gestarum rerum præslantia, suis quasi pedibus ad debitam credulitatem deducta, solam principum doctrinam circa Christum expectans. » Et inferius : a Sed caput evasit in caudam, ut scriptum est. Nam qui præest, subsequitur, et cum Phariseorum improbitate consentiens, in Christum et Trænalus impetum facit. »

32. Audierunt Pharisei turbam murmurantem Vers. 31< DE ILLIS ILLIS : ET MISERUNT PRINCIPES ET PHARISÆI MINISTROS, UT APPREHENDERENT EUM, — « tanquam populum commoventem ad seditionem, » ait Euthymius; sed revera ex invidia, qua Jesu invidebant sequelam et plausum populi.

Piarius.f.i, — Græca et Syrus addunt : *et principes sacerdotum*. Pharisei enim erant et concilio et magistratu, illicque apud pontifices Jesum accusarunt, cosque in suam sententiam occidendi Jesum pertraxerunt.

33. Dixit ergo eis Jesus : Adhuc modicum tempus vûdiscum sum : ET VADO AD EUM QUI ME MISIT. — « Dixit eis, » scilicet ministris principum missis ad se comprehendendum, aut cos alliceret, ait Chrysostomus, ostendendo se adventus eorum causam intelligere; » utque illi ad dominos suos hæc referrent. « Adhuc modicum tempus, q. d. Non diu vestris lieris molestus ero, quia molestie mihi sunt eum homicidis moræ, aufugiam ab impiis, » ait Cyrillus. Ergo adhuc sex menses apud vos vivam, prædicabo et docebo, scilicet a festo

Tabernaculorum, quod celebrabatur in Septembri, usque ad Pascha, tunc enim mihi erit hora et tempus moriendi pro salute mundi, a Patre decretum. Quare frustra conamini nunc me capere et occidere; nil enim efficere poteritis Deo invito: ergo frustra laboratis et contra stimulum calcitratis. Ostendit hic Christus suam magnanimitatem, æque ac providentiam et potentiam divinam, qua principum contra se molimina deridet, et velut telas araneorum difflat.

Vado, — id est brevi vadam per mortem ad Patrem, qui me misit, u Dicendo vado, ait ex Chrysostomo Theophylactus, « significat mortem suam, d camque voluntariam; quare in vanum principes conari illi vim inferre, cumque violenter capere. Nam u vado » idem est quod sponte ibo, meque vobis ad vincula, verbera et mortem offeram.

Ad eum qui misit me. — Hac particula significat Christus *primo*, se libenter abiturum ad mortem, nipote peream iturum ad Patrem; *secundo*, persecutiones principum nihil illi nocituras, sed profuturas, quia c terra eum transmittent in cælum: ita Chrysostomus et Euthymius; *tertio*, principes Ierret, quod iturus ad Patrem, illorum contra se odia sit Patri relaturus et vindiciam postulaturus. Ita quoque Chrysostomus et Cyrillus in manuscriptum, quem audi: « Frustra in me impietatis gladium exacuistis, cohibete invidentiae telum quod ad nihilum recidet, morti vitam non subjicietis, etc.; resurgam ad eum, qui misit me, ascendam in cælum, vestrae nequitiae accusationem apud angelos et homines præ me ferens. Hi enim redeuntem admirabuntur, illi procedentes obviam interrogabunt: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Ego vero respondebo: Ilis plagatus sum in domo dilecti mei, v *lachar.* xm, 6.

Veri. 34. 34. QUÆRETIS ME, ET (id est csl *Sed*) NON INVENIETIS: ET UBI EGO SUM, VOS NON POTESTIS VENIRE. — « Quærelis me, » id est quærelis alium Messiam, quem loco Christi habeatis, sed non invenietis, quia nullus alius est Christus, nisi ego, ita Toletus. Sed hoc obscurius est et remotius (I). Planius ergo et simplicius, *q. d.* Quando post mortem audietis me resurrexisse, ac per discipulos patrare miracula, quærelis me ul iterum capiatis et occidatis, ut scilicet plane meum nomen, famam, religionem extirpatis et aboleatis: sed

(I) Magis tamen ad Toleti sensum delabor, quem Lirnius in h. l. sic evolvit: « *Quiersitio Domini* intelligenda csl, non quasi Jesum pro auxiliatore suo actu post excidium accipere Judæi desideraverint, ul Chrysostomus et Theophylactus; aut quasi per miracula ab Apostolis edita ad pœnitentiam ducti fuerint, ul Augustinus et Itala; aut quasi Indicaretur, Judæos Jesum etiam post resurrectionem ad perditionem frustra quæsituos, ut Iluperlus opinatur: sed quia suo modo, secundum suos conceptus, *quærsitio* erant *Messiam* quod implicite idem erat ac *quæreret Jesum, quia* extra illum alius Messias non erat expectandus. »

non invenietis, quia ego redivivus e terra in cadum gloriose conscendam; ac licci Apostolos meos necetis, alios Limen substituam, qui vobis invitis meam doctrinam et Ecclesiam propagent per universum mundum, ita Ruperitis.

Tertio, Jansenius et alii, *q. d.* Post mortem meam et ascensum in cælum, predicante Petro et Apostolis in Pentecoste, multi ex vobis, quod me tot bonorum datorem spreverint, penitentes et compuncti, ad me convertentur, tuneque quærunt et desiderabunt me videre et audire, quem jam presentem spernunt; sed non invenient, quia in cælum conscendam. Sic et Cyrillus, qui et moraliter docet bonum, cum præsens est, amplectendum esse, ne, si elabatur, frustra illud requiramus. Nam « fronte capillata est, a tergo occasio calva, » ut apprehendi nequeat.

Tropologice: mirare et imitare Christi hic in respondendo æquanimitem, æque ac consilii. « Oportet enim, ait S. Cyrillus, mentem Deo addictam omnes iræ et passionum velut undarum impetus vitare, et mansuetis cogitationibus, velut serenis zephyris delectari. Plurimum autem satage, ut eum longanimitate verseris, et videaris omnibus patienter adversa tolerare; ac mentem quidem prorsus benignam habeas, verba vero vel ad inimicos non indecora facias.*

25. Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos: Quo Vm. av me ITURUS EST, QUIA NON INVENIEMUS EUM? NUMQUID IN DISPERSIONEM GENTIUM ITURUS EST, ET docturus Gentes?

3G. Quis est illic sermo, quem dixit: Qui lretis Vm. ne, et non invenietis: ET ubi sum ego, VOS NON potestis venire? — « In dispersionem Gentium; » Syrus, *ad regiones populorum*, hoc est ad gentes et populos toto orbe dispersos; inde epistola, quas ad eos scripsit S. Petrus, Jacobus, Joannes et Judas, dictæ sunt Catholicæ, id est csl universales et encyclicæ, id est circulares, quia scripta? ad fideles per lotum orbem sparsos. Judæi vero Gentiles sagginando vocabant dispersos, quasi toto orbe vagos, ait Chrysostomus, cum ipsi in Judæa collecti et adunati viverent; rursum, quasi varios errores, superstitiones et cultus dispersos, cum ipsi in unius veri Dei orthodoxa fide et religione adunati conspirarent, ac unanimes soli Deo servirent.

Judæi hic mentem Christi non assequuntur, quia in cadum ipsum iturum non credebant: verum tamen dicunt; nam Judæis fidem Christi repellentibus, Apostoli eam jussu Christi traduxerunt ad Gentes, uli Judæis exprobrat Paulus, AcL xm. 4G.

37. In NOVISSIMO AUTEM DIE MAGNO EESTIHTATIS, Vrrk S7* stabat Jesus, et clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. — « In novissimo; » Syrus, *in die autem magno, qui erat ultimus festi*, puta in Octava festi Tabernaculorum: hoc enim festum celebrabatur per octo dies, ac dies octo-

vus tam magnus et celebris erat, quam primus atque vocabatur dies certus sive collecta, quo scilicet totus populus collectus templum adibat, gratias agens Deo eique se commendans, inde «Ionium remeabat Vide dicta *Levit.* xxni, 36. Voluit ergo ChrMus.ultimo hoc fusti die, toti populo abeunti sui desiderium, ac de sua religione scrupulum, imo ingentem aculeum injicere. Idem faciat condonator, ut in fine concionis aculeum menti abeuntium infigat, qui deinde assidue eos pungat et stimulet ad vitam in melius commutandam. Ita Chrysostomus : a Quoniam domum urant abituri, inquit, probet cis ad salutem viatica. i»

Fe huu Symbolice : festum Scenopegiae erat plenum
'o ")* voluptate et gaudio, idcoque erat typus resurrectionis et gaudii Beatorum, ad quod sc ire
* nedr-paulo ante dixerat Christus, atque his se lumen
, j / r0 ducens esse dicit. Ita Cyrillus.

ûu.u. Si Qtts sit it , — suam salutem, felicitatem,
'4U beatam æternitatem : hæc enim summo cuilibet sitienda et desideranda est, tanquam summum et ultimum hominis bonum, ipsaque beatitudo; hic « veniat ad me,» i destin me credat. uti Christus explicat vers, seq., «ct bibat,» id est hauriat a me Evangelicam doctrinam, gratiam et spiritum, ipsurnque Spiritum Sanctum, cum omnibus suis donis et virtutibus, qui eum deducat ad gloriam cœlestrm, ubi omnis ejus sitis, omne desiderium, omnis cupido satiabitur et explebitur. His ergo aquis ego potabo cum, satiabo et inebriabo. Alludit ad *Isaiæ* 1 v, 1 : a Omnes sitiennes, venite ad aquas, » etc. Vide ibi dicta (I).

Vm.a 38. Qui credit ix me (sicut oportet, scilicet fido chântate formata, sive qui credit, ut simul mihi meisquo mandatis obediat), sicut dicit Scriptura. — lise verba Chrysostomus cum suis refert ad id quod processif : « Qui credit in mc. » Omnes enim Propheta de Christo prophetant, illiquo credi et obodiri jubent. Melius alii passim referunt ad id quod sequitur : « Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. » Sed ubi id dicit Scriptura? Primo, Rupertos et S. Thomas hic, ac S. Hieronymus, *præfaL in Gen.*, id scriptum putant, *Proverb.* v, IG : « Deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas tuas divide, » juxta sensum mysticum : nam illius loci alius est sensus litteralis, ut ibi dixi. *Secundo* } Franciscos Lucas id dictum putat *Isaiæ* Lvin, 11 : a Et eris quasi hortus irri-

ti) Occisionem hcc verba recitandi sumpsisse Cliris-
•us vtdclur a ritu singulis hujus r«»sti diebus recepto,
eundum quem Sacerdos aliquis cantharo aureo ex
f.ttt* *Sdoa*, ad radices montis Sion scaturiente, extra
Hr » WTtnin aquam hauriebat, cainque jM?r *aquarum*
h-tam iu Templum perferebat, tandcmqne vino mix-
urn, foramini magni all iris infundendo, libabat ; inter
qui *Haliti magnum* caneatur, hoc est *Pud.* cxm—cxvm.
III. . ritum exponit Jac. Fregiti Disseri**de arjwe liba-*
(nine tn ferto Merna uîmutn, culif. Llightfootum Ct
Sepp, op. cui titulus in versione Gall. : *La Fie de*
S.-S. J.-C., U b P-

gnus, et sicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ. » *Tertio*, plenissimo, alii consent id scriptum non in uno loco, sed in multis, idque omnino non quoad verba, sed quoad rem et sensum. Passim enim Propheta prodicunt ubertatem spiritus et donorum spiritualium, instar fluminum dandam a Christo, ut *Joel*, n, 28 : a Effundam, ait, spiritum meum (quasi flumen, imo flumina) super omnem carnem, et propheta- bunt filii vestri. » Et *Isai.* xli, 18 : «Aperiam in supinis collibus flumina, et in medio camporum fontes : ponam desertum in stagna aquarum, et terram inviam in rivos aquarum. » Et cap. xli v, vers. 3 : « Effundam enim aquas super sitientem, et fluentia super aridam : effundam spiritum meum super semen tuum, et benedictionem meam super stirpem tuam. » Similia sunt, cap. 1 v, 1, et *Ezerh.* XXXVI, 23, et *Eccli.* xxiv, 40 : « Ego sapientia, inquit, effudi flumina : Ego quasi tramesaquæ immensæ defluvio, ego quasi fluvii dioryx, et sicut aqueductus exivi de paradiso. » Et *Cant.* iv, 15 : « Fons hortorum, ait, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano. »

Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. — Flmh»
«Flumina,» ait, non (*lumen*, inquit S. Anibro-
sius et Thcophylactus, ut denotet maximam co- nam*
piam et abundantiam, æquo ac vim, efficaciam
et impetum spiritalium gratiarum et operatio-
num, puta flumina charilatis, flumina virginita-
tis et virginum, flumina martyriorum et Marty-
rum ; flumina sapienti® , flumina eloquenti®
Christian®. Ita S. Chrysostomus : « Flumina dicit,
inquit, ut abundantiam et copiam gratiæ signi-
ficet. Sic et Rupertus, Thcophylactus et jilii, et
S. Gregorius, homil. 10 in *Ezcch.* : « Quia, in-
quit, de mente fidelium sancta predicationes
defluunt, quasi de ventre credentium aquæ vivæ
flumina decurrunt. Ventris autem viscera quid
sunt aliud, nisi mentis interna, id est rccla in-
tentio, sanctum desiderium, humilis ad Deum,
pia ad proximum voluntas?»

Rursum S. Chrysostomus : Considera « Petri
linguam, et Pauli impetum, et Stephani sapien-
tiam, quos dicentes nihil effugit, sed omnes se-
quuntur a fluminibus quibusdam impetu ruenti-
bus rapti,» uti factum est in Pentecoste, cum
Petrus flumina spiritus sui eructans, una con-
cione tria, et altera quinque millia Judæorum ad
Christum convertit, Aci. n. Hinc S. Hieronymus,
epist. Gl ad *Painnuuh.* : « Paulus, ait, vas elec-
tionis, tuba Evangelii, rugitus leonis nostri, flu-
men eloquenti® Christian®, ele., quem quoties-
cumque lego, videor mihi non verba, sed audire
tonitrua. » Et S. Chrysoslomus, homil. 4 *De Law-*
dibus S. *Ibiuh* : « Paulus, inquit, est cœlum solum
habens justitiæ, ipse mare sapienti® purissimum
et t profundi-miui. »

Nota : Christus est tons aquæ vivæ, id est gra-
tiæ vitalis et vivifie®, juxta illud *Paul*, xxxv, 10 :
«Quoniam apud te est fons vita.» Ex hue fonte vu.

si bibamus, id est si Christo credamus et obediamus, fid in nobis a fona aquæ salientis in vitam æternam,» ut Christus promisit Samaritan®, iv, II. Fons hic est Spiritus Sanctus sive ejus gratia abundans et copiosa : ab hoc fonte in anima habitante, plurima et perfectissima spiritualia dona et virtutes, quasi rivi et flumina mulla in ipsam animam et corpus, ejusquo potentias, actus et operationes, imo et ad proximos manant et profluunt. « Spiritus enim gratia, ait Chrysostomus, cum menti illapsa est, canique irrigant, omni fonte uberius scaturit, nunquam deficit, nunquam vacuatur, nunquam stat. Simul igitur et indeficientem copiam, incredibilem operationem, et fontem et fluvios appellavit. »

Rivulus Spiritus Sancti est fides, ait S. Gregorius, rivulus est spes, rivulus est charilas, etc. Id ita esse patet, quia sic explicat Joannes dum subdit: « Illoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. »

De ventre ejus. — *Ventrem* per catachresin vocat interiora animæ. « De ventre enim ergo, hoc est de corde et mente, quæ quasi venter est animæ; ita S. Chrysostomus, Leontius, Theophylactus, Euthymius. Audi S. Augustinum : Venter interioris hominis est conscientia cordis, quæ isto liquore purgata fontem habebit, et ipsa fons erit : est autem fons et fluvius manans, benevolentia, quæ vult consulere proximo, et ideo non siccat, quia manat.

Fluent, — copiose per actus virtutum, per gratiæ effectus, per operationes et impulsus Spiritus Sancti, quibus non se tantum, sed et alios ducant in cælum. Hujus enim fluminis spiritualis fons, id est scaturigo et origo est in cælo, quare vi sua co resilit unde exiliit, ac homines spiritales eodem resultu suo reducit, juxta illud cap. iv, vers. 11 : a Fie! in co fons aquæ salientis in vilain æternam. »

Aqm d- Aquæ vivæ. — Refer cum Syro ad *flumina*, q. d. vj quin- Flumina non aquæ stantis et stagnantis, quæ videtur mortua, sed fluentis et exilientis, quæ videtur viva, fluent de ventre ejus. Fluent, inquam, « flumina, » id est abundantia aquæ vivæ, id est priniu, charilatis, ait S. Augustinus; secundo, Lc- & cot. h. liliæ spiritualis, juxta illud Psa/. xlv : « Fluminis impetus lætificat civitatem Dei, » ait S. Basilius rit Usai. xlv; tertio, doctrinæ Evangelicæ, ait S. Ambrosius; quarto, felicitatis et gloria? cœlestis : hanc enim Joannes comparat fluvio aquæ vitæ splendido tanquam crystallo, procedenti de sede Dei et Agni, Apocal. xxii, 1. Vide ibi dicta. Quinto, et plenissime, a aqua? vivæ, » id est omnis gratia? et gloriæ, omnium charismatum et virtutum, omnium donorum Spiritus Sancti. Ita S. Chrysostomus, S. Cyrillus, Orígenes, Leoninus et alii, idque palet ex seq.

Veru 39. ILOC AUTEM DIXIT DE SPIRITU, QUEM ACCEPTURI J RANT CREDENTES IN EUM : NONDUM ENIM ERAT SPIRITUS DATUS, QUA JESUS NONDUM ERAT GLORIFICA-

TEs. — « Accepturi enim post mortem suam, merito ejusdem in Pentecoste : licet enim ante illam Apostoli alique Sancti recepissent Spiritum Sanctum, tamen non in illa fluviali copia et abundantia, quæ in illos effusa fuit in Pentecoste : unde ipsi mox, quasi effluentia flumina universum mundum aridum, fluentis suæ prædicationis et viitulis irrigarunt, bonis operibus fœcundant, amore Dei inebriarunt, virtutibus omnibus inundarunt. per aquam vivam suæ gratiæ, vitæ et doctrinæ Christianæ.

Nondum enim erat Spiritus (*sanctus*, ut addunt Greca) datus (in tanta copia et effusione, quanta in Pentecoste), quia Jesus nondum erat glorificatus. — Quia nondum a morte resurgens, et in cælum conscendens, sedebat in gloria ad dexteram Dei Patris; et enim dal causam cur dixerit *accepturi* in futuro, non *acceperant* in preterito.

Quaeres, cur ante ascensionem Christi Spiritus Cur Sanctus non fuit datus visibiliter et copiose, uti post eam in Pentecoste? Respondeo: *Primo*, S. Leo, <html semi. 2 *De Pentecoste* : II hæc donatio et effusio i*tm Spiritus Sancti cognoscitur esse fructus passionis Christi, ejusquo ascensionis sive triumphi. Quia Solent enim reges, cum regnum ineunt, vel rnuu- triumphum de victis hostibus agunt, aurum et argentum copiose in populum spargere, publicæ lætitiæ et gratulationis causa. Sic Christus regnum cadeste iniens, ibique triumphans, mox in Pentecoste in fideles suos copiam gratiarum effudit, juxta illud : « Dexterâ igitur Dei exaltatus, et promissione Spiritus Saucii accepta a Patre, effudit hunc quem vos videtis et auditis, *Actor*, n, 33. Vide ibi dicta. Unde vere S. Leo loco citato : « Domini ascensio, ait, dandi Spiritus fuit ratio, q. d. Ideo Christus ascendit in cælum, ut inde mitteret Spiritum Sanctum.

Secunda causa est, quod missio et effusio Spiritus Sancti in Pentecoste fuerit glorificatio Christi : Spiritus Sanctus enim per tot tanlaque dona gloriam Christi, a quo mittebatur, miro illustravit, dum per illa, tam mira per Apostolos operatus est, imo lotum orbem ad Christum convertit, ut fideles ubique terrarum Christum colant et adorent.

Tertia, quia discipuli ante ascensionem Christi Tuh. non erant capaces tam spiritualis doni : nimis cainaliter enim sentiebant de Christo, cum coque agebant. Ita Janseiûs.

Quartam dal S. Augustinus, *tract.* 32 : Noluit QurU Dominus, inquit, dare Spirillum Sanctum nisi post resurrectionem, « ut in resurrectionem charilas nostra flagret, et ab ainore sæculi separatur, ut loia currat in eum. » Audi S. Cyrillum : « Tunc Christus renovat naturæ principium extilil, cum vincula morti parvipendens iterum revixit. » Et inferius : « In Prophetis, ait, fuit dives quidam splendor Sancti Spiritus, faxque prelucens, quæ ad futurorum notitiam eos deduceret; at vero credentibus in Christum non

polum facula producens Spiritus Sanctus, sed ipso inhabitavit Spiritus Sanctus quasi in templo SUO. »

Tunc ergo ilumina gratiarum in fideles non paucos, sed plurimos, c cœlo fluxerunt, imo pluerunt. Inde enim manarunt tot millia Martyrum, pro fide Christi equuleos, ignes, leones generoso superantium; tot chori virginum pro virginitate Christi et sua usque ad mortem invicte decertantium; tot examina monachorum et anachoretarum, qui in cœnobiis et desertis, a mundo separati Deo vixerunt, quasi homines coelestes, et angeli terrestres; tot ordines Pontificum et Præsulum, qui sanctissimo Ecclesias sibi commissas gubernarunt, et ad omnem sanctitatem efflbnarunt; tot centuria) Doctorum, Praedicatorum, Confessorum, qui flumina suæ doctrinæ et pietatis per doctrinam et concionem, perqué librorum volumina quaquaversum sparserunt, totumque orbem Dei cognitione illustrarunt, ejusque amore succenderunt; de quibus proinde ait *Ifcdi.* xxxiv, 9 : « Ipse tanquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ; » tot denique myriades fidelium tam virorum quam mulierum, quæ sobrie, juste et pie viventes in hoc sæculo, avide exspectarunt et exspectant adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. An non hæc ingens est et perennis Christi glorificatio?

Vrn. n. 42. Nonne Scriptura dicit : Quia ex semine David, et de Bethlehem castillo, udi edat David, venit Christus? — *q. d.* De Bethlehem oppidulo Judææ, ubi natus et educatus est David, nascetur Christus quasi filius Davidis, uti prædixit Michæas v, 2. Ergo Jesus non est Christus, quia ipse est Galilæus, nipote conceptus, natus et educatus in Nazareth. Sed falluntur et errant; licet enim Christus conceptus et educatus esset in Nazareth, tamen natus erat in Bethlehem, ait Cyrillus, cumque ipsi tot portenta et tam evidentia signa Messia* vidissent in Jesu, debebant de hoc uno, quod ipsi deesse putabant, certius inquirere, vel Jesum interrogare; quod si fecissent, intellexissent rei Veritatem, nec patriam obstare Jesu, quominus ipse esset Christus, cognovissent : sed turba? ex desidia, Scriba» ex invidia, id investigare neglexerunt, ideoque utrique sunt inexcusabiles.

ven a 43. Dissensio itaque facta est in turbi propter eum.

Veil U. 44. QUIDAM AUTEM EX IPSIS VOLEBANT APPREHENDERE EUM ; SED NEMO MISIT SUPER EUM MANUS. — • Dissensio; » Græce, *schisma*, aliis Chiistum quasi novatorem accusantibus, aliis quasi Prophetam excusantibus et laudantibus, ac unaquaque parte pro sua opinione rixante, ait Euthymius.

In turba, — < non in principibus : nam principes unius sententia» fuerunt, ne susciperetur ipse ul Christus, » ait Thoophylactus.

Quidam (præserlim ministri et satellites ad eum capiendum a principibus mfcisi) volidant appre-

henderé eum (quasi auctorem schismatis, ne propter eum oriretur tumultus et seditio in populo) ; SED NEMO MISIT SUPER EUM MANUS. — ClirisIUS eiïUll sua facundia et vultus majestate, sed mullo magis sua occulta vi divina cohibuit eos, no in se manus injicerent ; necdum enim hora patiendi ab eo electa advenerat. Ita Cyrillus.

43. Venerine irgo ministri ad pontífices et Phariseos (quasi ad heros a quibus missi erant), et dixerunt eis illi! : Quare non adduxistis illum? — « Quod venerunt, ait S. Chrysostomus, longe majus fuit, quam si apud Christum remansissent; sic enim liberati fuissent eorum molestia : nunc præconcs fiunt sapientiæ Christi, et majorem præse ferunt animum. »

Illum — novatorem, seductorem, falsum prophetam, ad quem capiendum vos misimus. Nominine enim proprio Jesu, cum vocare dedignantur.

16. Responderunt ministri : Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo. — Vtn. ia. Quia hic non est verus homo, ut cælcri, sed homo Deus, quare loquitur et docet non humana, sed divina gratia; facundia, efficacia, majestate. Vide hic quanta fuerit vis dicendi in Christo, quanta auctoritas et dignitas, quæ ministros pontificum obstupescit, ut licet vellent eum capere, tamen non possent, imo cum amare, revereri et colere cogerentur, idque ingenue et libere coram heris suis principibus, etiam si Christo infensissimis, profiterentur! Atque ita u principum improbitatem coarguit, ait Cyrillus, ostendens quam imbecilla et temeraria sit contra Deum pugnare. » « Potuissent sane, ait Chrysostomus, se excusare propter turbam (dicendo : Non fuimus ausi capere Jesum, no turbam in eum propensam ad seditionem contra nos concitaremus), sed animi ostendunt rectitudinem, etc. Neque Lam sc illum admirari, quam qui se miserant ad eum ligandum, quem audire debuissent, accusare visi sunt, » </ d. Cui nos misistis ad talem tantumque veritatis doctorem! capiendum? Ab eo enim vi sermonis capti sumus ; et si vos ipsum audiretis, eadem capere-mini. Quare, ut ait Thoophylactus, « non curarunt iram Phariseorum, nequo quia ul servi missi fuerant, quæ placita erant principibus dixerunt, sed testabantur veritati. » Tanta est efficacia veritatis. Vere Sapiens : « Quis, inquit, cogitatus coget? Vis veritatis.»

Quare verisimile est mullos ex his suavitate et voracitate Christi allectos et delectatos, postea per Petrum et Apostolos in Pentecoste condonantes, perfecte ad Christum fuisse conversos : Deus enim hoc præmium dedisse videtur eorum testimonio de Christo, tam sincero et magnanimo. Imo Glossa: u Laudabiliter, inquit, seducti erari, qui dimisso malo infidelitatis transierunt ad fidem.)» Denique S. Cyrillus, in Manuscr., existimat ministros hos ita Christum extulisse supra omnes homines, ut crederent velsuspkmmlur cum esse

Dnum, 7. *d* Quomodo caperemus cuín, qui Im-
titiin supra nos extollitur, quantum supra homi-
nem Beus?

Vrr. 17. 47. Ili M*OMH runt i BGO Piiaristi (hostrs Chri'ti
implacabiles, ul ait Nonnus) : Numqi in et vos
seulcti esñis — ab hoc plano et impostore? Audi
Chrysostomum : a Cuín compungi et mutare sen-
tentiam oportuisset, accusant eos; mitius tamen,
veriti nc tandem deficerent. Sed interrogandum
fuerat, quid admiratione dignum Jesus loquere-
tur? id certe caverunt, » invidia in Jesum excæ-
cali et in odio ipsius obstinati. Urget S. Cyrillus
rò *et vos, q. d.* Turba* ab ip^o seductæ parcatur
quod in eum credat ; sed vos qui nostri estis mi-
nistri, et in eadem nobiscum incredulitate conta-
buistis, quomodo ab eo tam cito seduci potuistis,
ut in eum credatis?

7e;t 13. 48. Numquid ex principibus aliquis credidit in
eum, aut ex Pharisæis?— 7. *d.* Principes cl Pha-
risæi, qui sunt prudentes et eruditi in lege, non
credunt in Jesum; ergo ipse non est Christus. Est
argumentum ab auctoritate, sed fallax cl mendax ;
nam Principes hi cl Pharisæi erant jurati Jesu
hostes, quia ipse vitia eorum taxabat. Falluntur
tamen ; nam nonnulli Principum privatim et oc-
culte favebant Jesu, in cumque credebant, inter
quos fuit Nicodemus, cap. ni, vers. i. Sapienter
S. Augustinus : Qui non noverant legem, inquit,
credebant in cum, qui miserat legem ; eum vero
condemnabant, qui legem docebant, ul illud im-
pleretur : Ego veni ut non videntes videant, et
videntes cæci fiant.

Vers. 0 ;9. Sed turba hæc, quæ non novit legem. ma-
ledicti sunt. — Maledicta est; sed dicunt « male-
dicti b in plurali, quia in turba erant nulli. Est
syllepsis. Alludunt ad Deuf. xxvn, 26: « Male-
dictus qui non permanet in sermonibus legis
hujus, nec cos opere perficit; » 7. *d.* Maledicius a
beo est, (juin Mose cl lege transit ad Jesum ejus-
que Evangelium, fitque apostata. Ilac voce male-
dictionis Pharisæi ministros cælcrosque perterre-
facere conantur, et a fide amoreque Jesu abstra-
here. Audi Theophylactum : « Maledictam turbam
aiunt eo quod credidit, ipsi innumeris maledictis
digni, utpote increduli el aliis incredulitatis auc-
tores. » Quocirca Rupeitus haic ipsorum male-
dictionem in ipsosmel retorquens : « Profecto,
inquit, turba illa verius contra dixisset : Istmi
vanitatis concilium el ecclesia malignantium,
quæ non facit legem, maledicti sunt. » Nam, ut
ait S. Cyrillus: a Sapientes dum se venditant,
fatui redduntur. Nam dum scire sc legem profi-
tentur, sernclipsos incredulitatis accusant, « æque
ac ignorantia*, quod Christum lege promissum et
jam pnnsonctem non agnoscant, ideoque maledi-
cendi el exterminandi a Deo, ul prædixit Moses,
Dcut. xYiii, 19.

Vtñ. 10. 30. DIXIT NíCODBMUS AD EOS, ILLE QUI VENIT AD
EUM NOCTE, QUI UNUS ERAT EX IPSIS :

Vcn.si. M. Numquid lix noshia ji dicat uomini m, mm

nuis acdiefit ab ipso, r.T cognoverit qcid va-
giat? — *h* Lex nostra, » id est praxis legis nos-
tre, petita tum ex ipsa lege, tum potius ex ipso
jure natura* et gentium : lex Mosaica enim licet,
Tient. xiii, 14, jubeat examinari crimen rei, ante-
quam damnetur; lamen expresse non jubet eum
audiri, nec vetat inauditum condemnari, si testi-
bus, vel aliis argumentis reus esse convincatur-
Taxat Nicodemus collegas suos principes, quasi
legis et juris nature violatores, sed tacite et mo-
deste, ventus eorum iras, unde suadet ut Jesum
audiant et examinent. Nam, ul ait S. Augustinus:
« Credebat (sperabat) quia si tantummodo cum
vellent patienter audire, forte similes flerent illis
(ministri) qui misti sunt tenere, et maluerunt
credere. » Porro, Cyrillus asserit Nicodemum ex
stimulo conscientim hæc dixisse : « Sed r.oxia
adhuc verecundia laborans, inquit, nec zelo lo-
quendi libertatem «admiscens, non sinit inhæren-
tein in sc fidem nudam conspici, sed obscuro
quodam pallio, simulatione sc obtegens, adhuc
aliquo modo latet Christi defensor; cum deceat
credentes apertam præ sc ferre libertatem, ac sine
metu et pudore clare fidem veram profiteri, 0 uti
fecit Paulus dicens : «Non erubesco Evangelium;
virtus enim Dei est in salutem omni credenti, •
Bum. 1. Hæc Cyrillus.

52. Responderunt, ei dixerunt ei : Numquid et »O.
tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, et mde
quia a Galilea Propheta non surgit. — « Gali-
læus ; » Grece, *ex Galilæa, q. d.* Numquid tu, ob
communem patriam cum Jesu Galileo, ejus pa-
tronus es, fautor et defensor?

Scrutare Scripturas. — a Contumeliose, ait
Chrysostomus, tanquam inscio Scripture respon-
dent, 7. *d.* Acquiesce nobis et disce. » Nam, ut
ait Theophylactus : « Ignominia cum allicientes
quasi imperitum, dicunt : Scrutare, hoc est vade,
disce, quia ad hoc usque tempus non didicisti,
quia a Galilea propheta non surgit. » Legit Inter-
pres cum Nonno et Arabico í-pc****, id est *surgit*,
jam legunt » id est *surrexd.* Illoc Phari- Frvphe-
s.rorum axioma primo falsum est; Debora enim
prophetissa fuit Galilæa, puta ex tribu Nephtali
vel Zabulon, *Judie, iv, 4, 5*, G. Sic cl Anna pro-
phetissa fuit Galilæa, utpote ex tribu Aser, *Luax*
u. 36. Sic Nahum propheta fuit Elcesæus, id est
oriundus ex Elccse, vico Galilææ, ait S. Hierony-
mus, proæmio *tn Xahum.* Similiter in Samaria,
quæ erat vicina Galilææ, ac in loto regno Israel,
cujus precipua pars erat Galilæa, sub regibus
idololalris nulli fuerunt Prophuhe, qui cos de
idololatria redarguerunt, uti Elias, Elisons et lili
Prophetarum, adeo ut Abdias, dispensator Achib
regis, centum ex cis absconderit in speluncis, ne
a Jezabel, luxore Achab, interficerentur, III *Hty.*
XYiii, 4.

Secundo, temerarium est, quia, etiamsi ante id
tempus nemo Propheta ex Galilæa ortus fuisset,
jam tunen oriri el nasci poterat : idem enim ob-

jici potuisset Ette Thesbiüe: Ex Thesbi huc usque non siirrexii Propheta; ergo Elias, natus in Thesbi, non ot propheta; et cuivis alteri prophetae in sua gente primo.

Tertio, stultum est, quia Nicodemus non dixerat Jesum Galilæum esse Prophetam, sed tantum esse audiendum, nec inauditum esso condemnandum. Ha invidia et odio excæcali, actu furoris abripiuntur, ut multa contra iudicium rationis

perpetrent imprudenter, false, temerarie, stulte.

53. Er REVERSI SUXT ÜXUSQUISQI E IX DOMUMSÜKM. — « Timentes ne forte etiam quispiam alius similia Nicodemo diceret, n ait Euthymius; quare distulerunt suum de Jesu capiendō et necando consilium, sed non revocarunt, nec mutarunt. Hanc dilationem fecit Deus per Nicodemi interlo- cutionem, quia necdum venerat hora mortis Jesu ab ipso decreta.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

fiw, Jesus *adulteram a Scribis accusatam absolvit. Sc ando, vers. 12, asserit se esse lwc m mundi, ac Judæos nisi in se credant, in peccatis suis morituros. Tertio, vers. 2Ü, ait se esse principium, ac cre- dentis in se liberare a peccatis; Judæos vero incredulos esse peccatores, servos peccati, vers. .Í, ac natos ex patre diabolo, vers. 44. Quarto, vers. 49, Judæis sibi objicientibus quod habeat daemonium, et sit Samaritanus, respondet se dirmonium non habere, sed Patrem calcstcm honorificare. Quinto, vers. 58, asseverat se fuisse ante Abraham, ideoque Judæis cum lapidare volentibus sese abscondit.*

1. Jesus autem perrexit in montem Oliveti; 2. et diluculo iterum venit in templum, et omnis populus venit ad eum, et sedens docebat eos. 3. Adducunt autem Scribæ et Phari- sæi mulierem in adulterio deprehensam; et statuerunt eam in medio, 4. cl dixerunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. S. In lege autem Moyses man- davit nobis hujusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? 6. Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in lena. 7. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, et dixit eis: Qui sine pec- cato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. 8. El iterum se inclinans scribebat, in terra. 9. Audientes autem unus post unum exhibant, incipientes a senioribus: et remansit solus Jesus, et mulier in medio stans. 10. Erigens autem se Jesus, dixit ei: Mulier, ubi sunt qui te accusabant? nemo te condemnavit? 11. Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit autem Jesus: Nec ego te condemnabo. Vade, et jam amplius noli peccare. 12. Iterum ergo locus est eis Jesus, dicens: Ego sum lux mundi; qui sequitur me, non ambulat in tene- bris, sed habebit lumen vitæ. 13. Dixerunt ergo ei Pharisæi: Tu de teipso testimonium perhibes; testimonium tuum non est verum. 14. Respondit Jesus, et dixit eis: El si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum; quia scio unde veni, el quo vado: vos autem nescitis unde venio, aut quo vado. ia. Vos secundum carnem judi- catis; ego non judico quemquam: IG. et si judico ego, iudicium meum verum est, quia solus non sum; sed ego, et qui misit me, Pater. 17. Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. 18. Ego sum, qui testimonium perhibeo de me- ipso, el testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater. 19. Dicebant ergo ei: Ubi est Pater tuus? Respondit Jesus: Neque me scitis, neque Patrem meum; si me sciretis, for- sitan el Patrem meum sciretis. 21). Ilæc verba locus est Jesus in gazophylacio, docens in templo; el nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora ejus. 21. Dixit ergo iterum eis Jesus: Ego vado, et quærelis me, et in peccato vostro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire. 22. Dicebant ergo Judæi: Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire? 23. El dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. 24. Dixi ergo vobis,

quia moriemini in peccatis vestris : si enim non cretliderilis quia ego sum , moriemini in peccato vestro. 25. Dicebant ergo ei : Tu quis es? Dixit eis J  sus : Principium, qui et loquor vobis. 20. Multa babeo de vobis loqui et judicare; sed qui m   misit, verax est, et ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. 27. Et non cognoverunt quia Patrem ejus dicebat Deum. 28. Dixit ergo eis Jesus : Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, et a meipso fa  io nihil, sed sicut docuit me Pater, h  c loquor : 29. cl qui me misit, mecum est, el non reliquit me solum ; quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper. 30. H  c illo loquente, multi crediderunt in eum. 31. Dicebat ergo Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Judæos : Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis; 32. el cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos. 33. Responderunt ei : Semen Abrahæ sumus, el nemini servivimus unquam; quomodo tu dicis : Liberi eritis? 34. Respondit eis Jesus : Amen, amen dico vobis : quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati. 35. Servus autem non manet in domo in æternum; filius autem manet in a  ternum : 36. si ergo vos Filius liberaverit, vere liberi eritis. 37. Scio quia filii Abrahæ estis; sed quærilis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis. 38. Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor; et vos qu   vidistis apud patrem vestrum, facitis. 39. Responderunt, cl dixerunt ei : Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus : Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. 40. Nunc autem quærilis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audiui a Deo : hoc Abraham non fecit.   l . Vos facilis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei : Nos ex fornicatione non sumus nati ; unum patrem habemus Deum. 42. Dixit ergo eis Jesus : Si Deus pater vester esset, diligeretis utique me, ego enim ex Deo processi, et veni; neque enim a meipso veni, sed ille me misit. 43. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum. 44. Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit; quia non est veritas in eo : cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est et pater ejus. 45. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi. 46. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis milii. 47. Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. 48. Responderunt ergo Judæi, cl dixerunt ei : Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, et dæmonium habes? 49. Respondit Jesus; Ego daemonium non habeo; sed honorifico Patrem meum, et vos inhonoraslis me. 50. Ego autem non quæro gloriam meam : est qui quærat, cl judicet. 51. Amen, amen dico vobis : Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. 52. Dixerunt ergo Judæi : Nunc cognovimus quia d  moniuni habes : Abraham mortuus est, et Propilei   ; et tu dicis : Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum. 53. Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est, et Prophetæ mortui sunt? Quem teipsum facis? 54. Respondit Jesus : Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est : est Pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus vester est, 55. et non cognovistis eum ; ego autem novi eum; et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, et sermonem ejus servo. 56. Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum : vidit, et gavisus est. 57. Dixerunt ergo Judæi ad eum ; Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti ? 58. Dixit eis Jesus : Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. 59. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum : Jesus autem abscondit se, el exivit de templo.

1. Jesus autem perrexit in montem Oliveti. — Jesus loto die octavo et ultimo festi Tabernaculorum docuerat Hierosolymis iu templo, et i  ba-

tisicos confutarat : illi vespero douiuu ad cœnam lautam redierunt de more, Jesum vero nullus invitavit ad hospitium et cumam, ob melum

Principimi et Pharisæorum. Jesus ergo e tempio jejunos ivit in montem Oliveti, puta in hortum vili® Gethsemani, u! ibi sub dio pernoctaret in oratione, ut colligitur ex cap. xvm, vers. 1 et 2, et ex *Matth.* «xvi, 36. Cibus ei vel a Martha ex vicina BeOiania submissus fuit, vela discipulis **Hollin** llierosolymœ coemptus. Hic igitur Christus lior- tum hunc in monte Olivarum, quasi nocturnum qu -mc hospitium, imo oratorium elegit et designavit sex t /,4) mensibus ante mortem, ultimo die festo Taber- ltn h naculorum, ad quod deinceps e Jerusalem noctu crinit- oraturus secedere solebat. Unde Judas hanc ejus consuetudinem sciens, ibidem eum Judaeis pro- u(didit, *Matth.* xxvi, 36. Vide ibi dicta.

in **—** Mons Olivarum est olei symbolum el miseri- cordi®, quam ibi ostendit Christus, orans obs- u n/ ' cransque Patrem pro venia ctsalute peccatorum, juxta illud : « Per viscera misericordi® Dei nostri, m quibus visitavit nos oriens ex alto, n *Luc.* i. Festum Tabernaculorum significabat Christum et Christianos hic esse hospites et peregrinos, qui in tabernaculis versantur, et tendunt ad patriam cœlestein, ideoque ex urbe Jerusalem opulenta et splendida pergunt ad montem olei cœlestis, ut ibi perorationem, gratiam et gloriam a Deo hau- riant.

Vr- 2. Et diluculo iterum venit in templum, et om- nis **POPILIS VENIT AD EUM, ET SEDENS DOCEBAT KOS.** — Noctem ergo Christus dabat orationi, diem doetrin® cl prædicationi, ut idem facere a Christo discat vir Apostolici», uti fecit S. Paulus, S. Fran- ciscos Xavcrius cl similes.

Va j. 3. Adducunt altem Scriræ et Piiarisæi mulierem IN ADULTERIO DEPREHENSAM; ET STATUERUNT EAM IN MEDIO.

v n i 1. Et dixerunt ei : Magister, hæc mulier modo DEPREHensa EST IN ADULTERIO.

5. In lege autem Moïses mandavit hujusmodi **HfUri** iacitare. Tu ergo quid dicis? — Nota: hancadul- l P* tene historiam non habent, nec legunt S. Cy- “ j* rdlus. S. Chrysostomus aliique Græci interpretes, guai neque Syrus. Legunt tamen eamdem omnes La- Gii (jni et Arabicus, ac legendam esse docet Vulgata i*n ' r- versj0, qUam probavit Concilium Tridentium, scis. 4. Unde patet illam esse canonicam, ac legi- timam partem sancir® Scriptor® (1).

Lapidare. — Nota : Lex Mosis tantum jubebat occidi adulteras, *Levit.* xx, 10, eas autem lapi- darijussere principes ex traditione et explicatione Scribarum el Rabbिनorum. Lex enim -in simili casu jubebat lapidali feminam viro desponsatam, m adulteraret, *Dcut.* x\ n, 24. Unde Scrib® multo lustius liane lapidationis pœnam ad uxorem adul- ti i am extenderunt. Ita passim luteipreteres.Vcrum, L it. XX; 10, ostendi pœnam mortis intentatam adulteris fuisse lapidationem, quæ ibidem nomi- natur initio capitis, ideoque ad sequentes casus,

(1) Hic de re exsul apud Kuinoehum, in **b. L.** fusa dtopuuilio.

et consequenter ad adulteros extendenda est : unde et eadem in fine capitis repetitur, quasi ad esteros capitis casus pertineat. Idem patet ex *Ezech.* xvi, 38, collato cum vers. 40. Hinc Susan- nam quasi adulteram voluerunt lapidare; sed ejus innocentia cognita, senes ejus accusatores fais® accusationis a Daniele convicii, pœna talio- nis damnati, lapidati sunt, *fian*, xiii, 62. Sic et Ro- mani, Saxones, Peram, .Egyptii, Arabes, Parthi, Turca), Brasilii aliæque gentes adulteria punive- runt morte, uti ostendi *Gen.* xxxvm, 24; *Num.* v, in fine capitis.

6. Hoc AUTEM DICEBANT TENTANTES EUM, UT POS- Vers. SENT ACCUSARE EUM. JESUS AUTEM INCLINANS SE DEOR- SUM, DIGITO SCRIBEBAT IN TERRA.— «Ut poSSCIlt ac- cusare eum, » quasi Mosi et legi contrarium, si diceret adulteram non esse lapidandam; sin eam lapidandam assereret, ipsum apud populum traducerent, quasi rigidum el immitem , qui summo volebat haberi clemens. Potius vero pu- tabant eum dicturum non esse lapidandam , a ob servandam suæ mansuetudinis formam, ne populorum favores amitteret, n ait Rupertos. Sic et Beda, Euthymius et S. Augustinus, quem audi : « Animadverterant cum nimium esse mi- tem, dixerunt ergo apud se : Si cani dimitti con- suerit, justitiam non tenebit, quam lex jubet; ut vero mansuetudinem non perdat, in qua jam populis amabilis factus est, eam dimitti debere dicturus est, ita nos ad accusandum occasionem inveniemus : sed Dominus et in respondendo justitiam servavit, el a mansuetudine non reces- sit. » Putabant ergo cum accusare quod adul- teram absolvens, violaret legem, et judicia tribu- nalium everteret, nc adulterandi januam aperiret, a Dicentes, ait S. Augustinus, hostis cs legis, contra Mosen judicas, imo contra cum qui per Mosen legem dedit : reus es mortis, cum illa et tu lapidandus.

Jesus autem inclinans se deorsum; digito seni- dedat in terra. — *Primo*, ul vultum averteret, Cur Gu,*blf dorsumque obverteret non tam infami adulteræ, (11, 21-0 «nUiiia ut volunt nonnulli, quam ipsis Scribis cam accu- terra ? santibus, q. d. Quid apud me accusatis adulte- ram, qui non sum judex civilis, nec peccatorum damnator, sed medicus et salvator? Ha S. Augus- tinus, Janscnius, Euthymius, Franciscus Lucas. Unde Græci codices nonnulli addunt : pn |uk; id est *non sibi attrahens*, non usurpans, non advertens sc ab eis et eorum accusatione; licci Toletus ctalii vertant, «non fingens, non simu- lans se » scribere, sed revera scribens in terra : ulrumque significat vox Græca, et utruinque ve- rum est, ac huic loco congruum.

Secundo et potius, alludit Christus ad illud *Jercin.* xvii, l : « Peccatum Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino; » et, ut ait S. Au- gustinus, S. Hieronymus et alii magis proprie ad vera. 13: «Omnes, qui te derelinquunt, confunden- tur : recedentes a te m terra scribentur, quoniam

dereliquerant venam aquarum viventium Dominum, » *q.d.* Vos, o Scribæ, hic ad vivum pinxit Jeremías : vos adulteram accusatis, sed vos majora quam illa perpetrastis scelera; macis ergo vos quam illa lapidandi, imo ad gehennam damnandi estis. Vestrum enim rebellionis, infidelitatis, obstinationis, persecutionis contra me peccatum est indelebile, æ quasi scriptum stylo ferreo in unguo adamantino, quia vos dereliquistis Dominum illique dorsum obvertistis; hinc vicissim illo vos dereliquit et dorsum suum obvertit, sicut ego vobis obverto, atque vos confundet, juxta illud *Jercm.* xviii, 17 : « Sicut ventus urens dispergam cos (deterrà) coram inimico: dorsum, et non faciem, ostendam eis in die perditionis eorum. » Quaesivistis bona terrena, neglectis coelestibus, hoc est exilia, brevia, vana, idcirco cum illis brevi transibitis et abolebimini, sicut quod in terra scribitur, cito vel vento flanto, vel pedo calcante aboletur. Recessistis a Deo, idcirco non in cœlo, sed in terra, imo in centro terne, puta in inferno, scribemini, eritis folles et fomenta gehennæ. Vido dicta *Jercm.* xviii. Ila S. Augustinus, lib. IV *De Consensu Evangel.*, cap. x; S. Ambrosius, *epist.* 76 *ad Seditum* : « Scribebat, ait, in terra digito, quo scripserat legem : peccatores in terra scribuntur, justi in cœlo. »

Symbolice : S. Augustinus loco citato duas alias addit causas. *Prima* est, ut ostenderet so in terra miracula facere ; quia cum Deus escet, se humiliavit ut homo fieret : miracula enim sunt signa quæ in terra fiunt. *Secunda*, ut innueret jam adesso tempus, quo in terra, quæ fructum daret, non in lapido sterili, sicut olim, lex ejus conscriberetur. *Tertiam* addit hic, *tract.* 33, ut significaret so eundem illum esso qui legem veterem digito scripserat in tabulis lapideis, non autem sic legem novam scribendam, sed in terra fructifera.

Onia fn Quæres, quidnam Christus scribebat in terra? ^ccPon<lco : Christus hæc egit et scripsit in atrio Gbriu.io? templi, quod erat lapidibus stratum : quare in illis non poterat characteres litterarum exprimere, sed tantum digito circumducto delineare. Videtur autem delineasse aliquid, quod Scribis pudorem et ruborem injiceret, aut eorum peccata argueret ; nam hanc scripturam mox verbo explicans, subdit : « Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittet. » Imo S. Hieronymus, lib. II *Contra Pclag.*, ait Jesum in terra scripsisse « eorum qui accusabant (Scribarum) et omnium peccata mortalia. » S. Ambrosius vero, *epist.* 56 : « Quid, ait, scribebat nisi illud propheticum, *Jercm.* XXII, 29, Terra scribe hos viros abdicatos? » quod de Jechonia ad litteram scriptum est. Idem, *epist.* 79, censet Jesum inter alia scripsisse : « Festucam quæ in oculo fratris tui est, vides; trabem vero quæ in oculo tuo est, non vides. » Alii censent scripsisse : *Mane, tckcl, phares*, quod Balthasari scriptum attulit exitium,

Panici, v, 23, eo enim alludere videtur. Verum quid in particulari scripserit Christus, certo definire nequit.

7. CUM ERGO PERSEVERARENT INTERRIGANTES EJM, EREXIT SE, ET DIXIT EIS : Qui SINE PECCATO EST VESTRUM, PRIMUS IN ILLUM LAPIDEM MITTAT. — « Cum ergo perseverarent, » quia quid Christus in terra delinearet, non satis perspiciebant, vel certe se perspicere dissimulabant. Urgent ergo eum ut ad quæstionem ipsorum captiosam explicite respondeat. putantes Christum non posse hoc eorum dilemma cornutum evadere, qui aut in legem, si adulteram absolveret, vel in misericordiam suam solitam, si eam damnaret, offenderet.

Qui sine peccato est. — Græcum, duo significat : *prima*, cum qui c^l impeccabilis, qualis est solus Deus et Beati ; *secundo*, eum qui caret peccato. Et sic hic accipitur, 7. d. Vos, o Scribæ, similia, imo majora, quam hæc adultera commisistis peccata, uti vestra conscientia (ad quam vos prudenter et modeste remitto) vobis attestatur. Ergo nolite tam rigide et importune urgere damnationem hujus adultere, sed potius conscii vestrorum scelerum ipsius misereamini, illique parcite, quasi peccatores peccatrici, rei rero, puniendi puniendæ : alioqui si illam condemnatis, vos pariter condemnare debetis ; si illam lapidare vultis, vos multo magis lapidandi, imo comburendi estis. Vide hic prudentiam Christi : concedit Scribis adulteram ream esse mortis, itaque legi palrocinatur ; sed addit, Scribas illam ad necem tam pertinaciter perurgere non debere, quin potius ei condolere et misereri, cum ipsi exterius coram populo sanctitatem simulantes, interius vero majorum scelerum conscii, sibi a Deo et hominibus indulgerent, et clementiam veniamque exhiberi velint. Ita S. Augustinus : « Audistis, inquit, impleatur lex, lapidetur adultera : sed numquid in illa lex punienda est a puniendis? » Et nonnullis interjectis : « Non dixit Jesus : No lapidetur, ne contra legem dicere videretur. Absit autem ut diceret : Lapidetur ; venit enim non perdere quod invenerat, sed quærere quod perierat. Quid ergo respondit? Qui sine peccato est vestrum, prior in illam lapidem mittat. O responsio sapienti! quomodo eos intromisit in se? Foris calumniabantur, se ipsos intus non perscrutabantur. » Audi S. Ambrosium, *epist.* 76 : « Quid, inquit, tam divinum, quam illa sententia, ut is peccata puniat, qui ipse exspers peccati sit? Quomodo enim feras alieni ultorem et proprii criminis defensorem? Nonne sc magis ipse condemnat, qui in alio damnat, quod ipso committit? »

Dices : Christus hic videtur evertere usum et rigorem judicii et tribunalium. Si enim judici dicas : « Qui sine peccato est, primus reum damnet, » nemo eum damnare audebit ; omnes enim, quia homines, sunt infirmi et peccatores. Respondeo, Christum hanc sententiam non torquere

in iudices, sed contra Scribas, qui quasi privati ex privato zelo contendebant. ut Christus iudicium adultere sibi usurparet, et juxta legem eam damnaret : quod ipse merito abnuit (quia venerat peccatores salvare, non damnare) et in ipsosmet retorsit, q. d. Si vos, cum non sitis iudices, urget tanta cupido vel libido adulterium hoc puniendi, vos ipse ejus iudicium usurpate, et adulteram lapidate, si tam puri et sancti estis, ut nec adulterium, nec aliud scelus commiseritis : nam si Scribae hi fuissent iudices, et adulteram juxta legem ad lapidationem damnassent, neutiquamcam Jesus liberasset!, nec a merita legis poena absolvisset. Porro, iudicis officium est damnare reum, si is de crimine convincatur, etiamsi ipse ejusdem vel similis sceleris sciat se remn; indecens tamen est, ut ipse, si sit reus, alium ejusdem criminis reum damnet. Quare tacite monet Christus hic iudices, ut innocentem vitam agant, itaque digni sint, qui nocentes damnent, ne eis populus occlamet : Si hunc damnas, damna pariter teipsum.

Moraliter docet hic Christus, cum qui vult aliena crimina iudicare et carpere, prius debere iudicari sua. Causam dat S. Gregorius, lib. IV *Moral.*, cap. xxi : a Qui enim semetipsum prius non iudicat, quid in alio rectum iudicet, ignorat. Et si novit fortasse per auditum, quod rectum iudicari debeat; recte tamen iudicare aliena inorila non valet, cui conscientia innocentiae propria nullam iudicii regulam praebet. Hinc est enim quod insidianlibus quibusdam, et puniendam adulteram deducuntibus dicitur : Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Ad aliena quippe punienda peccata ibant, et sua relinquebant. Revocantur itaque intus ad conscientiam, ut prius propria corrigant, et tunc aliena reprehendant. » Hoc significant illa iactata vulgo proverbia : Tua prius vineta caedito : In tuum ipsius sinum prior inspue : In alienis vitiis sumus lynces, et in nostris lalpa : Aliorum medicus, ipse ulceribus scates : Medice, libi ipsi medicus esto.

Vai. ». g. Et herum se inclinans, scriberat in terra.— Tum ut pudorem rursum eis injiceret, tum ut honeste abeundi Scribis spatium daret. Ita S. Hieronymus, lib. II *Contra Pdatj.* : a Dedit, ait, verrecundia eorum elementissimus iudex spatium recedendi. » Et Beda : « Alio vultum intendens, ad, liberum eis fecit exire, quos sua responsione percussos, citius exituros, quam plura interrogaturos esse, providerat. »

V» t. 9. Audientes autem unus post unum exhibant, incipientes a senioribus : et remansit solus Jesus, et mulier in medio stans. — « Audientes, » Graecicodices nonnulli addunt : et a conscientia redarguti; Arabicus, cum autem audissent hoc, ex eo in- Ulligentes ignominiam, ceperunt exire: quia male bibi conscii erubescabant de suis sceleribus, quodque adulteram damnare vellent, cum ipsi essent

adulteri, vel adulteris sceleratiores. / Equam enim sententiam dixerat et dictarat Christus, quae ipsos, imo quoslibet ferire et compungevo potuisset. Quis enim audeat dicere se immunem non peccato, ut quasi sanctus alios peccatores damnare praesumat? Unde S. Augustinus, *epist.* 84 : a Puto, ait, quod hac sententia Domini audita, si praesens fuit etiam maritus ipse, qui violatam sui tori fidem vindicari postulabat, exterritus, animum ad voluntatem parcendi ab ulciscendi cupiditate deflexit. »

Exibant. « Abscessu ipso, » ait S. Augustinus, confessi de se, reos esse similium scelerum, ac « tanquam zelo iustitia percussi, sese inspicientes, et reos inventientes, recesserunt, » timentes ne Christus ulterius pergeret eorum scelera in particulari pandere et carpere, uti fecit *Matth.* xxiii.

Incipientes a senioribus. — Senes hi in peccatis consenuerant crantque inveterati dierum maiorum, similes senibus illis iudiciis adulteris, qui Susannam innocentem, quasi ream adulterii, ad lapidationem, contra omne jus damnarant, Dame/.xiii. Senes ergo primi exierunt, » vel quod ipsi plura haberent crimina, qui diu vixerant, ait Ambrosius, vel quia priores vim intellexerunt sententiae, quasi prudentiores. » Et Rupertis : « Seniores primum persenserunt responsum validum et inexpugnabile esse, quod calumniari nequirent, utpote ad intelligendum perspicaciores, ideoque primi loco cesserunt. »

Remansit solus (cum Apostolis et turba populi, in cujus) ET MEDIO (erat) MULIER STANS, — Ut sequitur, ro enim *solus* excludit tantum Scribas, qui Jesum urgebant ad damnandum adulteram, a Relicti sunt duo, ait S. Augustinus, miseria et misericordia : » nimirum « abyssus abyssum invocat, » abyssus miserim adultero) invocabat abyssum misericordia Christi; ideoque ipsa non fugit, quia gratiam Christi erat experla, et majorem ab eo sperabat.

10. Erigens autem se Jesus, dixit ei : Mulier, verum ubi sunt qui te accusabant? nemo te condemnavit? — S. Ambrosius legit, *nemo te lapidavit?* « Erigens se, » scilicet, ut ait S. Augustinus, levans in illam oculos mansuetudinis, qui iustitia lingua adversarios ejus repulerat. « Dixit ei : Mulier : » primo, ad hoc, ut mulier agnosceret a se abactos esse ejus accusatores, ideoque ipsa beneficium et beneficium Jesum agnosceret, et compuncta ab eo criminis veniam posceret; secundo, ut Christus liberius eam absolveret, eo quod ejus accusatores accusationem dimitterent, et fuga se subducerent, « pias causa suae aequitali diffisi.

11. Quibus dixit : Nemo, Domine. Dixit autem vers. ti. Jesus: Nec ego te condemnabo. Vade, et jam amplius noli peccare. — « Nec ego te condemnabo ; » Graece, , id est *condemno* : g. d. Adulto- Ego solus qui ab omni peccato sum immunis, ac a Deo constitutus iudex omnium hominum, pos-

seni te merito damnare, sed nolo, quia veni non ut iudicem mundum, sed ut salvem, *Joan. m*, 17. Ha S. Augustinus. Audi S. Ambrosium, epfsf. 76 : a Adverto quomodo propriam sententiam temperavit, ut Judœi de mulieris absolutione calumniari nihil possent, sed in sc magis calumniam retorquerent, si queri vellent. Dimittitur enim mulier, non absolvitur, quia deerat accusator, non quia innocens approbatur. Quid ergo quererentur, qui priores a persecutione criminis cl ab exculione supplicii destiterunt? »

Porro, Christus hisce verbis adulleramabsolvit, tum in foro fori coram populo, tum in foro poli, id est in foro conscicnliæ, coram Deo, ut patet ex eo quod subdit : « Vado (quia dimiti libi peccata), et jam amplius noli peccare. » « Vade, » quasi segura de remisso libi a me adulterio. Sic enim condonans crimina Magdalenæ dixit : « Vade in pace, » Luce vu. Sed Christus id aperte non dicit ; tecte enim loquitur, ne Pharisæi habeant quod carpant. Quare Christus adultere huic interius inspiravit dolorem do peccatis, et actum contritionis, ac deinde contrito! et pœnilcnli peccata remisit, ac culpam simul cum perna condonavit. «Non damnat, inquit S. Ambrosius, epist. 68, ul redemptio, corrigit quasi vita, quasi fons abluit. » Et Euthymius : «Satis crat, inquit, talis divulgatio cl coram tot adversariis erubescencia pro supplicio, maxime cum sciret quod illam toto corde pœniteret. » Sio etToletus, Jansenius, Franciscos Lucas et alii.

Et (id est sed) jam amplius noli pfecarr. — Græce, *nunc ne amplius pecces* ; Arabicus, *vade et ex nunc ne revertaris ad peccatum*, quasi sus lota ad luti volutabrum, cl canis ad vomitum, II *Petri n*, 22. Sic enim ingrata amplius peccabis animamque luam sordidabis ; et si non judices, ego certe in die iudicii te condemnabo ad gehennam et mortem æternam. Audi S. Augustinum : «Nec ego te condemnabo, quid est? Doininc, faves ergo peccatis? non plane ita. Attende quod sequitur : Vade, deinceps jam noli peccaro. Ergo et Dominus damnavit, sed peccatum, non hominem; nam si peccatorum fautor esset, diceret : Ncc ego te condemnabo : vade, vive ut vis, de mea liberatione esto segura, n Quibus addit Beda : « Quoniam misericors et pius est, preterita relaxat ; quoniam justus est, et justitiam diligit, ne amplius jam peccet, interdicat. »

ti 12. ITLIUM ERGO LOCUTUS EST H5 JESUS ! EGO sum lux Muxni. — Glossa hæc neclit immediate præccdcnlibus de absolutione adultere: a Subdit, inquit, quid possit ex divinitate, ne ambigatur quod possit peccata dimittere, » 7. d. Ne miremini me liberaro adulteram a tenebris peccatorum, quia ego sum lux mundi, non creata, sed increata, hoc est Deus. Unde subdit, vers. 15: < Ego non iudico quemquam, » 7. d. Ego

adulteram non iudico, nec absolvo In foro fori, sed tantum in foro poli, puta in foro interno conscicnliæ. Planius alii hæc referunt ad vers. 2: « Sedens docebat eos, » hunc enim Christi docendi actum interruperunt Scribæ, adducentes adulteram ut eam damnaret ; mox Christus Scribas pudcfecit cl abegit, ac adulteram absolvit ; quo facto quasi finita cum Scribis lite, rursum docere perrexit. Unde signanter addit -n *cis*, scilicet *iisdem*, quos paulo ante docuerat ; idque innuit *tí iterum cryo, q, d.* Quia Christus quæslionem adultere, quæ doctrinam interrupperat, jam terminavit, idcirco iterum ad docendum rediit, et doctrinam intermissam resumpsit. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Leontius, Ammonias cl alii. Unde Arabicus vertit, *deinde locutus est cis Jcsus iterum* (1). Addit Chrysostomus : Objiciebant Judæi Christo Galilæam, de ipso dubitantes quod ex Galilæa Propheta non surgeret. Ostendit ergo Christus se non esse unum Prophetarum, sed orbis terrarum illuminatorem, imo Deum el dominatorem. Ita Chrysostomns.

Ego sum lux muxdl — Hinc Manichæi putabant Et Christum esse solem : sol enim est lux mundi; ac .
solem vivere et es* animatum consueve Platonici : unde de eo aliquando dubitavit S. Augustinus utpole Platonius, ul patet *Ench. l viii*. Audi Ino-»
S. Augustinum hoc eorum delirium recensentem puui iat
et confutantem hic frart. 34: « Manichæi solem istum camis oculis visibilem, expositum et pu- *
blicum, Christum Dominum esse putaverunt. » Et
mox : « Non est Dominus Christus sol factus, sed per quem sol factus est. Omnia enim per ipsum facta sunt, el sine ipso factum est nihil. Est ergo lux quoro fecit hanc lucem : hanc amemus, hanc intelligere cupiamus, ipsam sitiamus, ut ad ipsam lucem aliquando veniamus, et in illa ita vivamus, ut nunquam omnino moriamur. Ista enim lux est, de qua prophetia olim præmissa ita in psalmo cecinit: Homines et jumenta salvabis, Domino, sicut multiplicata est misericordia tua, Deus, n Et inferius : a Per hoc lumen facium est lumen solis, cl lumen quod fecit solem, sub quo fecit cl nos, factum est sub sole propler nos. Factum cs1, inquam, propler nos sub sole lumen, quod fecit solem. Noli contemnere nubem carnis : nube tegitur, non ut obscuretur sol, sed ul temperetur. Loquens ergo per nubem carnis lumen indeficiens, lumen scienti.r, lumen sapientia», ait hominibus: Ego sum lux mundi.)*

Quomodo Christus qua Deus, sil l ix immensa

(1) Alii multi probabilius putant ca quæ ver. 12-19 leguntur, alio «lio a Christo dicta fuuso, tum quia adverbium *zxAiv, itei'um*, quam sopissimo ita ponitur ul notet *alio tempore*; tum quia mirandum esset, Joannem, si formula *iteum ergo* non indicare voluisset alio tempore nunc enarranda evenisse, sine ulla annotatione Pharisees présentes vers. 13 memorasse, quos tamen antea abusse dixisset veis. 9.

ct increata, qua homo vero ait lux creata, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, juxta illud Zachariæ, *Lucas i*, « Illuminatio his qui in tenebris, et in umbra mortis sedent, » *dixi* cap. i. 4. Rursum quomodo rex sit quasi sol sui regni, per 18 analogias ostendi, **Me** cap. xtr, 1, quas Christo accommoda; Christus enim est rex mundi.

Moror, — hoc est non totius Israelis et Judæorum uti fuit Isafas, Elias cæterique Prophetæ, sed totius mundi, id est omnium omnino gentium : quo tacite significai et prædicat omnium gentium conversionem ad Christi fidem, atque Evangelium ab incredulis Judæis transferendum esse ad Gentes in Christum credituras. Ita Cyrillus, qui et addit Christum, dicendo : « Ego sum lux mundi, » alludere ad columnam ignis, quæ noctu prælucebat et præibat Iſbræis per desertum euntibus in terram promissam. Simili enim modo Christus, quasi fax lucidissima, in tenebris errorum et vitiorum mundi nobis præluceat viamque præbet in cælum, *Exod. xur, 21 ; Num. XIV, 21.*

Qui sequitur me (in me quasi in Christum credendo meisque jussis obtemperando), non AMBULAT IN TENEBRIS — CITTOTUM Et viliorum, in quibus ambularunt Philosophi cæterique mundi capientes, 7. d. Qui me lucem sequitur, hic sine errore et peccato vivit, in luce venit fidei et virtutis.

Sed habebit lumen vitæ, — modo per fidem, postea per speciem, ait S. Augustinus, qui et addit : « Concordant hæc verba cum illis Psalmi : In lumine tuo videbimus lumen, quoniam apud te est fons vitæ. In istis corporalibus aliud lumen, aliud fons; apud Deum quod lumen, hoc fons; qui tibi lucet ut videas, ipse tibi manat ut bibas: si sequaris istum solem visibilem, te deserit in occasu ; a Deo si non facias casum, nunquam ad te ille faciei occasum, »

d. lumen vitæ*» ergo, juxta Augustinum et Dedam, est lumen gloriæ, beans fideles et Sanctos Christi, quod illi ab ipso percipient in cælo. Planius alii per « lumen vitæ » accipiunt lumen fidei, sapientiæ et prudentiæ Christianæ, quod nos ducit ad lumen gloriæ ipsamque beatitudinem. Fides enim est quasi fax, quæ fidelibus in tenebris errorum et vitiorum hujus mundi ambulantes præluceat, ut videant verum iter virtutis, per quod inflenso pede contendant in cælestem ad felicitatem æternam. Ita Cyrillus : « Qui sequitur me, inquit, vitæ lumen lucrabitur, id est eorum qui in me sunt mysteriorum revelationem ipsum in æternam vitam potentem deducere. » Posset tertio, « lumen vitæ » exponi lumen vivificans; fides enim cum Dei gratia et charitate conjuncta, est lumen divinum et supernaturalis, quod animam vivificat, cuius vitam gratiæ hic aspirat, et in cælo vitam gloriæ aspirabit.

Moraliter Inne discere Christi doctrinam et vitam

esse imitandam omni homini, qui vult veraciter illuminari et ab omni mentis circitate purgari : quare hanc Christi sententiam quasi axioma, imo basin sapientiæ et sanctitatis, Thomas a Rompis Ttmn præposuit aureo suo libello *Dc Imitatione Christi*, qui quot habet sententias, tot habet gnomoas, ut imo gemmas practicæ et salutiferæ venialis, quas quotidie magno gustu fructuque ledilo, communique iterum iterumque lectitare semper desidero. Novi nonnullos perfectionis studiosos, qui singulas suas actiones ad aliquam Christi actionem, doctrinam vel sententiam, velut ad exemplar referre eique conformare satagebant, ut illam vehit ideam semper intuentes, camdem in omnibus suis actibus exprimere, conarentur : quæ sane pia utilisque ad omnem sanctimoniam est praxis. Hac enim de causa Christus datus est nobis, ut esset speculum sanctitatis. Quid enim sanctius Sancto Sanctorum ? quid lucidius sole, ipsa quo luce ? quid sapientius ipsa sapientia ?

13. Dixerunt ergo ei Pharisei : Tu de te ipso TESTIMONIUM PERHIBES : TESTIMONIUM TUUM NON est verum. — « Verum, » id est legitimum, ut recipi credique debeat. Nemo enim, licet sanctus, in iudicio accipitur testis de se ipso, sed testes alios proferre debet. Vide dicta cap. v, 31.

Pharisei. — Jam subdlexerant so Pharisei, qui adulteram accusarant, pudefacti a Christo ; sed præter illos alii erant Pharisei in turba, qui, ut sociorum ignominiam vindicarent, et suam in Christum malevolentiam ostenderent, hoc illi opposuerunt, ut eum vicissim pudefacerent et confunderent. Ita Cyrillus : « In ignorantia enutriti, inquit, Emmanuel non intelligentes, ipsam gloriam affectare suspicantur, et tanquam in unum ex nostris invehuntur. »

14. Respondit Jesus, et dixit eis : Et si ego TESTIMONIUM PERHIBEO DE MEIPSO, VERUM EST TESTIMONIUM MEUM : QUIA SCIO UNDE VENI, ET QUO VADO. — « Verum, » hoc est non tantum verax in se, sed et legitimum, ut a quolibet, etiam iudice, acceptari credique debeat. « Verum est testimonium luminis, sive se ostendat, sive abdat, » ait S. Augustinus, q. d. Lux ipsa non eget alio teste, quia ipsa seipsam clare sua luce ostendit, quod sit lucida, clare ad fulgida. Sic Christus est lux mundi, quæ clare se inundo ostendit per opera miracula divina : quare alio lesle non eguit Christus ; lumen pro se alium testem profert, cumque summum et irrefragabilem, scilicet Deum Patrem. Unde subdit :

Quia scio unde veni, et quo vado. — 7. d. Ideo « verum, » id est legitimum est testimonium meum de me, in foro non humano, sed divino, quia testimonio Dei Patris confirmatur, ait Glossa; idque ego scio, sed vos nescitis, quia scire non vultis, cum id ex meis miraculis et argumentis cognoscere debetis. Ego enim scio unde sim, missus scilicet e coelo in terram, et cujus legatus sim, nimirum Dei Patris:

sum enim Dei Filius, et Deus verus de Deo vero; unde per neta mea in terris legatione, per mortem ad Deum Patrem, qui me misit, «vado,» id est vadam illico et revertar. Haec S. Augustinus, Animo-
nius, Leontius, Chrysostomus et Theophylactus.

Nola : Christus obscure loquitur, tum modestiæ causa, ne se jactare videatur; tum ne Judæorum sibi offensorum magis in se iras accendat; alio-
qui poterat clare dicere : Ego sum Dei Filius et Deus; ergo testimonium meum verum et legiti-
mum est, quia Deo Deique illi credere debetis. Dei enim, qui est prima et irrefragabilis veritas, testimonium est irrefragabile. Patrem intelligi volebat, ait S. Augustinus, a quo nec veniendo
discessit, nec redeundo nos dereliquit. Sicut au-
tem sol iste illustrat faciem videntis et cæci, sed videt ille, iste non videt; sic sapientia Dei ubi-
que præsens est, etiam infidelibus; sed isti, quibus eam videant, oculos cordis non habent: unde subjungit : Vos secundum carnem judica-
tis, etc., velut inter fideles suos et inimicos distinguens. Sic Augustinus.

Veri. 15. 15. VOS SECUNDUM CARNEM JUDICATIS. — *Primo*, q. d. Vos, o Pharisei, secundum carnem, id est carnalem affectum quo me ex odio aversamini, non ex rei veritate et æquitate de me judicatis. Ita S. Chrysostomus, qui ait : Secundum carnem vivere, est male vivere, illa secundum carnem judicare est injuste judicare.

Secundo, planius, «vos secundum carnem,» quam in me videtis, hoc est, ex solo meo corpore, quod cernitis, judicatis me esse merum hominem, non Deum. Illa Theophylactus : Quia, inquit, in carne sum, carnem me solam putantes, non autem Deum, falso judicatis. Haec quoque Ammonius, Leontius, Euthymius : favet Arabicus, qui vertit, vos *corporeum judicatis*, ideoque judicatis veritatem mentiri, ait Cyrillus; ego enim sum veritas.

Tertio et planissime, «vos secundum carnem,» id est juxta carneos vestros sensus et oculos judicatis, q. d. Vos ex solis sensibus de me judicatis, scilicet secundum id quod in me videtis oculis carnis; nimirum me esso hominem vilem, pauperem, infirmum, abjectum, non Messiam, non Deum, qui in carne hac, velut candela in laterna, absconditus est et latet, ideoque judicio vestro mo condemnatis, quasi superbum et blasphemum, eo quod asseram me esse Dei filium; quod non faceretis, si non ex carnis oculis, sed ex ratione et spiritu veritatis de me judicaretis. Hæc enim vobis dictaret mo esse eum, quem assero, scilicet Messiam Dei Filium. Ita S. Augustinus : Videbant hominem, ait, et Deum non credebant. El Glossa : Hominem putant, ait, cui in laude sua credendum non sit.

Porro Christus, ait Cyrillus, hic facit vel medicus, qui phreneticorum ægrolanilium contumelias nihili facit, ac licei ab eis probris appetitus, congruentem tamen eis adhibet medicinam : pugnat

enim contra ægritudinem, quæ hujus insaniæ causa, non contra ægrum, sed pro «ego, Ut eum sanitati corporis et mentis restituat.

Ego non iudico quemquam, — supple : secundum carnem, ideoque erronee et falso, vel facitis; sed secundum rationem et spiritum, ideoque vere et recte iudico. IU S. Augustinus.

Secundo, S. Chrysostomus : Quia, inquit, possent Judæi objicere Christo : Si nos secundum carnem perperam judicamus de te, cur tu nos non judicas, et de pravo iudicio convincis? Ille respondet Christus : Ego nunc non iudico quamquam, q. d. Non est meum de vobis judicare; ego enim veni in mundum, non ut eum iudicem, sed ut salvem et redimam. Sed iudicabo vos in die iudicii; si enim nunc iudicarem, utique vos condemnarem; sed nunc tempus iudicii non est.

Tertio, pro genuino sensu hujus loci nota r. *iudico* hic præcise non significare «sententiam iudiciariam proferre,» vel, ut iudex decido, sed idem esse quod «quemlibet actum iudicalem exerceo. » Unde hic idem est quod *testor*, vel *testimonium profero*. In iudicio enim varii sunt actus; scilicet accusatores accusant, testes testantur, iudex sententiam profert : hos omnes significat *iudico*; quare *iudico* idem est quod *testor*. Adde, qui testantur in iudicio, iudicem quasi cogunt ad iudicandum juxta suum testimonium, hinc testari re ipsa est quasi judicare: unde testis subinde idem est quod iudex, ut ostendi Isaie i.v, 4. Tota enim hæc Christi cum Judæis quaestio est de testimonio, an scilicet Christi de se testimonium sit legitimum et in iudicio acceptandum. Sensus ergo est, q. d. Non est accessio ut ego Jesus de me, vel alio quopiam q. d. De vobis testes, et testimonium perhibeam : sunt enim alii, qui id faciant; si tamen illud faciam, ac revera tester de me, uti facio vers. 18 proxime sequenti, recte faciam, et verissimum cunctis meum hoc testimonium, quia solus non sum, sed mecum est et testatur Deus Pater meus. Haec S. Ambrosius, lib. V, epist. 20, Maldonatus et alii. Hunc esse sensum liquet ex sequenti, præsertim ex vers. 17 et 18, ubi *iudico* Christus explicat per *testimonium perhibeo* : «Ego sum, inquit, qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibeo de me, qui misit me Pater.» Porro, utitur Christus verbo *iudico*, quia videbatur adulteram paulo ante iudicasse, et judicialiter absolvisse versu undecimo; idque ægre feixbanl Pharisei, adulteriæ accusatores et Christi hostes, q. d. Ego adulteram judicialiter non iudicavi, nec iudicalem absolutionis sententiam pro ea protuli, sed lanium dixi : «Nec ego te condemnabo;» potuissem tamen judicialiter eam absolvere, quia sum Deus Deique Filius : quare nec merus sum homo, uti vos, o Pharisei, putatis; nec sum solus, quia mecum est Deus Pater meus. Et hoc sensu «iudico» hic proprie sumitur pro «iudicalem sententiam profero.»

Ven. u. JG. Er 6! judico *reo* (Id est testor de meipso, uti dixi), judicum (id est testimonium) meum verum est (id est legitimum, et in tribunali a iudice acceptandum), quia solus non sum; sed ego, ET QUI MISIT ME, PATER. — S. Chrysostobius OXpOnit, 7. d. Si ego judicarem, juste vos condemnarem, quia non solus id facerem, sed ego et Pater; at vero tempus nunc iudicii non est, sed misericordi®. Verum genuinus sensus hujus loci est quem dedi vers. 15.

Quia solus non sum, sed ego et qui misit me Pater, — «quia formam servi accepi, sed formam Dei non amisi, ait S. Augustinus; missio tua, Domine, incarnatio est.» Et Interlinearis: Etsi homo sum, inquit, Patrem tamen non deserui; etsi missus sum per carnem, tamen ego et Pater semper simul sumus per deitatem: quare idem ntriusque est **judicium**, eadem pariter voluntas. Inde alibi ait: «Nihil facio a nicipso, *q. d.*, ait Cyrillus: Non sum unquam progressus ad aliquam ultionem, quæ Deo Patri non insit; quæcumque Patris natura et vult, et cogitare nata est, ea penitus etiam in me sunt, quia cæ* illius sinu eluxi, verusque illius substantial fructus existo.»

Ten. 17. 17. Et IN LEGE VESTRA (*Deut. XVII, G, et cap. xix, vers. 15*, vide ibi dicta) scriptum est, quia duorum DOMINUM TESTIMONIUM VERUM EST, — **jurídico**, id est in jure et iudicio pro vero legitimoquo habetur, et a iudice acceptatur, ut secundum illud sententiam iudice veram, id est legitimam, licet speculative subinde et in re ipsa falsam, proferat. Iudex enim debet iudicare secundum allegata et probata; quare si testes sint falsi, vel occulte muneribus corrupti falsum testimonium dicant, iudex bona fide eos sequens, in foro fori justam sententiam profert, sed in rei veritate injustam et falsam. Sensus est, *q. d.* Si duorum testimonium in jure habetur verum et legitimum, quanto magis duarum personarum divinarum, scilicet Dei Filii et Dei Patris testimonium, in omni tribunali, non lanium pro vero, id est legitimo, sed etiam pro verissimo, et in sincerissimo mquissimoque, habendum est? Unde id ipsum explicans sibi appplicans Christus, subdit: a Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me Pater. » Quod autem Deus Pater secum sit et testetur, quodque ipse sit Dei Patris Filius, hoc ex miraculis aliisque testimoniis Christus satisperque superius probavit. Inde illud hic quasi jam probatum præsupponit.

Symbolice S. Augustinus: «Magnam, ait, habet quæstionem, et valde videtur res in mysterio constituta, ubi Deus dixit: in ore duorum vel trium lestimium stabili omne verbum. Nam et Susanna duobus falsis testibus urgebatur, et universus populus mentitus est contra Christum. Per mysterium ergo hoc modo Trinitas commendata est, in qua est perpetua stabilitas veritatis; si vis

habere bonam causam, habere duos, vel (res testes, Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum.»

18. EGO SUM QUI TESTIMONIUM PERHIBEO DE ME, QUI MISIT ME PATER. — Probat Christus suum de se testimonium esse verum hoc syllogismo: Sylogii- cS.

Ex lego *Deuter. xvn, 6*, duorum testimonium in iuro et iudicio verum est; Atqui mihi duo majores hominibus, scilicet Deus Filius et Deus Pater, testimonium perhibent: Ergo hoc eorum testimonium de me omni jure verum est.

Dices: Nullius de seipso testimonium in iudicio accipitur verum et legitimum: ergo nec Christus de seipso testimonium accipi debet ut legitimum. Respondeo negando consequentiam: nam Christus, ut Deus, perhibet testimonium de se, ut homo est; duo autem sunt Deus et homo, ac in Christo alius erat Deus ab homine: alius, inquam, in natura, non in persona. Unde ex hoc loco colligunt Patres contra Nestorianos et Eutychianos, in Christo unam fuisse personam, scilicet divinam; duas vero naturas, scilicet divinam et humanam. Ita Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Leontius, Ammonius, in *Catena Græca*, et S. Ambrosius, lib. V *De Fide*, cap. n. Porro, Deus Pater et Deus Filius perhibere testimonium de Jesu, quod esset Messias, per opera divina, præsertim miracula, quæ per eum et pro eo operati sunt, uti dixi cap. v, vers. 31 et 32, ac præsertim cum Pater in Christi baptismo de cælo intonuit: a Ille est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, » *Matth. m.* Ita Beda.

19. Dicebant ergo ei: Ubi est Pater tuus? — Venit ut cum adeamus, et ejus de te testimonium audiamus, *q. d.* Quis est pater tuus? Nos solum te videmus, ostende nobis tecum esse patrem tuum. Et ubi est, vel quis est pater tuus, quem tantopere et toties jactas? Fingunt et simulant studium veritatis cognoscendæ, ut ex ore Christi eliciant claram vocem, qua dicat suum patrem esse Deum in cælo, ut ea audita, ipsum ut blasphemum accusent, imo lapident, uti facere voluerunt cap. v, 18, et cap. x, 31. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Rupertus et alii.

Minus probabiliter Cyrillus et Leontius censent Phariseos id dixisse per contemptum et sarcasum, hoc est hostilem irrisionem, *q. d.* Tuus pater est ignotus et incertus: ostende ergo cum nobis; putabant enim Christum esso spurium et ex adulterio natum. Mitius S. Augustinus et Beda censent eos de patre carnali, puta Josepho, locutos, eo quod eum non cognoscerent. Verum prior sensus est germanus.

Respondit Jesus: Neque enim scitis, neque Patrem meum: 61 ME SCIRETIS, FORSITAN ET PATRUM meum sciretis. — Christus directe et clare ad quælionem respondendo dixisset: Pater meus est in cælo; sed id facere noluit, quia sciebat Phari-

sæos eapfiosc qiuunstlonem hanc proposuisse, ut cum illaquearent et caperent : indirecte ergo cl tecto hypocritis respondet: « Neque me scitis, neque Pairein meum, n Quo responso tacite ad quæstioncin eorum directe respondet, sed ita fede, ut Pharissæi eum calumniari et accusar-non possint, 7. d. Vos, o Pharissæi, putatis me merum esse hominem, ac proinde non alium habere patrem, quam hominem in tena, puta Joscphurn, sed errais : neque enim cognoscitis me ita esse hominem, ut pariter sim Deus, ac proinde neque patrem meum cognoscitis; nec enim Joseph est paler meus, qua homo sum; nec alius mihi est pater quam Deus in cedo, quod vos non cognoscitis, licci tot miraculis a me probatum sit, quia obstinati in vestro carnali sensu id agnoscere non vultis.

Anillo. Dices : Quomodo hæc consentiunt cum eo quod idvitur Christus, cap. vn, 28 : « Et me scitis, el unde sim scitis? » Respondeo : Ibi locus est Christus de se ut homo est, quem sciebant conceptum in Nazareth ; hic vero loquitur de se ut Deus, cl sic cum nesciebant. Addit Orígenes ibi loqui Christum llicosolymitis, qui cum noverant; hic vero Pharissæis, qui cum non noverant, imo erant ejus hostes.

Si mi. sciretis, forsitan (Græce â* quod non est dubitantis, sed asserentis, idemque valet quod *utique*) et Patrem meum sciretis. — 7. d. Si enim sciretis me esse Deum, sciretis paritor patrem meum non in lerra, sed in cælo quærendum, nec alium esso quam Deum Patrem. Ita Theophylactus, Leontius, Euthymius, Rupertus clalii. Simili modo ait Christus Philippo, cap. xiv, 9 : « Philippe, qui videt me, videt cl Patrem meum.®

Paulo aliter S. Augustinus, 7. d. Idcirco quæritis quis sil pater meus, quia me non nostis; putatis enim mc non esse Deum æternum in cælo.

Secundo, pressius cl profundius S. Cyrillus, in Manuscript. : « Concursat, ait, cum Patris appellatione Filii mentio : simulque rursus Filii significationem Genitoris nomen comitatur; atquo idcirco tanquam janua quædam Filius csl, in Patris cognitionem ducens. » Ita sane, dicit cap. xiv, G : « Ego sum via, veritas el vita: nemo venii ad Patrem nisi per mc. » Unde inferi : « Addiscamus ergo quid secundum naturam, el ita deinde tanquam in imagine et characters exactissimo bene intelligemus archetypum. Videtur enim in Filio Pater, et voluti in speculo, in natura propria prolis apparet. » Filius enim, ut ait Sapiens, cap. vu, 25, « csl candor lucis æternæ, et speculum sine macula Dei majestatis, el imago bonitatis illius; » cl, ut ait Paulus, *Hebr.* 1, 3 : « Ipse csl splendor gloriæ, cl figura (Græce, character) substanti® ejus. »

Aliter Orígenes, qui nosse vel sumit pro *amure*, q. d. Si me amaretis, utique et Patrem meum amaretis. Qui enim male vivunt, practice

Deum non cognoscunt : Irne et de filiis Heli dicitur quod ignorabant Dominum.

20. Hæc verba locutus est Jesus in cazofhv — îa. lacio, docens in templo (hoc est in atrio templi; hoc enirn atrium erat quasi templum laicornm); ET NEMO APPREHENDIT EUM, QUIA NECDUM VENERAT hora ejus. — Rupertus censet <gazophylacium> hic nominari quasi causam cur Christus non fuerit apprehensus; quia scilicet hæc dixit in gazophylacio, qui erat locus semotus, ad quem tantum conveniebant sacerdotes lucris intenti, qui ex co pecuniam afierre, et laici, qui in illud pecuniam inferre volebant. Verum gazophylacium erat locus omnino publicus, ad quem plurimi confluebant. Erat enim porticus ampla, juxta j &»® atrium templi, in quo omnis templi gaza, id est** pecunia et supellex, servabatur. Sensus ergo est, 7. d. Christus hæc palam et loco publico, ubi facile a Pharissæis et sacerdotibus capi poterat, clare, libere, fidenter et magnanime locutus est; nec tamen a Pharissæis hostibus suis comprehensus fuit, quia ipse eorum mentem et manus vi divina continebat, eo quod necdum hora passioni ejus a Deo destinata advenisset Ita S. Augustinus, Beda, Euthymius, læonlius, Theophylactus.

Porro, de gazophylacio audi Adrichomium in Gmo .hy. *Descript. Jerusalem*, num. 103 : Gazophylacium, hebr. Corôan sive *Corbona*, dictum, arca et ærariurn crat, in quo ad sacrificium necessaria, ad pauperum alimoniam et ad templi fabricam offerebatur, cl oblata servabatur pecunia, cx qua etiam Joas rex, sicut in lib. Regum legimus, sarta tecta templi instaurari curavit. Hoc ærarium cum Heliodorus, a Syri® rego missus, spoliare tentarci, cœlitus ab angelis flagellatus est. Atque Pilatus cum sacrum hunc thesaurum, simili pene temeritate, ad aquarum inductionem expendere vellet, populari tumultu impeditus fuit : quem tamen Romani in urbis expugnatione diripuerunt. Juxta hunc locum Lysimachum ocisum legimus. Hic etiam Christus se lucem mundi, et principium, sequo a Judæis in cruce exaltandum esse docuit. Hic sedens viduam pauperulam duo ocræ minuta offerentem, plus omnibus divitibus dedisse pronuntiavit, Murr. mi; Lucæ xxi. Jam vero ab arca hac æraria, lota porticus in qua erat arca, vocatur hic el alibi « gazophylacium; d non enim in arca, sed in porticu arem dixit hæc Christus.

Alia causa, cur Christus hæc locus sit in gazophylacio, secretior, sed proximior fuit : quia gazophylacium Pharissæis erat latebra tenebrarum, hoc est officina avariti® aliorumque vitiorum et errorum, quos recenset Christus, *Matth.* cap. v et cap. xxiu, ut quod docerent filios parentibus egentibus dicere *corban*, id est aurum meum dicatum est gazophylacio, Deo ergo dandum est, non libi, o paler; quod assererent juramentum per templum non obligare, sed per gazam et aurum templi factum obligare; quod

decimarent incnatham, anethum et cuminum, relinquentes misericordiam et fidem; quod populum expilarent et diriperent, lias illorum tenebras ibidem redarguit Christus, ideoque contenta voce clamavit: a Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, » <l. d. Ego sum vera lux sapientia» et sanctitatis, quæ doceo gazas terrenas, utpote exiles, viles et caducas, spernere; ambire vero gazas cœlestes, nipo te ingentes, pretiosas et æternas. Quare nolite sequi tenebrosos et avaros Phariseos, suo gazophylacio et lucris terrenis, quasi talpas sordido inhiantes, quia brevi totum illud diripiet Vespasianus et Romani. Me potius sequimini, qui lux sum mundi; ego enim predico paupertatem spiritus, quasi viam ad immensas coeli opes. Edico enim: «Beati pauperes spiritu, quoniam vestrum est regnum cœlorum,» *Matth.* v. Et ex adverso: «Vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram,» *Lucæ* vi, 24. Atque hæc fuit causa tante antipathie et odii Phariseorum in Christum, ideoque eum assiduo usque ad necem et crucem persecuti sunt; imo ex hoc gazophylacio deprompserunt triginta denarios, quos dederunt Judæ, ut Christum sibi proderet, quod summum fuit sacrilegium. Unde ibidem Christus, vers. 28, prædixit se per illud exaltandum in cruce, tuncque ad se omnia traclurum.

Mysticam causam dat Orígenes: Christus, inquit, hæc edixit in gazophylacio, quia gazophylacium, vel potius gaza, sunt divini ejus sermones, imaginem magni regis impressam habentes; sicut pecunia quæ in gazophylacium injiciebatur, gerebat effigiem Cæsaris. Numismata, ait Orígenes, sunt divina verba: conferat autem quisque ad gazophylacium, id est ad Ecclesiæ ædificationem, quidquid potest ad honorem Dei et utilitatem communem. Et Beda: In gazophylacio, ait, Christus loquitur; quia in parabolis tectis et clausis loquebatur ad Judæos. Coepit autem tunc gazophylacium quasi aperiri, cum discipulis cas explicuit, et mysteria cœlestia in eis latentia reseravit.

Qua necdum vexerat nona ejus, — non fatalis, sed opportuna et voluntaria, ait Interiinearum, puta a Deo statuta. «Nonnulli, ait S. Augustinus, hoc audientes, sub fato fuisse Christum credunt, sed quomodo fatum habet, per quem factum est et cœlum et sidera, cum tua voluntas, si recta sapias, transcendat et sidera? Nondum ergo venerat hora, non qua cogeretur mori, sed qua dignaretur occidi.»

▼ en.il. 21. Dixit ergo iterum eis Jesus. — Dubium est unde inferatur *ergo*, et quid significet, *rumo*, aliqui censent *ergo* hic, uti et *alibi*, non esse illativum, sed inceptivum, tantumque significare novi sermonis Christi exordium.

Secundo, pressius Orígenes autumat *ergo* connectera sequentia cum præcedentibus, ac indicare illa eodem loco et tempore a Christo esse dicta, quo præcedentia.

Tertio, Maldonatus refert ad id quod dixerat Christus, vers. 19: «Neque ino scitis, neque Patrem meum,» *q. d.* Veniet ergo tempus, et nunc et mo Deum esse cognoscatis, et quieratis me, et non inveniatis, quia in peccatis vestris moriemini, aut veniet tempus, quo quæretis me, id est cognoscere voletis, sed non poteritis, quia a peccatis vestris non discedetis.

Quarto et magis appposito, Rupertus et Tolctus *ergo* referunt ad id quod proximo precessit, «Et nemo apprehendit eum,» *q. d.* Quia Jesus videbat Phariseos satis intelligere sua, licet obscure dicta, nec tamen credere, sed magis in iram et odium, ad eum capiendum et occidendum, exardescere, idcirco addidit, dixitque: «Ego vado, et quæretis me.» Aut *q. d.* Quia Pharisei volebant eum comprehendere, sed impediabantur virtute divina, ad breve tempus, hac de causa subjunxit: «Ego vado,» etc.

Iterum. — Nam jam ante idem dixerat famulis Plurimarum cap. vii, vers. 33. Ita Rupertus, *q. d.* Christus id quod coram famulis dixerat, iterum repetiit dixitque ipsis heris, scilicet Phariseis:

Ego vado, et quæretis me, et in peccato vestro moriemini. — «Vado,» id est brevi vadam ex hac vita per mortem et crucem ad Patrem, «Christo mors, ait S. Augustinus, profectio fuit, quia in illa non mansit, sed per illam profectus est in cœlum ad vitam immortalem.»

Et quæretis me, — id est quæretis alium Messiam, quia non creditis me esse Messiam; sed non inveniatis, quia non est alius præter me; ita Toletus. *Secundo* simplicius, «quæretis me,» ut iterum crucifigatis et occidatis. Vide dicta cap. vii, vers. 34. Ila Orígenes et S. Augustinus, quem audi: «Quæretis me, non desiderio, sed odio: quæsierunt Christum postquam abscessit ab oculis hominum, et qui oderant, et qui amabant, illi persequendo, isti habere cupiendo.» Unde explicans, subdit:

Et in peccato vestro moriemini. — a Et, » id est idcirco, *q. d.* Quia quæretis me post resurrectionem, ut rursum occidatis, utpote obstinati in vestra contra me infidelitate, odio et malitia; idcirco in eadem moriemini, ideoque damnabimini ad tartara. Quare a quo ego vado, vos non potestis venire, » quia ego in cœlum ibo, vos in tartara: frustra ergo quæretis me in terra, cum ego ascensurus sim in cœlum, quo vos non potestis conscendere. Aliter Euthymius: «In peccato vestro,» ait, hoc est propter peccatum vestrum perfidie, «moriemini, » id est occidemini alio et Romanis, indeque ibitis in mortem secundam gehennæ, quæ pejor est et longior, utpote æterna. Sed prior sensus planior est et nervosior. Terret enim Christus sæpe Phariseos denuntiatione diei judicii, quo ipse e cœlo descendet judicaturus omnes homines pro meritis, ideoque infideles, quides erant perfidi Pharisei, damnaturus ad ignem inferni.

Apposite Orígenes : « Non potestis, » inquit, quia non vultis ; si enim voluissent ei non potuissent, non dixisset: auri peccato vestro moriemini ; » omne enim peccatum osi voluntarium et liberum.

Aliter S. Augustinus, qui censet Christum Hanc non potestis » dixisse quoquo suis discipulis, *q. d.* a Quo ego vado, non potestis venire modo : non abstulit spem, sed prædixit dilationem. » Verum id quod sequitur : « Et in peccato vestro moriemini, » evincit hæc non ad discipulos, sed ad Phariseos dici.

22. Dicebant ergo Judæi : Nunquid interficiet semetipsum, quia dicit : Quo ego vado, vos non potestis venire ? — Ministri Phariseorum audientes hæc Christi verba : « Quo ego vado, vos non potestis venire, » quia Christi odio et livore carebant, sapientius intulerunt cap. vii, vers. 35 : « Quo hic iturus est, quia non inveniemus cum ? numquid in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes ? » Al Pharisei ira et odio Christi excecati, quia omnino eum occidere cupiebant, ac simul putabant Christum non posse manus eorum evadere, nisi ipso se interficeret, hinc dicunt : « Numquid interficiet semetipsum ? » *q. d.* Eat quocumque volet, nos peraequemur eum, eat ad Gentes, inde retrahemus eum et occidemus. Ergo per hoc quod dicit : « Quo ego vado, vos non potestis venire, » vult significare quod interficiet seipsum, ut a nobis capi, excarnificari et occidi non possit. Præsumptuosa et fatua erat hæc eorum cogitatio, sed quam odium et livor eis dictabat : nam alioqui nullis modis potuisset Christus se ab eis subducere, uli alias fecerat. Christi vero mens hic longe alia erat, scilicet se iturum in cælum, quo Pharisei non poterant venire. Nam si non alio quam in mortem iturus erat, et ipsi ad eandem iluri erant, imo poterant ipsi quoque seipsos interficere. Unde S. Augustinus ait : « Quo vado, dixit, non quo ille ad mortem, sed quo ipse ibat post mortem. »

23. Et (idcirco) dicebat illis : Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc esus, ego non sum de hoc mundo. — Dat causam Christus, cur quo ipse vadit, Pharisei venire non possint, *q. d.* Vos ex terra estis, et terrena sapitis, ac proinde peccatis velis celsis affixi, ibilisque deorsum in profundum profundi : ego vero de cado descendi, et cælestias apio, ac proinde post mortem in cælum redibo, quo vos me sequi non poteritis, ideoque me quaerentes non invenietis : ego enim sum quasi aquila cælestis habitans in altissimis montibus æternitatis ; vos vero celsis quasi vermes, et scarabæi in tena lepentes : quomodo ergo ad me evolare poteritis ? Ita Ruperlus et S. Augustinus, quem audi : « Vos de deorsum estis, ideo terram sapitis, quia sicut serpentes terram manducatis : quid est, terram manducatis ? terrenis pascimini, terrenis delectamini, terrenis iulialis, sursum corda non habetis »

Scrui S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Leontius, Ammonias, et ex Latinis S. Augustinus et Beda censent Christum hic dare causam, cur Pharisei verba Christi : « Quo ego vado, vos non potestis venire, » quia ipse dixerat de suo in endos reditu, illi non de illo, sed de sui ipsius interfectione intellexerint ; quia nimirum terreni ei carnales erant, ideoque cælum non sapiebant, et carestia non intelligebant. Ltrum quo huic loco appositum et congruum est.

Ethice : « Vos de deorsum celsis, » quia nati ex Adam terreno ei peccatore, inde concupiscentiam terrenam traxistis, quam proinde quasi naturam sequentes, avaritia, superbia, ira et odio (estuantes, non nisi opes, delicias ei honores terrestres concupiscitis : a ego » vero « de supernis sum, » quia, qua Deus natus, sum ex Putre cælesti, qua homo vero ex Spiritu Sancto, non ex Adam ab eo patre terreno ; quare cedesti mihi est indoles, cælestis amor, cælestia desideria, ad quæ vos terrestres et animales aspirare non potestis, nisi per meam fidem et spiritum renascamini et reformemini, ul ex animalibus fiat spirituales, ex terrestribus cælestes, juxta illud quod dixi Nicodemo, cap. iiii, vers. 5 : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum Dei. » In re ergo idem est : « Vos de deorsum estis, ego de supernis sum, » cum eo quod Joannes dixit, cap. i, vers. 12 : « Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. » Et cum eo quod ait Apostolus : a Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis ; qualis terrenus, tales et terreni ; et qualis cælestis, tales et cælestes. Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cælestis, » I *Corinth.* xv, 47. Et illud : * Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens : quæ sursum sunt solum, non quæ super terram, » *Coloss.* m. Vide utrobique dicta.

Physice docet hic Christus locum in quo qui nascitur, educatur et vivit, suas qualitates eidem affricare : perinde enim ac pisces viventes in aqua, sunt humidi et aquosi, nec extra aquam vivere possunt : lupi vero, leones, equi, boves viventes in terra, sunt terrei, nec extra terram vivero queunt ; aves vero viventes in aere, sunt aeræ, nec extra aërem volare possunt : sic pariter Pharisei nati in terra Chanaan, sive in Judæa, erant corpore et mente terrestres, Chanaanæi et Judæi, juxta illud *Ezech.* xvi, 3 : « Generatio tua de terra Chanaan, pater tuus Amorrhæus, et mater tua Chanaana ; » Christus vero natus ei conversans in cælo, erat cælestis, angelicus et divinus.

Metaphysice : « Vos de deorsum celsis, » hoc est a vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri mali perficere : ille homicida erat ab initio, »

team
QnrUl-
Ur.

ut explicat Christus vers. 44, *q. d.* Vos infernales estis, ac patrem vestrum diabolum imitamini, quia sicut ille Adamum per pomum occidit, sio vos mc vitilis occidere ; « ego vero dc supernis sum, » quia sum Filius Dei altissimi. Audi S. Augustinum hic, *traci.* 38 : « Hle erat dc supernis : dc quibus supernis? de acre? Absit, ibi ct aves volitant : de cado , quod videmus? Et hoc absit, *ibi et stella**, et sol et lima circumeunt : de angelis? neque hoc intelligatis : per illum ct angeli facti sunt, per quem omnia facta sunt. De quibus ergo supernis Christus? Ab ipso Patro, nihil illo Reo superius, qui Verbum genuit æquale sibi, eoa ternum sibi, unigenitum sine tempore , per quem conderet tempora : sic ergo accipe Christum de supernis, ut excedat cogitatione tua omne quod factum est, universam omnino creaturam, omne corpus, omne conditum spiritum, omnem rem quoquo modo mutabilem, v

Vos nr mundo noe estis, ego non sum de hoc mundo. — a De mundo, » id est dc terra hac terreni estis, ut explicet id quod dixit : a Vos de deorsum estis. » *Secundo el* pressius, «de mundo estis, » id est mundani estis, mundanos favores, opes ct honores ambitis, vitam agilis talem, qualem agunt mundani ct mundo dediti, ut *de deorsum estis*, naturam eorum explicet ;t̃l̃ vero *vos dc mundo hoc. estis*, eorumdem qualitatem, quæ ex natura consequitur, ait Toletus (I). Audi S. Augustinum, *tract.* 38 : « Nemo dicat : De hoc mundo non sum : quisquis es homo, de hoc mundo es, sed venii ad te, qui fecit mundum, et liberavit te de hoc mundo : si delectat te mundus, semper vis esse immundus: si autem jam non te delectat hic mundus, jam tu es mundus : verunitameii si per aliquam infirmitatem adhuc te delectat mundus, habitet in te qui mundat, et eris mundus; si autem fueris mundus, non manebis in mundo, nec audies quod audierunt Judæi : Moriemini in peccatis vestris. »

Voi si. 24. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis veit bis, — tum infidelitatis, tum caderis omnibus, quia nullius peccati fit remissio, nisi per fidem in Christum, quem vos respuitis. Unde subdit :

SI EXIM NON CREDIDERITIS QUIA EGO SUM, — 8Cilicet Messias mundi salvator, quem me esse assidue doceo et profiteor, ac per lot signa el miracula probo ct evinco. Ha Lyranus, Jansenius, Maldonalus. Subtilius S. Augustinus, Beda ct Toletus: a quia ego sum, » supple : « qui sum, » id est sum Deus. Hoc enim proprium est Dei, *Exodi* m. Rupertos vero sic, *q. d.* «Quia ego sum, n scilicet «de supernis,» uti præccssit, c moriemini in peccato vestro, » quia nullus est

(I) » Vocabulum mundiu plerumque in deteriore partem adhibetur, ita ut designet vu/ylu tmpro-*Lorwn, conlumaticum, pervicacium, ir&rw, ̃nuôcûvruv, l̃kmiihk** veriUtrn divinum, doctrmmi CbrUU contení. entc5 ct repudiante*.

qui peccata auferat et condonet, nisi ego, quem vos aspernamini.

2X Dicebant ergo ei : Tu quis ns? — Dixerat Y««.n Christus : «Si non credideritis quia ego sum,» olo. Undo Pharisæi id non intelligentes, vol so non intolligero simulantes, apposito rogant : « Tu quis es ? »

Dixit bis Jesus : Principium, qui i:f loquor cbmuu vows. — S. Augustinus, siepe Beda, Kuperlus, Bernardus et S. Ambrosius, lib. III De *Fide*, Priºo. cap. IV : « Principium » accipiunt ut nominativi casus, *q. d.* Ego sum principium, id est ego sum primus ct novissimus, vel ego sum principium rerum omnium, quia per Verbum Dei facta sunt omnia, juxta illud : « Verbo Domini cœli firmati sunt. » Verum nota : pro *principium* Cneco non est in nominativo casu , sed á?/l.º# in accusativo, ita enim constanter habent Græca et Græci ; et sic Septuaginta vertere solent Hebraice *Lerescit*, id est *in principio*.

Viderunt hoc SS. Augustinus el Ambrosius; unde *secundo*, sic exponunt, 7. d. Credilo mo esso principium per quod facta sunt omnia; sed supplent zz *credite*, quod non est in textu. Quare dicendum est hic esse grmeismum. Græci enim subintelligunt pnepositioncin /ara, ut sil idem quod /ar'áp/j.i, id est juxta principium , vel a principio, aut in principio; hocenim cstHebraico, *hcrscit*. Sensus ergo est, 7. d. Ego sum a principio, id estai)æterno (ideoquo ante Abraham, ut ait ipse, vers. S8). Deus verus de Deo voro, ideoquo sum principium temporis cl ævi, ac rerum omnium, «qui» tamen « el loquor vobis,» id est qui etiam hoc ipsum vobis annuntio : ideo enim carnem assumpsi, ct factus sum homo, ut hoc evangelizcm, ct eos qui hoc credunt, salvem. Legit noster Interpres cum Arabico ôç, id est *qui* ; jam legunt ̃n, id est (*luod,q. d.* Ego sum a principio, quod ipsum loquor el assevero vobis. Aut potius 7. d. Ego cum sim Verbum, quod a principio, id est ab æterno, dixit ct locutus est Pater, jam homo factus, etiam idipsum loquor, et annuntio vobis. Filius enim est Verbum, quo loquitur Poter; ipse quoque Filius est Verbum , quod loquitur nobis. Vox ergo *principium* magis competii Verbo, quam Spiritui Sancto , tum quia Filius cum Paire est principium Spiritus Sancti, ipso vero Spiritus Sanctus nullius alterius personæ divinai est principium, sed lanium creaturarum; tum quia Filius est principium procedens a principio, puta a Patro. Unde *principium* significat ejus originem, qua genitus est a Patre ; id ila esse liquet ex eo quod vers. 27 subdit Joannes : «Elnon cognoverunt, quia Palrein suum dicebat Deum : » hoc enim significat a *principio*, quod Noster sagaciter, non verbo tenus, sed quoad sensum vertit, *principium*. Significalur enim hic verbum æternum, quod fuit a principio, ideoquo ipsum esse principium genitum a Patro, ita ut ipsum cum Patre sit principium tam Spiritus

Sancti, quam creaturarum omnium. Igitur a principio duo significat : primo, ab (eterno; secundo, a Deo Patro genitum, q. d. Ego sum Verbum ab æterno alleo Patro genitum. Quare idem est dicere : Ego sum a principio, sive ego Mim principium, cum eo quod ait Joannes 1, 1 : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.» El cum eo quod idem ait, Apoc. 1, H, de Christo : « Ego sum a et principium et finis, n Et cap. 111, vers. 14 : «Qui est principium creature Dei.» Et Paulus, Coloss. i, 18: «Qui est principium.» Vide ibi dicta. Sic Plato : Deus, ait, « est qui principium, medium et finem rerum omnium complectitur. » Et Virgilios: «Ab Jove principium.» Et S. Gregorius Nnznznznus : « A te principium, libi desinet. » Et hoc voluere S. Augustinus, Ambrosius, Huperlus, Boda et Bernardus, initio citali, qui tð pìnripium accipiunt in casu nominativo, rtiamsi Grece sii in accusativo. Audi Glossam : «Paterest principium, non de principio. Eiliusest principium a principio, id est a Patre, qui omnia per Filium operatus est. Ip^e cnim est manus dextra, fortitudo, sapientia et Verbum Patris. » l'racum «r/.Ti non tantum principium, sed et principatum significat, 7. d. Christus : Ego sum principium, cui competit principatus, dominium, regnum et imperium rerum omnium, ut alludat ad illud l'sal. cix : «Tecum principium (Græcc, id est principatus) in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum. Ex utero ante Luciferum genui te. » Et ad illud Proverb, vin, 22 : « Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam facerçi a principio, » ubi Septuaginta vertunt: «Dominus condidit me principium viarum suarum in opera sua. » Vide ibi dicta. Audi S. Augustinum, hb. Ili Conha Maximinum, cap. xvn, tom. VI : a Pater est principium, non de principio; Filius principium de jirincipio : sed ulnunque simul, non duo, sed imum principium : sicut l'ater Deus, et Filius Deus, et ambo simul non duo Dii, sed unus Deus.» \ide D.Thomam et Scholasticos, 1 pur/., Quæsf. XXXVI, art. 4, ubi docent Patrem cl Filium non duo, sed unum esse principium Spiritus Sancti.

d™» Moraliter ; hinc disce ad Christum, qua Deus rrbcq i- (| homo est, referendum esse principium et finem j'""..".Omnium actionum Christianarum, ut utrumquo u<.min - ci offeramus, et ad utrumquo gratiam ab eo tla- t^iuin. gitemus. Ipse enim eorum omnium principium est et finis. Ita fecit S. Paulus, qui Epistolas suas orditur a Christo, et m eo finit, irque ac fecit S. Petrus, Joannes, Jacobus cl Judas. Idem fecit S. Gregorius Nazianzrnns, qui monostich i Alphabeti ab hac orditur : «Agendorum principium, inquit, et tinis sil Deus. » Et S. Panlinu> :

In te componía' inihi >H tpci unica ritæ.
Tu mihi principium, tu mcU cl terminus idem.

Sicut ergo ab unitate oriuntur omnes numeri,

a centro omnes linere, qure ad drçuæfenmüam ducuntur ; *ic pariter a Christo oriuntur omnes actiones Christianae et nancte; quare in quasi sui centro et principio coire, oniri, inchoari et terminari debent. Vide dicta Deu/. vi, 0. A Christo ergo, o Christiane, incipe, et io Christum tuum dorine, Hoc est quod sancit Apostolus, Go/oii. m, <7 ; «Omne qucxkumqne facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi, grafia» agentes Deo el Patri per ipsum, »

Aliter Græca trajiciunt, indegne vertunt et explicant Nonnus, Vatablua et Maldonatus, nimirum sic : Ego sum is, vel id, qui, vel quoti, a principio vobis loquor, et jam pridem predico, me scilicet esso Messiam vestrum, quem si velle- tis, jam pridem ex loquela mea cognoscere potuissetis. Unde Syrus vertit, etiam id quod incepti loqui vobiscum, et Vatablus r prinap \ \ pri- mis, quod rt loquor robis, siegue explicat, q. d. n Omnino hoc ipsum sum quod a principio dixi,» scilicet mundi lux et salus, ut subaudiatur, «et non creditis mihi. » Verum hæc trajectio est insolita et dura.

Alii denique hæc referunt ad sequentia, g. d. « In primis, » id est ante omnia, « quia et loquor vobis, » subaudi, et tamen non credit», propterva « inulta habeo de vobis loqui et judicare. » Sed hoc frigidum est, et supplet r. et tamen nn»i credila, atque ad quæstionem Pharisæorum nil facit, merumque est responsionis effugium, 7. d. Christus : Vos indigni estis quibus respondeam, sed digni quos judicem et damnem.

26. Multa habeo de vobis loqui, it judicare. Vrij*. s* — q.d. Multa possem contra vos loqui, et de multis vos judicare, id est accusare et arguere, ac in die judicii ea arguam, judicabo et condemnabo. Ila S. Cyrillus : « Non unum, inquit, tantum, sed multa accusabo, et in nulla re mentior, sicut vos : possum condemnare vos Unquam incredulos et infideles, tanquam arrogantes, tanquam contumeliosos, tanquam Deo repugnantes, tanquam impudentes, tanquam ingratos, tanquam malignos, tanquam voluptatum potius quam Dei amatores, tanquam humanam captantes gloriam, Dei vero gloriam non quærentes.»

Sed qui me misit, verax est : et igo qv.k audivi Ah EO, lise LOQUOR IX MVXDO.— q. d. S<cl, omissis nullis, quæ in vobis juste carpere possem, hoc tantum pr.rcipuuni dicam in confutationem vestra* infidelitatis, qua doctrinam ineam ridetis, quod Deus Pater, qui misit me m rainem el mundum, verax est, et ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo, ac proinde illa quæ predico, vera sunt, ideoquo ob omnibus credenda. Ita Jansenius. «Ideo, ait Augustinus, verus Illi judicio ego, quia filius veritatis, et veritas mihi. » Porro alii vario id explicant.

Primo, Toletus ex Chrysostomo, Theophylao tus et Euthymius, 7. d. Multa possem do vobis

loqui et judicare, sed id modo non faciam, quia Pater qui verax est in promissis, sicut promisit se missurum me in mundum ad eum salvandum, non ad judicandum; ita veraciter id ipsum præstat jubetque ut id faciam: quare ego illi obsequens nolo jam vos judicare, sed tantum loquor ea quæ audiui a Patre, scilicet ea quæ ad salutem mundi spectant.

Secundo, Maldonatus, *q. d.* Multa possem de vobis vere ac meo jure dicere atque judicare; quod si fecero, nemo poterit judicium meum reprehendere, quia « qui misit me verax est, et ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. » Verum dure hic pro *sed*, substituitur *quia*.

Tertio, Rupertos, t& *sed* refert superius ad tō *principium*, *q. d.* Licet dixerim me esse principium, id est principem Deum, ac idipsum loquar asscramque vobis, tamen idipsum non loquor ex meipso; sed est Deus Pater, qui misit me, jussitque ut hæc quæ ab ipso audiui, loquar et predica).

Quarto, alii, *q. d.* Vos quidem non creditis me esse Messiam, sed tamen scitote quod Pater cœlestis, qui misit me quasi Messiam et legatum suum, vult me idipsum loqui et predicare.

Quinto, alii, *q. d.* Nulla habeo de vobis judicare in die judicii, quem vos non exspectatis, nec creditis, sed est Pater meus verax, qui sicut promisit me fore judicem in illo die, ut cuique pro meritis fidei vel infidelitatis, premia vel supplicia assignem, ita reipsa prestabit et opere complebit. Verum sensus quem iutio dedi, planus videtur et genuinus.

Quæ audiui ad eo, — tum qua Deus, tum qua homo. Unde interlinearis ait: a Idem est audire ab eo, quod esse ab eo. d Et Augustinus: a Dat gloriam Patri æqualis Filius, *q. d.* Do gloriam ei cujus sum Filius, quomodo tu superbis adversus eum cujus es servus? »

Vm. w. 27. Et non cognoverunt quia Patrem ejus (id est suum) dicebat Deum. — Greca jam tantum habent, *quod Patrem suum eis dicebat*, id est quod Patrem suum eis indicabat esse Deum; et sic cum Greco legunt Syrus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Augustinus et Beda; sed eodem redit sensus, quum Latina versio longe melius et clarius expressit, cui plane consentit versio Arabica. Quare omnino verisimile est olim in Greco exlitisse w u Deum. » Loquebatur Jésus tecto et obscure, ne Phariseorum odia contra se infiammarci: si enim clare dixisset: Ego sum unigenitus Dei Patris Filius, lapidassent eum quasi blasphemum. Dixit ergo involute et tecte: « Ego sum principium, u vel, ut Grece est, a *principio*, id est a Deo Patre ab æterno genitus; et: « Qui inibi me verax est. d Quare ex his verbis Pharisei non cognoverunt Jesum asserere quod Deus esset suus Pater: aliqui tamen argutiores ex eis, id subodorati et suspicari poterunt, sed dare id non cognoverunt, unde cum

arguere nequiverunt: certe neutri cognoverunt, id est crediderunt id esse verum; idque factum est Dei consilio, ne impediretur Christi passio, indeque hominum redemptio: « Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent, » ait Paulus, I *Corinth*, n, 8. Unde S. Augustinus. « Differo, ait, cognitionem meam, ut impleam passionem meam, » per manus vestras, ait Interlinearis.

28. Dixit ergo eis Jesus: Cum exaltaveritis Vn. n Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, E) A MEIPSO FACIO NIHIL, SED SICUT DOCUIT ME Pater, hæc loquor. — a Cum exaltaveritis, » cum me in crucem sustuleritis; crux enim erat in alto. Christus crucifixionem suam vocat « exaltationem: » quia, etsi videretur summa esse ejus depressio, dedecus et ignominia; tamen revera ex Dei providentia, facta est summa ejus exaltatio, decus et gloria, ut omnes gentes Christum crucifixum adorent, et ab eo veniam, gratiam et gloriam sperent et expectent: hoc enim lania sui humiliatione meruit Christus, juxta illud Pauli: « Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, coelestium, terrestrium et infernorum, » *Philip*. n. Idem facit Deus cuilibet Christiano et Christi assecræ, qui propter Christum deprimitur, vel ultro se humiliat et deprimit, juxta illud ejus decretum: « Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur. »

Tunc cognoscetis quia (quod) ego sum, — scilicet Messias Dei Filius, quem me esse predico, non autem merus homo, uti vos nunc existimatis. In Christi enim cruce, morte, resurrectione et deinceps, nulli Judæorum visa tanta Christi patientia, charitate, zelo, tantisque prodigiis et miraculis compuncti crediderunt in eum: unde iis visis dicebat Centurio: « Vere Filius Dei erat isto; » idque Christus sua cruce meruit, ac a Patre petiit et impetravit, ut patet *Lucæ* xxm, 48; *Act.* ii, 41. Ita S. Augustinus: a Videbat, ait, sibi aliquos post passionem suam credituros. Dicit vero hoc illis, ne quisquam sibi male conscius desperet, quando eis condonatur homicidium, qui occiderunt Christum, » Sic et S. Chrysostomus, Cyrillus, Leontius, Euthymius, Theophylactus et alii.

Et A MEIPSO FACIO NIHIL, SED SICUT DOCUIT ME Pater, DÆC loquor. — Idem sæpo Christus inculcat, tum ut humiliter de se loquatur, tum ut doctrinæ suæ auctoritatem ex Deo Patre conciliet. Ita Chrysostomus. Porro, u non sic Pater docuit Filium, quasi indoctum genuerit; sed hoc csl docuisse, scientem genuisse: hoc est Filio esse, quod nosse. Pater gignendo dedit ei sicut esse, ita et nosse, » ait Augustinus.

Ver* 19. 29. Er qui me misit, mecum i>t. — Illoc addit, ait S. Chrysostomus, ne Patre quasi se docente, minor esso putaretur: illud dispensationis, hoc deitatis est. Et S. Augustinus: Misit, ait, Pater Filium, sed non recessit a Filio. Porro Pater est cum Filio, non tantum per indiscretam et eandem numero essentiam deitatis, ut explicat S. Augustinus, sed etiam per singularem providentiam, regimen et gubernationem humanitatis ab eo assumpte: hanc enim Deus quasi auriga regebat et dirigebat ad omne opus, quo fiebat ut singula Christi opera essent eximia, perfecta, heroica, divina. Ita Rupertus, Euthymius et alii.

Ven. 30. 30. **II&C ILLO LOQUBNTB, MULTI CREDIDERUNT IX eum.** — Multi ex simplici, candida et docili turba, sed pauci vel nulli ex superbis et invidis Pharisæis. «Crediderunt in eum,» turn quia rationum ejus evidentia convincebantur; tum quia gratia, spiritu, vi et efficacia sermonum ejus capiebantur, dicentes: «Nunquam locutus est homo, sicut homo hic,» cap. vu, vers. 4G.

Ven. 3i. 31. Dicebat ergo (ut eos in fide jam accepta confirmaret) Jesus ad eos, qui crediderunt ei, **Judíos: Si vos manseritis in sermone Jiro, vere DISCIPULI MEI ERITIS.** — a JudæOS P intelligit plebeios, quos opponit principibus, Pharisæis et sacerdotibus incredulis. «Si vos manseritis in sermone meo,» id est si in mea doctrina et fide, quam jam accepistis, perseveraveritis, inquit S. Augustinus, Leontius, Chrysostomus, Cyrillus et Theophylactus, avere discipuli mei critis, p scilicet fideles et constantes, ut per persecutiones et cruces me generose sequamini u^que in cœlum, ibique me discipuli et asseclæ, imo filii cl hært> des sitis in felicitate et gloria, sicut hic fuistis in fide et tribulatione: quare digni critis discipulorum meorum uti nomino et titulo, sic et merito ac præmio.

31. 32. **Et cognoscetis veritatem, et veritas lide-DAiit vos.** — Per *veritatem* ipsum Christum, qui est via, veritas et vita, intelligunt Græci, S. Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius et Theophylactus, 7. d. Si permanseritis in fide mea, cognoscetis mo esse veritatem, adumbratam in umbris et figuris legis veteris, a quibus proinde liberabo vos, ut serviatis Deo, non in corporeis cæcermoniis et figuris, sed in spiritu et ventato fidei, spei et charitatis, ut dixi cap. iv, 23.

Secundo, et magis proprie ad mentem Christi, 7. d. Si manseritis in mea doctrina, quam ego vos docui, per ipsam ejusdem experientiam et praxin cognoscetis et quasi gustabitis quam illa sit vera, salutaris, sincera et pura; atque eadem ipsa vos *liberabit*, Græco, id est liberos et ingenuos reddet, liberos, inquam, a jugo et servitute peccati. De hac enim proprio hic agi patet, ex eo quod subdit vers. 34: «Qui facit peccatum, servus est peccati.» Fides enim mea deducet vos ad pœnilentiam, contritionem et charitatem, quæ abolet omne peccatum. Ha

Ruperto*, Jansenius, Maldonatus et alii, ac S. Augustini», serm. 43 *Dr Dom»n»* serw-*dum Joannem*: * Si non delectat veritas, incipiit, delectet libertas, etc.; plane reddidit libertatem, ri abstulit iniquitatem, n

Anagogice, liberabit vos mea doctrina a corruptione hujus mortalitatis, mutabilitatis, corruptionis et exilii, quia deducet vos ad libertatem beata immortalitatis et plorine filiorum Dei. Ita S. Augustinus hic, *tract.* 40: «Quid, ait, promittit credentibus, fratres? et cognoscetis veritatem. Quid enim non illam cognoverant, quando Dominus loquebatur? Si non cognoverant, quomodo crediderunt? Non quia cognoverunt, crediderunt, red ut cognoscerent, crediderunt: credimus enim ut cognoscamus, non cognoscimus ut credamus: quod enim cognituri sumus, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Quid est enim fides, nisi credere quod non vides? fides ergo crt, quod non vides, credere; veritas, quod credidisti, videre.»

Disce hic quadruplicem esse servitutem, quam 0” ’«• abstulit, et quadruplicem libertatem, quam attulit Christus. *Prima* servitus fuit sub onere b», > legis veteris, quam Christus abstulit per libertatem Evangelii.

Secunda servitus fuit sub jugo peccati: hanc abstulit Christus per libertatem justitiæ.

Tertia servitus fuit sub dominio concupiscentiæ, quam Christus abstulit per libertatem spiritus, ac dominium charitatis et gratiæ.

Quarta servitus fuit sub morte et mortalitate, omnibusque hujus vitæ ærumnis. quam auferet Christus per libertatem resurrectionis et gloria. Quare non agitur hic de libertate arbitrii, quasi peccatores adeo sint servi peccati, ut coreani libero arbitrio, quod eis restituat Christus, cum eos justificat. Peccator enim non nisi per liberum arbitrium peccat, et pœnitens non nisi per liberum arbitrium gratia Dei adjutum, pœnitet et justificatur.

Quaro inepte Calvinus hic negans tam peccatoribus quam justis liberum arbitrium: «Nos, inquit, servitutis propriæ conscii, non nisi Christo liberatore gloriemur.» Censet enim ipse nos intrinsece non esse liberos, sed extrinsece per libertatem Christi: sicut idem censet nos intrinsece non esso justos per inhærentem nobis justitiam, sed tantum extrinsece per justitiam Christi nobis a Deo imputatam: quorum utrumque hæresis est non tantum impia, sed et impetrata, inepta et stolidia.

33. Responderunt (Judæi, non tam credentes in eum, de quibus vers, præccd., quam increduli, ul patet ex sequent.) ei: **Semen Abraiif SUMUS, ET NEMINI SERVIVIMUS UNQUAM: QUOMODO TU dicis: Liberi eritis?** — Christus dicendo, «si manseritis in sermone meo, etc., cognosced* veritatem, et ventas liberabit vos,» tacite

Judæis objecerat ignorantiam *et* servitutem, quasi ex utroque eos sit liberaturus per veritatem *et* libertatem. Judæi de stirpe Abrahæ gloriantes, senserunt se pungi a Christo, ac dissimulantes ignorantiam superba servitutem arripiunt ne- ganique se esse vel fuisse servos, ne proinde libertate Christi non egere, 7. d. Nos sumus filii magni patriarchæ; Abrahæ, ideoque ingenui et liberi, nec ulli servivimus unquam; quare neque nativitate, neque conditione sumus servi. Sic hodie inulti, ait S. Chrysostomus, si arguantur eorum mores impuri et improbi, dissimulant; sed si tangatur eorum genus et nobilitas, exiliunt velut phrenetici. Verum Judæi non intellexerunt Christum; Christus enim non de servitute et libertate civili, sed spiritali loquebatur, quod scilicet e servitute peccati per libertatem gratiæ cos liberaret.

Ad wro Quæres, an vere Judæi dicant: a Nemini a u int scrv|vimus unquam? n nam ohm servierant /v .ç|i d'gypliis, cum liberati et educti fuere a Mose; irr /ei- item Babyloniis, cum sub Joachim et Scdccia

caPI* abducti fuere in Babylonem; item Philis- læis, Ammonilis. etc., tempore Judicium. Res- pondent S. Chrysostomus, S. Augustinus, Leon- tius, Beda, Judæos gloriabundos plus requo suum genus extollere, ideoque falsum dicere et mentiri; sed hoc sensu mendacium suum velare, quod licet a Babyloniis, /Egypliis aliisque gen- tibus fuerint subacti, nunquam tamen in servos, id est in mancipia, fuerint distracti et venditi.

Secundo, Cajclanus, Tolctus, Janscnius et alii res- pondent, patres quidem horum Judæorum ser- viisse Babyloniis et /Egyptiis, hosco vero Judæos tempore Christi nemini serviisse, quia, licet subissent Romanis et Tiberio Cesari, tamen eorum non erant servi et mancipia, sed subditi duntaxat: necdum enim fuerant a Vespasiano et Tito excisi, tunc enim ab eis omnes Judæi vel occisi fuere, vel ut mancipia capti et divenditi, adeo ut captivorum fuerint 97 millia, occisorum vero et mortuorum undecies centena millia, testo Josepho, lib. VII *Belli*, cap. xvii.

Hic sensus magis congruus videtur. Nam di- cere quod Patres ipsorum nemini serviissent unquam, fuisset nimis splendidum mendacium, quod sol ipse erubisset et Christus illico confu- disset. Dicunt ergo: « Nos semen Abrahæ sumus, et nemini servivimus unquam, n q. d. Nos neque origine et genere sumus servi, quia sumus filii nobilis et incltyi Abrahæ; neque etiam sumus servi fortuna et conditione, quia nemini servivi- mus unquam. Ergo nullo modo sumus servi, sed omni ratione liberi, ingenui et nobiles; quia, licet Romanis subsimus, eis tamen subsumus politice ut subditi, non despotice ut servi et mancipia.

vers 31. 34. Amex, ambi (id est vero vero, vel certo certo, id est verissime et certissime, a Veritas, ait S. Au- gustinus dicit: mullum commendiquod ita

pronuntiat) » dico vobis: quia omnis qui facit pec- catum, servus est peccati. — Christus Judæis obji- cientibus se non esso servos, sed liberos, respon- det se loqui de servitute, non civili, sed mystica, Chr? qua quis servit peccato. Porro, verecunde et md-CtM deste loquitur in genere et in tertia persona, cum i,4X proprie velit dicere: Vos facitis peccata multa, ideoque servi estis peccati, a qua servitute nemo vos liberare potest, nisi ego. « O miserabilis ser- vitus, » exclamat S. Augustinus, *tract.* 41, cau- samque subdit: « Servais hominis aliquando sui domini duris imperiis fatigatus, fugiendo quies- cit: servus peccati quo fugit? secum se trahit quocumque fugerit. Non fugit scipsam mala con- scientia, non est quo eat, sequitur se, imo non recedila se: peccatum enim quod facit, intus est. » Causam aliam dat S. Petrus, *epist.* II, cap. 11, vers. 19, dicens: a A quo enim quis superatus est, hujus et servus est. n Vide ibi dicta. Adde tertiam: Qui facit peccatum, servus est diaboli, qui instigat ad peccatum, sicut qui facit justitiam, servus est Dei, qui ad eam impellit. Diabo- lus autem summus est tyrannus, qui peccatores quasi mancipia exagitat, et ex uno scelere in aliud et aliud semper, ac tandem in gehennam pertrahit, uli videre est in sagisct magis. Quarto, Q^o la quia peccatum post se relinquit concupiscentiam et inclinationem ad peccatum iterandum, quæ concupiscentia etiam post dimissum peccatum manet ad pœnam et tentationem. Unde Aposto- lus, *Hom.* vu, ait se venundatum sub peccato, ut quod nolit hoc agat (ut scilicet motus concupis- centi® invitus sentiat), et bonum quod velit, ne- queat perficere, idcoque exclamat: « Infelix ego homo, quismeliberabitdocorporomortis hujus? » Quinto, quia peccator peccato quod fecit, quasi Oninu- vinculis alligatur, ut se ab eo expedire nequeat, nisi Christus cum gralia sua liberet, juxta illud *Prov.* v, 22: « Iniquitates suæ capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur. » Et *isaïæ* v, 18: a Væ qui trahitis iniquitatem in vinculis vanitatis, et quasi vinculum plaustri pec- catum. n Vide ulrob'que dicta. Audi S. Grego- rium, lib. IV *Morat.*, cap. xlii: « Qui se pravo desiderio subjicit, iniquitatis dominio duduin libera mentis colla supponit; sed huic domino contradicimus, cum iniquitati quæ nos ceperat, reluctamur, n Idem lib. XXV *Morat.*, cap. xx: a Quanto aliquis libentius peragit perversa quæ vult, tanto iniquitatis servitio obnoxius obliga- tur. » Est prosopopoeia: peccato enim, quæ res inanima est, tribuitur persona heri, sive domini et tyranni, *primo*, ul significetur vis et tyrannis peccati et concupiscenti®; *secundo*, quia sub pec- cato intelligitur diabolus, qui in regno peccati imperat, et peccatoribus dure dominatur; *tertio*, ul indicetur reatus peccati, quo peccatum pecca- torem reum facit mortis et gehennæ.

Preclaro S. Ambrosius *serm.* 12 in *Usai*, cxvin, ad illa: Tuus sum ego, *talvum me fac*: « Non po-

test, inquit, dicere «ncularis : Tuus sum; plures enim dominos habet. Venit libido, et dicit : Meus es, quia eu quæ sunt corporis concupiscis. Venit nvaritia, et dicit : Meus es, quia argentum et aurum quod habes, servitutis luæ pretium est. Veni luxuria, et dicit : Meus es, quia unius diei convivium pretium tuæ vitæ est. Veni ambitio, et dicit : Plane meus es: nescis quod ideo imperaro aliis te feci, ul mihi ipso servires? nescis quod ideo potestatem in te contuli, ul mcæ te subjecerem potestati? Veniunt omnia vilia, et singula dicunt : Meus es. Quem tanti competunt, quam vile mancipium esi? Porro, peccator qui nequit dicere Deo : a Tuus sum ego, » audit a diallelo, a Meus es tu. » Nam, ul subjicit S. Ambrosium : « Venit et introivit in cum Satan, et ccepit dicere : Non est tuus Jesu ; sed meus est. Ea quæ mea sunt cogitat, quæ mea sunt in pectore voluit: tecum epulatur, et tecum pascitur ; a te panem accipit, a me pecuniam; tecum bibit, et mihi tuum sanguinem vendit ; tuus est Apostolus, et meus mercenarius. »

Ven. 35. 35. SERVUS AUTEM NON MANET IN DOMO IN .STER-
NUM : FILII AUTEM MANET IN XTERNUM, — *fl. d.* Qui servus est peccati, uti vos, o Judæi, estis, hic more servorum non habet jus manendi semper in domo heri, puta in Ecclesia Dei; nam post mortem ejicietur in tenebras exteriores gehennæ, uli eodem vos ejiciemini. At filius semper manet in domo heri, utpole patris sui, hoc est, ego semper maneo apud Deum Patrem meum in cælo : quare si per me meamque gratiam a servitute peccati liberali fueritis, tecum quasi filii adoptivi semper in domo Dei, id est in Ecclesia, tam militante per gratiam, quam triumphante per gloriam in ælcrnum felices et gloriosi manebitis. ita S. Augustinus, Cyrillus, Beda et alii. Undo sequitur.

Yen. 36. 36. Si higo vos Filios liberaverit, vere liberi eritis. — Nota *to vere, q. d.* Nec Abraham, nec Moses, licet Deo diarissimi servi, vos a peccato liberare poterunt, sed ego solus qui sum verus Dei Filius, Messias, redemptor et salvator mundi. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius et alii.

Von. 37. 37. Scio quia filii Abrahæ estis; sed quæritis me interficere, — quod non fecit Abraham ; *cl. d.* Natura quidem estis filii Abrahæ, sed imitatione degeneres. Quare prosapia Abrahæ vobis non proderit, nisi ad majorem damnationem ; Abraham enim in die judicii damnabit vos, dicetque : Ego vos non agnosco pro filiis, quia Christum filium meum et fratrem vestrum persecuti estis et crucifixistis : ite ergo christicide in ignem ælcrnum. Ita se Christus explicat vers. 40.

Quia sermo meus non capit in vobis, — id est, ut Valabius, *non habet locum in vobis* ; quia scilicet vos cum capere non vultis; Arabicus, *non est firmus in vobis*. Undo Origenes et Chrysostomus censent læc dici ad eos qui ante crediderant in Christum,

sed obiter et leviter, ac repente, cum audirent se a Christo servos vocari irritati et excandescerent, imitata sententia et fido in perfidiam, volebant cum occidere. Planius et probabilius dicemus Christum hæc dicere ad incredulos, qui jam ante ei necem machinabantur.

38. Eco Quid vidi apud Patrem meum, loquor ; Vt ET vos Quid VIDISTIS APUD PATREM VESTRUM, FACITIS.

— 7. *d.* Sicut ego loquor et doceo ea quæ vidi et audivi (in spiritualibus enim et divinis idem est *videre* et *audire*, ut dixi cap. v, 30), hoc est cognovi et intellexi a Deo Patre meo, sic pariter vos ea quæ vidistis, id est audistis, (unde Græci codices nonnulli cum Chrysostomo et Leontio legunt, *ixetaa**, id est *audistis*) et didicistis a patre vestro diabolo, non tantum loquimini, sed et ipsa facitis, præsertim dum molimini me occidere. Ita S. Augustinus, Beda, Leontius, Euthymius, Huperlus. Diabolum enim hic vocari patrem Judæorum, non vero Abraham, clare docet Christus vers. 44, dicens : « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis perficere : ille homicida erat ab initio. »

39. Responderunt, et dixerunt ei : Pater noster Abraham est, — quia Christus alium videbatur eis assignasse patrem, nec cum nominari, ut eum ex ore ejus eliciant, repetunt replicantque : « Pater noster Abraham est, » nec alium agnoscimus patrem.

Dicit eis Jesus : Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. — a Non negat eorum originem, ait S. Augustinus, sed facta condemnat. Caro eorum ex illo (Abraham) erat, vita non erat. » Graeci nonnulli codices, et illos secutus Arabicus habent : *Si filii Abrahæ essetis, opera Abrahæ faceretis*.

40. Nunc autem quæbritis me interficere uti mihi ; NEM, QUI VERITATEM VOBIS LOCUTUS SUM, QUAM AUDIVI a Deo : hoc Abraham non fecit. — Clare explicat probalquo Judæos non facere opera Abrahæ, quia Abraham neminem læsit, sed Lot et quotquot potuit, salvavit : Judæi autem Christum vendere et occidere satagebant. Simili modo Hebræi, in Piræ Avoth, cap. v : « Ex tribus, inquit, cognosces quis sit discipulus Abrahæ, et quis Balaam. Qui enim oculo est gratosus, spiritu benigno et anima salubri, cui facile satisfit, hic est discipulus Abrahæ. Qui vero oculo livido et invidio, spiritu superbo et anima insatiabili, hic est discipulus Balaam. »

41. Vos FACITIS OPERA PATRIS VESTRI. — PCTStat Vert. II. Christus iu eo quod dixit, Judæos non Abrahæ, sed alterius patris, cujus opera imitentur, esse filios, scilicet diaboli, quem necdum nominat, sed nominabit vers. 41.

Dixerunt itaque illi : Nos ex fornicatione non sumus nati; ET UNUM PATREM HABEMUS DEUM. — 7 ^ 5 *Pnmo*, Origenes, Cyrillus et Leontius censent r. Judæos vocem Christi dieculis, quod alium ab r. H^o Abraham haberent patrem, scilicet adulterum,

irritelos, implicite et tacite convicium in ipsum retorsisse, 7. *d* Nos non sumus filii adulteri, sed talis fu ipse es: nam pater tuus non est Joseph, sed alius quis occultus adulter. Inde Orígenes : «Atrocius inquit, respondent, latenter designantes ex adulterio natum Christum, n̄ p̄loō enim in *vulgus* sparserant Pharisei nonnulli. Christo invidentes, ut ei famam et auctoritatem adimerent. Hoc si verum est, fuit atrox hæc in Christum et B. Virginem calumnia et blasphemia.

Secundo, mitius Euthymius et Rnpertus, 7. *d*. Nos non sumus filii Agar, quæ fuit ancilla et concubina (hoc est secundaria uxor) Abrahæ, ex Ismaele ejus filio, cl Agarenis ejus posteris prognati; sed sumus filii Saræ, quæ fuit libera et domina, ideoque primaria uxor Abrahæ, ac ex illa per Isaac, qui fuit primarius filius, indeque hæres benedictionum Abrahæ, descendimus : filii enim concubinarum videbantur illegitimi et spurii, eo quod hæreditate patris excluderentur, etsi revera essent legitimi, sed secundarii.

» *Tertio, q. d.* Kos non sumus nati ex fornicatione spirituali, id est ex idololatria, hoc est, non sumus filii Gentium idololatrarum, v. g. Agarenorum, sed sumus filii Abrahæ et Sane, fidelium fidelis proles. Unde explicando subdunt : « Unum patrem habemus Deum. » Objicit Rupertus sic debuisse cos addere vocem adversativam *sed*, quam tamen omisere, ac dixisse : Non sumus ex fornicatione, id est ex idololatria nati, *sed*, unum habemus Deum Patrem, quem colimus. Respondet Maldonatus rosed, et similes particulas sæpe omitti et subintelligi. Fornicatio enim in Scriptura præserlirn apud Prophetas, mystica intelligitur, id est idololatria, quia per eam anima relicto Deo, qui est verus ejus sponsus, prostituit se idolis cl dæmonibus, quasi adulteris. Ite S. Augustinus, Maldonatus et alii. Alludit ad *Osee* 1. 2: «Sume tibi uxorem fornicationum, et fac libi filios fornicationum, quia fornicans fornicabitur terra. » Huc accedit Theophylactus, qui exponit, g. *d*. Non sumus nati ex conjugiiis Judæorum cum uxoribus gentilibus ; hæc enim conjugia lege erant vetita, ideoque illegitima et adulterina a Judæis habebantur.

Qwrto. *Quarto*, simpliciter cl plane, Judæi Christo objicienti alium palrem ab Abraham, scilicet diabolum (quem licei Christus non expresserit, Judæi tamen cum ab ipso intelligi subodorali sunt), nipote cujus opera sequerentur, respondent plene, ideoque bifariam, *q. d.* Nobis non alius adulter, ut tu objicis, sed verus pater in terra est Abraham. in cælo voro unus est Deus : quare nos non sumus ex fornicatione, sed ex legitimo conjugio Abrahæ cum Sara prognati, ac consequenter cumdem Deum verum colimus, quem coluit Abraham pater noster : falso igitur criminari nos quasi spurios, non facere opera Abrahæ, nec ejus fidem et pietatem imitari, nec Deum ejus colere, sed diabolum ejusque opera cl instinctus Derfi-

cerc. Inique ergo Deum Abrahæ verum tibi soli approprias, quasi tui solius patrem, nosque ab ejus filiatione excludis, cl alteri, scilicet diabolo, assignas, facisque spurios et adulterinos, ideoque infames cl vitiosos. Solent enim spurii levitatem et vitia parentum ex semino contrahere, ideoque esse leves, petulantes, lascivi : qua do causa jure Canonico sunt irregulares et inhabiles ad sacerdotium (I).

42. Dixit ergo ns Jesus : Si Deus pater vester Yni ESSET . DILIGERITIS UTIQUE BIE : EGO ENIM EX HEO processi , et veni.— Multi eorum ex fornicatione nati erant (et hoc salis insinuavit Christus, digito scribens in terra, cum accusarent adulteram, vers. 7 el8) ; sed hoc omisso, ait Chrysostomus, nipote occulto, turpi, infami et invidioso, Christus ostendit cos non esse ex Deo, hoc syllogismo :

Qui diligit Deum, diligit pariter Dei Filium; Sjllitff. Atqui vos non diligitis Dei Filium, scilicet mc, c̄Xk qui vobis per tot miracula idipsumprobavi: Ergo vos quoque non diligitis Deum.

Sicut Ariani, qui negant Christum esse Dei Filium, negant pariter Deum Patrem : ncc enim Pater est, aut dici potest, qui non habet filium.

Ego exim ex Deo processi (Græce id est *envi*, ita Arabicus) et vent. — Græce i/.<0, id est *vento*, id est jam veni. S. Augustinus, Beda, Leon-tius, Ammonius etS. Hilarius, lib. VI *De Trinit.*, censent hic denotari utramque Christi generationem, scilicet divinam cl humanam, 7. *d*. Processi a Patre per æternam generationem, veni in mundum per incarnationem nuper faciam. «Quod de Deo processit Verbum, (eterna processio est, ait S. Augustinus; venit autem aci nos, quia caro factum est : adventus ejus, humanitas ejus, n̄

Planius Jansenius, Maldonatus et alii utrumque, scilicet « processi el veni, » referunt ad incarnationem, sed ila ut æterna ejus generatio simul innuatur cl quasi præsuppooatur, 7. *d*. Exivi a Deo et veni in mundum, qui ante a Deo **genitus** exieram, eramque in cælo Deus Deique Filius. Hoc enim sensu ait Christus, cap. xvi, 27 : « Pater amat vos, quia vos mc amasiis, et credidistisquia a Deo exivi,»scilicet missus in carnem et mundum.

Neque enim a meipso veni, sed ille me misit. — a Docet sibi non a se esse originem, » ait Hilarius, lib. VI. *De Trinitate*. Addit Orígenes : Hoc dicil propter quosdam a se venientes, et non missos a Patre, quos taxat Jeremias, cap. xxiii,

(I) ilcptlx, *fornicatio*, h. l. metaphorice cl idololatria, quia populus Israeliticusob arctissimum vinculum, quo cum Deo per veram religionem cl summa beneficia divina jungebatur, sæpe cum uxore a Deo amata comparan solebat, cl tides Deo «lata a populo, idololatria studio eodem modo fallebatur, quo fides conjugilis adulterio violan solet. Conf. *Jud.* 11. 17; 1 *Darai*, v, 25; *Dui.* i, 21; *Oitæ* i, 2; iv, 12, etc. Hunc sensum *act litteram* gcuuinnni sse paid etiam ex seq. : *et unum Dalrem habenau Deum*.

21, dicens : a Non mittebam cos, cl ipsi currebant; non loquebar ad cos, ct ipsi prophetabant, n Hoc notent Lutherus, Calvinus cœterique hæresiarchæ, qui a nullo auctoritatem habente missi, scipsos intruserunt in cathedras Ecclesia ad innovandam et pervertendam veram Oci fidem el religionem.

Virs 43. 43. **QUARE** loquelam meam non cognoscitis? Oia non potestis audire sermonem meum. — «Non potestis, n quia affixi vestræ superbire, avaritiæ, odio cl invidiæ contra mc, non vultis mc a audire n cl cognoscere. « Ideo audire non poterant, ait S. Augustinus, quia corrigi credendo nolebant, » sed, ut ait Glossa, a quia ex diabolo estis, in co perseverare elegistis, n Sic et S. Chrysostomus, Theophylactus, Leontius et Euthymius. Vide S. Gregorium Nazianzenum, orat. 4 *De Theolog.*, ubi docet non *posse* in Scriptura subinde idem significare quod non *velle*. Sic *Matth.* xix, 12, dicitur : «Qui potest (id est qui vult) capere, capiat.» Secundo, magis proprie et nervose, g. d. Ideo sermones meos non intelligis, quia ferre me docentem non potestis, ct dicta mea no ad aures quidem admittere vultis, adeo sum vobis invisus ct tanto mei odio laboratis, in coque mentem obstinastis et obdurastis. Ita Emmanuel Sa.

Vers. 4L 44. Vos ex patre diabolo estis. — «Imitando, non nascendo, » ait S. Augustinus, citansque illud Eredi. XVI, 3: « Pater tuus Amorrhæus, cl mater tua Cethæa, » addit : « Judæi, imitantes impietates eorum, invenerunt sibi parentes, non de quibus nascerentur, sed quorum mores sedantes, pariter damnarentur.

Porro, per *diabolum* hic S. Epiphanius, *hæresi* 38 ct 40, accipit Judam proditorem, qui idcirco a Christo, cap. vi, 70, vocatur diabolus; auctor vero *Quæst. novi et veteris Testam.*, apud S. Augustinum, per *diabolum* intelligit Cain, qui Abelcm fratrem occidit, sicut Judæi Christum. Sed certum csl per *diabolum* hic ad litteram accipi Luciferum, ut patet ex seq.; hunc enim quasi patrem secuti sunt Judæi persequentes Christum : a Non utique successionem carnis, sed criminis, » ait S. Ambrosius, lib. IV in *Lucam*.

Er (id csl quia) desideria (græce id est concupiscentias, cupiditates) patris vestri vultis facere, — ut mc occidatis. Explicat cl dat causam, cur dixerit cos esso ex patre diabolo, quia scilicet diaboli opera, suggestiones, instinctus sequuntur, cl reipsa cxequuntur.

Non dixit *opera*, inquit S. Chrysostomus, sed *desideria*, ostendens vehementer et illum ct ipsos cædibus delectari. Dæmon enim ardet cupiditate occidendi ct perdendi omnes homines, tum quia ipsis gloriam, aqua ipse excidit, invidet; tum ut Deo, quem quasi tortorem suum odit, noceat, ci que homines adimat; bos enim Deus creavit ad imaginem suam, atque ad suam gratiam el gloriam æternam vocavit et prædestinavit.

Ille homicida erat au initio, et in veritate

non stetit. — « Homicida, > græce, significanter MpuTCcrfac; Arabicus, *occisor hominum*, fuit diabolus *ab initio*, creationis tam mundi quam sui, puta sexto mundi die quo creatus est Admn;V** mox enim, ut ipse creatus est, Lucifer illi invidens eodem die ipsum omnesque ejus posteros occidit; quia persuasit ei ut pomum a Deo sub poma mortis vetitum comederet, itaque cum in mortem impulit. 7. d. Sicut diabolus ab initio Adamum omnesque ejus posteros occidit, ita nunc per vos, o Judæi, me pariter, per quem a morte redimendi sunt homines, conatur occidere; perstat enim semper in sua ira, odio, nocendi et occidendi cupiditate, instar pardi el lupi, qui humanis carnibus pascitur; ideoque eorum necem et sanguinem assidue sitit. Quare ille idem est Lucifer, qui ah initio mundi Cainum impulit ut Abelcm fratrem necaret, item fratres Josepbi, ut cum neci destinarent; ipse reliquos homicidas ad homicidia instigavit el etiamnum instigat; mullo magis idem ille sitit necem cl exitium animarum, etsi proprie de cæde corporum hic agatur; hanc enim Judæi, instigante diabolo, machinabantur Christo. Ita Euthymius et S. Augustinus, lib. II *Contra Litt. Petii.*, cap. xiii.

Et in veritate non stetit. — Hoc est, in integritate, rectitudine ct perfectione, puta in gratia, justitia et sanctitate, in qua conditus erat a Deo, « non stetit, » id est non permansit. Sic dicitur verum aurum, quod purum et perfectum est, non adulteratum; sic Nathanael vocalur a verus Israelita, in quo dolus non est, * cap. 1, vers. 47. Rursum « in veritate, » id est in officio suo, pula in eo quod æquum el justum erat ipsum facere; hoc enim passim apud Joannem, Davidem cl Salomonem significat *veritas*. Vide dicta cap. m, 21. Triplex enim est veritas, cordis, oris el operis. Veritas cordis esi, qua cor, sive mens, vere rem concipit ct intelligit, sicut ipsa in se est; hæc opponitur falsitati ct errori. Veritas oris est, qua quis vere loquitur id quod in corde sentit; hæc opponitur mendacio. Veritas operis est, qua quis operatur vere, id csl confonniter ad iudicium rationis practicæ, sive qua quis operatur id quod vere in praxi, juxta dictamen rectæ rationis faciendum esse judicat. Hæc opponitur iniquitati cl peccato; atque hæc ipsa hic intelligitur, 7. d. Diabolus, id csl Lucifer cuin asseclis, « non stetit, » id est non perseveravit, « in veritate, » id est in eo quod ipsum in praxi vere facere oportebat; quia scilicet noluit subesso Deo, cui ipse ut creatura subesse debebat, sed superbiens contra eum insurrexit vohitquo ei esse par, quasi alter Deus, unde a sua rectitudine, gratia, statu et loco excidit, ct dejectus fuit in tartara juxta illud : « Quo modo cecidisti de cælo, Lucifer, qui mane oriebaris? » *Isaiæ* XIV, 12. Illa S. Chrysostomus, *homilia* 54; S. Leo, serm. 10 *De Quadrag.*, el alii. Hinc pnmo, S. Augustinus, lib. IV *ConLAdi/ N(wL, aip. iv*, per a veritatem » accipit legem, *q. d.* Diabolus non

Veri-
wr
^4^

nrr-tifii in lego Dei. Ali! per « venialem » accipiunt fidelitatem, q. d. Diabolus non perstitit in fidelitate et obedientia quam Deo creatori suo debebat.

Secundo, S. Jrenæus, lib. V, cap. xxi^o et xxii^o, et ex eo Toldos, proprie hic « veritatem » accipiunt pro voracitate, quæ opponitur mendacio, q. d. Diabolus ab initio fuit mendax; suo enim mendacio decepit Adamum et Evam, dicens: « Non moriemini, si ex pomo vetito comedatis, sed erilis sicut dii, scientes bonum et malum », n. *Gen.* in. Hic sensus valde congruit cum sequentibus, ubi dicitur: a Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, et pater ejus, n. Christus enim videtur taxare hic duo vitia Judæonum quæ a patre diabolo didicerunt: primum est homicidii, quo sibi necem machinabantur, sicut diabolus occidit Adamum; secundum est mendacii et calumniæ, quo mentiebantur Christum esso falsum prophetam, magum, dæmoniacum, etc.

Tertio, Orígenes hic, lorn. XXIV, accipit veritatem judicii practici quam deseruit **Lucifer**, cum peccavit, judicans sibi esse superbiendum et rebellandum Deo, quod practice erat falsum et erroneum. Nam, ut dicitur *Prov.* iv: a Errant qui operantur malum, » et e contrario sapiunt qui operantur bonum, quia sequuntur verum judicium practicum recte rationis. Omnia hæc vera sunt, et huic loco congruunt atque ex primo consequuntur. Quia enim Lucifer non stetit in veritate operis et officii sui, hinc pariter excidit a veritate cordis et mentis, ut judicia practice falsa sibi persuaderet, atque a veritate oris, id est a veracitate, ut suis mendaciis deciperet Evam et ceteros homines.

Nox st et it. — Hinc recto colligit S. Augustinus, lib. XI *De Civit.*, cap. xii et seq., atque ex eo Theologi, diabolum a Deo creatum esse in gratia et justitia, sed in ea non stetisse, id est non perseverasse: quare errare Manichæos, dicentes diabolum natura sua esse malum ac a malo Deo creatum esso malum. Manichiti enim abutebantur illo dicto S. Joannis, *Epist.* i, cap. in: u Ab initio diabolus peccat, d. Alius autem est illius loci sensus, ut ibi dixi.

Quia non est veritas in eo. — Scilicet nec veritas cordis, nec oris, nec operis, uti jam dixi; hæc enim tres veritates quasi sorores sunt connexæ et se mutuo comitantur: hic tamen proprie « veritas » significat veracitatem; probat enim diabolum non stetisse in veritate operis ex effectu, quia scilicet excidit a voracitate, mentitur, fallit et decipit; quia enim diabolus excidit a veritate operis et officii sui, hinc pariter excidit a veritate oris, id est a voracitate, hoc est, mentitur, et plurima mendacia profert ut sequitur. Ita S. Augustinus loco jam citato.

Cum LUQLITIR MENDACUM, EX PROPRIIS LOQUITUR. QUU MENDAX EST, ET PATFK ULS. — ARABICUS.

quando loquitur mendacium, tantummodo loquitur quod est illi, q. d. Diabolo, postquam a veniale officii et gradus statusque sui angelici excidit, quia? nique sua liberiate ex angelo pulcherrimo se fecit teterrimum cacodæmonem, proprium et quasi innatum est fallere et decipere, ejusque officium peculiare et proprium est mentiri, ut homines seducat et in gehennam suumque regnum pertrahat. Hoc enim lotus agit, huc omnes suas cogitationes et studia confert; aliud non cogitat, nec desiderat, nec molitur.

Secundo, « ex propriis, n. id est ex propria inventionem; quia diabolus fuit inventor mendacii, ac primo omnium mentitus est, cum decepit Evam. Homines vero post illum et ab illo decepti, cœperunt fallere et mentiri, ideoque non ex propriis, sed ex alieno, puta ex diaboli imitatione et suggestionem, fallunt et mentiuntur. Ha Orígenes, S. Chrysostomus et S. Augustinus, probantque ex eo quod sequitur: « Quia mendax est, et pater ejus. »

Tertio, a ex propriis, » id est ex intrinsecis, ex intimis animæ suæ penetralibus, quod Hebræi dicunt *Ijcnaphsco*, id est, *ex anima sua*, loquitur quia intime gaudet mendaciis, gescilicet quo cum mentiri et fallere potest, sicut fur gaudet suis furiis.

Quia mendax est, — ex continuo fallendi et mentiendi usu, habitu et officio, adeo ut totus ex fraudibus et mendaciis consutus et conflatus videatur; quod si aliquando verum dicit, coactus dicit, aut certe hoc fine dicit, ut per verum persuadeat falsum et in fraudem inducat.

Et pater ejus. — « Ejus, » scilicet diaboli, ait Nonnus. Unde Caiani hærelici per diabolum accipiebant Cain. S. Epiphanius vero, *hæresi* 38, accipit ipsum Judam proditorem, quorum paler fuit diabolus mendax, æque ac ipsi fuere mendaces. Manichici vero, lense S. Augustino, *tract.* 62, dicebant ipsum diabolum habere patrem, scilicet Deum malum, a quo creatus foret, qui mendax esset, æque ac filius ejus diabolus. Verum dico, diabolus dicitur hic pater « ejus, » scilicet « mendacii » quod præcessit, quodque rursum in concreto « mendax » includitur. Diabolus autem dicitur pater mendacii: *primo*, « pater, » id est inventor, quia primus mentitus est arlemque mentiendi et fallendi adinvenit, quam deinde homines docuit. Sic *Genes.* iv, 20, dicitur Jabel « pater habitantium in tentoriis, » et frater ejus Jubal « pater canentium cithara et organo; » *pater*, id est inventor. *Secundo*, « pater, » quia ipse gignit et fingit mendacia, sicut figulus ex luto format et fingit vasa testacea, ipse ergo est a pater, » id est figulus mendacii. Ha S. Augustinus, Leontius, Chrysostomus et alii. Est hebraismus. Audi Origenem: « Diabolus mendacium genuit. Seductus est a seipso; in hoc deterior, quod alii ab eo falluntur, ipse sibi deceptionis est auctor. » Et S. Augustinum: « Non omnis qui mentitur est pater mendacii, sed qui aliunde mendacium non accepit, ut diabolus, n.

nine diabolus est pater et auctor liærcsum, ideoque hærcsiarchæ habuerunt dærnonom parodrum sive assessorem, qui cis hærescs et argil* menta ad eas confirmandas suggessit, uti de se fassus est Lutherus. Talem habuit Arius, Eunomius, Calvinus, eie., et talem habebit Antlchristus; unde Apostolus, I *Timoth.* iv, I, hærcses vocat « doctrinas dæmoniorum. » Vide ibi dicta.

Vers. 45. 43. Ego AUTEM SI VERITATEM DICO, NON CREDITIS mihi. — Est hæc minor propositio, quam sub maiore subsumit Christus, ut probet Judæos esse ex patre diabolo. Hic enim ejus est syllogismus :

Quicumque credit mendacio, non veritati, hic
est filius diaboli, qui est mendax, et paler
ejus ;
Atqui vos creditis mendacio, non veritati :
Ergo vos estis filii diaboli.

mus
Christi
probans
J» ɛtros
< dia*
Loli Qlios.

« Si, n id est *quia*, ut habol Græcus et nonnulli latini, *g.d.* Quia ergo veritatem dico, verevestra vitia taxans, ac vere asserens me esso Messiam, vestrum doclorem et salvatorem mundi, idque per miracula probo, vos quia non vultis vestra vilia dimittere, nec ca redargui, hinc mihi veritatem dicenti cl docenti credere non vultis, sed diabolo, qui suis mendaciis vobis persuadet me esse pseudopropheta, meaque miracula esse prestigias, idcoque esse ficta, non vera. Hinc Arabicus omissio si vertit : *Ego autem veritatem loquor, et non creditis mihi.*

Vers. 40. 46. QUIS EX VODIS ARGUET MR DE PECCATO ? — Est occupatio; occurrit cnim objectioni Judæorum. Hi enim excipere poterant ac dicere : Nos non credimus tibi, quia tu legem nostram violas et peccas, v. g. sabbatum violas, dum in eo curas paralyticos. Respondet Christus : Proferte aliquod peccatum, quo legem violem, illudquo probate, et patiar mihi a vobis non eredi : nam alias demonstravi curationem meam in sabbato esse legis non violationem, sed sanctificationem. Proferte ergo aliud meum peccatum si potestis, meque de illo arguite. En inci censuram et iudicium vobis, licet juratis meis hostibus, permitto. Magna fuit hæc Christi innocentia et confidentia, qua non tantum peccatum, sed vel umbram et suspicionem peccati a se removet, ita ut nullus quidquam ei objicere posset, quod vel minimam peccati haberet speciem. Ipse enim erat impeccabilis, tum propter visionem beatificam, qua fruehatur, uti obeamdem Beati in cælo sunt impeccabiles : quia cnim Deum vident summum esse bonum, hinc necessario illud totis viribus amant, et oderunt quidquid illi displicet; tum propter unionem hypostaticam cum Verbo : quia enim humanitas ejus subsistebat in persona Verbi, hinc Verbum humanitatem suam immunem ab omni peccato, in plena sanctitate conservabat. Si enim humanitas Christi peccasse!, persona Verbi peccasse!, quod est impossibile. Actiones enim virtutum vel viliorum sunt personarum, cl per-

sonis attribuuntur. Hinc S. Ambrosius, *in ps.* x1, vers, 13, Deum Patrem ita Christum alloquentem Inducit : « Inter peccatores versatus es, omnium peccata suscepisti, peccatum pro omnibus factus es, sed nullus usus ad te potuit transire peccati. Ita inter homines versatus es, quasi inter angelos versareris. Fecisti terram esse, quod cælum est, ut et ibi peccatum tolleres, v

SI VERITATEM DICO, QVARE NON CREDITIS MIHI? — Alteram ludæornm exceptionem hic excludit. Dicere cnim potuissent Judæi : Nos non credimus tibi, non ob peccatum aliquod a te commissum, sed quia illa quæ dicis et doces, non sunt vera. Occurrit Christus, aitque : Ego tot rationibus et miraculis probavi vobis doctrinam meam, ut nemo prudens, et odio non excæcatus dubitare possit quin illa sil verissima. Si ergo mea vita est innocentissima, et mea doctrina esi verissima, cur mihi non creditis? Veritatem ergo hic non nude assertam, sed ratione demonstratam accipe, ul veritas veritatis demonstrationem complectatur.

47. Qui ex Deo est, verba Dei audit : propterea vos NON AUDITIS, QUIA EX DEO NON ESTIS. — CHITIS-tus hic veram causam assignat, cur Judæi sibi non credant; quia scilicet non Deum, sed diabolum, quasi patrem sequuntur et audiunt, *q. d.* Hæc vera est ratio a priori, cur mihi non credatis : quia scilicet non estis ex Deo nati, sed ex diabolo, hoc osi, quia non Dei spiritum cl instinctum, sed diaboli auditis cl sequimini : « Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei, » *Hom.* vin. Diabolus cnim corda vestra cupidilate, odio et invidia mei excæcavit : quare vos verba Dei, quæ ego a Deo missus, vobis annuntio, non auditis, quia illa audire et intelligere non vultis. Quia ergo non estis Dei veracis, sed diaboli mendacis filii, hinc ejus mendaces suggestiones auditis cisque obeditis; Dei vero veracia verba, a me prolata, ad aures admittere non vultis.

Porro S. Augustinus, *tract.* 42, et S. Gregorius, *homil.* 18, hanc sententiam intelligunt de electis et reprobis, 7. *d.* Qui a Deo prædesclinalus et electus est, hic verba Dei audit; propterea vos ea non auditis, quia non estis a Deo predestinati, sed reprobati. Verum hic sensus est accommodatitius, non literalis et genuinus. Nam, ut recte advertit Toletus et Maldonatus, hæc non fuit precisa causa, cur Judæi non crederent Christo, sed ea quam dixi. Nam nulli ex his qui nunc non crediderunt Christo, postea predicante Petro et Apostolis, crediderunt et salvati sunt, ul patet *Act.* u. Vice versa nonnulli, qui nunc crediderunt Christo, postea a fide ejus defecerunt, ideoque reprobati sunt, ut colligitur ex *Joan.* vi, 67.

Denique perperam ex hoc loco Manichici, teste S. Augustino hic, inferebant aliquos homines ex natura sua esso bonos, eo quod a Deo bono cicali, particulam ejus nature et bonitatis acceperint; alios vero natura suu esse malos, eo quod a malo principio conditi sint.

»

Moraliter ex hac Christi sententia infert S. Gregorius, *homil. 18, ailquo* : «*Interroget so unusquisque si verba Dei in aure cordis percipit, et jnfelliget unde sit. Cœlestem patriam desiderare veritas jubet, carnis desideria conteri, mundi gloriam declinaro, aliena non appetere, propria hrgiri. Penset ergo apud se unusquisque vestrum, si hæc vox Dei in cordis ejus aure convaluit, et quia jam ex Deo sil, agnoscet, n Et paulo post : a Et sunt nonnulli, qui libenter verba Dei suscipiunt, ita nt etiam in fletibus compungantur, sed post lacrymarum tempus, ad iniquitatem redeunt. Ili profecto verba Dei non audiunt, quia hæc exercere opero contemnunt.* »

VcrH Hinc colligit S. Gregorius signum divinæ præ-
u / ūdonationis esse, si quis verba Dei audiat ©jus-
te, que sanctis inspirationibus obediat; reproba-
rnmprt. fjonis vero, si cpiis illas repellat, juxta illud *Pro*».

ticrh faP' l : nt *l,,a vocavb renuistis, etc., ego quo-
que in interitu vostro ridebo, et subsannabo, cum
vobis id quod timebatis advenerit, n Nam, ut ait
Christus, *Joan, x* : « Oves meæ vocem meam au-
diunt, p Sicut enim ovis, quæ audit vocem pas-
toris, secura est a lupo et salva; quæ vero
non audit, errans a lupo devoratur : sic et qui
Christi pastoris vocem audiunt, salvantur; qui
non audiunt, a (temone devorantur. Quocirca
Christus clare edicit : a Beati qui audiunt ver-
bum Dei, et custodiunt illud, n *Luc. cap. x. Dine*
S. Bernardus, *serm. l in Scptuag.*, monachis suis
hoc maximum prædeslinationis dat signum, quod
verba Dei cum fructu audiant. Eorum enim quasi
perpetuus erat pastus, quidquid procedit de ore
Dei, legendo, meditando, orando investigare et
opere adimplere.

Vfn. ii. 18. RESPONDERUNT ERGO JUDÆI, ET DIXERUNT EI :
Nonne bene (recte, vere) dicimus nos, qua Samari-
tanis ES TU, ET DÆMONIUM HABES? — « **DicimUS,** »
id est diximus, et dicere solemus : hinc constat
id cos dicere solitos, etiamsi id alibi scriptum non
Chrionm sit. Sed cur Christum vocarunt Samaritanum?
clu Ju* primam «tusam dat Ruperlus, quod Christus cum
sil Samaritanis versatus fuisset, cap. iv, vers. 40.
muiu- i nde objiciebant ei quod esset transfuga, et ex
nam T Judæo effectus Samaritanus. *Secundam* dat Mal-
donalus, quod Judæi Christum vocarint *Galilæum*,
quia conceptus et educatus erat in Naza-
reth, quæ est urbs Galilææ. Galitei baleni vicini
erant Samaritanis, unde quasi similes, vel iidem,
pari loco et vilitate a Judæis habebantur. *Tertia*
et potissima causa fuit, quod Samaritani partim
erant Judæi, partim Gentiles, quia cum Deo Ju-
dæorum colebant Deos Assyriorum, a quibus
prognati erant, IV *Ucg. xvn*. Sic Cluistus eis vi-
debatur partim Judæus, partim Gentilis, quia
novam fidem et religionem inducebat ; quare vi-
debatur legem adulterare, æque ac majorum tra-
ditiones atque legem miscere cum Evangelio, uti
Samaritani judaismum miscebant et corrumpen-
bant gentilismo. Denique Samaritanus idem apud

Judæos erat, quod schismaticus et apostata; Sa-
maritani enim a Judæis fecere schisma, et tem-
plum sibi erexerunt in monte Garizim, quasi
æmuhim et oppositum templo Judæorum Hieroso-
lymitano, uti dixi cap. iv, vers. 9. Ita Orígenes,
Thcophylactus, Ammonius, Leontius, Euthymius.
Quare vocare quamquam Samaritanum, ingens
erat convicium et probrum ; qualo nunc «apud
Ilispanós est vocare aliquem Maurum vel Mara-
num.

Er DSSONIUM habes? — *Primo*, « quia in Beel-
zebub, principe dæmoniorum, ejicis dæinonia, »
uti ipsi objiciunt Christo, *Luc. xi, 15*. Ita Theo-
pbylactus. *Secundo*, quia Christus faciebat se
Deum, itaque gloriam Dei ad se transferebat,
sicut dæmon, scilicet Lucifer, appetiit esse Deus,
et gloriam Dei sibi vindicare. Ila Lconlius. Hic
sensus videtur genuinus, et ita intellexit Christus ;
unde respondet : « Ego gloriam meam non
quæro. » *Tertio*, n dæmonium habes, » id est de-
liras, insanis, perinde ac lunatici et energumeni,
a dæmone agitati delirant et insaniunt. Sic enim
dicitur, cap. x, vers. 20 : « Dæmonium habet et
insanit, quid cum auditis? » et cap. vu, vers. 20 :
a Dæmonium habes, quis te quærit interficere? »
Atrox hoc fuit Judæorum in Christum convicium
et blasphemia, idcoque stupenda Christi in eo
tolerando modestiact patientia, ut patet ex mo-
destissimo ejus responso. Ait cnim :

49. Ego dæmonium non habeo, sed **HONORIFICO Ven.49.**
Patrem meum, et vos inuonorastis me. — Miraro
hic Christi in tanta contumelia mansuetudinem,
qua ut verax illam ut falsam negat, sed ul potens
convicium non reddit. Unde S. Gregorius, *hom. 18* :
«Ecco, inquit, injuriam suscipiens Deus, non
contumeliosa verba respondet : cum a proximis
contumeliam accipis, etiam eorum vera mala
lacere debes, ne ministerium juste correptionis
in arma vertatur furoris. » Et Chrysoslomus :
« Ubi oportebat Dominum cos docere, et contra
eorum superbiam invehire, asper erat; ubi vero
exprobrantes sufferre, nulla mansuetudine ute-
batur, ut scilicet disceremus, quæ ad Deum per-
linent, vindicare; quæ vero ad nos, despicere. »
Et Augustinus : « Imitemur ejus patientiam, ut
perveniamus ad potentiam. »

Dissimulavit Christus nomen Samaritani, quia
merum erat convicium contra se, non contra
Deum jactum : suam ergo injuriam ulcisci noluit,
sed Dei honorem tueri ; et quia omnes sciebant
ipsum esse Galilæum, non Samaritanum ; et quia
refutando se habere «læmonium, refutabat pariter
se esse Samaritanum. Samaritani enim quasi
schismatici, erant mancipia gtemonis. Aliam
causam, sed mysticam, non litteralem dat S. Gre-
gorius, *homil. 18* : a Samaritanus, inquit, inter-
pretatur custos, et ipse veraciter custos est, de
quo Psalmista ait : Nisi Dominus custodierit civi-
tatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam; et
cui per Isaiam dicitur : Custos quid de nocte?

Custos quid de nocte? Respondere uoluit Dominus : Samaritanus non sum; sed : Ego dæmonium non habeo. Duo quippe ei illata fuerunt : unum negavit, aliud tacendo consensit. Custos namque humani generis, et si Samaritanum so non esse diceret, esse se custodem negaret. »

Ego dæmoniui non habeo. — Sed vos potius habetis, ait Leontius, 7. d. Ego adeo Dei gloriam non adimo, nec eam mihi usurpo, ut fecit dæmon, puta Lucifer, ut assidue honorificem Deum Patrem, dicamque omnia me ab illo habere, me ab ipso esse missum, ejus voluntati per omnia obedire, me universa mea illi accepta referre, et ad ejus honorem gloriamque dirigere : vos potius inhonoratis Deum Patrem, quia inhonoratis et acerbissimis conviciis afficitis me, qui sum Dei Patris Filius et legatus in mundo. Ita teonius. Cæteri generalius explicant de peccato, 7. d. Ego honorifico Patrem per opera sancta, vos eum inhonoratis per peccata vestra. Ita S. Augustinus, Chrysostomus, Beda, Theophylactus.

ver», so. 50. Ego non QUÆRO gloriam meam (sed Dei Patris) : EST QUI QUIRAT, ET JUDICET. — 7. (i. Est DCUS Pater qui requiret et judicabit, id est vindicabit et puniet acerrime eos qui gloriam meam non ferunt, nec quærunt, sed omnibus modis dehonorent et deturpant, uti vos facitis. Ita Chrysostomus, Leontius, Theophylactus, Euthymius.

Dices : Id contrarium videtur illi dicto Christi, cap. v, vers. 22 : « Pater non judicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio. » Respondeo : Ibi Christus loquitur de iudicio publico et universali, quod Pater commisit Filio, ut illud peragat in die extremi iudicii; hic vero loquitur de iudicio privato et quotidiano, quo solet Deus Pater injurias Filio ejusque Sanctis factas in hoc mundo vindicare, sicut fecit dum Judæos per Titum et Romanos evertit, ob cæsum ab eis Christum; idque hoc loco tacito innuit et prædicit Christus. Ita Jansenius, Maldonatus et alii. Aliter Glossa : « Est qui judicet, » inquit, hoc est qui discernat meam gloriam a vestra, qui secundum sæculum gloriamini, juxta illud Davidis : a Judica me, Deus, et discerno causam meam de genio non sancta. »

v«n. si. 51. Amen, amen dico vobis : Si quis sermonem MEUM SERVAVERIT, NON GUSTABIT (id est CSI UON SENTIET, non experietur) mortem in æternum. — Christus tam atroci Judæorum convicio non commotus ad indignationem, sed potius ad eorum commiserationem, perstat in sua sententia et doctrina, ostenditque so non quærere gloriam suam, sed Judæorum salutem. Undo ait : a Arnen, amen, » id est in veritate, verissimo et certissimo dico, et, ut censet Augustinus, juro vobis quod, si mea dogmata servaveritis, nunquam moriemini morte animæ, id est nunquam peccabitis (peccatum enim est mors animæ), sed semper vivetis, hic in Dei gratia, et in cælo in Dei gloria : corpore autem moriemini quidem, sed ab hac morte

ego vos in die iudicii suscitabo, faciamque ut deinde in omni felicitate corporali et spirituali vivatis in omnem æternitatem. Ita S. Augustinus.

52. NUNC COGNOVIMUS QUIA DÆMONIUI HABES. — v

Dæmon enim tibi suggerit, ut tam superba, quam falsa et absurda loquaris; nimirum quod tuus sermo profligabit a tibi credentibus mortem, cum videamus omnes omnino mori, etiam Prophetas et Sanctos, qualis fuit Abraham. Sed, ut ait S. Gregorius, *homil.* 18 : a Solum carnis mortem aspicientes, in veritatis sermone caligabant. p Nam, ut ait Beda, Abraham, quem citant, mortuus quidem erat corpore, anima autem vivebat. Disce hic, o Religiose, o prædicator, o Christiane, a Christo tuo pro bono opere recipere calumnias, pro beneficiis maledictiones et maleficia : disce etiam ingratis benefacere; Christus enim assidue Judæos docens, sanans, a dæmonibus liberans, ab eis contumelias et probra sibi illata benigne sustinuit, pro beneficiis ingratitudinem, pro miraculis blasphemias, pro doctrina irrisiones et reprehensiones recepit, et tamen ingratis benefacere non destitit. Ille est apex patientiæ et charitatis.

Abraham mortuus est, et Propheta; et tu dicis : Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in sternum. — 7. d. Abraham et Propheta, qui Dei sermonem servarunt, mortui tamen sunt. Ergo tu blasphemias, dum te facis non solum majorem Abraham et Propheta, sed et Deo ipso, ut pole qui dicis sermonem tuum posse credentes servare immunes a morte, cum Dei sermo Abraham et Propheta a morte liberare non potuerit. Sed alius et polenior erat sermo Dei in ore Christi promulgatus, quam sermo Dei prolatus ad Abraham et Propheta: nec Abraham et Propheta mortui erant quoad animam, ac licet corpore mortui, resuscitandi tamen erant a Christo ad vitam æternam.

53. Numquid tu major es patre nostro Abraham, QUI MORTUUS EST? ET PROPHETA MORTUI SUNT. Quem te ipsum facis? — Contenti fuere Abraham nominare, quia Abraham erat pater Synagoga* et credentium omnium : quare absurdissimum putabant, horrendum et blasphemum, si Christus se præferret Abraham, uti revera pendulit; erat enim ipse Deus et homo, cum Abraham merus esset homo; sed id ignorabant, vel potius credere nolebant Judæi.

54. Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est (Arabicus, non esset gloria mea quidquam) : est Pater qui glorificat me. — a Hoc ait propter illud quod dixerunt : Quem te ipsum facis? inquit S. Augustinus, refert enim gloriam suam ad Patrem suum, de quo est et qui Deus est.»

Gloria mea nihil est, — id est nullius ponderis est, nullius valens, nullius momenti, idque apud vos, ut ait Chrysostomus, sed et apud alios homines. Nam in omni tribunali nulli creditur de seipso, sed alius, puta testibus pro ipso

testanlibus. Hoc est quod asseruit, cap. v, vers. 31.

«Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum (id est legitimum) : alius est qui *testimonium* perhibet de me.» Hinc Salomon *sancit aitque, Prou*, xxvii, 2: «Laudet te alienus, et non os tuum; extraneus, et non labia tua.» Objiciebant Ariani: Pater glorificat Filium, ergo ipse major est Filio. Respondet S. Augustinus: a Hærelice, non legisti ipsum Filium dicentem, quod glorificat Patrem suum: sed et ille Filium glorificat, et Filius Patrem glorificat; pone perniciem, agnosce æqualitatem, corrige perversitatem. 11

vm. 55. 55. Et non cognovistis eum; ego autem novum.— Primo et plane, q. d. Vos Deum verum, quem colitis, non cognoscitis, qui nescitis ipsum esse unum in essentia, et trinum in personis; putatis enim unum esse in persona, sicut unus est in essentia: nescitis Deum esse Patrem, et me Filium genuisse, ac necum spirando produxisse Spiritum Sanctum. Si enim id sciretis, utique cognosceretis et crederetis me esse Messiam Dei Filium; ac vice versa, a si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis,» ait Christus, cap. xlv, 7. Ita S. Chrysostomus, Thcophylactus et Beda.

Secundo, S. Augustinus, q. d. Creditis unum esse Deum, licet cum non cognoscatis, id est licet cum non videritis, nec audieritis, juxta illud cap. v, vers. 37: «Neque vocem ejus unquam audistis, neque speciem vidistis.» Ergo pariter mihi ejus Filio credere deberetis, ob tot signa et prodigia, quæ edo, etsi divinitatem in me latentem non videatis.

Tertio, a non cognovistis eum,» id est non credidistis illi testimonium de me perhibenti dicentique: «Hic est Filius meus dilectus:» non enim cognovistis, vel cognoscere noluistis hanc veram veri Dei fuisse vocem.

Quarto, Euthymius: «Non cognovistis,» id est non ostendistis vos ipsum cognoscere, quia vivitis impie, non ut Dei cultores, sed ut (entes idololatræ, estisque ex illis, de quibus dicit Paulus *ad Titum*, cap. i, vers. 10: «Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.»

Ei si dixero quia non scio eum, ratio similis vobis, mendax.— Maldonatus censet Judæos a Christo vocari mendaces, quia ei dixerant: «Samaritanus es, ctdænionium habes;» hæc enim erant duo crassissima mendacia, imo blasphemies. Magis ad rem S. Chrysostomus, Ammonius, Thcophylactus asserunt eos a Christo mendaces vocari, quia cum dicerent se nosse Deum, mentiebantur: non enim credebant eum habere Filium, ac trinum esse in personis, uti dixi vers. 55.

Sed scio eum, et sermonem ejus servo.— To et per quia exponit Thcophylactus, q. d. Ostendo vita et factis me Deum Patrem nosse, revereri et colere, quia sermonem ejus reverenter observo it «un Linter adimpleo. Melius et accipias pro

ideo. idcirco, q. d. Quia ego nosco Deum Patrem ejusque majestatem, potentiam et sanctitatem clare perspicio; idcirco illam ut homo summo revoreor, ejusque sermonem, id est præcepta plane pleneque observo, quæ vos, o Judæi, non observatis, quia ejus majestatem non nostis, nec perspicitis, ideoque eam non reveremini. Ita Thcophylactus. Porro S. Augustinus: «Sermone Patris, inquit, tanquam Filius loquebatur, et ipsum erat Verbum Patris, quod hominibus loquebatur,» q. d. Apte Christus dixit «sermonem,» non præceptum, quia ipse erat id est Verbum, vel senno Patris, atque idipsum cum loqui et prædicare hominibus præceperat Pater, ut scilicet ipsi tam Deum Patrem, quam Deum Filium agnoscerent, crederent, colerent.

56. Abraham pater vester exultavit, ut vide—Ven. WILH. RET DIEM MEUM: VIDIT, ET GAVISUS EST.— «*Exultavit*,» id est exultavit! animo expetivit, ait Vatablus; Arabicus, *desideravit*. Nam, ut ait S. Augustinus: «Non timuit, sed exultavit, credens exultavit sperando, ut videret intelligendo.» Est catachresis.

Diem meum.— Quem? S. Augustinus accipit Abrahamem diem æternitatis, quo ab æterno Filius a Patre erat genitus, q. d. Cupiebat Abraham cognoscere diem meam generationem æternam ac divinitatem, christi! ut eam crederet et per eam salvaretur. «Vidit, inquit S. Augustinus, diem meum, quia mysterium Trinitatis agnovit.» S. Augustinum ut magistrum more suo sequitur Beda. Huc accedunt S. Hieronymus, in cap. vni *Daniel.*, et S. Gregorius hic, Ao/n. 18, qui diem hunc accipiunt illum, quo per tres angelos sibi apparentes, et unum ex eis duntaxat loquentem, quasi per symbolum illi revelatum est mysterium S. Trinitatis. Nam tres vidit, et unum adoravit, *Gen.* xvm, 2.

Verum alii passim accipiunt hic diem humanitatis Christi, non Deitatis. Unde *primo*, S. Chrysostomus, Ammonius, Thcophylactus, Leontius, Euthymius. per diem Christi accipiunt diem passionis, crucifixionis et mortis, q. d. Abraham optabat videre crucem et mortem meam, ut per eam ipse cælerique homines salvarentur.

Secundo et planius, accipias diem quo incarnatus, et quo post novem menses natus est Christus, q. d. Abraham exultavit ut videret diem quo ego incarnarer et nascerer, quia ex me sperabat salutem sibi totique mundo. Omnes enim Prophetæ et Patriarchæ, (piorum pater et patriarcha erat Abraham, summe desiderabant adventum Messiae, et Verbi incarnationem Christique natiuitatem, ut per illum a peccatis, sequo ac e limbo liberarentur. Unde Joannes Alba, *Elector, sancta: Script.*, cap. xcvi: Abraham, inquit, desideravit videre diem Christi, hoc est potiri felicitate et gratiis a Christo allatis. Videre enim sæpe significat poliri, frui, possidere, per catachresin. Ut, «Credo videre bona (hoc est frui bonis) Domini in terra viventium.»

Vidit et gavisus est. — «Vidit, n id est per fidem cognovit et credidit, ac rursum, quasi per figuram inspexit, cum jussus fuit a Deo immolare Isaac filium, *Gen.* xxii, 10 et 18; hæc enim immolatio erat typus et figura immolationis Christi in cruce. Ita S. Chrysostomus, S. Augustinus, Theophylactus, Euthymius, Leontius, Ammonius. Addit S. Augustinus et S. Bernardus, *serm. G De Vigilia Natalis Domini*, respici hic ad factum Abrahæ, quo manu admota femori adjuravit servum suum, significans ex femore suo nasciturum Christum, *Gen.* xxiv, 2.

Secundo, alii : «Vidit,» inquiunt, id est per prophetica revelationem cognovit, sicut eæteii Propheta). Verum hæc non fuisset visio, sed pro visio et prophetica prænotio, quæ spectat futurum, cum visio sit rei præsentis. Ita Eucherius in *Quæst. in Joannem*.

Tertio ergo el genuine, Abraham in limbo existens a vidit,» id est cognovit diem et tempus, quo incarnatus et natus est Christus, non tantum ex eo quod Simeon, qui Christum ulnis exceperat, paulo post moriens descendensque in limbum, annuntiaret Abrahæ natum esse Christum, seque eum vidisse et ulnis gestasse (idem Abrahæ nuntiavit Anna prophetissa, item Zacharias; Anna, mater Deipara?, ac Joannes Baptista, qui ante Christum mortui descenderunt ad limbum); sed insuper id ipsum proprie «vidit,» id est oculis mentis, per Dei et Angelorum revelationem, perque claram cognitionem, sive abstractivam, sive potius intuitivam; hanc enim proprie significat tō *vidit*. a Videre» enim idem est quod intueri, aspicere. Abraham ergo e limbo, oculis mentis a Deo elevatis, vidit Christum incarnari et nasci, sicut angeli et Beati e cælo vident quomodo fiunt in terra et inferno; et S. Anselmus oculis corporeis a Deo elevatis, vidit ea quæ in loco secreto post murum agebantur. Hoc enim summe desiderabat Abraham videre, et quasi præsens aspicere. Atque hoc Abrahæ tanquam patri Christi, cui promissio solemnis de Christo ex se nascituro sæpius a Deo facta fuerat, ob ejus fidem, obedienciam, sanctitatem, ac tot tantæque merita quasi debebatur, ut scilicet Abrahæ patri fidei et erodentium, qui per duo millia annorum, sine sua culpa, imo cum magna sanctitate, fide et spe delinebatur in limbo, avidissime expectans Christum liberatorem, ad suam et sociorum patrum consolationem, ac ad leniendam tam longam anxiamque Christi expectationem, cognosceret diem quo incarnatus et natus est Christus. Natus enim est Christus post Abraham anno bis millesimo, uti ostefidi in Chronotaxi, quam præfixi Pentateucho. Abraham ergo per bis mille annos avide expectavit Christum, languens et suspirans ad ejus diem natalem: quare Deus illum ipsi revelavit, et in spiritu ostendit; tuneque exultavit et jubilavit Abraham omnesque Sancti in limbo. Ita Jansenius, Maldonalus

et alii. Denique angeli, qui solantur animas in Purgatorio, multo magis solabantur animas Abrahæ, Patriarcharum et Prophetarum in limbo: quare eis Christi adeo exoptati nativitatem annuntiaverunt, uti iidem eandem annuntiaverunt pastoribus, *Lucæ* u.

Dicit hoc Christus *primo*, hoc fine, ut ostendat se majorem esse Abrahamo, esseque Deum; *secundo*, ut ostendat quantam de se absentia existimationem habuerit Abraham, quem Judæi Abrahæ filii præscntem jam contemnebant; *tertio*, ut oblique eos pungat, *ç. d.* Abraham tantum mei desiderium habuit, vos vero me respicitis: ergo non estis genuini Abrahæ filii, sed spurii et degeneres; unde ait: «Abraham pater vester,» hoc est Abraham, cujus vos filios esse gloriamini, cum ego de eo non gloriar, sed potius Abraham de me gloriatur et exultat.

57. DIXERUNT ERGO JUDÆI AD ELM: QU XLAGIATA VEN-57. ANNOS NONDUM HADES, ET ABRAHAM VIDISTI? — Ut vicissim Abraham te quoque viderit, videosque exullarit, uti dixisti. Hinc S. Irenæus, lib. 11, cap. XXXIX et xl, colligit Christum in terris ad 10 annos vixisse, sed falso. Communis est enim doctorum sententia, Christum non vixisse nisi 34 annos, cosque non plenos; scilicet explese 33 annos, et mortuum esse anno ætatis 34 per tres menses inchoato. S. Chrysostomus et Euthymius pro 50 legunt 10, quia Græco litteras «el», quæ sunt notæ 40 et 50 vicina? sunt, ut ex una in aliam facilis sit lapsus. Sed passim Latini, Græci, Syrus et Arabicus legunt 50. Videntur Judæi respicere ad annum sæcularem, puta quinquagesimum, qui erat annus jubilei, *g. d.* Tu, o Jesu, nondum unum sæculum explesti, necdum jubileum absolvisti; quomodo ergo dixisti te vidisse Abraham, qui vixit ante quadraginta sæcula, sivo ante 40 jubileos? ita Severus in Iohannem, in *Catena*. Euthymius vero censet Christum, ob maturitatem judicii, ac ob vultus et morum gravitatem; addunt alii, ob itinera et labores in prædicando exantlatos Judæis visum fuisse 50 annorum. Sed facillime dicas Judæos, ne carpi, vel erroris argui possent, majorem posuisse ætatis Christi numerum et terminum, ad quem certo sciebant Christum non pervenisse. Si enim dixissent 40, timebant ne furto in eo errarent, et a Christo redarguerentur. Multi enim sunt 40 annorum, qui iatuentibus videntur vix excedere trigesimum.

58. Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, ante- Vers.s& quam Abraham heret, ego sum, — id est fui ab æterno, quia a ego sum qui sum,» Erodi in, id est ego sum Deus, tō ergo *sum* notat æternitalem, quia illa semper est præsens, carctque omni præterito et futuro. «Ego ergo sum» æternus, immutabilis, idemque semper et constans. Ita S. Augustinus, Beda, S. Gregorius, Leontius, Euthymius. Quare ego qua Deus non tantum 50 annos, sed et sæculum Abrahæ infinitis durationis

passibus anteeo et antecedo. Nam, ut ait Tertul-
 lianus. lib. *Dt Trini!*. : « Nisi fuisset Deus, conse-
 quenter cum cx Abraham fuisset, ante Abraham
 esse non posset. » Audi S. Augustinum verba Christi
 prementem et exprimentem, *trad.* 43, in fine :
 • Antequam Abraham fieret : intellige, fieret ad
 humanam naturam, sum vero , ad divinam per-
 tinere substantiam. Fieret, quia creatura erat
 Abraham. Non dixit, antequam Abraham esset,
 ego sum; sed antequam Abraham fieret, qui
 nisi per me, non fleret, ego sum. Neque hoc
 dixit : Antequam Abraham fieret, ego factus sum.
 In principio enim fecit Deus cœlum et terram :
 nam in principio erat Verbum. Antequam fieret
 Abraham, ego sum. Agnoscite creatorem, discer-
 nite creaturam. Qui loquebatur, semen Abrahæ
 factus erat, et ul Abraham fieret, ante Abraham
 ipse erat. »

• ». 9. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in
 i JJ, — tanquam blasphemuin, eo quod se præ-
 ferret Abrahæ, cl conferret æquaretque Deo
 «eterno. Ilaspheinus enim jubetur lapidari, *Levit.*
 cap. xxiv, vers. 16. Liquet Judæos hosce non
 fuisse cosqui, vers.30, dicuntur credidisse in
 Christum, ut vult Theophylactus, sed alios Christo
 adversos et incredulos. Apte S. Augustinus :
 « Quo, ait, curreret tanta Judæorum durtia, nisi
 ad lapides? » Et S. Gregorius, *hom.* 18 : « Quem

intelligere non poterant, obruere quærcbant. »

Jesus autem abscondit se , et exivit de templo.
 — « Abscondit, » non in angulo aliquo templi ;
 ibi enim eum Judæi sedulo scrutati invenissent,
 sed «abscondit se » ab oculis eorum, quia vi
 divina eis sc fecit invisibilem, quod et ileali
 facere possunt : invisibilis ergo per medios hostes
 ivit illæsus, cl e templo exiit, cedens illorum
 furori. Ita Leontius, Theophylactus, Euthymius
 el alii. Audi S. Gregorium, *hom.* 18 : « Si poten-
 tiam exercere voluisset, eos in suis actibus liga-
 ret, aut eos in pœnas subitæ mortis obrueret; sed
 qui pati venerat, iudicium exercere nolebat. »
 Et S. Augustinum : « Magis erat commendanda
 sapientia, quam exercenda potentia. Deserit eos
 quasi correctionem non suscipientes, non abs-
 condit autem se in angulo templi, quasi timens,
 aut in domunculam fugiens, aut post murum
 aut columnam divertens, sed cœlica potestate
 invisibilem insidianlibus sc constituens, per
 medium illorum exivit, tanquam homo a lapidi-
 bus fugit : sed væ illis, a quorum lapideis cor-
 dibus Deus fugit ! »

Moraliler : Docemur hoc exemplo, ait S. Gre-
 gorius, iram superbientium, etiam cum resistere
 possumus, humiliter declinare. Undo Arabicus
 vertit, *et retrocessit Jesus, et exiit de templo, et
 transivit per medium eorum excurrrens sic.*

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Christus cacum natum die sabbati illuminat. Unde, vers. 14, Pharisei Christum quasi sabbati violatorem
 criminantur; verum cacus jam videns eum defendit, ideoque, vers. 34, extra Synagogam ejicitur, sed
 eum recipit, edocetque Christus.*

1. Et praeteriens Jesus vidit hominem cæcum a nativitate. 2. Et interrogaverunt cum
 discipuli ejus : Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ul cæcus nasceretur ? 3. Res-
 pondit Jesus : Neque hic peccavit, neque parentes ejus; sed ut manifestentur opera Dei
 in illo. 4. Me oportet operari opera ejus qui misit me, donec dies est : venit nox, quando
 nemo potest operari : 5. quandiu sum in mundo, lux sum mundi. 6. Hæc cum dixisset,
 expuit in terram, et fecit lutum ex sputo, et linivit lutum super oculos ejus, 7. et dixit ei :
 Vade, lava in natatoria Siloe (quod interpretatur Missus). Abiit ergo, et lavit, et venit
 videns. 8. Itaque vicini, et qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant : Nonne
 hic est qui sedebat, cl mendicabat? Alii dicebant : Quia hic est. 9. Alii autem : Nequa-
 quam, sed similis est ei. Ille vero dicebat : Quia ego sum. 10. Dicebant ergo ei : Quomodo
 aperti sunt tibi oculi? 11. Respondit : Ille homo qui dicitur Jesus, lutum fecit, et unxit
 oculos meos, el dixit mihi -.Vadead natatoria Siloe, et lava. El abii, et lavi, et video.
 12. Et dixerunt ei : Ubi est ille? Ait : Nescio. 13. Adducunt eum ad Phariseos, qui cæcus
 fuerat. 14. Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Jesus, et aperuit oculos ejus. 15. Ite-
 rum ergo interrogabant eum Pharisei quomodo vidisset. Ille autem dixit eis : Lutum mihi
 posuit supe, oculos, et lavi, el video. 16. Dicebant ergo cx Phariseis quidam : Non est

hie homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant : Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. 17. Dicunt ergo cæco iterum : Tu, quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit : Quia propheta est. 18. Non crediderunt ergo Judæi de illo, quia cæcus fuisset et vidisset, donec vocaverunt parentes ejus qui viderat, 19. et interrogaverunt eos, dicentes : Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt? 20. Responderunt eis parentes ejus, et dixerunt : Scimus quia hic est filius noster, et quia cæcus natus est; 21. quomodo autem nunc videat, nescimus; aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus; ipsum interrogate; ætatem habet, ipse de se loquatur. 22. Ilæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos : jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret. 23. Propterea parentes ejus dixerunt : Quia ætatem habet, ipsum interrogate. 24. Vocaverunt ergo rursum hominem qui fuerat cæcus, et dixerunt ei : Da gloriam Deo, nos scimus quia hic homo peccator est. 25. Dixit ergo eis ille : Si peccator est, nescio : unum scio, quia cæcus cum essem, modo video. 26. Dixerunt ergo illi : Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? 27. Respondit eis : Dixi vobis jam, et audistis : quid iterum vultis audire? numquid et vos vultis discipuli ejus fieri? 28. Maledixerunt ergo ei, et dixerunt : Tu discipulus illius sis; nos autem Moysi discipuli sumus. 29. Nos scimus quia Moysi locutus est Deus; hunc autem nescimus unde sit. 30. Respondit ille homo, et dixit eis : In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis unde sit, et aperuit meos oculos; 31. scimus autem quia peccatores Deus non audit; sed si quis Dei cultor est, et voluntatem ejus facit, hunc exaudit. 32. A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. 33. Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam. 34. Responderunt, et dixerunt ei : In peccatis natus es totus, et tu doces nos? El ejecerunt eum foras. 35. Audivit Jesus quia ejecerunt eum foras; et cum invenisset eum, dixit ei : Tu credis in Filium Dei? 36. Respondit ille, et dixit : Quis est, Domine, ut credam in eum? 37. El dixit ei Jesus : Et vidisti cum, et qui loquitur tecum, ipse est. 38. At ille ait : Credo, Domine. El proci-dens adoravit eum. 39. Et dixit Jesus : In judicium ego in hunc mundum veni; ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant. 40. Et audierunt quidam ex Pharissis, qui cum ipso erant, et dixerunt ei : Numquid et nos cæci sumus? 41. Dixit eis Jesus : Si cæci essetis, non haberetis peccatum; nunc vero dicilis : Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

Virt. 1.   **1. ET PRÆTERIENS JESUS VIDIT HOMINEM CÆCUM**
a nativitate. — **Arabicus**, *cæcum natum*. « Præ-
teriens, id est transiens per medios suos hostes
turbamque populi. Undo hæc vox significat cæci
curationem statim (licet id alii negent) ab egressu
Christi e templo contigisse; cum scilicet invisibi-
liter abeuntem secuti discipuli, mox ubi oculos
hostium effugerat, rursum visibilem factum,
agnilumque consecuti sunt. Causam dat S. Chry-
sostomus. a Exiens e templo,» inquit, curavit
cæcum, sui absentia furorem mitigans, et per
signi operationem eorum duritiem molliens.

Vidit, — hoc est benignis lixisque in eum
oculis intuitus, tanquam ejus misertus cumque
visui redditurus. Unde hic Christi intuitus dedit
occasionem discipulis quærendi causam cæcalis
ejusdem. Illa S. Chrysostomus. Ipse, inquit, vidit
cæcum, non cæcus ad eum accessit. Respexit
vero illa aliente, ul discipuli interrogarent id

quod sequitur. Mystice, infideles et peccatores
cæci sunt : quare Christum videre et quærere
nequeunt, sed necesse est ut Christus eos prior
aspiciat oculisque gratiæ suæ complexus illu-
minet.

Cæcum a nativitate, — ut ostendatur cæcitas
fuisse naturalis et incurabilis; nam cæci per
casum facti, ut per humores oculum obducentes,
vel per pelliculam oculo obnatam, illis discussis,
et hac acu diducta, naturaliter a medicis et
chirurgis curantur : quod vero cæcus a nativitate
curetur, a non artis est, sed potestatis., ait
S. Ambrosius. Donavit enim Dominus sanitatem,
non medicinam exercuit. Eos enim sanavit Do-
minus, (pios nemo curaret.) »

Porro, exeeus hic vocabatur Cædomus, sive Ce-
lidonius, qui qualis quanlusque per Christum
evaserit, dicam vers. 38.

Mystice : cæcus a nativitate est genus huma-

num, Ad® peccalo originali occæcatum, ait S. Augustinus cl Beda, quod Jesus præteriens viam mortalitatis nostræ, ait Glossa, miserens vidit et *illuminavit*. Nam, ut ait S. Augustinus, *contigit excitas in primo homine per peccatum, de quo omnes* originem duximus : cæcum ergo humanum genus est a nativitate. Et Beda : Christi iter, ait, est de cœlis in terram descensus; vidit autem cæcum, cum misericorditer respexit humanum genus.

Rursum, hic cæcus natus notat Gentiles in cæca infidelitate et idololatria natos et educatos, ad quos Christus expulsus de cordibus Judæorum, transivit, ait Beda, cosque luce fidei et Evangelii sui illuminavit, idque in hac cæci r.hminatione, quasi in typo designare et præsignificare voluit Christus, inquit S. Cyrillus, Rupertos et Beda.

Ven. î. 2. Et INTEſTROGA VBaUNT EUM DISCIPULI EJUS : Rabbi, quis peccavit, **nic**, AUT parentes ejus, ut cæcus nasceretur ? — Interrogatio hæc processit ex rudis vulgi opinione, qua censent morbos esse pœnas peccatorum, et, ul ait S. Ambrosius, a debil;lates corporum referunt ad merita delictorum. » Interrogant ergo, an hujus decitali* causa sit culpa cæci, vel parentum ? Qua in re errant. Etsi enim id swpc fiat, at non semper: Job enim innocens a Deo morbis nullis afflictus fuit, ad probandam et augendam ejus patientiam, æque ac Tobias aliique nulli, idque hic vers, seq, docet Christus. Unde S. Chrysostomus et Theophylactus aiunt hanc interrogationem esse impertinentem et absurdam.

Alii putant discipulos ad hoc interrogandum fuisse commotos, ex illo Christi ad paralyticum dicto, cap. y, 14 : « Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. »

Hic. — Quia propri® cæcitat, utpote pœnæ, videtur causa esse culpa propria, non aliena. Et vere peccatum originale est causa omnium pœnarum et malorum, quæ nobis in hac vita accidunt, ac nominatila morborum, qui infantibus obveniunt, uti docet S. Augustinus, lib. III *Contra Julianum*, cap. iv, sed tamen ipsum non fuit causa propria, cur hic pr® aliis infantibus cæcus nasceretur. Unde S. Augustinus ait : Non quidem hic aut fine peccato originali natus erat, aut vivendo nihil addiderat : habebat ergo peccatum ipse, et parentes ejus; sed non ipso peccato factum est, ut cæcus nasceretur.

Porro, S. Cyrillus putat discipulos fuisse imbutos cuore Pythagora cl Platonis, qui censebant animas ante corpora exlitis, et ob peccata sua in corpora fuisse detrusas, quod postea sensit Orígenes. Leontius vero putat discipulos loqui de peccato cæci, non ante nativitatem pralerilo, sed post eam futuro; quasi illud futurum prævidens Deus punierit prævia decitale. Veium sive hic, sive quis alius fuerit discipulorum sensus (quem dillicile est conjectare), certum est eos

errasse: neo enim anim® fuerunt ante corpus, nec Deus punit peccata futura, sed prælerila.

Aut parentes ejus. — Solet enim Deus sæpe parentes ob sua peccata punire in filiis; hi enim sunt partus et membra parentum. Undo ob parentum libidines aliasque iniquitates, proles sæpe nascuntur debiles, infirm®, cæcæ, manea», deformes, monstros®, aut cito moriuntur, uti mortuus est infans Davidis ex adulterio genitus, II *Begum* xn, fi. Hoc est quod Deus sanxit, *Exodi* XX, 5: « Ego sum Deus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam et quartam generationem.

3. Respondit Jesus : Neque nic peccavit, neque Ven. PARENTES EJUS; SED UT MANIFESTENTUR OPERA DEI in illo. — Christus non negat cæcum et parentes ejus peccasse peccato originali aliisque actualibus illud consequentibus; sed negat eum ob hæc peccata, pr® aliis, qui eadem et majora commiserant, cæcitate damnatum. Ita S. Augustinus, Chrysostomus, Leontius, Beda, Theophylactus, Euthymius; frustra ergo Pclagiani hoc loco abutuntur, ut peccatum originale negent et tollant.

Causa igitur cur Deus huic cæco cæcilatē immiserit, fuit, «ut opera Dei,» id est miraculosa Dei virtus et operatio in eo per Christum curando eluceret, ut per hoc Christus cognosceretur a Deo missus, esseque verus Messias. Ita Patres jam citati. Mysticam causam dat Glossa, scilicet ut cæcum illuminando, inquit, et per cuñ, quid in cæcitate generis humani facturum significando, Filius Dei manifestetur, q. d. Ideo Christus cæcum illuminavit in carne, ut significaret se simili modo homines illuminaturum in mente per suam gratiam cl doctrinam Evangelii. Hinc et cæcus hic non solum carno, sed et mente a Christo illuminatus est, ut patebit vers. ult. Quocirca, dum cæcus natus fuit, non injusta passus est, sed beneficium accepit per cæcilatē, ait S. Chrysostomus, per hanc enim interioribus respexit oculis, et quidem cum, qui ex non ente cum deduxit ad esse, atque clarius ab eo, tam sensus quam mentis lumen accepit.

4. Me oportet operari opera ejus qui misit Ven. I ME, DONEC DIES E»f : VENIT NOX, QUANDO NEMO potest operari. — S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Leontius et Rupertos per diem accipiunt præsens sæculum usque ad finem mundi, pernoctem vero sæculum futurum. Verum hic dies ad operandum statutus est omnibus hominibus : Christus vero diem hunc sibi appropriai suæque operationi attribuit; quare melius et pressius S. Augustinus, Beda, Cyrillus, per diem accipiunt tempus vitæ Christi, quo corporaliter præsens erat inundo; noctem vero vocat mortem cl lempus absenti® sua». Ergo venit nox, hoc est instat mihi mors, post quam nec ego, nec quis alius operari pole l. Sensus est, q. d. Sicut homines noctu ob tenebras operari non

possunt, ita ego post mortem nil operabor coram quæ nunc pro salute et redemptione hominum operor. Sic cap. vili, 56. dixit : « Abraham exultavit ut videret diem meum, » id est diem inca) nativitatis et vite inter homines. Dicit hoc Christus, ut sternat viam ad cæci illuminationem, 7. d. Ego missus sum in mundum, ut assidue operer ea quæ sunt salutis hominum, v. g., ut cæcos illuminem : en hic cæcus se offert; utar ergo occasione, et cum illuminabo.

Symbolice Interlinearis : Nox, inquit, est persecutio Apostolorum, et maxime persecutio Antichristi.

Tropologice : cuique homini tempus vite est dies ad operandum et merendum gloriam sempiternam ; nox vero est mors ejusdem. Quare qui sapii, scilicet consilium Sapientis : a Quodcumquo facere potest manus lua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia crani apud inferos, quo tu properas, » *Eccles.* cap. ix, 10. Vide ibi dicta. Unde S. Augustinus hic : Nox, inquit, est de qua dicitur : Projicite cum in tenebras exteriores : ibi ergo erit nox, ubi nemo potest operari, sed recipere quod operatus est : dum vivis, operare, ne nocte illa preveniatis, Sic et Philosophi ac

Diei in Poete vitam vocarunt diem, mortem vero noctem. Unde Pythagoras aiebat vitam hominum similem esso diei solenni, ad quem multi conveniunt, alii certaturi, alii negotiaturi, nonnulli sectatores futuri. Ita refert Laertius, lib. Vili, cap. i. Et Epicharmus, cum audisset disputantes de vivendi spatio, dum quidam tres, quidam quatuor, alii plures sibi tribuerent annos adhuc vivendos, dixit : a Quid mutuo contenditis et litigatis de paucis diebus? omnes enim qui convenimus, quodam falo propinqui sumus morti. Ita *Ælianus*, lib. II *De varia histor.* Anonymus alter rogatus, qualis esset hominis vita? cum parumper se ostendisset, mox se abscondit, significans brevem et diariam, imo momentaneam esse hominis vitam. Thales aiebat nihil interesse inter vitam et mortem. Cuidam vero obstrepenti : Cur tu ergo non moreris? Respondit : Ob hoc ipsum, quia nihil interest ; potius enim habetur id quod accersitur. Ha *Laertius*, lib. 1, cap. 1. Musonius interrogatus, « quis optime extremum diem clauderet? » respondit : « Qui semper postremum vite diem sibi insidie proposuerit. » Ita *Maximus*, *senn.* 36. Secundus Philosophus interrogatus ab Adriano Imperatore, « quid esset mors? » respondit : « Eternas somnus, dissolutio corporum, divilum pavor, pauperum desiderium, inevitabilis eventus, incerta peregrinatio, latitudo hominis, somni pater, fuga vite, vivorum discessio, resolutio omnium, » Ha *Laertius*. Hinc illud :

a In æternam clauduntur lumina noctem, » id est moriemur. Et : a Omnes una manet nox : Omnibus una nox dormienda; » sed ab hac nocte evigilabimus in resurrectione.

Quocirca Messodanus vir sanctissimus, jam senex, cum alio amico in crastinum vocaretur ad convivium : « Cur me vocas in crastinum, inquit, qui a multis annis crastinum non habui, sed mortis adventum in singulos dies expectavi; » uti cuique fidei et Religioso faciendum esse monuit S. Antonius apud S. Athanasium, et Barlaam apud Dimascentum, in *Historia*. Quocirca sapienter S. Hieronymus : « Facile, inquit, contemnit omnia, qui semper se cogitat moriturum, » qui quemlibet diem auguratur sibi fore ultimum; nam,

Sûl sin rñiq .c dies, breve et irrqnntle lerptxs
Omnibus est vite,

ait Virgilius, lib. X *Æneid*.

5. QCAWDIU SC» IX MCXDO, LLX SVM MCMDK — ▽ <«

7. d. Luci autem est illuminare ; ergo hunc cæcum illuminabo, ut me mundi lucem et solem esse ostendam. Vide dicta cap. i, vers. 9, et cap. vii, vers. 12.

G. IHC CUM DIXISSET, EXSPICIT IX TEKRAM, ET Vert-*

fecit (Syrus, *pinsuit*) lutum ex sputo, et lixivum lutum super oculi los raes. — Christus cæcum illuminavit per lutum, quod natura sua magis oculos obturat et excæcat, ut ostenderet se non naturaliter, sed supernaturaliter, puta per id quod plane morbo erat contrarium, ipsum curare. Symbolica causa fuit, ait S. Chrysostomus, ut significarci se esse eum (Deum) qui initio mundi hominem quasi figulus e luto formarat, *Genes*, i, ac proinde suum jam esse, hominem a se formatum, sed cæcitale deformatum, illuminando refingere et reformare ; atque consequenter se pariter esse Dominum omnium, etiam sabbati, ut eo operari, et cæcum curare possit, quidquid obstrepant Pharisei. Ha *Cyrillus*, *Leontius*, *Theophylactus*. Unde Glossa interlinearis : Ecco collyrium, ait, quo ungitur genus humanum, scilicet cogitatio suæ vilitatis, quod ex luto factum sit, ut per eam superbia, quæ illud excæcavit, curetur, juxta illud : a Memento homo quia pulvis es, et in pulverem reverteris.»

Saliva sua Christus usus est, ait *Cyrillus*, prius, ut ostenderet carnem suam quoque salutiferam esse, et vim medendi supernaturalcm habere *Secundo* quia saliva providentiæ, ac consequenter visus recuperandi, erat symbolum; saliva enim ex cerebro (ubi est sedes judicii et providentiæ) descendente, ciborum saporis dijudicamus. Unde et saliva a sale dicitur, quod fere salis saporem habeat : sal autem symbolum est sapientiæ. Aut saliva dicitur quasi salvia, quod instar salvar multos morbus sanat et salvet, uti docet *Galenus* et *Plinius*, lib. XXII, cap. xxv, et lib. XXVIII, iv. Hominum saliva jejuna, ait, contra serpentes præsidio est, etc. Idem, lib. XXVIII, iv, ait lippitudines oculorum quotidiana jejuna saliva inunctione sanari, multaue alia saliva comoda allori, sed quæ sortilega et magica

sunt. *Tertio*, sputo usus est, ait Chrysostomus, ut nihil ascriberetur fonti Siloe, sed virtuti oris ejus, ex quo sputum manabat; suo enim ore jubens *caecitatem* abegit. *Quartam* causam dat idem Chrysostomus, ut miraculum hoc apud omnes foret magis testatum et celebre; ac *quintam*, ut fidem et obedientiam caeci probaret. Audi Chrysostomum: « Quare eum mittit ad Siloe? ut omnes viderent euntem, et lutum super oculos habentem. Non autem erat timendum, ne Siloe curatio ascriberetur; nulli enim laverant ibi, et curati non fuerant. Adde, quod fides caeci demon-trata est, qui non contradixit, nec apud se ita cogitavit: Lutum magis excæcat, sæpe lavi in Siloe, et nihil adjutus sum, si virtutem Christus haberet, præsens curasset; sed simpliciter obedivit. » Verba S. Chrysostomi æque ac S. Augustini quia fusiora suat, in pauca contraxi, ne lectorem prolixiore citatione morer et fatigem.

Allegor. Allegorico S. Augustinus: Christus fecit lutum de saliva, inquit, quia Verbum caro factum est: unxit oculos caeci, sed nondum ille videbat; quando enim unxit, forte catechumenum fecit. Mittit ad piscinam Siloe; baptizatus enim in Christo illuminatur. Et Glossa: Saliva, ait, est sapientia, quæ ex ore Altissimi prodiit; terra est caro Christi: ungere oculos est catechumenum facere. Qui credit Verbum carnem factum, mittitur ut lavet, id est baptizetur, in Siloe, id est in misso, hoc est in Christo: baptizatus autem lumen mentis recipit per fidem, gratiam et caritatem, quæ illi a Deo in baptismo infunduntur.

Vm.7. 7. Et dixit ei: Vade, et lava in natatoria (piscina, in qua natant pisces; Syrus, in *baptisterio*) Siloe, quod interpretatur Missus. — Arabicus, *vade et lavare in fonte Siloe, cujus interpretatio est missus*.

giiofcen Nota primo: Siloe fons est ad radices montis Sion, qui non jugiter, sed incertis horis diebusque, inquit S. Hieronymus, ebullit cum sonitu, inde silet, id est abscondit se sub terra, et per canales in piscinam Siloe defertur, unde per tubos cum silentio et suaviter derivatur in hortos regios, cosque rigat. Audi S. Hieronymum, in cap. viii *Isaie*: « Siloam autem fontem esse ad radices montis Sion, qui non jugibus aquis, sed incertis horis dici ebulliat, et per terrarum concava, ad antra saxi durissimi cum magno sonitu veniat, dubitare non possumus, nos præsertim qui in hac habitamus provincia, » Hæc Hieronymus. Quomodo vero fons ille primum eruperit precibus tsai®, et unde nomen acceperit, Epiphanius his verbis ejusmodi recenset historiam: « Fontem quippe Deus Siloam causa Prophetæ effecit: quoniam priusquam moreretur, pusillum precatus est uti undas illinc erumpere dignaretur, et confestim dimisit illi cœlitus aquam viventem; unde sortitus est locus ille appellationem

Siloam: quod si quis interpretetur, sonat demissum. Sub Ezechia quoque roge, antequam stagnum piscinasque fabricasset, precibus Isaia effectum, ut exigua lymphæ scaturiret; quod populus in obsidione hostium teneretur, ne ipsa periret undis destituta civitas. Milites igitur perscrutabantur undique, ubinam sedaro sitim daretur, ignorabant enim. Urbe quippe jam potiti obsidebant Siloam: quandocumque itaque indigentes Judæi aquam venerant, scaturiebat cis unda, et aquabant: exterarum vero nationum homines reperire nesciebant, latex namque aufugiebat. Eoque usque ad hodiernum diem cruciatur clanculum, quo significetur mysterium. »

Hæc omnia S. Epiphanius, lib. *De Vita Prophetæ*, Fons ubi. cap. vii, in *Isaia*. Quocirca Baronius, tomo I, anno Christi 33, cap. xxvi: Huic fonti Siloe, inquit, similis videtur fons ille sive fluvius, item in Palæstina, Sabbaticus dictus, eo quod die sabbati tantum fluat, cæteris diebus alveo sicco appareat, uti narrat et certo asseverat Josephus, lib. VII *Bel et Ziti Judaici*, cap. xiv. Sic enim fons Siloe interruptis diebus ebulliens et fluens, maxime die sabbati, qui apud Hebræos erat sollemnis et sacer, fluxisse videtur. Quare hac de causa Christus cæcum hunc ad oculos in Siloe lavandos, die sabbati pariter misisse videtur. Ita S. Irenæus, lib. IV, cap. XIX: « Siloam, inquit, sæpe sabbatis curavit, et propter hoc assidebant ei multi die sabbatorum. »

Nota *secundo*: Ex hoc fonte Siloe, cum interruptis vicibus emanet, atque in Palæstina, utpote calida regione, sit aquarum penuria, derivabatur aqua fluens silentio et sine sirepitu, ut habet Isaïas, viii, G, in xotopSZOp, id est natatoriam, sive piscinam, ut vertit Noster, dap. v, 2, et inde in hortos aqua deducebatur, ideoque fons hic ab emissis hoc modo et derivatis aquis dictus est Siloe, et magis proprie Chald. *schillucha*, id est missus, emissus, dimissus, a radice rûp *sachlach*, id est misit, omisit, dimisit.

Quæres, cur Christus cæcum illuminaturus chitiioi miserit cum ad fontem vel piscinam Siloe? Kcs-': pondeo, quia Siloe erat typus Christi: *Primo*, Primo, quia Christus a Patre missus erat in mundum, ad eum luce et doctrina divina illuminandum, cujus virtute cæcus hic illuminabatur, non autem aquarum Siloe vi aut efficacia, ait S. Chrysostomus et Irenæus, lib. IV, cap. xix.

Secundo, sicut aquæ Siloe vadunt cum silentio, Vcuodo. ut ait Isaïas, viii, G, sic Christus est lenis, mansuetus, et (piasi agnus ductus ad mortem: ipse enim missus et emissus est a Patre, a quo arcauo silentio procedit, qua Deus in coelis, et qua homo per Virginem in terris. Ursuin Christus est Siloe, id est fons aquæ salientis in vitam æternam.

Tertio, quia Christus est fons gratiarum, qui portto» sua charismata, quasi per rivos in fideles emanat et distribuit, juxta illud Isaïæ xii, 3: « Haurietis

aquas in gaudio de fontibus salvatori*, n̄ cl illud 'tachar. xii!, l : «In dio illa erit fons patens domui David , et habitantibus Jerusalem, in ablutionem peccatoris et menstruate, n̄ Vide ibi dicta. Fons enim est Christus. Hinc, si credimus S. Ephraim, fontis Siloe auctor fuit Isaias, qui suo tam nomine, quam prophetica vita et martyrio expressus fuit typus Jesu Christi. Hinc et Isaias juxta Siloam fuit sepultus. Vide tabulam urbis Hierosolyma) apud Adrichomium.

Quarto. Quarto, quia juxta aquas Siloe, sive Geon (utroque enim nomine fons hic vocabatur), Salomon unicus est in regem , Hl̄ jleg. i, 45. Hinc aquae Siloam significant regiam stirpem et sceptrum Davidis et Salomonis. Eo ergo misit Christus cæcum, ibique eum illuminavit, ut innueret se esse filium Davidis et Salomonis, hoc est, se esse Messiam.

Quinto. Quinto, quia Messi® nomen erat *Siloach*, quod Latini et Græci pronuntiant *Siloe*, id est missus, vel mittendus, scilicet legatus a Deo, juxta illud *Genes.* xlix, 40 : « Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est; » Hebr. *donec veniat Siloach* : pro quo corrupte jam legitur *Siloh* littera n̄ *cheth* in vicinam n̄ *he* conversa et corrupta; Chald. *donec veniat Messias*. Misit ergo Christus cæcum ad Siloe, ut refricaret Judæis oraculum Jacobi patriarcha) de Messia, q. d. Ego qui in *Siloe* curo cæcum, sum *Siloach* sive *Siloe*, id est Messias, missus et legatus a Deo Patre, quem hoc nomine *Siloe* venturum prædixit Jacob, ante 1300 annos. Atque hac de causa Christus passim hic disputans contra Phariseos, se vocat *Siloach*, id est missum et legatum Patris, sive eum quem misit Pater, hoc est Messiam, cujus nomen ex officio erat *Siloach*. Proprium enim Chrisli officium fuit agere legatum Dei apud homines : quare proprium officii et dignitatis ejus nomen fuit *Siloach*, id est missus.

Sexto. Sexto, Siloam crai typus baptismi Chrisli, quo spiritualiter illuminamur : unde et baptismus græce vocatur corneo; id est *illuminatio*, Hebr. vi, 4 : ita Ilupertus, Beda, Jansenius, Maldonatus et Ambrosius, *epist.* 75, et S. Augustinus, *hom.* 43, inter. 50. Unde S. Irenæus, lib. V, cap. xv, censet cæcum hunc non tantum corpore, sed et mente fuisse illuminatum in Siloe, uti lit in baptismo.

Denique, magna est affinitas fontis et lucis, ablutionis et illuminationis. Fons enim est quasi oculus et lux terræ, et flumina sunt quasi lim-pida agrorum lumina. Unde Hebr. *ain* tam pium, n̄ oculus quam fontem significat. Sicut enim 54 oculus est quasi lux totius corporis, sic fons est p, n̄' quasi lux terræ, et sicut ex oculo manant lacrymæ, sic ex fonte aquæ. Hinc et Hebr. *VO nahar* tam flumen quam lumen significat, et verbum *nahar*, iam confluere quam illuminare denotat : quin et Cicero ac Quintilianus lumina ingenii,

animi, orationi*, virtutis, vocant flumina. Imo Psalter lumen gloriæ vocat fontem rive flumen vite : « Quoniam, inquit, apud te erit fons vite, et in lumine tuo videbimus lumen, n̄ *Ps.* xxxv, 10. Quocirca Christus hic lucem jungit fonti. Cum enim dixisset : « Ego sum lux mundi, » illico misit cæcum ad fontem Siloe , ut ibi lumen oculorum reciperet. Aquæ enim crassos et noxios humores oculorum abluunt et abstergunt, itaque eos illuminant. Unde medici suadent mane aqua fontana abluere oculos, ad acuendum eorum visum.

Porro Bartholomæus Saligniacus, lib. X *Itinerarii iUcrosol*, cap. i, et ex eo Adrichomius, in Sf7od, pag. 17!, num. 200 : «Siloe, inquit, fons, ai* cui piscina rive natatoria Siloe, quæ et piscina inferior nuncupatur, conjuncta est, in occidentali latere vallis Josaphat, e radice montis Sion scaturii. Aqua ejus clara, dulcis et uberrima, cum silentio placideque fluit in torrentem Cedron.» Et paulo post : « Fontis hujus aqua hodie adhuc ipsis etiam Saracenis in pretio est. Nam cum corpora naturaliter instar hircorum feteant, in hoc fonte se et pueros suos lavant, caque lotionem fetorem suum mitigant. Quin et eam Turcæ magni faciunt, quod ejus usum oculorum visui conferre experiantur. » Nimirum sicut Christus baptizatus in Jordane, suo contactu aquas sanctificavit, iisque vim peccata abluendi in baptismo indidit : sic et per aquas Siloe illuminans cæcum, aliquam similem alios illuminandi vim eisdem communicasse videtur, ut, cum omnes aquæ fontanae oculos clarificent, præ cæteris tamen id faciant aquæ Siloe. Quocirca S. Helena, mater Constantini Imperatoris, ad fontem Siloam magnifica et mirifica construxit opera, ait Nicephorus, lib. Vili, cap. XXX. Audi S. Chrysostomum hic : Significat, ait, quod in Siloe crai virtus Christi, quæ cæcum curavit. Sicut enim Apostolus dixit Christum esse portam spiritalem, ita et Christus erat Siloe spiritalis. Sic et Cyrillus, ac S. Basilios, in *Isaia* nu, 6, et Eusebius, lib. VII *Demonstr.*, cap. n.

QIUD INTERPRETATUR MISSUS, — quia fons ille erat typus Mossi®, cujus nomen erat *Siloach*, id est missus vel mittendus a Deo , uti jam dixi. Nam, ut ait S. Augustinus : « Nisi illo fuisset missus, nemo nostrum esset ab iniquitate dimissus. »

ADHUTERGO, ET LAVIT , ET VEXIT VIDEVS, — virtute non aquarum Siloam , sed Christi, aquis hisce quasi instrumento utentis ad cæci illuminationem, sicut utitur aquis baptismi ad mentis purificationem et illuminationem. In Siloe, inquit, Chrysostomus erat virtus Christi, quæ cæcum curavit. Meruit hoc non de condigno, sed de congruo cæci fides et obedientia, qua credidit se, luum oculis suis a Christo impositum abluendo aquis Siloe, visum recuperaturum : nisi enim hoc credidisset, iulum super oculos non geslasset, cum irrisione influentiui, nec ad Siloe ivisset, eoquelutum ab oculis abstersisset. Minus vere ergo

Glossa hic ait : « Quomodo isle sine fide sanatus est, euro : icmo legatur a Christo sanatus exlc-
ííns «ne sanatione interiori ? hoc do illis dicitur, qui propter peccata infirmabantur ; at isto prop-
ter Dei gloriam languebat : n nam, ut ostendi, magna fuit cæci hujus fides et obedientia, ac per eam pariter justificatus est, ut audiemus in fine rapitis. Sic Elisæus per aquas Jordanis Naaman Syrum purgavit a lepra, IV *Hcg.* v. *Idem per sal* in aquas amaras et salsas injectum eas dulcorant, IV *Jlcg.* n, 20. Causas varias, cur in Siloe illuminatus sit, dedi paulo ante. Hinc S. Augustinus : Dies, inquit, erat Christus, qui inter lucem et tenebras divisit, cum cæco «seilatera depulit, eique visum restituit.

Vrtii. 8. Itaque vicini, et qui viderant eum prius, QUA MENDICUS ERAT, DICEBANT : NONNE UIC EST, QU SEDEBAT, ET MENDICABAT? AUI DICEBANT :

v . Qua hic esi. 9. Alii autem : Nequaquam, sed similis est It. Ille vero dicebat : Qua eco sum. — Magnitudo facti, ait Chrysostomus, incredulitatem inducebat ; cl aperti cculi vultum cæci mutaverant, ail S. Augustinus, ul eum inluentes dubitarent an videns hic esset prior ille cæcus ; sed diligenter inspicientes per longam viam euntem . agnoverunt eumdem esse, ncc id negari posse. Ita Chrysostomus.

Mendicis. — Mirabilis Dei clementia, ait Chrysostomus, cos qui mendicabant, cum multa devotione curabat, ignobiles etiam sua dignos ducens providentia ; pro salute enim omnium venerat. Sic hodie ad B. Virginem laurclanam et Sicheneiism, plerique pauperes el tenuis fortuna miracula et beneficia per B. Virginem impetrant : tum quia ipsi majori sunt in necessitate et egestate, quam divites ; turn quia magis innocentis sunt vit®, tum quia majorem præso ferunt fidem el devotionem, tum quia Deus eorum, utpote derelictorum, peculiarem gerit curam, juxta illud : «Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor.» t'nde S. Jacobus, cap. n, vers. .i : «Nonne, ait, Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide? » Et Christus : « Pauperes evangelizantur, » *Mutti*, cap. xi. Assecla Christi ergo pauperes non spernat, sed exemplo Christi am-
biat.

va», io. 10. Dicebant ergo ei : Quomodo aperti sunt tibi ets.ii.ocLU? II. Respondit : Ille homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit, et unxit oculos meos, et dixit unit : Vade ad natatoria Siloe, et lava. Et adii, et lavi, et video. — « Illo homo, » quia nondum sciebat Jesum esse Deum, ait Euthymius et Theophylactus.

Qui dicitur Jesus. — Nomen Jesu cæcus didicerat, vel ex communi fama, vel interrogando a circumstantibus. Quod Jesum non vocet Rabbi vel Dominum, parlim simplicitati cl candori ejus, partira voracitati ascribendum : ne quid enim sum de Christo existimationi dare videretur, nudo **venialem** aperit, eumque Jesum duntaxat nomi-

nat : forte etiam id facit, no Judæos Chrislo infensos magis contra cum concitaret.

Ad natatoria, — scilicet stagna in plurali. Ita Romani ; alii legunt, *ad natatoriam*, scilicet piscinam. Idem ergo est **sensus**.

12. Et dixerunt ei : Ubi est ille? Ait : Nescio. v' — Jesus cnim fugiens laudem se subduxerat. Recedebat Christus ubi curassel, ait Chrysostomus ; non cnim quærebat gloriam, nec se ostentare.

13. Adducunt eum ad Pharisæos qui cæcus Vm)u fuerat. Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Jesus, et aperuit oculos ejus. — « Ad Pharisæos, » ut illi quasi Rabbini ct principes rem examinent. Consilio Dei id factum est, ut miraculum fieret testatissimum et celeberrimum, psique Pharisæi illud negare non possent. Undo S. Augustinus : a Crecus, inquit, confitebatur, ct cor impiorum frangebatur. » Adducunt ergo cæcum ad Pharisæos, quasi adjudices, ideoque in domo judicii **congregatos**, ait Theodorus Herculensis in *Catena*. Hæc autein domus videtur fuisse synagoga, juxta templum : agebatur cnim hic quæslío religioniscl fidei, ul scilicet Pharisæi, quasi doctores cl judices, examinarent hoc miraculum, et ex cojudicarent an ejus patrator esset Propheta ct Messias, an non.

Erat autem sabbatum. — Hoc addit, ait Chrysostomus, demonstrans illorum malam mentem ; quærebant cnim occasionem contra Jesum, cl volebant miraculo detrahare per apparentem legis prævaricationem. Nam revera facere lutum, ut illo cæcum illumines, in sabbato, uti fecit Christus, sabbati non est prævaricatio, sed sanctificatio.

17. Dicunt ergo cæco iterum : Tu, quid dicis d: Ven. n. ILLO, QUI APERUIT OCULOS TUOS? IILE AUTE I dixit : Quia Propheta est. — « Propheta, » id e4 vir sanctus, eximius, thauinalurgus ct divinus. Sic *Gen.* xx, 7, Abraham vocatur Propheta, id est vir sanctus ct eximius Vide dicta l *Cor.* xtv, initio capitis, et Ecrit, xl viii, 12, ubi varias nominis Prophet® significationes recensui. Adhuc inunctus, ait S. Augustinus, in cordo nondum l'iliū Dei confitebatur, non tamen mentiebatur ; ipse cnim Dominus de scail : «Non est propheta sine honore, nisi in patria sua. »

Tu, quid dicis de illo? — Iterum ilerumque interrogabant cæcum, ex acerbo odio el invidia in Christum, tum ni cæcum in eamdē cum Chrislo culpam ct calumniam involvant ; tum ut ex ore ejus aliquid eliciant, quo sibi contradicat, itaque euin mendacii arguant ; sed Deus invidos ct astutos comprehendit in sua astutia, dum olfecit ut per hoc crebrum examen, magis constans cæci confessio, indeque Christi miraculum et gloria elucesceret. Ita Leontius et alii. Sapienter S. Chrysostomus : Hæc, ait, est veritatis natura, ul per qu® putatur insidias pali, fortior fiat, quod et nunc accidit : parentes in medium ducuntur, qui maxiine suum filium cognoscebant, qui filii dicta confirmant.

v<r 11. 18. Non credidfrunt ergo Judæi db ileo, quia
CÆCUS FUISSET LI VIDISSET, DONEC VOCAVERINT
VIII. k>. PARENTES EJUS QUI VIDERAT : 19. ET INTERROGA-
VERUNT EOS, DICENTES : HIC EST FUJPS VESTER,
quem vos dicitis, qua cæcus natus est? Quo-
modo ERGO NUNC VIDET?

va» n. 20. Hispondebunt ris parentbs ejus, et dixe-
runt: Scimus QUA HIC IST FII IUS NOSTER, ET QUA
Va'» ii. CECUS NATUS IST : 21. QUOMODO AtTUI NUNC
VIDEAT, NESCIMUS : AUT QUIS EJUS APERUIT OCULOS,
nos nescimus: ipsum interrogate; ætatem iiaru,
ipse db su loquatur. — Pharisei cæci responso
confusi, convertunt so ad ejus parentes ex majori
livore cl rabie, ulex comm orc eliciant quippinm
quo vol cæcum, vel Christum redarguant; scilicet
vol cæcum hunc non fuisse natum cæcum, vel
non fuisse plane aecum, sed lusciosum, vel per
artem magicam, ul ait Chrysostomus, non per
miraculum a Christo fuisse illuminatum. Quære-
bant, ail S. Augustinus, quomodo hominem ca-
lumniarentur, ul cum de synagoga ejicerent, uti
paulopost fecerunt. Et 'iheophylactus hoc eorum
fuisse dilemma asserit: Aut falsum est quod filius
vester nunc videat, aut quod antea cæcus fuit;
constat autem eum videre: falsum ergo est quod
dicit, se cæcum fuisse. Parentes autem caute res-
pondent: Scire se filium hunc esse suum, ac cæ-
cum esse natum, sed a quo et quomodo sil illu-
minatus, nescire. Prudenter, ul nec veritatem
negent, nec periculum excommunicationis incur-
rant: sed timide; unde aiunt: « /Elatem habet; »
7. d., ait Augustinus: Jusle cogeremur loqui pro
infante, quia ipse pro se loqui non passel; al hic
est vir qui pro se loqui potest; ergo « ipsum in-
terrogate. v

Vert. 2'. 22. ¡Lue DIXERUNT PARENTES EJUS, QUONIAM TI-
MIDAM Judæos: jam enim conspiran erant Judæi,
IT, SI QUIS EUM CONFITERETUR ESSE CHUSTLM,
EXTRA SYNAGOGAM ITERET.

Vert. 23. 23. PROITHIA PARENTES EJUS DIXERUNT: QUA
XTATLM IIAIILT, IPSUM INTERROGATE.— A Extrâ sy-
nagogam; » Græco ἡρ.œjvivu.ˆ; hoc est cisy/ia-
gogus, scilicet ejectus e synagoga, et quasi excom-
municatus. Verum, ut ailS. Augustinus, juin non
eral malum lieri extra synagogam; quia illi ex-
pellebant, sed Christus expulsum suscipiebat,
u Propterca parentes dixerunt: » quia imbecil-
liores erant lilio, ait Thcophylactus, qui testis ade-
rat intrepidus veritatis.

Vâ« ii. 24. Vocaverunt ergo rursum hominem, qui
HERAT CÆCUS, ET DIXERUNT EI: Dà GLORIAM ÜEO,
NOS SCIMUS QUIA (qUOd) UIC HOMO PECCATOR EST.

Ver* 25. 25. Dixit lugo lis ilii: Si peccator l>i, nes-
cio: UNUM SCIO, QUIA CAICUS CUM EsSKM, MODO

Vm.ta. video. 20. Dixerunt ergo illi: quid iteir tibi?

Vert. 27. QUOMODO APERUIT TIRI OCULOS? 27. IIESPONDIF
lis; dixi \ouis jam, et audistis: quid iterum
VULTIS AUDIRE? NUMQUID ET VOS VULTIS DISCIPULI
Atufe nus heri? — « Da gloriam Deo. » Est modus,
Julxo- pitfæàs obleslaudi cl adjurandi apud lle-

bræos, ut pal t .tene rn, 19, q. d. Dic veritatem
ad Dei gloriam: fatere tu idipsum quod nos
musasse verurn. scilicet hunc hominem, puta
Jesum, esse peccatorem, atque hac veritatis, quæ
latebat, confessione a te manifestata, glorificabis
Deum, qui est prima cl æterna veritas. « Dare
gloriam Deo, » inquit Glos/a, csl venialem de
aliquo, quasi Deo presente dicere, 7. d. Confitere
istum non esse Deum, sicut nos. sed peccatorem:
nimirum praetextu religionis, ait Chrysostomus,
ad hoc volunt rerum inducere, ut negel sea
Christo curatum, aut fcte et magice per presti-
gias curatum; q.d., ait Interiinear: Nega bene-
fictum cl miraculum quod a Jesu accepisti: quod
est blasphemare, non Deo gloriam dare.

SI PECCATOR F-ST, NESCIO J UNUM SCIO, QUA CE-
CIS cum BSSLH, modo viDLo. — Prudenter et caute
respondei, quia nec palei calumnias, nec verita-
tem celat, ail Interiinear. ObjicitChrysostomus:
Quomodo dixit rectis paulo ante. « Propheta est, »
qui nunc dicit: « Si peccator est, nescio? u Res-
pondet: Non hoc dicit asserendo, nec timendo, seri
quia volebat Jesum a rei testimonio, non a sua
voce, ab incusatione eripi, 7. d. Ntmc dicere vel
disputare vobiscum nolo, an Jesus sit peccator,
necne: unum dico, quod certo scio, mejam esse
videntem, qui prius fui reęus.

Quomodo aperuit tibi oculos? — Modum cu-
rationis iterum inquirunt, more canum, ait Chry-
sostomus, qui leporem nunc huc, nunc illuc
investigant (1).

Quid iterum vultis audire? — q. d. Inaniter
ininterrogatis, non volentes addiscere, sed cavillari,
ait S. Chrysostomus.

Numquid et vos vultis discipuli ejus fieri?—
sicut ego jam video, et non invideo, ait Interi-
nearis. Imo discipulum me esse Jesu profiteor,
ac vos pariter ejus discipulos fieri opto: loque-
batur hæc, ait S. Augustinus, jam stomachans ad-
versus durilam Judæorum, cl ex reco videns,
non ferens cæcos. Nota hic heroicam conslautiam
cl magnanimitatem cæci, in luendo Jesu coram
Phaxisæis juratis Christi hostibus, unde meruit a
Christo suscipi et exaltari.

28. Maledixerunt ergo ei, et dixerunt: Tu vc>.2<-
discipulis illius sis: nos altem Mo\si discipuli
SUMUS. 29. Nos SCIMUS QUIA Morsi LOCUTUS Esi Vc
Deus: hunc altem nescuius unde sit. — a Male-
dixerunt, » dicendo: Maledicte, esto maledictus,
maledicat libi Deus, ito iu malam crucem; aut
quid simile: aut « maledixerunt, » id est niale-
dicla el convida in cum jecerunt; Arabicus,
proðniscm a/feccruid. Vei um mefilcux fuit eorum
maledictio, cl a Chrislo conversa m benedictio-
nem; laus emm piorum est ab impiis maledici.
Inde S. Augustinus, maledictum est, ait, si cor

(1) u El audistis. » Graea ahœque fere virnics ver-
siones liaihuil xai t.jx ἡρ.úg aii, c/ hqu audutui, id CSt,
turnan aatù audiilis!' vel, ted nun admdistu.

discutias, non si verba perpendas : tale autem maledictum sit super nos et super filios nostros.

Hæc autem nescimus unde sit, — an a Deo missus, uti fuit Moses, an a diabolo. Ita Eulhymius.

Vw. 80. 30. Respondit ille homo (cæcus a Christo illuminatus), et DIXIT eis : In hoc enim (7. d. Hoc sane. Est hebraismus) mirabile est, quia vos NESCITIS UNDE SIT, ET APERUIT OCULOS MEOS. — g. d. Vestrum, nipote doctorum et legis peritorum, erat, scire Jesum, qui tanta patrat miracula et me modo illuminavit, non nisi a Deo missum esse ; Deus enim est, qui per eum miracula operatur. Ubique signum illuminationis suæ inducit, ait Chrysostomus, quia hoc depravare non poterant, sed ab eo convincebantur.

Vtrs. 31. 31. SENTUS AUTEM QUIA PECCATORES DEUS NON audit. — Quæres, quomodo hoc sit verum? Nam Deus peccatores, si pœnitentes veniam petant, illam eis indulget, et peccatoribus bona temporalia, quin et spiritualia petentibus sape elargitur. Respondeo *primo* : Deus ordinarie peccatores non exaudit, peccatores, inquam, in peccato perseverantes ; aliquando tamen eos exaudit, sed id rarum est. Ha Jansenius. Id ita esse patet ex Scriptura. Audi Isaiam : « Aggravata est auris ejus, ut non exaudiat, sed iniquitates vestrae diviserunt inter vos et Deum vestrum, » *Isaiæ* 1 ix, i et 2. Et : « Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio ejus fiet execrabilis, » *Prov.* xxviii, 9. Et : « Peccatori dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum ? » *Psal.* xlix, 16. Et : « Maledicam benedictionibus vestris, » *Malach.* 11, 2. De justis autem dicitur : « Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum, » *Psal.* xxxiii, 16. Et : a Oculi Domini ad timentes eum, » *Eccli.* xv, 20.

Secundo, et magis proprie ad rem propositam, Deus non exaudit peccatores; nimirum hac ratione et modo, ut ad declarandam eorum sanctitatem (quæ nulla, vel ficta et simulata est) miracula faciat, uti facit per Jesum, ad testandum ipsum esse Messiam : de hac enim re hic agebatur. Ha Theophylactus, Eulhymius et Maldonatus hic, ac Suarez, tom. II *De Reliq.*, lib. De *Orat.*, cap. xiv : Deus, inquit, peccatores non audit, si orent mala intentione, v. g., ad confirmationem hypocrisis vel mendacii.

Tertio, S. Augustinus, lib. III *De Baptism.*, contra *Donat.*, cap. xx-, respondet cæcum hunc id dixisse generaliter, cum adhuc esset catechumenus, et necdum salis in fide instructus; nam generaliter id ipsum non esse verum. Quare sententiam hanc non omnino esse veram, nec esse sententiam S. Scriptum, sed S. Scripturam tantum asserere illam prolatam esse a cæco : quod verum est et canonicum.

Audi S. Augustinum : « Hæc adhuc inunctus loquitur; nam et peccatores Deus exaudit : alioqui frustra publicanus diceret, Deus propitius esto

mihi peccatori; ex qua confessione meruit justificationem, sicut et cæcus ille illuminationem. »

Ex hoc loco S. Cyprianus, *cpistol.* 61 et 80, et ejus sequaces Donatista», inferebant baptismum a ministro hærellico collatum, esso invalidum, ideoque iterandum, quia hærellicus est magnus peccator, quem Deus non audit. Sed perperam : nam simili modo Catholici sacerdotis qui in peccato vivit, baptismus esset irritum et iterandum ; hic enim est peccator. Dico ergo, alia est vis Sacramenti, alia orationis. Sacramentum enim habet vim ex opere operato, oratio vero ex opere operantis, puta ex sanctitate et meritis orantis. Quare si peccator, v. g., hæreticiis, baptizet, validum est Sacramentum, suamque habet vim ex institutione Christi, qui per Sacramentum gratiam confert : Christus enim est principalis auctor baptismi. qui per ministrum, quasi instrumentum baptizat. Adde, esto Deus non audiat preces peccatoris in quantum ipse persona privata est; audit lamen ejusdem preces, quatenus ipse persona publica est, puta minister Ecclesiæ, Ecclesia enim est sancta, quia caput, puta Christum, habet sanctum, multaque membra, hoc est multos fideles habet sanctos, quorum preces Deus exaudit.

32. A SACULO NON EST AUDITUM, QUIA (**quod**) Vers. 33»
QUIS APERUIT OCULOS CACI NATI, — *q. d.* Esto, Moyses et Prophetæ multa fecerint miracula, nunquam tamen cæco nato visum restituerunt : Jesus ergo, qui mihi cæco nato visum reddidit, magnus Prophetæ in mundum a Deo missus sit oportet, imo major Mose et Prophetis cæleris. Pungit et retundit dictum Phariseorum : a Tu discipulus illius sis, nos autem Moysi discipuli sumus, n *q. d.* Nos Mosen antefertis Christo; ego vero Christum antefero : vos Moysi discipuli esso vultis, ego malo Jesu esse discipulus. Ita Cyrillus, Leontius et alii.

33. Nisi esset uic a Deo, non poterat facere Vers. 33»
quidquam, — in curanda cæcitate mea. Dicit hoc cæcus libere, constanter et veraciter, ait S. Augustinus, Dei enim opus supernaturalis et proprium est illuminare cæcos.

34. Responderunt, et dixerunt ei : In peccatis Vers, il
NATUS ES TOTUS, ET TU DOCES NOS? — aTotus, p
scilicet et anima et corpore ; nam ob peccatum tuum cæcus es natus : hinc stigma peccati in oculis ostentas. Censent enim cum Pythagora, Platone et aliis, animam ante corpus exilisse, et ob peccata in corpus deforme, v. g., cæcum, esse detrusam. Ita Cyrillus, Leontius et alii. Aliter Maldonatus, *q. d.* Ab utero matris usque in hodiernum diem nil didicisti, nisi peccare. Sic et S. Chrysostomus et Theophylactus : A prima etale, inquit, continuo peccas.

Et tu doces nos? — *q. d.* Tu, o cace peccator, vis docere nos, qui sumus videntes, sapientes et justi?

Et ejecerunt eum foras, — extra domum pri-

vatem, in qua erant, quasi ►tuitum et indignum, cum quo tanti magistri disputarent, ait Maldonatus; vel, ut Theophylactus ex S. Chrysostomo, extra templum, ac consequenter extra synagogam, ait Leontius, hoc est, excornrnunicaverunt eum, et extra cœlum, sive Ecclesiam suam, ejecerunt; sed invenit cum Dominus templi (Christus), ait Chrysostomus, et suscepit. Utrumque cos fecisse est credibile, scilicet cæcum ex domo, et hoc symbolo ex Ecclesia sua ejecisse. Hoc enim apud cos jam decretum erat, ut patet vers. 22. Atque hoc satis significant vers. 28, cum dicunt: « Tu illius discipulus sis, nos autem Moysi discipuli sumus, » q. d. Abi a Mose et nobis, o apostata, ad tuum Jesum; nimirum huc cos agebat livor et odium Christi. Denique idipsum suadet, quod hæc acta sint in domo judicii, quæ videtur fuisse domus publica, non privata, puta synagoga juxta templum, ut dixi vers. 31. Il i S. Chrysostomus, Theophylactus, Leontius. Idipsum magis patebit cap. x, vers. I, ubi ob cæcum hunc e synagoga expulsum, Christus ait se esse ostium ovilis Dei, id est Ecclesiæ.

Vers. 35. 35. Atún it Jesus quia ejecerunt elm foras : et cum invenisset eum, dixit ei : Tu credis in

Vers. 36. FILIUM DEI? 36. RESPONDIT ILLE, ET DIXIT : QUIS

Veri. 37. EST, DOMINE, UT CREDAM IN EUM? 37. Et DIXIT EI Jesus : Et vidisti eum, et qui loquitur tecum,

Vers. 38. IPSE EST. 38. At ILLE AII : CREDO, DOSINE. Et procidens adoravit eum. — Christus cæcum, a Judæis ob sui confessionem ejectum, benigne suscipit ejusque constantiam remunerat; quare quem prius carne, eundem nunc mente illuminat. Nam cum eum carne illuminavit, simul ei communia et confusa quædam fidei semina iniecerat, quæ nunc particulatim efformat et perficit, ul Jesum quem quasi illuminatorem sui credebat esse Prophetam, sed hominem, nunc credat esse quoque Deum Deique Filium. Unde Glossa : Habebat cæcus, inquit, jamdudum cor paratum ad credendum, sed in quem credere deberet, ignorabat. Unde ait : « Quis est, Domine, ut credam in eum? » Discit ergo hoc a Christo, ul scilicet in se, quasi in Messiam, Dei Filium, ideoque Deum verum, credat.

Et cum invenisset, — utique studio Christi quaesitum eo loci, ubi ipsum esse sciebat. Nemo enim invenit, nisi id quod antea quæsivit : nimirum pastoris boni est querere ovem errantem, quæ se in viam reducere nequit, nisi ab illo quæ-sila el reducta. Unde S. Augustinus, tract. 4 : u Illi pellunt, inquit, excipit Dominus : magis enim quia expulsus est, Christianus factus est. »

Credis. — Jesus non requisivit fidem cæci in sanatione corporis, sed hic in sanatione mentis eam exposcit; quia, ut ait S. Augustinus, serui. 15 *Dc Verbis Apostoli* : « Qui fecit te sine te, non justificat te sine te; fecit nescientem, justificat volentem. »

Et dixit ei Jesus : Et vidisti eum, et it lo-
xvi!.

quit l i i n z u x, IPSEEST. — « E! vidisti eum, » mine cuna se tibi ipse videndum offert, quem hucusque cæcus videre non potuisti. Nam cæcus illuminatus fuerat in Siloc absente Christo, unde Christum hucusque non viderat. Insinuat ergo Christus se esse eum qui ipsi paulo ante visum restituit. Reducit enim ei in memoriam '■ nnilak m, ait Theophylactus, et quod ab eo virtutem videndi acceperit, ut rie credat ipsum non tantum esse Filium hominis, red et Filium Dei.

Credo, Domine, e? procidens adoravit eum, — Jesum, tanquam genuinum et proprium Dei Filium, ideoque Deum verum latria adorandum. Porro cæcus, Christo interius eum illustrante et impellente, dicens: « Credo, w simul elicuit actus spei, contritionis, charitatis, religionis et adorationis erga Christum, et per illos a peccatis purgatus et justificatus est. Quocirca vir sanctus et Aposto! » evasit : scripsit ejus vitam Petrus da N 'a-lis, episcopus Esquilinus, in *Catalogo Sanctorum*, lib. V, cap. en : a Codonius Episcopus, inquit, CrduU vel Sidonius, fuit ille cæcus a nativitate, quem T? : * Dominus lutum ex sputo faciens, et oculos liniens, illuminavit, ut habetur *Joan*, ix, qui et ab aliquibus dicitur fuisse unus ex 72 Christi discipulis. Sive autem ex numero illorum fuerit, sive non, planum habetur ex chronicis et gestis discipulorum, quod Christi discipulus fuit; et post ascensionem Domini ab Apostolis baptizatus, S. Maximino specialiter adhæsit, et cum eodem, et Lazaro atque sororibus ejus naviculæ impositus, a finibus Judæorum expulsus iuiL Postquam autem præfati Sancti provinciam Provincia», ad quam Deo duco applicuerunt, ad Christum converterunt; et postquam beatus Lazarus Massiliæ, el beatus Maximinus Aquis ordinati sunt, ipse in ministerio Maximini, Aquensis civitatis Episcopi, permansit, et ejusdem prædicationis coadjutor : ubi et post dies multos in pace quievit, et juxta magistrum reconditus jacuit, ut supra dictum est. »

39. Et dixit Jesus. — Nonnulli codices addunt Vtw. 30. ct, scilicet cæco; sed cum Romanis, Græcis, Syro et Arabico delendum tó ri. Christus enim hæc dixit non ad cæcum, sed ad Phariseos.

IN JI DICIAM EGO IN III NC MUNDUM VFM (ArabicUS, twh ut ju hcc' i hunc mundum), et qui non vident, VIDEANT, ET QUI VIDENT, (IÆCI FIANI. — « In judicium, » id est ad condemnationem, ait Cyrillus, Leontius, Theophylactus el Chrysostomus, ul scilicet superbos el mundanos Phariseos, qui sibi videntur videre et sapere, cæcitatis arguam, convincam el condemnem.

Melius alii accipiunt *judicium* non condemna- Qttu, |a<m tionis, sed examinis el discretionis, q. d. Ego jaJiauiu hie tole!. LgâlurT incarnatus sum et veni in terram, ut discernam et separem credentes ab incredulis, bonos a malis, pios ab impiis; nimirum ut humiles, qui antea in ignorantia Dei et salutis vivebant in cæcitate mentis, instar cæci hujus

mihi credentes, Dei et rerum ad salutem spectantium cognitione illuminem; superbos vero mihi credere nolentes, uti sunt Pharisei scientia legis inflati, superbia sua excæcari permittam, ac excæcatos caecitatis arguam et refutem. Ita S. Augustinus.

Posset *secundo*, iudicium hic significare arcanum Dei consilium, et mirabile decretum, sed justo ejus iudicio statutum et fixum, quo Deus effecit ut Gentiles Deum ignorantes, ideoque cæci, lumen fidei Christi viderent, illudque humiliter et avide susciperent; Scribæ vero, Pharisei et mundi sapientes sua scientia inflati, per infidelitatem excæcarentur, Christique fidem et lucem repellerent. Humilitas ergo Gentes insipientes se Christo subdentes fide Christi illuminavit: superbia vero Scribas sapientes Christum repellentes infidelitate cæcavit. Ita Cyrillus, vel potius Clitovæus, qui Cyrillum hic supplevit. Hoc est quod exclamat Apostolus, *Hom. xi*: « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viæ ejus! » Nimirum, a iudiciis Dei abyssus nulla. » Causam præmisit Apostolus ibidem vers. 23, dicens: « Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret. » Ha Clitovæus, in *Impresso*, et Cyrillus, in *Catena*. Porro Theodorus, in *Calena*, hæc ad Paulum et Judam adaptat; Paulus enim ex cæco videns, Judas autem ex vidente cæcus factus est.

Ubi notii *nul*, *propterea*, *ideo*, *idcirco*, etc., apud Joannem sæpe non causam, sed effectum vel consecutionem significare. Non enim hac causa et hoc fine venit Christus, ut Scribæ excæcarentur, sed cæcitas eorum ex adventu et prædicatione ejus consecuta est, non per actionem Christi, sed per ipsorum superbiam et culpam. Ha Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius et alii.

7«n W. 40. Et AUDIERUNT QUIDAM EX PHARISÆIS, QUI CUM IIS ERANT, ET DIXERUNT EI: NUMQUID ET NOS CECI sumus? — Senserunt Pharisei Christi dicto, « ut videntes cæci fiant, » se tangi et pungi, Christumque loqui de cæcitate non corporis, uti vult Theophylactus, sed animi: ita Cyrillus et Leontius.

Videbant enim se corpore non esso cæcos, quare si eos oculis captos dixisset, ipsum stolidum explosissent; rogant ergo: « Numquid et nos creci sumus? » *q. d.* Itane tu venisti, ut cæcos corporaliter illumines, et nos spiritualiter videntes legisque doctores excæces, et insipientes amentesque efficias? Ostende nobis haec cæcitatem et amentiam.

41. Dixit eis Jesus: Si cæci issetis, non uideretis peccatum; nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet. — Arabicus, *firmatum est*. *Primo*, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius exponunt de cæcitate corporis, *q. d.* Si cæci essetis corpore, minus superbiretis et peccaretis. Cæcitas enim corporis humiliaret animum vestrum.

Secundo, et magis genuino, S. Augustinus, *tract.* 44, « si cæci essetis, » scilicet vestro sensu et iudicio, hoc est, si cæcos, id est ignorantes et insipientes in rebus salutis vos esse humiliter agnosceretis, non haberetis peccatum; quia cæcitas vestre remedium quaereretis, et amere quaerentes acciperetis. Sic et Beda, Maldonatus et alii.

Tertio, præcise et scholastice, *q. d.* Si essetis cæci, scilicet per ignorantiam Scriptural et legis naturalis, non haberetis peccatum juxta ignorantiam hanc operando, et me Messiam vestrum non agnoscendo; scilicet si ignorantia vestra esset plane inculpata et invincibilis, haberetis quidem aliquod peccatum, sed minus grave et excusabile, atque facile a me, ignorantiam vestram mea doctrina dispellente, possetis illuminari et curari; nunc vero apud vos a dicitis: Quia (quod) videmus, » hoc est, putatis vos videre esse sapientes, ut de Christi adventu et persona optime judicetis; *idcirco*, ut habet Græcus, Arabicus et Syrus, « peccatum vestrum manet, » *q. d.* Idcirco vos ex malitia et arrogantia permanetis in vestro infidelitatis contra me peccato, idcirco obstinatis et obliuialis animum, ut me Messiam esse credere nolitis, etiamsi ego id ipsum plurimis signis et miraculis verum esse demonstrarim. Quocirca nulla ratione a me illuminari et curari potestis, quia obstinate me audire non vultis, ita Theophylactus, Jansenius et alii.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus de se duas parabolas dat, unam ostii, aliam pastoris otium, et utramque tibi attribuii.

Unde ait vcrs.l : Ego sum ostium ovium; qui ergo per me non intrat in ovile, ille fur est et latro.

Et vers, t i : Ego sum pastor bonus, etc., et animam meam pono pro ovibus meis. Secundo, Judaei inter se de Jesu dissentientes, vers. 19, rogant eum ut clare dicat an ipse s.f. Messias, id est Christus, llespondit Jesus se esse Christum, sed Judæos id nolle agnoscere, eo quod non sint oves suæ. Hinc tertio, Judæi, vers. 31, tollunt lapides, ut in cum jaciant, sed Christus se et sua dicta tuetur illo dicto Psalm. lxxxi : Ego dixi, Dii estis. Quare Judans eum capere volentibus, ipse invisibiliter elabatur.

1. Amen, amen dico vobis : Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, et latro. 2. Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. 3. Huic ostiarius aperit, et oves vocem ejus audiunt, et proprias oves vocat nominalim, et iducit eas. 4. Et cum proprias oves emisit, ante eas vadit : et oves illum sequuntur, qui sciunt vocem ejus. 5. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo; quia non noverunt vocem alienorum. 6. Hoc proverbium dixit <is Jesus. Illi autem non cognoverunt quid loqueretur eis. 7. Dixit ergo eis iterum Jesus : Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium. 8. Omnes quotquot venerunt, fures sunt et latrones, et non audierunt eos oves. 9. Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur; et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet. 10. Fur non venit nisi ut furetur, et mactet, et perdat. Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habeant. 11. Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. 12. Mercenarius autem, et qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit; et lupus rapit, et dispergit oves : 13. mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus. 14. Ego sum pastor bonus, et cognosco meas, et cognoscunt me meæ. 15. Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem; et animam meam pono pro ovibus meis. IG. Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor. 17. Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. 18. Nemo tollit eam a me; sed ego pono eam a meipso, et potestatem habeo ponendi eam; et potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum accepi a Patre meo. 19. Dissensio iterum facta est inter Judæos propter sermones hos. 20. Dicebant autem muli ex ipsis : Dæmonium habet, et insanit; quid eum auditis? 21. Alii dicebant : Hæc verba non sunt dæmonium habentis, numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire? 22. Facta sunt autem Encæniam in Hierosolymis; et hiems erat. 23. Et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis. 24. Circumdederunt ergo eum Judæi, et dicebant ei : Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam. 25. Respondit eis Jésus : Loquor vobis, et non creditis : opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me; 26. sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis. 27. Oves meæ vocem meam audiunt; et ego cognosco eas, et sequuntur me : 28. Et ego vitam æternam do eis; et non peribunt in æternum, et non rapiet cas quisquam de manu mea. 29. Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est; et nemo potest rapere de manu Patris mei. 30. Ego et Pater unum sumus. 31. Sustulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum. 32. Respondit eis Jesus : Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? 33. Responderunt ei Judæi :

De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia; et quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum, 34. Respondit eis Jesus : Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi : Dii estis? 35. Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura : 36. quem Pater sanctificavit, et misit in mundum, vos dicitis : Quia blasphemas : quia dixi, Filius Dei sum? 37. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. 38. Si autem facio; et si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis et credatis quia Pater in me est, et ego in Patre. 39. Quærebant ergo eum apprehendere ; et exivit de manibus eorum. 40. Et abiit iterum trans Jordanem, in eum locum ubi erat Joannes baptizans primum, et mansit illic. 41. Et multi venerunt ad eum, et dicebant : Quia Joannes quidem signum fecit nullum. 42. Omnia autem quæcumque dixit Joannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

Ven. i. 1. Amen, amen (id est in veritate, sive verissime et certissime) dico vobis : Qui non intrat per ostium IN OVILE OVIVM, SED ASCENDIT ALIUNDE . ILLE PARAT HUR EST ET LATRO. — Proponit hic Christus parabolam ostii ovilis, ut per eam ostendat quis ipso sit, et quales sint sui annui et adversarii, puta Scribæ et Pharisei. Incipit hæc parabola, vers 1, et finitur vers. 11, ubi Christus aliam pastoris parabolam inducit.

Occasio est causa cur Christus hanc parabolam proposuerit, fuit quod Pharisei cæcum a se illuminatum ob Christi fidem et confessionem, in Synagoga quasi ex ovili suo ejecerant, quo facto significabant Jesum non esse Messiam, nec membrum Synagoga*, sive Ecclesiæ suæ; sed esse pseudopropheta, ac consequenter eos qui in ipsum credebant, uti crediderat cæcus ab eo illuminatus, errare in fide, et aberrare a Synagoga esseque Ecclesia* suæ apostatas. Proponit ergo Christus parabolam ostii ovilis, ut per illam doceat contrarium, scilicet adeo se non esse pseudopropheta, ut potius omnes alii, qui per ipsum tanquam verum ovilis, id est Ecclesiæ Dei, ostium, in illam non intrant, sint seductores et falsarii; illi vero sini legitimi pastores, Prophète et doctores, qui per ipsum in hoc ovile, id est in Ecclesiam Dei, intrant. Quare Synagogam Phariseorum jam judaizantem, esse Synagogam non Dei, sed Satante; veram autem Dei Ecclesiam esse Christianam, quam Christus instituebat, Synagoga* Judaico surrogabat, ac proinde cæcum a Synagoga excommunicatum, per fidem in Christum ingressum esse in Ecclesiam veram, scilicet Christianam.

Puteu It lotam parabolam Fetur facile comprehendit totam ejus synopsis hic oculis subijciam.

caiid. Primo, ovile Dei est Ecclesia, quæ vetus apud Judæos Synagoga dicebatur. *Secundo*, herus ovilis, id est dominus Cedeste, est Deus Pater. *Tertio*, ostium est Christus, sive fides in Christum, qui clausus est Scriptura legis et Prophetarum, velut ostio suis seris obserato. *Quarto*, ostiarius est Spiritus Sanctus. *Quinto*, oves sunt non soli predestinati, ut opinatur S. Augustinus, et electi ad gloriam. sed quivis fideles et discipuli Christi, sive

omnes qui sunt in Ecclesia. *Sexto*, veri pastores et Praelati sunt, qui per Christum intrant. *Septimo*, his ostiarius, id est Spiritus Sanctus, aperit ostium, quia fides in Christum, per quam ingrediuntur in Ecclesiam, est donum Spiritus Sancti, ipseque Spiritus Sanctus eis potestatem veram et legitimam impertit, ut quæ ipsi fecerint, rata sint et habeantur a Deo. *Octavo*, hi educunt oves, id est fulcres, ad pascua sacrae doctrinas, gratiæ et virtutum, eisque suo vite probæ exemplo prae-eunt ; ac neminatim eas vocant, quia sigillatim uniuscujusque curam gerunt, et singulos ad meliora hortantur, stimulant, compellunt. *Nono*, qui per Christum non intrat in ovile, sed vel per murum in illud transilit, vel per fenestram aut maceriam in illud irrumpit, ille fur est et latro ovium, id est fidelium; hos enim mactaro et perdere satagit. Cadera fere sunt emblemata, quæ ad elegantiam perlinent, nec rei per eam significate sunt applicanda.

Nunc singula sigillatim expendamus, et ad incudem revocemus.

Qui non intrat per ostium in ovile (græce αυλw, id est stabulum) ovium, sed ascendit aliunde (Arabicus, *per alium locum*), ille fur est et latro, — q. d. Qui per me Christum, qui sum ostium Ecclesiæ, in eam non intrat, ille non est pastor, sed fur et latro, qui fideles laniare, necare et perdere molitur. Tales fuere Judas Galilæus et Thcodas, *Act. v, 36* et 37, ac similes, qui se finxerunt esse Messiam, aut id quod Messias erat proprium, sibi arrogare et profiteri conati sunt. Tales etiam jam esse incipiebant Scribæ et Pharisei, qui antea per merita Christi legitimam a Deo docendi et gubernandi populum potestatem acceperant, ideoque ejus veri erant pastores et doctores; jam autem Christo praesenti se opposcentes, et populum ab eo avertentes, fiebant lupi, imo fures et latrones fidelium. Ita S. Augustinus et ex eo Glossa : Contra Phariseorum, inquit, qui se videre jactabant, arrogantiam, similitudinem proponit, ostendens nec sapientiam, nec bonam vitam quidquam valere, nisi per eum. Et Chrysostomus : Dicens *aliunde*, inquit, Scribas significat, qui docebant doctrinas et mandata Ito-

minum, et legem transgrediebantur. Tales quoque olim fuere pseudopropheta, cl nunc sunt lucratici, de quibus Jeremías, cap. xxvi, 21 : « Ipsi, inquit, currebant, et ego non mittebam eos. » Audi S. Augustinum : a Dicant Pagani, vel Judæi, vel hæretici : Bene vivimus ; si per ostium non intrent, quid eis prodest ? non bene vivere dicendi sunt, qui finem bene vivendi vel capitate nesciunt, vel inflatione contemnunt. »

Tropologice addit Augustinus : Humilis janua est Christus : qui intrat per hanc januam oportet humilem esse, ut sano capite {ne in superliminare attollens caput impingat} possit intrare ; qui non se humiliat, sed per maceriam vult ascendere, ideo exaltatur ul cadat. Idem S. Augustinus, serm. 49 *De Verbis Domini* : Intrat per ostium, inquit, qui intrat per Christum ejusque passionem imitatur cl humilitatem, a Fur» est, quia oves, id est fideles, Christo surripere sibi arrogare contendit. Idem « latro » est, quia fidelium animas occidit et gehennæ mancipat. Ila S. Augustinus : Fur est, inquit, quia quod alienum est, suum dicit ; nimirum oves Dei suas faciendo, ait Glossa. Latro est, quia quod furatur occidit, ait S. Augustinus.

Ad kua- Tropologice : festive noster Salmerón, tom. VII,

S8 : In Ecclesiam, inquit, id est ad beneficia ecclesiastica, varii varie intrant. *Primo*, nonnulli per ostium sive portam Cæsaream ; nimirum aulici per commendationem Cæsarum, regum, principum. *Secundo*, alii intrant per portam auream, scilicet divites. *Tertio*, alii per portam sanguineam, puta per parentes, cognatos et amicos potentes. *Quarto*, alii per portam munerariam, hoc est per dona et munera. *Quinto*, alii per portam famulariam, scilicet servi et famuli, qui propter obsequia ab Episcopis promoventur ad beneficia. Hi jacent languentes et exspectantes aquæ, id est sedis vacantis, motum ; tunc enim qui prior est in gratia apud successorem, beneficium oblinet.

Vers. 2. 2. Qui ALTEM INTRAT PER OSTIUM, PASTOR IST ovium. — S. Chrysostomus per *ostium* intelligit sacras Scripturas : Ite enim, inquit, Dei cognitionem aperiunt, oves custodiunt, lupos prohibent, hærelis aditum præcludentes. Sic et Theophylactus, Leontius cl Euthymius. Accedit Theodorus Heracleotes, in *Catena*, qui et aliam causam addit : S. Scriptura cl ostium, inquit, quia ille verus cl pastor, cui ostium ingressum, id est S. Scriptura auctoritatem probet et fidem conciliat. Verum S. Augustinus, Cyrillus, Beda, Rupertus hic et S. Gregorius, homilia Iti in *Ezech.*, per *ostium* intelligunt Christum. Ipse enim, vers. 7, diserte ait : a Ego sum ostium. »

Dices : Christus est pastor ovium ; ergo nequit esso ostium : pastor enim intrat per ostium, ergo ipse non potest esse, ostium. Respondet S. Augustinus : Dominus (Christus) ipse ostiarius, et pastor, cl ostium ipse, sc aperit qui seipsum exponit ; vel ostiarius est Spiritus Sanctus, de quo Do-

minus : • Ipse vos docebit omnem veritatem ; » ostium ergo est Christus, qui est veritas, quam qui docet, ostium aperit. Hæc Augustinus. Et Glossa : Omnes, ait, qui veritatem tenent et docent, in Christo pastore sunt unus pastor ; sibi Christus soli tenuit quod ostium est, per quem oves intrent ad Deum ; intrat autem pastor ostium : Christum enim Christus ipse et alii pastores predicant. Simplicius cum Maldonado, dicas Christum pastorem per ostium, id est per seipsum intrare in Ecclesiam, quia sua auctoritate in eam intrat, cæleri vero intrant auctoritate a Christo accepta. Nec enim in parabolis omnia ad amussim accommodare est possibile. Porro, Syri et Ilcbræi gaudent parabolis caque conduplicant et multiplicant, imo unam alteri inserunt et commiscent. Unde Christus Scribis non nisi in parabolis loquebatur, *Matth.* xm, XL Sic hic Christus parabolas ostii et pastoris commiscet.

3. Huic ostiarius aperit, — id est Mqfses, inquit Chrysostomus, Theophylactus, Entymios, cui ostium, id est Dei eloquia credita sunt. Moyses enim Christo testimonium perhibens, eum quasi principem in Ecclesiam inducit, juxta illud cap. v, vers. 46 : « Si crederetis Moysi, credere, s forsitan et mihi, de me enim scripsit. »

Secundo, Cyrillus ostiarium censet esse angelum qui præest toti Ecclesiæ, puta S. Michaelem. Ostiarius est Christus ipse, ait S. Augustinus, verbis jam citatis.

Tertio et genuine, idem S. Augustinus, Chrysostomus, Theophylactus, Rupertus, Maldonatus et alii : Ostiarius, inquit, cl Spiritus Sanctus, per quem nobis Scripture reserate Christum pastorem indicant, ait Theophylactus. Aut potius Spiritus Sanctus Christo aperuit ostium in Ecclesiam, dum eum Ecclesiæ pastorem constituit, et suo testimonio, gratia cl miraculis auctoravit, ul cum in Christi baptismo specie columbæ in eum descendit, ac deinde per eum cæcos illuminavit, ægros sanavit, mortuos suscitavit. Idem alii quoslibet pastores, legitimos Christi successors, præficit Ecclesiæ, facitque ut ab Ecclesia agnoscantur cl recipiantur, ac per eos cæteros fideles in Ecclesiam inducit. Idem pseudopaslozum, ut hæreticorum, fraudes detegit facitque ut ab Ecclesia expellantur.

Er ovfcs vocem ejus audiunt. — ç. d. Sicut oves ex consuetudine et ex pastoralis cura et benevolentia pascendi agnoscunt suum pastorem, ejusque vocem audiunt, id est sentiunt, dignoscunt, et quid ille velit intelligunt, illudque ei obediendo cxequuntur et faciunt, ul, dum pastoris præeuntis sibilum audientes, illum, relido etiam pabulo, sequuntur : sic pariter fideles et Christiani Christum verum pastorem, et illos quos ipse sibi vicarios substituit, agnoscunt ejusque vocem audiunt, Hique per omnia obediunt. S. Augustinus et ex eo Beda, per oves solos prædestinatos accipiunt ; hi enim oves vocantur et ab hædis dis-

cernuntur, *Matth.* xxni, 33. *Sed ibi ngilur* do iudicio, ubi electi et *salvandi* a reprobis secernuntur: hic vero agitur de Ecclesia in terris militante, ubi electi cum *reprobis commixti* sunt, nec ab iis secerni possunt. Quare utrique vocantur oves: oves ergo sunt omnes fideles; hi enim sunt in ovili, *id est in Ecclesia*, et Christum pastorem agnoscunt, amant et colunt.

Er proprias oves vocat NOMINATI. — Arabicus, *d vocantur oves ejus nominibus suis*. « Nominatili), » id est sigillatili), g. d. Pastor singularum ovium curam gerit, omnesque et singulas evocat, ut sc ad pascua praeuntem sequantur; ac si quæ ægra sit, illam solam avocat, ungit, medetur, imo, si opus sit, in humeros tollit. Adde, solent pastores solertiores suis vaccis, canibus, ovibus nomina imponere, ac per ea illas ad se evocare. Sic pariter Christus et quilibet post eum pastor Christianis, dum eos baptizat, nomen proprium indit, illoque eos compellat et vocat, ac singulorum curam gerit, ut eos verbo, exemplo cl SS. Sacramentis pascat, itaque ad salutem et gloriam cœleslem deducat.

Odo «o* Notat Leontius Christum hic tradere octo veri
“J440* pastoris signa et munia. *Primum* est, quod per ostium ingrediatur; *secundum*, quod ostiarius illi aperiat; *tertium*, quod oves ejus vocem agnoscant illicque pareant; *quartum*, quod singulas oves nominatila appellare possit; *quintum*, quod oves educat; *sextum*, quod ante eas vadat; *septimum*, quod oves eum sequantur; *octavum*, quod animam suam ponat pro ovibus. Talis fuit S. Chrysostomus, qui cum de expulsionem ejus ageretur, *hom.* 11, sic suos affatur: « Vos estis mihi pater, vos mihi mater, vos mihi vita, vos mihi gratia: si vos proficitis, mihi placebit. Vos estis corona mea, et divitiæ meæ, vos estis thesaurus meus. Ego millies pro vobis immolari paratus sum; et nec gratia mihi in hoc est, sed debitum reddo. Bonus enim pastor debet animam suam pro ovibus suis ponere; hujusmodi enim mors immortalitatem parit. »

Et educit eas — ad pascua, quæ non extra, sed intra ipsum ovile, hoc est, in ipsa Ecclesia continentur. In Ecclesia enim pastor docet populum, Missam celebrat, baptizat, Sacramenta administrat, etc. Adde, Ecclesia est cœtus fidelium: ubi ergo sunt fideles, ibi pariter est Ecclesia, vel pars Ecclesiae.

Ven 4. 4. Et cum proprias oves emisit (ad pascua), ANTE EAS VADIT, — Ut ilCF pFiCCal, Ut COS a lupo et raptore defendat, ut per rectum iter commodumque eas ad meliora pascua se sequentes deducat. Sic pariter Christus et quilibet verua pastor, *primo*, fidelibus iter in cœlum prodisanclæ vit® exemplo. Cogitet ergo pastor se fidelium debere esse in sanctitate anteambulonem et ducem, conquæ omnes præire, ut cunctis illustre det virtutum exemplum, in quod singuli intucnles ipsum ad alta sequantur, juxta illud

S. Petri, *Epist.* I, cap. v, 3: « Non dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. » *Sei undo*, pastor fideles ab hærelis, scandalis cœterisqno noxis sua vigilantia et robore tuetur et defendit. *Tertio, eis rectum* iter in cœlum commonstrat, ac melioribus, quibus potent documentis, consiliis, monilis eos pascit ac nutrit. Ita Theophylactns, Boda, Euthymius et alii.

Anagogice S. Augustinus: « Quis, ait, est qui oves processif, nisi qui surgens a mortuis jam non moritur, et Patri dixit: Quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum.

Et oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus. — Hoc est, dignoscunt vocem pastoris sui a voco cujusvis alterius, ideoquo ejus vocem et sibilum sequuntur.

S. Alienim autem non sequuntlii. sed fugiunt v^{rs}-s. AD EO: QUIA NON NOVERUNT VOCEM ALIENORUM. — V. g., hæreticorum, Judæorum, Paganorum omniumquo improborum et fraudulentorum; hos enim quasi lupos fugiunt veri fideles, qui sunt genuinæ Christi oves.

fi. Hoc PROVERBIAI DIXIT EIS JESUS. ILLI AUTEM Veri. 6. NON COGNOVERUNT QI ID LOQUERETUR EIS. — ff P1O-verbium, » Graece rz^{tuiz}-v, id est *paremtam*, similitudinem, parabolam, ut vertit Arabicus. Vide dicta Prov. i, 5. « illi autem, » scilicet Pharisei et Judæi, contra quos parabolam hanc intorsit Christus, quin et Apostoli eamdem non intellexerunt, eo quod in se involuta sit, (enigmatica et obscura.

7. Dixit ergo eis iterum Jesus: Amen, amen vers.t. DICO VOBIS, QUIA EGO SUM OSTIUM OVIVM. — Mfthlo-natus censet hic Christum duplex ostium statuere, scilicet ostium domus, et hoc esse S. Scripturas, et ostium ovilis, et hoc esse Christum. Credo, inquit, alio sensu dixisse Christum: Qui non intrat per ostium; alio vero: Ego sum ostium. Nam cum dixit: « Qui non intrat per ostium, » de ostio, per quod pastores; cum dixit: « Ego sum ostium, » de ostio, per quod oves ingrediuntur et egrediuntur, loquebatur, quod diversum omnino est; illud est porta prima domus, hoc ostiolum ovilis; per illud pastorem, per hoc oves dixit ingredi debere; illud quod esset, non declaravit, hoc se esse dixit: « Ego, ait, sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur, et ingreditur et egredietur, et pascua inveniet, » Verum hæc distinctio ostii subtilior est. quam solidior: ubique. Christus de uno codemque ostio, scilicet ovilis, loquitur. Quod enim ante parabolico et obscuro dixit, vers. 1: « Qui non intrat per ostium, etc., fur est et latro, » cum illud discipuli non intelligercnl, Jesus cis parabolam explicuit, dicens: « Ego sum ostium ovium: omnes quotquot venerunt, fures sunt et latrones, » « Ecco, ait S. Augustinus, quod clausum est, aperuit. Ipse est ostium: intremus, ut nos intrasse gaudeamus. » Itursum hæc distinctio difficultatem quidem unam evadit,

scilicet quomodo Christus, quasi pastor per ostium, Id est per S. Scripturas sibi attestantes, ingrediatur in domum Enfieste : alteram tamen, quomodo scilicet idem sit pastor et ostium, non evadit. Dicendum ergo Christum hic miscere more Syrorum inter se duas parabolas, unam ostii, alteram pastoris, ut dixi vers. 2. Duo enim hic docere intendit Christus : Prius, neminem posse ingredi in Ecclesiam, indeque in cœlum, hoc est, neminem posse justificari et salvari, nisi per se, scilicet per fidem, credendo Jesum esse salvatorem mundi ; hoc ostendit per parabolam ostii. Sicut enim non patet ingressus in ovile, nisi per ostium, sic nec patet ingressus in Ecclesiam militantem et triumphantem, nisi per Christum. Posterius, se verum esse pastorem, qui animam ponat pro ovibus suis, cæteros vero mercenarios : quare oves se sequi debere non mercenarios : hoc ostendit per parabolam pastoris ; porro, quia hoc posterius priori immixtum et connexum est, idcirco parabolam ostii parabola* pastoris immiscet et innectit.

8. OMNES QUOTQUOT VEXERUNT, FURES SUNT ET LATRONES, ET NON AUDIERUNT EOS OVES. — DICCS : ergono omnes Prophète, qui venerunt ante Christum populumque docuerunt, fures sunt et latrones? Respondents. Augustinus, lib. XVI *Contra Faustum*, cap. xii, et S. Hieronymus, lib. II *Contra Pclag.*, et Beda hic, Prophetas non venisse sua sponte, sed missos esse a Deo. Rursus cos non venisse præter Christum, sed cum Christo ; ut scilicet quasi ejus præcursores ipsius adventum prænuntiarent. Quare Prophetas non diversos, sed eosdem censi cum Christo, quia Christi causa, jussu et ductu venerant. Audi S. Augustinum : « Prophète non præter Christum venerunt; venerunt enim cum Verbo Dei : venturus pnecones misit, et eorum quos miserat, corda possidebat. » Addit Euthymius, Prophetas venisse quidem ante Christum, sed per ostium ingressos fuisse. Denique Christus proprie hic agit de iis qui venerant ante ipsum titulo pastoris, sive Messia, q. d. Omnes qui ante me venerunt, seseque venditarunt pro pastore Ecclesia' a tot reculis exspectato, scilicet pro Messia, sive Christo, hi fures sunt et latrones, quia oves, id est fideles, ut fures, Deo et Christo surripere, sibi que ascribere, cosque laniare et perdere conati sunt. Tales fuere Judas Galilæus, Theodas, et post Christum Simon Magus, Barchochabas phiresque alii, qui sibi Christi nomen et titulum arrogarunt. Ha S. Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius et alii.

Sed non audierunt eos oves, — quia deprehenderunt cos non afferre signa Messia a Prophetis prædicta, sed velle fideles Christo surripere cosque sibi arrogaro, mactare et in gehennam precipitare.

9. Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvantur : et ingredietur, et egredietur, et

pascua inveniet. — Rupertos censet hic aliud ostium a priori diversum statui, et aliud ovile, juxta illud vers. 16 : « Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili. » Verum frustra. Nam unum est tantum ovile Christi, puta una duntaxat Ecclesia. Undo, vers. IG, subjicit Christus : « Et ilei unum ovile, et unos pastor. » Idem ergo hoc est ostium cum eo quod præcessit. Ostium enim jam dictum Christus partim confirmat, partim explicat, dum subdit : « Per me si quis introierit, » id est si quis In me crediderit, itaque per fidem et gratiam meam ingrediatur Ecclesiam, hic « salvabitur, » id est justificabitur et beabitur, si videlicet in fide, gratia et charitate mea usque ad mortem persistat. Ita S. Gregorius, *cpi*! 49, lib. VI! : « Ille, ait, ad ovile ovium intrat per ostium, qui intrat per Christum. Ipse autem per Christum ingreditur qui de eodem creatore et redemptore humani generis vera sentit et predicat, et predica custodit »

Et ingredietur et egredietur. — Non significat ingressum in Ecclesiam, et egressum ex ea, ut patet, sed « egredietur, » scilicet ad pascua, et post paulum « ingredietur » in locum, ubi recubet, uti faciunt oves, q. d. Fidelis quasi ovis ingredietur caulam Ecclesiam bene pastus, et rursum esuriens egredietur ad pascua animæ suæ, sine ullo periculo, me pastore ducente et reducente. Ha Maldonatus.

Aut potius *ingredi* et *egredi* apud Hebraeos significat libere versari, suo munere fungi, solitum agere, et quævis negotia paragere, atque nectendum est cum eo quod sequitur : « Et pascua inveniet, » q. d. Fidelis ubique libere sine metu versabitur, suo munere fungetur, ac quidquid agat, tam domi, quam foris, ubique pabulum animæ inveniet. Significat enim hæc phrasia *primo*, securitatem; *secundo*, fiduciam; *tertio*, libertatem conversandi ubilibet, suo munere fungendi, et quælibet negotia peragendi pro Christo et per Christum, lia Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

Symbolice et tropologice S. Augustinus, Beda et S. Gregorius, *hom.* 14 : Ingreditur fidelis intra se per contemplationem, egreditur per actionem ad bona opera, a Ingredietur, ait S. Augustinus, ad internam meditationem, et egredietur ad externam actionem. » Auctor *De Spiritu et Anima* : « Ingredietur, inquit, ad divinitatem meam, et egredietur ad humanitatem, et in utriusque contemplatione mira pascua inveniet. » Denique alio loco Gregorius : « Ingredietur, ait, et egredietur, et pascua inveniet : intus quippe habent pascua contemplationis, foris pascua boni operis; intus mentem devotionibus impingunt, foris se piis operibus satiant. » Denique Theophylactus : « Ingredietur, ait, qui curam egerit interioris hominis; egredietur, qui mortificaverit membra sua super terram. »

Anagogice Rupertos : Ingreditur fidelis Eccle-

Siam per fidem, ut in ca pascua inveniatur ; egreditur. cum ex ca monens migrat in cœlum. « Ingreditur, ait S. Augustinus, per ostium fidei in Ecclesiam, et egreditur per idem ostium fidei viventis in vitam æternam, ubi pascua inveniet. » Et S. Gregorius: « Ingredietur, ait, ad fidem, egredietur autem ad spem, pascua vero inveniet in æterna satietate. »

V<m 10. IO. Fin NON VENIT NISI UT FLUETUR, ET MACTET, ET PERDAT. ECO VENI UT VITAM HABEANT, ET ABUNDANTIUS habeant. — Ostendit quis sit finis et scopus ejus quem paulo ante furem vocavit, et quis ex adverso suus, 7. d. Fur et latro ovium, qui per ostium, id est per me, non intrat in ovile Ecclesiae, sed aliunde clam irrumpit, puta haereticus, schismaticus, Scriba, Phariseus, ac praesertim Pseudochristus, qui se pro Messia venditat, uti fecit Thcodas et Judas Galilaeus, hic non venit, ut oves, id est fideles, tueatur et salvet, sed ut cos furetur, ac Deo et Ecclesia), cujus sunt proprii, surripiat, cosque ad se, id est ad synagogam Satana*, transferat, ihique cos per hæresim et vitia mactet, ac in gehennam ducat et perdat. Ego vero qui sum verus ovium, id est fidelium pastor, c cœlis veni et descendi in terram, non mei, sed fidelium causa, ut scilicet per me a peccatis liberati, «vitam gratiae habeant, imo abundantius habeant. » Græce *fy.waw*, id est *abunde habeant*, vel *abundantem habeant*, scilicet vitam : *to* enim *raicw* potest accipi ut adverbium, vel ut nomen adjectivum, ç. d. Ego veni ut dem fidelibus vitam, non qualem qualem, sed id est praestantem, eximiam, abundantem, novam, modum excellentem, ul scilicet abundant mea doctrina et gratia, per camque in spiritu vegeti, læti, pingues et abundantes donis spiritalibus vivant, tum in hoc sæculo per gratiam, tum in futuro per gloriam. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, Beda et alii. Huc accedit expositio Ruperti : Ut Christiani, inquit, abundantiore habere gratiam, quam Judæi in lego veteri. Hinc et Arabicus vertit, *ut abundantius eis sit*; Vatablus, *ut abundent pascuis*. Hanc abundantem spiritus vitam a Christo aspiratam videre licet in S. Petro, Paulo cæterisque Apostolis ; in S. Stephano, Laurentio cæterisque Martyribus ; in S. Athanasio, Gregorio cæterisque Confessoribus ; in S. Cæcilia, Catharina cælerisque Virginibus, etc. Hinc illa ardens Pauli vox : « Quis me separabit a charitate Christi ? Tribulatio, an angustia? etc. Certus sum quia neque mors, neque vita, etc. » Itum. vm.

Vm.it. 11. Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam non dat pro ovibus suis. — Græcè *ὁ ποιμήν ἵνα δώσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων* id est *ille pastor, ille bonus*, scilicet per excellentiam, hoc est praeclarus, optimus et praestantissimus, imo unicus et singularis ille princeps pastorum, qui solus ita animam meam pro ovibus, id est fidelibus meis, ponam, ut eos

mea morte a morte redimam, ac vitam praesentem et æternam eis conferam : quod non fecero Prophetæ, nec Apostoli, nec quis alius. Esto enim ipsi pro fidelibus non suis, sed Christi occisi sint; tamen eos morte sua a peccatis non redemerunt, nec sanctificaverunt, vel bearunt. Ita Rupertus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius. Addit S. Augustinus et Beda, Prophetas et Apostolos censerunt unum cumdemque pastorem cum Christo, quia Christo fuere subordinati, ab coque missi, directi, adjuti et protecti. Christus ergo est eximius ille et unicus pastor, quem venturum prædixit Ezechiel pastorum principem, dicens cap. xxxiv, 23: «Suscitabo super eas (oves meas) pastorem unum, (pii pascant eas, servum meum David (puta Christum Davidis filium), ipse pascet eas, et ipse erit eis in pastorem, etc. Vide ibi dicta.

Transit Christus a parabola ostii ad parabolam præclariorem pastoris. Ipse enim ita est ostium per quod oves, id est fideles, ingrediuntur in Ecclesiam, ut idem sit pastor ovium, non qualis qualis, sed principalis, singularis et divinus: unde ipse per ostium, id est per scipsum, puta sua auctoritate intrat ad oves, id est fideles Ecclesiae.

Porro Christus gaudet titulo pastoris, ut proprio et suavissimo. Hinc olim pingebatur ut pastor humeris suis ovem bajulans, uti eliamnum videro est in picturis antiquissimis, quæ extant in basilica Lateranensi, in Ecclesia SS. Cosmæ et Damiani, in cryptis et cœmeteriis S. Priscillæ, S. Laurentii, S. Sebastiani, etc. Hinc prisci Patriarchæ, et parentes typique Christi, fuere pastores ovium, ut Abraham, Isaac, Jacob et Moses, qui pascendo oves didicit pascere et regere homines, ait Philo. Hinc et David a pastu ovium traductus est ad regnum. Hinc et Homerus Agamemnonem, regem Græcorum, passim vocal irt-

Xxwv, id est pastorem populorum. Vis ergo nosse et sequi officium veri pastoris, inspicere et fac sicut pastor ovium bene gerit erga suas oves : esto tam eminens doctrina et sanctitate inter fideles tuos, ut inter oves irracionales videaris esse pastor rationalis, ac quasi angelus inter homines, ait S. Chrysostomus.

Primo ergo, sicut pastor oves singulas agnoscit, curat, compellat; sic et pastor animas singulas suæ cune commissas agnoscat, curet, instruat, moneat, dirigat.

Secundo, pastor oves educit ad meliora pascua : idem faciat pastor fidelium.

Tertio, pastor ante oves vadit : sic pastor suos fideles praeal virtutis exemplo. Hoc est quod Paulus præcipit Tito, quem Cretæ Episcopum constituerat, cap. n, vers. 7 : «In omnibus te ipsum praebe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, » etc.

Quarto, pastor fugat lupos, serpentes omniaque ovibus damnosa : sic Parochus fuget hæreti-

cpiriUIK
l*rbua.
SctUtidl.

Tertia,

Quarta,

cos oinnesquo noxios. Rursum pascat oves sua doctrina el Sacramentis , non vero impinguet semetipsum lacte et lana ovium, *Ezech.* xxxiv, 1. No sii ergo mercenarius, ut sua lucra quærat, suos honores, ut urbanos nobiicsque pastortos ambiat, rusticanos et ignobiles aspernatur; Christus enim obiit vicos et castella, aitque : « Pauperes cvangelizantur, » *Matth.* xi. Memorabile hac in re exemplum dedit Joannes Fischerus, Episcopus Roffensis, qui exiguum et tenuem suum Episcopatum noluit commutare cum locuplete et honorato, quem ei offerebat Ucnricus Vili, Angliæ rex, dictitans se facilius et melius Christo in die iudicii rationem redditurum pro paucis ovibus et lucris, quam pro multis. Nam si multi, inquit, scirent, quam ratio hæc futura sit exacta, non ambirent magnos et opimos Episcopatus. Ita Sandcrus, in *Schism. Anglic.*

Quinta. *Quinto* , pastor agnos tenere pascit fovetque, oves infirmas consolidat, ægrotas sanat, confractas alligat, errantes reducit, *Ezech.* xxxiv, 4. Vide ibi dicta , præsertim sub finem capitis. Idem Christianis faciat Parochus et Episcopus. Exemplum illustre est in VitaS. Abraham), quam conscripsit S. Ephrem : hic enim ex anachoreta factus pastor populi ferocis, barbari el indomabilis, ab eo male acceptus , et crebro verberatus usque ad mortem: sua tamen invicta patientia, mansuetudine et charitate cum domuit et Christi legibus subiecit.

tfeiu. *Sexto*, verus ovium pastor fuit Jacob, qui de se ait : a Dic noctuque æstu urebar et gelu , fugiebatque somnus ab oculis meis,» *Gcn.* cap. xxxi, vers. 40; et nascente Christo pastores noctu vigiabant super gregem suum. Unde hujus vigili® merito allectus angelus, eis apparuit nuntians Christi ortum, *Luca** n. Sic Parochus et Episcopus sit vigil gregique suo invigilet. Prima ejus dos sit vigilantia.

Septima. *Septimo*, pastor pro tuendis ovibus vitam suam periculo exponit. Idem faciat Parochus cuin ingruit persecutio, pestis, hostis, uti fecitS. Athanasius, S. Chrysostomus, S. Rasilius, S. Ambrosius.

OcUva. Denique S. Petrus, summus Ecclesiæ Pastor, hæc pastoribus sibi subditis dat pnecepta, *Epist.* I, cap. v, vers. 2 : a Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum ; nec turpis lucri gratia , sed voluntario; neque ut dominantes in cleris, sed torma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum , percipietis immarcescibilem glorien coronam, n Vide ibi dicta. Plura et particularia pastorum documenta vide apud S. Gregorium in exacto et eximio ejus *Pastorali*. Et apud S. Bernardum in aureis libris *De Considerat, ad Eugenium Pontificem*, ac S. Augustinum, tract. *De Pastoribus et ovibus*, loin. IX.

Porro horum omnium origo, fons et causa, ideoque summa el compendium est charilas. Hæc

cmm omnia jçim recensita, sunt munia et officia charitatis : charilas enim summe amat Deum et fideles sibi a Deo commissos propter Deum. Unde S. Augustinus hic, *tract.* 423 : Amor, inquit, in eo qui pascit oves, in tam magnum debet spiritalem crescere ardorem, ut vincat etiam mortis naturalem timorem.» Hinc Christus volens Petrum Ecclesiæ pastorem constituere : « Petre, inquit, amas me? coque respondente : Domine, tu scis quia amo te ; o subjecit : *Pasce oves meas,» uti audiemus cap. ult.

Boxes PASTOR ANIMAM SCAM DAT PRO OVIBIS scis. — « Animam, » id est vitam, Hæc pars, utr et illa vers. 3 : «Proprias oves vocat, nominatimi m» i. t t non tam parabola quam rei per parabolam significatæ convenit : pastor enim ovium pluris debel facere vitam suam , utpote hominis, quam suarum pecudum et bestiarum; potest tamen ipse oves suas tueri, uti et alia bona contra lupos et fures cum discrimine vitæ. Verum pactor animarum ex officio debet vitam suam temporalem periculo exponere, pro vita spiritali et salute fidelium sibi co issorum. Hinc tempore pestis tenetur eis assistere, vel providere de alio idoneo qui ægrotis Sacramenta administrat, uti fecit S. Carolus Borromæus, qui inde sanctitatis nomen adeptus est. Sic omnes Apostoli, uno excepto S. Joanne, pro fidelibus sibi commissis mortem oppetiverunt, et martyrium obierunt, æque ac omnes pene Pontifices Romani a S. Petro usque ad S. Sylvestrum pcr 300 annos. Horam omnium dux fuit Christus, qui solus, quasi optimus pastor, pro ovibus suis dedit vitam suam in redemptionis lytram el pretium, cum cæteri omnes id fecerint ad fidei speculum dunlaxat, et virtutis exemplum.

12. Mercenariis autem, et qui non est pas- v.r*. il **TOR , CUJUS NOX SUNT OVES TROPRIX , VIDET LUPUM VENIENTEM, ET DIMITTIT OVES, ET FUGIT : ET LUPUS** rapit , et dispergit oves. — « Mercenarius ; » Grece {uodeiTÒ ; ; Hebraice TOC *sachir*, est qui pro mercede temporali oves pascit, unde non ovium bonum, sed suum lucrum quierit et spectat. Mercenarii , aitS. Augustinus, sunt, qui non ca qua' Christi et ovium, sed quæ sua sunt, quoarunt. Sic el S. Rasilius, orat. *De S. Mamante*. Porro Apostoli, licet oves non suas, sed Christi paverrint, ab coque merccdem spiritalem receperint, non tamen fuero mercenarii, quia non sua temporalia, sed Christi fidelium lucra spiritualia et æterna quæsiverunt. Undo S. Gregorius, *hom.* 1 > : «Non pastor, inquit, sed mercenarius vocatur, qui non pro amore intimo oves Dominicas, sed ad temporales mercedes pascit. Mercenarius quippe est, qui locum quidem pastoris tenet, sed lucra animarum non quærit; terrenis commodis inhiat, honoro pnelalionis gaudet, temporalibus lucris pascitur, impensa sibi ab hominibus reverentia lætatur. »

Videt lutum venientem. — «Tranquillitatisenim

tempore, ait S. Gregorius,plerumque ad gregis custodiam sicut *venis* pastor, sic etiam mercenarius stat ; *sed lupus veniens* indicat quo quisque animo super *gregis* custodiam stabat. Lupus enim super oves venit, cum quilibet injustus et raptor fideles quosque atque humiles opprimit. Sed is qui pastor esse videbatur et non erat, reliquit oves et fugit: quia dum sibi ab eo periculum metuit, resistere ejus injustitiae non præsument. »

Figit . — «Non mutando locum, ait S. Gregorius, sed subtrahendo solatium. Fugit, quia injustitiam vidit et tacuit. Fugit, quia se sub silentio abscondit. Quibus bene per Prophetam dicitur : Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in praelio in dio Domini, n *Ezcch.* xm, S.

i ' Et lupus rapit . — « Lupus, n *primo*, est hæreticus; *secundo*, quivis sceleratus, qui fideles verbo vel exemplo rapere et pervertere studet; *tertio*, lupus est diabolus, ait S. Gregorius, a qui rapit oves, cum hunc ad luxuriam pertrahit, alium ad avaritiam accendit, alium in superbiam erigit, alium per iracundiam dividit ; hunc invidia stimulat, illum in fallacia supplantat. Quasi ergo lupus gregem dissipat, cum fidelium populum diabolus per tentationes necat. Sed contra hæc mercenarius nullo zelo accenditur, nullo fervore dilectionis excitatur; quia dum sola exteriora commoda requirit, interiora gregis damna negliger patitur. »

Hinc per antithesin Christus colligendum relinquit, quod bonus pastor, dum vidit lupum venientem, non fugit, nec dimittit oves, sed pro iis stat et pugnat usque ad mortem, adeoque pro ovibus animam suam ponit, ut paulo ante dixi. Quando pastori in persecutione fugere liceat, quando non, dixi Jfa/Z/i. x , 23. Vide S. Augustinuru, epist. 180 *ad Honoratum*. Liberalius hic utor verbis S. Gregorii, quia ipse rem hanc optime explicat, nipote quam per longam praxim et experientiam exactam optime callebat.

Ver*. o. 13. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius EST, ET NON PERTINET AD EUM DE OVIBUS. — a SoIa Krrr*n>- enim causa est, ait S. Gregorius, ut mercenarius T” ; fugiat, quia mercenarius csl. Ac si aperte diccretur : Stare in periculo ovium non potest, qui in eo quod ovibus purest, non oves diligit, sed lucrum terrenum quærit. Dum enim honorem amplectitur, dum temporalibus commodis lælatur, opponere se contra periculum trepidat, ne hoc quod diligit, amittat, n

Hinc Arabicus vertit : *Mercenarius tantummodo fugit, quia mercede conductus est, et* (idcirco) *non habet curam de ovibus*, nipote alienis, non suis, nec ad se pertinentibus ; Grece eu àûrû», id est *non est ei cura de ovibus* ; Vatablus, otes *non sunt d curas*. Nemo enim curat tam diligenter res alienas quam suas : quare vitam suam magis amai et curat mercenarius, quam oves alienas :

veniente ergo lupo fugit, ut vita suæ consulat magis quam ovium.

14. Eco sum pastor bonus, et cognosco oves E' iu. meas (*quas pasco*, ut addit Arabicus), et cognoscunt me ME.R. — Idem repetit Christus, et confirmat ex conditionibus boni pastoris, quas sibi convenire ostendit, inter quas prima est, quod cognoscat oves suas, et cognoscatur ab ovibus. Per « oves, » ut dixi, intellige non solos predestinatos, ut vult S. Augustinus et Reda, sed quoslibet fideles; hi enim sunt in ovili Christi, id est in Ecclesia. Hos ergo cognoscit Christus, non tantum divinitatis suæ, ut ait Cyrillus, sed et humanitatis suæ (Christus enim ut homo est pastor Ecclesiæ) providis benignisque oculis, ut sciat qui et quales sint ejus fideles, quæ eorum dotes, æque ac infirmitates : ut illas augeat, has curet et sanet. Agnoscit ergo eas tum speculative, tum praeifice, id est approbat, amat et sedulo cura! cas cisque de omnibus providet abundo, ut dixi vers. 10, imo cas omnibus suis donis, beneficiis et gratiis cumulat.

Et cognoscunt me mkx, — oculis fidei, spei et charitatis, quia in me credunt, sperant meque summe amant. Tò et significat allectum, q. d. Quia ego agnosco et diligo oves meas ; hinc vicissim oves me agnoscunt et diligunt, quia amantem sui redamant; magnes enim amoris est amor : si vis amari, ama. Efficax philtum et illcium est amor. Ita Thcophylactus. Ad hæc Christi amor erga nos causât amorem vicarium in nobis erga Christum, quia enim Christus amat nos, hinc inspirat nobis charitatem, qua ipsum redamemus. Hæc enim charitas summum est bonum, non Christi, sed nostrum, adeoque ipsa nos ad cælum deducit et beatos efficit.

15. Sicut novit me pater, et ego agnosco patrem; — supple, sic pariter agnoscunt me oves meæ, et ego agnosco illas, uti precessi! : inde enim pendet hæc sententia et comparatio, quam indicat w *sicut*, ut advertit Cyrillus, qui sic explicat, q. d. Sicut Pater agnoscit me Filium, quasi sibi proprium, ac vicissim ego agnosco Patrem, quasi mihi proprium ; sic pariter ego agnosco fideles meos, et illi vicissim me agnoscunt. Hac comparatione significat Christus tum causam et originem, tum intentionem et magnitudinem agnitionis et amoris, qua suas oves, id est fideles, persequitur, q. d. Cognitio et amor immensus, quo Pater me persequitur, et ego Patrem, est origo, fons et causa cognitionis et amoris, quo ego prosequor fideles, et illi me : tum quia amor divinus et increalus est fons omnis amoris humani et creati, tum quia Pater vult ut ego magno et insigni amore amem fideles, sicut ipse immense amat me, et ego illum ; vult enim per me filium naturalem fideles meos adoptare, cosque facere sibi filios adoptivos : quare cos ut filios summe amat et diligit. Idem facio et ego , quia Patris amori et voluntati per omnia conscn-

l,
I j
I
! I I\
I t
i I
I i
Í /
! i jJ
II I

tío et respondeo, imo ídem mihi cum Patre est amor, sicut eadem est voluntas, natura et divinitas.

Adverte, Tb *sicut* significare similitudinem, non mqualilatcm. Nam Pater increato, idcoque infinito amore diligit Filium, reque ne Filius Patrem: Filius vero ut homo diligit fideles mos amore creato et finito, similique ab eis diligitur. Erit tamen quædam hic æqunlitas, si cum Mddonato sic exponas et transponas, ut cum Christus dicit: «Cognosco oves meas, n loquatur ut Deus; cum vero dicit: «Novit me Pater, et ego agnosco Patrem, » loquatur de se ut homine. Nam quemadmodum Christus, tanquam Deus oves suas novit, oves autem ipsius, tanquam homines illum vicissim cognoscunt: ita Pater Filium, ut Deus hominem novit: et Filius ut homo Patrem suum recognoscit, et Deum suum, sicut et nos, appellat: «Ascendo, inquit, ad Deum meum, et Deum vestrum, » infra, xx, 17.

Et animam meam fono pro ovibls meis. — Refer hæc non ad proxime præccdentia, sed ad vers. 14: «Ego cognosco oves meas:» cognosco practice, hoc est, amo oves vehementissime, q. d. Quia ego summe amo fideles, «et, » id est idcirco, «animam meam pono, » id est brevi ponam pro eis. Interposuit enim Christus ri sicut *novit me Pater*, ut originem et vehementiam amoris sui erga fideles, per amorem erga Patrem repræsentaret: nam hic amor stimulavit cum, ut animam suam pro ovibus poneret. Tó «pono» significat mortem Christo non fuisse coactam, sed voluntariam, electam et dilectam pro salute fidelium. Ita Leontius, idque exprimit Christus, vers. 18: «Nemo, inquit, tollit eam a me; sed ego pono eam a meipso.» Rursum «pono, » id est ad modicum tempus depono, puta ad tres dies animam meam deponam in limbo patrum, ita ut tertio dic illam resumam, et gloriose resurgam. Mors ergo Christi non tam fuit mors, quam depositum animæ in limbo ad tres dies.

Vr», is. 16. Et alias oves habeo, q i nox sunt ex hoc ovili: et illas oportet me adducere, et vocru meam audient. — «Alias oves» vocat. quæ necdum in præsentia sunt, sed postea futuros sunt oves, id csl fideles per anticipationem. Ti «habeo» ergo ample accipitur extenditurque ud futurum: «habeo, » id est, brevi habebó. Gentiles intelligit, qui idola colebant, ideoque erant oves non Christi, sed Satante, quas Christus cx ovili Sataanae transtulit in ovile sulun, id est in Ecclesiam suam, quam primitus ex Judæis collegerat. Prædicat ergo hic vocationem et conversionem Gentium, ut ostendat sc fore regem et pastorem omnium gentium, æque ac hucusque fuerat Judæorum, ac proinde non curaro si Judæi pauci sibi sint increduli et rebelles, cum in eorum locum surrogaturus sit gentes plurimas et numerosissimas. Ita Ruperitis. Unde subdit: «El vocem meam audient,» quo dicto tacite pungit Judæos,

q. d. Scio Judæos plerosque in me non credituros: sed parvi hoc facio; nam eorum loco Gentes omnes avide «vocem meam» per ora Apostolorum loquentem audient illique obedient, et in me credent (1).

Et fiet lnum ovile, et exes pastor. — Nonnulli vulgo sic explicant, q. d. Sub finem mundi Deus per Eliam omnes Judæos, et per Henoch omnes gentes simul ad Christum convertet, sicque ex ntrisque, id est ex omnibus hominibus, fiet una Ecclesia, et unus pastor Christus, ejusque vicarius summus Pontifex; unde exspectant Pontificem, sub quo id futurum sit, qui proinde vocandus sit *pastor angelicus*, uti nominatur in catalogo Pontificum, quem obscure per symbola conscripsit S» Malachias: extat apud Arnoldum Wion, in Vita S. Malachi®. Verum errant: nam ncc Elias omnes Judæos, ncc Henoch omnes Gentes ad Christum convertet. Erunt enim tunc multi infideles et associ® Antichristi. Porro, longe alia est mens Christi hic, nimirum hæc, g. d., Post meam mortem et resurrectionem Apostoli spargentur per omnes gentes, illasque ad me convertent: quare tunc gentes, antea avers® a Judæis, simul cum eis aggregabuntur Ecclesiæ meæ, quæ cœpit ex Judæis; tunc ergo fiet «unum ovile, n id est una Ecclesia collecta cx Judæis cl Gentibus in me credentibus, et unus pastor, nimirum Christus ejusque vicarius Pontifex Romanus. Quare id non quasi adhuc futurum exspectatur, sed jam pridem facium est tempore Apostolorum, et tempore Constantini Magni, qui primus Christianus Imperator omnes pene gentes suo imperio subditas Christianas effecit. Graphice idipsum ob oculos ponit Apostolus, Ep/us. n, toto cap.

17. Propterea mb diligit Pater: qlta ego poto ▼ ««. it. ANIMAM MEAM, ET ITERUM SIMAM EAM. — Ne Judæi Christum, eo quod sese pro ovibus suis moriturum dixerat, contemnant quasi mortalem et in cruce moriturum, occurrit Christus hanc mortem sibi in optatis esso et gloriosam fore, eo quod ex amore et obedientia Patris eam sponte num m sit obiturus, idcoque a Patre diligendus, honorandus et exaltandus, ul in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium et infernorum, Philip. n, q. d. Mors crucis mihi est dilecta et electa, quia eadem est dilecta et electa a Patre. Pater enim decrevit me crucifigi et mori pro salute hominum, mihique jussit crucem cl mortem hanc capessere. Quare ego ipsi obediens, ex ejus amore ultro eam capesso. Idcirco me tam

(1) Haud pauci o Rationalistarum schola, v. g. Paulus, in *Commentar*^ pag. 51i. contendunt per olcj *alias* intelligendos esse *Judæos extro Palæstnam viventes*, itaque Jesu consilium Ecclesiam in loto urbe terrarum cfibnnandi o Judæis Gentibusque mixtam, quæ caput habeat unum et solum Christum, custodem pastoremque unicum. negare conantur: quos docte confutatas videas apud Kuinoehum ad b l.

sui amantem sibi in re tam ardua obedientem summe diligit Pater, idcoque summe me exaltabit et glorificabit.

Pono animam. — « Animam » proprio accipe cum S. Augustino, Beda et aliis, qui hinc contra Apollinarium negantem in Christo fuisse animam creatam, eo quod loco animæ esset ipsa Verbi divinitas, probant vere in Christo fuisse animam humanam* Alii per « animam » accipiunt vitam metonymice; hanc enim causât anima unita corpori. Eodem ergo uterque sensus redit.

Et iterum sumam eam. — To *ut* refer ad *pono*, *q. d.* Animam meam non perdo, non interimo, non annihilo, sed ad breve tempus pono, ut tertio die resurgens iterum sumam eam. Cyrillus vero refert ad *to diligit Pater, q. d.* Propterea diligit me Pater, quia non solum pono animam meam pro ovibus meis, sed etiam quia iterum sumo eam, id est non solum quia morte mea oves meas libero, sed etiam quia resurgendo vivifico. « Traditus est, inquit I. Paulus, propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram, » *Rom.* iv, 25.

h. *is.* nemo tollit eam a me; sed ego pono eam a meipso. — Explicat et confirmat quod dixit: « Ego pono animam meam, » *q. d.* Nemo animam, id est vitam, tollit a me per vim ab invito, sed ego sponte eam pono pro salute hominum, puta a meipso, » id est, mea voluntate, ut vertit Arabicus, et libertate: licet enim Judæi me per vim occisuri sint, tamen hæc vis eorum nil contra me valeret, nisi ego sponte illam admitterem. Rursum admissa eorum vi, in mea adhuc potestate et libertate est mori, vel non mori. Possum enim mea divinitate ita fulcire et roborare corpus meum, ut nullis clavis, plagis, flagellis, quin et vulneribus sponte acceptis possit interimi; perinde ut fulcio corpora Beatorum, caque reddo impassibilia. Ita Tolctus. Hinc Christus in cruce clamans exspiravit, ut ostenderet se sponte et libere mori, cum adhuc vivere posset, si vellet; qui enim habebat vires ad clamandum, habebat etiam vires ad adhuc vivendum. Unde centurio videns quod clamans exspirasset, dixit: « Vere Filius Dei erat iste, » *Matth.* xxvii. Hinc et Christus habuit superiorem quamdam et excellentem voluntatem, ut posset cum vellet morti tradi, non ante, inquit Suarez, *III part., Quæst. XX*, art. 2.

Et POTESTATEM HABEO PONENDI EAM (per mortem voluntariam et liberam): et potestatem habeo iterum sumendi eam, — per potentem et gloriosam resurrectionem, quam faciet anima mea beata, per vim divinitatis sibi hypostatice conjunct®. Significat ergo hic Christus se esse Deum æque ac hominem; ut homo enim ponit animam, ut Deus illam resumit. Ita Cyrillus.

Hoc mandatum accepi a Patre meo. — Arabicus preponi! *quia.* Dat enim Christus causam cur positurus sit animam, seseque facturum victimam pro salute mundi; scilicet quia id ei erat manda-

tum a Patre, ne Judæi, vel quis alius ei objiciat: Tu ex te assumpsisti hoc officium et dignitatem, ut habearis et colaris quasi mediator, Messias et salvator mundi.

Hinc patet Christum accepisse a Patre mandatum durum et grave, patiendi scilicet et moriendi in cruce, indeque deo tertia resurgendi. Unde Apostolus, *Philip.* ii: « Factus est, inquit, obediens (Patri mandanti; obedientia enim proprie dicta præsupponit præceptum, imo ejus est correlativum; nam obedientia est rei præceptæ obedientia, ac vicissim præceptum est obedientiæ præceptum: hoc enim est formale obedientiæ objectum) usque ad mortem, mortem autem crucis, » Ita S. Augustinus, *tract.* 82; Cyrillus et S. Ambrosius, *lib. V De Fide*, cap. v; S. Thomas, Suarez et Theologi, *III part., Quæst. NX*, art. 2, et *Quæst. XLVII*, art. 2. Porro hoc mandatuni physice non determinabat voluntatem Christi ad illud implendum, quare illam in se indifferentem et liberam relinquebat; sed ad personam Verbi pertinebat, voluntatem Jesu prevenire tot tantisque gratiæ auxiliis, quibus ipsam libere consensuram et mandatum impleturam prosciebat; atque hoc respectu, scilicet ob custodiam Verbi continuam, humanitas Christi dicitur impeccabilis extrinseco, non quod Verbum illam prædeterminarci, sed quod congrua illi auxilia suggereret, quibus providebat illam libere præceptum facturam. Per hanc enim proscienliam futurorum conditionalium optime salvatur libertas Christi. uti fuso docet Suarcz, *III part., Quæst. XVIII*. Atque hac tam generosa obedientia in re adeo difficili Christus meruit nobis salutem et sibi gloriam, ut ibidem asserit Apostolus. Hoc Dei Patris mandatum, ethane Christi obedientiam tibi ob oculos pone, o Religiose, cum tibi a superiore quid difficile et arduum imperatur. Preclare R. Juda, in *Pirke Avoth*, cap. v: « Esto, inquit, audax ut leopardus, agilis ut aquila, celer ut hinnulus, animosus ut Ico, ut excquaris voluntatem Dei Patris tui, qui in cœlis est. »

20. Dicebant autem multi ex ipsis: Demonium habet, et insanit: quid eum auditis? 21. Alii **Ven.ii.** DICEBANT: « IEC VERBA NON SUNT DÆMONIUM HABENTIS, NUMQUID DEMONTUM POTEST CÆCORUM OCULOS aperire? » Dæmonium habet: » quia superbit ut Lucifer, dum ejus instinctu patrem suum facit Deum, seque Filium Dei constituit.

Insanit. — Syrus, *insaniendo insanit*, id est summe delirat et insanit, dum se ait animam ponere, id est sponte mori, cum videamus cum vivere; et nemo sponte moriatur, sed necessitate naturæ, vel vi illata coactus. Porro Christus ad hæc probra et calumnias non respondit, tum quia indigna erant responso, tum quia jam ante iis responderat, tum quia permisit alios sibi favculos pro se respondere, ut sequitur; aliis enim magis creditur, quam sibi de scipso testanti. Ha Thcophylactus.

va» ñ. 22. Facta autem sunt Encjēnia in Hierosolymis ; et hiems erat. — « Encœnia, » Syrus, festum *Encaniorum*, hoc est, festum dedicationis templi, cum scilicet novum enim est *novum* : unde rpxivlçtw est *renovare, dedicare, initiare* : unde Encœnia idem sunt quod renovaba vel initialia) templum Deo dicatum est, sive primitus aedificatum a Salomone, III *Reg.* viii, ut vult Cyrillus; sive rcœdificatum a Zorobabele, post reditum a captivitate Babylonica, I *Esdra* vi, 16, ut opinantur S. Chrysostomus, Thcophylactus, Leontius, Euthymius, sive (quod longe verius est) rursum dedicatum a Juda Machabœo. Hic enim templum profanatum et ex parte dirutum ab Antiocho Epiphane, rursus consecravit et dedicavit, I *Machab.* iv, 59, jussitque hujus dedicationis memoriam, et festum solemne quotannis per octo dies renovari et celebrari die 25 mensis Casleu, id est decembris; Casleu enim incidebat partim in novembri, partim in decembri. Unde sequitur : « et hiems erat. » Hoc festum celebrabatur magna populi lælitia, ob restitutam Hebraeis a Juda cum templo religionem et libertatem. Unde et « festum Luminum » vocabatur, ait Josephus, lib. XII *Antiq.*, cap. n, præsertim quia eodem die celebrabant festum *dati*, id est cœlitus restituti, *ignis*, quo cremari solebant viclimæ, ut patet II *Machab.* i, 18. Quare omnia quæ narravit Joannes a cap. vii, 2, hucusque, contigerunt duobus mensibus, scilicet octobri et novembri, puta a festo Scenopcgia, ut ibi dicitur, id est Tabernaculorum, quod celebrabatur in fine Septembris, usque ad festum Encœniorum, quod celebrabatur in decembri : inde vero usque ad sequens Pascha in Nisan, sive martio, supersunt tres circiter menses, quibus Christus omnia gessit, quæ deinceps usque ad finem libri narrat Joannes hic, et Lucas a cap. xv usque ad finem Evangelii.

Tropologice : Encœnia hæc significabant renovationem animæ peccato polhitæ, quæ per pœnitentiām rursus se sanctificat et consecrat Deo. Vide Hiberam, lib. IV *De Templo*, xvii.

Et hiems erat. — Hoc dicit Evangelista, ait Thcophylactus, ad significandum proximum tempus passionis ; in vere enim sequenti passus est Dominus. Addit Cyrillus hoc dici, ut significetur causa cur Jesus ambulat in porticu; quia scilicet hiems erat tempusque frigidum, vel pluvium : quare Jesus non in atrio, quod erat sub dio, sed in porticu superne tecta ambulabat, ut ab injuriis acris se defenderet. Mystice per hiemem, ait Glossa, significatur Judæorum frigiditas, qui non accedunt ad ignem, id est in Christum non credunt. Audi S. Augustinum : « Judæi frgebant diligendi charitalc, et ardebanl nocendi cupiditate; non accedebant proseguendo sed premebant persequendo. » Et Thcophylactus : « Tu etiam » inquit, dum hiems est, id est vita præsens turbibus iniquitatis concutitur, spiritualia encœnia

templi tui celebra, renovando teipsum semper, et ascensiones in corde tuo disponens, eritquetibi Jesus presto in porticu Salomonis, pacificum statum tribuens. » Sic et S. Gregorius, lib. i, l. i, l. i.

23. Et ambulabat Jesus in templo, — hoc est, in porticu templi, ut sequitur. Porticus enim templi est pars extrema templi, idcoque templum vocatur.

In porticu Salomonis. — 7. d. Cui dico Jesum ambulasse in templo, intelligo non ipsum templum (in templo enim non decet ambulare), sed porticum templo adjacentem. Quæres, quænam fuit hæc porticus? Nota : Templum Judæorum proprie duas habebat partes : prior dicebatur hebraico *llechal*, latine *Sanctum*, in quo soli versabantur sacerdotes, in caque tria munia peragebant; scilicet *primo*, quotidie mane et vespere adolebant Deo thymiam in altari thymiamatis; *secundo*, accendebant septem lucernas, quæ erant in candelabro; *tertio*, quovis sabbato novos panes duodecim, juxta 12 Iribus, ponebant coram Domino, in mensa panum propositionis, et veteres auferebant. Posterior hebraica dicebatur *T31 debir*, latine *oraculum et Sanctum Sanctorum*, in quod solus pontifex semel in anno ingrediebatur, puta in festo Expiationis, ut præscribitur Levit. XVI. Cum ergo utraque pars templi solis sacerdotibus prognatis ex tribu Levi pateret, Christus autem non fuerit sacerdos oriundus ex Levi, sed ex tribu Juda; hinc sequitur Christo non licuisse ingredi templum, hoc est Sanctum, multo minus Sanctum Sanctorum.

Porro, ante templum hoc bipartitum, erat *ab'X ulam*, id est atrium vel vestibulum, sub dio, pariter bipartitum. Prior enim ejus pars vicina Sancto, erat atrium sacerdotum, in quo sacerdotes offerebant victimas in altari holocaustorum. Posterior ejus pars erat atrium exterius, contiguum atrio interiori sacerdotum, vocabaturque *atrium laicorum*; in quo scilicet populus orabat et spectabat sacrificia, quæ fiebant in atrio sacerdotum : unde hoc atrium erat templum populi, in quo versatus est et docuit Christus. Ille atrium a latere circumcirca habebat porticus superne tectos, ad quas populus tempore pluvias, venti, grandinis, etc., se reciperet, uti patet III *Reg.* m, 3. Has porticus licet vocari *porticum Salomonis*, censet Ribera, lib. I *De Templo*, cap. vi, Adrichomius et alii, 7. d. Joannes : Christus ambulabat in templo, at non in ipso atrio templi, sed in porticu, quæ cingebat atrium.

Alii cum Vilulpando, Maldonado et aliis verisimilius (I) opinantur peculiarem hanc fuisse porticum, quæ dicta sit Salomonis, eo quod Salomon

(i) Imo vere. Hiemo densior erat multitudo in porticu : quam occasionem captant Jesu inimici. Tales enim fuisse qui hoc loco Christum circumdedisse narrantur, cosque simulasse Unum se cupiditate flagrare ipsum Messum agnosceudi, ex ipsa Cliruu responsione agnoscitur.

diu posi sdificatiim templum, complanato montis clivo, ad partem *orientalem* templi porticum hanc ædificarit, teste *Josepho, lib VI Belli*, cap. vi, qui ait *Salomonem montem Sion*, in quo erat templum, muro *cinxisse*, et planitiem aggere munivisse, ac in planitie porticum extruxisse. *Dicta ergo fuit Salomonis*, non quod in ea Salomon soleret orare, ut vult Interlinearis, *sed ad disfiniioncm aliarum portieuum quas aliunde inde*, ac præsertim Herodes, templo adjecerunt : sive ipsa porticus a Salomone addicala, reliquo templo a Chaldæis combusto, sola superstes manserit, ut censet Baronius et alii; sive quod eodem loco, et eadem forma et modo, nidificata sit, quo primitus a Salomone fuerat constructa. Plura de hac porticu dixi, *Act. m, 11*.

V. 11. 24. 14. CIRCUMDEDERUNT ERGO EUM JUDÆI (Judæi Oni IB Scribæ et principes Christo infensi), et dicebant ei : Quousque animam nostram tollis? — Syrus, *retines?* Arabicus, *affligis?* hoc est, quousque nos tenes suspensos, dubios et ambiguos. Sic enim nos affligis; videris enim mentem nostram suspendere, dum mentis nostre cogitationes et curas tenes in suspensio. Optamus enim videre Messiam, ac cupimus ut tu sis leque Messiam esse profitearis. Fingunt enim se ideupere, ut confessionem ex ore Christi eliciant, quam calumniantur. Nam, ut ait S. Augustinus, non veritatem desiderant, sed calumniam præparant, ut accusent cum quod se faciat Messiam. Sic et Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius; sed Christus, ait Glossa, sic responsionem temperat, ut nec calumniæ locus sitet fidelibus constet ipsum esse Christum Dei Filium.

Si tu es Christus, dic nobis palam. — Grece id est libere, fidenter, clare, ut te pio Messia nostro publice omnes colere et venerari possimus. Ita isti hypocrite et insidiatores Christi, de quibus vere prodixit David : a Circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me, *Psalm, xxi, 17*. Circumdederunt me sicut apes, et exarserunt sicut ignis in spinis, *Psal. cxvii, 12*. Nam, ut ait Chrysostomus, Christus palam omnia dicebat, et nihil occulte loquebatur. Unde S. Augustinus: Quærebant, inquit, audire : Ego sum Christus : quod si diceret, calumniarentur, quasi sibi arrogaret regiam potestatem.

Ve. n. 25. Loquor vobis, et non creditis : opera quæ EGO FACIO IN NOMINE PATRIS MEI, HÆC TESTIMONIUM perhibent de me. — *q. d.* Palam et clare dixi vobis me esse Messiam, sed vos mihi non creditis; unde dixistis, cap. vin, 15 : a Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. > Porro ego id quod de me dixi, scilicet me esse Messiam, operibus Dei et miraculis confirmavi et assidue confirmo; hæc enim ego facio • in nomine, » id est auctoritate, voluntate, jussu, vi et potentia supernaturali Dei Patris : quare illa testimonium perhibent de me, quod ego sim

Dei Patris Filius, ab eo quasi Messias missus et legatus in terram; sed vos in perfidia obstinati, operibus hæc non creditis, imo ea esse opera diaboli calumniamini; quomodo ergo verbis meis credetis? Ita Chrysostomus.

26. Sed vos non creditis, quia non estis ex VeriM ovibus meis. — Quia scilicet non vultis mihi quasi pastori subjici, non vultis mei esse fideles et discipuli, non vultis me pro vestro Messia et Salvatore agnoscere; sed ipsi vultis me vobis subjicere, ac mei esse non pastores, sed superiores, censores et calumniatores. Ambitio ergo est, quæ facit vos mihi invidere primatum Ecclesiæ, ideoque mihi credere nolle. S. Augustinus per « oves » accipit predestinatos, *q. d.* Vps non creditis, quia non estis predestinati, sed reprobi. Verum hæc causa non est propria, nec adæquata : non propria, quia reprobatio Dei non est causa, sed potius effectus infidelitatis et peccati. Non enim quia Deus reprobaverit Judæos, ideo ipsi erant infideles, et peccabant; sed quia ipsi volebant esse infideles et peccare, ideo fuere a Deo reprobat. Non adæquata, quia nulli ex Judæis erant predestinati, qui tamen tunc non credebant in Christum, sed postea predicante Petro et Apostolis, *Act. n*, in eum crediderunt. Rursum nonnulli tunc credebant in Christum, qui tamen non erant predestinati, quia postea vel a fide, vel a charitale per peccatum exciderunt, uti excidit Judas, Nicolaus Antiochenus et alii.

27. Oves meæ vocem meam audiunt. — Christus *Ve. 17.* Judæis subsumendum relinquit : vos autem vocem meam non auditis, ergo non estis ex ovibus meis. Hoc enim probare intendit. Vide dicta vers. i.

28. ET EGO VITAM ÆTERNAM DO EIS; ET NON PERIBUNT IN ÆTERNUM, ET NON RAPIET EAS QUISQUAM DE manu mea. — Duplices sunt oves Christi : *primo*, omnes fideles et Christiani; *secundo*, omnes soli predestinati electique ad gloriam. Illis secundis proprie competunt hæc verba Christi; priores enim, puta fideles omnes, sunt oves Christi gregales et communes, e quibus multi pereunt et damnantur. Ita S. Augustinus. Ostendit, ait, quare non pereant; de ovibus enim de quibus dicitur : a Novit Dominus qui sunt ejus, « nec lupo rapit, nec fur tollit, nec latro interficit. Posteriores ergo sunt oves Christi, e grege fidelium selecte et singulares, e quibus nullus perit, sed omnes salvantur : de prioribus tamen quoque ait Christus : a Ego vitam æternam do eis, » quantum scilicet ex me est; quia nimirum promitto eis vitam æternam, meamque opem et gratiam, omniaque necessaria ad illam ipsis offero, optoque ut salventur. Quod ergo nonnulli ex eis pereant et damnentur, non mea, sed ipsorum est culpa, qui me audire gratiæque meæ cooperari nolunt. Nam nec diabolus, nec quis alius tam potens est, ut eas rapere possit de manu mea, si ipsi in ea permanere velint nolintque rapi. Gratia enim mea, quam eis do, tam potens

esi cl valida, ut, si ci cooperari usque ad finem vitæ velint, nemo cos possit a ine abripere; sed si ipsi libere me relinquant, non est bic raptus, sed liber eorum abitus, apostasia, discessus. Ita Cyrillus, Leontius, Thcophylactus, Maldonatus. Vult enim dicere Christus, nullam esse tantam vim, quæ fideles a se abstrahere ct abripere possit, esto ipsorum libertatis sit posse a Christo abire cumque deserere.

a Ego » ergo omnibus ovibus, id est Christianis, a do vitam æternam, v videlicet quantum est ex parte mea, si nimirum ipsi oves meæ maneant, ac in fide et obedicnlia mea persistent. « Do eis, inquam, vitam æternam, » in hoc sæculo per gratiam in spe, rcipsa daturus in futuro per gloriam. Hac enim promissione invitat Judæos ut velint esse oves, id est fideles sui, ac redarguit cos quod oves suæ esse nolint.

Denique fideles sunt « in manu, » id est tutela, protectione, providentia, benevolentia, beneficentia Christi; horum enim omnium symbolum est manus. Hinc « *manus*, ait S. Isidoras, lib. XI *Etymol.*, cap. i, dicitur, quod sit totius corporis *munus*. Ipsa enim cibum ori minisUal, ipsa operatur omnia atque dispensat, per eam accipimus et damus. »

Vcu. 29. 29. Pater meus, quod dedit mihi, majus omnibus est (ita legendum cum Romanis, S. Augustino, Ambrosio, Tertulliano, Ruperto, Beda; licet Græca et Syrus habeant id est *major*) : et NEMO POTEST RAPERE DE MANU PATRIS MEI. — **Probat** Christus neminem posso oves rapere de manu sua. Quia, inquit, id quod gignendo dedit mihi i'ater, puta natura divina, ejusque omnipotens vis et potestas, omnibus rebus creatis, etiam angelis et dæmonibus, est major, ac proinde sicut nemo potest cas rapere de manu Patris, sic nec do mea, quia eadem est manus, id est vis et potestas Patris et mea. Illa S. Augustinus, Beda, Maldonatus hic, et S. Ambrosius, lib. Ili *Dc Spiritu Sancto*, cap. xvm; Hilarius, lib. Vii *De Trinit.*, et Tertullianus, lib. *Contra Praxcam*. Opponit Christus hoc Judæis, qui eum putabant merum esse hominem, 7. d. Vos me contemnitis, quasi ml habeam nisi naturam humanam vobis communem, quam dedit mihi mater mea; sed scitote Patrem æternum mihi insuper dedisse naturam et hypostaslm divinam, quæ omni natura humana, angelica cl creata longe major, sublimior et potentior est.

Aliter alii, 7. d. Ecclesia ovesque, id est fideles, mihi a Patre commissæ, sunl majus quid rebus caderis, id est pluris faciendæ sunt quam quidvis aliud, quas sicut nemo rapere potest do manu Patris, sic ncc de mea. Sed prior sensus uti sublimior, sic et nervosior esi.

Porro, Græci et Syrus legunt, *Pater meus, qui dedit mihi, major omnibus est*, idque sic exponit Cynllus, 7. d. Pater meus, qui omnium rerum est Dominus, omniaque regit et gubernat, mihi

filio suo incarnato dedit, id est commi-it, curam ovium, id est fidelium; mihi, inquam, qui sum vita, ut enmdem vitam gratiæ et glori® eisdem communicem, a Pater » autem « major omnibus est : » unde nemo potest oves rapere dc manu Patris, ac consequenter ncc de mea, quia eadem est potestas Palris et mea, qua Deus sum; qua homo vero, manus mea fulcitur omnipotenti manu Patris. Unde Interlinearis « dc manu » exponit *de me, qui sum manus Patris*. Nam, ut ait Augustinus, solent homines dicere manus suas illos per quos faciunt quod volunt. Et sic utraque lectio et expositio eodem redit.

30. Ego et Pater unum sumus, — non tantum voluntatis concordiacl consensu, uti volunt Ariani, sed *unum* in essentia et deitate, eadem numero, non specie; alioqui enim plures essent dii. Loquitur enim Christus hic, qua Deus est, et Verbum Patris: unde S. Athanasius, Augustinus, Cyrillus, Basilius, Ambrosius cæterique Patres bine probant Filii divinitatem contra Arianos. Et ita intellexerunt Judæi, qui idcirco voluerunt Christum lapidare, ut sequitur, quasi blasphemum, co quod se faceret Filium Dei Dcoque Patri æquarct. Ita quoque exposuit Christus, quia cum Judæi ob hoc ejus dictum vellent cum lipidare, confirmans illud, respondit quod u Filius Dei sum. » Denique id patet ex argumentatione Christi: Christus enim probat neminem posse oves rapere de manu sua, ex eo quod nemo possit eas rapere de manu Dei Patris, eo qfi od ipse et Pater unum sini, 7. d. Quia unum sum cum Patre in essentia, hinc camdein cum co habeo manum, id est potestatem et omnipotentiam; ubi enim eadem est essentia, ibi eadem quoque est potentia. Ergo nemo potest rapere oves de manu mea, quia manus mea est manus Palris, de qua nemo eas rapere prævalet. Ita S. Hilarius, lib. Vili *De Trinit.*: Unum sunt, inquit, Pateret Filius, non solum voluntate et unanimitate, ut dicunt hæretici (quomodo dicitur de fidelibus, cap. xvii: *al*t sint unum, sicut et nos unum sumus n), sed natura, honore et virtute. Et S. Augustinus: A Charibdi, inquit, et Scylla liberal: cum dicit, « unum, » ab Ario; cum dicit a sumus, » a Sabcllio; « unum » enim significat unitatem essenti®, a sumus » pluralitatem personarum, quam negabat Sabclhus, dicens Deum esso unum in persona, sicut est unus in essentia. Idem Augustinus, lib. VI *De Tnnit.*, cap. u: « Unum sunt, inquit, secundum essentiam, non secundum relationem, quæ constituit personam. » Vide Bcilarminum, lib. I *De Christo*, cap. vi.

31. Sustulerunt ergo lapides Judæi, ut lapi- v « i ai. darent eum, — quasi blasphemum, eo quod se faceret Dei Filium, ideoque Deum. Ecco bic produnt Judæi suam hypocrisim, mal gnilatcm, livorem el odium m Christum, quodque non since: e, sed fictc et insidiose rogarmi eum, ut pçdam ediceret se esse Christum. Sed Christus, quia Deus,

continuit eorum mentes *et* manus, ne lapides, quos tenebant, in eum jacerent. Apto S. Augustinus more suo : «Duri, inquit, ad lapides cucurrerunt.» *Mystico S. Hilarius, lib. VII De Trinit.* : « Et nunc, inquit, haeretici verborum lapides injiciunt, et Christum de throno suo, si possent, detraherent: instigati nimirum a Lucifero, qui thronum hunc divinitatis ambivit, ideoque eum Christo invidet, et per hæreticos auferre satagit. »

v«n » . 32. Respondit eis Jesus : Multa bona opera ostendi (idest exhibui, praestiti, uti dixi cap. v, vers. 20) vobis ex Patre meo; propter quod eorum opus me lapidatis? — « Respondit, n non verbis, utpote quæ nulla processerunt, sed intentioni et machinationi Judæorum. » Respondit » ergo, id est interrogavit (est catachresis) qua de causa, sive propter quod opus vultis me lapidare? « Opera » vocat miracula, quæ auctoritate et ope supernaturali Dei Patris fecerat, cæcos illuminando, energumenos sanando, mortuos suscitandole. Ibi tacite arguit punit quo eorum ingratitude et malignitatem, 7. d. Ego vestros cæcos, claudos, ægros omni ope humana destitutos virtute divina curavi, cur ergo, vos ingrati, tot beneficiis meis rependitis maleficia meque vultis lapidare?

va>. n. 33. Responderunt ei Judæi : De bono opere (propter bonum opus) non lapidamus te, sed de blasphemia; et (id est) quia tu uomo cum sis, facis te ipsum Deum. — Ecce Judæi, ait S. Augustinus, intellexerunt quod Ariani non intelligunt. Senserunt enim non posse dici : a Ego et Pater unum sumus, » nisi ubi æqualitas est Patris et Filii.

Ver». 34. 34. Respondit eis Jesus : Nonne scriptum est in lege vestra (id est in veteri Scriptura sive Testamento, nimirum *Psal.* lxxxix, 6), quia ego dixi : Dii estis? — «Dii,» hebr. *Elohim*; *Elohim* enim est plurale, et iam Deum quam Deos significai. Dicitur enim Deus *Elohim*, quatenus orbem ngil et gubernat, ac quatenus judex est scelrumque vindex cluitur. Unde angeli et iudices, qui hanc potestatem regendi et iudicandi a Deo accipiunt et participant, vocantur *Elohim*, *Psal.* Lxxxix, 6. Hi ergo vocantur dii, non natura, nec unione hypostatica, ut Christus, sed participatione eminentia* et iudicii divini. Sic *Exodi* vi, ait Deus Mosi : « Constitui te Deum Pharaonis, » *Deum*, id est principem, castigatorem et vindicem vice Dei. Et *Exodi* xxxii, 28 : a Diis, » id est iudicibus, « non maledices. » Et *Psal.* vii, 6 : o Minuisti cum paulo minus ab Angelis; » Hebr. *ab Elohim*. Sed tunc, ut advertit S. Hilarius, lib. vii *De Trinit.*, ex adjunctis nomen *Elohim* limitatur, ut appareat illud non Deum, sed angelos vel iudices significare, ut hoc *Psal.* lxxxix, limitatur, ex eo quod additur : a Deus stetit in synagoga deorum, iu medio autem deos dijudicat. » Dii ergo qui iudicantur, sunt homines vel angeli; qui vero eos dijudicat, solus est Deus,

unus et verus, sicut hic Christus quasi Deus, Plarisæos et principes Judæorum, qui quasi quidam terrestres erant dii, vclut summus iudex dijudicat, examinat et coarguit, ait S. Augustinus. Atque ut hoc innueret Christus, hac de causa locum hunc psalmi præ aliis citavit; Hebr. enim *Psal.* lxxxix, sic habetur : « Elohim iudicat elohim, » id est Deus, qui per essentiam est *Elohim*, id est gubernator et iudex omnium, iudicat *elohim*, id est iudices, quibus divinam suam potestatem regendi et iudicandi communicavit, q. d. Summus et celestis Elohim iudicat inferiores et terrestres elohim, id est iudices et principes. Unde Chaldæus vertit, *Deus cujus majestas commoratur in congregatione iustorum, qui potentes sunt in lege, in medio iudicium in veritate iudicat.* Idem Chaldæus, *Psal.* lxxxix, 6, pro « Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes, » vertit, *estis sicut angeli Dei excelsi*: quod proprie de iudicibus dicitur; potest tamen extendi ad omnes Israelitas et fideles, uli extendit ibidem S. Augustinus. Hi enim sunt filii Dei. Nam alibi ubi *Elohim* absolute ponitur, nec ex adjunctis limitatur, significat Deum unum et verum.

Christus ergo hic, ait Chrysostomus, non destruit opinionem Judæorum existimantium quod ipse se Deo parem diceret, sed magis confirmat.

35. Si illos dixit deos, ad quos sermo DeiVers-35, factus est (quos sermo Dei iudices constituit, id est quibus Deus suo sermone et jussu auctoritatem iudicandi dedit per Moysen ejusque successores; item proprie, ad quos sermo Dei factus est illo *Psal.* lxxxix, quo mandat Deus iudicibus ut recte iudicent, quasi participantes suam auctoritatem, suique vicarii, ideo dii quidam terro: ila Euthymius), et non potest solvi (irritari, fieri falsa et mendax) Scriptura. — q. d. Nemo potest irritare et auferre a iudicibus nomen deorum, quod Scriptura divina et irrevocabilis eis dedit.

36. Quem Pater sanctificavit, et misit in Vus. M. mundum (me scilicet), vos dicitis : Quia (quod) BLASPHEMAS, QUIA DIXI : FILIUS DEI SUM. — Est argumentum non a pari, ut volunt Ariani, sed a minori ad majus, q. d. Si iudices, qui participant potestatem Dei, vocantur dii, quanto magis ego vocandus sum Deus, qui sum Filius Dei naturalis, ab eo sanctificatus missusque in mundum.

Acutius quam germanius S. Augustinus et Beda censent in eo quoque argumenti vim esse, quod dicat : « Ad quos sermo Dei factus est, » quasi diceret : Si illi, qui sermonis Dei participes fuerunt, Scriptura teste, « quæ solvi, » id est mentiri, « non potest, » dii merito vocati sunt; quanto magis ego, qui non sermonis Dei particeps, sed ipse Dei sermo sum, Deus vocari possum.

Nota : To quem Pater sanctificavit, primo idem TiterH est quod cui Pater sanctitatem, qua ipse sanctus est, communicavit, sive cui Pater gignendo ut cju1 sanctus esset dedit, quia sanctum genuit, ait S. Augustinus. Nam sanctus Deus Pater genuit sanctum Deum Filium. Sic et Beda, Toletus et

alii : Filius erro est sanctus per generationem et essentiam.

Secundo, *Secundo*, Christum, qua homo est, Pater sanctificavit per unionem hypostaticam ; per hanc enim præcise summe sanctificato est humanitas Christi : hoc ipso enim quo hypostasis Verbi, quæ ipsa est sanctitas increata et infinita, humanitatem assumpsit sibi que hypostatice copulavit, eam plane sanctificavit, ideoque sanctitatem eximiam charitatis, gratiæ omniumque virtutum animæ ejusdem infudit. Ita S. Hilarius : Jesus, ait, sanctificatus est in Filium, dicente Paulo quod « prædestinatiis est Filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis. » Sic et S. Chrysostomus et S. Athanasius, lib. De *Incarnatione Verbi*, sub initium : « Sanctificavit n ergo idem est quod « signavit, n uti dixi cap. vi. vers. 27.

Tenu. *Tertio*, Theophylactus : « Sanctificavit, n inquit, hoc est. sanxit sacrificari pro mundo, in quo se ostendit non esse Deum ut esteri ; salvum enim facere mundum, Dei opus est, non autem hominis deificati per gratiam. Simili modo ait Christus, cap. XVII, vers. 19 : « Pro cis ego sanctifico (id est sacrifico, et in sanciam victimam offero) meipsum. n

Quarto. *Quarto*, Maldonatus : « Sanctificavit, » inquit, hoc est, designavit et destinavit ad officium Salvatoris, ut homines sanctificaret et salvaret, ut alludat ad *Jerem*, i, 5 : « Antequam exires de vulva, sanctificavi te ; » hoc est, destinavi te Prophetam. Unde explicans, subdit : « Et Prophetam in Gentibus dedi te ; » quanquam et alius sit germanior illius loci sensus, ut ibi dixi.

ver». 37. 37. SI NON FACIO OPERA PATRIS MEI, NOLITE CREDERE unii.—Identidem Christus appellat ad opera sua, id est miracula quæ faciebat jussu et potestate supernaturali Dei Patris; hæc enim, utpote divina, evincebant ipsum esse Dei Filium, a Deo missum ad mundi salutem.

Yrjr. s. 38. SI ACTI Ū FACIO. ET SI MIDI NON VULTIS CREDERE IU, OPERIBUS CREDITE, I T COGNOSCATIS, ET CREDITIS quia Pater in me est (tam divina operans), et ego in Patre, — per eandem deitatem et omnipotentiam quam ab eo accepi. Unde S. Augustinus, Cyrillus, Leontius, Beda et Euthymius censent to a Ego in Patre, et Pater in me est, n idem esse cum tū a Ego et Pater unum sumus. » Audi S. Augustinum, *tract.* 48. Non possumus dicere : « In Deo sumus, et Deus in nobis. Ego et Deus unum Mimus, numquid possumus dicere? In Deo es, quia Deus continet te : Deus est in te, quia templum Dei factus es; sed numquid, quia in Deo es, et Deus est in te, potes dicere : Qui me videi, Deum videi, quomodo Unigenitus dixit :

Qui me videt, videt et Patrem; et Ego et Pater unum sumus? Agnosce proprium Domini, et munus servi. Proprium Domini est æqualitas Patris, munus servi est participatio Salvatoris. »

39. Quærebant ergo eum Judæi apprehendere ; ET EXIVIT DE MANIBUS EORUM, — Ut COHim fufot, ait Chrysostomus, per absentiam sedaretur. Acute, sed symbolice S. Augustinus : « Non apprehenderunt, inquit, quia manus fidei non habuerunt. » Exivit autem virtute divina, faciendo se invisibilem, uti fecit, cap. vii, vers. 59.

40. Et adiit iterum trans Jordanem, in eum Ven-LOCIM, UBI ERAT JOANNES BAPTIZANS PRIMUM, — puta in Bethania, sive Bethabara, ubi Christus a Joanne fuerat baptizatus : nam postea Joannes baptizavit in Ennon, juxta Salim, cap. in, vers. 23, et crebro mutans locum, alias Jordanis regiones baptizando obivit, ut dixi superius. Secessit Christus in Bethabara, ut turba ipsum eodem secutura, recordaretur testimonii quod ibidem ipsi perhibuerat Joannes, scilicet ipsum esse Messiam, æque ac testimonii Dei Patris in ejus baptismo intonantis : « Hic est Filius meus dilectus, » Matth. m. itaque in eum crederent, uti et factum esse patet ex vers. sequent. Ita S. Chrysostomus. Leontius, Theophylactus, Euthymius.

Et mansit illic, — donec imminente Paschale et passione sua, rediit in Judæam et Jerusalem, ibique suscitavit Lazarum : unde Scribæ et principes irritati, eum ceperunt et crucifixerunt, uti patebit cap. sequenti.

41. ET MULTI VENERUNT AD EUM, ET DICEBANT : Quia (quod) Joannes quidem signum fecit nullum. — q. d. El tamen credidimus ei. Ergo multo magis debemus credere Jesu dicenti se esse Messiam, qui id probat per tot signa et miracula. Ita Chrysostomus.

Est altera ratio, quæ persuasit hisce credere in Christum ; nimirum quod reipsa deprehenderent Jesum esse fortiolem Joannem, in patrandis miraculis, in efficacia sermonis, in vite sanctitate, uti eis prædixerat Joannes; unde inferebant : Si cœlera, quæ dixit Joannes de Jesu, vera esse cernimus, ergo pariter verum est id quod idem Joannes asseruit de Jesu, scilicet ipsum esse Me sium.

42. ET MULTI CREDIDERUNT IN EUM. — Greca Ver». 41. adduni, — puta in Bethabara, ob memoriam testimonii Dei Patris a Joannis Baptiste, ut dixi vers. 40. Nimirum, ut ait S. Augustinus, a apprehenderunt permanentem, non quomodo Judæi volebant apprehendere discedentem : et nos ergo per lucernam veniamus ad diem ; Joannes enim lucerna erat, et diei testimonium perhibebat. »

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Christus a morte et sepulcro suscitatur Lazarum. Hinc, vers. 47, pontifices invidentes Christo contint contra cum concilium, in quo Caiphas pontifex prophetat expedire ut Christus pro populo moriatur : quare, vers. 54, Christus eorum iras declinans, ad paucos dies secedit in Ephrem.

Ante hoc caput Jansenius et alii claudunt acta tertii anni pradicationis Christi; nam heee Lazari suscitatio et historia contigit circa quartum et ultimum Christi Pascha, ut patet vers. 55, gito ipse occisus et crucifixus est : quare videtur ipsa contigisse sub illud tempus, quo ipsa solet legi ab Ecclesia in Missa sacrificio, scilicet quatuordecim diebus ante Parasceven et passionem Christi. Ita censent viri eruditi. Vide Chronotaxim, quam Evangeliiis praposui.

1. Erat autem quidam languens Lazarus a Bethania, de castello Mariæ et MarLhæ, sororis ejus. 2. (Maria autem erat, quæ unxit Dominum unguento, et extersit pedes ejus capillis suis; cujus frater Lazarus infirmabatur). 3. Miserunt ergo sorores ejus ad eum, dicentes : Domine, ecce quem amas infirmatur. 4. Audiens autem Jesus, dixit eis : Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam. 5. Diligebat autem Jesus Martham, et sororem ejus Mariam, et Lazarum. G. Ut ergo audivit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus; 7. deinde post hæc dixit discipulis suis : Eamus in Judæam iterum. 8. Dicunt ei discipuli : Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, et iterum vadis illuc? 9. Respondit Jesus : Nonne duodecim sunt horæ diei? si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt. 10. Si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. 11. Ilæc ait, et post hæc dixit eis : Lazarus amicus noster dormii; sed vado ut a somno excitem eum. 12. Dixerunt ergo discipuli ejus : Domine, si dormii, salvus erit. 13. Dixerat autem Jesus de morte ejus : illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret. 14. Tunc ergo Jesus dixit eis manifeste : Lazarus mortuus est; 15. et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi, sedeamus ad eum. 16. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad discipulos : Eamus et nos, ut moriamur cum eo. 17. Venit itaque Jesus, et invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem. 18. (Erat autem Bethania juxta ilerosolymam quasi stadiis quindecim). 19. Mulli autem ex Judæis venerant ad Marlham et Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo. 20. Martha ergo ul audivit quia Jesus venit, occurrit illi, Maria autem domi sedebat. 21. Dixit ergo Martha ad Jesum : Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus; 22. sed et nunc scio, quia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus. 23. Dicit illi Jesus : Resurget frater tuus. 24. Dicit ei Martha : Scio quia resurget in resurrectione in novissimo die. 25. Dixit ei Jesus : Ego sum resurrectio et vita; qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet; 26. et omnis qui vivit et credit in me, non morietur in ælernum. Credis hoc? 27. Ait illi : Utique, Domine, ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti. 28. Et cum hæc dixisset, abiit, et vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens : Magister adest, et vocat te. 29. Illa, ut audivit, surgit cito, et venit ad eum : 30. nondum enim venerat Jesus in castellum; sed erat adhuc in illo loco ubi occurrerat ei Martha. 31. Judæi ergo, qui erant cum ea in domo, et consolabantur eam, cum vidissent Mariam quia cito surrexit et exiit, seculi sunt eam, dicentes : Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi. 32. Maria ergo, cum venisset ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, et dicit ei : Domine, si fuisses hic, non

esset mortuus frater meus. 33. Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, et Judæos, qui venerant cum ea, plorantes, in fremuit spiritu, et turbavit seipsum, 34. et dixit : Ubi posuistis cum? Dicunt ei : Domine, veni, et vide. 35. Et lacrymatus est Jesus. 36. Dixerunt ergo Judæi : Ecce quomodo amabat eum. 37. Quidam autem ex ipsis dixerunt : Non poterat Lie, qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic non moreretur? 38. Jesus ergo rursum fremens in semclipso, venit ad monumentum : erat autem spelunca, et lapis superpositus erat ei. 39. Ait Jesus : Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror ejus qui mortuus fuerat : Domine, jam fetet, quatriduani est enim. 40. Dicit ei Jesus : Nonne dixi tibi, quoniam si crederis, videbis gloriam Dei? 41. Tulerunt ergo lapidem. Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit : Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. 42. Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propior populum qui circumstat, dixi, ut credant quia tu me misisti. 43. Ilæc cum dixisset, voce magna clamavit : Lazare, veni foras. 44. Et statini prodiiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes et manus institis, et facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus : Solvite eum, et sinite abire. 15. Mulli ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam et Marlham, et viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in mim. 46. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, et dixerunt eis quæ fecit Jesus. 47. Collegerunt ergo Pontifices et Pharisæi concilium, et dicebant : Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? 48. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum; et venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem. 49. Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis : Vos nescitis quidquam, 30. nec cogitatis quia expedit vobis ut unus rriatur homo pro populo, et non tota gens pereat. 51. Illoc autem asemetipso non dixit; sed cum esset pontifex anni illius, prophetavit quod Jesus moriturus erat pro gente, 52. et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. 53. Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum. 54. Jesus ergo jam non in palam ambula-bat apud Judæos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem quæ dicitur Ephrem, et ibi morabatur cum discipulis suis. 55. Proximum autem erat Pascha Judæorum; ei ascenderunt nulli Hierosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent seipsos. 56. Quærebant ergo Jesum, et colloquebantur ad invicem, in templo stantes : Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem pontifices et Pharisæi mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

Ven. i. 1. Ebat autem quidam languens (Arabicus infirmus) Lazarus a Bethania, in castello Marlham et Marthæ, sororis FILS. — Syrus, <rat autem quidam, qui morbo detinebatur. Loozar ex Beth Anio (domo afflictionis) pater, frater Mariam et Mortho; Vatablus, ægrotabat autem Lazarus; Nonnus, morboso gravia habens genua flagellabatur Lazarus astu, membrivara plaga tabefactus, vicinus morti. Ergo morbus hic erat gravis et lethalis, nam paulo post mortem attulit (1).

La w s, — nobilis et dives, ideoque alius a Lazaro mendico et ulceroso jacente ad fore Epulonis, Lue. xvi.

A BETHANIA, DE CASTRULO MARIS ET MARTHÆ. — Est appositio, q. d. Bethania, id est ex castali (hoc est, oppido vel pago) Marlham et Mariæ Magdalena?, in quo scilicet ipsæ habitabant, ejusquo erant non tam dominae, quam honoratiores iocole, ac Christi discipulæ et hospites. Ita Theophylactus, Leontius et alii. Sic cap. i. 44,

(1) a Narratione de Ijtario a Jesu in vitam revocato adeo aperta veritatis vestigia impressa sunt, sive orationem illius et formam, sive argumentum spectes; ca etiam tum reliqua Jesu historia adeo accurate cobæret, et causas proximorum eventuum ndoo claro et perpicue continet (vid. Joon, xi, 46-57; xu, 1-9), ut doctus et h. 1. a Joanne (cujus voracitatem et idem loia etiam Evangelii ipsius indoles arguit) enarrata veritate dubitari nullo pacto possit. e. 11a Kumoelius ad h. l. Suspecta quidem visa est nonnullis hæc historia, eo quod eam solus Joannes retulerit; at aliorum Evangelistarum silentii plures haud improbables cause possunt afiun.

Nempe Evangelista*, ut notum est, vitam Christi omnem nolebant exponere; eorum quisque e magna rerum memorabilium a Jesu gestarum multitudine delectum faciebat; ac Matthæ* us quidem. Marcus et Lucas res potissimum in Galikra a Jesu gestas persecuti esse videntur, pnvlcrmisisso autem plura a Jesu, auctortate Joanne, in Judæa et Hierosolymis peracta. Evangelisti* reliqua Christi tacinera. Tque certa et gravia dignilai.* Mcs-sian@ documenta ermi ne mortuorum ad vitam revocatio; igitur cuni jam Alatili vus, Marcus et tueas enarrarmi Jairi tih.v, et tueas iterum adolescentis Nobilitici resumeonem (quam historiam reliqui etiam Evango-

Bethsoida vocatur civitas Petri et Andreæ, quia ipsi ejus erant *incoia**, et non domini.

Retta « Mystice: « Bethania » hebraico idem est *primo*, ἡ ἱεραία quod *domus afflictionis*, ut vertit Syrus, idque hic congruit. Lazari enim morbus et mors affli-

Srorn. gnhat tam ipsum, quam sorores ejus. *Secundo*, « Bethania » idem est quod *domus obedientiæ*.

Inde S. Bernardus, serm. *ad milites templi*, cap. xm : « Hoc loco, ait, intimatum est quod nec studium bonæ actionis, nec otium sanctorum contemplationis, nec lacrymæ pomitenlis extra Bethaniam accepta esse poterunt illi, qui tantam habuit obedientiam, ut vitam ipsam perdere maluerit, factus obediens Patri usque ad mortem. »

Tertium *Tertio*, a Bethania, » ait Pagninus, idem est quod *domus responsionis*, vel exauditionis Domini, quia ibi Christus Mariam et Martham pro vita BuUm* Lazari orantes exaudivit. Radix enim *ana* ujn.- pfr aju 5jgnjfcnf *effligi, obedire, respondere et exaudire*.

Transit Joannes a gestis Christi in festo Enceniorum, ut patet cap. x, 22, ad gesta Christi paulo ante ultimum Pascha, ut patet hoc cap., vers. 33, hoc est, salit a decembri ad martium : omittit ergo gesta Christi in januario et februario, quia illa fuse recenset Lucas a cap. xv usque ad xix, ex quo eadem summam recensui in Chronotaxi, num. 51 usque ad 57.

Vfn. 2. Maria autem erat, quæ unxit Dominum ungunt o, ET EXTERSIT VEDES EJUS CAPILLIS SUIS. — Luc. vu, 37, ostendi camdem fuisse Mariam, quæ bis, vel ut alii, ter unxit Christum, nimirum Mariam Magdalenam, esto aliqui opinentur fuisse duas, alii tres. Minus recte ergo Leontius, quem sequuntur moderni hæretici, w *unxit* accipit de unctione non preterita Lue®, sed paulo post futura sex diebus ante mortem Christi, de qua cap. seq., vers. 3, ut hic sil anticipatio.

Cujus frater Lazarus infirmabatur. — Arabicus, *erat autem Lazarus infirmus frater ejus*. Addit hoc Joannes, ut insinuet causam suscitationis Lazari, nimirum quod frater esset Magdalena», quæ tota devota suo Jesu, ab eo impetravit fratris Ignari suscitationem.

3. Miserunt ergo sorores ejus ad eum (Jesum) dicentes: Domine, ecce quem amas, infirmatur.

lista» emiserunt), non Decesse putabant historiam quoque Lazari redivivi litteris consignare. Joannes vero, cum res a Jesu potissimum in Judæa, Hierosolymis et in hujus urbis vicinia gestas memori® prodiderit, cumque ultima Jesu tactacopiosius et accuratius vellet exponere, ita polu «eripior historæ pragmaticus, imprimis de re sua esse putabat, historiam Lazari redivivi, cum historia mortis et calamitatum Christi arte colliæreutein, litteris mandare. Alia quoque haud improbabilis causa silentii reliquorum Evangelistarum de Lazaro in vitam revocato a pluribus alliti est : monuerunt nimirum, eo lempotc quo bhlbtbxu*, Marcus et Lucas «cribrent, adhuc mexifir Luaruin, præurihse ergo eos hoc insigne lactum Chnsti. ne Litaro quoque tatmli i reegotium lacerarent.

— Cyrillus, Theophylactus et Leontius censent hæc verba esso admirantis et admirationis, 7. d. Qui fleripotuit, ut ille quem tu amas, Domine, qui vitæ et necis habes imperium, in morbum inciderit? quomodo tui amantem ausa fuit aegritudo invadere? et quomodo cum tenet languor, quem tui occupat amor?

Simplicius alii censent sorores ex modestia et fiducia id dixisse. Audi S. Augustinum et ex eo Redam : a Non dixerunt : Veni, amanti enim tantummodo nuntiandum fuit. Non ausæ sunt dicere : Veni et sana. Non ausæ sunt dicere : Ibi jube et hic fiet; cur enim non et istæ, si fides centurionis illius inde laudatur? Ait enim: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus. Nihil horum istæ, sed tantum: Domine, ecce quem amas infirmatur, sufficit ut noveris; non enim amas et deseris, d Est ergo insinuatio hæc oratio, sed occulta et implicita, quia significat necessitatem et desiderium remedii, quæ sæpe efficacior est postulatione aperta, quia magis humilis, verecunda, reverens et confidens. Illa ex S. Thoma Suarez, tract, *de Oratione*.

Haec hæc petitio sororum præ se fert *primo*, magnam fidem; non enim dicunt : Veni, accelera, ne mors cum præoccupet. Credunt enim Christum posse curare absentem, imo mortuum suscitare. Ita Cyrillus, Theophylactus, Rupertus. *Secundo*, ingentem fiduciam, qua confidebant Christum solo nuntio morbi accepto, illi remedium allaturum. Unde verba et preces non multiplicant. *Tertio*, eximiam charitatem : « Ecce quem amas, » inquit, 7. d. Tu nos amas, et nos te : sufficit ergo amanti amati morbum indicare. Amor enim precibus omnibus prevalgi. *Quarto*, resignations : resignant enim se totas in providentiam Christi, ut ille de morbo et morbo hoc statuatur et disponatur quod ejus prudentia» et charitati libuerit. Quare efficax fuit hæc carum oratio, nobisque crebro est imitanda et usurpanda.

Tropologice Rabanus et ex eo Glossa : Lazarus, inquit, est peccator, qui a Domino amatur; ipse enim non venit vocare justos, sed peccatores : sorores sunt viri sancti, vel bonæ cogitationes, quæ pro peccatis dissolvendis orant.

Porro, ipsæ sorores non iverunt ad Jesum, sed nuntios duntaxat miserunt, tum quia feminae erant, quas decet domus cura, et dedocet longum iter; tum quia Lazaro fratri ad mortem decumbenti debebant assistere; tum quia Christi benignitati et amori confidentes, solum nuntium sufficere existimabant. Illa S. Chrysostomus, Cyrillus et Euthymius.

4. Audiens autem Jesus, dixit eis : In hoc non est ad mortem (Syrus, *non est letalilis*; Arabicus, non *est infirmitas mortis*), sed tro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam. — « Non est ad mortem, » *primo*, quia hæc mors

Lazari, non tam erit mors, quam somnus; nam illico ex ea evigilabit et resurget. L'ndc, vers. H, ait: « Lazarus amicus noster dormit, sed vado ut a somno excitem eum. »

Secundo, q. d. Infirmittis Lazari finis et scopus non est mors, sed gloria Dei; Deus enim non immisit morbum hunc Lazaro hoc fine, ut vitam ei per mortem adimat, sed potius ut Natam ei majorem restituat, itaque gloriam Dei adaugeat. Ita S. Augustinus: « Non est ad mortem, inquit, quia et ipsa mors non erat ad mortem, sed potius ad miraculum, quo facto crederent homines in Christum, et vitarent veram mortem. »

Tertio, « non est ad mortem, » scilicet talem, qualis esse solet communis hominum mors; nimirum, ut homo in ea permaneat, nec amplius ad hanc vitam et hoc saeculum redeat: licet enim mors separaret animam Lazari a corpore, tamen non imponebat finem huic saeculo, ut ad illud non rediret; quod tamen facit mors. Nam mox a Christo resuscitatus ad illud rediit, magis vivus, sanus et vegetus quam ante. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius et alii. Unde Nonnus vertit, « non est ad aeternam mortem. »

Seu pro gloria Dei. — Per gloriam *primo*, Andreas Cretensis, in *Calena*, intelligit crucem et mortem Christi: hanc enim Judaei invidi irrogarunt Christo ob suscitatum ab eo Lazarum, et haec maxime glorificavi Christum. *Secundo*, Theodorus Heracleotes, in *Catena*, accipit gloriam, quae obventura erat Christo, ob divulgationem et celebritatem hujus suscitationis factae ab eo per totam Judaeam, imo per totum orbem. *Tertio*, et genuine, gloriam Dei accipe, quia homines videntes Lazarum a Christo suscitatum, in eum ut Messiam et Dei Filium crediderunt, itaque tam Christum quam Deum Patrem glorificaverunt. Sic enim hanc gloriam explicat Joannes, dicens vers. 45: « Multi ergo ex Judaeis qui venerant ad Mariam et Martham, et viderant quae fecit Jesus, crediderunt in eum. » Unde S. Augustinus: « Talis glorificatio, ait, non ipsum auxit, sed nobis profuit. »

Vera. 5. 5. Diligebat autem Jesus Mariam, et sororem ejus Mariam, et Lazarum, — ob singularem earum erga se amorem, devotionem, liberalitatem, qua Jesum cum Apostolis alebant; Martha enim habebat curam hospitalitatis Jesu; Maria a Christo sanata et conversa locum se ei addixerat, imo eum per oppida proficiscentem ac praedicantem comitabatur sumptusque suppeditabat, Luca: 10, 2. Lazarus sororis imitabatur. Dilectionis Jesu mentionem injicit hic Joannes, non tam ut illam fuisse causam agrotationis Lazari significet, ut censet Cyrillus, q. d. Ideo Jesus immisit morbum Lazaro, quia illum ejusque sorores diligebat, juxta illud: « Ego quos amo, aigo et castigo, » Apoc. 14, 13, sed ut significet

Jesum accepto nuntio plane menti et morum in infixisse morbum Lazari, ut eum sanaret, et modo et tempore opportuno. Dilectio enim faciebat cum sollicitum de Lazari salute, ideoque Lazari causa fecit omnia quae versu sequenti et deinceps narrat Joannes, illudque significat ergo, cum statim subdit: « Et ergo audivit, q. d. Diligebat Jesus Lazarum, ut ergo audivit eum agrotare, cepit serio cogitare de eo sanando, omniaque sua illi disposuit, ut congruo eum tempore vitae et sanitati restitueret

Porro adeo Jesus dilexit Lazarum et sorores ejus, ut propter eas Lazarum a morte suscitaret, etiamsi scirei suscitationem Lazari sibi fore causam mortis et crucis: ob Lazarum enim suscitatum Pilatus Christum occiderunt. Vita ergo Lazari fuit mors Christi.

6. Ut ille audivit quod Iherusalem vult TLXC QUIDEM MANSIT IX EODEM LOCO (q. Bethabed, cap. praeced., vers. 28) duobus diebus, — tum ut hominum multitudini ad se confluenti satisfaceret etque ostenderet se esse Messiam a Joanne ibidem demonstratum; tum ut illud idem confirmaret miraculo insigni et omni exceptione majori, scilicet suscitatione Lazari. Mamit ergo ibidem per biduum, ut interim moreretur Lazarus, quia volebat non agrum sanare, sed mortuum, imo sepultura quadriduanum et felleum suscitare: quod longe erat majus Lun beneficium quam miraculum, ne calumnia Judaeorum foret locus, ut dicerent Lazarum non vere fuisse mortuum, ideoque nec suscitatum, sed tantum syncopen vel deliquium animi passum, ex illo non ope Christi, sed vi naturae et juvenilis vigoris, ultro ad se redasse. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus et Rupertus.

7. Dixit autem Jesus dicens: Eamus in Judeam iterum, — nimirum ex Bethabed eamus in Bethaniam, ad suscitandum Lazarum. Praemonendo premuniri Christus Apostolos timidos: timebant enim redire cum Jesu in Judaeam, eo quod Judaei paulo ante, capite praecedent, vers. 31 voluissent eum lapidare. Ita S. Chrysostomus: « Nusquam alias, inquit, Dominus praedixit discipulis, quo iturus esset, nisi hic, quia valde formidabant, ne si repente (sine praenotione) discederet, conturbarentur: formidabant vero et pro ipso, et pro se; nondum enim erant in fide firmati. » Ita quoque Theophylactus, Euthymius et Theodorus Heracleotes. Porro S. Augustinus: a Christus, ait, e Judaea discessit ut homo, ne lapidaretur; sed redeundo, quasi oblitus infirmitatem, ostendit potestatem. »

8. Dixerunt autem discipuli: Rabbi (o magister, et Domine noster), nunc quare hactenus in Bethabed, et iterum in Bethaniam? — d. Nunc, id est paulo ante: nam exinde jam duo menses illuxerant, uti milio cupitis dixi, et colligitur ex cap. praeced. vers. 22 et sequent. Dicunt huc disci-

pulì, quia a Jndzris metuebant Christo. et magis sibi ipsis. Ha Chrysostomus, Thcophylactus, Euthymius.

9. Respondit Jesus : Nonne duodecim sunt uorjj diu? — *Primo*, Lyranus ejusque sequaces sic exponunt, *q. d.* Sicut per diem mutantur fluo-
re * decim horæ, cum eis mutatur aura acris: sic Jud.Tornm animi facile mutari possunt, ul qui ante mc oderant, jam ament et suscipiant.

Secundo, S. Augustinus, Beda et Rupertus, *q. d.* Sicut duodecim horæ sequuntur diem, id esi solem ejusque **cursum**, ut sibi ex ordine vicissim succedant: sic vestrum est me sequi; ego cnim sum quasi vester sol et **dies**, vos autem tre stipatis quasi duodecim horæ. Audi S. Augustinum: Ut se diem ostenderet, duodecim discipulos elegit; in hoc autem verbo non ipsum Judam, sed ejus successorem prævidcbat. Et Glossa: Se «licit Christus diem, in quo debent **ambularo**, ne offendant, et sine quo **ambulantes**, offendunt, ut modo discipuli nolentes cum mori, qui pro hominibus venit mori: illos autem dicit **horas**, qu® diem sequuntur.

Toti *Tertio*, S. Cyrillus, *q. d.* Adhuc aliquot horæ meæ dici, id est vite, supersunt, quibus oportet me predicare et benefacere Judæis: « veniet nox, » id est cædcs et mors mea, ob quam tenebris excidii et calamitatum per Titum cos involvam; nox enim symbolum est vindicte el calamitatum.

Guru. *Quarto* et genuino, *q. d.* Certum et statutum est dici tempus, scilicet duodecim horarum (crai enim jam martius, cujus 21 est æquinodium, quo dies sunt æqualcs nocti, ac consequenter duodecim horarum: quanquam cl aliis mensibus Judæi dividebant diem in 12 horas, sed inæquales, æque ac noctem in quatuor **vigilias**, quæ in hieme erant longiores, in testate breviores), intra quod duodecim horarum spatium, si quis ambulet, offendere non potest, quia lucem habet, qua videt saxa aliaque offendicula, ideoque cavet nc in ea impingat: sic pariter mihi certum a Deo Patre constitutum est vitæ tempus, in quo ambulare, vivere, et opera mea ad quæ missus sum, operari debeo: quod proinde diem appello; ac proinde in illa a Judæis nihil mihi aut vobis timendum est periculi: nec enim ante constitutum milii tempus a Patre, hoc est, antequam vite mcæ nox et occasus veniat, occidi possum. Ha Rupertus, Tolctus, Maldonatus et alii.

10. Si quis ambulaverit in d;e, non offendit, quia lucem hujus mundi xidet: si autem ambulaverit **IN NOCTE**, **OFFENDIT**, **QUIA LUX NON EST** in eo. — *Primo*, S. Augustinus exponit, *q. d.* Hortor vos, o discipuli mei 12, ut me sequamini, sicut duodecim horæ sequuntur diem et solem. si non vultis offendere et impingere. Et S. Chrysostomus: Ne formidetis Judæos, inquit, nihil i .uin dignum morte gessimus. Vtl:b» qui» lucem

hujus mundi videt, securus est: multo magis qui mccum est, securus est, nisi se amoverit a me.

Secundo, S. Cyrillus, *q. d.* Quamdiu est dies vitæ, hoc est, quamdiu ego vivo, Judæis benefacio, nihil vobis a Judæis timendum est: hu*o enim dies est, id est tempus benignitatis et benfcicntte; at ubi venerit nox, id est tempus vindicta:, quo Deus per Titum excindet Hierosolymarii et Judæam, tunc vobis timendum, et e Judœa **fugiendum** erit.

Tertio et genuine, *q. d.* Dum dies est, id est dum tempus vitæ mihi suppetit, non offendetis, o discipuli, me sequendo in Judæam; at ubi venerit nox, id est mors, et vite me® occasus, tunc Judæi vos persequantur, el occident quasi **meos** discipulos, sicut mc persecuti sunt et occiderunt. Ita Rupertus, Tolctus et Maldonatus.

Mystice, qui diem, id est solem et lucem fidei et gratiæ sequitur, non offendit, non ruit in peccata; at qui nocte, id est in tenebris ignorantia cl concupiscenti® ambulat, hic ruit in varias culpas et poenas. Ita Interiinear. Undo Apostolus: «Eratis, inquit, aliquando tenebrai; nunc autem lux in Domino: ut filii lucis ambulate. fructus cnim lucis est in omni bonitate, cl **justitia**, et veritate, » *F.phcs.* v, 8.

11. **ILxc AIT, ET POST ILEC DICIT EIS**: LaZARVS Vert-AVICTS NOSTER DORMIT: SED VADO UT A SOMNO excit em eum. — Mortem vocat *somnum*, quia mox ab ea suscitandus et evigilaturus erat Lazarus. Audi S. Augustinum: Domino dormiebat, qui eum tanta facilitate excitavit de sepulcro, quanta tu excitas dormientem de lecto; hominibus autem mortuus erat, qui cum suscitare non poterant. Sic Paulus mortuos dormientes appellat, quia sunt resurrecturi.

12. Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine, si dormit, salvus erit. — Arabicus, *si est dormiens, expcrqiseclur*. Solet enim somnus in ægrotis reditur® sanitatis esse argumentum cl praesagium, ac sæpc causa. Ita Cyrillus, Augustinus, Janse-rius, Maldonatus et alii. Somnus cnim naturam vegetat, cerebrum confortat, humores superfluos concoquit et consumit, sudorem ciet, calorem naturalem fovet el auget, itaque materiam morbi superat, dissipat el absumit, vel ejicit. Sensus est, </ d. Si dormit Lazarus, sinamus cum dormire, ut citius convalescat, quarc non est quod ad cum pergamus. Ita S. Augustinus et Cyrillus.

13. Dixerat autem Jesus de morte ejus: illi Vr' *-x **AUTEM PUTAVERINT QUIA (quod) DE DORMITIONE** somni diceret, — quia simpliciter acceperunt *dormit* ut sonat; non symbolice, ul Christus in-tdligebat, de morte.

11. Tunc ERGO Jesus dixit eis manifeste: La- v' '* ZARUs mortuus est. — Ostendit Christus se esse Prophetam, imo Dei Filium, eo quod arcana et absentia revelet: talis enim erat hæc mors Lazari, quum hic clare enuntiat, ul discipulis errorem

de ejus somno eximat. Nuntius enim morbum
dunlaxat nuntiarat Christo, non mortem.

Vori- 15. 15. Er GAUDEO PROPTER VOS, UT CREDATIS, QCO-
NIAM non eram ibi. — Hæc ultima nocte cum *gau-*
deo, uti nequit Arabicus, 7. d. Gaudeo me non
fuisse *ibi*, scilicet in morte Lazari præsentem,
ut vos in me credatis, scilicet firmiter, perfectius
et robustius, ait S. Augustinus, visa ejus resus-
citatione, quam facturus sum : si enim fuisset
præsens ægrotanti, ad preces Marthæ et Marna
debuisset ægrum sanare, alioqui Judæi *bi-*
passent me impotentiae vel immisericordiae?; aut
certe debuissent recens mortuum illico suscitare,
quod minus fuisset miraculum magisque du-
bium : jam autem a quatuor diebus defunctum
suscitabo, ut omnes videant hanc suscitationem
omnem naturæ vim excedere esseque clarum
miraculum, nec nisi Dei solius opus. Ita Cyril-
lus, Euthymius, Rupertus et alii. Aliter S. Au-
gustinus et Beda, 7. d. Gaudeo me non fuisse
præsentem Lazaro morienti, ut absens vobis mor-
tuum ejus annuntiem, indequo cognoscatis me esso
Moesiam, et in me magis credatis ; Lazarus enim
æger fuerat nuntiatus, non mortuus. Christus
ergo mortuum nuntians, ostendebat se non hu-
manitus, sed divinitus id scire. Ouornodo enim,
ait Augustinus, lateret eum qui creaverat? ad
cujus manus anima moricnlis exierat? Prior ratio
uti validior, iita germanior est.

Sed eamus ad eum. — Christus de mortuo, quasi
de vivo loquitur, quia mox facturus erat ut esset
redivivus. Ita Cyrillus.

ven it. 16. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymis,
ad condiscipulos : Eamus et nos, et moriamur
Ti.nmr cum 1:0. — «Thomas,» inquit Pagninus in *Inter-*
ri)u)u. *Hebr.*, idem est quod *abyssus* sive
vorago; hæc enim Hebraice dicitur OINfl *tchom*;
aut *geminus* sive *gemellus*, id est eodem partu
cum alio natus : E3M3KD *tcomim* enim sunt *gemelli*
eodem partu editi, quasi conjunctis corporibus.

DHw i Qui dicitur Didymus. — Syrus, qui dicitur *ge-*
et)uw ? *ncllus*. Thomas ergo non fuit binomius, ut sci-
licet duo habuerit nomina, primo Thomæ, so-
undo Didymi, uti vult Nonnus, sed unum idem-
que; Hebr. enim Thomas idem est quod Græco
<VÆuuo;, Latine *gemellus*. Sicut Hebraico Messias
idem est quod Græce *y.igō*;, Latino *unctus*, ait An-
gelus Caninius in *Hebr. nom.*, cap. XLil. *Dicitur*
ergo idem est quod *interpretatur*.

Tbonui Thomas igitur dictus est Didymus, id est ge-
XdhIC ,ne "us> quod eodem partu cum fratre al*
} tero natus sit, uti Jacob et Esau fuere gemelli,
ul vult Euthymius; sive quod hoc nomen a majo-
ribus acceperit, quomodo apud Romanos quos-
dam Spurios, alios Crassos, alios Claudios vocatos
legimus, etiamsi illi ipsi neo spurii, nec crassi,
nec claudi forent. Ha Tolctus, Maldonatus et alii.

Addi Leontius, Joannem solius Thomæ nomen
interpretari, ut significetur aliqua ejus excellen-
tia; Thcophylactus vero, ut significetur ejus mo-

res, inquit, quod scilicet esset Didymus, id est
gemellus, varius, inconstans, dubius, duplex ;
sed hoc huic loco non quadrat : quadrat tamen
cap. XX, vers. 24, ubi Thomas ob incredulitatem
resurrectionis Christi vocatur Didymus. Potius
videtur l hornas hic dici Didymus, quasi gemellus
frater Christi; talem enim se hic ostendit, dum
pro Christo et cum Christo vivere et mori pa-
ratum sese offert, ac alios ad idem faciendum
hortatur, dicens : « Eamus et nos, et moriamur
eum eo. » Solent enim gemelli mutuo sese valde
diligere, imo moribus et amoribus esse similes,
ut uno gaudente, ridente, flente, gaudeat, rideat,
Heat et ulter, imo uno ægrotante vel moriente,
ægrotet vel moriatur et alter. Hoc subinde fit, at
non semper. Nam Jacob et Esau moribus fuere
dissimiles et diversi, imo invicem adversi.

Eamus et nos, et moriamur cum eo, — non
Lazaro, ut volunt nonnulli; hoc emm insulsum
videtur, sed Christo, qui paulo ante dixerat :
« Eamus ad eum. » Thomas, ait Beda, præ ora- Aoi
i.ibus socios hortatur, ut eant et moriantur cum
illo, in quo magna ejus apparet constantia. Et
Interiinearum : Ecco verus amantium affectus, vel
cum eo vivere, vel cum eo mori : quales apud
Gallos erant Soldurii, quorum lex et fmdus erat
in bello, vel simul vincere, vel simul occum-
bere, teste Julio Cæsare in *Comment.*, quo videtur
alluisse S. Paulus dicens, II Cor. vn, 3 : « In
cordibus nostris estis ad commoriendum et con-
vivendum, p ut ibidem dixi (i).

Porro quod Thomas ait : « Eamus et moria-
mur, » perinde est ac si dicat : Si imus cum Jesu,
nobis cum eo moriendum est, ob summa Judæo-
rum contra illum odia. Si ergo ipse it, camus et
nos, quasi generosi ejus discipuli et milites, ac
cum eo quasi duce nostro animose moriamur : si
ille mortem spernit, imo invadit, nos quoque
spernamus et invadamus. Non enim satis intel-
lexerat quod Christus, vers. 9, insinuara!, nihil
adhuc sibi a Judæis imminere periculi. Ita Cyril-
lus. Offert ergo se pro Christo cerlæ morii, hanc
enim imminere putabat : quod insigne fuit forti-
tudinis ejus eximiae, æque ac amoris in Christum
singularis argumentum.

17. Venit (m *Detkaniam*, ut addunt nonnulli
codices Græci) itaque Jesus, et invenit eum qua-
tuor DIES JAM IN MONUMENTO HABENTEM, — hoc CSt
a quatuor diebus sepultura. Venit enim nuntius
a sororibus ad Jesum de morbo Lazari, ait Chry-
sostomus, eo die quo Lazarus est defunctus,
deinde duobus sequentibus mansit Jesus in Be-
thabara, dic quarta demum ivit Bethaniam :
quare videtur Lazarus eodem die, quo sorores
nuntium miserunt ad Christum, fuisse mortuus

(1) Legitur in passione S. Cypriani: « Quum ducere-
tur, populus fratrem plangens ut ejulans dicebat : Et
nos cum eu decollemur. » El apud Virgilium est :

Si p'riurus abis, et uq» upo iu omwa teeuxu.

et sepultos : ahoqui enim veniente Christo, non fuisset quatrduanus in morte cl sepulcro, uti hic dicitur.

Probabilius Euthymius et Maldonatus censent Lazarum quidem eo die, quo nuntius ad Christum venit, fuisse defunctum; sed postero die sepultum, ne forte quid occultæ vitæ in eo lateret ; inde Christum biduo mansisse in Bcthabara, quarto die inde discessisse versus Bethaniam : sed quia hoc iter erat decem circiter horarum (ut patet ex tabulis Geographicis terne sancke, quas edidit Adrichomius et alii), quod ægre a Christo et Apostolis pedibus confici potuisset uno die; hinc Christum postero inane, qui dies quintus erat a sepultura Lazari, appulisse Bethaniam, ac suscitasse Lazarum : nec enim decebat eum vespere (nc phantastica videretur suscitatio), sed mane, vel plena die suscitari. Quare Lazarus jam erat quatrduanus, hoc est integros quatuor dies exegerat in monumento, sive sepulcro, jamque agebatur quintus dies a sepultura, ut constaret omnibus eum non tantum esse mortuum, sed fetentem et a vermibus comestum. Hinc suscitatio ejus facta u Christo fuit certissimum et clarissimum miraculum, quod a Scribis nullo modo obscurari aut vellicari potuit.

Omitir- Tropologice : quatrduanus est peccator habens habitum peccandi; qui peccato immortalis, in eo quasi sepultos, sine spe veniæ et vitæ spiritalis, quasi desperatus jacet. *Primus* enim dies est, quo quis consensu voluntatis peccat ; *secundus*, quo quis peccatum opere consummat; *tertius*, quo illud frequentat ejusque consuetudinem et habitum sibi inducit; *quartus*, quo hic habitus callum obducit, et quasi in naturam vertitur, juxta illud S. Augustini, lib. Vili *Confess.*, cap. v : <Ex voluntate perversa facta est libido, et dum servitur libidini facta est consuetudo, et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas : quibus quasi ansulis quibusdam sibi innexis, unde et catenam appellavi, tenebat me obstrictum dura servitus. » Talis ergo magna et rara Christi gratia ab hoc peccati sepulcro excitandus est : quod ut significaret Christus, magna voce clamavit : u Lazare, veni foras, » Ita S. Augustinus.

Qoiinor Rursum Alcuinus : *Primus* dies, inquit, est elatio iu corde; *secundus*, consensus voluntatis in pecculum ; *tertius*, facium, cum illud opere exequimur ; *quatius*, consuetudo , cum illi consuescimus, et consuescendo inhæremus. Sic fere et S. Augustinus , lib. I *De Serm. Domini m munte*, cap. xxm : a Sicut, inquit, Iribus gradibus ad peccatum pervenitur, suggestione, delectatione, consensione; ita ipsius peccati tres sunt dilTrentiæ, in corde, in facto, in consuetudine, tanquam tres mortes. Una quasi in domo, id est cum in corde consentitur libidini ; altera jam prolata quasi extra portam, cum in lactum procedri assensio ; tertia, cum vi consuetudinis inalæ,

tanquam mole terrena, premitur animus, quasi in sepulcro jam putens. Quæ tria genera mortuorum Dominum resuscitasse, quisquis Evangelium legit, agnoscit. Et fortasse considerat, quas differentias habeat etiam ipsa vox resuscitantis, cum alibi dicit : Puella, surge: et alibi : Juvenis tibi dico surge ; alibi, infremuit in spiritu, et flevit, et rursus fremuit, et post deinde voce magna exclamavit : Lazare, veni foras. » Vide eundem De *Verbis Domini secundum Joannem*, tract. 44 : «Prima, ait, est titillatio delectationis in corde; secunda, consensus ; tertia, factum ; quarta , consuetudo.

Tertio, Glossa ex S. Augustino et Beda. *Primus* dies mortis est, inquit, quo nascimur cum peccato originali; *secundus*, quo ad annos discretionis venientes naturalem legem transgredimur; *tertius*, quo legem contemnimus ; *quartus*, quo ipsum quoque Christi Evangelium et gratiam aspernamur : ex adverso S. Bernardus, serm. 4 *De Assumpt.*, per quatuor dies accipit quatuor motus cl actus pœnitentis : *primus* est timoris; *secundus*, certaminis contra peccata; *tertius*, doloris; *quartus*, pudoris eorundem.

18. Erat autem Bethania juxta Hierosolymam , v<i.n. quasistadiis quindecim. — Stadium est octava pars J* , millions Italici, sive mille passuum: continet ergo 125 passus : quare quindecim stadia continent utui a 1875 passus ; sedecim enim stadia continent duo millia passuum faciuntque duo miliaria Italica. Addit hoc Joannes, ut significet multos Hierosolymis venisse in Bethaniam, nipote adeo vicinam, ut Martiam et Mariam, ob Lazari mortem mœstas solarentur. Ha S. Chrysostomus, Theophylactus, Cyrillus et alii. Unde sequitur :

19. Multi autem ex Judæis vexerant ad Mar- Vers. u. tuam et Mariam , ut consolarentur eas de fratre suo. — « Mulli, » præsertim cognati, affines, amici; erant enim lue sorores honoraim, divites et nobiles, quæ mullos habere solent vel amicos vel asseclas. Accedit, quod acerbus sit funeris fraterni luctus, ad quem proinde leniendum nulli, eliam exteri et incogniti, consolandi causa accurrere solent. Est enim hic mortis luctus toti natoræ nostræ communis, unde et communis in co omnium accedii consolado. Ita Chrysostomus Theophylactus, Euthymius.

20. Maruja autem ut audivit qua Jesus venit , v.r . io. occurrit illi : Maria autem domi sedebat , — silentio, luctui et orationi more suo vacans : quare nuntius adventus Christi, non ad Mariam, sed ad Martham pervenit ; Martha enim erat senior, Mirti i et domui præerat, totique actiosa et negotiosa : quare litleræ et nuntii omnes ad illam primo deferiebantur, non ad Mariam. Sed cur ipsa Mariæ non significavit Christum adventare YBcspondco : *Primo*, quia occursus adventantis Christi moram nullam patiebatur. Videtur enim Christus domui fuisse vicinus, cum Martha ei occurrit. *Secundo*, quia Martha secreto volebat agere cum Christo, ut ab eo explorarul, num qua spes foret fratris

resuscitandi vel adjuvandi, ut patet ex vere, seq. *Tertio*, quia Maria, ul dixi, quieti et orationi erat addicta. *Quarto*, quia, si Mariam evocasset, omnes Judæi cam secuti fuissent; itaque tumultus exortus fuisset, et forte eorum cum Christo disputantium lis et contentio. Ita Leontius. Denique krtitia ob adventantem Christum, totam cam rapiebat ad occurrendum Christo, ut de sorore vocanda non cogitaret. Malim hoc dicere, quam, quod nonnulli autumant, eam hanc laudem occursus Christi voluisse præripere sorori suæ; hoc enim nimis inane et femineum est, ac tanta tamque sancta virgine indignum.

Ven. si. -1. Dixit ergo Martha ad Jesum : Domine , si FUISSES HIC , FRATER MEUS NON FUISSET MORTUUS , — quia scio te tam potentem , ut mortem arcere possis; scio pariter te ipsius et nostri adeo amantem, ut cum mori non permisisses. Tacite, inquit Chrysostomus, Cyrillus et Theophylactus, sed reverenter, dolendo, quasi arguit Christum, quod serius venerit. Verum huic sententiæ obstat, quod eodem die quo venit nuntius de morbo Lazari ad Christum , ipse sit mortuus. Quare etiam si statini Christus accinxisset se ad iter, tamen, antequam venisset Bethaniam, Lazarus fuisset mortuus. Erat enim iter novem horarum. Potius ergo Martha incusat seipsam, quod non citius nuntium miserit ad Christum, aut certe in genero dolet et luget Christi absentiam, quod scilicet non fuerit praesens, ut Lazaro ægrotanti sanitatem restitueret, quomodo dolemus de casuali medici absentia, si quis eo absente in morbum incidat. Non videtur Martha adhuc habuisse perfectam fidem de Christi deitate, omniscientia et omnipotentia. Si enim hanc habuisset, credidisset Christum etiam absentem scivisse mortem Lazari , cumque potuisse curare. Eum ergo credebat esse Prophetam præ cæteris Prophetis; non tamen Deum, sed evecta et illuminata a Christo mox id credidit, vers. 28.

Ver*. 22. 22. Sed LT NUNC SCIO QUIA QUXCUMQUE POPOSCI RIS a Deo, dabit rim Deis, — ac consequenter si poscas a Deo resurrectionem Lazari, licet quadriduani jam iu sepulcro, dabit eam tibi Deus. Putabat, ait Cyrillus, quod Christus veniret, non ut suscitarer Lazarum, sed ut tu et Mariam solaretur ; idcirco rogat cum ut Lazarum suscitet, sed tacite et cum modesta humilique voluntatis suæ in Christum resignatione. Inde, ut advertit S. Augustinus : u Non dixit : Sed et modo rogo te ut resuscites fratrem meum : unde enim sciebat, si fratri ejus resurgere utile fuerit? hoc tantum dixit : Scio quia poles ; si vis, facies : utrum enim facias, iudicii tui est, non præsumptionis meæ. »

Cur Mar- Dices : Cur Martha non servavit corpus Lazari
Uu uon insepultum, et balsamo conditum usque ad adventum Christi, ul sic facilius Christum permovere rei ad eum suscitandum? Respondeo *primo*: Quia
"lu^d' Judæis mos erat postero die defunctos sepelire.
Secundo, quia nesciebat an Christus eum esset

suscitaturus , nec ne. *Tertio*, quia qualriduanum mortuum domi detinere insepultum , fuisset res insolens, fetida et calumniis obnoxia. *Quarto*, quia credebat Christum etiam sepultum posse suscitare, uti ipsa hic dicit. Denique Christus hanc mentem ei injecerat, ul naturæ cursum sequens fratrem mortuum sepeliret, hoc fine, ut ipse jam sepultum suscitarer, itaque majus foret ejus miraculum et beneficium. Ille enim est mos Dei.

Hinc morabter disce, Deum sæpe permittere M »-< nos in tribulationes incidere, easque sinere ut crescant ad summum, ac tum vi magna succur- talpa rere, ut suam omnipotentiam summamque clementiam et providentiam ostendat. Quare tunc fideli non est desperandum, sed augenda spes et oratio, ac maxime sperandum. Cum enim omne humanum deficit auxilium, tunc prope est et accurrit divinum , aiebat Philo, legatus ad Caium imperatorem. Sic Deus succurrit Abrahæ inaretis posito, *Genes. XX*, et Joseph in carcere oblivioni tiadilo, *Genes. xli*, 12; item Hebræis a Pharaone oppressis, *Erodi* i et scq., ac præsertim cum eosdem hinc mari, inde montibus, aliunde exercitu Pharaonis undique cinctos, diviso mari Rubro salvos per illud traduxit, ac Pharaonem insequenlem reducto mari, cum toto exercitu submersit, *Exodi* xiv. Sic tempore Judicium permisit eosdem opprimi nunc a Madianitis , nunc a Moabita, nunc ab Ammonitis, nunc a Philistinis, ul cos induceret ad ferventer orandum et clamandum ad se ; quo facto illico mittebat eis Gedeonem , Aod, Samsonem aliosque iudices, qui eos liberarent. Sic Judæos neci destinatos ab Holoferne liberavit per Judith, et ab Aman per Mardocheum, et ab Antiocho per Machabæos. Sic Davidem in spelunca a Saule circumdatum liberavit. misso ad Saulem nuntio, Phillistim Judæam populari, II Reg. xxi, 26 et 27.

Simili modo in bellis sæpe desperatio est causa spei, imo victoriæ : milites enim de vita desperantes, pro ea pugnant acerrime, ne moriantur inulti ; quare sunt formidabiles et sæpe hostes victores vincunt. Unde illud militare axioma: ulloleini ne cogas ad desperationem. Hosti fugienti aureum sterne pontem. Cum desperato manus ne conferas. »

Dei ergo proprium est, ut defectum natura; supplere, sic et derelictis desperatisque succurrere , juxta illud : « Tibi derelictus est pauper, orphanus tu eris adiutor. » Et illud: « Deus ex machina; Deus ex improvise apparens. »

23. Dicit illi Jesus : Resurget feater tuus. — Vai. tx Mæst. un Martham de morte fratris solatur Jesus spe resurrectionis, sed ambiguo», ul sensim illam evehat ad tanti miraculi, quo eum mox suscitare destinabat, fidem et spem, qua se disponat et quasi mereatur illud. Ita Leontius.

24. Dicit ei Martha : Scio quia resurget in r1- Vers. n. SURIUCTIONE (Syrus, ta consolatione) in novissimo

die. — Christus dixerat Laxarum resurrecturum, ted ambigue, non exprimendo an nunc, an in die iudicii. Martha ergo, ut hujus ambigui resolutionem ex oro *Christi* eliciat, subdit : Scio eum resurrecturum in die iudicii ; verum hoc non erit ei peculiario beneficium, sed commune omnium hominum; sin ante illud resurrecturus sit, U nunc a te suscitandus, clare velim edicas ; erit enim hoc singulare illi nobisque omnibus privilegium. Disce hio, Judæos et præsertim Phariseos credidisse immortalitatem animæ, indeque resurrectionem corporum, idque palet II *J<z-diab.* xii, 46 ; *Job*, xix, 25 ; *Act.* xxvi, 8. Martha enim hic loquitur ex Judæorum sensu, licet Theophylactus autemet ipsam didicisse resurrectionem a Christo.

Vr.K ss. 25. Dicit ei Jesus : Ego sum resi «rectio et vita.
4 —Syrus, *Ego sum consolatio et vita*. Syri enim resurrectionem vocant *consolationem*, quia illa hominibus in hujus vitæ omnimoda desolatione, summa est consolatio tum animæ, tum sensuum et membrorum omnium, ac totius hominis.

Ego sum resurrectio et vita, — non formalis, sed causalis, *q. d.* Ego sum qui resuscito, ego qui vitam præbeo (sic I Cor. i, dicitur : « Qui factus est nobis justitia, et sanctificatio, et redemptio, « hoc est justificator, sanctificator, redemptor), per me et mortui resurgunt, et viventes vivunt; itaque possum ego jam statim ante resurrectionem communem, fratrem tuum a morte redivivum suscitare. Unde S. Augustinus : « Dicis, inquit, resurget frater meus in novissimo die : verum dicis ; sed per quem tunc resurget, potest et modo, quia ego sum resurrectio et vita; » hoc est, ego sura causa resurrectionis et vitæ, ita ut omnes per me resurgant, ac nemo nisi per me resurgere valeat. Causa sum, inquam, quadruplex, scilicet meritoria, efficiens, exemplaris et finalis. Ego enim merui mea morte omnium resurrectionem, carademque physice efficiam in die iudicii, ac ejusdem exemplar dedi in mea resurrectione, qua» esi finis resurrectionis omnium. Resurgent enim fideles omnes hoc fine, ut mihi resurgenti in gloria conformentur, meque glorificentur in æternum.

Porro Christus tacite respondet illo dicto Marthas : « Quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus; » quæ verba innuunt imperfectam Marthæ fidem, ait Theophylactus, quare eam perficit Christus. Illa enim dicebat : Quæcumque petieris, etc. Christus autem ostendit se esse u quo oporteat petere, ait Chrysostomus. Dicit ergo : < Ego sum resurrectio, » *q. d.* Mihi non est opus poscere a Deo resurrectionem fratris tui, quia ego ipse per me eandem prestare possum ; sum enim resurrectio et vita, nimirum resurrectio mortuorum et vita viventium, quia mortuos a morte suscito, et viventibus vitam tribuo. « Sitam » intelligit, qua resurgentes vivunt et aliquid amplius. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius et alii.

Unde aliqui sic exponunt : Ego sum resurrectio et vita, id est ego sum resurrectio ad vitam, ut sit hendiadys. Hinc vitam hanc explicans, subdit :

QUI CREDIT IN ME, ETIAMSI MORTUUS FUERIT, VIVET.

— Christus Marthæ petenti Lazaro restitui vitam corporis, amplius respondet et tribuit, nimirum vitam quoque animæ, ut scilicet anima ejus vivat hic novam vitam per majorem gratiam, ut in futuro per gloriam. Vivet anima, ait S. Augustinus, donec resurgat caro, nunquam postea moritura. Sensus ergo est, *q. d.* Non tantum frater tuus me suscitante resurget, sed et quilibet fidelis, qui credit in me fide viva, et per charitalem formata, « etiamsi mortuus fuerit, vivet; » tum quia anima ejus semper vivet per vitam charitatis et gratiæ, ac gloriæ in cælo ; tum quia corpus ejus a morte per me suscitabitur ad vitam beatam et internam in die iudicii, quod proprie hic spectat Christus. Quare, licet illud moriatur, tamen erit hoc ad tempus modicum duntaxat, ita ut mors illa non tam mors quam somnus et dormitio esse videatur; nam ex ea evigilabit et resurget in die iudicii. Unde S. Cyprianus, lib. *De Mortalit.*, hinc locum citans et explicans : « Si in Christum credimus, inquit, fidem verbis et promissis ejus habeamus, et non morituri in æternum, ad Christum, cum quo et victuri et regnaturi semper sumus, hela securitate veniamus. Quod interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur ; nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire ; non est exitus isto, sed transitus, et temporali itinere decurso, ad æterna transgressus. »

20. Et omnis qui vivit, et credit in me, non morietur in æternum. — Probat CILTIUS SOCSSO resurrectionem et vitam, id est causam resurrectionis et vitæ omnibus fidelibus et sanctis ; resurrectionem quidem, dicens : « Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet; » quia scilicet a morte per me suscitabitur ad vitam beatam; vitam vero, dicens : « Et omnis qui vivit et credit in me, non morietur in æternum, » *q. d.* Ego sicut fideles mortuos ad vitam beatam suscitabo, sic et viventes adhuc, qui in me credunt, in vita æterna conservabo faciamque ut non moriantur in æternum; quia, licet ad modicum tempus ex debito naturæ moriantur, tamen paulo post a morte eos suscitabo ad vitam æternam, ita ut non tam mortui fuisse, quam dormisse videantur. Quare ego omnium tam mortuorum quam viventium fidelium sum resurrectio et vita, quia per resurrectionem omnibus tribuam vitam perpetuam. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Leontius, Euthymius. Infideles enim et impii, licet resurrecturi quoque sint ad vitam, tamen quia resurgent ad tormenta gehennæ, hinc vita eorum potius mors dicenda est, quam vita.

Rursum nonnulli magis ample sic exponunt, *q. d.* Omnis qui vivit vita naturali, et credit in me,

itaque per fidem rharitate formatam vivit vita gratiæ supernaturali, hic non morietur in æternum, quia anima ejus non morietur per peccatum mortale, sed permanebit in vita gratiæ : intellige, nisi ipse ultro eam peccando prodigat et abjiciat; quoad corpus vero, licet moriatur ad breve tempus, tamen non manebit in morte, sed suscitabitur ad vitam æternam, juxta illud cap. m, vers. 15 : a Lt omnis qui credit in me, non pereat, sed habeat vitam æternam. p llic sensus unde quaque planus est; Christus tamen magis hic spectat resurrectionem corporis, quam vitam anima), agit enim de suscitando Lazaro.

Credis hoc? — Fidem resurrectionis Christus exigit, non a Lazaro, nipote mortuo, sed a sorore ejus Martha, ut per hanc ipsa impetret fratris suscitationem, simul ut el ipsa excitetur ad majorem resurrectionis fidem et spem, itaque majori studio et sanctitate ad eandem se comparet. Sic a patre poscente lilium liberari a donnone, exigit Christus fidem, ut crederet se posse hoc facere, *Marc. IX, 29*, et a portitoribus Paralytici similem exigit fidem, *Matth. ix, 3*.

27. Ait illi : Utique, Domine, ego credidi, quia (quod) tu es Christus (Messias Judæis promissus) Filius dei vivi, qui in unum mundum venisti. — Arabicus et Græcus, ifxjuvçç, id est *veniens* (quod erat nomen Messie); Syrus, *venturus es*, ut mundum redimas et salves.

Filius. — Græce ὁ υἱός, id est *ille Filius*, scilicet verus, naturalis et unicus Dei. Marthæ fidem imperfectam perfecit Christus, dicens : a Ego sum resurrectio et vita. » Inde ipsa interius illuminata a Christo, in actum fidei perfectum erupit dixitque : Credo te esse Messiam verum Dei Filium, ideoque Deum, ac omnis resurrectionis et vitæ causam primam. Credo te vel Deum posse Lazarum et quoscumque defunctos velis, illico suscitare et vivificare. Ita S. Augustinus, Cyrillus, Leontius, Maldonatus, Ribera, et S. Hilarius, lib. VI. *lh: Trinit.*

At vero S. Chrysostomus, Euthymius et Toletus censent Martham non intellixisse verba ('liristi dicentis : « Ego sum resurrectio et vita, p etc., idcoque in genere et in confuso dixisse : Credo te esse Christum Filium Dei vivi, non distinguendo, an Filius Dei naturalis esset, an adoptivus, sed eximius et singularis præ cæteris Sanctis et Prophetis.

28. Et cum ille dixisset, abiit, et vocavit SOROREM SUAM SILENTIO, DICENS : MAGISTER (ATOBICUS et Syrus addit, *noster*) adest, et vocat te. — Hinc patet Jesum jussisse vocari Mariam, licet Evangelista id ante non narrarit, brevitatis studio, contentus idipsum hic per Marthæ jussum Christi exequentis verba insinuare. Ita S. Augustinus, Cyrillus, Leontius, Toletus, Maldoiulus et alii.

Silentio, — quia Maria circumdata erat Judæis cam consolantibus. Secreto ergo cam vocat Martha. ne Judæorum tumultum excitet, si dicat

palam Jesum adesse, et vocare Mariam. Paulo aliter Theophylactus : Christi praesentiam, inquit, vocationem reputavit. Præsentia enim Christi ultro vocabat Mariam, sicut amor vocat amantem ad amatum.

29. Illa ut audivit, surgit cito, et venit ad Vean EUM; 30. NONDUM ENIM VENERAT JESUS IN CASTEL- Vtrx LLM (Syrus, *in pagum*, in Bethaniam); sed erat ADHUC IN ILLO LOCO, UBI OCCURRERAT EI MARTHA, — quia Jesus volebat adire sepulcrum Lazari, quod in ore Judæorum erat extra pagum, vel oppidum; hinc noluit Bethaniam ingredi, ne mox rursus egredi deberet ad sepulcrum. Mansit ergo extra eam, ut vicinior esset sepulcro, ibique exspectavit Mariam, quæ evocata, audito nomine Jesu, ardens ejus amore et desiderio, illico advolavit, perinde ut filii accurrunt audientes matrem peregre rediisse. Ita S. Chrysostomus : a Nec dignitas, inquit, nec luctus, nec assidentes eam sunt remorali, etc. Ferventior erat sorore; non enim est turbam vrecundata, nec Judæorum de Christo opinionem timuit, sed omnia humana contempsit praesente magistro. »

31. JUDXI LRGO QUI ERANT CUM EA IN DOMO, ET CONSOLABANTUR EAM, CUM VIDISSENT MARIAM, QUIA CITO SUBREXIT ET EXIIT, SECUTI SUNT EAM, DICENTES : Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi. — Martha secreto in aurem dixerat Mariæ Mi.-hi* Jesum adesse; illa ergo sola hoc audivit, non *rj Judæi, qui proinde subitum ejus velocemqne Can- abitum videntes, putarunt eam ire ad monumet- tdX- tum fratris, planctus et ploratus causa, ideoque secuti sunt eam. Dei providentia id factum est, ut Judæi plurimi sequentes Mariam, viderent Jesum suscitantem Lazarum, itaque hujus suscitationis forent testes irrefragabiles, atque in cum crederent et alii alios ad credendum inducerent. Ita S. Augustinus.

32. Maria ergo, cum venisset ubi erat Jesús, Ven.n. videns eum, cecidit ad pedes ejus, et dicit ei : Domine, si fuisses uic, non esset mortuus frater meus. — Cecidit ad pedes reverentiæ et gratitudinis causa, nipote quos nuper lacrymis rigans, et capillis tergens, audierat : « Remittuntur tibi peccata tua, vade in pace, » *Lucre*, vu. Idem autem dicit quod soror ejus Martha, quia idem ei erat doloris sensus, eadem fides, indeque eadem verba quæ Marthæ; non tamen dicit omnia quæ Martha, lacrymis nimirum impedita, ait Beda.

Si fuisses uic, — quia, ut ait Interlinearis, te præsentem, nulla infirmitas ausa fuit apparere, apud quas vita noverat hospitari.

33. Jesus ergo, ut nudit eam plorantem, trv^3X JUDÆOS QUI VENERANT CUM EA, PLORANTES, INFREMIT SPIRITU, ET TURBAVIT SEIPSUM. — QuærCS : Pennini qualis hic fuit Christi fremitus et turbatio? *Primo*, Eusebius Emissenus, vel potius Gallus (quo nominò n^p. jam impressus est in *Bibliolh. Pair*, ultimo Parisiis Pruno. et Colonia edita), *hom.* in hæc verba : •Iníremuit,»

inquit, id est ingemuit, ut doceret nos super peccantes gemere : sed gemitus est miserentis, fremitus vero indignantis. Nonnus vertit, « paterno agitatus vel commotus spinili. » Sed hoc nimis generale est, necquis vel qualis fuerit hic motus, explicat.

f«.i fJo. *Secundo*, Thcophylaclus per *spiritum* accipit divinilatcm, *tl.* d. Jcsus spiritu, id est divinitate sua, potenter quasi fremendo repressit lacrymas, et commiserationis affectum, qui in ipso ob ploratum Maria; et Judieorum exoriebatur, ne ulterius prorumpens in lacrymas, et in ploratum cum aliis sc effundens , vocem flebilem et lacrymabilem emitteret, qualis virum tam gravem et sanctum dedecebat.

Huc accedit S. Chrysostomus, *hom.* 62, et Euthymius, Cyrillus et Leontius, qui per *fremitum* accipiunt affectum animositatis, indignationis el ine, quo Christus sibi quasi vim inferens, commiserationis affectum, et lacrymas in se exorientes, vultu severo (orvoque cohibuit el repressit, *q. d.* Christus u infrenimi spiritu, » id est comminatus est spiritui, cohibuit spiritum el naturam suam humanam, nc in fletum prodiret. Verum obstat *primo*, quod necdum plane exortus eral hic commiserationis affectus, cum Christus fremeret, sed paulopost, cum turbavitseipsum. *Secundo*, quod in Christo lue passiones et affectus non erant involuntarii et violenti, sed voluntarii el libere assumpti, ut mox dicam. *Tertio*, quia post fremitum turbavit seipsum. Ergo fremitum non repressit, sed potius turbando auxit.

Terto. Dico ergo Christum hic elicuisse affectum acutumque fremitus, id est indignationis in spiritu, id est in mente, et intimis animi sensibus, quem signo et fremitu, id est voce indignante, exterius ostendit, ut significaret dolorem, quem conceperat ex morte Lazari, ac ploratu Mariæ et Judæorum, de quo mox plura; utque hoc fremitu quasi se pararet et animaret ad arduum cum morte duellum, ut innueret quum difficilis foret Lazan quadruidani a morte suscitatio, præsertim resistente diabolo, ob gloriam quam inde Christo obvenlmani providebat. Ende S. Augustinus, «In voce frementis, ait, apparet spes resurgentis;» inio providebat Jesus se obsuscitationum Lazari ab invidis Pharisæis crucifigendum; hoc tamen non obstante se vicit, et Lazarum suscitare voluit : qui fuit actus heroicæ fortitudinis, quem hoc fremitu patefecit. Sic milites instante prolio fremunt, et iras excitant acuuntque ad instantem pugnam arduam et periculosam : ita enim est cos virtutis el fortitudinis. Hinc leones cum tauris et elephantis dimicaturi iras acuunt rugiuntque, ut animos viresque exsuscent, ac hostem rugilu percillant. Hinc el ingruente tentatione (hemonis , carnis vel mundi, ira in eos acuenda est, ut illam superemus; ira enim vincitur concupiscentia , æque ac operis ardui difficultas.

Porro fremitus, id est indignatio hæc, *pruno*,

erat in mortem et diabolum, cujus invidia mori intraverat in orbem terrarum, quæ tanti luctus et ploratus hujus fuerat causa. Ita Cyrillus , Augustinus, Beda, Lyranus, Jansenius el Ribera. *Secundo*, et magis particulatim, ac proprie ad rem presenten;, fremebat, id est indignabatur Jesus contra judaicam perfidiam Pharisæorum el Scribarum illorum, propter quam Lazarum mori decreverat Deus, ut cum Jesus resuscitaret, quia scilicet ex ejus morte tot lacrymæ et ploratus Martine, Mariæ amicorumque omnium processerant. Ita Toletus. u Ira, ait S. Basilios, hom. *De Ira*, est (r' rationi adjutrix contra peccatum, seu miles apud iU tducem. Nervus est animæ indignatio , fortitudinem conslantkunquu ac robur ad res bene et ordine gerendas præbens : quæ animam voluptate lascivientem, velut ferro quodam cohibet. Sicut canis pastori, sic rationi ira obediens, vilia quasi lupos allatrat et fugat, » juxta illud IW. jV : « Irascimini, et nolite peccare. » Sic Christus assumens iram, vendentes e templo flagello eiecit, *Joan.* n. Sic Moses occidens22 millia, idololatriam vituli cohibuit, *Exod.* xxxxn. Sic Elias lres quinquagenarios ad se capiendum a rege missos, igne cadesti consumpsit, IV *Ityj.* i. Irascendum ergo est peccato, concupiscentiæ, tentationi. Audi S. Gregorium Nozianzcnum, qui sic carmen *lie Ira* orditur :

Irasror ire, dæ tuoni intus condito.

Ira cniui est quasi dæmon internus, cui proinde irascendum est. Ilæc enim est justa ira, « quæ est quasi miles quidam, rationis satelles , cupiditatis vindex, » ait Nicetas in *orat.* 43 *Nasztanzni.* De S.Malachia, Episcopo Iliberane, sic scribit S. Bernardinas in ejus Vita : «Ira ejus in manu ejus. Vocata veniebat, exiens non erumpebat : nutu, non impetu ferebatur. Non urebatur illa, sed utebatur.» Et paulo ante : aIn sua tribulatione patiens, in aliena compatiens erat, plerumque et impatiens. Siquidem repletus zelo, pro aliis in alios movebatur, ut eripiens inopes, et reprimens fortes, consuleret omnibus in salutem. » El inferius : u Sine turbatione versabatur in turbis : sine otio tempus, quod otio dederat, transigebat, » etc. Hoc est quod ait Christus, *haia* 1 xiii, 5 : u Salvavit mihi brachium meum, et indignatio mea ipsa auxiliata est mihi. Et conculcavi populos in furore meo, et inebriavi cosili indignatione mea, el detraxi in terram virtutem eorum (i). »

(t)Hæc llosenniulkras ad h. l. « t h ^n6- id commotus est mistnctirdia, vel pothn tristitia affectus est. Nam verbum foCy.uitzt, quod alias est *fremere*, graviter el vultu irato increparo, h. l. motion seasu accipiendum est. Significat enim quemlibet animi motum graviozem, sive ille ex ira sit, sivo ex rnetu , sive , ut hic, ex dolore. Sic etiam verba et ;pn interdum ad tristitiam referuntur. Alii, inter quos Kuinoelius, significationem hujus verbi primitivam relinendam esse ccwwnt, et Domino arbitramur ind*-

Fi 1 n** Er n nDAVt sr.irsi M, — hoc , elicuit in se libere et sponte affectum magnum tum indignationis jam diclæ, tum commiserationis el larrvmarum, ob ploratum communem Marthæ, Mariæ et cæterorum : illis enim non condolere, ner compali inhumanum fuisset; iis ergo e l&sus turbavit.

Nota : Hæ passiones indignationis, tristitiæ, commiserationis, fletus, ita fuerunt in Christo, ul rationem et voluntatem ejus non prævenirenl, iisque invitis exorirentur, ul oriuntur in nobis ; sed potius rationem sequerentur. et ab ea imperarentur et excitarentur. Ende eas semper dirigebat et moderaliatur recta ratio, flinc ait : «Turbavit seipsum , n non autem, turbatus c-t. Quare hæ passiones in Christo non tam fuere passiones,quam propassiones libere assumptæ.utic x Damasceno docent Theologi. Poterat enim Christus eas pro arbitrio suo excitare , sopire, moderari , regere, fleclere, multo magis (piam auriga regitsuos equos et currum. Vide dicta *Mattii*, xxvi, 27 ; unde ait S. Augustinus : « Quis eum posset, nisi ipse turbaro? turbatus est, quia voluit; esuriil, quia voluit : in illius potestate eral sic vel sic affici.» Causam dat Theophylaclus : «Ostendit, inquit, se verum esse hominem, el non apparentem, et nos docet compati.»

Chi i»» Turbavit ergo seipsum inducens affectum <lo- 'y j a loris, iræ el compassionis, cumque ostendens Kipum* mutato vultu et voce præ dolore. Igitur propria causa hujus fremitus et turbationis Christi fuit mors Lazari, indeque ploratus Mariæ et Judæorum , ut patet ex ipsis verbis. Ait enim : « Jesus orgo ut vidit eam plorantem, et Judæos qui venerant cum ea, plorantes, infremuil spiritu, et turbavit seipsum. » Jesus enim videns tantas afflictiones Marthæ el Mariæ suarum discipularum, ac communem omnium ploratum ob mortem Lazari, excitavit in se fremitum, hoc est actum indignationis, quo indignabatur familiam hanc adeo sibi hospitalem , amicam et devotam in tantam afflictionem et luctum incidisse, quæ merebatur omnem consolationem et omne gaudium. Quare consequenter indignabatur totum genus humanum, tam nobile, integrum, sanum et immortale a Deo conditum, in has morborum et mortis ærumnas, indeque in tot ploratus et gemitus incidisse (hoc enim videbatur indignum), indeque indignabatur peccato , æque ac diabolo, qui tanta' indignitatis , ac horum omnium malorum fuit origo et causa, atipie indignatione hac plane obfirmavit animum , mala hæc imprimis a Martha et Maria, suscitando statini Lazarum , ac

gnalionein movisse el Marii et reliquorum præsculum fcwrôw. Quæ lamcm interpretatio nullo modo admitti potest, quum neque Mana, neque Judæi testes interfuerint colloquio quoti Jesus cum Martha habuerat, vers, 21-27. Quare Dominus solam Mailham ob fidei infirmitatem, vers. 40, corrigere videtur.

id est 6 iXuTw. *

deinde a toto genere humano, per «mam crucein et mortem jam instantem, depellere. Miseria ergo Lazari et hominum excitavit commiserationem Christi, commiseratio excitavit indignationem in tantas ærumnas, indignatio auxit commiserationem , Fimnlque cum ea excitavit zelum , et propositum ærumnas illas depellendi, etiam cum jactura vitæ suæ pcr mortem in cruce, qua res tanta illi emenda rrat. juxta illud *Isaie* 1 xiii, 4 : «Dies ultionis in corde meo, etc., indignatio ipsa auxiliata est milii. »

34. Er dixit : Ubi posvht is eum ? dicuxt bi : Do-Mi\ r, vexi, et vide. — Sciebat Christus locum sepultura* Lazari: nam, ut arguit S. Augustinus: « Scisti quia mortuus sit, el ubi sit sepultos, ignoras ? n Interrogat Limen, quia humano more cum hominibus agebat, et interrogando parabat se viamqne sternebat ad Lazari suscitationem, ac simul Mariam, Marlham et Judæos excitabat ad tanti miraculi attentionem, ut attente considerarent omnia dicta et facta Christi, qui cum erat suscitaturus.

Symbolice S. Gregorius, lib. IV eptsL 42: Christus, ait, Evæ peccatum mulieribus memorans, dicit : Ego virum in paradiso posui, quem vos posuistis in sepulcro.

Vem, et vide. — Avide invitant Jesum ut veniat el videat, sperantes cum qui mortuos exteros suscitami, etiam Lazarum domesticum, adeo sibi dilectum, suscitaturum. Unde mystice Interlinearis : « Vide, » inquit, id est miserere : nam. ut ail S. Augustinus, videi Dominus quando miseretur, juxta iUud : « Vide humilitatem meam. et dimitte omnia peccata mea. » Aliter S. Chrysoslomos et ox co Theophylaclus. Ila videbatur iturus, ait, ut lacrymaturus. non ut resuscilaturus.

37. Et lacrimatis est Jesús, — viso Lazari sepulcro (licet Chrysostomus lacrymatum putet cum infremuil et turbavit seipsum, quod pariter est probabile), ulsignificaret dolorem conceptum ex ejus morte et suum in eum amorem.

Secundo, ut cum sororibus et Judæis lacrymantibus collacrymarelur, idemque nos facere docerei. IlaS. Augustinus. AudiS.Ambrosium, lib.IV *m Lucam*, in line præemii : « Christus omnibus omnia factus est, pauper pauperibus, dives divitibus. flens flentibus, esuriens esurientibus, sitiens sitientibus, profluus abundantibus. In carcere cum paupere est, cum Maria flet, cum Apostolis epulatur, cum Samaritana sitit. »

Tertio, ut lacrymas orationi addens, eam faceret vehcincntiorem et efficaciorcm; lacrymæ enim vehementis doloris et afflictionis, æque ac affectus et desiderii sunt signum : quare orationes lacrymis conditas, et quasi armatas Deus exaudire solet. Sic Christus in cruce a preces supplicationesque. eum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia.» *Hcbr.* V, 7. Sic Tobias, cap. xii, vers. 12, audivit a S. Ha-

Ontio b-c.-uiu*

phacile : «Quando orabas cum lacrymis, et sepe-
liebas mortuos, etc., ego obtuli orationem tuam
Domino. » Sic Jacob luctans cum angelo, obti-
nit benedictionem, *Genes.* xxxii, 3 G. Quare? quia
«flevit et rogavit cum,» Osee xii, 4. «Lacrymæ pœ-
nifentium. » ait S. Bernardus, vinum sunt angelo-
rum. » Mentis enim compunctio in oratione est,
qur movet et quasi cogit Deum ad miserendum,
juxta illud : « Cor contritum et humiliatum Deus
non despicies, » *Ps.* i, 19, sicut lacrymæ infantis
movent matrem, et ab ea impetrant quod ille
polit : Deus enim exhibet viscera matris.

Abi alias lacrymanim Christi dant causas.
Primo, Cyrillus ait Christum flevisse humani ge-
neris miseras per peccatum invectas. *Secundo*,
Andreas Cretensis ait eum flevisse Judæorum in-
credulitatem, quodque viso suscitationis Lazari
miraculo, non essent tamen in Christum credituri.
Tertio, Isidorus Pelusiota, in *Catena*, et Rupertos
censent Christum flevisse, eo quod Lazarum ex
limbo, hoc est ex portu et statu quietis revoca-
turus esset ad procellas, pericula et rruinas
hujus vite.

c f» Porro Christus iter legitur lacrymatus. *Primo*,
„rl 'P hic in morte Lazari; *secundo*, in cruce, flete, v, 7;
tertio, videns Jerusalem ejusque excidium, *Luca*
lix, II. Porro S. Bernardus, serm. 3 *in die Nativ.* :
« Lacrymæ Christi, ait, mihi et pudorem pariunt
et dolorem, etc. Adhucne ludam et deludam la-
crymas ejus? » El mox : « Compatitur Filius Dei,
et plorat: homo patitur, et ridebit? » EIS. Au-
gustinus hic, *tract.* 49 j «Flevit, ait, Christus, fleat
se homo : quare enim flevit Christus, nisi quia
flere hominem docuit? Quare fremuit, et turbavit
semel ipsum, nisi quia fides hominis sibi merito
displicentis, fremere quodammodo debet in accu-
satione malorum operum, ut violentire poenitendi
cedat consuetudo peccandi? »

„ 37. Quidam autem ex ipsis dixerunt : Nox PO-
TERAT me, QUI APERUIT OCULOS CECI NATI, FACERE
ir me. nox moreretur? — Utique id facere pote-
rat, sed noluit, quia longe amplius facere decre-
verat, scilicet mortuum et qualriduanum susci-
tare : quod Judæi putabant impossibile, ideoque
mirantur Christum non impedivisse Lazari mor-
tem. « Qui noluit facere, ut non moreretur, ait
S. Augustinus, plus est quod facturum est, ut
innituum suscitetur. »

Ver». 38. Jesus ergo rursus fremens in semetipso,
VEXIT AD MONUMENTUM. — De illo fremitu dixi
vers. 33. Nota : Christus hic ter valde commotus,
et lacrymatus fuit: primo, vers. 33, cum vidit Ma-
riam et Judæos plorantes : *secundo*, vers. 34, cum
vidit sepulcrum Lazari ; *tertio*, hic cum ad illud
pervenit, ut ostenderet quam miseranda esset
sors Lazari mortui, et typice sors peccatorum per
peccata spiritaliter mortuorum, ac in gehenna?
tormentis perpetim moriturorum. Ite enim ipsi
in agonia morlis sanguineas elicuit lacrymas,
Luca xxii, 44.

Erat autem spelunca, et lapis superposuit
erat ei. — Judæi enim nobiliores in speluncis,
sive cryptis sepeliebantur, ut patet in sepulcro
Abrahæ, *Genes.* xxi, 9; Isaac et Jacob, *Gen.* xlix,
31 ; Joseph ab Arimathia, *Matth.* xxvii, 60.

Mystice S. Augustinus : Lapis hic, inquit, no-
tat legem Mosaicam, qua) in tabulis lapideis
scripta, omnia concludebat sub peccato.

Tropologice idem S. Augustinus, serm. 41 *he*
Verbis Domini secundum Joannem : « Moles illa, ait,
imposita sepulcro, ipsa est vis duræ consuetudi-
nis, qua premitur anima, nec resurgere, nec res-
pirare permittitur. »

39. Ait Jesus : Tollite lapidem. — Jussit ho-
Christus primo, ut Judæi, sublato lapide, viderent
corpus Lazari, itaque ipsum non tantum mor-
tuum cernerent, sed et putidum olfacerent, itaque
suscitationem ejus pluris facerent. Ita S. Chry-
sostomus, theophylactus, Euthymius hic, et
S. Ambrosius, lib. *De Fide resume. Secundo*, ut
coram corpore Lazari orationem faceret, illud-
que mortuum Deo sisteret, ac ab eo resuscitari
flagitaret.

Tropologice S. Bernardus, serm. 4 *De Assumpt.* :
« Tollatur lapis, ait, sed maneat poenitentia, non
jam premens et onerans, sed vividam et robustam
mentem roborans, atque confirmans : nimi-
rum cujus cibus sit (quem antea nesciebat) Do-
mini facere voluntatem ; sic et disciplina non jam
constringit liberum, secundum illud : Justis non
est lex posita; sed voluntarium regit, et dirigit
in viam pacis, »

Dicit ei Martha, soror ejus qui fuerat mor-
tuus : Domine, jam fetet, quatríduaxus (a qua-
tuor diebus sepultos) est enim. — Orígenes, Cy-
rillus et Rupertos censent Martham id suggerere,
ne Christus deformitate et fetore cadaveris Laza-
ri offenderetur; Chrysostomus vero, Theophylactus,
Euthymius, Leontius et Maldonalus, quia diffi-
debat Lazarum qualriduanum a Christo suscitari
posse, ne id tentarci Christus : quod ipsa nullo
modo fieri posse putabat, idque innuere repre-
hensio ejus mox facta a Christo : « Nonne dixi
tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei? »

Mystice S. Augustinus, serm. 41 *De Verbis Do-*
mini secundum Joannem : « Quatríduamis Lazarus,
ait, significat peccatorem in peccati consuetudine
scpullum, et quasi desperatum ; ut dicatur,
quatríduamis est, jam putet. Venit ergo Domini-
', cui utique facilia erant omnia, et difficultatem
quamdam ostendit. Ibi infrenuere spirito, ostendit
multo clamore objurgationis opus esse ad eos
qui consuetudine duruerunt. Tamen ad vocem
clamantis Domini rupta sunt vincula necessitatis.
Tremuit inferni dominatio, redditus est Lazarus
vividus. Liberat enim et de mala consuetudine Do-
minus quatríduano* mortuos; nam ipso quatrí-
duamis Christo volenti resuscitare dormiebat. »

40. Dicit ei Jesus : Nonne dixi tibi, quoniam
(quod) si credideris, videbis gloriam Dei? — publi-

mlracnlosam resuscitationem Lazari, per quam glorificetur Deus auctor tanti miraculi. Ita Euthymius, Maldonatus et alii, Hæc enim resuscitatio magnam gloriam attulit Christo et Deo. Tacite hic Christus coram Judæis incredulis insinuat scisso Deum; ipse enim suscitaturus erat Lazarum suo imperio suaque virtute, quod opus est solius Dei.

« Videbis gloriam Dei » ergo idem est quod a videbis gloriam meam, » qui sum Deus Deique Filius. Ita Leontius et Euthymius.

Sed ubi id Marcellus dixit Christus? Respondeo, Christum id non verbo tenus, sed quoad rem et sensum dixisse nuntiis a Martha missis, vers. 4, cum ait: a Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam. » Ita S. Chrysostomus, Theophylactus et Rupertus. Rursum et clarius ipsi Martha', vers. 23: « Resurget frater tuus. » Et vers. 23: « Ego sum resurrectio et vita; qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet, etc. Credis hoc? »

Si credideris. — Excitat Christus nutantem Marcellum fidem et spem; licet enim ipsa ante Christo occurrens dixerit, vers. 27: « Ego credidi quia tu es Filius Dei vivi; » et vers. 22: « Scio quia quodecunque poposceris a Deo, dabit tibi Deus: » tamen cum ad rem ventum est, cum, inquam, Christus Lazarum suscitaturus iussit aperiri sepulcrum, coepit Martha titubare; unde dixit: a Domine, jam fetet; qualriduanus est enim. » Habuit ergo alternantes notus gratiæ et naturæ, fidei et diiudicantiæ, spei et desperationis de resurrectione Lazari, quales in nobis experimur, cum conversi ad Deum speramus omnia, licet difficilia, nos superaturos; conversi vero ad nostram infirmitatem, cum jam rem arduam aggredi debemus, trepidamus, hæremus, et pene diffidimus illam a nobis posse confici. Sic tirones ante prælium animos ingentes ostentant, at ubi prælium ingruit, primo hostium incursu terrentur et diffugiunt. Unde illud: « In pace leones, in prælio cervi. » Veterani vero milites ante prælium trepidant ut cervi, in prælio vero consistunt, pugnantque ut leones. Hoc discrimine veteranum dignoscas a tirone.

Ver», it. 41. Tulerunt ergo lapidem, — quo sublato, cadaver Lazari olidum et putidum apparuit, ut omnibus constaret) cum vere esse mortuum, utque Christus ipsum ut talem Deo per prece-» sisteret, ac resuscitandum offerret.

Jesus autem elevatis seculis oculis (ad Deum Patrem, ut nos in oratione oculos, et magis mentem ad Deum in cælum elevare doceret. Ita Damascenus, in *Catena*, ibidem Andreas Cretensis addit Christum in cælum, quasi in patriam suspexisse, ut inde in terram scilicet venisse innueret) dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. — Hinc primo, nonnulli opinantur Christum, cum spiritu fremuisset vers. 33, tacite in mente orasse Patrem, ut Lazarum suscitet, ac ab eo respon-

sum Vilis'æ, Lazarum ab eo fore suscitandum, ideoque Christum hic dicere: « Pater eratias tibi ago, quoniam audisti me. » Hoc est probabile.

Quamdo, alii putant Christum antea non orasse, quoniam Patrem non exaudiste ejus orationem, sed desiderium, quo desiderabat Lazarum suscitare. Deus enim piorum vota prævenit et desideria exaudit, juxta illud: « Desiderium animæ ejus tribuisti ei. » Et tunc « Desiderium pauperum exaudivit Dominus, » *Psal.* ix. Et: « Antequam clament ad me, ego exaudiam. » *Isaia* lxxv. 24. Sic sensus erit. 7. d. Gratias tibi ago, o Pater, quia annuisti voti meis, et voluisti Lazari resurrectionem, quoniam me velle et desiderare videbas. Ita S. Chrysostomus, Euthymius, Titelmannus, Jansenius et Ribera. Porro improbabile est quod addit Origenes, cum Christus pararet se ad orandum pro suscitatione Lazari, Deum Patrem eum prevenisse, ac ante orationem, animam Lazari corpori restituisse. Nam non ante, sed post eam fuisse corpori restitutam, patet ex vers. 43 et 44.

Tertio, plane et plene, 7. d. Gratias tibi ago, o Pater, quia hactenus me orantem semper exaudisti. et assidue exaudis, ac presertim nunc, cum tacite saltem et mentaliter pro suscitatione Lazari te invoco et obleo. Asseoiras enim me quod mox cum suscitabo. Docet hic Christus nos modum orandi, ut scilicet initio orationis gratias agamus Deo pro beneficiis acceptis. Hæc enim gratiarum actio Deum nobis conciliat, flectitque ad nova beneficia quæ poscimus, largiendum. Qui enim gratus est pro minoribus, majora meretur accipere. Est hæc fiduciatas filiorum oratio. Unde subjicit Christus:

42. Ego autem sciebam quia (quod) semper me audis, sed propter populum qui circumstat, dixi, ut credaxt quia tu me misisti. — 7. d. Quod vocaliter dixi vers. 41: « Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me, » non dixi propter me, quasi novum mihi sit me a te audiri; ego enim scio quod semper me vel sola mento orantem audis, sed propter populum astantem, ut is credat quod me miseris, ex eo quod videat me exaudiri a te. uti jam me exauditum videbit, cum opem tuam supernaturali suscitabo Lazarum.

43. Hæc enim dixisset, voce magna clamavit: Veni, Lazare, vim foras. — « Voce magna, » primo, ut ostenderet vocem hanc habere vim magni et potentis imperii, quo a morte suscitabat Lazarum, quasi Deus imperans naturæ et morti. Unde Cyrillus: « Deo dignum, ait, et regium imperium est: Lazare, veni foras. » Dixit enim hoc non obsecrando, sed jubendo et imperando. Magna vox ergo significat magnam vim et potentiam, quæ Lazarum a morte ad vitam revocabat. Hoc enim opus erat difficillimum, ideoque summam et divinam exigebat potentiam, æque ac vocem. Rursum vox magna manabat a magna animi affectione et contentione, quam hic habuit Christus, ejusque erat indicium.

Secundo, tit significaret animam Lazari c loco remoto, puta e limbo patrum et centro terræ, ad corpus in terra sepultum revocari : remotis enim magna voce inclamamus, ut audiant, quanq̃iam nnimabns separatis clamore non sit opus ; hunc enim non magis audiunt, quam vocem submissam, cum sint nudi et incorporati spiritus.

Tertiam causam dat Thcophylactus: Altius clamavit, inquit. propter Gentilium errorem, fabulantium in tumultis esso animas defunctorum ; quasi cnim longe manentem in limbo vocat per clamorem.

Symbolica et anagogica causa fuit, ut hac voce magna repraesentaret vocem (ubalem Archangeli in die iudicii, qua suscitabuntur omnes mortui. Inde S. Chrysostomus, Cyrillus, Thcophylactus, Euthymius, asserunt Christum hic reipsa monstrare voluisse quod dixerat cap. v, vers. 29> : « Venit hora et nunc est. quando mortui audiunt vocem Filii Dei, et qui audierint, vivent. » Audi S. Ambrosium, lib. *De Fide resurrectionis* : « Ostendit tibi Dominusq̃iamadmodum resurgas. Non enim unum Laxarum , sed fidem omnium suscitavit. Quod si credas cum legis, mens quoque tua. quæ mortua fuerat, in illo Lazaro reviviscit. Quid cnim sibi vult, quod Dominus ad monumentum accessit, magna voce clamavit : Laxare, exi foras, nisi ut future resurrectionis specimen prestarci, exemplum ederet? cur voce clamavit, quasi spiritu non soleat operari, quasi tacitus non soleat imperare ? sed ut illud ostenderet. quod scriptum est : Quoniam in momento oculi, in novissima tuba surgent incorrupti, n

Tropologice : magna vox Christi significat magnum impulsum gratiæ excitantis, qua opus est ut peccator c consuetudine peccati, in qua sepultus jacet, ad gratiam el novam vitam evocetur. Ita S. Augustinus, cujus verba recitavi vers. 39. Hinc illud Pauli, *Ephes.* v, 14 : a Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus, n

Lazare. — Vocat cum nomine proprio : « Ne, ut ail S. Ambrosius, De Fide recurred., alius resuscitatus pro alio videretur, aut fortuita magis resurrectio . quam imperata. » Rursum, mortuum quasi viventem compellat, quia Deo etiam omnes mortui vivunt, ait S* Chrysostomus, Thcophylactus, Euthymius.

Veni foras, — non quasi jam ante resurrexeris, et nunc tantum foras extra sepulcrum proditurus sis, uti hinc male collegit Orígenes. Sed, « veni foras, n id est resurge, redi ex atris el arcanis mortis et inferni antris ; redi, o Lazari anima, ex intimis limbi patrum finibus in corpus hoc, indeque in vitam, auram et lucem hanc omnibus viventibus communem.

Tropologice : audi S. Gregoriani, *homil.* 26 : • Veni foras : Omnis quippe peccator, dum culpam suam intra conscientiam abscondit, introrsum latet, in suis penetralibus occultatur ; sed mortuus venit foras, cum peccator nequitias « itas

sponte coniltetur. Lazaro ergo dicitur : Veni foras, ac si aperio cuilibet mortuo in culpa diceretur : Cur reatum tuum intra conscientiam tuam abscondis? foras jam per confessionem egredere, qui apud te interius per negationem lates. Veniat itaque foras mortuus, id est culpam confiteatur peccator. Venientem vero foras solvant discipuli, ut pastores Ecclesiæ ei pernam debeant amovere, quam meruit, qui non erubuit confiteri quod fecit. »

Paulo aliter S. Bernardus, serm. 4 *De Assumpt.* : a Lazare, veni foras, *q. d.* Quousque conscienti® tu© caligo (e detinet? quamdiu in cubiculo luo gravi corde compungeris? Veni foras, procede, respira in luo miserationum mearum. Hoc cnim est quod in Propheta legisti : Infrenabo os tuum laude mea, ne pereas. «

44. Et STATUÏ PRODIIT QUI FUERAT MORTUUS, U-VirJ.U GATUS PEDES ET MAJÇUS INSTITIS. — « Statini, n Notatur vis vocis Christi, quæ celerrime mortuum suscitavit, ut dictum foret facium.

In st it is. — Græco xtpíat*, id est fasciis funereis et. sepulcralibus, ita Syrus, quibus manus et pedes mortui constringuntur, ut in loculum arcum inferri, ibique apto componi possint. Arabicus vertit, *lintheaminibus*; Nonnus, *a pede usque ad caput constrictum complicatis totum corpus habebat fasciis sepulcralibus*. Porro, instituta proprie est tenuissima fasciola, qua? stola? extremitatem ambibat cique subsuebatur, qua honesta? matrona? utebantur. Unde Horatius, lib. I *Serm.*, satyra 2 :

Quarum subsuta talos tegat instituta veste.

Et facies illius sudario erat ligata, — more Judæoruin, ut mortuus significaretur, ac ne cui facies pallida et horrida horrorem incuteret.

Quæres, cur Christus mortuum suscitans, non simul vincula ejus dissolvit?

Respondent primo, SS. Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus, Leontius et alii, ut Judæi viderent eumdein Lazarum suscitari, qui paulo ante ut mortuus, ab ipsis fuerat fasciis et sudario obvolutus; non vero esse phantasma, vel virum quenipiam in sepulcro absconditum, ad fucum faciendum.

Secundo, ut duplex esset miraculum : *primum* cnim fuit mortui suscitatio ; *secundum*, quod mortuus suscitatus quidem, sed adhuc pedibus colligatus , et faciem obvolutus, directe tamen ambularet, et extra sepulcrum recta ad Christum pergeret. Ha Chrysostomus et Thcophylactus.

Tropologice S. Augustinus, *tract.* 49 : a Processit, ait, et adhuc ligatus est, adhuc involutus; tamen jam foras processit. Quid significat ? Quando contemnis, mortuus jaces; et si tanta, quanta dixi, contemnis, sepultas jaces; quando confiteris, procedis. Quid csl cnim procedere, nisi ab occulto velut exeundo te manifestari? sed ul confitearis Deus facit, magna voce clamando, id rst magna gratia vocando. »

Cnr
Ch rhtni
vigila
Lauri
tifatili
nnn sol.
vil?

Rursum S. Gregorios, IV *Moral.*, xxv : * Redemptor noster, ait, puellam in domo, juvenem extra portam, in sepulcro autem Lazarum suscitavit. Adhuc quippe quasi mortuus jacet in domo, qui latet in peccato. Jam quasi extra portam adducitur, cujus iniquitas usque ad inverecundia^{TM}public® perpetrations aperitur. Sepultura voro aggero premitur, qui in perpetrations acquiti® etiam usu consuetudinis pressus gravatur. Sed hos ad vitam miseratus revocat, quia plerumque divina gratia non solum in occultis, sed etiam in apertis iniquitatibus mortuos cl molo pravæ consuetudinis pressos, respectus sui lumino illustrat. »

Anagogice : S. Augustinus, lib. LXXXII QuasL, Quæst. LXV : Lazarus, inquit, exiens de monumento, est anima recedens a carnalibus vitiis, sed ligata, id est nondum aliena a molestiis carnis, dum in corpore vivit; facies sudario est lecta : plena enim cognitio in hac vita haberi non potest ; sed dicitur : a Solvite eum : n post hanc enim vitam auferentur velamina, ut facie ad faciem videamus.

Dixit eis Jêsus : Solvite eum, et sinite adire — domum suam. Jussit hoc Christus Judæis, ut ipsi Lazarum contrectantes, miraculum a se facium ejusque suscitationem quasi manibus tangerent et palparent. Ila S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

Symbolice : Christus peccatores peccatorum funibus constrictos mittit ad Apostolos cl sacerdotes, ut ab iis solvantur et absolvantur, dicens : « Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlis, » *Matth.* xvm, 18. Ita S. Augustinus : « Quid, ait, est, Solvite et sinite abire? quæ solveritis in terra, soluta erunt et in cœlo. » Sic et Buda, Rupertos et S. Gregorius, hom. 2G in *Evany.*, et lib. XXI *Moral.*, cap. ix.

Porro, advertit S. Gregorius Christum prius suscitasse Lazarum ad vitam, deinde misisse cum solvendum ad discipulos, ut significaretur peccatorem prius debere excitari a Christo ad poenitentiam et propositum novæ vilæ, deinde a peccatis absolvi ab Apostolis. Addit S. Gregorius, optandum esso ul Christus prius eum per actum contritionis perfect® vivificet et justificet culpamque aboleat, ac deinde cum sacerdotes a pœna absolvant. Verum hoc rarum csl, nec necessarium. Nulli enim non contriti, sed attriti dunlaxat peccala sua confitentur sacerdoti, qui ab covi Sacramenti absolvuntur tam a culpa, quam a pœna.

Denique Lazarum ingentes egisse gratias Christo (etsi id sileat Joannes) nulli est dubium; nam et vitam, quam ab ipso acceperat, eidem dedicavit factus ejus discipulus, prædicator et Episcopus Massiliensis. Undo ut talis Catalogo Sanctorum ascriptus legilur in *Martyrol. Rom.*, die 17 decembris, atque in ejus honorem magnificam basilicam extruxit Leo VI Imperator, teste Zonara,

xvi.

lib, IH. Vitam ejus ex actis S. Mttrfhm, Magdalena» et Maximini collectam, paucis ita describit Petrus de Natal., Episcopus Esquilinus, lib. I *Catalog. v* *Sanctorum*, cap. lxxii : « Lazarus Episcopus, frater i *k* Marthæ et Mario* Magdalen®, nobilis, de genere Judæorum, dives ac præpotens, patre Syro, matre Eucharis exortus : quadriduanus defunctus a Domino ex mortuis suscitatus, discipulus Christi et Apostolorum consocius fnit, et in die Pentecostes unus ex numero centum viginti discipulorum extitit, in quos Spiritus Sanctus corporaliter effusus est. Et deinde una cum cæteris predicationi verbi Domini instabat, distractisque omnibus, sicut et ceteri, pretium Apostolorum pedibus presentavi! et apostolica^{TM} vitam et formam assumpsit. Verum persecutione Judæorum, quæ fada est post Stephani lapidationem, ita ut cuncti discipuli dispergerentur per civitates preter Apostolos, ut dicitur Ad. vni, ipse una cum sororibus suis, clS. Maximino, et S. Cælidonio, qui fuerat cæcus a nativitate, et cum Marcella pedissequa Marthæ, navicai® sine remo vel duce impositi sunl, et mari expositi, a Judæorum finibus expulsi. Qui, Dco duce, Massiliam pervenerunt, ubi predicante Magdalena, et omni provincia ad Deum conversa, ipse anno 14 a clero et populo Episcopus Massiliensis constitutus est. Et postquam Magdalena deserta montium petiit, ipse Mossili® degens Dei populum feliciter gubernavit, ubi et in Domino requievit 16 Kal. januarii; cujus ibidem in matrice Ecclesiæ caput ostenditur. Dicitur quod Lazarus a Domino suscitatus, confeslim Christum interrogavit, an eum iterum mori oporteret ; el quod de cælero nunquam risit. » v<r x

45. Multi ergo ex Judæis, qui venerant au Mariam et Martbam, et viderant qum FF.cn Jesus, crediderunt in eum. — Evidentia enim el magnitudine tam miraculosæ suscitationis Lazari convincebantur Jesum esse Prophetam, imo Messiam, ut ipse profitebatur. v,

46. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Phariseos, LT DIXERUNT EIS QUM FECIT JESUS. — Dubitdt S. Augustinus an bono animo, an malo id fecerint : sive annuntiando ut crederent, sive pro dendo ut revirent, ait Glossa ; poterant enim bono id facere, scilicet hac mente, ut Phariseos, si non ad Christi fidem, certo ad mitiorem in Christum animum inflecterent, uti opinatur Origenas. Verum ahi passim censent id eos nido animo fecisse : quare visa Lazari suscitatione non crediderunt (S. Joannes enim opponit hos iis qui crediderunt vers, præced.) in Christum, imo non crediderunt verum esse miraculum, sed magicum et præstigiosum, uti nunc hæreluci, cum vident miracula B. Virginis Laurebnæ, vel Sichcnensis, eadem calumniantur dicuntquo esso vel conficta, vel prestigiosa. Probabiliter suspicatur Euthymius, hos Christi delatores fuisse illos, qui vers. 37 dixerant : « Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic

non moreretur ? n Quid ergo intendebant hac sua denuntiatione? *Primo*, Phnrissæorum gratiam raptare, malo do ChriMo, et hoc ejus miraculo loquendo, ait Cyrillus. Secundo, calumniari hanc *suscitationem*, quasi pnrstigosam, ac Christum quasi praestigiatores accusare, ait Euthymius. *Tertio*, per hanc *suscitationem*, Pharissæorum *invidiam et indignationem* in Christum magis *accendere*, ait Rupertus. Unde et mox Pharissæi coacto concilio Jesum occidendum decreverunt. Addit Thcophylactus et Leontius, intendisse eos Christum accusare quasi sacrilegum, eo quod mortui corpus effodisset. Magna ergo fuit eorum malitia et malignitas, qua Christo pro tanto beneficio, tantum maleficium, pro miraculo blasphemiam, pro vita mortem rependerunt cumque Pharissæis ad crucem damnandum objecerunt et adederunt.

Veii.47. 47. Collegehunt (convocarunt) ergo pontifices ET PnJUUSÆI CONCILIUM, ET DICEDANT : QUID FACIMUS (quid facere nos oportet? Syrus, *quid agemus?*) QUIA UIC HOMO MULTA SIGNA FACIT? — **Debebant** ipsi ex tot Jesu signis et miraculis convinci et credere ipsum esse Messiam Dei Filium; sed odio et invidia excæcati, contrarium dicunt et agunt; unde nec nominare eum dignantur, sed dicunt : a Hic homo,» quasi merus et vilis esset homo (hominem adhuc vocant, ait Chrysostomus, qui tantam deitatis ejus demonstrationem susceperant), ac de ejus cædo deliberant eique vitam eripere destinant, qui Lazaro vitam reddiderat, et a quo vitam æternam petere et sperare debebant. Ha S. Chrysostomus, Cyrillus, Thcophylactus. a Non dicebant ? Credamus, ait S. Augustinus, plus enim perdit homines cogitabant, quomodo nocerent ut perderent, quam quomodo sibi consulerent, ne perirent. » Infatuatum est ergo insipiens cor eorum, quo sibi tolque suæ Judæorum notioni exitium præsens et celernum accersiverunt.

Quanta insipientia, ait Orígenes, et caecitas, qui cum testifluerent nulla peregrisse miracula, se paient contra illum posse aliquid, quasi ab eorum insidiis se non possit eximere.

Vm 48. 48. St DIMITTIMUS EUM SIC, OMNES CREDENT IN EUM; ET VENIENT ROMANI, ET TOLLENT LOCUM NOSTRUM ET gentem. — *q. d.* Romani perdent Judæam locum quo gentem Judaicam. S. Chrysostomus et Thcophylactus, per «locum» accipiunt Ilerosolimam, metropolim Judææ, indeque totum ejus regnum. Maldonatus vero accipit templum; hoc enim cum suis vietimi* et lucris eripi sibi a Romanis metuebant pontifices.

Omnes credent in eum. — Vide hic invidiæ genium et effectum ipsa condignum : pontifices volentes Christi gloriam obscurare, cum magis illustrant, dicendo quod omnes in eum credituri sint. Cur ergo vos quoque in eum non creditis? Audi S. Gregoriani, lib. VI *Moral.*, cap. xiii : « Intulerunt ei mortem, ut ab eo absconderent fidelium devotionem : sed fides inde crevit, unde

se hanc extinguere infidelium crudelitas credit. »

Er venient Romani, et tollent (Vatablua, *transferent nos alio*) locum NOSTRUM et gentem. — Nonnulli opinantur eos hoc sentirè, 7. d. Si omnes credant in Jesum, omnes a nobis nostroque Judaismo, Synagoga et república ad eum abibunt, et sic nullus erit, qui pro nobis contra Romanos nobis jugum inducere volentes depugnet. Unde S. Augustinus : « Timebant, ait, ne, si omnes in Christum crederent, nemo maneret, qui contra Romanos civitatem texnplumque defenderet. Temporalia ergo perderè timuerunt, et vitam æternam non cogitaverunt, ac sio utrumque amiserunt. Tulerunt autem Romanici locum et gentem, expugnando et transferendo. »

Verisimilius alii, 7. d. Si omnes credant lesimi Chr-n»-esse Messiam regem Judæorum, irritabuntur contra nos Romani, Judææ domini, quod nobiscum id novum regem et Messiam, puta Jesum creaverimus, ac a Cæsare Tiberio ad eum defecerimus : quare armati venient et tollent, Græce ἡ?ἔαιῃ id est capient, vastabunt et perdent Ilerosolimam et Judæam, cum tota Judæorum gente et república. Ita Chrysostomus. Volebant, inquit, populum concitare, ut periclitaturum ex suspitione tyrannidis, *q. d.* Si Romani viderint Jesum turbas ducentem, suspicabuntur tyrannidem et destruent civitatem. At quos Christus armigeros circumducebat et equites? Verum livor et odium excæcabat eos, ut plane errarent et paralogizarent!. Nam *primo*, Jesus erat rex Judæorum, non temporalis, sed spiritalis, qui regnum temporale Cæsaris non tangebatur, imo augebatur. Dabat enim ei tributum aliisque dandum esse docebat, adcoque cum populus cum regem temporalem creare vellet, aufugit, *Joan*, vi, 15. *Secundo*, Judæi pluris facere debebant salutem animæ æternam, quam temporalem corporis. Quare potius perdere debuissent corpus, quam animam; potius Judæam, quam cælum. Adde: Christus, si in se credidissent, ab eis omne malum, etiam temporale, avertisset. *Tertio*, si credidissent in Jesum, ab eo didicissent obedire Romanis, quasi rerum dominis, cisque tribula pendere : quare a Romanis nil eis metuendum fuisset. *Quarto*, ideo Romani perdiderunt Judæam, quia ipsi suum occiderunt Messiam, iusta Numinis vindicta, uti censuit ipse Ilerosolitus, eorum eversor, testis Iosephus. Ha S. Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius, Thcophylactus, qui et addunt pontifices non vere hoc in animo sensisse, nec metuisse Romanorum adventum et excidium propter Jesum, sed id ipsum Ilerum invidiæ et odio suo in Jesum, quasi velum pnetexuisse. Porro ipsi excæcati occidentes. Icsiiii, in Romanorum gladium et excidium, ac, quod magis est, in mortem æternam et gehennam incurrerunt.

Sio hodie Machiavelistæ et Politici, qui pol>

tinnì præforunt religioni, regnum fidei, rcm-publicnm Ecclesia!, et bona terrena coelebibus, temporalia æternis, utrñquo perdunt, uti recte advertit S. Augustinus. Illustre exemplum hoc Votui sæculo fuit Vohæns, qui offensus Carolo V, sua-S*! Henrico Vili, Angliæ regi, ul Catharinam jinn. uxorem Caroli amitam repudiaret, quod ip'-um desideraro sciebat; sed tandem ipso justo Dei judicio in Henrici indignationem incidit, ac. ab eo captus, dixit: « Juste hæc patior, quia dum regis gratiam cum offensa Dei aucupatus sum, Dei gratiam amisi, neo regis gratiam acquisivi. » Ita Sanderus, in ScMsm. *Anglican.* Ili ergo hinc discant quod fides et pidas non tollunt politiam et regnum temporale, sed potius conservant et augent; infidelitas vero et impietas illud evertunt. Undo notat Chrysostomus, *hom.* 6, Judæos a Deo non fuisse punitos, nisi cum Dei fidem et cultum deseruerunt, idque probat ex historia Achior, *Judith*, cap. v.

vu». 49. ı9. Unus autem ex ipsis, Caippias nomine, cuji ESSET PONTIFEX ANNI ILLIUS, DIXIT ILLIS. — Consultantibus anteris, nec quid facto opus esset invenientibus, vel definientibus. Caiphas quasi pontifex consilium suggerit et rem lotam defini- p.'iitifUr nit. Dicitur autem a pontifex anni illius, » quia 'i, 1X1'CUIn ex ^Ci'e' Jæ'od 'NX'ni, deberet pontificatus Dum jo- durare pontifici usque ad mortem, ac post earn nun».,' in filium primogenitum, jure quasi hæreditario derivari; Romani presides cos crebro mutabant vel pro arbitrio, vel accepto ab ambientibus pretio. Audi Joscphum, lib. XVIII *Antiq.*, cap. m. Augusto Coesori in imperio successit Tiberius: « A quo, ait, quintus Judæorum præses missus est in Annii Rufi locum Valerius Gratus. Hic adempto Ariano sacerdotio Ismaelcm, Fabi filium, jussit esso pontificem: quo paulo post dejecto, in Eleazartim, Anani pontificis filium, eum honorem transtulit. Elapso deinde anno, el hunc redegit in ordinem, et Simoni, Cainithi filio, pontificatum tribuit, hic quoque anno in hac dignitate exacto, jussus est eam cedere Joscpho, qui cognominabatur Caiphas. »

Non ergo annuus apud Judæos erat pontificatus, ut ex hoc loco colligere videtur S. Augustinus, sed per annos plures vel pauciores, imo per cuindcm annum subinde mutabatur.

Porro « Caiphas, » ait Pagninus, hebr. idem est quod *vomens ore* (HXp *kaa* enim est vomere, H9 *pe* est os), vel *sagax investigator* et scrutator. Apte, quia evomuit hic impiam in Christum sententiam ejusquo sagax fuit scrutator et inventor.

Vcn. 50. ı0. Vos NESBITIS QUIDQUAM, NEC COGITATIS QUIA EXPEDIT VODIS UT UNUS HOMO MORIATUR PRO POPULO, ET NON TOTA GENS PEREAT. — *q. d.* VOS quasi plebei cl privati estis bardi et stipites, nil hac in re intclhgilis, neo quid facto sit opus cognoscitis, nil expeditis, nil definitis, nullum consilium congruum suggeritis, sed ogo quasi pontifex a

Deo illuminatus, rem verbo expedio, consilium optimum do, et rem totam definio, dicendo: « Expedit ut tinus homo, n puta Jêsus, lieet de nullo crimine, accusatus, imo innocens et Propheta, ac tanti miraculi opifex, « moriatur (occidatur a nobis) pro populo, » ut scilicet populus propter cum non periclitetur apud Romanos; ne videlicet Romani propter Jesum, quasi Messiam et regetn Judæorum, tollant eorum locum et gentem, itaque gena tota non pereat, sed co sublato incolumis salvaque consistit. Hoc ergo fuit impium, falsum et injustum judicium Caiphn, scilicet expedire ad salutem populi, ut Christus innocens occideretur, na propter cura Romani Judæam et Judæos vastarent. Ratio ejus erat, quia prestai unum perire, quam inultos, juxta illud: Satius est ut pereat unus, quam unitas et communitas, *q. d.* Quid ergo cunctamini? quid dehberalis Y milii non est dubium expedire unum Jesum pro omnibus Judæis mori. Ita Toletus, Jansenius, Maldonatus et alii.

Symbolice Origenes: Nil noverant, inquit, qui Jesum non noverant, juxta illud:

SI Jesum nosis, satis at, si extera nosis.
SI Jesum nosis, ml est, si extera nosis.

SI. Hoc AUTEM A SEMETIPSO NON DIXIT: SED, CUM Vrr».M. ESSET PONTIFEX ANNI ILLIUS, PROPHETAMT, QUOD Jesus moriturus erat pro gente — Judæorum. Nota, Caipham cum aliis principibus sacerdotum Christo infensissimum, ex privato in eum odio idem voluisse claro dicere, quod alii tacito inuebant, sed non exprimebant, scilicet Christum esse tollendum e medio pro salute populi, no a Romanis invaderetur, uti jam dixi: sed Spiritus illi volenti hoc eloqui, quasi pontifici et capiti Ecclesia», ea verba objecit, quibus contrarium potius diceret, et verissimam in Christum fidem confirmaret et definiret, scilicet expedire ul Christus pro populo, id est pro salute populi moreretur, ac morte sua quasi dato pretio eundem a peccato. diabolo, morte et gehenna redimeret, na alioqui ille periret in sternum. Hoc enim verba Caiphæ proprie et precise significant!: alioqui cnim ^ccundum impiam in Christum Caiphæ mentem, ipso potius dicere debuisset sic: Expedit ut unus Jêsus moriatur pre toto populo, vel potius quam totus populus; jam autem non dicit pre, sed pro populo: quod proprio significat pro saluto populi, ut salvet populum; ac licet hoc Caiphas non inlelligerel, mullo minus intenderet, solerter tamen id suggerente Spiritu Sancto advertit hic S. Joannes, el sicut ipso advertit, sic el alii viri sinceri el probi Caipham audientes, idipsum lune advertero potuerunt, requo ac nos advertimus. Hinc disco, quantam curam habeat Deus Ecclesia:, quamque assistat Pontifici, qui ejus est caput, præsertim in lego nova, quam instituit, sanxit regitquo

Christus, quasi ejus caput et sponsus, ne scilicet Ecclesia Christi sponsa a fide et veritate aberret.

Olpu Porro, *quia* Caiphas hoc mysterium non intel-
'Îbtuî h,nc Pr0Pric Propheta non fuit, ut notat

Orígenes, quia Spiritus Sanctus per os ejus locutus est, sicut angelus locutus est Balaam impio per os asinæ, *Num.* xxii et seq. Caiphas ergo sceleratissime verba Spiritus Sancti detorsit ad necem Christi. Intendit enim dicere expedire ut Christus tolleretur, ne Judæi per cum Romanos Cæsares et presides offenderent. Undo S. Chrysostomus ait Spiritum Sanctum Caiphæ linguam, non cor movisse.

Dices : Ergo Caiphas hic erravit in fide. Respondeo : Nego consequentiam, imo veram fidem definivit, scilicet expedire ut Christus pro salute mundi moreretur, uti jam dixi ; esto id ipse non intelligeret, nec dicere intenderet ; intendebat enim Christum esse tollendum, ne propter cum populus a Romanis vastaretur, qua in re, licet erraret contra justitiam et pietatem, non tamen contra fidem. Error enim hic versabatur circa factum politicum, scilicet an Christus esset occidendus pro statu politico, nec ne. Adde, pontifex Judaicus non habebat illam infallibilem assistentiam Spiritus Sancti, quam a Christo, et post Christum habent Pontifices Christiani ; praesertim cum jam Synagoga Judæorum, praesente Christo, cadere inciperet, et ejus loco *sorgerci* et succederi Ecclesia Christi. Unde paulo post Caiphas cum loto concilio Sanedrim, Jesum quasi pseudo-messiam reum mortis proclamavit ; qui erat error in fide : quare tunc desiit eorum Synagoga esse Ecclesia Dei ccepilque esse Synagoga Salanæ, dum Christum u Deo missum negavit et occidit : de quo *Matth.* xxvii, 1 et seq.

Denique prophetia hæc Caiphæ fuit de morte Jesu certo futura, certo, inquam, in causis. Intendebat enim Spiritus Sanctus hoc per os ejus significare, scilicet expedire ut Christus moreretur pro salute hominum, ac pro ea certo moriturum, ex odio, prava mente et sententia Caiphæ ejusque sociorum, quam illic vultu et gestu satis ostenderunt. Unde paulo post Jesus rcipsa ab eis occisus est et mortuus. Quare quidquid hic fuit prophetiæ, non meritis Caiphæ, sed pontificali ejus officio dedit Spiritus Sanctus. Ha S. Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, Beda et cæleri.

u. 52. Et non tantum pro gente (sua Judaica), sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregarli in unum. — *q. d.* Expedit inori Christum, non tantum pro sua gente et nostra, id est pro Judæis, sed etiam pro Gentibus universis credituris in Christum, ac per totum mundum dispersis. Hi enim vocantur « filii Dei, » non jam actu et rcipsa, sed in Dei præscientia et prædestinatione : quia scilicet per Dei gratiam futuri erant fideles et sancti, ideoque filii Dei. Ha S. Augustinus et

Chrysostomus. Hoc est quod prædixit Christus, cap. s, 16 : « Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili (ex Synagog. Jud.), et illas oportet me adducere, et fiet unum ovile et unus pastor. »

53. An illo lugo dir (Græce *hora*) cogitaverunt Ver. » ut interficerent EUN. — Ecco hic claro patet iniqua mens, intentio et sententia Caiphæ et sociorum. Pro « cogitaverunt, » Græcc est mCw-Xtfonro, quod nonnulli vertunt, *consultabant.* ita Vatablus. Arabicus, *consuluerunt* ; melius Cyrillus. Leontius et Chrysostomus : « Consultationem finierunt et firmarunt communi decreto, et quasi senatus consulto. » Unde Noster vertit, *cogitaverunt*, id est decreverunt ; Syrus, *machinabantur, ut cum interficerent.*

54. Jesus ergo jam non in palam (Græcc frV«»)M. rt\$wwt, id est libere, aperte, publice) ambulabat. — Audi Cyrillum : « Tanquam Deus ; quid do se statuissent Judæi, nemine nuntiante cognovit, tanquam homo se subduxit, » quia necdum venerat hora mortis ejus a Patre decreta. Fecit hoc ut nobis exemplum daret per fugam pericula vitæ declinandi. Ita idem Cyrillus, Theophylactus, Orígenes, Augustinus, Beda, Rupertus.

Sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem QUÆ DICITUR EpIIREM, ET IUI MORABATUR cum discipulis suis. — « Ephrem » idem est quod « Ephraim ; » Græci enim pro *Ephraim* dicunt *Ephrem*, ut *Psal.* lxxvii : « Filii Ephrem intendentes, et mittentes arcum. » Leontius opinatur Ephrem esse Bethleem, in qua natus erat Christus : sed hoc parum est verisimile, quia Bethleem erat vicina Jerusalem, et ibi maxime a pontificibus scuærendum sciebat Jesus. S. Hieronymus, in *Locis Ilcbr.*, et ex eo Jansenius putant « Ephrem » esse *Ephron*, de quo II *Paral.* xiil, 19, sed ibi Ephron scribitur per *ain* et *nun* ; Ephraim vero sive Ephrem scribitur per *aleph* et *mem*. Ribera Ut, »iu» et alii putant Ephrem sitam fuisse supra Jericho, juxta ejus desertum ; Adrichoinius vero, pag. 26, num. 40, Ephrem collocat in quinto milliario Bethelis versus Orientem, septem horis distantem a Jerusalem, juxta desertum liai, non longe a torrente Carib, ad quem Elias fugiens Jezabel secessit ibique pastus fuit a corvis, III *Peg.* xvii. Secessit eo Jesus, tum ut iras pontificum ad tempus declinaret, tum ut in hoc secessu orationi et contemplationi vacans, animaret et armaret se ad instantem mortem et arduum cum pontificibus, imo cum Lucifero in cruce duellum. Hinc Ephraim et Ephrem hebr. idem est quod *fertilitas*, ac Christi typus fuit Ephraim, filius Joseph, cui pater hoc nomen indidit, vaticinando dicens : a Crescere me fecit Deus in terra paupertatis mcæ, » *Genes.* xu, 52 ; sic enim crevit Christus in terra quam sterilem ipse fertilem virtutum et Sanctorum effecit.

Hinc Ephraim symbolice typus est Ecclesiæ Gentium, quæ fructum hunc copiosum protulit. Ha Orígenes : « Conversabatur Jesus, ait, dudum

inter Judæos, Verbum scilicet divinum per Prophetas; sed abiit, nec est apud illos; accessit autem ad villam, quæ est prope desertum, de qua dicitur : Multi filii deserti magis quam conjugati; interpretatur autem Ephrem fertilitas. Fuit vero Ephraim, frater Manasse, senioris populi oblivioni traditi; post populum enim oblivioni datum prætermisum, prodiit ex Gentibus abundantia. Discedens ergo Dominus a Judæis, venit in terram totius orbis, prope desertam Ecclesiam, quæ dicitur civitas fecunda, ibique moratur cum discipulis usque nunc, d

Tropologice : Ephrem sila juxta desertum. symbolum est animæ sanetæ vacantis solitudini et orationi; hæc enim fit Ephrem, id est fructifera bonorum operum; quare in ea per gratiam suam copiosam commoratur Jesus.

Ven. 55 53. Proximum autem erat Pasqua Judæorum, — scilicet ultimum Pascha Christi, quo ipso quasi agnus paschalis in cruce immolatus est pro saluto mundi, ideoque illud avide exspectabat. Syri pro Pascha dicunt *Pczcho*, quod interpretantur *ritas*, quia erat hoc festum cæteris hilarius, quæ ac Christianis summo est hilare, ob Christi in eo factam in cruce redemptionem nostram ac resurrectionem.

Et ASCENDERUNT MULTI IEROSOLYMAM DE regione (de vicinis oppidis, pagis et vicis, ita Syrus) ad Pasqua, ut sanctificarent seipsos, — id est, ut sacrificiis et cæremoniis purgarent se ab omnibus immunditiis legis, ac orationibus et sacrificiis se præpararent ad Pascha rite celebrandum

et comedendum, ut ait S. Thomas et Janseniu*, et ideo aliquot diebus ante Pascha erant in Jerusalem.

56. Quærebant ergo Jesum, et colloquedax—TUR AD INVICEM, IN TEMPLO STANTES : QUID PUTATIS, QUIA NON VENIT AD DIEM FESTUM? DEDERANT AUTEM PONTIFICES ET PUARISXI MANDATUM, UT SI QUIS COGNOVERIT UBI SIT, INDICET, UT APPREHENDANT eum. — «Quia (quod) non venit: o Grece it\ cù jàTi GAf, quod Cyrillus, Leontius et Vatablus vertunt negative, *quod non venerit*; S. Chrysostomus vero, Theophylactus et Maldonatus vertunt dubitative, *num venturum non esset ad diem festum?* Accedit Syrus, *quid putatis non venturum esse ai f* ita / ? 11 Arabicus, videfurne vol *aum non venire ad festivitatem?* Cyrillus poi il hanc esse in interrogationem eorum qui in Christum credebant qui non credentibus interrogando dicebant : Quarec Jesus de more non venit ad commune hoc Paschæ festum? Utique quia ut Deus præsenlit sibi in eo a Scribis parari insidias. Planius S. Augustinus, Chrysostomus, Beda, Theophylactus, Rupertus, Euthymius censent hanc esse interrogationem pontificum, Phariseorum coranique asseclarum et ministrorum, qui Jesum comprehendere decreverant, ideoque indignante, rogare : Cur Jesus non venii ad festum Paschæ? Itane hoc festum non celebrabit? Itane erit legis contemptor et violator, uti nos ei objicimus? cur diebus hisce Paschæ præviis non comparet, ut scum cæteris purificet et ad lanium festum comparet?

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pruno, Jesus Bethania convivio excipitur, tñ quo Magdalena ungit Christum, qui contra murmur Judæcam défendit. Secundo, vers. 12, Christus postero die, id est in Dominica Palmarum, vectus asino, non pompa quasi Messias Jerusalem ingreditur. Tertio, vers. 2-1, per parabolam grani frumenti, que l moriens copiose resurgit, præcedit instantem sibi passionem, et vox de calo cum clarificat, ut salatus a terra omnia trahat ad seipsum. Quarto, vers. 37, narrat Judæos per tot signa Christi non credidisse in eum, nonnullos tamen occulte credidisse.

I. Jesus ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus. 2. Fecerunt autem ei cœnam ibi, et Martha ministrabat; Lazaros vero unus erat ex discumbentibus cum eo. 3. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, et unxit pedes Jesu, et extersit pedes ejus capillis suis; et domus impleta est ex odore unguenti. 4. Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Judas Iscariotes, qui erat eum traditurus : 5. Quare hoc unguentum non veniit trecentis denariis, et datum est egenis? 6. Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia furera, et loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat. 7. Dixit ergo Jesus : Sinite illam, ut in diem sepultura*. meæ servet illud. 8. Pauperes enim semper habetis vobiscum; me autem non semper habetis. 9. Cognovit ergo turba multa ex Judæis, quia illic est; et venerunt, non

propter Jesum fantiim, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit a mortuis. IO. Cogitaverunt autem principes Sacerdotum, ut et Lazarum interficerent; 11. quia multi propter illum abibant ex Judæis, et credebant in Jesum. 12. In crastinum autem, turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audissent quia venit Jesus Ilierosolymam, 13. acceperunt ramos palmarum, et processerunt obviam ei, et clamabant : Hosanna, benedicius, qui venit in nomine Domini, Rex Israel. 14. Et invenit Jesus asellum, et sedit super eum, sicut scriptum est : 15. Noli timere, filia Sion; ecce rex tuus venit sedens super pullum asina;. 16. Ilæc. non cognoverunt discipuli ejus primum; sed quando glorificatos est Jesus, tunc recordati sunt quia hæc erant scripta de eo, et hæc fecerunt, ei. 17. Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo quando Lazarum vocavit de monumento, et suscitavit eum a mortuis. 18. Propterea et obviam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum. 19. Pharisei ergo dixerunt ad semelipsos ; Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus posuit eum abiit. 20. Erant autem quidam Gentiles, ex his qui ascenderant vel adorarent in die festo. 21. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilææ, et rogabant eum, dicentes : Domine, volumus Jesum videre. 22. Venit Philippus, et dicit Andreæ : Andreas rursum et Philippus dixerunt Jesu. 23. Jesus autem respondit eis, dicens ; Venit hora, ut clarificetur Filius hominis. 24. Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, 25. ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam suam, perdet eam ; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. 26. Si quis mihi ministrat, me sequatur, et ubi sum ego, illic et minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus. 27. Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc. 28. Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cælo : Et clarificavi, et iterum clarificabo. 29. Turba ergo, quæ stabat et audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant : Angelus ei locus est. 30. Respondi! Jesus, et dixit : Non propter me hæc vox venit, sed propter vos. 31. Nunc judicium est mundi : nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. 32. Et ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. 33. (Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus). 34. Respondit ei turba : Nos audivimus ex lege, quia Christus manet in æternum ; et quomodo tu dicis, Oportet exaltari Filium hominis? Quis est iste Filius hominis? 35. Dixit ergo eis Jesus : Adhuc modicum, lumen in vobis est. Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebra comprehendant; et qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat. 36. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut lili lucis sitis. Ilæc locutus est Jesus; et abiit, et abscondit se ab eis. 37. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum; 38. ut sermo Isaïæ prophetæ impleretur, quem dixit : Domine, quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est? 39. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaías : 40. Excæcavit oculos eorum, et induravit cor eorum, ut non videant oculis, et non intelligant corde, et convertantur, et sanem eos. 41. Ilæc dixit Isaías, quando vidi! gloriam ejus, et locutus est de eo. 42. Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum; sed propter Phariseos non confitebantur, ut e synagoga non ejicerentur. 43. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei. 44. Jesus autem clamavit, et dixit : Qui credit in me, non credit in me, sed in cum qui misit me. 45. Et qui videt me, videt eum qui misit me. 46. Ego lux in mundum veni ; ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. 47. Et si quis audierit verba mea, et non custodierit; ego non judico eum; non enim veni ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum. 48. Qui spernit me, et non accipit verba mea, habet qui judicet eum ; sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die. 49. Quia ego ex meipso non sum loen-

tus, sed qui misit mn Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, et quid loquar. 50. Et scio quia mandatum ejus vita adema est. Qua* ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

v«*.i. 1. Jesus e ego ame sex dies Pascile venit Bethaniam, ubi Lazarus flebat mortuus, qlem suscitavit Jesus. — Jesus ex Ephrem, instante Paschale, quo sibi moriendum erat in cruce, venit in Bethaniam, ut ad mortem se pararet, imo morti se offerret, ejusque occasionem daret per Judæ proditoris avaritiam. To ergo dat causam, cur Jesus non Jerusalem, sed Bethaniam primo venerit, q. d. Cum pontifices, cap. præced., vers, ult., mandatum dedissent, ut Jesus apprehenderetur, ipse id Spiritu divino sciens, a Jerusalem divertit ac Bethaniam venit, ubi Lazarum suscitaverat, et mullos benevolos habebat, ideoque apud eos secure degere poterat, ul inde quasi agnus paschalis immolandus pro saluto mundi, paulo post in Dominica Palmarum Jerusalem solemn! pompa ingrederetur.

Porro Bethania, qua adjacet monti Oliveti, hebraico idem est quod domus ohedienliæ, ex qua Christus ire voluit in Jerusalem ad crucem. Undo Glossa: Venit, ait, in Bethaniam, id est domum obedientiæ, ipse Patri obediens usque ad mortem, obedientiam docens Ecclesiam qua* est in Monte olci, id est misericordiæ, nec pol't abscondi, in qua suscitatur sepultos a peccatis gravibus. Ibi fit cœna in fide et devotione justorum. Martha ministrat, dum quilibet fidelis opera devotionis Domino impendit: Lazarus, id est suscitatus, cum iis qui manserunt in justitia, Leti epulantur de praesentia Domini.

Ante sex dies pascile, — id est ante sex dies qui præcedunt Pascha, puta feria sexta, sive die veneris vespere, Jesus ex Ephraim venit Bethaniam, in die sequenti sabbato fecerunt ei convivium, ac postero die, puta Dominica Palmarum, solemniter ingressus est Jerusalem; Paschale enim eo anno incidebat in feriam quintam, sive in diem jovis proximæ hebdomadæ: quare sex dies diem Paschæ præcedentes, ante quos Jesus venit Bethaniam, hi sunt: sabbatum, Dominica, feria prima, secunda, tertia, quarta. Venit ergo feria sexta, eum sequenti hebdomade feria sexta esset crucifigendus. Non venit sabbato, quia eo juxta legem non licebat iter agere, sed quiescendum erat.

Symbolice Glossa: Deus, ait, sex diebus omnia fecit, sexta die hominem condidit, sexta mundi celate eundem redimere voluit, sexta feria paschalis est, sexta hora crucifixus.

Quem suscitavit Jesus. — Ut hujus suscitationis suæ recentis memoriam et admirationem civibus Bethaniæ sua præsentia renovaret, itaque eos excitaret, ut se postera die Dominica solemniter ingressurum Jerusalem, quasi Messiam cum ramis ovantes clamanlesquo Hosanna comitarentur.

2. Fecerunt autem ei coenam ibi, et Martha ministrabat: Lazarus vero erat unus ex discumbentibus. — Hæc coma eadem est cum illa quam narrat Matthæus, cap. xxvi, ubi eam explicui. «Lazarus vero unus erat ex discumbentibus,» ut non phantasma, sed vera ejus resurrectio probaretur. Nam, ut ait S. Augustinus, «vivebat, loquebatur, epulabatur, veritas ostendebatur, infidelitas Judæorum confundebatur.»

3. Maria (Magdalene) ergo (ne Martha ministrante ipsa partibus suis deesset, ut ipsa plus cæteris Christum honoraret oninesque superaret obsequio, quos vincebat amore) accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi. — Syrus, *multi pretii*. Ex libra quis suspicetur unguentum hoc fuisse spissum et crassum; crassa enim ponderantur libra, liquida vero mensurantur amphora. Nardinum enim unguentum ex variis aromatibus commixtum erat, ul docet Plinius, lib. XUI, cap. ii, ideoque densum. Verum hoc liquidum fuisse, non spissum, colligitur ex eo quod effusum fuerit super caput Christi, ut ait Matthæus, cap. xxvi, 7. Liquidum enim subinde in vasis ponderantur, aut certe nardus ipsa, ex qua liquor unguenti distillatur et elicitur. Aut potius libra hæc non ponderatis erat, sed mensuratis. Sicut enim Romanis, ita et Judæis, qui jam Romanis suberant, duplex erat libra: mensuratis erat mensura cornea, qua oleum admetiebantur, intersecta lineis quibusdam, ipsam in duodecim partes æquales, quæ uncie dicebantur, dividitibus, ait Franciscus Lucas.

Mystice S. Augustinus: Unguentum quo Maria unxit Jesum, justitia fuit, ideo libra fuit. Et Glossa: Maria olim pœnitens unxit pedes, nunc vero ubi non pœnitentium rudimenta, sed perfectorum justitia designatur, caput et pedes ungit, unde libra dicitur unguenti, id est justitiæ perfectio: caput ungit, qui alta de Christo predicat, pedes qui infima veneratur.

Nardi pistici, — hoc est unguenti nardini pistici, sive ex nardo pistica confecti.

Quæres, quænam sit nardus pistica? *Primo*, PMka Auctor *Comment. in Marcum*, cap. xiv, qui exlat inter opera S. Hieronymi, *pistici* interpretatur *ius mystici*; sed hoc tam ridiculum est, quam S. Hieronymo indignum. *Secundo*, S. Augustinus hic, & umb. *trad.* SO: Pistica, ait, dicta est a loco unde afferebatur; sed hoc incertum est, et æque incognitus est locus pisticus, atque nardus pistica. *Tertio*, Maldonatus: a Pisticus, inquit, dicitur *ozd t v j irivtw*, id est *potare, bibere*: a pistici ergo idem est quod potabilis et liquidus, ut in caput et pedes Jesu effundi posset; alia enim unguenta sunt spissa et crassa. *Quarto*, alii u pisticum» Q»n*.

derivant n *id est premo*, quasi pisticus W-
çuuc. id est pressus, expressus : unde (este Fran-
cisco Luca, unus codex pro *pistici* habet *pestici*.
Sed hi duo ultimi nil insigne, nil novum huic
unguento tribuunt, nec *pisticus* eo sensu usita-
tum est.

Qn *Quinto*, communius et significantius, alii pas-
sim : « Pistici, p inquiunt, id est *fidelis* (riçt; enim
est fides), hoc est puri, sinceri, non sophistici,
non misti, nec adulterati : nam facile nardum pseu-
donardo, sive lavandola et aliis herbis adulte-
rari docet Plinius, lib. XII, cap. xii. Ita Eulhy-
mius et Theophylactus, in cap.xn *Marci*; Baro-
nías, Hibera, Vatablus, Janscnus, Toletus et
alii. Verum nil de pistica nardo apud Dioscori-
dem, Plinium aut alios legimus, et si a fido
dicta esset, xiçk vel mçi dicenda fuerat, non ihçdh».

(* ' '• *Sexto* ergo, tō *pistici* idem est quod *spicati* (sic
enim legunt omnes fere codices veteres et novi,
paucis exceptis minoris fidei, qui pro *spicati*, ex
Graeco habent *pistici*. Vide Franciscum Lucam in
Notis hic), iil habet Marcus, xiv, 3. Id ita essecol-
ligilor, *primo*, ex eo quod Graeci codices tam in
Marco quam in Joanne constanter habent ztçaft.
Ergo cum latinus Vulgatus Interpres Marci (qui
fuit vel ipso Marcus, vel aliquis ei familiaris et
coævus) tō xiçxxik interpretetur *spirati*, non du-
bium quin in Joanne quoquo ita hoc loco inter-
pretandum sit; nam do hac nardo Joannem hic
idem velle dicere, quod do ca dixerat Marcus,
patet conferenti utrobique Syra, Arabica, Græca
h, et Græcos interpretes. *Secundo*, quia pro t û
Syrus tam in Marco, quam in Joanne vertit, nar-
di// *risoti*, id est *nardum capitale*, hoc est, pri-
mam et prestantissima!!); Arabicus, *optimam* :
T-rbo. talis autem est nardus spicata. *Tertio*, quia apud
omnes constat quæ sit nardus spicata, de pis-
tica nihil uspiam legimus. Nardus enim cl spicas
et folia habet ; ex utrisquo conficitur unguentum ;
illud spicatum, hoc foliatum dicitur. Vide Plinium,
lib. XII, cap. XU. Spicatum autem, quia plus habet
substanti® et lucdulltc, hinc prestantius est quod
Galenus , officino; *nardispicam* nuncu-
pant. Videntur ergo Græci Latinam vocem spi-
cati corrupisse, et corrupte per melathesin, sive
litterarum transpositionem pronuntiasse iāçwi,
sive quod hoc pronuntiatu esset facilius el sua-
vius (unde Græcis difficile est pronuntiatu *spi-
cati*, imo ipsi nullum habent nomen vel verbum,
quod post *sp* habeat *cappa*), sive quia non intel-
ligekaut tō *spicat i*, sive quia tq mçtxf.; magis ac-
cedit ad Græcum «içm» id est *fides*. Pro omzarr;;
ergo, vel crwuTK dixerunt ihçwt.; unde cl unus
manuscriptus codex in Joanne habet *spiciti*. Porro
Joannes dm scripsit post Marcum, cum ergo ex
Marco vox «mw pro *spicati* apud fideles esset
usu recepta, Joannes eandem retinuit ad fidem
r»i tam obscuræ Ita Franciscus Lucas et non-
nulli recentiores linguarum periti.

biuiill modo pbuaque nomina ex una in aliam

linguam transeuntia, per melathesin deflexa et MeUthe-
corrupta sunt, ut *c/feta* pro *hippateach*, *golgota*
pro *gulgota*, *psomtomphanic*, ut vertunt Septua- EiempU
gin(a, pro *sophnepancach*, id est salvator mundi,
Gcn. xli, 45.

Sic pro llebræo *sippor* Latini per melathesin
dicunt *passer*; pro *darng*, *gradus*; pro *mccar*, *mer-
cor*; pro *erels*, *terra*; pro *Jesaiahu*, *Isaías*; pro
Jechcskiel, *Ezcchiel*.

Sic pro aprxÇ Latini dicunt *rapax*; pro *wtfn*
forma; pro *nervus*; pro *caro*; pro *proxfixee*,
cirrus; pro *xptw*, *cerno*; pro *oxxpx*, *arx*; pro *txl* ù, *cito*.

Sic Itali pro *carmes* aiunt *cremcsi*; pro *paludes*,
paduli; pro *Hieronymo*, *Gerolamo*; pro *vespertil-
io*), *pistrello*.

Sic Hispani pro *parabola* dicunt *palabra* (Itali et
Galli *parola*, unde *parlare*) ; pro *periculum*, *peli-
gro*; pro *miraculum*, *milagro*; pro *oblivio*, *olvido*.

Sic pro llebræo *Jehochanan*, Latini et Græci
dicunt *Joannes*; Itali, *Giovanni*; Hispani pronun-
tiant *Juan*, alii *Goan*; Germani, *lians*, Illyrici,
Juan; Galli, *Jean*; Flandri, *Jan*; Rustici, *Ilenscnot*
IL tnien.

Moraliter hic disce bona opera, quibus quasi Optimi
xinguentis pretiosis ungimus Christum, debere
esse spicata, sive pistica, id est sincera, solida,
eximia, præstantia; talia enim tanto Domino de-
bentur. Hinc viclimæ Abel placuerunt Deo, quia
meliores, Cami displicuerunt, quia deteriores,
Gen. IV. Quocirca David, *Psalm.* Lxv, 15 : « Rolo-
cansía medullata (pinguia et plena medullis), in-
quit, offeram tibi. » Et *Psalm*, xix, 4 : « Holocaus-
tum tuum pingue fiat, n Azarias in medio ignis
orans, ait : « Suscipiamur, etc., sicut in millibus
agnorum pinguium, n *Daniel* m, 40. Imo Deus
olim ex victima adipem sibi deposcebat, *Levit.*
m, 1G : « Omnis adeps, ait, Domini erit jure
perpetuo. » Et *Numer.* xvm, 47 : « Adipes adole-
bis in suavissimum odorem Domini. » Rursum
Levit. XXIII, 49, jubet Deus ut victima sibi immo-
landa sit mascula, et carens omni macula, id
est vitio, scilicet ul sit integra et perfecta, unde
cæcas, fraclas, scabiosas sibi offerri vetat. Deni-
que *Num.* xvm, 29, ita saucii Dens : « Omnia
quæ offeretis ex decimis, et in donaria Domini
separabitis, optima et electa erunt. »

Et unxit pedes Jesu. — Addit Mallhams, *et ca-
put*. Mystice Alcuinus : Caput, ait, est divinita-
tis sublimitas; pedes, humilitas incarnationis.
Vel caput est ipso Christus, pedes sunt pauperes,
qui sunt membra Chrisli : hos ungimus, dum
eis damus eleemosynam.

Er EXTERSIT PEDES EJUS CAVILLIS SUIS. — Est
hysteron proteron. Prins enim pedes tersità pul-
vere et luto, deinde unxit; Christus eniin ince-
debat nudipes solea tantum calceatus, quam de-
ponebat in ore gentis mensæ accubiturus : si enim
Maria prius unxisset pedes Jesu, el postea capil-
lis extersisset, potius unxisset ipsa capillos suos,
quos minime unctos volebat et indignos unclione

censebat, quam pedes Jesu. Adde, unguentum hoc odoratum et pretiosum non erat abstergendum, sed in pedibus Christi, ad eos fovendos relinquendum.

Capillis suis, — ut eos, in quibus olim vane gloriata erat, sordidaret sordibus pedum Jesu, ac cum illis totum suum caput pedibus ejus summa humilitate et reverentia substerneret. « Nam cum capillis abstergeret pedes ejus, honorabilius in toto corpore membrum, caput dico suum pedibus Christi subiciebat, ait Chrysostomus, etc., neque tanquam homini adest, sed tanquam Deo. »

Et domus impleta est ex odore unguenti. — Mystice S. Augustinus : Mundus, ait, impletur bona fama pietatis et virtutis, qualem hic exercuit Maria, juxta illud Pauli : « Christi bonus odor sumus, » bonis vitae in vitam, sed malis mortis in mortem, uti hic contingit. Unde sequitur :

vers. 4. 4. Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Judas Iscariot, 5. QUARE HOC UNGUENTUM NON VENDIDISTI TRECENTIS DENARIIS, ET DATUM EST EGENTIBUS? —

Matthaeus et Marcus addunt : a Ut quid perditio tua? » Despondet Beda : Non perditio est, sed sepultura) officium : nec mirum mihi dedisse bonum odorem fidei, cum ego pro ea fusurus sim sanguinem.

6. Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat AD EUM, SED QUIA FUR ERAT, ET LOCULOS HABENS, ea quae mittebantur (offerebantur Christo), portabat. — a Fur. » imo sacrilegus, utpote a in suum usum rapiens, quae in divinum dabantur, » ait Theophylactus; nam « ministerio portabat, furto exportabat, » ait S. Augustinus. Cupiebat enim Judas unguentum hoc venumdari, sibi que pretium dari; cumque sciret Christum nolle tantum pecunias in loculis suis asservari, sed velle illud in pauperes distribui, ille partem aliquam in pauperes distribuisset, reliquam sibi sulfuratus fuisset. Vide hic, ut occasio faciat furem, quamque periculosum sit viris sanctis et religiosi tractare pecunias, praeserim toti communitati communes; facile enim quid ex eis suggerente concupiscentia, in suos vel suorum usus avertitur.

Sed cur Jesus Judae commisit loculos, cum sciret eum fore furem? Despondeo : Quia Judas aptior erat ad res temporales procurandas, quam ceteri Apostoli : furtum vero permisit, quia inde nata est occasio prodicionis et passionis suae, quam ipse ambiebat. Dursum S. Augustinus : Quia, inquit, Ecclesia loculos habitura erat, fures admisit, ut ejus Ecclesia potentes fures dum patitur, toleraret, ut doceret tolerandos essetiales, ne corpus Christi dividamus : tolera malum bonum, ut venias ad praemium bonorum. Addit Chrysostomus : Commisit Dominus furi loculos, ut omnem ei abscinderet prodicionis occasionem, ne videretur ob pecuniae defectum eum

prodere. Theophylactus vero : Quidam, ait, dicunt Judam, ut omnium minimum, pecuniae administrationem suscepisse.

Denique S. Bernardus, lib. IV *De Consideratione*, cap. vi, docet Christum hic Praelatos docere voluisse, ut rerum temporalium curam facile cuivis confidant, spiritualium vero dispensationem sibi reservent, cujus contrarium nonnulli faciunt. Dursum fecit id Christus, ne miremur si in Sanctorum ecclesiis, monasteriis, congregationibus, subinde reperiantur aliqui vitiosi et scandalosi. Unde S. Augustinus, ept. 37, cum unus e monachis suis scandalum dedisset, ob quod populus illi occurreret, prudenter respondit : « Quantumlibet vigilet disciplina domus mea, homo sum, et inter homines vivo, nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior sit quam arca Noe, ubi inter octo homines reprobos unus inventus est; aut melior sit quam domus Abrahae, ubi dictum est : Ejice ancillam et filium ejus; aut melior sit quam domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est : Jacob dilexi, Esau autem odio habui; aut melior sit quam domus Jacob, ubi lectum patris filius incestavit; aut melior sit quam domus David, cujus filius cum sorore concubuit, cujus alter filius contra patris tam sanctam mansuetudinem rebellavit; aut melior sit quam cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua undecim boni perfidum et furem Judam toleraverunt; aut melior sit postremo quam caelum, unde angeli ceciderunt, »

Nimirum permittit id Deus sapienti sua providentia, ut ex unius vel paucorum improbitate ceterorum probitas et sanctitas per antithesis magis resplendeat, sicut lux inter tenebras, aurum inter plumbum, sol inter nubes, sapiens inter stultos magis emicat et refulget : contrarium enim contrarii oppositum magis elucescit, uti docet *Ecclesiasti*. xxxvi, 15. Vide ibi dicta.

ET LOCULOS HABENS, EA QUAE MITTEBANTUR, PORTABAT. — Dine recte colligunt Jansenius et alii, Christum cum suo Apostolorum collegio habentem loculos, ipso facto suoque exemplo ostendisse Ecclesiam licite habere loculos et opes, nec derogare perfectioni, habere commune marsupium pro sumptu opportuno et moderato. Nihil enim imperfectionis fecit Jesus in vita sua, utpote qui perfectionis omnis fuerit magister.

Hoc ut a fundamentis intelligas, nota Christum, Christus licet ratione unionis hypostaticae cum Verbo, haberet excellens et quasi divinum in omnes creaturas dominium; tamen paupertatem, id est caritatem humani dominii, prout illud est in usu hominum, professum esse, ut perfectioris vitae esset magister ejusque nobis daret exemplum. Patet id ex *Matth.* vili, 20 : « Vulpes, ait, foveas habent, et volucres caeli nidos : Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. » Et *Matth.* XIX, 21 : « Si vis perfectus esse, vade, vende quae habes, et da pauperibus, etc., et veni, sequero »

mc. » Et vers. 27 : « Ecce nos » reliquimus omnia, et secuti sumus te. »

Nota *secundó*, *Christum* habuisse dominium pecuniarum et rerum sibi a fidelibus oblatarum, in communi, non in particulari : quia loculi lu ad totum collegium Apostolorum pertinebant, quod illorum habebat dominium : non ergo Christus ipse illos habebat quasi proprios, ut illorum *particularis* esset dominus. Hinc et cap. iv, vera. H, dicuntur discipuli abiisso in civitatem, ut cibos emerent. Et cap. vi, Jesus ait ad Philippum : « Unde ememus panes ut manducent hi? »

Igitur ex hoc Christi exemplo sequitur, perfecti non habent passim ordines Religiosi, uli definit Joannes XXII, Extravag. *Ad conditores*. Potest enim pro diversitate personarum, statuum et finium, quos quisque sibi proponit, aliquando hoc esse perfectius, et aliquando non. Videtur tamen Christus aliquando caruisse omni dominio, etiam in communi, ut cum ait : « Filius hominis non habet ubi caput reclinet; » cum mulieres eum serpientes, eum alerent, *Luc.* vm, 3; item in cruce, ubi rebus omnibus, etiam vestibus, ultro se abdicavit. Et hoc tantum videtur velle Nicolaus IV (qui in speciem videtur Joanni XXII adversari), can. *Exiit qui seminat*. De verb. signific. in VI.

Porro loculos in communi non officere perfectioni, ratione a priori probat S. Thomas, II 11, *Quæst.* CLXXXVIII, art. 7; Quia, inquit, paupertas tantum est instrumentum perfectionis, ex eo quod tollat tria divitiarum damna, quæ sunt impedimenta charitatis : primum est, sollicitudo eas parandi et servandi; secundum, earum amor; tertium, ob eas superbire. Atqui habere loculos incommuni, nec sollicitudinem eorum affert, nec amorem, nec superbiam. Ergo hoc non est charitatis impedimentum, sed potius adjumentum. Nam minuit sollicitudinem, quam sæpe experiuntur pauperes plane et mendici in mendicando, et procurando sibi victum et vestitum : u Manifestum est enim, ait S. Thomas, quod minimam sollicitudinem ingerit servare res usui hominum necessarios, tempore congruo procuratas, o

Quocirca omnes veteres Religionum fundatores, viri sancti et sapientes, sanxerunt ut Religiosi haberent bona in communi, ut sine cura vacarent orationi, studio, prædicationi, sicut patet ex Constitut. S. Basilii, S. Augustini, *epist.* 109; S. Benedicti, S. Bernardi, S. Brunonis, S. Romualdi, S. Dominici. Inde nata est Justiniani Imperatoris Constitutio, in *Auth., co.* l. 1, Constit. b, § *Vlud*, et coi. 9, Constit. 15, § *Si qua*, qua jubet ut eorum bona, qui monachi fiunt, eo ipso ud - rum monasteria pertineant. Tota enim pauperum vis in eo sila est, ut nihil proprium et singulare habeatur, licet deinde sit aliquid commune, ex quo juxta formam Apostolicam dividatur cingulis, prout cuque opus est. Apostolici cum cum fidelibus primis, qui erant sanctissimi

et religiosissimi, possidebant bona in communi, quæ deinde singulis pro necessitate cujusque distribuebant, ut patet *Actor*, n et seq. Vide ibi dicta. Hoc est quod de Religiosis suæ ætatis ait S. Hieronymus, *epist.* 22 : « Non licet dicere cuicumque : Tunicam et sagum, textaque juncis strata non habeo. Praefectus omnium ita universa partitur, ut nemo quid postulet, nemo non habeat. Si quis vero cœpent ægrotare, transfertur ad exedram latior, et tanto senum ministerio refovetur, ul nec delicias urbium, nec malis quærat effectum. »

Idem passim docent Patres et Scholastici. Vide Suarez, III *part.*, *Quæst.* XL, art. 3, disp. xxvii, sect. 2; Bellarminum, in lib. IV *De Summo Pontif.*, cap. MV; Dorn, Soto, lib. IV *De Justitia*, Quæst. I, art. 1.

Dices : Nicolaus IV loco jam citato insinuat An J** quod loculos habere sit perfectionem minuere : ait enim Christum, cum loculos habuit, sese infirmioribus accommodasse, ut omnibus esset exemplio. Respondet Suarez : Nicolaum solum asseruisse, in genere paupertatis minorem minusque rigidam esse illam, quæ loculos habere permittit; inde vero non concludi id majoris esse perfectionis absolute ; potest enim quod minus perfectum est in paupertate, magis esse perfectum in chântale, vel alia virtute. Agit enim Nicolaus de Franciscains (qualis ipse fuit), quorum Religio pro scopo et fine habet paupertatem summam, ut se S. Francisco fundatori conformet, qui summe summam paupertatem et nuditatem rerum omnium adamavit. At vero olim Religiones alios habent fines pro sanctos, ad quos conveniunt ut scilicet habere bona in communi : quare hoc in iis congruentius et perfectius est. Sic Carthusiani sanctu servant silentium et solitudinem. Alii magnam sectantur vitæ austeritatem. Qui vero prædicationi et missionibus ad infideles vacant, inter homines versantur et magnis viribus sint oportet, ut magnos instituti sui labores sustinere possint : quoniam austeritatem vitæ charitate in proximum compensant. Utrique ad suum institutum et finem sibi propositum congrue, pio et apposite. Diversus enim finis diversa exigit inedia. Denique Concilium Tridentinum, sess. 25, cap. ju, concedit omnibus Religiosis, exceptis Franciscanis, ul bona immobilia possidere possint.

7. Dixit ergo Jhsus : Sinite illam, ut in die sepulturae illi servet illud. — « Ut servasse ostendatur. Unde Græce est in præterito, *in diem sepulturae meæ servavit illud*. Sic et Syrus. Cadera huc spectantia explicui *Matth.* XXVI, 12, etc. Audi S. Augustinum : a Non illi ait : Propter furta tua dicis ista : furem noverat et prodere nolebat, sed potius tolerabat et ad perferendos malos in Ecclesia, nobis exemplum patienti demonstrabat. »

9. COGXOVIT ERGO TURDA MULTA EX JUDEIS, QUIA Vultus illius (in Bethania) est : et venit, non propter quod illi tantum, sed ut Lazarum viderent, quem

suscitavit a mortuis. — « Curiositas, ait S. Augustinus, eos adduxit, non charitas, » ut scilicet Lazarum a morte redivivum viderent, audirent, interrogarent ubi post mortem fuisset, quid vidisset, quid egisset? Ita Cyrillus, Theophylactus, Leontius.

Vrj« 0. jo. Cogitaverunt (Græce *ἰψὼν* W», id est *consultaverunt* : ita Syrus, Arabicus et Vatablus, et consultando decreverunt) autem principes sacerdotum, ut f. Lazarum interficerent. — Vide hic virulentam principum invidiam et malitiam, qua invidentes Jesu gloriam, invident Lazaro et vitam, ne vita ejus gloriam Jesu adaugeat. Instabat enim festum Paschæ, quo omnes Judæi confluentes Hierosolymam, visuri erant Lazarum a morte suscitatum ac admiraturi Christi virtutem cum suscitantem, ideoque nulli in eum credituri : quod ut impediunt principes, Lazarum e medio jolere decernunt. Verum recte exclamat in eos S. Augustinus, *tract.* 50 : « O stulta cogitatio et cæca sævitia! Dominus Christus, qui suscitare potuit mortuum, non posset occisum? Quando Lazaro inferebatis necem, numquid auferebatis Christo potestatem? Si aliud vobis videtur mortuus, aliud occisus; ecce Dominus utrumque fecit, et Lazarum mortuum, et scipsuin suscitavit occisum?»

Denique Lazari suscitatio erat opus proprium Deo; qui ergo cum occidere satagebant, contra Deum pugnant cumque quasi ad duellum provocabant.

Vtw.il. 11. Quia multi propter illum abibant ex Judæis, et credebant in Jesum. — « Abibant, » Græco *ταῖς* id est *subducebant* sc. relinquebant eos, deserebant eorum factionem; t» et *Judæis* refer ad *nulli*, uli refert Syrus et Arabicus, et colligitur ex Græco : potest tamen referri quoque ad *abibant*, q. d. Multi Judæorum abibant a Judæis Christo adversantibus, et transibant ad Christum.

Vrt . i. 12. In crastinum autem. — Hoc est, dic crastino, sive postelo a cæna Jesu facta sabbato in Bethania, puta die Dominica Palmarum, quæ erat quinta ante diem Paschæ, eratque dies decima mensis Nisan, quo Christus, quasi agnus paschalis, solcami ritu ingressurus erat Jerusalem, ut ibi fieret victima et piaculum mundi; nam die decimo agnus paschalis, qui erat Christi typus, immolandus die 14 induendus erat in Jerusalem, juxta legem *Exod.* xii, 3. Cætera quæ sequuntur usque ad vers. 17, de pompa Christi ingredienlis in Jerusalem, explicui *Matth.* xxi, 7.

Vm». it. I". Testimonium ergo perbibebat (de suscitatione Lazari, quod scilicet Jesus Lazarum vere, non fecte a morio suscitasset) turra, quæ erat cum eo (Jesu), QUANDO LAZARUM VOCAVIT DE MONUMENTO.

Vet». 1«. IS. PROPTEREA ET OBVIAM VENIT EI TURBA, QUIA AUDIERUNT EUM FECISSE HOC SIGNUM. — JoailUCS dat causam, cur cives Hierosolymæ nunc turmatim occurrant Jesu cum tanto plausu, quod nunquam

antei fecerant, quia scilicet turba, quæ suscitationi Lazari interfuerat, hoc Jesu miraculum per totam Hierosolymam sparsit, dicens se illud oculis suis vidisse. Hæc ergo tanti miraculi novitas excitavit cives, ut turmatim occurrerent Jesu acclamantes Hosanna ipsi quasi suo Messie et Regi.

19. Pharisei ergo dixerunt ad se et ipsos (inter Vm». i). se conferentes consilia) : Videtis quia nihil proficimus? ECCE MUNDUS TOTUS POST EUM ABIIT. — Arabicus fatus mundus *sequitur illum*. Est hyperbole, q. d. Plurimi abeunt a nobis creduntque in Jesum. Viderant enim ingentem hominum turbam illi quasi Messie occurrere et acclamare Hosanna, cosque ex omni sexu, rotate, genere, nimirum tam viros quam feminas, tam senes quam pueros, tam Judæos quam Gentiles, ut palet vers. sequenti. Notat Cyrillus Phariseos hic tacite prophetare quod omnes gentes totius mundi ad Christum converterentur, licet id ipsi non intelligerent.

S. Chrysostomus et Theophylactus censent eos, qui hæc dicebant, fuisse credentes in Christum, aut certe in illum propensos, quasi ipsi aliis incredulis Christum persequentibus dicant : Videmus quod persequendo Christum, nihil contra cum proficimus, sed potius ejus sectam et gloriam augemus : nam totus mundus post cum abiit; cessemus ergo ab eo persequendo. Unde Græca, Syrus et Arabicus habent, videtis nos *nihil proficere*.

Verius Cyrillus, Euthymius et alii censent eos fuisse incredulos et Christi hostes; tales enim erant Pharisei, q. d. Nuper omnes cum Caipha decrevimus Jesum occidero, interim idipsum facere differimus et tardamus; et ecco dilatione et tarditate hac nostra nihil proficimus, sed potius malum augemus; nam lotus mundus post eum abiit : quanto satius fecissemus, si nuper, cum decrevimus eum occidere, statim cum occidissemus, antequam secula ejus adeo cresceret et inclaresceret. Quid ergo nunc nobis faciendum incumbit? ul quantocius decretum nostrum exequamur, cumque o medio tollamus. Quid igitur cunctamur, quid moras nectimus? si tardamus, omnes a nobis ad Jesum abibunt, nec eos revocare poterimus : turba vincemur, nisi astu vincamus.

20. Erant autem quidam Gentiles, ex quibus qui Venuto. ASCENDERANT UT ADORARENT IN DIE FESTO. — Mirum est nonnullos putare hos fuisse Judæos inter Gentiles commorantes, cum Joannes diserte dicat eos fuisse Gentiles. Puere ergo hi parlim proselyti, hoc est, qui Judæorum religionem jam amplexi erant, vel potius amplecti cogitabant, uti opinantur Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius; parlim vero Gentiles, qui unum esse Deum censebant, quem cum viderent a Judæis adorari tanta majestate in templo Hierosolymitano, a tanta hominum multitudine in Paschale, ipsi,

idem cum eadem facere destinaran!, præsertim allecti fama sanctitatis et miraculorum Jesu, quem videre et audire cupiebant, ut ait hic Joannes. Ita Cyrillus, Leontius et Theophylactus. Simili modo Eunuchus Candacis reginæ venit adorare in Jerusalem, ad quem angelus misit alterum Philippum, scilicet Diaconum (non hunc Apostolum), qui cum ad Christum convertit, Art. vin. Sic etiam Gentilium reges templum Jerusalem venerabantur, et ei dona mittebant, ut Cyrus, I *Jbdra*, i; Darius Hystaspis, ibidem, cap. vi; Seleucus et alii reges Asiæ, II *Machab.* m.

Vvrii. II. 21. III ERGO ACCESSERUNT AD PHILIPPUM (Apostolum), QUI ERAT A Bet iisaida Gal il k b, ET ROGABANT EUM, DICENTES : DOMINE, VOLUMUS JESUM videre. — Philippum præ aliis adierunt, vel quia is eis erat notus, vel quia primus eis occurrit, vel quia voce et vultu majorem candorem, facilitatem et benignitatem præ se ferebat, itaque omnes ad se alliciebat; Christum enim ipsum, nipote virimi sanctissimum et Prophetam eximium, adeoque Judæum (Judæi enim abhorrebant a Gentilibus), illi cum Gentiles essent, accedere non audebant, ait Cyrillus, Chrysostomus et Leontius. Mediatorem ergo inter se et Christum adhibent Philippum, ut is ad eum aditum faciat.

Vvrrti. 22. VENIT PHILIPPUS, ET DICIT A'DRE.H (quasi majori et antiquiori Apostolo), Andreas r l r s l m et Philippis dixerunt Jesu. — Andreas enim majoris apud Christum erat auctoritatis, nipote qui primus omnium Jesum adierat et ad eum Petrum fratrem suum adduxerat, cap. i, vers. 40. Communicato ergo inter se consilio, rem totam deferunt ad Jesum, antequam ipsos Gentiles adducant, quia audierant a Jesu : « In viam Gentium non abieritis, » *Matth.* x, 5.

Vu», i). 23. Jesus autem respondit eis, dicens : Venit HORA UT CLARIFICETUR Filius DOMINIS. — GræCO id est *glorificetur*. Ita Syrus et Arabicus, </. d. Nolite Gentiles arcere a me, sed eos ad me adducite. Quod enim dixi olim : « In viam Gentium non abieritis, » vobis dixi initio prædicationis meæ, qua ad Judæos solos a Deo destinabar; nunc autem cum finitur prædicalio, æque ac vita mea, cumque Judæi prædicationem meam repellant, ego illam per vos transferam ad Gentiles. Instat ergo nunc hora, id est tempus, quo ego post mortem meam (et per eam) quæ mihi imminet, ac per meam e morte resurrectionem, ascensionem in coelum et missionem Spiritus Sancti, non tantum a Judæis, sed a Gentilibus per lotum orbem clarificer, id est velut Messias salvator agnoscar, colar, adorer per vestram, o Apostoli mei, ubique prædicationem.

Porro Christi clarificatio, Christianorum omnium clarificatio est. Nam, ait S. Augustinus, serm. 176 De *Temp.* : « Nos Christi mors vivificavit, nos resurrectio erexit, nos ascensio consecravit. * Quia, ut idem ait, *term.* 184 : u Cum

Jesus ascendit, Spiritus Sanctus ad nos descendit. »

24. Amen, amen dico vobis : nisi granum fructu, MENTI CADENS IN TERRAM MORTUUM FUERIT, IPSUM SOLUM manet : 25. Si AUTEM MORTUUM FUERIT, Viti. M, multum fructum affert. — Docet Christus claritatem sive gloriam jam dictam, sibi per mortem crucis obventuram, ne illa turbentur et scandalizentur Apostoli et fideles. Audi S. Augustinum, *tract.* 51 : « Scipsum Jesus dicebat : ipso erat granum mortificandum et multiplicandum ; mortificandum in infidelitate Judæorum, multiplicandum in fide omnium populorum, » q. d. Sicut granum tritici seminatum in terra, nisi in ea moriatur, id est corrumpatur, mortificetur, et in aliam substantiam, scilicet in germen terra; calore resolvatur, non germinat, nec fructum facit : si autem moriatur, germinando multum fructum affert seque multiplicat, ut unum granum ex se producat 20, 30, 60 grana. Supple : sic pariter ego, qui sum quasi granum tritici, cælo in terram jactum, mori debeo, ut per mortem meam ejusque meritum, æque ac exemplum, multos virtutum et fidelium fructus, cosque insignes et celebres proferam, scilicet tot millia Martyrum, Virginum, Doctorum, Confessorum cæterorumque fidelium, per totum orbem sparsa, et futuris sæculis spargenda. Idem contingit in morto Martyrum, ut uno moriente, nulli pro eo surgant et fidem Christi amplectantur. Quocirca Ecclesia hæc legit in festo S. Laurentii cæterorum quo Martyrum. Vere Tertullianus, in fine *Apolog.* : « Sanguis Martyrum, inquit, est semen Christianorum. » Unde addit idem ibidem : « Cruciate, torquete, damnate, alterile nos; probatio est enim innocentiae nostro; iniquitas vestra. » E mox : « Exquisitior crudelitas vestra, illecebra est magis sedie; plures efficimur, quoties metimur a vobis, » Exemplum illustre S. Gregorius, lib. III *Dialog.*, cap. xxxi, dat S. Hermenigildum, qui propter orthodoxam fidem occisus a patre Lcovicgildo, rege Ariano, ipsum et fratrem suum Reccaredum totamque Visigothorum gentem ab arianismo ad rectam fidem convertit : « Unus ergo, ait Gregorius, in gente illa mortuus est, ut nulli viverent, et dum unum granum fideliter cecidit ad obtinendam fidem animarum, seges multa surrexit. »

Anagoge Beda : Seminatus est Jesus, inquit, de semine Patriarcharum in agro mundi hujus, id est incarnatus est : solus mortuus est, cum multis surrexit. Denique audi S. Bernardum, serm. 15 in *Cant.* : « Moriatur granum, et surgat gentium seges. Oportet pali Christum, et surgere a mortuis, et prædicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum, non solum in Judæam, sed etiam in omnes gentes, quatenus ab uno nomine, quod est Christus, millia millium credentium Christiani dicantur, et dicant : Oleum effusum nomen tuum. »

QUI AMAT ANIMAM SUAM, PERDET EAM ; ET QUI

ODIT ANIMAM SUAM IN HOC MUNDO, IN VITAM ÆTERNAM custodit eam. — *Primo, q. d.* « Qui amat animam, » id est vitam miam præ mea fide et fidei professione, ut malit fidem negaro, quam vitam amittere, hic u perdet n animam et vitam, quia incurreret mortem æternam et gehennam. « Qui » vero « odit animam, » id est vitam, ut malit eam potius quam fidem amittere, hic a custodit cam, » ut in æternum beatus vivat in cœlo. Rursum, « qui amat animam suam, » id est animæ suæ desideria et concupiscentias, præ voluntate et mandatis meis, ut malit concupiscentias suas sequi quam mandata mea, hic « perdet » animam suam in gehenna; « qui » vero eam a odit » resistendo ejus concupiscentiis legi Dei contrariis, hic « custodit eam, » ut æternam bealitudinis vitam a me consequatur. Ita fecere Martyres, Anachorète, Religiosi, Virgines cælerique Sancti. Uterque sensus huic loco est congruus, et a Christo intentus, ideoque jungendus, uti jungunt S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius. Videbat enim Christus Apostolos et Christianos post mortem suam persecutionem et martyria passuros a Judæis et Gentibus : voluit ergo contra illa ipsos hic præmonere et premunire, *q. d.* Ale defuncto, insurgent contra vos Scribæ, principes cl tyranni : videte ergo ne fidem meam negetis, ut vitam temporalem conservetis, quia hoc faciendo perdetis vitam æternam cl beatam, quam acquiretis, si vitam temporalem pro fide mea morti exposueritis.

Rursum voluit Christus fideles omnes docere, quod assidue concupiscentiis resistere cum cisque luctari debeant : a Caro enim concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem, » *Gal. vi.* Hoc est quod ait Christus, *Matth. x, 39* : « Qui invenit animam suam, perdet illam. » Et *cap. xv!, 23* : « Qui voluerit animam suam salvam facere, penici illam : qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. » El *Eccli. win, 30* : « Post concupiscentias tuas non cas, et a voluntate tua avertere. Si prestes anim e tu® concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis luis. » Vide ibi dicta.

Porro, perperam hunc locum intelligebant hærclici dicti Circumcelliones, qui, leste S. Augustino hic, scipsos occidebant, ut sic vitam æternam a Christo hic promissam consequerentur. Aliud enim est odisse animam, aliud eam occidero, quod omni lege velitum est.

Denique audi S. Augustinum, *tract. 51* : a Qui amat animam suam, perdet eam. Quod duobus modis intelligi potest : Qui amat, perdet, id est si amas, perdes : si cupis vitam tenere in Christo, noli timere mori pro Christo. Item alio modo : Qui amat animam suam, perdet eam : uoli amare, ne perdas : noli amare in hac vita, ne perdas in interna vita. Hoc autem quod posterius dixi, magis habere videtur Evangélicas sensus. » El nonnullis interjectis : a Magna et ama sententia,

quemadmodum sit hominis invitam suam amor, ut pereat ; odium, ne pereat : si male amaveris, tunc odisti ; si bene oderis, tunc amasti. Felices qui oderunt custodiendo, ne perdant amando. » Unde post nulla concludit : « Cum ergo causis articulus venerit, ut hæc conditio proponatur, aut faciendum esse contra Dei praeceptum, aut ex hac vita emigrandum : quorum duorum homo si cogatur alterum eligere, comminante mortem persecutore, ibi eligat Deo dilecto emori, quam offenso vivere ; ibi oderit in hoc mundo animam suam, ut in vitam æternam custodiat eam. » Audi cl S. Chrysostomus : « Amat animam in hoc mundo, qui desideria ejus inconvenientia facit ; odit autem, qui non cedit ei noxia concupiscenti. Dixit vero, odit : sicut enim eorum qui odio habentur, nec vocem audire sustinemus, ila animam contraria Deo volentem cum vehementia avertere oportet. » Et Theophylactus, quia grave erat audire odio habendam animam, consolatur dicens : In hoc mundo, in quo temporis brevitatem indicat, emolumentum æternum subjungens. Addit Chrysostomus : Christum, cum videret discipulos de morte sua contristandos, cos erexisse ad majora, *g. d.* « Quid dico : Si mortem meam generose non feretis : nisi vos ipsi moriamini, nullum vos sequetur emolumentum. » Hæc Chrysostomus hic, *tract. 6G*.

Hæc ergo Christi sententia est axioma, basis, fundamentum el compendium vitæ Christian®. Ipsa enim est radix el principium virtutum omnium, quæ ex illa, perinde ac conclusiones ex premissis eliciuntur : qui ergo in schola Christi doctus, eximius el perfectus evadere cupit, hanc gnomon assidue ruminet, expendat, voluntati imprimat, et opere exequatur, ut omnes suas actiones illi quasi Lydio lapidi adaptet, adæquæ et conformet : ita verus et singularis Christi discipulus, assecla cl imitator evadet, ac pro vita temporali quam negligit, beata vitæ æternæ gaudia nanciscetur.

2G. Si quis mihi ministrat, me sequatur. — vCn < u. *q. d.* Qui cupit meus esse minister, assecla et discipulus, me imitetur per mortem et mortificationem, ac per bona opera, ait S. Chrysostomus, ut vias meas ambulet, ail S. Augustinus, non suas, non quæ sua sunt quærens, sed quæ Jesu Christi, quæcumque bona, sive in temporalibus sive in spiritualibus, faciens propter eum.

Et idi sim ego, illic et minister meus erit. — Ecce frudum (pergit S. Augustinus) et mercedum : gratis amatur, et operis quo ministratur illi pretium est esse cum illo, ut ibi sil adoptatus, ubi est unitus ; nimirum in cœlo, in visione et possessione Dei, in felicitate et gaudio æterno. Ita S. Chrysostomus. Vide dicta *Luca xxn, 7* et sequent.

SI QUIS MIHI MINISTRAVERIT, HONORIFICABIT EUM Pater meus, — honore cadesti, coram angelis,

Bc&tis et (oto mundo. Non dixit : Ego honorificabo eum : nondum enim de eo decentem opinionem habebant, sed majorem de Patre, ait Chrysostomus.

Wp». ÎT. 57. NINC ANIMA MFA TURBATA EST. — Nâtû :

Christos hic, quia mortis post tres dies sibi instantis (dixit enim hæc Dominica Palmarum) mentionem fecerat, permisit in se excitari naturalem ejus horrorem, uti fit in nobis, et hoc horrore seipsum turbavit. Unde ait, « salvifica, » id est eripe me < ab hac hora, n et horrore mortis mihi imminet. Simile fuit in horto, cum tristis usque ad mortem oravit : « Transeat a me calix iste, »

Causam dat S. Chrysostomus ; Exhortatus, inquit . fuerat Christus suos ad sui sequelam per mortem ; ne ergo dicant eum extra dolorem existente!® facile de morte philosophari el alios ad eam adhortari, ostendit etiam so in agonia esse, et tamen mortem non recusare, ut nos eum sequamur idemquo faciamus in horrore mortis et mortificationis.

Causam secundam dat S. Cyrillus, ut se ostenderet non tantum Deum, sed et verum hominem esse, passionibus et rerumnis nostris obnoxium.

Tertiam dat S. Augustinus et ex eo Beda, ut Christus in se nostras infirmitates suscipiens curaret nosquo roboraret. Audi Augustinum : « Sequi jubes animam meam, sed turbari video animam luarn; quale fundamentum quæram, si petra succumbit? Agnosco misericordiam tuam , Domine; nam qui charitatis voluntate turbaris, infirmos, ne desperando pereant, consolaris; in so caput nostrum suscepit membrorum suorum affectum. » Et rursum : « Sicut nos excitavit ad summa, ita nobis compatitur ad infima, p Et mox Christum nobis ita loquentem inducit : « Audisti ad te vocem fortitudinis meæ; audisti in mo vocem infirmitatis tuæ; vires suggero ut curras, nec reprimō quod acceleras ; sed transfero in mo quod trepidas, et substerno quo transeas. »

Er quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora. — Theophylactus et Leontius sic exponunt, *fj.d.* In hac turbatione et agonia hæreo, et animo fluctuo, et nescio quid agam vel dicam. Dicamno ergo : Pater, salvifica me ex hac hora? fugiamno mortem? minime; sed vincam meam agoniam, et ultro morti obviam ibo.

Simplicius et planius alii, 7. d. Quid in hac agonia dicam? quo confugiam? quem invocem? utique Patrem qui salvat. Dicam ergo : « Pater, salvifica me ex hac hora, » id est libera me ab hac agonia mortis. Nam, ut ait S. Augustinus , Beda et Rupertos, similis est hæc oratio illi in horto : < Pater mi, si fleri potest, transeat a me calix iste, » quæ toil oratio partis inferioris, sive appetitus naturalis, qui mortem horrebat; unde mox eam pars superior, puta mens et voluntas superior correxit dixitque : < Verumtamen non mea voluntas, sed tua flat. » Eodem modo el hanc corrigit, dum statlm subjicit :

Sed propterea vexi in horam hanc. — Est correctio , qua Christus corrigit partem inferiorem, quæ dixerat : a Salvifica me ex hac hora, » 7. d. Etsi naturaliter horream mortem, absoluto tamen nolo naturale meum desiderium impleri, cum ad hoc venerim in mundem, ut hanc mortis horam subeam et calicem passionis bibam. Ita S. Augustinus, Beda, Rupertus et alii.

28. Pater , clarifica nomen tuum , — ul per mortem mihi a te decretam, quam libenter accepto, clarificem, id est glorificem nomen tuum, per meam extremam obedientiam et religionem, qua me tibi in victimam pro peccatis lotius mundi offeram, itaque homines peccato perditos vite gratiæ restituam, tibi que reconciliabo, ac in cœlum deducam, ul te glorificent in ælernum. Ita S. Augustinus, Chrysostomus, Euthymius. Sic de Petro dicitur, xxi, 19 : « Illoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum, n Audi Augustinum : Clarifica me passione el resurrectione. Et S. Chrysostomum : Quod pro veritale moritur, gloriam Dei vocat : futurum enim erat, ut post crucem cognosceretur ab orbe nomen Dei. El Glossa : Salvationem quæro, sed passionem non recuso, propter quam passionem clarifica me, quod est gloria nominis tui.

Secundo, « clarifica nomen tuum » hoc quoque momento, ut Gentiles qui ad me venerant, itemque Judæi cognoscant mo a te missum, ut homines morte mea redimam, ideoque te tuamque beneficentiam clarificent. Hanc enim orationem exaudiens, Pater respondit illico : « Et clarificavi, cl iterum clarificabo. » Ita Theodorus Heracleotes.

Venit ergo vox de coelo : Et clarificavi, et HERUM CLARIFICABO. — « Clarificavi, » *primo*, COUN- municando ei quasi Filio meo unigenito meam claritatem , id est majestatem, gloriam et divinitatem ab omni æternitate , juxta illud cap. xvn : « El nunc clarifica me tu, Pater, apud lemelipsum, claritate quam habui priusquam mundus esset apud te. » Ita S. Augustinus cl Beda.

Scrinalo, per eundem creando mundum, el omnia quæ in eo sunt in tempore. Ha Rupertus.

Tertio, et aptissime, per vocem e cœlo in baptismo delapsam : « Hic est Filius meus dilectus; » item per tot tanlaquo miracula et virtutum opera, qua; Christus passim edidit; et in præsenli, hac voce mea c cœlis clarifico, « et iterum clarificabo, » scilicet in morte et post mortem Jesu, quando per ejus resurrectionem, ascensionem in cœlum, missionem Spiritus Sancii, Apostolorum prædicationem el miracula, omnes Gentes ipsum quasi Christum Filium Dei , ac consequenter Deum Patrem agnoscent, colent, amabunt, adorabunt. Ha Chrysostomus , Cyrillus, Tlicophylactus, Leontius, Euthymius, Jansenius, Maldonatus cl alii.

29. Turda ergo , quæ statat et audierat (hanc Veri. n. vocem tubalem Dei Patris), dicrrat tonitruum

bssr pactum, — quia vox hæc maxima, crassissima et resonantissima erat instar tonitruui. Forte etiam quia confuse, non articulate vocem excipiebant, uti excipitur sonus confusus tonitruui. Unde Chrysostomus: a Aperta quidem, inquit, et significativa erat vox, sed et crassis et carnalibus cito evolavit, tantumque sonum retinuerunt. » Et mox: « Qui quod articulata quidem esset, noverant, sed quid significaret non capiebant. » Sed verius est, ait Rupertus, et ex eo Maldonatus, omnes hanc vocem articulate loquentem intellexisse ejusque significationem cognovisse, verbi gratia, quod Jesus esset Filius Dei, Messias et Salvator; verum propter vocis magnitudinem persuadere sibi non potuisse veram esse vocem, sed aut tonitru esse, seque falli, qui humanam articulatamque vocem audisse sibi viderentur, aut certe vocem esse angeli. Atque propterea hoc Evangelistain commemorasse, ut doceret vocem non fuisse tacitam aut obscuram, ita ut solus audiret Christus, nec alii ejus essent testes; sed tam magnam, tam claram fuisse, ut non solum omnes audierint, verum ita audierint ut alii tonitruum, alii vocem angeli, nemo humanam esse judicaverint. Atque hoc ipsum indicabat vocem esse divinam, quod illi existimarent esse tonitruum; nam et tonitrua voces Dei vocari solent.

Symbolice: Tonitruum hoc significabat Jesum esse Filium Dei altitonantis, ac proinde ipsum quoque esse Deum altitonantem; tonitruum enim hic ad suum quasi recurrit auctorem, ut ipsum veneraretur et Gentilibus indicaret. Rursum significabat Jesum, qua homo erat, non tantum ore tonare et corde fulminare, ut dura hominum corda permoveret ad poenitentiam, et frigida ad amoris ardorem; sed etiam Apostolos ceterosque suos faceret tonantes et fulminantes. Unde ipse Joanni et Jacobo id indidit nomen *Boanerges*, id est filii tonitruui, Mere. m, 17. Hinc et Paulus a S. Hieronymo, *epist.* 61, vocatur atuba Evangelii, rugitus leonis nostri, tonitru Gentium. » Subdit enim: a Quem quotiescumque lego, videor mihi non verba, sed audire tonitrua. » Audi S. Chrysostomum, *homil.* 32 in *epist. ad Bom.*, in *Moral.*: a Tonitru ita terribile non est, sicut vox Pauli demonibus. Si enim vestimenta ipsius horruerunt, multo magis vocem. Ipsa vinctos illos et captivos egit, hæc orbem terrarum expurgavit, hæc morbos dissolvit, vitium expulit, veritatem superinduxit, Christum habuit inhabitatorem. Is ubique cum illo profectus est; et quod erant Cherubim, hoc erat et vox Pauli. Quemadmodum in potentatibus illis sedit Deus, ita et in lingua Pauli. » Sic a S. Basilii oratio erat tonitru, quia vita ejus erat fulgur, » ait Nazianzenus, *Orat.* 20. Hinc vox Christi assimilatur voci aquarum mullarum, *Apec.* i, 15, et voci multitudinis, *Daniel*, x, 6.

Al. II DICEBANT: ANGELUS ET LOCUTUS EST. —Erat

enim vox hæc augustior humana, ideoque angelica, imo divina. Angelus enim subiens personam Dei Patris, vocem hanc instar tonitruui in aere formami.

30. Respondit Jesus et dixit: Non propter me Vel. HÆC VOX VENIT, SED PROPTER VOS, — Ut Scilicet in me credatis, itaque salvemini; ego enim hac voce non egeo. Sum enim Verbum Patris, quod increata et immensa laude et gloria glorificat Deus Pater et Spiritus Sanctus, quare creata et modica vocis hujus laude non egeo: vos vero illa egetis, quia mihi nonnulli et vobis objiciunt me non esse Dei Filium, nec a Deo missum; alii de eo dubitant; contrarium enim utrisque hæc vox Patris vobis proclamat, ut omne dubium vobis eximat. Ita S. Augustinus, Beda, Rupertos, Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

31. NUNC JUDICIUM EST MUNDI; NUNC PRINCEPS V. H. C. « nujus mundi ejicietur foras. — a Judicium » sæpe condemnationem quæ fit in judicio, metonymice significat, et sic hoc loco accipit Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius, *q. d.* Nunc instat mundi, id est Judæorum mundanorum condemnatio et vindicta Dei, eo quod me innocentem, imo Messiam et Dei Filium ad mortem condemnarint. Melius alii accipiunt «judicium,» non pro condemnatione nocentis, sed pro innocentis absolutione, vel potius oppressi ab oppressore et tyranno liberatione, *q. d.* « Nunc est, » id est nunc instat tempus quo mundus per tyrannidem oppressus a diabolo, ab eo liberetur. Instat enim mors mea, per quam homines a peccato et consequenter a potestate et tyrannide diaboli liberabo, ac diabolus, qui hucusque mundo tyrannice dominatus est, ejiciam foras, ut scilicet extra mentes fidelium et sanctorum ablegetur in mentes infidelium et impiorum. Unde argute Rupertos: « Duos, inquit, mundos vult intelligi, videlicet alterum inimicum, alterum reconciliatum; sive alterum damnatum, et alterum salvatum, dum dicit primo sine articulo: Judicium est mundi; secundo autem signanter cum articulo: Princeps, inquit, hujus mundi. Quod ergo judicium mundi et quæ est ejectio principis hujus mundi? utique præsens passio ipsius, qui hæc loquitur, Domini nostri Jesu Christi, judicium est mundi, id est salvatio, discernens a reprobis universitatem electorum, qui fuerunt ab initio speculi usque ad horam ejusdem passionis; ejectio vero principis hujus mundi, qui principatum tenet in amatoribus hujus mundi, reconciliatio est Gentilium electorum, in quibus diabolus per idolatriam inhabitabat, ante sepe dictam clarificationem ejusdem Domini nostri Jesu Christi. » Significat hic ergo Christus, primo, se mundum, id est gentes et toto mundo in se credituras, per mortem suam liberaturum a peccato et diabolo. Secundo, se diabolus ejecturum ex animis fidelium, item ex aris et templis, ut in iis deinceps colatur Deus verus rejectis idolis et demonibus.

Trtio, se diabolo adempturum vim et potestatem, qua ante suum adventum, tentando validissime homines, omnes pene trahebat ad peccatum, indeque ad suum jugum; quare infregit adres diaboli Christus, ut nunc nec toties, nec tam valide sicut ante homines tentare possit, atque hominibus gratiam potentem largitur, qua facile, si ei conniti velint, tentationi resistere valeant.

Quarto, Christus multos dæmones ejecit a corporibus hominum totoque terne ambitu, cosque in infernum relegavit. Unde Prosper, in *Dimidio Temp.*, cap. n, legit: a Nunc princeps hujus mundi missus est deorsum, » in tartara. Hinc et dæmones expulsi a Christo, cum rogabant ne mitteret ipsos in abyssum, *Luc.* vm, 31. Audi S. Augustinum: a Providebat post passionem et glorificationem suam, per universum mundum multos populos credituros, c quorum cordibus diabolus, quando ei ex fide renuntiant, foras ejicitur. Est quidem et de veterum justorum cordibus ejectus, sed dicitur nunc ejiciendus, quia quod in paucissimis factum est tunc, in multis magnisque populi< mox erat futurum. Ejicitur quidem diabolus foras, attamen tentare non cessat; sed aliud est intrinsecus regnare, aliud forinsecus oppugnare. » Simile dat S. Chrysostomus: a Ut si quis, ait, debitores feriat et in vincula mittat, cademque dementia cum, qui nihil debet, in carcerem ducat, is eorum quæ in alios fecit poenas, dabit: sic diabolus per ea quæ in Christum ausus est, eorum etiam quæ in nos fecit poenas dedit. »

Hoc est quod Christus dixit, *Luc.* m, 21: o Dum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuet, n

Christus igitur hic videns Gentiles sui videndi cupidos, indoluit totum mundum gentilismo oppressum, in idolis adorare diabolum; quare optavit mortem suam accelerari, ut cis a Deo fidem et gratiam impetraret ac Apostolos mitteret, qui s.Gi o-eos ad Deum converterent; ideoque ait: a Nunc » ” Àil íudlcíum mundi cs*» nune Pr'nccePs hujus mundi fb,jute- ejicietur foras. » Simili modo S. Gregorius, teste ‘ 'Y';-Joanne diacono in ejus Vita, lib. I, cap. xxi, cum Romæ videret venales juvenes Anglos, vultu ve-

An- nuslos, et rogaret qui et quales essent, unde <u »1- venirent, an regio eorum Christiana foret vel patu. gana, cumque paganam audisset, acriter ingemiscens: « Heu, proh dolor! inquit, quam splendida facies princeps tenebrarum nunc possidet tantaque frontis species vacuum ab interna Dei gratia mentem gestat. Rursum interrogavit quod esset vocabulum gentis illius? Mercator respondit: Angli vocantur. At ille: Bene, inquit, Angli, quasi angeli; quia cl angelicos vultus habent, et tales in coelis angelorum decet esse concives. Iterum ergo interrogavit, quod nomen baharMinsa

provincia? Mercator respondit: Provinciales illi Deiri vocantur. Et Gregorius: Bene, inquit, Deiri, quia de ira sunt eruendi et ad Christi gratiam convocandi. Rex, ait, illius provinciæ quomodo nuncupatur? Mercator respondit: .Elio vocatur. Et Gregorius alludens ad nomen dixit: Bene, quia rex dicitur .Elie: Alleluia etenim, in laude Creatoris, in partibus illis oportet decantai i. » Mox itaque accessit ad Pontificem Benedictum ab coquo petiit in Angliam mitti, ut Anglos converteret, unde ipso ab Anglis quasi eorum Apostolus colitur.

32. Er ego si exaltatis flero a terra, omma Vc"- tradam ad me ipsum. — « Si exaltatus fuero, » per resurrectionem et ascensionem in cœlum, ait Chrysostomus. Melius alii passim, q. d. Si exaltatus fuero in crucem, id est si in alta cruce crucifixus fuero. Unde Joannes id explicans subdit: « Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus. » Loquitur Christus, ait Maldonatus, de se tanquam de milite cum diabolo pugnante: solet miles eo fortior esse, et adversario superior, quo ex altiore loco pugnat: significavit ergo se ex cruce sua, tanquam ex altissima et inunitissima arce pugnaturum diabolumque victurum esse: propterea genus illud mortis a exaltationem » appellavit. Traxit exaltatus omnia ad semetipsum, quemadmodum aquila in sublime volans prædam trahit.

Sic Marcus, Arethusae in Syria Episcopus, sub Juliano Apostata suspensus in alto, ac meile perunctus, ut vespis et apibus fieret pabulum, suos tortores irridebat dicebatque « illos esse humileset terrenos, se vero arduum et sublimem, » ailTheodorctus, lib. III *Hist.*, cap. vii, et Sozomenes, lib. V, cap. X. Magis ad litteram alludit Christus ad id quod dixit cap. m, vers. 14: « Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam. » Moraliter docet hic Christus crucem non esse horrendam, sed ambiendam, quia sola crux exaltat. «

Omma, — id est animam et corpus, ait S. Augustinus et Beda. At Rupertus, « omnia, » hoc est cœlum, terram, homines, angelos et dæmones; quia scilicet efficiam « ut in nomine Jesu omne genu flectatur, coelestium, terrestrium et infernorum, » *Philip*, n.

Tertio et planissime, « omnia, » id est omnes homines omnium gentium, qui in me credere volent, puta omnia hominum genera, ait S. Augustinus. Unde S. Cyrillus, Chrysostomus et Theophylactus, pro « omnia » legunt *omnes*, sed rð *omnia* magis cmphuticum est, q. d. Omnia spolia diaboli, puta omnia mundi opima, hoo est totius mundi gentes, quæ in me credent. Quem cnim paulo ante vocavit « mundum, » hic vocat « omnia. » Arabicus, *traham ad me unumquemque*: Syrus, omnes.

Traham, — id est abstraham ab invito diabolo,

ut ipsos non invitos, sed volentes blandiendo suaviter, sed efficaciter traham ad meipsum. ut eos fratres meos, imo filios efficiam; ut, sicut ego sum Filius Dei naturalis, sic illi sint filii Dei adoptivi. Græce enim est Διύαω, id est traham per vim, scilicet invito diabolo, ei violenter prædam eripiens, ac homines animans et roborans, ut sibi suisque concupiscentiis vim faciant, juxta illud: « Regnum coelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud, » *Matth.* xi.

Audi S. Leonem, serm. 8 De *Passione*, eleganter et pathetice lotum hunc locum pertractantem: « O admirabilis potentia crucis, o ineffabilis gloria passionis! in qua et tribunal Domini, et iudicium mundi, et potestas et crucifixi. Traxisti enim, Domine, omnia ad te, et cum expandisses tota die manus tuas ad populum non credentem et contradicentem tibi, confitendæ majestatis læ sensum lotus mundus accepit. Traxisti, Domine, quæ omnia, cum in excrationem Judaici sceleris, unam protulerunt omnia elementa sententiam, cum obscuratis luminaribus coeli, et converso in noctem die, terra quoque motibus quateretur insolitis universaque creatura impiorum se usui negaret. » Efficacius deinde hunc Christi tractum prosequitur et perurget: a Traxisti, Domine, omnia ad te, quoniam scisso templi velo Sancta sanctorum ab indignis pontificibus recesserunt, ut figura in veritatem, prophetia in manifestationem, et lex in Evangelium verberetur. Traxisti, Domine, omnia ad te, ut quod in uno Judææ templo obumbratis significationibus legebatur, pleno apertoque sacramento universarum ubique nationum devotio celebraret. Nunc enim et ordo clarior Levitarum, et dignitas amplior seniorum, et sacratior et unctio sacerdotum: quia crux tua omnium fons benedictionum, omnium est causa gratiarum, per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte. »

Porro Christus a terra exaltatus in crucem, ut medius penderet inter cælum et terram, traxit ad se omnia. *Primo*, quia cælum terræ, angelos Gentibus, Gentes Judæis, Deum hominibus reconciliavit: a Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceris solvens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condant in semelipso, in unum novum hominem, faciens pacem, et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso, » *Ephes.* ii, 14.

Secundo, quia omnes totius mundi gentes ad fidem et amorem sui traxit: traxit autem illas a terra ad crucem, puta ad pœnitentiam, continuam mortificationem, martyrium, et a cruce ad cælum; traxit, inquam, *primo*, sanguinis sui merito et pretio; *secundo*, suo exemplo; *tertio*, suo amore. Quis enim Christum ex amore pro nobis ultro morientem non redamet? Quis non dicat cum S. Ignatio Martyre inter leones con-

stolato: a Amor meus crucifixus est? n Vide dicta ZacMnTr xm, G, ad illa: « His plagatus sum in domo eorum quia diligebant me. »

Tertio symbolice, Christus in cruce traxit ad se omnia, id est Deum creatorem cum omnibus creaturis. Dens enim hoc Christi sacrificio placatus fuit hominibus, sol et cœli obstupuerunt; unde quasi lugentes creatoris sui mortem, radios a terra subtraxerunt; luna sub sole se abscondit, aer tenebris densissimis sese involvit, terra tota e centro convulsa et conquassata intremuit, petra scissa sunt et monumenta aperta, ut tam sepolti quam vivi mortem Christi plangerent, uti insinuavit S. Leo. Omnes ergo creatura ad Christum crucifixum quasi se erexerunt, tanquam obstupescerent et offerentes se ad pugnandum pro eo contra Judæos christicidas eosque disperdendum.

Porro perperam hinc colligebant Origenistæ: Christus traxit ad se omnia: ergo etiam damnatos ex inferno traxit et salvavit, quia, ut explicat S. Gregorius, lib. VI, *epist.* 15, Christus traxit omnia, scilicet electa: nam trahi ad Deum post mortem non potuit, inquit, qui se a Deo male vivendo separavit, n

Symbolice, S. Bernardus, serm. 21 in *Cant.*, hanc Christi sententiam sibi omnibusque Religiosis adaptat. Ili enim per contemptum terrenorum et amorem coelestium exaltantur a terra, itaque omnia ad se trahunt; quia omnia tam adversa quam prospera eis cooperantur in bonum, atque ipsi omnia quasi calcando possident; « fidei enim totus mundus divitiarum est. »

33. Hoc AUTEM DICEBAT, SIGNIFICANS QUA MORTE V. rs. 23. esset moriturus, — nimirum morte crucis: in hac enim pendens exaltatur a terra. Sunt verba non Christi, sed Joannis verba Christi interpretantis; unde parenthesi intercipiuntur.

34. Respondit ei turba: NOS AUDIVIMUS Bxv†*3A. LEGE, QUIA (quod) CHRISTUS MANET IN ÆTERNUM, ET QUOMODO TU DICIS, OPORTET EXALTARI FILIUM HOMINIS? — Intellexerunt Judæi quod Christus de morte sua in cruce dixisset: exaltari enim a terra idem est quod crucifigi; quaerunt ergo quomodo se dicat moriturum, cum lex asserat Christum non moriturum? Aliter S. Augustinus: a Intellexerunt, ait, cum hoc dixisse, quod ipsi facere cogitabant, nec verborum obscuritatem eis aperuit infusa sapientia, sed stimulata conscientia. »

Ex lege. — a Lex » vocatur totum vetus Testamentum. Ergo Christum mansurum in æternum, ideoque non moriturum, Judæi colligebant ex illo *Michæa* v, 2: a Egressus ejus ab initio a diebus æternitatis. » Et *Psal.* cix, 4: « Tu es sacerdos in æternum. » *Psal.* lxxxmii, 30: u Ponam in saxulum sæculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies cœli. » Et vers. 38: a Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta

il) æternum, et *testis in cerio* fidelis, n El *Psal.* lxxi, 3 : « Et permanebit cnm sole et ante lunam in generatione et generationem. » *haïer ix*, 7 : • Vocabitur pater faturi sæculi. n Similia sunt *Isaia* XL, 8; *Ezcch.* xxxvn, 27 ; *Daniel*, ix, 26. Verum hæ Scripturæ loquuntur de regno Christi glorioso, quod post mortem resurgens et ascendens in cœlo adeptus est; hoc enim erit æternum. Nam alioqui Christum ante hoc regnum morituum expresse prædixit Isafas, toto cap. un; David, *Psal.* xxi, 12 el 17 ; *Daniel*, iX, 26; *Jere-mías*, xi, 19.

QUIS EST ISTE FILIUS HOMINIS? — Ç. d. Si tu es ille Filius hominis, do quo loqueris (uti apparet ex eo quod te soleas Filium hominis appellare), quomodo ergo vis haberi Christus ? Christus enim secundum legem, id est juxta oracula Prophetarum jam citata, est æternus, nec mori potest, cum tu ex adverso dicas Filium hominis debere mori et exaltari in cruce. Quod si quis alius est Filius hominis, de quo loqueris, edicto quis ille sit ? Ita Tolctus et Jansenius. Paulo aliter Maldonatus censet Judæos hic, quasi Christum convicissent, ei insultare et victo illudere : Quis est iste Filius hominis? quemadmodum si barbarus miles et victoria insolens, capto a se in bello regi cl in servitutem redacto, dicat: Quis est iste rex? el quemadmodum eidem Christo iisdem postea Judæi capto dixerunt : « Ave rex Judæorum (1). » Vm.33. 35. Dixit bbgo eis Jesus : Adduc modicum LUNEH IX VOBIS EST. AMBULATE DUM LUCEM HABETIS, UT NON VOS TENEBRAI COMPREHENDANT : ET (id est quia) QUI AMBULAT IX' TENEBRIS, NESCIT QUO VADAT. — Christus noluit directe ad objectionem Judæorum respondere, quia sciebat cos indignos et incapaces esse responsi, ait Cyrillus. Indirecte ergo respondet, ut so quasi luce utantur; brevi enim hano lucem extincturn iri per mortem, cum frustra eam sint requisituri : quod si hac luce uti velint, ab ea illuminationem recepturos, qua objectionis suæ solutionem videant cæteraque ad salutem necessaria cognoscant. Latini passim ¶6 *modicum* referunt ad *lumen*, q. d. Habetis adhuc modicum luminis et intelligentiæ, quo inh Digitis Christum mansurum in æternum. Sed non cognoscitis ipsum morituum quoque cl resurrecturum. a Ambulato» ergo « dum lumen habetis, » hoc est, pergite el proficite in indaganda 4 cognoscenda veritate, dum hoc intelligenti® lumen habetis. Sic enim cognoscetis qua ratione Christus morituum quidem sit, sed tamen resusci-

ti) PrsUI Toleti explicatio : Joannes summam tantum orationis precedenti retulit, verbis aliquot omissis; Ghriios, cum de sua evectione diceret, nominavit *b'dium konunit*. Dubitant igitur Judæi quis esset hic Filius botninis, q d. Tu videns Messiam el Filium hominis pro eodem habere; attamen hunc Filium hominis dicisc terra sublatum iri, nos veru e litteru sacris accepimus, Mesiam j«,'rpeluo bis iu terris regnaturum c^se: quisnam -4 igitur ille Filius homiui?

tatus mansurus sit in æternum. Ita S. Augustinus, Beda, Rupertus, S. Bernardus, serra. 49 in *Cant.*, Lyranus et alii.

Verum to *modicum* non refertur ad *lumen*, sed ad id est tempus. Graeca enim habent, fei pxph re çô; xi0' ù; xwv içi, hoc est, *adhuc ad modicum tempus lux vobiscum est*. Ita Syrus; et Arabicus, *lumen*, ait, *est vobiscum tempore modico*. Christus vocat scipsura alumen » vel a lucem, » sive solem mundi, ob causas quas recensui cap. r, 4, et epist. I *Joan.* i. 5.

S. Chrysostomus ergo et Thcophylactus censent Christum hic se assimilasse luci, sive soli, quia sicut lux solis noctu non exstinguitur, sed absconditur dunlaxat ad modicum tempus, ut mane rursum oriatur et luceat toto die ; sic et sc morituum quidem, sed tertio die resurrecturum, indeque victurum et regnaturum in æternum, quod quaerebant Judæi.

Secundo, planius et germanius exponas, q.d. Ego Christus, qui sum lux mundi, cum illuminans doctrina et cognitione Dei, salutis et rerum divinarum, adhuc modico tempore (per tres dies) vobiscum, o Judæi, corporaliter ero, conversabor, docebo, prædicabo : quare, si sapilis, quamdiu me sic habetis vobis præsentem, ac doctrinad miraculis praelucentem, ambulate, id est amplexamini et sectamini hanc lucem, id est, ut sequitur, credite in mc, audite mc, interrogate me, ego omnia vestra dubia resolvam, ac nominatilo quomodo Christus morituum sit, et tamen mansurus in æternum, quod nunc mihi proposuistis: nam si id non feceritis, brevi a vobis auferetur hæc lux, id est brevi ego moriar, ac tum tenebrie errorum vos occupabunt et involvent. Licet enim Apostolos post mc relicturus sim, qui lucem Evangelii a me allatam prosequuntur ; tamen illos parvi facietis et peraequimini, frustrarne, qui sum ipsa originalis lux, requisituri. Simili modo Christus iisdem Judæis, cap. vu, 33, ait: « Adhuc modicum tempus vobiscum sum, et vado ad cum qui misit mc. Quærctis me, el non invenietis. »

« Lucem » ergo Christus vocat scipstim suamque vitam. Quare minus apte et genuine Chrysostomus, Thcophylactus et Rupertus, per a lucem » accipiunt cujusque fidelis vitam, quæ cuique quasi sua dies est, q. d. Ambulate, id est bene agite, credite in me, dum lux vitæ vobis suppetit; nam post eam succedent tenebra mortis, cum credere cl bene agere non licebit.

Symbolice, Leontius per « tenebras » accipit peccata; Rupertus vero damnatorum pœnas : inter has enim una sunt tenebra exteriores, IfattA. vin, 12.

36. Dum lucem habetis, credite ix licem, LTY<n*3'- filii lucis sitis. — Ecce hic explicat tg a ambulale dum lucem habetis, » per « credite in lucem, » scilicet in me, qui sum lux mundi ; credite, inquam, quod ego sim Messias Filius Dei, et salva-

tor mundi, mihique et Evangelio meo obedite: ita Cyrillus, Theophylactus; n ut sitis filii lucis, n ut scilicet sitis filii mei, qui sum lux mundi, ac consequenter filii gratiae, charitatis, virtutis et sanctitatis in hac vita, ac filii resurrectionis, felicitatis et gloria) in altera. Vide dicta I Joann. i, 5: n Quoniam Deus lux est.» Et in Evangelio ejusdem, cap. i, 4. Et Ephes. v, 8: « Ut filii lucis ambulate: fructus enim lucis est in omni bonitate, et justitia, et veritate, n

Tropologice: cum sentis Spiritus Sancti illuminationes, instinctus, afflatus, eos illico sequere et exsequere, quia instar fulguris apparent et disparent. Sic S. Franciscus, cum audiret Dei inspirationem, licet iter agens, subsistebat, ut eam exciperet statimque eam in opus conferebat.

Abienn- ILEC LOCUTUS EST JESUS, ET ABIIT, ET ABSCONDIT

SE AN EIS' — Quia Pedebat eorum cogitationes, quod vellent cum capere ante praefinitum a Patre tempus. Ita Chrysostomus, Theophylactus et alii. « Abscondit se, n modico tempore, puta noctu. Nam Christus hisce tribus ultimis vitae suae diebus per diem docebat in templo, noctu vero secedebat in montem Oliveti, indeque in Bethaniam, ut patet Luc. xxi, 37. Unde Maldonatus censet Christum se abscondisse secedendo in Bethaniam.

An eis. — Non a ab eis,» ait S. Augustinus, cl ex co Beda, qui credere et diligere coeperant; non « ab eis » qui cum ramis palmarum et laudibus obviam venerant, sed « al) eis » qui videbant et invidebant, quia nec videbant, sed in lapidem illum caecitate offendebant.

Symbolice Rupertus: Abscondit, inquit, Christus se ab eis, non loco, sed gratia; quia eos in sua infidelitate reliquit, excavavit et obduravit, ut sequitur.

Ver« 37. 37. Cum autem tanta (Græce id est tot cl tanta, sive tam magna) signa fecisset coram eis, non credebant in eum. — S. Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius opinantur Jesum hoc tempore nulla miracula patrasse, ut iis Judæos ad credendum in se permoveret de iisque hic loqui, sed illa a Joanne brevitatis studio esse omissa. Melius alii censent Joannem loqui de omnibus miraculis, quæ toto prædicationis tempore Jesus operatus est. Dat enim causam cur Jesus dixerit: « Credite in lucem, » quasi dicat: Ego tot signis probavi me esse Messiam et doctorem mundi, cur ergo in me non credidistis? Non est quod plura a me exspectetis. Ego enim jam ad finem inortem quo pergo. Si ergo sapitis, antequam abeo, illico credito in me.

Trocan- Causa cur pauci in Jesum crediderint, ac pluri di' n'n r'm' non crediderint,» partim eorum animalis redini" vita, quæ a bonis terrenis sensibus cupiditatibus u*n>to. afflxi, bona coelestia et mundanorum contemptum, quæ Christus prædicabat, non capiebant; partim limor Scribarum, pontificum et principum, quos sciebant Jesu adversari: populus

enim sequitur fidem suorum principum; partim Christi paupertas, modestia, humilitas, quam ipsi spreverunt. Sperabant enim, et etiamnum sperant, Messiam suum venturum cum magna pompa magnisque opibus, quasi alterum Salomonem regem Israelis.

38. Ut SERMO ISAIAE PRÆPHETIA IMPLERETUR, QUEM VERTIT DIXIT: Domine, quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est? — T» ut non finem et scopum a Deo intentum, sed consecutionem, sive id quod secutum est significat, q. d. Unde ex Judæorum incredulitate secutum faciumque ut sermo Isaiae, quo eam prædixit, impleretur. Ita Chrysostomus, Cyrillus et alii.

Quis credidit auditui NOSTRO? — Citat Isaia cap. lvi, 1, ubi ea plenius explicui: quare breviter hic perstringam.

Auditui nostro, — id est prædicationi et sermoni audito, quem scilicet Judæi a me Christo meisque apostolis evangelizantibus audierunt, q. d. Quam pauci Judæi crediderunt Evangelio, quod a me et apostolis prædicatum ipsi audierunt! Est hebraismus: nam rtJDS scemaa, id est auditus, ponitur pro prædicatione quæ auditur, scilicet potentia vel actus ponitur pro suo objecto, quod crebrum est apud Hebræos.

Brachium Domini. — Id est Christus, q. d. Quam paucis Judæis Christus cognitus et revelatus fuit! Christus enim dicitur « Brachium Domini, n quia primo a Patre procedit, sicut brachium a corpore et capite illi consubstantiale emanat; secundo, quia Christus quia Deus, Patris est brachium, id est virtus, robur et fortitudo, per quam omnia potenter operatur; ferito, quia Christus, quia homo in carne assumpta, apud homines magna: virtutis et potentie Dei opera exercuit. Ita S. Augustinus, Beda, Rupertus, Toletus, Jansenius, Maldonatus et alii hic, ac S. Hieronymus, in Isai. lvi; et S. Athanasius, lib. De communi essentia Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Potest secundo, simplicius et planius « brachium » accipi pro divina virtute et potentia, quæ in miraculis Christi se exercebat, q. d. Quam pauci Judæi agnoverunt Dei virtutem, in Christo tot tanlaquo operantem! Ita Jansenius et Maldonatus.

39. PRÆOPTEREA NON POTERANT CREDERE, QUIA ITEM VERTIT DIXIT: Domine, quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est? — T» ut non finem et scopum a Deo intentum, sed consecutionem, sive id quod secutum est significat, q. d. Unde ex Judæorum incredulitate secutum faciumque ut sermo Isaiae, quo eam prædixit, impleretur. Ita Chrysostomus, Cyrillus et alii.

39. PRÆOPTEREA NON POTERANT CREDERE, QUIA ITEM VERTIT DIXIT: Domine, quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est? — T» ut non finem et scopum a Deo intentum, sed consecutionem, sive id quod secutum est significat, q. d. Unde ex Judæorum incredulitate secutum faciumque ut sermo Isaiae, quo eam prædixit, impleretur. Ita Chrysostomus, Cyrillus et alii.

39. PRÆOPTEREA NON POTERANT CREDERE, QUIA ITEM VERTIT DIXIT: Domine, quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est? — T» ut non finem et scopum a Deo intentum, sed consecutionem, sive id quod secutum est significat, q. d. Unde ex Judæorum incredulitate secutum faciumque ut sermo Isaiae, quo eam prædixit, impleretur. Ita Chrysostomus, Cyrillus et alii.

boriate pertinaciact malitia non credituros Christo. ideo enim Dens prævidit eos non credituros, quia ipsi libere non crani credituri. Non autem ideo ipsi non crediderunt, quia Deus prævidebat eos non credituros. Prius enim est ipsos non credituros, quam Deus eos non credituros prævideat; Deus enim prævidet futurum, quia id revera futurum est : nil enim Deus prævidero potest, nisi quod jam revera fore vel futurum præsupponitur. Objectum enim visum prius est ipsa visio; nil enim videri potest, nisi quod jam est vel erit. Ita Chrysostomus, Jansenius, Maldonatus et alii.

Verum S. Augustinus, et ex eo Toletus sic exponit, *q. d.* Propterea Judæi non poterant credere Christo, quia ipsi obdurati et excæcati erant, sicut prædixit Isaías; sed tunc *non poterant*, non absolutam necessitatem, sed vel moralem, id est magnam difficultatem, vel conditionalem significat, *q. d.* Judæi non poterant credere Christo, posito eo quod ipsi suis vitiis, tenebris et erroribus affixi, iis adhærere animum obfirmarant, ideoquo sua malitia se obdurassent et exauçassent. Alioqui enim excæcati et obdurati, quia habent liberum arbitrium, nec gratia sufficiens eis decst, absolute possunt suam obdurationem deponere seseque ad Deum convertere.

EXCJBCAYIT OCULOS EORUM, ET INDURAVIT COR eorum. — Citat Christus *Isai.* cap. vi, vers. 9 et 10, ubi fuse hæc explicui : quare breviter ea hic repetam. Nota *primo*, excæcari proprie intellectum, obdurari vero affectum et voluntatem. *Secundo*, excæcationis et obdurationis directam et propriam causam esse propriam hominis libertatem et malitiam, juxta illud *Sapient.* n, 21 : « Excæcavit illos malitia eorum. » Unde Arabicus hic vertit, *Excæcati sunt oculi eorum, et indurata sunt corda eorum*; Syrus, *Occæcali sunt oculi eorum, et tenebris offusa sunt corda eorum*. Deus tamen dicitur hominem excæcare et obdurare indirecte et improprie, quia illi lumen veritatis et gratiæ sensim subtrahit, ac errorum et viliorum occasiones ei a diabolo, carne et mundo objici permittit, ad puniendum priora ejus peccata.

Porro, in baia pro « excæcavit » est « excæca cor populi : » quæ sunt verba Dei ad Isaiaim, sed eodem redit sensus. « Excæca » enim idem est quod prædic eum a me indirecte excrecandum. « Excæcavit » ergo idem est quod a excæcabit; » ponitur enim præteritum pro futuro, ut significetur rei certitudo, scilicet rem tam certo futuram, ac si jam facta esset; nimirum tam certo excæcandos fore Judæos, ac si jam excæcati essent.

Vtt». 41. 41. ILIC DIXIT ISAIAS, QUANDO VIDIT GLORIAM ejus, ei locutus est de eo. — «Gloriam ejus,» scilicet Christi sive Filii Dei incarnati, de quo sermo præcessit et sequitur. Ita Cyrillus, Nonnus, Leontius, Augustinus et passim veteres contra Arianos. Hinc ergo patet Christum, Dei Filium,

vero esso Deum, Patri tyu&ncv, qui scilicet camdcin cum Patre habeat substantiam, majestatem et gloriam. Nam verba hæc et gloriam hanc divinam fuisse Dei Patris non negant Judæi, nec de eo dubium esso potest; hic vero dicitur eandem gloriam fuisse Filii. Eandem fuisse Spiritus Sancti patet, *Act.* XXVIII, 23; ideoque sancte Trinitati sic coram Isaia apparenti, Seraphim acclamabant ter : *a* Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth; plena est omnis terra gloria ejus. »

Ilæc ergo gloria, quam vidit Isaías, cap. vi, fuit O*»- gloriosa effigies, qua sanctæ Trinitatis essentia, el «“J, personne singulæ clare ei per symbolum aliquod vidit imaginarium, modo nobis ineffabili repræsentabantur. Effigies autem hæc fuit species humana : Deus enim visus fait Isaia, quasi homo vel rex sedens in throno excelso : unde tam faciem quam pedes Dei nominat et describit Isaías. Denique hæc species gloriose adornata fuit ingenti lumine et majestate : undo Joannes illam hic vocat «gloriam. » Itaque Isaías in illa visione, aiunt Hibera, Maldonatus, Toletus et alii, cognovit apertissime, quantum ab homine in hac mortalitate cognosci potest, tres personas in unitale essenti©, tum ex clamore Seraphim, tum ex altissima revelatione quam habuit, et ideo dicit : « Quando vidit gloriam ejus, n id est quando ei per revelationem ostensa est persona Filii coæqualis et consubstantialis Patri et Spiritui Sancto. Plura de hac visione dixi, *Isaia* vi, 1.

42. Vbrumtamen et ex Principibus multi credi- Vers», n DERUNT IN EUM ; SED PROPTER PHARISÆOS NON CONFITEBANTUR, ut e Sinagoga non ejicerentur. — « Principes » vocat non summos pontifices et magistratus : hi enim paulo post Jesum ceperunt et occiderunt, sed Primores et Proceres, ut vertit Syrus, qui cæleris sapientia, auctoritate, opibus eminebant, tam inter sacerdotes quam inter laicos. Ita Rupertus. ili ergo convicii veritate ac sanctitate et miraculis Jesu, crediderunt ipsum esse Messiam ; sed id palam profiteri non audebant, no extra synagogam pellerentur. Hoc enim jam decretum erat a Phariseis, ut audivimus cap. IX, vers. 22.

43. Dilexerunt enim GLORIAM HOMINUM MAGIS Ven. 41 quam gloriam Dei — « Gloria » hic primo active accipi potest, *q. d.* Dilexerunt glorificare magis homines, puta Judæos et Phariseos, dicendo illos esse sapientes et veros legis doctores quam Jesu in a Deo missum, ut profiterentur ipsum esso Messiam, lucem et doctorem mundi.

Secundo et potius, passive, *q. d.* Dilexerunt magis glorificari ab hominibus quam a Deo, ut scilicet a Phariseis audirent : Vos estis veri Israelite, qui in fide patrum constantes, Mosen priscum novatori Jesu, antiquam Israelitarum religionem novitate Christianorum secte prænlstis. Ita S. Augustinus, Cyrillus, Beda, Chrysostomus, Theophylactus et alii. Hi ergo habebant fidem Christi, sed non charilatein ; si enim cam habuis-

«ent, magis diligēssent gloriam Dei quam hominum, et fidem Christi quam corde tenebant, oro professi fuissent : « Corde enim creditur ad justitiam, oro autem confessio fit ad salutem, » *Horn.* cap. X.

Tales hodie multi sunt in Anglia, Germania, Polonia, qui fidem et pietatem in mente colunt, sed exterius ostendere non audent, ne hæreticorum vel mundanorum irrisiones et scommata incurrant, contra quos fulminat Christus : « Qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, et Patris et sanctorum angelorum, » *Luc.* ix, 26.

Sapienter Glossaci S. Augustino, tract. 53, in fine : Ideo, ait, crux figitur in fronte, ubi est sedes verccundiae, ne de Christi nomino erubescamus magisque Dei quam hominum gloriam quieramus.

Vas. 44. **4L JESUS AUTEM CLAMAVIT, ET DIXIT ! Qui CREDIT** in me, non credit in me (tantum, ut addit Arabicus), sed (etiam) in eum qui misit me. — An Jcsus hæc dixerit eodem tempore quo præcedentia, vers. 35, ut vult Maldonatus, antequam se absconderet et abiret, ut dixi vers. 36 (quasi illud ibi dicatur per anticipationem, cum recto ordine ponendum sit in fine capitis); an vero alio tempore, ut vult Theophylactus, incertum et ambiguum, idcoque problema est. Christus enim hisce tribus ultimis vitæ suæ diebus, noctu secedebat in montem Oliveti et Bethaniam, mane vero redibat ad templum ibique docebat et condonabatur. Cum videret ergo alios sibi non credere, alios vero credere, sed non audere fidem suam profiteri, ex pudore et metu Phariseorum, « clamavit » contenta voco ut pudorem hunc et metum eis eximeret : a Qui credit in me, » non credit in inorum pauperem miscrumque hominem, sed in hominem qui simul est Deus, ideoquo « credit in Deum, qui misit me, » puta in Deum Patrem, cui sum iimwñsī cl consubstantialis, 7. d. Non vos pudeat meæ paupertatis et humilitatis, quia, etsi exterius pauper siin et humilis, interius tamen sum dives et sublimis : sum enim Deus de Deo ; quare qui in me credit, in Deum credit. Quid autem dignius et gloriosius, quam in Deum credere? Quid metuat vel erubescat, qui in Deum credit? Addit Cyrillus : « Clamavit » Jesus, ut significaret se nolle timide et occulte coli, sed vello ul fidem libero et clare profiteamur et proclamemus. *Tertio*, u clamavit, » quia parum illi temporis ad prædicandum restabat, ait Ilupertus; nam post tres dies crucifixus est, 7. d. Qui vult ino audire, credere et salvari, illico id faciat; nam post triduum nemo ino audire poterit. Ita S. Chrysostomus: Quid formidatis, ait, credere in me? in Deum fides pervenit per mo : sicut qui fluminis aquam accipit, nonnoaccipiteam quæ est fontis? Et S. Augustinus : « Quia, ait, homo apparebat hominibus, cum lateret Deus, no putarent eum esse tantum quod videbant (hominem), ta-

lem ac tantum se credi volens (Deum) qualis et quantus est Pater, inquit : Qui credit in me, non credit in me, id est in hoc quod videt, sed in cum qui me misit, id est Patrem. »

Hinc ergo patet Filium esse Deum, Deoque Patri consubstantialem. Negabant id Ariani et obiciebant : Qui credit Apostolis a Deo missis, in Deum credit; et tamen non credit Apostolos esse Deos. Ergo pariter qui credit Christo a Deo misso, esto in Deum credat, non tamen credit Christum esse Deum. Itcspondeo negando sequelam. Nos enim credimus quidem Apostolis, sed non ia Apostolos. Christus autem hic ait : « Qui credit in me, credit in eum qui misit me. » Nemo autem credit in aliquem, nisi in cum qui est Deus. Ergo si in Christum credimus, credimus ipsum esae Deum, cumque non nisi unus sit Deus, credimus ipsum eundem numero esse Deum cum Deo Patre, idcoque ait : « Qui credit in me, credit in eum qui misit me, » 7. d. Qui credit in me Dei Filium, credit pariter in Deum Patrem meum, quia una utrique est natura, una maiestas. Itl S. Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius et alii. Unde, ul id clarius significet, subdit Christus :

45. Et qui videt me, videt eum qui misit me, — v.n ix quia unica est utrique natura : quare eo modo, quo per humanitatem videt deitatem meam in ea latentem, eodem modo videt quoque deitatem Patris mei, cum una sit eademque. Ita S. Augustinus. Ostendit, ait, adeo nihil distare inter se et Patrem, ut qui se videret, videret et Patrem.

Audi S. Cyrillum, in *Concilio Ephcsino* ; <10 fideles auditores mei! ne parva et humilia de me opinemini. Quin potius id de me persuasum habetote, nempe si in me quem in hoc corpore cernitis, credideritis, non in unum aliquem ex multis credituros vos esse, sed in ipsum Patrem per me Filium, qui licet vestri causa caro factus sim; Patri tamen omnino æqualis, nullaue in re ab eo divulsus aut separatus sum, utpote eadem quæ ille natura, potentia ac gloria praklilus. »

46. Ego lux in mundum veni, ut ohms qui cre- v , ««. **DÎT IN MB, IN TENEBRIS NON MANEAT. — Identidem** Christus se vocat lucem mundi, quæ varam in Deum fidem, cultum, pietatem, virtutemornniaque ad salutem conducentia ostendat, ac infidelitatis, idololatriæ, errorum et vitiorum omnium tenebras dispellat, ut quod sol in mundo est corporaliter, hoc ipse in mundo sit spiritualiter. Nomen *lux*, ait Cyrillus, indicat divinitatem ; Deo enim proprium est esse lucem mundi. Deus enim per essentiam est lux spiritualis, increata, immensa, a qua omnis lux creata tam spiritualis quam corporalis, tam angelorum et hominum, tam solis et ccelorum, quam elementorum, velut radius a sole derivatur. Proprium vero Filio est, quod a Deo Patre per modum radii et lucis procedat, juxta illud Symboli Nicæui : « Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero : » ipse enim

procedit a Paire per intellectum et cognitionem, quasi verbum mentis, quod quasi lucidissimum speculum omnia représentât. Quocirca de eo ait Sapientia, cap. ni, vers. 26: « Candor est lucis æternæ, et speculum sino macula Dei majestatis, et *imago* bonitatis illius. » Atque ex Sapiente Apostolus, *Hcbr.* i, 3 : a Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus, » etc. Et *Eccli.* xxiv, 6 : « Ego feci in cœlis ut oriretur lumen indeficiens. » Hæc de Christo qua Deus est; qua homo vero, missus est a Deo Patre in mundum, ut cum tenebris ignorantibus, infidelitatis et peccatorum obsitum, quasi sol cœlestis illuminaret, uti dixi cap. i, vers. 9 et seq.

Symbolice S. Gregorius, lib. XXV *Moral.*, cap. iv : « Lux æterna, ait, quæ Deus est, quanto immutabiliter fulget, tanto penetrabiliter videt, et neque occulta nescit, quia cuncta penetrat ; neque penetrata obliviscitur, quia incommutabilis durat. Proinde quoties indignum aliquid corde concipimus, toties in luco peccamus, quia ipsa nobis et non sibi praesentibus præsto est, et perverse gradientes in ipsam impingimus, a qua per meritum longe sumus. Cum vero nos videri non credimus, in sole clausos oculos tenemus. Illum videlicet nobis abscondimus, non nos illi. »

Idem S. Gregorius, lib. VII, epist. 32 *ad Domineum* : « Lux gregis, ait, flamma est pastoris. Decet enim pastorem, decet Dominicum sacerdotem moribus et vita clarescere, quatenus in eo, tanquam in vitæ suæ speculo, plebs commissa et eligere quod sequatur et videro possit quod corrigat. »

Veri. 47 47. Et si quis audierit verba mea, et non custodierit, ego non judico eum. — « Non custodierit, » id est mente non retinuerit, *non crediderit*, » ut habent Græca (quæ habent id est *crediderit*, pro quo Noster cum Syro et Arabico legit TrjTçç, id est *custodierit*, et sic explicat Christus, vers, sequent. : « Ego non judico, » r/. d. Ego non veni in carnem et mundum, ut cum judicem et damnem, sed ut redimam et salvem. Talis tamen qui non credit in me, jam judicatus est et damnatus per suam ipsius malitiam et infidelitatem, a*que per æternum Patris mei decretum. Patet ex sequenti; ita Cyrillus, Theophylactus, Leontius et alii. Vide dicta cap. m, vers. 18. Hoc autem decretum Patris ego exequar in die judicii, cum quasi judex redibo ut judicem mundum, qui jam veni quasi redemptor ut salvem mundum. Unde Chrysostomus : a Ego non judico, » hoc est, ait, q. d. Ego non sum causa perditionis illius, sed ipse sui ipsius, qui verba mea spernit.

Non enim veni ut judicem mundum, sed ut salvificem (salvum faciam) mundum, — id est homines mundi incolas : quia nunc tempus est misericordite, post autem judicii, ait S. Augustinus.

Veri. 48 48. Qui spernit me, et non accipit verba mea, HABET QUI JUDICET EUM.— q. d. Qui « IlOU UCCipil, » id est animo non amplectitur (et, ut paulo ante

dixit, non custodit), hoc est non credit verba mea, habebit Deum Patrem vindicem, qui cum puniet et damnabit per me judicem in die judicii. Nam, ut ait S. Augustinus, lib. I *De Trinit.* : « Non judicabit Christus ex potestate humana, sed ex potestate Verbi Dei. »

Sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die. — S. Augustinus, *tract.* 54, per « sermonem » accipit Christum ; hic enim erit judex in die judicii : « Satis, ait, manifestavit scipsum judicaturum in novissimo die ; scipsum quippe locutus est, scipsum annuntiavit, scipsum januam posuit, qua ipse ad oves pastor intravit. »

Planius et nervosius alii, q. d. Sermo meus a Judæis auditus, et non creditus, contra eos in die judicii accusabit eos cosque dignos gehenna muta voce proclamabit. Ha Rupertos : « Ille sermo, ait, quem audierunt, quem verum esse nescire non possunt, utpote magnificis operum testimoniis comprobatum, ille judicabit eum, ille arguet, ille convincet eum. Ubinam iste talis judex sedebit? Quales de solio suo voces aut sententias judicii sui dabit? Prope aderit, intus sedebit, in conscientia cujusque justas sententias terribiliter personabit. » Est prosopopoeia. Sermo enim Christi hic inducitur quasi persona et testis accusans incredulos apud Christum judicem in die judicii.

49. Quia ego ex meipso non sum locutus, sed Vcn.o qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, et quid loquar. — Tç quia dat causam cur sermo Christi Judæos condemnaturus sit; quia scilicet Christus hunc sermonem locutus est, non ex se, sed ex Patris mandato : quare qui illi non credit, Deo non credit ; qui illum sprexit, Deum sprexit, ideoque cum judicem et vindicem experietur. Ita Syrus. Paulo aliter Rupertos : « Inde, inquit, sermo, quem locutus sum, fortitudinem habet judicandi, quia ego cuma meipso non loquor. » Porro S. Augustinus, S. Ambrosius et Beda censent Christum hic de se loqui, quatenus Deus est, q. d. Ego Christus qua Deus, ex me non loquor, sed ex Patre, (pii dedit mihi mandatum quid dicam et loquar, hoc est, dedit mihi divinam naturam, et cum ea omniscientiam omniemque dicendi et loquendi vim. Audi S. Augustinum : « in Sapientia Patris, quod est Verbum, omnia mandata sunt Patris : dicitur autem mandatum datum, quia non est a scipso is cui dicitur datum. Est autem dare Filio, Filium gignere. » Porro Chrysostomus : « Omnia hæc, ait, propter eos dicebantur, ut nullam habeant excusationem. » Et Glossa : « Mandatum dedit Filio Pater, ipsum Verbum et sapientiam, in qua sunt omnia mandata, gignendo, sicut ei vitam dedit, ipsum, qui vita est, gignendo. »

Simplicius S. Cyrillus, Chrysostomus, Leontius et Theophylactus putant Christum hic loqui de se, quatenus ipse homo est : sic enim proprie accepit a Patre mandatum hæc illave dicendi et

loquendi, non alia. Demisse enim de se loquitur Christus, ut superbos Judæos, qui non credebant ipsum esse Deum, permoveat, *q. d.* Esto purus essem homo, ut vos putatis, tamen mihi credere deberetis, quia ego nihil ex me loquor; sed omnia quæ loquor, a Patre audiui, imo ab eo mandatum illa dicendi accepi. Hinc colligunt Doctores Theologi (etsi nonnulli id negent) Christum accepisse a Deo mandatum, uti dicendi omnia quæ dixit, sic et agendi omnia quæ egit. Si enim minora uti sunt loqui et dicere, mandavit illi Paler, erge et majora, uti sunt operari et facere virtutes et miracula.

Accommodatiliū est quod ait Rupertos : « Mandatum a Patre accepi, quid nunc dicam patienter contradicentibus, et quid in futuro iudicio loquar terribiliter, ubi nemo contradicere audebit, »

Loqui Quid dicam, et quid loquar. — Inter *dicere* et *ct dicere* jloc interest, quod *dicere* sit graviter quid dXTaoi? assercre, docere, predicare; *loqui* vero sit familiariter quid eloqui. Inde Varro, lib. V *De Lingua Latina* : « Loquar, ait, dicitur a loco; infans enim primo fari dicitur, deinde loqui. Loquitur ergo, qui suo loco quodque verbum sciens ponit, » Hinc *loquax*, qui nimium loquitur; *eloquens*, qui copiose loquitur; *colloquium*, cum conveniunt in unum locum loquendi causa. Hinc et *allocutum* mulieres ire aiunt, cum eunt locutum ad aliquem, consulendi causa. Ibidem Varro *dico* derivat a Græco id est iudico, sive jus dico. Hinc illa : « Indico bellum, Indico funus, Addixit premium. » Hinc *dictum* in mimo, *dictata* in ludo, *dictator* magister populi, quod is a Consule debeat dici. Hinc *doceo* declinatum, vel quod cum docemus, dicimus; vel quod qui docentur, inducantur in id quod docentur, ab eo quod scit ducere, qui est *dux* aut *ductor*, qui ita inducit, ut doceat : a docere *disciplina* et *discere*, litteris paucis commutatis. Ab eodem principio *documenta*, id est exempla, quæ docendi causa dicuntur. Hæc omnia Varro. Paulo aliter Rhetores : *Loqui*, inquiunt, est simpliciter disserere, vel enuntiare; *dicere* vero est ornate, disposite et diserte perorare. *Loqui* ergo est Dialecticorum, *dicere* Oratorum, ita Cicero, lib. *De Oratore*, et Quintilianus, lib. X, cap. vu.

Ver* so. Et scio quia mandatum ejus vita æterna est. — Hoc est, causa est et via ducens homines ad vitam æternam, juxta illud : « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata, » *Matth.* xix. Porro mandatum formaliter quoque est vita æterna, quia mandatum Dei est lex æterna, quæ vivit in ideis et æternis rationibus, quæ sunt in viva mente Dei. Verum de eo non agit hic Christus : asserit ergo mandatum esse vitam æternam causaliter, non formaliter; quia scilicet causal, meretur et efficit vitam æternam. Dicit hoc Christus, ait Chrysostomus, ut Judæos invitet ad sibi credendum in illis quæ mandato Patris loqueba-

tur; invitet, inquam, spe summi premii, scilicet vitæ æternæ, ac consequenter timore summi supplicii, si non credant, nimirum mortis æternæ in gehenna : hand enim per antithesin tacite eis comminatur, ac ne de eo dubitent, asseveranter ait : « scio, » *q. d.* Ex certa scientia dico et assevero quod mandatum Dei est causa vitæ æternæ, quia ego id a Deo ipso audiui, indegne certissimo scio id ab eo esse decretum, ut sit inviolabile. Simili modo ait Christus, *Joan.* xvii, 3 : « Hæc est vita æterna (id est via ad vitam æternam), ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum. »

Alludit Christus ad illud *Ecrit.* i, 5 : « Fons sapientiæ! » verbum Dei in excelsis, et ingressus illius mandata æterna. » Et ad *Baruch* cap. ni, vers. 9 : « Audi, Israel, mandata vitæ, etc. Disce ubi sil prudentia, ubi sit virtus, ubi sil intellectus, ut scias simul ubi sit longævitæ vitæ et victus, ubi sit lumen oculorum et pax. » « Si ergo, ait S. Augustinus, serm. 186 *De Temp.*, in fine, vultis vivero de Spiritu Sancto, tenete chantatem, amate veritatem, desiderate unitatem, et pervenietis ad æternitatem. »

Christus igitur omnem suam doctrinam omnesque suas ad populum conciones conclusit hic gnome : « Mandatum ejus vita æterna ut æternitatis jugem memoriam, et æternæ vitæ desiderium, quasi stimulum ad suam fidem moresque sectandum, iturus jam ad mortem, Judæis omnibusque posteris infigeret. Nil enim ita mentem ad bonum exstimulat, atque æternitatis seria et crebra meditatio. Nam, ut ait Psalles, Ps. cxviii : « Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis, » *q. d.* Omnes res sublunares* suum habent finem, at vero mandatum Dei non habet finem, sed durat in æternum, atque sui observatores ducit ad beatam æternitatem, contemptores vero ad supplicia et incendia æterna. « Momentaneum quod crucial, æternum quod delectat. Momentaneum quod delectat, æternum quod cruciat, »

Symbolice S. Augustinus : « Si Vita æterna, inquit, est ipse Filius, et vita æterna est mandatum Patris; quid aliud dictum est, nisi Ego sum mandatum Patris? »

Quæ ergo ego loquor (id est, qui meipsum Verbum annuntio, ait Interlinearas), sicut dixit mihi P. UIR, sic loquor, — id est, ait interlinearis : « Sicut verax me veritatem genuit, sic veritas me veritatem annuntio. » Et S. Augustinus : « Ita ille dixit ut verax, ita iste loquitur ut veritas; verax genuit veritatem. »

Hic redit Commentarius genuinus S. Cyrilli impressus inchoatquo librum nonum : nam quatuor meda libri Cyrilli, scilicet quintus, sextus, septimus et octavus, interciderunt: undo eos supplevit Judocus Clivæus, uti superius monui. Ego lameu manuscripto Cyrilli usus sum.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus ante institutionem Eucharistia; lavat discipulorum pedes. Secundo, vers. 17, prædicit se mox prodendum a Juda, cumque Joanni per buccellam panis indicat. Tertio, vers. 34, dat novum dilectionis mandatum, ac Petro trinam sui negationem prædicit.

1. Ante diem festum Paschae, sciens Jesus quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem; cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. 2. Et cœna facta, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariote : 3. sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit, 4. surgit a cœna, et ponit vestimenta sua; et cum accepisset linteam, praecinxit se. 5. Deinde mittit aquam in pelvim, et coepit lavare pedes discipulorum et extergere linteo, quo erat praecinctus. 6. Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus : Domine, tu mihi lavas pedes? 7. Respondit Jesus, et dixit ei : Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. 8. Dicit ei Petrus : Non lavabis mihi pedes in aeternum. Respondit ei Jesus : Si non laverò te, non habebis partem mecum. 9. Dicit ei Simon Petrus : Domine, non tantum pedes meos, sed et manus, et caput. 10. Dicit ei Jesus : Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed et mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes. 11. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum, propterea dixit : Non estis mundi omnes. 12. Postquam ergo lavit pedes eorum, et accepit vestimenta sua : cum recubuisset iterum, dixit eis : Scitis quid fecerim vobis? 13. Vos vocatis me Magister, et Domine; et bene dicitis : sum etenim. 14. Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus, et Magister; et vos debetis alter alterius lavare pedes. 15. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis. 16. Amen, amen dico vobis : non est servus major domino suo; neque Apostolus major est eo qui misit illum. 17. Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea. 18. Non de omnibus vobis dico : ego scio quos elegerim ; sed ut adimpleatur Scriptura : Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum. 19. Amodo dico vobis, priusquam fiat; ut cum factum fuerit, credatis quia ego sum. 20. Amen, amen dico vobis : Qui accipit si quem misero, me accipit ; qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. 21. Cum hæc dixisset Jesus, turbatus est spiritu; et protestatus est, et dixit : Amen, amen dico vobis : quia unus ex vobis tradet me. 22. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, hæsitantes de quo diceret. 23. Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus. 24. Innuit ergo huic Simon Petrus, et dixit ei : Quis est, de quo dicit? 25. Itaque cum recubuisset ille supra pectus Jesu, dicit ei : Domine, quis est? 26. Respondit Jesus : Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Judæ Simonis Iscariote. 27. Et post buccellam, introivit in eum satanas. Et dixit ei Jésus : Quod facis, fac citius. 28. Ille autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei. 29. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus : Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum : aut egenis ut aliquid daret. 30. Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo. Erat autem nox. 31. Cum ergo exiisset, dixit Jesus : Nunc clarificatus est Filius hominis; et Deus clarificatus est in eo. 32. Si Deus clarificatus est in eo, et Deus clarificabit eum in semelipso; et continuo clarificabit eum. 33. Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Quaeritis me; et sicut dixi Judæis : Quo ego vado, vos non potestis venire; et vobis dico modo. 34. Mandatum novum do vobis : ut diligatis in-

vicem , sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. 35. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. 36. Dicit ei Simon Petrus : Domine, quo vadis? Respondit Jesus : Quo ego vado, non potes me modo sequi; sequeris autem postea. 37. Dicit ei Petrus : Quare non possum te sequi modo? animam meam pro te ponam. 38. Respondit ei Jesus : Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi : Non cantabit gallus, donec ter me neges.

Vtr». i. 1. Ante diesi festum Pascha, — id est pridie Paschalis, puta die 13 primi mensis, cum pos-
AnChris- tridie, scilicet die 11 juxta legem a Judæis celo-
'bnnt' brandum esset Pascha, inquiunt Greci. Ipsi enim
jùxb» ex hisce Joannis verbis contendunt Christum ob
dedmo instantem passionem suam, uno die anticipasse
iiif? pascha illudquo celebrasse die 13, ac proinde
agnum comedissee cum pane fermentato, non in
azymo. Usus enim azymi 'panis incipiebat cum
Paschale die 11. Quocirca Christum consecrasse
Eucharistiam tunc in pane fermentato, ideoque
ipsi eandem consecrant et celebrant in pane fer-
mentato, non azymo.

Verum hoc repugnat cæteris tribus Evangelis-
tis, qui asserunt Christum celebrasse Pascha, et
instituisse Eucharistiam primo die azymorum,
quo Judæi immolabant pascha, id est agnum
paschalem. Ergo id fecit eodem die quo Judæi,
scilicet 14 die mensis, non 13. Sic enim lex, Exodi
xu, sancit et præscribit. Quod ergo Joannes ait,
Christum id fecisse a ante diem festum Paschæ, »
intelligit cum id fecisse die 14 ad vesperam, quæ
præcedebat festum Paschæ, hoc est primum
diem azymorum, qui erat 15 dies, puta mane
diei feriæ sextæ, sive dici veneris, quo crucifixus
est Christus.

Pro quo nota, quod licet immolatio agni fieret
die 11 ad vesperam, tamen festum primæ dici
azymorum proprie incipiebat postero mane diei
15. Atque hoc respectu ait Joannes Christum
celebrasse pascha ante diem festum Paschæ, quia
celebravit die 14 ad vesperam, quæ erat pridie
primæ diei azymorum, quæ incipiebat sequenti
mane dici 15. Cæteri vero tres Evangelista, quia
vesperam diei 14 qua immolabatur agnus pas-
chalis, nectunt cum postero mane dici 15 quasi
unum eundemque diem festum (festa enim ab
Ilebræis inchoabantur a vespera pridiana et du-
rabant ad vesperam postridianam, uti etiamnum
fit in Vesperis officii ecclesiastici), hinc dicunt
Christum celebrasse Pascha et Eucharistiam primo
die azymorum, id est 14 die mensis ad vesperam,
quia hæc erat inchoatio festi : vespera enim hæc
erat confinium diei 14 et diei 15; linebatur enim
in ea dies 14 et incipiebat dies 15, quaread utrum-
que diem perlinebat. Unde si eam accipias ut
finem dici 14, censenda est ipsa esse ante diem 15
sive ante diem festum Paschæ, hoc est, ante
primum diem azymorum. Sin vero eandem
accipias ul initium festi postridie 15 celebrandi,
sic ipsa perlinebat ad diem 15 vocabaturque

dies 15, sive prima dies azymorum, uti eam
vocant tres cæteri Evangelista, sicut dixi *iiatth.*
xxvi, 17.

Sciens Jesus quia venit hora ejus, ut (per
crucem et mortem) transeat ex hoc mundo ad
Patrem. — Alludit ad nomen Paschæ. Pascha
enim idem est quod *transitus*, vel potius *trans-
ullus*, ut dixi *Exodi xu, q. d.* Sciens Jesus jam
esse Pascha, id est festum transitus, quo Hebræi
olim, duce Mose, exierunt ex /Egypto et transie-
runt in terram promissam per immolationem
agni (hujus enim sanguine liberati sunt ab An-
gelo percutiente Ægyptios), quæ erat typus im-
molationis suæ futuras in cruce, per quam ex hoc
mundo transiturus erat in cælum et rediturus
ad Patrem in die ascensionis suæ, ita ut nos
eodem faceret transire, et post mortem ex mundo
salire in cælum : hoc, inquam, sciens, ipse ad
hunc diem se comparavit per actus heroicos
summæ humilitatis, qua pedes discipulorum
lavit, et summæ charitatis, qua Eucharistiam Chru-
t» instituit. Hisce enim se comparavit ad mortem,
et disposuit ad martyrium, ul nos doceret idem p& >nua,
facere, scilicet sub finem vita multiplicare et
intendero actus virtutum, presertim humilitatis et
charitatis, idque *primo*, quia decet nos quotidie Pn^o.
cum vita crescere et proficere, uti in annis, sic
et in virtutibus, ultimosque vita dies et horas
sanctissime transigere, ac cœlitum (ad quos as-
piramus et contendimus) vitam, cogitationes et
mores inchoare, sicut motus naturales eo velo-
ciores sunt, quo magis ad terminum suum ap-
propinquant, v. g., lapis sua gravitate eo velocius
descendit, quo magis appropinquat ad suum
centrum.

Secundo, quia decet nos fratribus, sociis, amicis
totique mundo, cum ex eo abimus, magnum
virtutis exemplum relinquere. Tenacius enim ea
inhærent animis amicorum, quæ abeuntes vel
morientes eis facimus et exhibemus.

Tertio, quia decet nos hac ratione ad genero-
sam mortem, ac subindo ad martyrium prepa-
rari illudquo quasi a Deo emereri. Sic S. Lau-
rentius biduo ante martyrium ad illud se com-
paravit, lavando pedes pauperum cisque the-
sauros Ecclesiæ, juxta S. Sixti Pontificis manda-
tum, distribuendo; atque hæc fuit illi occasio,
imo causa et meritum martyrii tam gloriosi. Idem
fecere SS. Marius et Martha conjuges eorumque
filii Abacum et Audifax, Persæ, qui Romam ve-
nientes ac visitantes martyres carceri inclusos,

'•onimque pedes lavantes cl alimenta ministrantes, meruere et ipsi illustrem martyrii agonem. Sic S. Cyriacus, Largus, Smaragdus et Sisinnius Diaconi, servientes decem/n millibus militum Christianorum, ac postea martyrur, qui Maximiano Imperatore damnati erant ad convehenda saxa, portandam arenam, parandam calcem, etc., pro fabrica thermarum Diocletiani Imperatoris, ac -enum onera humeris suis gestantes, cisque clemosynos a S. Marcello Pontifice, et Thrasone viro divite submissas afferentes el distribuentes, nobilem martyrii lauream in præmium adepti sunt, ul patet ex eorum actis apud Surium.

Porro aliter fideles et pii transeunt de hoc mundo, aliter infideles. Nam, ut ait S. Augustinus, *tract.* 55: «Aliud est transire de mundo, aliud transire cum mundo; aliud ad Patrem, aliud ad hostem. Nam et Ægyptii transierunt: non enim persequendo manserunt; non tamen pertransierunt per mare ad regnum, bed in mari ad interitum. »

Cum dilexisset suos (fideles cl domesticos, puta Apostolos quibus mox pedes lavit) qui erant in mundo. — Cyrillus putat hoc addi ad distinctionem angelorum, qui sunt in cœlo, non in mundo, id est in terra; S. Chrysostomus vero, Theophylactus cl Euthymius, ad distinctionem Patriarcharum et Prophetarum, qui jam non erant in mundo, sed limbo, utpote vita functi. Germanius et aptius referas ad id quod præcessit: « Ll transeat ex hoc mundo, n q. d. Jesus transiturus ex hoc mundo, cum in mundo, id est in tot tantisque mundi ærumnis, periculis, persecutionibus, postse relicturus esset Apostolos filios suos dilectissimos; hinc eorum misertus, antequam abiret, summam in cos dilectionem ostendit, ac summum contra omnes mundi tribulationes remedium dedit, nimirum Eucharistiam, ut in ea ipse præsens illis semper adesset cosque contra omnia adversa muniret et roburaret.

IN FINEM DILEXIT EOS. — «hl finem, » scilicet Vitæ, id est usque ad mortem, ait Cyrillus, S. Augustinus et Duperlus; sive *semper*, ut explicat S. Chrysostomus, /u>m. G9, et ex eo Hibera. Unde Nonnus: «Cum suos socios, impili, diluxisset ab initio, sic dilexit el ad finem; » zElhiopicus, in *sempiternum*.

Secundo, « in finem, » scilicet amoris el dilectionis, q. d. Extremo amore, et summe dilexit eos: ut Græcum rOx;, id est finis, ponitur pro ΤüiMÉCÏ, id est perfectio, uti explicant S. Chrysostomus, Leontius, Theophylactus. Accedit Euthymius, qui < m finem » exponit *vehementer* tûx; enim est rei finis, ultimum, extremum et summum, summa perfectio, exitus, consummatio, apex el culmen, q. d. Christus hactenus valde dilexit discipulos suos, sed jam ab eis abiturus el transiturus ad Patrem, perfectissimum amorem eis ostendit, lavando eis pedes, Eucharistiam instituendo, et ardentissima charitate

eos exhortando, et infiammando ad Dei amorem, constantiam omnemque virtutem. Prior sensus planior est el simplicior, ideoque primo a Christo intentus; posterior vero significatior el prægnantior, ideoque eum comitantor hic innuit et intendit Christus. Ha Toletus. Significat enim tantum fuisse suum erga discipulos amorem, ut. licet sciret sibi instare atrocissimam mortem, tamen ejus quasi oblitus, lotum se in amorem et obsequium discipulorum effuderit. Quocirca S. Thomas, *Opuse.* LVII, loquens de institutione Eucharistiae ex summo Christi amore, ait: a Unde ut arctius charitatis hujus immensitas fidelium cordibus infingeretur, in ultima cœna, quando pascha cum discipulis celebrato, transiturus erat de hoc mundo ad Patrem, hoc Sacramentum instituit, tanquam passionis suæ memoriale perennes, figurrum veterum implctivum, miraculorum ab ipso factorum maximum, el de sua contristatis absentia solatium singulare. »

Symbolice: S. Augustinus el Beda per finem Cbn.tot accipiunt Christum. Christus enim a est finis legis,» *Rom.* X, 4. Dilexit ergo ipsa suos «in finem,» id est propter se aut suam gloriam illis communicando. Audi S. Augustinum: a In finem dilexit, ut et ipsi de hoc mundo ad suum caput dilectione transirent; quid est enim in finem, nisi in Christum? Finis enim legis Christus, finis perficiens, non interficiens: vel in finem, id est usque ad mortem, non tamen dilectionem morte finivit, vel usque ad mortem dilexit, id est usque ad mortem dilectio ipsa illum perduxit. » Et Interlinearis: Dilexit suos in finem, inquit, nimirum pro eis moriens, ut ejus dilectione ipsi transirent de mundo.

2. Et coeva facta, cum diabolus jam misisset Ven.i. ix con, ut traderet eum Judas (filius) Simonis Iscariote. — q. d. Peracta cœna agni legalis, item cœna communi, ante cœnam sacram, id est ante institutionem Eucharistiae, Christus lavit discipulorum pedes. Volebat enim hac lotionem ostendere, quanta puritate el humilitate accedendum sil ad Eucharistiam. Nota: Christus hic Irilplicem cœnavit cœnam cum Apostolis. *Prima* fuit cærmonialis, qua comedit agnum paschalem, u. *Secunda* fuit communis, sive usualis: quia enim in amplis familiis multarum el edacium personarum, agnus non sufficebat ad explendam omnium famem, hinc post ejus esum succedebat cœna communis, qua alias carnes et cibos more aliorum dierum comedebant. *Tertia* fuit cœna Eucharistiae. Itaque Christus post duas priores cœnas, ante hanc tertiam lavit Apostolorum pedes, ob causam jam dictam. Inde liquet lotionem hanc pedum faciam a Christo, non fuisse illam communem el usitatam apud Judæos el Gentiles, qua hospitibus et convivis ante convivium, pedes (iis enim nudis incedebant) lavare solebant, sed fuisse lotionem Sacramentalem, qua scilicet Christus discipulos præparabat ad lûirli-

rlslam sumendam; Christus enim lotionem communem traduxit ad lotionem caeremonialem et sacram. Perperam ergo nonnulli ex hoc loco arbitrantur Christum lavasse pedes discipulis post Eucharistiam, ante sermonem illum prolixum, quem post eam ad ipsos habuit, uti subdit Joannes. Ita arbitratus est S. Cyprianus (vel quisquis est auctor), tract. De *Ablutione pedum* : « Jam, inquit, Sacramenta corporis sui Apostolis Dominus distribuerat, jam exierat Judas, cum repente de mensa surgens, linteo se praecinxit, et ad genua Petri lavaturus pedes ejus, ipse genibus flexis Dominus, servo consummate humilitatis obtulit famulatum, »

Cum diabolus, etc., — *q. d.* Cum Christus jam prodendus esset a Juda, suasu diaboli, et occidendus a Judæis, voluit Christus ante mortem sibi instantem, sui memoriale perpetuum nobis relinquere, scilicet Eucharistiam, quæ ejus passionem et mortem pro nobis obitam jugiter in memoriam revocaret, itaque nos in ejus amorem vicarium accenderet. *Secundo*, meminit Joannes proditiōis Judæ, ut Christi eximiam humilitatem, patientiam et charitatem exaggeraret, *q. d.* Christus cum jam sciret se venditum, et mox prodendum a Juda, adeo tamen in amore discipulorum perstitit, ut eis, imo ipsi Judæ, pedes lavare voluerit. Ita S. Cyrillus, Chrysostomus, Augustinus, Theophylactus, Euthymius et Ilupertus. Dicit autem diabolus proditiōem hanc immisisse in cor Judæ, ut ejus indignitatem et atrocitatem significet, scilicet eam fuisse tantam, ut non nisi diaboli opus esse potuerit.

V«». s. 3. Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit. — *Primo*, *q. d.* Cum sciret Christus se esso talem et tantum, ut omnia haberet in sua potestate, imo se esse verum Deum de Deo vero, ac, uti a Deo exierat, sic ad Deum mox rediturum, et sessurum a dextris Dei; tamen adeo se demisit et humiliavit, ut genu flexo voluerit lavare pedes discipulis suis, imo ipsimet Judæ proditori suo. Ha Cyrilus, Augustinus, Beda et S. Gregorius, lib. III *Moral.*, cap. iii. Addit Maldonatus Christum scivisse omnia sibi a Patre tradita esse, id est jam sibi licere ex Patris praescripto perficere omnia, quæ sibi commisisset; ante non licuisse sibi mori, quia tempus a Patre constitutum nondum advenerat, jam venisse tempus, quo omnia sibi concessisset, omnia sibi licere agere, quæ ad hominum redemptionem perlinerent: tale autem erat lavare pedes discipulis, ideoque eos lavare voluit.

Trescati- *Sotando*, aptius et efficacius, Joannes hic assignat tria motiva, sive tres causas, quæ Christum
**
' dimlr impulerunt ad hanc lotionem pedum discipulorum. *Prima* est, quia omnia dedit ei Pater in
Pnu,». n)anlls> p ijest qU; a Pater ei credidit hominum salutem ejusque omnimodam curam ei tradidit et commi-il : hæc enim cum incitavit, ut stupenda

hæc sumtnæ humilitatis et charitatis opera hominibus ante discessum suum ederet et imitanda relinqueret. Quid sit Christo omnia a Patre esse tradita, dixi *Matth. xi*, 27.

Altera causa fuit, quia « a Deo exivit, » *q. d.* Seenod* Decuit ut Christus Filius Deo Patri summam hac lotionem charitatem et reverentiam exhiberet; nulla enim re nngis honoratur et delectatur Deus, quam humilitate nostra. Humilitas ergo est summa laus Dei.

Tcrha fuit, « quia ad Deum vadit, » *q. d.* Scie- Terni, bal Christus instare sibi mortem, et ultimum vitæ actum pro salute hominum, qui debet esse excellentissimus et summæ vitæ virtutis; quare summum hic humilitatis et charitatis actum edere, et posteris quasi testamento relinquere voluit: ita Toletus.

4. Surgit a coena, et ponit vestimenta sua : It v n. t COM ACCEPISSET LINTEUM, PRJECINXIT SE. — Joannes sigillatilo omnes lotionis Christi actus, conditiones et circumstantias recenset, ut ostendat quam Christus in hoc opere, uli et cæleris omnibus, fuerit attentus, sedulus, exactus, eximius, servansque ro id est decorum, ut nos idem doceret facere etiam iu rebus minimis, juxta illud : « In omnibus operibus tuis præcellens esto, » *Eccli. xxxiii*, 23.

Ponit vestimenta sua, — scilicet extimam tunicam, retenta interiore, ne corpus nudaret; aut potius vestem comatoriam, quam supra vestem communem coenaturi de more assumebant: Græcc enim est inatta, id est testes *extimas*, hoc est vestem extimam, qualis est toga, vel pallium. Est enallage numeri, quia ponitur numerus pluralis pro singulari.

Precinxit se — linteo, tum ne vestes suas sordidaret, tum ut expeditior esset ad opus lavandi, tum ut et pedes ablutos extegeret, tum ut ad servile hoc ministerium servilem habitum et vestem congruam assumeret, itaque plano se demitteret et humiliaret. « Quid autem minim, ait S. Augustinus, si surrexerit a cœna et posuerit vestimenta sua, qui cum in forma Dei esset, semel ipsum exinanivit? » Humilitas enim est propria Christi et Christianorum virtus. Humilitas est virtutum the.-aurophylacium, ait S. Basilios, cap. xv! *Constitui*. Humilitas est Christianismi signum, ait S. Macarius, *homil.* 15, quo qui caret, vas est diaboli: humilitas est saburra >irluluin.

Audi S. Augustinum, in *Psal. xxviii*, cone. 1 : « Quod David prostravit Goliath, Christus est qui occidit diabolus. Quid est autem Christus qui diabolus occidit? Humilitas occidit superbiam. Cum ergo Christum nomino, fratres mei, maxime nobis humilitas commendatur. Viam enim nobis fecit per humilitatem, quia per superbiam reces-seramus a Deo: redire ad eum nisi per humilitatem non poteramus, et quem nobis præponeremus ad imitandum, non habebamus. Omnis enim

mortalitas hominum superbia tumuerat. Etsi existerai aliquis humilis vir in spiritu sicut erant ITophetæ. Patriarch®, dedignabatur genus humanum imitari humiles homines. Ne ergo dedignaretur homo imitari hominem humilem, Deus factus est humilis, ut vel sic superbia generis humani non dedignaretur sequi vestigia Dei. »

5 5. Deinde niit it aquam in pelvim, et coepit LAVARE PEDES DISCIPULORUM, ET EXTERGERE LINTEO, *Qvu* erat præcinctus. — Notant S. Chrysostomus, Thcophylactus et Euthymius Christum hæc omnia per se solum, sine alicujus ope vel ministerio fecisse, ut nos erudiret quam sedulo, accurate et studiose aliis servire debeamus. Addit Euthymius Christum per se ab hero domus pelvim petivisse, aquam hausisse el bajulasse. « Quid minim, ait S. Augustinus, *tract.* 55, si misit aquam in pelvim, undo lavaret pedes discipulorum, qui in terram sanguinem fudit, quo immunditiam dilueret peccatorum? quid mirum, si linteo, quo erat præcinctus, pedes quos laverat tersit, qui carne, qua erat indutus., Evangelistarum vestigia confirmavit?

Symbolice S. Ambrosius, Prol. lib. I *De Spiritu Sancto* : a Hæc eral aqua, inquit, ros ille cœlestis; hoc prophetabatur, quod rore illo cœlesti discipulorum suorum Dominus Jesus pedes lavaret. » Et mox : « Veni ergo, Domine Jesu : exue to vestimenta tua, quæ propter me induisti, esto nudus, ut nos misericordia tua vestias. Procinge te propter nos linteo, ut nos tui muneris immortalitate procingas. Mitte aquam in pelvim, lava non solum pedes, sed etiam caput. Nec solum corporis nostri, sed etiam mentis vestigia volo exuere, omnes nostro sordes fragilitatis, ut et ego dicam : Nocte exui tunicam meam, quomodo induam eam? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? v *Cant.* v. Vido ibi dicta.

Ven. 6. G. Venit ergo ad Simonem Petrum, — ut scilicet a Petro, quasi a capite et primate Apostolorum, uti alias, ita et hic lotionem inciperet. Si enim prius venisset ad alios Apostolos, utique illi hanc Domini sui tantam, tamque insolitam demissionem recusarent, ©que ac Petrus; sed, cum Petrum a Christo reprehensum acquiescere viderunt, acquieverunt deinde et ipsi sibi que pedes a Christo lavari permiserunt. Ita S. Augustinus, Beda, Rupertos, Maldonatus et alii.

Tropologice : indicat hic Christus visitationem et reformationem a capite, et iis qui prosunt, inchoandam esse; sic enim fideles eis subditos facile licebit reformare. Orígenes tamen el Leontius censent Petrum in hac lotionem fuisse ultimum. Idem cum Chrysoslomo, Theophylacto, Euthymio opinantur Christum primo omnium lavisse pedes Judæ, ut cum emolliret et a scelere prodicionis revocaret, ulque nobis daret exemplum amoris inimicorum, ut maleficia beneficiis compensemus, ipsisque co magis beneficiamus, quo magis ipsos in nos maleficos sentimus.

Et dicit ei Petrus : Domine, tu lavas miri pedes? — id est lavare paras. Significatur actio inchoata, vel potius destinata; necdum enim Christus lavare coeperat. Dixit hoc Petrus stupens et admiraos tantam Christi humilitatem, ex profunda ejus reverentia, ait Cyrillus; undo verba ejus singula habent emphasin : a Tu, » qui es Rex regum el Dominus dominantium, « mihi, » qui sum vilis piscator et Ierro vermiculus, a lavas » manibus tuis benedictis, « pedes » meos lutulentos, spurcos et fetidos. « Cogitanda sunl hæc, ait Augustinus, potius quam dicenda; ne forte quod ex iis verbis aliquatenus dignum concepit anima, non explicet lingua. »

7. Despondit Jesus, et dixit ei : Quod ego facio, Ven. i tu nescis modo, scies autem postea. — Significat Christus in hac lotionem pedum occulta latere mysteria, quæ Petrus necdum cognoscebat. « Petrus, ait S. Ambrosius, lib. *De iis qui initiantur*, cap. vi, non advertit mysterium, et ideo ministerium recusavit, quod gravi humilitatem servi crederet, si sibi obsequium Domini patienter admitteret. » Ait ergo Christus : Hoc mysterium modo nescis, sed scies postea. Scilicet *primo*, cum paulo post vers. 14, dicam me hoc facere, ut tibi, et Apostolis cætris que fidelibus dem exemplum summæ humilitatis et charitatis, quod imitemini. Ita Cyrillus.

Secundo, quia hac lotionem significatur pœnitentia, quæ promitti debet Eucharistias, uti tu, o Petre, intelliges post missionem Spiritus Sancti, ipse enim vos docebil omnia. Ita S. Cyprianus, *tract. De Cæna Domini*; S. Pacianus, *epist.* I *Contr. Novat.*; S. Gregorius, lib. IX, *epist.* 39, idque insinuant quoque S. Augustinus et Bernardus. In hujus rei symbolo sacerdotes Aaronici, ingredienti templum ad sacra faciendum, lavabant manus et pedes in labro æneo ad hoc erecto ante Sanctum, idque puritatis corporalis causa, ut per illam puritatis spiritalis in mente admonerentur, *Exodi* XXX, 19.

Peculiaris est hic S. Ambrosius, qui lib. III *De Lotio pc-Sacram.*, cap. i, cl lib. *De iis qui initiantur*, cap. vi, d^h raail censet hanc corporalem pedum ablutionem omnibus fidelibus esse necessariam ante baptismum, ut per eam prepararentur ad sacram Synaxim, sicut ad eamdem Christus hic preparavit Apostolos pedes eis abluendo. Quare hanc pedum lotionem esse Sacramentale quippiam, sive ritum sacrum a Christo hic sancitum, quo contra diaboli supplantationem muniamur. Hinc ipse inter alias baptismi cæremonias, sive ritus, annumerat pedum lotionem : unde illa in usu fuit Mediolani, ut mox dicam. Hinc et S. Bernardus, *serm. De Cæna Domini*, hanc pedum ablutionem vocat Sacramentum, innuitque eam valere ad remissionem peccatorum venialium : u Nam ut de remissione quotidianorum non dubitemus, inquit, habemus ejus Sacramentum, pedum ablutionem. » Sed S. Bernardus ibi per *sacramentum* mlçllgil

Re*p.
Viimo.

symbolum , typum , figuram , significationem mysticam, uti ipse paulo post explicat, de quo mox plura.

Symbolice : Orígenes et S. Hieronymus , epist. *ad Damasum, de prima visione isaiae*, censent Christum lavissee pedes Apostolis, ut eos prepararci in praedicationem Evangelii!, juxta illud : « Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! » *Isaiae* cap. 1 u, vers. 7; *Horn.* cap. x, vers. 15.

Brundo. *Secundo*, S. Ambrosius , lib. *De iis qui initiatur mysteriis*, cap. vi, censet Christum in baptismo abluere peccata actualia, abluendo caput ; hic vero abluendo pedes, abluisse reliquias peccati originalis, id est motus concupiscentias; hac enim lotionem pedes, id est affectus eorum, roborasse, ut cupiditatibus genere resistant.

Tritio. *Tertio*, S. Augustinus et S. Bernardus, *De Cana Domini* : « Pedibus, inquit, quibus terram calcamus, significantur terreni amores, sordes et defectus, qui, dum in terra, id est inter res terrenas, conversamur, velóti pulvis aut lutum nostris pedibus , id est affectibus, adhærescunt, quos abluere oportet per lacrymas et poenitentiam, præsertim ante sanctam communionem.

Quarto. *Quarto*, S. Cyprianus *De Cana Domini*, et S. Gregorius, lib. IX, *epist.* 39 : Pedum, inquit, qui sunt infima et ultima pars hominis, lolio, significat non tantum exteriora opera nobis esse scrutanda, sed descendendum nobis esse in imas et intimas conscientiae latebras, easque ab omni occulta macula et prava intentione esse expurgandas, per contritionem, lacrymas et gemitus.

Mos h- i i! il! 'ja.'n.n, baptizandis pedes abluerentur ab Episcopo, ac in Molio, deinde a sacerdotibus et clericis in fonte, qui ad ikX ii hoc erectus erat ante fores Ecclesiae; Episcopus deinde pedes a se ablutos osculabatur, et posterior pars pedis imi super Episcopi caput imponebatur. Hunc morem refert et defendit S. Ambrosius, lib. III *De Sacram.*, cap. i, dicitque cum a S. Petro et Christo hoc loco manasse, unde miratur eum in Ecclesia Romana non servari. Et Concilium Toletanum XVII, cap. in, sancit ut Episcopi et sacerdotes lavent pedes fidelium in cœna Domini, ad exemplum Christi, jubetque revocari ejus usum intermissum. Hoc autem Concilium celebratum fuit aera 732, hoc est anno Christi 694.

Causam hujus lotionis mysticam affert idem Ambrosius, lib. *De initiandis*, cap. vi, dicens : « Mundus erat Petrus , sed plantam lavare debebat : habebat enim primi hominis de successionem peccatum , quando cum supplantavit serpens et persuasit errorem ; ideo planta ejus abluatur, ut hæreditaria peccata tollantur. » Alludit ad illud Dei ad serpentem de homine : « Tu insidiaberis calcaneo ejus, » *Genes*, m, 15. Idem Ambrosius, lib. III *De Sacram.*, cap. i : « Quia Adam, ait, supplantatus a diabolo est, et venenum ei effu-

sum est supra pedes, Ideo lavas pedes, ut in ea parte, in qua insidiatus est - serpens , majus subsidium sanctificationis accedat, quo postea te supplantare non possit. Lavas ergo pedes, ut laves venena serpentis. Ad humilitatem quoque proficit, ut in mysterio non erubescamus, quod non dedignamur in obsequio. »

Alia causa magis litteralis erat, quia baptizandi olim nudis pedibus incedebant, ut humilitatem præ se ferrent. Unde hæc nuditas vocatur humilitas pedum a S. Augustino, lib. II *De Symbolis ad catech.*, cap. i ; quare sordes nudis pedibus contractas abluerebant. Hic mos a Mediolanensi Ecclesia ad alias manavit, ut patet ex S. Augustino, epist. 118 *ad Januar.*, et epist. H9. Unde et Palladius, in *Lausiac.*, cap. lxxiii, narrat Serapionem Sindonitam duos mimos convertisse cisque pedes abluere, ac deinde eos baptizasse; postea vero, quia nonnulli putabant hanc ablutionem pedum ad salutem sufficere, nec opus esse baptismo, hinc ablutio illa vetita fuit in Concilio Elibertino, cap. xlviii. Ecclesia tamen Mediolanensis in sua consuetudine pedes abluendi perstitit : abluere autem pedes baptizandorum solebat die jovis sancto, eadem die qua Christus lavit pedes Apostolorum, ac deinde Vigilia Paschalis eosdem baptizabat. Postea cœperunt pedes abluere post baptismum, ipso sabbato sancto. Verum quia hæc ablutio pedum derogare videbatur baptismi, quasi ipse non omnem culpam et poenam peccatorum aboleret, sed pro venialibus abolendis opus adhuc esset ablutione pedum; hac de causa Concilium Elibertinum in Hispania ritum hunc abluendi pedes sustulit. Ita Gabriel Vasquez, III *p.*, tract. *De baptismo*, disput. 166, cap. v, in fine. Ubi et addit in Hispania ritum hunc abluendi pedes viguisse, alioqui enim illum ibidem non vetuisset Concilium Elibertinum. Fuit de hoc ablutionis pedum ritu agit Josephus Vicecomes, lib. III *De Ritibus baptismi*, cap. xvii et seq., omniaque a me dicta confirmat et probat. Porro ex S. Augustini epistola 119, liquet baptizandos die jovis sancto, non solum pedes, sed et lotum corpus abluere, ut sordes corporis jejuniis quadragesimali contractas abluerent, itaque se ad baptismum sabbato sancto decenter suscipiendum disponent, ne corporo immundo et sordido illum susciperent. Rursum apud varios, imo apud eosdem, variis temporibus varius erat abluendi mos. Alii enim ante baptismum , alii post eum, alii tam ante quam post abluerebant, alii pedes duntaxat, alii pedes et lotum corpus ; nunc autem hæc omnia cessant : jamdiu enim hic abluendi ritus exolevit, uti notat Vasquez.

Hinc rursum Mediolani, eodem die jovis sancto, Episcopus multis et clero Christi exemplo pedes lavabat. Idem faciunt Superiores in multis Capitulis et monasteriis. Imo Romanus Pontifex quotannis eodem die, ut hanc lotionem Christi repræsentet, solet duodecim pauperibus manibus

propriis pedes nō habuerō quō deinde nova veste donare et convivio excipere.

■ n. s. g. Dicit ei Petrus : Non lavabis anni pedes f h ?*j» in Trnxi. — Orígenes accusat Petrum protervo? t n. j- audaciæ et inobedientiæ : sed recte excusat eum dnnwo-g Augustinus, tract. fiG, quod hrec ejus vox processerit n summa fide, reverentia, timore, humilitate cl dilectione, q. d. Ego sum vilis homuncio, tu es Rex gloriæ et Dominus majestatis: quare non patiar te mihi lavare pedes. « Ego (sunt verba Cypriani, tract. De Ablut. pedum), si oportuerit me mori tecum, paratus sum; hoc enim debeo. hoc amplector. Pro te libenter cervicem porrigo percussori; sed Deum meum et Dominum meum ad pedes meos prostratum non patior, non audeo sustinere, j)

Respondit ei Jesus : Si non laverò te, non habebis partem mecum. — Primo, S. Augustinus hoc mystice accipit, 7. d. Nisi per poenitentiam (quam lotio pedum repræsentat et excitat) laverò peccata tua venialia, non dabo tibi Eucharistiam, quam jam instituere paro, nec ingredieris cælum, quia nil coinquinatum in illo ingreditur. Sic et S. Cyprianus, tract. De Ablut. pedum.

Secundo, S. Chrysostomus et Cyrillus, q. d. Nisi susceperis humilitatis documentum, quod ego hac lotionem pedum tibi trado, non habebis partem mecum; quia soli humiles Dei gratiam et gloriam nanciscuntur.

Terito, genuine ad litteram, 7. d. Si, o Petro, te mihi resistentem non laverō, id est si obstinate persistas in inobedientia, ut nolis tibi a me lavari pedes; tu quia inobediens, non habebis partem mecum, id est non communicabis mecum in mensa Eucharistica, non dabo tibi partem panis consecrandi in corpus meum, a sacra synaxi te excludam, non habebō te familiarem et consocium. Minatur enim Christus Petro privationem suæ familiaritatis et Eucharistie, non autem gratiæ et gloriæ; licet enim acrius Petrus obediret, id tamen erat ex profunda humilitate cl reverentia, ideoque venia dignum. Ita Toletus, qui el rationem addit : Minatur, inquit, Petro, quod non sit ei daturus Eucharistiam, per quam Christus in eo et ipse in Christo mansurus erat; ad hoc enim præcipue lavabat ipsorum pedes, ut dispositis et mundis seipsum in cibum daret, et realiter cum eis uniretur. El hoc est quod Petro comminatur : Si non te laverò, non eris particeps mei; nam convivium mei ipsius modo præparo, iis solis quos laverò daturus. Petrus verbum hoc distincte non intellexit, tunc quando prolatus est; sed id tantum concepit nihil se cum Christo habiturum commune, ab eoque se separandum, nisi lotus fuisset; quod quidem magna erat poena; postea tamen rei mysterium cognovit. Similis phrasis csl III Reg. xti, 1G, ubi populus offensus swvitia Itoboam, nil : a Quæ nobis pars in David l vel quæ hæreditas in filio Isai? » q. d. Nolumus deinceps amici familiares et sub-

diti esse familia» Davidis, sed alluni nobis creabimus regem.

Ita S. Basilius, orat. De Peccato : « Hanc ob rem, inquit, a Christo in Petrum ejusmodi facto» sunt minæ, ut nisi promptitudine ac velocitate obedientiæ voluntatem suam correxisset, non illi illæ beatitudines a Deo in cum profecia?, non dona, non promissiones, non etiam illa ipsa Dei et Patris talis ac tante erga unigenitum Filium propensæ voluntatis declaratio suffecissent ad præsentem inobedientiam expiandam.

Hinc idem S. Basilius ex hoc loco duas insignes colligit regulas morales, regul. 12, cap. 11. Prima est : « Qui jussis Domini adversatur, licet id pio et amico animo faciat, is tamen ob eam causam abalienatur a Domino, n Altera est : a Quod quidquid a Domino dicatur, id summa cum animi expletione debemus suscipere. »

Porro, ex hoc loco S. Ambrosius putavit lotionem pedum omnibus fidelibus esse necessariam in baptismo, quasi præparationem et dispositionem ad Eucharistiam a Christo sancitam, uti dixi vers. 7.

9. Dicit ei Simon Petrus : Domine, non tantum Vci 6-9- PEDES MEOS, SED ET MANUS, ET CAPUT. — PetCUS ictus hac Christi comminatione, quasi fulmine, illico Christo obedit ac plura quam Christus postularet, offert, scilicet manus et caput, quæ alias subinde lavari solent. Hinc S. Basilius, in Degul, brevior., resp. GO, utilem dat regulam : « Rescindendum, inquit, est quidquid præter præceptum Domini ante statutum est. Hoc aperte demonstrat in apostolo Petro, qui ante statuerat : Non lavabis mihi pedes in æternum; ubi vero affirmative audivit Dominum dixisse : Nisi laverò te, non habebis partem mecum; confestim sententiam mutavit et dixit : Domine, non tantum pedes, sed et manus. »

Rursum Basilius, ficspons. 233, ex hoc loco docet obedientiam cæternis virtutibus esse præferendam : Petrus, ait, cum ei talium ac tantorum tili recto factorum testimonium a Domino fuisset rraf.cn' datum, atque eo modo appellatus, et beatus laudatus, ubi una tantum in re, ab obedientia visus est discedere, atque hoc ipsum non ex negligentia superbiave, sed ex reverentia honoreque erga Dominum suum; propter hoc ipsum tantum ei dicitur: a Nisi lavoro te, non habebis partem mecum. »

10. Dicit n Jesus : Qui lotus est, non indiget Vif* ia NISI UT PEDES LAVET, SED EST MUNDUS TOTUS. — Nota, Christum hic alludere ad eos qui se lavant in balneis, qui toti quidem loti et mundi ex eis exeunt; sed quia pedibus nudis terram calcant, itaque pedes inquinant, idcirco eos tantum deinde lavant. Nota secundo, Christum per anagogen, hic more suo a lotionem corporali ad spiritualem assurgere, 7. d. Qui lotus est spiritaliter per baptismum, quo ego vos, o Apostoli, abluī; aut qui lotus est per contritionem et poenitentiam, hic

tolus csl mundus in anima , sed tamen indiget ut solos pedes lavet, id csl ut animi affectus, qui ex terrenarum rerum, in quibus versantur, contagio subinde maculantur et leves sordes contrahunt, sæpe expurget per contritionem, castigationem corporis et similes virtutes (quarum hæc lotio mea est symbolum), præsertim ante sacram Synaxim et sumptionem Eucharistiae. Sic fere S. Augustinus, Beda, Ilupertus et S. Bernardus, serm. *In Carna Domini*, quem audi : « Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet. Lotus est, qui gravia peccata non habet, cujus caput, id est intentio, et manus, id est operatio et conversatio, munda est; sed pedes, qui sunt animæ affectiones, dum in hoc pulvere gradi-mur, ex toto mundi esse non possunt, quin aliquando vanitati, aliquando voluptati aut curiositati, plusquam oporteat, cedat animus vel ad horam. In nullis enim offendimus omnes. Verumlamen nemo contemnat aut parvipendat. Impossibile est enim cum ei' salvari, impossibile est ea dilui nisi per Christum Jesum, et a Christo (I). »

Igitur Christus hac lotionem pedum expurgavit Petri et Apostolorum peccata, venialia præsertim, quia per illam ac per taulam suam demissionem compunxit eorum mentes, cosque admonuit interns lotionis per contritionem faciendas in anima, per quam venialia peccata expiantur.

Hac de causa sacerdotes in veteri Testamento lavabant pedes et manus ante sacrificium, uti jam dixi. Idem fecere Gentiles multi, quos recenset Brissonius, lib. I *De Formulis Doman.*, pag. 4. Idem olim fecere Judæi, ut palet Mora vn,4, et ctiamnum faciunt.

Denique, S. Augustinus, epist. 108 *ad Scelucianum*, ex rii qui lotus csl, probabiliter colligit Petrum et Apostolos ante Eucharistiam fuisse baptizatos, tum quia nemo capax est Eucharistie», nisi baptizatus; tum quia ante mortem Christus cos baptizavit; nam posi mortem neminem baptizavit, constat autem ipsos omnes a Christo, vel immediate, vel mediale luisse baptizatos. Denique rē lotus proprie lotionem , quæ til in baptismo, notaro videtur.

Er VOS MUNDI ESTIS , SEU NON OMNES. — Tacite Christus pungit Judam, ut a sua proditionis machinatione et scelere resipiscat; noluit tamen eum nominare, ne infamaret et ne Apostoli in cum ut proditorem insurgerent cumque male tractarent.

(I) Ad convivium vocati solebant prius lavari in balneo ; in domo vero convivaloria nonnisi pedes, quibus in via pulvis aut sordes adhæscant, a sers is abluebantur, ne macularentur lecti super quibus accumtabant, ut ex profanis scriptoribus probat Wetslenius. Idem hoc eliam apud Judtvs receptum esse videtur, atque hoc ritu discipuli procul dubio defuncti eram. Quapropter Chrisius dixit, lotis non alia lotionem opus esse nki j«dum, ut totum corpus purum sil.

11. Sciedvt f.nix quisnam r«'rr qui traderet Vr-«. n. EUM ; I'ROPTEREA DIXIT ; **Nox** ESTIS MUNDI OTITES. —

Hinc S. Augustinus, lib. II *Cernir. Pelii.*, cap.xxn, colligit Judam lune presentimi fuisse, ac proinde a Christo lotum S. Synaxim sumpsisse ; licet S. Cyprianus, tract. De *Ablut. pedum*, neget Judam lotioni et consequenter Eucharistiae interfuisse.

13. Vos VOCATIS MF. MAGISTER ET DOMINE; ET DENE V t- II. dicitis : sum etenim. — « Magister et Domine. » Christus non tantum qua Deus, sed etiam qua homo erat magister et dominus omnium hominum et totius mundi, nec tantum exterius loquendo docebat, uti faciunt communes magistri, sed interius mentes illuminabat, et voluntatem quocumque vellet, impellebat; unde ipse solus perfectus, coelestis et divinus est magister, uti ipse ait *Maitii.* xxiii, 10. Nide ibi dicta.

17. Exemplum enim dedi vobis , ut quemadmodum v»n. ij. **EGO FECI VOBIS, ITA ET VOS FACIATIS. — OOU mihi,** utpote jam eunti ad mortem , sed aliis proximis — **ris-** vestris, cum necessitas aut pietas id exiget; v. g., » -ris-cum hospites peregre veniunt. Nam, ut ait S. Gregorius, *l'raefat. in libros Dialog.*, «ad amorem patriæ cœlestis plus exempla quam prodicamenta succendunt, o Unde « Jesus cœpit • primo « facere, » deinde « docere, » Act. i, 1, plusque docuit facio quam verbo. Hinc S. Basilius, lib. I *Moral.*, regul. 70, cap. x, docet cum qui præst, debere prius facere ea quæ subditos facienda esse docet, ac cap. xxiv, docet eum uti dignitate, sic et humilitate subditos præire oportere. Providebat Christus Apostolos paulo post inter se superbe disceptaturos, quis eorum esset major ; unde hoc humilitatis exemplum eis promisit obicilque ut hanc eorum ambitionem infringeret et comprimeret, atque ita eam reipsa, si non elisit, certe infregit.

Ex hac Chrisli sententia usus invaluit, ut multi Prolati, imo principes et reges die jovis sancto subditorum vel pauperum pedes lavent; imo S. Ambrosius censuit Christum hic idipsum pro-cipero, uti superius dixi. Ita pedes pauperum laveront S. Ludovieus, rex Francité; S. Elisabeths, uxor Lantgravii llessiæ; S. Hedwigisa, Ducissa Poloni®: S. Brigida aliique plures. Vide Gretscrum, in *Pediluvio*.

16. AMEN, AMEN DICO VOBIS, NON EST SERVUS MAJOR Vers. <«. **DOMINO SUO, NEQUE APOSTOLUS MAJOR EST EO** QLT misit illum. — Insistit Christus humilitati Apostolis iuculcandæ, quia providebat eorum do primatu contentionem mox secuturam, q. d. Si ego vester dominus me humiliavi et lavi pedes vestros, mullo magis decet vos humiliare et pedes alterutrum lavare. Si enim dominus lavit, lavet et servus : nec enim servus dedignari potest opus quod fecit dominus; nec apostolus sive legatus recusare potest officium quod prostitit ejus Prolatus vel princeps qui eum misit.

17. SI HAC SCITIS, BEATI EBITIS, SI FECERITIS EA. Viri 17. — g. d. Si hæc scitis, uti sciro vos scio (quis

enim nescit dominum esse majorem servo, et Prælatum suo apostolo sive legato?), beati eritis, si uti scitis, sic et feceritis ea opereque compleritis. Beati, inquam, in spe, sed necdum in re; futuri autem beati in re post mortem, si usque ad eam hæc facere perrexeritis, et in mei sequela perseveraveritis, uti vos omnes facturos et perseveraturos scio, uno excepto Juda: unde eum excipiens subdit:

Vrn. ii. 18. Nox DE OMNIBUS VOBIS DICO — VOS h'P* quæ dixi facturos, quia scio Judam id non facturum.

Ego scio, quos elegerim. — S. Augustinus, *tract.* 59, explicat de æterna Dei prædestinatione ac electione ad gloriam, *q. d.* Non de omnibus dico, sed de iis tantum quos elegi ad gloriam, ad quam non elegi Judam, ac proinde de eo non sum locutus, sed cum excipio. Verum hoc duriusculum videtur, tum quia culpa omnis in Judam rejicienda est, non in Christum Christique electionem, a qua Judam exclusit: unde, vers. seq., Christus culpam in Judam conjicit; tum quia Christus, quando loquitur de æterna Dei electione et prædestinatione ad gloriam, nunquam solet eam sibi tribuere, sed Patri; ipsa enim est pars primaria providentiæ, quæ Patri appropriatur. Agit igitur Christus hic de temporali sua electione, qua ut homo elegit duodecim Apostolos, et inter eos ipsum quoque Judam, de qua dicitur *Lucæ* vi: « Vocavit ad se discipulos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et Apostolos nominavit; » inter duodecim autem unus erat Judas. Loquitur ergo Christus hic de electione ad apostolatam, ait Tolclus et Maldonatus, *q. d.* Ego scio et scivi quos et quales elegerim in Apostolos; scio et scivi, qui eo digni, qui indigni futuri sint, qui perseveraturi, ideoque beati futuri, qui non; scio eos, qui hæc quæ dixi facturi sint, qui non; uti scio et scivi Judam a me electum ea non facturum, sed fore meum proditorem; quare non ex ignorantia elegi eum in Apostolum, quasi ignorarim cum me proditurum; imo id ipsum optime præscivi et previdi, sed tamen elegi eum, ut ejus malitia uterer ad commune bonum, scilicet ut per eum impleretur mea passio, et per eam hominum salus et redemptio. Unde subdit:

Sed ut impleatur Scriptura: Qui manducat MECUM PANEM, LEVABIT CONTRA ME CALCANEUM SUUM. — *q. d.* Sciebam Judam fore proditorem, sed tamen elegi eum in Apostolum, ut per eum impleatur mea passio, et consequenter Scriptura, quæ eam ejusque modum predixit; scilicet illam fore inchoandam per proditorem unius mihi familiaris et domestici, puta Judæ, qui mea amicitia et familiaritate perfide abusus est ad me prodendum; atque ego id permittere volui, ut ex ejus malitia ingens bonum eliciam, scilicet mundi redemptionem, sicut permisi lapsum Luciferi et Adami, ut inde cliccrem Christi incarnationem.

Levabit calcaneum. — Citat Psalm, xl, 9, ubi Septuaginta vertunt, *magrificavit super me sup-*

plantationem; S. Hieronymus, *tevav't contra me plantam*, id est, me decipere, supplantare, prodere et perdere conatus est; imo reipsa me dolo et fraude supplantavit, me cadere fecit in manus Judæorum. me adegit ad crucem et mortem. Nam « supplantare » proprie est plantam, seu pedem vel calcaneum inter alterius crura immittere in lucta vel cursu, itaque facere ut pedes currentis ad pedem supplantantis illi impingant, cadant et corruant.

Loquitur David ad litteram de Achitophel, proditore suo apud Absalomum filium suum, ut habet Chaldæus; mystice de Juda proditore Christi, cujus typus fuit Achitophel, sicut David Christi.

19. Amodo dico vobis, priusquam fiat; ut cum Vw. |9' factum fuerit, credatis quia ego sum. — «Amodo,» græce áuápTt, quod verti potest primo, *cx nunc, cx hoc tempore*, ut vertit Syrus; secundo, *confestim, jam jam*, cito, illico; et sic hic accipitur, et hoc significat *amodo*; notat enim instantem proditorem Judæ, *q. d.* Jam jam post paucas horas Judas prodet me, ideoque id vobis prædico, ut cum mox videritis me prodi, capi, occidi, non turbe mini, sed «credatis,» id est in fide mea perseveretis « quia ego sum, » scilicet quod ego sim Messias Filius Dei, sponte me offrens morti pro redemptione hominum; ideo enim hæc prædico, ut sciatis me hæc omnia præscire et posse præcavere meque subducere, sed nolle, imo vello pali pro salute mundi; tunc pariter videbitis me vere dixisse non omnes vos esse mundos, sed Judam esse immundum et scelestum, ideoque reprobandum et damnandum, cum videritis eum ex sceleris conscientia et immanitate laqueo se præfocare. Hæc ergo mea prædictio conjuncta cum rei prediche eventu, vos in fide mea nutaturos stabiliat et confirmet. Ita Cyrillus.

20. Amen, amen dico vobis, qui accipit si quem Ver».io. MISERO, MK ACCIPIT: QUI AUTEM ME ACCIPIT, ACCIPIT eum qui me misit. — Non apparet quomodo hæc verba cohaereant cum precedentibus. *Primo*, vc ^ . Chrysostomus, *homil.* 71, et ex eo Theophylactus, rameum hæc referunt ad passionem et crucem Christi I'r*ic* quasi ad eam fortiter imitandam hortetur Apo-coou llo, stolospor sui exemplum, y. d. Nolite timere persecutiones, mortes et crucis, quas predicando fidem meam patiemini; quia in hac re me sequimini; patiemini enim et mei legali, a me missi, et consequenter a Deo Patre. Quare passio hæc vobis non erit ignominiae, sed gloriæ. Verum hic non agitur de passione, sed de susceptione Apostolorum.

Secundo, Cyrillus, lib. IN, cap. xn, putat Christum hic ostendere immanitatem proditoris Judæ argumento ducto a contrario, *q. d.* Sicut qui a me missum excipit et honorat, me excipit et honorat; sic ex adverso qui a me missum respuit, non tantum mihi, sed et Deo, qui me misit, gravem contumeliam et injuriam irrogat. Verum hic

multa supplerò oportet, quum non dicit Christus.

Tertio, Cajetan^{ÜB}, Jansenius et Ribera probabilius consent Christum, cum jam finire vellet sermonem de ablutione pedum, nunc addere nonnulla et ad ipsum redire exhortari quo omnes fideles, ut recipiant missos ad se Apostolos, benefaciant eis, sicut ante exhortatus fuerat Apostolos, ut benefacerent fidelibus; qua in re etiam Apostolos consolatur, ut ait Chrysostomus, *homilia* 71, quos pro omnium salute, in charitalis officiis laborare iussit.

Quarto, magis particulatim et proprie, Tolctus opinatur hæc pertinere ad exemplum lotionis pedum datum a Christo, vel hoc Apostoli et fideles imitentur, nec ab eo excusent se, quod hæc lotio sit vilis hominemque vilem et abjectum efficiat, cum Christus ipse eam usurpari, et usurpando honorari atque quasi nobilitari, *q. d.* Nolite subterfugere hospites cisque pedes abluere; quia qui hospites fideles, præsertim Apostolos, hospitio accipit cisque pedes lavat, me qui eos misi, quasi hospitio accipit: qui autem me accipit, accipit et Patrem qui misit me (1).

Ergo qui meos fideles et legatos recipit, Deum recipit, et honor qui eis impenditur, Deo impenditur; ac vice versa, qua injuria quis eos afficit, eadem me et Deum ipsum afficit. Docet ergo hic Christus humilitatis officia, quale est lavare pedes, esse obeunda etiam ab Apostolis et Prælati, nec recusari debere ob officii dignitatem, ne illa vilescat et contemnatur, quia per illa potius honorabuntur, ut veri imitatores et vicarii Christi, quia qui eos honorat, Christum nomini et Deum ipsum, qui eos misit, honorat. Humilitas ergo Praelatos non dedecorat, sed ornat et decorat. Ita Tolctus, Jansemus elabi. Hinc nosler s. Francis Xaverius navigans in Indiam, cum ægrorum lectos sterneret, cibos coqueret, medicinas porrigeret, audiretque sibi objici hæc tam vilia munia dedecere Legatum Apostolicum, qualis ipse erat, respondit ea decere discipulum et apostolum Christi, quia Christus similia obivit eaque quasi nobilitavit. In schola enim Christi sola humilitas nobilitat et exaltat, quia Christo Deo et Domino nostro nos assimilari. Ita Tursellinus in ejus Vita.

(1) Alii rem enodant dicendo hunc vers. 20 ab aliena manu li. I. ascriptum fuisse: ita Kuinoelius, quem audi i a Su picor sententiam quam vers. 20 continet, primo ab aliena manu ad verba vers. 10 in margine enotatam fuisse, librarios vero, qui viderent eam non salis coherere cum verbis vers. 1G, neque tamen omittendam putarent, eam, linita vers. 19 oratione Christi, adseripserunt. Sed cum hæc verba in omnibus qui ad nostra tempora pervenerunt codicibus leguntur, talem consensum nil ducere non licet. Verecundius, nec non probabilius quidam asserunt Joannem hic nonnulla ad nexum perutilia prout misisse. Ex nostra quidem sententia, Christus vers. 20 cavere voluit ne discipuli prodicionis Judæ suæquo passionis scandalo offendantur, *q. d.* Quodcumque enim animo desperetis, vos, quos constitui veritatis in loto orbe doctores; nam *qui accipit*, etc.

S. Carolus Borromæus In supplicatione publica, s. Gimli nudis pedibus, laqueo ad collum appenso, crucem bajulans incedebat, pauperibus serviebat, peste laborantibus ministrabat, vilia quosque obibat; et tamen per hæc dignitatem Archiepiscopalem et Cardinalitiam non turpavit, sed magis ornavit ac sancti Cardinalis nomen obtinuit; sicut enim gemma carbunculi in pala ornat anulum aureum, sic humilitas exornat purpuram et coronas.

21. Cum iif.c dixisset Jesús, turbatus est spiritu: et protestatus est (Id est palam, aperte et clare testatus est) ut dixit: Amen, AMEN DICO VOBIS, QUIA UNUS EX VOBIS TRAHET ME. — Syrus, *dixit Ieschua, et infremuit spiritu, et testatus est, dixitque: Amen, amen dico vobis, unus ex vobis prode me; Arabicus, commotus est spiritu*, etc. Turbatio ergo hæc fuit ingens dolor et indignatio ob scelus Judæ, quod ille jam jam eum esset proditurus Judæis: ob hujus enim sceleris immanitatem, æque ac ob Judæ prodicionem et damnationem, intimis animi sensibus indoluit Christus et infremuit spiritu; hunc autem dolorem non involuntarie passus est, sed libere admisit Christus, imo ultro assumpsit hic, æque ac in morte Lazari, cap. xi, vers. 33, ut ibi dixi. De hac Christi prædictione prodicionis Judæ, dixi *Matth.* xxi, 21 et sequent.

Quæritur hic, quando hæc Christi prædictio contigerit, an ante institutionem Eucharistiæ, an post? Joannes enim illam institutionem hic omit- » profit, quia a cæteris tribus Evangelistas diserte fuit « ko Uai enarrata; Matthæus autem et Marcus prædictionem hanc Christi præponunt institutioni Eucharistiæ?, Lucas vero postponit. Sunt hic tres sententia? probabiles.

Prima est Jansenii et Francisci Lucæ, qui censent Christum prædixisse Judæ prodicionem post institutionem Eucharistiæ, ut habet Lucas; quare Mallhæum et Marcum, qui aule Eucharistiam prædictiouem hanc enarrant, uti anticipatione: unde ipsi institutionem Eucharistiæ collocant immediate ante hunc versum 21 Joannis. Latio est, quia, si ante Eucharistiam Judæ prodicionem prædixisset, turbasse! Apostolos et commovisset ad iram, ac minus dispositos attentosque ad Eucharistiam reddidisset. Verum hæc ratio non concludit. Nam ante Eucharistiam prædixit Christus suam passionem et mortem, quæ multo magis apostolos turbavit, ac paulo post Eucharistiam, ut ipsi fatentur, prædixit prodicionem Judæ, quæ tunc eos turbavit, ut ad recollectionem animi, quæ post Eucharistiam requiritur, minus attenderent. Denique hæc Christi prædictio prodicionis Judæ ante Eucharistiam, valuit tum ad Judam a scelere deterrendum, tum ad Apostolorum animos compungendos et sollicitos reddendos, ut conscientiam suam quisque examinaret, ne inca Christus quid inveniret, quod ipse æque ac scelus Judæ revelare et carere posset.

Stcu>h. *Secunda* sententia plane contraria est Baronil; anno Domini 34, cap. l viiî, et aliorum, qui censent Christum *prædixissc* Judæ proditorem, non post, sed ante institutionem Eucharistiæ, ut habent Matthæus et Marcus; quare Lucam, qui cam illi postponit, uti postpositione. Putat ergo Baroniusrm gestam esso eo ordine, quo a Joanne recensetur; nimirum post pedum ablutionem do sua prodicione Jesum sermonem **habuisse**, tunc et Joanni de proditore roganti **signum** illud per intinctam buccellam dedisse; sed quod dicit accepta buccella continuo existiis, id quidem non ita accipiendum putamus, ait Baronins, ut tunc temporis statini el nulla interposita mora abierit; sed quod vehit furore quodam percitus, non exspectaverit prolixam illam post cœnam habitam a Domino orationem. Nam S. Lucas aperte testatur Judam cum cæteris permansisse usque ad finem communicationis Eucharistiæ, post quam nihil jam videbatur esse reliquum in mensa (secundum prædictum Judæorum ritum) quo potuerit panis intingi; sicque nec dici posse videtur, illum panem intinctum fuisse Eucharistiam.

Verum Judas post buccellam aexivit continuo, » imo eodem momento, ut habet Syrus; non ergo exspectavit prolixam Apostolorum synaxin, si illa post datam buccellam contigit. Unde verisimilius alii hujus senlentiae sectatores opinantur, buccellam hanc Judæ a Christo datam fuisse ipsam Eucharistiam: post hanc enim **indigne** sumptam, a diabolo actus quasi in furorem, illico exiit ad scelus, quod machinabatur, perficiendum. Porro, in institutione Eucharistiæ, et post eam Christus accubuit mens®, ibique prædixit proditorem Judæ, ut habet Lucas. Ergo omnino verisimile est mensam tunc necdum fuisse sublatam, sed in ea ex tribus Christi cœnis præcedentibus, remansisse panem et ciborum reliquias, ex quibus Christus buccellam accipere et intingere, intinctamque Judæ dare posset.

Tertii *Tertia* ergo sententia inter duas jam dictas meca verior videtur, scilicet Christum prædixissr proditorem Judæ, tam ante Eucharistiam, quam post eam illam iterasse: tum quia valde illam ejusque atrocitatem sensit et indoluit, imo turbatus est spiritu, ul ait hic Joannes; tum ut Judæ suum scelus objiceret, ac se illud scire indicaret cumque ab illius exculione absterret; tum ut Apostolorum animos compararet et hac prædictione præmuniret, ne mox rcipsa visuri Judæ proditorem et Jesu captivitatem percellerentur, sed in tide Jesu constanter persiderent. Hac ratione cnim conciliamus optime Matthæum et Marcum cum Luca, ut utrique verum dixerint remque suo ordine narrarmi. Est hæc sententia expressa S. Augustini, lib. Ili *De Conurmo Evang.*, cap. i, Euthymii et Toleti, qui asserunt hunc fuisse rei ge*ta ordinem. Peracta

jam paschalis agni cœna, et communi incepta, illis comantibus surrexit Christus lavitque discipulorum pedes, quibus lotis, iterum recumbens dixit omnia hæc quæ Joannes narrat; spiritu ergo turbatus de suo loquitur traditore, et interrogat unusquisque: « Numquid ego sum? » et audit Judas: a Tu dixisti. » His peractis Eucharistiam instituit; qua instituta et mysterio peracto, iterum de traditore loquitur, ut refert Lucas, cap. XXII: et Verumtamen, inquit, ecco manus me tradentis mecum est in mensa, » etc. Tunc interrogat Petrus Joannem: a Quis est de quo dicit? » et Joannes interrogans Jesum audit: « Cui ego panem intinctum porrexero. » Et post hanc buccellam introivit in Judam Satanias, et recessit; quo recedente et coma omnino absoluta, Christus habet ad suos discipulos mirabilem concionem a Joanne paulo post descriptam. Hinc palet institutionem Eucharistiæ non ante hunc versum, ut vult Jansenius, sed ante vers. 32: « Erat ergo unus, » etc., collocandam esse.

22. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli . v. . hesitantes de quo diceret, — imo interrogantes singuli: « Numquid ego sum, Domine? » ut habet *Matth.* XXVI, 22. Nam, ut ait Chrysostomus, « quia nominatim non dixit, in omnes induxit timorem; et licet sibi male conscii non essent, tamen Christo magis quam propriis cogitationibus credebant. » Et ut Orígenes, « recordabantur velut homines, mutabiles esse affectus etiam provectorum. »

23. Erat ergo recumbens unus ex discipulis Ver2-2L ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus, — puta ipse Joannes. To ergo continuat sermonem prædictionis Christi de prodicione Judæ, etsi is interruptus fuerit per institutionem Eucharistiæ, eo s. J«* quod illam hic omittat Joannes; Eucharistiam enim instituit Jesus immediate ante hunc versum, slou post primam prædictionem prodicionis Judæ, quam recensent Matthæus et Marcus: deinde vvU¶l instituta jam Eucharistia, el peracta S. Synaxi, Christus eandem prædictionem iteravit et resumpsit, dicens, ut habet Lucas, cap. xxii, vers. 21: « Verumtamen ecce manus tradentis me in mensa; » cumque Apostoli cupcrenl scire nominatim quis ille foret, Petrus avidior el ferventior cæteris, innuit Joanni in sinu Jesu recumbenti, ut a Jesu cum sibi designari postularet, ut hic narrat Joannes idque insinuat tō ergo, g. d. Joannes erat vicinior et charior Jesu illique proximus, utpote in sinu ejus recumbens: « ergo, » id esiliacele causa, innuit Petrus loanni ut a Jesu suo dilecto nomen proditoris exquiret. Dicitur autem Joannes in sinu Jesu recubuisse, quia veteres non assidebant mensæ, sed recubebant bini vel terni in singulis lectulis mensalibus, ita ul cubito dextro innixi, non tam sederent, quam jacerent ad mensam, quo fiebat ut secundus ad sinistram primi proxime sequens, in ejus sinu quasi jacere el recumbere videretur. Vide Ciacconum *de Triclinio*.

Quem diligebat Jesus, — non tantum amore nmicitiffj humante, velut telate minimum, ut vult Toldas, sed etiam amore charitatis, ob virginitatem et puritatem, modestiam et mansuetudinem, moresque suaves et sanctos, quibus arteros antecellebat: ita Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius et S. Hieronymus, epist. ad *Heliodorum*. Ume tamen non sequitur Joannem absolute omnibus Apostolis fuisse sanctiorem; poterat enim Petrus illo esso in charilate ardentior, ideoque sanctior. Sanctitas enim maxime in charilate consistit iliaque mensuratur, ul, quanta est charitas, tanta sit gratia et sanctitas cujusquo.

Porro, quod Joannes in sinu et supra pectus Jesu recubuit, non solum fuit praesentis amoris indicium, sed etiam futur® rei signum, «quod scilicet inde vocem sumeret, quam postea cunctis sæculis inauditam emitteret, » ait Beda.

v«u. 24. 24. INNUIT ERGO HUIC SIMON PETRUS, ET DIXIT ei: Quis est de quo dicit? — Hinc patet Petrum Joanni innuisse, non tantum signo nictus et nutus, ut vult S. Augustinus, sed etiam modeste raro verbo suggerendo dixisse: « Quis est de quo narrat bæ Joannes. Ita Orígenes, trriogal Chrysostomus et Cyrillus. Rogat autem id Petrus; lh ".r! i? non qu'a AP0S^0rum princeps, licet id velit toJ j£ Cyrillus, ncc quasi metuens sibi ne ipse foret annu. proditor, ut opinatur Chrysostomus, sed ex zelo, ut tantum scelus et Christi prodicionem impediret, uli in horto Christi captivitatem impedire voluit, amputando aurem Malcho cum capero volenti.

Vtriûs. 25. Itaque cum recubisset ille supra pectis Vcn.se. Jesu, dicit ei: Domine, quis est? 26. Respondit Jesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero; ET CUM INTINXISSET PANEM, DEDIT JIDE Simonis Iscariota. — « Cuín recubisset. » Videtur Joannes innuenti Petro, vel vestem ejus secreto trahenti, aures cl corpus admovisse, itaque asina Christi nonnihl recessisse, ut audiret Petri petitionem, qua audita rursus corpus reclinasse cl recubisse ad pectus Jesu, ut id quod suggererat Petrus, posceret a Jesu.

l,h,u ihc Intinctum panem. — Nota, Judam interfuisse qui? ° celebrationi agni paschalis, item Eucharistiæ, camqucum aliis Apostolis sumpsisse, uti docent S. Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus et alii passim; inimo nonnulli opinati sunt hunc «panem intinctum» fuisse Eucharistiam, sed perperam; nec enim Christus «panem intinctum» consecravat, sed panem siccum, æque ac vinum purum et merum. Quare post S. Synaxim, Christus ex mensa accepit pariem sive buccellam panis residui, camque intinxit in embamma, vel jusculum aliquod delicatius, quod adhuc erat in mensa (nec enim decet in convivio ab hero dari convivio panem siccum) illamquo dedit Judæ, ut hoc signo ipsum esse proditorem a se designatum indicaret Joanni: nec enim alii Apostoli verba

Christi ad Joannem de signo hoc proditoris audierunt, nipote modeste a Chrislo soli Joanni in aurem dicta.

Porro Christus eum apposite hoc signo indicavit, quia panis mensalis signum est pacis et amicitiae: unde per illum Christus non tantum perbonam proditoris, sed et ejus qualitatem modumque prodicionis demonstravit: quod Judas simili amicitia? symbolo, puta osculo, eum proditurus esset. Mystice, ininclio hæc panis fictionem cl fraudem animi in Juda denotabat, ait S. Augustinus.

Rursum S. Cyrillus et Augustinus aiunt Judam a Chrislo buccella panis indicatum fuisse, ut impleretur illud *Psal. XL*: « Qui manducat mecum panem, levavit contra me calcaneum; * imo Chrysostomus nil tacite ipso facto Christum hic idipsum Judæ exprobrasse, 7. d. Quomodo non pudet le, o Juda, me prodere, qui mensæ meæ es socius et conviva.

Denique Judas accepta a Christo buccella, ex conscientia sceleris, el hoc indicio Christi sentiens se notari, impudenter et obstinate in proposito prodendi Christum perstitit. Nam omnino detectum et infamatum 'c videns, quasi amens et furens, instiganto diabolo, egressus est ad scelus perficiendum abiitque ad principes sacerdotum, ut ab eis satellites postularet, qui se duco et indico Jesum comprehenderent. Licet enim Matthæus hæc verba el responsum Christi ponat ante Eucharistiam: unde S. Augustinus, lib. RI De *Consensu Evang.*, cap. 1, censet ante eam esse dicta; tamen ex verbis Luc® et Joannis liquet ea dicta esse post Eucharistiam; Matthæus enim more suo omnes has Christi prædictiones Judæ in unum convolvit, ne cogeretur eas dissecare, et iteralo narrare post Eucharistiam. Nam plane verisimile est Judam, audito Christi responso: « Tu dixisti, » confusum et indignantem illico exiisse. Exiit autem illico post acceptam buccellam, ut ait hic Joannes. Ergo statini post acceptam buccellam rogavit: « Numquid ego sum, Rabbi? » et audiit: a Tudix^li,* iisque auditis, erubescit et indignans confestim exivit. Unde sequitur:

27. Er POST BUCCELLAM (GræCC , id est Ven. 27. buccellam, offulam), introivit in eum Satan, — cum impellens et exagitans ad vindicandam hanc suam infamiam, ut scilicet Christum suum scelus prodentem Judæis proderet. Satan ergo qui u pius in Judam ingressus erat ad prodicionem machinandam, ut dictum est vers. 2, hic rursus in eum ingressus est ad cam perficiendam et in opus conferendam: tum quia Judas jam ab Apostolis et Chrislo audiens *proditor*, ulterius inter eos manere non audebat, ne ab eis male rnulclaretur; tum quia hora prodicioni congrua et a Juda destinata imminebat, scilicet qua post cœnain sciebat Christum de more iturum ad montem Oliveti, orationis causa, ubi facile comprehendi poterat. Quare Joanni non opus fuit Judam a

Christo sibi indicatum Petro roganti indicaro; quia mox ipse Judas seipsiim prodidit, tum sua interrogatione, tum suo discessu cl exitu.

Qno:00- <Sei Introivit ergo hic in Judam Satanas, ut cum totum quasi possideret, idque certo et firmiter, unde mox eum ad laqueum adegit; non quod buccella a Christo data in cum diabolus immiserit, nam hæc amoris Christi fuit indicium, quo ejus animum ad se redamandum allicere volebat, sed quod Judas huic amoris Christi ingratus, eam in sinistram partem acceperit: putabat enim quod Christus ex odio et vilipendio, ut ejus scelus Apostolis proderet, buccellam ei daret. Quare Judas tunc apostolatu Christi et collegio Apostolorum nuntium remittens, abiit ad familiam et famulatum Satanæ et Judæorum, vclut transfuga et apostata. Ita S. Chrysostomus, S. Augustinus et Cyrillus, qui notat beneficium ingratis nocere, non ex se, sed ex eorum vitio et ingratitudine. Audi S. Ambrosium, lib. II *Do Cain* *tt AM*, cap. iv: « Ubi se Satanas immisit in corde Judie, Christus recessit ab eo, momentoque eo quo illum recepit, hunc amisit. Denique sic scriptum esi: Post buccellam introivit in eum Satanas. » Introivit autem tribus de causis: *primo*, propter ingratitudinem, ait S. Augustinus, cum enim omnia officia charitatis Christus erga illum præslitisset, nec ita moveretur, relictus est plene possidendus a diabolo. *Secundo*, quoniam diabolus ex verbis illis Domini et ex signis cognovit jam illum esse obstinatum in malo et relictum a Domino, ut ait Chrysostomus, *Ziomil*. 71, et Euthymius, *Matth*. xxvi. *Talio*, quoniam ipse Judas intellexit se jam omnibus manifestum esse, et quasi segregatum a discipulis et a magistro, et ideo confirmatus est in malo et plano cor suum tradidit diabolo, quasi desperans; ideo etiam continuo exivit, non sustinens Domini et Apostolorum conspectum, aut metuens ne ab eis laceraretur, ait Euthymius ex S. Chrysostomo. Ita Ribera. Sic videmus peccatores, cum eorum peccata occulta publicantur, frontem perfricare, mentem obstinare, fremere et furere, ut sua crimina defendere veliut et in iis gloriantur, ac in profundum scelerum omnium ruant. Vide hic in Juda, quomodo homo deserens Christum, sensim deseratur a Christo, ac desertus invadatur a Satana, invasus possideatur; possessus in omne nefas, indeque in abyssum præcipiatur: sicut Judas ex Apostolo factus est diabolus, æque ac Lucifer rex pulcherrimo angelo factus est teterrimus calodæmon, et sicut ex suavissimo vino fit acidissimum acetum, et ex monacho, v. g., Luthero, fit hæreticus, imo haeresiarcha.

Qu-lfa- Et dixit tibi Jesus: Quod facis, fac citius. — *rJ* / « , Ciflus, » id est cito, ut vertit Syrus; ponitur <f■*?,> enim comparativus pro positivo. Non præcipit *j* 11 ai-Christus Judæ prodicionem, sed permittit. Hæc *v»c* iv ergo verba sunt Christi non præcipientis, sed *t,u* prodicentis, <? d. Ne putes te latere me; scio te

machinari ineam prodicionem. Non prmccpil facinus, ait S. Augustinus, sed prredixit, non tum in perniciem perfidi sæviendo, quam ad salutem fidelium festinando. *Secundo*, permittentis, *q. d.* Age quod coepisti, pertico quod destinasti; possem te mille modis impedire, ne scelus perficias; sed nolo, imo permitto tibi libertati: fac quod mente designasti. *Tertio*, sunt exprobrantis, ait Chrysostomus, *q. d.* Scio te mihi, a quo tot dona accepisti, extrema mala moliri: hæccino sunt tua maleficia, quæ tot beneficiis meis rependis? sed ago quod agis. Etsi enim tuum scelus aperuerim, non id feci eo animo, quasi illud extimescam et impedire velim: si vellem enim, valerem et facerem; sed ut tuam malitiam et impudentiam tibi in faciem objiciam et exprobrem. *Quarto*, sunt animi celsi, contemnentes omnia Judæ machinamenta, *q. d.* Adeo non curo, nec limeo omnes luas contra me machinationes, ut summe desiderem ineam captivitatem et mortem per te accelerari, ut citius Deo Patri me in victimam offeram et homines redimam: « Quod fucis *ergo*, fac citius, » Audi S. Leonem, serm. 7 *De Passione*: a Vox hrec non jubentis est, sed sinentis; nec trepidi, sed parati, qui habens omnium temporum potestatem, ostendit se moram non facere traditori, et sic ad redemptionem mundi paternam exequi voluntatem, ut facinus quod a præsentibus parabatur, nec impelleret, nec timeret. *Quinto*, sunt verba excludentis Judam incorrigibilem a sua familia et societate Apostolorum, *q. d.* Quoniam tu te a nobis separare vis, excludo te a mea mensa, domo, apostolatu, societate: vade ergo ad tuos Judæos et Satanam, cui te mancipasti. Ita S. Ambrosius, lib. II *De Cain*, cap. iv.

Porro nove Cyrillus, lib. IX, cap. xvn, secutus Origenem, censet hæc a Christo dici non Judæ, sed Satanæ in Judam introeunti. Nam sicut, inquit, si vir fortis, adversus quem fremens quispiam feratur, ipse vero viribus suis fretus, casurum illum non dubitet magnaue voce minitans dicat: Quod facis, fac citius, ut meæ dexteroi vires experiaris; non tam properantis mori verba esse diceremus, quam præscientis potius quia cadet adversarius. Sic Dominus noster velocius currere diabolus, ad ea quæ præparavit, jubet, ut citius vicius atque vinctus a tyrannide sua orbem dimittat. Verum liquet ex antecedentibus et sequentibus hæc dici Judæ, non Satanæ, uti passim docent Patres et interpretes.

28. 110C ALTEM NEMO SCIMT DISCI MDLNTIUM AD Ve» 8*,

QUID DIXLIHI EI. 29. Quidam enim putauant quia Ver» »»• LOCULOS HABEBAT JUDAS, QUOD DIXISSET EI JI SUS I Eme ea quæ opus sunt nodis ad diem festum: AUT EGENIS UT ALIQUID DADBT. — Licet Cnim CX verbis Christi scirent Judam fore proditorem, tamen non sciebant cum tam cito, scilicet eadem nocte, Christum proditurum; sed suo tempore. Quare non int»llexerunt Christum dicentem:

« Quod facis, fac citius, » de proditione sua loqui, sed ad emendum necessaria pro instanto Paschate transtulerunt. Erat enim Judas procurator Christi et Apostolorum.

Vtn.io. 30. Cum ergo accbpiisset ille buccellam, exivit continuo, — tum quia post buccellam possessus fuit a diabolo, qui cum impulit ad exeundum, ad perficiendam proditionem; tum quia Christus verbis jam dictis, cum a sua familia et domo ejiciens, eum expulit. Utrumq̃io respicit et notat t̃o ergo. Porro, exeunto immundo, ait S. Augustinus, omnes mundi cum suo munda-tore manserunt, velut triticum zizaniis separatis.

Moraliter notat Cyrillus, lib. IX, cap. xix, diabolum impulsisse Judam, ut illico exiret ad Christum prodendum, ne virtute Eucharistie, licet indigne sumpte, cum pungentis et stimulantis, pœniteret et resipisceret. Audi cum: « Diabolus magnas ad imperandum cis, quos omnino jam cepit, possidet vires: timet ne morando locus pœnitentiæ detur, et quasi a temulentia mentem suam rectius cogitans homo eripiat, ea de causa festinat et impellit: nam et Judam, cum post panem separaverit, tum moram, tum benedictionis virtutem timens, ne scintillam in animo ejus accenderet, ac indo illuminaret, et ad meliora retraheret, magna præcipilem egit celeritate. » Orígenes vero addit tam efficacem fuisse Christi doctrinam, ut proditorem suum postea commoverit ad poenitentiam, ut diceret: « Peccavi tradens sanguinem justum; » imo ad tantum dolorem, ut scipsum non ferens, nec vivere sustinens, laqueo se necarit, « ostendens, ait, quantum potucrif Jesu doctrina, etiam in peccatore, fure et proditore, non valente in totum contemnere quæ a Jesu didicerat. » Hinc colligas, quod iis qui vehementi tentatene a dæmone pulsantur, ul scelus illico perpetrent, injicienda sint mone, ut rem differant; ipsa enim dilatione, rematurius considerata, videtur sceleris turpitudine, damna et pœnæ, quæ hominem ab eo absterrent; audiuntur prudentium consilia, remono variæ interjici possunt. Denique ipso æslus tentationis ipsa mora defervescit et languescit.

Ex adverso, in bonis virtutum propositis exequendis, v. g. in statu sacerdotii vel Heligionis capessendo, festinato opus est, ne parentes, socii, diabolus, moras injiciendo, rem totam dissipant et dissipent, uti sæpe fieri videmus. Audi S. Chrysostomum, hom. 57 ad Pop.: « Dum fervens est tibi hic amor, abi slatini ad illos ipsos angelos cumque magis accende. Ne dicas: Alloquar prius propinquos resquo meas expediam. Torporis initium est hæc dilatio. Patrem sepelire discipulus voluit, nec id Christus permisit. Quid ita? quoniam acer instat diabolus, ut se in animum insinuet, et si vel brevem arripuerit vacationem vel prorogationem, ad magnum inducit teporem. Ideo quidam admonet: Ne differas de die in diem, p Et S. Anselmos, epísh I: « Festina,

ait, ad tantum bonum, quia nullo bono efficacius pervenies ad summum bonum. Plures vidi promittentes et differentes, quos ita mors lulit, ut nec id perficerent, quo se impediabant; nec id inciperent, quod promittebant. » Atque idem mox subjicit: « Qui differt in futuram, et forsitan non futuram ætatem, suam vitam corrigere, certum bonum dimittit procul dubio, et contemnendo quod perdit, probat se non amare quod exspectat, et meretur non accipere. » Et S. Bernardus, serm. in illud, Ecce nos reWquimui omnia: a Cum a Deo, inquit, verbum esse non dubites, quid opus est deliberatione? Vocat magni consilii angelus: quid aliena consilia præstolaris? quis enim fidelior, quisve sapienter illo? Deduc me, Domine, et deducar; fortior esto, et invalesce. Novi ego quænam sint quæ oportet fieri cito. » Vide S. Thomam, Opuse. XVII, cap. ix et X.

Erat autem nox (t). — Addit hoc Joannes primo, ad bistorte integritatem, ut tempus notet, quo Christus a Juda proditus, a Judæis captus fuit; secundo, ut indicet diaboli festinationem, Judam nocte intempesta, ad conquirendum lictores forte dormientes impellentis; tertio, hoc subditur, ait Chrysostomus, hom. 7t, ul discas Judæ temeritatem, quando nec tempus importunum eum tenuit.

Symbolice Glossa: Nox, ait, congruit sacramento: erat enim qui exiit filius tenebrarum, faciens opera tenebrarum. Nox ergo indicat tenebras mentis in quibus Judas versabatur, ait S. Ambrosius, lib. II De Cain, cap. iv, item im-poenitentiam et damnationem ad tenebras gehennæ, ad quos Judas tendebat. Audi S. Gregorinn, lib. U Moral., cap. 2: « A qualitate temporis finis exprimitur actionis, sicut non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Judos exiisse perhibetur, cum egrediente illo ab Evangelista dicitur: Erat autem nox. Hinc enim et iniquo diviti dicitur: Hac nocte repeleni animam tuam abs te. Anima quippe, quæ ad tenebras ducitur, non in die repeti, sed in node memoratur. »

31. Cum ergo exiisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est (Checo CSt tíc&úta, id CSt lit SjtUS et Arabicus, glonficatus est) Filius hominis, et Deus clarificatus est in eo. — « Clarificalos est, » id est jam jam clarificabitur et glorificabitur. Ponitur enim præleritum pro futuro instanti et imminenti, d. Judos jam exiit ad me prodendum et occidendum, ergo imminet illi crux et mors, quæ adeo non cedit mihi ad ignominiam, ut per eam summe sim glorificandus. In ea enim agnoscar non tantum esse Filius hominis et homo, sed et Filius Dei ac Deus: agnosceatur enim in humanitate mea latens divinitas ex obscuracione

(1) Nox, oeil, initium nocte, nam qui sequuntur sermones, in inultam noctem sunt protratti.

solis et fissione petrarum, ex apertione sepulcrorum et sepulcorum resurrectione, ex concussione totius terra; etc., hæc enim omnia significabunt Deum pati et mori in cruce. Item ex ejus cflclu : nam per crucem subjugabo mihi lotum mundum, omnes dæmones ac peccatum, mortem et gehennam, quasi omnium Deus et Dominus. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Orígenes, Theophylactus, Euthymius. Ubi nota: Per hæc signa, et per hos cflclus Deus et deitas Christi non tantum clarificavit humanitatem Christi, sed et scipsam quoque; in iis enim apparuit immensa deitatis Christi bonitas, potentia, sapientia, majestas et gloria. Hoc est quod sequitur :

32. St Deus claiuficatus est in eo , et Deis CLAUFICADIT EUM IN SEMETIPSO : ET CONTINUO græcc cMù; id est erto, *statim*; ita Syrus) CLAIUT IUM. — *Primo, a si*, » id est *quia*, *q. d.* Quia Christus factus obediens Patri usque ad mortem crucis, hac sua obedientia, reverentia et sacrificio summe clarificavit, id est honoravit et glorificavit Deum Patrem ; hinc vicissim Deus Pater clarificabit et glorificabit Filium «in semetipso, » nimirum declarando et demonstrando divinitatem in ipso latentem ; idque faciet « continuo » et cito, quia dic tertia eum in morte redivivum et gloriosum suscitabit, ac 40 dic triumphantem in coelum conscendere, et die Spiritum Sanctum e coelis in Apostolos mittere efficiet : c quibus omnibus maxime clarescet latens in eo gloriosa divinitas. Per hæc omnia enim innotuit toti mundo Jesum non tantum esse hominem, sed et Deum Deique Filium. Ita Cyrillus et Chrysostomus. Duplex, ait Orígenes, hom. G in *Prod.*, fuit Christi glorificatio : prior, in morte, qua glorificatio est in humilitate mortalitatis ; posterior, in resurrectione, qua glorificatus est in sublimitate immortalitatis.

Secundo, nervosius S. Hilarius, lib. V De *Tnnit.*, «t ex co Toletus, censent Deum dici clarificatum in Christo, cum in ejus morte et resurrectione ipse ostendit suam divinitatem, ac sese esse Filium Dei «t Deum verum demonstravit, suscitando seipsun a morte, in cælum vi sua ascendendo , inde mittendo Spiritum Sanctum ac per Apostolos plurima miracula patrando ; hoc enim exigit t» in *co*, et in *seindipso*; *q. d.* «Si Deus clarificatus est in eo, » id est si Deus in eo (Christo) esse et sub humanitate ejus absconditus latere jam jam declarabitur, cum magna ejus claritate et gloria ; ergo « et Deus clarificabit eum in semetipso, » ostendens scilicet eum in semetipso habere latentem divinitatem, idque Taciti continuo, hoc est illico, *q. d.* Latuit in Christo Deus et divinitas usque ad mortem, sed in morte ejus emicuit seseque exeruit, ac ostendit Christum non tantum esse hominem , sed et Dei Filium; nipote, qui virtute divinitatis sua* se a morte suscitant, in cælum ascenderit indeque misent

Spiritum Sanctum. Nam, ut ait Orígenes : « Filius est totius divinæ gloriæ fulgor, ut Paulus ait, unde splendores perveniunt ad totam rationalem creaturam; totum enim divina* gloriæ fulgorem capere solus Filius potest. » Hic fulgor in morte ejus emicuit, sicut faces ardentes inclusa* lagenis testaceis, iis complosis et confractis a militibus Gedeonis emicuerunt, et terruerunt fugaruntque Madianitas, *Judie*, vii, 19. Sic pariter Christi corpore in morte confracto, emicans per signa jam dicta, ejus divinitas eum glorificavit, quia per eadem signa, ac plura , quæ secuta sunt, ut miracula Apostolorum et conversionem totius mundi, ostendit eum vere esso Dei Filium omnipotentem , et Patri coæqualem, idcoque fugavit diabolium, peccatum et mortem.

Porro ro in *semetipso* potest referri *primo*, ad Filium hominis, *q. d.* Deus clarificavit Christum hominem, ostendendo quod ipse ut homo in scipso contineat inhabitantem Deum Verbique deitatem. *Secundo*, ad *ti Deus*, *q. d.* Deus glorificavit hominem Christum, ostendendo quod ipse in scipso, hoc est in Deo, puta in hypostasi divina Verbi, subsistat : humanitas enim in Christo non habet suam subsistentiam humanam, sed subsistit in eadem subsistentia divina, in qua subsistit Verbum, quæ magna est humanitatis Christi exaltatio, sublimitas et gloria.

33. Filioli.—Notable teneritudinem affectus et amoris Christi erga suos fideles et Apostolos ; non enim ait «fili,» sed «filioli:» materna ergo neriendo, viscera erga cos, quasi infantes recens a se genitos ostendit. Rursum «filioli, » quia Apostoli adhuc parvuli crant in fide et amore Christi ; nam ejus plenitudinem et quasi virilem ælatem acceperunt a Spiritu Sancto in Pentecoste. Symbolice Cyrillus: Omnes Sancti, inquit, quantumcumque perfecti, respectu Christi sunt filioli, id est parvuli.

Adhuc modicum (modico tempore) vobiscum sum, — quia post horam a Juda prodar et tradar Judæis. Christus hic suis ultimum dicit vale, *q. d.* Valet, o filii mei dilectissimi ; ego enim a vobis abeo ad mortem, deinceps vobiscum more solito non versabor, sed redibo ad cælum.

Sic S. Antonius moriens, ad suos discipulos * conversus ait : « Valet, viscera mea. Antonius Amomi, enim migrat, et jam non erit in præsentis sæculo vobiscum. » Ha S. Athanasius in ejus Vita. Et S. Eplirem in suo Testamento : « Dimittite me, p quia deficiens abeo. Reminiscamini autem mei ‘ abjecti in vestris piis orationibus. Etenim in vanitate vitam peregi meam. » Et S. Dominicus vocatus ab angelo dicente : « Veni, dilecte mi, ingredere in vera gaudia ; » suis edixit : a Vos quidem, carissimi, nunc me sanum videtis; sed ego ante celeberrimam B. Matris Dei Assumptionem , ad Dominum proiiscar. » Dictum factum. Ita habet ejus Vita, lib. IV, cap. xii. Et S. Eraniscus : « Valet , filii omnes, in timore Domini, c’ ‘

COMMENTARIA IN JOANNEM. cap. XIII.

et permanete In co semper, cl quoniam futura tantatio et tribulatio appropinquat, felices qui perseverabunt in his quæ cœpcrunt. Ego vero ad Deum propero, cujus grati® vos omnes commendo. n Ac paulo post dicens : « Me exspectant justī, doñeo retribuas mihi, » spiritum Deo reddidit. Ha S. Bonaventura in Vita ejus, lib. I, cap. xiv.

Quaeretis mb ; et sicut dixi Judjeis (cap. vii, vers. 31) : Quo ego vado, vos non potestis vehihe : et vobis dico modo. — *q. d.* Ego per mortem redeo ad cœlum : vos, o Apostoli, mea presentia destituti, in tribulationibus et persecutionibus, quæ vos manent, quærelis me et optabitis me presentem, ut me in dubiis consulatis et in adversis consolationem ac confortationem a me accipiatis; sed a quo ego vado, vos non potestis venire, » tum quia vestra virtute, vestris pedibus, vestris naturæ viribus, me in cœlum scandentem sequi non potestis; tum quia supernaturalis gratiæ vires necdum habetis, ut me sequi possitis : necdum enim estis tam fortes, ul me ad crucem, mortem et martyrium comitari valeatis ; necdum estis ila in gratia, virtute et charitate perfecti, ulapli et digni silis regno cœlesti. Denique necdum ad illud potestis venire, quia Dater meus cœleslis decrevit vos post meam mortem mittere evangelizatum per totum orbem, ut omnes gentes ad meam fidem et salutem perducatis. Hisce ergo verbis tacite Christus Apostolos hortatur, et roborat ad omnia adversa pro fide sua fortiter toleranda. Ita Cyrillus, lib. IX, cap. XXII.

Sicut dixi Judæis. — Addit hoc, ait Chrysostomus, ul ostendat id non esse novum et recens, sed jam diu ante a se prævisum et prædictum, ac a Patre decretum. Rursum, ul ostendat cos a Judæis persecutionem passuros et occidendos, sicut ipse al) cis afflictus et occisus fuit. *Tertio*, ut indicet ipsos tribulationes multas ac laudem mortem passuros, sicut Judæi passi sunt, sed dispari causa et fine : Judæi enim ob scelera sua excisi iverunt in tartara ; Apostoli vero ob Evangelium occisi, avolarunt in cœlum.

Et vobis dico modo, — tum ut prædictione hac mea vos modo præmuniam et obarmem contra omnes tribulationes vobis imminentes ; tum ut sciatis modo, id est hoc tempore, vos necdum me sequi posse, secuturos tamen postea, cum in virtute et meritis fueritis perfecti, cumque me moricnlem sequentes morte vestra, pro fide mea merebimini lauream martyrii in regno coriorum. Inde clare id explicans Christus, vers. 36, ait Petro : « Non potes me modo sequi, sequeris autem postea. »

34. Mandatum novum do vobis : Ut diligatis invicem. — Cur «novum?» Varii varias dant causas. S. Augustinus, «novum,» inquit, quia per dilectionem fidelis exiit veterem hominem et induit novum; Jansenius, « novum, » inquit,

hoc esta Christo renovatum, eo quod in mentibus hominum foret antiquatum; Maldonatus, «novum,» id est prestaos, eximium. Sicul Apoca/, vu, dicuntur virgines cancro «canticum novum,» id esi singulare et eximium.

Verum dico mandatum dilectionis dici **ino-^** vuoi,» quia novi Testamenti est proprium etPriihk precipuum, ac a Christo verbis et exemplis precipue commendatum, sicut ex adverso mandatum timoris erat antiquum et precipuum apud Judæos. Lex enim nova est amoris, sicut lex vetus est timoris.

Secundo, « novum, » quia Christus hoc dilectionis mandatum hic explicatius, arctius et firmitus quam antea fuerat, ac proinde novum, nobis tradidit, ideoquo effudil Spiritum Sanctum in Pentecoste, ul novum hoc amoris mandatum novo amoris spiritu implemus.

Tertio, et magis proprie ad rem praesentem, Terito. « novum » dicitur radono novi objecti et causæ diligendi : Christo enim, qui est caput Ecclesia*, incarnato, facta est singularis communicatio et unio membrorum Ecclesia», tum inter se, tum cum Christo capite suo jam homogéneo : unio, inquam, tum per naturam humanam a Christo assumptam, tum per gratiam, quam ipse in nos, ceu caput in membra, influit, tum maxime per Sacramentum Eucharistiæ hic reccnler ab eo institutum, quæ unio fundamentum est et radix magis singularis et arctioris amoris Christi et Christianorum, niaiorisque obligationis ad amandum sese invicem ; per hanc enim arcte uniti sumus non tantum humanitati Christi, sed et deitati totique S. Trinitati, ac in ea et per eam nobis invicem.

Hunc sensum innuit Christus, dum subdit: « Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, » *q. d.* Quia ego nove et singulariter dilexi vos, assumens cameni vestram camque vobis dans quasi cibum animæ veslræ per Eucharistiam, quam paulo ante institui, ut in co omnes vos mihi unirem, ac in me vos vobis mutuo arctissimo copularem; hinc pariter exigo a vobis novum et singularem amorem, quo vos, o Christiani, invicem diligatis, non tantum sicut homo diligit hominem, quia ejusdem naturæ human® consortem, sed sicut Christianus diligero debet Christianum, id esi cum qui sumine sibi in Clirislo unitus, ejusdem Ecclesiæet Eucharistiæ Christi est consors et particeps.

Rette enim advertit Toletus hoc Christi præevpluni, non omnibus hominibus, sed solis Christianis hic dari: hi enim se invicem diligere debent, non tantum quasi proximos propter Deum, sed quasi fratres et unius corporis Christi membra, propter Christum.

Vide dicta j *Joan*, n, 8, ad illa : « Mandatum novum scribo vobis, » ubi fuse ocio rationes recensui, ob quas dicitur « novum. »

« Hæc dilectio, ait Tertullianus, lib. *De Pa-*

g? - *fientia*, est summum fidei sacramentum, n id est signum *et* symbolum Christianorum. Unde t idem Tertullianus, *Apolog.* cap. xxxix, ait Gentiles admirantes hanc mutuam Christianorum dilectionem, dicere solitos : Videte quomodo Christiani se mutuo diligant, et ut alter pro altero mori sit paratus, ut ex uno patre et eadem matre nati videantur, quos nec lingua, nec natio, nec patria consuetudo, nec nativi loci diversitas dividit. Hæc est illa, ait Toletus, quam si servaremus omnes, sicut non natio beatior ulla est quam Christiana, ita nec ulla foret illa fortior aut potentior. Unde S. Pachomius militans in exercitu Constantini Imperatoris, videns Christianorum charitatem, quam illis in cibis, potu, omniaque necessaria ultro et gratis offerebant, a gentilismo conversus est ad christianismum, imo ad monachismum, adeoque cœnobiticæ vitæ fundator et princeps evasit.

SICUT DILEXI VOS, UT ET VOS DILIGATIS INVICEM.

Id est scilicet sicut ego, cum in forma Dei essem, vestri amore formam servi assumpsi, ut vos docerem, salvarem, bearem : sic et vos ad infima et aspera quæque demittatis, ut vobis invicem succurratis ; ego jam pedes vestros lavi, et vos invicem pedes lavate ; ego me in cibum dedi in Eucharistia, et vos proximos vestros pascite ; ego jam pro vobis crucifigam et moriar, et vos mortem quamlibet corpoream excipite, ut animas salvetis : ego amavi vos nullis vestris meritis præcedentibus, cum inimici essetis ; amavi vos, non meam utilitatem, sed vestram salutem querens, amavi usque ad sanguinis effusionem ; amavi, ita ut nihil tam abjectum et laboriosum esset, quod recusaverim, si vobis utile esset : hæc eadem vos prorsus debetis fratribus. Ita S. Chrysostomus et Cyrillus. Hoc est quod ait Joannes, *epist.* 1, cap. in, vers. 16 : « In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, et nos debemus pro fratribus animas ponere. »

Nola : To *sicut dilexi vos*, potest referri *primo*, ad id quod præcessit, quasi pertineat ad substantiam hujus mandati, 7. d. Mando vobis ut diligatis vos invicem, simili modo quo ego dilexi vos, scilicet, ut, sicut ego prior dilexi vos, sic et vos priores diligatis invicem, et vos mutuo amore provenialis. Ita S. Chrysostomus. Rursum, ut, sicut ego pro vita vestra spirituali dedi vitam meam corporalem, sic et vos pro saluto animarum impendatis vitam corporis. Ita Cyrillus. *Secundo* et melius, referas id a *sicut dilexi vos*, non ad id quod sequitur, a *ut et vos diligatis invicem*, non ne sit tautologia, et idem quod ante dictum est, iterum repetatur. Unde Complutenses, Toletus et alii ante *ut sicut dilexi vos*, ponunt duo pimela. Et Syrus clare hæc distinguens vertit, *præceptum novum doctus, ut diligatis alius alium, prout ego dilexi vos, vos quoque diligatis alium* ; ut prior pars significet substantiam præcepti, sci-

licet Juberi ut diligamus nos invicem ; posterior vero pars post duo puncta, significet modum præcepti, nimirum ut diligamus invicem, simili modo quo Christus nos dilexit, uti paulo ante exposui. Insuper, ut addat nobis stimulum acrem ad diligendum invicem, 7. d. Stimulus ingens vobis, o Christiani (hos enim omnes Christus alloquitur, quia Apostoli hos omnes repræsentabant), ad mutuum amorem esse debet dilectio Christi, qua vos dilexit. *Primo*, quia Christus sicut vos dilexit, sic dilexit et socios vestros omnesque fideles ; hos ergo, quos Christus adeo dilexit, vos quoque, o Christi asseclæ, diligite. *Secundo*, Christus vos diligens pro compensatione suæ dilectionis, hoc exigit a vobis, ut et vos diligatis proximos. Hanc ergo talionem dilectionis, et vicarium amorem illi rependite quoad potestis ; nec enim vestra dilectio, nunc vilis et exigua, dilectionem Christi, utpote eximiam et inexhaustam, roquare poterit, etiamsi cresceret assidue usque ad diem judicii. *Tertio*, 7. d. Christus : Ego proximos vestros vobis in dilectione mea conjunxi, astringi et associavi, rogo ac in communione corporis et sanguinis mei in Eucharistia. Vos ergo ita vobis mutuo in me conjuncti, et quasi consanguinei, imo fratres effecti, ut tales vos invicem diligite et redamate.

3. In hoc cognoscent omnes quia (quod) discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. — 7. d. Schola mea est doctrina et disciplina dilectionis, schola mea est academia charitatis ;

si ergo me doctorem audire et sequi, si discipuli mei esse ac ut tales ab omnibus haberi et agnosci cupitis, vos invicem diligite. Hoc ergo privilegium soli concessum est charitali ; non enim miracula, non ingenium, non eloquentia, non robur, non quid aliud, sed sola dilectio facit nos Christi discipulos, ait Chrysostomus. Ipse enim dilectionis est magister, primipilus, rex, dux et princeps.

Hinc dilectio proximi a S. Jacobo, cap. 2. vers. 8, vocatur lex regalis, ob septem causas, quas ibidem recensui. Hinc et Paulus, Rom. xii, 8 : « Qui diligit proximum, ait, legem implevit. » Tales fuere primi Christiani, de quibus Lucas ait, *Act.* iv, 32 : « Multitudinis credentium erat cor unum, et anima una, erantque illis omnia communia. » Vide ibi dicta. Appositum exemplum dat Dorotheas doctrina sexta. Sicut, inquit, in circulo, lineæ a circumferentia ducuntur ad centrum, quo magis accedunt ad centrum, eo magis accedunt ad se invicem ; quo vero magis recedunt ab elongantur a centro, eo magis recedunt a sese invicem : sic pariter quo quis magis accedit ad amorem Dei et Christi, eo magis accedit ad amorem proximi ; quantum vero recedit ab amore Dei, tantum quoque recedit ab amore proximi. Deus enim est centrum mundi, rogo ac cordis et amoris nostri ; proximi vero sunt quasi lineæ ductæ ad centrum. In Deum ergo omnis proximorum

umor coit et unitur. Audi S. Augustinum : a Non est prætermisum illud magnum mandatum de diligendo Deum : qui enim spiritualiter diligit proximum, quid in eo diligit, nisi Deum? Sic et qui Deum diligit, non potest contemnere præcipientem ul diligit proximum; bene itaque intelligentibus utrumquo mandatum invenitur in singulis. » Hinc S. Basilios, in *Regulis fusius disp.*, Reg. 3, docet nos amoris Dei satisfacere per amorem proximi : « Quippe, ait, cum ipse beneficium illud perinde accipiat, ac si in se proprie fuisset collatum, » juxta illud : « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, » *Matth.* xxv.

Vor». 3«. 36. Dicit ei Simon Petrus : Domine, quo vatiis? — Rogat hoc Petrus, non ut sciat, sed ul Christum, quem summe amabat, sequatur, ait Chrysostomus. Verum Petrus plus requo de se praesumebat, ait Cyrillus; putabat enim se posse Christum sequi per omnia, quod necdum poterat. Unde Christus cum reprimens, subjicit : a Non potes me sequi modo, sequeris autem postea. » S*allnm Romæ exlat locus sacello decoratus, ante rticitiji Porlani S. Sebastiani, in quo Christus visibiliter Domine, occurrens S. Petro, c carcere Mamertino rogatu t"o ia- Christianorum fugienti rogantique : « Domine, JI quo vadis? » respondit : « Vado Romam iterum crucifigi. » Unde S. Petrus intelligens Christum de se loqui, Romam ad carcerem rediit ac paulo post a Nerone crucifixus est : quocirca sacellum illud usque hodie vocatur, a Domine, quo vadis? »

Respondit Jesus : Quo ego vauo, non potes me modo sequi, — quia necdum recepisti Spiritum Sanctum, cujus robore mortem superes, ait Cyrillus. Oportebat enim Christum precedere et mortem superare, *q. d.* Nunc non habes eam animi firmitatem et id robur, ut pro me mori possis : veniet in te Spiritus Sanctus, el tunc poteris, ait S. Augustinus, *tract.* 66. Rursum, Petrum Christus destinarat, ut post se esset caput Apostolorum, Ecclesiæ princeps el gubernator ac

Pontificatus Romani fundator, etc., hæc ergo prius Petrum peragere congruebat.

Sequeris autem postea — me in cruce, et per crucem ad coelum. Ita Cyrillus. Hanc primam Christi sequelam in eadem cruce, merebatur tunc amor et fervor Petri.

37. Dicit ei Petrus : Quare non possum te sequi v modo? animam (vitam) meam tro te ponam.— Dicit hoc Petrus ex solito suo fervore el zelo, sed non secundum scientiam, ignaro scilicet et indiscreto : suspicabatur enim Christum ad mortem, uti prædixerat, ire; quare ei se comitem et fidum Achatem in omni periculo offert, *q. d.* Paratus sum tecum omnem periculorum aleam subire, offero me tibi socium ad omnia adversa, mortem tecum et pro te libens excipiam. Laudandus pius erga Christum Petri affectus, esto careus effectu et evanidus; necdum enim alas amoris, ad in tam sublimem crucem volandum, a Spiritu Sancto acceperat.

38. Respondit ei Jesus : Animam (vitam) tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi, non cantabit GALLUS, DONEC TER ME NEGES. — Christus Petrum sibi prædicentem humiliat permitlitque eum cadere in sui negationem, ut discat non suis viribus, sed Christi gratiæ confidere. Quocirca sæpius id Petro prædixit Christus : nam hæc apud Joannem prædictio diversa est ab aliis quas commemorant cæteri lres Evangelista. Porro, quando et quomodo Petrus ante secundum et ultimum galli cantum ter Christum negarit, ostendi *Mailh.* cap. XXVI, vers. 70 el seq. Audi S. Chrysostomuni, *homil.* 72 : a Experientia cognosces nihil esse dilectionem tuam sine gratia divina : unde constat hunc casum Jesum pro ipsius utilitate permisisse. » Et S. Augustinum, *tract.* 66 : « Itane facies pro me, quod ego nondum pro te? animam tuam pro me pones; præire poles, qui sequi non potes? quid tantum præsumis? quid esse te credis? audi quid sis : Non cantabit gallus, donec ter me neges. »

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus abiens c terra solatur discipulos, dicens quod vadat cis parare locum (n domo Patris. Secundo, vers. G, Thomæ roganti : Quo vadis? et qua via? respondet Christus : Ego sum via, veritas et vita; ac Philippo cupienti sibi ostendi Patrem : Philippe, inquit, qui videt mo, videt et Patrem meum. Tertio, vers. 10, promittit se suis alium Paracletum c calo missurum. Quarto, Juda Thadtfaio respondens, ait cum so diligere, qui servat mandata sua. Quinto, vers. 27, pacem suam cis donat.

I. Non lurhelur cor vestrum. Creditis in Deum, el in me credito. 2. In domo Patris mei mansiones mulla! sunt, si quo minus dixissem vobis : quia vado parare vobis locum. 3. Et si abiero, et præparavero vobis locum : iterum venio, el accipiam vos ad meipsum, ut ubi

snm ego, et vos sitis. 4. Et quo ego vado, scitis, et viam scitis. 5. Dicit ei Thomas : Domine, nescimus quo vadis : et quomodo possumus viam scire? 6. Dicit ei Jesus : Ego sum via, *ct veritas, ct vita* : nemo venit ad Patrem, nisi per me. 7. Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis : et amodo cognoscetis eum, et vidistis eum. 8. Dicit ei *Philippus* : Domine, ostende nobis Patrem, el sullicit nobis. 9. Dicit ei Jesus : Tanto tempore vobisenm sum, et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem. Quomodo tu dicis : Ostende nobis Patrem? 10. Non creditis, quia ego in Patre, *ct Pater* in me est? Verba, quæ ego loquor vobis, a me ipso non loquor, Pater autem in me manens, ipse facit opera. 11. Non creditis quia ego in Patre, el Pater in me est? 12. Alioquin propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet; quia ego ad Patrem vado. 13. El quodeumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam; ut glorificetur Pater in Filio. 14. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam. 15. Si diligitis me, mandata mea servate. 16. Et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobisenm in æternum, 17. Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit cum ; vos autem cognoscetis eum , quia apud vos manebit, et in vobis erit. 18. Non relinquam vos orphanos : veniam ad vos. 19. Adhuc modicum, et mundus me jam non videt. Vos autem videtis me, quia ego vivo, *ct vos vivetis*. 20. In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis. 21. Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur a Patre meo; et ego diligam cum, el manifestabo ei mcipsum. 22. Dicit ei Judas, non ille Iscariotes : Domine, quid facium est, quia manifestaturus es nobis teipsum, et non mundo? 23. Respondit Jesus, et dixit ei : Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum , et ad cum veniemus, et mansionem apud cum faciemus. 24. Qui non diligit me, sermones meos non servat. El sermonem quem audistis, non est meus; sed ejus qui misit me, Patris. 25. Uæc locutus sum vobis, apud vos manens. 26. Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis. 27. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis : non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet. 28. Audistis quia ego dixi vobis : Vado, et venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem ; quia Pater major me est. 29. Et nunc dixi vobis priusquam fiat ; ut, cum facium fuerit, credatis. 30. Jam non multa loquar vobisenm ; venit enim princeps mundi hujus, *ct in me non habet quidquam*. 31. Sed ul cognoscat mundus quia diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc.

V.-i I 1. **Nox TURBETUR COR VESTRUM. CREDITIS IN** Deum, et is jif. *crédité* (I). — Videbat Christus animos discipulorum turbatos, hoc est mæstos, pavidos, anxios *ct consternatos*, ex eo quod cis prædixerat instare suum discessum et passionem per prodicionem Judæ ac scandalum Petri ler se negaturi. Timebant cnim ne et ipsi, metu Judæorum victi, Christum negarent. Si enim Petrus, qui videbatur fortis ut petra, crai eum

(t) Christ'» quum nrroganti.un Petri, confidentius quam par erat, de sc prædicantis, cohibuisset, ut ille nitui auderet reponere , rursus ad omnes consertu orationem, idque eo comitio, ul vocem illam solatii plenissimū u , *wtjurrú nutem j>ostca* (xm, 36), pluribus verbi* explanaret. Qui promissio ad universus pariter pertinebat.

negaturus, quid facturi erant cæteri eo debiliores et timidiore? Huic turbationi medetur Christus dicens: «Creditis in Deum, et in me credite. »

Pro *creditis*, Græce est mçium, quod tam est imperativi modi, quam indicativi. Ende Syrus et Arabicus vertunt. *Credite in Deum, ct in me credite*. Sensus est, <j. d. Si creditis in Deum, uli scio vos credere, in me quoque credite et consequenter sperate. Ego enim sum Deus, Deo Patri consubstantialis, ut hac fide et fiducia omnem turbationem et pavorem superetis *ct promissorum meorum fiatis participes*. Hoc cnim fiet, si aciem mentis per fidem *ct spem* in me uno defigatis, ac omnem pavorem vestrum, sollicitudinem et anxietatem in me, quasi Deum et Dominum ves-

tm̃m conjiciatis. Ego cñm esto corpore abeam a vobis, spiritu tamen, cura cl̃ gubernatione mea sempervobis adero.

Audi S. Chrysostomum : Divinitatis virtutem ostendit, ca prodens quæ illi habebant in mente, 7. d. Timetis adversa, quæ mihi el̃ vobis imminent : metum ponite, quia fides in me et in Patrem, petentiores his quæ supervenient, et nihil contra eam potest prevalere. Et S. Augustinum : « Ne mortem Christi tanquam homines timerent, et ideo turbarentur, consolatur eos, Deum se esse contestane, 7. d. Mortem metuitis huic form® servi, non turbetur cor vestrum, suscitabit illam forma Dei. » Porro Christus hic facit, ait Ribera, quod facere solent agrieoi®, qui vitem ut imbecillem ulmo adjungunt, ut inde firmitatem accipiat, ad scandendum et crescendum, etiam si venti cl̃ imbres in cam sæviant : ita Dominus ad sc, tanquam ad murum firmissimum Apostolos adjungit per fidem, ut fiat illud *Psal.* xxvr : « Dominus illuminatio mea et salus mea : quem timebo? » Audi et Cyrillum : « Quis superabit divinis armis undique cataphractus? arma vero, latusque clypcus, qui telis hostium frangi non potest, fides est. » Idem sibi a Christo dici putet Christianus, cum tentatione, turbatione aut pavore gravi pulsatur. Credis in Deum, et in Christum tuum erede ; ille tibi aderit, vires dabit, viam evadendi aperiet, victorem te faciet.

Veri. 1. 2. IX DOMO PATRIS MCI MAXSIOXES MULTA SUXT.
 nr ^ î0 — Dixerat Christus sc̃ iturum ad Patrem, el̃ Pe-
 cœiesiii Irum sc̃ postea eodem secuturum, de cætr̃is discipulls (acuerat : timebant ergo illi, ne domo
 c \ 7 Patris cl̃ cœlo excluderentur. Hunc timorem eis
 eximii Christus, 7. d. No metuite : esto enim vos modo mecum comites in regnum Patris mei non assumam, tamen faciam ut me suo tempore sequamini, nec̃ putetis solum Petrum me eodem secuturum, quasi ibi non sit locus nisi mihi et Petro, assero vobis ibidem vobis non deforo locum, quia in domo Patris mei mansiones inulto sunt : quare non csl̃ quod timeatis ne illæ omnes a me et Petro, vel aliis præoccupentur, ut vobis in cœlo locus non supersit. Cælum cñm empyrciũ vastissimum est, cl̃ plurimas habet mansiones, qu® omnibus omnino hominibus capiendis sufficient. Audi S. Augustinum : « Hoc subjungit, quia sibi discipuli metuebant, cum Petro dictum esset : Non cantabit gallus, ut a turbatione recreentur, fidentes etiam post pericula tentationum, se apud Christum cum Deo mansuros esso. » El̃ Clirysostomum : « Quia Dominus dixerat Petro : Sequeris autem postea; ne existiment ei soli hanc promissionem datam, ostendit et illos etiam in eam regionem suscipiendos. »

Porro muUæ insinuat varios in cado beatitudini cl̃ gloriæ fore gradus cl̃ ordines, 7. d. Suus cuique Sancto in cœlo erit locus, sua cuique beatitudo, sua cuique gloria, sed pro meritis dispar. Ita Patres contra Jovinianum, qui uti censebat

virtutes esse pares, sic et paria eorum fore premia in cœlo. Unde interlinearis : Mansiones multo, hoc est, inquit, diversa premia meritorum.

Audi S. Augustinum : < Mansionem pro suo quisque accepturus est merito. Est quidem denarius æqualis, id est vita æterna, quod ad aeternitatem pertinet, sed sunt divers® meritorum dignitates; Fit quidem per charitatem, ut quod habent singuli, commune sit omnibus : sic enim quisque etiam ipse habet, cum amat in altero, quod ipse non habet. Respuendus est autem illorum error, qui putant ideo dictum inultas esse mansiones, quia extra regnum cadorum erit aliquid, ubi beati maneant parvuli ex hac vita decedentes sine baptismo : absit cñm ut regnantium quisquam sit extra regnum; ñ c Dominus dixit, in beatitudine, sed in domo Patris mei. »

Rursum S. Gregorius, lib. IV *Moral.*, cap. xxxi : « In nullis mansionibus, oil̃, erit retributionum diversitas concors ; quia tanta vis amoris in illa pace nos sociat, ul̃ quod in sc̃ quisque non acceperit, hoc sc̃ accepisse in alio exultet. Unde et non æque laborantes in vinea, æque cuncti denarium sortiuntur. Et quidem apud Patrem mansiones inulto sunt ; et tamen eumdexn denarium dispares laboratores accipiunt, quia una cunctis erit bealiludo lætitiæ, quamvis non una sit omnium sublimitas vito, ñ Has mansiones multas, magnitudine lucis plenas, Stephano cuidam ostensas narrat idem S. Gregorius, lib. IV *Dialog.*, cap. XXXVI. Igitur Christus hisce verbis, et hac ostentatione præmii coelestis, animat Apostolos, ut tentationes et persecutiones sibi imminentes non reformident, sed ambient, nipote per quas præmium hoc consecuturi sint.

Si QUO Mixes, DIXISSEM VOBIS : QUIA VADO VOBIS parare locum. — < Si quo minus, » id est si secus esset, si aliter se res haberet, si videlicet in domo Patris non essent mansiones multo, « dixissem vobis quia (quod) vado parare vobis locum, » q. d. Dixissem quod u vobis abeam, cl̃ vadam ut parem vobis locum in cœlo, nisi jam ibidem multo mansiones parato essent ; sed quia ill® jam parato sunt, idcirco non dixi vobis : Vadam illas paratum. *Secundo*, ex Greco et Syro, qui carent t̃ u quia, Arias Montanus et Ribera sic simpliciter exponunt, q. d. Multo mansiones sunt in domo Patris mei : quod si ita non esset, plano vobis dicerem, nec̃ vos vana spe deciperem, quoniam co ut parem vobis locum, q. d. Cum lanium vos amem, ul̃ recedam a vobis causa parandi vobis locum, quomodo hoc non dicerem, aut in re tanta paterer decipi, quos tantopere diligo? parare autem locum est in possessionem cœli venire, quod usque ad illud tempus fuerat hominibus clausum, 7. d. Me ascendente aperientur vobis cœli, juxta illud : « Attollite portas principes vestras, cl̃ introibit rex glori®. » Et Michææ u : « Ascendet enim pandens iter ante cos. »

O «0- Dices : Si Apostolis Jam parata» erant mansio-
 2. 7i 008 ,n «do, quomodo ergo Christus vadit parare
 j rirei>cis locum? Respondeo: Utrumque verum est.

Nam *primo*, hzr mansiones a Deo parata erant
 74, tx0! ApoMoJfe et cæteris electis ab æterno, ex Dei
 › t . predestinahone quasi in actu primo. *Secundo*,

•ll Christus tamen vadit, ut paret eas quasi in actu
 secundo, ut scilicet de facto Apostolos in eas
 u? inducat : tum quia Christus iter in cælum, an-
 tea clausum et invium, sua in illud ascensione
 aperuit, stravit et complanavit; tum quia ipso
 sanguine suo et morte in cruce, solvit Deo pre-
 tium mansionum harum ccelstium , ilioque
 eas nobis coemit : ita S. Cyrillus; tum proprie,
 quia Christus e cælis misit Spiritum Sanctum,
 qui sua gratia, virtutibus et meritis heroicis Apos-
 tolos cælcrosque electos cælo dignos efficeret.
 Ita S. Augustinus : «Quomodo, ait, parat, si jam
 multæ sunt? nondum sunt si parandæ sunt : eas-
 dem quas predestinando praeparavit, praeparat
 operando. Jam ergo sunt in prædestinatione ;
 alioqui dixisset : Ibo et preparabo, id est præ-
 destinabo; sed quia nondum sunt in operatione,
 dicit : Si abiero et praeparavero, etc. Parat modo
 mansiones, preparando mansores : domus enim
 Dei, de qua Apostolus, Templum Dei sanctum
 quod estis vos, adhuc aedificatur, adhuc præpa-
 ratur; dicitur vero abire, ut prepare!, quia jus-
 tus ex fide vivit : si autem vides, non est fides;
 id ne videatur, latet ut credatur : tunc locus para-
 tur, si ex fido vivatur, creditus desideretur, ut
 desideratus habeatur : vadit latendo, venit ap-
 parendo, sed nisi maneat regendo, ut proficia-
 mus bene vivendo, non parabitur locus, ubi
 possimus permanere perfruendo. » Et Glossa :
 «Credendi colligitur meritum, eunti redditur
 premium, desiderium dilectionis preparatio est
 mansionis. »

T'''-3. 3. Er SI ADIERO, ET PRÆPARAVERO VODIS LOCUM :

ITERUM 'EMO, ET ACCIPIAM VOS AD MEIPSUM, UT IBI
 sum eco , et vos sitis. — « Si, » id est *cum*, *q. d.*
 Cum in cælum abiero, ibique vobis vestrisquo
 successoribus, id est omnibus electis, locum
 praeparavero, dando cis successive per singula
 sæcula usque ad finem mundi, Spiritum Sanc-
 tum ejusque gratiam et merita, quibus se ad
 gloriam coelestem preparent caque se dignos
 efficiant : quo facto iterum veniam in die judi-
 cii, ut vos omnes accipiam ad meipsum, ut
 digno premio in cælis coronem. Siepe enim in
 Evangeliiis prædixit Christus se rediturum in ex-
 tremo judicio, ut fideles et Apostolos, qui pro
 eo laborarunt el mulla passi sunt, ad se recipiat
 et glorificet.

4. Et quo vado, scit is, et viam scit is. — «Sci-
 tis, id est scire facile potestis et debetis , quia
 siepe a me audistis quod eam ad Patrem in coe-
 lum , ac viam in cælum esse meam fidem, doc-
 trinam . vitam , passionem et crucem. Et sciebant
 Apostoli Christum hæc dixisse; sed necdum illa

intelligebant, unde nec eorum meminerant. Unde
 Augustinus : « Sciebant quidem, ait, sed se scire
 nesciebant; » sciebant habitu, nesciebant actu :
 sciebant confuse et obscuro, nesciebant distincto
 et in particulari, quomodo scilicet Christus sit
 via, Pater vero sil meta et terminus vice. Ita Hi-
 bera, Toletus, Maldonalus et alii.

ÎJ. Dicit ei Thomas : Domine, nescimus q i › va- V4M- s-
 DIS, ET QUOMODO POSSUMUS VIAM SCIRE? — *q. II.*
 Cum nesciamus quo eas, quomodo possumus
 scire viam, quæ eo, quo is, tendit? qui enim
 nescit terminum, viam quoquo ad terminum
 nesciat oportet. Audivimus quidem to dicere,
 quod eas in domum Patris tui, ubi mansiones
 multæ sunt, parare nobis locum; sed ubi est
 hæc domus Patris? ubi mansiones illæ multæ? Si
 domus hæc est cælum, uti suspicamur, clarius
 et explicatius nobis idipsum edicito, plenius has
 mansiones exponito, ubinam et in qua regione
 illæ sitæ sunt? Magna enim, et quasi immensa
 est coeli, imo coelorum plurium vastitas. Ita Tho-
 mas. « Christus vero, ait Cyrillus, nihil ad tan-
 tam curiositatem respondit : non enim totam
 rem exponit ; sed ea opportuno tempori relicta,
 quod modo necessarium est, illud explanat.»
 Unde sequitur :

6. Dicit ei Jesus : Ego sum via, et veritas, v.n «.
 et vita. — Breviter sensus genuinus est, *q. d.*
 Quæris, o Thoma, duo, scilicet meam viam et T(lriu»«i
 ejus terminum, nimirum quo vadam et qua viu.
 via? Respondeo : Ego sum via, quam quæris;
 via, inquam, non fallax, sed vera, quæ ducit ad
 veram vitam, puta ad Deum Patrem in cælis,
 ubi est domus Patris mei, in qua mansiones
 multas esse dixi; unde id explicans, subdit:
 « Nemo venit ad Patrem nisi per me. » Pater
 ergo est terminus ; ego sum via. Est hendiadys :
 « Via et veritas, » id est via vera. Rursum, « ve-
 ritas et vita, » est vera vita. Ti enim « veritas, »
 cum ponatur inter rà «via et vita, » ad utrumque
 referri potest. Jam : «Ego sum via, » hoc est
 mea fides, doctrina, gratia et vita est via quæ
 ducit ad cælum. Sæpe enim in Scriptura Christus
 ponitur pro adjunctis Christo, puta pro Christi
 fide, gratia, doctrina. Aut «ego sum via, » id
 est ego sum doctor, index et dux viæ veræ, quæ
 recta ducit ad æternam et beatam vitam, *q. d.*
 «Ego sum via, » quia indico et doceo veram fi-
 dem et sanciam conversationem, quæ vera est
 via ad vitam æternam. Alludit ad illud *Isaiæ xxx* :
 « Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum,
 et aures tuæ audient verbum post tergum mo-
 nentis : hæc est via, ambulate in ea. »

Verum, quia aliæ viæ sunt veræ et rectæ, aliæ
 falsæ et erroneæ, juxta illud : « Est via quæ ho-
 mini videtur recta, et novissima ejus ducunt ad
 mortem, » Prou. xvi, hinc Christus vocatur « via
 et veritas, » id est via vera et recta, juxta illud
Isaiæ xxxv : « El hæc vobis erit directa via, ita ut
 stulti non errent peream, » *q. d.* Judæi, Gentiles et

philosophi inulta dixerunt et docuerunt de beatitudine et beata vita, et de virtutibus : quæ quasi via ad illam ducunt, sed in multos errores inciderunt, ideoque homines non ad vitam, sed ad interitum et gehennam duxerunt : quia sicut non veram, sed fucatam et falsam beatitudinem, beatamque vitam constituerunt in opibus, honoribus, deliciis et vanis scientiis; sic non veram, sed fucatam et falsam vitam ad beatam vitam inierunt aliosque docuerunt. At ego doceo veram fidem, pietatem, charitatem ceterasque virtutes quibus quasi recta via pervenitur ad veram vitam æternam, quæ est apud Patrem et consequenter apud me. Nam ego et Pater unum sumus. Sicut ergo Pater est vita beata tum formalis, tum causalis, quia eandem nobis communicat; tum obiectiva, quia Deus est objectum visionis beatificæ, sic et ego sum eadem ipsa veritas et vita. Ego sum ergo, qui rectam viam in cælum vobis demonstro; ego sum qui quasi veritas omni errore mentis vos libero; ego sum, qui ad veram vitam vos duco. Quare nolite turbari mea morte instante et vestra secutura; sed credite et sperate in me. Ego enim tam me quam vos a morte ad beatam vitam et gloriosam suscitabo; ego enim sum via, veritas et vita.

ChiUtui ||inc patet quod Christus sit via. *Primo*, quia vUt' u ip⁶ per meritum passionis suæ nobis viam in cælum aperuit. Ita Jansenius et Maldonalus. *Secundo*, quia ipse sua doctrina nobis viam eandem ostendit. *Tertio*, quia ipse inspirat nobis fidem, gratiam et sancta opera meritaque, quibus quasi viis tendimus ad vitam æternam. *Quarto*, quia ipso hanc viam in cælum sua sancta vita et passione prævit primusque calcavit, ut cum in eadem sequentes et imitantes, perveniamus ad cælum quo ipso ascendit et pervenit.

Hic est genuinus hujus loci sensus. Verum, quia aurea hæc est Christi gnome, audi varios et elegantes Patrum de eo partim sensus, partim sententias.

Trimo. *Primo* igitur, S. Leo, senn. 2 *De Resurrect.* : a Christus, ait, est via sanctæ conversationis, veritas doctrinæ divinæ, vita beatitudini sempiternas. »

Scindo. *Secundo*, S. Cyrillus, lib. IX, cap. xxxiii, Christus, ait, nobis est via per vitæ actionem, veritas per fidei rectitudinem, vita per sanctificationis fontem. Additque : « Tria sunt, ait, necessaria ut cœlestes mansiones consequamur, operatio virtutis, fides recta, spes vitæ; » et ideo Dominus dicit : « Ego sum via, » quia legem nobis dedit, et verbo et exemplo docuit nos mundum contemnere et sancto operari. Veritas est, quia ipso est rectissima regula fidei nostro et docuit nos veritates divinas. Vita est, quia vitam quam speramus, nemo nobis largiri potest nisi ipso » Sio sensus erit, </d. Nemo venit ad Patrem (qui est ipsa vera vita et bealitudo) nisi per charitatem ambulet in me, qui sum via; ac per fidem credat in

me, qui sum veritas; et per spem confidat in me, qui sum vita æterna.

Tertio, S. Bernardus, serm. 2 *De Aetens.* : « Sequamur, ait, Domine te, per te, ad te, quia tu es via, veritas et vita : via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio. » Idem Bernardus, serm. 7 *in Cuna Domini* : « Ego, ait, sum via, per quam est eundum; et veritas, ad quam veniendum; et vita, in qua permanendum. Ego sum via sine errore, veritas sine (ahitate, vita sine morte. Ego sum via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio. Ego sum via habilis, veritas irrevocabilis, vita interminabilis. Ego sum via lata et spatiosa, veritas potens et copiosa, vita delectabilis et gloriosa. » Hucusque S. Bernardus, vel quisquis est auctor; stylus enim arguit alium esso auctorem.

Quarto, S. Augustinus: Christus, ait, est via sc- Q>vto. eundum humanitatem, qua ad nos venit et rediit ad Patrem; idem est veritas et vita secundum divinitatem. Audi cum, serm. 55 *De Verbis Domini secundum Joannem* : « Qua vis ire? ego sum via; quo vis ire? ego sum veritas; ubi vis permanere? ego sum vita. Veritatem et vitam omnis homo cupit; etiam Philosophi Deum esse vitam quamdam et veritatem viderunt, viam non omnis invenit. Verbum ergo Dei, quod apud Patrem est veritas et vita, assumendo hominem, factum est via : ambula per hominem et pervenies ad Deum; melius est in via claudicare, quam præler viam fortiter ambulare, n hiem Augustinus hic, *tract.* 69 : « Per formam servi, ait, Dominus venit ad nos et rediit ad se, carnem de morte ad vitam reducens : venerai per carnem Deus ad homines, veritas ad mendaces : est autem Deus verax, sed omnis homo mendax; non reliquit autem se, cum veniret ad nos : nam et qui loquitur, quodammodo ad auditores procedit, nec se relinquit; cum autem tacet, velati ad se redit, et cum illis manet, si teneant quod audierunt. Ipse Dominus per seipsum, et ad seipsum, et ad Patrem, et nos per ipsum, et ad ipsum, et ad Patrem imus. »

Quinto, S. Hilarius, lib. VII *De Trinit.* : « Non Quwte. nos seducit, ait, qui via est; nec illiciti per falsa, qui veritas est; nec in mortis relinquit horrore, qui vita est. » Idem, lib. *De Essentia Patris et Filii* : « Nec ducit » ait, per erratica, quia est via; nec illud per falsa, quia est veritas; nec in mortis horrore relinquit, quia est vita : si via, duce alio non indigetis; si veritas, non loquor falsa; si vita, etiam morientes ad me venietis. »

Sexto, S. Chrysostomus, *hom.* 72 : « Sum via, s?xta ait, quia per me venietis; sum veritas, quia sine dubio hæc erunt quæ dixi; sum vita, quia neque ipsa mors prohibere poterit, quo minus ad me perveniat. » Huc accedit Toletus, qui sic explicat : « Ego sum via, » quia per me a peccato ad justitiam, ab hoc sæculo ad æternam beatitudinem transeundum est. u Ego sum veritas, » quia justitiam et beatitudinem, quam promitto,

re ipsa præsto; ergo ne dubitetis inc venturum ad vos et assumpturum ad me. At ne aliquando turbemini, cum vos occidi et necari propter me videritis, *dicentes*: Quomodo ergo ibimus ad te? « Ego sum vita, » qui vos resurgere a morte faciam, ut assumam vos ad me; mors enim non poterit impedire quominus ad me veniatis, quia ego sum vitæ causa.

Septimo, S. Ambrosius, lib. *De Bono mortis*, cap. *xii* : a Christus ait : Ego sum via, veritas et vita. Nemo venit ad Patrem nisi per me. Ingre diamur hanc Aiam, teneamus veritatem, vitam Sequamur. Via est quæ perducit, veritas quæ confirmat, vita quæ perseverantibus redditur. » Et post pauca : a Sequimur te, Domine Jesu, sed ut sequamur accorsi, quia sine te nullus ascendit. Tu enim via es, veritas et vita, quia in via possibilitas, in veritate fides, in vita præmium. Suscipe nos quasi via, confirma quasi veritas, vivifica quasi vita. »

Sjfcioi. Symbolice : Christus est via incipientium, purgans eos per odium peccati et detestationem vitæ prioris; idem est veritas proficientium, illuminans eos per exempla virtutum ac studium novæ sanæ conversationis; idem est vita perfectorum, uniens eos Deo, per puri amoris affectum. Audi S. Bernardum, serm. 7 in *Cana Domini*, multa conglonierantem : a Ego sum via incipientium, veritas proficientium, vita pervenientium; ego sum via lucis et serena, veritas vivens absquo poena, vita felix et amoena; ego sum via in patibulo, veritas in inferno, vita in resurrectionis gaudio; ego sum via, in qua non est spina vel tribulus; veritas, in qua non est falsitatis stimulus; vita, in qua reviviscit mortuus; ego sum via recta, veritas perfecta, vita sine fine mansura; ego sum via reconciliationis, veritas retributionis, vita æternæ beatitudinis. Nemo venit ad Patrem, nisi per me, *q. d.* Nemo venit ad me veritatem et vitam, nisi per me viam. »

Tropologice: S. Rasilus notat Christum dici viam, ut denotet Christianos quotidie in via virtutis ambulare et proficere debere, juxta illud Psaltis : « Ibunt de virtute in virtutem : videbitur Deus deorum in Sion. Audientes viam, ait, seriem et ordinem intelligimus per opera justitiæ, per quæ illuminationem scientiæ ducentem ad legitimum profectum, semper ad anteriora festinantes, et ad ea quæ restant nosmetipsos extendentes, donec perveniamus ad beatum finem, quæ est Dei cognitio, quam Dominus per sese, in ipsum credentibus largietur. Revera enim bona est via, exorbitationis errorisque nescia, Dominus noster Jesus, ad Patrem, qui vero est bonus, perducens. Nemo, inquit, venit ad Patrem, nisi per me. Talis es noster ad Deum reditus per Filium. » Hucusque S. Rasilus, lib. *De Spinlu Sa/icta*, cap. vin, qui Christum ait esse viam, non tantum per fidem, sed etiam per operationem virtutum. Rursum Theophylactus : Cum exerces, inquit, vitam acti-

vam, fit (ibi Christus) via; veritas autem, cum in contemplativa perseveras; adjecta est autem vita, quia ad Deum referenda est actio et contemplatio.

Anagogice S. Augustinus, in *Sententiis*, n. 208 : Aum[†] a Dominus ait : Ego sum via, veritas et vita, id est per me venit, ad me pervenit, in me manet. Cum enim ad ipsum pervenitur, etiam ad Patrem pervenitur, quia per æqualem ille cui æqualis est cognoscitur, vinciente atque agglutinante nos Spiritu Sancto, ut in summo atque incommutabili bono sine fine maneamus. » Hinc S. Bernardus moriens apparuit cuidam absenti dicens se sursum conscendere, « quia sursum est veritas : » nam in terra deorsum nil est nisi vanitas et falsitas, ut docet Ecclesiastes. « Nulla (aiebat S. Bernardus) hic scientia, nulla veri cognitio; sursum scientiæ plenitudo, sursum vera notitia veritatis. » Ita habet Vita ejus, lib. V, cap. in. Et S. Benedicto moriente, de eo duobus ejus monachis hæc visio exhibita est. u Viderunt namque, ait S. Gregorius, lib. II *Dialog.*, cap. xxxvii, quia l' strata palliis atque innumeris corusca lampadibus, via recto Orientis tramile ab ejus cella in cælum usque tendebatur. Cui venerando habitu vir desuper clarus assistens, cujus esset via quam cernerent, inquisivi!. Illi autem se nescire professi sunt. Quibus ipse ait : Hæc est via, qua dilectus Domino cælum Benedictus ascendit. »

Nemo enim venit ad Patrem, nisi per me. — Ego enim sum via ad Patrem, qui est terminus : Pater enim est ipsa vita beata, omnes Sanctos beatos, uti jam dixi. « Nemo, n scilicet hominum. Addit Suarez : < nemo » quoque angelorum; hos omnes enim omnem suam gratiam et gloriam accepisse a Christo ejusque inheritis, ipse censet nullisque probat, III *part.*, *Quæst. XIX*, art. I, disp. xlii, sect. 1.

7. SI COGNOVISSETIS ME, ET PATREM MEUM UTIQUE Vcii.7. cognovissetis. — Occurrit Christus objectioni. Poterant enim discipuli objicere : Tu, o Christe, asseris te esse viam, Patrem vero terminum ad quem vadis. At nos non cognoscimus Patrem; unde nec cognoscimus terminum ad quem libi nobisque eundum est; fac ergo ut Patrem cognoscamus. Rursum, si Pater est terminus, tu via, quomodo ergo dixisti : « Ego sum via, veritas et vita, » id est ego sum via et terminus viæ? Respondet Christus utrumque esse verum. Ego enim, inquit, unam cum Patre habeo essentiam, unam eandemque divinitatem. Quare « si cognovissetis me » plane et per fidem, a et Patrem meum utique cognovissetis. » Cognoscebant quidem et credebant Apostoli Christum esse Dei Filium, sed necdum credebant eum esse consubstantialem Patri, et eandem numero cum eo habere essentiam et deitatem, sed id postea recepto Spiritu Sancto cognoverunt. Unde subdit ;

Et AMODO COGNOSETIS EUM, ET VIDISTIS EUM. — lia Romani, S. Chrysostomus quoquo et S. Hi-

larius legunt «agnoscetis» in futuro; ç. d. Jam Jam cognoscetis Patrem in Pentecoste per illuminationem Spiritus Sancti, imo jam vidistis cum in me : « qui » enim « videt me, videt et Patrem meum, » uti subdit Christus. Græcus, Syrus et Arabicus habent, id est *cognoscitis*, in præsoDti; *q. d.* Jam cognoscitis Patrem, quia vidistis eum iu me tot virtutes et miracula operantem. Esto enim non videritis eum nude in sua essentia et deitate, vidistis tamen cum velatum in me meaque humanitate ceu nube, per signa et miracula, quæ quasi fulmina et tonitrua ex ea evibrat. Ita Cyrillus, Chrysostomus et alii.

Vrr». s. 8. Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem. — Philippus non intellexit responsum Christi, quomodo scilicet qui ubi cognoscit Christum, cognoscat et Patrem; instat ergo ul Christus Patrem ipsum ostendat, *q. d.* Ais Patrem in te esse, el quasi latere absconditum. Aperi te, et cum nobis ostende. Pater enim est principium, fons et origo divinitatis, ut ait S. Dionysius, cap. ni De *Divin. nounn.*; S. Augustinus, lib. V De *Trinit.*, cap. xm et xiv; et Concilium Toletanum VI, in *Confess, fidei*.

Er sufficit nobis. — *Primo*, S. Chrysostomus, *g. d.* Non aliud cupijnus, quam ostendi nobis Patrem.

Secundo, S. Cyrillus, « sufficit nobis, » scilicet ad bealitudinem, ut omni turbatione, moerore et pavore liberemur, quia Pater cum sit Deus, ipse beabit nos.

Tertio, « sufficit nobis, » ad confundendum Judæos, qui negant te esso Dei Filium, lia quoque Cyrillus.

Quarto, simplicius, « sufficit nobis, • ut tibi, iisque quæ jam dixisti el nobis promisisti de mansionibus multis in cœlo, credamus et fidem adhibeamus, *q. d.* Pro omnibus rationibus quas, o Christe, accumulas, ut nos de tua morte maestos soleris, unam poscimus, ut ostendas nobis Patrem; hæc enim una nobis vico omnium erit et sufficet. Sic fere S. Hilarius, lib. VII De *Trinit.*

Anagogice Interlinearis : Pater sufficet nobis, Qu*a in co sufficientia erit nobis. El Glossa, *q. d.* In quo sufficientia, cl non in te. Audi S. Augustinum, lib. I De *Trinit.*, cap. vin : « Illa laetitia, quæ nos adimplebit cum vultu suo, nihil amplius requiritur; quod bene intellexerat Philippus, ut diceret : Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis; sed nondum intellexerat se posso dicere : Domine, ostende nobis le, et sufficit nobis; quod ut intelligcret, responsum est ei : Tanto tempore vobiscum sum, » etc.

sfidai Hinc verum est illud S. Augustini : « Sufficis quid? (u [ ]e0, suffidat tibi Deus tuus. Deus enim est *Saddai*, id est sutficienlia, copia, abundantia bonorum omnium, uti ostendi Genes, xvn, l. Ipso cniin solus est saties cordis, requies animi, jubilas mentium. Un. ic Psaltes : « Satiabimur cum apparuerit gloria tua, » *Pmlm.* xvi, là. Et : « lue-

briabuntur ab allertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis cos, » *Psalm*, xxxv, 9. Et : a Quid enim mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram? defecil caro mea et cor meum. Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum, » *Psalm.* Lxxii, 2“.

Halio a priori est, quod Deus hominem crearit ad imaginem el similitudinem suam; quare indidit ei capacitatem infinitam et desiderium infinitum, quod nullis bonis finitis expleri et satiari non potest. Ergo nccessum est, ut solus Deus, qui est bonum infinitum, illud impicat et saliet, juxta illud S. Augustini, lib. I *Confes.*, cap. i : « Fecisti nos, Domine, ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. » Unde idem S. Augustinus, in *Psalm*, en : « Pecori, ait, bonum est implere ventrem, dormire, gustare, vivere, sanum esse, generare. Tale tu bonum quæris? Cohere:. Christi, quid gaudes quod socius es pecorum? Erige spem tuam ad bonum bonorum omnium, ipse erit bonum, a quo tu in tuo genere factus es bonus et omnia in genere suo facta sunt bona : qui satiat in bonis desiderium tuum. » Idem, in *Psalm.* lxxii : « Amas divitias, ait, ipse Deus tibi erit divitiæ tuæ; amas fontem bonum? quid praeclarius illa sapientia? quid lucidius? Quidquid hic potest amari, pro omnibus tibi erit, qui fecit omnia. Tanquam adipe et pinguedine repleatur anima mea. »

9. Dicit ei Jesus : Tanto tempore vobiscum sum (per triennium conversatus docui vos quis ego sim), et non cognovistis (Græca, Chrysostomus et Cyrillus legunt, *non cognovisti* in singulari) me, — quod scilicet non tantum sim homo, sed et Dei Filius, non essentia et existentia al) eo diversus, sed ipsi Deo Patri ç«cúoic; et consubstantialis. Idcirco enim me viso cupis videre Patrem, quod putes Patrem a me plane esse diversum et diversam habere naturam, *q. d.* Vidi Jesum Dei Filium, superest ut videam ejus Patrem ab eo diversum, uti apud homines fit. Hæc est radix erroris tui; quocirca eam succidens, tibi assevero, dicoque :

Philippe, qui videt me, videt et Patrem. — </ *d.* Cum ego et Pater unum plane et idem simus, puta una essentia divina, una, inquam, uon tantum specie, sed una in individuo; hinc qui videt me per humanitatem quain assumpsi, eo modo quo videt ino, videt et Patrem meum, quia ego et Pater unum sumus. Ubi nota : In Christo humanitas videbatur per se, divinitas vero per accidens, quia non in se, sed tantum per humanitatem videbatur, sicut videtur anima per corpus, in quo movetur et operatur. Quare qui oculo corporeo (de quo maxime rogabat Philippus, cl res- pondebal Christus; nam oculo mentis ait, illos dnàpasse uon cognovisse, scilicet plene et perfecte) videbai per se hunc hominem, puta Jesum, indirecte el per accidens videbat ejus deitatem, quia hic homo revera erat Deus. Quocirca cimi unus idemque sit Deus, qua rdlione videbat Deum

Filium, eadem videbat et Deum Patrem; loquor quoad essentiam, quæ utrique eadem est et communis, non quoad personam : persona enim Filii assumpsit humanitatem, non vero persona Patris. Quare qui directe videbat hunc hominem, directe videbat personam Filii Dei in homine latentem, non vero personam Patris, nisi per concomitantiam, uti dicam vers. 10. Simili modo, qui oculo mentis videbat, et ex miraculis cognoscebat hunc hominem. puta Jesum esse Dei Filium, cognoscebat quoque ex eisdem Deum esse ejus Patrem, tum quia Deum Filium nemo generare potest, nisi Deus Pater; tum quia una est tantum divinitas, quæ proinde eadem numero est in Patre et Filio; quare qui videt sive cognoscit deitatem Filii, cognoscit quoque deitatem Patris, cum una sit eademque. Ita S. Augustinus, Cyrillus, Chrysostomus, Hilarius et alii Patres passim contra Arianos, qui ex hoc loco probant *primo*, Jesum vere fuisse Deum, ita ut qui videret hunc hominem, videret pariter et Deum. *Secundo*, aliam esse personam Filii Dei, aliam Dei Patris : quod negabat Sabellius ; hanc enim diversitatem personarum notant hæ voces : « Me et Patrem meum; » alia enim est persona Patris, alia Filii, utpote a Patre geniti. *Tertio*, Filium esso Patri CUW51CV, nisi enim esset 2peta;; Patri, posset videri Filius non viso Patre, et vice versa posset videri Pater non viso Filio, ut in humanis fit, ubi sæpe filii cognoscuntur non cognitis parentibus. Erras ergo, o Philippe, dum viso me cupis videre Patrem, quasi alium Deum aliamque deitatem sis visurus, cum non nisi una sit eademque : « Quomodo ergo tu dicis: Ostende nobis Patrem?» Jam enim cum tibi in meipso ostendi, uti dixi.

Denique Hilarius, lib. VII *De Trinit.*, et Ribera censent cum qui videt Filium, videre et Patrem; quia Filius est character et figura substantiæ Patris, id est expressa pleneque imago et similitudo Patris, sicut in imagine expressa in cera videtur ipsa forma sigilli, ex quo impressa csl. Verum Christus hic non tam agit de similitudine, quam de identitate naturæ divinæ, ul recte advertit Tolletus.

Hic verus csl sensus, quo Christus directe respondet interrogationi et menti Philippi; verum quia Christus arrepta interrogationis occasione solet altius assurgere et auditores evehere, ac sublimiora docere eodemque sermone complecti, hinc *secundo*, hic locus accipi potest de omni et propria cognitione Patris et Filii, sive per fidem, rive per speciem, *q. d.* Qui videt me secundum divinitatem, videt et Patrem, quia licet ipse sit a me distinctus, tamen ego in ipso sum et ipso in me est per naturæ identitatem ; quare qui videt, id est credit, me esse Dei Filium, videt pariter, id est credit, Deum-esse meum Patrem; et qui per visionem beatificam videt me intuitive, intuitive videt et Patrem. Ha ex S. Cyrillo, Augustino, Chrysostomo et Hilario, Maldonatushic, et Suarez,

lib. *De Attrib. divin.*, cap. xxii, n. 11, qui hinc docet Beatos videntes divinam essentiam, videro pariter tres in illa personas.

10. Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est? —Nota *primo* : Hic rursus significatur distinctio personarum divinarum; nec enim recte quis dicitur esse in seipso, sed in alio. *Secundo*, Filius significatur identitas naturæ divinæ ; quia enim Pater et Filius sunt et existant in una eademque natura divina; hinc Pater est in Filio et Filius in Patre. Probat id Christus ex effectu, quia scilicet ipse doctrinam et opera sua habebat a Patre et cum Patre communia; ergo et eandem cum eo naturam habebat communem, ita Cyrillus et Leontius. Hinc consequenter, *tertio*, hac gnome significatur perfecta et intima conjunctio et inhabitatio unius persona; divinæ in alia, et e converso, qua fit ut Pater sit in Filio et Spiritu Sancto, Filius in Patre et Spiritu Sancto, Spiritus Sanctus in Patre et Filio ; quam Damascenus, lib. I *De fide*, cap. xi, vocat 8x Scholastici vocant circumincessionem ; de quo mysterio agit S. Augustinus, lib. VI *De Trinit.*, cap. ult.; S. Hilarius, lib. IV *De Trinit.*; S. Ambrosius, in cap. xii *epist. II ad Corinth.* « Singula, ait S. Augustinus, sunt in singulis, et omnia in singulis, et singula in omnibus, et omnia in omnibus, et unum omnia. » Singula ergo persona! divinæ in aliis singulis non tantum quoad essentiam, sed etiam quoad relationem et personam sibi propriam inexistunt, quia omnes sibi invicem sunt inlimæ et conjunctissimæ, uti ex Suarez et aliis fusius ostendi *Isaiæ* xlv, 14, ad illa : a Tantum in te est Deus. » Unde sequitur, quod qui plene cognoscit videtque unam personam, v. g., Filium, uti vident Beati, non tantum videat deitatem communem Patri et Filio, sed videat quoque ipsam personam Patris, tum quia persona Patris est intima personæ Filii, tum quia ad eam relationem et ordinem essentialem includit; Pater enim essentialiter est qui gignit Filium ; et hoc est quod ait hic Christus : « Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est? » Addit S. Hilarius quod Filius sit Patri simillimus, utpote ejus character et viva imago.

Verum, quia ego loquor, a meipso non loquor. — *q. d.* Verbaquæ ego loquor, non sunt humana, sed divina; quare non a mea humanitate, sed a divinitate quam a Patre accepi, velut a propria causa proficiscuntur : unde qui me loquentem audit, non tam me, quam Deum Patrem in me et per me loquentem audit. Nota: Deitas communis Patri et Filio erat causa efficiens verborum divinarum, quæ promebat Christus; res tamen verbis significata sæpe erat propria personæ Filii, non Patris, ut cum dicebat : Ego sum Dei Filius, Ego sura Verbum, Ego carnem assumpsi, Ego quæ dico et facio, accepi a Patre. Hæc enim dicebat de seipso, non de Patre, ul patet; nec cuira Pater factus est homo, sed Filius ; Pater ta-

mon æque ac Filius eral causa efficiens, uti incarnationis, ita et verborum a Verbo incarnato prolatorum. Opera enim S. Trinitatis ad extra, ut aiunt Theologi, sunt indivisa et tribus personis divinis communia.

Pater autem in mb bianens, ipse facit offra.— «Paler, » tanquam primum principium, non tantum creaturarum, sed et cœleramm personarum divinarum, puta Filii et Spiritus Sancti. Cum enim Pater generando communicavit suam deitatem Filio, communicavit quoque eidem suam omnipotentiam, virtutum et operationem. Quare si non Filius, sed Pater ipse humanitatem assumpsisset, idem prorsus locutus et operatus fuisset quod locus et operatus est Filius, tum quia Pater locutus et operatus est in Filio; tum quia eadem est deitas et omnipotentia Patris et Filii, quæ omnia loquebatur et operabatur in Filio per humanitatem assumptam. Unde Apostolis colligendum relinquit Christus, *q. d.* Idcirco cum me videtis et auditis, Patrem meum a vobis videri et audiri putate. Ex his autem dictis et factis meis, ait ;libera, potestis intelligere quam bonus sit Pater meus, quam mansuetus, quantum vos amet; ex miraculis meis potestis cognoscere meam omnipotentiam, me scire omnia et habere in me omnia bona; ex quo intelligitis eadem similiter habere Patrem, et in eo vos veram omnium bonorum affluentiam habituros; et cum hæc externa in tantorum bonorum cognitionem vos ducant, quid futurum putatis, si meam et Patris essentiam sine speculo et benignitate intueremini? Itaque non loquitur de cognitione essentiali, sed de ea quæ potest haberi in via.

Ver .ii. ii. Noxerrditis quia ego in Patre, et Pater in Ven. i*, me est? Í2. Alioquin (Syrus, *sin minus*) propter opera ipsa credite. — Pro a non creditis, » Græca habent -tçmrt /a, id est *credite mihi*; et sic legit Syrus, Arabicus, Euthymius, Cyrillus et Hilarius, lib. VII *De Trinit.*, sed eodem redit sensus, et unus alterum includit, *7. d.* Non creditis quod ego sim in Patre, et Pater in me? Credite, quia ego vobis hoc assevero. Alioqui, si mihi id simpliciter asseveranti non creditis, credito saltem propter ipsa opera, quia Pater operando in me et per me tot tantaque miracula, per opera ipsa ostendit se in me habitare ac per me tanta operari, sicut anima ostendit se esso in corpore per motum, visum, auditum, tactum aliaque opera vitalia, quæ ipsa per corpus operatur.

Amen, amen dico vobis, qui credit in me,

OPERA QU.B EGO FACIO, ET IPSE FACIET, ET MAJORA Qui cw. nonuM faciet. — Probare vult Christus Patrem dffiriJQessc 'n so> et sc 'n vis argumenti in eo tui i qc- consistit, *q. d.* Qui credit Patrem esso in me, hic ra ciniH per hanc fidem, sive vi et virtute hujus fidei si iik'a miracula et opera divina faciet, qualia ego quo^cn' facio, imo majora faciet quam faciam ego. Ergo

*u- fides illa vera sit oportet, quæ scilicet credit Patrem in me esse et operari. Pater enim operatur

per fidein veram illique per opera miracnlosa testimonium veritatis perhibet, non vero fidei falsæ; alioqui enim ipse, qui est prima veritas, testis et approbator esset falsitatis et mendacii.

Et majora horum faciet, — non quilibet fidelis qui in me credit, sed aliqui ex illis, ut Apostoli et viri Apostolici.

Quænam fuere hæc majora? *Primo*, Orígenes, homil. 7 in Num., censet majora hæc esse, quoti homines fragiles vincant carnem, dæinonem et mundum: plus enim, inquit, est quod Christus vincat in nobis, quam quod vincat in se.

Secundo, S. Chrysostomus: Majora, inquit, sunt, quod S. Petrus sua umbra sanarit quoslibet infirmos, *Act. v, 15*, id enim non fecit Christus, et similia.

Tertio et potius, S. Augustinus, *tract. 72*, majora hæc esse censet, conversionem omnium gentium totius mundi, factam per duodecim Apostolos. Christus enim longe pauciores convertit, scilicet quingentos duntaxat aut circiter, tot enim nominantur, *I Cor. xv, 6*. Audi S. Augustinum, cujus verba prolixa in pauca contraxi: « Quæ sunt ista majora, an forte quod aegros umbra sanabat? majus est enim quod sanet umbra, quam, fimbria; sed quando ista dicebat, verborum suorum facta commendabat; cum enim dixit: Pater in me manens, ipse facit opera; opera dicebat verba, quæ loquebatur, quorum fructus erat fides illorum; evangelizantibus autem discipulis, non tam pauci quam illi erant, sed Gentes etiam crediderunt; discessit ab ore Domini dives tristis; et tamen postea quod ille unus non fecit, fecerunt multi, cum per discipulos loqueretur; non de Apostolis autem tantum loquebatur dicens: Qui credit in me, etc. Ipsum quidem credere in Christum opus est Christi, quod operatur in nobis, non utique sine nobis, ipse facit ut faciamus, id est, ut ex impiis justi fiamus. » Subdit deinde rem miram et paradoxam: a Et hoc majus esse dixerim, quam creare cælum et terram; hæc enim transibunt, prædestinatorum autem salus et justificatio permanebit. Sunt et in coelis angeli opera Christi, etsi æqualis sit potentine istos creare et impios justificare, hoc majoris est misericordiae. Quanquam omnia Christi opera intelligent ubi ait: Majora horum faciet, nulla necessitas cogit; horum enim forte dixit quæ tunc faciebat; faciebat autem verba fidei: minus est autem verba juslitie prædicare, quod fecit propter nos, quam impios justificare, quod ita facit in nobis, ut faciamus et nos. » El Glossa: « Quod facit in nobis non sine nobis, majus est his quæ sine nobis facit, vel cælum et terra. In illis enim est tantum opus Dei, in istis imago Dei.

Quæres: Cur Christus voluit majora per Apostolos, quam per se operari? Respondeo: *Primo*, quia sensim voluit fidem in se disseminari et crescere, ne, si subito cresceret, putaretur esse phantasma, et Christus magus vel impostor esse

cur
GhrUiui
voltili
tnijon
pçrApc»
iulos

q í r crederetur : quod enim sensim crescit, sensim
h ia* sui fidem acquirit, ac magis crescit et durabilius
l est : quod enim cito fit, cito perit.

Secundo, ut magis Christi æquanimitas et modestia, æque ac potestas et magnificentia commendaretur : utpote qui non tantum in se tam potens fuerit ad tanta operandum, sed et vim ac efficaciam habuerit camdem potentiam in Apostolos transfundendi, ut similia, imo majora facerent. Hæc enim fecerunt Apostoli non virtute sua, sed Christi, scilicet vi, auctoritate et potestate a Christo accepta: quare Christus major erat filis, per quos majora hæc operabatur.

Tertio, quia decebat Christum prius pati et mori, ac per passionem et mortem mereri hæc opera mirabilia, quæ deinde per Apostolos operatus est.

Quarto, quia decebat Christum prius resurgere, ascendere in cælum, indeque mittere Spiritum Sanctum, qui tam mirabilia operaretur. Nam mundi conversio fuit effectus, æque ac decus, ornamentum et coronis resurrectionis Christi, ascensionis et missionis Spiritus Sancti. Hanc causam subdit Christus, dicens : « Quia ego ad Patrem vado. »

Discant hic a Christo Prælati, Principes et superiores minora et abjectiora sibi servare, majora et speciosiora subditis relinquere. Sic enim laudem humilitatis et subditorum gratiam, et populi gloriam consequantur. Majora enim facient per subditos, quam perseipsos : quod enim subditus facit, hoc superior per subditum censetur facere. S. Ignatius, fundator Societatis nostræ, creatus Generalis, publico catechizabat, sociis vero sibi subditis ampla concionum pulpita concedebat. Idem sanxit, ut Hedores Societatis, initio Rectoralus sui, publice catechesim exerçant.

Quia ego ad Patrem vado.—*q. d.* Ego post mortem adepta victoria, de peccato, morte, dæmone, inundo et inferno triumphans, ad solium Patris gloriosus conscendam, ac proinde majora per vos edam opera, quam ipso in hac vita luctans adhuc ediderim. Tempus humilitatis et abjectionis meæ completum est, gloriam meam recipiam : non est cur vultum meum abscondam in paupertate et humilitate, sicut feci, quia locum dare volui passioni meæ et redemptioni hominum ; at ea perada, mox gloriosus ad Patrem conscendam, qui nomen meum toto orbe volet manifestari, celebrari, coli et adorari per prædicationem Apostolorum : quare per eos majora operabitur, quam per me in vita operatus sil. Ha Cyrillus, lib. IX, cap. xu, Toletus et alii.

Vrxi. io. 13. Et QtoDcmiQCE petieritis Patrem (ita Romana, S. Chrysostomus, Cyrillus et alii, licet Græca, Arabicus et Syrus jam non habeant ^{TM} «Patrem») in nomine meo, nō faciam : ut glori-
hæc et h Pater in Eiuo. — Hæc verba perlinent ad id quod præcessit : « El majora faciet; quia ego ad Patrem vado. » Post iidem enim, de mia

dixit vers, præced. : a Qui credit in me, majora horum faciet, » hic subnectit professionem fidei silique nominis invocationem ac petitionem horum majorum, 7. *d.* Ego quidem u vobis, o Apostoli, abeo vadoque ad Patrem, sed loco præsens) meæ relinquo et do vobis invocationem nominis mei, ut per eam postuletis majorahæc, et impetretis. Quare Christus hic suam divinitatem et camdem cum Patre auctoritatem significat, ait Cyrillus ; gloria enim Filii est, quod per ejus invocationem Pater Apostolis concedat tam magna, imo majora, quam per Filium, dum viveret, operatus est. Et sic Pater in Filio, et Filius in Apostolis glorificatus est.

In nomine meo, — id est invocato nomino meo, aut, *q. d.* Si petatis per merita mea, per meam virtutem et fidem, uti facit Ecclesia, quæ omnes orationes concludit dicens : a Per Dominum nostrum Jesum Christum, » etc.

Huc faciam. — Efficiam ut Pater vobis concedat, imo ego in Patre, et cum Patre idipsum faciam et vobis præstabo, ut omnis horum majorum, quæ operabimini, vis, virtus et gloria mihi ascribatur, non vobis. Nam dum oratur Pater, oratur et Filius, ait Suarez, lib. I *De Oratione in communi*, cap. ix, in fine. Aut certe, ut idem addit ibidem, a Pater » hic sumitur essentialiter pro Deo et tota sancta Trinitate, ut sumitur cum oramus : a Pater noster qui es in cælis; n et sic nomine Patris intelligitur quoque Filius et Spiritus Sanctus. Prius est germanius, quia Christus hic passim Patrem a se distinguit.

Ut glorificetur Pater in Filio. — Solet Christus modestiæ causa omnem suam gloriam transcribere in Patrem, ceu ad primum fontem et principium. Rursum hinc disce non esso poscenda opera mira et miracula, nisi ad gloriam Dei, sive cum gloria Dei illa fieri exigit et possit it.

14. Si QLTD PETIERITIS ME IN NOMINE MEO, HOC Vers. U faciam. — Arabicus, *faciam vobis quod volueritis*. Quod Christus vers, præcedenti dixit de Patre, hic dicit de seipso, ut ostendat se eundem Deum esso cum Patre, nipote qui se orantes exaudiat et faciat omnia quæ Pater. Unde Cyrillus asserit Christum hic significare suam divinitatem. Nonnulli censent idem prorsus hic dici et confirmari quod dixit vers, præced. Unde Chrysostomus et Nonnus hunc versum omittunt, sed legunt cum Syrus, Arabicus, S. Augustinus, S. Cyrillus, Theophylactus et Euthymius.

Melius Toletus et alii censent aliud hic dici; illud enim vers, præcedenti : a Et quodauxnquo petieritis Patrem in nomine meo, » pertinere ad petitionem majorum, de quibus ipse dixerat : a Et majora horum faciet ; » hoc vero versu Christum dicere se exauditurum preces particulares, ut, licet ad Patrem abeat sitquo absens corpore, tamen semper spiritu sil præsens, eorumque preces audiat et eorum necessitatibus succurrat,

ul quidquid in nomine ejus, id est per merita ejus petant, hoc ipse eis faciat et largiatur. Objicit S. Augustinus : a Rogavit Paulus ut discederet angelus satanæ, nec tamen accepit; sed vide dictum esso ; In nomine meo, quod est Iesus : quod enim petimus contra salutem, non petimus in nomine Salvatoris ; quia salvator ei non erit, si quod ejus salutem impedit, fecerit. Novit medicus quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus, et ideo contraria poscentis non facit voluntatem, ut faciat sanitatem; aliquando vero etiam quædam eorum quæ in nomine ejus petimus, non tunc, quando petimus, facit, sed tamen facit : differuntur enim, non negantur.»

Ver», i». 15. Si diligitis me, mandata mea servate. — Chistas hic suis discipulis ultimum dicens vale, ultima dat monita caque tria de tribus præcipuis virtutibus Theologicis, scilicet de fide, spe et charitale conservanda et exercenda. De fide, dicens vers. 1 : a Creditis in Deum, et in me credite.» De spe, dicens vers. 3 : «Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.» Petilio enim, sive oratio est actus spei. De charitale, dicens hic : «Si diligitis me, mandata mea servate;» suntque hæc tria inter se connexa. Fides enim parit spem, spes parit charitatem. Sensus ergo est, q. d. Si vultis obtinere hæc mea promissa, et impetrare ea quæ postulatis in nomine meo, ut ego ca vobis a Patre impetrem, imo per me elargiar, me vestri adeo amantem redamate, in dilectione mea perseverare et crescite. Hoc autem facietis, si mandata mea, quæ vobis dedi, observetis, q. d. Si mihi placere vultis, et per me omnia quæ petitis obtinere, mandata mea servate. Ha Ribera, Toletus, Maldonatus et alii. Christus ergo abiens monet suos ul persistent in sua fide, spe, dilectione et observatione mandatorum. Si id fecerint, ingens promittit præmium, dicens :

Verb. 10. 16. Et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis. — q. d. Si perseveretis in mea dilectione et mandatorum observatione, meis precibus vobis impetrabo Spiritum Sanctum, quem in vos effundet Pater in Pentecoste, qui magna, imo majora, per vos operabitur, quam ego operatus sum.

Et rogabo, — qua homo : Christus enim qua homo pro nobis orat, ait S. Augustinus.

l'rac'e- Et alium Paracletum. — «Alium» scilicet a inc* H*no patet quod Christus quoque fuerit Apostolorum et fidelium Paracletus, id est primo, advocatus, intercessor, orator, juxta illud Pauli : n Advocatum habemus apud Deum Patrem, Jesum Christum, » ait S. Augustinus; secundo, exhortator, incitator, impulsor; tertio, consolator, ul vertit Syrus; hæc tria enim significat Græcum Κηρυξ, i. e. Tercio. Sed abiens Christus, misit alium Paracletum, scilicet Spiritum Sanctum, qui in his tribus Christo successit. Ipse enim primo, est advocatus fidelium, quia « postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, » Rom. vin, 26. Ipe pariter

est noster exhortator et consolator; quæ duo hic maxime spectat Christus, q. d. Ego huc usque vos, o discipuli mei, docui, rexi, consolatus sum, ac proinde ob instantem meum discessum contristamini; sed animos erigite et confidite; ego enim mei loco vobis submittam alium Paracletum, qui vos non ad modicum tempus, ul ego, sed tota vita vestra doceat, incitet, consoletur et protegat. Unde Euthymius sic exponit : Dabit vobis alium Paracletum, id est alium admonitorem ac præceptorem in certaminibus virtutis, solatium ac subsidium in afflictionibus. Spiritus Sanctus ergo est Paracletus, id est primo, adhortator, excitator, impulsor, quia Apostolos excitabat ad ardua virtutum opera pro Dei gloria capebenda, ulque libere evangelizaren! toto orbe, non timentes tyrannos, tortores, equuleos*, ignes, imo ambientes mortem atrocissimam et martirium pro Christo. Secundo, consolator, quia eos in adversis, æumnis, dubiis, tentationibus, consolabatur et roborabat : nam Spiritus Sanctus est quasi ignis lucens et ardens, ideoque omnem animi caliginem, timorem et torporem dispellens. Ita S. Chrysostomus; c1, ut ait S. Bernardus, serm. 2 De Pentecoste : « Quos repleverit, ei spiritu fervere, et in veritate cognoscere facit. » Et paulo ante : * Paracletus donat pignus salutis, scienti lumen, et robur vite, ul quod per naturam est impossibile, per ejus gratiam fiat possibile, imo facile. » Vide quæ de Spiritu Sancto dixi, Act. n, 1 et seq.; Isai. xi, 1 et seq., et alibi.

Dabit vobis, — o Apostoli, proxima Pentecoste. Hinc S. Hieronymus, Quæsl. IX ad Ildem, refellit hæresim Montani, Priscilli et Maximilli, cujus sectator fuit Tertullianus, qui dicebant diu post Apostolos primum in Montanum hæresiarum Spiritum Sanctum descendisse, anno Domini 220, ideoque Montanum esse Paracletum a Christo promissum. Vide S. Epiphaniam, heresi 48; et S. Augustinum, hæresi 26 et 86.

Ut maneat vobiscum in sternum. — Ex hac Christi promissione fit, ul Spiritus Sanctus semper maneat in Ecclesia, ac fidelibus assistat, ul Paracletus, id est consolator in afflictionibus et impulsor ad quælibet, etiam heroica, virtutum opera. Objicit S. Augustinus : a Quomodo mandata servabimus, ut cum accipiamus, quem nisi habuerimus, mandata servare non possumus? Respondet : Habet Spiritum Sanctum, qui diligit, et habendo meretur ut plus habeat, et plus habendo plus diligit. Jam itaque Spiritum habebant discipuli, sed dandus eis erat amplius; habebant occulte, accepturi erant manifeste. » Et S. Chrysostomus : « Purgatis discipulis per passionem, et ad pericula agonesque missis, oportebat Spiritum Sanctum abundanter dari. »

17. Spiritum veritatis. — Cur Spiritus Sanctus vrs. it dicitur «spiritus veritatis?» Respondet primo Cyrillus, quia ipse est Spiritus Filii, sive procedens a Patre per spirationem a Filio, cui appropriata sapientia

rimú. I I el veritas, juxta illud vers, G : « Ego sum via, rriT0, venias et vita. »

Ski'dJo. *Secundo*, quia Spiritus Sanctus Jesum esso Deum Deique Filium, Messiam et Salvatorem, mundo manifestavit. Hoc enim urgebat hic, Christus, dicens vers. 9 : « Philippe, qui videt me, videt et Patrem, etc., ego in Patre, et Pater in me est. » Ita S. Basilius, lib. II *De Spiritu Sancto*; cap. xvm.

Teriio. *Tertio*, Euthymius : Spiritus Sanctus, ait, dicitur « spiritus veritatis, » id est verissimus et prestantissimus, et opponitur angelo, animæ et vento, qui spiritus sunt; sed analogice et participative, cum Spiritus Sanctus per essentiam purissimus et potentissimus sit Spiritus.

Qoirto. *Quarto*, « veritatis; » quia dignus est fide, ait S. Chrysostomus.

Ouiio. *Quinto*, alii « veritatis, » hoc est, novi Testamenti. Huic enim Spiritus Sanctus reservatus est, utpote spiritus libertatis et amoris; cum in veteri esset spiritus servitutis et timoris.

Suto. *Sexto* el planissime, Spiritus Sanctus est « spiritus veritatis, » quia omnis veritatis est auctor, ac solus pure et integre veritatis est doctor et largitor, qui docet nos omnes veritates ad salutem necessarias, libralque ab omnibus erroribus. Sic enim explicat Christus, dicens cap. xvi : « Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem (sic *Isai. xi, 2*, idem Spiritus vocatur sapienti», consilii, pietatis, fortitudinis; quia nobis inspirat sapientiam, consilium, pietatem, fortitudinem): omnem, inquam, veritatem, sed maxime Evangelicam, quæ triplex est, scilicet *prima*, res ipsa Christi ejusque gratia per umbras, ceremonias et figuras veteris legis prefigurata et adumbrata; *secunda*, pronjssionum omnium Dei complementum : has enim coniplevit-Christus, idque Apostolis ostendit Spiritus Sanctus; *tertia*, divinarum rerum cognitio, in quantum illa'ad salutem est necessaria.

« Spiritus veritatis » ergo opponitur spiritui malo mundi, qui mendax est, errans et fallax. Unde subdit Christus : « Quidam mundus non potest accipere. » Hinc S. Augustinus, lib. De Gratia novi Testamenti, docet Spiritum Sanctum esse animam Ecclesiæ; « Spiritus Sanctus, ait, est Patris et Filii amor et connexio, ad ipsum pertinet societas, qua efficimur unum; corpus hominis nullis constat membris, et vegetat omnia membra una anima, faciens in oculo ut videat, in aure ut audiat, et sic in cæteris: ita Spiritus Sanctus membra corporis Christi, quod est Ecclesia, continet et vegetat. »

Quem mundus non potest accipere. — « Mundus, » id est homines mundani, animales et carnales, qui cupiditatibus terrenis, scilicet vanis opibus, honoribus, deliciis inhiant, non sunt capaces Spiritus Sancti, quia hic totus est cælestis, spiritalis, divinus, qui docet terrena omnia ut vana contemnere, et cælestia ut vera et solida

diligere et amplecti. Nam, ut ait Apostolus, *Dom. vin* : « Prudentia carnis inimica est Deo. » Unde S. Basilius, lib. *De Spiritu Sancto* : « Sicut, ait, in speculo impurgato rerum imagines recipi viderique nequeunt, sic homo illustrationem Spiritus Sancti recipere non potest, nisi peccatum et carnis affectionem abjiciat. »

Ocia non videt eum, nec scit eum, — quia habet oculos montis terrenos, carnis cupiditatibus oppletos et occaecatos. Unde nec « scit eum, » id est, non cognoscit eum practice, ita scilicet ut eum amet, cupiat, gustet et ambiat.

Vos autem cognoscetis eum (scientes ejus vim, efficaciam, doctrinam, sanctitatem, vitam cælestem et divinam) : qua apud vos manebit, et in vobis erit. — Ipse enim sua presentia in vobis suam vim, gratiam, operationem divinam excuret, quo fiet ut cum cognoscatis, cognitum ametis, amatum aliis aspiretis. Sicut sentitur vis piperis, si conteratur; item vis ignis latentis in ligno, dum per flammam in ingens incendium erumpit.

Manebit. — Legit Interpres cum S. Augustino et Nonno p.m», jam alio accentu legunt *Greca*, Syra, Theophylactus et Euthymius jtvu, id est *manet*. Audi S. Bernardum, serm. 20 inter parvos : Spiritus Sanctus « procedit, spirat, inhabitat, replet, glorificat. Procedere dicitur duobus modis, unde, et quo. Unde? a Patre et Filio. Quo? ad creaturam. Procedendo prædesinat; spirando vocat quos predestinavi!; inhabitando justificat quos vocavit; replendo accumulaturis quos justificavit; glorificando datur pramiis quos accumulavit meritis. »

18. Non relinquam vos obvianos (me patre Ve> K vestro orbatos et destituos) : veniam ad vos. — Quia Christus discipulos, vers. 13, vocavit filios, merito ait: « Non relinquam vos orphanos, » 'i'ih* id est sine patre, quia, licet abeam a vobis ad b n<lu- Patrem et alium Paracletum vico mei vobis "i'T* missurus sim; non tamen idcirco ego vos deseramet orphanos relinquam, sed vadens redibo p'uo et a veniam ad vos. » Fecit id Christus primo et proprie, cum post resurrectionem corporaliter Apostolis apparuit cosque docuit, solatus est et exhilaravit, ita S. Augustinus et Euthymius. *Secundo*, fecit id in Pentecoste, cum visibiliter misit eis Spiritum Sanctum in specie linguarum ignearum. Ita Cyrillus, Jansenius et alii. *Tertio*, fecit id invisibiliter, cum c cælo spiritualiter cos sæpe visitavit cisque dona sua cælestia communicavit. Ha S. Chrysostomus. *Quarto*, faciet in die judicii visibiliter, cum in judicio Apostolos faciet sibi assessores cosque secum cum triumpho in cælum deducet, llæc magis explicabit Christus in sequent.

19. ADQUC MODICUM, ET MUNDUS ME JAM XOX Vcf* VIDET. VOS AUTEM VIDETIS ME. — Ita legUIIt H(>-mana et Græca; sed Syrus, S. Augustinus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Tolelus

legunt, *videbitis* (Arabicus verbi, vídís(íl), quia præsens hic do moro ponitur pro futuro jam instanti et imminenti, g. *d.* Modicum mihi tempus vitæ restat, scilicet pane® bone, post quas in cruce moriar et subtrahar ali hac vita et reculo; quare homines mundani amplius me non videbunt, vos autem, o discipuli, me videtis, id csl videbitis, quia tertio dic a morte resurgam, et mc vobis videndum exhibebo. Ad litteram enim loquitur de visione sensibili. Ila S. Augustinus, Toletus et alii.

Tropologice : mundus sicut me non videbit oculo corporis, sic ncc oculo mentis, quia non credet in me, ncc cognoscetmcesse Messiam Dei Filium; vos autem idipsum clarius cognoscetis per illustrationem Spiritus Sancti, quem recipietis in Pentecoste. Ita Hibera.

Anagogice: mundus mc non videbit post diem iudicii gloriose regnantem in cœlo; vos autem sic me tunc videbitis, quia vos gloriæ mcæ consortes efficiam. Ita S. Cyrillus, Chrysostomus et alii.

Quia ego vivo, et vos vivetis. — q. *d.* Videbitis me, quia ego tertia dic a morte resurgam, rursumquo vivam; vos pariter vivetis, ut me redivivum videre possitis, utque meam mortem et resurrectionem toti inundo predicare valeatis, 7. d., ait Theophylactus : Cum me redivivum videritis, lælabimini et tanquam mortui reviviscetis apparitione mea, sicut Jacob audiens Joseph vivere, quem putabat esse mortuum, quasi de gravi somno evigilans revixit, *Genes.* xlv, 2G. Rursum, a vos vivetis « plenius in dio iudicii, quando per meam vitam et resurrectionem, vos ad eandem vitam beatam et gloriosam resuscitabo, ut mecum in omni felicitate et gloria, beati vivatis in cœlo per omnem celcrnitatem. Ita S. Augustinus, Cyrillus, Chrysostomus, Euthymius. Dicit in presenti, a vivo, » ut significet se illico a morte resurrecturum. Audi S. Augustinum : a De presenti se dixit vivere, illos do futuro victuros : ejus enim mox futura erat resurrectio, illorum autem in sæculi finem differenda; quia vero vivit ille, ideo et nos vivemus; per hominem quippe mors, et per hominem resurrectio mortuorum.»

20. In illo die vos cognoscetis, quia ego slm in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis. — q. *d.* Postquam surrexero, ac prasertim postquam ascendens in cœlum miserim in vos Spiritum Sanctum, per ipsius illustrationem clarius et certius cognoscetis hæc tiia : scilicet primo, quod «egosum in Patro,» per unitatem essenti® divina, quod scilicet sim verus Deus Deique Patris Filius. *Secundo*, quod vos silis in mc per amorem, curam et custodiam, quod scilicet ego singulariter vos amem, curem, custodiam. Addit subtiliter Cyrillus : quod silis *in me* per unionem substantial Cum enim vestram carnem et substantiam assumpsit, lotam naturam humanam mihi univi

0 innacquo homines quasi mihi copulavi. *Tertio*, quod ego sim in vobis, vos scilicet per gratiam meam inhabitans, illuminans et dirigens ad omne bonum et ad vitam æternam in cœlis. Unde Interlineari*:Cognoscetis,inquit, quod ego sum in Patre, sicut radius in sole, unum cum ipso; cl vos in mc, quasi palmites in vite; ctego in vobis, sicut vilis in palmite, vobis succum cl vitam gratia jugiter instillans el induens. Addit S. lidarius, hb. Vili De *TriniL*, Christum esse in nobis quasi cibum in stomacho, per communicationem Eucharistia : « Ille, ait, in Patre per naturam divinitatis, nos in eo per corporalem ejus nativitatem; et ille rursum in nobis per Sacramenti mysterium; ait enim : Qui edit carnem meam, et bibit meum sanguinem, in me manci, ctego in eo.»

21. QU HABET MANDATA MEA, IT SERVAT EA, ILLE V n. SI. EST QVI DILIGIT ME. — q. *d.* ait Glossa : Non ζ *** ' solum vos Apostoli, vivetis cl cognoscetis, sed tutar ✱ quicumque ino diligit, ideoque mandata mea ' 'rra-custodit. Toletus hæc accipit de fidelibus comunibus, qui tempore Christi, preter Apostolos, nm. credebant in cum; hos enim hic ab eo moneri, ut in sua fide, dilectione et obedientia perseverent. Sic enim fore ut vicissim diligantur ab ipso et a Patre, utque se cisposi resurrectionem manifestet, ostendens se a morte surrexisse redivivum et gloriosum, uti fecit apparendo plusquam quingentis fratribus, l ConntA. xv. G. Ille sensus verus est el appositus, sed arctior; Christus enim loquitur omnibus fidelibus cujuslibet avi et temporis. Sensus ergo est, g. *d.* Qui habet mandata mea, id est qui precepto qu® a me audivit, tenet memoria, animo el affectu, « et servat ea, » ut ea opere exequatur; « qui habet in memoria, et servat in vita, ait S. Augustinus; qui habet in sermonibus, et servat in operibus; qui habet audiendo, et servat faciendo; qui habet faciendo, et servat perseverando, ille est qui diligit me, » quia facit quæ mihi grata sunt et placent, quæ ego amo et cupio, quæ ego volo ab illo fieri, quæ ego illi mandavi, et mando sub pœna me® offensa», ir®, vindicta el gehena®. Simili phrasi et sensu dixit, cap. v, 38: «El verbum ejus non habetis in vobis manens.» Nam, ut ait S. Gregorius, *hom.* 30, probatio dilectionis, exhibitio est operis; nunquam amor Dei est otiosus : operatur enim magna, si est; si vero operari renuit, amor non est.

QUI AUTEM DILIGIT ME, DILIGETUR A PATRE MEO. — Quia mandata mea sunt mandata Patris : ego enim illa a Patre accepi; quare qui illa servat, reveretur et diligit Patrem, ac rem gratissimam illi prostat. Hinc ejus amorem vicissim in se prolicii, ut amans Deum Patrem, ab eo redametur, el ad majores gratias ab eo evehatur, majoraque ab eo beneficia recipiat; magnes enim amoris est amor. Ibi nola: Non nos prius diligimus Deum, sed Deus prior diligit nos, ideoque

aspirat nobis gratiam, qua cum vicissim diligamus : quam si acceptemus cumque diligere incipiamus, ipse rursus magis diligit nos majorante gratiam et charitatem nobis infundet.

Et ego diligam eum, — non tantum qua Deus : sic enim eadem dilectione qua Pater, diligam cum; sed etiam qua homo pergam cum diligere, et majoribus gratiis ac donis cum afficiam et cumulabo, tum in hac vita, tum in futura. Unde S. Augustinus : « Ad hoc diligam, ait, ut manifestem : ncc enim tunc non diligebat ; nunc ad hoc nos dilexit, ut credamus; tunc ad hoc ul videamus; nunc diligimus credendo quod videbimus, tunc diligemus videndo quod credidimus. »

Et manifestado ei meipsum,—tum in hac vita per clariorem in dies mei meorumque mysteriorum et donorum cognitionem , non tantum speculativam , sed et praeficam et experimcnfalcem, qua Sancii gustant et sapiunt Christum, quamque dulcis sit Dominus, ideoque in pios gratitudini», amoris, laudis et jubilationis affectus erumpunt, quales eructat Paulus, I Cor. n, et alibi : ita Cyrillus; tum clarissime in coelo, ubi videbit per speciem Christum Deum et hominem , quem hic credit per fidem. Ita S. Augustinus, *tract*, 75.

v.r 22. Dicit ei Judas, non ille Iscariotes (sed ihaddæus, frater S. Jacobi Minoris, auctor epistola Canonica) : Domine , Quid id factum (id est quid causæ) est (est hebraismus ; Hebræi enim dicunt •TH no me /iaïa, id est quid fuit, id est quæ causa est), quia (quod) manifestaturus es nobis teipsum, et non mundo? — dixisti enim : a Mundus mejam non videt, vos autem videtis, » id est videbitis : quæ verba dixerat Christus do sua morte, resurrectione et apparitione facienda Apostolis, non Judæis mundanis et incredulis; sed Judas ea non intelligebat, ideoque rogat ea sibi explicari. Causam quærit, ait S. Augustinus, quare non se mundo, sed suis manifestaturus Ml. Respondet autem Dominus, quia hi diligunt, illi vero non diligunt. Utitur Judas voce « manifestaturus,® quia eadem immediate ante usus fuerat Christus, dicens : a Manifestabo ei meipsum. p Hæc ergo vox hæsit in monte Judæ, licet priora Christi dicta ipse respiciat.

Vrn.îj. 23. Respondit Jesus, et dixit ei : Si quis diligit ME, SERMONEM MEUM SERVABIT, ET PATER MEUS DILIGET EUM, ET AD EUM VENIEMUS, ET MANSIONEM apud eum faciemus. — q. d. Ne pules, o Juda, me post resurrectionem soli tibi tuisque sociis Apostolis apparituum, quasi fructus meæ vitæ et passionis ad vos solos arctetur tolusque mundus ab eo excludatur; nam, etsi solis vobis et paucis aliis visibiliter sim appariturus, tamen invisibiliter apparebo omnibus iis in mundo existentibus, qui meam fidem et doctrinam per te errierosque Apostolos prædicandam susceperint, diluxerint et servarmi. « Quisquis enim diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus

diliget eum, » æque ac vos dilexit, eo sensu et modo quo explicui vers. 21.

Er ad eum veniemus, — ego et Pater, et consequenter Spiritus Sanctus; ubi enim est una persona divina, ibi sunt cæteræ duæ, 7. d. Esto ego post resurrectionem ad vos solos visibiliter sim venturus, tamen invisibiliter per gratiam meam veniam ad omnes fideles, qui in me credunt, et me meamque doctrinam diligunt et servant; atque sicut ego veniam ad cos, sic veniet et Pater et Spiritus Sanctus, ut in anima ejus maneamus et habitemus quasi in domo et templo nostro.

Nota : Deus , qui ubique est, ideoque immobilis, dicitur venire et manere, non per loci mutationem, sed per novam operationem, quam hoc vel isto loco exercet. Sic hic dicitur venire ad fideles et justos per gratiam et novam operationem; quia scilicet eos in justitia conservat, promovet, tuetur, et una eum libero eorum arbitrio ipsum juvans cooperatur : prævenit enim eorum intellectum sua illuminatione, et voluntatem sua pia affectione, qua eam impellit ad opera bona, licet ardua, eique suæ gratiæ concursu ad eadem efficienda collaborat. Ita S. Augustinus, Chrysostomus , Cyrillus et alii.

Audi S. Augustinum : « Dilectio sanctos discernit a mundo, quæ facit unanimes habitare in domo, in qua facit Pater et Filius mansionem, qui et dilectionem donant, quibus in fine donabunt suam manifestationem; veniunt ad nos, dum venimus ad cos; veniunt subveniendo, illuminando, implendo ; venimus obediendo, intuendo, capiendo. »

Denique pie S. Bernardus, serm. 3 *De Adventu* : « Beatus, inquit, apud quem mansionem facies, Domine Jesu. Beatus, in quo sapientia ædificat sibi domum, excidens columnas septem ; beata anima, quæ sedes est sapientiæ. Quænam est illa? Anima utique justi. Merito plane, quia justitia et judicium præparatio sedis tuæ. Quis in vobis, fratres, qui desiderat in anima sua sedem parare Christo? Ecce quænam illa serica, quæ lapetia, quod pulvinar oporteat præparari? Justitia et judicium, inquit, præparatio sedis tuæ. Justitia virtus csl, quod suum est unicuique tribuens. Tribue ergo tribus quæ sua sunt. Redde superiori, redde inferiori, redde «squali, cuique quod debes, et digne celebras adventum Christi, parans ei in justitia sedem suam. »

Hinc disce Deum justo non solum dare gratiam suam, sed etiam scipsum, ita ul realiter Deus Pater, Filius et Spiritus Sanctus in anima justi, quasi in templo suo inhabitent, eamque sua praesentia ornent suisque donis cumulent, uti fuse ostendi Oseau, 10, ad illa : « Dicetur eis, Filii Dei viventis. »

Tropologice : S. Trinitas venit ad lres animæ s. Triol-potentias , quas ad sui imaginem creavit, ut eas VJ inhabitet in cisque sui imaginem concupisce!!- \ niwo tiis depravatam reformet, renovet et perficiat, pouo-

tin.qnrv Patri appropriate memoria, quia ipse ex fœ-
cnnt)n memoria omnes res concipiens, produxit
Verbum genuitquo Filium. Filio appropriata?
intellectus, quia ipse per intellectionem genitus
est, quasi verbum montis, idea , imago et exem-
piar rerum omnium. Spiritui Sancio appropria-
tin'voluntas, quia ipse procedit per actum vo-
luntatis , pula amoris Patris et Filii , quasi
utriusquo amor et nexus. Pater ergo reformat
memoriam, dum ex ea delet species rerum va-
narum, turpium, illicitarum; ac infert species
rerum divinarum, ut non recordetur nisi Dei
ejusque cultus, amoris, pietatis cœlerarumque
virtutum. Filius reformat intellectum, ut non
cogitet nisi ea quæ sunt salutis et sanctitatis.
Spiritus Sanctus reformat voluntatem, ut eadem
amet et ambiat. Quocirca anima sancta jugiter
cogitet se esse templum S. Trinitatis, juxta illud
II Cor. vi : a Vos estis templum Dei vivi, sicut
dicit Deus (LetnL xxvi, 12) : Quoniam inhabi-
tabo in illis, et inambulabo inier cos; et ero illo-
rum Deus, et ipsi erunt mihi populus. » Ergo in
conspectu tante majestatis digne ambulet, ul ei
jugiter serviat fide, spe et charitale.

In voteti templo tria erant vasa, aliare ad Deo
adolendum thymiana, candelabrum septem lu-
cernis lucens, et mensa panum propositionis. Sit
pariter in anima sancta aliare orationis, sanctas
laudes et pia desideria ad Deum exhalans, sil
candelabrum septem donis Spiritus Sancti præ-
fulgens, sit denique mensa beneficentiae et chari-
lalis. Tunc in ea fiet illud Apoc. xxi, 3 : «Ecco
tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit
cum eis, et ipsi populus ejus erunt, et ipse Deus
cum eis erit eorum Deus, d Vide S. Bernardina,
serm. 27 in Cant., ubi docet animam sanctam
esso cœlum, in quo coruscat sol charilalis, luna
continentiae et astra cæterarum virtutum.

Vas 21. 24. Qui NON DILIGIT MB, SERMONES MEOS NON SER-
VAT. — Causa ergo, cur quis Dei præcepta non
servat, est quod Deum non diligit. Si enim dili-
geret Deum, Dei jussa servarci. Unde S. Grego-
lius, hom. 30 : « Tanto, ait, quisque non superno
amore disjungitur, quanto inferius delectatur :
de dilectione Dei ergo lingua, mens et vita re-
quiratur. »

Et sermonem (sermo, csl antiptosis) quem au-
distis, NON EST MEUS; SED EJUS QUI MISIT ME, Pa-
tris. — Audi S. Augustinum : Dixit singulariter,
et non suum, sed Patris, se intelligi volens, qui
Patris est Verbum, imago et Filius : recto auctori
tribuit quod facit æqualis, a quo habet hoc ip-
sum, quod illi est æqualis. » Et Chrysostomus :
« Significai se nihil extra Patrem loqui, nec præ-
ter id quod illi videtur.

Vrrs. 2S. ILEC LOCUTUS SUM VOBIS, APUD VOS MANENS.

Vrr*. ». 26. Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem
mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit
OMNIA, ET SUGGERET VOBIS OMNIA, QUÆCUMQUE DI-
XERO vobis. — Ha hæc dispungenda sunt cum

Komanis, Græcis, Syris, Arabicis. Quare minus
apte S. Chrysostomus, tō apud tos manens (Arabi-
cus, apud vos stans) refert ad non Paracletus; q, d.
Abeo, sed mei loco manebit apud vos Spiritus
Sanctus; referendum enim est ad Christum, qui
præcessit, q, d. Hæc quæ huc usque ex ore meo
audistis, locutus sum vobis, dum apud vos ma-
nerem vosque docerem ; sed scio nulla ex iis a
vobis non capi, nec intelligi, sive propter ves-
tram ruditatem, sive propter rerum a me dictarum
novitatem et sublimitatem. Faciam ergo ut
Pater mittat vobis Spiritum Sanctum , quasi Pa-
racletum , id est instructorem et consolatorem,
qui hæc omnia, quæ ego dixi vobis, in memo-
riam reducat et explicet, ut ab eo illustrati, om-
nia facile intelligatis, quique vos de meo abilu
incestos consolabitur, et in quavis Judæorum per-
secutione aliaque quavis tribulatione solabitur
et roborabit, ul eam superetis. Hic denique vos
sanctificabit, adeoque faciet ut alios plurimos
pari modo sanctificare valeatis. Vocatur enim
ipse, et revera est Spiritus Sanctus, quia ipse est
ipsa per essentiam increata et perfecta sanctitas,
a qua omnis sanctitas hominum et angelorum,
velut radius a sole emanat et profluit. Id Aposto-
lis prælilisse Spiritum Sanctum, patet Actor, i,
2 et sequent. Audi Chrysostomum : « Frequenter
eum Paracletum vocat, propter eorum tristitiam. »
El Glossam : « Cum sit consolari Trinitatis opus,
ad Spiritum Sanctum tamen pertinet, quia is in
Scriptura bonitatis, per quam nos Deus consolatur,
nomine designatur.

Quem mittet Pater in nomine meo , — id est 0
per me, ait Cyrillus , quia Spiritus Sanctus a Pa-
tre et Filio procedit : quare Pater cum Filio, vel h c-ni-
per Filium, uti spiritalis, sic et mittit Spiritum Sane-
tum. Secundo, « in nomine meo, » id est propter
me et merita mea. Tertio, a in nomine meo, » ul
est pro me, meo loco, ut meum opus, quod ego
ceperim, prosequatur, ul mea negotia tractet, ut
scilicet meam fidem, doctrinam, Ecclesiam per
prædicationem Apostolorum disseminet per om-
nes gentes, lia Maldonatus, Tolctus et alii.

Ille vos docebit omnia, — quæ scilicet ad
mysteria mei adventus et incarnationis perlinent ;
« omnia, » quæ ad Ecclesiæ instructionem, fun-
dationem , stabilitatem, sunt necessaria. Audi
Didymnum, lib. De Spiritu Sancto : a Docebit om-
nia in Christi fide perfectos, spiritualia et intel-
lectualia sacramenta; docebit autem, invisibili-
ter menti divinorum scientiam infundens. » El
Gregorium, hom. 3D : « Nisi Spiritus Sanctus cordi
adsit audientis, otiosus est sermo doctoris: nemo
ergo docenti homini tribuat quod ex ore docen-
tis intelligi : nisi intus sil qui doceat, doctoris lin-
gua exterius in vacuum laborat. » Et Augustinus:
« Non Filius sine Spiritu Sancto dicit, nec docet
sine Filio Spiritus Sanctus, sed omnia dicit et
docet Trinitas; sed nisi hæc sigillatim! commenda-
retur, eam nullo modo humana capere posset infirmus. »

Et suggeret. — Græcc «reunion, id est *in memorimi revocabit*, ita Arabicus, Cyrillus, Augustinus, Euthymius. Lnde ex hoc loco notat S. Augustinus externam vocem Apostoli, vel prædicatoris, non sufficere ad rei prædicatae intellectum vel assensum. sed Spiritus Sancti opus esse, qui mentem interius illuminet ad illa Intelligenda, et voluntatem inclinet ad eadem amplectendum, ac memoriam confortet ad eadem retinendum. Idem docent omnes doctores orthodoxi, ac Concilium Arausicanum, Milevitanum et Tridentinum. Audi S. Augustinum : « Suggestet, id est commemorabit vos ; pertinet enim ad gratiam eliam non oblivisci saluberrima monita. » Et Tlicophylactus : « Docuit Spiritus Sanctus quæcumque non dixerat Christus, tanquam non videntibus portare ; commemoravit autem quæ dixerat Dominus, sed obscuritatis causa, vel intellectus tarditate, commendare memorine nequiverunt. u Minus genuine Interlinearis : « Docebit, » ait, ut sciatis, « suggeret » ut velitis : « suggeret » enim ad memoriam pertinet, ut recordemini et recordando intelligalis.

Qujccmqlk mxEiio vobis. — Graece iizw, id est *dixi* : ita Arabicus; Syrus vero vertit, *dico*.

Vt:¹ 27. Pacem reunquo vobis, pacem meam (Arabicus, *meam propriam*, quæ ita mea est, ul mihi sit propria) do vobis : non quomodo mundus dat, r- “ ego do vobis. — Hæc est Christi valedictio : Ilc-
bræi enim, cum quem advenientem salutant,
ci ‘ vel abeunti valedicunt, aiunt : a Pax tecum : »
” ubi pacis nomine salutationem et appræcationem
i omnium rerum prosperarum, omnis boni, omnis felicitatis significant, g. </ . Christus : Ego abiens vobis, o Apostoli, vestrisque posteris do, et quasi hæreditate relinquo meam benedictionem, qua vobis omne bonum a Deo apprecor, eamque non falsam, inanem et brevem, uti facit mundus, sed veram, solidam et æternam, non veibis adulando, uti faciunt mundani, sed reipsa spondens, et dans opem et gratiam, qua secure ad æterna bona pertingatis, abpic alios piores ad eadem vestra prædicatione, chântate, oratione et sanctitate perducatis. Ita Maldonatus.

Paulo aliter Jansenius et Tolctus : Pax hæc, inquit, est illa de qua Paulus, *Philip*, iv, dicit : « Pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras in Christo Jesu. » Continet autem pax hæc *primo*, amicitiam cum Deo; *secundo*, tranquillitatem animi et serenitatem in tentationibus et persecutionibus; *tertio*, mutuam inter ipsosmet concordiam. Ilæc homines facit fortes in omni periculo, et in omni molestia adhibet consolationem : hanc Dominus relinquit suis, non divitias, aut temporales possessiones; super omnes enim divitias hujus sæculi, pax eminet.

Audi S. Augustinum De *Verbis Domini secundum Joannem* : « Non poterit ad hæreditatem Domini pervenire, qui testamentum pacis noluerit

observare, nec potest concordiam habere cum Christo, qui discors voluerit esso cum Christiano; pax et serenitas mentis, simplicitas cordis, amoris vinculum, consortium charitatis. »

Symbolice S. Augustinus hic : « Pacem, ait, relinquit in hoc sæculo, in qua manentes hostem vincimus ; pacem dabit in futuro, quando sine hoste regnabimus. Pax vobis ipse est, et cum credimus quia est, et cum videbimus cum sicuti est. Notandum vero cum dicit: Dabo, addidisse: Meam, pacem suam volens intelligi, qualem habet ipse, in quo nihil repugnat, quia nullum habet peccatum; pax vero quam nobis relinquit, nostra potius dicenda est, quam ipsius : talem habemus pacem nunc, in qua adhuc dicamus : Dimitte nobis debita nostra. Est et inter nos ipsos nobis pax, invicem enim credimus et diligimus; sed nec ipsa plena est, quia cogitationes cordis invicem non videmus. Possunt et Domini verba sic accipi, ut ejusdem sententiæ repetitio videatur. »

28. Nox turbetur con vestrum, neque formidet. Ver*
Audistis qua ego dixi vobis : Vado, et vento ad vos. — Addit hoc Christus, quia videbat Apostolos propter suum abitum mæstos, timidos et pusillanimes ob odia Judæorum et prælia sibi imminetia, ait Chrysostomus, ne pastore absente, lupus oves invadat, ait S. Augustinus. Solatur ergo eos erigitque dicendo : Nolite turbari, mærero, angi et formidare ob meum discessum, quasi sitis futuri oves sine pastore, filii sine patre, discipuli sine magistro, expositi Judæorum injuriis. Ego enim, ut dixi, « vado » quidem ad mortem, sed mox die tertia resurgam, luncque « venio, » id est illico veniam et redibo ad vos.

Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem (Arabicus, *gauderetis utique de progressu meo ad Patrem*) : quia Pater major me est. — Diligebant Apostoli Christum, ideoque de ejus discessu tristabantur : cum ergo ait Christus : « Si diligeretis me, » loquitur communi hominum more, eslque modus loquendi et solandi amicos, ob discessum amici mærentes, g. d. Si, quod vera et sincera dilectio postulat, mihi exhiberetis, o Apostoli, vobis gaudendum erat, non dolendum de meo abitu, cum mihi, imo et vobis, sit valde utilis et commodus futurus. Vado enim ad Patrem, qui major me est, id est a consortio hominum vado ad Deum, ab humana miseria et contemptu vado ad divinam felicitatem, exaltationem, honorem et gloriam, ul vobis locum parem, et ad eamdem vos suo tempore assumam et traducam. Ita Cyrillus.

Audi S. Augustinum : « Gratulandum natura humante, eo quod sic assumpta et a Verbo, ut immortalis constitueretur in cælo, atque ita fieret terra sublimis, ul sederet ad dextram Patris : quis non suam naturam jam immortalem gratulatur in Christo, atque id se speret futurum esse per Christum ? »

Quia Pater major me est. — Ilic oral Achilles Arianorum, quo probant Filium non es-e Deum, sed primam Dei creaturam. Verum S. Athanasius, Augustinus, Basilius, Nazianzenus cæterique Patres, cis optime respondent, Christum hic loqui de se, non qua Deus, sed qua homo erat; sic enim erat Patre, imo angelis quoquo minor (1). Id ita esse liquet ex eo quod Christus hic det causam, cur ad Patrem vadat, « quia, inquit, Pater major me est. » Atqui Christus vadit ad Patrem, qua homo est conscendens in cælum; nam qua Deus, semper est in cælo cum Patre. Unde S. Augustinus: « Ergo, inquit, et ibat per id quod uno loco erat, et manebat per id quod ubique erat, » id est ibat per humanitatem, manebat per deitatem. Igitur quoad humanitatem, non quoad deitatem Pater erat illo major. Simili modo Filius ipse, qua Deus est, major est seipso qua homo est (eque ac Pater; huic enim ipse ὕψος; est et per omnia æqualis. Sensus ergo est, q. d. Gaudendum vobis est, o Apostoli, do meo discessu, quia vado ad Patrem, et ascendo in cælum, ad majorem honorem et dignitatem, ut majora a Patre mihi vobisque laboris et passionis meæ premia impetrem, scilicet mihi sessionem ad dextram Patris imperiumque totius mundi, adorationem omnium angelorum, conversionem omnium gentium ad meam fidem et cultum; vobis vero Spiritum Sanctum omniaque ejus dona, quibus armati totum mundum mihi vobisque subjiatis, ac vobiscum ad gloriam cælestein perducatis. Hæc enim, quæ longe majora sunt, quam hactenus vidistis et accepistis, vadens ad Patrem, ab eo postulabo et impetram.

Porro nonnulli, ul Arianis per omnia satisfaciunt, subtilius sed intricatius respondent Patrem esse majorem Filio, non tantum, qua homo, sed etiam qua Deus est, quia nomen patris apud homines natura sua videtur honorificentius, quam nomen filii; pater enim est principium et causa filii. Major ergo est Pater Filio, non magnitudine, non tempore, non virtute, non dignitate, non adoratione, sed ratione cujusdam apud homines honoris, id est ratione originis: quia Pater est origo Filii, Filius vero non est origo Patris, ita S. Athanasius, serm. *Contra Arian.*; S. Hilarius, lib. IX *De Trinit.*; S. Gregorius Nazianzenus, in orat. 4. *De Theoc.*; Cyrillus, lib. II *Thesauri, cap. m.*; Leontius, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius hic. Licet a parte rei in divinis filiatio, a qua dicitur filius, sit tam prestans, tam eminens, tam honorifica et honoranda, quam est paternitas in Patre; imo sicut Filius habet a Patre quod sit Filius, sic vicissim Pater habet a Filio quod sit Pater. Pater enim est, qui habet filium:

(1) Ha quoquo ille in nullum ad li. 1., quem audi: a Sensus loci nostri hic est: Abibo ad Patrem, qui sublimiore conditione versatur, quam ceteri nunc, dum humanæ sortis addictus sum. »

quare hic origo passiva, quæ est in Filio, in se tam est digna et prestans, quam origo activa, quæ est in Patre. Nam tantum est gigni Deum, quantum est gignere Deum; ideoque tantum esse Filium quantum est esse Patrem. Denique uterque habet eandem prorsus in individuo essentiam divinam, nec proinde eandem majestatem, eandem omnipotentiam, sapientiam, sanctitatem, etc.; quare alter altero major esse nequit, a Major est, ait S. Hilarius, donans donantis auctoritate, sed minor non est, cui unum esse donatur.* « Major, * intelligit ex usu et aestimatione hominum, non Dei. Inde Maldonatus opinatur Hilarium, et similes plus aequo concessisse Arianis. Quare Damascenus, lib. I *De Fide*, cap. ix, id corrigens, ait: « Pater major est, non natura, non dignitate, sed tantum origine. » Vide Suarez, lib. II *De Trinit.*, cap. iv; nec aliud, ut opinor, voluit S. Hilarius.

Tertio, S. Chrysostomus, Leontius, Theophylactus, Euthymius, respondent Patrem majorem esse Filio, non in se, sed in opinione hominum. Apostoli enim putabant Filium esse minorem Patre. Verum hoc durum videtur; Christus enim veritatis magister debebat loqui ex veritate, et Apostolorum, quasi discipulorum suorum, errorem corrigere.

Porro, analogia generationis divina» cum humana, quæ Arianos fefellit, in multis dispar est et diversa. In humanis enim pater major est filio, *Primo*, quia filio est prior et senior; *secundo*, quia illo statura et quantitate est major: grandis enim generat infantem parvulum; *tertio*, quia producit naturam aliam et exilem, a sua numerice differentem, quam filio communicat; quare illo ejusque natura, nipote cujus est auctor, est major; *quarto*, quia libere generat filium: poterat enim non generare. At in divinis prorsus alia est ratio; nam Pater Filio, nec ætate, nec statura est major, sed coævus, par et æqualis; nec aliam a sua deitatem generat, sed eandem, quam habet, Filio communicat: nec libere generat, sed ex naturali natura divina» facunditate hunc Filium sibi æqualem producit, nec alium producere potest. Nec enim deitatis facunditas tam potest esse in Filio, quam in Patre, adeoque potest esse in tribus personis, iisque lotam sese lequaliter communicat et infundit. Denique S. Cyrillus, in *Concit. EpkesinOj* probat Patrem majorem esse Christo qua homo est, non qua Deus, hac ratione: a Hunc (nempe Filium) agnoscimus perinde atque Patrem, nec converti, nec mutari posse, nullius rei indigentem, perfectum Filium, similem Patri, et ab eo solum, quia ingenuus sit, discrepantem. Nam est accurata et expressa Patris imago; atque constat imaginem plene complecti debere eas omnes res quibus exemplar ipsum, quod majus est, perfectius exprimitur, sicut ipso Dominus docuit: Pater major me est. »

▼cn.í^ 19. Et nunc **uni** vonis priusquam fut : ut ,
cu i factum puebit , credatis. — *q. d.* Nunc meum
discessum et mortem, indeque resureclionem et
reditum ad vos vobis predico, non ut mihi con-
doleatis et vobis consulatis; sed ut, cum hæc
jp<a reipsa compleri videritis, credaüs me hæc
omnia praescivisse cl **preordinasse**, ac proinde
mortem subiisse non ex necessitate, sed libera
voluntate, pro vestra mundique salute, ideoque
credatis me esse Messiam Dei Filium, salvatorem
mundi. Audi S. Augustinum : « Hæc est laus fidei,
si quod creditur non videtur, sed ex rebus quæ
videntur, acquiritur in nobis, ut ca credantur,
quæ non videntur; visuri erant discipuli post
mortem viventem, et ad Patrem ascendentem,
coque credituri Filium esso Dei, qui hæc posset
ficere et predicare, antequam faceret; credituri
autem fide, non nova, sed aucta : aut certe cum
mortuus esset, defecta; cum resurrexisset, re-
fecta. D

▼m. ;e. 30. Jam non multa loquar vobiscum : venit enim
princeps mundi hujus. — *q. d.* Jam non est tem-
pus plura loquendi, sed sermonem finio, quia
princeps hujus mundi diabolus, cui se mundani
homines subjecerunt, voluntate sua peccando,
per suos satellites a venit, » id est adventat, ut
me capiat cl occidat. Dixit enim hoc Christus cum
adventarent satellites cum Juda, missi a principi-
bus ad ipsum comprehendendum.

Et (sed) in me non habet quidquam. — *q. d.*
Venit quidem ut me capiat, sed in me nil habet
juris, quia nihil in me inveniet peccati, propter
quod Adamum et posteros ejus mori fecit : quare
injuste mihi innocenti mortem inferret, idque ego
patiar, ut morte mea injusta eum jure suo spo-
liem hominesque ab ejus potestate et tyrannide
eripiam. Ita Cyrillus et Chrysostomus. Innocentia
ergo Christi, morsque innocentis nos omnes
nocentes a noxa liberavit. Et hæc erat magna
Christi consolatio, quam Apostolis hic ingerit.
Aut, ut Maldonatus, *q. d.* Venit diabolus ut me
per Judæos capiat et occidat, sed « in me non
habet quidquam, » id est non poterit me vincere
ani perdere, uti sperat : licet enim moriturus
s m, tamen id faciam non ejus potentia et vi,
sed mea voluntate cl libertate, ut Patris voluntati
satisfaciam. Patet ex sequent.

Porro S. Ambrosius, lib. *De Fuga saxuli*, cap.
iv, clS. Hilarius, lib. jX *De Trinit.*, legunt, « in
me invenit nihil, » scilicet quod suum sit, id est
nullum pecorum. Rursum iidein legunt sic :

In me non invenit nihil, » sicque explicant : in
me non invenit peccatum , quod est nihil.

Vm :i 31. Sed ut cognoscat mundus quia diligo
Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater,
sic facio. — *q. d.* Moriar, non coactus a Judæis
demonis ministris, sed libere, ul amoris et obe-
dictiæ Patris satisfaciam. ipse enim inihi man-
davit, ut mortem hanc capessam pro redemptione
hominum, quare sic facio, et eam caesso. Ha

S. Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius et alii.

Dices : Christus accepit mandatum n Patro pa- PoUnt-
tiendi, moriendi et agendi ca quæ agebat. Ergo
non poterat velle contrarium, nec fuit liber, quia (hum
sic peccasset : Christus autem est impeccabilis monendi
duplici titulo, scilicet *primo*, propter unionem
hypostaticam cum Verbo; *secundo*, propter lumen non j-.J.
gloriæ ; quia videt Deum; Christus enim et Beati, P,cr*
quia clare vident Deum esse bonum immensum,
toti rapiuntur in ejus amorem, ut nil possint
amare aut velle, quod illi sit contrarium vel dis-
pliceat. Respondeo unionem hypostaticam cum
Verbo fecisse Christum impeccabilem, eo quod
Verbi officium erat humanitatem illam sibi hy-
postatice unitam custodire et preservare, ut nul-
lum peccatum admitteret, ne Verbum, sive Deus,
sustentans illam humanitatem, peccasse diceretur.
Actiones enim sunt suppositorum, sive persona-
rum. Verbum autem custodivit humanitatem ne
peccaret, non physice predeterminando volun-
tatem humanam Christi ad parendum mandato
Patris, sed tantum sua gratia congrua assidue
ita ipsam proveniendo suaviterque dirigendo et
impellendo, sicut ex præscientia futurorum con-
ditionalium presciebat, quod ipsa tali gratile
consensura foret, idcoque semper Dei voluntati
libere se subderet, nec vel venialiter illum offen-
deret. Porro lumen gloriæ necessitavit quidem
Christum quatenus ipse erat beatus, ut actu beati-
fico subderet se visæ per hoc lumen Dei voluntati
et decreto mortis, non tamen necessitavit eum.
quatenus ipse erat viator, quia qua viator habuit
scientiam infusam, uti nos habemus fidem, se-
cundum quam libere actum amoris et obedien-
tiæ elicere poterat, vel non elicere pro arbitrio ,
uti nos libere similes actus elicimus. Elicuit ergo
actum liberum, quo mandato Patris obediens,
mortem crucis acceptavit, dicens : a Ecco venio,
ut faciam, Deus, voluntatem tuam, » *Psal.* xxxix,
7, et *Ilebr.* x,9; nec prior actus determinavit
posteriorem, eo quod sint omnino disparati, cl
alterius ordinis : prior enim est actus beati, pos-
terior csl actus viatoris. Vide Scholasticos.

Sur gite , eamus nixe. — Hæc verba pendent a
procedentibus, iisque sunt connexa, *q. d.* Ut
mundus cognoscat me diligere Patrem , et man-
datum ejus de morte capessenda ultro exequi,
surgite, abeamus hinc ad hortum Gethsemani,
ubi Judas et Judæi me exspectant, ut capiant el
occidant. Ita S. Augustinus, *tract.* 70; Hilarius,
lib. IX *De Trinit.*, Toletus et alii.

Minus recte ergo Chrysostomus, Euthymius et
Ribera exponunt, *q. d.* Quia video vos, o Apos-
toli, esse timidos et pusillanimes, ob Judæos
mihi imminentes et adventantes, surgite ergo, et
camus in locum, vel in partem domus secretio-
rem et tutiorem, ubi securius et quietius me
cætra prosequentem audiat.

Mystice : Cyrillus, lib. X, cap. xu ; S. Gregorius
Nazianzenus, orat. *De Amore pauperum*, et S. Am-

COMMENTALA IN JOANNEM, cap. XV.

broslUB, lib. *De Bono mortis*, cnp. v , exponunt, *q. d.* a Surgite, » id est animum attollite a terra in cœlum, ut mente versemini in coelestibus: sic cnim omnem metum excludetis, ncc mortem timebitis, sed ambietis, quasi per eam recta ituri in cœlum.

AnChrif-
ili» hic a
inrnM
•unric-
ri*, do-
Quæres, an vero Christus surrexerit ex mensa domoque exierit versus hortum G:lh emani, ac iu via perrexerit loqui ca quæ narrat Joannes tribus cap. seq., quibus finitis, transierittorren- Cedron, ct hortum ingressus sit, in quo dtirrîtea orans a Juda osculo proditus ct a Judæis captus est, uti narrat Joannes, xviii, l cl seq. 9 Affirmant la vta? Cyrillus, Augustinus, Beda ct Toletus, estque probabile. Probabilius tamen negant Jansenius, Maldonatus ct alii. qui censent Christum hic domo aut loco non exiisse , tum quia Joannes id factum esso non narrat; tum quia m via eundo, (hristus non potuisset commodo dicere caquæ sequuntur usque ad cnp. xyiii. ita ut Apostoli omnes, cum magno agmine sequentes, omnia illa audirent et intelligerent; turn quia Christum finito omni sermone tandem egressum esse asserit Joannes, xvni, l : tum denique quia Matthæus, xxvi, 30, el Marcus, xiv, 27, affirmant Christum domo egredientem non concinnatum esse, sed hymnum cantasse. Dicit ergo : «Surgite,» quia vere e mensa Christus surroxit, et in jicdes se erexit jussilquo Apostolis idem facere, ut scum abirent in montem Oliveti,

ubi sciebat scapiendum; sed nt «olent valedicentes diari et amici, qui æero suis, quos Mimmo amant, extremum valedicunt, et ægre ab cis avelluntur, sermonem abruptum resumere cl prolongare: sic Christus stando novum ct longiorem sermonem liic resumpsit cumque protraxit a cap. xv seq. usque ad cap. xviii, vers. l , ubi sermonem finens. abiit trans torrentem Cedron in montem Oliveti. Hic enim est mos amantium. dum sibi mutuo valedicunt. Sic Ovidius a suis abiturus in exilium, ita de se ©gre valedicante canit, lib. l *Tristium* , elegia 3 :

Ter limen tetigi, ter snm revocatili, et ipse
Indulgen» anifDO, pes mihi tenias enL
Sæpe vate di to, runas sum inulta locutus,
Et quasi discedens oscula summa dedi

Tropologice: cum imminet res ardua a Deo Vr,i decreta, vel a Superiore mandata, v. g., iter periculosum, mors, martyrium, generose ct alacres nos offeramus Deo in victimam charitatis ct obedientiæ, et ob amorem Dei ultro periculo occurramus, dicentes cum Christo : « Surgite, camus, u Qui cnim primum impetum timoris audacter ei occurrendo infringit, hic dimidium difficultatis vicit et reliquum facile pervincet † uti quotidie experimur, juxta illud:

Dimidium fadi, qui bene ccrpil, habet

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, Christus ait se esse vitem, nos palmites, ideoque nos in eo quasi palmites in vite manere debere ut uvas ct vinum spiritale proferamus. Secundo, vers. 10, inculcat dilectionem Dei et proximi. Tertio vers. 20, pnrdocit mundi persecutiones post mortem suam in Apostolos irruituras, cisque opponit vers. 20, Parai letum a sc mittendum.

i. Ego sum vitis vera, ct Pater mens agricola est. 2. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum ; ct omnem qui fert fructum, purgabit cum, ul fructum plus afferat. 3. Jam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. 4. Manete in me, et ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum asemetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis. 5. Ego sum vitis, vos palmites : qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum mullum ; quia sine me nihil potestis facere. 6. Si quis iu me non manserit, mittetur foras sicut palmes, et arescet; et colligent eum, et in ignem mittent, el ardet. 7. Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint : quodeumque vo- lueritis, petetis, et fiet vobis. 8. In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis ct elliciamini mei discipuli. 9. Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. 10. Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut et ego Patris mei praecepta servavi, et maneo in ejus dilectione. 11. Ilæc locusus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, cl gaudium vestrum impicatur. 12. Hoc est praeceptum meum, ul diligatis invicem, sicut dilexi vos. 13. Majorem hac dilectionem uomo habet, ul animam suam ponat quis pro amicis suis. l i. Vos amici mei estis , si feceritis quæ ego

pncipio vobis. 15. Jam non dicam vos servos; quia servus nescit quid facial dominus ejus. Vos autem dixi amicos; quia omnia quaecumque audivi a Paire meo, nola feci vobis. 16. Non vos me elegistis; sed ego elegi vos, et posui vos ut eatis et fructum afferatis, et fructus vester maneat : ut quodeumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis. 17. Ilæc mando vobis, ut diligatis invicem. 18. Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. 19. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret : quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. 20. Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis : Non est servus major domino suo. Si ine persecuti sunt, et vos persequentur ; si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt. 21. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum; quia nesciunt eum qui misit me. 22. Si non venissem, et locutus fuisset eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. 23. Qui me odit, et Patrem meum odit. 24. Si opera non fecissem in cis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent : nunc autem et viderunt, et oderunt et me, et Patrem meum. 25. Sed ut adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est : Quia odio habuerunt me gratis. 26. Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me : 27. et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

v.r.. i. i. Ego sum vitis vera. — Græce est geminus cin-'.u articulus, ἡ αἴνα»x; r, àxr>.w., id est *illa vitis illa vera* ; Syrus, ego *sum vitis illa veritatis*. Proponit hic Christus parabolam vitis et palmitum, hoc scopo et fine, ut ex ca Apostolos doceat debere manere in sua fide et dilectione, nec ab ea discedere ob instantem passionem et mortem : sic enim fructum vitæ æternæ sibi et aliis allaturos. Hunc esse scopum et fructum parabolæ patet ex prated, et seq., præsertim ex illo vers. 9: «Manete in dilectione mea. p

Christus se comparat viti, non qua Deus est, ut volebat Arius, inde probans Filium esse Patre, utpote agricola, minorem, sed qua homo: sic enim homines ei inseruntur, quasi palmites; hi enim cum vite sunt ejusdem naturæ et homogenei. Unde S. Hilarius, lib. IX *De Trinit.*: « Idcirco, ait, Christus carnem assumpsit, ut illi quasi vili nos homines carnei, quasi palmites inseri possemus. » Sed tamen caro Christi non haberet illam vim producendi palmites, id est fideles et sanctos omnis generis, nisi ei conjuncta esset divinitas, ideoque Cyrillus, lib. X, cap. xm, ait Christum esse vitem ratione divinitatis. Et S. Augustinus, *trad.* 81 : «Quamvis Christus, ait, vitis non esset, nisi homo esset; tamen istam gratiam palmitibus non præberet, nisi Deus esset. »

/ ib ut Quceres, cur Christus potius vili se comparci, quoniam Unum pomo, piro, nuci, alterive arbori? Respondet S. Athanasius, in *Disput. contra Arium*, de quo Ribera, Toletus et alii, ob nullas vitis dotes, quibus aliis arboribus præcellit, quæ optime Christo conveniunt, nimirum *primo*, propter fructuum copiam ; est enim facundissima inter omnes plantas : quod et David, *Psal.* cxxvn,

significavit, dicens : « Uxor tua sicut vitis abundans; » *secundo*, propter suavitatem fructus, est Secnodus enim dulcissimus et suavissimus; *tertio*, propter Tertiam, vinum, quod ex ejus fructu conficitur, quod laetificat cor, mullosque parit effectus similes Christi adventus fructibus. *Quarto* etiam, quia Omnis arbor inter omnes plantas maxime ramos diffundit et expandit, ut considerata trunci quantitate mirum in modum palmiles extendat, in quo Ecclesiæ extensio significatur, de qua *Psal.* lxxx, in figura illius populi dictum est: «extendit palmites suos usque ad mare, et usque ad Humen propaggines ejus. »

Quinto, vitis habet flores odoratos et folia latissima, quibus umbram facit; unde iis pira, poma, cerasa, pruna aliosque fructus contingere et mensæ inferre solemus. Folia Christi sunt gratiæ externæ loquendi, prædicandi, conversandi, etc.

Sexto, vitium principatus peculiaris est Italici, Scitum ut eo omnium gentium bona vicisse videatur, ait Plinius, lib. XIV, in proæmio. Sic pariter vilis, id est Ecclesiæ, principatum et Pontificatum tenet Roma.

Septimo, tanto potentiora sentiuntur vina, quanto propior fuerit uva terræ, ait Plinius, lib. XVII, cap. XXII, sic Christi potentiam sensimus, dum ad terram descendit, et ex ea carnem assumpsit.

Octavo, vetustioribus vitibus vinum melius, Octavianus novellis copiosius, ait Plinius, lib. XVI, cap. xxvii. Rursum, vina nonnulli durant ducentos annos, tumque mellis asperi saporem habent, ait Plinius, lib. XIV, cap. iv, Hieronymus Reverendissimus D. Godefridus Episcopus gustandum mihi dedit vinum centum annorum. Hinc illud : « Vino velcro utere. » Sapientia enim est senum.

Ner i. *Nono*, raphanus et laurus odore aut succi mixtura lædunt vitem, ait Plinius, lib. XVII, cap. xxtv. Idem, lib. XX, cap. ix, docet brassicam viti esso inimicam. Brassicam, ait, vitis fugit, aut si fugere non pote t, moritur : ex adverso arbor vili gratissima est populus, cui se alligat, et (piasi maritat.

rccinu. *Deamo*, nec est ulli ligno æternior materia, quam viti, ait Plinius, lib. XIV, cap. i.

v»*i ei- *Undecimo*, vitis sola bis parturit, cum primum emittit uvam, iterum cum digerit, ait Plinius, lib. XVI, cap. XXV. Rursum, vites nonnuli^a sunt bifer®, ali® trifer».

Diiotcd- *Duodecimo*, Calo de cultura vitium ita præci-
nu' pit : « Quam altissimam vincam facito alligatoque recte, dum ne nimium constringas, etc., quæ fuse recitat Plinius, lib. XVH, cap. xxii.

Vitii as- Denique, vites multiplici, magna et assidua
t cHoi. egent cultura; oportet enim eas fodere, plantare,
zja. statuminare, alligare, pastinare, ablaqueare, stercorare, putare, defrondere, eie. Sic multa, magna et continua cura eget Ecclesia et anima sancta, quæ Christo quasi vili inseritur. Plures vilis dotes et analogias recensui, *Ezech. xv, 2*.

Cor Porro, propri» et potissima cans® sunt duæ,
ChóMiíI cur ^ir*s,us comparaverit se viti, non piro,
C'e ┐ nuci, alterive arbori. Prior est, quod jam receñ-
ía? ter Christus Eucharistiam instituerat, ac sub specie vini Apostolis sanguinem suum bibendum dederat et fidelibus omnibus per omnia recula bibendum reliquerat, ut eo quasi musto in amore ejus exardescerent et lenlalioncs omnes superarent. Quocirca cum paulo ante monuisset Christus Apostolos, ut in dilectione ejus persisterent, etiamsi viderent cum prodi a Juda, capi, crucifigi et occidi; hinc jam idem hic inculcat per parabolam vitis, 7. d. Sicut palmes semper inhæret viti, nec ullo frigore, vento, fulmine, ab ea se divelli patitur, ut fructum ferat ; sic et vos, o Apostoli, in inca dilectione persistite, nec ob meam passionem et mortem a mea lido et amore desciscite : sic enim fructum insignem et copiosum proferetis.

Posterior causa csl, quod Christus jam ibat ad passionem, crucem et mortem, quam optime repræsentat vitis per suas uvas : sicut enim e calcata uva exprimitur vinum præstans et sapidum ; sic 0 calcato Christo in torculari crucis, expressus est sanguis, quo redemptus csl mundus. Alludit ergo Christus ad illud, Gen. xli x, II, a Jacobo de se pnediclum : « Ligans ad vineam pullum suum, et ad vilem, o fili mi, asinam suam. Lavabit in vino stolam suam et in sanguine uvæ pallium suum : pulchriores sunt oculi ejus vino. » Vide ibi dicta. Hinc S. Hilarius, lib. IX *De Trinit.* : « Ad consummanda, ait, passionis sacramenta exurgens, corporeæ assumptionis mysterium pandit, per quam et tanquam vili palmites insumus. » Glossa quoquo sic exponit, 7. d. : « Me pnededenlem ud passionem debetis

sequi, quia ego sum vilis, id est caput vestrum, ejusdem natur» vobisenm. p

Vide S. Bernardum (si tamen ipse est auctor : nam stylus dissonat), tract, *de Passione*, hoc titulo : *Ego sum vitis vera*, qui totus est de hac rc, ubi inter alia, cap. 1, ait : Plantari solet vilis in terra, non seminari, translata de sua vite : sic vitis primo nata de vite est Christus, quasi Deus genitus de Deo, Filius de Patre ; sed ut majorem ferret fructum, plantatus est in terra, id est in Virgine Maria conceptos. Deinde omnes conditiones vitis Christo adaptat. Unde, cap. ii, agens de precisione vilis : « Quomodo, ait, amputabatur in Christo gloria? cultro ignorami®; potentia? cultro abjectionis ; voluptas? cultro doloris; diviti?»? cultro paupertatis. » Cap. iii, agit de circumfossione vilis docclque simili modo Judæos foveas insidiarum fodisse Christo ; ut cum caperent in sermone, sed eo illæso, ipsosmet in fossas suas incidisse. Cap. iv, agit de vinculis vitis caque applicat funibus, quibus ligatus fuit Christus, dum caperetur, et dum alligaretur column® et flagellaretur; item coron® spine®; qua caput ejus Judæi vinxerunt ; item clavis ferreis, quibus alligatus fuit cruci. Cap. v, agit de cultura vitis. Cap. vi, de foliis vitis, qu® sunt latissima, per caque accipit verba Christi, præsertim septem ultima, qu® in cruce edidit: hæc enim quasi umbra nos in omni tentatione solantur, protegunt et tutantur.

Quæres *secundo*, cur Christus dicatur « vilis c-ri tu vera?» Respondet *primo*, Ribera, quia ipse s i—* *** millimus est viti ipsique verissime competunt cû? omnes proprietates vilis. *Secundo*, Euthymius : « Vera, » ait, hoc est quæ veritatis fructum profert. *Tertio*, idem Euthymius : « Vera, » id est eximia, inquit, spiritalis et incorruptibilis.

Verum dico Christum vocari « vitam veram, » r. quia vere habet naturam, indolem, proprietates et dotes vitis. Sicut enim vera vitis veros palmites et veras uvas producit, sic Christus veros fideles verasque virtutes progignit per suam gratiam, quam eis velut succum viniferum instillat. Sic igitur ipso dicitur « vera vilis, » non corporalis, sed spiritalis. Vera ergo vitis opponitur viti fals® et fallaci, qu» speciem habet vius, sed non naturam, quæque non uvas, sed labruscas, nec vinum, sed omphacium profert : quales sunt vites Sodomie, quæ exterius proferunt uvas in speciem pulchras, sed ubicæ alligeris, in favillam resolvuntur et in fumum abeunt et evanescunt, teste Josepho, lib. II *De Bello*, cap. v. Tales vites quoque fuero Judæi, a Deo ad idola et vitia desciscentes, de quibus *Deut. xxxii, 32*, dicitur : < Do vinea Sodomorum, vinea eorum, et do suburbanis Goinorrh® : uva eorum uva fellis et botri amarissimi; fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile. »

Scaindo, Christus est « vilis vera, » Greco i jXr.0-vr, id est *dia vera*, id est verissima, singularis,

perfecta, eximia, cui cætræ viles omnes compa-
rate non sunt vere viles, sed umbra vilium. Sic
dicitur Christus lux vera, vita vera, panis verus,
quia lucet, vivificat, nutrii magis quam ulla cor-
porea lux, vita et panis. Vide dicta cap. r, vers. 9.
Christus ergo est vitis elecla, Hebr. *sorcc*, id est
singularis et prestantissima, de qua Isaiás, cap.
v, vers. 2, quæ ramos suæ fidei et Ecclesia? pro-
pagavit per totum orbem ac ubique producit
uvas, id est agmina Martyrum, Virginum, Con-
fessorum et Sanctorum omnium, juxta illud
lachar, ix, 17 : « Quid enim bonum ejus est, et
quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum
et vinum germinans virgines? »

Alludit Christus ad illud do se a Siracide 2 0
annis ante prodicium : « Ego quasi vitis fructifi-
cavi suavitatem odoris ; et flores mei fructus ho-
noris et honestatis, » *Eccli.* xxiv, 23 ; vide ibi dicta.
Et ad illud Davidis, *Psal.* lxxix, 21 : « Plantasti
radices ejus, et implevit terram : operuit montes
umbra ejus, et arbusta ejus cedros Dei : extendit
palmitessuos usque ad mare, »

Et patir meus achicóla (id est viticola) est, —
qui scilicet mo quasi vitem plantavit in terra,
meosque palmites, id est Apostolos caderosque
fideles excolit, inutiles resecando, utiles pur-
gando, ut fructum majorem afferant, ut sequitur.
Ager ergo hic non solum agrum seminis, sed et
vincam, hortum, pratum et quidquid camporum
est complectitur. Audi S. Augustinum, *De Verbis
Domini secundum Joan.*, serm. 59 : « Colimus Deum
adorando, non arando ; et colit nos Deus melio-
res reddendo : extirpât enim verbo suo mala
semina de cordibus nostris ; aperit cor nostrum
tanquam aratro sermonis ; plantat semina præ-
ceptorum, exspectat fructum pietatis, »

Objiciebant Ariani : Vitis et Agricola sunt di-
vers® natura; ergo cum agricola sit Deus Pater,
vitis sit Christus, nequit Christus esse Deus. Des-
pondent Athanasius, Basilios et Ambrosius: Chris-
tum esse vitem quoad humanum naturam a so
assumptam, et sic diversa? esse natura ab agri-
cola, id est Deo Patre. Kursum, etsi demus Chris-
tum esso vitem, etiam qua Deus est, nil concludit
argumentum. Nam in comparatione similium,
non identitas vel similitudo nature, sed id in
quo ponitur similitudo, spectandum est. Similia
enim communiter sunt divers® et dissimilis na-
ture, sed comparantur in dolo aliqua, in qua
conveniunt et assimilanlur viti et agricola*, non
in identitate nature, sed in similitudine palmi-
tum et fructuum, scilicet uvarum, quas profe-
runt. Porro Filius quoque et Spiritus Sanctus est
agricola hujus vilis, sed Christus de more soli
Patri id attribuit, quia Pater est origo Filii et Spi-
ritus Sancti, ac principium divinitatis, ut ait Dio-
nysius, *De Divin, nominib.* Ita S. Augustinus.

2. Omnem palmitem.—Christus de vite nil dicit,
et de palmitibus, quia Christus qui est vitis,
tibi sufficit, discipuli autem mullo egent auxilio

et cultura Dei, ait Chrysostomus. Sed et Christi
mentem Deus assiduis illustrationibus et impul-
sibus excolebat et incitabat ad opera heroica.

OUNEH PALMITEM IN ME NON FERENTEM FRUCTUM j
tollet EUM : et omnem qui fert fructum, PURGA-
BIT EUM, UT FRUCTUM PLUS AFFERAT.— </. d. OinnCIH
fidelem, sive Christianum, qui per fidem et bap-
tismum mihi quasi palmes viti insertus est, fi
non ferat fructum bonorum operum, Deus Pater
tollet eum, id est velut infrugiferum et inutilem
palmitem abscindet a vite, tum separando cum
occulte a communione spiritus et gratiæ Christi,
publice etiam separando eum a Christo per ex-
communicationem aut permissionem lapsus in
hæresim ; tum in morte separando cum a Christi
Sanctorumque consortio : eum vero qui fert fruc-
tum, purgabit a luxurie frondium, a vermibus
omniquenoxa, id est ab amore vanitatum et sor-
dium hujus mundi, ut fructum plus aderat. Lo-
quitur Christus primo et proxime Apostolis, deinde
cæteris fidelibus. Sic enim Deus Pater paulo unie
separavit Judam proditorem a Christo et Apos-
tolis, cogens eum egredi ex eorum domo et fami-
lia : Petrum vero aliosque Apostolos purgavit a
nimio amore hujus vite» ac timore Judæorum,
quo perciti Christum, dum comprehenderetur,
vel negarunt, vel fugerunt, quando in Pentecoste
misit in eos Spiritum Sanctum, qui omnem hunc
amorem et timorem reseuit, ut Dei amore pleni
Judæorum manus et minas non timerent. Ita
S. Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus. Addit
Cyrillus aliam expositionem, ut palmes infruc-
tuosus sil populus Judæorum, qui propter infide-
litatem suam excisus est, palmes autem fructuo-
sus sint fideles, tam ex Judæis quam ex Gentibus,
quos purgat Pater, sed diversimode ; nam Judæis
Mosaic® legis ruditas tollitur, Gentibus impuritas
morum et idololatriæ voluntas.

Sed hic sensus scopo Christi non congruit. Lo-
quitur enim de fidelibus dunlaxat : quare Judæi
non possunt dici palmites in Christo manentes,
Porro falx vel culter, quo Deus palmites, id est
fideles purgat, *primo*, est sermo Dei. Unde de eo
subdit vers. 3 : « Jam vos mundi estis propterea
sermonem quem locutus sum vobis. » Sermo
enim Dei docet incitatque ut mentem a sordibus
expurgemus. *Secundo*, sunt tribulationes, afflic-
tiones, persecutiones, paupertas, fames, etc., hæc
enim nos ab amore mundi avocant et ad Deum
confugere compellunt. Ita Cyrillus. Audi S. Gre-
gorium, lib. VII, *epist.* 32 : « Palmes fructuosus
purgari dicitur, quia per disciplinam reciditur,
ut ad uberiores gratias perducatur. Sic enim
spicarum grana tribulis attrita aristas et paleas
nudantur. Sic olivæ prælo pressæ in olei pingue-
dinem defluunt. Sic botri vinearum tursi calci-
bus, in vinum liquescunt. »

Tertio, sunt illustrationes, terrores, increpatio-
nes, quas Deus mentibus fidelium immittit, ut eis
sarmenta viliorum expurget ut resecai. Sic a

lvj

Wjm.À

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

ui.

[ico increpitus fuit S. Hieronymus, imo vapulavit, quod studiosius Ciceronem quam S. Scripturam lectitaret. Audi cum, epist. 22 *ad Eustochium* : « Raptus in spiritu ad tribunal judicis pertrahor : ubi tantum luminis, et tantum erat ex circumstantium claritate fulgoris, ut projectus in terram sursum aspicere non auderem. Interrogatus de conditione, Christianum me esse respondi. Et ille qui praesidebat : Mentiris, ait, Ciceronianus es, non Christianus. Ubi enim thesaurus tuus, ibi et cor tuum. Illico obmutui, et inter verbera (nam ciedi me jusserat) conscientia; magis igne torquebar, illuni mecum versiculum reputans : In inferno autem quis confitebitur tibi ? Clamare autem coepi, et ejulans dicere : Miserere mei, Domine, miserere mei. Hæc vox inter flagella resonabat,» etc. Et mox : « Liventes fateor me habuisse scapulas, plagas sensisse post somnum, et tanto dehinc studio divina legisse, quanto non ante Scitium mortalia legeram. » Sic S. Catharina Senensis ob n.; levem in oratione distractionem, acriter a Christo kuru iu reprehensa, adeo erubuit, ut diceret malle se conratioM ram loto mundo confundi, quam similem castigationem el confusionem iterum subire. Similo t'L de se refert S. Brigida in suis *lievdat*. ¶ line patet Christo necessitas æque ac vis el integritas bonorum operum, nec sufficere solam fidem ad salutem, uti volant hærotici. Hunc enim fructum requirit hic Christus, quem nisi inveniatur, minatur cuilibet palmiti, id est cuilibet fidei, præcisionem a vite, id est damnationem æternam. Quare errabant Begardi et Beguinæ, dicentes viros perfectos non obligari ad bona opera, quos proinde damnat Clemens V in Concilio Viennensi, ut patet in Clement. *Ad nostrum*, de hærel. Ao contra eos Christus urget to « in me, » 7. d. Indignum est ut aliquis fidelis manens in me, nullum ebaritati et virtutum fructum ferat, sed sil iners el otiosus; cum ego qui sum Sanctus Sanctorum, Deiquo Filius, tot assiduo proferam, adeoque tota vita mea non sil aliud quam labor in evangelizando, ac crux et martyrium in patiando.

Patet *secundo*, errare Lutherum, dum ait omnia fidelium opera esso peccata, eo quod ex innata concupiscentia emanent, nec fiant in charitate perfecta : si enim hoc verum esset, Christus ea non requireret, nec ea vocaret fructum, sed potius damnaret ul venenum. Vide Concilium Tridentinum, sess. vi, can. 25.

Patet *tertio*, errare pariter Lutherum, dum ait per quodlibet peccatum mortale fidem amitti : quod damnat Tridentinum, *ibid.*, cau. 8. Nam Christus loquitur hic de fidei, qui in se manet per fidem, nec habet fructum charitalis. Habet ergo talis fidem, sed non charitalem.

Ven. 3. 3. Jam vos mundi estis phoptbh sermokem, quem locutus sum vobis.—Ecco hæc est falx, qua Deus Pater suos Apostolos xofalfii, id est purgat el mundat, ut sint , id est puri et mundi, scilicet sermo Christi. Nam, ut ait Paulus, *Hebr.* iv :

« Vivu » est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus, compagum quoque ac medullarum. » Sensus ergo est, 7. d. Sermo meus, id est doctrina mea, quam vos docui vobisque persuasi, ut illi credatis et obediatis, hæc est falx, quæ vos purgavit ab errore et vitiis, vosque mundos, sanctos Deoque gratos effecit.

Loquitur Christus proprie de sermone post ultimam cœnam, qui proxime præccsrit cap. xin et XIV ; nam, ut recte « advertit Tolctus, hic sermo igni corda discipulorum jam in Christo fructum ferentia, el per gratiam el dilectionem ac fidem unita purgavit, ut plus afferrent fructus; purgavit autem a nullis imperfectionibus, tum illustrando et docendo, tum increpando el admonendo, tum instruendo, tum demum affligendo : nam dolore et timore eos affecit, quibus eorum fides aucta est, et dilectio ferventior, et spes robustior est effecta.

Hoc enim Christi sermone Apostoli purgati sunt nb ignorantia quadam nam Petrus nesciebat; quo Jesus vaderet, Thomas ignorabat viam, ludas alter Patrem videre quærebat : has ignorantias resecurit Dominus. Purgati sunt etiam a vana, quadam confidentia ; nam Petro eorum primo dictum est : a Ter me negabis. « Purgati sunt a carnali quodam affectu ; quia nimirum intenti et addicti erant præsentiae sensibili Christi, semper ea frui cupientes : jam autem audiunt Dominum abire ad Patrem cosque remansuros. Purgantur a pusillanimitate, qua recedente Christo jam fere do sua salute desperabant. Multæ aliæ erant imperfectiones, quas Dominus a suis discipulis resecurit hac nocte camæ.

Porro quæril S. Augustinus, *tract.* 80 : < Quare non dicit : Jam vos mundi estis propter baptismum, quo loti estis; sed : Propter verbum? » el respondet : « Quia etiam in aqua baptismi verbum Dei est, quod mundat : detrailo verbum, et quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, et fit Sacramentum. »

Sed hac responsione, juxta ea quæ dixi, non est opus. Nam non loquitur Christus de munditie per baptismum vel Eucharistiam accepta, sed de ea quam Apostolis sermo Christi jam dictus contulit : illo enim leves imperfectiones post Baptismum et Eucharistiam in Apostolis remanentes purgavit et sustulit. Unde notat S. Augustinus aitquo : « Jam vos mundi estis, mundi scilicet atque mundandi ; neque enim nisi mundi essent, fructum ferre potuissent, el tamen omnem qui fert fructum purgat agricola, ut fructum plus afferat. »

4. Manete in me (ut in vite palmites, non aridi Yclx k et infrugieri per solam fidem, sed ut frugiferi el vivi per charitatem et studium bonorum operum), tr ego in vobis.—Hec particula parlim est promissio Christi, 7. d. Si mineatis in me per fidem charitate formulam, vobis promitto quod

ego vicissim manebo in vobis, sicut vilis manet in palmitibus per continuum influxum, ut cis vitale alimentum succumque ad uvas gignendum subministret. Simili enim modo ego vobis Spiritum grati® subministrabo, ad producenda bona charitatis et virtutum opera. Ita S. Augustinus, Beda et Euthymius. Partim est præceptum, 7. d. Curate ut vos in me maneatis, et ego vicissim maneam in vobis, quia sine me nihil potestis facere. Hoc autem curabitis, si maneatis in mea dilectione : sic enim efficietis ut ego vicissim in vobis maneam per meam gratiam, ac continuo spiritum meum in vos immittam et influam, quo in vita spiritali vegetemini et crescatis, ac spiritalia opera edere pergatis. Ha Toletus, Hibera et alii. Audi S. Gregorium, in Opuse., in exposit. vi Psa/. *panitcntfalis*, in illis verbis : a Sustinuit anima mea in verbo ejus, » ita ait : a Ubi manendum est, nisi in Christo? deficient domus, palatia corruent, destruentur civitates ab imis sedibus, turres evellentur, cælum et terra transibunt, verbum autem Domini manet in æternum : maneamus ergo in eo, qui manet in æternum. »

Hæc est conclusio Christi, qua discipulos hortatur ut in ipso ipsiusque doctrina et dilectione perseverent, quam deinceps probat septem rationibus. *Prima* ratio est, quod sine ipso nil boni et salutiferi possint facere. *Secunda*, vers. 12, quod si in ipso maneant, multum fructum proferent. *Tertia*, vers. 6, ex pœna, quia si in ipso non maneant, arescent et in ignem gehennae mittentur. *Quarta*, vers. 7, quia si in ipso maneant, impetrabunt a Deo quidquid postulabunt. *Quinta*, vers. 8, quod hoc modo valde glorificabunt Deum ejusque gloriam per totum orbem promovebunt. *Sexta*, vers. 9, quia ipso continue et mirifice dilexit eos : par ergo est ut ipsi vicissim eum diligant et in ejus dilectione persistent. *Septima*, vers. 11, quod per hoc sint futuri in perenni gaudio. Audi primam :

Sicut palmes non potest ferre fructum a semet ipso, NISI MANSERIT IN VITE : SIC ET VOS, NISI IN ME MANSERIT IS. — (/. d. Sicut palmes a vite haurit fructum, sic et vos a me hauritis vitam gratiæ et spiritum ad producendum bona opera, quæ mereantur vitam reternam. Ex hoc loco ergo patet hominem non a se, sed a me haurire vitam, non etiam exterius ab homine docente vel suadente, sed ab interna Christi gratia, partim a luce proeueniente, partim habituali, hauri vim producendi bona opera, praesertim supernaturalia, ac vim per illa merendi augmentum gratiæ et gloriæ : quia palmes nil habet a se, sed omnem succum, efficientiam et vim producendi uvas haurit a vite. Ita definit, et sic hunc locum explicat Concilium Tridentinum. sess. vi, cap. 11, causamque subdit : a Cum enim ille ipse Christus Jesus tanquam caput in membra, et tanquam vitis in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influat : quoniam virtus bona eorum

opera semper antecedit, comitatur et subsequitur, et sine qua nullo pacto Deo grata et meritoria esse possent; nihil ipsis justificatis amplius deesse credendum est, quo minus plene illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta, divina; legi pro hujus vite statu satisfecisse, et vitam æternam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam vere promeruisse censeantur. »

Objicit Calvinus ; Ergo homo non habet liberum arbitrium, nec per illud cooperatur gratiæ, sed gratia sola totum opus facit : sicut enim palmes omnem succum uvarum haurit a vite, et nil succi habet ex se, sic homo omnem vim bene operandi haurit a gratia, et per consequens nihil habet ex se, quo gratiæ cooperetur, et quod operi ex gratia facto communicet. Despondeo *primo*, negando consequentiam : nec enim in simili omnia sunt similia, ut debeant aut possint rei assimilata applicari, sed in eo tantum, in quo collocatur ipsa similitudo. Christus ergo hic in eo tantum suam collocat similitudinem, quod sicut palmes omnem suum vigorem et succum ad producendas uvas trahit a vite, sic et fidelis a gratia Christi haurit omnem succum, vim et vigorem ad producendum opera supernaturalia; sed dissimilitudo est in eo quod homo, cum sit rationalis, gratiæ cooperetur, idque libere : quod non facit palmes in vite, cum sit stipes irrationalis; nam a libera hominis cooperatione habet opus bonum quod sit liberum et humanum, sicut ab influxu gratiæ habet quod sit opus supernaturale, Deo dignum et gratum.

Secundo, nego antecedens : nam palmitem, præter vigorem et succum, quem a vite accipit, etiam natura sua aliquid ad uvas producendas cooperari, patet ex eo quod, si alius palmes non vitifer, aut alterius fructus frugifer, v. g. palmes pomi, piri, cerasi, insereretur viti, nihil produceret, vel certe produceret poma, pira, cerasa, non uvas; quod ergo producat uvas, habet ab hoc palmitis vitifero.

Fateor tamen ipsam cooperationem liberi arbitrii esse etiam a gratia, hoc sensu, quod nisi liberum arbitrium a gratia præventura esset, elevatum, roboratum et incitatum ad cooperationem, et nisi gratiam adjutricem et cooperantem haberet, non posset ei cooperari, aut quidquam facere : de quo mox plura. Et hæc est secunda ratio, qua Christus stimulat Apostolos ut in se maneant.

¶ Ego sum vitis, vos palmites : QUI MANET IN ME, et ego in eo (id est qui ita manet in me, ut ego etiam maneam in eo, hoc est qui manet in me, non per solam fidem, sed per fidem charitate formatam, ita ut ego vicissim cum redam meoque spiritu imbuam), me fert fructum multum — bonorum operum et meritorum, quibus augmentum gratiæ et gloriæ continue promeretur. Hinc Cone. Milevitanum et Arausican. damnat Pelagianos dicentes : A Deo habemus quod sumus, sed a nobis quod justi simus ;

quos Augustinus, frac/. 21, vocat non assertores, sed pncipitatores liberi arbitrii, et adversus cos ita concludit : « Qui a semetipso sc ferre fructum existimat, in vite non est; qui in vite non est, in Christo non est; qui in Christo non est, Christianus non est. »

Sine Deo Qlia sine me (non tantum generali et naturali, nil ios* sed et speciali ac supernaturali gratiæ auxilio iV“ ' proveniente et concurrente) miiil potest is fa- cere; — nihil scilicet fructus, qui sit fructus vilis, id est Christi, vel gratiæ, uti praecessit, hoc est nihil vita interna aut gratia dignum et meritorium (quod uvee et vinum, qui est liquor præslans, repræsentant), uti volebant Pelagiani, qui censebant opera bona et meritoria posse absolute fieri per liberum arbitrium, facilius tamen per gratiam. Verum Christus non ait : *Difficilius*, scd, «nihil» potestis sine mc facere. Audi Concilium Arausicanum, cap. 7 : « Qui dixerit nos posse bonum aliquod, quod ad salutem pertineat vitre æternæ, per naturai vigorem cogitare aut eligere, aut Evangelii! prædicationi credere absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati, hterclico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio dicentis : Sine mc nihil potestis.» Et quomodo hoc intelligat, videtur exponere cap. IX; dicens : « Divini est muneris, cum et recte cogitamus, et pedes nostros a falsitate et injustitia tenemus : quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum ut operemur, operatur. » Non enim ait Christus : Sine mc nihil facile, aut nihil magnum potestis facere; sed simpliciter *nihil*, nec magnum, nec parvum, nec facile, nec difficile potestis facere, uti recte advertit S. Augustinus hic, (*rad.* 81, et lib. I *De Gratia Christi*, cap. xxix.

Porro, inepto Calvinus per *to nihil* putat tolli cooperationem liberi arbitrii, cum *to nihil* potius camdem statuatur. Nam si nihil boni supernatural! operari possumus sine Christo ejusque gratia; ergo cum illa aliquid operavi possumus. Unde Apostolus : « Abundantius omnibus illis laboravi, inquit, non ego (solus meis viribus), sed gratia Dei mccuin, » 1 *Cor.* xv, 10. Sic sino concursu Dei generali et naturali nil possumus facere, cum eo tamen possumus multa, ut ambulare, loqui, fabricare, etc.

Perperam denique ex hac Christi gnomo : «Sino me nihil potestis facere,» inferunt Catholici nonnulli : Ergo omnia infidelium (qui carent fide et gratia Christi) opera sunt peccata ; nam *to nihil* rferlur ad opera gratiæ Christi, non naturæ : hæc ergo naturalia possunt facere infideles, ut honorare parentes, pascere esurientes, benefacere proximis; non autem illa quæ sunt graliæ Christi, sive quoro sunt frugifera ad promerendam vitam sternam. Inter gratiam enim et peccatum medium est natura, sive opus naturaliter honestum, quod nec peccatum est, nec gratiæ opus.

Vos palmit es. —Notili Qyrillus nos Christoquæ m <f. »- palmit esvilijungi et inhaerere, tum spiritaliter per fidem, spem et charitatem; him corporaliter, ut lojaogivitis sit Christi humanitas, cujus nos sumus pal- ®nr) mites propter identitatem naturæ humanæ, praesertim in Eucharistia, in qua Christo non tantum ut palmites vitis, sed etiam ul cera liquefacta alteri cerae liquat® jungimur et permiscemur. Unde sicut de Eucharistia dixit Christus, cap. vi : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, non habebitis vitam in vobis : » sic hic de vite et palmit e ait vers. G : «Si quis in me non manserit , mittetur foras sicut palmes, et arescet, et colligent cum, et in ignem mittent, et ardet.» Et *Jercm.* cap. 11 : « Ego te plantavi vincam electam, omne semen verum ; quomodo ergo mihi conversa es in pravum vinea aliena? » Christus ergo dicitur « vilis vera, » llebr. *nemnn*, id est fidelis, vera, sincera, quia suos palmites nunquam deserit, nec influxu suo destituit, sed eis jugitor succum vinosum instillat, ut veras uvas vinumque charitatis, gratiæ et gloriae produ ant. Dicit enim hoc Christus Apostolis, ob instantem sibi mortem timidis et diffidentibus, *q. d.* Esto jam patiar et moriar; tamen mox resurgam, nec vos, o Apostoli, deseram, sed quasi vitis vos ut palmites meos servabo , fovebo , vivificabo, ut uvas virtutum producat is. Nolite ergo timere, nec fugere et a me desciscere, quia sic vobis ipsis meam gratiam et vitam spiritalem adimetis, quam conservabitis et augebitis, si in mea fide et dilectione constantes perstiteritis. Sicut enim palmes non potest vivere nec crescere sino influxu vitis quæ omnem succum vitalem ei subministrat ; sic nec justus potest in gratia vivere et crescere sine influxu meritorum Christi.

6. Si QHS IN ME NON MANSERIT (per fidem diari- Va». 4. tato formatam), mittetur foras sicut palmes (inutilisetinfrugifer), f.t arescet, et colligent eum, ET IN IGNE MITTENT, ET ARDET, — id CSt *ardebit*, ul vertit Arabicus, *q. d.* Sicut palmes inutilis a vite resecatur et foras extra vineam projicitur, ubi omniu arescit et in fasciculos colligitur, ac in ignem mittitur illicoqiic ardet ; sic pariter fidelis, qui in mc per fidem et charitatem non manet, post mortem mittetur foras, id est separabitur ab Ecclesia et populo fidei, qui sunt membra Christi, ubi prorsus arescet, id est omni bono gratiæ succo privabitur, ac a daemonibus cum aliis reprobis colligetur, et quasi in fasciculos colligabitur, ut in ignem gehennæ mittatur ibique illico ardeat in perpetuum. Jam singula verba singulas continent poenas, ideoquo scor-sili! expendenda sunt.

Prima ergo poena est, quod a mittetur foras, » r>r<*>- id est a Christo, a Deo, a cœlo, a consortio ange- TMj., ^ lorum et Sanctorum separabitur. to «u

Secunda, quod « arescet : » peccatores enim in l) hac vita sæpc relinent fidem et spem, sæpe graliæ ' ' ul* illuminationes el impulsus divinos ad pœnilen-

dinn sentiunt, crebro a concionatoribus, magistris, sociis, etc., monentur ut vitam emendent, sæpe opera moraliter bona faciunt. Manent enim in Christo quasi in vite, a quo humorem aliquem bonitatis sugunt. Ac post hanc vitam a Christo separati, nil humoris, nil gratiæ a Christo sugere queunt, sed omnia Dei dona eis auferentur, *Luc.* cap. xix, 26, ut ad nihil sint apti, nisi ut fiant folles et fomenta gehennæ.

Tertia, a colligent cum,» quo significatur reprobos in fasces colligandos, ut in ignem præcipitentur a quo nunquam se liberare poterunt, juxta parabolam *Matth.* xm, 41. Simul significatur ligandam in eis fore voluntatem, rationem et libertatem arbitrii, ut deinceps nil boni velle aut facere possint.

Quarta, a in ignem mittent, » scilicet in gehennam ardentem igne et sulphure, ubi fumus tormentorum ascendit in sæcula sæculorum, uti ex Isaia ait Joannes, *Apoc. xiv, H.*

Quinta, a ardet, » id est illico et jugiter ardebit in perpetuum. Unde S. Augustinus, *tract.* 81 : « Ligna vitis præcisa, ait, nullis agricolarum usibus prosunt, nullis fabrilibus operibus deputantur. Unum do duobus palmiti congruit, aut vitis aut ignis : si in vito non est, in igne erit. » Est hoc tertium Christi argumentum, quo discipulos horiatur, ut in ipso maneant. Sequitur quantum petium a præmio.

Ve » 7. 7. Si manseritis in mb (id est si perseveraveritis in mea dilectione et gratia), et verba mea in vobis (in vestra memoria, ut assiduo eorum recorderimini; et voluntate, ut ea diligatis; et operatione, ut jussa mea perpetim excquamini) manserint : QVODCUMQUE VOLUERITIS, PETETIS, ET FIET vobis, — quia nihil petetis, nisi juxta voluntatem meam et juxta formulam petendi a me præscriptam *Matth.* vi, 9 ; nimirum nihil petetis, nisi quod scietis Deo gratum fore ac ad Dei gloriam vestramque et proximorum salutem perlinere, quia manentes in Jesu (id est Salvatore) non possunt velle nisi quod est salutis, ait S. Augustinus. Palmes enim in vite existons, si quid petere posset, nil aliud peteret, nisi conservari in vite et ejus influxu uvas producere ; sic justi petunt in Christi gratia conservari et bona opera efficere, illudque impetrant. Si enim quid carnale, vitiosum, inhonestum, noxium aut inutile et supervacaneum peterent, peterent id quod Christo ingratum ab coque vetitum est, ideoque illum offenderent, quare nec in eo manerent, nec impetrarent quæ petunt. Undo S. Augustinus : Ad verba ejus, inquit, perlinet oratio, quam nos docuit (*Matth.* vi, 9) ; ab hujus verbis et sensibus non recedamus petitionibus nostris, et quidquid petimus, fiet nobis.

v«> ». 8. In hoc clarificatus est (hoc est, mox post mortem meam et adventum Spiritus Sancti clarificabitur, id est glorificabitur) Pater meus, ET FRUCTUM PLURII VII AFFERATIS, ET EFFICIAMINI

mei discipuli. — Est hoc quintum Christi argumentum, quo impellit discipulos ut in ipso ejusque dilectione maneant, quod scilicet hoc cessurum sit ad magnam Dei gloriam, *q. d.* Maneto in me meaue dilectione, quia per hoc clarificabitur, id est glorificabitur Deus Pater, nimirum *ut*, id est *si* (sic, capite xvn, vers. 5, ait : « Hæc est vita «eterna, ut, » id est *si*, « cognoscant te solum Deum verum ») in me manendo « plurimum fructum afferatis, » nimirum ingentem animarum messem et totius mundi conversionem, itaque « efficiamini mei discipuli, » scilicet perfecti et eximii ; jam enim erant Christi discipuli, sed novltii et imperfecti, *q. d.* Glorificabitis Deum Patrem, si in me manentes meam fidem toto orbe prædicclis ; quod facietis, si in mea doctrina et disciplina persistatis, crescatis et perficiamini ; sic enim tolletis idololatriam omnium gentium, et unius Dei cultum per veram sanctitatem ubique inducetis, quro ingens erit diaboli ignominia et Dei gloria, tum quia Deus adorabitur, non diabolus ; tum quia conversio Gentium erit opus non vestrum, sed Dei, qui sua gratia id efficiet. A quo enim faciemus fructum, nisi ab illo, cujus misericordia prævenit nos ? ait S. Augustinus.

Rursum, a et efficiamini mei discipuli, » hoc est mei imitatores, in zelo et prædicatione Evangelii ac animarum per totum mundum conversione. Est catachresis : discipulus enim ponitur pro imitatore, quia discipuli est imitari magistrum ; ita perfecte Christum prædicantem usque ad mortem imitati sunt Apostoli, dum pro Evangelio vitam impenderunt usque ad mortem et martyrium.

9. Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos. Verr •• Magete in dilectione mea. — Est sexta ratio, qua Christus incitat discipulos ut in ipso ejusque fide et charitate persistent, Ti sicut non aequalitatem dilectionis, sed similitudinem significat. Loige magis enim Pater diligit Christum, quam Christus diligit nos. Sensus ergo est, *q. d.* Sicut Deus Pater me hominem sine ullis meis meritis, gratis præ aliis omnibus dilexit et evexit ad hypostasim Verbi, ut fierem Dei Filius, mundi salvator et redemptor, ideoque vitis non vinifera sed salutifera ; sic simili modo ego vos præ aliis hominibus gratis, sine vestris meritis dilexi et evexi ad aposlolatium, ut mihi proxime inseramini quasi palmites viti, ac ego per vos non tantum vestram, sed et inultorum, imo omnium gentium salutem operçr. Curale ergo ut in hac mea dilectione maneatis, hoc autem curabilism diligentes, mea mandata servantes ; sic enim merebimini vicissim a me solito more diligi et beneficiis jam dictis assidue a me augeri. Ila S. Augustinus, Chrysostomus et Cyrillus.

Alium quoque sensum affert Cyrillus, *q. d.* Sicut dilexit me Pater, dans potestatem ejiciendi dæmones et patrando miracula ; sic et ego dilexi

vos communicando vobis eamdcin potestatem. Hoc verum est, sed parziale, non totale, nec Dei Christique dilectioni adæquatum. Et Euthymius, *q. d.* Sicut Pater dilexit me facientem voluntatem suam, sic et ego dilexi vos facientes voluntatem meam.

Nola hic Christi prædestinationem, electionem, dilectionem et gratiam esse medium, finem et exemplar nostræ prædestinationis, dilectionis, electionis et gratiæ. Unde S. Augustinus, *De prædestinatione Sanctorum*, cap. xv : a Ea gratia, ait, fit ab initio fidei suæ homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus ; do ipso spiritu cl hic renatus, de quo est ille natus; eodem spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo spiritu factum est ut nullum haberet illo peccatum. » Vide dicta *Horn.* i, 4.

Manete in dilectione mea. — « Mea, » activa, qua scilicet ego vos diligo, *q. d.* Curate ut ego semper vos diligam. Magna enim resesi diligi a Christo, et magnarum gratiarum origo et causa. Rupertus tamen dilectionem Christi hic accipit passivam, *q. d.* Manete in dilectione mea, pergite me diligere. Hoc quoque appositum est, non proprie el directe, sed consequenter, *q. d.* Curate ut vos diligam ; hoc autem curabitis, si me diligere pergatis, ego enim diligentes me diligo; quare sicut Pater assidue me diligit, ideoque per me tot miracula et salutem mundi operatur, facitque mo coli cl adorari quasi Deum : sic et ego vos assidue diligo, ideoque tot beneficiis, donis et gratiis apostolicis orno et cumulare pergo ; curate ergo ut in hac mea dilectione et gratia conservemini ; sicut enim donorum dictorum augmentum in dies a me percipietis. Modicam ergo vestram dilectionem mihi exhibete, sic majorem longe meam erga vos dilectionem experiemini. Vide hic quam præslans, eximia et divina virtus sit amor et dilectio. a Fidem, ait Climacus; *gradu* 30, ut solis radium, spem ut lumen, charitatem ut plenum orbem scu circulum contemplor. » Et inferius : « Charitas, ait, ex natura suæ qualitatis est similitudo Dei, quantum mortales assequi possunt ; secundum efficaciam autem est quædam ebrietas animæ ; secundum proprietatem denique, est fons fidei, æqui ac patientis animi profundum, pelagus humilitatis. »

Ver», io. 10. Si **rnæcEPTA** mea servaveritis, manebitis in dilectione mea. — *q. d.* Si me amaro et mea jussa servaro pergatis, manebitis in mea gratia, favore et dilectione, ut ego vicissim vos amaro et gratiis meis cumularo pergam (1).

Sicut et ego Patris mei prscepta servavi, et **MANEO IN EJUS DILECTIONE**. — *q. d.* Sicut CgO Patris jussis obediro pergo, ideoque ejus gratiam et di-

(1) Aliter alii quorum partes lubentius sequor : *Manebitis in dilectione mea*, id est, *perseverabitis vere in amore mei*, seu *vere ostendetis me a vobis amari*, ita ut *to* in *dilectione mea* intelligendum sit non de alterius, quo fruimur, amore, sed de eo quo aliorum prosequimur.

lectionem crea me conservo. Audi S. Augustinum : « Præccedit dilectio observationem præceptorum ; unde enim præcepta servet, non habet qui non diligit ; quod ergo hic ait, ostendit non unde dilectio generetur, sed unde monstretur, ut nemo se fallat dicendo quod cum diligit, si ejus præcepta non servet; quamquam hoc ad dilectionem qua nos diligit, referendum est, ut sensus sit: Ex hoc sciatis, quod in dilectione qua vos diligo, manetis, si mea præcepta servatis ; non enim ut nos diligit, prius præcepta servamus, sed nisi nos diligit, servare non possumus ; hæc est gratia quæ humilibus patet, superbos latet, n

Prior ergo est dilectio Dei, quæ causât in nobis dilectionem et observationem mandatorum, quæ vicissim efficit ut dilectio Dei erga nos conservetur et perseveret, sicut ignis ligna accendit et ignit, et ab eorum ignilione conservatur et durat.

II. HÆC LOCUTUS SUM VOBIS, UT GAUDIUM MEUM VOS HABEATIS. — IN VOBIS SIT, ET GAUDIUM VESTRUM IMPLEATUR. — Est hæc septima et ultima Christi ratio, qua suadet ut maneant in sua fide et charitate ; si enim id fecerint, maximo gaudio afficient tum Christum, tum scipsos.

Quæres, quodnam sit hoc gaudium? *Primo*. Cuius Jansenius, cap. cxxxi *Concordi**, sic exponit, *q. d.* Hæc vobis dixi, ut in vobis semper sit gaudium simile gaudio quod est in me, qui gaudeo quod a Patre diligor : ita vos mandata mea observate, ut semper a Patre meo diligamini et gaudeatis, et hoc vestrum gaudium impleatur per meam resurrectionem ac missionem Spiritus Sancti, ac deinceps cum majora Dei erga vos amoris indicia videritis, quod plane implebitur in æterna felicitate. Simili enim modo ait Christus, cap. xvii : a Hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis. »

Secundo, S. Cyrillus, lib. X, cap. xxi, et ex eo Secada. Ribera sic exponit, *q. d.* Hæc locutus sum vobis, ut gaudeatis iis rebus quibus ego gaudeo, scilicet laboribus et periculis pro hominum salute susceptis.

Tertio, Chrysostomus, *homil.* 76 : « Hæc, ait, TerUo. locutus sum, ne a me discedatis et a gaudio quod habuistis, ex eo quod mei discipuli eratis, decidatis, ne a cursu desistatis, sed in finem usque hæc lætitia perduret; » *q. d.* Etsi incidat tristitia, hanc auferam, ut ad finem veniat gaudium.

Quarto, S. Augustinus, *tro t.* 83, exponit de (hurto, gaudio quod Deus habuit ab æterno de nostra gratia et salute, *q. d.* : a Hæc locutus sum vobis, ut id in quo ab æterno ego gavisus sum, sit in vobis, nempe gratia et salus ; gaudium vestrum autem, quod habetis do meo consortio, impleatur, paulatim proficiendo usque ad æternam beatitudinem. » Audi S. Augustinum : « Quod est gaudium nostrum quod dicit implendum, nisi ejus habere consortium? Gaudium quidem ipso perfectum de nobis habebat, quando nos præsciendo et Drædeslinando gaudebat, sed illud gaudium

in nobis non erat, quia nec nos eramus; cœpit autem esse, quando vocavit nos; inchoatur in fide renoscentium, implebitur in fide resurgentium.

iv u j. *Quinto*, alii censent idem esso gaudium *meum* *cl vestrum*. Gaudium enim discipulorum subjective, quia iis quasi subjectis inerat, *q. d.* Hæc locutus sum vobis, ut afferam et efficiam in vobis gaudium spiritale et cadeste, quod est meum, meique amore *cl* sequela; idem quoque *cs* vestrum, quia vos gaudebitis illudque implebitur sensim in hac vita et plene in futura.

■ W' *Sexto* et planissime gaudium duplex hic pro præmio discipulis affert Christus: primum, *cs* suum; secundum, est discipulorum, *q. d.* Hæc locutus sum vobis, ut vos *ca* facientes gaudio me afficiatis; gaudent enim parentes et magistri, cum vident filios et discipulos dictis suis obediētes probe se gerere, et hoc significat *rō* « ut gaudium meum in vobis *sil*, *n* id est de vobis sit, ut scilicet propter vos mihi morigeros ego gaudeam. Unde S. Augustinus: a Quid est, inquit, gaudium Christi in nobis, nisi quo dignatur gaudere de nobis? *n* Secundum gaudium est discipulorum, de quo ait: « Et gaudium vestrum impleatur; » gaudium hoc erat, quo discipuli gaudebant de Christo, quod ejus essent discipuli et sequaces. Sicut enim Christus gaudebat de iis quasi bonis discipulis, sic vicissim ipsi gaudebant de Christo, quasi coelesti et optimo parente ac magistro. Respicit enim Christus ad parabolam vilis et palmitum, cui explicationem, quasi post parabolam subjunxit, dicens vers. 4. : « Maneto in me, et ego in vobis, » *q. d.* Sicut vilis, si gaudere posset, gauderet de palmitibus sibi in Irrentibus et uvas producentibus, ac vicissim palmites gauderent, quod vili inhærentes ex ea sugerent succum ad producendum uvas; sic pariter si vos, o discipuli, in me, quasi in vite per amorem manseritis, et ego vicissim mansero in vobis per assiduam gratiæ et Spiritus influxum, ad producendum bona opera, et ego gaudebo de vobis mihi inhærentibus, et vos gaudebitis de me, quod ex me hauriatis gratiam et spiritum ad convellendum omnes gentes, quod gaudium sensim hic implebitur, sed plane consummabitur in æterna gloria, tam vestra, quam Gentium a vobis conversarum. Ita Maldonatus, Tolelus et alii.

Denique posset -d a in vobis » simpliciter ut so-
uat, accipi, *q. d.* Hæc locutus sum vobis, ut gaudium meum quo gaudeo de Dei gloria et totius mundi salute per me peragenda, in vos quasi Apostolos et cooperatores meos transfunderem, utque gaudium hoc crescente labore et fructu vestro crescat pariter, donec impleatur tum in hac vita, tum magis in futura; sic enim gaudium *ni* *mm* *hl* vestrum: bonum enim meum est vestrum, sicut bonum vitis est bonum palmitum.

Hic sensus videtur simplicissimus, idcoque ge-

nuinus; nain « « ut gaudium meum in vobis *sil*, » perinde est ac si dicat: Ut gaudium meum in vos derivetur, vobis communicetur, itaque fiat vestrum. Unde perficiens subdit: « Et gaudium vestrum impicatur, » *q. d.* Ut gaudium meum quod vobis coepi communicare fecique vestrum, compleatur flatquo plenum et perfectum; impleri enim nequit, nisi illud idem quod inchoatum et inceptum est. Et sic sc explicat Christus, cap. xv: a Ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis. »

Praeclare S. Bernardus, *epist.* 114: a Et revera, inquit, illud verum et solum est gaudium quod non de creatura, sed de creatore concipitur; et quod cum possederis, nemo tollet a te. Cui comparata omnis aliunde jucunditas, moeror est; omnis suavitas, dolor est; omne dulce, amarum; omne decorum, foedum; omne postremo quodcumque aliud delectaro possit, molestum. » Idem alibi: « Certum, ait, inhabitantis in anima Spiritus Sancti signum est, spiritalis lætitia, » et jube mentis in Deo suo gaudium. Mens enim in Deo exultans et jubilans, ex Deo inhabitante exultat et jubilat.

12. Hoc EST PRÆCEPTUM JJEVM, UT DILIGATIS INVICEM! (Arabicus, ut *diligat alter vestrum alterum*) sicut DILEXI vos. — Græce est geminus articulus ad emphasim t. *iv* t e a t, x *lu-i*, id est *hoc præceptum hoc meum*. Refer hæc partim ad t » « si præcepta mea servaveritis, » partim ad « « in dilectione mea, » quod est scopus tolius parabola a principio capiū's huc usque. Sensus ergo est, *q. d.* DirPM Jussi vobis ut præcepta mea servetis, inter quæ præcipuum esse scitote hoc, « ut diligatis invicem prxwp- sicut dilexi vos. » Rursum jussi dicens: « Maneto in dilectione raca, » id est pergite me diligere in coque perseverate: illud autem facietis, si nuiice. diligatis invicem, ac in proximos vestros beneficia et officia charitatis conferatis. Mihi enim nihil conferre potestis, sed quod proximis contuleritis, ego mihi quasi omnium parenti collatum existimabo. Undo vocat hoc « præceptum meum: » n alludit enim ad illud, cap. xin, 44: « Mandatum novum de vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, » ubi fuso illud explicui. Nam quod hic vocat « meum, » ibi vocat « novum. » Hoc enim præceptum dal Christianis: hos enim ro- præsenlabant Apostoli: voluit enim Christus per Apostolos eorumque posteros convertere lotum mundum, hoc enim erat ejus, utpote Salvatoris, officium, ad quod a Patre in mundum erat missus. Jubet ergo ut ex sui amore ament et procurent omnium gentium salutem, ac pro ea omnes dotes et labores impendant, omnia pericula subeant, omnes persecutiones sustineant, ac denique sanguinem profundant et mortem subeant. Sic enim ipse dilexit eos cæterosque homines, ut pro eis vitam impenderit mortemque crucis sustinuerit. Porro hoc præceptum in primis concernit Apostolos, quia ch jubet Christus

ul sc invicem singulari timore diligant et se mutuo juveni : tum quia ipsi inter se et cum Christo erant conjunctissimi, utpote Christi Apostoli : tum quia Christus per ipsos munus suæ legationis et prædicationis in toto orbe obiturus et perfecturus erit. Quare ad hoc quisque alteri cooperari et opitulari debebat ; unio enim hæc, et mutua cooperatio plurium efficacissima est ad omnes difficultates superandas et ad gentes quaslibet quantumvis barbaras convertendum , uti hodie in Religionibus et Religiosis viri*que Apostolicis inter se unitis experimur, juxta illud *Proverb. xvm*, 19 : « Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma. » Elillud *Ereles*, iv, 12: « Funiculus triplex difficile rumpitur. » Vide ibi dicta.

s. Elii» Hoc Christi exemplum secutus S.Eligius, Novio- Incns*s Episcopus, morions anno Chri-li GG3, Kpiscopl teste Sigeberto in *Chron.*, hoc ultimum suis dedit mortati» nioniltim : « Si milii amoris vicem rependitis, moniti? manflata præpotentis Dei servate ; Jesum semper suspirate, præcepta ejus vestris animis affigite, ejus nomen, ita ut ego, amato; incertum vitæ lubrica.*occasum ob oculos perpetim habete; Dei tremenda judicia nunquam non formidate. Ego jam ingredior viam univers® carnis. Itaque me posthac habituri hic non estis. Ego autem certe cupio dissolvi, et, si Domino sic visum est, ire ad requiem.» Ita Audoenus, Rothomagensis Episcopus, lib. II Vitæ ejus, cap. xxxn.

v*'' !? 13. MaJOBEM IIA.C DILECTIONEM NEMO HABET, LT ANIMAM SUAM PONAT PITO AMICIS SCIS. — Ita ICgCII- dum cum Græcis, Romanis, Arabico et Syro, qui clare vertit, *charitas major isla nulla est, qua quis animam suam ponat pro amicis suis*. Perperam ergo nonnulli interserendo *quam*, legunt , *quain ut animam suam ponat pro amicis suis*. Ilæc enim lectio retento tû hac, evertit sensum et contrarium significat, scilicet, *q. d.* Ilac mea dilectione nulla major est, nisi illa, qua quis animam suam ponat pro amicis suis ; quod falsissimum est : qu® enim major dilectio quam Christi? Contrarium ergo intendit dicere Christus, uti mox patebit. Christus igitur hic proponit modum et terminum sive apicem suæ dilectionis, qua scilicet ipse nosdilexit et vicissim vult ul diligamus invicem, *q. d.* Ego summe vos dilexi, a vobis ergo idem requiro et jure reposco, ul scilicet summe diligatis invicem. Maxima enim et summa dilectio est, qua quis non tantum opes et famam, sed et animam, id est vitam ipsam ponit, id csl sponte offert prodigiique pro amicis suis ; hanc go pono, id est brevi ponam et impendam pro vobis; vos ergo vestram pariter ponito pro amicis et proximis vestris, ut pro eorum salute nullum laborem, nullum periculum, nullam persecutionem, nullam mortem, nullum tormentum recusetis, sed ultro ambiatis.

Animam Dices: Major charitas est, si quis vitam ponat !• t XPro inimicis, quam sit illa quæ vitam ponit pro te, au amicis. Respondent *primo*, nonnulli sensum esse,

q. d. inter homines nulla potest c«sc m*/ ..-<ji-<it-mHt lectio, quam mori pro amico; red mea erga vos adhuc est major, quoniam morior pro inimicis, dtu/ Dicere autem « pro inimicis,» non erat nccv.se, quoniam nunquam id inter homines fit. Unde Py- ladis et Orestis amicitia, tanquam res admodum rara, omnium litteris et voce commendata est, quod alter pro altero mori voluerit ; et hoc est argumentum Pauli, *Hom. v* : « Vix enim pro justo quis moritur; nam pro bono forsán quis audeat mori? commendat autem charilatem suam Deus. • Unde S. Bernardus, serm. *De Feria quarta hebdomada: sancta*, ait : a Tu majorem habuisti, Domine, ponens eam pro inimicis tuis. »

Scntndo, et magis genuine, Ribera et Toldos respondent, non conferri hic amicos cum inimicis, sed actus amicitiae inter se, *q. d.* Inter omnes actus et officia amicitiae, nullus major est illo quo quis vitam ponit pro amico suo, quod ego facturum sum pro vobis, qui amici nx*i estis , si tamen præcepta mea servaveritis. Non enim dicitur amicus, qui non diligit, licet diligatur : i Amicitia cnim est mutua benevolentia non latens, » ait Aristoteles, Vili *Ethic*, cap. li.

Tertio, et pienissime, «amici» hic vocanti:r non qui diligunt, sed qui diliguntur, qu.il- · possunt esse etiam inimici, *q. d.* Major dilectio essa nequit, quam sit illius qui vitam ponit cl mortem oppetit pro amicis, id est pro iis quos diligit el loco amicorum habet, etiamsi ipsi revera ejus non sint amici, sed hostes et inimici; quomodo Christus vitam suam posuit et in cruce mortuus est pro omnibus hominibus, qui primitus erant peccatores, idcoque ejus inimi i, sed ex cis mulli per ipsius mortem, indeque manantem gratiam facti sunt justí, idcoque ipsius amici et discipuli. Idem fecere Apostoli virique Apostolici Christum secuti. Idem facere debet quilibet Christianus, ul scilicet cum periclitatur salus animæ proximi, licet inimici, pro ea vitam exponat.

instabis : Cur ergo Christus hos vocat amicos, non inimicos? Respondeo : *Primo*, quia loquitur Apostolis, qui jam per ejus vocationem et gratiam erant sui amici, licet ante fuissent peccatores et inimici. Secundo, Rupei tus respondet, «ul suavitatem locutionis dulcedinem in auditoribus sensim diffunderet ejusdem , quam illis mandabat, dilectionis. » *Tertio*, ut doceret ex parte Christi et nostra diligendos esso omnes homines quasi amicos, etiamsi ipsi ex parte sua nobis siut infensi et inimici. Chantas Christi enim ad omnes se extendit, tamque inimicos, quam amicos diligit; quare inimicos habet pro amicis cl dilectis, atque hac ratione quoslibet etiam mimicos sibi ami at cosque ex hostibus facit amicos, tam Del quam sui. Magnes enim amoris est amor, neo quidquam amore potentius : hic enim cogit hostes ad redamandum sui amantem.

Denique nonnulli hanc Christi sententiam accipiunt de salute non tantum spiritali el a Inna,

minus diligis, vel ab illo minus diligens, si ad Ihericos illos excessus nondum vocaris, vel vocantem sequi non merueris. Comodo enim perfecte diligis vel diligeris, si in summorum desiderio ad superna non raperis, et ad theoricis et anagogicos illos conatus mentis alienatione non transis? Vis nosse quia sublimitas divinarum revelationum sit manifestum divinar dilectionis indicium? Jam non dicam, inquit, vos servos, sed amicos, quia omnia quæ audiavi a Patre meo, nota feci vobis. Satage ergo Deum tuum intimo et summe diligere, et omni hora in divinar contemplationis gaudium summo cum desiderio anivelare; collige teipsam ad teclipsam, et in solo divinitatis desiderio requiesce. » Idem docet S. Rasilus, S. Maximus et alii, quorum verba recitavi *Eccli.* xxxvii, 18, ad illa : « Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quam septem circumspectores. » Ille enim Dei amica conversatione et familiaritate, donum intelligentiæ et prophetiæ adeptus est S. Franciscus, S. Catharina Senensis, S. Franciscus Xaverius alique plurimi, ac primitus Henoch, Noe, Abraham, Moses, etc., quia cum Deo ambulabant cum eoque familiariter conversabantur, et quasi amicus cum amico colloquebantur.

Va», io. 1G. Non vos me elegistis : sed ego elegi vos. — S. Augustinus hic, et lib. I *De Prædestinatione*, *Sanet.*, cap. xvii et alibi, cumque secuti Beda hic, et Prosper, *contra Collat.*, per electionem intelligunt Dei prædestinationem, *q. d.* Ego vos sine ullis meritis prædestinavi et elegi ad gloriam. Verum hoc non recte respondet et « non vos me elegistis : » nec enim Apostoli poterant Christum eligere ad gloriam coelestem; nec videtur Christus hic Apostolis suam prædestinationem revelare voluisse : hanc enim ipso solet Patri attribuire ; Patri enim attribuitur providentia, cuius pare est prædestinatio.

Magis ad litteram ergo sensus est, *q. d.* Non vos priores me elegistis in magistrum et dominum, sed ego prior vos elegi et vocavi, meaque vocatione et gratia effeci, ut essetis mei amici, discipuli et Apostoli. Ita S. Cyrillus, Chrysostomus, Leontius, Theophylactus, Euthymius, Maldonatus, Toletus et alii. Unde Chrysostomus, Leontius et Theophylactus censent Christum hic in parabola vitis et palmitum, de qua vers. 1, persistere, *q. d.* Sicut agricola eligit optimas viles et palmites, quos in vinea sua plantet : sic ego vos, o Apostoli, elegi, ut in vinea Ecclesiæ meæ, quasi vites optimas per gratiam meam effectas plantarem ad uvas, id est fideles plurimos et præstantissimos, producendum. Accedit Rupertus, qui sic explicat, *q. d.* Non vos me elegistis, uti populus sibi eligit creaturam regem, cui jus regium attribuit; sed ego vos Apostolos creavi vobisque vim et auctoritatem tanti officii et dignitatis, puta Apostolatus, contuli.

Porro dicit hoc Christus ut ostendat

eximium suum in Apostolo et arduum, quod prius eos præ cæteris omnibus hominibus, qui nobiliores, doctiores, eloquentiores erant, solos elegerit in Apostolos, hoc est in amicos singulares et Ecclesiæ suæ principes : quare tacite monet eos, ut ipsi vicissim Christum redamant, et in amore obsequioque ejus sint constantes. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius.

Secundo, ut ipsi celsitudinem suæ dignitatis et apostolatus, ad quam a Christo vocati sunt considerantes, illi satisfacere satagent ac Christum imitentur : ut, sicut ipse prior eos vocavit ad suam fidem et apostolatum, sic et ipsi priores praeveniant omnes gentes, ut prædicando eas ad Christum adducant. Ita Cyrillus et Leontius.

Addunt nonnulli Christum voluisse Apostolis dare stimulum humilitatis, *q. d.* Esto vocarim vos amicos et secretorum meorum conscios; tamen nolite ob hoc superbire; non enim vos hoc meruistis, sed ego gratis vos ad hoc elegi et exaltavi.

Et posci vos et eati (evangelizatum per omnes gentes) et fructum afferatis, et fructus vester maneat. — S. Chrysostomus cum suis censens hic alludi ad parabolam vitis, vi «posui» explicat *plantavi*, quasi vites fructiferas in vinea Ecclesiæ meæ. Simplicius Maldonat^{us} iatus «posui» explicat, *declaravi*. Cum enim aliquis eligitur magistratus, prius eligitur, hoc est designatur, deinde declaratur, et in officio ipso constituitur : hoc est «posui vos.» Prius Christus Apostolos elegit, *Matth.* x, 1; *Marc.* m, 14; *Luce.* vi, 3; deinde velut in possessione apostolatus posuit, mittens ad prædicandum Evangelium, *Marc.* vi, 7, et *Luc.* ix, 12.

Simplicissime «posui,» exponas *statui, constitui, collocavi*, ut hoc verbo Christus Apostolorum auctoritatem æque ac firmitatem et fructum significet, quod scilicet ipsi a Christo sint auctorati, ideoque firmati, ut nemo eos hac dignitate spoliare valeat, nec impedire, quin fructum et massam animarum per totum orbem amplissimum proferant.

Et fructus vester maneat. — Cyrillus hoc refert ad Evangelium, quod manet, cum lex vetus non manserit, sed sit abrogata per Christum. Planius et plenius «maneat» referas tum ad conversionem omnium gentium factam ab Apostolis, quæ etiam post mortem eorum mansit manebitque alternatim et successive usque ad finem mundi; partim ad gloriam et beatitudinem sempiternam, quam sibi suisque fidelibus Apostoli prædicando conciliarunt : hoc enim quasi fructus et merces eorum coelestis manet, æternumque manebit. Omnia hæc eo fine dicit Christus, ut suum in Apostolos amorem eximium lesletur, utque eos ad apostolatus celsitudinem contemplandam excitet et ad tanti muneris sedulam ferventemque executionem exstimulet, utpote quorum labor et laboris fructus mercesque perennabit in omne ævum.

It qiodcujiqub rrrnrniTis Paiiem in nomine meo, det vobis.—TáfliH» non tam finem intentum, quam consecutionem, sive effectum, significat, *q. d.* Si fructum ad quem vos elegi, afferatis, sequetur et flet ut Pater det vobis quidquid petetis, eo sensu quem dedi cap. xiv, 13. a Pel, » Græco est Jû, quod secundo verti potest, *dem* in prima persona, uti vertit Chrysostomus, Theophylactus. Euthymius. Unde Theophylactus ex hoc loco contra Arianos colligit l'ilium esse Deum Patri iuiiatev, nipote qui æque ut Pater postulata ut Deus largiatur, a In nomine meo, » scilicet per merita mea. Porro S. Augustinus : « Illoc, ait, petimus in nomine Salvatoris, quod perlinet ad rationem salutis. »

Ver». 17. 17. Hæc mando vobis, ut diligatis invicem.—*Primo*, Jansenius, Maldonatus et alii sic exponunt : / «re, id est Aoe (ut vertit Arabicus) mando vobis ut diligatis invicem.

Dicit (amen ahæcn in plurali, ut significet multa quidem esso præcepta particularia a se mandata, sed hæc omnia unico communi el facili charitalis precepto concludi, ut, sf illam habeas et expleas, omnia habeas et expleas, *q. d.* Ilæc sunt quæ mando vobis, hæc sunt omnia mandata mea, ut diligatis invicem : quod magnam habet vim et energiam, æque ac charientismum et suadendi gratiam. Unde iterum ilcrumq; hoc preceptum Christus repetit et inculcat.

Secundo, planius cum S. Chrysostomo, Theophylacto, Euthymio et Ribera exponas, si conjunctio *ut* significet finem, et sit sensus: Ilæc quæ de amore meo commemoravi, non exprobrandi causa dixi, nec aliam ob causam, quam ut vos mutuo amaretis, atque ita pro salute hominum quidvis æquo animo perferretis. Huc pertinet expositio S. Augustini, *tract.* 87 : « Quoniam dixerat, inquit, Posui vos ut eatis et fructum afferatis, nuuc dicit : Ilæc mando vobis; docere volens fruetim quem laturo sumus, esse dilectionem proximorum. » Et rursum : a Fructus spiritus, inquit Apostolus, csl charitas, de hac ergo mandat ; merito vero dilectionem sæpc commendat, tanquam sola præcipienda sit, ut sine qua non possunt prodesse cætra bona, et quæ non potest haberi sino cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus. »

Tertio, Theodorus lleracleolus hæc refert ad sequentia, *q. d.* Mando vobis dilectionem mutuum, ut per eam odiis et persecutionibus mundi, **qute vob» i uiii** inent, simul uniti valide resistere possitis.

Ve»», i». 18. Si mundus vos odit, scitote (Græcc qixSa-x*rt, quod et *scitote* el scitis, verti potest) qua me **PEIOREM VOBIS ODIU UABUIT.** — Græco Cst quod verti polesl *primo*, ut nomen, *q. d.* Primum vestrum, q. d. Oderunt me, qui sum vobis prior, id csl præstantior et dignior (ul dictum est cap. i, vers. 15), imo primus omnium. *Secundo*

ct melius, ut adverbium, *q. d.* *Prius quam vos*, ut vertunt Syrus et Arabicus, hoc est ante vos odit me mundus, ego prius viam odii calcavi, stravi vobisque complanavi, ut vos mo eadem sequentes, faciles, læti et gloriantes incedatis : ego enim me vobis in persecutionibus non tantum comitem, sed et antesignanum ducemquo et ductorem prebeo. *Mundum* vocat homines mundanos : *primo*, Judæos; *secundo*, Gentiles mundi vitiis addictos, ideoque doctrinos et spiritui Christi et Apostolorum adversarios. Porro S. Augustinus : a Aliquando, ait, Ecclesia mundi nomine appellatur, ut illic, Deus erat in Christo, inquit, mundum reconcilians sibi : mundus igitur odit mundum, inimicus reconciliatum. damnatus salvatum, inquinatus mundatum. »

Premunii Christus Apostolos contra instantia Judæorum Gentiumque odia et persecutiones : tela enim previsa minus feriunt, ut illa genere superent, imo spernant et in iis quasi tesseris Christi glorienlur et exultent, *q. d.* ait Ribera : Nihil miremini aut turbemini cum vos mundus oderit, me prius odit quam vos : gaudete quod mei imitatores critis ; et tamen nihil vobis nocebit ejus odium, sicut nec mihi nocuit : persequitur vos, mundus, quia de eo non estis, id est quia ejus operibus non favetis, sed contradicitis ut ego ; et cum hoc dicit, relinquit subintelligendum : sed tamen ego vos amabo, quia mei estis, et electi a me, ul mundi opera damnetis; multo autem magis vobis amor meus proderit, quam mundi odium oberit.

Unde infert S. Augustinus ailque : a Cur ergo se membrum super vertieçm extollit? Recusas esse in corpore, si non vis odium mundi sustinere. Cura capite debemus pro dilectione Christi etiam mundi odium sustinere. Neccssc est enim ut oderit nos, quos cernit nolle quod diligit. » Grandis ergo est hæc consolatio membri ex capite, ait Interlinearis. Audi S. Cyprianum, lib. IV, epist. 0 *De Exhort, martyrii* : « Filius Dei passus, ut nos filios Dei faceret ; et Filius hominis pati non vult, ut esse Dei Filius perseveret? Si odio sæculi laboramus, odium sæculi sustinuit prior Christus. Si contumelias in hoc inundo, si fugam, si tormenta toleramus ; graviora expertus est mundi factor et dominus, qui et admonet dicens : Si sæculum, inquit, vos odit, mementote quoniam me primo odiil. »

Audi denique S. Bornardum, hom. 17 in *Cant.* : « Utrumque es mihi, Domine Jesu, et speculum patiendi, et premium patientis; » seu, ut paulo ante dixerat : u Pugnantis forma, et gloria triumphantis. Tu doces manus meas ad prælium exemplo virtutis tuæ : tu caput meum post victoriam tuæ coronas presentia majestatis : sive quia pugnantem te specto, sive quia te exspecto non solum coronantem, sed etiam coronam : in utroque mirabiliter tibi me allicis, uterque funis vehementissimus ad trahendum. »

Ver». (9. JO. SI DB MUNDO FUISSETIS (CSSCtis), MUNDUS

QUOD SUUM LRAT DILIGERET : QUIA VPRO DB HUNDO
NON ESTIS . SED EGO ELEGI VOS DE MUNDO , PROP-
TEHEA odit vos mundus. — Aliam causam adjicit,
ait Chrysostomus, ostendens esso virtutis argu-
mentum a mundo odio haberi; maliliæ vero,
diligi. Sensus est, *q. d.* Si vos diligeretis opes,
honores, delicias, libidines, etc., uti diligit mun-

Mun- dus, ipse vos ut sui similes diligeret. At cum
D-t ios v*del vos h*sce su*s cupcdiis contraria diligere
odi .iuii- el diligenda docere , scilicet contemptum terre-
iiiiuin norum, opum, honorum, deliciarum, libidinum
giisiiis. el desideriorum terrestrium , idcirco odit vos
mundus. Similitudo cnim morum et amorum est
causa dilectionis, dissimilitudo vero est causa
aversionis et odii, ut docet Aristoteles in *Ethicis*,
imo S. Augustinus, S. Thomas et alii.

Objicit S. Augustinus : Mali etiam persequuntur
malos, scilicet impii reges et iudices, homicidas
et adulteros puniunt, ac respondet : Odit quidem
mundus quod suum est, ex ea parte qua sce-
leratis nocet ; sed tamen diligit quod suum est
ex ea parte qua ipsis favet. Unde Jansenius :
Quamvis mundus, inquit, ex aliqua sui parte
malos odiat in aliquo genere mali, tamen non
sunt aliqui mali, quos mundus ex magna sui
parte non diligit : contra autem, justos non pars
mundi, sed totus mundus odit. Milii videtur ali-
ter respondendum : Mundani homines diligunt
suos, id est fautores et participes suorum consi-
liorum ; si quando vero alios mundanos oderunt,
causa est quod illi consiliis eorum adversantur,
itaque jam alieni sunt et adversarii ; atque ideo
Christum odio persequabantur, quoniam coroni
opera reprehendebat et hominibus nota faciebat,
ul dicitur *Sapient*, n, et eadem de causa odio ha-
bituri erant Apostolos. Ita Ribera.

v<r> n. 20. Mementote sermonis mei, quem ego dixi
vobis (cap. xui, vers. 16) : Non tsr servus ma-
jor domino suo , — ul detrectare possit agere aut
pati, id quod Dominus egit et passus est. Si ergo
ego odia Judæorum, imo crucem et mortem pas-
sus sum, x'os eadem subterfugere non debetis.
Nam, ut ait S. Petrus, *epist. I*, cap. n, vers. 21 :
« Christus passus est pro nobis, vobis relinquens
exemplum, ut sequamini vestigia ejus. »

SI ME PERSECUTI SUNT, ET VOS l'ERSEQUENTUR : SI
SERMONEM MEUM SERVAVERUNT, EI VESTRLM SERVA-
BUNT. — « Sermonem, » id est doctrinam, legem,
præcepta, *q. d.* Sicut mo persecuti sunt, sic el vos
persequuntur ; et sicut mero praedicationis doc-
trinam non susceperunt, ncc servaverunt, sed
spreverunt et irriserunt ; sic et vestram non sus-
cipient, sed spernent el irridebunt. Loquor do
rebellibus el incredulis, qui Apostolos probris,
sanis, verberibus, tormentis, morio persecuti
sunt : nam qui Apostolis crediderunt, omni ho-
nore et reverentia eos persecuti sunt.

Veis> SI. 21. Sed ILIC OMNIA FACIEM' vobis PROPTER nomen
MEUM, QUIANESCIUNT EUM QUI MISII ME. — «ProptCT

nomen meum, » id cat propter me («nomen»
cnim significat rem nominatam, per metony-
miam), quia scilicet mei vocamini et estis, *q. d.*
Gaudeto in persecutionibus, quia illas sustinebitis
propter me, qui sum vester Deus et Dominus
propter quem gloriosum est pati, quique vos ro-
borabit, ut omnes pervincatis et de omnibus
triumphetis.

Qua nesciunt eum qui misit me. — *q. d.* Quia
non sciunt Deum Patrem misisse me, dicuntque
mo fingere quod sim Dei Filius et Messias ab eo
in mundum missus : si cnim hoc scirent et cre-
derent, non me persequerentur, nec contra Deum
pugnare auderent, *q. d.* Hoc vobis gloriosum erit,
quod non tantum pro mo, sed et pro Deo Patro,
rjui misit me, persecutiones sustineatis : persecu-
toribus vero id ipsum erit dedecorosum æque ac
noxium, quod me persequendo, Deum Patrem,
qui misit me, persequantur, ideoque ipsi acriter
in hac vita per excidium a Tito et Romanis pu-
nientur, acerrime deinde in gehenna ardentes
perpetim cruciabuntur : licet cnim nesciant Deum
esse Patrem meum, Lamen id ex tot rationibus et
miraculis, quibus idipsum probavi, scire debe-
rent; nesciunt ergo, quia scire nolunt.

22. Si non venissem, et locutus fuisset eis, v
PECCATUM NON HABERENT : NUNC AUTEM EXCUSATIO-
NEM NON HABENT DE PECCATO SUO. — « **Peccatum,** »
scilicet incredulitatis cl odii, quo me meamque
doctrinam et vitam calumniantur et insectantur.
Nota : Scribæ cl Pharisæi, antequam veniret Chris-
tus, habebant veram fidem, non tantum in Deum,
sed et in Christum veniurum. At ubi ipse venit,
noluerunt cum agnoscere, co quod eum paupe-
rem et humilem viderent, ac quod eorum vitia
laxaret. Quare tunc facti sunt increduli fidemquo
perdiderunt sua obstinatione : Jesus cnim abunde
eis probavit so esse Messiam sive Christum ;
quare sunt inexcusabiles, quod ei non credi-
derint.

23. Qui me odit, et Patrem meum odit, — quia v
ego a Patre missus veni, cl quæ ipso me voluit
loqui, illa loculus sum : «piare me spernendo et
odiendo, spernunt cl odio prosequuntur Deum
Patrem : sicut qui legatum spernit, spernit re-
gem a quo missus est. Ergo Judæi contra Deum
pugnant, qui acriter hanc sui injuriam vindi-
cabit. ♦

23. Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege'
(i i veteri Testamento, puta Psal/m. lxxvi, t>, et
Psalms. xxiv, 19 : u Et odio iniquo oderunt me »)
I ORUM SCRIPTUS EST I QUIA (quod) ODIO HABUERUNT
mb gratis. — « Gratis, » id est sine causa, sino
mea culpa, ideoque inique et injuste : nuliarn
cnim causam, sed summam amoris cis præbui.
Sunt verba Isaïæ et Davidis in typo Christi, sive in
sc reprwsentantium odium Judæorum in Chris-
tum. Nota : T# ut rursum non Unem intentum,
sed id quod ex Judæorum incredulitate et obsti-
natione secutum est, significat, *q. d.* Atque ita

secutum est, quod Isaiás et David foro prædixerunt, scilicet quod Judæi Christum sino causa odio prosequerentur, ideoque forent chisticidro et deicida*, ac proinde reprobandi et exterminandi a Deo.

vo» m. 26. Cum autem vexerit Paracletus, quem ego MITTAM VOBIS A PATRE, SPIRITUM VERITATIS, QUI A

Patre procedit, ille testimonium perhiberit de v«». r. me : 27. Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. — q. d. Licet abundo Judiéis demonstrarim divinitatem meam, ut sint jam inexcusabiles; tamen adhuc magis demonstrabo per adventum Spiritus Sancti, qui perhibebit de me testimonium, veniens do cœlo tantummodo in vos qui in me credidistis, ac deinde in cos qui per prædicationem vestram credent, ita ut omnibus sil notus ejus adventus, cum videant vos linguis loqui, et Scripturas explicare, et miracula facere : vos etiam prædicando Evangelium perhibebitis testimonium omnibus de me el de doctrina mea el operibus, cum mecum fueritis ab initio, quo docere homines coepi el inter eos versari.

Paracletus, — id est consolator et exhortator. Audi Didymum, lib. *Dc Spiritu Sancio* : u Ab operatione nomen imponit : reddit enim a perturbatione alienos et incredibile gaudium tribuit, sempiterna enim lætitia in eorum corde versatur, quorum Spiritus Sanctus habitator est.»

Cr«M- Quem ego mittam vobis a Patre. — Ex hoc loco Græci rccentiores contendunt Spiritum Sanctum & pro a solo Patre procedere et spirari, non a Filio, ce=s :e ideoque publicum schisma ab Ecclesia Latina s^cU*|»fcccrunl anno Domini 1034, cum Michael, Paulo p*- Iriarcba Constanlinopolilanus, Pontificem Ilo-Ur- manum et Latinos hac de causa excommunicare est ausus ; atque hac de causa anno Domini 1-102, in ipso festo Spiritus Sancti, puta in feriis Pentecostes, capta fuit Constanlinopolis a Turcis, imperator occisus et Imperium Græcorum extinclum est. Ille ergo Græcorum csl error: nam, ut recte advertit S. Hilarius, lib. \ III *De Trini!*, et Augustinus, lib. IV *Dc Trinit.*, cap. xx, hoc loco potius contrarium significatur, scilicet Spiritum Sanctum procedere a Patre el Filio. Hoc enim significat tð a quem ego mittam.» Nam in S. Trinitate nulla persona mittitur ab aliqua, nisi quæ procedit ab ea quæ millil. Ende Paler nunquam dicitur mitti, quia a nullo procedit. Filius vero dicitur mitti a Patre, non a Spiritu Sancto : Spiritus Sanctus dicitur mitti a Patre et Filio, quia ab utroque tanquam uno spirationis principio procedit. Ita hunc locum intellexerunt Patres Latini æque ac Græci veteres, citati a Concilio Florentino, sess. 18 el 23, ubi facta csl unio Græcorum cum Latinis, Græciquo adiserunt Spiritum Sanctum procedere a Patre et Filio. Vide Bessarionem Cardinalem, in *Orat*, pro unione, cap. vu. Quocirca cum in Symbolo Concibi Nicæni dictum esset duntaxat : a Credo in

Spiritum Sanctum; » Concilium Constantinopolitanum addit: « Ex Patre procedentem; » sed cum oriretur. lis do Filio, Ecclesia addidit : « Filioque, » uti docet Concilium Florentinum, sess. 7. Idipsum clare patet ex verbis Chrisli, cap. svi : « Omnia quæcumquo habet Pater, mea sunt; propterea dixi : Quia do meo accipiet, et annuntiabit vobis. » Si enim omnia quæ habet Pater, Filii sunt; ergo ipse etiam spirat Spiritum Sanctum. Ha hoc intellexerunt omnes Patres ejusdem Concilii. Unde in litteris unionis universa Synodus ait : « Et quoniam omnia quæ Patris sunt, ipso Pater unigenito Filio suo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre aeternaliter habet, a quo etiam æternaliter genitus est. » Vide Bellarminum, lib. II *De Christo*, cap. xx et seq., fuse et exacte hæc pertractantem.

Porro mitti dicitur una persona divina ab alia Qmniocum ex voluntate illius, a qua procedit, alicubi Ullu UM incipit esso novo modo, quo ibi prius non crat, aſſ;M uti Filius missus est a Patre in Carnem, ut fleret mini di-homo ; Spiritus Sanctus a Patre et Filio missus fuit in Apostolos, interius per gratiam copiosam, qua eorum mentes illuminavit el voluntatem inflammavit, ut Christo ejusque doctrina testimonium constanter perhiberent : exterius vero idem fecit per linguas igneas, quibuseiseſUaciam verborum indidii, ac per miracula quæ per cos patravit.

Mittam a Patre. — Dicit hoc Christus *primo*, plane, q. d. Cum ad Patrem in cados ascendero, tunc ego cum Patre mittam vobis Spiritum Sanctum. *Secundo*, Theophylactus, « a Patre, » inquit, id est approbante Patre et simul mittente. *Tertio*, « a Patre, » quia Filius a Patre habet essentiam divinam, et consequenter vim spirandi et mittendi Spiritum Sanctum, ut scilicet cum Patre eadem actione et spiratione spiret, ac eadem missione mittat Spiritum Sanctum. Sic dicitur *Genes*, xix : « Pluit Dominus a Domino, » id est pluit Filius a Patre, quia licet una sit uiriusque actio creandi et pluendi, eam tamen habet Filius a Patre. Ita S. Hilarius, lib. *Dc Synodis*; et Concilium Sirmiense, in *Histor. Tripart.*, lib. V. cap. m.

Quarto, « a Patre, » q. d. Mittam vobis Spiritum Sanctum, qui est apud Patrem, utpote ei coæternus et consubstantialis. Ita Hibera.

Quinto, -i « a Patre » elidit hæresim Eunomii, qui docebat Spiritum Sanctum non a Patre, sed a Filio procedere, ita ut Spiritus Sanctus sit quasi filius Filii, el nepos Dei Patris, quem refutat S. Basilius, lib. II *Contra eundem*, docens Spiritum Sanctura a Patre el Filio procedere. Sic et S. Cyrillus, lib. X, cap. xxxiii, docet Spiritum esso Filii et Patris, el a Patre procedere, sed per Filium quod non aliud significat, quam quod nos dicimus, Filius producit Spiritum Sanctum a Patre, id csl habet a Patre producere Spiritum Sanctum, sicut Deus per Verbum omnia creavit ; omnia enim per ipsum facta sunt.

Rationem a priori dal S. 7 boma-, Suuicz, Vastie, Valentia et alii, I *part.*, *Quast.* XXXVI, art. 2, quia si Spiritus Sanctus non procederci a Filio, non distingueretur a Filio. In divinis enim nulla est distinctio, nisi ob processione unius ab alio et relationis oppositionem.

Sfinirmi vebit at is. — Cur ita vocetur dixi cap. xiv, 17.

Qui a Patre procedit. — Ita loquitur Christus, ac scipsum subiect: *primo*, quia Pater est primum principium spirationis Spiritus Sancti, ut dixi; *secundo*, quia Christus, humilitatis et reverentiae causa, ut ejus nobis det exemplum, omnia sua, quae auctoritatis sunt, solet referre ad Patrem; *tertio*, quia si dixisset: « Qui a me procedit, » non apte subderet: « Ille testimonium perhibebit de me; » ille cuim testis qui ab aliquo procedit, si de eo testetur apud homines, de tunc suspectus esse solet.

Porro Jansenius, cap. cxxxv, et Arias Montanus dicunt haec verba intelligi de processione unius divina et aeterna, sed temporali et humana, quia Spiritus Sanctus mittitur ad Apostolos atque fideles. Verum de divina hic agi liquet. *Primo*, ex eo quod plane idipsius verba significant, cum ait: « Qui a Patre procedit; » nam cum de temporali agitur, additur quippiam id indicans, ut cum cap. XVI, ait: « Exivi a Patre, et veni in mundum. » *Secundo*, quia de temporali processione immediate ante dixit: « Quem ego mittam vobis a Patre; » ergo hic non temporalem, sed aeternam intelligit. *Tertio*, quia ita intellexerunt Patres in Concilio Florentino, sess. 18 cl. 23. *Quarto*, quia processio sive missio temporalis includit et presupponit aeternam. Nam, ut paulo ante dixi, in divinis non dicitur mitti persona una ab alia, nisi illa quae ab alia procedit.

Ille testimonium perhibebit (Syrus, *ille testatur*) de me, — quod sim Dei Filius, Messias, mundi salvator; idque faciet tum per internam inspirationem et illuminationem, tum per externa miracula. Porro, in teste tria requiruntur. *primo*, sapientia, ut sciat veritatem; *secundo*, bonitas, ut eam sincere narret, nec fallat aut decipiat; *tertio*, potentia et auctoritas, ut talis ab omnibus habeatur et omni exceptione sit major. Haec tria perfectissimo conveniunt Spiritui Sancto: ipse ergo perfectissimus est testis Christi.

Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio

mecum estis. — Graece *ἵνα ὑμεῖς*, quod iam est modi indicativi, ut significet *testimonium perhibetis*, quam imperativi, ut significet *perhibete*. Unde Syrus vertit, «d et vos testamini, quippe qui ab initio mecum sitis. Sic et Cyrillus. Quod ergo Noster vertit, *perhibebitis*, idem est quod *perhibete*. Jubet enim ut predicando lestentur esse Christum Dei Filium; nam saepe futurum sumitur pro imperativo. Fecerunt id Apostoli: nam, ut dicitur Act. IV: a Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri. »

Ex hoc loco disce, quis, qualis et quantus sit Spiritus Sanctus: scilicet *primo*, ipsum esse tertiam in S. Trinitate personam, distinctam a Patre et Filio; ab utroque enim ipse procedit et mittitur, procedens autem et missus a mittente distinguitur; *secundo*, Spiritum Sanctum vere esse Deum, Deo Patri *consubstantiali*, quia ab eo procedit, ut Deus a Deo; *tertio*, ipsum procedere non a solo Patre, nec a solo Filio; sed conjunctim ab utroque, quasi ab uno spirationis principio; *quarto*, ipsum non procedere a Patre per generationem, ut sit Filius; sed per spirationem, ut sit Spiritus Sanctus: unde S. Athanasius, Basilus, Nazianzenus, Chrysostomus, Augustinus et alii passim refellunt Macedonium haereticum, dicentem Spiritum Sanctum, cum a Patre non procedat per generationem ut Filius, hinc non esse ei consubstantialem, nec esse Deum; quinto, ipsum esse Paracletum, id est consolatorem et exhortatorem ad omne bonum; *sexto*, ipsum esse Spiritum veritatis, quia docet omnem veritatem veramque fidem, doctrinam et prudentiam; *septimo*, ipsum esse testem Christi ejusque doctrinae; testem, inquam, omni exceptione majorem ac divinum, imo ipsum Deum. Hinc ad Spiritum Sanctum multi referunt illud aenigma Mercurii Trismegisti: « Monas genuit monadem, et in se reflexit ardorem, » *q. d.* Pater unicus unicum genuit Filium, cumque amore divino complectens produxit Spiritum Sanctum, qui est quasi amor Patris et Filii: unde ab utroque procedit, quasi amor reflexus et notionalis Patris et Filii. Licet alii magis genuine Trismegisti dictum explicant de creatione mundi, *q. d.* Unus Deus unum creavit mundum, non actus necessitate aliqua, sed ex puro amoris ardore, ut scilicet sua bona angelis, hominibus et ceteris mundi creaturis communicaret

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pradicit Christus imminentes Apostolis persecutiones, ac contra ens promittit eis Spiritum Sanctum, qui arguet mundum de peccato, de justitia et de judicio, ut Christum clarificet. Secundo, vers. 1G: Modicum, inquit, et non videbitis mc; et iterum modicum, et videbitis mc, illudque explicat. Tertio, w.s.23 : Si quid, inquit, petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis; ne tandem : In mundo, ait, preseram habebitis, sed confidite, ego vici mundum.

i. Hæc locus sum vobis, ul non scandalizemini. 2. Absque synagogis facient vos; sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se prestare Deo. 3. Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me. 4. Sed hæc locus sum vobis, ut cum venerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis. 5. Hæc autem vobis ab inilio non dixi, quia vobiscum eram. Et nunc vado ad eum qui misit me; et nemo ex vobis interrogat me : Quo vadis? G. Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. 7. Sed ego veritatem dico vobis : expedit vobis ut ego vadam; si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos : si autem abiero, mittam cum ad vos. 8. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, et de justitia, et de judicio. 9. De peccato quidem, quia non crediderunt in me : 10. de justitia vero, quia ad Patrem vado, et jam non videbitis me : 11. de judicio autem, quia princeps hujus mundi jam judicatus est. 12. Adhuc multa habeo vobis dicere; sed non potestis portare modo. 13. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem : non enim loquelur a semelipso ; sed quæcumque audiet, loquelur, et quæ ventura sunt annuntiabit vobis. 14. Ille me clarificabit ; quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. 15. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi : quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. 16. Modicum, et jam non videbitis me ; et iterum modicum, et videbitis me , quia vado ad Patrem. 17. Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem : Quid est hoc, quod dicit nobis : Modicum , et non videbitis me ; et iterum modicum, et videbitis me, et quia vado ad Patrem ? 18. Dicebant ergo : Quid est hoc, quod dicit : Modicum? nescimus quid loquitur. 19. Cognovit autem Jesus, quia volebant eum interrogare, et dixit eis : De hoc quærilis inter vos, quia dixi : Modicum, et non videbitis mc; et iterum modicum, et videbitis me. 20. Amen, amen dico vobis : quia plorabilis, et flebilis vos, mundus autem gaudebit : vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. 21. Mulier cum parût, tristitiam habet, quia venit hora ejus : cum autem peperit puerum, jam non meminit pressure propter gaudium, quia natus est homo in mundum. 22. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. 23. Et in illo die mc non rogabitis quidquam. Amen, amen dico vobis : si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. 24. Usque modo non petistis quidquam in nomine meo : Petite, et accipietis, et gaudium vestrum sit plenum. 25. Ilæc in proverbiiis locus sum vobis. Veni hora cum jam non in proverbiiis loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis. 26. In illo die in nomine meo petetis; et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis : 27. ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, et credidistis, quia ego a Deo exivi. 28. Exivi a Patre, et veni in mundum : iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem. 29. Dicunt ei discipuli ejus : Ecce nunc palam loqueris, et proverbium nullum dicis. 30. Nunc scimus, quia scis omnia, et non opus est

tibi nō quis te interroget : in hoc credimus quia a Deo exili. 31. Respondit eis Jesus: Modo creditis? 32. Ecce venit hora, et jam venit, ut dispergami unusquisque in propria, et me solum relinquantis : et non sum solus, quia Pater mecum est. 33. Hæcloculus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum.

Vera. I. 1. Hæc LOCUTUS SUM VOBIS, ET NON scandalizemini. — Syrus, *ut non offendamini. Primo*, nonnulli censent hoc perlinere ad id quod Christus dixit *Matth. xxvi*, 31 : « Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte, » quod paulo antea hæc verba dixit Christus, ut sensus sit, *q. d.* Prædixi et præmonui vos hac nocte scandalum in me passuros, cumque videritis me capi, fugituros; idque feci hoc fine, ut minus foret hoc vestrum scandalum minorque turbatio, dum cogitabitis hoc a me fuisse prædictum, ideoque mox a fuga colligetis animos et ad me redibitis.

Quo«l- *Secundo*, S. Cyrillus, lib. X, cap. 34, Maldonandi, *us cl* refertur odia et persecutiones, quæ ab Apostolis imminere paulo ante prædixit Christus, Apouoii» ut se contra illa præmuniant; mala enim quæ extibitui; improvise ingruunt, valde percellunt etiam viros fortes, quia inopinata : praevisa vero et provisata tela minus feriunt. « Hæc » ergo, inquit Christus, de mundi in vos odio et persecutione locutus prædixi vobis, « ut non scandalizemini, » ne scilicet iis offensi et fracti deficiatis a mea fide et a mentis constantia.

Tertio, Beda, Euthymius et alii referunt ad Spiritum Sanctum de quo proxime sermo precessit, *q. d.* Hæc de Spiritu Sancto in vos venturo prædixi, ut, cum videritis vos persecutionibus agitari, non scandalizemini, sed iis generose resistatis, cogitantes Spiritum Sanctum vobis opem allaturum, line fere accedit S. Augustinus, *tract.* 93 : « Merito, inquit, promisso Spiritu Sancto, quo in eis operante fierent testes ejus, subjunxit : Hæc locutus sum vobis. Cum enim charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, fit pax nulla diligentibus legem Dei, ul non sit scandalum. »

Quarto, optime Tolctus, Ribera et alii, secundam et tertiam expositionem jungentes, sic explicant : « Hæc locutus sum vobis, » scilicet quæ dixi de persecutione et odio mundi in vos, et etiam de adventu Spiritus Sancti vos confirmaturi : « Ul non scandalizemini, » id est ne offendatis in via æternæ vitæ, qua ibatis, et recedatis a me, quasi ego cam non prænoverim, aut vos admonere noluerim, aut quasi intolerabilia sint quæ patimini et præter opinionem acciderint. Scandalum ergo, id est offendiculum Apostolorum removet Christus, tum quia præmonet instans periculum, tum quia contra illud Spiritus Sancti promittit auxilium. Hunc esse sensum patet ex sequentibus, præsertim in Syro et Arabico, quia addunt conjunctionem causalem *enim*, per

quam sequentia huic versui nectunt, quasi causam effectui, *q. d.* persecutiones fore causam scandalum.

2. ABSQUE SYNAGOGIS FACIENT V03. — Sjtus et Vm-S.

Arabicus, *ejicient enim vos de synagogis suis; Grece,*

Cxi, id est *alienos a synagogis*, et ut verbotenus dicam, *extrasynagogos fanent vos*, hoc est, expellent vos e suis cœtibus, et quasi excommunicabunt vos. Ita Valabius. Synagoga græce proprie idem est quod latine congregatio, coetus, collectio. Hinc coetus populi fidelis sive judæorum vocabatur Synagoga, uti nunc coetus Christianorum vocatur Ecclesia. Hinc rursum locus, sive oratorium, ad quod conveniebant Judæi orationis et legis audiendæ causa, vocabatur Synagoga. Quia enim Deus jusserat ut unicum duntaxat in Judæa esset templum, in quo sibi sacrificia offerrentur, quod nec omnes Judæos capere, nec ab omnibus qualibet hebdomada adiri poterat; hac de causa in qualibet urbe Judæi extruxerunt synagogam unam vel plures (unde Hierosolymis tempore excidii per Titum fuere 480 synagogæ) ad quam incoi? quolibet sabbato conveniebant, non sacrificii, sed orationis causa, utque legem a Scribis explicari audirent. Quare videntur synagoga* coepisse tempore Judicum, paulo post ingressum Hebræorum in terram Chanaan. Hinc extra synagogam ejici, erat idem quod excommunicari, uti de cæconato dixi cap. ix. Sed Christus hic Apostolis a Judæis excommunicandis promittit Ecclesiam, imo principatum Ecclesie suæ. ita S. Augustinus.

Sed venit hora (instat tempus), ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se prestare Deo. — *q. d.* Non tantum c Synagogis vos ejicient, sed et occident et occidendo putabunt se sacrificium offerre Deo. Unde Syrus omittens *sed*, vertit, *venietque hora, cum quisquis interficiet vos, putabit oblationem se offerre Deo.* Maldonatus vero w accipit pro *quia*. Septuaginta *M* pro enim Hebraeum *ki*, id est *quia*, sæpe vertunt *sed*, id est *sed*. Melius dicas *sed* poni pro *sed et*, *imo*, uti ponitur II *Corinth.* cap. vii, vers. it, cum ait : « Quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed (id est *sed et*) defensionem, sed indignationem, » cie.

Obsequium. — Greco *ia.Tj><i*, id est *sacrificium*, ul vertit Arabicus, sivo *oblationem*, ut Syrus. Latria enim significat servitutem et cultum soli Deo debitum, qualis est adoratio et sacrificium, *q. d.* Judæi et Gentiles vos quasi victimas pro

peccalo maciabunt et immolabunt Deo. Censebunt enim vos esse homines impios, scelestos, religionis avite eversores, Dei inimicos, ideoque mundi catharmna et piacula, uti ait Paulus, *Corinth*, iv, 13. Quare putabunt se vos occidendo facere sacrificium Deo gratissimum. Porro S. Augustinus, *tract.* 93, censet hoc dici a Christo ad consolationem Apostolorum, *q. d.* Ejicient vos *Judæi*; sed *ego* vos colligam, el tantam hominum multitudinem ad me convertetis, ut *Judæi* metuentes ne templum, stmm el lex deseratur, interfecturi sint vos, maximum hac crede honorem se Deo habere existimantes, quod ejus templum legemque defendant.

Mittjt» lloc Christi oraculum .Martyres Lugdunenses
Urdo- jju), jjarco Antonio Vero Imper, in so impletum
fatentur, in *Epist. encyclico*, quam refert Eusebius, lib. V, cap. 1; cum enim servi eorum minis Gentilium adacti, testati fuissent eorum Thyesteas crenas el OEdipia incesta, quod scilicet vorarent humanas carnes et promiscuos haberent concubitus, omnes simul adversus Christianos fremere et insatiabili odio furere creperunt. « Tunc vidimus, inquit, compleri illud Christi : Veniet tempus, in quo qui occiderit vos, putet so obsequium offerre Deo. »

Nota : Loquitur hic Christus de persecutione non tantum *Judæorum*, sed et *Gentium*, ac prsertim Principimi et imperatorum Romanorum qui a Nerone usque ad Constantinum per 300 annos accrrime persecuti sunt Apostolos omnesque Christianos, ut Rom® duntaxat affecerint
Citu* martyrio plusquam ducenta millia Chrsiianorum. Causa erat *prima*, quod dremon et idolorum sacerdotes persuadebant principibus per Christianismum everti eorum imperium, quasi
Ápo'to- populus ab eorum fide et obedientia avocaretur ad fidem et obedientiam Christi, ideoque terram
>«• el terrenos principes negligerci, co quod ambiret
rn « «*! crelum et creleslia.

S«r.cd' *Secunda*, quod ipsi suam religionem avitam et antiquam, puta cultum suorum deorum (verius dremonum) putabant esso basim sui imperii : hanc autem destrui videbant per Apostolos el Christianos.

Tertii *Tertia*, quod Apostoli novam et mundo portentosam religionem inducerent et docerent hominem crucifixum, puta Christum, esso colendum et adorandum.

Quarta, quia videbant per Apostolos, suos mores impios, puta luxurias, ebrietates, odia, rixas, superbiam, invidiam, corrigi et castigari.

Quinta, quia dremon et idolorum sacerdotes eis persuadebant Christianam religionem esso causam omnium malorum et cladium publicarum, v. g. famis, belli, pestis, inundationum, ut patet ex Tertulliano, Athenagora, Justino et aliis In *Apolog. pro Christiani*».

Vm » 3. ER HÆC FACIENT VOUS, QUIA NO.N ROVERUNT PATRO, nequb me. — Dat causam persecutionum,

ut per eam persecutores non excuset, sed potius accuset et Apostolos consoletur, *q. d.* Causa cur vos *Judrei* et Gentes persequuntur, est, quia nesciunt, imo scire nolunt, mo esso Filium Dei Patris; quod tamen ego tot miraculis et rationibus eis probavi, et vos probabitis : quaro hrec ignorantia peccatum eorum non minuit, sed potius aggravat, quia csl crassa imo affectata: vobis vero in persecutionibus solatium erit, quod mo et Patrem cognoscatis, colatis et ametis, ac pro utroque patiamini; si cniin gloriosum est pro patre et república, nullo gloriosius est pro Deo mortem oppetere. Ila S. Augustinus. Addit Chrysostomus hrec dici a Christo, ut Apostoli persecutiones *Judæorum* et Gentium contemnant : Sicut, inquit, princeps vel legatus principis, si relicto a tergo comitatu solus urbem ingrediatur, ideoque non cognoscatur ac indigno tractetur, et a nonnullis quasi peregrinus irrideatur, parvi hrec omnia facit; quia paulopost, adventante suo comitatu, faciet se cognosci el irrisores suos pudefaciet.

4. Sed ilec locutus sum vobis : ut, cum venerit Ver*
HORA, EORUM REMINISCAMINI (*recordemini*), QUIA (quod) ego dixi vobis,—Tò «sed» est adversativum, sed cujus adversi? *Primo*, Cyrillus, lib. X, cap. xin, adversum ita supplet, *q. d.* : « Non hrec ea de causa dixi, ut vigor vestrae mentis enervetur, et antequam pericula veniant, formidetis; sed ut recordati hrec vobis a me prredicta fuisse, magis admiremini, et in ipso tempore periculorum, certior ab eventu rerum stabiliorque in mo fides efficiatur. »

Secundo, Rupertus nil supplens pressius sic explicat : « Hrec, inquit, facient vobis, sed vos consolamini. Nam idcirco nunc ea prpredico vobis, ut, cum venerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis; et reminiscentes illud quoque non obliviscamini quod pollicitus sum, quia in omnibus pressuris nec capillus do capite vestro peribit, el inimicis occidentibus corpora, in patientia vestra possidebitis animas vestras. » Prior pars huic loco convenit, posterior non; Christus cuim cos reminisci jubet eorum, non qure olim, sed qure paulo ante dixerat.

Tertio, Tolctus sic nectit, *q. d.* Illi vos occident, quia non noverunt Patrem, neque mo; sed ego prpredico qure futura sunt alia de causa, scilicet ut reminiscamini, quando illa hora venerit, mo omnia ista vobis praedixisse.

Quarto et genuine, Ribera el .Maldonatus, *q. d.* Ista quidem patiemini, sed ego adversus illa antidotum vobis porrigo, quod memineritis me, ut qui Deus sim, ista minimo latuisse, et potuisse vitare si vellem, ac mihi ul Deo confidatis, quod scilicet ego vobis ul Deus adero, vosque roborabo ul omnia adversa fortiter superetis, ac delndo martyrii laurea vos ornem et coronem.

Pronomen eorum S. Augustinus, Beda, Rupertus jungunt cum *hora*; melius S. Chrysostomus,

Theophylactus, Euthymius, jungunt cum *remiscamini*.

Vu» 5. !). IIJEC AUTEM VODIS An INITIO NON DIXI, QUA VOBISCUH eram. — Est occupatio : Christus enim occurrit tacite Apostolorum objectioni ; illi enim dicere poterant : Cur nb initio, cum nos vocasti ad Apostolatum, hoc nobis non dixisti, ul dispiceremus an ea amplecti toque sequi expediret, an non ? Respondet Christus se consulto id fecisse, quod tum eorum necdum erant capaces, quodque ipse cum eis erat, qui eos per omnia dirigeret et protegeret : jam autem abiens cos sibi relinquebat, ita tamen ut sua gratia cos semper roboraret, ac misso Spiritu Sancto illuminaret el confirmaret.

Qnæn»m Sed qu® sunt hæc nova, quæ nunc primo kxciiura, Apostolis dicit, nec ante dixit? nam el persecutiones cis prædixit *Matth. x, 17*, cl *Lue. xn, 12*.

antea *Primo*, S. Augustinus, *tract. 91* (quem de more sequitur Beda et Rupertus), ut hoc effugiat, totum hunc locum accipit de adventu Spiritus Sancti, *q. d.* Quæ dixi de adventu Paracleti, prius non dixi, quia ego ipse vobis aderam tanquam paracletus, id est consolator et exhortator : jam vero abiens ad Patrem dico, et promitto vobis alium Paracletum. Rie sensus partim satisfacit. partim non, quia ri Aæc, non solum adventum Spiritus Sancti, sed et persecutiones prædictas respicit.

Secundo, Glossa H hac refert ad omnia præcedentia consolationis Christi verba, *q. d.* Ilæc vos consolando dixi, non prius, quin dum vobis aderam, ego ipse vos consolabar. Hoc nimis amplum est et generale.

Tertio, Jansenius et Maldonatus censent illa quæ habet Matthæus, x, de persecutionibus, non tunc, sed posterius esse dicta, ibiquo ob loci opportunitatem inseriper anticipationem. Probant *primo*, quia cum primum Apostoli a Christo missi sunt ad prædicandum per Judæam, nullam persecutionem passi sunt, et ita non opus erat eo tempore ista dicere. *Secundo*, quoniam illa intelliguntur de persecutione Gentilium, tunc autem prohibiti sunt prædicare Gentilibus : « In viam Gentium no abieritis. » *Tertio*, quoniam omnia fere quæ sunt in eo loco Malthæi ab illis verbis : « Ecco ego mitto vos, » Marcus et Lucas commemorant dicta alio tempore et diversis locis : ex quibus inferunt dicta fuisse post resurrectionem, cum mittebantur ad Gentes, posita autem esso ibi propter materiarum convenientiam.

Hanc responsionem inultis impugnant Ribera et Tolctus, sed argumenta eorum non convincunt.

Quinto, facillimo et planissimo dicas : Etsi quædatn de persecutionibus jam anto Apostolis prædixerat Christus, non tamen omnia qu® hic parliculatim prædicil, noe cum tanto pondero et atrocitatis significatione ; nam non prædixit cos a Judæis foro excommunicandos, uti hio ait :

u Absque rynagogis facient vos ; » nec mortem el martyrimum omnes passuros : licet enim, Luc. cap. xsl, dicatur : « el morte afficient ex vobis ; » tamen hoc de paucis accipi poterat, non de omnibus ; nec « ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo, » nec -i « venit hora, n *q. d.* Jam jam instant vobis persecutiones, flagella, carceres, mortes et martyria : minus enim terrent mala diu po4 futura, quam statina imminetia et presentia. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Toletus, Ribera cl alii. His adde ex S. Augustino persecutionum remedium, scilicet Spiritus Sancti in eos mittendi auxilium, quod ante non prædixit.

Qcia vobiscex eram. — *q. d.* Huc usque hæc de persecutionibus vobis imminentibus vobis non dixi, quia dum vobis aderam, ego omnia Judæorum odia, maledicta et maleficia a vobis averti et in me excepi, jam autem abiens scio, quod ipsi vos propter mo invadent : quare vos hac do re præmonco, ne improvisa tela vos percellant et prosternant, ut vos contra illa armetis et præmunialis ; at vero ego ipse mittam Spiritum Sanctum, qui vos præmuniat et undique obarmet.

Moraliler : disce hic Deum initio vocationis liro- nibus non revelare status, ad quem eos vocat, difficultates, lentiones, cruces, ne vocari percellantur, et id ad quod vocantur refugiant ; sed ubi in vocatione sua firmati cl roborati fuerint, hæc eis immittit, aut a dæmone, carne et mundo immitti permittit, ut eos velut milites suos ad prælia exerceat, ac vincere discant, ut vincentes coronet. Hinc de Hebræis ex Ægypto exeuntibus dicitur, *Exod. xin, 17* : a Non eos duxit Deus per viam terræ Philisliim, qu® vicina est : reputans ne forte pœniteret cum, si vidisset adversum se bella consurgere, et reverteretur in Ægyptum ; sed circumduxit per viam deserti. » Hac de causa novilios in religione Deus præservat a tentationibus cosque consolationibus spiritualibus mulcet, uti mater lactat infantem.

Et nunc vado ad eum qui misit me. — *q. d.* Per crucem et mortem vado ad resurrectionem, ul gloriose conscendam in cœlum et redeam ad Patrem, qui misit me in terram.

Er nemo ex vobis interrogat me : Quo vadis ? — Licet enim idipsum rogarit Thomas, cap. xiv, 5, tamen nec ipse, nec quis alius responsum Christi obscurum satis intellexit, nec institit ur-sitque Christum, ut illud ejusque rationem et modum sibi perfectius explicaret, quia omnes erant tristitia ex abitu Christi concepta absorpti, ita Cyrillus, Euthymius, Maldonatus, Jansenius et alii.

Tacite ergo Christus reprehendit Apostolos, quod non magis interrogarent quo eat, id est ad quæ gaudia pergat, ad quam gloriam, ad quod regnum et quod auxilium inde cis sit allaturus, quæ præmia daturus : hæc enim eorum mœrorem. si non discussissent, certe minuissent.

Morall-

Ven.». 6. Sed QUIA HÆC LOCUTUS SUJ VOBIS, TRISTITIA implevit con vestrum. — Maldonatus rursus w *sed* exponit per *nam*, ut det causam cur discipuli non interrogent Jesum, quo vadat, esse tristitiam, 7. *d.* Non interrogatis me, quia tristitia opplcti estis. Toletus vero *-i sed* explicat per *imo*, ut sit auxesis, *q. d.* Non solum me non interrogatis quo vadam, imo potius quia hæc, nempe discessum meum audistis, tristitia estis obruti. Simpliciter ti *sed* accipias ut adversativum interrogationis, *q. d.* Non me interrogatis, sed tristitia absorpti siletis, ut pavidi mures. Tacite cos objurgat, quod adeo se tradiderint tristitiæ et mœrori ob suum abitum, ut nec linguam, nec animum habuerint interrogandi id quod tristitiam lenivisset, ac summ.e erat consolationis et gaudii, scilicet quod iret ad Patrem, ut mitteret ipsis Spiritum Sanctum et ut in ccelis pararet eis locum.

Ver». 7. 7. Sen ECO VERITATEM DICO VODIS Î EXPEDIT TOBIS ut ego VADA». — *Primo*, S. Chrysostomus, *homil.* 77, sic explicat, *q. d.* Non ad gratiam loquor, sed licet majorem in modum contristemini, quod expedit audiendum est; vos quidem ut adessem velletis, usus aliud postulat : diligentis autem est, cum utilitatem cognoscit, non permittere ut ea dilecti priventur. Sic fere et Cyrillus, lib. X, cap. XXXIX : « Magno, inquit, vos dolore moveri sentio, quia ego abire constitui : nec id injuria, præsertim cum magnas vobis futuras tcnlationes audieritis ; verum quoniam jucundis utilitas praponenda est, veritatem vobis aperiam. »

Verum Christus hic « veritatem » non opponit gratiæ, sed tristitia», ac veritatem refert ad consolationem Apostolorum ; hæc enim dicit, ut eis tristitiam eximatpcrlætumconsolalionis nuntium, *q. d.* Vos tristamini de meo abitu, quasi do summo vestro malo, derelictione et desolatione; sed scitote vos errare, atque in veritate expedire vobis ul ego vadam, discessus enim meus ad Patrem erit vobis utilissimus : nam indo Spiritum Sanctum in vos mittam, qui vos omni virtute et gaudio replebit : quare abitus meus cedit ad vestram non tantum utilitatem, sed et voluptatem, uti in Pentecoste rcipsa sentietis, unde de co subjicit :

Si exim non abiero, Paracletus (Spiritus Sanctus, consolator el exhortator vester) nox veniet ad vos : 61 AUTEM ABIERO , MITTAM EUM AD VOS, — ob CRU-as quas recensui, cap. vu, 39, ad illa : « Nondum enim erat Spiritus datus, quia Jcsus nondum erat glorificatus. a Discipuli enim, sicut pueri cum matre, et pulli cum gallina, nimis addicti humanæ conversationi et colloquiis cum Christo ejusque præsentite corporali, non erant capaces Spiritus Sancti ejusque donorum spiritualium : quare abscessit Christus, ut ab eo quasi ablactati et toti in Spiritum Sanctum intenti, ab eo elevarentur ad heroica opera, quibus lotum mundum converterent. Undo Spirito Sanctu.- in Pentecoste ad-

veniens, ipsos ex discipulis fecit magistros cosque orbis doctores creavit. Vide S. Augustinum, *tract.* 9J, et S. Gregorium , lib. Vili *Moral.*, cap. xxxiii.

Porro appposito a Christo Spiritus Sanctus hic vocatur Paracletus, ut significet ipsum discipulos ob suum discessum mrestos summo consolaturum omnique gaudio repleturum. Hinc S. Chrysostomus , hom. 77 *Conira Macedonium*, probat Spiritum Sanctum vero esso Deum : nam si Spiritus Sanctus non esset creator, sed creatura, quomodo expediret propter ejus adventum ab Apostolis discedere Christum, qui erat creator et Deus? Rursus ne Spiritum Sanctum idem esse cum Filio putetur, addit Christus : « Mittam cum ad vos, » mittens enim a misso realiter et personaliter distinguitur. Denique -A « mittam » significat Spiritum Sanctum a Filio æque ac a Patre procedere. In Sancta Trinitate enim quæcumque persona aliam mittit, caindem producit, id est gignit vel spirat, uti Pater mittens Filium , cumdem gignit : idem cum Filio mittens Spiritum Sanctum, cumdem spirat.

8. Et CUM VEXERIT ILLE, ARGUET MUNDUM DE PECCATO, ET DE JUSTITIA, ET DE JUDICIO. — Per Spiritai s.ar.-net « mundum » accipit Judæos æque ac Gentiles mundum mundanos, in Christum non credentes, et infide- 'lc les. Hos Spiritus Sanctus arguet, id est *primo* in- titu, <i crepabit, objurgabit, redarguet; *secundo*, suis|| j"l'- argumentis convincet, ul palam pateat ipsos esse eio:,inilT convictos : esto id ipsi in infidelitate sua obstinati nolint fateri se de ea esse convicios, nec velint in Christum credere, ut faciunt hærclici in sua hæresi pertinaces.

9. 1)E PECCATO QUIDEM , QUIA NON CREDIDERUNT Ver». » in me. — lia Romanus et Arabicus, licet Syrus et Græca legant in præsentī, siçtiwîw, id est *credunt*, Sensus est, *q. d.* Spiritus Sanctus, quem ego mittam in Pentecoste, arguet et convincet tam Judæos quam Gentes infideles hostes meos do peccalo, tum magnæ infidelitatis, ail S. Chrysostomus et S. Augustinus, tum quovis alio, ail Cyrillus, quia auditis licet tot rationibus et visis tot miraculis , noluerunt tamen in me credere, 7. *d.* Demonstrabit eis Spiritus, tum exterius per ardentem prædicationem, sanctitatem et miracula, quæ per Apostolos patrabit ; tum interius mentes eorum per internas inspirationes illuminans, statum animæ suæ, ut scilicet ipsi sciant, et licet inviti, agnoscant se esse in pristinis infidelitatis aliorumque scelerum peccatis, ac in iis manere, co quod ab illis liberari non possint, nisi per fidem in me, quam recipere noluerunt. Demonstrabit enim eis non esse alium Salvatorem , qui peccata expiare possit, nisi me : « Nec enim est aliud nomen sub codo datum hominibus, in qu' opoi Icat nos salvos fleri, » ait S. Petrus, Act. iv, 12. Quocirca hac Petri et Apostolorum prædicatione nulli commoli in Christum crediderunt, alii in 6ua infidelitate persistentes, inexcusabiles facti ee ipsos damnationis et gehennæ reos effecerunt,

Unde *Act*, **n**, dicitur : «His auditis, compuncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum et alios Apostolos : Quid faciemus, viri fratres?» Ita Cyrillus, Leontius et alii.

Ven. io. 10. De justitia veho, quia ad Patrem vado, et jam NON videbitis me, — g. d. Spiritus Sanctus arguet et convincet falsam esso mundi justitiam : Iudæorum quidem, quia ipsi eam quærebant in ceremoniis legis et lustrationibus corporeis, quæ non valent abluere animam; Gentilium vero, quia ipsi justitiam quærebant in morali honestate, five in operibus naturaliter et moraliter honestis; Christum autem, ab ulrisque idcirco spretum et æstimatum injustum, convincet et ostendet solum esse justum, omnisquo justitine fontem et parentem. Ita Cyrillus, lib. VI (1).

Tropologice S. Bernardinus, in *Parvis*, serm. 21 : « Spiritus Sanctus, ait, arguit mundum de peccato, quod dissimulat; de justitia, quam non ordinat, dum sibi, non Deo eam dat; de iudicio, quod usurpat, dum tam de se, quam de aliis temere iudicat. »

Quia ego ad Patrem vado, — g. d. Mundo et mundanis scandalum est, ex coque arguunt me esse injustum et impostorem, quia cum ego videar esse homo communis et merus, non divinus, nova tamen et paradoxa doceam; sed mox contrarium eis patebit, me scilicet a Deo Patre missum in terras, ut morte mea in cruce mundum Deo Patri reconciliem et ad jus filiorum eveham : quia scilicet ascendens in cælum ad cum redibo, ut mundus amplius me non videat, nec infirmæ carnis meæ visu scandalizetur; indeque mittam Spiritum Sanctum qui fideles in me credentes justificabit et sanctificabit : unde clarum toti inundo evadet, me non esse merum hominem, sed hominem Deum, mundi justificatorem et salvatorem. Ita Leontius, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius. Addit Chrysostomus Spiritum Sanctum ad invocationem nominis Jesu sua dona et gratias in fideles distribuisse.

Et jam non videbitis me; — non loquitur de personis, sed de genere, g. d. Homines, quales vos estis, non videbunt me. Dixit autem : «Non videbitis me,» potius quam : Non videbunt me, quia Apostoli, non mundus, eum in cælum scandentem conspecturi crant, g. d. Videbitis quidem mo

(1) Rosenmullerus ad vocem *Jixtcaúvr.c*, d« *justitia*, Bubintelligit pronomen *jxcu*, atque *Jtxxucúvr* explicat vel *innocentia mea*, vel *bona causa mea*, q. d. Edocebit per vos Spiritus Sanctus Iudæos, qui meam doctrinam contemnunt, meque impostorem nominarunt, de *innocentia*, seu *bona causa mea*, per mortem meam meumquo ad Patrem abitum declarata. Cum enim imperium Christi in animos humanos, cujus causa ipso venerat in terrarum orbem, ubique locorum propagatum inerii, quod factum est post ejus abitum ad Patrem, multaquo in nomino ejus miracula ab Apostolis edita, tum apparebit cum justum fuisse et innocentem, eique fidem habendam e? «o ut vero legato divino ol Dei Filio»

ad Patrem ascendentem, sed ulterius in hac vita me non videbitis.

Ita Maldonatus, Hibera et alii. Addit Toletus hoc dicere Christum, ut significet non opus esse ut iterum veniat in mundum passurus et moriturus; unica enim morte consummavit justitiam pro omnibus præteritis, praesentibus et futuris. Vado, inquit, ad Patrem meum et vestrum, nec jam videbitis me iterum in hoc sæculo, sicut adhuc vidistis, quasi itenim sit opus mori et pati. Totam enim justitiam nunc consummavi; ideo mundus arguendus est et convincendus de justitia statim post hunc meum discessum : quod scilicet illa jam per me perfecta sit et consummata. Addit S. Augustinus : «Arguitur, ait, mundus de peccato, quia in Christum non credit; de justitia vero eorum qui credunt : fidelium enim comparatio infidelium est vituperatio; quia vero infidelium vox esse consuevit : Quomodo credimus quod non videmus? ideo credentium justitiam sic definivit : Quia ad Patrem vado, et jam non videbitis me; beati illi qui non vident et credunt. Erit itaque vestra justitia, de qua mundus arguitur, quoniam in me, quem non videbitis, creditis.» Idem S. Augustinus, *De Verb. Domini*, serm. Gl : « Illi, ait, non crediderunt, ipse ad Patrem vadit; illorum ergo peccatum, ipsius autem justitia : quod enim ad nos venit, misericordia est; justitia vero, quod ad Patrem vadit, secundum illud Apostoli : Propter quod et Deus exaltavit illum.» Idem, *De Quæst. novi et vel. Testam...* Quæst. LXXXIX : a Per id quod regressus est, probavit se inde venisse.» Et Chrysostomus : a Ire ad Patrem argumentum fuit quod irreprehensibilem vitam egisset, ne possint dicere : Peccator est, et non est ex Deo. »

11. De iudicio autem, quia princeps **nous vm.n** mundi jam iudicatus est. — *Primo*, S. Chrysostomus et Euthymius exponunt, g. d. Spiritus Sanctus arguet et convincet falsum esse mundi iudicium, quo me iudicabit miracula, hoc est, mira in speciem facere, per opem et prestigias daemonis; nam ostendet dæmonem a me iudicatum esse, expulsum et damnatum.

Secundo, Theophylactus, g. d. Spiritus Sanctus condemnabit mundum ignavi, eo quod vulneratum et enervatum a Christo Satanam ipse mundus prosternere, calcare et vincere noluerit

Tertio, Cyrillus, g. d. Spiritus Sanctus redarguet mundum quasi seductum, eo quod in damnato a me dæmono spem suam habeat et collocet, sive quod, omisso Deo, diabolum in creaturis et idolis adorarit.

Quarto, Toletus et alii, g. d. Spiritus Sanctus ostendet mundo mo justum iudicem esso vivorum et mortuorum, dum faciet ut mundus videat principem suum, id est diabolum, a me iudicari, id est damnari et expelli : si enim dæmonos iudico et damno, mullo magis homines.

Quinto, et aptissime, g. d. Spiritus faciet ut

mundus videat suum iudicium, id est condemnationem, quia faciet ut mundus cernat se damnatum in suo capite et principe, puta diabolo, quem colebat et imitabatur, quando efficiet ut Apostoli, invocato nomine Jesu, cum ex templis et idolis, in quibus eum adorabat mundus, ac ex mentibus et corporibus hominum ab eo possessorum ejiciant ejusque regnum evertant ; quia si Deus angelis peccantibus non pepercit, nec parcat mundo peccanti ; et si non pepercit capiti et principi, scilicet diabolo, non parcat quoque membris et subditis ejus. Ita S. Augustinus, Boda, Rupertinus, Maldonatus, Ribera et alii.

Quocirca hoc eodem Christi argumento utuntur S. Justinus in *Dial. am Tryphone*; Tertullianus, lib. *ad Scapulam, et Apolog.* cap. xxxvn; Cyprianus, *ad Demetrianum* ; Orígenes, lib. I *Contra Celsum* ; S. Athanasius, lib. *De Incarnat. Verbi*; Lactantius, lib. II, cap. vi, et alii, ut mundum, id est Gentiles, convincant cogantque fateri se a Christo et christianismo superatos et damnatos esso, eo quod videant suum principem, id est dæmonem, a Christianis expelli, tam e templis quam ementibus et corporibus hominum.

Audi S. Augustinum, *De Verbis Domini secundum Joan.* serm. 60 : a Hoc ipso quod foras missus est, iudicatus est ; et de hoc iudicio mundus arguitur, quia frustrado diabolo queritur, qui non vult credere in Christum, quem iudicatum, id est foras missum, et propter nostram exercitationem forinsecus expugnare permissum, non solum viri, sed etiam mulieres et pueri Martyres vicerunt. » Idem, »n Joan, hoc loco : « Iudicatus, id est iudicio adorni ignis irrevocabiliter destinatus; et de hoc iudicio mundus arguitur, quia cum suo principe iudicatur, quem superbum et impium imitatur. Credant itaque homines in Christum, ne arguantur de peccato infidelitatis, quo peccato omnia detinentur; transeant in numerum fidelium, ne arguantur de iustitia eorum, quos iustificatos non imitantur; caveant futurum iudicium, ne cum mundi principe damnentur quem imitantur. »

Vu». «¹. 12. Adhuc multa habeo vobis dicenda (de fidei mysteriis, de Gentium conversione, de Ecclesiarum fundatione et gubernatione, de sacerdotibus et Episcopis totoque ordine hierarchico instituendo, etc.), sed vos potestis portare modo. — Id est, nunc non potestis ea capere, mens vestra nondum sustinet tantum rerum pondus audire et comprehendere, tum quia adhuc imbecilla est et rudis, ac carnalibus Judæorum ritibus assueta, tam sublimia et spiritualia necdum concipere potest ; tum quia totam mentem occupat tristitia, quæ non sinit mentem ad tam multa et grandia attendere et assurgere ; sed mox mittam vobis Spiritum Sanctum, qui vos illuminando idoneos et capaces reddet, ut ea portare et comprehendere possitis. Haec S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus et S. Augustinus. Excitat

Christos Apostolos, ut ipsi animos attollant ac desiderium concipiant, ad tanta mysteria per adventum Spiritus Sancti cognoscenda. Hinc disce, Apostolos et Ecclesiam sensim in cognitione mysteriorum fidei profecisse et crevisse, sicut solis lumen crescit a diluculo gradatim usque ad meridiem. Unde Ecclesia « progreditur quasi aurora consurgens, » *Cant.* vi, 9. Sic et quilibet fidelis sensim in fide et sanctitate proficit, juxta illud *Prov.* iv, 18 : « Justorum semita quasi lux splendens procedit et crescit usque ad perfectam diem. » Vide ibi dicta.

13. Cum autem venerit ille (Paracletus) Spiritus veritatis (ob causas quas recensui cap. XIV, vers. 17), docebit vos omnem veritatem, — quam scilicet vos in hac vita scire convenit, tum ut vos ipsos, tum ut omnes Gentes in viam salutis dirigatis. Haec Cyrillus, Theophylactus, Euthymius. Nam alioqui omnem omnino veritatem non in hac vita, sed in cælo cos docturus erat. Ita S. Augustinus et Beda. Pro «docebit» græce est *tefipráu*, id est ducet recta via ad veritatem quasi dux viro; Syrus, *deducet vos in omnem veritatem*. Via enim veritatis est studium, investigatio S. Scriptum, libri Patrum, oratio et invocatio Spiritus Sancti ; hisce enim quasi viis pervenitur ad veritatem. Hinc rursum patet Spiritum Sanctum sensim docuisse Apostolos plura et majora mysteria, ita ut Apostoli paulatim in eorum cognitione profecerint. Nam in Pentecoste ipsum non docuisse omnia, patet Act. x, ubi diu post eam S. Petro revelavit Evangelium predicandum esso non solum Judæis, sed et Gentibus, ac imprimis Cornelio Centurioni; et Act. xv, Gentes non esse circumcidendas nec obligandas, ad servandam legem Moysi. Quocirca Ecclesia feria IV Pentecostes sic orat : « Mentis nostras, quæ suavis, Domine, Paracletus, qui a te procedit, illuminet et inducat in omnem, sicut tuus promisit Filius, veritatem. »

Non enim loquitur a semetipso (Syrus *ex mente Spiritus sui ipsius*), sed quæ audit loquitur. — Primo, S. Chrysostomus exponit, *q. d.* Spiritus Sanctus quoniam a non loquitur contraria illi quod ego locutus sum et docui, sed conformia; nam quod audit a me, cur loquitur. Sic et Cyrillus, Theophylactus, Rupertus et Maldonatus. Addit Chrysostomus, *hom.* 77, hoc adjici, ne quis ex eo quod dixit Spiritum Sanctum docturum omnem veritatem, opinetur ipsum esse majorem Filio, qui omnem veritatem non docuit.

Secundo, S. Ambrosius, lib. II *De Spiritu Sancto*, cap. xii : « Non loquitur a semetipso, » id est, inquit, non sino Patris et mea communione, *q. d.* Non loquitur nisi ea quod audit : quare quod ipse loquitur, etiam Pater et Filius loquuntur.

Tertio, S. Augustinus : Spiritus Sanctus non loquitur a semetipso, hoc est, inquit, non est a seipso, sed spiratur a Patre et Filio.

Quarto, optime exponas jungendo secundum et tertium sensum, *q. d.* Spiritus Sanctus « non loquetur a semetipso, » hoc est, non sine meo et Patris arbitrio, quia non ex se est, sed ex Patre et me est ; et quod subsistit et loquitur, a Patre et a me illi est, ait Didymus, *lib. De Spiritu Sancto*. Igitur id a non loquetur a semetipso » Christus explicat per antitheton dicens : a Sed quæ audiet loquetur. » Alludit ad homines, qui dicuntur loqui a semetipso cum quid fabulantur et fingunt : hi enim non ex re et rei veritate, sed ex cerebri sui fictione loquuntur. « Loqui » ergo « a semetipso » non est fingere, fallere, mentiri, quod facere nequit Spiritus Sanctus. Ilursum voluit Christus docere originem veritatis, æque ac Spiritus Sancti, esse tam Patrem, quam se ; quare Spiritum Sanctum eandem veritatem docturum, quam ipse docuerat : quia « quæ audiet, » id est quæ ab interno audivit, audit et audiet semper, sive quæ cum essentia divina haurit tam a Patre quam a Filio, hæc loquetur. Simili modo, superius Christus sæpe dixit se non ex seipso loqui, sed ea quæ audivit a Patre ; Patri enim convenit auctoritas originis, uli essenti®, sic et scienti®. Audi S. Augustinum, *tract. 99* : « Audire illi scire est, scire vero esse. Ab illo a quo procedit, illi est essentia, scientia et audientia. Semper audit Spiritus Sanctus, quia semper scit. » Et Didymus : « Loqui Patrem, et audire Filium, ejusdem natura in Patre et Filio consensusque significatio est. Spiritus vero Sanctus, qui est Spiritus veritatis et sapienti®, non potest Filio loquente audire quod nescit, cum hoc ipsum sit, quod profertur a Filio, id est procedens veritas a veritate, consolator a consolatore, Deus de Deo (1). »

Rursum S. Augustinus, *tract. 99* : « Non moveat, inquit, quod verbum futuri temporis positum est : est enim illa sempiterna audientia, quia sempiterna scientia. In sempiterno autem, sine initio et fine cujuslibet temporis verbum ponitur, nec mendaciter dicimus Fuit, et Est, et Erit ; fuit, quia nunquam defuit ; erit, quia nunquam deerit ; est, quia semper est. »

Et QUJI VENTURA SUNT, ANNUNTIABIT VOBIS. — *q. d.* Spiritus Sanctus docebit vos omnem veritatem, quod vos et vestrum officium concernit, non tantum presentem et præsentem, sed et futuram ; ac proinde vos non tantum Apostolos et Evangelistas, sed et Prophetas constituet, indendo vobis donum prophetiae. Hoc enim habuisse Apostolos patet *Ador. xi, 28, et xx, 29, et xxi, 11*. Imo Apocalypsis S. Joannis fere est continua prophetia. Decebat enim Apostolos priscis prophetis non esse inferiores, sed superiores. Unde Didymus, *lib. De Spiritu Sancto* : Per Spiritum veritatis, ait, fu-

turorum Sanctis scientia certa conceditur : unde et Prophet® futura quasi præsentia intuebantur. Spiritus Sanctus enim est Spiritus veritatis, qui scilicet novit et revelat omnes veritates, etiam futuras. Est enim Spiritus æternæ sapienti®, quia amicos Dei et Prophetas constituit, *Sapient. vn, 27*. Causam dat S. Chrysostomus : Excitavit, ait, per hoc Apostolorum mentem ; ad nihil enim ita avidum est genus humanum, ut ad sciendum futura. Ab hac ergo sollicitudine eos liberavit, ostendens futura eis revelanda, ne incauti errarent

Anagogice, Beda : « Ventura annuntiabit, » id est gaudiacœlestis patriæ ad memoriam reducet : nuntiabit etiam mala, quæ vobis pro confessione Christi ventura sunt. Et Interlinearis : Non solum, ait, quæ futura sunt in tempore annuntiat, sed magis æterna, quorum amore inflamat.

II. Ille me clarificabit, — id est glorificabit, v-:*. il> ostendendo me esse Dei Filium, Messiam, doctorem et salvatorem mundi. Audi S. Augustinum : « Ille me clarificabit : diffundendo in cordibus charitatem, et spirituales faciendo, declaravit eis Filium Patri esse æqualem, quem secundum carnem prius tantummodo noverant. Item per ipsam charitatem fiducia repleti Apostoli, et timore depulso, annuntiaverunt hominibus Christum, et sic ejus fama toto orbe diffusa est : quod enim facturi erant in Spiritu Sancto, hoc eundem Spiritum dixit facturum. »

Quia de meo (Arabicus, *de eo quod est mihi*) De accipiet, — scilicet a me meam essentiam divinitatem, ait Nazianzenus, *orat. De fide*, ac consequenter meam voluntatem et scientiam : hanc enim vobis annuntiatio debet, inquit Cyrillus, Chrysostomus, Jansenius, Tolclus et alii. Audi Didymus : a Dans Filius, non privatur his quæ tribuit, nec cum damno suo imparlitur aliis, nec Spiritus Sanctus accipit quod ante non habuit ; sic est intelligendus Spiritus Sanctus a Filio accipere, ut una cognoscatur dantis et accipientis substantia : sic et Filius a Patre accipit ea in quibus subsistit. »

Aliter Maldonatus, *q. d.* « De meo accipiet, » id est meo nomine veniet, nec aliam quam meam doctrinam vobis quasi legatus meus exponet. Sed hoc videtur alienus. Perperam Nonnus vertit : « De meo Patre accipiet, » quasi Spiritus Sanctus a Patre solo procedat, non a Filio. Non enim ait Christus : Ille Patrem clarificabit, quia de Patre accipiet, sed : a Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. »

Ex hoc loco Patres, imo Concilium Florentinum, sess. 25, probant Christi divinitatem et processionem Spiritus Sancti a Filio jeque ac a Patre. Citat eos fuse Maldonatus hic in fine hujus versus, et Bellarminus, *lib. 11 De Christo, cap. XXIV et XXV*. Undo docto Theodorus Heracleotes, in *Catena Græcor.*, hoc loco : a Spiritus Sanctus, inquit, testis fuit divinitatis Unigeniti, cum ex ejus esset essentia essentiamque ejus declararet ; » neo

(1) Imo ab ecclesiasticis scriptoribus Spiritus Sanctus etiam *vicarius* Christi appellatur, imprimis a Tertulliano, *lib. de Firpin. velanti.*, cap. r, idem, *DfPrtscript. hccrct.*, cap. xm, *Christum misisse* oil vicariam rira Spiritai Saucii, qui credentes

cnim spirari potest Spiritus Sanctus, nisi ab eo qui est Deus.

Dices : Cur ergo Christus non dixit, *non accipiet*, sed *de meo*. Respondeo : quia Spiritus Sanctus a Filio non accipit totum quod est in Filio ; non enim accipit filiationem, sed essentiam, ex qua et filiatione constituitur Filius secundum nostrum modum concipiendi. Et sic explicat Christus, vers., seq., dicens : « Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi : Quia de meo accipiet. » Unde patet « *de meo*, idem osse cum *tú omnia qua habet Pater, mea sunt* ; scilicet ipsa deitas cum omnibus suis attributis. Hinc Theophylactus exponit : *a De meo*, » id est de thesauro divinitatis, qui est in me, a accipiet. » Perperam ergo hæretici, ext *de meo*, contendebant Spiritum Sanctum non natura, sed participatione esse Deum, uti refert S. Augustinus, *tract.* 100, et Cyrillus, lib. XHI *Thesauri*, cap. iv ; participat enim ipsam naturam divinam, quod nullas habet partes, sed tota est indivisibilis et simplicissima.

Accipiet, — id est accepit ab æterno, accipit et accipiet semper. Futurum enim omne tempus complectitur, et melius convenit æternitati, quia hæc in æternum durat, uti semper durat spiratio Spiritus Sancti. Sensus totius hujus loci est, *q. d.* *No tristemini, quod me abeunto, vestro doctore privemini ; nam mittam Spiritum Sanctum, qui cum merus sit Spiritus divinus, docebit vos omnia quod salutis et spiritus sunt : eo autem docente, ego vos doceo, quia a me accipit omnia, a quo procedit ; ille claritatem et gloriam meam vobis demonstrabit, quia a me accipiet omnia quod dicturus est vobis, et ita per ipsum vobis loquar et me demonstrabo vobis ; nec miremini quod de Spiritu Sancto dixerim : a De meo accipiet ; » nam ego per æternam generationem accepi a Patre omnia quod ipse habet ; et ideo accepi ab ipso, quod unum sum cum ipso principium Spiritus Sancti. Ha Ribera.*

Ver. 15. **18. OMNIA QUÆCUMQUE HABET PATER, MEA SINT** (Arabicus: *Omnia quacumque sunt Patri, sunt mihi*-, Nonnus : *Sors mea sunt omnia qua habet Pater meus*. Probat Spiritum Sanctum a se accipere essentiam et scientiam, ex eo quod omnia quod habet Pater sua sint ; omnia enim sua, excepta paternitate, ait Concilium Florentinum, Pater generando communicavit Filio ; ergo et virtutem spirandi Spiritum Sanctum, quam habet Pater, communicavit Filio. Unde explicans subdit) : PnopTiiA. mxi : *qua de meo accipiet, et annuntiabit vobis*. — *q. d.* Ideo dixi : « De meo accipiet, » quia accipiet omnia quod habet Pater quodque ipse mihi communicavit ; omnia enim quod Patris [^]-unl, mea quoque sunt, atque ego eadem Spiritui Sancto spirando communico, nimirum in a Deitate, omniscientiam, omnipotentiam, etc. Ha Didymus : « Patris nomine, ait, se Fdium esse declaravit, non paternitatem usurpavit (uti voluit Sabellius) : quod Pater habet juxta

substantiam, id est æternitatem, immutabilitatem, bonitatem, h^{oc} eadem habet et Filius. » Et S. Hilarius, lib. Vili *De Trinit.* : « Docet, ait, a Patre accipienda, a se tamen accipi, quia omnia quod Patris sunt, sua sunt, non habet universitas diversitatem. » Hinc rursum colligitur Spiritum Sanctum procedere a Filio, quia omnia quod habet Pater, habet Filius excepta paternitate ; atqui Pater habet vim et actionem spirandi Spiritum Sanctum, ergo eadem habet et Filius. Confirmatur : quia si Pater et Filius non haberent omnia communia, excepta relatione opposita, distinguerentur plusquam relatione, et proinde distinguerentur substantia : nam Pater ut spirator, non est relativum ad Filium : ergo si ut spirator distinguitur a Filio, distinguitur per spirationem, non ut relatio est, sed ut et forma quædam in Patre subsistens : proinde Pater et Filius in substantia differunt, quod est hæresis Ariana.

IG. Modicum, *bt jam non videbitis me ; BTVer.* is. **ITERUM MODICUM, ET VIDEBITIS ME : QUIA VADO** ^{QnoJz} ^{nun hic} ad patrem. — Syrus: *Paulisper, et non videbitis me ; et iterum paulisper, et videbitis me, quippe quia vado ad Patrem ; q. d.* Modicum tempus (post **J''**, ⁷ paucas horas) a Judæis capiendus, passurus, et in cruce moriturus sum, moxque sepeliendus, et tunc moestus « non videbitis me ; » sed post aliud modicum tempus, iterum a videbitis me. » Nam post triduum a morte resurgam, et me vobis videndum magno cum gaudio exhibebo : quoniam paulo post iturus sum ad Patrem, et ascensurus in cælum, ac glorificandus sessione ad ejus dexteram ; nec enim a morte detineri potero, sed mox eam in me vincam faciamque ut et vos eandem vincatis et superetis. Ita Chrysostomus, *hom.* 78 ; Cyrillus, Leontius, Theophylactus, Euthymius, Hibera, Toletus, Jansenius. Mceslos enim de suo habitu Apostolos solatur Christus absenti su^o brevitate, quod illa brevis et modica sit futura, ac mox magno gaudio compensanda et ingeriti gloria cumulanda.

Aliter S. Augustinus, Beda et Maldonatus, *q. d.* Modico et parvo tempore vobiscum commorabor in terra, scilicet per 40 dies usque ad ascensionem meam in cælum, postquam amplius non videbitis me ; sed post aliud modicum tempus hujus sæculi, iterum videbitis me, nimirum in die judicii et communi omnium resurrectione, quando vos in corpore et anima in cælum mecum assumam, beabo et glorificabo ; « quia ad Patrem vado, » ut gloriam quam passione mea merui sedens ad dexteram ejus obtineam, ibique cum eo gloriose regnem usque ad diem judicii, quando redibo, ut vos ad regnum meum transferam, quia tantum hujus sæculi tempus, licet plurimum sit millium annorum, si comparetur cum Dei « tornitale, modicum est et exile instar puncti.

Audi S. Augustinum, *tract.* 101 ; « Modicum est hoc totum spatium, quod præsens pervolat scilicet cælum. Unde dicit idem Evangelista, *epist.* I, cap. n :

« Novissimi liora est. » Et post nonnulla : « Hoc modicum longum nobis videtur, quoniam adhuc agitur; cum finitum fuerit, tunc sentiamo quam modicum fuerit; non ergo sil gaudium nostrum quale habet mundus, de quo dictum est : Mundus autem gaudebit; nec tamen in hujus desiderii parturitionis sine gaudio tristes simus, sed sicut ait Apostolus, spe gaudentes, in tribulatione patientes : quia et ipsa parturiens, cui comparati sumus, plus gaudet de mox futura prole, quam tristis est de praesenti labore. » Hinc Psalles, et ex eo S. Petrus, epist. II, cap. XI, vers. 8 : a Unus dies apud Dominum, inquit, sicut mille anni, et mille anni sicut dies unus. » Vide ibi dicta (1).

Yen. n. 17. Divi nini higo l.v laseil i i i-1 Jis ad invici i : Quid est hoc quod dicit nodis : Modicum, et non VIDEBITIS me; et ITERUM MODICUM, ET VIDEBITIS

Ven. 18. ME, ET QUIA VADO AU PATRI? 18. DICCDINI HIGO: Quid est hoc quod dicit, Modicum? nescimus quid loquitur. — Videbatur Apostolis hoc Christi dictum esso obscurum, imo (enigma : nec mirum.. cum etiamnum multis Christianis tale esso videatur. Studio id fecit Christus, ut mœslos eorum animos novitate hac phrasis aculæ et involutio erigeret, et ad ejus explicandis interrogationem impelleret, cui ipso deinde respondens maestitiam eorum depelleret, vel certo leniret. Causam duplicem dat S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius : *primam*, quod revera dictum hoc in se esset obscurum; *seiundam*, quod Apostoli moestitia erant praegravati, et quasi oppressi. *Tertium* dat Nuperius, quod Apostoli necdum caperent resurrectionis mysterium, nec certo crederent Christum dio tertio a morte resurrecturum. *Quartam* dant S. Augustinus et Deda, quod to « modicum » a Christo repetitum et inversum turbaret cos. Modica enim voluptas hujus vitæ pai it in altera vrtiturque in ælernum el immensum gaudium, uti dicero solebat S. Franciscus : « Quod enim in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nosti®, supra modum in sublimilate ælernum glori® pondus opcratur in nobis, » Il *Corinth*, iv, 17. Elige.

Vm*. i». 19. Cognovit autem Jesus, quia volidant (desiderabant, sed mœsli et pavidum non audebant) eum interrogare. — Cognovit id Christus non ex Apostolorum vultu, gestibus et nutibus, sed vi divinitatis suæ, introspeciendo secretas corlmi in mento cogitationes et arcana desideria. Praevenit ergo eorum interrogationem, ut ostenderet so esso cardiognosten, id est cordium inspectorem, idcoque Deum. Ita Cyrillus.

(1) Genuinam esso hanc a S. Augustino datam hujus loci interpretationem doccili verba, *quia vado ad Patrem*, quæ nonnisi do æterna etilisti cum Patre colijunctiono intelligi possunt (conf. vers. 28). Duplici autem modo discipuli Christum post reditum ojus in cœlum crini revisuri : primum quum in tnuere suo gerendo divinum auxilium per Patetum experirentur, lutn quuin in tluc munerisei vit® ab illo ducerentur tu domum Putris.

20. Amen, amen dico vobis, quia ploraet i—, vm. ta. it plebit is (Arabicus, *ululabit is*; Syrus, *lamentabimini*) VOS, MUNDUS AUTEM GAUDEBIT : VOS AUTEM CONTRISTABIMINI, SED TRISTITIA VESTRA VERTET n in gaudium. — Subaudi : Et vicissim mundi gaudium vertetur in tristitiam el luctum. Ha Ruperitis.

Primo, S. Chrysostomus, Cyrillus, Leontius, Theophylactus, Euthymius et Ruperlus, qui vere. 10 intellexerunt de morte et resurrectione Christi, sic exponunt, *q. d.* Post modicum tempus, imo po=t paucas horas, cum videbitis me capi, crucifigi, mori, sepeliri, vos, o discipuli mei, de tam acerbo meo vestroque casu lugebitis; mundani vero Judæi hostes mei gaudebunt, quod me scelerum ipsorum insectatorem morte mulclarint; sed paulo post tristitia et lucius vester vertetur in gaudium, cum tertio dic me resurgentem et redivivum videbitis, tuneque Judæi tristabuntur et indignabuntur, quod me mortem ipsorum calcasae et superasse dolebunt. Ille sensus proprio et primario a Christo intenditur. Explicat enim illud vere. 16 : « Modicum, et non videbitis me, n etc. Secundario tamen intendit significare Apostolorum persecutiones et afflictiones suis similes et pro se tolerandas. Cndo

Secundo, S. Augustinus, Reda el Maldonatus, qui to *modicum* vere. 16, exponunt de tota pr®senti vita totoque hujus temporis sæculo, sic explicant, *q. d.* Vos, o Apostoli, post meum in cenilim ascensum, praedicantes meam legem et fidem, persecutionibus, laboribus el ærumnis afflicti dolebilis et lugebitis; mundani vero gaudebunt, quod vobis dominontur vosque affligant, crucient et occidant; sed in fine hujus sæculi ego veniam et liberabo vos, ut mecum in retenía beatitudine gaudeatis.

Moraliter : pios in hac vita adversis affligi, itn pios in prosperis exultare, docet sæpe *sacra «j n, Scriptura*, ut *Job* xxi, 7; David, *Psalm*, Lxxii, ddmntu vers. 2, 3, 4; *Ilabacuc* cap. xiii; *Jerun.* xu, I. fuUr0,

Idem docet nos quotidiana experientia. Sed eadem docet in exitu el morte pios gaudere, impios lugere, ul patet *Lue.* vi, 25; *Jacobi* v, 2 et 3; Boni, vm, 18. « Difficile, imo impossibile est, ait600®** S. Hieronymus, epist. 34 *ad Julianum*, ul et praesentibus quis et futuris frualur bonis, ut et hic ventrem el ibi mentem impleat, ul do deliciis transeat ad delicias, ut in utroquo sæculo primus sit, ut et in cœlo et in terra appareat gloriosus. »

Quocirca Tertullianus, lib. *Do Spectae.*, cap. xxviii, hæc Christi verba eleganter et pathetice pertractans : « Vicibus, inquit, disposita res est. Nunc illi lælanlur, nos conllictamur. Sæculum, inquit, gaudebit, vos tristes erilis. Lugeamus ergo dum Ethnici gaudent, ut, cum lugero coeperint, gaudeamus, no pariler nunc gaudentes, tunc quoquo pariter lugeamus. Delicatus es, Christiano, si el in sæculo voluptatem concupiscis, imo nimium stultus, si hoc existimas voluptatem. » Et paulo

post : a Dicas velim : Non possumus vivere sine voluptate, qui mori cum voluptate debebimus! Nam quod est aliud votum nostrum, quam quod et Apostoli, *exire de sæculo* et recipi apud Dominum? Hæc voluptas, ubi et votum. » Mox fidelium gaudia hujus vitæ hæc assignat : a Quæ major voluptas, quam fastidium ipsius voluptatis, quam sæculi totius contemptus, quam vera libertas, quam conscientia integra, quam vita sufficiens, quam mortis timor nullus ; quod calcas deos nationum, quod dæmonia expellis, quod medicinas facis, quod revelationes petis, quod Deo vivis ! ilæ voluptates , hæc spectacula Christianorum , sancta, perpetua, gratuita, etc. Ad signum Dei suscitare, ad tubam angeli erigere, ad martyrii palmas gloriare. Aspice impudicitiam dejectam a castitate, perfidiam cæsam a fide, sævitiam a misericordia contusam, petulantiam a modestia obumbratam, et tales sunt apud nos agones, in quibus ipsi coronamur. » Et mox : « Quæ illa exultatio angelorum, quæ gloria resurgentium Sanctorum ! quale regnum exinde justorum ! qualis civitas nova Jerusalem ! »

Idipsum 700 annis ante prævidens Isaias graphico describit, cap. Ixv, vers. 14 : « Ecce servi mei comedent, et vos esurietis; ecce servi mei bibent, et vos sitietis ; ecce servi mei Retabuntur, et vos confundemini ; ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, et vos clamabitis præ dolore cordis et præ contritione spiritus ululabilis. » Vide ibi dicta.

EvbjJ** Hinc S. Cæcilia Evangelium Christi semper gestans in pectore illudque prædicans, Tiburlium pluresque alios ad Christum convertit, quibus hoc imprimis inculcabat : « Nolite, o filii hominum , hujus vitæ fugientem quærere lælitiam, ut lætitiam illius vitæ æternam possideatis, quæ hanc vitam excipit. In hac enim vita breve tempus vivitis; in illa vero in omne revum. » Cumque Almachius præfectus eam cum suis insipientem assereret, quod, spretis hujus mundi gaudiis, austeram et lugubrem Christianorum vitam amplexa foret, respondet S. Valerianus, S. Cæciliæ sponsus : a Veniet tempus, quo accipiemus millecuplos fructus nostræ afflictionis, et nobis lælanlibus flebunt illi qui nunc efferuntur kelitiis; est enim nunc tempus seminandi. Qui ergo in hac vita seminant, quæ sunt ad tempus, lacrymas, in illa beata et æterna vita metent gaudium sempiternum. n

Denique S. Cyprianus, traci. De *Mortai.*, ex hac Chrisli gnome, evincit in pesie et morte Christiano non esse tristandum, sed gaudendum, quod per eam ad Christi visionem et summum gaudium veniat. Audi cum : a Cum ergo Christum videro gaudere sit, nec possit esse gaudium nostrum, nisi cum viderimus Christum, quæ cæcitas animi, quævc dementia est, amare pressuras, et poenas, et lacrymas mundi, et non festinare potius ad gaudium, quod nunquam possit auferri ! »

21. Mulier cuji parit, tristitiam habet, quia **Vew.fl.** vexit hora ejus (ut magno labore et dolore parturiant) : CUJI AUTEM 1'ET'EREIIR puerum, JAM NON MEMINIT PRESSUR.B PROPTER GAUDIUM, QUIA NATUS est nono in mundum. — Syrus : *Mulier cum parit ægritudine afficitur, quia venit dies partus ejus; cum autem pepererit filium, non meminit angoris, propter gaudium illud, quod natus sit homo in mundo ; quia scilicet mater videt infantulum, quem enixa est, quem sperat in vita sibi auxilio fore et honori, in morte vero curadera post se successorem et superstitem in mundo relinquere, ut per cum stirps sua et familia propagetur. Quia enim homines optant semper esso et vivere, neo id in scipsis consequi possunt, cum mortis legibus subiaceant ; hinc gaudent filios edero, ut in illis perdurent et quasi æternitalem quamdam consequantur. Sic regina gaudet cum primogenitum peperit, quia regem se peperisso censet.*

Apposita est hæc Chrisli parabola, quæ passionis et mortis suæ tempus comparat parturitioni, resurrectionem vero gaudio post partum. Christus enim in passione cruciatus fuit doloribus et angoribus, instar mulieris parturientis; at peracto partu, cura se merito mortis suæ resurgentem vidit, nosquo similiter resurrecturos cognovit, mirifice gavisus est, et magno gaudio Apostolos et fideles omnes perfudit. Hos enim quasi infantulos suos parturiit, pro iis moriens in cruce. Ila S. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius. Simili modo, juxta sensum S. Augustini et Bedæ paulo ante datum, idem aplices persecutionibus et doloribus Apostolorum et fidelium in hac vita, ac gaudio et exultationi eorundem in communi omnium resurrectione; de quo mox plura.

Puerum, — quia, ut ait S. Augustinus, majus gaudium esse consuevit, quando non puella, sed puer (masculus) nascitur, ut mystice significetur fideles debere esse masculo et virili animo, ad fortia agendum et patiendum ; vocati enim sunt ad cœlesium contemplationem, imo coeli expugnationem; non ad mollitiem hujus sæculi, ait Inlerlinaris. Porro puer hic mox homo vocatur, cum dicitur : « Natus est homo in mundum ; » ut significetur resurrectio Christi ; per resurrectionem enim Christus quasi denuo natus est, non puer, sed homo et vir perfectus. Ha Chrysostomus : Non dixit *puer*, inquit, sed *homo*, occulte suam resurrectionem insinuans, æqueae nostram postmortem beatitudinem ; tunc enim nascemur in vitam æternam, ait Alcuinus. Unde Beda : « Non debet, inquit, videri novum, si natus dicatur qui ex hac vita migraverit; ut enim procedens de matris utero in hanc lucem ingreditur, ita solutus a carnis vinculis ad lucem æternam sublimatur. Unde Sanctorum solemnia non funebria, sed natalitia vocantur, n

Porro, dolori parturientis recte comparatur mortis dolor discipulorum : *Primo*, quia uterque fuit P'tla'

rieniu acerbissimus ac acerbior est in partu masculi
 '""rīb'r *luā' feminæ, ait Augustinus, *tract.* 101. *Secun-*
 ,) kritú- Jo, quia uterque est brevis. Ita Chrysostomus,
 lip'ilo- *serin.* 78. *Tertio*, uterque est periculosus. *Quarto*,
 ru⁶⁶ uterque vertitur in gaudium, ille nativitatis pueri,
 hic resurrectionis Chrisli et discipulorum. Ita Cy-
 rillus. *Quinto*, sicut idem puer natus est causa
 doloris dum paritur, et gaudii dum natus est; sic
 idem Christus morte sua magnum dolorem crea-
 vit discipulis, resurrectione vero sua magnam
 lætitiā. *Sexto*, utriusque gaudium est mirificum
 et summum, quod omnem præcedentem dolorem
 absorbet.

Ver». 22. Et vos igitur nunc quidem tristitiam ha-
 betis, ITERUM autem videbo vos, ET gaudebit
 COH VESTRUM : ET gaudium vestrum nemo tollet
 a vobis. — Est postparabola, sive applicatio pa-
 rabol®, ejus scopum fructumque significans. *Et*,
 id est *sic*, similiter, simili modo. Connecit enim
 similia, scilicet mulierem parturientem cum pa-
 tiente Christo et Apostolis, *q. d.* Sicut mulier par-
 turiens cruciatur et gemit, edita vero prole gau-
 det; sic et vos in mea passione et morte immi-
 nento tristabimini, sed die tertio resurgens et
 quasi ex sepulcro renatus videbo vos, tuneque
 miro gaudebit cor vestrum et gaudium vestrum
 nemo tollet, sed vobis manebit perenne, quia
 immortalis et gloriosus resurgam, nec amplius
 mori potero, sed semper vivam vitam beatam,
 ut vobis in omni persecutione et afflictione ad-
 sim et opituler, vosque omnibus adversis supe-
 riores efficiam, et tandem glorioso martyrio co-
 ronem, itaque ad coelestia gaudia traducam, qu®
 nemo tollet a vobis, quia erunt sempiterna. Primo
 ergo loquitur Christus de gaudio Apostolorum
 ob suam; secundario vero, ob ipsorummet
 resurrectionem, felicitatem et gloriam, uti jam
 dixi. Hanc enim parturit labor et dolor hu-
 jus vit®, sicut prolem parit parturitio puerperæ.

Præclare S. Cyprianus *ad Demetrianum* : « Poe-
 nam, ait, de adversis mundi ille sentit, cui et l®-
 tilia et gloria omnis in mundo est. Ille mœret et
 deflet, si sibi male sit in sæculo, cui bene non
 potest esse post sæculum, cujus vivendi fructus
 omnis hic capitur, cujus hic solatium oiune fini-
 tur, cujus caduca et brevis vita hic aliquam dul-
 cedinem computat et voluptatem; quando istinc
 recesserint, puma jam sola superest ad dolorem.
 Cæterum nullus iis dolor est de incursatione ma-
 lorum præsentium, quibus fiducia est futurorum
 bonorum. Denique nec consternamur adversis,
 nec frangimur, nec dolemus, neque in ulla aut
 rerum clade, aut corporum valetudine mussita-
 mus; spiritu magis quam carne viventes, firmi-
 tate animi infirmitatem corporis vincimus. » Et
 inferius pluribus interjectis : « Viget apud nos
 spei robur et firmitas fidei, et inter ipsas sæculi
 labentis ruinas erecta mens est, et immobilis vir-
 tus, et nunquam non l®ta patientia, et do Deo
 suo semper anima securo, p

Tristitiam habetis. — Tristamini ob meum
 abitum ad mortem, deinde post mortem meam
 tristabimini ob persecutiones et cruces vobis in-
 gruentes. Sic et tristabuntur cæteri fideles, qui
 per lacrymas et pressuras ad gaudia æterna con-
 tendunt, ait Alcuinus. Porro, ut advertit S. Au-
 gustinus, in hisce pressuris « non sumus sine
 gaudio tristes, sed, sicut dicit Apostolus, spe gau-
 dentes; nam et mulier parturiens, cui comparati
 sumus, plus gaudet de mox futura prole, quam
 tristis est de proventi dolore. »

Tropologice : Mens peccatoris pœnitentis, item
 mens justi, cum meditatur martyrium, ingressum
 religionis, vel aliud opus arduum et heroicum,
 est quasi mulier parturiens, quia magno labore
 et dolore fœtum conversionis su®, martyrii, reli-
 gionis, etc., enititur et parit. tege et S. Augustinum,
 in *Confess.* lib. VII, cap. viii, ubi narrat quanto
 molimine parlurierit propositum novæ vit®. Hoc
 est quod ait Isaias, cap. xxvi : « Sicut qu® con-
 cipit, cum appropinquavit ad partum, dolens
 clamat in doloribus suis : sic facti sumus a facie
 tua, Domine, concepimus, et qursi parturivimus,
 et peperimus spiritum salutis. » Sed hæc parluri-
 tio parit ingens gaudium. Impii vero similiter
 parturiunt sua scelera cum ingenti labore et do-
 lore; sed hic vertitur in æternum gehenn® tor-
 mentum, juxta illud haï® I ix : « Conceperunt do-
 lorem et pepererunt iniquitatem, p Et Psdin. vii :
 « Ecce parturit injustitiam, concepit dolorem et
 peperit iniquitatem, n De liis dictum est, Sa-
 pient. vi : a Lassati sumus in via iniquitatis, am-
 bulavimus vias difficiles, » et reliqua.

Rursum prædicator, confessarius et quivis alius
 qui animas Deo lucrari satagit, id facit cum ma-
 gna parturitione. Unde S. Gregorius, lib. XXX
 .Sfora/, cap. ix, talem comparat cerv® parturienti,
 qu® difficillime parit, ideoque præ dolore rugit.
 Explicans enim illud *Job* xxxix, 1 : a Numquid,
 etc., parturientes cervas observasti? Perpaucorum
 est pensare, inquit, quis labor sit in prædicali-
 onibus Patrum; quantis doloribus, quasi quibus-
 dam conatibus animas in fide et conversatione
 parturiunt, quam cauta se observatione circums-
 piciunt, ut sint fortes in præceptis, compatientes
 infirmitatibus, in minis terribiles, in exhorta-
 tionibus blandi, in ostendendo magisterio hu-
 miles, in rerum temporalium contemptu domi-
 nantes, in tolerandis adversitatibus rigidi; et
 tamen dum vires suas sibimet non tribuunt,
 infirmi; quantus sit eis dolor de cadentibus,
 quantus de stantibus timor; quo fervore alia
 adipisci appetunt, quo pavore alia adepta con-
 servant.

Et gaudium vestrum nemo tollet, — quia
 gaudium ipsorum Christus est, qui jam non mo-
 ritur, ait Interlinearis. Rursum, id verius erit in
 coelo. Unde S. Augustinus : « Nec vero finis nobis
 sufficit, inquit, nisi cujus nullus est finis. »

23. Et in illo dis menon rogabit is quidquam Ver», i».

— Græcum *et* Latinum *rogabitis* duo significat, primum, proprio *interrogabitis*, ut vertit Syrus, et sic legunt nonnulli codices Latini. Secundum, *petetis*, orabitis, postulabitis, juxta illud cap. XIV, vers. IG : «Et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis. »

Primo ergo, Cyrillus priore modo accipit refertque ad diem resurrectionis et Pentecostes, *q. d.* Cum resurrexero et Spiritum Sanctum miserero in Pontecoslo, non erit opus modo quidquam interrogare, quia partira ego resurgens, partira Spiritus Sanctus adveniens docebit vos omnia, quæ ad vestrum officium et apostolatum spectant. Nulla enim discipuli ignorantes rogarant Christum, ut, «Domine, quo vadis? Quomodo possumus viam scire? Ostende nobis Patrem. Cur manifestas te nobis, non mundo?» ut patet cap. XIV, vers. S, 8,22; et hic vers. 17, non intelligentes rō *modicum*, volebant cum interrogare : Christus ergo apposite eis respondit, brevi se per Spiritum Sanctum ita illuminaturum illos, ut quasi *oc&itSixrU* non opus habeant quidquam amplius interrogare eorum quæ ante adventum Spiritus Sancti rogare solebant, uti paulo ante eum rogarunt : « Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? » *Act. i.* Sic et Euthymius.

Secundo, S. Chrysostomus, *hom. 78*; Theophylactus, Ribera et alii *rogabitis* exponunt *petetis*, *orabitis*, *postulabitis*, *q. d.* In illo die eum ad vos per resurrectionem redibo, non indigebitis modo rogare, et in vestris necessitatibus precari, sed satis vobis erit invocatio mei nominis apud Patrem, ul me etiam absente omnia ab illo impetretis. Huic expositioni favet id quod sequitur : « Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. »

Tertio, S. Augustinus, *tract. 101*, utrumque sensum jam datum jungit refertquo ad diem cœclslis glorile : tunc enim non opus erit quidquam interrogare vel obsecrare, cum omnia abunde per gloriam suggerantur et suppeditentur. Audi S. Augustinum : a At postquam resurrexit, interrogatum legimus a discipulis, quando regnum restitueret Israel ; rogatus est etiam a Stephano, cum esset in coelo, ut spiritum ejus susciperet; puto ergo quod hic dicit referendum esse ad tempus quo videbimus cum siculi est, ubi nihil desiderandum remanebit, nihil querendum latebit. »

Amen, amen dico (in veritate, verissimo et certissime promitto; S. Augustinus ait, *juro*: censet enim ipse «amen» esse juramentum) **VODIS : SI QUID PETIERITIS PATREM IN NOMINE MEO, DADIT vobis.** — Est nova hæc Apostolorum consolatio, novum quoquo documentum eis datum a Christo, ul eo se abacule utantur, ad omnia quibus egent impetrandum a Patre, nimirum petendo ea ab ipso in nomine Christi, *q. d.* Nolite, o discipuli, tristari de meo habitu et absentia, quia certo vobis promitto Deum Patrem vobis

daturum quidquid in nomino meo petieritis. Pelile ergo et accipietis. Solebatis omnia quibus egebatis a modo potore ; nunc ego abeo, et mei loco Patrem substituo : quod a me petebatis, petile a Patre ; ille tam facile, tam amanter et liberaliter vos audiet et exaudiet, sicut ego vos audire et exaudire solebam. Nec absentiam causamini, vel distantiam, quod Pater sit in cœlis, vos vero in terris. Nam et Pater in terris est, cum sit ubique, imo intra vos est, in animad mento vestra est, non tantum per essentiam, præseriliani et potentiam, sed et per gratiam. Anima enim vestra ejus est sedes et templum, in qua ipse a vobis laudari, orari et invocari cupit. Ibi ergo oum vobis præsentem, imo familiarem et intimum invoke; ibi ipse vos exaudiet.

Singula verba habent emphasim. *Primo*, « dico vobis, » *q. d.* Vobis hoc spondeo, quia vos estis intimi mei amici, discipuli et Apostoli, quos peiratio- ego summe diligo, ul vestri curam singularem geram vobisque de omnibus provideam. Primario ergo hæc Christus dicit Apostolis; secundo, fidelibus omnibus quavis colate viventibus, quia horum personam sustinebant, et hosrepræsentabant Apostoli.

Secundo, «quidquid, » scilicet vobis salutare et deo honorificum, quod sit aliquid (solidum et utile deoque gratum), non nihil, ait Interlinearis. Et S. Augustinus : Aliquid, inquit, quod non in comparatione beatæ vitæ sit nihil. Qui ergo petit rem illicitam vel noxiam, ut vindictam de inimicis, non exauditur, quia non petit aliquid (salutiferum), sed nihil; peccatum enim est non ens, et quasi nihil. Licet quidem res temporales et adiaphoras, ul sanitatem, opes, officium, dignitatem petere a Deo ; sed illas referre oportet ad finem honestum, ut scilicet per ea magis placeamus Deo, ac plura bona opera exercere possimus.

Tertio, «petieritis : » græce atafcmrt, id est poposceritis, oraveritis, precabimini, imploraveritis, contenderitis, expostulaveritis, mendicaveritis, invocaveritis, scilicet, uti decet et par est, nimirum primo., humiliter; *secundo*, reverenter; *tertio*, fiducialiter; *quarto*, ardentem; *quinto*, perseveranter.

Quarto, « Patrem, » *q. d.* Magna spe et amore petite, quasi filii a patre : ipse enim paterno affectu vos summe diligit.

Quinto, « in nomine meo, » id est per me et mea merita, non per vestra, de quo mox plura.

Sexto, « dabit vobis, » secure et certe, si ita petalis, uti oportet.

In nomine meo. — *q. d.* Abiturus relinquo vobis nomen meum; hoc allegate apud Patrem et omnia obtinebit. Ostendit nominis sui virtutem, ait Chrysostomus, solum enim nominatus apud Patrem, facit mirabilia, *q. d.* Ne existimetis de reliquo me non futurum vobiscum, aut vos de-

COMMENTARIA IN JOANNEM, cap. XVI.

relictos : nomen enim meum magnam dabit securitatem. Huic Chrysostomus.

Quæres : Quid csl petere in nomine Christi ? despondet *primo*, S. Gregorius, *hom. 27* : « Nomen hlii Jesus est, Jesus autem salvator, vel etiam salutaris dicitur : ille ergo in nomine Salvatoris pCjff, qUj iHUij petit, quod ad veram salutem perlinet. Nam si id quod non expedit petitur, non in nomino Jesu petitur Pater. Unde et eisdem Apostolis adhuc infirmantibus Dominus dicit : Usque modo non petistis quidquam in nomine meo , ac si aperte diceretur : Non petistis in nomino Salvatoris, quia nescitis quærero æternam salutem. Hinc est quod et Paulus non exauditur, quia si liberaretur a tenlatione, ei non prodesset ad salutem , » 11 *Corinth*, xii. Et inferius : a Pensate petitiones vestras, videte si in nomine Jesu petitis, id est si gaudia salutis æternæ postulatis. In domo enim Jesu, Jesum non quæritis, si in æternitatis templo importune pro temporalibus oratis. Ecce alius in oratione quærit uxorem, alius petit villam, alius postulat vestem, alius dari sibi deprecatur alimentum, d Et S. Augustinus : « Non petitur, ait, in nomine Salvatoris, quidquid petitur contra rationem salutis , et qui sentit de Christo, quod non est de unico Dei Filio sentiendum, non petit in ejus nomine : accipit autem , qui ut debet petit, quando debet accipere ; quædam enim non negantur, sed ut congruo dentur tempore, differuntur. »

Sic et Beda, Rupertus et S. Thomas. Hæc vera sunt, sed symbolica, non litteralia.

Secundo ergo, magis ad litteram. S. Cyrillus, et ex eo Jansenius : In nomine meo dicit, inquit, ut Christus se mediatorem et collargitorem ostendat : nam quatenus Deus, nobis cum Patre bona largitur; quatenus mediator est, nostras preces ad Patrem adducit, ipse enim nobis libertatem atque fiduciam ad Patrem largitur.

Tertio, Euthymius, « in nomine meo, » inquit, hoc est tanquam mei, tanquam Christiani.

Quarto et genuine, S. Chrysostomus, Theophylactus, Toletus et alii : Petere in nomine Christi, inquiunt, est petere per Christum, sive per Christi merita, dignitatem et auctoritatem. Christus enim sua passione et morte meruit, ut quod ejus nomine petimus, a Deo impetremus. Quare impetratio hæc respectu nostri est gratia, respectu Christi est quasi justitia. Nomen ejus in Scriptura significat vires , virtutem, merita, gratiam , dignitatem, auctoritatem. Petere ergo in nomine Christi, est petere allegando merita Christi in iisquo confidere, non iu suis propriis; ut Deus non in nostram indignitatem et peccata, sed in faciem Christi sui respiciat et ob ejus sanctitatem et merita nobis donet quod non meremur. Christus ergo hic non solum Deum, sed Deum incarnatum, obedientem usque ad mortem crucis significat. Hic enim meruit ut Pater nostras preces exaudiat. Sic explicat Eccle-

sia, quæ omnes orationes suas concludit : « Per Dominum nostrum Jesum Christum. » Sic Judæi orabant Deum per merita Abraham, Isaac et Jacob parentum suorum : Christiani vero per merita Christi, qui in infinitum illorum merita superat.

Quinto, Ribera sic explicat : Petite « in nomine meo , n hoc est, petite quasi a me missi, quasi ego per vos hoc petam a Patre ; sicut rex a Pontifice petit quippiam per legatum suum. Petite, non quasi vobis donandum, sed mihi, sicut fratres Joseph rogant, ut iniquitatem ipsorum condonet patri, quasi pater illam in se suscepit et postulet iHam sibi condonari, non fratribus, *Genes*, L. Siinili enim modo Christus donat nobis sua merita, suam auctoritatem et gratiam, quam habet apud Patrem, ut per illam petamus.

Hinc rursum, petere in nomine Christi, est petere ea quæ Christus nobis cupit et dari nobis vult, scilicet quæ ari salutem animæ spectant. Unde hæc oratio est efficax et exauditur a Deo. Quocirca valde pia et efficax est illa nonnullorum oratio : Domine, da mihi hoc quod Chrbtu* Dominus in me desiderat, quod ipse mihi dari cupit, pro quo ipse moriens in cruce oravit et mihi donari postulavit; rursum, quod B. Virgo mihi optat, quod ipsa pro me precatur : ipsa enim me meamque salutem adamat, et melius me novit quid mihi ad eam sit utilius. Hic sensus pius est, sed quarius magis litteralis et genuinus.

Dabit vobis. — Dices : Experimur mullos multa petere a Deo, nec impetrare : quomodo ergo hic dicitur : « Dabit vobis ? » Respondeo, causa cur non impetrent est, quod non petant ea quæ poteri' oportet, vel ea ratione et modo quo oportet, uti docet S. Jacobus, in *Epist.* cap. iv. Affirmativa' »* » enim promissiones in Scriptura requirunt certas condiciones quas ipsa alibi explicat. Sic oratio el Pnuu. impetratio requirit *primo*, humilitatem et reverentiam ; quare qui illa caret, sed superbo et pnæsumptuosc orat, uti fecit Pharisæus ille, *Luc.* cap. XVIII, hic nihil impetrat.

Secundo, requirit contritionem de peccatis, ut & IU orans sit amicus, vel serio cupiat fieri amicus Dei ; hostes enim el inimicos suos non exaudit Deus. Quare peccatores, qui in peccatis suis persistere volunt, non audiuntur a Deo. Vis ergo ut te audiat Deus, tu prior audi el adimple legem ipsius, fac prior voluntatem Dei ; sic Deus faciet voluntatem tuam, et tua vota implebit : hoc est quod ait, *Isaia*, i : « Non exaudiam, quia manus vestræ pién® sunt sanguine. »

Tertio, requirit magnam fidem et spem, sivo fiduciam impetrandi per merita Christi id quod petimus. Hac fiducia multi carent, ideoque non impetrant : a Postulet, ait S. Jacobus, cap. i, in fido nihil hæsilans. » Hinc S. Basilius, *Constitut.*, *monast.*, cap. u, causam cur non exaudiamur.

nssfgnans, ait : « Non recte petisti, quia aut dii-
bilabundus, aut aliud agens petisti. »
fturi. *Quarto, requirit* perseverantiam, ut patet Luere,
cap. xi, vers. 7 et 8. Vide ibi dicta. Denique recte
notat S. Augustinus hic, *tract.* 73, Deum subinde
negare id quod petimus, quia hoc magis expedit
saluti nostra? el gloria; Dei. Deus ergo non exau-
dit nos ad voluntatem, sed ad salutem. Sic Pau-
lum orantem liberari a stimulo carnis non exau-
divit, quia hic illi utilior erat ad humilitatem, et
ad continuam cum eo luctam et victoriam. Undo
audivit : « Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in
infirmirate perficitur, II *Cor.* xu, 9.

Aetiim Vouts. — Hinc S. Augustinus, *tract.* 102, censet
[o] hic duntaxat promitti orationis offectum, si pro
m. du- nobis 'PSIS o' mus, non autem si oremus pro
nor? aliis, a Exaudiuntur Sancti, ait, pro scipsis, non
pro omnibus; non enim dictum est : Dabit, sed:
Dabit vobis. » Verum melius et liberalius S. Ba-
silios, in *nequi. brevior., reg.* 2GI, Tolctus el alii,
censent id promitti, sive pro nobis, sive pro aliis
oremus. Nobis enim dat Deus, quod aliis dat
pro quibus oramus ; dat eniin nobis orantibus
orationis fructum. El hoc magis congruit libera-
lissimo? Dei beneficentiae. Adde, orare pro aliis
opus esso majoris charitalis, præserrim si pro
inimicis oremus ; unde talis oratio exaudiri solet,
uti exauditus est Christus orans pro suis crucifi-
xoribus , el S. Stephanus orans pro Saulo. Ratio
est quam dat S. Gregorius, *hom.* 27 : « Virtus,
inquit, veru? orationis est celsitudo charitalis. Et
tunc quisque quod recte petit adipiscitur?, cum
ejus animus in petitione nec inimici odio fusca-
tur. Sed plerumque reluctantem animum vinci-
mus, si etiam pro inimicis oramus, n

Porro, quod subinde pro aliis orantes non
exaudiamur, vel est culpa nostra, vel illorum
pro quibus oramus, qui sua ignavia vel malitia
indignos se reddunt Dei gratia, imo subinde Deo
obstrepunt cumque vocantem spernunt.

Exemplum est in Vitis Patrum. Quidam cnim
pio» lentatus spiritu luxarim postulavit preces sancti
cuiusdain anachoreta?, ut illi liberationem impe-
*b--nu- traici. Oravit ille semel et iterum, sed frustra.
*** Miranti respondit Deus : Tenf alas non meretur
audiri, quia ipso sua ignavia fovendo cogita-
tiones oberenas iisquo colludendo, causa est ten-
tationis sure. Anachoreta id ipsum narravit ten-
tato, qui compunctus ex anachoreta? consilio
dedit se orationi, vigiliis et jejuniis, ac tentatione
liberari meruit. Tentali ergo orantibus pro se
cooperari el collaborare debent, ut audiantur,
sicut erger cooperari debet medico, ut sanetur ;
(juod si facere nolit, frustra desudat omnis me-
dici labor et industria.

ve:. !, 24. USQUE MODO NON PETISTIS QUIDQUAM IX NOMINE
?fo — Scilicet, quia vos huc usque confisi mea?
praesentiae, a me presente omnia petiistis, et ego
pro vobis Patrem rogavi et illa impetravi : jam
autem abiturus vos remitto ad Patrem, ut ab eo

petatis illa quibus indigetis per interpositionem
nominis mei. Licet ergo Apostoli, invocato nomine
Christi, daemones ejicerent et regros sanarent,
tamen nihil hucusque a Patre per merita Christi
petierant, eo quod ipsum haberent praesentem
et ad manum, ac ab ipso peterent quaecumque
vellent (I).

Petite et accipietis. — Quia ego meis meritis
a Patre vobis idipsum impetravi, q. d. Non est
quod tristemini, o discipuli, de meo habitu, quia
Pater meus, me absente, a vobis invocatus per no-
men meum, majora vobis dabit, quam ego de-
derim. Ita Euthymius, Maldonatus et alii. Vide
dicta *Slatth.* vu, 7.

Ut gaudium ybstrum sit plenum. — *Primo*, S. Au-
gustinus, *tract.* 102, haec verba refert ad *pelite*,
q. d. Petite, ut Deus plene me absente vos soletur
plenoque gaudio cumulet in reterna felicitate.

Secundo, S. Cyrillus refert ad -rè *accipietis*, q. d.
Si petatis et oretis, accipietis a Deo plenum gau-
dium, nimirum remissionem peccatorum et gra-
tiarum copiam.

Tertio, et genuine, rò *ut* non causam vel finem
intentum, sed eiectum el consecutionem signi-
ficat, q. d. Incipietis gaudere, cum videbitis me
resurrexisse, uti dixi cap. xxii. Sed ut vestrum
hoc gaudium perficiatur et compleatur, petite in
nomino meo gratias omnes, quibus opus habe-
tis : sic fiet ut illas impetrantes a Patre, plenum
habeatis gaudium, nec quid amplius in hac vita
desideretis. Ita Ribera, Tolctus, Jansenius et alii.

25. II-EC IV PROVERBIIS LOCUTUS SUM VOBIS. VENIT Ver». IS.

IIOBA, CUM JAM XONLN PROVERBIIS LOQUAH VOBIS, SED PA-
LAM de Patre annuntiabo vobis.—«In proverbiiis,)
id est per proverbialia. Ita Arabicus ; Græcc, in *para-*
miis; Syrus, *inparabolis*. Prooemio in *Prov.* dixi pro-
verbium, parabolam et parcemiam srepe pro eodem
sumi ac significare quemvis occultum, obscurum
et involutum sermonem, etiamsi is proprio dictam
parabolam non contineat. Sic hic sumitur, q. d.
Qua; hactenus dixi de *modico*, de Spiritu Sancto,
de habitu ad Patrem, de gaudio vestro, etc., jam
vobis videntur obscura et quasi renigmata ; sed
experientia ipsa vos haec omnia mox clarissime
docebit : cum scilicet haec ipsa ego palam et aperte
«annuntiabo vobis,» tum per meipsum, post-
quam resurrexero, per 40 dies, quibus usque
ad ascensionem vobiscum versabor vobisque
aperiam sensum sacra» Scripturo?, *Act.* i, 3: ita
S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius ;
tum maximo per Spiritum Sanctum, quem vobis
mittam in Pentecoste, ut clare et distincte vos
doceat mysteria mere fidei eorumque amore in-

(1) Quidam hoc referunt ad consuetudinem Judæorum
in precibus suis mentionem faciendi Abraham!, Jacobi,
Mosis, etc. rogandique nt Deus eorum memor sit, atque
propter eos respirisi Judæos sua benevolentia, ut Jesus
proscribat duripulis novum modum quo adire deberent
singularem Dei benevolentiam, quæ iis esset conciliata
per Jesum.

pjr,lhl1»
Sipo
itlctn.

flammei. Ita S. Augustinus, Beda, Maldonatus et alii. Porro S. Gregorius, lib. XXX *Moral.*, cap. v, bane Christi promissionem refert ad statum beatitudinis in cœlo ; tunc enim plenissimo implebitur, cum videbimus Deum facio ad faciem.

«O. In illo die in nomine meo petetis; et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis. — *q. d.* Ego, cap. XIV, vers. 10, dixi : « Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis : » quare tunc rogavi Patrem pro vobis; at nunc deinceps mea rogatione non erit opus ; quia mox mittam Spiritum Sanctum, qui vos docebit rogare Patrem in nomine meo magno affectu ; quare Pater vobis orantibus omnia concedet, quia ipse vehementer vos amat ; mea ergo rogatione et meis precibus tunc non indigebitis, illis scilicet, quas in terra vobis præsens ad Deum fudi. Nota : Hinc nonnulli Patres censent Christum in cœlo non orare pro nobis oratione proprie dicta, sed tantum repræsentatione vulnerum suorum, quæ Patri ostendit. Citat cos noster Vasquez, III *part.*, tom. I, *Quæst.* XXI. Verum longe probabilius est Christum in cœlo pro nobis orare oratione proprie dicta, uti ostendi *Rom.* cap. vii, vers. S. Alia ergo est hic mens Christi, nimirum illa quam explicui, quod non sit opus sua in terris præsencia, ad orandum pro eis more solito (1).

Vm. 17. 27. Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amatis HT CREDIDISTIS QUIA EGO A DEO EXIVI. — Pater prævenit nos in amore et prior amat nos, dum nos peccatores ad poenitentiam et sui amorem vocat et excitat : quare tunc incipimus Deum amare, luncque Deus nobis charitatem et gratiam justificantem infundit, qua nos facit amicos et filios Dei. Quare Deus tuuc majori amore nos redamat, tanquam suos amicos et filios. Hinc patet charitatem esse amicitiam inter Deum et homines : ipsa enim facit ut nos amemus Deum, ac vicissim ut Deus amet nos, sicut amicus amat amicum et vicissim ab eo redamatur.

Credidistis quia a Deo exivi, — id est, credidistis quod sum Dei Filius, ab eo missus in carnem et mundum, ad vestram aliorumque salutem.

Dcnjvult Dices : Si Deus amat nos, cur ultro non dat ea quibus scit nos indigere, sed vult rogari et ob-sacrari? Respondeo : *Primo*, quia hoc postulat Dei majestas et reverentia, ut scilicet orando cum revereamur testemurque nos ejus beneficentia indigere, nec ullum nostræ necessitati posse succurrere, nisi ipsum. Hoc ergo orationis tributum

(i) Rectius, ex mea saltem sententia : Præcreo, scii, non accesso est ut vobis affirmem, me ipsum apud Patrem pro vobis deprecaturum esso. Quoi forma loquendi *præteritio* dici solet ; quod vero sic dicitur præteriri, vel taceri, id rovere innuitur, tantum abest ut negetur. S. Augustinus : Interpellat pro nobis Christus juxta quod homo est, juxta quod Deus est, una cum Patre nos exaudit.

illi debemus, vel nostram indigentiam et ejus liberalitatem supplices profiteamur.

Secundo, id postulat hominis conditio, ut se a Deo pendere, alii, foveri, protegi et in omnibus ipsius ope et largitione indigere agnoscat, imo se Dei esse mendicum, ait S. Augustinus, palam fateatur. Humiliet ergo se coram Deo, et ab eo demissa cervice petat et mendicet ea quibus eget.

Tertio, id ipsum postulat rei quæ petitur dignitas : petimus enim a Deo gratiam et gloriam, quibus nil est præstantius. Vult ergo illa Deus oratione, quasi pretio emi, ut homo pluris ea æstimet, nec amittat, sed studiose conservet. Haec S. Basilius in *Const. menasi.*, cap. n.

Quarto, id ipsum postulat orationis utilitas et prestantia, quæ ingentia oranti commoda confert. In ea enim exercemus : primo, fidem, quia credimus Deum esse omnipotentem, sapientissimum et optimum, ut possit, sciat et velit donare ea quæ petimus ; *secundo*, spem : speramus enim cum daturum necessaria, imo utilia vita presentia et æternæ, quæ flagitamus ; *tertio*, charitatem, qua quasi filii a parente amantissimo eadem petimus. Hanc causam dat S. Chrysostomus, in *Psal.* iv : a Quoniam, inquit, oratio non est parvum vinculum dilectionis in Deum, quæ cum eo colloqui nos assuefacit et ad sapientiae studium nos deducit. Si enim, qui cum magno aliquo et admirabili viro mullum versatur, ex ejus consuetudine maximum fructum accipit, quanto magis qui cum Deo perpetuam habet consuetudinem! Est enim oratio, ut idem alibi ait, colloquium cum Deo, quæ hominem facit quasi angelum Deo familiarem. Vide eundem, lib. *De Orando Deum* ; et *Climacum*, gradu 28, initio, ubi plurima et prestantissima orationi dat elogia additque : « Oratio est pia quædam tyrannis Dei : » vim enim facit Deo cumque quasi cogit ad præstandum ea quæ petuntur.

28. Exivi a Patre, et veni in mundum : iterum v. s. i RELINQUO MUNDUM, ET VADO AD PATREM. — « Exivi a Patre, » non tantum per exitum temporalem ad generationem humanam, nascendo ex Virgine, ut vult Jansenius, sed etiam per exitum et generationem æternam, qua a Patre genitus sum Dei Filius. Haec Patres. Audi S. Augustinum, *tract.* 102 : « Exiit a l'aire, quia de Patre est, et in mundum venit, quin mundo suum corpus ostendit, quod de Virgine assumpsit. » Et Cyrillum : « Exivisse a Deo nihil aliud est, nisi natum esse confidisseque a substantia Patris eo processu quo est, et ita propria intelligitur subsistentia. » Et Eulhymium : « Exivi a Patre, significat cum de substantia Patris esso, sive legitimum Patris Filium. Ita etiam Beda, S. Thomas et Lyranus, Ribera, Tolletus et alii. Id magis patebit ex vers. 30. Sic *Hebr.* vii, de filiis dicitur : « Ipsi exierunt de lumbis Abraham ; » et *Baia* xxxix : a De filiis ejus, qui exhibunt a te, quos genueris. » Exire ergo a Patre, idem est quod ab eo gigni.

v :) 29. Dicunt ei discipuli ejus : Ecce nunc palam
Ven **IF. LOQUEEIS , ET PROVERBIUM NULLUM DICIS. 30. NUNC**
SCIMUS QUIA SCIS OMNIA, ET NON OPUS EST TIBI, UT
QUIS TE INTERROGET : IN HOC CREDIMUS, QUIA A DEO
existi, — *q. d.* Jam c'arc intelligimus quod antea
non capiebamus. Dixeras cnim obscure : « Mo-
dicum et non videbitis me, » etc.; jam clare ꝑdip-
sum explicas, dum ais : « Relinquo mundum, et
vado ad Patrem, »

Nunc scimus quia scis omnia. — *q. d.* Ex eo
quod videamus et audiamus te arcanas nostras
cogitationes, dubitationes et desideria do inter-
pretatione illius, «Modicum, et non videbitis
me,» etc., vers. 19, scire et prævenire respon-
dendo, ut tibi non sit opus rogare aliquem, ut
cognoscas quid ille cogitet, ac rogare et scire de-
desire; ex eo, inquam, quod antevertisti nostras
cogitationes, « scimus quia (quod) scis omnia, »
etiam arcana cordium, « et non opus est tibi, ut
quis te interroget : » cum enim vellemus te de
« modico » interrogare, tu id perspicuens interro-
gationem nostram provenisti et dubitationem
nostram ultro explicuisti. « In hoc credimus quia
(quod) a Deo existi, » *q. d.* Per hoc firmius cre-
dimus (et in fide nostra corroboramur) te esso
verum Dei Filium ab eo genitum, eo quod scis
omnia et secreta cordium pervides : quod pro-
prium est Dei. Ita Cyrillus. Aut, ut Tolctus : « In
hoc credimus, » *q. d.* Vel hoc solum satis est nobis,
ut credamus te exisse a Deo, quod secreta nostra
revelas iisque respondeas. Et si alia argumenta
(quæ multa habemus) deessent, hoc unum nobis
sufficeret ad credendum in te.

Vm. ii. 31. Respondit eis Jesus : Modo creditis? 32. Ec-
Vt CE VENIT HORA, ET JAM VENIT, UT DISPERGAMINI UNUS-
QUISQUE IN PROPRIA, ET ME SOLUM RELINQUATIS : ET
non sum solus, quia Pater mecum est. — Ita Ro-
mani, Theophylactus, Euthymius, Jansenius et
alii per interrogationem legunt, *q. d.* Modo cre-
ditis? sed brevi ostendetis quam parva parum-
que solida sit fides, cum me videntes capi a Ju-
dæis, diffugietis. Alii legunt assertive, imo Syrus
et Arabicus legunt imperative, « modo credite ; »
sed eodem sensus redit, *q. d.* Modo fidem habetis
in me, sed longe debiliorem, quam putatis, uli
mox ostendetis, cum me relicto aufugietis.

Ut dispergimini unusquisque in propria. — Id
est, unusquisque vestrum seorsum fugiet, quo
eum impetus et timor tulerit; non expectabit
alter alterum, nec in locum certum omnes conve-
nietis, sed unusquisque in locum, qui se primo
fugienti obtulerit.

Et non sum solus. — *q. d.* Non hæc dico mei
causa, sed vestri : ego enim vestra protectione
non egeo, cum mecum habeam Patrem ejusque
omnipotentiam.

Vrn. . 33. HUC LOCUTUS SUM VOBIS, UT IN ME PACEM HA-
BEATIS. IN MUNDO PRESSURAM HABEBITIS, SED CONFIDITE , EGO VICI MUNDUM. — « Hæc, » Scilicet do
mundo in me et vos odio et persecutione vers. 5,

et cap. xv, vers. 18 et 19, « locutus sum » et præ-
dixi, «ut in me pacem habeatis, » hoc est, ut in
me confidentes certamque spem reponentes,
animo sibi tranquillo, stabili et inter fluctus per-
secutionum quieto, immobili et imperterrito:
patet ex seq.

In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum.— « Vici, » inchoate per sanciam
vitam et celestem doctrinam, sed jam jam cura-
dera pleno et perfecte devincam per heroicam
passionem et mortem, *q. d.* Confidite in me,
quia, sicut ego vici mundum, sic et vos vincetis,
si in fide et dilectione perseveretis : si ergo in me
manseritis, vos quoque meo exemplo per gratiam
et robur Spiritus Sancti, quod vobis suggeram,
superabitis mundum, id est omnia Judæorum Gen-
tiumque odia, terrores, tentationes et persecu-
tiones. Nam, ut ait Joannes, 1 *epist.* v : « Omne
quod natum est ex Deo, vincit mundum : et hæc
est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. »
Vide ibi dicta. Sub mundo diabolus mundi prin-
cipem cæterosque adversarios Christi qui in
mundo sunt, accipe. Ita Tolctus, Riboraci alii.
Confidite igitur in omni pressura mundi, quia
ego mundum vici, non mihi, sed vobis; vici enim,
ut vos vinceretis, ut vobis vincendi normam et
ideam darem, ut vobis a Deo vincendi gratiam
impetrarem. Certate ergo genere, quia ego
certabo in vobis et vincam in vobis, dum vos
victores efficiam. Nam, ut ait S. Augustinus hic,
tract. 103 : «Non vicisset ille mundum, si ejus
membra vinceret mundus. »

Hisce Christi verbis confisi et roborati Monta-
nus ejusque socii martyres, discipuli S. Cypriani,
exultaban! in carcere cæco et horrido, quia, ut
aiebant ipsi : « Ubi tentatio est grandis, illo ibi
major est, qui eam vincit in nobis ; et non est
pugna, qua non sit, Domino protegente, victo-
ria. » Ita habent eorum Acta apud Surium, die
21 februarii. Et ipse S. Cyprianus, *epist. ad For-*
tunatum de Exhort, martyr. : « Si quis, inquit,
Dominica præcepta custodiens et fortiter Christo
adhærens, contra eum (adversarium) steterit,
vincat necesse est, quia Christus invictus est. »
Idem, lib. II, *epist.* 2 *ad Donatum* : « Nihil, ait, ap-
petere jam, nihil desiderare do sæculo potest,
quisiculo major est. » Idem, lib. IV, *epist.* 0 *ad*
Tiharitan. : « Miles Christi, ait, præceptis ejus et
monitis eruditus, non expavescit ad pugnam, sed
paratus est ad coronam. » Et antea: «Gaudere
nos et exultare voluit in persecutionibus Domi-
nus, quia, quando persecutiones fiunt, tunc dan-
tur coronæ fidei, tunc probantur milites Dei,
tunc Martyribus patent cæli. » Et posita nonnulla:
« Solus non est, cui Christus in fuga comes est :
solus non es, qui templum Dei servans, ubicum-
que fuerit, sino Deo non est ; et si fugientem in
solitudine ac montibus latro oppresserit, fera
invaserit, famas, aut siliis, aut frigus afflixerit, vel
per maria præcipiti navigatione oropelante, tem-

pestas ac procella Bubmersciit, spectat militem suum Christus ubicumque pugnante el persecutionis causa pro nominis sui honore morienti praunium reddit, quod daturum se in resurrectione promisit. » Idem, tract. De *Mortalitate* : « Agnoscere se debet, ait, qui Deo militat, qui positus in cœlcslibus castris divina jam sperat ; ut ad procellas et turbines mundi, trepidatio nulla sil in nobis, nulla cunctatio, quando hæc ventura praedixerit Dominus, providæ vocis hortatu instruens el docens, el pr&porani atque corroborans. » Idem, epist. 1 *ad Cornelium*, ait : « Milites Christi vinci non posse, inori posse, el hoc ipso invictos esse, quia mori non timent. » Pathetice vero Confessores in carcere martyrio destinati, ad S. Cyprianum, quasi Martyrum tubicinem scribentes, lib. V, *epist.* 12 : « Quid gloriosius, inquit, quidvo felicius ulli hominum poterit ex divina dignatione contingere, quam inter ipsos carnifices interritum confiteri Dominum Deum? quam inter sævienia saecularis potestatis varia et exquisita tormenta, etiam extorto,

el excruciato, et excarnificato corpore, Christum Dei Filium, chi recedente, sed tamen libero spiritu confiteri? quam impedimentis omnibus sa> cuaribus ruptis, in conspectu Dei jam se liberum sistere? quâm calaste regnum sine ulla cunctatione relinere? quam collegam passionis cum Christo in Christi nomine factum fuisse? »

Sic mundum vicit S. Chrysostomus : cum enim de ejus expulsionem ageretur, habuit hac de re homilias 11, ad suos, in qua ita orditur : « Multi quidem fluctus el undæ immanes, sed submergi non vereor, quia supra petram sto. Insaniat beet mare, petram non potest evertere. Sed quid putant? No mortem verear, cui vivere Christus est et mori lucrum. Ne exilium pertimescam, qui novelim Domini esse terram el plenitudinem ejus. Sed bonorum proscriptionem metuam, qui sciam quod nihil intulerim in hunc mundum, sed neque auferre quid possim? Quidquid terroris habet mundus, contemno : quidquid delectabile habet, rideo. Divitias non cupio, paupertatem non horresco, morlem non timeo. »

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Christus hic tuore Patris amantissimi, qui moriens filiis vale dicit, posi program adhortationem et consolationem discipulorum, a cap. xin huc usque productam, jam sermoni-m suum concludit oratione, qua cos Deo commendat et resignat. Orat ergo hic primo, pro sua et Pains clarificatione. Secundo, vers. 9, pro suorum discipulorum custodia et salute. Tertio, vers. 20, pro fis qui per Apostolorum praedicationem credituri sunt in ipsum, ut Deus servet eos a malo, et ut omnes sint unum, ac mu/dus cognoscat ipsum fuisse a Patre missum ad hominum salutem.

1. Hæc locutus est Jesus; et sublevatis oculis in cœlum, dixit : Pater, venit hora, clarifica Filium tuum, ul Filius tuus clarificet te : 2. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ul omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. 3. Hæc est autem vita æterna : ut cognoscant te, solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum. 4. Ego te clarificari super terram : opus consummavi, quod dedisti mihi ul faciam : 5. et nunc clarifica me tu, Pater, apud temetipsum : claritate, quam habui prius quam mundus esset, apud te. 6. Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. Tui erant, et mihi eos dedisti; et sermonem tuum servaverunt. 7. Nunc cognoverunt, quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt : 8. quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis; et ipsi acceperunt, et cognoverunt vere quia a te exivi, et crediderunt quia tu me misisti. 9. Ego pro eis i-ogo : non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui suut : 10. et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt : el clarificabis sum in eis. 11. Et jam non sum in mundo, et hi in mundo sunt, et ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi ; ut sint unum, sicut et nos. 12. Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, custodivi ; el nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur. 13. Nunc autem ad te venio ; et hæcloquor in mundo, ul habeant gaudium meum impletum in semetipsis. 14. Ego dedi eis sermonem tuum, et mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut et ego non sum de mundo. 15. Non rogo ut tollas eos de mundo,

sed nt serves eos a malo. 16. De mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo. 17. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. 18. Sicut tu me misisti in mundum, et ego misi eos in mundum. 19. Et pro eis ego sanctifico mcipsum ; ut sint et ipsi sanctificati in veritate. 20. Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me : 21. ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint : ut credat mundus, quia tu me misisti. 22. Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis ; ut sint unum, sicut et nos unum sumus. 23. Ego in eis, et tu in me; ut sint consummati in unum : et cognoscat mundus quia tu me misisti, et dilexisti eos, sicut et me dilexisti. 24. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, et illi sint mecum; ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi : quia dilexisti me ante constitutionem mundi. 25. Pater juste, mundus te non cognovit; ego autem te cognovi: et hi cognoverunt, quia tu me misisti. 20. Et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam ; ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sil, et ego in ipsis.

Ven. 1. 1. Hr.c locutus est Jksub ; et sidlevatis oculis
IX COELUM, DIXIT : PATER, VENIT HORA, CLARIFICA
(Syrus et Arabicus, *plorifica*) Filium tuum, ut
Filius tuus clarificet (Syrus et Arabicus, *gfori-
fleet*) te. — Est hæc Christi ituri ad passionem
ultima et quasi cygnea oratio, ideoque plena dul-
cedinis, amoris et ardoris, qua docet nos *primo*,
instante tribulatione, ad orationem confugere et
a Deo robur petere ad illam superandam; *se-
cundo*, patres tam corporales quam spiritales,
dum abeunt vel moriuntur, debere suos filios
Deo per orationem commendare ; *tertio*, concin-
natores oportere studere orationi, ut per eam
impetrent tum vim dicendi movendique animos
auditorum, tum auditoribus gratiam, ut audita
capiant, ament et opere excquantur, a no inanis
verbositas locum habeat, » ait Cyrillus, lib. XI,
cap. XIV.

Sublevatis oculis, — ul simili geslu nos in ora-
tione mentem a terra in coelum ad Deum sustol-
lere doceret. Ita Chrysostomus.

Singula verba habent emphasim, a Pater : »
orat Christus ut homo, sed homo Deus, sive Deo
hypostatice unitus. Quare Deum vocat Patrem,
quia ipso genuit Filium, qua Deus est, ipsique
hominem assumptum hypostatice univit. Patris
nomen fiducia et amoris est illicium : quid enim
neget pater filio? Idem majestatis et potentiae est
indiciu; nam, ut ait Cyrillus, lib. I *Thesauri*,
cap. vi, in Deo majus est esse patrem, quam do-
minum, quia ut Pater genuit Filium sibi i|«ú<nw,
ut dominus creavit creaturas, quæ in infinitum
minores sunt Filio.

Venit (Græcc D.xh>t)i/, id est *venit* in præterito)
hora, — id est tempus opportunum, scilicet pene
ultima hora libertatis et vitæ meæ ; jam instat
mihi captivitas, passio, crux et mors, quando
ego maxime egeo tua, o Pater, gratia et auxilio :
tunc enim maxime occultabitur mea divinitas,
quando ut seditiosus et affectator regni Judaici
cum latronibus infami cruci suffigar ; quare oro
ut hanc infamiam abstergas, deitatem meam os-

tendas meque clarifices. Audi nunc S. Augusti-
num : a Ostendit omne tempus, et quid quando
faceret, vel fieri sineret, ab illo esse dispositum,
qui tempori subditus non est. Venit hora, non
fato urgente, sed Deo ordinante : absit ut sidera
mori cogerent siderum conditorem, n

Clarifica filium tuum. — Syrus et Arabicus,
glorifica. Quæres, quam gloriam et glorificatio-
nem hic petat Christus *l Primo*, nonnulli accipiunt
passionem, crucem et mortem; hæc enim fuit
ingens Christi gloria, quia per eam homines Deo
reconciliavit, peccatum abolevit, diabolus vicit,
mortem destruxit, vitam et gloriam nobis procu-
ravit. Ita Orígenes, hom. 0 in *Exod.* ; S. Ambro-
sius, lib. IV *Hexam.*, cap. n ; et S. Hilarius, lib. III
De Trinit., quem audi : a Conspuendus erat, fla-
gellandus, crucifigendus; sed clarificat Pater, de-
ficiente sole, tremante terra, proclamanto centu-
rione. » Crux ergo in se ingloria Christo, in fructu
eidem fuit gloriosa. Vide Origencm.

Secundo, S. Augustinus, *tract.* 101, et Ribera 9«nn<!«.
censent gloriam hanc Christi esse resurrectionem,
ascensionem in coelum, sessionem ad dexteram
Dei et missionem Spiritus Sancti, q. d. Ego pro
gloria tua, et pro salute hominum, quos ab
aeterno elegisti, ignominiosæ morti me offero, tu
me clarifica, ut in passione verus filius tuus
appaream, et postea resurgam et ascendam in
cælum ; ut ita verus Deus ab hominibus credar,
propter quos morior, ac divinitas et potentia et
bonitas tua cognoscantur, et ab omnibus adoraris.
Andi S. Augustinum : a Si passione clarificas
dicitur, quanto magis resurrectione? ait ergo :
Clarifica, q. d. Venit hora seminondæ humilitatis,
fructum non differas claritatis. »

Tertio, magis precise et genuine, gloria hæc Tmtlo.
fuit manifestatio Christi, ut mundus agnosceret
eum esso Christum Dei Filium, ac In cum cre-
dens justificaretur et salvaretur. Hic enim erat
finis et scopus incarnationis et totius œconoiniæ
Christi, sicque explicat Christus, vers. 2 et seq.,
ubi hanc gloriam vocat sui Deiquo manifestatio-

nem. Sensus ergo est, 7. d. Ecce tu, o Pater! me Filium tuum misisti in carnem et mundum, ut mea passione et morie cum perditum redimam et salvem; instant mihi passio et mors in cruce infamis, ob quam nulli patientur in me scandalum et a salute per me parta excident : rogo te, o Pater! ut me mundo notificas et glorifices, ne homines me ut vilem, sceleratum et infamem, ob mortem crucis contemnant, sed Filium tuum Deumque verum agnoscant, itaque gratiam, justitiam et salutem consequantur. Petii ergo Christus patefieri mundo consilium Dei de ipso incarnando, crucifigendo et morituro pro hominum salute, ut scilicet tantum Dei opus suum finem et scopum, qui est salus hominum, assequatur. Ait igitur: « Clarifica, » id est glorifica me crucifixum et morientem, per miracula, scilicet terno motum, eclipsim solis, scissionem veli in templo, scissionem petrarum, apertionem sepulcrorum, item per celerem resurrectionem et gloriam corporis : ad hæc per ascensionem in coelum, missionem Spiritus Sancti et omnium gentium conversionem ad fidem meam, ut ex iis omnes gentes credant me esse Deum et Messiam salvatorem mundi, ac per hanc fidem sanctificentur et beentur.

Hinc patet omnes hasco tres expositiones eodem recidere et in idem terminari. Et hoc proprio significat gloria, quæ non est aliud quam nominis claritas. Unde Quintilianus : a Consentiens laus bonorum, ait, gloria appellatur. » Et Cicero, *pro Marcello* : « Gloria est illustris ac pervagata mullorum et magnorum, vel in suos cives, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritorum. » Idem, lib. II *Offic.* : a Perfecta gloria, ait, constat ex tribus his, si diligit multitudo, si fidem habet, si cum admiratione quadam honoro dignos putat. » Unde Isidorus, lib. X *Etym.*, lilt. G : « Gloriosus, inquit, a frequentia claritatis dicitur, pro c. g. littera commutata. Gloriosus a laurea dictus, quæ datur victoribus. » Ita S. Cyrillus hanc Christi gloriam explicat lib. XI. XIV; Cyprianus, lib. De *Duplici martyrio*; Hilarius, lib. III *De Trinit.*; Basilius, lib. IV *Contra Eunoin.*, sub finem, et alii. Addit Euthymius, q. d. Clarifica, id estifica mundo me ex mero et summo amore libero pro eis mortem crucis subiisso ; hoc enim coget omnes gentes me coloro et redamare. Hinc patet hauc clarificationem proprie esso humanitatis Christi, ut scilicet illa cognoscatur esso unita Deo ; consequenter tamen esso quoquo divinitatis Christi, quia hæc sequitur ex illa. Ex hoc enim, quod notum fuit mundo, humanitatem Christi unitam fuisse Deo, notum quoque facium est, Deum ex immensa misericordia demisisse se ad carnem et crucem pro nobis subeundam ex summo nostri amoris.

Objiciebat Arius : Filius petit clarificari a Patre, ergo Pater major et clarior est Filio. Retorquet hoc in ipsummet S. Basilius; nam subdit Chris-

tus : « Ut et Filius clarificet te. » Tam ergo Filius clarificat Patrem quam Pater Filium.

Moraliter docet Christus hic, quod Deus ignominiam suo nomine susceptam vertat in gloriam, coque majorem, quo major fuit ignominia, adeoque veram viam ad gloriam esse ignominiam, crucem et mortem, juxta illud *Philip*, n : « Factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, etc.; propter quod et Deus exaltavit iUum, et donavit i linomen. quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur coelestium, terrestrium et infernorum. »

Sic S. Petrus et Paulus Romæ a Nerone ludibrio habiti, et quasi superstitiosi hostesque imperii, cruce et gladio plexi, pervenerunt ad summam gloriam, ut jam non tantum Romæ, sed et toti Romano Imperio dominantur, ac S. Petrus Trajanum, S. Paulus Antonium Imperatorem sua columna triumphali dejiciens, ejus locum occupant.

Viderunt id per umbram Gentiles. Unde Agesilaus, rex Spartæ, rogatus « qua ratione perpetuam sibi gloriam parare posset ? » Respondit : « Si mortem contempseris. Nihil enim preclari geri potest ab eo, cujus animum metus mortis occupavit. » Ita Plutarchus in Lacon. Sic Alexander, Julius Cæsar, Scipio, MarceUus, Annibal, etc., gloriam bellicam sibi paravere mortis contemptu; unde de iis sic canit Horatius, lib. I *Carm.*, ode 12:

Crescit occulto relut itbor ero
Flou Mirceli!, micat inter omnes
Julium sidas, velat luter ignes
Lutu minores.

Hinc Hispani etiamnum hoc habent axioma : « Ducem belli, qui gloriæ sit avidus, debere mortem contemnere, ut gloriam emat vitæ prodigalitate. » Idipsum magis dicant viri Apostolici :

Ardus per praeceptis gloriis vadit iter.

Quid enim est gloria terrena ad celestem, humana ad divinam, temporalis ad æternam? Hinc Paulus, II *Corinth.* iv : « Non suut, inquit, condignis passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. » Unde eandem mox vocat « æternum gloriæ pondus, » quia virtutis heroes glorificabit S. Triuitas, omnes angelorum myriades, omnia beatorum Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum agmina in omnem æternitatem.

Ut Filius tuus clarificet te. — q. d. Oro, o Pater, ut clarifices, id est notum et clarum toti mundo me eficias, ostendendo me non esse merum hominem, sed hominem Deum, ac Filium tuum a te missum in carnem ad salutem hominum : hoc autem oro, non propter me, quasi ego hujus claritatis et gloriæ sim avidus, sed ut claritas et gloria ad te redeant, velut ad fontem et auctorem omnis gloriæ meæ, ut scilicet ego manifestatus et clarificatus a te, majori pondero

vicissim clarificem, id est notum et clarum otti-
ci in te toti mundo. Fecit hoc Christus, primo,
quia dum clarificatur Filius, clarificatur et Pater,
ait Cyrillus. Sic et S. Hilarius, lib. Ili De Trinit. :
Ostendit, ait, eandem in utroque divinitatis vir-
tutem ; claritas enim Filii est claritas Patris. Se-
cundo, quia dum innotuit mundo magnum hoc
pietatis sacramentum, scilicet Verbi incarnatio,
et per illam hominum salus et redemptio, omnes
illud audientes et credentes laudarunt immen-
sam Dei Patris misericordiam, sapientiam et om-
nipotentiam, quam in hoc suo opere ostendit.
Tertio et maxime, clarificavit Christus Patrem
viva voco doctrina et prædicationis suæ. Prædi-
cavit enim Christus mysterium SS. Trinitatis, ac
passim hic apud Joannem Patrem suum dilaudat,
dicens se ab eo missum, et illi omnia sua accepta
referre. Audi S. Augustinum : « Quomodo Filius
Patrem clarificavit? Erat in Judæa tantummodo
notus Deus; factum est vero per Evangelium
Christi, ut Pater innotesceret Gentibus, ait ergo :
Clarifica, etc., q. d. Resuscita me, ut innotescas
toti orbi per me. »

Nota 10 a Filius tuus ; » nam, ut ait S. Hilarius,
lib. III De Trinit. : « Multi sunt filii, sed ipse pro-
prius et verus, origine, non adoptione; veritate,
non nuncupatione ; nativitate, non creatione. »

Ven- 1- 2. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, —
id est omnis hominis. Tò «sicut» primo, similitu-
dinem ; secundo, causam, ait Euthymius et Ribera ;
tertio, proportionem et «qualitatem, ait Toletus,
significat, q. d. Quia dedisti mihi, o Pater, potes-
tatem in omnes homines, da pariter et claritatem
ad potestatem hanc necessariam illique propor-
tionatam, scilicet parem et «qualem; ut, sicut
potestas mea est amplissima, utpote in omnes
homines, sic et claritas mea sit amplissima et
per omnes gentes spargatur. Sic dicit vice-
rex regi : Quia dedisti mihi potestatem vicariam, o
rex, da quoque ministros et sumptus ad potesta-
tem et dignitatem hanc sustinendam necesarios.
Potestas autem Christi est auctoritas, jus et
imperium Christi, non tantum qua Deus, sed
etiam qua homo est, in omnes homines. Pa-
ter enim omnes homines Christo homini, quasi
suo principi et salvatori subiecit omnesque cune
et gubernationi Christi commisit, ut quantum in
se est, omnes salvare satagat. Posuit igitur in
manu Christi salutem omnium hominum. Tò
ergo « omnis carnis, » id est omnis hominis, os-
tendit non ad solos Judæos, sed ad totum orbem
terrarum prædicationem Evangelii extendendam,
ad Chrysostomus.

I t OMNE QCOU DEDISTI EI, DET EIS VITAM ÆTER-
NAM. — Est hebraïsmos. « Omne » enim significat
omnem hominem ; sed dicit « omne, » ut magis
universitatem exaggeret. Rursum mutat nume-
rum singularem in pluralem, dicens eis, ut indi-
cet in hac universitate non esso unum, vel pau-
cos, sed plurimos. Adde, tò eis, per pleonasmum

Hebræis usitatum redundat. Sensus est, q. d. Cla-
rifica et notifica me mundo, ut officio et potes-
tate mea mihi a te tradita rite perfungar, scilicet
ut omnes homines, quantum in me est, deducam
ad vitam «ternam; hæc enim claritas, quæ est
fides in me, necessaria est ut salutem consequan-
tur. Dices, Christus non dat omnibus hominibus
vitam «ternam, quia pauci salvantur et plures
damnantur. Respondent Chrysostomus et Toletus,
Christum, quantum est ex parte sua, dare omni-
bus vitam «ternam, quia omnibus dat sua me-
rita, suam doctrinam, sua Sacramenta, suam gra-
tiam cæteraque salutis media, quibus si recfe
utantur, pervenient ad vitam «ternam : quia vero
plures iis uti nolunt, hinc plures sua culpa et
ignavia damnantur, quam salventur. Addit Jan-
senius Christum proprie loqui de solis prædesti-
nalis et electis ; hos enim proprie Pater dedit
Filio, ul patebit vers. 16. Christus ergo electis dat
vitam «ternam efficaciter, reprobis vero suffi-
cienter duntaxat, quia his dat sufficientem gra-
tiam, illis vero efficacem : unde hi salvari pos-
sunt, sed illi soli actu salvantur.

3. Hæc EST AUTEM VITA ÆTERNA, UT COGNOScant Ven.1.
TE, SOLUM DEUM VERUM, ET QUEM MISISTI JESUM
Christum. — Cohæret hæc gnome apte cuin præ-
ced., dat enim causam Christus cur petat clarifi-
cari; quia scilicet luce claritas est cognitio Dei et
Christi, quæ unica est via ad vitam «ternam. Hic
ergo est totus Christi discursus : Clarifica me
Filius tuum, o Pater, ut Filius clarificet te, ut
per hanc clarificationem et manifestationem, qua
fideles agnoscent te esse verum Deum meque
esse verum Filium, mundi redemptorem, conse-
quantur vitam «ternam ; nam vita «terna in hoc
consistit, ut cognoscant te verum Deum, et Jesum
Christum, quem misisti, ut credentes in cum sal-
ventur; nemo enim nisi per fidem, qua credit in
Christum, salvari potest.

Hæc est altem vita «terna. — Primo, S. Tho- vi-
mas, I part., Quæst. Nil, art. 4 et G; et I H, Quæst.
III, art. 4, et lib. III Contra Gentes, cap. Ixi et alibi, ^DcX
hæc verba accipit in sensu formali, jadequo pro-
bat essentiam beatitudinis sitam esso in actu in-
tellectus, non voluntatis, puta in visione Dei. Sic
ergo exponit, q. d. Clarifica me, ut per hanc cla-
ritatem fideles in me consequantur vitam æter-
nam, quæ consistit in cognitione, id est visione
Dei, id est Patris et Filii.

Secundo, Cajclanus, Titclmannus et Jansenius
censent cognitionem hoc loco accipi, ut commu-
nis est cognitioni vite et patriæ; atque ideo non
dictum esse, ut videant te, quod Beatorum est,
sed « ut cognoscant te, » quod etiam convenit
viatoribus ; q. d. Ego daturus sum illis vitam
«ternam ; vita autem «terna hic inchoatur per
fidem, et postea consummabitur in visione : quare
sine fide assequi eam homines non possunt, ideo
peto ul me clarifices.

Tertio, et genuine, hæc verba ad litteram ex-

plicanda sunt in sensu non formali, sed causali g. d. « Hæc est vita æterna, » id est hæc est causa vitæ æternæ, vel hæc csl via ad vitam æternam; nimirum ul per fidem cognoscant homines, et credant te esse solum verum Deum cl Jesum Christum a te missum ad eorum salutem. Fides enim in Deum et Christum est rccla via ducens nos ad vitam æternam, juxta illud Joan, m : a Ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. » El cap. vi : « Qui credit in mc, habet vitam æternam. » Est metonymia, quia ponitur effectus pro causa, scilicet vita æterna pro fide. Similis csl Joan, vi : « Ego sum resurrectio et vita, d id est ego sum causa, vel auctor et effector resurrectionis cl vitæ. El cap. xu : « Scio, quia mandatum ejus vita æterna csl, » id est causa vitæ æternæ. Et I Joan, v : « Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra, n 7. d. Fides est causa victori® nostra. Ita Cyrillus, lib. XI, cap. XVI : « Radicem, inquit, atque originem æternæ vitæ fidem et vera pietatis virtutem esso affirmat. » Fides enim est quasi inchoatio visionis beatificæ, in qua vita æterna cl bcaliludo consistit : fides enim paril spem, spes charitatem, chapi-tas bona opera, quibus meremur vitam æternam.

Denique audi S. Augustinum lres hosco sensus complectentem et connccclentem : « Si cognitio Dei est vita æterna, tanto magis in vita æterna, quanto magis in hac cognitione proficimus ; erit autem hæc perfecta, quando nulla mors erit : summa Dei tunc clarificatio, quia summa gloria ; definitur autem gloria : Frequens de aliquo fama cum laude : quod si homo laudatur, cum famæ creditur ; quomodo Deus laudabitur, cum videbitur ? Beati qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt tc. »

Ut cognoscant te, solum Deum verum. — Ergo solus Pater est verus Deus, ergo Filius non est verus Deus, inferunt Ariani. Hic csl eorum Achilles. Respondent primo, S. Augustinus, *tract.* 105, Beda, S. Thomas cl alii hic, copulam *et* jungere Jesum Christum cum Deo Patre sub una deitate, q. d. « Ul cognoscant te solum Deum verum, et (piem misisti Jesum Christum ; n supple, el re-pete esse pariter solum Deum verum. Ratione id probai S. Hilarius, lib. IX *De Trinit.*, nam alioqui luce propositio esset hiulca, pendens et imperfecta : nam si de Patre credendum est cum solum verum Deum, de Jesu Christo nihil diceretur credendum, nisi inlciligamus illum etiam esse Deum verum, æque ac csl Pater. Sic ergo ordinanda est sententia : a Ul cognoscant le, et quem misisti Jesum Christum, » esse « solum verum Deum, » scilicet tam Filium quam Patrem esse Deum verum. Unde Patres ex hoc loco probant Chrisli divinitatem, ut S. Cyprianus, lib. I *Contra Judæos* ; S. Ambrosius, lib. V *De Fide*, cap. 11 ; S. Hilarius, lib. IX *De Trinit.*, in medio ; S. Basilus, lib. IV *Contra Eunom.*, in fine ; Chrysostomus, Cyrillus Theophylactus el aln.

Secundo, plenius respondent S. Chrysostomus, Cyrillus, læontius, Tolctus, Ribera et alii, vocem *exclusiva*^{TM} « solum » hic non *excludere* Filium et Spiritum Sanctum, sed tantum idola et falsos deos, qui aliam habent naturam et deitatem a vera deitate, quæ una est in S. Trinitate, ideoque eadem numero in Patre, Filio et Spiritu Sancto. Pro quo nota tð « solum » hic non esse subiectum, sed pradicatum ; non enim sensus est, 7. d. Ut cognoscant tc, o Pater, qui solus es Deus verus ; sed q. d. Ul cognoscant tc, qui es ille Deus, qui solus verus est Deus : qualis quoque est Filius et Spiritus Sanctus ; clarius hoo significatur in Græco : tvxqwóoxiaí ei tF* « XijBwð* Gtb », id est *ut cognoscant te, qui es solus verus Deus* ; et Syrus, *ut cognoscant tc esse Deum veritatis solum* ; et Arabicus, *ut cognoscant te esse Deum verum solum*. Idem innuit comma, quod Romani et Complutenses ponunt post tð *ut cognoscant te*. Nam Filium etiam esse Deum eatis insinuat, cum asserit in ejus æque ac Patris cognitione consistere vitam æternam. Vita enim æterna necessario consistit in summo bono et vero Deo, ul notat S. zkmbrosius, lib. V *De Fide*, cap. n. Christus ergo modesti® causa expresse non vocat se Deum, sed missum a Patre, hoc est Messiam et redemptorem mundi. Talis enim erat qua incarnatus et homo factus.

Hinc collige, ad salutem et vitam æternam requiri cognitionem, id est fidem, tum incarnationis Jesu Christi, tum Trinitatis ; nam Pater non potest plene cognosci sine Filio et Spiritu Sancto ; paternitas enim in Patre requirit spirationem Spiritus Sancti.

Et quem misisti Jesum Christum. — Nomen enim Messi®, sivo Christi, est *missus*, sive *mittendus*, ut supra dixi. Dices : Omittitur hic Spiritus Sanctus, ergo ille non est Deus, nipote in cujus cognitione cl visione non consistat bcaliludo nostra. Respondi **jam**, tð *solum* excludere duntaxat deos Gentium, (pii aliam habent naturam a Deo vero, non autem Spiritum Sanctum, qui habet eamdem.

Sed cur hic nominatur Filius duntaxat, non Cur hic Spiritus Sanctus ? Respondet *primo*, Euthymius : « Quia nondum tempus erat, ut de eo doceret ; doctui primum enim oportebat Filii cognitionem men- « a natibus discipulorum insinuari, deinde etiam illis ca revelari quæ sunt Spiritus Sancti. » Sed obstat quod **jam** Christus discipulis promiserat Spiritum Sanctum multaquo de eo dixerat.

Secundo, Ribera id censet fieri propter auctoritatem originis ; quaro sicut Filius omnia tribuero solet Patri, quia ab eo procedit, ita nunc cognitioni Patris et Filii tribuitur vita æterna ; et licet subintelligatur etiam Spiritus Sanctus, non tamen nominatur, quia Pater et Filius sunt principium ejus, ipse vero nullius person® divinæ principium est, sed a Patre et Filio habet quidquid habet, quomodo explicui cap. xv, in iUis verbis : a Qui a Patre procedit. »

Jn/ io, planius dicas Christum hie non meminisse Spiritus Sancti, quia totus erat in inculcanda fide sui ipsius, ut scilicet ipse crederetur esso verus Deus Deique Filius et homo. Hoc enim tunc maximo erat inculcandum, tum quia novum ei difficile erat creditu, tum quia hoc erat basis reliquorum credendorum, tum quia hoc credito credebatur ei Spiritus Sanctus : hunc enim a se procedere et a se mittendum jam dixerat Christus. intelligitur ergo hic Spiritus Sanctus, quia, ul ait S. Augustinus, ipse ead Spiritus Patris et Filii, tanquam charitas consubstantialis amborum.

Vtn 4. 4. Ego tibi clarificavi (græce id est ut Syrus et Arabicus, *glorificavi*) supra terram : orus consummavi (Syrus *absolvi*) quod dedisti mihi ut faciam, — *q. d.* Opus prædicationis et redemptionis, ad quod me quasi legatum tuum misisti in mundum, jam jam post paucas horas passionis et mortis nicas consummabo, finiam et absolvam prædicationem Evangelii! per omnes Gentes ex decreto tuo commissurus Apostolis. Audi S. Augustinum : Clarificavi tibi his, quos dedisti mihi, cognitum te faciens. Clarificatur Reus, eum annuntiatus hominibus innotescit et per fidem credentibus prædicatur. Nam, ut ait S. Chrysostomus, in cælo jam glorificatus fuerat et ab angelis adoratus; de ea ergo gloria loquitur, quæ ad culturam hominum perlinet.

Vet.5. b. Et (id est *idcirco*, quia scilicet jam opus legationis meæ consummavi, ac me amore lui humiliavi et abjeci me usque ad mortem crucis) **IKWC CLARIFICA ME TU, PATER, APUD TEMETIPSUM,** claritate, quam habui, priusquam **MLNDUS ESSET,** apud te. — S. Augustinus, et ex eo S. Thomas, accipit claritatem quam Christus ut homo habuit ab æterno, non actu, sed in decreto et predcsliatione Dei. Petit, inquit, ul, quam habuit claritatem in predestinaliono, habeat perfectione ei redditione, scilicet in dextera Patris ; videbat enim glorificationis predestinate tempus advenisse. Sic et Suarez : Clarifica, inquit, me gloria resurrectionis, ad quam ante mundum me predestinasti.

Simplicius alii accipiunt de claritate, id est gloria divinitatis, quam Christus ab æterno habuit apud Patrem ut Filius, sedendo ad dexteram ipsius, hoc est, ipsi in dignitate et gloria par et æqualis, utpote Deus verus de Deo vero. Sensus ergo est, *q. d.* a Clarifica, o id est glorifica me, Pater, claritate et gloria illa quam habui apud te ab æterno ; hoc est fac, o Pater, ul moriturus mox resurgam et ascudam in cælum sedeamque ad dexteram luam quasi Filius luus, itaque glorificer et ab hominibus agnoscar non tantum esso homo, sed et Deus ; quod scilicet ob divinam naturam humanitati conjunctam, humanitas mea gloriosissimo evecta sit ad dexteram tuam, sicque divina natura humanitati meæ sibi conjuncte suam divinitatis gloriam, quam habuit ab

æterno, communicarit. Petit ergo divinitatem in humanitate sua latentem agnosci, itaque utramque clarificari et glorificari. « Clarifica » igitur me tu, Pater, «apud temetipsum,n scilicet assumendo me ad te, ut ad dexteram tuam sedeam, inquit Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, S. Thomas; « claritato quam habui apud te, » *q. d.* Colloca me ad dexteram tuam, ut omnes intelligant me habere cara claritatem, quam revera ab æterno habui apud te, scilicet me esse Filium tuum naturalem æqualem tibi. Ita Cyrillus et Hilarius, lib. Ili *Dc Trinit.*; ita quoque S. Augustinus, Leontius, Tolctus, Ribera, Jansenius, Maldonatus et alii hic.

Triplex ergo hic claritas Christi significatur et T iplex involvitur. Prima est, claritas increata et infinita, puta gloria divinitatis et filiationis divinæ, quod u. scilicet ipse vere sit Deus Deique Filius; hanc enim gloriam habuit apud Patrem ante mundi creationem. Secunda est claritas creata ei finita, puta gloria humanitatis, quam ipsa nacia est in resurrectione ejusque dotibus gloriosis, ac mox in ascensu ad cadum et sessionem ad dexteram Dei : Christus enim non tantum qua Deus, sed et qua homo, post ascensum in cælum sedet ad dexteram Dei, uti fuse explicui, *Coloss. m, I.* Hæc autem secunda claritas Christi ostendit primam; ex eo enim quod Christus, qua homo, ascendens ad cælum sedet ad dexteram Dei, innotuit Christum esse Deum Deique Filium, ac ut talem sedere ad dexteram Dei, id est illi divinitate, gloria et adoratione esse parem et æqualem. Sensus ergo est, *q. d.* Fac, o Pater, ut claritatem, id est gloriam quam habui, qua Deus, ante mundum, nunc habeam ei participem ut homo, id est fac ut ego, qui ab æterno, qua Deus, sedi ad dexteram tuam, nunc ad eandem sedeam ul homo. Hoc enim significat ii apud temetipsum,» scilicet in tempore, post ascensum in cælum. Tertia claritas est, qua utraque claritas jam dicta manifestata est Apostolis cæterisque fidelibus. Nam cum hi viderunt Christum gloriose in cælum scandere, angelos illi applaudere, ac Christum o cælo mittere Spiritum Sanctum cum opcaliono tot signorum et miraculorum, quibus ipsi ad Christum converterunt totum orbem ; ex his omnibus, inquam, cognoverunt ipsi Christum non fuisse merum hominem, sed ei Deum Deique Filium, ac ut talem sedero ad dexteram Dei in summa majestate et gloria, idquo per omnes gentes prædicarunt.

Petit ergo Christus primam suam claritatem et gloriam patefieri per secundam, scilicet per ascensum humanitatis in cælum ; et secundam per tertiam, scilicet, ut secunda manifestetur Apostolis cæterisque fidelibus. Summa postulat Christum, ut divinitas velut margarita abscondita in luto et testa humanitatis et passionis suæ, illa per mortem diffracta emicet, et radios suæ gloriæ ubique diffundat : sicut sol nube velatus, dum

illam suo fulgore diffringit et dissipat radio^{que} suos coruscos quaquaversum spargit; tumque Christi claritas, id est gloria ejus, loto orbe splendescet. Hoc autem factum est in Christi resurrectione, ascensu in cœlum, missione Spiritus Sancti, conversione Gentium. Hinc S. Chrysostomus per « claritatem » accipit passionem.

Audi S. Chrysostomum alloquenlem : « Quid dicis? Ad crucem cum latronibus ac prædonibus ducendus maledictorumque necem subiturus, deinde et conspuendus, et virgis percutiendus es atque alapis, et ista vocas gloriam? Clique, inquit; nam pro dilectis ista patiar, etc.; si gloria illi non in patrio throno, sed in contumelia reputata est, mullo magis mihi istud pro gloria ducendum est. » Et paulo ante : « Si Christus, ait, tanti non duxit esse in gloria, quanti quod mei gratia crucem subiret; quid, quæso, illius nomine ferre non debeo?»

Nola : t » « apud temetipsum » et « apud te. » *Primo*, idem est quod *a te*; deitatem enim suam omnemque gloriam accipit Filius a Patre. *Secundo*, idem est quod coram *te*; nam, licet nullus esset angelus vel homo Christum glorificans, ipse tamen coram Patre haberet infinitam laudem et gloriam; hac enim Pater laudat et glorificat Filium, ac vicissim Filius Patrem. Idem dico de Spiritu Sancto. Hoc est, quod ad finem singulorum Psalmorum canimus : « Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto : Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. » *q. d.* Opto Deo Patri, et Filio, et Spiritui Sancto gloriam immensam et divinam, qualem habuit a principio, id est ab æterno, et nunc habet et habebit in perpetuum, quas est gloria, qua una persona divina caderas sibi socias immensa laude glorificat et vicissim eadem ab illis glorificatur. Pater enim immense glorificat Filium et Spiritum Sanctum, et hi vicissim tam Patrem, quam se invicem immense glorificant. *Tertio*, -A « apud temetipsum » proprie idem est quod « apud te; » scilicet qua Deus sedens in throno divinitatis ad dexteram tuam, quasi tibi lacuou, par et æqualis, juxta illud cap. i, vers. 1 : « Et Verbum erat apud Deum, » vide ibi dicta; qua homo vero supra omnes angelos et creaturas elevatus, proxime assidens Deo.

Perperam ergo nonnulli heretici, teste S. Augustino, *tract.* 103, hanc clarificationem sic factam opinantur, ut humanitas in cœlo conversa sit in divinitatem; hoc enim est impossibile, et sic non glorificaretur humanitas Christi, quæ passa est, nipote quæ amplius non est, cum sit conversa in divinitatem, sed sola divinitas. Participavit ergo humanitas gloriam divinitatis præ omnibus beatis angelis et hominibus, nipote sibi hypostatico unitæ, perinde ac aer participat lumen solis, et Beati participant gloriam Dei. Ita S. Chrysostomus, Cyrillus, Hilarius, Ambrosius et Athanasius scribentes contra Arianos

Nec mireris id nonnullos sensisse de Christo; nam idem senserunt de Beatis omnibus, scilicet illos in cœlo revera transformandos in Deum, exco quod ait Apostolus I *Corinth*, xv, 28 : « Ut sit Deus omnia in omnibus. » Fuit hic error Contemplativorum, sed fanaticorum, ut ibi dixi.

6. Manifestavi nomen tuum hominibus, quos Vt n. •• dedisti Mini de mundo. — Explicat ? » « ego te clarificavi, opus consummavi, » per « manifestavi nomen tuum hominibus. » Hoc enim erat opus dii a Patre commissum : ita Chrysostomus. « Nomen tuum, » non quo Deus, sed quo Pater es et vocaris, quodque me Filium generaris tibi consubstantialem, ait Cyrillus. Audi Interlinearen) : « Nomen tuum. non quo diceris Deus, quod erat notum Judæis, sed quo diceris Pater meus, quod sine Filio non noscitur. » Et S. Augustinus : « Nam quod Deus dicitur, nec Gentibus incognitum : in hoc quod fecit mundum, notus in omnibus Deus; in hoc quod non cum diis falsis colendus, notus in Judæa Deus; in hoc quod Pater Christi, nunc per Christum manifestatus. » Et Chrysostomus : « Se Filium Dei Patris manifestaverat jam et verbis et rebus. »

Quos dedisti mihi de mundo. — Quos scilicet « dedisti mihi » per vocationem et gratiam, non tantum sufficientem, sed et efficacem; sive, quos « dedisti mihi » perfecte et complete, nimirum tam quantum est ex parte tua, vocando eos per gratiam prævenientem, libero eorum arbitrio congruentem, quæ actu persuaderet eis tui fidem, amorem et sequelam; quam, quantum est ex parte ipsorum, qui a te sic vocati, per gratiam tuam sponte sua vocationi tuæ obsecuti sunt tibi que obedierunt, ut se mihi et meæ fidei darent, itaque se separarent de mundo, id est de numero infidelium et peccatorum, mundi cupedias et vanitates captantium. Hinc S. Crecilia dicebat « se nullam velle habere amicitiam cum mundo. »

Loquitur proprie de Apostolis cæterisque suis discipulis; atque hac phrasi significat primo, suum dominium et potestatem, quam ut homo habebat, in discipulos creterosque homines a divinitate manare et derivari; secundo, Deum Patrem gratia sua eos prevenisse, ac movisse ad Christi fidem et sequelam; *tertio*, Patrem eos separasse a mundo, ac tradidisse Christo, ut per eum salvarentur; *quarto*, se habere voluntatem humanam cum Patris voluntate conformem illique per omnia subditam; *quinto*, Deum Patrem elegisse eos quos volebat Christo tradere in Apostolos et discipulos, illosque Christo proposuisse, ac Christum Patri obsequentem eos acceptasse.

Tui erant, et mihi eos dedisti : et sermonem tuum servaverunt. — Christus valedicturus Apostolis, eis benedicit et omnia bona a Deo apprecatur. Hic ergo per orationem eos Deo commendare incipit, ac rationem addit, dicens : « Tui sunt, » etc., quia nimirum ab æterno eos amasti, elegisti tibi que ascivisti, ut o numero mundano-

ruin per gratiam tuam separarentur et salvarentur, scilicet, adduxisti eos ad me, nt in me crederent meumque sermonem, id est meam doctrinam et legem servarent, itaque gloriam æternam, ad quam eos elegisti, consequerentur; nam, ut dixit cap. vi : « Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, taxent eum. » Qui ergo tui sunt, hoc est, a te dilecti cl electi, cura, conserva, protege eos ut tuos : hoc oro, quia sicut tui sunt, sic mei quoque sunt ; tu cnim « mihi eos dedisti : » tuos igitur æque ac meos ama, governa et rectis viis dirigo in vitam æternam.

7. Nunc cognoverunt, qua omnia qu.® dedisti Mini, ábs te sunt, — scilicet quod omnia mea dicta et facta, non a me, sed a te primitus sint profecta, idcoque meam doctrinam et legem mihi a te esse datam et dictatam (1).

V«r». 8. fi. QUA VERBA, QU.B DEDISTI BIIMI, DEDI EIS :

ET ipsi ACcr.PEnu.vr, et cognoverunt vehe quia a te exivi (a te processi et genitus sum quasi filius, ut dixi cap. svi, vers. 30), et crediderunt quia tu me misisti. — q. d. Cura cos, quia ego cos curavi et docui, ipsique me et meam doctrinam ultro acceptarunt ac crediderunt me esse tuum Filium a te missum in mundum ad ejus salutem, scilicet me esse Messiam, sive Christum salvatorem mundi.

v-!*. ». 9. Eco rno Éis ñoco (ut eos conserves, et

crescere facias in lui meique cognitione et amore) :

NON PRO MUNDO HOCO, SED PRO IUS QUOS DEDISTI mihi, quia t u sunt. — Hinc hæretici dicti Præ-

pro ini» destinabam tempore^AiigustiniJabutentes scriptis

, 'S. Augustini *De Prædestinatione et gratia*), doc-

j. : cuerunt Christum pro solis prædestinatis orasse,

dâUffiWc natum et passum esse : quare prædestinatis nil

Chi lai. obesse, quæcumque committant scolerà, ac

reprobis nil prodesse bona opera quæcumque

faciant. Hæc hæresis hisce sæculis renovata csl a

Joanno Hus et Martino Luthero. Ita Prateohis, ex

Sigberto, in *Calai. hæret.*

Verum S. Scriptura docet Christum natum et passum esse pro omnibus hominibus, etiam reprobis, aut potius ob sua scelera reprobatis vel reprobandis, ut patet *Luc.* xxui, 34 ; ll *ad Cor.* v, li el 15; *Joan.* I, 9; l *Timoth.* n, 4, ubi dicitur : u Qui (Deus) vult omnes salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, » scilicet per Christum : quia Christus, quantum est ex parte sua, providet omnibus hominibus do mediis necessariis ad salutem ; instituit enim Sacramenta pro omnibus, Apostolos misit ad omnes gentes, doctrinam et gratiam suam offert omnibus. Sufficienter ergo ex parte sua egit, ut omnes salvarentur. Peculiariter tamen hic orat pro suis fidelibus, oratione efficaci, ut Deus eos in fide et gralia data custodiat. Ita S. Augustinus, qui el

(i) Videtur idem per idem dicere ; sed sensus est : qua eoi docui. Pro eo autem quod diceret qua docui, modeste ad hoacrem Patria ait, ç», puAi *deduti docenda*

alibi ait : « Non pro mundo rogo, n hoc est, inquit, pro his qui in finem vitæ permansuri sunt *mundus*, id est infideles et impii.

Secundo, et melius ac præcisius, Christus hic orat tantum pro suis Apostolis et discipulis (quia cis hac oratione benedicens valedicit), ut conserventur a Deo Patre in fide, gratia et concordia, in qua jam erant. Id patet ex vers. ll cl 20, ubi, post orationem factam pro Apostolis, orat pro cæteris fidelibus per eorum prædicationem credituris. Ergo pro cis hic non oravit. Porro, « pro mundo, » id est mundi amatoribus et incredulis : quia et crucifixoribus suis oravit Christus alibi, præsertim in cruce, ut seso converterent, pœnitentiam agerent, itaque veniam, gratiam et salutem consequerentur, dicens : a Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt, » *Luc.* cap. xxui, vers. 34; cujus orationis vi, multi ex eis paulo post, praedicantoS. Petro, conversi sunt, ut patet *Act.* n. Hic tamen pro cis non oravit (nec enim omnia omnibus, neque semper el ubique postulanda sunt) ; sed tantum pro Apostolis, quia cis hic valedicit, et orando benedicit, ut dixi : Apostoli enim erant futuri propagatores Evangelii! et principes Ecclesiæ (1).

10. Er MBA OMNIA TUA SUNT, ET TUA MEA SUNT : Vers. fñ.

et clarificatus sum in eis. — Probat quod dixit :

a quia tui sunt, n et a to mihi dati; nam « mea omnia tua sunt, et tua mea sunt, » q. d. Abiturus tibi, o Pater, commendo meos discipulos, quasi filios, quia lui sunt, a te electi invitam æternam, et meæ fidei commissi et dati alo; tui, inquam, sunt adhuc, licet mihi dati sint, quia omnia mea tua sunt; et licet dixerim a te mihi datos esse, semper quoque mei fuerunt, quia omnia quæ tu habes, mea sunt propter essentia» unitatem. Ita Cyrillus et Chrysostomus.

Et clarificatus sum in eis. — Quia ipsi in me credunt, me amant, colunt, adorant, deprædicant, quasi Messiam et Dei Filium. Ita Cyrillus et Chrysostomus. Moraliter, disce hic Deum et Christum glorificari in nobis cum bene agimus, ac præsertim cum ejus fidem prædicamus, et infideles vel impios ad cum convertimus.

Aliter S. Augustinus, *tract.* 107, qui praeteritum accipit pro futuro ob ejus certitudinem, q. d. Oro pro Apostolis, quia per ipsos glorificandus sum in orbe, cum ipsi a morte mea ineam divinitatem ubique Gentium prædicabunt.

(1) a Deprecatus csl quidem Christus etiam pro malis hominibus, *Lue.* xxui, 34, etc., et infra, vera. 21, optat ut ipse etiam mundus ad venialis cognitionem adducatur. Sed rei natura non patiebatur ul eodem sensu procaretur pro malis, quo pro suis precabatur. Verum quo sensu nunc pro suis tantum preces faciat, intelligitur o verbis quæ statim h. l. addita sunt, *quia tui sunt*, tibi dediti. Oravit pro mundo, ut resipisceret et veniam acciperet peccatorum. Sed quæ nunc orat de protectione paterna, dc Spiritu, de concordia, non nisi ad credentes perlinent, quippe qui, quanti Patrem facerent, rcipsa jam osVmdertut » lti*c \pp tvuniuHtru%

vñ« h. 11. E. jam non sum in MUNDO (id est mox non ero in vita et terra hac, quia post paucas horas occidar), et m in mundo sunt, rr (id est *quia*) ego ad te venio. — *q. d.* Ego ah illis abeo et ad te redeo: ipsi autem manent in mundo, ut meum tuumque Evangelium toto orbe prtedicent, ideoque diaboli, .eque ne Judæorum et Gentium odiis, persecutionibus et mille periculis exponantur: tu ergo, o Pater, cos custodi: nec enim est alius me absente, qui cos luatur.

Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos **DEDISTI Mini: UT SINT** unum, **SICUT** et nos. — Patri dat cpilhelum sancti, quia agit de sanctitate, ptilque ul Pater sanclus Apostolos in sanctitate conservet et promoveat. Sic vers. 25 ait: « Pater juste, mundus te non cognovit, » *q. d.* Justus es, qui injusto et superbo mundo mysteria meae humilitatis et redemptionis abscondis. Sic Deus Paulum in tribulatione consolans, ab eo vocatur « Pater misericordiarum, Deus totius consolationis, » 11 Cor. i. Idem vero Davidem in prælio roborans et victorem faciens, sic ab eodem compellatur: « Diligam te, fortitudo mea: Dominus firmamentum meum et refugium meum, o

Serva eos in nomine tuo, — id est tua virtute, tuo auxilio, tua omnipotentia, ut semper in me, incoque ac tuo amore et cultu persistent. Hinc patet Apostolos post adventum Spiritus Sancti non amisisse Dei gratiam, nec peccasse mortaliter, quia hoc hic orat Christus, cujus oratio, utpolo ardens et efficax, a Patre fuit exaudita. Ita Hibera (1).

Ut sint unum sicut et nos, — scilicet consensu, voluntate et spiritu, sicut nos unum sumus natura et eadem essentia divinitatis, ut scilicet uno charitatis spiritu conjuncti, semper me sequantur, nec inter se discordia dividantur; sed habeant unitatem spiritus per concordiam, quam nos habemus per eandem essentiam. Ila S. Augustinus et S. Ambrosius, lib. IV *De Fido*, cap. n. Undo notat S. Cyrillus hic et S. Athanasius, serm. 4 *Contra Arian.*, io *sicut* similitudinem quamdam et imitationem significaro, non identitatem, *q. d.* Ut imitentur nostram unitatem per consensum animorum, quam nos habemus per eandem numero essentiam et voluntatem.

Nota: S. Cyrillus et S. Hilarius, lib. VI *De*

(1) Pro *quot dedisti mihi*, «5; ίίVoxί; jxcī, in plurimis oplimm not i* codicibus estai ζ *ίiSoxác* act, quam lectionem utpolo difficiliorem, plunumquoad. auctoritate munitam, Griesbachius, Matlhiciuscl 11.11mius in ordinem receperunt; monentquo pronomem ζ referendum osso ad vocem ζrepa, *nomen*, ita ut ζ positum sit pro 5 *per attractionem'*cx notissima apud Grecos loquendi ratione, qua sequens *relativum* casum *subjecti* procedentis imitetur, licet *verbum* quod sequitur aliurn casum poscat. Sensus autem totius h. 1. hic esset: *conserva eos in professione nominis tui*, in ea de te cogmtiono, *quam a te acceptam discipulis meis tradidi*.

Trinit., ñ aut sint unum, » referunt ad S. Synaxim, puta ad Eucharistiam, quasi optet Christus, ut Apostoli per sumptionem corporis sui in Eucharistia fiant unum et scum et inter se, idque vere, corporaliter et substantialiter, sicut ipso vere cum Patre unum est substantialiter. Sicut enim Pater unitur Filio in eadem essentia divinitatis; sic Apostoli et fideles omnes uniuntur sibi invicem in eadem substantia humanitatis et divinitatis Christi, quam sumunt in Eucharistia.

12. Cum essem cum eis, servabam Ens in nomine tuo, — id est tua auctoritate, tua potestate, tua virtute, tuis auspiciis, quasi tuus ad cos legatus. Ita Cyrillus. Ipsi enim cognoscentes me a te missum, libenter et fortiter mihi adhæserunt, scientes se per me adhærecere Deo ab coque benedici et protegi: quos enim custodit Filius, hos custodit et Pater. Alii, a in nomine tuo, » hoc est, inquiunt, propter nomen tuum, scilicet propter te tuamque immensam bonitatem.

Quos DEDISTI Mini, CUSTODIVI: ET NEMO EX EIS PERIIT, NISI FILIUS PERDITIONIS, — puta JudûS, J' ' ' d' ob sua scelera furti et prodicionis, perditioni et gehennæ destinatus. Nomen enim *filius*, cum jungitur genitivo pœnæ vel præmii, idem est quod dignus, vel reus et destinatus: sic *filius mortis* vel gehennæ, est reus mortis et gehennæ.

Hinc patet, Christum pro Juda hic non orasse: illum enim excipit, quasi jam sua culpa perditum et alienatum, tam a se et sua familia, quam ab Apostolorum coetu et consortio. Jam enim ab ea recesserat, ut Christum Judæis proderet, *q. d.* Judas non erat ex eis qui erant tui, et a te electi mihi que a te dati; sed ipso sua avaritia se perdidit, dum me prodidit, ideoque a mo in numerum reproborum transiit.

Ut Scriptura impleatur. — Ti *ut* non finem intentum, sed effectum et consecutionem significat, *q. d.* Atque ita facium est ut impleretur Scriptura, quæ mentiri nequit, dum, *Psal.* cvm, Judie perditionem describit, dicens inter alia: a Dum judicatur, exeat condemnatus, et episcopatum (Apostolatum) ejus accipiat alter, » scilicet Matthias. Hunc enim Psalmum ad litteram de Juda explicat S. Petrus, *Act.* i, 20.

13. Nunc autem ad te venio (id est mox per mortem et resurrectionem ad te redibo et ascendam): et ilec loquor in mundo, ut habeant **GAUDII MEUM IMPLETUM IN SEMETIPSIS.** — SyrUS et Arabicus, *ut sit gaudium meum plenum in cis.* « Gaudium meum, » quod scilicet ego habeo, vel quod ego eis communicavi et dedi, *q. d.* Hæc dico de mea resurrectione et ascensu in cælum redituque ad Patrem, ul Apostoli mei de tantis bonis mecum plene gaudeant sperentque se mox a me in cælum ad eandem gloriam meam foro recipiendos. Vide dicta cap. xv, vers. 11.

**.

50U.

Aliter S. Augustinus : Quod sit hoc gaudium , inquit, supra expressit dicens : a Ut sint unum, sicut et nos unum sumus; » linee est paxel béatitude futuri sæculi (t).

Vⁿ. 15. jVox ROGO UT TOLLAS EOS DE MUNDO, SED UT
Ve* l• sravzs EOS A MALO. 16. De mundo nox sunt , sicut
FT EGO NON SIM DE MUNDO. — a Ut COS serves a malo : » *primo*, etilpæ, quæ sola verum est malum ; *secundo*, poena*, *q. d.* Ut eos serves in quavis tribulatione cl adversitate, ita ut vel ab ea illos protegas, vel in illa roboret, ut illam gloriose tolerant et superent ; *tertio*, a a malo, n id est n diabolo ejusque insidiis et tentationibus : græco enim est articulus, û rcü new,;».

De mundo non sunt . — Illoc repetii : paulo ante enim hoc dixit, ut daret causam cur mundus eos odisset, quia scilicet illi moribus, affectibus et vita erant dissimiles, imo contrarii ; hic vero id repetit, ut ostendat cur Paler eos cordi et curai habere servareque debeat, quia scilicet ipsi mundo relicto, Dei Christique cultui et curæ so totos tradiderunt. Unde subdit :

Ven. i;. |7. Sanctifica eos in veritate—Ti «sanctifica» non actum inchoatum (quia jam Apostoli erant sancti sumpserantque paulo ante S. Synaxim), sed proficientem et perfectum significat, juxta illud *Apec. XXI* : « Qui sanctus est, sanctificetur adhuc,» *q. d.* Confirma, promovo el perface eos in sanctitate, sive per Spiritum Sanctum in Pentecoste veritatem Evangelicam perfectam eis infundo , ut tam interna quam externa sapientia et sanctitate repleantur; itaque tam vita quam verbo veri sint orbis doctores, sacerdotes et Ecclesiarum principes, qui suam sanctitatem, quasi ignem divinum omnibus aillent et aspirent. Unde sequitur) *Sermo tuus veritas est.* — Id est doctrina tua per me eis tradita veritas est, *q. d.* Non Moses, non Philosophi, sed sermo tuus hanc veritatem Evangelicam docet. Mosis ergo et Judæorum sanctitas fuit cœremonialis et umbratica; philosophorum vel ficta, vel moralis cl naturalis; Christi vero supernaluralis, cœlestis et divina. Alii ,

• sanctifica eos in veritate,» hoc est, inquit, sanctifica eos vere, id est integre el perfecte, quam Apostolus vocat « sanctitatem veritatis, » id est veram, sinceram, integram, *Ephes. iv, 24.* Integra cnira magnaue sanctitas requiritur in Apostoload prædicandum assidue, ad resistendum tyrannis, ad laborandum nocte et die, ad mortem et martyrium subeundum. Vide II *Cor.*, cap. xi.

Secundo, sic exponi potest : « sanctifica eos in

(1) Vel : quamdlu ia terra futi, ego discipulos servavi, vers, tñ; nunc autem cos jamjam relicturus, hæc de tutela tua el de auxilio iis dando ad 11 precatus sum in mundo, id et, eliminum inter illos versatus, ul gnidio (Apostolorum de Christo; non, ut ahi volunt, Christi de Ap> stolis, perpetuo scii, illi adhæcotibus) ir. il est, ex me percej v> (tum ob rneutn iu cœlum tngmram, tum ob auxilia qua ptr mo impetrabunt) ruantur.

veritate, » id est sanctifica eos in me qui sum « via, veritas et vita, » cap. xiv, vers. 16, *q. d.* Eae cos me® bonitatis et sanctitatis participes. Ita S. Augustinus, *tract.* 108; Cyrillus, Rupertus, S. Thomas.

Posset *tertio*, cum Maldonnto, rò « sanctifica eos in veritate, » exponi, *q. d.* Eos uti saucios ministros et præcones Evangelii! segregare, designare cl consecrare ; sed « in veritate, » non in umbris, uti olim Aaron cum suis filiis, *Levit. ix*, umbratice et typice sanctificatus est, id csl consecratus sacerdos et pontifex. Unde Chrysostomus, a sanctifica eos in veritate, » hoc est, inquit, segregare eos sermoni et prædicationi. Sic Jeremías, cap. i, vers, t», dicitur in utero sanctificatus, id est designatus et quasi consecratus propheta.

Posset *quarto*, ñ « sanctifica eos in veritate, » sic accipi, *q. d.* Eae eos sanctas victimas, ut per martyrium tibi sanctificentur et immolentur. Decet enim Apostolos fieri martyres, ut sanctitatem doctrinæ suæ sanctitate martyrii sui confirmet et obsignent. Unde et do facto omnes Apostoli fuere martyres, instar Christi, qui vers. 19, ait : « Pro eis ego sanctifico, » id csl ollero et immolo meipsum. Sic enim in Levitico passim victim® dicuntur sanctificari, cum Deo immolantur, de quo rursus vers. 19 (1).

Nota : Christus ut homo triplicem habuit sane- TiipH titatein, quam Apostolis et fidelibus communicavit. *Prima* fuit infusa, scilicet gratia, charitas c®- m no- teræque virtutes, animæ Christi a Deo in primo conceptionis ejus instanti inditæ, uti nobis Deus *■ easdem per Christi merita infundit. *Secunda* fuit sanctitas divina; qua nimirum deitas ipsa sanctissima est, et fons omnis sanctitatis hominum et angelorum : hanc enim habuit Christus ut homo per communicationem idiomatum ; per hanc enim attributa Deitatis, inter qu® unum est sanctitas , vere attribuuntur Christo homini, utpole qui in eadem persona Verbi cum Deitate subsisti*. *Tertia*, sanctitas Christi hominis, præcise facta est per ipsam ejus unionem hypostaticam cum Verbo ; per hanc enim præcise humanitas Christi sanctificata fuit ellectaque sanctissima : nam, etiamsi Christus ul homo nullam habuisset gratiam infusam, ipsa tamen ejus unio hypostatica cum Verbo sumina erat ejus sanctificatio et sanctitas. Hinc humanitas Christi, quia Verbo unita, peccare non poterat eratque plane impeccabilis , Deo gratissima el acceptissima, imo Christus ul homo erat Dei Eilius, non adoptivus ut nos, sed proprius et naturalis.

Sermo tuus veritas est. — *q. d.* Evangelium

(1) Clarius et simplicius, Christus hic precatur ut Pater discipulis, operis Magistri conliuuatoribus, det veritatis divine perfectam cognitionem. Utitur verbo *sanctiflaire*, vi majore, ul simul natura, çonditio et effectu.' hujus *veniat* accuratius denotentur, tanquam C Deo *sail', to* ernanatæ, per quam *sanetipcati* illi prodeant doctor's.

quod a te acceptum ppredico, non est umbra, uti fuit lex vetus, sed in spiritu et veritate consistit, uti dixit cap. iv, 24. Vide dicta cap. xv, 3, ad illa : a Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.» Nam, ut dictum est cap. i, 17 : a Lex per Moſen data est; gratia et veritas per Jesum Christum facta est. »

Qu»t.u Moraliter : disco hic quam sanctus esse debeat
*ek ?(v Christianus, praesertim Religiosus et Apostólicas,

Uiui qui alios sanctificare cupit; nimirum, ut sit similis Apostolis, imo Christo, eorumque mores et actus eantissimos imitari satagat. Vide Nyssenum, tract. Quid nomen Christiani exigit : a Christianismus, inquit, est imitatio divinae naturae, n Christianus enim sanctitatem Dei et Christi imitali debet quam maxime potest, ut Christus in ejus sermone, habitu et operatione jugiter resplendeat, ut qui eum videt vel audit, Christum se videre et audire existimet. Hoc est quod Deus sancit *Levit*, xx, 26 : « Erilis mihi sancti, quia sanctus sum ego Dominus, et separavi vos decreleris populis, ut essetis mei. n Sanctitas ergo est aversio a mundo, et conversio unioque cum Deo et Christo. Quocirca Apostoli magis sua sanctitate et charitate ardente, quam ppredicatione converterunt orbem; imo ideo ore tonabant, quia vita fulgurabant, juxta id quod de S. Basilio ait Nazianzus : « Oratio ejus erat tonitru, quia vita erat fulgur. » Hac de causa Christus Apostolis hic non sapientiam, ut Salomon, sed sanctitatem a Deo cflagitat. Vide ideam S. Pauli, sive viri Apostolici, quam praetixi Actibus Apostolorum. Vere S. Gregorius, lib. VI in lib. I Reg., cap. in : « Sanctificatio corporis, inquit, pudicitia est; sanctificatio mentis charitas et humilitas. »

Ven. is. 18. Sicut tu ne misisti in muxdum, et ego misi eos in iuxdum. — Est nova ratio cur Christus Apostolos Patri commendet, ut eos servare et sanctificare debeat, q. d. Sicut tu me misisti in mundum, ut eum peccatis perditum reparem et sanctificem; sic et ego Apostolos mitto per omnes gentes, ut illas sanctificent. Quare indigent magna sanctitate, tum ne illarum illecebris capiantur, vel persecutionibus prosternantur, tum ut illas vitiis plane depravatas sanctificent. Quare par es, o Pater, ut eos in dies magis et magis sanctifices, uti ipsi alios plurimos sanctificare valeant.

Veri. 19. Er PRO EIS EGO SANCTIFICO ME IPSUM : UT SINT
S<,"uMT tT „SI SANCTI*icati i lx M. iui Aii:—/ i imo, S. Augustinus, tō u sanctifico » proprie accipit, q. d. Ego, qua Filius Dei, sanctifico hominem a me assumptum, ut per eum sanctificem Apostolos. Audi S. Augustinum : « Quando Verbum caro facium est, tunc sanctificavit se in se, id est hominem se in Verbo se, quia unus Christus Verbum et homo; propter sua vero membra dicit : El pro eis ego sanctifico nicipsum, hoc est ipsos in me, quoniam in me etiam ipsi sunt et ego. Et sint et ipsi sanctificati in veritate. Quid n1, El ipsi, nisi quem-

admodum ego, et in veritate, quod sum ego?»

Secundo et genuine, « sanctifico » id est in sane- s«uoJo. tam hostiam me tibi offero et immolo, hoc est post paucas horas offeram et immolabo in cruce, ut per illam ipsi «sint sanctificati in veritate,» id est ut ipsi per sermonem tuum, qui veritas est et non umbra, sanctificentur, et vere tui sint tibi- que se dedident ad labores Apostólicos, ut ad te omnes gentes convertant, ideoque pro te omnes persecutiones, aerumnas et afflictiones invicto animo sustineant ipsamque mortem et martyrium subeant, tanquam se tibi, reque ac ego, sanctificantes, id est offerentes et immolantes. Ita S. Chrysostomus, *hom.* 81, et fuse Cyrillus, Rupertus, et S. Thomas, Jansenius, Maldonatus, Toletus, Ribera et alii (I).

20. Nox rno ris autem rogo tantum, sed et pro Ven.w.

EIS, QUI CREPITURI SONT PER VERBUM EORUM 15 ME.— Hucusque oravit Christus pro Apostolis, sub quibus creteros a se immediate conversos, ut 72 discipulos intelligit : nunc orat pro creteris fidelibus, qui per eorum praedicationem successive quovis saeculo, usque ad finem mundi in eum credituri sunt. Orat ergo pro tota Ecclesia et pro omnibus Christianis quavis reate futuris. Horum enim ipse est Pater et Patriarcha. Rex et Princeps Pontifex et Hierarcha. Hos omnes et singulos, ergo Christus ut homo (nam ut homo hic pro eis orat) distincte et perfecte, perinde ac si exlissent et presentes fuissent, videbat in essentia divina, ait Toletus, aut potius per scientiam infusam : hrec enim Christi hominis erat, quatenus ipse erat viator; cum visio essentiae divinae foret ipsius, non qua viator, sed qua beatus erat: ita Suarez. Videbat ergo in ea meet te, et quemlibet alium fidelem post mille annos nascilurum, ac pro omnibus et singulis Deum rogabat atque gratiam cuique propriam impetrabat : quare huius Christi orationis vi, singuli fideles nascituri suo tempore fidem, gratiam, salutem omniaque sua bonnet Dei dona consequuntur, sed quisque sua et sibi propria, quare Christus pro eo petiit et postulavit, igitur tunc Christus oravit pro S. Stéphane, S. Laurentio, S. Vincenlio crelerisque Martyribus, ut martyrii lauream nanciscerentur; pro S. Athanasio, S. Augustino, S. Hieronymo, etc.; ut Doctores Ecclesiae fierent; pro S. Agüete, Cecilia, Catharina, etc., ut virginitatem suam quasi hostiam Deo immolarent et sanguine suo purpurarent. Idem dicas de creteris Christianis. Tunc ergo reque ac in cruce Christus orans pro omnibus et singulis, omnes et singulos parluriit, quasi suos Renoni, imo Benjamins. Hoc cogitet et expeudat quilibet fidelis, ac Cluisto parenti suo pro tanta parluritione sui immensas agat gratias, atque uti filius patri amorem amori, sanguini-

fi) Vel : Meinclipsum discipulorum causa offero morti, ut illi tum Spinum ventatis accipere, atque ita tanch- /icalif divinitus edoeü ductores prodire possuñt.

nem sanguini, mortem morti rependat et reddat.
Ven. ti. 21. Ut omnes unum sint — per unam fidem, spem, charitatem, concordiam. Vide dicta vers. 11. Adverte, Christum hic orare duntaxat pro fidelibus : iis enim valedicit; non pro infidelibus, pro quibus alibi, et praesertim in cruce oravit. Rursum discite hic, quam Christiani debeant inter se esse uniti et concordēs, ac quam longe discordēs. et qui lites seminant, a spiritu Christi absint.

Sicut tu, Pater, ex me, et ego ex te, et et ipsi ex vobis exiisti. — Nam « Deus charitas est, et qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo, » I *Joan*, iv, 16. Per fidem ergo et charitatem unimur *primo*, Deo et Christo, deinde nobis invicem, velut membris unius corporis mystici Christi, quod est Ecclesia. Tu autem sicut tu non identitatem, ut volebant Ariani, sed similitudinem duntaxat significat. Pater enim et Filius unum sunt per eandem numero essentiam et Deitatem : nos vero unum sumus per eandem qualitatem, puta charitatem et concordiam; per hanc tamen ita unimur Deo, ut eum possideamus et vicissim ab eo possideamur. Audi S. Augustinum (vel quisquis est auctor), lib. *De Salutaribus documentis*, cap. ix : « Si aliquid in hoc saeculo possidere delectamur, Deum qui possidet omnia, qui creavit omnia, expedit ut mente possideamus, et in eo habeamus quaecumque feliciter et sancte desideramus; sed quoniam nemo possidet Deum, nisi qui possidetur ab eo, simus nos ipsi facti Dei possessio, et efficietur nobis possessio Deus. Et quid potest esse in mundo felicius, quam cui efficitur suus imperator et redemptor census, et hereditas dignatur esse ipsa divinitas? Omnes enim ex illo fructus percipimus, si in illo et de illo semper vivimus. Quid, rogo, homini sufficit, cui ipse conditor non sufficit? Quid ultra quaerit, cui omne gaudium et omnia suus redemptor esse debet? »

Per amorem ergo ita unimur Deo, ut cum eo
quasi unus spiritus, ut absorbeatur in nobis quidquid est cupiditatis terrenae, et tota mens transeat per affectum in Deum, itaque quasi deificetur; sicut si gutta aquae infundatur vino generoso, illico lota in illud transit, et sicut ferrum si igniatur, transit in ignem, manente licet ferri natura : et sicut aer a sole illuminatus, transit in lumen, adeo vel ipse nil nisi lumen solis esse videatur. Unde S. Bernardus, serm. 71 in *Cantic.* : « Quis est, inquit, qui perfecte adhaeret Deo, nisi qui in Deo manens inquitur dilectus a Deo, Deum nihilominus in se trahit vicissim diligendo? Ergo cum undique inhaerent sibi homo et Deus, inhaerent autem undique intima mutuaque dilectione inviscerati alterutrum sibi, per hoc Deum in homine, et hominem in Deo esso haud dubie dixerim. »

Hanc unionem sentiunt sapiuntque, qui cum Magdalena agunt vitam contemplativam. In ea enim amans anima defluit a scippa, et velut

ad nihilum redacta, in abyssum aeterni amoris collapsa absorbetur, et sibi omnino mortua, solum vivit Deo, nil sciens, nil sentiens prae se ipsum. Perdit namque se in vastissima divinitatis solitudine ac caligine, sed sic se perdere utilius et jucundius est, quam se invenire : ibi enim quidquid humanum est, exuens, et quidquid divinum est, induens, transformatur atque transmutatur in Deum. O vere beata anima, quae propria omni operatione seposita, in vi memorativa nudatur omnibus imaginibus; in intellectu sentit et fovet praefulgidas illuminationes Solis iustitiae ; in vi concupiscibili sentit aestum quemdam quieti amoris, sive contactum Spiritus Sancti, in similitudinem veri fontis affluentem rivis aeternae suavitatis. Nam cum ea ab omnibus libera et semota, simplex existat, et munda ut tersum speculum, eam assidue Dominus sui divini fulgoris radiis illustrare solet. Quia cum Deus ipse est agens, homo est patiens. Nam dum vires animae silent, et a propria actione quiescunt, atque ab omni denique externa imagine liberi sunt, Deus ipse loquitur, casque mentis vires prohibito disponit et afficit, nobilissimum opus in ea peragens. Igitur, o anima generosissima, o nobilissima, te puram et liberam custodi, noli ad varietatem sensuum foras excurrere, sed cohibitis sensibus intus habita, et Deum ardentem convertero, millies per diem in abyssum divinitatis immersa, ibi ultro citroque natante curato. Anhelat ad illam supernaturalem spiritus cum Deo unionem, revola in Deum a quo ducis originem, qui lux est increata, et lux simul aeternitatis. Quocirca merito exclamat S. Bernardus, tract. *De Amore divino*, cap. iv : « O felicem, imo felicissimam animam, quae Deo sic a Deo meretur affici, vel per unitatem spiritus in Deo solum amare Deum, non suum aliquod privatum, nec nisi in Deo amare semelipsam, et Deus in ipsa amare vel approbet, quod amare vel approbare debet Deus, id est scipsum, imo quod solum debet amari et a creatore Deo et a creatura Dei. Amoris enim vel nomen vel affectus, nulli competit vel debetur nisi tibi soli, o vere amor amande Domine. » Unde subiungens ita cum S. Joanne concludit : « Et haec est in nobis voluntas Filii tui, haec pro nobis oratio ejus ad te Deum Patrem suum : Volo ut sicut ego et tu unum sumus, ita et in nobis ipsi unum sint. Hic est finis, haec est consummatio, haec est perfectio, haec est pax, hoc est gaudium in Spiritu Sancto, hoc est silentium in caelo. »

Ut CREDAT MUNDUS, QUAE TU ME MISISTI. — a Ut credat, » non tantum per unitatem et conformitatem doctrinae, ut vult Euthymius, sed potius per unitatem et unionem cum Deo et Christo, *q. d.* Vel ex hoc solo mundus credet Christum Dei Filium, quod videat Christianos tam Deo et Christo, quam sibi invicem ; unum esse conjunctos et unitos : videbit enim talem unionem non posse fieri nisi a Christo et Deo : quare per hoc

allicietur, ut et ipse incredulus incredulitatem deponat, et credat in me. a Mundus » ergo hic in bonam partem accipitur, æque ac *Joan*, m : « Non enim venit Filius hominis ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. » El ll *Corinth*. v : « Quoniam Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, n Minus recte igitur Jansenius per mundum hic accipit reprobos, *q. d.* Ut credat mundus, videlicet coactus evidentia miraculorum cl sanctitatis discipulorum, et mundani, invit licet, confiteantur me esse Deum, quemadmodum ait Jacobus, cap. li : « Dæmones credunt el contremiscunt. »

ven u. 22. Et ego claiutatem, quam dedisti mihi, dedi eis : ut sixt uxum, sicut et nos uxum sumus. — Pater enim et Filius sunt unus Deus, non duo Dei. Per « claritatem, » primo, accipe gloriam filiationis divinai : hanc enim habet Christus ut Deus per naturam, ut homo per unionem hypostaticam; cl hanc dat et communicat fidelibus sanctis, ut scilicet eam habeant non per naturam, sed per adoptionem, sintque filii Dei, non naturales, ut est Christus, sed adoptivi. Ita Jansenius et ante cum S. Ambrosius, lib. V *De Fide*, cap. iv.

Secundo, Maldonalus per « claritatem » accipit dilectionem, qua clarificaverat cura Pater, ostendendo in baptismo et alias ipsum esse Filium suum dilectum.

Tertio, per « claritatem » Leontius et Ribera accipiunt Eucharistiam ; in hac enim Deitas et humanitas Christi nobis datur: hæc enim summa est claritas et gloria; « quoniam unus panis et unum corpus inulti sumus omnes, qui de uno pane et de uno calice participamus, » l *Corinth*. x. Ita quoque Cyrillus, lib. XI, cap. xxvi, et Hilarius, lib. Vili *De Trinit.*, exponunt hanc claritatem ipsam divinitatem Verbi carni unitam, quam ut homo accipit Christus a Patre, quando Verbum caro factum est ; hanc dedit nobis Deus et Christus, quando suam carnem cibum nostrum effecit, et nobiscum per Sacramentum mirabile rcaliter, unitus est.

Huc accedit Toletus, qui sic exponit, *q. d.* Ego jam cos effeci unum per meam claritatem quam a te accepi; da tu, o Pater, Spiritum Sanctum, ut per cnm quoque unum fiant. Claritas luce est divinitas ipsius Filii, quam ut homo dicit se accepisse a Patre per unionem hypostaticam : hanc divinitatem unitam carni suæ dedit nobis Christus in Sacramento, quod tunc, quando hæc loquebatur, jam instituerat (1).

Symbolice S. Chrysostomus et Euthymius per « claritatem » accipiunt tum potestatem miracu-

(1) Per *claritatem* hic mallet accipere æternam Chrisli in cœlo beatitudinem cl glorificationem, cujus suos ipso sectatores participes reddet, lino hæc felicitas, quam Mit amantibus Christus tribuit, jam hisce in terris incipit. Quare praeteritum *SiJwax* (quod etiam e *prolepsi*, hac in precatatione frequenti, explicare potest) nullam movet diillcultatcm.

lorum, quam Christus discipulis dedit, tum unitatem concordias, de qua dictum est : « Ut sint unum : n hæc enim duo erant efficax confirmandre fidei veritatis argumentum, nempe miracula et tam mira in eis concordia.

Anagogice S. Augustinus, *tract.* 110: Claritas hæc, inquit, est gloria corporis, *q. d.* Immortalitatem et gloriam, quam dabo carni et humanitati me® post tres dies in resurrectione, « ego dedi, n id est dabo fidelibus certissime in comuni omnium resurrectione.

23. Ego ix eis, et tu ix me : ut sint consum- v,r' iJ- MATI IX UXUM ; ET COGNOSCAT MUNDUS QUIA TU MB MISISTI, ET DILEXISTI EOS, SICUT ET ME DILEXISTI. — « Ut sint consummati in unum, » ut scilicet sil consummata et perfecta eorum unio, vclut multorum membrorum in uno corpore et capite. Sicut enim multa membra unum corpus efficiunt, sic multi fideles unum Chrisli corpus mysticum, quod est Ecclesia, coagmentant. Rursum, omnia membra uniuntur et consummantur in uno capite : sic omnes Christiani in uno Christo el Deo. Audi Toletum hæc de Eucharistia apposite exponentem : Modum quo unio hæc claritatis et divinitatis fiat, exponit : Ego, inquit, in eis sum per carnem meam in cibum verum et realera eis datam; tu autem in me es, quia divinitas tua est carni mcaj unita : si igitur divinitas est in carne, et caro est in credentibus, fit ut in credentibus etiam divinitas sit per mediam carnem Christi. Habent ergo credentes in so et carnem Chrisli, et per eam divinitatem in se, fiuntquo unum, et quamdam habent unitatem per Christum ratione carnis suæ, et sic consummantur in unum, id est fiunt unum perfecte, dura non solum uniuntur inter se et cum Deo, quantum ad animas, quod fit per Spiritum Sanctum, sed etiam quantum ad corpora ipsa.

Hinc S. Dionysius, *De Divin*, nomfn., cap. iv, * >rDei docet amorem divinum ire in orbem, esseque circulum ; quia scilicet a Patre in Filium tendit, curi inde in Spiritum Sanctum, ab coque in Patrem et Filium redit; Spiritus Sanctus enim est rationalis amor Palris et Filii. Rursum amor Dei est circulus, quia cx Deo in creaturas, præsertim homines et angelos, se excrii cosque ad Deum redamandum fruendumquo convertit ; Deus enim sicut est causa efficiens amoris, sic ejusdem est finis. Amor enim amantem transfert in amatum; anima enim magis est ubi amat, quam ubi animat. « Itaque Paulus, ait S. Dionysius, illo magnus jam divino amore captus prædilisque ejus vi, quæ hominem o statu suo dimovet, divino ore : Vivo autem, inquit, jam non ego ; vivit vero in me Christus : ul verus amator, el a mentis, quemadmodum ipso ait, statu dimotus, Deo degit, non suam vitam, sed amantis, tanquam valde diligendam. » Et nonnullis interjectis amorem ita delinit, «quod sit vis motum afferens, et ad se deducens alquo evehens, etc., qui ante in bono est,

et ex bono ad ea quæ sunt manat, rursusque ad bonum revertitur. In quo et fine et principio se carere *divinus* amor eximie declarat, quasi circulus *quidam* perpetuus, qui bona causa, ex bono, in bono continetur bonum conversione ab omni errore libera se volvit, atque in eodem loco eademque ex parte et progreditur semper, et manet, et restituitur. »

Probat deinde id ipsum auctoritate S. Hieronymi magistri sui, qui ait: a Amorem sive divinum, sive angelicum, sive spiritalem, sive, ut ita dicam, animale, sive naturalem, vim quamdam conjungentem miscentemque intelligamus, quæ superiora quidem impellit, ut inferioribus prospiciant et consulant; paria autem, ut inter se societate jungantur; inferiora vero, ut se conver-
tant ad superiora, n Hinc et Ægyptii Deum pin-
\ ilm•fidant quasi circulum, sed alio respectu, scilicet
j,nrr- ut cum esse æternum, ac principio et fine carere,
t t Æ- itemque esse immensum significarent. Unde illud:
ghl,t a Deus est circulus, cujus centrum est ubique,
circumferentia nusquam. » Persæ quoque Jovem
coeli circulum nuncupabant. Saraceni etiam Deum
vocant circulum, ut illo ipsius æternitatem re-
praesentent, teste Pierio Hieroglyphis, lib. XXXIX,
cap. vii.

Sed ut ad prius S. Dionysii, quod huic loco proprium est, revertar, idem S. Dionysius, eodem capitulo longius post initium, de sole, qui expressa est Dei imago, sic ait : Itaque id est sol, dicitur quod omnia «nū id est congregat colligatque dispersa. Additque pulchrum et bonum, quod est objectum et causa amoris, Græce dicitur quod ad se xaxu, id est vocet, omnia, ac tota in totis in se colligat, hoc est quod hic ait Christus : a Ut sint unum sicut et nos unum sumus. Ego in vobis, et tu in me, ut sint consummati in unum, d Nam, ut ait Apostolus, *Ephes.* iv : « Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae : unus Deus, una fides, unum baptisma : unus Deus et pater omnium. » Vide ibi dicta. Ibi enim Paulus multis commendat hanc fidelium unionem et unitatem.

Tropologice : animæ sanctæ student perfectæ unioni cum Deo et Christo, ut cæterorum quasi obliti, cum semper habeant præ oculis, illi per omnia placere et cum illo jugiter mente conversari satagant; quare a rebus exterioribus, quoad licet, se abstrahunt et interius cum Christo agunt et colloquuntur. Cujus internæ unionis tria dat
Trt« tige- signa H. D. Bartholomæus de Martyribus, Archiepiscopus Bracarensis, in aureo suo *Compendio spiritualis doctrina*, cap. xv, ante finem, quod pusi ejus mortem edidit Ludovicus Granatensis, ejusque lectione valde se in spiritu profecisse
Fnauu profitetur, uti elego de meipso profiteor. *Primum* signum est, si intellectus jam ex se non emittat cogitationes alias nisi quas fidei lumen excitet; et voluntas longo usu exercitata non producat actus amandi nisi erga Deum, vel relative ad

Deum. *Secundum*, si cum primum reliquerit occupationem externam, cui insistebat, mox infelicitus et voluntas in Deum facillimo convertantur : sicut lapis, remoto obstaculo, in centrum siue quietis descendere properat. *Tertium*, si finita Terthua. oratione, ita exteriorum omnium obliviscitur, ac si illa nunquam vidisset aut tractasset, et ita so erga externa gerit, quasi domo mundum ingrediatur, et domo metuit conflagrare cum negotiis exterioribus, ea naturaliter abhorrens, nisi chantas compelleret : talis anima a rebus omnibus externis libera, facile ad se intrat, ubi solum Deum videt et se in Deo, et frequenter fervidis actibus amandi unitivis insistit. Illic autem fervens dilectio sex gignit effectus, ut inquiunt Sancti. *Primus* dicitur illuminatio, id est quædam sapida pnmui. ac experimentalis Dei, ac propria) nihilitatis cogi- &cuat* latio et cognitio; *secundus*, inflammatio ; *tertius*, suavitas, seu delectatio; *quartus*, ardentissima») *Quartus*, desiderium possidendi bona divina; *quintus*, sal- Quintal, lictas : sic enim salietur anima illo Dei adventu, ul nil aliud velit aut cupiat; *sextus*, raptus, seu Scitus, mira elevatio animæ in Deum, in qua explicari nequit quid tunc anima de Deo sentiat. Hos effectus prædictos sequuntur alii duo, scilicet securitas, qua nil anima timet pati propter Deum, et qua certissime confidit se nunquam ab eo separandam, et plena quies, cum nil sit quod pavorem inferre valeat, et hoc dicitur «pax exsuperans omnem sensum. » Illic est Domini paradisu, ad quem ascendere possumus in terra existentes, licet inter homines corpore versemur. Deinde tria media ad hanc cum Deo et Christo r>u vi unionem» consequendam ex S. Thoma assignat, \ah n0 nimirum animi strenuitatem, severitatem et benignitatem. Est autem strenuitas quædam animi fortitudo, quæ omnem expellit negligentiam, qua homo disponitur ad bona opera omnia confidenter, vigilanter atque eleganter perficienda. Severitas est animi fortitudo adversus concupiscentias, illas restringens, et una secum afferens ardentem asperitatis, utilitatis et paupertatis amorem. Benignitas est dulcedo animi expellens omnem rancorem, iracundiam, invidiam, austeritatem, amaritudinem, obdurationem erga proximum. Prius enim oportet animam purgari a facibus terrenarum affectionum, quam possit simpliciter ac pure in Deum tendere. Sicut enim peculiari ac proprio est igni, seclusis impedimentis sursum ascendere et proprium locum petere; ita animæ pravarum affectionum pondere solutæ, in Deum, qui locus est ipsis proprius, elevari solent.

Et cognoscat mundus (fideles in mundo) quia tu me misisti. — Undo cognoscet? Respondet *primo*, S. Augustinus, *tract.* 110, fideles id cognituros in cælo per visionem beatificam. Verum hic ad litteram agitur de cognitione hujus vilæ per fidem.

Sxundo, alii respondent id cognituro-, jx cla-

rítale quam, vers. 22, Christus ait se accepisse a Patre et dedisse fidelibus. Undo S. Ambrosius, loco ibidem citato, per a claritatem » inlelligeiu filiationem Dei, sic exponit : Cognoscent fideles quod tu mc Filium tuum in carne misisti ex filiatione quam eis communicavi, adoptans cos in filios Dei ; inde quoque cognoscent te dilexisse eos, sicut dilexisti me, sed mc ul filium naturalem, illos vero ut adoptivos.

Tertio, Cyrillus, lib. XI, cnp. xxvn, et Hilarius, lib. Vili *De Trinil.*, et ex cis Toletus, per « claritatem » accipientes Eucharistiam, sic explicant, *q. d.* Ex Eucharistia cognoscent fideles hæc duo, scilicet mc esso Filium tuum a te missum, quia aliter uniri non poterant nobiscum, nisi divinitatem haberem in ea carne quam dedi eis in Eucharistia ; secundo, dilexissceos sicut dilexisti me, quia divinitatem quam mcæ carni indidisti, dedisti eis, dando cis carnem meam in Eucharistia.

Quarto, simplicius Hibera : Cognoscit id mundus ex sanctitate et mutua charitate Apostolorum, qua fiet a ul sint consummati in unum, » uti præcessit ; nam, ut recte ait Chrysostomus, Aorni/.81, potentiorum ad persuadendum Dominus concordiam judicat quam miracula ; aci dilexisti eos, » adoptans cos in filios faciensque Apostolos, « sicut dilexisti me, » dum mc Filium genuisti et legatum in mundum misisti. Erigit Christus animos Apostolorum ad omnia ardua pro Christo subeunda, ulpotc cum videant se charissimos Deo et similes Christo.

Vrirñi. 24. Patch, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum EGO, ET ILLI SINT MECUM : UT VIDEANT CLARITATEM MEAM, QUAM DEDISTI MIHI : QUIA DILEXISTI ME ANTE CONSTITUTIONEM MUNDI. — CITÍSIUS ostendit Apostolis, ait Chrysostomus, quæ præmia illos maneant post mortem, ut magis amorem Christi erga se cognoscant et fortiores reddantur ; siraulque, ut ait Cyrillus, docere vult non alios gloriam suam visuros esse, quam pro quibus oravit, et qui per ipsum Patri adjunguntur, et ideo dicit : « Quos dedisti mihi. »

Ail ergo : a Volo, » id est, summe cupio et desidero, o Pater, ut fideles quos elegisti et dedisti mihi, mceuin sint in coelo ibique videant claritatem, id est gloriam, non tantum humanitatis mcæ ad dexteram Patris elevata), uti explicant S. Augustinus et Cyrillus, sed etiam divinitatis mete ; in hujus enim visione consistit essentialis beatitudo nostra ; sed tum w quia, cum subdit : « Quia dilexisti me, » non significat causam, sed signum dilectionis, *q. d.* Ex eo quod mc ab æterno dilexeris infinito amore, quasi ex signo manifesto colligitur, quod mihi gignendo dederis meam claritatem et divinitatem ; hanc enim dedit Pater Filio, dum eum genuit ; genuit, inquam, non ex amore libero, sed ex naturali divinitatis suæ foecunditate. Prius ergo Pater genuit Filium, deinde cum jam a se genitum dilexit, quia eum per omnia sibi similem genuerat. Ita Jansenius.

Anth constitutionem (Id est ut Arabicus, *productionem*) mundi. — Syrus, *ante jacta mundi fundamenta* : hoc enim significat Græcum

•tá ; nain est jacere fundamenta domus vel fabricæ. Ita S. Hieronymus, in cap. vi *ad Ephcs.* Significat hæc phrasis mundum nulli sui parte esse æternum, sed tam quoad materiam, quam quoad formam cæterasque doteset qualitates, a Deo in initio temporis esse creatum : tunc enim fuere primordia mundi.

25. Pater juste, mundus te non cognovit : ec Ver» r. ALTEM TE COGNOVI : ET III COGNOVERUNT, QUA TU mb jusisti.— Cur Patri dat epilhetum justit Pru. i S. Augustinus, *tract. IH*, respondet Patrem justum dici, quia juste mundum et infideles cognitione sui privavit : nam quod aliquibus non reveletur Dei veritas, justitia ipsius est, propter eorum peccata ; quod vero aliis manifestetur, misericordia est.

Secundo, Cyrillus, lib. XI, cap. 29, censet Patrem S>. t vocari justum, quia diabolum, qui mundum captivum detinebat, ne ad immortalitatem, ad quam creatus erat, pervenire posset, damnavit et dominio privavit, ul supra dictum est. Sensus igitur est : a O Pater juste, mundus non cognovit » hanc tuam justitiam, quam pro mundo erga diabolum exercuisti ; quam si novisset, omnes ad te accurrissent.

Tertio, Toletus censet Patrem vocari justum, T rt». quia Apostolis Christum sequentibus præparavit claritatem, id est gloriam coelestem, quam eis hic postulavit Christus, a (pia mundum incredulum exclusit. Hæc enim gloria retributio est actus justitiæ, juxta illud H *Timoth. iv* : « Quam reddet mihi justus judex. »

Quarto, planius el germanius Ribera *rijuste re-* Qmito. fert ad sequentia : « Mundus te non cognovit, » etc., postquam enim Christus Apostolis postulavit sanctificationem et claritatem, sive gloriam coelestem, nunc quasi exultara spiritu, quod tanta dona Pater pnvdestmarit Apostolis Christum sequentibus, quæ negavit incredulis, v. g., Scribis et Phariseis, qui superbia excæcati Christum sequi noluerunt, ait : « Pater juste, » *q. d.* Justum sane est, o Pater, ul superbi abjiciantur, et hæc bona parvulis istis dentur ; illi superbi te non cognoverunt, nec coluerunt ; ego to cognovi et amavi, et discipuli mei mc imitantes cognoverunt et amaverunt to el crediderunt in mo : istis ego, quia superbi non erant, magnam lui cognitionem dedi, et majorem dabo, postquam resurrexero, et Spiritum Sanctum misero. Sic eadem de causa exullavit Christus in spiritu, *Matth. xi*, 25, dicens : « Confitebor tibi, Pater, Domine cadi et terne, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. »

2G. Et kotlm feci eis nomen tuum, et notum Ver» 14. faciam (post resurrectionem et missum Spiritum Sanctum, ut dixi) : ut dilectio, qua dilexisti me, in irsis sit, et UGO in irsis, — ut scilicet dileo

tionem tuam, qua me et ipsos propter me diligis, erga ipsos continues, ac maiorem re ipsa semper eis ostendas cisque in dies magis benefacias, ac tuis gradisci beneficiis cumules, ut quotidie magnis passibus in sanctitate et opere Apostolico progrediantur; atque hac ratione ego tecum in ipsis perseverem arctiusque persistam per crescentem in eis semper tuam gratiam et charitatem. Deus enim cum diligit creaturas rationales, donum gratiæ et dilectionis sive charitatis pretiosissimum et divinissimum eis infundit, quod non facit irrationalibus, ut cælo, soli, stellis, dum eas diligit, id est ex amore creat, ornat et gubernat.

Hoc significat rō « ut dilectio in ipsis sit; » nam, ut ait Paulus : a Chapitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis, » *Hom.* v.

Paulo aliter Rupertus : Ut Spiritus Sanctus, inquit, qui est dilectio tua qua me diligis, in ipsis semper sit et firmiter permaneat. Sed hoc eodem reddit. Nam Spiritus Sanctus a charitate separari nequit, sicut nec ignis a calore. Quare cui datur charitas, huic datur et Spiritus Sanctus; et quamdiu manet in homine charitas, tamdiu manet et Spiritus Sanctus, imo tota S. Trinitas, ut dixi cap. XIV, vers. 23.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describit Christi passionem, scilicet vers. 1, captivitatem in horto; vers. 13, adductionem ad Annam; vers. 17, trinam Petri negationem; vers. 19, examen Jesu factum a pontifice, et alapam Jesu inflictam; vers. 24, missionem Jesu ad Caipham; vers. 28, accusationem ejus apud Pilatum; vers. 33, examen Jesu factum a Pilato, (pii deprehensa ejus innocentia eum liberare satagit, conferens eum cum Barabba. Passionem Christi explicui Matth. cap. xxv et xxvi, hic ergo breviter perstringam ea dumtaxat quae Joannes habet propria et singularia.

1. Hæc cum dixisset Jesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse, et discipuli. 2. Sciebat autem et Judas, qui tradebat eum, locum : quia frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis. 3. Judas ergo cum accepisset cohortem, et a pontificibus et Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis, et facibus, et armis. 4. Jesus itaque sciens omnia quæ ventura erant super eum, processit, et dixit eis : Quem quæritis? u. Responderunt ei : Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus : Ego sum. Stabat autem et Judas, qui tradebat eum, cum ipsis. 6. Ut ergo dixit eis : Ego sum : abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram. 7. Iterum ergo interrogavit eos : Quem quæritis? Illi autem dixerunt : Jesum Nazarenum. 8. Respondit Jesus : Dixi vobis, quia ego sum : si ergo me quæritis, sinite hos abire. 9. Ut impleretur sermo, quem dixit : Quia quos dedisti mihi, non perdi ex eis quemquam. 10. Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum : et percussit pontificis servum; et abscidit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen servo Malehus. 11. Dixit ergo Jesus Petro : Mille gladium tuum in vaginam. C dicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum? 12. Cohors ergo, et tribunos, et ministri Judæorum comprehenderunt Jesum, et ligaverunt eum : 13. Et adduxerunt eum ad Annam primum : erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. 14. Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Judæis : Quia expedit unum hominem mori pro populo. 15. Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, et alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, et introivit cum Jesu in atrium pontificis. 16. Petrus autem stabat ad ianuatium foris. Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, et dixit ostiariae, et introduxit Petrum. 17. Dixit ergo Petro ancilla ostiaria. Numquid et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille : Non sum. 18. Stabant autem servi, et ministri ad prunas, quia frigus erat, et calefieiebant se : erat autem cum eis et Petrus stans, et calefaciens se. 19. Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis suis, et de doctrina ejus. 20. Respondit ei Jesus : Ego palam locutus sum mundo : ego semper docui in synagoga, et in templo

quo omnes Judæi conveniunt, et in occulto locus sum nihil. 21. Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt quid locutus sim ipsis : ecce hi sciunt quæ dixerim ego. 22. Ille autem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Jesu, dicens - Sic respondes Pontifici? 23. Respondit ei Jesus : Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo : si autem bene, quid me cædis? 24. Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem. 25. Erat autem Simon Petrus stans, et calefaciens se. Dixerunt ergo ei : Numquid et tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, et dixit : Non sum. 26. Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cujus abscidit Petrus auriculam : Nonne ego te vidi in horto cum illo? 27. Iterum ergo negavit Petrus : et statini gallus cantavit. 28. Adducunt ergo Jesum a Calpha in praetorium. Erat autem mane : et ipsi non introierunt in praetorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha. 29. Exivit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit : Quam accusationem affertis adversus hominem hunc? 30. Responderunt, et dixerunt ei : Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. 31. Dixit ergo eis Pilatus : Accipite eum vos, et secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt ergo ei Judæi : Nobis non licet interficere quemquam. 32. Ut sermo Jesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus. 33. Introivit ergo iterum in praetorium Pilatus, et vocavit Jesum, et dixit ei : Tu es rex Judæorum? 34. Respondit Jesus : A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me? 35. Respondit Pilatus : Numquid ego Judæus sum? Gens tua, et pontifices tradiderunt te mihi : quid fecisti? 36. Respondit Jesus : Regnum meum non est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent ut non traderer Judæis : nunc autem regnum meum non est hinc. 37. Dixit itaque ei Pilatus : Ergo rex es tu? Respondit Jesus : Tu dicis quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati : omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. 38. Dicit ei Pilatus : Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Judæos, et dicit eis : Ego nullam invenio in eo causam. 39. Est autem consuetudo vobis, ut unum dimittam vobis in Pascha : vultis ergo dimittam vobis regem Judæorum? 40. Clamaverunt ergo rursum omnes, dicentes : Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.

Yor. i. 1. Hr.C CUM DIXISSET JESUS, EGRESSUS EST CUM DISCIPULIS SUIS TRANS TORRENTEM CEDRON, UDI ERAT HORTUS, IN QUEM INTROIVIT IPSA, ET DISCIPULI ejus. — Jesus finito ardenti sermone post camam, coque prolixo (incipit enim cap. xiii, et hic finitur) quo Apostolis ultimum vale dixit, ad passionem et mortem properat, illique se offert, et ultro, occurrit vadens in hortum ibique expectans Judam el Judæos, a quibus sciebat se capiendum. Magnanimitatis hoc dedit exemplum, ut arenam locumquo duelli cum morte, peccato et diabolo mox ineundi primus capessat, quasi certus de victoria et triumpho.

Hinc colligitur Jesum statim finito hoc sermone transisse torrentem, ac consequenter contentionem Apostolorum de primatu, non post sermonem, ut vult S. Augustinus, sed ante eum contigisse. De hymno incertum est ; nam eum a Christo et Apostolis decantatum fuisse post sermonem, insinuat Matthæus, dicens cap. xxvi, vers. 30: « Et hymno dicto, exierunt in montem Olivarum. » Ante sermonem vero hymnum fuisse dictum suadere videtur ratio, quod hic hymnus fuerit gra-

tiarum actio : statim ergo post camam et Eucharistiam cantatus fuit ante sermonem. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, in *Matth.* cap. xxvi, et Hibera hic. Vide Chronotaxim.

Egressus est, — e domo et ccenaculo, ubi totum sermonem habuit et finivit. Franciscus Lucas tamen et alii censent partem sermonis a cap. XIV, vers. 31, ubi ait Christus : « Sorgile, eamus hinc, » hucusque habitam fuisse post egressum e domo, in itinere versus torrentem Cedron, et tunc « egressus est, » exponi debet *transgressus est*.

Trans torrentem Cedron. — « Torrens » proprie est rivus, ex aquie pluviae confluxu productus, qui hieme fluit cum impetu, testate siccatur, quides plurimos et ingentes vidi in Alpibus, et talis hic fuisse videtur. Undo Syrus verdit, *trans vadum Cedron*, quia vadari el pedibus transiri poterat. Torrens hic significat vcheinen'iam el impetum Christo a Judæis in passione illatum, sed illico transeuntem. Ivit ergo Jesus per torrentem, ut innueret se ire in torrentem passionum, ait Jansenius, juxta illud *Psal.* cix ; < De torrente

Torreus
Cedron
quid ?

in via bibet. » Unde nonnulli opinantur Jesum a Judæis captum *reductumquo* per torrentem, in eundem præcipitalem fuisse, ait Adrichomius, in *Dcsmpt. Jerusalem*, num. 207, juxta illud *Psal. mu*, J : « Salvum me fac, Deus, quoniam intravertini aquæ usque ad animam meam. Infixus sum in limo profundi, et non est substantia, *n id est* non est locus in quo subsistere queam.

Cedron. — Græce *ῥῆν* xtipav, id est *cedrorum*, eo quod torrens hic, hinc et inde plantatas haberet cedros, ait S. Thomas et Lyranus. Favet Arabicus qui vertit *trans torrentem cedri*. Verum « Cedron *n* est vox Hebræa, non Græca, quæ Hebr. non cedrum (hæc enim dicitur *i*""N *crez*), sed obscuritatem, nigredinem, caliginem et tenebras sanificai, teste S. Hieronymo in *Locis Hebr.* Dictus ergo est torrens hic *Cedron*, id est obscurus, ater, vel niger, sive ab umbrositate loci : erat enim arboribus consitus ; sive ab aquarum nigredine, sive a cadaverum combustorum fulgine, de quo mox. Quare Cedron est nomen singulare, non plurale, ac proinde corrupte in Græcis legitur articulus pluralis *t* «*v* cum legendus sit *tc*5.

Est hic torrens situs ab Oriente Jerusalem, inter cam et montem Oliveti, ac labitur per vallem profundam Josaphat eamque fecundat. In hac valle, ait Adrichomus, in *Jerusalem*, num. 204, pii reges Juda, Asa, Ezechias et Josias templi combusserunt idola eorumque cineres in torrentem Cedrón projecerunt. Hæc vallis commune totius civitatis coemeterium erat, ubi vulgus et ignobiles omnes sepeliebantur : extra urbem enim Judæos sepeliri mos erat, ibique nunc Turcæ sepeliuntur. In hac quoque valle, die illa cunctis mortalibus tremenda, omnes undique homines ad extremum et generale judicium sunt congregandi, ut a Christo iudice recipiant debita pro meritis premia quisque suis.

Meminit igitur Joannes torrentis Cedrón : *primo*, ad hyloriæ exactam certitudinem ; *secundo*, ob figuram : David enim cum suis fugiens Absalomum, mæstus transgressus torrentem Cedron, typus fuit Christi eundem torrentem transgredientis, at non fugientis, sed offerentis se persequenti Judæ et Judæis. *Tertio*, ut ostenderet se ire ad passionem, ut expiaret non sua, sed Adæ et posterorum ejus peccata omnia, quantumvis immania, qualia in valle et torrente hoc committi solent. Torrens enim Cedron labitur per vallem in *Gehennam*, ubi infantes a parentibus idolo Moloch immani parricidio vivi cremabantur. Quarto, ut locum passionis verteret in locum triumphi; nam et ex vicino monte Oliveti, ubi patet arpit oransque sudavit aquam et sanguinem 111,40 die post resurrectionem triumphans ascendit in cælum et atque in fine mundi rediturus ad judicium iudex sedebit supra vallem Josaphat, *Jr' l. m*, 2, et supra torrentem Cedron, ut iudicet tam Judæos se persequentes, quam omne

homines pro mentis : eos scilicet, qui passioni suæ grati fuere, adjudicando cælo; qui vero ingrati, gehennæ, quam ad vivum representabat hic vallis Gehennom, per quam fluit torrens Cedron.

Ubi edat hortus, — quia in horto paradisi peccavit Adam, comedens pomum vetitum, hinc peccatum ejus Christus expiare incipit in horto : « Ad pristinum enim recurrere omnia oportebat, *n* ait Cyrillus. Addit Chrysostomus : « Etenim in horto tanquam in carcere commoratur, » ut scilicet, ait Theophylactus, « laborem minuat Judæis se quærentibus. » Subjungit Theophylactus tertiam causam dicens : « Orandi causa solitaria loca et silentii officinas querere solebat, *n* ut nos idem faciamus. Cætera dixi *Matth.* xxvi. Symbolice : nota Christum primo ivisse in desertum, *Matth.* iv, inde per sata, *Matth.* xu ; denique in hortum hic, ut doceret nos ire ad salam prædicationis, inde ad passionem et crucem. Audi S. Ambrosium, lib. IV in *Lucam* : « Videte, inquit, quibus itineribus ad paradisum reducamur. Nunc in deserto Christus est; agit hominem, instruit, informat, exercet, ungit oleo spiritali. Ubi videt robustiorem, per sata et fructuosa traducit, ut quando querebantur Judæi quod discipuli ejus sabbato de segete spicas vellerent; jam enim Apostolos suos in agro culto et fructuoso opere collocaverat. Postea in paradiso constituit tempore passionis, quando transivit torrentem Cedron, ubi erat hortus.

4. JESUS ITAQUE SCIENS OMNIA QUÆ VENTURA Vnr».

erant super eum (addit to *sciens*, ne quis putet ipsum inscium et invitum incidisse in manus Judæorum, sed scientem, volentem ultro se eis tradidisse : unde et eis obviam), processit, et dixit : Quem queris? — Judas jam osculatus fuerat Jesum osculoque signum dederat cohorti, ut Jesum caperent; sed noluit Jesus eo signo capi, ne invitus videretur captus. Omnipotenti ergo vi divinitatis suæ cohortem detinuit loquendo suo fixit, ut dato signo ad eum capiendum accurrere non auderent, imo non possent. Hinc Christus ultro eis obviam intrepide processit, et rogavit : « Quem quæris? *n* quasi eos lacessens ad se invadendum.

b. Responderunt ei : Jesum Nazarenum. — Non vult dicunt : Quærimus te, sed Jesum. Ergo non agnoverunt eum, licet osculo a Juda indicatum et proditum, quia Jesus eos a orasia et cæcitate percussit, ut præsentem non agnoscerent, cum tamen ministri pontificum eum sæpius antea vidissent et audissent. Ita Chrysostomus, *hom.* 82: « Vides, ait, vim insuperabilem, quomodo in medio existens eos excæcavit. » Et Cyrillus : a Potestas ergo divina enituit, qui quamvis se quærentibus offerret, minime tamen cognoscebatur. »

Stabat autem et Judas, qui tradebat eum, cum ipsis. — Judas jam antecesserat cohortem, ut oscularetur Jesum ; sed osculo dato videns co-

hortem non accurrere ad Christum capiendum, sed immotam consistere, perfidi® suæ conscius, et impœnitens obslinatusque redit, non ad discipulos Jesu, sed ad cohortem, ut ab ea contra Jesum, cujus potentiam metuebat, defenderetur, ideoque cum ea a Christo in terram afflictus et prostratus est. Ita S. Augustinus, licet Euthymius et Ribera censeant ludam accessisse ad Christum eumque osculatum esse, postquam cum Judæis in terram prostratus fuisset; quod etiam est probabile et majorem Judæ impudentiam arguit.

Ven- 8. G. Ut ergo dixit eis : Ego sum ; abierunt retrorsum, — quasi vi spiritus et vocis Jesu dicentis : « Ego sum, n repulsi, retroacti et supini in dorsum prostrati. Non enim proni antrorsum in pectus ceciderunt, ne vis prosternens aliunde, puta a tergo manare videretur; sed retrorsum ut liquido constaret eos vi oris et sermonis Christi prosterni, nec illius faciem et sermonem ferre vel sustinere posse. Jesus enim dicens : « Ego sum, » refricavit eis memoriam nominis quod Deus sibi indidit, dicens Mosi, *Exod. m* : a Ego sum qui sum, » *q. d.* Hoc est nomen meum, qui vos prosterno, et si velim annihilare, quia « Ego sum qui sum. » Ergo « vos estis qui non estis ; 8 nam omne vestrum esse non a vobis, sed a me continuo accipitis.

Tropologiametallegoriam hujus fulmine® prostrationis satellitum dedi *Matth. xxvi, 50.*

Ver». 8. 8. Si ergo me quæritis, sinite illos abire. — Cur id jussit Christus? Respondeo *primo*, quia ad ipsum spectabat, ut solus sua morte homines redimeret quasi mediator, redemptor et salvator mundi. Ita Cyrillus : a Semovit, ait, a periculo discipulos suos, non ignorans ad se solum certamen illud et opus salutis nostræ pertinere; regnantisenim et non servientis natur® opus est.» *Secundo*, quia Apostolos destinaret sibi superstitēs, ul post mortem, suam resurrectionem, doctrinam et legem toto orbe promulgarent. *Tertio*, ut ostenderet suum erga eos amorem et curam, quo quasi bonus pastor ovium salutem curat, suam negligi! , imo animam suam ponit pro ovibus, ut sua morte illis vitam daret. Hanc rationem insinuat Joannes vers, seq., dicens :

Vers ». 9. Ut impleretur sermo, quem dixit (cap. xvii, vers. 12): Quia quos dedisti mihi, non perdidit ex eis quemquam, — id est non permisi perire ullum ex undecim Apostolis, quos dedisti mihi, o Pater; nam Judas voluti filius perditionis, illi non fuit datus absolute a Patre. Quæres de qua perditione et morte loquitur Christus, animarum, an corporis? Alii hanc, alii aliam : ego utramque accipio. Corpora enim periissent hic discipuli, quia cum Jesu magistro suo fuissent comprehensi et occisi, præsertim quia Petrus cohorti restiterat et Malchum vulneraret. Anima quoque periissent, quia infirmi et pavidi ob Judæorum minas Christum negassent, æque ac negavit Petrus, itaque

occisi a Judæis et corpus et animam perdidissent; mortui enim fuissent in peccato mortali negationis. Ha Rupertus, Cajelanus, Ribera, Franciscus Lucas, Toletus et alii.

10. Erat autem nomen servo Malchus. — Non Vm. < o. men servi exprimit ad mysterium; *Malchus* enim bebr., et chald. *Maltha*, unde *Malchus*, idem est quod *Ilex* ; et erat servus Pontificis, significatque populum Judæorum, qui quondam rex fuerat et liber, sed postea servus factus est pontificum et sacerdotum, qui eum suis traditionibus et cæremoniis onerabant et prælcra devorabant, ut vidimus *Matth. xxm*. Iste, Petro et Apostolis prædicantibus Evangelium, dextram auriculam amisit propter infidelitatem suam et odium Christi, id est, surdus factus est ad audiendum Evangelium et ad audiendum ea quæ necessaria sunt ad salutem, donec eum Dominus convertat et ei auriculam restituat. Ha S. Cyrillus hic et S. Ambrosius in cap. xvii *Luc.*, et S. Hieronymus in cap. xxvi *Matth.* Addit S. Ambrosius Petrum imitari voluisse zelum Phinices, qui principem Israel fornicantem cum filiabus Moab occidit, ideoque pontificatum adeptus est, *Numer. xxv*. Minuit ergo culpam Petri amor et zelus erga Christum ; peccavit tamen, quia inconsulto Christo gladium strinxit, præsertim cum paulo ante ab ipso audisset, quod sponte iret ad passionem et mortem.

12. Ligaverunt eum, — a quo solvi velle debuerunt Ven- **. Hint, et forte erant in eis qui postea liberati ab eo dixerunt : «Dirupisti vincula mea,* ait S. Augustinus. Christus, si voluisset, omnia vincula Judæorum facilius rupisset, quam Samson rupit stupea vincula Dalilæ, *Judie, xv, 9*, sed noluit: *Primo*, ut peccatum Adæ manibus commissum expiaret ; quia enim primus Adam nimis libere manus ad pomum vetitum extendit, hinc Christus secundus Adam manibus ligari voluit, ut Adæ peccatum et cætera posterorum ejus, quæ fere manibus committuntur, expiaret.

Secundo, ut satisfaceret typo : Isaac enim qui fuit typus Christi, immolendus ab Abraham ligatus fuit; solebant enim victim® ligari, ne immolationi reluctarentur, *Genes, xxn, 9*.

Tertio, ul his vinculis amore nostri susceptis, injiceret nobis vincula charitatis, quibus nos traheret ad se redamandum, juxta illud *Oseas xi*: « In funiculis Adam traham cos, in vinculis charitatis. »

Porro, Judæos dure et crudeliter ligasse Christum liquet, tum ex odio immani quo ipsi eorumque heri pontifices ardebant in Christum ; tum quod ulcisci vellent prostrationem ignominiosam quam passi fuerant, et vim a Petro Malcho sibi illatam. Plura hac de re dixi *Matth. xxvi, 55*.

13. Et adduxerunt eum ad Annam primum ; *vert. 18. ERAT ENIM SOCER Caiphi*, QUI ERAT PONTIFEX anni illius. — Quieres cur Judas et Judæi pri-

Cor ori- mum duxerint Christum ad Annam, non ad Cal-
ta» f Pllam» cum aCalpha, utpote pontifice, judicandus
»i“ esset, non ab Anna?

â f u e ! Respondeo: *Primo*, ut honorarent Annam,
quasi seniore et socerum Caiphæ, quem proin-
de ipse Caiphas a quasi patrem honorabat, » ait
Euthymius, el ex ejus consilio populum regebat.

Secundo, quia domus Annæ erat in via eunti-
bus ad Caipham, ait S. Augustinus.

Tertio, quia Annas præ cæteris videtur optasse
et procurasse ul Christus caperetur. Unde satel-
lites hi Christum ei quasi in triumphum ducunt,
ait S. Chrysostomus, ut eum exhilarent, ac vi-
cissim aliquo xenio et munere ob adductum
Christum ab eo donentur.

Quarto, ut Annam, qui vespere procedente a
cæteris senioribus ob frigus noctis domum dor-
miturus abierat, inde evocarent ad concilium
universale, contra Jesum jam captum postero
mano in domo Caiphæ celebrandum.

Quinto, et potissime, quia ab Anna Judæ fuit
promissum pretium venditionis Christi, scilicet
triginta argentei. Adducit ergo Judas Jesum ad
Annam, ul pro eo triginta denarios sibi ab eo pro-
missos accipiat, uti de facto illum ab eo acce-
pisse censet S. Cyrillus, idque colligitur ex eo
quod in primo principimi cum Juda pacto de
Christo prodendo, principes non numerarint 30
denarios, sed tantum promiserint, ut patet
Matth. xxvi, 15; hac nocte ergo accepit illos Ju-
das in domo Annæ, quos paulo post videns
Christum Pilato traditum, facti pœnitens projecit
in templo, *Matth.* xxvn, 3. Nam in domo Caiphæ
eos accipere non potuit; tum quia Caiphas circa
Christum, ut inveniret falsos testes, ul eum exa-
minaret, ut concilium convocaret, etc., ita occu-
pabatur, ut tempus non haberet agendi cum
Juda. Unde Judas non videtur cum satellitibus
progressus ultra domum Annæ, nec ingressus in
domum Caiphæ; nam si in ea fuisset Judas, sane
eam ingredi ausus non fuisset Petrus, metu ne a
Juda proderetur; quia si Judas adfuisset, cum
Petrus Ier Christum in domo Caiphæ negavit,
utique vel publice cum falsi arguisset, vel secre-
to ministros monuisset Petrum fuisse secum dis-
cipulum Christi, ut cum comprehenderent.

Pontifex anni illius, — quia Romani prasides
sæpe el subindo singulis annis mutabant Judæo-
rum pontifices novosque creabant, uti quotannis
creantur novi consules; licet Pilatus hoc proprii
habuerit, ut pontificem Caipham quem reperii,
non mularit. Quare Caiphas loto triennio, quo
Christus predicavi!, perpetuum gessit pontifi-
catum.

ii. 22. UM'S ASSISTENS MINISTRORUM DRDIT ALAPAM
Jesu. — Vide Augustinum, tract. 113, ubi conu-
meratis mullis suppliciis quibus servus dignus
d. fuerat, ait: • Quid enim horum per potentiam
jubere non potuisset, per quem factus est mun-
dus, nisi patientiam nos docere maluisset, per

quam vincitur mundus? » Vido et dicta *Mat-
thæi* xxvi, 59.

Porro, Christus non porrexit alleram maxillam,
ne videretur culpam agnoscere. Sic et Paulus
jussus injuste perculi a pontifice, ait ex zelo jus-
tifiat: « Percutiet te Deus, paries dealbate, »
Act. xxiu. Addit S. Augustinus, « Jesum non so-
lum alteram maxillam iterum percussuro, sed
lotum corpus figendum proparasse in ligno, »
ut suum dogma, *Matth.* v, 39, facto sanciret.

24. Et misit eum Annas ligatum ad Caipham v, 22-u
pontificem, — <]. d. Miserat autem Annas Jesum
ligatum ad Caipham pontificem. Ita Syrus, Ara-
bicus et Cyrillus. Est enim hic hystorologia. Nam
Joannes quasi oblitus narrare missionem Jesu ab
Anna ad Caipham, hic eam inserit, ul indicet
quis fuerit pontifex qui examinavit Jesum, cujus
minister alapam dedit eidem, nimirum fuisse Cai-
pham, non Annam. Caiphas enim erat ponfi/ex,
non Annas; quare hic versus recto ordine po-
nendus est post vers. 13, nam trina negatio Petri
et examen Jesu, omnia quæ post vers. 13 narrat
Joannes, contigerunt in domo Caiphæ pontificis,
non Annæ, ut patet ex S. Matthæo, Marco et
Luca.

28. Adducunt ergo Jesum a Caipha in præto-
rium, — scilicet in domum et aulam Pilati, qui
erat prætor, id est præseset judex tam criminalis
quam civilis Judææ. Ita legendum cum Romanis,
Græco, Syro et Arabico. Quare vitiosum codicem
habuit S. Augustinus, qui, *trad.* 111, legit: « Ad-
ducunt ergo Jesum ad Caipham in prælorium, »
indeque coactus est dicere aut Caipham in do-
mum Pilati venisse, aut utrumque in eadem do-
mo habitasse; cujus contrarium liquet ex Evan-
gelio.

Porro omnis magistratus, cui parebat exerci-
tus, dicebatur Prætor, ait Victorious; a præeun-
do, ait Varro, quasi Præitor, quod præirel jure
et exercitu, lude ejus domus et locus in quojus
dicebat, vocabatur prælorium; ibi ergo eral tri-
bunal in quo reorum causa agebatur, ideoque
pontifices eo duxerunt hic Jesum, ut a Pilato
damnaretur.

Et irsi non introierunt in prætorium, ut
non contaminarent! n (ingressu in domum presi-
dis ethnici et idololatre), sed ut (puri el mundi)
manducarent pascha. — a Pascha» hic non signi-
ficat agnum paschalem, ut volunt Chrysostomus
et Cyrillus (hunc enim pridie in cœna jam come-
derant), sed victimas paschales, quæ per septem
dies paschales immolabantur; li® enim non nisi
a mundis comedi poterant. Vide hic hypocrisiu
pontificum, qui videri volunt religiosissimi, cum
sint sceleratissimi, imo chrislicidæ. Unde exclam-
mat S. Augustinus: « O impia et stulta cæritas:
habitu videlicet contaminarentur alieno, et
non contaminarentur scelere proprio! » Vide
S. Cyrillum.

31. Nobis non licet interficere quemquam. — Vvn. Ii.

AnJuil.r- Hinc videtur quod Romani Judæis, utpote juro
ciinibii siibaetis, abstulerint jus damnandi et morte
tnm" i plectendi reos illudque sibi vindicarint; hoc
Rouuni»' cnim omnino hæc eorum verba significabant. Ita
Ruporlus, S. Thomas, Jansenius, Suarez et alii.

Dices : Judæi lapidarunt S. Slephanum et præ-
cipitarunt S. Jacobuin. Respondeo id eos fecisse
non ordino juris, sed tumultu et furore populi.
Undo Josephus, libro XX *Antiquii.*, cap. vin,
alias XVI, asserit Ananum Pontificem fuisse pon-
tificatu a præsid Romano privatum, eo quod
S. Jacobum jussisset occidi. Hinc et *Act.* xvm,
Judæi Paulum non sunl ausi occidere, sed occi-
dendum tradidere Gallioni proconsuli. Instabis :
Pilatus jam dederat pontificibus licentiam judi-
candi et occidendi Jesum, dicens : « Accipite cum
vos, et secundum legem vestram judicate, n Ergo
id facere poterant. Respondeo, potuisse quidem
pontifices id facere, sed noluisse hanc licentiam
Pilati acceptare, sed tacite quasi dixisse: Vos
Romani abstulistis nobis jus gladii absolute; no-
lumus ergo illud in hoc uno casu, ut Jesuin occi-
damus, usurpare. Aut ergo reddite nobis jus oc-
cidendi absolute, aut vos hunc cum aliis occidite.
Dicebant hoc, quia volebant Jesum, quasi seditio-
sum et regnum Judære affectantem, ignominio-
sissima morte plecti, nimirum crucifigi a præsid
Romano (Romani cnim affectantes regnum cru-
cifigebant), atque hujus Jesu necis invidiam cu-
piebant a se iu Pilatum transferre, no a populo
quem Jesu sciebant addictum, lapidarentur, aut
conviciis incesserentur.

Alii aliter respondent, nimirum S. Augustinus
el Cyrillus, et ex eis Suarez, 1H *part.* Quæst. XLVII,
art. 4, non licuisse Judæis occidere in festo Pas-
cli® ob festi solcmnilatem, sed alias id eis li-
cuisse. Ribera vero respondet Pharisæos ex spe-
ciali et propria secta hoc observasse, ul neminem
ad mortem damnarent, ut refert Josephus, filius
Gorionis, libi. IV *llistor. Judaic.*, cap. vi. Illi ergo
specio religionis dixerunt : « Non nobis licet; »
inulti cnim et præcipui ex his qui mortem Christi
procurabant, erant Pharisæi, et quia auctorita-
tem apud populum habebant, eos alii imitati
sunt.

Ver». as. 32. Ut sermo Jesu impleretur, quf.m dixit,
SIGNIFICANS QUA MORTE ESSET MORITURUS, — **nimi-**
rum se tradendum Gentibus et ab eis crucifi-
gendum. Hoc enim prædixit Christus, *Joann.* xii,
dicens : «Elego, si exaltatus fuero a terra, omnia
traham ad meipsuin. Hoc autem dixit significans
qua morio esset moriturus.» Item *Matth.* xx, 18,
et alibi.

Vm 33. 33. Introivit ergo iterum in prætorium Pi-
latus. — *q. d.* Egressus erat Pilatus ad Pontifices,
ul accusationem eorum contra Jesuin audiret;
qua audita, iterum ingressus est, ut do ca Je-
sum examinaret. Hoc significat tð *iterum* (quod
tamen omittit Syrus), scilicet regressum post
egressum.

XVI.

Et dixit ri : Tu es rex Judeorum? — Supple
hie ex *Luc.* xxiu, 2, Pontifices cum viderent sola
sua auctoritate non moveri Pilatum nd Jesum
damnandum, accusasse cum dicendo : « Hunc
invenimus subvertentem gentem nostram et pro-
hibentem tributa dare Cæsaii, et dicentem se
Christum regem esse; n hoc tertium ut verisimi-
lius cæteris arripiens Pilatus, rogavit Jesum :
u Tu es rex Judæorum? » Cætera dixi *Matth.*
cap. xxvn, vers. **IL**

37. Tu dicis, quia nr.x sun eco, — id est, ego v'Tt
vero rex sum Judæorum, uti tu dicis, id est sum
Messias sive Christus, ut regnem in fidelibus per
fidem et gratiam cosque ad regnum cadeste per-
ducam. Hoc enim significat hic hebraismus.

Ego ix noe natus sum, et ad hoc vexi ix mun-
dum, UT TESTIMONIUM PEBUIDEAM VENTATI, — ut
prædicem veril item evangelicam, quæ in tribus **Ventis**
maximo consistit: *Primo*, in vera cognitione Dei, **En ire***
scilicet deos Gentium esse falsos et verum Deum **lua.atrv**
esse unicum in essentia et trinum in personis, ll
scilicet Patrem, Filium et Spiritum Sanctum. Ve-
rum enim est passio entis, sicut et bonum. Omne
enim ens est verum, id est res vera, non ficta
et in se bona. Quare Deus, qui esi ipsum ens,
juxta illud : «Ego sum qui sum, » idem pariter
est ipsum verum et bonum, quia est ipsa per
essentiam entilas, veritas et bonitas. Rursum Fi-
lius, qui procedit a Patre, ut Verbum, est ipsa
veritas, non tantum entis, sed et mentis. Ende
S. Augustinus : « Cum Jesus, inquit, verilati tes-
timonium perhibet, sibi perhibet; ipse enim est
veritas. »

Secundo, in cognitione Incarnationis Verbi, ut
sciat Filium Dei esse missum a Deo Patre in car-
nem et mundum, ut eum salvaret : quare nemi-
nem nisi per fidem in ipsum posse salutem con-
sequi, juxta illud cap. xvn, vers. 3 : s Hæc est
vita adema, ut cognoscant te solum Deum ve-
rum, et quem misisti Jesum Christum. «

Tertio, in cognitione venu Bealitudinis, scilicet
eam consistere non in opibus, honoribus, deliciis,
scientiis, regnis terrenis, uti docebant Philoso-
phi; sed in regno cœlorum, id est in visione
et possessione Dei. Unde summa prædicalionis
Christi erat hæc: « Pœnitentiam agile; appropin-
quavit enim regnum cœlorum, » *Matth.* m.

Dicit Christus se natum ad veritatem testifican-
dam hoc fine: *primo*, no miretur Pilatus quod se
regem fassus sil, *q. d.* Hoc fassus sum, quia vere
sum rex; debeo autem testari veritatem, quia ad
hoc natus sum; *secundo*, ut Pilatus cognoscat in-
nocentiam et integritatem Jesu : hæc enim m
veritate consistit; *tertio*, ut cum submoneat jus-
titii, ut scilicet vero justequo causam suam judi-
cet, nec falsis Pontificum criminationibus el cla-
moribus vinci se sinat, ut contra veritatem et jus-
titiam se condemnet.

Omnis QUI EST EX VENTATE, AUDIT VOCEM ME.V.
— Ex veritate esso dicuntur veritatis studiosi et

cupidi, qui scilicet veritatem, hoc est, verum Deum, verum Messiam veramquo felicitatem et salutem, serio et cordate quæerunt eainque inventam omnibus posthabitis amplectuntur. Hi opponuntur « iis qui sunt ex contentione, » *Ilom.* », id est iis qui non nisi contendere, litigare et argutari contendunt, quales erant tum Philosophi. Hinc « esse ex veritate n idem est quod a esse ex Deo : n qui enim est Filius Dei, hic est filius veritatis ; Deus enim est veritas, juxta illud cap. vm, vers. 47 : « Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis : » quia, licet ex Deo sitis per creationem, non tamen estis per electionem, fidem et gratiam. « Gratiam commendavit, quæ secundum propositum vocat, ait S. Augustinus. Qui enim accepit testimonium ejus (Joannis Baptiste de Jesu), signavit quia Deus verax est, » *Joan*, in, 33. Hoc quam verum sit, etiam voces hostium indicant. Scribit enim Josephus, lib. XVII *Antiq.*, cap. iv: « Eodem tempore fuit Jesus vir sapiens (si tamen cum virum fas est dicere); erat enim mirabilium operum patrator et doctor eorum qui libenter vera suscipiunt, n etc.

Tacite Christus respondet Pilati objectioni : Si tu testimonium perhibes veritati, cur ergo pontifices et Scribæ, qui sunt veritatis professores, te non audiunt, imo te persequuntur ad necem? Respondet Christus : Quia ipsi non sunt ex veritate, sed ex mendacio ; sectantur enim falsas suas opiniones et cupiditates opum et honorum, quas eis suggerit pater eorum mendax diabolus. Unde Christus eis ait : a Vos ex patre diabolo eslis, et desideria patris vestri vultis perficere, » ut me occidatis, *Joan*, vm, 44.

Vu< i 38. Dicit ei Pilatus : Quid est veritas? — Pulchrum est Pilatus Christum esse Philosophum vel Prophetam, qui de veritate, scientia et sapientia more philosophico specularetur et loqueretur. Itaque Jesum rogat quæ sit illa veritas cui testandio sonatum dixerat. Verum, quia hoc parum ad rem quam agebat Pilatus, faciebat, ut sona Jesu, quem videbat esse virum gravem, sapientem et innocentem, expediret, excogitavit medium appositum ad eum liberandum, scilicet ut in Paschale more unum reum liberaturus, Jesum cum Barabba infami latrone conferret, ut Judæi Jesum potius quam Barabbam liberari peterent. Relicto ergo Jesu in pretorio, foras erupit, ut Judæis idipsum proponeret.

Qf>i f Symbolice : quid est veritas? Respondet S. Augustinus in Sentent., sent. 386 : Veritas est ipso
T''' *' us> • Ille 051 prima vita et prima essentia, uti est prima sapientia. Nam hæc est illa incommutabilis venias, quæ lex omnium artium recte dicitur, et ars omnipotentis artificis. » Idem, epist. 9 : « Incomparabiliter, ait, pulchrior est veritas Christianorum quam Helena Græcorum. Pro ista enim fortius nostri Martyres adversus hanc Sodomam, quam pro illa illi heroes adversus Trojam dimi-

caverunt. » Imo Christus ipse primus pro veritate martyr occubuit.

Quid est veritas? Audi Lactantium, lib. *De Ira s* Dei, cap. n, tres ejus gradus assignantem : *Primus* gradus est, inquit, intelligere falsas religiones et abjicere impios cultus deorum humana manu fabricatos. *Secundus vero*, perspicere animo quod unus sit Deus summus, cujus potestas a providentia effecerit a principio mundum et gubernet in posterum. *Tertius*, cognoscere ministerium ejus ac nuntium, quem legavit in terram; quo docente, liberabit ab errore quo implicati tenebamur, formalique ad veri Dei cultum, justitiam disceremus.

Quid est veritas ? « Ego sum via, veritas et vita, » TuUo. ait Christus, *Joan*. xiv.

Quid est veritas? « Est præstantissimum bonum, » ait S. Basilius apud Antonium, in *Melissa*, cap. XXI. « Quid est veritas? » Est Deus, ait S. Dionysius, a utpote unum non nulla secundum naturam. Verum quippe unum est, mendacium autem multiplex. »

Quid est veritas? « Est facultas res obumbratas Quinto, in lucem producens, » ait Philo, *ibidem*.

Quid est veritas? « omnium rerum fortissima Suto, est veritas, » ait Nazianzenus, *orat.* 13.

Quid est veritas ? « Est firma comprehensio sententiae in animo, » ait S. Chrysostomus, *ibidem*. Hinc illud Zorobabelis : « Fortis rex, forte vinum, fortes mulieres, sed fortissima est veritas, » *Hi Esdra*: m. Addit ibidem Zorobabel, cap iv, vers. 36: « Omnis terra veritatem invocavit, cælum etiam ipsam benedixit, et omnia opera moventur et tremunt eam. » Et vers. 40 : « Et non est in iudicio ejus iniquum, sed fortitudo, et regnum, et potestas, et majestas omnium ævorum. Benedictus Deus veritatis, » Quocirca Alphonsus, rex Aragoniæ: « Veritas, ait, omnibus quidem innata esse debet; principum Limen præcipuum debet esse ornamentum, adeo ut ad fidem faciendam tantum habeat unum principis verbum, quantum privatorum jusjurandum. » Ita Panormitanus, lib. I De Gestis *Alphonsi*. Hinc pontifex Aaronicus in Rationali scriptum gerebat: « Urini vclummim, » id est doctrina et veritas, *Exodi* xxvm.

Idem per umbram videre Gentiles apud Sto- Gnom bæum, *serm.* 11. Unde Menander : Quid est veritas? « Veritas, ait, cæli civis est, et sola fruitur. h'Xiu
i@.

Plato suavissimam narrationem veritatem esse dicebat. Jamblichus : « Veritas, ait, ut Graecum ejus etymon indicat, circa deos et incorruptam deorum actionem versatur. » Æschines : « Adeo valida est veritas, ut omnes humanas cogitationes superet. » Plato rursum, lib. V De *Legibus* : « Veritas, ait, tam diis quam hominibus ad omnia bona dux est. Hujus quilibet, qui felix et beatus futurus est, ab eo particeps sit oportet, ut quam plurimum temporis verax in vita degat. » Trismegistus : « Veritas in solis æternis corporibus

est, quorum et ipsa corpora vera sunt. Universa igitur super terram non veritas sunt, sed veritatis imitationes et umbrae. Veritas absolutissima virtus est ipsumque summum bonum, quod nec a materia turbatur, neque corpore circumdatur, nudum, conspicuum, augustum, mutationis et alterationis expers bonum. »

Plutarchus apud Antonium, in *Melissa*, cap. xxi : « Æqualitas trutina, inquit, veritas autem ratione philosophice examinatur. » Ibidem Evagrius : « Veritatem tacere, ait, est aurum sepelire. » El Democritus : « Pietas, ait, palam declaranda et veritas constanter defendenda est. » Et Epictetus : « Nihil veritate pretiosius haberi debet, ne amicitia quidem, utpote obnoxia affectibus, qui quod

justum est, turbant et obumbrant. » Unde illud : « Amicus Plato, magis amica veritas. » Idem : « Immortalis, ait, et eterna res est veritas. Non donat autem nobis pulchritudinem paulatina tabescentem, neque dicendi fiduciam cum justitia prodeuntem aufert ; sed quum juxta et legitima sunt exhibet, discernens ab eis injusta et redarguens. » Demosthenes rogatus : « Quid Deo simile haberent homines ? » respondit : « Benigne facere et veritatem amare. » Ita Valerius Maximus, *serm.* 8.

Pythagoras dicebat « hæc duo divinitus data hominibus osse longe pulcherrima, veritatem complecti et beneficiis operam dare ; utrumque enim immortalium deorum operibus comparari posse. » Ita Ælianus, lib, XII *De Var. Histor.*

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Narrat, vers. i, Christi flagellationem, coronationem, purpuram, alapas, ostensionem populo sic clamanti Crucifige eum, quia Filium Dei se fecit, et vers. 12 : Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris : qua voce vicius Pilatus tradidit Judæis Jesum. Illi ergo crucifixerunt eum in Golgotha, hoc titulo : Iesus Nazarenus Rex Judæorum ; mox milites vestes ejus diviserunt. Inde, vers. 23, Jesus matri suae Joannem in filium assignari ; vers. 28, clamat : Sileo ; vers. 30 : Consummatum est, et expiravit ; vers. 34, lancea latus ejus aperitur indeque exiit sanguis et aqua. Denique, vers. 38, Joseph et Nicodemus Jesum unguunt, et in monumento novo sepeliunt.

1. Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit. 2. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus ; et veste purpurea circumdederunt eum. 3. Et veniebant ad eum, et dicebant : Ave, rex Judæorum ; et dabant ei alapas. 4. Exivit ergo iterum Pilatus foras, et dicit eis : Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia nullam invenio in eo causam. 5. (Exivit ergo Jesus portans coronam spineam, et purpureum vestimentum). Et dicit eis : Ecce homo. 6. Cum ergo vidissent eum pontifices et ministri, clamabant, dicentes : Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus : Accipite eum vos, et crucifigite ; ego enim non invenio in eo causam. 7. Responderunt ei Judæi : Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit. 8. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. 9. Et ingressus est prætorium iterum, et dixit ad Jesum : Unde es tu ? Jesus autem responsum non dedit ei. 10. Dicit ergo ei Pilatus : Mihi non loqueris ? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te ? 11. Respondit Jesus : Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet. 12. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Judæi autem clamabant, dicentes : Si huic dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari. 13. Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum ; et sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatila. 14. Erat autem Parasceve Paschæ, hora quasi sexta, et dicit Judæis : Ecce rex vester. 15. Illi autem clamabant : Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus : Regem vestrum crucifigam ? Responderunt pontifices : Non habemus regem, nisi Cæsarem. 16. Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur. Susceperunt autem Jesum, et eduxerunt. 17. Et bajulans sibi crucem, exivit in eum, qui dicitur Calvariæ locum, Hebraice

autem Golgotha : 18. ubi crucifixerunt eum, et cum eo alios duos, hinc et hinc, medium autem Jesum. 19. *Scriptis* autem et titulum Pilatus, et posuit super crucem. Erat autem scriptum : Jesus Nazarenus, Rex Judæorum. 20. Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt; quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus. Et erat scriptum Hebraice, Græce et Latine. 21. Dicebant ergo Pilato pontifices Judæorum : Noli scribere, Rex Judæorum; sed quia ipse dixit : Rex sum Judæorum. 22. Respondit Pilatus : Quod scripsi, scripsi. 23. Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus (et fecerunt quatuor partes : unicuique militi partem) et tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. 24. Dixerunt ergo ad invicem : Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cujus sit. Ut Scriptura impleteretur, dicens : Partiti sunt vestimenta mea sibi, et in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt. 25. Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, et soror matris ejus Maria Clcophæ, et Maria Magdalene. 26. Cum vidisset ergo Jesus matrem, et discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ : Mulier, ecce filius tuus. 27. Deinde dicit discipulo : Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua. 28. Postea sciens Jesus quia omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit : Sileo. 29. Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus. 30. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit : Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum. 31. Judæi ergo (quoniam Parasceve erat), ut non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati), rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura et tollerentur. 32. Venerunt ergo milites, et primi quidem fregerunt crura, et alterius qui crucifixus est cum eo. 33. Ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura; 34. sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua. 35. Et qui vidit, testimonium perhibuit; et verum est testimonium ejus. Et ille scit quia vera dicit, ut et vos credatis. 36. Facta sunt enim hæc, ut Scriptura impleteretur : Os non comminuetis ex eo. 37. Et iterum alia Scriptura dicit : Videbunt in quem transfixerunt. 38. Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathæa (eo quod esset discipulus Jesu, occultus autem propter metum Judæorum), ut tolleretur corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, et tulit corpus Jesu. 39. Venit autem et Nicodemus, qui venerat ad Jesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ et aloes, quasi libras centum. 40. Acceperunt ergo corpus Jesu, et ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis sepelire. 41. Erat autem in loco ubi crucifixus est, hortus; et in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat. 42. Ibi ergo propter Parasceven Judæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.

Veu. 1. 1. TUNC ERGO APPREHENDIT PILATUS JESUM, ET FLAUTU IHI - GJOLAMT. — « Tunc, » postquam scilicet dixisset Judæis, ut eorum furorem in Jesum restingeret : « Corripiam illum, et dimittam, » uti supplet Lucas, cap. xxii, vers. 22, « flagellavit. » Incoi® terr® sancti® tradunt Jesum flagellatum fuisse primo, funibus crassioribus; *secundo*, funiculis nodosis, additis ferreis scorpionibus; *tertio*, catenis; *quarto*, virgis spineis; sed respondet Ribera traditiones incolarum terræ sancte parum fidei habere, quoniam non manserunt in ea Christiani a tempore passionis usque ad nos, ut ita ab antiquis per manus veniret traditio : sed omnes sunt adven®, et sapo locum mutant, ideoque veterum traditiones non relinent.

Ven. i 2. Et veste puxpuua (Syrus, coccinea) circumue-

derunt Ei m. — Vide dicta *Matth*, xxvii, 30, quibus adde S. Alhanasium, qui, tract. *De Chnice Passionis*, asserit Christum in chlamyde coccinea portasse hominum sanguinem, quia homicidiis diabolus terram polluerat; in spinis, peccata; in calamo, chirographum quo nos diabolus tanquam suos scripserat : quæ omnia Christus abstulit passione sua. « Praeterea, inquit, arundinem accepit Dominus, diabolo ignorante se dare illi gladium contra seipsum : dicitur enim arundo serpentibus letalis esse, atque inde potissimum interfici ; ita Christus cepit arundinem, ut nos liberaret a verusutia serpentis. »

7. Debet mori quia Filium Dei se fecit, — quasi Ver®. 7. blasphemus, sacrilegus, imo « vt i Aik. Audi S. Augustinum : < Ecce altera major invidia ; parva

**Vola
purpurei
circum-
datur.**

illa videkolur affectasse regnum; et tamen neutrum sibi Jesu mendaciter usurpavit: est enim Dei unigenitus, et rex a Deo constitutus super montem Sion, et utrumque demonstraret nunc, nisi quanto erat potentior, tanto mallet esse paucior.

Ven. ii. 11. Non haberes potestatem adversum me illam, MSI TIRI DATUM ESSET DESUPER. PROPTEREA QUI ME TRADIDIT TIBI, MAJIS PECCATUM HABET. — Difficilis est hic connexio quam exigit vò « propterea; » sed omissis variis variorum explicationibus, plana est Janscni, Cajctani et [liberte] expositio, 7. d. Tu non habes in me ullam potestatem, et quia ego innocens sum, et quia possem me eripere si vellem; sed Pater meus vult ut me tibi tradam atque subiciam, ut perficiatur opus humane redemptionis, atque ad hoc permisit, ut lu Judæorum accusationi et voluntati acquiescas, et in me exerceas tuam potestatem, quam minime exerceas, nisi isti me accusassent: propterea isti qui te obtinent et urgent ut potestatem istam permissam exerceas, magis peccant quam tu.

Ven. IS. 12. ET EXINDE QUÆREBAT PILATUS DIMITTERE EUM. — Jam ante idipsum quæsierat, sed nunc, maxime, postquam audivit ipsum esse Filium Dei, ac peccatum sibi objicientem, timuit ne Dei vindictam incurreret, si Filium ejus damnaret. Sed vicit timor Cæsaris timorem Dei, ut sequitur» Suspicebatur Pilatus Jesum esse Jovis, Herculis, Apollinis, vel alterius dei filium: Gentiles enim multos deorum filios numerabant cosque quasi semideos colebant. Ita Cyrillus.

Vers. 13. 13. In loco qui dicitur (Græcc) Lithostrotos (id est lapide stratus), Hebraice autem Gabbatha, — id est altus; gaða enim altum significat, quia erat in loco sublimi, ut solent esse tribunalia, ut judex a circumfusa multitudine videri et audiri possit. Dicit hoc Joannes, ut notet Jesum publicam et atrocem hanc damnationis judicarios sententiam et ignominiam, pro publicis nostris peccatis ultro suscepisse. Ad Gabbatha multis gradibus marmoreis ascendebatur, qui Romam translatus, juxta basilicam Lateranensem magna fidelium religione frequentantur, et scalæ sanctæ nomen obtinent.

Vers. U. 14. ERAT AUTEM PARASCEVE PASCILE, — HOC EST sabbati paschalis: hoc enim quia incidebat intra octavam Paschæ, cæteris sabbatis erat solennius, ideoque dicebatur magnum, ut palet, vers. 31. Sensus ergo est, 7. d. Erat feria sexta sive dies Veneris, in qua fiebat id est preparatio ciborum et rerum necessariorum ad sequentem diem sabbati: illo enim, utpotest sanctissimo, nec cibos coquere, nec quid aliud facere licebat. Unde solum sabbatum præviam suam habebat parasceven, qua creta festa carebant. Quare perperam Græci Parasceven Paschæ interpretantur pridie Paschæ, quo agnus immolabatur. Nam ex Matthæo, Marco et Luca constat

Christum crucifixum esse primo die azymorum, hoc est postridie Paschæ, quo agnus immolaverant: ergo Joannes primum diem azymorum vocat hic Parasceven Paschæ, id est pridie sabbati paschalis.

Hora quasi sexta. — Arabicus, et erant sexhora, scilicet ab ortu solis. Dices: Marcus, xv, 13, ait: «Erat autem hora tertia, et crucifixerunt eum.» Varii varie respondent: Primo, aliqui apud Theophylactum censent ex Marco corrigendum esse Joannem scribendumque hic, «hora quasi tertia.» Verum obstant omnes codices Græci, Latini, Syri, Arabici, qui in Joanne habent, «hora quasi sexta (!).»

Secundo, S. Hieronymus, in Psalms. lxxvii, ex adverso ex Joanne vult corrigi Marcum, ut in eo legatur: a Erat autem hora sexta. • Errorem autem contigisse censet ex affinitate nolarum ternarii et senarii, quorum una pro alia irrepperit. Græcis enim 7 est nota ternarii, 6 vero senarii. Venn omnia exemplaria in Marco habent; Erat autem hora tertia; nullum vero habet sexta.

Tertio, Euthymius, in Joannem. xv, censet a Marco dici Christum crucifixum «hora tertia,» quia illa hora postularunt Judæi eum crucifigi, clamando: «Crucifige, crucifige eum;» sed aliud est postulare ad crucem, aliud crucifigere.

Quarto, S. Augustinus, tract. 117, et in Psalms. lxi, et lib. III De Consensu Evangelii, cap. xvi, respondet fuisse horam tertiam, quando Pilatus Jesum damnavit ad crucem, sed hanc a Joanne vocari sextam, facto computa a principio quo cepit Jesus preparari (hoc enim significat Parasceve) ad mortem, quod fuit hora nona præcedentis noctis, quando a Caipha proclamatus est reus mortis: nam ab hac nova noctis hora usque ad horam tertiam diei sex intercedunt hore, qua Christus, qui vero est pascha, id est agnus paschalis, in cruce immolatus est. Verum hoc violentum esse agnoscit ipse S. Augustinus. Unde ipse

Quinto, respondet, Jesum crucifixum esse lingua Judæorum hora tertia qua ipsi clamaverunt: Crucifige, crucifige eum; lingua vero sententia Pilati, hora sexta: sed hoc jam rejeci a Euthymio.

Sexto ergo, communiter respondent interpretes Christum crucifixum hora tertia, ut ait Marcus, sed finiente, hoc est inchoante hora sexta, ut ait Joannes. Nam horæ Romanorum et Hebræorum ternas nostras complectebantur; dividebant enim diem æque ac noctem in quatuor vigilias sive excubias militares, quashoras nuncupabant: quare quolibet ex his continebat tres horas nostras.

(1) Quanquam hodie codices fere omnes, paucis exceptis, cum versionibus habent iAm, sexta » Chronicon Iamense paschale Alexandrinum, provocans ad acculata exemplaria, imo ad Joannis 50(1,11) UM1UC ætatem in Ephesine ecclesia conscriptum, legit tertia.

frfCioD *Septimo*, probabiliter Ribera censet Christum
 <TU/2/- dici crucifixum hora tertia, quia illa hora Pilatus clamantibus *Judæis* : «Crucifige,» publice assensusest, ut vitaret populi tumultum; unde jussit eum *flagellari*, quasi parans eum ad crucem (occidendi enim rei prius flagellari solebant), sperans Limen atrocitate flagellationis molliendos fore Judæorum animos : at cū vidit cos in clamore contra Jesum perseverantes, hora sexta pro tribunali sedens, judicariam el irrevocabilem in eum sententiam crucifixionis protulit. Favet Lucas, XXIII, *i 4*, ubi ait Pilatus : « Nullam causam mortis invenio in eo, corripiam ergo illum et dimittam. At illi instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur, et invalescebant voces eorum; et Pilatus adjudicavit fieri petitionem illorum. Dimisit autem illis cum qui propter homicidium et seditionem missus fuerat in carcerem. » Patet etiam ex *Matth.* xxvn, ubi cum Pilatus vidisset Judæos petere Barabham, el non Christum, « accepta aqua, lavit manus coram populo dicens : Innocens ego sum, etc., vos videritis, et respondens universus populus, dixit : Sanguis ejus super nos : » ergo antequam solveretur Barabbas, decrevit Christum crucifigi. Confirmatur ex B. Clemente, lib. V *Constit. Apost.*, cap. ivi, aut juxta recentiore translationem, cap. mu, ubi ita ait : « Ligno crucis hora quidem sexta affixerunt, hora vero tertia sententiam contra eum pronuntiatam acceperunt. » El lib. VI, cap. XL, et juxta novam translationem, cap. xxxiv, ait : « Tertia (scilicet *hora*), quod ea hora Pilatus judicium adversus Dominum pronuntiavit; sexta, quod ea hora in crucem actus est; nona, quod tunc omnia mota et tremefacta sunt Domino crucifixo. » Denique S. Ignatius, epist. 5 *ad Trallianos*, sic ait : « Die ergo Parasceves, hora tertia accepit sententiam a Pilato permittente Patre; sexta vero crucifixus est; nona autem emisit spiritum. » Ergo hora tertia Pilatus tulit sententiam, id est consensit populo ut crucifigeretur ; sed sexta hora formalem el irrevocabilem crucis sententiam in eum dictavit. Unde et Telesphorus Papa in sua epist. : « Reliquis, ait, temporibus Missarum celebrationes ante horam dici tertiam minime sunt celebrandæ, quia el eadem hora Dominus crucifixus, » id est crucifigi jussus, vel potius permissus fuit a Pilato. Quocirca cum ait Marcus : « Et ei d hora tertia, et crucifixerunt eum; » *6 *crucifir nint* aclum inchoatum significat, non perfectum, 7. d. Hora tertia cœperunt Judæi agere de crucifixione Christi, clamantes : «Crucifige, crucifige eum;» ac Pilatus eis consensit, ideoque jussit eum flagellari, quasi parans eum ad crucem et necem; sed sub finem horæ lertia, incipiente jam hora sexta, Pilatus Jesum juridice damnavit, el j firn cum crucifixerunt. Marcus ergo originem et initium crucifixionis per horam tertiam indicavit; Joannes vero ejus executionem el complementum per horam sextam assignavit.

15. Nox HABEMUS BEGEM, NISI CÆSABEM. — « Ag- Vert. 15. num rejecerunt, ait Cossiodorus hic, vulpem elegerunt, » scilicet Herodem a Romanis et Cæsare sibi regem creatimi. De Herodo enim ait Christus : « Dicite vulpi illi, » *Lucæ* xiii, 32.

17. Et bajulans sibi crucem, — ex loge et more Ven. it. Romanorum. Audi S. Augustinum, *tract.* 117 : « Grande spectaculum ; sed si spectet impietas, grande ludibrium ; si pietas, grande mysterium : si spectet impietas, grande ignominiæ documentum ; si pietas, grande fidei monumentum : si spectet impietas, ridet regem, pro virga regni lignum sui portare supplicii ; si pietas, videt regem bajulantem lignum ad semetipsum figendum, quod fixurus etiam erat in frontibus regum, in eo spernendus oculis impiorum, in quo erant gloriatura corda Sanctorum, » Et affert illud *Gal.* vi : « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. »

23. Erat autem TUNICA INCONSUTILIS, DESUPER Vers. 13. (« Tōv aitiōw, id est *ex summis*, id est *ex summo* usque ad imum) contexta per totum. — *q. d. facensu-* Tota a cervice ad talos erat continua serie contexta, sine ulla sutura vel scissura, sicut solent interulas et caligas in Belgio a summo ad imum integras, gemina acu, filis opere reticulato intextis perlexerc. Unde Arabicus et Syrus vertunt, *erat autem tunica absque sutura desuper, sed contexta tota.* Origenis interpres, *tract.* 35 *tn Matth.*, *Sursum textilis per totum.* Sic et Nonnus. Tradunt, ait Euthymius, eam a B. Virgine fuisse contextam. Do eadem plura dixi *Matth.* xxvn, 35.

Allegorico : Tunica inconsutilis Christi est Ecclesia, quam scindere non licet, et si scindas, schisma facies.

Tropologice S. Bernardus, *serm.* 1 *De Annunt.* : « Tunicam inconsulitem, ait, ego divinam arbitror esse imaginem ; quæ nimirum non assula, sed insita atque impressa naturæ, dividi scindi-que non potest. »

25. Stabant autem juxta crucem Jesu Mater Vcw .is» ejus, et soror (consobrina) Matris ejus, Maria Cleopile (scilicet uxor, ac mater sanctorum Judæ et Jacobi Minoris apostolorum), et Maria Magdalene, — quæ longe magis in amorem Jesu exarsit, dum vidit eum sanguine abluere peccata sua, quæ ipsa nuper lacrymis abluerat. Voluit hoc Christus, tum ut magis palerclur matris dolentis aspectu, tum ut ipsa sibi compatiendo perfectum palienliæ et charilalis nobis daret exemplar. Ecce hic impletur illud : « El luam ipsius animam pertransibit gladius, » *Luc.* u, scilicet, ul ait Damascenus, lib. IV, cap. xv : « Dolores partus, quos effugit parions, illos tempore passionis sustinuit ex materna compassione vicorum, lacerum repartitions. » Nimirum quo sanctor (uls est et Christo vicinior, eo major calix passionis illi a Christo propinatur. Euthymius asserit B. Virginem propinquius cruci astitisse, viscerum inflammatione Judæorum timorem vincente.

Stabat ergo corpore erecta et excelsa, animo excelsior, spectans et admirans magnum hoc pietatis sacramentum, scilicet Deum in cruce. Hinc Sophronius apud S. Hieronymum, serm. De Assumptione, B. Virginem vocat martyrem, imo plusquam martyrem: «Quia, inquit, mente passa est, plusquam martyr fuit. Nimirum et ejus dilectio amplius fortis, quam mors fuit, quia mortem crucis suam fecit.» Sic et S. Ildephonsus, semi. 2 De Assumptione: «Plusquam martyr fuit, quia in animo non minus amoris quam moeroris fuit: est intus gladio vulnerata: parata enim stetit, si non deesset manus percussoris. Beata Dei genitrix jure plusquam martyr mater est, quæ nimio amore vulnerata testis exiit Salvatoris, et pro maerore in animo cruciatum sustinuit passionis.» Hæc Ildephonsus.

S. Anselmus, lib. De Excellentia Virg., cap. v: «Quidquid, ait, crudelitatis inflictum est corporibus Martyrum, leve fuit, aut potius nihil comparatione tuæ passionis, quæ nimirum sua immensitate transfixit cuncta penetralia tua tuique benignissimi cordis intima; et utique, pia Domina, non crediderim te potuisse uero pacto stimulos tanti cruciatu, quin vitam amitteres, sustinere, nisi ipse spiritus vitæ, spiritus consolationis, spiritus scilicet dulcissimi Filii tui, pro quo moriente torquebaris, te intus doceret non esse mortem cum absumentem, sed magis triumphum omnia ei subicientem, quod in ipso fieri coram moribundo videbas.» S. Bernardus, in Lament. B. Marite: «Nec lingua, ait, poterit loqui, nec mens cogitare valebit, quanto dolore alliciebantur pia viscera Marite. Nunc solvis, Virgo, cum usura, quod in partu non habuisti a natura. Dolorem pariendo Filium non sensisti, quem millies replicatum Filio moriente passa fuisti.»

S. Mechtildis, lib. I lieve!, cap. mi, narrat se vidisse Scraphinum quemdam salutasse Virginem «ob amorem quo Deum, inquit, præ omni creatura in terris dilexit, quia amor in passione unigeniti sui in ea tantum praevaluit, ut omnem humanum affectum penitus devinceret et extinguere; quia omni creatura in morte Filii Dei dolente, ipsa sola cum divinitate immobilis, et gaudens Filium suum pro mundi salute voluit immolari.»

Joannes Gerson, scribens in Magnificat, asserit B. Virginem stantem juxta crucem habuisse ollissimum actum obedientiæ, offerendo filium Patri, et conformando se in acerbissima filii morte cum divina voluntate; neque enim minori fortitudine predila fuit, quam mater illa septem Machabæorum, de qua II Machab. 7, sic scribitur: «Supra modum autem mater mirabilis et bonorum memoria digna, quæ pereuntes septem filios sub unius diei tempore conspiciens bono animo ferebat, propter spem quam in Deo habebat, singulos illorum hortabatur voce patria, fortiter repleta sapientia, et femine cogitationi masculi-

num animum inserens, dixit ad eos,» et quæ sequuntur. Neque minori constantia quam S. Felicitas, qua hortante, septem filii ejus in fide perseverantes pro Christo varie sunt necati, et quam S. Symphorosa, quæ septem pariter filiis fidei magistra et dux ad martyrium exiit.

Quantus tunc fuerit dolor Virginis, ex ejus revelatione descripsit S. Brigita, lib. I Revelat., cap. x, xxv, XXXV, et lib. IV, cap. xxi et lxx, ubi inter cætera ait: «Dolor filii erat dolor meus, quia cor ejus erat cor meum.»

Denique Adrichomius, in Descript. Jerusalem, ex Saligniaco, Bredenbachio et aliis, singula loca passionis Christi graphice depingens et dimetiens, asserit B. Virginem cum Joanne, Magdalena cæterisque mulieribus, firma mentis fideique constantia stetisse, quindecim ulnis, quæ nunc octodecim gradibus metiuntur, distantem a cruce Christi, atque hunc locum adhuc pia veneratione a fidelibus decorari.

Quæres, quid de spasmo Beatæ Virginis sentiendum. An 'patiendum. Respondeo: Beatam Virginem spasmus, id est deliquium animi, passam esse, indeque corruisse in terram ex ingenti dolore, dum primum Jesum in cruce pendentem aspexit, tradit S. Brigida, lib. I Revelat., cap. x, et lib. IV, cap. lxx; S. Bonaventura, in Mcdit. vita Christi, cap. lxxv et lxxix; S. Bernardus, in opuse. De Lamentatione Virginis. Favent S. Augustinus, epist. A b'8; Laurentius Justinianus, De Triumphali agone III m-Christi, cap. xxi; Dionysius Carthusianus hic, Daniel Mallonius, De Stigmat. sacra sindonis, cap. xvii, ad finem. Confirmant id ipsum primo, ex eo quod nonnulli chorographi terræ sancte scribunt in via Calvariæ templum esso jam dirutum, quod nunc est stabulum equorum Turearum, dicitur quo S. Maria-de-Spasmo, quod ibi corruerit exanimata Virgo, videns liliū suum in cruce in via illa, quæ vulgo Amaritudinis dicitur. Secundo, quod Cajelanus; in opuse. De Spasmo Virginis Maria, in fine tom. II opusculorum, referi celebratam esse festivitatem spasmi Virginis cum Octava, et qui celebrabant, petierunt a Summo Pontifice indulgentias.

Ex adverso, B. Virginem deliquium passam esse. v. 1. negat Maldonatus hic, qui asserit contrarium delictum esse errori alline, Cajelanus, Jausenius, Tolletus, Chrislophorus a Castro, De Deipara, cap. xvi; Medina, Hipar!, Quast. XXVII; Molanus, lib. IV, cap. vii, Delmagin.; Suarez, IH par!, Qwest. XVII, disp. iv, sect. 3. Probant id tum ex ratione conformitatis voluntatis ejus cum divina, per quam volebat filium suum pro humani generis redemptione mori; tum ratione constantiæ et fortitudinis animi, qua ipsa predila erat; tum etiam ratione decentiæ cujusdam, quam decuit Virginem servare: non enim, inquiunt Cajelanus, Suarez et Tolletus, conveniebat matrem Dei corporales quosdam defectus habere, aut aliquod dissonum et indecorum in ratione esse: gratius enim erat

quod compateretur secundum rationem, quam secundum partem sensitivam.

Hæc sententia verior est B. Virgine dignior videtur : si quis tamen priorem sententiam sequi malit, dicat cum Salmerone, lib. X, *tract.* 41, Beatam Virginem principio erectae crucis ex doloris vehementia in terram corruisse, postea vero, resumpto animo, semper stetisse, ut ait hic Joannes. Rursum dicat spasmus hunc non illam a se alienasse, ut rationis esset impos: hoc enim fuisset indecens ; sed tantum mentem a sensibus abstraxisse, ut virium defectu in terram laboretur; idque factum ipsa non invita, sed permitte, ut suum erga Christum eximium amorem, indeque dolorem hominibus testaretur. Simili enim modo Christus in horto assumpsit passiones pavoris, taedii et angoris, ut sudaret sanguinem. Ite ergo passiones Christo, ac B. Virgini erant voluntariae, et sponte assumptae, vel permissae. Iterque enim liber erat a concupiscentia, ac plenum passionum suarum habebat dominium, aequo ac habuit Adam per justitiam originalem in statu innocentis.

Audi S. Ambrosium, *serm. De Institut. Virgin.*, cap. vii : a Stabat ante crucem mater, et fugientibus viris stabat intrepida. Videte utrum pudorem mutare potuerit mater Jesu, quæ animum non mutavit. Spectabat piis oculis filii vulnera, per quem sciebat omnibus futuram redemptionem : stabat non degeneri mater spectaculo, quæ non metueret peremptorem : pendebat in cruce filius, mater so persecutoribus offerebat; non ignorata mysterii fuit quod genuisset resurrecturum. Et S. Anselmus hic : « Stalli Maria in fide Jesu constantissima et patientissima : nam discipulis fugientibus cunctisque viris recedentibus, in gloriam totius feminei sexus, inter tot pressuras filii sui constanter ipsa sola stabat in fide Jesu firma, et pulchre stabat, ut decet pudicitiam virginalem : non se laniabat in tanta amaritudine, non maledicebat, non murmurabat, nec vindictam hostium a Deo petebat; sed stabat disciplinata, verecunda Virgo, patientissima, lacrymis plena, doloribus immersa. »

Iuno D. Virgo spectans in cruce pia Christi vulnera, adeo confortata est, ut etiam ipsa pro salute mundi mori esset parata, ait S. Ambrosius in cap. xx. *Luca*: non enim fide, robore et ardore charitatis erat inferior Abrahamo, qui propria manu unicum suum filium Isaac, Deo iubente, immolare voluit, Genes. XXII. Accedebat certa fides et spes resurrectionis, quæ valde dolorem leniebat et animum Virginis corroborabat. Certo enim credebatur Christum, uti prædixerat, tertia die gloriose resurrecturum.

▼ tn-u. 20. Cum vidisset ergo Jesus fratrem et discipulos, ait : « **Ecce ego mitto te ad fratrem tuum, quem diligebas, dicitur Matheus 10: 1. Et ecce ego mitto te ad fratrem tuum, quem diligebas, dicitur Matheus 10: 1.** » Verberat Christus matris cor tanto amoris, tanto doloris, *q. d.* En, mater, in cruce morior, ut vides ; deinceps libi

adesse, servire, providero et opitulari corporaliter non potero, uti hactenus feci. En loco mei tibi in filium assigno Joannem; nimirum pro Deo hominem, pro magistro discipulum, pro filio naturali adoptivum, ut hic quasi virgo, tui quasi Virginis Deipari» amantissimus, omnino solatium, omne obsequium præstet, quod tum tua dignitas ac senescens ætas mereatur, tum Joannis alacritas et charitas promittit et spondet. Docet ergo hic Christus filios parentum curam gerere debere usque ad extremum spiritum, ait Theophylactus ex Chrysostomo. Audi S. Augustinum : « Moralis hic insinuat locus: exemplo suo suos instruxit preceptor bonus, ut a filiis piis impendatur cura parentibus : tanquam lignum illud, ubi erant fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit magistri docentis. » Nam, ut ait Cyrillus: « Oportebat ab ipso et per ipsum primum nos discere, nec quando intolerabiles imminet ærumnie, negligendos esse parentes. » Admirare autem cum Theophylacto, « quomodo in cruce omnia absque turbatione facit, matris curam agens, prophetias implens, latroni paradisum aperiens : ante crucem autem laborans, sudans, anxius. » Nam, ut Euthymius ait, « ibi nature infirmitas, hic autem patientiæ vehementia apparet. » Com- Cirmondai Christus matrem Joanni, quem eidem pro se in filium substituit, ut tam matri de tali cum filio, quam Joanni de tali matre prospiciat. Causas cur id fecerit, dat S. Cyprianus vel quisquis est auctor, tractatu *De Passione Christi : Prima* est, ut matri jam senescenti de cura et obsequio filii provideret, 7. *d.* Ego sum filius tuus, o mater; et quia morior, tui curam gerere nequeo : illam ergo in Joannem resigno et transfero.

Secunda, ut virginem virgini commendaret ; *Secundi*, nam « pura puro commissa est, » ait Theophylactus. Quare Nonni paraphrasis est : « Dixit : Mulier, amans virginittis mater, ecce virginem filium ; et vice versa dixit discipulo : Virginittis studiose, ecce virgo parens tua absque partu. » Et Ambrosius, cap. vii *De Institut. virgin.*, ait : « Sed cum quo Virgo habitare debebat, quam cum eo, quem filii hæredein, integritatis sciret esse custodem? » Atque hac quidem re Jesus quasi filius de matris pudore sollicitus, maternæ virginittis perseverantiam voluit comprobata, quod scribit Ambrosius, ejusdem lib. cap. vi : « Ne quis eam convido lemeratæ integritatis aspergeret. »

Tertia, ut ostenderet Josephum non esse suum patrem, hinc eo abrogato Joannem ei in cura matris substituit. Sed audi ipsum Cyprianum : a Provides sedulo benedicta* inter mulieres Apostolicam clientelam, et obsequium Virginis virgini discipulo tradis ; ut jam non Joseph tanti mysterii oneretur prepositura, sed Joannes, quia jam exigebat ratio, ut conjugis removeretur opinio, nec ultra pater Christi testamrctur, qui eatenuò vicem patris et conjugis tonuerat. » Oc-

currit deinde tacitae objectioni dicens : « Habebat Joseph in hac Christi dispositione rationabilem contradictionem, cum alteri commendaretur Maria, si se cognovisset carnalem maritum ; sed quia in spiritu actum erat conjunctionis illius mysterium , passus est Joseph aequanimiter sibi cum in hoc servitio praeponi ; quem digniorem se judicabat ; et ideo maxime, quia magistri electio sic negotium ordinabat. »

Adverte hic auctorem (sive Cyprianus, sive quis alius fuerit) hunc opinari Josephum in passione Chrisli fuisse superstitem et vivum, cujus contrarium passim opinantur Interpretes, idque verisimilius videtur : nulla enim ejus fit mentio ; imo videtur Christus matrem Joanni commendasse hac de causa, quod Joseph jam esset vita functus : si enim vixisset, utique illi matrem suam velut sponsam charissimam commendasset, uti primitus eam commendarat dum incarnaretur et nasceretur, atque ejus fidelitatem et sedulitatem, tum in fuga in Ægyptum, tum alias semper expertus erat.

Quaiiu. *Quarta* causa, cur Christus Joanni præ aliis Apostolis matrem commendarii, fuit quod Joannes solus cum matre Christo crucifixo usque ad mortem intrepidus et constans, inter tot Judæorum odia et opprobria astiterit : meruit ergo ipse ut a Jesu quasi in fratrem adoptaretur, ac pro se quasi filius matri virgini surrogaretur. Porro Christus in Joanne cæteros Apostolos, imo fideles omnes, quasi filios matri suæ assignavit et commendavit, maxime eos qui virgines castique sunt, ac proxime Christum in cruce sua consecrantur ; sic enim fiunt amicissimi ac intimi Christo ejusque matri, uti fuit S. Joannes, qui proinde a S. Cypriano loco citato vocatur « cubicularius Chrisli. »

Quim diligebat, — cui exterius majora dilectionis signa exhibebat, eo quod cæteris esset junior, verecundior, modestior, castior et virgo, ac Jesum præ aliis diligeret, ideoque aliis fugientibus solus cum matre astaret cruci, ut superius dixi.

Mulier, ecce filius tuus. — Dicit Christus, *mulier*, non *mater*, ne nominando matrem, ipsius animam majori dolore afficiat, *ano*, ut canit Baptista Mantuanus, « materna pium laceraret viscera nomen ; » secundo, ne astantes Judæos et Scribas contra eam concitet ; *tertio*, ut ostendat se allectus humanos erga parentes exuisse ; *quarto*, quia ad mortem et cælum tendens parentelas humanas hujus viku abdicavit, et abdicandas esse docere voluit ; *quinto*, ut matrem ad fortitudinem et animum excelsum omnia hæc fortiter tolerandi excitet, memoremque faciat se esse illam, de qua prædixerat Salomon : « Mulierem fortem

B. virgo quis inveniet? » I'rov. xxxi. t. B. Virgo enim am- i, <" i "• piius et diutius passo fuit quam Christus. Nam chruuuii. passio Chrisli desiit in morte, tunc autem B. Virginis passio et compassio non desiit, sed crevit :

nam Christi corpus mortuum de cruce depositum ipsa excepit cum redivivo dolore, ac deinde per tres dies sepulturae cruciatus Christi crucifixi, quos ipsa cominus oculis aspexerat, vivi hmbant in imaginatione ejus camque cruciabant, usque dum Christus resurgens sua apparitione, consolatione et gloria eos abstersit. Rursum B. Virgo relicta fuit a Christo post se, ut illa Apostolorum et fidelium foret mater > eos lapsos colligeret, afflictos solaretur, titubantes solidaret, dubiis et anxiis consuleret eosque per omnia dirigeret, Instrueret, animaret. Unde ipsa «tatim Apostolos a Christo capto diffugientes collegit, Petrum ob negationem Christi pusillanimum spe venite erexit, omnesque morte Chrisli turbatos fide resurrectionis Christi mox futuro confirmavit. Deinde cum principes Judæorum Apostolos incarcerationi, flagellarent, occiderent, ipsa omnes hasce persecutiones quasi sibi illatas, vive sentiebat, sed excelso animo superabat et Apostolos superare verbo et exemplo docebat.

Hæc omnia prævidens Christus dixit : «Mulier,» ç. d. O mater, esto deinceps mulier fortis et generosa, quæ mei loco sis basis, petra et columna mete Ecclesia», ut eam robore tuo fulcias et omnes contra eam tentationum procellas tua constantia, consilio, oratione elidas et dissipēs, non tantum nunc, sed et omnibus deinceps sæculis, usque ad finem mundi. Quocirca ipsa a fidelibus lotaque Ecclesia in Litaniis vocatur et assidue invocatur : « Consolatrix afflictorum, Refugium peccatorum, Salus infirmorum ; Turris Davidica, Fœderis arca, Auxilium Christianorum, Stella matutina, Janua coeli. Mater admirabilis, Virgo virginum, Regina Apostolorum, Martyrum, Confessorum et Sanctorum omnium. »

Audi S. Bernardum, serm. 4 *De Assumpt.* : «Sileat, ait, misericordiam tuam Virgo beata, si quis est qui invocatam te in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. » Et mox : « Quis ergo misericordia » luæ, o benedicta, longitudinem et latitudinem, sublimitatem et profundum queat investigare? Nam longitudo ejus usque in diem novissimum invocantibus eam subvenit universis. Latitudo ejus replebit orbem terrarum, ul tua quoque misericordia plena sit omnis terra; sic et sublimitas ejus civitatis superna invenit restorationem, et profundum ejus sedentibus in tenebris et in umbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cælum repletum, infernus evacuatus est, instaurata) ruina» coelestis Jerusalem. Ad hunc misericordia» cumulum lota sollicitudine miseria nostra recurrit, n Idem, hom.4 super Missus est : « Ex ore tuo (o Virgo) pendet consolatio miserorum, redemptio captivorum, liberatio damnatorum, salus denique universorum filiorum Adam, totius generis lui. » Idem, serm 2 *in die Pentecostes* : «Ad illam (B. Virginem) sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium sæculorum

respiciunt ei qui in cœlo habitant, et qui in inferno, et quinos præcesserunt, et nos qui sumus, et qui sequuntur, et nati natorum, et qui nascuntur ab illis. Illi qui sunt in cœlo, ut resanciantur; qui in inferno, ut eripiantur; qui præcesserunt, ut Prophetae fideles inveniantur; qui sequuntur, ut glorificentur. Eo beatam te dicunt omnes generationes genitrix Dei, domina mundi, Regina caeli. In te enim angeli laetitiam, iusti gratiam, peccatores veniam invenerunt in æternum. Mirilo in te respiciunt oculi totius creature, quia in te, et per te, et de te benigna manus Omnipotentis, quicquid creavit, recreavit, n. Nam, ut ipse ait, serm. 3 *super Missus*, in B. Maria inhabitavit plenitudo divinitatis corporaliter, puta ὁ ἱεὺς τοῦ Θεοῦ, ut ait S. Dionysius, ex quo theandricæ, id est Dei viriles actiones, quibus homines Deo reconciliantur, promanarunt. Idem, serm. 3 inter parvos : « Ave, Maria, gratia plena, quia Deo et angelis et hominibus grata : hominibus per fecunditatem, angelis per virginitatem, Deo per humilitatem. » Idem, serm. *De beata Maria* : « Eva spina fuit, quæ et virum suum usque ad mortem pupugit, et posteritati sui peccati aculum infixit; rosa Maria, Eva spina vulnerando; Maria rosa omnium affectus mulcendo. Eva spina infigens omnibus mortem; Maria rosa reddens salutiferam omnibus sortem. »

V 27. Deinde dicit discipulo : Ecce mater tua. — q. d. Hanc ama, observa, juva ut matrem, ac vicissim ad eam, quasi ad matrem in omni difficultate, tentatione, persecutione, afflictione, recurre. Illa te materno affectu suscipiet, fovebit, solabitur, proteget, opem a Filio poscet, etc. Porro verba Christi non sunt ut hominum, oralia duntaxat et inefficacia, sed ut Dei, realia et efficacia, ac perficiunt id quod dicunt : quare S. Joanni impresserunt filialem affectum et spiritum erga B. Virginem, quasi erga matrem suam. « Jam papæ ! exclamat Theophylactus, quomodo honorat discipulum, fratrem suum illum faciens? usque adeo bonum est juxta crucem staro, et manere apud patientem Christum. » It. Chrysostomus : « O honorem quem discipulo tribuit! Cum enim jam abiret, matris curam discipulo reliquit : nam cum par esset utpote matrem dolere, ei protectionem quaerere, merito dilecto commendat, cui etiam inquit : Ecce mater tua; ut dilectione devincerentur, n.

Ecce mater tua, — et tuorum collegarum Apostolorum cæterorumque fidelium, quorum personam Joannes hic repræsentat : quare fideles omnes ad eam quasi ad matrem confugere oportet cum magna fiducia clamore, uti docet S. Bernardus, cujus verba jam recitavi. Ipsa ergo vera est fidelium Eva, id est mater viventium. Ita ad illam concurrere omnes sapientes et Sancti quolibet ævo.

Audi S. Augustinum, serm. *De Passione* : « Ecce mater tua ; curam, inquit, illius habere, eam tibi

commendo, suscipe matrem tuam. Dum hæc pauca diceret, illi duo dilecti lacrymas fundere non cessabant, tacebant ambo illi Martyres, et præ nimio dolore loqui non poterant ; isti duo virgines Christum audiebant et voco loquentem, et ipsum videbant paulatim morientem, amaro flebant, qui amare dolebant; nam gladius doloris Christi animas utrorumque transibat.

Et (hoc est *igitur*, quia scilicet Jesus id iussoratus) ex illa hora accepit eam discipulus in suam. — Ita legendum cum Græcis et Romanis; Syrus et Arabicus, *apud se*. Nonnulli legunt, *in suam*, scilicet habitationem vel domum. Unde Nonnus paraphrasticè vertit : « Virginem partu felicem convictricem habuit discipulus intra domum suam. » Nam filii solent parentes senes in domum suscipere et alere; et quos in curam nostram, hos et in domum suscipimus. Audi Bedam : Alia littera habet «in suam,» scilicet matrem, ut quidam volunt; sed congruentius subauditur in suam curam. Et S. Augustinus : « Suscepit eam in sua, non prædia, quæ propria possidebat; sed officia, quæ propria dispensatione curabat. » Omnia ergo hæc eodem redeunt. Hinc S. Joannes abiens Ephesum, eodem secum duxit B. Virginem. Unde in Synodo Ephesina, cap. xxvi, in epistola Synodica dicitur quod B. Virgo et S. Joannes quandoque incoluerint Ephesiorum civitatem. Vide Christophorum a Castro in *Historia Deipara*.

Hoc ergo fuit testamentum Christi, cujus testamentarius et executor fuit S. Joannes : « Testabatur enim de cruce, ait S. Ambrosius, in cap. XXIII *Luc.*, et testamentum ejus signabat Joannes, dignus tanto testatore testis. »

Hinc rursum collige Josephum, sponsum Virginis, jam vita fuisse defunctum. « Neque enim, ait S. Ambrosius, loco jam citato, abrogaretur uxor marito, sed quæ pro mysterio conjugium prætexuit, completis mysteriis jam conjugio non egebat. » El Epiphanius, *hæresi* 78, sic ait : « Dicit autem Evangelium : Et ab illa die accepit eam ad sua (sive apud seipsum) ; si vero habuisset virum, si habuisset domum, si habuisset filios, in sua secessisset, et non ad alienum. » Hinc vide quam pauper et paupertatis studiosa fuerit B. Virgo.

28. Postea sciens Jesus, quia omnia consum- Vers. U. MATA SUNT, UT IMPLERETUR SCRIPTURA, DIXIT : SITIO.

— « Postea, » post tres fere horas : nam ante tenebras, initio crucifixionis, matrem commendavit Joanni; in fine vero, paulo ante mortem, dixit : « Sitio, » ut impleretur Scriptura, *Psal.* lxxviii, 22 : « Et in sili meo potaverunt me aceto, » g. d. Ul hoc quoque tormentum propinationis aceti patiar, clamo me sitire, q. d. ait Augustinus : « Hoc minus fecistis, date quod estis : » nimirum estis acetosi ei acerbi, date ergo acetum, non vinum.

Sitiebat Christus, tum quia nec ederat, nec biberat quidquam a coceni pridiana; tum quia humorem omnem exsuderat et sanguinem in flacuri

gellatlonno el crucifixione effuderat ; tum quia dolores acerrimi sitim ingentem excitabant. Nam, ul ait Cyrillus , « dolores innatum calorem exagitant, vel quod in profunditate est humidum consumunt, et igneis ardoribus dolentis viscera urunt. » Hinc fauces siccantur et præ siti arescunt; tunc ergo impletum fuit in Christo illud *Psal. xxi, 6* : « Aruit tanquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis. » Quæ Christi verba usurpans Cancellarius Lovaniensis, me præsentem, ante 0 annos morions, aiebat nunquam se illa ita intellexisse, uti tum ad vivum intelligebat, cum simili siccitate faucium et sili se laborare sentiret, et ex illa metiretur quanta fuisset Christi sitis el siccitas. Mystice, sitiebat Christus animarum salutem. Vide Hellanninum, *Dc septem Christi verbis in cruce*. Nimirum, a sitit sitiri Deus, » ait Nazianzenus in *Tetrastichis*, ul scilicet insatiabiliter cum amemus et optemus, dicamusquo cum Psalle : « Sitivit (instar cervi anhelis, ut processit!) anima mea ad Deum fortem vivum : quando veniam, et apparebo ante faciem Dei? »

Vis.17. 29. Vas ebgo erat positum aceto plenum. Illi AUTEM SPONGIAM PLENAM ACETO, HYSSOPO CIRCUMPOScentes, obtulerunt ORI EJUS.— HunC VCPSUm CXplicui *Matth. xxvii, 48*.

Veis.30. 30. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit : Consummatum est. Et inclinato capiet tradidit spiritum. — *q. d.* Consummata jam sunt omnia tormenta, æque ac mysteria, quæ Pater a me sustinenda vel peragenda ab æterno decrevit, ac nascenti mihi sustinere et peragere præcepit, quæ proinde a Prophetis do mo prodici voluit. Restat ergo catastrophe mortis, ut morte consummem cursum et passionem meam, ac morio mea reatum mortis, quem Adam peccando induxit, expiem, itaque homines vitæ restituam. Mortem ergo amplector, el in manus Patris meum resigno spiritum. Vido dicta *Matth. xxvii, 48* et seq.

Nola : Christus septem edidit in cruce verba, quorum quatuor recensent Matthæus, Marcus et Lucas, tria vero Joannes. *Primum* fuit : « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. *nS:cun~*

Sepim dum, ad latronem : « Hodie mecum eris in paratijjs0 „ *Tertium*, ad matrem : « Mulier, ecce filius tuus; » ac ad Joannem : « Ecco mater tua. » *Quartum* : « Deus meus, ut quid dereliquisti mo? » *Quintum* : « Silio. » *Sextum* : « Consummatum est. » *Septimum* : « Pater, in manus luas commendo spiritum meum. »

Vers 31. 31. JUDGEI ERGO (QUONIAM PARASCEVE ERAT), UT NON REMANERENT IN CRUCE CORPORA SADDATO (ERAT ENIM MAGNUS DIES ILLE SABBATI), ROGAVERUNT PILATUM UT FRANGERENTUR EORUM CRURA , ET TOLLERENTUR. — Lege sancitum erat, *Deutcr. xxi, 22* : « Quando peccaverit homo quod morte plectendum est, et adjudicatus mortis appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem dio sepelietur, n Sequitur causa :

« Quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno, et nequaquam contaminabis terram tuam. » Vide ibi dicta. Maxime vero hoc faciendum erat in Parasceve sabbati, ne suspensorum cadavera, si in patibulo remanerent, sabbatum, quod erat solemniissimum festum, deturparent, funestarent et sui cruciatus horrore fœdarent, ait S. Augustinus. Debebant ergo rei mori et sepeliri ante solis occasum; sabbatum enim incipiebat a vespera et solis occasu, « ne occideret sol in hominis supplicio, » ait Theophylactus.

Erat enim magnus dies ille sabbati.— Quia scilicet erat sabbatum paschale, sive incidens intra octavam Pascli®, ideoque cæteris solemnius, quia duplici titulo festum : scilicet primo, sabbati; secundo, Paschæ.

Ut frangerentur eorum crura, — id est, validis mallei aut vectis ferrei ictibus rumperentur. Nonnus, «ul secarentur : n nimirum hoc fine, « ul citius morerentur; » tum « ob magnitudinem doloris, » ut ait Cyrillus; tum ob sanguinis defluentis copiam; tum quia cruribus et « genibus inest vitalitas, ait Plinius, lib. XI, cap. xlv; namque in ipsa genu ulriusque commissura, dextra lævaque a priori parte, gemina quædam buccarum inanitas inest, qua perfossa ceu jugulo, spiritus fugit. »

Sed cur non lancea, cur non gladio cor transfoderunt? hoc enim facilius erat et celeriore mortem reis afferebat? Respondeo crurifragio ipsos usos fuisse ad majus latronum tormentum, sicut eliamnum latrones nullis cœdibus infames in rota crurifragio puniuntur. Verisimile est Judæos in odium Christi id fecisse, ac crurifragium Christo inferre voluisse, ut cum magis cruciarent; imo Baronius censet idcirco eos Christo acetum dedisse, ul ejus vi diutius viveret et vivus servaretur ad crurifragium. Verum Christus citius mortuus fuit, non quod horreret et fugeret crurifragium, sed tum ob mysterium, de quo mox; tum quia tot flagellis, plagis, cruciatibus excruciatu erat, ul cum vires et vita deficerent. De crurifragii supplicio vide Lipsium, lib. II *De Cruce*, cap. xiv.

Er tollerentur — e cruce, et sepelirentur. Videntur Judæi non tam religione sabbati et legis, *Deuteron, xxi*, jam citatæ, ursisse Jesum tolli e cruce, quam ob timorem, pudorem et sceleris conscientiam. Videbant enim ejus morte solem obscurari, velum templi scindi, terram tremere, saxa rumpi, eie., et ab bis omnibus judicium suum contra Christum damnari. Quare metuebant ne vel Deus, vel populus Jcsu favens in ipsos quasi christicidas insurgeret : jusserunt ergo eum e cruce, quasi o triumpho suo tolli, ac sepeliri. Ita franciscus Lucas.

33. Ad Jesum autem cum venissent (hinc liquet v « cos cogitasse Christo pariter inferre crurifragium. Audi Eulhymium : « Postremo ad cum venerimi, majore contumelia, in gratiam Judæorum. ipsum

ttilicCTO Volentes »), UT VIDERENT EUM JAM MORTUUM, b''/rl'KON fregerunt EJUS crura, — quia frangenda cnu,?* erant crura, ut mors Oli acceleraretur imminente sabbato Noluit Jesus crura sibi frangi, quia illico integer voluit resurgere. Audi Lactantium, lib. IV, cap. xxvi : « Sic integrum corpus patibulo detractum est, et sepulcro diligenter inclusum, no diminutum ad resurgendum inhabile redderetur. »

Hinc patet Christum jam fuisse mortuum, ac proinde Christo mortuo vice crurifragii latus fuisse lancea perfossum : non autem vivo, ut quidam sensere, quorum dux fuit quidam Petrus Joannes, teste Prateolo, lib. XIV, cap. xx. Horum error damnatus est in Concilio Viennensi Clementina prima. Nimirum Christus sicut in vita manus, pedes, caput totumque corpus flagellis, clavis et plagis pro nobis dedit; sic in morte voluit dare nobis suum cor : hoc enim lancea perfossum fuit, indeque sanguis et aqua emanavit, ut scilicet ipse cor proprium, et totum se quantus, quantus erat, nobis donaret.

Dices : Christus jam mortuus erat; ergo nihil hac cordis perfossione meruit. Respondeo cum meruisse. Nam Christus vivens sciebat sibi hoc vulnus in corde post mortem inferendum, illudque vivens acceptavit et Patri pro nobis obtulit : illo ergo meruit et operatus est salutem nostram. Dices secundo : Videmus ex corpore hominis occisi manare sanguinem, si coram illo comparcat is qui eum occidit : ergo hoc naturale est. Respondeo. Non naturale est, sed instar miraculi ; fit enim ex singulari Dei providentia, ad indicandum et confundendum occisorem. Multo magis in Christo id fuit miraculum, uti mox ostendam.

34. Sed unus militum lancea latus ejus aperuit. —Fecit hoc subdubitans an mortuus esset, ait eu. ii Cyrillus ; ut scilicet sciret an revera obiisset, et, -si non obiisset, hoc vulnere mortem illi acceleraret et reipsa inferret. Militum enim horum, nipote custodum, officium erat efficere ut sententia judicis Pilati compleretur, nec damnati dimitterentur, donec constarct eos mortem luisse. Addit Chrysostomus : a Ad conciliandam Judæorū gratiam latus ejus aperuerunt et mortuo adhuc insultant. O pessimam voluntatem ac scolliratissimam ! » Militem hunc nonnulli putant fuisse Centurionem, nomine Longinum, qui visis miraculis Christi cpiranlis exclamavit : « Vere Filius Dei erat iste, p Matth. xxvn, 54. Idcirco autem cum perforasse latus Christi, ut ostenderet eum jam esse mortuum ; nam sui muneris erat curare ne Christus vivus de cruce deponeretur, alioqui capitis periculum aditurus. Verum quis credat hoc eum ausurum fuisse in eum, quem jam Del Filium proclamarat? Nazianzenus, in Carmine De Christo patiente, insinuat eum fuisse cum, et hic a Christo fuisse illuminatum. Alii alia narrant, quæ hic congerit Barradius, sed in certa el apocrypha, oit Bnronlus.

Nota primo: Miles hic transfodiens latus Christi, videtur fuisse unus ex custodibus, qui latronum crura jam fregerant, fracturi etiam crura Christi, si is adhuc vixisset ; sed cum mortuum cernerent, latus perfoderunt, ut plene omnes viderent eum esse mortuum, ideoque sc ejus crura non fregisse.

Secundo, pro lancea Græce est id est cuspis hasta. Nazianzenus vocat id est ense; Nonnus, machæram ; Theophylactus, rhomphaeam, quod apud veteres significat genus ferramenti, quod neutram in partem inclinât, nam venit a fizo, id est vergo, inclino.

Tertio, pro aperuit Græce est fcut, id est compunxit, transpunxit; sed Noster legit wtçi, id est aperuit : quod eodem redit.

Quarto, apertura hæc et vulnus lateris Christi fuit ingens et tantum, ut manus ilii imponi posset : id patet ex verbis Christi ad Thomam, Joan. XX, 27 : « Infer digitum tuum huc, et vide (tange) manus ineas, el affer manum tuam, el mitte in latus meum. » Sicut ergo vulnera clavorum in manibus Christi tanta erant, ut eis posset imponi digitus Thomæ ; ila vulnus lateris tantum fuit, ut ei posset imponi Thomæ manus.

Quinto, vulnus hoc fuisse in dextro latere docent veteres et pictores, putantque aliqui id prædictum ab Ezechiele, cap. xlii, 2 : a Et ecce aquæ redundantes a latere dextro, cum egrederetur vir ad Orientem. » Unde et S. Franciscus recipiens a Christo crucifixo quinque stigmata, accepit stigma in latere dextro, æque ac in manibus et pedibus, teste S. Bonaventura in ejus Vita, Ribadeneira, Luca Tudensi, lib. II Contra Albigenes, cap. xi, atque ex eo Lucas Waddingus in Annalibus Minorum, anno Christi 1224, n. 19.

Sexto, hinc patet Christum habuisse quinque vulnera, scilicet duo in manibus, duo in pedibus, unum in latere.

Septimo, vulnus hoc videtur totum latus Christi penetrasse, ut videlicet lancea hæc adacta per dextrum latus Christi, transierit per cor el pericarditum, atque cuspi ejus exierit per latus sinistrum ad papillam. Nam utrumque Christi latus fuisse transfossum Iribus locis docet Prudentius, scilicet in Passione Christi :

Trajectus per ulrumque latus, laticem atque cruorem
Christus agit : sanguis victoria, lympa lavacrum est.

El Perislcphanon, hymno 8 :

Ipse loci est Dominus, laterum cui vulnere utroque
Hinc eruor effusus (luxit, et iude latex.

Et Cathemcrinon, hymno 9 :

O novum caede stupenda vulneris miraculum!
Hinc cruoris (luxit unda, lympa parte ex altera.
Lympa nempe dat lavacrum, tum corona ex sanguine est.

Idem insinuat Cyprianus, tract. De Passione Christi, cum ait : a De latere tuo, o Christe, di-

visis limitjbus aqua et sanguis emanant. » Hinc et Theophylactus hoc vulnus lateris vocat ri-w;;, in plurali, idque confirmatur ex eo quod vulnus dextri lateris tantum fuit, ul Thomas manus imponere posset : quod autem Prudentius notat sc-paralim per alterum vulnus sanguinem fluxisse, per alterum vero aquam, videtur significare quod per majus sive potentius vulnus (quod procul dubio fuit in latere dextro) ob capacitatem tantum eruperit sanguinis, ut aqua per se conspici nequiverit; per sinistrum vero, ulpotc minus et pericardio vicinius, eruperit aqua : pericardium enim continet liquorem jara dictum, et in Christo continuit aquam : unde pertusum lancea effudit eam per latus vicinum, puta sinistrum. Ita Prudentius. Verum quia hoc lateris siuistri vulnus exiguum fuit, hinc non computatur, Christusque non sex, sed quinque habuisse vulnera dicitur.

Porro S. Brigitta, lib. IV *Bevel.*, cap. XL : « Aperto latere, ait, et extracta lancea, sanguis in cuspide quasi brunci coloris apparuit, ut ex eo hoc intelhgerclur cor transfixum. » Et lib. VII, cap. xv : « Infixit lanceam in latere ejus dextro. » Et lib. H, cap. XXI : « In cordo punctus erat iam amare et immisericorditer, quod pungens non destitit, donec lancea attigit costam, et ambæ partes cordis essent in lancea, n

Exivit Et continuo exivit sanguis et aqua. — Non cin?Pr*us san8u's > deinde aqua, ut vertit Nonnus; Ji ifvito sed simul sanguis et aqua, impermixta tamen, Minuis t ut unum ab altero discerni posset. Naturaliter "i""l' hoc fieri non poterat, tum quia sanguis in mortuo ex frigore condensatur et congelascit, unde effluere nequit, ut docent medici, et S. Ambrosius in cap. xxni Lue., ac experientia quotidiana; Annxtu- sium gUja a(jUn ex coc]cin profluere non potest; nhter. aqua enim hæc fuit pura et vera, non phlegma, nec serum sanguinis, uti definit Innocens III, lib. Ili Décret., til. <ll *De Celebrat. Miss.*, cap. vin. Errat ergo Calvinus, dicens aquam pericardio contineri, quo in Christo lancea perfosso naturaliter aquam effluxisse. Id enim falsum esse docent medici, qui asserunt liquorem illum pericardii non aquam esse, sed humorem biliosum. Quare miraculosum fuisse hunc sanguinis cl aquæ fluxum, docet S. Ambrosius in cap. xxui *Lue.*, Euthymius et Theophylactus, quem audi : «Contumelia in miraculum vertitur, et sanguinem quidem ex mortuo corpore prodiisse admirabile est; verumtamen posset quis sycophantarum «licere, quod verisimile sit vitalem quamdam virtutem adhuc fuisse in corpore: aqua autem egressa omnem controversiam miraculo tollit. » Et paulo post : « Confundantur Armenii, qui non admiscerent in mysteriis aquam vino. Non enim credunt (ut videtur) quod aqua ex latere egressa sit, quod admirabilius, sed sanguis tantum. Et hoc loco destruunt magnum miraculum. Itaque sanguis symbolum hominis crucifixi; aqua vero, quod

is sit super hominem, hoc est Deus. » Vide nostrum Adamum Contzen, et Franciscum Lucam hic.

Et CONTINUO EXIVIT SANGUIS ET AQUA. — HOC Ctf u°- factum est ad my terium, non ad meritum; meritum enim in morte Christus consummavit, nec bur» enim jam mortuus mereri potuit. Ad quod mysterium? Respondeo : Primo, ad significandam f veritatem corporis humani in Christo, ex quatuor elementis more cæterorum hominum compositi. Ille est quod ait Joannes, epist. I, cap. v, vers. 7 : a Tres sunt qui testimonium dant in terra : Spiritus, et aqua, et sanguis : et hi tres unum sunt.» Vide ibi dicta.

Secundo, ut significaretur ex morte et latere zn vAx Christi, quasi secundi Adæ dormientis in cruce, Ecclesiam quasi Evam Christi sponsam formatam esse. Ille intelligit non proprie et præcise, sed symbolice el figurate, quod scilicet per mortem et sanguinem Christi Ecclesia redempta, instituta et sanctificata sit. Unde S. Ambrosius, in cap. xxin Lue. : « Ex illo, ait, corpore defuncto vita manabat. Aqua enim et sanguis exivit; illa quæ diluat, iste qui redimat; » quodque, ut ait Cyrillus cl Chrysostomus, aqua significet baptismum, qui est principium Ecclesiæ et Sacramentorum cæterorum; sanguis vero repræsentet Eucharistiam, quæ omnium Sacramentorum finis est et complementum, ad quæ duo quasi ad principium et finem, cætera Sacramenta omnia reducuntur. Unde S. Augustinus, *tract.* 120, ait omnia Sacramenta ex latere Christi emanasse; quod intelligit non merito, sed mysterio, ut dixi. Audi S. Augustinum : «Non dixit : Percussit aut Vulneravit, sed : Aperuit, ul illic quodammodo vitæ ostium panderetur, unde Sacramenta Ecclesiæ manarunt, sine quibus ad veram vitam non intratur. » Et Chrysostomus : « Quia hinc habent ortum sacra mysteria, cum accesseris ad tremendum calicem, Ha accedas ut ab ipso bibiturus Christi latere. » Ratio est, quia, ut ait S. Chrysostomus et ex eo tutta. Theophylactus, « Ecclesia et fit et consistit per Sacramenta. » Nam Baptismo nascitur, Confirmatione roboratur, Eucharistia pascitur et perficitur, Pernitentia sanatur, Exrema-Unctione munitur, Ordine gubernatur, Matrimonio propagatur. Denique hujus rei symbolo, in consecratione calicis Eucharistici miscendam esso aquam vino, ut repræsentetur hæc effusio sanguinis et aquæ ex latere Christi, docet S. Cyprianus, *tract.* *de Passione*: Ruffinus, in *Expos. Symbol.*, et alii.

Tropologico : Tertullianus, lib. *Do Baptismo*, Tropd. ait Christum effusione sanguinis et aquæ innuisse duplicem baptismum, scilicet aquæ et sanguinis, sive Sacramenti et martyrii.

Anagogice : rescalio hæc lateris Christi in Atucog* morte, adumbrabat per mortem ejus reseratum jam esse cælum, quod per quatuor annorum millia clausum fuerat. Addit Ruffinus, in *Expos. Symbol.* : « Produxit aquam, ait, quæ credentes

diluat ; produxit et sanguinem , qui condemnet incredulos. » Plura *vido* apud Suarez, III *part.*, *Quast. LI, disp. ni, sect. 1*, ubi tamen opinatur solum *Christi latus* sinistrum, in quo est cor, lancea fuisse transfixum, ac prius effluxisse sanguinem, deinde aquam, quæ pariter sunt probabilia.

Vrr» 5. 35. Er QLT VIDIT, TESTIMONIUM PERHIBUIT, — puta ego ipse Joannes, qui vidi, testor ita esse. Loquitur de se in tertia persona modestiæ ergo.

Vr» 36. Facta sunt enim mc , ut Scriptura impleam R (in sensu allegorico, non litterali, nam litteralis est de agno paschali) : Os nom comminatus meus ex eo. — Iusserai Deus, *Exod. xn, 46*, ut in agno paschali comedendo ossa nulla comminuerent. Causa litteralis erat, quia festinantes eum comedero debebant, ut non haberent tempus ossa comminuendi et ex illis medullam exsugendi. Causa allegorica erat quod agnus illo erat typus Christi in cruce immolandi, cujus nulum os comminui voluit Deus; idque quia decebat corpus Christi sanctum et divinum mox resurrecturum, integrum permanere, uli jam dixi. Symbolica , ut per hoc significaretur *primo*, deitatem Christi (quæ erat quasi os sustentans carnem Christi) in passiono integram illæsamquo permansisse. Ita Rupertus in cap. xn *Exodi*.

Secundo, ossa, id est virtutem et robur (hujus enim symbolum et causa sunt ossa) Christi, qua homo, per passionem non fuisse imminutam, sed potius adauctam ; nam et mens Christi in Deo jugiter fixa, ac voluntas ejus voluntati Dei fortiter et constanter unita permansit. Ita S. Hippolytus martyr apud Theodoretum, *Dialog, m*.

Allegorica causa fuit, ut significaretur ossa corporis Christi, hoc est, sanctos Apostolos non fore confringendos. Ita S. Augustinus, in *Psalm. xxxiv*; S. Hieronymus, in *Psalm. xxi*, et S. Gregorius, lib. XXIV *Moral.*, cap. xxx.

Huc pertinet S. Hilarius in *Psalm, xl*, cum ait : Non confracta Christi ossa, quia Ecclesia ex osse formata non debuit ossium fractione debilitari.

Tropologicam vide apud S. Bernardum, serm. De cute, carne et ossibus *animæ*, ubi docet animæ cutem esse bonas cogitationes, carnem esse piæ affectiones, ossa esse sanctas intentiones et proposita ; quæ intentiones deficientibus piis cogitationibus et affectionibus, integræ et solidæ servandæ sunt; si enim rumpantur, homo rumpitur et corrumpitur.

V«n. 17. 37. ET ITA ALIA SCRIPTURA DICIT I VIDEBUNT in quem transfixerunt. — Syrus, *perfoderunt*. Citat Zac/tar. xn, 10, ubi illud explicui.

Vm» ». 38. Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph ad Arimatæam (eo quod esset discipulus Jesu, occultus autem propter metum Judæorum), ut tolleretur corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, et tulit corpus Jesu. — Hæc explicui *Matth. XXVII, 58*. « Tulit corpus Jesu » sepeliendum, ait Chrysostomus, non uli condemnatum,

sed uli corpus Prophetae magni et admirabilis, Nondum enim credebat Joseph cum case Deum, et tertia die resurrecturum. Erat ergo in eo fides Jesu, sed imperfecta. Ita Chrysostomus. Vide hic ut Deus humiles exaltet. Quam enim ignominiosa fuit passio et mors Christi, tam gloriosa fuit ejus sepultura, juxta illud *Isaïæ xi* : « El cuncti sepulcrum ejus gloriosum. » Vide ibi dicta.

39. Venit autem et Nicodemus, qui venerat ad Jesum nocte primum. — Vox *primum*, ait S. Augustinus, cum nocte jungenda est ; significatur autem non tunc solum venisse, sed tunc primum ; venisse vero etiam postea, ut fletet audiendo discipulus.

Ferens mixturam myrrhæ et aloes, quasi libras centum, — ut magnifice Jesum tantum Prophetam condiret et sepeliret. Magna enim fuit copia unguenti, quæ centum libras ponderabat; sed voluit Nicodemus totum corpus Jesu (quod procerum erat et magnum) non tantum circumcirca copiose perfundere et opplere, sed et in unguento hoc balsamando quasi immergere et sepelire, ut in eo non tam conditus, quam innatare videretur. Forte etiam omnes basco centum libras non insumpsit, sed ex eis quantum necessarium erat utile, duntaxat deprompsit (1). Mercedem hujus officii, charitatis et sepulcro Christi, amplam ab eodem recepit Nicodemus; nam per ejus gratiam non tantum Christianus, sed et confessor ac scilicet evasit. Audi quid Gamaliel, apud Lucianum, in epist. *De Intent, corp. S. Stephaniani*, de eo narrat : « Cognoscentes Judæi illum esse Christianum, amoverunt eum a principatu suo, et anathematizaverunt eum, et de civitate exulaverunt. Tum ego Gamaliel quasi persecutionem pro Christo passum, sustuli cum in meum agrum, et alui, et vestivi usque ad finem vitæ ejus, et defunctum honorifice sepelivi juxta dominum Stephanum. » Hinc et Nicodemus, in Martyrologio, Sanctis ascriptus est cum S. Stephano, die 3 augusti.

Acceperunt ergo corpus Jesu, et ligaverunt Chirtw illud linteis (scilicet sindone, cui impressa sunt Christi cicatricum vestigia, quæ hodie Taurini in Pedemonte religiose servatur, de qua vide Pallæolum) cum aromatibus, sicut mos est Judæis sepelire. — Morem hunc recensui *Matth. xxvn, 59*.

Hanc Christi sepulturam imitati sunt primi Christiani, qui in sepeliendis mortuis et aromatibus condiendis effusas faciebant impensas, ut patet ex Tertulliano, in *Apologet.*; Prudentio, in

(1) Iis qui tantam aromatum copiam inutilem fuisse temere objiciunt, responderi potest : Io Eliam cubile illud, in quod corpus Christi repositum est, ad suavem odorem excitandum, undique his aromatibus impletum fuisse, quod moris fuisse patet ex 11 *Paralip.* xvi, H. X-Aromata hæc diu ad fragrantem suffraginem ciendos, In ipso hoc sepeliendi actu ex parte comburi potuisse. Coni. Josephuui, qui, lib. XVII *Antiq.*, vm, 3, quingentos servos vel liliertos, aromata portantes, funus Herodis comitatus esse testatur.

Cathemer., hymno *in Eseguii* defund.*; Nyftse-
no, orat, *in funere Mcletii*; Nazianzeno, *epíst.* 18,
et aliis. Porro Christiani hunc ritum acceperere a
Judæis, Judæi ab /Egyptiis, teste Tacito, lib. XXI
Annal., qui ea arte sic desiccabant corpora de-
functorum, ut eadem quasi renca efficerent ap-
pellarentque lingua Ægyptia Gabbaras, ut tradit
S. Augustinus, serm. 120 *De divers.*, cap. xn.

Veri. 41. 41. Erat autem in loco, ubi crucifixus est,
hortus (ubi enim sepeliretur Jēsus omnis viroris
et vigoris auctor, nisi in horto? Causas dedi
Matth. xxvn, 60), et in horto monumentum novum,
IN QUO NONDUM QUISQUAM POSITUS ERAT. — Audi
S. Augustinum : a Sicut in Mariæ Virginis utero
nemo ante illum, nemo post illum conceptus est ;
ita in hoc monumento nemo ante illum, nemo
post illum sepultus est.»

Ver», h. 42. Ibi ergo propter Parasceyen Judæorum
(sabbati imminentis » quo nil operari, nec quem

sepelire licebat. Ita Chrysostomus, Theophylactus,
Euthymius), quia juxta erat monumentum (quia
scilicet monumentum hoc vicinum erat Golgo-
thæ, ubi crucifixus fuerat Jesus), posuerunt Jesum.
— a Volebant, ait Euthymius, Jesum in alio dig-
niori monumento, quod longius a civilitate dis-
tabat, collocare.» Sed noluit Deus, voluitque
cum juxta Golgotha et Jerusalem sepeliri. Causam
dat S. Chrysostomus : « It discipuli eo facile se
conferre possent, et quæ Cerent in propinquo in-
tuerentur; et ut sepulturae testes, non ipsi tan-
tum, sed et inimici essent. Signaculum enim et
custodes sepulcro impositi sepultura erant testi-
monio. Mortem non minus quam resurrectionem
manifestari Christus voluit; nam mors, si tunc
dubia fuisset, resurrectionis ratio non constaret.
Neque horum tantum gratia prope voluit sepe-
liri, sed ne falso quispiam potuisset furatum in-
simulare.

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Christus e sepulcro resurgens apparet primo, Magdalena specie hortulani; secundo, vers. 19, decem
Apostolis, iisque insufflans aat Spiritum Sanctum et potestatem remittendi peccata; denique, vers. 46,
iisdem rursus apparet et Thoma, eique vulnera sua palpanda offert.*

1. Una autem sabbati, Maria Magdaleno venit mane, cum adhuc tenebra essent, ad
monumentum; et vidit lapidem sublatum a monumento. 2. Cucurrit ergo, et venit ad
Simonem Petrum, et ad alium discipulum quem amabat Jesus, et dicit illis : Tulerunt
Dominum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum. 3. Exiit ergo Petrus, et ille
alius discipulus, et venerunt ad monumentum. 4. Currebant autem duo simul, et ille
alius discipulus praecucurrit citius Petro, et venit primus ad monumentum, 5. Et cum se
inclinasse!, vidit posita linteamina, non tamen introivit. 6. Venit ergo Simon Petrus se-
quens eum, et introivit in monumentum, et vidit linteamina posita, 7. et sudarium,
quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum
in unum locum. 8. Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monu-
mentum, et vidit, et credidit : 9. nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum
a mortuis resurgere. 10. Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos. 11. Maria autem
stabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo ileret, inclinavit se, et prospexit in mo-
numentum : 12. et vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, et unum ad
pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu. 13. Dicunt ei illi : Mulier, quid ploras? Dicit eis .
Quia tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum. 14. Ilæc cum dixisset, con-
versa est retrorsum, et vidit Jesum stantem : et non sciebat quia Jesus est. 15. Dicit ei
Jesus : Mulier, quid ploras? quem quieris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei :
Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum; et ego eum tollam. 16. Dicit
ei Jesus : Maria. Conversa illa, dicit ei : Babboni (quod dicitur Magister). 17. Dicit ei
Jesus : Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum : vade autem ad fratres
meos, et dic eis : Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum
vestrum. 18. Venit Maria Magdalene annuntians discipulis : Quia vidi Dominum, et hæc

dixit mihi. 19. Cum *ergo* sero esse! die illo, una sabbatorum, et foros essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jesus, et stetit in medio, et dixit eis : Pax vobis. 20. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et latus. Gavisi sunt ergo discipuli viso Domino. 21. Dixit ergo eis iterum : Pax vobis. Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. 22. Hæc cum dixisset, insufflavit, et dixit eis : Accipite Spiritum Sanctum : 23. Quorum remiseritis peccata, remittantur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt. 24. Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Jesus. 25. Dixerunt ergo ei alii discipuli : -Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis : Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus ejus, non credam. 26. Et post dies octo, iterum erant discipuli ejus intus, et Thomas cum eis. Venit Jesus januis clausis, et stetit in medio, et dixit : Pax vobis. 27. Deinde dicit Thomæ : Infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et melle in latus meum : et noli esse incredulus, sed fidelis. 28. Respondit Thomas, et dixit ei : Dominus meus, et Deus meus. 29. Dixit ei Jesus : Quia vidisti me, Thoma, credidisti : beati qui non viderunt, et crediderunt. 30. Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. 31. Hæc autem scripta sunt, ut credatis quia Jesus est Christus Filius Dei ; et ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus

ven. i. 1. Una (id est prima die) sabbati, — id est post sabbatum; vel «sabbati,» id est hebdomada (hæc enim a potiore die sabbati vocatur sabbatum), puta die Dominica, sive die Paschalis, quo Christus resurrexit. Vide dicta *Matth.* xxviii, 1 (1).

Maria Magdalene venit — cum sociabus, quas nominant Matthæus, Marcus et Lucas ; sed hic sola nominatur, quia ipsa cælerarum erat dux, omnibus ferventior et operosior.

Cum adhuc tenebra essent — mixtæ luci orienti, puta in aurora, sive in « profundo diluculo, » ut ait Lucas. Nota hic diligentiam, vigilantiam, ardorem S. Magdalene. In aurora quaerit Christum, hinc prima eum quasi solem orientem videre meretur. Audi S. Ambrosium in lit. Psalmi lvi, Pro *susceptione matutina*: allane, ait, matutinam susceptionem possumus ascribere Mariæ Magdalenas, quæ mature ac diluculo ad monumentum vigilans, Salvatoris resurrectionem Domini prima suscepit; et clarescente mundi sole, Solis justitia ortum præ omnibus sola cognovit, ac susceptione quidem matutina gavisæ est diem redditum; sed magis gavisæ Christum a mortuis suscitatum ; atque in ipsa completa est prophetia : Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum Is lilla. »

Ad monumentum, — ut Jesum sepultura ungeret, ait Nonnus.

Et vidit lapidem sublatum — atque angelos dicentes Christum resurrexisse ; sed Magdalena

(1) Alii, quia legitur in Græc. «*zētruv* in plurali numero, vertunt *primo die hebdomadam*, festum scilicet Paschalis sequentium, et procedentium festum Pentecostæ*, quod etiam appellatur *fatum hebdomadam*, UjT» ToA. u, i ; *Exod.* xxxiv, 43, etc.; sed eodem redit sensus.

hoc non credidit, nec intellexit; unde festina, et anhela recurrens ad Petrum et Joannem, ait : « Tulerunt Dominum meum, » id est a sepulcro ablatum est corpus Jesu Domini mei, nescio a quo, et ubi collocatum sit. Vide ordinem et scriam totius rei gesi®, quem recensui *Matth.* xxviii, 8. Apposite S. Hieronymus, epist. 150 *ad Hecdibian* : « Error mulieris, ait, cum pietate sociatus est : pictas in eo quod desiderabat cum, cujus noverat majestatem ; error in eo quod dicebat : Tulerunt, » etc.

2. Cucurrit ergo, et vexit ad Simonem Petrum v. j. l (tanquam Apostolorum primum, et jam a Christo designatum suum vicarium et successorem, *Matth.* xvi), et ad alium discipulum quem amabat Jesus, — ad Joannem, quem sciebat a Christo præ aliis diligere, ac proinde fore diligentior in exquirendo Christi corpore, quod jam e sepulcro sublatum deprehenderat, præsertim quia viderat Joannem secum assistere cruci, ac proinde magis curaturum et indagaturum corpus Christi.

4. Currebant autem duo simul. — Præ cæteris Vrrs. 4. cucurrerunt, qui præ cæteris amaverunt, ait S. Gregorius.

Præcucurrit, — quia junior, agilior et cupidior videndi corpus Christi, quod paulo ante viderat ita deformatum in cruce.

II. Er cum se inclinasset (ut prospiceret in se Vm. 8. pulcrum), vidit posita linteamina (scilicet, sindonem cui involutum fuerat Jesu corpus in sepulcro), non tamen introivit, — reverentiam deferens Petro, quasi seniori et digniori, ut is prior introiret, ait Lyranus; aut timore impeditus, et sacro quodam horrore corporis Christi ibidem sculpti correptus.

0. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et Ven. e.

introivit in monumentum. — Petrus, ait Chrysostomus, ut fervidus introit, et diligenter universa inspicit: jam enim milites sepulcri custodes, viso angelo et terne motu, perculsi aufugerant et se absconderant. Ita, S. Hieronymus, Quæst. VI *ad lledib*.

Vn». 7. 7. Et vidit linteamina posita, f. t. sudarium quod FUERAT SUPER CAPUT EJUS (vultum obtegens, Uti mortuis fieri solet honestatis causa), non cum LINTEAMINIBUS POSITUM, SED SEPARATO! INVOLUTUM in unum locum. — a Signum hoc resurrectionis erat, ait Chrysostomus; non enim si transtulissent corpus, mutassent; nec si essent furati, de hoc fuissent solliciti, ut sudarium involverent et seorsum ponerent: ideo Joannes præmisit sepulcrum cum myrrha, quæ conglutinat corpori linteamina, ut ne decipereris a dicentibus furto sublatum; quis enim fur circa rem superfluum tantum laboraret? »

ver». ». 8. Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum. — Mystice S. Gregorius, *homil.* 22, per Petrum accipit Synagogam Judæorum, per Joannem Ecclesiam Christianorum, *q. d.* « Venit Synagoga prior ad monumentum, sed non intravit, quia legis quidem præcepta et prophetias de passione Dominica accepit, sed credere in mortuum noluit: secuta posterior Ecclesia Gentium mediatorem Dei et hominum Jesum Christum, et cognovit carne mortuum, et credidit viventem Deum. »

Tropologice Toletus: Per Joannem, ait, omnes Christiani; per Petrum, Pontifices Christi vicarii significantur: prior ingreditur Petrus, quia dignitate omnes antecellit Christianos Christi vicarius; at posterior pervenit Joannes, quia fieri potest, ut qui prior est dignitate, sit posterior merito et sanctitate.

Et vidit, et credidit — uterque, scilicet Petrus et Joannes; « credidit, » inquam, non Christum resurrexisse, sed Magdalenam verum dixisse, scilicet corpus Christi esso e monumento sublatum, ait S. Augustinus, Thcophylactus et Jansenius. Addit Cyrillus, Chrysostomus, Euthymius et Nyssenus, *orat. De resurrectione*, utrumque credidisse, quod Christus resurrexerat. Planius et verius est, hæc verba ad soluin Joannem, non ad Petrum spectare, *q. d.* Joannes, visis linteaminibus et sudario scorsim involuto, memor fuit Christum prædixisse se tertio die resurrecturum: quare prædictionem Christi cum his signis conferens, credidit eum resurrexisse: Petrus vero, ob resurrectionis novitatem et ingens Christi redi-vivi videndi desiderium, tardius idipsum credidit. Unde signanter angelus ait mulieribus: « Dicit discipulis ejus et Petro, » *Marci* xvi, 7.

v«n. v. 9. Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat EUM A MORTUIS RESURGERE. — Refer hæc ad « credidit, *q. d.* l'uno primum Joannes credidit Christum resurrexisse, cum antea neo ipse, neo alii Apostoli id credidissent, quia nondum intel-

figebant Scripturas, quæ eum resurrecturum prædixerant. Licet enim Christus iis asseveraret se resurrecturum, tamen ob rei novitatem et magnitudinem ipsi id non capiebant, sed putabant Christum loqui figurate et parabolice, uti facere solebat.

10. Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos. — Arabicus et Syrus, *ad locum suum, q. d.* Petrus et Joannes, viso Christi sepulcro vacuo, redierunt domum, Petrus admirans, Joannes credens cum resurrexisse: sola Magdalena ad sepulcrum remanente, ut certius quid de Christi dilecti sui corpore cognosceret. Ita S. Augustinus, *tract.* 121. « Unde contigit ut eum tunc sola videret, qui remanserat ut quaereret; quia nimirum virtus boni operis perseverantia est, » ait S. Gregorius, *homil.* 25.

11. Maria autem stabat ad monumentum foris, ▼*«■... plobans, — quia anxia quærebat undique corpus Jesu, cujus amore ardebat; eratque quasi ebria, nec inveniebat, idcoque maesta plorabat. Addit S. Augustinus: « Oculi qui Dominum quæsierant et non iuvenerant, lacrymis vacabant, amplius dolentes quod ablatus de monumento, quam quod occisus in ligno: quia tanti magistri, cujus vita subtracta fuerat, nec memoria remanebat. »

Dum ergo fleret, inclinavit se, et prospexit in monumentum. — Licet enim jam ante prospexisset et sepulcrum corpore sublato vacuum vidisset, tamen iterum iterumque prospexit. Nam, ut ait S. Gregorius, *hom.* 25: « Amanti semel aspexisse non sufficit, quia vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis: perseveravit, ut quaereret; unde et contigit, ut inveniret: factumque est ut desideria dilata crescerent et crescentia caperent quod invenissent. »

12. Et vidit duos angelos in albis, sedentes, Veni.i*. UNUM AD CAPUT, ET UNUM AD PEDES, UBI POSITUM fuerat corpus Jesu. — Omnia hæc, scilicet angeli, vestes albæ, sessio, symbola sunt resurrectionis et gloriæ Christi, ad eamque credendam præparant animum Magdalenæ. Porro unus sedet ad caput, alter ad pedes Christi, ut significant tam pedes quam caput et intermedia membra, id est totum Christi corpus resurrexisse, et angelorum habitum, immortalitatem et gloriam per resurrectionem induendo, ad angelorum consortium transisse, ideoque in sepulcro duos hos angelos quasi custodes reliquisse, qui idipsum Magdalenæ nuntiarent.

Mystice Orígenes: Angelus ad pedes, ait, vitam activam; angelus ad caput, vitam contemplativam repræsentat. Utraque enim est ex Jesu, circa Jesum, per Jesum et propter Jesum.

13. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? — Ven. is. *q. d.* Non est plorandi jam locus, sed ridendi et gaudendi, quia nullum hic dilecti tui corpus mortuum vides; inde enim colligere debes Jesum tuum resurrexisse, ac jam non inter mor-

tuos, sed infer viros, imo infer gloriosos angelos, quales nos sumus, vifam beatam et coelestem agere.

Dicit eis : Quia tulerunt Dominum meum, et rescio ubi posuebunt Eum, — *q. d.* Tres ob causas ploro : *primo*, ob tam indignam cædcin et mortem Domini mei Jesu Christi ; *secundo*, ob corpus ejus o sepulcro ablatum : hoc enim si viderem, oscularer, plorarem, ungerem, itaque nonnihil dolorem meum lenirem ; *tertio*, quia nescio quo illud transtulerunt, nescio ubi illud requiram. Si enim id scirem, illico eo accurrerem illudque amplecterer et dissuaviarer. Vide hic ut Jesus animas diligentium sc sinat ad tempus in tenebris ignorantî®, ut sui desiderium in eis acuat cl accendat, illudque acutum et accensum plena deinde sui revelatione consoletur et læliflctet.

V»n. U. H. Hxc CUM DIXISSET, CONVERSA EST iietrorsum, et vidit Jesum stantem : et non sciebat quia cinrto jescs est. — Nota : Christus apparuit a tergo Magdalen®, ila ut angeli in eum insipientes surgerent et caput illi inclinarent, iliaque reverentî® et adorationis signa ei exhioerent ; et hæc fuit occasio, vel causa, cur Magdalena converterit se retrorsum, ut videret quis ille esset, quem angeli tam reverenter salutabant. Ita S. Chrysostomus, *homil.* 85, et S. Athanasius, vel quisquis est auctor, Quæst. LXXVIII *ad Antiochum*. Alii putant Christum pedibus strepitum a tergo Magdalen® excitasse, ut ipsa se reirorsum ad Christum strepentem converteret.

Er vidit Jesum. — Nimirum a prima meretur gaudia, qu® plus ardebat cæteris. n

Et non sciebat quia Jesus est, — quia alia specie, scilicet hortulani, ei apparebat, uti euntibus in Emmaus specie peregrini. Gloriosa enim corpora possunt apparere ea specie et forma qua volunt, idque faciunt non mutando ipsam sui vultus figuram et formam, sed impediendo ne h®c vultus figura integras sui species, sed refractas, dimidiatas et distractas ad oculum intuyente jaciat. Egit hoc Christus, ne primo aspectu eam percelleret, ait Chrysostomus. Rursum, quia ipsa fervebat amore Jesu, hinc Jésus ei apparet ; sed quia non credit Jesum vivere, uti angeli ei dixerant, hinc Jesus nonnihil se ei abscondit, et talis apparuit ei exterius, qualis erat in corde ipsius interius. Ita S. Gregorius, *hom.* 23, agens de discipulis euntibus in Emmaus, quibus Christus apparuit uti peregrinus.

v«n n. 15. Dicit ei Jesus : Mulier, quid ploras? quem quiris? — Audi S. Ambrosium, lib. III De Virgin., enucleate singula expendentem: «Mulier, cur ploras? Qui non credit, mulier est : nam qui credit, in virum perfectum resurgit, in mensuram ætalis plenitudinis Christi. Mulier, inquit, non de sexu, sed de cunctatione convicium est; ethene mulier, qu® nutabat, quia virgo jam crediderat. Quid ploras? id est, tu tibi es causa plorandi, qu® es Christo incredula. Ploras, quia Chiistum uon vi-

des?crcdeei, et videbis: adest Chrisfos, necunquam iis a quibus quæritur, deest ; non lacrymis opus est, sed fide prompta cl Deo digna : noli cogitaro mortalia, el non plorabis; noli cogitaro peritura, et flendi causam habere non poteris. Certe, indo ploras, unde alii gratulantur. Quem quæris? non vides quia Christus adest ? »

Scripsit de Magdalena insignem piisquo affectibus plenam Orígenes *homiliam*, in qua inter cælcre ait : « Amor faciebat eam stare el dolor cogebat cam plorare. Stabat et circumspiciebat si forle videret quem diligebat. Plorabat vero, quia sublatum existimabat, quem quærebat. Dolor renovatus erat, quia prius doluerat defunctum, et nunc dolebat sublatum. Et iste dolor major erat, quia nullam consolationem habebat.» Et nonnullis interjectis fontem doloris aperit, dicens : « Petrus et Joannes timuerunt, et ideo non steterunt. Maria autem non timebat, quia nihil suspicabatur sibi superasse quod timere deberet. Perdiderat enim magistrum suum, quem ita singulariter diligebat, ut praeter ipsum nihil posset diligere, nihil posset sperare. Perdiderat vitam animæ suæ, et jam sibi melius arbitrabatur fore mori quam vivere, quia forsitan inveniret moriens, quem invenire non poterat vivens, sino quo tamen vivere non valebat. Fortis est ut mors dilectio. Quid enim aliud faceret mors in Maria ? facta erat exanimis, facta insensibilis : sentiens non sentiebat, videns non videbat, audiens non audiebat; sed neque ibi erat ubi erat, quia tota ibi erat ubi magister orat : de quo tamen ubi esset nesciebat. Non quæro angelos, quia possunt dolorem meum augere, non delere, sed meum et angelorum Dominum. » Et post plura, quæ in hanc rem sanctis affectibus æstuantia interserit, subjicit : « Angusliro mihi sunt undique, et quid eligam, ignoro. Si juxta monumentum maneo, ego illuin non invenio ; si a monumento recessero, nescio infelix quo vadam, nescio ubi cum quieram. Discedere a monumento, mors mihi est ; stare ad monumentum, irremediabilis dolor est. Melius autem mihi sepulcrum Domini custodire, quam ab eo longius ire. Si enim longius abiero, forte cum rediero, ipsum sublatum inveniam et sepulcrum destructum. Stabo igitur cl hic moriar, ut saltem juxta sepulcrum Domini mei sepeliar. Revertere, revertere, dilecte mi, revertere, dilecte votorum meorum.» Denique ista subjungit : « Dulcis magister, ad quid, quæso, provocas spiritum hujus mulieris? ad quid commoves animam ejus? Tota pendet in te, tota manet in le, tota sperat de te, et tota desperat de sc. Ita quærit te, ut quærcns nihil quietai, nihil cogitet præter tc. Ideoque forsitan non cognoscit tc, quia non est in seso, sed propter te est extra se. Cur ergo dicis : Quid ploras? Quem quaeris ? »

Illa existimans quia hortulanus esset (horti in quo erat sepulcrum Jesu), dicit ei. — Non quod

appareret Jesus ligonem aut sarculum manu tenens; sed, quod Theophylactus et Euthymius aiunt, « a communi et viliori habitu, et quia in horto erat, arbitrata est hortulanum esse (nam do militum absconsorum præsentia nihil scivisse videtur) ; » quodque sino pallio, ut verisimile est, appareret quasi domi esset. Sciebat Josephum Arimathæum, horti dominum, illic non habitare ; putavit ergo cum esse cui colendi et custodiendi horti incumbere cura. Ha Franciscus Lucas. Pergit Orígenes : « O Muria, si quæris Jesum, cur non cognoscis Jesum? Et si cognoscis Jesum, quid quæris Jesum? Ecco Jesus venit ad te, et quem quæris, quærita te. Mulier, quid ploras? Et tu eum hortulanum existimas, ut ipsum non cognoscas. Etenim Jesus est et hortulanus, quia ipso seminat omne semen bonum in horto animæ tuæ et in cordibus fidelium servorum. » Unde S. Gregorius, *hom.* 25 : « An non, ait, ei hortulanus erat, qui in ejus pectore per amoris sui semina virtutum virentia plantabat. »

Domine, sit u sustulisti eum, dicit o Mini ubi posuisti eum; et ego eum tollam. — « Eum. » Quem ? ncc enim cum nominat, sed Jesum, quo plena erat, intelligit. Ita S. Thomas et alii, qui dicunt hunc esse affectum vehementer amantium, ut do quo'ipsi cogitant, putent alios etiam cogitare : licet fieri potuerit, cum cum propo so videret, existimaret intellexisse quod ipsa angelis responderat : « Quia tulerunt Dominum meum, » quod videtur subindicare Chrysostomus. Audi Origenem : a Tantus dolor eam invaserat de morto tua, ut non posset cogitare de vita et resurrectione tua. Denique Joseph posuit in monumento corpus tuum : Maria sepelivit ibi pariter spiritum suum, et ita indissolubiliter junxit et quodammodo univit cum cum corpore tuo, ut facilius posset separare animam se vivificantem a vivificato corpore suo, quam spiritum suum te diligentem a defuncto corpore tuo. Spiritus enim Mariæ magis erat in corpore tuo, quam in corpore suo : cumque requirebat corpus tuum, requirebat pariter spiritum suum ; et ubi perdidit corpus tuum, perdidit cum eo spiritum suum. Quid igitur mirum si sensum non habebat, quæ spiritum amiserat? Quid mirum si te nesciebat, quæ non habebat spiritum quo sciro debebat ? Reddo ei itaque spiritum suum, quem habet in so corpus tuum, et mox recuperabit sensum suum et relinquet errorem suum. »

Et ego eum tollam. — Quid si sit in atrio principis sacerdotum? u Ego eum tollam. » Quid si in domo Pilati? a Ego eum tollam : » quia omnia vincit amor, qui omnia etiam impossibilia sibi possibilia, imo facilia reputat. Ha Origenes et Chrysostomus. Licet S. Hieronymus, Quæst. V *ad Iledibiam*, hæc verba iguorantiæ et inconsiderationis esse putet.

»rs. is. 16. Dicit ei Jesus : Maria. Conversa illa, dicit ei : Rabboni (quod dicitur Magisibr). — Vocavit

illam non tantum nomino proprio, sed etiam eo vocis sono, suavitate, gratia et efficacia, qua eam solebat in vita vocare; indeque ipsa statim Christum agnovit. Undo Christi dignationem admirant exclamat Origenes : « O mutatio dexteræ Excelsi. Conversus est dolor magnus in gaudium magnum, mutatæ sunt lacrymæ doloris in lacrymas amoris. Ubi Maria audivit: Maria (sic enim consueverat eam vocare magister suus), persensit in nomino quamdam singularem vocationis dulcedinem, et per eam cognovit ipsum a quo vocabatur esse magistrum suum. Tunc revixit spiritus ejus et reversus est sensus ejus. Cumque Jesus vellet adhuc adjungere, non potuit hæc Maria patienter exspectare, sed præ nimio gaudio interrupit ea, dicens : Rabboni ; non enim arbitrabatur se indigere verbo, quæ invenerat Verbum, et longe utilius arbitrabatur tangere Verbum, quam audire quælibet verba. O amor foris et impatiens ! Non sufficebat illi videre Jesum et loqui cum Jesu, nisi etiam tangeret Jesum ; sciebat enim quia virtus do illo exibat et sanabat omnes. »

Conversa illa, dicit ei : Rabboni, quod dicitur (interpretatum) Magister. — « Conversa illa : » quia cum Jesus tardaret respondere, illa a Jesu averterat vultum ad angelos, quasi rogatura ab eis quis sit illo hortulanus secum loquens, et cur ei assurrexerint cumque tam reverenter salutari; sed audiens a Jesu se compellari suo nomino a Maria, » ex voce agnoscens Jesum, illico gaudio rapta rursum ad eum faciem totamque se convertit. Vox ergo pastoris penetrans in aures animumque oviculæ, oculos ei mox aperit, sensus omnes occulta vi et solita dulcedine demulcet, excitat et abripit, ut ipsa insperato et inexplicabili gaudio ebria dicat : « Rabboni, » id est magister mi, en ego tua discipula, tua filia spiritualis me totam tibi dedo, in te redivivo rursus vivo, exuito et júbilo. Ha Cyrillus, Chrysostomus et alii. Quare provoluta in genua, voluit more suo reverenter non caput, sed pedes tango, deosculari et cum iis dissuaviari : sicut Sunamitis tenuit pedes Elisæi prophetæ, IV Rcj. iv, 27. Id liquet ex eo quod Christus id prohibens, subjicit.

Rabboni, — id est *magister mi*; sed *ri mi* non addidit Joannes, quia Græce addi non solet, sicut additur hebraico et syriace, ubi in eadem cum *Rabboni*, id est *magister*, coalescit dictionem. Ha Franciscus Lucas. Undo tam Joannes, quam Latinus, Syrus et Arabicus vertunt *magister*, omisso *tú mi*. « Rabboni » ergo, et Cbaldæus, *Ribboni*, idem est quod *Rab* et *Rabbi*, ubi ultimum *jod* accipi potest, vel ut hcemanticum, vel ut pronomen affixum significans *mi*. Addit Caninius, in *Nomili. llebr.*, cap. vi, *Rabboni* significare magistrum, dominum, principem, esseque nomen augustius quam sit Rabbi. Undo non risi post resurrectionem a Magdalena Christo glorioso tribulum fuisse, cum ante eam Christus vocaretur duntaxat Rabbi, *Joan.* i.

Ve», it. 17. Dicrr ei Jesus : Nou jib tanger b, xuxdum
E5IJ1 ASCBIDI AD PATREM MEUM I VADE AUTEM AD
FttATBES MEOS, ET DIC EIS : ASCENDO AD PATREM
MEUM, et Patrem vestrum; Deum meum, et Deum
VESTRUM. — Difficilis CSt hic loCUS, Ct difficilior

(M. connexio. Quae enim causa hic significatur, dum
ait : « Noli me tangere, quia nondum ascendi ad
Patrem ? »

B Pnmo, S. Augustinus, *tract.* 121, sic explicat et
Pna connctit, *q. d.* Noli me tangere, quia necdum
digna es mei contactu ; nondum enim in corde
tuo ascendi ad Patrem, quia necdum perfecte
credis me esse Dei Filium, ct ad Deum Patrem
ascendere. Sic fere et S. Hieronymus, *Quæst. V
ad Ilcdibiam.* Verum hoc mysticum potius videtur
quam litterale; æque ac est illud S. Leonis, qui,
serm. 2 *De Ascensione*, sic exponit : « Noli mo
tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum :
hoc est, nolo ut ad me corporaliter venias, nec
ut me sensu carnis agnoscas. Ad sublimiora te
differo, majora tibi præparo : cuñ ad Patrem
ascendero, tunc me perfectius veriusque palpabis,
apprehensura quod non tangis et creditura quæ
non cernis. »

SkouJo. *Secundo*, Cyrillus, lib. XII, cap. 1 : Vetuit, ait,
sui contactum, significans neminem ad corpus
suum gloriosum, jam etiam in sacramento Eucha-
ristiæ tangendum et sumendum accedere debere,
nisi prius accepto Spiritu Sancto, quem hic non-
dum miserat, sed 50 post dies misit in Pentecoste.
Verum hac ratione nccaliæ mulieres, ncc Thomas,
nec cæteri post resurrectionem potuissent tangere
Christum : quod tamen fecerunt.

Teri *Tertio*, S. Chrysostomus, *hom.* 85, Thcophylac-
tus et Euthymius aiunt Christum prohibuisse
Magdalenam a sui contactu, quia volebat magis
reverenter quam ante ab ea tangi, utpotc redivi-
vus jam, immortalis, coelestis et gloriosus, qui
amplius cum hominibus non versaretur, sed cum
Angelis et Beatis. Verum non apparet quomodo
Magdalena, quæ summe erat Christi uti amans,
sic et reverens, in hac ejus reverentia defecerit :
reverebatur enim eum non jam ut mortalem, sed
immortalem et gloriosum. Deinde quid hoc facit
ad illud : u Nondum enim ascendi ad Patrem ? »

Qovto- *Quarto*, Justinus, *Quæst. a Gentibus proposti.*,
Quæst. XLVIII, et exeoToletus, Franciscus Lucas
et alii sic exponunt, *q. d.* Noli me tangere : sum
enim jam coelestis, non terrestris : licet enim nec-
dum ascenderim ad coelum, brevi tamen eo as-
cendam; volo enim te et alios sensim abducere a
solita mea presentia et conversatione, n Sed audi
Justinum : « Illud: Ndli me tangere, Mariæ uCon-
servatore dictum est hoc sensu : Noli me sequi,
ita ut mecum semper versere ea ratione, qua an-
tequam in crucem agerer. Volebat enim sensim
ac pedetentim discipulos a consuetudine adspec-
tas præsentiaque corporis sui abducere. Itaque
nec semper visus est discipulis, in diebus quibus
cum eis in terra post resurrectionem versatus

est, nec omnino se inaspctabilem eis præbuit;
sed utrumquo intervallo spatioque adhibito fa-
ciebat, ut et videretur ipsis, et non videretur. »
Verum hæc expositio obscura est, et inulta sup-
plere cogitur, ac invertit tí « nondum enim as-
cendi, » in tí *licet enim nondum ascenderim, brevi
tamen ascendam.*

Quinto ergo, magis connexe ct genuine expo- W*
nas, ut ri « noli me tangere » explices in actu om- * ! “
ninopcrfecto..Magdalena enim totaChristo addicta,
cum videret cum resurrexisse, ineffabili gaudio
perfusa , accidit ad ejus pedes ibique hæreere vo-
lebat, ncc iis deosculandis exsatiari poterat. Quare
Christus eam prohibet jubetque no ibi hæreat,
sed Apostolis mæstis suam resurrectionem an-
nuntiet. Sensus ergo est, *q. d.* « Noli me tange-
re, n id est noli in hoc mei contactu diutius im-
morari, noli in osculis pedum meorum nimis diu
dissuaviari; sæpiusenim postea id tibi facere lice-
bit, a nondum enim **ascendi**: » est hebraisraus,
hoc est, nondum enim ascendo, vel non ascendam
tam cito ad cœlum, sed adhuc -10 dies in terra
versabor, ac mc vobis videndum tangendumque
exhibebo. Idcirco propera ad alias mulieres, quæ
o sepulcro sequentes Petrum ct Joannem, in Je-
rusalem ad domos suas redeunt, ac cum iis illico
perge ad fratres meos Apostolos, dc mea morte
tristes, atque dic illis me resurrexisse ct brevi
in cœlum ascensurum ; sed prius ab eis viden-
dum ct consalutandum, ut eis tristitiam eximas,
cosque summo gaudio perfundas : sæpc enim
verba Hebræorum actum non inchoatum, sed
continuatum ct **perfectum significant**, uti alias
ostendi. Ita hunc locum explicat Vatablus, Em-
manuel Sa, Suarez, III *part.*, disp. XLix, sect. 3 ; Do-
minicus Bannes, *I parl., Quæst.* \, art. 10, dub. 6, ubi
ait hanc esse communem recentiorum sententiam.
Sic ct Ribera hic : Sciebat, ait, Magdalena Chris-
tum ascensurum in cœlum, ncc postea sc fruitu-
ram ejus conspectu , ideo occasionem datam
tangendi Christum sibi elabi noluit. Sed Christus
illi ait : a Noli me tangere, » *q. d.* Adhuc habebis
tempus me tangendi et alloquendi ; adhuc enim
sum in terra, necdum ascendi in cœluin. Quare
noli hic morari, sed gaudio quo frucris, fac ut
eodem fruantur Apostoli mei. Neque enim fas est
te in summo hoc resurrectionis meæ gaudio so-
lam versari, et Apostolos meos mæstilia tabes-
cere. Unde postea Christus permisit se ab ea et
sociabus tangi, dicens : u Avete : illos autem ac-
cesserunt et tenuerunt pedes ejus, o *Matth.*, cap.
xxvin, vers. 9, quia jam erant in via, ut nuntia-
rent Apostolis Christum resurrexisse (i).

(i) Hodiernorum plorique hanc aliam hujus l. Inter-
pretationem allerunt : *Noli me tangiré* , hoc est, noli,
suppheum more, amplecti meos pedes aut genua, quasi
jam o coelo reversus essem. Nam nemini ignotum est
antiquos, cum coelicolas aut cœlestem quamdam appa-
ritionem viderent, sacro horrore evw percussos : time-
bant nimirum ne quid eis accideret ob visum. Conf.

Pono Christus dicens : « Noli mo tangere , »
 ci.N i"? honlcm Magdalena? tetigit illique eorum
 .ligita? vestigia impressit. Audi Sylvestrura Pricratem
 ■no* in- apud Surium in Vita S. Magdalen® : Cum anno
 p" Domini 1197, devotionis gratia antrum, in quo
 pœnituit B. Maria Magdalena, et sacras ejus reli-
 quias apud S. Maximinum visitassem, ostensum
 est mihi pluries sacrum et venerabile caput ejus,
 grande valde et totum undique usque ad os de-
 nudatum , excepta ea parte frontis, quam Salva-
 torem omnium diximus tetigisse : ibi enim pellis
 ad instar Æthiopissæ clare apparet, et in pelle
 du® foss® duarum extremitatum digitorum : qua-
 rum altera mullo est reliqua evidentior atque pro-
 fundior, et sub pelle caro ad albedinem declinans.

Secundo, moralem causam dat S. Epiphanius,
hteresi 2G, quod Christus, ut daret nobis exem-
 plum pnrissim® et perfectissim® castitatis, noluit
 permittere ut Magdalena hic, utpote mulier, sola
 solum se tangeret; paulo vero post in pratentia
 aliarum mulierum id permisit. Unde hoc Christi
 exemplum secutisunt S. Augustinus, S. Ambrosius,
 S. Martinus, S. Chrysostomus, S. Borromæus
 plurimique alii, qui nunquam cum mulieribus
 nisi aliis præsentibus loqui voluerunt, ut testes
 haberent su® integritatis.

Tertio, allegoricam causam dat Rupertus :
 Maria, ait, hic gessit typum Ecclesia? c Gentibus
 vocandae et congregandae , qu® contactu non
 corporali, ut Judæi, sed spirituali, hoc est fide,
 ad Christum post ascensionem ejus erat perven-
 tura : qua de re multa habet Chrysologus, *serm.*
 75 et sequent.

Denique valde probabile est quod docet S. Au-
 gustinus, lib. III De *Consensu Evang.*, cap. xxiv,
 Theophylactus et Euthymius, in cap. ult. *Matth.*,
 ac S. Hieronymus, epist. 150 ad *Hedibivn*, Quæst.
 V, scilicet Magdolenam viso hic Christo, post
 ejus alloquium eo disparente, festinasse gres-
 sumque accelerasse, ac assecutam fuisse mulieres
 socias, qu® Petrum et Joannem redeuntes secui®
 domum revertebantur : ips® enim, quia incesi®,
 dubiæ et fluctuantes, quid actum esset do corpore
 Christi, lento et tarde incedebant. Illas ergo
 festinans assecuta est Magdalena, ibique Christum
 omnibus apparentem rursum vidit, adoravit et
 tetigit pedes ejus; idque satis insinuat Malthæus,
 cap. ult., vers. 9, esto id neget Toletus.

Tropologice, hic disco gratius esso Christo, ut
 quis incestis vel afflictis in gravi tristitia, angore,
 dolore et afflictione constitutis assistat, quam

locum parali. *Matth.* xxviii, 0 et 10 : a 111® autem (mu-
 lieres) accesserunt, et tenuerunt pedes ejus, et adora-
 verunt eum. Tunc ait illis Jcsus : *Nolite timere.* »
 Vogelius, in *Dissert. de conjectura usu in crisi N. T.*,
 pro jnr, [xw áirrcv legendum conjecit : p-n cù irrecù, id est,
noti stupescere. Hæ opiniones negari nequit quin inge-
 nioso excogitentur; at merito objicitur priori, quod
 Christus, jam ante resurrectionem, pro Dei Filio mulie-
 ribus habebatur; posteriori vero, quod codicum omnium
 advocetur auctoritati.

sibi, adeo ut concionem et Migara quoque in die
 festo postponat auxilio merroti vel afflictis, cum
 ncccs'itasel pietas, vel charitas illud exigit, juxta
 illud : « Misericordiam volo, et nr»n sacrificium, »
 Ose® vi, G, et *Matth.* ix, 13. Vide ibi dicta.

Symbolice, S. Bernardus, serm. 5 in *festis om-
 nium Sanctorum* : « Noli me tangere, ait, nondum
 enim ascendi ad Patrem meum : verbum glori®
 est. Nempe filius sapiens gloria patris. Noli ergo,
 ait gloria, noli me tangere. Noli intérim qu®-
 rero gloriam, fuge potius, et vide ne mc omnino
 tetigeris, donec perveniamus ad Patrem, ubi sit
 gloriatio omnis jam segura. »

Vade autem ad fratres meos. — Christus Aposto-
 los vocat fratres ex mera miraque dignatione, cum
 eorum sit caput, dominus et princeps, non tan-
 tum qua Deus, sed etiam qua homo : quia scilicet
 omnes homines sunt fratres ratione nature hu-
 man®, quam eamdcin traxerunt ex primo pa-
 rente Adamo, et quia filii sunt ejusdem Dei Pa-
 tris per gratiam. Proprie vero, quia erant Aposto-
 li : Apostoli enim inter se erant fratres; Chris-
 tus autem erat Apostolus, id est legatus a Patre,
 in mundum missus ad prædicationem Evangeli-
 cara, in qua Petrum, Joannem et cæteros, quasi
 fratres sibi associavit. Sic Pontifex Cardinale-»
 et Episcopus vocat fratres, cum sit eorum Supe-
 rior et Hierarcha. Dicit hoc Christus, ut Apostolos
 ob fugam pusillanimes animet et in spem erigat,
 ç. d. Esto ipsi me in passione deseruerint, ego
 tamen eos non desero, sed amo ut fratres ; imo
 propterea resurgendo carnem humanam resumpsi,
 ut me fratrem eorum ostendam, juxta illud :
 a Quanto magnus es, humilia te in omnibus, »
Eccli. m.

Et dic eis : Ascendo ad Patrem meum, et Pa-
 trem vestrum; Deum meum, et deum vestrum, —
 g. d. Dico Apostolis ut recordentur illius quod
 eis ante passionem dixi, scilicet me post paucos
 dies ascensurum in cælum ad Deum Patrem.

Dicit autem, « Patrem meum, et Patrem ves-
 trum: » « meum natura, ait S. Augustinus, ves-
 trum gratia, » ul ostendat se esse fratrem eorum,
 nipote qui communem cum eis habeat Deum
 Patrem, sed hic naturalem, illi adoptivum. Ha
 S. Ambrosius, lib. Ili De *Virginitate*. Porro S. Hila-
 rius, lib. XI De *Trinit.* : « Est ci Pater, ait, ul c®-
 tcris ex ea parto qua homo est, et Deus ci ut
 cunctis, ex ea natura qua servus est. Unde ait:
 Vade ad fratres meos ; unigenitus enim Deus sine
 fratribus est. » Planius dicas Christum vocare
 « Patrem » et simul « Deum, » ut per « Patrem
 meum » suam naturam divinam, per « Deum
 meum » naturam humanam a se assumptam os-
 tendat, quodque idem ipse verus Deus sit et ve-
 rus homo. Ila S. Ambrosius loco citato, juxta
 illud *liete. u* : « Qui enim sanctificat et qui
 sanctificantur ex uno omnes : propter q. un cau-
 sam non confunditur fratres eos vocare, dicens :
 Narrabo nomen tuum fratribus meis. »

Sensus ergo est, *q. d.* Dic Apostolis ut timorem et maestitiam deponant : ego enim jam a morte resurrexi *cosque ut* fratres amo idcoque mox in cælum ascendam, ut cis ibidem parem locum, ipsiquo me eo sequantur, utque inde mittam eis Spiritum Sanctum, qui cos faciat heroicos Evangelii mei præconcs.

Vn. it. 18. Veut Maria Magdalexb axxuxtīaxs (Syrus, *evangelizara*) discipulis : Olia vidi Domixdm, et rec dixit nini. — En Magdalena hic a Christo fit Apostolorum apostóla et evangelista. Ende ipsa, post resurrectionem Christi, a Judaeis pulsa in exilium, cl Massiliam appulsa, ibidem incolarum fuit apostola. Meruit hoc incenso suo in Christum amore, fide, constantia, per quam ipsa sola, Apostolis remanentibus, ante solis ortum, ejus sepulcrum adiit cl indefessa apud illum permansit, donec Jesum suum videret.

Ven. n. 19. Cum ergo sero esset die illo, uxa sabbatorum, ET FORES ESSEXT CLAUSÆ, LUI EHAXT DISCIPULI COXGREGATI PROPTER METUM JUD.EORUM I VEXIT JESUS, ET STETIT IX MEDIO, ET DIXIT EIS I PAX VODIS,— « Una sabbatorum, » id csl prima die hebdómada), puta die Dominica, sive dic Paschalis, qua Christus resurrexit. Vide dicta *Matth.* xxvni, 1.

Appia- Et fores essext clausa. — Calvinus ait Cbrisum ^orcs clausas aperuisse, vel certe per fenestram apertam ingressum esse, ne cogatur pncii- trationem dimensionum admittere, quodque duo corpora possint esse in eodem loco, uti in Eucharistia totum Christi corpus est in loci puncto. Idem do corpore Christi hic censet Durandus in IV, dist. 44, *Quæst.* VI; putat enim ne divina quidem potentia fieri posse, ut duo corpora se penetrent. Verum contrarium omnino hic significat Joannes : idcirco enim ait fores fuisse clausas, ut per illas Christum penetrasse significet, uti penetravit clausum matris uterum nascendo et lapidem sepulcri resurgendo, idque ut ostenderet omnipotentiam suæ divinitatis, ac dotes resurrectionis et corporis gloriosi. Ita omnes Patres et cæteri Interpretes Orthodoxi, quos fuso hic citat Adamus Contzen, Maldonatus, Bellarminus, controversia Dc *Eucharistia*, lib. III, cap. vi, et alii (1). Audi ex eis precipuos : Ex Latinis S. Augustinus partim, serm. 159 et 160 De *Temp.*, partim epist. 3 ad *Voltis.* : a Moli corporis, ait, ubi divinitas erat, ostia clausa non obstiterunt, illo quippo cis nou apertis intrare potuit, quo nascente virginitas Matris inviolata permansit. Hic

(1) filii tamen temeritatis nota immerito inureretur, qui negaret miraculum quod vocant *penetrationem dimensionum*, hoc versiculo positive et directe exprimi, tuum enim dicil Joannes, scit, fores fuisse chusas; id autem dicere potuit sive ut notaret melum Apostolorum, sire potius *temptu* quo res accidit, quod Romanis dicebatur *pn* » a fore, quo tempore furibus vectes opponebantur. Porro non, qui m*) .u8|Uw » Ouíç» venit, necease est Jià uxXuffuritn Ojaír» veniat. Adae, miraculum i . versu saltem innui, S3. Patrum autem traditione aiquiM consen.'U vinnino inconcusum evadere.

si ratio quæritur, non erit mirabile ; si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur intelligero non posse. In talibus rebus tota ratio facti est potentia creatoris. » S. Ambrosius, in cap. xxiv *Luc.* : « Clausis omnibus per invia septa corporibus, inoffensa compage corpus insertum est ; et ideo mirum quomodo se natura corporea per impenetrabile corpus infuderit, invisibili aditu, visibili conspectu, etc. Non ergo per incorpoream naturam, sed per resurrectionis corporem qualitatem impervia usu, clausa penetravit. » S. Hilarius, post medium, lib. HI Dc *Trinit.* : « Et cum eo clausam domum intelligontiro tum visus introeat. Integra sunt omnia et obserata, sed ecce assistit medius, cui per virtutem suam universa sunt pervia. »

Ex Cræcis Justinus, in *Eespons. ad quæslioncs a Gentibus propositas*, resp. 117 : « Ul Dominus, ait, non corporis in spirilum mutatione in mari ambulavit; sed divina suavi mare; quod ambulando trajici non potest, pervium fecit, non solum corpori suo, sed etiam Petri : sic divina sua vi, et ex monumento exiit, cum saxum in monumentum positum esset, et ad discipulos ingressus est oclusis foribus. » S. Epiphanius, *hæresi* 64 Origenis, longe post medium : « Quemadmodum, ait, Dominus noster resurrexit ex mortuis, non aliud corpus suscitans, sed ipsum quod erat, et non aliud ab eo quod erat, sed ipsum quod erat in spiritualem subtilitatem transmutans, et spirituale lotum couniens, ingressus est per fores conclusas; id quod fieri nequit hic in nostris corporibus propter crassitudinem, et quod nondum in spiritualem subtilitatem sint counita. » S. Cyrillus in hunc locum : « Clausis foribus repente Dominus, omnipotentia sua natura rerum superata, ingressus ad discipulos est, etc. Nam cum Deus verus sit, rerum naturæ non subjacet. » Euthymius ex S. Chrysoslomo : « Januas non pulsavit ne turbarentur, sed clausis iis introivit tanquam Deus. »

Tropologice: Christus apparet eis qui fores mentis mundo et carni occluserunt, cisque adveniens suavissimam, nec expectatam, dat pacem. Ita S. Gregorius, lib. IV in *lib. I Ilcg.*, cap. v : « Clausas, ait, januas habent, quicontra humani lapsus negligentiam, officia corporis sub forti custodia stricta retinent, lutos etiam sunt, quia in internu dilectione superno) vitæ requiescunt. Quibus profecto resurgens Dominus apparet : quia ejus gloriam tanto clarius aspiciunt, quanto per mundi contemptum passionis ejus mysterium strictius sequuntur. Hi etiam repleti Spiritu Sancto quasi in domo possunt, quia illi percipiunt abundanter gratiarum ejus dona, qui ad ea percipienda seso visibilia contemnendo paraverunt. »

Et stetit, — repente se stitit et visibilis apparuit sine prævio adventus sui signo. Nonnus, « stetit, ut penna vel cogitatio, » id est ea velo-

citalo qua volat avis vel cogitatio, se præsentem exhibuit.

In medio, — id est inter Apostolos.

Tropologice S. Bernardus, serra. G *Dc Asceas.* : a Falleris, ait, Thoma sancto, falleris, si videro Dominum speras ab Apostolorum collegio separatus. Non amat veritas angulos, non ei diversoria placent. In medio stat, id est disciplina communi, communi vita, communibus studiis delectatur. »

Et dixit eis : Pax vobis. — Est llebrreorr.m usitata salutatio, qua iis quos salutant, omne bonum apprecantur. Pax enim affert omne bonum, bellum vero omne malum, ut dixi *Coloss.* cap. ni, vers. 15, et alibi.

Ven. to. 20. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manes et lates. — Nota : Ex hoc versu, clarius ex vers. 27, liquet Christum post resurrectionem in corpore suo glorioso servasse quinque vulnerum suorum non solum cicatrices, sed etiam foramina, idque vere, non fecte, ut contra Porphyriam docet S. Augustinus, epist. 49 *ad Dcorjrutius*. Quaro vulnera hæc non implevit carne gloriosa, quæ ebris- speciem clavi haberet (uti factum esse in corumtu>' ni- (iCm stigmatibus impressis S. Francisco, narrat mm fo- S. Bonaventura in ejus \ ita), sed ea aperta servaiimina. vit, ut patet ex vere. 27, ubi Thomas in ea jussu ci'ùsi Christi suum digitum et manum immisit. Idque Tiúm. fecit primo, ut hæc irrefragabilia essent signa et argumenta veritatis corporis et resurrectionis ipsius, scilicet ipsum v rura habere corpus, verquea mortuis resurrexisse. Ita Cyrillus cl Leon- tius. Audi S. Augustinum : « Clavi manus ejus fixerant, lancea latus ejus aperuerat : ubi ad dubitantium corda sananda, vulnerum sunl servata vestigia. »

Secundi. *Secundo*, in signum cl trophæum victori® do peccato, mundo, carne et diabolo per passionem suam part®. Ita S. Augustinus et S. Ambrosius, in cap. ult. *Lucas*.

Tertia. *Tertio*, ad majorem in nobis fiduciam excitandam, eo quod Christus vulnera hæc Patri exhibens, per ea pro nobis interpellat et omnia impetret. Ita S. Anselmus, in cap. ix *ad HeLr.*, et Cyprianus, serm. *Dc Baptismo Christi*.

Coarta. *Quarto*, ad accendendum nostrum amorem, ul Christum pro nobis vulneratum imitemur cl redamemus, ac pro eo vicissim vulnera quælibet morlemque ipsam libenter suscipiamus. Ita S. Ambrosius loco citato, et S. Gregorius, in *Cant.* cap. n.

Quinti. *Quinto*, ut iis Christus iudex in dio iudicii Judæorum et reproborum impietatem cl ingratitude redarguat, quod tantam neglexerint gratiam. Ita S. Augustinus. Passim enim Theologi cum S. Cyrillo, lib. XII, cap. lviii, docent Christum vulnera hæc ascendendo in cælum intulisse, ibique in icternum ea servaturum ; idque colligitur ex *Zach. Xili*, G, et *Joan*, xix, 37.

Porro, speciali Dei miraculo factum est ut illa

vulnerum foramina in Christo non impediunt, quo minus nervi et arteriæ continua sint optimcquo disposil®, tum ad continendum sanguinem, lum ad omnes actiones et motus vit® a Christo obeundos. Vide Suarez, III *part.*, *Qwest. XLIV*, disp. xLvn, art. 4, sect. 2.

Hinc consequenter S. Augustinus, lib. XXII *Dc Civit.*, cap. XX, opinatur in martyribus simili modo mansuras vulnerum, qu® acceperunt, cicatrices, quales cernimus in plagis jara sanatis (ncc alia S. Augustinus ibidem videtur ponere in Christo) ; non enim iis quibus abscissum est caput aut alia inembra, aliter manere possunt in corpore integro et glorioso, nisi per sui signa et cicatrices. Audi S. Augustinum : « Nescio autem quomodo sic allicimur amore Martyrum beatorum, ut velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, qu® pro Christi nomine pertulerunt? et fortasse videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, et quædam quamvis in corpore non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit; ncc ideo tamen si aliqua Martyribus amputataci ablata sunt membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum: quibus dictum est : Capillus capitis vestri non peribit. » Additque : • Non sunt deputanda vitia virtutis indicia. »

Videtur hoc de Martyribus negare S. Cyrillus, lib. XII, cap. lviii, sed vero non negat : quia non loquitur de Martyribus, sed de iis qui laborant aliquibus naturo defectibus, ut luscis, cæcis, surdis ; hi enim non cæci et surdi, sed videntes et audientes resurgent.

Gavisi sent ergo discipuli, viso (et ex cicatricibus agnito) Domino. — De quo audi S. Augustinum, lib. XXII *Dc Ca it.*, cap. xix : « Claritas quajus li fulgebunt sicut sol, in Christi corpore, cum resurrexit, abscondita fuisse potius, quam defuisse credenda est ; non enim cara ferret humanus atque infirmus aspectus, quando a suis ita deberet attendi, ut posset agnoscere. »

Gavisi sunt, — tum quia Christum de morte obquain meerebani, ad vitam resurrexisse videbant ; tum quia ab eo omnia bona ab eo promissa, sibi reipsa jam danda sperabant.

21. Dixit ergo eis Jesus it muu : Pax vobis. *vm.iu* — Cur a iterum? » Audi varios, qui varias causas assignant. Interlinearis : « Iteratio confirmatio est, dat cis pacem super pacem, sicut promisit per Prophetam. » Beda : « Repetit, quia gemina est virtus charitatis, vel quia ipse est qui fecit utraque unum. » Glossa : « Pacem offert, qui propter pacem venerat; iterat ul monstret per suum sanguinem pacificata, quæ in ccelis, et qu® in terra. » Chrysostomus : « Quia prtclium implacabile habebant cum Judæis, rursus cis pacem annuntiat ul consoletur, simul demonstrans cnicis etllcaciain, per quam solvit omnia tristia, et contulit omnia bona, et hæc est pax. Mulieribus vero supra annuntiatum gaudium, susceperant

enim maledictionem hanc : In dolore paries ; et erant in moerore.

Sicut Misrr me Pater , et ego mitto vos. — « Sicut, » id est simili potestate, auctoritate, fine, modo, amore.

Nota : Hac vocula « sicut, n Christus Apostolos quodammodo sibi aequat et pares efficit, scilicet proportionaliter, ut suos successores et vicarios.

Primo ergo, vi «sicut n significat similitudinem in officio, q. d. Simili potestate et auctoritate spectam. iu ciali, qua Pater me misit ad instituendam et ene-» regendam Ecclesiam, ego pariter vos mitto, ut Œ“X sitis ejus doctores et rectores sicut ego sum, ac i •: qco potestatem habeatis etiam remittendi peccata, •eu»a» yjCU(Cg0 habeo, ut sequitur. Ita Rupertus, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, qui asserunt Christum hisce verbis Apostolos creasse suos vicarios, orbis doctores cl pastores, eisque suum officium ct auctoritatem, id est omnem potestatem Ecclesiasticam communicasse, ac consequenter eosdem creasse hic Episcopos ; licet noster Franciscus Turrianus, ex Ammonio, Theophane , Damiano et aliis, velit Apostolos creatos esse Episcopos in Pentecoste:ita ipse scribens in S. Clementis, lib. VI *Constit. Apostol.*, cap. xi, pag. 227. Bellarminus vero, lib. I *De Domano Pontifice*, cap.XXIV, cxTurrc cremata, censet solum Petrum ordinatum fuisse Episcopum a Christo, cæteros vero Apostolos ordinatos esse Episcopos a S. Petro. Verum probabilius Suarez opinatur omnes Apostolos ab ipso Christo ordinatos fuisse Episcopos, licet de locis ct tempore dubitet. Ha ipse, tract. *De Fide*, disp. x, sect. 1, num. 8; favet S. Augustinus, in *Quæst. novi ct veteris Testamenti*, Quæst. XCVII, dicens: « Ipse enim, priusquam in ccelos ascenderet, imponens nomen Apostolis, ordinavit in Episcopos »

Secundo, ñ «sicut» significat similitudinem principii , q. d. Sicut Deus Pater misit mc, ita ct ego illi par Deus, vos mitto: ita Theophylactus; principium ergo missionis tam Christi quam Apostolorum est a Deo, imo est ipse Deus.

Tertio,-A «sicut» significat similitudinem in fine : utrique enim missi sunt ad eundem finem, scilicet ad fidem propagandam ct ad salutem totius mundi. Ita Cyrillus ct Leontius.

Quarto, in modo, ut scilicet miraculis vestra dogmata confirmetis, o Apostoli, sicut ego eadem confirmavi.

Quinto, in amore reciproco, q. d. Quo amore misit me Pater ad sanguinem ejus amore fundendum , eodem ego vos mitto. Summus enim Dei amor est, cum ipse quem suum testem cl martyrem efficit. Ita Tolctus.

Audi S. Gregoriani : « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos, q. d. Ea charilate vos diligo, cum inter scandala persecutorum vos mitto, qua me charilate Pater diligit, quem venire ad tolerandas passiones fecit.»

V«». U Ü. Uxc CIM DIXISSET, IXSUFFLAVIT, ET DIXIT

eis : Accipite Spiritum Saxctum. — Cur « insufflavit?» Respondeo *primo*, ut significaret naturam Spiritus Sancti illumque a se æque ac a Patre c,ŕj spirari el procedere. Sicut enim homo insufflando in aliquem, ex ore suo halitum sive spiritum P”“* suum corporeum alteri immittit; sic Pater et Filius spirando producunt Spiritum Sanctum eique suuin spiritum et divinitatem communicant. Spiritus Sanctus ergo est quasi flatus divinus, procedens cx spiratione Patris et Filii. Ita S. Augustinus, *tract.* 121 ; Cyrillus, Beda et alii. Porro insufflatio hæc Christi non fuit ipse Spiritus Sanctus, q. d. Accipite hanc insufflationem, quæ est Spiritus Sanctus ; sed fuit ejus signum , q. d. Accipite in hac insufflatione, sive per hanc insufflationem, ut per signum cl causam instrumentalein, donum Spiritus Sancti.

Secundo, ut significaret Spiritum Sanctum sibi Squalo, et Patri esse ġıxcjauv, hoc est, consubstantialem, perinde ac halitus insufflando emissus est consubstantialis spiritui illius qui cum emittit cl exsufflat. Ita Cyrillus et Leontius.

Tertio, ut ostenderet illum se esse qui primi-Tertio, tus Adæ inspiravit spiraculum vitæ, juxta illud *Genes*, cap. n, vers. 7 : « Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, ct factus est homo in animam viventem, » id est factus est homo animal vivens; eo enim hic alludit, q. d. Sicut ego, qua Deus, olim insufflando Adæ indidi illi animam, quæ dedit ei vitam natuMkin ct animalein; sic nunc ego vobis insufflando do Spiritum Sanctum, qui dat vobis vitam supernaluralcm ct divinam. Idem ergo ego, qui fui olim creator hominum, jam sum eorum recreator et restaurator. Ita Cyrillus, lib. XII, cap. Ivi ; Leontius, Euthymius et S. Athanasius, *ad Antiochum*, Quæst. LXIV.

Quarto, addit Cyrillus et S. Rasilius, lib. *De Spiritu Sancto*, cap. xvi, et cxcoS. Ambrosius, serm. 20 in *Psal.* cxvm, Christum hac insufflatione significasse se primitus insufflasse in Adamum non tantum animam, sed et gratiam; sed quia ipse illam peccando perdidit, hinc se insufflando eamdem Apostolis, et per eos cæteris hominibus restituere : se ergo gratiæ amissæ esse reslauratorem, q. d. Accipite Spiritum Sanctum, quem peccando in Adamo perdidistis, cumque per sacramentum Pœnitentiæ pœnitentibus afflale, ac per cum peccala eorum remittite, cosque vitæ spirituali per gratiam restituite. Audi S. Cyrillum : « Primo, per Verbum Dei factus est homo, ct inspiravit Deus in eum spiraculum vita, Gen. n, ct sui spiritus participatione eum munivit : veruni quoniam per inobedientiam decidit, ct pristinum decus amisit, formavit eum rursus Deus Pater, ct in novam reduxit vitam per Filium : ul ergo ipsum esse discamus, qui initio naturam nostram creavit et Spiritu Sancio signavit, rursus in initio renovandæ naturai sufflatione Spiritum discipulis largitur, ut sicut creati ab initio sumus, sic etiam renovemur.»

Symbol. Symbolice : hęc insufflatio représentât peccatum esse quasi nubem atram. Sicut enim hęc flante vento dissipatur, sic sufflante Spiritu Sancto dissipatur omnis peccati **nebula**, juxta illud *Isaïæ* xliiv: «Delevi ut nubem iniquitatem luam, d Rursum, flatus hio représentat potestatem judiciariam remittendi peccata, **quam** hic Christus dat Apostolis. Hęc cnim exercetur flatu vocis dicentis : « Ego te absolvo. »

Ticpol Tropologice : flatus hic notat sacerdotem, ut peccata remittat, debere ingenti spiritu, charilate et zelo pollere, quem pœnitentibus inhalet, ul cos ad veram poenitentiam, dolorem et conirilionem impellat, per quam eosdem ad remissionem peccatorum disponat. Ha videmus Confessarios magno spiritu proditos, multos magnosquo peccatores spiritu oris sui compungere, convertere et sanctificare:uti legimus**S.**Ambrosium, audiendo peccata confitentium, illacrymari solitum, ac suis lacrymis eosdem ad lacrymas et contritionem commovisse.

Spiritus Accipit e Spir it um Sanct um.—Nola: Apostolijam qbiio'fH h acceperant in baptismo el S. Synaxi Spiritum hic detur Sanctum, crantque justi el sancti; ejus vero ple- Ai^-to nitudinem ex Christi promissione accepturi erant in Pentecoste, ut per eam Gentes ad Christum converterent; lune cnim Spiritus Sanctus visibiliter in cos per linguas igneas descendens, cos omnibus donis, ac presertim efficacia pradicandi, cumulavit. Ille ergo Christus Apostolis Spiritum Sanctum, quem jam habebant, dat ad alium usum et effectum, quem necdum habebant, scilicet ad remittendum peccata. « Accipite ergo Spiritum Sanctum, » hoc est accipite potestatem remittendi per Spiritum Sanctum peccata: ita Thcophylactus, Euthymius et Rupertus. Id facit ut significet se ad id venisse, juxta illud *Isaïæ* XXVI, 0 : « Et isto omnis fructus ut auferatur peccatum; » ac se æquo ac Patrem daro Spiritum Sanctum. Hinc patet Spiritum Sanctum dari non lanium per gratiam gratum facientem, sed etiam per gratiam gratis datam, qualis est potestas remittendi peccata, que datur sacerdotibus etiam in peccato mortali exisitentibus, dum ordinantur. Nam Spiritus Sanctus est primarius auctor qui in Sacramento operatur, et per illud peccata remittit, etiamsi ejus minister sit impius. Unde Cyrillus et Chrysostomus sic exponunt : a Accipite Spiritum Sanctum, v id est accipite potestatem remittendi peccata per Spiritum Sanctum, vobis in Sacramento cooperantem et peccata remittentem. Rursum per Spiritum Sanctum cum S. Augustino hic et S. Ambrosio, semi. 10 in *Psalm*, cxnii, accipias ipsam Spiritus Sancti gratiam et charilatem; hęc cnim hic a Christo major et auctor infusa fuit Apostolis, eademque sacerdotibus, dum ordinantur, infunditur vi sacramenti Ordinis (nisi ipsi obicem ponant velintquo in peccatis suis perseverare, vel nolint de proteritis conteri), ut rite et sine peccato sacramentum

Pœnitentiæ administrare possint et peccatores absolvere. Sacerdos enim qui alios absolvit, a peccato purus esse debet; alioquin peccat, sed tamen pœnitentem vere absolvit et justificat. E : dictis liquet Spiritum Sanctum habere primam et summam potestatem remittendi peccata eamque communicare Apostolis, ac proinde ipsum vere esse Deum. Ita S. Basilius, lib. V *Contra Eunom.*; S. Ambrosius, lib. III *De Spiritu Sancto*, cap. lix, et Chrysostomus, homil.6 in *Epist.* II a4 Cor. Porro eadem potestas communis est toti sancta Trinitati, sed appropriatur Spiritui Sancto, sicut ei bonitas et amor, et omnia opera sanctificationis; Patii vero appropriatur potentia, Filio sapientia ejusque opera.

Nota *secundo*, Spiritum Sanctum ejusque potestatem remittendi peccata hic dari Apostolis, non tam propter ipsosmet, nipote futuros judices reorum in tribunali pœnitentiæ, quam propter reos pœnitentes : unde eadem datur etiam sacerdotibus malis, dum ordinantur, sicut potestas judicandi in foro sæculari dari potest judici impio; si tamen ipsi se per pœnitentiam ad Ordinationis sacramentum rite suscipiendum disponant, accipient in eo Spiritum Sanctum, etiam ad sui sanctificationem, ut aptiores sint ad alios, puta pœnitentes sanctificandos, sicut hic factum est Apostolis.

Notat *tertio* S. Cyrillus et ex eo Maldonatus, etiam Thomæ licet absenti, hic a Christo inspiratum fuisse Spiritum Sanctum eique collalam fuisse potestatem remittendi peccata; sicut olim spiritus propheliæ per Moſen datus fuit Eldad ei Mcdad, licet absentibus, *Num.* xi,26. Verius tamen videtur contrarium. Nam Thomas tunc erat incredulus, ideoque incapax Spiritus Sancti; quare Spiritus Sanctus et potestas remittendi peccata Thomæ a Christo data fuit octavo die, cum ei Christus apparuit et vulnera sua ostendit, itaque cum convertit. Ita Tolctus, Ribera et alii.

Denique nota hoc Christi exemplum pro cæremoniis Ecclesiasticis. Christus cnim ceremonia insufflandi contulit Apostolis Spiritum Sanctum et potestatem remittendi peccata. Ergo cæremonke Ecclesiasticæ non sunt res otiosæ, frivolæ et superstitiosæ (uti volunt hæretici), sed **decore**, efficaces et religiosas.

23. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum **RETINUERITIS, RETENTA SUNT.** — Calvinus hoc detorquet ad prædicationem Evangelii, q. d. Quibus prædicaveritis Evangelium, si ipsi ei credant, hoc ipso per fidem remittentur pr-Ju- ris peccata. Verum nemo non videt hanc expositionem esso contortam, violentam, ineptam et ridiculam. Nam sic non Apostoli, sed ipsi erodentes quasi judices credendo, per fidem suam sibi ipsis remitterent peccata, quod est absurdum; nemo cnim seipso superior, aut sibi ipsi judex est, ut sibi peccata remittat.

Secundo, hęc duo, scilicet predicare Evange- **

hum et remittere peccata, sunt plane diversa et disparata ; prius enim est opus Apostoli pradicantis, posterius vero est actus iudicis iudicantis : remittere enim peccata est actus judicialis.

Te»u< *Tertio*, Evangelium omnibus est prædicandum ; hsecque Calvini absolutio omnibus etiam impiis dari potest : Remittuntur libi peccata, si credis Evangelio. Christus aulcm non omnibus vult peccata remitti, sed aliquorum peccata jubet refineri, scilicet quorum retinenda consuerint et iudicarint Apostoli eorumquo successores.

Ck> io *Quarto*, quia Christus jam ante potestatem prædicandi clare dederat Apostolis cosque ad prædicandtim miserat, *Lue. x, 1* ; imo eis mandatum dederat pradicandi ubique, *Matth. cap. ult., et Mare. cap. ult., 15* : « Euntes, ait, in mundum universum, predico Evangelium omni creatura. » Quorsum igitur hic illud verbis tam obscuris et inintelligibilibus repeteret ?

Dico ergo: De fide est hunc locum intelligi debere de sacramento Pœnilenliæ, in quo sacerdos quasi iudex vere remittit non tantum poenas, sed et culpas peccatorum pernitentium seseque per confessionem accusantium. Id palet ex ipsis verbis, quæ omnia sonant et significant potestatem judicariam remittendi aut retinendi peccata pro suo iudicio, hic a Christo dari Apostolis quasi iudicibus in foro et tribunali conscicnliæ. Ha hunc locum intellexere omnes Patres lotaque Ecclesia quovis sæculo, uti definit Concilium Tridentinum, sess. xiv, can. 3 : « Si quis dixerit, ait, verba illa Domini Salvatoris : Accipite Spirilum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt, non esso intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento Pœnilenliæ, sicut Ecclesia Catholica ab initio semper intellexit, detorserit autem contra institutionem hujus Sacramenti ad auctoritatem pradicandi Evangelium , anathema sit. » Christus ergo hoc loco sacramentum Poenitentis per modum iudicii instituit, uli definit idem Concilium ibidem, can. 1 : a Dominus, ait, sacramentum Pœnilenliæ tunc præcipue instituit, cum a mortuis excitatus insù filavit in discipulos suos, dicens : Accipite Spiritum Sanctum , quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto et verbis tam perspicuis, potestatem remittendi et relinendi peccata, ad reconciliandos fideles post baptismum lapsos, Apostolis et eorum legitimis succisoribus fuisse communicatum , universorum Patrum consensus semper intellexit. » Patrum testimonia citat Bellarminus, lib. III De Pccitlencia, cap. it, ac inter alios S. Gregorii, *homîl. 2G*, dicentis : » Principatum divini iudicii sortiuntur, ut vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. »

Sensus ergo est, q.d. * Accipite Spirilum Sanctum, » per quem trado vobis potestatem ordinis, quam etiam qui est in peccalo Labore potest,

et eimul trado vobis gratiam et sanctificationem, ut digne et sancto hanc potestatem exerceatis, non in aliorum solum salutem, sed etiam in vestram. « Quorum remiseritis peccata: n vero enim remittetis ut ministri mei, et non tantum remissa esso ostendetis, etc.; « et quorum retinueritis, » vel non absolvendo eos, quia ad vos non veniunt, vel quia absolutione indignos putabitis, etc., « retenta sunt » in cœlo a Deo.

Dices : Cyrillus hic exponit hunc locum de OtfffUo Cr" pradiationo Evangelii. Respondeo : Cyrillus do ca non exponit tî a Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, n sed -rò « sicut misit mo Pater, elego mitto vos, » scilicet ad prædicandum Evangelium. Instabis : Cyrillus explicans vi « Quorum remiseritis peccata, n ait dupliciter remitti peccata, scilicet baptismo et poenitentia. Respondeo : Utcumque verum est, sed et ulrumquo non est ad mentem Christi hoc loco ; Christus enim loquitur proprio do tribunali Pœnilenliæ, Cyrillus vero sententiam Christi extendit ulterius, scilicet ad baptismum. Nam Christus proprie agit de judicaria remissione peccati, qualis non est in baptismo, sed in sacramento Pœnilenliæ dunlaxat, uli exponunt cæteri Patres et Concilium Tridentinum locis jam citatis. Vido S. Chrysostomum hic, et lib. Ili et VI *De Sacerdotio*, ubi ostendit sacerdotes digniores esso non tantum regibus, sed et angelis, quibus potestas remilleudi peccata non est concessa.

Porro, ex eo quod Christus hic instituit tribunal hoc Pœnilenliæ, consequenter hoc ipso confessionem Sacramentalcm sanxit et jure divino præcipit ; alioqui enim frustra erexisset hoc tribunal. Non enim possunt remitti peccata in hoc tribunali a sacerdote, nisi cognoscantur; cognosci autem non possunt, nisi pœnilens ea confiteatur, quia sæpe sunt occulta, imo in mente abscondita. Quare nccssc est ul peccator pœnilens hic accusatoris sui personam subeat, idemquo sit reus, accusator et teslisconirasc, ac a sacerdote quasi iudice, peccatorum, de quibus se accusat et quorum ipsum pœnitet, veniam humiliter flagitet ; qui si eum vere pœnilentem viderit, in eum sententiam absolutionis proferens, cum ab omnibus absolvat omniaque ei in nomine Christi, quasi ejus vicarius, condonabit; Christus enim ratam habet sententiam sacerdotis, et quod ille condonat, ipso quoque condonat ; quod illo retinet, Christus quoquo relinet. Jubet enim sæpe in Evangelio Christus ut omnes de peccatis poenitentiam agant, ideoque lota concionum ejus summa erat hæc ; « Poenitentiam agile, » *Matth. m* ; hanc autem agere debent eo modo quo Christus instituit, nimirum suscipiendo sacramentum Pœnilentia, hoc est confitendo peccata sacerdoti in sacramento Pœnilenliæ et ab eo absolutionem flagitando. Ita Concilium Tridentinum, sess. xiv, cap. y : « Ex institutione, ait, sacramenti Pœnilenliæ jam explicata, universa Ecclesia semper

intellexit institutam etiam esse a Domino integram peccatorum confessionem, et omnibus post baptismum lapsis jure divino necessariam existera; quia Dominus noster Jesus Christus, e terris ascensurus ad cados, sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit, tanquam presides et judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint, **quo**, pro poteslale clavium, remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat enim sacerdotes **judicium** hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque æquilateralum quidem illos in pomis injungendis servare potuisse, si in genero duntaxat, et non potius in specio ac sigillatim sua ipsi peccata déclarassent. Ex bis colligitur oportere a pernitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint. » Errat ergo Cajetanus dicens hic non tradi præceptum Confessionis. Error hic post Concilium Tridentinum est hæresis, sed Cajetanus Concilium hoc antecessit.

Urtino* Et quorum rlt inuerihs, heiexta sunt. — Nola : MndV" ' TircfinHcní's non significat negationem duntaxat l absolutiois, sed potestatem positivam. Sensus enim est : « Quorum retinueritis, » id est, quos indignos absolute judicaveritis ob suam indisposilionem, quos repuleritis, quos rejeceritis ab absolute, quos judicaveritis peccati reos, ideoque gehenna dignos, hos pariter tales judicabit Deus, qui solus primario et propria auctoritate peccata condonat vel retinet. Solius enim Dei proprium est condonare offensam in se commissam ; sed ipso hac in ro loco suo quasi vicarios suos constituit Sacerdotes. Hoc est quod Christus ait *Matth.* xvm, 18 : a Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo, » v. g. Sacerdos, si videt pœnilentem non habere serium do peccatis dolorem, aut non habere serium propositum emendationis, quia non vult relinquere concubinam vel alias propinquas peccandi occasiones, aut non vult restituere famam, vel opes proximo surreptas, debet ei negare absolute et in peccato suo manere una oum reatu gehennæ.

Denique nota : Licet Apostoli a Christo ordinali sint Sacerdotes ante passionem, in ultima cœna post institutam Eucharistiam illis verbis : « Hoc facito in meam commemorationem, » *Lue.* xxu, 19, tamen tunc acceperunt solam potestatem consecrandi Eucharistiam ; hic vero, post resurrectionem Christi, ab eo accipiunt aliam potestatem, scilicet remittendi peccata : sunt enim hæ diversæ potestates, et dividi separari quo possunt. Nam Christus habuit potestatem excellentiam, qua poluit aliter instituere Sacerdotes, quam postea fuerunt in Ecclesia constituendi, quia jam in ordinatione Sacerdotum materia est calix et patena cum pane et vino; forma vero: «Accipe potesla-

tem offerendi sacrificium : » quare cum ea Episcopus tradit cuipiam, et formam jam dictam pronuntiat, hoc ipso perfectum consecrat Sacerdotem, ac consequenter confert ei potestatem tam remittendi peccata, quam sacrificandi. Quocirca, cum postea dicit : « Accipe potestatem remittendi peccata, » hæc verba non sunt de essentia formæ, sed tantum declarant potestatem per prima verba illi traditam, uti *Contra Paludarium* docet D. Soto in IV, disi, ii, *Quast.* I, art. -i, et ex eo Gregorius de Valentia, tract. De *Ordine*, disp. 9, *Quast.* I, punct. 5.

24. Thomas autem unus ex duodecim (Apostolis), QUI DICITUR DIDYMUS, NON ERAT CUM EIS QUANDO venit Jesus. — *Didymus*, id est gemellus, ob causas quas recensui cap. xi, vers. 16. Hic tamen dicitur *Didymus*, id est geminus, varius, anceps, dubius, duplex, quia nutabat et dubitabat in fide resurrectionis Christi. Quare infirmior quidem tunc fuit abis Apostolis : sed a Christo rursus apparente conversus factus est omnibus fortior et fidelior, utpote qui solus totum pene orbem terrarum evangelizando percurrit. Vide Thomam Stapletonum, lib. *De triLusThomis,ia* Vita S. Thomæ apostoli, ubi ostendit cum predicando obiisse orbem et pervenisse usque ad extremos Garamantas et Indos, nec tantum Parthis, Medis, Persis, Carmanis, Hyrcanis, Bactris, sed et Abyssinis ipsisque Sinis evangelizarse, imo in novum orbem, in Americani, inquam, penetrasse.

Nox erat cum eis, — quia, ut ait S. Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius, Apostoli omnes in passione Christi fugientes dispersi fuere; sed die Dominico sensim se collegerunt, redieruntque ad cœnaculum, ubi cum Christo ultimam cœnam cœnarant : unde eodem die, sed sero Christus resurgens ibidem apparuit illis ; Tilomas vero necdum ex fuga redierat. Probabilius S. Augustinus, Beda, Lyranus, D. Thomas, Cajetanus, Toletus et Ribera respondent Thomam fuisse cum cæteris Apostolis, cum duo discipuli ex Emmaus redeuntes narrarunt se vidisse Christum ; sed quia hæc narratio videbatur Thomæ incredibilis et fictilia, hinc ipse offensus credulitate Apostolorum illi credentium, ipsos reliquit et abiit : sic enim abire solemus, cum sermo cujuspiam nobis displicet. Id innuit Lucas, cap. ult., cum ait mulieres e sepulcro redeuntes narrasse ea quæ viderant undecim Apostolis; ergo aderal tunc Thomas, et solus duodecimus Judas aberat, utpote jam suspensus. Quare, cum ait Lucas, cap. XXIV, il : a Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, » videtur notare Thomam.

25. Dixerunt ergo ei alii discipuli : Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis : Nisi videro in MANIBUS EJUS FIXURAM CLAVORUM, ET MITTAM DIGITUM MEUM IN LOCUM CLAVORUM, ET MITTAM MANUM MEAM IN LATUS EJUS, NON CREDAM.

Nisi videro. — Peccavit lue Thomas : *primo*,

apud omnes, Thomam secundum Domini præcoplem vulnera Christi tetigisse : hoc enim jussit Christus, ut argumentum efficax resurrectionis suæ, non tantum Thomæ, sed et fidelibus sæculorum omnium relinqueret. Unde S. Augustinus, serm. 147 *De Temp.* : a Voluit, inquit, quibusdam dubitantibus exhibere in illa carne cicatrices vulneris, ut sanaret vulnus incredulitatis. » Et S. Ambrosius, in cap. ult. *Luca* : al'aculo, ait, suo debuit me docere, sicut docuit et Paulus. » Audi S. Gregorium, *hom.* 26 : « Non hoc casu, sed divina dispensatione gestum est. Egit enim miro modo superna clementia, ut discipulus ille dubitans, dum in magistro suo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis. Plus enim Thomæ infidelitas ad fidem, quam fides credentium discipulorum profuit, quia dum ille ad fidem palpando reducitur, nostra mens omni dubitatione postposita in fido solidatur. » Rursum S. Augustinus, serm. 161 *De Temp.* : a Thomas ergo, cum esset sanctus, fidelis et justus, hæc omnia sollicitè requisivi!; non quod ipse aliquid dubitaret, sed ut omnem suspicionem incredulitatis excluderet. Nam suffecerat illi ad fidem propriam vidisse quem noverat, sed nobis operatus est ut tangeret quem videbat, ut, si forte diceremus delusos fuisse oculos, non possemus dicere manus illius fuisse frustratas. In resurrectionis enim manifestatione de aspectu ambigi potest, de tactu non potest dubitari. »

Dices : Christus ait : « Vide, non : Tange, manus ineas, » Ergo Thomas eas vidit, sed non tetigit. Respondeo : « Vide, » id est tange, ut ipso tactu videas, id est certo cognoscas me crucifixum eundem numero resurrexisse. Ita S. Augustinus, *tract.* 121. Visus enim, quia generalis et nobilissimus est sensus, hinc pro quolibet sensu, etiam tactu, capitur, ut ostendi Erod. xx, 10, ad illud : « Populus videbat, id est audiebat, voces. »

An enī Dices *secundo* : Corpus Christi gloriosum est P^m loⁿ subtile, ergo impalpabile. Respondent Cyrillus, Jt^m, Chrysostomus, Leontius, Theophylactus, divina

Lite? dispensatione fuisse palpatum a Thoma ad fidem resurrectionis faciendam : nimirum modus ille resistenti, qui est in corpore (quo scilicet unum corpus alteri resistit, ideoque ab eo est palpabile), quæ est passio et proprietas quantitatis, est in potestate Christi et cæterorum Beatorum, ut maneat vel tollatur a Deo ad libitum eorum. Idem est de visibilitate; unde Christus quando volebat, videbatur; quando nolebat, non videbatur. Vide dicta *Luca* cap. ult., vers. 39.

Porro, digitus hic S. Thomæ religioso asservatur Romæ in Basilica S. Crucis in Jerusalem (ubi cominus cum aspexi et deosculatus sum) una cum S. Cruce, titulo, clavo et spinis coronæ spinæ, quæ S. Helena o Jerusalem eodem transtulit. Ex eo vero quod ait Christus : a Aller manus tuam, et mille in latus meum, » colligo vulnus lateris Christi fuisse ingens et immane,

utpote in quod totam manum suam, quæ magna et crassa erat, mittere potuerit Thomas : unde illud ipse pro se susceptum admiraos, exclamavit : « Dominus meus et Deus meus, » ac in eo commorari, et per illud in cor Christi ingredi desiderabat, uti multi Sanctorum desiderarunt, ac inter alios S. Bernardus, S. Franciscus et S. Elizabetharius, comes Ariani. Vide S. Bernardum, serm. Cl *in Cant.*

28. Respondit Thomas, et dixit ei : Domine Yher^s. sites et Deus meus. — Dixit hoc Thomas, non ante, ut vult Euthymius, sed post contactum Christi, ut patebit vers. seq. Mansit ergo Thomas incredulus, donec tactu explorans vulnera Christi, ex iis recipere cognovit ipsissimum esse Jesum, qui jam apparebat redivivus et qui in cruce vulnera jam dicta susceperat. Ita Tertullianus, lib. *De Anima*, cap. xxviii; S. Ambrosius, in *Psal.* xlii; S. Hilarius, lib. III *De Trinit.*; Cyrillus, lib. XII, cap. lviii; Gregorius, *hom.* 26.

Domine mees f. t. Dees mees. — Supple : Tu es, o Christe; Græce est utrobique articulus *ī*, quo cum verum esse Deum significat, non participatione, sed natura, ait Cyrihus, scilicet c Kúki; *iu* » xxi *i eu*; ; Syrus, Domine mi, et *Deus mi*. Agnoscit et damnat hic Thomas humilis et pœnitens priorem suam incredulitatem, idque facit magno fidei, spei, pœnitentiæ et charitatis affectu. Voce *Dominus* confitetur humanam Christi naturam; voce *Deus* divinam, ¶ d. Ego, quia non credebam te esse Deum, hinc non credebam te resurrexisse : jam quia resurrexisse te video, credo pariter te esse Deum, ideoque quod tu vi divinitatis tuæ corpus tuum a morte ad vitam suscitaris. Ha Hilarius, lib. ATI *De Trinit.*, et S. Ambrosius, in *Psal.* xli, qui et addit rō *Dominus* significare Christum esse redemptorem nostrum, utpote qui nos sanguine suo emerit, ideoque jure emptionis et redemptionis omnium sit Dominus. Hisce verbis ergo Thomas Christo adorationem latriæ exhibuit, ait Franciscus Suarez. Audi S. Augustinum : « Videbat tangebaturque hominem, et confitebatur Deum, quem non videbat, utque tangebatur; sed per hoc quod videbat atque tangebatur, illud jam remota dubitatione credebat. » Hinc Concilium Constantinopolitanum Œcumenicum V, in *Constit.* Vigiliis papæ, quæ pertinet ad collationem quintam, anathema dicit Theodoro Mopsuesteno, qui illud, a Dominus meus et Deus meus, » dictum volebat a Thoma, non Christum Deum confitente, sed ex miraculi stupore et admiratione Deum collaudante (1).

Nola rō *meus*, q. d. Licet Jesus omnium sit Dominus et Deus, meus tamen proprius esi, quia ipse me ovem perditam quasi pastor bonus requisivi!; quare vicissim eum intimis animæ me-

It) Insuper huic interpretationi obstant et interjectum xai, *et*, et verba airi, quæ non nisi ad Christum referri possunt.

dullis diligo et veneror, «piasi meum singularem Deum et Dominum. Tu ergo, o Jcsu, mihi es Deus et Dominus, quia tuis hisco vulneribus, quæ jam palpavi et verissima cognovi, mihi meruisti et impetrasti hanc fidem, qua credo te vere resurrexisse; ethane spem, qua spero per merita vulnerum tuorum oblinere gratiam et gloriam; et hunc charitatis fervorem, quo te ardentissimo ut Deum et Dominum meum diligo, tibi me totum offero et consecro in senum perpetuum, ut nihil deinceps agere velim, nisi quod tibi placeat, nisi quod te laudet et glorificet. Utinam hunc cordis mei sensum toti mundo pandere et aspirare valerem! Utinam omnibus gentibus hanc tui fidem, spem et amorem deprecari et communicare possem! Summa, tu mihi semper eris Dominus meus et Deus meus. Sic S. Franciscus crebro dicebat: a Deus meus et omnia.» Et regnis Propheta: «Quid enim mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram? Deficit caro mea et cor meum: Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum,» *Psal.* lxxii, 20.

¶ wk s». 29. Dixit ei Jcsus: Quia vidisti (id est tetigisti, et tangendo vidisti, id est certo cognovisti) me, TUOMA, CREDIDISTI: BEAU QUI NON VIDERONT, ET crediderunt. — *q. d.* Beatus es, Thoma, qui me tetigisti, ideoque credidisti me resurrexisse esseque verum Deum, juxta illud: a Beati oculi, qui vident quæ vos videtis,» *Lue.* x, 23. Verum magis beati sunt, qui me non viderunt, nec tetigerunt, et tamen in me crediderunt, quia ibi fides majus habet meritum, ubi humana ratio non præbet experimentum, ait S. Gregorius. Dicit: «crediderunt, ¶ quia «eteri Apostoli, et per eos multi fideles jam crediderant Christum resurrexisse; sed sub preterito *crediderunt* intelligit presens *credunt*, et futurum *credent*, *q. d.* Beatiores sunt et erunt, qui cum me non viderint, in me tamen credunt, vel credent, ob rationem jam dictam. Addit S. Augustinus eos qui credent, jam credidisse in Dei prescientia et predestinatione, ideoque dici *crediderunt*; sed hoc subtilius et acutius est quam solidius.

Hinc S. Gregorius, *hom.* 20; S. Hilarius, lib. VII *De Trinit.*; et S. Augustinus, *tract.* 121, docent Thomam aliud vidisse, aliud credidisse: vidisse scilicet Christum jam resuscitatum, credidisse vero cum esse Deum, ac consequenter eum scipsum suscitasse; unde dixit: «Dominus meus et Deus meus, ¶ *q. d.* Christus: Quia tu, o Thoma, vidisti et tetigisti humanitatem meam jam resuscitatum, idcirco credidisti divinitatem in ea latentem et resuscitantem. Resurrectio enim Christi confirmavit omnia ejus dogmata, inter quæ unum erat se esse Messiam Filium Dei, moriturum in cruce pro salute hominum, ac tertio die a morte resurrecturum: quæ omnia hic credidit Thomas.

Rursum, id quoque quod sub sensum cadit, quodque videmus et tangimus, credere possumus fide divina, sed ob oham rationem formalem.

Videmus enim, quia oculis Illud aspicimus; credimus vero, quia idipsum revelavit Deus, maximo si sensus errare possit, aut involvat aliquid quod non videtur, uti hic est resurrectio Christi jam preterita: de fide resurrectionis enim dubitavit et arguitur hic Thomas.

Dices: S. Augustinus, *tract.* 40, ait: «Fides est credere quod non vides.» Respondeo: Id verum est hoc sensu, quo precipua objecta materialia fidei talia sint, ut non videantur, at non omnia: formalis autem fidei objectum, scilicet revelatio Dei semper talis est, scilicet invisibilis.

Licet ergo Thomas, quatenus vidit Christum resuscitatum, eatenus formaliter id non credidit; tamen quia Christum, qua homo erat jam suscitatus, vidit et audivit idem asserere et revelare, hinc credidit Deo per os Christi et Apostolorum dicenti et revelanti illud, scilicet non phantasma in specio et forma Christi, uti antea putabat Thomas, sed ipsum Christum vere a mortuis resurrexisse et apparuisse Apostolis. Sic dicimus: Quia vidisti miracula, quia audisti prædicationem Evangelii, ideo credidisti; ubi vox *quia* non rationem, aut causam formalem credendi (hæc enim est unica Dei revelatio), sed disponentem et moventem ad credendum significat.

Potest tertio sic exponi: «Quia vidisti me, Thoma, credidisti: o credidisti, inquam, fido non divina, sed humana: sic credimus, id est assentimur iis quæ videmus et scimus. Credere ergo idem est quod assentiri. Haec Tolctus. Audi S. Gregorium: a Tangebatur hominem, et Deum confitebatur;» Theophylactum: «Qui prius fuerat infidelis, post lateris tactum optimum se Theologum ostendit, duplicem naturam et unam hypostasim Christi edisserens. Dicens enim Dominum, naturam humanam; dicens Deum, divinam confessus est in uno et eodem.»

30. Multa quidem et alia signa fecit Jesus in Ven. M. CONSPECTU DISCIPULORUM SUORUM, QUæ NON SUNT scripta in libro noe. — «Signa fecit,» tum per totam vitam, ait Euthymius et Ribera, tum proprie post resurrectionem suam, ait Chrysostomus et Theophylactus, quia de ea sermo proxime processit; et hæc signa Christus fecit coram solis Apostolis, «etera vero coram populo et turbis, *q. d.* Præter signa Apostolis et Thomæ exhibita, quæ jam recensui, Jesus nulla alia edidit, quibus iis sua dogmata, sed maxime suam resurrectionem confirmavit, quæ ego Joannes scribere nolo, ne prolixior sim, et quia nulla ex illis jam ab aliis Evangelistis proscripita sunt. Ita S. Thomas, Lyranus, Cajetanus, Ribera, Toletus et alii.

Videtur enim Joannes hac clausula finire librum An», *le-* sui Evangelii de Christo Christique vita, morte et resurrectione, ait S. Augustinus, *tract.* 127; nam quæ sequuntur cap. ult., non tam ad fidem resurrectionis Christiconciliandam apud Apostolos, E^{num} J^o utpote qui jam illam credebant, quam ad mysteria Ecclesiæ et primatum Petri pertinent, ut

scilicet ostendatur multiplicatio fidelium in Ecclesia, quibus Christus abiens in cadum præfecit Petrum, cumque sui Vicarium in ea regenda constituit. Minus verisimile est quod censet Janse-
nius, cap. cxLVii, Joannem voluisse hic finire Evangelium; sed cum postea memorile ejus occurrerent, quæ cap. ult. narrantur, eadem addidisse. Videtur enim non tantum Spiritus Sanctus, sedet Joannes, non ex recordatione, sed destinato proposito illa addidisse.

'eu 3i. 31. Hæc autem scripta slnt, ut carnATis quia (quod) Jesus est Curistus (scilicet Messias redemptor mundi, a Deo olim Abrahæ et Davidi promissus, cl nunc rcipsa in carnem missus) Filius Dei : et ut credentes, vitam (gratiæ in præsentia, et gloriæ in futuro æternam) habeatis in nomine ejus, —id est per nomen ejus, hoc est, per cum, ait Chrysostomus, scilicet per merita et satisfactionem Christi, quæ nobis per fidem et Sacramenta applicantur, si scili-

cet credamus in eum ejusque. præccpfis obediamus. Credere ergo oportet cum es-< primo, Jesus, id ct Salvatorem mundi; secundo, esse Christum, id est Messiam a tot "æculis expectatum; tertio, esse Deum, Dciquc Filium; quarto, quod ipse credentibus in se sibique obedientibus dabit vitam æternam. « Ille enim vere credit, qui exercet operando quod credit, • ail S. Gregorius (lì.

(1) Ultimum hujus Evangelii! caput, non i Joanne ipso, sed ab ecclesia Eph^ma, forte a Joanne presbytero Ephesino, Eccle.'iæ consensu, post Joannis obitum, eum iu finem adjectum fuisse, ut ostenderetur impletum esse quod Christus de longæviute Joannis ac non violenta hujus morte prodixisset, Grotius contendit primus; atquo hanc ejus sententiam plures secuti, hoc caput vel a Joanne presbytero, vel a Caio, Apeilolorum hospite, additum fuisse putarunt. Examen diversarum sententiarum accuratissimum instituit Kuinoel in *Commentar.* ad h. 1., qui ipsa cap. xxi audientiam acriter defendit riteque probat.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Christus apparet Petro et sex ejus sociis in captura piscium. Secundo, vers. 13, Petro plus exteris se diligenti oves suas pascendas et fideles omnes regendos committit, eique mortem crucis prædicit. Him tertio, vers. 22, Petro roganti quid de Joanne futurum sit, Christus respondet : Quid ad te? tu, me sequere.

1. Postea manifestavit se iterum Jesus discipulis ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic : 2. Erant simul Simon Petrus, et Thomas, qui dicitur Didymus, et Nathanael, qui crat e Cana Galilææ, et lili Zebedæi, et alii ex discipulis ejus duo. 3. Dicit eis Simon Petrus : Vado piscari. Dicunt ei : Venimus et nos tecum. Et exierunt, et ascenderunt in navim ; et illa nocte nihil prendiderunt. 4. Mane autem facto stetit Jesus in littore : non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus est. 5. Dixit ergo eis Jesus : Pueri, numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei : Non. 6. Dicit eis : Mittite in dexteram navigii rete, et invenietis. Miserunt ergo; et jam non valebant illud trahere præ multitudine piscium. 7. Dixit ergo discipulus ille, quem diligebat Jesus, Petro : Dominus est. Simon Petrus, cum audisset quia Dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus) et misit se in mare. 8. Alii autem discipuli navigio venerunt (non cnim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis), trahentes rete piscium. 9. Ul ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas, et piscem superpositum, et panem. 10. Dicit eis Jésus : Afferte de piscibus, quos prendidislis nunc. 11. Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete. 12. Dicit eis Jesus : Venite, prandeto. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum : Tu, quis es? scientes quia Dominus est. 13. Et venit Jesus, et accipit panem, et dat eis, et piscem similiter. 14. Hoc jam tertio manifestatus est Jesus discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis. 15. Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus : Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei : Etiam, Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei : Pasce agnos meos. 10. Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me? Ait illi : Etiam, Domine, tu scis quia amo

te. Dicit ei : Pasce agnos meos. 17. Dicit ei tertio : Simon Joannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio : Amas me? et dixit ei : Domine, tu omnia nosti; tu scis quia amo te. Dixit ei : Pasce oves meas. 18. Amen, amen dico tibi : cum esses junior, cingebas te, et ambulabas ubi volebas; cum autem senueris, extends manus tuas, et alius te cinget, et ducet quo tu non vis. 19. floc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei : Sequere me. 20. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, qui et recubuit in cœna super pectus ejus, *el* dixit : Domine, quis est qui tradet te? 21. Dune ergo cum vidisset Petrus, dixit Jesu : Domine, hic autem quid? 22. Dicit ei Jesus : Sic eum volo manere donec veniam, quid ad *te?* *tu, mc* sequere. 23. Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus : Non moritur, sed : Sic eum volo manere donec veniam, quid ad *te?* 24. Ille est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, et scripsit hæc ; et scimus quia verum est testimonium ejus. 25. Sunt autem et alia multa quæ fecit Jesus : quæ si .scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere Dosse eos, qui scribendi sunt, libros.

Vrr». i. 1. Postea manifestavit se iterum Jesus ad mare Tiberiadis, — quod et Galilææ dicebatur : in can f enim erat civitas Tiberias dicta, quia in honorem c' i. Tiberii Cæsaris (edificata ab Herode. Unde liquet *j i. 10 Petrum cffiterosquo Apostolos ex Jerusalem et T- i- Judæa ivisse in Galilæam, uti jusserat Christus, i- Matth. xxvin, 10; in Galilæa enim hæc Christi apparitio contigit, in qua Christus in cœlum iturus, ut gubernationi fidelium provideret, Petrum caput Ecclesiæ suumque in terris vicarium designavit, adeoque hæc subjungit Joannes, itaque suum concludit Evangelium.

Iterum. — Fuit hæc Christi apparitio respectu Thomæ secunda, sed respectu aliorum Apostolorum tertia; qua per ingentem piscium capturam ingentem Gentium conversionem fore praemonstravit.

2. Manifestavit autem sic ; Erant simul Simon Petrus, et Thomas, qui dicitur Didymus, et Nathanael, qui erat a Cana Galilæe, et filii Zededei, et alii ex discipulis ejus duo. — Plures et honoratiores c discipulis congregari voluit Christus, ut eo gloriosior foret sua apparitio, utquo coram iis quasi primariis Petrum in terris vicarium declararet, quatenus proinde ut talem cæteri Apostoli et fideles agnoscerent et colerent.

Vrr*. i. 3. Dicit eis Simon Petrus : Vado piscari (Syrus, *abeo venatum pisces* : sicut enim venamur in terra lepores et in acre aves, sic et in mari pisces). Dicunt ei : Venimus et nos tecum. Et exierunt, et ascenderunt in navim : et illa nocte nihil preceperunt. — Varii varias piscationis hujus dant causas. S. Chrysostomus : « Quia Dominus, ait, non continue cum eis erat, neque eis aliquid erat commissum, artem piscatoriam tractabant. » S. Gregorius, *hom.* 24 : « Negotium, quod ante conversionem sine peccato exlitt, post conversionem repetere culpa non fuit. Itaque Petrus ad piscationem rediit ; Matthæus ad telonium non rediit, Sunt enim pleraque, quæ sine peccato ex-

hiberi, aut vix, aut nullatenus possunt, ad quæ post conversionem non est redeundum. » S. Augustinus : « Non fuerant prohibiti Apostoli ex parte sua licite victum necessarium quærere, si quando unde viverent aliud non haberent. Sic Paulus, ne Gentes offenderet, si potestate, quam cum cæteris prædicatoribus habebat, uteretur, artem quam non noverat didicit, ut dum suis manibus transigitur doctor, nullus gravaretur auditor. Quanto ergo magis B. Petrus, qui piscator fuerat, quod noverat fecit, si aliud unde viveret non invenit! Quod si quis dicat : Cur non Dominus, quod eis promisit, scilicet apponenda his omnia, si quærerent regnum Dei, implevit? Respondendum, implevit : quis enim alius pisces qui caperentur, apposuit? qui non ob aliud credendus eis ingessisse penuriam, qua cogerentur ire piscatum, nisi dispositum volens exhibere miraculum. » Adde hanc piscationem contigisse ante Pentecosten et ante adventum Spiritus Sancti, a quo jussi sunt evangelizare : quare cum Apostoli tunc necdum haberent quod evangelizando agerent, et pauperes essent arteque piscatores, recte ad suam piscandi artem redierunt, ut illa victum sibi pararent ; post adventum vero Spiritus Sancti piscationem exercuisse non leguntur, quia loti erant in Evangelio predicando, et fidelibus ad omnem perfectionem dirigendis, qui proinde paupertatis Evangelicæ studiosi, omnes suas facultates deferebant ad pedes Apostolorum, ut qui illas inter se cæterosque fideles distribuerent. In necessitate tamen et penuria licite potuissent ad suam piscationem redire, sicut Paulus rediit ad suam scenofactoriam, ne aliis in quærendo victu gravis foret. Illoc enim majoris perfectionis est, ideoque consilium Evangelicum, scilicet, ut quis gratis evangelizet et labore manuum sibi victum paret. Denique iverunt piscatum discipuli, ut otium fugerent et ad animi laxamentum. Uuc facit quod scribit Cassianus,

Animis

"

Collai, lib. XXIV, cap. xxi, venatorem quemdam videndi S. Joannis causa ipsum adfisse, cumque invenisse perdicem manu molliter demulcentem : quod cum ille miraretur, audisse a Joanne : a Quid est quod manu tua gestos? » Cui ille : « Arcus, inquit. » a Et cur, ait, non eum tensum ubique semper circumfers? » Cui ille respondit : a Non oportet, ne jugi curvamine rigoris fortitudo laxata mollescat atque depereat, et cum oportuerit ut fortia in aliquam feram spicula dirigantur, rigore per nimietatem confinine tensionis amisso, violentior ictus non possit emitti. » « Nec nostri, inquit B. Joannes, animi te offendat, o juvenis, tam parva hæc brevisque laxatio : qui, nisi remissione quadam rigorem intensionis suæ interdum relevet ac relaxet, irreinisso vigore lentescens, virtuti spiritus, cum necessitas poscit, obsecundare non poterit. » Habet idem Iiincmarus, Remensis Archiepiscopus, in Vita S. Remigii apud Surium, januar. 13.

Nox piscatioH Noct e. — Nox enim piscationi aptissima esl, qUja per jjem pisces timidi aspectu strepituque hominum terrentur et fugiunt, ac in profundum seso abdunt. Mystice Theophylactus : Nocte, inquit, hoc est, ante solis Christi præsentiam, Prophète nihil ceperunt, quia, etsi unam nationem Israel corrigere conarentur, illa tomen frequentior in idololatriam labebatur.

Nihil prendidbrunt, — quia sine Jesu piscabantur, ut discerent omnem suæ piscationis animarum utilitatem (ad quam a Christo dirigebantur) et fructum a Christo pendere, ideoque illum ab eodem esse flagitandum, juxta illud *Ps.* cxxvi : « Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverant qui ædificanl eam. »

vers. i. 4. Mane autem facto, stetit Jesus in littore : NON TAMEN COGNOVERUNT DISCIPULI, QUA (quod) JESUS est, — ut ostenderet hanc piscium capturam fore gratiæ suæ, non industri® ipsorum. Mane enim pisces fugiunt lucem et strepitum, sesequo in ima demergunt.

Non cognoverunt, — quia alia forma eis apparuit, æque ac Magdalen®, cap. xx, vers. 14 ; nimirum volebat Christus potius ex opere et miraculo captar® piscium, quam ex forma agnosci : hoc enim decebat Deum incarnatum.

Mystice, S. Gregorius, *hom.* 24 : a Mare, ait, præsens saeculum significat, quod se causarum tumultibus et undis vite corruptibilibus illidit ; soliditas autem littoris perpetuitas est quietis æternæ. Discipuli ergo adhuc fluctibus mortalitatis vite inerant ; Dominus autem jam littore stabat, ad quod Petrus, cui specialiter Ecclesia commissa est, pisces pertrahit, stabilitatem ælern® pacis fidelibus ostendens, quod egit verbis et epistolis agitquo quotidie miraculorum signis.

Ven b. 5. Dixit ergo eis Jesus: Pueri, numquid pulmentarium habetis? — ç. d. O piscatores, habuiisno pisces quos mihi vendatis? Chi Mus enim hic discipulis ignota specie apparuit, quasi vir gia-

xxvi.

vis et mercator, qui pisces ab eis emere vellet. Ita Chrysostomus. Unde cos quasi operarios et se inferiores *pueros* vocat phrasi Hcbr.ea. Vel pueros, Græce ratJix, id est puerulos, nominat, quasi filios ad amoris blanditias : *puer* enim Hebraeis nunc filium, nunc servum et operarium significat.

Pulmentarium. — Græce id est obso- PUww *nium*, puta cibum, qui ad panem adhibetur et cum pane comeditur. Sic enim Plinius, lib. XVIII, cap. vin ; Horatius, Persius et alii *pulmentum* usurpant pro omni cibo, qui ad pultem sive panem additur. Prisci enim llebræi et Latini admodum frugales et temperantes, pulte pro pane utebantur, teste Plinio. Unde et Romani dicebantur pul-
tiphagi. Ha Plautus, in *Mosteli.* : a Non enim, ait, hæc pul-
tiphagus opifex opera fecit barbarus, » q. d. Hæc non fecit Romanus vel Italus, qui pulte vescitur.

Pulmentarium ergo utem est quod obsonium, velçxpww, uti ait Joannes hic vers. 9 et 13. Quæ vox, ut vult Eustathius, in *Iliad.* x, p. 814, dicitur çZÒ TÔÛ çyi, id est a *sero*, vel quod sero veteres cibum hunc sumerent ; vel potius quod, cum initio simplicioribus escis essent contenti, sero delicatis hujusmodi obsoniis voluptatis causa uti coeperint. Alii dictum putant ini «5 cy», id est assare, quod veteres assis magis carnibus et piscibus, quam elixis vescerentur : ç4« autem dictum volunt quasi çîrâ, ab &rrwxj, vel çyu, id est visus, aspectus, intuitus ; quia assatio crebram rei quæ assatur, inspectionem et experientiam requirit.

Porro, per « pulmentarium • vel opsarium Christus pisces intelligit, quia, ut ait Plutarchus, lib. IV *Sympos.*, cap. iv, cum multa sint obsonia, piscis tamen vel solus, vel precipue obsonium dicitur, quia virtute, simplicitate et facilitate coquendi reliquis antecellit. Et quia prisci platique, imo omnes ante diluvium non carnibus, sed piscibus vescebantur, uti ostendi *Gen.* ix. Quara Joannes hic, vers. 9 et 13, æque ac cap. vi, ix et xi, per obsonium, vel opsarium, non nisi pisces intelligit, uti et Alhenæus, lib. IX *De Canis Sapiditum*.

Ilfponderunt ei : Nox. — Interrogatione suj Christus cogit discipulos faleri suam penuriam et indigentiam, ut ejus opemet levamen ab ipso exspectent.

G. Dicit eis : Mittite in dexteram navigii hete, *««•^{oi} LT inveniet is, — quia scilicet Jesus pcculta vi ad dexteram navigii multitudinem hanc piscium congregaverat, unde Apostoli ad sinistram piscantes tuta nocte nil ceperant. Hinc moraliter discimus, quod sæpe frustra laboramus et fatigamur, quia ad sinistram sine Jesu, non ad dexteram cum Jesu piscamur et operamur.

Anagogice, per pisces ad dexteram significan- a'us^o tur electi, ad dexteram Christi collocandi in die judicii ; reprobi veru ad sinistram, *Matth.* xxv. Vide symbola dextera: quæ recensui *Proverb.* m, 10, ci iv, 27 ; *Eccl.* x, 2 ; *Cant.* il, 6.

Audi nunc S. Augustinum, *traci.* 122 : « In captura piscium commendatur Ecclesiæ Sacramentum, qualis futura est in ultima resurrectione : ad quod commendandum valet, quod tanquam finis est interpositus libri, quod esset secuturæ narrationis quasi prooemium; et septem discipuli suo numero fincin significant temporis ; unversum enim tempus septem diebus volvitur; et littus finem sæculi significat : est enim finis maris ; et sicut hic significata est Ecclesia, qualis in fine sæculi futura sit, ita alia piscatione significata est qualiter nunc sit. Itaque ibi non stabat Jesus in littore, sed ascendit in navim; illic non mittuntur retia in dexteram, ne soli significantur boni, nec in sinistram, ne soli mali; sed indifferenter, ut significantur permixti boni et mali ; hic vero mittitur in dexteram rete, ut soli boni significantur, qui pertinent ad resurrectionem vite, et in Ettore, id est in fine sæculi, cum resurrexerint, apparebunt. Habet enim istos Ecclesia post finem vito hujus in somno pacis, velut in profundo latentes, donec ad littus reto perveniat ; et quod in prima piscatione duabus naviculis, hoc isto loco centum et centum cubitis est figuratum, scilicet utriusque generis electi, circumcisionis et praputii. »

Misurini ergo; et jam nox valebant illud trahere PR® multitudo piscium. — En merces el fructus prompto obedientiæ, præsertim homini extero, ul videbatur, et incognito; sed Christus ad illam cor cnrum interius inclinavit. Multitudo hæc piscium m yslice repræsentabat multitudinem fidelium, quam Petrus et Apostoli reti prædicationis Evanglicæ postea ceperunt, et ad Christum converterunt. Ita S. Augustinus, S. Gregorius, S. Chrysostomus, Cyrillus et cæteri.

v<-« 7. 7. Dixrr ergo discipulus ille, quem diligebat Jesus (Joannes, qui hoc titulo sese indicat coque gloriatur, et merito), Petro : Dominus (Jesus) est. t »de tic — Quaeres, unde Joannes primo agnoverit Jesum ? l 1 Cyrillus id tribuit Joannis acumini et celeritati clr Xn ingenii. Sic et Chrysostomus : Petrus, ait, ferventior erat, sed Joannes perspicacior, el ideo primo cognovit Christum. Verum respondeo Joannem, dum Petrus occuparetur in attractione retis tot piscibus pleni, accuratius Jesum inspexisse, ac Jesum pristinam suam speciem primo .objecisse S. Joanni, quia cum maxime diligebat et quia ipse purissimus erat. Unde recto S. Hieronymus, epist. ad Pammachium *confra errores Joannis Hierosolymitani* : «Prior, ait, virginitas (Joannis) virginale corpus (Christi) agnoscit : beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. »

Porro Beda : Cognovit, ait, Joannes primo Dominum, sive miraculo piscationis, sive sono præcognito vocis. Et solent similes, ideoque amantes se invicem ex quadam sympathia, et vultus gestuumque «imildudine agnoscere. Hinc vulgo dicimus : Faber fabruin , fur furem, sanctus sanctum agnoscit. Joannes autem crai intimus Christo,

undo et in cœna in ejus pectore recubuit; quare melius Christi mores geslusque perspexit quam cæteri.

Mystice : Quo quis Deo per orationem familiarior, intimior et similior est, eo magis Deum Deique attributa perspicit, penetrat, contemplatur, admiratur. Denique sicut Joannes ob virginitatem s« J'n* fuit dilectus u Christo, sic et ipse vicissim castos et virgines mire diligit. Audi quod scribit Adelredus Abbas in *Vila S. Edoardi refis*, apud Surium, jan. 5. S. Eduardos nulli petenti in nomine S. Joannis Evangelisti», denegabat ; hunc enim post Apostolorum principem arctius diligebat. Unde contigit quod quidam peregrinus, absente camerario, in nomine S. Joannis Evangéliste importune a rege eleemosynam postularet. Cui Esempi*, rex pretiosum annulum, cum nihil aliud in promptu haberet, dedit. Accidit post hæc duos Anglicos ad adorandum Salvatoris sepulcrum Ilierosolymam proficisci. Qui die quadam a publica strata declinantes, devia quæque sectati sunt, et sole ruente nox obscura adducta est. El cum nescirent quid agerent, quo se verlerent, apparuit eis senex quidam venerandus, qui eos ad civitatem reduxit. Susceptis autem hospitio mensa paratur, lautissimeque refecti dant membra quieti. Mano autem facto egressis illis do civitate, ait senex : « Viri fratres, cum summa prosperitate vos repatriaturos non dubitetis, quoniam prosperum iter faciet vobis Deus ; el ego ob amorem regis vestri, in omni via firmabo super vos oculos meos. Ego enim sum Apostolus Christi Joannes, qui regem vestrum ob meritum castitatis summa dilectione complector. Hunc ergo annulum, quem mihi in habitu peregrini apparenti tribuit, reportate, denuntiantes ei obitus sui diem instare; quem infra sex menses visitans visitabo, ut mecum sequatur Agnum quocumque ierit. » His dictis disparuit. Hac de causa virginitatis et castitatis studiosi solent sibi patronum adsciscere S. Joannem cumque invocare, præsertim dum tentatione carnis pulsantur, atque ejus opem experiuntur. Ut unum c nullis referam, S. Coleta, virgo miræ austeritatis et sanctitatis, reformatrix Ordinis S. Clara, ut virginitatem illibatam servaret, patronum sibi delegit S. Joannem, nec incassum ; nam apparuit ei S. Joannes camque annulo aureo quasi sponsam virginemque sibi despondit; quem annulum multi deinde castitatis studiosi ambiverunt, uti narrat auclor *Vita S. Coleta*, cap. 20, apud Surium, tom. VII, ad diem 6 martii.

Simon Petrus cum audisslt, quia (quod) Dominus est, tunica succinxit se : erat enim nudus. — Grace TM IsifSúrr» id est *superindumentum indutus* aut *circumcinctus est*, puta tunicam induit. Ita Syrus et Arabicus : unde patet cum anlea non fuisse omnino nudum (hoc enim indecens et insolitum est), sed eo modo quo solent autteou» operarii se nudare extimis vestibus, ul in interula

vel indusio consistant. Ita Reda. Porro Thieopbylaclus : Quod sepræcinxit, ait, pudoris est signum ; præcinxit vero se lineo amictu , quem Phœnicos et Tyrii piscatores sibi circumvolvunt cum nudi sunt (1).

Et misit se in mare, — ul natando , inquit Chrysostomus, Leontius, Theophylactus cl Toletus , aut pedibus maro pervadendo , ait Beda et Maldonatus, pergeret ad Jesum; erant enim prope terram. Petrus ferventior erat, ideo promptius quam alii venit ad Christum, ait Chrysostomus. Quaro improbable est Petrum hic ambulasse super aquas. Hoc cniin temerarium fuisset, cum a Christo non juberetur id facere, ut alias jussus fuit, *Matth.* XIV, 28.

Ve». 8. 8. Alii autem discipuli navigio venbuukt (non ENIM LONGE ERANT A TERRA , SED QUASI CUBITIS DUCENTIS), TRAHENTES RETE PISCUM. — « Cubitis ducentis, » id est sexaginta passibus aut trecentis pedibus : cubitus enim est sesquipes, passus vero quinque pedes continet. Mystice Beda : Per ducentos cubitos, ait, gemina charitatis virtus exprimitur ; per dilectionem enim Dei et proximi Christo appropinquamus.

Vers. 9. 9. UT ERGO DESCENDERUNT IN TERRAM , VIDERUNT PRUNAS POSITAS , ET PISCEM SUPERPOSITUM, et panem. — Aliud fuit hoc Christi miraculum, quo ipse subito discipulis venientibus piscem assavit et paravit prandium. Putat Cyrillus piscem hunc a Christo e mari secreto cl celerrime fuisse eductum; Chrysostomus vero censet e nihilo fuisse creatum. Verisimilius Leontius, Theophylactus, Euthymius, Toletus et Maldonatus asserunt quod Christus piscem, uti et prunas, ignem et panem subito ex acre vicino, aut alia materia, produxerit, sicut produxit panes, cum eos multiplicavit, Joan, vi, 11. Fecit id Christus primo, ut ostenderet capturam tantam piscium suum esso opus, seseque omnes illos pisces in dexteram navigii collegisse, ut ibi a Petro et sociis caperentur. *Secundo*, ut se iis non indigere, sed Apostolorum causa hoc quæsisse cl fecisse demonstraret. Mystice, ex S. Augustino, Beda : Piscis assus, ait, est Christus passus ; ipse latere dignatus est in aquis generis humani, capi voluit laqueo nostra mortis, et qui nobis factus est piscis humanitate, exlilit panis reficiens divinitate.

Vw*. 10. 10. Dicit eis Jesus : Afeerte de piscibus, quos prendidistis nunc, — ut scilicet coram omnibus multitudinem piscium et magnitudinem miraculi a mo patrati cernatis cl æsliinclis, ex coquo certius me agnoscatis, reverentius colatis et ardentius redametis.

Mystice , S. Augustinus, *tract.* 123 : « Piscis as-

(1) Est ἱ-ε'. Sūt. ; tunica superior, log® cl pallio propior, atque adeo tuter subuculam et exteriores vestes media, quam Attici *jitim* nominant, cl differt a tunica altera, quæ culem tegebat, cl a Latinis *interula* dicebatur et *tubucula*, etiam *tr^iusium*, ab Allicis a reliquis Græ'is ūntJúrr,.

sus, ait, est Christus passus; ipse est panis, qui de cælo descendit, huic incorporatur Ecclesia ad participandum beatitudinem sempiternam, propter quod dictum est : Afferte de piscibus , quos prendidistis, ut omnes qui hanc spem gerimus, per illum septenarium numerum discipulorum, per quem nostra universitas figuratur, nossemus tanto Sacramento nos communicare et eidem beatitudini sociari. »

II. Ascendit Simon Petrus (in navim, in qua Ven.il. erat rete cum piscibus), et traxit retb in terram , PLENUM MAGNIS PISCIDUS CENTUM QUINGINTA tribus. — « Petrus,* ut dux, cæteris tamen sociatus, ut colligitur ex vers. G; nec enim rete tanta piscium molo oneratum solus attrahere potuisset ; licet S. Gregorius et Rupertus putent solum Petrum rete attraxisse , non suis viribus, sed ope divina. Ubique hio innuitur primatus Petri ; nam primus vocat socios ad piscandum, primus venit ad Christum; ipso quoque rete attraxit, ul significaretur omnes pisces, id est omnes fideles ab eo trahendos et regendos fore. Joannes ergo fuit magis dilectus, sed Petrus magis honoratus a Christo cæterisque prælatus. Sic subinde subditi sunt sanctiores suis rectoribus, sed rectores subditis sunt digniores et auctoritate cminenliores.

Piscibus centVW quinquaginta tribus. — Cnr'-rt'º- precise centum quinquaginta lres? Causam litteralem dat S. Hieronymus in *Etc h*, xlvii, 9, quod tu» pi-totidem sint species piscium, nimirum 133, quasi ex singulis speciebus unum piscatus sit Petrus. Audi cum : a Aiunt qui de animantium scripsere naturis, de quibus Oppianus Cilix est poela doctissimus, centum quinquaginta tria esse genera piscium, quæ omnia capta sunt ab Apostolis, et nihil remansit incaptum; dum et nobiles cl ignobiles, divites et pauperes, cl omne genus hominum de mari hujus sæculi extrahitur ad salutem.» Intellig hoc sic, quod primari® et præcipuæ piscium species sint 133. Nam alioqui absolute longe recenset plures Guilielmus Rondelctius, lib. *De piscibus*. Hoc ergo numero, ceu symbolo, significavit Christus omnes gentes concludendas esse reti Ecclesiæ et Evangelica prædicationis, cujus capul et princeps est Petrus ejusque successor Pontifex Romanus.

Symbolice, Cyrillus, lib. XII, cap. uni: Cent-Symboi. tenarius, ait, significat plenitudinem Gentium intraturam in rete Petri et Ecclesiæ; quinquagenarius vero, pauciores e Judæis salvandos; tria denique repræsentant mysterium S. Trinitatis, in cujus fide el cultu tam hi quam illi congregantur et salvantur. S. Augustinus vero, *tract.* 122. : « Numeras centum quinquaginta trium, ait, ter habet quinquagenarium, et insuper ipsa tria, propter mysterium Trinitatis; quinquagenarius est jubileus , in quo cunctus populus ab omni operatione quiescebat. » Jubileus repræsentabatur statum Evangelii et gratiæ.

Addit S. Gregorius, *hom.* 14, denarium symbolum esse Decalogi legis veteris, septenarium vero septiformis spiritus et gratiæ in lege nova, ternarium symbolum esse S. Trinitatis ejusque fidei. Jam multiplica 17 per tria, habebis quinquaginta et unum; hæc rursum multiplica per tria, habebis 153, ut significetur omnes omnino fideles in rete Ecclesiæ per Petrum et Apostolos fore congregandos, per fidem unius trinique Dei, in quo solo est vera hominum requies. Addit Eusebius Emissenus, *hom.* in hoc Evangelium, feria quarta post resurrectionem : Tres sunt mundi partes, quæ per tres quinquagenas piscium significantur, scilicet Asia, Africa, Europa, quæ omnes in fide S. Trihilatis adunantur in Ecclesia.

Particularius et planius Rupertus et Maldonatus : Per tres hosce numeros, inquiunt, significatur triplex genus hominum, qui salvantur; per centenarium conjugati : horum enim maxima est multitudo ; per quinquagenarium vidui et continentes, quorum minor est numerus; per ternarium virgines, quorum minimus. Plura habet Petrus Bongus, lib. *De Mysteriis numerorum*, ad num. 153.

Et cum tanti (numero et quantitate, id est tot et tam magni : ita S. Augustinus) essent, non est scissum hęc. — Chrysostomus id miraculo tribuit, ita ut tria hic miracula fecerit Christus, quibus suam resurrectionem et omnipotentiam probavit. Primum enim fuit in captura tot piscium ; secundum, in productione sui piscis, panis et prunarum; tertium hic, in retis integritate, quod significat unitatem et integritatem Ecclesiæ, quæ nullo schismate rumpi scindique potest ; qui enim faciunt schisma, hoc ipso se separant ab Ecclesia, et consequenter Ecclesiam suæ unitati et integritati relinquunt.

vm. is. 12. Dicit eis Jesus : Venite, mandede.

Cbriiu» Nota primo : Probabile est etiam ex piscibus

huiusmodi Peranl Apostoli, aliquos cum pisce Christi ponere (hic enim solus non suffecisset refectioni octo vimmetiorum) prunis fuisse impositos jussu Christi dicentis : a Afferte de piscibus quos prendidistis nunc, » ut scilicet ex iis aliquos assemus ad commune prandium. Id fecit Christus, tum ut veritas, et eque ac usus et fructus tanti miraculi, puta multiplicationis piscium, certo omnibus constaret ; tum ut omnibus sufficerent pisces ad commune prandium. Ita S. Augustinus, *tract.* 123, Euthymius et Maldonatus.

Nota secundo : Verisimile est iisdem de causis Christum cum discipulis hic prandisse, uti more suo facere solebat, ad veritatem resurrectionis suæ confirmandam. Ita Leontius et Theophylactus hic, ac S. Gregorius, *hom.* 24, idque colligitur ex vers. seq. Quomodo corpus gloriosum cibum comedat, quidque ex eo faciat, dixi Luc. xxiv, 43, et Act. i, 4.

Anagoge, Cyrillus : Simili modo, ait, post laborer Sujos vilos, quibus animas Deo piscamur,

Christus parabit prandium coeleste, in quo perpetim cum eo epulabimur in deliciis divinis, juxta illud : « Ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, » Luc. xxii, 30.

Et NEMO AUDEBAT DISCUMBENTIUM. — Græce (lalhrrûv, id est *discipulorum*. Sic et Syrus ac Arabicus. Unde Jansenius et Emmanuel Sa putant hic legendum, *discentium*, id est discipulorum; sed Romani legunt *discumbentium*, idque melius congruit huic loco. Unde videtur quod Græca hic potius sint mendosa, quam Latina. Ita Toletus.

Interrogare eum: Tu, quis es? scientes, quia (quod) Dominus est. — Quia scilicet; ut advertit Chrysostomus, *homil.* 8G, Christus necdum in propria specie et forma se eis objiciebat, sed augustiore, ex qua an vere esset ipse Jesus hæsitarent, cuperentque eum rogare : a Tu, quis es? » Verum ex lineamentis, dictis et factis agnoverunt ipsum esse Jesum, ul de eo jam non dubitarent. Quare partim ex reverentia Christi, partim ex certitudine agnitionis, non fuere ausi ipsum hac de re interrogare.

Minus genuine S. Augustinus, *tract.* 123, ñ a interrogare » interpretatur « dubitare : » hæc enim differunt, sicut effectus et causa.

13. Et VENIT JESUS, ET ACCIPIT PANEM, ET DAT VÉRISIMILITER. — q. d. Cum discipuli jussu Jesu mens accubuissent, venit quoque ipse eidemque accubuit, ac tam suum panem piscemque, quam pisces ab eis captos (ait S. Augustinus, *tract.* 123. Unde pro «piscem» græce est tyaptw, id est *obsonium*, scilicet piscium) jam assos inter cos distribuit, ipseque similiter ex eis manducavit, ut eis se vero resurrexisse ostenderet.

14. Hoc JAM TERTIO MANIFESTATUS EST JESUS VÉRISIMILITER DISCIPULIS SUIS, CUM RESURREXISSET A MORTUIS. — « Tertio, » scilicet computando eas apparitiones, quæ factæ sunt pluribus Apostolis simul, quas solas Joannes hic commemorat : sic enim hæc fuit ordine tertia ; alioqui alias omnes, quas alii Evangelistæ narrant numerando, hæc ordine fuit septima, uti ostendi *Matth.* xxviii, 10, ubi omnes suo ordine recensui.

15. Cum eruo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus : Simon Joannis (scilicet fili. Vide dicta cap. i, vers. 42 ; addit hoc ut distinguatur a Simone Chatianæo), diligis me plus vis? — Christus christi, abiturus in cælum hic suum in terra Vicarium rogat designat, ac summum Pontificem creat Petrum, ut una Ecclesia ab uno pastore regatur. Promiserat Christus idipsum Petro *Matth.* xvi, 18, sed hoc loco idipsum præstat, eumque principem et rectorem totius Ecclesiæ constituit, ne quis propter trinam Petri negationem, Christum suam de eo sententiam mutasse autumet. Ita Cyrillus.

Mystice, Alcuinus hic : *Simon*, ait, hebr. idem est quod *obediens*; *Joannes* idem est quod gratia. Sic vocatur Petrus, ulpole obediens gratiæ Dei : quod enim ardens lion chântate eum amplecti-

tur, non meriti Immani, sed divini est muneris.

Diligis me plus *ms?* — *Primo*, quia hoc munus pascendi et regendi omnes fideles, quod tibi imponere destino, maximum poscit Christi cl fidelium amorem. « Interrogatur amor, ait S. Augustinus, et imperatur labor, » quia ubi est amor, non est labor.

Secundo, ul ostendat Christus quantopere oves suas diligit, nipote quas credere nolit, nisi ei qui se cl consequenter oves suas summe diligit. Ita Chrysostomus, Aom. 87. Audi cum : « Quod nobis maxime tribuit divinam benevolentiam, est proximorum curatio. Pretcrrens autem Dominus alios, Petro de talibus loquitur : erat enim Apostolorum eximius, et os discipulorum, et vertex collegii. Unde ei fratrum praelationem committit, *q. d.* Animam quam dixisti te positurum pro me, hanc da pro ovibus meis.*n*

Tertio, quia Petrus ler Christum paulo ante negaverat, ac triplex hæc negatio illi pœnilenti a Christo fuerat remissa; hinc jure ab eo, cui majorem contulerat indulgentiam, majorem poscit amorem: « cui enim minus dimittitur, minus diligit, » Luc. vu, 47. Ita Cyrillus.

Porro Jesus interrogat, sciens quod se plus omnibus diligeret Petrus, ail S. Augustinus; licet enim Joannes tenerius diligeret Jesum, tamen Petrus *cumdem* diligebat robustius el ardentius, ut *palet* ex omnibus ejus circa Jesum factis et dictis. Sic parentes tenerius diligunt filios parvulos, fortius autem cl solidius cos qui jam juvenes vel viri sunt : unde cis majora donant quam parvulis. Audi S. Augustinum, serm. *De Passione*: «Cum moreretur Dominus, timuit et negavit : resurgens Dominus amorem inseruit, timorem fugavit. Negavit mori timens : resurgente Domino quid timeret, in quo mortem mortuam reperirei? »

Dicit ei (Petrus) : Et iam, Domine, tu scis quia amo te. — Hinc patet, ail S. Augustinus, *amo* cl *diligo* hic idem significare, etsi Latine plus significet amo, quam diligo. Non audet dicere Petrus: Amo te plus cæteris; sed, Amo te : tum quia corda cæterorum non noverat; tum quia casus cum fecerat modestiorem et cautiozem. Nam aliis sc protulerat dicendo, *Matth.* xxvi : « Domine, etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor ; » et tamen paulo post turpius quam alii cecidit negavitque Christum, quod cæteri non fecerunt.

Dicit ki : *Pasce agnos meos.* — « *Pasce*, » sicut pastor pascit oves ducendo eas ad pascua, et pascendo regit dirigitque, ne a grege aberrant, ne noxia pascua adeant, nec a lupo rapiantur. Hinc pascere in Scriptura, significat regere, et principes vocantur pastores, quia si recte subditos suos regere velint, debent facere id quod faciunt pastores, dum suas oves pascuunt. Unde *Psal.* XXII, 1, ubi Noster vertit : « Dominus regit me, » hebr. est >J)Tî *RW Adonai roi*, id <^t Domi-

nus est pastor meus, sive pascit me. Quocirca subdit : « In loco pascuæ ibi me collocavit, *n* Sic David ex pastore ovium factus est a Deo rex hominum, « pascere (id est *regere*) Jacob servum suum, et Israel hæreditalem suam, » *Ps.* lxxv, 71. Sic Cyrus vocatur pastor, id est princeps cl rex a Deo constitutus, *Isaiæ* xliiv, 28 : « Qui dico Cyro : Pastor meus es. » Et *Psal.* n, 9 : « Reges eos in virga ferrea, *n* Hebr. *tojn n tirem*, id est *pasces eos*. Et passim alibi Hebr. *njH raa*, Græcum et Latinum *pasco* significat *regere*, ut videre est *Michææ* V, 2 ; *Matth.* ii, 6 ; *Actor*, xx, 28 ; *Apoc.* n, 7 ; *xn*, 5 ; *xiv*, 45. Sic Homerus Agamemnonem, regem Græcorum, vocat

id est *pastorem populorum*.

Agnos meos. — Christus quasi primus Ecclesiæ *Qninim* pastor, hic fideles suos nunc *ores*, nunc blandius *4 :ni** *agnos* vocat ; idque tum propter vitæ novitatem, *ores ?* baptismo enim regenerati facti sunt quasi agni novelli Dei; tum propter agninam innocentiam, quam baptismo adepti sunt ; tum propter sequelam Chrisli, qui a Joanne Baptista vocatus est « Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, » *Joan.* i. Igitur vox *oves* significat Christum esse pastorem Christianorum, vox vero *agnus* significat Christum esse patrem, imo matrem eorumdem, nipote quos per baptismum genuit Deo, el in filios sibi adoptavit, lidem ergo sunt agni el oves, ait Jansenius. Unde Æthiopicus pro *agnos* habet oves, ac *to* oves tertio repetit. Addit Euthymius, Theophylactus et Ribera *agnos* vocari, ul nomen ipsum indicat, recens ad fidem conversos, et teneriores in fide, quorum magnus futuras erat numerus incipientibus Apostolis predicare; atque hi majori cura indigebant, quoniam majori labore erant educandi et sustentandi : ideo Dominus dicit bis : a Pasce agnos meos, » ut hac repetitione ostenderet se optare ut Petrus maxim)m illorum curam haberet ; *oves* autem vocat jam obustiores in fide, quos cur ita vocet, diximus cap. x. Rursum per agnos inlelligit fideles s.mpllices; per oves magistros, pastores, Episcopos cl Apostolos, qui quasi matres sunt fidelium. Iuxta Bellarminus, lib. I *De Pont.*, cap. xvi.

Ex hoc ergo loco patet S. Petram et ejus successorum Romanum Pontificem esse caput et principem Ecclesiæ, omnesque fideles, etiam *m^{TM}* *cie* t*. Episcopos, Patriarchas et Apostolos, illi subjici r^b. et ab eo pasci regique debere. Id primo colligitur ex eo quod Christus hic solum Petram interrogat, idque tertio, quasi principem cl os Apostolorum, ait S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius. Insuper tacite hic significat Christus Petrum se plus cæteris Apostolis amare, ac proinde cum dignum esso, qui sibi in amore cl cura gregis, id est Ecclesiæ et fidelium, succedat. Ruit enim potestas, quam non fulcit chantas.

Secundo, id patet ex verbo *pasce*, id est *rege*, s toado, ut dixi, ac ex voce *agnos* el *oves* : hac enim voco

Chrirus Fignifl-ai omnis fideles Ecclesiæ, sibi quasi primo pistori subditos; nullum enim excipit. Qui ergo sunt oves Christi, hi sunt et oves Petri; illi enim eos pascendos et regendos committit hic Christus. Otii vero non sunt oves Petri, uti sunt hæretici, hi quoque non sunt oves Christi. Apostoli ergo cæcri, quia erant oves Christi. idcirco erant pariter oves Petri. Unde Petrus eos dirigere, et sicubi errarent corrigere, dissidia eorum componere, oc per omnia gubernaro debebat : Christus enim instituit optimum regimen in Ecclesia, quod est monnrchicum : tum ut una esset Ecclesia : tum nd tollenda schismata, uti docet S. Cyprianus, lib. I *Do Initate Ecclesia* : « Primatus, ait, Petro datur, ut una Christi Ecclesia, et cathedra una monstretur. » Et S. Hieronymus, epist. 57 *Ad Damarum* : « Inter duodecim, ait, unus eligitur, ut capito constituto schismatis tollatur occasio. » Audi S. Leonem, serm. 3 *De Assumptione sua ad Pontificatum* : « De toto mundo unus Petrus eligitur, qui universarum gentium vocationi et omnibus Apostolis cunclisque Ecclesiæ Patribus praeponatur : ut, quamvis in populo Dei nulli sacerdotes sint, nullique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus. Magnum et mirabile, dilectissimi, huic viro consortium potentini suæ tribuit divina dignatio, et si quid cum eo commune cæteris voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quidquid aliis non negavit. »

Audi pariter S. Bernardum, lib. Ili *De Contici, ad Eugenium Pontificem*, versus finem : « Habent illi, id est Episcopi, sibi assignatos greges singuli singulos, tibi universi crediti sunt : uni unus, nec modo ovium, sed pastorum tu unus omnium Pastor. Unde id probem quæris? ex verbo Domini. Cui en'ii, non dico Episcoporum, sed Apostolorum «ic absoluto et indiscrete totæ commissæ sunt oves? Si me amas, Petre, pasce oves meas; quar I illius vel illius populos civitatis aut regionis, rui certo regni? Oves meas, inquit: cui non p'anum non designasse aliquas, sed assignasse (mnes? nihil excipitur, ubi distinguitur nihil. » Ei' Innocentius III, cap. *Solita*, de Majorit. et Obedientia, ait : « Nobis autem in beato Petro sunt oves Christi commlssæ, dicente Domino : Pasce oves meas; non distinguens inter has oves et alias, ut alienum a suo demonstraret ovili, cfai Petrum et successores ipsius magistros non recognosceret et pastores.» Vide dicta *Matth.* xvi, 18. Xide et BcUarminum, lib. I *DcPonh7ko*, cap. xvi, 14, I'i et 1G, ubi docet Christum hoc praecepto, quod dedit Petro, dicens : « Pasco oves meas, » hoc ipso simul Instituisse Pontificatum quasi principatum Ecclesiasticum, illumqnc tradidisse S. Petro ejusque successoribus Romanis Pontificibus; ac cap. XIV, probal hæc verba soli Petro a Christo esse dicta; cap. iv, per verbum «pasce» >gnificari regimen et potestatum regendi; cap.

xvi, per oves significari omnes fideles, etiam Apostolos tolamque Ecclesiam : quæ omnia negant Calvinus, Lulherus et hæretici.

Ex hoc lo'-o Theologi et Suarez, tract. *Dc Indulgentiis*, docent Petro et Pontificibus oi succedere!-tibiis a Christo datam esso potestatem dandi Indulgentias, idque probant. Nam sub illo verbo « pasce » includitur omnis actus jurisdictionis, qui ad claudendum vel aperiendum regnuin coelorum conferre potest, ut hoc modo donatio sit æqualis promissioni; sed remissio poenarum per Indulgentias est unus ex actibus quibus aperitur regnum cadorum : ergo ille etiam comprehenditur sub universali munero pascendi oves Christi.

16. Dicit ei iterum : Simon Joannis, diligis me? Veri. n. Ait illi : Etiam, Domine, tu scis quia amo te. — Audi Chrysostomum : « Ilursum formidat priora, ne forte æstimans se diligere, si non diligit, corripitur, sicut prius correptus est se existimans fortem, itaque ad ipsum Christum confugit. »

Dicit ei iterum : Pasce agnos meos. — Sic etiam habet Arabicus. Verum Græcus et Syrus pro *agnos* habent id est *oves*, sed valde verisimile csl Nostrum cum Arabico in Græco legisse *itftCána*, inserto *iota*, id est *oviculas*, quales sunt agni : horum enim præcipue habenda est cura pastori, ideoque illam hio repetendo et geminando Christus inculcat, *q. d.* ait S. Augustinus : « Sit amoris officium pascere Dominicum gregem, sicut fuit timoris indicium negare pastorem. »

Hinc S. Gregorius, I part. *Pastor.*, cap. v : « Qui, inquit, virtutibus pollens gregem Dei pascere renuit, pastorem suum convincitur non amare. »

17. Dicit ei tertio : Simon Joannis, amas me? Ver. 17. Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? et dixit : Domine, tu omnia nosti; tu scis quia amo te. Dixit ei : Pasce oves (Syrus-, *oviculas*) meas. — Cur Christus ter Petrum interrogai do amoro, et Ier repetit : « Pasce oves meas? » Respondeo : *Prima* causa est, ut Petrus triplicem Christi negationem triplici et constanti singularis amoris ejusdem professione expiet, commutet et adaugeat. Ha Cyrillus, Leontius, Thcophylactus, Beda elS. Augustinus, tract. 123, quem audi : « Redditur trinne negationi trina confessio, ne minus amori lingua serviat quam timori, et plus vocis elicuisse videatur mors imminens quam vita priesens. Sit amoris officium pascere Dominicum gregem, sicut fuit timoris indicium negare pastorem. Qui hoc animo pascunt oves Christi, ul suas velint esso, non ChrLsti, sc convincuntur amare, non Christum, vel gloriandi, vel dominandi, vel acquirendi cupiditate, non obediendi et subveniendi et Deo placendi charitate; contra hos ergo vigilat toties inculcata vox Christi, quos Apostolus gemit sua quieterà, non quæ Jesu Christi. Nam quid est aliud : Si diligis ino, pasce oves meas, quam si diceretur ;

Si me diligis, non te pascere cogita, sed oves meas; sicut meas pasce, non sicut tuas: gloriam meam in cis quare, non tuam; dominium meum, non tuum? » Discant hic Episcopi et Praelati lapsos Sacerdotes cæterosque secundo et tertio examinare de emendatione, ut securi sint antequam eos officio suo restituant.

Secunda csl, ul Christus ostenderet quanti oves suas faceret, quamquo in dio iudicii pastores et Episcopos examinaturus sil do earum cura ac præserlim do amore. Quocirca S. Bernardus, semi. 18 in *Cantic.*, invehitur in eos, qui cum parum habeant charitatis, ambiunt tamen aliis præesso, sicque sect alios perdunt; aut si subditos salvent, seipsos perdunt: « Tu, frater, inquit, cui firma satis propria salus nondum est, cui chantas adhuc nulla est, aut adeo tenera atque arundinea, ul omni statui cedat, omni credat spiritui, omni circumferatur vento doctrinæ: tu, inquam, ita in propriis io ipsum sentiens, quam de-mentia, quæso, aliena curaro, aut ambis, aut acquiescis. »

Tertio, ut indicet pastores triplici modo quasi pabulo oves pascere debere, scilicet veritatis verbo, vitæ exemplo et temporali subsidio, do quo vide S. Gregorium, hom. 14 in *Evangel.* Et S. Bernardus, serm. 2 *De Ilcsurr.*, ait ter a Christo repeti « pasce, » ut pastor oves pascat mente, lingua et manu: « Pasco, inquit, mento, pasco oro, pasco opere. Pasco animi oratione, verbi exhortatione, exempli exhibitione. » Idem, *epist.* 201: « Pasce, ait, verbo, pasce exemplo, pasco sanctarum fructu orationum. » Hinc ille amor et zelus animarum in S. Petro, et consequenter in S. Joanne, qui in Evangelio et Epistolis suis passim spirat amorem et ignem divinum. Memorabile est exemplum in juvene illo a S. Joanne converso, et Episcopo cuidam commendato, sed ab eo neglecto indeque latronum principe facto, quem S. Joannes senex ad pœnilentiam et vitam sanciam reduxit. Rem gestam ex Clemente Alexandrino fuse describit Eusebius, lib. III *Ilust.*, cap. xxnr, et S. Chrysostomus, *epist.* 5 *ad Thicodorum lapsum*.

Con-ristati » FST PtTBVS, — quia ex ter iterata interrogatione sibi videbatur Christo do amore suspectus; aut certe timebat no sibi contingeret quod in passione, et, sicut tum negavit, sic et aliquando non amaret Christum, ita S. Chrysostomus, Leontius, Thcophylactus, Euthymius. Undo Dominus cum mæstuin consolatur, dicit Petrum, Christi amore et exemplo, quasi verum pastorem pro ovibus crucifigendum. Ha iidem.

Pasce oves meas, — ul meas, ait Glossa, non ul tuas: gloriam meam in cis quære, non tuam; mea lucra, non tua. Audi S. Augustinum: « Non ergo nos, sed ipsum amemus, et in pascendis ovibus ejus, quæ sunt ejus, non nostra quieramus: qui se non Deum amat, non se amat: qui enim non oolcsl vivere de se, moritur amando

se: cum ille diligitur de quo vivitur, non se diligendo matris so diligit, qui propterea non «e diligit, ut eum diligat de quo vivit, » Talis pastor erat S. Paulus, S. Petri collega, dicens: « Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, » Rom. ix, 7. Ubi D. Chrysostomus: « Omni, inquit, pelago latior, omni flamma vehementior erat hæc ddcclio, ac nulla illam pro dignitate dictabit oratio. » In primis emphalicum est illud: « Ego ipse. Quid est, inquit Chrysostomus, Eco ipse? Qui omnium magister sum effectus; qui officia meritaque infinita coegi, qui coronas infinitas exspecto. » Et nonnullis interjectis, optationem anathematis Pauli sic explicat, *q. d.* « A coelorum regno libens exciderem, et ab illa arcana gloria, maximam omium existimans consolationem mihi aiTore, si amplius non audiam conviciis illum affici, cujus amore tantopere ardeo. »

18. Amen, amem dico tibi: cuu essbs junior, Vers.i». CINGEBAS TE ET AMBULABAS UBI VOLEBAS: CUM AUTEM SENUERIS, EXTENDES MANUS TUAS, ET ALIUS te cinget (Arabicus et Syrus, *cinget tibi lumbos* *) * *lt tuos*), ET DUCET QUO TU NON VIS, — Scilicet per VOLUNTATEM natane et sensitivam: nam voluntate rationali Petrus summe id appetebat. Sensus est, *q. d.* Cum senueris, o Petre, Homœa Nerone crucifigeris, ait S. Augustinus, quasi novæ Christianorum sectæ prædicator, et quasi Simonis Magi, qui Neronem suis magicis præstigiis dementabat, eversor et occisor. Undo S. Chrysostomus: Prædicat, inquit, illi martyrium, ostendens quomodo et quantum Christum et oves amare oporteat, scilicet usque ad crucem.

Cum esses junior. — Per hoc ostenditur, ait Chrysostomus, quod Petrus non erat juvenis, nec senex, sed vir perfectus. Talem enim decebat esse Pontificem et Apostolorum Principem, ut ælas auctoritatem ei conciliaret, et tamen ad labores Apostólicos apta foret et valida. Additque causam: « In Regularibus juvenis quidem utilis, senex inutilis est; at in divinis non ita: sed cum supervenit senectus, lune virtus clarior: quia vero Petrus semper volebat pericula subire pro Christo, dicit se impleturum ejus desiderium, ut quæ juvenis non est passus, patiatursenex. »

Sensus csl, *q. d.* Cum junior esses, et viribus corporis magis ad tolerandos labores valeres, ipse te cingebas, id est liber cras, et pro arbitrio tuo surgebas et lecto cum volebas, et vestiebas te, et ibas quo volebas; cum autem senueris, eo tempore, quo homines otium et requiem quierunt, tu nequaquam quiesces, sed magis laborabis; ligabunt enim te et agent in crucem, ubi manus extends, id csl crucifigeris.

Minus recte ergo Lyranus ri « alius cinget te, » sic explicat, *q. d.* Alius funibus te alligabit cruci, non clavis affiget. Nam ri *cinget* non ad crucem, sed ad lumbos, ut vertunt Arabicus et Syrus, oc

ad brachia et manus Petri perlinet, *q. d.* a Alius,» scilicet lictor vel carnifex, fune ligabit tibi lumbos et brachia, ut te quasi reum ducat trahatque quo non vis, scilicet ad crucem. Porro S. Petrum non funibus, sed clavis cruci fuisse affixum disertè docet S. Chrysostomus, hom. *in principem Apost.* : « Gaudeas, inquit, Petre, qui Ugnò crucis fruiluses, etad magistri similitudinem recta quidem figura, sicut Dominus noster, crucifigi noluit : sed magis inverso capite, voluti e terra ad cœlum iter parans. O clavos illos beatos, qui membra illa sanctissima pertransierunt ! » Idem docet Prudentius, *Peristcph.*, hymno 12; S. Maximus, serm. 1 *in NataliApost.*; Thcodoretus, serm. *De Charitate*.

Preclare S. Augustinus, *tract.* 123 : « Ille, ait, negator et amator, presumendo elatus, negando prostratus, flendo purgatus, confitendo probatus, patiendo coronatus, hunc invenit exitum, ut pro ejus nomine perfecta dilectione moreretur, cum quo se moriturum perversa festinatione promiserat : facit ejus resurrectione firmatus, quod temere pollicebatur infirmus : jam non metuit vitæ hujus interitum, quia resurgente Domino, vitæ alterius precessit exemplum. »

V<rt I>. 19. Hoc ALTEM DIXIT, SIGNIFICANS QUA MORTE CLARIFICATÜRUS ESSET DeL'M.— GræCC ícíaait, id est

Petro *glori(icaturus esset*. Sic et Syrus et Arabicus. Petrus crB° morions in cruce glorificavit Deum, adeoque mors hæc in cruce non fuit ignominiosa, ul censebat Nero et Romani, sed laus et gloria tam Dei, quam Pelri. *Primo*, quia Petrus crucifixus et mortuus est pro veritate fidei : hoc autem gloriosum est ; hoc ipso enim factus est marlyr, ac sua morte obsignavit et confirmavit fidem a se predicatala.

Fromdo. *Secundo*, glorificavit Deum ; quia pro Deo, Deique Filio Jesu Christo, quem prædicabat, crucifixus est ; quid autem gloriosius, quam mori pro Deo ?

Tertio. *Tertio*, quia in morte crucis similis fuit Christo crucifixo, ut, cui similis fuerat in vita et pontificatu, similis quoque esset in cruce et morte : nam a gloria magna est sequi Dominum, » ait Ecdi. xxm, 38. Ita Chrysostomus : Non dixit *moriturus*, inquit, sed « clarificaturus, » quia pati pro Christo honor est et gloria. Hinc martyrìum crucis nobilius est cæteris martyriis, unde et a multis crucifixis fuit exoptatum. Christus enim crucem in ca moriens nobilitavit; ideoque S. Andreas, frater S. Petri, adeo ambiebat crucem, ac moriens in ca exultabat et jubilabat. Hac de causa ipse S. Petrus noluit crucifigi eo modo quo Christus, ne Christo iu gloria crucis æquarelur; sed inverso modo, scilicet capite deorsum, et pedibus in altum sublatis, uti docet S. Augustinus, serm. 48 *De Sanctis*. Et S. Maximus, serm. i *De Natali ApoU.* : « Hic est, ait, Petrus, qui cum ad crucem tanquam Christi discipulus duceretur, verso se poscens corpore crucifigi, passionem uon timuit,

sed æqiinliLitem cruels Dominion declinavit, ut ostenderet universis admiranda) se humilitatis virtutem novique mysterii disciplinam et inter tormenta servasse. » Thcodoretus aliam quoque affert causam, sic dicens : « Cum ad mortem crucis a Nerone damnatus esset, rogavit carnifices ne similiter atque Dominus trahi figeretur; sed contrario modo : veritus (quod est verisimile) ne eadem passio eumdem sibi ab insipientibus honorem conciliaret; ideo rogavit ut manus inferius, superius autem pedes affigerentur. » Ha quoque Thcodoretus, orat. *De Charitate*.

Quarto, quia Petrus in cruce moriens pro Christo magnam ab eo gloriam consecutus est, tum in cœlo, tum in terra, qua glorificavit Deum, tanquam hujus gloriæ suro fontem et auctorem. Hinc fideles toto orbe, quin et reges et principes Romam confluunt, ut locum crucis et sepultura) B. Petri ejusque basilicam in Vaticano, quoro orbis est miraculum, visitent et venerentur. Ita S. Augustinus, serm. 28 *De Sanctis*: a Nunc, inquit, ad memoriam piscatoris flectuntur genua Imperatoris : ibi radiant gemmro diadematis, ubi fulgent beneficia piscatoris, » Et alibi scribens ad Madaurenses : a Videtis et Imperii nobilissimi eminentissimum culmen, ad sepulcrum piscatoris Petri submisso diademate supplicare. » Et Chrysostomus, -hom. *quod Christus sit Deus*: « Relictis omnibus, inquit, ad sepulcra piscatoris et pellionis currunt et reges, et presides, et milites. Et Constantinopoli reges nostri magnam gratiam putant, si non prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur fiantque piscatorum ostiarii reges. » Idem Chrysostomus in *Psalm.* xtviii : « Quot reges urbes everterunt, portas extraxerunt et nominibus suis inscriptis decesserunt; nec tamen eis quidquam profuit, sed silentio et oblivioni mandati sunt. Piscator autem Petrus, qui nihil fecit eorum, quoniam virtutem est prosecutus et civitatem maxime regiam occupavit, eliam post mortem resplendet sole clarius. » Horum sepulcris urbem esse munitam alibi idem tradit, cum ait : « Hoc corpus plebem hanc munit, quod quavis turri innumersisque moenibus ac vallis est tutius ; et cum ipso corpus etiam beati Petri, » etc. Vide eumdem Chrysostomum, hom. 32 *in epist. ad Romanos*. Merito ergo Prudentius loco jam citato, de inorte S. Petri in cruce loqueas, ait : a Vide superba morte laureatum. « Superba ergo est mors crucis, in qua pie superbiat Christianus, juxta illud *isaia* lx, 15 : a Ponam te in superbiam sroculorum. » El cap, LXI, G : a Fortitudinem gentium comedetis, et in gloria eorum superbietis. »

Moraliler hic disce, cum SS. Petro et Paulo gloriarì in cruce Domini nostri Jesu Christi libique gralulari, cum Christus te ejus participem facit ac particulam aliquam crucis suro libi immittit, sive per morbum, sive per persecutionem, sive per vilipensionem, sive per aliam ailliclionem.

Nulla enim re magis glorificatur Deus, quam martyrio et cruce, si patienter et hilariter toleretur. Crux ergo Christi et Christiani est decus et gloria, non dedecus et ignominia.

Et cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me. — Nota cum Cyrillo, Chrysostomo, Toletio, Jansenio, Maldonato, Ribera et aliis, Christum hic facto significare Petro idipsum quod verbo dixerat. Igitur ipse surgens et abiens ex convivii loco, invitat Petrum ut se praeceuntem pedibus eundo sequatur, idque ut significet eum se secuturum ut legitimum Vicarium, in his quae jam ei praedixerat, scilicet in cura ovium pastoralis et in supplicio crucis. Ait ergo: « Sequere me, » *primo, q. d.* « Sequere me, » uti eundo, sic et mihi succedendo in regimine Ecclesiae: succedo ergo mihi ut pastor et rector totius Ecclesiae meae (1).

Secundo, « Sequere me, » ut sicut ego precessi ad crucem, sic tu me ad eandem subsequaris. Nec tibi dura videatur crux pro me subeunda, quia ego primus illam pro te subivi et ad eam tibi caeterisque fidelibus praevi et viam complavi. Decet enim ut me, sicut in vita et officio pastoralis, sic et in morte cruceque sequaris, ut pro ovibus vitam ponas ac caeteris fidelibus sis dux ad crucem et martyrium. Undo Glossa: « Si pastor, ait, immolatus est ut ovis, qui de ovibus fiunt pastores, non metuant immolari, » Hinc Petro Romae a Nerone in carcere Mamertino incluso, cum Christiani ei fugam suaderent et precibus suis illum ad eam pene cogerent, ille, ut eis satisfaceret, fugit; sed extra portam, quae nunc S. Sebastiani dicitur, occurrit illi Christus, qui rogatus a Petro: « Domine, quo vadis? » Respondit: « Venio Romam iterum crucifigi. » Intellexit Petrus Christum non in suo, sed in Petri Vicarii sui corpore velle crucifigi. Protinus ergo ad carcerem rediit et paulo post crucem subiit. Locus hic occursum et colloquii Christi cum Petro etiamnum hodie juxta Romam exlat, et sacello decoratus religiose visitur vulgoque vocatur: « Domine quo vadis? » Haec ex S. Ambrosio, S. Gregorio, Hieronymo et aliis, Baronius, tom. 1, anno Christi 69, cap. vi.

Tertio, « Sequere me » in cura pastoralis, et modo pascendi regendique fideles, ut cos pascas tam verbo quam exemplo, ac praesertim eximia charitate, sicut ego cos pavi, atque per omnia meae doctrinae et vitae vestigia sequaris. Mea enim vita est idea et exemplar perfecti pastoris, quam proinde te tuosque successores semper praeculis habere et imitari volo.

Audi Theophylactum: In hoc quod ait, a Se-

(1) « Sequere me. » Hoc ita intellexisse videtur Petrus, Jesum voluisse scontari alia quaedam ei dicere, non audientibus reliquis. Fortassis autem Jesus ambigue locutus est et voluit hoc: sequere me in mortis genere, imitare meum exemplum in supplicio sustinendo. Priori explicationi favent, quae vers. 20 leguntur; posteriori verba /u, me sequere, vers. 22.

quere me, » cunctorum fidelium Praetorem eum instituit, simul et vult ut se sequatur in cunctis verbis et operibus. Denique ostendit affectionem ad ipsum: qui enim nobis astrictiores sunt, hos non sequi volumus.

Præclare S. Irenaeus, lib. IV, cap. xxviii: « Sequi Salvatorem, ait, est participare salutem, et sequi lumen est participare lumen: qui autem in lumine sunt, non ipsi lumen illuminant, sed illuminantur et illustrantur ab eo.

20. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, qui et recubuit in cornu super pectus ejus, et dixit: Domine, quis est qui tradet te? 21. Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Jesu: Domine, hic autem quid? — Petrus obediens Christo incipiebat ipsum sequi; mox sequebatur et Joannes caeterique ejus socii. Petrus ergo sollicitus de Joanne et sociis, conversus retrospectus viditque eos sequentes; ac, caeteris omissis, rogat Christum quid de Joanne sit futurum; an videlicet Joannes simili modo Christum sit secuturus sicut ipse, et in cruce moriturus? Rogavit hoc Petrus, tum quia Joannem praeceteris amabat; tum quia sciebat ipsum a Christo praeceteris diligi, ideoque in pectore ejus recubuisse. Mirabatur ergo quod Christus Joannem a se adeo dilectum hic protermitteret; unde eum illi revocat in memoriam, *q. d.* Quid fiet de Joanne tibi adeo dilecto? Sane sicut illum in cena mihi praetulisti, ita nunc in officio pastoralis eum mihi jure praeferre poteris, meque illi quasi pastori subicere; sed quoniam aliter tibi visum est, saltem scire velim quae illius futura sit sors et mors. Tum denique quia Petrus hic Joanni reddit vicem in rogando: sicut enim Joannes in cena, urgente Petro, rogaverat Jesum, quis cum traditurus esset: sic hic vicissim Petrus rogat Jesum de Joanne, cogitans Joannem desiderare scire quid de se futurum foret, nec tamen audere id a Christo petere. Audi Chrysostomum: « Quia magna ei praedixit Dominus, et orbem terrarum commiserat, et martyrium pronuntiaverat, et amorem testatus est ampliorem, volens et Joannem communicatorem accipere, dixit: Hic autem quid? *q. d.* Nonne eadem nobiscum veniet via: valde enim Joannem amabat Petrus, cumque putans velle interrogare de seipso, nec audere, pro eo suscepit interrogationem. »

Hinc discant prolati non sequi suos affectus, nec indulgere amoris, sed sequi in omnibus rationem, ut cos pastores constituent, non qui sibi sunt chariores, sed qui ad illud officium sunt aptiores: sicut Christus hic non Joannem, licet sibi cognatum praedilectum, sed Petrum constituit suum Vicarium, successorem et Pontificem Ecclesiae.

22. Dicit ei Jesus: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? — Est hic triplex lectio: *Prima*, Triple i Graecorum, inde quo Syri, Arabici et Ethiopici: *Si eum volo manere. Secunda*, S. Hieronymi, lib. II

Contra Jovinian., et aliorum : *Si sic. Tertia*, Latino-
rum , praesertim Romanorum : *Sic cum volo ma-
nere*, itaque legunt S. Augustinus, Beda, Ruper-
tos, Glossa, S. Thomas, Lyranus, Ribera et alii.
Tertiam hanc lectionem multis statuere conator
Georgius Trapezuntius, licet Græcus, lib. *ad Pa-
pam*, hac de re edito : quamvis eum refellat Bes-
sarion Cardinalis, qui primam statuit. Primm
enim favet, quod facile Latinum s» verti potuerit
in *sic*, addita littera *c*; Græcum autem <s>, id est
si, difficile verti potuerit in *m* *, id est *sic*. Rur-
sum, quod prima planum exhibeat sensum, g. d.
Si velim Joannem manere in vita, nec crucifigi,
uti te volo, quid ad te? tu, me sequere, et Joannis
curam mihi relinque. Vult enim Christus repri-
mere duntaxat curiositatem Petri, ut sibi soli in-
tentus non curet de Joanne, ejusque curam sibi
permittat. Ila S. Cyrillus, Toletus, Maldonatus,
Franciscus Lucas et alii.

Terti@ vero lectioni favet : *primo*, quod Ro-
mana editio jussu Pontificis correcta eam sequa-
tur, uti et plerique codices et interpretes Latini;
secundo, quod juxta eam Christus magis satisfaciat
interrogationi Petri; *tertio*, quod ex ea discipuli
facilius conceperint opinionem de Joanne, quod
non esset moriturus; *quarto*, quod Trapezuntius
gneceapprimeperitus, ostendit Græcam vocem *ien*,
et Latinam *si*, hanc habere vim, ut indicativo verbo
conjuncta affirmativo capiatur; cum subjunctivo
vero, suspensivo dubitativeque. Aliud enim est
dicero : Si amo te, non detraho tibi ; aliud vero :
Si te amarem, non tibi detraherem. Nam in prima
propositione amor affirmatur, in secunda non
affirmatur, sed cum dubitatione ponitur. Probat
hoc ex Prisciano, natione etiam Græco, in libro
De Constitutione. Cum igitur Evangelista verbum
indicativi ponat, affirmat. Propterea, inquit Tra-
pezunlius, Patres non sí, sed *sic* interpretati sunt,
ne scilicet particula *si* Latin@ Græcæque lingum
sciolos propter duplicem potestatem turbaret.
Latinum ergo s* hic et alibi est affirmantis, non
dubitantis. Inde Virgilius, lib. NT *Æneidos*: «Sito
fata vocant,» ait, id est cum te fata vocent. Et
Hb. eodem :

Si potuit minet artescerc conjugis Orpheus.

Affirmat enim potuisse. Cicero, orat. 1 *in Catili-
nam* : « Si illustrantur, si erumpunt omnia, » id
est quia illustrantur et erumpunt omnia tua ma-
chinamenta , o Catilina, muta mentem, resipisco
et consule tibi ac Reipublicæ.

Nota : Ex « sic eum volo manere donec ve-
niam,» nulli consuerunt S. Joannem non esse
mortuum , sed venturum cum Elia et Enoch , ut
certet contra Anlichristum. Id enim asserere vide-
tur angelus, *Apo*<. x. *il*, dicens Joanni : « Opor-
tet te iterum prophetare Gentibus. » Ha censuil
S Hippolytus, tract. *De Consummat. socculi*; Doro-
theus et Metaphrases, in Vita S. Joannis; Damas-
cenus, orat, *be Transfiguratione*, idque confirmat

ex illo Ltvoëix, 27 : «Sunt aliqui hic stantes, qui
non gustabunt mortem, donec videant regnum
Dei. » Sic et S. Ambrosius idem intelligit, lib. VII
in Lucam, in principio, ac Georgius Trapezuntius,
tract, in rò «siceum volo manere; » Catharinus,
in cap. n *Gen*. Huc quoque inclinant Theopbylac-
tus, Salmeron et Barradius hic, et Euthymius
cap. xuu in *Matth*.

Alii vero, quos refert et refellit Ilio S. Augusti-
nus, *tract*. 124, opinantur S. Joannem intra sepul-
crum vivere, eo quod sepulcri ejus terra dicatur
continuo ebullire, putontque id fieri S. Joannis
respiratione et anhelitu.

Ex adverso Thcophylaclus vult S. Joannem
occisum a Trajano Imperatore, idque probat illo
Matth. XX, 23 : a Calicem meum bibetis.»

Verum dico : Longe verius est, et mihi certum, s. Join-
S. Joannem naturali morte esse defunctum. Id ¹¹ mortuus,
enim passim tradunt Paires, ut irenæus, Terlul-
lianus, Eusebius, S. Hieronymus, S. Augustinus,
S. Chrysostomus, S. Ambrosius, Beda et alii, ex
quibus Baronius docet S. Joannem obiisse anno
Christi 101, Clementis Pontificis 9, Trajani Im-
peratoris 2, ælalis suæ 93, a passioe Christi 08 :
obiisse, inquam, Ephesi, eljuxta eam urbem esso
scpullum, Onesimo, S. Pauli discipulo, in episco-
patu Ephesino illi succedente. Idipsum confirmat
Ecolesi@ traditio, qu@ celebrat festum S. Joannis
tanquam vita functi, ac jam beati, et cum Christo
regnantis in cado. Hoc enim nulli nisi post mor-
tem contingit.

Porro modum, quo mortuus est Joannes, des-
cribit Gregorius Turonensis, lib. 1 *Ilist. Franc.*,
cap. 26 : « Joannes, inquit, Evangelista senex et
plenus dierum so deposuit in sepulcro; » et lib. 1 do
De *Gloria Martyrum*, cap. XXX : « Joannes vivus
descendens in tumulum, operiri so humo præce-
pit. Cujus nunc sepulcrum manna in modum fa-
rin@ hodiequo eructat, ex quo beat@ reliqui@
per universum dolat@ mundum salutem morbi-
dis præstant.» Petrus Damianus vero, serm. 2 *De
S. Joanne Apostolo* : « Jam vero ; ait, illa beat@
migrationis ejus novitas mirabilis quem non mo-
veat? quis felicissima consummationis gloriam
non obstupescat? Quia enim mirabiliter vixit,
mirabiliter obiit; et quia non communem cum
hominibus vitam duxit, non communi hominum
morto transivit. Nam, ut historia continent, qua-
dratam in ecclesia foveam fieri jussit, moxque
in eam descendens, extensis manibus post prolixa
fus@ orationis verba migravit. » Subjungit deinde
novum miraculum : « Mox autem tanta super
cum lux coelitus est immissa, ut nullus eam ferret
aspectus. Postmodum vero inventa est fovea, ni-
hil aliud in se continens nisi manna, quod vide-
licet, sicut dicitur, usque hodie scaturire non de-
sinit. Sic nimirum, sic dilectum Auctori vit@ dis-
cipulum transiré de sæculo dignum fuit, ut tam
fieret a dolore mortis extraneus, quam a cor-
ruptione carnis fuerat alienus. »

Addit Nlceplm.ns, lib. II, cap. xui, corpus S. Joannis, uti et B. Virginis, post sepulturam non fuisse inventum; quare resurrexisse rursumque animatum et gloria donatum a Christo coelis fuisse illatum. Cujus sententia? meminit quoque S. Ambrosius, serm. 20 in 1^a sal. CVXin, et S. Hieronymus (vel quisquis est anctor), serm. De Assumptione, nec cam rejiciunt. Joannem resurrexisse, pie quoque opinatur D. Thomas hic, et B. Petrus Damianus, serm. 2 De Joanne Apostolo. Causam dat Dainianus : a Pium, ait, est arbitrari, ut, sicut do beata genitrice Dei creditur, ita etiam beatus Joannes jam resurrexisse probabiliter asseratur : quatenus sicut in virginea fuerunt integritate participes, ita nihilominus in anticipata resurrectione merito videantur aequales; nec sit in resurrectione diversitas, quibus tanta fuerat unanimitas conversationis in vita. Si enim beatissimi virgines isti, videlicet Joannes et Maria, nullatenus surrexissent, cur in eorum tumulis sepulta cada-vera non jacerent, cum scilicet beatorum Petri et Pauli, cælerorumque Apostolorum ac Martyrum corpora suis quæquo noscantur mausoleis tumulata. »

Idem opinantur Dionysius Cartbusianus, Hugo de S. Victore, Albertus Magnus, Ludovicus Gran., serm. 3 De S. Joanne, et multi recentiores; licet hæc opinio nec in Scriptura, nec in veterum traditione certum habeat fundamentum; imo et obstat quod in Concilio Ephesino jubentur coli reliquia? Martyrum, ac precipuo S. Joannis. Et Ccelestinus Pontifex, in epist. ad Concilium Ephesium : « Ante omnia, ait, vos præcipue considerare, iterum atque iterum recolere decet, quibus Joannes Apostolus prædicavit, cujus reliquias præsentibus honoratis. » Idem fere habetur in Synodo VII generali, act. 5, sub finem. Si S. Joannis reliquiae sunt Ephesi, ergo ipse necdum resurrexit; nisi quis dicat reliquias ibi, non corporis, sed vestium, librorum et similium utensilium, quibus usus est Joannes, intelligi; aut certe capillorum, barbae, vel sanguinis in phlebotomia emissi. Unde jam reliquias aliquas corporis S. Joannis non est reperire. Vide Baronium et Suarez, III p., Quast. LIX, disp. 1 v, art. 0, sect. 3.

Jn»nn*» Dices : Quomodo igitur S. Joannes a Patrihus
?t0nihr' e* ^cc'cs*a vocatur martyr, si naturali morto
t)1f' est defunctus? Respondeo cum S. Hieronymo, in cap. XX Matth., S. Joannem esse martyrem, quia ipso, in ferventis olei dolium missus est liorna? ante portam Latinam, a Domitiano Imperatore propter prædicationem Christi, ut docci Tertullianus, cap. XXXVI De Prascript., et antiquissima Ecclesia? Romana? traditio confirmat, ubi in hujus rei memoriam ecclesia eodem loco erecta visitur : quin et res gesta quotannis ab Ecclesia recolitur (> maii. Licet enim tunc S. Joannes uon sit mortuus, sed illæsus exierit; tamen, quia ipse voluntarie se morti tam acerbo? pro Christo obtulit, et quia oleum illud bulliens sutUciens erat causa ad

mortem illi inferendam; imo illam naturaliter et necessario illi intulisset, nisi miraculose a Deo S. Joannem illæsum conservante vimque bullientis olei inhibente, fuisset impedita : hinc Joannes jure suo martyr est, et martyr nuncupatur.

Porro hic locus (uti et ille Luca ix, 27, et alter Apoc. %, II, uti ibidem ostendi) contrariae sententiæ non patrocinator. Sensus enim est primo, q. d. Ego te, o Petre, volo me sequi per crucem, Joannem autem volo manere « ie, id est sine cruce tígwuut et morte violenta, « donec veniam, ■ ut scilicet cum naturali morte defunctum ad me in cælum assumam. Ita S. Augustinus, Beda, S. Thomas, Tlupertus et Maldonatus.

Secundo, q. d. Volo Joannem in vita permanere, donec veniam ad publicum Hierosolyma? et Judææ, quæ me occidit, excidium. Veniam enim per Titum et Romanos ulturus meam, id est Messic, cædem, communi totius gentis Judaicæ clade et strage. S. Petrus enim et cæteri Apostoli occisi sunt ante excidium Hierosolymæ, solus vero Joannes illi fuit superstes : adeoque duo hi fratres, Jacobus et Joannes, initium et finem dederunt martyrio Apostolorum : inter eos enim primus occubuit Jacobus, ultimus Joannes. HaTheophylactus, Toletus, Ribera, Suarez et alii. Addunt nonnulli, apud Thcophylactum, Joannem in Judæa mansisse usque ad ejus excidium, idque hic a Christo significari. Ita D. Thomas et Ribera, q. d. Volo Joannem manere in Judæa usque ad ejus excidium, et tunc eum educam ad prædicandum in Asia.

Voluit Christus Joannem tamdiu manere superstitem, quatuor de causis. Prima est, ut Joannes esset basis et columna Ecclesiæ contra jîárc-ticos jam subnascentes, omnibusque testaretur dicta et gesta Christi ab Evangelistas, æque ac a se hic conscripta, essa verissima, imo se ilia oculis suis vidisse et auribus audivisse. Secunda, ut hæc longævitas esset ei loco martyrii : valde enim Joannes desiderabat mori, ut frueretur Christo, dicens : uVeni, Domino Jesu, n Apoc. xxn. Terha, ut imminente excidio Judææ, moneret Christianos ex ea egredi, ut eos egressos esse testatur Eusebius, lib. IU Hist., cap. IV. Quarta, ut omnibus testaretur excidium Judææ inferri ob occisum ab ea Christum, idque a Christo esse prodictum, Matth. xxur, 37; atque hac ratione fideles in Christi fide firmeret, infideles autem Judæos ad eam converteret.

Denique sive legas si, sivo sic, idem erit sensus, si dicas re si subintelligi. Undo nonnulli legunt si sic, ul Christus loquatur per concessionem, q. d. « Sic eum volo manero, » hoc est concedo, vel esto ul velim Joannem sic manere; sive, si sic eum volo manere, quid ad te? Videtur enim Christus tantum retundere velle curiositatem Petri, uti superius ex Cyrillo et Chrysostomo dixi. Et hoc modo omnium trium lectionum idem erit sonsus et consensus.

Porro, S. Caesarius, frater S. Gregoin iNazian-

xeni, *Dialog. X*, sic nove exponit : « Sic eum volo manere, » *id est, inquit*, volo Joannem manere apud mare Tiberiodis, in quo paulo ante eum Petro piscatus fuerat 153 pisces; ad illud enim stabant *piscantes* : *te* vero, o Petre, volo a mari recedere et me sequi. Hoc nimis litterale et grammaticum. ideoque frigidum videtur, nisi aliquem c sensibus jam datis adjungas, quasi significatum rei significanti. Unde addunt aliqui apud Theophylactum, «donec veniam, n id est, dum hunc volens dirigam ad praedicandum; te namque, o Petre, nunc dirigo ad orbis Pontificatum.

i. Jo-m- Anagogice, repraesentatur hic in Joanne vita
r ' ? n' contemplativa et beata, et in cœlis triumphans,
U tiTim, in Petro vero activa, laboriosa et in terra mili-
(ans. Audi S. Augustinum, *tract.* 114 : « Cur
/ n Joannem plus dilexit Dominus, cum Dominum
t<m plus dilexerit Petrus? quantum intelligo, melior
est, qui plus diligit Christum; felicior, quem plus
diligit Christus. Puto ergo duas vitas hic signifi-
catas, unam quæ in fido est, per Apostolum
Petrum, propter apostolatus sui primatum; itaque
ci dicitur : Sequere me, per imitationem scilicet
perferendi temporalia mala. Alteram vero, quæ
in spe per Joannem, de quo dicitur : Sic eum
volo manere donec veniam, scilicet sempiterna
bona redditurus, q. d. Perfecta me sequatur ac-
tio, infirmata mcæ passionis exemplo, inchoata
vero contemplatio maneat, id est expectet perfi-
cienda cum venero. In activa vita quanto magis
Christum diligimus, tanto facilius liberamur a
malo; at ipse nos minus diligit quales sumus, et
ideo liberat ne semper tales simus; illic nos am-
plius diligit, ubi quod ei displiceat, et quod a
nobis auferat, non habebimus. Amet eum Pe-
trus, ut ab ista mortalitate liberemur; ametur
Joannes, ut in illa immortalitate servemur. Mi-
nus Joannes diligit, quia manet, id est expectat,
necum habens illum amorem, qui tunc nullo
amplior erit. Hoc ergo significatum est per Pe-
lium plus amantem, sed minus amatum; minus
cnim nos amat Christus miseros quam beatos.
Minus vero veritatis contemplationem, qualis tunc
futura est, amamus, quia nondum novimus nec
habemus. »

Brevius utrumque complectitur Glossa, dum
ait : « Quod magis diligit, est manifesta miseri-
cordia, sed occulta justitia; commendantur hic
duæ Ecclesiæ vitæ; ad procellosa; gubernaculum
dantur claves, ad liganda et solvenda peccala;
propter illam quietam requiem super pectus Jesu
discumbitur, unde veritas bibitur, et quod virgo
est Joannes, convenit future vitæ, ubi nec nu-
bent nec nubentur. »

Tropologice, repraesentatur hic virginittis et
mt* virginum incorruptio, integritas et immortalitas,
tu ut semper in codera statu vivi vegelique manere
videantur, uti S. Joannes diutissime mansit. Unde
Sapiens, iv, 1, exclamat : « O quam pulchra est
casta generatio cum claritate! immortalis est enim

memoria illius, etc., et in perpetuum coronata
triumphat, n Rationem dat, cap. vi, dicens : « In-
corruptio facit esse proximum Deo. n Vide ibi
dicta. Quia enim casti imitantur castitatem el
puritatem Dei, hinc Deo assimilai)tur, ideoque
ab eo diliguntur hauriuntquo miram sapien-
tiam, sanctitatem et sanitatem longævarn hic, in
cœlis vero æternam, nt hausit S. Joannes. Hac
de causa B. Petrus Damianus, serra. *DeEacellentia*
S. Joannis, eum nuncupat « organum divino-
rum mysteriorum, jubar cœli, aquilam coeles-
tem, » etc.

23. Et UT ERGO SERMO ISTE INTER FRATRES, QUIA Vrn. tI
DISCIPULUS ILLE NON MORITUR. — q. d. Inde TU- Rumor
mor sparsus fuit inter Apostolos et discipulos,
quod Joannes non esset moriturus, sed in vita dVj^ n-
mansurus, donec veniret Christus ad diem ju- ne non
dicii, ac tunc cum vivum secum duceret in eoe- roorHl,ro'
lum. Nec mirum; nam, ut paulo ante dixi, multi
e Patribus idem opinati sunt.

Et non dixit ei Jesus : Non moritur; sed :
Sic eum volo manere donec veniam, quid ad t k?
— Est correctio : corrigit enim Joannes falsam
suspicionem discipulorum de se, quod non esset
moriturus. Unde colligitur alium fuisse sensum
verborum Christi, ac Joannem vero esse mor-
tuum, uti ostendi vers. 22.

24. Hic EST DISCIPULUS ILLE QUI TESTIMONIUM Vers. 21.
perhibet de nis, et scripsit ii.EC (puta Joannes,
qui de se modesti® causa loqui solet in terlia
persona), et scimus quia (quod) verum est testi-
monium ejus, — q. d. Non mei unius hoc est testimo-
nium; sed ego et omnes qui cum Christo versati
sumus, aut eorum auditores et discipuli fuimus,
scimus illum discipulum vera testari et scribere.
Ila Euthymius, Tolctus, Ribera, Maldonatus. Pauci
cnim tunc erant superstites ex iis qui cum Christo
versati fuerant, sed multi ab iis idipsum audie-
rant. Scripsit enim Evangelium hoc Joannes con-
tra Cerinthum, Menandrum, Ebionem aliosque
haereticos jam tum suborientes, qui negabant
Christum esse Deum, ideoque detrahebant ejus
prædicationi et Evangelio, quasi falso et ficto.
Unde refert S. Irenæus, lib. III, cap. m, et S. Epi- Dicum
phanus, *baresi* 30, S. Joannem ductu Spiritus
Sancti ivisse ad balneum rogasseque quis in co Ebtooe
lavaretur, ac audito Ebionem in co versari, fie- tantico»
visse et sociis dixisse : « Eestinate, fratres, egre-
diamur hinc, ne cadat balneum, et pereamus cum
Ebione, qui intus est in balneo, propter ipsius
impietatem. »

23. Sunt autem et alia multa que fecit Je- Ven. tv
SUS : QU. si SCRIBANTUR PER SINGULA, NEC IPSUM
ARBITROR MUNDUM CAPERE POSSE EOS QUI SCRIBENDI
sunt (id est qui scribendi forent) libros. — Syrus,
qua si sigillatim scriberentur, ne ipse mundus qui-
dem, ut puto, sufficeret iis qui s nherentur libris;
Arabicus, mundus non caperti ca in scriptis libris.
Primo, S. Augustinus, tract. 124, Beda, Rupertus,
S. Thomas, Lyranus et alii, w « nec mundum ca-

pere posse librot [^]xponunt non de spatio loco-
ruin, sed de capacitate legentium, 7. d. Totus
mundus non caperet, id est non intelligeret, non
penetraret mysteria doctrinæ et vitæ Christi, quia
sunt profunda et divina. Sed hoc modo ne unam
quidem Christi sententiam de mysterio SS. Tri-
nitatis, Incarnationis, Eucharistiæ, etc., capere,
id est penetraro, quis potest.

Secundo, S. Hieronymus, in cap. xxi *Matthan*;
Nicephorus, lib. I *Ilistor.*, cap. xxiv, et Ribera hic,
« capere interpretantur per fidem, hoc est cre-
dere, 7. d. Si tot tamque inaudita et stupenda
miracula Christi narrarentur, homines mundani
non possent ferro; sed putarent aut magicis arlibus
delusos esse oculos hominum, aut somnia esse aut
fabulas, nec posse ab ullo tot et tanta fieri; ideo
Evangelistæ de maxime mirabilibus pauca dicunt.
Sed obstat quod mundus incredulus ne unum
quidem signum Christi credit: fideles autem
omnia credidissent. Adde, dici *libros*, non *signa*.

Tertio ergo et genuine, est hyperbole, 7. d. Si
singula Christi acta dictaque scriberentur, tam
multa et magna scribenda forent, ut mundus li-
bris impleretur, ut plurimi et quasi innumerabi-
les scriberentur. Sic vulgo dicimus: In bi-
bliotheca innumeri, id est plurimi, sunt libri; et:
Totus mundus hoc dicit, id est plurimi hoc di-
cunt; a ecce totus mundus post ipsum abiit, »
Joann. xii, 19, hoc est, plurimi sequuntur Jesum.
Ita Cyrillus, Augustinus, Chrysostomus, Leon-
tius, Beda, Theophylactus, Euthymius, Cajetanus,
Jansenius, Tolctus et alii. Hinc patet Evangelistas
plurima dicta factaque Christi omisisse, et pauca
tantum scripsisse, ut ex illis Christum Deum
et hominem agnosceremus, et quasi ex ungue
Iconem æstimaremus (i).

Dices: Nimis magna videtur esso hæc hyper-
bole; nam totus mundus innumeras librorum
myriades caperet. Respondeo, non esse nimis
magnum, imo æquo esse minorem, si cum rerum
scribendarum magnitudine, præstantia et majes-
tate comparetur. Pro quo nola, in Christo duas
fuisse naturas, divinam et humanam, inæque
duplices, imo triplices actiones; scilicet *primo*,
divinas, uti sunt omnia cognoscere et compre-
hendero, amare Patrem infinito amore, spirare
Spiritus Sanctum, etc., de quibus si pro digni-
tate scribendum foret, infiniti scribendi essent
libri, quos mundus non caperet; quotquot
enim ab hominibus scriberentur, nunquam æqua-
rent, multo minus exhaurirent vel unam Christi

(1) Similia habent Rabbini libri, v. g.: « Si fue-
rint omnia maria atramentum, et omnes junci ca-
mi et totum cælum pergamenium, non sulliceret a-
i des-
cribendum profunditatem cordis principum, » *Sehab.*
f. 11, l. Neque durior est hujus loci hyperbole ea qua
usus est Cicero de rapacitate Antonii verba faciens:
« Quæ Charybdis tam vorax? Charybdis dico? Oceanus,
medius Eidius, vix videtur tot res, tam dissipatas, um
distantibus in locis puestas, tam cito absorbere potuisse, »
Philipp. H, cap. Axvii.

actionem, utpote divinam et per omnia infinitam.
Sic Christus unico verbo et conceptu mentis suæ
omnia cognoscit, comprehendit, dicit et loquitur;
et tamen unicum hoc verbum tam fecundum est
et sublime, tamque nulla continet, ut omnes an-
geli et homines infinitis verbis et libris illud ade-
quare pleneque exprimere nequeant. Imo ange-
lus unus Seraphinus plus cognoscit, dicit et facit
uno actu, quam infirmi angeli et homines pluri-
mis actibus; multo magis idipsum facit Christus,
qui longo omnes Seraphinos superat. *Secundæ* Hama-
actiones Christi fuere humanæ, uti sunt loqui,
fabricare, comedere, ambulare, etc.; hæc si nude
considerentur, paucis libris scribi possent; sed
si considerentur ut fiebant a Christo, ac dirige-
bantur ab interno spiritu prudenti, charitalis
aliarumque virtutum, nullo hominis calamo di-
gne describi possent, quia nullus scribendo va-
let assequi, et ex æquo exprimere spiritum et vir-
tutes Christi; Christus enim faciebat omnia sua
tam integre, tam heroice, tam angelice, cum om-
nibus suis circumstantiis, ut nulli scriptores ca-
pro dignitate scribere et oculis subicere possent.
Singulæ enim actiones Christi plurimas in se
continebant virtutes, excellentias, perfectiones,
ideoque nostris per pluribus adæquare nequeunt,
sicut præstantiam adamantis nulla lapidum con-
geries et copia adæquare valet. *Tertiæ* actiones Mhu-
Christi fuere mixtæ, id est parlim humanæ, par-
tira divinæ, quæ idcirco a S. Dionysio Iheandri-
cæ, id est Dei viriles, appellantur, uli sunt præ-
dicare Evangelium, suscitare mortuos, facere
miracula, instituere Eucharistiam cæteraque Sa-
cramenta, etc., quæ Christus faciebat ut homo,
sed directus a deitate sibi hypostatice unita. II
actiones multo minus pro dignitate ab omnibus
mundi scriptoribus, qui sunt, fuerunt et erunt,
explicari et repræsentari queunt, quia sunt ac-
tiones immediate manantes a Deo, ideoque divi-
nam iu se continentes vim et excellentiam, quæ
omne hominum ingenium, omnem scriptorum
calamum manumque longe superant et trans-
cendunt, juxta illud *Job* xi, 7: a Forsitan vesti-
gia Dei comprehendes, et usque ad perfectum
omnipotentem reperiess? Excelsior cælo est, et
quid facies? profundior inferno, et unde cognos-
ces? longior terra mensura ejus, et latior mari.»
Denique veritas hujus hyperboles palet ex eventu
et experientia. Videmus enim de vita et gestis
Christi quotannis fieri tot conciones, lectiones,
sermones; tot scribi libros, tot commentaria, ut
eos numerare sit impossibile; adeoque si mun-
dus duraret in ælernum, idem quotannis semper
fieret, quæ omnia si in unum colligas, mundus
ca non caperet. Unde S. Leo, serm. 9 *De Nativ.*:
« Excedit, inquit, humani eloquii facultatem di-
vini operis magnitudo; et inde oritur difficultas
fandi, unde adest ratio non tacendi, etc. Et ideo
nunquam materia deficit laudis, quia nunquam
sufficit copia laudatoris. »

Tropologice, hinc a Christo disce illud : «An-
nos virtutibus imple , » ut scilicet multa magna-
rne el heroica virtutum opera assidue edas, cas-
que de virtute in virtutem , donec videas Deum
Deorum in Sion. Christus cnim tribus annis el
tnbus mensibus quibus predicavi!, tot tantaque
dixit el fecit, ut nullis libris pro dignitate con-
scribi possint. Dic ergo tibi illud Zeuxis pictoris
eximii : « Pingo relernilati, vivo ©tornitali. » Pin-
go vitæ sanctas imaginem, imo ideam, quam in
cælo Deo el angelis ostendam, ul jugiler eorum
oculos feriat, ut beati per omnem æternitatem
illam mirentur et celebrent. Imitare ergo Chris-
tum, sequere orthodoxam ejus fidem el vitam.
Veritas cana est, fides prisca est, quam Christus
Petro, Petrus suis successoribus Pontificibus et
r u h m Ecclesiae Romanae quasi depositum inviolate ser-
; 'M' vandum tradidit. Fuge ergo omnem fidem novam
t et novitiam ; quam Novatores a se conficiam ob-
trudunt; fides cnim nova infida est, fallax et
mendax est ; non fides, sed perfidia est. Romanis
scribens Paulus, cap. j, 8, hanc laudem, hoc de-
cus assignat : « Fides vestra annuntiatur in uni-
verso mundo. » Romanam Ecclesiam S. Irenæus,
S. Polycarpi indeque Joannis discipulus, lib. III,
cap. m et iv, nuncupat « dives depositorium Ec-
clesiasticarum traditionum, eo quod Apostoli
plenissime in eam contulerint omnia quie sunt
veritatis, ut omnis quicumque velit, sumat ex ca
potum vitæ. » S. Cyprianus, epist. 45, eamdem
vocal malriccm Ecclesiarum. « Ad hanc cnim Eccle-
siam, ail Irenæus, propter potentiozem principa-
litatez necesse est omnem convenire Ecclesiam,
hoc est eos qui sunt ubique fideles; in qua sem-
per ab his, qui præsunt, undique conservata est
ca quæ ab Apostolis est traditio. » Tertullianus,
libr. *De I'rascript. contra haircticos*, cap. xxxvi :
* Ilabes Romum, inquit, unde nobis quoque auc-

toritas præslo est. Statu felix Ecclesia, cui totam
doctrinam Apostoli cum sanguine suo profude-
runt; ubi Petrus passioni Dominicas adæqualur
(crucifixusulChristus), ubi Paulus Joannis (Bap-
tistæ, qui gladio truncatus est) exitu coronatur,
ubi Apostolus Joannes posteaquam in oleum
igneum demersus, nil passus est, in insulam re-
legatur. » Hieronymus, pefat. in lib. II *Com-
ment. in epist. ad Galat.* : « Vultis scire, ait, o l'aula
et Eustochium, quomodo Apostolus unamquam-
que provinciam suis proprietatibus denotarit?
usque hodie eadem vel virtutum vestigia perma-
nent, vel errorum. Roman© plebis laudatur fides.
Ubi aliquando tanto studio et frequentia ad ec-
clesias et ad martyrum sepulcra concurritur?
ubi sic ad similitudinem coelestis tonitruui Anien
reboat, et vacua idolorum templa quatiuntur?
non quod aliam habeant Romani fidem, nisi
hanc quam omnes Christi Ecclesiae, sed quod de-
votio in eis major sit et simplicitas ad creden-
dum. »

Evangelium igitur fidemquo Christi disce ab
Ecclesia Romana, illamquo vita et moribus ex-
prime, atque in hoc ipso quotidie magnis virtu-
tum passibus progredere el profice : ita Christum
sequeris et consequeris in coelesti gloria. Opus
quod hic in momento operaris, in æternum ma-
nebit et te oblectabit ; opus quod hic non opera-
ris , in æternum tibi peribit, nec illud unquam
recuperare poteris. Hoc a le ipse exiget in ultimo
et decretorio mundi dic , quando cum omnibus
angelis judex sedebit judicabilque vivos et mor-
tuos, ac te de fide vitæque Christiana sincere et
severe examinabit, ut, si eam recto tramite sec-
tatus fueris, te cælo ; sin autem, inferno adjudicet,
idque in æternum. Jacis hic aleam de tua ælcr-
nilate ; vide ut secure jacias : jactus enim est ir-
revocabilis.

CREDE,

STÜDE,

VIVE,

PINGE

ÆTERAITATI.

O quam longa quam profunda, quam immensa, quam beata vel misera est sæculorum omnium
domina, intermina et vivens semper Æternitas !

O fragilitas humana, exiguum est quidquid agis propter spem æternorum I

(Eusebius Emissenus , hom. *de S. Maximo.*)

v**%»***»»»***»***»**»**»»- t-O jIMttHMT»»»»umihh mto it»tmtHHtii \.1»» ,nni innutxntnnttn-tv\vv

INDEX

LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ

QUI IN HOC COMMENTARIORUM VOLUMINE EXPLICANTUR.

Prior *numerus paginam, secundus columnam designat; si unicus tantum occurrat numerus, ad procedentem referri indicio est.*

EX GENESI.

Cap. 1, vers. 1. In principio creavit Deus ctrlnm ct ter-
ram t -• 1*
ii, 7. Inspiravit in faciem ejus spiraculum vil®, cl fictus
est homo in animam viventem, 632, 2.
iv, 1. Possedi hominem per Deum, 209, 1.
— 20. Puter habitantium in tentoriis, 450, 2.
xix, 21. Pluit Dominus a Domino, 570, 2.
XXII, 15. Postquam adoraverimus, revertemur ad
VOS, 360, 1.
xa, 52. Crescere mc fecit Deus iu lena paupertate
mea, 500, 2.
xLix, 10. Non auferetur sceptrum de Juda, cl dux de
femore ejus, donec veniat qui mittendus esi, 4G), 1.
— 18. Salutare tuum expectabo, Domine, 74,2; 176, 2.

EX EXODO.

Cap. v, vers. 10. Non do vobis pateas, 249, 1.
vu , 1. Constitui te Deum Phnraonis, 480, 1.
XIII, 2. Sanctifica inibi omne primogenitum quod aperit
vulvam iu filiis Israel, 70, 2; 71, 1.
xii, 15. Qui percusserit patrem aut malrem, morte mo-
riatur, 404, 2.
xxii, 28. Diis nun maledices, 480, 1.

EX LEVITICO.

Cap. XX, vers. 10. Populus videbat voces, 637, 1.

EX NUMERIS.

Cap. xml, vers. 17. Adipes adolebis in ŷnavissimum
odorem Domini, 501, 2.
— 29. Omnia quæ offeretis ex decimis, cl in donaria
Domini separabitis, optima ct electa erunt, 501, 2.
ixiv, 17. Orietur stella ex Jacob, cl consurget virga dc
Israel, 49, 1.

EX DEUTERONOMIO.

Cap. xv, vers. 4. Mendicus non erit inter vos, S2, 1.
xxvn, 26. Maledictus qui non permanet m sermonibus
legis hujus, ncc cos opere perficit, 429, 1.

EX LIBRO JOSUE.

Cap. vu, vers. 19. Da gloriam Deo, 4G3, 1.

EX LIBRO RUTU.

Cap. i, vers. 20. Ne me vocetis Noemi, id est pulchram,
sed vocate me Mara, quia amaritudine valde replevit
me Omnipotens, 118, 1.

EX LIBRO 11 REGUM.

Cap i, vers. \. Quod est verbum quod factum c>l, 60, î.

EX LIBRO III REGUM.

Cap. su , vers. 5. Quæ nobis pars in David, tel quæ he-
reditas in tilio Isai, 526, 1.

EX LIBRO TOBIÆ.

Cap. xii, vers. 10. Videbar quidem vobiscum manducare
el bibere: sed ego cibo invisibili ct potu, qui ab ho-
minibus videri non potest, ulor, 282, 2.

EX LIBRO JUDITH.

Cap. vi, vers. 15. Respice ad nostram humilltilem, 36, 2.

EX LIBRO ESTHER.

Cap. xv, vers. 2. Memorare dierum humilitatis lu®, 3G, 2

EX LIBRO JOB.

Cap. n, vers. 4. Pellem pro pelle dabit homo, 311, 2.
XXXIX , 1. Numquid parturientes cervis observasti, 583, 2.

EX LIBRO PSALMORUM»

Psalms, n, vers. 9. Reges cos in virga ferrea, 645, 2.
v, 13. Scuto bon® voluntatis tu® coronasti nos, 66, 1.
vili, 2. Elevata est magnificentia tua super cœlos, 33, 1.
— 6. Mmuisti cum paulo minus nb angelis, 480» 1.
xv, 5. Dominus pars bærcdilatis me®, 158, 2.
xix, 4. Holocaustum tuum pingue fiat, 504, 2.
XVI, 13. Tauri pingues obsederunt mc, 272, 2.
xxit, 1. Dominus regit me, 615, 1.
XXXV, 10. Quoniam apud te est fons vil®, ct in lumine
tuo videbimus lumen, 461, 2.
— 9 Torrente vohiplilis luæpotllbis cos 358« 2-
xxxvni, li. Remitte milii ut refrigerer priusquam
nbcain. 103.1.
xi. io. Qui edebat panes meos. magniUcavil super mo
supplantationem, 528, 2; 531, 2.
xi iv. 3. Diffusu est gratia in labiis luis. 87, 2.
Lxv. 15. Holocausta medullata offeram tibi, 501, 2-
Lxvm, U Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt
aquæ usque ad unimani meam : infixus iuw iu limo
profundi, et non est substantia, 606, j.
— 10. Zelus dumus tu® cuuiedit me, 333, 2.
I ix ii, 1. Deus stetit iu synagoga deoruii, in medio autem
deos dijudicat, 430, 1.
— 6. Ego dixi : Dii estis, cl libi Excelsi omnes, 480,1 et seq.
Lxxxiv, 7. Deus tu conversus vivificabis nos, 263, 2.
cix, 3. Ex utero aule luciferum genui te, 313, 2; 423, 2.
— 4. Tccum principium in dio virtulb tuæ, 443, 1,
civili, 18. Revela oculos meos, 74, 2.
— 90. Omnis consummalwuis vidi finem, latum manda-
tum tuum nimis, 519, 2.
cxxx, li. 'V fiuclu ventris tui ponam super sedem
luam, L

INDEX LOCORUM SACR/ E SCRIPTURÆ.

cixxii, 1. Ecce quam bonum, el quam jucundum, habi- tare fratres jn unum,	118, 1.	Liv, 13. Universos filios doctos a Domino,	899, 2.
EX PROVERBIIS SALOMONIS.		lviii, 1l. Et eris (piasi hortus irriguus, ct sicut fons aquarum , cujus non deficient aquæ,	426, 2.
Cap. v, wtjt. 16. Deriventur fontes lui foras, cl in plateis •quas tuas divide,	426, 1.	lx , 15. Ponam te in superbiam sæculorum,	648, 2.
Wij, 15. Per me reges regnant,	299, 1.	lxi, 1. Spiritus Domini super me, etc., ut consolarer omnes lugentes,	102, 2.
— 22 Dominus po<«edil me in inilio viarum suarum, antrquirn quidqu im facerei a principio, 295, l ; -SIS, 1.		— 6. Fortitudinem Gentium comedetis, el in gloria eo- rum superbietis,	648, 2.
xxu, 11. Propter gratiam labiorum suorum amicm ha- bebit regem,	87, 2»	Livi, 19. Et ponam in eis signum,	284, 1.
EX ECCLESIASTE.		EX JEREMIA.	
Cap. X, vert. 12. Verba oris sapientis, gratia,	87, 6.	Cap. i, vers. 5. Antequam exires dc vulva, sanctiflcavi lo,	481,1.
EX CANTICO CANTICORUM.		xi, 10. Et ego quasi agnus qui portaturad victimam,	317, 2.
Cap. n, verr. 4. Ordinavit in me charitatem ,	132, 2.	xiv, 8. Quare quasi colonus futurus es in terra, el quasi viator declinans ad manendum,	308. 2.
EX LIBRO SAPIENTIÆ.		xvii, 1 Peccatum Juda scriptum est stylo ferreo in ungue Adamantino,	432, 2.
Cap. vi, vers. 8. Æqunliter csl illi cura de omni- bus ,	186, 1.	lvni, 17. Sicut ventus urens dispergam eos coram ini- mico : dorsum, et non faciem, ostendam eis in die perditionis eorum,	433, 1.
EX ECCLESIASTICO.		EX THRENTS.	
Cap. «jv, vert. 20. Qui bibent me, adhuc sitient,	358, 1.	Cap. m, vers. 24. Pars mea Dominus, propterea expec- tabo cum,	158, 2.
xl viii, 1. El surreiil Elias propheta quasi ignis, et verbum ejus quasi facula ardebat,	182, 1.	EX EZECHIELE.	
EX ISAIA.		Cap. i, vers. 12. Non revertebantur cum incedebant, sed unumquodque coram facie sua gradiebatur,	142, 2.
Cap. iv, vers. 2. In dio illa erit germen Domini in ma- gnificentia et gloria,	49, 1.	xxxiv, 23. Suscitabo super eas pastorem unum , qui pas- cat eas, servum meum David : ipse pascet eas, et ipse erit eis in pastorem, etc.	472, 2.
vi, 10. Excæca cor populi hujus, el aures ejus aggrava, ut videntes non videant,	516, 1.	EX JOELE.	
xi, 10. In die illa radix Jesse, qui stai in signum popu- lorum, etc.,	76, 2.	Cap. ii, vers. 28. Effundam spiritum meum super omnem carnem, et prophetabunt lilii vestri, etc.,	426, 2.
xxix, 1. Væ Ariel, Ariel, civitas quam expugnavit David, etc. Et circumvallabo Ariel, cl tril tristis el inœrens, el erit mihi quasi Ariel,	251, 1.	EX AMOS.	
XL, 3. Ego vox clamantis in deserto,	316, 1.	Cap. v, veri. 18. Ideo prudens in tempore illo tacebit,	126,
XLi, 18. Aperiam in supinis collibus flumina, et in medio camporum fontes : ponam desertum in stagna aqua- rum, et terram inviam in rivos aquarum,	426, 2.	EX MICHÆA.	
XLiv, 3. Effundam enim aquas supersilientem , et fluenta saper aridam : effundam spiritum meum super semen tuum,ctbenedictionem meam superstirpem tuam,	526,2.	'ap. v, vers. 2. Egressus ejus a diebus æternitatis,	423, 2.
— 28. Qui dico Cyro, Pastor meus es,	645, 2.	EX ZACCHARIA.	
Liu, 1. Domine quis credidit auditui nostro, el brachium Domini cui revelatum est?	515. 2.	'ap. ni, vers. 8. Ecce ego adducam servum meum Orientem,	49, 1.
— 7. Oblatus est quia ipse voluit, et non aperuit os suum : sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum,	317, 2.	i, 12. Ecce vir, Oriens nomen ejus,	19, 1.
— 3. Generationem ejus quis enarrabit,	423, 1.	EX MALACHIA.	
		'ap. m, vers. 1. Ecce ego mitto angelum meum, et praeparabit viam ante faciein meam,	316, 1.
		v, 5. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam , ante- quam veniat dies Domini magnus et horribilis,	316, 1.

EX NOVO TESTAMENTO.

EX S. MATTHÆO.		xv, 25. Erat nutem hora tertia, et crucifixerunt eum,	613, 2.
Cap. ni, vers. 11. Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancio ti igni,	889, 1.	xvi, 11. Post hæc nutem duobus ex illis ambulantibus ostensus est in alia effigie euntibus in villam,	27i, 2.
ivi, 17. Caro el sanguis non revelavit tibi, cie.,	112, 1.	EX S. LUCA.	
— 18. Tu e* Petrus, cl super hanc petram xdifleabo Ec- clesiam meam,	321, 1.	Cap. i, vers. 37. Non erit impossibile apud Deum omne verbum,	66, 2.
lix, 12. Qui potest capere, capiat,	449, 1.	ii, 21. Postquam consummati sunt dies octo,	82, 2.
— 28 Vo» qui secuti estis me, etc., sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel •	149, 2.	m,23. Jesu* erat incipiens quasi annorum triginta,	54, 2.
xxvi, 18. Apud le facto Pas	349; 1.	iv, 22. Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant dc ore Ipsius,	87, 2.
EX S. MARCO.		ix , 27. Sunt aliqui hic stantes qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei,	650, 2.
C.p. viti, vers. 31. Oportet Filium hominis, eie., et post 1res dies resurgere,	82,2.	X, 36. Quis horum trium videtur tibi proximus?	13U, 2.

mi, 12. Mulier, dimissa es nō infirmilite, 103, 2.
xxu, 58. O homo, nō sum, 168, 2.

EX S. JOANNE.

Cap. I, vers. 8. Omnia per ipsum facta inni, et sine ipso factum est nihil, 200, 2.
— 14. Vidimus gloriam ejus glorinm quasi unigeniti, 290, 2.
— 20. Et confessus est, et nō negavit, ti confessus est, quia nō sum ego Christus, 200, 2.
ii, 11. Et crediderunt in cum discipuli ejus, 200, 2.
iv, 53. Credidit ipse, ctdomus eju- tota, 200, 2.
vi, 36. Sed dixi vobis, quia ct vidistis me, et nō creditis, 291, 2.
vi, 12. Maria autem erat quæ unxit Dominum unguento, ct extersit pedes ejus capillis suis, 120, 2.
— 15. Candeo propter vos ul credatis, 290, 2.
— 18. Magister adest et vocat te, 291, 1.
XII, 19. Ecco totus mundus post ipsum abiit, 653, 1.
— 38. Nō credebant in eum, ut sermo Isaiæ Implere- tur, 990, 1.
— 39. Propterea nō poterant credere, quia iterum dixit Isaias : Excæcavit oculos eorum. *ibid*,
— 50. Scio quia mandatum ejus vita (eterna est, 593, 1.
XVI, 6. Domine, tu mihi lavas pedes, 290, 2.
XVII, 3. Ilæc est vita æterna ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum , 852, 2.
xix, 31. Erat enim magnus dies ille sabbati, 112, 1.
XX, 17. Noli me tangere, 290, 2.

EX ACTIBUS APOSTOLORUM.

Cap. m, vers. 6. Argentum et aurum nō est mihi, A04, 2.
vin, 16. Eunuchus Candacis, etc., venerai adorare in Jerusalem, 860, i.

EX EPISTOLA AD ROMANOS.

Cap. i, vers. 9. Testis est mihi Deus, cui servio in spi- ritu meo, 861, 2.
ix, 7. Optabam ego ipse anathema esse a Christo, 647, 2.
— 13. Jacob dilexi, Esau autem odio habui, 200, i.

EX EPIST. I AD CORINTHIOS.

Cap. i, vers. 9. Fidelis Deus per quem vocati estis, etc., 299, 1.
— 30 Qui factus est nobis justitia el sanctificatio et re- demptio, 490, 1.
xv, 23. Tunc ct Filios subjectus erit Patri, 84, 2.

EX EPIST. II AD CORINTHIOS.

Cap. m, vers. G. Littera occidit, spiritus autem vivi- ficat, 411, 2.
vu, 11. Quantam operatur in vobis sollicitudinem, sed defensionem, 573, 2.

EX EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

Cap. u, vers. 1. Reformabit corpus humilitatis nos- trae, 36, 1; 176, 1.

EX EPIST. I AD TIMOTHEUM.

Cap. m, vers. 16. Et manifeste magnum e<l pietatis Sa- cramentum . quod manifestatum est in carne, justifica- tum est in spiritu, 53, 2.

EX EPIST. CATHOLICA S. JACOBI.

Cap. i, vers. 27. Religio munda apud Deum ct Patrem, hæc est : Visitare pupillos, 87, 2.

EX EPIST. II S. PETRI.

Cap. m, vers. 3. Venient in novissimi* diebus in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes : Ubi est promissio aut adventus eju«, 241, 1.

EX EPISTOLA I S. JOANNIS.

Cup. v, vers. 4. Ilæc est victoria quæ vincit mundam, fides nostra, 593, 1.

EX APOCALYPSI S. JOANNIS.

Cû/Mli,WT*.14.Hæcdicil Amen, testis fideliset verus, 338,2.
. X, 11. Oportet te iterum prophetare gentibus, et populis, ct linguis, et regibus multis, 650. t.
XXI, 6. Ego sum alpha et omega, 156, 2.

INDEX

RERUM ET VERBORUM

Quæ in noë voldwne continentor.

A.

- Aheuntc*, benedicamus iis n quibus abimus, 281, 1.
- Abi» classis erat octava inter sacerdotales, 7, 2; 9, 1.
- Abilina regio undo dicta, et ejus situs, 91, 1.
- Abraham fuit piter fsraelitarum, cique facia promHio do Christo ex cjns sentine nascituro, 42, 2; 47, 1. ejus ho'pitalih*, 222, i. Epulonis rompi' ione non movebitur, 225, 1. ijiis stirpo glorioli iiiiur Judæi, 416, 1 cl seqq. co major er i! Chrishis, 453, 2 et seqq. optivii videro Clirfolum incarnatum, et mundum per eum redemptum, 454, 2. quomodo ejus diem viderit, idque e limbo, 455 l corpore mortuus, vivebat anima, 453, 2. fuit ei rovohlum my*terium SS. Trinitatis, 451, 1. ad diem natalem Christi per duo annorum millia anhelavit, 455, 1. Abnb® sinus quis sit, 22; i.
- A'nhami Eremita mniwueludobarbaros edomuit, 473, 1.
- Absolutio nequit impendi super materiam inceri.un, 71,2. qunmodo ca detur pœnitenti jam jmlifiratn por contri» lionero, HS. 1.
- Abstinentia a potu remedium est hydropii, 191, 2.
- A-cumbebant prisci mm æ in lechs, 122, 2; 53 i, 2.
- A lûmes noMr® in se præciso spechi», inutiles sunt ad promerendam Dei gratiam el gloriai», 232, 1. omnem viloris dignitatem habent a gratia et promissione Dei, í¿d. in ih ernie lia «pedanda «uni, »15, 1. carum Deus principium cl finis «t, 443, 2. sunt agenda duce Christo, cl cum Christo, 391, 2. action s sunt suppositorum et personarum, 30fi, 2; 451, 2. actiones Chrisli ut Dei d hominis erant triplices: aliæ divin®, ali® human® puri hominis, aliæ tlieandric®, quæ erani Dei-viriles, 83, 2 el seqq. e® scribi non po«enl omnes, 658, 2 Ct
- Activ® vil® typus est S. Petrus, 652, 1. ca postponitur contemplali*®, 157, 1, 2. illius actus, 158, 2. sternit viam ad contemplativam, 159, 1.
- Actus etiam minimi bene agendi, 523, 2.
- Adam denotatur in homine qui descendit cx Jerusalem in Jericho, ct vulneratus est, 152, 2. omnes parahol® partes buie adaptantur, *ibid.* et reqq. per peccatum spoliatus e*t bonis gratuitis, cl vulneratus in natura-hbtis, 153, 1. ex co sunt omnes homines prognati, 315, 1. cur is Dei fuisse dicatur, 99, 1 et seqq. nominis ejus litter® quatuor orbis climata symbolice denotant, 335, 2.
- Administratore* dirli sunt præsides Jud®®, 90, t.
- Ad«>l. * ensm Nairn a Domino vit® redditur, 119, 1.
- Adolescentia libera, stulta, inconstans est, 206, 1.
- Adornmim vel Advmmim erat locus inter Jerusalem cl Jericho latrociniis Infestus, 151, l.cjus descriptio, *ibid.*
- Adontio significai omnem Dei cultum, 465, 1. qu® sit adoratio in spiritu cl veritate, 3Cl, 2 ct seqq.
- Adventum Chh«ti ad iudicium bonis operibus nos ex«pcc-Ure oportet, 177, 1. ct semper, 178, 1. erit hic iiuUr fulguri*, 23d, l et seuu.
- Adulter® apud Judæos lapidabantur,432, 1. adultera absol-viturn Christo tum in foro poli, turn in foro fori, 435, t. inspiravit ei Christus contritionem dc peccatis, *ibid.*
- Adulterium muli® genlgs morte plectebant, 432. 2.
- Ægrolis potius serviendum subinde quam pietati, 629, 1, 2.
- J.-yplii pingcbtnt Deum quasi circulum, 602, 1. calavera mira arle desiccabant, 023, 1.
- Ægyptius lepr® csl ohn >xia ob calores ingentes, 232. 2. quo tempore Dominus in /Egyptum fugerit, 81,1
- Æiiiiou oppidum ubi silum, unde dictum, 318, 1.
- Æra Hispanica XXXVili annis præcedit annos Christi. 307, 2.
- Ælas quælibetad Deo serviendum apta est, 188, 1.
- Ælernilali cur detur principium, 295, 2. est ipsa ab homine incomprehensibilis, *ibid.* est initum sine Initio, 290.1 ejus crebra meditatio stimulus est nd virtutem, 519, 2. aeternitas suppliciorum infernalium, 226, 2. aderiiitas Dei, 455, 2.
- Affectus inordinati erga terrena sunt mortificandi, 525, 1; 527, 1.
- Afflictiones nos ad Deum confugere ficiunl, 558, 2.
- Á^ockJ.txw dicitur quasi hi est *admiror vehementer*, 31, 1.
- S. Agatha virgo in tormentis gavisâ est, quin el ca am-bivit, 18, 2.
- A-pc*, id est *sanctas*, dicitur ab àio, id est *colo*, 39, 1. quis dicatur a-po;, 40, t.
- Agnus vocatur Christus, ct cur, 317, 2. el quidem Agnus Dei, 319, 1. nupti® Agni perficientur in cœlo, 333, 1. agni significant fideles, 645, 2.
- Agonia Christi in horto mule orla sil, 2G5.2 <t seq. duplHs est significationis, 02, 2 cl seq.
- Am hebr. tam fontem quam oculum significat, 461, 1.
- Alapa Christo a ministro impingitur, G08, 1.
- Alexidcmi fastus, 191', 2.
- Aliena quam propria diligentius curantur cl cn lo limi-tar, 31'J, 1, 2.
- Alimentum debetur prædicaloribus, H", t.
- ÅÄG/jjrc; derivari potest vel a vci a vel lc/jtx : quid utrumquo 'igniflccl quoad purissimum Virginis partum, 70, 1.
- Alph.TUN, qui el Clenplns, fuit pater SS. Jud® el J.ieobi Minoris Apostolorum, ctSalomes, perquam fuit avus S. Jacobi .Majoris cl Joannis Apostolorum, 276, 2. fuit Martyr, *ibid.* — Vide Clct»pbas.
- Alphond Tostili error quoad derivationem nominis see* nopegia®, n7. 1.
- Altare est velul presepe, in quo per consecrationem Christus quasi nascitur et immolatur, GO, 2. ohm alta-ria erigebantur super sepulcra Martyrum, 119, 1. altare thymiamatis non crai in Smelo sanctorum, sed in Sancto, 9, 1.
- Amantes cito senescunt, 212, 1. amanti defectum amali vej verbo indicare satis est, 328, J.
- Ambitio dcdecct in omni re, 195, i. ambitio Pbihs.ro-*ibid.*

INDEX RERUM ET VERBORUM.

O

Amen, amen cur Joannes internine», 333, 1 ; ct t*9, 1. cl seqq. *amen* quid signified : pirlini nomen, partim Adverbium est, 33H, ?. Andro (pm) vitam penero maximus est amicitiae «*dui*, 505, 1,2. amico, Christus multos babel ob boniqii® ab co arripiunt, 563# 1. *Amo* cl *diligo* qui differant, 015, 1. Amore (in) servandos ed ordo charttati*, 151, 1. amori, emblema, 130, 2. nmor in hominibu* descendit, non a rendit, 345, 2. amor Dei perficietur in cado, 158, 1. liic docet amorem proximi, 530, 2. per cum unimur Deo arcissimo, 600, 1. ejus emphasis, 341, **tel** »cq. quomodo liic sit circulari, el in orbem eat, 601, 2. amantem transfert in amatum, *ibid*, nmor Patii* erga Christum est causa cur ipse fidele, diligat, **d** ipsi illum, 474, 2**d** seq. amor vehemens Christi erga nos, 266,1 ; 307, 2; 536, 1. amor Christi erga suo* circa extremum crat summus, 522, 2. cur amor Deipara* erga Filium major erat quam sit aliarum matrum erga suos, 57,2. hic fuit **velili** gladii,, quo anima ejus sauciata fuit, 79, 2. nmor S. Petri erga Dominum, 645, 1 ; 616, 2. quomodo hic a Domino expleretur, 646, 2 **d** seqq. — *Vide* Chx-
rilas, Dilectio. Amplexus signa sunt veniæ, amoris, gaudii, 210, 2. *Âv* aliquando vertitur *forsitan*, 356, 1. 'Aw ü A tam ad solem quam ad germen refertur, 49,1, 2. S. Andreas crucciti ardenter expetivit, 183, 2; 648, 1. quam ardenter Christum audierit, 320, 1. etiam fra-
trem suum Simonem ad eum adducit, 2. nn fuerit eo senior, incertum, *ibid*, exarsit desiderio videndi Mes-
si», *ibid*, maxim® inter reliquos Apostolos erat aucto-
ritalk, 508, 2. Angelus bonus apparens initio terret, deinde exhilarat; contra malus, 9,2; 64, 2. angelus Joannis Baptistae curam indeseerto suscepit, 51, 1. angelus pastores nato Christo compellans, qualiter iis apparuerit, cl quis fue-
rit, 63, 2. angelus Christo oranti in horto apparens tantum in ultima oratione apparuit, confortan* cum , 261, 2. quis fuerit liic angelus, *ibid*, quomodo cum con-
fortant, *ibid*, quis angelus certo tempore aquam piscine movens, 87?, 2. Angeli adstant sacrificio **d** orantibus, 9,2. existentes In terra diam adstant Deo, 12, 2. omnia corpora penetrant **d** pervadunt, 15, 2. Deum contempnitiur admirantes, et admirando ejus dulcedine el bonitate porfruuntur, 84, 2. Christum recens natum adorarunt et mirati sunt, 58, 2. idque magno numero, 65,1. gaudent de conver-
sione peccatoris, 204, 1 et seqq.; 210, 2 ct seqq. revera non edunt, etsi edere videantur, 282, 2. animas in cœ-
lum conducunt, 222, 1. parent Christo ad nutum, 324,1, 2. quia ipse eorum est Dominus, *ibid*, quomodo **d** quando visi ad eum descendisse el ascendisse, 825, 1. cur ea visio facta **sil**, *ibid*, solabantur animas patrum in limbo detentas, 455, 1. cur vocentur *elohim*, 480, 1. an didicerint a S.Joanne secreta Verbi incarnati, 288, 1, 2. angeli tres in Scriptura nominantur, eoriimque munia, **K**, 2. Angli® conversio S. Gregorio debetur, 512, 2. Anima el spiritus in homine quomodo differant, 35, 1. anima non est corporea, 224, 2. nec habet simulacra membrorum, *ibid*, quomodo in corpus ingrediatur, ct eo egrediatur: quæ vult corpora animal, 3**il**. 1, 2. est Adamo indita per spiraculum, 632, 2. anima per viduam flentem ob filium denotatur, 120 ,1. eam possidet pa-
tiens, 258, 1. animam perdons, amai eam; eam odiens, custodit, 508, 2 ct seqq. eam pro amico ponere an sit maximi omnium charitas, 565. 1, 2. ejus conversio e<l partus difficilis, 583, 2. anima per virtutes templum sibi fabric.it, 835, 2. vere animam humanam Christus habuit, 47G. 1. eam moriens in manus Patris com-
mendavit, 271, 2. quomodo eam pro ovibus posuerit,

475, 1. anima sancta fit Chrisli sponn, 327, 2. q o-
modo a S. Trinitate Inhabitetur, 550,2. fit templum Del et cadum, ^1. !• Animr non fuerunt ante corpora, 4tS, 1 ; 564, 2. earum immortalil«lem credebant Judæi « 190. 1 animr. dam-
natorum sentiunt in »e in gehenna tormenta, qu® sen-
tirent in corpore *i illud hab rent, 224, 2 et crqq. animæ ab angelis in cœlum del K unliir, 222,1. animæ Sanctorum a morte sui vident Deum, 271, 2. anime defunctorum quomodo viventibus appareant, 227, 2. Animalium cornutorum rohur situm in cornibu«, 46, 1. Anna idem est quod gratia, 79, 1, 2. S. Anna socrus fuit S. Joseph! el »oror Jacob patris ejus, ergo ejus nmiH, 06, 1, 2 et seqq. Anna vidua prophetissa er d cl doctrix juvenularum, 79,2. ejus elogium, 80, 1. ejus triplex castitas: frequen-
tabat assidue templum, *ibid*. cjsns jejunia cl obsecratio-
nes, *ibid*, de Christo honorifice loquebatur, 80, 2. Annas pontifex summae erat Auctoritatis apud Ju lt *», 91, 2. cur ad cum Christus primum ductu* sit, 608, 1. Annulus aureus index est hominis liberi, 211, 1. quid mystice denotet, iW. Annus Jubilæi est annus remissionis, 103, 2. quo anno Au-
gusti natus sit Christus, 54,2. anni Juliani quando inci-
pian, *ibid*, anni XLVI ædificationis templi quomodo sint computandi, 33\$, 2 cl seqq. quo anno sint cele-
brat® nupl»® in Cana Gaïdar, 326, 2. *Âvo*8:v significai et superne, el iterum, 338. 2. S. Anselmas oculis corporis vidit, qu® trans murum age-
bantur, 455, 1. An\$clmusLiouduncn*;«;auctor Gloss® interlineari*, quando floruerit, 2W, 1. *Âvri* Græcum quid significet, 811, 2; 317, 1. Antichristus habebit dæmoncm assessorem, 451,1. eum Judæi avide accipient, 387, 2. Antigonus, rex Macedonum, multum promittebat, nihil dabat, 116, 1. S. Antonii ad *uov ultimi verba, 584, 2. Aorasia Judæorum Christum in horto comprehendere vo-
lentium, 606, 2. Apertio, vocatur cacorum illuminatio, 102, 2. Apocalypsis S. Joanni* e*I conliniM prophetia, 579, 1. Apollinarius docebat corpus Christi es.*e divinibii consub-
stantiale, 68, t. et aiDiuam Chrisli esse ip^am Verbi divinitatem, 306, 1 ; 303, 1; 475, 2. Aposiopesis Chrisli in sua deploratione super Jerusa-
lem, 251, 1. Apostoli erant piscatores, 108, t. evangelizantes uno loco repulsam passi. Jubentur silenlci alium adire, 141, 1. ct ire per orbem bini, el quare, 145, 1,2. cur di-
cantur pusillus grex, 172,1. cur timere non debeant ne quid ipsis doU , 2. gaudcbuit in Inbululionibu*, casque superaban* aceusi Dei amore, 181, 2. crini Galilæi, el proind' ignobiles, 321. 2. hinc el insimul di
sect® Galilæorum. 185, 2. eorum munia, 176. 1. sale doclrin® cl sanctttolK mundum Mitre debebant, 202, 2. eorum fide* adaurJn est in PciilRoste mi<*o in cos Spi-
ritu Sancto, 230,1. erunt primores regni Christi, 262, 2. cur instante passtCQ» jubeantur sumere sacculum, peram et gladium, 26J, 1 ei seq. an post re-urrcctionem tetige-
rint manu> el pedet Chrisli perforato?, 281,2. qunmodo de ejus resurrectione dubitarmi cl eam crederent, *ibid*. eorum frugalitas.282,1 cur gauderent Christo in cœlos elevato, 284, 1 et seqq. qiuiuodo semper essent in **templo**,squaiido vocali el creatisint cum prius essent discipuli, 847,1. <inl velut messorcs, 366, 2. undo cognoverint Cbris'um esse Filium Dei vivi, 4t4, 1. inerunt veri pastores li<lvliinn, 473, 2. mcluebant cura Christo iu Judæiri abire, 485, 2 et seqq. sed lpso cos animat, 486, L possidebant bona iu communi, 506, 2. fuere a Christo baptizati ante eju* mortem, 527, 1« quo-

INDEX RERUM ET VERBORUM.

- modo non potuerint venire qno Ipso abiret, 535, 1. quomodo iis di dis sedes cl mansio Chrrhto præparnnda dicator, 540. I. quomodo in eo Deum Patrem cognoverint, 543. 1. ip'i plores homines converterunt quam Christus, 515, S. cur eos majora opera facere permiserit quam ipse fecerit *ibid*- cl seqq. promittit se cos non relicturum orplnno, 548, 2. cl cos suo discc^u mælos solatur, 552, I, 2 cl seqq. quomodo sini per ejus verba porgati, 559, I. quomodo eos dllexerit, 562, 2. pro Evangelio vitam impenderunt, *ibid*. cur se invicem amare deberent, 565, 1. quomodo non sint, et sint Christi servi, sed amici, 566, 1, gratis præ aliis hominibus a Christo sunt electi, 567, î cl seqq. monentur ab eo instantis persecutionis, 568, 2; 573, 1 el seqq. et odii mundanorum, 569, 1. dicuntur a Gentibus mactandi ul victima, 574, I. quomodo diabolus proligarint, 57X, 1. quomodo non omnia a Christo dicenda tunc potuerint portare, *ibid*, el seqq. etiam Prophet® fuerunt, 579, 1. cureorum dolor, absente Christo, cpinparclur dolori parturientis 583, 1. erant a Deo predestinati, 595, 2 cl seq. pro iis solis oravit Christus ante pas-ionrm. 596, f. post adventum Spiritus Sancti fuere in gralia confirm ili, 597, L omnes fuere Martyres, 598, 2. eorum sanctitas, 599, 'cur cos Christus a Judæis in burlo tangi noluerit, 607, I. Christo vivo non intelligebant Scriptor.s de Ipsius resurrectione loquentes, 625, 1. ab eo sic sunl missi, sicut ipse a Patre missus est, quo senni, 632, ! cl seqq. ornnes ab eo sunt creati Episcopi, et quando, *ibid*, data iis potestas remittendi peccata, 633, 1, 2 et seqq. in ejus passione fuere hinc inde dispeni, 635, % post ejus resurrectionem abiire in Galilaeam, 610, 1. cur piscati ibi sint, *ibid*, post Pentecosten amplius non sunt piscati, 2. cur Christum non sint ausi interrogare quis esset, post eum agnitum in captura piscium, 644, 2. cur vocet eos Dominus fratres, 263, 2; 629, 2 omnes fuere mortui aule excidium urbis, excepto Joanne, 651, 2. Apostoli caleri fuere S. Petro subjecti, ceu oves, 645, 2 cl seqq. Apostolici viri quomodo in hospitiiis se gerant, 154, 1. sitiunt cruces el tormenti, 183, 2. strenue in vinea Domini usque a-l mortem laborent, 192, 1. miracula patrantes iis non glocientur, 230, 1. possunt vivere cx Evangelio, 147. 1. non sint de cibo solliciti, 365, 1. cibus eorum est conversio animarum, *ibid*., %, cos recipiens ct bene habens, Christum recipit, cl in co Deum Patrem, 529, 1,— Fide Apostoli. Aquæ etymon, 856, 2. varix» ejus proprietates et effectus, *ibid*, ejus el grati® analogi®, 356, 2; 358, 1. est materia baptismi, 339, 2. cur admisceatur vino in Missa, 621, 2. quóoiodo per tubos e fonte ascendat, 357, 1, 2. aqux iu vinum mutai® miraculum quotannis renovatum ait Epiphantias, 326, 2. hæc mutatio an luerii primum Christi miraculum, 332, 1. qu® ejus causa litteralis, symbolica, allegorica, *ibid*. cl tropologica, 2. cur aqiii tempore Paschali ex arido fonte lapideo in nonnullis locis Occidentis prorumpat, 327, 1. quando aqua pixin v ab angelo moveretur, 373, 1. an ca haberet vjm sanandi, *ibid*, aquæ Jordanis cl Siloe quam sint salutare, ex quo Christus eas tetigit, 461, 2. qu® dicantur aq«ix vivæ, quæ morluæ, 357, I ct seqq.; 373, 2 nqu i viva-pinlu ilis quintuplex csl, 427, 1. aqua et sanguis quomodo e Christi latere, et qua parte effluerint, 620, 2« Im. iq. cl quidem simul, ct non naturaliter, 621, 1. Ani-Cali quis Hom® locus sit, 54, 1. Arbitrium (liberum) habet aliquam pariem in opere bono, 252, 1. ipsum contra Calvinum in gratia admittenda, vel repudnnda adstruitur, 305, i, 2; 897, 1, 2; 560, 2 el seqq. ejus cooperili® est a gratia Dei, 560, 2. id nou amittitur peccando, 561, 1. Arbar in Ægypto juxU Ikrmopotim salubris describitur, Archangelus mortuos omnes in fine mundi snscIlntiurus, voce magna in clamabit, 406, 1. Abitam principium quam principatum signifient, 443, 1. Archelaus quamdin regnarli : cur ab illo sibi Christus metueret, 55, 2. cur ab Augusto tetrarchia sua dejectus cl in exilium pulsus sil, ct quando, 55, 2; 10» 2. Archisynagogus invidia ductus, factum Christi in sabbato mulierem sanantis carpit, 189, 2. Architriclini quod esset officium in conviviis, 331, 2. quomodo probarit vinum n Christo ex aqua conversum, 2. Ariani negabant Verbum, id est Dei Filium, esse Dcurn, 298, 1, 2. cum docebant Patre esse minorem, 553, 1 cl seq. ; 558, 1. et ab eo in substantia differre, 580, 2; 593, 1. Arundo Christo in manus tradita quid significet, 612, 2. As, vel assarion, crat nummus æreus, decima denarii pars, 168, 1. Ascensus Christi incenium ostendebat cum e cælo descendisse, 410, 2 ct seqq. hic fuit causa dandi Spiritus Sancti, 427, 2. Aser tribus quieta, robusta, dives annona crai, 79, 2. Aspectus Christi est effleax cl operosus, 248, 1. Assumptio cur vocetur Christi ascensio, 140, 2. S. Alhanasii Alexandrini Episcopi elogium, 383, 2. Alhlct® cur lumbos præcingnnt, 174, 2. Atrium templi duplex eral, 9, 2. unum interius pro sacerdotibus, alterum extimum pro laicis, 477, 2. utrumque habebat circumquaque porticus superne tectas, *ibid*. Attributa in Deo in re idem sunt cum essentia ejus divina, 382, 2. Attritio ct contritio qui differant, 128, 2. Auctaria habebant miracula Christi, 375, 2. Audire cl videre in divinis est idem, 382, 1. Auditores jure naturali cl divino tenentur alere suos doctores, 147, 1. Auditus pro predication® sumitur interdum, 515, 2. S. Augustinus solus cum feminis agere nolebat, 145, 2. 629, 1. CXXIV tractatus in Joannem scripsit, 291, 2; sæpe sensu litterali leviter insinuato, inbærel mystico cl spiritali, 401, 2. S. Augustinus alius a S. Gregorio missus, Angliam convertit, 109, 1, 2. Augustini Mariorali Catena in Joannem consarcinata csl cx interpretibus h®rticis, 292, 2. Augustus orbem pene totum sub suo habuit imperio, 41, 2. cur cum describi edixerit, 54, 1. unde dictus sil Angustus *ibid*, an B. Virginem in Capitolio vident, 2. Judææ tetrarchiam adjecit ad Syri® presidís provinciam, 90, 1. Aurelianus Imp. qu® monita dederit vicario suo, 93, 1. Aureus Romanus continet decem Julios, 69, 1. Auxiliatur Deus, rebus jam maximo afflictis, 589, 2. Avanti i cavenda ul causa omnis mali, 169, 2. Avarus quo plus habet, co plus torquetur, 169, 2. est hydropicus, 194, t. Ave quid sil, cl unde formetur, 16, i el seqq. crat olim matutina salutatio, 16, 1. Azyino (in) consecravil Christus, non in fermentato, ut docent ct faciunt Greci, 521, 1. dies Azymorum quando inciperet,
- B.
- Bajuli ut fortes sint ad onera portanda lumbos precingimi, 174, 2. Biptlsmui cur dicatur illuminatio, 461, 1. co Christus non eguit ul peccata expiaret, 318, I. in eo spiritnahtor renascimur, 339. 1. ejus materia est aqua, 2. ejus votum in defectu baptizantis vel aqu® suffleit, 340, 1. quando eum Christus instituerit, *ibid*, non obligavit nisi post inortem ejus in Pentecoste, *ibid*, anteeam tamen vim habebit expiandi peccata, 347, 1, 2. ejus forma qu® fuerit, 347, 2. jam omnes obligat, ct est ad salutem ne-

eessnrius, non timen parvuli co obligantur, 403, 2. ob hærelico coltalus, est validu*, 464, 2. non débet ci præmilli pedum ablutio, 514, 2 ct seqq. <nt duplex, aquæ el sanguinis, 62!, 2. baptismus Joannis disponebat ad baptismum Christi, 316, 2. cur Christus mortem suam vocet baptismum, 183,1.
Baplizati soli capaces sunt Eucharistiae, 527,1.
Barchocabas imposlorseduxit Judæo> sub Iniper. Adriano t 887,2.
3. Barlholomæus idem videtur fuisse cum Natlianaele. 322, 1.
Basilica S. Petri Romæ quotidie renovatur ct expolitur, 335, 2.
S. Basilus Athenis non noverat nisi duas plateas, unam ad templum, alteram ad scholam ducentem, 82, 2. ei cælum patria crat, 105, 1. ejus vox crat tonitru, quia vita fulgur, 381. i ; 599, 1.
Balus quæ esset mensura, 216, I ; 330, 2.
Bcalitudinem in quo Gentiles philosophi ponerent, 540 2. bcatitudo æterna pacis nomine denotatur, 50, 2. apte vocatur cœna, 197, 2. el quidem cœna magín, *ibid*, cur S. Lucas quatuor tantum bcatitudines evangélicas ponat, Matthaüs odo. 113. 1.
Beati fiucnles Deo ejusque opibus, sunt divites Deo, 170,2. semper vident damnatos in tormentis, 223, 2. tamen cos juvare ncc possunt, ncc volunt, 225, 1. similes sunt angelis, quia non nubunt ncc generant, 256, 1. sunt filii Dei, *ibid*. quomodo sint Cilli resurrectionis 2. sunt impeccabiles, 451, 1; 554, 2. possunt se subito reddere invisibiles, 656, 2. mutant se et sua corpora prout volunt, el prout necessitas exigit eorum quibus apparent, 637, I. m Deum nou transformabuntur, 595, 1. iis omnia bona ct gaudia sunt communia, 213, 2. — *Vide* Sancti.
Beda (Ven.) Augustinum passim, ct subinde ad verbum, consecratur, 292, L
Begardi docebant perfectos non obligari ad bona opera, 559, 1.
Belga! osculo excipiunt hospites, 127, 2.
Benedicens Christus signum crucis formabat super cos quibus benedicebat, 284, 1.
Benedicta est B. Virgo in mulieribus, 18, 1.
Benedictio panis a Domino in Emmaus facta, fuit consecratio Eucharistiae, 278, 2.
S. Benedicti in cælum euntis via, 542, 2.
Beneficia ad ecclesiastica variis portis acceditur, 469. I.
S. Bernardus dum de Verbo incarnato agit, lotus melleus esi, 59, 2. quid postmortem apparens dixerit, 512, 2.
Belliaræ cl Belhani.e etymon : videtur unus cl idem luisse locus, vel vicinus unus alteri; alia csl Bethania Marlhæ cl Laxari, 317, 1. cur in Bdhabara Joannes baptizaret, *ibid*, et ibi mulli crederent in Christum, 481, 2 ct seqq.
Belhaniæ significata ct elyma, 484, 1. eral Marlhæ ct Mariæ habitatio, *ibid*, quantum distaret a Jerusalem, 283, 2; 488, 2. cur illuc venerit Jesus paulo ante mortem, 503, i et seq
Dethlccm, terra Judæ, quantum distaret a Nazareth cl Jerusalem, 56, 2cl seqq. in ca nasciturChristus, *ibid*. 322,2; 428, 1. unum tantum habebat diversorium, 62, 1.
Bolbsaida urbs crat Juxta mare Galdææ, vicina Capitar-nao : crat putria trium Apostolorum, 32! ,1,2. nummis ejus etymon, *ibid*. Bethsaida item dicta est piscina Probatica, vel Bethesda, vel Belbchesda, cl singulorum ctymu ct significationes, 872, 1, 2.
Bini cur Apostoli per orbem ire jubeantur, 145, 1,2 et seq. binarius numerus sæpe invenitur in factis Apostolorum, *ibid*. binarii figuræ, I >6. I.
Disselli anni sunt omnes centesimi, 55, 1.
Btasphe mi lapidibus obrui soient, vel in saxa præcipitari, 106, 2 ; 450, 1.

Boccale continet IV libras et IV uncias, 330. 2.
Bonum infinitum est D.-us, 513, 1. bonum in nullo prohibendum, a quocumque flit, 140, 1. bonis pratentibus cl futuris fruì, e<t perdifficile, 114, 1. bona in communi Inhere non derogat perfectioni religiosa», 5G6,1 et seqq.
Bonus olire proprium epilhetum erat regis, 262, 2.
Bos et adnus ad presepe D muni fuere, 60, 1.
Botta Horn ma continet CCLVI bixcales, 330. 2.
Brachium est symbolum polenliæ et ruboris, 40, 2. cur brachium Domini vocetur Christus, 515. 2.
Brassica viti est inimica, 557, 1.
Buccella Judæ data an fuerit Eucharistia, et vn post cun acceptam statim egressus sit, 530, ! ; 532, 2.
Burgundiones dicti a burgis, id est turribus et arcibus, iu quibus degebant, 200, 2.

C.

Cachinni illiciti sunt, 114,2.
Cadavera suspensorum ante solis occasum de cruce deponi debebant, 619, 2.
Cadus quæ esset mensura, 216, 1.
S. Cecilia omnia mundi blandimenta Christi amore contempli, 176, 1. sua oratione multa promeruit, 238, 2. gaudia future vitæ proposuit præ>enbbu>, 582, 1.
Cæcitas a nativitate ægrc curatur, secus accidentaria, 457 î.
Cæci cur dicantur vincli, seu clausi, 102, 2.
Cæcus natus el a Christo curatus, quomodo vocatus sit, 457*2. cur ei escitas immissa, 458. e>t illuminatus per sputum, 459, 2. cur ad fontem Sdoe missus sil, 460, 2. in eo ablutus vidit, 46! ejus fides et ubcdienlia, 462, 2. unde sciverit nomea Christi esse Jesum, 462, 2. curad Pharisæossit adducto, *ibid*, ejus parentas etiam examinantur,463, I.quam caule ipse respondeat Pharisæis, 2. ejus cunstantn in tuendo suo curatore, 464,1. ejicitur domo cl synagogaa Pharisæis, 463, 2. sed benigne suscipitur a Christo, et iu mente illuminatur, 465, 1 ; 458, 2; 465. 1. ejus vita et mors, 665, 2.
Cœlcstif gloria est epulum beatorum, 644 J 2.
Culum stellarum quantum distet a terra, 174, 1 ; 226, 1. quomodo id aperiri dicatur,263, 2; 324,1,2. cælum fuit per Christi mortem reseratum, 622,2. id pro patria fideles habeant, 105, 1. iu co est unio et concordia, 157, 2. per labores el humilitatam comparandum est, 262, 2. in id latro bonus non est admissus, sed in sinum Abrahæ, 271,1. cælum terræ Christus in cruce pendeas, reconciliavit, 513, 2.
Cæremoniæ ecclesiastics in administration* Sacramento-rum stabiliuntur, 362, 1. non sunt res otio-æ, 633, 2.
Cæremonialia procepta cur vocentur justificationes, 8, 2.
Cainan an sit Christi genealogiæ inserendus nec ne; inserendum censet Jam auctor, etsi alias uegarit» 98, 2 et seqq.
Caipbis quod habeat etymon, 499, 1. ejus impium de Christo necando judicium, quo deum mori expediret, ne lota gens pereat, 2 et seqq. an in eo fuerit Propheta, 500, 1. non erravit in eo cunlra fidem, sed contra Justitiam el pietatem, *ibid*. 2. ejus domum Judas non videtur ingressus, 608, 1. fuit pontifex toto triennio gubernaliouls Pilati, *ibid*.
Caius Cæsar quo die natus sit9 et imperii hæres ab Augusto institutus, ct obierit, 55, 2 et seqq.
Calccameuta quid mystice denotent in parabola prodici , !.
Calix laicis dari non debet, 404, 1. nec iis præcvplus est, 1.
Calviniste falsum Deum adorant, quo sensu, 361, 1. dicunt Eucharistiam esse panem mysticum, nou verum corpus Christi, 401, 1 cl seqq.; 411, 1 ct seqq.
Calvinus Deiparam ait incredulam fuisse ad verba angeli.

- 21, t. et Mltam Joinnls in utero fnfaté naturalem. 29,1. negat Cliristum ex oculis dñripulormn evanuisse, 279,1. est in S. Philippum Injurius, Iit, 2. biplrino adhrilt vim judifirandi, et simul ejus necessitatem, 339, 1. Christi exdhtioncm per cruccili interpretatiir ejus J Etairgriii prædîchtwnem, 344, 2. adhmt homini liberum arbitrium, 415, 2. — *Vide* Arbitrium, errat, docens aquam pericardio contineri, runico contineatur humor t biliuuB, 621, I. negat Christum ad Apostolos jaunis chuM.< ingressum esse, 630, 1. ct potestatem absolvendi a percalli datam Apostoli*, 6 Li. 2. P. Cmiillus Constantius Societ. Jesu 1res horas jn igne ni insit immotus, ad eum ob tnfidelibu; in Japonia dam-natus, I Cina civitas*Galilei» duplex erat, uni in superiore, altera in inferiore, 32', 2. tana quantum a Capii irnao dista* , rei, 368,1 cl seqq. Guide læ cere» sccens» in die Purificationis quid innuant, 7'r, 1, 2. dantur fidelibus morienlibus in manus, cur, 175,2. Cines Lazari ulcera lingentes , sponte veniebant quasi ad spirans cadaver, 221,1. Cánones Evangelio S. Joannis lucem afferente®, 269, 1 el *”Ib Cantii uni *Magnificat* exponitur, 32, 2 cl seqq. respondet id caotico Anna*, ni.itrisSamuelh, 34,2. canticum Za* diaria» exponitur, 45,1 el seqq. canticum Simtonis exponitur, 73,2 et seqq. cur id quotidie sub vesperam l. t teli i c l.nat, 7 í. I. taphirnaîlæ putabant Christum agentem do Eucharistia danto vitam, loqui do pano corporali ct carne cruda, 395, 11 39*, 2 el seqq.; U 2, 2; 410, 1 ct seqq. Capilli <unt excrementa natur», simul ornamenta: ergo cum iis resurgemus, 258, 1. capillos suos Magdalena dedicat pœiitentîæ et Christo, 123, 2; 505, 1. Caprificus alia est arbor a sycomoro, 247, 1. Cxrloniuiini, Australi» et Suevi» regi*, monachi Cvsina-tis, humilitas, 203, 2. tai n.dc; porcorum more viventes in gehennam descendent, : I 2. Ciniis human» vilitas, 307, 2. carnis edendæ usus non erat ante diluvium, 64’, 2. caro accipitur in Scriptura subinde pro ft mina, 306, 1. ct pro carnali sensu, 412,1. cl pro toto homine, 306, 2. caro Christi *acraiiicn(alîter in Eucharistia manducatur, 402, 1 ; »10, 1. cl quidem eadem quæ in cruce oblata est, 402,2 ct seqq. ejus umili ul crudum aLhurribaut Capharnailæ, 395, 1 ; 397,° et seqq. curo non prodes/ *quidquam*, quid sit» 411.1 . t it 11. S. Carolu« Burromæus vitam suam pro ovibus tempore peUis exposuit, 473,2. ejus humilitas, 529, 1, 2, cum femina diam consanguinea non egit, nisi adessent testes, 145, 2; 029, t. Carpere videns aliena, prius judicet sua, 334, 1. Cuti Deo -i-imilaulur, 652, I, 2. Castigatio nonnullorum caderis esse debet exemplo, 186, 1 ct seqq. Casui fortuitos Deus permittit ad emendationem aliorum, Mkt 2. S. Catharina S nentis spineam coronam elegii præ gem-inea, 111, 1 el seqq.; 225 2. sola Eucharistia diu vixit, 195, 2. ob levem in oratione distractionem a Christo fuit reprehensa, 559, t. L. Catilina conjurationem sanxit haustu sanguinis, i !3 I. Cautio idem est quod syngrapha obligatoria, qua creditori cavetur de damno, 216, 1. C dron est vox Hebraea, non Græca, dicta ab obscuritate, >. 1. C ulenarius numerus quid mystice innuat, 643, 2. Centrum amori» est Deus, 536, 2. Ceuturio, cujus servus infirmabatur tapbornat, alius fuit a regulo, 368, 1. ex hujus filio n Christo sanato tlhHfn illo in cum fldôm concepit, 369,1. an petierit ut Chris* tus in dumum suam veniret, 118, 1. *Cephas* idem csl quod petra, 321, I. Ceratimi! idem est cum siltqdb Græcà, 208, 1. Chaos quid sit, el quale inter infernum el cados sit inter-j. Him, 226, I. Charitas est amicitia inter Deum et homine’, 686. 2. hoi unit Deo, el per earn cum ipso unum miiuus, 600, 1. est Pastori et Prelato summo necessaria, 473, 1. chan-tas etiam ad inimicos se extendit, 567, 2. cliarilas B. Vir-ginis nrlenlissima fuit, ideoque mvruil matornititem de congruo, 20, 1 ; 21, Christi mi dant infantibus nomina patrum vel cognatorum illu4rium, I i I. Deo serviunt amore filiali, 47, 2. qua-liter vivere debeant, 18, I. quomodo allectum erga pa-rentes ct animam propriam relinquere debeant, 200, 1. vitto '.mclitale infidelibus sint exemplo, 202, 2. eoiurn vita debel esse exspectatio Christi, 176, 2. Sunt hic velut peregrini, 308, 2. adorant Deum in spiritu et verilato, 361, ict^eqq. «piare se invicem diligere debeant, 535,2 el seq. maicillo sint animo in patiendi’ adversis, 582, 2. quam sancti esse debeant, 599, 1. quam interse uniti, 600, 1, 2. Christiani primi omnia sua vendebant, el pretium redactum ad Apostolorum pedes ponebant, 172, 2 et seqil. quia bona habebant in communi, 50G, L vitæ suæ prodigi, veram et æternam exspectabant in cœlis, 176,1. (juare a Gentilibus persecutione premerentur, 574 , 1 et seqq. in sepeliendis mortuis effTusas faciebant impensas, 622,2. Christiani Romani primi in assidua vivebant persecutione, 201, 2. — *Vide* Credentes, Fi-eteles* Christianismus est opus arduum, et magna Dei gratia ad eum opus est, 201 , 2. est professio sanctitatis Christi, 40, 1. el imitatio divinæ naturæ, 48, 1. Cbri.'tus idem est quod Messias, id est unctus, 64, 2; 820, 2. *Christi Jesu incarnatio, conceptio, nativitas, infantia.* Christus est incarnatus XXV Martii, eo die ct crucifixus est, cl mundus creatus, 14, 2. ejus genealogiae concilia-tio , 04,2 et *eqq. a patria dictus est Nazarenus, 15, 1 ; 543, 1. veram c B. Virgine carnem assumpsit, 20, 1. quin conceptus ex Spiritu Sancto, non habuit peccatum originale, 22, 2. cur cx eo sil conceptus, et dc virgine natus, *ibid*, cl seqq. quo temporis puncto sit conceptus, 26, 1. incarnatus statini voluit inchoare officium Salva-toris, 27, 2. Ipso naius potentes omnes de sede depOMiif, 41,2. tunc venit in mundum cum res Israelis essent deploratae, 42, 1. duplici titulo fuit filius David, ct regni ejus haeres, 9G, L descendit tam a pontificibus quam a regibus, 97, 2. ejus Hemina fuit illustre, 99,2. id dedu-citur usque ad Deum, *ibid*, ejus incarnatio fuit patribus a Deo promissa, 42, 1 ; 46, 2. ob 1res causas fuit incar-natus, 17, I. natus csl cum bellis omnibus *opilis pix tuto orbe esset, 5 4, 1. quo anno Augusti sil natus, 54, 2 et seqq.; 94, 1. descriptus et census Ikthleheini osten-débat se esso Messiam ex tribu Juda el stirpe David ortum, 56, 1. cur census sit post circuinciiftmcm, 2. natus est post solstitium hicine XXV Dccemb., cum crêscere dies incipiunt, 57, 1 ; 63, 1. et quæ circaeum diein fiunt, ei adaptuillur, *ibid*. mox ul natus, r»b angelis in brachia matris deponitur, vel aponte sua in cn venit, 53, I. quare natus vagiit ct lacrymalus e>l, 58, 2 Incry-mas ha’ ac seipsum Deo pro nobis in holocaiistum ob-tulit, *ibid*, quod fieri voluit homo, vari» dantur caus», RO, I. 2 ipse Sancto! permovit nt se incarnatum ju-giler contemplarentur, 59, 2. cur fasciis sit involutus, Cauta tropologica, 60, t. natus est in spelunca,*ibid*. pu-nilur in præst pio, varias eb causas, 60, 2. ejus concio e presepio, 61, 2. quomodo se abscondens, a Deo sit mani-

INDEX RERUM ET VERWRHI.

fcftattis, et, 2. cor natos rii po«t mediam noctem, GJ, 1
rum inviterufft pastores, 61,1, 2 cur sit circumcisu*,
G8,1 vi srqq. natus matris matricem non operuit, ideo
non obligabatur ut et lego Domino sisteretur. 70, 2.
ejn* vita fuit prodigio^, 75, 1,2. recens natus tribu* tri-
pliciter apparet, 80, 2. interna sapientia ab origine stia
plenus fuit, 81, 1. ct ipsant etiam exterius prodebd cnm
scinte, nihil n4enden< puerile, sed omnem môdcxtfam
el prudentiam,IM¿L a Deo Patre in omnibn* v tibu* di-
rigebatur, 81,2. quote .it iti* anno templum nd enl, *ibid.*
quomodo se clam parentibus subduxerit, templum re-
petiturus, *ibid*, unde toto orbe triduo nbiim acceperit,
82, 2. interrogavit doctore* dc Messi® adventu, cl
quorsum, *ibid*, cur cos ipse interrogaret, 82, . omnes
in stuporem rapiebat, 63. an parente* <lc ipso solli-
citos reprehenderit, S3,2. ejus erga eo* nb dientia, 64,2.
erat turnen exemptu.* nb omni obedientia, *ibid*, exercuit
rum Josepho nd tempus artem fabrilem, 65, 2. quæ
in adulescentia el juventute egerit incognita sunt, ipse
inierim privatus et incognitus vixit, *ibid*, an sapientia el
gratia profecerit, 86, 2. erat a primo instanti conceptio-
nis plenus ulraque, *ibid*, quo senni in ntraquft profece-
rit, *ibid*, et Seqq. ejus gratiæ cl nostro* quadruplex dis-
crimen, 67, 2 Ct :-cqq.

*Ejus predicado, gesta, miracula, dicta, doctrina,
itinerata ct disputationes cum Phtrfatif.*

Christus quo anno coeperit do»toris officium exercere,
89, 1; 9!, 1; 94, 1. n Spiritu Sancto impulsus rediit in
Galitæam, 101, 2 et seqq. se Messiam esse probavit, |
103, 2; 106, 1. loquebitur lIngut angelica, nul potius
divina, 101, 1. cur se compirei Eli®, 106, L quomodo
manus Nazarenorum evaserit, 106, 2 ct seqq. cur
orarii ante electionem Apostolorum, 112, 2 cl seqq.
mortuos suscitât imperando, quasi dominus mortis,
119, 1. cur ad convivium Simonis Leprôsi iverit,
122, 1. incedebat nudis superne pedibu*, 123, i. quam
comiter Simonem Leprosum compcllirit, 125, 1, 2
cl seqq. quos eanabat, perfecto sanabat, 129, 2. adora-
tur a dæmoniaco, cur, 131, 1. cur permiserit d.tmones
ingredi in porcos, 135, 2. ejus gesta et prædientio in
Judxa, PiO, 2. compescit discipulos vindictam spiran-
tes, 141, 2. cur LXXII discipulos elegerit, et \po*lo-
los apud se retinuerit, 145, 1. mulierem incurs dim
per XVIII anuos manti imposila sanitati restituii,
189, 1. peccatorum colloquia cl mensas captabit, 203. I.
cur leprosos ad sacerdotes miserii, 233, 2. prælicit
Apostolos suam præ*enti;fiii desideraturos in nflliclíoni-
bu< et persecutionibus 235, 2 Clscqq. nullns locito, nul-
lum iter, nullum temporis momentum cl fuit o lio miiu,
216, t. Zackæo »e videndum el fruendum exhibuit,
218, 1. ejus aspectus c*I operosus et efficax, *ibid*. cur
cum solis Judæi* ageret, 218, 2. quid Zackæo i jusque
domesticis proponeret, *ibid*, cur videns Jerusalem lievi rit
super illam, 2 . I. vehemens ejus tunc pathos, 2.
diem dabat prædicationi, nodein orationi, 259,2 ;
261, 2. pro Petro orans duo c¡ privilegia impetravit,
205, 1. quomodo non sil ngnitus a discipulis euntibus in
Emmaus, 275, 2. et qua <le causa alia in forma iis
appareat, 276, 1. quomodo so torum sermoni Instiiucl, 2.
eorum ruditatem el tarditatem credendi castigat, 277, 2.
quomodo fluxerit *o longius ire, 278, 1. consecravît
Eucharistiam apud cos, 2. ex oculis eorum evanuit
subito, 279, I el seqq. quomodo habuerit corpus sublita
simul el palpabile, 280, 2. cur ostendet it manus cl pedes
suos perforatos, 281, I, 2. cur cibum petierit, 282, 1.
vere manducavit, non tamen fuit cibo nutritus, 2. cur
Apostoli* dedent reliquias cibi, 282,2. an bis iis diserti
esse jam perfecta quæ de ipso prædixerant Prophet®,
ibid, cur illis sensum aperuerit nd intelligcmImn
Scripturas, 233, 1. promittit suis SpiritumSanclum,2.

a ccudens in talum , Hi benedicit, 28\ 2 M «eqq. rjos
baptismus et ge»tó post taptúroom, 317, L baptin-
tu< c4 non ut a peccato ablueretur, 318, 1. quomodo
discipulos ad sui sequelam invitant, 319, 2. rr'ia ejns
in discipulis it;*trurndh, 320. 1. novit N l- i h »n
nipote cordis impedor, 321,1,2. cur ierit xI nnptiw* in
Cana, 826. 2 › t seqq. an matrem ibi reprehenderit, emi
attaquons, 329,1. ejus tamen voluntati morem gessit, 2»
aquam mutat in vinum , 330, 2. quomodo m co <e
ge**cril, 332, I. an id primum ejus fuerit miraculum,
ibid, cur aqnnm in vinum converterit. 132. 1. ve. »l
cum mitre et ivi» Capharosum : cur m Nizircth præ-
dicallOnto «edcm orni corntitnerit, 333, 1. bis Capi .»-
muni de erudii, *ib I* tradente' e t- mjlñ rjicit, 333, 2.
cur Judsfs nmi se fiderei. et«i hab*nhbus ipsum pro
Messia, 3^6, 1. rordii intima Judrorum nownt, *ibid*.
qiihl Nicodnno proposuerit, 312, 2. cur imi lh.ro^oly-
niti io rii. lñam Ju !r m, 3^f, Î. cur per dferipatos
bvpliarct, 347, 1. remisit p« cesta tam per baptismum,
quam sua voce, 2. endem formi tx»plitavil, qua
nos, *ibid*, mitrem cl D. Petrum biplitavil, *ibid*.
prudenter oh odium Phirî«æorum c Judæi itenim in
(hiii rini messiti 854, 1 et uqq.; 369,2. per discipu-
lo* biplizab.it, et ip<e prediraitioni in*tibil, 3"í, t. ejus
defatigatio ex discursu , 355, 1 cl <eqq. quomodo Sum-
ritinam converterit, 355. 2 el seqq. qtiam commolam
cmn ci agendi occ&stonein captant, *ibid*, car tim
virum suum vocare juMoril, 359, 2, entiese eam corn-
pit, 360, 1. cnr reguli in CipInrnio fldem arguerit,
368, 2, ejus filium cnr.it nb^ens, *ibid*, et <cqq. miracula
duo in Cam fecit, 369. 2. ubi <jn* gesta primi anni præ-
dicationis finiantur. 371, 2. cur roget paralyticum nn
velit «anni fieri, 371, 1, 2. rur in miriculis suis semper
quiddam addat ex quo eurum varitas cl magnitudo
perspicialur, *ibid*, cur paralytico Mnalo declinant de
turba, 376, 1. cur ejns mincubt essent eximia et di-
versa ab aliorum, 35», 2. «n navi appulerit C r.ert h
vel Ciph.irmum, 391, 1 et hæc fuit ibi in muuv nto ,
ibid, ambuli! sopra mare, 391, 2. doc» I <e ev*e Moyle
mijorein,391, 2. prim i haltera, dei i liffiriltora rudibus
proponebat, 402, 1. in sjuagega Cipbaruaensi egilde
Sacramento Eucharistico, 410, 1. ex a*censu suo in
cælos futuro suam proba! divinitatem, •. cur qurrat ex
ApuMolis, num el ipsi cum vdlent deserere, 413, 1.
obib.it olñni.i loca Gililr r, 417, 1. cur tertio anno
pn*dicalioiH\ Hierusolymnm, Occ in Paschale, c.ee In
Pentecoste adierit, *ibid*, cur ei fraires dixerint ut fu
Judæam Itensird, 2 et seqq. cur elinente Jerusalem
iverit, 418. I, 2. varii populi de eo opinio, 419, 2. an
Initio testi venerit Jevus ikm, seti lalucnt, ct templum
non adierit nisi die quarto festi, *ibid*, cl seq p con-
Vilium aPlui isæis illatum patienter dissimulavit, 421,2;
452, 2. Ipsius in respondendo iis migninimilis, 125.2.
comprehensores suos majestate vultus sut tenuit, 128,
1, 2. «jmin rfficax ejus fuerit s nno, *ibid*, hortum in
nnmlc Oliveti quasi nocturnum hospitium et criterium
el»gil sibi semestri ante mortem, 132, L cur «ligitu
scriberet in terra, 432, 2. cl quid, 433, 1. a lullcram
absolvit et mom t emend itionis, 434, 2 et Seqq. ejus beni-
gnitas erga peccantes, *ibid*, cur apud Pliarissos loqueretur
obscure, 437, i; 441, I. rorum contumeliis nihil» facit
437, 2. provocat eos m testes sutu inuoceniæ, 451, 1.
vocatur nb iis Simant mu*. »52, 1. et dæmoniacus, 2 el
seqq. reddidit sciiis invisibili m, 453, 1; 456, 2; 481,2. cur
sputo adhibito c.ccum natum curarti, 459, 2. patrato
miraculo inde se subduxit. 4G2, 2. eum etiam iu
mente illuminavit ultro quæ*itum, 165, 1, 2. qu unodo
animam posuerit ut iterum sumeret eam, 175, 2
cl seqq. qui I dixerit Pharlslxls petentibus ab ip* › ut
dire diceret, num ipse esset Messias, j78, 1, 2;
Í79, 2. lapidibus ab cis impetitur, 150, 1 ; 479, 2. cur

iverit in Bethataram, 481, 2; 485.2. diligebat Martham
11 Martin), iS5, 1. serio cogitabat de Laxaro sanando, i
485, 2; 486, 2 et seqq. cur iterum in Judæam «c redire i
velle dixerit, 485, 2. mortem Laxari suis significavit,
486 2. quoto die id eum fUfcitandum abierit, i88, 1.
ejus fremitus et turbatio sui ipsius in ejus suscitatione,
<92, 1. cur ticrymatns ml, 493, 2. 1er lacrymatus legitur, l
494, L cur lapidem a sepulcro Lazari amoveri jusserit, l
494, 2. ejus desiderium Laxari suscitandi Deus audiit, i
495, 2. eum snsdtat clamans magna voce, *ibid*, etseq.
declinavit periculum vitæ. quia nondum venerat hora
ejus, 500, 2. cur instante morte prius venerit Bc-
thanium, 503, 1. cur Judam furem elegerit, 50?, 1.
venit e Bethania Jerusalem, 507, 2. quomodo Pha-
risæis **signified** se brevi moriturum, 614, 2. abscondit
se ab t is, 515, 1. cur laseri! pedes discipulorum, 521,2;
523, 1, 2; 527, 1. el cur primo Petri, 524, 1. turbatus
est spiritu ob proditionem Judæ, 529, 2 et seqq. illo
ad eam perficiendam egresso dicit se clarificatum, 533, 2.
sub ultimum dicit vale, 534, 2. dicit eos non posse
venire quo ipse vadit, 535, 1. prædicit Petro Irinam
negationem, 557, 2. «olatur et corroborat suos turbatos,
538, 1, 2. dicit so abiturum in cœlos, 510, 1 el seqq.
promittit so eos non relicturum orplianos, 548, 2.
resurrectionem suam iis addicit, *ibid.*; 552, 2; 581,
1, 2 et «cqq. abiens e mundo, multa iis revelavit,
566, 2. cju< in illos amor, 507, 1, 2. cos contra instantem
persecutionem præmunit, 508, 2; 581, 2. promittit
ip'is Spiritum Sanctum, 576, 1,2. et brevi tempore ab
iis h abfore, 580, 1. et si quid in nomine suo peterent,
cos a Paire impetraturos, 584, 2 et seqq. 586, 2.
apparet Magdalenæ specie hortulani, 626, 1 cl seqq.
cur ab (O tunc tangi nolit, 623, 1 cl seqq. suis pa-
cem apprecatur, et quidem iterato, 631, 1. apparet
discipulis Thoma præsentem, idque summa dignatione
hujus, 636, 2. apparet suis ad mare Tiberiadis, 640, 1.
el quomodo, 641, 1. parat discipulis in littore pran-
dium, 643, 1. manducavit cum iis, et cur, 614, 2;
2. cur Petrum ter de amore interroget, *ibid*. 616, 2
et seqq. dicit ei ut se praeceuntem sequatur, 649, 1.

Ejus passio, mors, vulnera.

Passionem Christus inchoavit a circumcissione, 68, 1. in
cruce ostendit excessum omnium virtutum, 140, 1.
mortem non exhorruit, sed generose ad illam propera-
vit, 2; 191, 2 el seqq.; 252, 2; 605, 1. eam vocat
b.ipthmum, 183, 1. quomodo salutem nostram operari
expellent, *ibid*, mortem vocat consummationem, 191, 2.
agoniam cl horrorem vicit orando intensius et extensius,
265, 1. vere sanguinem in ea sudavit, et unde hoc
fictum, *ibid*.. 2. a latrone malo passus est impro-
perium m cruce, 268, 1. quomodo in manus Patris
animam tradat, 271, 2 et seqq. cl mox exspiravit,
272, 2. prænovit diu ante proditionem Judæ, 412, 2;
411, 2. eum Lmeu nominare noluit, *ibid*, nonnisi cerio
tempore cl die mori voluit, 424, 1, 2; 430, 2. ipsius
otedicnha in morte Oppetenda, t5, 2; 475, 2 cl seqq.
pot< rat non pali el mori, 476, 1. expediebat cum mori
pro mundi ulule, 499, 2 cl seqq. per mortem crat
cUriOi indus, 508,2; 510.2. naturalem ejus horrorem ha-
buit,51o,1,2. curcam voluerit accelerari, 512,1; 532, 2.
ea erat a proditione Judæ inchoanda, 528, t. prxdicit
suam mortem et Judæ proditionem, 2; 529, 2. quomodo
dixerit ei, Quod *facis, fac citius*, 532, 1, 2. an poterat
jnaodatutn moriendi a Patre acceptum non implere,
554, 2. an in vta venus hortum liabuerit partem ser-
monis ad Aposlnlo» habiti, 554, 2 el seqq. mortuus est
pro initnics suis, 565, 2. ijus ad passionem abeuntis
cygncv oratio, 590, 2 et seqq. quam gloriam ante eum
a Patre petat, *ibid*. et seqq. passus est pro omnibus,
596, 1. per torrentem Cedron ductus fuit, au iu eum-

dem præcipitatu% 605, 2. ultro Judæis obviam proces-
sit, 606, 2. prosternit eos fn ternam, 607,1. cur Apostolos
ab iis tingi noluerit, *ibid*. cur ligari voluerit, 007, 1.
cur percussus alteram maxillam non dederit, 008, 2.
cur dixerit Pilato >e natum ad veritatem testandam,
609, 2. matrem Joanni commendat, el hunc illi, Gl0, 2.
ejus silis, 618, 2. ci mortuo latus apertum, et ca
apertione nobis mullum meruit, 620,2. cur servant
post mortem vulnerum suorum cicatrices, 631, 1 et
seqq. idque non sino miraculo, *ibid*.

*Ejus dignitas, virtutes, officia, gloriá, divinitas,
judiciaria potestas, et alia.*

Christus magnus est, qua homo et qua Deus, 20, 2.
regnum ejus est Ecclesia, *ibid*, fuit sanctus sancUUto
perfecta et connaturali, 24, 2; 39, 1. est henciPctus
præ omnibus creaturis, 31, 1. dux sunt in co natnnc,
divina et humani, at una persona, 2. fuit salvator
B. Virginis peculiariter, quo sensu, 35, 2. est brach'um
Dei, 40, 2; 515, 2. qui pcr eum peculiariter afUidis
populi sui rebus succurrit, 42, 1. est cornu salutis,
46, 1, 2. ejus nomen proprium est Oriens, 48. 2 etseq.
est germen cœlesle et terrestre, *ibid*, proprietates solis et
germinis ci optime attribuuntur, *ibid*, est nrbor vitæ,
49, 2. item sol et lux mundi,50, l, 74, 2; 303, 2 etseq.
883, 2; 435, 2; 515, 1; 517 2. fuit civis Romanus,
56, 2. descriptus ostendebat se venisse ut nos a servi-
tute diaboli liberaret, *ibid*, illius erga genus humanum
amor, 58, 2; 62, 1; 536, 1; 565, 1 cl seqq. hic debet
nobis esse stimulus ad nos invicem amandos, 536, l et
seqq. ipso se depressit, ut nos eveheret ad cœlum,
59, 2. est amor et stupor angelorum , 61, 1. 1res habet
nativitates, 62, 2. consolatur desolatos et derelictos,
64,1; 72, 1. est pax nostra, 65, 2. ubique humilitatem
cum majestate copulavit, 66, 2. propositus est omnibus
in salutemf 74, 2. fuit Israelis gloria, 75, 1 et seqq.
est positus in Ecclesia ceu lapis fundamentalis, cui
omnes credentes inædificanlur, 2. quomodo positus
in ruinam et in resurrectionem, *ibid*, et in signum
cui contradicetur, 76, 1. comparatur serpenti a Moyse in
deserto erecto, 77, 1. redemptor est Israelis, 80, 2. quæ
ignorantia cxpenmentalís in eo possit concedi, 82,1,2.
illius actiones erant duplices, nliæ puri hominis, aliæ
Dei hominis, in prioribus erat parentibus subditus, in
posterioribus soli Patri codesti, 83, 2 et seqq. cum voluit
Tiberius inter deos referre, 89, 2. qua ratione el
quando uncus sil, 102, 2. omnia collapsa reparavit,
150, 1. Martbæ hospitalitatem rependit, ei apparens
morienli, 154, 1. ejus frugalitas, 155, 1 cl seqq. b ibe-
bat potestatem judicariam, sed ea non est usus nisi
tempore et loco, 168, 2. quomodo servos suos in cœlo
honoret, 177, 2 cl seqq. peccatores benigne habet ad
se vementes, 203, 1;250, 2. est pastor bonus ovem
errantem reducens, cl gaudet titulo pastoris, 63, 2;
203, 2; 472, l, 2 cl seqq. ejus vita esi idea veri pas-
toris, 649, 1. gaudet de peccatoris conversione, 204, 1;
210, 2 cl seqq. denotatur pcr vitulum i&ginatum,
211 , 2. quomodo in Lazaro adumbretur, 22G, 2,
pro maleficio beneficium rependit, 232, 2. veniet
ad judicium instar fulguris, 236 t. nullum ejus iter
fuit otiosum, 246, 1. habitat in templis per Ven. Eu.
charisliam , 250, 1. missus est In mundum ut peccatores
salvos faceret, 2. ejus regnum inchoandum post crucem,
251, 1. est rex nobilis, *ibid.*; 253, 1. cur Apostolos
vocet fratres, 2G3, 2; 629, 2. ipsius summa liberalità^,
271, 2. interest boms colloquiis, 275, 2. ila loquitur
exterius, ut interius corda moveat, 279, 2. symbolice
per piscem ossuin denotatur, 282, 1. apud Joanuetn
nunc inducitur loquens ul homo, nunc nt Deus, 289t
quomodo dicat se uibil dicere aut facere ex scippo,

per Patrem, *ibid.* cx miracoli* a factis probit so esse Deum cl Mesriam, 289, 1; 842, 2; 879, 1; 620, 2. qua Deus, est lux formali» increata, qua homo, etiam lux causili», 301, 2 ct «eqq. 435, 2. fuit lux post carnem anumplam, quin et ante earn a mundi exordio, 801, 2. est lux vera, 80, 1 cl seqq. docuit nos cad s-tia sectari, 308, 2. Moyri opponitur el anteponitur, 312,1,2. quomodo dicatur esse in sinu Patris, 313,1, 2. aperuit nobis arcana Patris, 314, 1. est agnus, 317, 2; 319, 1. ejus proprium est, habere omnes gratias Spiritus Sancii, 309, 2 el seq.; 818,2. qui cum Nathanael cognoverit esse Dei Filium, 323, 2. est Dei Filius, cl rex Isiacy, 324, 1. non fuit sub fato, 329, 2. selus ejus pro honore Dei, 333,2. corpus suum vocat ternplur.i, 334,1 .est dominili hujus, uti ct templi materialis, 334, 2. in co pcr communicationem idiomatum dici potest Deus natus, passus ct mortuus, 343, 1. sic dici potest esse in cœlo per divinitatem, 2. est sponsus Ecclesie, 349, 1. quomodo crescere ipsum oportuerit, Joanncm minui, 350, 1 ct seqq. ejus dignitas, 2, habuit spiritum cl gratiam sine mensura, 351, 2. non tamen infinitam, *ibid.* qua in re major Jacobo fuerit, 358, 1. raro seorsum cum muliere loquebatur, 363, 2. erat dominus sabbati, 375, 1, 2; 377, 1. idem operatur quod Dens Pater, 377, 1, 2. ab co accipit divinam essentiam, potentiam, scientiam, 377, 2. a Patre procedit ut Verbum, *ibid.*; 379, 1. est judex vivorum ct mortuorum, 379, 2. quia sc humiliavit, accepit n Deo potestatem judiciariam, 381, 1. crat avidus salutis Judæorum, 387,1. a Moyse passim fuit praefiguratus, 388, 1, 2. quomodo sil a Patre signatus, 393, 1. ipse dat panem <lo • cœlo verum, 394,2. ab initio conceptionis noral omnia futura, 412, 2. habebant verba ejus vitam æternam, 413, 2. est naturalis Filius Dei vivi, *ibid.* intrepidus in mediis periculis ogit, 420, 1. csl fons aquæ viva», 627, 1, 2. cur Spiritum miserit post mortem suam cl ascensum in cados, 427, 1 et seqq. estspeculum morum cl sanctitatis, 436, 2. quo sensu non judicet quamquam, 437, 1, 2. cur npud gazophylaciuin Judæorum avaritiam coarguit, 440, 1. eral de cœlo, cl cœlestis, 411, 1. quomodo sil principium, 442, 2. orat impeccabilis, 451, 1. est custos generis humani, 452, 2. quot vixerit annis, 655, 2. fuit ab sterno qua Deus, *ibid.* ejus benignitas erga miseros, 457,1. perSiloen roprcvsentatur, 660, 2. ejus lenitas, (*bid.* crat missus vel Siloach, 461, 1. quomodo dicat se ostium ovilis, 468, 1; 471, 1 et seqq. cognoscit oves suas, cl ipsæ illum, 474, 2. et vitam æternam dat iis, 478, 2. ejus divinitas probatur, 11, 1; 343, 1; 379, 1; 386, 2; 420, 2; 679, 2; 491, 1; 495, 1; 511, 1, 2; 516, 1, 2; 534, 1; 544, 1; 593, 1, 2. qui hærelici eam negent, 295, 1. quomodo a Patro sanctificetur, 680, 2 cl seqq. ipso est resurrectio el vitii, 690, 1. 2. quomodo in se assumeret passiones, 493, 1. Romanorum regimen Hierosolymis non Ungebit, sed augebat, 498, 2. ejus obcdientia usque nd mortem, 503, 1. cur paupertatem sil professu*, 505,2 et scq. est xelut granum frumenti cadens in terram, 508, 2. suos facit tonantes et fulminantes, 511, 1. trahit o cruce omnes ad se, 512, 2. quomodo maneat m ælcnmm, 513, 2 el seqq. accepit a Patre mandatum dicendi el agendi omnia quæ dixit ct egit, 519, 1. quo die pucha celebrant, 5*21, 1. quomodo suos dilexeiil in finem, 522, 1. ipsa est finis legis, 2; csl solus perfectus magister, 527, 1; 531, 2. tenere erga suos allicitur, ibtd. est via, verilas el vita, 303, 2; 540, 2 el seqq.; 610, 1. qui ipsum videt, videt el Patrem, 513, 2 el seqq. ipso c*t in Patre cl Pater in ipso, tbii/.; 569, 1. cur voluerit suos imjora opera facere, quoin ipse fecit, 545, Sel seq.audit precesso invocantium, 546. 2. nos sumus m ipso, cl ipse in nobis, 549, 1 et seqq. diligit diligentes se, 519, 2. comparai

sc viti qua homo, 556. 1. et quare, 557, •. cur dicatur vitii vera, 557. -• cur a Gentilibus cl Jndæts «perneretur, 577,1 etseq. orat pro nobis in cœlo oratione proprie didi, 587, 1. quomodo Patrem clarificará, 591, 2. quantum cx sc esi, vult omnet calvos fleri, 592» 2. triplicem apud Patrem habet claritatem, 594, 2. oravit pro Apostolici mundanis diverso tempore, 596, 1,2; 600, t. ut homo triplicem habuit sanctitatem, 593, 2. oravit item pro fidelibus omnibus 529. 2. novit lecreU cordimi), 387, 1; 588, t; 636, 2. quomodo <e aliquando ab animabus sponte subducat, 626, 1. est pater, mater ct pastor fidelium, 645,2. Chronologia LXX interpretum esi probabilis, 98, 2. Cibum unde hsbneril Christus triduo amissionis suæ, 82. 2. unum cibi genus »tlubre est, 154,2cl scq. cibi communis ct Eucharistici discrimen, 408, 1, 2. cibus animæ ante omnia quærendus, 392,1, 2. quis sit cibus permanens m vitam sternam, operando nobis comparandus, *ibid.* ct seqq. 39 2. Cingulum cilicinum gestarunt Sancti, 174, 2. Circuli figura pingebant ¿Egyplii Deum, 602, 1. Circumcelliones seipsos necabant cœlestis vitæ «pe, 509, 1. Circumcisio etiam domi peragi poterat, 43, 2. ejus effectus, *ibid.* est ab Abraham inducta; etiam sabbilo peragi potest, 422, 1, 2. precise octavo dic peragitur, *ibid.* ejus lege Christus non obligabatur, 67, 2. ca crat instituta ad abolendum peccatum originale, *ibid.* in ea Christus summopere se humiliavit, 68,1. circumcisio spiritualis quæ sit, *ibid.* Circumciscus Christus fuit libere ct sponte, non ex obligatione, 67, 2. idque noveni de caucis, 08, 1. atque in spelunca in qua natus: magnum sensit in ea dolorem, *ibid.* Circumincessio in divinis personis qui sit, 514, 2. Cives cur civibus invideant, 106, 2. Civitate in sua singuli censi debebant in censu, 56, 1. quæ fuerit civitas in qua Magdalena dicitur fuisse peccatrix, 121, 2. Clades publica nos moveredebet ad pœnilenliam, 180, 1, 2. Clamor magnus Christi in Laxari suscitatione quid innuit, 495, 2. Clarificatio Christi facta est per mortem ct crucem, 533, 2 el seqq. idque a Deo Patre, 534, 1. Claritatem triplicem apud Patrem habet Christus, 594, 2. Classes sacerdotales a Davide sorte distribuias suut, 7, 1. Clavis scientis, quam abstulere Pharisæi» quæ sil, 165, 2. Cleophæ nominis etymon, 276- 2. Clcophas fuit unus e discipulis abeuntibus in Emmaus, 274, 2. fuit frater S. Josephi, el pater ct avus Apostolorum quatuor: fuit M irly r, 97, 1; 276, 2. Clerici devitent consortia feminarum, 363, 2. Coemeteriis (in) cur fideles sepeliantur» 134, 2. Cœna magna, quam quidam paravit, qus sit, 197, 1. cœnam triplicem cœnavit Christus, 522, 2. Cœlus dies vocabatur octava Scenopegiæ, 426, 1. Cogitationes aliæ descendunt in cor, aliæ ascendunt, 280, 1. quomodo eæ in Christo revelantur, 78, 2. Cognoscere Deum, est vita æterna, 592, 2 el seq. S. Coleta in virginitati» suæ custodem delegit S. Joanneui, 642, 2. Colloquia feminarum cavenda sunt, 363, 2. colloquiis bonis Interest Christus, malis Lucifer, 275, 2. Cuestio au fuerit suiliciens signum resurrectionis Christi, 2S1, 1; 1. Commentatores S. Lucæ qui, 3, 2. qui S. Joannis, 291, 1. Commiseratio Christi ob ploratum Marlhæ et Mariæ, 492, i et seq» Commodare et mutuare qui differant, 161, 1. Communicatio idiomatum naturæ divina?,cl bumanæ facia e»t in Christo, 306, 2.

Qvmminvcilnnrt a percató omni» quantum potest , per	Continenti@ cingulo lumbi sunt cingendi , id est liiMtrt@
rntfttaionem <e erpici,	multi? refrenandi,
405» 2.	174, 2.
Communio indigna offert mortem,	Contradictio Christo illata, vclut gladiB animam Dèi-
409, 1.	parto transfixit,
Compunctfonom (per) invenitur Dens amissus,	77,2.
83, 1.	Contrarium contrarii oppositum magis oluccìsit,
lire rum engit nd mbereihlnni,	505, 2.
210, 2.	Contritio perfecta de peccatis quomodo jussililcaltoioni
Conceptio Filii Dvi novo modo fleri debebat,	adducat, 128, 2. ea e4 oranti necessaria,
22, 2.	585, 2.
Concio ChriMi c presepio, 61, 2 ct seqq. conciones	Contumelia fit palam, detractio clam,
Chrisli cekbriorcs Joannes fusius enarrat,	165, 1.
289, 1.	Conversio peccatoris omnes lælificat, 204, 1 et seq.
Concinnator annientate vit@ sibi auctoritatem paret, 51, 2.	maxime Deum , <i>ibid</i> , est omnium bonum , <i>ibid</i> .
laudatm fondes ad Christum r»forat, 94» I. magni tit	ct seqq. quantam in eo mutationem inducat, 204, 1.
dtim placentia dicit ; vitia taxans, vituperatur, tot, i.	conversio mundi per Apostolos fuit effectus el decus
docens placentia carni causa est ut populus multa	resurrectionis Christi, 516, L conversione infidelium
scelera committat, its, 2. qui vero ex concione ptaosuin	glorificatur Deus, 596, 3. conversio animarum a Christo
quæril, damnationi se exponit, ibW. publicis cladibus	pendet,
utitur nd «alutam auditorum, 186, 1. sit potens in	44?, 2.
opere et in sermone, 277. I. ita loquatur exterius, ut	Conversus, ex zelo etiam nlios studet convertere* 364, 1.
cordi infiammvl, 279, 2. fideles conquirat Christo» non	Conviti ins aliis multa mala facit,
•ibi, 349, 2. prius ardent chântale et telo, quam aliis	242» 2.
predicci, 383, 2. studeat orationi,	Convivis olim pedes lambantur, 127, 1. et osculum da-
590, 1.	batur, <i>ibid</i> , et manus el caput unguento perfunde-
Concordia nos unit Deo,	bantur, <i>ibid</i> ..
COO, 1.	Convivium instruere amicis quatenus laudabile, quatenus
Con» tibirarum filii videbantur spurii, quia secundarii,	culpandum, 10», I. convivia vix sine culpa celebran-
L	(nr, 220, 2. præcepta in convivio servanda quoad loci
Concupiscenti@ per lepram adumbrantur, 2.12, 2. siepe	electionem,
impediunt Odei acceptionem, 946, t. ens domans ani*	<95, 2 ct seq,
ruam suam invenit, 509, L harum mortificatio est via	Coponius iniqui a Cyrino, preside Syris, in Judæam, con-
nequirend@ aret@ unionis cum Deo, 602, 2. compmis-	fiscavit tacuit He* Archelai*
ccntin carnali generatur homo,	00, 1.
306, 1.	Cor hominis solo Deo repleri potest, 543, 2. cordis
Cmfcv-arius quid agere debeat in perditione poenitentia	intima Christus perspiciebat, 336. 2. cor Christi fuit
Wlt	lincea perforatum, 620, 2 et seq. cor bonum ct opti-
120, 1.	mum quod sit,
Confecto peccatorum dhpdhit nd ardentem ebarifatem,	133, 1,
210, 2, ea necessaria peccatori, 209. 2. hæc rum in	S. Cornelius Papa pingitur cum cornu, a quo nomen
Divorum numerum transcribit, 211, 1, confessio hu-	accepit, 46, 1. Pontificatum non ambivit,
milis plus potest quain cætcræ virtutes, 244, 2. est a	180, 2.
Christo instituta,	Corn. Janscuius solide et exacte iu Joannem est commen-
6.11. !. 2.	tatus,
Confiteri defectus actuum suorum B. Virgo non potuit,	292, 2.
quin omnes erant purissimi et perfectissimi. 71, 2.	Cornu est symbolum roboris, potcnliæ, victoria?, glorió?,
fidem suam confiteri palam oportet,	regni, 46, 1. cornu salutis quod dicatur,
517, 1, 2.	<i>ibid</i> .
Conjectura? e sideribus quatenus hominibus lini necessa-	Corpus aliud non cedit, aliud sentitile, aliud palpatur, ct
» 0>	que.e sint illa corpora, 280, 2. corpus suum vocat
184, 1. 2.	Christus templum, cur, 334, 1, 2. id non est ubique,
Conjugium non reprehenditur, nisi quatenus animus per	343, 1. id post resurrectionem potestatem habebat
id a «lute revocatur,	vinim intucnliiun immutandi, idque diversimode,
198, 2.	275, 2. In Eucharistia continet sanguinem, proinde
ConJUbctio et unio communicantium cum Christo per	illud Mimons, sumit el hunc, 404, 1, 2. corpore Deus
Eucharistiim quomodo fiat, 407, t. conjunctiones cau-	caret, 362, 2. corpora gloriosi sunt subtilia simul» el
sales non semper causam nui finem intentum apud	palpabilia,
Joannem, led sæpe consequentiam cl eventum diln-	2S0, 1, 2 el seq.; 637, t.
textat significant,	290, 1; 466, 1. i
290, 1; 466, 1. i	Correptio Christi gratiosa erat,
Connubium Christi cum humana natura initum est in	?!?)?, 2.
Inanimitone ejus, 382, 2. item anima? cum Deo per	Corus quæ esset mensura,
gratiam et charilatcm,	216, 1.
<i>ibid</i> .	Crapula proprie quid sit,
Conopeum quid sit,	259, i.
417, 1.	Crastinum sibi nemo polliceri potest,
Conscientis bonæ quies, securitas cl gaudium ,	159, 2.
157, 2.	Creali a Deo mullum ei drbemus,
est fructus pœnitentlæ,	231, 1, 2.
129, 2.	Creaturis in omnibus quomodo Deus sil, 17, 2. creatur@
Consobrini Christi in primo gratin hier»' Jacobus Minor,	omnes Chrisli» moriente vclut obstupuerunt) 513, 1, 2.
S. Judas ctSim/hn, Eplic. Hiorosol., Joannes cl J.uubus	Credentes (non) condcfflinMi Mini, 345, 2 et seq. ririons
Major in secundo gradu,	in Ctlristum quo sensu hibcat vitam æternam» 352, t.
97, 1, 2.	et opera majora taciti quam ipso fecit, 545» 1, 2. ei non
Conrlàutta B. Virginis in adulando cruci Domini, 615, 2	credentes quatenus peccarent, 412 2. credentes Chris-
et seqq.	tus benigne suscipit, ncc ojecti foras, 396, 2. — Eide
Constantinus Magnus cur iu porticu SS. Apostolorum	Christiani, Fideles.
sepeliri voluerit,	Credere actu, datur u sola Dei gratia, 397, 1. credere qu@
119, 1.	non vidéntur, vero fides est, 638, 1 cl seqq. <i>credere l)co9</i>
Consuetudo peccandi est quasi paralysis,	<i>et in Deum</i> Hebiæis idem sunt, 336, 1. <i>credere Christo,</i>
371, 1.	<i>et in Christum</i> diversa sunt,
et quasi lapis molaris,	399, 2.
494, 2.	Crescere quomodo debuerit Christus, Joannes minui,
Consummata sunt omnia, quæ de Christo sunt prædicla,	350, 1.
G19, 1.	Crucifixus est Christus prima die azymorum, 613, 2.
Contemplatio quid sit, 158, 2. acquiritur per actlvæ vitæ	crucifixi ante solis occasum de cruce deponi debebant,
opera, 159, 1. ea est necessaria ad plenam sanctitatem	619, 2.
et perfectionem ,	Crura cur fr.ingercnlur crucifixis, G19, 2. ca Christo
155, 1.	fineta non fuere,
Contemplativi vita præfertur activa», 157, 2 cl scq. in	<i>ibid</i> .
cælo perficietur, 158, 1. ejus actus et effectus, 2; 159,1.	Crux supplicium est regnum affectantium, 609, t. crucis
ēju> typus esi Joanne* Apostoli»,	signum formatur in benedictione, 281, 1. crux Christi
1. contemplali-	
vis reveht Déta arcana sua, 566, 2 et seqq. ci arctis-	
«ime uuiunlur,	
600, 2.	

quasi vexillum est, <ub quo fidele* omnes nnlilini. 70, 2. **ri** per sycomorum denotatur, 247,2; 250, 1. fuit Adumbrata in teneo serpente, 314, 1« fuit vetut art Christi, e qua diabolum debellavit, 5(2,2. ea full summa exaltatio, 444, 2; 533, 2. ei mbtitit Deipara, 615, 1. ca multis vita probrosa, Gentibus stultitia, *39, I. sed post Christum glorio * facta est, 591, 2; 648, i. in crucibus gaudendum ChrMtano, 2 et seqq. Cuhitti* c«t «esquipes, 643, 1. Cultus Deipare toto orbe varius est ac multiplex, 37, 2. Cupiditas unde in homine nascatur, 194, 2. ejus remedium unde petendum, (*Lid.* est insatiabilis, 358, 1. Cure hujus vit® non sinunt hominem dc salute animte cogitaro , 259, t. Curare alios volens prius scipsum curet, 10i, I. Cygnus dicitur canere ante mortem, 73, 2. S. Cyprianus e baptismo magnam sui mutationem sensit, 130, 1. unicuique hominum statui congruam dabat instructionem, 179, 2. S. Cyrilb, filia Decii Imp., Christo virginitatem vovit, cl pro ea martyr occubuit, 276, t. S. Cyrillus Alexandri egregie in Joan, commentatus e»t, sed ejus libri quatuor interciderunt, quos supplevit Judocns Clictovæiis, 291, L CjriniB, Syri® preses, quis fuerit, 56, 2. Cyrus quamdiu regnarli in Perside, et quamdiu ut monardia, 331,2»

D.

D.emoniacus Evangélicas cur habitaret in sepulcris, 133, 2 cl seq. cur coram Christo prociderit, Mi. cur ad ejus pedes sederit jam liberatus, 136, 2. predicatorii suis fidem in Christum, *ibid*, el seq. Dæmonium habere Christum dicebant Pharisæi, 452, 2 el seq. unde id ipse neget, *ibid*, dæmonia septem e Magdalenena ejecta an vera fuerint, au lanium mystica, id est peccata, 132, 2. drinones sunt per Christum potentia ct tyrannide sua spoliati, 103. 2. maximo invadunt melancholicos, 134, t. eorum nulli non sunt iu inferno, 131, 2« quomodo c coemeteriis arceantur, *ibid*, cur vocentur Legio, *ibid*, eorum multitudo et malignitas, 134, 2elseq. illis gaudium est in infernum non relegari, *ibid*, etiam m terra agentes, igne gvhcnn® utuidur, 135, 1. cur ut in porcos ingredi permitterentur, rogarmi, 135, 2. eorum infirmitas, *ibid*, quomodo porcos in mare egerint, 136, 1. — Iïrfc Diabolus. Damnati au subinde juslos videant in gloria, 223, eorum opem petere non possunt, ncc nudent, 225, 1. in æternum ab comm consortio cl consolatione omni privati, sunt compacti in inferno velut in ferreo carcere, 226, 2. nullum netum virtutis Aipernalurali«, vel naturalis elicere postunt, at bonum aliquod naluralo velle, 227, 2. nunquam inferno liberabuntur, 513,2» Damnatur nomo ni\$î volens, 478, 2. *Dare* (*glorrain* Otó quid significet, 463, 1, 9. *date et dabitur* sunt wororvs> 116, 2. danda petentibus honesta et non nocentia, 115, t» David rex distribuit sacerdotes in clwes XXIV, 7,2. fugiens trans torrentem Cedron, fnil typus Christi, 606, I. Debiles quinam nd convivium vocandi, 19G, 2. Debitum nostrum erga Deum multiplex est, 231, I, 2 ct seqq. Dedicatio e*t quasi salus Ecclesiæ. 250, 1. Defuncti cur jam in templis sepeliantur, 118, 2 ct seq. Deliciarum spiritualium ct corporalium discrimen, 219, i. Deliquium animi an passa rii Deipara in tibi sui passione, 615, 2 cl SCqq. *Demonstrare* pro dare et exhibere sumitur aliquando, 378, 1, 2.

Denarius est numerus multltudin < et universitatis, 251,2. et symbolum decalogi, 644,1. Denarius nummus idem est quod regalis Hi«panten*. sive Julius Romanus, 125. 2; 152, 2. Descendero de cœlo quomodo Dens dicatur, 343, 1, 2. Descriptio orbis cur ab Augusto in licta, et quando, 54, I• quando prima descriptio facta sit, 55,2. tres faci® sunt nb Augusto , ^irf. Deserens Deum, sensim ab eo deseritur, 532, 1. Desideranti Christum ipse sc mox ultro offeret, 2\$8, I. desiderans Deum, ipsum invenire meretur, 320, 2. Desperandum non c«l de Dei ope in rebus afiliclis, 489,2. Desperatio repe est cau<a spei, *bid. Detractio clam fit, contumelia palam, Ifi\ 1. Deus quid sit, definitur, 362, 2 el seqq. singulari quodam modo cum B. Virgine erat, 17. 2. omnia ei sunt po-iibdia, 25, 1. voluit per Etisabetham patefacere filii sui incarnationem, 29, t. quomodo magnificetur, 32, 2 ct seq. ejus nomen est potens, 38, t, 2. est sanctu* perfectissime, 39, 1 cl seq. quomodo ejus sanctitatem possimus imitari, 39, 2. esi summe misericors in límenles eum, 40, t. ejus potentia in veteri Testamento, 2. peculiariter erat Israelis curator et prolector, 4 ,2. quanta sit ejus magnitudo el majestas, 61, 1. per lucem gloriam suam manifestare solet, 64, I. semper humiles exaltat, 66, I ; 68, 2. et maxime filium suum, 6s -• dirigit iter Sanctorum, 73, 1. homines diversi-mode docet, 80, 2. solus polest peccata remittere, 129, 1, 2. est unum necessarium 155, 2. est omnium rerum, uti et nostrum, ct actionum nostrarum initium el finis ultima?, 156, 2 ; 231, 2; 443. 1. providet suis in necessitate, 173, 1. veniet cum homines minime cogitant, 178, 2. est ignis cl lux, 181, 2 ; 302, 2. <®pe castigat minus peccante*, a<l exemptum exterorum, 186,1. nihil ei est fortuitum, 2. retribuet mercedem pauperes alentibus, 19", 2. gaudet de conversione peccatoris. 204, 1. an de uno peccatore pernitante magis gaudeat quam du XC1X justis, 2. Deo carens caret omnibus, 207, I. ejus mira ergi pœnitentes dementia, 210, 2. sortes hominum distribuit, 228, 2. mulla ei debemus, 231, |, 2 el seqq. omnem vindicat injuUiiim, 239, 2 ct seq. pios ad se clamintes quantocius exaudit» *ibid*. 49o, 2. requirit pluralitatem personarum, 297, 2. rsl essenziale, verum i «lenium cn% 303, 1. ex mundi opificio cognosci potest esse unum in essentia, 30i, 2. cum nemo volet vixens, nec audit, 313, 1; 385, 2, occunil per gratiam amina.- se?e desideranti, 320» 9. ubique præsens omnia illinetur, 323, 2. in anima qu® vult occulte operatur, 311, 2. quomodo minidum dilexerit, 314, 2; 345, 2. quomodo sua dicta cl oracula signet, 351, I. e*I purissimus spiritus, nou corporeus, 362. 1.2. >ua donada! sedulis cldiligentibus, 373, 1. babel vilun a sua essentia: est fous omnis vil®, ct vit® Dominus, 380, 2. quam bene mentem intus doceat el illuminet, 399. 2 et seqq. ei urania sunt possibilia, 411. 1. est principium omnium rerum, 412, i d seq |. est ®tcmus et immutabilis, 295, 2; 455, 2. an peccatores orante* exaudiat, 464, I. in rebus desperatis solet opitulari, 489, 2. peccatorem sui gratia prius inoxcl. 497. i. Iutai curam Ecclesiæ el Pontificis, 499. 2 cl seqq. ei offerenda sunt optima, 50 4, 2. ipse homines non obdurat, nec exaecat, 516, 1, 2. est lux increata et immensa, 518, 1. quomodo in Christo sit darilicatus, 531, I. est centrum dilectionis, 536, 2. suflkit suis, quia est ipsi sufficientia, 543, I. Ipse prior diligit no*, 549, 2. quomodo maneat in anim i, 550, 2. sine eo nil facere possumus, 561, 1. sua secreta sanctis mentibus revelat, 566. 2. novillos initio vocationis teinter habet, 575, 2. vult orari, 587, I, 2. Deus in incarnatione e calo in terrain descendit, 343, I. eum pingebant Ægjplii ul circulum, 602, 1.

Deu» Paler possel gratiam *Chrtido dnltim*, nipote finitam, augere, ct facere ut *in* e.i quoad hlbllum proficeret, 87,2. etir vocetur mens, 297, f. non potest esse solui, 207, (.quomodo *mundum* dilexerit, 344, 2 et seqq. rur ip<e carnem non asnimpceril, ad mogi* amorem suum exhibendum, 345, (.quomodo dederit *Filio* omnin, 352, 1. qur ipse operatur, eadem operatur ct Filius, 877, 2 et seqq. omnia ei communicat, 378, 2. intelligendo produnt Verbum, *ibid.* quomodo Filio etiam majora com-Hianicarít, 379, (.ejus voluntas et Filii eadem est, *ibid.* *Patrem* negat, qui negat eum genuisse Filium, 380, 1. suam communicat Filio divinitatem, quæ vita est per essentiam, 408,2 et seq.; 543, 2 et seq. dedit ei scientiam et doctrinam, 428, 2etseq. curad eum se iturum dixerit Christus, 425, 1. quando ipse de Christo perhibuerit testimonium, 438, 1, 2. quomodo sit cum Filio, 4(5, 1. iudicium universale illi commisit, 453, 1. at injurias illi et Sanctis irrogatas ipse iudicat ct vindicat, *ibid.* voluit cl jussit Filium pali, ct in cruce mori, 476, 2. ejus potentia, 479, 2. est unus cum Filio in essentia cl deitate eadem numero, *ibid.*; Í81, 1. quomodo cum lanctiflcirlt, 480,1 el seq. orantem Filium semper audit, 495, 2. quomodo cum clarificant, ct adhuc chrificaturus sil, 510, 2. dedil ci mandatum «agendi et dicendi omnia qua» egli et dixil, 518,2. quomodo eum signarit, 393, 2 cl seqq. est vita beata, 54!, 1, 2. quomodo fit viticola, 558, 1. quomodo palmitem in Filio non ferentem fructus tollet, cl fructiferum purgabit, 2. csl Filio major, ct non major, 553, 1 et seqq.; 591, 1. quomodo per Filii humilitatem clarificetur, 591, 2. cur dir dur justus, 603, 2.

Diabolus idem csl quod accusator, 215, 1 ; 414, 2. Christus Judam diabolum vocavit, cl quare, *ibid.* ct seqq. delectatur locis spurcis, ct spurca assumit corpora, 131, 1; 135, 2. cognovit Christum fuisse Dei Filium et Messiam, sed odio et superbia *cxcæcatus* ægre id credebat, 134, 1. de cœlo deturbatus est sicut fulgur, subito, violenter, velociter, manifeste, 147, 2. ejus vis cl potentia per Christum fracta est, 1(8, 2; 511, 2. vocatur serpens et scorpio, 149, 1. suos clientes sinit perire inopia, 207, 2. ncc veras dat cis voluptates, 208, 1. moro repræsentatur, 230, 1. Sanctos afflictione vexit et agitat, ut trilicum cribro agitur, 263, 1. an singulis monentibus appareat, 272, 1. an etiam Christo monenti apparuerit, *ibid.* quo sensu esset pater Pharnæorum, 4(7, 2 ct seqq.; 449, 1, 2 ct seqq. gaudet exilio hominum, 449, 1. quomodo fuerit homicida ab initio, *ibid.* ct modo est, 2. quomodo in veritate non steterit, *ibid.* et seqq. csl mendax, 450, 1, 2. est in gratia creatus, sed in ca non stetit, *ibid.* ejus proprium est mentiri, 550, 2. est paler mendacii et hæ-resum, *ibid.* lupus est, 474, 1. Christus sua morte cum inundo pepulit, 511, 2. in Christo non habuit quidquam, 553, 1. est ab Apostolis e templis ct idolis pulsus, 578, f. — HJeDæmon.

Diaconi Bomanæ Ecclesiæ quatuor, servientes Martyribus, fácil 'uni M irtyrcs, 521, 2

Diaconissa» olim juxta templum habitabant, 80, 1.

Dicere et loqui quomodo différant, 519, 1.

Didymus, id est gemellus, cur dictus sil S. Thomas, 487, 1. sed incredulus, reple fuit Didymus, 635, 2.

Dic*» Azymorum prima quando inciperet, 521, 1. dies iudicii cur socetur nox, 236, 2. dies octava Scenopegiæ erat festa, dicebaturque dies coetus vel coliceli, 426,1. dies halcyomi vocantur dies sereni el placidi, 57, 1. dic< adorum Christi initio vocationis Apostolorum digeruntur, 321, 1, 2; 320, 1. item ultimi vitæ ejus, 503, 1. quem diem Christi, el quomodo viderit Abraham, 454, 2 el seqq. dies quatuor peccatoris quinam sint, 488, 1. quo die nnptix sint celebrata} in Cana, 326, 2.

Digitus S. Thomæ, quo Christi vulnera tetigit, Romos asservatur, 637, 1.

Dilectio prævia meretur peccatorum remissionem, 12“, 3 et seqq. sola facit Christi discipulos, 536, 2. præredit observationem præcepū, 563, 2. dilectio hominum provocat dilectionem Del erga eos, 5*3, 1. hæc probatur cx observatione mandatorum, 519, 2, dilectionis ferventis Dei tria signa, sex effectus, 602, 1, 2. tria ejus consequenda} media, *ibid.* dilectio mutua est præceptum Christi antoumnastice, 564, 2. cur id dicatur mandatum novum, 535, 1. cur dilectio Christianorum summa esse debeat, 2. erat olim Gentilibus admirationi, *ibid.* debet esse ut dilectio Christi erga nos, 536, 1. atque hæc nobis CS'C debet ceu stimulus ad invicem diligendum, 2. dilectio Christi erga Apostolos, 562, 2 et seqq. — *Vide* Amor, Charités.

Diligentia opus estad beneficia Dei percipienda, 373, 1 et seqq.

Diligere in finem, quid sit, 522, 1, 2. diligens Deum cx amore tantum naturali, minus diligit quam qui cum amat ex amore supcrnaturali, 128, 2.

Dimittere subinde in Script, accipitur pro liberare ct «anare, 103,1.

Dipondius erat duo asses, 168, 1.

Discipuli cur Christo permittente baptizarent, 347, 2. tunc necdum erant Apostoli, *ibid.* discipulorum LXXII nomina non sunt nota, 144, 2. figure eorum, 14 i, 2. eorum officium, *ibid.* iis respondent sacerdotes, *ibid.* cur tot sint electi, 145, 1. cur bini mbsi, *ibid.* cx discipulis Christi multi cum deserunt propter sermonem de carne ejus sumenda, cl qui hi fuerint, 4!2, 2. an ex iis fuerit S. Marcus, 413, 1. qui discipuli Christi cum eo nuptiis interfuerint, 328, 1,2. cl hi in eum credere post visum primum miraculum perrexerunt, 'C'2,1. discipulorum duorum in Emmaus euntium historia, 274, 1. an In ca Lucas differat a Marco, 274, 2. quinam duo hi fuerint, *ibid.* ct quire in Emmaus ierint, *ibid.* Emmaus etymon iis adaptatur, 275, 1. cur Christum non ognoverint, 2. cur iis alia in effigie appareat, 276, 1. cur tecte loquantur, 2 cl seqq. eorum vana spes ct diffidentia, 277, 1. discipulorum Joannis Christum audientium, in co audiendo ardor, 320, 1. quare litem moverint cum discipulis Christi super biptismo, 348, 1,2 et seqq. ab co docentur Christum se esse majorem ct digniorem, el se non nisi ejus esse indicem, 348, 2 el seqq. — *Vide* Apostoli.

Discordia dissolvit respublicas, 156, 2.

Dismas dictus est latro bonus, 271, 2.

Dispensator cuique suum pro meritis distribuatur, 179, 1. dispensatores tantum sumus donorum Dei, 215,1 ; 217,1.

Dispersi cur vocarentur Gentiles n Judæis, 425, 2.

Diversorio (in) B. Virgini pregnantanti non erat locus, 62, 2.

Divites cur non diu vivant, 170,1 ; 284, 2. plus a paupere accipiunt quam ci deni, 218, 1. opes suas prudenter expendant ad peccatorum suorum expiationem, 216, 2. sunt plerumque duri cl immites, 221, 1 ; 223. ¿ divitiis cor non apponunt, 228, 2. qui divites dici possint pauperes spiritu, 113, 2. quis dives in Deum dicatur, 170, 2 Cl seqq.

Divitias coacervare quando sit peccatum mortale, IV*-,2. qui in iis confidunt, cl consolationem suam quærunl, in futuro plnngenl, *ibid.* eorum vanitas el perniciēs, 170, 2. divitiæ cœlesles vere juilæ sunl, et hoinini propria», 2T, 2 — Fide Op<<

Divinitas Christi astruitur el probatur, 479, 2 et icqq. qui bardici cam negarmi, 295, 1. hæc in illius morte emicuit, 534, 1,2. ipse eam cognosci petit, 591,1 ; 59 i, 2. ipsa in Eucharistia est causa physica resurrectionis nostre, 407, 2 cl seqq. nobis assidile dal vilain gialla», 409, 2. hæc carni unita summa est claritas, Gol, 1. m passione integra permansit, 622, 2. disinitas Pains el

rilti una et eadem est, 544,1, 2 et seqq. fise eral causa
efficient verborum cl operum Christi » 514, 2 el <cqq.
Porro vox unde formetur, 519, 1.
Docibiles Dei, quid sii, et qui lint, 399, 1.
Doctrina Christo erat divinitus infuna, 420, 2 et seqq.
doctrina ejus omnibus c*I sequenda, 436, 2. qualis
esset, 410, 1. doctrina Christiana quam afferai liberta-
tem, 415, l ct seqq. deducit ad beatam immortalitatem,
445, 2. doctrina cl veritas sacerdoti cuilibet necessaria
sunt, 310, 1.
Documenta quædam Christus dedit pro solis Apostoli*,
qiiTdam pro omnibus fidelibus, 178, 2.
Dolor B. Virginis ex filii passione el tormentis quam
intensus fuerit, 75,1, 2. maxime ejus cruci aditantis,
615, 1 clseqq.
Christiani omnes omni lingua B. Virginem vocanl Domi-
nam nostram, 15, 2.
Dominica dies dignior csl sabbato, 112, 2. el ei fuit
substituta, cl quando, 636, 1. Inca Gliri*lus fuit pa-
tir, 57, 2.
S. Dominicus ex uno XV millia dæmonum pepulit,
136» 2. miraculose ejus fratribus providei Deus de cibo,
390, 2. ejus ultima verba, 534, 2.
Dominium pecuniarum datarum habuit Christus in com-
muni , 506, 1, 2.
Domui Zachæi quomodo facta salus, Christo in eam in-
gresso, 219, 2 cl seqq. domus Zachari® in Emmaus
describitur, 28, 2.
Dona spiritualia tempore Messia* uberlim danda, prædi-
xerunt Propilei®, 426, 2 cl seqq. dona Dei omnigena
vocantur hominis substantia, 206, 1. donis a Deo
acceptis quisque ad Dei voluntatem cl honorem uli
debet, 217, 1. quia eorum non domini, sed dispensa-
tores sumus, 215, 1; 217,1. ca donlur sedulis el vigi-
lantibus, 373, 1.
Drachma idem est quod regalis Hispanicus, 205, t; 251,
2. draebmæ pcrdilæ parabola explicatur et applica-
tur, 205, 2.
Diialitas est mater omnis discordia* clbelli, 156, 2 etseq.
S. Dympna u patre rege obtruncata est, quod ejus nuptias
fugeret, 327, 2.

E.

Eblon negabat Christum fuisse ab aeterno Deum, 295, 2.
quid dc eo dixerit S. Joannes, 652, 2.
Ebriolas quid sil, cl quando peccatum mortale, 259, 1.
sæpe capitur pro liberaliore potu mentem exhila-
rante, 831, 2.
Ebrii dc sapore non recte dijudicant, 332, i.
S. Ebrulphus abbas sola Eucharistia diu vixit, 395, 2.
Ecce quid sibi velit in cantico Mariano, 37, 1«
Ecclesiæ est declarare quis liber sit canonicus, quis
apocryphus, 1,1. item quis genuinus Scriptura sensus,
2. Ecclesia regnum csl Christi, 20, 1. ejus funda-
mentalis lapis est Christus,75, 2. navis est Petri, H9, 1.
ci Christus semper de oraculo veræ fidei prospicit,
263, 1. successu temporis crevit ad perfectionem cogni-
tionis mysteriorum fidei, 288, 1; 578, 2. est ovile Dei,
468, 1; 471, 1. habet in se varia pascua, 471, 2.
quantam ejus curam habeat Deus, 500, 1. quam lite
se diffundat, 556, 2. non est schismate scindenda,
614, 2. ejus regimen est monarchicum, 646, 1. ejus
luctus in perditione filiorum suorum, 119, 2. conflata
est ex Judæis cl Gentibus, 475, 2.
Ecclesiastici sæcularia uon tractent, 16S, 2.
S. Eduardos, rex Arigli», nemini petenti eleemosynam in
nomino S. Joannis, eam negabat ; qui ct ei mortem per
alios prædixit, 612, 2.
Electi carent bic deliciis,ut habeant eas in cœlo, 223, 2.
Eleemosyna est fructus dignus pœniteutiæ, ct ad omnem

virtutem iter sternit, 92, 2. ditat, non depauperai,
116,2. juvat dantem in altero sæmlo,217,1,2. estd mdx
cx superfluo, 163, 2. e proprio, non ex alieno, 164, 1.
ei late pstel, *ibid*, omnia mundat, quo sen«u, 163, 2.
ejus alii effectus, *ibid*. *anat avaritiam cl rapinam, *ibid*.
Elias veniet ante secundum adventum Christi, 316, 1. ei
se comprai Christus, 105, 2, zelans pro honore Dei
fuit typus Christi telanti» pro domo Dei, 331, 1.
S. Eligit Noiiomcns. Epucnpi ultimi verba, 565, 1.
Elisabeth quid hebraiee sonet, 8,1; 10, 2. sunt Elisabeths
vari® sancis, 8, 1.
Elisabeth, miter S. Joannis, fuit filia sacerdotis,?, 2 el
seq. fuit sancta et propheti«m, B, 1. erat natura et com-
plexione sterilis, 8, 2. erubuit uterum ferens, sed in
secreto cordis gaudebit, 14, 1. quando a B. Virgine
visitata fuerit, el qua de causa, 27, 2. quomodo el
quire ab ca sit salutata, 29, 1. repleta e«t lune gratia
gratum faciente, et gratis dita, 30, 2. accepit quoque
tum donum prophetia», *ibid*, unde exclamavit voce
magno, 31, t. cognovit inspirante Spiritu Sancto B. Vir-
ginem concepisse Filium Det, *ibitL* cognovit item eam
credidisse angelo Christi conceptionem nuntianti, 31,2.
illius humilitas ,32, 1. trimestri apud eam Deipara egit :
quæ ei obsequia impenderit, 42, 2. illi etiam adfuit
post partum, 43, 1. a Spiritu sancto cognovit noni n
filio imponendum, 13, 2 cum filio fugit in desertum,
cl ibi mortua est, 51, 1. fuit consobrina B. Virginis, ct
neptis S. Annæ, 97, 1.
S. Ehsibctba Landgravio DCCCC pauperes quotidie con-
vivas habuit, 196, 2. ejus humilitas et sui objectio,
262, 2. lavit pauperum pedes, 527, 2.
Elissus relictis Israeliti» Niaman Gentilem a lepra mun-
davit, 106, i.
Elohim tam Deum quam Deos hebr. significat, 580, 1.
Emmaus vocis etymon : vicus erat tempore Christi, postea
a Hominis, devictis Judæis, aucta factaque trophæum,
dicta e*t Nicopolis, 275,1. in Emmaus videtur habitasse
Zacharias, 28, 2 el seqq.
Encænïa templi Hierosolymitani qua occasione sint insti-
tuta, 477, 1. mense Decembri celebrantur, *ibid*, el seq.
Enkratita.* dammlant nuptias , quasi di.iboh inven-
tum, 328, L
Ephi 1res modios continebat, 2t6, t.
Ephrem et Ephraim quænam sit urbs, ct ubi sita, 500, 1.
quid vox Hebraice sonet, 2. est typus Ecclesie Gen-
tium el animæ sancta*, *ibid*.
S. Ephrem docetur a meretrice, 73,1. ejus ad suos ultima
Verb i , 534, 2.
Epicureorum mores, 220, 2»
Epiphani® in festo tria miracula simul recolit Ecclesia a
Cbrbto facta, 326, 2.
È^cxip quid proprie sibivelit, 23, 1.
Episcopatus quantum sitonus, ISO, 2.
Episcopi duodecim Apostolis successerunt, 141, 2. olim
sæcularium fidelium lites dijudicabant, 16\ t. eorum
munia ct partes, 472, 2 ct seqq. non sequantur suos
affectus, nec indulgcant amori, 652, 1. — Eide Pastor,
Pnclati.
Epulari ex adjunctis sæpe est peccatum mortale, 223, 1.
Epulonis historia, vera est : ejus nomen quod sit, 220,1«
fuit Judæus : an Christi vixerit tempore : ejus fastus
ct mollities in vestitu, *ibid*, illius in epulis splendor
ct luxus, 220, 2. ct immisericordia, 221, 1 ct seqq.
226, 1. scpullus est in inferno, 222, i. sortis ejus mu-
tatio, *ibid*.; 224, t. est damnatus, 223, I. quodnam
ejus peccatum sit, *ibid*, el seq. vidit e tormentis Laxarum
in sinu Abrahæ jucunde quiescentem, el cur, 223, 2.
cur imoccl Abrahamum, 224, t. Laxari opem exposcit,
ibid.; 227, 1. ejus silis m tormentis, 224, 1. quomodo
ejus anima habere dicatur liuguam,2. quare ab Abraham
vocetur filius, nec tamen ab eo exaudiatur, 225, 1.

quire ci mincit cognitio et memoria, *ibid.* ejus eru-
ctatus apu.l infero* 226, 1 et reqq. an ci ostentos locus
Beatorum in *arto*, *ibid.* Judges superbos designat,
227, 1. quotando Lannim ad fratres mitti roget, *ibid.*
quomodo fratrem salutem optare possit, 2. ct quire,
ibid cur mortuum aliquem ad eos mitti roget, *ibid.*
Erat apud Joannem de Verbo Dei loquenlem quater
rcpdihir, 205, 2. quid significet, 296, 1. id Deo pro-
prium est, *ibid.*
Ergo sæpe est nola initii sermonis, 856, 1.
Erubescens Christum confiteri, vicissim ab eo non
ignpsce(urr 139, 1.
Essentia divina una et eadem est in Christo et Deo Pa-
tre, 381, 1; 5\$3, 2 cl seqq.
Est proprium est Dei, 296, 1. |
Esurientes a Den pascuntur ct replentur, 41, 2.
Esuries spiritualis, cibi corporalis nauseam inducit, 365, 1. |
El Hcbræis sæpe idem est quod *quia*» 265, 1. aliquando
idem quod *sir*, 377, Joannes *æpo id capit pro
ricut, 289, 2. cl pro *idcirco*, *ideo*, 307, 1. '
Eucharistia piseli Christianos nd inalar cibi, 41, 2. cur l
vocetur convivium, 197, 2. ejus effectus in oculis
menti? aperiendis, 279, 1. est cibus permanens in
vitam æternam, 392, 2. fides in ca maximo necessaria
e«l, *ibid*, el seqq. ipsa excellentior esi ipso manna,
394, 2. varii ejus efferius, et proprietates, *ibid.*
quomodo in ca sil panis verus cl codeslis, 395, 1. quia
de cœlo descendit, el dat vitam mundo, *ibid*, cur
vocetur pinis, 2. Inmdiu in ea Christus jam sumplus
in h«»bS est substantialiter, quamdiu species supersunt;
ii' (oihimipHs cilene stomachi, adesi per gratiam,
40(1, 1, 2. vitam dut rite ipsam suscipientibus,
409, 1, 2. eit vehit lignum vitæ, 895, 2. eliam corpus
nutrii cl vegetal, *ibid*, debile sumpta, nauseam
adducit nlinrum voluptatum, 896, 1. dural in perpe-
tuum , 400, 2. n morte liberat, *ibid*, se comedentes
vlvificat, 601, 1; 405, 2. de ea loquitur Christus, cmn
ait eos, qui ex pane quem ipse daturus est, manda-
cani, victuros in ælcrnum, 401,1 el seqq. olim dabatur
cl inf intibus, *iLid.* 403, 2 <'i seq. e«t symbolum societatis
cl unitati*, AOI, 2; 404, 1 ; 599, 2; OOI, 2. in ea vere
caro Christi manducatur, et singuis bibitur, 402, 2.
cj'IM rnindiicatin proco; tum est, sed non nisi adultos
special, <03, 2. hiris danda <ub una specie, 401, 1,2. sine
ei vit i spiritalis diu retineri nequii, 405, 1. oju« fruc-
tus cl eff ' hi< ex panis et cibi eflrelibus sunt colligendi,
ibid.; 407 2 cl s» <j. <@pe morbo* cl mortis periculo
depellit, 405, 2. ad vitam æternam conducit per gra-
tiam «plie in ei dilur, *ibid.* estenuai resurrectionis,
406, 1 cl seqq. quo sensu, 407, 2. in ca cami Christi
realilcr tl sulxfnniialiler unimur, 406. 2. ct quam
intime, *ibid*, per eam quoque corpori semen morale
Immortalitatis inseritur, 407,1, 2. per eam fimus *piri-
tdr*. sancti cl divini, el in dies magis ct magi*, *ibid.*
prosili omni ribo, 40s, 1. mors est malis el indignis,
(109,1. Christi corpi» mea tanglbiliter non editur, ncc.
discerpitur. 410, 2. virtu- illa vivificandi quam babel
corpU' Christi iu Euchari-th, non lain manat a carne,
quam 1 spiritu Verbi, 411, 2. ejus institutio an prae-
(MMCrit pradulioneni prodictionis Judæ, 529. 2 el ieq.;
530, 2 et seqq. eam Chrtatus instituit paulo ante
mart m, velul summi suions tesseract, 522, 1,2. præ-
mitli ri dthcl p vnltenlin. et mundities conscientia»,
ii/d 5i», 1 vinum validissimum est, 557, 1. csl
sumn i <taritas, 60!, 1.
E' l > » ' l ni <'iq <r orare, ncc unquam manibus
, 238, 1 ; 392, 1. X
6. Euta m virgo m leñera etale agonciu suum igne con-
lumra.U'.l, 182, 2.
Euisoui ut iv **ril**it Spiritum Sanctum a Pitre procedine,
sed a **Kb lilo**, 570, 2.

Eusebius Emissenus non est auctor liomiliarum quæ
sub ejus nomimi circumferuntur, 270, 2.
Euthymius sua breviter ex alii? Patribus collegit, 291, 1.
Eutyches diceb.it Verbum incarnatione transformatum
esso In carnem, 3o8, 2 cl seqq.
Evanescat cur Christus ex oculis discipulorum in Em-
maus, 27 , 1.
Rvangellitarmn inter so consensus, 1, 1, 2.
Evangelium primo pastoribus annuntiatum est, 64, 2.
Evangelium c4 veleris Testamenti supplementum» 295,1.
ejus et legis sex difTerenliæ, 447, 2.
Exaltatio Christi, de ejus cruce est inelligenda, 512, 2 el
seq.; 513, 2.
Excæcalionis suæ causa est ipse homo sua malitia, 516, t.
excæcatio Judæorum, *ibid.*
Excès-us Christi, de quo loquuntur Elias el Moyses in
monte Tabor quis sit, 139, 2 ct seqq.
Excusatio invitatorum ad camim deducitur, 197, 2; 198,2.
Exempta bona sunt velul lucerna ardentes, 175, 1.
Exercitus Dei sunt angeli, 65, 1.
quid significet, 139, 2.
Exspectaro Dominum quomodo debeamus, 175, 2; 176, 2
clseqq.
Exteri in censu cl descriptione profitebantur subjectionem
Cæsari, 56, 1. sæpe gratiores sunt indigenis, el quare,
234,2. sæpe fidem avide excipiunt, quam domestici
fastidiunt, 368, 1.
Exultalio animæ ct mentis quid sil, 34, 1.

Fabiolæ Rom. pœnilenlia publica, 210, 1.
Fabrilem exercuitChristus adolescens cl juvenis, 85,2clscq.
Facere nihil possumus sine Deo, 561, 1.
Familiaritas eum Deo parit donum propbeliæ, 566,2.
quo quis Deo familiarior, eo magis sc despicit, 23, 2.
Fascia Christi munda fuerunt: in earum honorem festa dies
instituta,60,1. fascia **sepulcrales** qtianani essent, 496, 2.
Falo non fuit Clirish» snbjcctus, MO, 2.
Favus mellis est symbolum Christi, 282, 1.
Feminarum triplicis status bonum, in Maria fuil, 18, 2.
ex sola femina natus sine opera viri, non contraheret
peccatum originale, 23, 1. feminæ hæredes parentum»
deficiente prole mascula, jubentur nubere in familia
eadem el **cognatione** proxima, 95, 2. feminarum coii-
sortia vitanda, 363, 2. quomodo viro Apostolico
curnndæ sini, *ibid.* — *Vide* Mulier.
Feria VI Christi conceptus el mortuus est, 57, 2.
Fervor S. Petri se in mare millenlis, 6»2, 2 cl seqq.
Fesla bonis operibus impendenda sunt, 419, 1. quæ **frali**
duplicia vocentur ab Ecclesia, 111, 2. festa Ilcbræi
incipiebant a pridiana vespera, 521, 1.
Festinatione (cum) curabiçriLD. Virgo ad cognatam, 28, 2.
Fidio Christi opud discipulos cuntes ill Emmaus, non
fuil mendacium , 278, 1.
Ficys infrugifera aptum c?l symbolum Sinagoga Ju-
daica, 187, 1. fi ns arbor descii-bitur, 2ct seqq. omnes
ejus proprietates ju-lis adaplnulur, *ibid*» sæpe feri
fructus demum tefVo anno, ISS, 1. fuit arbor velila
Adamo, 247,2. ficus falui et Ægyptia eadem arbor
cum sycomoro , 247, 1.
Fidele* Dei ct Christi sanctitatem dcbqnt imitari, 48, 1.
cur dicantur pusillus grrx, 172, 1. 1p<i ?oli salvanlur,
non lanu n male vivciib», 190, 2. .111 cornili plores
salventur, an damnentur, problema est, *ibtd.* onincin
-unii **gratinili** a Cintato **mutuantur**, 8IO, 1 el seqq.
eorum nemo salvari potest nisi per Chri-luin cl (Idem
in rpsuin, 471, 1. quomodo in Ecclesia Ingrediantur cl
egrediantur, 2. c«k ngnn<rlt Chrtalui turn specu-
lative, him practice, 47 î 2. cl vichsfrn ipse ab hsdcni
cognoscitur, *ibid*, et seqq. quam ci sint cari, 647, 2.

fp«c eorum singulo* in essenth sua divino xklU, cum pro iis ante passionem oravit, 599,2. quod eorum aliqui pereant, ipsis, non Deo est imputandum, 478, 2. sunt in manu Christi, 479, quomodo in eo vivant, 490, 2. in eo per fldein cl charilatcm non minentes, post mortem mittentur in ignem infernalem, 561, 2 sunt oves ChrMi, 468, 2 cl seqq.; 673, 1 ; 478. 2. vocem ejus, ceu parioris audiunt, 469, 2. cos ip*e in S. Joanne B, Virgini commendavit, 617, 1, 2 et scq. sunt subditi Romano Pontifici, 645, 2. si sint infructuosi, exscinduntur, fructuosi excolentur, 558, 2. — Fide Christiani, CreJentcs.

Fides nuda peccata non remittit, sed formata bonis operibus, HO, 2. et talis est vehit lucerna accensa, 175, 1» sola non sufficit ad salutem, 155, 1. luci comparatur, 302, 1. est donum bei, ct tamen pendet ab arbitrio nostro, 303. 2; SOG, 2 et seqq.; 468, 2. est vetui sigillum quo obsignamus dicta Dei, 351, 1. ct cibus permanens in vitam æternam, 392, 2 ct seqq. est opus sanctum, 394» t- credit qu@ non videt, nec capit, 403, 2 ; 638, 1. est velili fix , 175, 1 ; 43G, I. cur sensim crescere debuerit, 5<5, 1. fide* in Deum cl Christum est via recta ducens ad vitam æternam, b9J, 1 , 2. talis est ceu ostium ovilis, 4G8, i. lides perfecta csl granum sinapis, 221, 2. cur eam apud Apostolos Dominus extollat, 2. fides S. Magdalena pœnitentis, 124,1. filos humilis requiritur in credendo sacramento Eucharistia, 412, !. quæ Tide* in miraculis necessaria sil, 234, 2. el in oratione, 5S4, 2 et scq. est ejus basis ct fundamentum, 240, 2. ejus defectus est in terra, *ibid*, el scq. fides poi fecla raro invenitur, 211, i. ca deficiet maxime sub finem mundi, *ibid*, est fulcimentum in adversis , 559, 1. lides pana reguli a Christo arguitur, 36\$, 2.

Filiatio divina quantum sit bonum, 305, 1. est donum Dei, *ibid*, provenit illa ex Deo. 300, 1.

Fdius cum additur genitivo praniil vel perna* apud Hebræos, significat dignum tali premio vel poena, 256. 2; 597, 2. filii parentum memoriam perpetuini, 582,1. 2 habeant curam parentum, 616, 2. filius Del est, qui nascitur de Spirita Sancto, 21, 1. filii Dei fiunt omnes per gratiam, 2. el omnes fidele*, 305, 1. ii quomodo nascantur cx Deo, 2. filii Abrahæ sunt qui ejus fidem imitantur, etsi Gentile*, 42, 2. filii prodigi parabola exponitur, 20 , 1. filii duo, prodigus, el alter frugi murmurant*, quo* denotent, *ibid.*; 209, 1.

Filius Deo Patri æqualis est, non subditus ratione originis , 84, 2. is passim in Script, vocatur Verbum Patris, 296, 1. ct quqre, 2 et seqq. csl alia persona a Patre, 297,2. Filium Dei Christum esse, qualiter agnoverint Nathanael cl Philippus, 323, 2. cur ipse sit incanutii*, non Deus Paler aut Spiritus Sanctus, 315, I, 2. non potest a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem, quomodo, 377, 2 cl seqq. a Patre exivit per exitum temporalem et ælcnum, 537, 2. inni ambo unus el idem in essentia et divinitate : hinc qui Filium videt, vidit ct Patrem, 543,2 cl scq. hifv'1 m illo, ct ille in lme, 5it, 1.,

Fixura clavoium iu Christi corpore erat figura vulnerum acceptorum, 636, I.

Flagellatio Christi excutitur, 012, 1.

S.Fhvia Doinililla, neptis Domitiani Imper., ab eodem martyrio est affecta, 274, 1.

Fletus Christi super Jerusalem quæ fuerit causa, 253, 1,2.

Florentia structa in medio Apcnnini, 100, 1.

Flumina aquæ viva quæ dicantur, 420, 2. quando ca fluere in fideles cœpccrint, 428, 1«

Fœncrator diam vocari potest mutuator, sive creditor, 125, 2.

Fœtus sexto mense vitalis est cl vegetus, 25, I»

Fofictla est quarta **pars boreali***, 2.

Fomitem concupiscentur habent qni bibent p - catum originale, 30,1.2 eo carmi P.. Virgo, it* I.

Fontis etymon, 355, 1. fons Jacob idem c I quod putrui Jacob, *ibid*, fontis ct lucis affinitas, 461, t. for» gratiarum est Christus, 4G9. 1. (torn fons aqi.u vixi*. 427, 1. Pmi juila Emifuuntem siliiUis, 275, I. f-w olei Horn@ **fluxit** tempore quo Christus natu«, 5», 1. f»n< Siine et Sabbatica* describitur, 460,1, 2.fontes cah '»,

• qui eliam faces accendant, 183, I.

Forma deitatis Christi est character, quo signatus est a Patre, 393, 1.

Fornicatio mystica csl idololatria, 448, 1.

Forsitan Joannes <æpo, ponit pro *utique*, 289. |;387 2.

Fractio panis voratur Eucharistia, 278, 2 el >»q

Franciscan! profitentur summam paupertatem, 506, 2. iis multis collectis providit Deus de abo per angelos 390,2.

S. Franciscus dutri«sime cum Christo puero dissuaviabatur, 59, 2. mater cum tu tlibulo incili pulti enixa csl. 6fi ?. ejus obeabrniH . 85, I. vtluU s aeraminum quid servare, sed iia diem vivere justit, 172, i. ci humili sedes altissime in cœlo pia parata, 262» 1. cur in Pasdiato ab ipsis Fratribus eleemosynam p lient, 276, t. se apud Drum nihil esse opinabatur, 314,2 dixinam inspirationem percipiens, cam cieepluru», subsistebat, 515, 1. ejus ad bugs ultima verba, 5ii, 2. stigma habuit in litere dextro, non sinistro, 62fl. 2.

Fianchcus Luras in Joannem tutus litterali» est, sc I LI- tcram ad pios trahit affectus, 292, 2.

S. Frauchcus de PauU cur suos dici voluerit Minimos, 2G2. 1.

Franciscus Ribera Societ. Jesu in Joannem brevis c I, sed rarus **cl**eruditus, 292, 2.

R. D. Franciscus de Sales, Episc. Geneven*is, instituit congtvgulionein Religiosarum aegris inservientium , 28, 1.

Francisci Toleti commentarius m Joannem quo nomine hu h tur, 297. 2.

S. Franc. Xaverius ubique etiam in nasi, evangelizabat, 15i. 1. ejus, etsi legali Apostolici, hunnlilis, 529, 1.

Christus cur Apostolos vocet fratres, 263, 2. fratres Christi vocantur ejus cognati et consobrini, 333, 2. hi ci dixerunt ut m Judæam Iraniirel, 417, 2. quid eos moverit, *ibid*, non credebant in eum, 418, 1. an de fratribus suis vere sollicitus fuerit Epulo, 227, i cl >c iq. frater fratri sine liberis defuncto debebat suscitare semen ducta ejus uxore, 95, 1.

Fromilus Christi in Laxari suscitatione quis fuerit, 492. I, 2.

Fniclus pauitenlfe, 129, 2. fructus mortis Christi, 508, 2.

Frugales eraul Apostoli cl prisci, £82, 1 ; Git, t. *I uit* m genealogia Christi apud Lucam quid smicl, 95, 2.

Fulguri* proprietates describuntur, 148, 1. c4 syiul iluin superbite et van.u glori@, *ibid*, iuûlar fulguris tenie! Domimi» ad Judicium, 23e, f.

Fulmen cl fulgur quumodo difieran!, 148, 2.

Fundatores Ordinum statuerunt ut sui exireul bini, 145, 1.

Fures otium, id est fidelium, qui sini, 463, 2; IG9, 1; 471, 1. veniunt hi ul mactent, 473, 1.

Futurum tempus recte convenit iterniLati, 5S0, 1.

G.

Gabbatila quid sit : nd id nullis gradibus scandebatur, 613, I.

Gabella dicta a voco *gabba* , 216. 2.

Gabriel proxime astat Deo, estque e septem primariis angelis, 12,2. cl ex ordiue **Serapbtuorutu**, **U**, 1,

- precsl belili fidelium, U, 2. quomodo ad Mariam sit ingressus, 15, 2. exspectabat ejus consensum, 25, 1. qnarndiu cum illa manserit, 27, 2. cam flexis genibus salutarli, *ibid.* Gabriel fuisse videtur angelus, qui pastore* ad Christum in presepio jacentem adduxit, Ci, 2. Gabriel idem est quod fortitudo Dei, 12, 1 el seq. 14, 2; 38, 2 ct seqq. eJus quod sit etymon, el an ipse Chrfchim in horto orantem confortant, 261, 2.
- G libra alitis est locus a Gerasa, 133, 3. data crat ad habitandum Syris a Cæsare, 135, 2.
- Gdræi patria est Prophetarum, 429, 2.
- Galilæonim secta docebat non debere Judæos subesse Cesari Gentili, 185, 1. est hæc exorla sub tempora Christi, 2. Galilæi quinam a Pilato c<esl, et qua do causa, 185, 1. Galilæi erani ignobiles el pauperes præ Ju' i ', 321, 2.
- Garizim mons urbi Sichem imminet, 360, 2. ejus celebri-ti*, *ibid.* habuit nobile templum, quod stetit CC annis, *id.*
- Gaudium e re inexpectata et nova ortum mentem adhuc reddit anxiam ct dubiam, 28!, 2. præ gaudio quidam mortui «uni, 35, 1. gaudium Christi e passione, 582, 2. quod gaudium ChrMus pro premio discipulis afferat, 563, 2 et seqq. est id tini suum quam discipulorum, 561, L quomodo id impleri ct perflei possit, 2. gaudium Spiritus Sancti est fructus prendenti®, 129, 2. **gaudia renili** mutantur in lucium sempiternum, 581, 2.
- Gaznphylacium erat locus publicus el amplus : ipsum des rihitur, 499, 2.
- Gemelli sæpe moribus et amoribus sunt invicem si-miles, 487, 2.
- Genealogia Christi c Mallhæo el Luca conciliatur, 91, 2 ct seqq.; 06,1,2 ct seqq. quam ea sit nobilis, 99, 2.
- Generationis divin® el húmame antithesis, 805, 2 el seqq. generationem divinam cl æternim Christi cur Joannes enarret ante humanam, 294, 1,2 clscqq. quam ca nile petenda, *ibid.* generatio divina Christi fuit ab (eterno, 423, 2 el seqq. generatio Christi divina est el humana, 448, 2. cur generationes omnes B. Virginem dicant beatam, 37, 1, 2. generationes omnes pretereunt, 100, 1, 2. terra Genesar est eadem cum Gencsarcth, 390, 2.
- Gentiles in Lazaro representantur, 227, 1. el in Zichreo, 250, 1. vocabanlur a Judæis dispersi, 425, 2. eorum nonnulli etiam ad diem festum Pascli® ascendebant, 507, 2. cur per Philippum nd Christum aditum sibi parent, 508, 1. in tenebris errorum sedentes, a Christo illuminati sunt, 74, 2; 458, 1. non erant oves ejus, sédeos ipse oves fecit, 675, 1, 2. unde pro illis quo-que mortuus esi, 500, 1. hinc rejectis Judæis fidem amplexi sunt, 508, 2; 105, 2; 199, 2; 305, 2; 425, 2; 465, 2. quia majore vi predication*»» vocandi erani, hinc dicuntur compulsi intrare, 199, 2, prius in-digni, postea sc dignos fide el Evangelio reddiderunt, 213, 1. ct tunc resurrexerunt quodammodo in novam vitam, 76, 1. eorum Ecclesia quam uberem attulerit fructum, 500, 2. eorum plurimi ad fidem convertendi erant, 613, 2. sed nondum omnes ad eam sunt vocati, 199, 1. sed tandem omnes convertentur, 430, 1.
- Genus humanum esi cæcum a primo orlu, 457, 1, 3. quomodo a Christo sit illuminatum, 459, 2. ejus lapsus Christo turbationem causavit in suscitaliono Lazari, 493, 1.
- Gera«a alius locus est n Gadara, 133, 2.
- Gerasni cur rogarint Christum ut a finibus ipsorum re-cederet, 136, 2 el seqq.
- Germen vox Hcbræis late patet, 49, 1. germen cadeste et terrestre est Christus, *ibid.* el seqq.
- Gesta Christi inJudxa fuere ultima vit® ejus, 484, 1. ubi ea Lucas scribere incipiat, 140, 2. ubi gesla secundi predicationis eJus Joannes finiat, 415, 1. gesta tertii anni quæ uni, 651, 2.
- Gladius quis B. Virginis animam pertransiit, 77, 1 ct seqq.
- Glori® definitio, 590, 1. paralar ea per ignominiam, 2. est stimulus doctrinas comparand®, 421, 1. vana gloria discipulorum Christi quod dæinones ejicerent, 117, 2. gloriam infinitam et immensam habet Deus in, el apud semelipsum, 595, 1. (piam gloriam Dei viderit Isaías, 516, 2. qualem **gloriam** dederit Deus Pater Filio suo, 309, 1. glori» ChriIII in quo sila sit, 277, 1. per crucem ad eam ipsum pervenire oportuit, 278 I, el seqq. gloria deitatis Christi per carnem assumptam quasi per velum apparuit, 309, 1. quam gloriam Christus a Patre ante mortem suam petat, 590, 2 clseq.; 591, 2. gloria coelestis repo convivio a Script, exprimi-tur, 262, 2 el seqq. implet omne desiderium, 358, 2. quæ ad eam sini vi®, 541, 1 cl seqq. ejus nd terrenam com-paratio, 591, 2. ca unicuique erit in codo, sed pro meritis dispar, 53 S 1, 2. — *Vide Cœlum. Gloria in ex-celsis Deo* diversimode exponitur, 65, 1.
- Gloriandum in cruce el tribulatione, 618, 2.
- Glorificatur Deus fidei promulgatione, 562, 1, 2. qu® sit glorificatio sui quam Christus a Patre petit, 589, I ; 590, 2; 594, 1, 2.
- Glossa triplex est, Interlincaris, Ordinaria cl Lyrani : qui singularum auctores, 292, 1.
- S. Gorgonia a gravi paralysi per Eucharistiam liberata, 405, 2.
- Greci dicunt Christum anticipando pascha celebrasse die XIII, ac proinde consecrasse in fermentato, 521, 1. eorum schisma de processione Spiritus Sancti a solo Patre, 570, 1. Greci Patres de gratia parce loquuntur, ut liberum hominis arbitrium extollant, 398, 2.
- Gratina Deo venit, 79, 2. quid nomine gratiæ inlelliga-tur, 312, 1. gratiæ effectus in nobis el in Christo, 87, 2. ca peccato deperditur, 206, 1. csl semen glori®, 230, 2. ab ca habet opus bonum omnem suam vim el virtutem, 252, 1. luci comparatur, 302, I. ab ea est quod opus bonum operemur, 560, 1. reddit nos filios Dei adopti-vos, 305, 1. ejus et aquæ analogi®, 356, 1, 2. cur ca dicatur aqua viva, 357, 2 et seqq. est fons saliens in cœlum, 358, 2 cl seqq. ejus vari» effectus recensentur, *ibid.* el seq. ejus blanda vis el efficacia, 398, 2. ejus necessitas, *ibid.* quidam ei non cooperantur, 399, 1. conservatur ab Eucharistia, 406, 2. qui eam habet, non morietur in æternum, 491, 1. eam Adam amisit pec-cando, sed eam Christus per Spiritum Sanctum datum reparavit, 632, i. gratia excitante opus esi ul peccator converlatur, 399, 1 ; 496, 1. gratia el Spiritus Sanctus sunt correlativa, 604, 1, 2. sua gratia omnibus adest Christus, 550, 2. gralia efficax non omnibus datur, 3)3, 2. efficacem ei congruam, ct cooperantem habent-les, a Deo complete trahuntur, 399, 1. talis est ad salutem necessaria cx hypothesi, *ibid.* hæc assiduo nobis a Deo petenda, *ibid.* gralia habitualis in Christo augeri non poterat, utpole pieno ei in primo instanti conceptionis infusa, 88, 2 cl seqq. hæc affert secum aliquando auxilia prevenienti^, 358, 1. gratia Christi fuit nostre dispar quadriiplicilcr : fuit ei natu-ralis, 87, 2. quanta illa fuerit, 88, I ; 310, 1, 2. co-mitem habere debet veritatem, *ibid.* cx gjus gratia manavit omnium Sanctorum gratia, *ibid.*; 311, 2. ejus ul hominis gratia non fuit infinita, 351, 2. gratia Deipare initio conceptionis superavit gratiam supremi angeli, ct quomodo ea semper accreverit, 17, 1. grati® omnes aliorum Sanctorum in eam confluxere, 15, 2 et seqq. quomodo ipsa plena gratia, 10, 2. qu® grati® concess® a Christo B. Magdalen®, 129, 2. *gralia pro gralia*, quid sit, 311, 1 el seqq.
- Gratia, Martyr Japonensis cum tota familia, 79, 2.
- S. Gregorii Magni in Pontificatu indefessum studium, cura, labor, 179, 2. sæpe duodecim pauperes nicn«®

- su® adhibebat, et inter eos semel Christum, 196, 2. |
 luget so c religioso factum Pontificem, 201, 1. visis
 Anglis juvenibus venustis, de Angli® conversione
 cogitare capit, 512. 1, ea audito in spiritu exulta-
 Vit, 204, 2.
 S. Gregorius Nazianzenns in solitudinem concevait, 52, 2.
 ejus paler per Eucharistiam a gravissima febri libera-
 tu · Clt, 405, 2. |
 S. Gregorius Thaumaturgus unicuique propria dabat do-
 cumenta, 179, 1. ei datus S. Joannes in præceptorem a
 B. Virgine, 288, 2.
 Greges tempore brum® in Palaestina etiam noctu in
 pascuis sunt, 63, 1.
 Grumos sanguineos quomodo sudarii Christus, 205, 2 et seq.
 S. Guilielmide humilitato sententia, 25, 2.
 Gulosi in gehenna gravissima torquebuntur fame, 114, 1.
- Hæresiarclæ habuere dsmonem assessorem, 451, 1.
 Hæresis per lepram denotatur, 232, 2. hsreses peperit
 glori® appetitus, 421, 1.
 Hærelicus recle baptizans, valide baptizat, 404. 2 an
 recte Sacramentum administrans prohibendus sil,
 140, 1. quo pacto Tacilo convertatur, 3(6, t. bxretici
 orthodoxorum sapientiam, sanctitatem et min cula mi-
 rantur, sed fidem el moros sequi nolunt, 379, 1. sunt
 pravi pastores, 46% 1. sunt velul lupi, 474, 1. Chris-
 tum quodammodo lapidant, 470, 2. miracula, quæ
 etiam suis vident oculis, calumniantur, 497, 2. eorum
 commercia vitanda, 356, 1. qui hæretici Christi divini-
 tatem negarinl, 295, 1.
 Halcyones ponunt ova circa mare in solstitio hiemali, 57, 2.
 Hebdomas paschalis el pentecostalis erat Judæis festa et
 celebris, 111, 1, 2 et seqq.
 Hebraicis phrasibus abundat S. Joannes, 280, 1.
 Hebræi dic sabbati Script, in synagoga legebant, 102, 1.
 agnum paschalem edebant accincli renes, 174, 1. sæpe
 subticent verba corumque supposita, et ca ex præce-
 dentibus vel sequentibus, vel circumstantiis intelligenda
 relinquunt, 47, 2; 218, 1. verba sumunt pro verborum
 adverbis, 263, 2. dum quid asseverare volunt, ipsum
 assertive congeminant, et negative triplicant, 315, 2.
 salutantes, apprecantur pacem, et sub ea intelligunt
 omne bonum, 2S0, 1; G31, 1. — *Vide Pax. ab* usurpant
 pro gradu comparativo, 144, i. — *Vide* Judæi.
 Hebron erat civitas sacerdotalis in tribu Juda, sila in
 monte: an in ea habitant Zacharias, 28, 2.
 B. Hedwigs, Ducissa Poloni®, mire erga pauperes fuit
 allecta, 196, 2. hinc eorum lavit pedes, 527, 2. ejus
 humilitas, 262, 2.
 licii idem qui Eliacim, sive Joachim: fuit socer S. Jo-
 Mjhi, 96, i.
 S. llermcnigild. pro fide occisus, occasio fuit, ut tota
 gens Wisigolhorum transierit ad rectam fidem, 508, 2.
 Herodis etymon et significata, 7, 1.
 Herodis Ascalonitæ brevis descriptio, *ibid.* Joann. Baptis-
 tam etiam ad necem quæsivil, 51, 1. ejus filii inter se
 de successione in regnum patris contenderunt, 90, 2.
 reædificavit templum Hierosolymitanum, et quo anno
 cœpent el absolverit, 335, 1. quot annos fabric® impen-
 derit, *ibid.* quid in co struxerit, *ibid.*
 Herodes Antipas non fuit Christo infensus, etsi id assere-
 rent Pharisæi, 190, 2. cur vocetur vulpes, 191, i.
 Heroum sepulcra erant in urbe quasi templa, 119, 1.
 heroes multi fuere parv® stature, 247, i.
 Hieins mystica animorum, est torpor, 477, 1.
 S. Hieronymus a Deo vapulavit, quod Ciceronem sacræ
 Scripture præponcrcl, 558, 2.
 S. Hilarión Oriouum a legione dæmonum obsessuru libe-
 ravit, 135, 1.
- Hillel fuilne auctor sed® Phnri<æorum, 72, 1.
 Historia divitis Epulonis et Lazari vera est historia, 220, 1.
 historia duorum discipulorum euntium in Emmaus,
 274, 1.
 Homo recto corpore creatus debet semper ad coelestia
 intendere, 188, 1. ejus genentio quo pacto fiat, 305, 2
 et seq. homo quid sit, per omnia predicamento, 314, 2
 et seq. est velul rex, 369, 2. homo factus bestia, agnos-
 cat Christum collocatum in presepio, 60, 2. homo
 omnis nobis est proximos, 150, 1; 153, 2. homines
 exaltati soni cum Deum incarnilum habent pro fratre,
 59, 1. homines pauci sunt, respectu angelorum,
 172, 1. didicerunt a diabolo mentiri, 450, 2.
 Honorem Dei oportet zelare, 333, 2.
 Horas diei duodecim bibebant Judæi, quas pro ratione
 temporis vel breviabant, vel producebant, 320, 1;
 486, 1. hora Christi a. » l moriendum erat a Deo Patre
 decreta, 424, 1; 430, 2. quomodo ejus hora ad miracu-
 lum in Cana patrandum nondum venisse dicatur, et
 qus, 329, 2. an sit hora sexta, an tertia cnicifi-
 XUa, 611 1.
 Hortulanum cur putorit Magdalena es\$e Christum, 626, 2.
 Hortum ad montem Oliveti de nocte Christus adibat sex
 ante mortem mensibus, ut in eo oraret, 432, 1. cur in
 eo pati incipiat, 606, 2. cur in horto urbi vicino sepe-
 liri voluerit, 623, 2.
 Hospitalitas deducit ad Christi cognitionem, 279.
 Hospitibus olim lavabantur pedes, 127, 1. et osculo
 excipiebantur, 2-
 Hospitium Christus in terra habuit, non d< mum pro-
 priam, 320, 1.
 Humanitas Christi an sensim a Verbo majorem hauserit
 sapientiam, 86, 2 elseqq. quomodo crescere m gratia et
 sapientia possit, el quid per eam intelligalur, 87, 2.
 ejus divinitatem legebat. 303, 2 et seqq. est ab
 ca velul sigillata, 393, 1. a Deo dirigebatur, 445, 1.
 nunquam peccavit, 451, t, 2. unde esset impeccabilis,
 476, 2; 55i, 2. a divina Verbi unione omnino sanctifi-
 cato est, 481, 1. ea in ipso non habet subsistentiam
 humanam, 534, 2. esi velut villis, 561, 1. cur eam gle-
 rifleari a Patre petat Christus, 590, 2 el seqq.; 594, t.
 ea in cœlo non est conversi in divinitatem, 595, 1.
 Humiles in sc virtutes ut Dei dona agnoscunt, 36, 2. et
 simul suum nihilum, *ibid.* a Deo exaltantur, depressis
 superbis, 4!, 1. salutant non salutati, 29, 1.
 Humiliatio Dei, dum factus est homo, 59, 1. humiliatio
 sui via est ad gloriam, 195, 2. humiliatio Christi
 lavantis pedes suorum discipulorum, 523, 1, 2.
 Humiliati exaltantur a Deo, 4U, 2.
 Humilitas capitur subinde pro vilitate et abjectione, 30, 1.
 çjus, ul virtus est, elogia, 2; 244, 2; 523, 2. decus
 est majestatis, el ejus premium exaltatio, 66, 2; 68, 2
 et seqq. est clavis scienti®, 166, 1. ea Deus delectatur,
 66, 1, 2. est via ad sublimitatem, 262, 1. ejus officia
 etiam a Prælalis obeunda sunt, 529, 1. est orationi
 necessaria, 585, 2; 587, t. humilitas B. Virginis Deo
 mire placuit, 19, 2; 21, 1.
 Hydri® unde diet®; cur eis sit usus Christus in faciendo
 miraculo in Cana, 330, 1. quid sex ill® mystice deno-
 tent, *ibid.* earum mensura, *ibid.*, 2.
 Hydropici cujusdam inexpectata curatio, 194, 2. hydro-
 picus a Christo sanatus an fuerit a Pharlsæo Christum
 invitante etiam invitatus, el quare, 193, 2. sanatus est
 contactu manus ejus, 195, 2. non audebat ab eo reme-
 dium petere propter sabbatum, *tbiib*
 Hydrops qualis sil morbus, 193, 1, 2. ejus remedia, effectus,
 causa, 194, 1, 2. hydrops spiritualis quis sit, 191, i.
 Hymnus a Christo decantatus an fuerit ante ultimum
 sermonem, an post eum, 605, 1.
 Hyperbole S. Joanu quoad libros scribendos de Christo,
 653, 1. 2.

- Hyperdulhe cultus D. Virgini defertur, 37, 2.
Hypostasis divina Christi omni natura humana major et potenhor est, 479, 1. ca humanitatem sancliflcavit, 4SI, 1. — Humanitas.
- Idiomatum* naturæ divinæ el human@ communicatio facta est in persona Christi, 306, 1, 2.
Idiotismi S. Joannis. 289, 1 ct seqq ; 290, 2.
Idololatria est fornicatio mystica, 448, 1.
Idiova nomen suum Deus Mosi revelavit, 40, 1.
S. Ignatius de Loyola publico pueris catechismum tiadvbat, 516, 1.
- Ignis Dei ct angelorum aptissimum symbolum est, 181,1. quis sit ignis, quem Christus venit mitiore in terram , 4SI, 1. ignis divini exempla in fidelibus, 181, 2. an ignis sacer absconditus a Jeremía ct a Nebcmia, inventus eo loco, quo fuit piscina, 872, 1. ignis inferni quomodo animas adurat, 224, 2.
Ignominia via ad gloriam est, 591, 2.
Ignorantia alia invincibilis, alia vincibilis, alia crassa, alia affectata, 160, 1. quæ ignorantia peccatum excuset, 466, 2. ignorantia D. Virginis circa mysteria vito filii sui, 84, 1.
- Illuminantur omnes a Christo, quantum in ipso est, 803,2.
Imaginum usus licitus est, 843, 1.
Impatiens possidetur a diabolo , 258, 2.
Imperatores Romani dire Christianos sunt persecuti, 574, 1.
- Impii, Deo protegente, in justos nihil poterunt, 146, 2, dum concionatore) vitia, quorum sibi sunl conscii, taxant, censeant sibi injuriam Heri. 165, 1. bona in hac vita recipiunt, ct carent coelestibus, 225, 1, 2. negant vel carpuntmiracula, etiam mortuorum resuscitationem, 228, 1. etsi limore Dei non moveantur, moventur tamen pudore hominum, 233, 2. negant futurum iudicium, 241, 1. suam hic habent diem, in caque babent pacem, 253, 1. eorum cæcilas, 154,1 lucem fiJei ct gratiæ nolunt admittere, 302, 1 ; 305, 1. magno cum labore pariunt iniquitatem, 583, 2. si ab iniquitate resiliant, pertinent ad filios Dei, 250, 1. eorum horrenda mors, 254, 2. eorum vita in gehenna mors potius dicenda, quam vita, 490, 1. — *tide* Reprobi.
- Incarnatio Christi (acta e«l die XXV martii, 1», 2. per eam futuram dicitur Ddhfmns esse cum R. Virgine, i , 1. hæc omne meritum nul'-'cdil, 20, 1. cam lota SS. Trinila* operata c4, Spiritui Sancio tamen proprie tribuitur, 22, 1. tunc c4 in B. Virgine facta, cum illa ad angeli verba consensum dedit, 26, 1. ipsa simul, non sensim, est q Spiritu Sancto peracta, *ibid.*, ct seqq. hæc omnium Dei operum fuil maximum, cl suinin@ potenti@, bonitatis, sipienli@, 33, 1; 38, 1 cl seq. 58, 2; fuit ca patribus promissa, 42, 1. ejus senes, 806, 1. ejus effectus, *ibid.* 2.
- Increduli fidei, sunt inimici Dei, 352, 2. hi n Christo in die iudicii accusabuntur, 518, 2.
- Incredulitas Judæorum causa fuit eorum reprobationis, 478, 2.
- Increpationes intern@ sunl vclut falx qua fideles purgantur, 558, 2.
- Indignatio Christi Laxarum suscitaturi erat in mortem cl diabolum, ct contra Judaicam perfidiam, 492, 1. causa ejus erat Laxari mors, et sororum cl aliorum ploratus, 2.
- Indulgentias dare potest Rom. Pontifex, 616, 2.
- Inexistcnlia divinarum personarum, 544, 2 cl seqq.
- Infantes recens natos excipii terra, 53, 1. infantes baptizandi sunl, non adulti, 339, t. nascuntur in pecialo originali, 2. ohm iis dabatur Eucbaristia, 401,2; 603. 2. ul jam velitum esi *ibhL*
- Infantia (de) Saltatori) liber, est apocryphus, 85, 2.
- Infanticidium contigit statini post purificationem Virginis dna j'>» lmi , 81, 2.
- Infernus est in centro terræ, 226, 1. ejus supplicia describuntur, el desperatio do liberatione, *ibid.*
- Infideles fidem et fideles persecuti sunt, 181, 1. omnes damnationem incurrunt, 190, 2. eorum opera omnia non sunt peccatum, 561, 1, 2. — Unta Gentiles.
- Infitmitâtes proximi sunt ferendo;, 875, 1. infirmitates nostras in so suscepit Deus, ut eas curaret, 510, <, quomodo infirmitas Lazari fuerit pro gloria Dei, 685, 1. — *Vide* Morbi.
- Ingratitudinis turpitude, 234, 2.
- Ingredi et egredi* significat Hcbræis libero munere suo fungi, 471, 2.
- Inimici etiam nostri proximi sunt, 153, 1, 2. ipsis benefacere apex est patienti@ et charilatis, 40ð, 1,2. pro iis vitam exponere, sumina est charitas, 565, 1. 2.
- Innocens non sc jactet de innocentia, nec aliis peccata exprobret, 125, 2.
- Innocentia semel amissa irreparabilis est, 211,1. innocentia Christi, 554, 1.
- Inobedienlia frustrat parte divina, 526, 1, 2.
- Inspiratio Spiritus Sancti illico auscultanda, 515, 1.
- Instita proprie quid sit, 496, 2.
- Insufflarti cur Christus in Apostolos, 632, 2 et scq<j. quid hoc symbolice ct tropolog. significet, t»33, 1.
- Intellectus est animæ potentia nobilissima, et ejus operationes , 378, 2.
- Intelligenlia spiritualis maximo requiritur in Ven. Eucharistia, 411,2 el seqq.
- Intcnlio est volui oculus, 163, 1.
- Interpretum quod esset olim officium in Ecclesia, 283, i. interpretes varii S. Joannis, 291, 1, 2. cl S. Lucæ, 3, 2.
- Iutrogare sapienter tam docti est, quam sapienter respondere, 82, 2.
- Intinctus panis Jud@ porrectus, non fuil Eucharistia, sed panis residui buccella Intincta jusculo , 531, 1.
- Invitare amicos ad camam licitum esi, imo meritorium, si fiat cx charitate, 196, 1.
- Ira superborum humilitor declinanda csl, 456, 2. iram excitant in sc ipsis, qui res arduas aggrediuntur, 492, 1. qu@ sit ira buna, *ibid.* 2. quatenus ct quomodo sil assumenda, *ibid.*
- Isaaci immolatio erat typus immolationis Christi, 455, 1.
- Isaías precibus suis fontem Siloe fecit erumpere, cl juxta cum est sepultas, 460, 1 , 2. cognovit apertissime. cl vidit SS. Ti initatis personas in visione Seraphim, 516, 2.
- Israel quid hebraico sonet, 42, 1.
- Israelis gloria est Christus ob sex causas, 75, 1.
- Israelitas Deus sæpius defendit ct juvll, 41, 2. ipsis proprie Christus fuit promissus, 42, 2; 46, 1.
- IsraeUic@ Ecclesi@ status veniente Christo eral afflictissimus, 72, 2.
- Italia vims excellit, 556, 1, 2.
- Iter Sanctorum a Deo dirigitur, *73, 1.
- Ituræa unde dicta : ejus situs, 90, 2.
- J.
- Jacob typus fuit Christi, 824, 2 el scq. maximo ul l IstOl, 472, 2 <l i
- Jacobus Minor fuil avunculus Jacobi Majoris, 97, 2.
- Jam capitur subinde pruampZius, 215, 1.
- Jaime idem csl qui Jannæus secandus Hyrcanus, 97, x
- Januis clausis Christus ad Apostolos ingressus est, 630, 1 cl seqq.
- Japonii Martyres lento igne tosti constantes in fide persil. i i un!, 1s2, 1.
- Jijuuium est tam corporis moililkalio, quam Dei cultus, 81», 1»

Jeremías in utero matris videtur sanctifilealus, 11, 1.
 Jerusalem est eversa ob Christum a Judæis occisum, 76, 1. est Prophetarum necatrix, 102, 1. ideo et Christum in ca mori oportuit, *ibid*, in eum mire fuit ingrata, 253, 2. quomodo a Tito fuerit obsessa, 254.1. ad quas redacta iit angustias, 2. quomodo funditus subversa, *ibid*, cur ab ea cœperit Evangelii prædicatio. 283,2.
 Jesus est salvator in artu perfecto, 68, 2. Jesus nomen sanctius est quam *Jcbova*, 40, i. nominis 'Iwî; anagramma, 817, 2. — Vide Christus.
 Joachim idem est qui Heli : fuit socer S. Josephi, 96,1,2.
 Joanna, uxor Chu.*æ, venit ad ungendum Christum, 274.1.
 Joannis quod sit etymon, 10, 1.
 Joannes dictus est pater S. Petri Apsi. 821, 1.
 Joannis abbatis visio de debito suo spirituali, 215, 2. soli Eucharistia diu vixit, 895,2.
 S. Joannes Apostolus et Evangelista pro Christi honore maxime zelabatur, 140, 1. an fuerit discipulus Joannis Baptistæ, et illo Christum indicante, eum sit secutus, 319, 1, 2. non fuit sponsus in Cana, quia semper fuit virgo, 327, 2. quando, ubi, quare Evangelium scripserit, 287, 1,2. idque premissio communi Ecclesie jejunio, et tonitruis ac fulguribus præviis, *ibid*, cæteros Evangelistas sublimitate superat, 287,1. ejus materia cl argumentum csl excellens, 288. inter Evangelizas est ultimus, 287, habet dotes omnium Sanctorum. 288. est Theologus, Propheta, Apostolus, virgo, tōid. ei Christus revelavit secreta divinitatis recumbenti in sinu ejus, 288.1. est doctor angelorum, *ibid*, datus S. GregorioTbaumalurgo in praeceptorem a B. Virgine, *ibid*, apparet S. Chrysoslomo, *ibid*, ejus stylus, *ibid*, fuit Christo simillimus, *ibid*, celebriores Christi concione* et disputationes fusius enarrat, 2. duorum priorum annorum prædicationis Christi historiam precipue texit, 289. 1 ; 300, 1. res graves per affirmationem et negationi m contrarii asserit, 290, 2. asserit Christum aliqui divi«se, quæ ipse Joannes non narravit brevitati studens. 191, 1. solus narrat multa ejus miracula, *ibid*, cur a Verbi divinitate incipiat, 201,1,2. cur nme/i, *amen* ingeminet, 338, 2. ejus auctoritas cl revelationes, *ibid*, delectatur nomine veritatis, *ibid*, quæ scribit, cognovit duplici cognitione, naturali et divina, *ibid*, subinde utitur liystrologia, 608, 2. in sinu Christi recumbit, 530, 2. quomodo recubuerit in ejus sinu, 531, 1 et seqq. interrogat cum de proditore, *ibid*, cur B. Virgini commendetur, 616, 2. erat charissimos Christo, 617, i. el cur, 531, 1. ejus csl honor quod datus sil Deipare in filium, 618, 1. eam exinde suscepit in sua, *ibid*. Petro quidem citius cucurrit, sed Petro reverentiam detulit, ul is prior sepulcrum introiret, 624, 2. quid de animi relaxatione senserit, 611, 2. an ante ultimum caput Evangelium suum finire voluerit, 638, 2. undo primum agnoverit Christum post ingentem piscium capturam, 642, 1. diligit castos, 2. quo zelo animarum fuerit, 647, 1. an sit mortuus: est venturus cum Elia et Henoch, 650, 1. csl vere mortuus morte naturali, el quomodo, 650, 2. an corpus ejus resurrexerit, et cœlo illatum sil, *ibid*, et scq. ejus reliquia* quomodo Ephcsicolanlur, 651 •l. quoniodosil Marly r, *ibid*. 78, 1. fuil ultimus vivens inter Apostolos, 651, 2. cur lamdiu permissus vivere, *ibid*, est typus vile contemplativa» 652, 1. scripsit Evangelium contra novos hæreticos, 2. cur ipso et Jacobus petant Samaritanos fulgure afihri, idque cx nimio zelo, 141, 1.
 Joannes Baptista natus diebus Herodis M igni, 7,1. est a Deo repletus multiplici gratia, 10, 2. quomodo magnus fuerit, *ibid*, per omnem vitam N'azaræus fuisse videtur, *ibid*. plenus fuil Spiritu Sancto cx ulero matris, *ibid*, an sit tanclitkatus in utero, 11,1 etseqq. prxeessit ChriMem

sexlupliciter, *ibid* 2. babnit «pírillum et virtutem Eli», *ibid* convertit corda pxtrum in filios, 12.1. conceptus est XXIV t- ptetnb. 13, 2. cl cur in equinoctio autumnali» 14,1. cum Christum suo adventu sanctificavit, et ab originali peccato expiavit, 27, 2; 30, 1. ad cum potissimum salutatio B. Virginis dirigebatur, 29. 1. exaltans in utero fecit el matrem exultare, *ibid*, sub-ilíitcum vero sensu et mu rationis, *ibid*. 2. an in utero prophetavit, 30, 1. donatus ibi fuil u«u rationis, *ibid*. tum quoque accepit donum prophetiæ, et gratiam eximiam cum omnibus virtutibus infusus, *ibid*, peccavit venialiter per subreptionem, *ibid*. 2. repletus Spiritu Sancto, eodem et matrem replevit, *ibid*, suo saltu in nUro pre-tinit suo martyrio, 31, 2. ejus nativitati adfuit Deipara, 43, 1. dictu* est a gratia et misericordia, quam accepit in visitatione B. Virginis, 44, 1. jam natus patrem Spiritu Sancto replevit, *ibid*. 2. cur ejus nativitas omnes in admirationem rapuerit, *ibid*, minus Dei erit cum eo diversimode, *ibid*. preludia ejus sanctitatis, 45, 1. huic pater testimonium dat, 48, 1. an patris de se verba intellexerit, *ibid*. 2. paravit venturo Messis viam, quotidie in spiritu crescebat, 51, 1. a pueris concessil in desertum, et ibi continuo mansit usque ad annum XXX, *ibid*. in desertum abiit fugiens Herodis resiliam, *ibid*. et seq. quin el ob alias causas, *ibid*, et seq. in deserto austere el angelice vixit, 51, 2. scienbamet prædicationem calitus accepit, tbt d. ejus elogium, *ibid*. 52,2. quo anno cœperit predicare jussus cœlitus, 91, 2. prædicabat pœnitcnluni, 92, i. singulis honnnum statibus commoda dabat precepta, 2 et seq. putatus Messia* negat se 94, 1. missus est a Deo in mundum, 302, 1. venit ul Chnslum Udaretur esse lumen mundi, *ibid*. non erat Christus, sed ejus tantum testis, 302, 2. ante eum cwpil predicare, 310, 2. ejus humilitas el prudentia, 315, 2; 317, t. quomodo sit PropbeU, 316, t. ejus mansuetudo, 2. ejus de Christo testimonium. 810 1,2; 318, 2 el seq.; 383, 2. cx Dei revelatione cognovit Christum, 318, 2. non cogit discipulos odeum sequendum, sed lanium eum iis indicat, 319. 1. totum corpus baptizabat, 348, 1. usque ad incarcerationem baptizavit, *ibid*, reprimit disapulurum ambitionem, et Christum tibi preponit, 348, 2 et seq. subinde baptismi sui locum mutabat, 348, 1; 481, 2. fuit Christi paranympus, 349, i. cur se vocet amicum ejus, *ibid*. i. libenter locum ei ceail quomodo ob illum gavisus sit, 350, L quo sensu ipse minui, Christus vero crescere debeat, *ibid*, et seqq. ipse per se baptizabat, uec potestatem eam disdpubs delegandi jus hibcbat, 354, I. erat lucerna ardens el lucen», 383, 2. cur Judæi eum spreverint postea, ita ul eorum invidia sit in carcerem conjectus, 354, 1.
 S. Joannes Chryzostomus, quam generose mundi Urri-cutainenta vicerit, 589, 2. ei apparet S. Petrus porrigens illi claves, el S. Joannes tradens librum Evangelii!, 239, 2. egregias in S. Joannem scripsit bonidias, 291, 1, 2. verus suorum fuil pastor, 470, 1.
 S. Joanni Damasceno manum amputatam B. Virgo resti-(mt. Bfi, I.
 Joannes Fischerus Episcopium suum tenuem noluit commatarc cum honoratiore, 473, i.
 P. Juannes Maldonatus Societ Jesu egregie et fuse m Joannem scripsit, 292, 2.
 S. Joseph in voto virginitatis, quod B. Virgo vovcral, observationem conseusit, etiam ante connubium, 2*\\ I. non est eam ad Elisabeth euntem comitatus, sed ei ancillam associavit, 28, 1. quo pacto dicatur pier Christi, 75, 1. quomodo potuerit esse films Jacob el Heli, 94, 2 et seqq. videtur mortuus ante Christi passionem, 323, 1 ; 617, 1; 618» 2,
 Josephus Scaliger unde putet Christum natum mense Septembri, 63 t.

- Jotue* idem est quod Jesus , 68, 3.
- Judas vendidit Christum feria IV, 261, 1. offensus sermone de carne Christi comedenda concepit aversionem ab eo, 412, S. apud eum tamen mansit, 414, 1. cum primo electus est, bonus oral, 505, 1; 528, I. cur vocetur diabolus, 414,2. Lucifero similis est, *ibid.* a Christo etiam lotus fuit, et ante primus, 524, 1, 2. ante S. Synaxin sumpserit, 527, 2; 530, 1. murmurat contra factum Magdalena), 505, 1. ex unguento ejus divendito, aliquid sibi surripere decreverat, *ibid.* ei datus panis intinctus, 531,1. et quare, *ibid.* 2. eo accepto abiit ad prodicionem perficiendam, *ibid.*; 533, 1, quomodo in eum post buccellam intravit satanas, *ibid.* ejus ingratitude,332,1 erat in malo obstinatus,53f.2 et quia pudebat eum, desperans ad prodicionem periciendam continuo exivit, 532, 2 et seq. ob ejus prodicionem summopere indoluit Christus, 529, 1,2. fuit filius perditionis, 597, 2. post datum osculum ad cohortem reversus, cum ea ad terram prostratus est, et sibi timuit, 607, 1. pecuniam pactam in domo Annæ accepit, 608, 1. non videtur domum Caiphæ ingressus, *ibid.*
- Judas Galilaeus fuit auctor sectæ Gnilæorum, et quid illa doceret, 185, 1.
- Judas Machabæus templum restauravit, et purgatum rursus dedicavit, 477, 1.
- Judæi extra urbem defunctos sepeliebant, 118, 2; 133, 2. eorum politia ter mutata est, 188, 1. in templo orabant communificari, vel stantes, 241, i. non coluerunt Bacchum in festo Scenoepagi, 417, 2. quem census Romanis penderent, 54, 1. ante ab iis subacti jus necis amisissent, 600, 1. erant sub lege velut servi, 212, 2. jactabant se justos, et Dei mandata non praeterivisse, sed falso, *ibid.* quæ privilegia præ Gentibus habuerint, 213,1. gloriabantur libertate et ingenuitate ab Abraham accepta, 446,1; 447, 2 et seq. quibus gentibus olim servierint, *ibid.* quomodo Romanis subessent, et tamen essent liberi, \jfi. I erant degeneres ab Abraham, 447, 1, 2. putabant tantum unum fore adventum Christi, scilicet gloriosum, quem præcedet Elias, 816,1. gloriari Messia possunt, quasi contribuli et consanguineo, 75, 1. hic ipsis promissus erat, ejusque fides et gratia, 283, 2. credebant animæ immortalitatem et resurrectionem corporum, 490, 1.
- Judæi quo sensu Deum non nossent, 454,1, 2. vivebant impie et gentiliter, *ibid.* quosnam per Judæos Joannes intelligat, 290, 1. ipsi fuere primo ad fidem et doctrinam Evangelicam!) vocali, et per quos, 197, 2. qualem Messiam exspectarent, et qualem eum futurum fingerent, »23, 2. putabant cum non moriturum, sed mansurum in æternum, 513, 2 et seq. ejus mysteria fuerunt eis abscondita, 254, 1. bene visis Christi signis ei credere noluerunt, 867, 2; 75,2; 304, 2. tres causæ cur in ClirMum non crederent, 290, 1; 451,1, 2; 515, 1, 2. per prædicationem ejus facti sunt perveriores, 187, 1. quare ad Joannem Baptistam legationem miserint sciscitantes de Messia, 314, 1 et seqq. Christum Dei Filium se facientem lapidare volunt, 479, 2. ipsorum in eum ingratitude, 480, 1. erant ex mendacio, 610, 1. ob superbiam in divile Epulone denotantur, 227,1 et seq. viso multiplicationis panum miraculo, quasi id contemnentes, aliud cadeste a Domino petunt, 395, 1. visa Lauri resurrectione quo animo ad Pharisæos Abierint, 497, 2. volunt et Laxarum interficere, et cur, 507, 1. ad Christum capiendum missi, etiam post signum a Juda datum, eum non agnoscere, percussi excitate, 606, 2. sed mox resupini retrorsum in terram cecidere, 607, 1. cur eum urserint de cruce tolli, 619, 2. etiam matrem Domini affligere, et cruce adstinb insultarunt, 78,1» — *Vide* Pharisæi, Pontifices, Scribe,
- Judæi in Malcho auribus (runco denotantur, 607, 9. murmurarunt ob Gentiles ad fidem et gratiam Christi admissos, 206, 1; 212, 1. ob summam Incredulitatem et superbiam ab Evangelio seclusi sunt, 466, 1, 2. Christum pauperem regnare super se noluerunt, dum ejus sectatores, illo mortuo, exterminare conati sunt, 252, 1. eorum incredulorum excidium et damnatio, 252, 2. eorum aliqui Christo credere positi ejus mortem in cruce, et visis prodigiis, 44.*!, 1. et eorum pauci ad fidem sunt conversi, 643, 2. sunt a Tito oppressi in Paschæ festo, 186, 1. in fine mundi ab Elia convertentur, 212, 2.
- Judex judicat secundum allegata et probata, etsi sæpe falso, 438, 1. judex reus non bene alium reum ejusdem criminis damnat, 434, 1. judices quare Hebræis dicantur *Elohim*, id est dei, 480, 1, 2.
- Judiciaria potestas a Patre data est Christo, 381, 1, 2.
- Judico* significat subinde omnes actus qui in Judicio peraguntur, 345, 2; 637, 2. quomodo Christus non judicet quemquam, *ibid.*
- Judicium* varia apud Joannem significat, 290, 2. «epe condemnationem significat, 345, 2; 511,2. quomodo in judicium Christus in hunc mundum venerit, 379, 2 et seq. qualiter judicium mundi Spiritus Sanctus convinct esse falsum, 577, 2 et seqq.
- Judicium ante extremum deficiet fides in multis 241, 1. ante id de nocte futurum sit, 236, 2. erit subitum et inopinatum, 240,2. laqueo comparatur, 259,1,2. ejus meditatio eflicax est ad movendos homines, 382, 1. id commisit Deus Pater Filio, 453, 1. erit id æquissimum, 882, 1, 2.
- Judocus Clodio S. Cyrilli libros intermedios, qui perierant, supplevit, 291, 1,2; 424, 2; 519, 2.
- Julius Cæsar inter percussores suos Brutum suum videns, quid dixerit, 253, 2. ejus anni quando incipiant, 54, 2.
- Jungimur Christo quasi palmites vite, 561, 1, 2.
- Jus humanum et divinum, cedit juri naturæ, 422, 2.
- Justificare capitur subinde pro justum profiteri, 120, 2. et pro justum esse et justitiam diligere, 150, 2.
- Justificatio optime per aquam denotatur, 339, 2. ea fit per Spiritum Sanctum, 340, 2. justificationes et mandata legis quomodo differant, 8, 1,2. cur præcepta dicantur justificationes, *ibid.*
- Justitia est via ad pacem animæ consequendam, 50, 2. justitiam imputativam fidelium docent læretici, 10, 1. in quo justitiam Judæi et Gentiles collocarent, 577, 1.
- Justi fide repræsentantur, 187,2. eorum alii sunt mercenarii, alii servi, 209, 1. non invident peccatoribus gratiam et gloriam, imo mire de ea exultant, 212, 1. eorum natalis communis est lælitia, 43, 2. petunt in Dei gratia conservari, 562, 1. hic affliguntur, sed post mortem gaudebunt, 581, 2 qui sint *Justi coram Deo*. 8.1. — *Vide* Sancti.
- K.**
- KctâuCZO?» dicta est piscina Probatica, quasi natatoria, 872.1, 2.
- KÓU), id est vicus, aliquando civitatem significat, 141, 1. tam surdum quam mulum significat, 13, i.
- L.**
- Lacedæmonii suos in urbe sepeliebant, 119, 2.
- Lacrymæ addendæ orationi, 493, 2. lacrymæ pœnilentium vinum sunt angelorum, 122, 1. lacrymis copiosis Magdalena Christi pedes lavit, 123, 1.
- Lacrymalus cur Christus in morte Laxari, 493, 2. ter est lacrymalus in vita, 494, 1.
- Lætantes in mundi voluptatibus in futuro lugebunt, 1H(s. Laici sub uua specie tantum communicent, 404, 1. nlim

- subindo sub ntraquo communicabant, 405, 1. sub una specie etiam bibunt sanguinem Christi, 806, 1, Lampade* Gcdeonis quid mystice denotent, 175, 1. Lancea Christi latus aperiens qualis fuerit, 620, 2. transiit per partem dcxlrarn usque ad cor, *ibid.* Lapidatio statuta in adulteros, 432, 1 et seqq. Laqueus symbolum est dici iudicii, 259, 1, 2. Latriæ cultus soli Deo debitus, 47, 2; 80, 1; 57*1,2. Latrones cur viatores despoliatos vulnerent, 151, 2. Latro bonus alterum blasphemantem Christo increpat, 268, 2 el seqq. hunc confitetur Deum, *ibid.* ejus contritio, confessio, poenitentia: Christi innocentiam confitetur, *ibid.* verba ejus ad Christum quem sensum includant, *ibid.* conversio ejus plane admirabilis fuit, *ibid.* et seqq. an prius etiam Christum blasphemant, *ibid.* conversus est motivo tum externo, tum interno, *ibid.* ejus fides, spes, chari(as, 269,1. an fuerit martyr, 2 ct seqq. elogia ipsius e sanctis Patribus, 270, 1 ct seqq. quem paradisum ci Dominus promiserit, 271, 1. descendit in limbum patrum, *ibid.* nomen ejus fuit Dismas, *ibid.* 2. Latus fuit apertum Chrislo non vivo, sed mortuo, 620, 1. apertione ejus nobis mullum meruit, *ibid.* ca apertura fuit magna, *ibid.* 2. cl penetravit a dextra parte usque ad cor, *ibid.* quomodo ex ea sanguis ct aqua fluxerit, 621, 1. el cur, *ibid.* 2 ct seqq. S. Laurentii generositas in igne ferendo, 182,1. tormenta sitivit cl mortem, 183, 2. abluendis pauperum pedibus (sc ad martyrium disposuit, 521, 2. Laurelana domus ab angelis est Lauretum translata, 15,2. Laus sui ipsius vilipenditur, 453, 2. Lazari etymon, 220, 2. Lazarus mendicus ul sanctus colitur, 220, 2. illius paupertas ct ulcera, 220, 2. orat omnium ope destitutus, *ibid.*; 221, 1. clal vero leprosus, *ibid.* canes præ infirmitalo abigere a so non poterat, *ibid.* novein ejus crucos, *ibid.* cl seqq. ab angelis in sinum Abrahæ deducitur, 222, 1,2. videtur ibi ab Epulone, 223, 2. est typus Christi, 226, 2. Laxarus frater Marthæ dives eral ac nobilis, 483, 1,2. quomodo ejus morbus non esset ad mortem, sed pro gloria Dei, 485, 1. crat Chrislo cbarus, *ibid.* cum Dominus mori permisit cl sepeliri, et omnia fieri antequam domum ejus veniret, ut evidentius esset miraculum, 485, 2 cl seqq.; 487, 1, 2; 494, 1, 2; 496, 2. quomodo quatriduana fuisset in monumento, Chrislo in Dclbaniam appellente, 487, 2. cur a sororibus non sil servatus insepultus, 489, 1. ejus excitatio difficilis crai, 492, 1. quomodo ad cum resuscitandum se paulatim Dominus parant, 493, 2. crat quatriduano*, ergo fœlcbal. 494, 2. ejus resuscitatio crat pro gloria Dei, 495, 1. voce magna Christi excitus ad vitam resurgit, 49', 1, 2. non prius a Deo animatus, 495, 2 ct seqq. cur ejus vincula Christus non solverit, 496, 2 ct seqq. excitatus ingentes egit ei gratias, 497, 1. brevis vitæ ejus epitome, *ibid.* cum Christo comedit jam resuscitata;, 503, 1, 2. cur cum Judxi vellent interficere t 507, 1. Legatio Judæorum cur ad Joannem do Messia sit institui, 314, 1 et seqq.; 315, 2. Legio sex continet millia : cur se dæmoncs vocent Legio, ISA, 2. Legisperitus quærcns a Cliristo quid ad salutem habendam cum facere oporteat, quo animo ad ipsum accesserit, 150, 1. cum primo animo lentandi accessisset, audito Domini responso hunc mutavit, *ibid.* Lenitas miscenda cum acrimonia, 152, 2. Lepra qualis sil morbus, 232, 2. ejus signa scxdccim æquivoca, alio sex univoca cl propria, *ibid.* cl seqq. inveterata ct perfecta est incurabilis, 233, 1. erat apud Judæos summa immunditia, 231, 1. ei obnoxia est Judæa et Ægyptut, 232, 2. lepra spirituali est hære;»s cl concupiscentia, *ibid.* Leprosi urbe* et autclla ingredi velabantur, 232, 2. cur leprosi decem Evangelici a Chrislo longe itant, *ibid.* cur alta voce eliment, 233,2. cur ad sacerdotes mittantur, *ibid.* inter eundum ad illos curati sunt, 934, 1. eorum ingratitude, (*bid.* 2. Leuca continet tria militaria Italica, 273, 2. Lcvitæ sacerdotibus ministrabant, 151, 2. Lex Mouica a Christo mulata in Evangclicam, 331, 1; 361,2 el seq. ejus cl novæ sex differentia», 47, 2; 535,1,3. Liber vitæ idem est quod distincta Dei praescientia, memoria, praedestinatio, 149, 1. est duplex silae liber, unus perfectu; cl completus, alter condicionalns, 2. liber de infantia Salvatoris est ab bxreticis confictus, 333, 1. libri lîcbræorum erant una longa membrana, 102. 1. Libertas vitæ multis est causa hæreseos, 387, 1. quadruplex libertas allata a Christo, 445, 2. Libra crat duplex, mensuratis et ponderatis, 503, 2. S. Licinia, uxor Maximini Imper., quia Christiana, ab eo necari Jussa, 274, L. Ligni vite effectas, 395, 2. Limbus patrum idem est quod sinus Abrahæ, 223, 1. ubi situs esset, *ibid.* longe distat ab inferno, 226, 1. Lingua» ct gentes orbis sunt LXX11, 144, 3. Linguam quomodo dicatur habere anima Epulonis a corpore separata, 224, 2. Linteo cur se Dominus praecinxerit lavans pedes discipulorum, 623, 2. Litteræ nominis Adam quatuor orbis partes symbolice denotant, 335, 2. Locus non tuetur Sanctos, 148, 2. locus in conviviis accipiendus, quem herus assignavit, 195, 2. locus natalis homini suas qualitates affricat, 441, 2. quomodo locum Apostolis parare vadat Dominus, cum in cœlo multe sint mansiones, 540, 1. locus mortis auget ejus acerbitatem, 118, 2. Arpe quam varia significet, el omnes ejus significationes Verbo, id est Dei Filio, adaptantur, 296, 1 et seqq. Loquor ct dico qui differant, 519, 1. quomodo loquitur Christus in nobis, et quam efficaciter, 279, 2. loqui a seinetipio quid sil, 573, 1, 2 ct seqq. Lotiones crebra» Pbarisæorum inter epulas, 330, 1. in ns suam ponebant sanctitatem, 163, 2. lolio pedum Apostolorum præmissa fuit cœnæ Eucharistica», ct quid innuerit, 523, 1. omnes lotionis hujus actus, 523, 2 el seq. quæ in ca lateant mysteria, 521, 2. lolio pedum non est fidelibus omnibus necessaria ante baptismum, nec est sacramentali*, *ibid.* fuit illa olim in usu Mediolani, 525, 1, 2. quæ sil causa mystica hujus lotionis el litteralis, 524, 1. cur postea vetita, 525, 2. cl lotio hæc diversimode fiebat, ttdid. S. Lucas scripsit græce suum Evangelium Græcis, 1, 2. cur facies bovis ei tribuitur, *ibid.* scripsit id contra apocrypha aliorum Evangelia, *ibid.*; 5,1. fuit antiquior Cerintho, 2, 1. scripsit id acceptum cx ore Pauli ct Apostolorum, i'6fd. fuit medicus corporum el animarum, 2, 2. quo tempore scripserit, *ibid.* semel a Paulo alio amandatus, ab eo rursus assumptus est, 3, 1. ubi evangelizan! : Palaris martyrio est coronatus, 3, 1. alius est a Lucio Cyrenensi, 3,1. quæ fuerit ci musa scribendi, *ibid.* quænam habeat ia suo Evangelio peculiararia, quæ alii tres non habent, *ibid.* plumam alii Dei misericordiam commendat, 3, 2. varia ejus privilegia, *ibid.* in gestis Christi narrandis aliquando non servat temporis ordinem, 129,1; 219,2 cl seqq. non fuitLXXII discipulis, 2, 1; 144, 1. subinde utitur recapitulatione, 190, 2. non videtur Christum in caino vidisse, 274, 2. Evangelium orsus a templo, in templi devotione concludit, 984, 2. Lucerna» ardentesIn manibus quid mjsliredesignent, 175,1.

LuciferAdamum et posteror ejos cx invidia occidit, 449,2.
qui in veritale non steterit, 450, 1 ct scqq. <*ju« lapsus
e cœlo in abysmal describitur, 148, !. quodnam ejus
fuerit peccatum, *ibid.* ipse est fulgur, 448, 1 cl seqq.
Ludoricus Pius Imp. XL dies jejunos transegit, sola
vivens Eucharistia, 396, k
S.Ludoiicus, Franci® rex, plurimos pauperes suæ mens®
adhibebat, eisq̃ ministrabat, 106, 2. ct pedes la-
vil, 517, 2.
S. Ludovicos, Tolosanus Episc., pauperes plurimos mens®
suæadhibuit, 196, 2.
Lumborum præcinctio quibus conveniat, cl quomodo
tnlciligatur, 173, 2 cl seqq.
Lumen vil® tam csl lumen gloriæ, quam fidei cl sapienti®
Christian®, 436, 1.
Lupi mystici sunt hxrotlci, scelerati, cl diabolus, 474, 1.
Lulherus habuit dæmonem familiarem, 451, 1. ait omnia
fidelium opera esso peccata, cl per quodlibet peccatum
mortale fidem amitti, 550, 1.
Lucem (per) passim gloriam suam manifestat Deus,
61, 1. lux symbolum csl grati® ct fidei, 302, 1. ejus ct
fontis magna est affinitas, 461, 1. lux vera est Christus
diversimode, 803, 1. lux supcrnaluralis esi vita ras-
trai 801, 1.
Luxuri® carnis mortificatio per continentiam, csl mystica
lumborum præcinctio, 173,9; 174, l. luxuria etiam
quemlibet luxum significat, 207 l. consumit opes,
etiam maximis, hominemque ad extremam inopiam
redlgft, *ibid.*; 207, 2.
Lycanthropus ñoclo In pecudes et homines grassatur, l
133,2.
S. Lydwina specutnm patienti® in suis morbis, 221, 2.
Lyonias senior occisus ab Antonio triumviro: ejus filius
Lysanias pnefuit Abilin®, 01, 1.

M.

Macedoniam negabant Spirilum Sanctum esse Deum,
209, 1 ; 300, 1.
Micbabæi templum Zorobabelis exornarunt, 335, 2.
Magdalen® quatuor etyma, 132, 2.
II. Magdalen® do Pazzi mira humilitas, 262, 2.
Magdalum castellum B, Mari® Magdalen® erat in Galilæa
juxta Belhsaldanl, 121, 1 ; 132, 1.
Magnalia duodecim B. Virginis, 38, 1.
Magnificat canticum exponitur, 32, 2 et seqq. est Id
omnium canticorum præslanlissirnum, 33, l. 1res ejus
partes, *ibid.* magnificat aliter homo Deum,cl Deus
hominem, *ibid.*
Magnus coram Domino, quid sil, 10, 2. qu® magna Deus
B. Virgini fecerit, 38, 1.
Maius erat in Judæa mensis mes'is, 366, 1.
Mata temporalia ju4i icslmanl ut bona , 22*, 2.
S. Malicbias ir® su® dominabatur, 492, 2.
Makhus Idem est quod rex : typus est populi Judaici,
607, î.
Maledictio Pharisæorum in cæcum natum cassa fuit,
<63, X
Mili quomodo in Ecclesia tolerandi, 505,1.— *Vide* Impii.
Militia hominis est directa causa obdurationis ejus,
516, 1.
Mammon® etymon, 21~, 2. mammona iniquitatis, quid
lit, *(bid.)*; 218, 2.
Manices, uxore ducta alienigena, exclusus a sacerdotibus
e templo, confugit ad Samantas> el ibi pontifex csl
ConUiluluv, 360, 2
Mancipii olim dimensum annon® el vicius singulis men-
•ibus accipiebant, 179,1.
Mandata Dei serviri debent el pos*unl, 8, 2. quomodo
sint vita ælcrua, 519, 1, 2. ca observans ostendit se
dHigen Deum, 549,2. et diligetur & Deo Paire, *ibid.* el

seqq. cur mandata sua servari jubeat Christus, 517, t.
cur mandatum dilectionis dicatur novum, 535, 1. man-
datum a Deo Patre Christus accepit moriendi in cnice,
476, 2. an id voluntatem ejus physico determinari!,
ibid. an id potuerit non implere, 554, 2. — *ride* Pr®-
ceplum.
Manducatio Christi post resurrectionem fuit vera, 282, 2.
manducatio spiritualis Eucharistica Calvinistarum et
aliorum nonnullorum, rejicitur ul erronea, 401, ! cl
seq.; 402, 2. corporalis tamen fit modo spiritali, 412,1.
Mane unde dicatur, atque inde dicitur manicaro, 259, 2.
Manero quid Joanni significet, 406, 2. quomodo per
Eucharistiam in Christo maneamus, 407, 1. manendum
in fide cl dilectione Christi, 559, 2 el seqq.; 560, t,
2; 56d, i.
Manichei negabant Christum veram e B. Virgine car-
nem assumpsisse, 20, 1; 68, l. sed phantasticam,
308, 1. duo ponebant rerum principia, sive duos deos,
298, 2 ct seqq. putarunt Christum esse solem, 435, 2.
dicebant diabolum n malo Deo creatum malum, 450, t.
sic ct homines malos, 451, 2.
Manna erat panis cœlestis, 894, 2. erat inferioris dignita-
tis quam Eucharistia, *ibid.* ejus proprietates, *ibid.*
non duravit in terra promissionis 400, 2. non arcuit
mortem, *ibid.* erat figura Enduristi®, 402, 2.
Mansiones mult® sunt in cœlo, 539, 1, 2.
Manus quid symbolice denotet, 44, 2. manum nd aratrum
mittens non respieMt retro, 142,1,9. manus Christi erant
potentes, 189, 1. *In manus tuas commendo spiritum
meum*, dicere Deo solent moribundi : hoc mulli Sancti
morientes dixerunt, 272, i. qu® ejus rei ratio, *(bid.*
S. Marcella S. Marlh® ancilla, an fuerit ea qu® uterum
Dcipar® laudavit : a Judæis pulsa Massiliam appu-
lit, 162, 1.
S. Marcus non vidit, ncc audivit Christum, 413, 1.
Marcus, Arethus® Episcopus, suspensus in ollo, ct a vaspis
punctus, suos tortores irridebat, 5)2, 1.
Mare (>uper) ambulabat Jésus, 391, 2. mare Galilæ® cl
Tiberiadis idem est, 390, 1 ; 301, 1; 610,1.
Margarita pœnilenliæ est symbolum, 122, 1.
S.Margarita, Hungari® regis filia, angelicam Salutationem
recitans, anle imaginem Dcipar® flectebat, 97, 9.
hiari® nominis etymon, 15, 2.
Maria, soror Moysis, unde dicta : fuit typus Mari® Dei-
par®, *(bid.*
Maria, uxor Clcophæ, sex habuit proles, ncc aliam fuisse
dici potest qu® Simonem peporit, 07, 1. hæc ct Salome
fuere fili® Clcoph® : alius dicuntur Esther ct Tha-
mar, 07, 2.
B. Maria Virgo verum contraxit matrimonium cum
Joscpho, 15, 1. est domina maris hujus sæculi : ea ab
omni lingua vocatur domina nostra, *ibid.* 2. fuit plena
gratia cl mare gratiarum, *ibid.*; 16,1 et seqq. quomodo ad
eam angelus sit ingressus, *ibid.* quo sensu plena fuerit
gratia, 16, 2 cl seq. gratia ejus in primo conceptionis
instanti superavit gratiam supremi angeli, caquo semper
adaucta est, 17, 1. plus a Deo amatur quam lota
Ecclesia, *ibid.* tota SS. Trinitas cum ca erat, 2. domi-
natur in cœlo, mundo, purgatorio, Inferno, 18, 1. est
benedicta in mulieribus, *ibid.* et seq.; 31, 1. turbata est
ad speciem angeli cl ejus salutationem, 18, 2. pas-
siones ei non fuerunt dominât®, 19,1. prudenter cogitabat
quid angelo esset responsura, *ibid.* 2. a Deo ab (eterno
in matrem fuit electa, et mox ut nata fuit, omni virtute
ct gratia exornata, *ibid.* placuit singulis personis
SS. Trinitatis: parvus quidam mundus est, *ibid.* ob
humilitatem, virginitatem et ardentem charitatcm me-
ruit fieri Dei mater, 19,2et seq. non tamen do condigno,
sed congruo, *ibid.*; 21, l.non dubitat de promissi ange-
lici veritate, sed de modo duntaxat inquiri!, *ibid.* quam
de virginitate sua fuerit sollicita, *ibid.* 9. ante connu-

bīnm emWt volnm vlrġnlŋtatli, 21, 2. idqne primi, 22, 1. ejus humili» resign&tlo «ul, 25,1, 2. n<scn«it angelo nd Verbi conceptionem : optabat ardcnlinime Men-ai® incarnationem, (*ibid.* quomodo ip«um conceperit, *tbid.* ct aeq. ct quo temporii puncto, 26 1 ct «oq. in filii conceptione perfectam accepit lanelifitationem, *ibid.* ft. quantum mio colii*ciimi in incarnationem meruerit, 27t !• an viderit tunc Dei essentiam, *ibld.* ct occeperit claram revelationem su® prædestlnatlnniv, ct exaltationi* super omnes angelorum choros, *ibid.* ft. qinmdhi angelus apud eam manserit, *ibid.* 2. quando adierit Elisabetham, et qua de cauco, *ibid.* etseq. cur abierit rum festinatione, 28, 2. prius adiit Jerusalem, et in templôte suumque conceptum Deo obtulit, *ibid.* cur ct quomodo cognatam salutaret, 29, 1. cur Zachariim non «ihitarit, *ibid.* nunquam peccavit venhliter, 30, 2. Imbuit in utero usum rationis, *ibid.* vero Dei mater est, 31, 2. vere beata fuit, est ct erit, 32,1. laudes «ibi n cognata datas retorquet in Deum, *ibid.* ejus in angelo credendo magnaminitas, 32, 2. tota anima Deum magnificavi!, *ibid.*; 33,2. erat domina anim® suæ, camquo totam tradiderat (ilio, 3.1, 1. Deum summopere diligebat, *ibid.* magnificabat SS. Trinitatem, *ibid.* ejus ob conceptionem Verbi summa exultado, 34,2 el seq. mortua est ex amore ct desiderio videndi (ilium, 35,1. ob assiduam possessionem cxullationis in Deum vitam agebat plane angelicam, *ibid.* quomodo vocet Deum salvatorem suum, *itici.* 2. est mundi gaudium, *ibid.* ejus humilitatem respexit Deus, 30,1. agnoscit se per virtutes, maxime humilitatem, ad malerm̄tatem Dei evectam esse, 30, 2 et seq. est beata tripliciter, 37,1. matcrnilas Verbi summa est in ea dignitas, *ibid.* prædicat se nb omnibus «acuti* bea'un prædicandam cl invocandam, 37, 2. ejus dignità!, *ibid.*; 39, 1. quomodo ad concipiendum Dei Filium fucril a Deo disposila, *ibid.* quid egerit apud Elisabctbain, 42, 2. an adfuerit nativitati S. Joannis, 47, 1. cognât® su® precibus suis felieem partum impetravit, *ibid.* 2» Augusto Cæsari Korn® visa csl, 54, 1. an prognati! iverit pedes c Nazareth Belhlecm, 56, 2. peperit naturaliter. peracta naturali temporis ad piriendum usitati periodo, 57, 1. fuit magis m iter Christi, quam sint ali® matres filiorum suorum, *ibid.* peperit virgo, tine dolore et sorde, dic Dominica, *ibid.* 2. cl summo cum gaudio, *ibid.* cl seqq. quomodo natum exceperit. 53, 1. ct adorarli, 58, 2. cum pannis involvit Ipsa partu non debilitata, 59, 2. conservabat omnia qu® audiebat de filio, conferens in corde suft, 67,1 ;86,2. nn purificari debuerit ob impuritatem naturalem, 69, 1; 70, 1. ejus partus fuit purissimus sine ullo sanguinis fluxu, 69, 2. non habuit mciHrua, *ibid.* an habuerit secundinas, *ibid.* cl seqq. cx humilitatis tamen studio purificari voluit, 70, 1. nnn habuit peccata qu® confiteretur, *ibid.* 2 cl seqq. Filium suum Deum summa devotione obtulit ge« nullexo, 70, 1. paupertatis orat itndiosÎMlmm, 71,1. qu® suscepit Sacramenti, *ibid.* 2. cur mirata sit super his qu® Simeon dicebat, 75, t. quid ex Simeone andierit ad se spectans, *ibid.* 2. virgo est, et non et, diverso respectu, 76, 2. qui« gladius ejus animant pariraniloril, 77. t. nn in filii passiono dc ejus reuirrcclloio dubitarli, *ibid.* martyrium materiale non subivit, *tbid.* 2. quantu* fuerit ejus dolor in libi passione, *ibid.* fuit plusquim mirtir, 78, 1. nn Malim post purificationem c Jerusalem in Ægyptlŋtm fugerit, an prius Nasireth reversu sil, 81, l ct seqq. cx /Egypto reversa una cum Joscpho templum adiit, iihum secuim ducens, 81, 2. quid illo amisso metueret sollicita, *ibid.*; 82,1. quomodo cumj.im inventum sit allocuta ,83, 1. Ipsius humilita* in ie Joscpho postponenda, *ibid.* non noverai quomodo filius opus redemptionis mumli ossei peracturus, 81, 1. per matrem descendit e Salomone, per patrem cx Nilhiu, 95,2. cur in ejus assumptione legatur Evangelium de ministerio

Marth®, ct rontemplMnn* Miri®, 159, 2. njnx uteri! fuit thalamos, templum et thronus glori® Filii Dei, 162,1 et seqq. varia ejus elogia. 33» 2; 37, 2; 162, X cur iverit ad nuptiav in Cana, 328. 1. orat filium modeste in deferiti vini ex affectu bono, *ibid.* 2 ct seq. petiit id certi cum fiduci i, cur ministro justerit facere quodeumque diiipcl filius, 329, 2 et seqq. in pastione ejus maximopere doliti!, 77, 2. hinc ernei aditans fuit plusquam martyr, 615, 1 etseqq. au pi»«i sii quwum, *ibid.* 2. n filio Joanni commendatur, cl ipti Joannes, GlG, 1 et seqq. ipsa plus est pa«a quim Christus, 617* 2 et «cqq. cur relicta in terris post ejus mortem, *ibid.* est refugium fidelium, 617» 2.

S. Maria Ægyptia per XVII annos grave* passa est lentiones carnis, quia totidem anali vixerat impudice, 375, 1. canens *Nunc dimitti'*, Domine, percepta Eucharilia domortna est, 74, f.

S. Maria Magdalena una tantum fuit» nnn plures, 120* 2 el seq. bis dontaxat Christum unxit, 121,1. ejus mnnnmenti inscriptio» *ibid.* fuit Judæa natione, sed habitasse videtur in Galilæa. *ibid.* cur dicatur peccatrix, 121. 2. ipsa a Christo depurata, ostendit vim grati®, *ibid.* cur veneni in domum Pharisei: ejus pia impudentia, 122, l. fuit alta cl proceri» f22, 2; 132, 2. genibtt* nisa pedes Chridi lavit, 122, 2. ejus verecundia, *ibid.* foil a Chrh̄to sagittata lelonmnrí«, 123, l. l-tery marum copiam fudit, *ibid.* capillis Christi pedes tersit, 123, 2. ct cos esi osculila, *tbid.* ejus publica pœmtcnln, 124, i; 128, t. quid ejus unguenta denotent, 12i»2 cl seq* ejus heroica virtutes, *ibid.* ejus vita in deserto, 124, 2. placuit Christo præ reliquis Sanctis, *ibid.* magna eju* ddedio, 125, 2 et seqq.; 127, 1, 2; 128, 2 ct seqq. non audebat coram Christi f.icie comparece ,127, 1. quando ci peccata remissa fuerint, *ibid.* 2 el seqq ;129, 2. qu® grati® ei q Christo suit confess®, «btd. 2 el «*qq. conversa cum ubique secula esi, 130, 1. m descrio vitam plane angelicam vixit, <6id. unde nomen hibuerit M igdalen®* 132, l. nn fuerit conjugata, *ibid.* septem ejecit ex e i Dominus dæmonia, *ibid.* *2. ejus pudentis devotio, 124,2. sedebat secus pedes Jesu, cum avidissime audiens, 154, 1. Marth® præfertur, 157, t. gerit typum viLe conlempalaliv®, 158, 2. cognito Christum adveuiise ad fratrem suum excitandum, illico a l cum venit, 491, i el seq. cecidit ad pedes ejus orans, *ibtd.* unguentum pre-tin-cum effudit super caput Christi, 503, 2. itim ►uper pe<les, 50t, 2. mulierum ad >cpulcnim venientium fuit dux. 624, 2. ejus ardens studium, et Donimi quærendi desiderium, *ibid.* et seqq.; 625, t. videt eum, nec agnoscit, 626, 1. variicjusqu®reilh.-ifreclu«, i'W<i.2et*rq. undo Dominum agnoverit, 627,1. 2. cur is tunc ab ea tangi se noluerit, 628, 1 et seqq. in ijtis capitis fronte adirne remanent vestigia digitorum Christi, 629, 1. viso Christo fu horto propere ad socias rediit, el rursus cum iis eumdeni redivivum conspiciť, *ibid.* 2 et seq. est Apostolorum apostóla, *ibid.* Christi fidem in Gallia dissetili navit, *ibtd.*

S. Maria Oiguiacensi* flectebat .nite imiginem B. Virginia toties, quoties Salutationem angelicam recitabat, 27, 2. assidue cum Christo, B. Virgine et diversis Sanctis ngebit, ut singulo* ex h.ibilu el voce nosset, 359, 1. sola Eucharistia longo tempore vixit, 395, 2.

SS. Marius cl Martin ob vidtatos el alitos Mártires incarcerates martyrium adepti sunt, 521, 2.S. M irili® hospitalitas, 153, 2. qu® quia Christum hospitio recepil\ ab eo mercedem i ecipit, dum ei muriculi appireť, 154, t.eju* «ollicilimi ministerium, *ibid.* cl lurbitio, *ibid.*t. postponitur M iri® quoad sortem, 157 , 1. gerit typum vil® iteli*®, 158, 2. uni cum sorore significavit per nuntium Chrisio fratris sui Lazari morbum, 484, 2. carum mod,-sii petitio, *ibid.* cur ip*® id Dominum non teriul, *tbid.* erant ipsi cliirai, *ibid.* cur multi Judæorum vas solatum venerint uiœLis ob fratris

- inortfm, 488, 2. cur ipsa Christo occurrit, non Marta, *ibid.* cur expostulet cum eo de mora adventus, 489, 1. exigua ejus fides, 490, 1; 494, 2. modeste voluntatem suam in Christum resignat, 489, 1. cur fratris corpus non servant insepultum, *ibid.* a Christo ejus fides exacuitur, 491, 2; 495, 2. sororem silentio monet adesse Chriitum, 491, 1. habuit alternantes motus fidei et diffidenti®, iJ5, 1.
- Martii die XXV mundus creatus, Christus conceptus et mortuus est, 14, 2. ab eo die nulli inchoant annos Christi, *ibid.*
- Martyres divini amoris igne succensi ridebant tormenta, 182, 1. perfectam habuere patientiam, 258, 2. eorum mors parit novos Christianos, 508, 2. operibus præviis humilitatis se ad martyrium disposuerunt, 521, 2. cicatrices vulnerum suorum in cœlo retinebunt, 281,1; 631, 1, 2. Martyres Lugdunenses a servis suis falso accu- liti, 574, 1.
- Martyrius monachus Christum in leprosi specie humeris gestavit, 139, 2.
- Masculus natus cur offerri debebat Domino : sed quinque siclis redimebatur, 69, 1.
- Massaliani docebant semper orandum, non manibus labo- randum , 392, 1, 2.
- Maternità* *Dei in* Deipara est dignitas incomprehensibilis, 21, 1. et fons omnium benedictionum et gratiarum ei a Deo datarum, 31, 1.
- Matrem an Christus in nuptiis Cancnsibus reprehenderit, 329, 1. quam matrum luctus in morte unigeniti acer- bus sil, 119,1. matres multa) filios ad martyrium sunt adhortata?, 615, 1.
- Matban fuit communis avus (arn Joscphi, quam B. Virgi- nis, 96, 2. 1res habuit proles, *ibid.*
- Matrimonium inter B. Virginem et Josephum verum fuit, 15, 1. matrimonium etiam septimum licitum est, etsi sit indecens, 360, 1.
- Matronæ pis olim Homs Apostolos et sanctos Pontifices aluerunt, 13«, 2.
- S. Matthias fuit e discipulis electus ad apostolatum, Ü4, 2.
- Maximianus, Syracus. Episcopus, per Ven. Eucharistiam periculum maris evasit, 405,2.
- Mechanici laborando sibi viciium parent, 86, 1.
- Melancholici maxime a demone occupantur, 134, 1.
- Mendacii inventor est diabolus, 450, 2. cl ipsum procu- dit,
- Mendicarli (an) aliquando Christus, 82, 2.
- Menelich an sit filius regina) Siba e Salomone con- ceptus, 60, 1.
- Mens dicitur quasi eminens ,41, 1. mens nostra rex est, haec ægra a Christo sananda, 369, 2.
- Mensa (in) tenendus novissimus locus, non primus occu- pandus, 195, 1,2.
- M< nstrua quid sint : ea non habuit B. Virgo , 69, 2.
- Mensura trilici vel hordei ohm servis quolibet mense dibitur, 179, 1.
- Mercenarius paslor qui» sit, 473, 2. hic lupo veniente fàgit, *ibid.* el seqq»
- Mentum bonorum operum ad'Iruitur, 230, 2. merita Christi sunt causa pnedeslificationls æternæ fidelium, 397, 1.
- Messui idem est quod Christus, 320, 2. ejus numen erat Siloach, id csl missus vel mittendus a Deo, 461, 1, 2. hic venit tempore deploralissimo regni Israelitici, 4*, 2 et seq. hunc esse Christus «ensini aperuit, 338, 1. hunc esse Joannem malebml Judæi, quam Christum, 314. 2 eum j un debere venire sciebant passini Judæi, 363, 1. qualem Messiam Judzt exspectarent, 513, 2; 514, t, 2. ejus ortus, an incognitus esso debebat, 423, 2 et \$eq. cum putabant Judæi fin* æternum, nec moritu- rum t sed sinistre Scripturas inteUigebint,*»! ',letscq.
- Messis quo menso fieret in Judæa , 3(6, 1, qu® sit messis spiritualis, 566, 1 et seqq.
- Metathesis in nullis vocibus variarum linguarum lucum habet, 504, 1, 2.
- Metreta qu® sit mensura, et unde dicta, 330. 2.
- S. Michael est supremus omnium angelorum, 13, 1. præest precibus fidelium, 14, 2. csl primus inter Sera- phinos, *ibid.* Christum in horto orantem conforta- vil, 261, 2.
- Militaro quando licitum sit, 93, 2.
- Militum tria sunt vitia, quæ triplici remedio curantur, 93, 1. varia iis dantur praecepta, 2 et seqq. miles latus Christi lancea aperiens, quis fuerit, 620, 1. vide- tur fuisse unus ex iis qui latronum crura fregerant, 2.
- Ministrantes præcingunt lumbos, 173, 2.
- Ministri ad Christum capiendum a sacerdotibus missi quod do eo dederint testimonium , 428, 2. et hi ob hoc ab Apostoli» converti dein meruerunt, *ibid.*
- Miraculum est opus Dei, 289, 1; 338, 1. qualia miracula fecerit Christus, el qualia Sancti, 289, 1. in iis Dei gloria est spectanda, 546, 2. miracula Christi semper habebant adjunctum aliquod auctarium, 374, 2. iis evicit Christus se esse Messiam el Deum, 384, 2 et seqq.; 394, 2; 478, 1, 2; 481, 1. nulla ejus mira- cula a solo Joanne referuntur, 291, 2. inter mira- cula ipsius et Prophetarum magnum erat discrimen, 381, 2. potestas horum patrandorum semper et ubique ei erat prompta, *ibid.* hæc in eo operabatur divinitas in ipso inhabitans, 545, 1, 2. cur potissimum circa pau- peres fiant miracula, 462, 2. ea non faciet Deus ad confirmationem mendacii vel hypocrisis, 464, 1. mira- culum primum Christi fuit conversio aquæ in vinum, 332. I el quare, 331, 1. quomodo id peractum, 2. et an vere id primum sil, 832, 1. quomodo miraculum quin- que panum elduorum piscium sil peractum, 390, 1.
- Missa est sacrificium juge, sed incruentum, 403, 1.
- Missionis auctoritatem petunt Pharisæi a Christo postquam videntes templo ejecit, 334, 1. quia ea ad novam fidem docendam requiritur, 449, 1.
- Mna sive mina, unde dicta : erat una Attica, altera Hebræa : quid utraque valeret, 251, 2.
- Modicum quid sit, post quod visuri essent Apostoli Do- minum, 580, 2; 581, 2.
- Modimperator» partes in conviviis quæ, 331, 1, 2.
- Moyses in loto Pentateucho Christum præfiguravit, 387,2.
- huic Christus opponitur el anteponitur, 312, 1 et seqq. non vidit Dei essentiam, sed tantum corpus quoddam luminosum ab angelo assumptum, 313, 1.
- Monasteriis (in) etiam occurrere possunt scandata, 505, 2.
- S. Monica filium suum suis precibus el lacrymis ad vitam sanciam revocavit , J20, 2 et seqq.
- Mons quid tropologice designet, 28, 1. monies symbolum sunt Prophetarum et Patriarcharum e quibus natus esi Christus, 100, 1. in montium medio urbes (edificaci solent, non in summo vel imo, 106, 1. in montem Oliveti ullimis vil® diebus de nocte Christus secede- bat, 515, 1; M7, 1
- Montana Judææ et Hébron quæ sint, 28, 2.
- Montanus haeresiarcha dicebat se esso Paracletum a Christo promissum, 547^ 2.
- Mora in bono proposito nocet, in malo prodest, 533, 1.
- Morbi sæpe a dæinombus immillunlur Deo permitiente, 188, 2. sæpe ob peccata ægrorum, 376, 1. a(non semper, í58, 1. at Sauciis ad probandam eorum pa- (lenitam, ,
- Mors quid sit describitur, 459, (.ejus bona, 7 r, 1. unde Chris- tiano sil optanda, *ibid.*% ea cuilibet imminet, 170, 1,2. ad eam tendimus mox ul nati sumus, 315, 2. vocatur nox, 459, 1. el somnus, 486, 2; 490, 2. eju* luctus lolt nalurx noslr.e csl communis, 488, 2. ejus contemptui parit glonun, 591, 2. mors infernalis peuima, quia

erit vitalis, 380, 1. mors impiorum quam sit terribili», 251, 2. mors Christi manifestavit, qui in Israele probi, qui improbi wēnt, 79, 2. cur ejus mentionem apud Apostolos fecerit, 236, 1. hæc fuit mundo velut nox, 458, 2, fuit ei voluntaria , non coacta, 475, 1 ; 476, 2. ca vicit diabolum , 511,2 ct seqq.

Mortificatio remedium est cupiditatis, 19i, 2. mortificatio concupiscentiarum via nd salutem est, 509, 1, 2. est hæc praemittenda S. Synaxi, 525, 1; 527, 1.

Mortui sunt quidam cx nimia lætitia, 85, 1. mortuos Dominus suscitatur imperando, 119, 2. eorum resuscitatio opus erit Filii Dei, 380, 2. quomodo audient vocem ejus, *ibid.* 2. resurgent ad vocem Archangeli. 38!, 1. mortui 1res a Christo suscitati quid ct quos denotent, 120, 1. solus mortuus mundo ct voluptatibus Deum videre potest, 318, 1.

Morus arbor sapientissima est : unde dicta «it, 230, 1. csl symbolum Evangelii crucis , *ibid.* ct seqq. item diaboli, *ibid.* 2. dicta est a Græco pápe;, id est fatuus, 247, 2. est arbor prudentissima, *ibid.* 2.

Motio aquæ in piscina Probatica quando ab angelo fieret, 372, 2 ct seqq. quomodo illa ægros sanaret, *ibid.*

MJXTTfíw quid proprie sit, 210, 2.

Mulieres olim in conviviis unguenta spargebant, 13»» 1. mulierum colloquia separata cavenda sunt, 629, 1. cur mulieres piæ Christum sequerentur, 132, 1. ctquæ, *ibid.* 2. cur mulieris nomine, non matris, Deiparam Christus morions appellant, 617, 1, 2. mulier inclinata per XVIII annos, quos reprroscnlet, 189,1. — Vide Femina.

Mundanus unus cur oderit alium, 569, 1. mundanorum hominum vanitas, 198, 1. lit solertiores sunt in temporalibus bonis sibi providendis, quam Sancti iu spiritualibus, 216, 2. non sunt capaces Spiritus Sancti, 548, 2. ncc Deum videbunt, *ibid.* 2.

Mundi cx opificio naturaliter nosci potest Deus unus in essentia, 304, 2. ipse non est æternus, 603, 2. mundus capitur subinde pro hominibus mundanis, 304, 2. hic Christum incarnatum non cognovit, *ibid.* cur oderit pios, 569, 1. quomodo a Spiritu Sancio redarguendus sit, 576,2el seq. hunc ejusque principem vincunt fideles, 588, 1. qui sint homines de hoc mundo, 412, 1.

Murmur fratris (ilii prodigi quid ct quos denotet, 212, 1, 2. Murmurare Hcbræis fuit solemne, 397,2.

Mutuare ct commodare qui differant, 161, 2.

Mutuuum vox unde derivetur, 115, 2. mutuuum ita dandum, nulla ut compensatio inde speretur, *ibid.* qui id non reddunt, vel sunt pauperes, vel ingrati, *ibid.*

Muti nati sunt surdi, et vice versa, 13, 1.

Mysteria vitæ filii qualiter B. Virgo ignoraret, 84, 1.

N.

Nahar hebraico tam lumen quam flumen significat, 461,1,2.

Nairn civitas ubi sita, ct unde sic dicta, 118, i.

Nardus pistica, quæ sit, 503, 2 cl seqq. facile adulteratur, *ibid.* habet spicas ct folia, *ibid.*

Natalem unius Joannis Baptiste celebrat Ecclesia, 43, 2. hic ct natalis Christi in diverso contingens solstitio, quid symbolice innuat, 350, 1. do natali Messii inquire Judæi neglexerunt, variis alioqui signis ejus visis, de solo natali loco dubitantes, 428, 1.

Nathan, filius David cx Bcrsabec, alius est a Nathano propheta, 98, 1. cx eo descendit B. Virgo per matrem, 06, 1, 2.

Nathanael crat a Cana Galilææ : quomodo sil a Philippo ad Christum adductus, 322, 1. quis fuerit : est verisimile fuisse S. Bartholomæum, *ibid.* crat legis studiosus, non doctor, *ibid.* 2. ubi requiescat : nominis ejus etymon, *ibid.* audito Philippo, ad Jesum cum co venit, cumque agnovit esse Christum, 323, 1, 2.

Nativitas hominis dopici, carnalis ct spiritualis, 339,1,2. tres nativitates habet Christus, 62, 2.

Natura manet eadem in damnatis, 230, 1. naturæ duæ in Christo fuere impermixta*, 306, 1. ejus natura humana ortum habuit in Bethlccm, divina fuit ab xtemo, 423, 2; 423, 1. ac divina rebus omnibus creatis est major, 479, 1.

Navem consensuri olim Eucharistiam secum sumebant, 405, 1, 2. effecit Christus ut navis esset in portu Capharnai in momento, 391, 1, 2.

Nazareni in Christum acerbiores fuere, 104, 1, 2; 106, 1, 2. ct ideo derelicti, 105, 2 et seqq.

Nazarelh habita patria Christi, quia in ea conceptus, el ejus mater cum Joscpho ibi habitabat, 15, 1. quantum a Jerusalem distet, 28, 2. erat vicini Cans Galilææ, 322, 2. sed locus obscuras et ignobilis, *ibid.*

Ncstorius negabat B. Virginem esse matrem Dei, 20, 1. docebat Christum non solum naturam hominis, sed ct personam assumpsisse, 308, 1»

Nicodemus idem sonat quod cic/or *populi*: hinc ipse superans melum Pharisæorum, credidit in Christum : ndscriptus est catalogo Sanctorum : crat vir primanus inter Judæos, 337, !, 2 el seq. cur venerit ad Jesum nocte, *ibid.* petit a Christo viam ad regnum calorum, 338, 2. non intelligohat spiritualia ejus mystem, 342, 1. fides ei deerat, *ibid.* hinc Christus cum docet, 342, 2. quomodo cum apud collegas suos tueatur, cl inauditum condemnari vetet, 429, 2. ejus corpus copioso unguento perfudit, 622, 2. ob hoc pietatis officium factus est scmiinartyi, *ibid.*

Nicolaus Lyranus unde dictus : breve ejus elogium, 292,2. plus æquo fabulis Judaicis consentit, *ibid.*

Nisi aliquando idem csl quod *sed tantum* , 377, 2.

Nocturnarum vigiliarum divisio, 178, 1.

Nomen infanti dabatur in circumcissione, 43, 2. maxime cognatorum elpatrum illustrium, 44. i. nomini nonnullis indita ab eventu presenti, vel futuro, *ibid.* nomma, ut ovibus, sic dantur fidelibus, 470, 1. quomodo in nomine Christi praedicata pœuilentia et remissio peccatorum, 283, 1. a Deo in nomine Christi petendum, quidquid petimus, 546, 2. quid sil in illo petere, 585, 1. est id apud Patrem magni ponderis, 584, 2. quomodo in nomine Filii Spiritus Sanctus mittatur, 551, 2. nominis sui claritatem a Patre petit Christus, 591, 1, 2; 594, 1, 2.

Nonnus Panopolitanus Joannem versibus heroicis elegantibus expressit, 291, 1.

lies notabiles asserit Joannes per affirmationem, et simul contrarii negationem, 290, 2.

Novitios in Religione a lentalionibus preservai Deus, 575,2.

NcG;, id est mens, vocatur Deus Pater, 297, 1.

Nox quid symbolice designet, 533, 2. est piscationi aptissima, 64!, 1. nocte orandum, die laborandum esso docet exemplo suo Christus, ct multi anachoreta, 80,2 ; 113,1 ; 259,2. cur de nodo Judas ad prodicionem perficiendam exiverit, 533, 2.

Nubes gignit pluviam, 24, 1. cur nubes ab occasu imbrem nuntient in Judæa, 18\$, 1. secus in aliis locis, *ibid.*

Nuntii habent lumbos accinctos, 174, 7.

Nuptiis undo dicantur, 327, 2. cas Christus sua præsentia honoravit, 328, 1. nuptiæ iu Cana quo die et anno contigerint, 326, 2. nuptiæ spirituales atimæ cum Deo habent aliquando defectum vini, id est gratiæ, 329, 1. quomodo cæ fiant, 332,1. nuptiæ Cbrivti cum Ecclesia quæ sint, cl quomodo is ab iis dicatur reverti, 177, 1«

O.

Obdurati, si velini, poscunt sc ad Deum convertere, 516, 1,

Obe liens Superiori dírfgítar a Deo recta ad portum «alutis, 85, 1.

ObeiHenti» profanila, SI, 2 ct <eqq. ipsa nobilísimas hominis potential Deo *oiJorl* relut in holocaustum : omnia opera ex ea **fida**, facit meritoria, 85, 1. est mater virtutum, (*bid*, ceteris virtutibus est præferend , 526, 2. Superiori quasi Deo exhibenda, 85, 1 ; 147, 1. obcdicnlia Christi erga parentes erat quoad nataram humanam, non divinam, 81, 2. ejus obediente in morte oppetenda, 476, 1, 2. obcdicnlia Deipara» cruci filii adstanlis, 615, i.

Obnubere antiquis quid esset, 327, 2.

Obstinatio sæpe impedit tractum Dei, 399, 1, 2.

Obumbratio Spiritus Sancti quomodo inlelllgcnda, 23, 2 ct seqq.

Octava dies Scenopegiaë erat tam lolemnisl ac prima, 426,1.

Olia infidelium contra fideles, sunt vclut ignis : ea Christus occasionaliter excitavit, 181f 2. odium mundanorum erga pios, 5GO, 1.

O li»«e subinde idem csl quod minus diligere, 200, 1.

Offensus offendenti reconcilietur, 139, 2.

Officia humilia exercere , ad humilitatem via est, 190, 1.

Olei usus in vulneribus, 152, 1. oleum symbolum est *miwricnrdux*, 432, 1.

Operari bene omnes tenemur, 230, 2.

Operarii inter operandum lumbos præcingunt, 173, 2.

Opes veterum erant in pecoribus, 198, 1. opum nostrarum nonnisi dispensatores sumus a Den constituti, quarum dispensationis exactam is a nobis rationem reposcet,215, 1; 217, 1 ; 218, 2. earum affluentia est illecebra peccandi, 170, 1. unde vocentur iniqua? 217, 2. ct cur aliena», 218, 2 cl seqq.

Opera naturalia possunt Tacerò infideles, non ca qua» sunt gratia», 501, 1, 2. per opera bona meremur vitam æternam, 230, 2 et seqq. sunt ca cibus permanens in vitam æternam, 392, 2. eorum vis, necessitas, integritas, 559, 1. homo ex interna Christi gratia habet vim ca producendi, 560 , 1, 2. opera heroica fortiter aggredienda sunt, 140, 2. opera SS. Trinitatis ad citra sunt lribus personis divinis communia, 544, 2. opera Dei perfodi sunt, 332, 1. quæ vocentur opera Dei necessaria ud comparandum panem permanentem in vitam æternam , 393, 2. opera Meandrica Christus non sibi, sed Patri suo attribuit, 84, 1. in iis nihil juris habebant parentes ejus, 329, 1. opera Christus in dies excellentioria edebat, undo videbatur crescere in sapientia ct **gratia** apud Deum et homines, 87, 1, 2. hæc dc eo testimonium perhibebant, 384, 1. **opera** majora quam Christus, faciet credens in eum, 545, 1, 2.

ÔÇàowv quid sit, ct unde dicatur, 641, 1, 2.

Qpfimux irai cpilhetum præsidum cl magistratuum, 7, 1; 262, 2. optima Deo offerenda, 504, 2.

Orare semper quomodo nos oporteat, 238 , 1. cl cur, 240, 2. quis ovandi modus sit, 495, 2. an orantes pro aliis elimii exaudiamur, 586, 1. pro quo oratur, debet cum orante collaborare, *ibid*, 2. orari vult Deus, nihil dat non oratus, 587, 1. 1er oravit Christus in horto, 265. 2 el seqq. orabat plerumque de nocte, 432, 1, 2. oravit ante passionem pro Apostolis, 596, 1 , 2. item pro omnibus fidelibus, 599, 2.

Orabonem (per) invenitur Deus amissus, 83, 2. oratio assidua jungit nos Deo, 150, 1. in ca requiritur perseverantia, 161, 1; 238, 1. ejus elogia, *ibid*, ejus dignitas, necessitas ct vis, 240, 1. condienda csl Ucrymis, 493, 2. quis habere debeat conditiones, 585, 2. quæ in ci virtutes exerceanur, 587, 2. ejus elogium, *ibid*. oratio humilis a D o exinditur, superba rejicitur, 241,2. oratio in Christi nomine id Patrem faCla, omnia impetrat, 581, 2. orationis Dominico* Ianium quinque petitiones assignat S. Lucas : an eam bis Dominus docuerit, 161, 1. oratio mentalis csl hujus vitæ bea-

liludo, 157, 2. oratio publicani veniam peccatorum petentis, 213, 2. oratio nocturna commendatur, 80, 2. ca usurpata a Christo, 112, 2. oratio Chrisli ad passionem ituri, 590, 1 ct seqq. orationem suorum exaudit Deus, 546, 2.

Oriens est nomon proprium Christi, 49, 1.

Orígenes semina Jecit arianismi, 288, 2; 299, 1.

Ortum (in) Chrisli plebs non inquirebat ox desidia, Scriba» cx invidia, ut ex co discerent an ipso esset verus Messias, 428, 1.

Osculum symbolum est reconciliationis el amoris, 123, 2. osculo excipiuntur hospites et conviva», 127, 2.

Ôæs; cl a-pe;, id est sanctus, quomodo differant, 39, 2 cl seqq.

Om quarum rerum sint symbolum, 622, 2 et seqq. cur ossa agni Paschalis frangi non licuerit, et Christi non debuerint, (*bid*, cl seqq.

Ostii ovilis parabola explicatur, 468, 1.

Otiosus nemo in cælum ndmillitur, 174, 1.

Ov.i valde nutriunt : ila sunt dicta quod sint uvida, 1G2, 2.

Oves pastor.is vocem agnoscunt, 4G9, 2 et seqq. significant mystice fideles, G»5, 2 el seqq. oves errantes symbolum sunt peccatorum, 203, 1. oves Chrisli sunt homines, sed maximo fideles, 478, 2.— *Vide* lúdeles

Ovile unum ct unus piutur, quando factum vel futurum ut, 475, i, 2.

p.

S. Pachomius conversus est visa charitate Christianorum, 536, 1.

Pai lum Dei cum patribus de Messia nascituro , 4G, 2 et seqq.

Palæstina oh ingentes calores lepræ est obnoxia, 232, 2.

Palmitem infructuosum (oIli, ct fructuosum purgari a Deo Patre, quid sit, 558, i, 2« quasi palmites jungimur omnes Christo, 561, 1, 2.

Palpatio corporis Christi an fuerit sufficiens argumentum resurrectionis ejus, 281, 1.

Panis Hebraeis omnem cscain significat, 193,1. panis mensalis est signum pacis et aimciliæ, 531, 2. panum miraculum recncitctur, 390, 1.

Panni quibus Christus recens natus involutus, fuerunt pauperes, sed mundi, 59, 2.

Parabolis gaudent Syri et Hebræi, 469, 2. parabola cl proverbium sa*pa idem sunt, 586, 1. parabolæ Evangelic® non sunt per omnia accommodanda», 558,1 ; 560, 2. parabolis ficus infrngifers exponitur, 18S, 1. 2. turris (edificando), 209» 1. cl regis bellum medilantis, 201.1. et salis, 202, 1. ovis perdila»,203, 2. drachma) perdita», 205,1, cl filli prodigi, *ildd*. 2. villici iniqui, 214,1. ejus applicatio, 215, 2 cl seqq.; 219, 1. servi de agro colendo regressi , 230, 1. judicis cl vidu® importuna?, 238, 2. Pharissæi cl publicani, 211 ,2. exponitur, *ibid*» decem minarum servis creditarum, 251, 1. ostii ovilis, 468.1. ca exponitur cl applicatur, *ibid*.; 469, 1 el seq.» 470, 1 cl seqq. et pastoris boni, 472, 1.

Paracletus tria significat, 547, 1, 2. paracletus nomen est Spiritu* Sancti, 570, I, 2.

Paradisus an supersit : est corporum, non animarum receptaculum, 271, 2. quem Paradisum latroni Christus addixerit, *tbid*.

Paralysis est morbus incurabilis : csl symbolum peccati consuetudine roborati, 37/i, 1.

Paralytici ad piscinam jacentis curalio, 371, 1. quid hic allegorico denotaret, 374, 1. cur interrogetur a Christo an velit sanus fieri, *ibid*. 2. ad ejus quæslioncm non directe responde!, *ibid*, cur «um sabbato curant, 375,1. quomodo responderit ipso Judicis 375,2, adiit templum Deo gralias a<lunis, 876, 1. ob occultum peccatum lougo afflictus fuil moibo, Cia Christo monetur ul de-

- incops ab co slbl cnvoit, *ibid.* excitatur ad contritio-
nem, *ibid.* 9. ejus graütudo, *ibid.*, a Christo Mnatr in
anima cl corpore, 422, 2.
Paranymphi qui dicerentur, quæ eorum partes, 849, t, 2.
Parasceve erat dies pridie sabbati, 613, 1, 2.
Parati ad moriendum semper simus, 178, 1,
Parentibus filii ubedianl, 84, 2. habeant eorum curam,
61G, 2. parentes solent impedico studium vitæ perfec-
tiora in tiliis, 142,1. sæpe in iis puniuntur, 458, 1, 2. pa-
rentes cæci nati quam prudenter Pharisæis respondeant,
463, t. parentes Chrisli quid metuerent illo aini*«o in
Jerusalem, quomodo eum quærerent, 82, 1. quomodo
cum docentem mirati sint, 83, 1. cos ipso non repre-
hendit, 2.
Parochi boni munia, 472, 2 ct seqq.
Pars in Script, significat sortem hereditariam, 157, 2.
quam partem Petrum non habiturum nisi lavari sibi
pedes sineret, Dominus insinuaret, 526,1.
Particulas adverbiales et conjuuclivæ in S. Joanne valde
sunt expendendæ, 290,1.
Parturientium dolor, 583,1.
Partus Deiparm fuit purissimus sine ullo sanguinis pro-
fluvio, 69, 2. ipsa adfuit partui Elisabeth# cognata,
43, 1 et seqq.
Parvi solent esso magnanimi, 247, 1.
Pascere in Script, significat etiam regero, 645, 1, 2.
Pascha persesiiduum durabat, 81, 2. erat festum celebra-
rimum, 112, 1, 2; 371, i. et festum hilaritatis, 501, 1.
nulli ad hoc rite celebrandum prius Jerusalem venie-
bant, ut sacrificiis præviis seso ad hoc præpararenl, 2«
qua occasione sil institutum, et quid significet, 521, 2.
Pascha ultimum vitæ Christi incidebat tunc m feriam
quintam, 503, 1; 521, 1. quatuor Pasciuta Christus
tempore prædicationis suæ habuit, 371, 1.
Paschales victim# vocantur etiam Pascha, 60S, t.
Passio Christi quantopere matrem ejus afflixerit, 77, 2.
est vclut balneum æstuans, 183, 1. quomodo ad eam
anhclarit, 2. ea vclut parturitio fuit, 582, 2. denotatur
in piscina Probatica, 373, 2. fuit voluntaria, non coacta, |
424, 1. vile denotatur, 557, 1. cessit Christo in glo-
rimi, 590, 3.
Passiones mult# hominis cxcipicnd@ sunt, 815,2. an
et quomodo passiones fuerint in Christo, 493, 1. e# in
ipso et B. Virg. fuerunt voluntari@, 61G, 1.
Pastores ad Christum in Belhloem visendum, ab angelo
exciti, fuere 1res, et eximii evaserunt Sancti, 63, 1.
cur ii primi ad Christum vocati sint, vari@ dantur
cans@, 2; 64, 2. cur valde timuerint, *ibid.*, quod nb
angelo signum Christi accipient, *ibid.*, et seqq. interius
ab angelo illuminati cognovero eum osse Deum ac
mundi redemptorem, 66,2. ibi fuero justificati, aut, si
jam justi orant, magnum sanctitatis incrementum
arccpocrunl t cur fcstinarinl, *ibid.*, quæ ab angelo de
Christo acceperant, etiam alili narrarunt, sed hi soli
in cum crediderunt, *ibid.*
Pastores ovium, quid ill præstent, 470, 1. solent ovibus
nomina quædam imponero. *ibid.*, octo eorum munia,
ibid., et seqq.; 472f 2. pastor est Christus, 469, 1, 2. cl
pastor bonus, 472, 1. el pastor unicus, et pastor pasto-
rum, 472, 1,2. pastor bonus vitam suam pro ovibus ex-
ponit, 473, 2; 475, 1. nec fugit veniente lupo, 474, 1.
pastores spirituales qui sint, 468, 2. quid acturi in per-
ditione subditorum, 120, 1. vita clarescant el moribus,
64, 1; 470, 1. quid subditis prantarc debeant, 472, 2 ut
seqq. triplici modo eos pascere debent, 647, 1. ah iis
plus Deus exiget, quam a subditis, 180, 1, 2. fideles a
noxiis defendant, et iter in cælum ilsoslendant, 470,1,2.
qui fuerint spurii pistores Judæorum, 468, 2. pastores
constituendi sunt aptissimi, 619, 2.
P.istorilia ars est innocentissima, 03, 2.
Pater subinde al idem quod inventor. 450, 2. pater in
divinis non eut major Filio, 553, 2. quomodo Pater cœ-
lestls operatur u que modo, 377, 1. patres in tenebris
limbi agebant, 50, 1. ad Messiam ordeniis<ime anhe-
larunt, 74, 1; 454, 2. patres morituri commendent fi-
lios Deo, 500» J.
Pati Christus debuit ut in gloriam suam intraret, 278, 1.
Patientia est animæ possessio, 253, I. videtur complexio
omnium virtutum, 2. patienti@ speculum Chritus
est, 568, 2.
Patienter fructus boni operis csl cxspcctindus, 133, 1,2.
Patria viro fideli non curanda, sed ea orbis est, 105, 1.
extra patriam homines optimi <unt qnærendi, *ibid.*
Patriarch# non cognovere Dei Filium, nisi ex peculiari
Dei revelatione. 304. 1. omnes Messi# adventum ar-
denter desiderarunt, 454, 2. fuerunt pastores ovium
472. 2.
Pauci e Judæis Christum receperunt, 305, 1.
Paucitas salvandorum, 190, 1, 2.
S. Paulinus pro vidux filio se in servum vendidit, 262,2.
S. Pauli conversio vera fuil, 130, 2. singulis propria dat
præccpta, 179, 1. quam plenus fuerit Spiritu Sancto,
423, 2. fuit quasi tonitruum, 511, 1. zelum ardentem
animarum habuit, 647, 1, 2.
Paulo Orosio omnis locus patria crat, 105, 1.
S. Pauli Simplicis visio da peccatore converso, 204, 1.
Pauperes cur vocentur esurientes. 41, 2. iis danda qu@
abuudaul domi, 169, 2. sunt ad convivium invitandi,
196, 2. quod iis fit, Deus sibi fieri reputat, 197, 1. illi
<æpc sunt sancti, ideoque divites potius ab iis accipiunt
quam dent, 218, I.sunt coeli janitores, *ibid.*, facilius
obediunt Evangelio quam divites, 199, 1. non sunt
despiciendi a viro /Apostolico, sed suscipcndi, 228, 2;
463, 1. sæpe non habent a quo adjuventur, 374» 2.
cur præ divitibus miraculose et divinitus curentur,
463, 1. pauperes cado donati eleemosynarios calo
recipiunt, 318, 1. pauperibus et plebeiis Evangelium
annuntiatum est, Pharisæis et pontificibus id spernen-
tibus, 199, 1.
Paupertatem coluit B. Virgo, 71, 1. paupertas Christi
toto vit# tempore. 63,1,2; 63, 2; 6», I. qualem pauper-
tatem rerum is professus sit, 505, 2. paupertatis Evan-
gelic# vis in quo consistat!, 506. reddit longævns, 169, 1.
Pax toto orbe erat cum nasceretur Christus, 54, 1. pa-
cem apprecantur Hcbræt in salutatione, 631,1. quia hæc
iis omne bonum el prosperitatem significat, 50,2; 63, 2;
73, 3; 253, 3; 280, 1. pax quam Simeon senex habuit,
qu# cl quoluplex fuerit, 73, 2. cur suis post resurrec-
tionem pacem apprccclur Christus, 280, 1. cam sois
reliquit ex hoc inundo abiturus, 552, i. quid ea conti-
neat, 2. cur eam iterum discipulis apprecetur, 631, 2.
Peccare in cælum quid sit, 209, 2 ct seqq.
Peccator inverecundus est, audens peccare in conspedu
Dei viventis et videntis, 210,1. agit m tenebris vilio-
rum ct errorum, 50,2. putat viros sanelos sibi cmo dam-
no, 136, 2. servus est peccati, 446, 2 el seqq» peccando
longe abit a Deo et cælo, 206, 2. prodigii Dei gratiam,
cbirilatem et virtutes, aliaquo sibi mala creat, *ibid.*
iiboral inopia rerum omnium naturalium el supernatu-
ralium, 2; 207,2. ejus vesania,208,2. peccatores rogantes
an exaudiat Deus, 464, i. in hac vita mauent in Christo
quasi in vite, »ed post eam ab eo separantur, 562, i.
pudore jam protrito in malo obdurantur, 531, I. eorum
mors pessima. 494,1, 2. eos convertere, Deo el angelis est
gratissimum, 204, 2. si pœnileanl, >æpe justos in ope-
ribus superant, 123, i. tunc in cumdcin quem prius
habuerant, a Deo statum restituuntur, 211, I. eis con-
versis non est invidendum, 213,2. convenio iis ardua
o*t, 5S3, 2. convertendi varios m anima motus sentiunt,
373, 2. Jam conversi quodammodo veniunt foras, 490, 2.
sed manent illigati carnis molestiis, 407, 1. debent a sa-
cerdote absolvi, *ibid.*, jam convertendi a Deo præveniri»

debent gratia, 457, 2. pcccafnr consuetudinarius, habitus, obduratus, est relut paralyticus, 374, 1. ct vclut Lasaras quatriduo mortuus, 488, 1 ; 491, 2. peccatores manifesti denotantur in filio prodigo, 206, 1. Peccatrix, id est meretrix, dicitur fuisse Migdalcna, 121,2. Peccatum mundi tollit Christus, 318, 1, a peccato nemo el immunis, 433, 2. peccatum mortalo est umbra mortis, 50, 2. ejus turpitudine, <23, 1. unum sine aliis remitti nequit, 126, 2. est debitum gravissimum, 125, 2. esi nihil, quare, 299, 2. tenebris comparatur, 302,1. inducit «ervitutem, t j6,2. est velili tyrannus ct herus, *ibid*, id non præcipit Deus, 532, 1, 2. unum est alio gravius, 180, 1. peccata sacerdoti confitenda sunt, 635, 2. quomodo ca ab illo retineantur, 635, 1. peccato unicuique congruam Deus statuit poenam, 135, 1. peccatum unum sæpius condonari potest, 128, 1. peccati arma flant armi virtutis, 123, 2. peccata futura Deus non punit, sed praetenta, 458, 1, 2. peccata remittlfndi potestas data per Spiritum Sanctum est Apostolis, et in illis omnibus sarerdolibus, 633, 1 ; 634, 1 , 2. peccatum originale contrahitur per generationem opera viri, 23, 1. in eo omnes nascimur, 29 *ibid*, est causa omnium pœnarum ct malorum, 458, 1. peccata venialia omnia in hac vita justus vitare nequit, 8, 2. ca expurgavit Christus in Apostolis, dum pedes eorum lavit, 527, 1. quomodo in peccato suo mortui sint Pharisæi, 440, 2. Pectoris tunsio signuin est pœnitentiæ, 243, 2. item symbolum satisfactionis et vindicte, *ibid*. Pecuniam in sudario ligare, est percepta dona sub torpore abscondere, 252, 2. eam tractare noxium est Heligiosis, 505,1. Pelagius docebat omnes Christianos debere esse pauperes ex praecepto Christi, 172, 2. gratiis necessitatem negavit, 397, 1. astruens liberum arbitrium, id destruebat, 561, i. Pentecoste erat festum secundum a Paschate, 112, 2 ct seqq. cam vocant Itali Pascha Spiritus Sancti, 112, 1. in Pentecoste obligare cœpil lex nova, ct desiit vetus, 340, 1. in ea quoque datus est Spiritus Sanctus Apostolis abundantissime, 427, 1. in ca Conslantinopolis a Tureis est expugnata ad punitionem schismatis Grecorum in Spiritum Sanctum blasphemoruni, 570, 1. Per præpositio quomodo tribuatur Deo Patri, 299, 1. Penca erat locus Judæo vicinus, 190, 2. Peregrini ad hospitium etiam cogendi sunt, 278, 2. peregrini in tiac vita sumus, ac tendimus nd patriam cuelestem, 276, 2; 43?, 2 cl seqq. Pericardio non aqua continetur, sed biliosus humor, 62!, 1. Pericula declinanda sunt, 417, 1; 418, 2 cl seqq. iis occurrendum timore superato, 555, 2. Persecutionum instantium mentionem apud discipulos cur faciat Dominus, 235, 2. persecutio dulcoratur consideratione Christi eam passi, 568, 2. persecutionis in Apostolos excitat qu fuerint cau<@, 574, 1 el seqq. Perseverantia in oratioue necessaria est, non continuatio, 238, 1. Persona Christi erat exempta ab omni obedientia, 84, 2. personam unam constituit Christus, et in ea est facta unio duarum naturarum et voluntatum reipsa distinctarum et diversarum, 31. 2; 306,1,2. persona nulla in S. Trinitate mittitur, nisi qu procedit ab ca qu mittit, 570, t; 576, 2. quando una mitti dicatur ab alia, 570, 2. person distincte sunt in Deo, 543, 1. carum inter se conjunctio, 2. Pedes lavabantur olim ante epulum, cur, 127, 1. pedes anime quibus ad Deum venit, sunt intellectus ah co illustratus, el voluntas ab eo impulsa, 400, 1. pedes Christi Magdalena pnus capillis suis abstersit, quam unge* et, 505, 2. pedes discipulorum lavit Christus imm* dille ante institutionem Eucharistix, 522,1. idque 1res ob causi -, 2. jedes baptizandorum in Medionalemi

Ecclesia abluebantur, et quo ritu, 52', 2. id postea vetitum , et qua decausa, 525, 2. quin ct Episcopus ibi quibusdam o Clero pedes lavabat dio jovis sancto, *ibid*. Pestis Hom grassata olim ob indignam communionem, 409, 1. Petenda qu sint a Deo in oratione, 562,1; 584, 4. et quomodo, *ibid*, quid sit *peter* in nomine Christi*, 585, ! ct seqq. S. Petrus dicitur futurus hominum piscator, 108,2. fidem Christi, etsi eum ore negaret, corde tamen semper retinuit, 263, 2 et seqq. fuit praepositus cæteris Apostolis el Ecclesia? univers@, 263,2; 645,2. ci anlccæteros Apostolos apparuit Christus a resurrectione, 280, 1. primo a fratre de Messia invento audiens , eum videre exoptavit, 320, 2. cl seqq. ejus nomen a Christo mutatur, ct c Simone dictus Cephas, 321, 1. omnium nomine respondet, quod apud Dominum manere vellent, 413,2. cur Joannem de proditore interrogare jubeat, 531, 1. ejus de se nimia præsumpcio, 537, 1, 2. cur ci primo lavare pedes Dominus voluerit, 524, 1. is autem id dctractat e reverentia, 524,1,2; 526,1. Malchum percussit e zelo erga Dominum, in eo tamen peccavit, 607, 2. an piscans, pisces 140 reti conclusos solus attraxerit, 643, 3. eum Dominus interrogat an se diligeret, 644 , cl seqq. 646,2. ac tum eum constituit su@ rectorem Ecclesiæ, *ibid*. ardentem ct robuste Dominum diligebat, 643, 1. jam factus cautior, non audet se dc amore jactare, *ibid*, cnr de amore Domini interrogatus, sit contristatus, 647, 2. crucifigendus prædicilur, *ibid*, ct seqq. fuit clavis cruci affixus, 618,1. et interso modo, *ibid*, ei crux fuit gloriola, *ibid*, ct seqq. quam ejus sepulcrum sit celebre, 2. ei e carcere fugienti apparet Hom@ Christus, 537, 1; 649, 1. cur de Joannis morte Dominum roget, 2. ejus curiositas a Domino reprimitur, 650, 1. S. Petrus, primus Bracarensis Episcopus an fuerit filius Un@ prophet@ occisi a rege Juakim , 139, 1. P. Petrus Canisius Societatis Jesu usque ad mortem pro Ecclesia laboravit, 192, 1. P. Petrus Faber Societatis Jesu salutare monitum dedit pro Religiosis ad hospitium divertentibus , 154, 1. Petri Telonarii conversio admirabilis, 250, 2. Phanuel idem est quod facies Dei, 79, 2. Pharisæus quomodo ad orandum se composuerit, 241, 2. cur steterit : symbolum est populi Judaici, *ibid*. quare oraret apud se : ejus fastus ct jactantia, 242, 1. quomodo orans Deo gralias ageret, *ibid*, reputat omnes sceleratos, se solum Justum, *ibid*, quot peccata orans committat, 2. quas daret decimas, *ibid*, ejus superbia, 243, 1. ejus oijitio cassa fuit, 244, 2. Pharisæi iu crebris magisque lotionibus sanctitatem ponebant, 103, 2. legem Dei non recte interpretabantur, 165, 2 ct seqq. eorum mendacium et æinulatio contra Christum, 190, 2. erant similes vulpi, 191,1. prima accumbendi loca iu convivii ob superbiam aucupabantur el occupabant, 195, 1. ad Evangelium vocati, veniie noluerunt ob avaritiam et voluptatem, 197, 2 ct seqq. sed iis pauperes sunt surrogati, 199,1. se justos reputantes, peccatores contemnebant, 203, 1. perperam murmurant quod Christus cum peccatoribus versetur, *ibid*.; 204, 2; 205, 2. ideo denotantur in fratre filii prodigi, 206, 1; 212, 1, 2; 213, 2. infideles erant tam in opum administratione, quam in doctrina legis divin@ populo tradenda, 218, 2. eorum hypocrisis, 210. quaro Joannem de baptismo interrogant, 31\$, 1, 2. inter epulas sæpe religionis causa lavabant manus, 330, 1. eorum potentia, 354, 1. el ambitio, 478 , 2. ct avaritia, 439, 2. urgent graviter paralyticum ud piscinam a Christo sanatum, 375, 2 el seqq. Christo gloriam invadebant, 377, t. credebant jmini@ immortalitatem, non Sadducæi, 386, 2. ex odio el invidia Christum admittere noluerunt, 387, 1. eum initio Scenopegte quære-

- bant, ul cum caperent cl occiderent, 410, 1. eum dicebant insanire, quod ipsos dicere sibi mortem machinari, 421, 2. *in cum insurgunt quod sabbato paralyticum curasset, *ibid*, ct seqq. eorum iniquum Iudicium, 422, 2 cl seqq. erant e magistratu, cl apud pontifices Jesum accusarunt, 424, 2. quomodo cum essent quæsituri, cl non inventuri, 425, 1, 2. eorum in ipsum odium cl rancor, 371», 1. idque sine causa, 429,1 ; 569, t. quomodo sint maledirli, 429, 1. eorum negantium e Galilæa Prophetam unquam venisse, testimonium falsum, temerarium el stultum csl, 429, 2 cl seqq. eorum dolus in accusatione adultera:, 432, 1. 431,1. judicabant de Christo secundum carnem, 437, 1. cur de Paire ejus inquirant, 438, 2. quibus Chr^{us} respondet caute, *ibid*. ct seqq. quomodo in peccato cos suo morituros dixerit Christus, 440,2. ci mortem destinant juna longo tempore, 441, 1. erant terrenis affixi, 2; 442, 1. erani infernales, *ibid*, erani iu inultis rebus culpabiles, 443, 2. eorum infidelitas in doctrina Christi rejicienda, *ibid*, cur eos Deus non sinit intelligere dicla n Christo, 444, 1,2; 449, 1. patrem habebant diabolum t ejusque spiritum sequebantur, 447, 2 ct seqq.; 440, 1; 451, 1,2; 452, 1. Christum vocant Samaritanum, 451, 1. cl dicunt cum habere daemonium, 2. scire debebant cum nonnisi a Deo missum esse, 461, 2. erant ceu fures ct latrones ovium, 468, 2. cx acci nati curatione sumpserunt occasionem Christum calumniandi, 462, 2. cur cæcum iterum iterumque interrogent, *ibid*, cur aggrediatur parentes ejus, 463, 1. anxia eorum de hoc cæco disquisitio, *ibid*. ei maledixerunt, 2. confessionem cx ore Christi elicere volentes, quod ipse esset Mcssias, id faciunt ejus calumniandi causa, 478, t. ipsorum incredulitas ct obstinatio, 478, 2; 576, 2. de Christo necando consultant, 498, 1. cur sibi a Romanis ob illum indemnem metuant, *ibid*. 2. hunc melum prælcxunt tantum suæ invidiæ ct odio in Christum, *ibid*.\ 499, 2. statuunt cum interficere, 500,2. circa Pascha eum capere volunt, 501, 2. cur Lazarum redivivum interficere voluerint, 507, 1. Christum quamprimum de medio tollere satagunt, 2. eum cum venit, agnoscere noluerunt, quia humilem videbant, 569,2; 574, 1, 2. in eo ignorantia crassi laborarunt, *ibid*, neminem ad mortem damnabant, 609, 1. — Vide Scribæ, Judæi, Pontifices.
- Philanthropia Dei erga homines, 344, 2.
- Philemon non fuit c LXXII discipulis, 144, 1.
- S. Philippus vocatus fuit a Christo iu Galilæa, 319, 1. primus Apostolorum vocatus est voce exteriore Christi, 321, 2. cur tam cito cum sil secutus, 322, 1. erat Nalhanaccli amicus, *ibid*, quomodo huic Jesum describat, 2. c testimonio Joannis credidit eum esse Dei Filium, sed in confuso, 323, 3.
- Photina dicta est Samaritana conversa, 364,2; 365, 1.
- Phrases aliquæ S. Joanni peculiares, 290, 2.
- Pictas non tollit politiam, nec regnum temporale, 499, 1.
- Pilatus quintus fuit Judææ præscs datus a Tiberio Imp., 90, 1. vere Jesum dimittere volebat, 609. 2 ct seqq.; 610, 2. qua hora Christum ad crucem damnarit, 613, 2 et seqq.
- Piscatio ab Apostolis usurpata est a Christi resurrectione : at non post Pentecosten, 040, 2. ea recte fit de nocte, 641, 1.
- Piscina quid esset, quare ca Juxta templum a Salomone exstructa : unde dicla Probatica, 371, 1. ejus origo fabulosa, *ibid*, cur dicla Bclbsaida vel Betbesda, 2. erat plena ægris, *ibid*, ejus aqua quomodo ab angelo moveretur, 373, 1. ejus sanandi vis fuit supernaturali* ct miraculosa, 2. quando illi ea vis accesserit et adempia lit, (*ibid*. piscina Sitoc derivabatur cx (onte Siloe, 460, 2.
- Piscif assas a Christo, paratus suis in littore, unde productus: quid mystice innuit, 643,1 el seq. symbolum est Christi : ct quare, 2S2, 1. pisces lucem fugiunt, hinc nocte optime capiantur, 641, 1. piscibus vescebantur prisci, 2S2, 1. pisce* sunt obsonium, 641, 2. pheium ad dexteram captorum captura miraculosa quid innuat, *ibid*.; 642, 1 ; 643, 2. pisces CL a Petro capti quiJ innuant, *ibid*.
- Pistica nardus quæ sit, 503, 2 et seqq.
- Pius V in Pontificem electas, quid de se dixerit, 180, 2.
- Placere oportet Deo, simul ct hominibus, 88, 2.
- Platonici censebant solem vivere, 435, 2.
- Plcbeii, nudili Joannis concione, ca moli sunt potius, quam Pharisei, 92, 1 ; 93, 1. et magis ei favebant, 424, 2.
- Plebis imperils do Mos-ia fais® opiniones, 423, 2. aliqui tamen cx ca Christo crediderunt, Li, 1, 2.
- rD.wc; id csl proximus, derivatura id est accedo, 151, 1.
- Pluisse (non) triennio et dimidio nno tempore Elis, Dominus declaravit, 105, 2.
- Plutarchi error de Scenopegis Judæorum, 417, 1.
- Pœnilenlis compunctio per turturem designatur, 71, 2. pœmtntcs per gratiam Dei a lapsu vehit resurgunt. 76, 1. solent esse fervcnliores innocentibus, 205, 1. se Deo consecrantes quodammodo celebrant cncænia, 477, 1, 2. pœnitentcs publice olim non miscebantur cæteris fidelibus in Ecclesia, 210, 1.
- Pœnitentia est animæ purificatio, 70, 2. panitentia fervens sæpe Deo gratior csl quam torpens innocentil. 121, 2. peccatores injustorum numero ponit, 123, 1 ejus fructus, 129, 2. csl agenda in hac vita, quia in morie sera esi cl coacta, 177, 1,2; 178, 1. restituit Deo honorem ablatum per peccatum, 209, 2. ca prxmili debet Eucharistia?, 524, 2; 526. i. Pœnitenliæ sacramentum per modum judicii Christus instituit, 634, 1. publica pœnitentia Magdalenæ, 123, 2.
- Politici politiam præfcrunl religioni, 498, 2.
- Pontificatus npnd Judæos arbitrio præsidum Rom. sæpe mutabatur, 499, 1. non tamen erat annuus, *ibid*.
- Pontifex csl summus hominum piscator, i09, 1. hinc debel ct per se, cl per legatos cl sacerdotes a ec missos infideles convertere, *ibid*, sic primi Pontifices fecerunt, *ibid*, ipse est oraculum veræ fidei, 263, 1. est pastor generalis omnium fidelium, 475, 2. quantam ejus curam Inbeat Deus, 199, 2. die jovis sancio duodecim pauperibus pedes lavat, cl vestem donat, 52\ I. est caput lotius Ecclesiæ cl omnium fidelium, 645, 2. Ponliiccs Romani primi per trecentos annos ob fidem Christi necati sunt, 192, 2; 473, 2. nunquam publica a fide defecerunt, vel aliquem errorem contra fidem docuerunt, 263, 1.
- Pontifex apud Judæos erat tantum unus, sed alii minore* sacerdotes dicti quoque sunt Pontifices, 91, 2. pontifices hia Rom. præsidibus facile mutabantur, 608, 1.
- Porcorum grex unde fuerit apud Judæos, qui porcis non vescebantur, 135, 1. cur dæmones m porcos Ingredi permiserit Christus» 2. quomodo porci hi se in mate præcipitarinl, 136, i.
- Portis (in) olim erat forum rerum venalium, H9, 1.
- Porticus proprio quid sit, 372, 2. porticus Salomonis que esset, 477. 2 el seq
- Portentum fuit quidquid circa Christum actum est, el maxime ipsius vita, 76, 2.
- Posse Scriptura sæpe accipit pro velle, 449, I.
- Possessio bonorum in communi non derogat perfectioni, 506, i. quid ex ca boni sequatur, *ibid*, an perfectionem minuat, *ibid*.
- Possidere animam, quid sit, 258, 2. eam possidet patiens, *ibid*.
- Possibilia omnia suul Deo, 25, t.

Potentes do sede deponit Deus, 41,1. el deposuit maxime sub tempus nativitatis Christi, *ibid.* 2.
Potentia tres animæ qui a S. Trinitate reformatur et perficiantur, 551, 1.
Potest accipitur subindo pro solet, 323, 1.
Potestas Christi in omnes homines, 592, i. pololas iudicandi omnes mortuos data Christo a Patre in incarnatione, 379, 2. hæc csl propria Deo, *ibid.* potestas miracula patrandi Christo semper et ubique parata crat, 884, 1. potestas duplex Ordinis datur sacerdotibus, 635, 1,2. potestas peccata remittendi datur Apostolis, ct in iis omnibus sacerdotibus, 633, 1. ea non est Evangelii prædicalio, *ibid.* 2; 634, 2.
Potus intemperantia cavenda, quia noxia, 259, 1.
Præccpla legis Mosaics erant triplicia,8, 1, 2. præcepla multa in Script, dantur univers® Ecclesiæ, sed implenda pcr aliquos, non pcr singulos,Rii, 2. præccptum de carne Filii Dei comedenda nullis videbatur durum cl rigidum, AIO, 1, 2.
Perceptor potest discipulos hebetes acriter reprehendere, 277, 2. praeoptor etiam dominum el herum sonai, 233, 2.
Prædestinatione (de) ad gloriam quomodo gaudendum sit, 149, 1. est ipsa liber vitæ, *ibid.* ipsa est duplex absoluta ct conditionala, 2. signum ejus est audire libenter verba Dei, 452, 1. ca tribuitur Deo Patri, 567, 1. prædeslinalio Christi csl finis cl exemplar nostra , 563, 1.
Praedestinati soli non soni oves Christi, 468, 2; 470, 1 ; 474, 1; 478, 2. omnes predestinati ad gloriam, salvantur, *ibid.* pro iis solis Christus non est natus ct pa<sus, 59G, 1.
Praedicare verbum Dei gratis, est majoris perfectionis quam sumere alimoniam nh auditoribus, 610, 2.
Prædicalio Evangelii velul ignis fui!, 181, 1, 2. curca cœperit a Jerusalem, 283, 2. ipsa non est potestas absolvendi a peccatis data Apostolis , 633, 2.
Prelati singulo* propria doceant, 179,1.quid a Prælati exacturus sit Deus, 180, 2. eorum officia et munia, 472, 2 cl seqq. rerum temporalium curam aliis confidant, sibi servant spiritualium dispensationem, 503, 1. præcanl subditis in exemplum , 527, 2. etiam humilia officia obeant, 529, 1. sint senes, 647, 2. non induigeant amor in constituendis Pastoribus, 6Í9, 2.
Prelaturas fugerunt Sancti, 180, 2.
Præmium codeste est ingens pro parvo labore el cura, 252, 1.
Presepio (in) cur Christus reclinetur, 60, 2, ipsum Romæ asservatur el colitur, *ibid.*
Presides Judææ didi sunl procuratores, iique recensentur, 90. t.
Prætor dictus a prseundo, (jnasi præitor, 608, 2.
Precatio Sanctorum csl efficax, 30, 2.
Primatus Petri innuitur, 613, 2.
Primogenitus c»t qui primo gignitur, etsi nullus poti eum gignatur, 59, 2.
Principes tam reculares quam Ecclesiasticos cur S. Lucas ita studiose recenseat, qui Christi predicanti! tempore fuere, 91, 1. principes sacerdotum etiam didi sunt, qui non erant pontifices, 2. qui principes crediderunt in Christum, sed propter Phartreos cum non confiterentur, 516, 2. idque ob gloriam hominum, *ibtd.* principe* multi die jovis sancto pedes lavant pauperibus vel subditis, 527, 2.
Principium quomodo Christus se dicat, 442, 2. principium poliu* competit Filio Dei, quam Spiritui Sindo, respicitque ejus originem quo genitus est a Patre, *ibid.* *principium* apud Joannem dicit respectum ad omnia tempora, 295, 2. in quo principio fuerit Verbum, 295, >* cur principium detur œleiniUli, *ibid.*
Prisci erant frugales y

Processio æterna Spiritus Sancti a Patre, 57!, 1.
Prodigia ct signa quomodo differant, quid utraque sint, 368, 2.
Prodigi filii ad patrem redeuntis oratio, 210, 2.
Proditio Judæ fuit opus diaboli, 523, I. quando eam suis Christus prædixent, 529, 2 el seqq. S. Jo.inni ca fuit indicata per panem intinctum, 531,1.
Proficere semper in virtute debemus, 88, 1. quomodo profecerit Christus in gratia ct sapientia apud Deum cl homines, 86, 2.
Propheta accipitur in Script, pro viro sancio ct eximio, 462.2. Propheta eximius csl Christus, ncc eguit alio Propheta qui ejus sil præco, 316, 1; 320, 2. Prophctæ omnes du Christo prophetarunt, 46, 1. fuere vclut satores, 366, 2. non ita possidebantur a Spiritu Sancto, quin nulla possent agere cl dicere cx proprio spiritu, 852, 1. fuerunt missi a Deo, ct fuere Christi precursores, 471, 1. eorum plerique in Jerusalem sunt occisi, 192, 2. omnes desiderarunt ardenter Messiæ adventum, 429, 2. Prophelæ cl Prophetides varila o Galilæa fuere, 153, i. tempore Christi aliquot Prophetas Deus excitavit, 79, 2.
Prophetia Caiphæ de morte Christi, quatenus vera fuerit et a Spiritu Sancto profeda, 560, 1.
Proposito in bono non csl cessandum, nec retro respiciendum, 142, 1. ipsum est illico mandandum execution!, 533, 1. propositum novæ vitæ est vclut difficilis partus, 583, 2.
Vroptcrea aliquando csl illativum, non causale, 422, 2.
Prostratio Judæorum in horto ad terram, 607, 1.
Proverbium cl paræmia sæpe idem sunl, 586, 2.
Providentia (a) Dei pendere in omnibus debemus, 171, 2. ipsa est fortuna fortunans, 180, 2.
Proximus est nomen corrcclativum, 153,1. noster proximus sunt omnes homines, 150, 2. quomodo ii diligendi, 151, 1. proximo præstanda est misericordia, 126, 2. ci quod datur, Christo datur, 564, 2. proximum est quod nobis vicinissimum est, 151, 1.
Prudentia pueri Jesu in admirationem rapiebat audientes, 83, 1.
Pscudo Messiæ apud Judæos varii fuerunt, 468, 2 ; 471,1. hi venerunt, ut mactent, 472, 1.
Psilbeo (de) apud exteros bene habito apologus, 105, 1.
Pubertalem (post) vulgo nubunt puellæ, 80, t.
Publicanorum injustitia in quo consistat, 93,1. crani apud Judæos infame*, el a publicis magistralibus arcebantur, 241, 2. vocabantur latrones, *ibid.*; 246, 2. sæpe erant'sclerati, 248, 2. Publicanus quomodo in timido orans se gesserit, 241, 2. ipso sylvoliim est populi Gentilis, i 12,1 dissimulat contumeliam sibi a Pharisæo illatam, imo agnoscit el veniam postulat, 213, 1. quomodo staret a longe : ejus humilis oculorum dejectio, *ibid.* 2. cur pectus tunderet, *ibid.* ejus brevis oratio, sed efficax et succulenta, *ibid.* descendit in domum suam justificatus, 244, 1, 2.
Puer Hvbræis, et (Ilium, ct servum significat, 41,2. puer Jesus non laboravit inscitia, ncc scholas debuit frequentare, 85, 2. puer Judæus virtute Eucharistiæ ignes furnacis non sensit, 405, 2. pueri subdantur parentibus, 84.2. vocantur agni, cur, 318, 1.
Puerpera masculi 40 divbus erat immunda, 68, 2 et seqq. quam offerret victimam, *ibid.*; 71. 1, 2. ejus impuritas crat duplex, naturalis el legalis, 69,1. quomodo puiillc caretur, 71, 1, 2.
Pulmentarium est obsonium ad paucm adhiberi solitum, 641, 2.
Puls cibus crat priscorum liebræorum et Latinorum, *ibici.*
Purgatorium an Interpositum sil inter limbum patrum el infernum, 226,1. Purgatorium desiderii quod rii, 177, i. ; Purificationis 1res erant leges, Um matrem, quam pro-

lem ct victimam spedante*, 68, 2. quis ejus c* <t ordo, 7!,1,2.
Purpura regum crat fedii, 220, 1.
Pusillus grex cur dicantur fldcks, 172, 1.
Putei quod iit etymon, 857, 2.
Pythagoras consuit animai ante corpora extltissc, 458, 1; 465, 2.

Q.

Quadragenarius numerus symbolum eat tauitaU* el per-
fectionisv 87«, 1.
Quadraginta sex anni ædificalionis templi quomodo sint
subducendi,334,2etseq. numeri hujusmysteria,833,2.
Quærendu* quomodo sii iKus amissus, 63, i.
Qualitas hominis csl mera miseria, 815,1.
Quantitas hominis quam exigua sit, *ibid.*
Quasi cl similes particulae, non semper similitudinem,
aliquando ipsam veritatem denotant, 200, **I**; 309, 1,
Qualiiduum mysticum mortis peccaturis, 488, 1.
Quatuor tempora (per) cur jejunium elorationem Ecclesia
indicat, 113,1.
Quinquagenarius quid mjslice innuat, 6«3, 2.
Quomodo infidelium est interrogatio, 403, 2.

It

//*abbi* tam magistrum, quam dominum significat, **232**;
319, 2 et seqq.
//*abboni* quæ vox, et quid sonet, 627, 2. est quid augus-
tius quam *Habbi*, *ibid.*
Itapliaelis etymon ct munus, 14, 2.
Rapina» sunt explanó@ liberali eleemosyna, 161, 1.
Raptum non potest Jah in oleemos} nam, *ibid.* 2.
Rationis usu Joannes in utero mitris donatus **full**, 30, 1.
ct liicei exindo mansit, í¿m?.;5l, 1. ratio donorum om-
nium accepturum exigetur in die mortis, 215, 1 ;217, 1.
Recidiva culpce culpa est deterior, 876, 2.
Recipientium Christum merces, qua fieri merentur filii
Dei, 805, 1.
Rector quid agero debeat in perditione subditi sui, 120,1.
— *Vide* Prælalus, Superior.
Redemptio mundi cur vocetur cœna, 197, 1. redemptio
hominum crat Christo cibus suavissimus, 305, 2. cb eam
totos nos Deo debemus, 23!, 2.
Reformatio a capite et Superioribus inchoanda est, 524,1.
Regeneratio spiritualis fit pcr baptismum, 339, 2. ejus
necessitas, 310, 1.
Regnum Christi quod sit : non venit cum prævio apparatu
cl pompa, 235, 1 ct seqq. quomodo id Intra nos sit,
ibfd. 2. qualo id futurum existimarent Apostoli, ct
quando illud inchoandum sperarent, 251, 1. id Christus
ndlit post crucem ascendens in cœlum : cx illo redibit
in terram in dic judicii, *ibid*, id in cœlo erit æternum,
513, 2 cl seqq. regnum Christi est Ecclesia, cl quando
id cœpit, 21, 1. regnum calorum proprie spectat ad
humiles, ut parvuli, 245, 2.
Regulus Capliarnaita quis ct quatis esset, 368, 1. an fuerit
Judæus, an Gentilis, *ibid*, non fuit idem cum centurione,
ibid, rogat Christum pro sanitate filii febrientis, /*bid.*
minus in cum credidit, *ibid*, hinc parsa ejus fides
arguitur, *ibld.* ejus filius sorbo sanatur, 2. cur ejus
domum Christus non adierit, «W. is in cum cre-
didit cl domus ejus tota, 3fi0. 2.
Relaxatio animi utilissima est, 610, 2.
Religiones singul@ diversos habent el alios fines, cosque
pios cl sanctos, 506, 2.
Religiosus status, status est humilitatis, 190, 1. est vclut
turris, 200, 2.
Religios@ ægris inservientem iuulllut@ iu Gallia a R. D.
Francisco dc Sales, 28, 1.

Religiosi affectum erga patriam et parentes exmnt vri
moderentur, 105, **b** non exeant soli et cur, 145, 1 el
seqq. soli exeuntes *æpc tentâtioni luxtirir furenbuer.»,
aut ejus calumniam sustinuere, *ibid*, femina* stai»
(esto non alloquantur, *ibid*, et seqq. quoi in ho*pi' s
facere debeant, 154, **I.ii**on eant ad convivia, ni«i <p ri-
tualis fructus cau<a, 200, 1. «tat polenta* in opere et
sermone, 277, 1. caveant ubi a pecunia, 505, 1. ha-
bere po sunt bona in communi, 506, 1. per amorem
eœleslium exaltantur a terra, quam sancti es«e de-
beant, 599, 1.
Renuntiat (qui non) omnibus posse««ionibuv, non pn|<
Cbrísti ease di*cîputu<, 201, 2.
Repetere (non) ablata quando præceptum , quando conci-
lium sit, **IIS**, **I**.
Reprobi post hanc vitam ad ignem infernalem damn@*
buntar, 562, 1.
Respiciendum non est retro in Dei vocatione et bino
copio, - **I** 2
Restitutio alieni debita est omni jure, 164, 2. restituito in
quadruplum non est lego nature vel Mosi* pre-
script'), 249, 2.
Resurgemus cum quatuor humoribus, cum capillis, bubo,
unguibus, 258, **!•**
Resurrectionem negabant Sadducei, credebant Pbah«@4,
197, 1; 490, 1. ejus synbnlum ct c*iu<a c«t Euchnr>lu,
394, 2 ; 406. 1 et seqq. ea Syris vocatur consolano,
490, 1. Christus est quadruplex rc*urnMionis cau-t,
ibid. de resurrectione Christi dubitainnt discipuli
profecti in Emmaus, 277, 1. ea in Script, viabilità eat,
336, 1. varia eju* argumenta cl probationes, 281, **I**, 2.
hæc ei fuit «umma gloria, 590, 2. hre uli ct nostra
n'lteri beatiludinem ct gaudium, 582, 2.
Resuscitatio Laxari «ummam cl divinam exigebat po*
lentiam , atque ideo Christus in ea clamavit magna
voce, 495.
Retia dicuntur quasi retinentia : reti* phentionii Aposta-
tolic» sunt instrumenta, 109, 1, 2. quid relc non frac-
tum in captura inultorum magnorum pivrium, de-
notet % 644. t.
Relinere peccata qnid sit, 635, 1.
Retribuere quod homo pauper non pnte«t, retribuet Deus
ei qui in ipsum benignitatem exercet, 197, 1.
Retributio Dei cl hominum qui differant. 196. 1,2.
Reus poterat damnari inauditus, a tentibus comi -
tas, 421»,
Rex unus esto , 157, t. regum est pascere suos, 645, 1.
reges Gentiles etiam templo Jerusalem donaria mise-
runt, 508, t.
Rl«us moderatas non est illicitus, 111,2.
Robur brachio denotatur, 2. robur spirita* prrlcn-
tandum csl ci qui sc Evangelic@ perfectioni vult addi-
cere. 200, **I**;201. 1.
Romani suns in campo Marlin sepeliebant, 118, 2. an Ju-
dæis jus necis abstulerint. 6ü9. **!**. Christianorum Ro-
manorum fenor initio Ecclesia:, 176, 1. Ruui.in c Ec-
clesia: fide* commendatur, 054, **i**.
S. Romuli paralytica moriens ab angeli* in cœlum fuit
evecta, 228, 2
Ros Hcbræis idem quod flos, 314, t.
Rusticani el barbari etiam ad salutem vocandi, 199, 1.

S.

Sabbatica* fons quis *it in Palæstina, 460, 2.
Sabbatum unde derivêtur, 817,2. id aliquando h< l» toma-
dero significat, 212, 2. in sabbath Ju læi «ynegogis ad-
ibant ad audiendam legem, IO2, **I**. sabbatum non dedeco-
ratur bono opere, et ægrorum curatione. seJ «anctifi-
calur, 112, 2; 190, 1; 194, 1 ; 375, **I**. sic in co Deus
continuo benefacit, 377, 1 ; 370, 2 cl seqq. ejus eral

- īunimi religio apud Judæos, 375? 1, 2. ct solum habebat præviam parascevem, 613, 1, 2; 619, 2. id magis violabant Pharisæi circumcidendo quam Christus ægros sanando, 422,2 et seqq. in eo hic paralyticum curavit, 422, 2. el cæcum natum, 462, 2. sabbatum in festa Pascha incidens, erat exterorum sabbatorum primum et celeberrimum, diclumque sabbatum primo primum, 112, 1, 2. sabbatum secundo primum quod dicatur, 110,1 ct seqq. fuit sabbatum proprie dictum, 111, 1. at qiiOfi ct quale, *ibid.* cl seqq. erat quod incidebat in festum Pentecostes, aut infra hebdomadem Pentecostes, 2. Sabellum dicebant Filium Dei esse camdem personam cum Patre, 297, 2 ; 479, 2. Sacculi nou veterascentes sunt sinus pauperum vel memoria Dei, 173, 1. Sacellum Rom® dictum, *Domine quo vadis ?* 537, 2 ; 649, 1. Sacerdotes Judaici cx alia tribu ducere uxorem poterant, 7, 2. eorum quatuor precipua erant munia, 9, 1. hi tempore Christi erant inhumani in proximum, el tantum proprium commodum spectabant, 151, 2. eorum erat dc lepra judicare, 233, 2; 234, 1. eos lucris inhiantes male habet quod Christus emptores templo ejiciat, 334, 1. templum ingredientes manus ct pedes abluabant, 524, 2, 527, 1. Sacerdotum ab ordinatione quantum dependeat, 113, 1. sacerdotes septuaginta duobus discipulis successerunt, 162\$ 1. sacerdotes legis nov® lepram purgant et expiant, 234, !• sint potentes opere el sermone, 277, 1. | ulamquo speciem consecrant ct sumunt, 405, 1. eo- i rum est peccatores absolvere, 497, 1. dum ordinantur, accipiunt potestatem remittendi peccata, 633, 1, 2; 635, 1. Sacramentum administrantes puri sint oportet a peccato; secus tamen, rite ct vere id administrant, 633, 2. in quo digniores sint angelis, 634, 2. Sacramenta quomodo e latere Christi aperto emanasse dicantur, 621, 2. quæ Sacramenta B. Virgo suscepit, 71,2. Sacrificium est externus cultus Iatri®, 360, 2. sacrificia solum in templo Salomonico fieri poterant, non alibi, *ibid.* *Saddai* est nomen Dei, id est abundans omnibus bonis, 40, 2. Sadducei negabant esse spiritus, 135, 2. Salithicl Luc® in Christi genealogia alius est a Salathiclc Mallhæi, 98, 1. Salini erat locus baptismi Joannis, quod illic essent mulis aquæ, 348,l ct seqq. Saliva vox unde derivetur, ejus symbola, 459, 2. saliva quam sit medica, *ibid.* Salome, uxor Zebedæi, duos habuit filios, Joannem ct Jacobum Majorem, 07, 1. fuit soror S. Jacobi Minoris, ilid. 2. Salomone (a) recta lineo descendit Joseph, sponsus Deipare, 90, 1, 2. quam ille porticum templo adjecerit, 477, 2 et seqq. Saltus Joannis in utero an fuerit naturalis, animalis, an rationalis, 29, 2. rationalem fuisse probatur , *ibid.* ille adumbrabat saltum filiæ Herodiadis, 31, 2. saltus Domini quis sil locus, juxta Nazareth, 106, 2 el seqq. *Salutare Dei* idem est quod Salvator, 74, 1. Salutare non salutantes laudabile est, et humilitatem spirat, 29, 1. Salutatio B. Virg. ad Joannem potissimum dirigebatur, l salutationem prolixam suis inhibet Dominus, 146, 2. salutatio angeli B. Virginem turbabat, 19, 1,2. bxc dirigebatur ad incarnationis mysterium in ipsa peragend®, *ibid.* Salutem (ad) omnes vocandi sunt, etiam pauperes, 109, 1, de nullius salute, quamvis cæci el perversi, desperandum, «çid. salus cuilibet summe sitienda est, 426, i. pro salute aniimu inimici vitam Christianus exponat, 565, 2. salus peccatorum ct hominum, Dei cibus est, 211, 2. salus quomodo sit ex Judæis, 361, 1. salus affe- renda per Christum fuit a Deo olito patribus promissa, 42, 1. Salvandi triplici motivo inducuntur ad bene agendum, 209, 1. Samarl® situs : unde sic dicta, 354, 1, 2. Samaritan® historio a Christo juxta puteum conversæ, 354, 2. ipsa egreditur Sichem ad aquam hauriendam, 355,2. quam aquam a Christo petat, 359, 1. vocare vi- rum suum Jubetur, 2. non erat conjugata, sed fornica- ria duntaxat, *ibid.* correptionem modestam Christi benigne admittit, 360, 1. sciebat c communi fama in- stare tempus Messi®, 363, 1. audit e Christo ipsum esse Messiam, *ibid.* cur properarit in oppidum relicta hydria, 364, 1. pœnitens facta est præco Christi, 2. ejus nomen Photina est; etc., ut sancta, Martirologio Ro- mano est ascripta, *ibid.* fuit Christi verbis conversa, et actum contritionis elicuit, *ibid.* in Africa Evange- lium predicavi! : facta est martyr cum filiis el sorori- bus, 2 et seqq. se diffamat ut Christum celebret, 367, 1. Samaritani itinerantis in vulneratum misericordia, 152, 1, 2. Samaritanus leprosus a Christo curatus gratum se ei exhibuit, 234, 1. elicuit etiam actum contritionis, et factus est Christi discipulus, *ibid.* 2. cur Christus dictus sit Samaritanus a Pharisæis, 452, 1. et id ipse dissimu- lat , *ibid.* 2. Samaritani erant Judæis exosi, et quasi schismatici cl hæ- retici, 151, 1; 234, 2; 355, 2 ; 360, 2 el seqq.; 452, 2. cur fecerint schisma ab iis : ideo erexerunt templum in monto Garizim , 185, 2. in quo adorabant Deum, 141, 1. horum nonnulli rebellantes Romanis, a Pilato in eo monte inter sacrificandum sunt occisi, 185, 1, 2. eorum origo et religio, 357, 2. conversi sunt nd Christum, 367, 1, 2. cur eos adire suos Christus vetaret, 351, 1. erant partim Judæi, partim Gentiles, 452, 1. Samaritani Sichemenses statini ad Christum sunt conversi, 365, 1. et horum ipse salutem esuriebat, *ibid.* biduo apud eos mansit, 367, 1. Samuelis etymon, 34, 2. ejus cum Christo comparatio, *ibid.* Sanctorum intercessio el salutatio est efficax, 80, 2. sem- per Christum incarnatum pr® oculis habuerunt, 59, 2; 61, 1. eorum itera Deo dirigitur, unguntur gralia Spi- ritus Sancti, 102, 2. optant carne dissolvi et esse cum Deo, 156, 1. prelaturas fugerunt, 180, 2. lentione probantur, 37G 1. Sancti apparent ea in forma homi- nibus, quales hi sunt, 270, 1, et ea formaci specie qua volunt, 626, 1. dum apparent, statim possunt evanes- cere, 279, 1. omnem suam gratiam accipiunt a Christo, 310,1,2; 312,1. gratiæ cooperantes, camdem adaugent, 359, 1. saliant animo in cœlum, *ibid.* morbis pulsan- tur ad probandam eorum patientiam, 376, 1, 2; 458,1. caveant sibi a pecuni® tractatione, 505, 1. Deum sem- per pr® oculis habent, 602,1. omnes Sancti sunt ct di- cuntur filii Abrahæ, 222,2. omne suum lumen fidei ct gratiæ a Christo hauserunt, 303, 1. eorum nulli per miraculum geniti fuere, 8, 2. nulli de nocte orarunt, 113,1. nulli in vulneribus Christi habitare desiderarunt, 637, 2. nulli fuere parva statura, 247, 1. eorum diem fatalem recolit Ecclesia, non natalem, ç3, 2. 1res Sancti Christo pr® reliquis placuerunt, 17,1, 2; 44, 2; 121, 1. Sanclificatus est Filius Dei a Patre, 481, 1. quomodo pro Apostolis se Christus sanctificaril, 599, 1, 2. Sinclimonialis quædam dæmonem ex energumeno eji- ciens, permisit ei in porcum intrare, 136, 1. Sanctitas Christi quanti fuerit, 24,1. sanctitas Christi, Ju- dæorum, philosophorum quomodo differii , 598, 1. saucliUs triplex ChiuU nobis da’- e’t, *ibid* saucillos est

INDEX RERUM ET VERBORUM.

pro mensura rharltatis, 581, i. ca in mansuetudine consistit, 39, 2. Dei sanctitatem quornodo imitari pos-
simus *ibid.* ; 49, 1. quanta Dei sanctitas, *ibid.* sancti-
tate ct justitia significatur omne officium virtutis deca-
logo praescriptum, 48, 1.
Smctuli presbyteri charitas sc morti pro diacono cxponen-
t. , 566, 1.
Sanctus esi nomen Dei, 39,1; 40,1. quid prisci Sindoni
vocarent, 39, 2. *Sanctum* quiredicatur Christus, 24. 1,2.
Sanctum in templo erat loeu' «olorum sacerdotum : quid
in congerent, 477, 2. id ingredi Christo non limit,
quia non erat Leviticus , *ibid.* Sanctum Sanctorum
erat in alliorc loco montis Sion, 243, 2.
Sanguis sudatur naturaliter in vehementi angore, maxime
ab co qui delicato, raro et poroso est corpore, 265, 2.
quomodo cum sudarii Redemptor in horto, ct qua ex
cau«a, 266,1. sanguis Christi quam sit efficax, *ibid.* sanguis
c cadavere fluens præsente homicida est instar miraculi,
non naturalis, 620, 1. sanguis et aqua e latere Christi
fluens non fuit naturalis, sed miraculosus, 621,1. quæ
ejus fluxus fuerit causa, 2 et seqq. cx sanguinibus fit
generatio humana, 805, 2.
Sapientia cxpcnmentalalis in Christo in dies crevit : at non
habitualis, nec beatifica, 86, 2. sapientia summa est
amplecti quæ stulta sunt inundo, 247, 2.
Saraceni in lionore habent aquam Siloc, ct cur, 461, 2.
Satanas quomodo in Judam post buccellam acceptam
intraril, 5'1,2; 532, 2.
S. Satyrus, S. Ambrosii frater, per Eucharistiam ad collum
appensam naufragium evasit, 405, 2.
Saul invidia transversum actus obDavidis victoriam de
Goliath, 189, 2.
Scala Jacob fuit figura genealogia)Christi, Iffi,2.
Scandalum stultorum non est curandum in magna utili-
tate, 195, 1. scandala etiam in monasteriis possunt
accidere, 505, 2.
Scenopcgia festum qua occasione institutum sit, 417, 1.
id per octiduum celebrabatur, 449, 2. erat typus resur-
rectionis el gaudii Beatorum, 420, f.
Sceptro de Juda deficiente, instabat tempus adventus
Mcssiæ Judæis promissi, 7, 1.
Schismata scindunt Ecclesiam, 6(4, 1.
Scientia triplex erat in anima Christi, 86, 2. scientia
Sanctorum quid sit, 12, 2.
Scribæ m Christum linguas el tela virulenti conjecerunt,
76, 2. Chrisium avide exspectarunt, sed cum is jam
venisset, quia pauper erat, eoiunique mores sugilla-
bit, de eo necando cogitare coeperunt ,79, 1. censebant
Gentiles habendus odio, solo* amandos Judæos, cl
quidem justos» 150,2 variis interrogationibus Christum
prementes, volebant aliquod ex co elicere verbum,
quod contra legem vel Cæsarem esset, 166, 1, 2.
coriiruerat judicaro de fide, Prophetis, Messia, 417, 2;
418,1. cur odissent Jesum, 2; 419, 1, 2; (24,1, 2. mi-
rantur ejus doctrinam ct scientiam velul a Deo infusam,
420, 2. eorum peccata, 433, 1,2 erani velul lures el la-
trones ovium, 468,2.— Uide Judæi, Pontifice*» Pharisei.
Scripserit quid Dominus in lena in causa adultera),
433, 1, 2. scribenda dc Christo infinita sunt, 653, 1 et
seqq.
S. Scripluræ quis genuinus sit sensus, Ecclesia) est defi-
nire, 1, 2. ipsi est odium per quod in hanc intratur,
4G9, 1. Scriptura sæpo loquitur ex communi aliorum
sensu ct vulgi opinione, non ex rei ventile, 98, 2;
313, 1; 315, 2. sæpc ludit In significatione verborum,
412, 1. Scripturam die sabbati Hcbræi m Synagoga
legebant, 102, 1. ip«a magna est auctoritatis,228, 1. ei
non est omnibus legentibus clara et facilis, nec inter-
pretanda cx proprio sensu, 283, 1. Scripluræ investi-
ganda) et nmiindæ sunt, 386, i. eæ omnes loquuntur
de Christo, 6tid»

P. Scbvtiam Barradii Concordia Evangelica egregia c I,
292, 2.
Secreta sua Sanctis Deus revelat, 566, 2.
Secundinæ membrana in pcarenante quæ sit, el cui rei
serviat,69, 1. an eas habuerit B. Virgo, 2; 70, 1.
Secutas *il Dominum quomodo Petrus, 649, 1.
Sed capitur pro *quia*, *imo*9 5>J, 2.
Sedes nulla crani in templo, 241, 2.
Seditiosorum supplicium erat cnix, 609, 1.
Segetes m Judæa maturae sunt circa P utero i n, 36< , 1.
Iroilcv quid proprie significet, 76, 2.
Seniores Pharisei quare primo exierint notali a Christo,
in nccu«atione adultera?, 4.4, 1.
Sensus genuinus Scripluræ est u, quem docet <i tradit
Ecclesia, 1, 2-
Sententiam sacerdotis absolventis vel retinenti* peccala
Christus ratam habet, 634, 2 et seqq.
Sentius Saturninus missus est ab Augusto ad Jmlr.c des-
criptionem faciendam, 55, 2.
Sepeliebantur Judæi digniores in «peluncis, 494, 1, 2.
Sepes, in quas servus jussus exire, quid significant,
199, 1, 2.
Septenarii numeri symbola, 369, 2- est symbolum uni-
versitatis, 133, 2. item graliæ legis novæ, 644» 2.
Septuaginta duo discipuli quæ habuerint nomini, incer-
tum est, • 144,1.
Septuaginta Interpretum codices, descriptorum In uria ,
olim valde fuerunt vitiosi, 93, 2. alibi mulla arldunt, et
ab Hebneo sæpe evariint, 99, t.
Septum alium 1res pedes dirimebat atrium sacerdotum ct
laicorum, 7!. 2.
Sepulcra Judrornm ct Romanorum extra urbem erant,
118, 2; 606, 1. et quidem alti ct lata, 133,2. cur
Christiani ca habeant in urbe, 118, 2 el seqq. quam
sepulcra Apostolorum Petri ct Pauli sint illustria, 648, 2.
sepulcra Prophetarum exstruere laudabile est, sed non
eo modo quo Pharisei, 165, 2.
Sepulturi Christi expenditur, 61!, 2. cur ca facta in
horto urbi vicino, 023, 1.
Serena, uxor Diocletiani, ab co affecti est nnrtyrio,
274, 1.
Sermo Christi erat ignitus 1279, 2. is sermonem ulbmum
h ibuit partim sedens partim surgens, 555, I. quam is
fuerit cllicnx, 559, 2. an habitus is in cœmculo, an m
via ad hortum, 605, 2. sermo dc Assiimpt. D. Mmæ
non est Ilieronjini, ncc Supbronii, sed alienus poste-
rioris, 78, 1, 2.
Serpens aeneus cur a Mose in deserto sil erectus, 343. 2.
eral figura Christi , *ibid.* ejus cum eo analogi*,
344, 1. fuit in hasta vexilhri erectus, *ibid.* serpentes
non nocent viris Apostolici*, 113, 2.
Seriendum aliis sedulo ct accurate, 524, 1.
Servi raro fiunt secretorum hvriliu n participes, 56G, 2.
cur servum inutilem se dicat, qui aliquid meruit,
231, 1; 232, 1. servi Dei omnes dentones habent ad-
versarios, 135, 1. quomodo a Christo in cielo hono-
rentur, 177, 2.
Servitus olim erat arcta, 179, 2. servitus quadruplex a
Christo est ablata, 445, 2.
Sex mensos intercessere inter conceptionem Joannis Bip-
trIV <t Christi 11, 1,2.
Sextarius Romanus, Atticus, Llebræns, divers* erant
capacitatis, 830, 2.
Si junctum cum verbo indicativo capitur affirmative, cum
subjunctivo vero dubitative» 650, 1.
Sic est aliquando vocuh comi>arantis, 341, 1. aliquando
capitur pro prop/erea , 355, i.
Siceli significat umne quod inebriare polest, 10, 2.
Stchar quxnam urbs: multa in ea gesta sunt, 334, 2.
cur eo ossa «ui transferri mxndarit Joseph, *ibid.*
Sidus idem ol quod floieuus Brabantfcus, 63» 1.

- b <ufiFû sua dicta quomodo dicatur Deus, 351, 1. quo modo Christus sit a Patro signatus, 393, 1.
- Signum quod nati Christi angelus dederit paitorlbis, an id externum, an internum fuerit, 61, 9. quomodo sit Christus signum cui contradicetur, 70, 9 et seqq. signa in morto Chrisli facta, sunt facta eo mortuo, 269, 1. signa plurima fecit Christus post resurrectionem, 638. 2
- Siliqua quid sit, 208, 1. siliqua arbor etiam describitur, 2.
- Sjloø erat fons sive piscina juxta Jerusalem : et juxta hunc erat turris ab eo dicta Siioo , 186, 1. quomodo is (luat cl primum eruperit, 460, 1 ; 461, 2. erat typus Chrisli, 460, 2 ct seqq. item baptismi, 461, 1. erat ejus aqua salutaris, 2.
- Similes norunt sc invicem, 619, 1.
- Similitudo morum causa est amoris, 569, 1.
- Simeon senox fuit sanctitate ct senio venerabilis : an sacerdos fuerit, 79, 1. ct discipulus ct filius tillolis, *ibid.* ejus elogium, *ibid.* expectabat adventum Messus, *ibid.* erat plenus Spiritu Sancio, *ibid.* 9. au fuerit cæcui, *ibid.* accepit promissum a Spiritu Sancto so antemortem vhurum Messiam, tW«; 73,9. oximi» Aiit unctitatis, 73, 1. a Spiritu Sancto impulsus, venit in templum : quo signo Christum inter tot pueros cognoverit, *ibid.* accepit eum in ulnas, et prorupit lo canticum, 2. voti sui factus compos paulo po.4 mortuus videtur, 74,1. fuit Propheta, *ibid.* parentibus benedixit, non puero, 75,9. quid mairi ejus dixerit, *ibid.* et seqq.
- jmeon, frater SS. Jacobi ct JuJæ, fuit alius a Simone Chananæo, 97, 9.
- S. Simeon St)lites aspero fuño lumbos cinxit, ita ulcaro sublus computresceret, 174, 9.
- imon el Simeon idem est nomen, 72,1. Simon est divenni a Simeone fratre SS. Jumbi et Julæ, 97, 9.
- Simon Chinaneus non est idem cum Nathanacly, 274, 2. fuit sponsus in nuptiis Canonslbui, 827, 1. et illius Cleophæ, et S. Josephi patruelis, 328, 1.
- Simon leprosus murmurat de facto Magdalenæ, 124, 2. ejus pravum judicium do Christo et ipsa, 125, 1. octo ejus errores , *ibid.* qualis ipso fuerit , *ibid.* videtur a Christo conversus, 2. cur minus ei dimissum sit, 128 2 et seqq.
- Sinus Abrahæ quid sil, cur sic dictui, el ubi silus, 222, 1 cl seqq. quomodo in sinu Patiis dicatur esso Dei Filius, 313, 1, 2
- Sitire ct esurire, in spiritualibus idem est, 396, 1 404, 1.
- Sitis Epulonis in damma infernali, 224, 1. Sitis Christ) in cruce qualis esset, 618, 9
- Sobe mater fuit S. Elisabeth», 07, 1.
- Sol nascente Christo clarior solito videtur eluxisse,Gi, 1. eum vivere censebant Platonici, 435, t.
- Soldurii quales essent olim apud Gallos, 487, 2
- Solitudinis bona el elogium, 52, 1, 2
- Sollicitudo nimia de futuris cavenda, 172, 1.
- Soluus Apostolorum in Tabor futi verus ct naturalis, <40,1. somnus in ægrolis est reditura sanitatis prxsagium, 486, 2
- Sorec vitis quæ sit, talis est Christus, 55 ', 9
- Sorte tua quisque sit contentus, 228, 1. sors Mari» præ* fertur sorti Mariti», 157, 1, 2.
- B. Virgo an passi spasmus videns (Ilium suum crucifixum 615, t et seqq.
- Species una In Ven. Eucharistia taleis sufficit, 279, 2; 404, 1. unam qui sumit, sumit et alleram, *ibid.*
- Spelonca (in) natus est Christus , 60,1. cx ca postea jugis •catunit fons, *ibid.* 2.
- Sperandum maxime est rebus afflictissimis, 486, 1.
- Spicata nardus qu» sit, 503, 1 et seqq.
- Spirldion furibus oves, quas el turati crani, donavit, 115, x
- i Spiritus virtutis Elbo quid significet, 11,9. spiritus cl anima quomodo distinguantur, 35, 1. spiritus, nipote superior, trahit sccum nnim.un el corpus, *ibid.* »pl. ritus *»pe capitur pro spiritali intellectu, 419, 1. spiritus veteris legis erat vindicta; nova, mansuetudinis ct charitatis, 141, 2. spiritus in viro Apostolico requiritur, cl is retineri debet, 202, 1. spiritus Chrisli peccatores complectitur, 203, 1. spiritum Deo commendaro in morio debemus, 272, 1. cl quare, *ibid.* el triplicem spiritum, *ibid.* 9.
- Spiritui Sancio cur tribuatur opus incarnationis, 29, 1. cur ex eo Christus conceptus sil, 2. est virtus Altissimi, 93.1. quomodo Virginem obumbraril, *ibid.* 2. est in aliquo tam per gratiam gratum facientem, quam per gratiam gratis datam, 72, 2. ejus dona, maxime charibs cl scius, sunt Ignis quem venit Christus mitiore In terram, 181, 2. cutn «uls Christus promittit, ut ejus robore coelesti roborentur, 283, 2. habitavit in Christo, el descendit super cum dum baptizaretur, 109, 1, 2; 818, 2 et seqq. quomodo in baptizalos transfundatur, 310, 2. vento comparatur, *iblei.* cl seq. spirat ubi vult, 841.1. ejus occulta operationes ct effectus, 841,2; 518,2; 551.2. ejus instinctus ambiendi el sequendi sunt, 341,2. ejus et aqua analogia, 356,2 ct seqq. cur vocetur aqua uv t, *ibid.* cl seqq. est Patri ct Filio intime unitus, 357, 1. ita mentem replet, ut prater ipsum nil aliud desideret, 353, 2. maxime in cocio, *ibid.* quomodo corda immutet, 359, 1. est vclut fons aquarum viventium, 427, 1. datus est Apostolis plene in Pentecoste, *ibid.* 2. cur post mortem Chrisli datus sit, varia) dantur cau*æ,<Md. ct seqq. est ostiarius ovilis ovium, 468, 1. Ecclesiæ de bouis pastoribus prospicit, 469, 2. est advocatus, exhortator el consolator, 547,1,2; 571,2. adest semper Ecclesiæ et fidelibus, 547, 2. cur dicatur spiritus veritatis, *ibid.*; 571, 2. quomodo sit missus in nomine Filii, 551, 2. quomodo docuorit fideles omnia , *ibid.* recte perhibet testimonium do Christo, 571, 1,2. esi persona distincta a Patro et Filio, *ibid.*; 576, 2. esi Deus, *ibid.* procedit a Patre per spirationem, 571, 2. quomodo Apostolos informarli, 576, 2; 578, 1 ; 580, 1 ; 580,2 cl seq. et quidem sensim, 578,1. cos fecit Prophetas, 579, 1. quid a Filio accipiat, *ibid.* 2; 580, 1, tam a Filio, quam a Patro procedit : id negant Grxcj rccentiorcs, 570 , i , 2; 570, 2; 570, 1,2 cl seqq. 632, 1, 2. est ulrique consubstantialis, *ibid.* quomodo a Patre eum se missurum dicat Christus, 570, 2. quomodo mundum arguet do peccato, justitia, judicio, 576, 1 el seqq. quomodo non loquelur a semetipso, 578, 2. remittit peccata in Sacramento confessionis, 038, 1.
- Sponsi olim coronabantur, 349, 2. sponsus in Cana quis fuerit, 327, í.
- Stabulum capitur ellam pro hospitio, 159, 1. stabulum in quo Christus natus, factum est quasi cœlum, 01,1.
- Stadium est octava pars milliard, 274, 2. unde dictum , 891, 1; 488, \$
- S. Stanislaus Episc. mortuum triennalem ad vitam revocali » 228, i.
- Slaniblai Hosii Cardinalis mors cl elogium, 278, t.
- Slare Ucbæis est esse præsentem, m, 9.
- Stemma nobile Christi per varios reges ct pilrlar* chas, g.
- Slcpbanus Abbai qui<l in morto viderit, et ejus agonia , 215, 2. Steph mi Abbatis alterius patientia, 258, t.
- Sterilitas ohm magnum erat opprobrium, 14* 1.
- Stola prima dati prodigo reduci, quæ sil, 2111.
- Strabus monachus Fuldcusis auctor est Glozra ordma- 299, t.
- Stultitia bona quæeit, ũ 7|
- Stylus S. Joannis Evangelista, ¿59,
- Sublimo (io) tolli quid sit, 17^

INbEX HERUM ET VERBORUM.

AM

Substantia a prodigo dilapidata quid denotet, 206, 1
Sudario cad iveris mortui factes ligabatur, 490, 2.
Sudor sanguineus Christi in horto qualis fuerit, 265, 2.
vero sanguineus sudor fuit, undo is ortus, *ibid*, ceu x
ejus finales ct morales, *ibid*, clseqq.
Sufficientia plena est in Deo, 043, 1.
Sugillaro quid sit » 239, 1. undo vox dicatur, *ibid*, quid
metaphorice significet, *ibid*.
Sumptio Eucharisticanullum includit horrorem, 410, 2;
412, 1.
Superbia fulgure denotatur, 148,1,2. ea retunditur consi-
deratione vilitatis propri®, 450. 2. ejus quatuor sunt
species, 213,1.
Superbus vox undo derivetur, 41,1. superbi sua ipsorum
superbia disperguntur, 40, 2 el seq. sunt in alios injurii
el contumeliosi, 41, 1. superbiam suam obtegunt,
specio externa se humiliantes, 105, 2.
Superior est vicarius Dei : ei ergo obediens, obedit Deo,
85, 1. is in Superiore considerandus est, 147, 1. Su-
periores multi in Religionibus dic jovis sancto suorum
pedes lavant, 525» 1; 537, 2. præeant subditis in
exemplum, fòid. sibi servant abjectiora, speciosiora
relinquant subditis, 546,1.— *Vide* Praelatus.
Supplantare proprio quid sil, 528, 2.
Susanna matrona Christum alens, fuit ejus discipula : quid
hebraico *Susanna* significet, 133, 1.
Suscipere in Script, varia significat, 41,2.
Sycomorus qualis sit arbor, 247, 1. est alia a caprifico,
ibid, quid mystico cl tropologico denotet, *ibid*. 3.
Symbolum fidei S. Gregorio Tbaumalurgo a S. Joanno
datum magnæapud Orientales fuit auctoritatis, 288,1;
298. 2.
Symphonia Ecclesiæ quæ slt9 212, 2.
Synagoga Judæorum apte ficui infrugífera comparatur,
187, 1. quando ca desierit osse Ecclesia Dei, 500. 1.
ea erat catus fidelium Judeorum, 573, 2. sic item
vocabatur locus orationis ct legis audieud®, *ibid*, talea
erant in singulis urbibus Judææ, ac Hierosolymis
plurimos, *ibid*.
Syri gaudent parabolis, 169, 2

T.

Taoernaculorum festum apud Judæos quod esset, 417, 1.
quid hoc significaret, 14, 1 ; 432, 1. in eo exstruebat
quisque Judæus tabernacula vel in urbe, vel foris,
419, 2.
Tabula genealogia Cbriiti o Matlhæo et Luca, 96, 1, 2.
Tactus est visu solidior, 280, 1; 281, 2. tactus Chrisli mire
erat efficax, 189. <•
Talentum llebraum cujus esset pretii, 251, 2.
Tangi cur so a Magdalena non permiserit Dominus, 628,
1 et seqq.
Txtruvbc dicitur quail! vel per mclathesin, quasi
wiiif, id est conculcatus, 30, 2.
TtXoç diversa significat, 523, 1.
Templum locus cl sedes est Dei incarnati, 82, 2. cur in
templi dedicatione legalur Evangelium do Zachao ,
250, 1. juxta templum Hierosolymitanum erant habita-
cula feminarum religiosarum, 80, 1. id ter in anno viri
adiro debebant, 81, 2. nulla in eo erant sedes ad se-
dendum, nili soli regi ac pontifici, 241, 2. id ter ædi-
ficalum est, et a quibus, 334,2. alii id ipsum orna-
runt et expolierunt, 335, 2. templum Garizimitanum
qua occasione exstructum, et qunmdiu stoterit, 360, 2.
Tempus vitæ est nobis datum ad merendum, eslque vclut
dici, 459, 1. tempus lotum praedicationis Chcisti ct le-
gis novæ est vclut annus jubilci, 103, 2 cl seq. quod sit
tempus visitationis Jerusalem, 254, 1. quomodo tempus
præsens verbi S. Joanne* usurpet, 290, 1. quod esset
tempus aquæ to piscina moveudæ, 373, 1» tempus mor-

lis Chrisli erat a Deo Patre constitutum, 486,1.
Tenebra, errorum, viliorum cl Institi® sunt symbolum,
50,2; 303, 1. item impiorum, *ibid*.
Tentatio recte cribrationi comparator, 263, 1. ea cres-
cente intendenda oratio est, 265, 1. lentationes carnis
sæpo restant post conversionem peccatori ferenda,
875, 1.
Tentalis graviter injicienda aliqua mora, ut conceptam
facinus differant, 533, 1.
Ternarius symbolum est SS. Trinitatis, 643, X
Testari reipu est judicare, 437, 2.
Teste (in) tria requiruntur, 571, 1. qui fuerint testes di-
vinitatis Christi, 382, 2 et seqq.; 385, 1; 33G, 2. eum
tamen iis ipse non indiguerit, 383, 1.
Testimonium Chrisli de se verum est, ct quomodo, 438,1.
Tetrarcha est qui quirlæ parti alicujus regni praeit, 00,1.
tctrarcbæ quatuor ab Augusto Palxstmæ præfecti sunt,
2. erant potentes ceu reges, *ibid*, et seqq.
Tbeandricæ actiones Christi quæ dicerentur, 83, 3 ;
G53, 2.
Theodosius Imp. Roma in templo S. Petri voluit sepe-
liri, 119,1.
Theophilus, ad quem Lucu Evangelium scripdt, fuit vir
nobilis Antiochenus, 6, 2.
Thesaurus hominis est id quod cbarum habet, 173,1.
Thomæ quod sit etymon, 487, 1. S. Thomas non fuit bi-
nomius : unde ergo dictus est Didymus» *ibid*, paratum
se exhibet ad cum Christo moriendum, *ibid*. 2. ei ab-
senti a cæteris Apostolis non fuit data potestas remit*
tendi peccata, sed poitea, 633, 2. quia incredulus, recte
dicitur Dtdymus : prædicavit pene per lotum orbem,
635, 2. quare a cæteris Apostolis abesset ct esset incre-
dulus, *ibid*, cl seqq. ejus incredulitas gravis erat, *ibid*.
unde ca orta esset, 634, 1. jubetur a Domino digitum
mittere in vulnere loca, 636, 2. vere vuluera tetigit,
ibid, ejus verba post hunc tactum amorem ipirant,
637, 2 et seqq.
Thuma a Kempis libellus de Imitatione Chrisli com-
mendatur, 436, 2.
Thus ritu omnium gentium Deo adolelur, 9, 2.
Thymiamata bis io die Deo offerendum erat, 0, i. ceropo-
nebatur id o quatuor odoramentis, *ibid*.
Tiberius Imp. quare Augusto in imperio successerit.
56» 2; 89, 2. quando ccepcrii imperare, *ibid*, voluit
Christum inter deos referre, 85, 2.
Timor oritur a polcnlia operantis, 44, 2,
Tirones imlio vocationis molliter a Deo habentur, 575, 2.
Tisri mensis respondet partim tepteinbri, partim otto-
bri, 13,2.
Titulus Evangelio S. Luao ab Ecclesia additus cat, 1, 1.
titulus Evangclii S. Joannis, 293. 1. 2.
Titus Imp. Jerusalem totam muro cinxit, 254,i.
Tonitru e cælo Christi divinitatem testatur, 511,L
Tori mensales describuntur, 122,2.
Tormenta Chrisli, animam B. Virginis vclut gladius trans-
fixerunt, 77,2.
Torroni Cedron quis esset, ct unde dictus : quid mystice
denotet, 605, 2. dictus ab obscuritate, 606, 1. cur qus
Joannes meminerit, *ibid*.
Trácbonitis quæ sil regio, ct undo dicta, 00, 2.
Tractus Dei quomodo sil accipiendus, 398, 1 et seqq.
obstinatio cordis hunc tractum impedit, 399, 1.
Traditiones incolarum terra sancta parum habent fidei,
611,1.
Trahit omnia Christus ad se blande» non violente, 513» 1«
maximo in cruce pendens, *ibid*. 2. trahuntur alii in-
choate » alii complete, 399» i.
Trajanus Imp. viduæ cito jus dixit: au obbwç pietatem
sit sahalus» 239» 2-
Transitus cx hac vita fidelium el infidelium dispar
wl, 822, 1«

TraiwibstantistFo Eu ' ' , I toMur* 331, i.
 Tribulatione (in) non est de Dei ope desperandum,
 439, 2. tribulatio præsens futurum parit gaudium,
 581,2. ci instante orandum aI, 590, 1. et in ca glo-
 riandum, 618, 2.
 Triduum amkMonis pueri Jesu quoruoJo computandum
 *f. 82,2.
 Trigamia non e«t peccatum, 360, 1.
 Trigesimo* annus statum erat tempus ad docendum,
 94, 2.
 SS. Trinitatis person@ tre* unum in eadem deitate sunt,
 157,2. ipM tot i fuit rausa cflHon* incarnationis, 22, 1;
 308, 1. habitat in animi smela, 550, 2et seqq. venit nd
 tres animæ potentias, 55<>, 2.
 S. Triphonia, uxor Decii Imp., fuit martyr, 274, 1.
 Tristitia cor contrahit, et somnum inducit, 266, 2. tristi-
 tia fidelium el Apostolorum in h ic vita, 583, 1, 2.
 Tunicas dun< habens, quomodo alleram non habenti dare
 Jubeatur, 92, 2. tunica Christi inconsutilis qualis esset,
 614, 2. quid allegorico cl tropologice indicet, *ibid.*
 Tuibío pectoris signum est pœnitentiæ, 243, 2. et aliarum
 quoque rerum symbolum, *ibid.*
 Turkitio Deipara) ad aspectum el salutationem angeli,
 IS, 2 et seqq. ea fuit non passio, sed propassio, ID. 1.
 unde et qu ilis turbatio Christi fuerit Latarum suscita-
 turi, 492, 1, 2; 493, 1.
 Turea? adorant Deum quem nesciunt, 361, 1.
 Turris trii etyma, ip<i symbolum vitæ Religiosa esi,
 200, 2. turns Eder quis locus juxta Bctbleem, 62, 2.
 turris Sitae collapsa tempore Christi XVIII homines
 ruina oppressit, 186,1,2.
 Tyranni cujosdam superbi superbia divinitus retusa, quo-
 modo, 40, 2. tyranni multi filias suas et uxores in odium
 Christiana? fidei occidi jus ere, 274, 1.

U.

Ubiquetariorum hiresis, 843, 1.
 Ultima dicta el scripti sapientoni dulcissima sunt, 73,1,2.
 Umhr.i Christi crucifixi nn obumbrant b<mum latronem,
 itaque earn converterit, 269, 1. umbra mortis quid sit,
 cl quid m-uili' I, 50, 2.
 Un tio Christi a Spiritu Sancto quando et qua ratione sit
 tacta, 102, 2.
 (n lerim vocantur Apostoli, ehi abesset Thnmos, 279, 2,
 Ingiunta veteres conviviis adhibebant, 121, 1. quibus
 perfundebantur manus et caput convivarum, et quo
 cariores, eo pretiosioribus, 127, 2. quid sil unguentum
 nardi pisticum, 503, 2. quid unguentum spicatum et
 foliatum nardinum, 504, 1. unguentum mysticum qua-
 druples, 124, 1,
 Unigeniti mors quam sil acerbi, 119, 1.
 Unio cum Deo via est ad sanctitatem, 155, 2. eju* sunt
 signa, 602, 1. et sex effectus, *ibid.* 2. tria ejus conse-
 guendo? medii, *ibM* unio amoris divini quam arcta
 •it, 600, 1. unionis animorum quinta sit vis, 565, 1.
 unio Cliristtanoriini inter se unde coalescat, 535, 2;
 536, 2. quanta ea case «tabeat, G00, 1, 2 el Seqq. ejus
 polínIta, 603, 1. unio hypostatica ad solum Filium ter-
 minata e*t, 379, 1.
 Unitas est vestigium Del, 155, 2. est rerum principium
 cl Ruis, 156, 2. ejus bonum et commodum, *iUd.* el
 seqq. unita* persona» in Ctiristo facta e*t iu incarna-
 tione, non confusio duarum naturarum, 306, 2.
 Unum necessarium quod sit, 157, 1 cl seqq.; 156, 2. ad
 unum tendunt omnix, 155, 2.
 Urbes iu medio montium commodius aedificantur, quam
 in summo vel imo, 106, 1.
 Ursus pileatus Romæ fuit macellum Martyrum, 192, 2.
 Utilitatis nihil afferre Deo possumus, 231, 2.
 Uior Lot respectan! quid denotet, 236, 2.

V.

Va in Scriptura Dei iram el damnationem æternam no-
 tat, 113,1,
 Valentiniani docebant Christum carnem e cœlo attulisse,
 non e B. Virgine sumpsisse, 20, 1; 68, 1; 343, 1.
 Vallis Josaphat erat cœmctერიუნი commune urbis, 118, 2;
 606, 1. in ea fiet iudicium extremum, *ibid.*
 Vallum est munimentum castrorum ex vallis cl palis
 constan*, 231, 1.
 Vanitas generationum, 100,1, 2. vanitas hominum mun-
 danorum, 198, 1.
 Vendere sua ex amore Dei, non est præceptum, sed con-
 silium dunlaxal, 172, 2. vendentes e templo Christus
 bis ejecit, 333, 2.
 Veni i (<ta) criminum impetranda nemo desperet, 122, 1,2.
 Venire Dei quid sit, 118,1.
 Ventili» spiritus vocatur : spirat ubi vult, 340, 1.
 Verbalia in *bilis* desinentia in Script, sæpe pro participio
 pativo accipiuntur, 399, 2.
 Verbum derivatur a vero, 303, 2. verbi el veritatis affiiit-
 tas, *ibid.* serbuin in Script, sæpe ponitur pro re per
 verbum significata, 66, 2. verbum Dei est gladius spiri-
 tu*, 77, 1. ul id recte audiatur multa requiruntur,
 133, 1. refert fructum pro quantitate bonitatis cordis
 audientium, *ibid.* id audire et custodire, in quo ma-
 jus sil quam esse inaiem Dei, 162, 1 el seqq. id liben-
 ter audire est signum prædestinationis, 452, 1. id ser-
 vans non morietur in ælernali, 453, 1. est selut falx
 Dei, 558, 2; 559, 1.
 Verbum Dei est duplex : unum essenziale, nllerurn notio-
 nale, 207, 1. Verbi ælcrni generatio divina est, 294,1,2.
 quam ca alte petenda, *ibid.* in quo principio fuerit, *ibid.*
 fuit ab ælerno apud Patrem, 295, 2 cl seq. 298, 1, 2.
 per ipsum denotatur Dei Filius, 296, 1, 2. cur dicatur
 ct omnes significationes tēu Xrp; ci adaptantur,
ibid. et seqq. Verbum hoc est mens Patris æterni, *ibid.*
 est Verbum nolionale, 297, 1; 293, 1. est forma om-
 nium formarum superans omnia, 297, 1. est diversa
 persona a Patre : ejus cum co conjunctio, el ntriinque
 æqiidlitas, 297, 2 el seqq.; 313, 1. ipsum est Deus,
 298, 2; 299, 1; 311. 1. omnia per ipsum facta Mint,
 298, 2 ri «eqq. el quomodo, 299. 1,2. est idea rerum
 creatarum, 299, 2; 300, 2. est fons vitæ, 300, 2. el in
 ipso vita est, *ibid.* et seqq. est vita subsistens, et in
 ipso vita idealis, *ibid.* item causalis naturalis.301,1.
 ct causalis supematnralis, 301, 1. est lux, *ibid.* 2. cl
 quidem prima, increata, naturalis ct essentialis lux,
 303, 1. ab initio mundi crai in co per essentiam,
 præsentsam cl potentiam, 304, 1. mundus per ipsum
 factus est, *ibid.* ipsum factum est caro, et quomodo,
 306, 1; 307, 1; 303, 1, non est mutatum in carnem,
 306,2; 308, 1. cur dicatur factum caro, 30S, 1. non
 assumpsit hominis subsistentiam, sed essentiam cl exis-
 tentiam, 307, 2 cl seqq. carne vestitum fuit ut sol nube
 vestitus, aut ignitus carbo, etc., 303, 1. quorsum caro
 factum sil, 2. h ibilavit in carne inter nos, *ibid.* itaque
 factum est nobis quasi spectaculum, *ibid.* habuit glo-
 riam deitatis quasi Dei Filiti*, 3fi9, 1. luit plenum gratia
 ct veritate, *ibid.* et seqq.; *ibid.*
 Verba Joannes nunc sumit in actu inchoato, nunc conti-
 nuato, nunc perfecto, 290, 1. verbi llebræorum sæpe
 significant actum inchoatum, non perfectum, 07, 2. el
 s t pe actum continuatum, non inchoatum, 628, 2. verba
 septem Christus in cruce dixit, 619, 1. verba gratiæ
 proferebat Christus, cl quæ hæc dicantur, 104, 1. ca
 erant ignita. 279, 2. snnl effectiva, 3G8, 2; 371, 2. quo-
 modo is haberet verba vitæ ætci riæ, 413, 2.
 Verecundi@ elogium, 122, 2.
 Veritas quadruplex in Chrislo fuit, 303, 1,2. veritatis ely-
 mon, *ibid.* veritas triplex ełt cordis, oris, operis,

449, 2. quomodo dhnhi» nnn steterit in veritate, Mû/.;
 450, 1. veritas non potril opprimi, 303, 1,2. oppn- *i
 magi» erunipil, 402,9. qua vii ad cam perveniatur,
 578, 2. ipso Dei< veritas 0<t, 610, 1. 1res ejus gradus,
 2. nlij* ejus definitiones, *ibid*, ct seqq. quomodo Chris-
 tus sit veritas, 510, 2 ct seqq. verilu Evangelica triplex
 est, 518, 1. eo sila in cognitione veri Dei, incarnationis
 Verbi el ver® beatitudinis, 009, 2. qui sunt cx veri-
 tate, audiunt vocem Christi, *ibid*, veritas el gratia
 simul in Christo fuere, 810, 1; 312, 1. cur Spiritus
 Sanctus dicatur spiritus veritatis, ^»8, 1. quomodo
 Deus in veritate adorandus sil, 361,2 et seqq. quomodo
 in veritate Apostoli sanctificandi sint, 598, 1,2 quid
 sit *facere veritatem*, 346. 2.
 Vestes Ilcbræis erant longiores, ideo aliquid facturi ras
 procingebant, 173, 1, 2. quatenus vestes subtiles ct pre-
 tiosio peccatum includant, 220, 2. quas vestes posuerit
 Christus pedes suorum abluturus, 523, 2.
 Via recta et vera est Christus, 540, 2ct seqq.
 Viatores j1er agentes lumbos procingunt, 174, 1.
 Victoria de mundo Christianis promittitur, 588, 1.
 Vietarmi monachi pernitentia, 205,1.
 Victu (de) suos sollicitos esse vetat Christus, 146, 2.
 Videntur (quae), etiam credi possunt, estqno illa etiam bona
 Ode», 638,1,2. videre pro frui cl possidere accipitur, 339,
 1; 455, 1. *videre* cl *audire* in divinis idem esi, 350, 2.
 Vidua lugens mortem unigeniti est Ecclesia, 119, 2. quid
 denotet vidua judicem importune rogans, 239, 1. quid
 nllegorice cl tropologice, *ibid*. 2. cur viduæ uni Sarep-
 tanæ prospexerit Elias tempore famis, 105, 2. quos lire
 vidua denotai, ibat
 Vigilare nos oportet, exspectantes Dei adventum, exem-
 plo famulorum exspectantium de node dominum faci-
 bus accensis, 175,1; 17S.1.
 Vigiliarum nocturnarum divisio, *ibid*.
 Viles non sunt negligendi in operibus cbaritatis, 28, 1.
 Vililitatis suæ consideratione homo curatur a superbia,
 459, 2.
 Villa dicla quasi vella, 214, 2. vili® emptores, quos desi-
 gnent, 1°7. -.
 Villicus aliquando capitur pro dispensatore cl administra-
 lore, 214, 2.
 S. Vincentius Martyr ad tormenta anhelavit, 183, 2.
 Vindicare pro defendere capitur subinde, 238, 2.
 Vindicta non est novm legis, sed antique, 141, 2.
 Vini usus est in vulneribus, 152,1. vinum potos nobilissi-
 mus, 332, 2. est symbolum gratiæ, devotionis, fervoris,
ibid, aquam in vinum Christus in nuptiis convertit,
 331, 1. ct quidem in rubrum, 2. cl optimum, *ibid*.
 vina in cenlum annos servantur, 556, 2.
 Virginitas B. Virginis Deo cumprimis placuit, 19, 2;
 21, 1. ipsa hanc unice dilexit, *ibid*. ejus votum emisit
 onto connubium, 2. virginitatis immortalitas, 652, 1.
 Virgo potest parere, 22, 1, 2. cur de virgine natus sit
 Christus, *ibid*.; 23, 1. virgo est quæ est corruptionis
 capax : hinc infantes proprie non sunt virgines, 80, 1.
 Virtute (in) oportet nos proficere, non deficere, 88, 1;
 521, 2; 542, 1; 654, 2 el seqq. ubi virtus, ibi est unitas,
 156, 2. vidulis studium inchoandum a vita activa, inde
 pergendum ad contempiiliv.un , 159, 2. virtutes sunt
 ver® divili®, 171,1. cl vi® ad cwlestem gloriam, 541. 1.
 sunt rivuli derivati a fonte Spiritu Sancio, 427, 1. c®
 sunt intendendæ sub vitæ finem, 521,2. virtutes quatuor
 cardinales complectitur S. Lucas in suis quatuor bealitu-
 dinibus; 113, 1. quæ virtutesanimam purificent, 33 h 1.
 Virtus Altissimi B. \ irgiiiem obumbrans qu r sil; 2 »; !•
 Vis nulla cuiquam inferre damnationem potest, 478, 2.
 Viscera significant intimam Dei misericordiam, 48, 2.
 Visus pro quolibet sensu capitur, etiam tactu, 637, L,
 Vita semper ad mortem tendit, 100,1,2. in motu consistit,
 373, 1, 2. vita nostra debet continuum esso negotium,

251,2. est velut diei et momentanea, 47), 1 , 2.
 vita temporalis perdenda ut ælerni inveniatur, 509, 1.
 vitam pro amico ponere, maxim* dilectioni*, e-t sig-
 num, 565. 1; 566, 1. eim d*i bonus pistor pro ovibus
 suis, 473, 2 et seqq. vita Cliridiani qualis e*<c debeat,
 48, 1. ei tota sit bus continua Chridi ct oratio, 238,1;
 284. 2. vita mixta perf* fi Min* eU : cam «git Clirnhis
 cl Apostoli, 158. 1. vita adita promittenda contempla-
 tili, 137.2 cl seq. activæ tv pus est S Petru», conicmplt-
 livæ S. Joannes, 652, 1 et>cqq, vitaChrMi merum fuit
 prodigium, 76, 2. ca omnibus ut sequenda, 436, 2.
 quam vitam ovibus sui*, j1 e*I fidelibus ipse det, 47?,
 1. vili originalis, qu® in Deo Patre est, per Filium el
 Eucharistiam nobis communicatur, 409, 1. vit» Christi
 tempus dicium esi dici, 458, 2. mandatum Dei Patris
 vita ælerni est,quo sensu, 519,1.2 et -eqq. et cognoscere
 Deum, 592, 2. vitæ Apostolica tria sunt munia. 170, 1.
 quomodo vita erit in Verbo, 300, 2 cl *eqq. id est vita
 subsistens, vita idealis, vita ransilis naturalis, cl cau-
 salis supernaturalts, et hæc duplex, 300, 1. et vita ori-
 ginalis, sextiipliciter, *ibid*, quomodo Deus vitam Inbeal
 in semclipso, 380, 2. Christas est vita visentium, 490, t.
 Viti* el Chn*li analogi® vari® . idque ostenditor per
 omnes illius proprietates, 556, 1 ct seqq. vites assidua
 egent cultura, 2. cur Christus dicatur vilis vera, »37.
 cl seqq ; 561. 2.
 Vitulus ragloalus mystico denotat Christum, 211, 2.
 Vocatio Christi qmm sil poten», 321, 2. vocationis divin®
 ciïeclus est et alios curare vocari, 320, t.
 Vociti a Christo ad sui sequelam ne sint solliciti de fi-
 cuilatum divisione, 142, 2.
 Voluntas Christi el Patris eadem est, 3S2, 2. voluntates
 duas habuit Cbrislus, uti ct mentem duplicem, divi-
 nam et humanam, 306, 1. voluntas carnis quid voce-
 tur, *ibid*, homines bon® voluntatis donantur pace
 Cttlesti, 66, 2. qui sint illi, *ibid*.
 Voluptati servientes infernosese mincipant» 11\$, 2. volup,
 tales hominem non satiant, sed infimi el distendunt:
 per siliquas denotantur ; et damna carum, 207, 1;
 208, 1. de lis gnomx, 2. eas in hoc et futuro sæculo
 habere difficile est, 114,1.
 Voluptuarii quo pacto ad cor a Deo reducantur, 208, 2.
 Votum virginitatis fecit D. Virgo ante connubium, ei, 2.
 idque prima, 2?, 1.
 Vox Christi crai efficacissima, 189, 1. vox Filii hominis in
 die judicii audienda qu® sit, 3SI, 2. vocem homo facile
 immutare potest, 275, 1. \ox de cœlo inissa a Dea
 Paire ad clarificationem Chi zli, tanta fuit, ut putare-
 tur esso tonitru, 511,1. vel angelica, 2.
 Vulnus lateris Christi fuit ingens ct in latere dextro,
 620, 2 et seq.; 637. 2. vulnera quinque habuit Christus,
 620, 2. cur eorum cicatrices in corpore suo glorioso
 retinuerit. 281, t. caia die judicii improbis osteudet,
 ul per ca eorum ingratitudinem coarguat, 631, 1. illa
 S. Thomas ve:e kligil, 636, 2; 637, 2.
 Vulpes symbolum sunt hireticoruin, 191, 1.
 Vultures aulæ qui dicantur, 234, 1.
 1'ui'tam *adaperire* quid sit, 70, 2.

W,

Wolsci Card, nimium politici Justa depressio, 499, 1.

Z.

Z i h ei etymon : ipse crat princeps Publicanorum, 246, 1.
 crat dives, 2, cur cupcret Jesum videre, 246, 2 etseq. qui
 ei se videndum ct fruendum obtulit, 248. 1« quomodo
 eum Dominus viderit, *ibid*. 2. prompta ejus obedieti-
 lia, 24S, 1. hospitio excipit Dominum, *ibid*, non
 fuit Gentilis, sed Judæus, 2; 250. 1. videtur plane ad

fil.lem, pœnlentium ne opnm mundlqur contemptum terbi* CbrbtI convenus, 218, 2. restituii injuste parla, et pauperibus *dimidium* bonorum distribuiti 219, 1. octavam tantum bonorum suorum partem fraude aequiperat, *ibid. omnibus* relictis amplexus est paupertalem Eungelicam, *ibid.* ex jaclanlix non refert sua opera, 1. ejus domui lune facia est salus, *ibid.* omnes ejus domestici una cum ipso conveni sunl, *ibid.* postea fuit tesare® Palatine Episcopus, iW. quomodo sit lilius Abrahœ, *ibid.* tota ejus historia tropologico cl allegorico exponitur, 230, 1. Zarbiriaē nominis etymon, 7,2; 8, 1 ; 10, 2. Zacharias pater Joannis, sacerdos, propheta nc martyr fuit : ejus caput Romas asservator, 7, 2. duxit uxorem sacerdotalis tribus, *ibid.* incensum ndolere debebat sortitione inter vicis suæ sacerdotes facta, 9, 1. non fuil suinmus «conio*, *ibid.* cur turbetur viso angelo, in quo ejus oratio exaudita sil, 9, 2. oravit prius pro prole habenda, sed non modo, IO, !• nromiltitur ei

filius, *ibid.* 2. dubitatelo angeli promissis, 12, 2. h@e diffidentia fuit tantum venialis, *ibid.* cur factus sil mutus et surdus, 13,1, 2. quo die obtulerit incensum, *ibid.* ejus domus in Emmaus describitur, 28, 2. cur a Deipara salutatus non sit, 20,1, scribit filii sui Joannis nomen in pugillari, 44. 1. os ei Apertum cœlitus, et cœplt laudare Deum, *ibid.* aperto videntur ei et aures, 2. repletas Spiritu Sancto coepit prophetare, 45, quid suo cantico spectet, *ibid.* Interpretatur prophetias veteres de regno ct salute Christi spiritali, 46,2 in suo cantico ȳuspiritu absorptus non spectat ad verba, 47, 1, 2. cur ab Herode occidi jussus, 7, 2; 51, 2. Zelus animarum qualis fuerit in Apostoli*, 647, 1. relus Christi fuit justa ejus indignatio, 333, 2. Ztrçffe duplicem habet derivationem, et proinde significationem duplicem, 108, 2. Zorobibel ædîflavit templum a Chaldæis destructum, 331, 2. ZorobabM J-ucæ diversus est a Zorobabcle Matthæi, 08, 1.

ÍNDEX

MATERIARUM MORALIUM

QUÆ HOC COMJÎENTAW! VOLUMINE UBERTUS DEDUCUNTUR,

YFRBIS EVANGELI! PUH DOMINICAS, FESTOS DIES ET FERIAS NONNULLAS OCCURRENTIS ACCOMMODATARUM,
IN GRATIAM ET USUM CONCIONANTIUM.

fiorini tamen singulorum se Euangeliorum explicationem tum litteralem, tum allcgoricam ac symbolicam, suo quamque in capilo posso invenire, ubi gustui suo quam abundantissime auctorem satisfacere com*perient.

DOMINICA II ADVENTOS.

Pauperes evancelizantlr. Pauperibus primo Exangc-
lium annuntiatum es<e, videre fuit in pastoribus B« ihlc-
humilléis, 63,2 ct seq. quin ct ipse Christus paupertatem
est professu*, 505, 2. evangelica paupertas in quo sita
sil, 500,1,2.— *Consule Indicem Rerum*, v. Pauper, Pau-
pertas, Religiosi, *ct notata in Festo omnium Sanctorum*»

DOMINICA III ADVENTUS.

Miserunt Judxi. Quorsum Judcri aliquos suorum ad
Joannem miserint sciscitantes num ipse Mcssias esset,
314, 1 cl seqq.
Tu quis ts? Quid sil homo, per omnia prædicamonta
Aristotelica demonstratur, 314, 3 cl seqq.
Cujus ego non sum dignus. Sic omnes nos servos inu-
tiles dicere possumus, S3t, 1 el seqq.
Elias es tu? Uli Joannes in virtute Eliæ venit, cique
persimilis esse videbatur, ita etiam Christu* se Eliæ com-
paravit, 105, 2.— *Fido Indicem Rerum*, v. Joannes
Baptista.

FERIA IV QÜAT. TEMPORUM ADVENTUS.

Nomen virginis Maria. Maris nominis vari@ dantur
derivationes, 15, 1.
Ave. Ave quid sil, ct unde formetur, 16, 1. — *Fide
notata in festo Annuntiationis R. Virginis, et Indicem
Herum*, v. Incarnatio, B. Maria Virgo.
Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altis-
simi orumdradit. Haec Spiritus Sancti obumbratio quo-
modo sit intclligcnda, 23, 2 et seqq. — *Vide Indicem
Rerum*, v. Spiritus Sanctus, *ct notata in Dominica
Prntecostes*.
Ecce ancilla Domini. Quo temporis puncto incarnatio
Filii Dei in utero Virgineo ponda sil, 26, 1 et «cqq.
quas ipsa tunc, gratias acceperit, cl quantum por Illam
meritum suum adauxerit, 27, 1, Vario? dantur cm<@
cur Dei Filius fictu* sit homo, 59, 1.
Germinet Salvatorem. Christus vocatur germen tum
ecclesie, tum terrestre, ct quare, 49, 1,2.

DOMINICA IV ADVENTUS.

Tetrarcha Itursæ. Tetrarchia ratio cl causa lato ex-
ponitur, nec non singulorum Tetrarcharum provinci@
ne limites, 90, 1 cl seqq.

IN FESTO S. THOMA

*Vide notata Dominica (n Albis, est quippe idem Eran-
geliunu*

IN FESTO NATIVITATIS DOMINI.

Exiit edictum a Cesare Augusto. Quo anno Augusti
Christus In mundum natus sit. 54, 1 et seqq.
Peterit Filium suvm. Nativitas SüvaUrh per omnes
circumstantias enucleatur, 57, 1 cl seqq»; 55, i. cur
natus sil in stabulo cl collocatus in pnwpto, 00, 1,2
ct seqq. concio ejusdem o presepio ad totum genus hu-
manum , 61,1»
Et pastores erant. Cur pastores pre aliis et primo ad
Christum vocali «iut, 63, 2 at seqq. — *Vide Indicem Re-
rum*, v. Pastores.
Gloria in excelsis Deo. Diversimode verba btc expo-
nuntur. 65, 1 et seqq.
In principio erat Verbum In quo principio Verbum
divinan: esset,295, 1, 2. — *Consulo Indicem Rerum*, v.
Verbum.
PLENUM tiATI@ ET VERITATIS. Qltomodo grati@ Ct ipl-
rit'H i bmluJo m Chri*fo fuerit, 351,1,2. non tamen ha-
buit gratiam infinitam, *ibid.* — *Vide Indicem Rerum*, v.
Gratia.

IN FESTO S. JOANNIS APOSTOLI ET EVANGELISTA

Discipulum quem diligebat Jesús. S. Joannis elogium,
dignitas : est aquila, 2R7, I, 1. an fuerit sponsu* In Gioì
Galilr@, 327, I. ci Deipara Virgo sub crure a filio fuit
commendata ut mater, cl Joannes vicissim et datus in tì-
lium, 616, 1 et seqq. magmi* hinc el honor accessit,
GIS, I. est revera mortuu*, ct quomodo, 051, I. est
vere Martyr, 2. est typos contemptiv@ vit@, OU), L
putabatur inter discipulos non moriturus, 2.— *Vide Indi*
ccm Rerum*, r. Joannes.

IN FESTO INNOCENTIIUM.

Secessit in Æctptum. — Omnis regio viro forti pro
patria est, et natalo solum non est magnopere curandum,
105, 1.
Omnes pueros. Ut hi teneri agnelli sunt, Ila ct Chris-
tus agalli est, 317, 2.— *Vide Indicem Rerum*, v. Puer,
Innocen*, Joseph.

IN FESTO CIRCUMCISIONIS.

CrieruciDEirriR fuer. Cur Christus sil circnnrfcus, 68,1 ct seqq.
Nominis Jesu elogia. — Fide *indicem Rerum*, v. Jésus.

DOMINICA INFRA OCT. EPIPHANIÆ.

RnoruuxTfs eim. Quid Deipara, amisso filin suo, me-
tuerer, 82, l. dalia huc spectantia, i6id. et seqq.
Interrogantem. Quire Christus doctores interrogaret, 82, 2.
lwextrunt illum. Deus amissus quomodo qusrendus, 83. 1,2.
Et erat subditus illis. Quatenus Christus parentibus snbditus esset, cl non esset, 84, 2. nlioquin ab omni erat obediencia exemptus, *ibid*, Obedientiæ hinc pr.rdanliain colligere eit, 85, 1 d seqq.
Subditus quoquo patri suo Josepho fuit In iuventute in arte fabrili, 83, 2 el seq.
Gratia et sapientia. An d quomodo Christus gratia d sapientia profecerit, quomodo ulraquo in eo caperet incrementa, 86, 2 d seqq.
Gratia. Gratia quam habeat cum aqua analogiam, 356, 2. jpu est fons saliens in vitam æternam, 358, 2. — *Vide notata in festo Nativitatis Domini*.

DOMINICA II POST EPIPHANIAM.

Neptix factx sunt. Quando et quo mense hæ nupliæ tacta) sint, d quis in cis fuerit sponsus, 827, 1. an S. Joannes, an Simon Chananæus, *ibid*, cur ad has nuptias ieritChrislus, 32S, l.
Nuptijb. Anima sancta lit spiritualilcr sponsa Christi, 327, 2. — *Vide Indicem Rerum*, v. Nupliæ.
Vinum non Hadint. Quam module vini defectum B. Virgo diritto iodicarit, 323, 2.
Quid miui et tibi est mulier? An hoc responso in spe- dem acerbiore matrem Dominus reprehenderit, 329, 1.

DOMINICA III POST EPIPHANIAM.

Habens sub me milites. Quæ præcepta Joannes militi- bus predicaos dedent, 93, 2 d seqq. — Fide *Indicem Re- rum*, u. Miles.
In tinebbas utiores. Infernalial supplicia horrenda sunt, d quia damnati nunquam ab cis liberandos sc no- runt, bine ad extremam desperationem adiguntur, 226,1,2. — *Consule Indicem Rerum*, v. Infernus.

DOMINICA IN SEPTUAGESIMA.

Qcid statismo tota die otiosi? Cur servos inutiles nos coram Deo dicere possimus, 230, 1 d seqq.
Multi sunt vocati. Sic Judas in vocatione d clcctiono sua ad Apostolaturn erat bonus, 414, 1.
Paucielecti. Quinta salvandorum sil paucitas, 190,1,2. — *Vide Indicem Rerum*, v. Predestinatio.

DOMINICA IN SEXAGESIMA.

In patientia. Palicus est possessor animæ suæ, 258, 1 el seqq.

FERIA IV CINERUM.

Tu autem ccm jffjvnas. Jejunium el oratio indicitur per quatuor anni tempora pro ordinatione sacerdotum, 113,1.

FERIA VI POST CINERES.

Daur's inimicos vivos. Pro inimico vitam ponere, Mcmjio Christi, max ut c * duuil.dis indicium , 505, 1 «†

Estote ergo vos perfecti mcut Patee vester. Deus est sanctus in summo gradu, 39, 1, 2. hanc Del, uti cl Christi, sanctitatem omnes imitari oportet Hílele*, 48, 1. — *Consule Indicem Rerum*, v. Perlecti, Sindi.

DOMINICA I IN QUADRAGESIMA.

In desertum. Cur Joannes puer in desertum concede- rli, 51, 2 et ieq |.
Accedens tentato». Dæmonum multitudo d malignitas, 134, 2.
Vade, Satana. Sic omnes Christiani d Martyre* tentati a carne, dæmonod mundo, ejusque ministris, constanter obnitentes victoriam referunt, 588, t. in Christo mittam partem habuit princeps hujus mundi, 554, 1.
Angeli ministrabant. Etiam alias post ad Christum angeli descenderunt d ascenderunt, 324, 2 et seqq. d quorsum, 325, 1.

FERIA II.

Ite in ignem æternum. Quod ignis illo sil ætcrnus cl nunquam finiendus, ideo damnati præ rabie desperant, 226, t, 2.— *Vide notata Dominica III post Epiphan*.
Ite. /Eterna damnatorum a Deo, cœlo cl angelis se- questratio gravissimum ipsis erit supplicium, 226, 2»

FERIA Vi.

Probatia. Hæc piscina pluribus describitur ; ejus forma cl origo, 372, 1 et seqq.
Triginta octo annos. Consuetudo peccandi gravissima quedara paralysis est, 374, 1.

FERIA II POST DOMIN. II IN QUADRAG.

In peccato vestro moriemini. Pænæ eorum qui in Gliristo non manent, sed ab co se peccando sequestrant, 561, 2 et seqq.

FERIA III.

Primos accubitus. Modestia in accubitus loco deligendo commendatur, 105, 2.

FERIA V.

Lazarus. Illius misera sors ct morbi describuntur, 220, 2 d seqq.
In sinum Adraue. Quis sinus ille sit, 222, 1.
Ut moreretur et dives. Quam sors illius, quam hac in vita liubuit, sil mutata, 2. quomodo ejus anima linguam habuisse dicatur, 221, 2 d seq.
Quinque iratres. An hic vere dc fratrum salute fuerit sollicitus, 227, 2.

SABBATO.

Adolescent ton. Hæc parabola exponitur d npplicalur, 205, 2 et seqq.; 20G, 2 d seqq.

DOMINICA HI IN QUADRAGESIMA.

Omne rigncm. Dæmonum multitudo d malignitas, 134,2.
Pin loca inaquosa. Qualia sunt plerumque sepulcra ossibus aridis plena, in quibus dæmones d dæmoniaci habitare gaudent, 133, 2.

FERIA IV.

Sink intellectu estis. Intellectus est nobilissima animæ potentia, 378, 2.

SABBATO.

Perrexit in montem Oliveti. Ad orandum videlicet do

nock, quia diluculo dicitur Herum In templum venit e :
ad obtendendum noctem orationi commodam cmc, 113, 1.
— Tide *Indicem Iterum*, v. Oratio.

FERIA IH POST DOMINICAM IV IN QUADRAG.

JUSTUM JUDICIUM JUDICATE. Cur judicCS VOCentlK dll ,
480, 1,2.

FERU IV.

Et in barrato. *Vide Indicem Rerum*, u. Sabbatum.
Quis peccavit? Peccando peccator servus fit peccati,
44G, 2 cl seqq.
Venit nox. Vita nostra velut diei est, mors vero nox,
459, 1.
Lux sum mundi. Christus homo quorsum dicitur lux,
301, 2 cl seqq. cl cur lux vera, 303, 1 cl seqq. ipse enim
omnes homines illuminai, 2 cl seqq.
Expuit in temam. Salivæ quæ sini symbola, 459, 2.
An natatoriam Siloe. Siine fons, ejusque origo des-
cribitur, 460, i; 461 , 2. Christus Dominus etiam Siine
est, quia missus csl a Deo Patre, 460, 2 cl seqq. — *Vide
Indicem Iterum*, v. Piscina, Siloe.
Peccatores Deus non audit. An eos vel pro se, vel pro
aliis orantes Deus exaudiat, 464, 1 et seqq.

FERIA VI.

Lazarus. Quatriduano* hic peccatores habitúalos repré-
sentât, 488, 1.
Eco sum resurrectio et vita. Quo sensu Dominus
ulrumque sit, 490, 1.
Intremuit spiritu. Quis fuerit hic Christi fremitus in
Lazari resurrectione, 492, 1. an in co fuerint pacione*,
el quomodo, 493, t.
Lacrimatus est Jesus. Quare Redemptor hic lacrima-
tus sil, 2 ct seqq. cur Lazarum excitaturus d im irit voce
magna, 495,2 cl seqq.
Solvite eum. Cur ipse Dominus hæc vincula non solve-
rit, 496, 2.
Eco sum lux mundi. *Vide notala in feria IV post Do-
minicam IV in Quadrag.*

DOMINICA DE PASSIONE.

Qui p.x Deo kst, verba Dei audit. Praedestinatio-
nis enim signum est, verbum Dei libenti animo audire,
452, 1.
Abraham exultavit ut videret. Quo sensu el modo
Abraham optarli viderc adventum ChristiIn cantem 14 2.

FERIA IL

Flumina de ventre tjus fluent aqux viva. *Vide no-
tala in festo Pentecostes.*

FERIA III.

ScENopEGiA. *Vide Indicem Rerum, voce Sccnopcgia.*

FERIA IV.

Porticu Salomonis. Il.tc porticus describitur, 477. 2.
Encenia. *Vide Indicem Rerum*, v. Encanta.
Non estis ex ovibus meis. Parabola ostii ovilis ct ovium
exponitur, 468, 1 ct seqq.
Oves mf..« vocem mfam audiunt. Oves Christus duplices
habet, predestínalos solos, cl fideles omnes, 478, 2.
Facis trimum Deum Filii Dei divinila» probatur, 503,1,2.
— Fide *Indicem Rerum*, v. Christi divinitas.
Ego dixi, Dii estis. Quarcjudiccsvoccnturdii, 480, 1,2.
Operibus credite. Miracula cl opera cvinccbaul Jesum

rue Messiam, 284, Î. ob duplicem ejus naturam erant tn
eo triplices actiones, 553.1, 2 et »c?q.

FERIA V.

Et ecce milier, quj» erat. *Vide notata in festo S. Sfa-
rne Magdalena, est enim idem Ecangetium.*

FERIA VI.

Expedit ut cnus. Caipbx pontificis de Christo necando
consilium, «n et quatenus fuerit prophetia, 499, 2 et seqq.

SABBATO.

Qui amat ammvmsuam, feidet eam. Quomodo ani-
mam perdens eam amet cl simul inveniat, 509, 2 et seqq.
Pater, clarifica me Quam sui clanficaionem it glorifi-
cationem Christus a Patre tuo petat, 590, 2 el seq.

DOMINICA IN PALMIS.

Quia hodie passio Domini solet et in Miamrum solcmnfis
legi ct pro concione exponi. — *Vide notata feria VI in
Parasceve.*
Lieram unguenti nardi fistici. Nardus pistica el pre-
tiosa quæ sit, ct unde componatur, 503, 2 et seq.

FERIA V IN CÆNA DOMINE

Quo dic Christus ultimum Pi<cha celebrant, el Eucha-
ristiam Instituerit : quomodo in eo dissentiant Gocci a
Latinis, 521, 1. eam instituit velut argumentum extremi
amoris, 522, t. 2.
Si nomlaverò te. Quomodo hæc pedum Apostolicorum
lotio fuerit peracta i in ca summa Christi humilitas elu-
cet, 523, 1 ct seqq. omnes ejus actus sigillatim excutun-
tur, *ibid.* 2. hæc praemissa est ante Eucharistiæ institu-
tionem, 523, 1.— *Vide Indicem Rerum*, v. Lolio, Eu-
charistia.

FERIA VI IN PARASCEVE.

Unus vestrum me tradet. Quando Judæ proditionem
Dominus Apostolis prodixerit, 529, 2. quomodo ci dicat,
Quod facis, fac citius, 532. 1, 2.
Prolixius orabat. Idque sub noctem, docens noctem
orationi instituendo percommodam esse, 113, 1.
Confortans eum. Quis angelus afflictum et paventem
Dominum hic confortant, cl quibus verbis, 264, 2.
Sanguinis decurrentis in terram. Vere Christum sangui-
nem loto corpore exsudavit, cl quæ sudoris bitfu< sit
causa, 265, 2.
Quare in horto a militum cohorte comprehensus et li-
gatus sit, 607, 2 el seqq.
Qui hora crucifixus sit, 613, t, 2 ct seq. Serpens ameus
fuit figura ipsius tn crucem acti, 343, 2. ipse c cruce
omnes ad sc trahit, 512, 2.
Memento mei. Domine. Quam admirabilis fuenl hujus
latronis conversio, et unde orta, 26\$, 2. an vere is fuerit
martjr, ?••'», et seqq.
Dolor Beatissima Matris cruci adstantis, 77, 1; 614,1.
fuit ipsi plusquam martjr, 615, 1. an passa sit pnn do-
loris amaritudine spasmus ct animi deliquium, 2.
cur Joanm a ülio patiente commendatur, ct ipsi Joauues,
616, 1, 2ct seq. passa plus ipsa videtur quam ipse Cliris-
til', 617; t, 2 in Joanne omnes fideles ct tuuc sunt
commendati, 618,1.
E l itero Domini militis hncea aperto Muxil sauguis cl
aqua, 621, 1 el seqq. quam id vulnus patens fuenl,
620, 1 el seqq.
In monumento novo. Sepultura Christi honorifica, ul cl
primorum olim Christianorum, 622, t.

Christus in passione oh summam mansuetudinem agnus I
foil. 317. 2. — *Vide Indicem Rerum*, v. Christi Passio,
B. Maria.

DOMINICA RESURRECTIONIS.

Ad ostium monumenti. Quam honorifice primi Chris-
tiani sepelirentur, 622, i. — *Vide Indicem Herum*, v.
Resurrectio, Christi Resurrectio.

FERIA II POST PASCHA.

In Emīaūj. Unilmin discipuli hi Dominum aecum eun-
tem non agnoverint, 275, 1. cur ipsis in alia effigie oppa-
rest, jtaque oculos eorum teneat, 276, 1. — *Vide Indicem*
Rerum, v. Emmaus, Cleoplias, Crux.

Nonne oportuit Christum pati! Oportuit Christum per
crucem ad gloriam pervenire, 278, 1.

Finxit se longius ire. Hæc illius fictio non fuit menda-
cium, *ibid.*

FERIA IV POST PASCHA.

Vado piscari. Apostoli a Christi resurrectione piscari
debuerunt ut victum sibi pararent, quia pauperes erant,
et ut otium fugerent, 640, 1, 2.

Dominus est. Joannes unde agnoverit Christum e cap-
tura ingenti pi-cium, 612, 1.

Plexum magxie piscibus. Quid hæc captura piscium ad
dexteram navigii innuat symbolice, 641, 1.

FERIA V POST PASCHA.

Maria stabat. Mari® ad monumentum plorantis varii
affectus, 625,1 ct seqq.— *Vide Indicem Rerum*, v. Maria
Magdalena.

Rabboni. Maria hoc verbo audito mirabiles in animo
motus sensit, 627, 1 et seqq

Nou me tangere. Cur a Maria se Dominus tangi nolit,
quod nondum ad Patrem ascendisset, 628, 1 et seqq.
qu® moralis ejus rei causa, *ibid.* 2.

Vadead ftutres meos. Cur Apostoli a Christo vocenlur
fratres, 629, 2 et seqq.

DOMINICA IN ALBIS.

Januis clausis. Quomodo ad Apostolos sic ingredi po-
tuerit, late contra Calvinum hoc negantem ostenditur,
OJO, 1. Ililio est, quia corpus gloriosum potest simul esse
soblile et palpabile, 279, 1, 2.

Ostendit eis manos et latus. Vulnus lateri Christi inflic-
tum quoad omnes circumstantias expenditur, 620,2etseqq.

Sicut misit me Pateb, et ego mitto vos. Apostoli quo-
modo a Christo sint missi eadem potestate qua ipse,
632, 1 et 11.

Insufflavit. Quare in Apostolos Dominus insufflant, ct
quid hxc insufflatio innuat, 2 et seqq»

Qcorum remisistis peccata. Polesta.5 n peccalis absol-
vendi filieles data est Apostolis 633, 1. hxc non csl prae-
dicatio Evangelii, ut vult Calvinus, 2. hanc potestatem eis
dando, instituit Christus Confessionem sacramentalcm,
634. I, 2.

Tuomas, qci dicitur Didtmus. Thomæ quod sit etymon,
cur dicatur Didymus, 487, t. ejus absentia ct incredulitas
unde nrlutn haberet, 633, 2 et seqq. tangit ot perspicit
vulnera Christi, 636, 2el seqq.— *Vide Indicem Rerum*,
v. Tliomas.

Infer digitum tuum nue. Cur vulnere suorum dentri-
res Dominus post mortem retinuerit, 631, 1,

Dominls meus, et Deus meus. Quos amorl* affectus hæc
verbo ejus spirent, 637, 2 cl seqq.

DOMINICA II POST PASCHA.

Ego sum pactor bonus. Octo boni pistoris munia, 670, 1
•t seqq.

Eco sim pasto». Chrblui unicus est pastor, et bonus,
472. 1, 2 et seqq. Pastoris corporalis el spiritualia inter se
collatio, *(Lid.*

MERCENARIUS VIDET LUPUM VENIENTEM. Quis dicatur pOS-
tor mercenarius, et quinam sint lupi gregem discerpentes,
474, 1. — *Vide notala feria III Pentecostes, et Indi-*
cem Rerum, v. Pastor.

DOMINICA III POST PASCHA.

Plorabitis et flebitis. Pii hic assiduo lugent, sed eorum
luctus in cœlo in gaudium convertetur, 581, 2 el seqq.

Consolatio in hoc saeculo el simul in futuro haberi ne-
quii, 114, t. — *Vide Indicem Rerum*, o. Persecutio,
Tribulatio.

Mulier cum PAniT. Puerpera et parturientis dolori
recte comparatur dolor discipulorum, 582,1.

DOMINICA IV POST PASCHA.

Ille arcuet mundum db peccato. Quomodo Spiritus
Sanctus mundum de peccato, justitia cl judicio sit coargu-
turus, 576, 9 Ct seqq.

Nox enim LOQUETun a SEMETiPSO. Quomodo hæc ejus
locutio sit intolligenda, 578, 2 etseqq.

DOMINICA V POST PASCHA.

In nomine meo. Quid sit petere in nomine Christi,
585,t ct seqq.

Usque modo non petistis quidquam. Quomodo semper
orandum rii, 238, 1.

Quomodo Deus orandus sit : quia nil dat non roga-
tus, 587, 1, 9.

IN LITANIIS MAJORIBUS.

Petite et accipietis. Orationis necessitas et vis,
240, 1. quæ sint ejusdem conditiones, 585, 2 el seqq. an
orantes pro aliis exaudiamur, 58(1, 1.

DOMINICA INFRA OCT. ASCENSIONIS.

Pabacutus. Hæc vox tria significat, cl triplex signifi-
catio Spiritui Sancto appropriatile, 547, 1, 2.

Spir itum ver it at is. Quam ob causam dicatur spiritus
veritatis, 548, 1. Quid sil veritas, ejus gradus ct defini-
tiones, 610, 1, 2 et seqq.

Absque synagogis facient Vos. Odium mundanorum
erga pios, 569, 1.

IN FESTO PENTECOSTES.

Tanquam ignis. Ignis Spiritus Sancti missus in Aposto-
los, quid operatus sil, 181, 2 et seqq.

Spiritus Sanclus tam a Patre, quam a Filio procedit,
570, 1, 2. in baptízalos infunditur, 840, 2. ab eo
habet homo quod opera bona proferat, 560, 1 el seqq.
quomodo ejus cl gratiæ plenitudo in Christo fuerit,
351, 1, 2. non habuit tamen gratiam infinitam, *ibid.*
gratiæ divino el aquæ analogia, 356, 2. cur ipse Spiritus
Sanctus vocetur aqua,íçtót. cl quare aqua viva, Ra7, 1.
ipse dat animæ intellectum, quæ est prestantissima
animæ potentia, 378, 2. ejus charismata uberlim in
fideles effundenda, prodixerunt Propheto, 426, 2. ea
vocantur flumina aquæ vivo, *ibid.*, «piando ea llumina
uberlim effluero cœpcrinl, 428, 1. quam ejus gratia sil
effleax, quamque ejus vis blanda : el quomodo per illam
trahamur, 308, 2 el seqq, cur ipse datus non nisi post
mortem Christi, 427, 2 el seqq. — *Vide Indicem Rerum*,
v. Spiritus Sanctus.

An eum veniemus. Quomodo SS. Trinitas in anima ha-
bitet, 550, 2 cl seqq. Tria signa unionis nnimæ cum
Deo, 602, i. hujus sex sunt effectus, *ibid.* «t

Suocer **t**i vonis omnia. Spiritus Sanelos quo sensu sub suggerat omnia, 552, 2 cl seqq.
Pacem reunquo voris. Christus cx hoc mundo disces- surus, Apentoli* suis relinquit pacem, 552, 1.
Quia Pater major mb est. Quomodo Pater major sil ilio, secus ne Ai inni ceilscb mt, ostenditur, 553, 1 cl scqq.
In me non iiablt QUIDQUAM. Quomodo cacodæmon in Christo quidquam non habeat, 551, 1.

FERIA II POST PENTECOST.

Sic Deus dil fxit mundum. Amor Dei Patris tn genus humanum , 841, 2 et seqq.
Ut Filium suum unigenitum par et. Cur ip«c Deus Pater carnem humanam non assumpserit ad magis amorem suum declarandum, 315, 1.
Lux venit in mldum. Christus sol est, Joannes lucerna ardens cl lucens, 8S3,1, 2.
Ut manifestentur opera ejus. Miracula el opera evin- cebant Jesum esse Filium Dei, 384, 2. a gratia habet homo quod opus aliquod bonum faciat, 560, 1 ct seqq. — *Vide Indicem Rerum*, v. Miraculum, Opus.

FERIA III POST PFNTECOST.

Qui non intrat per ostium in ovile ovium. Parabola ostii ovilis ct ovium pluribus exponitur, 468, 1 et seqq.
Ille fur est. Fures cupiunt oves laniare, perdere, iniciare, 479, 1.
Ego sum ostium. Christus enim est via, per quam ilur ; ventas, in qua jtur, ct vita, ad quam ilnr, 540, 9 ct scq.
Pascua inveniet. Qualia pascua in Ecclesia inveniantur, 471, 2. — *Vide notata Dominica II post Pascha*,

DOMINICA I POST PENTECOST.

Si sit sicut magister. Triplex sanctitas Christi, ut magistri, nobis data csl ct proscripta, 598, 2.

IN FESTO SS. TRINITATIS.

Baptizantes eos. Baptismus omnibus fidelibus neces- sarius esi, 339, 1. Baptismus nuto mortem Christi vim habuit expiandi peccata, 3\7, 1 et seqq. olim in nonnullis Ecclesiis baptizandis pedes abluebantur, 524, 2.
In nomine Patris , et Fil ii , et Spiritus Sancti. Deus csl incorporeus, sed purus spiritus, 362, 1, 2. ejus descriptio ct definitiones e veteribus philosophis, 862, 2 cl srqq.
Deus est volui circulus, 601,2. — *Vide Indicem Rerum*, v. Deus, Trinila*.

IN FESTO VEN. SACRAMENTI.

Caro mea vere est cibus. Eucharistia csl dignior manna Mosaica, 39L 2. est panis verus, quomodo, 395, 1 cl seqq. cur sil panis vivus cl vivificus, 408,9 et seqq. in ca verum Christi corpus manducamus, non mystice aut spiritualilcr, 401, 1 ct seqq. ejus cilectu* in anima per vim vivificantem el gratiam. 407, 2. prostat omm cibo, 408, 1,2. per ejus sumptionem ipsa deltas in nos descendit, 407, 1,2 el »cqq. in ca manducatur Chrillus non crudo modo, ut oli® carnes, 410, 2; 411,1,2. instituit hanc volui extremi amoris erga nos argumentum, 522,2. magna ad eam requiritur puritas, ȷ05,1. laicis sub una specio eam sumero satis est, 404, 1 cl seqq. quis sit cibus permanens in vitam sternam, 302,9 cl seqq.
In me manet, et ego in eo. Tria signa unionis animo cum Deo, 602, 2 ct seqq. unionis hujus sex sunt effectus, *ibid*,

DOMINICA II POST PENTECOST.

Simul se excusare. Invitatorum horum excusatio excutitur, num admitti mereatur, 197, 2; 198, 2

Coctam magnam. Qu» sit hæc cœna magna, quam homo quidnm paravit, 197, 1 ct seqq. convivalis modestia in accubitus loco deligendo , 195, 9.
Viliam emi. Avarus est vcbit hydropicus, 194, 1,2.— *Vide Indicem Rerum*, v. Avams.
Pauperes introduc huc. Panperes cur sint adhibendi mens® pro divitibus , 196, 4

DOMINICA III POST PENTECOST.

Super uno peccatore poenitentiam agente. Peccatoris convenio e*t ingens Deo et angelis gaudium , 904, 1.
Quam suppe nonaginta novem Jems. An hnc verum sit, ct Deus pin* gaudeat do uno peccatore convero, quam de nonaginta novem jostls, qui non indigent poe- nitentia, 2. — *Consule Indicem Rerum*, v. Justi, Sancti, Peccator.

DOMINICA IV POST PENTECOST.

In navim qujb erat Simonis. Navis haec, quia Petri, typus est Ecclesie Romm®, qua S. Petri vclul navit est: Romana Ecclesiæ fides inviolata hactenus m insit, el ipsa commendatur ut talis, 654,1. — *Vide Indicem Rerum*, v. Petrus, Ecclesia.

DOMINICA VIII POST PENTECOST.

Facite vobis amicos db mammona. Dives in Deum quis dicatur, 170, 2 el seqq.
Iniquitatis. Cur opes vocentur iniqu®, 217, 2. item •lien® , 218, 2 el seqq.
In æterna tabernacula. Elccmosynarii ab iis quibus bene fecerunt, inter cœli palatia admittuntur, 218, 1.

DOMINICA IX POST PENTtCOST.

Vendentes ejecit. Fecil id Dominus e zelo pro Dei Palrũ honore, 333, 2.

DOMINICA X POST PENTECOST.

Gratias ago tibi. Multa quippe sunt ob qu® Deo sumus obstricti, mullique ei debemus, 231,1, 2 etseqq.
Publicanus autem. Tam hujus quam Phortari oratio examinatur, 241, 2 et seqq.; 248; 1, 2.
Qui se exaltat, humiliabitur. Quomodo superbi disper- gantur mento cordis sui, 40, 2 et seqq. at humile* e contra a Deo semper exaltentur, 41, 1.— *Fide Ind^cm Rerum*, r. Humilis, Humilitas, Superbi.

DOMINICA XII POST PENTECOST.

Samaritanus autem. Hujus pertrauseuntis benignitas erga saucium viatorem expenditur el applicatur, 151, 9 ct seqq. — *Vide Indicem Rerum*, v, Samaritanus.

DOMINICA XIII POST PENTECOST.

Vini leprosi. Lepr® spirituales vari® sunt, 239, 9 et seqq. Lepra) quĩdam signa æquivoca, el univoca recen- sentur, *ibid*, el seqq.
Ostendite vos sacerdotibus. Cur leprosos Dominus ad sacerdotes ablegant, 233, 2 el seqq.— *Vide de Confes» sione Sacramentali notata in Dornin, tn Albis, et Indicem Rerum*, v. Confessio , Sacerdos.

DOMINICA XV POST PENTECOST.

Defunctus efferebatur. Extra urbem Naim videlicet : etenim ohm sepulcra erant extra urbem, at Christia- norum jam Intra earn sunt, et qua de causa, 118, 9 et seqq — *Fide Indicem Rerum*, v. Mors.
Filius unicus matris. Quos adolescens hic cl mater tropologice et allegorico designent, 119, 2.

DOMINICA XVI POST PENTECOST.

Stmro. *Vide in Indice Rerum* v. Sabbatum.
Ih miopici» fait ante illum. Hydrops opte denotrtt
avaritiam, HH» !•
Non *disci*eras in primo loco. Modestia In loco deligendo
in coolili» commendatur, 105, 2 et seqq.

DOMINICA XVII POST PENTECOST.

Diliges proximum tūūm. Quomodo mandatum dilec-
tionis sit notum, 476, 1 ct seqq. pro proximo tarn amico,
quun inimico, vitam warn exponere, maximæ est chari-
latis indicium, 565, 1 cl seqq. — *Vide Indicem Utrum*,
v. Amor, Chantas, Düectlo.

DOMINICA XXIV POST PENTECOST.

Cum vidimus jleg omnia, scitote. Clades publicas
Dens permittit ad correctionem aliorum, 186, 1, 2.
An arbore nei. Ficus infrugifera symbolum est Syna-
gogue Judaica, 187, 1. at fertilis justī, 2 cl seqq. fici
natura describitur, et moribus applicatur, *ibid*, — *Vide*
Indicem Herum, v. Arbor, Vicus.

IN DEDICATIONE ECCLESIAE.

Zacikus. Hujus conversio longe deducitur, 2ĪS, 2. cur
hæc in festo Dedicationis Ecclesia recolatur, 250, 2.
Sycomorus. Quænam bæc sil arbor.2Ī7,17rfe *Indicem*
Herum, v. Ficus cl Sycomorus, Templum, Zachcus.

JN FESTO PURIFICATIONIS B. VIRGINIS.

Postquam impleti sunt dies. Purificationi* puerperio
ritus et ordo, 68, 2 el seqq. an Deipara debuerit purifi-
cari,69, 1.— *Vide Indicem Herum*, o. Purificatio B. Mariæ, I
Virgo, Simeon.

Ut sisterent eum Domino. An Christus Deo sisti de-
buerit. el an ipse, lego docente, vulvam aperuerit, 70,
2 el seqq. sic ipsi nostras actiones Deo offerre debe-
mus, maxime *caruin initium el üueiu*, ut hic Christus
puer Deo sistitur, 413,1,2.

Aut duos pullos columbarum. Victim i cl ritus purifi-
cationis, 71, 1. optima Deo sunt offerenda , 50*, 2.

Simeox. Quis pius hic senex fuerit, 72, 1. quomodo
expectaret redemptionem Braci, *ibid*, unde Christum
puerum agnoverit, 73, 1.

Exspectans. Viti Christiani est continua expectatio
Christi venturi, 176, 2.

Ecce positos est mc in ruinam. Quomodo ChrMus sit
positus in ruinam cl resurrectionem mullorum, 75, 2
et seq. quomodo in signum cui contradicetur, 76,1 et seq.

Doloris gladius animam tuam pertransidit. Quis gla-
dios aninv.nu B. Virginis pertransieril, 77, 1 cl seqq.
B. Virgo vere fuit martyr, cur, 78, 1 ct seqq. summus
fuit ejus dolor in filii sui passione, 77, 2. — *Vide Indicem*
Herum,v. B. Maria Virgo, Christi Passio.

IN FESTO CATIIEDRÆ S. PETRI.

S. Petrus denotat vitam activam, ut Joannes conlem-
pl itivam, 652, 1. — *Vide notala in festo SS. Apost. Petri*
et Pauli, et Indicem Herum, u. Petrus.

IN FESTO S. MATTHLE APOST.

Jugum mecn suave est. Quadruplex libertas a Christo est
id undo albita» 415.2.

IN FESTO ANNÜNT. B. VIRGINIS.

Missus est angelus Gabriel. Quo ex ordine angelorum
•it Gibnel, 13, 1. quoto die mentis inarlii tit missus, el
Cbriftus incarnatus, 11» -♦

Maria. Mariæ nominis quod sit etymon, 15, 1, 2.
Ave, GRATIA plena. Quid sit Ave, el unde formetur,
lfi, 2 et seqq. quomodo Maria fuerit plena gratia, *ibid*.
Dominus tecum. Quomodo Deus et tota SS. Trinitas
fuerit cum illa, 17, 2. et quomodo benedicta in mulieri-
bus, 18, 1,2.

Turbata est in sermone ejus. Quomodo sanctissima
Virgo nd aspectum ct salutationem angeli turbila sil,
18, 2. meruit Mater Dei fieri cx congruo, ob humilita-
tem, virginitatem, el ardentem charitatem, 19, 2. emi-
serat votum virginitatis, hinc do ea luenda sollicit•
fuit, 21, 1, ..

Spiritus Sanctus superveniet inte. Quomodo Spiritui
Sancto opus incarnationis attribuaturs, 22, 1; 23, 1.
obumbratio Spiritus Sancti quomodo inlcelligenda sit, 23,2
et seqq. el illo obumbrante parerò potest virgo, 22, 1, 2.

Ecce ancilla Domini. Quomodo Deipara angelo asseti'
serit, 25, 1. atque tunc incarnatio in ea peragi cœpil, 2
et seqq. quas tunc ipsa gratias acceperit, et quantum
merita sil, 2*, 2 ct seqq. ejus uterus fuit thalamus cl
tlrronus glori e Filii Dei, 162, 1.— *Vide Indicem Herum*,
v. Gabriel, Incarnatio, B. Muria Virgo.

IN FESTO S. PHILIPPI APOSTOLI.

Ego sum via, veritas et vita. Christus est via, veritas
el vita, quo sensu, 540, 2 et seqq. — *Vide Indicem He-*
rum, v. Philippus.

IN FESTO INVENTIONIS S. CRUCIS.

Sicut Moyses exaltavit serpentem. Serpens hic æneus
qua in re fuerit figura Christi in crucem acti, 343, 2.
Quomodo Christus in cruce fixus omnes et omnia ad
se traxerit, 513, 1. — *Consule Indicem Herum*, v. Crux.

IN FESTO NATIVIT. S. JOANNIS.

An Joannes fuerit materno in utero sanctifiralus, 11,1.
fuit Eliæ persimilis, 2. sextupliciler Christum præccs-
sit, *ibid*, erat lucerna ardens, at Christus sui, 383, 1, 2.
Joannis nominis etymon, 10, 1.—*Vide Indicem He-*
rum, v Joannes Djptista, Elisabeth , Zacharias.

IN FESTO SS. APOST. PETRI ET PAULI.

Aut autem Eliam. Cur Christus Eliæ assimilelur,
105, 2.

Tu es Petrus. Duo eminentia S. Petri privilegia, 263, 1
et seqq. S. Petrus d»l amore interrogatura Domino, el
quidem ter, 6»i, 2 et seqq.— *Vide Indicem Herum*, v.
Petrus, Pontifex , Ecclesia.

jEdificabo Ecclesiam neam. Petrus jussus pascere agnos
el ovo* Christi, constitutus est ah eo ejus vicarius, ct
universalis fidelium pastor, 6t5, 2 et seqq.

Crucifigendum eum Dominus prædicil, el quidem
clavis, quod et factum est, 617, 2. crux ei fuit gloriosa.
648, 1. qua ratione et modo sit ei affixus *ibid*. 2. ei o
carcere Rom. fugienti apparet Dominus, 649, 1.

IN FESTO VISITATIONIS B. VIRGINIS.

Abiit in montana. Cur Deipara jam Dei Filium in
utero habens ad Elisabeth cognatam suam abierit, 27, 2
cl seqq. conjux ejus Joseph eam non est coin.itus, sed
ancillam ei comitem adjunxit, 28, t. — *Vide Indicem He-*
rum, v. Elisabeth , Joannes Baptista, Zacharias.

Exultavit infans in utero. Aii S. Joannes in utero
matris sanclitlcatus fuerit, 11,1. au ejusdem subMItnllo (n
ulero fuerit ration ilis, <t ex vero rationis u*u profecto,
29, 2 et seqq. hic fuit in eo ace. leratus, 30, 1.

Magnificat anima mea Dominum. Canticum *Mugnificat*
exponitur, 38, 1 ct »cqq. multis.

INDEX MATERIA! UM MORALIUM.

Natività* S. Joannis quam fuerit celebris,43,1,1 et icq. videtur Deipara huic adtiîMO, chi un» patienti Elisabeth®, 43, 1 el seqq. Cur Joannis bimulus in desertum concesserit, 51, 2 ct seqq

IN TESTO S. MARIÆ MAGDALENÆ.

Una tantum Maria Magdalena fuit, HO, 2. In civitate peccatrix. Qu® fuerit illa civitas, ct quails ipsa ruerit peccatrix, 121, 1,2. Lacrymis coepit rigare pedes ejus. Ipsius Iarri in®, quibus pedes Salvatoris rigavit, exponuntur, ncc non extorsio per capillos capitis sui, 122, 2 cl seqq. Eosdem quoquo pretioso unxit unguento , 123,2. heroic® ejus hoc in actu virtutes expenduntur, 12>. Remittuntur ei peccata multa. Quando ei peccati remissa sint? num ante ocius illos pœnitentiæ, an posi illos, 127, 2 el seqq. quæ vero ei gratis sint n Christo concessa, 129, 2. — Fide *Indicem Herum*, v. Mana Magdalena, Pec-cator, Pœnitcnlia.

IN FESTO S, LAURENTII.

S. Laurentius ignem tyranni ridebat, diviniore igne intus æsluans, 182, 1. quin imo ad omnia tormenti anhelabat, 183, 2.— Fide *Indicem Rerum*, v. Martyr.

IN FESTO ASSUMPT. B. VIRGINIS.

Sedens secus pedls Domini. Contemplationis bonum el necessita*, 153, 1 et seqq. cl præferlur illa vitæ activæ, 157, 2. perficietur autem in cœlo, 158, 1. contemplativis révélaï Deus sua secreta, 5G6, 2 et seqq. hi fiunt unum cum Deo, 600, 1, 2 et seqq. Sedens. Oratio animam Deo quam maxime unit, cl quietam reddit, 150, 1. Porro unum est necessarium. Quid sit illud unum ct necessarium, 155, 1 et seqq. B. Virgo est protecirix el adjutrix omnium fidelium, nipote ipsi n Christo moriente commendatorum, 617, i ; 618,1. — *Vide Indicem Herum*, v. B. Maria Virgo.

IN FESTO S. BARTHOLOMÆI APOST.

Pernoctans in oratione Dei. Nox cnim ad orandum est aptissima, 113, I. S. B.irlholotnœus idem esse videtur, qui Nathanael, cum quo Dominus aliquantum disse-ruit, 322, 1.

IN FESTO NATIVO'. B. VIRGINIS.

Ejus genealogiam, uli el Christi, a regibus Davide ct Salomone descendere ostenditur, 95, 1 et seqq. fuil in utero sanctificato, qu'a Joannes Baptista fuit, 11, 1. varia Deipara elogia, 35, 2. duodecim ejus magnalia, 38, 1. quomodo omnes nationes eam beatam prædiccnt, 37, 2.

IN FESTO S. LUCÆ EVANGELIST.

Designavit et alios. Cur septuaginta duo discipuli electi i 145, i. Binos. Cur hi per orbem bini intai, *ibid.* cl seqq. S. Lue® Evangelista) elogium, 1, 2 Fuit medicus anima- rum, 2, 2. passus est tandem maihriunì, 3, 1. suo m Evangelio maximo Dei misericordiam commendai, 2. — *Vide indicem Herum*, v. Evangelist®, Apostolici Viri, S. Lucas.

IN FESTO SS. APOST. SIMONIS ET JUDÆ

Ut diligatis invicem. Dilectionis mandatum quomodo sit novum, 533, i. Scitote quia me priorem odio uaduit. Persecutio cl odium mundanorum facilius toleratur, si cousidereuius

Christum piri modo a mundo exagitatum tutae, 568, ♦ cl seqq. Quæ inerit causi persecutioni* in Apostolo* exdtataë, 574, t el seqq.

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

Beati pauperes spiritu. Talem paupertatem profatu* est Christus, 505, 2. paupertas Evangelica in quo sita sit, 506, 1, 2.— Vide *notata Dominica II Adventus, et Indicem Herum* t v. P mp r, Paupertas, Religiosi. Beati qui lugent. Pii in lmc vita assidue lugent, sed in alter» coriMilabuniur cl gaudebunt, 581, 2 et seqq. — Fide *indicem Herum*, v. Tristitia, Lurtns. Qui pp.nsicnoNEM patiuntur. Patiens injuri», pos-sessor ot amni® xuæ, 258, I ct seqq. persecutio dulco-ratur consideratione Christi eamdem passi, 568, 2 el seqq. quam ob causam persecutionem fidele* patiantur ab infidelibus, 1 et seqq. Copiosa rsT in coelis. Quem famulis suis honorem Christus in cœlo exhibeat, 177, 2. in cœlo plena erit gaudii salicta*, 358, 2. singuli Ltmen dispari gloria dona-buntur, 539, 1, 2.— Fide *Indicem Herum*, v. Cœlum, Gloria, Smeli.

IN FESTO S. CATIHRINÆ V1RG. ET MART.

Ornaverunt lampades suis. Lucernae ardentes in mi-nibus habit® quid denotent, 175, t. Moram autem faciente fponsò. Christiani vita est con-tinua expectatio sponsi Christi pulsantis ad januam , 176, 2.

IN COMMUNI APOSTOLORUM.

Quomodo Apostoli majora ediderint miracul i quam ipse Christus, 545, I. et quare id ipse sic fleri voluerit, Selseq. quare adversus cos sit excitata persecutio, 574, 1 et seqq. Apostolica* vit® tria munii, 176, 1.— Fide *notala Dornin, in Albis, ct Indicem Rerum*, v. Apostoli.

IN COMMUNI PONTIFICUM.

Proferens de thesauro suo. Pastor et PræntiB singu-lis suorum propria det præccpta, 179, 1 cl seqq. rnultum porro ab iis Deus exiget, 180, 1, 2. triplici autun modo oves suas pascere debent,647,1,— Fide *Indicem Rerum*, v. Pastor, Prelati, Petrus. Quis volens turrim .EDIFICARE. Vila pastoralis cl reli-giosa velut turris est, cl opus perarduum, 200, 1, 2.

IN COMMUNI MARTYRUM.

Nolite timere , rcsiLLt's grex. Cur pusilli et parvi timere non debeant, 172 I et seqq. quæ sit causa cur in primos Christianos sit excitata persecutio, 574, t et seqq. Martyres tormenta ridebant igno divini amoris succensi, 1S2, 1. quinimo summopere ca desidcrabml, 183, 1, 2. sunl iinimæ suæ possessores ob summam patientiam, 258, i cl seqq. animam perdentes, cum invenerunt, 508, 2 el seqq. eorum vicloria de mundo ejusque ininis-Itj>, 5S8, t. in cœlo retinebunt vulnerum suorum cica-trice*, 631, 1, 2. Ego sim vitis vera. Christi el vilb analogi®, 55t\ I ct seqq. cur ipse dicatur vitis vera, 557. 2 et Mqq< Omnem palmitim non ferent. Palmitem infructuosum Deus tollet, cl fructus ferentem purgabit, idque di-versimode, 558, 1, 2 et seqq.— *Vide Indicem Herum*, v. Martyr.

IN COMMUNI CONFESSORUM.

Iu sacerdotum ordiuatiunc indiciturjejunium cloralio pro

TOÍ

INDEX MATERIARUM MORALIUM.↓

ívlki reí successu, ícíqtit* perqnMuor anni tempora, 113,1.)
PiUfeCiiScn lumbos, Ilæc lomborum præcinctio varia
denotai, 173, 2 tria munia vitæ Apostolica), 170. 1.
Vila Religiosa relut turris est, ct opus arduum, 200, 1 ;
201, 2 laupertas Religiosa cl Evangelica in quo sita
si»/ 506. 1.2. (

Religiosi perfecti possunt babero bona in communi,
SCO, 1 etseqq. quam perfectionem sedari debeant, 509,2. l
— F<dt /ndicem. Rerum a Religio, Religiosi.

IN COMMUNI VIRGINUM.

Virginitatis votum emisit Deipara ; hinc audiens ei
angelo se matrem foro, do ca sollicita fuit, 21, 1 , 2.
ejus immortalitas. 652, 1.
Virgo potest parere, 22, 1, 2. — *Vide indicem ile-*
rum, v. Virgo, Virginitas,
Continentes mortificatione concupiscentiarum lumbos
cingunt i 173» 2,

FINIS.

